

3 1761 04569119 3

Bequest of
Rev. H. C. Scadding, D.D.
to the Library
of the
University of Toronto
1901

REQUEST OF
REV. CANON SCADDEN, D. D.
TORONTO, 1901.

J. Garrow
W. Ch. 25. Feb. 1903.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
LONDON

Polybius

ΙΣΤΟΡΙΩΝ
ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.
POLYBII LYCORTAE F.)
HISTORIARVM

QVAE SVPERSVNT
INTERPRETE
ISAACO CASAVBONO
EX RECENSIONE
IACOBI GRONOVII

CVM NOTIS
CASAVBONORVM, VRSINI, VALESII, PALMERII
ET IACOBI GRONOVII
ACCESSIT
AENEAE TACTICI
COMM. DE OBSIDIONE TOLERANDA

CVM INTERPR. ET NOTIS
ISAACI CASAVBONI

5286
26/11

PRAEFATIONEM
ET
GLOSSARIVM POLYBIANVM
ADIECIT
IO. AVGVSTVS ERNESTI

LIPSIAE, 1764
APVD IO. PAVL. KRAVSIVM,
BIBLIOPOL. VINDOBON.

127019 M

MISTOBIAM

1000
1000
1000

MISTOBIAM

V I R O
ILLVSTRISSIMO
ATQVE EXCELLENTISSIMO
D O M I N O
HERMANNO CAROLO
S. R. I. COMITI
DE KAYSERLING

SACR. CAES. MAIEST. RVSS.

IN

SANCTIORI CONSILIO

SENATORI

ET

AD SERENISS. REMP. POL.

EXTRA ORDINEM LEGATO

ORDD.

S. ANDREAE ET AQVILAE ALBAE

EQVITI AVRATO

HEROI IN TOGA MAXIMO

IN REBUS GERENDIS

STRENUO, PRVDENTI, FELICI

MAECENATI

IN

IUVANDIS ET ORNANDIS LITERIS

ALACRI, LIBERALI

PROBITATE, DOCTRINA,

HUMANITATE

OMNIUM ANIMOS AD SE

CONVERTENTI

POLYBIUM

HISTORICVM IN PRIMIS POLITICVM

CIVILI PRVDENTIA

SCIENTIA REI MILITARIS

REBUS GESTIS

NULLI SECUNDVM

VIRIS BELLO AC PACE SVMMIS

PROBATISSIMVM COMMENDA-

TISSIMVM

NVNC IN GERMANIA DENVO

EDITVM

DEVOTA MENTE, SUBMISSA

MANU

SUMMI MUSAGETAE TUTELAE

TRADIT

EIVSDEMQUE BIBLIOTHECAE

NON OSTENTATIONI VANAЕ

SED

BONARVM MENTIVM VSIBVS

INSTRVCTAE, CONSECRATAE

DOCTISSIMIS, SELECTISSIMIS

EX OMNI GENERE

VOLVMINIBVS

REFERTISSIMAE

PRO
CERTA PIETATIS PERPETVAE
TESSERA
INSERI OPTAT
OMNE GENVS FELICITATIS
PRECATVS
ILLVSTRISSIMI NOMINIS
KAYSERLINGIANI

PERPETVVS ADMIRATOR
ET CVLTOR
IOANNES PAVLVS KRAVSS.

LECTORI

DOCTO ET AEQVO

S. D.

IO. AVGVSTVS ERNESTI

Si me dicam multa et diligente lectione Polybianae historiae reliquias triuisse, nihil utique dicere videar aequis et intelligentibus hominibus, quod a fide abhorreat, aut me ambitus et vanitatis inutilis suspectum reddat. Etenim quis, Polybianis non legendis et accurate cognoscendis, audeat se historiae Romanae, omninoque antiquitatis eruditae scientem profiteri, in cuius accurata scientia magnam partem esse professionis eius, quam tot per annos sustinui, quis ignorat? Polybianae autem orationis forma cum sit nova illa quidem, et multum diuersa ab antiquiori historicorum Graecorum, ita tamen tracta in multis ad imitationem, non modo ab iis, qui post eum historiam attigerunt, sed etiam qui in alio genere scribendi elaborarunt, ut postea demonstrabimus, ut non magis in his carere possimus Polybianae dictionis notitia, quam Homericæ in cognoscendis poe-

tis ceteris, aut Platonicae in *Philone* legendo: quo modo, qui graecarum literarum exquisitius cognitarum opinionem vel appetat, vel satis sustinere cupiat, rudis esse vel possit vel velit a Polybiana lectione? Neque vero haecenus tantum verba Polybii tractavi, ut intelligerem, sed eo modo, quem assidua et diuturna consuetudo in scriptoribus graecis latinisque Critica diligentia tractandis perpetuum et insitum fecit, hoc est, ut omnia ad certam vel rerum ipsarum, vel dicendi normam exigerem, et si quid vitii inesset, non modo animaduertentem, sed etiam, si possem, corrigere tentarem. Enimuero numquam nobis venit in mentem, in *Polybio* ita experiri ingenium atque emendandi interpretandique facultatem, ut nouae recensitionis exemplum literis prodere, et Casauboniani exempli vel Gronouiani nomen obscurare conaremur. Nam et rerum nostrarum rationes id non tulere: nec eae nobis fuerunt copiae librorum, ut operae pretium facere possemus, denique vlibus plerorumque sufficere putauimus ea, quae nunc sunt, exempla Polybiana. Nam qui ad *Polybium* legendum accedunt, plerique rerum magis quam verborum sunt curiosi, et in his ipsis non minutias quasque consuetantur, in quo scio requiri verborum accuratiorem lectionem, sed maiora illa, ad summam rerum pertinentia, et ad prudentiam profutura. Qui autem etiam verba sibi curanda putant, studiosi literarum graecarum, hi ipsi sere formas verborum et phrasium Polybianarum vident haecenus, ut intelligant, et ad intelligentiam aliorum scriptorum conferre possint; in quo summam illam lectionis veritatem non admodum
 requi-

requirunt. Etenim sine libris scriptis, praesertim nouis, hoc est, qui non modo ante inspecti et ad emendandum collati non sint, sed etiam noui exempli sint, non ex eodem apographo ducti, quid effici potest, quod sit noua recensione dignum? In auctoribus autem graecis et latinis recensendis ingenio modo niti et doctrina, et scio quam sit lubricum, et non est mei moris, qui seuerè et modeste in tractandis et corrigendis libris veterum versari didici.

Ceterum cum ad nos esset delatum, agi hoc, ut in hac vrbe Gronouiani exempli *Polybius* renouaretur luculentioribus formulis, meamque in ea re operam expeti haecenus, ut et regendo instituto illo consulerem commoditati vtentium, et adderem aliquam praefationis meae commendationem; primum lactatus sum studiosorum causa, quibus ita fieret copia Polybianarum reliquiarum, ut simul lectionis commoditati consuleretur formulis literarum luculentioribus, cum in Gronouianis exemplis tractandis prope vis fieret oculis; deinde quicquid esset illius curae, libenter suscepi, quae mihi iucundam retractandi *Polybii* necessitatem imponeret, et facultatem daret lectionis Polybianae studiosis commendandae. In eo quid a me actum sit, et quo modo, breuiter exponendum videtur. Quae ut rectius intelligi possint, de textu ante Polybiano, a quibus initiis, per quos gradus, et quomodo eam, quae nunc est, formam acceperit, qualis denique ipse sit, dicemus, praesertim cum talis narratio hodie pro legitima praefationis parte expectetur.

Primum *Polybius* reditum sibi in lucem parauit per *Nic. Perottum*, qui libros eos, quos integros ad nos peruenire siuit vis temporum, latinis fecit, *Nicolao V. P. R.* hortante. Ea tum vna prope via scriptoribus graecis ad lucem patebat, quod formulae literarum graecae aut nullae in plerisque locis essent, aut rarae, nec sufficerent libris graecis exprimendis. Itaque permulti tum Graeci primum, vt ita dicam, togati in publicum sunt producti. Et existimabant viri intelligentes, etiam latine factos studiis literarum et sapientiae profuturos, non modo rebus ipsis cognoscendis, sed etiam gustu elegantiae imbuendis ingeniis, et rerum tractandarum artificio, quod etiam in isto cultu appareret, et vero etiam verbis ipsis. Etenim hoc cauebatur, ne ad vertendi rationem se daret, nisi qui elegantiam orationis latinae accommodare graecis posset, inprimisque tales deligebat *Nicolaus*, quos autoritate sua praemiisque ad interpretandum conuerteret: in quorum numero tum fuisse *Perottum* satis constat, hominem in vtroque genere scribendi elegantissimum. Et prope dicam plus tum profuisse cum ceteros Graecos latine loquentes, tum *Polybium*, quam si suo sermone vterentur; quod literarum graecarum nondum late propagata esset scientia, nec ea ipsa, in quibus esset, sufficeret scriptori vniuerso recte intelligendo, ne *Perotto* quidem ita graece callente, vt omnia bene vertere posset, vel omnino vertere auderet. *Polybium* quidem latinum plus profuisse hominibus, quam nunc solet graecus, in promptu est; cum frequentia editionum latinarum satis arguat, quam cupide, quam a multis lectus sit, hodie

die autem adeo fit in manibus paucorum, vt, nisi gallice loquens a nonnullis audiretur, propemodum prorsus negligeretur. Sed graece edendorum Polybianorum initium factum est a *Vinc. Opsopoeo*, felici literis graecis iuuantis viro, et recti in omni genere literarum iudicii. Is, accepto per *Iac. Ottonem Aezelium*, ICTum Noribergicum, Codice graeco librorum quinque, quos solos integros superstites esse voluit fortuna, non conqueuit ante, quam hoc munere impertiret literarum studiosos. Itaque textum graecum ex illo Codice utcunque concinnatum *Hagenoae*, a. 1530. Secerianis prelis subiecit, adiuncta *Sipontini* interpretatione latina. In ea re versatum esse cum fide et religione, nihil opus est dubitare. Ceterum fecisse idem, quod ceteros, qui ex vno libro ederent scriptorem veterem, in promptu est, h. e. quae vel manifeste vitiosa essent, vel eorum viderentur, pro facultate correxisse, et quae correctiones certae viderentur, in textum intulisse, ceteris, in quibus dubitatio superesset, in margine positis: nam aliter intelligere lectiones marginis qui possumus, cum vno Codice vsum constet?

Secuta est annis vndeuginti post editio Basileensis apud *Heruagium* officinae, cui praefuit *Arlenius*, et ipse proferendis in lucem graecis libris, vt *Iosepho* aliisque, praeclare de literis meritis. Is in libris illis quinque vsus est Codicis ab *Heruagio* parati auxilio, quem cum Augustano contulerat *Xyftus Betuleius*, in *W. Musculi* gratiam, qui versionem *Perotti* ad eos Codices correxisse et pleniorē se fecisse profitetur, quae est etiam *Arlenii* de Hagenoensis emendatione professio. Itaque discrepat huius exempli

empli lectio pluribus locis ab Hagenoensi, nec tamen semper in partem meliorem; estque etiam permultis locis culpa operarum vitiosa. Atque etiam reliquae sunt quaedam lacunae, ut statim p. 1. quas in MS. fuisse notat in margine *Musculus*, expletæ illae demum a *Casaubono*. In margine extant variae lectiones, quas e Codd. ductas credibile facit hoc, quod in principio plures et MS. Venetus habet. Erat autem iam tum initium factum Excerptorum Polybianorum proferendorum. Nam eodem anno, h. e. 1537. *Lazarus Baufius* in opere de re navali ediderat locum de proelio navali, quod apud Chium commissum est, e Libro XVI. decerptum; et *Ianus Lascaris* Basileae partem libri sexti, quae nunc est a cap. 17. ad 40. usque. *Artenio* autem contigit, ut aliquid amplius eius generis producere posset, h. e. Excerpta Librorum duodecim, ab sexto ad septimum decimum, e Codice scripto, quem suppeditarat *Mendoza*, Hispanus, ad quem Codex erat e *Corcyra* allatus. Atque ultra hunc numerum progredi in Excerptis Librorum edendis nondum licuit. Nec, ut opinor, plus sperari potest. Nam quod *I. A. Fabricius* in *Bibl. Graeca*, et *Schellhornius* *V. Cel.* in *Amoenitat. liter. T. V. p. 111. f.* tradunt, in *Bibliotheca Austriaca Vindobonae* servari Codicem, in quo etiam Librorum XVIII. et XIX. Excerpta sint, quae optent edi in lucem; in eo esse errorem, ortum ab viris doctis, qui Codicem illum negligentius inspexerint, docuit nos nuper *Collarius*, *Bibliothecarius Vindob. V. C.* negans in iis Excerptis esse aliud, quam quod iam editum sit. *v. Act. Erud. a. 1760. p. 284.* Itaque similes sunt ii libri *Mendoziano*,
in

in quo *Arlenius*, in fine editionis Basileensis, tradit Excerptum esse, quod libri XVIII. inscriptum, sed ex superioribus libris editis ductum sit. Nam quod *Ehingerus* in Cod. Augustano libri XVIII. Excerpta esse posuit in Catalogo Bibl. Aug. in eo, *Boeclerus* notat, deceptum fuisse virum doctum numerorum vitio.

Aliud genus Excerptorum post haec a. 1582. e Codice, accepto ab *Ant. Augustino*, protulit *Fulvius Ursinus* in Volumine eo, quod *Legationum Excerpta* inscripsit, etsi non omnia sunt illius argumenti, certe Polybiana, quorum etiam ordo interdum perturbatus est, nec servat rerum seriem: quod genus confusionis etiam in cetera excerpta irrepsit, ut VIII, I. quae ῥῆσις haud dubie subiicienda est narrationi de Aethiopia, per Bolidem prodito, c. 12. In iis edendis quomodo versatus sit, cum vnum librum, eumque, ut ipse tradit, valde corruptum, haberet, facile intelligere potest, qui ingenium viri et consuetudinem ex aliis eius operibus criticis cognovit. In multis quidem recte et praeclare correxisse in promptu est, eaque fere in notis sunt indicata; in quibus illud inprimis bene fecit, quod perpetuo Polybiana cum Liuvianis comparavit. Ceterum, an et reliquorum Polybianorum Codicem scriptum habuerit, postea videbimus. Haec Excerpta corpori Polybianorum adiuncta sunt a *Casaubono*, interdum etiam auctiora e Cod. *Schotti* facta, ut Excerptum LX. et alia. Superiori denique seculo aliud genus Excerptorum in lucem protractum est e Codice, qui *Nicolai Fabricii Peirescii* fuit, per *Henricum Valefium*, singulari literarum graecarum scientia et exquisito in his rebus iudicio praeditum. Is

Codex

Codex continebat Constantiniani operis Excerptorum ex historicis graecis titulum eum, qui Virtutum et Vitiorum exempla continebat, in quibus primum locum tenebant Polybiana. Haec *Valesius* ita edidit, vt omissis iis, quae iam essent in editis, cetera, vel cum *Suida* comparando, vel ingenio corrigeret, coniecturas autem, in quibus aliquid dubitationis esse posset, sub textu poneret, variis lectionibus e *Suida* notatis, etiam vitiosis codicis lectionibus, vt, quid ex quo factum esset, constaret. Haec Excerpta cum notis exquisitae doctrinae collectioni Polybianorum primum in Gronouiana editione accessere.

Sed quoniam veteres Historici, imprimisque Grammatici, saepe *Polybii* testimoniis sunt vsi: neque enim alius magis historicus graecus lectus est iis, qui post eum historiam tractarent, omninoque literas graecas, et propter praestantiam et auctoritatem operis, et propter verborum nouitatem et vsurpandorum varietatem: propterea institutum est ab iis, qui *Polybium*, aut partem aliquam Polybianorum ederent, vt fragmenta reliqua, sparsa per veteres libros et dissipata, colligerent. Eius rei initio facto per *Vrsinum*, continuauere coepta *Casaubonus*, *Valesius* et *Gronouius*. Et in iis quidem, quae *Polybio* nominatim tribuuntur, nulla fere, et perpaucis in locis, dubitatio est. Sed *Suidas* Polybiana, vt alia, interdum profert sine auctoris nomine, idque exemplis minime dubiis constat. Nam et *Kusterus* talia notauit, et ad auctorem *Polybium* in notis retulit, et sunt reliqua nonnulla ex eo genere, ab eo non animaduersa. Hoc cum esset animaduersum a viris, in lectione Polybiana tritis, coeperunt

perunt indagare, quae *Polybii* essent, nec tamen ei nominatim adscripta. Ex eo genere sunt plura in *Vrsiniana* Collectione, quibus nonnulla addidere *Valesius* et *Gronovius*, qui etiam collegit ea, quae in editis essent, indicatis cuiusque locis; quaedam etiam notauit *Kusterus*, ut in *Βάσαγμα* etc. suntque fortasse et nunc quaedam non notata aliis, cuius generis et nobis videmur quaedam animaduertisse. In ea ratione interdum vel falsos esse viros doctos coniectura, non abnuerim, vel incertam coniecturam secutos. *Vrsinum* quidem in nonnullis manifeste deceptum esse, demonstrat *Valesius* in praefatione, p. 5. Sed serie vniuersa editorum paullatim *Polybianorum* demonstrata, ad editiones redeamus.

Post *Arlenium* igitur ad *Polybium* expoliendum illustrandumque accessit *Casaubonus*, vir instructus copiis omnibus ingenii et doctrinae, quibus ad eam rem feliciter perficiendam opus esset, adiutus etiam pluribus libris scriptis, quos enumerat ipse. (v. T. III. p. 324.) Ex iis autem quid in ipsius textum fluxerit per totum opus, sane liquido non constat; quod nihil vir magnus adnotationum dedit, in quibus ratio mutationum inductarum redderetur. Basin textus esse exemplum Basileense, satis constat, quocum collationes librorum scriptorum omnes fecerat, ut nos docet eius filius. Atque vtinam ille nobis cum nouo textu dedisset Scholia, in quibus de lectionibus et verbis singulis, locis item difficilibus, breuiter exponeret: ita possemus et discernere librorum lectiones a coniecturis, quid ipsius, quid etiam operarum esset: nam profecto etiam errores operarum irrepserunt, qui pro lectionibus *Casaubonianis* propagati sunt in *Hanouiense*

et Amstelodamense exemplar: sed dum ea seruat amplo commentario, quem separatim edere cogitabat, nihil reputans, quam incertus sit operum magnorum et difficilium exitus, propter vitae breuitatem et incertum finem, cum commentario illo copioso, vtilissimo illo quidem futuro, sed non nimis necessario, etiam necessaria interciderunt. Ceterum libros habuisse in quibusdam correctiores iis, ex quibus antea Polybiana edita essent, non vno loco intelligitur; nescio an etiam expletis lacunis, quae sunt in prima Hagen. et Basileensis pagina, quarum supplementa e Codice sumta esse, fortasse arguat Codex Venetus, in *Graeca D. Marci Bibl.* p. 175. in quo lacunae illae eodem modo expletae reperiri videntur, quod in collatione principiorum nullum lacunae indicium reperitur. Illud miramur, quare in pluribus ab Hagenoensi, etiam Basileensi lectione discesserit, vbi ea haud dubie melior erat: in quibus tamen interdum aberratio operarum esse videtur. Eius generis quaedam a nobis in indice notata sunt, plusscula etiam a Cl. *Reiskio*.

Ab eo tempore nemo extitit, qui de textu Polybiano bene mereri, eumque accuratius recensitum et expolitum illustrare literis tentaret. Nam Gronouiana opera in edendo *Polybio*, vt non contemnenda est, tamen eo non pertinuit, vt textus ad scriptos et editos libros recenseretur et corrigeretur, quod debet esse primum. Itaque manifesta vitia operarum typographicarum pro veris lectionibus seruata sunt. Et ille non hoc agebat, sed modo, quae edita essent, cum alieno de consilio repeterentur, aduocatus in consilium, addidit Excerpta Peiresciana, vt diximus, et alia, quae prodesse legenti-

gentibus possent, *Casauboni* vtriusque nonnulla, et vero etiam suas notulas, in quibus modo textum ipsum, modo versionem castigat, verba interdum et res illustrat. Et tamen hac in editione ad hoc usque tempus adquiescendum fuit, cum nemo extiterit ab illo tempore, qui iustam operam nauare iustineret *Polybianis*, hoc est talem, qualem ante *Diodoro*, nuper *Herodoto*, *Cel. Wesselingius*: qui si nunc his tertium adiungere vellet *Polybium*, haberet res literarum publica, quod laetaretur impense. Etenim hic est, nostro iudicio, qui veram crisin exercere didicit, h. e. qui omnes verae lectionis indagandae vias tenet, delectum autem lectionum e verissima emendandi lege facit, in notis denique scribendis modum legitimum tenet, nec obruens lectores, atque adeo ipsum scriptorem, copiis suis, nec male parcus in proferenda loco doctrina, vel verbis vel rebus profutura. Et est sane vehementer optandum, vt certe aliquis vir talis sibi expolendum illustrandumque *Polybium* sumat. Nam et ipse dignissimus est, in quo talis labor sumatur, et est hic larga materia ingenii experiendi et doctrinae expromendae; cum multa sint in textu, qui nunc vulgatur, nondum correcti, aut non bene admodum constituta, plura etiam de coniectura non satis certa, quae vel editionibus primis diligenter comparandis, vel Codicibus scriptis, praesertim qui nondum inspecti sint, versione *Perotti*, vel Lexicis antiquis et scriptoribus, qui e *Polybio* profecere, vt *Diodoro* inprimis *Liuioque*, analogia denique dictionis *Polybianae*, omninoque linguae vniuersae, bene corrigi possint. Quamquam enim Codices non multos superesse scriptos scimus, qui nondum col-

lati sint, iique omnes ex vno eodemque exemplo ducti videntur, quo genere comparando non nimis multum proficitur: tamen et qui iam in textu edendo et corrigendo vsurpati sunt, habebunt, quae neglecta temere, prodesse possint, vt Augustani collatio Boecleriana docet, et ceteri, si qui sunt, vt fortasse Venetus, aliquid saltem melioris lectionis dabunt. Multum etiam proderit editio prima, etiam Basil. a quarum lectionibus saepe temere per coniecturam discessum est in Casauboniana, vt multis locis docet glossarium nostrum, et pluribus demonstrauit Cl. *Reiskius*.

Haec autem editio, quae hac in vrbe instituta est ab librario, nescio cuius, ceterum hoc consilio, vt studiosis fieret copia exemplorum, facta est illa ad Gronouianum exemplar ita, vt in textu nihil mutaretur, praeter ea, quae manifeste essent ab erroribus operarum, etiam in Casauboniana, vt in confusione οικείας et οικίας, v. c. 4, 19. 58. 67. et aliis, quae comparandis editionibus paterent, veluti 3, 36. ὑποδεικτέος ἀν εἶν τρόπος, quod habet ed. pr. pro ὑποδεικτέον, 3, 94. μετὰ δὲ τῶτο pro τῶτον, 4, 73. πεπυσμένοι pro πεπεισμ. et alia; in quibus tamen ipsis interdum operae non paruere: veluti 3, 37. vbi voluimus pro παρείκωσα fieri παρήκωσα etc. Ex alio genere quaedam mutata sunt manifeste vitiosa, nec tamen et haec sine libris, veluti ἔνεκα pro εἵνεκα, 3, 48. extr. συνείργεν pro συνήργεν, 2, 10. ἔμεινεν pro ἔμεινον, 1, 34. ex ed. pr. πυρῶχων pro πυρσῶχων, 16, 2. ex ed. pr. ἀκαιρίας καὶ πολυποσίας, 5, 15. ex ed. pr. addito καὶ, προκαλεσ. pro προσκ. 5, 70. τρόπον pro τόπον, 8, 20. χειρισμὸν pro χωρισμὸν, 10, 32. etc. Vidimus etiam

iam textus interpunctionem impeditiorem factam ex eo, quod accommodata esset nimis versioni latinae, ubi structura membrorum ab graeca recederet, idque corrigi curauimus. Commodius etiam putauimus fore studiosis, si notae virorum doctorum non omnes in vltimum volumen coniicerentur, sed volumini suae cuique adicerentur. Itaque volumini primo, quod habet libros Polybii integros, addidimus eo pertinentes notas omnes, eodemque modo in altero fecimus. Praefationibus addidimus Valesianam ad Excerpta Peiresciana, lectu dignissimam, et omissam a Gronouio, nescio quare. Praefationem autem *Opfopoei* omisimus propterea, quod in ea nihil esset, praeter indicium Codicis scripti, quod scire interfit lectorum. Denique adiecimus Emendationes *Fulvii Ursini* ad ed. Bas. factas, ad calcem Voluminis Excerptorum, quas profecto non bene omisere *Casaubonus* et *I. Gronouius*. Eae quales sint, videant, qui inspexerint, et de talibus iudicare possint. Titulus quidem simpliciter emendationes promittit: sed in lectionibus suis interdum commemorat *Ursinus librum scriptum, item librum veterem*, quem puto intelligi Codicem Excerptorum, vnum ab ipso commemoratum in praefatione; interdum addit *ex ingenio*: plerasque sine indicio tali ponit. Quid ergo? An voluit, verbis *ex ingenio* addendis, dubitationem quandam suam, diffidentis coniecturae, indicare, ad eum modum, qui est indicatus in principio et in loco lacunoso in edd. primis, de quo supra diximus? Nam in loco primo, in quo plane consentit coniectura eius cum *Casaubonianis*, nisi quod *κατέλιπον* habet pro *κατεσκεύασαν*, *ῶν* pro *τέτων*, et *ἐξέσαι* pro *ἔσαι*, addit

simpliciter locus suppletus ex ingenio: in altero autem, in quo a Cataubonianis sic discrepat, ut pro καὶ κατὰ τόπος ponat, ἐμοίως δὲ καὶ κατὰ τὸν καιρὸν καὶ κατὰ τόπος, ad cribit: locus suppletus non ita felici coniectura. Res autem sic se habet. In Basileensi sunt vitia inprimis typographica innumera-
 rabilia, quibus tamen similia in Codd. scriptis reperiuntur, in quibus permutatione vocalium aut diphthongorum, aut similiarum literarum, aut adiectione vel detractioe unius literae sæpe peccatur. Haec ergo simpliciter correxit, ut T. I. p. 8. ed. nostrae, ἐλλέπορον pro ἐλλέσπορον, p. 9. περαιωθ. — περεωθ. p. 12. συνομορέσις — συνορέσις, p. 13. εὐδοκιμῆντα — εὐ — τα, p. 14. παρηρηκῶς — π — ρικῶς, p. 15. παιήσονται — π — σαται, p. 17. προσηρικότητας — πρ — ρικότητας etc. Ex ingenio porro quae dicit corrigi, ea sunt saepe his simillima, ut paullo post T. I. p. 19. κεφαλαιωδῶς pro κεφαλαϊῶδες, p. 20. ἔ πλείς, pro ἔ πλείς etc. in quibus tamen et sunt, quae plane sic in ed. *Orfporoi* reperiuntur, ut pag. proxime superiori, (p. 7.) παραπλήσιοι pro παραπλήσιον. Enimvero haec pleraque sic exhibet editio *Casauboni*, ea quoque, quae ex ingenio ducta dicuntur, etsi interdum cum levi diversitate, ut p. 23. τρεψάμενοι δὲ τέτες, pro τρ. αὐτές, quaedam autem negligit non bene, veluti p. 24. 10. ubi haud dubie recipere debebat καὶ τὴν μὲν ἐντὸς αὐτῶν, cum sequatur τὴν δὲ ἐκτὸς α. Contra, paullo post recte non sequitur *Vrsinum* in eo, quod ex ingenio corrigebat συναγομένων pro συνεχομένων, at bene in altero, quod omittit τῶνδε ante τῶ λιμῶ. Ceterum cum in *Vrsini* editione sint paginae ed. Bas. iis huius nostrae paginas substituere animus erat, quod

Basileensis in perpaucorum manibus esset, et ita statim, quid a *Casaubono* receptum, et quoad esset, quid non esset, in oculos incurreret: sed praeterquam, quod ex hac commoditate oriri videbamus hoc incommodum, quod Basileensis lectio non appareret, nimis molesti ac diuturni laboris futurum erat.

I. A. Fabricius volebat (in Bibl. Graeca) cum, qui nouam editionem Polybii curaret, Boeclerianas C. August. lectiones, Argentor. 1680. editas, addere. Id nos negleximus praeceptum, propterea quod hoc Codice, vt supra notauimus, iam ita vsi sunt Basileenses editores, vt quae bona essent, reciperent in textum, alia in margine exhiberent; permulta autem sunt manifesta vitia scripturae, quae multa cum editione prima communia habet. Itaque hoc relictum sit ei, qui accurate posthaec textum ad libros scriptos et editos recensere et notis illustrare instituet, vt, quae superiunt in his, (et sunt sane quaedam) digna adnotatione et vtilia ad emendandum, iis vel in ipso textu constituendo vtatur, vel in notis commemoret.

Versionem *Casauboni*, etsi non ignorabamus, pluribus locis vel a sensu graecorum verborum aberrare, vel a proprietate verborum, vage sensum exprimendo, denique structuram orationis graecae implicationemque sententiarum saepe, vbi necessitas, hoc est linguae latinae indoles, non desiderabat, deserere; quibus rebus subinde vehementer deceptus est Francicus interpretes in Folardino Polybio: tamen interpolare non sustinuimus alienum, praesertim tanti viri, opus. Et volumus eos, qui graeca ipsa cognoscere cupiunt, a versione abstinere

re oculos; hos autem, qui e versione cognoscere *Polybium* coguntur, ex *Casauboniana*, ut nunc est, satis cognoscere posse arbitramur, quae ad historiam discendam et prudentiam profint, nec in eo illas ab exquisitiori ratione aberrationes iis oblituras.

Ne tamen plane nihil a nobis accederet huic editioni, adiunximus *Glossarium* s. *Lexicon Polybianum*, non quod haberet, quicquid esset verborum in Polybianis, quale *Reizii* V. C. *Lucianum* habemus: nec in quo essent latae de verbis et accuratae disputationes; cuiusmodi *Casaubonum* molitum esse filii indicio constat: foret enim iusti voluminis opus, quod operibus *Polybii* ipsis adiungi non posset: sed quod ad nostros usus institutum haberemus, crederemusque sufficere et ad *Polybium* tractandum, et ad lectionem aliorum graecorum scriptorum, qui post *Polybium* fuere. Id consilium nostrum ut intelligatur, videtur nobis aliquid de Polybiana dictione dicendum.

Ea ergo longe discrepat ab Atticorum elegantia, et in verborum singulorum usu delectuque, et in structura. Multa noue dicta, et forma verborum, et sensu, et structura; poetica mista prosaicis, Attica vulgaribus, et philosophica historicis ac popularibus, quaedam etiam latinissimum redolentia. In his multa fluxisse e consuetudine popularium, inter quos olim vixisset, item Graecorum vniuersorum, et Graecismo, qui ab Macedonici imperii per Alexandrum constituti temporibus inualuisset, sublata Atheniensium libertate et potentia, non dubitem: sed sunt etiam, quae sua sponte adsumpta sunt a philosophis, Aristotelicis imprimis et Stoicis.

cis. Iis aditum in historiam dedit consilium: historiae pragmaticae tractandae, et super rebus historicis quodam modo philosophandi, denique omnium rerum quoddam quasi corpus, quod a certis principiis ductum esset, construendi: quamquam etiam temere potuere scholae verba irrepere in orationem eius, qui orationem ad formam certam et argumento propriam conformare nec didicisset, nec discere curasset, magis rerum cognoscendarum tradendarumque, ut olim gerendarum, quam verborum ad Grammaticorum et Rhetorum praecepta usurpandorum curiosus. Haec igitur cognita habere oportet et ad *Polybium* intelligendum, et ad eos, qui post scripsere. Nam cum *Polybius* ab omnibus iis, qui historiam tractare cuperent, in primis legeretur, ex eo adsciuerunt illas formas dicendi, quibuscunque non statutum esset; pristinam illam Atticam formam exprimere, quod *Arianum*, *Herodianum*, studuisse in promptu est. Itaque multa inde ad *Iosephum*, ad *Dionysium Halic.* in primisque *Diodorum Siculum*, etiam *Cassium Dionem* fluxere, in quibus legendis plurimum adeo prodest, Polybianam Graecitatem accurate tenere; quod nos etiam in Lexico nostro, his subinde comparandis, indicauimus; et vidimus multis locis *Wesselingium* V. Cel. in praeclaris ad *Diodorum* notis, Polybiana comparare; et eius locis proferendis *Diodori* dictionem illustrare. Atque etiam vidimus, *Philonem*, etsi e *Platone* maxime pendet, etiam, ubi grauius disputat, *Demosthene*, tamen multa, praesertim in narrando, etiam a *Polybio* sumsisse, nec minus Scriptores Ecclesiae Graecos antiquiores, in primis *Clementem Alexandrinum*. Haec igitur, et his similia, operam dedimus, ut notare-

mus; nec tamen omitteremus alia, non nimis vulgata. Sed ea omnia fere posuimus cum interpretatione, admittis etiam observationibus nostris super verborum sensu et viù, sed paucis et breuibus, nec pro copia, quae erat in promptu. In his, si quae omissa sunt, quae referri debuissent in Indicem videantur, quae non multa esse speramus, facile erit studiosis addere. Ceterum eadem opera etiam textui corrigendo interdum operam nauauimus. Sed in hoc genere nobis fines hos praescripsimus, vt tantum in verbis singulis et phrasibus nos contineremus, in quibus medicinam praeter libros, analogia linguae, vius loquendi, praesertim Polybianus, praebere posset: quae autem ex alio genere essent, hoc tempore praetermitteremus. Et commode accidit, vt eo ipso tempore, quo hic Index noster iam paratus erat ad prelum subeundum, prodirent *Reiskii* nostri, Viri graece doctissimi, adnotationes ad Polybianorum librorum reliquias, in quibus non modo singula verba emendare tentat, sed etiam vniuersum textum crisi sua complectitur. Id opus, auctores sumus lectoribus Polybianorum, vt comparent in legendo; adeo multa vel ex editione prima, vel ex ingenio corrigit, multa etiam explicat et illustrat diligenter. Eius autem emendationibus cum nostris comparandis vidimus, eum nobiscum in quibusdam quidem plane consentire, in aliis tamen diuersa secutum, quaedam etiam, a nobis emendata, non tetigisse: quod, qui comparare volent, facile animaduertent. Consensum illum nostrum pluribus locis notauimus, easque emendationes omnes, quas et ipse protulit, ipsius haberi, quia prior edidit, libenter patimur. Quod si nobis aliquando detur ob-

serua-

seruationum libros edere, praetermissis Reiskianis omnibus, sola ea proferemus, in quibus aliter iudicamus, aut quae ille non attigit. Hunc igitur indicem nostrum qui vno tenore perspexerit, et Polybianam Graecitatem sibi notam reddiderit, speramus, non inutilem ad alios scriptores graecos legendos, operam sumtutum; nec ceteris minus iucundum fore, vnum in locum congesta legere Polybiana graeca, quam nobis fuit, congerendi labore exhausto.

Nihil diximus, quam id vtile possit esse studiosis in tractandis libris sacris, cum sit notum, et toto libro demonstratum a *Raphelio*. Itaque et in ipso indice non saepe de ea re admonuimus. Illud Criticae sacrae studiosi animaduertent, inconstantiam Polybianam in verborum formis docere, quam non perite aut modeste faciant, qui eius tollendae causa corrigere tentent verba, etiam sacrorum librorum; ex quo genere est id, quod de verbis *παρακαταδήκν* et *παραδήκν* admonuimus in *παραδ*. Sed haec et similia sua sponte videbunt lectores.

Indicem rerum, qui est in editione Gronouiana, repetimus simpliciter. Non ignorabamus, eum esse mancum, ac negligenter et imperite, vt non ab editoribus, sed a mercenario quodam, factum. Non enim potest indicem rerum bene componere, nisi qui auctorem ipsum accuratissime tractauit, et iudicare potest, quid referri in indicem debeat nec ne, et quomodo. Enimuero hunc laborem noui indicis conficiendi suscipere non potui, nec vulgatum explere sustinui. Omnino vsu meo doctus scio, quam raro indicis rerum inspiciendi necessitas et vsus occurrat, quam raro et quam a paucis ibi aliquid quaeratur. Huius ergo tam rari vsus causa tantum tam-
que

que moleſtum laborem ſubire, inconſultum eſſe arbitratuſ ſum.

Reſtat, vt de Polybianiſ ſcriptiſ iſiſ aliquid dicam, quod incitare ſtudioſoſ ad legendum poſſit. In quo mihi non propoſitum eſt hoc, vt de laudibus *Polybii* vniuerſiſ dicam, et hſtoriae Polybianae: ſatiſ id factum ab *Cafaubono*, in pulcherrima ad *Henricum* Regem epiſtola, quam ab ſtudioſiſ volumuſ diligenter legi: ſed vt, quod ab illo leuiter tactum, vel omiſſum ſit, moneamur. Id autem erit duplex, alterum de rebus, alterum de oratione.

In rebus igitur, ſiue in rerum tractandarum modo, *Polybium* conſtat eſſe hoc ſecutum, vt ad vſum vitae et reip. bello ac pace aptam efficeret rerum enarrationem; cuiuſ rationiſ primuſ exemplum prodiderat *Thucydideſ*. Sed intereſt inter vtrumque non modo id, quod in laudibus hſtoriae Polybianae non praetermiſit *Cafaubonuſ*, quod longe illuſtrior et maior eſt materia Polybianae quam *Thucydideae*, ſed etiam hoc, quod latiuſ omnia et enucleatiuſ tractat *Polybiuſ*, per eoſ, quos vocat *πλεοναſμὲſ*, item *τὸ ἐπιμετρῆν*, interponendiſ lociſ communibuſ, et referendiſ omnibuſ ad principia quaedam, e quibuſ veritaſ rerum iudicari debeat et ratio in vtramque partem. Quae ratio eſſi minus elegantiae habet *Thucydideae* breuitate, *Xenophontea* item, *Liuiana* etc. in qua breui ſententiae alicuiuſ velut admonitione ſuggeritur lectori, quod apud *Polybium* longiori prope diſputatione inculcatur, digniorque videtur ſcholatiſtico homine, quam Politico et rempublicam bello vel pace gerente: tamen ad intelligendum et cognoſcendum eſt aptior, praefertim nonduſ tritiſ in rebus talibuſ, denique aditum munit ad intelligendam

gendam illam breuitatem elegantem et politicam, non adolescentibus destinata, sed viris. Atque hoc nomine arbitror non modo ferendam esse illam enucleationem rerum et inculcationem, cum locis communibus, etiam vulgo notis, qualis est is, qui de causis bellorum veris et iactatis late explicatur, 3, 6. praesertim in sene, et docere iuuenes nobiles adueto, in qua aetate atque vitae ratione procliuè est ingenium humanum ad locos communes et ad loquacitatem; sed etiam amplectendam iuuenibus et nondum exercitatis, vt, cum ea praeparatione vsi ad ceterorum lectionem accesserint, facilius possint cuiusque de rebus gestis in vtramque partem, de causis rerum, ac fide, iudicii vim et causas perspicere, atque ita verum historiae pragmaticae fructum percipere. Profecto longe aliter et illos principes iisque similes historicos, et ceteros quoscunque legent, qui Polybiana disciplina subacti et conformati sunt, quam qui ab ea rudes ad eos legendos se dederint. Sed est hic plerorumque error, vt nihil putent esse facilius, quam intelligere narrationes rerum gestarum, quid in iis verum falsumue sit, ex ipsa rerum natura iudicare, quid recte secusque actum sit, videre, denique etiam, quae gesta sunt, recte narrare, cum nec, quae sit actionis cuiusque ac rei natura, quae partes sint et causae, quae temporum locorumque vis, didicerint, sine quorum cognitione omnia illa fieri nullo modo possunt. Sed eorum omnium praecepta habet *Polybius*, quibus diligenter percipiendis, et cum exemplis, cum aliis, tum ab ipso propositis et exactis ad illa praecepta, comparandis, acuitur ingenium ad intelligendi illam et iudicandi scribendique solertiam et *ακριβειαν*, quam tantopere deside-

ramus in plerisque, qui aut iudicandi arbitrium, aut scribendi facultatem sibi arrogant, et temeritatis impudentiam subeunt.

Oratio autem *Polybii* etsi non est comparanda cum Xenophontea aliorumue Atticorum elegantia et venustate, vt supra diximus, habet tamen et ipsa commendationes quasdam ad studium cognoscendi; primum in eo, de quo ante expositum est, quod bene cognita prodest ad intelligendos, qui post scripsere, in multis, deinde, quod tamen habet multa exquisite et venuste dicta in verbis et in sententiis, nec modo communia cum superioribus, ex quibus et ipse profecit, sed etiam propria, praesertim in orationibus, e quibus videmus multa esse a *Lino* latine facta, vt in oratione Scipionis e morbo recreati ad seditiosos milites. Itaque Polybiana lectio etiam prodesse potest ad scribendi facultatem et copiam verborum atque sententiarum.

Quod si antea multos a lectione *Polybii* abstinuit exemplorum raritas: datur iam facultas comparandi, recusis ita Polybianis reliquiis, vt etiam elegantia chartae et literarum allicere studiosos ad emendum ac legendum possit, denique etiam aliquo intelligendorum Polybianorum verborum adiumento a nobis, vt speramus, certe volumus, adiuncto. Hac igitur facultate vt studiosi vtantur, etiam atque etiam hortamur.

Π Ο Λ Υ Β Ι Ο Υ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ
Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Ω Ν
Β Ι Β Λ Ο Ι Ε.

P O L Y B I I
MEGALOPOLITANI
HISTORIARVM
LIBRI QVINQVE.

THE GREAT

THE

LETTER

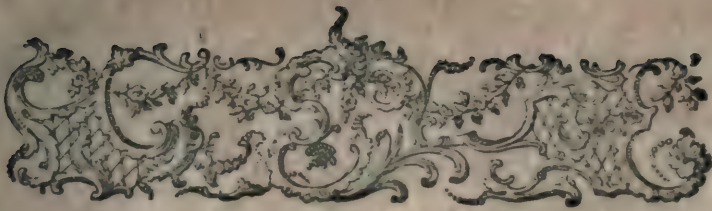
TO

THE

THE

MISTORIARUM

THE

ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΡΩΤΗ.

POLYBII MEGALOPOLITANI
HISTORIARVM LIBER PRIMVS.

Εἰ μὲν τοῖς πρὸ ἡμῶν
ἀναγράψασι τὰς
πράξεις, παραλέ-
λειψθαι συνέβαινε
τὸν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἰστορίας ἐπαι-
νον· ἴσως ἂν ἀναγκασθὼν ἦν τὸ
προτρέπεσθαι πάντας πρὸς τὴν
αἴρεσιν καὶ παραδοχὴν τῶν τοιού-
των ὑπομνημάτων· διὰ τὸ μηδε-
μίαν ἐτοιμοτέραν εἶναι τοῖς ἀν-
θρώποις διόρθωσιν, τῆς τῶν
προγεγενημένων πράξεων ἐπιστή-
μης. Ἐπεὶ δὲ ἔτινές, ἢ ἐπὶ
ποσόν, ἢ ἅπαντες, ὡς ἔπος
εἶπεν, ἀρχῇ καὶ τέλει κέχρη-
ται τέτρω· Φάσκοντες ἀληθινω-
τάτην μὲν εἶναι παιδείαν καὶ
γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς
πράξεις, τὴν ἐκ τῆς ἰστορίας μά-
θητιν· εὐαργεσάτην δὲ καὶ μό-
νῃ διδάσκαλον τῆ δύνασθαι τὰς
τῆς τύχης μεταβολὰς γενναίως
ὑποφέρειν, τὴν τῶν ἀλλοτριῶν
περιπέτειῶν ὑπέμνησιν· ἐγγλον,

Si esset ab iis qui ante
nos res gestas
memoriae man-
dantur, historiae
ipsius praetermissa laudatio:
necessarium fortasse iam foret,
omnes hortari, ut hoc com-
mentatorum genus potissimum
eligant, suscipiantque:
quum nulla sit mortalibus ad
proficiendum via expeditior,
rerum ante actarum scientia.
Verum quoniam non aliqui,
neque aliquatenus, sed prope
dixerim omnes, hoc principio
et fine sunt usi: quum dice-
rent, verissimam quidem insti-
tutionem esse, ac praeparatio-
nem ad capeendam Rempu-
blicam doctrinam illam, quae
ex historia paratur: magistram
vero unicum, eamque prae-
sentissimam, ut possit aliquis
fortuna mutationes generose
sufferre, alienorum casuum re-
cordationem: palam est, noti

ὡς ἄδειν μὲν ἂν δέξασθαι καθήκειν, περὶ τῶν καλῶς καὶ πολλοῖς εἰρημένων ταυτολογεῖν, ἤμισα δ' ἡμῖν. αὐτὸ γὰρ τὸ παράδοξον τῶν πράξεων, ὑπὲρ ἂν προηρήμεθα γράφειν, ἰκνυόντες προκλήεσθαι καὶ παρορμηθεῖν πάντα καὶ νέον καὶ πρεσβύτερον, πρὸς τὴν ἔνταυξιν τῆς πραγματείας. Τίς γὰρ ἕτως ὑπάρχει Φαῦλος ἢ ῥάθυμος ἀνθρώπων, ὃς κί ἂν βηλοῖτο γυνῶσαι, πῶς, καὶ τίς γένοιτο πολιτείας ἐπικρατηθέντα χεῖρον ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμενὴν ἔχ' ὅλοις πεντήκοντα καὶ τρισὶν ἔτεσιν, ὑπὸ μίαν ἀρχὴν ἔπεσε τὴν Ῥωμαίων; ὃ πρότερον ἔχ' εὐρίστανται γεγονός. Τίς δὲ πάλιν ἕτως ἐκπαθῆς πρὸς τι τῶν ἄλλων θεαμάτων ἢ μαθημάτων, ὃς προύργικότερον ἂν τι ποιήσεται τῆς ἐμπειρίας;

2. Ὡς δ' ἔστι παράδοξον καὶ μέγα τὸ περὶ τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν θεῶρημα, γένοιτ' ἂν ἕτω μάλιστα ἐμφανές, εἰ τὰς ἐλλογισματίας τῶν προγεγενημένων δυναστειῶν, περὶ ἃς οἱ συγγραφοῖς τὰς πλείους διατέθεινται λόγος, παραβάλλοιεν καὶ συγκρίνοιεν πρὸς τὴν Ῥωμαίων ὑπεροχὴν. Εἰσι δ' αἱ τῆς παραβολῆς ἄξια καὶ συγκρίσεως αὐται. Πέρσαι κατὰ τινὰς καιρὰς μεγάλην ἀρχὴν κατεκτήσαντο καὶ δυναστεύοντες ἄλλ' ὅσῳ ἐτόλμησαν ὑπερβῆναι τὰς τῆς Ἀσίας ἕρας, ἢ μόνον ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ σφῶν ἐκινδύνευσαν. Λακεδαιμόνιοι πολλὰ ἀμφισβη-

iam conuenire cuiquam, ut recte aliis, et quidem multis, dicta reponat: omnium vero minime nobis. Ipsa enim rerum de quibus dicturi sumus inopinata nouitas, vel per se facile quemuis alliciet, incitabitque, siue iuuenem, siue senem, ad historiae huiusce lectionem. Nam quis erit adeo nihili homo aut ignauus, quin scire cupiat, quomodo et quo rerum administrandarum genere, vniuersus prope Orbis terrarum annis LIII, ac ne his quidem totis, sub vnius Po. Ro. imperium fuerit redactus? quod quidem nunquam antea factum inuenitur. Rursus vero quis vllam aliud vel spectaculi, vel disciplinae genus adeo perdit adamauerit, ut harum rerum cognitione quicquam ei sit antiquius?

2. Quod autem inopinatae nouitatis plenum et magnificentum sit nostrae scriptoris argumentum, ita facillime manifestum erit: si nobilissimae quaeque priorum temporum dynastiae, de quibus ut purinum extant historiae, cum Romano imperio componantur ac comparentur. Sunt vero dignae componi compararique hae. Fuit aliquando Persarum magnum imperium ac dominatio: sed quoties Asiae fines transgredi sunt ausi, non solum de imperio, verum et de propria salute sunt periclitati. Lacedaemonii quum de principatu Graeciae perdiu

τήσαν-

τήσαντες χρόνας ὑπὲρ τῆς τῶν Ἰλλυρίων ἡγεμονείας, ἐπειδὴ ποτ' ἐκράτησαν, μόλις ἔτη δώδεκα κατέσχον αὐτὴν ἀδύριτον. Μακεδόνες τῆς μὲν Εὐρώπης ἤρξαν ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Ἀδρίαν τόπων, ἕως ἐπὶ τὸν Ἰστρον ποταμόν· ὃ βραχὺ παντελῶς ἀντικεινὴ μέρος τῆς προειρημένης χώρας. μετὰ δὲ ταῦτα προσέλαβον τὴν τῆς Ἀσίας ἀρχὴν, καταλύσαντες τὴν τῶν Περσῶν δυναστείαν. ἀλλ' ὅμως ἔτοι πλείων δοξάντες καὶ τόπων καὶ πραγμάτων γενέσθαι κύριοι, τὸ πολὺ μέρος ἀκμὴν ἀπέλιπον τῆς οἰκισμένης ἀλλότριον. Σικελίας μὲν γὰρ καὶ Σαρδῆς, καὶ Λιβύης, εἰς ἐπεβάλλοντο καθάπαξ ἀμφισβητεῖν· τῆς δὲ Εὐρώπης τὰ μαχιμώτατα γένη τῶν προσπερίων ἐθνῶν, ἰχθυῶς εἶπειν, εἰς ἐγνώσκον. Ῥωμαῖοί γε μὴν, ἔτινα μέρη, σχεδὸν δὲ πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκισμένην ὑπήκουον αὐτοῖς, ζηλωτὸν μὲν τοῖς ἴνυ ἔσιν, ἀνυπέσβλητον δὲ τοῖς ἐπιγινομένοις ὑπεροχὴν κατεσκεύασαν δυναστείας. Τέτων μὲν τοι τὰ πολλὰ διὰ τῆςδε τῆς ξυγγραφῆς ἔσαι σαφέστερον κατανοεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῆ, πόσα καὶ πηλίκαι συμβάλλεσθαι πέφυκε τοῖς Φιλομαθεῖσιν ὁ τῆς πραγματικῆς ἱστορίας τρόπος.

3. Ἀρξεί δὲ τῆς πραγματείας ἡμῶν, τῶν μὲν χρόνων Ὀλυμπιάς ἀνατοσῆτε καὶ τετρακκοσῆ τῶν δὲ πράξεων, παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ὁ προσαγορευθεὶς Συμμαχικὸς πόλεμος, ὃν πρῶτον ἐξή-

contendissent, atque illum tandem obtinuissent: vix annos duodecim sine certamine eum tenuerunt. Macedonum in Europa regnum ab Adriatico mari vicinis regionibus Istrum usque patuit: quae pars dictae Europae iure merito exigua videatur: adiecere deinde iidem Asiae imperium, euerfo Persarum dominatu. verumtamen etiam hi, quorum potentia, et quam latissime porrigi, et opes quam plurimas habere est credita, maximam orbis partem nihil quicquam ad se pertinere sunt passi. De Sicilia, Sardinia, ac Libya, ne contendere quidem in animum unquam Macedones induxerunt: Europae vero pugnacissimas nationes ad occasum fitas, vix ac ne vix quidem notas habuerunt. At Romani, non partibus solummodo aliquot, sed uniuerso fere terrarum orbe in ius ditionemque suam coacto, imperium suum in tantum euerunt fastigium; ut praedicare quidem illius felicitatem praesens aetas merito queat: superare vero illud, nulla unquam secula sint valitura. Atque haec omnia ex iis quae deinceps dicentur sient manifestiora. Simul etiam constabit, quot quantasque utilitates historia possit afferre, quae rerum gestarum veram et exactam narrationem profitetur.

3. Initium porro scriptionis nobis erit, si tempora spectes, Olympias centesima quadragesima: si res gestas belum apud Graecos quidem Sociale, quod

νεγχε μετ' Ἀχαιῶν πρὸς Αἰτω-
 λὰς Φίλιππος Διμητρίου υἱοῦ,
 πατὴρ δὲ Περσέως· παρὰ δὲ τοῖς
 τὴν Ἀσίαν κατοικῶσιν, ὃ περι
 Κοίλης Συρίας, ὃν Ἀντίοχος
 καὶ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ
 ἐπολέμησαν πρὸς Ἀλλήλους· ἐν
 δὲ τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ
 Λιβύην τόποις, ὃ συστὰς Ῥω-
 μαίοις καὶ Καρχηδονίοις, ὃν οἱ
 πλείστοι προσαγορεύουσιν Ἀντιβα-
 κόν· ταῦτα δὲ ἐστὶ συνεχῆ τοῖς
 τελευταίοις τῆς παρὰ τῆ Σι-
 κυωνίᾳ συντάξεως. ἐν μὲν ἔν
 τοῖς πρὸ τῶν χρόνοις, ἀσυνε-
 σποραδὰς εἶναι συνέβαινε τὰς τῆς
 οἰκουμενῆς πράξεις. (διὰ τὸ καὶ
 κατὰ τὰς ἐπιβολὰς, ἐστὶ δὲ συν-
 τελείας αὐτῶν, καὶ κατὰ τό-
 πους διαφέρειν ἕλαστα τῶν πεπρα-
 γμένων·) ἀπὸ δὲ τῶν τῶν
 καιρῶν οἰοῦναι σωματοειδῆ συμ-
 βάνει γίνεσθαι τὴν ἱστορίαν,
 συμπλέκεσθαι τε τὰς Ἰταλικὰς
 καὶ Λιβυκὰς πράξεις, ταῖς τε
 κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ ταῖς Ἑλλη-
 νικὰς, καὶ πρὸς ἐν γίνεσθαι τέλος
 τὴν ἀναφορὰν ἀπάντων. διὸ καὶ τὴν
 ἀρχὴν τῆς αὐτῶν πραγματείας,
 ἀπὸ τῶν πεποιήμεθα τῶν και-
 ρῶν. τῶ γὰρ προσεφραμένῳ πολέμῳ
 κρατήσαντες Ῥωμαῖοι Καρχηδο-
 νίων, καὶ νομίσαντες τὸ κυριώτα-
 του καὶ μέγιστον μέρος αὐτῶν γίνε-
 σθαι πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἐπιβολὴν,
 ἔτῳ καὶ τότε πρῶτον ἐξάρσασαν
 ἐπὶ τὰ λοιπὰ τὰς χεῖρας ἐπὶ εἶναι,
 καὶ περικεῖσθαι μετὰ δυνάμειος, εἰς
 τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰς κατὰ τὴν
 Ἀσίαν τόπους. Εἰ μὲν ἔν ἡμῶν ἦν
 συνήθη καὶ γνώριμα τὰ πολιτεύ-

primum cum Achaeis aduer-
 sis Aetolos Philippus suscepit
 Demetrii filius. Persei pater:
 apud Asianos vero, bellum
 Coelefyriacum inter Antio-
 chum et Ptolemaeum Philo-
 patorem: in Italia autem et
 Africa, quod Romani et Car-
 thaginienses inter sese gesse-
 runt, vulgo dictum Annibali-
 cum. Sunt autem haec res
 cohaerentia, quae Aratus Si-
 cyonius opere extremo nar-
 rat. Enimvero ante ista
 tempora quae per orbem ter-
 rarum gerebantur, ea qua-
 si sparsa diuisaque erant:
 quum et susceperentur fini-
 renturque singula eorum di-
 versas ob causas: et tem-
 poribus quoque ac locis in-
 vicem distarent. Post ista
 vero tempora, ut in unum
 quasi corpus coiret historia,
 euenit: utque res Italicae ac
 Libycae Asiaticis et Graecis
 miscerentur, et omnes ad
 unum finem referrentur. re-
 circo et nos opus istud pro
 illa descripsimus, inde ce-
 mus exordi. Nam quum eo,
 quod diximus, bello Roma-
 ni Carthaginenses superas-
 sent: rati potissimum ab se
 maximamque partem, ad ca-
 pessendam vniuersi orbis im-
 perium, esse confectam: ita
 demum, ac tum primum in
 reliqua manus ausi sunt por-
 rigere: et cum in Grae-
 ciam tum in Asiaticas regio-
 nes exercitus suos transmi-
 ttere. Equidem si vulgo fa-
 miliariter notae essent illae
 Respublicae, quae de summa

ματα, τὰ περὶ τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς ἀμφιβητήσαντα, ἴτως ἄδὲν ἂν ἡμᾶς ἔδει περὶ τῶν πρὸ τῆ γράφειν, ἀπὸ ποίας προδέσσω; ἢ δυνάμεως ὀρηθήντες, ἐνεχείρισαν τοῖς τοιούτοις καὶ τηλικούτοις ἔργοις. ἐπεὶ δ' ἔτε τῆ τῶν Ῥωμαίων, ἔτε τῆ τῶν Καρχηδονίων πολιτεύματος πρόχειρός ἐστι τοῖς πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων ἢ προγεγενημένη δύναμις, ἢ δ' αἱ πράξεις αὐτῶν ἀναγκῆσι ὑπελκόμεν εἶναι, συντάξασθαυτῶν τὴν καὶ τὴν ἐξῆς βίβλον πρὸ τῆς ἰστορίας, ἵνα μηδεὶς ἐπιστὰς ἐπ' αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων ἐξήγησιν τότε διακορῆ, καὶ ζήτη, ποίοις διαβηλοῖς, ἢ ποίοις δυνάμεσι καὶ χορηγίαις χρησάμενοι Ῥωμαῖοι, πρὸς ταύτας ὀρηθησαν τὰς ἐπιβολὰς, δι' ὧν καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάττης τῆς κατ' ἡμᾶς ἐγένοντο πάσης ἐγκρατεῖς. ἀλλ' ἐν τέτῳ τῶν βιβλίων καὶ τῆς ἐν ταύταις προκατασκευῆς δῆλον ἦ τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ὅτι καὶ λίαν εὐλόγοις ἀφορικῶς χρησάμενοι, πρὸς τὴν ἐπίνοιον ὀρηθησαν, καὶ πρὸς τὴν συντέλειαν ἐξείκοντο τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς καὶ δυναστείας.

4. Τὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἴδιον, καὶ τὸ θαυμαστόν τῶν κατ' ἡμᾶς καιρῶν, τῆτό ἐστιν ὅτι καθ' ἅπερ ἢ τύχη κεδὸν ἅπαντα τὰ τῆς οἰκουμενῆς πράγματα πρὸς ἐν ἕκλινε μέρος, καὶ πάντα νεύειν ἠνάγκαστε πρὸς ἓνα, καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν· ἔτω καὶ διὰ τῆς ἰστορίας, ὑπὲρ μίαν σύνοψιν ἄγειν τοῖς ἐν-

rerum inter se contenderunt: nihil fortasse necesse nobis esset priora attingere: quo nempe proposito, aut quibus freti viribus tale tantumque opus inceptarint. nunc quoniam et Romanorum et Carthaginensium vires quas prius habuerunt, et bella quae ante gesserunt. Graecorum plerique ignorant: faciendum putauimus, ut hunc et sequentem librum reliquae historiae praemuriremus: ne quis forte, ubi ad rerum ipsarum narrationem venerit, haereat et quaerere incipiat, quibus tandem consiliis, quibus viribus opibusque instructi Romani ad eiusmodi incepta animum adiecerint: per quae et terram et mare nostrum vniuersum potestati suae subiecerunt: sed ex praeparatu duobus hisce libris contento intelligant lectores, sane quam probabiles admodum fuisse Romanis rationes, et idonea praesidia, ut et animo conciperent, et ad extremum consequerentur imperium hoc et orbis terrarum dominatum.

4. Quod enim operis nostri proprium est nostroque tempore mirandum accidit, hoc illud est: quod sicut Fortuna res prope vniuersas totius qua habitatur orbis, in vnam partem inclinavit, atque omnia ad vnum eundemque scopum vergere coegit: ita et nos scriptione hac sub vnum quasi conspectum lectoribus ponimus, quoniam modo ad operis huius vniuersi consummationem ipsa se Fortuna gesserit. Atque hoc in primis fuit, quod me excitauit im-

τυγχάνουσι τὸν χειρισμὸν τῆς
 τύχης, ᾧ κέχρηται πρὸς τὴν
 τῶν ὅλων πραγμάτων συντέ-
 λειαν. καὶ γὰρ τὸ προκαλεσάμε-
 νον ἡμᾶς καὶ παρορμηθεὶς πρὸς
 τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἰσθρίας, μάλι-
 στα τῆτο γεγονός· συν δὲ τῶν,
 καὶ τὸ, μηδένα τῶν καθ' ἡμᾶς
 ἐπιβεβλήθαι τῇ τῶν καθόλου
 πραγμάτων συντάξει· πολὺ γὰρ
 ἂν ἦτον ἔγωγε πρὸς τῆτο τὸ
 μέρος ἐφιλοτιμήθην. νῦν δ' ὄρων
 τὰς μὲν κατὰ μέρος πολέμους,
 καὶ τινὰς τῶν ἄλλα τῆτοις πρά-
 ξειων καὶ πλείους πραγματευομέ-
 νους, τὴν δὲ καθόλου καὶ συλλή-
 βδην εἰκονομίαν τῶν γεγονότων,
 πότε καὶ πόθεν ὠρηθήη, καὶ
 πῶς ἔχει τὴν συντέλειαν, ταύ-
 την εἰς ἐπιβαλλόμενον εἰδένα βρα-
 σανίζειν, ὅσους καὶ ἡμᾶς εἰδέ-
 νομα· παντελῶς ὑπέλαβον ἀναγ-
 καῖον εἶναι τὸ μὴ παραλιπεῖν,
 μηδ' ἕασαι παρελθεῖν ἀνεπιστά-
 τως τὸ κάλλιστον ἄλλα καὶ ὠφελι-
 μώτατον ἐπιτήδευμα τῆς τύχης.
 πολλὰ γὰρ αὕτη καινοποιήσα
 καὶ συνεχῶς ἐναγωνιζομένη τοῖς
 τῶν ἀνθρώπων βίοις, εἰδέπω
 τοιοῦνδ' ἀπλῶς ἔτ' ἐργάσατο ἔρ-
 γον, ἔτ' ἠγωνίσατο ἀγώνισμα, οἶον
 τὸ καθ' ἡμᾶς. ὅπερ ἐν μὲν τῶν
 κατὰ μέρος γραφόντων τὰς ἰσο-
 ρίας· ἔχ' οἶον τε συνδεῖν εἰ μὴ
 καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας πόλεις
 τίς κατὰ μίαν ἐκάστην ἐπελθῶν,
 ἢ καὶ νῆ Δία γεγραμμένος χω-
 ρίς ἀλλήλων θεασάμενος, εὐ-
 θεῶς ἐπολάβοι κατανενοηκέουαι
 καὶ τὸ τῆς ὅλης οἰκκμένης χῆ-
 μα, καὶ τὴν σύμπασαν αὐτῆς

pulitque, vt historiam suscipere-
 rem scribendam. accedebat ec,
 quod nemo memoria nostra hi-
 storiam vniuersalem conscribere
 erat aggressus: nam a quo-
 quin minus equidem ad id stu-
 dii attulissem nunc, quum vi-
 derem particulatim quidem
 gesta bella, et nonnulla quae
 temporibus iisdem euenerant,
 non vnum aut alterum, sed
 plures memoriae mandasse:
 vniuersam vero illorum quae
 ad summam rerum conferunt
 administrationem in iis quae
 acciderunt, quando et a qui-
 bus principis quaeque sint pro-
 fecta, quoue modo hanc tan-
 dem finem res sint natae: haec
 inquam, neminem, quod ipse
 quidem sciam, in animum in-
 duxisse examinare: omnino
 factu necessarium duximus, vt
 pulcherrimum atque vtilissi-
 mum Fortunae initutum, ne
 fileremus, neque transmitters-
 remus inobservatum. Haec
 enim multa quotidie noua mo-
 liens, et in humanis sciarum
 virium specimen continue e-
 dens: nullum plane ad hoc
 tempus neque opus simile fe-
 cerat, neque certamen vllum,
 quale nostra memoria certa-
 verat: id vero ex iis, qui par-
 ticulatim res gestas scripse-
 runt, non cognoscas, nisi for-
 te aliquis, vbi nobilissimas
 vrbes sigillatim adierit, aut
 etiam me hercule pictas in
 tabula fuerit contemplatus:
 statim putaturus sit, totius
 quoque orbis figuram, vni-
 versumque adeo illius situm
 atque ordinem probe se di-

θέσιν καὶ τάξιν· ὅπερ ἐσιν ἀδα-
μῶς εἶδος.

5. Κεθόλα μὲν γὰρ ἐμοί γε
δοκῆσιν οἱ πεπεισμένοι διὰ τῆς
κατὰ μέρος ἰσορίας μετρίως συνό-
ψασθαι τὰ ὅλα, παραπλήσιόν τι
πάχειν, ὡς ἂν εἴ τινες ἐμφύχῃ
καὶ καλῇ σώματος γενοῖστος
διεβόησιμὰ τὰ μέρη θεώμενοι,
νομιζοῖεν ἰκανῶς αὐτόπῃ γίγνε-
σθαι τῆς ἐνεργείας αὐτῶ τῆ ζωῆς
καὶ καλλουῆς. εἰ γάρ τις αὐτίκα
μᾶλα συνδεῖς, καὶ τέλειον αὐ-
θις ἀπεργατάμενος τὸ ζῶον τῶ τε
εἶδει καὶ τῇ τῆς ψυχῆς εὐπρε-
πεῖα, κἄπειτα πάλιν ἐπιδεικνύοι
τοῖς αὐτοῖς ἐκείνοις· ταχέως
ἂν αἶμα πάντας αὐτὰς ὁμολο-
γήσειν, διότι καὶ λίαν πολῦ τι
τῆς ἀληθείας ἀπελείποντο πρό-
σθεν, καὶ παραπλήσιοι τοῖς ὄνει-
ρώτεσιν ἦσαν. ἔννοιαν μὲν γὰρ
λαβεῖν ἀπὸ μέρους τῶν ὅλων δυ-
νατόν· ἐπισήμην δὲ καὶ γνώ-
μην ἀτρεκέῃ ἔχειν, ἀδύνατον. διὸ
καυτελῶς βραχύ τι νομισέον
συμβῆλλεσθαι τὴν κατὰ μέρος
ἰσορίαν πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἐμ-
πειρίαν καὶ πίσιν. ἐκ μὲν τοίγε
τῆς ἀπάντων πρὸς ἄλλα συμ-
πλοῆς καὶ παραδέσεως, ἔτι δ'
ὁμοιότητος καὶ διαφορᾶς, μόνως
ἂν τις ἐφίκοιτο καὶ ἐνηθεῖη κα-
τοπτρεύσας, ἅμα καὶ τὸ χρήσι-
μον καὶ τὸ τερπνὸν ἐκ τῆς ἰσο-
ρίας λαβεῖν. ὑποθησόμεθα δὲ
ταύτην ἀρχὴν τῆς βίβλου, τὴν
πρώτην διάβασιν ἐξ Ἰταλίας
Ῥωμαίων. αὕτη δ' ἐστὶ συνεχῆς
μὲν τοῖς ἀφ' ὧν Τίμαιος ἀπέλι-
πε· πίπτει δὲ κατὰ τὴν ἐννάτην

diciffie. quod penitus a ratione
sit alienum.

5. Omnino meo quidem iu-
dicio similes sunt qui sibi per-
suadent e particulari historia
summae rei notitiam satis com-
mode parari posse, iis qui dis-
iecta membra corporis ante
animati ac pulchri tuentes,
abunde satis spectatam sibi
crediderint animalis ipsius vim,
actiones ac pulchritudinem.
nam si quis illa membra re-
pente in vnum composuerit,
et denuo integrato animali
suam formam et animae decus
reddiderit, atque ita rursus
iisdem illis ipsum ostenderit:
omnes, credo, statim fatean-
tur, longe se antea a rei ve-
ritate abfuisse: non multo fe-
cus, atque eos qui somnia vi-
dent. quippe ex parte potest
quidem de toto subire ani-
mum cogitatio: caeterum sci-
entia et cognitio vera habe-
ri nequaquam potest. Quam-
obrem ita existimare debe-
mus: parum omnino singula-
rum partium historiam ad re-
rum vniuersarum conferre no-
titiam et fidem: quam ex fo-
la cunctarum inter se par-
tium connexionem et compa-
rationem, item similitudinem ac
differentiam aliquis consequatur:
eoque modo in penetralia
admissus historiae, et vtilitatem
et voluptatem ex ea poterit
capere. Porro initium ac velut
fundamentum libri huius erit,
prima Romanorum extra Ita-
liam traiectio: cum illis co-
haerens, in quibus Timaei

καὶ εἰσοσὴν πρὸς ταῖς ἑκατὸν Ὀλυμπιάδας. διὸ καὶ ῥητέον ἔν ἐῖη, πῶς καὶ πότε συστράτευνοι τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ τί-σιν ἀφορμαῖς μετὰ ταῦτα χρη-σάμενοι, διαβίβειν ὤφειταν εἰς Σικελίαν· ταύτη γάρ τῃ γῆ πρῶ-τον ἐπέβησαν τῶν ἐκτὸς τό-πων τῆς Ἰταλίας· ἢ ῥητέου αὐ-τὴν τὴν τῆς διαβίβουσι αἰτίαν ψιλῶς, ἵνα μὴ τῆς αἰτίας αἰτίαν ἐπιζητήτης, ἀνυπέσχετος ἢ τῆς ὅλης ὑποθέσεως ἀρχὴ γένηται καὶ θεωρεῖται. ληπτέου δὲ τοῖς και-ροῖς ὁμολογημένην καὶ γνωρίζο-μένην ἀρχὴν παρ' ἅπασι, καὶ τοῖς πράγμασι δυναμένην αὐτὴν εἶναι αὐτῆς θεωρεῖσθαι· καὶ δὲ τῶν χρόνοις βραχὺ προαναδρα-μόντας κεφαλαιώδη τῶν μεταξὺ πράξεων ποιήσασθαι τὴν ἀνά-μνησιν. τῆς γὰρ ἀρχῆς ἀγνωσ-μένης, ἢ καὶ νῆ Δί ἀμφοισθη-ταμένης, ἢ δὲ τῶν ἐξῆς ἕθεν ὄον-τε παραδοχῆς ἀξιοθῆναι καὶ πί-σεως· ὅταν δ' ἢ περὶ ταύτης ὁ-μολογημένη παρασκευασθῆ δόξα, τότε ἢ δὴ καὶ πᾶς ὁ συνεχῆς λό-γος, ἀποδοχῆς τυγχάνει παρὰ τοῖς ἀκρίτοις.

6. Ἔτος μὲν εὐδένεισθῆκει με-τὰ μὲν τὴν ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς ναυμαχίαν, ἐννεακαιδέκατον, πρὸ δὲ τῆς ἐν Λεύτροις μάχης ἐκ-καιδέκατον, ἐν ᾧ Λακεδαιμό-νιοι μὲν τὴν ἐπὶ Ἀνταλκίδῃ γε-νομένην εἰρήνην πρὸς Βασιλέα τῶν Περσῶν ἐκύρωσαν, καὶ ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος τῆ περὶ τὸν Ἐλέπορον ποταμὸν μάχην νενίκηκώς τας κατὰ τὴν Ἰταλίαν

historia definit: idque in tem-
pora Olympiadis centesimae
vigesimalae nomae incidat. Di-
cendum igitur fuerit, quomodo
et quando rebus in Italia
constitutis, quibusque postea
rerum opportunitatibus ubi,
traiciendi in Siciliam impetum
ceperint, nam omnium extra
Italiam regionum hanc pri-
mam Romani adierunt. ipsa au-
tem traiectionis huius causa
nude est exponenda: ne si
caussa causam requirat, argu-
menti totius principium, et em-
plicatio suo quasi demonstra-
tionis fundamento careat. su-
mendum vero principium est,
quod et tempora certa apud
omnes notaque habeat: et res
eiusmodi, ut possit ipsum per
se intelligi: etiam si oporteat,
repetitis paulo altius tempori-
bus, medii intervalli res gestas
summatim in memoriam reuoc-
care. quando enim principium
aut ignoratur, aut parum est
certum: ne eorum quidem
quae deinceps sequuntur, quic-
quam assensum aut fidem possit
mereri. ubi vero certa et in-
dubitata huius notitia fuerit
hominibus tradita: tunc et
omnis quae deinceps subicitur
narratio, cum assensu ab au-
dientibus admittitur.

6. Annus igitur agebatur
post naualem quidem ad Aegos
flumen pugnam decimus no-
nus; ante Leuetricam vero xv. i.
quo Lacedaemonii pacem cum
Persa icerunt, quae opera et
studio Antalcidae conuenit: at
Dionysius senior superatis ad
Elorum annum Graecis Itali-

Ἐ. κ. η.

Ἐλληνες, ἐπολιόρκει Ῥήγιον. Γαλάται δὲ κατὰ κράτος ἐλόυ-
 τεσ αὐτὴν τὴν Ῥώμην κατεῖχον
 πλὴν τῆς Καπιταλίου. πρὸς δὲ
 ποιησάμενοι Ῥωμαῖοι σπονδὰς καὶ
 διαλύσεις εὐδοκκίμενας Γαλάταις,
 καὶ γινόμενοι πάλιν ἀνεπίστας
 τῆς πατρίδος ἐγχερατῆς, καὶ λα-
 βόντες οἶον ἀρχὴν τῆς συναυ-
 ξήσεως, ἐπολέμουν ἐν τοῖς ἐξῆς
 χρόνοις πρὸς τὰς ἀσυγείτονας.
 γενόμενοι δὲ ἐβρατατῆς ἀπάντων
 τῶν Λατίνων, διάτετὴν ἀνδρίαν,
 καὶ τὴν ἐν ταῖς μάχαις ἐπιτυ-
 χίην, μετὰ ταῦτα ἐπολέμουν
 Τυρρόνοις, ἔπειτα Κελτοῖς, ἐξῆς
 δὲ Σαυνίταις τοῖς πρὸς τε τὰς
 ἀνατολὰς καὶ τὰς ἀρκίους συν-
 τερονοῦσι τῆ τῶν Λατίνων χώ-
 ρα. μετὰ δὲ τινα χρόνον, Τα-
 ραυτίνων διὰ τὴν εἰς τὰς πρεσ-
 βυτάς τῶν Ῥωμαίων ἀστέλγειν,
 καὶ τὸν διὰ ταῦτα φόβον, ἐπι-
 σπασακμένων Πύρρον τῷ πρότε-
 ρον ἔτει τῆς τῶν Γαλατῶν ἐφό-
 δα, τῶν τε περὶ Δελφῶν Φθαρέν-
 των, καὶ περαιωθέντων εἰς τὴν
 Ἀσίαν, Ῥωμαῖοι Τυρρόνας μὲν
 καὶ Σαυνίτας ὑφ' αὐτὰς πεποιη-
 μένοι, τὰς δὲ κατὰ τὴν Ἰταλίαν
 Κελτὰς πολλὰς μάχαις ἤδη νι-
 κηκότες, τότε πρῶτον ἐπὶ τὰ
 λοιπὰ μέρη τῆς Ἰταλίας ὤρμη-
 σαν, ἔχ' ὡς ὑπὲρ ὀφθαλμῶν, ἐπὶ
 δὲ τὸ πλεῖον, ὡς ὑπὲρ ἰδίων ἤδη
 καὶ καθηρόντων σφίσι πολεμή-
 σοντες· ἀθλητὰί γεγονότες ἀθη-
 θηνοὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔρ-
 γων, ἐκ τῶν πρὸς τὰς Σαυνίτας
 καὶ Κελτὰς ἀγώνων. ὑποσάντες
 δὲ γενναίως τὸν πόλεμον τῆτον,

cis, Rhegium obsidebat. Galli
 Romam ipsam per viam a se
 occupatam tenebant, Capito-
 lio excepto: quibuscum vbi
 foedus ac pacta fecissent Ro-
 mani, prout Gallis ipsis pla-
 cuerat; mox praeter spem re-
 cuperata patria, et quodam
 quasi principio incrementi
 sumpto, bella deinde aduersus
 finitimos mouere ceperunt.
 igitur Latinis omnibus partim
 virtute, partim dexteritate
 quadam in acie vincendi sub
 iugum missis: mox cum Etru-
 scis, deinde cum Gallis bel-
 lum gesserunt: postea cum
 Samnitibus, qui ad ortum et
 septentrionem Latinorum fi-
 nes attingunt. non multo post
 quum accitus a Tarentinis
 metu Romanorum, quod eo-
 rum legatos per obscenam
 contumeliam violassent, Pyr-
 rhus in Italiam venisset; (an-
 no prius quam Graeciam in-
 vaderent Galli: et qui Del-
 phorum occuparant urbem
 ad internecionem delerentur,
 reliquis in Asiam transue-
 ctis:) Romani Etruscis et
 Samnitibus dominationi suae
 adiectis: multisque iam de
 Gallis qui Italiam incolebant
 partis victoriis: tunc pri-
 mum ad reliqua Italiae sunt
 progressi: velut non iam
 de alienis, sed maiorem par-
 tem suis et ad se pertinen-
 tibus dimicaturi: ex priori-
 bus contra Samnites et Gal-
 los certaminibus hoc conse-
 cuti, vt veri athletae belli-
 corum certaminum euaderent,
 ei igitur, quum bellum hoc

καὶ τὸ τελευταῖον τάς τε δυναμείας, καὶ Πύρρον ἐκβαλόντες ἐκ τῆς Ἰταλίας, αὐτοὶ ἐπολέμουν καὶ κατέσφοντο τὰς κοινωσάσας Πύρρον τῶν πραγμάτων. γενομένοι δὲ παραδόξως ἀπάντων ἐγκρατεῖς, καὶ ποιητάμενοι τὰς τὴν Ἰταλίαν κατοικούντας ὑφ' αὐτὰς, πλὴν Κελτῶν, μετὰ ταῦτα πελορηκεῖν ἐνεχείρησαν τὰς τότε κατέχοντας τὸ Ῥηγίον Ῥωμαίους.

7. Ἴδιον γάρ τι συνέβη καὶ παραπλήσιον ἑκατέρωθεν ταῖς περὶ τὸν πορθμὸν ἐκτιμημέναις πόλεσιν. εἰσι δ' αὐταί, Μεσσήνη καὶ Ῥηγίον. Μεσσήνην μὲν γὰρ ἡ πολλοῖς ἀνώτερον χρόνοις τῶν νῦν λεγομένων καιρῶν, Καυτανοὶ παρὰ Ἀγαθοκλεῖ μισοφοβῆντες, καὶ πάλαμ περὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν λοιπὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως ὀφθαλμιῶντας, ἅμα τῷ λαβεῖν καιρὸν εὐθὺς ἐπεχείρησαν παρασπονδεῖν. παρεισελθόντες δ' ὡς Φίλοι, καὶ καταχόντες τὴν πόλιν, ἧς μὲν ἐξέβαλον τῶν πολιτῶν, ἧς δ' ἀπέσφαξαν. πράξαντες δὲ ταῦτα, τὰς μὲν γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν ἠκληρηκότων, ὡς ποθ' ἢ τύχη διένειμε παρ' αὐτὸν τὸν τῆς παρανομίας καιρὸν ἐνάσοις, ἕτως ἔχον· τὰς δὲ λοιπὰς βίβας, καὶ τὴν χώραν μετὰ ταῦτα διελόμενοι κατείχον. ταχὺ δὲ καὶ ῥαδίως καλῆς χώρας καὶ πόλεως ἐγκρατεῖς γενομένοι, παρὰ πόδας εὐρον μιμητὰς τῆς πράξεως. Ῥηγῖνοι γὰρ καθ' ὃν καιρὸν Πύρρος ἐς Ἰταλίαν ἐπερμαῖτο, κα-

fortiter sustinissent, tandemque exercitus omnes, ipsamque adeo Pyrrhum Italia expulissent: rursus illos qui Pyrrhi sectam secuti erant armis sunt aggressi, eosque sui iuris fecerunt. (quibus omnibus contra opinionem hominum in potestatem redactis, cunctisque Italiae populis, praeter Galos, sibi subiectis: secundum haec Romanos qui Rhegium id temporis tenebant, obsidere instituerunt.

7. Singularis enim ac consimilis quidam casus ambobus illis accidit oppidis, quae ad fretum sunt condita: Messanae videlicet ac Rhegio. quippe Messanam, non multo ante ista de quibus nunc agimus, tempora, Campani sunt Agathoclemerentes, qui iamdudum eius oppidi pulchritudini ac reliquae felicitati oculos cupiditatis adiecerant, ubi primum occasio est oblata, per fidem circumvenire sunt adorti. subdole namque specie amicorum ingressi, urbis potiti, ciues partim eiecerunt, partim iugulauerunt. quibus rebus ita patrat, vxores quidem et liberos infelicium Messaniorum, prout cuique tempore ipso sceleris admissi fors cecidisset, retinent: opes vero ceteras et mox agrum quoque ipsum viritim inter se diuisam occupant. ita, quum isti breui ac facili negotio opima disione atque vrbe essent potiti, e vestigio facinoris istius imitatores inuenerunt. Rhegini enim, quo tempore Pyrrhus in Italiam

ταπλαγεῖς γενόμενοι τὴν ἔφοδον αὐτῆ, δεδιότες δὲ καὶ Καρχηδονίης θαλασσοκρατῶντας, ἐπεσπᾶσαντο Φυλακὴν ἅμα καὶ βοήθειαν παρὰ Ῥωμαίων. οἱ δ' εἰσελθόντες, χρόνον μὲν τινα διετήρην τὴν πόλιν, καὶ τὴν αὐτῶν πῖσιν, ὄντες τετρακχιλίοι τὸν ἀριθμὸν, ὧν ἠγεῖτο Δέκιος Καμπανός· τέλος δὲ ζηλώσαντες τὰς Μαμερτίνας, ἅμα δὲ καὶ συνοργᾶς λαβόντες αὐτὰς, παρεσπόνδησαν τὰς Ῥηγίνας, ἐκπαθεῖς ὄντες ἐπί τε τῇ τῆς πόλεως εὐκαιρίᾳ, καὶ τῇ τῶν Ῥηγίων περὶ τὰς ἰδίας βίβας εὐδαιμονίᾳ· καὶ τὰς μὲν ἐκβαλόντες, τὰς δὲ ἀποσφάξαντες τῶν πολιτῶν, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς Καμπανοῖς, κατέχον τὴν πόλιν. αἱ δὲ Ῥωμαῖοι βαρέως μὲν ἔφερον τὸ γεγονός· εἰ μὴ εἶχόν γε παιεῖν ἄδεν, διὰ τὸ συνεχεσθαι τοῖς προειρημένοις πολέμοις. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῶτων ἐγένοντο, συγκλείσαντες αὐτὰς ἐπολιόρην τὸ Ῥήγιον, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον. κρατήσαντες δὲ, τὰς μὲν πλείους ἐν αὐτῇ τῇ καταλήψει διέφθειραν, ἐκθύμως ἀμυνομένους διὰ τὰ προαρᾶσθαι τὸ μέλλον, ζωγρεῖα δ' ἐκυρίευσαν πλειόνων ἢ τριακοσίων. ὧν ἀναπεμφθέντων εἰς τὴν Ῥώμην, οἱ στρατηγοὶ προγαγόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ μασιγῶσαντες, ἅπαντας κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθος ἐπελέκισαν· βεβλόμενοι διὰ τῆς εἰς ἐκείνας τιμαρίας, καθόσον οἰδί τε ἤσαν, διορθῶσθαι παρὰ τοῖς συμμαχοῖς τὴν αὐτῶν πῖσιν. τὴν δὲ χώραν

traiciebat, tum ob aduentum noui hostis metu perculsi, tum Carthaginienſes penes quos maris imperium erat, veriti, praefidium pariter et auxilium a Romanis acciuerant. hi oppidum ingreſſi, homines numero quater mille, Decio Campano ductore, poſtquam et oppidum et fidem ſuam aliquamdiu ſeruafſent; tandem Mamerſinos aemulati, eodemque adiutores naſti, qua oportunitati vrbiſ ipſius, qua priuatis ciuium Rheginorum opibus auide inhiantes, fidem mutarunt. itaque ciuibus partim in exilium pulſiſ, aliis trucidatiſ, exemplo Campanorum oppidum ſibi aſſerunt. at Romani grauiter illi quidem quod acciderat ferre: verum qui dictis modo bellis diſtinerentur, efficere nihil poſſe. vbi vero primum ea cura ſunt deſuncti, concluſoſ intra Rhegium ipſoſ obſident, ſicut ſupra commemorauim: demum, vt pugnando vicerunt, plurimoſ eorum in ipſa occupanda vrbe, quam eo pertinaciuſ propugnabat, quod imminens infortuniuſ praeuiderent, obtruncant: viuoſ in poteſtatem redigunt ampliuſ trecentoſ. quibuſ Romam miſſiſ, Praetoreſ productoſ in forum vniuerſoſ, flagriſque caeſoſ, pro more populi Romani, ſecuri percuſſerunt: id nimirum ſpectanteſ, vt quantum in ipſiſ eſſet, fidem ſuam apud ſocloſ labefactatam, iſtorum ſupplicio in integrum reſtituerent. agrum et vrbeſ Rheginis

καὶ τὴν πόλιν παραχρῆμα τοῖς Ῥηγίνοις ἀπέδοσαν.

8. Οἱ δὲ Μαμερτῖνοι (τῆτο γὰρ τῆνοια κυριεύσαντες οἱ Καμπανοὶ τῆς Μεσσήνης, προσηγόρευσαν σφᾶς αὐτῆς) ἕως μὲν συνεχρῶντο τῇ τῶν Ῥωμαίων συμμαχίᾳ τῶν τὸ Ῥήγιον καταχρόντων, ἢ μόνον τῆς ἑαυτῶν πόλεως καὶ χώρας ἀσφαλῶς κατακράτην, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς συνοριατικῆς, ἢ ὡς ἔτυχεν, παρηνώχλην τοῖς τε Καρχηδονίοις, καὶ τοῖς Συρακυσίοις, καὶ πολλὰ μέρη τῆς Σικελίας ἐφορολόγην. ἐπεὶ δ' ἐτερήθησαν τῆς προσημῆνης ἐπικηρίας, συγκλεισθέντων τῶν τὸ Ῥήγιον καταχρόντων εἰς τὴν πολιορκίαν, παρὰ πόδας ὑπὸ τῶν Συρακυσίων αὐτοὶ πάλιν συνεδιώχθησαν εἰς τὴν πόλιν, διὰ τινὰς τοιαύτας αἰτίας. χρόνοις ἢ πολλοῖς πρότερον αἰδυνάμεις τῶν Συρακυσίων διενεχθεῖσαι πρὸς τῆς ἐν τῇ πόλει, καὶ διατρίβουσαι περὶ τὴν Μεργάνην, κατέστησαν ἐξ αὐτῶν ἄρχοντας, Ἄρτευιδωρόν τε καὶ τὸν μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντα τῶν Συρακυσίων Ἰέρωνα, νέον μὲν ὄντα κομίδῃ, πρὸς δέ τι γένος εὐφυῆ βασιλικῆς καὶ πραγματικῆς οἰονομίας. ὁ δὲ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, καὶ πραιρεθὼν εἰς τὴν πόλιν, διὰ τινῶν οἰκειῶν, καὶ κύριος γενόμενος τῶν ἀντιπολιτευομένων, ἔτιωσ ἑχρήτατο πρῶτος καὶ μεγαλοψύχως τοῖς πραγμασι, ὥστε τῆς Συρακυσίας, καὶ πῆρ ἡδαμῶς εὐδοκούμενης ἐπὶ ταῖς τῶν στρατιωτῶν ἀρχαιρεσίαις, τότε

mora nulla interposita reddunt.

8. Mamertini (hoc nomen Campani occupata Messana indiderunt;) quam diu Romanorum, qui Rhegium prius occupauerant, auxilio sunt usi, et oppidum et fines suos securi possederunt: neque id solum: verum etiam de finitima ditione negotium et Carthaginensibus et Syracusanis non leue facesserunt: multas quin etiam vrbes stipendium penlitare coegerunt. Postea vero quam obsidione cinctis qui Rhegium tenebant, illud de quo diximus auxilium defecit: mox ipsi vicilium ob quasdam huiusmodi causas intra muros a Syracusis sunt computi. Non multo ante Syracusiorum exercitus ab iis qui erant in vrbe diuisidentes, et ad Merganam tunc haerentes, delectus e suo numero magistratus creauerant, Artemidorum et Hieronem, qui postea regnum apud Syracusios obtinuit: admodum iuuenem quidem illum: sed ad regiam quandam dignitatem et sollertem rerum ciuiliu administrationem, a natura egregio comparatum. Is vbi magistratum suscepisset, atque vrben necessariorum quorundam opera clandestina fuisset ingressus, redactis in potestatem iis qui diuersas in Rep. partes amplexi fuerant; id specimen clementiae et magni animi in rebus ordinandis praebuit: vt Syracusii, licet a militibus habita comitia creandis magistratibus nequaquam probarent:

πάντας ὁμοθυμαδὸν εὐδοκῆσαι
 στρατηγὸν αὐτῶν ὑπάρχειν Ἰέ-
 ρωνα. ὃς ἐκ τῶν πρώτων ἐπί-
 νομημάτων, εὐθεὺς δῆλος ἦν τοῖς
 ἔρθεως σκοπκμένοις, μειζόνων
 ὀρεγόμενος ἐλπίδων, ἢ κατὰ τὴν
 στρατηγίαν.

9. Θεωρῶν γὰρ τὰς Συρακυσ-
 σίαις, ἐπειδὴν ἐκτέμψοιτας ἐυ-
 νάμεις καὶ τὰς ἀρχοντας μετὰ
 τῶν δυνάμεων, αὐτὰς ἐν αὐτοῖς
 σατιάζοντας, καὶ κοινοτομῶν-
 τας αἰεὶ τι· τὸν δὲ Λεπτήνην εἰδὼς
 καὶ τῇ προσέσεια, καὶ τῇ πίσει
 πολὺ διαφερόντα τῶν ἄλλων
 πολιτῶν, εὐδοκίμῶντα δὲ καὶ
 παρὰ τῶν πλήθει διαφερόντως·
 συναπτεται κηδεῖν πρὸς αὐτὸν,
 βεβούμενος οἶον ἐΦεδρεῖν ἀπο-
 λιπεῖν ἐν τῇ πόλει τρίτον, ὅτε
 αὐτὸν ἐξιέναι δεοί μετὰ τῶν δυ-
 νάμεων ἐπὶ τὰς πράξεις. γήμας
 δὲ τὴν θυγατέρα τῆ προεξημέ-
 να, καὶ συνθεωρῶν τὰς ἀρχαίας
 μισοφόρας κακῆτις ὄντας καὶ
 κινητικὰς, ἐξήγει στρατιὰν ὡς
 ἐπὶ τὰς Βαρβάρους τὰς τὴν Μεσ-
 σήνην καταχρόντας. ἀντιστρατο-
 πεδεύτας δὲ περὶ Κεντόρικα, καὶ
 παραταξάμενος περὶ τὸν Κυα-
 μώτῳρον ποταμὸν, τὰς μὲν πο-
 λιτικὰς ἰππεῖς καὶ πεζὰς αὐ-
 τὸς ἐν ἀποσήμετι συνῆγεν,
 ὡς κατ' ἄλλον τόπον τοῖς
 πολεμίοις συμμίξων· τὰς δὲ
 ξένους προβαλλόμενος, εἴαστε
 πάντας ὑπὸ τῶν βαρβάρων
 διαφθαρήναι. κατὰ δὲ τὸν τῆς
 ἐκείνων τροπῆς καιρὸν, ἀσφα-
 λῶς αὐτὸς ἀπεχώρησε μετὰ
 τῶν πολιτῶν εἰς τὰς Συρα-

tunc tamen vniuersi consenti-
 entibus animis Hieronem Prae-
 torem perlubenter acciperent.
 quem quidem virum ipsa quae
 Remp. auspicans promebat con-
 filia, significabant recte aesti-
 mantibus, ad maiorum rerum
 spem esse erectum, quam vt
 ipsum Praetura caperet.

9. Nam qui cerneret, Syracu-
 sios quidem quoties domo co-
 pias suas vna cum magistratibus
 emisissent, seditionibus intesti-
 nis laborare, et noui semper ali-
 quid moliri: Leptinem vero
 nosset clientelis ac fide reliquis
 praestare: eundemque magnam
 apud vulgus opinionem virtu-
 tis habere; ad finitatem cum eo
 contrahit: habens in animo, do-
 mi hunc tanquam in subsidiis ac
 sibi succenturiatum, relinque-
 re, quoties sibi ad res gerendas
 cum exercitu foret proficiscen-
 dum. Post ductam vero vxorem
 huius filiam animaduerso mer-
 cenarios veteranos vitiiis corru-
 ptos maleque animatos et quos-
 vis ad motus esse proclines:
 quasi Barbaros Messanam obti-
 nentes peteret, copias educit.
 quumque prope Centuripam in
 conspectu hostium castra po-
 suisset: atque aciem ad Cyamo-
 forum amnem instruxisset: vr-
 banos quidem equites pedites-
 que aliquanto spatio a ceteris
 seiunctos, ipse secum retinet,
 velut ab alia parte manum cum
 hoste conferturus: extraneos
 vero Barbaris obiciens, vni-
 versos ab iis deleri ad interne-
 cionem est passus. ac quo tem-
 pore isti cum maxime ab hosti-
 bus caedebantur: ipse cum ci-

κίας, συντελεσάμενος δὲ τὸ προκείμενον πραγματικῶς, καὶ παρορηκῶς πᾶν τὸ κινητικὸν καὶ εἰσιωδὲς τῆς δυνάμεως, ξυνολορήσας δὲ αὐτῆ πληθὸς ἰκανὸν μισθοφόρων, ἀσφαλῶς ἦδη τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν διεξῆγε. θεωρῶν δὲ τὰς βαρβάρους ἐκ τῆ προσειήματος θρασείας καὶ προπετιῶς ἀνασρεφουμένης, καθοπλίσας καὶ γυμνάσας ἐνεργῶς τὰς πολιτικὰς δυνάμεις, ἐξῆγε, καὶ συμβάλλει τοῖς πολέμοις ἐν τῷ Μυλαίῳ πεδίῳ περὶ τὸν Λογγανὸν καλούμενον ποταμὸν. τροπὴν δὲ ποιήσας αὐτῶν ἰχυρᾶν, καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐγκρατῆς γενόμενος ζωρείᾳ, τὴν μὲν τῶν βαρβάρων κατέπαυσε τόλιμν· αὐτὸς δὲπραγεγόμενος εἰς τὰς Συρακῆσας, βασιλεὺς ὑπὸ πάντων προσηγορεύθη τῶν συμμάχων.

10. Οἷδε Μαμερτινοὶ πρότερον μὲν ἐσθημένοι τῆς ἐπιτελείας τῆς ἐκ τῆ Ρηγίε, καθάπερ ἀνώτερον εἶπον, τότε δὲ τοῖς ἰδίῳις πράγμασιν ἐπιτακίτες ὀλοχερῶς διὰ τὰς νῦν ῥηθείσας αἰτίας, οἱ μὲν ἐπὶ Καρχηδονίᾳ κατέφευγον, καὶ τέτοις ἐνεχείριζον σφᾶς αὐτὰς καὶ τὴν ἄκραν· οἱ δὲ πρὸς Ῥωμαῖοις ἐπρέσβευον, παραιδόντες τὴν πόλιν, καὶ δεόμενοι βοηθήσειν σφίσι, αὐτοῖς ὁμοφύλοισι ὑπάρχουσι. Ῥωμαῖοι δὲ πολὺν μὲν χρόνον ἠπόρησαν, διὰ τὸ δοκεῖν ἐξόφθλμῳ εἶναι τὴν ἀλογίαν τῆς βοηθείας. τὸ γὰρ μικρῶ πρότερον τὰς ἰδίας πόλιν, μετὰ τῆς μεγίστης ἀνη-

vibus absque villo periculo Syracusas retro concecit. Solerter autem eo quod destina-verat perfectō, et vniuersa illa parte exercitus expunēta, quae ad concitandos motus erat pro-celiuis ac feditiosa; magna latiss conductitiorum manu aruitratu suo comparata, magistratum absque villo iam metu aduini-strabat. quumque animadueteret Barbaros secunda pugna elatos audacter atque temere palantes: vrbantum militem ar-mis instructum et nauiter ex-ercitatum educit: deinde in Mylaeo campo, propter amnem quem Longanum dicunt ho-stem adortus: eo magna vi fu-so fugatoque, ducibus etiam captis, audaciam Barbarorum comescuit. mox Syracusas re-uerfus, ab vniuersis focis Rex salutatus est.

10. Mamertini, qui iam ante Rhegiensi auxilio, vti supra narrabam, fuissent destituti: nunc vero etiam propriarum opum extremo casu ob commem-oratas modo causas fracti es-sent: pars ad Carthaginientes confugere, iisque se arcemque suam tradere: pars nullis ad populum Romanum legatis, vr-bem ei dedere: vtque sibi, seu originis communione iunctis opem ferat, petere. Romani quid consilii caperent perdu ancipitibus animis dubitarunt: quippe auxilii latio manife-stam prae se ferebat absurdi-tatem. Nam eos qui paullo ante ciues suos, ob viciniam erga Rheginos fidem, gra-uisimo supplicio affecerant,

ρηκίας;

ρηκότας τιμωρίας, ὅτι Ῥηγίνας παρεσπύδησαν, παραχρημα Μαμερτίνοις βοηθεῖν ζητεῖν, τοῖς τὰ παραπλήσια πεπειηκόσιν ἔ μόνον εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥηγίαν πόλιν, δυσαπολόγητον ἔχε τὴν ἀμαρτίαν. ἔ μὴν ἀγνωστοί γε τῶν ἔδεν, θεωρῶντας δὲ τὰς Καρχηδονίαις, ἔ μόνον τὴν Λιβύην, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς Ἰβηρίας ὑπήκοα πολλὰ μέρη πεποιημένας, ἔτι δὲ τῶν νήσων ἀπασῶν ἐγκρατεῖς ὑπάρχοντας τῶν κατὰ τὸ Σαρδόνιον καὶ Τυρρηνικὸν πέλαγος, ἠγωνίαν, εἰ Σικελίας ἔτι κυρεῦσκον, μὴ λίαν βαρεῖς καὶ φοβεροὶ γείτονες αὐτοῖς ὑπάρχοιεν, κύκλῳ σφᾶς περιέχοντες, καὶ πᾶσι τοῖς τῆς Ἰταλίας μέρεσιν ἐπικείμενοι. διότι δὲ ταχέως ὑφ' αὐτὰς ποιήσονται τὴν Σικελίαν, μὴ τυχόντων ἐπικρίαις τῶν Μαμερτίνων, προφανές ἦν. κρατήσαντες γὰρ ἐχειριζομένης αὐτοῖς τῆς Μεσσηνίας, ἔμεικον ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὰς Συρακῆσας ἐπανελέσθαι, διὰ τὸ πάσης σχεδὸν δεσπόζειν τῆς ἄλλης Σικελίας. ὁ προορώμενοι Ῥωμαῖοι, καὶ νομίζοντες ἀναγκάσιον εἶναι σφίσι, τὸ μὴ πρέσθαι τὴν Μεσσηνίαν, μηδὲ ἔσθαι Καρχηδονίαις οἰονεῖ γεφυρῶσαι τὴν εἰς Ἰταλίαν αὐτοῖς διάβασιν, πολὺν μὲν χρόνον ἐβλεψύσαντο.

II. Καὶ τὸ μὲν συνέδριον, ἔδ' εἰς τέλος ἐκύρωσε τὴν γνώμην, διὰ τὰς ἄρτι ῥηθείσας αἰτίας. ἐδόκει γὰρ τὰ περὶ τὴν

repente Mamertinis, qui similia patraffent, non solum erga Messaniorum urbem, sed etiam Rheginorum ire auxiliatum, id vero cum eo delicto coniunctum erat, quod excusari difficulter posset. Neque sane haec Romani nesciebant: sed quod Poenos viderent non Africae regiones duntaxat, verum etiam in Hispania pleraque loca juris sui fecisse: insulis praeterea Sardonii Etruscique maris omnibus potitos: anxii supra modum erant: ne si hoc amplius Siciliae dominatum adipiscerentur, valde sibi graves & formidabiles vicini forent: qui & circumdarent undique populum Romanum & omnibus Italiae partibus imminerent. Quod autem, si Mamertinis auxilium denegaretur, breui temporis spatio Siciliam ditionis suae facturi essent, res loquebatur ipsa. quippe Messana potiti, quae nunc ipsis tradebatur, non multo post Syracusas insuper erant occupaturi: quandoquidem cunctam propemodum reliquam Siciliam imperio suo iam tenebant. haec quum intelligerent Romani, suisque rebus necessarium ducerent, Messanam non deferi, nec permitti Carthaginensibus, ut ad traiciendum in Italiam quasi pontem aliquem sibi struerent, diu de re consultabant.

II. Ac senatus quidem, propter expositas modo causas, ne ad extremum quidem ut huius sententiae au-

αἰολοῖαν τῆς τοῖς Μαμερτίνοις ἐπικηρίας, ἰσοφόρειν τοῖς ἐκ τῆς βοηθείας συμφέρονσιν. οἱ δὲ πολλοὶ τετραχωμένοι μὲν ὑπὸ τῶν προγεγοῦστων πολέμων, καὶ προσδεδόμενοι παντοδατῆς ἀπανορθώσεως. ἅμα δὲ τοῖς ἄρτι βοηθεῖσι περὶ τῆς κενῆς συμφέρον τὸν πόλεμον, καὶ κατ' ἑλίαν ἐκάστοις ἀφελείας προδήλως καὶ μεγάλως ὑποδεικνύοντων τῶν στρατηγῶν, ἔκριναν βοηθεῖν. κυρωθέντος δὲ τῆς δόγματος ὑπὸ τῆς δόμῃ, προχειρισάμενοι τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων στρατηγὸν Ἄπτιον Κλαύδιον ἐξαπέστειλαν, καλύσαντες βοηθεῖν καὶ διαβαίνειν εἰς Μεσσήνην. οἱ δὲ Μαμερτίνοι τὸν μὲν τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸν ἴδῃ κατέχοντα τὴν ἄκρην, ἐξέβηλον, τὰ μὲν καταπληξάμενοι, τὰ δὲ παραλογοισάμενοι τὸν δ' Ἄπτιον ἐπεσπῶντο, καὶ τάτω τὴν πόλιν ἐνεχειρίζον. Καρχηδόνιοι δὲ τὸν μὲν στρατηγὸν αὐτῶν ἀνεκέρωσαν, νομίσαντες αὐτὸν ἀβέλως, ἅμα δ' ἀνάδωως προέβηαι τὴν ἀκρόπολιν· αὐτοὶ δὲ τῆς μὲν ναυτικῆς δυνάμει περὶ Πελοριάδα στρατοπεδεύσαντες, τῆς δὲ πεζῆς στρατεύματι περὶ τὰς Σήνεις καληκμένας, ἐνεργῶς προσέειπτο τῆς Μεσσήνης. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τάτων Ἴερων νομίσας εὐφυῶς ἔχειν τὰ παρόντα πρὸς τὸ τῆς βασιλείας τῆς τῆς Μεσσήνης κατέχοντα, ὀλοχερῶς ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς Σικελίας, τίθειται πρὸς τῆς Καρχηδονίως συνθήμας. ἰὴ μετὰ ταῦτα ἀναζεύξας ἐκ τῶν Συρακυστῶν, ἀποιεῖτο τὴν πορείαν

Et or esset, adduci potuit: quoniam praefandi Mamertinis auxilii absurditas, paria momenta habere cum provenientibus ex ore lata vtilitatibus, videbatur. at vulgo Romani superioribus bellis attriti, & rei familiaris damna modis omnibus reparare quaeritantes, quoniam praesertim praeter modo dicta, quod pubere bellum hoc expediret, praevisis manifesta singulis magnae commoda Praetores ostentarent: succurrendum, censebant. qua sententia praesertim confirmata. Consilium alter Appius Claudius cum imperio missus, et ferre supplicias traiecit Messanam copiam, est iustus. Mamertini, postquam Carthaginensium ducem, qui iam arcem obtinebat, partim terrore iniecit, partim dolo extulissent, Appium arcessunt, eique urbem tradunt. Poeni arcem a suo duce malo consilio simul et per signaviam proditam rati: eo in crucem acto, cum navalibus copiis in vicina Peloro regione: cum terrestribus iuxta Senas, quas vocant, castra communiunt, et obsidioni Messanae multiter incumbunt. tunc temporis Hieron facile futurum hoc rerum situm agnoscens eos Barbaros qui Messanam tenebant e Sicilia penitus effere: sedas cum Carthaginensibus facit: deinde Syraculis movens Messanam versus iter instituit: quoniam

ἐπὶ τὴν προειρημένην πόλιν· καταστρατοπεδεύσας δὲ ἐκ θατέρου μέρος περὶ τὸ Χαλκιδικὸν ὄρος καλόμενον, ἀπέκλεισε καὶ ταύτης τῆς εἰσόδου τὰς ἐν τῇ πόλει. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Ἄππιος, νυκτὸς καὶ παραβόλως περαιωθεὶς τὸν πορθμὸν, ἤκειν εἰς τὴν Μεσσήνην. ὄρων δὲ πανταχοῦθεν ἐνεργῶς προσηρεικότας τὰς πολεμίας, καὶ συλλογισάμενος, ἅμα μὲν αἰσχράν, ἅμα δ' ἐπισφαλῆ γίνεσθαι τὴν πολιορκίαν αὐτῶ, τῆς τε γῆς τῶν πολεμίων ἐπικρατάντων καὶ τῆς θαλάττης· τὸ μὲν πρῶτον διεπρεσβύετο πρὸς ἀμφοτέρους, θελούμενος ἐξελεῖσθαι τὴν πολέμου τὰς Μαρμερτίνους· ἔδενος δὲ προσέχοντος αὐτῶ, τέλος ἐπαναγκάζομενος ἔκρινε διακινδυνεύειν, καὶ πρῶτον ἐγχειρεῖν τοῖς Συρακυσίοις. ἐξαγαγὼν δὲ τὴν δύναμιν, παρέταξε πρὸς μάχην, ἐτοίμως εἰς τὸν ἄσωνα συγκαταβάντος αὐτῶ καὶ τῶν τῶν Συρακυσίων βασιλέως. ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον διαγωνισάμενος, ἐπεκράτησε τῶν πολεμίων· ἢ κατεδίωξε τὰς ὑπεναντίας ἕως εἰς τὸν χάρακα πάντας. Ἄππιος μὲν ἔν συνεύσας τὰς νεκρὰς, ἐπανήλθε πάλιν εἰς τὴν Μεσσήνην.

12. Ὁ δὲ Ἱέρων ὀτρευσάμενος τι περὶ τῶν ὄλων πραγμάτων, ἐπιγενομένης τῆς νυκτὸς ἀνεχώρησε κατὰ σπεδὴν εἰς τὰς Συρακῆσας. Τῇ δὲ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ γυνὴ Ἄππιος τὴν ἀπόδρασιν τῶν προειρημένων, καὶ γενόμενος ἐυδαρσής, ἔκρινε ἢ μέλειν, ἢ ἄλλ' ἐγχειρεῖν τοῖς Καρχηδονίοις. παρ-

que ab altera parte propter montem Chalcidicum, nomine locasset castra, hoc etiam exitu oppidanos prohibet. at Romanus Consul Appius fretum noctu, et quidem insigni audacia, traicere: Messanam venire. et quia videbat hostes acriter ab omni parte urbem premere, inimicorum viribus terra marique praevalentibus, obsidionem tum turpem sibi, tum periculosam iudicans: legatos primo ad utroque mittit, Mamertinos bello liberatos cupiens: deinde his re infecta reuersis, adigente tandem necessitate, dimicandum esse, ac Syracusios prius sibi inuadendos statuit. Igitur copiis eductis ad praelium aciem instruit: Syracusano quoque Rege ad certamen alacriter descendente. Quum diu pugnatum esset, vicit tandem Romanus: hostesque persecutus, intra vallum coegit omnes. Appius ergo spoliatis peremptorum corporibus, rursus Messanam se confert.

12. Hiero de summa rerum aliquid mali suspicatus, vbi primum nox appetiit, itinere contento Syracusas concessit. Postridie eius diei Appius horum fuga cognita, fiducia iam plenus, non cunctari, sed Carthaginenses etiam adoriri constituit. quapropter imperato militibus,

αλγείλας ἔν τοῖς στρατιώταις ἐν
 ὤσῳ γίνεσθαι τὴν θεραπείαν, ἅμα
 τῷ Φωτὶ τὴν ἔξοδον ἐποιεῖτο. συμβ
 βλῶν δὲ τοῖς ὑπεναντίοις, πολλοὺς
 μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε, τῶν δὲ λοι
 πῶν ἠνάγκασε Φυγεῖν προτρο
 πὰδην εἰς τὰς παρακειμένας πό
 λεις. χρησάμενος δὲ τοῖς εὐτυχί
 μασι τούτοις, καὶ λύσας τὴν πο
 λιορκίαν, λοιπὸν ἐπιπορευόμενος
 ἀδεῶς ἐτόρθει τὴν τε τῶν Συρα
 κησίων καὶ τῶν συμμαχούντων αὐ
 τοῖς χώραν, ἕδεως ἀντικοικουμένη
 τῶν ὑπείθρων. τὸ δὲ τελευταῖον
 προσκαθίσας αὐτὰς ἐπεβλήτεο
 πολιορκεῖν τὰς Συρακίτας. Ἡ
 μὲν ἔν πρώτῃ Ῥωμαίων ἐκ τῆς
 Ἰταλίας διάβασις μετὰ εὐνάμεως
 ἦδε, καὶ διὰ ταῦτα, κατὰ τάτας
 ἐγένετο τὰς καιρῶν ἦν οἰκειοτά
 την κρίναντες ἀρχὴν εἶναι τῆς ὀ
 λῆς προδέσεως, ἀπὸ ταύτης ἐποι
 ησάμεθα τὴν ἐπίσασιν, ἀναδρα
 μόντες ἐπι τοῖς χρόνοις, τῶν μὲν
 ἀπόρημα καταλιπεῖν ὑπὲρ τῶν
 κατὰ τὰς αἰτίας ἀποδείξεων. τῶ
 γὰρ πῶς, καὶ τότε, πείσσαντες
 αὐτῇ τῇ πατρὶδι Ῥωμαῖοι, τῆς ἐπὶ
 τὸ βέλτιον ἤρξαντο προκοπῆς· καὶ
 τότε πάλιν, καὶ πῶς, κρατίστους
 τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν, τοῖς ἐλπίσ
 ἐπιχειρεῖν ἐπεβάλλοντο πράγμα
 σιν, ἀναγκάσειν ὑπελάθειεν εἶναι
 παρακολοθησῶσαι τοῖς μέλλασιν, καὶ τὸ
 κεφάλαιον τῆς οὖν αὐτῶν ἐπερο
 χῆς δεόντως συνόψεσθαι. Διόπερ
 ἔχρηθ' Ἰταμιάζειν, ἕδ' ἐν τοῖς
 ἕξῃς, εἰάν τις προανατρέχουεν
 τοῖς χρόνοις περὶ τῶν ἐπιφανεσά
 των πολιτευμάτων. τῶτο γὰρ
 ποιήσομεν χάριν τῶ λαμβάνειν

ut temporius corpora curarent,
 primo diluculo educit. tum
 praelio cum hostibus conferto,
 multos ex iis interficit, ceteros
 tergis versis in proxima oppida
 fugere cogit. Post has victorias
 oblidione etiam soluta, huc il
 luc discurrens, nemine aduer
 sarioꝝ quae erant in aperto
 tueri audente, Syracusanorum
 et eorum pariter, qui hoc bello
 ipsis se adiunxerant, agros im
 pune vastat: postremo copiis
 admotis, ipsas obsidere Syracu
 sas instituit. Prima igitur po
 puli Romani ex Italia cum ex
 ercitu traiectione haec est: eaque
 propter has causas, et his tem
 poribus accidit: quam rati tot
 tius propositi nostri maxime
 idoneum fore principium, ab ea
 potissimum orsi, ad cetera nar
 randa nos accinximus: repeti
 tis nonnihil superioribus tem
 poribus, ne quam in demon
 strandis gestorum, causis dubi
 tationem relinqueremus. Quip
 pe cognitu necessarium duxi
 mus, quomodo et quando Ro
 mani, post ipsam etiam amissam
 patriam, meliore ceperint for
 tuna uti: ac rursus quando, et
 quomodo populis Italiae impe
 rio suo subiectis, de regionibus
 extra Italiam inuadendis
 consilia inierint: siquid in ve
 lit aliquis praesentis istorum
 potentiae fastigium, rite ac
 probe contempleri. Idcirco nec
 in iis quae deinceps commemo
 rabuntur de celeberrimis Re
 bus publicis, mirum videri de
 bet, si ubi retro tempora repe
 tamus altius. id enim propter
 ea faciemus. ut eiusmodi prin
 cipium

ἀρχὰς τοιαύτας, ἐξ ὧν ἔσται σαφῶς κατανοῆναι, ἐκτίτων ἑκατοῖ, καὶ τότε, καὶ πῶς ὀρυθθέντες, εἰς ταύτας παρεγένοντο τὰς διαθέσεις, ἐν αἷς ὑπάρχεισι νῦν. ὃ δὲ καὶ περὶ Ῥωμαίων ἄρτι πεποιήκαμεν.

13. Ἀφεμένως δὲ τῶν, λέγειν ὥρα περὶ τῶν προκειμένων, ἐπὶ βραχὺ καὶ κεφαλαιωδῶς προεκθεμένως τὰς ἐν τῇ Προκατασκευῇ πράξεις· ὧν εἰσι πρῶται κατὰ τὴν τάξιν, αἱ γινόμεναι Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις ἐν τῷ περὶ Σικελίας πολέμῳ. ταύταις συνεχῆς ὁ Λιβυκὸς πόλεμος, ᾧ συνάπτεται κατὰ τὴν Ἰβηρίαν Αἰμίλικα, μετὰ δὲ τῶν, Ἀσδράβα πραχθέντα καὶ Καρχηδονίοις, ἐν οἷς ἐγένετο κατὰ τοῦ αὐτοῦ καιροῦ ἡ πρώτη Ῥωμαίων διάβασις εἰς τὴν Ἰλλυρίδα, καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ δὲ τοῖς προειρημένοις, οἱ πρὸς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ Κελτῶν ἀγῶνες. τέτοις δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, παρὰ τοῖς Ἕλλησι ὁ Κλεομενικὸς καλέμενος ἐνηργεῖτο πόλεμος· εἰς ὃν καὶ τὴν καταστροφὴν ἐποιήσαμεθα τῆς ὅλης Προκατασκευῆς, καὶ τῆς δευτέρας βίβλου. Τὸ μὲν ἐν ἐξαριθμῆσθαι τὰ κατὰ μέρος ὑπὲρ τῶν προειρημένων πράξεων, ἐδὲν εἰς ἡμῶν ἀναγκαῖον, ἐδὲ τοῖς ἀνεκτιμήσιμοις. ἢ γὰρ ἰσορεῖν περὶ αὐτῶν προτιθέμεθα, μνησθῆναι δὲ κεφαλαιωδῶς προκυρήμεθα, χάριν τῆς Προκατασκευῆς τῶν μελλουσῶν ἐφ' ἡμῶν ἰσορεῖσθαι

cipia sumamus, vnde liquido possit intelligi, vndenam singuli populi, quando, et a quibus profecti primordiis, ad eum statum quem nunc obtinent, peruenerint. quod quidem etiam de Romanis modo praefistimus.

13. Verum hoc misso sermone, tempus est vt quae sunt a nobis suscepta persequamur: si modo prius res gestas ad hanc Praeparationem pertinentes breuiter et summatim exposuerimus. Earum rerum primae sunt ordine, quae bello propter Siciliam gesto, Romanis et Carthaginensibus accidere. proximum his bellum Libyicum, cui cohaerent, quae Amilcar et post eum Asdrubal atque Carthaginenses in Hispania gesserunt. cum quidem etiam illud euenit, vt Romani in Illyricum et has Europae partes primo tunc traicerent. Secundum haec aduersus incolentes Italianam Gailos certamina sunt suscepta. eodemque tempore isto apud Graecos bellum gerebatur, quod Cleomenicum vocant: in quo Apparatum nostrum, et librum secundum terminauimus. Ceterum de modo dictis rebus sigillatim quaeque percensere, neque nobis necessarium, neque legentibus fuerit conducibile. non enim historiam illarum scribere instituimus: sed meminisse dumtaxat summatim volumus, quantum satis erit ad Praeparationem hanc rerum illarum, quarum historiam sumus condituri. Itaque eo-

πράξεων. Διόπερ ἐπὶ κεφαλαιῶν φαύοντες κατὰ τὸ συνεχές τῶν προειρημένων, πειρασόμεθα συνάψαι τὴν τελευταίην τῆς Προκατασκευῆς τῆ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας ἀρχὴν καὶ προθήσει. τῆτον γὰρ τὸν τρόπον συνεχῶς γενομένης τῆς διηγήσεως, ἡμεῖς τε δοξομεν εὐλόγως ἐφατ' εἶναι τῶν ἤδη προϊτορημένων ἑτέροις, τοῖς τε Φιλομαθῆσιν ἐκ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας εὐμαθῆ καὶ βράδιαν ἐπὶ τὰ μέλλοντα βηθῆσθαι παρασκευάσομεν τὴν ἔφεδον. Βραχὺ δ' ἐπιμελέσερον πειρασόμεθα διαλεθῆναι ὑπὲρ τῶ πρώτου συσάντος πολέμου Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις περὶ Σικελίας. ἔτε γὰρ πολυχρονώτερον τῆτα πόλεμον εὐρεῖν βράδιον, ἔτε παρασκευῆς ὀλοχερεσέρας, ἔτε συνεχεσέρας πράξεις, ἔτε πλείους ἀγῶνας, ἔτε περιπετείαις μείζους τῶν ἐν τῷ προειρημένῳ πολέμῳ συμβάντων ἑκατέροις. αὐτά τε τὰ πολιτεύματα κατ' ἐκείνης τῆς καιρῆς, ἀκμὴν ἀκέραια μὲν ἦν τοῖς ἐθισμοῖς, μέτρια δὲ ταῖς τύχαις, πάρισα δὲ ταῖς δυνάμεισι. διὸ καὶ τοῖς βηλομένοις καλῶς συνθεάσασθαι τὴν ἑκατέρου τε πολιτεύματος ἰδιότητα καὶ δυναμιν, ἔχ' ἔτιως ἐκ τῶν ἐπιγενομένων πολέμων, ὡς ἐκ τῆτε ποιητέον τὴν σύγκρισιν.

14. Οὐχ ἥττον δὲ τῶν προειρημένων παρωξύνθη ἐπισῆται τῆτε τῷ πολέμῳ, καὶ διὰ τὸ τὰς εὐτεριότατα δοκῦντας γράφειν ὑπὲρ αὐτῆ, Φιλίνου καὶ Φάβιον, μὴ δεόντως ἡμῶν ἀπηγ-

rum quae iam indicata sunt strictim quaeque prout acciderunt attingendo, id operam dabimus. ut Apparatus huiusce finem cum principio historiae quam scribendam suscipimus, connectamus. Nam hoc modo narrationis serie continuata, et nos iustam habuisse causam patebit prodita iam ab aliis delibandi: et studiosis lectoribus hac dispositione expeditum ac facilem ad sequentia aditum patefaciemus. Paullo autem diligentius bellum illud narrare conabimur, quod inter Romanos et Carthaginienses de Sicilia exstitit. neque enim facile bellum isto diuturnius inueniemus, nec magis instructos omnibus necessariis paratus, nec molitiones frequentiores, nec praelia plura, nec casus insigniores quam qui hoc bello utrisque acciderunt. ipsae quoque Respublicae illa tempestate instituta sua adhuc seruebant incorrupta: fortunis mediocres: viribus pares. quo fit, ut si qui propriam ac peculiarem utrique civitati formam ac vim recte considerare volunt: non tam ex infsecutis bellis, quam ex hoc ipso comparationem institue-re debeant.

14. Me vero ut huic bello plusculum immorarer, id quoque non minus quam superiora mouit, quod qui plurimam rerum notitiam ad illud scribendum videntur attulisse. Philinus atque Fabius, veritatem qua fide

γαλκέναι τὴν ἀλήθειαν. ἐκόντας μὲν ἐν ἐφευδαί τὰς ἀνδρας ἐχέπολαμβάνω, σοχαζόμενος ἐκ τῆ βίης καὶ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν. δοκῶσι δέ μοι πεπουθέναι τι παραπλήσιον τοῖς ἐρωσι. διὰ γὰρ τὴν αἰοσιν καὶ τὴν ὅλην ἔννοιαν, Φιλίω μὲν πάντα δοκῶσιν οἱ Καρχηδόνιοι πεπραχθαι Φρονίμως, καλῶς, ἀνδρωδῶς, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, τὰναντία· Φαβίω δὲ, τέμπαλιν τέτων. ἐν μὲν ἔν τῶ λοιπῷ βίω τὴν τοιαύτην ἐπιεικειαν ἴσως ἐκ ἄν τις ἐκβάλοι. καὶ γὰρ Φιλόφιλον δεῖ εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἀνδρα, καὶ Φιλόπατριν, καὶ συμμισεῖν τοῖς Φίλοις τὰς ἐχθρὰς, καὶ συναγαπαῖν τὰς Φίλους. ὅταν δὲ τὸ ἰσορίας ἦθος ἀναλαμβάνη τις, ἐπιλαθῆσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων· καὶ πολλῶν μὲν ἐυλογεῖν καὶ νοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τὰς ἐχθρὰς, ὅταν αἱ πράξεις ἀκαιτῶσι τῆτο, πολλῶν δὲ ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονειδίως τὰς ἀναγκαιοτάτας, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀμαρτίαι τῆθ' ὑποδεικνύωσιν. ὡσπερ γὰρ ζῶον, τῶν ὄψεων ἀΦαιρεθείσων, ἀχρεῖται τὸ ὅλον· ἕτως ἐξ ἰσορίας ἀναρεθείσης τῆς ἀληθείας, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα. διόπερ ἔτε τῶν Φίλων κατηγορεῖν, ἔτε τὰς ἐχθρὰς ἐπαινεῖν ὀκνητέον. ἔτε δὲ τὰς αὐτὰς ποτὲ μὲν ψέγειν, ποτὲ δὲ ἐγκωμιάζειν ἐυλαβητέον· ἐπειδὴ τὰς ἐν πράγμασιν ἀνασρεφομένους, ἔτ' ἐυσοχεῖν αἰεὶ δυνατὸν, ἔθ' ἀμαρτά-

oportuit nequaquam nobis retulerunt. ac de industria quidem mentitos, cum vitam ipsorum et sectam quam sequebantur specto, non existimo, sed quale amantibus solet. nam ob studium partium et ingentem benevolentiam, Philino quidem Carthaginieneses omnia prudenter, recte, fortiter videntur fecisse: Romani secus. Fabius vero contrarium pronuntiat. Sane quidem in ceteris vitae partibus eiusmodi aequus animus non sit fortasse aspernabilis. par est enim, ut vir bonus et amicorum et patriae sit amans: utque commune cum amicis aduersus eorundem hostes odium gerat, et eorundem amicos amore communi prosequatur. verum ubi historici personam aliquis suscepit, horum omnium illi obliuiscendum. ac saepe quidem de hostibus bene loqui, et summis ipsos ornare laudibus rerum scriptor debet, cum id facta ipsorum postulant: nonnunquam vero reprehendere vel maxime necessarios, nec sine probris vituperare, cum ita fieri oportere admissi in susceptis rebus errores monent. nam ut animal luminibus ademtis profusus inutile redditur: ita si veritatem ex historia tollas, quod superest illius, narratio est nullius usus. quamobrem et accusare amicos et inimicos laudare sine cunctatione debemus: neque reformidandum, quo minus eosdem aliquando reprehendamus, aliquando laude-

νειν συνεχῶς εἰκόσ. ἀποσάντες
 ἐν τῶν πραττόντων, αὐτοῖς τοῖς
 πραττομένοις ἐΦαρμοσόν τὰς
 πρεπάτας ἀποφάσεις καὶ διαλή-
 ψεις ἐν τοῖς ὑπομνήματι. ὡς δ'
 εἶν ἀληθῆ τὰ νῦν ὑφ' ἡμῶν
 εἰρημένα, σκοπεῖν ἐκ τούτων
 πάρεσι.

15. Ὁ Φιλίνος ἀρχόμενος ἄ-
 μα τῶν πραγμάτων καὶ τῆς δευ-
 τέρας βίβλου, Φησὶ προτκαθῆ-
 θη τῇ Μεσσόνῃ πολέμικτας τὰς
 τε Καρχηδονίας καὶ τὰς Συρα-
 κκσίας· παρχειομένους δὲ τὰς
 Ῥωμαίους κατὰ θάλατταν εἰς τὴν
 πόλιν, ἐυθὺς ἐξελθεῖν ἐπὶ τὰς
 Συρακκσίας· λαβόντας δὲ πολ-
 λὰς πληγὰς ἐπανελθεῖν εἰς τὴν
 Μεσσόνην· αὐθις δὲ ἐπὶ τὰς Καρ-
 χηδονίας ἐκπορευθέντας ἔ μέ-
 νον πληγὰς λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ
 ζωγρεῖα τῶν στρατιωτῶν ἱκανῶς
 ἀποβλεῖν. ταῦτα δ' εἰπὼν, τὸν
 μὲν Ἱέρωνα Φησὶ μετὰ τὴν γη-
 νομένην συμπλοκὴν ἔγως ἐξω
 γενέσθαι τῆ Φρουρῆν, ὥστε μὴ
 μόνον παραχρηῖα τὸν χάραια
 καὶ τὰς σκηνας ἐμπρήσαντα συ-
 γεῖν νυκτὸς εἰς τὰς Συρακκίας,
 ἀλλὰ καὶ τὰ Φρέγια πάντα κα-
 ταλιπεῖν τὰ νεῖμενα κατὰ τῆς
 τῶν Μεσσηνίων χώρας ὁμοίως δὲ
 καὶ τὰς Καρχηδονίας μετὰ τὴν
 μάχην ἐυθὺς ἐκλιπόντας τὸν
 χάραια, διελεῖν σφᾶς εἰς τὰς
 πόλεις, τῶν δ' ὑπάρχοντων ἑδ' ἀν-
 τιποεῖσθαι τολμᾶν ἔτι· διὸ καὶ
 συνθεωρήσαντας τὰς ἡγεμένους
 αὐτῶν ἀποδειλιακότας τὰς ὀ-
 χλῆς, βελεύεσθαι μὴ κρίνειν
 διὰ μάχης τὰ πράγματα· τὰς

mus: quum fieri nequeat, ut
 qui in rebus gerendis versan-
 tur; recte semper colliment:
 nec rursus eosdem continue
 errare, vero sit simile. itaque
 relictis illis qui res gerunt,
 conuenientes iis ipsis quae ge-
 rantur, sententiae ac iudicia in
 commentariis sunt apte adhi-
 benda. vere autem dici haec a
 nobis, ex istis potest intelligi.

15. Philinus gestorum nar-
 rationem ac simul librum se-
 cundum exordiens, ait, Car-
 thaginienses ac Syracusanos
 Mesaniam obsidisse: Romanos
 qui mari in urbem venissent,
 ac confestim aduersus Syracu-
 sios prodissent, grauiter cae-
 sos, Mesaniam se recepisse, quum
 ex oppido iterum egressi Car-
 thaginienses inuasissent, non
 solum fuisse caesos: sed et mi-
 litum quoque magnam partem
 amisisse, quos aduersarii viuos
 cepissent. haec ubi dixit, nar-
 rat, Hieronem post pugnam
 hanc pugnatam adeo mente
 alienatum esse, ut protinus
 non tantum vallo tentoriisque
 incensis, Syracusas noctu au-
 fugerit: verum etiam castella
 omnia, quae ditioni Mamerti-
 norum imminebant, deserue-
 rit. consimiliter et Carthagi-
 nienses statim ab hoc praecio
 relictis castris, per oppida se
 dispersisse, tueri amplius quic-
 quid extra munitiones esset,
 non audentes. hac de causa
 eorum duces, qui militum ani-
 mos metu perculsos animad-
 verterent, id cepisse consilii,
 ut de rerum summa praecio
 non decernerent. Romanos

δὲ Ῥωμαῖοις ἐποιοῦντας αὐτοῖς, ἔ-
 μόνον τὴν χώραν πορθεῖν, ἀλ-
 λά καὶ τὰς Συρακῆστας αὐτὰς
 προσηκόντως ἐπιβλάσθαι
 πολιορκεῖν. ταῦτα δ', ὡς ἐμοὶ δο-
 κεῖ, τῆς πάσης εἶναι ἀλογίας πλῆ-
 ρη, καὶ διασολῆς ἔ προσδεῖται
 τὸ παράπαν. ἔς μὲν γὰρ πο-
 λιορκῶντας τὴν Μεσσήνην, καὶ
 νικῶντας ἐν ταῖς συμπλοκαῖς
 ὑπέθετο, τότε Φεύγοντας, καὶ
 τῶν ὑπαίθρων ἐκχωρῶντας, καὶ
 τέλος πολιορκημένους, καὶ ταῖς
 ψυχαῖς ἀποδεδειλακώτας ἀπέ-
 φηεν· ἔς δὲ ἠτρωμένους καὶ πο-
 λιορκημένους ὑπεσήσατο, τότε
 διώκοντας καὶ παραχρῆμα κρα-
 τῶντας τῶν ὑπαίθρων, καὶ τέ-
 λος πολιορκῶντας τὰς Συρακῆστας
 ἀπέδειξε. ταῦτα δὲ συναδέειν ἀλ-
 λήλοις ἔδαμῶς δύναται. πῶς
 γὰρ; ἀλλ' ἀναγκῶν, ἢ τὰς ὑπο-
 θέσεις εἶναι τὰς πρώτας ψευ-
 δείς, ἢ τὰς ὑπὲρ τῶν συμβαι-
 νόντων ἀποφάσεις. εἰσὶ δ' αὖται
 μὲν ἀληθεῖς, καὶ γὰρ ἐξ ἐσχά-
 ρησιν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ Σύρα-
 κῆσιοι τῶν ὑπαίθρων, καὶ τὰς
 Συρακῆστας ἐπολιορκῶν οἱ Ῥω-
 μαῖοι κατὰ πόδας· ὡς δ' ἔπος Φη-
 σί, καὶ τὴν Ἐχέτλαν, ἐν μέσῃ
 κειμένην τῇ τῶν Συρακῆσιων καὶ
 Καρχηδονίων ἐπαρχίᾳ. λοιπὸν
 ἀνάγκη συγχωρεῖν, τὰς ἀρχὰς
 καὶ τὰς ὑποθέσεις εἶναι ψευδείς·
 καὶ νικῶντων ἐνθέως τῶν Ῥω-
 μαίων ἐν ταῖς περὶ τὴν Μεσσήνην
 συμπλοκαῖς, ἠτρημένους αὐτὰς ἡ-
 μῖν ὑπὸ τῆς συγγραφῆως ἀπήγγελ-
 θαι. Φιλίνου μὲν ἔν παρ' ὅλην ἄν-
 τις τὴν πραγματείαν ἔυροι τοιῶ-

autem qui eos a tergo seque-
 rentur, non agrum duntaxat
 deuastasse; verum etiam Syra-
 cufas ipsas obsidere et per
 vim oppugnare esse aggressos.
 haec autem adeo, vt mea fert
 sententia, omni absurditate
 plena sunt, vt omnino ne exa-
 mine quidem sit opus. quos
 enim antea Mesanam obsiden-
 tes, et in acie vincentes fece-
 rat: eosdem fugisse et planis
 camporum excessisse, ac tan-
 dem ex formidine deiectis ani-
 mis obsidionem passos pronun-
 tiat: quos autem victos obsi-
 deri prius fecerat: eos indu-
 cit persequentes hostem. pla-
 na camporum subito obtinen-
 tes, ac tandem Syracufas ipsas
 prementes obsidione. enim-
 vero conuenire ista inter se
 qui possunt? nam aut fal-
 sa esse quae prius posuit ne-
 cessium: aut quae deinceps de
 postea infecutis dicuntur, sunt
 autem haec posteriora vera:
 nam Carthaginenses et Syra-
 cufani intra munitiones suas
 sunt compulsi: et Syracufas
 obsederunt illico Romani:
 Echelam quoque, vt quidem
 iste ait, urbem in confinio si-
 tam ditionis Syracufanorum
 et Carthaginensium. restat
 necessario concedendum, quas
 principio posuit assertiones
 esse falsas: et Romanos ab
 hoc scriptore victos fuisse
 proditos: qui iam inde a
 primis conflictibus ad Mesa-
 nam habitis, superiores exti-
 terint: ac Philinum quidem
 in opere vniuerso talem in-
 venias: talem et Fabium

του ὄντα· παραπλησίως δὲ καὶ Φύβιον, ὡς ἐπ' αὐτῶν δειχθήτεται τῶν καιρῶν. ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ τὰς ἀρμόζοντας πεποιήμεθα λόγους ὑπὲρ τῆς παρεκβύσεως, ἐπανελθόντες ἐπὶ τὰς πράξεις, πειρασόμεθα, προστιθέντες αἰετὸν ἐξῆς λόγον, εἰς ἀληθινὰς ἐννοίας ἄγειν διὰ βραχέων τὰς ἐντυγχάνοντας ὑπὲρ τῆ προσηρημένου πολέμου.

16. Προσπετόντων γὰρ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκ τῆς Σικελίας τῶν παρὶ τοῦ Ἀππιῶν καὶ τὰ στρατόπεδα προτεροῦντάων, καταστήσαντες ὑπάτους Μένιον Ὀκτακίλιον, καὶ Μένιον Οὐαλέριον, τὰς τε δυνάμεις ἀπάσας ἐξεπέστειλον, καὶ τὰς στρατηγὰς ἀμφοτέρους εἰς τὴν Σικελίαν. ἔς: δὲ παρὰ Ῥωμαίοις τὰ πάντα τέτταρα στρατόπεδα Ῥωμαϊκὰ, χωρὶς τῶν συμμαχῶν, ἀκατ' ἐνιαυτὸν προχειρίζονται. τῶν ἔχει ἑκαστον, ἀνά τετρακιχίλικας πεζῆς, ἵππεῖς δὲ τριακοσίους. ὧν παρεχουμένων, ἀπὸ τε τῶν Κροχθηδονίων αἱ πλείους ἀφιστάμεναι πόλεις προσετίθεντο τοῖς Ῥωμαίοις, ἀπὸ τε τῶν Συρακυσίων. ὁ δὲ Ἰέρων Θερωνῶν τὴν διατροπὴν καὶ κατὰ πληξίν τῶν Σικελιωτῶν, αἶμα δὲ τὸ πλῆθος καὶ τὸ βίαιον τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων, ἐκ πάντων συνελογίζετο τῶν, ἐπιμυθετέρας εἶναι τὰς τῶν Ῥωμαίων, ἢ τὰς τῶν Καρχηδονίων ἐλπιδας. διόπερ ἐπὶ τῷ τὸ μέρος ὀρυμνίας τοῖς λογισμοῖς διεπέμπετο πρὸς τὰς στρατηγὰς, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ Φιλίας ποιούμενος τὰς λόγους. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι προσεδέξαντο,

quoque, ut suis locis ostendatur. at nos expositis quae ad digressionem hanc pertinebant, ad historiam reuerfi, posteriora quaeque anterioribus subnectentes, lectores ad veram huius belli notitiam paucis perducere conabimur.

16. Quum igitur fama rerum ab Appio et legionibus feliciter gestarum Romam ex Sicilia peruenisset: essentque consules creati M. Octacilius et M. Valerius, et legiones omnes, et Coss. ambo in Siciliam mittuntur. Sunt apud Romanos quatuor omnino legiones Romanae, praeter sociorum auxilia, quarum delectus quotannis haberi solet. continent autem singulae quatuor millia peditum, equites trecentos. ad harum aduentum pleraque tam Carthaginensium quam Syracusanorum oppida ad Romanos defecerunt. Hiero, qui hinc Siculo- rum consternationem ac pauorem cerneret, illinc Romanorum legiones et numero militum et armaturae pondere terribiles: ex omnibus his eminentiores ac potiores esse Romanorum spes quam Carthaginensium colligebat. itaque rationibus suis adductus ut in eam partem inclinaret, legatos ad Consules de pace et amicitia mittit. non repudiant Romani eius rei mentionem, maxi-

καὶ μάλιστα διὰ τὰς χορηγίας. θαλαττοκρατῶν γὰρ τῶν Καρχηδονίων, ἐυλαβήντο μὴ πανταχόθεν ἀποκλεισθῶσι τῶν ἀναγκάσιων, διὰ τὸ καὶ περὶ τὰ πρὸ τῆ διαβάντα στρατόπεδα, πολλὴν ἔνδειαν γεγονέαι τῶν ἐπιτηδείων. διόπερ ὑπολαβόντες τὸν Ἱέρωνα μεγάλην εἰς τῆτο τὸ μέρος αὐτοῖς παρέξασθαι χρῆσιν, ἀσμένως προσδέξαντο τὴν Φιλίαν. ποιησάμενοι δὲ συνθήκας, ἐφ' ᾧ τὰ μὲν ἀχμαλώτα χωρὶς λύτρων ἀποδῆναι τὸν βασιλέα Ῥωμαίοις, ἀργυρίᾳ δὲ προθεῖναι τάλαντα τῆτοις ἑκατόν· λοιπὸν ἤδη Ῥωμαῖοι μὲν ὡς Φίλοις καὶ συμμάχοις ἐχρῶντο τοῖς Συρακυσίοις. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἱέρων ὑποσεύλας ἑαυτὸν ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων σκέπην, καὶ χορηγῶν αἰεὶ τῆτοις εἰς τὰ κατεπεύγοντα τῶν πραγμάτων, ἀδεῶς ἐβασίλευε τῶν Συρακυσίων τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον, Φιλοσεφανῶν καὶ Φιλοδοξῶν εἰς τὰς Ἑλληνας. ἐπιφανέστατος γὰρ δὴ πάντων ἔτος δοκεῖ, καὶ πλείστον χρόνον ἀπολελευκέναι τῆς ἰδίας ἐυβουλίας, ἔντε τοῖς κατὰ μέρος καὶ τοῖς καθόλου πράγμασιν.

17. Ἐπανεχθεῖσῶν δὲ τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ προσδεξαμένε τῆ δῆμῃ, καὶ κυρώσαντος τὰς πρὸς τὸν Ἱέρωνα διαλύσεις· λοιπὸν ἂν ἔτι πάσας ἔκρινον ἐξαποσέλλειν οἱ Ῥωμαῖοι τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ δύο μόνον στρατόπεδα· νομίζοντες ἅμα μὲν κενεφίδια τὸν πόλεμον αὐτοῖς

me propter commeatus. nam quia maris imperium penes Carthaginienes erat, ne undique commeatu intercluderentur metuebant: eo quidem magis, quod legiones quae antea transfretauerant, graui annonae inopia laborauerant. quapropter rati Hieronem magno hac in parte vsui sibi futurum, eius amicitiam non inuiti amplectuntur. Transactum conditionibus hisce: Vt Rex captiuos Romanis absque pretio restitueret: vt insuper argenti talenta centum adiceret. secundum haec Romani Syracusios amicorum sociorumque loco habebant: et Rex Hiero quum ad Romani nominis vmbraculum se applicuisset, semperque omnia iis subministraret, prout res ipsorum exigerent, reliquam aetatem in regno Syracusano securus exegit: erga Graecos ita se gerens, vt qui coronas ipsorum exambiret, suamque inter ipsos famam celebrari gestiret. nam illustrissimus omnium mortalium videtur hic fuisse, et qui prudentiae in consiliis suae fructum longissimo tempore tam priuatis quam publicis in rebus percepit.

17. Hoc foedere Romam perlato et approbato ac populi iussu firmatis conditionibus pacis cum Hierone: post haec non amplius vniuersas placuit copias mittere, sed duas tantum legiones: nam et conjunctione Regis belli

προσπεχωρημένος τῆ βασιλείῳς, ἅμα δὲ μᾶλλον ὑπόλαβαν θύοντες, ἕτως εὐπορήσειν τὰς δυνάμεις τοῖς ἀναγκασίοις. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι θεωρῶντες τὸν μὲν Ἴερωνα πολέμιον αὐτοῖς γεγονότα, τὰς δὲ Ῥωμαίους ὀλοχερέτερον ἐμπλεομένους εἰς τὰ κατὰ τὴν Σικελίαν, ὑπέλαβον βαρυτέρας προσδεῖσθαι παρασκευῆς, δι' ἧς αὐτοφθαλμῶν δυνήσονται τοῖς πολεμίοις, καὶ συνέχειν τὰ κατὰ τὴν Σικελίαν. διὸ καὶ ξενολογῆσαντες ἐκ τῆς ἀντιπέρας χέρως, πολλὰς μὲν Λιγυρίους καὶ Κελτὰς, ἔτι δὲ πλείους τῶν Ἰβήρας ἅπαντας εἰς τὴν Σικελίαν ἀπέστειλαν. ὄρωντες δὲ καὶ τῆν τῶν Ἀκραγυντίνων πόλιν εὐφραδέτην ἦσαν πρὸς τὰς παρασκευὰς, καὶ βαρυτάτην ἅμα τῆς αὐτῶν ἐταρχίας, εἰς ταύτην συνήθροισαν τὰ τε χορηγεῖν καὶ τὰς δυνάμεις, ὀρητηρίῳ κρίνοντες χοῆσθαι ταύτῃ τῇ πόλει πρὸς τὸν πόλεμον. τῶν δὲ Ῥωμαίων οἱ μὲν πρὸς τὸν Ἴερωνα ποιησάμενοι τὰς συνθήκας στρατηγοὶ, ἀναπεχωρήκεισαν· οἱ δὲ μετὰ τήτης κατασαθέντες, Λεύκιος Ποσώνιος καὶ Κόιντος Μamilίος, ἦγον εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ τῶν στρατοπέδων. θεωρῶντες δὲ τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπιβολήν, καὶ τὰς περὶ τὸν Ἀκράγαντα παρασκευὰς, ἔγνωσαν τολμηρότερον ἐγχειρεῖν τοῖς πράγμασι. διὸ καὶ τὰ μὲν ἄλλα μέρη τῆς πολέμου παρήσαν, φέροντες δὲ παντὶ τῷ στρατεύματι πρὸς αὐτὸν Ἀκράγαντα προήρουν. καὶ στρατοπεδεύσαντες ἐν ἑκτῷ σταδίοις

onere nonnihil subleuatos se putabant: et hoc modo exercitum omni copia rerum necessariorum facilius abundaturum arbitrabantur. Carthaginienses vero qui Hieronem sibi factum hostem viderent, et Romanos maiore molitione rebus Siculis sese immiscentes: apparatu instructiore opus sibi esse iudicant: quo et hostibus intrepide resistere, et quae in Sicilia possidebant, retinere possent. itaque mercenario milite e transmarinis regionibus conducto, magnum Ligurum et Gallorum, ac maiorem etiam Hispanorum numerum in Siciliam mittunt. quumque Agrigentorum oppidum ad hos apparatus commodissimum, et suae ditionis amplissimum esse viderent: quasi arce belli eo loco decernentes vti, annonam simul ac militem Agrigenti colligunt. Romanis consulibus qui foedus cum Hierone fecerant domum reversis, qui ipsis successerunt Leucius Postumius et Quintus Mamilius in Siciliam cum legionibus veniunt. hi consilia Carthaginiensium perspicientes, quique apud Agrigentum fiebant apparatus, maiore audacia res aggrediundas sibi statuunt. quapropter ceteris belli partibus omisiss, Agrigentum ipsam cum vniuerso exercitu impetu magno inuadunt: octo ab vrbe stadia locatis castris, Carthaginienses moenibus includunt. Quoniam autem

ἀπὸ τῆς πόλεως, συνέκλεισαν ἐν τὰς τειχῶν τὰς Καρχηδονίους. ἀκμαῆς δὲ τῆς τῆς σίτης συναγωγῆς καὶ προφαινομένης χρονίᾳ πολιορκίας, ὤρμησαν ἐκθυμότερον τῆς δέοντος οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ σιτολογεῖν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι κατιδόντες τὰς πολεμίας ἐσκεδασμένους κατὰ τῆς χώρας, ἐξελθόντες ἐπέφευτο τοῖς σιτολογοῦσι. τρεψάμενοι δὲ τῆς βλάβος, οἱ μὲν ἐπὶ τὴν τῆς χάρακος ἀρχαγὴν ὤρμησαν, οἱ δὲ ἐπὶ τὰς ἐφεδρείας. ἀλλ' ἡ τῶν ἐπισιμῶν διαφορά καὶ τότε καὶ πολλάκις ἤδη σέσωκε τὰ Ῥωμαίων πρᾶγμα. τὸ γὰρ πρόσμονα παρ' αὐτοῖς ἴσχυρός ἐστι τῶ προεμένῳ τὸν τόπον, καὶ φυγόντι τὸ παρᾶπαν ἐξ ἐφεδρείας. διό κ' τότε πολλαπλασίως ὄντας τὰς ὑπεκνήτας ὑποσάντες γενναίως, πολλὰς μὲν τῶν ἰδίων ἀπέβηλον, ἔτι δὲ πλείους τῶν ἐχθρῶν ἀπέκτειναν. τέλος δὲ κυκλώσαντες τὰς πολεμίας, ὅσον ἔπω δικτῶντας τὸν χάρακα, τὰς μὲν αὐτῶν διέφθειραν, τὰς δὲ λοιπὰς ἐπικείμενοι κ' Φονεύοντες, συνεδίωξαν εἰς τὴν πόλιν.

18. Μετὰ δὲ ταῦτα συνέβη τὰς μὲν Καρχηδονίους εὐλαβέτερον διακείσθαι πρὸς τὰς ἐπιθέσεις, τὰς δὲ Ῥωμαίους φυλακτικώτερον χρῆσθαι ταῖς προνομίαις. ἐπεὶ δ' ἐν αὐτεξήεσκον οἱ Καρχηδόνιοι πλην ἔως ἀεροβολισμῶν, διελόντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ῥωμαίων εἰς δύο μέρη τὴν δύναμιν, τῶ μὲν ἐνὶ περὶ τὸ πρὸ τῆς πόλεως Ἀσκληπιεῖον, ἔμενον, ἑτέρω δὲ κατεστρατοπέδευσαν ἐν τοῖς πρὸς Ἡρά-

erat tunc cum maxime tempus messis, et iam ab initio diurnam fore obsidionem apparebat: milites maiore studio quam par erat frumentatum prodeunt. Carthaginenses hostem per agros palatum conspicati, oppido egressi frumentantes adoriuntur: iisque nullo negotio fugatis, partim ad diripienda castra, partim ad stationes trucidandas impetum faciunt. enimvero disciplinae exquisita ratio a ceteris diuersa, ut alias saepe, ita tunc quoque rei Romanae saluti fuit: nam apud hos loco decessisse, aut omnino stationem fuga deseruisse capitale est. qua re factum, ut tunc quoque aduersarios longe numero superiores fortiter ipsi sustinendo, multos quidem ex suis amiserint, plures tamen ex inimicis peremerint. tandem cinctis hostibus, qui iam vallum ipsum modo non diuellebant, postquam multos interfecissent: reliquos vrgendo caddendoque in urbem compulerunt.

18. Post id temporis Carthaginenses timidius in hostes erumpere: Romani vero cautius frumentatum exire. vbi iam Carthaginenses non vltius, quam ad leuem dimicationem foras prodeunt, Consules diuiso bifariam exercitu, cum vna parte circa Aesculapii fanum ante urbem situm confident: alteram ei regioni vrbis quae Heracleam spectat obiciunt,

κλειαν

κλειαν κεκλιμένοις μέρεσι τῆς πόλεως, τὰ δὲ μεταξύ τῶν στρατοπέδων ἕξ ἑκατέρω τῶν μερῶν τῆς πόλεως ὄχυρώσαντο. καὶ τὴν μὲν αὐτῶν τάφρον προεβάλλοντο, χάριν τῆς πρὸς τὴν ἐξίοντα ἐκ τῆς πόλεως ἀσφαλείας· τὴν δὲ ἐκτὸς αὐτῶν περιεβάλλοντο, Φυλακὴν ποιῶμενοι τῶν ἑξῆθεν ἐπιθέσεων, καὶ τῶν παρειστάγεσθαι καὶ παρεισπίπειν εἰσθότων εἰς τὰς πολιορκημένας πόλεις· τὰ δὲ μεταξύ τῶν τάφρων καὶ τῶν στρατοπέδων διαστήματα, Φυλακῶς διέλαβον, ὄχυροποιήσαντες τὴν εὐκείρης τῶν τόπων ἐν διαστάσει. τὰ δὲ χορηγεῖα καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν οἱ μὲν ἄλλοι σύμμαχοι πάντες ἤθροίζον αὐτοῖς, καὶ παρηγοῦν εἰς Ἐρβησσόν· αὐτοὶ δὲ ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ἢ μικρὰν ὑπαρχήσας, ἄγοντες καὶ φέροντες συνεχῶς τὰς ἀγοράς, δαψιλῆ τ' ἀναγκαῖα σφίσι παρασκευάζον. πέντε μὲν ἐν ἴσως μῆνας ἐπὶ τῶν αὐτῶν διέμενον, ἔδὲν ὀλοχερὲς προτέρημα δυνάμενοι λαβεῖν κατ' ἄλλῃλων, πλὴν τῶν ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀκροβολισμοῖς συμβαινόντων. συνεχόμενων δὲ τῶν λιμῶν τῶν Καρχηδονίων διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ πόλει συγκαλεισμένων ἀνδρῶν, (ἢ γὰρ ἐλάττερος πέντε μυριάδων ὑπῆρχον) δυσχορησέμενος Ἀννίβας ἤδη τοῖς πράγμασιν, ὁ τεταγμένος ἐπὶ τῶν πολιορκημένων δυνάμεων, διαπέμπετο συνεχῶς εἰς τὴν Καρχηδόνα, τὴν τὸ περίσσιον διασαφῶν, καὶ βοηθεῖν παρακαλῶν. οἱ δὲ ἐν

castrisque ibi ponunt. interiectum castris spatium ex utraque oppidi parte, sic muniunt, ut aduersus oppidanorum eruptiones fossa se praecingant: tum autem aliam extrinsecus ducant, vel ad externi hostis impressiones defendendas: vel ad illa prohibenda, quae, ut fit in obsessis urbibus, furtim importarentur, aut si quis clanculum vellet ingredi: interualla fossas inter et ipsos exercitus, militum praesidiis complectuntur, locis maxime opportunis per distincta spatia munitis. commeatum et reliquos apparatus ceteri socii Erbestum ventitantes eo conuehebant: ipsi vero ex eo oppido, quod a castris non longe aberat, res venales continenter aduehendo et adferendo, largam omnium ad usum necessariorum copiam sibi parabant ad quinque circiter menses eadem facies rerum mansit: quum neutra pars de altera victoriam ullam referret, quae ad summam spei totius proficeret: sed tantum inter partes velitationes fierent. tandem ubi propter ingentem hominum multitudinem quae inclusa moenibus tenebatur, (erant enim non pauciores quinquaginta millibus:) Carthaginenses fame premebantur: Hannibal, qui cum imperio copiis obsessis praererat, non idoneum amplius se rebus sustentandis animaduertens, crebros Carthaginem nuntios mittebat, qui et necessitatem urgentem significarent, et ad opem ferendam

τῆ Καρχηδόνι, τῶν ἐπισυνηγμένων στρατιωτῶν καὶ θηρίων γεμισαντες τὰς ναῦς, ἐξέπεμψαν εἰς τὴν Σικελίαν πρὸς Ἄνωνα τὸν ἕτερον στρατηγόν. ὃς συναγαγὼν τὰς παρασκευὰς καὶ δυνάμεις εἰς Ἡράκλειαν, πρῶτον μὲν πραξικοπήσας, κατέχε τὴν τῶν Ἐρβησίων πόλιν, καὶ παρείλετο τὰς ἀγορὰς, καὶ τὴν τῶν ἀναγκαιῶν χορηγίαν, τοῖς τῶν ὑπεναντιῶν στρατοπέδοις. ἐξ ἧ συνέβη τὰς Ῥωμαῖς ἐπίσκι πολιορκεῖν, καὶ πολιορκεῖσθαι τοῖς πράγμασιν. εἰς γὰρ τῆτο συνήγοντο τῆ σιτοδείᾳ καὶ σπάνει τῶν ἀναγκαιῶν, ὥστε πολλὰκι βελεύεσθαι περὶ τῆ λύσει τὴν πολιορκίαν. ὃ δὴ καὶ τέλος ἂν ἐποίησαν, εἰ μὴ πᾶσαν σπαδὴν ἢ μηχανὴν προσφερόμενος Ἱέρων, τὰ μέτρια καὶ τ' ἀναγκαῖα σφίσι παρεσκεύαζε τῶν χορηγιῶν.

19. Μετὰ δὲ ταῦτα θεωρῶν ὁ προειρημένος ἀνὴρ τὰς μὲν Ῥωμαῖς ὑπὸ τε τῆς νόσου καὶ τῆς ἐνδείας ἀσθενῶς διακειμένους, διὰ τὸ λοιμικὴν εἶναι παρ' αὐτοῖς κατάστασιν, τὰ δὲ σφέτερα στρατόπεδα νομίζεν ἀξιοχρεῖα πρὸς μάχην ὑπάρχειν, ἀναλαβὼν τὰ τε θηρία περὶ παντήκοντα τὸν ἀριθμὸν ὄντα, καὶ τὴν λοιπὴν δύναμιν ἅπασαν, προῆγε κατὰ σπαδὴν ἐκ τῆς Ἡρακλείας, παραγγείλας τοῖς Νομαδικοῖς ἰππεῦσι προπορεύεσθαι, καὶ συνεγίτασι τῶ χάρακι τῶν ἐναντιῶν, ἐρεθίζεν ἢ πειρᾶσθαι τὰς ἰππεῖς αὐτῶν ἐγκαλεῖσθαι· καὶ πάλιν ἐγγλίνασιν ἀποχωρεῖν, ἕως ἂν αὐτῶ συμμίζωσι.

hortarentur. Carthaginienes militibus atque elephantis quos denuo cogere potuerant, naues onerant, omnesque ad Hannonem alterum ducem suum, in Siciliam mittunt. is vniuerso belli paratu et copiis Heracleam contractis, ante omnia urbem Erbesium proditorum opera vsus occupat, et castris hostium comneatum ac quicquid ad necessarios vsus requiritur adimit. vnde euenit, vt Romani pariter et obsiderent, et reapse obsiderentur. eo namque tam frumenti quam aliarum rerum necessariorum inopia redigebantur, vt saepe numero de obsidione soluenda deliberarent: quod et fecissent ad extremum, nisi Hiero, omni studio atque solertia adhibita, modicam copiam earum praefertim rerum quibus carere minus poterant, ipsis procurasset.

19. Post haec Hanno, qui Romanos ex morbo et inopia rerum debilitatos, quod pestilens apud eos aër esset, animaduerteteret, suas autem copias ad certamen putaret idoneas: sumptis secum elephantis ad quinquaginta, et omni reliquo exercitu, Heraclea cum properantia educit: iussus equitibus Numidis ire prae, et vt vallo aduersariorum appropinquantes, eorum equites irritarent, et ad pugnam elicere conarentur: deinde acie inclinata refugerent, donec ad se peruenissent. quum imperata Nu-

πραξάν-

πραξάντων δὲ τὸ συνταχθῆναι τῶν Νομάδων, καὶ προσμιξάντων θαστέρων τῶν στρατοπέδων, ἐυθύς οἱ τῶν Ῥωμαίων ἵππεῖς ἐξήρχοντο, καὶ θρασέως ἐπέκειντο τοῖς Νομάτιν. οἱ δὲ Λίβυες ὑπεχώρην κατὰ τὸ παράγυθλα, μέχρι συνέμιξαν τοῖς περὶ τὸν Ἄνωνα· λοιπὸν τ' ἐκ μεταβολῆς περιχυθέντες ἐπέκειντο τοῖς πολεμίοις, καὶ πολλὰς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν, τὰς δὲ λοιπὰς ἕως εἰς τὸν χάρακα συνεδίωξαν. γενομένων δὲ τῶν, ἐπεκρατοῦντασιν οἱ περὶ τὸν Ἄνωνα τοῖς Ῥωμαίοις, καταλαβόμενοι τὸν λόφον τὸν καλούμενον Τόρον, ὡς δέκα σκεδῆς ἀπέχοντες τῶν ὑπεκταίων. καὶ δύο μὲν μῆνας ἔμενον ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων, ἄδεν ὀλοχέρεις πράττοντες, πλὴν ἀκροβολίζουνοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν. τῆ δ' Ἀντίβη διακυρσευομένη καὶ διακρουτομένη συνεχῶς ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τὸν Ἄνωνα, καὶ δηλῆντος, ὅτι τὰ πλήθη τὸν λιμὸν ἔχ' ὑπομένει, πολλοὶ δὲ καὶ πρὸς τὰς πολεμίας αὐτομολῆσι διὰ τὴν ἐνδοίαν· ἔγνω διακινδυνεύειν ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγός· ἔχ' ἤτλου ἐπὶ τῆτο φερομένων καὶ τῶν Ῥωμαίων, διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας. διόπερ ἐξαγαγόντες ἀμφοτέρωι τὰς δυνάμεις εἰς τὸν μεταξὺ τόπον τῶν στρατοπέδων, συνέβαλον ἀλλήλοισι. ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον γενομένης τῆς μάχης, τέλος ἐτρέψαντο τὰς προκινδυνεύσαντας μισθοφόρους τῶν Καρχηδονίων οἱ Ῥωμαῖοι. τῶν δὲ πεσόντων εἰς τὰ θηρία καὶ τὰς λοι-

midae fecissent, et altera castra essent adorti. confestim Romani equites erumpere, atque animose Numidas urgere. illi pedem referre, prout imperatum erat, donec Hanno ni sese coniunxissent: ibi tum conuersione facta, circumfusi hostibus incumbunt, et complures eorum dant letho, ceteros ad vallum usque persequuntur. quibus peractis, Hanno collem Torum nomine, decem circiter fudiorum interuallo ab hoste disparatum, occupat, ibique castra locat Romanis imminencia. Labuntur menses duo, rebus in eodem manentibus statu: quum vniuersae pugnae casum non adirent, sed leuibus dumtaxat praeliis quotidie inter se hostes certarent. postea vero quam Hannibal faces accensas iugiter ostendens, ac nuntios subinde ex oppido mittens, Hanno ni significauit, non amplius tolerari famem a multitudine, atque adeo multos penuria coactos ad hostes transire: belli fortunam sibi tentandam dux Carthaginensium constituit: non minus Romano propter indicatas causas eodem inclinante igitur eductis vtrunque copiis in medium locum inter vtraque castra, pugna committitur. post diuturnum certamen tandem Romani mercenarios Carthaginensium qui in prima acie rem gerebant, in fugam vertunt. porro dum isti in elephantos incidunt et stantes a tergo reli-

πᾶς τάξεις τὰς Ἐφεσηνίαις, συνέβη πᾶν συνταραχθῆναι τὸ τῶν Φοινίκων στρατόπεδον. γενομένη δὲ ἐγγιλίματος ὀλοχερῶς, οἱ μὲν πλείστοι διεφθάρησαν αὐτῶν, τινὲς δὲ εἰς Ἡοάκλειαν ἀπεχώρησαν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν τε πλείστων ἐκυρίευσαν θηρίων, καὶ τῆς ἐπιτευχῆς ἀπάσης. ἐπιγενομένης δὲ τῆς νυκτὸς, καὶ διὰ τῆς ἐκ τῶν νικτορθωμάτων χαρᾶν, καὶ διὰ τὸν κόπον βαθυμότερον ταῖς Φυλακῶν αὐτῶν χρηταμένων, ἀπελπίσας Ἀννίβας τὰ πράγματα, καὶ νομίσας ἔχειν ἐν Φυῆ καιρὸν πρὸς σωτηρίαν διὰ τὰς προειρημένους αἰτίας ἄρμησε περὶ μέσας νύκτας ἐκ τῆς πόλεως, ἔχων τὰς ξενικὰς δυνάμεις. χώσας δὲ φοροῖς ἀχύρων σεσαυμένοις τὰς τάφρους, ἔλαθε τὰς πολεικὰς ἀπαραγῶν ἀτφαλῶς τὴν δύναμιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῆς ἡμέρας ἐπελευθέρους συνέντες τὸ γεγονός, καὶ τῆς ἐραχίας τῆς τῶν περὶ τὸν Ἀννίβαν ἐπιβραχὺ κατὰψάμενοι, μετὰ ταῦτα πάντες ἄρμησαν πρὸς τὰς πύλας. εἰδένος δ' ἐμποδῶν αὐτοῖς ἰσαμένα, παρεισπεσόντες διήρπασαν τὴν πόλιν. καὶ πολλῶν μὲν σωμάτων, πολλῆς δὲ καὶ παντοδαπῆς ἐγένοντο κατασκευῆς ἐγκρατεῖς.

20. Τῆς δ' ἀγγλίας ἀφινόμενης εἰς τὴν σύγγιλητον τῶν Ῥωμαίων ὑτέρτων κατὰ τὸν Ἀκράγαντα, περιχαρεῖς γενομένοι, καὶ ταῖς διανοίαις ἐπαρθέντες, ἐκ ἔμμενον ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς λογισμῶν, εἰ ἤρμυντο σισωκέναι τὰς Μαμερτίνους, εἰδὲ ταῖς ἐξ αὐτῆ τῆ

quos ordines, euenit, ut vniuersus Poenorum exercitus tumultu impleretur. sequitur mox totius aciei inclinatio: caeduntur plerique omnes: pauci Heracleam se recipiunt. Romani et bestiis quam plurimis, et omni suppellestiale potiuntur. quum oborta nox esset, atque ipsi partim ob laetitiam ex re bene gesta, partim ob lassitudinem negligentius excubias agerent: Hannibal desperatis rebus, et opportunitatem consulendi salutis suae commodam habere se ratus propter illa quae diximus, circa mediam noctem cum stipendiariis oppido egreditur. dein ubi fossas storeis acere probe fartis aequasset, hostibus insciis incolumem exercitum abduxit, quo simul illuxisset animaduerso, Romani extremum agmen copiarum Hannibalis carpisse leuiter contenti, mox in portas urbis impetum omnes conuertunt. quia nemo resistebat, irruptione facta oppidum diripiunt: ac multis mancipiis, multoque omnis generis apparatu potiuntur.

20. Vbi perlatus esset ad Romanum senatum de rebus ad Agrigentum gestis nuntius: omnes laetitia gestire; et sublatis spiritibus; non iam prioribus consiliis acquiescere. neque enim quod Mamertinos seruassent, quodque opimam hoc bello

πολέμῳ γανομένοις ἀφελείαις. ἐλπίσαντες δὲ καθόλου δυνατὸν εἶναι τὰς Καρχηδονίους ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς νήσου, τὰτα δὲ γανομένη, μεγάλην ἐτίθεσιν αὐτῶν λήψασθαι τὰ πράγματα, πρὸς τῆτοις ἦσαν τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς περὶ τῆτο, τὸ μέρος ἐπινοείαις. τὰ μὲν δὲν περὶ τὰς περὶ τὰς δυνάμεις ἐάρων κατὰ λόγον σφίσι προχωρῶντα. μετὰ γὰρ τῆς τὸν Ἀκράγαντα πολιορκήσαντας, οἱ κατὰ τὰ φέροντες στρατηγῆ, Λεύκιος Οὐαλέσιος, καὶ Τίτος Ὀκτακίλιος, ἐδόκην ἐνδεχομένως χειρῆζειν τὰ κατὰ τὴν Σικελίαν. τῆς δὲ θαλάττης ἀνεπιτὶ τῶν Καρχηδονίων ἐπικρατῆτων, ἐξυγοσάττειτο αὐτοῖς ὁ πόλεμος. ἐν γὰρ τοῖς ἐξῆς χρόνοις, κατεχόντων αὐτῶν ἤδη τὸν Ἀκράγαντα, πολλὰ μὲν πόλεις προσπίθοντο τῶν μεσογαίων τοῖς Ρωμαίοις, ἀγωνισάαι τὰς περὶ τὰς δυνάμεις, ἐτι δὲ καὶ πλείαις ἀφίσκοντο τῶν παραθαλατῆτων, καταπεπληγμένααι τὸν τῶν Καρχηδονίων στόλον. ἔθον ὀρῶντες αἰεὶ καὶ μᾶλλον εἰς ἀκρότερα τὰ μέρη ῥεπὰς λαμβάνοντα τὸν πόλεμον διὰ τὰς προσηρημένας αἰτίας, ἐτι δὲ τὴν μὲν Ἰταλίαν πορθημένην πολλὰκις ὑπὸ τῆς ναυτικῆς δυνάμειος, τὴν δὲ Λιβύην εἰς τέλος ἀβλαβῆ διαμένονσαν, ὄρωσαν ἐπὶ τὸ συνεμβάινειν τοῖς Καρχηδονίοις εἰς τὴν θαλάτταν. ἐὶ δὲ καὶ τῆτο τὸ μέρος ἡκίσα με παρῶρησε ποιήσασθαι μνίσκην ἐπὶ πλείων τῶν προσηρημένων πολέμῳ, χάριν τῆ μηδὲ ταύτην ἀγνοεῖσθαι τὴν ἀρ-

praedam essent nancti, satis hoc illis erat: quin potius in spem adducti posse se Carthaginienfes penitus insula eicere, magnumque inde res suas incrementum fore accepturas: eo cogitationes et consilia omnia sua referebant. Et quidem ad pedestres copias quod attinet, bene sibi cepta procedere intelligebant. nam L. Valerius et T. Octavius post illos creati qui Agrigentum ceperant, commode Sicillam videbantur administrare. sed quia maris imperium sine conrouerfia obtinebant Carthaginienfes, belli rationes paribus ponderibus libratas in ancipiti habebant. Proximis nanque temporibus postquam esset ab iis captum Agrigentum, sicut mediterraneae vrbes multae parum sibi fidentes ob terrestres eorum copias. Romanis se adiunxerant: ita etiam vel plures e maritimis quas clasfis Punica terrore exanimabat, ab iisdem defecerant. qui igitur magis magisque in dies intelligerent, belli palmam ob eiusmodi causas modo nunc, modo illuc inclinare: hoc amplius, Italiam quidem persaepe a Carthaginienfium classe agi ferri: Africam vero ab omni penitus damno manere immunem: faciendum sibi putarunt, vt sicut Carthaginienfes, ita etiam ipsi mare ingrederentur. Nec parum hoc quoque me, ad superius bellum paullo pluribus describendum impulit: vt ne principium huius rei ignoraretur: quo in-

χρῆν, πῶς καὶ τότε, καὶ δι' αἰ-
 ατίας πρώτου ἐπέβησαν εἰς θά-
 λαττον Ῥωμαῖοι. θεωρῶντες δὲ
 τὸν πόλεμον αὐτοῖς, τριβῆν λαμ-
 βάνοντα, τότε πρώτον ἐπεβά-
 λοντο ναυπηγεῖσθαι σκάφη, πεν-
 τηρικὰ μὲν ἑκατὸν, εἰκοσι δὲ
 τριήρεις. τῶν δὲ ναυπηγῶν εἰς
 τέλος ἀπείρων ὄντων τῆς περὶ
 τὰς πεντήρεις ναυπηγίας, διὰ τὸ
 μηδένα τότε τῶν κατὰ τὴν Ἰτα-
 λίαν κεχρησθαι τοιαύτοις σκάφεσι,
 πολλὴν αὐτοῖς παρεῖχε τῆτο τὸ
 μέρος δυσχέρειαν. ἐξ ὧν καὶ μά-
 λιστα συνίδοι τις ἂν τὸ μεγαλό-
 ψυχον καὶ παράβολον τῆς Ῥω-
 μαίων αἰρέσεως. ἢ γὰρ οἶον ευ-
 λόγως ἀφορμὰς ἔχοντες, ἀλλ'
 ἢ ἀφορμὰς καθάπαξ, ἢ ἐπί-
 νοικν ἄδὲ ποτε ποιησάμενοι τῆς
 θαλάττης, τότε δὴ πρώτον ἐν
 νῶ λαμβάνοντες, ἔτω τολμηρῶς
 ἐνεχείρησαν, ὥστε πρὶν ἢ πειρα-
 θῆναι τὴν πρῆματος, εὐθύς ἐπι-
 βαλέσθαι Καρχηδονίοις ναυμα-
 χεῖν, τοῖς ἐν προπόικν ἔχουσι
 τὴν κατὰ θάλατταν ἡγεμονίαν
 ἀδύρητοι μαρτυροῦσθαι χρί-
 σαιτο πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν
 νῦν ὑπ' ἐμὲ λεγομένων, καὶ
 πρὸς τὸ παράδοξον αὐτῶν τῆς
 τόλμης. ὅτε γὰρ τὸ πρώτον
 ἐπεχείρησαν διαβιβάζειν εἰς τὴν
 Μεσσήνην τὰς δυνάμεις, ἔχον οἶον
 κατὰφρακῆος αὐτοῖς ὑπῆρχε
 ναῦς, ἀλλ' ἄδὲ κατόλως μακροῦν
 πλοῖον, ἄδὲ λέμβος ἄδὲ εἰς.
 ἀλλὰ παρὰ Ταραντίνων καὶ Λο-
 κρῶν, ἔτι ἔδ' Ἐλεατῶν καὶ Νεα-
 πολιτῶν συγχρησάμενοι πεντη-
 κοντόρες καὶ τριήρεις, ἐπὶ τέ-

quam modo, quando, et quas
 ob causas mare est ingressus
 populus Romanus. quum igitur
 bellum protrahi sibi cer-
 nerent, tunc primum naues
 fabricare in animum induxe-
 runt: quinqueremes quidem
 centum, triremes vero vigin-
 ti. rem sane quam diffici-
 lem: quod nauium fabricato-
 res in totum rudes essent
 quinqueremium construenda-
 rum: ignoto adhuc Italis ho-
 minibus eiuscemodi nauigio-
 rum usu. vt facile etiam ex
 eo magnitudinem animi Ro-
 manorum et in rebus susci-
 piendis audaciam existimare
 liceat. nam qui apparatus,
 non dicam idoneum, sed om-
 nino nullum haberent, at-
 que adeo de mari ne cogitaf-
 sent quidem vnquam ad illam
 diem: tunc primum et cogi-
 tarunt simul, et tam audacter
 rem susceperunt, vt prius
 quam periculum eius facerent,
 impetum statim ceperint prae-
 lio nauali cum Carthaginiensi-
 bus dimicandi: qui traditum
 a maioribus maris imperium
 sine certamine obtinebant. ve-
 ritatem sententiae huius no-
 strae et miraculum audaciae
 illius Romanorum, arguit:
 quod quando primum copias
 Messanam transportare sunt
 aggressi, tantum abest, vt te-
 ctas naues haberent, vt ne lon-
 ga quidem nauis vlla, aut lem-
 bus saltem vnus eis fuerit: ve-
 rum actuariis quinquaginta re-
 morum, et triremibus, quas a
 Tarentinis, Locris, Eleatis
 item ac Neapolitanis commo-

των παραβόλως διεκόμισαν τὰς
 ἄνδρας. ἐν ᾧ δὴ καιρῷ τῶν Καρ-
 χηδονίων κατὰ τὸν πορθμὸν
 ἐπαναχθέντων αὐτοῖς, καὶ μίας
 νεὸς καταφράκτα διὰ τὴν προ-
 θυμίαν προπεσέσης, ὡς ἔπο-
 κείλασαν γενέσθαι τοῖς Ῥωμαί-
 οῖς ὑποχείριον, ταύτῃ παραδεί-
 γματι χρώμενοι τότε, πρὸς
 ταύτην ἐποίουν τὴν τῆ πάντος
 εὐλο ναυπηγίαν· ὡς εἰ μὴ τῷτο
 συνέβη γενέσθαι, δῆλον ὡς διὰ
 τὴν ἀπειρίαν εἰς τέλος αὐ ἐκω-
 λύθησαν τῆς ἐπιβολῆς.

21. Οὐ μὴν ἄλλ' οἷς μὲν ἐπι-
 μελὲς ἦν τῆς ναυπηγίας, ἐγι-
 γνοντο περὶ τὴν τῶν πλοίων κα-
 τασκευήν· οἱ δὲ τὰ πληρώματα
 συναθροίσαντες, ἐδίδοσκον ἐν τῇ
 γῆ κωπηλατεῖν τὸν τρόπον τῆ-
 τον· καθίσαντες ἐπὶ τῶν εἰρο-
 σιῶν ἐν τῇ χάρτῃ τὰς ἄνδρας
 τὴν αὐτὴν ἔχοντας τάξιν τοῖς
 ἐπ' αὐτῶν τῶν πλοίων καὶ δέδρακας,
 μέσον ἐν αὐτοῖς εἴσαντες τὸν
 κελευσὴν, ἅμα πάντας ἀναπί-
 πτειν ἐφ' αὐτὰς ἄγοντας τὰς
 χεῖρας, καὶ πάλιν προνεύειν ἐξω-
 θύοντας ταύτας συνείδησον, ἄρ-
 χεσθᾶτε καὶ λήγειν τῶν κινή-
 σεων πρὸς τὰ τῆ κελευσῆ παραγ-
 γέλματα. προκατασκευασθέντων
 δὲ τῶτων, ἅμα τῷ συντελεσθῆναι
 τὰς ναῦς καθελύσαντες, καὶ
 βραχὺν χρόνον ἐπ' αὐτῆς τῆς
 ἀληθείας ἐν θαλάττῃ πειραθέν-
 τες, ἔπλεον παρὰ τὴν Ἰταλίαν
 κατὰ τὸ πρόσαγμα τῆ στρατηγῆ.
 ὁ γὰρ ἐπὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως
 τεταγμένος τοῖς Ῥωμαίοις, Γυνάιος
 Κορνῆλιος ὀλίγαις ἡμέραις πρό-

dato acceperant, immani au-
 su militem transferunt.
 quo quidem tempore, quum
 Carthaginienses in eos ef-
 fent inuecti, et nauis una
 tecta cupiditate pugnandi pro-
 pius se adnouisset, sic vt
 impacta littori in potestatem
 Romanorum veniret: pro ex-
 emplo haec illis fuit, ad cu-
 ius instar classem aedifica-
 runt vniuersam. qui si non
 contigisset casus, defutura
 videlicet illis erat in totum:
 adeo erant imperiti, eius
 consilii ineundi facultas.

21. Enimuero dum illi,
 quibus construendarum nauium
 cura incumbabat, in pa-
 randa classe occupabantur:
 alii socios nauales cogere,
 et ad remigandum hoc mo-
 do eos in terra exercere.
 Remiges sedere ad remigia
 iussos in littore, eodem ser-
 uato ordine vt si in nauium
 transtris considerent: horta-
 tore in medium locato, om-
 nes simul reclinare sese in-
 nus adducendo, et rursus in-
 cumbere easdem propellen-
 do, principio et sine motus
 ad pausarii iussionem facto,
 affuefaciebant. His ita prae-
 paratis, mox vt naues fue-
 runt confectae, in mare eas
 deducunt: et paullulum mo-
 do in mari et veritate ipsa
 artem experti, iussu Cos. se-
 cundum Italiae littus nauiga-
 re incipiunt. nam qui clas-
 si Romanae erat praefectus
 Cnaeus Cornelius, quo ne-
 cessaria omnia nauali exerci-
 tui prospiceret, paucis ante

τερον συντάξας τοῖς ναυάρχοις, ἐπειδὴν καταρτίσῃσι τὸν στόλον πλείω ἐπὶ τὸν πορθμὸν, αὐτὸς ἀναχθεὶς μετὰ νεῶν ἑπτακαίδεκα προκατέπλευσεν ἐπὶ τὴν Μεσσηνίαν, ἐπεδάζων τὰ κατετείγοντα πρὸς τὴν χρείαν παρασκευάσαι τῷ στόλῳ. προσπεσῆς δ' αὐτῷ πράξεως ἐκεῖ περὶ τῆς τῶν Λιπαραιῶν πόλεως, δεξάμενος τὴν ἐλπίδα προχειρότερον τῆ δέοντος ἔπλει ταῖς προειρημέναις ναυσὶ, καὶ καθαρμίθη πρὸς τὴν πόλιν. ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς Ἀννίβας, ἀκίσας ἐν τῷ Πανόρμῳ τὸ γεγονός, ἐξ ἀποσέλλει Βοῶδη, τῆς γερσίδος ὑπάρχοντα, ναῦς εἰκοσι δέσ. ὃς ἐπιπλεύσας νυκτὸς, ἐν τῷ λιμένι συνέκλεισε τὰς περὶ τὸν Γναῖον. ἡμέρας δὲ ἐπιγενομένης, τὰ μὲν πληρώματα πρὸς Φυγὴν ὤρησεν εἰς τὴν γῆν, ὁ δὲ Γναῖος ἐκπλαγῆς γενόμενος, καὶ ποιεῖν ἔχων ἄδεν, τέλος παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς πολεμίοις. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὰς γε ναῦς, καὶ τὸν στρατηγὸν τῶν ὑπεναντίων ὑποχείριον ἔχοντες, παραχρῆμα πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἀπήραν. μετ' ἑπολλὰς δ' ἡμέρας ἕτως ἐναργῆς ὄντος καὶ προσφάτε τῆ περὶ τὸν Γναῖον ἀτυχήματος, παρ' ὀλίγου αὐτὸς Ἀννίβας εἰς τὸ παραπλήσιον ἀμάρτημα προφανῶς ἐπέπεσε. ἀκίσας γὰρ τὸν τῶν Ῥωμαίων στόλον, κομίζομενον παρὰ τὴν Ἰταλίαν, συνεγύς εἶναι, κατιδέειν βεβλόμενος τότε πλήθος, καὶ τὴν ὄλην σύνταξιν τῶν ὑπεναντίων, λαβὼν πεντήκοντα ναῦς ἔπλει. κάμπλων δὲ περὶ τὸ τῆς Ἰταλίας

diebus cum nauibus septemdecim Messanam erat profectus: dato nauarchis mandato, vt simulac instructa classis foret ad fretum nauigarent. Huic quum Messanae oblata esset occasio molliendae proditiōis oppidi Liparaeorum, spem illam promptius quam par erat amplectus, cum dictis nauibus eo pergit, et ad muros appellit. quo cognito, dux Carthaginensium Hannibal Panormi tum agens, Boodem virum senatorem cum nauibus xx illuc mittit. is noctu confecta nauigatione, Cnaeum in portu concludit. vbi illuxisset, fugere focii nauales in terram: Cnaeus vero metu attonitus, quum aliud nihil posset, dedere se hostibus. Carthaginenses et nauibus et duce aduersariorum capto, ad Hannibalem confestim proficiscuntur. post dies paucos, quum esset adeo insignis ac recens Cnaei hic casus, parum tamen abfuit, quin Hannibal in eandem manifesto fraudem incideret. Audierat Romanam classem quae secus Italiam nauigabat, iam aduentare: cupidus et numerum et dispositionem vniuersam hostium propius cognoscendi, cum quinquaginta nauibus portu soluit. dum flectit Italiae promontorium in hostes in-

ἀπριότηριον, ἐμπίπτει τοῖς πολεμίοις ἐν κόσμῳ ἢ τῶν ποικιλομένων τὸν πλῆθ, ἢ τὰς μὲν πλείους ἀπέβαλε τῶν νεῶν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ὑπολειφθεῖτων ἀνελπίστας ἢ παραδόξως διέφυγεν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μετὰ ταῦτα συνεγίσσαντες τοῖς κατὰ τὴν Σικελίαν τόποις, ἢ συνέντες τὸ γεγονός σύμπωμα περὶ τὸν Γυάδον, παρατυχῶς μὲν διεπέμποντο πρὸς Γαῖον Δαίλιον, τοῦ ἡγούμενον τῆς περὶ τὴν δύναμews, καὶ τῆτον ἀνέμενον. ἅμα δ' ἀκίοντες ἢ μακρὰν εἶναι τὸν τῶν πολεμίων στόλον, ἐγγύοντο πρὸς παρασκευὴν τῆ νευμαχεῖν. ὄντων δὲ τῶν πλοίων Φαύλων τῶν κατασκευῶν ἢ δυσκινήτων, ὑποτίθε-
 τὰί τις αὐτοῖς βοήθημα πρὸς τὴν μάχην, τὴν ἐπικληθέντας μετὰ ταῦτα κόρακας. ὧν συνέβαινε τὴν κατασκευὴν εἶναι τοιαύτην. εὐλος ἐν πρώταις εὐφυλός εἰσήκει, μῆκος μὲν ὄργυων τετάρων, κατὰ δὲ τὸ πλάτος τριῶν πλευσῶν, ἔχων τὴν διάμετρον ἥτως. αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τροχιλίαν εἶχε· περιτίθετο δ' αὐτῷ κλίμαξ ἐπιπασσῆς σανίδι καθελωμένη· πλάτος μὲν ποδῶν τετάρων, τὸ δὲ μῆκος ἔξ ὄργυων. τὸ δὲ τριῶν τῆ σανιδάματος ἦν παρὰ μῆκος, ἢ περιέβαινε περὶ τὸν εὐλον, μετὰ τὰς πρώτας εὐθέως τῆς κλίμακος δύο ὄργυιάς. εἶχε δὲ καὶ δρύφαινον αὐτῇ παρ' ἑκατέρωθεν τὴν ἐπιμήκη πλευρῶν, εἰς γόνην τὸ βάθος. ἐπὶ δὲ τῆ πέραςτος αὐτῆ, προσήρμοσε σιδηρῶν ὄνυπερον ἢ τωξυσμένον, ἔχον δὲ κῆλιον ἐπὶ τῆς κορυφῆς· ὡς τὸ ἔλον

cidit: qui ordinata instructaque ad aciem classe nauigabant. amissis plerisque navibus, ipse praeter spem opinionemque hominum evasit. secundum haec Romani ad Siciliam propius accedunt: et intercepta Cnaei clade, nuntiisque statim ad Caium Duilium, qui tenuis tribus copiis praeeerat, missis, cum praestolabantur: simul cognito non longe abesse hostium classem, ad praelium navale se parabant. quum autem essent ipsorum naues rudi arte constructae, et ad motum inhabiles: suggerit eis aliquis inuentum quo ad pugnam uterentur: eos videlicet, quos postea coruus dixerunt. hi consistebant hoc modo. Destituebatur in prois tignum rotundum, longum vltas quatuor, latum in diametro palmos tres: trochileam in fastigio habens: eidem scalam applicabant atque inducebant e transuersis tabulis, latis pedes quatuor, longis vltas sex compactam clavisque confixam. foramen tabulati erat oblongum, statim a primis duabus vltis tignum ipsum circumplectens. ad latus scalae erat utrimque lorica per totam eius longitudinem porrecta, genu tenus alta. in extremo ferreum quasi pistillum in acutum desinens aptabatur, habens in vertice anulum: ita ut vniuersa compages machinamentis esset similis, quibus farina confi-

Φαίνεσθαι παραπλόσιον ταῖς σι-
τοποικίαις μηχανήσεται. εἰς δὲ
τῆτος τὸν δακτύλιον ἐνεδέδετο ὁ
κάλως, ᾧ κατὰ τὰς ἐμβολὰς τῶν
πλοίων ἐξείροντες τὰς κόρακας
διὰ τῆς ἐν τῷ σύλῳ τροχιλίσ, αἰ-
φίεσαν ἐπὶ τὸ κατάσρωμα τῆς
ἀλλοτρίας νεώς, ποτὲ μὲν κατὰ
πρώραν, ποτὲ δ' ἀντιπεριάγοντες
κατὰ τὰς ἐκτῶν πλαγίων προσπι-
πύσας ἐμβολὰς. ὅτε δὲ ταῖς σα-
νίσι τῶν κατασρωμάτων ἐμπα-
γέυτες οἱ κόρακες εὐκὲς συνδήσκων
τὰς ναῦς, εἰ μὲν πλάγια παραβά-
λαιον ἀλλήλων, πανταχόθεν ἐπε-
πήδων· εἰ δὲ κατὰ πρώραν, δι' αὐ-
τῆ τὴν κόρακος ἐπὶ δύο συνεχῆς
ἐποιῶντο τὴν ἔσθον. ὧν οἱ μὲν
ἠγάμενοι τὴν κατὰ πρόσωπον ἐπι-
φάνειαν ἐσκέπαζον ταῖς τῶν θυ-
ρεῶν προβολαῖς, οἱ δ' ἐπίουνοι,
τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἤσφαλίζοντο
πλευράς, ὑπὲρ τὸν δρύφακρον ὑ-
περτιθέμενοι τὰς ἴνυς τῶν ὀπλων.
ἔτοι μὲν δὲ τοιαύτη κεκρημένοι
παρασκευῇ, κωρὲν ἐπετήρην
πρὸς ναυμαχίαν.

23. Ὁ δὲ Γαῖος Δεῖλιος ὡς
θαῦτον ἔγνω τὴν περιπέτειαν
τῆ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἠγα-
μέυς, παραδὲς τὰ περὶ τὰ στρα-
τόπεδα τοῖς χιλιάρχοις, αὐτὸς
διοκομίσθη πρὸς τὸν σόλαν. πυ-
θόμενος δὲ τὰς πολεμίας πορ-
θεῖν τὴν Μυλασίτην χώραν, ἐπι-
πλεῖ τῷ σόλῳ παντί. συνιδόντες
δ' οἱ Κρχηδόνιοι, μετὰ χαρᾶς
καὶ σπεύδης ἀνήγοντο ναυσίῳ
ἐκ τὸν καὶ τριάκοντα, κατα-
φρονῶντες τῆς ἀπειρίας τῶν Ῥω-
μαίων, καὶ πάντες ἐπλεον ἀντί-

citur. porro isti annulo fu-
nis illigabatur, quo in com-
missionibus nauium, trochleae
illius ope quae in tigno erat,
coruos erectos in tabulatum
alienae nauis demittebant:
idque modo in proram, mo-
do naues circumagendo, vt
in latera inimicarum darent
impetum. Postea vero quam
infixi corui tabulatorum asse-
ribus admotas naues inuicem
constrinxissent, quoties qui-
dem obliquae naues mutua
latera coniunxerant, omni
ex parte insiliebant: quoties
vero a prora erant commis-
sae, per ipsam machinam bi-
ni continua serie irruebant.
quorum primi aduersos ictus
scutis obiectis defendebant:
proximi his scutorum cur-
vaturam super lorica impo-
nentes, latera tutabantur. at-
que hi quidem sic parati op-
portunum ad colligendum
tempus obseruabant.

23. Caius Duilius vbi pri-
mum de casu praefecti classis
resciuit, postquam terrestres
copias tribunis tradidisset. ipse
ad classem traiecit. ibi fa-
ctus certior agrum Mylaitem
ab hostibus vastari, cum vni-
uersis nauibus aduersus illos
proficiscitur. Carthaginieneses
ad Romanorum conspectum
laeti atque alacres, centum
triginta nauibus in altum e-
vehuntur: inimicorum im-
peritiam adeo contemnentes,
vt quasi ne opus quidem ef-
fret, naues ad pugnam inirue-

πρωροι τοῖς πολεμίοις, ἔδδ' ἀτάξως καταξιώχοντες τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ λείπῃ τινὰ πρόδηλον. ἤγειτο δὲ Ἀννίβας αὐτῶν ἕτος δ' ἦν ὁ τὰς δυνάμεις ἐκκλέψας νοκίος ἐκ τῆς τῶν Ἀκραγαντινῶν πύλεως, ἔχων ἐπ' ἤρῃ, τὴν γενεσμένην Πύρρον τῆ βασιλείως. ἅμα δὲ τῷ πλησιάζειν συνθεωρῶντες ἀνανευευκότας τὰς κόρακας ἐν ταῖς ἐκάσταν πλώρησι, ἐπὶ κοσσὸν μὲν ἠπέρκν οἱ Καρχηδόνιοι, ξενίζομενοι ταῖς τῶν ὀργάνων κατασκευαῖς, ἢ μὴν ἀλλὰ τελείως κατεγνωκότας τῶν ἐναντιῶν, ἐνέβαλλον οἱ πῶτοι πλεοντες τετολιμηκότας. τῶν δὲ συμπλεκομένων σκαφῶν αἰεὶ δεδεμένων τοῖς ὀργάνοις, καὶ τῶν ἀνδρῶν εὐθύς ἐπιπορευομένων δι' αὐτῆ τῆ κόρακος, καὶ συμπλεκομένων ἐπὶ τοῖς κατασρώμασι, οἱ μὲν ἐΦονεύοντο τῶν Καρχηδονίων, οἱ δὲ παρεδίδοσαν ἑαυτὰς, ἐκπληττόμενοι τὸ γιγνόμενον. παραπλήσιον γὰρ πεζομαχίας συνέβαινε τὸν κίνδυνον ἀποτελεῖσθαι. διὸ καὶ τριάκοντα μὲν τὰς πρῶτας συμβαλέσας ναῦς αὐτάνδρης ἀπέβαλλον, σὺν αἷς ἐγένετο αἰχμαλώτων καὶ τὸ τῆ στρατηγῆ πλοῖον. Ἀννίβας δὲ ἀνελπίζως καὶ παρὰ βόλως αὐτὸς ἐν τῇ σκάφῃ διέφυγε. τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος τῶν Καρχηδονίων ἐποιεῖτο μὲν τὸν ἐπίπλυν ὡς εἰς ἐμβολήν· ἐν δὲ τῷ συνεγίξεν θεωρῶντες τὸ συμβαθῆκός περὶ τὰς προπλευσας ναῦς, ἐξέκλινον, καὶ διένευον

re, velut ad praedam non dubiam, cuncti proris in hostem veris partem ferrentur. dux celsus erat Hannibal: is qui nocturno furto copias ex oppido Agrigento eavit. septimine tum vehebatur, quae Regis Pyrrhi quondam fuerat, ut ventum comminus, quum cernerent in omnium navium proris cornos sursum spectantes, haerere primo Carthaginenses, machinae non prius visae novitatem admirati: tandem tamen, spretis peritus hostibus, magna cum audacia qui primi navigabant, impetum faciunt, quum omnes, quae ad colligendum accesserant, naues per cornos vincetae tenerentur, perque eosdem repente milites ingressi in ipsis tabulatis pugnam cicerent: Carthaginensium alii trucidati sunt, alii miraculo rei percussis sese dederunt. erat enim praelium illud plane simile pedestri. itaque triginta naues quae hostem primae inuasent cum ipsis viris a Poenis sunt desideratae: capta in his praetoria. ipse Hannibal praeter spem et omnia audendo euasit in scapha. reliqua multitudo pergebat illa quidem velut impetum in hostem factura: sed vbi appropinquasset, praecedentium navium cladem intuens, declinabat, et machinarum iniectioes nutibus evitabat ceterum agilitate navium suarum freti Carthaginenses, partim ad latera, quidam ad puppim

τὰς τῶν ὀργάνων ἐπιβολὰς. πι-
σεύοντες δὲ τῶ ταχυναυτεῖν, οἱ
μὲν ἐκ πλαγίων, οἱ δὲ κατὰ πρύ-
μναν ἐκπεριπλέοντες ἀσφαλῶς
ἤλπιζον ποιήσασθαι τὰς ἐμβολὰς.
πάντη δὲ καὶ πάντως ἀντιπερι-
σαμένων καὶ συνδιανεύοντων τῶν
ὀργάνων ἔτως, ὥσε κατ' ἀνάγκην
τὰς ἐλγίσαντας συνδεδέσθαι, τέλος
ἐγκλίναντες ἔφυγον οἱ Καρχηδό-
νιοι, καταπλαγέοντες τὴν καινο-
τομίαν τῆ συμβαίνοντος, πενή-
κοντα ναῦς ἀποβαλόντες.

24. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παραδό-
ξως ἀντιπεποιημένοι τῆς κατὰ
θάλατταν ἐλπίδος, διπλασίως
ἐπεβρώσθησαν ταῖς ὁρμαῖς πρὸς
τὸν πόλεμον. τότε μὲν ἔν προ-
χόντες τῇ Σικελίᾳ τήντε Αἰγε-
σέων ἔλυσαν πολιορκίαν, ἐχά-
τας αὐτῶν ἤδη διακειμένων· κα-
τά τε τὴν ἐν τῆς Αἰγέσης ἀνα-
χώρησιν, Μάκεδδαν πόλιν κατὰ
κράτος εἶλον. μετὰ δὲ τὴν ναυ-
μαχίαν Ἀμίλικας ὁ τῶν Καρχη-
δονίων στρατηγός, ὁ τεταγμένος
ἐπὶ τῶν πεζικῶν δυνάμεων, δια-
τρίβων περὶ Πάνορμον, γνῆς ἐν
τοῖς Ῥωμαῖοῖς στρατοπέδοις σα-
σιάζοντας τὰς συμμάχους πρὸς
τὰς Ῥωμαῖους περὶ τῶν ἐν ταῖς
μάχαις πρώτειων, καὶ πυνθα-
νόμενος στρατοπεδεύειν αὐτὰς καθ'
ἑαυτὰς τὰς συμμάχους, μεταξὺ
τῆ Παρώπια καὶ τῶν Θερμῶν τῶν
Ἰεραίων ἐπιπεσὼν αὐτοῖς αἰφνι-
δίως ἀναστρατοπεδεύεσσι μετὰ πά-
σης τῆς δυνάμεως, χεδὸν εἰς τε-
τρακισχίλις ἀπέβηεν. μετὰ δὲ
ταύτην τὴν πράξιν, ὁ μὲν Ἀννί-
βας ἔχων τὰς διασωθείσας ναῦς,

circumuolitantes, tuto inua-
dere se hostem posse spera-
bant. at quum ex omnibus
plane partibus eos iam ad-
versarii circumfisterent, et
corui illis undique immine-
rent, nec facere possent quo
minus colligarentur, si modo
propius accederent; ad ex-
tremum stupore attoniti, na-
vibus quinquaginta amissis in-
cliuant in fugam.

24. Romani vero contra
omnium opinionem res ma-
rinas ausi tentare, ad bel-
lum perfequendum duplo ani-
mosiores sunt redditi. tunc
igitur exscensione in Siciliam
facta, Aegestanos ad ultima-
iam redactos, obsidione li-
berarunt: mox inde profe-
cti, Macellam oppidum vi
expugnarunt. Post naualem
pugnam Amilcar dux Cartha-
ginienfium, qui copiis prae-
erat pedestribus, Pánormi
certior factus seditionem in
castris Romanis versari, orta
inter auxilia et legiones con-
tentione de loco principe in
praeliis: audito solos per
se socios inter Paropum et
Thermas Himerenses castra-
metari, repente in eos dum
adhuc castra mouent irruit,
et ad quatuor fere millia ho-
minum cecidit. quo memo-
rabili facinore edito, Hanni-
bal cum omnibus quae re-
stabant nauibus, Carthagi-
nem petit. vnde non mu-
to post, nauibus aliis assum-

ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Καρχηδόνα. μετ' ἂ πολὺ δ' ἐκείθεν εἰς Σαρδόνια διῆρε, προτλαβὼν καὶ καί τινας τῶν ἐνδόξων τριηραρχῶν. χρόνεις δ' ἂ πολλοῖς κατόπιν ἐν τῇ Σαρδόνι συγκληθεὶς ὑπὸ Ῥωμαίων ἔντιμι λιμένι καὶ πολλὰς ἀποβλήτων τῶν νεῶν, παραυτίκα συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν διασωθέντων Καρχηδονίων, ἀνεσαυρώθη. Ῥωμαῖοι γὰρ ἄμα τῆς θαλάττης ἤψαντο, καὶ τῶν κατὰ Σαρδόνια πραγμάτων ἐυθέως ἀντείχοντο. τὰ δ' ἐν τῇ Σικελίᾳ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων κατὰ μὲν τὸν ἐξῆς ἐνιαυτὸν, εὐδὲν ἄξιον ἔπραξαν λόγῳ. τότε δὲ προτδεξάμενοι τὰς ἐπικαθεσασμένους ἄρχοντας, Αὔλον Ἀτίλιον, καὶ Γαῖον Σκλπίκιον, ἄρμησαν ἐπὶ τὸν Πάνορμον, διὰ τὸ τὰς Καρχηδονίων δυνάμεις ἐκεῖ παραχειμάζειν. οἱ δὲ στρατηγοὶ συνεγίσσαντες τῇ πόλει μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως παρετάξαντο. τῶν δὲ πολεμίων οὐκ ἀντεξίόντων, πάλιν ἐντεύθειν ἐποίησαντο τὴν ὄρμην, ἐπὶ πάλιν Ἰππάναν, καὶ ταύτην μὲν ἐξ ἐφόδου κατὰ κράτος ἔλαβον. εἶλον δὲ καὶ τὸ Μυτρίστρατον, πολλὰς χρόνους ὑπομεμενηκὸς τὴν πολιορκίαν, διὰ τὴν ὀχυρότητα τῆ τότε. τὴν δὲ Καμαρινοῖαν πόλιν μικρῶ πρότερον ἀπ' αὐτῶν ἀποσάσαν, τότε προσενέγκαντες ἔργα καὶ καταβαλόντες τὰ τεῖχη κατέχον. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν Ἐνναν, καὶ ἕτερα πλείω πολιτμᾶτια τῶν Καρχηδονίων. ἀπὸ δὲ τῶν γενομένων, Λιπαρῶν ἐπεχείρησαν πολιορκεῖν.

tis. et praecipui nominis trierarchis nonnullis, in Sardiniam traiecit, idem non longo post tempore inclusus a Romanis in portu quodam, quia multas ibi naues amiserat, confestim a Carthaginiensibus comprehensus, qui cladi superfuertant, in crucem est actus. Romani enim simul ac mare attigerunt, et de Sardinia occupanda cogitare coeperunt. proximo anno Romanae legiones quae in Sicilia erant, memoria dignum nihil gesserunt: ubi vero qui deinceps creati sunt Coss. Aulus Atilius et Caius Sulpicius aduenerunt, quia Panormi Carthaginiensium copiae hibernabant, eo ducitur, ut ventum est prope urbem, Coss. uniuersum exercitum in aciem instruunt: nemine hostium adversus prodeunte, inde profecti Hippanam petunt, eamque per vim corona capiunt. captum et oppidum Mytistratum, locus natura munitus, et qui ideo obsidionem diu tolerauit. Camarinaeorum etiam urbem, quae paullo ante ab iis defecerat, admotis tum operibus et muris deiectis, occuparunt. Ennam quoque et piura alia Carthaginiensium parua oppida, quibus expeditis, Liparaeorum urbem obsidere instituerunt.

25. Τῷ δ' ἐξῆς ἐνιαυτῷ Γαίῳς Ἀτίλιος ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων, πρὸς Τυνδαρίδα καθαρμιθεὶς, καὶ συνθεασάμενος ἀτάκτως παραπλέοντα τὸν τῶν Καρχηδονίων στόλον, παραγγείλας τοῖς ἰδίοις πληρώμασιν ἔπειθαι τοῖς ἡγεμένοις, αὐτὸς ὤρμησε πρὸ τῶν ἄλλων, ἔχων δέκα ναῦς ὁμοπλοκάσας. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι συνιδόντες τῶν ὑπεραντίων τὰς μὲν ἀκμὴν ἐμβαίνοντας, τὰς δ' ἀναγομένους, τὰς δὲ πρῶτες πολὺ προειληφάτας τῶν ἄλλων, ἐπισρέψαντες αὐτοῖς ἀπήντων, καὶ νυκλώσαντες, τὰς μὲν ἄλλας διέφθειραν, τὴν δὲ τῆς στρατηγῆς ναῦν παρ' ὀλίγον αὐτάνδρον ἔλαβον. ἢ μὴν ἄλλ' αὐτὴ μὲν ταῖς ὑπηρεσίαις ἐξηρτυμένη, καὶ ταχυναυτέσα, διέφυγε παραδόξως τὸν κίνδυνον· αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν Ῥωμαίων ἐπιπλέουσαι κατὰ βραχὺ συνηθροίζοντο. γενόμεναι δ' ἐν μετώπῳ, συνέβαλον τοῖς πολεμίοις. ἢ δέκα μὲν αὐτάνδρους ναῦς ἔλαβον· ὅπῃ δὲ κατέδυσαν. αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν Καρχηδονίων ἀπεχώρησαν εἰς τὰς καλεμένας Λιπαραίας νήσους. ἐν δὲ ταύτῃ τῆς ναυμαχίας ἀμφοτέροι νομίζοντες ἐφάμιλλον τεποιῆθαι τὸν κίνδυνον, ὥρμησαν ὀλοχερέτερον ἐπὶ τὸ συνίστασθαι ναυτικὰς δυνάμεις, καὶ τῶν κατὰ θάλατταν ἀντέχεσθαι πραγμαμάτων. αἱ δὲ περὶ τὰς δυνάμεις ἐν τοῖς κατὰ ταῦτα καιροῖς, ἔδεν ἔπραξαν ἄξιον μνήμης· ἀλλὰ περὶ μικρὰς καὶ τὰς τύχοντας πράξεις κατέσρεψαν τὰς χρόνας.

25. Sequentē anno C. Attilius Coss. Romanus, quum Tyndaridem applicuisset, praeternavigantem agminē incomposito classē Carthaginensium conspicatus: iussu remigio praeerentes sequi, ipse decem nauibus comitatus praeire ceteris pergit. Poeni qui animaduertent quosdam ex hostibus cum maxime naues conscendere, quosdam portu iam soluisse, primos longo intervallo alios antecedere: conuersi, eosque aggressi, omni ex parte cingunt: et reliquas quidem naues perdunt: praetoria tamen, praene iam et ipsa cum uiris suis capta, quia remigibus probe instructa celeritate pollebat, periculo tandem praeter opinionem omnium se subduxit: quae sequebantur Romanae paullatim in unum coactae, ubi suo quaeque ordine in frontem se instruxissent, decem quidem cum ipsis hominibus capiunt: octo uero deprimunt. Carthaginenses cum classe reliqua ad insulas Liparaeorum, uti uocant, se receperunt. Quoniam autem ex eo praelio ita ambo exercitus discesserant, ut pari utrimque periculo pugnatum fuisse omnes arbitrarentur: utraque pars ad comparandas nauales copias, et possessionem maris sibi asserendam, studium omne contulit. per illa tempora terrestres copiae memoria dignum nihil gesserunt: sed leuia tantum quaedam et parui momenti toto illo spatio tentarunt.

διὸ παρασκευασάμενοι, καθάπερ ἔ-
 στον, εἰς τὴν ἐπιφερομένην θε-
 ρεῖαν ἀνήχθησαν. Ῥωμαῖοι μὲν
 τριάκοντα καὶ τοικοσιόσις μακρῶς
 ναυτὶ καταφράκεις κατέχον εἰς
 Μετσήνην ὄθεν ἀναχθέντες ἔ-
 πλεον, δεξιὰν ἔχοντες τὴν Σικε-
 λίαν, κάμψαντες δὲ τὸν Πάχυν-
 ον ὑπεῆραν εἰς Ἐκνομον, διὰ
 τὸ καὶ τὸ περὶ τὸ εὐρέτεμα περὶ
 τήτης αὐτῆς εἶναι τῆς τόπης·
 Καρχηδόνιοι δὲ πενήκοντα καὶ
 τριακοσιόσις ναυσὶ καταφράκεις
 ἀναπλεύσαντες, Λιλυθαίῳ προσέ-
 χον, ἐντεῦθεν δὲ πρὸς Ἡράκλειαν
 τὴν Μινώην καθωμίθησαν.

26. Ἦν δὴ τῶν μὲν Ῥωμαίων
 πρόθεσις, εἰς τὴν Λιβύην πλεῖν,
 καὶ τὸν πόλεμον ἐκεῖ περισπᾶν,
 ἵνα τοῖς Καρχηδονίοις μὴ περὶ
 Σικελίας, ἀλλὰ περὶ σφῶν αὐ-
 τῶν καὶ τῆς ἰδίας χώρας ὁ κίν-
 δυνος γίνηται. τοῖς δὲ Καρχη-
 δονίοις τάναντία τῆτων ἐδόκει.
 συνιδόντες γὰρ ὡς εὐεφθόος ἐστιν
 ἡ Λιβύη, καὶ πᾶς ὁ κατὰ τὴν
 χώραν λαὸς εὐχεΐρωτος, τοῖς ἄ-
 παξ εἰς αὐτὴν ἐμβαλεῖσι, ἔχ-
 οῖοι ἦσαν ἐπιτρέψαι, ἀλλὰ δια-
 κινδυνεύειν καὶ διαναυμαχεῖν ἔ-
 σπευδον. ὄντων δὲ τῶν μὲν πρὸς
 τὸ κωλύειν, τῶν δὲ πρὸς τὸ βιά-
 ζεσθαι, προφανῆς ἦν ὁ μέλλων
 ἀγὼν ἐκ τῆς ἐκατέρων συνίστα-
 θαι φιλοτιμίας. οἱ μὲν ἦν Ῥω-
 μαῖοι πρὸς ἀμφοτέρω τὴν παρα-
 κειυῆν ἀρμόζονσαν ἐποιοῦντο πρὸς
 τὴν κατὰ θάλατταν χρεῖαν, καὶ
 πρὸς τὴν ἀπόβασιν τῆς εἰς τὴν
 πολεμίαν. διόπερ ἐπιλέξαντες ἐκ
 τῶν περὶ τῶν στρατοπέδων τὰς ἀρί-

Ita ergo parati uti diximus,
 proxima acie utriusque por-
 tu soluunt. ac Romani qui-
 dem classe trecentarum tri-
 ginta nauium longarum et
 tectarum, Messanam appel-
 lunt: unde praeter Siciliam,
 quae ipsis ad dextram erat,
 nauigantes, Pachyno supera-
 to, ulterius Ecnomum ver-
 sus, quod illis in locis co-
 piae terrestres erant, conten-
 dunt. Carthaginienfes vero
 cum CCCII. nauibus armatis
 in altum prouecti, Lilybaei
 primo portum tenent: deinde
 ad Heracleam Minoam, clas-
 sem in portu constituunt.

26. Romanis erat in ani-
 mo Africam petere, et bel-
 lum illuc transferre: ut non
 iam de Sicilia sed de salute
 propria agrisque suis pugna-
 rent Poeni. qui e contrario
 gnari facilem aditu Cartha-
 ginem esse, nec difficulter
 eum qui semel ingressus foret
 omnes eius orae incolas
 posse vincere: aditum se ne-
 quaquam permitturos esse o-
 stendebant, fortunae aleam
 praelio nauali commisso sub-
 ire auentes. ita his ad pro-
 hibendum, illis ad vim fa-
 ciendam se comparantibus,
 haut dubie ex utriusque po-
 puli obstinatione futurum
 certamen apparebat. Igitur
 Romani apparatus ad utrum-
 que se instruebant: siue res
 mari gerenda foret: siue in
 hostium terram exscensio fa-
 cienda. quare etiam fortif-
 fimo quoque milite delecto
 e copiis terrestribus, omnem

ςας χεῖρας, διεῖλον τὴν πᾶσαν
 δύναμιν, ἣν ἤμελλον ἀναλαμβάνειν,
 εἰς τέτταρα μέρη. τὸ δὲ
 μέρος ἕκαστον διτλᾶς εἶχε προτη-
 γορίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκαλεῖτο
 στρατοπέδον, καὶ πρῶτος σόλος,
 καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ λόγον. τὸ δὲ
 τέταρτον ἐπανυμίαν ἔτι ἔπροσ-
 ειλῆφει· τριάριοι γὰρ ἀνομάζον-
 το, κατὰ τὴν ἐν τοῖς περὶ τοὺς
 στρατοπέδοις συνήθειαν. καὶ τὸ
 μὲν σύμπαν ἦν στρατεύματα τέτων
 τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, περὶ
 τέτταρας καὶ δέκα μυριάδας· ὡς
 ἂν ἐκάστης ἰδίᾳ νεὼς λαμβανέ-
 σης ἑρέτας μὲν τριακοσίους, ἐπι-
 βίτας δὲ ἑκατὸν εἴκοσι. οἱ δὲ
 Κροχρηδόνιοι τὸ μὲν πλεῖον καὶ
 τὸ πᾶν ἠρυόζοντο πρὸς τὸν κα-
 τὰ Θάλατταν κίνδυνον. τότε γε
 μὴν πληθος αὐτῶν ἦν, ὑπὲρ πέν-
 τε καὶ δέκα μυριάδας κατὰ τὸν
 τῶν νεῶν λόγον, ἐφ' οἷς ἔχον οἶον
 αὐτίς παρῶν καὶ θεώμενος ὑπὸ
 τὴν ὄψιν, ἀλλὰ καὶ ἀκῶν κα-
 ταπλαγείῃ τὸ τῆς κινδύου μέγε-
 θος, καὶ τὴν τῶν πολιτευμάτων
 ἀμφοτέρων μεγαλομερίαν ἢ δύ-
 ναμιν, σοχαζόμενος ἔκτε τῆς τῶν
 ἀνδρῶν καὶ τῆς τῶν νεῶν πλή-
 θους. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι συλλογίζο-
 μενοι, ὅτι αὐτοῖς τὸν μὲν πλεῖον
 εἶναι συμβαίνει πελάγιον, τὰς
 δὲ πολεμίας ταχυναυτεῖν, παν-
 ταχόθεν ἐπειρῶντο ποιῆσθαι τὴν
 τάξιν ἀσφαλῆ καὶ δυσπρόσοδον.
 τὰς μὲν ἔν ἐξήρεις δύο ἕσας, ἐφ'
 ὧν ἔπλεον οἱ στρατηγοί, Μάρκος
 Ἀτίλιος καὶ Λεύκιος Μάλλιος,
 πρῶτας ἐν μετώπῳ παραλλήλους
 ἔταξαν. τέτων δὲ ἑκατέρᾳ συνε-

exercitum quem ducturi erant
 quadripartito diuidunt. por-
 ro vna quaeque pars duplici
 appellatione signabatur. nam
 et prima legio dicebatur, et
 prima classis: eademque ratio
 in ceteris seruata. quartae nul-
 lum cognomen inditum: tria-
 rios enim itidem vt in terre-
 stribus exercitibus solent, vo-
 cabant. erant omnino in hac
 classe militum ad centum
 millia et quadraginta: vna-
 quaque naui remiges capien-
 te trecenos: propugnatores
 vero centenos vicenos. Car-
 thaginienses plurimum stu-
 dii, atque adeo studium o-
 mne suum operamque in na-
 valis praelii praeparatione
 ponebant. at summa copia-
 rum, pro numero quidem
 nauium quas habebant, mil-
 lia c. l. superabat. vt nemo
 potuerit, non dicam praes-
 ens oculis spectare, sed ne
 audire quidem instantis pe-
 riculi magnitudinem, et vtri-
 usque Reipublicae illius am-
 plitudinem ac robur, quin
 stuperet attonitus, et nauium
 et hominum motus numero,
 Norant Romani in alto te-
 nendum sibi cursum fore:
 hostes autem celezitate na-
 uium valere: propterea id
 sedulo agebant, quo ipsa aciei
 ordinatione periculum vndi-
 que defenderent et hostem
 submouerent. Igitur duas prae-
 torias hexeres quibus vehe-
 bantur Marcus Atilius Regu-
 lus et Leucius Manlius pri-
 mas in frontem recta locant;
 a tergo vtriusque harum na-

χεῖς κατὰ μίαν ναῦν ἐπιτάττον-
 τες, τῇ μὲν τὸν πρῶτον, τῇ δὲ
 τὸν δευτέρου στόλον ἐπέστησαν·
 αἰεὶ κατ' ἑκάστην ναῦν ἑκατέρη
 τῶν στόλων, μίξουσι τὸ μεταξὺ ποικί-
 τες διάστημα. ταῖς δὲ πλώραις
 ἔξω νέοντα τὰ σιάφῃ, τὴν
 ἐπίστασιν ἐπ' ἀλλήλους εἶχεν. ἔ-
 πειδὴ δὲ τὸν πρῶτον καὶ δευτέ-
 ρου στόλον ἀπλῶς εἰς ἔμβολον ἔ-
 ταξαν· ἐπέβαλον γὰρ τοῖς ἐπι
 μίαν ναῦν ἐν μετώπῳ τὸ τρίτον
 στρατόπεδον· ὡς ἐπιστάτων ἀπε-
 τελέθη τρίγωνου τὸ πᾶν εἶδος
 τῆς τάξεως. ἐπὶ δὲ τῆτοις ἐπέ-
 στησαν τὰς ἰκπηγὰς, ῥύμματα δόν-
 τες ἔξ αὐτῶν ταῖς τῷ τρίτῳ
 στόλῳ ναυσί. ταύταις δὲ κατοπι-
 ν ἐπέβαλον τὸν τέταρτον στόλον,
 τὰς τριαρίους κληθέντας, ἐπὶ
 μίαν παρεκτείναντες ναῦν, ὡς
 ὑπερτείνειν ἔξ ἑκατέρη τῶν μέ-
 ρους τὰς πρὸ ἑαυτῶν. καὶ συναρ-
 μοθέντων πάντων κατὰ τὸν εἰρη-
 μένον τρόπον, τὸ μὲν ὅλον ἀπετε-
 λέθη σχῆμα τῆς τάξεως, ἔμβολον,
 ἢ τὸ μὲν ἐπὶ τὴν κορυφὴν μέρος ἢ
 κοίλον, τὸ δὲ πρὸς τὴν βάσιν τε-
 ρεῖον· τὸ δὲ σύμπαν, ἐνεργὸν καὶ
 πρακτικόν, αἷμα δὲ ἢ δυσδιάλυτον.

27. Οἱ δὲ τῶν Καρχηδονίων
 στρατηγοὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν
 παρακαλέσαντες τὰ πλήθη διὰ
 βραχέων, καὶ συνυποδείξαντες
 αὐτοῖς, ὅτι νικῆσαντες μὲν τὴν ναυ-
 μαχίαν, περὶ Σικελίας ποιήσαν-
 ται τὸν πόλεμον, ἠτήθηδέντες δὲ
 περὶ τῆς σφετέρως πατρίδος κιν-
 δυνεύσειν ἢ τῶν ἀναγκαίων, ἕτως
 αὐτοῖς παραγγέλλαν εὐβαίνειν εἰς
 τὰς ναῦς. προθύμως δὲ πάντων

ves singulas continua serie con-
 stituentes, hinc primam, il-
 linc secundam classem praecto-
 rias sequi faciunt: vacuum in
 medio spatium, ut quaeque na-
 vis accesserat ex utraque clas-
 se, maius subinde relinquen-
 tes. porro ita se nauigia exci-
 piebant alia alii subiecta, ut
 proris foras spectarent. pri-
 mae et secundae classi ad spe-
 ciem rostri hoc modo ordina-
 tis, legionem tertiam in fron-
 tem et ordinem vnum dire-
 ctam, postponunt: his post
 priores locatis, effecta est aciei
 totius facies triquetra. hippa-
 gines deinde iubent sequi, re-
 mulcis ad tertiae classis nauig-
 ia alligatas. secundum hippa-
 gines quarta classis ponitur,
 eorum qui triarii dicebantur:
 vnica serie ita directa in lon-
 gum, ut antecedentium legio-
 num cornua utrimque supera-
 ret. atque ita aptatis inuicem
 cunctis partibus eo quem di-
 ximus modo, vniuersae aciei
 figura rostrum referebat; cu-
 ius proxima vertici caua erant:
 basis solida: totum corpus ad
 omnia expeditum, effi. ax. et
 solui difficile,

27. Eodem tempore duces
 Carthaginienſium suos breui-
 ter hortati: quum dicerent
 probarentque, si ex hoc prae-
 lio superiores discederent, de
 Sicilia ipsis postmodum cer-
 tamen futurum: sin vince-
 rentur, de patria et necessa-
 riis periclitaturos: naues
 deinde conscendi mandant:
 alacres imperio milites vni-
 versis obtemperantes, quod ex

ποιόντων τὸ παρασχελλόμενον διὰ τὸ προορᾶσθαι τὸ μέλλον ἐκ τῶν εἰρημένων, εὐδαρῶς ἀνήγοντο καὶ καταπληκτικῶς. θεωρῶντες δὲ τὴν τῶν πολεμίων τάξιν οἱ στρατηγοί, καὶ πρὸς ταύτην ἀρμοζόμενοι, τὰ μὲν τρία μέρη τῆς αὐτῶν δυνάμεως, ἐπὶ μίαν ἑταίρου ναῦν, πρὸς τὸ πέλαιος ἀνατείναντες τὸ δεξιὸν κέρασ, ὡς κυκλώσαντες τὰς ὑπεναντίας, πάσας ἰσάντες ἀντιπρόσθε τὰς ναῦς τοῖς πολεμίοις. τὸ δὲ τέταρτον εὐάνυμον τῆς ὅλης τάξεως ἐποίησαν ἐν ἐπιμαμπίῳ νεῦον πρὸς τὴν γῆν. ἤγευτο δὲ τῶν Καρχηδονίων τῆ μὲν δεξιῇ κέρως ἔχων ἐπίπλευσ καὶ πευτήρεις τὰς μάλιετα ταχυναυτίστας πρὸς τὴν ὑπερκέρασιν, Ἄννων ὁ περὶ τὸν Ἀκράγαντα λειψθεῖς τῆ παρατάξει, τῶν δ' εὐανύμων εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν Ἀμίλλας, ὁ περὶ Τυνδαρίδα ναυμαχῆσας, ὃς τότε κατὰ μέσσην τὴν τάξιν ποιόμενος τὸν κίνδυνον, ἐχρήσατο τινὶ στρατηγηματι κατὰ τὸν ἀγῶνα τοιῶδε. τῶν γὰρ Ῥωμαίων συνθεασαμένων ἐπὶ λεπτὸν ἐκτεταμένους τὰς Καρχηδονίας, καὶ ποιησαμένων τὴν ὀρμὴν ἐπὶ μέσσεσ, τὴν μὲν ἀρχὴν ὁ κίνδυνος ἔλαβε τοιαύτην· ταχὺ δὲ τῶν περὶ τὰ μέσσα Καρχηδονίων ἐκ παραγέλιματος κλιναίντων πρὸς Φυγὴν χάριν τῆ διασπάσσει τὴν τῶν Ῥωμαίων τάξιν, ἔτοι μὲν ὑπεχώρησ μετὰ σπεδῆσ· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατόπιον ἠκολούθησ ἐκθύμως. ὁ μὲν ἂν πρῶτος καὶ δεῦτερος σόλος ἐπέκειτο τοῖς

iis quae audiuerant futura ob oculos sibi ponerent, bona cum spe et ferocibus minis oram soluunt. at duces perspecta ordinatione Romanae classis, sua quoque consilia ad eorum rationes accommodant, tres partes totius sui exercitus unico simplici que ordine instrunt: dextrum cornu quam longissime in altum, ceu aduersarios circumdaturi, porrigunt: omnium nauium suarum proras in hostem obuertunt: quartam, eandemque totius aciei sinistram partem ad forcipis concinnant figuram, ita vt ad terram vergat. Dux porro Carthaginiensium, in dextro quidem cornu Hanno erat, qui ad Agrigentum male pugnauerat, habens naues rostratas et quinquereμες eas, quae propter celeritatem ad circumfundenda hostium cornua, erant aptissimae. in sinistro curabat Amilcar, qui ad Tyndaridem navalī praelio dimicauerat. Is tunc media acie sem gerens in ipso discrimine hoc ducis sollertis consilio est vsus. Romani Poenos tenui agmine in longum porrigi vt viderunt, in medios irruunt: fuitque id totius dimicationis principium. at Carthaginienses confestim mediam aciem suam ad fugam inclinant: ita iussi facere, vt dissiparetur Romana acies. cedere igitur isti festinato: illi fugientibus instare animose nimis. prima et secunda classis fuere, quae fugientes per-

Φεύγουσι, τὸ δὲ τρίτον καὶ τὸ τέταρτον στρατόπεδον ἀπέσπασο· τῶν μὲν ῥυμαλκέντων τὰς ἰππηγὰς ναῦς, τῶν δὲ τριαρίων συμμεινόντων καὶ συνεφεδρευόντων τέτοις. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον στόλον ἰσχυρῶν τῶν ἄλλων ἐδόκειν ἀπεσπακέναι τόπον, οἱ Καρχηδόνιοι συνθήματος ἀρδέντος ἐκ τῆς Αἰίλικης νεῆς, μεταβάλλουτο πάντες ἅμα καὶ συνέβαλον τοῖς ἐπικειμένοις. ἀγῶνος δὲ συστάντος καρτερῶ, τῶ μὲν ταχυκυτεῖν ἐκπεριπλέοντες, καὶ ραδίως μὲν προσιόντες, ὀξείως δὲ ἀτοχωρῶντες, πολὺ περιῆσαν οἱ Καρχηδόνιοι· τῶ δὲ βιασμάχειν κατὰ τὰς συμπλοκάς καὶ συνδεῖν τοῖς κόραξι τῆς ἀπᾶξ ἐγγίταντας, ἅμα δὲ καὶ τῶ συναγωνιζομένων ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν, ἐν ὄψει τῶν ἡγμένων ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον, ἔχ ἧττον ἐπικυδεδέραις εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι τῶν Καρχηδονίων τὰς ἐλπίδας. ἢ μὲν ἔν κατὰ τῆς μάχης, τοιαύτην εἶχε διάθεσιν.

28. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν, τὸ μὲν δεξιὸν κέρασ ἔχων Ἄννων, τὸ μεῖναι ἐν ἀποστάσει κατὰ τὴν πρώτην συμβολήν, τότε πέλαγος ὑπεράρας ἐμέβαλε ταῖς τῶν τριαρίων ναυσί· καὶ πολλὴν ἀπορίαν παρεῖχε ἢ δυσχρησίαν αὐτοῖς. οἱ δὲ παρὰ τὴν γῆν τεταγμένοι τῶν Καρχηδονίων, παραγεγονότες εἰς μέτωπον ἐκ τῆς προῦπαρχέσης τάξεως, καὶ ποιήσαντες ἀντιπρῶ-

sequobantur: quum interea diuisae ab iis tertia et quarta restarent: illa, quae hippogines remulco trahebat: haec, quae triariorum erat, in subsidiis remanens immota. ubi primam secundamque classem satis longo a suis intervallo sibi visi sunt Poeni diuisisse: atque illi subito, e naui Amilcaris dato signo, vertere se. et cum persequentibus manum conferere insistant. ibi cum atrox pugna utrimque est accensa. quum velocitate navium ad circumuolitandum, modo accedendo, modo recedendo, idque facilliter admodum et ceteriter, longe superiores essent Carthaginientes: contra Romanorum res propter pugnandi violentiam, qua utebantur cum erat ventum ad manus: coruorumque apparatus, quibus nauigis colligabant: simul, quia vna pugnantibus ambobus Coss. in conspectu ducum suorum miles praecium faciebat, nihilo deterri loco erant ac Carthaginensium. atque ab ista quidem parte pugnae faciem haec cerneret.

28. Eodem vero tempore Hanno dextri dux cornu, quod initio pugnae longius se tenuerat, medium mare emensus, triariorum naues tunc inuadit: multumque illis incommodans, in magnas redigit angustias. at qui prope terram collocati fuerant Carthaginientes, mutata priorre forma, in frontem repente instructi, prorsis in hostem versis, eos qui remulco hip-

ρης τὰς ναῦς, ἐνέβαλον τοῖς ρυμαλιῦσι τὰς ἵππηγές. οἱ δὲ ἀφόμενοι τὰ ῥύματα, συνεπλέκοντο καὶ δηγανίζοντο τοῖς πολεμίοις. ἦν δὲ τρία μέρη τῆς ὅλης συμπλοκῆς, καὶ τρεῖς ναυμαχίαι συνέστησαν πολὺ κεχωρισμέναι τοῖς τόποις ἀπ' ἡλῶν τῶ δ' ἑκατέρων πᾶριτα τὰ μέρη γενέσθαι κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς χωρισμὸν, ἐφ' ἁμιλλῶν εἶναι συνέβαινε καὶ τὸν κίνδυνον. ἢ μὴν ἀλλὰ τὸ κατὰ λόγον ἐν ἑκάστοις ἐπετελεῖτο περὶ τὴν μάχην. ὅπερ εἰκὸς, ὅταν ἢ παραπλήσια πάντα τὰ τῶν ἀγωνιζομένων. οἱ γὰρ πρῶτοι καὶ διεκρίθησαν. τέλος γὰρ ἐκβιασθέντες οἱ περὶ τὸν Ἀμιλκᾶν, εἰς Φυγὴν ὤρμησαν. ὁ μὲν ἔν Λεύκιος ἀνεβῆτο τὰς αἰχμαλώτας ναῦς. ὁ δὲ Μάρκος συνορῶν τὸν περὶ τὰς τριαρίας καὶ τὰς ἵππηγὰς ἀγῶνα, κατὰ σπεδὴν ἐβοήθει τέτοις, ἔχων τῆ δευτέρᾳ σὺν τὰς ἀπειραίας ναῦς. συνάψαντος δὲ καὶ προσμίζαντος αὐτῆ τοῖς περὶ τὸν Ἄνωνα, ταχέως ἀναθάρσυναντες οἱ τριαρίαί, καίπερ ἤδη κακῶς ἀπαλλάττοντες, πάλιν ἐπεβόσθησαν πρὸς τὸν κίνδυνον. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τῶν μὲν κατὰ πρόσωπον αὐτοῖς προσμαχομένων, τῶν δὲ κατὰ νῆα προσπιπτόντων, δυσχρηστέμενοι, καὶ παραδόξως ὑπὸ τῶν βοηθησάντων κυκλόμενοι, κλίναντες πελαγίαν ἐποιῶντο τὴν ὑποχώρησιν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔτε Λεύκιος ἐπαναπλέων ἤδη καὶ Θεωρῶν συγκεκλεισμένον πρὸς

pagines trahebant, adoriuntur. hi funibus dimissis, cum hostibus confligunt, fortiter praeliantes. Tres commissionis totius partes, totidemque pugnae nauales, magno locorum intervallo a se disiunctae, extiterunt, quoniam vero vtriusque exercitus aequales erant partes, prout ab initio fuerant diuisae, certamen quoque vtrimque aequari contingebat. enimvero in singulis partibus id merito eueniebat pugnantibus, quod euenire solet, quoties inter aduersarios rebus omnibus aequales dimicatur. nam primi quidem etiam pugna decreuerunt. tandem enim Amilcar vim Romanorum non sustinens, in fugam se cum suis dedit. Lucius igitur captiuas naues suis alligabat. at Marcus, quo in discrimine triarii et hippagines versarentur vt sensit, cum iis nauibus de secunda classe, quae integrae erant, subsidio illis proficisci properat: quo acriter cum Hannone dimicante, triariis iam prope victis repente animus redit, ac statim pugnam redintegrant. Carthaginenses, qui et a fronte et a tergo caederentur, pressi admodum, ac mox etiam praeter omnium opinionem a M. Atilio suis opem ferente circumuenti: re inclinata in altum fuga se recipiunt. inter haec Manlio certamen repetente, quia videbat tertiam suorum classem a sinistro cornu hostium in

τῇ γῆ τὸν τρίτον στόλον ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων εὐανδρῶν κέρρατος· ὁ τε Μάρκος ἐν ἀσφαλῆι καταλιπὼν τὰς ἵππηγὰς καὶ τὰς τοικασίας, ἀρμήτῳ ἀμφοτέροι βωπτεῖν τοῖς κινδυνεύεισι. παραπλήσιον γὰρ ἦν ἤδη τὸ γινώσκον πολιορκίᾳ, καὶ πάλαι ἂν ἀπολώλεισθαι ἄσπίγε προφανῶς· εἰ μὴ δεδιότες τὰς κόρακας εἰ Καρχηδόνιοι, περιβαλλόμενοι μὲν αὐτὰς πρὸς τῇ γῆ συνείχον, πρὸς δὲ τὰς ἐμβολὰς διὰ τὴν συμπλοκὴν ἐυλαβῶς ἔχοντες, ἢ προσήσαν. ταχέως ἐπιγενόμενοι καὶ κυκλώσαντες εἰ στρατηγὸς τὰς Καρχηδόνιας, αὐτάνδρος μὲν ἔλαβον πεντηκοντα ναῦς τῶν πολεμίων, ἄλλαι δέ τινες παρὰ τὴν γῆν ἐξελίξασθαι διέφυγον. ὁ μὲν ἔνκατὰ μέρος κινδυνος, τοιαύτην εἶχε τὴν διάθεσιν· τὸ δὲ τέλος τῆς συμπαύσης ναυμαχίας ἐγένετο κατὰ τὰς Ῥωμαίων. διεφθάρη δὲ τῶν μὲν εἴκοσι τέτταρα σκάφη, τῶν δὲ Καρχηδονίων ὑπὲρ τριάκοντα. ναῦς δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων αὐτάνδρος ἄδειμα τοῖς πολεμίοις ἐγένετο ὑποχείριος· τῶν δὲ Καρχηδονίων ἐξήκοντα καὶ τέταρα.

29. Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι προτεπισιτισάμενοι, καὶ τὰς αἰχμαλώτους ναῦς κταρτύσαντες, ἔτι δὲ τὴν ἀρμόζουσαν τοῖς προτερήμασιν ἐπιμέλειαν ποιητάμενοι τῶν πληρωμάτων, ἀνήγοντο ποίεμενοι τὸν πλῆθον ἐπὶ τὴν Λιβύην. προχόντες δὲ ταῖς πρώταις κλεισίαις ναυσὶν ὑπὸ τὴν

littus compulsam, clausura ibi teneri: accedente et Marco, qui et hippagines et triarios in tuto iam collocauerat: ambo periclitantibus suppeditias venire instituant. illi vero iam veluti obfidionem patiebantur: et profecto perierant isti quidem manifeste iamdudum: nūi quod Carthaginienses dum a coruis sibi metuunt, cinctos quidem velut indagine et ad terram compulsos continebant: at impetum facere in illos metu comprehensionis non audentes, haud accedebant. Consules repentino superuentu Carthaginiensibus circumfusi. L. ipsorum naues cum remigibus et defensoribus capiunt: paucis quae iuxta littus sese circumegerunt clapsis. Haec sunt, quae nauali eo praeficio per partes sunt gesta. summa victoriae penes Romanos stetit. quorum perierunt naues quatuor et viginti: at Poenorum amplius xxx. ad haec, Romana quidem naus nulla cum viris suis in potestatem hostium venit: Carthaginiensium vero quatuor et sexaginta.

29. Non multo post Romani parato ampliore commentu, et nauibus quas ceperant resectis instructisque, propriis item remigibus ita curatis vt re bene gesta par erat, versus Africam vela faciunt. quumque primis nauibus ad promontorium apulissent Hermaeam dictum;

ἄκραν

ἄνοιαν τὴν Ἑρμείου ἐπονομαζομένην, ἣ πρὸ παντὸς τῆς περὶ τὴν Καρχηδόνα κόλπου κειμένη προτείνει πελάγιος ὡς πρὸς τὴν Σικελίαν, καὶ προσδεξάμενοι τὰς ἐπιπλέσας ἐνταῦθα ναῦς, καὶ πάντα συναθροίσαντες τὸν στόλον, ἔπλεον παρὰ τὴν χώραν, ἕως ἐπὶ τὴν Ἀσπίδα καλεσμένην πόλιν ἀφίκοντο. ποιησάμενοι δὲ τὴν ἀποβατὴν ἐνταῦθα, καὶ νεωλήσαντες, ἔτι δὲ τὰ Φρω καὶ Χάρακι περιλαβόντες τὰς ναῦς, ἐγίνοντο πρὸς τὸ πολιορκεῖν αὐτὴν, ἔβηλομένων ἐκστῶς σφίσι προχωρήσασαι τῶν κατεχόντων τὴν πόλιν. οἱ δὲ διαφυγόντες ἐκ τῆς κατὰ τὴν ναυμαχίαν κινδύνου τῶν Καρχηδονίων, καταπλεύσαντες, καὶ πεπειθμένοι τὰς ὑπεναντίας ἐκ τῆς γελοῦτος προτερήματος ἐπαρθέντας εὐθέως ποιήσασθαι τὸν ἐπίπλεον ἐπ' αὐτὴν τὴν Καρχηδόνα, παρετήρην τοῖς περὶ τὴν ναυτικῶν δυνάμεσι τῆς προκειμένης τῆς πόλεως τόπας. ἐπιγνόντες δὲ τῆς Ῥωμαίων ἀσφαλῶς ἀποβεβηκότας ἢ πολιορκῆσθαι τὴν Ἀσπίδα, τῆς μὲν παραφυλάττειν τὸν ἐπίπλεον ἀπέγνωσαν, συνήθροισον δὲ τὰς δυνάμεις, καὶ περὶ Φυλακίην ἐγίνοντο τῆς τε πόλεως καὶ τῆς χώρας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κυριεύσαντες τῆς Ἀσπίδος, καὶ Φυλακίην ἀπολιπόντες τῆς πόλεως καὶ χώρας, ἔτι δὲ πρεσβυτέρως εἰς τὴν Ῥωμὴν πέμψαντες τὰς ἀπαγελάσαντας μὲν περὶ τῶν γεγονότων, ἐρησομένους δὲ περὶ τῶν μελλόντων, τί δεῖ ποιεῖν, ἢ πῶς χρῆσθαι τοῖς πράγμασι, μετὰ ταῦτα πάσῃ

quod e sinu toto Carthaginienfi prominens, in altum longe Siciliam versus excurrit: expectatis eo loci nauibus quae sequebantur, cunctaque in unum coacta classe, oram Africae tamdiu legunt, donec Clupeam, id nomen est vrbis, perueniunt. ibi exscensu facto, et nauibus in portum subductis, iisdemque vallo ac fossa munitis, quia deditionem facere oppidani nolebant, ad obsidionem loci sese comparant. Carthaginienfes qui praelio nauali effugerant appulsi in patriam, nihil dubitantes quin ferox parta victoria Romanus confestim ipsam Carthaginem classe infesta peteret: oram vrbi praeiacentem et naualibus et terrestribus copiis custodiebant. verum cognito Romanos tuto copias expersuisse in terram et Clupeam obsidione premere: ommissa priore cura obseruandi eorum aduentum, exercitus magno studio cogunt, et vrberum regionemque praesidiis firmant. Romani Clupea potiti, relicta manu idonea ad oppidi agrisque custodiam: praeter ea legatis Romanis missis, qui et res gestas nuntiarent, et de cetero quid opus esset facto, quae consilia ineunda, sciscitarentur: mox omnibus profecti copiis, ad vastandum agrum ire pergunt. ne-

τῆ δυνάμει κατὰ σπηδὴν ἀναζεύ-
ξαντες, ὤρμησαν ἐπὶ τὸ πορθεῖν
τὴν χώραν. ἔθενός δὲ ἐμποδῶν
ἰσχυμένῃ, πολλὰς μὲν οἰκίσεις πε-
ριπῶς κατεσκευασμένας διέφθει-
ραν· πολὺ δὲ πλῆθος τῆς τετρα-
πόδα λέϊας περιεβάλλοντο· σώ-
ματα δὲ πλείω τῶν δισμυρίων ἐπὶ
τὰς ναῦς ἀνήγαγον. ἐν δὲ τῷ τῷ
καιρῷ παρήσαν ἐκ τῆς Ῥώμης οἱ
δικσαφῆντες, ὅτι οἱ τὸν μὲν ἕνα
τῶν στρατηγῶν ἐμμένειν ἔχοντα
δυνάμεις τὰς ἀρκίστας, τὸν δ' ἕτε-
ρον ἀποκομίζειν εἰς τὴν Ῥώμην
τὸν σὸλον. ὁ μὲν ἔν Μάρκος ἔμεινεν
ὑπολειπόμενος, ναῦς ἔχων τετ-
ταράκοντα, καὶ πεζῆς ὑπὸ ἰσχύος καὶ
πεντακιχίλιας, ἵππεῖς δὲ πεντα-
κοσίαι, ὁ δὲ Γάϊος ἀναλαβὼν τὰ
πληρώματα, καὶ τὸ τῶν αἰχμα-
λώτων πλῆθος, καὶ κομισθεὶς πα-
ρὰ τὴν Σικελίαν ἀσφαλῶς, ἦγεν
εἰς τὴν Ῥώμην.

30. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι θεω-
ρῶντες τὴν τῶν πολεμίων παρα-
σκευὴν χρονιωτέραν ἔσαν, πρῶ-
τον μὲν, στρατηγῶς ἑαυτῶν εἴλοντο
δύο, τὸν τε Ἀννικὸς Ἀσδρέβαν,
καὶ Βύσαρον, μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς
τὸν Ἀμίλκην ἔπεμπον εἰς τὴν
Ἡράκλειαν, καλῶντες κατὰ τά-
χος αὐτόν. ὁ δ' ἀναλαβὼν ἵππεῖς
πεντακοσίαι, καὶ πεζῆς πεντακι-
χιλίαι, παρῆν εἰς τὴν Καρχηδόνα.
καὶ κατασαθεὶς στρατηγὸς τρίτος,
ἐβυλεύετο μετὰ τῶν περὶ τὸν
Ἀσδρέβαν, πῶς δεῖ χοῦσθαι τοῖς
παρῆσιν. ἔδοξεν ἔν αὐτοῖς βοη-
θεῖν τῇ χώρῃ, καὶ μὴ περιορᾶν
αὐτὴν ἄδεως πορθημένην. ὁ δὲ
Μάρκος μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐπε-

mine occurrere auso, multas
villas magnifice structas cor-
rumpunt: magnum quadru-
pedum praedam abigunt:
mancipiorum amplius xx c. ad
ad naucs adducunt. inter
haec redeunt Roma, qui Se-
natus mandata referunt: ut
alter Coss. cum idoneis
viribus remaneat: alter ex-
ercitum Romam reportet.
mansit M. Atilius, seruat
nauibus quadraginta. pediti-
bus ad millia quindecim, e-
quitibus quingentis. L. Man-
lius cum remigibus et clas-
sariis ac multis captiuis, si-
ne periculo Siciliam praeter-
vectus, Romam peruenit.

30. Carthaginenses vbi Ro-
manos ad diuturnius bellum
se parare sentiunt, duos pri-
mo suorum exercituum du-
ces creant Asdrubalem Han-
nonis F. et Bostarum: dein-
de Amilcarem Heraclea pro-
pere arcessunt: qui assumtis
equitibus quingentis, pedi-
tum quinque millibus, Car-
thaginem venit. ibi dux
tertius electus, cum Asdru-
bale de praesenti rerum sta-
tu deliberat. placet illis,
ditioni ferendam opem, ne-
que committendum esse, ut
eam hostis impune depopu-
letur. at Regulus post dies
paucos per regionem grassa-
ri: castella quae muris ca-

πορεύετο, τὰ μὲν ἀτείχιστα τῶν ἐρυμάτων ἐξ ἐφόδου διαρπάζων, τὰ δὲ τετειχισμένα πολιορκῶν. ἀφικόμενος δὲ εἰς πόλιν Ἀδιν ἀξιοχρεῶ, περιπρατοπεδεύσας ταύτην, συνίστατο μετὰ σπηδῆς ἔργα καὶ πολιορκίαν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τῆ τε πόλει σπαδάζοντες βοηθήσαν, καὶ τῶν ὑπαίθρων ἀντιποιεῖσθαι κρίνοντας, ἐξήγουν τὴν δύναμιν. καὶ καταλαβόμενοι λόφον ὑπερδέξιον μὲν τῶν πολεμίων, ἀφυῆ δὲ ταῖς ἐαυτῶν δυνάμεσιν, ἐν τέρῳ κατεπρατοπέδευσαν. λοιπὸν ἔχοντες μὲν τὰς πλείστας ἐλπίδας ἐν τοῖς ἵππευσι καὶ τοῖς θηρίοις, ἀφόμενοι δὲ τῶν ἐπιπέδων χωρίων, καὶ συγκλείσαντες σφᾶς αὐτὰς εἰς τόπους ἐρυμνὰς καὶ δυσβάτους, ἔμελλον διδάξειν τὰς πολεμίας, ὃ δέον ἦν πράττειν κατ' αὐτῶν. ὃ δὲ καὶ συνέβη γενέσθαι. συννόησαντες γὰρ οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνες ἐυκείρω, ὅτι τὸ πρακτικώτατον καὶ Φοβερώτατον τῆς τῶν ὑπεναντίων δυνάμεως ἡχρειώται διὰ τὰς τόπους, ἐκ ἀνέμειναν, ἕως ἐκείνοι καταβάντες εἰς τὰ πεδία παρετάξαντο. χρώμενοι δὲ τοῖς ἰδίοις καιροῖς, ἅμα τῷ φωτὶ, προσέβεινον ἐξ ἐκατέρου τῶ μέρους πρὸς τὸν λόφον. οἱ μὲν ἔν ἵπποις καὶ τὰ θηρία τοῖς Καρχηδονίοις ἦν ἄχρηστα τελέως, οἱ δὲ μισθοφόροι πάνυ γενναίως καὶ προθύμως ἐμβοηθήσαντες, τὸ μὲν πρῶτον στρατόπεδον ἠνάγκασαν ἐγκλίνοι καὶ φυγεῖν· ἐπεὶ δὲ προσπεσόντες καὶ κυκλωθέν-

rebant, primo impetu capere: quae moenibus cingebantur oppugnare. mox ventum est ad Adin, non poenitendum oppidum: huic quoque Romanus castra admouet: opera atque oppugnationem urget. Carthaginieneses qui et seruatam urbem illam cupiebant, et quae foris erant vindicare a vi hostili decreuerant, copias educunt: ac collie occupato, illo quidem hostibus imminente, sed toto genere viribus ipsorum incommodo, castra eo loci metantur. Sed enim, quum in equitatu maxime atque elephantis spes suas illi sitas haberent, plana camporum relinquendo, et locis abruptis impeditisque se includendo, hostes videlicet admonitum iuerunt, quid faciendum ipsis esset, quo sibi nocerent. atque ita profecto accidit. nam duces Romani pro sua peritia intelligentes, quod erat roboris plurimumque metuendum in aduersariorum exercitu, id omne propter locorum conditionem redditum ipsis esse inutile, nequaquam expectarunt donec castris in planum delatis aciem instruerent: quin potius tempore vsu suo, luce prima vtrimque ad eodem succedunt. plane nulli tum vsui neque equi, neque elephantum Carthaginensibus erant. mercenarius vero miles generoso prorsus obstinatoque animo propugnans, primam legionem inclinatum fugere compulit: sed his inter pu-

τες ὑπὸ τῶν ἐκ θατέρου μέρους προσβυιούτων ἐτράπησαν· μετὰ ταῦτα πάντες ἐυδῶς ἐκ τῆς στρατοπέδου· ἐξέπετον. τὰ μὲν ἔνθα θηρία μετὰ τῶν ἰππέων, ἐπεὶ τάχις τῶν οὐκ ἔλθον ἤψατο, μετ' ἀτφάλειας ἐποικῆντο τὴν ἀποχώρησιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰς περὶ βραχῶν ἐπιδιώξαντες τόπου καὶ τὸν χάρκα διαρπάσαντες, μετὰ δὲ ταῦτα πᾶσαν ἐπιπορευόμενοι τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις, ἀδεῶς ἐπόρθον. γινόμενοι δὲ τῆς προσαγορευμένης πέλας Τύνητος ἐγκρητῆς, ἐυφυῆς ὑπαρχίτης πρὸς τὰς προκειμένας ἐπιβολὰς, ἔτι δὲ κειμένης ἐυκαίρως κατὰ τε τῆς πέλας καὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης χώρας, κατεστρατοπέδωσαν εἰς αὐτήν.

31. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, μικρῶν μὲν πρότερον κατὰ θάλατταν, τότε δὲ κατὰ γῆν ἐπ' αἰκότες, ἢ διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀνανδρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ἡγεμένων ἀβηλίαν, κατὰ πάντα τρόπον ἐνπεπῶκεσαν εἰς δυσερῆ δικίεσιν. ἀμα γὰρ τοῖς προσημείοις καὶ τὸ τῶν Νομάδων ἔθνος συνεπιθέμενον αὐτοῖς ἐκ ἐλάτῳ, πλείω δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰργάζετο κατὰ τὴν χώραν. ἐξ ὧν διὰ τὸν φόβον συμφουγόντων εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀπὸ τῆς χώρας, οὐσθυμία καὶ λιμὸς ἦν ὀλοχερῆς, τὰ μὲν διὰ τὸ πλῆθος, τὰ δὲ διὰ τὴν προσδοκίαν τῆς πολιορκίας. ὁ δὲ Μάρκος ὄρων τὰς Καρχηδονίους καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν

pugnandum circumuentis ab ea manu quae averta ex parte ingruerat, ac terga vertentibus: tum vero repente omnes e castris erumpere. et elephantum quidem atque equites loca plana adepti, deinceps securi se receperunt. at pedites infecutus aliquantisper Romanus, mox castris direptis, libere de cetero vagari et agros urbesque incurfare. deinde oppido cui Tuneti nomen positus, intra urbem castra ponit, illectus opportunitate loci ad ea quae moliebatur: et eo amplius, quia erat eius situs Carthagini et vicinae provinciae infestus.

31. Poeni, re paullo ante mari, nunc etiam terra male gesta, idque non militum ignavia, sed ducum imprudentia, omnibus modis impeditas suorum consiliorum rationes habebant. nam et ad iam dicta accedebat, quod Numidae non secus ac Romani hostiliter eos inuasent: nec pauciora, imo etiam plura quam illi damna ditioni ipsorum intulerant. quam ob causam metu hostium compulsi in urbem agrestes, perturbationem ac famem ingentem eo inuexerant, partim propter hominum multitudinem, partim quod in expectatione esset obsidio. At Regulus cernens Carthaginenses terra marique victos, seque iamiam urbis potentem

ἀσφαλμένους, καὶ νομίζων ὅσον ἔπωκρατήσῃ τῆς πόλεως, ἀγωνίων δὲ, μὴ συμβῆ τὸν ἐπιπαραγινόμενον στρατηγὸν ἐκ τῆς Ῥώμης Φθάσαντα τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πραγμάτων λαβεῖν, προύκαλεῖτο τὰς Καρχηδονίους εἰς διαλύσεις. οἱ δ' ἀσμένως ἀνέσταντες, ἐξέπεμφαν αὐτῶν τὰς πρώτους ἄνδρας· οἱ καὶ συμιζήσαντες αὐτῶν, τοσούτον ἀπέχον τῆ βέβαιον ταῖς γνώμασι ἐπὶ τὸ ποιεῖν τι τῶν λεγομένων, ὡς ἂν ἀκρόντες ὑπομένειν ἐδύναντο τὸ βάρος τῶν ἐπιταγμάτων. ὁ μὲν γὰρ Μάρκος, ὡς ἤδη κεκρατηκῶς τῶν ἔλων, ὅτι τότε συνεχώρει, πᾶν ὤφετο δεῖν αὐτὰς ἐν χάριτι καὶ δωρεᾷ λαμβάνειν· οἱ δὲ Καρχηδόνιοι θεωρῶντες, ὅτι καὶ γενομένοις αὐτοῖς ὑποχειρίοις, ἔδεν ἂν ξυνακολληθῆσαι βαρύτερον τῶν τότε προσημάτων, ἔμόνον δυσαρεσῆσαντες τοῖς προτεινομένοις ἐπανήλθον, ἀλλὰ καὶ προσκόψαντες τῇ βαρύτητι τῆ Μάρκου. τὸ δὲ συνέδριον τῶν Καρχηδονίων διακῆσαν τὰ προτεινόμενα παρὰ τῆ στρατηγῆ τῶν Ῥωμαίων, καίπερ χεδὸν ἀπεγνωκὸς τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπίδας, ὅμως ἄτως ἀνδρωδῶς ἔση καὶ γενναίως, ὥστε πᾶν ὑπομένειν εἴλετο, καὶ παντὸς ἔργου καὶ κειρῆ πείραν λαμβάνειν, ἐφ' ᾧ μὴδὲν ἀγεννὲς μὴδ' ἀνάξιον τῶν πρὸ τῆ πράξεω ὑπομείνω.

32. Περὶ δὲ τὰς κειρῆς τὰς καταπλεῖτις εἰς τὴν Καρχηδὸνα ξενολόγος, τῶν ἀπεσαλμένων εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον,

futurum arbitrans; anxie sollicitus ne qui Roma aduenturus erat Cōs. successor suus, confecti belli titulum sibi interuerteret, aduersarios ad pacem hortabatur. audiuerunt illi hos sermones lubenti animo, ac viros primarios Reipub. suae ad eum miserunt. qui cum ipso collocti, tantum ab eo abfuerunt, vt propositarum conditionum vllam admitterent: vt ne audire quidem quae imperabantur, adeo graua illa erant, sustinuerint. nam Marcus quidem ceu victor iam vniuersae rei, quicquid concederet, id omne beneficii munerisque loco haberi postulabat. Carthaginenses contra, qui viderent nihil sibi contingere durius posse quam illa erant quae imperabantur: etiam si sub nutum ditionemque populi Romani peruenissent: non solum auersati propositas conditiones domum redierunt: sed etiam duritia Marci non mediocriter offensi. Senatus vero Carthaginensium legibus pacis auditis quas dixerat Marcus, etsi prope iam omni spe salutis amissa, adeo tamē viriliter ac generose restitit, vt pati quiduis, atque omnia experiri, quamlibet denique fortunam subire cuncti praeroptarent, prius quam aliquid ferrent nobilitate sua et gloria rerum gestarum indignum.

32. Sub id tempus appellit Carthaginem eorum vnus, quos ad conducendum mercede militem in Graeciam antea mi-

εἰς τὴν Καρχηδονίαν ἄνω στρα-
τιώτας πλείους, ἐν οἷς καὶ Ξαν-
θιππὸν τινα Λακεδαιμόνιον, ἄν-
δρα τῆς Λακωνικῆς ἀγωγῆς μετ-
εχκρότα, καὶ τριβὴν ἐν τοῖς
πολεμικοῖς ἔχοντα σύμμετρον.
ὃς διακρίτας τὸ γεγονός ἐλάττω-
μα, καὶ πῶς καὶ τίμη τρώτῳ
γένονε, καὶ συνθεωρήσας τὰς
τε λοιπὰς παρατηρήσεις τῶν Καρ-
χηδονίων, καὶ τὸ πλῆθος τῶν
ἰππέων καὶ τῶν ἐλεφάντων,
παραυτίκα συναλογίσαστο, καὶ
πρὸς τῆς Φιλίας ἐνεθέμισε, διό-
τι συμβαίνει τὰς Καρχηδονίους
ἔχει ὑπὸ Ρωμαίων, αὐτὰς δ' ὑφ'
αὐτῶν ἡττῶσθαι διὰ τὴν ἀπειρίαν
τῶν ἡγεμένων. ταχὺ δὲ διὰ τὴν
περίστασιν τῶν τῆ Ξανθίππε λό-
γων διαδοθέντων εἰς τὰ πλῆθη
καὶ τῆς στρατηγικῆς, ἔγνωσαν οἱ
προσώτεροι ἀνακαλεῖσθαι καὶ πει-
ραυ αὐτῶ λαμβάνειν. ὁ δὲ πα-
ραγενόμενος, εἰς τὰς χεῖρας ἔ-
φερε τοῖς ἄρχησι τὰς ἀπολογι-
σμῆς τί καὶ παρὰ τίνων σφαλείη-
σαν, καὶ διότι πεισθέντες αὐ-
τῶ καὶ χρησάμενοι τοῖς ἐπιτε-
δίοις τῶν τόπων, ἔντε ταῖς πο-
ρείαις καὶ στρατοπεδείαις καὶ πα-
ρατάξιν, εὐχερῶς ἑαυτοῖς τε
τὴν ἀσφάλειαν δυνήσονται πα-
ρασκευάζειν, καὶ τὰς ὑπερνευτίους
νικᾶν. οἱ δὲ στρατηγοὶ θαξάμενοι
τὰ λεγόμενα καὶ πεισθέντες αὐ-
τῶ, παραχρῆμα τὰς δυνάμεις
ἐνεχείρισαν. ἦν μὲν ἔν καὶ κα-
τὰ ταύτην τὴν παρὰ τῆ Ξαν-
θίππε διαδομένην Φωνὴν ὁ
Θρῆς, καὶ λαλιὰ τις εὐελπίς πα-
ρὰ τοῖς πολλοῖς· ὡς δ' ἔξαγα-

ferant, ingentem manum se-
cum adducens: in quibus Xan-
thippus quidam fuit Lacedae-
monius, vir disciplina Laconi-
ca imbutus, et qui rei milita-
ris usum mediocre habebat.
hic vir audita clade nupera,
et quomodo, quae ratione il-
la esset accepta: contempla-
tus etiam reliquos Poenorum
apparatus, numerum equitum
atque elephatorum, illico
apud animum suum statuit, di-
xitque inter amicos: nequa-
quam Romanos esse, qui Car-
thaginenses vicissent: verum
iplos a se ipsis ductorum im-
pericia fuisse victos. sparsis sta-
tim in vulgus atque inter iplos
etiam duces, ut sit in aduersis,
Xanthippi sermonibus: pla-
cuit principibus ciuitatis homi-
nem ad se accitum experiri.
qui ubi venit, rationes eorum
quae dixerat magistratibus ex-
hibet ipsis prope manibus con-
trectandas: simul acceptae
cladis causam aperiens, con-
firmat; si consilio velint uti
suo, et qua in agmine ducen-
do, qua in eligendo castris aut
pugnae loco, plana sectari lo-
ca: non solum securitati suae
facile eos hac ratione posse
consulere: verum etiam ho-
stem vincere. probauere du-
ces quae dicebantur: atque e
vestigio in huius transeuntes
sententiam, ducatum copia-
rum illi tradunt. Erat qui-
dem iam a principio, quando
dedita fuerat in vulgus Xan-
thippi vox, rumor quidam et
communis sermo omnium bo-
nae spei plenus: verum ubi

γαὺν πρὸ τῆς πόλεως τὴν δύναμιν ἐν κόσμῳ παρενέβαλε, καὶ τι καὶ κινεῖν τῶν μερῶν ἐν τάξει, καὶ παραγγέλλειν κατὰ νόμους ἤρξατο, τηλικαύτην ἐποίησεν διαφορὰν παρὰ τὴν τῶν προτέρων στρατηγῶν ἀπειρίαν, ὥστε μετὰ κρυφῆς ἐπισημαίνεσθαι τὰς πολλὰς, καὶ σπεύδειν ὡς τάχιστα συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις πεπεισμένους, μηδὲν αὖν παθεῖν δεινὸν ἠγασμένῳ Ξανθίππῳ. τῶν δὲ γινομένων οἱ στρατηγοὶ συνιδόντες τὰς ὄχλους ἀνατεταρβηκότας παραδόξως ταῖς ψυχαῖς, παρακαλέσαντες αὐτὰς τὰ πρόποντα τῷ καιρῷ, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἄρμησαν ἀναλαμβάνοντες τὴν δύναμιν. αὕτη δ' ἦν, πεζοὶ μὲν εἰς μυριάς καὶ διχιλίαι, ἵππεῖς δὲ τετραχιχίλιοι. τὸ δὲ τῶν ἐλεφάντων πλῆθος, ἑξήσια πετῶν ἑκατόν.

33. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι θεωρῶντες τὰς Καρχηδονίαις, τὰς τε πορείαις ποικιμέναις διὰ τῶν ὀμαλῶν τόπων, καὶ τὰς στρατοπεδείας τιθέντας ἐν τοῖς ἐπιπέδοις τῶν χαρῶν, κατ' αὐτὸ μὲν τῆτο ἐξενίζομενοι διστρέποντο· τοῖς γεμῆν ὅλοις ἔσπευδον ἐγγίσειν τοῖς πολεμίοις. συνάψαντες δὲ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν κατεστρατοπέδευσαν, ὡς δέκα σταδίαις ἀποχόντες τῶν ὑπεναντίων. τῇ δὲ κατὰ πόδας, οἱ μὲν προεσώτες τῶν Καρχηδονίων ἐβλαλεύοντο, πῶς καὶ τί πρακτέον εἴη κατὰ τὸ παρόν. οἱ δὲ πολλοὶ προθύμως ἔχοντες πρὸς τὸν κίνδυνον, συστρεφόμενοι κατὰ μέρη καὶ κατ'

eductis ante urbem copiis, alios aliis interiiciendo milites ordinare, deinde per partes ordinatos, aliquot motus edere, et ex artis legibus iussa dare cepit: tanta illius visa est esse praestantia prae superiorum ducum imperitia, ut clamore laetitiam vulgo omnes significarent, et quam primum cum hoste cuperent conflagere: persuasi, Xanthippo ductore, nihil sibi posse aduersi contingere. Post haec, ut vident duces multitudinem animos mirabilem in modum resumisse: pro tempore suos adhortati, paucis interiectis diebus, cum exercitu proficiscuntur. fuere in eo peditum ad duodecim millia: equites quater mille. elephantorum numerus ad centum fere accedebat.

33. Romani quando viderunt Carthaginenses per aequa loca iter facere, et in plano locare castra, hoc vno quod nouum ipsis accidebat conturbati, de summa tamen re securi, propius cum hoste congredi festinabant. quibus iam propinqui, primo die mille ducentos quinquaginta passus ab illis castra ponunt. postridie deliberatur, a principibus Carthaginensium, quid iam, quoue modo esset agendum. milites vero pugnandi cupiditate accensi, circulos passim cogere: Xanthippi nomen cum clamoribus vsurpare: postulare denique, ut quam pri-

ὄνομα τὸν Ξάνθιππον ἀναβοῶν-
τες, ἐξίχθαι σφᾶς ζῶντο δεῖν
τὴν ταχίστην. οἱ δὲ στρατηγοὶ
τήματα τῶν ὄχλων ὄριον καὶ
προθυμίαν θεωρῶντες, αἷμα δὲ
καὶ τῷ Ξανθίπτῳ διακυρτω-
μένα μὴ παύσασθαι τὸν καιρὸν,
παρήγγειλαν τῷ μὲν πλήθει δια-
σκευάσθαι· τῷ δὲ Ξανθίπτῳ
χρησάσθαι τοῖς πράγμασι πεπείρη-
σαν, ὡς ποτ' αὐτῷ εἰσὶ συ-
φέρειν. ὁ δὲ λαβὼν τὴν ἐξου-
σίαν, τῆς μὲν ἐλεφαντας ἐξα-
γαγὼν ἐφ' ἕνα πρὸ πάσης τῆς
δυνάμεως ἐν μετώπῳ κατέστησε.
τὴν δὲ Φάλαγγα τῶν Καρχηδο-
νίων ἐν ἀποσήμετι συμμετρῶν
τέτοις κατόπιν ἐπέστησε· τῶν
δὲ μισθοφόρων, τῆς μὲν ἐπὶ τὸ
δεξιὸν κέρασ παρενέβαλε, τῆς
δ' ἐκκλινοτάτης ὀμῆ τοῖς ἵπ-
πεῦσιν ἐκατέρῃ τῷ κέρατος προ-
έστηεν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι συνι-
δόντες παραταττομένους τῆς
ὑπεραντίως, ἀντεξήσσαν ἐτοι-
μως. καταπληττομένοι δὲ, καὶ
προορώμενοι τὴν τῶν ἐλεφάν-
των ἔφοδον, προθέμενοι τῆς
γροσφομάχης, πολλὰς ἐπαλλή-
λας κατόπιν ἵσασαν σημείας, τῆς
δ' ἵπκεις ἐμέρισαν ἐφ' ἐκάτε-
ρον τὸ κέρασ. τὴν δὲ σύμπα-
σαν τάξιν βραχυτέραν μὲν ἢ
πρόσθεν, βαθυτέραν δὲ ποιή-
σαντες, τῆς μὲν πρὸς τὰ θηρία
μάχης δεόντως ἦσαν ἐσοχασμέ-
νοι· τῆς δὲ πρὸς τῆς ἵπκεις, πολ-
λαπλασίως ὄντας τῶν παρ' αὐτοῖς,
ὀλοχερῶς ἠσόχησαν. ἐπεὶ δ' ἀμ-
φότεροι κατὰ τὰς ἐαυτῶν προαι-
ρέσεις καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέ-

rum educerentur. hunc illo-
rum impetum atque alacritate-
m quum animaduertent
duces, ad haec fidem deum
hominumque testante Xan-
thippo, ne oblatam occasio-
nem elabi sinerent; milites ad
pugnam se parare iubent: ipsi
Xanthippo, facere quicquid
e re futurum iudicaret, per-
mittunt. ille accepta potesta-
te hac, elephantos in ordi-
nem unum digestos, ante uni-
versam aciem in frontem in-
struit. pone bestias modico
relicto intervallo, phalangem
Carthaginensium statuit. mer-
cenarii militis partem dex-
tri cornu ordinibus inter-
iicit: partim, quod maxime
expediti fuit eorum, una cum
equitum alis ante cornu v-
trumque locat. Romani, in-
strui ab inimicis aciem cer-
nentes, prompto et ipsi ani-
mo contra exeunt. territi
tamen, quod futuram prouiderent
elephantorum impres-
sionem; velitibus praepolitis,
a tergo illorum denfos col-
locant manipulos: equites
in vtrumque cornu distribu-
unt. totius aciei longitudini
quam prius usurpauerant, ali-
quid detrahunt, altitudini ad-
iiciunt; quo quidem modo
ad pugnam cum bestiis com-
mode se fore instructos, re-
cte coniecerunt: in cauendo
vero sibi ab equitibus,
quorum numerus longe ma-
ior apud Poenos, tota via
aberrauerunt. et Romanus et
Poenus dispositis ex animi
sententia singulis ordinibus,

ρος ἐκάσῃς ἔθῃσαν εἰς τὰς ἀρ-
μοζήσας τάξεις, ἔμενον ἐν κό-
σῳ, καρδοκῶντες τὸν κενρὸν
τῶν ἀλλήλων ἐπιθέτωσ.

34 "Αἰα δὲ τῶ τὸν Ξάνθιπ-
πον τοῖς μὲν ἐπὶ τῶν θηρίων
παρὰ γαῖλας προάγειν, καὶ δια-
σπᾶν τὰς τῶν ὑπεναντιῶν τάξεις,
τοῖς δ' ἰππεῦσιν ἐφ' ἐκατέρῃ τῇ
κέρατος κυκλῶν, καὶ προσβάλλειν
τοῖς πολεμίοις· τότε δὴ καὶ
τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδον κα-
τὰ τὰ παρ' αὐτοῖς ἔθῃ συνεψό-
φῃσαν τοῖς ὅπλοις, καὶ συνα-
λαλάξαντες, ὤρμησαν ἐπὶ τὰς
πολεμίας. οἱ μὲν ἔν ἰππέῃς τῶν
Ῥωμαίων ταχέως ἀφ' ἐκατέρων
τῶν κεράτων ἔφυγον, διὰ τὸ
πολλοπλάστεις εἶναι τὰς Καρχη-
δονίας, τῶν δὲ πεζῶν οἱ ταχθέν-
τες ἐπὶ τῇ λαῖῃ κέρως, ἀμα μὲν
ἐκκλίνοντες τὴν τῶν θηρίων ἔφο-
δον· ἀμα δὲ καταφρονῶντες τῶν
μισθοφόρων, ὤρμησαν ἐπὶ τὸ δε-
ξιὸν κέρασ τῶν Καρχηδονίων·
τρεψάμενοι δὲ τῆσ, ἐπέκειντο
καὶ κατεδίωκαν αὐτὰς, ἕως εἰς
τὸν χάρακα. τῶν δὲ κατὰ τὰς
ἐλέφαντας ταχθέντων, οἱ μὲν
πρῶτοι συμπεσόντες ὑπὸ τῆσ
βίασ τῶν ζῶων ἐξωθόμενοι καὶ
καταπατάμενοι σωρηδὸν ἐν χει-
ρῶν νόμῳ διεφθείροντο. τῆσ γε
μὴν ὅλης τάξεωσ τὰ σύστημα διὰ
τὸ βάθος τῶν ἐφεσῶτων, ἕως
τινοσ ἀδιάσπασον ἔμεινεν· ἐπεὶ
δ' οἱ μὲν τὰς ἐχάτας ἔχοντες τά-
ξεις, κυκλόμενοι πανταχόθεν
ὑπὸ τῶν ἰππέων, ἠναγκάζοντο
πρὸς τῆσ στραφόμενοι κινδυ-
νεύειν· οἱ δὲ διὰ μέσων τῶν ἐλε-

acieque vniuersa, ita ordinati
se continebant: quum vterque
mutuae inuasionis opportuni-
tatem captaret.

34. Simul ac vero Xanthi-
pus eos qui elephantos re-
gebant iussit progredi, et a-
ciem hostium dissipare, equi-
tes ab vtroque cornu ho-
stem cingere, atque adoriri:
tum etiam Romani more suo
armis concrepuerunt, et cla-
more militari ab omnibus
edito, Poenum inuadere coe-
perunt. sed Romani quidem
equites, quod multis vicibus
numero superarentur a Car-
thaginensibus, ab vtroque
mox cornu fugerunt: e pe-
ditibus vero, qui in sinistro
cornu erant, partim vt bel-
luarum impetum declinarent:
partim quod conductitium
militem aspernarentur, dexti-
mos Carthaginensium petunt:
versis in fugam instant, et
ad vallum vsque eos perse-
quantur. qui ex aduerso ele-
phantorum locati fuerant, ho-
rum primi magna vi facto
in eos impetu bestiarum vio-
lencia repulsi, et conculcati
aceruatim pugnantes confi-
ciebantur. enimvero vniuersae
aciei corpus propter stan-
tium pone primos ordines
profundam seriem, aliquam-
diu manit indiuisum: post-
ea vero quam extremi ordi-
nes vndique ab equitibus cir-
cumuenti, cogebantur facta
conuersione cum iis dimica-
re: et illi qui per medios
elephantos in vltiora per-
ruperant, cum iam a tergo

Φάντων εἰς πρόθευ ἐκβιαζόμενοι, καὶ κατὰ νύκτε παριστάμενοι τῶν Θηρίων, εἰς ἀκέραιον καὶ συντεταγμένην ἐμπίπτοντες τὴν τῶν Καρχηδονίων Φάλαγγα, διεφθάρουντο· τότε δὴ πανταχόθεν ποῦντες, οἱ μὲν πλείστοι τῶν Ῥωμαίων συνεπατήθησαν ὑπὸ τῆς ὑπερφυῆς βίας τῶν ζώων· εἰ δὲ λοιποὶ συνηκοντιάθησαν ὑπὸ τῆς πλήθους τῶν ἰππέων ἐν αὐτῶ τῷ τῆς παρατάξεως τόπῳ· τελέως δέ τινες ὀλίγοι πρὸς Φυγὴν ἔωρησαν. ἡσῶν δὲ πεδινῶν τῶν ὑποχωρήσεων, καὶ τήτων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν Θηρίων καὶ τῶν ἰππέων ἀπώλυντο· πεντακόσιοι δὲ ἴσως οἱ μετὰ Μάρκε τῆ στρατηγῆς Φυγόντες, μετ' ὀλίγον ὑποχείριοι γενόμενοι, σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ πάντες ἐξογοήθησαν. τῶν μὲν ἦν παρὰ τοῖς Καρχηδονίοις μυθοφόρων ἔπεσον εἰς ὀκτακοσίους, οἱ κατὰ τὸ λοιπὸν τῶν Ῥωμαίων ταχθέντες· τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐσώθησαν μὲν εἰς διχιλίους, οἱ κατὰ τὸ δίωγμα τῶν προσημμένων ἐκτὸς γενόμενοι τῆ νινδύκ. τὸ δὲ λοιπὸν πλήθος διεφθάρη, πλὴν Μάρκε τῆ στρατηγῆς, καὶ τῶν ἄμα τήτῳ Φυγόντων. αἱ μὲν ἦν σημεῖα τῶν Ῥωμαίων αἰ σωθεῖσασα, διέπεσον εἰς τὴν Ἀσπίδα παραδόξως. οἱ δὲ Καρχηδονιοὶ τῆς νεκρῆς σκυλεύσαντες, καὶ τὸν στρατηγὸν ἄμα μετὰ τῶν αἰχμηκλῶτων ἄγοντες, ἐπανήλθον περιχαρεῖς τοῖς πρῶτιν εἰς τὴν πόλιν.

35. Ἐν ᾧ κενρῶ πολλὰ τις ἂν ἔρθῶς ἐπισημαινόμενος ἔυροι, πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆ τῶν ἀν-

ipsis consistenter, in Poenorum integram atque compositam phalangem incidentes, trucidabantur: tum demum omni ex parte laborantibus Romanis, plurimi illorum a stupendae molis ac virium bestiiis sunt conculcati: reliqui in ipso pugnae loco ab equitum turba iaculis sunt confixi: perpauca admodum fuere qui fugam capesserent: sed quia per patentes campos erat fugiendum, etiam horum perierique ab elephantibus equitibusque sunt caesi: ad quingentos qui cum Marco Consule fugerant, mox in hostium potestatem venerunt, et omnes cum ipso viui sunt capti. desiderati sunt eo praelio e mercenariis Poenorum qui ante sinistrum Romanorum cornu stabant, ad 10000. Romanorum seruati sunt ad duo millia: qui hostem persequentes sicuti ante ostendimus, periculo sunt erepti. reliqui omnes Coss. Marco excepto, et iis quos habuit in fuga comites, perierunt. quae superfuerunt cohortes Clupeam miraculo euaserunt. Carthaginienfes post detracta cadaueribus spolia, ipsum quoque Coss. inter captiuos ducentes, gaudio ex successu ouantes in urbem sunt reuersi.

35. Hic vero multa, si quis recte obseruet, inueniet accidisse, ad corrigendos vitae ho-

θρώπων βία συντελεσθέντα. καὶ γὰρ τὸ δεῖν ἀπιστεῖν τῇ
 τύχῃ, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς
 εὐπραχίας, ἐναργέστατον ἐφα-
 νη πᾶσι τότε διὰ τῶν Μάρ-
 κη συμπληρωμάτων. ὁ γὰρ μι-
 κρῶ πρότερον εἰ δίδας ἔλθον,
 εἰδὲ συγγνώμην τοῖς πταίεσι,
 παρὰ πόδας αὐτὸς ἤγετο δεη-
 σόμενος τάτων περὶ τῆς ἑαυ-
 τῆ σωτηρίας. καὶ μὴν τὸ
 παρ' Εὐριπίδῃ πάλαι κελῶς
 εἰρησθαι δοκεῖν, ὡς ἐν σοφὸν
 βέλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας
 νικᾷ, τότε δι' αὐτῶν τῶν ἔρ-
 γων ἔλαβε τὴν πίσιν. εἰς
 γὰρ ἄνθρωπος καὶ μία γνώ-
 μη, τὰ μὲν ἀήθητα πλήθη
 καὶ πραγματικὰ δοκῶντα εἶ-
 ναι, καθεῖλε· τὸ δὲ προφα-
 νῶς πεπρωκὸς ἄρδην πολίτευ-
 μα, καὶ τὰς ἀπληγηκυίας
 ψυχὰς τῶν δυνάμεων, ἐπὶ τὸ
 κρεῖττον ἤγαγεν. ἐγὼ δὲ τῶν
 ἐπεμνήσθην χάριν τῆς
 τῶν ἐντυγχανόντων τοῖς ὑπο-
 μνήμασι διορθώσεως. δυοῖν γὰρ
 ὄντων τρόπων πᾶσιν ἀνθρώ-
 ποις τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον με-
 ταθέσεως· τῆ τε διὰ τῶν
 ἰδίων συμπληρωμάτων, καὶ τῆ
 διὰ τῶν ἀλλοτριῶν· ἐναργέ-
 τερον μὲν εἶναι συμβαίνει,
 τὸν διὰ τῶν οἰκείων περιπε-
 τεῶν, ἀβλαβέστερον δὲ τὸν
 διὰ τῶν ἀλλοτριῶν. διὸ τὸν
 μὲν εἰδέποθ' ἐκασίως αἰρετέον,
 ἐπεὶ μετὰ μεγάλων πόνων
 καὶ κινδύνων ποιεῖ τὴν διορ-
 θωσιν· τὸν δὲ αἰεὶ φηρευ-
 τέον, ἐπεὶ χωρὶς βλάβης ἐστὶ

minum errores, profutura. Quod enim Fortunae non sit
 confidendum, utique in rebus
 laetis, per ea quae Regulo ac-
 ciderunt. omnibus tunc factum
 est manifestissimum. nam qui
 paullo ante nullum misericor-
 diae locum dabat, neque ul-
 lam afflictis veniam concede-
 bat: mox ductus ipse est, iis-
 dem pro salute sua supplicatu-
 rus. Iam quod recte olim di-
 xit Euripides, MENS VNA
 SAPIENS PLURIVM
 VINCIT MANVS, ex ipsis
 rebus manifestam tunc fidem
 inuenit. vnus quippe vir, et
 consilium vnum legiones quae
 propter follertiam ac praestan-
 tiam in re militari vinci non
 posse credebantur, deleuit:
 ciuitatem vero illam, quam
 penitus concidisse palam erat,
 militumque animos, qui ex
 desperatione ipsum quoque do-
 loris sensum amiserant, re-
 creant atque erexit. Equi-
 dem ista commemoravi, ut
 qui hos Commentarios lege-
 rint, meliores fiant: nam
 quum duae vniuersis mortali-
 bus propositae sint ad profi-
 ciendum rationes: per pro-
 prios casus, aut per alienos:
 euidentior quidem illa est,
 quae per propria ducit infor-
 tunia: at tutior illa quae per
 aliena. itaque viam priorem
 sponte sua nemo vnquam de-
 bet ingredi: magnis enim eius-
 modi correctio laboribus con-
 frat ac periculis, posterior
 semper nobis captanda, per
 quam sine vlla noxa id quod
 melius est cernere vnicuique

συνιδεῖν ἐν αὐτῷ τὸ βέλτιον. ἐξ ἧν συνιδόντι, καὶ ἴσιν παιδείαν ἡγχιέον πρὸς ἀληθινὸν βίον, τὴν ἐκ τῆς πραγματικῆς ἰστορίας περιγινομένην ἐμπειρίαν. μόη γὰρ αὐτῆ χωρὶς βλάβης ἐπὶ παντὸς καιρῷ καὶ περιστάσεως, κριτικὴ ἀληθινῶς ἀποτελεῖ τῆ βελτίονος. ταῦτα μὲν ἔν ἡμῖν ἐπιτεσσῆτον εἰρήθω.

36. Καρχηδόνιοι δὲ, κατὰ ἡν ἀπάντων σφίσι κεχωρηκότων, ὑπερβολὴν χαρᾶς ἐκ ἀπέλιπον· διὰ τε τῆς πρὸς τὸν θεὸν εὐχαριστίας, καὶ διὰ τῆς μετ' ἀπῆλων Φιλοφροσύνης. Ξένθιπτος δὲ τηλικαύτην ἐτίδοσιν καὶ ῥοπήν ποιήσας τοῖς Καρχηδονίων πράγμασι, μετ' ἡ πολὺν χρόνον ἀπέπλευσε πάλιν, φρονίμως καὶ συνετῶς βουλευτάμενος. αἱ γὰρ ἐπιφανεῖς καὶ παράδοξοι πράξεις, βαρεῖς μὲν τὰς ψυχὰς, ὀξείας δὲ τὰς διαβολὰς γεννώσιν. αἳ οἱ μὲν ἐγχαίριοι εἰς τε τὰς συγγενείας καὶ τὸ τῶν φίλων πλῆθος οἰοῖτ' ἂν εἶναι φέρειν· οἱ δὲ ξένοι ταχέως ἐφ' ἐκατέρων τούτων ἠτῶνται, καὶ κινδυνεύουσι λέγεται δὲ καὶ ἕτερος ὑπὲρ τῆς ἀπαλαχῆς τῷ Ξενθίππῳ λόγος· ἔν πειρασόμεθα διασχεῖν, οἰκειότερον λαβόντες τῆ παρόντος καιρῶν. Ῥωμαῖοι δὲ προσπεσόντων σφίσι παρ' ἐλπίδα τῶν ἐν Λιβύῃ συμβεβηκότων, εὐθέως ἐγένοντο πρὸς τὸ κηταρτίζειν τὸν στόλον, καὶ τὰς ἀνδράς ἐξαιρεῖσθαι τὴς ἐν τῇ

licet. Quod reputantem, sic apud se quemque statuere oportet: pulcherrimum disciplinae genus esse ad veras vitae rationes cognoscendas, peritiam ex historia collectam, quae gestorum veram et exactam narrationem continet, sola namque haec in omni tempore ac quocumque rerum euentu, nullo tuo incommodo diiudicandi id quod melius est facultatem tibi largitur. verum de his hactenus.

36. Carthaginenses, quibus ex voto omnia cesserant, significandae laetitiae nihil reliqui fecerunt: cum gratias Deo agentes, tum mutua inter se benevolentiae officia usurpantes. Xanthippus vero qui rebus Carthaginensium ad noua incrementa tantum momentum attulerat: non multo post inde est profectus: prudenter sane ac sapienter, illustres enim atque admirandae actiones graues inuidias et acres calumnias conflare solent: quibus ciues fortasse, cognatorum amicorumque opibus nixi, fuerint pares: at peregrinis vtraque res in exitium facile vertit. Sunt qui discessum Xanthippi aliter narrent: quorum sententiam commodiorem nacti locum, referemus. Romani nuntio inopinato accepto de iis quae in Africa acciderant, ad reparandam classem animum statim applicant, et eos periculo eximendos, qui prae-

Λιβύη διασπασμένοι· οἱ δὲ Καρχηδόνοι μετὰ ταῦτα στρατοπεδεύσαντες, ἐπολιόρκουν τὴν Ἀσπίδα, σπιδάζοντες ἐγκρατεῖς γενέσθαι τῶν ἐκ τῆς μάχης διαφυγόντων. διὰ δὲ τὴν γενναϊότητα καὶ τόλμην τῶν ἀνδρῶν, ἄδαμῶς ἔλειν δυνάμενοι, τέλος ἀπέσπασαν τῆς πολιορκίας. προσπεσόντος δ' αὐτοῖς, ἐξαρτύειν τὸν στόλον τὰς Ῥωμαῖκας, καὶ μέλλειν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν Λιβύην ποιῆσθαι τὸν πλῆν, τὰ μὲν ἐπεσκεύαζον σκάφη, τὰ δ' ἐκ καταβολῆς ἐναυπήγνυ. ταχὺ δὲ συμπληρώσαντες ναῦς διακοσίας, ἀνήχθησαν, καὶ παρεφύλαττον τὸν ἐπίπλεον τῶν ὑπεναντιῶν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῆς θερείας ἀρχομένης καθελύσαντες τριακόσια καὶ πενήντην σκάφη, καὶ στρατηγὸς ἐπισήσαντες Μάρκον Αἰμίλιον καὶ Σερτίον Φολέιον ἑξαπέσπελλον. οἱ δ' ἀναχθέντες ἔπλεον παρὰ τὴν Σικελίαν ὡς ἐπὶ τῆς Λιβύης. συμμίζαντες δὲ περὶ τὴν Ἑρμαίαν τῶ τῶν Καρχηδονίων στόλῳ, τῆς μὲν ἑξ' ἐφόδου καὶ ῥαδίως τρεψάμενοι, ναῦς ἔλαβον αὐτῶν ἑκατὸν δεκατέσσαρας. τὰς δ' ἐν Λιβύῃ διαμείναντας νεανίσκους ἀναλαβόντες ἐκ τῆς Ἀσπίδος, ἔπλεον αὐτοῖς ἐπὶ Σικελίας.

37. Διάρκοντες δὲ τὸν πόρον ἀσφαλῶς, καὶ προσμίζαντες τῇ τῶν Καμαριναίων χώρα, τηλικήτω περιέπεσον χειμῶνι, καὶ τηλικαύτως συφοραῖς, ὥστε μηδ' ἂν εἶπεν ἄξιως δύνασθαι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆ συμβάντος. τῶν

lio effugerant, quos ut in potestatem redigerent Carthaginenses, Clupeum castris admotis obsidione cinxerant: sed magno animo atque audacia illis resistentibus, frustra omnia experti, tandem obsidione destiterant. ut nuntiatum Poenis, classem Romanos parare, qua in Africam iterum nauigent: ipsi quoque alias reficere naues, alias a fundamentis aedificare. quumque breui spatio ducentas rebus omnibus instruxissent, classe ire obuiam hosti, eiusque aduentum observare pergunt. Romani initio aestatis deductis in mare nauibus trecentis et quinquaginta, ductu nouorum Coss. M. Aemilii et Seruui Fuluii copias proficisci iubent. illi sublati ancoris praeter Siciliam nauigant, velut qui in Africam cursum dirigerent. circa Hermaeam promontorium inito cum classe Punica certamine, primo statim impetu hoste in fugam verso, naues cum omnibus qui in iis erant, centum et quatuordecim capiunt: deinde ut manum illam iuuenum qui in Africa adhuc restabant, susciperent, nauibus Clupeam appulsis, mox iterum Siciliam petunt.

37. Iam medium mare sine periculo erant emensi, et Camarinaeorum ditioni appropinquabant, cum in tantam inciderunt tempestatem, tantasque calamitates, ut ne referri quidem pro rei magnitudine satis

γὰρ ἐξήκοιτο καὶ τέτταρων πρὸς
 τῆς τριακοσίας ναυτῶν, ὀγδοή-
 κοντα μόνον τυνέβητε. λειψῶν
 ναυσκάφη, τῶν δὲ λοιπῶν τὰ
 μὲν ὑποβρύχια γενέσθαι, τὰ δὲ
 ὑπὸ τῆς ῥαχίως πρὸς τῆς σπι-
 λάτι καὶ τοῖς ἀκρωτηρίοις κατα-
 γνύμενα, πλήρη ποιῆσαι σωμά-
 των τὴν παραλίαν καὶ ναυαγίων.
 ταύτης δὲ μείζω περιπέτειαν ἐν
 ἐνὶ καιρῶν κατὰ θαλάτταν, ἡδ'
 ἰσορῆσαι συμβέβηκεν. ἥς τὴν
 αἰτίαν ἔχ' ἔτος ἐς τὴν τύχην,
 ὡς εἰς τὰς ἡγεμόνας ἐπανοισέον.
 πολλὰ γὰρ τῶν κυβερητῶν δια-
 μαρτυραμένων μὴ πλεῖν παρὰ
 τὴν ἕξω πλευρὴν τῆς Σικελίας,
 τὴν πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος
 ἐστραμμένην, διὰ τὸ πελαγίαν
 εἶναι καὶ δυσπροσόριστον· αἷμα δὲ
 καὶ τὴν μὲν ἡδέπω καταλήγειν
 ἐπισημασίαν, τὴν δ' ἐπιφέρει-
 θαι· μεταξὺ γὰρ ἐποικῆντο τὸν
 πλῆν τῆς Ὀρίωνος καὶ Κυνὸς
 ἐπιτολῆς· ἑδὲν προσέχοντες
 τῶν λεγομένων, ἔλαθον ἕξω πε-
 λάγιοι, σπευδάζοντες τινὰς τῶν
 ἐν τῇ παραλίᾳ πόλεις, τῆ τῆ γε-
 γονότος εὐτυχήματος Φαντασίαν
 καταπληξάμενοι, προσλαβέσθαι.
 πλὴν ἔτοι μὲν μικρῶν ἐλπίδων
 ἕνεκα μεγάλοις περιτυχίντες
 ἀτυχήμασι, τότε τὴν αὐτῶν
 ἀβελλίαν ἔγνωσαν. καθόλη δὲ
 Ῥωμαῖοι πρὸς πάντα χρώμιοι
 τῇ βίᾳ, καὶ τὸ προτεθέν οἰόμε-
 νοι δεῖν κατ' ἀνάγκην ἐπιτελεῖν,
 καὶ μηδὲν ἀδύνατον εἶναι σφίσι
 τῶν ἀπαξ δοξάντων, ἐν πολλοῖς
 μὲν κατορθῶσι διὰ τὴν τοιαύτην
 ὁρμήν. ἐν τισι δὲ προφανῶς

possint e nauibus enim
 CCCLXIII. solae remanserunt
 LXXX. ceterorum nauigiorum,
 alia undis sunt obruta: alia
 aestu maris ad scopulos et pro-
 montora allisa atque fracta,
 corporibus et naufragii tabulis
 oram vniuersam compleverunt.
 Maiorem hac eladem vno
 tempore mari acceptam, ne hi-
 storiae quidem commemorant.
 causa vero illius, non tam For-
 tunae, quam ipsis Coss. est ad-
 scribenda: quippe gubernatoribus
 saepe multum obstantibus,
 ne secundum exterius Siciliae
 latus, quod mare Africanum
 spectat, nauigare uellent:
 quoniam profundum ibi pelagus
 est, et tota illa ora importuosa:
 simul quod, infestorum nauigati-
 oni signorum, alterum nondum
 esset confectum, alterum mox
 oriturum: (nam inter Orionis
 et Canis ortum nauigabant:) illi,
 spretis hisce monitis, in altum
 imprudenter sunt prouecti: dum
 cupiunt vrbes quasdam in illo
 positis litore, quod praeternaui-
 gabant, recentem uictoriam il-
 lis ostentando, perterrificere,
 et ad deditionem compellere.
 sed hi ob spes exiguas magnis
 maectati infortuniis, stultitiam
 suam tum certe agnouerunt:
 at Romani quum in vniuersum
 violentiam ad omnia adhibeant;
 et quicquid proposuerint id
 necessario fieri debere existi-
 ment, nihilque eorum, quae se-
 mel decreuerint, non posse
 fieri statuunt: efficiunt illi
 quidem pieraque omnia hoc tanto
 impetu, ex animi sententia: in

σφάλλονται, καὶ μάλις αὖ ἐν τοῖς
κατὰ θάλατταν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς
γῆς πρὸς ἀνθρώπους, καὶ τὰ τέτων
ἔργα ποιεῖμενοι τὰς ἐπιβολὰς, τὰ
μὲν πολλὰ κατορθῶσι, διὰ τὸ
πρὸς τὰς παραπλησίους δυνάμεις
χρηθῆαι τῇ βίᾳ· ποτὲ δὲ καὶ
σπανίως ἀποτυγχάνουσι πρὸς δὲ
τὴν θάλατταν καὶ πρὸς τὸ περιέ-
χον, ὅταν παραβάλωται καὶ
βιομαχῶσι, μεγάλοις ἐλαττώ-
μασι περιπίπτουσι ὃ καὶ τότε καὶ
πλεονάκεις αὐτοῖς ἤδη συνέβη, καὶ
συμβήσεται πάχειν, ἕως ἄν ποτε
διορθώωνται τὴν τριαύτην τόλ-
μαν καὶ βίαν· καθ' ἣν οἴονται
δεῖν αὐτοῖς πάντα καιρὸν εἶναι
πλωτῶν καὶ τορευτῶν.

38. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι συνέ-
τες τὸν γεγονότα Φθόρον τῆ τῶν
Ῥωμαίων σόλης, καὶ νομίσαντες
κατὰ μὲν γῆν ἀξιοχρεως εἶναι
διὰ τὸ προγεγονός ἐυτύχημα,
κατὰ δὲ θάλατταν διὰ τὴν εἰρη-
μένην τῶν Ῥωμαίων περιπέτειαν,
ἄρμησαν προθυμοτερον ἐπὶ τε
τὰς ναυτικάς καὶ πεζικάς παρα-
σκευάς. καὶ τὸν μὲν Ἀσδρέβαν
εὐθύς ἐξαπέστειλον εἰς τὴν Σικε-
λίαν, δόντες αὐτῷ τέσσερες προϋ-
πάρχοντας, καὶ τὰς ἐκ τῆς Ἡρα-
κλείας παρὰ γεγονότας στρατιώτας,
ἅμα δὲ τέτοις ἐλέφαντας ἑκατὸν
καὶ τετρακράκοντα. τῶτον δ' ἐκ-
πέμφσαντες, διακοσίας κατεσκευά-
ζοντο ναῦς, καὶ τὰ ἅλλα τὰ πρὸς
τὸν πλεῖν ἡτοίμαζον. ὃ δ' Ἀσδρέ-
βας διακομιθεὶς εἰς τὸ Λιλύβαιον
ἀσφαλῶς, τὰ τε θηρία καὶ τὰς
δυνάμεις ἐγύμναζε, καὶ δῆλος ἦν
ἀντιποιησόμενος τῶν ἐπαίθρων.

quibusdam tamen clades pa-
tiuntur insignes, maxime au-
tem in mari. nam in terra
quidem vbi res illis est cum
hominibus et operibus huma-
nis, vt plurimum, succedit au-
dacia: quoniam aduersus simi-
les vires violentia vtuntur:
tamen etiam heic aliquando,
licet raro, ausis excidunt: at
quoties contra mare aut coe-
lum proiecta quadam audacia
pugnant, suaeque illa vi abrup-
ta vincere satagunt, magnas
calamitates incurrunt. quod
et tunc et saepe alias experti
sunt: experientur etiam in
posterum; donec audaciam
hanc et violentiam correxe-
rint: per quam omni tempo-
re maria terrasque sibi peruias
esse debere autumant.

38. Carthaginienes cogni-
to Romanae classis naufragio,
rati, terrestibus quidem co-
piis propter superiorem vi-
ctoriam pares se Romanis: na-
valibus vero propter hanc il-
lorum calamitatem: eo ani-
mosius vtriusque generis pa-
ratibus operam dabant. Igitur
Asdrubalem confestim in
Siciliam mittunt: traduntque
illi praeter quos ante habebat
sub signis, etiam eos qui re-
cens Heraclea aduenerant cum
elephantis cxxl. hoc iam misso,
naues ducentas, cum neces-
sariis rebus omnibus para-
bant. Asdrubal secunda nauig-
atione delatus Lilybaeum, et
milites et bestias exercebat:
habens in animo, quod palam
prae se ferebat, foris posita
copiis eductis late occupare.

Ῥωμαῖοι

Ῥωμαῖοι δὲ τῶν ἐκ τῆς ναυαγίας ἀναπομιθέων διακείμενους τὸ κατὰ μέρος, βαρέως μὲν ἤνεγκαν τὸ γεγονός· ἔβλεψάν τε δὲ καθ' ἑαυτὸν εἶπεν, αὐτῶν ἔγνωσαν, ἐκ τῶν ἐπιπέδων ἐκείνων καὶ διακίσεια ναυπηγείων σκάφη. τῶν δὲ τῆν συντέλειαν ἐν τριμήνῳ λαβόντων, ὅπερ εἰς περὶ τῆς Ῥώμης, ἐνθάδε οἱ κατακαθέντες ἄρχοντες, Αὐλὸς Ἀτίλιος καὶ Γναῖος Κορηλίος, καταρτίσαντες τὸν στόλον, ἀνέχθησαν, καὶ πλεύσαντες διὰ προσημῶν, προσέλαβον ἐκ τῆς Μεσσηνίας τὰ διασωθέντα τῶν πλείων ἐκ τῆς ναυαγίας, καὶ κατέβησαν εἰς Πάνορμον τῆς Σικελίας τριηκοσίων ναυσίν, ἵπερ ἦν βαρυτάτη πόλις τῆς τῶν Καρχηδονίων ἐπαρχίας, ἐνεχείρισαν αὐτὴν πολιορκεῖν. συσθημένοι δὲ κατὰ διττὰς τόπους ἔργα, καὶ τὰλλα παρασκευασάμενοι, προσήγαγον τὰς μηχανάς. ῥαδίως δὲ τῆ παρὰ θάλατταν πύργῳ πεσόντος, καὶ βιασαμένων ταύτη τῶν στρατιωτῶν, ἡ μὲν καλεσμένη Νέα πόλις ἐαλάκει κατὰ κράτος· ἡ δὲ Πλαιὰ προσχυρορευομένη, τότε συμβάντος, ἐκινδύνευσεν. διὸ καὶ ταχέως ἐνέδοσαν αὐτῇ οἱ κατοικῶντες. γενόμενοι δ' ἐγκρατεῖς, ἔτοι μὲν ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ῥώμην, ἀπολιπόντες Φυλακὴν τῆς πόλεως.

39. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῆς θερείας ἐπιγενομένης, οἱ κατακαθέντες ἄρχοντες, Γναῖος Σεργίλιος καὶ Γαῖος Σεμπρόνιος, ἀπέπλευσαν παντὶ τῷ στόλῳ· καὶ διάραντες εἰς τὴν Σικελίαν, ἀφώρμησαν ἐν-

Romani de omnibus, quae acciderant, ab iis, qui naufragium euaserant, edocti, magnum quidem ex ea re dolorem ceperunt: sed qui semel decreuissent hosti non cedere, iterum naues aedificare ceterisque ab ipsis carinis ac statuminibus constituunt. quibus, trimestri spatio, quod vix credit aliquis, absolutis, illico noui Coss. Aulus Atilius et Cn. Cornelius, classe instructa profiscuntur: et traicecto freto, assumtisque Messanae nauibus quae ex naufragio supererant, classe nauium trecentarum Panormum in Sicilia appellunt; eamque urbem ceterarum caput in ditione Carthaginiensium, obsidere aggrediuntur. itaque duobus locis operibus institutis, ceterisque rebus praeparatis, machinas admovent. deiecta non difficulter turri ad mare sita, quum illac irruissent milites, capta est per vim illa oppidi pars quae dicitur Noua: nec mediocriter illa quam Veterem vocant periclitabatur. itaque deditionem sine mora oppidani fecerunt. ea potiti urbe Coss. relicto ibi praesidio, Romam repetunt.

39. Ineunte vero sequentis anni aestate, noui Coss. Cn. Seruilius et C. Sempromius, cum vniuersa classe sublati ancoris, in Siciliam traiciunt: vnde mox in Africam

τεύθει

τεῦθεν εἰς τὴν Λιβύην. κοιζόμενοι δὲ παρὰ τὴν χώραν, ἐποικντο καὶ πλείστας ἀποβάσεις. ἐν αἷς ἔδεν ἀξιόλογον πρᾶττοντες, παρεγίνοντο πρὸς τὴν τῶν Λωτοφάγων νῆσον, ἣ καλεῖται μὲν Μῆνιγξ, ἢ μακρὰν δ' ἀπέχει τῆς μικρᾶς Σύρτεως. ἐν ἣ προσπεσόντες εἰς τινα βράχεια διὰ τὴν ἀπειρίαν, ἐπιγενομένης ἀμπώτεως, καὶ καθίσαντων τῶν πλοίων, εἰς πᾶσαν ἤλθον ἀπορίαν. ἢ μὴν ἀλλὰ πάλιν ἀνελπίζως μετὰ τινα χρόνον ἐπενεχθεΐσης τῆς θαλάττης, ἐκρίψαντες ἐκ τῶν πλοίων πάντα τὰ βάρη, μόλις ἐκέψισαν τὰς ναῦς. ἔ γενομένη, Φυγῆ παραπλήσιον ἐποίησαντο τὸν ἀπόπλεν. ἀψάμενοι δὲ τῆς Σικελίας, καὶ κάμψαντες τὸ Διλίβαιον, καθωρμίσθησαν εἰς Πάνορμον. ἐντεῦθεν δὲ ποιόμενοι παραβόλως καὶ διὰ πόρον τὸν πλεν εἰς τὴν πόλιν, πάλιν περιέπεσον χειμῶνι τηλικῶν τὸ μέγεθος, ὥστε πλείων τῶν ἑκατὸν καὶ πενήκοντα πλοίων ἀποβαλεῖν. οἱ δ' ἐν τῇ Ρώμῃ, τῶν συμβάντων, κάπερ ὄντες ἐν παντὶ Φιλότιμοι διαφερόντως, ομοῶς τότε διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν συμπτωμάτων, τῶ μὲν ἔτι σόλον ἀδροΐζειν, ἀναγκαθέντες ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ἀπέσθησαν, ἐν δὲ ταῖς πεζικαῖς δυνάμεσι τὰς ὑπολοιπὰς ἔχουσις ἐλπίδας, τὰς μὲν στρατηγὰς ἀπέσελλον, Λεύκιον Κεκίλιον, καὶ Γναίον Φέρριον, καὶ στρατόπεδα μετὰ τῶν εἰς τὴν Σικελίαν. ἑξήκοντα δὲ ἴσθον ἐπλήρωσαν ναῦς, χάριν τῶ τὰς ἀγορὰς κομίζεῖν τοῖς στρατο-

cam'proficiscuntur. nauigan-
tes autem secundum Africae
littus, plurimis locis excen-
sionem faciunt. nulla tamen
re memorabili gesta, ad Lo-
tophagorum insulam, quae
Meninx dicitur, neque longe
a Syrti minore abest, deue-
niunt. ibi propter naturae
locorum imperitiam, in quae-
dam illapsi breuia, quum re-
cedente maris aestu fiderent
naues, quo se verterent pla-
ne nesciebant: sed mox prae-
ter spem redeunte mari, fa-
cto omnium onerum iactu,
aegre tandem naues subleua-
runt: deinde fugientibus fi-
miles discedunt: delatique in
Siciliam, superato Lilybaeo,
Panormi naues in portum ap-
plicant. quo ex loco teme-
raria audacia per fretum Ro-
mam contendentes, iterum
tempestate iactati sunt adeo
vehemente, vt amplius cen-
tum quinquaginta naues amit-
terent. Haec quum ita acci-
dissent, Senatus populusque
Romanus etsi cupiditate glo-
riae in omni re mirifice sti-
mulabantur: attamen, prop-
ter magnitudinem ac frequen-
tiam detrimentorum, quae
acceperant, a paranda am-
plius classe, rebus ipsis co-
gentibus, destiterunt: atque
in terrestribus copiis suas de
cetero spes omnes reponen-
tes, Coss. L. Caecilium et
Cn. Furium cum legionibus
in Siciliam mittunt: nauibus
tantum Lx. remigibus militi-
busque instructis, ad com-
meatum exercitui importan-

πέδοις ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων περι-
 πετειῶν, συνέβη πάλιν ἐπικυ-
 δέσερα γινέσθαι τὰ τῶν Καρχηδό-
 νίων πράγματα. τῆς μὲν γὰρ Θα-
 λατῆς ἀδεῶς ἐπειράταν ἐκκε-
 χωρηκότων τῶν Ῥωμαίων, ἐν δὲ
 ταῖς πεζικοῖς δυνάμεσι μεγάλας
 εἶχον ἐλπίδας. καὶ τὰτ' ἔπαχον
 ἐν ἀλόγως. οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι δια-
 δοθείσης Φήμης περὶ τῆς ἐν τῇ
 Λιβύῃ μάχης, ὅτι τὰ θάρια τὰς
 τε τάξεις αὐτῶν διασκάσαι, καὶ
 τὰς πλείους διαφθεῖραι τῶν ἀν-
 δρῶν, ἕτως ἦσαν κατάφοβοι τῆς
 ἐλεφάντας, ὡς ἐπὶ δύο ἐνιαυτῶς
 τὰς ἐξῆς τῶν προσημένων και-
 ρῶν, πολλὰ μὲν ἐν τῇ Λιλυ-
 βαιτίδι χώρα, πολλὰ δὲ ἐν
 τῇ Σελιναντίᾳ παραταττόμενοι
 τοῖς πολεμίοις ἐξ ἢ κύντε σαδέας,
 ἐν ἐθάβρησαν ἠδέποτε κατάρξαι
 τῆς μάχης, ἐδὲ εἰς τὰς ὀμηλὰς καθ-
 ὄλα συγκαταβῆναι τόπων, δεδιό-
 τες τὴν τῶν ἐλεφάντων ἕφοδον.
 Θέρμην δὲ μόνον καὶ Λίπαρον
 ἐξεπολιόρησαν ἐν τῆτοις τοῖς
 καιροῖς, ἀντεχόμενοι τῶν ὀρει-
 νῶν ἢ δυσδιαβάτων τόπων. διὸ καὶ
 θεωρῶντες οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἐν τοῖς
 πεζικοῖς στρατοπέδοις πρῶταν καὶ
 δυσελπίσαν, αὐτῶν ἐγνώσαν ἐκ
 μεταμελείας ἀντιλαμβάνεσθαι
 τῆς Θαλατῆς. καὶ καταστήσαν-
 τες στρατηγὸν Γάϊον Ἀτίλιον, καὶ
 Λεύκιον Μάλιον, ναυπηγῶνται
 πεντήκοντα σκάφη, καὶ κατέγρα-
 φον καὶ συνθήδροισον σόλον ἐνεργῶς.

40. Ὁ δὲ προεσῶς τῶν Καρ-
 χηδονίων Ἀσδρέβας, ὄρων ἀπο-
 δειλῶντας τὰς Ῥωμαῖους ἐν ταῖς
 προηγενημένοις παρατάξεσι,

dum. Per has clades factum
 est, ut denuo gloria florerent
 res Poenorum, melioremque
 loco essent. nam maris do-
 minatum cedentibus Romanis,
 tuto iam obtinebant: in ter-
 restribus quoque copiis, plu-
 rimum spei collocabant. ne-
 que id immerito. Romani
 enim, postquam fama accepis-
 sent elephantos in Africana
 pugna ordines dissipasse, mul-
 tosque militum contrucidasse:
 adeo illos horrere coeperunt,
 ut continuo inde biennio,
 quum modo ad Lilybæum,
 modo in agro Selinuntio, In-
 tervallo quinque aut sex sta-
 diorum aciem aduersus hos-
 tes instruerent; initium ta-
 men praelii facere, aut omni-
 no in plana descendere, dum
 impressionem bestiarum reformi-
 dant, nunquam sint ausi.
 neque aliud per illa gesserunt
 tempora, nisi quod montanis
 atque inaccessis locis inhae-
 rentes, Thermam et Liparam
 obsidione expugnarunt. ita-
 que Romani, cognito pauore
 et animorum consternatione
 quae in terrestribus copiis
 versabatur: mutata sententia,
 iterum ad mare animum sibi
 esse adiiciendum statuunt.
 Consulibus creatis C. Atilio et
 L. Manlio, naues quinquaginta
 fabricant: magnaue vi
 classem, habito deiectu mili-
 tum, reparant.

40. Animaduverterat Asdru-
 bal Carthaginensium praefec-
 tus, Romanos, cum ante
 aliquoties aciem instruxissent,

πυθόμε-

πυθόμενος τὸν μὲν ἕνα τῶν στρατη-
 γῶν μετὰ τῆς ἡμισείας δυνάμεως
 εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπηλλάχθαι,
 τὸν δὲ Κεκίλιον ἐν τῷ Πανόρμῳ
 διατρίβειν, τὸ λοιπὸν μέρος ἔχον-
 τα τῆς στρατείας, βεβλόμενον ἐφε-
 δρεῦσαι τοῖς τῶν συμμαχῶν καρ-
 ποῖς, ἀκμαζέσης τῆς συγκομιδῆς·
 ἀναλαβὼν ἐκ τῆς Λιλυθαίας τὴν
 δύναιιν, ὤρμησε καὶ κατεστρα-
 τοπέδευσε πρὸς τοῖς ὄροις τῆς χώ-
 ρας τῆς Πανορμίτιδος. ὁ δὲ Κεκί-
 λιος θεωρῶν αὐτὸν κατατεταθῆρη-
 κότα, καὶ σπεδάζων ἐκκαλεῖσθαι
 τὴν ὀρμὴν αὐτῆς, συνείχε τὸς
 στρατιώτας ἐντὸς τῶν πυλῶν. οἷς
 ἐπαυρόμενος Ἀσδρῦβας, ὡς ἔτολ-
 μῶντος ἀντεξίεναι τῆς Κεκίλιος,
 δραπέως ὁρμήσας παντὶ τῷ στρα-
 τεύματι, κατήρε διὰ τῶν σενῶν εἰς
 τὴν πανορμίτιν. Φείροντος δὲ
 τὸς καρπῶν αὐτῆς μέχρι τῆς πό-
 λεως, ἔμενον ἐπὶ τῆς ὑποκειμέ-
 νης γνώμης ὁ Κεκίλιος, ἕως αὐτὸν
 ἐξεκαλέσατο διαξήνασθαι τὸν πρὸ τῆς
 πόλεως ποταμὸν. ἐπεὶ δὲ τὰ θη-
 ρία διεβίβασαν οἱ Καρχηδόνιοι,
 καὶ τὴν δύναιιν· τὸ τριηκοῦτα δὲ
 τὸς ἐυζώνους ἑξαποσέλλων ἠρέθι-
 ζε, μέχρι πάντων αὐτῶν ἐκτάξαι τὸ
 στρατόπεδον ἠνάγκατε. συνθεα-
 σκόμενος δὲ γινόμενον ὃ προέειπετο,
 τινὰς μὲν τῶν ἐυκινήτων πρὸ τῆς
 τείχεως καὶ τῆς τάφρου παρέβαλε,
 προσάξας, ἂν ἐγγίξῃ τὰ θηρία πρὸς
 αὐτὰς, χρῆσθαι τοῖς βέλεσιν ἀφ' ὅ-
 νως· ὅταν δ' ἐκπιέζονται, κατα-
 φεύγειν εἰς τὴν τάφρον· καὶ πάλ-
 λιν ἐκ ταύτης ὀρμωμένους εἰσπανον-
 τίξαι εἰς τὰ προσπίπτοντα τῶν
 ζώων. τοῖς δ' ἐν τῆς ἀγορῆς βα-

puitantes: itaque factus cer-
 tior alterum Consullem cum
 dimidia copiarum parte in
 Italiam rediisse, Caecilium
 Panormi agere cum reliquo
 exercitu, vt, quia adulta iam
 messis erat, sociorum frugi-
 bus praesidio esset: Lily-
 baeo cum exercitu profectus,
 ad fines agri Panormitani
 castra ponit. Caecilius, te-
 meraria illius audacia cogni-
 ta, quo hunc eius impetum
 magis etiam irritaret, suos
 intra portas continuit. qua
 re elatus Asdrubal, tanquam
 non audente exire contra
 Caecilio, ausu praecipiti cum
 vniuersis copiis per ipsas
 fauces in Panormitanum a-
 grum irrumpit. qui quum
 ad ipsum vsque oppidum fru-
 ges corrumpere, in suscepta
 semel sententia mansit Caeci-
 lius, quoad hostem fluuium
 transire qui ante urbem fluit,
 pelliceret. traiectis elephan-
 tis cum exercitu: tum vero
 expeditos immittere Caeci-
 lius, atque aduersarios lace-
 sere: donec vniuersum ex-
 erciturum in aciem educere
 coëgisset. tandem voti com-
 pos, manum expeditorum
 ante urbem fossamque locat,
 iussam, si propius bestiis ac-
 cesserint, crebris telis eas
 obruere: vbi premi coepis-
 sent, in fossam confugere,
 atque inde rursus densa tela
 in illas quae appropinquas-
 sent mittere: simul fellula-
 riis qui forum obsident, prae-
 cipit, vt tela his extra vr-
 bem comportent, et vt ad

νύσοις Φέρειν προτέταξα τὰ Βέ-
 λη, καὶ παραβάλλειν ἔξω παρὰ
 τὸν Θεμέλιον τῆς τείχεος. αὐτὸς δὲ
 τὰς σημεῖαις ἔχων ἐπὶ τῆς κατὰ
 τὸ Λεῖον κέρας τῶν ὑπεναυτίων
 κειμένης πύλης ἐπέστηται, πλείους
 ἀεὶ καὶ πλείους ἐπαποπέλων τοῖς
 ἀνδροβλήζομένοις. ἀλλὰ ἐπὶ τῆ-
 τῶν ὀλοχραστέρων γενέσθαι τὴν
 συμπλοκὴν, αὐτὸ φιλοδοξῶντες οἱ
 τῶν ἐλευθάντων ἀπιστάται πρὸς τὸν
 Ἀστροβῆχον, καὶ βεβλόμενοι δι'
 αὐτῶν ποιῆται τὸ προτέρημα,
 πάντες ὤρμησαν ἐπὶ τὰς προκιν-
 δυνούσας, τρεψάμενοι δὲ τήτας
 βραδίως συνεδίωξαν εἰς τὴν τά-
 Φρον. προσπετόντων δὲ τῶν Θη-
 ρίων, καὶ τιτροσκομένων μὲν ὑ-
 πὸ τῶν ἐκ τῆς τείχεος τοξευόντων,
 συνακοντιζομένων δ' ἐνεργοῖς πυ-
 κνοῖς τοῖς ὑπὸ τοῖς καὶ τοῖς γρόσθοις
 ὑπ' ἀκροαίων τῶν πρὸ τῆς τάΦροι
 διατεταγμένων, συμβεληγνόμε-
 να καὶ κατατραυματιζόμενα, τα-
 χέως διαταρχήθη, καὶ στραφέν-
 τα κατὰ τῶν ἰδίων ἐβίβαστο, τὰς
 μὲν ἀνδρας καταπατάματα καὶ
 διαβείροντα, τὰς δὲ τάξεις συγ-
 χέοντα καὶ κατασπῶντα τὰς αὐ-
 τῶν. ἃ καὶ κατιδὼν ὁ Κενίλιος,
 ἐξήγε τὴν δύναμιν ἐνεργῶς καὶ
 συμπεσῶν ἐκ πλαγίῃ κατὰ κέρας
 τεταρχημένοις τοῖς πολεμίοις,
 ἀκροαίως ἔχων καὶ συτεταγμέ-
 νας, τροπὴν ἐποίει τῶν ὑπεναυ-
 τίων ἰχυράν. καὶ πολλὰ μὲν αὐ-
 τῶν ἀπέκτεινε, τὰς δὲ λοιπὰς
 ἠνάγκασε Φεύγειν προτροπάζον.
 Θηρία δὲ συν αὐτοῖς μὲν Ἰνδοῖς ἔ-
 λαβε δέκα. τῶν δὲ λοιπῶν τὰς Ἰν-
 δοῖς ἀπεβίβασεν μετὰ τὴν μά-

inam moenium partem stent
 instructi. ipse cum omnibus
 cohortibus ad portam laevo
 hostium cornui oppositam con-
 stitit, subinde plures alium
 super alium subsidio mittens
 velitantibus. coorta inter hos
 acriore iam pugna, rectores
 belluarum aemuli gloriae Af-
 drubalis, suam facere victo-
 riam optantes, uno omnes
 impetu in primos pugnatore-
 res irruunt: quos non ma-
 gno negotio fugatos in fos-
 sam compellunt. in hos acti
 elephantum, quum et ab iis
 qui e moenibus sagittas mit-
 tebant, ferirentur, et pilis
 hastisque velitaribus certis
 ac densis ab integris illis qui
 pro fossa positi fuerant, con-
 figerentur: mox totis con-
 fossi toto corpore, vulneri-
 busque confecti, facere in-
 cipiunt: et conuersi, in
 suos ruunt; ac tum singulos
 proculcando interimunt, cum
 ordines ipsos conturbant dis-
 sipantque. hoc cognito Caecilius
 copias extemplo edu-
 cit: et quum recentibus suis
 compositaeque acie hostium
 incompositorum cornu a la-
 tere inuasisset, fulis magna
 clade hostibus, multos eo-
 rum occidit, reliquos in fu-
 gam effusam auertit. beluae
 cum Indis suis captae sunt
 decem: ceteras quae rectores
 deiecerant, post pugnam
 omnes ab equitibus circum-

χην περιελατάμενος, ἐκυρίευσεν πάντων. ταῦτα δ' ἐπιτελεσάμενος, ὁμολογημένως αἴτιος ἐδόκει γεγονέναι τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι τῆ πάλιν ἀναδαρβῆσθαι τὰς περὶ τὰς δυνάμεις, καὶ κρατῆσαι τῶν ὑπαίθρων.

41. Τῆ δὲ προτερήματος τῆ-
τε προσπεσόντος εἰς τὴν Ῥώ-
μην, περιχαρεῖς ἦσαν, ἔχ' ἔτιως
ἐπὶ τῷ τὰς πολεμικὰς ἡλατῶσθαι
τῶν θηρίων ἐσερημένως, ὡς ἐπὶ τῷ
τὰς ἰσικὰς τεταρβῆσθαι τῶν ἐλε-
Φάντων κενρατηκότας. διὸ καὶ
πάλιν ἐπεβρώθησαν διὰ ταῦτα
κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, εἰς
τὸ μετὰ σὺλκα καὶ ναυτικῆς δυνά-
μεως τὰς στρατηγὰς ἐπὶ τὰς πρά-
ξεις ἐκπέμπειν, σπευδάζοντες εἰς
δύναμιν πέρας ἐπιθεῖναι τῷ πο-
λέμῳ. παρασκευασθέντων δὲ τῶν
ἐπιπλοίων πρὸς τὴν ἐξαποσολὴν,
ἔπλεον οἱ στρατηγοὶ διακοσίαις
ναυσὶν ὡς ἐπὶ τῆς Σικελίας. ἔτος
δ' ἦν τῷ πολέμῳ τετάρτηκαίδε-
κατον. καθορισθέντες δὲ πρὸς
τὸ Λιλύβαιον, αἶμα καὶ τῶν περὶ
κῶν ἐκεῖ στρατοπέδων αὐτοῖς ἀπην-
τηκότων, ἐνεχείρην πολιορκεῖν
ἔτι κρατήσαντες ταύτης, ῥαδίως
μεταβιβάσασθαι τὸν πόλεμον εἰς
τὴν Λιβύην. χεδὸν δὲ γε περὶ τῆ-
τε τῆ μέρης καὶ τῶν Καρχηδο-
νίων οἱ προεσῶτες ἠμοδόξαν, καὶ
τὰς αὐτὰς εἶχον λογισμὰς τοῖς
Ῥωμαίοις. διὸ καὶ τὰ ἅλα πάρερ-
γα ποιησάμενοι, περὶ τὸ βοηθεῖν
ἐγίνοντο, καὶ παραβιάζεσθαι καὶ
πάν ὑπομένειν ὑπὲρ τῆς προειρη-
μένης πόλεως, διὰ τὸ μηδεμίαν
ἀφορμὴν καταλείπεσθαι σφίσι,

ventas cepit. Atque his ge-
stis, confessione omnium haec
ei laus tribuebatur, quod per
illum terrestribus copiis ani-
mus rediisset, ad ea quae
extra munitiones erant vin-
dicanda.

41. Allato Romam de hac
victoria nuntio, efferrī omnes
laetitia: non adeo, quod a-
missis elephantis, multum ho-
sti de viribus suis decessisset:
verum eo magis, quod mi-
litibus post bestias superatas
animi spiritusque redissent.
rursus igitur hanc ob causam,
sicut initio proposue-
rant, animos obfirmarunt, ut
Consules cum classe copiis-
que naualibus in expeditio-
nem mitterent: bello huic
finem imponere modis omni-
bus cupientes. Paratis omni-
bus ad expeditionalem usum
necessariis, classe nauium cc.
in Siciliam Coss. profici-
scuntur. atque hic annus
erat primi Punici belli xlv,
quum Lilybaeum appulissent,
et pedestres etiam copiae
quae in Sicilia erant, eodem
illis occurrissent, eius oppidi
obsidendi consilium ineunt:
quippe eo capto bellum in
Africam facile se translatu-
ros. in quo sensus ferme
idem fuit et ducum Cartha-
ginienfium: qui de ea re
non aliter quam Romani iudi-
cabant. itaque cetera insu-
perhabentes, in eo toti erat t,
ut opem ferrent, et quiduis
auderent, ac nihil non face-
rent ei vrbi seruandae: qua

πάσης δὲ τῆς Ἑλλάδος Σικελίας ἐπι-
κρατεῖν Ῥωμαίους, πλὴν Δοσπα-
νῶν. ἵνα δὲ καὶ τοῖς ἀγνοήσι τῆς
τόπος ἀσαφῆ τὰ λεγόμενα γίνη-
ται, πειρασόμεθα διὰ βραχέων
ἀγαγεῖν εἰς ἔννοιαν τῆς εὐκαιρίας
καὶ θέσεως αὐτῶν τὰς ἐντυγχά-
νοντας.

42. Τὴν μὲν ἔν σύμπασαι
Σικελίᾳ τῇ θέσει τετάχθαι
συμβαίνει πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ
τὰ ἐκείνης πέρατα. παρακλήσιως
τῇ τῆς Πελοποννήσου θέσει πρὸς
τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ταύτης
ἄκρα, τῆ δ' αὐτῶν διαφέρειν ἀλ-
λήλων ἢ ἐκείνη μὲν ὑπὸς ἐστίν, ἢ
δὲ χωροτόμος. ἥς μὲν γὰρ ὁ με-
ταξὺ τόπος ἐστὶ πορευτός, ἥ δὲ
πλωτός. τὸ δὲ χῆμα τῆς Σικε-
λίας ἐστὶ μὲν τρίγωνον, αἱ δὲ κορυ-
φαὶ τῶν γωνιῶν ἐκείνης ἀκρωτη-
ριῶν λαμβάνουσι τὰς εἰς. ἂν τὸ
μὲν πρὸς μεσημβρίαν νεῦον, εἰς
δὲ τὸ Σικελικὸν πέλαγος ἀνατεῖ-
νον, Πάχυνος καλεῖται. τὸ δ' εἰς
τὰς ἄρκτας κεκλιμένου, ὀρίζει μὲν
τῇ πορθεῖ τὸ πρὸς δύσει μέρος,
ἀπέχει δὲ τῆς Ἰταλίας ὡς δέκα
δύο στάδια, προσαγορεύεται δὲ Πε-
λωριῆς. τὸ δὲ τρίτον τέτραπλον
μὲν εἰς αὐτὴν τὴν Λιβύην, ἐπί-
κειται δὲ τοῖς προειρημένοις τῆς
Καρχηδόνας ἀκρωτηρίοις εὐκαι-
ρως, διέχον ὡς χίλις στάδια.
νεῦει δ' εἰς χειμερινὰς δύτες διαι-
ρεῖ δὲ τὸ Λιβυκὸν καὶ τὸ Σαρδάου
πέλαγος, προσαγορεύεται δὲ Λι-
λύβιον. ἐπὶ δὲ τῆ τῶ πόλις εὐαί-
νομος κεῖται τῆ τῶ τόπῳ, περὶ ἣν τό-
τε συνέβηεν τῆς Ῥωμαίους συ-
σταθῆναι τὴν πελοποννήσου τείχεσι:

amissa, Romanis totam Sici-
liam praeter Drepana tenen-
tibus, nullam ipsi amplius in
insula arcem belli erant habi-
turi reliquam. Sed ne loco-
rum imperitis obscura sint
quae sumus dicturi, conabi-
mur opportunitatis et situs il-
lorum notitiam aliquam lecto-
ribus dare.

42. Sicilia omnis eodem fe-
re modo se habet ratione si-
tus, ad Italiam et eius ex-
trema, quo Peloponnesus ad
reliquam Graeciam et promi-
neates illius terminos. hoc
differunt, quod insula illa est,
haec peninsula: nam per il-
lius quidem isthmum, pedi-
bus iter patet: per huius fre-
tum, nauibus. Figuram Si-
cilia habet trigoni: cuiusque
anguli vertices locum obti-
nent promonteriorum. quod
ex iis in meridiem vergit,
et in mare Siculum porrigi-
tur, Pachynus vocatur: quod
in Septentriones, fretum ab
occasu terminans, distansque
ab Italia ad mille passus et
quingentos, Pelorias dicitur:
tertium in ipsam versum est
Africam, commode situm ad
traiectum versus illa Cartha-
ginis promontoria, de qui-
bus facta est ante mentio:
distatque ab iis M. P. cxxv.
vergit ad hibernum occasum,
ac mare Africum Sardoum-
que diuidit, nomine Lily-
baeum. in hac parte vrbs
habitatur eiusdem cum ipso
loco appellationis: ea est
quam tunc Romani obside-
bant: muris egregie muni-

δὲ διαθερόντως ἤσφαλισμένην, καὶ περίεξ τὰ Φρω βαθεῖα καὶ τε-
 ναγέσιν ἐν θαλάτῃς· δι' ὧν ἔστιν
 εἰς τὰς λιμένας εἰσπλῆς, πολλῆς
 δεόμενος ἐμπειρίας καὶ τυνηθείας.
 τρίτῃ δὲ προσρατοπεδεύσαντες, ἐξ
 ἑκατέρᾳ μέρους οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰ
 μεταξὺ τῶν στρατοπέδων, τὰ Φρω
 καὶ χάρᾳ καὶ τείχει διαλαβόν-
 τες, ἤρξαντο προτάγειν ἔργα, κα-
 τὰ τὸν ἔγχεα τῆς θαλάττης κείμε-
 νον πύργον, ὡς πρὸς τὸ Λιβυκὸν
 πέλαγος. προσκατασκευάζοντες
 δὲ αἰετοῖς ὑποκειμένοις, καὶ παρ-
 εκτείνοντες τῶν ἔργων τὰς κατα-
 σκευὰς, τέλος ἐξ πύργου τὰς
 συνεχεῖς τῶ προσηρημένῳ κατέ-
 βαλον· τὰς δὲ λοιπὰς πάντας ἀ-
 μακριακοτεῖν ἐνεχείρησαν. γινω-
 μένης δ' ἐνεργῆς καὶ καταπληκτι-
 κῆς τῆς πολιορκίας, καὶ τῶν πύρ-
 γων, τῶν μὲν τουέντων ἀνὰ ἑκά-
 στην ἡμέραν, τῶν δ' ἐρειπομένων,
 αἷμα δὲ καὶ τῶν ἔργων ἐπιβαινόν-
 των αἰεὶ καὶ μᾶλλον ἐντό· τῆς πό-
 λεως, ἦν ἰσχυρὰ διατροπὴ καὶ κα-
 τὰ πληθὺς παρὰ τοῖς πολιορκημέ-
 νοις, καὶ περ' οὕτων ἐν τῇ πόλει
 χωρὶς τῆ πολιτικῆς πλήθους αὐτῶν
 τῶν μισθοφόρων εἰς μυρίας. ἢ μὴν
 ἀλλ' ὅ γε στρατηγὸς αὐτῶν Ἰουλ-
 κων, ἔδεν παρέλειπε τῶν δυνατῶν
 ἀλλὰ τὰ μὲν ἀντοικοδομῶν, τὰ δ'
 ἀντιμεταλλεύων, ἢ τὴν τυχεῖσαν
 ἀπορίαν παρῆχε τοῖς ὑπεναυγίοις.
 ἔτι δὲ κατ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιπο-
 ρεούμενος, καὶ τοῖς ἔργοις ἐγχει-
 ρῶν, εἴπως δύναιτο πῦρ ἐμβαλεῖν,
 πολλὰς ὑπὲρ τὰς τῶν μέρες καὶ
 παραβόλας ἀγῶνας δὴ συνίστατο,
 καὶ μετ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ὥσε

tam, atque in circuitu alta
 fossa, et aquis e mari resta-
 gnantibus: per quas patet
 ad portum aditus, peritia vsu-
 que multo opus habens. ad
 hanc quum ab vtraque parte
 bina castra posuissent Roma-
 ni, iuncta inter se fossa val-
 loque ac muro: opera ver-
 sus turrim mari proximam,
 qua est in pelagus Libycum
 prospectus, admouere coepe-
 runt. dum prioribus semper
 aliquid adstruunt, et operum
 estructuras vltterius proferunt;
 tandem sex deiectis turribus
 iam dictae continuis, reli-
 quas omnes quatere ariete
 parant. quum vrgeretur a-
 criter terribilemque in mo-
 dum obsidio, et turres quo-
 tidie ruinam minarentur,
 quaedam ruerent: ad haec
 opera magis magisque intra
 urbem penetrarent: pauor
 et consternatio ingens obfes-
 sos inuadit: quantumuis ef-
 sent in vrbe praeter ciuilem
 multitudinem, externorum
 auxiliorum ad ccc lxx. Enim-
 vero dux ipsorum Himilcon
 nihil eorum quae fieri pote-
 rant praetermittere: sed de-
 iecta instaurans; cuniculos
 cuniculis eludens, difficulta-
 te non mediocri hostes affi-
 cere. idem quotidie hac il-
 lac circumcurfans, et machi-
 nis intentus, si quo posset
 modo ignem illis iniicere,
 multa hoc siue ac paene te-
 meraria et noctu et interdum
 certamina excitauit: vt plu-
 res interdum in eiusmodi di-
 micationibus desiderarent r,

πλείους ἐνίοτε γίνεσθαι νεκρῶς ἐν ταῖς τοιαύταις συμπλοκαῖς, τῶν εὐδοτῶν πίπτειν ἐν ταῖς παρατάξεσι.

43. Κατὰ δὲ τὰς καιρῶς τήτης τῶν ἡγεμόνων τινῶν τῶν τὰς μεγίστας χάρας ἔχόντων ἐν τοῖς μισθοφόροις, συλλαλήσαντες αὐτοὶ ἕκαστοῖς ὑπὲρ τῆ τῆν πόλιν ἐδύνασθαι τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ πεπεισμένοι πειθαρχήσκειν σφίσι τῆς ὑποταγμένου, ἐξεπήδησαν νικτὸς ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ διελέγοντο τῷ τῶν Ῥωμαίων στρατηγῷ περὶ τήτων. ὁ δ' Ἀχαιοὺς Ἀλέξανδρον, ὁ καὶ τοῖς Ἀκραγαγίνοις κατὰ τὰς ἐπάνω χρόνος ἄτιος γενόμενος τῆς σωτηρίας, καθ' ὃν καιρὸν ἐπεβάλλοντο παρασπουδεῖν αὐτὰς οἱ τῶν Συρακυσίων μισθοφόροι, καὶ τότε πρῶτον συνέει τὴν πράξιν, ἀνήγειλε τῷ στρατηγῷ τῶν Καρχηδονίων. ὁ δὲ διακίσας, παραχρημα συνήγε τὰς καταλειπομένους τῶν ἡγεμόνων καὶ παρεκάλει μετὰ δεήσεως, μεγάλας δωρεὰς καὶ χάριτας ὑπὸ χρέμενος, εἰ μὴ ἐμμένωσι τῇ πρὸς αὐτὸν πίσει, καὶ μὴ κοινωνήσωσι τοῖς ἐξεληλυθόσι τῆς ἐπιβουλῆς, δεχομένων δὲ προθύμως τὰς λόγους, εὐθέως μετ' αὐτῶν ἀπέσειλε, πρὸς μὲν τὰς Κελτὰς Ἀνίβαν τὸν υἱὸν τῆ Ἀνίβης, τῆ μεταλλήξαντος ἐν Σαρδίνι, διὰ τὴν προγεγενημένην ἐν τῇ στρατείᾳ πρὸς αὐτὰς συνήθειαν, ἐπὶ δὲ τὰς ἄλλας μισθοφόρους Ἀλέξανδρον, διὰ τὴν παρ' ἐκείνοις ἀποδοχὴν αὐτῶ καὶ πίσιν. οἱ καὶ τυαγαγόντες τὰ πλήθη, καὶ παρακλήσαντες, ἔτι δὲ πισωσάμενοι τὰς

quam cadere soleant, cum acie utrimque instructa res agitur.

43. Inter haec duces quidam praecipui inter mercenarios, conspiratione facta urbis tradendae Romanis, persuasi obtemperaturos sibi milites suos, in castra ex oppido noctu transiunt: deque ea re cum Romano Consule agunt. verum Alexon Achaicus, qui superioribus temporibus Agrigentinis, quorum proditionem mercenarii Syracusanorum moliebantur, salutis auctor fuerat: tunc quoque primus fraudem intellexit, et Himileoni aperuit. is re cognita, omnes, qui restabant in urbe duces, in unum cogit, hortatur, oratque magna etiam praemia pollicens, ut in data fide mancant: neque proditionis, quam illi agitabant qui exierant, participes esse velint. quibus prompto animo assentientibus, ad milites conductitios extemplo eos mittit: et una cum ipsis, ad Gulos quidem Hannibalem Hannibalis F. qui in Sardinia vitam finierat, ex veteri comilitio notum ipsis ac familiarem: ad reliquos vero, Alexonem, acceptum ipsis virum et cui facile fidem habent. hi suos quisque congregare hortari, et de praemiis quae dux Poenus ostendebat, certam ipsis fidem facere. ita facile ab iis

προτεινομένας ἐκάσους δωρεὰς ὑπὸ τῆς στρατηγῆς βράδιως ἔπειταν αὐτὰς μένειν ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων. διὸ καὶ μετὰ ταῦτα τῶν ἐκπηδησάντων εἰς τὰ τείχη, καὶ βηλομένων παρακαλεῖν καὶ λέγειν τι περὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπαγγελίας, ἔχουσαν προσεῖχον αὐτοῖς· ἀλλ' ἀπλῶς ἐδ' ἀκένειν ἤξιον, βέβηλοντες δὲ τοῖς λίθοις καὶ συνακουτίζοντες, ἀπεδίωξαν ἀπὸ τῆς τείχεως. Καρχηδόνιοι μὲν ἔν τε διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, παρὰ μικρὸν ἤλθον ἀπολέσαι τὰ πράγματα, παρασπονδηθέντες ὑπὸ τῶν μισθοφόρων. Ἀλέξων δὲ πρότερον Ἀφραγαντίνης ἔσωσε διὰ τὴν πίσιν, ἔ μόνον τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν, ἀλλὰ καὶ τὰς νόμους καὶ τὴν ἐλευθερίαν· τότε δὲ Καρχηδονίους αἰτίος ἐγένετο, τῆ μη σφαλῆναι τοῖς ὅλοις.

44. Οἱ δ' ἐν τῇ Καρχηδόνι τάτων μὲν ἔδεν εἰδότες, συλλογίζομενοι δὲ τὰς ἐν ταῖς πολιορκίαις χρείας, πληρώσαντες στρατιωτῶν πεντήκοντα ναῦς, καὶ παρακλήσαντες τοῖς ἀρμόζουσι λόγοις τῆς πράξεως τὸν ἐπὶ ταῖς τεταγμένον Ἀντίβαν, ὃς ἦν Ἀμίλικος μὲν υἱός, τριήραρχος δὲ καὶ Φίλος Ἀτάρβης πρῶτος, ἐξαπέσειλαν κατὰ σπυδῆν, ἐνταυλάμενοι μὴ καταμελῆσαι, χρησάμενον δὲ σὺν καιρῷ τῇ τόλμῃ, βοηθῆσαι τοῖς πολιορκιζομένοις. ὁ δ' ἀναχθεὶς μετὰ μυρίων στρατιωτῶν, καὶ καθορμισθεὶς ἐν ταῖς καλεμέναις Αἰγύσταις, μεταξὺ δὲ κειμέναις Λιλυβαίαις καὶ Καρχηδόνος, ἐπετήρει τὸν πλῆν. λαβῶν

impetrant, ne quid ultra moveant. quare quum post haec qui moenia transiluerant, iterum ad eadem accessissent, ut suos convenirent, et oblatas a Romanis condiciones ipsis indicarent: ne auribus quidem admittere eorum sermones voluerunt: nedum ut ipsis consentirent: quinimo lapidibus ac telis petitos recedere a moenibus compellunt. atque ita Carthaginienfes, fidem mutante milite mercenario, minimo minus omnibus suis inceptis exciderant illam ob causam: nisi Alexo, qui iam ante fidei integritate suam Agrigentinis urbem, regionem, leges etiam et libertatem conservauerat: tunc quoque ne summae rei iacturam Poeni facerent, in causa solus extitisset.

44. Nihil quidem istorum qui erant Carthagine comperitum habebant: sed qui facile coniecissent, quibus rebus sit obsessis opus, naues L. milite implent, et Hannibalem Amilcaris F. triremium praefectum, Adherbalisque amicum praecipuum, qui clasfi huic praeerat, multis adhortati, prout res ac tempus exigebant, propere proficisci iubent: mandantque huic ut missa omni lentitudine, simulac opportunum foret, aunderet, atque obsessis operam ferret. Hannibal cum decem millibus militum soluit, et mox Aegufas quas vocant inter Lilybaeum et Carthaginem sitas, appellit: ibique

δ' ἤριον καὶ λαμπρὸν ἄνεμον, ἐκ-
 πετάσας πᾶσι τοῖς ἀρμένοις καὶ
 κατηρώσας, ἐπ' αὐτὸ τὸ σῶμα τῆ
 λιμῆος ἐπορεύτο τὸν πλῆν, ἔχων
 καθ' ἑαυτὸν ἰσχυροὺς καὶ πρός μάχην
 ἐτοίμους τὰς ἀνδράς ἐπὶ τῶν κη-
 τασρωμάτων. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ
 μὲν αἰφιδίκα γενομένης τῆς ἐπι-
 Φανείας, τὰ δὲ Φοβίμενοι μὴ
 εὖν τοῖς πολεμίοις ὑπὸ τῆς βίας
 τῆ πνεύματος συγκατενεχθῶσιν
 εἰς τὸν λιμένα τῶν ὑπαναυτίων,
 τὸ μὲν διακωλύειν τὸν εἰσπλῆν
 τῆς βοηθείας ἀπέγνωσαν, ἐπὶ
 δὲ τῆς θαλάττης ἔστησαν κατα-
 πετληγμένοι τὴν τῶν πολεμίων
 τόλμαν. τὸ δὲ ἐκ τῆς πόλεως
 πλῆθος ἠθροισμένον ἐπὶ τὰ τεί-
 χη πᾶν ἅμα μὲν ἠγωνία τὸ
 συμβουόμενον, ἅμα δ' ἐπὶ τῶ
 παραδόξῳ τῆς ἐλπίδος ὑπερχα-
 ρὸς ὑπάρχον, μετὰ κρότη καὶ
 κραυγῆς παρεκάλει τὸς εἰσπλέον-
 τας. Ἀνίβας δὲ παραβόλως
 καὶ τεθαβρόκηότως εἰσδραυῶν καὶ
 κηθορμηθεὶς εἰς τὸν λιμένα, μετ'
 αἰθαλείας ἀτεβίβασε τὸς στρα-
 τιώτας. οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει πάν-
 τες ἔχ' ἕτως ἦσαν ἐπὶ τῇ τῆς
 βοηθείας παρησία περιχαρεῖς,
 καὶ περ μεγάλην ἐλπίδα καὶ χεῖ-
 ρε προσεληφότες, ὡς ἐπὶ τῶ
 μὴ τετολμηκέναι τὸς Ῥωμαῖους
 κωλύσαι τὸν εἰσπλῆν τῶν Καρ-
 χηδονίων.

45. Ἱμίλκων δὲ ὁ τεταγμένος
 ἐπὶ τῆς πόλεως στρατηγός, Θεω-
 ρῶν τὴν ἑρμῆν καὶ προθυμίαν,
 τῶν μὲν ἐν τῇ πόλει διὰ τὴν
 παρησίαν τῆς βοηθείας, τῶν δὲ
 παρὰ γηγόνότων διὰ τὴν ἀπειρίαν

tempus navigationi commo-
 dum praestolatur: deinde ven-
 tum nactus secundum ac pro-
 sperum, passis velis omnibus
 ac flatuum opportunitate usus,
 ipsum portus ostium cursu pe-
 tit, milites in navium tabu-
 latis armatos et ad pugnam
 paratos habens. Romani ve-
 ro partim quod ex inopinato
 hostis apparuisset: partim
 quod metuerent, ne vi vento-
 rum una cum hostibus in por-
 tum deferrentur, aditu qui-
 dem prohibere adueniens au-
 xilium supersedent: verum ad
 mare progressi subsistunt eo
 loci, Poenorum audaciam
 cum stupore spectantes. op-
 pidanorum turba in unum
 congregata, stansque in moe-
 nibus, anxia simul ac sollicita
 de enentu, et spe inopinati
 auxilii supra modum laeta,
 plausu et clamore portum sub-
 euntibus animos addebat.
 Hannibal audaci ad temerita-
 tem usque facinore delatus
 cursu, ut portum tenuit, tu-
 to copias in terram exposuit.
 tum enim uero qui in vrbe erant
 gaudio ouare: non tam pro-
 pter illatam sibi in praefens
 operam: etsi magna tum spe,
 tum auxiliorum manu susce-
 pta: quam eo potissimum no-
 mine, quod Poenos Romani
 appulsu prohibere non essent
 ausi.

45. Himilco praefectus vr-
 bi, motu atque alacritate o-
 mnium perspecta: oppidano-
 rum propter subsidii aduen-
 tum: eorum qui aduenerant,
 quod urgentia obfessos mala

τῶν περιεσώτων κακῶν· βελό-
 μενος ἀπερρώγας ἀποχρῶσθαι
 ταῖς ἐκκτέρων ὀρμαῖς, πρὸς τὴν
 διὰ τῆ πυρός ἐπίθεσιν τοῖς ἔρ-
 γοῖς, συνῆγε πάντας εἰς ἐκκλη-
 σίαν· παρακαλέσας δὲ τῶ κοι-
 ρῶ τὰ πρέποντα διὰ πλείονον,
 καὶ παραστήσας ὀρμὴν ὑπερβάλ-
 λισαν διὰ τε τὸ μέγεθος τῶν
 ἐπαγγελιῶν τοῖς κατ' ἰδίαν ἀν-
 δραγαθήσασιν, καὶ τὰς κατὰ κοι-
 νὸν ἐσπεύσας χάριτας αὐτοῖς
 καὶ δωρεὰς παρὰ Κερχηδονίαν,
 ὁμοθυμαδὸν ἐπισηματομενῶν καὶ
 βουόντων μὴ μέλλειν, ἀλλ' ἄγειν
 αὐτάς· τότε μὲν ἐπαινέσας καὶ
 δεξιόμενος τὴν προθυμίαν Ἀφῆ-
 κε, παραγγείλας ἀναπαύεσθαι
 κατ' ὄραν, καὶ πειθαρχεῖν τοῖς
 ἡγεμόνοι· μετ' ἔπολυ δὲ συγ-
 καλέσας τὰς προσώπια αὐτῶν,
 διένειμε τὰς ἀρμόζοντας πρὸς
 τὴν ἐπίθεσιν ἐκάστοις τόποις, καὶ
 τὸ σύνθημα καὶ τὸν καιρὸν τῆς
 ἐπιθέσεως ἐδήλωσε, καὶ παρ-
 ἤγγειλε τοῖς ἡγεμόσι μετὰ πάν-
 των τῶν ὑποταταγμένων ἐπὶ τοῖς
 τόποις ἐωδιυῆς εἶναι Φυλακῆς.
 τῶν δὲ πειθαρχησάντων, ἐξα-
 γαγῶν τὴν δύναμιν ἅμα τῷ Φω-
 τῖ, κατὰ πλείους τόπους ἐνεχεί-
 ρει τοῖς ἔργοις. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι
 διὰ τὸ προορᾶσθαι τὸ μέλλον,
 οὐκ ἀργῶς, εἰδ' ἀπαρασκευάως
 εἶχον, ἀλλ' ἐταίμως παρεβοή-
 θου πρὸς τὸ δεόμενον, καὶ δι-
 μάχοντο τοῖς πολεμίοις ἐβρω-
 μέως. πάντων ἐν βραχεῖ χρό-
 νῳ συμπεσόντων ἀλλήλοις, ἦν
 ἔργον παράβολος περίξ τῆ τεί-
 χους. οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῆς πόλεως

necdum erant experti: ratus
 priusquam resideret hic in v-
 trisque animorum impetus, eo
 sibi integro adhuc utendum ad
 machinis ignem iniiciendum:
 ad concionem cunctos vocat:
 ibi multis eos hortatus, pro-
 ut res poscere videbatur, in-
 genti cupiditate pugnae in o-
 mnium animis excitata: cum
 magnitudine eorum quae viri-
 tim cuique fortium promitte-
 bantur: tum publicae etiam li-
 beralitatis ac munificentiae a
 Rep. Carthaginensium facta
 spe: cunctis vna voce assentien-
 tibus ac clamore sublato educi
 poscentibus; tunc quidem illos
 laudatos, quum gratam sibi
 hanc ipforum alacritatem di-
 xisset, dimittit: dato mandato,
 ut ad quietem mature se recipe-
 rent, ac de cetero ducibus ob-
 temperarent. innox ductores or-
 dinum ad se vocat: idoneos ad
 faciendam impressionem locis
 opportunis distribuit: dat tes-
 feram: inchoandi tempus aper-
 rit: ductoribus imperat, ut
 cum omnibus suis circa matuti-
 nam vigiliam certis locis se
 fistent. quibus iussa facientibus,
 eductis luce prima copiis, plu-
 ribus simul locis machinas in-
 vadit. Romani, qui praeui-
 derant quod futurum erat, ne-
 que cessabant, neque erant im-
 parati, sed prompte, quo res
 cunque vocabat laturi operam
 accurrebant, hostibusque for-
 titer resistebant. nec longa
 mora est, cum totis vtrimque
 viribus concurritur, fitque pu-
 gna atrox circa moenia. nam
 ex vrbe ad viginti hominum

ἦσαν ἢ ἐλάττω δυσμενέων, οἱ δ' ἔξωθεν ἢ πλείονες ἔσαν. ὅταν δὲ συνῆκον τῆς ἀνδρῶν ἐκτός τάξεως τοῖσιν αὐτῶν τὴν μάχην ἀναμίσξῃ κατὰ τὰς αὐτῶν προαιρέσεις, τοσάτω λαμπρότερος ἦν ὁ κίνδυνος ὡς ἂν ἐκ τοσούτου πλήθους κατ' ἀνδρα καὶ κατὰ ζυγὸν οἰοῖται μονομαχικῆς συνεσώσεως περὶ τῆς ἀγωνιζομένης τῆς Φιλοτιμίας· ἢ μὴν ἄλλ' ἢ τε κραυγὴ καὶ τὸ σύστημα, διαφέρον ἦν πρὸς αὐτοὺς τοῖς ἔργοις. οἱ γὰρ ἀρχόμενοι ἐπ' αὐτῶν τάττω παρ' αὐτοῖν ταχθέντες, οἱ μὲν ἐπὶ τῷ τρέψασθαι τὰς ἐπὶ τῶν ἔργων, οἱ δ' ἐπὶ τῷ μὴ προΐσθαι ταῦτα, τηλικαύτην ἐποιήσαντο Φιλοτιμίαν καὶ σπουδὴν, οἱ μὲν ἐξῶτα σπυδόντες, οἱ δ' ἀδαιδῶς εἰσεῖν τέτοις τολμαῶντες διὰ τὴν προθυμίαν· τέλος ἐναυταῖς μένοντες ταῖς ἐξ ἀρχῆς χώραις, ἀπέθνησκον. οἱ γὰρ μὴν αἷμα τέτοις ἀναμειγμένον, ἔαδα καὶ σπυτῆρον καὶ πυρ ἔχοντες, ἔτω τολμηρῶς καὶ πανταρχόμενοι αἷμα προσπίπτοντες ἐνέβαλλον ταῖς μηχαναῖς, ὡς τὰς Ῥωμαίους εἰς τὸν ἔχιστον παραγενέσθαι κίνδυνον, ἢ δυναμένως κατακρατῆσαι τῆς τῶν ἐναντίων ἐπιβολῆς. ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς Θεωρών ἐν μὲν τῷ κίνδυνῳ πολλὰς ἀποθνήσκοντας, ἔδ' ἔνεκα ταῦτ' ἐπραττεν, ἢ δυναμένως κρατῆσαι τῶν ἔργων, ἀνακαλεῖσθαι τὰς ἐκ τῆς παρήγαιε τοῖς σάλπιγγαῖς. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παρ' ἑδρῶν ἐλθόντες τῆ πάσας ἀποβαλεῖν τὰς παρασκευάς, τέλος ἐπράτησαν τῶν ἔργων,

millia exierant: quem numerum aliquanto superabant, qui foris erant. quoniam eutem non seruatim ordinibus, sed promiscue pugnabatur, ut quemque ferebat impetus: eo pugna acrior: ut pote, quum e tanta multitudine passim vir cum viro, ordo cum ordine pari ardore dimicarent, ac fieri solet in singulari certamine. verumtamen clamor ac pugnantium globus praecipuus circa machinas extitit. nam qui utrimque a principio ob id ipsum collocati fuerant, hi ut operum custodiae appositos fugarent: illi ne sinerent damnum his inferri: tanta aemulatione gloriae atque contentione sunt usi, dum alii propellere nituntur, alii cedere nequaquam sustinent, ut prae nimio studio, iisdem locis, in quibus ante pugnam collocati fuerant, tandem immorerentur. at permisti his alii faces, stuppas atque ignem habentes, tanta audacia omni ex parte machinas inuadebant, ut extremum periculum Romani adirent, hostilem impetum coercere non valentes. Poenus, quum in pugna multos cadere videret, neque tamen in potestatem opera redigi, cuius rei causa certamen aggressus fuerat, tubicines receptui canere iubet. Romani vero qui omnes suos apparatus tantum non amiserant, potiti tan-

καὶ πάντα διετήρησαν ἀσφαλῶς.

46. Ὁ μὲν ἔν' Ἀννίβας μετὰ τὴν χρείαν ταύτην ἐξέπλευσε νύκτωρ ἔτι μετὰ τῶν νεῶν, λαθῶν τὰς πολεμίας, εἰς τὸ Δρέπανον, πρὸς Ἀτάρβαν τὸν Καρχηδονίων στρατηγόν. διὰ γὰρ εὐκαιρίαν τῆ τότε, καὶ τὸ κῆλος τῆ περὶ τὸ Δρέπανον λεύκος, αἰεὶ μεγάλην ἐποιῶντο τὴν σπεδὴν οἱ Καρχηδόνιοι περὶ τὴν Φυλακὴν αὐτῆ. συμβαίνει δὲ τῆ Λιλυβαίου τῆτον ἀπέχειν τὸν τόπον, ὡς ἀνεκατὸν καὶ εἰκοσι σάδια. τοῖς δ' ἔν τῇ Καρχηδόνι βελομένοις μὲν εἰδέναι τὰ περὶ τὸ Λιλύβαιον, ἢ δυναμένοις δὲ, διὰ τὸ τὰς μὲν συγκεκλειῆσθαι, τὰς δὲ παραφυλάττεσθαι Φιλοτίμως, ἐπηγγελῆσθαι τις ἀνὴρ τῶν ἐνδόξων, Ἀννίβας ἐπικαλούμενος, Ρόδιος, εἰσπλεύσας εἰς τὸ Λιλύβαιον, καὶ γενόμενος αὐτόπτης, ἀπαντα διασαφήσειν. οἱ δὲ τῆς ἐπαγγελίας μὲν ἀσιμένως ἤκισαν. ἢ μὴν ἐπίστευόν γε διὰ τὸ τῶ σόλῳ τὰς Ῥωμαίους ἐπὶ τῆ κατὰ τὸν εἰσπλευν σώματος ἐφορευῆν. ὁ δὲ καταρτίσας τὴν ἰδίαν ναῦν, ἀνήχθη. καὶ διάρας εἰς τινὰ τῶν πρὸ τῆ Λιλυβαίου κειμένων νήσων, τῇ κατὰ πόδας ἡμέρῃ λαβὼν εὐκαιρίως ἀνεμου ἔριον, περὶ τετάρτην ὥραν, ἀπάντων τῶν πολεμίων ὀρώντων, καὶ καταπεπληγμένων τὴν τόλμαν, εἰσέπλευσε. καὶ τὴν κατοπίαν εὐθέως ἐγένετο περὶ ἀναγωγὴν. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς βελόμενος ἐπιμελέεσθαι τὸν κατὰ τὸν εἰσπλευν τό-

dem operum, tuto omnia conseruarunt.

46. Secundum haec Hannibal insciis hostibus priusquam illusceret, Drepanum ad Adherbalem ducem Carthaginensium est profectus. nam propter loci opportunitatem, et portus Drepanitani praestantiam, plurimum semper studii adhibuere Poeni, ut id oppidum custodirent: quod a Lilybaeo abest ad millia passuum quindecim. quum autem qui domi erant Carthaginenses, quid ageretur Lilybaei, scire cuperent, nec tamen possent: quod alii tenerentur inclusi, alii diligenter obseruarentur: vir quidam ex honoratis, cui nomen Hannibali erat, genere Rhodius, recepit, se naui urbem ingressurum, et quae vidisset ipse, cuncta renunciaturum. grata quidem haec pollicitatio illis erat: sed fidem tamen homini non habebant: quod Romana classis ad anchoras staret in ostio qua aditur ad portum. ille propriam sibi navem parat; deinde in altum euectus, ad vnam ex iis insulis transmittit, quae ante Lilybaeum sunt sitae. postridie eius diei vsus opportune vento secundo, circa horam quartam in oculis omnium hostium, qui miraculo tantae audaciae defixi stabant, portum est ingressus: ac statim die sequenti ad reditum se accinxit. Consul quo diligentius aditum omni ex parte custodiret, instru-

πον τηρεῖν. ἐξηρτυκὰς ἐν τῇ νυκτὶ δόξα ναῦς τὰς ἄριστα πλεούσας, αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῇ λιμένος ἕως, ἐθελούσῃ τὸ συναβουῖνον, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν τὸ στρατόπεδον· αἱ δὲ νῆες τῶν ἑκαστος ἐξ ἀμφὸν τῶν κερσῶν, εἴθ' ὅσον ἦν δυνατὸν εἴγιστα τοῖς τεναγῶσι προσάγειν, ἐπέειχον, ἐπερωκύνοντες πρὸς τὴν ἐμβολὴν καὶ σὺν ἡλίῳ τῆς ἐκπλεῖν μελλούσης νεώσ. ὁ δὲ Ῥόδιος τὴν ἀναγκάην ἐκ τῆ προφανῆς ποιητάμενος, ἔτι κατανέστη τῶν πολεμίων τῇ τε πόλει, καὶ τῷ ταχυνοταίῳ, ὡς ἂ μόνον ἀπρωτον ἐξέπλευσε τὴν ναῦν ἔχων καὶ τὰς ἀδρας, οἷον ἐσώτα παραδοκίων τὰ σιμύφῃ τῶν ὑπεναντίων· ἀλλὰ καὶ βραχὺ περιπροπλεύσας ἐπέστη πύρρως τὴν ναῦν, ἀτανεὶ προκαλύμενος τῆς πολεμίας. ἀδενὸς δὲ τολμῶντος ἐπ' αὐτὸν ἐνάγεσθαι διὰ τὸ τάχος τῆς εἰρεσίας, ἀπέπλευσε κατανασῶς μὲν νηὶ παντὸς τῆ τῶν ἐναντίων σόλη. καὶ τὸ λοιπὸν ἤδη πλεονάκως ποιῶν ταυτὸ τῆτο, μεγάλην χρεῖαν παρείχετο· τοῖς μὲν Καρχηδονίοις αἰεὶ τὰ κατεπίγοντα διασάφῳν· τὰς δὲ πολιορκουμένους εὐφάρτεϊς παρασκευάζων· τὰς δὲ Ῥωμαίους καταπληττόμενος τῷ παραβόλῳ.

47. Μέγιστα δὲ συνεβάρηστο πρὸς τὴν τόλμαν αὐτῆ, τὸ διὰ τῶν βραχέων ἐκ τῆς ἐμπερείας ἀκριβῶς σισημειῶσθαι τὸν εἰσπλεν. ὑπεράσας γὰρ καὶ Φαινόμενος ἐπειδὴν ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν μερῶν ἐλάμβανε τὸν ἐπὶ τῆς θαλάττης κύργον κατὰ

ctis per noctem nauibus quam expeditissimis, stabat ipse in littore cum omni exercitu, spectator eorum quae gerebantur. naues vero ab utraque parte ad paludis voraginem quantum fieri poterat accedentes, remos quasi alatae sustinebant, ad inuadendum et comprehendendum nauem quae erat exitura. at Rhodius ora palam soluta, adeo hostibus insultauit audacia fretus et velocitate nauigandi, ut non solum illacsus ipse cum nauī et uiris qui in ea erant praeteriret, quasi stantes naues Romanas praeteruictus: sed etiam remis sublatis cursum aliquantis per sifteret, ac modo ad nauigans, modo circum nauigans, uelut ad pugnam hostem pronocaret. ubi nemo propter remigii celeritatem contra progredi audeat, postquam naue vnica classi vniuersae hostium insultasset, abit. ac deinceps quoque idem faciens, magno vsui Carthaginensibus fuit: cum subinde quae postulabat vsus illis nuntiaret: obsessis animos adderet: Romanos proiecta hac audacia in stuporem daret.

47. Porro ut tantum facinus auderet, multum eo adiuuabatur, quod breuium illorum peritus, semitam in iis, qua patet aditus, exacte notauerat. nam ubi pelagus medium emensus, in conspectu esse coeperat, quasi ex Italia veniret, sic nauem dirigebat,

πύρρως

πρώραν ἔταως, ὡς τε τοῖς πρὸς τὴν Λιβύην τετραμμένοις πύργοις τῆς πόλεως ἐπίπροθεν εἶναι πᾶσι· δι' δ' τρόπον μόνως ἐστὶ δυνατόν ἐξ ἑρίας πλέσσι τῆ κατὰ τὸν εἰσπλυν σόματος εὐσοχεῖν. τῇ δὲ τῆ Ῥοδία τόλμη πειθεύσαντες, καὶ πλείους ἀπεθάρρῃσαν τῶν εἰδότην τὰς τόπικς τὸ παραπλήσιον ποιῆν, ἐξ ὧν οἱ Ῥωμαῖοι δυσχερῆ μένοι τῷ συμβαίνοντι, χωνύσειν τὸ σόμα τῆ λιμένος ἐπεχειρήσαν. κατὰ μὲν ἔν τὸ πλείον μέρους τῆς ἐπιβολῆς, εἰδὲν ἦνυον, διὰ τὸ βάθος τῆς θαλάττης, καὶ διὰ τὸ μηδὲν δύνασθαι τῶν ἐμβαλλομένων σῆναι, μηδὲ συμμεῖναι τὸ παράπαν· ἀλλ' ὑπό τε τῆ κλύδωνος καὶ τῆς τῆ ῆς βίας τὸ ῥιπτόμενον εὐθέως ἐν τῇ καταφορᾷ παρωθεῖσθαι καὶ διχοσκορπίζεσθαι. κατὰ δὲ τινὰ τόπον ἔχοντα βράχεια, συνέση χῶμα μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας· ἐφ' ᾧ τετρήρης ἐκτρέχεσα νυκτὸς ἐκάθισε, καὶ τοῖς πολεμίοις ὑποχείριος ἐγένετο, διαφέρεσθαι τῇ κατασκευῇ τῆς ναυπηγίας. ἧς οἱ Ῥωμαῖοι κρατήσαντες, καὶ πληρώματι καταρτίσαντες ἐπιλέκτω, πάντας τὰς εἰσπλέοντας, μάλιστα δὲ τὸν Ῥόδιον ἐπετήρην. ὁ δὲ κατὰ τύχην εἰσπλεύσας νυκτὸς, μετὰ ταῦτα πάλιν ἀνήγετο Φανερωῶς. Θεωρῶν δ' ἐκ καταβολῆς αὐτῷ τὴν τετρήρη συνεξορηγίασαν, γνῶς τὴν ναῦν διετράπη. τὸ μὲν ἔν πρώτον ὤρμησεν ὡς καταταχῆσαν· τῇ δὲ τῆ πληρώματος κατασκευῇ καταλαμβανόμενος, τέ-

vt ad proram habens turrim mari proximam, ceteris omnibus turribus Africam spectantibus, quo minus ipse videretur haec obstaret. qua sola ratione possunt qui vento secundo feruntur, a faucibus in aditu non aberrare. audacia Rhodii pluribus locorum peritis fiduciam adiecit, vt idem atque ille auderent. qua ex re quum magna Romani incommoda acciperent, fauces portus obstruere sunt aggressi. in ceteris partibus propter maris altitudinem, et quod nihil eorum quae iniiciebantur confitere, aut omnino manere eodem loco poterat: sed semper quicquid immitteretur in ipso descensu a fluctibus et fluentium aquarum violentia protrudebatur, atque in diuersa raptabatur, non procedebat inceptum: vno quodam loco, mari vadoso, labore improbo agger excitatus est: super quo fidens quadriremis arte singulari fabrefacta, quae noctu excurrerat, in hostium potestatem venit. hac capta et selecto remigio militeque instructa, Romani omnes qui inueherentur, maxime autem illum Rhodium obseruabant. ille casu noctis silentio ingressus, rediturus postea palam soluit. qui animaduerso quadriremem ad omnes motus suae nauis subinde pariter se mouisse, naue agnita, perturbatus est. primo igitur celeritate nauigandi erumpere tentauit: sed cum propter praestantiam remigii iamiam

λος ἐπιστρέψας ἠναγκάσθη συμβαλεῖν τοῖς πολαιμίοις. καταπρωτέρυμενος δὲ τοῖς ἐπιβατικοῖς, δίατε τὸ πλῆθος, καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνδρῶν, ἐγένετο τοῖς ἐχθροῖς ὑποχείριος. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κυριεύσαντες καὶ ταύτης τῆς νεῆς εὖ κατασκευασμένης, καὶ καταρτίσαντες αὐτὴν τοῖς πρὸς τὴν χεῖραν, ἤτως ἐκάλυψαν τὰς κατατολιμῶντας καὶ πλέοντας εἰς τὸ Λιλύβαιον.

48. Τῶν δὲ πολιορκημένων τοῖς μὲν ἀντοικοδομίαις ἐνεργῶς χρυμένων, τῆ δὲ λυμαινεσθαι καὶ διαφθεῖρειν τὰς τῶν ὑπαναυτίων παρασκευὰς ἀπεγνωκότων· γίνεται τις ἀνέμη εἰς αὐτοὺς ἔχουσα τηλικαύτην βίαν καὶ Φορᾶν εἰς αὐτὰς τὰς τῶν μηχανημάτων προταγωγὰς, ὥς τε καὶ τὰς τοῖς διασκαλεῖν, καὶ τὰς προκειμένης τέτων πύργους τῆ βίᾳ βασιάζειν. ἐν ᾧ καιρῷ συννοήσαντες τινες τῶν Ἑλληνικῶν μισθοφόρων τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς περιστάσεως πρὸς τὴν τῶν ἔργων διαφθορὰν, προσφέρουσι τῷ στρατηγῷ τὴν ἐπίνοιαν. τῆ δὲ δεξαμένη, καὶ ταχέως ἐτοιμάσαντος πᾶν τὸ πρὸς τὴν χεῖραν ἀρμόζον· συσραφέντες οἱ ναυσίκοι κατὰ τριτῆς τόπος ἐνέβαλον πῦρ τοῖς ἔργοις. ὡς δ' αὖ τῶν μὲν κατασκευασμάτων διὰ τὸν χρόνον εὖ παρεσκευασμένων πρὸς τὸ ῥηδίω· ἐμπροσθῆναι, τῆς δὲ τῆ πνεύματος βίᾳ Φυσσάσης, καὶ αὐτῶν τῶν πύργων καὶ μηχανημάτων διασκαλεύσεως τὰς βάσεις, τὴν μὲν νεμὴν τῆ πυρὸς ἐνεργῶν

esset comprehendendus, convertere tandem et certamen inire est coactus. verum qui a minute claffario facile vince-retur, (nam et plures erant Romani et selecti:) in hostium potestatem cadit. qui hac etiam affabre facta naui potiti, necessariis omnibus rebus illam instruunt, ac deinceps eorum audaciam, qui Lilybaeum cursu petebant. coërcent.

48. Quum autem obselli, instaurare quidem ut quidque erat deiectum, strenue pergerent, sed apparatus hostium perdendi corruppendique spem omnem amississent: vepti exoritur tempeffas, ea violentia atque impetu in machinarum fulcra, quibus agebantur, flatus inmittens; ut etiam porticus illarum concuteret. it actasque ante opera turres vi abriperet. cum quidem e mercenariis Graecis nonnulli animadvertentes quantum haec tempeffas opportunitatem daret tormenta corruppendi, consilium duci aperiunt. quo rem approbante, ac necessaria omnia statim parante: iuvenes isti, manu facta, tribus ex partibus ignem operibus iniiciunt. erant illa ad facile concipiendum ignem cum primis apta, utpote multo ante facta: tum autem ventorum flatus ita vehementer spirabat, ut ipsas turrium atque machinarum bases concuteret: eo fit, ut omnia depascens ignis magna vi at-

συνέβαινε γίνεσθαι καὶ πρακτικὴν τὴν δ' ἐπαρκείαν καὶ βοήθειαν τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τέλος ἀπρακτικὸν καὶ δυσχερῆ. τοιαύτην γὰρ ἐκπληξιν παρίσα τὸ συμβαῖνον τοῖς βοηθεῖσιν, ὥς τε μήτε συννοῆσαι μήτε συνιδεῖν δύνασθαι τὸ γιγνόμενον, ἀλλ' ἀποσκοτεμένους ὑπὸ τῆς εἰς αὐτὰς φερομένης λιγνύος καὶ τῶν φεψαλύγων, ἔτι τῆς τῆ καπνῆ πολυπληθείας, ἐν ὀλίγας ἀπόλλυσθαι καὶ πίπτειν, μὴ δυναμένους ἐγγίσαι πρὸς αὐτὴν τὴν τῆ πυρὸς βοήθειαν. ὅσω δὲ μείζω συνέβαινε γίνεσθαι τὴν δυσχερείαν περὶ τὰς ὑπεναντίας διὰ τὰς προειρημένους αἰτίας, τοσούτω πλείων ἐυχρησία περὶ τὰς ἐνιέντας ἦν τὸ πῦρ. τὸ μὲν γὰρ προσκοτῆν καὶ βλάπτειν δυνάμενον, πᾶν ἐξεφυσσᾶτο καὶ προωθεῖτο κατὰ τῶν ὑπεναντίων· τὸ δὲ βαλλόμενον ἢ ριπτόμενον, ἐπίτε τὰς βοηθεύσας, καὶ τὴν τῶν ἔργων διαφθοράν, ἔυσοχον μὲν ἐπεγίνετο διὰ τὸ συνοραῖν τὰς ἀφιέντας τὸν πρὸ αὐτῶν τόπον, πρακτικὸν δὲ διὰ τὸ γίνεσθαι σφοδρὰν τὴν πληγὴν, συνεργήσης τοῖς βάλλεσσι τῆς τῆ πνεύματος βίας. τὸ δὲ πέρας, τοιαύτην συνέβη γενέσθαι τὴν παντέλειαν τῆς καταφθορᾶς, ὥστε καὶ τὰς βάσεις τῶν πύργων, καὶ τὰ τύπη τῶν κριῶν ὑπὸ τῆ πυρὸς ἀχρειωθῆναι. τῶν δὲ συμβάντων, τὸ μὲν ἔτι διὰ τῶν ἔργων πολιορκεῖν· ἀπέγνωσαν οἱ Ῥωμαῖοι περιταφρεύσαντες δὲ, καὶ χάρακι περιλαβόντες κύκλῳ τὴν πόλιν, ἔτι δὲ τῆς ἰδίας στρατοπέδειας τείχος περιβαλλόμενοι, τῷ χρόνῳ

interea Romanis impediendi atque opis ferendae omnes omnino rationes essent difficiles, et consilia irrita. tantum namque ille casus pavoris afferebat opitulantibus, ut neque intelligerent neque viderent, quae gerebantur. verum tenebris obtekti, cum in eos ferrentur fuligo, scintillae micantes, et fumus, iisque densissimus, pereuntes, cadebant multi, prius quam ad defendendum ignem possent accedere. quo autem plura incommoda Romani ea dimicatione perferebant: eo melius cum iis agebatur, qui ignem iniiciebant. nam quicquid obtinere laedere poterat, id omne ventorum flatus in hostem impellebat: eorum vero quae immittebantur iaciebantur in defendentes aut ad conflagrationem machinarum, nihil extra scopum ferrebat, oculis probe utentibus qui mittebant: sed ad victoriam singula proficiebant, propter ictus vehementiam, ipsa ventorum violentia iactum adiuuante. Tandem usque adeo sunt corruptae machinae, ut et bases turrium et arietum acumina ignis redderet inutilia. propter haec Romani de expugnando per vim Lilybaeo spem omnem ponere: et quum fossa valloque urbem ab omni parte cinxissent, castrorumque locum muro circumdeditissent, tempori rem permittere. oppi-

προέδοσαν τὴν πρῆξιν. οἱ δ' ἐν τῷ Λιλοβαίῳ τὸ περὶ κινὸς ἐξοικοδομηθέντες τείχος, εὐθαρσῶς ἐπέμεινον ἦν τὴν πολιορκίαν.

49. Εὐλὸς δὲ τὴν Ῥώμην προσπεσόντων τούτων, καὶ μετὰ ταῦτα πλειόνων ἀναγελόντων, διέτι συμβαίνει τῶν ἀπὸ τῆς σόλης πληρωμάτων τὸ πλεῖστον μέρος, ἔντε τοῖς ἔρρεσι, καὶ τῇ καθόλου πολιορκίᾳ, διεφθάρθαι, σταδῶν κατέγραψεν αὐτῆς, καὶ συναθροίσαντες εἰς μυριάς, ἐξέπειψαν εἰς τὴν Σικελίαν. ὧν διὰ τῆς πορθητικῆς περιουσιῶν, καὶ περὶ παραγενομένων εἰς τὸ στρατόπεδον, συναγαγὼν τὰς χιλιάρχους ἰσραηλιτῶν τῶν Ῥωμαίων Πόπλιος Κλαύδιος, ἔφη, καιρὸν εἶναι πλεῖν ἐπὶ τῶν Δρεπάνων παντὶ τῷ στόλῳ. τὸν γὰρ στρατηγὸν τῶν Καρχηδονίων τὸν Ἀτάρβαν, τὸν τεταγμένον ἐπ' αὐτῶν, ἀπαράσκευον εἶναι πρὸς τὸ μέλλον, ἀγνοῦντα μὲν τὴν κακίαν τῶν πληρωμάτων, ταπεινωμένον δὲ καὶ ὑπονοθεῖν πλεῖν τὸν αὐτῶν στόλον, διὰ τὴν γεγενημένην ἐν τῇ πολιορκίᾳ καταφθορὰν τῶν ἀνδρῶν. προχείρας δ' αὐτῶν συγκατατιθεμένων, εὐθὺς ἐνεβίβασε τά τε προὔπάρχοντα, καὶ τὰ προσφάτως παραγεγνηότα πληρώματα, τὰς δ' ἐπιβάτας ἐκ παντὸς ἐπέλεξε τῆς στρατεύματος ἐθέλοντάς τὰς ἀρίστες· αἳτε δὴ τῆ μὲν πλεῖστος συνέβητος ὄντος, τῆς δ' ὠφέλειας ἐτοίμῃ προφαινομένης. ταῦτα δὲ παρασκευασάμενος, ἀνήχθη περὶ μέσας νύκτας, λαθῶν τὰς πολεμίας, καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς, ἄδρας

dani contra, instaurata muri parte quae ceciderat, obsidionem de cetero magno animo tolerabant.

49. Harum rerum fama Romanam perlata, mox etiam renuntiantibus multis, partem maximam sociorum naualium militumque classis Rom. qua in propugnatione tormentorum, qua in cetera obsidione fuisse interentam: magno ardore militiae nomina dabant, conscriptus est decem m. exercitus, atque in Siciliam missus. quibus per fretum traiectis, quum ad castra pedibus peruenissent: Pub. Claudius Cos. tribunis conuocatis, iam, inquit, opportunum est, omni classe Drepana proficisci: Adherbalem enim Poenorum duccem loci illius praefectum, imparatum esse ac futuri securum: ut pote qui de supplemento quod recens aduenerat nihil dum recideret; et cui satis acceptum esset, Romanos, post tantam cladem in obsidione contractam, classem habere in mari non posse. cunctis ex facili assentientibus, veteres nouosque remiges e vestigio nauibus imponit, cum selectis epibatis, qui ex vniuersis legionibus vltro sese offerebant: quod nec longa navigatio esset conficienda, et paratae praedae spes ostenderetur. his ita prouisis, nemine hostium animaduertente, circa mediam noctem soluit classis. quae initio conferta, ad dextram littus habens, nauiga-

ἔπλει, δεξιὰν ἔχων τὴν γῆν. ἅμα δὲ τῷ Φωτί, τῶν πρώτων ἐπὶ τῶν Δρεπάνων νεῶν ἐπιφανομένων, κατιδὼν Ἀτάρβας, τὸ μὲν πρῶτον ἐξενόθη διὰ τὸ παράδοξόν· ταχύ δ' ἐν αὐτῷ γενόμενος, καὶ νοήσας τὸν ἐπίπλεον τῶν ὑπεναυτίων, ἔκρινε παντὸς ἔργα πείραν λαμβάνειν, καὶ πάν ὑπομένειν, χάριν τῆ μη περιιδεῖν σφᾶς, εἰς πρόδηλον συγληιδέντας πολιορκίαν. διότερ εὐθέως τὰ μὲν πληρώματα συνηγε πρὸς τὸν αἰγιαλόν, τῆς δὲ ἐκ τῆς πόλεως μισθοφόρος ἤθροϊζε μετὰ κηρύγματος. τῶν δὲ συλλεχθέντων, ἐπεβάλετο διὰ βραχέων εἰς ἔννοικον αὐτὸς ἄγειν τῆς τε νικᾶν ἐλπίδος, ἐὰν τοληήσωσι ναυμαχεῖν, καὶ τῆς ἐν τῇ πολιορκίᾳ δυσχρησίας, ἐὰν καταμελήσωσι προϊόμενοι τὸν κίνδυνον. ἐτοίμως δ' αὐτῶν παρορηθέντων πρὸς τὴν ναυμαχίαν, καὶ βῶντων ἄγειν καὶ μὴ μέλλειν, ἐπαινέτας καὶ δεξάμενος τὴν ὁραὴν, παρήγγειλε κατὰ τάχος ἐμβάινειν, καὶ βλέποντας πρὸς τὴν αὐτῆ ναῦν ἐπεσθαι ταύτη κατὰ πρύμναν. διασαφῆσας δὲ τὰ προειρημένα κατὰ σπαθὴν, πρῶτος ἐποιεῖτο τὸν ἀνάπλεον, ὑπ' αὐτὰς τὰς πέτρας ἐπὶ θάτερα μέρη τῆ λιμένος ἐξάγων τῆ τῶν πολεμίων ἔσπλε.

50. Πόπλιος δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς θεωρῶν τὰς μὲν πολεμίας παρὰ τὴν αὐτῆ δόξαν ἐκ εἰπόντας, ἔτε καταπεπληγμένους τὸν ἐπίπλεον, ἀλλὰ πρὸς τῷ ναυμαχεῖν ὄντας· τῶν δὲ σφε-

bat. simul illuxit, primis navibus quae Drepano iam propinquabant, apparere incipientibus: iis conspectis stupere primo Adherbal ad inopinatae rei spectaculum: sed quum ad se illico rediisset, nec iam dubitaret hostem imminere: quiduis sibi statuit experiendum, quiduis tolerandum esse, prius quam obsidione, quae manifesto pararetur, cingi se pateretur. igitur clalliarium militem remigisque repente cogit in littore: mercenarios e ciuitate per praekonem conuocat. vbi conuenerent omnes, breui instituta ad eos oratione, victoriae spem, si praelium nauale non detrectarint: sin autem vt periculo praeuertant ignaue se gesserint, obsidionis mala ob oculos illis ponit. quum ad dimicandum paratos se ostenderent, et magno cum clamore dicerent, educeret statim, neque cunctaretur: laudare illos Adherbal, et alacritatem ipsorum sibi gratam esse dicere: tum vt naues propere conscenderent: vtque a nauis sua oculos ne dimouerent, eamque a puppi sequerentur, imperat. hisce raptim datis praeceptis, primus euehi in altum, et sub ipsas rupes in contrariam portus partem copias educere illi, per quam hostis ingrediebatur.

50. C. O. S. Publius qui cerneret hinc nequaquam cedentem hostem, quod ipse existimauerat, neque aduentu suo territum, sed ad praelium se parantem: inde naues suas

τέρων νεῶν τὰς μὲν ἐντὸς ἤδη τῆ λιμένος ἕστας, τὰς δὲ ἐν αὐτῇ τῷ εὐμαχί, τὰς δὲ Φερουένας ἐπὶ τὸν ἑσπλῆν, πᾶσις ἀνατρέφειν παρήγειρε, καὶ ποιεῖσθαι τὸν πλῆν ἔξω πάλιν. ἔνθα δὲ τῶν μὲν ἐν τῷ λιμένι, τῶν δὲ κατὰ τὸν ἑσπλῆν ἐκ τῆς μεταβολῆς συμπτῆσῶν, ἢ μόνου θόρυβος ἦν ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἄπλοτος, ἀλλὰ καὶ τῆς ταρσῆς ἔθραυον αἱ νῆες ἀλλήλοις συγκρίσσαι. ὁμοῦς δ' ἦν αἰετὰς ἀνατρέχοντας ἐκτάττοντες οἱ τριήραρχοι, παρ' αὐτὴν τὴν γῆν ταχέως ἐποίουν ἀντ.πρώμε τοῖς πολεμίοις. ὁ δὲ Πόπλιος ἐπέπλει μὲν αὐτοῖς ἀρχῆθεν κατόπιν, ἐπὶ παντὶ τῷ εὐμαχί, τότε δ' ἐπισρέψας κατ' αὐτὸν τὸν πλῆν πρὸς τὸ πέλαγος, ἔλαβε τὴν εὐώνυμον τῆς ὅλης δυνάμεως τάξιν. Ἀτάρβας δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὑπερέρας τὸ λαῖον τῶν πολεμίων Ῥωμαίων, ἔχων πεντε ναῦς ἐπίπλευς ὑπέστηε τὴν ἑαυτῆ ναῦν ἀντίπρωρον τοῖς πολεμίοις, ἀπὸ τῆ κατὰ τὸ πέλαγος μέρους. αὐτὰ δὲ καὶ τῶν ἐπιπλεόντων αἰε τοῖς συνάπτῃσι προτεπιτατ.ομένου, τῶν τὸ ποιεῖν παρήγειρε διὰ τῶν ὑπηρετῶν. κατὰσάντων δὲ πάντων εἰς μέτωπον, σημήνας διὰ τῶν συνθημάτων, τὰς μὲν ἀρχὰς ἐποίητο τὸν ἐπίπλευν ἐντάξει, μενόντων πρὸς τῇ γῆ τῶν Ῥωμαίων, διὰ τὸ προσδέχεσθαι τὰς ἐκ τῆ λιμένος ἀνατρεχόμενας ναῦς· ἐξ ἧ συνέβαινε μεγάλα τῆς Ῥωμαίικς ἐλατῆωθῆναι, πρὸς

partim intra portum receptas, partim in ipso adhuc ostio, alias portus aditum subeuntes, facta conuersione retro nauigare omnes iubet. ibi dum aliae in portu, aliae in eius faucibus postquam sunt conuersae, inuicem sibi obuiaae fiunt naues, non hominum dumtaxat ingens concitatus est tumultus: sed ipsa quoque nauigia ex mutua collisione remorum ordines inuicem sibi deterferunt. at quum triemium praefecti, ut quisque ex angustiis emerferat, in aciem statim illum iuxta litus dirigerent; breui omnium prorae in hostem sunt obuersae. Publius, principio quidem in extremo agmine vniuersam classem sequebatur: tum vero in ipso cursu prouectus in altum, ad laeuam classis partem peruenerat. inter haec Adherbal, Romano- rum cornu finistrum praeteruectus nauibus quinque rostratis, ab ea parte quae altum tenebat in hostes nauis suae proram dirigit: simul, quum insequentium quisque in eodem se collocaret ordine cum iis quibus se adiungebat, ut idem cuncti facerent per ministros imperat. postquam erant omnes in frontem instructi, data ad signum tessera, in hostem primo, ordine seruato, pergunt ire: Romanis interim ad terram manentibus, quod prodeuntes paulatim naues e portu exciperent. ex quo factum, ut magno suo in-

αὐτῇ τῇ γῆ ποιησαμένως τὴν
συμπλοκὴν.

51. Ἐπεὶ δὲ σύνεργος αὐτῶν
ἦσαν, ἀρθέτων τῶν συνθημά-
των ἐφ' ἑκατέρας τῆς ναυαρχί-
δος, συνέβαλον ἀλλήλαις. τὸ
μὲν ἔν πρῶτον ἰσόρροπος ἦν ὁ
κίνδυνος, ὡς ἂν ἀμφοτέρων τοῖς
ἀρίστοις ἐν τῆς περὶ κῆρας δυνάμεως
ἐπιβάταις χρωμένων. αἰεὶ δὲ
μᾶλλον ὑπερεῖχον οἱ Καρχηδό-
νιοι, διὰ τὸ πολλὰ προτερήμα-
τα παρ' ὅλον ἔχειν τὸν ἀγῶνα.
τῶν τε γὰρ ταχυναυτεῖν πολὺ
περιῆσαν, διὰ τὴν διαφορὰν τῆς
ναυπηγίας, καὶ τὴν τῶν πλη-
ρωμάτων ἕξιν· ἤτε χώρα με-
γάλα συνεβάλετο αὐτοῖς, ἅτε
πεποιημένων τὴν ἕκταξιν ἀπὸ
τῶν κατὰ τὸ πέλαγος τόπων.
εἶτε γὰρ πιέζοντο τινες ὑπὸ τῶν
πολεμίων, κατόπιν ἀνεχώρουν
ἀσφαλῶς διὰ τὸ ταχυναυτεῖν
εἰς τὸν ἀναπεπλεγμένον τόπον.
κἄπειτ' ἐν μεταβολῆς τοῖς προ-
πίπτοις τῶν διωκόντων, τότε
μὲν περιπλέοντες, τότε δὲ πλά-
γιοι προσπίπτοντες σφερομένοις
καὶ δυσχερῆσι διὰ τὸ βάρος τῶν
πλοίων καὶ διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν
πληρωμάτων ἐμβολάστε συνε-
χεῖς ἐδίδοσαν, καὶ πολλὰ τῶν σκα-
φῶν ἐβάπτιζον· εἶτε κινδυνεῦοις
τῶν συμμάχων, ετοίμως παρεβοή-
θουν ἕξω τῆ δεινῆ, καὶ μετ' ἀσφα-
λείας παρὰ τὰς πρύμνας καὶ τὸ
πέλαγος ποικίμενοι τὸν πλεῖν. τοῖς
γε μὴν Ῥωμαίοις τὰναντία τέ-
των συνέβαινε. τοῖς τε γὰρ
πιεζομένοις ἢ ἦν εἰς τῆ πλοῖον
δυνατὸν ἀποχωρεῖν πρὸς τῇ γῆ

commodo Romani ad ipsum
littus decertarent.

51. Vbi ventum est commi-
nus, sublato signo ab utriusque
exercitus praetoria naui, ini-
tur certamen. principio pari-
bus momentis utrimque pu-
gnatum est: etenim ab utra-
que parte flos pedestrium co-
piarum dimicabat. paullatim
tamen magis magisque supe-
rior res Poenorum esse coepit:
quoniam toto illo certamine
longe melior eorum conditio
fuit, quam Romanorum. iam
primum velocitate nauigandi
longe vincebant, cum fabri-
ca ipsa nauium, tum vsu ac
peritia remigum: ipse deinde
locus pugnae multum eos ad-
iuuabat: quod ab illa parte,
quae pelagus spectabat, aciem
suam explicassent. sine enim
hostis instaret vehementius, re-
trorsum se nullo periculo re-
cipiebant in apertum: quod
prae agilitate nauium facile
ipsis erat: tum autem si quis
hostium inter persequendum
longius esset prouectus, con-
uersi, ac modo circumnauigan-
tes, modo ad latus occurren-
tes, dum se illi circumagerent
et cum immmani grauitate na-
uium suarum remigumque im-
peritia luctarentur: continuos
impetus quum darent, multas
naues demergebant. sine ali-
quis partium suarum periclitat-
retur, pronum erat sine sua frau-
de ac secure ferre opem, naue
post aliarum puppes perque al-
tum circumducta. Romani con-
traria his omnia experiebantur:
qui si premerentur, retro se re-

ποιούμενοι τὸν κίνδυνον. αἰεὶ δὲ τὸ φειδόμενον ἐπὶ τῶν κατὰ πρόσωπον σκιάφου, ἢ τῶν βράχων περιπίπτου ἐκκλίθε κατὰ πρῦναν, ἢ πρὸς τὴν γῆν φερούμενοι ἐτάκθη. ἐκκλιθεῖν μὲν ἔνδρα διὰ τῶν πολεμίων ἰκόν, καὶ κατόπι ἐπιφύλασθαι τοῖς ἤδρα πρὸς ἑτέρας διακινουμένοις, ὅπερ ἐν τῷ ναυμαχεῖν ἐπὶ τρακκικιάτατον, ἀδυνατῶς εἶχον, διὰ τε τὴν βαρύτητα τῶν πλοίων, προτέτι δὲ καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν πληρωμάτων. ἄλλο μὲν ἐπιβουθεῖν τοῖς θεομένοις κατὰ πρῦναν ἐδύνατο, διὰ τὸ συγκεκλεισθαι πρὸς τὴν γῆν, καὶ μὴ μικρὸν ἀπολείπεσθαι τόπον τοῖς βλημένοις ἐπαρκεῖν τῷ θεομένῳ. τοιαύτης δὲ δυσχερείας ὑπαρχούσης περὶ τὸν ὅλου ἀγῶνα· καὶ τῶν μὲν καθιζόντων ἐν τοῖς βράχεσι, τῶν δ' ἐκπιπόντων σκιάφου· κατιδὼν ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων τὸ συμβαῖνον, ἄρρησε πρὸς τὴν φυγὴν ἀπὸ τῶν ἐναντιῶν παρὰ τὴν γῆν ἐξελίξας, καὶ σὺν αὐτῷ περὶ τριάκοντα ὑπας, αἵ περ ἔτυχον ἐλύθησαν. τῶν δὲ λοιπῶν σκιάφῶν ὄντων ἐννευήκοιτα καὶ τριῶν, ἐκυρίευσαν οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ τῶν πληρωμάτων, ὅσοι μὴ τῶν ἀνδρῶν τὰς ναῖς εἰς τὴν γῆν ἐμβαλόντες ἀπεχώρησαν.

52. Γενομένης δὲ τῆς ναυμαχίας τοιαύτης, Ἀδέρβασι μὲν ἐδόξαίμει παρὰ τοῖς Καρχηδόνιαις, ὡς δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὴν ἰδίαν πρόνοιαν καὶ τόλμαν κατωρθωκώς. Πόπλιος δὲ παρὰ

cipere, quum ad terram pugnarent, nequibant. quoties autem aliqua navis a pugnantis ex aduerso uergeretur infestius; aut a puppe fidebat, si in breuia incidere: aut si in terram ferretur, solo illidebatur. quod autem in praelio nauali plurimum ad victoriam solet conferre, per medias aduersariorum naues suam transmittere, et a tergo illos invadere, qui iam in pugna cum aliis sunt occupati: hoc vero quominus a Romanis fieret, nauium grauitas simul et renigum imperitia prohibebant. postremo ne suppetias quidem laborantibus ire, a tergo nauigantes poterant: qui ad terram essent conclusi, et ne minimum quidem spatii vacuum haberent, ad succurrendum, si cui opus esset. tantis hinc incommodis suos conflictari conspicatus Rom. Cos. quum aliae naues inter breuia fiderent, aliae terrae alliderentur, a laeua fugam cepisset, ac circum litus se euomit, triginta nauibus, quas habebat proximas, comitatus. ceteras ad tres et nonaginta, cum omnibus qui intus erant, ceperunt Poeni: paucis virorum exceptis, qui e nauibus suis, quas ad litus impegerant, aufugere.

52. Ex hoc praelio magnam apud suos gloriam consecutus est Adherbal: ut qui solus, prolus, pronidentia ac fortitudine singulari usus, auctor victoriae extitisset. Publium con-

τοῖς Ῥωμαίοις ἠδόξει καὶ διαβέβλητο μεγάλας, ὡς εἰκῆ καὶ ἀλογίως τοῖς πράγμασι κεχημένους, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν, ἔμικροῖς ἐλαττώμασι περιβεβληκῶς τὴν Ῥώμην. διὸ καὶ μετὰ ταῦτα μεγάλας ζημίας καὶ κινδύνοις κριθεὶς περιέπεσεν. ἔμην οἷγε Ῥωμαῖοι, καὶ περ τοιούτων συμβεβηκότων, διὰ τὴν ὑπέρτων ὀλων Φιλοτιμίαν, ἐδὲν ἀπέλειπον τῶν ἐνδεχομένων, ἀλλ' εἶχοντο τῶν ἐξῆς πραγμάτων. διὸ καὶ συνάψαντος τῆ κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας χρόνε, στρατηγὸς ὑπάτης καταστήσαντες, παραυτίκα τὸν ἕτερον αὐτῶν ἐξέπεμπον Λεύκιον Ἰνίου, τὰς τε σιταρχίας παρακομίζοντα τοῖς τὸ Λιλύβαιον πολιορκῆσι, καὶ τὰς ἄλλας ἀγορὰς καὶ χορηγίας τῶ στρατοπέδῳ. πρὸς δὲ καὶ παραπομπὰς τέτοις ἐπλήρωσαν ἐξήκοντα ναῦς. ὁ δὲ Ἰνίος ἀφικόμενος εἰς τὴν Μεσσήνην, καὶ προσλαβὰν τὰ συννητηκῶτα τῶν πλοίων, ἀπὸ τε τῆ στρατοπέδῳ καὶ τῆς ἄλλης Σικελίας, παρεκομίσθη κατὰ σκεδὴν εἰς τὰς Συρακῆσας, ἔχων ἑνατὸν εἰκοσι σιάνθη, καὶ τὴν ἀγορὰν σχεδὸν ἐν ὀκτακοσίαις ναυσὶ φορτηγοῖς. ἐνθεῦτεν δὲ παραδὸς τοῖς ταμίαις τὰς ἡμισείας φορτηγῶς, καὶ τινα τῶν μακρῶν πλοίων, ἐξαπέστειλε διακομισθῆναι σκεδάζων τῶ στρατοπέδῳ τὰ πρὸς τὴν χρείαν. αὐτὸς δ' ἐν ταῖς Συρακῆσας ὑπέμενε, τὰς τε κατὰ πλῆν ἀφυσερῆντας ἐκ τῆς Μεσσήνης ἀναδεχόμενος, καὶ παρὰ τῶν ἐν τῆς μεσογαίης συμμάχων σῖτον προσαναλαμβάνων.

tra lacerare maledictis Romani, vehementerque incusare, quod temeritate sua atque imprudentia male rem gessisset: et quantum in ipso fuerat, magnis Rempublicam detrimentis affecisset. vnde postea habito de eo iudicio, grauiter multatus est, ac pericula magna adiit. Nihil tamen Romani hac tanta clade sunt deterriti, quo minus omnia pro viribus experirentur, ac rerum curam pro more capefferent. ea erat de summo imperio inter duos hosce populos aemulatio. igitur appetente consularium comitorum tempore, e creatis Coss. alterum L. Iunium mittunt: qui obsidentibus Lilybaeum annonam deferret, ac necessaria alia exercitui, omnisque generis commeatum. hoc amplius naues Lx. his commeatibus praefidio futuras armant. Iunius assumtis Messanae nauibus, quas sibi exercitus et reliqua Sicilia miserant obuiam, Syracusas cum longis nauibus cxx. onerariis vero annona ceterisque rebus onustis, prope 100000 contendit. inde Quaestores dimittit Cqs. iustos etiam et etiam necessaria legionibus quantocius perferre: tradiditque eis onerariarum partem alteram, et longarum quoque nonnullas. ipse Syraculis substitit, eos qui Messana venientem assequi non potuerant, expectans: simul vt frumentum mediterraneae regioni imperatum fusciperet.

53. Κατὰ δὲ τῆς αὐτῆς καιρῶς Ἀτάρβας μὲν ἄνδρας τῆς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ληφθέντας, καὶ τὰς αἰχμαλωτῆρας νῆας ἔξαπέσειλον εἰς τὴν Καρχηδόνα. Καρθάλωνα δὲ τὸν συναρχόντα, ἕως τριάκοντα ναῦς, ἐξέπειπε, πρὸς αἷς ἔχων αὐτὸς ἑξομῆκοντα κατέπλευσε. προσέειπε ἄφω προπτερόντα ταῖς ὀρμήσασιν παρὰ τὸ Λιλύβαιον τῶν πολεμίων ναυσίν, ὧν μὲν ἄν δυνατὸς ᾖ κυριεύσει, ταῖς δὲ λοιπαῖς πῦρ ἐμβλησῖν. κειθέντος δὲ τῆ Καρθάλωνος, καὶ ποιηταμένω τὸν ἐπίπλυν ὑπὸ τὴν ἐωδιήν, καὶ τὰ μὲν ἐπιπρωῶντος, τὰ δὲ ἀποσπῶντος τῶν πλοίων, μεγάλην συνέπεσε γενέσθαι ταραχὴν περὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδον. προτβοηθέντων γὰρ αὐτῶν ἐπὶ τὰς ναῦς, καὶ γινομένης κραυγῆς, συννοήσας Ἰμίλκων ὁ τὸ Λιλύβαιον τηρῶν, καὶ Φαυρῶν ἤδη τῆς ἡμέρας ὑποδαινύσας τὸ συμβαῖνον, ἐπακροσάμενος τὰς ἐκ τῆς πόλεως μισοφόρους. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῆ δεινῆ πανταχόθεν αὐτοῖς περισύοντας, ἢ εἰς μικρὰν, ἢ εἰς τὴν τυχεύσαν ἦλθον διατροπήν. ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, ὀλίγα τῶν σκαφῶν, τὰ μὲν ἀποσπῆσας, τὰ δὲ συντρίψας, μετὰ ταῦτα μικρὸν ἀπὸ τῆ Λιλύβαιον παρακομιθεὶς αἰς ἐφ' Ἡκαλίαις, ἐτήρει, βαλλόμενος διακωλύειν τῆς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον πλοῦντας. προσελθειάντων δὲ τῶν σκοπῶν, πλήθος ἰκανὸν πλοίων προσφίρεσθαι παντοδαπῶν καὶ συνεβλήθειν, ἀναχθεὶς ἐπὶ συμμίξαι σπεύδων διὰ τὸ καταφρο-

53. Eodem ferme tempore Adherbal, quos ceperat viros in praelio nauai, quasque habuit naues captiuas, misit Carthaginem. idemque Carthalonem Poenorum ducem alterum, naubus triginta ei traditis, praeter alias lxx. quibuscum ipse aduenerat, dimittit: iubetque, ut naues hostium, quae Lilybaei in ancoris stabant, repente adortus, quas poterit cunque capiat, ceteris ignem iniiciat. praecepta exequente Carthalone, quum circa vigiliam quartam fecisset in hostes impetum, iamque aliae naues conflagrarent, aliae per vim abstraherentur, magna in Romanis castris fuit trepidatio. accurrentibus namque ipsis, ut auxilio essent nauibus, Himilco Lilybaei praefectus ex clamore primum re cognita, deinde ubi subluxit, omnia quae agebantur cernens, mercenarios ex vrbe in eos immisit. Romani undique malis circumventi, non mediocriter sunt animis consternati. at Punicae classis praefectus, aliis auulis nauibus, aliis confraetis, mox Lilybaeo Heracleam versus profiscitur: omnia circumspiciens, quo Romanos impediret, ne ad exercitum nauigarent. itaque certior factus a speculatoribus non poenitendum numerum nauium omnis generis aduentare, iamque in propinquo esse, pugnae audus, ut qui Romanos ex su-

τεῖν τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ προγεγενημένῃ προτερήματος. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἐκ τῶν Συρακυσῶν προαπεσασμένοις ταμίαις ἀνήγειλαν οἱ προπλεῖν εἰθισμένοι λέμβοι τὸν ἐπίπλεον τῶν ὑπεναντίων. οἱ δὲ νομίσαντες ἦν ἀξιοχρεωσθεῖς αὐτὰς εἶναι πρὸς ναυμαχίαν, καθώρμισαν πρὸς τι πολισματίου τῶν ὑπ' αὐτὰς ταττομένων, ἀλίμενον μὲν, σάλος δὲ ἔχον καὶ προβολὰς περικλειύσας ἐκ τῆς γῆς εὐφυεῖς. ἔποιησάμενοι τὴν ἀπόβασιν, καὶ τῆς τε καταπέλτας καὶ τῆς πετροβόλης τῆς ἐκ τῆς πέλειως ἐπισήσαντες, προσεδόκον τὸν ἐπίπλεον τῶν ὑπεναντίων. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι συνεγίσσαντες, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεβάλλοντο πολιορκεῖν τῆς, ὑπολαβόντες τῆς μὲν ἀνδρας καταπλεγέντας εἰς τὸ πολισματίου ἀποχωρήσειν, τῶν δὲ πλοίων ἀσφαλῶς κυριεύσειν. ἔπροχωρήσας δὲ τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ τέναντίον ἀμυνομένων γενναίως, καὶ τῇ τόπῃ πολλὰς ἔχοντος καὶ παντοδαπὰς δυσχερίας, ὀλίγα τῶν τὰς ἀγορὰς ἐχόντων πλοίων ἀποσπᾶσαντες, ἀπέπλευσαν πρὸς τινα ποταμὸν, ἐν ᾧ καθορμιθέντες, ἐπετήρην τὸν ἀνάπλεον αὐτῶν.

54. Ὁ δ' ἐν ταῖς Συρακῆσαις ὑπολειφθεὶς στρατηγός, ἐπεὶ τὰ κατὰ τὴν πρόθεσιν ἀπετέλεσε, κάμψας τὸν Πάχυνον, ἐποιεῖτο τὸν πλεῖν ὡς ἐπὶ τὸ Λιλύβαιον, εἰδὼς τῶν περὶ τὰς προπλεόντας συμβεβηκότων. ἔδὲ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, σημηγάντων τῶν σκοπῶν αὐτῶ πάλιν

periore victoria contemneret, portu soluit. Romanis quoque Quaestoribus qui Syracusis fuerant praemissi, lembi classem praeire soliti, imminere hostem significant. illi impares se ad certamen navale rati, ad quoddam Romanae ditionis oppidulum appellant: vbi portus quidem nullus erat, sed stationes dumtaxat et prominentia e terra saxa, quae medium spatium claudebant vtrimque. ibi exscensione facta et catapultis machinisque petrariis, quae in oppido sunt inuentae, dispositis, hostium impressionem expectabant. Carthaginienfes initio consilium ceperant eos obsidendi: quod putarent milites ex nimio metu in illud oppidulum recessuros; naues autem sine periculo sibi cessuras. ea spe exitum non habente, sed contra Romanis fortiter sese defendentibus: quod magnis incommodis eo loci omnifariam conflictarentur, contenti paucas naues commeatibus onustas abduxisse, ad proximum amnem se recipiunt; ibique applicatis nauibus, discessum hostium obseruant.

54. Consul post res confectas, quarum gratia Syracusis substiterat, Pachyno superato, navigationem versus Lilybaeum instituit: omnium quae iis acciderant quos praecedere iusserat, ignarus. Praefectus vero Punicae classis, factus iterum certior a speculatoribus, hostes apparere,

τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑπεικνυμένων, ἀναχθεῖς ἔπλει μετὰ σπεδῆς· βεβλόμενος αὐτοῖς ὡς πλείστον ἀπέχασι τῶν οἰκείων νεῶν συμβαλεῖν. ὁ δ' Ἰκνίος κατιδὼν ἐκ πολλῆ τὸν σόλον τῶν Καρχηδονίων, καὶ τὸ πλῆθος τῶν σκαφῶν, ἔτε συμβαλεῖν τομυῶν. ἔτ' ἐκφυγεῖν ἔτι δυνατὸς ὢν, διὰ τὸ σύνεργος εἶναι τὰς πολεμίας, ἐγκλίνας εἰς τόπος τραχεῖς, καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἐπισφαλῆς, καθαρμίθη, κρίνων αἰρετώτερον ὑπάρχειν, ὅτι δεοίπαθῆναι μᾶλλον, ἢ τοῖς πολεμίοις αὐτάνδρον τὸ σφέτερον στρατόπεδον ὑποχείριον ποιῆσαι. συνιδὼν δὲ καὶ τὸ περίτρη γεγονὸς ὁ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, τὸ μὲν παραβᾶλλεσθαι καὶ προτάγειν τοῖς τοποῖς, ἀπέδοικίαισε· λαβὼν δὲ ἄκραν τινὰ, καὶ προσομιθεῖς ταύτη, μεταξὺ τῶν σόλων ἐτήρει, καὶ προσεῖχε τὸν νῆν ἀμφοτέροις. ἐπιγενομένη δὲ χειμῶνος, καὶ περιστάσεως προφαινουμένης ἐκ τῆς πελάγους ἰσχυροτέρως, οἱ μὲν τῶν Καρχηδονίων κυβερνήται, διὰ τε τὴν τῶν τόπων καὶ τὴν τῆς πράγματος ἑπιείριαν, προορώμενοι τὸ μέλλον, καὶ προλέγοντες τὸ συμβήσμενον, ἔπεισαν τὸν Καρχηδόνια φυγεῖν τὸν χειμῶνα, καὶ κάμψαι τὴν ἄκραν τῆς Παχύνου. πειθέμενος δὲ γενεχῶς, ἔτοι μὲν πολλὰ μοχθήσαντες, καὶ μόλις ὑπεράραντες τὴν ἄκραν, ἐν ἀφάλλῃ καθωρμίθησαν· οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων σόλοι τῆς χειμῶνος ἐπιγενομένης, καὶ τῶν τόπων εἰς τέλος ὑπαρχόντων ἀλμύμων,

magna celeritate in eos progreditur e portu: id agens, ut dum ipsi a suis nauibus absunt quam longissime, cum eis confligeret. Iunius, qui e longo spatio classem Punicam viderat, et ingentem nauium numerum: quum neque dimicare sustineret, neque enadere iam, adeo propinquo hoste, posset: ad loca aspera et prorsus importuosa delfectens, eo naues eiicit. satius enim iudicabat, quemuis subire casum potius quam ut integrum exercitum suum in potestatem hostium traderet. hoc cognito, Poenus acie quidem decertare, et ad loca tam periculosa accedere noluit: sed promontorio quodam occupato, classem illuc applicat. ibique medius inter vtramque Rom. classem, ambas obseruabat, pariter in vtramque intentus. tempestate dehinc coorta, quum manifesto appareret funditus turbatum iri mare: Punici quidem gubernatores, quae erat ipsorum peritia et locorum et rei, procellam imminentem prouidere ac suis praedicere: qui et Cartholoni auctores fuerunt, ut Pachyni promontorium flecteret, ac tempestate se subduceret. id consilium prudenter amplectente Cartholone, Poeni quidem magno cum labore, aegre tandem promontorio superato, naues in tuto collocarunt. at Romanorum classis vtraque a faeuiente tempestate in locis penitus importuosis deprehensa, ita misere confraccta est, ut

ἔτω διεφθάρησαν, ὥς τε μηδὲ τῶν ναυαγίων μηδὲν γενέσθαι χρήσιμον, ἀλλ' ἀμφοτέρως αὐτὰς ἄρδην καὶ παραλόγως ἀχρειωθῆναι.

55. Τῆς δὲ συμβάντος, τὰ μὲν τῶν Καρχηδονίων αὐτοῖς ἀνέκυψε, καὶ πάλιν ἐπιβρέπεσέρας εἶχε τὰς ἐλπίδας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πρότερον μὲν ἐπὶ ποσὸν ἡτυχηκότες, τότε δὲ ὀλοχερῶς ἐκ μὲν τῆς θαλάττης ἐξέβησαν, τῶν δ' ὑπὸ ἄθρων ἐκράτην, Καρχηδόνιοι δὲ τῆς μὲν θαλάττης ἐκυρίεον, τῆς δὲ γῆς ἔχ' ὅλως ἀπῆλπιζον. μετὰ δὲ ταῦτα πάντες μὲν ἐπὶ τοῖς ὅλοις ἐχετλίαζον, οἱ δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τὰ περὶ τὸ Λιλύβαιον στρατόπεδα διὰ τὰ προειρημένα συμπλήματα τῆς γε μὴν προθέσεως ἐκ ἀφίσαντο τῆς κατὰ τὴν πολιορκίαν· ἀλλ' οἱ μὲν ἐχορήγην κατὰ γῆν ἀπροφασίως, οἱ δὲ προσκαρτέρουν ταύτην κατὰ τὸ δυνατόν· ὁ δ' Ἰώνιος ἀνακομισθεὶς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐκ τῆς ναυαγίας, καὶ περιπαθῆς ὢν, ἐγένετο πρὸς τὸ καινοτομησάμεναι καὶ πρῶτον τῶν δεόντων, σπευδάζων ἀναμαχέσασθαι τὴν γεγενημένην περιπέτειαν. διὸ καὶ βραχείας αὐτῶν παρκεπέσης ἀφορμῆς, καταλαμβάνει πραξικοπήσας τὸν Ἐρυκα, καὶ γίνεται τῆς τῆς Ἀφροδίτης ἱερῆ καὶ τῆς πόλεως ἐγγρατῆς. ὁ δὲ Ἐρυξ, ἐπὶ μὲν ὄρος παρὰ θαλάτταν τῆς Σικελίας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἰταλίαν κειμένη πλευρᾷ, μεταξύ Δρεπάνων καὶ Πανόρμου· μᾶλλον δ' ὄχου-

ne tabula quidem vllius vsus e naufragio superaret: sed penitus et supra hominum fidem vtraque corrumperetur.

55. Secundum ista caput iterum exerere | Carthaginensium Respublica atque in spe firmiore esse coepit. at Romani, quorum vires priora quidem mala aliquantum imminuerant, haec vero nouissima clades prorsus infregerat, mari tunc cedentes, omnia in aperto posita late obtinebant: Poenis interim mari dominantibus, neque de terra spei omni renuntiantibus. Enimvero quum post ista infelicem publicae rei statum cuncti lamentarentur; et eos qui Romae erant, et exercitus qui Lilybaeum obsidebant, praecipue angebant clades modo expositae: neque tamen a susceptae obsidionis consilio propterea recedebant. sed contra, et illi absque vlla causatione omnia per terram subministrabant: et hi totis viribus proposito instabant. Iunius vero ad legiones post naufragium reuersus, animi anxius, in eam curam totus incumbere, vt nouo aliquo et memorabili facinore edito acceptum detrimentum sarciret. Itaque leui quadam occasione se offerente, Erycem proditione occupat, et tam Veneris aedem, quam urbem ipsam in potestatem redigit. Eryx mons est ad mare, in eo Siciliae latere quod Italiam spectat, inter Drepana et Panormum: qua Drepana con-

ρὸν καὶ συνάπτον πρὸς τὰ Δρέ-
πανα· μεγέθει δὲ παρὰ πολὺ
διαφέρειν τῶν κατὰ τὴν Σικε-
λίαν ὄρων, πλὴν τῆς Αἴτης.
τάτα δ' ἐπ' αὐτῆς μὲν τῆς κορυ-
φῆς ἕστης ἐκπέδον, κείται τὸ τῆς
Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκινῆς ἱερὸν,
ὅπερ ὁμολογημένως ἐπιφανέστα-
τόν ἐστι τῶν τε πλάτων καὶ τῆ λει-
πῆ προσαίξι τῶν κατὰ τὴν Σι-
κελίαν ἱερῶν. ἡ δὲ πόλις ὑπ'
αὐτὴν τὴν κορυφὴν τέτακται,
πάνυ μακρὰν ἔχουσα καὶ προσάν-
τη πανταχόθεν τὴν ἀνάβασιν.
ἐπί τε δὴ τὴν κορυφὴν ἐπιστή-
σας Φυλακὴν, ὁμοίως δὲ καὶ
τὴν ἐπὶ Δρεπάνων πρόσβασιν,
ἐτήρει Φιλοτίμως ἀμφοτέρως
τὰς τόπους, καὶ μάλλον ἐπὶ τὸν
τῆς ἀναβολῆς ἐτρέπετο κειρὸν·
παπεισμένος ἔτω καὶ τὴν πόλιν
ἀσφαλῶς καὶ τὸ σὺμπαν ὄρος
ὑφ' αὐτὸν ἔξειν.

56. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι μετὰ
ταῦτα στρατηγὸν καταστήσαντες
αὐτῶν Ἀμίλχαν, τὸν Βάρκαν
ἐπικαλούμενον, τέτω τὰ κατὰ τὸν
τόλον ἐνσχεύσαν. ὃς παραλαβὰν
τὰς ναυτικὰς δυνάμεις, ὤρησε
πορθέσων τὴν Ἰταλίαν. ἔτος δ'
ἦν ὀκτωκαίδεκατον τῶ πολέμου.
κατασύρας δὲ τὴν Λοκρίδα, καὶ
τὴν Βρεττανίαν χώραν, ἀπο-
πλέων ἐντεύθειν κατῆρε παντὶ
τῶ στόλῳ πρὸς τὴν Πανορμίτιν,
καὶ καταλαμβάνει τὸν ἐπὶ τῆς
Εἰρικτῆς λεγόμενον τόπον, ὃς
κείται μὲν Ἐρυκος καὶ Πανόρμις
μεταξὺ πρὸς Θαλάττῃ· πολὺ δὲ
τι τῶν ἄλλων δοκεῖ διαφέρειν τό-
πων ἐπιτηδεϊότητι πρὸς ἀσφά-

tingit magis inaccessus, o-
mnes Siciliae montes prae-
ter Aetnam longe superans.
habet hic in vertice plani-
tiam cui immolita est Vene-
ris Erycinae aedes, omnium
sine controuersia, quae tota
hac insula spectantur et di-
uitiis et reliquo cultu longe
clarissima. vrbs sub ipsium
verticem posita est, ascendi-
turque ad illum longa admo-
dum et difficili via. Iunius
igitur, cum in cacumine
montis praesidio imposito,
tum in ea parte qua itur
Drepana, locum utrumque
impenso studio custodiebat,
ad vim differendam potius
inclinans, donec aliqua da-
retur occasio: ratus, se hac
ratione et urbem et montem
totum in potestate sua tuto
retenturum.

56. Post ista Carthaginien-
ses ducem constituunt Amil-
carem cognomento Barcaem,
et classis imperium illi tra-
dunt. qua mox assumpta ad
deuastandam Italiam profici-
scitur. erat is annus belli
huius xviii. hic Locro-
rum et Brutiorum agros po-
pulatus, inde mox in fines
Panormitanorum cum uni-
versa classe appulit: ibique
locum occupauit ad mare si-
tum, inter Erycem ac Pa-
normum, qui dicitur, Supra
carcerem: vulgoque existi-
matur, omnium locorum ef-
se ad castrametandum appo-
sitissimus, et ad fouendum

λειαν στρατοπέδων, ἢ χρονισμῶν. ἐστὶ γὰρ ὄρος περίτομον, ἐξανεση-
 κὸς ἐκ τῆς περικειμένης χώρας εἰς
 ὕψος ἰκανόν. τέτα δὲ ἡ περίμε-
 τρος τῆς ἄνω τεφάνης ἔλείπει
 τῶν ἑκατὸν σταδίων, ὕψ' ἧς περιε-
 χόμενος τόπος ἑυβατος ὑπάρχει
 καὶ γεωργήσιμος, πρὸς μὲν τὰς
 πελαγίαις πνοιᾶς ἐυφυῶς κείμε-
 νος, θανασίμων δὲ θηρίων εἰς τέ-
 λος ἄμοιρος. περιέχεται δὲ κρη-
 μνῶς ἀπροσίτοις ἔντε τῷ κατὰ
 θάλατταν μέρει, ἢ τῷ παρὰ τὴν
 μεσόγειαν παρήκοντος. τὰ δὲ με-
 ταξὺ τῶν ἐστὶν ὀλίγη καὶ βρα-
 χείας δεόμενα καταστνευῆς. ἔχει
 δ' ἐν αὐτῷ καὶ μασόν, ὃς ἅμα μὲν
 ἀπροπόλεως, ἅμα δὲ σκοπῆς ἐυ-
 φυῶς λαμβάνει τάξιν, κατὰ τῆς
 ὑποκειμένης χώρας. κρατεῖ δὲ ἢ
 λιμένος ἐν κίριον πρὸς τὸν ἀπὸ
 Δρεπάνου καὶ Λιλυβαίαι δρόμον
 ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, ἐν ᾧ πληθὺς ὕ-
 δατος ἄφθονον ὑπάρχει. προσό-
 δος δὲ τὰς πάσας ἔχει τρεῖς, τὰς
 δυσχερεῖς· δύο μὲν ἀπὸ τῆς χώ-
 ρας, μίαν δ' ἀπὸ τῆς θαλάττης. ἐν
 ᾧ καταστρατοπεδεύσας παραβό-
 λως Ἀμίλκας, ὡς ἂν μήτε πό-
 λεως οἰκείας, μήτ' ἄλλης ἐλπίδος
 μηδεμιᾶς ἀντεχόμενος, εἰς μέσας
 δὲ τὰς πολεμίας ἐκυτὸν δεδωκώς·
 ὅμως ἔμικρὸς, ἐδὲ τὰς τυχόντας
 Ῥωμαίοις ἀγῶνας, καὶ κινδύνους
 παρεσκεύασε. πρῶτον μὲν γὰρ
 ἐντεῦθεν ὀρμώμενος κατὰ θά-
 λατταν, τὴν παραλίαν τῆς Ἰτα-
 λίας ἐπόρθει μέχρι τῆς Κυμαίων
 χώρας. δευτέρον δὲ κατὰ γῆν πα-
 ραστρατοπεδευσάντων αὐτῷ Ῥω-
 μαίων πρὸ τῆς Πανορμιτῶν πό-

quamvis diu exercitum. mons
 quippe est, praeruptus omni
 ex parte, e circumiecta pla-
 nitie in altum sic satis se at-
 tollens. estque eius ambitus
 in summo fastigio, non minor
 quam M. P. xlii. et quingento-
 rum. medium omne spatium
 pecori alendo et frugibus se-
 rendis aptum est: aduersus
 marinos flatus egregie compa-
 ratum, pestiferarum bestia-
 rum in totum immune: v-
 trimque et a mari et ab ea
 parte qua cohaeret mediter-
 raneis, ita circumdatum prae-
 ruptis ac praecipitibus locis,
 vt ad media interualla parua
 breuique munitione sit opus.
 in hac item planitie tumulus
 affurgit, sic ac natura factus,
 vt arcis vicem obtinere ac
 speculae ad obseruandam sub-
 iectam regionem, queat. ha-
 bet et portum aqua abundan-
 tem, iis opportunum, qui
 Drepano aut Lilybaeo Italiam
 cursu petunt. aditus ad hunc
 montem tres omnino sunt,
 iique oppido difficiles: duo a
 terra: vnus a mari. vbi quum
 ingenti audacia castra munif-
 set Amilcar; (sociam enim
 nullam urbem habens, neque
 spem vllam aliam, in medios
 se hostes dederat:) plurimum
 Romanis negotii faceffit; et
 grauibus illos periculis im-
 plicuit. Nam primum ex eo
 loco nauibus proficiscens, oram
 Italiae ad Cumanorum vsque
 fines deuastabat. deinde au-
 tem, quum non longe castra
 Romani locassent ante Pa-
 normum urbem, interuallo

λας ἐν ἴσῳ πεντε σαδίοις, πολ-
λάς καὶ πικίλλας ἀγῶνας συνεσή-
σατο κατὰ γῆν χερσὸν ἐπὶ τρεῖς
ἐνιαυτός. περὶ ὧν ἕχουόν τε διὰ
τῆς γραφῆς τῶν κατὰ μέρος ἀπο-
δῶναι λόγον.

57. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν
διαφερόντων πυκτῶν, καὶ τοῖς
γενναϊότησι καὶ τοῖς ἐυξείαις, ὅ-
ταν εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτῆ τῆ σεφά-
νυ συγκατασάντες κωρὸν διαμά-
χωνται, πληγὴν ἐπὶ πληγῇ τι-
θέντες ἀδιαπαύσως, λόγον μὲν
ἢ πρόνοιαν ἔχον ὑπὲρ ἐκάστης
ἐπιβολῆς καὶ πληγῆς, ἕτε τοῖς
ἀγωνιζομένοις, ἕτε τοῖς θεωρη-
μένοις ἐστὶ δυνατόν· ἐκ δὲ τῆς
καθόλου τῶν ἀνδρῶν ἐνεργείας καὶ
τῆς ἐκατέρῃ φιλοτιμίας, ἐστὶ καὶ
τῆς ἐμπειρίας αὐτῶν καὶ τῆς
δυνάμεως, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἐυ-
ψυχίας ἱκανὴν ἐννοιαν λαβεῖν·
ἕτω δὲ καὶ περὶ τῶν νῦν λεγο-
μένων στρατηγῶν. τὰς μὲν γὰρ
αἰτίας, ἢ τὰς τρόπους, δι' ὧν ἀνα-
ἐκίστην ἡμέραν ἐποιῶντο κατ'
ἀλλήλων ἐνέδρας, ἀντενέδρας,
ἐπιθέσεις, προσβολὰς, ἕτ' ἂν
ὁ γράφων ἐξαριθμῆμενος ἐφίκοιτο,
τοῖς τ' ἀκέραιον ἀπέραντος,
ἅμα δ' ἀνωφελῆς ἂν ἐκ τῆς ἀνα-
γνωστῆς κρίνοιτο χρεία. ἐκ δὲ
τῆς καθολικῆς ἀποφάσεως περὶ
αὐτῶν καὶ τῆ τέλους τῆς φιλοτι-
μίας, μάλλον ἂν τις εἰς ἐννοιαν
ἔλθοι τῶν προειρημένων. ἕτε
γὰρ τῶν ἐξ ἱστορίας στρατηγημά-
των, ἕτε τῶν ἐκ τῆ κωρῆς, καὶ
τῆς ὑποκειμένης περιστάσεως ἐπι-
νοημάτων, ἕτε τῶν εἰς παρά-
βολον καὶ βίβιον ἀνηκόντων τόλ-

passuum sexcentorum et xxv.
magnas cum illis pugnavit pu-
gnas terrestres, trium ferme
annorum spatio: quae quidem
rei enseri omnes sigillatim non
queunt.

57. Quemadmodum enim in
pugilibus animi corporisque
robore praestantibus usu venit,
cum in certamen de corona
progressi, ictibus subinde ac
sine intermissione repetitis in-
ter se pugnant: ut singularum
petitionum plagarumque ratio-
nem habere, aut eas praevide-
re, neque ipsi qui certant, ne-
que ii qui spectant possint:
sed ex eo quod tandem fuerit
effectum, et ex utriusque per-
vicacia; abunde licet de peri-
tia certandi quam habent, de-
que viribus eorum, atque etiam
de constantia iudicium facere:
sic et in his de quibus sermo
est ducibus res se habet. Nam
causas quidem aut modos, qui-
cus inuicem sibi quotidie insi-
dias struebant, aut structas in
caput auctoris retorquebant,
invasiones et aggressiones, nec
per censere scriptoribus facile
fuerit: et longa taediosaque
res audientibus, quaeque nul-
lam lectoribus utilitatem sit al-
latura, merito iudicetur. sed
ex eo quod in uniuersum de
iis pronuntiatum fuerit, et exitu
quem nacta est illa acris
contentio, melius dictos viros
noicas. etenim neque eorum
strategematum quae ex histo-
riis peti possunt, neque earum
inventionum quas occasio et
instans necessitas suggerunt, ne-
que item eorum quae abruptam

μαν, ἔδεν παρελείφθη. κρίσιν γε μὴν ὀλοχερῆ γενέσθαι διὰ πλείως αἰτίας, ἔχ' οὐδ' ἔην. αἷ τε γὰρ δυνάμεις ἀμφοτέρων ἦσαν ἐφ' ἀμύλλῃ, τά τε κατὰ τῆς χάρακας ὁμοίως ἀπρόσιτα διὰ τὴν ἐχυρότητα, τό τε διάστημα τῶν στρατοπέδων βραχὺ παντελῶς· ὅπερ αἰτίον ἦν μάλιστα τῆς τὰς μὲν κατὰ μέρος συμπλώσεως ἀκαύσεως γίνεσθαι κατ' ἡμέραν, ὀλοχερῆς δὲ συντελεῖσθαι μηδέν. τῆς γὰρ αὐτῆς αἰεὶ συνέβαινε διαφθείρεσθαι κατὰ τὰς συμπλοκάς τῆς ἐν χειρῶν νόμῳ περιπεσόντας. οἱ δ' ἀπαξ εὐθέως ἐγκλίναντες, ἐκ τῆς δεινῆς πάντες ἦσαν ὑπὸ ταῖς αὐτῶν ἀσφαλείαις· καὶ πάλιν ἐκ μεταβολῆς ἐκινδύνεον.

58. Οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ ἀγαθὸς βραβευτῆς ἢ τύχη μεταβιβάσκατα παραβόλως αὐτῆς ἐν τῆ προειρημένῃ τόπῃ καὶ τῆ προϋπάρχοντος ἀθλήματος, εἰς παραβολώτερον ἀγώνισμα, καὶ τόπον ἐλάττω συνέκλεισεν. ὁ γὰρ Ἀμίλλας, τῶν Ῥωμαίων τὸν Ἐουκατηρένταν, ἐπὶ τε τῆς κορυφῆς, καὶ παρὰ τὴν ῥίζαν, καθάπερ εἶπομεν, κατελάβετο τὴν πῆλιν τῶν Ἐρυκινῶν, ἧτις ἦν μετὰ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν πρὸς τῆ ῥίζῃ στρατοπεδευσάντων. ἐξ ἧ συνέβαινε παραβόλως μὲν ὑπομένειν καὶ διακινδυνεύειν πολιορκημένους τῆς τὴν κορυφὴν κατέχοντας τῶν Ῥωμαίων· ἀπίστως δὲ τῆς Καρχηδονίης ἀντέχειν,

et violentam audaciam desiderant, quidquam est praetermissum, in casum tamen vniuersae dimicationis venire, multis de caussis non poterant. nam et vires vtrimque erant pares: et castra pariter ob locorum munitionem inaccessa: et quum vicinis admodum locis considerent, ex eo fiebat vt per partes quidem sine intermissione quotidie concurrerent: at quod in summam totius spei proficeret, nihil patrarent. si quidem ex aequo ambobus eueniebat, vt quoties comminus res gerebatur, illi perirent, qui manum cum hoste conferent: at qui cito aciem semel inclinarent, intra suas munitiones recepti, extra periculum erant, et in hostem denuo conuersi dimicabant.

58. Sed enim Fortuna, tanquam brabeuta bonus e dicto loco et certato aliquamdiu certamine audacter translatus, in certamen aliud longe periculosius, ac locum breuiorem eos conclusit. Custodiebant Romani Erycem, praesidio vertici imposito, et ad radices montis, sicut diximus. Hamilcar Erycinorum urbem inter ipsum verticem et eos qui in imo monte confederant sitam, occupat. inde eueniebat, vt Romani qui summum fastigium tenebant, ab hoste obsessi mira animi praesentia, quaeuis aspera sufferrent et pericula omnia subirent: Carthaginienfes vero supra hominum fidem ipsi quoque ho-

τῶν τε πολεμίων πανταχόθεν προσκειμένων, καὶ τῶν χορηγιῶν ἢ ῥαδίως αὐτοῖς παρακομιζομένων, ὡς ἂν τῆς θαλάττης κατ' ἓνα τόπον καὶ μίαν πρόσθον ἀντεχομένοις. ἢ μὴν ἀλλὰ πάλιν ἐν ταῦτα πάσις μὲν ἀμφοτέροι ταῖς πολιορκητικαῖς ἐπινοαῖς καὶ βίαις χρησάμενοι κατ' ἀλλήλων, πᾶν δὲ γένος ἐνδείας ἀναχόμενοι, πάσης δὲ ἐπιθέσειω καὶ μάχης πείραν λαβόντες τέλος, ἔχως Φάβιος Φρσίν, ἐξεδυνατῆντες καὶ περικακῆντες, ἀλλ' ὡς ἂν ἀπαθείς καὶ ἀήτητοί τινες ἄνδρες, ἱερὸν ἐποίησαντο γέφανον. πρότερον γὰρ ἐκείνους ἀλλήλων ἐπικρατήσαι, καί περ δύο ἔτη πάλιν ἐν τῷ τῷ τόπῳ διαγωνισαμένους, δι' ἄλλη τρόπῳ συνέβη λαβεῖν τὸν πόλεμον τὴν κρίσιν. τὰ μὲν ἦν παρὶ τὸν Ἐρυκα, καὶ τὰς πεζικὰς δυνάμεις, τοιαύτην ἔχε διάθεσιν. τὰ δὲ πολιτεύματα ἦν ἀμφοτέρων παραπλήσια τοῖς ψυχουμαχῆσι τῶν εὐγενῶν ὀρνίθων. ἐκείνοί τε γὰρ πολλὰς ἀπολωλεκότες τὰς πτέρυγας διὰ τὴν ἀδυναμίαν, αὐτῇ δὲ τῇ ψυχῇ μένοντες ἐμβάλλουσι τὰς πληγὰς, ἕως ἂν αὐτομάτως ποτὲ περιπεσόντες αὐτοῖς, καὶ ῥαδίως ἀλλήλων διαδράξωνται, καί τετα τότε γενομένη συμβῶν τὸν ἕτερον αὐτῶν προπεσεῖν. οἷτε Ῥωμαῖοι καὶ Καρχηδόνιοι κάμνοντες ἤδη τοῖς πόνοις διὰ τὴν συνέχειαν τῶν κινδύνων, εἰς τέλος ἀπῆλθον, τήν τε δύναμιν παρολέλυτο καὶ ταρεῖντο διὰ τὰς πολυχρονίας εἰσφορὰς καὶ δαπάνας.

minum fidem ipsi quoque hostibus undique prementibus resisterent: accedente etiam comineatum difficultate, quod uno dumtaxat loco, et unico aditu maris usum retinerent. verum heic quoque postquam omnibus artibus quibus expugnari vrbes solent, omni- que violentia alii aduersus alios vsi essent, inopiae nullum non tolerassent genus, omnis denique inuasionis et pugnae periculum fecissent: tandem, non, vt Fabius ait, exhaustis viribus et victi malis, sed vt viri quidam nullo malorum sensu praediti atque inuicti, hieram fecerunt. prius enim quam alii alios vince- rent. (etsi per biennium item continuum eodem loco certatum est ab ipsis) accidit, vt alia ratione quadam finis bello imponeretur. igitur, quod ad Erycem, et copias terrestres, hic status rerum erat. Ipsae enim uero ciuitates illae erant ambae similes gallis gallina- ceis, qui maioribus animis decertant quam viribus. nam et hi per saepe propter virium imbecillitatem alis multati, solis animis resistentes, plagas inferunt: donec tandem sponte sua congressi, facile sese in- vicem vellicant: vt ex eo concidere alteri ante alterum contingat. et Romani quoque ac Carthaginenses, laboribus iam defatigati propter continua certamina, ad vltimum despera- tionis iam venerant, viribus solutis ac remissis ob tot annorum erogationes atque impensas.

59. Ὀμόως δὲ Ῥωμαῖοι ψυχουαρχῶντες, καὶ περ ἔτη χεδὸν ἤδη πέντε τῶν κατὰ θαλάτταν πραγμάτων ὀλοχερῶς ἀφελήκοτες, διὰ τε τὰς περιπετείας, καὶ δι' αὐτὸ τὸ πεπεισθαι δι' αὐτῶν τῶν περὶ τῶν δυνάμεων κρίνειν τὸν πόλεμον· τότε συνορῶντες, ἢ προχωρῶν αὐτοῖς τὸ ἔργον κατὰ τὰς ἐπιλογισμὰς, καὶ μάστιχα διὰ τὴν τόλμαν τῆς τῶν Καρχηδονίων ἡγευμένος, ἐκριναν τὸ τρίτον ἀντιποιήσασθαι τῶν ἐν ταῖς ναυτικαῖς δυνάμεσιν ἐλπίδων, ὑπολαμβάνοντες διὰ τῆς ἐπινοίας ταύτης, εἰ καιρίως ἄψαιτο τῆς ἐπιβολῆς, μόνως αὖ ἔτι περὶ ἐπιτείνου τῶν πολέμων συμφέρον. ὃ καὶ τέλος ἐποίησαν. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐξεχώρησαν τῆς θαλάττης, εἴξαντες τοῖς ἐκ τῆς τύχης συμπλώμασι· τὸ δὲ δεύτερον ἐλαττωθέντες τῇ περὶ τὰ Δρέπανα ναυμαχίᾳ· τότε δὲ τρίτην ἐποιῶντο ταύτην τὴν ἐπιβολήν, δι' ἧς νικήσαντες, καὶ τὰ περὶ τὸν Ἐρυκα στρατόπεδα τῶν Καρχηδονίων ἀποκλείσαντες τῆς κατὰ θαλάτταν χορηγίας, τέλος ἐπέδησαν τοῖς ὅλοις. ἦν δὲ τῆς ἐπιβολῆς τὸ πλεῖστον ψυχουαρχία. χορηγία μὲν γὰρ ἀχ' ὑπῆρχε πρὸς τὴν πρόθεσιν ἐν τοῖς κοίνοις. ἢ μὴν ἀλλὰ διὰ τὴν προεσῶτων ἀνδρῶν εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν καὶ γενναϊότητα, προσευρέθη ἢ πρὸς τὴν συντέλειαν. κατὰ γὰρ τὰς τῶν βίων εὐκαιρίας κατ' ἓνα καὶ δύο καὶ τρεῖς ὑφίσταντο παρέξειν πεν-

59. Et tamen Romani animorum peruicaciam retinentes: etsi annis ferme iam quinque mari in totum abstinerant: partim aduersis coacti: partim etiam illa spe ducti, quod terrestribus copiis finem bello posse imponi sibi persuaserant: tunc cum animaduenterunt suum illud consilium exitum qualem ipsi autumauerant non habere: obstante cumprimis Poeni ducis virtute: tertio decreuerunt in naualibus apparatusibus spem victoriae sibi esse ponendam. existimabant enim hoc demum consilio, si modo rite inceptum curarent, nec villo alio, finem ex vsu suo posse bello imponi. quod et tandem fecerunt. nam primo quidem mari cesserunt, aduersa fortuna coacti: iterum vero clade accepta praelio nauali ad Drepana: tertio tunc id consilium repetebant, per quod deuicto hoste, postquam Carthaginienensium exercitum, qui ad Erycem erat, maritimis commeatibus interclusissent, summae rei finem imposuerunt. ceterum ad hoc inceptum Romanos impellebat animorum peruicacia, potius quam res vlla alia. nam publicam quidem pecuniam ad id quod parabant, in aerario habebant nullam: sed ea tum erat generositas, et in Remp. munificentia eorum a quibus administrabatur, vt amplius etiam quam opus esset pecuniae adinueniretur. nam pro modo facultatum singuli, aut bini, vel etiam terni vnam quinqueremem

τήρη κατηρτισμένην, ἐφ' ᾧ τὴν
 δεκάτην κομίζονται κατὰ λόγον
 τῶν πραγμάτων προχωρησάν-
 των. τῶ δὲ τοιούτῳ τρόπῳ τά-
 ξως ἐτοιμαθέντων διακοσίαι
 πλοίουν πεντηρικῶν, ἃν ἐποίη-
 σαντο τὴν ναυπηγίαν πρὸς πα-
 ράδειγμα τὴν τῷ Ῥοδίῳ ναῦν
 μετὰ ταῦτα στρατηγὸν καταστή-
 σαντες Γαῖον Λυτάτιον ἐξέπεμ-
 ψαν ἀρχομένης τῆς θέρους· ὃς
 καὶ παραδόξως ἐπιφανεῖς τοῖς
 κατὰ τὴν Σικελίαν τόποις, τὸν
 τε περὶ τὸ Δρέπανον λιμένα
 κατέχευε, καὶ τὸς περὶ τὸ Λιλύ-
 βιον ὄρμας· παντὸς ἀνακεχω-
 ρητός· εἰς τὴν οἰκίαν τῶ τῶν
 Καρχηδονίων ναυτικῶν συνησά-
 μενος δὲ περὶ τὴν ἐν τῷ Δρεπά-
 νῳ πόλιν ἔργα, καὶ τὰ ἅλα πρὸς
 τὴν πολιορκίαν παρασκευασάμε-
 νος, ἅμα μὲν ταύτη προσκαρ-
 τέρει τὰ δυνατὰ ποιῶν· ἅμα δὲ
 προορώμενος τὴν παρσίαν τῆ
 Καρχηδονίων στόλῃ, καὶ μνημο-
 νεύου τῆς ἐξ ἀρχῆς πρόθεσεως,
 ὅτι μόνως δύναται διὰ τῶ κατὰ
 θάλατταν κινδύνῃ κρίσεως τὰ
 ἔλαττερον· ἐκ ἀχρεῖον, εἰδ' ἀρ-
 γὸν εἶα γίνεσθαι τὸν χρόνον·
 ἀλλ' ἀν' ἐκάστην ἡμέραν ἀναπί-
 ρας καὶ μελέτας ποιῶν τοῖς πλη-
 ρώματιν οἰκείως τῆς ἐπιβολῆς,
 τῇ δὲ λοιπῇ τῇ κατὰ τὴν διαί-
 ταν ἐπιμελείᾳ προσκαρτερῶν,
 ἀθλητὰς ἀπετέλεσε πρὸς τὸ
 προκείμενον ἐν πάνυ βραχεῖ
 χρόνῳ τὸς ναύτας.

60. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, παρὰ
 τὴν ὑπόνοιαν προσπεσόντος αὐ-
 τοῖς τῶ πεπλαυκέναι στόλῳ τὸς

cum omni suo instrumento
 praebendam suscipiebant: id-
 que ea lege, ut, rebus ex sen-
 tentia confectis, sumptus reci-
 perent. hoc collationis genero
 paratis quinqueringibus ducen-
 tis; quarum fabricam institue-
 runt ad exemplar illius qua
 Rhodium illum dicebamus u-
 sum: post haec C. Lutatium
 Cos. classi praesse atque ini-
 tio aestatis proficisci iubent.
 is ex inopinato in Sicilia ap-
 parens, postquam uniuersae Pu-
 nicae naues domum recesser-
 rant, et portum ad Drepana,
 et stationes ad Lilybaeum oc-
 cupauit: deinde circa Drepa-
 na oppitum opera molitus,
 aliaque ad oppugnationem ne-
 cessaria: simul urbem hanc
 obsidione pro virili premebat:
 et qui futurum prouideret, ut
 paullo post cum classe occur-
 rerent Poeni: eius etiam me-
 minisset quod ab initio huius
 expeditionis propositum fue-
 rat: non aliter uniuersum bel-
 lum terminari posse, quam na-
 vali praelio: nullam temporis
 partem frustra et in otio peri-
 re sibi sinebat: sed quotidie
 nauales socios ea tentare, et
 in iis se exercere iubens,
 quae suis inceptis conduce-
 rent: tum etiam reliqua dis-
 ciplina eos cum cura imbu-
 ens, breui spatio rudes nau-
 tas peritos certatores eorum
 agonum qui subeundi erant,
 reddidit.

60. Poeni praeter spem co-
 gnito Romanos classem habere
 in mari, atque illud denuo sibi

Ῥωμαῖος,

Ρωμαίους, καὶ πάλιν ἀντιποιεῖ-
 θαι τῆς θαλάττης, παραυτίκα
 κατήρτιζον τὰς ναῦς· καὶ πληρώ-
 σαντες σίτη καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτη-
 δείων, ἐξέπεμπον τὸν στόλον, βε-
 λόμενοι μὴδὲν ἐλλείπειν τὰ περὶ
 τὸν Ἐρυκα στρατόπεδα τῶν ἀναγ-
 καίων. κατέστησαν δὲ καὶ στρατη-
 γὸν ἐπὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως
 Ἄννωνά· ὃς ἀναχθεὶς καὶ πατά-
 ρας ἐπὶ τὴν Ἰερὰν καλαμῆνυ
 νῆτον, ἔσπευδε τὰς πολεμίας λα-
 θῶν, διακομισθῆναι πρὸς τὸν Ἐ-
 ρυκα, καὶ τὰς μὲν ἀγοράς ἀποδέ-
 θαι, καὶ κηφίσαι τὰς ναῦς. προσ-
 λαβὼν δὲ ἐπιβάτας ἐκ τῶν μισθο-
 φόρων τὰς ἐπιτηδεύς, καὶ Βάρ-
 καν μετ' αὐτῶν, ἔτω συμμίσγειν
 τοῖς ὑπεναντίοις. ὁ δὲ Λυτάτιος
 συνεὶς τὴν παρεσίαν τῶν περὶ τὸν
 Ἄννονα, καὶ συλλογισάμενος τὴν
 ἐπίνοιαν αὐτῶν, ἀνκλαβὼν ἀπὸ
 τῆ περὶ στρατεύματος τὰς ἀρί-
 στας ἀνδρας, ἐπλευσε πρὸς τὴν
 Αἴγισαν νῆσον τὴν πρὸ τῆ Λιλυ-
 βείας κειμένην. πάντα ὅσα παρα-
 κλέσας τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ
 τὰς δυνάμεις, δισάφει τοῖς κυ-
 βερνήταις ὡς ἐσομένης εἰς τὴν
 αἴριον ναυμαχίας. ὑπὸ δὲ τὴν
 ἑωθινήν, ἤδη τῆς ἡμέρας ὑποφω-
 νέσης, ὄρων τοῖς μὲν ἐναντίοις φο-
 ρὸν ἀνεμὸν καταρρέοντα, καὶ λαμ-
 πρὸν, σφίσι δὲ διχερηθὴ γινόμενον
 τὸν ἀνάπλεν πρὸς ἀντίον τὸ πνεῦ-
 μα, κούλης καὶ τραχείας ἕσης τῆς
 θαλάττης· τὸ μὲν πρῶτον ἐπιφέρει
 τί δεῖ χρῆσθαι τοῖς παρῶσι· συλ-
 λογιζόμενος δὲ, ὡς εἰν μὲν πα-
 ραβάλλεται χειμῶνος ὄντος, πρὸς
 Ἄννονα ποιήσεται τὸν ἀγῶνα,

ire assertum: naues extem-
 plo instrunt: easque anno-
 na et omnibus rebus neces-
 sariis oneratas in hostem mit-
 tunt: omni studio id agen-
 tes, ne qui ad Erycem erant
 exercitus vlla re egerent.
 dux classis Punicae praefici-
 tur Hanno: qui e portu Hie-
 ronneseum delatus, ad Ery-
 cem, priusquam hostes anim-
 aduerterent, appellere ma-
 gnopere contendebat: vt com-
 meatibus expositis, et nauibus
 onere leuatis, deinde as-
 sumtis in classarium militem
 idoneis quibusque mercena-
 riorum, atque in his Barca,
 posset cum hoste configere.
 Lutatius vero Hannonis co-
 gnito aduentu, quid in ani-
 mo ille haberet facile con-
 iiciens, fortissimum quemque
 e pedestribus copiis assumit,
 et insulam Aegusam, (Aegae-
 tes vocant alii:) Lilybaeo
 oppositam petit. ibi pro
 tempore milites allocutus,
 sequenti die praelium nauale
 commissum iri gubernato-
 ribus denuntiat. mane vero
 illucescente iam die, videns
 Lutatius, secundum hostibus
 ac prosperum flare ventum:
 suis vero difficilem nauigatio-
 nem futuram ventis aduersis,
 et mari modo debiscente,
 modo asperius intumente:
 haerere primo anceps animi,
 et quid consilii caperet in-
 certus: sed reputans, si per
 tempestatem periculi aleam
 subiret, cum Hannone tan-
 tum rem sibi futuram, et iis
 quas adducebat naualibus co-

καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ναυτικάς
δυνάμεις, καὶ προσέτι γέμοντα
τὰ σκάφη· εἰάν δὲ τῆσῶν ἐν-
δίαυ, καὶ καταμελῶν ἕαση δια-
ραὶ καὶ συμμίξαι τοῖς στρατοπέ-
δοις τῆς πολεμίας, πρὸς τε τὰς
ναῦς ἐυκινήτης καὶ κενηφισμέ-
νας ἀγωνιῶνται, πρὸς τε τῆς ἀρί-
στης ἀνδρας τῶν ἐκ τῆ περὶ στρα-
τευμάτων, τὸ δὲ μέγιστον πρὸς
τὴν Ἀιλίαν τόλιμαν, ἧς ἔθεν
ἦν τότε Φεβρώτερον. εἰὸ περ
ἔκρινε μὴ παύσασθαι τὸν ἐνεσῶτα
κικρόν. συνδῶν δὲ τὰς τῶν πο-
λεμίων ναῦς ἰσοδρομάσας, ἀνή-
γετο μετὰ σπάδης. τῶν δὲ πλη-
ρωμάτων ἐυχερῶς ἀναφερόντων
τὸν κλύδωνα ταῖς ἐνεξίαις, τα-
χίως ἐπὶ μίαν ἐκτείναν ναῦν,
ἀντίπρᾶρον κατέστησε τοῖς πολε-
μίοις τὸν σόλον.

61. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι κατι-
δόντες τὸν διάπλου αὐτῶν προ-
κατέχοντας τὰς Ῥωμαίους, καθ-
ελόμενοι τῆς ἰσῆς, καὶ παρα-
καλέσαντες κατὰ ναῦν σφᾶς αὐ-
τῆς, συνέβηλον τοῖς ὑπεναντί-
οις. τῆς δ' ἐκατέρων παρασκευῆς
τὴν ἐναντίαν ἐχέσης διάθεσιν
τῇ περὶ τὸ Δρέπικνον γενομένη
ναυμαχία, καὶ τὸ τέλος ἐκά-
τερον τῆς μάχης εἰκότως ἐυκυ-
τίον ἀπέβη. Ῥωμαῖοι μὲν γὰρ
τὴν τε ναυπηγίαν κατεϊλήφεσαν,
καὶ τὰ βάρη πάντα χωρὶς τῶν
πρὸς τὴν ναυμαχίαν ἐπιτηδείων
ἔξετίθεντο, τὰ τε πληρώμα-
τα συγκεκροτημένα διαφέρασαν
αὐτοῖς τὴν χρεῖαν παρείχετο.
τῆς τ' ἐπιβάτας κατ' ἐπιλογὴν
ἀνδρας ἀπαρχωρήτης ἐκ τῶν

pilis: ac praeterea, oneratis
commentu nauibus: sin exspe-
ctaret donec defaciret tempe-
stas, et ignauia sua committe-
ret, vt traicepent hostes et
cum veterano exercitu se con-
iungerent: certamen sibi cum
nauibus futurum celeritate
praestantibus, onere iam leua-
tis: nec non lectissimo e terre-
stribus copiis milite: et quod
maximum erat, cum Amilcaris
audacia, qua nihil tum fuit terri-
bilius. statuit igitur praesentem
occasionem non praetermitte-
re. mox conspicatus hostium
naues plenis velis ferri, protin-
us e portu soluit. et quum fa-
cile nautica ministeria fluctus
superarent, quod erant corpo-
ribus validis ac bene curatis,
nauibus in vnum ordinem lon-
gum cito directis, classem in
frontem instruit.

61. Carthaginenses, vbi
praelusum sibi a Romanis
transitum sentiunt, velis con-
tractis, mutuisque adhortatio-
nibus in suis quisque vfi nauibus,
cum Romanis confingunt.
quoniam autem vtriusque ex-
ercitus apparatus contrario mo-
do se habebat atque in praelio
circa Drepana commisso: exi-
tum quoque illi contrarium
merito ambo sunt nacti. nam
Romani, artem primum con-
struendi naues didicerant: de-
inde onera omnia, quorum nul-
lus ad pugnam futurus erat v-
sus, deposuerant: tum autem
remiges probe exercitati ope-
ram in eo praelio egregiam
nauauerunt: postremo sele-
ctos e copiis pedestribus pro-

πεζικῶν στρατοπέδων εἶχον. περὶ δὲ τὰς Καρχηδονίους, τάναντία τῆτοις ὑπῆρχον. αἱ μὲν γὰρ νῆες γέμισται, δυσρήτως διέκειντο πρὸς τὸν κίνδυνον. τὰ δὲ πληρώματα τελέως ἦν ἀνάσκητα, καὶ πρὸς καιρὸν ἐμβεβλημένα. τὰ δ' ἐπιβατικά, νεοσύλλογα καὶ πρωτόπειρα πάσης κακοπαθείας καὶ παντὸς δεινῆ. διὰ γὰρ τὸ μηδέποτε ἂν ἔτι τὰς Ῥωμαίους ἐλπίσαι τῆς θαλάττης ἀντιποιήσασθαι, καταφρονήσαντες, ὀλιγόρον τῶν ναυτικῶν δυνάμεων. τοιγαρῆν ἅμα τῶ συμβαλεῖν κατὰ πολλὰ μέρη τῆς μάχης ἐλαττέμενοι, ταχέως ἐλείφθησαν· καὶ πεντήκοντα μὲν αὐτῶν ναῦς κατέδυσαν, ἑβδομήκοντα δ' ἐάλωσαν αὐτανόροι. τὸ δὲ λοιπὸν πλήθος ἐπαράμενον τὰς ἰσθμὸς καὶ κατεβῶσαν, αὐθις ἀπεχώρει πρὸς τὴν Ἰεράν νῆσον, εὐτυχῶς καὶ παραδόξως ἐκ μεταβολῆς αὐτοῖς πρὸς τὸν δέοντα καιρὸν τῆ πνεύματος συνεργήσαντος. ὁ μὲν δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ἀποπλεύσας πρὸς τὸ Ἀιλύβαιον καὶ τὰ στρατόπεδα, περὶ τὴν τῶν αἰχμαλώτων πλοίων καὶ τῶν σωματῶν οἰονομίαν ἐγίνετο μεγάλην ἔσαν. ἔ γὰρ πολὺ τῶν μυρίων ἔλειπε σωματῶν τὰ ληφθέντα ζωφρέια κατὰ τὸν κίνδυνον.

62. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι προσπεσῆς αὐτοῖς ἀπροδοκῆτως τῆς ἡτῆς, ταῖς μὲν ὁρμαῖς καὶ ταῖς φιλοτιμίαις ἀκμὴν ἔτοιμοι πολεμεῖν ἦσαν, τοῖς δὲ λογισμοῖς ἐξήπόρου. ἄτε γὰρ χρηγαῖν ἔτι ταῖς ἐν Σικελίᾳ δυνάμεσιν

pugnatores, cedere nescios, Romani habebant. apud Pœnos contraria his omnia: naues onustae, ad certamen inhabiles: remiges penitus rudes et pro tempore nauibus impositi: miles classarius tiro, et qui militiae labores duros ac terrores tum primum experiebatur. nam qui fatis acceptum haberent. Romanos de asserendo sibi mari nunquam cogitaturos, contemptim et negligenter navales copias curabant. itaque ergo quum multis rebus inferiores essent Romanis, primo statim congressu facile superati sunt: demersis nauibus ipsorum L. captis cum ipsis vectoribus, LXX. reliqua multitudo passis velis et secundo vento tumentibus Hieronnesum repetierunt: raro felicitatis exemplo ventorum flatu ex inopinato mutante, et praesenti ipsorum necessitati se accommodante. Romanus Cos, Lilybaeum ad exercitum profectus, captarum nauium et captiuorum curam habebat: in quo non parum illi negotii fuit: neque enim multo pauciores erant decem millibus, qui in praelio viui capti fuerant.

62. Carthaginieneses nuntio de hac clade praeter opinionem accepto, animis illi quidem et aemulatione gloriae prompti ad bellum gerendum aequae ac prius erant: sed rationem eius gerendi inire nullam poterant. nam subministrare necessaria

οἳ τε ἦσαν, κρατύντων τῆς
 θαλάττης τῶν ὑπεναντίων. ἀ-
 πογνόντες δὲ ταῦτα, καὶ προ-
 δόται τρόπον τινα γινόμενοι,
 ποίους χερσίν, ἢ ποίοις ἡγεμό-
 σι πολεμῆσαιεν, ἢ ἔτιχον. διό-
 περ ὁξέως διακτενψάμενοι πρὸς
 τὸν Βάρκα, ἐπέτραψαν ἐκείνῳ
 περὶ τῶν ὄλων. ὁ δὲ καὶ λίαν
 ἐποίησεν ἔργον ἡγεμόνος ἀγα-
 θῆ καὶ Φρονίμου. μέχρι μὲν
 γὰρ ἐκ τῶν κατὰ λόγον ἦν τίς
 ἐλπίς ἐν τοῖς ὑποκειμένοις,
 εἴδον τῶν προκαβόλων ἢ δεινῶν
 δοκούντων εἶναι παρέλειπεν,
 ἀλλὰ πάσας τὰς τῆ νικῆν ἐν
 τῷ πολεμῆν ἐλπίδας, εἰ καὶ
 τις ἄλλος ἡγεμόνων ἐξήλεξε.
 ἅπειδ' ἔτι δὲ περιέστη τὰ πράγμα-
 τα, καὶ τῶν κατὰ λόγον ἔθεν
 ἅτι κατελείπετο, πρὸς τὸ σώ-
 ζειν τῆς ὑποταγόμενης, πάνυ
 γενεχῶς καὶ πραγματικῶς ἔ-
 ξας τοῖς παρῶσιν, ὑπὲρ σπεν-
 δῶν καὶ διαλύσεων ἐξαπέστειλε
 πρεσβευτάς. τῆ γὰρ αὐτῆ νο-
 μισέον εἶναι ἡγεμόνος, τὸ δύνα-
 σθαι βλέπειν, τόν τε τῆ νικῆν,
 ὁμοίως δὲ καὶ τὸν τῆ λείπεσθαι
 καιρόν. τῆ δὲ Λυτατίῃ προ-
 θύμως δεξαμένη τὰ παρακα-
 λήματα, διὰ τὸ συνειδέναί τοις
 σφιδέροις πράγμασι τετρυμμέ-
 νοις καὶ κήμυσιν ἤδη τῷ πο-
 λέμῳ, συνέβη τέλος ἐπιθεῖναι
 τῇ διαφορᾷ, τοιούτων τινῶν
 συνθηκῶν διαγραφείσων. ΕΠΙ
 ΤΟΙΣΔΕ ΦΙΛΙΑΝ ΕΙ-
 ΝΑΙ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΟΙΣ
 ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΟΙΣ, ΕΑΝ
 ΚΑΙ ΤΩ, ΔΗΜΩ, ΤΩΝ

Siciliensi exercitui, mare hosti-
 bus tenentibus, non amplius
 poterant. horum autem salute
 desperata, et quodammodo a se
 prodita, neque milites neque
 duces ad bellandum sibi supere-
 rare intelligebant. ad Barcam
 igitur magna diligentia mit-
 tunt, summamque rerum il-
 li permittunt. quo tempore
 Barca prudentis et cari ducis
 officio luculente functus est.
 nam quamdiu rebus Carthagi-
 nensium spem superessie ali-
 quam ratio probabilis suadebat,
 nihil est ab eo ne eorum quid-
 em praetermissum, quae vel
 cum temeraria audacia et prae-
 senti periculo coniuncta existi-
 mantur, sed omnes victoriae
 spes, si quis vnquam dux alius,
 bellando tentavit: vbi vero in
 contrarium fortuna vertit, et
 iam omnia erant exhausta quae
 ratio suggerebat: tum ille de
 eorum, quibus praeerat, salute
 sollicitus, praesenti tempo-
 rum conditioni cedens plane
 sapienter et pro eo rerum usu
 quem habebat, legatos de foe-
 dere ac pace ad Cos. misit. eius-
 dem namque prudentiae existi-
 mandum est, et vincendi tem-
 pus posse perspicere, et ceden-
 di victoria. Lutatio grata cum
 primis ea res accidit, vt ei,
 qui attritas hoc bello populi
 Rom. opes suisque iam graue
 id onus esse, probe sciret. ita
 finis tandem controuersiarum
 est factus. Pacis conditiones in
 hunc fere modum sunt scriptae.
 AMICITIA CARTHAGI-
 NIENSIBVS CVM RO-
 MANIS, SI ITA POPVLO
 ΡΩΜΑΙ-

ΡΩΜΑΙΩΝ ΣΥΝΔΟ-
ΚΗ· ΕΚΧΩΡΕΙΝ ΣΙ-
ΚΕΛΙΑΣ ΑΠΑΣΗΣ ΚΑΡ-
ΧΗΔΟΝΙΟΥΣ, ΚΑΙ ΜΗ
ΠΟΛΕΜΕΙΝ ΙΕΡΩΝΙ,
ΜΗΔ' ΕΠΙΦΕΡΕΙΝ ΟΠΛΑ
ΣΤΡΑΚΟΥΣΙΟΙΣ, ΜΗ-
ΔΕ ΤΩΝ ΣΤΡΑΚΟΥ-
ΣΙΩΝ ΣΥΜΜΑΧΟΙΣ.
ΑΠΟΔΟΥΝΑΙ ΚΑΡΧΗ-
ΔΟΝΙΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΙΣ
ΧΩΡΙΣ ΛΥΤΡΩΝ ΑΠΑΝ-
ΤΑΣ ΤΟΥΣ ΑΙΧΜΑ-
ΛΩΤΟΥΣ· ΑΡΓΥΡΙΟΥ
ΚΑΤΕΝΕΓΚΕΙΝ ΚΑΡ-
ΧΗΔΟΝΙΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΙΣ
ΕΝ ΕΤΕΣΙΝ ΕΙΚΟΣΙ
ΔΙΣΧΙΛΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟ-
ΣΙΑ ΤΑΛΑΝΤΑ ΕΤΒΟΙΚΑ.

63. Τύτων δ' ἐπανεχθέντων
εἰς τὴν Ῥώμην, ἡ προσεδέξατο
τὰς συνθήκας ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐξαπέ-
σειλεν ἄνδρας δέκα τὰς ἐπισκεψο-
μένους ὑπὲρ τῶν πραγμάτων. οἱ
καὶ παραγενόμενοι, τῶν μὲν ὄ-
λων ἔδεν ἔτι μετέθηναν, βρα-
χεία δὲ προσετέτειναν τὰς Καρ-
χηδονίους. τόν τε γὰρ χρόνον τῶν
Φόρων ἐποίησαν μείονα· χίλια τε
τάλαντα προσθέντες, τῶν τε
νήσων ἐκχωρεῖν Καρχηδονίους
προσεπέταξαν, ὅσαι μεταξὺ τῆς
Ἰταλίας κείνται καὶ τῆς Σικελίας.
ὁ μὲν ἔν Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδο-
νίοις συστάς περὶ Σικελίας πόλε-
μος, ἐπὶ τοιαύτοις καὶ τοιαύτον ἔχε
τὸ τέλος· ἔτη πολυηθεῖς εἴκοσι
καὶ τέτταρα συνεχῶς· πόλεμος
ἂν ἡμεῖς ἴσμεν ἀποῆ μαθόντες,
πολυχρονώτατος καὶ συνεχέστα-
τος καὶ μέγιστος. ἐν ᾧ χωρὶς τῶν

ROMANO VIDEATUR, HIS
LEGIBVS ESTO. POE-
NI VNIVERSA SICI-
LIA EXCEDVNTO. CVM
HIERONE BELLVM NE
GERVNTO. SYRACVSA-
NOS ARMIS NE PETVNT-
TO, NEQVE SYRACV-
SANORVM SOCIOS. CA-
PTIVOS OMNES SINE
PRETIO CARTHAGI-
NIENSES ROMANIS
REDDVNTO. ARGENTI
TALENTA ENBOICA
BIS MILLE ET DVCEN-
TA IN ANNOS XX.
ROMANIS POENI
PENDVNTO.

63. His conditionibus Ro-
mam perlatis, quum pacem
non probasset populus Rom.
decem legatos ad res inspici-
endas misit, qui vt venere, de
summa eorum quae conuene-
rant nihil mutarunt: leges
tantum Poenis impositas non-
nihil intenderunt. tempus
namque pensionum tributi co-
arctarunt: talenta mille ad
summam adiecerunt: et om-
nibus insulis quotquot sunt
inter Italiam atque Siciliam,
excedere iusserunt. His igitur
legibus atque hoc modo
finitum est bellum inter Roma-
nos et Carthaginieneses de Sici-
liagestum, postquam annos
continuos xxiv. durasset. bel-
lum omnium, quae fando acco-
pimus, longissimum, minime in-
terminisum, denique maximum.
quo quidem, vt reliqua certami-

λοιπῶν ἀγάνων καὶ παρασκευῶν, καθάπερ ἔποιεν ἀνώτερον, ἄπξι μὲν οἱ συνάμωφ πλείοσιν ἢ πεντακοσίοις, πάλιν δὲ μικρῶ λείψουσιν ἑπτακοσίοις σκάδασι πεντηρικοῖς ἐναυμάχησαν πρὸς ἀλλήλους. ἀπέβαλον γε μὲν Ῥωμαῖοι μὲν ἐν τῷ πολέμῳ τῶν πατήρων μετὰ τῶν ἐν ταῖς ναυαγίαις διαφθαρσιτῶν, εἰς ἑπτακοσίας· Καρχηδόνιοι δὲ εἰς πεντακοσίας. ὡς τε τὰς θανατίζοντας τὰς Ἀντιγόνου καὶ Πτολεμαίου καὶ Δμητρίου ναυαγίας, καὶ τὰς σόλους, εἰκότως ἂν περὶ τέτων ἰσσηρῶντας ἐκπεπληχθῶσι τὴν ὑπερβολὴν τῶν πράξεων. εἰ δὲ τις βληθεῖη συλλογίσασθαι τὴν διαφορὰν τῶν πεντηρικῶν πλοίων πρὸς τὰς τριήρεις, αἷς οἷτα Πέρσαι πρὸς τὰς Ἑλλήνας, ἢ πάλιν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι πρὸς ἀλλήλους ἐναυμάχων· εἴδ' ἂν καθόλου δυναθεῖη τηλικαύτως δυνάμεις εὐρεῖν ἐν θαλάττῃ διηγωνισμένας. ἐξ ὧν δῆλον τὸ προτεθέν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἔτυχῃ Ῥωμαῖοι, καθάπερ ἔνιοι δοκῶσι τῶν Ἑλλήνων, εἴδ' αὐτομάτως, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰκότως ἐν τοῖστοις καὶ τηλικαῖτοις πράγμασι συνασκήσαντες, ἢ μόνον ἐπεβάλλοντο τῇ τῶν ἔλων ἡγεμονίᾳ καὶ δυνατεῖσι τολμηρῶς, ἀλλὰ καὶ καθήκοντο τῆς προθέσεως.

64. Καὶ τί δὴ ποτ' ἐστὶ τὸ αἰτιον, ἀπορήσαι τις ἂν, ὅτι κεραιτηκότες τῶν ἔλων, καὶ πολυπλασίαν ἔχοντες ὑπεροχὴν οὖν ἢ πρόθεν· ἢτ' ἂν πληρω-

na atque apparatus taceam, sicut ante diximus, quinquere-
mibus amplius quingentis, si
classē utramque in unam sum-
mam iungas: iterum non mul-
to paucioribus septingentis pu-
gnatum est. ac Romani quidem
eo bello quinqueremes amise-
runt, cum iis quae naufragiis
periere, ad septingentas. Car-
thaginenses vero ad quingen-
tas. ut qui mirari sunt soliti
classes et praelia nauvalia Anti-
goni, Ptolemaei, ac Demetrii
regum, hac cognita historia,
merito rerum tunc gestarum
magnitudinem, cum stupore
quodam sint admiraturi. quod
si quis inire rationem velit dif-
ferentiae quae est inter quin-
queremes et triremes, quibus
et Persae aduersus Graecos, et
Athenienses ac Lacedaemonii
inter sese praelia commiserunt:
nunquam omnino factum esse
intelliget, ut tam immensae co-
piae in mari certarent. ex qui-
bus sit manifestum quod ini-
tio operis ostendendum sus-
cepimus: Romanos, neque for-
te fortuna, ut Graecorum non-
nulli arbitrantur, neque casu,
sed ratione cum primis proba-
bili, postquam in talibus tan-
tisque rebus fuissent exercita-
ti, non solum cogitare coepisse
de imperio orbis terrarum ac
dominatu: sed etiam propo-
situm esse assecutos.

64. Sed quid tandem causae est, quaerat aliquis, cur post partum orbis imperium, quum hodie multis partibus maior sit illorum potentia quam prius: neque instruere

σαι τοσαύτας ναῦς, ἅτ' ἀναπλευ-
σαι τηλικέτοις στόλοις δυναθεῖεν.
ἔ μὴν ἀλλὰ περὶ μὲν ταύτης τῆς
ἀπορίας, σαφῶς ἐξέσαι τὰς αἰ-
τίας κατανοεῖν, ὅταν ἐπὶ τὴν
ἐξήγησιν αὐτῶν τῆς πολιτείας
ἐλθωμεν· ὑπὲρ ἧς ἔθ' ἡμῖν ἐν
παρέργῳ βητέον, ἕτε τοῖς ἀκέ-
σιν ἀργῶς προσεκτέον. τὸ μὲν
γὰρ θεάμα καλόν, χεδὸν δ',
ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀγνωσον ἕως τῆ
νῦν, χάριν τῶν περὶ αὐτῆς συγ-
γεγραφότων. οἱ μὲν γὰρ ἠγνοή-
κασιν, οἱ δ' ἀσαφῆ καὶ τελέως
ἀνωφελῆ πεποιήνται τὴν ἐξή-
γησιν. πλὴν ἐν γε τῷ προειρη-
μένῳ πολέμῳ, τὰς μὲν τῶν πα-
λιτευμάτων ἀμφοτέρων προαι-
ρέσεις ἐφαμίλλας ἕυροι τις ἀν-
γεγενημένος, ἔ μόνον ταῖς ἐπι-
βολαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς μεγαλο-
ψυχίαις· μάλιστα δὲ τῇ περὶ
τῶν πρωτείων Φιλατιμῆ· τὰς
γε μὴν ἀνδρας ἔ μικρῶν, πολλῶν
δὲ γενναιωτέρως ἐν παντὶ Ῥω-
μαίως. ἡγεμόνα δὲ καὶ γνώμη
καὶ τόλμη θετέον ἄριστον Ἀμίλ-
καν τῶν τότε γεγονέναι, τὸν
Βάρκαν ἐπιυαλόμενον, πατέρα
δὲ κατὰ φύσιν Ἀννίβη, τῆ μετὰ
ταῦτα πολεμήσαντος Ῥωμαίοις.

65. Μετὰ δὲ τὰς διαλύσεις
ταύτας, ἴδιόν τι καὶ παραπλή-
σιον ἀμφοτέροις συνέβη παθεῖν.
ἐξεδέξατο γὰρ πόλεμος ἐμφύ-
λιος Ῥωμαίως μὲν, ὁ πρὸς τὰς Φα-
λίσιως καλαμένως, ὃν ταχέως
καὶ συμφερόντως ἐπετέλεσαν,
ἐν ὀλίγοις ἡμέραις ἐγκρατεῖς γε-
νόμενοι τῆς πόλεως αὐτῶν. Καρ-
χιδονίως δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν και-

remigio tot naues, neque tan-
tis classibus expeditiones que-
ant suscipere? verum dubita-
tionis huius causæ perspicue
declarabuntur, cum ad expli-
candam Reip. illius formam
peruenerimus: de qua neque
nobis dicendum est obiter, ne-
que audientibus animo parum
attento cogitandum. nam res
quidem ipsa contemplatione
per quam digna: quæ tamen
ad hanc vsque diem, per eos
qui de illa scripserunt, prope
remansit incognita: quod scri-
ptorum alii res Romanas igno-
rauerint: alii parum dilucide
ac plane inutiliter illas sint
executi. ceterum in superiore
bello obseruari potest, ambas
hasce Resp. pares animis inter
se fuisse: tum audacia in su-
scipiendis consiliis, tum ma-
gnanimitate: maxime autem,
de principatu contentione ob-
stinata. quod ad viros, illud
in vniuersum statuere debe-
mus; generosiores longe fuis-
se Romanos: e ducibus vero,
Amilcar cognomento Barca,
pater secundum naturam Han-
nibalis, qui postea cum Roma-
nis bellum gessit, et consilio et
virtute omnium qui tunc fuere
præstantissimus est habendus.

65. Pace hac facta, pecu-
liaris quidam casus ac similis
ambobus hisce populis eue-
nit. secutum enim est ciuile
bellum Romanorum quidem
cum Faliscis: qui cito et ex
vtilitate sua eò sunt defun-
cti, paucis diebus vrbe illo-
rum occupata: at Poenos
eodem tempore bellum ex-

ρὸν, ἢ μικρὸς ἢ ἐγκαταφρό-
νητος, ὁ πρὸς τὰς Ἑλλήνας καὶ
τὰς Νομάδας, καὶ τὰς ἄμα
τάτοις ἀποσάντας Λίβυας· ἐν
ᾧ πολλὰς καὶ μεγάλας ὑπο-
μείναντες Φόβας, τέλος ἢ μόν-
ου ὑπὲρ τῆς χώρας ἐκινδύ-
νευσαν, ἀλλὰ καὶ περὶ σφῶν
αὐτῶν, καὶ τῆ τῆς πατρίδος
ἀνάφης. ἐπὶ δὲ τὸν πόλεμον
τῆτον ἐπισήσασθαι μὲν ἄξιον διὰ
πλείους αἰτίας, ἐπὶ κεΦαλαίῳ
δὲ καὶ διὰ βραχέων αὐτῆ τοιή-
σαθαι τὴν ἐξήγησιν κατὰ τὴν
ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν. τὸν τε γὰρ
παρὰ τοῖς πολλοῖς λεγόμενον
ἄσπουδον πόλεμον, τίνα φύσιν
ἔχει καὶ διάθεσιν, μάλιστα τις
ἐκ τῶν τότε γεγονότων ἐπι-
γνοίη. τίς τε χρωμένως μι-
θοφορικῶς δυνάμει, τίνα δεῖ
προοραθῆαι καὶ φυλάττεσθαι μα-
κρόθεν, ἐναργετατ' ἂν ἐκ τῆς
τότε περιστάσεως συνθεωρήσει·
πρὸς δὲ ταῖσι, τί διαφέρει,
καὶ κατὰ πόσον ἤδη σύμμι-
κτα καὶ βάρβαρα τῶν ἐν παι-
δείῳ καὶ νόμοις καὶ πολιτικοῖς
ἔθεσιν ἐκτετραμμένων; τὸ δὲ
μέγιστον, τὰς αἰτίας ἐκ τῶν
ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς πεπρα-
γμένων κατανοήσει, δι' ἃς ὁ
κατ' Ἀννίβαν συνέστη Ῥωμαί-
οις καὶ Καρχηδονίοις πόλεμος.
ὑπὲρ ἢ διὰ τὸ μὴ μόνου παρὰ
τοῖς συγγραφεῦσιν, ἀλλὰ καὶ
παρὰ τοῖς πεπολεμηκόσιν ἔτι
νῦν ἀμφισβητεῖσθαι τὰς αἰτίας,
χρησιμὸν ἐστὶ τὴν ἀληθινοτάτην
παρὰ τῆσιν διέλκυσιν τοῖς φιλο-
μαθῆσιν.

cepit, non paruum neque con-
temnendum, quod cum merce-
nario milite Numidisque gesse-
runt, et qui vna cum his rebella-
runt, Afris. cum quidem saepe
multumque suis rebus metuere
coaacti; tandem non de ditione
solum, verum etiam de propria
salute et patriae ipsius solo in
periculum venerunt. Est vero
bellum illud multis de causis
dignum, cuius narrationi ali-
quantum immoremur: quod
tamen, sicut initio proposuimus,
summatim ac breuiter facie-
mus. Enimvero, quod vulgo
Graeci aspondon bellum vo-
cant, quasi inexpiabile dicas,
id quam naturam habeat, et
quale sit, ex iis quae tum acci-
derunt, optime cognosci pote-
rit. Iam vero quae praeuidenda
ac multo ante cauenda sint iis
qui milite vtuntur mercenario,
evidentissime hic Carthagini-
ensium casus docuerit: prae-
terea etiam illud, quid quan-
tumque differentiae sit inter
confusae ac barbarae turbae
mores, et eos qui liberalibus dis-
ciplinis imbuti, ac legibus ciui-
libusque institutis fuerint innu-
triti. postremo, quod et maxi-
mum est, ex iis quae tum gesta
sunt, causas percipies, quae bel-
lum Hannibalicum inter Roma-
nos et Carthaginenses conflu-
runt. de cuius quidem belli causis,
quia non solum inter scri-
ptores, verum etiam inter illos
ipso qui id gesserunt, ad hanc
diem solet esse controuersia:
operae pretium fuerit, eam sen-
tentiam quae verissima est stu-
diosorum lectorum animis in-
finuare.

66. Ὡς γὰρ θάττου ἐπιτελεθειῶν τῶν προειρημένων διαλύσεων, ἀποκατέστησε τὰς περὶ τὸν Ἐρυκα δυνάμεις εἰς τὸ Λιλύβαιον ὁ Βάρκας, εὐθὺς αὐτὸς μὲν ἀπέδρετο τὴν ἀρχὴν· ὁ δ' ἐπὶ τῆς πόλεως στρατηγὸς Γέσκων, ἐγένετο περὶ τὸ περαιῶν τὰς στρατιώτας εἰς τὴν Λιβύην. προϊδόμενος δὲ τὸ μέλλον, ἐμφρόνως ἐνεβίβαζε κατὰ μέρη διακρίων αὐτὰς, καὶ διαλείμματα ποιῶν τῆς ἑξαποσολῆς, ἐκλόμενος ἀναστροφὴν διδόναι τοῖς Καρχηδονίοις, εἰς τὸ τὰς κατακλύσαντας καὶ μισθοδοτήσοντας τὰ προσοφειλόμενα τῶν ὀψωνίων, φθάσειν ἀπαλλαγόμενος ἐκ τῆς Καρχηδόνας εἰς τὴν εἰσιάν, πρὶν ἢ τὰς ἐξῆς περαικόμενος ἐπικαταλαβεῖν. ὁ μὲν ἔν Γέσκων ἐχόμενος ταύτης τῆς ἐνοίας, ἕτως ἐνεχειρίζετο τὰ κατὰ τὴν ἑξαποσολὴν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὰ μὲν ἐκ ἐυπορέμενοι χρημάτων, διὰ τὰς προγεγενημένας δαπάνας, τὰ δὲ καὶ πεπαισμένοι παραιτήσασθαι τὰς μισθοφόρας μέρος τι τῶν προσοφειλομένων ὀψωνίων, εἰ καὶ συναθροίσωσι καὶ δέξωνται πάντα εἰς τὴν Καρχηδόνα, παρακατεῖχον ἐκεῖ τὰς κατακλύσαντας διὰ ταύτην τὴν ἐλπίδα, καὶ συνέιχον ἐν τῇ πόλει. γινομένων δὲ πλειόνων ἀδικημάτων καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, τὸ μὲν πρῶτον ὑπιδόμενοι τὸν ὄχλον, καὶ τὴν συμβοίνεσαν ἀκρασίαν, ἠξίωσαν τὸς ἡγεμόνας, ἕως ἂν ἐτοιμασῆ μὲν τὰ κατὰ τὰς ἐπαρχείας αὐτοῖς, προσδέξωνται δὲ τὰς ἀπολειπομέ-

66. Statim post ictum foedus Amilcar, copiis quae ad Erycem erant Lilybaeum deductis, imperium deposuit: Gescone urbis praefecto militum in Africam traiectionem curante. hic quod futurum erat providens, prudente consilio diuisos in partes nauibus imponebat; eisdemque per interualla dimittebat. dari enim tempus Carthaginensibus volebat, quo possent qui aduenerant, post reliqua stipendiorum expuncta, suam quisque patriam repetentes, Carthagine prius excedere, quam illi qui deinde erant traieciendi eos consequerentur. et Gescon quidem, cum ita mercenarios transmitteret, id spectabat. verum Carthaginenses, partim quod prioribus sumptibus erat exhaustum aerarium ipsorum: partim quod crederent, si cunctos simul Carthagine congregassent, impetraturos se ab illis, vt debiti adhuc stipendii gratiam ex aliqua saltem parte ciuitati facerent: hac spe illecti, omnes qui ad portum appulissent, ibi detinebant, atque in vrbe etiam sua continebant. sed quum multa et noctu et interdiu a mercenariis maleficia ederentur, essetque iam suspecta multitudo, ob familiarem militibus intemperantiam: egere cum ducibus Carthaginenses, vt tantisper dum necessaria ipsis pararentur, et ceteri qui adhuc aberant, aduenissent,

νος, ἀναχωρήσαι πάντας εἰς
 τινὰ πόλιν τὴν προσαγορευομέ-
 νην Σίκκαν, λαβόντας εἰς τὰ
 κατεπίγοντα χρυσῶν ἑκάστον.
 προθύμως δὲ συνυπακισάντων
 πρὸς τὴν ἕξοδον, καὶ βελομέ-
 νων αὐτῶ καταλιπεῖν τὰς ἀπο-
 σκευὰς, καθάπερ καὶ τὸν πρῶ-
 τον χρόνον ὑπῆρχον, ὡς θάτ-
 τον ἐσομένης τῆς ἐπανόδου πρὸς
 τὰς ὀψωνιασμέας ἀγωνιῶντες οἱ
 Καρχηδόνιοι, μὴ ποτε διὰ χρό-
 νου παραγεγονότες, καὶ τινὲς
 μὲν τέκνων, ἔνιοι δὲ καὶ γυναι-
 κῶν ἰμείροντες, οἱ μὲν ἐκ ἐκπο-
 ρευθῶσι τὸ παράπαν, οἱ δὲ ἐκ-
 πορευθέντες αὐθις ἀνακλιπῶ-
 σι πρὸς ταῦτα, καὶ τῶ τοιούτῳ
 τρόπῳ μηδὲν ἤτιον ἀδίκημα γί-
 νηται κατὰ τὴν πόλιν· ταῦτα
 προοράμενοι, μετὰ πολλῆς ἀπα-
 χθείας, ἔδραμῶς βελομένης τὰς
 ἀνδρώπεις ἠνάγκασαν τὰς ἀπο-
 σκευὰς μεθ' ἑαυτῶν ἀπαγαγεῖν.
 οἱ δὲ μισοφόροι συναναχθέντες
 εἰς τὴν Σίκκαν, καὶ διὰ πολλῶν
 χρόνων τετευχότες ἀνέσεως καὶ
 χολῆς· ὅπερ ἀφύεζατον ὑπάρ-
 χει ξενικαῖς δυνάμεσι, καὶ χε-
 δὸν, ὡς εἰπεῖν, ἀρχηγὸν καὶ μό-
 νον αἴτιον γίνεται εἴσεως· διη-
 γον ἀδεῶς. ἀμα δὲ ῥαθυμῶντες
 τινες μὲν αὐτῶν ἐξελογίζοντο τὰ
 προτοφειλόμενα σφίσι τῶν ὀψω-
 νίων ἐπὶ τὸ πλεῖον, καὶ συγκα-
 Φαλακίμενοι πολλαπλάσια τῶν
 καθηκόντων, ταῦτ' ἔφασαν δεῖν
 ἀπαιτεῖν τὰς Καρχηδονίους. πάν-
 τες δ' ἀνακλιμνησκόμενοι τῶν ἐπ-
 αγγελίων, ὧν οἱ ἐρατηγοὶ κατὰ
 τὰς ἐπισφάσεις τῶν κειρῶν πα-

omnes in oppidum Siccam,
 aureo viritim ad praesentes
 usus accepto, concederent.
 Ducibus illorum voluntati ino-
 rem gerere paratis, et im-
 pedimenta sua ibi relinquere,
 sicut antea fecerant, cogitan-
 tibus, ut qui breui ad reci-
 pienda stipendia essent redi-
 turi: magnus Carthaginienfes
 incessit metus, ne qui post
 longum adeo tempus rediis-
 sent; alii liberorum, alii v-
 xorum desiderio irretiti, par-
 tim ne egrederentur quidem
 penitus: partim egressi, ad
 suos affectus mox redirent:
 atque ita ciuitati nihilo me-
 lius esset consultum. haec
 suspicati, sane quam odiose
 impedimenta omnia sua
 plane inuitos secum abduce-
 re coegerunt. milites, quum
 se vniuersi Siccam recepis-
 sent, laborum remissionem et
 quietem qua diu caruerant
 adepti, (quae res minime
 omnium conductitiis conue-
 nit, estque, ut sic dicam
 auctor ac sola causa sedition-
 nis:) licenter agebant. si-
 mul per otium coepere qui-
 dam stipendii adhuc debiti
 rationem inire, omnia in
 maius attollentes: et quum
 summam multis partibus ma-
 iorem vero confecerant, tan-
 tum se a Carthaginienfibus
 exacturos iactabant. quin
 etiam renocabant omnes (in
 memoriam promissiones ali-
 quando sibi factas a ducibus,
 dum inter pericula illos ad-
 hortarentur, magnasque ani-
 mis spes concipiebant, et

ρακαλῶντες σφᾶς ἐπεποιήντο, μεγάλας εἶχον ἐλπίδας, καὶ μεγάλην προσδοκίαν τῆς ἐσομένης περὶ αὐτὰς ἐπανορθώσεως.

67. Διόπερ ἅμα τῷ συλλεχθῆναι πάντας εἰς τὴν Σίκκαν, καὶ παραγευόμενον Ἄνωνα, τὸν ὑπάρχοντα στρατηγὸν ἐν τῇ Λιβυῇ τότε τῶν Καρχηδονίων, μὴ οἶδον τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς ἐπαγγελίας ἐκπληρῆν· ἀλλὰ τέναντίον λέγοντα τὸ βάρος τῶν φόρων, καὶ τὴν καθόλου σενοχωρίαν τῆς πόλεως, ἐγχειρεῖν περριτεῖσθαι μέρος τι τῶν ἐξ ὁμολόγου προσοφειλομένων ὀψωνίων· εὐθέως διαφορὰ καὶ εἰσὶς ἐγεννᾶτο, καὶ συνδρομαὶ συνεχεῖς ἐγίνοντο ποτὲ μὲν κατὰ γένη, ποτὲ δ' ὁμῶς πάντων. ὡς δ' ἂν μὴ ὁμοέθνων, μὴ ὁμογλώττων ὑπαρχόντων, ἢ ἀμιξίας καὶ θορύβου καὶ τῆς λεγομένης τύρβης πλήρες τὸ στρατόπεδον. Καρχηδόνιοι γὰρ αἰεὶ χρώμενοι ποικίλοις καὶ μισθοφορικῶς δυνάμεσι, πρὸς μὲν τὸ μὴ ταχέως συμφρονήσαντας ἀπειθεῖν, μὴδὲ δυσκαταπλήκτας εἶναι τοῖς ἡγεμένοις, ὀρθῶς σοχάζονται, ποιῶντες ἐκ πολλῶν γενῶν τὴν δύναμιν· πρὸς δὲ τὸ γενομένης ὀργῆς, ἢ διαβολῆς, ἢ εἰσεως διδάξαι καὶ πρᾶναι καὶ μεταθεῖναι τὰς ἡγνοηκότας, ὀλοχερῶς ἀσοχεῖσιν. εἰ γὰρ οἶδον ἀνθρώπινῃ χρηθῆαι κακίᾳ συμβαίνει τὰς τοιαύτας δυνάμεις, ὅταν

commoda quae percepturos se ampla arbitrabantur, auidi expectabant.

67. Igitur ubi Siccam conuenere omnes, postquam accessisset ad ipsos Hanno, qui illa tempestate Africae Carthaginensium prouinciae praerat; atque illi non solum spei militum et prioribus promissis non satisfaceret: sed e contrario grauitatem tributorum caussatus, et publicam rerum omnium inopiam; oraret milites, ut de stipendiis quae ex pacto ipsis deberentur, partem aliquam Reip. condonarent: illicet, discordia atque seditio est coorta: et concursus assidui modo nationum singularum separatim: modo simul omnium fieri sunt coepti. et quum neque vnus gentis, neque vnus linguae essent, aliis alios non intelligentibus, tumultus in castris omnia obtinebat, ac passim turbabatur. Carthaginenses enim uero, qui copiis semper utuntur variis e locis mercede conductis, siquidem illud agitur, ut rebellionem ex conspiratione obuiam eatur, et ut ne terribilis ipsis ducibus sit exercitus; nequaquam a proposito aberrant, dum ex multis gentibus copias cogunt: si illud agitur, ut ira semel commota, aut odio concepto, vel seditione facta, docere, lenire, et in viam reducere uelis errore lapsos; omnino mala eorum ratio est. cernere enim licet eiusmodi exercitus, ubi semel iram aut

ἄπαξ εἰς ὄργην καὶ διαβολὴν ἐμπέσωσι πρὸς τινὰς· ἀλλ' ἀποθνήσκουσι τὸ τελευταῖον, καὶ παραστρατικὴν λαμβάνουσι διάθεσιν. ὁ καὶ τότε συνέβη γενέσθαι περὶ αὐτὸς· ἦσαν γὰρ οἱ μὲν Ἰβηρες, οἱ δὲ Κελτοί, τινὲς δὲ Λιγυρινοὶ καὶ Βαλιαρεῖς· ἂν ὀλίγοι δὲ μιξέλληνας, ὧν οἱ πλείους αὐτόμολοι καὶ ὄλοιοι· τὸ δὲ μέγιστον μέρος αὐτῶν ἦν Λίβυες. διόπερ ἔτ' ἐκκλησιάσασα συναθροίσασα πάντας οὐκ δυνατὸν ἦν, ἔτ' ἄλλην ὑδαμίαν εὐρέσθαι πρὸς τῷτο μηχανήν. πῶς γὰρ οἶόν τε; τὸν μὲν γὰρ στρατηγὸν εἰδένασι τὰς ἐκείνη διαλέκτικας ἀδύνατον. διὰ πλείονων δὲ ἐρμηνέων ἐκκλησιάζουσιν, ἅμα τετρακίς καὶ πεντάκις περὶ τῆ αὐτῆ λέγοντας πράγματος, σχεδὸν ὡς εἶπεν ἔτι τῷ πρόδεν ἀδυνατώτερον. λοιπὸν ἦν διὰ τῶν ἡγεμόνων ποιεῖσθαι τὰς ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις· ὅπερ ἐπειρᾶτό γε συνεχῶς ποιεῖν ὁ Ἄνων. ἀκμὴν δὲ καὶ τῆς συνέβαινε, ἃ μὲν ἂν εὐδαιμονεῖσθαι τῶν λεγομένων, ἃ δὲ καὶ συναινεῖσθαι εὐλογοῦσθαι τῶν στρατηγῶν, τὰναντία πρὸς τὰς πολλὰς ἀναβήδαι, τὰς μὲν δὲ ἄγνοιαν, τὰς δὲ διὰ κακίαν· ἐξ ὧν ἀσαφείας, ἀπιστίας, ἀμυξίας, πάντα πλήρη. πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις ἴοντο καὶ τὰς Καρχηδονίους ἐπίτηδες, τὰς μὲν εἰδότας στρατηγὰς τὰς γεγενημένας χρείας κατὰ Σιμελίαν εἶς αὐτῶν, καὶ πεποιημένους σφίσι τὰς ἐπαγγελίας, ἂν ἐξ-

odium contra aliquos suscepturum, non solum pro more aliorum hominum maleficia patrare; sed plane ferarum instar facuire, et animos induere ad omnem immanitatem et vefaniam comparatos. quod quidem tunc istis accidit: erant enim alii Hispani, alii Galli, quidam Ligures et Baleares: nec pauci inerant ibridae Graeci, et in his perflugae plerique aut ferui. pars maxima Afri erant. itaque nec pro concione omnes alloqui in vnum locum congregatos quisquam poterat: neque vlla alia ad id ratio poterat excogitari. qui enim id fiat, obsecro? nam vt omnium cuiusque populi linguarum dux sit peritus, hoc vero fieri nequit. per plures autem interpretes concionem habere, quater aut quinquies eadem de re dicentes. paene dixerim adhuc esse difficilium. restabat vt ducum opera vterentur, si quid rogare milites vellent, aut hortari: atque hoc Hanno quantum pote, faciebat assidue. sed enim isti quoque per saepe, aut quae dicerentur non intelligebant: aut pacti aliquid cum Hanno; ad milites contraria referebant, alii per imperitiam, alii per malitiam. itaque incertitudinis, diffidentiae, separatorem consiliorum plena erant omnia. nam ad ceteras querelas etiam illud accedebat; quod existimabant, fecisse studio Carthaginienfes, vt conscios duces operae ipsis bello Siciliensi praeclare nauatae; et factarum pollicitationum auctores,

αποσέλλειν ὡς αὐτὰς τὸν δὲ μη-
δενὶ τῶν παρηκολογηκότα, τῆ-
τον ἐκπεπομφέναι. τέλος δ' ἐν
ἀπαξιώσαντες μὲν τὸν Ἄνω-
να, διαπισήσαντες δὲ τοῖς κα-
τὰ μέρος ἡγεμόσιν, ἐξοργισθέν-
τες δὲ πρὸς τὰς Καρχηδονίους,
ώρμησαν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ
κατεσρατοπέδευσαν, ἀπέχον-
τες ὡς ἄν ἑκατὸν καὶ ἑκοσι εἴ-
δια τῆς Καρχηδόνος, ἐπὶ τῷ κα-
λυμένῳ Τύνιτι, πλείους ὄντας
τῶν δισμυρίων.

68. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τότε
πρὸ Ὀφθαλμῶν ἐλάμβανον τὴν
αὐτῶν ἄνοιαν, ὅτ' ἦν ἐδὲν Ὀφε-
λος. μεγάλα μὲν γὰρ ἤμαρτον,
εἰς ἓνα τόπον ἀθροίσαντες τοσού-
το πλήθος μισθοφόρων, ἔχοντες
ἠδεμίαν ἐλπίδα πολεμικῆς χρεί-
ας ἐν ταῖς πολιτικαῖς δυνάμεσι
τάτῃ καὶ μῆζον ἔτι, προέμενοι
τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ
σὺν ταῖσι τὰς ἀποσκευάς· οἷς
ἐξῆν ὁμήροις χρησαμένους, ἀ-
σφαλέστερον μὲν αὐτὰς βελεύσα-
σθαι περὶ τῶν ὑποπιπτόντων, ἐν-
πειθετέροις δ' ἐκείνοις χρῆσθαι
πρὸς τὸ παρακαλούμενον. ἔμην
ἀλλὰ καὶ καταπλαγέντες τὴν
στρατοπεδείαν, πᾶν ὑπέμενον,
σπαράζοντες ἐξιλιάσασθαι τὴν ὀρ-
γὴν αὐτῶν. καὶ τὰς τε τῶν ἐπι-
τηδείων ἀγοράς ἐκπέμποντες δα-
ψιλῆις, ἐπώλειν, καθὼς ἐκείνοι
βέλοιντο καὶ τάττοιεν τὰς τιμὰς·
τῶν τε τῆς γενεσίου ἀεί τινας
ἐξαπέσθλον πρέσβεις, ὑπάρχον-
μενοι ποιῆσειν πᾶν ὅ τι ποτ' ἄν
αὐτὰς ἀξιώσαιεν, εἰ κατὰ δύνα-
μιν. ἦν δὲ πολὺ τὸ κατ' ἐνάστην

ad se non mitterent: cum
venire iussissent, qui nulli
rerum gestarum interfuisset.
tandem quum Hannonem a-
spernarentur, minoribus au-
tem ducibus fidem non ha-
berent: ira succensi aduer-
sus Carthaginienses, infesti
ad urbem feruntur; et quin-
decim millia passuum ab ea,
Tunete castra ponunt. erant
hi supra viginti millia.

68. Tunc demum Carthagi-
niensibus error suus ob oculos
obuersari, cum nihil eos fera
poenitentia iuuabat. grauius
siquidem peccauerant, quod
tantas conductitiorum auxilio-
rum copias vnum in locum
congregassent; qui praesertim
in urbano milite, si quid bel-
lici tumultus increpuisset,
spem nullam repositam habe-
rent: grauius adhuc, quod li-
beros, vxores, atque omnia
impedimenta non detinuerant:
quos si obsides iam haberent,
et tutius ipsi rebus suis consu-
lerent; et milites ad omnia
quae vellent aequiores expe-
rarentur. verumenimvero ter-
riti tum Carthaginienses ho-
stiliam castrorum vicinia, le-
niendae militum irae omnia
perpeti: cum annona large
subministranda, quam ipsi pre-
tiis ad libidinem impositis eme-
bant: tum legatis e senato-
rum numero subinde mitten-
dis, qui omnia impetraturos
pollicerentur, quae postulassent,
fieri modo possent. at
mercenarii noui aliquid in

ἡμέρην

ἡμέραν παρὰ τοῖς μισθοφόροις ἐπινοούμενον, ἅτε δὴ κατατεταρβηκότων μὲν καὶ συντεταρωκότων τὴν κατάπληξιν καὶ πρῶταν τῶν Καρχηδονίων· πεφρονηματισμένων δὲ καὶ πεπεισμένων διὰ τὰς προγεγονότας αὐτοῖς ἐν Σικελίᾳ πρὸς τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατότετα κινδύνους, μὴ οἶον Καρχηδονίους ἀντοφθαλιῆται ποτ' εἶναι πρὸς αὐτὰς ἐν τοῖς ὅπλοις, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων μὴδένα ἀαδίως. διόπερ ἅμα τῷ συγχωρητῆι τὰ περὶ τῶν ἐπιβουλιῶν αὐτοῖς τῆς Καρχηδονίας, εὐθύς ἐπέβαινον, καὶ τῶν τεθνηκότων ἔσπων ἀτήτην τὰς ἀξίας. προσδεξαμένων δὲ καὶ τῆσο, πάλιν τῆς προτοφθαλιῆται σιτομετρίας ἐκ πλείονος χρόνου, τὴν μεγίστην γ·γονυῖαν ἐν τῷ πολέμῳ τιαῖν ἔφασκον αὐτὰς δεῖν κομίζεσθαι. καθόλου δὲ ἀείτικαυόν προσεύρισκον, εἰς ἀδύνατον ἐκβίβουτες τὴν διάλυσιν διὰ τὸ πολλὰς καχέκτας καὶ εασώδεις ἐν αὐτοῖς ὑπάρχειν. εἰ μὴν ἀλλὰ πᾶν τὸ δυνατὸν ὑπάρχουσμένων τῶν Καρχηδονίων, κατένευσαν ἐπιτρέψαι περὶ τῶν ἀμφισβητημένων, ἐν τῶν ἐν Σικελίᾳ γεγονότων στρατηγῶν. πρὸς μὲν εἰν Ἀμίλκαυ τὸν Βάρκαυ μεθ' εἰ συγκεκινδυνεύεσθαι ἐν τῇ Σικελίᾳ. δυσχερῶς εἶχον· δοκῶντες εἶχ ἦμισα δι' ἐκείνου ὀλιγορῆσθαι, τῷ μῆτι πρεσβεύειν πρὸς αὐτὰς, τὴν τε στρατηγίαν ἐκασίως δοκεῖν ἀποτερεῖσθαι. πρὸς δὲ Γέσκωνα πᾶνυ διέκειντο Φιλανθρώπως, ὅς ἐγεγόναι μὲν ἐν

dies excogitare, quod prioribus postulatis adicerent: ut pote, quos pauor et consternatio, quam in Poenis animaduertebant, faciebat audaciores: etiam alias feroces, et qui propter res gestas in Sicilia cum Romanis legionibus persuasum haberent, nemini iam mortalium, nedum Carthaginienlibus, satis fore animi ad standum contra ipsos in acie. itaque simulac de stipendiis concessissent Carthaginientes, pergere illi ulterius, et occisorum equorum pretia poscere. hoc quoque vbi est admissum, rursus illi dicere; quod plurium annorum annonae sibi deberentur, quanti plurimi tempore belli frumentum venisset. tanti nunc, cum reliqua stipendiorum acciperent, aestimari velle. breuiter, quia multi inter ipsos erant vesani atque seditiosi. noui semper aliquid adinueniebant, per conditiones quae fieri non poterant, pacem impediētes. tandem Carthaginienlibus nullum onus, cui quidem pares forent detrectantibus, ut arbitrio vnus e ducibus, qui in Sicilia fuissent, controuersia permitteretur, exorari milites se suerunt. sed in Amilcarem quidem Barcam, sub quo in Sicilia militauerant, infenso atque inimico erant animo: eo maxime auctore negligi se rati: qui neque ad ipsos legatus venisset; et imperium sua sponte crederetur deposuisse. Gesconi vero qui et dux in Sicilia fuerat, et cum

Σιμελίᾳ στρατηγός, ἐπεποιήτο δ' αὐτῶν πρόνοιαν τὴν εὐδεχομένην, ἔντε τοῖς ἄλλοις, καὶ μάλισα περὶ τὴν ἀνυχομιδήν. διόπερ ἐπέτρεψαν τάτῳ περὶ τῶν ἀμφοιβηταμένων.

69. Ὁς παράγευόμενος κατὰ θάλατταν μετὰ τῶν χρημάτων, καὶ προσπλεύσας πρὸς τὸν Τύνητα, τὸ μὲν πρῶτον λαμβάνων τὰς ἡγεμόνας, μετὰ δὲ ταῦτα συναθροίζων κατὰ γένη τὰς πολλὰς· ἃ μὲν ἐπέτιμα περὶ τῶν γεγενημένων, ἃ δὲ διδάσκειν ἐπειράτο περὶ τῶν παρόντων· τὸ δὲ πλεῖον παρακάλει πρὸς τὸ μέλλον, ἀξίων αὐτὰς εὐνης ὑπάρχειν τοῖς ἐξ ἀρχῆς μισθοδοτούς. τέλος δὲ ὤρμησε πρὸς τὸ δαλύειν τὰ προσοφειλόμενα τῶν ἐψωνίων, κατὰ γένη ποιούμενος τὴν μισθοδοσίαν. ἦν δὲ τις Καμπανός ἠτυτομηλοῖς παρά τῶν Ῥωμαίων εἰσός, ἔχων στρατικὴν δύναμιν καὶ τόλμην ἐν τοῖς πολεμικοῖς παράβολον, ὄνομα Σπένδιος. ἔτος εὐλαβούμενος μὴ παραγευόμενος αὐτὸν ὁ δεσπότης, κομίσσεται, καὶ κατὰ τὰς Ῥωμαίων νόμους αἰκισθεὶς διαφθαρῆ, πᾶν ἐτόλμα καὶ λέγειν καὶ πράττειν, σπαράζων διακόσαι τὰς δαλύσεις τὰς πρὸς Καρχηδονίαν· ἅμα δὲ τάτῳ καὶ Λίβους τις Μάθος, ὃς ἦν μὲν ἐλεύθερος καὶ τῶν συνεστρατευμένων, πλείστα δὲ κεκνηκὸς κατὰ τὰς προεστημένους ταρχίας. ἀγευῶν ἔν, μὴ τίση καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν λοιπῶν δίκην, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐγένετο γνώμης τῆς περὶ τὸν Σπένδιον, καὶ λαμ-

alias tum in reditu maxime, ipsorum commodis pro virili consuluerat, ex animo bene omnes volebant. hunc igitur controuerfiarum suarum ferunt arbitrum.

69. Gesco tum pecuniis mari profectus, ubi Tunetem appulit, duces primo conuocat: deinde singulas quasque nationes congregari iubet. ibi tum ille, partim eos increpare, praeteritarum rerum gratia: partim de praesenti rerum statu admonere: super omnia vero hortari in posterum rogaque vt a quibus tot antea stipendia accepissent, iis beneuolentiam suam conferuarent. tandem ad expungenda reliqua stipendiorum, militibus per nationes tributis, se accingit. Erat in exercitu Spendius quidam, genere Campanus, qui apud Romanos seruitutem seruieus, ad Poenos transiugerat: et corporis robore, et audaci in rebus bellicis temeritate pollens. hic veritus, ne se herus fugitiuum persequens reciperet, ac mox cruciatum necaret ex Romanorum legibus: dictis factisque omnia moliebatur, quo institutam cum Carthaginensibus transactionem rumperet. cum Spendio et Mathos quidam Afer se coniunxerat, liber ille quidem homo, et qui cum ceteris meruerat: sed quod praeteritarum turbarum praecipuus extitisset incensor, metu supplicii anxius cum Spendio conspirauit. Itaque

βάνων τὰς Λίβυας ὑπαδείκνυε, διότι μετὰ τὸν ὀψωνιασμὸν χωριζθέντων τῶν ἄλλων γενῶν εἰς τὰς πατρίδας, ἀπερείτουται καὶ τῆν ὑπὲρ ἐκείνων ὀργὴν εἰς αὐτῆς οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ βαλῆσονται, διὰ τῆς εἰς σφᾶς τιμωρίας, ἀπαντας καταπλήξασθαι τὰς ἐν τῇ Λιβύῃ. ταχὺ δὲ προτανασειθέτες οἱ πολλοὶ τοῖς τοιούτοις λόγοις, καὶ λαβόμενοι βραχίαις ἀφορμῆς, ἐκ τῆ τὸν Γέσκωνα τὰ μὲν ὀφάγια διαλύειν, τὰς δὲ τιμὰς τῆ τε σίτη καὶ τῶν ἵππων ὑπερτίθεσθαι, συνέτρεχον εὐθέως εἰς ἐκκλησίαν καὶ τῆ μὲν Σπανδία καὶ τῆ Μάθου διαβαλλόντων καὶ κατηγορούντων τῆ τε Γέσκωνος καὶ τῶν Καρχηδονίων, ἤκκον καὶ προσεῖχον ἐπιμελῶς τὸν νῦν τοῖς λεγομένοις. εἰ δὲ τις ἕτερος προτπορευθεῖη συμβαλεύσων, ἢ αὐτὸ τῆτο περιμένοντες ἕως τῆ γυνῶσαι, πότερον ἀντερῶν ἢ συνηγορήσων πάρεσι τοῖς περὶ τὸν Σπένδιον, παραχρῆμα βάλλοντες τοῖς λίθοις ἀπέκτεινον. καὶ πολλὰς δὴ τῷ τοιούτῳ τρόπῳ κατὰ τὰς συνδρομὰς καὶ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἰδιωτῶν διέφθειρον. καὶ μόνον τὸ ῥῆμα τῆτο κοινῇ συνέσταν, τὸ δ᾿ ἄλλο, διὰ τὸ συνεχῶς αὐτὸ πράττειν. μάλιστα δὲ τὰτῆ ἐποίκν, ὁπότε μεθυθέντες ἀπὸ τῶν ἀρίσων συνδράμοιεν. διόπερ ὅτε τις ἄρξαιτο βᾶλλε λέγειν, ἄτως ἐγίνετο πνυταχόθεν ἄμα καὶ ταχέως, ὥστε μὴ δύνασθαι διαφυγεῖν τὸν ἔπαξ προτελεθῆντα. πλὴν ἠδεύος ἔτι τολμῶντος

Afros seorsim appellans, persuadere eis aggreditur, Carthaginienses simulac receptis stipendiis in suam quisque patriam aliae nationes discessissent, etiam illam quam aduersus ceteros conceperant iram, in capita ipsorum esse effusuros: daturusque operam, ut eas ab ipsis poenas exigere, quae uniuersis Africae populis terrorem incuterent. his sermonibus magis magisque irritati milites, leuam occasionem nacti, quod Gesco stipendia quidem solueret; verum et frumenti et equorum pretia in aliud tempus differret: in concionem facto concursu ire pergunt. ac Spendium quidem et Mathum, qui Gesconem et Carthaginienses in odium vocabant, attentis auribus verba ipsorum excipientes, audiebant: sin accederet alius quis dandi consilii gratia, repente prius quam scirent, assentiendine animo an contradicendi Spendio aduenisset, lapidibus obrutum occidebant. atque adeo multos eo modo in istis concursibus et priuatos et cum potestate peremerunt. solumque erat verbum *FERI*, quod communiter intelligerent, quia assidue hoc faciebant: maxime autem, cum vino pleni mox a prandio concurrebant. simul namque ut dixerat aliquis *FERI*, tam cito ab omni simul parte hoc fiebat: ut effugere qui semel accesserat, nulla ratione posset. nemine tandem audente amplius ad dandum

συμβλεῦσιν διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, κατέστησαν αὐτῶν στρατηγὸς Μάθω καὶ Σπένδιον.

70. Ὁ δὲ Γέσκων ἐώρα μὲν τὴν ὅλην ἀκαταστασίαν καὶ ταραχὴν, περὶ πλείους δὲ ποιόμενος τὸ τῇ πατρίδι συμφέρον, καὶ θεωρῶν ὅτι τήτων ἀποθηρωθέντων, κινδυνεύει προθυῶς οἱ Καρχηδόνιοι τοῖς ὅλοις πράγμασι, παρεβάλλετο, καὶ προσεκαρτέρει· ποτὲ μὲν τὰς προεσῶτας αὐτῶν εἰς τὰς χεῖρας λαμβάνων, ποτὲ δὲ κατὰ γένη συναθροίζων καὶ παρακαλῶν. Ἐμὴν ἄλλὰ τῶν Λιβύων ἐδέπω κεκομισμένων τὰς σιταρθείας, οἰομένων δὲ δεῖν ἀποδεδοῦσθαι σφίσι, καὶ προσιόντων θρασέως, βεβλόμενος ὁ Γέσκων ἐπιπλήξα τὴν προπέτειαν αὐτῶν, Μάθω τὸν στρατηγὸν ἀπαίτειν ἐκέλευεν. οἱ δ' ἐπὶ τοσῶτον διωργίσθησαν, ὥς ἄλλὸν τὸν τυχόντα χρόνον ἀνεσροφῆν δόντες, ὤρμησαν τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τὸ διαρπάξαι τὰ πρόχειρα τῶν χρημάτων. μετὰ δὲ ταῦτα συλλαμβάνειν τὸν τε Γέσκων καὶ τὰς μετ' αὐτῷ Καρχηδονίους. οἱ δὲ περὶ τὸν Μάθω καὶ τὸν Σπένδιον ὑπολαμβάνοντες, τάχιστα ἂν ἔτιος ἐκκαυθήναι τὸν πόλεμον, εἰ παράνομόν τι πράξειαν ἢ παράσπου' ἴον. συνέργεν τῶς τῶν ὄχλων ἀπονοήσις. καὶ τὴν μὲν ἀποσινεύην τῶν Καρχηδονίων αἶμα τοῖς χρίμασι διήραζον· τὸν δὲ Γέσκωνα καὶ τὰς σὺν αὐτῷ δῆσαντες ὑβριστικῶς, εἰς Φυλακὴν παρεδίδωσαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἐπολέμεν ἤδη Φανερώς

consilium in medium prodire, orta causa est, Mathonem ac Spendium duces creandi.

70. Non fugiebat quidem Gesconem quanta perturbatio ac tumultus versaretur in castris: sed patriae utilitatem in praecipua cura habens, qui non dubitaret, si saeuire isti more ferarum coepissent, in manifestissimum summae rei periculum Carthaginienses fore venturos: caput suum periculo obiectans, ab incepto non desistebat; modo praefectos ad se vocatos appellans, modo singulas nationes cogens, atque adhortans. Accidit vero, cum Afri nondum annonas accepissent, easque efflagitarent, ut Gesco temeritatem illorum castigare volens, ipsos a Matho duce suo annonas petere iuberet. qua voce adeo sunt eorum animi irritati, ut ne minima quidem mora interposita, in paratam eo loci pecuniam primo impetum facerent: mox vero et Gesconem et reliquos eius comites Carthaginienses comprehenderent. At Mathos et Spendius, rati ita facillime accensum iri bellam, si contra ius atque foedus aliquid facerent, multitudinis perditam audaciam adiuuabant. igitur supellectilem Carthaginiensium vna cum pecuniis diripiunt: Gesconem et eius comites contumeliose vinctos, in carcerem condi imperant, atque ita coniuratione impia et contra ius gentium iniata,

πρὸς τὰς Καρχηδονίας, συναμο-
σίαις ἀπεθείς καὶ παρὰ τὰ κοινὰ
τῶν ἀνθρώπων ἤδη ποιησάμενοι.
ὁ μὲν ἔν πρὸς τὰς ξένας καὶ Λι-
βυῖοις ἐπιληθεῖς πόλεμοι, διὰ
ταῦτα καὶ τοιαύτην ἔλαβε τὴν ἀρ-
χήν. οἱ δὲ περὶ τὸν Μάθω συν-
τελεσάμενοι τὰ προειρημένα,
παρουσίκα μὲν ἐξαπέστειλον
πρόσβεις ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν Λι-
βύην πόλεις, παροικαλῶντες ἐπὶ
τὴν ἐλευθερίαν, καὶ δόμῃνοι στίτι
βοηθεῖν, καὶ συνεπιλαυζάνουσαι
τῶν πραγμάτων. μετὰ δὲ ταῦτα
πάντων χυδόντων κατὰ τὴν Λι-
βύην ἐποίησε συνστραχησάτων
αὐτοῖς πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν Καρχη-
δονίων ἀπόστασιν, καὶ τὰς τε χο-
ρηγίας καὶ τὰς βοηθείας προθύ-
μως ἐξαποστέλλοντων, διελόντες
σφᾶς πολιορκεῖν ἐνεχείρησαν, οἱ
μὲν τὴν Ἰτύκην, οἱ δὲ τὰς Ἰπτα-
κρίτας, διὰ τὸ ταύτας τὰς πόλεις
μὴ βίβουσαι μεταχεῖν αὐτοῖς τῆς
ἀποστάσεως.

71. Καρχηδόνιοι δὲ τὰς μὲν
κατ' Ἰλίαν βίβας αἰὲ διεξαγαγόν-
τες ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς χώρας γεν-
νημάτων, τὰς δὲ κοινὰς παρο-
σκευὰς καὶ χορηγίας ἀθροίζον-
τες ἐκ τῶν κατὰ τὴν Λιβύην
προσόδων, ἔτι δὲ πολεμεῖν εἰσι-
σμένοι ξενικαῖς δυνάμεσι· τότε
πάντων ἅμα τῶν ἐ μόνον
ἐξερημῆνοι παραλόγως, ἀλλὰ καὶ
καθ' αὐτῶν ὄρωντες ἕκαστα τῶν
προειρημένων ἐπιστρέφοντα, τε-
λέως ἐν μεγάλῃ δυσθυμίᾳ καὶ
δυσελτισίᾳ κατέσχον, ἄτε πα-
ρὰ τὴν προσδοκίαν αὐτοῖς τῶν
πραγμάτων ἀποβεβηκότων. τε-

palam cum Carthaginensibus
bellum faciunt. hae sunt
causae, hoc principium bel-
li contra mercenarios, quod
Libycum dicitur. Mathos
his rebus gestis, ad Africae
urbes legatos mittit, ut se
in libertatem vindicarent hor-
tans: utque opem sibi fer-
rent, et in societatem consili-
orum venirent, orans. de-
inde quam omnes prope Af-
ricae populi ad rebeliandum
contra Carthaginenses prom-
ptos se ostenderent, et tam
commocatus, quam auxilia
vndique submitterent: dani-
sis copiis, alii Uticae, alii
Hippacitarum, quae duo op-
pida rebellantibus se adiun-
gere detrectauerant, obsidio-
nem aggrediuntur.

71. Carthaginenses, qui rem
familiarem suam his sustentare,
quae in suis cuique agris nasce-
rentur, semper contulerant:
publicos vero: pparatus, et ne-
cessaria bello subsidia ex Afri-
cae reditibus comparare: ad
haec, peregrino milite bellare
soliti: tunc temporis cum non
solum hisce vniuersis commo-
dis simul priuatos se inopinato
viderent: verum etiam eadem
omnia, quae commemorata
sunt, in suam perniciem esse
conuersa: tanta animorum an-
xietudine sunt affecti, ut rebus
suis penitus dissiderent: adeo
contra omnium opinionem haec

τρυμμένοι γὰρ ἐν τῷ περὶ Σικελίας πολέμῳ συνεχῶς, ἠλπίζον, ἐπιτελεσθειῶν τῶν διαλύσεων, ἀναπνοῆς τινὸς τεύξεσθαι καὶ καταστάσεως εὐδοκῆμένης. συνέβαινε δ' αὐτοῖς τάναντία. μείζωνος γὰρ ἐνίστατο πόλεμος καταρχὴ καὶ Φοβερωτέρου. πρόσθεν μὲν γὰρ ὑπὲρ Σικελίας ἡμισβήτην Ῥωμαίοις· τότε δὲ περὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος ἔμελλον κινδυνεύσειν, πόλεμον ἀναλαμβάνοντες ἐμφύλιον. πρὸς δὲ τέτοις, ἔχ' ὀπλων πληθους, ἔ' ναυτικὴ δύναμις, ἔ' πλοίων κατασκευὴ παρ' αὐτοῖς ἦν, ὡς ἂν τοσαύτας ναυμαχίας περιπεπρωκότων· καὶ μὴν εἰδὲ χορηγιῶν διάθεσις, εἰδὲ φίλων εἰδὲ συμμάχων τῶν βοηθησόντων ἔξωθεν ἐλπίς, εἰδ' ἥτις ἔν, ὑπῆρχε. διὸ καὶ τότε σαφῶς ἔγνωσαν ἡλίην ἔχει διαφορὰν ξενικὸς καὶ διαπόντιος πόλεμος, ἐμφυλὶς εἰσεως καὶ παραχῆς. ἔχ' ἡμεῖς δ' αὐτοὶ σφίσι τῶν τοιούτων καὶ τηλικούτων κακῶν ἐγεγόνεισαν αἴτιοι.

72. Κατὰ γὰρ τὸν προγεγονότα πόλεμον εὐλόγως ἀφορμὰς ἔχον ὑπολαμβάνοντες, πικρῶς ἐπεσέτησαν τῶν πατὰ τὴν Λιβύην ἀνθρώπων· παραιρέμενοι μὲν τῶν ἄλλων πάντων τῶν καρπῶν τὰς ἡμίσεις· διπλασίως δὲ ἐν ταῖς πόλεσι τὰς Φόρας ἢ πρὶν ἐπιτάττοντες. συγγνωμην δὲ τοῖς ἀπόροις ἢ συμπεριφορὰν εἰδ' ἠγνίναν ἐπ' ἄδελφὸν τῶν πραττομένων διδόντες· θαυμάζοντες δὲ καὶ τιμῶντες τῶν τε στρατηγῶν,

ipsis acciderant. quippe continuis in Siciliense bellum sumtibus attriti, ubi pax semel conuenisset, respiraturos sese, et in aliquo tolerabili statu se futuros sperauerant. iam vero in contrarium haec ipsis spes vertebat. maius enim ac periculosius bellum erat, cuius tunc principium eruperat. nam antea cum Romanis de Sicilia erat illis certamen: nunc civile bellum futurum, et de propria salute ac patria erat periclitandum. ad haec nulla arma, nullae nauales copiae, nullius classis apparatus apud eos erant; ut qui tot navalibus praeliis male pugnasent. sed nec alendi exercitus vlla suppetebat facultas: neque externi auxilii ab amicis aut sociis praestandi vel tenuissimam spem habebant. tum enimvero dicere liquido Carthaginenses, bellum externum et transmarinum a seditione civili ac tumultu quantum differat. Erant vero ipsi cum primis horumce tot tantorumque malorum sibi auctores.

72. Quippe qui superiore bello populis Africae crudeliter imperassent: quum satis iustam sibi viderentur causam nacti, cum ab aliis quidem omnibus annui prouentus partem alteram semper exigent: urbium vero incolas alteram tantum tributi nomine pendere cogent, quantum ante bellum pendebant. iam in exigendo, inopiam aut gratiam nullam concedere: praesides prouin-

ἢ τὰς προίας καὶ Φιλινθούτας τῶ πλείοσι χρωμένους· ἀλλ' ἂν αὐτοῖς μὲν ἐτοιμάζοντας πλείους χορηγίας καὶ ἐπισκευάς, τοῖς δὲ κατὰ τὴν χώραν τιμωρότατα χρωμένους· ἢ εἰς τὴν Ἄννων τοιγαρὶν οἱ μὲν ἄνδρες ἐκ οἴου παραλήθως πρὸς τὴν ἀπέτασιν, ἀλλ' ἀγρότη μόνον ἐλεήτησαν· αἱ δὲ γυναῖκες αἱ τὸν πρὸ τῆ χρονον ἀπαγομένους περιουσίαν τὰς σφιστρῶν ἄνδρας καὶ γυνεῖς πρὸς τὰς εἰσφορὰς, τότε συνουνοῦνται κατὰ πόλεις, ἐφ' ᾧ μηδὲν κρύψειν τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς, ἀφαιρήμεναι τὸν κόσμον εἰτέ φερὸν ἀπροφασίτως εἰς τὰς ἐφώνιαστικὰς καὶ τριαύτην παρασκευάσαντες ἐυπορίαν τοῖς περὶ τὸν Μάθω καὶ Σπένδιον, ὥστε μὴ μόνον ἐλάττωσαι τὰ προσοφειλόμενα τῶν ἐφώνων τοῖς μισθοφόροις κατὰ τὰς ἐπαγγελίας, ἀς ἐπίειταν πρὸς τὴν ἀπόστασιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ συνεχὲς ἐυπερῆσαι χορηγίας· ἕτως γὰρ ὅτε δεῖ πρὸς τὸ παρὸν μόνον, ἔτι δὲ μᾶλλον πρὸς τὸ μέλλον ἀποβλέπειν δεῖ τὰς ὄρθως βεβλημένους.

73. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περ ἐν τοῖστοις κακοῖς ὄντες. οἱ Καρχηδόνοι, προσησάμενοι τὸν Ἄννονα στρατηγόν, διὰ τὸ δοκεῖν τῆτον καὶ πρότερον αὐτοῖς τὰ κατὰ τὴν Ἐκατοντάφυλον τῆς Λιβύης κατασρέψασθαι, συνήθηροῖζον μὲν μισθοφόρους, καθ' ὅπλιζον δὲ τὰς ἐν ταῖς ἡλικίαις τῶν πολιτῶν· ἐγύμναζον δὲ καὶ συνέταττον τὰς πολι-

ciarum eos mirari et in pretio habere. non qui benignitate et humanitate in subditos uterentur: sed qui sibi quidem ad alendum exercitum et naues atque opera conficienda, plurima Reip. subsidia pararent: homines vero agrestes ac rusticos acerbissime tractarent: quorum vnus erat Hanno. Itaque ergo, quam viri in Africa non dicam hortatu, sed vix nuntio opus habuerint ad rebellandum: etiam mulieres, quae antea per saepe maritos parentesque suos ab exactoribus tributorum in carcerem duci passae erant, tunc in suis quaeque ciuitatibus inter se coniuratae, nihil rerum suarum se occultaturos: detractum sibi mundum absque vlla tergiversatione in stipendium militi conferebant. moxque tanta pecuniae vi Matho et Spendius abundarunt, vt non solum reliqua stipendiorum mercenariis exsoluerent: quae fuerat ab initio pacta ipsis rebellionis merces, sed etiam ad continuandos deinceps eos sumptus large suppeteret. Adeo, si quis rectam consiliorum inire viam cupit, non solum praesentis, sed etiam futuri habenda ei ratio est.

73. At Carthaginienſes quantumuis pressi malis, belli ducatu Hannoni delto, cuius opera iam ante in subigenda parte Libyae circa Hecatompylum fuerant vti, mercenarios vndique cogere, ciues armare qui aetate essent militari, equites vrbanos exercere; nauium denique quic-

τιμὰς Ἴππας· παρεσκευάζον δὲ καὶ τὰ περιλιπῆ τῶν πλοίων τριήρεις καὶ πεντηκοντόρες, καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἀνατιῶν. οἱ δὲ περὶ τὸν Μάθω παραγενομένων αὐτοῖς εἰς ἐπὶ ἀμυριάδας Λιβύων, ἐπιδιελόντες τήτας, ἀσφαλῶς ἐπολιόρκυντες Ἴτυναίους καὶ τὴν Ἴππακρίτας· βεβραῖως δὲ τὴν ἐν τῷ Τύνητι στρατοπεδεῖαν κατεῖχον· ἀποκειλείσκων δὲ τὴν Καρχηδονίαν ἀπάσης τῆς ἐκτὸς Λιβύης. ἡ γὰρ Καρχηδὼν, αὕτη μὲν ἐν κόλπῳ κείτῳ προτείχεται καὶ χερρόνησίζετα τῇ θάλασσῃ, τὸ μὲν τῇ θαλάττῃ, τὸ δέ τι καὶ λίμνῃ περιεχομένη κατὰ τὸ πλείστον. ὁ δὲ συνάπλων ἰσθμὸς αὐτῆν τῇ Λιβύῃ, τὸ πλάτος ὡς ἑικοσι καὶ πέντε σταδίων ἐστὶ. τήτας δ' ἐπὶ μὲν τῆς πρὸς τὸ πέλαγος νεύοντος μέρους, ἢ μακρὰν ἢ τῶν Ἴτυναίων κείτῳ πόλιν· ἐπὶ δὲ θάλατταν παρὰ τὴν λίμνην ὁ Τύνης. ἐφ' ὧν ἑκατέρων τότε στρατοπεδεύσαντες οἱ μισθοφόροι, καὶ διακλείσαντες ἀπὸ τῆς χώρας τὴν Καρχηδονίαν, λοιπὸν ἐπεβέβλευον αὐτῇ τῇ πόλει. καὶ ποτὲ μὲν ἡμέρας, ποτὲ δὲ καὶ νύκτωρ παραγενομένοι πρὸς τὸ τεῖχος εἰς φόβους καὶ θορύβους ὀλοχερεῖς ἐνέβαλον τὴν ἑνδον.

74. Ἄνων δὲ περὶ μὲν τὰς παρὰ τῆς ἐνδεχομένης ἐγένετο· καὶ γὰρ ἦν πρὸς τῆτο τὸ μέρος ἐνφυῆς· ἐξορηγήσας δὲ μετὰ τῆς δυνάμειος, ἕτερος ἦν. καὶ γὰρ τοῖς καιροῖς ἀσόχως ἐχρηῖτο, καὶ τοῖς ὅλοις πράγμασιν ἀπείρως καὶ νωθρῶς. διὸ

quid supererat, triremes actuaris remorum L. et acatiorum maxima quaeque instruere. interea Matho et Spendius, postquam LXX. iam Africanorum millia ad eos conuenissent, partiti copias, Uticenses et Hippacritas tuti ab hoste undique obsidebant: et posita Tunetè castra aduersus omnia pericula firmata seruabant; Carthaginensibus ab vniuersa exteriori Africa exclusis. Vrbs namque haec Carthago in sinum quemdam prona, peninsulaeque ad figuram accedens; hinc mari, inde lacu, maxima sui parte cingitur. Isthmus, quo Africae iungitur, patet in latitudinem stadia xxv. sitaque est in huius spatii latere, quod vergit ad mare, Utica, modico ab vrbe interuallo: in altero secundum lacum est Tunnes. ad quae duo loca quum mercenarii castra admouissent, et Carthaginenses a cetera regione exclusissent; ipsi iam Carthagini imminebant. ac modo interdium, modo noctu ad muros ipsos accedentes, metu ac trepidatione maxima intus omnia miscebant.

74. Hanno autem in apparatibus quidem conquirendis, nihil quod fieri posset praetermittebat: erat enim ad eam rem ingeniosus: sed quoties cum exercitu in hostem ibat, alium diceres. qui quidem oblatis occasionibus uti nesciebat, et imperite atque ignaue omnia administrabat.

καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἰς Ἰτύκην πα-
ραβοηθήσας τοῖς πολιορκιμένοις,
καὶ καταπληξίμενος τὰς ἰπικαν-
τίας τῶν πλείστων τῶν Θηρίων. εἶχε
γὰρ ἐκ ἐλάττερος ἑκατὸν ἐλεφαν-
των· καὶ μετὰ ταῦτα λαβὼν
προτεσηματος ἀρχὴν ἐλοχίους,
ἕτως ἐχορήτατο κακῶς, ὥστε κιν-
δυνεύσασα προσαπολέσασα καὶ τὰς
πολιρκιμένους. κοίτης γὰρ ἐκ
τῆς πόλεως τῆς καταπέλτας καὶ
τὰ βέλη, καὶ συστῆθην ἀπά-
σας τὰς πρὸς τὴν πολιορκίαν πα-
ρασκευάς, καὶ στρατοπεδεύσας
πρὸς τῇ πόλει. ἐσχεύθητε πρὸς-
βάλλειν πρὸς τὸν τῶν ἰπικαν-
τίων χάρακα. τῶν δὲ Θηρίων
βικταμιῶν εἰς τὴν παρεμβολήν,
ἢ δυνάμενοι τὸ Βάρος καὶ τὴν ἔ-
φοδον οἱ πολέμιοι ὑπομῆσαι,
πάντας ἐξέπεσον ἐκ τῆς στρατοπε-
δείας, καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἀπ-
έθανον, τῶν δὲ ὑπὸ τῶν Θη-
ρίων, τὸ δὲ δικτυζόμενον μέρος
πρὸς τινὰ λόφον ἐρυμένον καὶ σύμ-
φυτον ἔμεινε, πισυῶν ταῖς ἐξ
αὐτῶν τῶν τόπων ἀσφαλείαις.
ὁ δ' Ἄννων εἰδισημέρος Νομάσι
καὶ Λίβυσι κλεμῖν, εἴ τινας ὄ-
ταν ἄπαξ ἐγγιλίνωσι ποικίλται
τὴν Φυγὴν ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ
τρῆς ἐκτοπίζοντες αὐτάς, ὑπολα-
βῶν καὶ τότε πέρας ἔχειν τὰς
πολεμίας καὶ νενικημέναι τοῖς ὀ-
λοις, τῶν μὲν στρατιωτῶν ὀλιγό-
ρησε, καὶ κατέβη τῆς παρεμβο-
λῆς· αὐτὸς δ' εἰσελθὼν εἰς τὴν πό-
λιν, ἐγένετο περὶ τὴν τῆς σώματος
θεραπείαν. εἰ δὲ συμπεθευγό-
τες τῶν κισσοφόρων εἰς τὸν λόφον,
αὐτρεφοὶ γεγονότες τῆς Βάριχα

quam igitur expeditione pri-
ma obsidibus Uticensibus sup-
peditas venisset, ac multitudi-
ne elephantorum, quos ha-
buit non pauciores centum,
hosti pauorem iniecit: mox
vniuersae victoriae princi-
pium adeptus, adeo male se
gessit, ut praeter exercitum,
ipsum insuper Uticenses ma-
le perdidit. catapultis nam-
que et tormentis, omnique
oppugnandarum urbium ap-
paratu Carthagine affertur ius-
sis, et ad oppidum Uticam
castris locatis, vallum ho-
stium adoriri coepit. et quum
bestiae in eorum castra ir-
rupissent, hostes violentam
impressionem illarum non su-
stinentes, vallo omnes ex-
cesserunt. ac multi quidem
ex iis ab elephantis vulne-
rati perierunt: qui autem
euaferunt ad proximum col-
lem munitum et arboribus
confirmum se receperunt, rati
ipsa natura loci se fore tu-
tos. Hanno bellare contra
Numidas et Afros antea so-
litis, qui inclinata semel acie
fugam arripiunt, ad remota
inde loca per biduum aut
triduum contententes; exi-
stimans tunc temporis omni-
no iam debellatum esse, ho-
stemque penitus profligatum;
et milites et castra in to-
tum neglexit: atque ipse
urbem ingressus, corpori cu-
rando operam dabat. mer-
cenarii vero qui in collem
fugerant, affluenti longo mi-
litiæ usu audaciae Barcae;

τόλμης· συνήθεις δ' ἐκ τῶν κατὰ Σικελίαν ἀγώνων, πελάγους τῆς αὐτῆς ἡμέρας ποτὲ μὲν ὑποχωρεῖν, ποτὲ δὲ πάλιν ἐκ μεταβολῆς ἐγχειρεῖν τοῖς πολεμίοις· καὶ τότε συνιδόντες τὸν μὲν στρατηγὸν ἀπηλλαγμένον εἰς τὴν πόλιν, τὰς δὲ πολλὰς διὰ τὸ προτέρημα βραδυμῶντας καὶ διαβρέοντας ἐκ τῆς στρατοπεδείας, συσραφέντες ἐπιτίθενται τῷ χάρακι· καὶ πολλὰς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν, τὰς δὲ λοιπὰς ἠνάγκασαν φυγεῖν αἰχμῶς ὑπὸ τὰ τείχη καὶ τὰς πύλας. ἐκυρίευσαν δὲ τῆς ἀποσκευῆς ἀπάσης, καὶ τῆς τῶν παλιορκαμένων παρασκευῆς· ἦν Ἄνων πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκκομίσας ἐκ τῆς πόλεως, ἐποίησε τοῖς ἐχθροῖς ὑποχείριον. ἔ μόνον δὲ περὶ τῆς τῶν καιρὸν ἔτιως ἀνεγράφη νωθρῶς, ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας περὶ τὴν καλαμῆνην Γόρζαν, ἀντιστρατοπεδευτάντων αὐτῶ τῶν πολεμίων λαβῶν καιρῶς, δις μὲν ἐκ παρατάξεως εἰς τὰ νικῶν, δις δ' ἐξ ἐπιθέσεως, ἅτε καὶ στρατοπεδεύοντων συνέφυγε αὐτῶ τῶν ὑπεναντίων, ἀμφοτέρως δοκεῖ τῆς εἰκῆ καὶ παραλόγως προέδοι.

75. Διόπερ οἱ Καρχηδόνιοι θεωρῶντες αὐτὸν κακῶς χειρίζοντα τὰς πράξεις, Ἀμίλκαν τὸν ἐπιβαλόμενον Βάρκαν αὐτῆς προσέεισαντο. καὶ τῆτον ἐξέπειμπαν εἰς τὸν ἐνεσῶτα πόλεμον στρατηγὸν, δόντες ἐβδομήκοντα μὲν ἐλέφαντας, καὶ τὰς ἐπισυνηγμένους τῶν μισθοφόρων, καὶ τὰς ἡτομοληκῶτας ἀπὸ τῶν πολεμίων· ἅμα

quibus praeterea familiare erat ex rebus in Sicilia gestis, per saepe eodem die modo hosti cedere, modo conuersione facta eundem invadere: certiores tum facti, ipsum quidem in oppidum concessisse ducem, at milites propter victoriam agere negligentius, et ex castris dilabi; in globos collecti vallum adoriuntur, et multis hostium occisis, reliquos ad portas ac muros turpiter fugere compellunt. potiti sunt omnibus impedimentis, et obsessorum com meatu: quem Hanno quum ex vrbe exportasset, vt et ipse in potestatem aduersariorum veniret effecit. neque hoc solum tempore ignave se Hanno gessit: sed etiam post paucos dies circa oppidum Gorzam: vbi castra hostium suis opposita habens, nactus rei bene gerendae occasiones, bis collatis signis, bis ex insidiis inopinata inuasionē, (vt pote admodum propinquis inimicorum castris:) vtramque opportunitatem frustra per imprudentiam passus est perire.

75. Itaque Carthaginenses male res geri ab illo conspicati, Amilcarem Barcam exercitui denuo praeficiunt, traditisque ipsi elephantis LXX. et quotquot praeterea cogi poterant mercenariis, cum iis qui transitum ab hoste fecerant: item equitum peditumque vrbani copias,

δὲ τότε τὰς πολιτικὰς ἰστίαις καὶ
 παρὰ τὴν ἀσπίδα, ὡς περὶ τὴν σύμπαντα ἐξ ἡμε-
 ρῶν ὑπάρχειν. ὅς κατὰ τὴν πρῶ-
 τὴν ἐκ τῆς ἔξοδος καταπληξά-
 μενος τῶν παρὰ τὴν ἑπὶ τῆς ἐπιβολῆς,
 ἢ τῆς μὲν τὰς ψυχὰς τῶν ὑπε-
 ναυτίων, ἔλυσε δὲ τὴν τῆς Ἰτύνης
 πολιορκίαν. Ἐφάνη δ' ἄξιός τῶν
 προγεγονότων ἔργων, καὶ τῆς
 παρὰ τῶν πλείων προσδοκίας.
 τὸ δὲ τραχὺν ἦν ὑπ' αὐτῷ περὶ
 τὴν χρεῖαν ταύτην τοῖσιν. τῶν
 γεωλόφων τῶν ἐπιζευγνύοντων τὸν
 ἀνὰ τὴν τὸν συνάπτοντα τὴν Καρ-
 χηδόνα πρὸς τὴν Λιβύην, ὅταν
 δυσβάτων, καὶ χειροποιήτης ἐ-
 χόντων διεκβολῆς ἐπὶ τὴν χῶ-
 ραν συνέβαινε τὴς περὶ τὸν Μά-
 θω πάντας τὰς διὰ τῶν προειρη-
 μένων λόφων εὐκαιρῶς κειμένης
 τόπης Φυλακῆς διεληφέναι.
 πρὸς δὲ τότε τῆ προσπαρορευο-
 μένῃ Μάκαρος ποταμῷ διείργου-
 τος κατὰ τινὰς τόπης παραπλη-
 σίως τὴν ἐπὶ τὴν χῶραν τοῖς ἐκ
 τῆς πόλεως ἔξοδον, καὶ διὰ τὸ πλῆ-
 θος τῆ βρύματος ἀβάτη κατὰ τὸ
 πλείστον ὑπάρχοντος, μίαν δ' ἔσσης
 ἐπ' αὐτῷ γεφύρας, καὶ ταύτην
 τηρεῖν τὴν δίοδον ἀσφαλῶς, πό-
 λιν ἐπ' αὐτῆς ἀποδοικτότας· ἐξ
 ὧν συνέβαινε τὰς Καρχηδονίαις,
 μὴ οἷον στρατοπέδω τῆς χώρας ἐπι-
 βάνειν· ἀλλὰ μὴδὲ τὰς κατ' ἰδίαν
 θέλουσας διαπεσεῖν, ῥαδίως ἀν-
 δύνουσαι λαθεῖν τὰς ὑπεναυτίαις.
 εἰς δ' ἐβλέπων Ἀμίλλας, καὶ παν-
 τὸς πρέγκματος καὶ καιρῷ πεῖραν
 λαμβάνων, ἐὰν τὸ δυσχερεῖν περὶ
 τὴν ἔξοδον, διανοήθη τι τοῖσιν.
 τῆ προειρημένῃ ποταμῷ κατὰ τὴν

qui accedebant uniuersi ad de-
 cem milia; in expeditionem
 ipsum mittunt. cuius statim
 initio hostes ex inopinato ag-
 gressus, tantum illis pauoris
 iniecit, ut animis collapsi,
 Uticæ obsidione desisterent:
 atque ipse gloria antæctarum
 rerum dignus videretur, et ea
 expectatione quam apud om-
 nes concitauerat. Series
 eorum quæ hæc expeditione
 gessit, hæc est. Cervix illa
 quæ Africae Carthaginem iun-
 git, colles terrenos in ipsa
 commissione habet difficiles et
 arduos: inque his arte muni-
 tæ sunt viæ per quas in regio-
 nem patet transitus. tunc au-
 tem Matho omnia bello op-
 portuna loca in illis colibus
 firmata praesidiis custodiebat.
 ad hæc, quum Macar flu-
 uius locis nonnullis similiter
 transitum impediât iis, qui
 Carthagine profecti in regio-
 nem tendunt, ac propter a-
 quarum copiam vado ut plu-
 rimum transiri nequeat: Ma-
 tho pontem ei anni imposi-
 tum, qui est vnicus, ma-
 gna diligentia tuebatur, vr-
 be etiam ad illum extru-
 cta; ex quo fiebat, ut non
 solum exercitus in regionem
 ducere non possent, sed ut
 ne singuli quidem hostem
 effugerent, qui transire co-
 narentur. hæc Amilcar vi-
 dens, ad omnes et rerum
 et temporum occasiones sem-
 per intentus, quia traicere
 non poterat, huiusmodi con-
 silium excogitauit. Obserua-
 verat circa exitum fluminis

εἰς θάλατταν ἐμβολὴν συνθεωρή-
 σας κατὰ τινὰς ἀνέμων εὔτεις
 ἀποθινύμενον τὸ σῶμα, καὶ τενα-
 γῶδῃ γινομένην τὴν παρ' αὐτῶ τῶ
 σῶματι πᾶροdon, ποιήσας εὐτρεπῆ
 τῶ στρατοπέδῳ τὰ πρὸς τὴν ἔξοdon,
 καὶ κρύπῳ ἐν αὐτῶ τὴν ἐπιβη-
 λὴν, ἐτήρει τὸ προειρημένον σύμ-
 πλωμα. περαπεσόντος δὲ τῆ και-
 ρῆ, νυκτὸς ἐξορμηθεὶς ἔλαθε πάν-
 τας ἅμα τῶ Φωτὶ τὸν προειρημέ-
 νον τόπον διχβιβάτας τὴν δύνα-
 μιν. παραδόξῃ δὲ τῆ πράγματος
 Φανέντος, καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει
 καὶ τοῖς ὑπεναντίοις, ὁ μὲν Ἀ-
 μίλκας προῆγε διὰ τῆ πεδία, ποιῶ-
 μενος τὴν πορείαν ἐπὶ τὰς τὴν
 γεΦύραν Φυλάττοντας.

76. Οἱ δὲ περὶ τὸν Σπένδιον
 συνέντες τὸ γεγονός, ἀπῆντων εἰς
 τὸ πεδίον, καὶ παρεβοήθουν ἀλλή-
 λοις. οἱ μὲν ἐκ τῆς περὶ τὴν γε-
 Φύραν πόλεως ὄντες ἐκ ἐλάττης
 μυρίων, οἱ δ' ἀπὸ τῆς Ἰτύκης ὑ-
 πὲρ τὰς μυρίας καὶ πεντακιχίλις.
 ἐπεὶ δ' εἰς τὸ συνάπτειν ἦκον ἀλ-
 λήλοισι, νομίσαντες ἐν μέσῳ τῆς
 Καρχηδονίας ἀπειληθέναι, σπευ-
 δῆ παρηγγύων ἅμα παρακαλῶντες
 σφᾶς αὐτὰς, καὶ συνῆπτον τοῖς
 πολεμίοις. ὁ δ' Ἀμίλκας ἦγε μὲν
 τὴν πορείαν, πρῶτος ἔχων τὰς
 ἐλέφαντας, ἐπὶ δὲ τάτοις τὰς ἱπ-
 πεῖς καὶ τὰς εὐζώνους, τελευταῖα
 δὲ τὰ βαρῆα τῶν ὄπλων. κατιδὼν
 δὲ προχειρότερον ἐπιφερομένους
 τὰς ὑπεναντίους, ἀνασρέφειν
 παρήγγειλε πᾶσι τοῖς ἑαυτῆ, καὶ
 τὰς μὲν ἀπὸ τῆς πρωτοπορείας
 ἀνασρέφοντας, σπευδῆ ποιεῖσθαι
 τὴν ἀποχώρησιν ἐκέλευε τὰς

eius in mare, quo tempore
 certi quidam venti obtinent,
 fabulo oppleri ostium: tae-
 niamque palustrem effici ad
 transeundum idoneam. igitur
 exercitu ad profectioem
 parato, nemine consilii con-
 scio, vt illud fieret de quo
 diximus, exspectabat. vbi tem-
 pus aduenit, noctu eductis
 copiis, luce prima prius
 quam animaduertisset quis-
 quam vniuersas traiecit. mi-
 rari ergo factum, quod fieri
 posse non putabant, et qui
 in vrbe erant et hostes. in-
 terea per patentes campos
 progrediebatur Amilcar, iti-
 nere versus pontis custodes
 instituto.

76. At Spendius re cogni-
 ta, obuiam Amilcari in pla-
 nitiam procedit: mutuisque
 auxiliis qui prodierant ex vr-
 be ad pontem sita, decem
 millibus non pauciores; et
 qui Utica aduenerant supra
 xv. hominum millia, se sus-
 tinebant. qui vbi inuicem
 appropinquassent, rati Pae-
 nos in medio deprehensos
 teneri, sedulo alii aliis dare
 mandata, inuicem se adhor-
 tari, hostem aggredi. per-
 gebat contra Amilcar agmen
 ducere: praecedebant ele-
 phanti: sequebantur equites
 cum leui armatura: agmen
 scutati clauderant. is vt vi-
 det hostem in suos ferri in-
 consultius, verti aciem to-
 tam imperat. igitur qui a
 fronte erant, hos flectere
 se, ac retro properare iu-
 bet: eos vero qui in extre-

δὲ περὶ τῆς ἐραγίας ἐξ ἀοχῆς ὑπάρχοντες, ἐξ ἐπιφροῆς τερισπῶν ἐξέταττε πρὸς τῆς τῶν πολευίων ἐπιφάνειαν. οἱ δὲ Λίβυες καὶ μελοφίροι νομίσαντες αὐτῆς καταπεπληγμένους Φυγίον λύσαντες τὴν τάξιν, ἐπέκειντο, καὶ συνηπῆρον εἰς τὰς χεῖρας ἐρρωμένους. ἅμα δὲ τῶν τε ἰππέων συνεγύσαντας τοῖς περὶ ταχυμένους, ἐκ μεταβολῆς ὑποσῆναι, τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν ἐπάγειν, ἐκπλαγεῖς γινόμενοι διὰ τὸ παράδοξον οἱ Λίβυες, ἐγκλίναντες ἐνθάδε ἐφευγον ὡς ἂν εἰκῆ καὶ σποράδην ἐπικείμενοι· λοιπὸν, οἱ μὲν τοῖς κατόπιον ἐπιφερομένοις ἐπιπῆροντες, ἐτφάλλοντο, καὶ διέφθειρον αὐτῆς τε καὶ τῆς οἰκείας· οἱ δὲ πλείους συνεπατήθησαν ἐκ χειρὸς τῶν ἰππέων ἐπικειμένων αὐτοῖς καὶ τῶν θηρίων. ἀπάλλοντο μὲν ἂν εἰς ἑξακχιλίους τῶν Λίβυων καὶ τῶν ξένων· ἐάλωσαν δὲ περὶ διχίλις· οἱ δὲ λοιποὶ διέφυγον· οἱ μὲν εἰς τὴν πρὸς τῆ γεφύρας πόλιν, οἱ δὲ ἐπὶ τὴν πρὸς τῆ Ἰτύκη παρεμβολὴν Ἀμίλκας δὲ ποιήσας τὸ πρῶτον τὸν προσελημένου τρόπου, εἶπετο κατὰ πόδας τοῖς πολεμίοις. καὶ τῶν μὲν ἐπὶ τῆς γεφύρας πόλιν ἐξ ἐφῶδε κατέχευε, προσεμένων καὶ φευγόντων εἰς τὸν Τύννητα τῶν ἐν αὐτῇ πολεμίων, τὴν δὲ λοιπὴν χώραν, ἐπιτορευόμενος, τὰς μὲν προσήγετο, πλείους δὲ κατὰ κράτος ἐξήρει. τοῖς δὲ Καρχηδονίοις βραχὺ τι θάρσος ἐνεργάσατο καὶ τόλμη, ἐπὶ ποτὸν αὐτῆς ἀπαλλάξας τῆς προγεγενημένης δυσελπίσεως.

mo agmine prius erant, post factam conuersionem circumagens, in aciem instructos inimicis opponit. Afri et mercenarii fugere Carthaginienses ex pauore rati, solutis ordinibus eos inquadunt, ac manu pugnam valide capellunt. vbi vero equites post conuersionem proximi iam ordinatis hostem sustinere, ac reliquam aciem obducere coeperunt: Afri, qui temere ac sperata certamen erant orsi, inopinata illorum virtute percussi, in fugam subito inclinantur. horum deinde alii, quum in suos a tergo sequente incidissent, errore ducti et sibi et suis perniciem afferebant: alii, et quidem plerique omnes, equitibus atque elephantis terga prementibus, permixtım sunt conculcati. Periere ex Afris et mercenariis ad sex millia: capti sunt ad duo millia: reliqui partim in urbem ponti adiacentem, partim in castra ante Vticam posita, fugere. parta hoc modo victoria, fugientes e vestigio persecutus Amilcar, proximam ponti urbem ab Afris relictam, qui Tunetum se receperant, subitus irrupit: regionem vero reliquam incursum, alia oppida ad deditionem coegit, alia vi expugnauit, atque ita Carthaginiensibus, qui paullo ante de suis rebus plane desperabant, metu nonnihil minuto, aliquanto audentiores eos reddidit.

77. Ὁ δὲ Μάθων αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῆς τῶν Ἰττακριτῶν πολιορκίας ἐπέμενε, τοῖς δὲ περὶ τὸν Αὐτάριτον τὸν τῶν Γαλατῶν ἡγεμόνα καὶ Σπένδιον, ἔχεσθαι τῶν ὑπεναντίων συνεβέλευε· τὰ μὲν πεδία Φεύγοντας διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρὰ τοῖς ὑπεναντίοις ἰππέων καὶ θηρίων, ταῖς δὲ ὑπὸ ῥαῖς ἀντιπαράγοντας καὶ συνεπιθεμένους κατὰ τὰς ὑποπιπύσσας αἰεὶ θυχερείας. αἶμα δὲ ταῖς ἐπινοίαις ταύταις, καὶ πρὸς τὰς Νομάδας καὶ τὰς Λιβύους ἐξέπεμπε, δεόμενος βοηθεῖν σφίσι, καὶ μὴ κατακροῖσθαι τὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καιρῶς. ὁ δὲ Σπένδιος προσλαβὼν ἐκ τῆ Τύνητος ἀφ' ἐκάστων τῶν γενῶν τὰς πάντας εἰς ἑξακχιλίους, προῆγε ταῖς ὑπὸ ῥαῖς ἀντιπαράστων τοῖς Καρχηδονίοις, ἔχων ἅμα τοῖς προειρημένοις, καὶ τὰς μετ' Αὐτάριτε Γαλάτας, ὄντας εἰς διχιλίους. τὸ γὰρ λοιπὸν μέρος αὐτῶν τὰ κατ' ἀρχαῖς συστήματος ἠτομολῆκει πρὸς τὰς Ῥωμαῖκας ἐν ταῖς περὶ τὸν Ἐρυκα στρατοπεδείαις. τὰ δ' Ἀμίλικη παρεμβεβλημένος ἐν τινι πεδίῳ πανταχόθεν ἔρεσι περιεχομένῳ, συνέβη τὰς παρὰ τῶν Νομάδων καὶ Λιβύων βοηθείας εἰς τὸν καιρὸν τῆτον συνάψαι τοῖς περὶ τὸν Σπένδιον γενομένης δὲ τοῖς Καρχηδονίοις τῆς μὲν τῶν Λιβύων ἐπιστρατοπεδείας αἰφνιδίως καὶ κατὰ πρόσωπον, τῆς δὲ τῶν Νομάδων ἀπ' ἄρας, τῆς δὲ περὶ τὸν Σπένδιον ἐκ πλαγίας, μεγάλην αὐτοῖς ἀπορίαν συνέβη περισηῆαι, καὶ δυσέκφυκτον.

77. Matho interim in Hippacritarum obsidione permanens, Autarito Gallorum duci ac Spendio auctor erat, ut ab hostibus ne longius recederent: sed campos euitantes, quod equitum elephantorumque copia Poeni valerent, fecus montium radices exercitum ductantes, quantum inimici procederent, tantum ipsi progredierentur: et ubi difficultate aliqua impeditos sensissent, impetum in eos facerent. simul cum his consiliis, ad Numidas et Afros mittit, rogans ut auxilia subministrarent, et recuperandae libertatis occasionem ne omittant. Spendius, ex omnium nationum copiis, quae Tunete erant, militum ad sex millia feligit: iisque assumptis, quoquo irent Carthaginienfes, longo agmine circa radices montium suos opponebat: etiam Gallicas Autariti copias, ad bis mille homines, secum trahens: nam ceteri Galli, qui initio sub Autarito militabant, quo tempore ad Erycem castra habebant, ad Romanos defece- rant. quum autem Amilcar in planitie quadam montibus undique cincta confedisset, eodemque tempore Spendius Numidarum atque Afrorum auxilia accepisset: Afris a fronte castra repente ponentibus, a tergo Numidis, ad latus Spendio, in magnas angustias et prope ineluctabile periculum Carthaginienfes devenerunt.

78. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῷ-
 του, Ναραύστος, ἦν μὲν Νομάς
 τῶν εὐδοξοτάτων εἶς, ἦν δὲ καὶ
 πλήρης ὀρυπῆς πολυμυθῆς. ἕτος
 αἰὲν οἰκείως διέκειτο πρὸς τὰς
 Καρχηδονίους, πατρικὴν ἔχων
 σύστασιν· τότε δὲ μᾶλλον παρωρ-
 μήθη διὰ τὴν Ἀμίλκην τῆ στρατη-
 γῆς καταξίωσιν. διὸ καὶ νομίσας
 ἔχειν ἐνφυῆ καιρὸν πρὸς ἔντευ-
 ξιν αὐτῶν καὶ σύστασιν, ἦκε πρὸς
 τὴν στρατοπεδείαν, ἔχων περὶ αὐ-
 τὸν Νομάδας εἰς ἑκατόν. καὶ
 συναγίστας τῷ χάρακι, τολυμη-
 ρῶς ἔμενε κατασειῶν τῇ χειρὶ.
 τῆ Ἀμίλκῃ θρυμάσαντος τὴν
 ἐπιβολὴν, καὶ προπέμψαντος
 τινὰ τῶν ἰππέων, εἰς λόγους ἔφη
 βάλεσθαι συνελθεῖν τῷ στρατηγῷ.
 διαγορηντος δ' ἀκουήν, καὶ διαπι-
 σῆντος τῆ τῶν Καρχηδονίων ἡγε-
 μόνος, παραδὲς ὁ Ναραύστος τὸν
 ἵππον καὶ τὰς λόγχας τοῖς μεθ'
 ἑαυτῶ, παρῆν ἄνοπλος ἐνθαρ-
 σῶς εἰς τὴν παρεμβολήν. οἱ δὲ
 τὰ μὲν ἐθαύμαζον, τὰ δὲ κατε-
 πλήττοντο τὴν τόλμαν· ὅμως δὲ
 προσεδέξαντο, καὶ συνῆλθον εἰς
 τὰς χεῖρας. ὁ δὲ παραγενόμενος
 εἰς λόγους, ἔφη, πᾶσι μὲν Καρ-
 χηδονίοις εὐνοεῖν, μάλιστα δ' ἐπι-
 θυεῖν Βάρκα γενέσθαι φίλος·
 διὸ καὶ νῦν παρεῖναι συσθησό-
 μενος αὐτῷ, καὶ κοινωνήσων
 ἀδόλως παντὸς ἔργου καὶ πάσης
 ἐπιβολῆς. Ἀμίλκας δὲ ταῦτα
 ἀκέρως, ἕτως ἦθη μεγάλως,
 ἐπί τε τῷ κατὰ τὴν παρεσίαν
 θάρτει, καὶ τῇ κατὰ τὴν ἐν-
 τεύξιν ἀπλότῃ τῆ νεανίσκῃ·
 ὡς ἂ μόνον εὐδοκῆσαι κοινῶν

78. Per id tempus Naraua-
 sus quidam erat. genere Nu-
 mida, inter suos nobilissimos,
 militari animo iuuenis. hic
 Poenis iam ante fauebat, pro-
 pter eam notitiam quae patri
 ipse cum illis intercesserat:
 tunc vero Amilcaris ducis prae-
 stante gloria motus, magis ad-
 huc in eadem mente est con-
 firmatus. itaque ratus oppor-
 tunum venisse tempus eius
 conueniendi, et gratiae cou-
 ciliandae, ad castra accedit,
 centum circiter Numidis comi-
 tatus. iamque vallo proximus,
 subfistit intrepidus, manu mo-
 ta dans signum. Amilcar quid
 hic sibi vellet admirans, unum
 ex equitibus ad eum mittit.
 ille ducem conuenire se velle,
 dixit. dum Poenus cum ma-
 xime dubitabat, verbis fidem
 non habens; Narauasus equum
 et hastas comitibus tradit, et
 magna confidentia nudus in-
 tra munitiones venit. mirari
 omnes et stupere ad hanc ho-
 minis audaciam. excipiunt ta-
 men venientem, et cum eo
 congregiuntur. Narauasus col-
 loquio instituto dixit, omni-
 bus se quidem Carthaginien-
 sibus bene velle: sed cum Bar-
 ca imprimis iungere amici-
 tiam optare. ea nunc sine ve-
 nisse, ut ipsi conciliaretur; fu-
 turus illi in posterum omnis
 consilii atque inepti confors
 fidelis. His auditis tanta laeti-
 tia incessit Barcam, et quia ma-
 gna fiducia iuuenis accesserat,
 et quod miram in sermonibus
 simplicitatem prae se ferebat;
 ut non solum in societatem

αὐτὸν προσλαβέσθαι τῶν πρά-
 ξων, ἀλλὰ καὶ τὴν θυγατέρα
 δάσειν ἐπηγγέλατο μεθ' ὄρκου,
 διαφυλάξεντος αὐτῆ τὴν πρὸς
 Καρχηδονίαις πίσιν. γενομένων
 δὲ τῶν ὁμολογιῶν, ὁ μὲν Να-
 ραυάσος ἦκε, τὰς ὑφ' αὐτὸν τε-
 ταγμένους ἔχων, Νοιάδας ὄντας
 εἰς διχιλίαις. ὁ δ' Ἀμίλικας προσ-
 γενομένης αὐτῷ τῆς χειρὸς ταύ-
 τῆς, παρετάξατο τοῖς πολεμίοις.
 οἱ δὲ περὶ τὸν Σπένδιον συνά-
 ψαντες ἐπὶ ταῦτό τοις Λίβυσι,
 καὶ καταβάντες εἰς τὸ πεδίου,
 συνέβαλον τοῖς Καρχηδονίοις.
 γενομένης δὲ μάχης ἰχυρᾶς, ἐνί-
 κων οἱ περὶ τὸν Ἀμίλικαν κα-
 λῶς μὲν τῶν Θηριῶν ἀγωνισαμέ-
 νων, ἐπιφανεσάτην δὲ τῆ Να-
 ραυάσῃ παρεχομένους χροίαν. ὁ
 μὲν ἔν Ἀυτάριτος καὶ Σπένδιος
 διέφυγον τῶν δὲ λοιπῶν ἔπε-
 στον μὲν εἰς μυρίας· ἐάλωσαν δὲ
 εἰς τετραχιλίαις. ἐπιτελεσθέν-
 τος δὲ τῆς κητορθώματος, Ἀμίλ-
 κας τοῖς μὲν ἔν βυλομένοις τῶν
 αἰχμαλώτων μεθ' ἑαυτῆ συστρα-
 τεύειν, ἐξῆσταν ἔδωκε, καὶ καθώ-
 πλιζε τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων
 σκύλοις, τὰς δὲ μὴ βυλομένους ἀ-
 θροίσας παρεκάλει Φάσηων, ἕως
 μὲν τῆ νῦν συγγνώμην αὐτοῖς ἔ-
 χειν τῶν ἡμαρτημένων· διὸ καὶ
 συγχωρεῖν τρέπεσθαι κατὰ τὰς
 ἰδίας ὁρμάς, ἃ ποτ' ἀνέκαστο αὐ-
 τῶν προαιρηῆται. μετὰ δὲ ταῦτα
 διηπειλήσατο, μηδένα Φέρειν ὅ-
 πλον πολέμιον κατ' αὐτῶν. ἃς
 εἰάν ἀλώητις, ἀπραϊτήτης τευξό-
 μενος τιμωρίας.

omnium confisiorum lubens
 illum admitteret: sed filiam
 quoque suam ei se daturum
 iureiurando confirmaret: dum
 modo in fide populi Cartha-
 ginienfis perpetuo maneret.
 icto foedere, venit Naraua-
 fus cum Numidis quibus im-
 perabat, circiter bis mille.
 Amilcar hac manu adauctus,
 copias ad pugnam educit.
 Spendius cum Afris se con-
 iungit. iuncti omnes in cam-
 pum descendunt, et cum
 Carthaginienfibus confligunt.
 fit pugna atrox: vincit A-
 milcar: nam et elephantum
 strenue certarant, et Naraua-
 fus insignem prae ceteris eo
 praelio operam nauauerat.
 euasere fuga Autaritus et
 Spendius: et reliquis deside-
 rati sunt ad decem milia:
 capti ad quatuor. Hac vi-
 ctoria parta Amilcar, capti-
 uis qui secum militare vel-
 lent, potestatem eius facit.
 et de spoliis caesorum arma
 ipsis praebet. qui recusabant,
 iis pro concione dixit, eo-
 rum quae hactenus deliquif-
 sent. veniam se illis dare;
 idcirco liberam facultatem
 omnibus tribuere, abeundi
 quo sua quemque voluntas
 ferret. in posterum ne quod
 telum nociuum contra Car-
 thaginienfes quisquam eorum
 gestaret, magnopere intermi-
 natus est. qui secus facere
 deprehensus foret; hunc om-
 ni spe veniae praecisa, gra-
 ve supplicium manere.

79. Κατὰ δὲ τῆς αὐτῆς και-
ρῆς οἱ τὴν Σαρδόναν τὴν νῆσον πα-
ραφυλάττοντες τῶν Μάθω
καὶ Σπένδιου, ἐπιτίθενται τοῖς
ἐν τῇ νήσῳ Καρχηδονίοις, καὶ τὸν
μὲν τότε παρ' αὐτοῖς ὄντα βοήθαρχον
Βώσαρον συγκλείσαντες εἰς
τὴν ἀκρόπολιν, μετὰ τῶν ἐκυτῆ
πολιτῶν ἀπέκτειναν. αὐτοὶ δὲ
τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸν ἔξα-
ποσελάνταν μετὰ δυνάμει· Ἀγ-
νωνα, κῆριτα καὶ τέτων τῶν
δυνάμειν ἐγκαταλείψαν τὸν
Ἀγνωνα, καὶ μεταθεύσαν πρὸς
σφῶν· γενόμενοι ζωγράφου κύριον
τῆ προσηρμένει, ταχυτίκα τέτων
μὲν ἀνεσάρωσαν· μετὰ δὲ ταῦ-
τα παραλελειμμένας ἐπιστάντες
τιμαρίας, πάντας τῆς ἐν τῇ νήσῳ
Καρχηδονίους ἐρεβλῆσαντες ἀπέκτει-
ναν, καὶ τὸ λοιπὸν ἤδη ποιητάμε-
νοι τὰς πέλις ὑφ' ἐκυτῆς, ἄχον
ἐγκρατῶς τὴν νῆσον, ἕως ἂν σα-
σιάζαντες πρὸς τὰς Σαρδόνιας,
ἐξέπεσον ὑπ' ἐκείνων εἰς Ἰταλίαν.
ἢ μὲν ἔν Σαρδῶν τέτων τὸν τρί-
τον ἠλλοτριώθη Καρχηδόνος, ἕσα
νῆσος καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῇ πο-
λυανθρωπίᾳ καὶ τοῖς γεννημασι
δικέρεσσα. τῷ δὲ πελάγῳ, καὶ
πολὺν ὑπὲρ αὐτῆς πεποιθὸς λό-
γον, ἔκ ἀναγκῆσιν ἠγάμεθ' ἄνευ
ταυτολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὁμολογε-
μένων. Μάθω δὲ καὶ Σπένδιος,
ἔμμε δὲ τέτοις Αὐτάρτιος ὁ Γαλά-
της, ὑπιδόμενοι τὴν Ἀμίλκε
Φιλανθοπίαν εἰ τὰς αἰχμα-
λωτίας, καὶ φεβηθέντες, μετὰ
τοῖσιν τριῶν ψυχαγωγῆσαι τε
ὀρμήσωντι πρὸς τὴν ὑπόστικον μέ-

79. Per idem tempus mer-
cenariorum praesidium quod
in Sardinia erat, Mathi ac
Spendii exemplum secutum,
aduersus Carthaginenses qui
in insula erant, insurgit.
Boftarem igitur auxiliorum
praefectum, in arcem con-
clusum, cum suis popularibus
interimunt. deinde quum eo-
dem Poeni Hannone duce
nouas copias misissent, atque
etiam illae Hannone relictio
ad conuertos se adiunxissent;
viui Hannonis positi,
conestim ipsum quidem in
crucem agunt: Carthagini-
enses vero omnes qui erant
in insula inuicatis atque ex-
quisitis supplicis cruciatis
necant. tum autem, urbium
potentes facti, insulam vi ob-
tinebant, donec seditione in-
ter ipsos et Sardos orta, in
Italiam ab illis sunt eiectione,
atque hoc modo a Carthagine
alienata est Sardinia: in-
sula et magnitudine, et fre-
quentia hominum, et fru-
ctuuum prouentu praestans,
sed quia de illa multi iam
multa scripserunt, necessa-
rium non duximus, super re,
de qua dubitat nemo, aliis di-
cta reponere. ceterum Ma-
tho, Spendius, et vna cum
his Gallus Autaritus sus-
pectam illam humanitatem ha-
bebant, qua vsus Amilcar
erat erga captiuos. itaque
veriti ne et Afri et pars ma-
gna mercenariorum ea arte
deliniti, ostensam sibi impu-
nitatem cupide amplecteren-
tur: habito concilio delibe-

νην ἀσφάλειαν, οἷτε Λίβυες καὶ
 τὸ τῶν μαθοφόρων πλήθος, ἐ-
 βλεύοντο, πῶς ἂν καινοτομή-
 σαντες τι τῶν πρὸς ἀσέβειαν,
 εἰς τέλος ἀποθροιάσωμεν τὰ πλή-
 θη πρὸς τὰς Καρχηδονίους. ἔδο-
 ξεν ἔν αὐτοῖς συναθροῖσθαι τὰς
 πολλὰς γενουμένας δὲ τέττα γραμ-
 ματοφόρον εἰσηγαγόν ὡς ἀπε-
 σαλμένον ὑπὸ τῶν ἐκ Σαρδόνος
 αἰρετῶν. ἡ δ' ἐπιστολὴ διετέθει-
 τόν τε Γέσκωνα καὶ τὰς μετ'
 αὐτῆ πάντας, ἃς παρεσπόνδη-
 σαν ἐν τῷ Τύντι, καθάπερ
 ἐπάνω προείπον, φυλάττειν ἐπι-
 μελῶν, ὡς πρακτόρων τινῶν ἐκ τῆ
 στρατοπέδου τοῖς Καρχηδούσις ὑ-
 πὲρ τῆς τάτων σωτηρίας. λαβό-
 μενος δὲ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ὁ
 Σπένδιος, πρῶτον μὲν παρεκά-
 λει, μὴ πιστεύειν τῇ ὑπὸ τῆ στρατη-
 γῆ τῆ τῶν Καρχηδονίων γεγενη-
 μένῃ Φιλανθρωπίᾳ πρὸς τὰς αἰ-
 χμαλώτας. ἔ γάρ σωσαι προαι-
 ρόμενον αὐτὸν ταῦτα βεβελεύ-
 θαι περὶ τῶν ἀλούντων, ἀλλὰ
 διὰ τῆς ἐπεινῶν ἀφέσεως ἡμῶν
 ἐγκρατῆ γενέσθαι σπυδάζοντα
 πρὸς τὸ μῆτινας, ἀλλὰ πάντας
 ἡμᾶς ἅμα τιμωρήσασθαι πισεύ-
 σαντας αὐτῶ. πρὸς δὲ τέτοις
 φυλάττεσθαι παρήγει, μὴ προέ-
 μενοι τὰς περὶ τὸν Γέσκωνα,
 καταφρονηθῶσι μὲν ὑπὸ τῶν
 ἐχθρῶν, μεγάλα δὲ βλάβωσι
 τὰς ἰδίας πράξεις, ἄνδρα τοῖσ-
 τον καὶ στρατηγὸν ἀγαθὸν ἐά-
 σαντες διαφυγεῖν, ὃν εἰπὸς αὐ-
 τοῖς ἔσεσθαι ἐχθρὸν φοβεράτα-
 τον. ἔτι δὲ ταῦτα λέγοντος αὐ-

rant, qui possent aliquo in-
 signi ad impietatem facinore
 edito, multitudinem aduer-
 sus Carthaginienes penitus
 efferare. Placuit ergo, mili-
 tes in unum conuocari: de-
 inde in hunc coetum intro-
 ducitur tabellarius cum epi-
 stola, quasi ab eiusdem so-
 cietatis hominibus qui in Sar-
 dinia erant, missus. erat au-
 tem in epistola scriptum, cu-
 stodirent magna cura Gescon-
 nem, et ceteros qui cum il-
 lo erant omnes, quibus ut
 ante ostendimus, Tunete fi-
 dem violauerant. esse enim
 in exercitu nonnullos, qui
 cum Carthaginensibus secre-
 ta consilia ad eos liberandos
 inierint. hac occasione arre-
 pta Spendius, primum hor-
 tatur suos, ne in ea humani-
 tate quam Poenus captiuus
 exhibuerat, spem ullam salu-
 tis ponerent. non enim id
 illum spectasse hoc consilio,
 ut captos seruaret: sed id po-
 tius egisse, ut illis dimitten-
 dis, nos omnes in potestatem
 redigat: et sic, non aliquos,
 sed omnes nos simul, si fidem
 illi habuerimus, supplicio af-
 ficiat. ad haec cauendum ad-
 monet, ne Gescone dimisso,
 ludibrium hostibus debeant,
 et praeterea rebus suis pluri-
 mum incommodent: si talem
 virum, ducem egregium, quem
 par sit credere hostem ipsis
 futurum maxime terribilem,
 fuerint euadere. haec ad-
 hue loquebatur Spendius, cum
 ecce alium tabellarium, qui

τῆ, παρῆν ἄλλος γραμματεὺς ὄρος, ὡς ἀπὸ τῶν ἐκ τῆ Τύνητος ἀπεσπλημένος, παραπλήσια τοῖς ἐκ τῆς Σαρδόνος διασαφῶν.

80. Ἐὖ εἶπεν Αὐτάριτος ὁ Γαλάτης ἐπιβαλὼν, μίαν ἔφη σωτηρίαν εἶναι τοῖς ἐκταῦν πράγμασι, τὸ πάσης ἀπογνώσασθαι ἐν Καρχηδονίοις ἐλπίδας. ἕως δ' ἂν ἀντέχηται τις τῆς ἐκείνων Φιλανθρωπίας, ἢ δυνατόν αὐτοῖς ἀληθινὸν γενέσθαι τὸν τοιαύτον σύμμαχον. εἰσὲν γὰρ τῆς τῶν περὶ αὐτοὺς ἀπαιτήσεων, τῆς ἀπείρου, τοῖς τοιαύτοις προσέχειν τὸν νόον, οἵτινες ἀεί τι τῶν ἀπαρχαίων καὶ πικροτάτων εἰσαγγεῖν κατὰ Καρχηδονίαν τῶν δ' ἐναυτία τάτοις λέγοντας, προδότης καὶ πολεμικὸς ἡγεῖσθαι παρῆναι. ταῦτα δὲ εἰπὼν, παρῆναι καὶ συμβάλλειν τόντε Γέσκωνα καὶ τῶς μετ' αὐτῆ συνελθόντας, καὶ τῶς ὑπερον γενομένης αἰχμηχίας τῶν Καρχηδονίων, αἰσασμένης ἀποκτείναι, πρακτικώτατος δ' ἦν ἔτος ἐν ταῖς συμβολίαις, διὰ τὸ πολλὰς τὴν Φωνὴν αὐτῆ συνιέναι. πάλαι γὰρ στρατεύμενος ἦδει διαλέγεσθαι Φοινικισί. ταύτη δὲ πῶς οἱ πλείστοι συνεσάνοντο τῇ διαλέκτῳ, διὰ τὸ μῆκος τῆς προγεγενημένης στρατείας. εἰσὲν γὰρ ἐπαινέσαντος αὐτὸν ὁμοθυμαδὸν τῆ πλήθους, ἔτος αὖν εὐδοκίμων ἀνσχίρησε. πολλῶν δὲ προσπορευμένων ἅδ' ἐκάστη γένος ἄρα, καὶ βελουμένων αὐτῆν παρακτείνουσαν τὴν αἰκίαν, διὰ τὰς γεγενημέ-

stungebat se ab iis missum, qui Tuneti sedebant: literas idem cum Sardinienlibus dicentes, asserens.

80. Post ista pedit Autaritus Galius, et salutem unicam rebus ipsorum esse ait: si omni spei quae a Carthaginiensibus ostenderetur, semel renuntiassent. quamdiu namque aliquis illorum humanitatem respiceret, non posse eum hoc animo praeditum, veram cum ipsis societatem colere. orare igitur, eis crederent, eos audirent, iis auscultarent, qui inimicissimarum et acerbissimarum sententiarum aduersus Carthaginienses auctores essent. qui his contraria dicerent, pro hostibus ac proditoribus haberi petebat. haec locutus, hortari suadereque coepit, ut Gesconem quique cum eo capere essent, nec non quotquot postea e Carthaginiensibus viui in potestatem venissent, cruciatos omnes trucidarent. Omnino vir hic in conciliis plurimum poterat, quod dicentem multi intelligerent. nam et Punice loqui didicerat, longo militiae usu. quam etiam ob causam, quod perditu sub signis fuerant, plerique cum se blandius inuicem compellabant, hac lingua utebantur. Autaritus ergo vna voce laudatus a multitudine, magnam ex ea concione laudem reportauit. quum autem ex omnibus nationibus multi accessissent, propter merita egregia Gesconis erga ipsos,

νας· ἐκ τῆ Γέσιωνος εἰς αὐτὰς εὐεργεσίας· ἕτε μὴ τῶν λεγομένων ἔθεν ἦν συντόν· ὡς ἂν ἄμικ πολλῶν, ἐκάστη δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν διάλεκτον συμβεβηέντος. ἐπειδὴ δὲ καὶ παρεγγυμνώθη, διότι τὴν τιμωρίαν παραιτῆται· καί τις ἐκ τῶν καθημένων εἶπεν, ὅτι ΒΑΛΛΕ ΠΑΝΤΑΣ, ἄμικ κατέλευσαν τὰς προσπορευθέντας. καὶ τέρας μὲν ὡσπερ ὑπὸ θηρίων διεφθαρμένως, ἐξέφερον οἱ προσήκοντες· τὰς δὲ περὶ τὸν Γέσιωνα λαβόντες, ὄντας εἰς ἑπτακισίας, ἤγον ἐκ τῆ χάρακος οἱ περὶ τὸν Σπένδιον. καὶ προαγαγόντες βραχὺ πρὸ τῆς στρατοκεδείας, πρῶτον μὲν ἀπέκοπτον τὰς χεῖρας, ποιόμενοι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆ Γέσιωνος ἂν βραχεῖ χρόνῳ πρότερον ἐκ πάντων Καρχηδονίων προκρίναντες, ἀνέδειξαν μὲν εὐεργέτην αὐτῶν, ἐπέτρεψαν δὲ περὶ τῶν ἀμφισβητημένων. ἐπειδὴ δὲ τὰς χεῖρας ἀπέκοψαν, ἠκρωτηρίαζον τὰς ταλαιπώρας. κολοβασάντες δὲ καὶ συντρίψαντες τὰ σκέλη, ἔτι ζῶντας ἔβριψαν εἰς τινὰ τάφρον.

81. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τῆ δυστυχίματος αὐτοῖς ἀναγελευθέντος, ποιῆν μὲν ἔδδεν εἶχον; ἐχετλάζον δὲ καὶ περιπαθεῖς γινόμενοι τῆ συμφορᾷ, πρὸς μὲν Ἀμίλκην καὶ τὸν ἕτερον τῶν στρατηγῶν Ἀννώνα πρεσβυτάς ἐξέπευπον, δεόμενοι βοηθεῖν καὶ τιμωρεῖν τοῖς ἡτυχημένοι. πρὸς δὲ

cruciatu saltem deprecari ab eo cupientes: multis simul verba facientibus, et vno quoque propriam gentis suae loquelam vsurpante, nihil poterat intelligi. vbi tandem intellectum vtrumque est, supplicium istos deprecari; atque aliquis assidentium dixit, FERI OMNES; cunctos qui accesserant, lapidibus simul obruerunt. et istos quidem, tanquam a bestiis interemptos propinqui extulerunt. at Gesconem et reliquos captiuos, numero ad septingentos, extra vallum ducit Spendius. et productis paullum vltra castra, manus primo praecidunt, initio facto a Gescone ipso: quem virum aliquanto prius, omnibus praelatum Carthaginienibus, et bene meritum de se pronuntiauerant, et controuersiarum suarum arbitrum tulerant. manibus praecisis, miseros deartuant. mutilatis crura suffringunt; et spirantes adhuc in fossam coniciunt.

81. Carthaginienfes cognito horum infortunio, qui aliud nihil possent, lamentantes, tantisque malis ingemiscentes, ad Amilcarem et ducem alterum Hannonem legatos mittunt; orant Reipublicae ferant opem, et miseris caede hostium parent: missi et caduceatores

τὰς ἡσιθιμότας κίονας ἕξατέ-
 σεθλον περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀκρι-
 ρέτους. οἱ δ' ἄτε ἕισσαν, προσεί-
 πόν τε τοῖς παρῶσι, μήτε κή-
 ρουκα πύπτειν πρὸς σφᾶς, μή-
 τε πρέσβευτήν, ὡς τῆς αὐτῆς
 κολάσεως ὑποκειόμενος τὰς πα-
 ραγενομένους, ἧς νῦν Γέσωνα
 πέτευχε. πρὸς δὲ τὸ λοιπὸν
 ἔδογματοποίησαν καὶ ταρξίσταν
 ἑαυτοῖς, ἐν μακροτέρῳ Καρ-
 χιδαιῶν, τιμωροῦσθαι καὶ ἀπο-
 κτείνειν· ἐν δ' ἂν τῶν σιμα-
 χῶτων αὐτοῖς, ἀποκόψαντας
 τὰς χεῖρας, ἀδελφὸς ἐκ Καρχη-
 δονίης ἀποπέμπειν. ὃ δὲ καὶ
 διετέλεσαν ἐπιτελεῖσθαι ποῦντας
 διότι ἐκ τῶν βλαβῶν, καὶ
 ἂν τις εἰπεῖν ὀκνήσειεν, ὡς ἔ-
 μουσεν τὰ σώματα τῶν ἀνθρώ-
 πων, καὶ τινὰ τῶν ἐν αὐτοῖς
 γεννωμένων ἐλκῶν καὶ Φυλά-
 των ἀποθηριῶσαι συμβαίνει,
 καὶ τελείως ἀρηθήθητα γίνεσθαι
 πολὺ δὲ μάλιστα τὰς ψυχάς.
 ἐπὶ τε γὰρ τῶν ἐλκῶν, εἰάν μὲν
 θαλασσίας τοῖς τοιούτοις προσά-
 γητις, ὑπ' αὐτῆς ἐνίοτε ταύτης
 ἐρεθιζόμενα θύττου ποιῶται τὴν
 νοσην· εἰάν δὲ πάλιν αὐτῆ, κα-
 τὰ τὴν ἐξ αὐτῶν φύσιν φθεί-
 ροντα τὸ συνεχές, καὶ ἴχει ταῦ-
 λαν, ἕως ἂν ἀφανίσῃ τὸ ὑποκεί-
 μενον. ταῖς τε ψυχαῖς παρα-
 πλησίως τοικῶται πολλὰ καὶ ἐπι-
 φύονται μελέλαι καὶ σηπεδέ-
 νες, ὥστε μηδὲν ἀτεβέστερον ἀν-
 θρώπῃ καὶ ἀνώτερον ἀποτε-
 λεῖσθαι τῶν ζώων. εἰ δ' εἰάν μὲν
 συγγνώμην τινὰ προσάγῃς καὶ

ad scelere impiatos, qui de-
 functorum cadavera tolerant,
 illi neque haec tradiderunt,
 et eos qui aduenerant monue-
 runt, ne vel caduceatorem
 postea ad se mitterent, vel
 legatum. si qui accederent,
 eodem supplicii genere cum
 Gesone perituros. Decre-
 tum deinde, multum sese in-
 vicem horrati, in posterum
 faciunt; quicumque Carthagi-
 niensium captus fuerit, hunc
 se cruciatum prius occisuros:
 quicumque e focis illorum,
 hunc praecisis manibus ad Car-
 thaginienses remissuros. id-
 que postea magna cura sem-
 per seruauerunt. Haec igitur in-
 tuens aliquis merito dixerit,
 non corpora solummodo ho-
 minum, et quae in iis nascun-
 tur ulcera tuberaque nonnulla
 aliquando efferari, ut prorsus
 fiant insanabilia: sed multo
 etiam magis hoc ipsum animis
 euenire, et in vlceribus qui-
 dem, si curationem ita affectis
 admoueas, illa ipsa irritatur
 malum, ut tanto serpat velo-
 cius: rursus si curatio omitta-
 tur, proxima quaeque loca cor-
 rumpendo, ut natura est horum
 vlcerum, non ante finem fa-
 ciunt, quam corpori subies o-
 pernitiem attulerint. similiter
 in animis quoque fuligines
 quaedam ingenerantur, ac ta-
 bes eiusmodi, ut nullum ani-
 mal inueniri possit, quod im-
 pietate atque crudelitate homo
 non superet. his si veniam de-
 licitorum dare, et humanita-
 tem praestare velis, dolum ac

Φιλανθρωπίαν, ἐπιβελὴν καὶ παραλογισμὸν ἡγάμενοι τὸ συμβαῖνον ἀκιστότεροι καὶ δυσμενέστεροι γίνονται πρὸς τὰς Φιλανθρωπότητας. εἰ δὲ ἀντιτιμωρῆ διαικιδώμενος τοῖς θυμοῖς, ἐκ ἐσί τι τῶν ἀπειρημένων ἢ δεινῶν, ὁποῖον ἐκ ἀναδέχονται, σὺν καλῶ τιθέμενοι τὴν τοιαύτην τόλμαν. τέλος δ' ἀποθηριωθέντες, ἐξέστησαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. τῆς δὲ διαθέσεως ἀρχηγὸν μὲν καὶ μεγίστην μερίδα νομισέον, ἔθη μοχθηρὰ καὶ τροφὴν ἐκ παιδῶν κακίην. συνεργὰ δὲ καὶ τὰ πλείω, μέγιστα δὲ τῶν συνεργῶν, τὰς αἰεὶ τῶν προεσῶτων ὑβρεῖς καὶ πλεονεξίας. ἃ δὴ τότε συνέβαινε, καὶ περὶ μὲν τὸ σύστημα τῶν μισοφόρων, ἔτι δὲ μᾶλλον περὶ τὰς ἡγεμόνας αὐτῶν ὑπάρχειν.

82. Ἀμίλκας δὲ δυσχρηστέμενος τῇ τῶν πολεμίων ἀπονοίᾳ, τὸν μὲν Ἄννανα πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλει· πεπεισμένος, ἀθροισθέντων οὐκ τῶν στρατοπέδων πατρῶν ἐπιθήσει τέλος τοῖς ὄλοις. τῶν δὲ πολεμίων ἕς ποτε κρατήσῃς, τὰς μὲν ἐν χειρῶν νόμῳ διέφθειρε, τὰς δὲ ζωγρεῖα πρὸς αὐτὸν εἰσάναχθέντας, ὑπέβαλλε τοῖς θηρίοις, μίαν ὁρῶν λύσιν ταύτην, εἰ δυνηθεῖη τὰς ἐχθρὰς ἀρδην ἀθανίσαι. δοκῶντων δὲ τῶν Καρχηδονίων ἐπιμυδετέρως ἐλπίτας ἔχειν ἤδη κατὰ τὸν πόλεμον, γίνεταί τις ὀλοχερῆς καὶ

fraudem subesse rati, minus etiam quam antea fidei habent, et acrioribus odiis eos persequuntur, a quibus fuerint humanitate prouocati. sin contra certare animis cum illis instituas, et crudelitatem crudelitate vlcisci; nullum est tantum nefas, nullum scelus tam abominandum, quo se non obligent: quum talem audaciam ducant laudi: donec tandem exuant hominem et in feras euadant. Non est autem dubitandum prouenire hunc animorum habitum a malis moribus, et praua a teneris educatione. sed adiuantes causae sunt vel plures: inter quas omnes principem locum tenent Iniuriae a magistratibus illatae ac rapinae. id quod tunc temporis locum habuerat cum in vniuerso mercenariorum corpore: tum in illorum maxime ducibus.

82. Amilcar per hanc desperatam hostium audaciam magnis difficultatibus conflictatus, Hannonem ad se vocat: persuasus, si omnes copiae in vnum cohererentur, vniuerso bello facilius posse finem imponi. hostium quotquot in ipsius potestatem veniebant, vel in ipso discrimine iure belli eos tollebat: vel si capti ad se adducti fuissent, feris obiciebat: vnicum ratus esse tot malorum remedium, si ad interuentionem hostes posset delere. Quum viderentur Carthaginenses longe meliorem iam in spe de bello esse: ingenti atque admirabili muta-

παράδοχος περί αὐτῶν καλῶν καὶ
 τῶν πραγμάτων. οἳ τε γὰρ
 στρατηγοὶ συνελθόντες ἐπὶ τὸ αὐ-
 τὸ, διεκρίθησαν πρὸς σφῶν ἐπι-
 τοπῆτον, ὥστε μὴ μόνον τὰς κα-
 τὰ τῶν ἐχθρῶν περιουσίαν και-
 ρῶς, ἀλλὰ καὶ κατὰ σφῶν αὐ-
 τῶν περὶ τὰς ἀφορμὰς ἐδόξα-
 τοῖς ὑπερυπείροις, διὰ τὴν πρὸς
 ἀλλήλους φιλοφροσύνην. ἀλλὰ καὶ
 συνέντες οἱ Καρχηδόνιοι, τῶν
 μὲν ἐν τῶν στρατηγῶν ἀπαλλέ-
 τεθῆναι προεταξάν τῶν δ' ἐτέρων
 μένειν, ὅτι ἂν αἱ δυνάμεις προ-
 κρίνωσιν. ἀλλὰ δὲ τάτοις καὶ τὰς
 προκομικαῖνας ἀφορμὰς ἐκ τῶν
 παρ' αὐτοῖς καλλικύων Ἐμπο-
 ρείων, ἐξ ἧς ἔχον τὰς μεγί-
 στας ἐμπορίας, περί τε τῆς τρο-
 φῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων,
 διαφραζομένη συνέρη κατὰ θά-
 λαίαν ὀλοχερῶς ὑπὸ χειμῶνος.
 τὰ δὲ κατὰ τὴν Σαρδίαν, κατὰ-
 περ ἐπάνω προείπον, ἐτύχα-
 νεν ἀπηλλοτριωμένα, μεγάλας
 αὐτοῖς ἀσίποτε χρεῖας παρεχο-
 μένης τῆς νῆστος ταύτης, κατὰ
 τὰς περιστάσεις. τὸ δὲ μέγιστον,
 ἢ τῶν Ἰππακρικῶν καὶ τῶν Ἰτυ-
 κίων ἀπέτη πόλις, αἵτινες ἐτύ-
 χανον μόνον τῶν κατὰ τὴν Λι-
 βύην, ἢ μόνον τὸν ἐνεσῶτα πό-
 λευον ἀναδεδεγμένα γενναίως,
 ἀλλὰ καὶ τὰς κατ' Ἀγαθοκλέα
 καιρῶς, καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων
 ἔφραδον ἐυγενῶς ὑποκειμενηκυῖαν,
 καὶ συλλήθρην εἰς ποτε βεβη-
 λευμένα Καρχηδονίαις ἀδὲν ὑπε-
 ναυτίον. τότε δὲ χωρὶς τῆς ἀλό-
 γης πρὸς τὰς Δίβυρας ἀποσάσεως,

tionē facta, res illorum sub-
 labi retro coeperunt. nam et
 duces singul ac fuerunt una,
 eo discordiarum venerunt, ut
 non solum rei bene gerendae
 tempora omitterent; verum
 etiam occasiones multas sibi
 nocendi, hostibus darent. ea
 fuit inter ipsos animorum dif-
 fensio et aemulatio. quod et
 Carthaginienses animaduerte-
 runt; qui dum alterum abi-
 re, alterum remanere, quem
 exercitus elegissent, iusse-
 runt. et praeterea tempore
 eodem contigit, ut cominea-
 tus qui ex Emporiis, id loci
 apud Afros est nomen, ad-
 vehebantur, in quibus spes
 ferme omnes suas collocatas
 habebant, cum de alimentis,
 tum de aliis exercitui neces-
 sariis, tempestate in mari
 coorta, funditus perirent.
 Iam et Sardinia ut aute nar-
 rauimus, eorum imperio erat
 subtracta: quae infusa semper
 antea necessariis Reipublicae
 temporibus, maximo sibi ipsis
 fuerat. Cumulus vero malo-
 rum fuit. quod et Hippacrita-
 rum et Uticensium ciuitates
 defecerunt: quae solae ex om-
 nibus totius Africae, non
 solum praefens bellum gene-
 roso animo sustinuerant: sed et-
 iam temporibus Agathoclis, et
 cum Romani terram Africanam
 inuaserunt, fortiter resiste-
 rant; atque uno verbo Remp.
 Carthaginiensium nulla un-
 quam re laeserant: tunc ve-
 ro, non contentae sine vlla
 idonea causa ad Afros dese-

καὶ διὰ τῆς μεταθέσεως εὐθέως
 τέτοις μὲν τὴν μεγίστην οἰκειότη-
 τα καὶ πίστιν ἐναπεδείξαντο·
 πρὸς δὲ τὰς Καρχηδονίους ἀπαραι-
 τητοῦ ὄργην ἐνεστήσαντο καὶ μί-
 σος. τὰς μὲν γὰρ παραβεβηθη-
 νότας αὐτοῖς παρ' ἐκείνοις ὄντας
 εἰς πεντακισίαις, καὶ τὸν ἡγεμόνα
 τέτων ἀποκτείναντες, ἅπαντας
 ἔβριψαν κατὰ τὴν τεῖχος, τὴν
 δὲ πόλιν ἐνεχείρισται τοῖς Λίβυ-
 σι. τοῖς γε μὴν Καρχηδονίοις
 ἔδδὲ θάψαι συνεχώρησαν τὰς
 ἡτυχηκότας αἰτημένοις. τέτων
 δὲ συμβαινόντων, οἱ μὲν περὶ
 τὸν Μάθω καὶ Σπένδιον, ἐπαρ-
 θέντας τοῖς συμβεβηκόσι, πο-
 λιορκεῖν ἐνεχείρησαν αὐτὴν τὴν
 Καρχηδόνα. Βάρκας δὲ παρα-
 λαβὼν Ἀννίβαν τὸν στρατηγόν·
 τῆτοι γὰρ ἐξῆλπεσειαν οἱ πολί-
 ται πρὸς τὰς δυνάμεις, ἐπεὶ τὸν
 Ἀννίωνα τὸ στρατόπεδον ἐπιρρι-
 δεῖν ἀπαλλάττεσθαι, κατὰ τὴν
 ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων αὐτοῖς
 δοθεῖσθαι ἐπιτροπὴν περὶ τὰς
 γενομένας τῶν στρατηγῶν εἴσεις
 πρὸς ἀλλήλους· διόπερ Ἀμίλκας
 ἔχων τῆτόν τε καὶ Ναραύασον,
 ἐπήρι τὴν χώραν, διακλείων τὰς
 χορηγίας τοῖς περὶ τὸν Μάθω
 καὶ Σπένδιον· μεγίστην αὐτῶ
 παρεχομένους χρεῖαν περὶ τε ταῦ-
 τα καὶ τὰλλα Ναραύασε τὴν Νο-
 μάδος· τὰ μὲν ἔν περὶ τὰς ὑπαί-
 θρους δυνάμεις, ἐν τέτοις ἦν.

83. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι περι-
 κλειόμενοι πανταχόθεν, ἠναγ-
 κάζοντο καταφεύγειν ἐπὶ τὰς
 συμμαχίδας πόλεις. Ἐπιστὰς δὲ

cisse; statim ubi fidem mu-
 tarant, pro coniunctissimis
 ac fidelissimis erga istos se
 gesserunt: aduersum Cartha-
 ginienfes inexpiabilem iram
 atque odium susceperunt. iam
 primum omnes, qui suppet-
 tias venerant, numero ad
 quingentos, in urbem admis-
 sos, trucidauerunt cum ipso-
 rum duce, ac de muris de-
 iecerunt: deinde Afris oppi-
 dum tradiderunt: ne sepelien-
 di quidem occisos potestate
 facta Carthaginienfibus, qui
 id petebant. Itaque his suc-
 cessibus elati Matto et Spen-
 dius de Carthaginis ipsius
 obsidione cogitarunt. At Bar-
 ca secum assumpto Hannibale
 duce: (hunc enim ciuitas
 proficisci ad copias iusserat,
 posteaquam exercitus, acce-
 pta a Carthaginienfibus po-
 testate cognoscendi de con-
 trouersis inter duces, expe-
 dire pronuntiaffet, vt castris
 Hannq excederet: Barca in-
 quam, hunc secum habens,
 et Narauasam, regionem in-
 cursabat, commeatibus ho-
 stem intercludens: in quo,
 vt ceteris quoque omnibus,
 multam et fidelem ei ope-
 ram Numida Narauasus prae-
 buit, et earum quidem co-
 piarum quae foris erant, hic
 tum fuit status.

83. At Carthaginienfes vn-
 dique circumclusi, ad socias
 ciuitates confugere cogeban-
 tur. Hiero autem animum

Ἰέρων ἀεὶ μὲν ποτὲ κατὰ τὸν ἐνεσῶτα πόλιον, μεγάλην ἐποιεῖτο σπᾶλιν εἰς τῶν τὸ παρακλήμενον ὑπ' αὐτῶν. τότε δὲ καὶ μάλλον ἐπιδοτιάζοτο, πεπειθμένος συντίθεσθαι ἐκτῶ καὶ πρὸς τὴν ἐν Σικελίᾳ δυνατείαν, καὶ πρὸς τὴν Ῥωμαίων Φιλίαν, τὸ σώζεσθαι τὰς Καρχηδονίους· ἵνα μὴ ταυτάτασιν ἐξῆ τὸ προσταδὲν ἀκοητὴ συντελεσθῆαι τοῖς ἰχίσι· πάνυ φρονίως καὶ νουθετικῶς λογίζομαι. ἠδὲ ποτὲ γὰρ χρητὰ τοιαῦτα παροῶν· ἠδὲ τηλικύτην ἠδού συγκατασκευάζειν δυνατείαν, πρὸς ἣν ἠδὲ περὶ τῶν ἐμολογουμένων ἐξέσαι δικαίον ἀμειψιβετεῖν. ἢ μὴ ἀλλὰ καὶ Ῥωμαῖοι τρώοντες τὰ κατὰ τὰς συνθήκας δίκαια, προθυμίας ἔδην ἀπέλειπον. ἐν ἀρχῆς μὲν γὰρ ἐγένετό τις ἀμειψιβήτησις ἐξ ἀμφοῖν, διὰ τινος τοιαύτας αἰτίας. τῶν Καρχηδονίων τὰς πλέοντας ἐξ Ἰταλίας εἰς Λιβύην, καὶ χορηγῶντας τοῖς πολεμίοις, καταγόντων ὡς αὐτὰς, καὶ χερδὸν ἀφροδέντων τέτων εἰς τὴν Φυλακὴν εἰς τὰς πεντακοσίας, ἠγανάκτησαν οἱ Ῥωμαῖοι. μετὰ δὲ ταῦτα διαπρεβευσάμενοι καὶ κομιτάμενοι διὰ λόγους πάντας, ἐπὶ τοσούτων ἐυδόκησαν, ὥς παρὰ χρεῖμα τοῖς Καρχηδονίοις ἀντιδώρησασθαι τὰς ὑπολειπομένης παρ' αὐτοῖς αἰχμηλώτης ἐκ τῆ περὶ Σικελίαν πολέμου. ἀπὸ δὲ τῆς τῆ καιρῶ

ad eam rem aduertens, tot equidem belli tempore studiose quicquid rogauerant ipsis contulerat: tum vero impensiore etiam studio in eam curam incumbebat: persuasus, expedire sibi cum ad finem in Sicilia dominatum firmandum, tum ad Romanorum amicitiam, salutem Carthaginensium esse consultum: ne in potestate praepotentium penitus foret, quicquid iuuisset nemine aduersante facere. prudenter omnino et sapienter rem putans: nunquam enim eiusmodi principia contemnere oportet, neque tanta cuiquam astruenda est potentia, ut cum eo postea de tuo quamuis manifesto iure disceptare ex aequo non queas. Sed et Romani foederis leges seruantes nulla in re iis deerant, quanquam initio controuersia quaedam inter duos hosce populos, eiusmodi fere ob causam, contigerat. Eos qui ex Italia in Africam nauigabant, et commectus hostibus comportabant, in suos portus Carthaginenses deducebant: iamque prope quingentos id genus homines carceribus inclusos tenebant; cum Romani grauiter succensere illis eo nomine coeperunt, sed iidem missis legatis, ubi rogati suo omnes recepissent; gratum adeo id officium habuerunt, ut extemplo Carthaginensibus ipsi vicissim donarent quotquot adhuc restabant penes ipsos captiui e bello in Sicilia gesto. ab eo tempore

πρὸς ἕκαστα τῶν παρακαλεμένων, ετοίμως καὶ Φιλανθρώπων· ὑπήκουον. εἰς καὶ πρὸς μὲν τὰς Καρχηδονίους ἐπέτρεψαν τοῖς ἐμποροῖς ἐξαγαγεῖν αἰεὶ τὸ κατεπεύγον, πρὸς δὲ τὰς πολεμίας ἐκώλυσαν. μετὰ δὲ ταῦτα τῶν μὲν ἐν τῇ Σαρδόνι μισοφόρων, κατ' οὐν καιρὸν ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων ἀπέστησαν, ἐπισπωμένων αὐτὰς ἐπὶ τὴν νῆσον ἔχ' ὑπήκουσαν. τῶν δ' Ἰτυκαίων ἐγχειρίζοντων σφᾶς ἔπροσεδέξατο, τηρεῦτες τὰ κατὰ τὰς συνθήκας δίκαια. Καρχηδόμοι μὲν ἔν τῆς παρὰ τῶν προειρημένων Φίλων τυγχάνοντες ἐπικερίας, ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν.

84. Τοῖς δὲ περὶ τὸν Μάθω καὶ Σπένδιον, ἔχ' ἤτοι πολιορκεῖσθαι συνέβαινε, ἢ πολιορκεῖν. εἰς τοιαύτην γὰρ αὐτὰς οἱ περὶ τὸν Ἀμίλκαν ἔνδειαν καθίστασαν τῶν ἐπιτηδείων, ὥς ἀναγκαστῆναι τέλος αὐτὰς διαλύσασθαι τὴν πολιορκίαν. μετὰ δὲ τινα χρόνον ἀθροίσαντες τῶν τε μισοφόρων τὰς ἀρίστους, καὶ Λιβύων, τὰς ἀπαντας εἰς πεντάκισ μύριας, μετ' ὧν ἦν Ζάρξας ὁ Λίβυς, ἔχων τὰς ὑφ' αὐτὸν ταττομένους, ὠρμησαν αὐθις ἀντιπαράγειν ἐν τοῖς ὑπαίθεροις, καὶ τηρεῖν τὰς ἐπὶ τὸν Ἀμίλκαν. τῶν μὲν ἔν πεδινῶν τόπων ἀπέιχοντο κατακεπληγμένοι τὰ θηρία, καὶ τὰς περὶ τὸν Ναραύαστον ἰππῆας· τὰς δ' ὄρεινὰς καὶ σενὰς ἐπειρώοντο προκαταλαμβάνειν. ἐν οἷς καιροῖς συνέβη ταῖς μὲν

prompto alacrique animo Romani omnia illis tribuere, quae postulassent. idcirco etiam mercatoribus suis facta potestate, ut ad Carthaginenses necessaria exportarent: ne ad eorundem inimicos accederent vetuerunt. ac postea mercenarios, qui in Sardinia fidem mutauerant, et in intulam ipsos vocabant, audire noluerunt. Uticenses quoque tradentes sese ipsis, quo foederis legibus starent, non admiserunt. Carthaginenses igitur, eorum quos diximus opibus subleuati, obfidionem tolerabant.

84. Matho vero ac Spendius non minus obsidebantur quam obsidebant. tanta enim rerum omnium inopia eos premebat Amilcar, ut tandem obsidione desistere cogerentur. mox dilectu habito ex omni numero mercenariorum, coactisque ad L. millia hominibus, in quibus et Zarcas Afer erat cum suis, expeditionem repetere, et e regione hostium longo agmine suos ducere, atque Amilcarem obseruare instituunt. ac planis quidem locis, metu bestiarum et equitatus Narauasi abstinebant: montana vero et arcta occupare conabantur. cum quidem inuadendi audacia nihilo deterio-

ἐπιβολαῖς καὶ τόλμας μηδὲν αὐ-
τὰς λείπεισθαι τῶν ὑπερυπείων.
διὰ δὲ τὴν ἀπειρίαν πολλοὶ αἰ-
ελοῦσι τῶν ἀπείρων. τότε γὰρ ἦν, ὡς εἶπε,
συνδεῖν ἐπ' αὐτῆς ἀληθείας, πη-
λίαν ἔχει διαφοράν εὐπειρία
μεθοδική, καὶ στρατηγική δύνα-
μις, ἀπειρίας καὶ τοιοῦτης ἀλόγου
στρατιωτικῆς. πολλοὶ μὲν γὰρ
αὐτῶν ἐν τῆς κατὰ μέρος χρεί-
ας ἀποτεινόμενοι, καὶ συγ-
κλείων ὡς περ ἀγαθὸς περὶ λυ-
τῆς, ἅμα καὶ διέφθειρε. πολλοὶ
δ' ὡς ἐν τοῖς εὐλογητέσι κινύουσι,
τὰς μὲν εἰς ἐνδρεία ἀνυπονοήτας
ἐπ' ἀγόμενος ἀφ' ἑρσι τοῖς δ' ἀνελ-
πίτως καὶ παραδόξως, ποτὲ μὲν
μεθ' ἡμέραν, ποτὲ δὲ νύκτωρ
ἐπιφαινόμενος ἐξέπληττεν. ὡν
ἕως λάβοι ζωγραφίαν, πάντας παρ-
έβαλε τοῖς ἑρσίοις. τέλος δ' ἐπι-
στρατοπεδείτας αὐτοῖς ἀνυπονοή-
τως, ἐν τότοις ἀφύεσι μὲν πρὸς
τὴν ἐκείνων χρείαν, ἐν θυέσι δὲ
πρὸς τὴν ἑαυτῶν δύναμιν, εἰς
τὰτ' ἤγαγε περιεσφάτως, ὥστε μή-
τε διακινύουσαν τολμῶντας,
μήτ' ἀποδραύουσαν δυναμείας, διὰ
τὸ τάφρην καὶ χάρακι περιεὶλ-
φθαι πανταχόθεν, τέλος ὑπὸ
τῆς λιμῆς συναγορεύσας, ἐθίσιν ἀλ-
λήλων ἀναγκαθῆναι, τῆς δαιμο-
νίας τὴν ὑλικὴν ἀμοιβὴν αὐτοῖς
ἐπιφέροντος, τῆς πρὸς τὰς πέ-
λας ἀσεβείας καὶ παρανομίας.
πρὸς μὲν γὰρ τὸν κίνδυνον ἐκ
ἐτόλμων ἐξίεναι, προδίδε τῆς
ἡτῆς καὶ τῆς τιμωρίας τοῖς ἀλι-
σκομένοις ἕσσης. περὶ δὲ διαλύ-
σεως, ἢ ὑπαγούσῃ ποιεῖσθαι μνή-

res Poenis, propter imperiti-
tiam tamen bellicae discipli-
nae saepe vincebantur. Tum
nempe in ipsa re cerneret,
quanto sit praestantior exer-
citatio cum arte et virtus im-
peratoria, imperitia et usu
militiae qui arte caret. mul-
tos enim eorum Amilcar ad
minuta praelia a suis abdu-
cens, et tanquam aleator bo-
nus circumveniens, statim
trucidabat: multos vero quo-
ties signis collatis totis viri-
bus pugnaretur, fraude irri-
titos, de qua nihil suspicati
erant, tollebat: aliis praeter
suam spem et opinionem om-
nium modo noctu, modo in-
terdiu superueniens, terro-
rem incutebat. e quibus si
quos caperet vivos, bestiis
omnes obiciebat. Deprehen-
sos tandem Amilcar in loco
ipsis quidem incommodo, sibi
vero et suo exercitui commo-
do, ac ne suspicantes quidem
quum castris admotis obsedis-
set, eo necessitatis adegit, ut
qui neque praelii aleam subit-
re auderent, neque effugere
valerent, fossa valloque cin-
cti undique, urgente ad extre-
mum fame sese mutuo vorare
cogerentur, hanc vicem
numine diuino rependente im-
pietati et immanitati, qua in
alios erant usi. nam exire
quidem ad certamen, gnari
certam manere se cladem et
supplicia si caperentur, non
sustinebant: pacis vero ut
mentionem facerent, quod
praeteritorum scelerum essent

μήν, σύνειδότες σφίσι τὰ πεπραγμένα· προσανέχοντες δ' αἰεὶ ταῖς ἐκ τῆς Τύνητος βοήθειαις, διὰ τὰς τῶν ἡγεμόνων ἐπαγγελίας, πᾶν ὑπέμενον ποιεῖν κατὰ σφῶν αὐτῶν.

85. Ἐπεὶ δὲ κατεχρήσαντο μὲν ἰσθεβῶς τὰς αἰχμαλώτους, τροφῇ τέτοις χρώμενοι, κατεχρήσαντο δὲ τὰ δεικνὰ τῶν σωμάτων, ἐβοήθει δ' ἐκ τῆς Τύνητος εἰδείς, τότε προδήλως τῆς αἰκίας διὰ τὴν περιπένησιν ἐκ τῶν πολλῶν τοῖς ἡγεμόσιν ὑπαρχέσης, ἔβριναν οἱ περὶ τὸν Αὐτάριτον καὶ Ζάρξαν καὶ Σπένδιον ἐγχειρίζειν ἑαυτὰς τοῖς πολεμίοις, καὶ διαλαλεῖν περὶ διαλύσεως Ἀμίλικα. πέμψαντες ἔν κήρυκα καὶ λαβόντες συγχώρημα περὶ πρεσβείας, ἤκοντες δὲ καὶ πρὸς τὰς Καρχηδόνιους, πρὸς δὲ Ἀμίλικα ὁμολογίας ἐποίησαντο τοιαύτας· ΕΞΕΙΝΑΙ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΟΙΣ, ΕΚΔΕΞΑΣΘΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΩΝ ΟΥΣ ΑΝ ΑΤΤΟΙ ΒΟΥΛΩΝΤΑΙ ΔΕΚΑ. ΤΟΤΕ ΔΕ ΛΟΙΠΟΥΣ ΑΦΙΕΝΑΙ ΜΕΤΑ ΧΙΤΩΝΟΣ. γενομένων δὲ τῶν, εὐθέως Ἀμίλικα ἐφῆ τὰς παρόντας ἐκλέγεσθαι κατὰ τὰς ὁμολογίας, τῶν μὲν ἔν περὶ τὸν Αὐτάριτον καὶ Σπένδιον καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιφανεσάτων ἡγεμόνων, τῶν τὸν τρόπον ἐκυρίευσαν οἱ Καρχηδόνιοι. τῶν δὲ Λιβύων, ἐπεὶ τὴν σύλληψιν ἤθουτο τῶν ἡγεμόνων νο-

sibi conscii, ne venit quidem ipsis in mentem: sed auxiliis Tunete submittendis propter pollicitationes ducum acquiescentes, quominus ipsi interim aduersus sese omnia experirentur, non recusabant.

85. Vbi vero iam captiuū quos in usum alimentī, pro scelus! verterant, erant absumti, itemque seruorum corpora deficiebant; nemine Tuneto ad opem ferendam veniente, victa malis multitudine ac ducibus supplicia intentante, Autaritus, Zarxas, et Spendius dedendi sese hostibus et de pace cum Amilcare agendi consilium capiunt. igitur per caduceatorem petito ad legationem instituendam commeatu, ipsi ad Carthaginienses veniunt. Amilcar de conditionis leges has eis tulit. VT CARTHAGINIENSIBVS FAS ESSET DECEM EX HOSTIVM NVMERO QVOS VELLENT CVNQVE ELIGERE: CETEROS CVM SINGVLIS TVNICIS DIMITTERENT. Facto foedere confestim Amilcar eos qui aderant eligere se ex conuentu et pacto, pronuntiat. atque hoc modo Autaritus, Spendius et nobilissimi duces alii in potestatem Carthaginiensium venerunt. Afri comprehensos teneri duces audito, pactio- nis ignari, ac fraudem ipsis factam suspicati, ad capien-

μισάντων αὐτῆς παρῆσαν ὄντων, διὰ τὸ τὰς συνθήκας ἀγνοῦν. καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὀρυκσάντων ἐπὶ τὰ ἔπλα, περισήσας αὐτοῖς Ἀμίλικας τὰ τε θηρία καὶ τὴν λοιπὴν δύναμιν, ἅπαντας δὲ Ἰ. Φείρε, πλείους ὄντας τῶν τετρακισμυρίων, περὶ τὸν τόπον τὸν Πρίονα καλέμενον· ὃν συμβαίνει διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆ χήματος πρὸς τὸ νῦν εἰρημῆνον ἔργανον, ταύτης τετευχέναι τῆς προσπηγορίας.

86. Πράξας ἐὰν τὰ προεδηλωμένα, τοῖς μὲν Καρχηδονίοις αὐθις ἐλπίτα παρέτισσε μεγάλην πρὸς τὸ Βέλτιον, καὶ περ' ἀπεγνωστότην ἦν τὴν σωτηρίαν. αὐτὸς δὲ μετὰ Ναρναύση καὶ μετ' Ἀννίβη, τὴν χώραν ἐπέσει καὶ τὰς πόλεις προχωρούντων δὲ καὶ μεταπειθεμένων πρὸς αὐτῆς τῶν Λιβύων διὰ τὸ γεγονός ἐπιτυχίαι, ποιησάμενοι τὰς πλείους πόλεις ὑφ' ἐαυτῆς, ἔβησαν ἐπὶ τὸν Τύνητα, καὶ πολιορκεῖν ἐνεχείρισαν τὰς περὶ τὸν Μάθω κατὰ μὲν ἑαυτὴν ἀπὸ Καρχηδόνος πλευρὰν προσερατοπέδευσε Ἀννίβης· κατὰ δὲ τὴν ἀπέναντι ταύτης, Ἀμίλικας. μετὰ δὲ ταῦτα προσεχάγοντες πρὸς τὰ τείχη τὰς περὶ τὸν Σπένδιον ἀίχμαλώτας, ἐταύρωσαν ἐπιφανῶς. οἱ δὲ περὶ τὸν Μάθω κατανοήσαντες τὸν Ἀννίβην ραθύμως καὶ κατατεταρβηκότως ἀνασρεφόμενον, ἐπιθέμενοι τῶ χήρακι, πολλὰς μὲν τῶν Καρχηδονίων ἀπέκτειναν· πάντας δ' ἐξέβαλον ἐκ τῆς στρατοπέδειας. ἐκυρίευσαν δὲ καὶ τῆς ἀπο-

da arma ruunt; sed Amilcar admotis elephantis ac reliquo exercitu ab omni parte circumuentos contrucidauit: erant autem hi plures numero quadraginta milibus. Locus ubi haec acciderunt, Prion, quasi Serram dicas, a similitudine eius instrumenti nuncupatur.

86. His rebus gestis Amilcar, ut Carthaginienfes, qui spem omnem salutis amiserant, meliora iam sperarent in posterum effecit. ipse cum Naruafo et Hannibale regionem oppidaque circuibat. passim vero deditibus se Afris, et ob praeteritam victoriam in eorum partes transeuntibus, plerisque urbium sub nutum ditionemque Carthaginienfium redactis, Tunetum petunt, atque ibi Mathonem obsidere parant. Ab eo latere quod Carthaginem spectat ante urbem castra ponit Hannibal; in opposita huic parte Amilcar. post haec Spendium et reliquos captiuos muris admotos in hostium conspectu crucibus affigunt. Matho verò animaduersa Hannibalis negligentia, et nimia confidentia, munitiones illius adortus, multos Poenorum occidit: castris excedere omnes compellit. capta est omnis

σπευθῆς ἀπάσης. ἔλαβον δὲ καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀντίβαν ζωγράφου. τῆτον μὲν ἐν παραχρῆμα πρὸς τὸν τῆ Σπενδία σαυροῦ ἀγαγόντες, καὶ τιμωρησάμενοι πικρῶς, ἐκείνου μὲν καθεῖλον· τῆτον δ' ἀνέθεσαν ζῶντα, καὶ περιματέσφαξαν τριάκοντα τῶν Καρχηδονίων τὰς ἐπιφανεστάτας, περὶ τὸ τῆ Σπενδία σῶμα· τῆς τύχης ὡς περ ἐπίτηδες ἐν παραθέσει αὐφοτέροις ἐκάλειξεν διόστῃς ἀφορικῶς εἰς ὑπερβολὴν τῆς κατ' ἀλλήλων τιμωρίας. ὁ δὲ Βάρκας ὁφεί μὲν συνῆκετὴν ἐπίθεσιν τῶν ἐν τῆς πόλεως, διὰ τὴν ἀπόστασιν τῶν στρατοπέδων· ἀδὲ μὴν συνείξῃ, εἰ ἄρα κατέθει πρὸς τὴν βοήθειαν, διὰ τὰς μεταξὺ δυσχωρίας. διόπερ ἀναξεύχετο ἀπὸ τῆ Τύνητος, καὶ παρελθὼν ἐπὶ τὸν Μάκαρα ποταμὸν, κατεστρατοπέδευσε πρὸς τῷ σόματι τῆ ποταμῆ καὶ τῇ θαλάττῃ.

87. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι παραδόξως τῆς περιπετείης αὐτοῖς Φανείτης, δυσθύμως καὶ δυσελπίσως εἶχον πάλιν. ἄρτι δὲ ἀναθαρβῆντες ταῖς ψυχαῖς, παρὰ πόδας ἐπιπλῶν αὐθις ταῖς ἐλπίσιν. καὶ μὴν ἀφίσταντο τῆ ποιεῖν τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν. διὸ καὶ τριάκοντα μὲν τῆς γενεσίας προχειρισάμενοι, καὶ μετὰ τῶν τὸν πρότερον μὲν ἀπελθόντα στρατηγὸν Ἀνωνα, σὺν δὲ τῶτοις τὰς ὑπολοίπας τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις καθοπλίσαντες, οἶον ἐχάτην τρέχοντες ταύτην, ἐξαπέστειλον πρὸς τὸν Βάρκαν ἐντειλάμενοι πολλὰ τοῖς τῆς γε-

suppellex castrensis; captus etiam dux ipse Hannibal; quem illico ad Spendii crucem adductum, post acerbos cruciatus, deposito Spendii caduere, viuum eidem infelici ligno affixerant: mactatis circa Spendii corpus, xxx. e nobilissimis Carthaginensium. quasi de industria hos populos inter se Fortuna composuisset, ut occasionem alternis vicibus utrisque praeberet, exquisitis suppliciis invicem saeuendi. Sero quidem Barca, quod longe a castris aberat, factam ab hostibus impressionem sensit: sed ne tum quidem postquam rem cognouit, propter viae intermediae difficultates, ad opem ferendam accurrit. itaque castra inde mouens, ad amnem Macarem, ad eius ostium secundum mare locum castris capit.

87. Carthaginenses vero hac inopinata clade perculsi, animis denuo concidere, ac spem conceptam abiicere. et qui paullo ante ex pauore animos resumserant, iam iterum omni spe excidebant. at procurare tamen quae ad salutem Reip. facerent, non cessabant. Triginta igitur lectos senatores, cumque his Hannonem ducem, qui iam ante ad hoc bellum exierat; et praeterea quod supererat aetatis militaris, (omnes enim, tanquam extremum hunc conatum effufuri, armauerant:) ad Barcam mittunt. Senatoribus etiam et

ρησίας, κατὰ πάντα τρόπον δια-
 λύσαι τὰς στρατηγὰς ἐκ τῆς προγε-
 γενημένης διαφορᾶς, καὶ συ-
 φρονεῖν σφῶς ἀναγκάσει, βλε-
 ψύχοντας εἰς τὰ παρόντα τῶν στρα-
 τημάτων. ὦν πολλὰς καὶ τοιαύτας
 διαφερόμενων λόγους, ἐπειδὴ συνή-
 γχον ἐνόησε τὰς στρατηγὰς, ἠναγ-
 κάθησαν συχωρεῖν καὶ πείθε-
 σθαι τοῖς λεγομένοις οἱ περὶ τὸν
 Ἄνωνα καὶ τὸν Βάρκαν. καὶ τὸ
 λοιπὸν ἤδη συμφρονήσαντες μὴ
 γνώμη, πάντα κατὰ τὴν ἔστρα-
 τον τοῖς Καρχηδονίοις. ὡς τὰς
 περὶ τὸν Μάθω δυσχεστεύμενος ἐν
 τοῖς κατὰ μέρος κινδύνοις πολ-
 λὰς γὰρ ἐποίησαντο λόχους τε καὶ
 διωγμούς, περίτε τὴν Λέπτην
 προταγορευομένην, καί τινας τῶν
 ἄλλων πόλεων τέλος ἐπὶ τὸ δια-
 μάχης κρίνειν ὀρυῆσαι τὰ πρά-
 γματα πρόθυμας ἐχούτων πρὸς
 τῆτο τὸ μέρος, καὶ τῶν Καρχηδο-
 νίων. διόπερ ἀμφοτέρω τῆτο προ-
 θέμενοι, παρεκάλεν μὲν πάντας
 τὰς συμμάχους πρὸς τὸν κίνδυνον,
 συνήγον δὲ τὰς Φερὰς ἐκ τῶν
 πόλεων, ὡς ἂν μέλλοντες ἐκκυ-
 βεύειν ὑπὲρ τῶν ὄλων. ἐπειδὴ
 δ' ἑκατέροις ἦν τὰ πρὸς τὴν ἐπι-
 βολὴν ἔτοιμα, πρῶτα ξάμενοι
 συνέβηλον ἄλληλοις ἐξ ὀμολόγου.
 γενουμένω δὲ τῷ νικημάτων κατὰ
 τὰς Καρχηδονίας, οἱ μὲν πλείοι
 τῶν Λιβύων ἐν αὐτῷ τῷ κινδύ-
 νῳ διεφθάρησαν· οἱ δὲ πρὸς τι-
 να πόλιν συμφυγόντες, μετ' ἑ
 πολὺ παρέδοσαν ἑαυτὰς. ὃ δὲ
 Μάθω ὑποχείριος ἐγένετο τοῖς
 ἐχθροῖς ζωηρεῖς.

etiam mandant, ut ducum ani-
 mos priore controuersia subia-
 ta, omnibus modis inter se
 concilient: et reuocatos ad
 praesentis status contemplatio-
 nem, colere vnanimitatem per-
 peillant. qui ducibus in vnum
 locum conuocatis, post varia
 et saepe repetita colloquia, e-
 vicere tandem, ut Hanno et
 Barca manus darent, et sen-
 tentiae ipsorum acquiescerent.
 a quo tempore communibus
 animis et consiliis cuncta ad-
 ministrantes, ex voto ciuium
 suorum omnium gerebant.
 Matio igitur, quum siue infid-
 diae sit. etiae essent. siue alii
 alios a tergo persequerentur,
 quod saepe factum, qua circa
 Leptim, qua etiam alibi; in-
 ferior semper a paruis hoc ge-
 nus praeliis discederet; acie
 cum hostibus decernere con-
 stituit: pronis in eandem vo-
 luntatem et Carthaginensium
 animis. quae postquam utris-
 que stetit sententia, socios
 utriusque suos ad societatem
 certaminis inuitarunt. prae-
 fidia etiam ex urbibus conuo-
 carunt, tanquam de summa
 rerum aleam iacturi. paratis
 ad hoc inceptum rebus omni-
 bus, aciem ambo instrunt:
 et ex compacto praelium in-
 eunt: quum penes Carthagi-
 nenses victoria fuisset, Afro-
 rum plerique in ipsa pugna
 perierunt: reliqui in oppi-
 dum quoddam fuga se reci-
 piunt, moxque deditionem fa-
 ciunt. Matio ab inimicis vi-
 uus est captus.

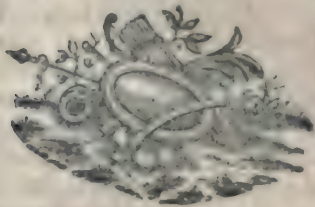
88. Τὰ μὲν ἔν' ἄλλα μέρη τῆς Λιβύης μετὰ τὴν μάχην εὐθέως ὑπήκουσε τοῖς Καρχηδονίοις. ἡ δὲ τῶν Ἰππικριτῶν καὶ τῶν Ἰτυκίων πόλις ἔμεινε, εὐμίαν ἀφορμὴν ἔχουσα πρὸς διάλυσιν, διὰ τὸ μὴ καταλείπεσθαι σφίσι τόπον ἐλέας, μίδη συγγνώμης κατὰ τὰς πρώτας ἐπιβολάς. ἦτο καὶ κατὰ ταύτας τὰς ἀμαρτίας μεγάλην ἔχει διαφορὰν ἢ μετριότης, καὶ τὸ μὴδὲν ἀνήκεστον ἐτιηδεύειν ἐκείνως. ἔ μὴν ἄλλα παρὰ στρατοπεδεύσαντες τῇ μὲν Ἄννων, τῇ δὲ Βάρκας, ταχέως ἠνίκησαν αὐτὰς ὁμολογίας ποιήσασθαι καὶ διχλύσεις εὐδοκμεύνας Καρχηδονίαι. ὁ αὖν ἔν' Λιβυκὸς πόλεμος εἰς τὸν οὖν ἀγαγὼν περὶ τὴν Καρχηδονίαν, τοῖσ' αὐτῶν ἔχε τὸ τέλος, ὥστε μὴ μόνον κυριεῦσαι πάλιν τῆς Λιβύης τὰς Καρχηδονίαι, ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτὰς τῆς ἀποστάσεως τιμωρήσασθαι καταξίως. τὸ γὰρ πέραν, ἀγαγόντες οἱ νέοι τὸν Φοῖαμβου διὰ τῆς πόλεως, πᾶσαν αἰνίαν ἐπεδείξαντο τοῖς περὶ τὸν Μάθω. τρία μὲν ἔν' ἔτη καὶ τέτταράς πε μῆνας ἐπολέμησαν οἱ μισοφόροι πρὸς τὰς Καρχηδονίαι πόλεις, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ἀνοῆ μαθόντες, πολὺτι τῶν ἄλλων ἀμότητι καὶ παρὰ κράτος διενηνοχότα. Ῥωμαῖοι δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆτον ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς Σαρδόνος αὐτομολησάντων μισοφόρων πρὸς τῶν ἐκκληθέντες, ἐπεβέλουτο πλεῖν ἐπὶ τῇ προειρημένῃ νῆσον.

88. Ac ceteris quidem in partibus Africae, nulla mora fuit quominus latas sibi a Carthaginensibus leges, statim subirent: Hippacritarum vero oppidum et Uticensium in rebellionem perstiterunt. nullum enim aditum neque causam postulandi pacem habebant: quoniam a principio eius consilii neque locum neque spem ullam misericordiae aut veniae sibi fecerant reliquam. adeo etiam in istiusmodi peccatis, moderari sibi et inexpiabile nihil vltro admitttere, longe praestat. Sed enim Hanno et Barca admotis hinc illis castris, cito illos coegerunt in eas leges consentire, quae Carthaginensibus placuissent. Bellum igitur vulgo Libycum dictum, quod in tantas Carthaginenses angustias coniecerat, hunc exitum habuit: vt non solum Africae dominatum reciperent; sed etiam a defectionis auctoribus meritas poenas exigèrent. Finis namque omnium hic tandem fuit, vt iuuentus acta per urbem triumpho, omni contumeliae cruciatusque genere Mathonem et qui cum eo erant, afficeret. Tres annos et menses ferme quatuor mercenarii cum Carthaginensibus bellum fecere: omnium de quibus fando accepimus, longe crudelissimum et maxime nefarium. Eodem fere tempore Romani, ab illis mercenariis qui Sardinia pulsi ad illos transfugerant, inuitati, in eam insu-

τῶν δὲ Καρχηδονίων ἀγανακτῶντων, ὡς αὐτοῖς κατὰ πείρασιν μάλ-
 λου τῆς τῶν Σαρδῶν δυναστείας·
 καὶ παρασκευαζομένων μεταπο-
 ρεύσθαι τὰς ἀποστῆκντας αὐτῶν
 τὴν νῆσον· λαβόμενοι τῆς ἀφορ-
 μῆς ταύτης οἱ Ῥωμαῖοι, πόλε-
 μον ἐψηφίσαντο πρὸς τὰς Καρ-
 χηδονίας· Φάσκοντες αὐτὰς καὶ
 ἐπὶ Σαρδονίας, ἀλλὰ ἐπὶ σφῶν
 ποιῆσθαι τὴν παρασκευήν. οἱ δὲ
 παραδόξως διαπελευγότες τὸν
 προειρημένον πόλεμον, κατὰ
 πάντα τρόπον ἀδυνῶς διακείμε-
 νοι κατὰ τὸ παρὸν πρὸς τὸ πάλ-
 λιν ἀνελκισθῆναι τὴν τρὸς
 Ῥωμαίους ἀτίχθειν· εἰς αὐτὰς
 τοῖς κυριῶς, ἢ μόνον ἀπόδησαν
 τῆς Σαρδονίας, ἀλλὰ καὶ χίλια
 τάλαντα καὶ δισχόσια προσέθη-
 κεν τοῖς Ῥωμαίοις, ἐφ' ᾧ μὴ
 κατὰ τὸ παρὸν ἀναδέξασθαι τὸν
 πόλεμον. ταῦτα μὲν ὕτως
 ἐπράχθη.

lam nauigare instituerunt. quod quam aegre ferrent Poeni, ceu meliore iure dominatio Sardonum ad ipsos pertineret; iamque in eo essent ut insulae defectionem in auctores vindicarent: Romani eam occasionem arripiunt, et contra Carthaginenses bellum decernunt: quod dicerent non aduersus Sardonos, sed aduersum se, fieri hunc apparatus. illi aegre ac praeter opinionem omnium superiore bello liberati, modis omnibus male comparati ad suscipiendas impraesentiarum cum populo Romanorum inimicitias, tempore cedendum rati, non solum Sardinia cessere; verum etiam mille ac ducenta Romanis talenta adiecerunt, ne bellum sustinere hoc tempore cogerentur. Atque haec quidem ita gesta sunt.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑ.

POLYBII MEGALOPOLITANI
HISTORIARVM LIBER II.

Εν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ
διασαφίσταμεν, πότε Ῥω-
μαῖοι συνησάμενοι τὰ κα-
τὰ τὴν Ἰταλίαν, τοῖς ἐκτὸς ἐβχει-
ρεῖν ἤρξαντο πράγμασιν. ἐπὶ δὲ
τάτοις πῶς εἰς Σικελίαν διέβησαν,
καὶ δι' αἷς αἰτίας τὸν περὶ τῆς προ-
ειρημένης νήσου συνεσήσαντο πό-
λεμον πρὸς Καρχηδόνικας· μετὰ
δὲ ταῦτα πότε πρῶτον συνίστασθαι
ναυτικὰς ἤρξαντο δυνάμεις, καὶ
τὰ συμβάντα κατὰ τὸν πόλεμον
ἐκατέρωθεν ἕως τέλους· ἐν ᾧ Καρ-
χηδόνιοι μὲν ἐξεχώρησαν πάσης
Σικελίας, Ῥωμαῖοι δὲ ἐπεκράτη-
σαν τῆς ὅλης νήσου, πληρὺν τῶν ὑπὸ
Ἰέρωνι ταττομένων μερῶν. ἐξῆς
δὲ τάτοις ἐπεβαλόμεθα λέγειν,
πῶς σατιάσαντες οἱ μισθοφόροι
πρὸς τὰς Καρχηδόνικας τὸν προσα-
γορευθέντα Λιβυκὸν πόλεμον
ἐξέκαυσαν, καὶ τὰ συμβάντα κα-
τὰ τῆτον ἀσπερήματα μέχρι τί-
νος προὔβη, καὶ τίνα διέξοδον ἔλα-
βε τὰ παράλογα τῶν ἔργων, ἕως
τῆς τέλους καὶ τῆς Καρχηδονίων
ἐπικρατίας. νυνὶ δὲ τὰ συνεχῆ
τάτοις πειρασόμεθα δηλῶν κεφα-
λαιωδῶς, ἐκάστων ἐπιφασύοντες
κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν.

Εxposuimus priore libro,
quando Romani, re-
bus in Italia compo-
sitis, exteras regiones
sint primum aggressi: dein-
de quonam modo in Siciliam
traiecerint, et quas ob caus-
sas de illa insula in certa-
men cum Carthaginensibus
venerint: tum quando na-
valibus copiis vti primum
coeperint, quaeque populo
vtrique bello illo acciderint
ad finem vsque, cum uni-
versa cessere Sicilia Carthagi-
nienses, Romanis totam in-
sulam, ea duntaxat excepta
parte quae Hieroni parebat,
occupantibus. his deinde
subiecimus, quomodo sedi-
tione facta, mercenaril bel-
lum quod Libycum vocant,
aduersus Carthaginenses con-
flarint; quo progressa im-
pietas fuerit, quemue facta
immania exitum tandem ha-
buerint, ad finem belli vsque
et Carthaginensium victo-
riam. Nunc, quae sunt deinceps
insecuta, summatim pro ra-
tione instituti quaeque attin-
gentes, peragere conabimur.

Κ

Καρχη-

Καρρχηδόνιοι γὰρ ὡς βατῶν κατε-
στρατοτά κατὰ τὴν Λιβύην, ἐν-
θάως Ἀμίλικον ἐξαπέστειλαν, ἐν-
θάως συστήσαιτες εἰς τῆς κατὰ
τὴν Ἰβηρίαν τότις. ὁ δ' ἀναλα-
βὴν τὰ στρατόπεδα, καὶ τὸν υἱὸν
Ἀμιλίου, ὃ τα τότε κατὰ τὴν ἡλ-
κίαν ἔταν ἐννεά, καὶ δεκάς κα-
τὰ τὰς Ἡρακλείας σήλας, ἀνα-
κῆρατο τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν πρά-
γματα τοῦ Καρχηδονίου. δια-
τρίψας ὁ ἐν τοῖς τότες τάτοις
ἔτη χθὲν ἐννεά, καὶ πολλὰς μὲν
πολέμω, πολλὰς δὲ περὶ τοῦ ποιή-
σαι Ἰβήρων ἐπιπέσει Καρχηδόνι,
κατίσσελε τὸν βίον ἀξίως τῶν
παραγεγνηένων πατέρων. πρὸς
γὰρ τὰς ἀνδραγαθίας καὶ με-
την δύναιιν ἔχοντας παρατατῶ-
μενος, καὶ χρωόμενος τελευτῶν καὶ
παραβελῶς ἐαυτῷ κατὰ τὸν τῆ
κινδύνου καιρὸν, ἐβραμένως τὸν
βίον μετήλλαξε. τὴν δὲ στρατη-
γίαν οἱ Καρχηδόνιοι παρέδοσαν
Ἀσδρῆβη τῷ ἐκείνῃ κηδεστῇ καὶ
τριηράρχῃ.

2. Κατὰ δὲ τὰς καιρὸς τάτας
Ῥωμαῖοι τὴν πρώτην διάβασιν εἰς
τὴν Ἰλλυρίδα, καὶ ταῦτα τὰ μέ-
ρη τῆς Εὐρώπης ἐτεβύλοντο
ποιεῖσθαι μετὰ δυνάμειος ἕπερ ἢ
παρέργως, ἀλλὰ μετὰ ἐπιτοσίας
θεωρητέον τοῖς βηλομένοις ἀλη-
θινῶς τὴν τε πρόθεσιν τὴν ἡμε-
τέραν συνθεάσασθαι, καὶ τὴν αὐ-
ξῆσιν καὶ κατασκευὴν τῆς Ῥωμαῖ-
ων δυνατείος. ἔγνωσαν δὲ διαβεί-
νειν, διὰ τινὰς τοιαύτας αἰτίας.
Ἄγων ὁ τῶν Ἰλλυριῶν βασιλεὺς,
ἦν μὲν ἰὸς Πλευράτη, δύναιιν δὲ
περικλῆ καὶ ναυτικὴν μεγίστην ἔχε

Carthaginieneses enim, vbi
primum res in Africa sunt
compositae, copiis coactis
Amilicarem in Hispaniam mi-
ferunt. hic exercitu acce-
pto, et filio Hannibale, no-
vem tum annorum puero,
marique ad Herculis colum-
nas traiecto, Carthaginiesi-
um imperium in Hispania in-
staurabat. vbi novem ferme
annos moratus, multis po-
pulis qua bello, qua oratio-
ne dominatui Carthaginis sub-
iectis, vt tantis rebus gestis
virum decebat, occumbit.
quippe cum fortissimo poten-
tissimoque hoste signis col-
latis dimicans, dum mira
quadam audacia in mediam
se infert dimicationem, vi-
tam cum morte fortiter com-
mutat. Imperium deserunt
Poeni ad Asdrubalem affini-
tate illi iunctum, et trise-
mum praefectum.

2. Incidit in idem ferme
tempus prima Romanorum
cum exercitu in Illyricum
et partes illas Europae traie-
ctio: quae non obiter, sed
cum attentione iis obseruan-
da est, qui propositum no-
strum, et imperii quod sibi
Romani pepererunt, incre-
menta vere cupient cogno-
scere. Causae autem eius
consilii, hae propemodum
extiterunt. Agron Illyrio-
rum rex, filius Pleurati, co-
piis et terrestribus et nauali-
tῶν

τῶν πρὸ αὐτῆ βεβατιλευκῶν ἐν Ἰλλυριοῖς. Ἔτος ἐπὶ Δημητρίῳ τῷ Φιλίππῳ πατὴρ περὶ τὰς χρήμασι, ὑπέχετο βοηθήσειν Μυδιωνίοις ὑπ' Αἰτωλῶν πολιορκημένοις. Αἰτωλοὶ γὰρ ἐδάκνωσ' ἀνὰ δυνάμειν πείσασθαι Μυδιωνίους μετέχειν σφίσι τῆς αὐτῶν πολιτείας, ἐπεβλόλυντο κατὰ κράτος ἐλθεῖν αὐτάς. στρατεύσαντες ἦν πανδημεῖ, καὶ περιστροφωτοπέδουσιν αὐτῶν τὴν πόλιν κατὰ τὸ συνεχές, ἐπολιόρκειν πάντας βίαν προσφέροντες καὶ μηχανῆν. συνάψαντος δὲ τῷ χρόνῳ τῶν ἀσχετημάτων, καὶ δέον στρατηγὸν ἕτερον αἰρεῖσθαι, καὶ τῶν πολιορκημένων ἤδη κακῶς διακειμένων, καὶ δοκούντων ἀνὰ ἐκείνην ἡμέραν ἐνδύσειν ἑαυτάς, ὁ προὔπάρχων στρατηγὸς προσφέρει λόγον τοῖς Αἰτωλοῖς, Φάσκων· ἐπειδὴ τὰς κκοπαθείας καὶ τὰς κινδύνους αὐτὸς ἀνὰ δέδεικαί, τὰς κατὰ τὴν πολιορκίαν, δίκαιον εἶναι καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν λαφύρων, ἐπὶ πάντας κρατήσασθαι, καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὅπλων ἑαυτῷ συγχαρῆσθαι. τινῶν δὲ, καὶ μάλιστα τῶν προὔπάρχων πρὸς τὴν αὐτήν, ἀμφισβητούντων πρὸς τὰ λεγόμενα, καὶ παρακαλούντων τὰ πλήθη μὴ προδιαλαμβάνειν, ἀλλ' ἐν ἀκέραιῳ εἶναι, ὡς ποτ' αὖ ἡ τύχη βελήσῃ περιφέρειν τῶν τὸν σέφανον ἔδοξε τοῖς Αἰτωλοῖς, ὅς ἂν ἐπικτασασθεῖς στρατηγὸς κρατήσῃ τῆς πόλεως, κοινὴν ποιῆσιν τῶν προὔπάρχοντι καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν λαφύρων, καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὅπλων.

bus omnes priores Illyrici reges longe anteibat. hic Demetrio Philippi patri pecunias largienti recepe at, se Mydioniis, quos Aetoli obsidebant, opem laturum. Nam Aetoli quod impetrare ab Mydioniis non poterant, vt Reip. suae se adiungerent, vi eos expugnare erant aggressi. itaque ex vniuersa gente Aetolorum coacto exercitu, positis circa urbem illorum castris, sine intermissione vlla omni conatu, machinis etiam adhibitis, oppugnationem vrgebant. Postquam comitiorum tempus aduenit, quando nouum Praetorem creari oportebat: quia malo iam loco obsessorum res erant, adeo vt in dies eorum deditio exspectaretur: prior Praetor huiusmodi verbis Aetolos compellat: Quoniam et labores et pericula huius obsidionis ipse sustinisset, aequum esse, vt capta vrbe et praedae administratio, et armorum inscriptio sibi tribuatur. quum huic petitioni se quidam opponerent, et illi maxime qui eum honorem petebant; multitudinemque hortarentur, ne ea de re praeiudicarent, sed omnia in integro seruarent, cuicumque tandem hoc decus Fortuna tribueret: placuit Aetolis, vt futurus praetor ius praedae administrandae, et arma inscribendi, cum priore communicaret.

3. Δεδουμένων δὲ τούτων, καὶ εἶεν τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ γενέσθαι τὴν ἀρμυσιν καὶ τὴν παράληψιν τῆς ἀρχῆς, καθάπερ ἔθος ἐστὶν Αἰτωλοῖς προσπίεσθαι τῆς νυκτὸς διακτὸν λέμβου πρὸς τὴν Μυδιωνίαν κατὰ τὰς ἑγγυκατόπας τῆς πέλαος, εἰδ' ὅτι ἦσαν Ἰλλυριοὶ πεντακισχίλιοι. κηλοριθύνοντες δὲ, καὶ τῆς ἡμέρας ἐπιπροσέμενοι, ἐναργῶν καὶ λαθροῦ καὶ ἐκ τῆν ἀπόβατον, καὶ χορτάμενοι τῇ πρὸ αὐτοῖς εἰρησύνῃ ἴσθαι, προήγον κατὰ σπείρας ἐπὶ τὴν τῶν Αἰτωλῶν στρατοπέδου. οἱ δ' Αἰτωλοὶ σιγῶντες τὸ γενόμενον, ἐπὶ μὲν τῷ παραδόξῳ καὶ τῇ γόμφῃ τῶν Ἰλλυριῶν ἦσαν ἀκταλαῖς, παρορμητικισμένοι δ' ἐν τῷ πολλῷ χρόνῳ, καὶ κατατιθεσάμενοι τῆς ἰδίας διατάξεως, κατὰ ποσὸν ἐνδοσῶς εἶχον. ἔχοντες μὲν ἐν πόλει ἀπὸς τῶν ἐπιπέδων καὶ τῶν ἰπέων, αὐτὰ πρὸ τῆς στρατοπέδου, ἐν τοῖς ἐπιπέδοις παρεμβάλλον. μέρος δὲ τιμὴ τῆς ἰππῆς, καὶ τοῖς ἐξήκονσι τὰς ὑπερδεξίας καὶ τριτὰς χιλιάδας ἐυφυῶς κειμένους τῆς περὶ σκατελῆς αὐτοῦ εἰ δὲ Ἰλλυριοὶ τῆς μὲν ἐλαφρῆς ἐξέφθορα προπετόντες, τὰ τε πλῆθει καὶ τῷ βάρει τῆς συντάξεως ἐξ ὧσαν τὰς δι' αὐτὰ τούτων ἰππεὶς συγκαθ' ἐνέουσας, ἀνάγκασαν ἀποχωρεῖσθαι πρὸς τὰ βαρῆα τῶν ὀπλῶν λιποῦν ἐξ ὑπερδεξίας ποιούμενοι τῇ ἐφθορῇ, ἐπὶ τῆς ἐν τῷ πεδίῳ τεταγμένης, ταχέως ἐτρέψαντο, συνεπιτιθεμένων τοῖς Αἰτωλοῖς, ἀμα δὲ τῶν Μυδιωνίων

3. His ita decretis, postridie eius diei comitia peragenda erant, et novus Praetor magistratum ex consuetudine Aetolorum erat initurus, interea loci adueniunt noctu ad Mydioniam lembi centum, in quibus erant Illyriorum quinque millia. hi ut ad portum appulerunt, illufcente iam die raptim et latenter exscensione facta, aciem more suo instruant, et per cohortes diuisi, ad Aetolorum castra ire pergunt. qui etsi inopinata Illyriorum audacia sunt extemplo percussi: ferociam tamen cui a longo tempore affueuerant, non posuerunt: nam et exercitui suo satis fidebant. igitur, quod graui armatura equitatuque abundarent, eduētis copiis, ibi ante castra sua in plano aciem instruant: velites et equitum aliquot alas ad occupanda loca edita pro castris et opportuna, mittunt. Illyrii primo statim impetu, quod et numero superabunt, et conferti pugnant, velites statione proturbant, equites his adiunctos ad grauem armaturam se recipere cogunt, deinde ex superiore loco positam in campo aciem inuadentes, facile in fugam eos vertunt: irrumpentibus praesertim in Aetolos tempore eodem et

ἐκ τῆς πόλεως. καὶ πολλὰς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν, ἔτι δὲ πλείους αἰχμαλώτους ἔλαβον· τῶν δὲ ὀπλων καὶ τῆς ἀποσκευῆς ἐγένοντο πάσης ἐγκρατεῖς. οἱ μὲν ἔν Ἰλκυριοὶ ποῦξάντες τὸ συνταχθῆν ὑπὸ τῆ βασιλείας, καὶ διακουίσαντες τὴν ἀποσκευὴν, καὶ τὴν ἄλλην ὠφέλειαν ἐπὶ τὰς λέμβους ἐυθέως ἐνήγοντο, ποιῶμενοι τὸν πλῆν εἰς τὴν οἰκίαν.

4. Οἱ δὲ Μυδιῶνιοι τετευχότες ἀνεπίστῃ σωτηρίας, ἀθροισθέντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐβηλεύοντο περὶ τε τῶν ἄλλων, καὶ περὶ τῆς τῶν ὀπλων ἐπιγραφῆς. ἔδοξεν ἔν αὐτοῖς, κοινήν ποιῆσαι τὴν ἐπιγραφὴν, ἀπὸ τε τῆ τὴν ἀρχὴν τῶν Αἰτωλῶν ἔχοντος, καὶ τῶν εἰς τὸ μέλλον προτορευομένων, κατὰ τὸ τῶν Αἰτωλῶν δόγμα· τῆς τύχης ὥσπερ ἐπίτηδες καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐπὶ τῶν ἐκείνοις συμβαινόντων ἐνδεικνυμένης τὴν αὐτῆς δύναμιν. ἃ γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῖς προτεδόκων ὅσον ἤδη πῆτασθαι, ταῦτα πράττειν αὐτοῖς ἐκείνοις παρέδωκεν ἐν πάνυ βραχεῖ χρόνῳ κατὰ τῶν πολεμίων. Αἰτωλοὶ δὲ τῇ παραδόξῳ χρησάμενοι συμφορᾷ, πάντας ἐδίδαξαν μηδέποτε βηλεύεσθαι περὶ τῆ μέλλοντος, ὡς ἦδη γεγονότος· μηδὲ προκατελπίζειν βεβαιωμένως ὑπὲρ ἄν ἀκινήν ἐνδεχόμενον εἶναι ἄλλως γενέσθαι, νέμειν δὲ μερίδα τῶν παραδόξῳ, πανταχῇ μὲν, ἀνθρώπους ὄντας, μάλιστ' ἐν ταῖς πολεμικοῖς. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἄγρων, ἐπεὶ κατέπλευσαν οἱ λέμ-

Mydioniis oppidanis. Trucidarunt multos: plures viuos ceperunt: armis et impedimentis omnibus sunt potiti. ita Illyrii, peracto quod mandatum a rege fuerat, supellectile ceteraque omni praeda lembis imposita, confestim naues soluunt, et patriam suam repetunt.

4. Mydionii ex insperato obtidione liberati, cum de aliis deliberaturi, tum de armorum inscriptione, concionem habent. Placuit, ut quemadmodum ab Aetolis decretum fuerat, et praesentis anni Praetor, et qui in petitione alios anteibant, in inscriptione simul nominarentur. Dicas Fortunam, hoc Mydioniorum successu, ceteros quoque mortales suae potentiae de industria iuisse admonitum. quod enim de se iamiam inimicos arbitrabantur facturos: id ipsum ut in inimicis possent exercere, minimo tempore interiecto, ipsis praestitit. Aetoli vero hac improviso affecti clade, documento fuerunt omnibus, ne de futuro, ceu de re iam facta, deliberare vellent: neque spem ullam quasi certam praecipere, eorum quae secus euenire adhuc possent. sed cum in ceteris rebus omnibus, tum in bello maxime, homines se natos meminissent, et iropinatis casibus locum darent. Rex Agron, posteaquam lembi redissent, eique omnia du-

βοι, διακίχτας τῶν τε ἡγεμόνων
τὰ κατὰ τὸν κίνδυνον, καὶ περι-
χαρῆς γινόμενος ἐπὶ τῷ δουρεῖν
Α' ὡλὸς τῆς μέγιστον ἔχοντας τὸ
Θρόνυμα νεικημέναι, πρὸς μέ-
θας καὶ τινὰς τοιαύτας ἄλλας
ἐπιπλάσας τραπέας, ἐπέτεταν εἰς
πλευροῖτιν· ἐκ δὲ ταύτης ἐν ὀλί-
γαις ἡμέραις μετήλλαξε τὸν βίον.
τὴν δὲ βασιλείαν ἡ γυνὴ Ταῦτα
διὰ τελευτήσῃ, τὸν κατὰ μέρος
χειριστὴν τῶν πραγμάτων ἐποι-
εῖτο διὰ τῆς τῶν Φίλων πίστεως.
Χρησμένη δὲ λογιστοῖς γυναι-
κείοις, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ γεγο-
νός· εὐτύχημα μόνον ἀποβλέπε-
σα, τῶν δ' ἐκτὸς ἔθεν περισσε-
πτομένη, πρῶτον μὲν συνεχώ-
ρησε τοῖς κατ' ἑαυτὴν πλέεσσι λή-
ζεσθαι τὰς ἐπιπλάσας· δεύτε-
ρον δ' ἀδρότητα εἶχεν, καὶ ἐν-
ναμιν ἐκ ἐλάτῳ τῆς πρότερον,
ἐξέπειθε, πᾶσαν ἀποδείξασα
πολεμίαν τοῖς ἡγεμόνοις.

5. Οἱ δὲ ἐξ ἀποκαλύπτες, τὴν
μὲν πρώτην ἐπιβολὴν ἔχον ἐπὶ
τὴν Ἠλείαν καὶ Μεσσηνίαν.
ταύτας γὰρ αἰετὰς χώρας Ἰλ-
λυριοὶ πορθῶντες διατέλουν. διὰ
γὰρ τὸ μῆκος τῆς τε παραλίας,
καὶ διὰ τὸ μεσογαίης εἶναι
τὰς δυναστέας ἐν αὐταῖς πό-
λεις, μικραὶ καὶ βραχεῖαι λίαν
ἐγίνοντο τοῖς προειρημένοις αἰ-
πρὸς αὐτῶν βοήθειαν, πρὸς δὲ τὰς
ἀποστάσεις τῶν Ἰλλυριῶν· ὅθεν
ἀδεῶς ἐπίτορχον, καὶ κατέστυρον
αἰετὰς τὰς χώρας. ἡ μὲν ἄλ-
λὰ καὶ τότε γινόμενοι τῆς Ἠλείας
κατὰ Φοινίκην προσέχον ἐπισι-
τισμῷ χερῖν, συμμίξαντες δὲ τῶν

ces narrassent, quae in pu-
gna acciderant, incredibili
exultans gaudio, quod Ae-
tolos gentem ferocissimam
vicisset; ebrietati et id ge-
nus liberalioribus epulis in-
dulgens, in pleuritim inci-
dit: quae post dies paucos ip-
sum sustulit. Regnum Teu-
ta uxor suscepit. fide amico-
rum in rerum administratione
utens. Haec more ingenii
muliebris, quam nihil nisi
praeteritam victoriam ob oculo-
los haberet, de externis ni-
hil quicquam cogitaret; suis
primum concessit, ut singuli
quos unque haberent obuios
inter nauigandum, depraeda-
rentur: deinde parata classe,
exercitum priore non mino-
rem emittit: facta ducebus
potestate, ut pro hostibus
populos omnes haberent.

5. Prima expeditio in Eleo-
rum et Messeniorum fines sus-
cepta est, perpetuis Illyrio-
rum incursionibus obnoxios.
quoniam enim in longum ora
illa porrecta iacet, longeque
inde in mediterranea urbes
sunt submotae penes quas est
imperium: et parua nimis et
ad breue tempus subsidia e-
rant, quae urbes illae Elis ac
Messeniis aduersus Illyriorum
excursionibus submittebant: ut
facile his esset sine metu istas
regiones incurfare ac deua-
stare. tunc vero ad Phoeni-
cen Epiri oppidum usque
prouecti, parandae annonae
gratia in portum applicant:
vbi colloquio super proditio-

τῶν τισίν, οἳ υιοθοροῦντες παρὰ τοῖς Ἡπειρώταις, διέτριβον ἐν τῇ Φοινίκῃ, τὸ πλῆθος ὄντες εἰς ὀψιλοκοσίαις καὶ κοινολογηθέντες τέτοις περὶ προδοσίας τῆς πόλεως, ἐξέβησαν, συγκαταθεμένων σφίσι τῶν προειρημένων, καὶ τῆς πόλεως ἐξέφθορον, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κύριοι κατέστησαν, συνεργησάντων ἔνδοθεν αὐτοῖς τῶν Γαλατῶν. οἳ δ' Ἡπειρώταις πυθόμενοι τὸ γεγονός, ἐβοήθησαν πανδημεὶ μετὰ σπαρῆς. παραγενόμενοι δὲ πρὸς τὴν Φοινίκην, καὶ προβαλλόμενοι τὸν παρὰ τῇ πόλει ῥέοντα ποταμὸν ἐστρατοπέδευσαν, τῆς ἐπ' αὐτῷ γεφύρας ἀνασπάσαντες τὰς σανίδας ἀσφαλείας χάριν. προσαγγελθέντος δ' αὐτοῖς Σκερδιλαΐδαν ἔχοντα πεντακισχιλίαις Ἰλλυρίαις παραγίνεσθαι κατὰ γῆν διὰ τῶν παρ' Ἀντιγόνοιαν τεσσῶν μερίσαντες αὐτῶν τινὰς ἐξαπέστειλαν παραφυλάσσοντας τὴν Ἀντιγόνοιαν· αὐτοὶ δὲ τὰ τε λοιπὰ ῥαθυμίως διῆγον ἀπολαύοντες τῶν ἐκ τῆς χώρας ἀνέδην, τῶν τε κατὰ τὰς Φυλακὰς καὶ προκοιτίας ὠλιγώρην. οἳ δ' Ἰλλυριοὶ συνέντες τὸν μερισμὸν αὐτῶν, καὶ τὴν λοιπὴν ῥαθυμίαν, ἐκπορεύονται νυκτός. καὶ τῇ γεφύρᾳ σανίδας ἐπιβαλόντες, τὰν τε ποταμὸν ἀσφαλῶς διέβησαν. καὶ λαβόντες ὄχυρόν τόπον, ἔμειναν τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νυκτός. ἐπιγενομένης δὲ τῆς ἡμέρας, καὶ παραταξασμένων ἀμφοτέρων πρὸ τῆς πόλεως, συνέβη λειψθῆναι τὸς Ἡπειρώταις, καὶ πολλὰς μὲν αὐτῶν πεσεῖν, ἔτι δὲ πλείους ἀλώσθαι, τὰς δὲ λοιπὰς διαφυγεῖν ὡς ἐπὶ Ἀτιντῶνων.

ne urbis cum Gallis habito, qui Epirotarum aera merebant, et Phoeniciae circiter octingenti degebant; quum eam ad rem operam suam Galli pollicerentur: mox, expositis copiis oppidum et omnia quae in eo erant, capiunt, Gallis intra muros conatus ipsorum adiuvantibus. hoc accepto nuntio Epirotae extemplo ad ferendam opem omnes accurrunt. qui ut venerunt ad Phoenicem, castra sic metantur, ut amnis qui urbem praeterfluit, pro munimento ipsis esset: ad maiorem securitatem tabulis detraētis, quibus pons fluvio impositus erat constratus. deinde certiores facti aduentare Scerdilaïdam cum quinque Illyriorum millibus, itinere terrestri per fauces ad Antigoneam: parte exercitus sui ad custodiendam Antigoneam missa, ipsi interea negligentius agere; comitatibus, quos large regio subministrabat, perfrui; stationes ac vigiliis contemptim obire. Illyrii de copiarum diuisione moniti et eorum negligentia; noctu profecti, tabulas ponti imponunt, et sine periculo traiciunt. munitum dein locum occupant, et per reliquum noctis ibi subsistunt. prima luce utrique ante urbem instructa acie certamen ineunt. victis Epirotis multi eorum desiderati sunt, plures capti: reliqui versus Atintanes fugam capessunt.

6. Οὗτοι μὲν ἐν τοιαύτοις περι-
 πατούσιν ἀτυχήματα, καὶ τήσας
 ἀπολέσαντες τὰς ἐν αὐτοῖσι ἐπί-
 δας, ἐπρέσθουσιν πρὸς τὰς Αἰτω-
 λὰς καὶ τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνος,
 δεόμενοι μεθ' ἰασηνῶν σφίσι
 βοηθεῖν οἱ δὲ καταλαμβάνουσιν τὰς
 συφορὰς αὐτῶν, ὑπήκισαν, καὶ
 μετὰ ταῦτα παραβοηθῶντες, ἤ-
 κουν εἰς Ἐλικράνου, οἱ δὲ τὴν Φοι-
 νίκην καταχρῶντες, τὸ μὲν πρῶ-
 τον παρεχόμενοι μετὰ Σκερδι-
 λαῖα πρὸς τὸ χωρίον, παρεσττο-
 πέδυσαν τοῖς Βεβοθηκόσι, Βα-
 λλόμενοι συμαλεῖν, ἐκχωρήσαν-
 νοι δὲ διὰ τὰς ἐκχωρίας τῶν τό-
 πων, ἅμα δὲ καὶ προσπεύου-
 των παρὰ τῆς Γούτας γραμμιά-
 των, δι' ἃν ἦτο εἶναι αὐτὰς τὴν
 ταχίστην εἰς οὐδὲν ἀνεχώρητον, διὰ
 τὸ τινὰς τῶν Ἰλλυρῶν ἀφαστημέ-
 ναι πρὸς τὰς Δαρδανίαις· ἄτω
 λεηλατήσαντες τὴν Ἠπειρὸν,
 ἀνοχὰς ἐποιήσαντο πρὸς τὰς
 Ἠπειρώτας, ἐν αἷς τὰ μὲν ἐλεύ-
 θερα πάντα καὶ τὴν πόλιν ἀπο-
 λυτρώσαντες αὐτοῖς, τὰ δὲ ἐκλι-
 καὶ, καὶ τὴν λοιπὴν σκευὴν ἀναλα-
 βόντες εἰς τὴν λέμβον, οἱ μὲν
 ἀπέπλευσαν, οἱ δὲ περὶ τὸν Σκερ-
 διλαῖαν περὶ πάλιν ἀνεχώρη-
 σαν διὰ τῶν παρ' Ἀντιγόνηςαι γεν-
 νῶν ἢ μικρῶν ἠδὲ τὴν τυχῆταν
 κατάπλεξιν καὶ φόβον ἐνεργητά-
 μως, τοῖς τὰς παραλίαις οἰκῆσι
 τῶν Ἰλλυρῶν, ἕκαστοι γὰρ θω-
 ρῶντες τὴν ὀχυρωτάτην ἅμα καὶ
 δυνατοτάτην πόλιν τῶν ἐν τῇ
 Ἠπειρῷ, παραλόως ἕως ἐξέ-
 δοκτοῦ τῶν ἰσχυρῶν, ἅκ' ἔτι περὶ τῶν
 ἀπὸ τῆς χώρας ἡγωνίον, καθάπερ

6. Tam aduersam experti
 fortunam Epirotae, omnique
 salutis spe, quod quidem in
 ipsis foret, amissa, legatos
 cum infulis et velamentis ad
 Aetolos et Achaeorum gen-
 tem mittunt, auxilium peten-
 tes, qui eorum calamitatis
 miserti, faciles ad ipsorum
 postulata se praebent: at-
 que eo animo non multo post
 Helicranum veniunt, eo et
 Illyrii qui Phoenicem occu-
 pauerant, una cum Scerdila-
 ida se conferunt: nec lon-
 ge a copiis auxiliaribus me-
 tantur castra, cupientes ini-
 tio dimicare: sed difficultas
 locorum impediabat, simul
 allatae sunt a Regina literae,
 quibus domum quantocius
 redire, quod pars Illyriorum
 ad Dardanos defecisset, im-
 perabat, ita, Epirum popu-
 lati, inducias cum Epirotis
 faciunt: per quas, quicquid
 liberorum hominum in po-
 testate habebant, cum ipsa
 vrbe pretio accepto eis re-
 stituunt, postquam mancipia
 et supe lectilem omnem lem-
 bis suis imposuissent, cete-
 ris nauigantibus, Scerdilaidas
 per Antigoneae fauces pedi-
 bus remeauit, Magnum ea
 res maritimis Graecorum vr-
 bibus terrorem attulit, nam
 qui cernerent, munitissimam
 et potentissimam Epiri vr-
 bem ita praeter omnium opi-
 nionem in captiuitatem in-
 cidisse: sibi quisque metue-
 bant, non iam ut antea de
 agrorum copiis solliciti, ve-
 rum de propria sua et vr-

ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, ἀλλὰ περὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν πόλεων. οἱ δ' Ἠπειρωτῶν παραδόξως διακτεσσωσμένοι, τοσῶτον ἀπειχον τῆ πειράζειν ἀμύνεσθαι τὰς ἡδίκηότας, ἢ χάριν ἀποδιδόναι τοῖς βοηθήσασιν ὥστε τεκναντίου διακτεσβευσάμενοι πρὸς τὴν Τεύταν, συμμαχίαν ἔδειξαν μετὰ Ἀκαρνανῶν πρὸς τὰς Ἰλυρίδας καὶ ἦν ἐκείνοις μὲν κατὰ τὰς ἐξῆς καιρὰς συνηγόρον, τοῖς δ' Ἀχαιοῖς καὶ τοῖς Αἰτωλοῖς ἀντέπρακτον. ἐξ ὧν ἐγένοντο καταφανεῖς ἀκρίτως μὲν κεραιμένοι τότε τοῖς εὐεργέταις· ἀφρόνως δὲ ἐξ ἀρχῆς βεβηλευμένοι περὶ τῶν κατ' αὐτὰςπραγμάτων.

7. Τὸ μὲν γὰρ, ἀνθρώπους ὄντας παραλόγως περιπεσεῖν τινὶ τῶν δεινῶν, ἢ τῶν παθόντων, τῆς τύχης δὲ καὶ τῶν πραξάντων ἐστὶν ἐγγλημα. τὸ δ' ἀκρίτως καὶ προφανῶς περιβαλεῖν αὐτὰς ταῖς μεγίσταις συμφοραῖς, ὁμολογούμενόν ἐστὶ τῶν παχόντων ἀμάρτημα. διὸ καὶ τοῖς μὲν ἐκ τύχης πῆαικσιν, ἔλεος ἔπεται μετὰ συγγνώμης, καὶ ἐπιμερία· τοῖς δὲ διὰ τὴν αὐτῶν ἀβελλίαν, ὄνειδος καὶ ἐπιτίμησις συνεχῆσκολαθεῖ παρά τοῖς εὖ φρονῶσιν. ἄτε δὴ καὶ τότε παρά τῶν Ἑλλήνων εἰκότως ἂν τοῖς Ἠπειρωταῖς ἀπηντήθη. πρῶτον γὰρ, τίς ἐκ αὐτῶν κοινῆς περὶ Γαλακτῶν φήμην ὑπεδέμενος, εὐλαβηθεῖη τότε εὐχερίσασθαι πόλιν εὐδαίμονα, καὶ πολλὰς ἀφορμὰς ἔχουσαν εἰς παρακττόνησιν; δεύτερον, τίς ἐκ αὐτῶν ἐφυλάξατο τὴν

bium suarum salute. Epirotæ hoc periculo mirabiliter liberati, tantum ab eo afuerunt, vt vel calamitatis suæ auctores vltim irent, vel iis qui auxilio fuerant gratiam referrent; vt contra, legatione ad Teutam missa, societatem cum Illyriis et ipsi et Acarnanes inirent. neque ab eo tempore postea destiterunt, horum partem amplexi, Achæis et Aetolis aduersari. quod consilium et iniquam tunc illorum mentem erga bene de se meritos palam fecit: et simul imprudentiam, qua in rerum suarum administratione inde a principio vfi erant.

7. Quippe si quis mortaliū in calamitatem incidat quæ prouideri humana ratione non poterat, nulla est illius, sed fortunæ et eius qui nocuerit culpa: sin aliquis inopia iudicii manifesto in grauissima se coniciat mala, nemo dubitat illius esse peccatum. itaque per fortunam lapsis parata est misericordia, venia atque auxilium: vbi vero propria inest stultitia, opprobrium sequitur et sapientum increpatio. quo sane modo potuerunt tunc Epirotæ a Graecis merito suo accipi. Jam primum quis Gallorum cominunem famam suspectans, non vereatur diuitem urbem et multa habentem perfidiae irritamenta in potestatem illis tradere? deinde quis non

τῷ αὐτῷ τυπῆματος ἐκείνῳ προαί-
 ρητι; οἷ γὰρ τὴν μὲν ἀοχήν ἐξ-
 πατοῦ ἐκ τῆς Ἰλίας, συνδραμόντων
 ἐπ' αὐτῆς τῶν ὀμοφθόνων, ἰ.χ. τὸ
 παρεστῶσιν αὐτῶν αἰεὶς
 καὶ συγγενεῖς ὑποδεχάμενοι γα-
 μῆν αὐτῆς Καρχηδονίων, διὰ τὸ
 κατὰ τείχεσθαι πόλεμον, τὸ μὲν
 πρῶτον νομισθέντις ἀνδρόπ-
 σεως τοῖς στρατιώταις πρὸς τῆς
 στρατῆρος ὑπὲρ ὀφθαλμίων, ἐξ αὐ-
 τῆς ὑπεβάλλοντο ἐλαττοῦ τὴν
 τῶν Ἀκρχαυτίνων πόλιν, Φυλα-
 κῆς χάριν εἰπαχθέντες εἰς αὐτήν,
 ὄντες τότε πλείους τῶν τριχίλων.
 μετὰ δὲ ταῦτα παρεταχόντων
 αὐτῆς πάλιν εἰς Ἐρυκτῆς αὐτῆς
 χάριν ἔνεκον, πολιορκήσαντες τὴν
 πόλιν Ῥωμαίων, ἐτεχέρισαν μὲν
 καὶ τὴν πόλιν καὶ τῆς συμπολιορ-
 κημένους ποσῶναι, τῆς δὲ πρῶτος
 ταύτης ἀποτυχόντες, ἠτόμολη-
 σαν πρὸς τῆς πολέμιας, πρὸ οὗ
 πικρὸν τούτου, πάλιν ἐσύλησαν τὸ
 τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρικκῆς Ἱε-
 ρόν, διὸ καὶ σαφῶς ἐπὶ τῶν ἀκότας
 Ῥωμαίων τῆς ἀπέθειαν αὐτῶν, ἄ-
 μα τῆς διαλύσεως τὸν τρὸς Καρ-
 χηδονίας πόλεμον, ἔδου ἐταίησαν-
 το προεργικότερον, τῷ παροπλί-
 σαντας αὐτῆς ἐμβλεῖν εἰς πλοῖα,
 καὶ τῆς Ἰταλίας πάτης ἐξορίσας
 κατὰ τῆσιν. ἔς Ἡπειρωτῶν τῆς
 δημοκρατείας ἢ τῶν νόμων Φύ-
 λακκῆς ποιησάμενοι, καὶ τὴν εὐδαι-
 μονεσάτην πόλιν ἐγχειρίσαντες,
 πῶς ἐν αὐτοῖς φανεῖσθαι ἔτοι-
 τῶν συμπτώματων αἰτίοις αἰτίαι
 γενοῦσθαι περὶ μὲν ἔν τῆς Ἡπει-
 ρωτῶν ἀγνοίας, καὶ περὶ τῶν μηδέ-
 ποτε δεῖν τῆς εὐφρονῆσας ἰχυρο-

intelligeret ab eius potissi-
 mum Gallorum manus con-
 filiis esse cauendum, qui ini-
 ticio a suis popularibus com-
 muni patria eiekti, quod per-
 fidiose in propinquos cogna-
 tosque suos se gesserant;
 suscepti postea a Carthagini-
 ensibus urgente bello, quum
 super stipendio inter milites
 ac duces orta esset contro-
 versia, imperum repente coe-
 perunt diripiendae Agrigen-
 tinorum vrbis, quo praesidii
 gratia fuerant intramissi, plu-
 res tum numero tribus mil-
 libus, deinde similem ob
 causam Erycem introducti,
 Romanis vrbem obsidenti-
 bus; conati et vrbem pro-
 dere et quotquot vna cum
 ipsis obsidebantur: vt dolus
 exitum non habuit, transi-
 tum ad hostes fecerunt. a-
 pud quos fidem nacti rursus
 Eryciae Veneris aedem spoli-
 liarunt. itaque Romani eo-
 rum impietate probe perse-
 cta simulacra inter ipsos et
 Carthaginenses pax conuenit,
 nihil habuere antiquius, quam
 vt ademptis armis, nauibus
 impositos ex vniuersa Italia
 eos exterminarent. Epirotae
 igitur, qui ciuitatem suam
 et leges his custodiendas
 permiserant, et beatam re-
 rum omnium copia vrbem
 illis tradiderant, quid caus-
 sae dicere queant, quom-
 nus haec mala sibi ipsi vi-
 deantur acciuisse? Atque
 haec de Epirotarum impru-
 dentia dicta volumus: vt
 scirent omnes, praesidia va-
 τέραν

τέραν εἰσάγεσθαι Φυλακὴν, ἄλλως τε καὶ Βαρθάρων, ἐπὶ τοσούτον ἔκρινόν ποιήσασθαι μνήμην.

8. Οἱ δὲ Ἰλλυριοὶ κατὰ τὸς ἀνωτέρω μὲν χρόνος, συνεχῶς ἤδikian τὸς πλοῖζόμενος ἀπ' Ἰταλίας· καθ' ἃς δὲ καιρὸς περὶ τὴν Φοινίκην διέτριβον, καὶ πλείους ἀπὸ τῆς σόλα χωριζόμενοι, πολλὰς τῶν Ἰταλικῶν ἐμπορών, ἃς μὲν ἐσύλησαν, ἃς δὲ ἀπέσφαξαν, ἃς ὀλίγας δὲ καὶ ζωορῆξ τῶν ἀλισκομένων ἀνήγον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παρακύντες τὸν πρὸ τῆς χρόνον τῶν ἐγκαλόντων τοῖς Ἰλλυριοῖς, τότε καὶ πλειόνων ἐπελθόντων ἐπὶ τὴν σύγκλητον, κατέστησαν πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ἰλλυρίδα, τὸς ἐπίσνεψιν ποιητομένους περὶ τῶν προειρημένων, Γαίον καὶ Λεύκιον Κορογκανίους. ἡ δὲ Τεῦτα καταπλευστάντων πρὸς αὐτὴν τῶν ἐκ τῆς Ἡπειροῦ λέμβων, καταπλαγεῖσα τὸ πλῆθος καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀγομένης κατὰ κτενῆς· πολὺ γὰρ ἡ Φοινίκη διέφερε τότε τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον πόλεων εὐδαιμονία· διπλασίως ἐπεβρώθη πρὸς τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀδικίαν. ἡ μὲν ἄλλα τότε μὲν ἐπέχευ διὰ τὰς ἐγχωρὶας ταραχάς. κατασησαμένη δὲ ταχέως τὰ κατὰ τὸς ἀποσύντας Ἰλλυρίους, ἐπολιόρκει τὴν Ἰσσαν, διὰ τὸ ταύτην ἔτι μόνην ἀπειθεῖν αὐτῇ. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον κατέπλευσαν οἱ τῶν Ῥωμαίων πρεσβεις, καὶ δοθέντος αὐτοῖς καιρῶ πρὸς ἐντευξίν, διελέγοντο περὶ τῶν εἰς αὐτὰς γεγονότων ἀδικημάτων. ἡ δὲ Τεῦτα καθ' ὅλα μὲν πρὸ ὅλην τὴν κο-

lidiora, Barbarorum praesertim, in vrbes suas nunquam esse recipienda.

8. Ceterum Illyrii iam ante soliti eos qui ex Italia navigabant iniuriis afficere: quo tempore Phoenicae morabantur, plures simul a classe discedentes, mercatorum Italicorum alios depraedati sunt, alios trucidarunt, nec paucos cepere viuos et secum abduxerunt. Romani qui semper haecenus delatas ad se querimonias de Illyriis erant aspernati; tunc cum plures simul ea gratia in senatum venissent, legatos in Illyricum decernunt, Caium et Lucium Coruncanos, vt de iis quae diximus accurate cognoscerent. Teuta reuersis ex Epiro lembis, copiam atque multitudinem aduectae ex Epiro supellectilis demirata, (longe enim felicitate ceteras Epiri vrbes anteibat Phoenice:) ad laceffendos iniuriis Graecos duplo animosior est reddita. verum quia domi res turbatae erant, nihil tunc mouit. cito autem negotio transacto eorum Illyriorum qui rebellauerant; Iffam, quae sola parere ipsi recusabat, obsidione cinctam tenebat. Eodem tempore Romanorum legati aduenerunt: qui quum ad colloquium essent admissi, de suis iniuriis expostularunt. Teuta quamdiu verba facien-

νολούσαν, ἀγερώχως καὶ λίαν
 ἔπειθεύοντες καὶ τῶν διήκων κατα-
 παυκύνταν δὲ τὸν λόγον, κοινῆ
 μὲν, ἔπειθεύοντες φρονεῖν, ἵνα
 μὴ μὲν ἀδίκημα γίνηται Ῥο-
 μαίοις ἐξ Ἰλλυριῶν ἕξ γε μὴν,
 ἔνομιμον εἶναι τοῖς βασιλευστικα-
 λύσειν Ἰλλυριῶν τῆς κατὰ θάλατ-
 ταν ὠφελείας. ὁ δὲ νεώτατος τῶν
 πρῶτευτῶν διχαράνας ἐπὶ τοῖς
 εἰρηνεύοις, ἐχρήματο παρρησίαν
 καὶ ἀπείρη μὲν, ἀδίκως δὲ πρὸς
 κοινόν. εἶπε γὰρ, ὅτι Ῥωμαίοις
 μὲν, ὡς Τεύτα, καὶ Ἰλλυριῶν ἕξ γε
 τὰ κατ' Ἰλλυριῶν ἀδίκηματα κοινῆ
 μετακούσειν, καὶ βοηθεῖν τοῖς
 ἀδικημένοις. πειρασόμεθα δὲ,
 θεῶν βολομένη, ἐφ' ὅπως καὶ τα-
 χέως ἀναγκάσαι σε, τὰ βασιλικά
 νόμιμα διορθώσασθαι πρὸς Ἰλλυ-
 ρίους. ἡ δὲ γυναικοθύμω· καὶ ἔλο-
 γίως δεξιμένη τὴν παρρησίαν,
 ἐπὶ τοῦτον ἐξωρίσθη πρὸς τὸ
 φηδὲν, ὡς καὶ ὀλιγοκρήτορα τῶν
 παρ' ἀνθρώποις ὀρισμένων δικαί-
 ων, ἀποτλέσασθαι αὐτοῖς, ἐκπο-
 τεῖλαι τινὰς τὸν παρρησιασάμε-
 νον τῶν πρῶτευτῶν ἀποφείναι.
 προτιθέμενος δὲ τῆ γενομένης εἰς
 τὴν Ῥώμην διορισθέντος ἐπὶ τῆ
 παρανομίᾳ τῆς γυναικὸς, εὐθείας
 περὶ παρασκευῆν ἐβύοντο, καὶ
 στρατόεδα κατέγραφον, καὶ σό-
 λον συνήθρονον.

9. Ἡ δὲ Τεύτα τῆς ὄρας ἐπι-
 γενομένης ἐπισκηνιάσασθαι λέμβους
 πλείους τῶν πρότερον, ἐξῆκτα-
 λε πάλιν εἰς τὰ κατὰ τὴν Ἰλλυ-
 ρίαν τόπους. ὧν οἱ μὲν διὰ τὸν ἄντον
 πλῆν ἐπὶ τὴν Κόρκοραν ἔτονοντο,
 μέρος δὲ τι προσέχευε τὸν τῶν Ἐπι-

tes audiebat, ingentem ani-
 mi ferociam et superbiam
 prae se ferre: postea vero
 quam dicendi finem fecissent,
 ita infit: curae sibi futu-
 rum, ne qua Romano popu-
 lo ab Ilyriis publice fiat ini-
 iuria: ceterum, ut impediatur
 quominus priuatim quam pot-
 est quisque utilitatem e mari
 capiat, hoc vero Regibus in
 more nequaquam esse. Tu-
 lit indigne haec illius verba
 iunior legatorum; et apud
 Reginam libertate usus, con-
 veniente illa quidem, sed cui
 omnino tunc locus non erat:
 At Romanis, inquit, o Teu-
 ta, mos hic est pulcherri-
 mus, ut priuatim factas ini-
 iurias publice persequantur,
 et iniuriam passis opem fe-
 ramus. operam igitur Deo
 volente dabimus, ut cupide
 ac cito regia instituta emen-
 dare te cogamus. Liberta-
 tem huius dicti ita iracunde,
 qui mos est mulierum,
 atque impotenter accepit Teu-
 ta, ut spreto gentium iure,
 mitteret qui profectos lega-
 tos insequerentur, et liberio-
 rius dicti auctorem necarent.
 quod ut Romam est perla-
 tum, tanto foeminae huius
 scelere irritati, ad belli appa-
 ratum illico se conuertere, dile-
 ctus habere, classem comparare.

9. Teuta veris initio lem-
 bos a se relectos, maiore
 quam antea numero in Grae-
 ciam redire iussit. horum
 alii Corcyram traiciunt:
 quidam ad Dyrrachii portum
 applicant: ipse quidem,

δαμνίων λιμένα· λόγω μὲν ὑδρείας
καὶ ἐπισιτιστῶν χάριν, ἔργω δ'
ἐπιβλήῃ καὶ πράξεως ἐπὶ τὴν
πόλιν. τῶν δ' Ἐπιδαμνίων κακῶς
ἄμα καὶ βραδύως αὐτὰς παραλε-
ξαμένον, εἰσελθόντες ἐν αὐτοῖς
τοῖ· περιζώματιν ὡς ὑδρευόμενοι,
μαχαίρας ἔχοντες ἐν τοῖς κερ-
μίοις ἔτοι, κατατφάξαντες τὰς
Φυλάττοντας τὴν πύλιν, ταχέως
ἐγκοατῆς ἐγένοντο τῆ πυλῶνος.
ἐπιγενομένης δὲ κατὰ τὸ τυφτα-
γαμένον ἐνεργῶς τῆς ἀπὸ τῶν πλοῖ-
ων βοήθειας, παρὰδ-ἐχόμενοι τῆ-
τας, βραδύως κατείχον τὰ πλείσα
τῶν τειχῶν. τῶν δ' ἐκ τῆς πόλεως,
ἀπαρασκεύως μὲν διὰ τὸ προ-
δοξον, ἐκθύμως δὲ βοηθάντων καὶ
διαγωνιζομένων συνέβη τὰς Ἰλ-
λυρῆς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντι-
ποιηταμένως, τέλος ἐκπεσεῖν ἐκ
τῆς πόλεως. Ἐπιδάμνιοι μὲν ἐν
ἐν ταύτῃ τῇ πράξει διὰ μὲν τὴν
ὀλιγαίαν ἐκινδύνευσαν ἀποβα-
λεῖν τὴν πατρίδα· διὰ δὲ τὴν ἐυ-
ψυχίαν ἀβλαβῶς ἐπαυδέθησαν
πρὸς τὸ μέλλον. τῶν δ' Ἰλλυριῶν
οἱ προσώτες κατὰ σπιδὴν ἀνα-
χθέντες, καὶ συνάψαντες τοῖς
προπλέκτι, κατήσαν εἰς τὴν Κέρ-
κυραν. καὶ ποιησάμενοι κατα-
πληκτικὴν τὴν ἀπόβασιν, ἐνεχεί-
ρησαν πολιορκεῖν τὴν πόλιν. ἄν
συμβαίνοντων οἱ Κερκυραῖοι δυσ-
χοησάμενοι, καὶ δυσελπίτως δια-
κειόμενοι τοῖς ὅλοις, ἐπρεσβ-ύοντο
πρὸς τε τὰς Ἀχαιοὺς καὶ τὰς Αἰ-
τωλοὺς· ἄμα δὲ ταῖσις Ἀπολλων-
ιάται καὶ Ἐπιδάμνιοι δ-όμενοι
σφῖσι· βοηθεῖν κατὰ σπιδὴν, καὶ
μὴ περιθεῖν σφῶς αὐτὰς ἀνασά-

ceu aquari et frumentari vel-
lent: re autem ipsa, vt vr-
bem ex insidiis et occulta
fraude caperent. quum Dyr-
rachini inconsulte ac negli-
genter aditum ipsis patefecif-
sent, ingressi sunt nonnulli
eorum campeltribus succincti,
velut aquaturi, in testis ab-
sconditos habentes gladios.
qui portae custodibus cbtrun-
catis, nullo negotio locum
circa portam occupant. cito
deinde, vti conuenerat, au-
xiliari manu e nauibus ad-
ueniente, iunctis viribus mu-
rorum partem maximam fac-
ile obtinebant. sed oppidanis,
licet imparatis, vt in re ino-
pinata, acriter sese defendenti-
bus; tandem Illyrii postquam
diu restitissent. vrbe sunt ex-
pulsif. atque ita. per negli-
gentiam quidem Dyrrachino-
rum factum, vt patriam ipsi
suam tantum non amitterent:
per virtutem vero, vt nullo
suo damno in posterum eru-
dientur. Illyriorum duces
confestim in altum euecti,
et iis iuncti qui ante ipsos
nauigabant, Corcyram appel-
lunt. deinde in exscensione
facienda magno omnibus ter-
rore iniecto, vrbem obsidere
parant. Corcyrenses tanto
prelli casu, iamque oiani pro-
pe spe de summa rerum sua-
rum amissa, legationes ad
Achaeos et Aetolos mittunt.
vna cum his et Apollonia-
tae ac Dyrrachini venerunt,
auxilium et ipsi petentes,
orantesque ne sedibus suis

της γενομένης υπό τῶν Ἰλλυριῶν. οἱ δὲ διακίσησαντες τῶν πρέσβεων, καὶ προσδεχόμενοι τῆς λόγης, ἐπλήρωσαν κοινῆ τὰς τῶν Ἀχαιῶν λέκκας κατὰ Φοῦκῆς. καταρτίσαντες δὲ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἔπλεον ἐπὶ τὴν Κέρκυραν, ἐλτίζοντες λύσειν τὴν πολιορκίαν.

10. Οἱ δ' Ἰλλυριοὶ συνεπυρραλαζόμενοι Ἀκαρνανῶν καὶ κατὰ τὴν συμμαχίαν ἡσας ἐπ' αὐτὰ καταφράκτας ἀνταναχθέντες, συνέβαλον τοῖς τῶν Ἀχαιῶν σκάφεσι, περὶ τῆς καλυμένης Παξῆς. οἱ μὲν ἦν Ἀκαρνανεὶς, καὶ τῶν Ἀχαιῶν νεῶν αἱ κατὰ τῆς ταχθείσας, πλείονον ἐποιῶντο ἀγῶνα, καὶ δεικνύον ἀκέραιοι κατὰ τὰς συυτλοκὰς, πλὴν τῶν εἰς αὐτὰς τὰς ἀνδρας γινομένων τραυμάτων. οἱ δ' Ἰλλυριοὶ ζεύξαντες τὰς παρ' αὐτοῖς λέμβους ἀνὰ τέτραρας, συνεπλέοντο τοῖς πολεμοῖς, καὶ τῶν μὲν ἰδίων ὀλιγώρη, καὶ παρὰ βίβλοντες πλαγίως, συνέργων τῆς ἐμβολῆς τῶν ὑπεναντίων. ὅτε δὲ προσεγγίσαντα καὶ δεθέντα, κατὰ τὰς ἐμβολὰς, ἐδυχρήσεν τὰ τῶν ἀντιπάλων σκάφη, προσκρεμαμένων αὐτοῖς περὶ τὰς ἐμβολὰς τῶν ἐξευγμένων λέμβων, τοτ' ἐπιπηδῶντες ἐπὶ τὰ καταστώματα τῶν Ἀχαιῶν νεῶν, κατεκράτην διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιβατῶν. καὶ τῷ τῶν τρόπῳ, τετάρων μὲν πλείων ἐκυρίευσαν τετραηκῶν, μίαν δὲ πεντήρη σὺν αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσι ἐβύθισαν, ἐφ' ἧς ἔπλει Μάροκος ὁ Καρυνεὺς, ἀνὴρ πάντα τὰ δίκαια τῶ κοινῶ τῶν

pellī se ab Illyriis paterentur. benigne hae legationes sunt acceptae ab Achaëis et Actolis: qui auxilii ferendi gratia decem confratas naues quas habebant Achaei, communi consilio, remigio ac milite omnibusque rebus instruxerunt. quod ubi paucis diebus fecissent, spe soluendae obsidionis, Corcyram nauigant.

10. Illyrii assumtis ex foederis legibus septem Acarnanum nauibus armatis, in altum prouecti, iuxta Paxos cum Achaëorum classe praecellium incunt. et Acarnanes quidem cum his opposita Achaëarum nauium parte, aequo Marte rem gerentes, integri e dimicatione, exceptis vicorum vulneribus, discesserunt: Illyrii vero quaternis lembis simul colligatis, sic cum hostibus confligebant, ut de suis lembis securi, obliquos illos obiciendo, hostilem impetum adiunarent: sed postquam appropinquauerant aduersae naues, atque impressione facta sese illis alligauerant, dum ipsae impeditae haerebant, ut ex quarum rostris vincti inter se lembi dependerent: tunc Illyrii in tabulata Achaëarum nauium insilientes, ob classarii militis multitudinem superiores euadebant. hac ratione quadriemes quatuor ab iis sunt captae; quinque remis vna cum viris ipsis demersa: in qua Marcus Carynensis erat: vir erga commune Achaëorum omni cili-

Ἀχαιῶν πολιτεύματι τεποιηκῶς, μέχρι τῆς κατατροφῆς. οἱ δὲ πρὸς τὰς Ἀκαρνανὰς διαγωνιζόμενοι, συνιδόντες τὸ κατὰ τὰς Ἰλλυρίας προτέρημα, καὶ πιεύνοντες τῷ ταχυναυτεῖν, ἐκπρώσυντες, ἀσφαλῶς τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν οἰκίαν ἐποιήσαντο. τὸ δὲ τῶν Ἰλλυριῶν πλῆθος Ἰστρονματιδὲν ἐπὶ τῷ προτέρηματι, λοιπὸν ἤδη ῥαδίως ἐχρήτατο τῇ πολιτοσίᾳ, καὶ τεταρβήκτως. οἱ δὲ Κερκυραῖοι δυσελπίστους τοῖς ἄλλοις ἐκ τῶν συμβεβηκότων, βραχὺν ἔτι χρόνον ὑπομείναντες τὴν πολιορκίαν, συνέτετο τοῖς Ἰλλυριοῖς, καὶ παρεδέξαντο Φοιβρῶν καὶ μετὰ τῆς Φοιβρῶς Δημήτριον τὸν Φάριον τάτων δὲ πρᾶχθέντων, εὐθέως οἱ τῶν Ἰλλυριῶν προεσῶτες ἀνήγοντο. καὶ κατὰρχαυτες εἰς τὴν ἑπιδαμνον, ταύτην πάλιν ἐτεβήλουτο πολιορκεῖν τὴν πόλιν.

II. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὰς τῶν τὰς ἐπάτης ἀρχὰς ἐχόντων Γάιος μὲν Φολκίος ἐξέπλει ναυσὶ διακοσίαις ἐκ τῆς Ῥώμης Ἀύλος δὲ Ποσκίμος τὰς πεζικάς ἔχων δύναμεις, ἐξώρικα. τὴν μὲν ἐν πρώτῃ ἐπιβολῇ ἔχε πλεῖν ὁ Γάιος ἐπὶ τῆς Κερκύρας, ὑπολαμβάνων ἔτι καταλήψεσθαι τὴν πολιορκίαν ἄκριτον. ὑσερήσας δὲ τῶν καιρῶν, ὁμῶς ἐπὶ τὴν νῆσον ἔπλει, βελομνος ἄμα ἐπιγῶναι σαφῶς τὰ γεγονότα περὶ τὴν πόλιν ἄμα δὲ πείσαν λαβεῖν τῶν παρὰ τῆς Δημητρίας προσαγγελουμένων. ὁ γὰρ Δημήτριος ἐν διαβολαῖς ὢν, καὶ φοβόμενος τὴν Τεύταν, ἔπεμπε

cii genere semper quoad vixit, egregie functus. qui cum Acarnanibus dimicabant, secundam Illyriorum pugnam cernentes, freti navium suarum celeritate, quum suus ventus vela impleret, patriam repetunt. Illyrii hac victoria superbi, de cetero facilem victoriam habuerunt, impune quidvis audentes. Corcyrenses vero propter illa quae acciderant plane omnino spe salutis deiecti, non amplius diu obsidione tolerata, pacem cum Illyriis faciunt. et praesidium in urbem suam recipiunt. ac simul cum eo Demetrium Pharium. Secundum haec Illyriorum duces naues exemplo solvunt et classe Dyrrachium appulsa, eius urbis obsidionem iterum moliantur.

II. Circa idem tempus C. Fulvius C. o. s. cum ducentarum navium classe, itemque A. Postumius C. o. s. alter cum terrestribus copiis Roma proficiscuntur. Caio erat animus ante omnia Corcyram petere, quod prius se illuc peruenturum speraret, quam exitum obsidio haberet. ac licet serum iam auxilium erat. ad insulam tamen accessit, cum ut propius omnia cognosceret, quae ibi facta erant: tum ut vera an falsa essent quae de Demetrio nuntiabantur, disceret. Demetrius enim nonnullis apud Teutam ipsum criminantibus,

πρὸς τῆς Ῥωμαίων, ἀπαγαλλόμενος, τὴν τε πόλιν ἐγχειροῦσιν καὶ ἄλλοι τὰ πράγματα παραδόντες, ὧν ἦν αὐτὸς κύριος. οἱ δὲ Κερκυραῖοι τὴν παρσίαν τῶν Ῥωμαίων ἀσμένως ἰδόντες, τὴν τε Φερράν παρέδωκαν τῶν Ἰλλυριῶν μετὰ τῆς τῆς Δημητρίου γνώμης, αὐτοὶ τε σφᾶς ὁμοθυμαδὸν ἔδωκαν παρκληθέντες εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων πίσιν· μίαν ταύτην ὑπολαβόντες ἀσφάλειαν αὐτοῖς ὑπάρχειν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον πρὸς τὴν τῶν Ἰλλυριῶν παρανομίαν. Ῥωμαῖοι δὲ προτὸς ἔχοντες τὴν Κερκυραίων εἰς τὴν Φιλίαν, ἔπλεον ἐπὶ τῆς Ἀπολλωνίας, ἔχοντες εἰς τὰ κατάλοιπα τῶν πραγμάτων ἡγεμόνα τὸν Δημήτριον. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ Ποσειδῶνος τὰς πεζικὰς διεβίβασε δυνάμεις ἐκ τῆς Βραυτησίης, πεζῆς μὲν εἰς δισμυρίας, ἵπτικῆς δὲ περὶ διχίλις. αἷμα δὲ τῶν προσελθεῖν ἑκατέρας ὁμῶς τὰς δυνάμεις πρὸς τὴν Ἀπολλωνίαν, ὁμοίως καὶ τέτων ἀποδεξαμένων καὶ δόντων ἑαυτὸς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, παρὰ χρεῖμα πάλιν ἀνήχθησαν ἀκούοντες πολιορκεῖσθαι τὴν Ἐπίδαμνον. οἱ δὲ Ἰλλυριοὶ συνέντες τὴν ἔφοδον τῶν Ῥωμαίων, ἔθεντο κόσμῳ λύσαντες τὴν πολιορκίαν, ἔφυγον. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ τὰς Ἐπίδαμνίας παραλαβόντες εἰς τὴν πίσιν, προήγον εἰς τὰς εἰσω τόπης τῆς Ἰλλυρίας, αἷμα καταστρεφόμενοι τὰς Ἀουσαίας. συμμιξαντῶν δὲ πρεσβυτέρων αὐτοῖς καὶ πλεόνων, οἱ παρὰ τῶν Περσειῶν ἦσαν ἐπιτρέποντες τὰ κατ' αὐτὰς, δεξάμενοι τέττας εἰς

metuens ab illa sibi, ad Romanos miserat, qui nuntiarent, et urbem se, et quaecunque alia in potestate haberet, ipsis traditurum. Corycenses Romanorum aduentu lacti, praesidium Illyriorum consentiente Demetrio eis tradunt: deinde etiam de communi cunctorum sententia, Romanorum hortatu, fidei ipsorum se omnes dedunt. hanc solam rati superesse rationem, qua tuti in posterum ab Illyriorum immanitate forent. Romani Corycensibus in amicitiam receptis, Apolloniam clade petunt, ducem ad peragenda reliqua Demetrium habentes. Inter haec et Postumius terrestres copias Brundisio traiecit: pedites ad viginti millia, equitum duo millia. Statim ut exercitus uterque, ad Apolloniam accessit, Apolloniatis Romanos in urbem recipientibus, et se illis permittentibus, e vestigio Coss. quod diceretur Dyrrachium obsideri, iterum portu solvunt. Illyrii ubi aduentare Romanos sensere, obsidione soluta effusam fugam capessunt. his quoque in fidem receptis, ad vitiora Illyrici progrediuntur, subactis obiter Ardyaeis. Adfuere mox plures legationes aliorum populorum; et in his etiam Parthinorum, nec non Arintanum: qui omnes quum se fidei Romanorum permitterent sunt in amicitia

τὴν Φιλίαν, παραπλησίως δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν Ἀτιντάνων προσέληλυθότας, προῆγον ὡς ἐπὶ τὴν Ἰσταν, διὰ τὸ καὶ ταύτην ὑπὸ τῶν Ἰλλυριῶν πολιορκεῖσθαι τὴν πόλιν. ἀφικόμενοι δὲ καὶ λύσαντες τὴν πολιορκίαν προσεδέξαντο καὶ τὰς Ἰστανεὶς εἰς τὴν ἐαυτῶν πίσιν. εἶλον δὲ καὶ πόλεις τινὰς Ἰλλυριδᾶς ἐν τῷ παράπλω κατὰ κράτος· ἐν αἷς περὶ Νετρίαν ἢ μόνον τῶν στρατιωτῶν ἀπέβηλον πολλὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν χιλιάρχων τινὰς καὶ τὴν ταμίαν. ἐνυρίευσαν δὲ καὶ λέμβων εἰκοσι τῶν ἀποκομιζόντων τὴν ἐκ τῆς χώρας ὠφέλειαν. τῶν δὲ πολιορκητῶν τὴν Ἰσταν, οἱ μὲν ἐν τῇ Φάρῳ διὰ τὸν Δημήτριον ἀβλαβεῖς ἔμειναν· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἔφυγον εἰς τὸν Ἀρβῶνα σκεδασθέντες. ἡ δὲ Τεῦτα πάνυ μετ' ὀλίγων εἰς τὸν Ῥίζωνα διεσώθη, πολισμάτιον εὖ πρὸς ὄχυρότητα κατεσκευασμένον, ἀνανεχωρηκὸς μὲν ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἐπ' αὐτῷ δὲ κείμενον τῷ Ῥίζονι ποταμῷ. ταῦτα δὲ πράξαντες, καὶ τῷ Δημητρίῳ τὰς πλείους ὑποτάξαντες τῶν Ἰλλυριῶν, καὶ μεγάλην αὐτῷ περιθέντες δυνατείαν, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ἐπίδαμον ἀμικτῶσολα καὶ τῇ περὶ τὴν δύναμει.

12. Γάτος μὲν ἔν Φολείῳ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέπλευσε, τὸ πλεῖον ἔχων μέρος τῆς τε ναυτικῆς καὶ περὶ τῆς στρατικῆς. ὁ δὲ Ποσάμιος ὑπολειπόμενος τετραρχικῶν σιάνθη, καὶ στρατόπεδον ἐν τῶν περιειρημένων πόλεων ἀθροίσας, παρεχέμαξας, συνεφεδρεύον τῷ τε τῶν Ἀρδυαίων ἔθνεϊ, καὶ τοῖς ἄλλοις

tiam suscepti. ita ventum ad Iffam, quae etiam vrbs ab Illyriis oppugnabatur. adventu Romanorum solutum est obsidium: Iffaei in fidem recepti. Sed et per vim, dum oram illam praeteruehantur, ex Illyricanis oppidis quaedam Consules expugnauere: in his Nutriam, ad quam non solum multos milites, sed etiam tribunorum aliquos, et Quaestorem ipsum amiserunt. capti sunt et lembi xx. praeda onusti redeuntes. eorum qui Iffam obsidebant, Pharii quidem in Demetrii gratiam immunes omni damno remanserunt: alii omnes varie dissipati Arbonem confugerunt. Teuta cum oppido paucis Rizonem euasit: id nomen est oppiduli, egregie muniti, procul a mari, ad ipsum Rizonem fluium siti. post haec Romani plerosque Illyrici populos Demetrio subiiciunt: magnoque illi dominatu tradito, vtrumque exercitum Dyrrachium reducunt.

12. Romam inde C. Fulvius cum maiore parte navalium terrestriumque copiarum est reuersus. Posthumius cum xl. nauibus longis est relictus; et nubo exercitum quem e circumiacentibus oppidis conscripsit, ut ad omnes Ardyaeorum et aliorum qui fidei Rom. se permiserant, motus, si quid

τοῖς δεδωκόσιν ἑαυτὰς εἰς τὴν πεί-
 ειν. ὑπὸ δὲ τὴν ἑαρινὴν ὥραν ἡ
 Τεῦτα διαπρεσβευσαμένη πρὸς
 τὰς Ῥωμαίους, ποιεῖται συνθήκας,
 ἐν αἷς ἐυδόκησε. ΦΟΡΟΥΣ
 ΤΕ ΤΟΥΤΣ ΔΙΑΤΑΧΘΕΝ-
 ΤΑΣ ΟΙΣΕΙΝ, ΠΑΣΗΣ
 ΤΕ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙΝ
 ΤΗΣ ΙΛΛΥΡΙΔΟΣ ΠΛΗΝ
 ΟΛΙΓΩΝ ΤΟΠΩΝ (καὶ
 τὸ συνέχον, ὃ μάλιστ' πρὸς τὰς
 Ἑλληνας διέτεινε.) ΚΑΙ ΜΗ
 ΠΛΕΥΣΕΙΝ ΠΛΕΟΝ
 ἢ ΔΥΣΙ ΛΕΜΒΟΙΣ
 ΕΞΩ ΤΟΥ ΛΙΣΣΟΥ.
 ΚΑΙ ΤΟΥΤΟΙΣ ΑΝΟ-
 ΠΛΟΙΣ. ὡν συυτελεθάντων,
 ὁ Ποσειμῖος μετὰ ταῦτα πρεσβευ-
 τὰς ἐξαπέστειλε πρὸς τε τὰς Αἰ-
 τωλὰς καὶ τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνος·
 οἱ καὶ παραγενόμενοι, πρῶτον
 μὲν ἀπελογίσαντο τὰς αἰτίας τῆ
 πολέμου, καὶ τῆς διαβάσεως, ἐξῆς
 δὲ τούτοις, τὰ πεπραγμένα διεξ-
 ἤλθον, καὶ τὰς συνθήκας παρ-
 νέγνωσεν, αἷς ἐποιήσαντο πρὸς
 τὰς Ἰλλυρίους. τυχόντες δὲ παρ'
 ἑκατέρω τῶν ἔθνῶν τῆς καθήκ-
 ουσ Φιλανθρωπίας, αὐτοὶ ἀπέ-
 πλευσαν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἵκα-
 νῆ τινὸς ἀπολελυκότες φόβῳ τὰς
 Ἑλληνας διὰ τὰς προειρημένας
 συνθήκας. ὃ γὰρ τίτιν, ἀλλὰ
 πᾶσι τότε κοινὰς ἐχθρὰς εἶναι
 συνέβαινε τὰς Ἰλλυρίους. ἡ μὲν
 ἦν πρώτη διάβασις Ῥωμαίων με-
 τὰ δυνάμειος εἰς τὴν Ἰλλυρίδα καὶ
 ταῦτα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, ἔτι
 δ' ἐπιπλοκὴ μετὰ πρεσβείας εἰς
 τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόπας,
 τοιαῦτα καὶ διὰ ταύτας ἐγένετο τὰς

ingrueret, paratum esset sub-
 sidium. Sub initium veris
 Teuta legatis ad Romanos
 missis, pacem hisce conditio-
 nibus cum illis sancit: VΤ
 TRIBVTA QVAE IPSI
 IMPERARENTVR QVOT-
 ANNIS PENDERET: IL-
 LYRICO TOTO, PRAE-
 TER PAVCA ADMODVM
 LOCA, EXCEDERET: ET,
 (quod praecipuum erat, ma-
 ximeque ad Graecos pertine-
 bat,) NE VLTVA LISSVM
 PLVRIBVS QVAM DVO-
 BVΣ LEMBIS, IISQVE
 INERMIBVS, LICERET
 EΙΝΑΝΙΓΑΡΕ. His re-
 bus gestis Postumius legatos
 ad Aetolos et Achaeorum
 gentem mittit: qui causas
 primum belli, et traiectionis
 Romanorum in illas partes,
 eis exposuerunt: deinde quae
 gesta erant commemorarunt;
 foederis etiam cum Illyriis
 initi tabulis. in consensu il-
 lorum plecttis. mox, ea
 qua par erat comitate habiti
 ab utroque populo, Corcy-
 ram reuertuntur. qui qui-
 dem non mediocri metu, pa-
 ce cum Illyriis facta, Grae-
 cos tum liberarunt: quippe
 ea tempestate, non horum
 aut illorum, sed in vniuersum
 omnium hostes erant
 Illyrii. Prima igitur Roma-
 norum cum exercitu in Il-
 lyricum et partes illas Eu-
 ropae, traiectio; primum item
 cum Graeciae populis per
 legationem commercium eius-
 modi fuit, easque causas ha-
 buit. Post istud vero prin-
 cipias.

αἰτίας. ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς καταρ-
χῆς, Ῥωμαῖοι μὲν εὐθέως ἄλλας
πρεσβευτὰς ἐξαπέστειλαν πρὸς
Κορινθίους καὶ πρὸς Ἀθηναίους
ὅτε δὴ καὶ Κορινθιοὶ πρῶτον ἀπε-
δέξαντο μετέχειν Ῥωμαῖος τῶ
τῶν Ἰσθμίων ἀγῶνος.

13. Ἀσδρέβας δὲ κατὰ τὰς
αὐτὰς χρόνους (ἐν γὰρ ταῖς ἀπε-
λίπομεν τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν)
γενεχῶς καὶ πραγματικῶς χειρί-
ζων τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν, ἔντε τοῖς
ἄλλοις μεγάλην ἐποιεῖτο προκοπὴν,
τὴν τε παρὰ μὲν τισὶ Καρχηδό-
να, παρὰ δὲ τισὶ Καινὴν πόλιν
προσαγορευομένην κατασκευά-
σας, ἢ μικρὰ, μεγάλα δὲ συνε-
βάλλετο Καρχηδονίοις, εἰς πρα-
γμάτων λόγον· καὶ μάλα δια-
τὴν εὐκαιρίαν τῶ τότε, πρὸς τε
τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν πράγματα,
καὶ πρὸς τὰ κατὰ τὴν Λιβύην·
περὶ ἧς ἡμεῖς εὐφύεστερον καιρὸν
λαβόντες ὑποδείξομεν τὴν θέσιν
αὐτῆς καὶ τὴν χρεῖαν, ἣν ἀμφοτέ-
ροις δύναται παρέχεσθαι ταῖς εἰ-
ρημέναις χώραις. ὃν καὶ θεω-
ρῶντες Ῥωμαῖοι, μείζω καὶ φο-
βρωτέραν ἤδη συνίσταμεν δύνα-
σειαν, ὥρμησαν ἐπὶ τὸ πολυπρα-
γμονεῖν τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν. εὐ-
ρόντες δὲ σφᾶς ἐπιπεποιημένους
ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, καὶ
προεμένους εἰς τὸ μεγάλην χεῖρα
κατασκευάσασθαι Καρχηδονίους,
ἀνατρέχειν ἐπειρῶντο κατὰ δύ-
ναμιν. αὐτόθεν μὲν ἔν ἐπιτάτ-
τειν ἢ πολεμεῖν ἐν ἐτέλλαν τοῖς
Καρχηδονίοις διὰ τὸ τὸν ἀπὸ
τῶν Κελτῶν φόβον ἐπιπρέμασθαι
τοῖς σφετέροις πράγμασι, καὶ

cipium legati deinceps alii ad
Corinthios atque Athenienses
missi fuere a Romanis: eo-
que primum tempore a Co-
rinthiis decretum est, vt
Isthmici ludicri participes Ro-
mani fierent.

13. Iisdem temporibus A-
sdrubal, (in eo namque era-
mus, cum a rebus Hispaniae
diuertimus:) magna prudentia
atque solertia prouinciam
administrans, cum aliis omni-
bus ad summam rerum profici-
ebat: tum vrbe condita quam
alii Carthaginem, alii nouam
urbem nuncupant, magnum
ad amplificandum Poenorum
imperium momentum attulerat.
nam vt alia ne dicam,
loci opportunitas maxima est,
sive in Hispania, sive in Afri-
cā res sint gerendae. situm
eius vrbis, et quanta illius
queat esse utilitas ad vtram-
que regionem, alibi commo-
diore loco declarabimus. Vbi
animaduertere Romāni ma-
gnam hunc et iam terribilem
consecutum esse potentiam,
ipsi quoque aliquid in Hispania
tentandi impetum coeperunt.
quumque ita iudicarent, eo
creuisse opes Carthaginien-
sium, quia ipsi haecenus pro-
fundo quodam somno capti
omnem illarum rerum curam
neglexerant: quod prius erat
peccatum emendare omnibus
viribus studebant. Sed im-
praesentiarum quidem durius
aliquid Carthaginensibus im-
perare, aut bellum aduersus
eos mouere, ob impenden-
tem a Gallis metum, qui Ro-

μονοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσδοκῶν τὴν ἔφοδον αὐτῶν. καταψήσαντες δὲ καὶ πράξαντες τὸν Ἀσδρούβαν, ἕτως ἔκριναν ἐγχειροῦν τοῖς Κελτοῖς, καὶ διακινδυνεύειν πρὸς αὐτὸς ἢ δὲ ποτ' ἂν ὑπολαβίνοντες, ἔχοντες δυνασεῦσαι τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἢ δ' ἀσφαλῶς οἰκῆσαι τὴν ἑαυτῶν πατρίδα τί τις ἔχοντες ἐφόδους τῶν ἀνδράς. διόπερ ἄνα τῶ διαπροβουσίμενοι πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν ποιήσασθαι συνθήκας, ἐν αἷς τὴν μὲν ἄλλην Ἰβηρίαν παρεσιώπων, τὸν δὲ καλούμενον Ἰβηρα ποταμὸν, ἔκθισι Κροχιδονίας ἐπὶ πολέμῳ διαβαίνειν, ἐυθέως ἐξήνεγκαν τὸν πρὸς τὰς κατὰ τὴν Ἰταλίαν Κελτὰς πόλεμον.

14. Ὑπὲρ ὧν δοκεῖ μοι χρήσιμον εἶναι, καθελαιώδη μὲν ποιήσασθαι τὴν ἐξηγητικὴν, ἵνα τὸ τῆς προκατασκευῆς οἰκῆσον συνενώτωμεν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν ἀναδραμεῖν δὲ τοῖς χροῦσις ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ἐξ ὅτε κατέχον οἱ προειρημένοι τὴν χώραν. ἠγῶμαι γὰρ τὴν περὶ αὐτῶν ἰστορίαν ἢ μόνον ἀξίαν εἶναι γνώσεως καὶ μνήμης ἀλλὰ καὶ τελῶς ἀναγκασίαν, χάριν τῶ μαθεῖν, τίσι μετὰ ταῦτα πισεύσας ἀνδράσι καὶ τότοις Ἀννίβης ἐπεβάλετο κατὰ τὴν τὴν Ῥωμαίων δυναστείαν. πρῶτον δὲ περὶ τῆς χώρας ῥητέον, ποῖα τίς ἐστὶ καὶ πῶς κείται πρὸς τὴν ἄλλην Ἰταλίαν. ἔγω γὰρ ἔσμαι καὶ τὰ περὶ τὰς πράξεις διαφέροντα κατὰ τὸ νοεῖν βελτίονα, ὑπο-

nam infesto exercitu credebantur in dies venturi, non audebant. igitur mitigandum sibi esse, deliniendaque Asdrubalem prius statuunt: atque ita Gallos aggrediendum, et acie cum ipsis dimicandum: quippe dum a tergo sibi semper imminentes Gallos haberent, non dicam imperare Italiae, sed ne patriam quidem sine periculo retinere se posse. postquam ergo per legatos foedus cum Asdrubale sanciuissent, quo ultra Iberum annum continere se Carthaginenses tenebantur, nulla interim de reliqua Hispania mentione facta; extemplo aduersus eos Gallos qui in Italia erant, bellum susceperere.

14. De his Gallis ut summatim aliquid dicam pretium operae mihi videtur: quo sicut praeparationi huic convenit, propositi nostri partes omnes connectamus inter se: paullo altius reperita narratione ab illis temporibus, quibus eam terram occuparunt. Res namque illorum non solum scitu memoratuque dignas ducimus: sed etiam prorsus necessarias; ut cognosci deinceps queat, quibus viris, quibusue locis fretus Hannibal Romanorum imperium euertere sit aggressus. Sed de regione ipsa prius nobis dicendum, qualis ipsa sit, et quomodo ad reliquam Italiam sita. Locorum enim et prouinciae vniuersae natura ob oculos posita, me-

γραφέντων τῶν περί τε τὸ τόπος
 καὶ τὴν χώραν ἰδιωμαίων. Τῆς δὲ
 πάσης Ἰταλίας τῷ χῆματι τρι-
 γωνοειδὲς ὑπαρχέσης, τὴν μὲν
 μίαν ὀρίζει πλευρὰν αὐτῆς, τὴν
 πρὸς ἀνατολὰς κεκλιμένην, ὅ,
 τ' Ἴόνιον πόρον, καὶ κατὰ τὸ συνε-
 χὲς ὁ κατὰ τὸν Ἀδοίαν κόλπος·
 τὴν δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσ-
 μάς τετραμμένην, τὸ Σικελικὸν
 καὶ Τυβήρικὸν πέλαγος. αὐτὰς
 δ' αἱ πλευραὶ συμπίπτουσι πρὸς
 ἀλλήλας, κορυφὴν ποίησι τῆς τρι-
 γώνου, τὸ προκείμενον ἀκρωτή-
 ριον τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν μεσημ-
 βρίαν, ὃ προσαγορεύεται μὲν
 Κόκινθος, διαιρεῖ δὲ τὸν Ἴόνιον
 πόρον, καὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος.
 τὴν δὲ λοιπὴν τὴν παρά τε τὰς
 ἀρκίας καὶ τὴν μεσόγειαν παρα-
 τείνουσαν. ὀρίζει κατὰ τὸ συνεχὲς,
 ἢ τῶν Ἀλπεων παρῶρεια, λαμβά-
 νοντα τὴν μὲν ἀρχὴν ἀπὸ Μασσα-
 λίας καὶ τῶν ὑπὲρ τὸ Σαρδῶων πέ-
 λαγος τόπων, παρήκουσα δὲ συνε-
 χῶς, μέχρι πρὸς τὸν τῆς παντὸς
 Ἀσίας μυχόν, πλὴν βραχέος,
 ὃ προεκτελήθηκα λείπει τὴ μὴ
 συνάπτειν αὐτῷ. παρά δὲ τὴν
 προειρημένην παρῶρειαν, ἣν δεῖ
 καὶ νοεῖν ὡτανεὶ βάσει τῆς τριγώ-
 νου. παρὰ ταύτην ἀπὸ μεσημβρίας
 ὑπόκειται πεδία τῆς συμπάσης
 Ἰταλίας τελευταῖα πρὸς τὰς ἀρ-
 κτας, ὑπὲρ ὧν ὁ νῦν δὴ λόγος,
 ἀρετῆ καὶ μεγέθει διαφέροντα
 τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην, ὅσα πέ-
 πλωκεν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἰστορίαν.
 ἐστὶ δὲ τὸ μὲν ὅλον εἶδος καὶ τῆς
 ταῦτα τὰ πεδία περιγραφῆσης
 γραμμῆς τριγωνοειδὲς. τέτρα δὲ

lius quae fuerint praecipue
 obseruanda in actionibus post-
 ea commemorandis capias. Quum igitur trigoni speciem
 Italia tota referat, vnum eius
 latus quod orientem spectat,
 Ionium mare et continuus
 illi sinus Adriaticus termi-
 nant: meridiei vero et oc-
 cidenti obuersum latus Sicu-
 lum Etruscumque mare. qua
 se duo haec latera contin-
 gunt, triquetrae figurae ver-
 tex efficitur: estque ibi pro-
 currens ex Italia meridiem
 versus promontorium, Cocin-
 thum dicunt, quo separantur
 Ionium mare et Siculum pe-
 lagus. reliquum latus quod
 septentrionem spectat et me-
 diterranea praetexit, Alpium
 continua iuga definiunt: quae
 a Massilia et proximis locis
 mari Sardoo incipiunt, inde-
 que tractu perpetuo ad vlti-
 mum Adriatici maris recessum
 extenduntur: nisi quod ali-
 quanto prius desinunt, quam
 Adriam contingant. Secun-
 dum haec montium iuga,
 quae pro basi accipienda sunt
 trigoni, a meridie campi sub-
 iacent, in vltima et maxime
 boreali parte Italiae siti; om-
 nium qui tota Europa no-
 bis cogniti sunt, longe prae-
 stantissimi rebus vniuersis,
 latissimeque patentibus. haec
 loca sunt de quibus nobis
 nunc est sermo. Habet vero
 planities etiam ista figuram
 et ambitum similem trigono:
 cuius verticem contactus duo-
 rum montium facit Appenni-

τῆ χήματος τὴν μὲν κορυφὴν, ἣτε τῶν Ἀπεννίνων καλκισμένων ὄρων ἢ τῶν Ἀλπειῶν σύμπρωσις, ἢ μακρὰν ἀπὸ τῆ Σαρδονία πηλάγης ὑπὲρ Μασσαλίας ἀποτελεῖ. τῶν δὲ πλευρῶν πρὸς ἀμφοτέρων ἀπὸ τῶν ἄρκων, ὡς ἐπὶ πρὸς ἵτου, τὰς Ἀλτεῖς αὐτῶν ἐπὶ διχίλις, ἢ διακοσίους σταδίους παρήκειν τυμειμένης. παρὰ δὲ τὴν ἀπὸ μισσημβρίας τὸν Ἀπεννίνου, ἐπὶ τριχίλις, ἢ ἑξακοσίους. βάσσαός γε μὴν τῆν λαμβάνει τῆ παντὸς χήματος ἢ παραλλήλῃ κατὰ τὸν Ἀδρίαν κόλπον. τὸ δὲ μέγεθος τῆς ἐκείνης, ἔστιν, ἀπὸ πόλεως Σήνης ὡς ἐπὶ τὸν μυχόν, ὑπὲρ τὰς διχίλις σταδίους καὶ πεντακοσίους. ὥστε τὴν πᾶσαν περιήστρου τῶν προειρημένων πεδίων, μὴ πολὺ λείπειν τῶν μυρίων σταδίων.

15. Περί γε μὴν τῆς ἀρετῆς, εἰπεῖν βραδύον. σίτε τε γὰρ τοσαύτην ἀφθονίαν ὑπάρχειν συμβαίνει κατὰ τὰς τόπους, ὡς ἐν τοῖς κατ' ἡμᾶς καιροῖς, ποδάκις τετάρων ὀβολῶν ἕνα γὰρ τῶν πυρῶν τὸν Σικελικὸν μέδιμον, τῶν δὲ κριθῶν δυοῖν. τῆ δ' οἴνου τὸν μετρητὴν ἰσοῦριθον. ἐλύμεν γε μὴν καὶ κέγχρη τελέως ὑπερβάλλουσα εὐψίλειά γίνεται παρ' αὐτοῖς. τὸ δὲ τῶν βαλάνων πλήθος τὸ γινόμενον ἐκ τῶν κατὰ διάστημα δρυμῶν ἐν τοῖς πεδίοις, ἐκ τέτων ἄν τις μάλα τεκμήριον. πλείων γὰρ ἑλλῶν ἱερείων κοπτομένων ἐν Ἰταλίᾳ, διὰ τε τὰς εἰς τὰς ἰδίους βίβας, καὶ τὰς εἰς τὰ στρατόπεδα παραθέσεις, τὴν ὀλοχερῆσάτην χορηγίαν ἐκ τέτων συμβαίνει τῶν πεδίων αὐτοῖς ὑπάρχειν. περὶ δὲ τῆς

ni atque Alpium, non procul a Sardinio mari, supra Massiliam. Porro boreale huius lateris claudunt perpetua Alpium iuga, ut ante dicebamus, per M. P. cccxxxv. meridionale, Apenninus, patens in longitudinem cccclxxxv. millia passuum. locum basis obtinet ora maritima Adriatici sinus, ab vrbe Sena ad vltimum vsque recessum, per cccxii. millia, et quingentos passus, atque amplius. ut non multum absit, quin vniuersus ambitus dictae planitiei, millia passuum colligat cixcccl.

15. Quantum vero excellat rebus omnibus hic terrarum tractus, ne dici quidem satis potest. Iam primum, frumenti ea copia est, ut per saepe nostra hac aetate tritici modius Siculis obolis quatuor veneat, hordei duobus: vini metreta, cum pari mensura hordei permittetur. panico et milio adeo abundat, ut nihil supra. Glans quam larga copia in quercetis proueniat, quae tantis illis campis per varia interualla cernuntur, sic facile intelligas. nam quum plurimos Itali homines porcos mactent, tum ut priuatim illis victitent, tum ut in conditis militaribus reponant: maximam eorum copiam haec

κατὰ μέρος εὐωνίας καὶ δαψιλείας τῶν πρὸς τὴν τροφὴν ἀνηκόντων ἕτως ἄν τις ἀκριβέστατα κατανοήσκει. ποιῶνται γὰρ τὰς καταλύσεις οἱ διοδεύοντες τὴν χώραν ἐν τοῖς πανδοχείοις, ἃ συμφωνῶντες περὶ τῶν κατὰ μέρος ἐπιτηδείων, ἀλλ' ἐρωτῶντες, πόσῃ τὸν ἄνδρα δέχεται. ὡς μὲν ἔν ἐπὶ τὸ πολὺ πηριένται τὰς καταλύτας αἱ πανδοχεῖς, ὡς ἰκανὰ πάντ' ἔχειν τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν, ἡμιασσαρία τῆ το δὲ ἐστὶ τέταρτον μέρος ὀβολῶ· σπανίως δὲ τῆ τ' ὑπερβαίνουσι. τό γε μὴν πλήθος τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος τῶν σωματίων, ἔτι δὲ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις τόλμαν, ἐξ αὐτῶν τῶν πράξεων σαφῶς ἔσται καταμαθεῖν. τῶν δ' Ἀλπεων ἑκατέρως τῆς πλευρᾶς τῆς ἐπὶ τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν, καὶ τῆς ἐπὶ τὰ προειρημένα πεδία νεύσεως, τὰς βουνώδεις καὶ γαιώδεις τόπους κατοικῶσι, τὰς μὲν ἐπὶ τὸν Ῥοδανὸν καὶ τὰς ἀριστερὰς ἐσχημένως, Γαλάται Τρανσάλπικοι προσαγορευόμενοι· τὰς δ' ἐπὶ τὰ πεδία Ταυρίστικοι καὶ Ἀγῶνες, καὶ πλείω γένη βαρβάρων ἔτερον. Τρανσάλπικοί γε μὴν, ἢ διὰ τὴν τῆ γένεσιν, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν τῆ τόπον διαφορὰν προσαγορεύονται. τὸ γὰρ τρῆξις ἐξερημνεύόμενον ἐστὶ πέρας, διὸ τὰς ἐπέκεινα τῶν Ἀλπεων, Τρυσαλπίνας καλεῶσι.

16 Τὰ δ' ἄκρα, διὰ τε τὴν τραχύτητα καὶ τὰ πλήθος τῆς ἐπιμενέσεως αἰεὶ χιόνος, ἀοίκητα τέως ἐστί. τὸν δ' Ἀπέννινον ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχῆς τῆς ὑπὲρ Μασσαλίαν καὶ τῆς πρὸς τὰς Ἀλπεὶς συμπύω-

planities subministrat. omnium denique rerum ad victum necessariorum quanta sit vilitas atque abundantia, ex eo coniciat aliquis, non male. Qui per regionem iter faciunt, cum ad caupones diuertant, non paciscuntur de cibo particulatim: sed quanti quemque excipiant rogant. qui, ut plurimum, praebituros se hospitibus necessaria omnia, ita ut desit nihil, recipiunt, semisse; quae oboli quarta pars est: idque pretium raro excedunt. Incolarum multitudinem, corporum magnitudinem ac pulchritudinem, nec non audaciam in bellis, res gestae manifesto arguent. In utroque Alpium latere, et quod Rhodanum respicit, et quod expositos modo campos; inhabitant terrenos colles, ab illa quidem parte quae Rhodano et septentrionibus est obuerfa, Galli quos Transalpinos vocant: ab altera vero Taurisci et Agones, et aliae gentes barbarae. Transalpini e re nomen habent: neque enim ad generis differentiam, sed quia trans Alpes habitant, sic Italici sunt dicti.

16. Alpium cacumina propter locorum asperitatem, et altas niues ibi perennantes, a nemine adhuc coluntur. Apeninum a fronte quidem supra Massiliam, et qua Alpius iun-

σεως, Λιγυρινοὶ κατοικῶσι, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ Τυρρηνικὸν πελάγος πλευρὰν αὐτῆ κελύμενοι, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ πεδία παρὰ Θάλατταν μὲν, μέχρι πόλεως Πίσσης, ἢ πρώτης κει αὐτῆς Τυρρηνίας, ὡς πρὸς τὰς δυτικὰς κατὰ δὲ τὴν μεσογίαν, ἕως τῆς Ἀδριανῆος χώρας, εἰς δὲ Τυρρηνίαν, τῶν δὲ συνεχῶς ἐκάτερον τὸ κλίμα μένουται τῶν προσημασμένων ὄρων Ὀαβρι, λοιπὸν μὲν Ἀπεννίνος ἀπέχου τῆς κατὰ τὸν Ἀδριανὸν θαλάττης θαλάσσης ὀσσεῖς πεντακοσίαι, ἀπολείπει τὰ πεδία δεξιὸς ἄτουριαν, καὶ διὰ μέσης τῆς λοιπῆς Ἰταλίας διήκων εἰς τὸ Σικελικὸν καταπέσει πελάγος, τὸ δ' ἀπολειπόμενον μέρος πεδίων τῆς πλευρᾶς, ἐπὶ Θάλατταν καὶ πέλιον καθήκει Σήναν, ὃ δὲ Παδος ποταμὸς, ὑπὸ δὲ τῶν ποιητῶν Ἡροδανὸς Φρυγῶν νεός, ἔχει μὲν τὰς πηγὰς ἀπὸ τῶν Ἀλπεων, ὡς πρὸς τὴν κορυφὴν μάλλουτῆ προσημασμένης χήματος καταφέρει, αἱ δ' εἰς τὰ πεδία ποιούμενος τὴν ῥύτιν ὡς ἐπὶ μεσηβρίαν, ἀφικόμενος δὲ εἰς τὰς ἐπιπέδους τόπικας, ἐκκλίνας τῷ ρεύματι, πρὸς ἄνω φέρεται δι' αὐτῶν ποιῶν δὲ τὴν ἐκβολὴν δυσιτόμασι εἰς τὰς κατὰ τὸν Ἀδριανὸν κόλπους, τὸ δὲ πλεῖον ἀποτέμενεται μέρος τῆς πεδιάδος χωρᾶς, εἰς τὰς Ἀλπεὶς καὶ τὸν Ἀδριατικὸν μυχόν, ἄγει δὲ πλῆθος ὕδατος, ἕθεν ὁ ἐλαττον τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ποταμῶν, διὰ τὸ τὰς ῥύσεις τὰς ἐπὶ τὰ πεδία νεύσας, ἀπὸ τε τῶν Ἀλπεων καὶ τῶν Ἀπεννίνων ὄρων εἰς τῶν ἀμπίπτειν ἀπάσας καὶ πενταχό-

gitur, Ligures habent ex utroque latere: et quod Etruscum mare spectat, et quod superiorem planitiem: hinc quidem, Pisam usque, primam Etruriae urbem, occidentem versus: hinc vero in mediterraneis, usque ad fines Arretinorum. Sequuntur Etrusci: et qui hos continent Umbri, dactorum montium latus utrumque inhabitantes. dehinc Apenninus, distans a mari Adriatico circiter LXXII. m. passuum et quadringentos, relictis campis, deflectit ad dextram, et mediam Italiam secans, ad Siculum mare pertinet. campi vero quos relinquere dicebamus ab Apennino in hoc latere, ad mare pertingunt, et urbem Senam. Padus fluvius, quem Eridani nomine poetae celebrant, oritur ex Alpihus, qua potissimum parte est figurae supra expostitae vertex. primo statim ortu subiectos petit campos in meridiem conuersus: sed mox, planitiem ingressus, mutato in orientem cursu, per eam labitur, donec sinum Adriaticum duobus ostiis ingrediat: ceterum vniuersam planitiem ita diuidit Padus, ut maior longe pars ea sit, quae ad Alpes et Adriam porrigitur. Copia aquarum tanta, ut nulli Italicorum fluuiorum concedat, quicquid enim aquarum in hosce campos ex Alpihus aut Apenninis montibus defluit, omne

Σεν. μεγίστω δὲ καὶ καλλίστω ρεύ-
 ματι: Φέρεται, περὶ Κυρὸς ἐπιτο-
 λὴν αὐξόμενος ὑπὸ τῆ πλήθους τῶν
 ἀνακτηομένων χιόνων, ἐν τοῖς
 προειρημέναις ὄρεσιν. ἀναπλεῖ-
 ται δ' ἐκ θαλάττης κατὰ τὸ σόμα
 τὸ κλάμενον Ὀλανα, χεδὸν ἐπὶ
 διχίλις σταδίαις. τὴν μὲν γὰρ πρῶ-
 ττην ἐκ τῶν πηγῶν ἔχει ῥύτιν ἀ-
 πλὴν, χίζεται δ' εἰς δύο μέρη, κα-
 τὰ τὰς προταγορευομένας Τριγα-
 βόλαις: τῶν δὲ τὸ μὲν ἕτερον σό-
 μα προτονομάζεται Παδόα, τὸ δ'
 ἕτερον Ὀλανα: κείται δὲ ἐπὶ τέ-
 τω λιμνῇ, ἔδενός τῶν κατὰ τὸν
 Ἀδρίαν ἡτῶν παρεχόμενος ἀσφά-
 λειαν τοῖς ἐν αὐτῷ κατ'ορμιζομέ-
 νοις. παρὰ γὰρ μὴν τοῖς ἐγχωρίαις
 ὁ ποταμὸς προταγορεύεται Βό-
 δεγκος. τὰ ἅλα δὲ τὰ περὶ τὸν πο-
 ταμὸν τῆτον ἰσορρήμενα παρὰ τοῖς
 Ἑλλησι, λέγω δὴ τὰ περὶ Φαέθον-
 τα καὶ τὴν ἐκείνη πῶσι, ἔτι δὲ
 δάκρυα τῶν αἰγείρων, καὶ τὰς με-
 λανείμονας τὰς περὶ τὸν ποταμὸν
 οἰκάντας, ἕς Φασι τὰς ἐσθῆτας
 εἰσέτι νῦν Φορεῖν τοιαύτας ἀπὸ τῆ
 κατὰ Φαέθοντα πένδης: καὶ πᾶ-
 σαν δὲ τὴν τραγικὴν καὶ ταύτη
 προσεικυῖαν ἕλην, ἐπὶ μὲν τῆ
 παρόντος ὑπερδησόμεθα, διὰ τὸ
 μὴ λίαν καθήκειν τῷ τῆς προκα-
 τασκευῆς γένει, τὴν περὶ τῶν τοιού-
 των ἀκριβολογίαν μεταλαβόντες
 δὲ καιρὸν ἀρμόττοντα, ποιησόμε-
 θα τὴν καθήκεσαν μνήμην, καὶ
 μάλιστα διὰ τὴν Τιμαίει περὶ τὰς
 προειρημένους τόπους ἄγνοιαν.

17. Πλὴν ταῦτά γε τὰ πε-
 δία, τὸ παλαιὸν ἐνέμοντο Τυρ-
 ῆνοί: καθ' ἕς χρόνος καὶ τὰ

id vndique in Padum illabi-
 tur. fluit igitur maximus,
 pulcherrimusque hic fluuius:
 augeturque ad Canis ortum,
 liquatis niuib. in vtroque
 monte. ascendunt in eo na-
 ves e mari, per ostium Ola-
 nen ad millia passuum du-
 centa propemodum et quin-
 quaginta. hic quando fonte
 suo manat, vnico fertur al-
 veo: vbi ad Trigabolos quos
 vocant, peruenit, in duos
 scinditur. ostiorum alteri no-
 men Paduae; alteri Olanae:
 vbi portus est, nulli omnium
 quos habet sinus Adriaticus
 inferior, ad securitatem ap-
 pellentibus praestandam. in-
 digenae flumen hoc Bodencum
 nuncupant. cetera quae
 de Pado a Graecis sunt pro-
 dita: narrationem inquam de
 Phaethonte, et eius casu: de
 populorum arborum lacrymis:
 de atrata ad hunc amnem
 gente, quam dicunt etiam-
 num vestitum illum seruare
 a Phaethontis luctu: et hu-
 iusmodi res omnes tragicas
 his affines, impraesentiarum
 missas facimus: neque enim
 praeparationi cuiusmodi haec
 est, accuratior de talibus dis-
 putatio conueniat. in se-
 quentibus vero, loco magis
 idoneo, haec omnia, maxi-
 me vt Timaei ignorantiam
 horum tractuum ostendamus,
 abunde sumus persecuturi.

17. Igitur planitiem istam
 tenuere quondam Etrusci: cum
 quidem et campos circa Ca-

Φλέγραια ποτὲ καλούμενα τὰ
περὶ Καπίην, καὶ Νάλην πε-
διά . . . . καὶ διὰ τὸ πολλοῖς
εὐπλοῶν εἶναι καὶ γνωρίζεσθαι,
μεγάλην ἐπ' ἀρετῇ δόξαν εἰλη-
φύσαι. διὸ καὶ τὰς ἰσορῶντας
τὰς Τυρρήνων δυναστείας, ἢ
χρὴ ποιέσθαι τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ
τὴν νῦν κατεχομένην ὑπ' αὐ-
τῶν χώραν. ἅμ' ἐπὶ τὰ προσι-
ρημένα πεδία, καὶ τὰς ἐκ τῶ-
των τῶν τόπων ἀφορμὰς. οἳ
ἐπιμινύμενοι κατὰ τὴν παρά-
θεσι Κελτοί, καὶ περὶ τὸ κάλ-
λος τῆς χάρας Ὀφθαλμίσαντες,
ἐκ μικρᾶς προφάσεως μεγάλην
ερατιᾶ παραδόξως ἐπέλθοντες,
ἐξέβαλον ἐκ τῆς περὶ τὸν Πά-
δου χάρας Τυρρήνις· καὶ κατέ-
χον αὐτοὶ τὰ πεδία. τὰ μὲν ἔν
πρῶτα καὶ περὶ τὰς ἀνατολάς
τῆ Πάδα κείμενα, Λαίοι καὶ
Λεβέκιοι, μετὰ δὲ τήτους Ἰσομ-
βρες κατᾶκησαν, ὃ μέγιστον ἔθνος
ἦν αὐτῶν. ἐξῆς δὲ τήτοις πα-
ρὰ τὸν ποταμὸν Κενομάνοι· τὰ
δὲ πρὸς τὸν Ἀδρίαν ἤδη προσή-
κοντα γένος ἄλλο πάνυ παλαιὸν
διακτέχε. προσαγορεύοντα δὲ
Ουένετοι, τοῖς ἔθεσι καὶ τῶ
κόσμῳ βραχὺ διαφέροντες Κελ-
τῶν, γλώτῃ δ' ἄλλοιᾶ χρώ-
μενοι. περὶ ὧν οἱ τραγωδιο-
γράφοι πολὺν τινα πεποιήνται
λόγον, καὶ πολλὴν διατίθεν-
ται τερατείαν. τὰ δὲ πέραν
τῆ Πάδα τὰ περὶ τὸν Ἀπεν-
νίνου πρῶτοι μὲν Ἄνικες, με-
τὰ δὲ τήτους Βοιοὶ κατᾶκησαν·
ἐξῆς δὲ τήτων αἰς πρὸς τὸν
Ἀδρίαν, Αἰγῶνες· τὰ δὲ τε-

puam ac Nolam; Phlegraeos
quondam dictos, possidentes
quod multorum pravis cona-
tibus obtarent, exteris inno-
tuerunt, magnamque opinio-
nem virtutis apud eos sunt
consecuti. ideoque qui historias
legunt de Tyrrhenorum dy-
nastiis et variis dominatibus,
eos oportet, non ad illam di-
tionem quam nunc obtinent,
oculos referre: verum ad
campos de quibus verba feci-
mus, et opes quas ex eis lo-
cis colligebant. Adsidebant
Tyrrhenis Galli, ideoque cum
ipsis commercia frequenta-
bant: deinde cupiditatis o-
culis in pulcherrimam planitiem
adiectis, arrepta occasione le-
vi, numerofo cum exercitu
nihil cogitantes Etruscos in-
vadunt: ex regione Circum-
padana eiciunt: atque ipsi pla-
nitiam illam occupant. Ad
Padi igitur ripam quae solis
ortum respicit, primi sedes
posuerunt Lai, ac Lebecii: et
qui hos sequuntur Insubres,
gens inter omnes tunc maxi-
ma. deinceps fluvium acco-
lunt Cenomani: quod super-
est deinde spatium ad Adriati-
cum finum alius populus lon-
ge antiquissimus obtinebat,
Venetos vocant: sermone di-
verso a Gallis utentes; cetera
moribus et cultu similes. de
his multam tragici poetae
mentionem fecerunt, multa-
que fabulantur. Ultra Pa-
dum circa Apenninum primi
occurrunt Anianes, deinde
Boii: post istos versus Adriam
Aegones: postremi omnium

λευτῶν πρὸς Θαλάτῃ Σήνωνες. τὰ μὲν ἔν ἐπιφανέστατα τῶν καταχούτων τὰς προειρημένους τόπας ἔθνων, ταῦθ' ὑπῆρχεν. ὤκην δὲ κατὰ κόμας ἀτειχίστους, τῆς λοιπῆς κατασκευῆς ἄμοιροι καθεσῶτες. διὰ γὰρ τὸ σιβαδοκοιτεῖν καὶ κρεωφαγεῖν, ἔτι δὲ μηδὲν ἄλλο πλὴν τὰ πολεμικὰ καὶ τὰ κατὰ γεωργίαν ἀσκεῖν, ἀπλῶς εἶχον τὰς βίβας· ἔτ' ἐπισημῆς ἄλλης, ἕτε τέχνης παρ' αὐτοῖς τὸ παράπαν γινωσκομένης. Ὑπαρξίς γε μὴν ἐκάστος ἦν θρέμματα καὶ χροσός· τῷ μόνα ταῦτα κατὰ τὰς περιστάσεις βραδίως δύνασθαι πανταχῇ περιεργαγεῖν, καὶ μεθιστᾶναι κατὰ τὰς αὐτῶν προαιρέσεις. περὶ δὲ τὰς ἐταιρείας, μεγίστην σπανδὴν ἐποίουντο, διὰ τὸ καὶ Φοβερώτατον καὶ δυνατώτατον εἶναι παρ' αὐτοῖς τῆτον, ὃς ἂν πλείους ἔχειν δοκεῖ τὰς θραπέυοντας καὶ συμπεριφερομένους αὐτῶ.

18. Τὰς μὲν ἔν ἀρχῆς ἔμονον τῆς χώρας ἐπεκράτην· ἀλλὰ καὶ τῶν συνέγγυς πολλὰς ὑπηκόως ἐπεποίητο τῇ τόλμῃ καταπεπληγμένοι· μετὰ δὲ τινα χρόνον μάχῃ νικήσαντες Ῥωμαίους, καὶ τὰς μετὰ τῶν παραταξαμένων, ἐπόμενοι τοῖς Φεύγεσι τρισὶ τῆς μάχης ἡμέραις ὕπερον κατέχον αὐτὴν τὴν Ῥώμην, πλὴν τῆ Καπιτωλίου. γενομένη δ' ἀντισπάσματος, καὶ τῶν Οὐενέτων ἐμβολόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, τότε μὲν ποιησάμενοι συνθήκας πρὸς Ῥωμαίους, καὶ τὴν πόλιν ἀποδόντες, ἐπανήλθον εἰς

ad mare Senones. atque hae nobilissimae sunt gentes inter illas, quae eas terras occuparunt, de quibus modo dicebamus. Habebant autem vicatim sine muris, neque supellectilis vllum vsum norant. quippe simplex illis vivendi modus, vt quibus somnus in herbae aut stramenti toro erat; alimonium, carnes tantum; nec quicquam aliud curae, nisi res bellicae et agrorum cultus: nulla alia, neque scientia neque arte apud ipsos cognita. opes singulorum erant in pecore vel auro: quod sola haec ad omnes fortunae casus facile fit circumducere, ac pro arbitrio transferre. sodalitatibus colendis praecipue studebant. is namque apud illos plurimum timetur, et potentissimus censetur, quem plurimi colunt, ex nutu illius ac voluntate pendentes.

18. Ac principio quidem Galli non solum regionem illam obtinebant: sed multos etiam vicinorum populorum audacia sua perterrefactos, parere sibi pepulerunt: verum aliquanto post parta de Romanis victoria, et aliis qui simul in acie contra ipsos steterant, per tres dies infecuti fugientes, ipsam mox Romam praeter Capitolium ceperunt. mox interueniente casu qui domum eos reuocabat, quod Veneti ipsorum fines cum infesto exercitu erant ingressi, pace cum Romanis facta, ut beque ipsis reddita, ad suas

τὴν

τὴν οἰκίαν. μετὰ δὲ ταῦτα, τοῖς ἐμϑυλίοις συνείχοντο πολέμοις. ἔτιοι δὲ καὶ τῶν τᾶς Ἄλπει· κατοικόντων ὀρμαὶς ἐπείωντο, καὶ τυνηθροῦντο πολλὰς ἐπ' αὐτῆς, θεωρῶντες ἐκ παραθέσεως τὴν παρὰ γενημένην αὐτοῖς ἑδαμιογίαν. ἐν ᾧ καιρῷ Ῥωμαῖοι τὴν τε σφετέρην δύναμιν ἀνέλαβον, καὶ τὰ κατὰ τῆς Λατίνης αἰτίας πλάγματα συνεσήσαντο. παραγενομένων δὲ πάλιν τῶν Κελτῶν εἰς Ἄλβαν στρατεύματι μεγάλῳ μετὰ τὴν τῆς πόλεως κατάληψιν ἔτει τριακοσῷ. τότε μὲν ἐκ ἐτόλμησαν ἀντιέχκαγειν Ῥωμαῖοι τὰ στρατόπεδα, διὰ τὸ παράδοξον γενομένης τῆς ἐφόδου προκαταληφθῆναι· καὶ μὴ καταταχῆται τὰς τῶν συμμαχῶν ἀθροίσαντας δυνάμεις. αὐτῆς δ' ἐξ ἐπιβολῆς ἑτέρας, ἔπειτα δὲ μετὰ μεγάλης στρατικῆς ἐπιπορευομένων, προκρούμενοι καὶ στυγέροντες τῆς συμμαχίας, μετὰ πολλῆς προθυμίας ἀπήντων, σπεύδοντες συμβαλεῖν καὶ διακινδυνεύσαι περὶ τῶν ὄλων. οἱ δὲ Γαλάται καταπλάγνυντες τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν, καὶ διασπατάσαντες πρὸς σφῶν, νυκτὸς ἐπιγενομένης, φυγῇ παρπήθησαν ἐποίησαντο τὴν ἀτοχώρησιν εἰς τὴν οἰκίαν. ἀπὸ δὲ τῆς τῆς φόβου, τρισκαίδεκα μὲν ἔτη τὴν ἡσυχίαν ἔχον· μετὰ δὲ ταῦτα συναρῶντες ἀξιοκλήθησαν τὴν Ῥωμαίων δύναμιν, εἰρήνην ἐποίησαντο καὶ συνθήκας.

19. Ἐν αἷς ἔτη τριάκοντα μείναντες ἐμπεδῶς, αὐτῆς γενομένης κινήματος ἐκ τῶν Τρανσαλ-

sedes redierunt. Postea vero Gallos bella ciuilia exceperunt: nonnulli item Inalpini populi, coniunctis viribus bella in eos mouerunt; quum ex comparatione rerum suarum, illorum felicitatem animaduernerent. interea Romani priores recuperant vires, ac cum Latinis res componunt. Annis postea elapsis triginta ab occupata urbe, iterum Galli magno cum exercitu Albam usque progrediuntur. cum quidem Romani, quod inopinata hac inuassione ipsorum conatus hostis anteuertisset; neque vlla diligentia efficere potuissent, vt sociorum auxilia cogerent, ire contra non sunt ausi. sed anno duodecimo post, Gallis iterum magna vi eos inuadentibus; re prius cognita Romani, sociisque contractis, magna cum alacritate obuiam procedunt, manum conferere, et ad vniuersae rei dimicationem venire cupientes. Galli eo ipso territi, quod occurrere Romanus auderet, animis ac sententiis inter se dissidere, et nocte coepta fugientibus similes domum retrocedere. quietem post haec per annos tredecim egerunt: deinde vt vident Romanorum incrementa, etiam pacem foedusque cum illis iecerunt.

19. Triginta iam annos pacem constanter seruauerant, cum Transalpinis arma in ipsos πίνων,

πίνων, δείσαντες μὴ πόλεμος αὐ-
 τοῖς ἐγερεθῆ βαρούς, ἀπὸ μὲν αὐ-
 τῶν ἔτρεψαν τὰς ὁρμὰς τῶν ἐξα-
 νισαυμένων, δωροφοροῦντες καὶ
 προτιθέμενοι τὴν συγγένειαν ἐπὶ
 δὲ Ῥωμαίους παρώξυνον καὶ μετέ-
 χον αὐτοῖς τῆς στρατείας, ἐν ἣ τὴν
 ἔφοδον ποιησάμενοι διὰ Τυβέρη-
 νίας, ὁ αὖ στρατευταυμένων σφί-
 σι Τυβέρηνων, καὶ περιβαλλόμενοι
 λείας πληθός, ἐκ μὲν τῆς Ῥω-
 μαίων ἐπαρχίας ἀσφαλῶς ἐπαν-
 ἤλθον. εἰς δὲ τὴν οἰκίαν ἀφικό-
 μενοι, καὶ εἰσαίσαντες περὶ τὴν
 τῶν εἰλημμένων πλεονεξίαν, τῶς
 τε λείας καὶ τῆς αὐτῶν δυνάμεως
 τὸ πλεῖστον μέρος διέφθειραν.
 τῆτο δὲ σύνθητές ἐσι Γαλάταις
 πράττειν, ἐπειδὴν σφετερίσων-
 τὰ τι τῶν πέλας, καὶ μάλιστα
 διὰ τὰς ἀλόγας οἰνοφλυγίας καὶ
 πλητμονίας. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν
 ἔπει τετάρτῳ συμφρονήσαν-
 τες ἅμα Σαυνίται καὶ Γαλάται,
 παρετάξαντο Ῥωμαίοις ἐν τῇ Κα-
 μερτίων χώρᾳ, καὶ πολλὰς αὐ-
 τῶν ἐν τῷ κινδύνῳ διέφθειραν.
 ἐν ᾧ καιρῷ προσηλονικήσαντες
 πρὸς τὸ γεγονός ἐλάττωμα τοῖς
 Ῥωμαίοις, μετ' ὀλίγας ἡμέρας
 ἐξῆλθον. καὶ συμβαλόντες πᾶ-
 σι τοῖς στρατοπέδοις ἐν τῇ τῶν
 Σεντινατῶν χώρᾳ πρὸς τὰς
 προειρημένους, τὰς μὲν πλείους
 ἀπέκτειναν, τὰς δὲ λοιπὰς ἠνάγ-
 νασαν προτροπὰν ἐκάστους εἰς
 τὴν οἰκίαν διαφυγεῖν. διὰ γενο-
 μένων δὲ πάλιν ἐτῶν δέκα, παρε-
 γέροντο Γαλάται μετὰ μεγάλης
 στρατίας πολιορκήσαντες τὴν Ἀρ-
 ρητίνων πόλιν. Ῥωμαῖοι δὲ παρα-

mouentibus, bellum pauescen-
 tes, quod perniciosum fore
 arbitrabantur: qua largitione
 munerum, qua generis com-
 munionem allegata, hostis iam
 concitati impetum a se amoliti,
 in Romanos eundem irritarunt,
 atque adeo expeditionis comites
 ipsi fuerunt. per fines Etrusco-
 rum, nam et ipsi expeditionis
 participes erant, impressione
 facta, praedam quidem auertere
 magnam: finibusque Romanorum
 sine periculo excefferunt. verum
 in patriam ubi redissent, mutua
 cupiditate rerum captarum ad
 seditionem impulsis, et praedae
 et exercitus sui bonam partem
 amiserunt. Familiaris est haec
 Gallis insania, quoties aliena
 rapuerunt; ubi praesertim mero
 ciboque sese ingurgitarunt. Quarto
 deinde anno conspirant inter
 se Samnites et Galli, et cum
 Romanis in agro Clusinarum
 qui et Camertes dicti, acie
 dimicant: magnamque eorum
 caedem faciunt. quo quidem
 tempore Romani clade accepta
 vehementius irritati, paucis
 diebus interiectis copias educunt.
 tandemque omnibus legionibus
 in agro Sentinati cum superioribus
 inito praelio, partem maximam
 illorum obruncant: reliquos
 effusa fuga in suam quemque
 patriam se recipere compellunt.
 Vix decem elapsi erant anni;
 ecce iterum Gallos magna belli
 mole Arretium parantes obsidere.
 adfunt et Romani ad ferendam

βοηθήσαντες καὶ συμβαλόντες πρὸ τῆς πόλεως, ἢ τῆς ἡθροσιν. ἐν δὲ τῇ μάχῃ ταύτῃ Λευκίῃ τῶν στρατηγῶν τελευτήσαντος, Μάνιον ἐπιμαχέτησαν τὸν Κόριον. ἢ πρεσβυτάς ἐκπέμφσαντος εἰς Γαλατίαν ὑπὲρ τῶν ἀρχαυλοῦν, παρασκευάσαντες ἐταυσίλοντο τῆς ποίσεως. τῶν δὲ Ῥωμαίων ὑπὸ τῷ θυμῷ ἐκ χειρὸς ἐτιπρατευαμένων, ἀπαυτήσαντες συνέβαλον εἰς Σήνωνες καλούμενοι Γαλάται. Ῥωμαῖοι δ' ἐκ παρατάξεως κρατήσαντες αὐτῶν, τῆς μὲν πλείους ἀπέκτειναν, τῆς δὲ λοιπῆς ἐξέβαλον· τῆς δὲ χώρας ἐγένοντο πάσης ἐγχερατεῖς. εἰς ἣν καὶ πρώτην τῆς Γαλατίας ἀποικίαν ἐσείλαν τὴν Σήνην προσαγορευομένην πόλιν, οὐ μόνον ἦσαν τοῖς πρότερον αὐτὴν κατοικήσι Γαλάταις, ὑπὲρ ἧς ἀργίως διεσχηθήμεν, Φάσκοντες αὐτὴν παρὰ τὸν Ἀδρίαν ἐπὶ τῷ πέρατι κείῳ τῶν περὶ τὸν Πάδον πεδίων.

20. Οἱ δὲ Βοιοὶ θεωρῶντες ἐκπατηώκοτας τῆς Σήνωνας, καὶ δείσαντες παρὶ τῶν καὶ τῆς χώρας μὴ πάθωσι τὸ παραπλήσιον, ἐξεστρατεύσαν πάνδησι παρακαλέσαντες Τυρρῶνας. ἀθροισάντες δὲ περὶ τὴν Ὀάδμονα προσαγορευομένην λίμνην, παρετάξαντο Ῥωμαίοις. ἐν δὲ τῇ μάχῃ ταύτῃ, Τυρρῶνων μὲν οἱ πλείοσι κατεκόπησαν, τῶν δὲ Βοίων τελέως ὀλίγοι ἐπέφυγον. ἢ μὴν ἄλλα τῶν κατὰ πόδας ἐνικυτῶ συμβρονήσαντες αὐτοῖς οἱ προειρημένοι, καὶ τῆς τῶν ἀργιέων ἡβῶντας καθοπλίσαντες,

opem: sed ante urbem collatis signis, inferiores e pugna discedunt. Illo praelio quum occisus fuisset L. Cos. in eius locum M. Cos. est suffectus. hic postmodum legatos de redemptione captiuorum ad Gallos mittit: quos ipsi datam fidem fallentes norant. Indignissime facinus illud tulere Romani: ac statim ducto in hostes exercitu, cum Gallis Senonibus obuiam prodire ausis, manum conferant. quum Romanis secunda fortuna pugnae fuisset, partem maximam ceciderunt, reliquos sedibus expulerunt. ita potiti vniuersa Senonum ditioe, primam in Galliam coloniam eo mittunt. Sena haec dicitur de eorum Gallorum nomine, qui prius tenuere. fecimus nos paullo ante eius mentionem, ostendimusque ad Adriam esse sitam, in extrema planitie quam Padus irrigat.

20. Boii, vt excidisse patria Senones vident, metu similis fortunae, omnibus suis qui arma ferre poterant excitatis, Etruscis etiam aduocatis, aduersus Romanos proficiunt. postquam ad lacum Vadimonis copiae vniuersae conuenerant, acie instructa certamen ineunt. Caesi sunt plerique omnes Etrusci: Boiorum oppido pauci euaserunt. Nec eo secius tamen iidem populi iterum conspuratione facta, pubem omnem suam armant, et contra Ro-

παρετά-

παρετάξαντο πρὸς Ῥωμαίους. ἤτηθέντες δ' ὀλοχερῶς τῇ μάχῃ μόλις εἶξαν ταῖς ψυχαῖς. καὶ διαπρεσβευσάμενοι περὶ σπονδῶν καὶ διαλύσεων, συνθήμας ἔθεντο πρὸς Ῥωμαίους. ταῦτα δὲ συνέβαινε γίνεσθαι τῷ τρίτῳ πρότερον ἔτει τῆς Πύρρου διαβάσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν, πέμπτῳ δὲ τῆς Γαλατῶν περὶ Δελφῶν διαφθορᾶς. ἐν γὰρ ταῖς ἡ τύχῃ τοῖς καιροῖς, ὡς τανεὶ λοιμικὴν τινα πολέμου διάθεσιν ἐπέσειε πᾶσι Γαλάταις. ἐκ δὲ τῶν προειρημένων ἀγώνων, δύο τὰ κάλλιστα συνεκέρησε Ῥωμαίοις· τὴ γὰρ κατακότρεσθαι συνήθειαν ἐχρηκότες ὑπὸ Γαλατῶν, ἔδεν ἠδύναντο δεινότερον ἰδεῖν, ἔδὲ προτδοκῆσαι τῶν αὐτοῖς ἤδη πεπραγμένων. ἐξ ὧν πρὸς τε Πύρρον ἀθλητῶν τέλειοι γεγονότες τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων συγκατέστησαν. τήν τε τῶν Γαλατῶν τόλμην ἐν καιρῷ καταπληξάμενοι, λοιπὸν ἀπερισπᾶσως τὸ μὲν πρῶτον πρὸς Πύρρον περὶ τῆς Ἰταλίας ἐπολέμουν· μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς Καρχηδονίους ὑπὲρ τῆς τῶν Σικελιωτῶν ἀρχῆς διηγωνίζοντο.

21. Γαλάται δὲ ἐκ τῶν προειρημένων ἐλαττωμάτων ἔτη μὲν πέντε καὶ τετράκοντα τὴν ἡσυχίαν ἔχον, εἰρήνην ἄγοντες πρὸς Ῥωμαίους. ἐπεὶ δ' οἱ μὲν αὐτόπλοι γεγονότες τῶν δεινῶν ἐκ τῆς ζῆν ἐξ ἐχώρησαν διὰ τὸν χρόνον ἐπεγένοντο δὲ νέοι, θυμὸς μὲν ἀλογίστη πλήρης, ἀπειροὶ δὲ καὶ ἀόρατοι παντὸς κακῆ καὶ πάσης περιστάσεως, αὐτοῖς ἤρξαντο τὰ καθεσῶτα κινεῖν· ὅ φύσιν ἔχει γίνεσθαι

manos aciem ordinant. a quibus victi, atque in totum profligati, aegre tandem animis cessiere: petitaque per legatos pace et belli fine, foedus cum Romanis ferunt. Gesta haec sunt triennio prius quam Pyrrhus in Italiam traiveret: quinque annis ante Delphicam Gallorum cladem. Eo namque tempore vbique locorum fortuna Gallos ceu pestilenti quodam fidere afflato, bellis exercebat. Romani vero e superioribus certaminibus duo consecuti pulcherrima. Quippe assiduis per Gallos caedibus affecti, nihil deinceps terribilius aut videre aut pati poterant iis quae iam acciderant: ex quo aduersus Pyrrhum athletae perfecti bellicorum certaminum euasere. tum autem Gallorum audacia opportune repressa, de cetero, absque villo impedimento, primo contra eundem Pyrrhum de Italia bellum gesserunt: deinde cum Carthaginensibus de Sicularum dominatu certamen susceperunt.

21. Quiuere post haec detrimenta Galli per annos quadraginta quinque, pacem cum Romanis colentes. postea vero quam per aetatem e viuis excesserant priorum malorum oculati testes; successerantque illis iuuenes animosae temeritatis pleni, omnium belli malorum atque aduersae fortunae rudes et inexperti: coeperunt denuo Galli, prout natura est hominum, praesentia

καὶ τραχύνεσθαι μὲν ἐκ τῶν τυ-
χόντων πρὸς Ῥωμαίους, ἐπιστᾶ-
σθαι δὲ τὰς ἐκ τῶν Ἀλπεων Γαλά-
τας. τὸ μὲν ἦν πρῶτον χερὶς τῆ
πλήθους, δι' αὐτῶν τῶν ἡγεμένων,
ἐν ἀποβήτοις ἐπράττετο τὰ προ-
ειρημένα. διὸ καὶ παρογενουέ-
ναν τῶν Τρανσαλπίνων ἕως Ἀρι-
μίνης μετὰ δυσάμεως, διαπι-
σθέντα τὰ πλήθη τῶν Βοιωτῶν,
καὶ ἐκσιάζοντα πρὸς τὴν ἐκυ-
τῶν προεσῶτας, καὶ πρὸς τὰς
πρὸς χερσὶν ὄντας, ἀνείλον μὲν τὰς
ἰδίους βασιλεῖς Ἀθην καὶ Γαλα-
τον, κατέκοψαν δ' αἰχμητικῶς συμ-
βαλόντες ἐκ παρατάξεως. ὅτε
δὴ καὶ Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν οἰκίαν γενό-
μενοι τὴν Ἑξιδον, ἐξήλθον με-
τὰ στρατοπέδῳ. συνέντες ἐκ τὴν
αὐθιμίαν καταξιδον τῶν
Γαλατῶν, αἰτίαι ἀνεχώρησαν εἰς
τὴν οἰκίαν. μετὰ δὲ τούτου τὸν
Φόβον ἔπει πέμπῳ Μάρκῳ Λε-
πίδῳ στρατηγῶντος, κατεκληρό-
νησαν ἐν Γαλατίᾳ Ῥωμαῖοι τὴν
Πικεντίνην προταγορευομένην
χώραν. ἐξ ἧς νικήσαντες ἐξέ-
βηλον τὰς Σήνωνας προταγορευο-
μένης Γαλατίας. Γαίῳ Φλαμινίῳ
ταύτην τὴν δημαγωγίαν εἰσηγη-
σαμένε, καὶ πολιτείην. ἦν γε καὶ
Ῥωμαίοις, ὡς ἔπος εἰπεῖν. Φατῶν
ἀρχηγὸν μὲν γενέσθαι τῆς ἐπὶ τὸ
χεῖρον τὰ δὴ μὴ διεσπορῆς αἰτίαν
δὲ καὶ τῆ μετὰ ταῦτα πολέμου συ-
σάντος αὐτοῖς πρὸς τὰς προση-
μένους. πολλοὶ μὲν γὰρ τῶν Γα-
λατῶν ὑπεδύοντο τὴν πρᾶξιν, μά-
λισθ' οἱ Βοιοὶ, διὰ τὸ συντερω-
νεῖν τῇ τῶν Ῥωμαίων χώρᾳ. νο-
μίσαντες ἔχ' ὑπὲρ ἡγεμονίας

tem rerum statum sollicita-
re; et aduersus Romanos qui-
dem leues ob causas exasperari;
Inanos vero Gallos adsciscere socios. Inuito soli
duces absque multitudinis
consensu in occulto inuis-
modi consilia agitabant. ic-
circo quum Transalpinorum
exercitus Ariminum usque
proceisset, plebes Boiorum
parum illis si tui habens, se-
ditione etiam tum aduersus
duces, tum aduersus eos qui
aduenerant, exciata; reges
primum suos Atem et Gala-
tum occidit, deinde mutuis
caedibus inter se, signis et-
iam collatis, sunt grassati.
cum quidem Romani horum
inuasione territi, copias suas
eduxerunt. at deinde certio-
res facti de pernitiē quam
ipsi sibi consciuerant, domum
rediere. Quinto ab hoc tu-
multu anno, M. Lepido Cos.
Romani Galliae Cisalpinæ
agrum Picenum dictum, quæ
deuictis Senonibus ademerant,
diuiserunt: postquam
C. Flaminius popularem au-
ram captans legem hanc sua-
fisset, ac tulisset, quam pro-
fecto legem, ut si quid aliud,
populi Romani mores in de-
teriorius mutasse existimandum
est: eandemque illi bello
causam præbuisse, quod post-
ea cum iis gentibus Romani
gesserunt: multi enim Gal-
lorum populi præsertim Boii,
in societatem eius belli no-
mina dederunt, quod Roma-
nis essent contermini: quippe
non iam de imperio aut

ἔτι, καὶ δυναστείας Ῥωμαίους τὸν πρὸς αὐτὰς ποιήσασθαι πόλεμον, ἀλλ' ὑπὲρ ὀλοχρεῶς ἐξαναστάσεως καὶ καταφθοράς.

22. Διόπερ ἐυθέως τὰ μέγιστα τῶν ἔθνῶν, τότε τῶν Ἰσόμβρων καὶ Βοιῶν συμφρονήσαντα, διεπέμποντο πρὸς τὰς κατὰ τὰς Ἀλπεις καὶ τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν κατοικεῦντας Γαλάτας, προσαγορευομένους δὲ διὰ τὸ μισθῶν στρατεύειν, Γαισάτας· ἡ γὰρ λέξις αὕτη τῶτο σημαίνει κυρίως. ὦν τοῖς βασιλεῦσι Κογκολιτάνων καὶ Ἀνηροέσων, παραυτίκα μὲν χρυτὴν προτείναντες πλῆθος, εἰς τὸ μέλλον δὲ ὑποδεικνύντες τὸ μέγεθος τῶν Ῥωμαίων ἐνδομιονίας, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς ἀγαθῶν εἰὰν κρητίσωσι, προετρέποντο καὶ παρώξυνον πρὸς τὴν ἐπὶ Ῥωμαίους στρατείαν. βραδίως δ' ἔπεισαν, ἅμα τοῖς προειρημένους, δίδόντες μὲν τὰ πιτὰ περὶ τῆς αὐτῶν συμμαχίας· ἀναμιμνήσκοντες δὲ τῆς τῶν ἰδίων προγόνων πράξεως αὐτὰς· ἐν ἧ' ἐκείνοι στρατεύσαντες, ἢ μόνον ἐνίκησαν μαχόμενοι Ῥωμαίους, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μάχην ἐξ ἐφ' ὅδε κατέχον αὐτὴν τὴν Ῥώμην, γενόμενοι δὲ καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἀπάντων ἐγκρατεῖς, καὶ τῆς πόλεως αὐτῆς μῆνας ἐπ' ἅ κυριεύσαντες, τέλος ἐθέλοντι καὶ μετὰ χάριτος παραδόντες τὴν πόλιν, ἄθραυτοι καὶ ἄσινεῖς ἔχοντες τὴν ὠφέλειαν, εἰς τὴν οἰκειαν ἐπανήλθον. ὦν ἀκόντες οἱ περὶ αὐτὰς ἡγεμόνες, ἔτω παρωρμήθησαν ἐπὶ τὴν στρα-

dominatione secum illos certare: sed ut ipsos sedibus suis funditus verterent atque perderent.

22. Statim igitur communi confilio, duae inter illas potentissimae gentes, Insubres et Boii, legationem ad eos Gallos misere, qui inter Alpes et Rhodanum accolebant; Gaesati e re dicti, quod aera bellando mereri soliti: id enim vox illa proprie significat. Horum reges Concolitanum et Aneroeftum, magnam in praefens auri vim illis exhibentes, in futurum magnitudinem Romanorum opum ob oculos ponentes, et immensas diuitias quibus parta victoria sint fruituri, hortantur incitantque ad bellum Romanis inferendum. id vero Gaesatis facile isti persuadent: quum praesertim illud adderent, socios belli se futuros, eiusque rei certam ipsis fidem facerent. tum autem, maiorum res gestas illis in memoriam reuocabant: qui expeditione simili suscepta, non solum praelio Romanos vicebant: sed etiam a pugna Romanam ipsam primo impetu occuparant. bonis deinde illorum omnibus potiti, vrbe etiam ipsa per septem menses in potestate sua detenta, posteaquam sua sponte et beneficii loco eam victis tradidissent; illaesi ipsi atque incolumes cum omni praeda in patriam reuerterant. Huiusmodi sermones tantam Gaesatarum ducibus eius belli cupidi-

τείχων ὡς μὴδέ ποτε μήτε πλείους, μήτ' ἐνδοξότερος, μήτε μαχητέρος ἄνδρας ἐξέλθειν ἐκ τῶν τῶν τόπων τῆς Γαλατίας. κατὰ δὲ τῆς κείνης τάτης Ῥωμαῖοι τὰ μὲν ἀκούοντες, τὰ δὲ κητακιντευόμενοι τὸ μέλλον. εἰς Φόβος ἐνέπιπτον συνεχῶς καὶ ταραχάς· ἐπὶ τοσῆτον, ὡς ποτὴ μὲν στρατόπεδα καταγράφειν, καὶ σίτη καὶ τῶν ἐπιτηδείων ποιεῖσθαι παρασκευάς, ποτὴ δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἐξάγειν ἐπὶ τῆς ὄρας, αἷς ἤδη παρόντων εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμίων, ἠδέτω κητακιντότων ἐκ τῆς οἰκείας τῶν Κελτῶν. ἢ ἐλάχιστα δὲ συνήργησε καὶ Καρχηδονίαις τῆτο τὸ κίνημα, πρὸς τὸ κητακινεῖσθαι τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἀσφαλῶς. Ῥωμαῖοι γὰρ, αἷς καὶ πρόθεν ἡμῶν εἰρητά, κρίνοντες ἀναγκαιότερα ταῦτα διὰ τὸ πρὸς ταῖς πλευρῆς αὐτῶν ὑπάρχειν, παρορῶν ἡναγκάζοντο τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, σταδάζοντες πρότερον ἐν καλῇ θέσθαι τὰ κατὰ τῆς Κελτίας. διόπερ ἀσφαλταμένοι τὰ πρὸς τῆς Καρχηδονίας διὰ τῶν πρὸς τὸν Ἀσέρβαν ὁμολογιῶν, ὑπὲρ αὐτῶν δεδιλῶκαμεν, ἐνεχέρισται ὁμοθυμαδὸν ἐν τῆτοις τοῖς καιροῖς, πρὸς τὰ κατὰ τῆς πολεμίας· νομίζοντες συφέρειν σφίτι, τὸ διακριθῆναι πρὸς τῆτης.

23. Οἱ δὲ Γαιάται Γαλάται συνησάμενοι δύνανται πολυτελεῆ καὶ βαροῖαν, ἧμον ὑπερέμχοντες τὰς Ἄλπεις εἰς τὸν Πάδον ποταμόν. Γαλάται δὲ ἔτι μετὰ

tatem iniecerunt, ut nunquam ex illo Galliarum tractu, neque maior exercitus, neque praestantiorum aut belliciosiorum virorum emerit. Per haec tempora Romani quum et multa de Gallorum consiliis audirent et imminens periculum facile ipsi pro sua prudentia coniecissent, inter metus ac trepidationem effidue versabantur. adeo ut modo exercitus conscriberent, parandisque com meatibus operam darent: modo copias ad fines usque educerent, hostes adesse rati; qui e patria nondum mouerant. Non medioeriter profuere Carthaginensibus isti tumultus, ut interea tuto res in Hispania componerent. Romani enim, quod et ante diximus, Gallico bello praeventum statuentes, quae interim in Hispania gerebantur, metu imminentis e proximo hostis, negligere sunt coacti; dum in eam solum curam incumbunt, ut ante omnia extra periculum a Gallis, Kemp. collocent. Itaque Punica pace firmata eo foedere quod cum Asdrubale icerunt, ut iam dictum est, vno consensu omnes hac tempestate in praesentem hostem cogitationes suas convertebant: expedire suis rebus persuasi, ut semel cum eo acie decerneretur.

23. Gaetiae Galli, cum exercitu omni armorum genere magnifice instructo superatis Alpibus, ad Padum et Cisalpinos Gallos venerunt. quo etiam alii quoque Galli,

ταῖς ἡλικίαις, σπικδάζοντας εἰδέ-
 ναί το σύμπαν πλῆθος τῆς ὑπαρ-
 χήσης αὐτοῖς δυνάμεως. ματὰ
 μὲν δὴ τῶν ὑπάτων ἐξεληλυθέ-
 ναί το πλείστον ἐσπάρδαζον καὶ ἄρι-
 στον τῆς δυνάμεως. σίτη δὲ καὶ βε-
 λῶν καὶ τῆς ἄλλης ἐπιτηδείότητος
 πρὸς πόλεμον τηλικαύτην ἐκοή-
 σαντο παρασκευῆν, ἡλικίην ἑδείς
 πω μνημονεύει πρότερον. συννρ-
 γείτο δ' αὐτοῖς πέντα καὶ πεντα-
 χόθεν ἐτοίμως. κατατεπλη-
 γμένοι γὰρ οἱ τὴν Ἰταλίαν οἰκῶν-
 τες τὴν τῶν Γαλατῶν ἐφόδον ἐκ
 ἐπι Ῥωμαίοις ἠγῶντο συμμαχεῖν,
 ἀδὲ περὶ τῆς τήτων ἡγεμονίας γί-
 νεσθαι τὸν πόλεμον ἀλλὰ περὶ
 σφῶν ἐνόμιζον ἕκαστοι, καὶ τῆς
 ἰδίας πόλεως καὶ χώρας ἐπιφέρει-
 θαι τὸν κίνδυνον. διόπερ ἐτοίμως
 τοῖς παραγελλομένοις ὑτήκων.

24. Ἴνα δὲ συμφανὲς ὑπ' αὐ-
 τῶν γένηται τῶν ἔργων, ἡλικίαις
 Ἀννίβας ἐτόλμησε πράγμασιν
 ἐπιθέσθαι μετὰ δὲ ταῦτα, καὶ
 πρὸς ἡλικίην δυναστείαν παραβό-
 λως ἀντοφθαλιήσας, ἐπὶ τοσαύ-
 τον καθίσκετο τῆς προθέσεως, ὥ-
 σε τοῖς μεγίστοις συμπύμασι πε-
 ριβάλλειν Ῥωμαίους ῥητέον εἶη
 ἂν τὴν παρασκευῆν καὶ τὸ πλῆ-
 θος τῆς ὑπαρχήσης αὐτοῖς τότε
 δυνάμεως. αἶμα μὲν ἦν τοῖς ὑπά-
 τοις ἐξεληλυθεί τετραρα στρατό-
 πεδα Ῥωμαϊκά, πεντάκις μὲν χι-
 λίαις καὶ διακοσίαις πεζύαις, ἰππέαις
 δὲ τριακοσίαις ἔχον ἕκαστον. σύμ-
 μαχοὶ δὲ μεθ' ἑκατέρων ἦσαν οἱ
 συνάμφω, πεζοὶ μὲν τρισμύριοι,
 διχίλιοι δ' ἰππέαις. τῶν δ' ἐκ τῆ
 καὶρῆ προσβοηθήσαντων εἰς τὴν

his optimum quemque feli-
 gunt, legiones instruunt, et
 cum Coss. exire iubent.
 frumentum, tela, et quic-
 quid aliud ad bellum solet
 esse necessarium, tanta copia
 congerunt, quantam nemo
 ad eam diem poterat memi-
 nisse. vndique sane eorum
 conatus, ut quisque poterat
 studiose adiuuabat. populi
 namque Italiae aduentu Gal-
 lorum perterriti, non iam ut
 Romanorum socii pugnare
 sibi videbantur, neque de il-
 lorum imperio agi hoc bello
 putabant: sed vero salutem
 suam, suas vrbes, suos agros
 in periculum vocari autuma-
 bant. itaque alacres iussa
 capelebant.

24. Ut autem ex ipsis re-
 bus intelligatur, quantam Rem-
 publicam ausus sit Hannibal
 atquanto post aggredi; quan-
 tumque illud imperium erat,
 aduersus quod vbi mira auda-
 cia oculos sustinisset attolle-
 re; voti sui in tantum factus
 est compos, ut maximis cla-
 dibus Romanos afficeret: ope-
 rae pretium fuerit, appara-
 tum ad hoc bellum, et copia-
 rum vim quas iam tunc habe-
 bant, commemorare. Exiere
 cum Coss. legiones Rom. qua-
 tuor: sunt autem in vna qua-
 que legione Romana peditum
 quinque millia et ducenti: e-
 quites trecenti. Sociorum au-
 xilia vtrique Consuli aderant,
 quae iunctim numerum effi-
 ciebant peditum tricies mille:
 equitum bis mille. Aderant

Ῥώμην Σαβίνων καὶ Τυρρηνῶν, ἵππεις μὲν ἦσαν εἰς τετρακισχίλις, πεζοὶ δὲ πλείους τῶν πεντακισμυρίων. τάς τε μὲν ἀθροίσαντες, ὡς ἐπὶ Τυρρηνίας προεκάθισαν, ἐξαπέλευν αὐτοῖς ἡγεμόνα συστήσαντες. οἱ δὲ τὸν Ἄπεννίνου κατοικῶντας Ὀμβροὶ καὶ Σαρπινάτοι συνήχθησαν εἰς δισμύρις. μετὰ δὲ τῶν Οὐένετοι καὶ Κενομάνοι δισμύριοι. τάς τε δ' ἔταξαν ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Γαλατίας, ὡς ἂν ἐμβαλόντες εἰς τὴν τῶν Βοιωτῶν χώραν, ἀντιπερισπῶσι τὰς ἐξ ἑλληλυθότας. τὰ μὲν ἔνδοξα προκαθήμενα στρατόπεδα τῆς χώρας ταῦτα ἦν. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ διέτριβον ἡτοιμασμένοι, χάριν τῶν συμβαινόντων ἐν τοῖς πολέμοις, ἐφεδρείας ἔχοντες τάξι, Ῥωμαίων μὲν αὐτῶν πεζοὶ δισμύριοι, μετὰ δὲ τῶν ἵππεις χίλιοι καὶ πεντακίοιοι, τῶν δὲ συμμάχων, πεζοὶ μὲν τρισμύριοι, δισχίλιοι δ' ἵππεις. καταγραφαὶ δὲ ἀληθέσταται, Λατίνων μὲν ὀκτακισμύριοι πεζοὶ, πεντακισχίλιοι δ' ἵππεις. Σαυνίτων δὲ πεζοὶ μὲν ἑπτακισμύριοι, μετὰ δὲ τῶν ἵππεις ἑπτακισχίλιοι. καὶ μὴν Ἰαπύγων καὶ Μεσαπύγων συνάμφω, πεζοὶ μὲν πέντε μυριάδες, ἵππεις δὲ μύριοι σὺν ἑξακισχιλίοις. Λευκανῶν δὲ πεζοὶ μὲν τρισμύριοι, τριχίλιοι δὲ ἵππεις. Μάρσων δὲ καὶ Μερκενίων, καὶ Φερεντάνων, ἔτι δὲ καὶ Οὐεσίνων, πεζοὶ μὲν δισμύριοι, τετρακισχίλιοι δ' ἵππεις. ἔτι δὲ μὴν καὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ Γάραυτι στρατόπεδα δύο παρεθήρουν ὧν ἑκάτερον ἦν ἀνά τετρακισχίλις καὶ διακο-

praeterea qui necessario tempore suppetias venerant, Sabinorum et Etruscorum, equites quater mille: pedites ultra L millia. hos in vnum coactos pro finibus Etruriae hosti obiecerunt, duce illis imposito Praetore. conuenerunt et ex Umbris ac Sarpinatibus qui Apenninos montes incolunt, ad viginti millia. item e Venetis ac Cenomanis, millia pariter xx. qui in Galliae finibus sunt collocati, vt facta impressio in Boiorum ditionem, eos qui exierant retrocedere coactos a ceteris diuellerent. Ac pro finibus quidem variis locis dispositi exercitus hi erant. Romae vero, praesto erant propter incertos belli casus, velut subsidiaria manus quaedam, e ciuibus, viginti peditum millia; equites mille et quingenti. e sociis, peditum CCICCC CCICCC CCICCC, equitum CIO CIO. In tabulis aetatis militaris quae ad Senatum sunt allatae, fuere descripti e Latinis octuaginta peditum millia: equitum quinque. e Samnitibus peditum millia septuaginta: et cum his equites septies mille. ad haec Iapyges et Messapyges coniuncti, peditum quinquaginta millia detulere: equitum decem et sex. Lucani, peditum CCICCC CCICCC CCICCC: equitum CIO CIO CIO. Marfi, Marrucini, Ferentani et Vestini, pedites vicies mille: equites quater mille. duas hoc amplius legiones in Sicilia et Tarenti subsidio locauerant: in quibus fuere pe-

σίης πεζῆς, ἵππεις δὲ διακιστίας. Ῥωμαίων δὲ καὶ Καμπανῶν ἢ πληθὺς, πεζῶν μὲν εἰς εἴκοσι καὶ πέντε κατὰ χίλια μυριάδες. ἵππεων δὲ ἐπὶ ταῖς δύο μυριάσιν, ἑπταὶ ἔτι τρεῖς χιλιάδες ὡς εἶναι τὸ κατὰ ἄλλοιων τῶν μὲν προκαθημένων τῆς Ῥώμης δυνάμεων, πεζοὶ μὲν ὑπὲρ πεντεκαίδεκα μυριάδες, ἵππεις δὲ πρὸς ἑξακισχίλις. τὸ δὲ σύνταγμα πληθὺς τῶν δυναμένων ὅπλα βραχέσειν, αὐτῶν τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμαχῶν, πεζῶν μὲν ὑπὲρ τὰς ἐβδομήκοντα μυριάδας. ἵππεων δὲ εἰς ἑξήκοντα μυριάδας. Ἐδ' ἄρ' Ἀννίβης θάλασσαν ἔχων ὑπευρύτων ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. περὶ μὲν ἂν τάτων ἐν τοῖς ἑξῆς σαφέστερον ἐκποιήσει κατανοεῖν.

25. Οἱ δὲ Κελτοὶ κατ' ἄρσαντες εἰς τὴν Τυρρήνιαν ἐπιπερνούοντο τὴν χώραν πορθέοντες ἀδελφῶν, ἀδελφὸς αὐτοῖς ἀντιπαρ' οἰεῖναι. τέλος ἐπ' αὐτὴν ἀνοικηται τὴν Ῥώμην. ἤδη δ' αὐτῶν περὶ πόλιν ὄντων, ἢ καλεῖται μὲν Κλάσιον, ἀπέχει δ' ἡμερῶν τριῶν ὁδὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, προσαβέβηται· διότι κατοπιν αὐτοῖς ἔπονται καὶ συνάπτουσι αἱ προκαθημένων τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ Τυρρήνιᾳ δυνάμεις. οἱ δ' ἀκέραιες ἐξ ὑποτροφῆς ἀπήντων σπεύδοντες τάτοις συμβαλέν. ἐβρίσσαντες δ' ἀλλήλοις ἤδη περὶ δυσμάς ἤλθον, τότε μὲν ἐν συμέτρῳ διακιστάτι καταπραγοπεδεύσαντες ἠυλίθησαν ἀμφοτέροι. τῆς δὲ νυκτὸς ἐπιγενομένης, πῦρ ἀνακαύσαντες οἱ Κελτοὶ, τὰς μὲν ἵππεις ἀπέλιπον, συντάξαντες ἅμα τῶν

dites quater milleni, et ducenti: equites item ducenti. Iam vero e plebe Romana atque Campana dedere nomina militiae, peditum ducenta et quinquaginta millia: equitum tria et viginti millia. Ita efferebatur summa copiarum quae urbi praesidebant, ad peditum millia centum quinquaginta: equitum circiter millia sex. uniuersus vero numerus aptae ad militiam multitudinis erat, peditum millia septingenta: equitum, septuaginta. et ausus tamen est Hannibal quum vix ipse viginti millia haberet, quos huic numero opponeret, Italiam inuadere. veram de his melius ex iis quae inferius dicentur poterit constare.

25. Galli postquam in Etruriam peruenissent, regionem incurstantes impune populabantur, nemine impediente. tandem Romam ipsam petunt. Iam circa Clusium erant, urbem tridui spatio ab Roma distantem; cum nuntius eis affertur, Romanum exercitum, qui in finibus Etruriae hosti fuerat obiectus, insequi ipsos a tergo, et iam imminere. quo cognito, Galli agmen conuertere, obuiam hostibus procedere, pugnandi cum istis desiderio ardere. Quum vergente ad occasum Sole inuicem appropinquassent, tunc quidem, modico spatio in medio relicto, eo loci positus castris utriusque sunt commorati. nocte vero oborta, accensis ignibus, equitatum suum Galli relinquunt, manda-

Φατὶ συμΦανεῖς γενομένους τοῖς πολεμίοις, ὑποχωρεῖν κατὰ τὴν αὐτῶν εἶβαν. αὐτοὶ δὲ λαθραῖαν ποιησάμενοι τὴν ἀποχώρησιν ὡς ἐπὶ πόλιν Φαίτολα αὐτῆ πικρυνέβαλον, πρόθεσιν ἔχοντες, ἅμα μὲν ἐκδέχεσθαι τὰς ἐκυτῶν ἰππεῖς, ἅμα δὲ παρὰδόξως ἐνοχλήσασιν τὴν τῶν ὑπεναυτίων ἔφοδον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῆς ἡμέρας ἐπιγενομένης συνιδόντες τὰς ἰππεῖς αὐτὰς, καὶ νομίσαντες τὰς Κελτὰς ἀποδεδροκίνασι, κατὰ σπάρην ἠκολούθησαν τοῖς ἰππεύσι κατὰ τὴν ἐκείνων ἀποχώρησιν. ἅμα δὲ τῶ συνελθὼν τοῖς πολεμίοις, διανασάντων τῶν Κελτῶν, καὶ συμπέσόντων αὐτοῖς, ἦν ἀγὼν τὰς ἀρχὰς ἐξ ἀμφοῖν βίαιος. τέλος δὲ καθυπερεχόντων τῶν Κελτῶν τῆ τόλμη καὶ τῶ τλήθει, συνέβη διαφθαρῆναι μὲν τῶν Ῥωμαίων ἐκ ἐλάττης ἑξακχιλίων, τὰς δὲ λοιπὰς Φεύγειν. ὧν οἱ πλείους πρὸς τινα τόπον ἐρυμνὸν ἀποχωρήσαντες ἔμενον. ἄς τὸ μὲν πρῶτον οἱ Κελτοὶ πολιορκεῖν ἐπεβέβησαν, κακῶς δ' ἀπαλλάττοντες ἐκ τῆς προγεγενημένης ἐν τῇ νυκτὶ πορείας καὶ νακοπαθείας καὶ θαλασπυρίας, ὤρησαν πρὸς ἀνάκυσσιν καὶ θεραπίαν, Φυλακῆν ἀπολίπόντες τῶν ἰδίων ἰππέων περὶ τοῦ λόφου· πρόθεσιν ἔχοντες κατὰ τὴν ἐπιῆσαν πολιορκεῖν τὰς συμπεφευγότας, εἰ μὴ παραδῶσιν ἐκυτὰς ἐκστῆας.

26. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον Λεύκιος Αἰμίλιος, ὁ προειρηθήμενος ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν Ἀδριακὸν τόπων, ἀκῆσας τὰς Κελτὰς διὰ Τυρ-

tumque dant, vt postquam luce prima conspiciendos se hostibus praebuissent, per eadem mox vestigia se subsequerentur: ipsi occulta profectio-
ne Faesulam tendunt; ibique eo consilio castra locant, vt et equites suos reciperent, et hosti terga prementi ex inopinato instarent. Romani vbi illuxit solos equites conspicati, Gallos aufugisse rati, equitatum recedentem magno studio insequuntur. postquam ad hostem propius accesserant, insurgentibus Gallis, eosque ad orientibus, vtrimque acris principio pugna fuit, tandem et audacia et numero praevalentibus Gallis, post amissa sex milia suorum, fugiunt qui supererant Romani: quorum plerique in munitum quemdam locum euadunt, ibique subsistunt. hos primo Galli parabant statim obsidere: verum ex itinere superioris noctis vexati, laboribusque plane confecti, relicta ad custodiam circa tumulum parte equitatus, ad quietem et corpora curanda conuertuntur: habentes in animo, postero die per vim eos expugnare, qui in collem confugerant, nisi deditionem sponte sua facerent.

26. Cum maxime haec agebantur, aduenit sane quam opportune et feliciter Lucius Aemilius: qui ad tutandam Adriatici maris oram Arimini

ρήνιαις ἐπιβεβληκότας συνεγγίζεν
 τε τῆ Ῥώμῃ, παρῆν βορθῶν καὶ
 κατὰ στήδην ἐντυχῶς εἰς θέον-
 τα κειρόν. κατακρατοπεδεύσαν-
 τος δ' αὐτῆ συνέβητος τῶν πολε-
 μίων, κατιδόντες τὰ πυρὰ, καὶ
 νοήσαντες τὸ γεγονός οἱ συμπε-
 φευγότες ἐπὶ τὸν λόφον, τα-
 χέως ἀναθρόνισαντες ἐξήπτεσαι-
 λην αὐτῶν τιναστῆς νυκτὸς ἀνό-
 πλους ἐκ τῆς ἕλης, ἀναγελάν-
 τας τῆ στρατηγῆ τὸ συμβεβηκός.
 ὁ δὲ διακρίτας καὶ Θεωρῶν ἐδὲ
 διαβάλιον αὐτῶ καταλιπούμενον
 ὑπὲρ τῶν ἐνοσῶτων, τοῖς μὲν χι-
 λίσκοις ἄμα τῶ Φωτὶ παρήγ-
 γαλε τὰς πρῆς ἐξήγειν· αὐτὸς
 δὲ τῆς ἰππέως ἀναλαθὼν, καθη-
 γείτο τῆς δυνάμεως, ποιούμενος
 τὴν πορείαν ἐπὶ τὸν ποσειρημέ-
 νου βουνόν. οἱ δὲ τῶν Γαλατῶν
 ἡγεμόνες, ἀφορῶντες τὰ πυρὰ
 τῆς νυκτὸς, καὶ συλλογιζόμενοι
 τὴν παρεσίαν τῶν πολεμίων,
 συνήδρευον. οὗ Ἀνηροέστης ὁ βα-
 σιλεὺς γνώμην εἰσέφερε, λέγων,
 ἔτι δεῖ τοσαύτης λείας ἐγκρατεῖς
 γεγονότας (ἦν γὰρ, ὡς εἶοικε, καὶ
 τὸ τῶν σωμάτων πλῆθος καὶ
 θραμμάτων, ἔτι δὲ τῆς ἀπο-
 σκευῆς, ἧς εἶχον, ἀμύθητον) διό-
 περ ἔφη, μὴ δεῖν κινδυνεύειν ἔτι,
 μηδὲ παραβάλλεσθαι τοῖς ὅλοις,
 ἀλλ' εἰς τὴν οἰκειάν ἀδελῶς ἐπανά-
 γειν. ταῦτα δ' ἀποσκευασμένους
 καὶ γενομένους ἐνζώνους, αὐτοῖς
 ἐγχειρεῖν ὀλοχρῆς, εἰάν δοκῆ,
 τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι. δόξαν-
 τος δὲ σφ. τι κατὰ τὴν Ἀνηροέστη
 γνώμην χρῆσθαι τοῖς παρεσιν,
 ἔπει μὲν τῆς νυκτὸς ταῦτα βε-

locatus, simul audisset in Etru-
 riam hostes irrupisse, iam ab-
 esse Roma non longe, ad feren-
 dam opem non segniter se ac-
 cinxerat. is quum prope hostes
 confedisset, ii qui in tumulum
 confugerant, ex ignibus quos
 cernebant aduentu illius cog-
 nito, animos confestim resolu-
 erunt, et suorum nonnullos
 inermes, per syluam mittunt,
 qui rem omnem gestam Con-
 suli renuntient. Aemilius ne
 ad prensandum quidem consi-
 lium tempus sibi relictum in-
 telligens, tribunis imperat, vt
 luce prima pedites educant:
 ipse assumptis equibus, re-
 cta ad tumulum illum pergit
 ire. Galiorum vero duces,
 qui per noctem ignes cerne-
 rent, hostiam aduentum con-
 iecti ira afflicti, quid esset o-
 pus facto, communi consilio
 deliberabant. ibi Aneroeustus
 rex huiusmodi sententiae au-
 ctor extitit. insit enim, ra-
 tionem habendam esse tantae
 huius praedae qua potiti erant:
 quippe hominum, pecorum,
 et omnis supellectilis tantam
 vim ceperant, vt verbis ne-
 mo queat exprimere. quam-
 obrem praelii aleam subeun-
 dam negabat Aneroeustus. nec
 periculum summae rerum au-
 daci temeritate faciendum:
 sed in patriam tuto redeun-
 dum. postea vero quam far-
 cinis positis expeditiores facti
 essent, denuo si ita visum fue-
 rit, aduersus Romanum no-
 men esse bellum sumendum.
 Vniuersis Aneroeusti sententiam
 approbantibus, adulta nocte

λευσάμενοι, πρὸ Φωτὸς ἀνέξου-
ξαν, καὶ προῆγον παρὰ Θάλατ-
ταν, διὰ τῆς Τυβέρηνων χιόρας. ὁ
δὲ Λεύκιος ἀναλαβὼν ἐκ τῆς βηνῆ
τὸ διασωζόμενον τῆς στρατοπέδου
μέρος ἀματῆς Ἰδίας δυνάμεσι, τὸ
μὲν διακινδυνεύειν ἐκ παρατά-
ξεως ἑδαυῶς ἔκρινε συμφέρον,
ἐπιτηρεῖν δὲ μᾶλλον κενρὸς καὶ
τόπος ἐυφυεῖς ἐπόμενος, εἰάν τις
τὴν βλάβειν τῆς πολεμίας, ἢ τῆς
λείας ἀποσπᾶσθαι δυνηθῆ.

27. Κατὰ δὲ τὰς καιρὰς τῆ-
τας ἐκ Σαρδόνος μετὰ τῶν στρατο-
πέδων Γαίος Ἀτίλιος ὑπάτος εἰς
Πίσσας καταπεπλευκῶς, προῆγε
μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς Ῥώμην,
ἐναντίαν ποιέμενος τοῖς πολεμί-
οις τὴν πορείαν. ἤδη δὲ περὶ Τε-
λαμώνια τῆς Τυβέρηνίας τῶν Κελ-
τῶν ὑπαρχόντων, οἱ προνομεῖον-
τες ἐξ αὐτῶν ἐμπεσόντες εἰς τὰς
παρὰ τῆς Γαίης προπορευομένους,
ἐάλωσαν. καὶ τὰ τε προγεγονό-
τα διεσάφην ἀνακρινόμενοι τῷ
στρατηγῷ, καὶ τὴν παρεστῆσαν ἀμ-
φοτέρων τῶν στρατοπέδων ἀνήγ-
γελλον, σημεινόντες, διότι τε-
λείως συνέφυς εἰσιν οἱ Κελτοί·
καὶ τέτων κατόπιον οἱ περὶ τὸν
Λεύκιον. ὁ δὲ τὰ μὲν ξενισθεὶς
ἐπὶ τοῖς προσπίπτουσι, τὰ δ' ἐυ-
ελπίς γενόμενος, ἐπὶ τῷ δοκεῖν μέ-
σους κατὰ πορείαν ἀπειληφέναι
τῆς Κελτῶν, τοῖς μὲν χιλιάρχοις
παρήγγειλε τάττειν τὰ στρατοπέ-
δα, καὶ βιάδην εἰς τὴν προσθεν
προάγειν, καθόσον ἂν οἱ τόποι
προσδέχωνται τὴν μετωπὴδὸν ἑ-
φοδον. αὐτὸς δὲ συνθεωρήσας ἐυ-
καιρῶς λόφον κείμενον ὑπὲρ τῆν

qua consilium istud habuerant,
priusquam illucesceret, ca-
stra mouent: et per fines
Etruscorum secundum mare
pergunt ire. Lucius reliquius
amissi exercitus quae collem
tenebant, ad suum adiunctis,
vt iusto quidem praelio dimi-
icaret, e re sua non existima-
bat: sed potius, vt temporum
locorumque occasiones, im-
minens a tergo captaret, si
qua forte aut hostibus nocere,
aut praedae aliquid posset a-
vertere.

27. Per idem tempus C.
Atilius alter Coss. qui ex-
ercitum e Sardinia commo-
dum reportauerat, contrarium
Gallis in eadem inferi maris
ora iter habens, Romanum cum
copiis tendebat. Iam circa
Telamonem Etruriae promon-
torium Galli erant; cum eo-
rum pabulatores in Caii prae-
cursorum incidunt, et ab illis
capiuntur. qui ab duce Ro-
mano interrogati, de omnibus
quae acciderant certiore ill-
lum faciunt: adeste insuper
vtrumque exercitum signifi-
cant, et quidem admodum vi-
cinos esse Gallos: pone quos
sequatur Lucius. Consul par-
tim nouitate rerum quae nun-
tiabantur percussus, partim
spei bonae plenus, quod
Gallos in hoc itinere me-
dios tenere se arbitraretur,
tribunis imperati aciem
instruant, eaque in frontem
quantum per locorum natu-
ram liceat, directa, vt militari
gradu ire pergant. ipse op-
portunitate animaduersa colis

ἰδόν, ὅφ' ὄν ἔδει παραπορευθῆναι τῆς Κελτίας, ἀναλαθῶν τῆς ἰππέως ἄρρηκτε σπύδαν προκαταλαβέσθαι τὴν ἀερολοφίαν, καὶ πρῶτος κατὰ ἄσπετον τῶν κινδύνων πεπεισμένος, τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ἐκβαίνοντων τλῆστον ἦτο κληρονομίαν. οἱ δὲ Κελτοὶ τὸ μὲν πρῶτον τὴν παρατίαν τῶν περὶ τὸν Ἀτίλιον ἀγνοῦντες, ἐκ δὲ τῆ συμβαινόντος ὑπολαμβάνοντες τῆς περὶ τὸν Αἰμίλιον περιπέτορευσθαι τὴν νύκτα τοῖς ἰππέυσιν, καὶ προκαταλαθῆναι τῆς τόπης, ἐνθάδε ἐξέπεσε ἄλλοι τὰς παρ' αὐτῶν ἰππεῖς, καὶ τινὰς τῶν ἐυζώνων ἀντιποιοησόμενης τῶν κατὰ τὸν βαρὸν τόπων ταχυδὲ συνέντες τὴν τῆ Γαίης παρατίαν ἔκτινος τῶν ἀχθέντων ἀχιχλάτων, σταθῆ παρενέβαλον τὰς πεζῶς, ποικίμενοι τὴν ἐκταξὶν ἄμα πρὸς ἐκχέου τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τὴν ἀπ' ἑρᾶς ἢ τὴν κατὰ πρόσωπον ἢ μὲν γὰρ ἴδουσαν ἐπομένους αὐτοῖς, ἢ δὲ κατὰ τὸ σῶμα προσηδῶκων ἀπαντήσιν, ἔκτε τῶν προσαγελαμένων τεκμηριόμενοι, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν συμβαινόντων.

28. Οἱ δὲ περὶ τὸν Αἰμίλιον ἀκκοῦστές μὲν τὸν εἰς τὰς Πίσσας κατὰ πλὴν τῶν στρατοπέδων, ἔπει δὲ προδοκῶντας αὐτὰ συναγγίζειν τότε σαφῶς ἐκ τῆ περὶ τὸν λόφον ἀγῶνος ἔγνωσαν, διότι τῆς ἐγγύς εἶναι συμβαίνει τῆς οἰκίας αὐτῶν δυνάμεις. διὸ καὶ τὰς μὲν ἰππεῖς παραυτίκα βοηθήσασθαι ἐξέπεσε ἄλλοι τῶν ἐν τῷ λόφῳ διαγωνιζομένων· αὐτοὶ δὲ κατὰ

viae imminentis, ad quem in transitu subire Galli cogebantur: ad occupandum collis verticem festinanter cum equitatu contendit: simul ut primus cum hoste praelium capessat: non dubitans, ita facile consecuturum se, ut omnium quae accidissent, decus sibi adscriberetur. Galli principio Atilii reditum ignorabant: verum ex re coniecturam facientes Aemilium equites noctu circumduxisse, et loca opportuna occupasse: confestim etiam ipsi suos equites cum aliquot expeditis mittunt, ut de illo colle Romanos deiciant: sed mox ubi adventum Caii de aliquo ex captivis intellexissent, pedites diligenter ordinant, acie in utramque partem versa, siue extremum agmen, siue primam frontem hostis inuaderet; nam alios a tergo sequi hostes norant: alios a fronte occursuros iam non dubitabant, partim ex nuntiis qui afferebantur, partim ex iis quae fieri cernerent id colligentes.

28. Aemilius legiones Pissas appulisse non ignorans, cum nondum appropinquaturas illas existimaret, postquam pugnari ad collem coepit, proximum iam esse alterius Cos. exercitum certo cognovit. eo igitur submissis in auxilium equitibus; ipse pro more militiae Ro-

τὰς εἰθισμένους τάξεις διακοσμη-
 σαντες τὰς πεζὰς, προῆγον ἐπὶ
 τὰς ὑπεναυτίαις, οἱ δὲ Κελτοὶ τὰς
 μὲν ἐκ τῶν Ἄλπεων Γαισάτες
 προταγορευομένους, ἔταξαν πρὸς
 τὴν ἀπ' ἐρᾶς ἐπιθύσειαν, ἣ προσ-
 εδόκων τὰς περὶ τὸν Αἰμίλιον ἐπὶ
 δὲ τέτοις τὰς Ἰσομβρίας, πρὸς δὲ
 τὴν κατὰ πρόσωπον, τὰς Ταυρί-
 στας, καὶ τὰς ἐπὶ τὰδε τῆ Πάδα
 κατοικούντας Βοιῶς παρενέβαλον,
 τὴν ἐναυτίαν μὲν εἶσιν ἔχοντας
 τοῖς προειρημένους, βλέποντας δὲ
 πρὸς τὴν τῶν τῆ Γαίης στρατοπέ-
 δων ἔφοδον. τὰς δ' ἀμύξας καὶ
 συναρίδας ἐκτὸς ἐκατέρω τῆ κέρα-
 τος παρέστησαν. τὴν δὲ λείαν εἰς τι
 τῶν παρακειμένων ὄρων, Φυλα-
 κὴν περιστήσαντες, ἤθροίζον. γε-
 νομένης δὲ ἀμφιστόμας τῆς τῶν
 Κελτῶν δυνάμεως, ἡ μόνον κατα-
 πληκτικὴν, ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν
 εἶναι συνέβαινε τὴν τάξιν. οἱ μὲν
 ἔν Ἰσομβροί καὶ Βοιοὶ τὰς ἀναξυ-
 ρίδας ἔχοντες καὶ τὰς εὐπετεῖς
 τῶν σαγῶν περὶ αὐτὰς ἐξήταζον·
 οἱ δὲ Γαισάται διὰ τε τὴν Φιλοδο-
 ξίαν καὶ τὸ θάρσος ταῦτ' ἀπορρί-
 ψαντες, γυμνοὶ μετ' αὐτῶν τῶν
 ὄπλων πρῶτοι τῆς δυνάμεως κατέ-
 στησαν, ὑπολαβόντες ἕως ἔσσεσθαι
 πρακτικώτατοι, διὰ τὸ τινὰς τῶν
 τόπων ἐκτώδεις ἐμπλέκεσθαι τοῖς
 ἐφάμμασι, καὶ παραποδίζειν τὴν
 τῶν ὄπλων χρείαν. τὸ μὲν ἔν
 πρῶτον, αὐτὰς ὁ κατὰ τὸν λά-
 βον ἐνεῖσηκει κίνδυνος, ἀπασιν
 ὦν σύνοπτος, ὡς ἂν ἅμα τοσάδε
 πλήθος ἰππέων ἀφ' ἐκάστη τῶν
 στρατοπέδων, ἀναμιξέ ἀλλήλοις
 συμπεπληκτός. ἐν δὲ τέτῳ τῷ

manae disposita peditum acie,
 in hostem vadit. Galli In-
 alpinos quos vocant Gaesat-
 as, in postrema acie, qua
 facturum esse impetum cre-
 debant Aemilium, statuunt.
 pone hos Insubres locant: in
 fronte Tauriscos et populos
 Transpadanos in aciem in-
 struunt. hi contrariam prio-
 ribus stationem obtinebant,
 in Caili exercitum versi, ut
 eius impetum exciperent.
 plaustris atque effedis extra
 aciem summotis cornu utrum-
 que praetexunt. praedam in
 proximum collem custodibus
 appositis, conuehunt. Ita er-
 go disposita Gallorum bi-
 rons acies, non solum ad speciem
 terribilis est visa: sed etiam
 ad bene pugnandum cum pri-
 mis efficax. Ad hanc pu-
 gnam Insabres et Boii brac-
 cati ac leuiore saga induti
 prodierunt: Gaesatarum ve-
 ro tanta fuit vanitas, tanta
 confidentia, ut braccis sagis-
 que abiectis, nudi cum folis
 armis primos ordines occu-
 parent: hac ratione quam
 expeditissimos fore se rati,
 quum senticeta alicubi essent,
 quae dependentibus laciniis
 ac vinculis adhaerent, et
 armorum usum impedirent.
 Primum certamen illud fuit,
 quod ad tumulum est com-
 missum, omnibus facile spe-
 ctantibus, propter equitum
 multitudinem, qui ex omni-
 bus exercitibus illuc accurre-
 rant, et inter se permisti
 pugnabant. Ibi tum conti-
 git Caium Consulē dum

καιοῶ συνέβη Γάϊον μὲν τὸν Ἰτα-
του πηραδὸλως ἀγωνιζόμενον, ἐν
χειρῶν νόμῳ τελευτῆται τὸν βίον,
τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτῆ πρὸς τῆς
βασιλέας ἐπικνευχθῆναι τῶν
Κελτῶν, τῆς δὲ τῶν Ῥωμαίων
ἵπποις κινδυνεύσαντας ἐβρωμέ-
νως, τέλος ἐπικρατῆσαι τὰ τότε,
καὶ τῶν ὑπεκλυτῶν. μετὰ δὲ
ταῦτα τῶν περικλυτῶν στρατοπέδων
ἤδη σύνεργος οὕτως ἀλλήλοις Ἰάϊον
ἦν καὶ Θυμασὸν τὸ τυμβαίου, ἢ
μόνον τοῖς ἐν αὐτῶ τῶ καιοῶ τότε
προῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ποτὲ με-
τὰ ταῦτα δυναμένοις ὑπὸ τὴν ὄψιν
λαμβάνειν ἐκ τῶν λεγομένων
τὸ γεγονός.

29. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ τριῶν
στρατοπέδων τῆς μάχης συνισαμέ-
νης, δῆλον ὡς ξένην καὶ παρηλ-
λαγμένην εἰκός, καὶ τὴν ἐπιφά-
νειαν καὶ τὴν χρεῖαν φαίνεσθαι τῆ
συντεταγμένη. δεύτερον δὲ πᾶς
ἢ ἂν ἀπορήσῃ τις καὶ νῦν καὶ
τότε παρ' αὐτὸν ὦν τὸν καιρὸν,
πότ' ἔρον οἱ Κελτοὶ τὴν ἐπιφάσει
εἰχον τὴν χώραν, ἐξ ἀμφοῖν
τοῖν μεροῖν ἅμα τῶν πολεμίων ἐπ-
αγόντων αὐτοῖς ἢ τὴν ἀκτύτου τὴν
ἐπιτελευτωτάτην; ἅμα μὲν ἀγωνι-
ζόμενοι πρὸς ἀμφοτέρους, ἅμα δὲ
τὴν ἐφ' ἑκατέρω ἀσφάλειαν ἐκ
τῶν ὀπίθεν αὐτοῖς παρασκευά-
ζοντες. τὸ δὲ μέγιστον, ἀποκε-
κλεισμένης πάτης τῆς εἰς τὰ προ-
θεν ἀναχωρήσεως, καὶ τῆς ἐν τῶ
λείπεσθαι σωτηρίαν. ἢ γὰρ τῆς
ἀμφοτέρω τάξεως ἰδιότης τοιαύ-
την ἔχει τὴν χρεῖαν. τῆς γε μὴν
Ῥωμαίους τὰ μὲν εὐβαρτεῖς ἐποίη-
ν, ἐμῆς καὶ πάντοθεν περιελη-

inconsultius pugnam capessit.
in ipsa dimicatione mortem
oppetere: eiusque caput trun-
co praecisum regibus afferri:
Romanos vero equites magna
vi pugnantes, tandem et lo-
co potiri, et hostibus prae-
valere. Post haec, pedestri-
bus copiis inuicem iam ap-
propinquantibus, cernere e-
rat spectaculum oppido ra-
rum, neque iis solum admi-
rabile, qui tum praesentes
pugnae interfuerunt: sed o-
mnibus qui quandoque scive-
rint ex verbis scriptorum
rem gestam ob oculos sibi
ponere.

29. Primo enim, quum ex
tribus id praelium exercitibus
constaret, quis non intelligat
probabile esse, ut et aspectu
et genere ipso pugnandi illa
commissio noua, inusitata, et
a ceteris diuersa appareret?
Deinde quis non ambigeret
siue nunc, siue olim in ipso
praelio, vtrum periculosissima
omnium ea Gallorum ordina-
tio esset; quod simul vtrim-
que illos hostis inuaderet?
an contra ad victoriam ac-
commodatissima? quod eadem
opera cum vtroque hoste di-
micarent, et securitatem sibi
inuicem simul praestarent, ne
terga ipsis caedere hostes
possent: et quod maximum
est, omnes ad fugam aditus
praeclusos haberent. nulla si
vincerentur spe relicta: quae
praecipua est bifrontis aciei
utilitas, ipsi propria. Romanis
illud quidem animos addebat,

Φέουαι τὰς πολεμίας, τὰ δὲ πάλιν ὁ κόσμος αὐτὰς καὶ Θόρυβος ἐξέπληττε τῆς τῶν Κελτῶν δυνάμεως. ἀναρίθμητον μὲν γὰρ ἦν τὸ τῶν βυχανιτῶν καὶ σαλπικιῶν πλήθος. οἷς ἅμα τὴν παντός στρατοπέδου συμπαικίζοντος, τηλικαύτην καὶ τοιαύτην συνέβαινε γενέσθαι κραυγὴν, ὥστε μὴ μόνον τὰς σάλπιγγας καὶ τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τὰς παρακειμένους τόπους συνηχούσας, ἐξ αὐτῶν δοκεῖν προεῖσθαι Φωνήν. ἐκπληκτικὴ δ' ἦν καὶ τῶν γυμνῶν προεσῶτων ἀνδρῶν, ἥτε ἐπιφάνεια καὶ κίνησις, ὡς ἀνδιαφερόντων ταῖς ἀκμαῖς καὶ τοῖς ἔδεσι. πάντες δ' οἱ τὰς πρώτας κατέχοντες σπείρας, χρυσοῖς μανιῶκοις καὶ περιχειρίοις ἦσαν κατακεκοσμημένοι. πρὸς ἃ βλέποντες οἱ Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν ἐξεπλήττοντο· τὰ δ' ὑπὸ τῆς τῆ λυσιτελεῖς ἐλπίδος ἀγόμενοι, διπλασίως παρωξύνοντο πρὸς τὸν κίνδυνον.

30. Πλὴν ἅμα τῶν τὰς ἀκοντιζὰς προελθόντας ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων κατὰ τὸν ἐπίσημὸν εἰσκακοντίζεῖν ἐνεργοῖς καὶ πυκνοῖς τοῖς βέλεσι· τοῖς μὲν ὀπίτω τῶν Κελτῶν, πολλὴν εὐχρησίαν οἱ σάγοι μετὰ τῶν ἀναξυρίδων παρεῖχον· τοῖς δὲ γυμνοῖς προεσῶσι, παρὰ τὴν προσδοκίαν τὴν πράγματος συμβαίνοντος, τάναντία πολλὴν ἀπορίαν καὶ δυσχρησίαν παρεῖχε τὸ γινόμενον. ἔγὰρ δυναμένους τὴν Γαλατικὴν θυρεῖν τὸν ἄνδρα περισκέπειν, ὅσων γυμνὰ καὶ μείζω τὰ σώματα ἦν, τοσάτω συνέβαινε μᾶλλον τὰ θέλη

quod hostem undique conclusum tenerent: sed rursus illos stupore quodam percellebat, qua ornatus Gallici exercitus, (qua tumultus ipse et clamor. nam praeter buccinatorum tubicinumque prope infinitam multitudinem, uniuerso exercitu violatum infimul tollente, talis tantusque exortus est clamor; ut non tubas solum ac milites, sed etiam resonantia e proximo loca vocem per se viderentur edere. Terribilis item erat tum species, tum motus illorum, qui in prima acie nudi stabant: viri, et flore aetatis et corporum forma praestantes. Iam in primis cohortibus neminem cerneret maniacis armillisque aureis non adornatum. ad quod spectaculum Romani partim stupescabant, partim lucri spe ducti tanto animosiores ad pugnandum fiebant.

30. Enimvero vbi iaculatores Romanae militiae more, progressi ante reliquam aciem densis ac certa manu destinatis iaculis pugnam committere coeperunt: secundis quidem Gallorum ordinibus saga et bracciae magno erant vsui: at contra Gaesatae, qui in prima acie nudi pugnabant, quoniam res aliter eueniebat quam ipsi existimauerant, quid agerent, aut quid consilii caperent, non sciebant. Quia enim scutum Gallicum protegere virum non potest, quo maiora erant horum corpora, et quidem nuda, eo

πίπτειν

πίπτειν ἔυδον. τέλος δ' ἔδυνά-
μηναι μὲν αὐτὰθαί τὰς ἀκουτί-
ζοντας διὰ τὴν ἀπέτασιν, καὶ τὸ
πλήθος τῶν πιπύοντων βελῶν
παρακκῆντας δὲ καὶ δεχόμενους
ταῖς κερῆτιν, οἳ μὲν ὑπὸ τῶ
θυμῷ καὶ τῆς αλογοῦσας εἰς τὰς
πελευκῆς εἰμῆ τροσπίτ' οἴτες, τῶ
δύοντες σφῆς αὐτὰς ἐκκίτως ἐπ-
έδυσσεν, οἳ δ' εἰς τὰς θύλας ἀ-
ναχωροῦντες ἐπὶ πόδα, καὶ ποσ-
δήλας ἀποδεικνύοντες, ἐξέτραφον
αὐτὰς κατέτιν, τὸ μὲν ἄν τῶν Γαι-
στατῶν Τρόνημα παρὰ τῶν ἀκου-
τιτῶν, τῆτῳ τῶ τρότῳ κατέλυ-
θη. τὸ δὲ τῶν Ἰσθαβρων καὶ
Βοιωτῶν, ἔτι δὲ Ταυρίσκων πη-
δος, ἅμα τῶν τὰς Ρωμαϊκῆς δεξ-
μῆνας τὰς ἐαυτῶν ἀκουτιτῆς,
προσβῆλθαι σφῆσι τὰς σφείρας
συμπέσον τοῖς πολεμίοις ἐκ χει-
ρὸς, ἐποίησιν μάχην ἰχυράν, καὶ
διακοτῆόμενοι παρέμεινον ἐπ' ἴσον
ταῖς ψυχαῖς, αὐτῶ τῆτῳ καὶ
καθόλη καὶ κατ' ἄνδρα λειπούμε-
νοι ταῖς τῶν ὅπλων κατασκευαῖς.
οἳ μὲν ἔν θυρεοῖς πρὸς ἀσφάλειαν,
αἳ δὲ μάχιμοι πρὸς πρᾶξιν με-
γάλην διαφορὰν ἔχουσιν, ...
τὴν δὲ Γαλατικὴν καταδορὰν ἔ-
χουσιν μόρον. ἐπειδὴ δ' ἐξ ὑπερδε-
ξίως καὶ κατὰ κέρως οἳ τῶν Ῥω-
μαίων ἰππέως ἐμβολούτες ἀπὸ τῆ
λόφου προτέφρου τὰς χεῖρας ἐρ-
ρωμένως, τὸ δ' οἳ μὲν περὶ τῶν
Κελτῶν, ἐν αὐτῶ τῶ τῆς παρατά-
ξεως τότε κατεκόπησαν, οἳ δ'
ἰππέως πρὸς φυγὴν ὤρμησαν.

31. Ἀπέθανον μὲν ἔν τῶν
Κελτῶν εἰς τετρακισμυρίας, ἐά-
λωσαν δ' ἔτι ἐλάττωες μυριάων ἐν

minus iacula cadebant irrita.
Igitur qui iaculatores eeminus
iaculantes vicissim ferire non
possent, malis tandem victi,
et difficultate huius certami-
nis; pars prae ira et stolidi-
tate in hostes temere irruer-
ant, et ad caedem sese vltro
obieciabant: alii ad suos pe-
detentim sese recipientes, me-
tum ac pauorem suam palam
professi, positos a tergis or-
dines conturbabant. ita Ro-
mani iaculatores Gaesatarum
feroces animos deiecerunt.
Insubres vero et Boii ac Tau-
risici, posteaquam Romani ia-
culatoribus suis receptis, co-
hortes in ipsos immiserunt,
comminus rem manu geren-
tes, atrociter dimicabant. et
quum vulnera multa accipe-
rent, fortibus nihilominus a-
nimis stationem suam quique
seruabant: hoc vno et uni-
uersi et singuli inferiores,
quod genere armorum vince-
rentur. Nam et scuta Roma-
norum ad munimentum, et
gladius ad pugnandum longe
excellant: quum contra Gal-
licis gladiis caesim tantum
pugnari queat. Inter haec
Romani equites de colle de-
scendere, hostem e superiore
loco, et impressione in latus
facta iuadere, strenue rem
gerere. tum vero Gallorum
pedites in suis stationibus pas-
sim contruncantur: equitibus
fugam capessentibus.

31. Periere Gallorum ad
quadraginta millia: capti sunt
non pauciores decem millibus:

οἷς καὶ τῶν βασιλέων Κογκολιτᾶ-
 νος. ὁ δ' ἕτερος αὐτῶν Ἀνηρόεσος,
 εἰς τινὰ τόπου συμφυγῶν μετ'
 ὀλίγων, προσήνεγκε τὰς χεῖρας
 αὐτῷ καὶ τοῖς ἀναγκαίοις. ὁ δὲ
 στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων, τὰ μὲν
 σκύλα συναθροίσας, εἰς τὴν Ῥώ-
 μην ἀπέσειλε, τὴν δὲ λείαν ἀπέ-
 δωκε τοῖς προσήκασιν. αὐτὸς δ'
 ἀναλαβὼν τὰ στρατόπεδα, καὶ διελ-
 θὼν παρ' αὐτὴν τὴν Λιγυσικὴν, εἰς
 τὴν τῶν Βοιωτῶν ἐνέβηλε χώρην.
 πληρώσας δὲ τὰς ὁμάδας τῶν στρα-
 τοπέδων τῆς ὠφελείας, ἐν ὀλίγαις
 ἡμέραις ἦκε μετὰ τῶν δυνάμεων
 εἰς τὴν Ῥώμην. καὶ τὸ μὲν Καπι-
 τώλιον ἐκόσμησε ταῖς τεσημαίαις
 καὶ τοῖς μανιάκοις. τὴν δ' ἐπὶ
 χρυσοῦν ψέλλιον, ὃ Φορῶσι περὶ
 τὰς χεῖρας καὶ τὸν τοῦ ἀρχιλοῦ οἰ-
 Γαλάται. τοῖς δὲ λοιποῖς σκύλοις
 καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις, πρὸς τὴν
 εἰσοδὸν ἐχρήσατο τὴν ἑαυτῆ, καὶ
 πρὸς τὴν τῆς θριάμβου διακόσμησιν.
 ἡ μὲν ἔν βαρυτάτῃ τῶν Κελτῶν
 ἔφοδος, τῷ τῶν τρόπῳ διεφθάρ-
 ῃ πᾶσι μὲν Ἰταλιώταις, μάλι-
 στα δὲ Ῥωμαίοις, μέγαν καὶ φοβε-
 ρὸν ἐπιπρεμάσατα κίνδυνον. ἀπὸ
 δὲ τῆς κατορθώματος τέτρα κατελ-
 πίσαντες Ῥωμαῖοι δυνήσανται τὰς
 Κελτὰς ἐκ τῶν τόπων τῶν περὶ
 τὸν Πάδου ὀλοσχερῶς ἐκβαλεῖν,
 τῆς τε μετὰ ταῦτα καταστροφέντας
 ὑπάτας Κόϊντον Φολάϊον, καὶ Τί-
 τον Μάλιον, ἀρφοτέρως καὶ τὰς
 δυνάμεις μετὰ παρασκευῆς με-
 γάλῃς ἐξήπεσιλαν ἐπὶ τὰς Κελ-
 τὰς. ἔτσι δὲ τὰς μὲν Βοιωτὰς ἐξ ἔφο-
 δα καταπληξίμενοι, συνηνάγκασ-
 σαν εἰς τὴν Ῥωμαίων ἑαυτὰς δῆνασι

in quibus alter regum erat
 Concolitanus. alter rex Ane-
 roeffus paucis comitantibus
 in quendam locum fuga se
 recepit: vbi mox sibi et
 necessariis suis manus intulit.
 Romanus dux, collecta
 spolia Romam misit: prae-
 dam iis reddidit, a quibus
 fuerat abacta. ipse cum vi-
 troque exercitu secundum
 Liguriaes fines iter faciens,
 in Boiorum agrum irrumpit.
 fatiatisque militum animis
 praedae avidis, paucis die-
 bus copias vniuersas Romam
 reduxit. Signis militaribus
 et maniacis (ita vocant ar-
 millas aureas ad collum et
 manus gestari a Gallis solit-
 as:) Capitolium Consul or-
 nauit. reliqua spolia et ca-
 ptiuorum turbam ad trium-
 phi apparatus, quando vr-
 bem ingrederetur, seruauit.
 Hunc pernitialem exitum ha-
 huit Gallorum illa memora-
 bilis expeditio: quae tum
 vniuersos Italiae populos,
 tum maxime Romanos in
 periculum magnum ac prae-
 sens coniecerat. Ceterum
 post hanc victoriam in spem
 adductus populus Romanus
 posse Gallos e Circumpada-
 nis regionibus a se penitus
 expelli: Coss. ambos qui
 sequente anno sunt creati,
 Q. Fuluium et T. Manium
 cum exercitu et ingenti ap-
 paratu contra illos misit.
 Hi Boios primo impetu per-
 terrefactos in fidem Roma-
 norum se permittere alege-
 runt. toto dein expeditionis

πίειν. τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον τῆς
σοχτείας, ἐπιγενομένων οὐβρων
ἐξαιτίων, ἔτι δὲ λοιμικῆς διαβί-
σεως ἐμπεσάτης αὐτοῖς, ἐς τέ-
λος ἄπρακτον ἔχον.

32. Μετὰ δὲ τήνδε κατακα-
θύντες Πόπλιος Φύριος καὶ Γάιος
Φλαμίνιος, ἀδελφὸς ἐνέβαλον εἰς
τὴν Κελτικὴν, διὰ τῆς τῶν Ἀνα-
μάρων χώρας· οἳ συμβαίνει,
μὴ μακρὰν ἀπὸ Μασσαλίας ἔχειν
τὴν οἴκησιν. ἕς εἰς τὴν Φιλίαν
προταχγόμενοι, διέβησαν εἰς τὴν
τῶν Ἰσούβρων γῆν, κατὰ τὰς
συβροίκας τῆ γε Ἀδόα καὶ Πάδα
ποταμῶν. λαβόντες δὲ πλῆρως
περὶ τε τὴν διάβησιν καὶ περὶ
τὴν στρατοπεδείαν, παραυτίκα μὲν
ἔμειναν· μετὰ δὲ ταῦτα σπεισά-
μενοι καθ' ὁμολογίαν, ἔλυσαν ἐκ
τῶν τόπων. περιελθόντες δὲ
πλείης ἡμέρας, καὶ διελθόντες
τὸν Κλίσιον ποταμὸν, ἦλθον εἰς
τὴν τῶν Κενομάνων χώραν, καὶ
προσλαβόντες τήνδε ὄντας συμ-
μάχης, ἐνέβαλον πάλιν ἀπὸ τῶν
κατὰ τὰς Ἄλπεις τόπων εἰς τὰ
τῶν Ἰσούβρων πεδία, καὶ τὴν τε
γῆν ἐθήκον, καὶ τὰς κατοικίας αὐ-
τῶν ἐξεπόρθον. οἱ δὲ τῶν Ἰσού-
βρων προεῖπτες, θεωρῶντες ἀμε-
τάθετον ἦσαν τὴν ἐπιβολὴν τῶν
Ῥωμαίων, ἐκρίναν τῆς τύχης λα-
βεῖν πείρα, καὶ διακινδυνεύσαι
πρὸς αὐτὴς ὀλοχερῶς. συναθροί-
σαντες ἄν ἀπάτας ἐπὶ ταυτὸν, καὶ
τὰς χρυσᾶς σημαίας, τὰς ἀκινῆ-
τας λεγομένας, κατέχοντες ἐκ τῆ
τῆς Ἀθηνᾶς ἱερῆ, καὶ τᾶλλα πα-
ρασκευασάμενοι δεόντως· μετὰ
ταῦτα τεταρβηκότες καὶ κατα-

reliquo tempore propter im-
bres immodicos, grassantem-
que pestilentiam, nihil plane
dignum memoria ge-
stum est.

32. Etiam qui hos infecuti
sunt Coss. Pub. Furius et C.
Flaminius, in eandem Gal-
liam per Anamurorum fines
exercitus ductauerunt. non lon-
ge hic populus a Massilia sedes
suas habet: cuius tum conciliata
sibi beneuolentia. Coss. in
regionem Insubrum, qua
Padusa in Padum influit, tra-
iecerunt. verum et in transi-
tu et dum castra ponere caesi,
statim illi quidem nihil moue-
runt: at postea foedus iecerunt,
et ex pacto communi excessere
illis locis. Deinde per
proximas regiones multos dies
vagati, transmissio flumine
Clusio in Cenomanorum ditio-
nem venerunt. Quibus as-
sumptis quod loci essent Ro-
mani populi, e Subalpinis lo-
cis in planitiem Insubrum ex-
ercitu infesto iterum vene-
runt. ibi agros exusserunt,
villas deuastarunt. Quamob-
rem Insubrum principes qui
inita a Romanis consilia ad-
uersus se mutari non posse
animaduertent, fortunae
aleam sibi esse subeundam, et
de rerum summa cum illis de-
cernendum statuunt. Omni-
bus igitur militaribus signis in
vnum coactis; aureis etiam il-
lis quae immobilia nuncupant,
ex aede Mineruae promptis;
ceteris quoque necessariis ap-
paratibus probe instructis,
cum exercitu in quo erant ho-
πληκτι-

πληθικῶς ἀντετρατοπέδευταν τοῖς πολεμίοις, ὄντες τὸ πλῆθος εἰς πέντε μυριάδας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν ἐρωῦντες σφῶς ἐλάττης ὄντας παρὰ πολὺ τῶν ἐναντίων, ἐβάλλοντο συγχρηῶσαι ταῖς τῶν συμμαχόντων αὐτοῖς Κελτῶν δυνάμεσι· τὰ δὲ συλλογιστάμενοι τήν τε Γαλατικὴν ἀθεσίαν, καὶ διότι πρὸς ὁμοφύλων τῶν προτλαμβανομένων μέλλουσι ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον, ἐυλαβήντο τοιαύτοις ἀνδράσι τοιαῦτα καιρῶ καὶ πράγματος κινουμένῃ. τέλος δ' ἐν αὐτοῖς μὲν ὑπέμειναν ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ, τὰς δὲ τῶν Κελτῶν σφίσι συνόντας, διαβιβάσαντες εἰς τὸ πέραν, ἀνέσπασαν τὰς ἐπὶ τῆ βείθρα γεφύρας· ἅμα μὲν ἀσφαλιζόμενοι τὰ πρὸς ἐκείνας, ἅμα δὲ μίαν ἑαυτοῖς ἀπολείποντες ἐλπῖσα τῆς σωτηρίας τὴν ἐν τῶ νικῶν· διὰ τὸ κατόπι αὐτοῖς ἀβρατοῦ ὄντα παρρησιάζαι τὸν προειρημένον ποταμὸν. πράξοντες δὲ ταῦτα, πρὸς τὸ διακινδυνεύειν ἦσαν.

33. Δοκῶσι δ' ἐμφρόνως κερῆσθαι τῇ μάχῃ ταύτῃ Ῥωμαῖοι, τῶν χιλιάρχων ὑποδείξαντων, ὡς δεῖ ποιεῖσθαι τὸν ἀγῶνα κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν ἐκάστας. συνωρακότες γὰρ ἐκ τῶν προγεγονότων κινδύνων, ὅτι τοῖς τε θυμοῖς κατα τὴν πρώτην ἐφοδὸν, ἕως ἂν ἀπέρριον ἦ, φοβερώτατόν ἐστι πάν τὸ Γαλατικὸν Φῶλον· αἴτε μάχαιρα ταῖς κατασκευαῖς, κατὰ περ εἰρηται πρότερον, μίαν ἔχουσι μὲν πρώτην καταφορὰν καιρίαν· ἀπὸ δὲ ταύτης ἐυθέως ἀποξυστρῶν

minum ad L. millia, feroces, mivarumque pleni in conspectu hostium castra ponunt. Romani quia numero longe ab hostibus vincebantur; auxiliariibus Gallorum sociorum copiis uti in animo habebant: sed quoties Gallicam in foederibus inconstantiam ad animum reuocabant, simul cognationem eorum quos assumerent cum iis quibus erat bellandum: talem occasionem tantamque rem, eiusmodi hominum fidei permittere et concedere non audebant. tandem hoc consilii ineunt: Gallorum auxilia, fluvium traicere iubent: ipsi ad alteram eius partem remanent: deinde pontes flumini impositos rescindunt: atque opera eadem et Gallis nocendi facultatem adimunt; et spem vnicam salutis per victoriam sibi reliquam faciunt. neque enim vado transiri fluvius poterat, quem a tergo vicinum habebant. secundum haec ad praelium se comparant.

33. Celebratur militum Romanorum sollertia, qua in eo usi sunt certamine; edocti a tribunis suis, quomodo et vniuersi et singuli pugnam capessere deberent. Obseruauerant tribuni e superioribus bellis, Gallorum genus omne in feruore animorum et primo impetu, dum adhuc integri sunt, atrocissimum esse: gladios item illorum ita fabricatos, sicut ante diximus, ut ad caedendum primum dumtaxat ictum habeant: a

ται καμπύμεναι κατὰ μήκος
καὶ κατὰ πλάτος ἐπὶ τοσού-
τον, ὥστε, ἂν μὴ δῶ τις ἀνα-
εροφῆν τοῖς χωμένοις, ἐρεί-
σαντες πρὸς τὴν γῆν ἀτευδύ-
ναι τῶ ποδί, τελείως ἀπρακτικὸν
εἶναι τὴν δευτέραν πληγὴν αὐ-
τῶν. ἀναδόντες ἂν εἰ χιλιάρχοι
τὰ τῶν τριαρίων δόρατα τῶν
κατόπιν ἐφεστώτων ταῖς πρώταις
σπείραις, καὶ παραβγίλαντες
ἐκ μεταλήψεως τοῖς ἐξέφασι χορή-
θαι, συνέβαλον ἐκ παρατάξεως
κατὰ πρόσωπον τοῖς Κελτοῖς.
ἅμα δὲ τῶ πρὸς τὰ δόρατα ταῖς
πρώταις καταφοραῖς χωμένων
τῶν Γαλατῶν ἀχραιοθῆναι τὰς
μαχίρας συνδραμόντες εἰς τὰς
χεῖρας, τὰς μὲν Κελτὰς ἀπρά-
κτικὰς ἐποίησαν, ἀφελόμενοι τὴν
ἐκ διάρσεως αὐτῶν μάχην, ὅπερ
Ἰδίων ἐστὶ Γαλατικῆς χρείας, διὰ
τὸ μηδαμῶς κέντημα τὸ ἐξέφασ
ἔχειν· αὐτοὶ δ' ἂν ἐκ καταφορας,
ἀλλ' ἐκ διαλήψεως ὀρθῶς χρω-
μένοι ταῖς μαχίραις, πρακτικῶς
τῆ κεντήματος περὶ αὐτὰς ὑπάρ-
χοντος, τύποντες εἰς τὰ σῆρα
καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ πληγὴν ἐπὶ
πληγῇ φέροντες, διέφθειραν
τὰς πλείους τῶν παραταξαμένων,
διὰ τὴν τῶν χιλιάρχων πρόνοιαν.
ὁ μὲν γὰρ στρατηγὸς Φλαμίνιος
ἂν ὀρθῶς δοκῆι κεχρηθῆαι τῶ
προειρημένῳ κινδύνῳ. καρ' αὐτὴν
γὰρ τὴν ἐφρῦν τῆ ποτικῆς ποιη-
σάμενος τὴν ἐνταξιν, διέφθειρε
τὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς μάχης Ἰδίων,
ἔχ' ὑπολειπόμενος τόπον πρὸς
τὴν ἐπὶ πόδα ταῖς σπείραις ἀνα-
χωρήσιν. εἰ γὰρ συνέβη βραχυ

quo statim et in longitudine
et in latitudine ad instar strigilum incurvantur usque adeo,
ut nisi tempus militi concedatur, quo mucronem terrae innixi faciens gladium pede dirigat, prorsus inefficax alter illorum sit ictus. Haec hastas triariorum, qui in postremis ordinibus locari solent, primis cohortibus diuidunt tribuni: mandantque militibus, ut gladios postea in manus sumant, iisque rem gerant. Deinde signis colatis, a fronte Gallos adoriuntur: quorum ubi gladii, dum primis ictibus hastas caedunt, redditi sunt inutiles: Romani ad cominus pugnandam irruentes, usum armorum suorum aduersariis adimunt: faculcate ablata gladios ad caesum ferendum attollendi, qui proprius est Gallorum pugnandi modus: quod mucrone ensis illorum omnino careat. Romani vero non caesum feriendo, sed punctim subinde rectis gladiis utendo qui mucronibus valent, crebro repetitis ictibus pectora et facies hostium caedentes, illorum plerosque contruncant. Prudentiae Tribunorum hoc decus tribuitur: nam C. S. quidem Flaminius parum prudenter suo exercitui in hac pugna consuluerat. Ad ripam enim ipsam fluminis instructa acie, id corruerat quo praecipue Romanum praeliandi genus excelsit, quippe nullum a tergo spatium reliquerat, quo se pe-

μόλου πιεθῆναι τῆ χώρᾳ τὰς ἄνδρας κατὰ τὴν μάχην, εἶτις ἐιν ἂν εἰς τὸν ποταμὸν αὐτὰς ἔδει, διὰ τὴν ἀτοχίαν τῆ προσώτου. ἔ μὴν ἀλλὰ γε πλὴν νικῆσαντες ταῖς σφετέραις ἀρεταῖς, καθάπερ εἶπον, καὶ παμπληθῆς μὲν λείκας, ἐκ ὀλίγων δὲ σκύλων κρατήσαντες, ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ρώμην.

34. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτσι διαπρεσβευσταμένων τῶν Κελτῶν ὑτέρῃ εἰρήνης, ἢ πᾶν ποιῆσειν ὑπὸνυμένων, ἔσπευσαν οἱ κατασαθέντες ὑτατοί, Μάρκος Κλαύδιος, καὶ Γναῖος Κορνήλιος, τῆ μὴ συχωρηθῆναι τὴν εἰρήνην αὐτοῖς. οἱ δ' ἀποτυχόντες καὶ κρίναντες ἐξελέγξαν τὰς τελευταίας ἐλπίδας, αὐτοῖς ἀρμήσαν ἐπὶ τὸ μωθεῖσθαι τῶν περὶ τὸν Ῥοδανὸν Γαιατῶν Γαλατῶν εἰς τρισμυρίας, ἔς παραλαβόντες εἶχον ἐν ἐτοίμῳ, καὶ προσεδόκων τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον. οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸν, τῆς ἄρας ἐπιγενομένης, ἀναλαβόντες τὰς δυνάμεις, ἦγον εἰς τὴν τῶν Ἰσούμβρων χώραν. παραγεγόμενοι δὲ καὶ στρατοπεδεύσαντες περὶ πόλιν Ἀχέρας, ἣ μεταξὺ κείται τῆ Πάδος καὶ τῶν Ἀλπεινῶν ὄρων, ἐπολιόρκην ταύτην. οἱ δ' Ἰσομβροὶ βοηθεῖν μὲν ἔ δυνάμενοι, διὰ τὸ προκαταληφθῆναι τὰς εὐφουεῖς τόπας· σπεύδοντες δὲ λῦσαι τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀχερῶν, μέρος τι τῆς δυνάμεως διαβιβάσαντες τὸν Πάδον εἰς τὴν τῶν Ἀνδρῶν χώραν, ἐπολιόρκην τὸ Κλασίδιον προσαγορευόμενον. προσ-

detentim recipere cohortes possent. Itaque, si vel minimum inciinari aciem inter pugnandum conigisset, in fluvium sese proicere fuissent coacti. ea fuerat Consulibus incogitantia. nihilominus tamen Romani virtute sua insignem, ut ostendimus, victoriam adepti, praeda onusti, ac spoliis non paucis potiti, Romam redierunt.

34. Insecuto dein anno, de pace legatos miserunt Galli, quascumque conditiones accipere parati: quae ne illis concederentur per eius anni Coss. M. Claudium et Cnaeum Cornelium est effectum. Quamobrem Galli ultimam spem sibi tentandam rati, ad mercede conducenda auxilia Gaesatarum Gallorum, qui Rhodanum acciunt, denuo se convertunt: quorum ubi xxx. millia accepissent, hostis adventum praestolantes, paratos in armis eos habent. Consules primo vere legiones in agros Insuorum ducunt. urbem deinde Aceras, inter Padum et montana Alpium sitam, admotis castris obsident. Insuorum quum ferre opem occupatis omnibus locis opportunis non possent, studio liberandi Aceras obsidione, partem copiarum traiecto Pado in ditionem Romanorum mittunt, et Clastidium (id nomen urbis est in eo tractu,) obsident: de quo postquam ser-

παύοντος δὲ τῆ συμβαίνοντος τοῦ στρατηγοῦ, ἀναλαβὼν τὰς ἰππεῖς Μάρκος Κλαύδιος, καὶ τῶν πεζικῶν, ἠπείγετο σπεύδων βοηθῆσαι τοῖς πολιορκουμένοις. οἱ δὲ Κελτοὶ πυθόμενοι τὴν παρασίαν τῶν ὑπεραυτίων, λυταυτὰς τὴν πολιορκίαν, ὑπὸντων καὶ παρατάξοντο. τῶν δὲ Ῥωμαίων αὐτοῖς τοῖς ἰππεύσι ἐξ ἰσοῦς τολμηρῶς σφίσι προσπαύοντων, τὰς μὲν ἀρχὰς αὐτῶν ἔχον· μετὰ δὲ ταῦτα περὶ ταυμένων καὶ κατὰ νύκτι καὶ κατὰ κέρως, δυσχερῆταί τε τῇ μάχῃ, τέλος ἐτραπήσαν ὑπ' αὐτῶν τὰν ἰππέων. καὶ πολλοὶ μὲν εἰς τὸν τοταυὸν λιπετόντες, ὑπὸ τῷ ρεύματι διεφθάρησαν, οἱ δὲ πλείους ὑπὸ τῶν πολεμίων κατακίπησαν. ἔλαβον δὲ καὶ τὰς Ἀχέρας οἱ Ῥωμαῖοι σίτη γαιέσας, ἐκχωρησάντων εἰς τὸ Μεδιόλανον τῶν Γαλατῶν ὅσπερ ἐστὶ κυριώτατος τόπος τῆς τῶν Ἰσούθρων χώρας. οἷς ἐκ ποδὸς ἐπακολοθήσαντος τῆ Γυνάϊς, καὶ προσβαλόντος ἄφνω πρὸς τὸ Μεδιόλανον, τὸ μὲν πρῶτον ἡσυχίαν ἔχον· ἀπολυμένους δ' αὐτὰ πάλιν εἰς τὰς Ἀχέρας, ἐπεξελθόντες καὶ τῆς ἀραγίας ἀψάμενοι θρασέως, πολλὰ μὲν νεκρῶς ἐποίησαν, μέρος δέ τι καὶ φυγεῖν αὐτῶν ἠνάγκασαν· ἕως ὃ Γυνάϊς ἀνακαλεσόμενος τὸς ἐκ τῆς πρωτοπορείας, παρώρησθε σῆμαι, καὶ συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις. οἱ μὲν ἔν Ῥωμαῖοι πειθαρχήσαντες τῷ στρατηγῷ, διεμάχοντο πρὸς τὰς ἐπικειμένους ευράσως. οἱ δὲ Κελτοὶ διὰ τὸ περὶ ὄν εὐτύχημα μέιναντες ἐπὶ πρὸν

tiores facti Coss. fuerunt, M. Claudius Marcellus equites et peditum partem secum trahens, auxiliatum obsessis ire festinat. Galli cognito eius aduentu discedunt ab obsidione, et obviam progressi Marcello, aciem dirigunt. quum Romani equitibus immixtis, impetum magna audacia in eos fecissent, principio quidem contra hostem stabant: sed mox et a tergo circumventi et a lateribus, ac difficultatibus undique conflictati, ab ipsis tandem equitibus in fugam versi sunt. multos flumen haussit, in quod se praecipites dederant: plures ab hoste sunt perempti: quin et Accerras comitatibus refertas occupaverunt Romani, Gallis Mediolanum se recipientibus: qui locus est regionis Insubrium praecipuus. e vestigio Cnaeus hos insequitur, subitoque impetu ad Mediolanum usque fertur. Galli tum quidem nihil mouere: sed Consule Accerras redeunte, insequi illi, extremum agmen carpere, magnaue strage edita partem exercitus in fugam vertere: quoad Cnaeus primo agmine renovato; ut gradum sistant, et cum hoste confligant eos hortatur. parent Romani dicto Consulibus; et aduersus Gallos suorum terga caedentes acre certamen instituunt. Illi spe animati iam prope partae victoriae, generose aliquamdiu praelium sustinent:

ἐνθαρσῶς, μετ' ἢ πολὺ τραπέν-
τες, ἔΦευγον εἰς τὰς παρῳρείας.
ὁ δὲ Γναῖος ἐπακολοθήσας τὴν
τε χώραν ἐπόρθει, καὶ τὸ Μεδιό-
λανον εἶλε κατὰ κράτος.

35 Οἱ συμβαίνοντες, οἱ προε-
στῶτες τῶν Ἰσόμεβρων, ἀπογνόν-
τες τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπίδας,
πάντα τὰ κατ' αὐτὰς ἐπέτρεψαν
τοῖς Ῥωμαίοις. ὁ μὲν ἔν πρὸς τὴν
Κελτικὴν πόλεμος τοῖσιν ἔχε τὸ
τέλος, κατὰ μὲν τὴν ἀπόνοιαν ἐν
τόλμαν τῶν ἀβουζομένων ἀνδρῶν,
ἔτι δὲ κατὰ τὰς μάχας ἐν τὸ πλῆ-
θος τῶν ἐν αὐταῖς ἀπολλυμένων
καὶ παραταττομένων, ἔθενος κα-
ταδέεσθαι τῶν ἰσορημένων, κα-
τὰ δὲ τὰς ἐπιβολὰς καὶ τὴν ἀκρι-
σίαν τῶν κατὰ μέρος χειριστῶν,
τελέως ἐνικαταφρόνητος· διὰ τὸ
μὴ τὸ πλεῖον, ἀλλὰ συλλήβδην ἄ-
παν τὸ γινόμενον ὑπὸ τῶν Γαλα-
τῶν, θυμῶν μᾶλλον ἢ λογισμῶν
βραβεύεσθαι. περὶ ἃν ἡμεῖς, συν-
θεωρήσαντες μετ' ὀλίγου χρό-
νον αὐτὰς ἐκ τῶν περὶ τὸν Πάδου
πεδίων ἐξωσθέντας, πλὴν ὀλίγων
τόπων τῶν ὑπ' αὐτὰς τὰς Ἀλπεις
κειμένων, ἐκώθημεν δεῖν ἕτε-
ρὴν ἐξ ἀρχῆς ἐφοδοῦ ἀμνημόνευ-
τον παραλιπεῖν, ἕτε τὰς μετὰ
ταῦτα πράξεις, ἕτε τὴν τελευ-
ταίαν ἐξανάστασιν, ὑπολαμβάνον-
τες οἰκείου ἰσορίας ὑπάρχειν, τὰ
τοιαῦτ' ἐπίσπον διὰ τῆς τύχης εἰς
μνήμην ἄγειν καὶ παράδοσιν τοῖς
ἐπιγενομένοις, ἵνα μὴ τελέως οἱ
μετ' ἡμᾶς ἀνεμνήστοι τῶν τοιού-
των ὑπάρχοντες, ἐκπλήττωνται
τὰς αἰφνιδίως καὶ παραλόγως τῶν
Βαρβάρων ἐφόδους, ἀλλ' ἐπὶ πο-

mox vero terga dare coacti,
ad montes proximos fuga se
recipiunt. Cnaeus fugientes
insecutus, agros populatur,
et Mediolanum per vim capit.

35. Post hanc cladem prin-
cipes Insubrum, omni spe fa-
lutis amissa, in Romanorum
fidem se permiserunt. Hunc
exitum id bellum habuit,
quod cum Gallis gestum est:
bellum, si perditam hostium
audaciam spectes, pugnas in
illo pugnatas, numerum di-
micantium et occiforum, nul-
li eorum secundum, quae ha-
ctenus a scriptoribus sunt
commemorata: sin ipsa ince-
pta, et stolidam rerum singu-
larum administrationem, pror-
sus aspernabile: quoniam
Galli, non dicam in pleris-
que, sed prorsus in omnibus
actionibus suis ira atque im-
petu non consilio, reguntur.
Nos igitur, gnari non multo
post fuisse eos ex Circumpada-
dana planitie vniuersa expul-
sos, paucis locis exceptis,
quae ipsis subiacent Alpibus;
duximus faciendum, vt quo-
modo primum in Italiam ve-
nerint, quas postea res ibi
gesserint, ac tandem quomo-
do illo tractu penitus excide-
rint, silentio non praetermit-
teremus. Officium enim scri-
ptorum esse putamus, vt hu-
iusmodi lusus fortunae me-
morabiles ad posteros memo-
riae tradant: ne ventura ae-
tas si de similibus casibus ni-
hil plane cognouerit, subitas
atque temerarias Barbarorum

σὸν ἐν νῶ λαβόντες, ὡς ὀλιγο-
 χερόνιον ἐστὶ, καὶ λίαν ἐυφάρκτου,
 τοῖς τὸ σῦλον αὐτῶν ἵπποις, καὶ
 πάσης ἐβλήθησαν τὰς σφε-
 τέρους ἐλπίδας πρότερον, ἢ πα-
 ραχωρήσκει τινὸς τῶν ἀναγκάσι.
 Καὶ γὰρ τὰς τῆν Περσῶν ἑξοδῶν
 ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Γαλατῶν
 ἐπὶ Δελφῶς εἰς μνήμην καὶ πα-
 ράδοξον ἡμῶν ἀγαγόντας, ἢ μι-
 κρὰ, μεγάλα δ' εἰς αὐτῶν οὐκ ἐ-
 βλήθησαν πρὸς τὰς ὑπὲρ τῆς κοι-
 νῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἀ-
 γῶνας. ὅτε γὰρ χρησίων, ἔθ'
 ὄπλων, ἢ τ' ἀνδρῶν πλήθος κα-
 τὰ τλαχίς ἢν τις ἀποτακῆ τῆς
 τελευταίας ἐλπίδος, τῶν διαγω-
 νήσασθαι περὶ τῆς σφετέρως χῶ-
 ρας καὶ πατρίδος, λαμβάνων
 πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ παράδοξον
 τῶν τότε γενομένων, καὶ μνημο-
 νεύων, ὅσας μυριάδας, καὶ τίνας
 τόλμους καὶ κηλίους παρὰ τλαχίς,
 ἢ τῶν σὺν νῶ καὶ μετὰ λογισμῶν
 κινδυνεύοντων ἀρεσῆς καὶ δύνα-
 μος καθέσθαι. ὁ δὲ ἀπὸ Γαλατῶν
 φόβος ἢ μένον τὸ παλαιόν, ἀλ-
 λά καθ' ἡμᾶς ἤδη πλεονάσις
 ἐξέπληξε τὰς Ἑλλήνας. διὸ καὶ
 μάλλον ἔγωγε παρωρηθήην ἐπὶ
 τὸ κεΟαλουῶδη μὲν, ἀνέκαθεν
 δὲ ποιήσασθαι τὴν ὑπὲρ τῶν
 ἐξήγησιν.

36. Ἀσδράβας δ' ὁ τῶν Καρ-
 χηδονίων στρατηγός (ἀπὸ γὰρ
 τῶν παρεξέβημεν τῆς ἐξήγη-
 σεως) ἔτη χειρῶσας ὀκτῶ τὰ
 κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ἐτελεύτησε
 δολοφονηθεὶς ἐν τοῖς ἑαυτῶν κα-
 ταλύμασι νυκτὸς ὑπὸ τινος Κελ-
 τῆ τὸ γένος Ἰβίων ἕνεκα ἀδικη-

irruptiones expauescat: sed
 contra, breuiter doceantur
 omnes, facie ac modico tem-
 pore deleri genus illud homi-
 num posse ab iis qui fortiter
 restiterint; et omnia prius ex-
 periri in animum induxerint,
 quam necessaria vlla re ipsis
 cedant. Neque paruum iudi-
 cio meo, sed vel maximum
 momentum ad ea bella quae
 pro communi Graeciae liber-
 tate sunt gesta, illi attulerunt,
 qui Persarum expeditionem in
 Graeciam aut Delphorum in-
 uasionem a Gallis factam no-
 bis prodiderunt. Nam si quis
 rerum tunc gestarum miracu-
 la ob oculos sibi posuerit, re-
 cordatus etiam fuerit, quot
 hominum millia, quanta au-
 dacia viros, quantos appara-
 tus, valida illorum manus de-
 bellauerit, qui praelia cum iu-
 dicio et recta ratione ineunt:
 hunc nullae opes, nulla armo-
 rum aut virorum copia deter-
 reat, quominus pro patria re-
 gioneque sua extremum viri-
 um conatum periclitari velit.
 Porro metus Gallorum non so-
 lum maiorum temporibus, sed
 memoria etiam nostra Grae-
 cos saepius sollicitos anxios-
 que habuit. quo magis sum
 incitatus, vt res illorum sum-
 matim quidem, verum altius
 repetitas a principio expone-
 rem. Nunc eo referamus ora-
 tionem vnde est digressa.

36. Asdrubal igitur dux
 Carthaginensium post admi-
 nistratam annis octo Hispan-
 niam, noctu in hospitio suo
 periit, a Gallo quodam pri-
 μάτων,

μάτων, ἢ μικρὰν, ἀλλὰ μεγάλην ποιήσας ἐπίδοσιν τοῖς Καρχηδονίωι πράγμασι· ἔχ' ἔτιω διὰ τῶν πολεμίων ἔργων, ὡς διὰ τῆς πρὸς τὰς δυνάστας ὀμιλίας. τὴν δὲ στρατηγίαν οἱ Καρχηδόνιοι τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν Ἀννίβη περιέθεσαν, ὄντι νέω, διὰ τὴν ὑποφαινομένην ἐκ τῶν πράξεων ἀγχινοίαν αὐτῆ καὶ τόλμαν. οὗ παραλαβῶν τὴν ἀρχὴν, εὐθέως δῆλος ἦν ἐκ τῶν ἐπισημαμάτων πόλεμον ἐξοίστων Ῥωμαίοις. ὁ δὲ καὶ τέλος ἐποίησε, πάνυ βραχὺν ἐπιχὼν χρόνον. τὰ μὲν ἔν κατὰ Καρχηδονίαις καὶ Ῥωμαίοις ἀπὸ τέτων ἤδη τῶν καιρῶν ἐν ὑποψίαις ἦν πρὸς ἀλλήλους καὶ παρατριβαῖς. αἱ μὲν γὰρ ἐπεβίαλευον αἰνύνασθαι σπεύδοντες διὰ τὰς περι Σικελίαν ἐλατρώσεις· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διηπίσαν, θεωρῶντες αὐτῶν τὰς ἐπιβολὰς. ἐξ ὧν δῆλον ἦν τοῖς ὀρθῶς σκοπκμένοις, ὅτι μέλλασσι πολεμεῖν ἀλλήλοις ἢ μετὰ πολὺν χρόνον. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὰς, Ἀχαιοὶ καὶ Φίλιππος ὁ βασιλεὺς, ἅμα τοῖς ἄλλοις συμμαχοῖς συνίσαντα τὸν πρὸς Αἰτωλῶς πόλεμον τὸν προσαγορευθέντα συμμαχικόν. ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ τά τε περι Σικελίαν καὶ Λιβύην καὶ τὰς ἐξῆς πράξεις διεξιόντες κατὰ τὸ συνεχὲς τῆς προκατασκευῆς, ἤμομεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆ τε συμμαχικῆ, καὶ τῆ δευτέρῃ συστάντες μὲν Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πόλεμος, προσαγορευθέντος δὲ παρὰ τοῖς πλείοσις Ἀννιβιακῆ· κατὰ δὲ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν ἀπὸ τέτων τῶν

vatas iniurias vlcifcente, per dolum caesus. magnopere hic vir Carthaginienfium auxit imperium; non armis tamen adeo, vt comitate, qua regulos demerebatur. prouinciam Hispaniam Carthaginienfes Hannibali detulerunt, admodum iuueni: fed qui in omnibus quae institueret magni ingenii virtutisque fpecimen dabat. vix imperium fufceperat Hannibal, cum ex omnibus eius confiliis facile poterat intelligi, bellum contra Romanos fore gefurum. quod et breui intermiffio tempore, tandem fecit. Iam tum illa tempeftate Carthaginienfes et Romani inuicem fibi effe fufpecti, mutuique offenfionibus irritari incipiebant. nam illi ftudio vlcifcendi acceptas in Sicilia clades, confilia clandestina inibant; Romani quid illi pararent non ignari, parum eis fidere. vt exiftimatu facile effet, breui inter hos duos populos bellum erupturum. Hoc etiam eft illud tempus, quo Achaei et rex Philippus cum reliquis fociis, bellum contra Aetolos fufceperunt, quod Sociale eft nuncupatum. Quoniam autem ex pofitis rebus Siculis atque Africanis, et hifce connexis aliis, prout continua praeparationis noftrae feries poftulabat, ad initium deuenimus Socialis belli, et Punici fecundi inter Romanos Carthaginienfesque gefti; (multi Annibalicum vocant) a quibus temporibus

καιρῶν ἐπηγελάμεθα ποιή-
σαθαι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκυ-
τῶν συντάξεως πρῶτον γὰρ
εἶη. τοῦτον ἀφεμένως, ἐπὶ τὰς
κατὰ τὴν Ἑλλάδα μεταβί-
βειν πράξεις, ἵνα πανταχόθεν
ὁμοίαν ποιησάμενοι τὴν προ-
κατασκευὴν καὶ τὴν ἐφοδὸν
ἐπὶ τὰς αὐτὰς καιροὺς, ἕως
ἤδη τῆς Βίας καὶ τῆς ἀτο-
δεικτικῆς ἱστορίας ἀρχώμεθα.

37. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τινας πρά-
ξεις, κατὰ τὸν οἶον τοῦ ἡμεῶν,
εἶναι τὰς Ἑλληνικὰς ἢ Περσικὰς,
ὁμοίαν δὲ τὰς ἐν τοῖς γνωρίζουσι
μέγεθι τῆς οἰκουμένης ἀναγράψαι
ἐπιμελησόμεθα, διὰ τὸ πρὸς
τῆν τὸ μέρος τῆς ὑποθέσεως
ἴδιόν τι συμβεβληθῆαι τὰς κατὰ
ἡμᾶς καιροὺς, ὑπὲρ ὧν σαφέστε-
ρον ἐν ἑτέροις δηλώτομεν δεῖν
ἂν εἶη καὶ πρὸ τῆς κατασκευῆς
ἐπὶ βραχείᾳ τῶν ἐπιφανείων
καὶ γνωρίζουμένων ἐθνῶν καὶ τό-
πων ἐφέψασθαι τῆς οἰκουμένης.
Περὶ μὲν ἐν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν
καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον, ἀρ-
κύντως ἔχει ποιῆσθαι τὴν ἀναμνη-
σιν ἀπὸ τῶν νῦν ῥηθέντων και-
ρῶν, διὰ τὸ τὴν μὲν ὑπὲρ τῶν
προγεγονότων παρ' αὐτοῖς ἱστορίαν
ὑπὸ πλείονων ἐκδεσθῆαι καὶ γνά-
ριμον ὑπάρχειν ἅπασιν, ἐν δὲ
τοῖς κατὰ ἡμᾶς καιροῖς ἡδὲν αὐ-
τοῖς ἐξηλαττωμένον ἀπηντησῆαι,
μηδὲ παράλογον ὑπὸ τῆς τύχης,
ὥστε ποσδεῖσθαι τῆς τῶν προγε-
γονότων ὑπομνήσεως. περὶ δὲ
τῶν Ἀχαιοῦν ἔθνης, καὶ περὶ τῆς
τῶν Μικηδόνων οἰκίας, ἀριόστει
διὰ βραχείων ἀναδραμεῖν τοῖς χρό-

opus nostrum esse nos exor-
suros, statim in illis principio
sumus polliciti: commodum
iam est, ut prioribus omiſſis
sermonibus, ad res Graecorum
deciarandas nos conferamus:
ut postquam omni ex parte sibi
similem praeparationem no-
stram, reddiderimus, et ad
eadem tempora narrationem
perduxerimus; ita demum eam
historiam inchoemus, quae
proprie a nobis suscepta et cum
demonstratione caussarum est
futura coniuncta.

37. Iam vero quia non ali-
cuius populi gesta, ut fecere
alii haecenus, verbi gratia
Graecorum vel Persarum, com-
memoranda suscepimus: sed
notarum orbis partium simul
omnia: quando ad eam rem
propria quaedam subsidio no-
stra haec aetas attulit, de qui-
bus singillatim alibi dicemus:
operae pretium fuerit popu-
lorum locorumque hodie in
orbe cognitorum, nobilissimi-
mos quosque breuiter attin-
gere. Sed Asiaticorum quid-
em et Aegyptiorum mentio-
nem a iam dicto tempore ex-
ordiri satis erit: quando pri-
stini quidem illorum status
historiam multi ediderunt, et
tenent iam omnes: nostro
autem hoc seculo nihil apud
illos mutatum est, neque for-
tuna quicquam innouauit, cu-
ius gratia repeti altius de-
beat eorum memoria. contra
in Achaeorum gente et Ma-
cedonum regia domo, pau-
cis meminisse priorum tem-
porum oportebit: quoniam

νοις. ἐπειδὴ περὶ μὲν ταύτην ὀλοχερῆς ἐπανούρεσις, περὶ δὲ τῆς Ἀχαιῆς, καὶ θάπερ ἐπάνω προῦπον, παράδοξος ἀξίησις καὶ συμφρόνησις ἐν τοῖς κατ' ἡμᾶς καιροῖς γέγονε. πολλῶν γὰρ ἐπιβαλομένων ἐν τοῖς παρεληλυθόσι χρόνοις, ἐπὶ ταύτῃ συμφέρον ἀγαγεῖν Πελοποννησίαις, εἰδένος δὲ κατ' ἐμὴν ἀδυναθέντος, διὰ τὸ μὴ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας εὐσκεν, ἀλλὰ τῆς σφετέραις δυναστείας χάριν ἕκαστον ποιεῖσθαι τὴν σπῆδὴν, τοιαύτην καὶ τηλικαύτην ἐν τοῖς κατ' ἡμᾶς καιροῖς ἔχει προκοπὴν καὶ συντέλειαν τῆτο τὸ μέρος, ὥστε μὴ μόνου συμμαχικὴν καὶ Φιλικὴν κοινωνίαν γεγονέναι πραγμάτων περὶ αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ νόμοις χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς, καὶ εὐδομοῖς, καὶ μέτροις, καὶ νομίμασι, πρὸς δὲ τέτοις, ἄρχαις, βαλευταῖς, δικασταῖς τοῖς αὐτοῖς· καθόλου δὲ τέτω μόνῳ διαλλάττειν τῆ μὴ μίαις πόλεως διάθεσιν ἔχειν χεδὸν τὴν σύμπασαν Πελοπόννησον, τῷ μὴ τὸν αὐτὸν περίβολον ὑπάρχειν τοῖς κατοικῆσιν αὐτὴν, τὰλλα δ' εἶναι καὶ κοινῇ καὶ κατὰ πόλεις ἑκάστοις ταῦτα καὶ παραπλήσια.

38. Πρῶτον δὲ, πῶς ἐπεκράτησε, καὶ τίνι τρόπῳ τὸ τῶν ΑΧΑΙΩΝ ὄνομα κατὰ πάντων Πελοποννησίων, ἐκ ἄχρησον μαθεῖν. ἔτε γὰρ χώρας καὶ πόλεων πλήθει διαφέρουσιν οἱ πατριον ἐξ ἀρχῆς ἔχοντες τὴν προσηγορίαν ταύτην, ἔτε πλάτοις, ἔτε ταῖς τῶν ἀνδρῶν ἀρεταῖς. τό τε γὰρ τῶν Ἀρκάδιον ἔθνος,

haec quidem deleta funditus; Achaei vero mirifice per concordiam mutuam nostra memoria creuere. Nam quum multi ante haec tempora essent conati Peloponnesiis persuadere, vt communibus consiliis omnium saluti consulerent: neque tamen perficere quod instituerat quisquam potuisset: quod non studio defendendae communis libertatis; sed ad stabiliendam quisque suam dominationem id negotium susciperent: nostra hac aetate tale tantumque ea res incrementum cepit; vel potius adeo perfecta est; vt non solum ad amicitiam sociali foedere inter se iungendam coierint: sed etiam legibus, ponderibus, mensuris, pecunia denique eadem vtantur: ad haec, magistratibus, senatoribus, iudicibus iisdem: atque vno verbo, quominus vniuersa propemodum Peloponnesus pro vrbe vnica possit censerī, id vnum obstat, quod non eorundem moenium ambitu omnes eius incolae capiantur. cetera apud illos et in commune et per singulas vrbes similia sunt atque eadem.

38. Ipsum primo nomen ΑΧΑΙΩΡΥΜ quomodo et qua ratione de omnibus Peloponnesiis coeperit vsurpari, pretium operae fuerit scire. qui enim a maioribus suis eam appellationem acceperunt, neque vrbiū numero, neque opibus, neque eximia vlla virorum praestantia ceteris vllō modo excellunt. Nam Arcadum

ὁμοίως δὲ καὶ τὸ τῶν Λακωνίων, πλήθει μὲν ἀνδρῶν καὶ χώρῳ, εἰς παρὰ μικρὸν ὑπερέχει· καὶ μὴν ἄδὲ τῶν τῆς ἀνδραγαθίας πρωτείων, ἔδειν τῶν Ἑλλήνων οἳ τ' εἰσὶν ἐλάχιστοι παρὰ χωρῶν οἱ προσηρημένοι. πῶς ἔν καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν εὐδοκίαν ἔτοιμα, καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν Πελοποννησίων, ἅμα τὴν πολιτείαν τῶν Ἀχαιοῶν, καὶ τὴν προσηγορίαν μεταστρέψετε; ἔφηλον, ὡς τύχην μὲν λέγειν, ἡδαιῶς ἂν εἴη πρέπον· Φαῦλον γὰρ αἰτίαν δὲ μᾶλλον ζητεῖν. χωρὶς γὰρ ταύτης, ἢτε τῶν κατὰ λόγον, ἢτε τῶν παρὰ λόγον εἰσὶν δοκούντων ἄδὲν οἰδύ τε συντελεσθῆναι. εἰσὶν ἔν, ὡς ἐμὲ δόξα, τοιαύτη. τῆς ἰσηγορίας καὶ παρρησίας καὶ καθόλου δημοκρατίας ἀληθινῆς σύστημα καὶ προαίεσις εὐκρινεστέρην ἢ ἂν εὐροί τις τῆς παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπασχέσεως. αἰτητινὴ μὲν ἐθέλουσι αἰρετισίας εὖρε Πελοποννησίων· πολλὰς δὲ πειθοῖ καὶ λόγῳ προσηγάγετο· τινὰς δὲ βίαια μὲν σὺν κειρῶν, παρὰ χάριμα πάλιν εὐδοκίαν ἐποίησαν αὐτῇ τὰς ἀναγκαθύντας. εἰδὲν γὰρ ἄδὲν ὑπολειπούμενη πλεονέκτημα τοῖς ἐξ ἀρχῆς, ἵνα δὲ πάντα ποιῆσαι τοῖς αἰεὶ προσηγορευομένοις, ταχέως καθήκοντο, τῆς προκειμένης ἐπιβολῆς, δύο συνέρχονται χωρὶς τοῖς ἰσχυροτάτοις, ἰσότητι καὶ Φιλανθρω-

fane natio, et Lacedaemoniorum quoque, qua numero hominum, qua ditionis magnitudine Achaeos longo intervallo superant. sed ne fortitudinis quidem gloriam illi quos diximus, cuiquam ex omnibus Graecis concesserint. qui igitur factum est, quamue ob causam, ut et Achaei, et qui in illorum Reip. ac nominis societatem coaluere ceteri Peloponnesii, adeo secundam hodie famam obtineant? et quidem fortunam eius rei auctorem facere, nequaquam deceat: amentia namque id fuerit: quin potius causam scrutari debemus: sine qua, neque eorum quae rationem manifestam habent, neque eorum quae praeter rationem fieri videntur, evenire quicquam potest. Porro causa meo iudicio haec est. Non est inuenire vllam hominum societatem, in qua iuris aequabilitas, libertas, et ut breui absoluiam, popularis vere status magis vigent, aut instituta sinceriora, quam apud Achaeos. Haec Reip. forma a multis Peloponnesiis vltro est suscepta; multi rationibus et apta ad persuadendum oratione ut illa vterentur sunt adducti: ad quosdam cum per occasionem vis esset adhibita; facile statim impetratum, ut in eo propriis voluntatibus acquiescerent, quod initio coacti probauerant. Nam quia nullum iis referuabatur priuilegium, qui ab initio eam condiderant: sed ut quisque assumebatur, eodem penitus iure cum ceteris esse incipiebat; sane quam facile res haec publica, duobus illis

πία. διὸ ταύτην ἀρχηγὸν καὶ αἴτιον ἡγήτεον τῆ συμφορῆς ταύτης Πελοποννησίαις, τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς εὐδαιμονίαν καταπέσασθαι. τὸ μὲν ἔν τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς πολιτείας ἰδίωμα, τὸ νῦν εἰρημένον, καὶ τὸ πρότερον ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς. δῆλον δὲ τῆτο καὶ δι' ἐτέρων μὲν πλείονων, πρὸς τὸ παρὸν δὲ ἀρκέσει, πίστεως χάριν, ἔν ἧ καὶ δύο ληφθῆναι μαρτύριον.

39. Καθ' ἕς γὰρ καιρὸς ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν τόποις, κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα τότε προσυγορευομένην, * ἐνέπρησε τὰ συνέδρια τῶν Πυθαγορείων μετὰ ταῦτα δὲ γενομένε κινήματα ὀλοχερῆς περὶ τὰς πολιτείας, ὅπερ εἰκὸς, ὡς ἂν τῶν πρώτων ἀνδρῶν ἐξ ἐκάστης πόλεως ἔτω παραλόγως διαφθαρέντων συνέβη τὰς κατ' ἐκείνας τὰς τόπους Ἑλληνικάς πόλεις ἀναπληθῆναι Φόνε καὶ εἰσέσεως καὶ παντοδαπῆς ταραχῆς. ἐν οἷς καιροῖς ἀπὸ τῶν πλείων μερῶν τῆς Ἑλλάδος πρεσβεύοντων ἐπὶ τὰς διαλύσεις, Ἀχαιοῖς καὶ τῆ τέτων πίσει συνέχρησαν πρὸς τὴν τῶν παρόντων καιῶν ἐξαγωγὴν. ἔ μόνον δὲ κατὰ τέττες τὰς καιρὸς ἀπεδέξαντο τὴν αἴρεσιν τῶν Ἀχαιῶν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τινος χρόνου ὀλοχερῶς ὤρμησαν, ἐπὶ τὸ μιμηταὶ γενέσθαι τῆς πολιτείας αὐτῶν, παρακαλέσαντες γὰρ σΦᾶς, καὶ συμφορήσαντες Κροτωνιάται, Συβαρίται, Καυλωνιάται, πρῶτον μὲν ἀπέδειξαν ΔΙΟΣ ΟΜΟΡΙΟΥ κοινόν

vsa quae plurimum possunt, aequalitate iuris, et comitate, voti sui composita est facta. Haec ergo prima certaue existimari causa debet, eius concordiae, qua semel inita, ad has opes tantas Peloponnesii pervenere. Quod autem ea instituta et publicarum rerum administratio, qualem diximus, iam ante penes Achaeos fuerit; multis quidem etiam aliis liquet testimoniis: verum ex omnibus unum aut alterum attulisse, in praesentia suffecerit.

39. Quo tempore in illa parte Italiae quam Magnam Graeciam vocabant, Pythagoreorum collegia sunt incensa: motu rerum sicuti par est, mox coorto in ciuitatibus, quarum singulae principes suae Reipublicae adeo inopinato casu amiserant: contigit, ut quae sunt in illa ora Graecae originis vrbes, caede, seditione et tumultu omnifariam complerentur. tum igitur, cum plerique omnes Graeci legatos suos ad conciliandam pacem eo mitterent: vnus tamen populi Achaeorum fide ac consiliis ciuitates vsae sunt ad componenda quibus vrgebantur mala. neque vero ea dumtaxat tempestate Achaeorum instituta probare se ostenderunt: sed etiam aliquanto post communi omnes consensu formam Reipublicae illorum imitati decreuerunt: hortatique sese inuicem Crotoniatae, Sybaritae, Cauloniatae, vnanimes IOVI HORIO aedem ponunt, et

ἱερὸν καὶ τόπον, ἐν ᾧ τὰς τε
 συνόδους καὶ τὰ διαβόλια συνάτε-
 λην, δεύτερον τὰς ἐπίσημους καὶ
 νόμους ἐλαβόντες τὰς τῶν Ἀ-
 χαιῶν, ἐπεβάλεοντο χρῆσθαι καὶ
 διοικεῖν κατὰ τήνδε τὴν πολι-
 τείαν. ὑπὸ δὲ τῆς Διονυσίου τῆ
 Συρακυσίου δυναστείας, ἔτι δὲ τῆς
 τῶν περιοικούντων Βοιωτῶν ἐ-
 πικρατείας ἐμποδιζόμενοι, ἔχ-
 οντο ἐπισημῶς, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην αὐ-
 τῶν ἀπέστειλαν. μετὰ δὲ ταῦτα,
 Λακεδαιμονίαν μὲν παραδόξως
 πικρῶντων περὶ τὴν ἐν Λεύκ-
 τροις μάχην, Θεβαίων δ' ἀνελ-
 πίως ἀντιποικηταμένων τῆς Ἑλ-
 λήνων ἡγεμονίας, ἦν ἀκρισία
 περὶ πάντα μὲν τὰς Ἑλλήνας,
 μάλιστα δὲ περὶ τὰς προειρημέ-
 νους, ὡς αὖ τῶν μὲν μὴ συγχω-
 ρούντων ἡτῶσθαι, τῶν δὲ μὴ πι-
 σεύόντων ὅτι νενικήμασιν. ἔτι μὲν
 ἀλλὰ γε καὶ περὶ τῶν ἀμφιβη-
 τημένων ἐπέτρεψαν Θεβαῖοι καὶ
 Λακεδαιμόνιοι μόνοις τῶν Ἑλλή-
 νων Ἀχαιοῖς· ἔτι πρὸς τὴν δύνα-
 μιν ἀποβλέψαντες· ἡ δὲ γὰρ
 τότε γε ἐλαχίστη ἦν τῶν Ἑλλή-
 νων· εἰκὸς δὲ πλείον ἐἶναι τὴν πί-
 σιν καὶ τὴν ὅλην καλοκαγαθίαν.
 ὁμολογουμένως γὰρ δὴ τότε ταύ-
 τῃν περὶ αὐτῶν πάντες εἶχον
 τὴν δόξαν. τότε μὲν ἔν ψιλῶς
 αὐτὰ τὰ κατὰ τὴν προαίρεσιν
 ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς· ἀποτέλεσ-
 μα δὲ, ἢ πρᾶξις ἀξιόλογος πρὸς
 τὴν αὐξήσιν τῶν ἰδίων ἀνήκεστα
 πραγμάτων, ἔκ ἐγένετο, τῷ μὴ
 δύνασθαι Φύνας προσάτην ἀξίου
 τῆς προαίρεσεως, ἀεὶ δὲ τὸν
 ὑποδείξαντα ποτὲ μὲν ὑπὸ τῆς

locum in eo ad conuentus agen-
 dos et consilia communia ha-
 benda. deinde mores legesque
 Achaeorum addiscunt. illisque
 vti in administratione rei suae
 publicae instituunt. nam quod
 postea mutauerint, non volun-
 tate ipsorum factum; sed ne-
 cessitate sunt coacti: quum eius
 rei facultatem ipsis adimeret,
 partim Dionysii Syracusani do-
 minatus, partim circumiacen-
 tium Barbarorum praeualens
 potentia. Post haec cum inopi-
 natam apud Leuctra cladem La-
 cedaemonii accepissent, et The-
 bani, quod nemo vnquam spe-
 rauerat Graeci e principatum
 sibi vindicarent: tum apud om-
 nes in vniuersum Graecos,
 tum praecipue Lacedaemonios
 et Thebanos perturbatio ingens
 exstitit. namque hi negare se
 victos: illi non credere hos vi-
 cisse. huius vero contentionis
 arbitrium vtrique permiserunt
 solis ex omni Graecorum nu-
 mero Achaeis: non quidem po-
 tentiae ratione habita: nam il-
 lis certe temporibus minimum
 hi inter Graecos poterant: sed
 fidei potius, et probitatis, quam
 in omnibus rebus prae se fere-
 bant. cuncti enim per illa tem-
 pora, in hac opinione de Achaeis
 sine controuersia consentie-
 bant. Sed tum quidem volun-
 tas et consilia solum recta penes
 illos erant: effectum aliquem,
 aut memorabile vltimum facinus
 ad res suas amplificandas edere
 non poterant: dux nempe con-
 filiiis par illis deerat: nam si-
 mul aliquis maioris indolis spe-
 cimen dederat, continuo vel

Λακεδαιμονίων ἀρχῆς ἐπισκοπεῖ-
σθαι καὶ κωλύεσθαι, τότε δὲ μάλ-
λον ὑπὸ τῆς Μακεδόνων.

40. Ἐπεὶ δὲ ποτε σὺν καιρῷ
προσάτας ἀξιοχρεως εὔρε, τα-
χέως τὴν αὐτῆς δύναμιν ἐποίησε
Φανεράν· ἐπιτελευταμένη τὸ κάλ-
λισον ἔργον, τὴν Πελοποννησίων
ἐμόνοισαν. ἥς ἀρχηγὸν μὲν καὶ
καθηγεμόνα τῆς ὅλης ἐπιβολῆς
Ἄρατον νομισέον τὸν Σικυώνιον·
ἀγωνιστὴν δὲ καὶ τελευτικογόν τῆς
πράξεως, Φιλοτοίμενα τὸν Με-
γαλοπολίτην· βεβαιωτὴν δὲ τῆ
μόνιμον αὐτὴν ἐπὶ τοσόν γενέ-
σθαι Λυκόρταν, καὶ τὰς ταύτῃ
τάτῳ προελομένους ἀνδρας. τίνα
δ' ἦν ἐκάστοις τὰ πραχθέντα,
καὶ πῶς, καὶ κατὰ πόλις και-
ρὸς. πειρατόμεθα δηλῶν αἰεὶ
κατὰ τὸ πρέπον τῇ γραφῇ ποιέ-
μενοι τὴν ἐπιστάσιαν. τῶν μὲν
τοίγε Ἄρατῳ διακημένον, καὶ
νῦν, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπι-
κεΦαλαίμενοι μνησθόμεθα,
διὰ τὸ καὶ λίαν ἀληθινὰς καὶ σα-
Φεῖς ἐκείνου περὶ τῶν ἰδίων συν-
τεταχέναι πράξεων ὑπομνημα-
τιστικῶς· τῶν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀκρι-
βεστέρα καὶ μετὰ διαστολῆς ποιη-
σόμεθα τὴν ἐξήγησιν. ὑπολαυ-
βῶν δὲ, ῥάψην ἐμοίτ' ἂν γενέ-
σθαι τὴν διήγησιν, καὶ τοῖς ἐν-
τυγχάνουσιν εὐπαρακολάθητον
τὴν μάθησιν, εἰ ποιησόμεθα
τὴν ἐπίστασιν ἀπὸ τέτων τῶν και-
ρῶν, ἐν οἷς κατὰ πόλιν διαλυθέν-
τος τῆ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνης ὑπὸ
τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλέων,
ἀρχὴ πάλιν ἐγένετο καὶ σύννευ-
σις τῶν πόλεων πρὸς ἀλλήλας.

Lacedaemoniorum principa-
tus, vel Macedones, (et qui-
dem hi potissimum) luminibus
eius obstruebant, et conatus
impediebant.

40. Postea vero quam tan-
dem aliquando pares consiliis
suis ea Resp. duces fuit nacta:
breui tempore quid in ipsa vi-
rium ac roboris esset palam
fecit; facinore edito longe pul-
cherrimo: concordiam dico
Peloponnesiorum. Enimuero
dux quidem et auctor tam
praeclari incepti Sicyonius A-
ratus fuit: promouit autem il-
lud ac tandem consummauit
Megalopolitanus Philopoemen.
confirmauit vero et vt etiam in
posterum aliquamdiu saltem res
duraret, Lycortas effecit, qui-
que eius sectam secuti sunt alii.
quid autem singuli praestite-
rint, quoue modo aut tempore,
in progressu scriptionis de-
clarabimus, ac suis locis ob-
feruabimus. Arati tamen facta,
et nunc, et deinceps summa-
tim dicemus: quia exstant ab
ipso ediri singulari tum fide
tum sermonis perspicuitate
commentarii, quae ad alios
pertinebunt, exquisitiore dili-
gentia, iudicio etiam adhibito,
persequemur. Existimo autem
et faciliorem mihi narrationem
futuram, et lectoribus ad in-
telligenda recte omnia expe-
ditiorẽ viam; si ab eo tem-
pore scriptionem ordiamur,
quo post diuisam oppidatim
gentem Achaeorum a Mace-
doniae regibus, coepere ci-
uitatum voluntates ad mut-
tuam societatem inclinare.

ἀφ' ἧς ἀξιοῦμενον κατὰ τὸ συν-
εχὲς ἔθνος, εἰς ταύτην ἤλθε τὴν
συντέλειαν, ἐν ἧ κατ' ἑκάστου ἦν,
ὑπὲρ ἧς κατὰ μέρους ἀρτίως εἶπεν.

41. Ὀλυμπιάς μὲν ἦν εἰκοστὴ
καὶ τετάρτη πρὸς ταῖς ἑκατὸν,
ὅτε Πατρέϊς ἤρξαντο συμφροσίνῃ
καὶ Δυμαῖοι· καίροί δέ, κατ' ἑκά-
στον Πτολεμαῖος ὁ Λάγος καὶ Λυσίμα-
χος, ἐτι δὲ Σέλευκος, καὶ Πτο-
λεμαῖος ὁ Κερκυνὸς, μετ' ἡλ-
ξαν τὸν βίον. πάντες γὰρ ἦτοι
περὶ τὴν προσισημένην Ὀλυμπιά-
δα τὸ ζῆν ἐξέλιπον. τῆς μὲν ἀ-
νώτερον τάτων χρόνος, τοιαύτη
τις ἦν ἢ περὶ τὸ προσισημένον
ἔθνος διάθεσις. ἀπὸ γὰρ Τιτα-
μῆ βασιλευθέντες, ὃς ἦν Ὀ-
ρέστη μὲν υἱὸς, κατὰ δὲ τὴν τῶν
Ἡρακλειδῶν κἀθούλου ἐλπεσῶν
τῆς Σπάρτης, κατέχευε τὰς περὶ
Ἀχαίων τόπας· ἀπὸ τῆς κα-
τὰ τὸ συνεχὲς καὶ κατὰ τὸ γέ-
νος· ἕως Ὀλύμπου βασιλευθέντες·
μετὰ ταῦτα δυσχερῆσαντες τοῖς
τῆ προσισημένῃ πικρίῃ, ἐπὶ τῶν
μὴ νομίμως ἀλλὰ δεσποτικῶς αὐ-
τῶν ἄρχων, μετέστησαν εἰς δη-
μοκρατίαν τὴν πολιτείαν. λοι-
πὸν ἦδη τῆς ἐξῆς χρόνος μέχρι
τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου δυ-
ναστείας, ἄλλοτε μὲν ἄλλως ἐχώ-
ρει τὰ πράγματα αὐτοῖς κατὰ τὰς
περιστάσεις· τό γε μὴν κοινὸν πο-
λίτευμα, κατὰ περ εἰρήκαμεν,
ἐν δημοκρατίᾳ συνεχῆν ἐπι-
ρῶντο. τῆτο δ' ἦν ἐν δάδεκα
πόλεων· ὃς ἐτι καὶ νῦν συμβαί-
νει διαμένειν πλὴν Ὀλλύου, καὶ
Ἐλίης τῆς πρὸ τῶν Λουκτρι-
κῶν ὑπὲρ τῆς Θαλάττης κατακτι-

ex quo gens Achaeorum conti-
nuis incrementis auēta, in eam
molem tandem peruenit, quam
hodie cernimus, et de qua mo-
do particulatim dicebamus.

41. Olympias agebatur cen-
tesima vigesima quarta, cum
Patrenses et Dymaei concor-
diae huius fundamenta iecerunt:
quo tempore Ptolemaeus
Lagi filius, Lyfimachus, item-
que Seleucus, et Ptolemaeus
cognomine Ceraunus, vitam
cum morte commutarunt. om-
nes enim isti circa eandem
Olympiadem in viuis esse de-
sierunt. Ad superiora vero
tempora quod atinet, gentis
Achaeorum status fuit huius-
modi. Tisamenus Orestis fi-
lius, post reditum Heraclida-
rum Sparta eiectus, Achaiae
loca obtinuit, primusque rex
eius populi fuit: duravit insti-
tutum ab eo regnum, continua
stirpis eiusdem serie propaga-
tum ad Gygem usque, cuius
postea filios auersati, quoniam
non pro legitimo rege, sed pro
hero inter illos se gerebat, prio-
rem Reip. suae formam, in po-
pularem statum conuerterunt,
neque desierunt infecutis dein-
ceps temporibus, ad domina-
tum usque Alexandri et Philip-
pi, licet alias aliter, pro tem-
porum necessitatibus, res illo-
rum se haberent: at formam
tamen Reip. in populari statu,
sicut diximus pro viribus reti-
nere. ea democratia e XII. vr-
bibus constabat, quae nunc
quoque supersunt, praeter Ole-
num et Heicen, quata paulo
ante cladem Leuētricam mare

θείσης. αἴτια δ' εἰσὶ, Πάτρα, Δύμη, Φάραι, Τριταία, Λεόντιον, Αἰγίρα, Πελλήνη, Αἰγίον, Βέρα, Κερκυρία, Ὀλιένος καὶ Ἐλίκη. κατὰ δὲ τὰς ὑτέρας μὲν τῶν κατ' Ἀλέξανδρον κειρῶν, προτέρας δὲ τῆς ἄρτι ῥηθείσης Ὀλυμπιάδος, εἰς τοιαύτην διαφοράν καὶ καχεξίαν ἐνέπεσον, καὶ μάστιγα διὰ τῶν ἐν Μακεδονίας βασιλέων, ἐν ἧ' συνέβη πύλας τὰς πόλεις χωριθεύσας ἀπ' αὐτῶν ἐναντίας τὸ συμφέρον ἄγειν ἀλλήλαις. ἐξ ἧ' συνέπετε, τὰς μὲν ἐμφορέας αὐτῶν γενέσθαι διὰ τὴν Δημητρίαν καὶ Κασσάνδρον, καὶ μετὰ ταῦτα δι' Ἀντιγόνα τῆς Γοματᾶ, τὰς δὲ καὶ τυραννεύσθαι· πλείους γὰρ ἢ μόνον ἕτος ἐμφορεῦσθαι δοκεῖ τοῖς Ἕλλησι. περὶ δὲ τὴν εἰκοστὴν καὶ τετάρτην Ὀλυμπιάδα πρὸς ταῖς ἐκατὸν, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, αὐθις ἤρξαντο μετανοήσαντες συμφρονεῖν. ταῦτα δ' ἦν κατὰ τὴν Πύρρον διάβασιν εἰς Ἰταλίαν. καὶ πρῶτοι μὲν συνέστησαν, Δυμαιοὶ, Πατρεῖς, Τριταεῖς, Φαραεῖς· διόπερ ἐδὲ σήλην ὑπάρχειν συμβαίνει τῶν πόλεων τῶν περὶ συμπολιτείας· μετὰ δὲ ταῦτα μάλιστα πῶς ἔπει πέμπτην τὴν Φεραῖαν ἐμβαλόντες Αἰγίαις, μετέχον τῆς συμπολιτείας· ἐξῆς δὲ τούτοις, Βέραιοι τὸν τύραννον ἀποκτείναντες· ἅμα δὲ τούτοις Καρυναῖς ἀποκατέστησαν. συνιδῶν γὰρ Ἰσέας ὁ τῆς Καρυναίας τότε τυραννεύων, ἐπεπέμψεν κινῶν μὲν ἐξ Αἰγίης τὴν Φεραῖαν, ἀπολωλότα δὲ τὸν ἐν τῇ Βέρα

hausit: sunt autem hae: Patrae, Dyma, Pharae, Tritaea, Leontium, Aegira, Pellene, Aegium, Bura, Ceranium, Olenus, Helice. Medio tempore inter Alexandri mortem et modo dictam Olympiadem, tanta inter eos incessit discordia atque vefania, idque regum Macedoniae opera potissimum: ut dissipata urbium concordia, contrariis consiliis sibi vna quaeque privatim consuleret. ex quo factum, ut aliis ipsorum urbibus Demetrius et Cassander, ac postea Gonatas Antigonus praesidia imposuerint: aliae etiam a tyrannis occuparentur. quorum numerus per Antigonum mirum in modum tempestate illa auxit inter Graecos. at circa Olympiadem cxxiv. quo tempore in Italiam Pyrrhus traiecit; ducti poenitentia, sicuti iam diximus, ad concordiam redire coeperunt. Primi omnium concordiam iniere Dymaei, Patrenses, Tritaeenses, Pharaeenses: quamobrem ne columna quidem vlla extat testis consensus harum urbium in eandem Reipubl. formam, in quam sunt adscripti quinto ferme post anno Aegienenses qui praesidium oppido eiecerant. secuti dein Buri, occiso tyranno: simul et Carynenses, pristino fratu recepto. Iseas namque, tempestate illa Caryneae tyrannus, qui praetidium Aegio cerneret eiectum, occisum vero Burae tyrannum Marci et

μόναρχον διὰ Μάργε καὶ τῶν Ἀχαιῶν, εαυτὸν δὲ πανταρχό-
θεν ὄρων ὅσον ἂν ἦδη πολεμηθη-
σόμενον ἀποθέμενος τὴν ἀρ-
χὴν, καὶ λαθῶν τὰ πικρὰ παρὰ
τῶν Ἀχαιῶν ὑπὲρ τῆς ἀστυ-
λείας, προσέθηκε τὴν πόλιν πρὸς
τὸ τῶν Ἀχαιῶν σύστημα.

42. Τίνος ἂν χάριν ἐπὶ τῆς
χρόνης τήτης ἀνέροισιν; Ἰα
πρῶτον μὲν γένεταί σουφαιδῆς,
πῶς καὶ κατὰ πείρας καιρῶς, καὶ
τῆς παῶτοι τῶν ἐξ ἀρχῆς Ἀχαι-
ῶν αὐθις ἐποιήσαντο τὴν ἐπὶ 30-
λίῃ τῆς νῦν τυσάτωσ· δεύτερον
δ' Ἰα καὶ τὰ τῆς προαιρέσεως, μὴ
μόνον διὰ τῆς ἡμετέρας ἀποτά-
σεως, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πρά-
γματων πίσεως τυγχάνη· διότι
μὴ τις αἰὶ τῶν Ἀχαιῶν αἰρεσίς
ὑπῆρχε, καθ' ἣν προτείνοντες
μὲν τὴν παρ' αὐτοῖς ἰσθγορίαν καὶ
παρβήσιαν, πολεμῶντες δὲ καὶ
καταγωνιζόμενοι συνεχῶς, τῆς ἢ
δι' αὐτῶν ἢ διὰ τῶν βασιλέων τὰς
σφειτέρας πατρίδας καταδύκνι-
νας, τάτω τῶ τρόπῳ καὶ ταύτῃ
τῇ προθέσει, τῆτο τῆργον ἐπετέ-
λεσαν, τὰ μὲν δι' αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ
διὰ τῶν συμμάχων. καὶ γὰρ τὰ
δι' ἐκείνων συνεργήμα, α γεγονότα
πρὸς τῆτο τὸ μέρος ἐν τοῖς ἐξῆς
χρόνοις, ἐπὶ τὴν τῶν Ἀχαιῶν
προαίρεσιν ἀνοισέον. πολλοὶ γὰρ
κοινωνήσαντες πραγμάτων πλει-
σων τε καὶ καλλίστων Ῥωμαίοις, εἰς
ποτε τὸ παράπαν ἐπεδύμησαν
ἐπὶ τῶν καγερωμάτων εἰδένος ἰδία
λυσιτελεῖς· ἀλλ' ἀντὶ πάσης τῆς
εαυτῶν Φιλοτιμίας, ἣν πρὸς ἰστο-
τε τοῖς συμμάχοις, ἀντικατηλῶ ατ-

Achaeorum opera: se quo-
que sentiret iamiam undique
bello petendum: posito do-
minatu, fideque ab Achaeis
accepta, fraudi eam rem sibi
non fore; ad conuentum
Achaeorum urbem adiecit.

42. Quorum vero anti-
quiorum illorum temporum
res heic attingi? primum qui-
dem ut palam fieret, quomodo,
quando, qui primi ex il-
lis veteribus Achaeis praesentis
status fundamenta iecere.
deinde ut quod dicebamus de
instituti eius gentis, non ex
assertione nostra, verum ex
ipsis rebus fidem inueniret.
vnam videlicet illis semper
fuisse Reipublicae suae admi-
nistrandae rationem: per quam
ad aequalitatem ac liber-
tatem, quae inter ipsos viget,
homines inuitant: eos autem
qui vel propriis opibus, vel
regum auxilio freti suas ci-
uitates sibi seruire cogunt,
continue bello petunt detru-
duntque: hac inquam ratione
et proposito, opus tantum,
partim per se, partim per so-
cios ad exitum perduxerunt.
nam et quae sociis adiuantibus
in hoc genere sunt postea ef-
fecta, ad Achaeorum institu-
tum referri debent. quiquam
in plurimis et quidem pulcher-
rimis facinoribus Romanos im-
peratores multos adiunverint:
nunquam tamen per occasio-
nem rei bene gestae vllum sibi
proprium commodum cupiue-
runt: sed semper pro nauata
egregie sociis opera, mercedis

τοντο τὴν ἐκείνων ἐλευθερίαν, καὶ τὴν κοινὴν διόνοιαν Πελοποννησίων. σαφέτερον δ' ὑπὲρ τούτων ἔσσι διαλαμβάνειν ἐξ αὐτῶν τῶν περὶ τὰς πράξεις ἐνεργημάτων.

43. Ἐξοσι μὲν ἔν ἔτη τὰ πρῶτα καὶ πάντε συναπολιτεύσαντο μεθ' ἑαυτῶν αἰ προειρημένων πόλει, γραμματέα κοινὸν ἐπιπερίοδα προχειρίζομενα, καὶ δύο στρατηγός. μετὰ δὲ ταῦτα τέλιν ἔδοξεν αὐτοῖς ἕνα καθιστάνειν, καὶ τῶν πικεύειν ὑπὲρ τῶν ὄλων, καὶ πρῶτος ἔτυχε τῆς τιμῆς ταύτης Μάρκος ὁ Καρυνεύς. τετάρτῳ δ' ὑπερόν ἔτει τὸ προειρημένον στρατηγόντος, Ἄρατος ὁ Σικυώνιος, ἔτη μὲν ἔχων εἰκοσι, τυραννεύειν δὲ ἐλευθερώσας τὴν πατρίδα, διὰ τῆς ἀρετῆς τῆς ἑαυτῆ καὶ τόλμης, προτένειμε πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν πολιτείαν, ἀρχήθειν ἐυθύς ἐρασίη γενόμενος τῆς προαιρέσεως αὐτῶν. ὀγδόῳ δὲ πάλιν ἔτη στρατηγός αἰρεθεῖς τὸ δεύτερον, καὶ πραξικοπήσας τὸν Ἀκροκόρινθον Ἀντιγόνου κυριεύοντος, καὶ γενόμενος ἐγκρατής· μεγάλη μὲν ἀπέλυσε φόβον τὰς τὴν Πελοπόννησον κατοικῆντας, ἐλευθερώσας δὲ Κορινθίους, προσηγάγετο πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν πολιτείαν. ἐπὶ δὲ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς καὶ τὴν τῶν Μεγαρέων πόλιν διαπραξάμενος προσένειμε τοῖς Ἀχαιοῖς. ταῦτ' ἐγένετο τῶν προτέρων ἔτει τῆς Καρχηδονίων ἡτῆς, ἐν ᾗ καθ' ἅλα Σικελίας ἐκχωρητάντες πρῶτον, ὑπέμειναν τότε φόβος ἐνεγκῆν Ῥωμαίοις. μεγάλην δὲ

loco singulorum libertatem et concordiam omnium Peloponnesiorum concordiam reportabant. Verum de his ex actionibus ipsis rerum melius liquerebit.

43. Quinque igitur et viginti primos annos dictae urbes Rempubicam eandem coluerunt, scribam communem et praetores duos in orbem eligentes. Postea placuit unum designare, cui rerum summam permitterent. eoque honore primus est usus Marcus Carynensis. Quartum annum in praetura agebat Marcus, cum Aratus Sicyonius, viginti annos natus, ereptam iugo tyranni patriam virtute sua et fortitudine, Achaeorum Reip. attribuit. adeo iam inde a principio aetatis mores atque instituta illorum adamauerat. octauo deinde anno post iterum praetor creatus, nonnullos e praefidio quod in Acrocorintho Antigonus habebat, sollicitationibus pellicit ad loci prodicionem: quo mox occupato, ingenti quidem Peloponnesios metu liberauit Aratus; Corinthios vero post libertatem pristinam eis redditam ad Remp. Achaeorum adiunxit. In eadem praetura etiam Megarensium urbem Achaecis contribuit, astu in potestatem redactam. factum hoc anno prius quam Carthaginenses illa afficerentur clade, per quam vniuersa excedere Sicilia, et tributum Romanis pendere tum primum sunt coacti. Quum autem

προκοπήν ποιήσας τῆς ἐπιβολῆς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, λοιπὸν ἤδη διατέλει προσατῶν μὲν τῆ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνης, πάσας δὲ τὰς ἐπιβολὰς καὶ πράξεις πρὸς ἐν τέλος ἀναφέρων. τῆτο δ' ἦν, τὸ Μαιεδόνας μὲν ἐκβαλεῖν ἐκ Πελοποννήσου, τὰς δὲ μοναρχίας καταλύσασθαι, βεβιωτῶν δ' ἐπάσει τὴν κοινὴν καὶ πάτριον εὐθυδρίαν. μέχρι μὲν ἔν ἦν Ἀντιγόνοιο ὁ Γονατῆς, πρὸς τὴν ἐκείνου πολυτραχυμοσύνην, καὶ πρὸς τὴν τῶν Αἰτωλῶν πλεονεξίαν ἀντιπαρταττόμενος διατέλει, πραγματικῶς ἕκαστα χειρίζων καὶ περ εἰς τῆτο προβάτων ἀνδοτέρων ἀδικίας καὶ τόλμης, ὥστε ποιήσασθαι συνθήκας πρὸς ἀλλήλους, ὑπὲρ δικαιοσύνης τῆ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνης.

44. Ἀντιγόνοιο δὲ μεταπαλάξαντος, καὶ συνθεμένῳ τῶν Ἀχαιῶν καὶ συμμαχίαν πρὸς Αἰτωλῶν, καὶ μεταχόντων ἐυγενῶς σφίσι τῆ πρὸς Δημοτρίου πόλεμος, τὰ μὲν τῆς ἀλλοτριότητος καὶ δυσμενείας ἡσάθη κατὰ τὸ παρὸν, ὑπεγένετο δὲ κοινωνητικὴ καὶ Φιλικὴ τις αὐτοῖς διάθεσις. Δημοτρίοιο δὲ βασιλευσάντος δέκα μόνου ἔτη, καὶ μεταπαλάξαντος τὸν βίον περὶ τὴν πρώτην διάβασιν εἰς τὴν Ἰλλυρίδα Ῥωμαίων, ἐγένετο τις ἔυροια πρηνιῶν πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιβολὴν τῶν Ἀχαιῶν. οἱ γὰρ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μοναρχοὶ δυσεμπισήσαντες ἐπὶ τῷ μετρηλαχένοιο μὲν τὸν Δημοτρίου, ἐς ἦν αὐτοῖς οἰοεὶ χορηγὸς καὶ με-

multum breui tempore in suscepto consilio Aratus promouisset, ita deinceps gentis Achaeorum principatum obtinebat, ut quaecumque institueret aut ageret, ad vnum hunc finem referret: quo nimirum posset Macedonas Peloponneso eiicere, tyrannides auoliri, communem ac patriam libertatem singulis firmare. Hoc igitur animo dum Antigonus Gonatas viueret, qua illius variis conatibus, qua Aetolorum cupiditati crescendi ex aliena iniuria, assidue sese Aratus opposebat: singuli sollertia omnia feliciter administrans: sicut eo iniquitas et audacia utrorumque sit progressa, ut foedus inter se inirent, ad societatem Achaeorum dissoluendam.

44. Post Antigoni vero obitum, quum sociam etiam foedere Aetolis se Achaei iunxissent, atque etiam in bello contra Demetrium strenuam iis operam nauassent: extinctis in praesens simu tatibus atque odiis; paulatim in eorundem Aetolorum animos societatis amor et amicabile affectio irrepserunt. Decem tantum annos regnauit Demetrius: eodem propemodum tempore fato subiectus, quo prima Romanorum in Illyricum traiectione contigit. tum vero Achaecis ad id perficiendum quod initio proposuerant, magnae rerum opportunitates se obtulerunt. quotquot enim tyranni in Peloponneso fuere, spe omni destituti, partim ob Demetrii mortem, qui suis illos opibus ac

θροῦτος, επικεῖσθαι δὲ τὸν Ἄρατον, οἰόμενον δεῖν σφᾶς ἀποτίθεσθαι τὰς τυραννίδας, καὶ τοῖς μὲν κειθεῖσι μεγάλας ἐνδοξίας καὶ τιμὰς προτείνοντά, τοῖς δὲ μὴ προσέχασιν ἔτι μείζους ἐπανατεινόμενον φόβος καὶ κινδύνους διὰ τῶν Ἀχαιῶν ὤρμησαν ἐπὶ τὸ κειθεῖντες ἀποθέσθαι μὲν τὰς τυραννίδας, ἐλευθερώσασιν δὲ τὰς ἐαυτῶν πατρίδας, μεταχθῆναι δὲ τῆς τῶν Ἀχαιῶν πολιτείας. Λυσιάδας μὲν ἦν ὁ Μεγαλοπολίτης, ἔτι ζῶντος Δημητρίου, κατὰ τὴν αὐτῆ προαίρεσιν, πάνυ πραγματικῶς καὶ φρονίμως προῖδόμενος τὸ μέλλον, ἀπετίθετο τὴν τυραννίδα, καὶ μετεχθῆναι τῆς ἐθνικῆς συμπολιτείας. Ἀισόμαχος δ' ὁ τῶν Ἀργείων τύραννος, καὶ Ξένων ὁ τῶν Ἐρμιονέων, καὶ Κλεώνυμος ὁ τῶν Φλιασίων, τότε ἀποθέμενοι τὰς μοναρχίας, ἐκοινώνησαν ταύτας τῶν Ἀχαιῶν δημοκρατίας.

45. Ὀλοχερεσέρας δὲ γενομένης αὐξήσεως διὰ ταῦτα καὶ προκοπῆς περὶ τὸ ἔθνος Αἰτωλοὶ διὰ τὴν ἑμψυτον ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν φθόνησαντες, τὸ δὲ πλεῖον ἐλπίσαντες καταδιέεσθαι τὰς πόλεις, καθάπερ καὶ πρότερον τὰς μὲν Ἀκαρνανῶν διενέμειναν πρὸς Ἀλέξανδρον, τὰς δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἐπεβάλλοντο πρὸς Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν. καὶ τότε παραπλησίως ἐλπίσιν ἐπαρθέντες ἀπετόλμησαν Ἀντιγόῳ τε τῷ κατ'

mercedem pensitando sustentabat: partim ob imminentem ipsorum ceruicibus Aratum, qui poni tyrannides volebat: et sponte sua deponentibus magna praemia atque honores pollicebatur: renuentibus, minas adhuc maiores intentabat, et grauiissima pericula denuntiabat. quae ab Achaeis illos manerent: consilium cepere tyrannide sponte exuta, patrias quisque suas liberandi, et Reip. Achaeorum participandi. Lyfiadas vero Megalopolitanus viuo adhuc Demetrio, propria voluntate ac consilio, sollerter plane ac prudenter praeuidens quod futurum erat, tyrannidi renunciauit, ac communis iuris vniuersae gentis particeps est factus. at tyrannus Argiuorum Aristomachus, Hermionensium Xenon, Phliasiuorum Cleonymus, abdicato vnus dominatu, quod diximus tempore, communione status popularis Achaeorum sunt donati.

45. Quum autem hoc rerum successu vehementer iam Achaeorum opes creuissent: Aetoli, stimulatī inuidia ob insitam illorum ingeniis improbitatem et ditescendi malis artibus cupiditatem: et, quod praecipuum erat, spe dissolventi coniunctas inuicem vrbes, sicut olim acciderat; quando Acarnanum oppida cum Alexandro diuiserant, et vt de Achaicis cum Antigono Gonata facere idem possent, consilia inierant. tunc quoque similem spem sibi offensam arripientes, scelerate ausi sunt et cum An-

ἐκείνης τῆς καιοῦς προεῶτι
Μακεδόνων, ἐπιτροπεύοντι δὲ
Φίλιπτα παῖδος ὄντος, καὶ
Κλεομένη τῷ βασιλεῖ Λακεδαι-
μονίων κοινωνεῖν καὶ συμπλέ-
κειν αὐτοῖσι μάχαι τὰς χεῖ-
ρας. οὐκ ἔστι γὰρ τὸν Ἀντίγο-
νον κυριεύοντα μὲν τῶν κατὰ
Μακεδονίαν ἀττάλως, ὁμολο-
γούμενον δὲ καὶ πρόδικλον ἐχθρὸν
ὄντα τῶν Ἀχαιῶν, διὰ τὴν κα-
τὰ τὸν Ἀκροκόρινθον πρᾶξιν·
ἐπέλαβον, εἰ τῆς Λακεδαιμονίης
προσλαβόντες ἔτι κοινὰς σφί-
σι τῆς ἐπιβολῆς, προεπιβίβ-
σκειν εἰς τὴν πρὸς τὸ ἔθνος
ἀττάλως βλάβης καταγωνί-
σασθαι τὰς Ἀχαιῶν, ἐν καιρῷ
συνεπιτιθέμενοι, καὶ παντα-
χόθεν περιήσαντες αὐτοῖς τὸν
πόλεμον. ὃ δὲ καὶ ταχέως ἂν
ἐκ τῆς κατὰ λόγον ἐπετέλεσαν,
εἰ μὴ τὸ κυριώτατον παρεῖδον
τῆς προθέσεως· ὃ συνέλογισά-
μενοι, διότι ταῖς ἐπιβολαῖς Ἀρα-
του ἔξασιν ἀνταγωνιστῆν, ἄνδρα
δυναμένον πάσης ἐυσοχεῖν περι-
στάσεως. τοιγαρὶν ὀρησάμενοι
ἐπὶ τὸ πολυτραγμεῖν, καὶ
χειρῶν ἄρχειν ἀδίκων, ἵχ οἶον
ἤνυσάν τι τῶν ἐπινοηθέντων·
ἀλλὰ τήναυτίον, καὶ τὸν Ἀρα-
του τότε προεῶτα, καὶ τὸ
ἔθνος ἐσωματοποίησαν· πρα-
γματικῶς ἀντιπεριτπάτατος
ἐκείνη, καὶ λυμνηαμένη τὰς
ἐπιβολὰς αὐτῶν. ὡς δὲ ἐχει-
ρίσθη τὰ ἔλλα, δῆλον ἔσται
διὰ τῶν λέγεσθαι μελλόντων.

tigono qui Macedoniae tunc
praerat, relictus Philippo ad-
huc puero tutor: et cum
Cleomene Lacedaemoniorum
rege, societatem facere, suas-
que cum utroque illorum co-
pias coniungere. qui enim vi-
derent, tota Macedonia tuto
Antigonum potiri: eundemque
propter interceptum Acroco-
rinthum certum ac professum
Achaeorum esse hostem, sic
apud se cogitabant: si Lace-
daemonios insuper ad societa-
tem eius, quod moliebantur,
posset pellicere, in odium
prius Achaeorum inductos:
haut sane difficile sibi fore, ut
opportuno tempore illos ag-
gredientes, et bellum vndi-
que conflantes, eos debellarent.
Et omnino simile veri est. ha-
biturum fuisse exitum Aetolo-
rum istud inceptum, nisi id o-
miffissent in eo suscipiendo,
quod praecipue erat animad-
vertendum: neque enim in
mentem illis venit, rem sibi
cum Arato futuram: viro, o-
mnibus dissi utatibus conue-
nienter mederi gnaro. itaque
res novare orsi, belloque ue-
fario Achaeos adorti, non so-
lum nihil effecerunt eorum
quae sperauerant: sed etiam
contra, tam Aratum, qui tum
erat praetor, quam gentem
ipsam Achaeorum potentiores
reddiderunt: sollerter Arato
consilia omnia illorum in con-
trarium vertente, atque cor-
rumpente. quomodo autem
quaeque sint gesta, ex iis quae
deinceps narrabantur, perspi-
cium fiet.

46. Θεωρῶν γὰρ τὰς Αἰτω-
 λὰς ὁ προειρημένος ἀνὴρ, τὴν
 πόλεμον τὸν πρὸς αὐτὰς αἰχθυνο-
 μένης ἀναλαβεῖν ἐκ τῆ Φανερῆ,
 διὰ τὸ καὶ λίαν εἶναι προσφά-
 τως τὰς ἐκ τῶν Ἀχαιῶν ἐυερ-
 γεσίας περὶ τὸν Δημοκρατικὸν
 πόλεμον εἰς αὐτὰς· συμβουλευ-
 μένης δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις,
 καὶ Φθονύτας τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπὶ
 τοῦτον, ὥστε Κλεομένης πεπρα-
 ξικοπηκότος αὐτὰς, καὶ παρη-
 μένης Τέγεαν, Μαντινείαν, Ὀρ-
 χομενὸν, τὰς Αἰτωλοῖς ἔ μόνον
 συμμαχίδας ὑπαρχήσας, ἀλλὰ
 καὶ συμπολιτευομένας τότε πό-
 λεις, ἔχουσαν ἀγανακτῆντας ἐπὶ
 τέτοις, ἀλλὰ καὶ βεβαιῶντας
 αὐτῶ τὴν παράληψιν. καὶ τὰς
 πρότερον κατὰ τῶν μηδὲν ἀδι-
 κέντων, πᾶσαν ἰκανὴν ποιημέ-
 νης πρόφασιν, εἰς τὸ πολεμεῖν
 διὰ τὴν πλεονεξίαν· καὶ τότε
 συνορῶν ἐκασίως παρασπονδα-
 μένης, καὶ τὰς μεγίστας ἀπολ-
 λύντας πόλεις ἐφέλουτι, ἐφ' ᾧ
 μόνον ἰδεῖν ἀξιοχρεῶν γενόμενον
 ἀνταγωνιστὴν Κλεομένην τοῖς Ἀ-
 χαιοῖς· ἐγνωδῆν, εἰς ταῦτα βλέ-
 πων ἕτος τε καὶ πάντες ὁμοίως
 οἱ προεσῶτες τῆ τῶν Ἀχαιῶν πο-
 λιτεύματος, πολέμῳ μὲν πρὸς
 μηδένα κατάρχειν, ἐνίστασθαι δὲ
 τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιβο-
 λῆς. τὸ μὲν ἔν πρώτῳ ἐπὶ
 τῶν ἦσαν τῶν διαλήψεων·
 θεωρῶντες δὲ κατὰ τὴς ἐξῆς
 χρόνος τὸν Κλεομένην θρασέως
 ἐπισκοδομῆντα μὲν τὸ καλέμε-
 νον Ἀθήναιον ἐν τῇ τῶν Μεγα-
 λοπολιτῶν χώρα, πρόδηλον δὲ

46. Considerans siquidem
 Aratus, Aetolos qui propter re-
 centissimam memoriam bene-
 ficii ab Achaeis bello Demetria-
 co accepti; palam illos armis
 laceffere, pudore quodam re-
 tenti, non audebant: consilia
 tamen cum Lacedaemoniis
 communicare: tanta flagran-
 tes in Achaeis inuidia: ut quum
 Cleomenes per dolum et oc-
 cultam proditionem esset ipfos
 adortus, atque ea ratione Te-
 geam, Mantineam, et Orcho-
 menum intercepisset; vrbes,
 non societate dumtaxat, sed et-
 iam communionem eiusdem Rei-
 publ. ipsis tum iunctas: ea in-
 iuria nihil moti, vltro etiam
 captarum vrbiū possessionem
 illi firmarent: et quibus antea
 prae cupiditate lucri vel leuif-
 sima occasio sufficere solebat
 ad bellum in eos mouendum,
 qui nulla vnquam re laeserant:
 hos nunc cernens scientes pru-
 dentes pati vt sibi violetur fi-
 des, et sponte sua maximas
 vrbes amittere, dummodo eo
 crescere Cleomenis opes senti-
 rent, vt posset Achaeis sese op-
 ponere: haec inquam omnia
 considerantes Aratus et ceteri
 Achaeorum proceres, nemi-
 nem bello sibi prouocandum ra-
 ti. Lacedaemoniorum autem co-
 natibus aduersandum statuunt.
 Ac principio quidem cogita-
 tiones illorum huiusmodi fue-
 re: postea vero quam in di-
 tione Megalopolitanorum ex-
 strui a Cleomene magna au-
 dacia Athenaeum, quod vo-
 cant, coeptum est: hostem
 se et quidem acrem aduer-

καὶ πικρὸν ἀναδεικνύοντα σφίσι πολέμιον ἐκυτόν· τότε δὲ ἀνακθροῦσαντας τὰς Ἀχαιοὺς, ἀμύνου μετα τῆς βολῆς ἀναλαμβάνουσιν Φανερῶς τὴν πρὸς τὰς Λακεδαιμονίους ἀπέχθαιον. ὁ μὲν δὲ Κλεομένης, προπαγορευθεὶς πόλεμος, ταύτην ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, καὶ κατὰ τὴν αἰσῆσιν.

47. Οἱ δ' Ἀχαιοὶ τὸ μὲν πρῶτον διὰ τῆς ἰσῆσιν δυνάμεως ἀρρασαν ἄντο· Ἰαλιεῖσι τοῖς Λακεδαιμονίοις· ἅμα μὲν ὑπολαμβάνουτες κάλλιστον εἶναι τὸ μὲν. ἑτέρων σφίσι ποιῆσθαι τὴν σατυρίαν, ἀλλ' αἰτῶς δὲ αὐτῶν σώσειν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν, ἅμα δὲ βαλλόμενος καὶ τὴν πρὸς Πτολεμαῖον τῆσιν Φίλιον, διὰ τὰς προσηγενημένας εὐεργεσίας, καὶ μὴ φαίνεσθαι πρὸς ἑτέρας ἐπείγοντες χεῖρας. ἤδη δ' ἐπὶ ποτὸν τῆ τελευτῆς προβαίνοντος, καὶ τῆ μὲν Κλεομένης τὸ τε πατριῶν πολέτευμα καταλύσαντος, καὶ τὴν ἐννομον βασιλείαν εἰς τυραννίδα μεταστήσαντος, χωριμένῃ δὲ καὶ τῶν πολέμων πρακτικῶς καὶ παραδόλως· προορώμενος Ἄρατος, καὶ τὸ μέλλον δειδιῶς, τῆσιν τε τῶν Αἰτωλῶν ἐτίμοικα καὶ τόλαια, ἐπιρνε πρὸ πολλῆς λυσιπέσθαι τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν. κατανοῶν δὲ τὸν Ἀντίγονον καὶ πρᾶξιν ἔχοντα καὶ σύνεσιν, καὶ πίστεως ἀντιποιούμενον τὰς δὲ βασιλείας σφῶν εἰδώς. Φύσει μὲν ἄδυνα νομίζοντας ἔτε ἔχθρὸν ἔτε Φίλιον, ταῖς δὲ τῆ συμφύροντος ψήφοις ἀσὶ μετρῶντας· τὰς ἔχθρας καὶ Φιλίας· ἐπεβάλετο λαλεῖν πρὸς

sum illos professo; tum demum Achaeorum concilio convocato sit decretum, Lacedaemonios pro hostibus palam esse habendos. Tunc temporis, et ab hoc principio illud bellum coepit, quod Cleomenicum est appellatum.

47. Huius initio ausi sunt Achaei contra Lacedaemonios propriis freti copiis attollere oculos: partim quod honestissimum ducerent ad salutem suam thendam alieno auxilio non indigere: sed ipsos per se cum urbem tum regionem posse defendere: partim etiam, quod beneficiorum memores quae Ptolemaeus in Achaeos olim contulerat, amicitiam cum illo conservare studebant: neque existimari volebant vllum alium respicere. Procedente vero bello, quum Cleomenes constitutam in patria Lacedaemone Republicae formam antiquasset, ac regnum legitimum in tyrannidem mutasset, nec minus interea solletter ac fortiter bellum gereret: pro singulari sua prudentia de futuro sollicitus Aratus, Aetolorum vafratatem et audaciam reformidans, faciendum sibi duxit, vt eorum consilia multo ante conturbaret. Quamobrem qui animadverteret Macedoniae regem Antigonum rebus agendis intentum, ad iungendas societates pronum, fidei praecipuam curam habentem: certo alioquin sciret, reges natura quidem neminem vel hostem vel amicum ducere: verum ex suis semper

τὸν εἰρημένον βασιλέα, καὶ συμ-
πλέκειν τὰς χεῖρας, ὑποδει-
νύων αὐτῷ τὸ συμβησόμενον ἐκ
τῶν προημίων. προδήλως μὲν
ἔν αὐτὸ πράττειν ἀσύμφορον
ἤγειτο διὰ πλείους αἰτίας. τὸν
τε γὰρ Κλεομένην καὶ τὰς Αἰ-
τωλῶς ἀνταγωνιστὰς παραλαμ-
βάνειν ἔμελλε πρὸς τὴν ἐπιβο-
λήν· τὰς τε πολλὰς τῶν Ἀχαιῶν
δικτρέφειν καταφύγων ἐπὶ τὰς
ἐχθρὰς, καὶ δοκῶν ὀλοχερῶς
ἀπεγνωμέναι τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλ-
πίδας· ὑπερ ἤμισι Φοίνεσθαι
πράττειν ἐβάλετο. διόπερ ἔχων
ταύτην πρόθεσιν, ἀδήλως αὐ-
τὰ διενεοῖτο χειρίζειν. ἐξ ἧ
πολλὰ πρὸς τὴν ἑαυτῆ γνώμην
ἠνγκάζετο καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν
πρὸς τὰς ἐκτός, εἰ ἂν ἤμελλε
τὴν ἐναυτίαν ἐμφασίᾳ ὑποδει-
νύων, ταύτην ἐπικρύψασθαι τὴν
οἰκονομίαν. ὦν χάριν ἔνι τῶν
τῶν ἐδ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασι
κατέταξεν.

48. Εἰδὼς δὲ τὰς Μεγαλοπο-
λίτας κακοπαθεύοντας μὲν τῷ
πολέμῳ, διὰ τὸ παρακειμένους
τῇ Λακεδαιμόνι προπολεμῆν τῶν
ἄλλων, ἢ τυγχάνοντας δὲ
τῆς κατὰ τὴν ἐπιβουλὴν ὑπὸ
τῶν Ἀχαιῶν, διὰ τὸ κηκείνους
δυσχρηστῶν ἐπιβομένων ὑπὸ
τῆς περιστάσεως, σαφῶς δὲ γι-
νώσκων, οἰκείως διακειμένους αὐ-
τὰς πρὸς τὴν Μακεδόνων οἰ-
κίαν, ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἀ-
μύντα Φίλιππον εὐεργεσιῶν
δειγμα ποιούμενος, διότι τα-
χέως ἂν ὑπὸ τῆ Κλεομένης
πιεζόμενοι καταφύγοιεν ἐπὶ τὸν

vtilitatibus amicitias et inimi-
citas aestimare: impetum ce-
pit cum eo Rege colloquendi,
et socia arma cum illo iungen-
di; admonendi denique illius,
quis futurus esset omnium quae
tum parabantur exitus. sed pa-
lam quidem id facere multis de
caussis non expedire iudicabat.
nam et Cleomenem cum Aetoli-
lis suo aduersaturos proposito
non ignorabat: et vulgi A-
chaeorum vehementer se ani-
mos deiecturum, qui ad subsi-
dium hostium confugeret, nul-
lamque spem amplius in ipsis
ponere videretur, quod omni-
um maxime fugiebat. quare
quod voluebat animo, sic tra-
ctandum censuit, vt nemo
animaduerneret. vnde accide-
bat, vt et facere et dicere mul-
ta in vulgus cogeretur, per quae
contrariam mentem prae se fe-
rens, molitionem hanc suam
occultaret. quare ne in com-
mentarios quidem suos horum
nonnulla retulit.

48. Porro Aratum non fugie-
bat, Megalopolitanos qui Lacedaemoni adiacerent, prae ceteris ad bellum expositos, inuitos et grauate illius incommoda perpeti: cum quidem ab Achaeis quantum res postulabat auxilii non subministraretur; nam et ipsi aduersis pressi, vix iam sibi ac ne vix quidem sufficiebant; notum etiam habebat propensum horum animum in regiam Macedonum domum, iam inde a temporibus Philippi Amyntae filii, qui de illis bene fuit meritis: his argumentis motus non dubitabat, quin si gra-

Ἀντίγονον, καὶ τὰς Μακεδόνας ἐλπίσαι· κινολογηθεὶς ἔν δὲ ἀπολλήτων πρὸς τῆς Ἑλληνιστολῆς Νικοφάνει καὶ Κερκιδῶ τοῖς Μεγαλοπολίταις, οἵτινες ἦσαν αὐτῶ πατριῶι ξένοι, καὶ πρὸς τὴν ἐπιβολὴν ἐυθεῖας βλάβης διὰ τῶν ὁρμῶν παρέστη τοῖς Μεγαλοπολίταις εἰς τὸ πρεσβεύειν πρὸς τὰς Ἀχαιοὺς, καὶ παρακαλεῖν πύπαιν τοῖς τὸν Ἀντίγονον ὑπὲρ βοήθειας· οἱ μὲν ἂν Μεγαλοπολίταις κατέστησαν αὐτῶς, τὰς περὶ τοῦ Νικοφάνου καὶ τοῦ Κερκιδῶ, πρεσβευτῶς πρὸς τὰς Ἀχαιοὺς, κακῶθεν ἐυθεῖας πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἂν αὐτοῖς συγκαταθήται τὸ ἔθνος· οἱ δ' Ἀχαιοὶ συναχόμενοι πρεσβεύειν τοῖς Μεγαλοπολίταις, σταλῆν' ἐ συμμίζαντες οἱ παρὶ τοῦ Νικοφάνου τῶ βασιλεῖ, διελέγοντο, περὶ μὲν τῆς ἐπιτῶν πατρίδος, αὐτὰ τὰναγκῶν, διὰ βιαχίων καὶ καβαλλικῶν, τὰ δὲ πολλὰ περὶ τῶν ὄλων, κατὰ τὰς ἐπιτολὰς τὰς Ἀράτε καὶ τὰς ὑποθέσεις.

49. Αὐτῶ δ' ἔτην, ὑποδεικνύουσα τὴν Αἰτωλῶν καὶ Κλεομένης κοινοπρασίαν, τί δύναται, καὶ ποῖ τείνει· καὶ δηλῶν ὅτι πρώτοις μὲν αὐτοῖς Ἀχαιοῖς ἐυλαβητέον, ἔξῃς δὲ καὶ μᾶλλον Ἀντίγονῳ. τῆτο μὲν γὰρ, ὡς Ἀχαιοὶ τὸν ἐξ αὐφοῖν πόλεμον ἐκ ἂν ὑπενέγκαιεν, ἐυθεῖασητον εἶναι πᾶσι· τῆτο δ' ὡς Αἰτωλοὶ καὶ Κλεομένης κρατήσαντες τῶν, ἐκ ἐυδοκήσων,

vius a Cleomene premerentur, Antigonom et Macedonicas opes respecturi essent. Erant duo Megalopolitani ciues Nicophanes et Cercidas, quibus cum Arato hospitium paternum intercedebat: ambo ad rem quam ille parabat, ingenio apti, cum his arcano colloquio habito, facie per eos efficit, vt Megalopolitani consilium ineant legatos mittendi ad Achaeorum conuentum; aeturos cum iis vt auxilium legatione missa ab Antigono petant, igitur decreto facto a Megalopolitanis iubentur illi ipsi Nicophanes et Cercidas ad Achaeos publico nomine proficisci: acque inde recta, si modo ita visum illis fuerit, ad Antigonom, concessere Achaei Megalopolitanis vt legatos mitterent. Nicophanes igitur vbi ad Regem venisset, sermonem cum eo habet: de patria sua breuiter et summatim, quae res postulabat: at de summa rerum plurimis illis sermo fuit, ex Arati mandatis atque monitis.

49. Ea autem erant: vt ob oculos regi ponerent, haec Aetolorum et Cleomenis societas quam vim haberet, et quo spectaret, ostenderent primum quidem Achaeis periculum imminere; proximum autem, et maius quidem, ipsi Antigono, nam quod Achaei bello ab amobus illis populis inferendo, pares non sint futuri: id vero facile posse intelligi: quod autem Aetoli et Cleomenes debellatis Achaeis cupidi-

εἰδὲ μὴ μείνωσιν ἐπὶ τῶν ὑποκει-
 μένων, ἔτι τῆτο τῆ πρόθεν
 ῥῆτον εἶναι τῶ νῦν ἔχοντι συ-
 δεῖν. τὴν τε γὰρ Αἰτωλῶν
 πλεονεξίαν ἔχ οὖν τοῖς Πελο-
 πουνητίων ὄροις εὐδοκῆσαι ποτ'
 ἂν περιληφθεῖσαν, ἀλλ' εἰδὲ
 τοῖς τῆς Ἑλλάδος, τὴν τε Κλεο-
 μένους Φιλοτιμίαν, καὶ τὴν ὄ-
 λην ἐπιβολὴν, κατὰ μὲν τὸ
 παρὸν, αὐτῆς ἐφείσθαι τῆς Πε-
 λοποννησίων ἀρχῆς. τυχόντα
 δὲ ταύτης τὸν προσιρημένον,
 κατὰ πόδας ἀνδέξεσθαι τῆς τῶν
 Ἑλλήνων ἡγεμονίας. ἧς ἔχ
 οἶδόν τε καθιέσθαι, μὴ ἔ πρόθεν
 καταλύσαντα τὴν Μακεδόνων
 ἀρχήν. σκοπεῖν ἔν αὐτὸν ἡξίαν
 προορώμενον τὸ μέλλον, πότε-
 ρον συμφέροι τοῖς σφετέροις
 πράγμασι μετ' Ἀχαιῶν καὶ
 Βοιωτῶν ἐν Πελοποννήτῳ πρὸς
 Κλεομένην πολεμεῖν ὑπὲρ τῆς
 τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας, ἢ
 προέμενον μέγιστον τὸ ἔθνος,
 διακινδυνεύειν ἐν Θεσσαλίᾳ πρὸς
 Αἰτωλῆς καὶ Βοιωτῆς, ἔτι δ'
 Ἀχαιῆς καὶ Λακεδαιμονίας, ὑπὲρ
 τῆς Μακεδόνων ἀρχῆς. εἰάν
 μὲν ἔν Αἰτωλοὶ τὴν ἐκ τῶν Ἀ-
 χαιῶν εἰς αὐτὰς γεγενημένην
 εὐνοίαν ἐν τοῖς κατὰ Δημήτριον
 καιροῖς ἐντρεπόμενοι, τὴν ἡσυ-
 χίαν ἀγειν ὑποκρίνωνται, καθά-
 περ καὶ νῦν, πολεμήσειν αὐτὰς
 ἔφασαν τὰς Ἀχαιῆς πρὸς τὸν
 Κλεομένην. καὶ μὲν ἢ τύχη
 συνεπιλαχούσωνται, μὴ δεῖσθαι
 χρείας τῶν βοηθησόντων· ἂν δ'
 ἀντιπίπῃ τὰ τῆς τύχης, Αἰτω-
 λοὶ δὲ συνεπιτίθωνται, προσέ-

tati suae finem non sint factu-
 ri, neque in eo statu mansu-
 ri: id quoque recte existiman-
 ti vel manifestius esse quam
 illud prius. nam auaritiaē
 quidem Aetolorum, nec Grae-
 ciae vniuersae fines fore fat-
 tis, nedum vt Peloponnesus
 illam expleat. Cleomenem
 vero, quae hominis est am-
 bitio et vitae totius proposi-
 tum; quantumuis in praesentia
 folius Peloponnesi domina-
 tum petat: postquam huius
 voti compos fuerit factus, e
 vestigio principatum Graeco-
 rum sibi vindicare conaturum:
 quem impetrare, nisi euerso
 prius Macedonum imperio,
 nemo queat. orare ergo le-
 gati, in futurum cogitationes
 suas extenderet; videretque
 vtrum magis e re sua fuerit,
 vel Achaeis, Boeotisque auxi-
 liantem, de principatu Grae-
 corum in Peloponneso aduer-
 sus Cleomenem bello contende-
 re: vel neglecta occasione
 gentis maximae sibi concilian-
 dae, in Thessalia cum Aetoli-
 sis, Boeotis, necnon Achaeis
 et Lacedaemoniis pro Macedo-
 niae imperio pugnantem periclitari.
 postremo dicere, si-
 quidem Aetoli pudore cohibi-
 ti ob beneficia ab Achaeis bello
 Demetriaco in se collata,
 velle se quiescere simulauerint,
 quod adhuc fecere: solos A-
 chaeos cum Cleomene bella-
 turos: quorum conatibus si
 fortuna fauerit, auxilio cuius-
 quam opus non fore; sin illa
 aduersam se praebuerit; et
 cum hoste Aetoli se coniunxe-

χρῆν αὐτὸν παρεκάλειν τοῖς πράγμασι, ἵνα μὴ τρώηται τὰς κειρῆς, ἔτι δὲ ἰουδαίους τῶν Ἰουδαίων Πελοποννησίους ἐπαρχέσθαι. περὶ δὲ πίσεως καὶ χάριτος ἀποδόσεως, βαθυμῆν αὐτὸν ἄουτο δαῖν τῆς γὰρ χάριτος ἐπιπέθει κένου, οἷόν τι ἐρήσειν τὸν Ἄρατον ἐυδοκίμως ἀφοπλίσει ὑπαχθῆντο πίσει. οὐσίως δ' Ἐσπεραν καὶ τὸν κειρὸν τῆς βοηθείας αὐτὸν ὑποδείξειν.

50. Ὁ μὲν ἔν Ἀντίγονος ἀκύντας ταῦτα, καὶ δοξᾶς ἀληθινῆς καὶ πραγματικῆς ὑποδεικνύων τὸν Ἄρατον, προσεῖχε τοῖς ἔξῃς πραγματοποιέοις ἐπιμελῶς. ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς Μεγαλοπολίταις ἐπαγγέλλόμενος βοηθήσειν, ἐὰν καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς τῶτο βουλευμένοις ἦ. τῶν δὲ περὶ τὸν Νικοφάνην καὶ Κερκιδᾶν ἐπαγγελόντων εἰς οἶον, καὶ τὰς τε παρὰ τῆ βασιλείας ἐπιστολὰς ἀποδόντων, καὶ τὴν λοιπὴν ἔνοον αὐτῆ καὶ προθυμίαν διαταφέντων μετακρινθέντες οἱ Μεγαλοπολίται, προθύμως ἔχον ἰέναι πρὸς τὴν συνόδον τῶν Ἀχαιῶν, καὶ προκαλεῖν ἐπιστάσαντα τὸν Ἀντίγονον, καὶ τὰ πράγματα κατὰ σπουδὴν ἐγχειρῆσαι αὐτῶ. ὁ δ' Ἄρατος διακρίνας κατ' ἴδμεν τῶν περὶ τὸν Νικοφάνην τῆν τε τῆ βασιλείας ἀφῆσιν, ἢ ἔχει πρὸς τε τὰς Ἀχαιῶν καὶ πρὸς αὐτὸν, περιχαρὴς ἦν, τῶ μὴ διακρίνας πεποιθῆσαι τὴν ἐπινοίαν, μηδ' ἐυνοῦσθαι κατὰ τὴν τῶν Αἰτωλῶν ἐλπίδα τὸν Ἀντίγονον εἰς τέλος ἀπῆλκωτριμένον

rint. petere ab illo, animum aduerteret ad ea quae agerentur, neque occasiones rerum sibi elabi sineret: sed Peloponnesiis, prius quam perirent ferret opem. de fide porro et remuneratione beneficii, securum esse illum debero: regi namque pollicebantur legati Aratum ipsum, cum rei exequendae tempus venisset, fidei pignora utrisque grata esse inventurum: simul indicaturum eundem, quando opportunum esset venire auxilio.

50. Haec cum intellexisset Antigonos, verum ac prudens Arati consilium iudicans, magna deinceps cura quid rerum ageretur attendebat. ad Megalopolitanos etiam scripsit, auxilia promittens, dummodo id volentibus Achaeis fieret. Nicophanes et Ceridas domum reuersi, post traditas regis litteras, beneuolentiam et propensam eius voluntatem declarant. Megalopolitani sublatis ad hunc nuntium animis, nihil habuere antiquius, quam ut ad conuentum Achaeorum profecti eos hortarentur, ut Antigonum arcesserent, et quantocyus rerum curam illi demandarent. Aratus vero laetitia gestire, vbi priuatim a Nicophane et collega eius didicisset, quo animo esset rex tum erga vniuersos Achaeos, tum erga se: quod non frustra eiusmodi consilium excogitasset: neque penitus a se alienatus, sicuti sperauerant Aetoli, Antigonus esset repertus. maxime

αὐτῆ.

ἑαυτῶν. πάνυ δὲ πρὸς λόγον ἤγει-
 το γίνεσθαι, καὶ τῆς Μεγαλοπο-
 λίτης προθύμης εἶναι, διὰ τῶν
 Ἀχαιῶν φέρειν ἐπὶ τὸν Ἀντίγο-
 νου τὰ πράγματα. μάλιστα μὲν
 γὰρ, ὡς ἐπάνω προείπον, ἔσπευ-
 δε μὴ προσδεθῆναι τῆς βοή-
 θείας· εἰ δ' ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τῶ-
 το δέοι καταφεύγειν, ἢ μόνον
 ἐβίβλετο δι' αὐτῶν γενέσθαι τὴν
 κλήσιν, ἔτι δὲ μάλλον ἐξ ἀπάν-
 των τῶν Ἀχαιῶν. ἠγωνία γὰρ,
 εἰ παραγενόμενος ὁ βασιλεὺς,
 καὶ κρατήτης τῶ πολέμῳ τῷ
 Κλεομένους καὶ τῶν Λακεδαιμο-
 νίων, ἀλλ' ἕτερόν τι βαλεύετοιο
 περὶ τῆς κοινῆς πολιτείας, μὴ
 ποδ' ὁμολογημένως τῶν συμβαι-
 νόντων αὐτὸς ἀναλάβῃ τὴν αἰ-
 τίαν· δόξαντος δικαίως τῶτο
 πράττειν, διὰ τὴν ἐξ αὐτῶ προ-
 γεγενημένην ἀδικίαν περὶ τὸν
 Ἀκροκόρινθον εἰς τὴν Μακεδό-
 νων οἰκίαν. διόπερ ἅμα τῶ
 παρελθόντας τῆς Μεγαλοπολί-
 τας εἰς τὸ κοινὸν βουλευτήριον,
 τά τε γράμματα τοῖς Ἀχαιοῖς
 ἐπίδεικνύουσι, καὶ διασαφεῖν τὴν
 ὅλην ἔννοιαν τῆ βασιλείας, πρὸς
 δὲ τῶτοις ἀξίῳ ἐπισπάσασθαι
 τὸν Ἀντίγονον τὴν ταχίστην,
 εἶναι δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἐπὶ τῆς
 αὐτῆς ὁρμῆς· προσελθὼν Ἀρα-
 τος, καὶ τὴν τε τῆ βασιλείας
 προθυμίαν ἀποδεξάμενος, καὶ
 τὴν τῶν πολλῶν διάληψιν ἐπαι-
 νέσας, παρενάλει δὲ διὰ πλείο-
 νων, μάλιστα μὲν πειρᾶσθαι δι'
 αὐτῶν σώζειν καὶ τὰς πόλεις
 καὶ τὴν χώραν· εἰδέν γὰρ εἶ-
 ναι τῶτα κάλλιον, εἰδὲ συμφερώ-

autem facere ad rem illi vide-
 batur, prompta haec voluntas
 Megalopolitanorum, rerum
 summam ex communi Achaeo-
 rum sententia ad Antigonom
 deferendi. Aratus enim, quod
 ante diximus, optabat ille
 quidem, summoque id agebat
 studio, ne cuiusquam auxilio
 opus foret: sin eo necessitatis
 essent venturi; non a se vno,
 verum ab vniuersis Achaeis
 regem volebat vocari. ma-
 gnopere enim verebatur, ne
 postquam rex aduenisset ac
 Cleomenem Lacedaemonios-
 que debellasset, si fecius de-
 inde aliquid consuleret aduer-
 sus communem ipsorum Rem-
 publicam: mali totius causa
 vni sibi adscriberetur: atque
 omnes ita iudicarent, iure id
 Antigonom facere, propter in-
 signem iniuriam, capto Acro-
 corintho, regibus Macedonum
 illatam. itaque cum Megalo-
 politani ad commune consi-
 lium accessissent, ostensa-
 que epistola quam acceperant,
 eximiam regis erga totum il-
 lum coetum benevolentiam
 declarassent; ad haec facien-
 dum dicerent, vt quamprimum
 Antigonus acciretur, id-
 que populum etiam Megalo-
 politanum percupere; prodit
 Aratus in medium, et regis
 prompta voluntate commen-
 data: multitudinis etiam lau-
 data sententia; multis hortari
 eos coepit, vt in hanc praeci-
 pue curam incumberent, quo
 si fieri posset, tum vrbes, tum
 agros per se defenderent: ni-
 hil enim aut honestius ed fu-

τερον. εἰ δ' ἄρα πρὸς τῆτο τὸ μέρος ἀντιβαίη τὰ τῆς τύχης, πρότερον ἔδη δεῖν ἐξελεγχέντας πάσας τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας, τότε καταφεύγειν ἐπὶ τὰς τῶν Φίλων βοηθείας.

51. Ἐπιστημαμένους δὲ τῆ πλήθους, ἔθετο μένειν ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων, καὶ δι' αὐτῶν ἐπιτελεῖν τὸν ἐνεσῶτα πόλεμον. ἐπεὶ δὲ Πτολεμαῖος μὲν, ἀπογνῆς τὸ ἔθνος, Κλεομένηι χορηγεῖν ἐπεβάλετο, βεβλόμενος αὐτὸν ἐταλασίφειν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον, διὰ τὸ πλείους ἐλπίδας ἔχειν ἐν τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἢ περ ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, τῆ δύναθαι διακατέχειν τὰς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλείων ἐπιβολὰς· οἱ δ' Ἀχαιοὶ τὸ μὲν πρῶτον ἤλαττώθησαν περὶ τὸ Λύκειον, συμπληκνύτες κατὰ πορείαν τῶ Κλεομένηι, τὸ δὲ δεύτερον ἠττήθησαν ἐκ παρατάξεως, ἐν τοῖς Λαοδικείοις καλεμένοις τῆς Μεγαλοπολίτιδος, ὅτε καὶ Λευσιάδας ἔπεισε, τὸ δὲ τρίτον ἐλοχρῶν· ἔτρισαν ἐν τῇ Δυμαίᾳ περὶ τὸ καλεμένον Ἐκατόμβαιον περὶ τὴν διαικινδυνεύοντες τὸν ἦδη τῶν πραγμάτων ἐκ ἔτι διδόνταν ἀσπροθῆν, ἡν ἄνεκα τὰ πρῶτα καταφεύγειν ὀμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον. ἐν δὲ καιρῶν πρεσβυτέρου τὸν οἶον ἐξαποστείλας Ἄρστος πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἐβεβηκίετο τὰ πρὸς τῆς βοηθείας, παύει δ' αὐτοῖς ἀπορίαν καὶ δυσχερίαν μεγίστην, τὸ μῆτε τοῖ βασιλέα δοκεῖν ἂν βοηθῆσαι

turum aut utilius. sin fortunam suis conatibus aduersam experiantur: tunc demum ad subsidia amicorum esse confugiendum, postquam omnia prius quae in ipsis essent, forent experti.

51. Approbata omnium consensu Arati sententia; placuit, nihil mouere: et vt praefens bellum per se Achaei soli gererent. Sed quum Ptolemaeus, desperans retinere se posse in amicitia sua gentem Achaeorum, Cleomeni necessaria suppeditare coepisset: (quia enim ad impedienda regum Macedoniae consilia maiorem in Lacedaemoniis quam in Achaeis spem ponebat; propterea aduersus Antigonum Cleomenem stimulans, sumptus etiam fugerebat:) quum etiam Achaei primo ad Lycaenum, conflictu cum Cleomene habito qui forte iter habentibus occurrerat, caesi essent: alteram deinde cladem in campis Laodicis Megalopoleos collatis signis cum hoste congressi, accepissent; quando etiam Leusiadas fuit occisus: tertio denique, in Dymaensi agro ad Hecatombaeum quod vocant, totis viribus inuito certamine, vniuersam pubem amisissent: tum enim uero dilationem rebus iam non ferentibus, praefens periculum Achaeos coegit, vt Antigoni auxilium communi omnes consensu implorarent. eo tempore Aratus filio ad Antigonum misso, quae prius de ferenda ope fuerant acta, firmavit. Sed magna hic difficultas atque impe-

χωρίς τῆ κοιμισαθαι τὸν Ἀκροκόρινθον, καὶ λαβεῖν ὄρηθῆριον πρὸς τὸν ἐνεσῶτα πόλεμον τῆν τῶν Κορινθίων πύλιν· μήτε τὰς Ἀχαιῶς ἐν τοῖσι Κορινθίαις ἀκούτας ἐν χειρίται Μακεδόσι· διὸ καὶ τὸ πρῶτον ὑτέρθεσιν ἔχε τὸ διαβέλιον, χάριν τῆς περὶ τῶν πίσεων ἐπισπέψεως.

52 Ὁ δὲ Κλεομένης καταπληξάμενος τοῖς προειρημέναις εὐτυχίματι, λοιπὸν ἀεὼς ἐπεπορευετο τὰς πόλεις, ἃς μὲν κείθων, αἷς δὲ τὸν φόβον ἀνατεινόμενος· προσλαβῶν δὲ τῶ τρόπῳ τέτῳ Καφύας, Π-ἄλιν, Φενεόν, Ἄργος, Φλίυντα, Κλεωνὰς, Ἐπίδαυρον, Ἐρμιόνα, Τροισζήνα, τελευταῖον Κόρινθον, αὐτὰς μὲν ποσειερατοπέδευτε τῆ τῶν Σικυωνίων πόλει· τὰς δ' Ἀχαιῶς ἀτέλευσε τῆ μεγίστη προβλήματος· τῶν γὰρ Κορινθίων τῶ μὲν Ἀράτῳ στρατηγῶντι καὶ τοῖς Ἀχαιῶς παραγγελάωντων ἐκ τῆς πόλεως ἀπαλλάτθεσθαι· πρὸς δὲ τὸν Κλεομένην διαπειπομένων καὶ καλόντων παρεδόθη τοῖς Ἀχαιοῖς ἀφορμὴ καὶ πρόσαις εὐλογος· ἧς ἐπιλαβόμενος Ἄρατος, καὶ προτείνας Ἀντιγόνῳ τὸν Ἀκροκόρινθον κατεχόντων Ἀχαιῶν, τότε τὸν τόπον τέτου δὲς, ἔλυσε μὲν τὸ γεγονός ἐγκλημα πρὸς τὴν οἰκίαν, ἱκανὴν δὲ πίσιν παρέχετο τῆς πρὸς τὰ μέλλοντα κοινωνίας, τὸ δὲ συνέχον, ὄρηθῆριον παρεσκεύασεν Ἀντιγόνῳ πρὸς τὸν κατὰ Λακεδαιμονίων πόλεμον.

dimentum se offerebat: quod neque rex suppetias venturus credebatur, nisi prius Acrocorintho recepto, et Corinthiorum vrbe tradita. vt ea belli arce ad res agendas vteretur: neque Achaei audebant inuitos Corinthios Macedonibus in potestatem tradere. quare dilata primo deliberatio illa fuit, vt de filii pignoribus diligentius cogitaretur.

52. Cleomenes interim magno sui terrore iniecto, re toties bene gesta, vt modo diximus, sine vlllo amplius periculo grassari, vrbes alias blanditiis, alias metu adiungere: quumque hoc modo Cap' yas, Pellentem, Pnenum, Argos, Phliuntem, Cleonas, Epidaurum, Hermionem, Troezenem, postremo Corinthum occupasset: ipse quidem ad Sicyoniorum vrbem, itacuius locum deligit: ceterum Achaeos dubitatione quae se illis offerebat maxima, absoluit. quum enim Corinthii Arato praetori ceterisque Achaeis denuntiasent, vt vrbe excederent: ad Cleomenem contra misissent, qui eum vocarent. data Achaeis occasio est quam iure merito praetexerent. hancprehendit Aratus, et quum antea de reddendo Acrocorintho quem adhuc tenebant Achaei, spem aliquam Antigono fecisset: eo tunc tradito, et veterem offensam erga domum regiam obliterauit: et futurae in posterum societatis fidem abunde fecit. quodque maximi momenti erat, ad bellandum contra Lacedaemonios,

ὁ δὲ Κλεομένης ἐπιγυῖας τὰς Ἀχαιοὺς συνιθεύμενος τὰ πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἀναξέζεις ἀπὸ τῆ Σικυῶνος, κατεστρατοπέδευσε περὶ τὸν Ἴθρον, διαλαβὼν ἰσχυρὰ καὶ τὰ Φρυγῶν μεταξὺ τότεν τῆ τῆ Ἀροσσεῖνθι καὶ τῶν Ὀσειῶν καλεμένων ὄρων πᾶσαν ἤ ἡ βεβραῖον; περικληθῶς ταῖς ἐλπίσι τὴν Πελοποννησίαν ἀσχυρῆ. Ἀντίγονος δὲ πάλιν αὐτὸν ἐν παρασκευῇ, καρδοκῶν τὸ μέθου κατὰ τὰς ὑποθήκας τὰς Ἀράται, τότε συλλεγόμενος εἰς τῶν προσηπτόντων, ἔσπον ἄτα παρὼν τὸν Κλεομένην μετὰ τῆς δουκείως εἰς Θεσσαλίαν ἔτ' αὖν, διακειψάμενος πρὸς τὸν Ἀρατὸν καὶ τὸς Ἀχαιοὺς, ὑπὲρ τῶν ὠμολογημένων, ἦεν ἔχων τὰς δυνάμεις διὰ τῆς Εὐβοίας ἐπὶ τὸν Ἴθρον. οἱ γὰρ Αἰτωλοὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τότε βολόμενοι καλύσασθαι τὸν Ἀντίγονον τῆς βοηθείας, ἀπέπειον αὐτῶ πορεύεσθαι μετὰ δυνάμειος ἐν τὸς Πυλῶν· οἱ δὲ μὴ, ὅτι καλύσασσι μετ' ἑπλων αὐτὰ τὴν εἰσοδον. ὁ μὲν ἔν Ἀντίγονος καὶ Κλεομένης ἀντεστρατοπέδευον ἀλλήλοισ· ὁ μὲν εἰσελθεῖν σπαδάζων εἰς Πελοπόννησον, ὁ δὲ Κλεομένης, καλύσασθαι τῆς εἰσοδῆ τὸν Ἀντίγονον.

53. Οἱ δ' Ἀχαιοὶ, καίπερ εἰ μετρίως ἠλατρωμένοι τοῖς ὄλοις, ὅμως ἔκ ἀφίσταντο τῆς προθέσεως, ἔδ' ἐγκατέλιπον τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας. ἀλλ' αἴμα τῶ τὸν Ἀριστοτέλην τὸν Ἀργεῖον ἐπυκασῆσαν τοῖς Κλεομενεσίαις, βοηθήσαντες καὶ παρεισπεσόντες μετὰ Τιμοξένου τῆ στρατηγῆ, κατέλαβον

arcem belli Antigono paravit. Cleomenes, qui totius Peloponnesi principatum non dubia iam spe sibi desponderat; praetione cognita quam Achaei et Antigonus inter se fecerant, castis a Sicyone motis, ad Isthmum ea locat: omneque spatium quod est inter Arocorinthum et Onios montes vallo ac fossa munit. Antigonus pridem ad bellum accinctus, occasione imminebat, ut fuerat ab Arato monitus. tunc igitur ex iis quae nuntiabantur colligens, breui cum exercitu adueniurum Cleomenem; missodum adhuc in Thessalia esset, ad Aratum et Achaeos, ut sibi promissa rebus confirmarent, per Euboeam ad Isthmum copias ducit. Aetoli enim multa prius alia experti, tunc quoque impedire cupientes Antigonom quominus Achaeis auxiliaretur, ne cum exercitu Pylas intraret denuntiauerant: sin minus, armis se illum transitu prohibiuros. Antigonus ubi ad Isthmum venit, castris Cleomenis sua e regione opponere: ille cupere in Peloponnesum intrare: hic prohibere ne intraret.

53. Achaei, licet afflictæ penitus res ipsorum erant, tamen a proposito non discedere, neque ullam spem praetermittere, sed simulac Aristoteles Argivus iis, qui Cleomenis sectam sequebantur, se opponere coepisset: auxilio profecti, et duce Timoxeno per fraudem etiam oppidum ingressi, Argiuorum urbem oc-

τῆν τῶν Ἀργείων πόλιν. ὁ δὲ καὶ νομισέον κίβωτάτου γενομένου τῆς τῶν πραγμάτων κατορθώσεως. τὸ γὰρ ἐπιλαβόμενον τῆς ὁρμῆς τῆ Κλεομένης, καὶ προητήσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐυνάμεων, τῆτο ἦν, ὡς ἐξ αὐτῶν Φανερὸν ἐγένετο τῶν πραγμάτων. καὶ γὰρ τόπως ἐυθυσέρας προκατέχων, καὶ χορηγίως δαψιλετέρας Ἀντιγόνα χρώμενος, καὶ τόλιμη καὶ Φιλοτιμίᾳ μείζονι παρωρηιμένος, ὁμοῦ ἅμα τῶ προπτεσεῖν αὐτῶ, διότι κατεληφθαί συμβαίνει τῆν τῶν Ἀργείων πόλιν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ἐνδὺς ἀνάστατος ἀπολιπῶν τὰ προδεηλωμένα προτερήματα, Φυγῆ παρατλησίαν ἐποιεῖτο τῆν ἀποχώρησιν δείσῃ. καὶ πανταχόθεν αὐτῶ περισώσιν οἱ πολέμιοι. παραπεσῶν δ' εἰς Ἀργος, καὶ κατὰ ποτὸν ἀντιποιησάμενος τῆς πόλεως μετὰ ταῦτα γενναίως μὲν τῶν Ἀχαιῶν, Φιλοτιμίως δὲ τῶν Ἀργείων ἐν μεταμελείᾳ αὐτὸν ἀμυνομένων, ἀποπεσῶν καὶ ταύτης τῆς ἐπιβολῆς, καὶ ποιησάμενος τῆν πορείαν διὰ Μαντινείας, ἕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην.

54. Ὁ δ' Ἀντίγονος ἀσφαλῶς εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσελθὼν, παρέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον. ἔδρα δὲ χρόνον μείνας, εἶχετο τῶν προκειμένων, καὶ προῆν εἰς Ἀργος. ἐπεινέσας δὲ τὰς Ἀργείους καὶ κατασχόμενος τὰ κατὰ τὴν πόλιν, αὐτῶ ἐν ποδὸς εἰνεί, ποιόμενος τῆν πορείαν ὡς ἐπ' Ἀκράδιαν. ἐμβαλὼν δὲ τὰς Φραγὰς ἐκ τῶν ἀποικοδομη-

cupant. qui successus praecipua censeret causa debet, cur res illorum in melius mutarint. nam et Cleomenis impetum is casus retardauit: et militum animos iam tum deiecit, sicut res ipsae ostenderunt. quum enim opportuniora loca redacta iam ante in potestatem suam teneret; comitatibus magis quam Antigonus abundaret; ad audendum et gloriam parandam maiore impetu ferretur; simul tamen nuntiatum illi est, Achaeos Argiuorum urbem cepisse, confestim itinere arrepto, omnia quae dixi commoda, quibus superior Antigono erat, reliquit, et fugienti similis ab hostibus recessit: veritus, ne ab hostibus undique circumueniretur. Argos deinde urbem dolo ingressus, conatus aliquamdiu eam sibi vindicare: mox fortiter ab Achaeis repulsus, ab Argiis vero etiam pertinaciter ex poenitentia prioris consilii, in hoc quoque conatu spe sua frustratus; ducto per Mantineam suorum agmine Spartam est reuersus.

54. Antigonus sine periculo Peloponnesum intrat, traditumque sibi Acrocorinthum accipit. nulla autem ibi mora facta, propositum vrgens, Argos se confert. ibi laudatis ciuibus, et rebus in vrbe compositis, e vestigio iterum castra mouet, versus Arcadium instituto itinere. quumque praesidia e castellis super extractis, tum in

θέντων χωρίον ὑπὸ Κλεομένης,
 κατὰ τε τὴν Αἰγίην καὶ Βελμι-
 νάτην γῆρα, καὶ προὐκὸς τὰ
 Φράγες Μεγαλοπολίται· καὶ πρὸς
 τὴν τῶν Ἀχαιῶν πόλιν εἰς Αἴ-
 γιον. ἀπολογισάμενος δὲ περὶ τῶν
 καὶ αὐτὸν, καὶ χρηματίτας πε-
 ρὶ τῶν μετόχων, ἔτι δὲ κατα-
 σταθεῖς ἡγεμῶν ἀπάντων τῶν
 συμμάχων· μετὰ ταῦτα γόρου
 μύθῳ χειμάζων διέτριβε περὶ
 Σικυῶνα καὶ Κόρινθον. τῆς δ'
 ἐκείνης ἕρας ἐκταμένης, ἀναλα-
 βὼν τὰς δυνάμεις, προῆγε· καὶ
 δυνάτας τριταῖος πρὸς τὴν τῶν
 Ταγεατῶν πόλιν, ἀπηνηκόταν ἢ
 τῶν Ἀχαιῶν, ἐνταῦθα τριβρα-
 τοτ-δύσας, ἤρξατο πολιορκεῖν
 αὐτήν. τῶν δὲ Μακεδόνων ἐνε-
 γῶς χρωμένων τῆτε λοιπῇ πο-
 λιουσίᾳ καὶ τοῖς ἐρύγμασι, τα-
 χέως ἀπελτίσαντες οἱ Ταγεά-
 ται τὴν σωτηρίαν, παρέδοσαν
 αὐτὰς. ὁ δ' Ἀντίγονος ἀσφα-
 λισάμενος τὰ κατὰ τὴν πό-
 λιν, εἶχετο κατὰ τὸ συνεχές
 τῶν ἐξῆς, καὶ προῆγε κατὰ
 σπαθὴν εἰς τὴν Λακωνικήν.
 ἐλθὼν δὲ τῷ Κλεομένει προ-
 καθημένῳ τῆς ἐαυτοῦ χώρας,
 κατεπείραξε καὶ συνέστατο τι-
 νὰς ἀκροβολισμῶς. προπτεσόν-
 τος δὲ διατῶν κατακτόπων αὐτῶ,
 τὰς ἐξ Ὀρχομενῆς στρατιῶας
 περὶ βοήθησκένας πρὸς τὸν
 Κλεομένην, παραυτίχῃ ποιησά-
 μενος ἀναζυγῆν, ἠπείγετο. καὶ
 τὸν αὖν Ὀρχομενὸν ἐξ ἐφόδου
 κατεπείραξε εἰς. μετὰ δὲ ταῦ-
 τα περιτρατοπεδέυσας τὴν τῶν
 Μαντινέων ἐπολιόρκει πόλιν.

Aegitico, tum in Belminati-
 co agro deiecit, eaque lo-
 ca Megalopolitanis tradidisset,
 ad conuentum Achaeorum
 Aegium venit. ubi expositis
 aduentus sui causis, senten-
 tia etiam sua de rebus futu-
 ris edita; praeterea dux om-
 nium sociorum renunciatus;
 temporis aliquantum (erat e-
 nim hiems.) statim Sicyone
 et Corinthi egit. sed ineunte
 statim vere, copias ex hiber-
 nis educit, ac pergit ire. ter-
 tiis castris citato agmine ad
 Tegeatarum oppidum venit:
 quo etiam Achaei tempore
 eodem venerunt, et se cum
 illo iunxerunt: rex circa
 Tegeam positris castris obfide-
 re eam coepit. et quum Ma-
 cedones artibus expugnanda-
 rum urbium omnibus strenue
 obsessos premerent, maxime
 autem cuniculis faciendis:
 despondere statim animum
 Tegeatae, et deditionem fe-
 cere. Antigonus vrbe prae-
 sidio firmata, ad alia porro
 pergit, et in Laconicam rap-
 tim copias ducit. Vt ad
 Cleomenem est ventum, qui
 pro finibus ditionis suae cum
 exercitu eum expectabat,
 tentare Antigonus quid ani-
 mi haberet, ac leues pu-
 gnas facere: dein a specu-
 latoribus monitus praefidia-
 rios Orchomeni milites auxi-
 liatum Cleomeni venisse, ca-
 stris confestim motis illuc con-
 tendit. et Orchomenum qui-
 dem primo impetu per vim ca-
 pit. deinde vero ad Mantineam
 positis castris, eam obsidet.

ταχύ δὲ καὶ ταύτην καταπληξά-
μένων τῶν Μακεδόνων ἐξ λαβόν-
των ὑποχείριον, ἀναξεύξας
προῆγε τὴν ἐφ' Ἡραίας καὶ Τελ-
φίσσης. παραλαβὼν δὲ καὶ ταύ-
τας τὰς πόλεις, ἐπέδουσι προ-
χωρησάντων αὐτῶ τῶν κατοικέν-
των, ἕτως ἤδη συνάπτοντο τῆ
χειμῶνος, παρῆν εἰς Αἴγιον πρὸς
τὴν τῶν Ἀχαιῶν σύνοδον. καὶ τὰς
μὲν Μακεδόνας ἐπ' οἴκῃ διαφῆκε
πάντας εἰς τὴν χειμασίαν· αὐτὸς
δὲ τοῖς Ἀχαιῶσι διελέγετο καὶ
συνδιενεῖτο περὶ τῶν ἐνεσάτων.

55. Κατὰ δὲ τὰς καιρὰς τέτας
συνθεωρῶν ὁ Κλεομένης, τὰς
μὲν δυνάμεις διαφειμένους, τὸν
δὲ Ἀντίγονου μετὰ τῶν μι-
σθοφόρων ἐν Αἴγιῳ διατρίβοντα,
καὶ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀφ' ἐσῶτα
τῆς Μεγαλοπόλεως, τὴν δὲ πό-
λιν ταύτην εἰδὼς δυσθύλακτον
ἔσταν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐρη-
μίαν, τότε δὲ καὶ ῥαθύμως τη-
ρημένην, διὰ τὴν Ἀντίγονου παρ-
σίαν, τὸ δὲ μέγιστον, ἀπολωλό-
τας τὰς πλείους τῶν ἐν ταῖς ἡ-
λικίαις ἔν τε τῇ περὶ τὸ Λύκαιον,
καὶ μετὰ ταῦτα τῇ περὶ Λαοδίκια
μάχῃ λαβὼν συνεργὰς τινὰς
τῶν ἐκ Μεσσηνίας Φυγάδων, οἱ
διατρίβοντες ἐτύγχανον ἐν τῇ
Μεγάλῃ πόλει, παρεσῆλθε διὰ
τέττων λάθρα νυκτὸς ἐντὸς τῶν
τειχῶν. τῆς δ' ἡμέρας ἐπειγομέ-
νης, παρ' ὀλίγον ἤλθε τῆ ἢ μό-
νον ἐκπεσεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις
κινδυνεῦσαι διὰ τὴν ἐνψυχίαν
τῶν Μεγαλοπολιτῶν. ὃ δὲ καὶ
τριῶ μῆσι πρότερον αὐτῶ συνέβη
παθεῖν παρεισπεσόντι, κατὰ τὸν

hac quoque metu Macedonum
perculsa et deditionem cito
faciente, mouet castra, ac
versus Heraeam et Telphus-
sam ducit. quumque etiam
harum urbium incolae sponte
sua se illi adiunxissent, hieme
iam appetente, Aegium ad
conuentum Achaeorum se
contulit. ac Macedonibus o-
mnibus ad hiberna domum
dimissis, ipse cum Achaeis
quotidiana colloquia habebat,
et cum illis quid opus factō
esset deliberabat.

55. Inter haec Cleomenes
copias ab Antigono dimissas
cogitans, ipsum Aegii cum
mercenariis cohortibus com-
morari, qui locus tridui iti-
nere abest Megalopoli: gna-
rus eam urbem propter va-
sttatem ac solitudinem ma-
gno et sollicito praesidio o-
pus habere; tum vero, quia
prope aderat Antigonus, ne-
gligentius custodiri: et quod
praecipuum erat, maximam
partem ciuium, qui per ae-
tatem arma tractare poterant,
in duobus praeciis, primo ad
Lycaeum, altero ad Laodicia
fuisse concisos: adiutus a Mes-
seniis nonnullis, qui ab solo
patrio extorres Megalopoli
degebant; noctu omnibus in-
sciiis, in urbem irrupit. mox
appetente die, singulari vir-
tute ciuium, nontantum pae-
ne eiectus fuit, verum et-
iam de sua et suorum salute
est periclitatus. sicut etiam
ante menses tres illi acciderat,
cum ea regione vrbs quam

Κωλαίων προσκαγορευόμενον τό-
 πον τῆς πόλεως. τότε δὲ τῷ
 πλήθει τῆς δυνάμεως καὶ τῷ
 προκαταλαμβάνεσθαι τὰς ἐυ-
 καιρῆς τόπας, καθίστατο τῆς
 ἐπιβολῆς. καὶ πέρασ ἐμβαλαῖν
 τὰς Μεγαλοπόλιν, κατέχε-
 τὴν πόλιν. γενόμενος δ' ἐγ-
 κρατῆς, ὅπως αὐτὴν πικρῶς
 διεφθέρει καὶ δυσμενῶς, ὥστε
 μὴδ' ἀλτίσται ἀπένα, εἰοτι ἐυ-
 ναίτ' ἂν συναικιθῆται πάλιν.
 τῆτο δὲ ποιῆσαι μοι δοκεῖ,
 διὰ τὸ κατὰ τὰς τῶν καιρῶν
 περιστάσεις, παρὰ τοῖς Μεγα-
 λοπόλιν καὶ Στυμφαλίαις,
 μὴδ' ποτε δυναθῆσαι μήτε αἰ-
 ρετιστῆν καὶ κεινωτῶν τῶν ἰδίων
 ἐλπίδων, μήτε προύοτην κατα-
 σκευάσασθαι. τὸ μὲν γὰρ Κλι-
 τωρίων Φιλελεύθερον καὶ γεν-
 ναῖον εἰς ἀνὴρ κατέχουσιν διὰ
 τὴν ἑαυτῶν κακίαν Θεάρκης· ὃν
 εἰκότως ἐξαρῶνται Κλιτώριοι,
 μὴ Φῖνων παρὰ σφίσι, γένος
 δὲ ὑποβολιμαῖον ἐξ Ὀρχομενῶν
 τῶν ἐπηλύδων τινὲς στρατιω-
 τῶν. Ἐτεῖ δὲ τῶν κατὰ τὰς
 αὐτὰς καιρῶν Ἀράτω γεγρα-
 φῶτων, παρ' ἐνίοις ἀποδοχῆς
 ἀξίηται Φύλαρχος, ἐν πολλοῖς
 ἀντιδοξῶν καὶ τάναντία γρά-
 φων αὐτῶ· χρήσιμον εἶη, μάλ-
 λον δ' ἀναγκαῖον ἡμῖν, Ἀράτω
 προρημένους κατακλεθεῖν πε-
 ρὶ τῶν Κλεομενικῶν, μὴ παρα-
 λιπεῖν ἀσκηπῶν τῆτο τὸ μέ-
 ρος· ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος ἐν τοῖς
 γράμμασιν ἰσοδυναμῶν ἀπολί-
 πωμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Colacum vocant, clam oppi-
 dum esset ingressus. sed iam
 partim ob numerum militum:
 partim quod omnia opportuna
 loca occupauerat, voti com-
 pos est factus. ac tandem ex-
 pulsus Megalopolitanis vrbis
 potitur: quam vbi semel in po-
 testatem habuit, ita crudeliter
 omni clade belli in eam est
 grassatus, vt eius frequentan-
 dae spes nulla videretur in
 posterum relicta. Existimo
 Cleomenem hac immanitate
 vsu, quod neque apud Cli-
 torios, neque apud Megalopo-
 litanos, neque item apud Stym-
 phalios vlllo vnquam tempore
 quantumuis difficili, concilia-
 re sibi quemquam potuerat,
 vt vel suae factionis esset, vel
 spes ipsius respiceret, vel pa-
 triam suam ei proderet. nam
 Clitoriorum quidem genero-
 sum animum et amorem liber-
 tatis vnus homo proprio scele-
 re maculauit Thearces: quem
 iure merito Clitorii natum a-
 pud se negant: sed inquilini
 militis cuiusdam ex Orchome-
 no suppositam fuisse sobolem.
 Quoniam autem non desunt, qui
 in historia horum temporum
 ab Arato descripta Phylarcho
 potiozem fidem habeant, de
 multis aliter sentienti, et con-
 traria illi scribenti: vtile, aut
 necesse potius fuerit; quum
 praesertim in exponendis Cleo-
 menis rebus gestis Aratum se-
 qui constituerimus; indiscussam
 hanc rem non sinere: ne silen-
 tio culpaque nostra parem ex
 scriptis auctoritatem mendaci-
 um cum veritate sibi vindicet.

56. Καθόλη μὲν ἔνδ' οὐ συγρα-
 Φεύς ἔτος, πολλὰ καὶ παρ' ὅλην τὴν
 πραγματείαν εἰπῆ καὶ ὡς ἔτυχεν
 εἶρηκε. πλὴν περὶ μὲν τῶν ἄλ-
 λων, ἴσως ἐκ ἀναγκῆσιν ἐπιτι-
 μῶν κατὰ τὸ παρὸν, ἔδ' ἐξακρι-
 βῆν' ὅσα δὲ συνεπιβᾶλλει τοῖς ὀφ-
 ῆμαν γραφόμενοις καιροῖς, ταῦ-
 τα δ' ἐστὶ τὰ περὶ τὸν Κλεομενικὸν
 πόλεμον, ὑπὲρ τῶν ἀναγκῆσιν
 εἰς ἡμῖν διευκρινεῖν. ἔσται δὲ πάν-
 τως ἀρκῶστα ταῦτα πρὸς τὸ καὶ
 τὴν ὅλην αὐτῆ προαίρεσιν καὶ δύ-
 ναμιν ἐν τῇ πραγματείᾳ κατακα-
 θεῖν. Βυλόμενος δὲ διασαφεῖν
 τὴν ἀμύθητα τὴν Ἀντιγόνη καὶ
 Μικεδόνων, αἷμα δὲ τῆσιν τὴν
 Ἀράτῃ καὶ τῶν Ἀχαιῶν, Φησί,
 τὰς Μαντινάς γενομένους ὑποχει-
 ρίς, μεγάλους περιπεσεῖν ἀτυχῆ-
 μασι, καὶ τὴν ἀρχαιοτάτην καὶ
 μεγίστην πόλιν τῶν κατὰ τὴν Ἀρ-
 ναδίαν τηλικαύτως παλαιῶν
 συμφορῶς, ὥστε πάντας εἰς ἐν-
 στασιν καὶ δάκρυα τὰς Ἑλλήνας
 ἀγαγεῖν. σπαράζων δ' εἰς ἔλεον
 ἐκκαλεῖσθαι τὰς ἀναγιγνώσκοντας,
 καὶ συμπάθεις ποιεῖν τοῖς λεγο-
 μένοις, εἰσάγει περιπλοκάς γυ-
 ναικῶν, καὶ κόνας διδρῆγμένας,
 καὶ μαστῶν ἐμβολάς· πρὸς δὲ τῆ-
 τοις δάκρυα καὶ θρήνησιν ἀνδρῶν
 καὶ γυναικῶν ἀναμιξῆ αἷμα τέκνοις
 καὶ γονεῦσι γηραιοῖς ἀπαγομένων.
 ποιεῖ δὲ τῆσιν παρ' ὅλην τὴν ἰσο-
 ρίαν, πειρώμενος ἐκάστοις αἰεὶ πρὸ
 ὀφθαλμῶν τιθεῖσθαι τὰ δεινά. τὸ
 μὲν ἔνδ' ἀγενές καὶ γυναικῶδες
 τὸ καρέσσεως αὐτῆ παρῆσθαι τὸ
 δὲ τῆσιν ἰσορίας οἰκείον αἷμα καὶ
 χρήσιμον ἐξεταξέσθαι. Δεῖ τρι-

56. Multa quidem hic au-
 ctor in vniuerso opere temere
 ac sine iudicio scripsit: sed de
 aliis non est hic aptus inqui-
 rendi locus, et hominis casti-
 gandi: quae vero in tempora
 incidunt, in quibus nunc ver-
 samur, et bellum Cleomeni-
 cum, ea iam nobis examinan-
 da. Atque id satis fuerit ad
 palam faciendum et quo ille
 animo ad scribendam histo-
 riam accesserit; et quid ab eo
 possit sperari. Quum igitur
 vellet Phylarchus Antigoni et
 Macedonum, necnon Arati et
 Achaeorum crudelitatem de-
 clarare; Mantinenses ait, post-
 quam in hostium potestatem
 venissent; maximas perpesos
 esse aerumnas: et urbem o-
 mnium Arcadicarum maxi-
 mam atque antiquissimam,
 tantis conflictatam esse cala-
 mitatibus, vt Graecos omnes
 ea res aduerteret, inque la-
 crimas adduceret. Cupiens
 autem lectorum misericordiam
 commouere, et narratione sua
 illos afficere; mulierum am-
 plexus commemorat, crines
 passos, mammam exertas: ad-
 haec lacrimas et eiulatus qua
 virorum et mulierum, qua libe-
 rorum et senum parentum, qui
 nullo discrimine simul abduce-
 bantur. Atque hoc familiare ipsi
 est, dum aduersa ob oculos co-
 natum ponere. Mittit dicere
 quam parum deceat generosi
 animi virum in iis immorari,
 quae mulierum potius sunt: id
 spectemus, quod historiae pro-
 prium et in quo eius utilitas
 est sita. Enimvero scri-

γαῶν ἐν ἐπιπλήθειν τὸν συ-
 γραφέα τερατευόμενον διὰ τῆς
 ἱστορίας τὰς ἐντυγχάνοντας, ἀδὲ
 τὰς ἐνδεχομένους λόγους ζητεῖν,
 καὶ τὰ παρεπόμενα τοῖς ὑπο-
 κειμένοις ἐξαρτῶμεθα, κατὰ
 περ οἱ τραγωδιογράφοι. τῶν δὲ
 πραχθέντων καὶ ῥηθέντων,
 κατ' ἀλήθειαν αὐτῶν μυθιο-
 νεύειν πάντα, ἢ πάνυ μέτρια
 τυγχάνωσιν ὄντα. τὸ γὰρ τέ-
 λος ἱστορίας καὶ τραγῳδίας, ἢ
 ταυτὸν, ἀλλὰ τὸ αὐτίον. ἐκεί-
 μιν γὰρ εἴ διὰ τῶν πιθανωτά-
 των λόγων ἐκπλήξαι καὶ ψυ-
 χαγωγῆσαι κατὰ τὸ παρὸν τὰς
 ἀκρόντας· ἐνθάδε δὲ διὰ τῶν
 ἀληθειῶν ἔργων καὶ λόγων εἰς
 πάντα τὸν χρόνον διδάξαι καὶ
 πείσαι τὰς φιλομαθῶντας. ἐπει-
 δήπερ ἐν ἐκείνοις μὲν ἡγεῖται τὸ
 πιθανόν, καὶ ἢ ψεῦδος, διὰ τὴν
 ἀπάτην τῶν θεωμένων· ἐν δὲ
 τήτοις τάληθες, διὰ τὴν ἀφέ-
 λειαν τῶν φιλομαθῶντων. χαρὶς
 τε τήτων, τὰς πλείους ἡμῖν ἐξη-
 γεῖται τῶν περιπετειῶν, ἢ ὑπο-
 τιθεῖς αὐτίκῃ καὶ τρόπον τοῖς γι-
 νομένης, ἢ χωρὶς ἔτ' ἐλεῖν ἐυ-
 λόγως, ἔτ' ὀργίζεσθαι καθηρό-
 τως δυνατὸν ἐπ' ἄδει τῶν συμ-
 βαινόντων. ἐπεὶ τίς ἀνθρώπων
 ἢ δεινὸν ἡγεῖται τύπῆσθαι τὰς
 ἐλευθέρους; ἀλλ' οὐαί, εἰ μὲν
 ἄρχων ἀδίκων χειρῶν πάτη τις
 τῆτο δικαίως κρίνεται πεπονθέναι.
 εἰ δ' ἐπίδορθώσῃ καὶ μαθήσῃ
 ταῦτο τῆτο γίνηται, προσέτι καὶ
 τιμῆς καὶ χάριτος οἱ τύπῶντες
 τὰς ἐλευθέρους ἀξιοῦνται. καὶ μὴν
 τό γε τὰς πολίτας ἀποκρίνοντο

ptoris historiarum officium est,
 non ut relatu mirabilium le-
 ctiores ipsa nouitate percclat:
 neque ut sermones confectetur,
 quos fuisse habitos sit
 verisimile; aut omnia quae
 res consequuntur commemoret,
 quod tragoediarum poe-
 tae faciunt. sed ut vere om-
 nia, et prout quaeque sunt
 gesta dictaue, quantumuis
 parua illa sint narret. non
 enim est idem, sed potius
 contrarius tragoediae et hi-
 storiae finis. in illa, oratio-
 ne quam maxime fieri potest
 probabili admiratio et prae-
 sents oblectatio auditorum
 quaeri debet: hic, factis di-
 ctisque veris in omne deinceps
 aeuum studiosi lectores
 docendi simul sunt ac ducendi.
 siquidem apud tragicos
 regnat probabilitas, etiam falsa,
 quia decipiuntur spectato-
 res: apud rerum scriptores
 veritas, ad studiosorum uti-
 litatem. Hoc amplius maxi-
 mos quosque casus sic narrat,
 ut causam non subiiciat, ne-
 que initia ac modum illorum:
 quae tamen si ignoraueris,
 neque misereri recte, neque
 irasci conuenienter vlla in re
 queas. quis est enim omni-
 um, qui caedi homines libe-
 ros non ferat indigne? et ta-
 men si iniuriae alicuius au-
 ctorem caedi contingat; iure
 caedi omnes pronuntiant: quod
 si corrigendi gratia et disci-
 plinae id fiat; tum enim uero
 etiam laude et gratiarum ac-
 ctione digni, qui liberos homi-
 nes caedunt, iudicantur. ad

μέγιστον ἀσέβημα τίθεται, καὶ
 μεγίστων ἄξιον προσίμων. καὶ
 τοί γε προφανῶς ὁ μὲν τὸν
 κλέπτην ἢ μοιχὸν ἀποκτείνας,
 ἀθῶός ἐστιν· ὁ δὲ τὸν προδότην
 ἢ τύραννον τιμωρῶν, καὶ προε-
 δρεῖας τυγχάνει παρὰ πάντων.
 ἕτως ἐν παντὶ τὸ τέλος κείται
 τῆς διαλήψεως ὑπὲρ τῶν περι-
 πετειῶν, ἢ ἐν τοῖς τελευμένοις,
 ἢ ἐν ταῖς αἰτίαις, καὶ προαι-
 ρέσεσι τῶν πραττόντων, καὶ ταῖς
 τέτων διαφοραῖς.

57. Μαντινεῖς τοίνυν τὸ μὲν
 πρῶτον ἐγκαταλιπόντες τὴν με-
 τὰ τῶν Ἀχαιῶν πολιτείαν ἐθε-
 λουσι, Αἰτωλοῖς ἐνεχείρισαν αὐ-
 τὰς καὶ τὴν πατρίδα, μετὰ δὲ
 ταῦτα Κλεομένει. γεγονότες δ'
 ἐπὶ τοιαύτης προαιρέσεως, καὶ
 μετέχοντες τῆς Λακεδαιμονίαν
 πολιτείας, ἔπει τετάρτῳ πρότε-
 ρον τῆς Ἀντιγόνης καρσσίας, ἐά-
 λωσαν κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Ἀ-
 χαιῶν, Ἀράτα πραξικοπήσαντος
 αὐτῶν τὴν πόλιν. ἐν ᾧ καιρῷ
 τοσούτων ἀπέχοντ' ἡ παθεῖντι δει-
 νὸν διὰ τὴν προειρημένην ἀμαρ-
 τίαν, ὡς καὶ περιβοητοῦ γενέσθαι
 συνέβη τὸ πραχθῆναι διὰ τὴν ὀξύ-
 τητά τῆς κατὰ τὴν προαιρέσιν
 ἀμφοτέρων μεταβολῆς. αἶμα γὰρ
 τῷ καταχεῖν τὴν πόλιν, Ἀράτος
 παραυτίκα μὲν τοῖς ὑφ' αὐτὸν
 ταπτομένοις παρήγγελλε, μηδένα
 μηδενὸς ἀπ' ἑαθαι τῶν ἄλλοτριῶν
 ἐξῆς δὲ τέτοις τὰς Μαντινεῖας
 συναθροίσας, παρεκάλεσε θαρ-
 ρεῖν καὶ μένειν ἐπὶ τῶν ἰδίων·
 ὑπάρξειν γὰρ αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν
 πολιτευομένοις μετὰ τῶν

eundem modum ciues occide-
 re, nefas maximum ac diris sup-
 pliciiis censetur dignissimum.
 et tamen palam est, si quis fu-
 rem aut adulterum occidat, ces-
 sare legum poenas. sin autem
 ad proditoris vel tyranni vin-
 dictam facta caedes fuerit; ho-
 nores ac praemia deferuntur.
 Adeo vbique finis iudicii non
 ab ipsis rebus quae factae sunt
 pendet: verum a caussis, et
 voluntatibus eorum qui fece-
 re, et ipsarum rerum disie-
 rentiis.

57. Mantinenfes igitur, prin-
 cipio sponte sua Reipublicae
 Achaeorum cuius pars erant
 renuntiantes, et se et patriam
 suam Aetolis tradidere: dein-
 de vero Cleomeni. Postquam
 haec illos voluntas cepisset,
 quum ciuitatis Lacedaemonio-
 rum essent, anno prius quam
 Antigonus adueniret quarto,
 corruptis ab Arato nonnullis
 in ipsorum vrbe, per vim ab
 Achaeis sunt capti. cum qui-
 dem tantum abfuit, vt delicti
 quod modo commemorau
 poenas dederint: vt contra,
 iactata sit omnium sermonibus
 res quae tunc accidit: adeo
 repentina fuit voluntatum po-
 puli vtriusque mutatio. nam
 Aratus occupata statim vrbe
 mandatum suis dedit, ne
 quis alienam rem vllam vel-
 let tangere. deinde Manti-
 nenses in vnum conuocatos bo-
 no esse animo iussit, et vt sua
 quisque domi curaret: vi-
 ventes enim in eadem cum
 Achaeis Reipubl. communio-
 ne, omni damno fore immu-

Ἀχαιῶν. τοῖς δὲ Μαντινεῦσιν ἀνυπονοήτε καὶ παραδόξα Φωνάσης τῆς ἐλπίδος, παραυτίκα πάντες ἐπὶ τῆ; ἐκκλίτας ἐγένεοντο γνώμης. καὶ τρὸς ἑ; μικρῶ; πρότερον μετέμονοι, πολλὰς μὲν τῶν ἀναγκαιῶν ἐπέβον ἀπολλυμένας, καὶ ὀλίγας δ' αὐτῶν βιαίοις πράγμασιν περιπεσόντας· τάς εἰς τὰς ἰδίας οἰκίας σὺνταγαγόμενοι, καὶ ποιησάμενοι σβῆσι καὶ τοῖς ἔκκοις ἀναγκαιῶς ἐαιεσίαις, ἄλλο ἀπέλιπον τῆς μετ' ἀλλήλων Φλοφροσύνης. καὶ τὰτ' οἰκίως ἐπαίον· ἔ γὰρ οὐδ' οἱ τινες ἀνδρῶπων ἐυγκαιμονιστοῖς ἐνέτυχον πολειοῖς· ἢ εἰ τινες ἀβλαβέστερον ἐπάλαισταν τοῖς μεγίτοις δοκῆσιν εἶμαι συαπῆώμασι Μαντινέων διὰ τὴν Ἀράτη καὶ τῶν Ἀχαιῶν εἰς αὐτὰ· Φίλανθρωπίαν.

58. Μετὰ δὲ ταῦτα προσοῦμενοι τὰς ἐν αὐτῷ; εἴσεις, καὶ τὰς ὑπ' Αἰτωλῶν καὶ Λακεδαιμονίων ἐπιβουλὰς· πρὸς βούστατες πρὸς τὰς Ἀχαιῶν ἠξίωσαν ἔβουον παραφυλακὴν αὐτοῖς. οἱ δὲ προσθέντες, ἀπεκλήρωσαν ἐξ αὐτῶν τριακοσίαις ἀνδράς· ὧν οἱ λαχόντες ὤρωσαν ἀπολιπόντες τὰς ἰδίας πατρίδας καὶ τὰς βίαις, καὶ διέτριβον ἐν Μαντινείῃ, παραφυλάττοντες τὴν ἐκείνων ἐλευθερίαν ἅμα καὶ σωτηρίαν. σὺν δὲ τῆτοις καὶ μισθοφόροις διακοσίαις ἐξέπεμψαν, οἱ μετὰ τῶν Ἀχαιῶν συνδιετήρην τὴν ὑποκειμένην αὐτοῖς κατὰσασιν. μετ' ἔ πολὺ δὲ εἰσιστάσαντες πρὸς σφῶς οἱ Μαντινεῖς, καὶ Λακε-

nes. Mantinenses, quibus mirabilis adeo casus ne venerat quidem unquam in mentem, extemplo contrariam priori voluntatem omnes induerunt: et qui paullo ante cum Achaeis pugnantes, necessariorum suorum multos viderant perire; quum et ipsorum non pauci vim hostilem essent experti: iidem hos ipsos Achaeos in domos suas admittunt; ad focos suos una secum ac reliquis proximis adiuvent; cum his omnia benevolentiae atque comitatis mutua officia exercent. et merito quidem: nam equidem haut scio, an quisquam mortalium benigniores hostes unquam sit expertus: aut quisquamne mala quae consentur maxima, minore cum noxa sit eluctatus, quam Mantinenses, propter singularem Arati et Achaeorum in ipsos humanitatem, tunc fecere.

58. Post haec quum et seditiosos civium suorum motus, et Aetolorum atque Lacedaemoniorum clandestinas molitiones praesentirent: missis ad Achaeos legatis, praesidium sibi dari postulant. propterea Achaei trecentos suorum civium sorte deligunt: quibus fors euenerat patria relicta fortunisque suis profecti, Mantinaeae vitam debebant, libertatem ac salutem priorum civium custodientes. misere cum his et mercenarios ducentos, qui una cum Achaeis civitatem in eodem statu conseruabant. coorta dein non multo post seditione

δαιμονίους ἐπισπασάμενοι, τήν τε πόλιν ἐνεχείρισαν, καὶ τὰς παρ' Ἀχαιοῦν διατρίβοντας παρ' αὐτοῖς κατέσφραξαν ἔμειζον παραπτόνδημα καὶ δεινότερον, ἔδ' εἰπεῖν ἑυμαρές ἐπειδὴ γὰρ ἔδοξε σφίσι καθόλου τὴν πρὸς τὸ ἔθνος χάριν καὶ Φιλίαν ἀπετεῖν τῶν γε προειρημένων ἀνδρῶν ἐχρῆν δὴ περ Φεισαμένους εἶσται πάντας ὑποσπόνδους ἀπελθεῖν. τῆτο γὰρ καὶ τοῖς πολεμίοις ἔθος ἐστὶ συγχωρεῖσθαι κατὰ τὰς κοινὰς τῶν ἀνθρώπων νόμους. οἱ δ' ἵνα Κλεομένη καὶ Λακεδαιμονίοις ἱκανῆν παράχωνται πίσιν πρὸς τὴν ἐνεσῶσαν ἐπιβολὴν, τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων δίκαια παραβάντες, τὸ μέγιστον ἀσέβημα κατὰ προαίρεσιν ἀπετέλεσαν. τὸ γὰρ τέτων αὐτόχειρας γενέσθαι καὶ τιμωρὰς, οὔτινες πρότερον μὲν κατὰ κράτος λαβόντες αὐτὰς ἀθώως ἀφῆκαν, τότε δὲ τὴν ἐκείνων ἐλευθερίαν καὶ σωτηρίαν ἐφύλαττον, πηλείκης θογγῆς ἐσιν ἄξιον; τί δ' ἂν καθόντες ἔτοι δίκην δόξαιεν ἀρμόζεσθαι δεδωκέναι; τυχὸν ἴσως εἴποι τις ἂν πρᾶθέντες μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν, ἐπεὶ κατεπολεμήθησαν. ἀλλὰ τῆτο γε καὶ τοῖς μηδὲν ἀσεβὲς ἐπιτελεσαμένους, κατὰ τὰς τῆ πολεμῆ νόμους, ὑπόκειται καθεῖν. ἐπὶν ὀλοχερεσέρας τινὸς καὶ μείζονος τυχεῖν ἦσαν ἄξιοι τιμωρίας. ὡς εἶπερ ἔπαθον, ἃ Φύλαρχος Φησὶν, ἐν ἔλεον εἰκὸς ἦμ συνεξακολουθεῖν αὐτοῖς παρὰ τῶν Ἑλλήνων. ἔπαινον δὲ καὶ συγκατάθεσιν μᾶλλον τοῖς πράττει καὶ με-

inter Mantinenses, accitis Lacedaemoniis, simul urbem suam illis tradunt, et Achaeos inquilinos contruncant. qua perfidia ne dici quidem aliqua maior aut detestabilior potest. postquam enim omnino placuit ipsis beneficii quod ab Achaeis acceperant et mutuae amicitiae memoriam fidem mutando delere; illis certe de quibus diximus, parcere et noui foederis legibus exceptos dimittere debebant. nam hoc etiam hostibus iure gentium concedi solet. verum isti quo fidem Cleomeni et Lacedaemoniis facerent prompti animi sui ad ea quae parabant, iure gentium violato maximum hoc nefas ultro patrarunt. qua namque ira digni sunt, qui suis ipsi manibus occidere et supplicia de iis exegere, qui paullo ante occupata per vim vrbe, impunitatem illis concesserant: et libertatem salutemque ipsorum tunc custodiebant? aut quid pati istos oportuit, ut noxiae par poena censer iure posset? dicat fortasse aliquis: ut cum liberis et vxoribus vendarentur, postquam fuere capti: At hoc iure belli etiam illos manet, qui nullum nefas admiserunt. digni igitur isti fuerunt, in quos omnes grauiore aliquo supplicio animaduertetur. Itaque si ea solum passi sunt, quae narrat Phylarchus, par erat ut Graeci non quidem commiseratione aliqua istorum tangerentur: sed potius ut eorum factum

ταπορευομένοις τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν. ἀλλ' ὅμως ἰδενός περιετέρω συνεξακολουθήσαντος Μαντινεῦσι κατὰ τὴν περιτέττειν, πλὴν τῆ διακοπαγῆσαι τῆς βίας, καὶ πραΰναι τῆς ἐλευθέρως ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς τῆς τερατείης χάριν, ἢ μόνου ψεύδους ἤνεγκε τὸ ὄλον, ἀλλὰ καὶ τὸ ψεύδους ἀπίθανον· καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀγνοίας, καὶ τὸ παρακείμενον ἔδωκεν ἡ συνεπισηται πῶς οἱ αὐτοὶ κατὰ τῆς αὐτῆς καιρῶς κυριεύσαντες Τεγεατῶν κατὰ κράτος, καὶ τῶν ὁμοίων ἔτραξαν. καὶ τοίγα εἰ μὲν ἢ τῶν πραΰνοντων ὠμότης ἦν αὐτίκα, καὶ τάττε εἰκὸς ἦν πεπειθῆναι ταῦτα τοῖς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποπατήρησιν καιρῶν. εἰ δὲ περὶ μόνου γέγονε Μαντινεῖς ἢ διαφορῆ, Φανερὸν, ὅτι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ὀργῆς ἀνάγκη διαφέρουσαν γεγενημένην περὶ τῆς.

59. Πάλιν Ἀριστόμαχον τὸν Ἀργεῖον Φητιν, ἄνδρα τῆς ἐπιφανεστάτης οἰκίας ὑπάρχοντα, καὶ τετυραννηκίτα μὲν Ἀργεῖον, πεφυκότα δὲ ἐκ τυράννων, ὑποχείριον Ἀντιγόνῳ καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς γενομένον, εἰς Κεγχρεῶς ἀπαχθῆναι, καὶ σρεβλάμενον ἀποθανεῖν· ἀδμιρῶτα καὶ δεινότατα παθόντα πάντων ἀνθρώπων. τῆσδ' οὖν καὶ περὶ ταύτην τὴν πράξιν ὁ συγγραφεὺς τὸ κατ' αὐτὸν βίωμα, Φωνῆς τινος πλάττει διὰ τῆς νυκτός αὐτῆς σρεβλαμένον, προσπιπύστας τοῖς σύνεργος κατοικῆσιν· ὧν τὰς μὲν ἐκπληττομένους

probarent ac laudarent, qui facinus tam impium inultum non fuissent. Et tamen, cum in ea calamitate grauius nihil Mantinensibus acciderit, quam vt fortunae illorum diriperentur, et libera capita hastae subiicerentur; egregius hic scriptor quo rei miraculum adaugeret, non solum mera mendacia conueniunt: sed etiam eiusmodi mendacia, quae omni probabilitate carerent: tantaque fuit hominis ignorantia, vt ne ad illud quidem quod proximum erat, aduertere animum potuerit: quomodo iidem Achaei tempore eodem, capta per vim Tegeatarum vrbe, nihil simile in eos consuluerint. Atqui si eius rei vera causa crudelitas Achaeorum extitisset, quis dubitet etiam istis eadem fuisse euentura, quae Mantinensibus circa tempus idem captis? nunc cum in solos Mantinenses grauius fit faeuitum; manifestum est, oportuisse vt insignem aliquam irae causam ii dedissent.

59. Praeterea scribit idem, Aristomachum Argium, nobilissimo genere prognatum, qui tyrannus quidem Argiorum fuerit; sed tyrannis ortus maioribus: vbi in potestatem Antigoni et Achaeorum venisset, Cenchreas abductum adeo cruciabiliter necatum fuisse, vt par iniquitas aut crudelitas in nemine vnquam mortalium fuerit admissa. deinde etiam hic more vsu suo, voces fingit, quas per noctem in ipsis tormentis ab eo editas vicini audiuerint: quorum alios

τὴν ἀσέβειαν, τὰς δ' ἀπίστους, τὰς δ' ἀγλαυκλήντας ἐπὶ τοῖς γενομένοις, προσρέχειν πρὸς τὴν οἰκίαν Φησί. Περὶ μὲν ἔν τῆς τοιαύτης τερατείας, παρείθω· δεδήλωται γὰρ ἀρκύτως. ἐγὼ δ' Ἀριστόμαχον, εἰ καὶ μηδὲν εἰς τὰς Ἀχαιῶς ἕτερον ἠμαρτεν, κατὰ γε τὴν τῆ βίε προαίρεσιν, καὶ τὴν εἰς τὴν πατρίδα παρανομίαν, τῆς μεγίστης ἄξιον κρίνω τιμωρίας. καίπερ ὁ συγγραφεὺς βεβλόμενος αὖξεν αὐτῆ τὴν δόξαν, καὶ παραστήσασθαι τὰς ἀκρόντας εἰς τὸ μᾶλλον αὐτῶ συναγλαυκλήειν ἐφ' οἷς ἔπαθεν, ἔ μόνον αὐτὸν Φησί γεγονέναι τύραννον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τυράννων πεφυκέσθαι. ταύτης δὲ μείζω κατηγορίαν ἢ πικροτέραν, ἐδ' ἂν εἰπεῖν ῥαδίως δύναται· ἐδείξ. αὐτὸ γὰρ τῆνομα περιέχει τὴν ἀσεβεσάτην ἔμφασιν, καὶ πάσας περιείληφε τὰς ἐν ἀνθρώποις ἀδικίας καὶ παρανομίας. Ἀριστόμαχος δ' εἰ τὰς δειντάτας ὑπέμεινε τιμωρίας, ὡς ἔτος Φησίν, ὅμως ἐχ ἰκανὴν ἔδωκε δίκην μιᾶς ἡμέρας, ἐν ἣ παρεισπεσόντος εἰς τὴν πόλιν Ἀράτε μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ μεγάλης ἀγῶνας καὶ κινδύνης ὑπομείναντος ὑπὲρ τῆς Ἀργείων ἐλευθερίας, τέως δὲ ἐκπεσόντος διὰ τὸ μηδένα συγινηθῆναι τῶν ἔσωθεν αὐτῶ ταξαμένων, διὰ τὸν ἀπὸ τῆ τυράννης φόβον· Ἀριστόμαχος ἀφορμῇ ταύτῃ καὶ προφάσει χρητάμενος, ὡς τινῶν συνειδότων τὰ περὶ τὴν εἰσοδου τῶν Ἀχαιῶν, ὀγδοήκοντα τὰς πρώτας τῶν πολι-

ait, ad facinus tam impium stupentes, alios quia non crederent; multos quod rem indigne ferrent, ad illam domum accurrisse. sed tragicam pompam missam faciamus. satis enim ea de re superius. Ego vero Aristomachum vel si nulla re alia Achaeos vnquam laesisset; tamen propter vitae institutum et scelera in patriam, quamuis magno supplicio dignum censeo. Atenimvero hic scriptor, amplificandae gloriae illius gratia, et vt maiorem lectoribus indignationem exprimeret propter illa quae ei acciderunt, non ipsum tantum ait fuisse tyrannum: sed etiam tyrannis maioribus ortum. qua criminatione maior aut grauior ne fingi quidem facile possit. Nam ipsum tyranni nomen summae impietatis significationem coniunctam habet; iniurias sceleraque omnia complectens, quae inter homines solent versari. Aristomachus vero etiamsi, vt hic ait, grauissimas dedisset poenas: tamen vel vno illo die meritas non satis luisset; quo die, quum Aratus urbem clam esset ingressus, Achaeorum manu comitatus, et pro Argivorum libertate magno certamine suscepto, ingentia pericula adiiisset; mox vero nemine intus coniuratorum ob tyranni metum se mouente, expulsi fuisset; Aristomachus praetextum hunc atque occasionem ad saeniendum nactus, quod conscii fuerant nonnulli ingressus Achiuorum, octua-

τῶν, ἃδὲν ἀδικήσαντας, σρεβλώσας ἐνυκτίον τῶν ἀναγκαιῶν ἀπέσφαξε. παρίημι τὰ παρ' ἔθλου τὸν βίον αὐτῆ καὶ τῶν προγόνων ἀσεβήματα. μακρὸν γάρ.

60. Διόπερ ἐκ, εἴ τιμι τῶν ὁμοίων περιέπεσε, δευτὸν ἡγήτερον πολὺ δὲ δευτέρου, εἰ μηδενὸς τέταν πείραν λαβῶν, ἀθῶος ἀπέθανεν. ἢ Ἀντιγόνη προσεπίειπε, ἢ Ἀράτω παρηνομίαν, ὅτι λαβόντες κατὰ πόλεμον ἐποχρίριον τυραννον, σρεβλώσαντες ἀπέκτειναν ὄν γε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν εἰρήνην τοῖς ἀνελευσί καὶ τιμωρησαμένοις, ἔπαινος καὶ τιμὴ συναξηκολύθει παρὰ τοῖς ὀρθῶς λογιζομένοις. ὅτε δὲ χωρὶς τῶν προσηρημένων καὶ τὰς Ἀχαιοὺς παροσπόνδητε, τί τεθεῖν ἦν ἄξιος; εὐπεινος γὰρ ἀπέθανο μὲν τὴν τυραννίδα χρόνοις ἢ πολλοῖς πρότερον ὑπὸ τῶν καιρῶν συγληϊόμενος διὰ τὸν Δημητρίαν θάνατον. ἀνελεύτως δὲ τῆς ἀσπυλείας ἔτυχε περισελεῖς ὑπὸ τῆς τῶν Ἀχαιῶν πρότητος καὶ καλοκχαΐτας, οἵτινες ἢ μόνου αὐτὸν τῶν ἐκ τῆς τυραννίδος ἀσεβημάτων ἀξίμιον ἐποίησαν, ἀλλὰ καὶ προσλαβόντες εἰς τὴν πολιτείαν, τὴν μεγίστην τιμὴν περιέθεσαν, ἡγεμόνα καὶ σοκτηγὸν καταστήσαντες σφῶν αὐτῶν. ὁ δ' ἐπίλαθόμενος τῶν προσηρημένων Φιλαυθρῶπων παρὰ πόδας, ἐπεὶ μικρὸν ἐπικυδεσεύας ἔχε τὰς ἀλπίδας ὑπὲρ τῆ μέλλοντος ἐν Κλεομένει τὴν τε πατρίδα, καὶ τὴν ἐκυτῆ προκί-

ginta primores ciuitatis, eosque infantes, tortos, in oculis suorum necessariorum iugulauit. Taceo quae tum ipse, tum eius maiores per totam vitam impie patrauerunt. longa enim oratio sit.

60. Quamobrem non illud videri indignum debet, si simile quid eorum quae fecerat, illi tandem contingit: verum illud futurum fuisse indignius existimare debemus; si nihil eiusmodi expertus, diem supremum clausisset. neque Antigoni aut Arati crudelitati adscribi par est, si captum iure belli, cum cruciatus sustulerunt: quem si quis in ipsa pace cruciabiliter occidisset, omnes sane mentis auctorem caedis fuerant laudaturi, et praemiis affecturi. Quum autem praeter iam dicta, etiam Achaeis datam fidem violasset, quid eum pati aequum fuit? nam Aristonachus non multo ante, Demetrii morte in summas redactus angustias; deposita tyrannide, securitatem apud Achaeos inuenerat, benignitate ab iis exceptus: adeo ut non solum praeteritorum omnium scelerum quae in tyrannide admiserat, gratiam illi facerent: sed Remp. etiam suam cum illo participarent. et copiarum suarum ducatu ei delato, in summo honore haberent. At ille tantae humanitatis mox oblitus, simul ac in Cleomene aliquanto melior spes rebus suis affulsit; et patriam et consilia sua ab

ρεσιν ἀποσπάσας ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καιροῖς, προτένειμε τοῖς ἐχθροῖς. ὃν ὑποχείριον γενόμενον, ἔκ ἐν Κεγχρεαῖς ἔδει τὴν νύκτα τρεβλόμενον ἀποθανεῖν, ὡς Φύλαρχος Φησί· περιεγόμενον δ' εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ μετὰ τιμωρίας παραδειγματιζόμενον, ἕτως ἐκλιπεῖν τὸ ζῆν. ἀλλ' ὅμως τοῖστος ἂν, ἄδενός ἔτυχε δεινῆ πλὴν τῆ καταποντιᾶθηναι, διὰ τῶν ἐπὶ ταῖς Κεγχρεαῖς πεπραγμένων.

61. Χωρὶς δὲ τῶν τὰς μὲν Μαντινέων ἡμῖν συμφορὰς μετ' αὐξήσεως καὶ διαθέσεως ἐξηγήσατο· δηλονότι καθήκειν τοῖς συγγραφεῦσιν ὑπολαμβάνων τὰς παρανόμους τῶν πράξεων ἐπιστημαίνεσθαι. τῆς δὲ Μεγαλοπολιτῶν γενναιότητος, ἣ περὶ τὰς αὐτὰς ἐχρήσαντο καιρῶς, ἄδὲ κατὰ ποσὸν ἐποίησατο μνήμην. ὡσπερ τὸ τὰς ἀμαρτίας ἐξαριθμεῖσθαι τῶν πραξάντων, οἰκειότερον ὑπάρχον τῆς ἱστορίας, τῆ τὰ καλὰ καὶ δίκαια τῶν ἔργων ἐπιστημαίνεσθαι ἢ τὰς ἐντυγχάνοντας τοῖς ὑπομνήμασιν ἦτόν τι διορθωμένους ὑπὸ τῶν σπαρτιάων καὶ ζηλωτῶν ἔργων, ἢ περὶ ὑπὸ τῶν παρανόμων καὶ Φευκῶν πράξεων. ὁ δὲ, πῶς μὲν ἔλαβε Κλεομένης τὴν πόλιν, καὶ πῶς ἀνέροισιν διαφυλάξας, ἐξ-απέσειλε παραχρῆμα πρὸς τὰς Μεγαλοπολίτας εἰς τὴν Μεσσηνίην γραμματοφόρος, ἀξίωσιν αὐτὰς ἀβλαβῆ κοιμισάμενος τὴν ἑαυτῶν πατρίδα κοινωνῆσαι τῶν

Achaeis necessario illorum tempore, separavit, atque hostibus eorum adiunxit. Hunc, postquam fuit captus, oportebat, non ut auctor est Phylarchus, silentio noctis cruciatum Cencreis mori: sed per Peloponnesum totam circumductum, et exempli causa per omnium ora traductum, inter tormenta vitam finire. Et tamen homo tam scelestus, nihil grauius est passus; quam ut in profundum mare deiceretur propter nonnulla, quae Cencreis fecerat.

61. Ad haec, Phylarchus Mantinensium quidem calamitatem cum exaggeratione et affectu nobis commemorat: ratus nimirum ad officium historici pertinere, ut iniqua hominum facta adnotet: at generosi illius Megalopolitanorum facinoris, quod circa eadem tempora ediderunt, ne minimam quidem mentionem facit: ceu magis ad rem faceret, in scribenda historia hominum delicta recensere, quam praeclara facta observare: aut quasi ad emendationem hominum egregia facinora et laude digna minus conferrent, quam improbae et vituperandae actiones. Quo igitur pacto urbem Cleomenes cepit, quomodo integram seruauerit, dum ad Megalopolitanos Messianam tabellarios extemplo mittit; rogans, ut patria absque ulla damno recepta, consentire secum vellent, et consilia miscere: haec quidem Phylar-

ἰδίαν πραγματίαν ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐδήλωσε, βιλλόμενος ὑποδείξαι τὴν Κλεομένους μεγαλοψυχίαν καὶ μετριότητά πρὸς τὰς πόλειάς· ἔτι δὲ πῶς οἱ Μεγαλοπολίται τῆς ἐπισολῆς ἀναγκωτικουμένης, ἂν εἰσάκιεν εἰς τέλος ἀναγνωθῆναι, μικρῇ δὲ καταλείψαντες τὴν νραμματοφόρον, ἕως τὰτα διεσάξιντο. τὸ δ' ἀκόλουθον καὶ τὸ τῆς ἰστορίας Ἰδίου ἀφῆλε, τὸν ἔπαινον, καὶ τὴν ἐπ' ἀγαθῶν μνήμην τῶν ἀξιολόγων προαιρέσεων. καὶ τοίγ' ἐμποδὸν ἄλλο ἦν. εἰ γὰρ τὰς λόγους καὶ δόγματι μοῖου ὑπομειναντας ὑπὲρ Φίλων καὶ συμμάχων, ἀνδρας ἀγαθὰς νομίζομεν τοῖς δὲ καὶ χώρας καταφθορὰν καὶ πολιορκίαν ἀναδειξαμένους, ἢ μόνον ἔπαινον, ἀλλὰ καὶ χάριτας καὶ δωρεὰς τὰς μεγίστας ἀπονέμομεν· τίνα γε χρὴ περὶ Μεγαλοπολιτῶν ἔχειν διάληψιν; ἂρ' ἔχι τὴν σεμνοτάτην καὶ βελτίστην; οἱ πρῶτον μὲν τὴν χώραν Κλεομένει προεῖντο· μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ὀλοχρῶς ἔπεισαν τῇ πατρίδι διὰ τὴν πρὸς τὰς Ἀχαιὰς αἵρεσιν. τὸ δὲ τελευταῖον δοθείσης αὐτοῖς ἀνελπιδίας καὶ παραδόξως ἐξαιτίας, ἀβλαβῆ ταύτην ἀπολαβεῖν, προσήλουντο εἰρηκοδοῦν χάριτας, τάφους, ἱερῶν, πατρίδος, τῶν ὑπαρχόντων, ἀπάντων συληθῆναι τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀναγκωτικῶν, χάριν τῆ μὴ προδοῦναι τὴν πρὸς τὰς συμμάχους πίσιν. ἢ τὸ κέλαιον ἔργου ἢ γέγονεν, ἢ γένοιτο;

clus narravit, studio commen-
dandi magnanimitatem Cleo-
menis et moderatationem erga
hostes: item quomodo Mega-
lopolitani incitatum epistole
lectionem perducere ad finem non
fuerint; tabellarios quin etiam
lapidibus prope obruerint:
haec quoque non praetermisit,
rem hactenus perfecturus: quod
vero consequens erat, et histo-
riae proprium, id praetermi-
sit: ut memorabilem constan-
tiam, generosaeque mentis
propositum, debito testimonio
ac lauda merita afficeret. pot-
erat enim profecto. Nam si vi-
ros bonos censemus esse illos,
qui pro amicis et sociis dicere
vel etiam sentire aliquid forti-
ter sustinuerint: iis vero qui
vastationem agrorum et obsi-
dionem ex simili causa tole-
raverint, non solum laudem
tribuimus, verum etiam ma-
xima praemia cum gratiarum
actione rependimus: quid tan-
dem de Megalopolitanis exi-
stimare oportet? annon viros
optimos et grauiissimos fuisse?
qui primo agros suos a Cleo-
mene peruri, aequo animo tu-
lerunt: deinde vniuersa patria
penitus exciderunt, partis A-
chaeorum studio: postremo,
quum praeter omnium spem et
expectationem facta esset po-
testas illius recuperandae: a-
gris suis, sepulcris, sacris, pa-
tria, fortunis, atque ut vno
verbo dicam, charissimis rebus
omnibus priuari praeoptarint,
quam ut datam sociis fidem pro-
derent, quo facinore, potuitne
aliquando, aut porro vnquam

ἐπὶ τί δ' ἂν μᾶλλον συγγραφεὺς ἐπιήσται τὰς ἀκούοντας; διὰ τί-
νος δ' ἔργα μᾶλλον ἂν παρορμη-
σῃ πρὸς Φυλακὴν πί-εως καὶ
πρὸς ἀλειθῶν πραγμάτων καὶ
β-βαίων ποιωνίαν; ὧν ἀδεμίαν
ἐποίησατο μνήμην Φύλαρχος,
τυφλώτην, ὡς γ' εὐοῖδοκεῖ, πε-
ρὶ τὰ κάλλιστα καὶ μάλιστα τυγ-
γραφεῖ κατ' ἤκουσα τῶν ἔργων.

62. Οὐ μὴν ἀλλὰ τέτοις ἐ-
ξῆς Θεσῶν, ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς Με-
γαλῆς πόλεως λαβύρων, ἐξ κχι-
χίλια τάλαντα τοῖς Λακεδαιμο-
νίοις πεσεῖν, ὧν τὰ διχίλια Κλεο-
μέλει δοθῆναι κατὰ τὰς ἐπίστας.
ἐν δὲ τέτοις πρῶτον μὲν τίς ἐκ ἂν
θαυμάσει τὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν
ἀννοίαν τῆς κοινῆς ἐννοίας, ὑπὲρ
τῆς τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων
χορηγίας καὶ δυνάμεως; ἢν μᾶ-
λιστα δεῖ παρὰ τοῖς ἰστοριογράφοις
ὑπάρχειν. ἐγὼ γὰρ εἰ λέγω κατ'
ἐκείνας τὰς χρόνας, ἐν οἷς ὑπὸ τε
τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλέων, ἔτι
δὲ μᾶλλον ὑπὸ τῆς συνεχείας
τῶν πρὸς ἀλλήλους πολέμων, ἄρ-
δην κατέφθαρτο τὰ Πελοποννη-
σίων. ἀλλ' ἐν τοῖς κατ' ἡμᾶς και-
ροῖς, ἐν οἷς πάντες ἐν καὶ ταῦτό
λέγουτες, μεγίστην κερπήσασθαι δο-
κᾶσιν εὐδαιμονίαν ὅμως ἐκ Πε-
λοποννήσου πάσης, ἐξ αὐτῶν τῶν
ἐπίπλων χωρὶς σωμαίων, εἶχ-
οῦν τε συναχθῆναι τοσάτω πλη-
θος χρημάτων. καὶ διότι τέτο-
ν ἂν ἐκ εἰκῆ, λόγῳ δέ τι μάλ-
λον ἀποφαινόμεθα, δῆλον ἐκ
τέτων. τίς γὰρ ὑπὲρ Ἀθηναίων
εἶχ ἰσόρηκε, διότι κατ' ἂς και-
ρὸς μετὰ Θεβραίων εἰς τὸν πρὸς

poterit, aliud edi pulchrius?
vbi potius quam hic scriptor
historiae attentionem excitet?
aut quo potius exemplo hor-
teatur ad fidem seruandam, et
societatem ineundam cum iu-
stis et firmis rebus publicis?
quae tamen praetermisit om-
nia Phylarchus: ad pulcher-
rima quaeque facta, et scri-
ptoris rerum stitio digna, vt
equidem arbitror, caecutiens.

62. Qui etiam in sequentibus
scriptum reliquit, e praeda vrbis
Megalopoleos sex talentorum
milia ad Lacedaemonios red-
iisse: quorum duo milia ex
consuetudine veteri, Cleome-
ni cesserint. Hic vero quis
non admiretur imperitiam et
ignorantiam communis omni-
um sensus super Graecarum
ciuitatum opibus ac diuitiis?
in quo tamen praecipua scri-
ptoris historiarum cura esse
debet. Nam equidem e con-
trario, non dicam illis tem-
poribus, cum et per Macedo-
niae reges, et multo magis
per continua bella ciuilia fun-
ditus attritae Peloponnesiorum
opes erant: sed nostris hisce
temporibus, quando in summa
omnes concordia viuentes bea-
titudinem maximam consecuti
videntur: tamen ex Pelopon-
nesi totius vniuersis dumtaxat
supellectilibus, detractis cor-
poribus, tantam pecuniae
summam nego posse confici.
Quod autem non temere sed
cum ratione hoc affirmemus,
hinc potest cognosci. Nam
quis legit historias, quin sciat,
Athenienses quo tempore vna

τὰς Λακεδαιμονίαις ἀνέβαινον πόλεμον, καὶ κυρίας μὲν ἐξέπαινον στρατιώτας, ἑκάτον δ' ἐπλήρην ποιήσεις· ὅτι τότε κρίναντες ἀπὸ τῆς ἀξίας ποιῆσθαι τὰς εἰς τὸν πόλεμον εἰσφοράς, ἐτιμήσαντο τὴν τε χώραν καὶ τὴν Ἀττικὴν ἅπασαν, καὶ τὰς οἰκίας, οὐσίως δὲ καὶ τὴν λοιπὴν ἄσταν· ἀλλ' ὅμως τὸ σὺμπαν τίμημα τῆς ἀξίας ἐνέλιπε τῶν ἑξακισχίλιων, διακοσίων καὶ πενήκοντα ταλάντοις. ἐξ ἧν εἰ ἀπροιόκας ἐν Φανείῃ τὸ περὶ Πελοποννησίων ἄοτι ὄρηδεν ὑπ' αὐτῶν κατὰ δ' ἐκείνης τῆς κυρίας ἐξ αὐτῆς τῆς Μεγάλης πόλεως ὑπεροβολικῶς ἀποβαυόμενος. καὶ ἄν τις εἰπῆν τολημήσεις, πλείονα γενέσθαι τριακοσίων. ἐπειδὴ τερ ὁμολογούμενός ἐστι, διότι καὶ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δουλῶν σωμάτων τὰ πλείστα συνέβη διαφυγεῖν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. μέγιστον δὲ τῶν προειρημένων τεκμήριον· ἕδενός γὰρ ὄντες δεύτεροι τῶν Ἀρκάδων Μαντινῆσις, ἕτε κατὰ τὴν δύναμιν, ἕτε κατὰ τὴν περιστάσιν, ὡς αὐτὸς ἕτεος Θεσίων, ἐκ πολιορκίας δὲ καὶ παραδόσεως ἀλόντες, ὡς μὴ διαφυγεῖν μηδένα, μήτε διακλαπῆσαι ῥαδίως μηδέν· ὅμως τὸ τῶν λάφυρον ἐποίησαν μετὰ τῶν σωμάτων κατὰ τῆς αὐτῆς καιρῆς, τάλαντα τριακόσια.

63 Τὸ δὲ συνεχὲς τῆτο τίς ἐκ ἧν ἐτι μᾶλλον θαυμάσει; ταῦτα γὰρ ἀποβαυόμενος λέγει· πρὸ τῆς πεπρατάξεως δέκα ἡμέρας, μάλιστα τὸν παρὰ Πτο-

cum Thebanis bellum aduersus Lacedaemonios suscipiebant, et militum decem milia armabant, triremes centum instruebant; postquam decreuissent ex censu pecuniam ad bellum conferre; et agrorum suorum, vniuersae Atticae, domorum quoque et omnium pariter fortunarum aestimationem iniisse; et tamen census totius summam ad sex millia talentorum non peruenisse, deficientibus ducentis quinquaginta? unde liquet per esse verisimile quod de Peloponnesiis modo dicebamus. Sane temporibus illis e Megalopoli amplius quam trecentorum talentum summam fuisse redactam; nemo qui plurimum dixerit etiam supra veri fidem, affirmare tamen ausit. nam illud in confesso est, et liberos et seruos quam plurimos Messenam fuga euasisse. Facit ei quod diximus certam fidem etiam illud: Mantinenses neque numero ciuium, neque opibus vlli populorum Arcadiae erant secundi, quod etiam hic fatetur. hi obsidione capti, cum deditionem fecissent, ita vt neque effugere quisquam illorum, nec subripi res vlla facile posset: opimiozem hosti praedam non attulere, corporibus etiam venditis, quam talentorum ter centum.

63. Quis vero non magis adhuc miretur quod idem scriptor istis subiicit? nam eodem loco ait: decem diebus antequam pugna pugnaretur, te-

λευκίῃ πρεσβευτὴν ἐλθεῖν, ἀγγέλλοντα πρὸς τὸν Κλεομένην, διότι Πτολεμαῖος τὸ μὲν χορηγεῖν ἀπολέγει, διαλύσθαι δὲ πρᾶξαλλῆ πρὸς τὸν Ἀντίγονον. τὸν δ' ἀκῆσαντα Φασὶ κρῖναι, διότι δεῖ τὴν ταχίστην ἐκκυβεύειν τοῖς ὀλοῖς, πρὸ τῆ συνιέναι τὰ προσπεπωκότα τὰς δυνάμεις· διὰ τὸ μηδεμίαν ὑπάρχειν ἐν τοῖς ἰδίοις πράγματιν ἐλπίδα τῆ δύνασθαι μεθοδοεῖν. Ἄλλ' εἴπερ ἐξελκισθῆναι ἐγκρατὴς ἐγεγόνει ταλευτων κατὰ τὰς αὐτὰς καιρὸς, τὸν Πτολεμαῖον αὐτὸν ἠδύνατο ταῖς χορηγίαις ὑπερτέθειται. πρὸς δὲ τὸν Ἀντίγονον εἰ καὶ μόνον τριακοσίων ὑπῆρχε κύριος, καὶ λίαν ἰκανὸς ἦν ἀσφαλῶς ὑπομένων τρίβειν τὸν πόλεμον. τὸ δ' ἅμα μὲν πάντας ἀποφαίνειν τῷ Κλεομένει τὰς ἐλπίδας ἐν Πτολεμαίῳ διὰ τὰς χορηγίας, ἅμα δὲ τοσέτων χρημάτων αὐτὸν Φᾶσαι κύριον γεγενημένον κατὰ τὰς αὐτὰς καιρὸς, πῶς ἔ τῆς μεγίστης ἀλογίας, ἔτι δ' ἀσκηφίας ἐστὶ σημεῖον; πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα τῶ συγγραφεῖ τοιαῦτα καὶ κατὰ τὰς ὑποκειμένους καιρὸς, καὶ παρ' ὅλην τὴν πραγματείαν κατατάξαντα· περὶ αὖ ἀρκεῖν ὑπολαμβάνω κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν καὶ τὰ νῦν εἰρημένα.

64. Μετὰ δὲ τὴν τῆς μεγάλης πόλεως ἀλωσιν, Ἀντίγονος προαχειμάζοντος ἐν τῇ τῶν Ἀργείων πόλει, συναγαγὼν Κλεομένης ἅμα τῶ τὴν ἐκροπὴν ὄραν ἐνίστασθαι τὰς στρατιώτας, καὶ

gatum a Ptolemaeo missum venisse, qui nuntiaret; pecuniam quidem nolle amplius Ptolemaeum suppeditare: sed ad pacem cum Antigono faciendam hortari: quod ubi accepisset Cleomenes, constituisse eum, fortunam summae rerum sibi quam primum esse tentandam, prius quam de accepto nuntio aliquid resciret exercitus: quoniam quidem spem nullam ipse haberet, ex propriis opibus militi stipendia posse se solvere. Atqui si circa tempus idem sex milia talentorum in aersrium condiderat, vel Ptolemaeum ipsum opibus superare poterat. Nam ad Antigonom quidem quod attinet, si vel trecenta solummodo talenta receperat Cleomenes, facile illi fuit, sine vlllo periculo bellum trahere. At dicere, omnes Cleomeni spes suas in Ptolemaeo et eius liberitate fuisse positas; simulque affirmare, tanta pecunia illo ipso tempore Cleomenem esse positum, annon summae demeritiae atque incogitantiae argumentum est? Similia his multa praeclarus hic scriptor, tum in istorum temporum rebus, tum in vniuersa historia retulit: de quibus pro instituto nostro haec dicta sufficiant.

64. Capta Megalopoli Antigono in vrbe Argiuorum hibernante, Cleomenes inuente statim vere contrahit copias, suosque hortatus prout res admonebat, educit,

παρακαλέσας τὰ πρόπουτα τοῖς
 καιροῖς, ἐξυγχνῶν τὴν στρατιάν,
 ἐνέβαλεν εἰς τὴν τῶν Ἀργείων
 χώραν ὡς μὲν τοῖς πολλοῖς ἐδό-
 κει, παραβόλως καὶ τολμηρῶς διὰ
 τὴν ὀχυρότητα τῶν κατὰ τὰς
 εἰτότας τόπων ὡς δὲ τοῖς ὀρθῶς
 λογισμένοις, ἀσφαλῶς καὶ κενε-
 χῶς. ὁσῶν γὰρ τὸν Ἀντίγονου
 διαφεικότα τὰς δυνάμεις, ᾗ δὴ σα-
 φῶς, ὅτι πρῶτον μὲν τὴν εἰσβο-
 λὴν κινδύνως ποιήσεται· δεύτε-
 ρον δὲ ὅτι τῆς χώρας καταφθειρο-
 μένης ἕως τῶν τοιχῶν, ἀνάγκη
 τὰς Ἀργεῖας διαρῆντας τὸ γινώ-
 μενον, ἀχάλλειν καὶ καταυέ-
 σθαι τὸν Ἀντίγονον. εἰ μὲν ἂν
 συμβαίη, μὴ δυνάμενον αὐτὸν ὑπο-
 φέρειν τὸν ἐπιβράσιμον τῶν
 ὄχλων, ἐξελεῖν, καὶ διακινδύ-
 νησαι τοῖς παρῆσι· πρῶτον ἐκ
 τῶν κατὰ λόγον ἦν αὐτῶ, διότι νι-
 κῆται βλάβως· εἰ δ' ἐμμείνας τοῖς
 λογισμοῖς, ἐψηυχάζει κατα-
 πληξάμενος τὰς ὑπερναυτίας, καὶ
 ταῖς ἰδίαις δυνάμεσι θάρσος ἐνερ-
 γατάμενος, ἀσφαλῶς ὑπέλαβε
 ποιήσασθαι τὴν ἀναχώρησιν εἰς
 τὴν οἰκίαν· ὃ καὶ συνέβη γενέ-
 σθαι. τῆς γὰρ χώρας δημῆνης, οἱ
 μὲν ὄχλοι συσρεφόμενοι, τὸν Ἀν-
 τίγονον ἐλοιδόρην· ὃ δὲ καὶ λίαν
 ἡγεμονικῶς καὶ βασιλικῶς, ἐδὲν
 περὶ πλείονος ποιούμενος τοῖς κατὰ
 λόγον πράγματι, ἤγε τὴν ἡσυχί-
 αν· ὃ δὲ Κλεομένης κατὰ τὴν ἐξ
 ἀρχῆς πρόθεσιν, καταφθείρας
 μὲν τὴν χώραν, καταπληξάμενος
 δὲ τὰς ὑπερναυτίας, ἐνθάρσει· δὲ
 πεποιηθῆς τὰς αὐτῆς δυνάμεις
 πρὸς τὸν ἐπιφερόμενον κίνδυνον,
 ἀσφαλῶς εἰς τὴν οἰκίαν ἔπαν· ἴθε.

et in fines Argiuorum im-
 pressionem facit: consilio
 vsus, vt quidem vulgus ar-
 bitrabatur, temerario atque
 audaci, propter difficiles adiu-
 tus et loca munita: vt pru-
 dentioribus videbatur, tuto
 iuxta et callido. Quippe non
 ignorans suas ab Antigono
 copias dimissas, illud primum
 certo sciebat, sine vilo peri-
 culo inuasionem illam fore:
 deinde, vbi ad muros vsque
 vastari regio coepisset, Argi-
 vos id cernentes, iniquo rem
 animo laturos, atque omnino
 de Antigono grauius questu-
 ros: qui si populi conuicia
 ferre non sustinens, copias
 educeret, et cum ea quam
 habebat manu acie dimica-
 ret: non dubitabat Cleome-
 nes, quantum prouideri ra-
 tione posset, paratam sibi vi-
 ctoriam fore: sin manens in
 suscepta sententia, nihil se
 commoueret; tum vero tan-
 tum se hostibus terrorem in-
 iecturum, tantosque suis sa-
 cturum spiritus, vt domum
 tuto reuerti queat. atque ita
 euenit. Nam dum vastantur
 agri, plebs in circulis Anti-
 gono obtrectare: ille contra,
 imperatorio ac plane regio
 animo, nihil antiquius habens
 quam vt omnium quae face-
 ret ratio sibi constaret, quie-
 scere. ita Cleomenes, sicut
 ab initio proposuerat, agrum
 populatus, hoste perterrefa-
 cto, animis suorum aduer-
 sus imminens periculum con-
 firmatis, impune domum
 rediit.

65. Τῆ δὲ θέρους ἐνισταμένοι, καὶ
 συνελθόντων τῶν Μακεδόνων
 καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἐκ τῆς χειμα-
 σίας, ἀνπλαβῶν τὴν στρατιὰν Ἀν-
 τίγονος, προῆγε μετὰ τῶν συμμά-
 χων εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἔχων
 Μακεδόνων μὲν τὰς εἰς τὴν Φά-
 λαγγα μυρίας, πελτακτὰς δὲ τριχι-
 λίδας, ἵππεῖς δὲ τριακοσίαι, Ἀγρια-
 νας δὲ σὺν τέτοις χιλίας, καὶ Γα-
 λάτας ἄλλας τοσούτοις· μισθοφό-
 ρος δὲ τὰς πάντας, πεζῶς μὲν τρι-
 χιλίας, ἵππεῖς δὲ τριακοσίαι· Ἀ-
 χαιῶν δ' ἐπιλέκτας, πεζῶς μὲν
 τριχιλίαις ἵππεῖς δὲ τριακοσίαι· καὶ
 Μεγαλοπολίταις χιλίας, εἰς τὸν
 Μακεδονικὸν τρόπον καθωπλι-
 μένας, ὧν ἡγεῖτο Κερσιδᾶς Μεγα-
 λοπολίτης· τῶν δὲ συμμάχων
 Βοιωτῶν μὲν πεζῶς διχιλίαις, ἵπ-
 πεῖς δὲ διακοσίαι· Ἐπειρωτῶν
 πεζῶς χιλίας, ἵππεῖς πεντήκοντα·
 Ἀκαρνανῶν ἄλλαις τοσούτοις· Ἰλ-
 λυριῶν χιλίας ἑξακοσίαι, ἐφ' ὧν
 Δημήτριος ὁ Φάριος ὡς εἶναι πᾶ-
 σαν τὴν δύναμιν, πεζῶς μὲν εἰς
 δισμυρίας ὀκτακχιλίαις, ἵππεῖς δὲ
 χιλίας καὶ διακοσίαι. ὁ δὲ Κλεο-
 μένης προσδοκῶν τὴν ἔφεδον, τὰς
 μὲν ἄλλαις τὰς εἰς τὴν χώραν εἰς-
 βολὰς ἠσφαλίσατο φυλακῶν καὶ
 τάφροις καὶ δένδρων ἐκκοπῶν·
 αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν Σελασίην κα-
 λεμένην μετὰ τῆς ἐνυμέως ἐ-
 στρατοπέδευσε, τῆς πάσης ὑπαρ-
 χήσης αὐτῷ στρατιᾶς εἰς δύο μυ-
 ριάδας· σοχαζόμενος ἐκ τῶν κα-
 τὰ λόγον, πάντῃ ποιήσεσθαι τὰς
 ὑπεναντίας τὴν εἰσβολὴν. ὁ καὶ
 συνεκύρησε. δύο δὲ λόφων ἐπ'
 αὐτῆς τῆς εἰσόδου κειμένων, τὸν

65. Initio aestatis Antigo-
 nus, postquam et Macedones
 et Achaei ex hibernis reuerfi
 conuenissent, suas et sociorum
 copias, in Laconicam ducit.
 In eo exercitu erant Macedo-
 num, ex quibus constabat
 phalanx, decem millia: cetra-
 ti, ter mille: equites, tre-
 centi: ad haec Agrianes mil-
 le, et Galli item mille. sti-
 pendiarium in vniuersum, pe-
 ditum CIO CIO CIO: equites
 CCC. Achaeorum selecti, pe-
 ditum CIO CIO CIO: equites
 CCC. Megalopolitani, more
 Macedonum armati, M. Cer-
 cida Megalopolitano duce.
 Aderant praeterea sociorum
 auxilia; Boeotorum quidem
 pedites bis mille; equites CC.
 Epirotarum, pedites CIO, e-
 quites L. Acarnanes item
 pari numero: Illyriorum,
 mille sexcenti, quorum dux
 erat Demetrius Pharius. vt
 omnino constaret ille exer-
 citus e peditum millibus
 XXVIII. equitibus vero CIO.
 CC. Cleomenes hostium im-
 pressionem expectans, reli-
 quos aditus praefidiis, fossis,
 concaedibus munit. ipse cum
 exercitu profectus, in quo
 ad viginti millia hominum
 erant, ad Selasiam castra po-
 nit: probabili coniectura ad-
 ductus; vt illac irrupturum
 hostem crederet. neque ali-
 ter accidit. Duo colles sunt,
 qui fauces illas efficiunt,

μὲν Εὐαν, τὸν δ' ἔτρεον Ὀλυμπον καλεῖσθαι συμβαίνει. τῆς δ' ὁδῆ μεταξὺ τῶν παρὰ τὸν Οἰνῆντα ποταμῶν Φερσίης εἰς τὴν Σπάρτην, ὁ μὲν Κλεομένης τῶν προσηρμένων λόφων συναύψωσά φρον καὶ χάρακα προβαλούμενος, ἐπὶ μὲν τὸν Εὐαν ἔταξεν τὰς περιόικης συμμάχης· ἐφ' ὧν ἐπέστησε τὸν ἀδελφὸν Εὐκλείδαν· αὐτὸς δὲ τὸν Ὀλυμπον κατέχευε μετὰ Λακεδαιμονίων καὶ τῶν μισθοφόρων. ἐν δὲ τοῖς ἐπιπέδοις παρὰ τὸν ποταμὸν ἐφ' ἑκάτερα τῆς ὁδῆ τῆς ἰππέως μετὰ μέρης τινὸς τῶν μισθοφόρων παρεμβάλεν. Ἀντίγονος δὲ παραγινόμενος, καὶ συνθεωρήσας τὴν τῶν τόπων ὀχυρότητα, καὶ τὸν Κλεομένην πᾶσι τοῖς οἰκείοις μέρεσι τῆς δυνάμεως ἕτως εὐσόχως προκατελληφότα τὰς ἐκκεῖρας, ὥστε παραπλήσιον εἶναι τὸ σὺμπαν χῆμα τῆς στρατοπεδείας τῆς τῶν ἀγαθῶν ὀπλομαχῶν προβολῆς· ἔδεν γὰρ ἀπέλιπε τῶν πρὸς ἐπίσθιν ἅμα καὶ Φυλακῆν· ἀλλ' ἦν ὁμῶς πρᾶταξις ἐνεργής, καὶ παρεμβολὴ δυσπρόσοδος.

66. Διὸ καὶ τότε μὲν ἐξ ἐφόδε καταπειράζεσθαι καὶ συμπλέκεσθαι προχείρως ἀπέγνω. στρατοπεδεύσας δ' ἐν βραχεῖ διασηματι, καὶ λαβῶν πρόβλημα τὸν Γόργυλον καλλόμενον ποταμῶν, τινὰς μὲν ἡμέρας ἐκεῖ ἐπιμένον συνεθεώρει τὰς τε τῶν τόπων ιδιότητας, καὶ τὰς τῶν δοκίμων διαφοράς· ἅμα δὲ καὶ προδεικνύων τινὰς ἐπιβολὰς, πρὸς τὸ μέλλον ἐξεμαλείτο τὰς τῶν ὑπεναντίων

quorum alteri nomen Euae, alteri Olympo. in medio fluit Oenus, propter quem via est ad Spartam ducens. ante utrumque collem fossam duxerat Cleomenes, valloque muniuerat: sociis um auxiliis in Eua locatis, ductorem fratrem Euclidam imposuerat. ipse cum Lacedaemoniis et mercenariis Olympum tenebat. in campi planitie ad utramque fluminis ripam equites cum parte conductitiorum disposuerat. Accedit dein Antigonus, et munitam loci naturam conspicatur: observat etiam Cleomenem, diuiso exercitu, et conueniente cuique parti statione assignata, opportuna quaeque loca scite adeo occupasse. ut dispositionis exercitus eius vniuersa forma similis esset peritorum campidoctorum positioni, cum impetum comminantur: nihil enim erat praetermissum, quod vel ad inferendum, vel ad cauendum ictum faceret. sed erat simul, qua ad pugnam instructa acies; qua ab hostis superuentu securam castrametatio.

66. Itaque tum quidem hostem tentare, et statim confligere noluit: sed modico spatio interiecto, castra ponit, pro munimento Gorgylum fluvium habens. ibi dies aliquot moratur: partim ut locorum naturam; partim ut copiarum ingenia melius disceret. Simul, speciem subinde praebens ictum meditantis, hostium mentes aduertebat metu futu-

ἐπινοίας. ἔδυνάμενος δὲ λαβεῖν
 εἰδὲν ἀργεῖν, εἰδὲν ἔξοπλον, διὰ τὸ
 πρὸς πᾶν ἐτοίμος ἀντικεινῆσθαι
 τὸν Κλεομένην· τῆς αὖν τοιαύτης
 ἐπινοίας ἀπέστη· τέλος δ' ἐξ ὁμο-
 λόγου διὰ μάχης ἀμφοτέρωι πρόε-
 θευτο κρίνειν τὰς πράξεις. πάντων
 γὰρ εὐφρεῖς καὶ παραπλησίως ἡ-
 γεμόνας ἢ τύχῃ συνέβαλε τέττας
 τὰς ἀνδρας. πρὸς μὲν οὖν τὰς κα-
 τὰ τὴν Εὐνὴν ὁ βασιλεὺς ἀντέταξε
 τῶν Μακεδόνων τὰς χαλκασπί-
 δας, καὶ τὰς Ἰλλυρίους, κατὰ τὰς
 σπείρας ἐναλλὰξ τεταγμένους,
 Ἀλέξανδρον τὸν Ἀκμήτην, καὶ
 Δημήτριον τὸν Φάριον ἐπισήσας·
 ἐπὶ δὲ τέτοις τῆς Ἀκαρνανίας καὶ
 Κρήτας ἐπέβαλε. τέττων δὲ κατό-
 πιν ἦσαν διχίλιοι τῶν Ἀχαιῶν,
 ἑφεδρείαι λαυβάνοντες τάξιν·
 τὰς δ' ἵπποις περὶ τὸν Οἰνῶνα
 ποταμὸν ἀντέθηκε τῶν τῶν πολε-
 μίων ἵππικῶν, συστήσας αὐτοῖς Ἀ-
 λέξανδρον ἡγεμόνα, καὶ συμπα-
 ραθεῖς περὶ τῶν Ἀχαιῶν χίλιαι,
 καὶ Μεγαλοπολίτας τὰς ἵτας. αὐ-
 τὸς δὲ τὰς μισθοφόρας ἔχων καὶ
 τὰς Μακεδόνας κατὰ τὸν Ὀλυμ-
 πον πρὸς τὰς περὶ τὸν Κλεομένην
 διέγνω ποιεῖσθαι τὴν μάχην. προ-
 τάξας οὖν τὰς μισθοφόρας, ἐπέστη-
 σε διφάλαγγίαν ἐπάλληλον τῶν
 Μακεδόνων· ἐποίησε δὲ τῆτο διὰ
 τὴν σενότητα τῶν τόπων. σύνθη-
 μα δ' ἦν τοῖς μὲν Ἰλλυριοῖς, τότε
 ποιεῖσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς πρὸς τὸν
 λόφον προσβολῆς, ὅταν ἴδωσιν
 ἀρθεῖσαν ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Ὀ-
 λυμπον τόπων σινδόνα. προσηρ-
 τημένοι γὰρ ἦσαν εἰς νυκτὸς ἐν
 τῷ Γοργύλῳ ποταμῷ, πρὸς αὐτῇ

rae impressionis. sed quum ni-
 hil custodia vacuum, aut pa-
 rum firmo praesidio munitum
 deprehenderet, quia in omnes
 partes promte se Cleomenes
 obuertebat, consilium mutauit:
 tandemque inter ambos conue-
 nit, ferro esse decernendum.
 Erant enim hi duces quos tum
 fortuna commiserat, admo-
 dum generosi, et animis inter
 se pares. Iis qui Evam obside-
 bant, Macedonum chalcafpidas,
 ab aereo clypeo sic dictos, op-
 posuit: Illyriorumque cohortes
 inter horum turmas alter-
 natim locauit. duces his im-
 posuit Alexandrum Acmeti fi-
 lium, et Demetrium Pharium.
 pone hos Acarnanes et Cre-
 tenses sequi iussit: quorum a
 tergo Achaeos bis mille subsi-
 dio locat. equites circa Oe-
 nuntem fluuium hostium equi-
 tatusi sunt oppositi: estque illis
 praefectus Alexander: iussi et-
 iam sunt pedites Achaeorum
 mille et Megalopolitanorum
 totidem equitum latera tegere.
 ipse cum mercenariis et Mace-
 donibus Olympum inuadere
 vbi Cleomenes stabat, consti-
 tuit. Igitur conductitiis in
 prima acie positus; phalangem
 Macedonum dupli em, cuius
 pars altera alteram sequebatur,
 pone hos locat: propter lo-
 corum angustias id facere co-
 actus. Signum inchoandi prae-
 lli, Illyriis quidem fue-
 rat constitutum; (hi noctu
 per amnem Gorgylum pro-
 gressi, ad radices ipsas collis
 Euae adhaeferant:) vbi pri-
 mum e proximis Olympo locis

τῆ τῆ λόφου ῥίξῃ τοῖς δὲ Μεγαλοπολίταις καὶ τοῖς Ἰππεῦσι παραπλησίως, ἐπειδὴν Φοινίκης ἐξαρθῆ παρὰ τῆ βασιλείας.

67. Ἐπειδὴ δ' ὁ μὲν κειρὸς ἦεν τῆς χρείας, τὸ δὲ σύνθημα τοῖς Ἰλλυριοῖς ἀπέδοθη, παρήγγειλαν δὲ ποιεῖν τὸ δέον, οἳ ἦν ἐπιμελής, πάντες δ' ἐυθέως ἀνελείξαντες αὐτὰς κατήρχοντο τῆς πρὸς τὸν βουνὸν προσβολῆς. οἱ δὲ μετὰ τῶν Κλεομένους ἰππέων ἐξ ἀρχῆς ταχθέντες ἑξῶνοι, θεωρῶντες τὰς σπέρας τῶν Ἀχαιῶν ἐρήμους ἐκ τῶν κατοπίων ἤσας, κατ' ἑρᾶν προσπίπτοντες, εἰς ὀλοχερῆ κίνδυνον ἦγον τὰς πρὸς τὸν λόφον βιαζομένους, ὡς αὖ τῶν μὲν περὶ τὸν Εὐκλείδαν ἐξ ὑπερδεξίης κατὰ πρόσωπον αὐτοῖς ἐφεσώτων, τῶν δὲ μισθοφόρων κατοπίων ἐπικειμένων, καὶ προσφερόντων τὰς χεῖρας ἐβρώμενος. ἐν ᾧ κειρῶν συνοήσας τὸ γινόμενον, ἅμα δὲ προορώμενος τὸ μέλλον Φίλοποίμην ὁ Μεγαλοπολίτης, τὸ μὲν πρῶτον ὑποδεικνύειν ἐπεβάρυετο τοῖς προεσῶσι τὸ συμβησόμενον· ἔδενός δὲ προτήχοντος αὐτῷ, διὰ τὸ μήτ' ἐφ' ἡγεμονίας τατάχθαι μηδεπώποτε, κομιδῆ τε νέον ὑπάρχειν αὐτόν· παρακαλέσας τὰς ἑαυτῆ πολιτάς, ἐπέβαλε τοῖς πολεμίοις τολμηρῶς. ἧ γυνομένη, ταχέως οἱ προηκείμενοι μισθοφόροι κατ' ἑρᾶν τοῖς προσβαίνουσιν ἀπέσαντες τῆς κραυγῆς, καὶ συνιδόντες τὴν τῶν ἰππέων συμπλοκὴν, ἀφέμενοι τῶν προεξημέων, ἐνέτρεχον εἰς τὰς ἐξ ἀρχῆς

linteum attolli viderent. Megalopolitanis vero pariter et equitibus, cum primum rex puniceum paludamentum attolleret.

67. Vbi tempus dimicandi aduenit, postquam Illyriis datum signum fuit, sui que illos officii, quorum eae partes erant, admonuere; extemplo omnes se hosti ostendunt, et collem adoriri incipiunt. ibi tum leuis armatura Cleomenis, quam inter equites fuisse locatam ostendimus; animadverso Illyriorum cohortes subfido Achaeorum a tergo esse nudatas, ultimum eorum agmen inuadunt, et in summum discrimen eos adducunt, qui in collem nitabantur. simul enim Euclidas e superiore loco in frontem illis imminabat; et mercenarii terga eorum caedebant, fortiter dimicantes. Vidit hoc Philopoemen Megalopolitanus, ac statim prouidens quod futurum erat, de ingruente periculo ductores ordinum initio admonere instituit: sed quum nemo animum ad verba ipsius aduerteret, quia nullam vnquam militiae praefecturam gesserat, et iuuenis admodum erat; ciues suos adhortatus, magna audacia hostium equitatum aggreditur, quod vbi factum, mercenarii, qui terga tendentium ad collem premebant, clamore audito, et cognito equitum conflictu, omissis e vestigio quibuscum pugnabant, stationem priorem repetunt, et

τάξεις, καὶ προτεβορήθην τοῖς παρ' αὐτῶν ἰππεῦσι, τέτρα δὲ συμβάντος ἀπερίσπασον γενόμενον, τότε τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Μακεδόνων, καὶ τῶν ἄμα τέτοις προβαίνοντων πλῆθους, ἐκθύμως ὤρησε καὶ τεθαβρήκίως ἐπὶ τῆς ὑπευαντίας. ἐξ ἧ καὶ μετὰ ταῦτα Φανερόν ἐγενήθη, διότι τῆ κατὰ τὸν Εὐκλείδαν προτερήματος αἴτιος ἐγένετο Φιλοποίμην.

68. Ὁθεν καὶ τὸν Ἀντίγονον Φασὶ μετὰ ταῦτα καταπειράζοντα πυθάνεσθαι τῆ ταχθέντος ἐπὶ τῶν ἰππέων Ἀλεξάνδρου, διὰ τί πρὸ τῆ παραδοθῆναι τὰ σύνθημα τῆ κινδύνη κατάρξαιτο. τῆ δ' ἀρνημένε, Φάσκοντος δὲ, μεираκίον τι Μεγαλοπολιτικὸν προεγχειρήσαι παρὰ τὴν ἑαυτῆ γνώμην εἰπεῖν, διότι τὸ μὲν μεираκίον ἠγεμόνος ἔργον ἀγαθῆ ποιήσαι συνθεασάμενον τὸν καιρὸν ἐκείνος δ' ἠγεμῶν ὑπάρχων, μεираκίε τῆ τυχόντος. ἢ μὴν ἀλλ' οἴ γε περὶ τὸν Εὐκλείδαν ἐρωῶντες προσβαινάσαστας σπείρας, ἀφέμενοι τῆ χρῆσθαι ταῖς τῶν τόπων ἐνκαιρίαις· τῆτο δ' ἦν ἐκ πολλῆ συναντῶντας καὶ προσπίπλουντας τοῖς πολεμίοις, τὰ μὲν ἐκείνων εἰφη συντεράττειν καὶ διαλύειν, αὐτὰς δ' ὑποχωρεῖν ἐπὶ πόδα καὶ μεδίσασθαι πρὸς τῆς ὑπερδεξίως αἰεὶ τόπος ἀσφαλῶς· ἔτω γὰρ ἂν προλυμνημένοι καὶ συγχέαντες τὸ τῆ καδοπλισμῆ καὶ τῆς συντάξεως ἰδίωμα τῶν ὑπευαντίων, βადίως αὐτὰς ἐτρέψαντο διὰ τὴν τῆ τάπη ἐυφύϊαν· τέ-

equitibus suis suppetias ferunt. hoc modo Illyrii, Macedones, et vniuersa multitudo, quae vna cum his ad collem pergebat, liberati oblato impedimento, quod conatum ipsorum retardabat, magno animo atque ingenti fiducia impetum in hostes faciunt. Ex quo postea intellectum est, rei aduersus Euclidam, bene gestae causam praebuisse Philopoemenem.

68. Fertur Antigonus post haec Alexandrum equitum praefectum interrogasse, quae fuisseque de eo tentandi gratia: Cur prius quam datum esset signum, pugnam inchoasset? qui quum negaret a se factum; sed adolescentem nescio quem Megalopolitanum, se repugnante, praelium occoepisse: tum dixisse Antigonum: Hunc quidem adolescentem, qui datam occasionem animaduertisset; strenui ducis officio functum; ipsum vero qui dux erat, gregarii adolescentis. Euclidas enimvero vt appropinquantes vidit Illyriorum cohortes, commoditate locorum vti praetermisit. quippe ducis periti partes erant, vt hosti longe occurreret, manique conferta, ordines illius conturbaret, ac dissiparet: atque interea pedetentim ipse retrocedens, ad superiora loca sese absque periculo reciperet. sic enim confuso prius hoste, eaque vtilitate corrupta, quam ex genere armorum, et certa dispositione aciei sibi sponderat, facile postea, adiuuante loci natura, terga vertere

των μὲν ἄδὲν ἐποίησαν· καθάπερ δὲ ἐξ ἐτοίμου σφίσι τῆς νίκης ὑπαρχούσης, τάνκυστον ἐπαρξάν. κατὰ δὲ τὴν ἐξ ἀρχῆς εὐχὴν ἕμενον ἐπὶ τῶν ἄκρων, αἰσῶν ἀνωτάτω σπεύδοντας λαβεῖν τὰς ὑπεκκυστάς, εἰς τὸ τὴν Φυγὴν ἐπιπλοῦ καταφέρειν καὶ κρημνίσθαι γενέσθαι τοῖς πολέμοις. συνέβη δ', ὅπερ οἰκός ἦν, τάνκυστον τοῖς πολέμοις· ἡ γὰρ ἀπολιπόντες αὐτοῖς ἀναχώρησιν, δεξιμένοι δ' ἀκρωτῆρας ἄμα καὶ συνεσώσας τὰς σπείρας, εἰς τῆς δυσχερείας ἦλθον, ὥστε δι' αὐτῆς τῆς τῆς λόφου κορυφῆς δικμαχῆσθαι πρὸς τὰς βιαζομένους. λοιπὸν ὅσον ἐκ πλοῦς ἐπίβησαν τῶν βάρει τῶν καπολισμῶν καὶ τῆς συντάξεως, ἐυθέως οἱ μὲν Ἰλλυριοὶ τὴν κατάστασιν ἐλάμβανον· οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐκλείδαν, τὴν ὑπὸ πόδα, διὰ τὸ μὴ καταλείπεσθαι τόπον εἰς ἀναχώρησιν καὶ μεταστασιν ἑαυτοῖς. ἐξ ἧς ταχέως συνέβη τραπέντας αὐτὰς, ὀλεθρίως χρησασθαι Φυγῆν, κρημνίσθαι καὶ δύσβατον ἐχόντων ἐπὶ πολὺ τὴν ἀναχώρησιν τῶν τόπων.

69. Ἄμα δὲ τότε, ὁ περὶ τὰς ἵπκεις συνετελεῖτο κίνδυνος, ἐκπρεπῆ ποιημένων τὴν χρείαν τῶν Ἀχαιῶν ἵπκων ἀπάντων, μάστιγα δὲ Φιλοποίμενος, διὰ τὸ περὶ τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας συνεσῶσθαι τὸν ὅλον ἀγῶνα. κατ' ὃν καιρὸν τῶν προειρημένων συνέβη, τὸν μὲν ἵπκον πεσεῖν πληγέντα καιρώς· αὐτὸν δὲ πεζομαχῶντα περιπεσεῖν τραύματι βικίῳ, δι' ἀμφοῖν τοῖν μηροῖν. Οἱ δὲ

adversarios coëgisset. at Euclidas horum nihil fecit, sed contrarium potius: nam quasi parata cessantibus victoria foret, sicut initio collocatus fuerat, in summo remanet colle; ratus, in ipso, si posset fieri, vertice hostem sibi excipiendum; quo longior mox per declivia et abrupta esset illius fuga. plane vero contrarium, sicuti par erat, evenit; quum enim vacuum sibi nullum spatium reliquisset, ad pedem referendum; ubi integre et iura consistentes Illyriorum cohortes fuere excipiendae, eo difficultatum venit Euclidas; ut in ipso vertice cum irrumpentibus dimicare cogeretur. sed mox quum milites partim armorum pondere, partim labore pugnae defatigari inciperent; Illyrii quidem extemplo more militiae compositi consistebant; Euclidas vero, quia spatium ad retrocedendum, et locum mutandum suis non reliquerat, cessum pedem referebat, ex quo facile Illyriis fuit victos ac fugientes premere, quum per loca praerupta atque impedita euadendum illis esset.

69. Dum haec fiunt, simul equestris pugna commissa est, omnibus Achaëis equitibus fortiter pugnam capebantibus, quod eo certamine libertas eorum agebatur; praecipue tamen Philopoemene: cui in eo praelio accidit, ut equus letali accepto vulnere, caderet; atque ipse inter pedites pugnans, graui vulnere, traiecto utroque

βασιλείς κατὰ τὸν Ὀλυμπον τὸ μὲν πρῶτον ἐποιοῦντο διὰ τῶν ἐυζώνων καὶ μισθοφόρων τὴν συμπλοκὴν, παρ' ἑκατέρωσιν χερσὶν ὑπαρχόντων τῶν εἰς πεντακισχιλίαις. ὡς ποτὲ μὲν κατὰ μέρη, ποτὲ δ' ἐλοχερῶς συμπιπτόντων, διαφέρεσθαι συνέβη γίνεσθαι τὴν ἐξ ἀμφοῖν χρεῖαν, ὅμῃ τῶν τε βασιλέων καὶ τῶν στρατοπέδων ἐν συνόψει ποικίμενων τὴν μάχην. ἡμιλλῶντο δὲ πρὸς ἑαυτὰς καὶ κατ' ἀνδρα καὶ κατὰ τάγμα ταῖς ἐνψυχίαις, ὁ δὲ Κλεομένης ὁρῶν τὰς μὲν περὶ τὸν ἀδελφὸν πεφευγότας, τὰς δ' ἐν τοῖς ἐπιπέδοις ἰππεῖς ὅσον ἄνω κλίνοντας καταπλαγῆς ὡς, μὴ πανταχόθεν προσδέξηται τὰς πολεμίας, ἠναγκάζετο διασπᾶν τὰ προτειχίσματα, καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἐξάγειν μετωπῆδον κατὰ μίαν πλευρὰν τῆς στρατοπεδείας. ἀνακλιθέντων δὲ τῶν παρ' ἑτέροις ἐυζώνων ἐκ τῆς μετὰ τὸ τόπος διὰ τῆς σάλπιγγος, συναλαλάξασαι, καὶ μεταβαλεῖσθαι τὰς σαρίστας, συνέβαλον αἱ Φάλαγγες ἀλλήλους. ἀγῶνος δὲ γενομένης κραταῖς, καὶ ποτὲ μὲν ἐπὶ πόδα ποικίμενων τὴν ἀναχώρησιν, καὶ πιεζομένων ἐπὶ πολὺ τῶν Μακεδόνων ὑπὸ τῆς τῶν Λακωνίων ἐνψυχίας, ποτὲ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐξωθρημένων ὑπὸ τῆς βάρους τῆς τῶν Μακεδόνων τάξεως· τέλος οἱ περὶ τὸν Ἀντίγονον συμφράξαντες τὰς σαρίστας, ἢ χρησάμενοι τῷ τῆς ἐπαλλήλου Φάλαγγος ἰδιώματι, βίᾳ προσπετόντες, ἐξέωσαν ἐν τῶν ὄχυρωμάτων τὰς Λακεδαιμονίας. τὸ

femore, afficeretur. Reges vero in Olympo configere primo sunt aggressi, expeditis et mercenariis militibus, quorum habebant quinque millia, vtrisque commissis. hi modo per partes, modo confertim omnes simul concurrentes, memorandum praelium cierunt: quum in oculis et regum et exercituum res gereretur, nec vir solum cum viro, sed etiam ordo cum ordine acri contentione dimicabant. Cleomenes post fugam fratris, et prope iam inclinatas equitum turmas quae in planis pugnabant; metuens ne omni ex parte hostes in se ingruerent, munimenta castris suis obiecta diuellere, et ab vno illorum latere copias omnes recta fronte educere cogitur. Tubis deinde ab vtraque parte concinentibus, reuocati sunt levioris armaturae milites e medio inter acies spatio; ac sublato clamore hastis versis concurrunt phalanges. quumque modo Macedones virtuti Laconum longe viderentur impares, et iam pedem referrent: modo Lacedaemonii Macedonicae aciei vim ac robur non sustinentes cederent: tandem Antigonus incredibili violentia, quae geminatae phalangis propria, in hostem delatus, Lacedaemonios ex suis munitionibus deiecit. cetera multitudo passim caesa, et in

μὲν ἄλλο πλῆθος ἔφευγε προ-
τροπάδην φωνεούμενον· ὁ δὲ
Κλεομένης ἰππικῆς τινας ἔχων πε-
ρὶ ἑαυτὸν, ἀνεχώρησε μετὰ τέ-
των ἀσφαλῶς εἰς τὴν Σπάρτην.
ἐπιγενομένης δὲ τῆς νυκτὸς κατα-
βὰς εἰς Γύθειον, ἡτοιμασμένων
αὐτῶ τῶν πρὸς τὸν πλῆν ἐκ πλείο-
νος χρόνου πρὸς τὸ συμβῆναι,
ἀπῆρα μετὰ τῶν Φίλων εἰς Ἀλε-
ξάνδρειαν.

70. Ἀντίγονος δ' ἐγκρατῆς
γεόμενος ἐξ Ἰφώδα τῆς Σπάρ-
της, τὰ τε λοιπὰ μεγαλοφύχως
καὶ Φιλανδρώπως ἐχρήσατο τοῖς
Λακεδαιμονίοις, τό τε πολίτευ-
μα τὸ πατριον αὐτοῖς καταστήσας,
ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἀνέζηυξε με-
τὰ τῶν δυνάμεων ἐκ τῆς πόλεως,
προσαγγελθέντος αὐτῶ, τὰς Ἰλ-
λυρίας εἰσεβληκότας εἰς Μακε-
δονίαν, πορθεῖν τὴν χώραν. ἕτως
αἰεὶ ποθ' ἢ τύχη τὰ μέγιστα τῶν
πραγμάτων παρὰ λόγον εἴωθε
κρίνειν. καὶ γὰρ τότε Κλεομέ-
νης, εἰτὰ κατὰ τὸν κίνδυνον παρ-
εἴλκυσε τελείως ὀλίγαις ἡμέραις,
εἰτ' ἀναχωρήσας ἀπὸ τῆς μάχης
εἰς τὴν πόλιν, εἰ βραχὺ τῶν κει-
ρῶν αὐτεποίησατο, διακατέχευ
αὐτὴν τὴν ἀρχήν. ἢ μὴν ἄλλ' ὅγ'
Ἀντίγονος παραγευόμενος εἰς Τέ-
γεαν, καὶ τέτοις ἀποδὲς τὴν πα-
τριον πολιτείαν, δευτεροῦτος ἐν-
τευθεν εἰς Ἄργος, ἐπ' αὐτὴν ἦλ-
θε τὴν τῶν Νεμεῶν πανήγυρ.ν.
ἐν ἣ τυχῶν πάντων τῶν πρὸς
ἀθάνατον δόξαν καὶ τιμὴν ἀνη-
κόντων, ὑπό τε τῆ κοινῆ τῶν
Ἀχαιῶν, καὶ κατ' ἰδίαν ἐκάστης
τῶν πόλεων, ὤρμησε κατὰ σπυ-

effusam fugam versa: Cleo-
menes cum paucis equitibus
Spartam incolumis se rece-
pit. unde per noctem ad
Gythium descendit, nauibus-
que ibi consentis, quas mul-
to ante ad incerta casuum
parauerat, nonnullis amico-
rum comitantibus, Alexan-
driam est profectus.

70. Antigonus repentina
inuasione potitus Sparta, tum
in ceteris humanitate singula-
ri et magnitudine animi vsus
erga Lacedaemonios: tum
etiam auita Reipublicae for-
ma illis restituta, paucis die-
bus copias ex vrbe eduxit.
quum praefertim nuntiatum
ei fuisset, Illyrios in Mace-
doniam ingressos, cuncta a-
gere et ferre. Adeo semper
fortuna maximas quasque ho-
minum actiones inopinato fi-
ne amat terminare. Nam il-
lo tempore, si Cleomenes
praelium ad paucos dies dis-
tulisset: vel postea cum e
pugna in urbem se recepit,
si paullulum modo occasionem
expectasset, regnum profecto
retinuisset. Ceterum Antigo-
nus Tegeam venit, et patria
Tegeatis quoque restituta Rei-
publicae forma, biduo post,
Argos, sub ipsum tempus lu-
dici Nemeici, peruenit. ibi,
tum communi Achaeorum de-
creto, tum propriis singula-
rum urbium suffragiis omnia
consecutus, quibus honos ac
gloria immortalis deferri so-
let, magnis itineribus in Ma-

ἔην εἰς Μακεδονίαν. καταλαβῶν δὲ τὰς Ἰλλυρίους ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ συμβαλῶν ἐκ παρατάξεως, τῇ μὲν μάχῃ κατώρθησε· τῇ δὲ παρακλήσει καὶ κραυγῇ τῇ κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἐκθύμως χρυσάμενος, εἰς αἰκίον ἀνὰ γῆν, καὶ τινὰ τριαύτην διάθεσιν ἐμπέσων, μετ' ἑπο- λὺ νόσω τὸν βίον μετήλλαξε· καλὰς ἐλπίδας ὑποδείξας ἐν αὐτῷ πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν, ἑ μόνον κατὰ τὴν ἐν τοῖς ὑπαύθοις χρεῖαν, ἔτι δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν ὅλην ἀρεσιν καὶ κλοικαγαθίαν. τὴν δὲ Μακεδόνων βασιλείαν ἀπέλιπε Φιλίππῳ τῷ Δημητρίῳ.

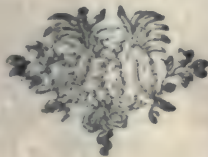
71. Τίνος δὲ χάριν ἐποίησάμεθα τὴν ἐπὶ πλείον ὑπὲρ τῆ προειρημένῃ πολέμῳ μνήμην; διότι τῶν καιρῶν τῶν συν- πλόντων τοῖς ὑφ' ἡμῶν ἰσορρο- διαί μέλλουσι, χρήσιμον ἔδοκει, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον εἶναι, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, τὸ ποιῆσαι πᾶσιν ἐναργῆ καὶ γνώριμον τὴν ὑπάρχουσαν περὶ Μακεδόνων τότε καὶ τὰς Ἕλληνας κατὰστασιν. Περὶ τὰς αὐτὰς καιροὺς καὶ Πτολεμαῖος νόσω τὸν βίον μεταλλάξαντος, Πτολεμαῖος ὁ κληθεὶς Φιλοπάτωρ διεδέξατο τὴν βασιλείαν. μετήλλαξε δὲ καὶ Σέλευκος ὁ Σελεύκῃ τῆ Καλλιπικῆ, τῆ καὶ Πύργωνος ἐπικληθέντος. Ἀντίοχος δὲ διεδέξατο τὴν ἐν Συρίᾳ βασιλείαν, ἀδελφὸς ὢν αὐτῆ. παρὰ πλείσιον γὰρ δῆτι συνέβη τῆ- τοις, τοῖς πρώτοις μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευταίην κατασχῆσι

cedoniam est reuersus. Vbi quum Illyrios offendisset re- gionem populantes, collatis signis cum his congressus, vi- ctoriam quidem reportauit; sed quia in adhortando milite, et clamoribus inter dimicandum editis, vehementiore vo- ce contenderat, sanguinem re- icere coepit: contractoque ea ex re languore quodam, non ita multo post, morbo est ex- stinctus. vir, qui magnam sui spem apud vniuersos Graeciae populos concitauerat: non eo solum nomine, quod totius rei castrensis magnum usum habe- bat: sed multo magis propter morum probitatem, et praeclara instituta, quae semper tenuerat, Macedoniae regnum moriens reliquit Philippo Demetrii filio.

71. Quorsum autem Cleo- menicum istud bellum pluribus est a nobis expositum? quia nimirum, quum haec tempora iis connexa essent, quae su- mus enarraturi, vtile, imo ve- ro necessarium duximus, si modo vellemus implere quod initio polliciti sumus; vt qui tum esset status Macedonum et Graecorum ostenderemus. Per idem tempus sublato e viuis etiam Ptolemaeo, successit ei in regnum Ptolemaeus ille qui Philopator est cognominatus. Obiit et Seleucus, Seleuco pa- tre genitus, auctore Callinico: qui etiam Pogon cognomine est di- ctus. Habuit hic in Syriae re- gno successorem Antiochum fratrem suum. Simile quid e- nim in his factum est, ei quod primis illis euenerat, qui

τὰς ἀρχὰς ταύτας· λέγω δὲ, Σε-
 λεύκῳ, Πτολεμαίῳ καὶ Λυσιμά-
 χῳ. ἐκείνοί τε γὰρ πάντες περὶ
 τὴν εἰκοστὴν καὶ τετάρτην πρὸς
 ταῖς ἐλατὸν Ὀλυμπιάδα μετήλ-
 λαξαν, καθάρτερ ἐπάνω προεῖ-
 πον· ὅτοι δὲ περὶ τὴν ἐννάτην
 καὶ τοιακοστὴν. Ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ
 τὴν ἐπίστασιν καὶ προκατασκευὴν
 τῆς ἑλῆς ἰστορίας διεληλύθαμεν,
 δι' ἧς ὑποδείκνυται, πότε καὶ πῶς,
 καὶ δι' αἷς αἰτίας τῶν κατὰ τὴν
 Ἰταλίαν κρατήσαντες Ῥωμαῖοι,
 πρῶτον ἐγχειρεῖν ἤρξαντο τοῖς
 ἔξω πράγματι, καὶ πρῶτον ἐτολ-
 μησαν ἀντιθετῶν Καρχηδονίοις
 τῆς θαλάττης· αἷα δὲ τότε οἱ
 τὴν περί τῆς Ἑλλάδος καὶ Μακε-
 δόνας, οὐσίως δὲ καὶ περὶ Καρ-
 χηδονίαις ὑπάρχουσιν τότε κατὰ
 εἴη παραγεγονότας ἐπὶ τῆς τῆς
 καιρὸς κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρό-
 θεσιν, ἐν οἷς ἔμελλον οἱ μὲν Ἑλ-
 λῆνες τὸν συμμαχικόν, Ῥωμαῖοι
 δὲ τὸν Ἀννιβιακόν, οἱ δὲ κατὰ
 τὴν Ἀσίαν βητιλεῖς τὸν περὶ Κοί-
 λης Συρίας ἐνίστασθαι πόλεμον·
 καὶ τὴν βίβλον ταύτην ἀφορίζο-
 μεν ἀκολούθως τῆ τε τῶν προγε-
 γονότων πραγμάτων περιγραφῆ,
 καὶ τῆ τῶν κεχειριστότων τὰ πρό-
 τε δυνασῶν καταστροφῆ.

post fata Alexandri haec re-
 gna occupauere. ii sunt, Se-
 leucus, Ptolemaeus et Lysi-
 machus: qui vt supremum
 diem obierunt omnes circa
 Olympiadem cxxiiv. quod
 ante dicebamus: ita hi O-
 lympiade cxxxix. Nos igitur
 qui fundamenta et prae-
 parationem totius historiae
 nostrae haftenus persecuti
 sumus, qua expositum est,
 quando, quomodo, et quibus
 de causis Romani post Ita-
 liam vniuersam deuictam,
 extra Italiam imperium effere-
 re, et de dominatione maris
 cum Carthaginensibus certa-
 re primo sunt ausi: ad haec
 diximus de rebus Graeco-
 rum, Macedonum et Cartha-
 ginensium: et quis tum
 fuerit horum omnium popu-
 lorum status: quando ad il-
 lud iam tempus institutam
 initio narrationem perduximus,
 quo Graeci bellum so-
 ciale, Romani Punicum se-
 cundum, reges Asiae Coele-
 syriacum meditabantur: li-
 brum hunc in superiorum
 bellorum fine, et obitu prin-
 cipum qui illa administra-
 runt, commode terminaue-
 rimus.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ
 ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΤΡΙΤΗ.
 POLYBII MEGALOPOLITANI
 HISTORIARVM LIBER III.

Οτι μὲν ἀρχὰς ὑπετιθέ-
 μεθα τῆς αὐτῶν πραγ-
 ματείαις, τὸν τε συμ-
 μαχικόν, καὶ τὸν Ἀννιβιακόν,
 πρὸς δὲ τέτοις τὸν περὶ Κοίλης
 Συρίας πόλεμον, ἐν τῇ πρώτῃ
 μὲν τῆς ὅλης συντάξεως, τρίτῃ
 δὲ ταύτης ἀνώτερον βίβλῳ δε-
 δηλώκαμεν ὁμοίως δὲ καὶ τὰς
 αἰτίας, δι' αἷς ἀναδραμόντες τοῖς
 χρόνοις πρὸ τούτων τῶν καιρῶν
 συνεταξάμεθα τὰς πρὸ ταύτης
 βίβλους, ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ διςσα-
 Φήσαμεν. νῦν δὲ πειρασόμεθα
 τὰς προειρημένους πολέμους, καὶ
 τὰς αἰτίας ἐξ ὧν ἐγένοντο, καὶ
 δι' αἷ ἐπὶ τοσῶτον ἠυξήθησαν, μετ'
 ἀποδείξεως ἐξαγγέλλειν, βραχέα
 προσιπόντες ὑπὲρ τῆς αὐτῶν
 πραγματείαις. οὗτος γὰρ ἐνὸς ἔργου,
 καὶ θεάματος ἐνὸς τῆ σύμπαντος,
 ὑπὲρ ἧ γράφειν ἐπιχειρήσαμεν
 τῆ πῶς καὶ πότε καὶ διὰ τί πάν-
 τα τὰ γνωριζόμενα μέρη τῆς οἰ-
 κισμένης ὑπὸ τῆν Ῥωμαίων δυνα-
 σεῖαν ἐγένετο. τάττα δ' ἔχοιτος
 καὶ τὴν ἀρχὴν γνωριζομένην, καὶ
 τὸν χρόνον ὠρισμένον, καὶ τὴν
 συντέλειαν ὁμολογημένην· χρή-
 σιμον ἡγάμεθ' εἶναι καὶ τὸ περὶ

Principium rerum dicen-
 darum posuisse nos fo-
 ciale bellum, Punicum
 secundum et quod de
 Syria caua est gestum, primo
 totius operis libro, qui tertius
 est ab isto, declarauimus: caus-
 fas etiam ibidem aperui-
 mus, cur repetitam altius su-
 periorum temporum historiam
 duobus libris qui hunc prae-
 cedunt, finis persecuti. Nunc
 ad illa ipsa bella commemo-
 randa, et causas simul de-
 monstrandas propter quas et
 conflata ab initio fuere, et
 postea tam ingentia euasere,
 nos accingemus: si pauca
 prius de instituto opere fuerim-
 us praefati. Nam quum vni-
 uersa scriptio a nobis suscepta
 ad vnus illius operis contem-
 plationem referatur: quomo-
 do, quando, et quam ob caus-
 fam omnes orbis terrarum co-
 gnitae partes imperio Roma-
 no fuerint subiectae: habeat-
 que ea res notum principium,
 tempus definitum, exitum
 certum et de quo dubitare ne-
 mo queat: operae pretium
 facturum me existimaui, si
 eorum quae inter principium

τῶν μεγίστων ἐν αὐτῷ μερῶν, ὅσα μεταξὺ κείται τῆς ἀρχῆς καὶ τῆ τέλους, κεφαλαιωδῶς ἐπιμνησθῆναι καὶ προεκθέσθαι. μάλιστα γὰρ ἂν ἦτως ὑπολαμβάνομεν τοῖς Φιλομαθεῖσι παρασκευάσειν ἰκανὴν ἐννοίαν τῆς οἰκῆς ἐπιβολῆς. πολλὰ μὲν γὰρ προλαμβάνουσι τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν ὅλων πρὸς τὴν κατὰ μέρος τῶν πραγμάτων γνῶσιν, πολλὰ δ' ἐκ τῶν κατὰ μέρος πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἐπιστήμην αἰοῖσιν ἠγάμενοι τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐπίστασιν, καὶ θεῶν, ἀκόλουθον τοῖς εἰρημένοις ποιησόμεθα τὴν προέδειξιν τῆς αὐτῶν πραγματείας. τὴν μὲν ἐν καθόλου τῆς ὑποθέσεως ἔμφασιν καὶ τὴν περιγραφὴν, ἤδη δεδηλώκαμεν. τῶν δὲ κατὰ μέρος ἐν αὐτῇ γεγυότων ἀρχὰς μὲν εἶναι συμβαίνει τὰς προειρημένους πολέμους, καταστροφὴν δὲ καὶ συντέλειαν, τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ βασιλείας, χρόνον δὲ τὸν μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆ τέλους, ἔτη πενήκοντα τρία. περιέχεσθαι δ' ἐν τῷ τῆλικαύτας καὶ τοιαύτας πράξεις, ὅσας εἰς τῶν προγεγυότων καιρῶν ἐν ἴσῳ περιέλαβε διαστήματι· περὶ ὧν ἀπὸ τῆς ἐκαστοῆς καὶ τετρακκοστῆς Ὀλυμπιάδος ἀρξάμενοι τοιάνδε τινα ποιησόμεθα τὴν ἔφοδον τῆς ἐξηγήσεως.

2. Ὑποδείξαντες γὰρ τὰς αἰτίας, δι' αἷς ὁ προεδηλωμένος συνέση Καρχηδονίοις καὶ Ῥωμαίοις πόλεμος, ὁ προταγορευθεὶς Ἀννιβιακός· ἐρμεν, ὡς εἰς Ἰταλίαν ἐμβαλόντες Καρχηδόνιοι, καὶ

ac finem contigerunt, maxima quaeque summarim prius commemorarem, atque ob oculos ponerem. ita enim facillime, opinor, consequemur, ut studiosus lector opus vniuersum quod suscepimus animo concipiat. Quoniam enim ita natura comparatum est, ut ex toto multa praecipiat animus ad rerum particularium notitiam; et vicissim multa e partibus ad totius scientiam; rati eam fore docendi explicandique viam optimam, conspectum hic proponemus historiae nostrae cum ante expositis cohaerentem. Ac formam quidem vniuersam operis totius iam ostendimus, suisque eam finibus circumscripsimus: rerum vero particulatim gestarum principia fuerunt illa bella, quorum ante mentionem fecimus: exitus et consummatio, regni Macedonici euerfio: tempus medium inter principium et finem, anni tres et quinquaginta; quo spatio tales tantaeque res continentur, quantas nulla superior aetas pari temporis interuallo est complexa. de quibus, initio ducto ab Olympiade c x l. narrationem hoc ordine instituemus.

2. Vbi causas demonstraverimus belli inter Carthaginienses et Romanos conflati, quod ab Hannibale appellationem est sortitum: ostendemus quomodo Poeni in Italiam ingressi, Romanorum

καταλύσαντες τὴν Ῥωμαίων δυναστείαν, εἰς μέγαν μὲν φόβον ἐκείνους ἤγαγον περὶ σφῶν καὶ τῆ τῆς πατρίδος ἐδάφους μεγάλας δ' ἔχον αὐτοὶ καὶ παραδόξως ἐλπιδας, ὡς καὶ Ῥώμης αὐτῆς ἐξ ἐφόδου κρατήσουτες. ἐξῆς δὲ τέτοις πειρασόμεθα διασαφεῖν, ὡς κατὰ τὰς αὐτὰς καιρὰς Φίλιππος μὲν ὁ Μακεδῶν διαπολεμήσας Αἰτωλοῖς, καὶ μετὰ ταῦτα συστράμενος τὰ κατὰ τὰς Ἑλληνας, ἐπεβάλετό κοινωνεῖν Καρχηδονίοις τῶν αὐτῶν ἐλπίδων. Αντίοχος δὲ καὶ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ ἠμφισβήτην, τέλος δὲ ἐπολέμησαν ὑπὲρ Κοίλης Συρίας πρὸς ἀλλήλους. Ῥόδιοι δὲ καὶ Πρωσίας ἀναλαβόντες πρὸς Βυζαντίους πόλεμον, ἠνάγκασαν αὐτὰς ἀποσῆναι τὴν παραγωγιάζειν τὰς πλείοντας εἰς τὸν Πόντον. σήσαντες δ' ἐπὶ τέττων τὴν διήγησιν, τὸν ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας συνησόμεθα λόγον, ὡς κατὰ τὸ συνεχὲς ὑποδείξωμεν, ὅτι μέγιστα συνεβάλετο αὐτοῖς ἡ τῆ πολιτεύματος ἰδιότης, πρὸς τὸ μὴ μόνον ἀνακτήσασθαι τὴν Ἰταλιῶν καὶ Σικελιωτῶν δυναστείαν, ἔτι δὲ τὴν Ἰβήρων προσλαβεῖν καὶ Κελτῶν ἀρχήν· ἀλλὰ καὶ τὸ τελευταῖον πρὸς τὸ κρατήσαντας τῶ πολέμῳ τῶν Καρχηδονίων, ἔννοιαν ἔχειν τῆς τῶν ἄλλων ἐπιβολῆς. ἄμα δὲ τέτοις κατὰ παρέμβασιν δηλώσομεν τὴν κατάλυσιν τῆς Ἰερωνος τῆ Συρακυσίης δυναστείας· οἷς ἐπισυνάψομεν τὰς περὶ τὴν Αἴγυπτον ταρχαῶς, καὶ τίνα τρό-

euerſo dominatu, illos quidem in maximum periculum de ſua ſalute ac patrio ſolo adduxerunt: ipſi vero in magnam et inopinatam ſpem venerunt Romam quoque ipſam primo impetu occupandi. Exponere dein conabimur, quomodo per idem tempus rex Macedoniae Philippus conſecto bello quod cum Aetolis geſſerat, ac poſtea rebus Graeciae compoſitis, ſalutis et periculi ſocietatem cum Carthaginienſibus contrahere inſtitert. Ea tempeſtate Antiochus et Ptolemaeus Philopator de Syria caūa controuerſiam inter ſe habebant; ac tandem ex ea cauſſa bellum inuicem geſſerunt. Rhodii item ac Prufias bello contra Byzantios ſuſcepto, eos impederunt quominus a nauigantibus in Pontum portorium, ſicut erant ſoli, exigerent. Eo loci narrationem ſiſtemus, et ad ſermonem de Republica Romana nos conuertemus: vt in iis quae deinceps ſequentur oſtendamus, ſuam illis Reipublicae formam maximum momentum attuliſſe, non ſolum ad dominatum Italiae Siciliaeque recuperandum: Hiſpaniam praeterea et Galliam ſuae ditioni ſubiiciendam: ſed tandem etiam poſt deuictos Poenos, ad cogitationem de totius terrarum orbis imperio ſuſcipiendam, ſimul quomodo Hieronis Syracuſani principatus fuerit euerſus, breui digreſſione exponemus. Poſt haec de Aegypti tu-

πρὸς Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῶς μεταλλάξαντος τὸν βίον, συμφρονήσαντες Ἀντίοχος καὶ Φίλιππος ἐπὶ διαίρεσει τῆς τῷ καταλελειμμένα παιδὸς ἀρχῆς, ἔρξαντο κακοπραγμονεῖν, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν, Φίλιππος μὲν τοῖς κατ' Αἴγυπτον καὶ Καρίαν, Ἀντίοχος δὲ τοῖς κατὰ Κοίλην Συρίαν καὶ Φοινίκην.

3. Μετὰ δὲ ταῦτα συγκεκληρωτάμενοι τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ Λιβύῃ καὶ Σικελίᾳ πράξεις Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων, μεταδιβάσομεν τὴν διηγητικὴν ὁλοκληρῶς εἰς τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόπους, ἅμα ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς. ἐξηγησάμενοι δὲ τὰς Ἀττάλη καὶ Ροδίων ναυμαχίας πρὸς Φίλιππον, ἔτι δὲ τὸν Ῥωμαίων καὶ Φίλιππου πόλεμον ἔπραχθη, καὶ διὰ τίνων, καὶ τί τὸ τέλος ἔχε· τέτῳ συνάψοντες τὸ συνεχὲς, μνησθησόμεθα τῆς Αἰτωλῶν ὀργῆς, καὶ ἦν Ἀντίοχον ἐπισπασάμενοι τὸν ἀπὸ τῆς Ἀσίας, Ἀχαιοῖς καὶ Ῥωμαίοις ἐξέκαυσαν πόλεμον. Ἐδηλώσαντες τὰς αἰτίας, καὶ τὴν Ἀντίοχου διάβασιν εἰς τὴν Εὐρώπην, διασαφήσομεν πρῶτον μὲν, τίνα τρόπον ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἔφυγε δεύτερον δὲ, πῶς ἠτήηδεις τῆς ἐπὶ τὰς τῆ Ταύρα πίσης ἐξεχώρησε· τὸ δὲ τρίτον, τίνα τρόπον Ῥωμαῖοι καταλύσαντες τὴν Γαλατῶν ὕβριν, ἀδήριτον μὲν σφισὶ παρεσκευάσαν τὴν τῆς Ἀσίας ἀρχήν· ἀπέλυσαν δὲ τὰς ἐπὶ τὰς τῆ Ταύρα κατοικοῦντας Βαρβαρικῶν φόβων, καὶ τῆς Γα-

multibus subiiciemus: quove modo a morte Ptolemaei conspiratione inita de relictis pupilli regno inter se diuidendo; qua dolis cum sint aggressi; qua armis inuaserrint Philippus quidem Aegyptum et Cariam, Antiochus vero Syriam cauam et Phoenicem.

3. Postea, breui compendio collectis rebus quas in Hispania, Africa, et Sicilia Romani ac Poeni gesserunt; narrationem totam ad Graeciae populos, simul cum rebus ipsis eo se conuertentibus, transferemus. Enarratis autem Attali ac Rhodiorum dimicationibus maritimis, aduersus Philippum: nec non bello inter Romanos et Philippum, quemadmodum illud fuit gestum, quibus duobus, quo exitu: quae deinceps posthaec sunt secuta subdemus, et Aetolorum iram commemorabimus; qua concitati Antiochum ex Asia acciuerunt, eiusque belli auctores extiterunt, quod inter Achaeos et Romanos exarsit. cuius causas ubi indicauerimus, et Antiochi in Europam traiectionem; fugam primo illius e Graecia peragemus; deinde quo pacto victus omni cis Taurum Asia excesserit: tertio qua ratione Romani Galatarum castigata audacia, sibi quidem imperium absque controuersia quaesierunt: incolas vero citerioris Asiae terroribus liberarunt atque iniuriis, quas Barbari Ga-

λατῶν παρανομίας. μετὰ δὲ ταῦτα θέντες ὑπὸ τὴν ὄψιν τὰς Αἰτωλῶν καὶ ΚεΦαλλήνων αὐτοχρίας, ἐπιβαλῶμεν τὴς Εὐμενεῖ συσάντας πρὸς τὴν Περσίαν καὶ Γαλάτας πόλεμος· ὁμοίως δὲ καὶ τὸν μετ' Ἀριαράθῃ πρὸς Φάρνακα. οἷς ἐξῆς ἐπιμνησθέντες τῆς Πελοποννησίων ὁμοιοῖας καὶ κατασάσεως, ἔτι δὲ τῆς αὐξήσεως τῆς Ῥοδίων πολιτεύματος, συγκεφαλαιώσαμεθα τὴν ὅλην διήγησιν ἅμα καὶ τὰς πράξεις· ἐπὶ πᾶσιν ἐξηγησάμενοι τὴν Ἀντιόχῃ στρατείαν εἰς Αἴγυπτον τῆς κληθέντος Ἐπιφανῆς, καὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον, καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ βασιλείας. δι' ἧν ἅμα θεωρηθήσεται, πῶς ἕκαστα χειρίσαντες Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποίησαντο τὴν οἰκωμένην ὑπήκοον αὐτοῖς.

4. Εἰ μὲν ἔν ἐξ αὐτῶν τῶν κατορθωμάτων ἢ καὶ τῶν ἐλαττωμάτων ἱκανὴν ἐνεδέχεται ποιῆσασθαι τὴν διάληψιν ὑπὲρ τῶν ψεκτῶν ἢ τῶν ἀντιῶν ἐπαινετῶν ἀνδρῶν καὶ πολιτευμάτων, ἐνθάδ' ἐπεὶ λήγειν ἂν ἡμᾶς εἴδει καὶ κατασρέφειν ἅμα τὴν διήγησιν καὶ τὴν πραγματείαν ἐπὶ τὰς τελευταίας ῥηθείσας πράξεις, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν. ὅτε γὰρ χρόνος ὁ πεντηκοντακαιτριετῆς εἰς ταῦτα ἔληγεν ἥτε αὐξήσις καὶ προκοπὴ τῆς Ῥωμαίων δυναστείας ἐτετελείωτο. πρὸς δὲ τέτοις, ὁμολογούμενον ἐδόκει τῆτ' εἶναι καὶ καταναγκασμένον ἅπασιν, ὅτι λοιπὸν εἰς Ῥωμαίων ἀκέρειν, καὶ τέτοις

latae soliti eis inferre. Postis inde ob oculos calamitibus Aetolorum et Cephallenum, bella Eumenis cum Prusia et Gallograecis aggredimur: eo etiam adiecto, quod cum Ariarathe aduersus Pharnacem gesserunt. Mox ubi mentionem fecerimus de Peloponnesiorum concordia et ordinatione, nec non de incrementis Reipublicae Rhodiorum: vniuersam narrationem nostram et res ante expositas in pauca verba contrahemus: non praetermittentes postremo loco Antiochi Epiphanis expeditionem in Aegyptum, bellum Persicum et Macedonici regni euerfionem. Atque ex his palam erit, qua rerum administratione in singulis vsi Romani, orbem terrarum imperio suo subiecerint.

4. Enimuero, si ex euentu bellorum secundo aut aduerso recta iniri aestimatio possit eorum quae vel laudem vel vituperationem merentur, siue in personis singulis, siue in ipsis Rebuspublicis; desinere historiam nostram, et nos scribendi finem facere par erat, in iis rebus quas postremo attigimus. nam tempus annorum LIII. de quo nos dicturos initio promissimus, ibi definit: et Romani imperii incrementum atque amplificatio ad summum iam peruenerat. Ad haec in confesso apud omnes erat, atque adeo confessionem hanc necessitas omnibus exprimebat, parendum porro esse Romanis, et

πειθαρχεῖν ὑπὲρ τῶν παραγγελ-
λουμένων. ἐπεὶ δ' ἔκ αὐτοτελεῖς
εἶπεν, ἄτε περὶ τῶν κρατητάτων,
ἔτε περὶ τῶν ἡλαττωμένων, αἰψι-
λῶς ἐξ αὐτῶν τὰ ἀναντιμάτων
διαλήψεις· ἐὰ τὸ τοιοῦτος μὲν τὰ
μέγιστα δοκῶντα εἶναι τῶν κατορ-
θωμάτων, ὅταν μὴ δεύτως αὐτοῖς
χρήσονται, τὰς μεγίστας ἐπεντρο-
χένας συμφοράς· ἔκ ὀλίγοις δὲ
τὰς ἐπιληπτικωτάτας περιπε-
τείαις, ὅταν ἐυγενῶς αὐτὰς ἀναδέ-
ξωνται, πολλὰ κίς εἰς τὴν τῆ συμ-
φύρουτος περιπέτ, ἀκέναν μερῶν
προδεδέον ἂν εἴη τῆς προειρη-
μέναις τράξεσι, τὴν τε τῶν κρα-
τητάτων αἰρεσιν, ποῖα τις ἦν κατὰ
ταῦτα, καὶ πῶς προσάττει τῶν
ὄλων· τὰς τε τῶν ἄλλων ἀποδο-
χὰς καὶ διαλήψεις, πόταν καὶ τί-
νες ὑπῆρχον περὶ τῶν ἡγεμένων
πρὸς δὲ τῆτοις τὰς ὀμάς καὶ τὰς
ζήλας ἐξηγητέον, τίνες παρ' ἐκεί-
νοις ἐπεκράτην καὶ κατίχουον,
περὶ τε τὰς κατ' ἰδίαν βίαις καὶ
τὰς κοινὰς πολιτείας. δῆλον γάρ,
ὡς ἐκ τῶν Φανερόν ἔσαι τοῖς
μὲν νῦν ἔσι, πότερα Φευκτὴν, ἢ
τῆναυτίου αἰρετὴν εἶσαι συμβαί-
νει τὴν Ῥωμαίων δυναστείαν. τοῖς
δ' ἐπιγενομένοις, πότερα ἐπαινε-
τὴν καὶ ζήλωτὴν, ἢ Φευκτὴν γεγο-
νέαν νομισέον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν.
Τὸ γὰρ ὠφέλιμον τῆς ἡμετέρας
ἰσορίας, πρὸς τε τὸ παρὸν, καὶ
πρὸς τὸ μέλλον, ἐν τῶν πλείστον
κεῖτεται τῶ μέρει. ἔ γὰρ δὴ κα-
τὰ τοῦτο εἶναι τέλος ὑποληπτέον ἐν
πράγματι, ἄτε τοῖς ἡγεμένοις,
ἄτε τοῖς ἀποφαινομένοις ὑπὲρ τῶ-
των, τὸ νικῆσαι καὶ ποιῆσαι αὐτὰ

illorum iussa capessenda. Sed
quoniam de victoribus aut
victis quid sit sentiendum, ex
nudo certaminum euenta fa-
tis recte iudicari non potest:
quod multis res secundissimae
quibus conuenienter vi ne-
sciebant, euasere tandem per-
nitiosissimae: nec paucis res
aduersae quas generoso ani-
mo ferebant, maximas utili-
tates conciliauere: propterea
ad res gestas quas comme-
morauimus adicienda tracta-
tio fuerit, de eorum qui vi-
cere institutis, qualia post vi-
ctoriam illa fuerint, et quo-
modo orbis imperium admi-
nistrarent: quam acceptos po-
puli eos haberent; quae ac-
quam variae de sedentibus ad
Reipublicae clauum sententiae
vulgo iactarentur. dicendum
insuper de animorum inclina-
tionibus, et studiis quae apud
singulos populos, tum in vi-
tis priuatorum, tum in publi-
cis consiliis obtinebant, ac
praecipue vigeabant. Certe
enim perspicue ex his intelli-
gent et qui nunc sunt, fu-
giendane sit ipsis an contra
probanda Romanorum domi-
natio: et posteri, vtrum lau-
de atque aemulatione dignum
fuerit erit imperium, an e
contrario vituperatione di-
gnum. nam et in praesens et
in posterum historiae nostrae
in eam rem potissimum utilis
est futura. Omnino enim sic
existimare debemus, neque
duces qui bella gerunt, ne-
que eos qui de illis iudicant,
eum sibi finem vltimum pro-

πάντας ὕφ' ἑαυτῆς. ἔτε γὰρ πο-
 λιμῆι τοῖς πέλας ἑδεῖς νῦν ἔχων,
 ἔνεκεν αὐτῆ τῆ καταγωνίσασθαι
 τῆς ἀντιτατομένης· ἔτε πλεῖ-
 τὰ πελάγη, χάριν τῆ περαιω-
 θῆναι μόνου· καὶ μὴν ἑδὲ τὰς
 ἐμπειρίας καὶ τέχνας αὐτῆς ἔ-
 νεκα τῆς ἐπισήμης ἀναλαμβάνει.
 πάντας δὲ πρᾶτ' ἵσσι πάν-
 τα, χάριν τῶν ἐπιγινομένων τοῖς
 ἔργοις ἠδέων, ἢ καλῶν, ἢ τυμ-
 φερόντων. διὸ καὶ τῆς πραγ-
 ματείαις ταύτης τῆτ' ἔσαι τελει-
 σιόρημα, τὸ γινῶναι τὴν κατὰ-
 ἔασιν παρ' ἑάσοις, ποῖα τις ἦν
 μετὰ τὸ καταγωνισθῆναι τὰ ὅλα,
 καὶ πεσεῖν εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων
 ἐξέσταν, ἕως τῆς μετὰ ταῦτα
 πάλιν ἐπιγινομένης ταρχῆς καὶ
 κινήσεως. ὑπὲρ ἧς διὰ τὸ μέγε-
 θος τῶν ἐν αὐτῇ πράξεων καὶ
 τὸ παράδοξον τῶν συμβαινόν-
 των, τὸ δὲ μέγιστον, διὰ τὸ τῶν
 πλείων μὴ μόνου αὐτόπτης,
 ἀλλ' ὧν μὲν συνεργός, ὧν δὲ καὶ
 χειριστὴς γεγονέναι, προήχθη,
 οἶον ἀρχὴν ποιησάμενος ἄλλην,
 γράθειν.

5. Ἦν δ' ἡ προειρημένη κίνη-
 σις, ἐν ἣ Ῥωμαῖοι μὲν πρὸς Κελτί-
 βηρας καὶ Οὐακείας ἐξήνεγκαν
 πόλεμον· Καρχηδόνιοι δὲ τὸν πρὸς
 Μασσανάσην βασιλέα τῶν Λι-
 βύων· περὶ δὲ τὴν Ἀσίαν Ἀττα-
 λος μὲν καὶ Πρωσίας πρὸς ἄλλη-
 λας ἐπολέμησαν· ὁ δὲ τῶν Καπ-
 παδοκῶν βασιλεὺς Ἀριαράθης ἐκ-
 τεταὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς ὑπὸ Ὀρο-
 φέρους διὰ Δημητρίου τῆ βασιλέως,
 αὐθις ἀνεκτῆσατο δι' αὐτῆ τὴν πα-
 τριαν ἀρχὴν. Ὁ δὲ Σελεύκε Δη-

ponere; ut vincant et omnes
 sibi subiiciant: nemo siquidem
 sapiens eo solo sine bellum
 suscipit, ut a certamine cum
 hoste superior discedat: neque
 nauigantur maria, traiciendi
 dumtaxat caussa: sed ne disci-
 plinarum quidem notitia, aut
 artes aliae addiscuntur, tan-
 tum ut sciantur. quin potius
 faciunt omnes omnia propter
 voluptatem, aut decus, aut
 vtilitatem quae opera demum
 perfecta consequitur. Itaque
 operis huius vltima consumma-
 tio erit, ut ex eo cognoscatur,
 quis fuerit singulorum populo-
 rum status, postquam omnes
 gentes a Romanis debellatae,
 in eorum potestatem deuen-
 runt: donec iterum nouae tur-
 bae ac motus exstiterent. De qui-
 bus ut scriberem, alio sumpto
 exordio, magnitudo rerum
 quae tunc acciderunt, et casus
 admirabiles me impulerunt.
 atque illud etiam cumprimis,
 quod non solum spectator ple-
 rorumque omnium fueram:
 sed etiam adiutor nonnullorum,
 quorundam et auctor et admi-
 nistrator.

5. Hic est motus quo Ro-
 mani bellum aduersus Celti-
 beros et Vaccaeos suscepe-
 runt: Carthaginenses con-
 tra Massanissam regem in
 Africa: in Asia Attalus et
 Prusias inter se bellarunt:
 Ariarathes rex Cappadocum
 ab Oroferne regno expulsus,
 Demetrii regis opibus, per
 se mox regnum paternum
 recepit: Seleucus Demetrii
 filius, cum annos duodecim

μήτριος κύριος γινόμενος ἔτη δώδεκα τῆς ἐν Συρίᾳ βασιλείας, ἅμα τῆ βίῃ καὶ τῆς ἀρχῆς ἐσερῆθη, συστραφέντων ἐπ' αὐτὸν τῶν ἄλλων βασιλέων. ἀποκατέστησαν δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὰς Ἑλλήνας εἰς τὴν οἰκίαν, τὰς ἐκ τῆ Περσικῆ πολέμου καταϊτιαθέντας, ἀπολύσαντες τῆς ἐπανεχθείσης αὐτοῖς διαβολῆς. οἱ δ' αὐτοὶ μετ' ἑ πολὺ Καρχηδονίοις ἐπέβαλον τὰς χεῖρας· τὸ μὲν πρῶτον μεταναστῆσαι, μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἔρδην αὐτὰς ἐξουακῆσαι προθέμενοι, διὰ τὰς ἐν τοῖς ἔξῃς ῥηθισομένας αἰτίας. αἷς κατὰ ἄλλα Μακεδόνων μὲν ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων Φιλίας, Λακεδαιμονίων δὲ τῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας ἀποσάντων, ἅμα τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἔχει τὸ κοινὸν αὐτῆς πάσης τῆς Ἑλλάδος. Τὰ μὲν ἔν τῆς ἐπιβολῆς ἡμῶν τοιαῦτα προσδεῖ δὲ τῶν τῆς τύχης, ἵνα συνδράμῃ τὰ τῆ βίῃ πρὸς τὸ τὴν πρόθεσιν ἐπὶ τέλος ἀναγαγεῖν. πίπτει μὲν γὰρ, κῆντι συμβῆν περὶ ἡμᾶς ἀνδράπινον, ἐκ ἀργήσεων τὴν ὑπόθεσιν, εἰ ἀπορήσειν ἀνδρῶν ἀξιοχρέων· εἰ δὲ τὸ κάλλος πολλὰς κατεβυγηθήσεσθαι καὶ σπαδάσειν, ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν αὐτῆν. ἐπεὶ δὲ τὰς ἐπιΦανεστάτας τῶν πράξεων ἐπὶ κεΦαλαίς διεληλύθαμεν, βαλόμενοι καὶ κατόλκῃ καὶ κατὰ μέρος εἰς ἔννοιαν ἀγαγεῖν τῆς ὅλης ἱστορίας τὰς ἐντυγχάνοντας ὥρα μνημονεύοντας τῆς προθέσεως

regnum Syriae tenuisset, ceteris regibus in ipsum conspirantibus, vitam simul cum regno amisit. Romani Graecis qui accusati fuerant, ut belli quod Perseus gessit, auctores, criminatione liberatis in patriam ab exilio redeundi potestatem fecerunt. nec multo post iidem Poenos sunt adorti primo quidem. ut sedes mutare cogerent: deinde vero, ut eos funditus delerent: cuius consilii causas suo loco sumus dicturi. circa quod etiam tempus, quum Macedones a Romanorum amicitia; Lacedaemonii ab Achaeorum societate ac Republica desciuisent; communis Graeciae calamitas, principium simul ac finem est consecuta. Atque haec quidem sunt quae explicanda suscipimus: ceterum indulgentia fortunae opus est, ut ad finem usque operis suscepti, vita nobis suppeditet. Verumtamen, si quid humanitus nobis contigerit, equidem persuasum habeo, non neglectum iri hoc argumentum; nec defuturos i diuitios idoneos: quin potius pulchritudine operis illectos multos hanc prouinciam sibi fore desponsuros, et summo studio operam duros, ut quod fuerit inchoatum ad finem perducant. Nunc postquam res inter ceteras maxime insignes, quo magis lector uniuersam historiam et in totum et per partes animo conciperet, perstrinximus: tempus est, ut propositi memores, ad principium

ἐπαναγαγεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς
κίτης ὑποδέσεως.

6. Ἐνιοὶ δὲ τῶν συγγραφο-
τῶν τὰς κατ' Ἀντίβαν πράξεις,
βεβλόμενοι τὰς αἰτίας ὑποδει-
κνύουσι ἡμῖν, δι' ἃς Ῥωμαίοις καὶ
Κροχρηδοίοις ὁ προειρημένος πό-
λεμος ἐνέστη, πρώτην μὲν ἀπο-
φαίνουσι τὴν Ζακύνθου πολιορ-
κίαν ὑπὸ Κροχρηδοίων· δευτέ-
ραν δὲ τὴν διάβασιν αὐτῶν πα-
ρὰ τὰς συνθήκας, τῆ προσαγο-
ρευομένης παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις
Ἰβηρος ποταμῶ. ἐγὼ δὲ ταύ-
τας ἀρχὰς μὲν εἶναι τῆ πο-
λέμου Φήσομαι ἂν· αἰτίας γε
μὴν, ἔδαμῶς συγχωρήσομαι.
πολλὰ γὰρ δεῖ. εἰ μὴ καὶ τὴν
Ἀλεξάνδρου διάβασιν εἰς τὴν
Ἀσίαν αἰτίαν εἶναι τις Φήσει
τῆ πρὸς τὰς Πέρσας πολέμου,
καὶ τὸν Ἀντίοχον κατάπλεν
εἰς Δημητριάδα τῆ πρὸς Ῥω-
μαίους ὡς ἔτ' εἰκός, ἔτ' ἀλη-
θές ἐσιν ἑδέτερον. τίς γὰρ
ἂν νομίσειε ταύτας αἰτίας
ὑπάρχειν, ὡς πολλὰ μὲν Ἀλέ-
ξανδρος πρότερον, ἐκ ὀλίγα δὲ
Φίλιππος ἔτι ζῶν ἐνήργησε καὶ
παρεσκευάσατο πρὸς τὸν κα-
τὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. ὁ-
μοίως δὲ πάλιν Αἰτωλοὶ πρὸ
τῆς Ἀντιόχου παρεστίας, πρὸς
τὸν κατὰ τῶν Ῥωμαίων. ἀλλ'
ἐσὶν ἀνθρώπων τὰ τοιαῦτα
μὴ διεληφῶτων, ἀρχὴ τί διαφέ-
ρει, καὶ πόσον διέστηκεν αἰτίας
καὶ προφάσεως, καὶ διότι τὰ
μὲν ἐσὶ πρῶτα τῶν ἀπάντων ἢ
δ' ἀρχὴ, τελευταῖον τῶν εἰρη-
μένων. ἐγὼ δὲ παντὸς ἀρχὰς

rerum narrandarum orationem
nostram referamus.

6. Eorum qui res Hanniba-
lis memoriae prodiderunt,
nonnulli quum exponere caus-
fas vellent, ex quibus ortum
est inter Carthaginieneses ac
Romanos bellum cuius ante
meminimus; primam hanc as-
signant, quod Saguntum Car-
thaginieneses obsederint: alte-
ram vero hanc, quod contra
pacis leges amnem Iberum
iidem transferint. Ego vero
initia quidem belli ea fuisse,
inficias non ierim: causas
existitisse, nequaquam conces-
ferim. quin longe aliter res
habet. Nisi quis putet Ale-
xandri transitum in Asiam,
belli contra Persas, causam
fuisse: et Antiochi aduentum
Demetriadem cum classe, eius
quod cum Romanis ab eo ge-
fitum. quorum neutrum ver-
rum est, ac ne probabile qui-
dem. Nam quis eam fuisse
causam existimet multorum
quae partim Alexander antea,
partim etiam Philippus dum
adhuc erat in viuis, effecerat,
et ad bellum aduersus Persas
apparauerat? aut eorum quae
similiter ante Antiochi aduen-
tum Aetoli ad bellum contra
Romanos? hoc vero dicere,
hominum est qui nunquam
cogitarunt, quid discriminis
sit, et quantum inter se di-
stent principium, causae, et
praetextus: quorum duo po-
steriora praecedunt rem uni-
versam: principium, postre-
mum est eorum quae diximus.
Ego principia cuiusque rei

μὲν εἶναι Φημι, τὰς πρώτας
 ἐπιβολὰς καὶ πράξεις τῶν ἤδη
 κεκριμένων· αἰτίας δὲ, τὰς προ-
 κατηγυμένους τῶν κρίσεων καὶ
 διαλήψεων· λέγω δ' ἐπινοίας καὶ
 διαθέσεις καὶ τὰς περὶ ταῦτα
 συλλογισμὸς, καὶ δι' ὧν ἐπὶ τὸ
 κρίναι τι καὶ προδίδαι παραγι-
 νόμεθα. ὁλον δ' οἶον τὸ προει-
 ρημένον ἐκ τῶν ἐπιφερομένων.
 Τίνες γὰρ ἀληθῶς ἦσαν αἰτίαι,
 καὶ πόθεν Φῶναι συνέβη τὸν
 πρὸς τὰς Πέρσας πόλεμον, ἐυ-
 μαρὲς καὶ τῶν τυχόντι συνιδεῖν.
 ἦν δὲ πρώτη μὲν ἡ τῶν μετὰ
 Ξενοφῶντος Ἑλλήνων, ἐκ τῶν
 ἄνω σατραπειῶν ἐπάνοδος, ἐν ᾗ
 πᾶσαν τὴν Ἀσίαν διαπορευομέ-
 νων αὐτῶν, πολεμίαν ὑπάρχα-
 σαν, ἄδεις ἐτόλιμα μένειν κατὰ
 πρόσωπον τῶν Βερβάρων. δευ-
 τέρα δὲ, Λακεδαιμονίων βασι-
 λέως Ἀγησίλαου διάβασις εἰς
 τὴν Ἀσίαν, ἐν ᾗ ἐκεῖνος ἄδεν
 ἀξιοχρεῶν ἄδεν ἀντίταλον εὐρῶν
 ταῖς σφετέραις ἐπιβολαῖς, ἄ-
 πρακτὸς ἠναγκάσθη διὰ τὰς με-
 ταξὺ περὶ τὴν Ἑλλάδα ταρα-
 χὰς ἐπανελθεῖν. ἐξ ὧν Φίλιπ-
 πος κητανοήσας καὶ συλλογισά-
 μενος τὴν Περσῶν ἀνανδρίαν καὶ
 ῥαθυμίαν, καὶ τὴν αὐτῆ καὶ
 Μακεδόνων ευεξίαν ἐν τοῖς πο-
 λεμικοῖς, ἔτι δὲ καὶ τὸ μέγεθος
 καὶ τὸ κάλλος τῶν ἐσομένων ἄ-
 θλων ἐκ τῆς πολέμου πρὸ ὀφθαλ-
 μῶν θεόμενος, ἅμα τῶν περιποιή-
 σαθαι τὴν ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἔυ-
 νοίαν ὁμολογήσασθαι, εὐθέως
 προφάσει χράμενος, ὅτι σπεύ-
 δει μετελθεῖν τὴν Περσῶν παρα-

esse statuo. conatus primos,
 et eorum effectiones quae fue-
 rint decreta: causas vero
 quae iudicia et deliberationes
 rerum antecedunt. cogitatio-
 nes dico, affectus animorum,
 et ratiocinationes quae de iis
 suscipiuntur; per quas ad de-
 cernendum aliquid et susci-
 piendum venimus. Quod di-
 co, clarius fiet ex sequenti-
 bus. Nam quae verae causae
 fuerint, undeque sit natum
 bellum contra Persas, quibus
 facile intelligat. Prima earum
 est, Graecorum qui cum Xe-
 nophonte erant, reditus e su-
 perioris Asiae satrapiis: cum
 quidem totam Asiam hostium
 suorum sedem pertranscendi-
 cus ipsis, nemo repertus est
 Barbarorum, qui prodire con-
 tra, et se eis opponere aude-
 ret. Altera causa est, Age-
 filai Lacedaemoniorum regis
 transitus in Asiam; quando
 ille nemine inuento cui satis
 animi aut virium esset ad pro-
 hibenda sua incepta, in me-
 dio conatu propter tumultus
 in Graecia exortos, nullo edi-
 to operae pretio coactus est
 redire. Ex his quum de igna-
 via et socordia Persarum con-
 iecturam fecisset Philippus,
 suam et Macedonum peritiam
 rei militaris non ignorans:
 quum etiam ob oculos sibi po-
 suisset magnitudinem ac decus
 praemiorum, quae eo bello
 consecutus esset: simul ac
 Graecorum omnium consen-
 tientem benevolentiam sibi
 conciliasset: confestim eo prae-
 textu utens, quasi Graecorum

νομίαν εἰς τὰς Ἑλλήνας, ὁρμὴν ἔχε καὶ προέθετο πολεμῆν, καὶ πάντα πρὸς τῆτο τὸ μέρος ἡτοίμαζε. διόπερ αἰτίας μὲν τὰς πρώτας ῥηθείσας ἡγητέον τῆ πρὸς τὰς Πέρτας πολέμῳ, πρόφασιν δὲ τὴν δευτέραν, ἀρχὴν δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου διάβασιν εἰς τὴν Ἀσίαν.

7. Καὶ μὲν τῆ κατ' Ἀντίοχον καὶ Ῥωμαίους, δῆλον ὡς αἰτίαν μὲν τὴν τῶν Αἰτωλῶν ὄργην θετέον. ἐνεῖνοι γὰρ δόξαντες ὑπὸ Ῥωμαίων ὀλιγαρχείῃσιν κατὰ πολλὰ περὶ τὴν ἔκβασιν τὴν ἐκ τῆ Φιλίππου πολέμῳ, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἔμονον Ἀντίοχον ἐπεσπάσαντο, πᾶν δὲ καὶ πράξαι καὶ κερθεῖν ὑπέστησαν διὰ τὴν ἐπιγενομένην ὄργην ἐκ τῶν προειρημένων καιρῶν. πρόφασιν δ' ἡγητέον, τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐλευθέρωσιν ἢ ἐνεῖνοι περιπορευόμενοι μετ' Ἀντίοχου τὰς πόλεις ἀλόγως καὶ ψευδῶς κατήγελλον, ἀρχὴν δὲ τῆ πολέμῳ, τὸν Ἀντίοχου κατάπλην εἰς Δημητριάδα. Ἐγὼ δὲ τὴν ἐπὶ πλείον διαβολὴν πεποιήμαι περὶ τῶν, ἔχ' ἔνεκα τῆς τῶν συγγραφέων ἐπιτιμήσεως, χάριν δὲ τῆς τῶν Φιλομαθέντων ἐπανορθώσεως. τί γὰρ ὄφελος ἰατρῶν κάμνεσιν ἀγνωστοῦ τὰς αἰτίας τῶν περὶ τὰ σώματα διαθέσεων; τί δ' ἀνδρὸς πραγματικῆς, μὴ δυναμένης συλλογίζεσθαι, πῶς καὶ διὰ τί καὶ πόθεν ἕκαστα τῶν πραγμάτων τὰς ἀφορμὰς εἴληφεν; ἔτε

iniurias a Persis acceptas omnino studio ultum iret, impetum sumpsit, ac consilium inuit gerendi belli, omniaque ad tantum inceptum necessaria apparare coepit. Quamobrem belli contra Persas causae quidem censeferi debent, quas primo loco posuimus: praetextus vero, quem secundo: principium autem, Alexandri traiectione in Asiam.

7. Sic etiam eius quod inter Antiochum et Romanos fuit, palam est causam debere statui, indignationem Aetolorum. nam hi a Romanis sprete multis modis ut quidem ipsis videbatur, circa exitum belli contra Philippum; non solum Antiochum acciuerunt, ut ante dicebamus, sed etiam prae ira illo tempore concepta, quiduis facere ac pati sustinuerunt. at praetextus existimandus est, liberatio Graecorum: ad quam Aetoli singulas vrbes cum Antiocho obeuntes, absurde et falso omnes vocabant. principium vero fuit, Antiochi ad Demetriadem cum classe appulsus. Equidem propterea distinctionem inter haec tria ideo pluribus exposui; non ut rerum scriptores reprehenderem: verum ut errore agnito studiosi lectores proficerent. nam quorsum aegroti medicus qui causas ignoret affectionum humani corporis? quae item viri illius utilitas, qui ad tractandam Remp. accessit, et nescit dignoscere quomodo, quare, et vnde singula quae eueniunt, causam cur fierent sint nacta? siquidem, neque

γὰρ ἐκείνου εἰκός ἄξιότατα δειν-
τως εἶηται τὰς τῶν σωμάτων
θεραπείας ἕτε τὸν πραγματι-
κὸν ἄλλο εἶναι κατὰ τρόπον χει-
ρίων τῶν προσπιπόντων, ἄνευ
τῆς τῶν προσερχομένων ἐπιγνώ-
σεως. ὁπόταν ἄλλο ἢ τῶ Φυλα-
κτίου καὶ ἐπητήριου, ὡς τὰς αἰτίας
ἐκάστῶν συμβαινόντων. ἐπειδὴ
φύεται μὲν ἐπιτῶν τυχύων πολ-
λάκις τὰ μέγιστα τῶν πραγμάτων.
ἴσθαι δὲ ὅπως ἐπὶ παντὸς τὰς
πρώτας ἐπιβολὰς καὶ ἀλλήλους.

8. Φάβιος δὲ Φησὶν ὁ Ῥωμαῖ-
κὸς συγγραφεὺς, ἅμα τῶ κατὰ
Ζακυνθίους ἀδικήματι καὶ τὴν
Ἀσδρέβα πλεονεξίαν καὶ Φλαρ-
χίαν, αἰτίαν γίνεσθαι τῆ κατ'
Ἀνίβαν πόλεως. ἐκείνου γὰρ
μεγάλου ἀνευλ. φέρεται τὴν δυνα-
σίαν ἐπιτοῦ κατ' Ἰβηρίαν τότεως.
μετὰ ταῦτα παρανεόμενον ἐπὶ
Λιβύην, ἐπιβληθῆαι καταλύ-
σαντα τὰς νόμους, εἰς μοναρχίαν
περισῆσαι τὸ πολίτευμα τῶν
Καρχηδονίων· τὰς δὲ πρώτας
ἄνδρας ἐπὶ τῆ πολιτείας, προ-
ειδομένους αὐτῶ τὴν ἐπιβολὴν,
συμφρονῆσαι καὶ διαστῆσαι πρὸς
αὐτόν· τὸν δ' Ἀσδρέβαν ὑπειδό-
μενον ἀναχωρήσαντα ἐκ τῆς Λι-
βύης, τὸ λοιπὸν ἦδη τὰ κατὰ
τὴν Ἰβηρίαν χειρίζειν κατὰ τὴν
αὐτῆ προαίρεσιν, ἔπρωτέχοντα
τῶ συνεδρίῳ τῶν Καρχηδονίων·
Ἀνίβαν δὲ κοινωνὸν καὶ ζηλω-
τὴν ἐκ μερικῆς γεγονότα τῆς
ἐκείνου προαίρεσεως, καὶ τότε δια-
δεξάμενον τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν,
τὴν αὐτῆ ἀγωγὴν Ἀσδρέβα ποι-
εῖσθαι τῶν πραγμάτων. διὸ καὶ

ille curandi corpora rectam
viam vquam insitet: neque
hic vllum negotium, si illa
ignoret quae diximus, recta
ratione poterit administrare.
iccirco, nihil adeo obseruan-
dum, neque inquirendum:
atque omnium euentuum caus-
sas. Saepe enim res maxi-
mae a paruis principiis ori-
untur: vbique autem pri-
mis aggressionibus et cogita-
tionibus facilius medicinam
facias.

8. Fabius scriptor Roma-
nus ait, causam bello Hanni-
balis praebuisse, non tantum
iniuriam Saguntinis illatam:
sed etiam Asdrubalis auari-
tiam et dominandi cupidita-
tem. illum enim postquam
magnum in Hispania potentia-
tum sibi peperisset: in Afri-
cam mox rediisse, et antiqua-
re patrias leges esse aggres-
sum, ac formam Reipublicae
Carthaginensium in principa-
tum vnus mutare: sed primo-
res ciuitatis viros, consilio
illius anipaduerso, magno
consensu se ab illo seiunxisse,
quod suspicatum Asdrubalem
ex Africa excessisse, atque
Hispaniam ex illo pro libidi-
ne sua administrasse, nulla
posthac tenatus Carthagini-
ensis ratione habita. Hanni-
balem vero, qui ab adole-
scentia particeps et aemulus
consiliorum patris fuisset, quum
eo tempore in prouincia Hi-
spania patri successisset, in
administratione rerum idem
cum Asdrubale tenuisse insti-
tutum. Itaque hoc quoque

ἄν τὸν πόλεμον τῆτον ἐξενηνο-
 χένομα κατὰ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν
 Ῥωμαίοις, παρὰ τὴν Καρχηδο-
 νίων γνώμην. ἀδένα γὰρ εὐδοκεῖν
 τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἐν Καρ-
 χηδόνι τοῖς ὑπ' Ἀννίβη περι τὴν
 Ζακανθῆων πόλιν πραχθεῖσι.
 ταῦτα δ' εἰπὼν, Φησὶ, μετὰ τὴν τῆς
 προειρημένης πόλεως ἄλωσιν πα-
 ραγενέσθαι τὰς Ῥωμαίους, οἰομέ-
 νας δεῖν ἢ τὸν Ἀννίβαν ἐκιδύουσαι
 σφίσι τὰς Καρχηδονίους, ἢ τὸν
 πόλεμον ἀναλαμβάνειν. εἰ δέ τις
 ἔροιτο τὸν συγγραφέα, ποῖος ἦν
 καιρὸς οἰκειότερος τοῖς Καρχη-
 δονίοις, ἢ ποῖου πράγμα τέτε
 δικαιοτέρον καὶ συμφερότερον,
 ἐπεὶ περ ἐξ ἀρχῆς δυσηρεσῆντο,
 καθάπερ ἔτος Φησὶ, τοῖς ὑπ'
 Ἀννίβη πραττομένοις· τὴ περ-
 θέντας τότε τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων
 παρακαλυμένοις, εὐδῆνα μὲν τὸν
 αἴτιον τῶν ἀδικημάτων, ἐπανελέ-
 θαι δ' εὐλόγως δι' ἑτέρων τὸν
 κοινὸν ἐχθρὸν τῆς πόλεως,
 περιποιήσασθαι δὲ τῇ χώρᾳ τὴν
 ἀσφάλειαν, ἀποτριψαμένους τὸν
 ἐπιφερόμενον πόλεμον, δόγμα-
 τι μόνου τὴν ἐκδικήσιν ποιησα-
 μένας· τί ἂν εἰπεῖν ἔχοι πρὸς
 αὐτά; δῆλον γὰρ, ὡς εἰδέν, οἴ-
 γε τοσῆτον ἀπέχον τῆ πράξαι τι
 τῶν προειρημένων, ὡς ἐπιχαι-
 δενα ἔτη συνεχῶς πολεμήσαν-
 τες κατὰ τὴν Ἀννίβη προαίρε-
 σιν, ἢ πρότερον κατελύσαντο
 τὸν πόλεμον, ἕως ἢ πάσας ἐξε-
 λέγεσαντες τὰς ἐλπίδας, τελευ-
 τῶν εἰς τὸν περὶ τῆς πατρίδος
 καὶ τῶν ἐν αὐτῇ σωματίων παρε-
 γένοντο κίνδυνον.

bellum nunc ab eo Romanis
 fuisse indictum, propria ipsius
 voluntate praeter Carthagi-
 niensium sententiam. nemi-
 nem enim Carthagine, qui
 quidem aliquo loco esset in Re-
 publica ea approbasse quae er-
 ga Saguntinorum civitatem fe-
 cit Hannibal. Addit postea;
 capta Saguntinorum vrbe ad-
 venisse Romanos, qui aut dedi
 sibi Hannibalem a Poenis pos-
 tularent, aut bellum suscipi.
 Hic si quis Fabium roget, ec-
 quam meliorem Carthaginien-
 ses exspectare occasionem qui-
 verint, quod iniure iustius et
 sibi vtilius consilium potuerint,
 siquidem semper ipsis, vt hic
 quidem ait, facta Hannibalis
 displicuerant: quam vt Roma-
 norum postulatis morem ge-
 rentes, auctorem iniuriae de-
 derent, communem patriae
 hostem per alios prudenter
 tollerent, publicam ditioni
 suae tranquillitatem affirma-
 rent, bellum imminens a suis
 ceruicibus depellerent, vnus
 denique Senatusconsulti ope
 ab illo se vindicarent: quid
 habeat quod ad haec respon-
 deat? sed palam est, respon-
 deri nihil posse. Nam Car-
 thaginienses quidem tantum
 ab eo abfuerunt, vt quicquam
 facerent illorum quae dixi-
 mus; vt contra bellum ex Han-
 nibalis sententia susceptum per
 annos septemdecim continuos
 gesserint, neque prius finie-
 rint, quam post suas omnes
 spes consumptas de patria ipsa
 tandem, et sua omnium salute
 coeperunt periclitari.

9. Τίνος δὲ χάριν ἐμνήσθην Φαβίου καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου γεγραμμένων; ἢ ἕνεκα τῆς πιστοῦς τῶν εἰρημύτων ἀγωνίων, μὴ πισυτῆ κατὰ τισιν. ἢ μὲν γὰρ κατὰ τὰ ἀλόγια, καὶ χωρὶς τῆς ἐκείνης ἐξηγήσεως, αὐτῇ δὲ αὐτῆς δύνταται θεωρεῖσθαι κατὰ τοὺς ἐντυγχάνοντιν· ἀλλὰ τῆς τῶν ἀναλαμβανόντων τὰς ἐκείνης βίβλους ὑπομνήσας ἵνα μὴ πρός τὴν ἐπιγραφὴν, ἀλλὰ πρός τὰ πράγματα βλέπωσιν. ἔνοι γὰρ ἢ ἐπὶ τὰ λεγόμενα συνεπιτάσσοντες, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν τὸν λέγοντα καὶ λαβόντες ἐν νῆι, ἐπίτοι κατὰ τοὺς καιροὺς ὁ γράφων γέρονε, καὶ τῆ συνδριῆ μετῴχε τῶν Ῥωμαίων, πλὴν ἐυτέως ἠγῆνται τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῆς πίσου. ἐγὼ δὲ Φημὴ μὲν δεῖν, ἢ ἐν μικρῷ προσλαμβάνεσθαι τὴν τῆ συγγραφῆς πίσιν, ἢ αὐτοτελῆ δὲ κρῖναι. τὸ δὲ πλεῖον, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ποιῆσθαι τὰς ἀναγκαστικότητας τὰς δοκιματίας. ἢ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆ γε Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων πόλεμος (τὴν γὰρ παρέχουσιν ἐντεῦθεν ἐποητάσασθαι) νομισέον πρώτην μὲν αἰτίαν γεγεμέναι, τὸν Αἰλίου θυμὸν, τῆ Βάρκα μὲν ἐπικαλεσέν, πατὴρ δὲ κατὰ φύσιν Ἀννίβη γεγονότος. ἐκεῖνος γὰρ ἔχ' ἤτ' ἠθεῖς τῷ περὶ Σικελίαν πολέμῳ τῇ ψυχῇ, τῷ δοκεῖν αὐτῷ μὲν ἀνέροισι διατηρηθέναι τὰ περὶ τὸν Ἴρουκα στρατόπεδα ταῖς ὀρμαῖς, ἐφ' ὧν αὐτὸς ἦν· διὰ δὲ τὴν ἐν τῇ

9. Quorsum vero Fabii et eius historiae mentionem feci? non quod eius narrationem adeo arbitrer similem veri, ut verendam mihi sit, ne fidem apud nonnullos inueniat. adeo namque aliena sunt ab omni ratione quae hic scribit, ut vel silente me, hominis leuitatem, quae se manifesto prodit, lectores facile sint obseruaturi: verum ut eos admonerem, in quorum manus historiae illius uenerint, ne titulum libri, sed res ipsas attendant. Reperiuntur enim, quid ad narrantem potius quam illa quae narrantur animum aduertentes, quum illis temporibus auctorem sciant uisisse, et Romanum senatorem fuisse: qui quid ab eo dictum est, pro fide digno protinus arripiunt. Ego uero, fidem eius scriptoris, sicut non aspernandam censeo: ita non tanti certe faciendam, ut iudicium lectoris uelim inde pendere: sed ex rebus ipsis potius quae narrantur, quod sequatur eligere. Enimuero belli huius Romanorum et Carthaginienis, (nam inde sumus digressi) prima causa censeri debet, indignatio Hamilcaris qui Barca est cognominatus, fuitque Hannibalis pater naturalis. Hic enim post bellum Siculum inuictum animum retinens, quod legiones, quibus ad Erycem praefuerat, integras illaesaeque conseruauerat, eadem secum agitantes consilia: ut, propter ciadem maritimo

ναυμαχία τῶν Καρχηδονίων ἤτταν τοῖς καιροῖς εἶχαν, πεποιῆσαι τὰς συνθήκας, ἔμενευ ἐπὶ τῆς ὀργῆς, τῆρων αἰεὶ πρὸς ἐπίθεσιν. εἰ μὲν ἔν μὴ τὸ περὶ τὰς ξένης ἐγένετο κίνημα τοῖς Καρχηδονίοις, εὐθέως ἂν ἄλλην ἀρχὴν ἐποιεῖτο καὶ παρασκευῆν πραγμάτων, ὅσον ἐπ' ἐκείνω. προκαταληφθεὶς δὲ ταῖς ἐμφυλίοις ταραχαῖς, ἐν τέτοις καὶ περὶ ταύτας διέτριβε τὰς πράξεις.

10. Ῥωμαίων δὲ μετὰ τὸ καταλύσασθαι Καρχηδονίους τὴν προεξημένην ταραχὴν, ἀπαγγελάντων αὐτοῖς πόλεμον, τὸ μὲν πρῶτον εἰς πᾶν συγκατέβαινον, ὑπολαμβάνοντες αὐτὰς νικήσειν τοῖς δικαίοις, κατὰπερ ἐν ταῖς πρὸ ταύτης βίβλοις περὶ τέτων δεδηλώναμεν. ὦν χωρὶς, ἔχουσιν τε ἦν συμπερινεχθῆναι δέοντως, ἔτε τοῖς νῦν λεγομένοις, ἔτε τοῖς μετὰ ταῦτα ῥηθησομένοις ὑφ' ἡμῶν. πλὴν ἐν ἐντροπομένων τῶν Ῥωμαίων, εἰξαντες τῇ περιστάσει, καὶ βαρυνόμενοι μὲν, ἐν ἔχοντες δὲ ποιεῖν ἄδεν, ἐξεχώρησαν Σαρδόνος. συνεχώρησαν δ' εἰτοῖσειν ἄλλα χίλια καὶ διακόσια τάλαντα πρὸς τοῖς πρότερον, ἐφ' ᾧ μὴ τὸν πόλεμον ἐκείνοις ἀναδέξασθαι τοῖς καιροῖς. διὸ καὶ δευτέραν, μεγίστην δὲ, ταύτην θετέον αἰτίαν τῆ μετὰ ταῦτα συσάντος πολέμου. Αἰμίλικας γὰρ προσλαβὼν τοῖς ἰβίοις θυμοῖς τὴν ἐπὶ τέτοις ὀργῆν τῶν πολιτῶν, ὡς θαύτου πρὸς ἀποσάντας τῶν μισθοφόρων καταπολεμήτας, ἐβεβαίωσε τῇ

praelio acceptam a Carthaginiensibus, temporibus cedens, pacem fecerat; occasione intentus ad bellum inferendum, iram coquebat. Quod si motu mercenariorum impediti Carthaginienses non fuissent; nulla interposita mora nouum bellum denuo esset exorsus, quantum quidem in ipso foret. nunc intestina seditione praeventus, in rebus patriae componendis coactus est se occupare.

10. Quum autem Romani post sedatum illum tumultum de quo diximus, bellum ipsis denuntiaissent: principio illi in hoc certamen descendere: quod iustis causae suae freti victoriam sperarent: sicut superioribus libris ostendimus: absque quibus foret, nec quae iam dicimus, nec quae deinceps dicentur capi commode possent. Sed Romanis iusta illorum non curantibus, praesenti sese accommodantes necessitati, qui aliud nihil possent, Sardinia aegre quidem, sed tamen excefferunt. quin etiam, ne tam alieno tempore bellum sustinere cogerentur, ad stipendium prius alia mille et ducenta annua talenta pendere consenserunt. itaque secundam hanc, eamque maximam, belli postea conflati causam statuere conuenit. Amilcar enim ubi ira ciuium ad propriam ipsius indignationem accessit, victis mercenariis qui rebella-uerant, patria in tuto collocata, confestim ad res Hispaniae eo consilio animum

π' τριβί τῆν ἀσφάλειν, ἐυ-
 θέως ἐποιεῖτο τὴν ὁμίην ἐπὶ τὰ
 κατὰ τὴν Ἰβηρίαν πράγματα,
 σπαδάζων ταύτην χεῖρα πα-
 ρασκευῆ πρὸς τον κατὰ Ῥωμαίων
 πόλεμον. ἦν δὲ καὶ τρίτην αἰτίαν
 νομισέον, λέγα δὲ τὴν ἑυροικν τῶν
 κατ' Ἰβηρίαν πραγμάτων Καρχη-
 δουίσι. ταύταις γὰρ ταῖς χερσὶ
 πιστεύσαντες, ἑυθαρσῶς ἐνέβη-
 σαν εἰς τὸν προειρημένον πόλεμον.
 ὅτι δ' Ἀμίλκας πλεῖστα μὲν συν-
 βάλετο πρὸς τὴν σύσασιν τῆ δευ-
 τέρον πολέμῳ, καί περ τετελευτη-
 κῶς ἔτεσι δέκα πρότερον τῆς κατ-
 αρχῆς αὐτῆ, πολλὰ μὲν ἂν ἑυροί-
 σις εἰς τῆτο' χεῖρὸν δὲ πρὸς πίσιν
 ἀρκῆν ἔσαι τὸ λέγεσθαι μέλλον.

II. Καθ' ἧς γὰρ καιρὸς κατα-
 πολεμηθεῖς Ἀντίβας ὑπὸ Ῥω-
 μαίων, τέλος ἐκ τῆς πατρίδος
 ἀνεχώρησε, καὶ παρ' Ἀντίοχῳ
 διέτριβε· τότε Ῥωμαῖοι συνθεω-
 ρῶντες ἤδη τὴν Αἰτωλῶν ἐπιβολήν,
 ἐξ ἀπέσειλαν πρεσβευτὰς πρὸς
 Ἀντίοχον· βεβόμενοι μὴ λαυθά-
 νειν σφᾶς τὴν τῆ βασιλείᾳς προαί-
 ρεσιν. οἱ δὲ πρέσβεις ὀρῶντες τὸν
 Ἀντίοχον προσέχοντα τοῖς Αἰ-
 τωλοῖς, καὶ πρόθυμον ὄντα πολε-
 μεῖν Ῥωμαίοις, ἐθεράπευον τὸν
 Ἀντίβαν, σπαδάζοντες εἰς ὑπο-
 ψίαν ἐμβλεῖν πρὸς τὸν Ἀντίο-
 χον. ὃ ἤ συνέβη γενέσθαι. προ-
 βαίνοντος γῶν τῆ χρόνε, καὶ τῆ
 βασιλείᾳς ὑπόπῳς ἔχοντος αἰεὶ ἢ
 μᾶλλον πρὸς τὸν Ἀντίβαν, ἐγένε-
 τό τις καιρὸς, ὡς ἐπὶ λόγον ἀχθῆ-
 ναί τὴν ὑποικερκμένην ἀτοπίαν
 ἐν αὐτοῖς, ἐν ᾧ καὶ πλείους ἀπο-
 λογισμῶς ποιητάμενος Ἀντίβας,

adiect, vt praesidia ad bel-
 lum contra Romanos inde
 sibi compararet. quae tertia
 belli caussa debet existimari:
 prosperos dico Carthaginien-
 sium in Hispania successus:
 nam illis freti copiis bellum,
 de quo loquimur animose
 susceperunt. Amilcarem bel-
 li secundi Punici vel praeci-
 puam fuisse caussam, licet
 decem annis prius obiisset
 quam illud inchoaretur, mul-
 tis quidem argumentis pro-
 bari potest: verum ad fa-
 ciendam rei fidem, hoc fue-
 rit satis quod iam dicam.

II. Quo tempore Hannibal
 victus bello a Romanis, so-
 lum vertere tandem coactus,
 apud Antiochum agebat; Ro-
 mani iam tum quid pararent
 Aetoli prospicientes, ad An-
 tiochum consilia eius explo-
 randi caussa, legatos misere.
 hi regem cum Aetolis sentire
 conspicati, ac bellum aduersus
 populum Romanum medita-
 ri; quo Hannibalem Antio-
 cho suspectum redderent, im-
 pensius colere ipsum instite-
 runt. neque euenit secus at-
 que illi existimauerant. Sed
 quum progressu temporis ma-
 gis ac magis suspicio regis in
 Hannibalem aleretur: occasio
 tandem se illi obtulit, contro-
 versiae et occultae simultatis,
 quam diu fouerant inuicem,
 disceptandae. ibi Hannibal,
 cum alia multa ad purgan-
 dum se disseruit; tum, quia

τέλος ἐπὶ τὸ τοιαῦτο κατήντησε, δυχορηγούμενος τοῖς λόγοις. ἔφη γὰρ. καθ' ὃν καιρὸν ὁ πατήρ αὐτῆ τὴν εἰς Ἰβηρίαν ἔξοδον μέλλοι στρατεύεσθαι μετὰ τῶν δυνάμεων, ἔτη μὲν ἔχειν ἑννέα· θύοντος δ' αὐτῆ τῷ Διὶ, παρεστῆναι παρὰ τὸν βωμὸν· ἐπεὶ δὲ καθλιερήσας κατασπίεσαι τοῖς θεοῖς καὶ ποιῆσαι τὰ νομιζόμενα, τὰς μὲν ἄλλας τὰς περὶ τὴν θυσίαν ἀποσηνοῦσαι κελεύσας μικρὸν, αὐτὸν δὲ προσκαλεσάμενος, ἔροισα Φιλοφρόνως, εἰ βέλοιστο συναξαρχῶν ἐπὶ τὴν στρατείαν. ἀσμένως δὲ κατανεύσαντος αὐτῆ, καὶ τι προσαξιώσαντος παιδικῶς, λαβόμενον τῆς δεξιᾶς προσαγαγεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν βωμὸν, καὶ κελεύειν ἀψάμενον τῶν ἱερῶν, ὀμνῦναι, μηδέποτε Ῥωμαίοις εὐνοήσειν. ταῦτ' ἔν εἰδότα σκωπῶς, ἠξίς τὸν Ἀντίοχον, ἕως μὲν ἂν τι δυσχερὲς βελεύηται κατὰ Ῥωμαίων, παρῆρῆναι, καὶ πισεύειν αὐτὸν συνεργὸν ἔξειν νομιζόντα ἀληθινώτατον· ἐπ' αὐτὸν δὲ διαλύσεις ἢ Φιλίαν συντίθεται πρὸς αὐτὰς, τότε μὴ προσδέσθαι διαβολῆς, ἀλλ' ἀπισεῖν καὶ φυλάττεσθαι. πᾶν γάρ τι πράξαι κατ' αὐτῶν, ὃ δυνατὸς ἂν εἴη.

12. Ὁ μὲν ἔν Ἀντίοχος ἀπάσας καὶ δόξας αὐτοπαθῶς, αἶμα δὲ ἀληθινῶς εἰρηνοῦσαι, πάσης τῆς προῦπαρχέσης ὑποψίας ἀπέστη. τῆς μὲν τοί γε δυσμενεῖας τῆς Ἀμίλων, καὶ τῆς ὅλης προθέσεως, ὁμολογέ-

cetera parum proficiebant, ad extremum eo venit, ut ita diceret: Se, quo tempore pater Amilcar in Hispaniam cum exercitu proficiscebatur, puerum fuisse nouem annorum. illo sacra Ioui faciente, ad altare se adstitisse; patrem ubi litasset, libationes diis fecisset, ac reliqua pro more peregisset, ceteros qui sacris intererant, facessere paululum iussisse; tum se propius aduocatum, a patre fuisse non absque blanditiis interrogatum: ecquid expeditionis comes secum proficisci vellet? quum alacris annuisset, atque insuper ritu puerili hoc ipsum precibus ab eo contendisset; patrem dextra filium prehensisse, ad altare admovisse, et tactis sacris iureiurando adegisse, nunquam amicam populo Romano fore. Orabat igitur Antiochum, ut de hoc animo suo certus, dum quidem contra Romanos aliquid vellet moliri, sibi fideret sibi consilia crederet, neque dubitaret, operam se ipsi quibuscumque rebus posset plane fide sinceram nauaturum. ubi vero de concordia et amicitia cum Romanis agere inciperet: tum ne exspectaret, ut a calumniatoribus deferretur; sed caueret, neque fidem sibi haberet. omnia enim quae posset aduersus illos tentaturum.

12. Antiochus hoc sermone audito, quia visus erat Hannibal ex proprii affectus vehementia et vero sensu loqui, priores omnes suspiciones deposuit. Atque hoc certum haberi testimo-

μενον θετέον εἶναι τὸτο μαρτύριον, ὡς καὶ δι' αὐτῶν Φανερὸν ἐγένετο τῶν πραγμάτων. τοιάτης γὰρ ἐχθρὸς παρεσκευάσε Ῥωμαίους, Ἀσδρέβαυτε τὸν τῆς θυγατρὸς ἄνδρα, καὶ τὸν αὐτῆ κατὰ φύσιν υἱὸν Ἀνίβαν, ὥστε μὴ καταλιπεῖν ὑπερβολὴν δυσμενείας. Ἀσδρέβας μὲν ἔν προκοφανῶν, ἔ πάντιν ἐκδηλον ἐποίησε τὴν αὐτῆ προαίρεσιν Ἀνίβα δὲ παροέδωκεν οἱ καιροὶ καὶ λίαν ἐναποδείξαθαι τὴν πατρῶν ἐχθρὰν εἰς Ῥωμαίους. Δὲ καὶ τῆς ἐπὶ πραγμάτων ταπτομένης, χρῆ τῶν τοιούτων ἕδανὸς μᾶλλον φροντίζειν, ὥστε μὴ λαυθύνειν τὰς προσιρέσεις τῶν διαλυομένων τὰς ἐχθρὰς, ἢ συντιθεμένων τὰς Φιλίας· τότε τοῖς καιροῖς εἰκόντες, καὶ τότε τῶς ψυχῶς ἠτλωμένοι ποῖνται τὰς συνθήκας· ἵνα τῆς μὲν ἐφέδρης νομίζοντες εἶναι τῶν καιρῶν αἰεὶ φυλάττωνται, τοῖς δὲ πιεύοντες, ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πᾶν τὸ παραπίπτον ἐξ ἀτοίμῃ παραγέλωσιν. Αἰτίας μὲν ἔν τῆ κατ' Ἀνίβαν πολέμῃ, τὰς προσηρημένας ἠγγέτον ἀρχὰς δὲ, τὰς μελλήσας λέγεσθαι.

13. Καρχηδόνιοι γὰρ βραχέως μὲν ἔφερον καὶ τὴν ὑπὲρ Σικελίας ἦσαν· συνεπέτεινε δ' αὐτῶν τὴν ὀργὴν, κατὰπερ ἐπάνω προείπον, τὰ κατὰ Σαρδόνια, καὶ τὸ τῶν τελευταίων συνεθέντων χρημάτων πληθός. διόπερ ἄμυ τῶν τὰ πλεῖστα κατ' Ἰβηρίαν ὑφ' ἑαυτῆς ποιήσασθαι, πρὸς πᾶν ἐτοίμως

nium debet odii quo Amilcar flagrabat, et omnium eius confiliorum, sicut res ipsae postea ostenderunt. Hostes enim eiusmodi populo Rom. paravit, Asdrubalem generum, et Hannibalem, qui natura filius erat illius, ut ad malevolentiae vehementiam addi nihil posset. Sed Asdrubal quidem prius est mortuus, quam suum hunc animum palam omnibus faceret: Hannibali per tempora abunde licuit acceptas a patre inimicitias in Romanos cum maxime exere. Hoc igitur, si quid aliud Resp. regunt sollicitè obseruandum meminerint; ut quos animos afferant, qui in gratiam positis inimicitias redeunt, aut nouam amicitiam ineunt, ne ignorent: quando temporibus cedentes, quando victis animis pacis condiciones amplectantur: ut ab illis quidem, ceu temporum suorum insidiatoribus, semper sibi caueant; his vero fidem habeant, et ut subditis, vel amicis veris, quicquid inciderit sine cunctatione imperent. Causae ergo belli Hannibatici hae censerī debent: principium vero, quae statim dicentur.

13. Iam quidem et amissae Siciliae detrimentum grauius Carthaginenses ferebant: sed acuit eorum iram Sardiniae iactura, sicut ante diximus; et ingens illa vis pecuniae postremo imperatae. Itaque postquam Hispaniae maiorem iam partem imperio suo adiecissent, ad suscipiendas cuiuscumque generis

διέκειντο.

διέκειντο, τὸ κατὰ Ῥωμαίων ὑποδεννύμενον. προσπεσέσης ἔν τῆς Ἀσδρέβα τελευτῆς, ᾧ μετὰ τὸν Ἀμίλκην θάνατον ἐνεχείρισαν τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, τὸ μὲν πρῶτον ἐκαράδονεν τὰς τῶν δυνάμεων ὀριάς· ἀΦικομένης δὲ τῆς ἀγγελίας ἐκ τῶν στρατοπέδων, ὅτι συμβαίνει τὰς δυνάμεις ὁμοθυμαδὸν ἠρῆσθαι στρατηγὸν Ἀντίβαν, παραυτίκα συναθροίσαντες τὸν δῆμον, μὴ γνώμῃ κυρίαν ἐποίησαν τὴν τῶν στρατοπέδων αἵρεσιν. Ἀντίβας δὲ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, εὐθέως ὤρμησεν ὡς κατασπερόμενος τὸ τῶν Ὀλκιδῶν ἔθνος. ἀΦικόμενος δὲ πρὸς Ἀλθαίαν, τὴν βαρυτάτην αὐτῶν πόλιν, κατεστρατοπέδευσε. μετὰ δὲ ταῦτα χρησάμενος ἐνεργοῖς ἅμα κὶ καταπληκτικαῖς προσβολαῖς, ταχέως ἐκράτησε τῆς πόλεως. ἔσσυμβάντος, οἱ λοιποὶ γενόμενοι καταπλαγεῖς ἐνέδωκαν αὐτὸς τοῖς Καρχηδονίοις. ἀργυροπαλήστας δὲ τὰς πόλεις, καὶ κυριεύσας πολλῶν χρημάτων, ἦκε παραχειμάσων εἰς Καινὴν πόλιν. μεγαλοψύχως δὲ χρησάμενος τοῖς ὑποταττομένοις, καὶ τὰ μὲν δὲς τῶν ὀφωνίων τοῖς συστρατευομένοις, τὰ δ' ὑπικινύμενος, πολλὴν ἔνοιαν καὶ μεγάλαν ἐλπίδας ἐνεργάσατο ταῖς δυνάμει.

14. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ θέρει πάλιν ὀρμήσας ἐπὶ τὰς Οὐακαίας, Ἐλιαντικὴν μὲν, ἐξ ἐφόδου ποιησάμενος προσβολὰς, κατέχευε, Ἀρβηκάλην δὲ διὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως καὶ τὸ πλῆ-

criminationes Romanorum faciles se praebere incepterunt. Inter haec mortuo Asdrubale, cui post Amilcaris fata Hispaniam regendam tradiderant; principia, militum animi quo inclinarent cupide expectare: deinde quum ab exercitu nuntium accepissent, quo ducatum Hannibali omnium consensu a copiis Hispaniensibus delatum significabatur; concione protinus conuocata, militum suffragia vna voce rata fecerunt. Hannibal simul ac dux est creatus, ad subiiciendam Poenorum imperio Olcadium gentem, animum appulit. Althacam igitur, grauem prae ceteris et opulentam illorum urbem, ducto exercitu, castra ante illam ponit: deinde in obfessorum oppugnatione strenuum adeo et formidabilem se praebet, vt non multo post voti fiat compos: quo casu et ceteri territi, Carthaginensibus se dederunt. Et quum sectiones illorum oppidorum vendidisset, maximis iam opibus abundans, Carthaginem nouam ad hiberna se recepit. Ibi singularem animi magnitudinem in regendis subditis prae se ferens, et tum in praefens stipendia armatis praebens, tum in posterum alia pollicitans, magnum sui amorem, nec non spes ingentes in illorum animis excitauit.

14. Sequenti vere suscepta in Vaccaeos expeditione, Salmanticam repentina inuasionem occupauit. Arbucalam quoque magnis cum difficultatibus, quod et magna vrbs erat, et

θος, ἔτι δὲ τὴν γενουσιότητα τῶν
 οἰκητόρων μετὰ πολλῆς ταλαι-
 πωρίας πολιορκήσας, κατὰ κρᾶ-
 τος εἶλε. μετὰ δὲ ταῦτα παρα-
 δόξως εἰς τὰς μεγίστας ἦλθε κιν-
 δύνης ἐτανάγων, συνδραμόντων
 ἐπ' αὐτῷ τῶν Καρθησίων, ὃ χει-
 ρὸν ἐσὶν ἰχυρότατον ἔθνος τῶν
 κατ' ἐπεινὺς τὰς τόπας, ἐμοίως
 δὲ, καὶ τῶν ἀσυγειτόνων ἀθροί-
 σθέντων ἅμα τέτοις, ἃς ἠρέθι-
 σαν υἷαλις μὲν οἱ τῶν Ὀλκᾶ-
 δων Φυγάδες, συνεξέκαυσαν δὲ,
 καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἐλευντικῆς οἱ
 διατωθέντες. πρὸς ἃς, εἰ μὲν
 ἐκ παρατάξεως ἠναγκάσθησαν οἱ
 Καρχηδόνιοι διακινδυνύειν, ὁμο-
 λογημένως ἂν ἠτήληθσαν. νῦν
 δὲ πραγματικῶς καὶ νυνεχῶς ἐξ
 ὑποτροφῆς ἀναχωρήσαντος Ἀν-
 νίβη, καὶ πρόβλημα ποιησαμέ-
 νη τὸν Τάγον καλέμενον ποτα-
 μὸν, καὶ περὶ τὴν τῷ ποταμῷ
 διάβασιν συστησαμένῃ τὸν κίνου-
 νον, ἅμα δὲ συγχρησαμένῃ συνα-
 γωνιστῇ τῷ ποταμῷ καὶ τοῖς θη-
 ρίοις, οἷς εἶχε περὶ τετραράκον-
 τα τὸν ἀριθμὸν, συνέβη τὰ ὅλα
 παραδόξως καὶ κατὰ λόγον αὐ-
 τῷ χωρησῆαι τῶν γὰρ Βερβάρων
 ἐπιβαλλομένων κατὰ πλείους τό-
 πας βιάζεσθαι καὶ περιεῖσθαι τὸν
 ποταμὸν, τὸ μὲν πλεῖστον αὐτῶν
 μέρος διεφθάρη περὶ τὰς ἐκβά-
 σεις, παραπορευομένων τῶν θη-
 ρίων παρὰ τὸ χεῖλος, καὶ τὰς
 ἐκβαίνοντας αἰεὶ προκαταλαμβα-
 νόντων· πολλοὶ δὲ κατ' αὐτὸν τὸν
 ποταμὸν ὑπὸ τῶν ἰππέων ἀπώ-
 λοντο, διὰ τὸ κρᾶτεῖν μὲν μᾶλλον
 τῷ βρέματος τὰς ἴππας· ἐξ ὑπερ-

frequens, quodque acerrime
 ciues resistebant, oppugnauit,
 atque per vim tandem cepit.
 At mox in reditu, impetum
 Carpetanis in ipsum facienti-
 bus, quae vere validissima
 gens est totius illius tractus,
 maxima ex inopinato pericula
 adiit. nam et finitimi populi
 cum his se coniunxerant, quos
 praecipue quidem Holcades,
 patria sua extorres aduersus
 Poenos concitauerant: nonni-
 hil etiam inflammauerant, qui
 Salmantica euaserant. Quod
 si iusto praelio cum his dimi-
 care Carthaginienfes fuissent
 coacti; nullum dubium est,
 quin male rem fuerint gesturi.
 Verum Hannibal singulari sol-
 lertia ac prudentia sensim re-
 lato gradu se recipere; Tagum
 flumen munimenti loco hosti-
 bus opponere; praelium ad
 transitum amnis committere;
 ita, quam et fluuius simul et
 elephant, quos habebat circi-
 ter quadraginta, ipsius cona-
 tus adiuuarent, euenit prae-
 ter omnium spem, ut ex animi
 sententia res ei succederet.
 Barbaris enim vim facere, at-
 que amnem traicere multis
 locis conantibus, pars eorum
 maxima in exitu ab aquis
 periit. Quippe elephant qui
 per ripam ambulabant, ut
 quaeque manus hostium aqua
 exierat, hanc prius quam alii
 opem ferrent perimebant: tum
 autem in ipso flumine mul-
 ti ab equitibus caedebantur:
 nam et fluminibus impetum
 facilius equi sustinebant; et
 equites de superiore loco

δεξίᾳ δὲ ποιῆσθαι τὴν μάχην
 τὰς ἰσπεύας πρὸς τὰς πεζύκας. τέ-
 λος δὲ, τῆμπαλι ἐπιδιαβάντες
 οἱ περὶ τὸν Ἀννίβαν ἐπὶ τὰς
 Βαρβάρους, ἐτρέψαντο πλείους ἢ
 δέκα μυριάδας ἀνθρώπων. ὧν
 ἡττηθέντων, ἀδελφοὶ ἐπιτῶν ἐντὸς
 Ἰβηρος ποταμῆ ῥαδίως πρὸς αὐ-
 τὰς ἀντοφθαλμῶν ἐτόλμα πλὴν
 Ζακανθαίων. ταύτης δὲ τῆς πό-
 λεως ἐπειράτο κατὰ δύναμιν ἀπ-
 ἐχεσθαι, βεβλόμενος μηδεμίαν ἀ-
 φερμὴν εὐολογημένην δεῖναι τῆ
 πολέμου Ῥωμαίοις, ἕως τᾶλλα
 πάντα βεβαίως ὑπ' αὐτὸν ποιή-
 σαιτο. κατὰ τὰς Ἀμίλικας τῆ πα-
 τρὸς ὑποθέσεις καὶ παραινέσεις.

15. Οἱ δὲ Ζακανθαῖοι συνε-
 χῶς ἔπεμπον εἰς τὴν Ῥώμην ἄ-
 μα μὲν ἀγωνιῶντες περὶ σφῶν
 καὶ προορώμενοι τὸ μέλλον ἄ-
 μα δὲ βεβλόμενοι μὴ λανθάνειν
 Ῥωμαίους τὴν γενομένην ἔυροικαν
 Καρχηδονίους τῶν κατ' Ἰβηρίαν
 πραγμάτων. Ῥωμαῖοι δὲ πλεο-
 νάκις αὐτῶν παρακηροότες, τότε
 πρεσβευτὰς ἐξαπέστειλαν τὰς
 ἐπιτιμωμένους ὑπὲρ τῶν προσ-
 κικλόντων. Ἀννίβας δὲ κατὰ
 τὰς αὐτὰς καιρὰς πεποιημένος
 ὑπ' αὐτὸν ἕς προέβητο, παρῆν
 αὐτῶν μετὰ τῶν δυνάμεων πα-
 ραχειμάζων εἰς Κοινὴν πόλιν,
 ἣ τις ὠστανεὶ πρόχημα καὶ βασι-
 λείου ἦν ἐν τοῖς Καρχηδονίαν
 κατὰ τὴν Ἰβηρίαν τόποις. κα-
 ταλαβῶν δὲ τὴν παρὰ τῶν Ῥω-
 μαίων πρεσβείαν, καὶ δεῖς αὐ-
 τὸν εἰς ἔντευξιν, διήκκε περὶ τῶν
 ἐνεσώτων. Ῥωμαῖοι μὲν ἔν δι-
 μαρτύροντο Ζακανθαίων ἀπέχε-

cum peditibus dimicabant.
 Tandem vice versa Hannibal
 fluuium traiecit, et in Barba-
 ros irruens, centum millia
 hominum, et eo plures, ver-
 tit in fugam. quibus ita de-
 victis, nemo amplius ultra
 Iberum amnem fuit, Sagunti-
 nis exceptis, qui temere con-
 tra Carthaginienfes attollere
 oculos auderet. Sagunto Han-
 nibal summo studio abstinebat.
 quod patris monita et consi-
 lium secutus, reliqua omnia
 prius sibi asserere cupiebat,
 quam occasionem ullam Ro-
 manis belli suscipendi palam
 daret.

15. Inter haec Saguntini
 crebros Romam nuntios mit-
 tere; partim quod futura pro-
 spicientes, de sua salute erant
 solliciti: partim quod prospe-
 ros Carthaginienfium in Hi-
 spania successus, nolent Ro-
 manos ignorare. Qui saepe
 antea negligenter auditis eo-
 rum nuntiis, hoc tempore,
 legatos in Hispaniam, illa in-
 specturos quae nuntiata fue-
 rant, mittunt. Circa idem tem-
 pus Hannibal sub iugum mis-
 sis quas proposuerat gentibus,
 ad hiberna rursus Carthagi-
 nem nouam se recipiebat: e-
 rat enim vrbs illa quasi gentis
 caput, et regia in ea Hispa-
 niae parte quae Carthaginien-
 sibus parebat. ibi quum le-
 gationem populi Romani in-
 venisset, facta sua adeundi po-
 testate, differentes de manda-
 to sibi negotio audiuit. Ro-
 mani deum fidem testantes
 monebant, vt Saguntinis, qui
 θα

θρα (καίθρα γὰρ αὐτὰς ἐν τῇ
 σφετέρᾳ πίσει) καὶ τὸν Ἰβηρα
 ποταμὸν μὴ διαβῆναι κατὰ
 τὰς ἐπ' Ἀτθρέθα γενομένους ὁ-
 μολογίας. ὁ δ' Ἀνίβας ἄτε
 νέος μὲν ὢν, πλήρης δὲ πολε-
 μικῆς ὀρυῆς, ἐπιτυχῆς δ' ἐν
 ταῖς ἐπιβολαῖς, πάλαμ δὲ παρ-
 ωρημένος πρὸς τὴν κατὰ Ῥω-
 μαίων ἔχθραν πρὸς μὲν ἐκεί-
 νους, ὡς κηδόμενος Ζικυυδαίων,
 ἐνεκάλει Ῥωμαίοις, διότι μικροῖς
 ἔμπροσθεν χρόνοις εὐσιαζόντων
 αὐτῶν, λαβόντες τὴν ἐπιτρο-
 πὴν εἰς τὸ διαλύσασθαι, ἀδίκως
 ἐπανελάοντο τινὰς τῶν προεστώ-
 των, ἧς ἔπεριόψασθαι παρε-
 σπουδημένους· πάτριον γὰρ εἶ-
 νομ Καρχηδονίοις, τὸ μηδένα
 τῶν ἀδικημένων περιορᾶν. πρὸς
 δὲ Καρχηδονίους διεπέμπετο,
 πυνθανόμενος, τί δαί πρῆσιν, ὅτι
 Ζικυυδαῖοι πίσειντες τῇ Ῥω-
 μαίων συμμαχίᾳ, τινὰς τῶν
 ἐπ' αὐτὰς ταγτομένων ἀδικῆσι.
 Κηδόλα δ' ἦν πλήρης ἀλογίας
 καὶ θυμῆ βίαιᾳ· διὸ καὶ ταῖς
 μὲν ἀληθιναῖς αἰτίαις ἐκ ἐχρή-
 το, κατέφραυγε δ' εἰς προφά-
 σεις ἀλόγους, ὅπερ εἰώθασιν
 ποιεῖν, οἱ διὰ τὰς προσκαθη-
 μένας αὐτοῖς ὀρυῆς, ὀλιγωρῶν-
 τες τῆ καθήκοντος. πόσω γὰρ
 ἦν ἕμεινον οἰεσθαι, δεῖν Ῥω-
 μαίους ἀποδῆναι σφίσι Σαρδό-
 να, καὶ τὰς ἐπιταχθέντας ἄ-
 μα ταύτῃ Φόρκας, ἧς τοῖς κη-
 ροῖς συνεπιθέμενοι πρότερον,
 ἀδίκως παρ' αὐτῶν ἔλαβον· εἰ
 δὲ μὴ, Φῶναμ πολεμήσειν. νῦν
 δὲ τὴν μὲν ἔσαν αἰτίαν ἀλη-

fide et clientela populi Romani
 essent, abstineret: utque ex eo
 foedere quod cum Asdrubale
 ictum erat, amnem Iberum ne
 traiceret. Hannibal vero ut-
 pote iuuenis, militaris ferociae
 plenus, felix in inceptis, et
 iampridem concitatus ad ini-
 micitias cum populo Romano
 exercendas, apud legatos qui-
 dem querimoniam instituit,
 quasi Saguntinorum fautor:
 quod paucis ante annis exorta
 Sagunti seditione, quum totius
 controuersiae arbitrium Roma-
 nis fuisset permissum. ut ciues
 ad concordiam perducerent,
 principum nonnullos iniqua
 morte affecerint: quam perfidi-
 am insignitam non inultam se
 relicturum. Carthaginieneses
 enim acceptum a patribus te-
 nere institutum, ut neminem
 iniuria patiantur affici. ad Car-
 thaginieneses vero seiscitatum
 milit. quid opus esset factu,
 cum Saguntini amicitia Roma-
 norum freti, populos ditionis
 ipsorum iniuriis lacebant. E-
 nimuero Hannibal in omnibus
 rebus ira praecipiti, non ratio-
 ne vlla utebatur: iccirco prae-
 termisissis veris causis, ad prae-
 textus iniustos confugiebat:
 sicut facere illi consueuerunt,
 qui affectibus praecoccupati, ho-
 nesti rationem nullam ducunt.
 Quanto enim futurum erat me-
 lius postulare ut Romani Sardi-
 niam restituerent, et simul sti-
 pendia eodem tempore impe-
 rata, quae per occasionem ad-
 uersae Carthaginiesium fortu-
 nae iniustae ad ipsis exegissent?
 quod si recusarent Romani, bel-

θινὴν παρασιωπῶν, τὴν δ' ἔχ
ὑπάρχουσαν περὶ Ζικανθαίων
πλάτων, ἢ ἰόνου ἀλόως, ἔτι
δὲ μᾶλλον ἀδίως κατάρχειν ἐδό-
κει τῷ πολέμῳ.

16. Οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων πρέ-
σβεις, ὅτι μὲν εἶη πολεμητέον σα-
φῶς εἰδότες, ἀπέπευσαν εἰς
Καρχηδόνα, τὰ παραπλήσια θέ-
λοντες ἐπιμαρτύρασαι καὶ κείνης.
ἢ μὴν ἐν Ἰταλίᾳ γε πολεμήσειν
ἤλπιον, ἀλλ' ἐν Ἰβηρίᾳ· χρή-
σασθαι δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ὀρ-
μητηρίῳ τῇ Ζικανθαίων πόλει.
διὸ καὶ πρὸς ταύτην ἀρμοζόμε-
μενοι τὴν ὑπόθεσιν, ἢ σύγκλη-
τος ἔκρινεν ἀφαιλίσασθαι τὰ κα-
τὰ τὴν Ἰλλυρίδα πράγματα,
προορωμένη, διότι μέγας ἔσται καὶ
πολυχρόνιος, καὶ μακρὰν ἀπὸ
τῆς οἰκείας ὁ πόλεμος. Συνέβαι-
νε γὰρ κατ' ἐκείνης τῆς καιρῆς,
Δημήτριον τὸν Φάριον, ἐπιλε-
λησμένον μὲν τῶν προγεγονό-
των εἰς αὐτὸν εὐεργετημάτων
ὑπὸ Ῥωμαίων, καταπεφρονηκό-
τα δὲ, πρότερον μὲν διὰ τὸν ἀπὸ
Γαλατῶν, τότε διὰ τὸν ἀπὸ Καρ-
χηδονίων φόβου περιεσῶτα Ῥω-
μαίοις, πάσας δ' ἔχοντα τὰς ἐλ-
πίδας ἐν τῇ Μακεδόνων οἰκίᾳ,
διὰ τὸ συμπεπολεμηκέναι καὶ
μετεχνηκέναι τῶν πρὸς Κλεομέ-
νει κινδύνων Ἀντιγόνῳ· πορθεῖν
μὲν καὶ κατασρέφασθαι τὰς κα-
τὰ τὴν Ἰλλυρίδα πόλεις τὰς ὑπὸ
Ῥωμαίοις ταύτομένους, πεπλευ-
κέναι δ' ἔξω τῷ Λισσῷ παρὰ τὰς
συνθήκας, πενήμιοντα λέμβοις,
καὶ πεπορθηκέναι πολλὰς τῶν
Κυκλάδων νήσων. εἰς ἃ βλέπον-

lum denuntiaret. Nunc ve-
ram causam reticens, falsam
confingens, de iniuria facta
Saguntinis, non solum sine ra-
tione, verum etiam contra ius
bellum visus est inchoasse.

16. Legati post haec Car-
thaginem ea mente proficif-
cuntur, vt etiam apud hos
similia testarentur; quum non
iam dubitarent fore omnino
bellum. sed non putabant
Legati in Italia bellandum
Romanis fore; verum in Hi-
spania vbi Saguntum vrbs,
belli arx futura sibi esset. Ie-
circo Senatus ad huiusmodi
cogitationem consilia sua re-
ferens, quia bellum fore diu-
turnum prouidebat et longin-
quum; res Illyrici firmandas
statuit. Etenim circa eadem
tempora Demetrius Pharius,
oblitus beneficiorum quae
Romani in ipsum contule-
rant; quum iam ante con-
temnere eos coepisset, quan-
do formidabiles ipsis immi-
nere Gallos videbat: tunc
quoque propter metum a Car-
thaginensibus impendentem,
eosdem floccifaciens, spe sua
omni locata in regia Mace-
donum, quod bello Cleome-
nico socia arma cum Anti-
gono iunxerat: hic inquam
vrbes Romanae ditionis in
Illyrico vastare et in suam
potestatem redigere erat ag-
gressus: et vltra Lissum con-
tra leges pacis quinquaginta
lembis nauigans, multas e
Cycladibus insulis incurfaue-
rat. Quae quum animaduē-

τες Ῥωμαῖοι, καὶ θεωρῶντες ἀνθρώπων τὴν Μακεδόνων οἰκίαν, ἔσπευδον ἀσφαλίσασθαι τὰ πρὸς ἑω τῆς Ἰταλίας πεπεισμένοι καταταχίσαι, διορθωσάμενοι μὲν τὴν Ἰλλυριῶν ἄγνοιαν, ἐπιτιμήσαντες ἕκαστὸν κολήσαντες τὴν ἀχαρισίαν καὶ προπέτειαν τὴν Δημοτρίῳ. διεψεύθησαν δὲ τοῖς λογισμοῖς. κατετάχθησεν γὰρ αὐτὰς Ἀννίβας, ἐξελθὼν τὴν Ζακυνθάϊων πόλιν. καὶ παρὰ τῆτο συνέβη τὸν πόλεμον ἢ ἐν Ἰβηρίᾳ, πρὸς αὐτῇ δὲ τῇ Ῥώμῃ, καὶ κατὰ πᾶσαν γενέσθαι τὴν Ἰταλίαν. ἔμην ἄλλα τέτοις χρησάμενοι τοῖς διαλογισμοῖς, Ῥωμαῖοι μὲν ὑπὸ τὴν ὠραίην Λεύκιον τὸν Αἰμίλιον ἐξαπέστειλαν μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα πράξεις, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἑκατοστῆς καὶ τετρακακοστῆς Ὀλυμπιάδος. Ἀννίβας δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως ἀναζεύξας ἐκ τῆς Καινῆς πόλεως, προῆγε ποιόμενος τὴν πορείαν ἐπὶ τὴν Ζάκυνθον.

17. Ἡ δὲ πόλις αὕτη κείται μὲν ἐπὶ τῶν πρὸς Θάλατταν καθήκουσι προποδὶ τῆς ἑραινῆς τῆς συναπίσεως τὰ πέρατα τῆς Ἰβηρίας καὶ Κελτιβηρίας ἀπέχει δὲ τῆς Θαλάττης ὡς ἐπὶ ἄσάδια. νέμονται δὲ χώραν οἱ κλιτοῦντες αὐτὴν πάμφορον, καὶ διαφέρουσιν ἀρετῇ πίσεως τῆς Ἰβηρίας. ἢ τότε, παρασρατοπεδεύσας Ἀννίβας, ἐνεργὸς ἐγένετο περὶ τὴν πολιορκίαν, πολλὰ προοράμενος ἔυχρησα πρὸς τὸ μέλλον, ἐκ τῆς κατὰ κράτος εἰλεῖν αὐτὴν.

terent Romani, et regiam Macedonum florere inteligerent, res suas in provinciis ad ortum Italiae sitis collandas sibi esse in tuto existimarunt. Hannibalis enim molitiones anteuertere se posse sperabant: et facile efficere, ut Illyriis errorem emendare coactis, Demetrio succenserent, et ingratum eius animum ac temeritatem castigarent. Sed frustra fuerunt. nam ipsos Hannibal anteuertit, et Saguntinorum urbem interim excidit. quo factum, ut bellum non in Hispania, sed pro moenibus urbis, totaque Italia gerendum ipsis fuerit. Ceterum Romani, id consilium quod ostendimus secuti, vere incunte anni primi Olympiadis centesimae quadragesimae, L. Aemilium ad res in Illyrico gerendas cum exercitu mittunt. Hannibal vero cum omnibus copiis Carthagine nona profectus Saguntum versus iter instituit.

17. E montanis quae Iberiae ac Celtiberiae fines contingunt, pes in mare procurrit; in quo sita Saguntinorum vrbs est, passus mille ferme a mari. Ager horum omnibus abundat fructibus, iisque longe melioribus quam in vlla alia parte Hispaniae reperiantur. Positis ad Saguntum castris Hannibal obsidionem acriter vrgebat. quantum enim momentum ad ea quae parabat, esset allaturus. si eam urbem per vim expugnaret, facile prospiciebat.

πρῶτον

πρῶτον μὲν γὰρ ὑπέλαβε παρελέ-
 θαι Ῥωμαίων τὴν ἐλπίδα τῆ συ-
 σήσασθαι τὸν πόλεμον ἐν Ἰβηρίᾳ.
 δεύτερον δὲ καταπληξάμενος ἄ-
 παντας, εὐτακτοτέρους μὲν ἐπέ-
 πεισθὲ παρασκευάσειν τὰς ὑπ'
 αὐτὸν ἤδη ταττομένους, εὐλαβεσέ-
 ρους δὲ τὰς αἰμὴν αὐτουράτορας
 ὄντας τῶν Ἰβήρων. τὸ δὲ μέγι-
 στον εἶδέναι ἀπολιπὼν ὄπισθεν πο-
 λέμιον, ἀσφαλῶς ποιήσεσθαι τὴν
 εἰς τῆ ἔμπροσθεν πορείαν. χωρὶς τε
 τέτων, εὐπορήσειν μὲν χορηγιῶν
 αὐτὸς ὑπελάμβανε πρὸς τὰς ἐπι-
 βολὰς, προθυμίᾳ δ' ἐνεργάσεισθαι
 τοῖς δυνάμεισιν ἐκ τῆς ἐσομένης
 ἐνάσοις ὠφελείας, προκαλέσας
 δὲ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐν οἴκῳ Καρ-
 χηδονίων διὰ τῶν ἀποσαλησομέ-
 νων αὐτοῖς λαφύρων. τοιαῖτοις δὲ
 χρώμενος διηλογοισμοῖς, ἐνεργῶς
 προσέκειτο τῇ πολιορκίᾳ. τότε μὲν
 ὑπόδειγμα τῶ πλήθει ποιωὺν αὐ-
 τὸν, καὶ γινόμενος αὐτεργὸς τῆς
 ἐν τοῖς ἐργοῖς ταλαιπωρίας, ἐστὶ δ'
 ὅτε καὶ παρκαλῶν τὰ πλήθη, καὶ
 παραβόλως διδὼς αὐτὸν εἰς τὰς
 κινδύνας, πᾶσαν δὲ κακοκἀδειαν
 καὶ μέριμναν ὑπομείνας, τέλος ἐν
 οὐκὰ μῆσι κατὰ κράτος εἶλε τὴν
 πόλιν. κύριος δὲ γενόμενος χρη-
 μάτων πολλῶν, καὶ σωματῶν καὶ
 κατασκευῆς, τὰ μὲν χρήματα εἰς
 τὰς ἰδίας ἐπιβολὰς παρέδετο κα-
 τὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν· τὰ δὲ
 σώματα διένειμε κατὰ τὴν ἀξίαν
 ἐνάσοις τῶν συσρατευομένων· τὴν
 δὲ κατασκευὴν παραχρῆμα πᾶ-
 σαν ἐξέπεμψε τοῖς Καρχηδονίοις.
 ταῦτα δὲ πράξας, εἰ διεψεύσθη τοῖς
 λογιμοῖς, εἰδὲ ἀπέτυχε τῆς ἐξ ἀρ-

Nam primum omnium, Ro-
 manis spem belli in Hispania
 gerendi, adempturum se ar-
 bitrabatur: deinde territis
 hoc exemplo omnibus, quin
 et subacti iam populi dicto
 futuri essent audientiores; et
 ceteri qui sui adhuc iuris
 erant, metuentiores, non du-
 bitabat. quodque longe ma-
 ximum erat, nullo a tergo
 relicto h ste, tuto se in vl-
 teriora perrecturum. magnam
 insuper opam vim ad perse-
 quenda sua incepta consecu-
 turum se sperabat: et tum
 milites, vbi praedam singuli
 naesti forent, promptiores se
 redditurum: tum etiam Car-
 thaginienses qui domi erant
 mittendis spoliis sibi se con-
 ciliaturum. Haec apud se
 reputans, obsidionem acriter
 vrgebat. Et quum modo ef-
 set ipse exemplo multitudini,
 in moliendis operibus pluri-
 mum manibus suis laborans:
 modo milites hortaretur, se-
 que omnibus periculis teme-
 re obiectaret, nullam aerum-
 nam neque sollicitudinem re-
 fugiens; tandem intra men-
 ses octo urbem cepit. Poti-
 tus pecunia ingenti, captiuis
 et supellecilibus multis; pe-
 cuniam ad bellum contra
 Romanos, sicut initio pro-
 posuerat, reseruauit: capti-
 vos inter milites pro merito
 cuiusque diuisit: supellec-
 tilia extemplo omnia ad Car-
 thaginienses transmisit. quod
 quum egisset, nequaquam spe
 sua fuit frustratus, sed quod
 initio proposuerat est conse-

χῆς προθέσει· ἀλλὰ τῆς τε στρατιώτας προθυμοτέρως ἐποίησε πρὸς τὸ κινδυνεύειν· τῆς τε Καρχηδονίης ἐτοίμης παρεσκευάσασα πρὸς τὸ παραγελλόμενον· αὐτὸς τε πολλὰ τῶν χρησίμων μετὰ ταῦτα κατειργάσατο διὰ τῆς τῶν χορηγῶν πραΰσεως.

18. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρῶς Δημήτριος, ἅμα τῷ συνίκοι τὴν ἐπιβολὴν τῶν Ῥωμαίων, παραυτίκα μὲν εἰς τὴν Δίμαλον ἀξίόχρεω Φραγρὰν εἰσέπειψε, καὶ τὰς ἀρμοζύτας ταύτης χορηγίας· ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς μὲν ἀντιπολιτευομένης ἐπανείλετο, τοῖς δ' αὐτῇ Φίλοις ἐνεχείρισε τὰς δυνασείας. αὐτὸς δ' ἐκ τῶν ὑποταταγμένων ἐπιλέξας τὰς ἀνδραγαθίας ἐξακισιλίαις, συνέστησε τῆς εἰς τὴν Φάρον. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων ἀφικόμενος εἰς τὴν Ἰλλυρίδα μετὰ τῶν δυνάμεων, καὶ Θευρῶν τὰς ὑπεναντίας θαβρήντας ἐπὶ τῇ τῆς Διμάλης ὀχυρότητι καὶ ταῖς παρασκευαῖς, ἔτι δὲ τῷ δοκεῖν αὐτὴν ἀνάλωτον ὑπάρχειν· ταύτη πρῶτον ἐγχειρεῖν ἐκρινε, βηλόμενος καταπλήξασθαι τὰς πολεμίας· παρκαλέσας δὲ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμόνας, καὶ προσαγαγὼν ἔργα κατὰ πλείους τόπους, ἤρξατο πολιορκεῖν. λαβῶν δὲ κατὰ κράτος ἐν ἡμέραις ἐπ' ἅ, παραχρῆμα πάντας ἤτλησε ταῖς ψυχαῖς τὰς ὑπεναντίας. διόπερ εὐθέως παρήσαν ἐν πατῶν τῶν πόλεων ἐπιτρέποντες καὶ δίδόντες αὐτὰς εἰς τὴν Ῥωμαίων πίσιν. ὁ δὲ προτὸς ἐξάμενος ἐκάστης ἐπὶ ταῖς ἀρμοζύσεσι ὁμολογίας,

cutus: nam et milites ad belli pericula alacriores euasere: et Carthaginieneses ad omnia postulata sua reddidit sequiores: tum autem ipse, quod ab omnibus necessariis probe esset instructus, multa deinceps ex utilitate sua perficiendi facultatem habuit.

18. Circa idem tempus Demetrius, simulac de consiliis Romanorum rescivit, extemplo idoneum praesidium cum omnibus quae postulat vsus, Dimalum mittit: in ceteris vrbibus, occisis qui contrariae factionis erant, illarum gubernacula amicis suis tradit. ipse ex omni subditorum numero fortissimos seligit ad sex millia, eosque Phari collocat. Romanus Cos. vbi in Illyricum legiones perduxit, cognita hostium confidentia, tum propter Dimali munitiorem, et copiam commeatum; tum etiam, quod nunquam fuisse capta vrbis illa crederetur: vt hostes perterrefaceret, hanc omnium primam adoriri constituit. Igitur tribunos militum aliosque ordinum ductores hortatus, admotis etiam operibus variis locis, eam instituit expugnare. Capta vrbis est die septimo; eaque res hostium animos confestim ita fregit, vt ex omnibus mox vrbibus aduenirent, qui in Romanorum fidem se permitterent dederentque. Consul conuenientes quibusque leges dicere, eosque in fidem re-

ἐποίητο

ἔποιεῖτο τὸν πλῆν εἰς τὴν Φάρον ἐπ' αὐτὸν τὸν Δημήτριον. πυνθανόμενος δὲ, τήν τε πόλιν ὀχυρὰν εἶναι, καὶ πλήθος ἀνθρώπων διαφερόντων εἰς αὐτὴν ἡθροῖσθαι, πρὸς δὲ καὶ ταῖς χορηγίαις ἐξηρτώσθαι, καὶ ταῖς ἄλλαις παρεσκευασίας, ὑπεωρᾶτο μὴ δυσχερῆ καὶ πολυχρόνιον συμβῆ γενέσθαι τὴν πολιορκίαν. διὸ προορώμενος ἔκασα τέτων, ἐχρήσατο παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν, τοιῶδέ τιμι γένοι στρατηγήματος. ποιησάμενος γὰρ τὸν ἐπίπλευν νυκτὸς ἐπὶ τὴν νῆσον πρυτὶ τῷ στρατεύματι, τὸ μὲν πλείον μέρος τῆς δυνάμεως ἀπεβίβασεν εἰς τινὰς ὑλώδεις καὶ κοίλας τόπους. εἰκοσι δὲ ναυσὶν ἐπιγενομένης ἡμέρας ἔπλει προδήλως ἐπὶ τὸν ἄγισα τῆς πόλεως λιμένα. συνορῶντες δὲ τὰς ναῦς οἱ περὶ Δημήτριον, καὶ καταφρονῶντες τῆ πλήθους, ὤρμησαν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὸν λιμένα, κωλύσοντες τὴν ἀπόβασιν τῶν ὑπεναντιῶν.

19. Ἄμα δὲ τῷ συμμίξαι γενομένης ἰχυρῶς τῆς συμπλοκῆς, προτεβοήθησαν αἱ πλείεις τῶν ἐκ τῆς πόλεως· τέλος δὲ πάντες ἐξέληλύθησαν εἰς τὸν κίνδυνον. τῶν δὲ Ῥωμαίων οἱ τῆς νυκτὸς ἀποβάντες εἰς τὸν καιρὸν τῆτον συνῆψαν, διὰ τόπων ἀδήλων ποιήμενοι τὴν πορείαν. καὶ καταλαβόμενοι μετὰ τῆς πόλεως καὶ τῆς λιμένος λόφον ἐρυμνὸν, διέκλεισαν ἀπὸ τῆς πόλεως τὰς ἐμβεβοηθηκότας. οἱ δὲ περὶ τὸν Δημήτριον συννοήσαντες τὸ γεγονός, τῆ μὲν δικηκλύσειν τὰς ἀποβαίνουσας ἀπέσκησαν· συναθροίσαντες δὲ σφᾶς

cipere: deinde Pharum verus, ad ipsum Demetrium cum classe navigare. Quia autem acceperat urbem esse admodum munitam, magnumque virorum fortium numerum eo conuenisse: ad haec com meatibus ac reliquis belli apparatus abundare; ne difficilis ac diuturna eius obsidio sibi foret verebatur. Haec metuens Aemilius, huiusmodi itategemate in ipso adventus sui articulo est usus. Noctu cum omnibus copiis in insulam appulsus, maiorem exercitus partem in terram exponit, et locis cauis ac syluosis occultat. ipse cum viginti nauibus palam vbi illuxisset, proximum vrbis portum petit. Demetrius eas naues conspicatus, numerumque illarum aspernatus, ex vrbe ad portum cum suorum manu venit, ne egredi nauibus hostis posset, impediturus.

19. Vbi semel concurrerunt acies, atroci commisso praelio, plures subinde ex vrbe suppetias veniebant: donec tandem, omnes ad certamen exierunt. Interea Romani qui noctu expositi fuerant, per ignota loca facto itinere, appropinquant. collem deinde egregie munitum; qui inter urbem ac portum medius, occupant, et illos qui ad pugnandum cum hoste exierant, ab vrbe excludunt. Ea recognita Demetrius, omisso certamine cum egredientibus in terram: congregatis omni-

αὐτὰς, καὶ παρακαλέσαντες, ὤρ-
μησαν, κρίναι τε ἐκ παρατάξεως
δικηνοδυνεύειν πρὸς τὰς ἐπὶ τὸν
λόφον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι θεωρῶντες
τὴν ἐφόδον τῶν Ἰλλυριῶν ἐνεργῆ
καὶ συστημαμένην, ἀντίπεσον
ταῖς σκείραις καταπληκτικῶς.
ἄλλα δὲ τοῖς προσιοημένοις οἱ πε-
πικημένοι τὴν ἀπόβασιν ἀπὸ τῶν
πλοίων, συνερῶντες τὸ γινόμε-
νον, προτέκιντο κατότιν' καὶ
πανταχόθεν προπτόντες, θά-
ρυβιν καὶ ταρχῆν ἢ μικρὰν ἐν τοῖς
Ἰλλυριοῖς κητεκνεύζον. ἐξ ἧ
τῷ μὲν κατὰ πρόσωτον, τῶν δὲ
κατὰ ὠτὰ τουκντῶν, τέλος οἱ
περὶ τὸν Δημήτριον ἐτροπήσαν.
καὶ τινὲς μὲν αὐτῶν ἔφυγον ὡς
πρὸς τὴν πόλιν, οἱ δὲ πλείους ἀνο-
δία κατὰ τῆς νύκτις δισπάρησαν.
ὁ δὲ Δημήτριος ἔχων ἐτοίμους λέμ-
βας πρὸς τὸ συμβῆναι ἐν τισὶ τό-
ποις ἐρήμοις ὑφορμῶντας, ἐπὶ
τάτας ἐποίησατο τὴν ἀποχώρη-
σιν. εἰς δὲ ἐπιβὰς, ἐπιγενομένης
τῆς νυκτὸς ἀπέπλευσε, καὶ διεκο-
μίθη παραδόξως πρὸς τὸν βα-
σιλέα Φίλιππον, πρὸ ᾧ τὸ λοι-
πὸν διέτρεψε τῆ βία μέρος' ἀνήρ
θράσος μὲν καὶ τόλμαν κεντημέ-
νος, ἀλόγιστον δὲ ταύτην καὶ τε-
λέως ἄκριτον' διὸ καὶ τὴν κατα-
ερωτῆν πορρηπλησίαν αὐτῷ συνέ-
βη γενέσθαι τῇ κατὰ τὸν ὅλον βίον
προκρέτει. καταλαβέσθαι γὰρ
ἐγχειρήτας μετὰ τῆς Φιλίππε
γνώμης τὴν τῶν Μεσσηνίων πό-
λιν εἰκῆ καὶ παραβόλως. ἐν αὐτῷ
τῶ τῆς πράξεως καιρῷ διεφθάρη·
περὶ ᾧ ἡμεῖς τὰ κατὰ μέρος, ὅταν
ἐπὶ τὰς καιρὰς ἔλθωμεν, διχσα-

bus suis, eosque hortatus,
collatis signis cum iis qui
collem obtinebant, acie di-
micare constituit. Romani
animadverto Illyrios acie or-
dinata acrem in se facere
impetum, terribili ipsi quo-
que audacia in eorum cohortes
irruunt. Simul vno tempore
ceteri e nauibus egressi,
terga hostium caedebant:
deinde omni ex parte illos
adorti, tumultu et perturbatione
magna Illyrios implerunt.
Itaque quum et a tergo
laboraret acies, fugam tandem
capessere Demetrii exercitus
est coactus. Pars in urbem
fugit: paucis autem itineribus
per insulam dissipati sunt.
Demetrius ad lembos suos se
recepit: quos desertis quibusdam
locis itantes ad anchoras habebat,
in omnem euentum paratos.
his conscensis, noctuque profectus,
ad regem Philippum praeter
omnium opinionem est delatus:
egitque apud eum reliquam
vitae suae partem. vir, praesentis
quidem animi, et audax: sed
temerarius et nullius plane
iudicii. quare etiam exitum
est nactus, institutis congruentem,
quibus per omnem vitam
usus fuerat. Urbem enim
Messeniolorum conscio Philippo
occupare conatus, in ipsa pugna
quam temere et proiecta audacia
conferebat, caesus est: sicut suo
loco sigillatim fumus ostensuri.
Romanus Cos. Pharum

Φήσομεν.

Φήσομεν. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Αἰμίλιος τὴν μὲν Φάρου εὐθὺς ἐξ ἐφόδα παραλαβὼν, κατέκταψε, τῆς δὲ λοιπῆς Ἰλλυρίας ἐγκρατῆς γενόμενος ἐπάντα διατάξας κατὰ τὴν αὐτῆ προαίρεσιν, μετὰ ταῦτα, ληγῆς ἤδη τῆς Σερείας, εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανῆλθε, καὶ τὴν εἴσοδον ἐποιήσατο μετὰ Φριάμβρα καὶ τῆς ἀπάσης εὐδοξίας. ἐδόκει γὰρ ἔ μόνον ἐπιδοξίως, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀνδρῶδως κεκρῆσθαι τοῖς πράγμασι.

20. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι προσπεπρωκυῖας αὐτοῖς ἤδη τῆς τῶν Ζακαυθαίων ἀλώσεως, ἔ μὴ διὰ περὶ τῆ πόλεμος τότε διαβέλιον ἦγον, καθάπερ ἔνιοι τῶν συγγραφέων Φασί, προσκαγατῆζοντες ἔτι καὶ τὰς εἰς ἐκάτερα βήθεντας λόγους, πάντων ἀτοπώτατον πρᾶγμα ποιῶντες. πῶς γὰρ οἶδον τ' ἦν, Ῥωμαῖους, τὰς ἐνικυτῶ πρότερον ἐπισημειώτας πόλεμον Καρχηδονίοις, εἰὰν ἐπιβείνωσι τῆς Ζακαυθαίων χώρας, τάττας, κατὰ κράτος ἐαλωκυῖας αὐτῆς τῆς πόλεως, τότε βελεύεσθαι συνελθόντας, πότερα πολεμητέον, ἢ τὸναντίου; πῶς δὲ, καὶ τίνα τρόπον ἅμα μὲν τὴν συγγότητα τῆ συνεδρίας παρεισάγασιν Φαυμάσιον, ἅμα δὲ τὰς υἱὰς ἀπὸ δώδεκα ἐτῶν ἄγειν Φασί τὰς πατέρας εἰς τὸ συνέδριον, ἔς μετέχοντας τῶν διαβελίων ἐδὲ τῶν ἀναγκαιῶν ἐδενὶ προσίστασθαι τῶν ἀπορήτων ἐδεν; ὦν ἔτ' εἰκός, ἔτε ἀληθές ἐσι τὸ παράπαν ἐδεν. εἰ μὴ, καὶ δία, παρὸς τοῖς ἄλλοις ἢ τύχη καὶ τῆτο

repentino incurfu statim invadit, eamque mox captam diruit. deinde Illyrico univerto in potestatem redacto, rebusque omnibus ex animi sententia compositis, affecta iam aestate triumphum egit magnificentum: neque solertiae dumtaxat, verum etiam fortitudinis laudem ex provincia reportavit.

20. Romani vero postquam de capto Sagunto nuntium acceperunt, nequaquam illi quidem de bello suscipiendo deliberationem instituerunt, sicut a nonnullis scriptoribus memoriae est proditum: qui etiam sententias ab utraque parte dictas, libris suis inseruerunt: quo nihil ne fingi quidem absurdius queat. Nam qui fieri potuit, ut Romani qui superiore anno bellum Carthaginensibus indixerant, si ditionem Saguntinorum infesti ingrederentur: iidem capta per vim vrbe ipsa, tum demum ad deliberandum convenirent, sitne suscipiendum bellum, annon? quam absurdum vero illud: quod incredibilem Senatus moestitiam commemorantes, simul adiciunt, filios duodecim dumtaxat annis maiores, a parentibus in Senatum inductos: qui publicorum consiliorum facti participes, nemini propinquorum quicquam illorum quae enuntiarī nefas, aperuerint: quae sunt omnia a vero aliena

προσένειμε Ῥωμαίοις, τὸ Φρο-
νεῖν αὐτὰς εὐθέως ἐκ γενετῆς.
πρὸς μὲν ἔν τὰ τοιαῦτα τῶν
συγγραμμάτων, οἷα γράφει Χαί-
ρεας καὶ Σώπιλος, ἔδεν ἂν δέοι
πλέον λέγειν· ἢ γὰρ ἰστορίας,
ἀλλὰ κρηακῆς καὶ πανδήμια λα-
λιῶς, ἐμοί γε δοκῶσι τάξιν ἔ-
χειν καὶ δύναιμι. Ῥωμαῖοι δὲ
προτιπεσόντος σφίσι τὰ γεγονό-
τος κατὰ τὰς Ζικανδαίαις ἀδι-
κῆμτος, παραχρῆμα πρεσβευ-
τὰς ἐλόμενοι, κατὰ σπηδὴν
ἐξῆρτεςίλαν εἰς τὴν Καρχηδό-
να· δύο προτείνοντας αὐτοῖς· ἂν
τὸ μὲν, αἰχμήν ἅμα καὶ βλά-
βην Φέρειν ἐδόκει δεξαμένους
τοῖς Καρχηδονίοις· τὸ δ' ἄτερον,
πραγματῶν καὶ κινδύνων ἀρχὴν
μεγάλων. ἢ γὰρ τὸν στρατηγὸν
Ἀννίβαν, καὶ τὰς μετ' αὐτῶν
συνέδρους ἐκδότας διδόναι Ῥω-
μαίοις ἀπῆταν, ἢ προήγαλλον
τὸν πόλεμον. Παραγενομένων
δὲ τῶν Ῥωμαίων, καὶ παρελθόν-
των εἰς τὸ συνέριον, καὶ δια-
σαφῶντων ταῦτα, δυσχερῶς ἤ-
κκον οἱ Καρχηδόνιοι τὴν αἴρεσιν
τῶν προτεινομένων. ὁμοίως δὲ
προσητάμενοι τὸν ἐπιτηδείοτατον
ἐξ αὐτῶν, ἤρξαντο περὶ σφῶν
δικαιολογεῖσθαι.

21. Τὰς μὲν ἔν πρὸς Ἀσδρέ-
βαν ὁμολογίας παρεσιώπων, ὡς
ἔτε γεγενημένας· ἔτε γεγονόσιν,
ἔδεν ἄσας πρὸς αὐτὰς, διὰ τὸ
χωρὶς τῆς σφετέρας πεπράχ-
θαι γνώμης. ἐχρῶντο δ' ἐξ αὐ-
τῶν Ῥωμαίων εἰς τῆτο παρα-
δείγματι. τὰς γὰρ ἐπὶ Λεστα-
τίαι γενομένας συνθήκας ἐν τῶ

et palam falsa. nisi hoc quo-
que praeter cetera Romanis
fortuna si diis placet est largi-
ta, ut inde a pueris statim sa-
perent. Verum de talibus
scriptis, qualia sunt Chaecraeae
et Sossii, haec sufficiat dixisse:
neque enim pro historiis, meo
quidem iudicio, merentur ha-
beri: sed pro fabulis ex alicuius
tonforis officina, aut vulgi
faece profectis. Romani
iis cognitis quae contra foe-
dus Sagunti acta fuerant, le-
gatos repente eligunt, et Car-
thaginem properare iubent:
duasque condiciones Carthagi-
nensibus offerre; quarum al-
tera cum dedecore simul ac
damno illorum erat coniuncta:
altera, periculosi belli initia
secum trahebat. Postulabant
enim, ut ducem Hannibalem
et consiliarios illius dederent
Romanis: aut ni illud fieret,
bellum denuntiabant. Haec
quum exponerent legati, ubi
Carthaginem venerunt, et Se-
natus eis datus est, iniquis
adinodum auribus propositae
condiciones a Poenis sunt ac-
ceptae. mox tamen vni e suis,
quem ad id norant aptissimum,
hac cura demandata, discepta-
re de iure suo instituunt.

21. Ac foedus quidem cum
Asdrubale ictum silentio prae-
termittebant, quasi nunquam
factum; aut si factum esset,
quasi ad se nihil pertinere:
quod suo iniussu esset percuf-
sum. quin etiam Romanorum
ipforum simile exemplum af-
ferebant; de pace bello Si-
culo facta, Lucatio Consule.

πολέμῳ

πολέμῳ τῷ περὶ Σικελίας, ταύτας ἔφασαν ἤδη συνωμοσθησάμενας ὑπὸ Λατατίε, μετὰ ταῦτα τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων ἀκύρους ποιῆσαι, διὰ τὸ χωρὶς τῆς αὐτῆ γενέσθαι γνώμης, ἐπίεσον δὲ, καὶ προσεπηρείδοντο παρ' ὅλην τὴν δικαιολογίαν, ἐπὶ τὰς τελευταίας συνθήκας τὰς γενομένας ἐν τῷ περὶ Σικελίας πολέμῳ ἐν αἷς περὶ μὲν Ἰβηρίας ἐκ ἔφασαν ὑπάρχειν ἔγγραφον ἄδεν, περὶ δὲ τῶ τοῖς ἐκαστέρων συμμαχοῖς τὴν παρ' αὐτῶν ἀσφάλειαν εἶναι, ῥητῶς κατατετάχθαι. Ζακκινθαίους δὲ παρεδείκνυον ἐκ ὄντας τότε Ῥωμαίων συμμαχοῦς, καὶ παρεγίνωσκον πρὸς τῆτο πλεονάκις τὰς συνθήκας. Ῥωμαῖοι δὲ τὸ μὲν δικαιολογεῖσθαι καθάπαξ ἀπεγίνωσκον φάσκοντες, ἀνεραῖα μὲν εἶναι διαμενέσης τῆς τῶν Ζακκινθαίων πόλεως, ἐπιδέχεσθαι τὰ πράγματα δικαιολογίαν, καὶ δυνατόν εἶναι λόγῳ περὶ τῶν ἀμφισβητήτων διεξάγειν ταύτης δὲ πρὸς πρὸς δημένης, ἢ τὰς αἰτίας ἐκδοτέου εἶναι σφίσι, δι' ἑ Φανερὸν εἶναι πάντων, ὡς ἔμετεχέμεν τῆς ἀδικίας, ἀλλ' ἀνευ τῆς αὐτῶν γνώμης πεπράχθαι τῆτο τεργον, ἢ μὴ βελομένους τῆτο ποιεῖν, ὁμολογῆντας δὲ κοινωνεῖν . . . . ἔκαθολικώτερον πῶς ἐχρήσαντο τοῖς λόγοις. Ἡαῖν δ' ἀναγκάσιον εἶναι δοκεῖ, τὸ μὴ παρακλιπεῖν ἄσμεπτον τῆτο τὸ μέρος, ἵνα μήτε, οἷς καθήκει καὶ διαφέρει τὸ σαφῶς εἶδεναι τὴν ἐν τέτοις ἀριβείαν, παρατρίψαι τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις διαβελίοις; μήθ'

plane enim Lutatium in hanc consensisse: et tamen populum postea Romanum, quia sine sua auctoritate pactio convenerat, pax ut esset irrita iussisse. Illam igitur pacem urgebant per totam disceptationem, eique firmiter innitebantur, quae belli Siculi sine nouissima fuerat facta: in qua de Hispania nihil haberi scriptum aiebant: sociis dumtaxat utriusque populi caueri: idque diserte ita perscriptum esse in legibus pacis. Negabant deinde populi Romani socios tum fuisse Saguntinos: idque ut probarent leges illius pacis subinde legebant. Romani de iure disceptare verbis omnino nolebant. dicebant enim: huic disceptationi tunc futurum fuisse locum, si adhuc integra Saguntum vrbs maneret: ac potuisse tum controuersiam oratione decidi; hac vero contra foedus excisa, aut dedendos esse iniuriae auctores; ex quo manifestum futurum sit omnibus, participes delicti admisisti ipsos non fuisse; verum sine publica auctoritate, id fecisse Hannibalem: aut si hoc nollent, neque recusarent quominus consilium participasse crederentur; quin verbo rem expedirent? Ita Romani generatim atque vniuersae locuti sunt. Nobis vero visum est faciendum, ut hunc locum silentio non praeterueheremur: ne quorum interest rem penitus habere

οἱ Φιλομαθῆντες περὶ τῶν
ἀποχῶσι, συμπλανώμενοι ταῖς
ἀγνοίαις καὶ Φιλοτιμίαις τῶν
συγγραφέων, ἔληε τῆς ὁμολο-
γημένης θεωρίας τῶν ἀπὸ τῆς
ἀρχῆς ὑπαρχόντων δικαίων Ῥω-
μαίοις καὶ Καρχηδονίοις πρὸς
ἀλλήλους, ἕως εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς
καιρὸς.

22. Γίνονται τοιναρῶν συνθή-
κων Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις
πρῶτη, κατὰ Λεύκιον Ἰένιον
Βρῦτου, καὶ Μάρκον Ὀράτιον,
τὸς πρώτους κατασταθέντας ὑπά-
τους μετὰ τὴν τῶν βασιλέων κα-
τάλυσιν, ἣν ὡν συνέβη καθιε-
ρωθῆναι καὶ τὸ τῷ Διὶ ἱερὸν Κα-
πιτωλίον· ταῦτα δ' ἐστὶ πρότερα
τῆς Ξέρξης διαβάσεως εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα τοιαύτων· ἔστι λείπκοι
δυοῖν· ὡς καθόσον ἦν δυνατόν
ἀκριβέστατα διεξηγησάμενοι ἡ-
μεῖς ὑπογεγραμμένοι. τῆμαύ-
τη γὰρ ἡ διαφορὰ γέγονε τῆς
διαλέκτου, καὶ παρὰ Ῥωμαίοις,
τῆς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὡς
τὰς συνετωτάτας ἔνια μάλιστα
ἐξ ἐπιστάσεως διευκρινεῖν. εἰσι
δ' αἱ συνθήκαι τοιαυτὰς τινες·
Ἐπὶ τοῖς δὲ Φιλίαιον εἶναι Ῥω-
μαίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίων συμ-
μάχοις, καὶ Καρχηδονίοις καὶ
τοῖς Καρχηδονίων συμμά-
χοις· μὴ πλεῖν Ῥωμαίους, μὴ
τε τὰς Ῥωμαίων συμμάχους
ἐπέκεινα τῆ καλῆ ἀκρωτηρίε,
εἰάν μὴ ὑπὸ χειμῶνος ἢ πλε-
μίων ἀναγκασθῶσιν· εἰάν δὲ
τις βία κατενεχθῆ, μὴ ἐξέ-
σω αὐτῶ μηδὲν ἀγοράζων,

perspectam, veritatem in ma-
ximi momenti deliberationibus
ignorent: neue studiosi harum
rerum, errore et ambitione scri-
ptorum seducti, in quaerenda
cognitione certa earum con-
ventionum, quae inter Roma-
nos et Poenos iam inde a prin-
cipio ad nostra usque tempora
sunt factae, a proposito aberrant.

22. Primum igitur foedus
inter Romanos et Carthagi-
nienses ictum est, consu-
latu Iunii Bruti, et Marci
Horatii, primorum post re-
ges exactos Coss. a quibus
etiam Iouis Capitolini aedes
fuit consecrata: annis prius
quam Xerxes in Graeciam
traiceret duodetriginta. Foe-
deris istius verba, quanta
maxima poteramus fide inter-
pretati, infra subiecimus. Ve-
teris sane linguae etiam la-
tinae tanta diuersitas est ab
illa qua hodie vtuntur, vt
vel peritissimi nonnulla aegre
vbi animum attenderint ex-
planare queant, Foedus igitur
ita habet: *Amicitia Ro-
manis et Romanorum sociis
cum Carthaginensibus et
Carthaginensium sociis, his
legibus et conditionibus esto:
ne nauiganto Romani Ro-
manorumue socii ultra pul-
chrum promontorium: extra
quam si tempestatis aut ho-
stium vi fuerint compulsi.
si quis vi delatus fuerit,
emendi aut accipiendi quic-*
μηδὲ

μηδὲ λαμβάνειν μηδὲν, πλὴν ὅσα πρὸς πλοῖς ἐπισκευὴν, ἢ πρὸς ἱερά. ἐν πέντε ἡμέραις δὲ ἀποτρεχέτωσαν οἱ κατενεχθέντες. τοῖς δὲ κατ' ἐμπορίαν παραγνομήνοισι, μηδὲν ἔσω τέλος, πλὴν ἐπὶ κήρυκι ἢ γραμματεῖ. ὅσα δ' ἂν τέτων παρόιτων πραθῆ, δημοσίαι σίσεις ὀφειλῶ τῶ ἀποδομένῳ ὅσα γ' ἂν ἢ ἐν Λιβύῃ, ἢ ἐν Σαρδόνι πραθῆ· εἰάν Ῥωμαίων τις εἰς Σικελίαν παραγύνηται, ἥς Καρχηδόνιοι ἐπάραχθω, ἴσα ἔσω τὰ Ῥωμαίων πάντα. Καρχηδόνιοι δὲ μὴ ἀδικεῖτωσαν δῆμον Ἀρδεατῶν, Ἀντιατῶν, Λαυρεντίνων, Κιρκαιατῶν, Ταρρακηνιτῶν, μηδ' ἄλλων μηδένα Λατίνων, ὅσοι ἂν ὑπήκοοι. εἰάν δὲ τινες μὴ ᾧσιν ὑπήκοοι, τῶν πόλεων ἀπεχέτωσαν· ἂν δὲ λάβωσι, Ῥωμαίοις ἀποδιδότωσαν ἀκέραιον. Φερίον μὴ ἐνοικοδομείτωσαν ἐν τῇ Λατίνῃ· εἰάν ὡς πολέμιοι εἰς τὴν χώραν εἰσέλθωσιν, ἐν τῇ χώρᾳ μὴ ἐννυκτερευέτωσαν.

23. Τὸ μὲν ἂν καλὸν αἰρωτήριόν ἐστι, τὸ προκείμενον αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος πρὸς τὰς ἄρκτας, ἧ κατὰ πᾶξ ἐπέκεινα πλεῖν ὡς πρὸς μεσημβρίαν ἐκ οἴονται δεῖν Καρχηδόνιοι τὰς Ῥωμαίους μακρᾶς ναυσί· διὰ τὸ μὴ βέ-

quam, praeter necessaria reficiendis nauibus et sacris faciendis, ius ei ne esto. intra diem quintum qui nauem applicuerint abeunto. qui ad mercaturam venerint, ii uectigal nullum pendunto, extra quam ad praeconis aut scribae mercedem. Qui: quid hisce praesentibus fuerit uenditum, publica fide venditori debetor, quod quidem in Africa aut Sardinia fuerit uenditum. Si quis Romanorum in eam Siciliae partem uenerit, quae imperio Carthaginienfium paret, ius aequum in omnibus Rom. obtinento. Carthaginenses ne quid noceant populo Ardeati, Antiati, Laurentino, Circeiensi, Tarracinenfi, neue ulli alii e Latinis qui sub ditione erunt: etiam eorum urbibus qui sub aitione Romanorum non erunt, abstinento. si quam illarum acceperint, Romanis sine ulla noxa tradunto, castellum ullum in Latino agro ne aedificent: si cum armis infesti pedem in regione posuerint, in ea ne pernoctant.

23. Appellatur hic pulchrum promontorium, quod Carthagini praeiacet et septemtriones spectat: ultra quod meridiem versus nolunt Carthaginenses Romanos nauibus longis nauigare. Causa, opinor est,

λεθῶν γινώσκουσιν αὐτῆς, ὡς ἐμοὶ
 δολεῖ, μήτε τὰς κατὰ τὴν Βυσ-
 σάτιν, μήτε τὰς κατὰ τὴν μι-
 κρὰν Σύρτιν τόπας· ἀ δὲ καλῶ-
 σιν Ἐμπορία, διὰ τὴν ἀρετὴν
 τῆς χώρας. εἰν δέ τις ὑπὸ χει-
 μῶνος ἢ πολεμίων βία κατενεχ-
 θείσιν ἐπί τῶν ἀναγκαίων
 πρὸς ἱερὰ καὶ πρὸς ἐπισκευὴν
 πλοίων, ταῦτα παρέξουσιν μηδὲν
 δὲ εἶναι δεῖν λαμβάνειν κατ'
 ἀνάγκην· ἐν πένθ' ἡμέραις δὲ
 ἀπαλλάττωσιν τὰς καθορισθέν-
 τας. εἰς δὲ Καρχηδόνα καὶ πᾶ-
 σαν τὴν ἐπὶ τὰδε τῆ Καλῆ ἀκρω-
 τηρικῆς Λιβύης καὶ Σαρδόνα καὶ
 Σικελίαν, ἧς ἐπάρχουσιν Καρχηδό-
 νιοι, κατ' ἐμπορίαν πλεῖν Ῥω-
 μαίοις ἔξεσι· καὶ τὸ δίκαιον
 ὑπὸ χρεῶν βεβαιώσων οἱ Καρ-
 χηδόσιοι δημοσίᾳ πίσει. ἐκ δὲ τέ-
 των τῶν συνθηκῶν περὶ μὲν Σαρ-
 δόνας καὶ Λιβύης ἐμφαίνουσιν
 ὡς περὶ βίας ποιούμενοι τὸν λόγον·
 ὑπὲρ δὲ Σικελίας, τὰναντία δια-
 σέβονται ῥητῶς, ὑπὲρ αὐτῶν
 τέτων ποιούμενοι τὰς συνθήκας,
 ὅσα τῆς Σικελίας ὑπὸ τὴν Καρ-
 χηδοσίων πίσει δυνασεῖαν· ὁ-
 μοίως δὲ καὶ Ῥωμαῖοι περὶ τῆς
 Λατίνης αὐτῆς χώρας ποιῶνται
 τὰς συνθήκας· τῆς δὲ λοι-
 πῆς Ἰταλίας ἢ μνημονεύουσι διὰ
 τὸ μὴ πίσειν ὑπὸ τὴν αὐτῶν
 ἐξουσίαν.

24. Μετὰ δὲ ταύτας, ἑτέρας
 ποιῶνται συνθήκας, ἐν αἷς πε-
 ριειλήφασιν Καρχηδόσιοι Τυρίους
 καὶ τὸν τῶν Ἰτυκῶν δῆμον.
 πρόσκειται δὲ καὶ τῷ Καλῷ ἀ-
 κρωτηρίῳ, Μασίᾳ, Ταρσήιον.

quia cognosci ab illis vole-
 bant, neque loca circa Byza-
 cium, neque parvam Syrtim:
 quae propter soli vbertatem
 vocant Emporia. Sin aliquis
 tempestate aut vi hostili co-
 delatus, re quapiam opus
 habeat ad sacra necessaria,
 aut ad nauium refectioem;
 eam se praebituros pollicen-
 tur. sed per vim capi quic-
 quam vetant. et eos qui na-
 vibus appulsi fuerint, intra
 quinque dies discedere iu-
 bent. Carthaginem vero ad-
 ire et regionem omnem A-
 fricae cis Pulchrum promon-
 torium, item Sardiniam et
 Siciliae partem Carthagini-
 ensium imperio subiectam,
 mercaturae gratia licet Ro-
 manis: et ius suum cuique
 se seruaturus publica fide pol-
 licentur Carthaginenses. Ap-
 paret autem ex hoc foedere,
 sic Carthaginenses loqui de
 Sardinia et Africa, tanquam
 de sua ditioe: de Sicilia
 longe aliter: diferte enim
 distinguunt. de ea parte Si-
 ciliae se hoc foedere cauere,
 quae Poenorum dominatio-
 nem agnoscit. Similiter Ro-
 mani de Latio foedere isto
 cauent: reliquae Italiae men-
 tionem nullam faciunt, vt
 quae in potestatem illorum
 non esset.

24. Post haec aliud sancitum
 est inter hos populos foedus,
 in quo complexi Carthagini-
 enses sunt Tyrios et Uticen-
 sium populum. Pulchro au-
 tem promontorio adiecta sunt
 Mastia et Tarfeium. ultra

ὧν ἐκτός

δὴν ἐκτὸς οἴονται δεῖν Ῥωμαίους
 μήτε ληΐζεσθαι, μήτε πόλιν
 κτίζειν. εἰσὶ δὲ τοῖαυδέ τινες.
 Ἐπὶ τοῖς δὲ Φιλίαν εἶναι
 Ῥωμαίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίων
 συμμάχοις, καὶ Καρχηδο-
 νίων, καὶ Τυρίων, καὶ Ἰτυ-
 κέων δήμῳ, καὶ τοῖς τέτων
 συμμάχοις· τῷ Καλῷ ἀ-
 κρωτηρίῳ, Μασίας, Ταρ-
 σήῳ, μὴ ληΐζεσθαι ἐπέκεινα
 Ῥωμαίους, μηδὲ ἐμπορεύε-
 σθαι, μηδὲ πόλιν κτίζειν.
 εἰάν δὲ Καρχηδόνιοι λάβω-
 σιν ἐν τῇ Λατίνῃ πόλιν τινα
 μὴ ἔσαν ὑπήκοον Ῥωμαίοις,
 τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀν-
 δρας ἐχέτωσαν, τὴν δὲ πό-
 λιν ἀποδιδότωσαν. εἰάν δὲ
 τινες Καρχηδονίων λάβωσι
 τινὰς, πρὸς ἑς εἰρήνη μὲν
 εἰς ἔγγραπτος Ῥωμαίοις, μὴ
 ὑποτάττωνται δὲ τι αὐτοῖς,
 μὴ καταγαγέτωσαν εἰς τὰς
 Ῥωμαίων λιμένας. εἰάν δὲ
 καταχθέντος ἐπιλάβηται ὁ
 Ῥωμαῖος, ἀφείσω. ὡσαύ-
 τως δὲ μὴδ' οἱ Ῥωμαῖοι ποι-
 εῖτωσαν. ἀν' ἕκ τινος χώρας,
 ἧς Καρχηδόνιοι ἐπάραχσι,
 ὕδαρ ἢ ἐφόδια λάβῃ ὁ Ῥω-
 μαῖος, μετὰ τέτων τῶν
 ἐφοδίων μὴ ἀδικεῖτω μηδένα,
 πρὸς ἑς εἰρήνη καὶ Φιλία
 εἰς Καρχηδονίους, ...
 ποιεῖτω. εἰ δὲ, μὴ ἰδίᾳ με-
 ταπορεύεσθαι. εἰάν δὲ τις τῷ

quae loca Romanis non per-
 mittitur neque praedas facere,
 neque urbem condere. Verba
 foederis sunt haec. *Amicitia*
Romanis et Romanorum so-
ciiis cum populo Carthagini-
ensi, Tyriis, et Uticensibus
eorumque sociis, his legibus
esto: Romani ultra Pul-
chrum promontorium, Ma-
stiam et Tarseium praedas
ne faciunt: ad mercaturam
ne eunto: urbem nullam
condunt. Si in Latio ur-
bem aliquam Carthaginenses
ceperint, quae sub ditioe
Romanorum non erit, pecu-
niam et captiuos ipsi habent:
urbem reddunt. si qui Car-
thaginensium aliquos cepe-
rint, quibuscum foedere scripto
iuncti sint Romani: qui ta-
men sub Romanorum imperio
non erunt; hos in populi Ro-
mani portus ne deducunt: si
quis erit deductus, et manum
Romanus iniecerit, liber esto.
eodem iure et Romani tenen-
tor. si Romanus ex aliqua
regione, quae sub imperio Car-
thaginensium erit, aquam
commeatusue sumpserit: cum
his commeatibus ne cui eo-
rum noceto, quibuscum pax
et amicitia est Carthaginien-
sibus . . . . . facito. Si
qua iniuria alicui facta erit,
privato nomine eius persecu-
tio ne cuiquam esto: sed ubi
tale quid admiserit aliquis,

το ποιήσῃ, δημόσιον γιγνέσθω τὸ ἀδίκημα. ἐν Σαρδόνι καὶ Λιβύῃ μηδεὶς Ῥωμαίων μήτ' ἐμπορευέσθω, μήτε πόλιν κλιζέτω, εἰ μὴ ἕως τῆς ἐΦόδια λαβεῖν, ἢ πλοῖον ἐπισκευάσαι. εἰάν δὲ χειμῶν κατενέγκῃ, ἐν πέθ' ἡμέραις ἀποτρεχέτω. ἐν Σικελίᾳ, ἢ Καρχηδόνιοι ἐπάρχουσι, ἢ ἐν Καρχηδόνι πάντα καὶ ποιέτω, ἢ πωλείτω, ὅσα καὶ τῶ πολίτῃ ἔξῃσι. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Καρχηδόνιος ποιέτω ἐν Ῥώμῃ.

Πάλιν ἐν ταύταις ταῖς συνθήκαις τὰ μὲν κατὰ Λιβύην καὶ Σαρδόνια προσεπιτίθεντιν ἐξιδιάζουνοι, καὶ πάσας ἀφαιρέουνοι τὰς ἐπιβάθρας Ῥωμαίων. περὶ δὲ Σικελίας τὰναντία προσδιατρεφῶσι, περὶ τῆς ὑπ' αὐτὰς τατρουμένης. ὁμοίως δὲ καὶ Ῥωμαῖοι περὶ τῆς Λατίνης ἐκ οἴονταί δειν τὰς Καρχηδονίαις ἀδικεῖν, Ἀρδαάταις, Ἀντιάταις, Κιρκιατάς, Ταρρακηνίτας. αὐτοὶ δ' εἰσὶν αἱ πόλεις αἱ περιέχουσαι παρὰ θάλατταν τὴν Λατίνην χώραν, ὑπὲρ ἧς τοῖονταί τὰς συνθήκας.

25. Ἐτι τοιγαρῶν, τελευταίας ποικνται συνθήκας Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν Πυρρῶς διάβασιν, πρὸ τῆς συήσασθαι τὰς Καρχηδονίαις τὸν περὶ Σικελίας πόλεμον. ἐν αἷς τὰ μὲν αἴλλα τηρεῖσι πάντα κατὰ τὰς ὑπαρχήσας ὁμολογίας. πρόσκειται δὲ τῆτοις τὰ ὑπογεγραμμένα. Ἐάν συμμαχίαν ποιῶνται πρὸς Πυρρῶν εἰργαπίον, ποιεί-

publicum id crimen esto. in Sardinia et Africa neque negotiator quisquam Romanorum, neque urbem condito: neue eo appellito, nisi comitatus accipiendi gratia, vel naues reficiendi. si tempestas detulerit, intra dies quinque excedito. in Sicilia, ubi Carthaginenses imperauerint, item Carthagine, omnia Romanus facito, vendito, quae ciui licebit. idem Romae Carthaginensi ius esto.

Rursus in hoc foedere Carthaginenses contendunt, et quidem maiore studio, Africam Sardiniamque sibi afferere proprias: omnesque ad illas aditus Romanis praecludunt. contra, de Sicilia cum loquuntur, distinctionem illam adhibent, de ea se loqui, quae sit dominationi ipsorum subiecta. Similiter Romani de Latio; cauent enim, ne fiat iniuria Ardeatibus, Antiatribus, Circeiensibus, Tarracinensibus. haec autem sunt oppida Latilmaritima: quae legibus huius foederis volunt esse comprehensa.

25. Postremum deinde foedus hae ciuitates icerunt, circa Pyrrhi transitum in Italiam: priusquam de Sicilia bellum a Poenis esset susceptum. In hoc foedere omnes conditiones seruantur, de quibus in prioribus conuenerant. adiiciunt vero ad illa haec quae sequuntur. Si societatem cum Pyrrho populus Romanus aut Cartha-

δωσαν

Δωσαν ἀμφοτέροι, ἵνα ἐξῆ
 βοηθεῖν ἀλλήλοις ἐν τῇ τῶν
 πολεμικῶν χώρᾳ. ὀππό-
 τεροι δ' ἂν χρεῖαν ἔχασι τῆς
 βοηθείας, τὰ πλοῖα παρε-
 χέτωσαν Καρχηδόνιοι καὶ εἰς
 τὴν ὁδόν, καὶ εἰς τὴν ἔφοδον,
 τὰ δὲ ὀψώνια τοῖς αὐτῶν ἐ-
 κότεροι. Καρχηδόνιοι δὲ καὶ
 κατὰ θάλατταν Ῥωμαίοις
 βοηθεῖτωσαν, ἂν χρεῖα ᾖ.
 τὰ δὲ πληρώματα μηδεὶς ἀν-
 ἀγνίαζέτω ἐκβαίνειν ἀκασίως.
 Τὸν δὲ ὄρκιον ὁμύειν ἔδει τοῖστων.
 ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων συνθηκῶν,
 Καρχηδόνιος μὲν τὰς θεὰς τὰς
 πατρῶας Ῥωμαῖος δὲ Δία Λίθον
 κατὰ τι παλαιὸν ἔθος ἐπὶ δὲ τῆ-
 τῶ τὸν Ἄρην καὶ τὸν Ἐνυάλιον.
 Ἐστὶ δὲ τὸ Δία Λίθον, τοῖστων λα-
 βῶν εἰς τὴν χεῖρα λίθον ὁ ποιεῖμε-
 νος τὰ ὄρκια περὶ τῶν συνθηκῶν,
 ἐπειδὴν ὁμότης δημοσίᾳ πίσει, λέ-
 γει τὰδε. Εὐορκῶντι μὲν ποιεῖν
 τὰ γὰρ θά· εἰ δ' ἄλλως διανοη-
 θεῖντι ἢ πράξαιμι, πάντων
 τῶν ἄλλων σωζομένων ἐν ταῖς
 ἰδίαις πατρίσιν, ἐν τοῖς ἰδίοις
 νόμοις, ἐπὶ τῶν ἰδίων βιῶν, ἱε-
 ρῶν, τάφῶν, ἐγὼ μόνος ἐκπέ-
 σοιμι ἔτως, ὡς ὁδε λίθος νῦν.
 καὶ ταῦτ' εἰπὼν, ῥίπτει τὸν λί-
 θον ἐκ τῆς χειρός.

26. Τῆστων δὲ τοῖστων ὑπαρ-
 χόντων καὶ τηρημένων τῶν συν-
 θηκῶν ἔτι νῦν ἐν χαλκώμασι
 παρὰ τὸν Δία τὸν Καπιτωλίον,
 ἐν τῶ τῶν ἀγοραῦμασιν ταμείῳ
 τίς ἐκ ἂν εἰκότως θαυμάσειε Φι-

giniensis inierit, foederis le-
 gibus uterque caueto, ut si
 alterutrius ditionem hostis in-
 uaserit, inuicem sibi ferre
 opem liceat. utriutri opus au-
 xilio habuerint, naues a Car-
 thaginiensibus praebentor, et
 ad iter et ad praelium. sti-
 pendia suis utrique danto.
 Carthaginienses etiam mari,
 si opus erit, auxiliantor.
 socios nauales nemo inuitos
 nauibus exire cogito. Porro
 iusiurandum eiusmodi dan-
 dum erat. Primo foedere
 Carthaginienses quidem per
 deos patrios iurarunt: Ro-
 mani vero Iouem lapidem,
 ex veteri quodam ritu: de-
 inde Martem et Graduum
 patrem. Mos autem iurandi
 Iouem lapidem est hic. Foe-
 cialis qui iureiurando foedus
 firmat, postquam fide publi-
 ca iurauit, lapidem in ma-
 nus sumit, atque haec dicit.
 Si fidem seruassero, tum me
 dii adiument. sin sciens fe-
 fellero, tum ego saluis cete-
 ris omnibus in suis patriis,
 suis legibus, suis penatibus,
 sacris, sepulcris, solus exter-
 miner, ut hic nunc lapis. et
 simul, lapidem manu eiicit.

26. Quum igitur huiusmo-
 di extant foedera, seruen-
 turque etiam tabulis aeneis
 inscripta, apud Iouem Capi-
 tolinum in Aedilium aerario,
 quis non iure merito Philo-
 num historiae scriptorem ad-

λίνα τῆ συνγραφῆως, ἡ δίοτι ταυτ' ἡγνοεῖ τῆτο μὲν γὰρ ἡ θανμα-
 ζόν· ἐπεὶ καθ' ἡμῶς ἔτι καὶ Ῥω-
 μαίων καὶ Καρχηδονίων οἱ πρε-
 σβύτατοι, καὶ μάλιστα οἱ δοκῦντες
 περὶ τὰ κοινὰ σπιδάξιν, ἡγνό-
 κν· ἀλλὰ πόθεν ἢ πῶς ἐθάβρη-
 σε γράψαι τὰναντία τέτοις· δίο-
 τι Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις
 ὑπάρχοιεν συνθήκαι, καθ' ἃς
 ἔδει Ῥωμαίους μὲν ἀπέχεσθαι Σι-
 κελίας ἀπάσης, Καρχηδονίους δ'
 Ἰταλίας· καὶ δίοτι ὑπερέβαινον
 Ῥωμαῖοι τὰς συνθήκας καὶ τὰς
 ὄρκους, ἐπεὶ ἐποίησαντο τὴν πρῶ-
 τὴν εἰς Σικελίαν διάβασιν, μή-
 τε γεγονότος, μήθ' ὑπάρχοντος
 τὸ παράπαν ἐγράφη τοῖςτε μη-
 δενός. ταῦτα γὰρ ἐν τῇ δευτέρῃ
 λέγει βίβλῳ διαβρόηθη· περὶ ὧν
 ἡμεῖς ἐν τῇ παρασκευῇ τῆς ἰδίας
 πραγματείας μνηθέντες, εἰς τῆ-
 του ὑπερεθέμεθα τὸν καιρὸν,
 κατὰ μέρος περὶ αὐτῶν ἐξεργά-
 σασθαι, διὰ τὸ καὶ πλείους διε-
 ψεῦσθαι τῆς ἀληθείας ἐν τέτοις,
 πισεύσαντας τῇ Φιλίνῃ γραφῇ.
 ἡ μὲν ἀλλ' εἰ κατὰ τῆτό τις ἐπι-
 λαμβάνεται Ῥωμαίων περὶ τῆς
 εἰς Σικελίαν διαβάσεως, ὅτι
 καθόλου Μαμερτίνους προσέλα-
 βον εἰς τὴν Φιλίαν, καὶ μετὰ
 ταῦτα δεομένοις ἐβροήθησαν, οἵ-
 τινες ἡ μόνου τὴν Μεσση-
 νίων πόλιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥη-
 γίνων παρεσπόνδησαν, εἰκότως
 ἂν δόξειε δυσαρεσεῖν. εἰ δὲ
 παρὰ τὰς ὄρκους καὶ τὰς συν-
 θήκας ὑπολαμβάνει τις αὐτὰς
 πεποιῆσθαι τὴν διάβασιν· ἀγνοεῖ
 προφανῶς.

miretur; non quod haec igno-
 rauerit: nam id quidem mirum
 non est: quandoquidem inemo-
 ria adhuc nostra et Romanorum
 et Carthaginienensium maxi-
 mi quique natu, et eorum quae
 ad Remp. spectant, omnium iu-
 dicio callentissimi, haec nescie-
 bant: sed quo auctore et qua
 ratione sit ausus contraria istis
 scribere: inter Romanos et
 Carthaginieneses foedus inter-
 cessisse, ex cuius legibus tene-
 rentur, Romani quidem uni-
 versa Sicilia abstinere: Cartha-
 ginieneses vero Italia: primos-
 que id Romanos foedus violasse,
 et iusiurandum, quando in
 Siciliam traiecerunt. quum ne-
 que factum unquam fuerit, ne-
 que hodie existet monumentum
 ullum talis foederis. hoc tamen
 disertis verbis in secunda histo-
 ria scribit Philinus: de quo
 cum in praeparatione operis
 nostri mentionem faciebamus,
 accuratam eius rei tractatio-
 nem in hunc locum reiecinus:
 quod multi fidem huius scri-
 ptoris secuti, falsum pro vero
 sint amplexi. Enimvero si quis
 Romanorum traiectionem in
 Siciliam eo nomine reprehendat,
 quod Mamertinos, quocum-
 que tandem praetextu in amici-
 tiam suam acceperint, et mox
 petentibus opem tulerint: qui
 non solum Messaniorum urbem,
 sed etiam Rhegiensium scelesti
 fraude interceperant: merito
 fortasse factum hoc illorum im-
 probauerit. sin contra iusiuran-
 dum et leges foederis in Siciliam
 eos transfretasse existimauerit:
 in manifesto errore versabitur.

27. Συντελεσθέντος τοίνυν τῆ περι Σικελίας πολέμου, ποιῶνται συνθήκας ἄλλας· ἐν αἷς τὰ συνέχοντα τῶν ἐγγράπτων ἦν ταῦτα. Ἐκχωρεῖν Καρχηδονίους Σικελίας, καὶ τῶν νήσων ἀπασῶν τῶν κειμένων Ἰταλίας μεταξὺ καὶ Σικελίας. τὴν ἀσφάλειαν ὑπάρχειν παρ' ἑκατέρω τῶν ἑκατέρων συμμάχοις. μὴδ' ἑτέρες ἐν ταῖς ἀλλήλων ἐπαρχίαις μὴδὲν ἐπιτάττειν, μὴδ' ἐποικοδομεῖν δημοσία, μὴδὲ ξενελογεῖν, μὴδὲ προσλαμβάνειν εἰς Φιλίαν τὸς ἀλλήλων συμμάχους. ἔξενεγκεῖν Καρχηδονίους ἐν ἔτεσι δέκα δισχίλια καὶ διακόσια τάλαντα, παραυτίκα δὲ δέκα χίλια. τὸς αἰχμαλώτους χωρὶς λύτρων ἀποδῆναι πάντας Καρχηδονίους τοῖς Ῥωμαίοις. Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν λήξαντος τῆ Λιβυκῆ πολέμου, Ῥωμαῖοι Καρχηδονίοις πόλεμον ἐξενέγκαντες ἕως δόγματος, ἐπισυνθήκας ἐποίησαντο τιαύτας. Ἐκχωρεῖν Καρχηδονίους Σαρδόνος, καὶ προσενεγκεῖν ἄλλα χίλια καὶ διακόσια τάλαντα, καθάπερ ἐπάνω προείπομεν. Ἐπὶ δὲ τοῖς προειρημένοις τελευταῖαι πρὸς Ἀσδρέβαν ἐν Ἰβηρίᾳ γίνονται διομολογήσεις, ἐφ' ᾧ μὴ διαβαίνειν Καρχηδονίους ἐπὶ πολέμου τὸν Ἰβηρα ποταμόν. Ταῦθ' ὑπῆρχε τὰ δίκαια Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἕως εἰς τὸς κατ' Ἀγνίσαν καιρούς.

27. Finito igitur bello Siculo, foedus aliud factum, cuius praecipue conditiones hae fuerunt: *Carthaginenses Sicilia et omnibus insulis, quae inter Italiam et Siciliam sunt, decedunt. utriusque populi socii ab utroque populo tuti sunt. neuter in alterius populi ditione quicquam imperato; neue publice inaedificato, aut militem conducito. alterius populi socios neutri in amicitiam recipiunt. Carthaginenses ut intra decem annos duo milia et ducenta talenta conferrent: mille sine mora darent. captiuos sine pretio omnes Romanis Carthaginenses redderent.* Postea bello Africano mercenariorum finito, quum Romani decreto tenus bellum Carthaginensibus indixissent, priori foederi has insuper conditiones adiecerunt. *Decederent Carthaginenses e Sardinia, et mille alia ac ducenta talenta conferrent, sicut antea diximus.* Ista omnia secutae sunt deinde factae in Hispania cum Asdrubale pactiones: *ne belli causa Iberum amnem transfirent. Carthaginenses.* Hae sunt conuentiones inter Romanos et Carthaginenses celebratae iam inde a principio ad tempora usque Hannibalis.

28. Ὡςπερ ἔν τὴν εἰς Σικελίαν διάβασιν Ῥωμαίων ἢ παρὰ τὰς ἕρκεις εὐρίσκομεν γεγενημένην· ἄτως ὑπὲρ τῆ δευτέρῃ πολέμῃ, καθ' ὃν ἐποιήσαντο τὰς περὶ Σαρδόνος συνθήκας. ἄτε πρόφασιν ἢ τ' αἰτίαν εὐροί τις ἂν ἔυλογον· ἀλλ' ὁμολογημύως τὰς Καρχηδονίους ἠναγκασμένους, παρὰ πάντα τὰ δίκαια διὰ τὸν καιρὸν, ἐκχωρησάμεν Σαρδόνος, ἐξενεγκεῖν δὲ τὸν προειρημένον πλῆθος τῶν χρημάτων. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων περὶ τῶν λεγόμενων ἔγκλημα, διότι τὰς παρὰ σφῶν πλοικζόμενας ἠδίκην κατὰ τὴν Λιβυκὸν πόλεμον, ἐλύθη, καθ' ἣς καιρὸς κομισάμενοι παρὰ Καρχηδονίαν ἅπαντας τὰς κατηγμένους, ἀντιδωρήσαντο χωρὶς λύτρων ἐν χάριτι τὰς παρὰ σφίσιν ὑπάρχοντας εὐχμαλώτους· ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς τὰ κατὰ μέρος ἐν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ δεδηλώκαμεν. Τῶν δὲ ταῦτων ὑπαρχόντων, λοιπὸν διευκρινῆσαι δεῖ καὶ σκέψασθαι περὶ τῆ κατ' Ἀννίβαν πολέμῃ, ποτέροις αὐτῶν τὴν αἰτίαν ἀναθετέον.

29. Τὰ μὲν ἔν ὑπὸ Καρχηδοίων τότε ρηθέντα δεδηλώκαμεν· τὰ δ' ὑπὸ Ῥωμαίων λεγόμενα νῦν ἐρεῖμεν. οἷς τότε μὲν ἢ ἐχρήσαντο διὰ τὸν ἐπὶ τῇ Ζακανθαίων ἀπώλειᾳ θυμὸν. λέγεται δὲ πολλάκις καὶ ὑπὸ πολλῶν παρ' αὐτοῖς· πρῶτον μὲν, ὅτι τὰς πρὸς Ἀσδρέβαν γενομένας ὁμολογίας ἐν ἀθετη-

28. Quemadmodum igitur transitu in Siciliam iusiurandum a Romanis fuisse violatum non inuenimus: sic secundi belli, quando Sardiniam pacis legibus sibi vindicarunt, nec praetextum nec causam saltem verisimilem aliquis reperiat. Quippe extra controversiam res est, Carthaginenses necessario suo tempore contra ius fuisse coactos Sardinia decedere, et tantam pecuniae vim, quantam ante commemorauimus, soluere. Nam quod afferunt Romani, multos suorum qui in Africam nauigabant, a Poenis fuisse iniuria affectos: ea vero iniuria bello Africano expiata fuerat: cum quidem Romani post receptos de Carthaginensibus omnes eos qui in ipsorum portus fuerant deducti, quoscumque penes se habuerunt illorum captiuos, referendae gratiae sine pretio vicissim illis donarunt: sicut priore libro sigillatim a nobis est demonstratum. Haec quum ita sint, superest iam videamus, diligenterque inquiramus, bello quod duce Hannibale gestum est, vtrius causam praebuisse sint dicendi.

29. Ac Carthaginenses quidem super eo quae dicerent, ante ostendimus. Romani vero quid causarentur iam dicemus. etsi illi quidem tunc temporis ob Sagunti excisionem ira aestuantes, nihil horum in medium attulerunt: ceterum et saepe et a multis illorum dictum est: primum, initas cum Aιδrubale conuentio-

τέον, καθάπερ οἱ Καρχηδόνιοι λέγειν ἐδάρρην. ἔ γάρ προσέκειτο καθάπερ ἐπὶ ταῖς Λατατίαις, κυρίας εἶναι ταύτας, εἰάν καὶ τῷ δήμῳ δόξη τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' αὐτοτελῶς ἐποίησατο τὰς ὁμολογίας Ἀτδρῆβας. ἐν αἷς ἦν, τὸν Ἰβηρα ποταμὸν μὴ διαβαίνειν ἐπὶ πολέμῳ Καρχηδονίαις. Καὶ μὴν ἐν ταῖς περὶ Σικελίας συνθήκαις, ἦν ἔγραπτον, καθάπερ κηκεῖνοι Φασίν, ὑπάρχειν τοῖς ἀμφοτέρων συμμάχοις τὴν παρ' ἐκατέρων ἀσφάλειαν ἐν αὐτοῖς μόνον τοῖς τότε συμμαχῶσι, καθάπερ ἐποιῶντο τὴν ἐκδοχὴν οἱ Καρχηδόνιοι προσέκειτο γὰρ ἂν, ἦτοι, τὸ μὴ προσλαμβάνειν ἑτέρας συμμάχους παρὰ τὰς προὔπαρχοντας, ἢ, τὸ μὴ παραλαμβάνειν τὰς Ἰβηρον προσληφθέντας τῶν τῶν συνθηκῶν. ὅτε δὲ τῶν ἑδότερον ἐγράφη, προφανές ἦν, ὅτι πᾶσι τοῖς ἐκατέρων συμμάχοις, καὶ τοῖς ἔσι τότε, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα προσληφθεσομένοις, τὴν παρ' ἀμφοῖν ἀσφάλειαν αἰεὶ δεόν ἦν ὑπάρχειν. ὃ δὲ καὶ πάντως ἂν εἰκὸς εἶναι δόξειεν. ἔ γάρ δήπε τοιαύτας ἐμελλόν ποιήσεσθαι συνθήκας, δι' ὧν ἀφελῶνται τὴν ἐξουσίαν σφῶν αὐτῶν τῶν προσλαμβάνειν κατὰ καιρὸς, ἂν τινες ἐπιτήδειοι Φανῶσιν αὐταῖς φίλοι καὶ σύμμαχοι. ἐδὲ μὴν προσλαβόντες εἰς τὴν σφετέραν πίσιν, περιέψεσθαι τῆς ὑπότινων ἀδικημένους. ἀλλ' ἦν ἀμφοτέ-

nes, pro irritis non esse habendas, quod ausi sunt Carthaginienfes dicere: nam in Lutatiana quidem pace illud fuisse adiectum: *ita fore ratam, si et populo Romano visum esset.* Asdrubalem vero plena atque absoluta auctoritate conditiones eius pacis probasse, quibus cauebatur, *ne belli causa Iberum annum Carthaginienfes transirent.* Iam vero in pace qua de Sicilia transactum est, scriptum erat, quod et illi fatentur; *utriusque populi socii ab utroque populo tuti sunt.* non solum ii qui tunc socii essent; sicut Carthaginienfes interpretantur: additum enim fuisset, *vel, ut socios novos adfiscere ius ne esset: vel, hoc foedere eos non comprehendi, qui ad societatem post pacem factam accessissent.* quorum neutrum quum sit adiectum, perspicuum est oportuisse, ut omnes utriusque populi socii et qui tunc erant, et qui postea assumerentur, ab utroque populo tuti essent. idque omnino simile veri est: neque enim eiusmodi pacem profecto erant facturi, per quam libertate priuarentur, affluendi eos, qui pro temporum occasione utiles amici ac socii viderentur: aut si quos in fidem suam recepissent, eos iniuria ab aliis affectos, negligere tenerentur. Quin imo populi utrius-

ρων τὸ συνέχον τῆς ἐννοίας, τῆς ἐν ταῖς συνθήκαις τῶν μὲν ὑπαρχόντων ἀμφοτέροις τότε συμμαχῶν ἀφ' ἑξῆσθαι, καὶ κατὰ μηδὲν τρόπον τῆς ἐτέρας, παρὰ τῶν ἐτέρων ἐπιδέξασθαι τινὰς τέτων εἰς συμμαχίαν· παρὶ δὲ τῶν μετὰ ταῦτα προσληφθησομένων, αὐτὸ τῆτο, τὸ μὴ ξενολογεῖν, μὴ ἐπιτάττειν μηδετέρους μηδὲν ἐν ταῖς ἀλλήλων ἐπαρχίαις καὶ συμμαχίαις· ὑπάρχειν τε τὴν ἀσφάλειαν πᾶσι τὴν παρ' ἀμφοῖν.

30. Τῶν δὲ τοιούτων ὑπαρχόντων, ὁμολογούμενον ἦν καὶ κείνο· διότι Ζακανθαῖοι πλείοσιν ἔτεσιν ἤδη πρότερον τῶν κατ' Ἀννίβαν καιρῶν ἐδεδάκεισαν αὐτὰς εἰς τὴν Ῥωμαίων πίσιν. σημεῖον δὲ τῆτο μέγιστον, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Καρχηδονίοις ὁμολογούμενον· ὅτι κατασάσαντες Ζακανθαῖοι πρὸς σφᾶς, ἢ Καρχηδονίους ἐπέτρεψαν, καίπερ ἐγγύς ὄντων αὐτῶν, καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἤδη πραττόντων, ἀλλὰ Ῥωμαίοις, καὶ διὰ τέτων ἐποίησαντο τὴν κατορθώσιν τῆς πολιτείας. διόπερ εἰ μέν τις τὴν Ζακανθῆς ἀπώλειαν αὐτίαν τίθησι τῆ πολέμου, συγχαρητέον, ἀδίκως ἐξηγησάμενος τὸν πόλεμον Καρχηδονίους, κατὰ τε τὰς ἐπὶ τῆ Λυκατικῆ συνθήκας, καὶ ἅς ἔδει τοῖς ἐκατέρων συμμαχοῖς τὴν ὑφ' ἐκατέρων ὑπάρχειν ἀσφάλειαν, κατὰ τε τὰς ἐπ' Ἀσδρέβου, καὶ ἅς ἔδει διαβαίνειν τὸν Ἰβηρικὸν ποταμὸν ἐπὶ πολέμῳ Καρχηδονίους.

que mens ac sententia in illo foedere fuit, super sociis quidem, quos iam alteruter haberet, vt iis alter abstineret: neque vlla ratione alter alterius socium aliquem reciperet in societatem. de iis vero qui postea essent assumendi, vt illa acciperentur: *ne militem conduceret aut quicquam imperaret alter in alterius prouinciis, et sociis populis*: et, vt omnes tuti essent ab utrisque.

30. Haec quum ita se habeant, etiam illud in confesso est: Saguntinos multis annis ante Hannibalis tempora in Romanorum fidem se dedidisse. Cuius rei magnum hoc signum est, vel ipsorum Carthaginensium testimonio: quod exorta Sagunti seditione inter ciues, arbitrium discordiarum suarum non permisero Carthaginensibus; qui tamen et vicini erant, et res in Hispania iam tum gerebant; sed Romanis: quorum opera vsi sunt in componendo ciuitatis suae statu. Quare si quis belli huius causam Sagunti excidium statuatur, concedendum necessario, Carthaginenses iniuste bellum istud suscepisse: siue pacem Lutatio Cos. factam spectes, per quam vtriusque populi socios ab utrisque tutos esse oportuit: siue pacta cum Asdrubale inita, per quae non licuit Carthaginensibus belli causa amnem Iberum transire. Sin belli

εἰ δὲ τὴν Σαρδόνος ἀφαιρέσειν καὶ τὰ σὺν ταύτῃ χρήματα, πάντως ὁμολογητέον, ἐυλόγως πεπολεμηκέναι τὸν κατ' Ἀννίβαν πόλεμον τὰς Καρχηδονίαις· κειρῶν γὰρ πεισθέντες, ἡμύνοντο τὰς σὺν κειρῶν βλάβαντας.

31. Ἔνιοι δὲ τῶν αἰριτύως τὰ τοιαῦτα θεωρημένων τάχα ἂν φήσαιεν, ἡμᾶς ἢ ἀναγκάως ἐπὶ πλείον ἐξακριβῶν τὰς ὑπὲρ τῶν τοιούτων λόγους. ἐγὼ δ', εἰ μὲν τις ὑπέληθε πρὸς πᾶσαν περίεσιν αὐτάρκης ὑπάρχεν, καλὴν μὲν, ἢ ἀναγκάων δ' ἴτως φήσοιμ' ἂν εἶναι τὴν τῶν προγεγονότων ἐπισήμην. εἰ δὲ μηδεὶς ἂν, μήτε περὶ τῶν κατ' ἰδίαν, μήτε περὶ τῶν κοινῶν, τοληήσαι τῆς εἰπεῖν ἀνθρώπος ἂν, διὰ τὸ, καὶ κατὰ τὸ παρὸν εὐτυχή, τὴν γε περὶ τῆ μέλλοντος ἐλπίδα μηδένα τῶν νῦν ἐχόντων πατ' ἂν ἐυλόγως βεβαιώσασθαι· ἢ μόνον καλὴν, ἔτι δὲ μάλλον ἀναγκάων εἶναι Φημι διὰ ταῦτα τὴν τῶν παρεληλυθότων ἐπίγνωσιν. πῶς γὰρ ἂν εἴτε αὐτὸς ἀδικημένος τις, ἢ τῆς πατρίδος ἀδικημένης, ἔυροι βοηθὰς ἢ συμμάχους· εἴτε κήσαθαι τι καὶ προκιντάρξασθαι σπυδαίων, τὰς συνεργήσοντας αὐτῶ παρορμήσαι πρὸς τὰς ἐπιβολάς; πῶς δ' ἂν εὐδοκήμενος τοῖς ὑποκειμένοις, τὰς βεβαιώσοντας τὴν αὐτῆ προμήρην καὶ διαφυλάξοντας τὴν κατάεσιν παροξύναι δικαίως, εἰ μηδὲν

causam statuas ademptam Sardiniam, et pecuniam simul extortam: fatendum omnino, iustam Carthaginenses habuisse causam eius belli gerendi, quod duce Hannibale fuit gestum: occasione enim inuitati, eos ultum iuerant, qui per occasionem temporum ipsis nocuerant.

31. Sed dicet fortasse aliquis ex eorum numero, qui in lectione historiarum nullo iudicio versari solent; nihil fuisse causae, cur in hoc sermone diutius immoraremur. Enimvero, si quis putauerit satis sibi in se vno esse praesidii aduersus omnes casus; huic ego notitiam rerum ante gestarum honestam quidem; at non fortasse necessariam fore duxerim. Sed quando homo natus nemo id dicere auit, neque de priuata sua, neque de publica re: quoniam, licet praesenti fruatur felicitate; de futuro tamen sanae mentis nemo certam spem sibi fit sponsum; iccirco praeteritarum rerum seriam cognitionem, non modo honestam; verum etiam necessariam pronuntiare equidem non verrear. Nam siue ipse aut patria ipse iniuriam a quoquam acceperint, qua ratione adiutores et socios sibi conciliauerit; siue ante partis aliquid adicere et alios laceffere ipse cogitet; qui alios incitauerit, vt sua incepta velint ire adiutum: quomodo denique si rebus praesentibus acquiescat, alios impulerit, vt quam ipse formam Reip. probat, eam adfirmare velint, neque sollicitari statum ciuitatis patian-

εἰδείη τῆς τῶν προγεγονότων
 περὶ ἐκάστης ὑπομνήτῳ; πρὸς
 μὲν γὰρ τὸ παρὸν αἰεὶ πῶς
 ἀρμυζόμενοι καὶ συνυποκρινό-
 μενοι τοιαῦτα καὶ λέγουσι καὶ
 πράττεισι πάντες ὥστε δυσθεώ-
 ρητον εἶναι τὴν ἐκάστη προκί-
 ρεσιν, καὶ λίαν ἐν πολλοῖς
 ἐπισκοπεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν.
 τὰ δὲ παρεληλυθότα τῶν ἔρ-
 γων, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμά-
 των λαμβάνοντα τὴν δοκιμα-
 σίαν, ἀληθινῶς εὐφαίνει τὰς
 ἐκάστην αἰδέσεις καὶ διαλήψεις,
 καὶ δηλοῖ παρ' οἷς μὲν χάριν,
 εὐεργασίαν, βοήθειαν ἡμῶν ὑπ-
 ἀρχασαν, παρ' οἷς δὲ τάναν-
 τία τῶν. ἐξ αὐτῶν καὶ τὸν
 ἐλεήτοῦτα καὶ τὸν συνοργισό-
 μενον, ἔτι δὲ τὸν δικαιοῦτοῦτα
 πολλὰ καὶ ἐπὶ πολλῶν εὐ-
 ρεῖν εἶναι. ἄτερ ἔχει μεγάλας
 ἐπιμαρτίας καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ
 πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον.
 Διόπερ ἢχ ἔτις ἐστὶ Φροντι-
 σίου τῆς αὐτῶν τῶν πράξεων
 ἐξηγήσεως, ἢτε τοῖς γρά-
 φουσιν, ἢτε τοῖς ἀναγινώσκουσι
 τὰς ἱστορίας, ὡς τῶν προτέ-
 ρων, καὶ τῶν αἰκ, καὶ τῶν
 ἐπιγνωμένων τοῖς ἔργοις. ἱσ-
 ρίας γὰρ εἰάν ἀφέλη τις τὸ
 διὰ τί, καὶ πῶς, καὶ τίνας
 χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ πρα-
 χθῆν πότερα εὐλογον ἔχε τὸ
 τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐ-
 τῆς, ἀγώνισμα μὲν, μάθημα
 δὲ ἢ γίνεται. καὶ παραυτίκα
 μὲν τέρπει, πρὸς δὲ τὸ μέλ-
 λον εἰδὲν ὠφελῆ τὸ παραπαν.

tur; si nihil habuerit ex ante
 gestis, quod singulis in memo-
 riam reuocet? Fere enim mor-
 tales rebus praesentibus sese ac-
 commodant, et mimum vna
 cum aliis agunt; vt ex factis
 dictisue singulorum quae sint
 illorum voluntates quoue in-
 clinent animi, adprime sit dif-
 ficile cognoscere: adeo occur-
 runt multa, quae veritatem te-
 nebris contegant. ad maiorum
 gesta, exitu ipso sese produnt,
 et voluntates ac cogitationes
 cuiusque vere palam faciunt:
 eademque nobis ostendunt, a
 quibus gratiam, beneficium, au-
 xilium sperare: a quibus con-
 traria metuere debeamus. Ex
 quo saepe in multis est intelli-
 gere, quis tuos casus sit misera-
 turus; cui iram facta tibi iniu-
 ria sit expressura; quis denique
 in auctorem iniuriae fit anim-
 aduersurus. quae omnia ad
 communem hominum vitam
 qua priuatim, qua publice ma-
 gno cum primis subsidio esse
 queant. Quamobrem, nec qui
 scribunt, nec qui legunt histo-
 rias, tantopere ad ea quae sunt
 gesta par est attendere; atque
 ad ea quae ante acciderant,
 quaeque simul euenere, aut res
 transactas sunt consecuta. Quip-
 pe si tollas ex historia, quare,
 quomodo, quo sine, quidque fue-
 rit actum: et quam conuenien-
 tem exitum res gesta habuerit:
 quod superest illius commissio
 mera est, non autem opus ad
 erudiendum lectorem compara-
 tum: et in praesens quidem ob-
 lectionem; in posterum vero
 vtilitatem nullam omnino af-
 fert.

32. Ἡ καὶ τὰς ὑπολαμβά-
νοντας δύσκτητον εἶναι καὶ δύ-
γνωσον τὴν ἡμετέραν πραγμα-
τείαν, διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέ-
γεθος τῶν βιβλίων, ἀγνοεῖν νομι-
σεόν, πόσω γε ῥᾶν ἐσικτήσασθαι
καὶ διαγνῶναι βιβλίας τετραρά-
κοντα, καθάπερ ἀνεί κατὰ μίτον
ἐξυφασμένας, καὶ παρακολο-
θῆσαι σαφῶς ταῖς μὲν κατὰ τὴν
Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ Λι-
βύην πράξεσιν, ἀπὸ τῆς τῶν κα-
τὰ Πύρρον ὑπὸ Τιμαίᾳ συγγρα-
φέντων καιρῶν ἐξηγήσεως εἰς
τὴν Καρχηδόνας ἄλυσιν, ταῖς δὲ
κατὰ τὴν ἄλλην οἰκουμένην ἀπὸ
τῆς Κλεομένης τῆ Σπαρτιάτη
Φυγῆς κατὰ τὸ συνεχές, μέχρι
τῆς Ἀχαιῶν καὶ Ῥωμαίων περὶ
τὸν ἰσθμὸν παρατάξεως, ἢ τὰς
τῶν κατὰ μέρος γραφέντων συν-
τάξεις ἀναγινώσκειν ἢ κτᾶσθαι.
Χωρὶς γάρ τε πολλαπλασίως αὐ-
τὰς ὑπάρχειν τῶν ἡμετέρων ὑ-
πομνημάτων, εἰδὲ καταλαβεῖν
ἐξ αὐτῶν βεβαίως εἰδὲν οἶόν τε
τὰς ἀναγινώσκοντας· πρῶτον
μὲν, διὰ τὸ τὰς πλείους μὴ τὰυ-
τὰ περὶ τῶν αὐτῶν γράφειν·
εἶτα, διὰ τὸ τὰς καταλήλει-
τῶν πράξεων παραλιπεῖν, ὧν
ἐκ παραθέσεως συνθεωρημένων
καὶ συγκρινομένων ἄλλοιότερας
ἕκαστα τυγχάνει δοκιμασίας τῆς
κατὰ μέρος διαλήψεως, τῶν δὲ
κυριωτάτων μηδὲ ψεύειν αὐ-
τὰς δύνασθαι τὸ παράπαν.
ἀπὸ μὲν γὰρ Φαμὲν ἀναγκαιότα-
τα μέρη τῆς ἱστορίας εἶναι, τὰτ'
ἐπιγινόμενα τοῖς ἔργοις καὶ τὰ
παραπόμμενα, καὶ μάλιστα τὰ

32. Ideo qui putant opus
nostrum propter numerum et
amplitudinem librorum aegre
emptores aut lectores fore re-
perturum: hi videlicet igno-
rant, quanto sit facilius para-
re sibi et legere libros XL con-
tinuo filo detextos, ex quibus
recta serie percipias ac probe
cognoscas, res in Italia qui-
dem, Sicilia et Africa gestas,
inde a temporibus in quibus
desinunt Timaei de Pyrrho
historiae, vsque ad captam
Carthaginem: in ceteris vero
orbis partibus, quae deinceps
post fugam Cleomenis Sparta-
ni regis acciderunt, ad pu-
gnam vsque Achaeorum et
Romanorum ad Peloponnesi
iugum pugnatam: quam li-
bros illorum vel legere, vel
sibi comparare, qui separatim
res easdem sunt persecuti.
Nam vt taceam, quod multis
partibus nostri Commentarii
mole illorum scriptorum supe-
rantur: ne capere quidem cer-
ti quicquam lectores ex illis
possunt: primum, quia pleri-
que eorum de rebus iisdem non
eadem scribunt: deinde quia
res tempore eodem gestas
praetermittunt: quas si inui-
cem compares, et contendas,
aliud de singulis iudicium fe-
ras, quam separatim illa in-
tuens cogitaueras. accidit, quod
ne possunt quidem omnino scri-
ptores illi vel attingere quae
maximi sunt momenti. Si qui-
dem, vt modo dicebamus, par-
tes sunt historiae cum primis
necessariae, quae post res gestas
sunt secuta, aut easdem dum

περὶ τὰς αἰτίας. θεωρῶμεν δὲ τὸν μὲν Ἀντιοχικὸν πόλεμον ἐκ τῆς Φιλιππικῆς τῆς ἀφορμῆς εἰληφότα· τὸν δὲ Φιλιππικὸν ἐκ τῆς κατ' Ἀννίβαν, τὸν δὲ Ἀννιβικὸν ἐκ τῆς περὶ Σικελίαν, τὰ δὲ μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ ποιητικῶν ἐχρηκότα διαφέσεις, πάσας δὲ συννεύσας πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν· ταῦτα δὲ πάντα διὰ μὲν τῶν γραφέντων καθόλου δυνατὸν ἐπιγνώσασθαι καὶ μαθεῖν· εἰ δὲ τῶν τῆς πολέμου αὐτῆς, οἷον Περσικὸν, ἢ τὸν Φιλιππικὸν, ἀδύνατον. εἰ μὴ καὶ τὰς παρατάξεις τις ἀναγινώσκων αὐτάς. ἐξ ὧν ἐκείνοι συγγραφήσιν, ὑπολαμβάνουσι σαφῶς ἐπεγνώσκον καὶ τὴν τῆς πολέμου τῆς σύμπαντος οἰκονομίαν καὶ διάθεσιν. ἀλλ' ἂν ἐστὶ τῶν ἑδῶν· ἀλλ' ὅταν διαφέρει τὸ μαθεῖν τῆς μόνον ἀκῆσαι, τοσάτω καὶ τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν ὑπολαμβάνω διαφέρειν τῶν ἐπὶ μέρος συντάξεων.

33. Οἱ δὲ παρὰ τῶν Ῥωμαίων πρέσβεις (τὴν γὰρ παρέμβασιν ἐντεῦθεν ἐπισησάμεθα) διακῆσαντες τὰ παρὰ τῶν Καρχηδονίων, ἄλλο μὲν ἑδῶν εἶπον· ὁ δὲ πρεσβύτατος αὐτῶν δεῖξας τοῖς ἐν τῷ συνεδρίῳ τὸν κόλπον, ἐντεῦθεν καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς, εἶφη, καὶ τὴν εἰρήνην φέρειν· ἐκβαλεῖν ἔν, ὁπότερον ἂν κελεύσῃσι * ἀπολήψιν. ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Καρχηδονίων, ὁπότερον αὐτοῖς φαίνεται, τῆτ' ἐκβαλεῖν ἐκέλευσε. τῆ δὲ Ῥωμαίων φήσαντος τὸν πόλεμον ἐκβαλεῖν, ἀνεφώνησαν ἅμα καὶ πλείους τῶν ἐκ τῆς συνεδρίας, δέ-

gererentur comitata: maxime autem, causae. Sic intelligimus bello Antiochico Philippicum praebuisse occasionem: Philippico Hannibalicum: huic, praecedens Siculum. Porro quae inter haec bella contigerunt, et multa et diuersi generis illa quidem fuerunt: quae tamen ad eundem finem cuncta tendebant. Haec inquam omnia ex vniuersali historia recte capias discasque: ex iis vero qui singula bella separatim descripserunt, Macedonicum puta, cum Perseo aut Philippo, nequaquam. Nisi forte quis putet, ubi apud istos nudas pugnarum descriptiones legerit, totius belli administrationem rationemque penitus exploratam se habere, quod quum nullo modo fieri possit; equidem historiam nostram tantum praestare rerum singularum narrationibus existimo, quanto praestantius est scire, quam diuitaxat audisse.

33. Romani legati, redeo enim illic vnde sum digressus, auditis quae afferebant Carthaginenses, aliud quidem nihil dixerunt: verum maximus natus inter illos, finem iis qui concilio intererant, ostendens, Hic, ait, et bellum vobis et pacem portamus: vtrum placuerit sumere promam, excipit rex Carthaginensium, vtrum visum illis foret, promerent, quum dixisset Romanus, bellum se prompturum: a pluribus simul e senatorum numero, accipere se, succlamatum est. His

χεσθαι Φάσκοντες. οἱ μὲν ἔν
 πρόσβεισιν καὶ τὸ συνέδριον ἐπὶ τέ-
 τοις ἐχωρίσθησαν. Ἀννίβας δὲ
 παρχειμάζων ἐν Καινῇ πό-
 λει, πρῶτον μὲν διαΦῆκε τὰς
 Ἰβηρας ἐπὶ τὰς ἐαυτῶν πόλεις,
 βαλόμενος ἐτοίμως καὶ προθύ-
 μως παρασκευάζειν πρὸς τὸ μέλ-
 λον. δεύτερον Ἀσδρέβα τὰδε-
 Φῶν διέταξε· πῶς δεήσει τῇ τῶν
 Ἰβήρων ἀρχῇ καὶ δυναστείᾳ χρῆ-
 σθαι, ταῦς τε πρὸς Ῥωμαίους πα-
 ρασκευαῖς, εἰὰν αὐτὸς χωρίζηταί
 πα. τρίτον ὑπὲρ τῆς Ἀσφαλείας
 τῶν ἐν Λιβύῃ πρᾶνοεῖτο πραγ-
 μάτων, πάνυ δ' ἐμπείρως καὶ
 Φρονίμως ἐκλογιζόμενος, ἐκ μὲν
 Λιβύης εἰς Ἰβηρίαν, ἐκ δ' Ἰβη-
 ρίας εἰς Λιβύην διαβίβαζε στρα-
 τιώτας, ἐκδεσμεύων τὴν ἐκατέ-
 ρων πίσιν εἰς ἀλλήλας διὰ τῆς
 τοιαύτης οἰκονομίας. ἦσαν δ' οἱ
 διαβάντες εἰς τὴν Λιβύην Θερσί-
 ται, Μασιανοὶ, πρὸς δὲ τέτοις,
 ὀρεῖται Ἰβηρες, Ὀλκαδες, οἱ δὲ
 σύμπαντες ἀπὸ τῶν τῶν ἐθνῶν,
 ἵππεῖς μὲν χίλιοι διακόσιοι, πε-
 ζοὶ δὲ μύριοι τριχίλιοι ὀκτακό-
 σιοι πεντήκοντα, πρὸς δὲ τέτοις,
 Βαλιαρεῖς ἕς κυρίως μὲν καλῶ-
 σι σφενδονήτας· ἀπὸ δὲ τῆς
 χρείας ταύτης, συνωνύμως καὶ
 τὸ ἔθνος αὐτῶν προσαγορεύσει,
 καὶ τὴν νῆσον. τῶν δὲ προειρη-
 μένων τὰς μὲν πλείους εἰς τὰ Με-
 ταγώνια τῆς Λιβύης, τινὰς δ' εἰς
 αὐτὴν Καρχηδόνα κατέταξεν.
 ἀπὸ δὲ τῶν πόλεων τῶν Μεταγω-
 νιτῶν καλεσμένων, ἀπέστειλεν ἄλ-
 λος εἰς Καρχηδόνα πεζοὺς τετρα-
 μιχίλιος, ἀμυρῆας ἔχοντας καὶ

peractis legati et senatus in di-
 versa abierunt. Hannibal in-
 terim Carthagine noua hiber-
 nans, Hispanos ante omnia
 domos dimisit: cupiens illos
 ad futuram expeditionem
 promptos atque alacres redde-
 re. praecepta deinde Asdru-
 bali fratri dedit, quomodo
 Hispanis recte imperaturus do-
 minaturusque esset: quoue
 modo aduersus Romanos, si
 forte ipse ab eo separaretur,
 se comparare deberet. Ter-
 tia Hannibalis cura erat, vt
 securitati Africae prospiceret.
 Quam ad rem cauto ac pru-
 dente consilio vsus, ex Afri-
 ca in Hispaniam, ex Hispania
 vero in Africam milites tra-
 iecit: hac ratione fidem po-
 pulorum vtrorumque mutuo
 inter ipsos vinculo alligans.
 qui in Africam transferunt,
 sunt: Therfitae, Mastiani,
 item montani quidam Hispani,
 Olcades. Fuere omnino
 ex his gentibus collecti equi-
 tes mille ducenti: pedites
 vero octingenti quinquagin-
 ta, supra tredecim millia,
 erant et Baliares insuper; ge-
 nus quoddam funditorum mi-
 litum quod graeca appellatio
 testatur; nam a fundae vsu
 tum ipse tum eorum insula
 nomen inuenit. Horum parti
 maiori in Metagonia Afri-
 cae statio est assignata: non-
 nullis in ipsa vrbe Carthagi-
 ne. ab oppidis autem Meta-
 gonitarum, vt vulgo dicun-
 tur, pedites alios CIO CIO
 CIO CIO Carthaginem iussit
 proficisci, simul vt obsidum

τῶν Κελτῶν πρὸς αὐτὸν ἀποσελο-
 μενός. σαφῶς γὰρ ἐξητάκει
 καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ὑπὸ τὰς Ἀλ-
 πεῖς καὶ τὸν Πάδον ποταμὸν χάρ-
 ρας, καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοι-
 κούντων αὐτὴν, ἔτι δὲ τὴν πρὸς
 τὰς πολέμους τῶν ἀνδρῶν τόλμην
 καὶ τὸ μέγισον, τὴν ὑπάρχουσαν
 δυσμένειαν αὐτοῖς ἐκ τῆ προγεγο-
 νότος πολέμου πρὸς Ῥωμαίους. ὑ-
 πὲρ δὲ διήλομεν ἡμεῖς ἐν τῇ πρὸ
 ταύτης βίβλῳ, χάριν τῆ συμπε-
 ριφέρεσθαι τὰς ἐντυγχάνοντας
 τοῖς νῦν μέλλουσι λέγεσθαι. διόπερ
 ἔχετε ταύτης τῆς ἐλπίδος, καὶ
 πᾶν ὑπικνεῖτο διαπεμπόμενος
 ἐπιμελῶς πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν
 Κελτῶν, καὶ τὰς ἐπὶ ταῦτε, καὶ
 τὰς ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀλπεσιν ἐνοι-
 κῆντας μόνως ἀν' ἑταῦς ὑπολαμ-
 βάνων ἐν Ἰταλίᾳ συστήσασθαι τὸν
 πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον, εἰ δυνη-
 θεῖη διαπεράσας τὰς πρὸ τῆ δυσ-
 χωρίας, εἰς τὰς προειρημένους
 ἀφικέσθαι τόπους, καὶ συνεργοῖς καὶ
 συμμάχοις χρήσασθαι Κελτοῖς εἰς
 τὴν προκειμένην ἐπιβολήν. ἀφικο-
 μένων δὲ τῶν ἀγγέλων, καὶ τὴν τε
 Κελτῶν βέλῃσιν καὶ προσδοκίαν
 ἀπαγγελιάντων, τὴν τε τῶν Ἀλ-
 πεινῶν ὄρων ὑπερβολήν, ἐπίπονον
 μὲν καὶ δυσχερῆ λίαν, καὶ μὴν ἀδύνα-
 τον εἶναι Φασιδόνων ἐνῆγε τὰς δυ-
 νάμεις ἐκ τῆς παραχρῆμασίας ὑ-
 πὸ τὴν ἐαρινὴν ὥραν. προσπεπλω-
 νότων δὲ προσφάτως αὐτῷ καὶ
 τῶν ἐκ τῆς Καρχηδόνας, ἐπαρθεῖς
 τῷ θυμῷ, καὶ πισεύων τῇ τῶν πο-
 λιτῶν ἐννοίᾳ, παρεκάλει τὰς δυ-
 νάμεις Φανερώς ἤδη πρὸς τὸν κα-
 τὰ Ῥωμαίων πόλεμον ἐμφανί-

ad se mittendos praestolabatur.
 nam et fertilitatem Subalpi-
 narum Circumpadanarumque
 regionum, magna diligentia
 explorauerat, numerum ho-
 minum qui illos tractus incol-
 lunt; audaciam illorum in
 bellis; et quod caput erat,
 quam hostili odio essent in Ro-
 manos, ex eo tempore quo
 bellum vna gesserant, de quo
 in priore libro de industria di-
 ximus, vt quae iam narraturi
 sumus, capi a lectoribus pos-
 sent. In eam itaque spem in-
 cumbebat, prolixèque omnia
 pollicebatur, ad Gallorum re-
 gulos quique cis Alpes et qui
 in ipsis Alpibus degunt, nun-
 tios crebro missitans. vni-
 cam hanc belli aduersus Ro-
 manos gerendi rationem esse
 ratus, si difficultatibus quae
 in itinere se prius offerebant,
 superatis, in eas quas dixi-
 mus regiones posset perue-
 nire: et adiutores sociosque
 belli quod moliebatur Gallos
 sibi adiungere. Venere tan-
 dem nuntii; qui postquam
 Gallorum voluntatem egre-
 giam, atque expectationem
 retulissent; Alpiumque iuga
 magno illa quidem labore et
 multis cum difficultatibus su-
 peratum iri, non tamen in-
 exsuperabilia esse differuif-
 sent: tum Hannibal, princi-
 pio veris copias ex hibernis
 contrahit. Quum autem non
 multo ante certior factus esset
 de iis quae Carthagine gesta
 erant, elatus animo, et ci-
 vium beneuolentia fretus, a-
 perte iam exercitum ad bellum

ζων μὲν, ὃν τρόπον ἔκδοτον αὐ-
τὸν ἐγχειρήσασιν αἰτεῖσθαι Ῥω-
μαῖοι, καὶ πάντας τὰς τῆ ἑρατο-
πέδου προσιῶτας, ὑποδεικνύων δὲ
τὴν τῆς χώρας ἀρετὴν, εἰς ἣν ἀΦί-
ξονται, καὶ τὴν τῶν Κελτῶν ἔυ-
νοϊαν καὶ συμμαχίαν. εὐθύμως
δὲ τῶν ἔχλων αὐτῶ συνεχέσταμέ-
νων, ἐκαινέτας καὶ παρασγείλας
τακτὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ τὴν ἔξοδον
ποιήσεται, τότε μὲν διέλυσε τὴν
ἐκκλησίαν.

35. Ἐπιτελέσας δὲ τὰ προσι-
ρημένα κατὰ τὴν παραχειμασίαν,
καὶ παρασκευάσας Ἰαννὴν ἀσΦά-
λαιαν, τοῖς τε κατὰ τὴν Λιβύην
καὶ τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ πράγμασι, πα-
ραγενομένης τῆς ταχθεΐσης ἡμέ-
ρας, προῆγε, πεζῶν μὲν ἔχων εἰς
έννεα μυριάδας, ἵππαις δὲ περὶ
μυρίας καὶ διχιλίους, καὶ διαβὰς
τὸν Ἰβηρα ποταμὸν, κατεσρέ-
φετο τὸ τε τῶν Ἰλλυρηγῶν ἔθνος
καὶ Βαργεσίαν, ἔτι δὲ τὰς Αἰ-
ρηνοσίης, καὶ τὰς Ἀνδοσίης,
μέχρι τῆς προσαγορευομένης
Πυρήναιης. ποιησάμενος δὲ πάν-
τας ὑφ' ἑαυτὸν, καὶ τινὰς πόλεις
κατὰ κράτος ἐλὼν, ταχέως μὲν
καὶ παρ' ἐλπίδα, μετὰ πολλῶν
δὲ καὶ μεγάλων ἀγώνων, ἔτι δὲ
πολλῆς καταφθορᾶς ἀνδρῶν, ἡ-
γεμόνα μὲν ἐπὶ πάσης κατέλιπε
τῆς ἐπὶ τὰδε τῆ ποταμῶ χώρας
Ἀνωνα, τῶν δὲ Βαργεσίαν καὶ
δεσπότην. μάλιστα γὰρ τῶ τοῖς ἡπί-
σειδιχ τὴν πρὸς Ῥωμαῖοις ἔνοιαν.
ἀπεμέρισε δὲ καὶ τῆς δυνάμεως,
ἧς εἶχε, τῶ μὲν Ἀνωνι πεζῆς
μυρίας, ἵππαις δὲ χιλίης καὶ τὰς
ἀπασκευὰς ἀπέλιπε τῶν τῶν

contra Romanos coepit hortari.
Narrabat illos ausos esse Ro-
manos, et se et omnes ducto-
res exercitus ad deditionem
poscere. commemorabat etiam
regionis bonitatem in quam
essent venturi: beneuolen-
tiam item Gallorum, et ini-
tam cum iis societatem. Vbi
paratam se proficisci cum
ipso quo vellet cumque Han-
nibal, multitudo significaf-
set: laudata eorum volunta-
te, et die qua expeditionem
auspicari vellet, significata,
concionem dimittit.

35. His igitur inter Ibi-
bernandum peractis, rebus
Africae atque Hispaniae in
tuto locatis, vbi dicta dies
aduenit, copias educit: in
quibus erant peditum no-
naginta millia, equites ad
cc cccc cccc. Traiecto
amne Ibero Ilergetes, Barga-
sios, item Aerenosios, et An-
dosinos (sive Aufetanos) qui
populi ad Pyrenaeos usque per-
tinent, subegit. Omnibus au-
tem in potestatem redactis, op-
pidis etiam nonnullis per vim
captis, breuissimo illis qui-
dem tempore, et praeter suam
ipsius quoque spem; sed post
multa magnaue certamina,
multis etiam suorum amissis:
vniuerso cis Iberum tractui
Hannonem praesidere; Barga-
siorum vero, quibus potissi-
mum diffidebat, vt Romano-
rum amicis, etiam dominari
iussit. Ex omni autem nume-
ro copiarum quas habebat de-
cem millia peditum Hannoni
dedit, et mil e equites: eorum-

αὐτῶ συνεχορμώντων. εἰς δὲ τὴν οἰκίαν ἀπέλυσε τὰς Ἰσθας τοῖς προειρημένους, ἰβελόμενος αὐτὰς τε τῆς εὐνης ἀπολιπεῖν, τοῖς δὲ λοιποῖς ὑποδεικνύειν ἐλπίδα τῆς εἰς οἶκον ἐπανόδου, καὶ τοῖς μετ' αὐτῆς μὲν στρατευομένοις, ἔχ' ἤπλον δὲ καὶ τοῖς ἐν οἴκῳ μένεσι τῶν Ἰβήρων, ἵνα προθύμως ἐχορμῶσι πάντες, ἀνποτέ τις ἐπικερίας χρεῖα γένηται παρ' αὐτῶν. Τὴν δὲ λοιπὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν ἔυζωνον, πεζῶς μὲν πεντακισμυρίας, ἰππέως δὲ πρὸς ἑννακισχιλίαις, ἦγε διὰ τῶν Πυρηναίων λεγομένων ὄρων, ἐπὶ τὴν τῆς Ῥοδανῆς καλαμένης ποταμῆς διάβασιν, ἔχων ἔχ' ἕτω πολλὴν δύναμιν, ὡς χρησίμην καὶ γεγυμνασμένην διαφερόντως ἐν τῆς συνεχείας τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἀγώνων.

36. Ἴνα δὲ μὴ τῶν τόπων ἀγνωσμένων παντάπασι ἀσαφῆ γίνεσθαι συμβαίνει τὴν διήγησιν, ῥητέον ἂν εἴη, πόθεν ὁρμήσας Ἀννίβας, καὶ τίνας καὶ πόσας διελθὼν τόπους, εἰς ποῖα μέρη κατέῤηρε τῆς Ἰταλίας. Ῥητέον δ' ἐν αὐτὰς τὰς ὀνομασίας τῶν τόπων καὶ ποταμῶν καὶ πόλεων ὑπερ' ἔνιοι ποιεῖσι τῶν συγγραφέων, ὑπολαμβάνοντες πρὸς γνώσιν ἐν παντὶ καὶ σαφῆνειαν αὐτοτελῆς εἶναι τῆτο τὸ μέρος. οἷμαι δ' ἐπὶ μὲν τῶν γνωριζομένων τόπων, ἔ' μικρὰ, μεγάλα δὲ συμβάλλεσθαι πέφυκε πρὸς ἀνάμνησιν, ἢ τῶν ὀνομάτων παράθεσις, ἐπὶ δὲ τῶν ἀγνωσμένων εἰς τέλος, ὁμοίαν

que farcinas, qui vltcrius perrecturi cum ipso erant, huic commisit. totidem alios domum quemque suam dimisit; vt et istos bene erga se animatos discedens relinqueret: et ceteris quoque spem reditus in patriam ostenderet; tum iis qui iam sub signis erant; tum aliis Hispanis qui domi suae remanebant: si forte aliquando res postularet, vt supplementum eos rogare opus haberet. reliquum deinde exercitum suis impedimentis allevatum, in quo peditum erant quinquaginta millia, equitum ad 130 010 010 010 010, per Pyrenaeos quos vocant montes, ad Rhodani fluminis transitum ducit, copiis non adeo magnis instructus, at validis et ex continuis bellis quae in Hispania gesserant exercitatis.

36. Verum quoniam, si loca fuerint incognita, obscura penitus narratio nostra est futura: exponendum hic nobis est, vnde profectus Hannibal, per quae et quot loca transierit, in quam Italiae partem peruenerit. Et quidem non appellationes nudae locorum, fluuiorum, et vrbium sunt afferendae, sicut a nonnullis scriptoribus est factum: qui ad rei omnis notitiam et declarationem, si nomina dumtaxat apponerentur, amplius nihil desiderari putarent. Ego vero existimo, in notis quidem locis, quo in memoriam illa reuocentur, vsurpationem nominum non dicam aliquantum, sed vel plurimum conferre. vbi ve-

ἔχει τὴν δύναμιν ἢ τῶν ὀνομάτων ἐξήγησις, ταῖς ἀδιανοήτοις καὶ κρησικατικαῖς λέξεσι. τῆς γὰρ διανοίας ἐπ' ἑδὴν ἀπεριειδυμένης, ἐδὲ δυναμένης ἐφαρμοτῆσιν τὸ λεγόμενον ἐπ' ἑδὴν γνώριμον, ἀνυτότακτος καὶ κατ' ἡμῶν γίνεται ἢ διήγησις. διόπερ ὑποδεικτέος ἂν εἴη τρόπος, δι' ᾧ δυνατὸς ἔσται περὶ τῶν ἀγνωσμένων λέγοντας κατὰ ποσὸν εἰς ἀληθινὰς καὶ γνωρίμας ἐννοίας ἄγειν τὰς ἀκούοντας. Πρώτη μὲν ἦν καὶ μεγίστη γνώσις, ἔτι δὲ κοινὴ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστίν, ἢ τῆ περιέχοντος ἡμᾶς διαίρεσις καὶ τάξις· καθ' ἣν πάντες, ὧν καὶ μικρὸν ὄφελος, ἀνατολῆς, δύσεις, μεσημβρίαν, ἄρκτον, γνωρίζομεν. δευτέρα δὲ, καθ' ἣν ἐκάστη διαφορὰ τῶν προειρημένων, τὰς ἐπὶ γῆς τόπους ὑποτάττοντες αἰεὶ, καὶ φέροντες τῇ διανοίᾳ τὸ λεγόμενον ἐπὶ τῶν προειρημένων, εἰς γνωρίμας καὶ συνήθειας ἐννοίας ἐμπίπτομεν ὑπὲρ τῶν ἀγνώτων καὶ ἀοράτων τόπων.

37. Τῶν δὲ περὶ τῆς ὅλης γῆς ὑποκειμένων, ἀκόλαστον ἂν εἴη, περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκισμένης, ἅμυχ τὸν αὐτὸν λόγον διελομένης, εἰς ἐπίσασιν ἀγαγεῖν τὰς ἀκούοντας. ταύτης διηρημένης εἰς τρία μέρη, καὶ τρεῖς ὀνομασίας· τὸ μὲν ἐν μέρος αὐτῆς Ἀσίαν, τὸ δὲ ἕτερον Ἀ. Βύβην, τὸ δὲ τρίτον Εὐρώπην προσηγορεύουσι. τὰς δὲ διαφορὰς ταύτας ὀρίζουσιν, ὅτε Τανάϊς πο-

ro nulla penitus locorum notitia praecedat, nuda nomina apposita, eandem vim habere cum vocibus nihil significantibus, et sonis percussione organorum editis. quia enim mens, nisi habet cui innitatur, neque potest ulli rei sibi notae aptare id quod dicitur, confusa et vaga euadit narratio, ut si fabulam furdo narres. Itaque modus aliquis indicandus est a nobis, per quem de rebus incognitis quae eadem narrantes, ad veras et sibi familiares notiones lectorem perducamus. Prima maximaque notitia et omnibus mortalibus communis est, quando coelum et omne hoc, quo sumus circumdati, partimur, et suam cuique parti sedem assignamus: qua ratione omnes, qui tamen ingenio plane hebeti non sint, Ortum, Occasum, Meridiem, Septemtrionem dignoscimus. Altera est, per quam singulas terrae partes singulis partitionibus modo positae subiicientes, et quicquid de terra nominatum fuerit, cogitatione ad unam aliquam ex illis referentes, incognita neque unquam visa loca ad notas et familiares notiones reuocamus.

37. His de uniuersa terra sic positae, proximum fuerit, ut de ea parte quae nobis est nota, seruantes eandem partiendi viam, lectores commoneamus. Haec quum in tres partes diuidatur, totidem appellationibus distinctas, partem unam Asiam, alteram Africam, tertiam Europam nominant. Ictas autem partes termi-

ταυός, καὶ Νεῖλος, καὶ τὸ καθ' Ἑρακλείας σήλας τόμα. Νεῖλος μὲν ἔν καὶ Ταναΐδος μεταξὺ τὴν Ἀσίαν κείσθαι συμβέβηκε· πίπτειν δὲ τῆ περιέχοντος ὑπὸ τὸ μεταξὺ διάστημα θερινῶν ἀνατολῶν καὶ μεσημβρίας. ἡ δὲ Λιβύη κείσθαι μὲν μεταξὺ Νεῖλος καὶ σήλων Ἑρακλείων. τῆ δὲ περιέχοντος κέπλωκεν ὑπὸ τε τὴν μεσημβρίαν, καὶ κατὰ τὸ συνεχές ὑπὸ τὰς χειμερινὰς δύσεις, ἕως τῆς ἰσημερινῆς καταφορᾶς, ἡ πίπτει καθ' Ἑρακλείας σήλας. αὐτὰ μὲν ἔν αὐτῶν καθολικώτερον θεωρούμεναι, τὸν πρὸς τῆ μεσημβρία τόπον ἐπέχουσι, τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάττης ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν, ὡς πρὸς τὰς δύσεις. ἡ δ' Εὐρώπη ταύταις ἀμφοτέραις ὡς πρὸς τὰς ἄρκτας ἀντιπαράκειται κατὰ τὸ συνεχές ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν παρεκκείσθαι μὲν ἄχρι πρὸς τὰς δύσεις· κείσθαι δ' αὐτῆς τὸ μὲν ὀλοχερέστατον καὶ βαθύτερον μέρος, ὑπ' αὐτὰς τὰς ἄρκτας, μεταξὺ τῆ τε Ταναΐδος ποταμῆ καὶ τῆ Νάρβανος, ὅς ἐ πολὺν ἀπέχει τόπον ὡς πρὸς δύσεις ἀπὸ Μασσαλίας καὶ τῶν τῆ Ροδανῆ σομάτων, δι' ὧν εἰς τὸ Σαρδόνιον πέλαγος ἐξίησιν ὁ προειρημένος ποταμός. ἀπὸ δὲ τῆ Νάρβανος καὶ τὰ περὶ τῆτον Κελτοὶ νέμουσι, μέχρι τῶν προσαγορευομένων Πυρηνναίων ὄρων. ἃ διατείνει κατὰ τὸ συνεχές, ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάττης, ἕως εἰς τὴν ἐντός. τὸ δὲ λοιπὸν μέρος τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῶν προειρημένων ὄρων τὸ συνάπτον, πρὸς τε τὰς δύσεις καὶ πρὸς Ἑρακλείας

nant Tanais fluuius, Nilus, et ostium ad columnas Herculis. inter Nilum et Tanaim iacet Asia; coelo subiecta, qua patet spatium ab ortu aestiuo versus meridiem, Africa intra Nilum et columnas Herculis fita est; coeli regioni subiacens meridionali, ac deinceps occasui hiberno, aequinoctiali tenus occasu, qui incidit in columnas Herculeas. Et hae quidem terrae vniuersi respectu, plagam obtinent ad meridiem maris mediterranei sitam, ab oriente versus occidentem. Europa vero vtrique harum ad septemtrionem est opposita, continuo tractu ab oriente versus occidentem se porrigens. Pars eius potissima atque amplissima subiacet septemtrionibus, inter fluuios Tanaim, et Narbonem Martium: qui in occasu non longe abest a Massilia et Rhodani ostiis, quibus in Sardoum pelagus ille amnis influit. Narboni vicina Celtae habitant, et inde ad montes, quos Pyrenaeos dicunt; a nostro mari ad externum porrectos. Reliqua pars Europae quae ab illis montibus ad occasum et columnas Herculeas pertinet; partim a nostro partim ab externo mari ambitur. Quae porrigitur secundum mare

εἰλικ περιέχεται μὲν ὑπό τε τῆς
καθ' ἡμᾶς καὶ τῆς ἔξω Θαλάττης,
καλεῖται δὲ τὸ μὲν παρὰ τὴν καθ'
ἡμᾶς παρεῖκον ἕως Ἡρακλείων
σηλῶν, Ἰβηρία, τὸ δὲ παρὰ τὴν
ἔξω καὶ μεγάλην προσαγορευομέ-
νην κοινήν μὲν ὀνομασίαν ἔχει,
διὰ τὸ προσφάτως κατοπιεῦσθαι.
κατοικεῖται δὲ πᾶν ὑπὸ Βαρβάρων
ἔθνων καὶ πολυανθρώπων,
ὑπερῶν ἡμεῖς μετὰ ταῦτα τὸν κα-
τὰ μέρος λόγον ἀποδώσομεν.

38. Καθάπερ δὲ καὶ τῆς Ἀ-
σίας καὶ τῆς Λιβύης, καθ' ὅσον συν-
άπτισιν ἀλλήλους περὶ τὴν Αἰθιο-
πίαν, εἰδείς ἔχει λέγειν ἀτρεκῶς
ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν, πότε-
ρον ἡπειρός ἐσι κατὰ τὸ συνεχὲς
τὰ πρὸς τὴν μεσημβρίαν, ἢ Θα-
λάττῃ περιέχεται τὸν αὐτὸν
τρόπον τὸ μεταξὺ Τανάϊδος καὶ
Νάρβανος εἰς τὰς ἀρχὰς ἀνήκον,
ἄγνωστον ἡμῖν ἕως τῶν νῦν ἐστίν, εἰάν
μή τι μετὰ ταῦτα πολυπραγμο-
νεύντας ἰσορήσωμεν. τῆς δὲ λόγον-
τάς τι περὶ τῶν ἢ γράφοντας,
ἀγνοεῖν, καὶ μύθους διατιθέσθαι νο-
μισέον. Ταῦτα μὲν ἔν εἰρήθῳ μοι,
χάριν τῆ μητελέως ἀνυπότακτον
εἶναι τοῖς ἀπείροις τῶν τόπων τὴν
διήγησιν ἄλλὰ κατὰ γε τὰς ὀλο-
χερεῖς διαφορὰς, συνεπιβάλλειν
καὶ φέρειν ἐπὶ τῇ διανοίᾳ τὸ λεγόμε-
νον τεκμηριωμένους ἐκ τῆ περιέ-
χοντος. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ὀρά-
σεως εἰθίσμεθα συνεπιστρέφειν αἰεὶ
τὰ πρόσωπα πρὸς τὸ κατὰ τὴν
ἐνδειξιν ὑποδεικνύμενον, ἔτω καὶ
τῇ διανοίᾳ χρῆ συνδιανεύειν καὶ
συβρέπειν ἐπὶ τῆς τόπικῆς αἰεὶ τὰς
διὰ τῆ λόγῳ συνεπιδεικνυμένους.

nostrum portio, ad columnas
vsque Herculis, Iberia nomi-
natur: quae secundum ma-
re externum, quod et ma-
gnum indigetant, communem
appellationem nondum inue-
nit; quia non diu est, cum
fuit explorata: tota autem
a nationibus Barbaris iisque
frequentissimis, incolitur: de
quibus postea singillatim su-
mus dicturi.

38. Porro quemadmodum de
Aethiopia in qua Asia et Africa
se contingunt, nemo ad haec
vsque tempora affirmare habet,
sitne continens terra quae in-
de versus meridiem se porri-
git, an mari ambiatur: ita pla-
ne, quicquid inter Tanaim et
Narbonem ad Septemtriones
vergit, haecenus nobis est igno-
tum: nisi quid post hac curiosa
inuestigatione de eo tractu di-
dicerimus. qui de his locis ali-
ter loquuntur aut scribunt, pro
imperitis et fabularum concin-
natoribus sunt habendi. Atque
haec mihi dicta sunt, ne apud
locorum rudes confusa et vaga
sit nostra narratio: sed singula
quae hic nominantur iam notis
adiiciant, et cogitatione ad con-
venientem partem, (saltem
quod ad vniuersales partitiones
attinet,) referant, ex coeli posi-
tu coniecturam facientes. Nam
sicut in aspectu solemus faciem
subinde conuertere ad illud
quod digiti indicio fuerit de-
monstratum: sic, vt quaeque
loca oratione fuerint subindi-
cata, ad illa cogitationem sta-
tim nostram circumagere, ac
dirigere debemus.

39. Ἀφόμενοι δὲ τῶν, τρε-
 ψόμεθα πρὸς τὸ συνεχὲς τῆς προ-
 κειμένης ἡμῶν διηγήσεως. Καρ-
 χηδόσιοι γὰρ ἐν τέτοις τοῖς καιροῖς
 τῆς μὲν Λιβύης ἐκυρίευσαν πάντων
 τῶν ἐπὶ τὴν ἕστω θάλατταν νεύον-
 των μερῶν, ἀπὸ τῶν Φιλαιῶν βω-
 μῶν, οἳ κείνται κατὰ τὴν μεγά-
 λην Σύρτιν, ἕως ἐφ' Ἡρακλείας
 σήλας. τῆτο δὲ τὸ μῆκος ἐστὶ τῆς
 παραλίας, ὑπὲρ τὰς ἑξακχιλίους
 καὶ μυρίας σταδίους. διαβύντες δὲ
 τὸν καθ' Ἡρακλείας σήλας πό-
 ρον, ὁμοίως εὐευρατήκεισαν καὶ
 τῆς Ἰβηρίας ἀπάσης ἕως τῆς ῥα-
 χίας· ὃ πέρας ἐστὶ πρὸς τὴν καθ'
 ἡμᾶς θάλαττη τῶν Πυρηναίων
 ὄρων, ἃ διορίζει τὰς Ἰβηρας καὶ
 Κελτίας. ἀπέχει δὲ τῆ καθ' Ἡρα-
 κλείας σήλας εὐμάτος αὐτὸς ὁ
 τόπος, περὶ ὀτακχιλίους σταδίους.
 ἐπὶ μὲν γὰρ Καινὴν πόλιν ἀπὸ
 σηλῶν εἶναι συμβαίνει τριχίλις,
 ὅθεν ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν Ἀννί-
 βας τὴν εἰς Ἰταλίαν. τὴν δὲ Και-
 νὴν πόλιν ἔτι νῦν νέαν Καρχηδόνα
 καλεῖσιν. ἀπὸ δὲ ταύτης εἰσὶν ἐπὶ
 μὲν τὸν Ἰβηρα ποταμὸν, ἑξα-
 κόσιοι στάδιοι πρὸς διχίλις, ἀπὸ
 δὲ τῶν πάλιν εἰς Ἐμπορεῖον,
 χίλιοι σὺν ἑξακοσίοις, καὶ μὴν
 ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν τῆ Ῥοδανῆ δια-
 βασιῶν περὶ χίλις ἑξακοσίας.
 ταῦτα γὰρ νῦν βεβημάτισται καὶ
 σσημεῖωται κατὰ σταδίους ὀκτώ
 διὰ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς. ἀπὸ δὲ
 τῆς διαβάσεως τῆ Ῥοδανῆ πορευο-
 μένοις παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν
 ὡς ἐπὶ τὰς πηγὰς, ἕως πρὸς τὴν
 ἀναβολὴν τῶν Ἀλπεων τὴν εἰς
 Ἰταλίαν, χίλιοι τετρακόσιοι.

39. His expeditis, ad fe-
 rriem propositae historiae nunc
 conuertamur. Erant tunc
 temporis Carthaginensium im-
 perio subiectae omnes Afri-
 cae prouinciae ad mare no-
 strum sitae, a Philaenorum
 ara, quae est e regione ma-
 ioris Syrtis ad columnas vs-
 que Herculis. quod spatium
 orae maritimae ultra sedecim
 stadiorum millia patet. Ii-
 dem freto ad columnas tra-
 iecto, omnem oram Hispa-
 niae pariter subegerant, vs-
 que ad illos scopulos, in qui-
 bus desinunt ad mare nostrum
 Pyrenaei montes, quibus Hi-
 spani et Galli inuicem sepa-
 rantur. distant ii scopuli a
 columnis, stadia circiter 100
 010 010 010. Nam a co-
 lumnis ad Carthaginem no-
 uam vnde proficiscebatur Han-
 nibal cum Italiam petebat,
 stadia numerantur 010 010
 010. Carthaginem nouam cum
 nonnullis appellamus, quam
 alii Kaenopolin, siue Nouam
 urbem. inde ad Iberum a-
 mnem stadia sunt sexcenta
 supra bis mille. ab Ibero ad
 Emporium stadia sunt mille et
 sexcenta. quo ex loco ad
 Rhodani transitum totidem
 numero stadia reperiuntur.
 haec enim iam omnia inter-
 valla per octona stadia siue
 milliaria dimensi sunt et di-
 stinxerunt Romani. a transitu
 Rhodani propter ipsum fluuium
 ad eius fontes tendentibus, vs-
 que ad principium Alpium, qua
 iter in Italiam, stadia nume-
 rantur mille et quadringenta.

λοιπαὶ δὲ αἱ τῶν Ἑλλήνων ὑπερβολαὶ περὶ χιλίας δακρυοτόκας· ἃς ὑπερβάλλων ἐμύληεν ἡξίειν εἰς τὰ περὶ τὸν Πάδου πεδία τῆς Ἰταλίας. ὡς εἶναι τὰς πάντας ἐκ Καννῶν πόλεως σαδίας περὶ ἑννακισχιλίας, ἃς ἔδει διελθεῖν αὐτόν. τάτων δὲ τῶν τόπων κατὰ μὲν τὸ μῆκος ἤδη χεδὸν τὰς ἡμίσεις διελθούθει· κατὰ δὲ τὴν δυσχέρειαν, τὸ πλεον αὐτῶ μέρος ἀκλείετο τῆς πορείας.

40. Ἀντίβας μὲν ἔννεχεῖται τῶν διεκβολῶν τῶν Πυρηναίων ὄραν, κατὰ φόβος ὡν τὰς Κελτὰς διὰ τὰς ὀχυρότητας τῶν τόπων. Ῥωμαῖοι δὲ κατὰ τὰς αὐτὰς καιρὰς διακίσαντες μὲν τῶν ἑξαποσαλέντων εἰς Καρχηδόνα πρεσβευτῶν τὰ δεδομένα καὶ τὰς ῥηθέντας λόγους προσπεσόντος δὲ Φατῆρον ἢ προσεδόκων, Ἀντίβαν διαβεβηκέναι τὸν Ἰβηρα ποταμὸν μετὰ τῆς δυνάμεως, προεχειρίσαντο πέμπειν μετὰ στρατοπέδων, Πόπλιον μὲν Κορνήλιον εἰς Ἰβηρίαν, Τιβέριον δὲ Σεμπρόνιον εἰς Λιβύην. ἐν ὅσῳ δ' ἔτοιπερὶ τὰς καταγραφὰς ἐγγίνοντο τῶν στρατοπέδων καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν, ἔσπευσαν ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν τὰ κατὰ τὰς ἀποικίας· οἳ δὲ πρότερον ἦσαν εἰς Γαλτικὴν ἀποσελεῖν προεχειρισμένοι· τὰς μὲν ἔννε πόλεις ἐνεργῶς ἐτείχιζον, τὰς δ' οἰκήτορας ἐν ἡμέραις τριάκοντα παρήγειλαν ἐπὶ τὰς τόπους παραγίνεσθαι, τὸν ἀριθμὸν ὄντας εἰς ἑκατέραν τὴν πόλιν εἰς ἑξακισχιλίας·

Superfunt inde ipsae Alpes; in quibus superandis iter conficitur stadiorum mille ducentorum. deinde in Italiam et campos Circumpadanos erat venturus. Loca igitur per quae Hannibali a Carthagine noua profecto erat transeundum, summam efficiunt stadiorum ad nouies milie. cuius spatii si longitudinem spectes, dimidium ferme iam peregerat: sin difficultates respicias, maxima pars illius adhuc restabat.

40. Iam itaque Hannibal per Pyrenaei saltus angustias exercitum traicere instituebat, non mediocriter a Gallis sibi metuens, propter egregie munitam locorum naturam: cum Romani, vbi a legatis, quos Carthaginem miserant, quae ibi dicta decretaque erant, intellexissent; essetque illis opinione ipforum citius nuntiatum, amnem iam Iberum transisse Hannibalem, Publium Cornelium in Hispaniam, Tiberium vero Sempronium in Africam mittendos statuunt. qui dum delectus habent, et cetera expediunt bello necessaria, institutum prius negotium de coloniis in Galliam Cisalpinam deducendis, perficere Romani conantur. Igitur oppida summo studio moenibus cingere: futuros incolas, (erant autem sena colonorum millia vtrique vbi assignata) intra dies xxx. ad suas colonias sistere se iubere. harum alteram cis

ὠν τὴν μὲν μίχην ἔκτιζον ἐπὶ τὰδε
 τῆ Παδᾶ ποταμῷ, προσαγορεύ-
 σαντες Πλακεντίας· τὴν δ' ἄλ-
 λην ἐπὶ Θάτερᾳ, κατονομάσαντες
 Κρεμάνην. Ἦδη δὲ τῶν συνω-
 κισμένων, οἱ Βοιοὶ καλέμενοι Γα-
 λάται, πάλαι μὲν οἶον λοχῶντες
 τὴν πρὸς Ῥωμαίους Φιλίαν, ἐν ἔ-
 χοντες δὲ τότε καιρὸν, μετεωρι-
 ζόμενοι ἢ πισεύοντες ἐκ τῶν δια-
 πεμπομένων τῇ παρυσίᾳ τῶν
 Καρχηδονίων, ἀπέστησαν ἀπὸ
 Ῥωμαίων, ἐγκαταλιπόντες τὰς
 ὁμήρας, ἃς ἔδοσαν ἐκβαίνοντες ἐκ
 τῆ πολέμῃ τῆ προγεγονότος, ὑπὲρ
 ἧ τὴν ἐξήγησιν ἡμεῖς ἐν τῇ προτέ-
 ρᾳ βίβλῳ ταύτης ἐποίησάμεθα.
 παρακαλέσαντες δὲ τὰς Ἴσομ-
 βρας, καὶ συμφρονήσαντες κατὰ
 τὴν προγεγενημένην ὀργὴν, κατέ-
 συραν τὴν κατακειληροχημένην
 χώραν ὑπὸ Ῥωμαίων· καὶ τὰς
 Φεύγοντας συνδιώξαντες εἰς Μο-
 τίνην, ἀποικίαν ὑπάρχασαν Ῥω-
 μαίων, ἐπολιόρην. ἐν οἷς καὶ
 τρεῖς ἄνδρας τῶν ἐπιφανῶν συνέ-
 κλεισαν, τὰς ἐπὶ τὴν διαίρεσιν τῆς
 χώρας ἀπεσαλμένους· ὧν εἷς μὲν
 ἦν Γάϊος Λατάτιος, καὶ τὴν ὑπα-
 του ἀρχὴν εἰληφώς, οἱ δὲ δύο τὴν
 ἐξαπέλευν· οἰόμενων δὲ δεῖν τῶ-
 των εἰς λόγους σφίσι συνελθεῖν,
 ὑπήκασαν οἱ Βοιοί· τῶν δ' ἀνδρῶν
 ἐξεληθόντων παρασπονδήσαντες,
 συνέλαβον αὐτὰς, ἐλπίσαντες
 διὰ τῶν κερμειῶσάι τὰς αὐτῶν
 ὁμήρας. Λεύκιος δὲ Μάλιος ἐξα-
 πέλενος ὑπάρχων, καὶ προκα-
 θήμενος ἐπὶ τῶν τόπων μετὰ
 δυνάμεως, ἀκίσσας τὸ γεγο-
 νός, ἐβοήθει κατὰ σπεδὴν· οἱ

Padum condebant, cui nomen
 fecerunt Placentiae: alteram
 trans Padum, quae dicta est
 Cremona. Vix erant coloniae
 istae deductae, cum Boii Gal-
 li, pridem amicitiae Romano-
 rum infidiantes, sed haec-
 nus occasione destituti; tum
 vero elati animis, quod ex
 crebrorum nuntiorum rela-
 tione aduentare Poenos sibi
 persuasissent, proditis obfi-
 dibus, quos in exitu belli,
 de quo superiore libro dixi-
 mus, Romanis dederant, ab
 illis deficiunt. Insucribus
 dein sollicitatis, qui ob ve-
 teres in populum Romanum
 iras, facile cum ipsis conspi-
 rarunt, agros recens diuisos
 populari aggrediuntur; quum-
 pue Mutinam Romanorum
 coloniam se recepissent quos
 expulerant, eos persequuntur,
 atque ibi obsident. Trium-
 viros etiam ad metationem
 agrorum missos, viros insi-
 gnes, eodem concludunt.
 Horum vnus, C. Lutatius,
 consularis erat, duo praeto-
 rii. quibus colloquium postu-
 lantibus annuunt Boii: dein
 egressos, violata fide quam
 dederant, comprehendunt;
 nihil dubitantes quin obsides
 suos essent per istos receptu-
 ri. quum haec nuntiata es-
 sent, L. Manlius Praetor, qui
 illis locis cum exercitu prae-
 scribebat, ad ferendam opem
 magno studio contendit. Boii

δὲ Βοιοὶ συνέντες αὐτῆ τὴν παρε-
σίαν, ἔν τιτι δουμοῖς ἐτοιμάταν-
τες ἐν ἄδρας, ἅμα τῷ παρελθεῖν
αὐτὰς εἰς τὰς ὑλῆδεις τόπας, παν-
ταχόθεν ἅμα προπτερόντες,
πελῆος ἀπέκλειναν τῶν Ῥωμαίων,
οἱ δὲ λοιποὶ τὰς μὲν ἀρχὰς ἄρρη-
σαν πρὸς Φυγὴν· ἐπεὶ δὲ τῶν ὑ-
ψηλῶν ἤψαντο χωρίων, ἐπὶ πο-
σὸν συνέστησαν ἕτως, ὥστε μόλις
εὐχήμονα ποιήτασθαι τὴν ἀναχώ-
ρησιν. οἱ δὲ Βοιοὶ κατακολαθῆ-
σαντες συνέκλεισαν καὶ τὰς εἰς
τὴν Τάνητος καλυμένην κόμην.
Τοῖς δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ προπτερόν-
τος, ὅτι τὸ τέταρτον στρατότερον
περιειλημμένον ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν
πολιορκεῖται κατὰ κράτος, τὰ μὲν
τῷ Ποπλίῳ προχειρισμένα
στρατόπεδα κατὰ σκεδὴν ἐξαπέ-
σελλον ἐπὶ τὴν τῶν βοήθειαν,
ἡγεμόνα συστήσαντες ἐξαπέλευν·
ἄλλα δὲ συνάγειν καὶ καταγρά-
φειν ἐκ τῶν συμμαχῶν αὐτῷ
παρήγγειλαν.

41. Τὰ μὲν ἔν κατὰ τὰς Καλ-
τὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἕως εἰς τὴν
Ἀννίβα παρεσίαν, ἐν τῆτοις ἦν,
καὶ τοιαύτην εἰλήφει διέξοδον,
οἶκν ἐν τε τοῖς πρὸ τῆ καὶ νῦν διε-
ληλύθειεν. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν
Ῥωμαίων ἐτοιμασάμενοι τὰ πρὸς
τὰς ἰδίας ἐπιβολὰς, ἐξέπλευν
ἐπὶ τὴν ὠρεσίαν ἐπὶ τὰς προχειμι-
νας πράξεις. Πόπλιος μὲν ἔν εἰς
Ἰβηρίαν ἐξήκοντα ναυτὶ, Τιβε-
ριος δὲ Σεμπρώνιος εἰς Λιβύην
ἐκατὸν ἐξήκοντα σκάφεσι πεντη-
ρικοῖς· ὃς ἔτω καταπληκτικῶς
ἐπεβάλετο πολεμῆν, καὶ τοιαύ-
τας ἐποίειτο παρασκευὰς ἐν τῷ

aduentu Manlii intellecto,
paratis in quodam saltu infidiis,
simulac Romani sylvas
intrauerant, undique facto
impetu plerosque eorum oc-
ciderunt. ceteri in fugam
principio se conuerterunt:
deinde celsiora loca nacti, in
tantum hosti, etsi aegre id
quidem, restiterunt, vt re-
pressa fuga honestius ad suos
se reciperent. Boii hos quo-
que persecuti, in Tanetis vi-
cum (alil Canetum dicunt,) eos
concluserunt. Postquam
est Romam allatum, legio-
nem quartam magna vi ob-
sessam a Boiis teneri; ex-
templo Romana legio, quae
Publio ante fuerat tradita,
ad ferendam his opem pro-
ficisci iussa, duce L. Atilio
Praetore; cui etiam manda-
tum, vt e sociis alias copias
cogat, conscribatque.

41. Haec in Gallia a prin-
cipio belli ad Hannibalis vs-
que aduentum sunt acta,
eratque hic rerum status in
ea prouincia, qualem partim
antea, partim modo exposui-
mus. Ineunte vere Romani
Coss. omnibus iam fatis
comparatis ad perficiendum
quae moliebantur, in suas
prouincias classe proficiscun-
tur. ac Publius quidem cum
sexaginta nauibus in Hispa-
niam cursum dirigebat: at
Tiberius Sempronius cum cen-
tum sexaginta nauibus lon-
gis quinquere milibus, tam a-
trox bellum in African co-

Λιλυβαίῳ, πάντας καὶ πανταχό-
θεν ἀθροίζων, ὡς εὐθέως ἐν κα-
τάπλες πολιορκήσων αὐτὴν τὴν
Καρχηδόνα. Πόπλιος δὲ νομισθεὶς
παρὰ τὴν Λιγυρικὴν, ἤκε πεμ-
πτῆσιος ἀποπεσὼν εἰς τὰς κατὰ
Μασσαλίαν τέρας· καὶ καθομι-
θεὶς πρὸς τὸ πρῶτον στόμα τῆ Ῥο-
δανῆ τὸ Μασσαλιωτικὸν προσκα-
γορευόμενον, ἀπεβίβαζε τὰς δυ-
νάμεις· ἀπὸ μὲν ὑπερβάλλειν
ἤδη τὰ Πυρηναῖα τὸν Ἀννίβαν
ὄρη, πεπεισμένος δ' ἔτι μακρὰν
ἀπέχειν αὐτὸν, διὰ τε τὰς δυσχω-
ρίας τῶν τόπων, καὶ διὰ τὸ πλῆ-
θος τῶν μεταξὺ κειμένων Κελ-
τῶν. Ἀννίβας δὲ παραδόξως τὰς
μὲν χρήμασι πείσας τῶν Κελτῶν,
τὰς δὲ βιασάμενος, ἤκε μετὰ τῶν
δυνάμεων, δεξιὸν ἔχων τὸ Σαρδό-
νιον πέλαγος, ἐπὶ τὴν τῆ Ῥοδανῆ
διάβασιν. ὁ δὲ Πόπλιος διασαφη-
θέντος αὐτῶ παρεῖναι τὰς ὑπεναν-
τίως, τὰ μὲν ἀπιστῶν διὰ τὸ τάχος
τῆς παρεσίας, τὰ δὲ βεβλόμενος
εἰδέναι τὴν ἀκρίβειαν, αὐτὸς μὲν
ἀνελάμβανε τὰς δυνάμεις ἐν τῆ
πλῆ, καὶ διανοεῖτο μετὰ τῶν χι-
λιάρχων, ποίοις χρῆσέον τῶν τό-
πων, ἢ πῶ συμμικτέον τοῖς ὑπε-
ναντίοις· τριακοσίους δὲ τῶν ἱπ-
πέων ἀπέστειλε τὰς ἀνδρῶδες ἀτάς,
συσήσας μετ' αὐτὸν καθηγεμόνας
ἅμα καὶ συναγωνιστὰς Κελτῶν, οἱ
παρὰ τοῖς Μασσαλιώταις ἐτύγ-
χανον μισθοφορῶντες.

42. Ἀννίβας δὲ προσμίζας
τοῖς περὶ τὸν ποταμὸν τόποις,
εὐθέως ἐνεχείρει ποιεῖσθαι τὴν
διάβασιν κατὰ τὴν ἀπλήν ῥύσιν,
χεδὸν ἡμερῶν τετάρτων ὁδὸν ἀπέ-

gitabat inferre, tantosque Li-
lybaei fecerat apparatus, omnibus
praesidiis undique
congregatis, quasi primo ap-
pulsu ipsam Carthaginem ef-
fret obfessurus. Publius prae-
ter Liguriaem oram nauigans,
quinto die Pisis Massiliam per-
venit: quumque ad proximum
Rhodani ostium, quod
Massiliense vocant, appulisset,
copias in terram exponere
coepit. qui licet Hanniba-
lem Pyrenaeos iam superare
acceperat, longe tamen inde
abesse illum existimabat: cum
propter locorum difficultates,
tum quia multae in medio
sitae Gallorum gentes. Han-
nibal Gallorum aliis pretio
pacatis, aliis vi subactis, cum
omnibus copiis, ad dextram
Sardoum mare habens, ad
Rhodani transitum peruenit.
Publius allato nuntio hostes
aduentare, partim quia non
crederet, ob celeritatem eius
adventus: partim, quo rem
certius exploraret; dum ipse
milites a iactatione maritima
reficiebat, et cum tribunis
deliberabat, quae loca infi-
stenda, et ubi esset aduerfa-
siis occurrendum: trecentos
interim eximiae virtutis e-
quites mittit, ducibus viae
pariter et auxiliaribus adie-
ctis Gallis, qui apud Massi-
lienses stipendia merebant.

42. Hannibal simul accessit
ad fluium, quum quatuor
dierum iter abessent eius ca-
stra a mari, essetque eo loci
simplex amnis alueus, traii-

χων στρατοπέδω τῆς θαλάττης.
 καὶ φιλοποιητάμενος παντὶ τρώ-
 πῳ τὰς κατοικῶντας τὸν ποτα-
 μὸν, ἐξηγόρατε παρ' αὐτῶν τὰτε
 μονόξυλα πλοῖα πάντα, καὶ τὰς
 λέμβους, ὄντας ἰκανὰς τῶ πλήθει,
 διὰ τὸ ταῦς ἐκ τῆς θαλάττης ἐμ-
 πορείαις πολλὰς χρῆσθαι τῶν
 παρικέντων τὸν Ῥοδανόν. ἔτι δὲ
 τὴν ἀρμόζουσαν ξυλείαν ἐξέλεξε
 πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν μονο-
 ξύλων· ἐξ ὧν ἐν δυσὶν ἡμέραις
 πλήθος ἀναρίθμητον ἐγένε-
 το πορθημίων, ἑκάστῃ σπεύ-
 δοντο· μὴ προσδοῖσθαι τῆ πέ-
 λας, ἐν αὐτῶ δ' ἔχειν τὰς τῆς
 διαβάσεως ἐλπίδας. Κατὰ δὲ
 τὸν καιρὸν τούτου ἐν τῷ πέραν
 πλήθους ἠθροίσθη βαρβάρων, χά-
 ριν τῆ κωλύειν τὴν τῶν Καρχη-
 δουίνων διάβασιν· εἰς ἧς ἀποβλέ-
 πων Ἀννίβης, καὶ συλλογίζου-
 νος ἐκ τῶν παρόντων, ὡς ἔτε
 διαβαίνειν μετὰ βίας δυνατὸν
 εἶη, τοσούτων πολεμίων ἐφεσώ-
 των, ἧτ' ἐπιμένειν, μὴ πανταχό-
 θεν προτέλλεσθαι τὰς ὑπεναν-
 τίας. ἐπιγενομένης δὲ τῆς τρί-
 τῆς νυκτὸς ἐξαποσέλλει μέρος τι
 τῆς δυνάμεως, συστήσας καθηγε-
 μόνας ἐγχωρῆσαι ἐπὶ δὲ πάντων
 Ἀννων τὸν Βορκίλλην τῆ βασι-
 λέως· οἱ ποιητάμενοι τὴν πο-
 ρεῖαν ἐναντίοι τῷ ρεύματι παρὰ
 τὸν ποταμὸν ἐπὶ διακόσις εἴδια,
 παραγινόμενοι πρὸς τινὰ τόπον,
 ἐν ᾧ συνέβαινε περί τι χωρίον
 νητίζον περιχίζεσθαι τὸν ποτα-
 μὸν, ἐνταῦθα κατέκειναν. ἐκ δὲ
 τῆς παρακειμένης ὕλης τὰ μὲν
 συμπηγνύοντες τῶν ξύλων, τὰ δὲ

cere statim copias conabatur.
 omni itaque ratione fluvii ac-
 colis sibi conciliatis, lintres
 vniuersas ipsorum e singulis
 arboribus cauatas, et lembos
 quorum satis magnum nume-
 rum habebant, quia pierique
 Rhodani accolae negotiatio-
 nem maritimam exercent,
 redimit. materiam praeterea
 aptam ad excauendum lin-
 tres, ab iis accepit, ex qua
 bidui spatio pontonum innu-
 merabilis multitudo est fabri-
 cata: militum vnoquoque sum-
 mo studio enitente, ne alte-
 rius ope indigeret, sed tra-
 iiciendi spes in se ipso re-
 positas haberet. Inter haec
 magna Barbarorum multitu-
 do, ad Carthaginensium tra-
 iectionem impediendam ex
 aduerso est coacta, quos ut
 conspexit Hannibal, iudicans
 ex iis quae oculis cernebat,
 neque vi transire se posse,
 quin tantus hostium nume-
 rus immineret: neque com-
 morari eo loci diutius, ne
 cessantem inimici vndique
 inuaderent: prima tertiae
 noctis vigilia partem exerci-
 tus, datis Gallis indigenis,
 qui viam praeirent; et prae-
 posito vniuersae illi manui
 Hannone Bomnicaris filio;
 proficisci iubet. Hi aduerso
 flumine euntes propter
 ipsum amnem, millia quinque
 et viginti ferme progressi ad
 locum quemdam accedunt,
 vbi diuisus fluuius, paruam
 insulam efficit, ibique com-
 morantur, caesam deinde ma-
 teriam e proxima sylua, qua

συνδεσμεύοντες, ἐν ὀλίγῳ χρό-
νῳ πολλὰς ἡμερῶν χρεῖας, ἀρ-
κῆσαι τῇ χρεΐᾳ πρὸς τὸ παρὸν,
ἐφ' αἷς διακουϊθήσαν ἀσφαλῶς,
μηδενὸς κωλύοντος. καταλαβό-
μενοι δὲ τόπον ὄχυρον, ἐκείνην
μὲν τὴν ἡμέραν διέμειναν, ἀνα-
παύοντες σφᾶς ἐν τῆς προγεγε-
νημένης κακοπαθείας, ἅμα πα-
ρασκευαζόμενοι πρὸς τὴν ἐπίσταν
χρεῖαν κατὰ τὸ συντεταγμένον.
καὶ μὴν Ἀννίβας τὸ παραπλή-
σιον ἐποίησεν περὶ τὰς μεθ' ἑαυτῆ
καταλειφθείσας δυνάμεις. μάλι-
στα δ' αὐτῶν παρεῖχε δυσχρησίην ἢ
τῶν ἐλεφάντων δικάσις. ἔτοι-
δ' ἦσαν ἐπ' αὐτῶν καὶ τριάκοντα τῶν
ἀριθμόν.

43. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπιγενομένης
τῆς πέμπτης νυκτός, οἱ μὲν προ-
διαβάντες ἐκ τῆς πέρας ὑπὸ τὴν
ἑωθινήν, προῆγον παρ' αὐτὸν τὸν
ποταμὸν, ἐπὶ τὰς ἀντιπέρα βαρ-
βάρας. ὁ δ' Ἀννίβας ἐτοίμας ἔ-
χων τὰς στρατιώτας, ἐπέειχε τῇ
διαβάσει, τὰς μὲν λέμβους πεπλη-
ρωκῶς τῶν πελτοφόρων ἱππέων,
τὰ δὲ μονόξυλα τῶν ἐνικινητοτά-
των πεζῶν. εἶχον δὲ τὴν μὲν ἐξ
ὑπερδεξιᾶς καὶ παρὰ τὸ ρεῦμα τά-
ξις· οἱ λέμβοι τὴν δ' ὑπὸ τέταρτος,
τὰ λεπτὰ τῶν πορθμείων, ἵνα τὸ
πολὺ τῆς τῆς ρεύματος βίας ὑπεδε-
χομένων τῶν λέμβων, ἀσφαλε-
στέρα γίνοιτο τοῖς μονόξυλοις ἢ πα-
ρακομιδῇ διὰ τῆς πόρος. κατὰ δὲ
τῶν λέμβων τὰς πρύμνας ἐφέλ-
κειν διανοῶντες τὰς ἵππους νέοντας·
τρεῖς ἅμα καὶ τέτταρας τοῖς ἀγω-
γεῦσιν, ἐνὸς ἀνδρὸς ἐξ ἑκατέρης τῆς
μέρας καὶ πρύμνης οἰκίζοντος·

compingentes, qua inuicem
colligantes, multas breui
tempore rates concinnarunt,
ad praesentem usum satis ido-
neas; quibus vecti, nemine
obsistente, Rhodanum tuto
transmiserunt. Locum autem
nacti munitum, diem illum
ibi agunt: non solum ut prae-
cedentibus laboribus fessi, bre-
vi quiete reficerentur: verum
etiam, ut ad exsequendum se
pararent, quod mandatum
ipsis fuerat. quod etiam Han-
nibal in iis copiis, quae cum
ipso remanserant, praestabat:
nulla re aequè impeditus, ac
circa traiectionem elephantor-
um, quas habebat numero
septem et triginta.

43. Vt quinta nox venit,
copiae quae in vltiorem iam
circa vigiliam quartam traie-
cerant ripam, secundum ipsum
annem in oppositos Hanniba-
li Barbaros ire pergunt. Han-
nibal milites paratos habens,
quum lembos cetratis equiti-
bus compleffet, lintres expedi-
tissimis quibusque peditum,
ad traiciendum annem se ac-
cingit. In superiore parte ad
ipsum annis cursum lembi
sunt collocati: pone hos se-
quebantur leues pontones siue
lintres: ut maiore ex parte
excipientibus lembis aduersi
impetum fluminis, maior lin-
tribus praeberetur ad traici-
endum securitas. Excogita-
tum et illud est, ut equos
nantes e puppibus lemborum
traherent. qua ratione quum
ex vtroque latere cuiusque
puppis ternos quaternos vnus

ὡς πλεῖθος ἰκανὸν ἵππων συν-
 διακουίεσθαι κατὰ τὴν πρώτην
 εὐθείας διάβασιν. Οἱ δὲ βάρβα-
 ροὶ Θεωρήντες τὴν ἐπιβολὴν τῶν
 ὑπευαυτίων, ἀτάκτως ἐκ τῆ χάρ-
 μακος ἐξεχέοντο καὶ σποράδην,
 πεπεισμένοι κωλύειν εὐχερῶς
 τὴν ἀτόβασιν τῶν Καρχηδονίων.
 Ἀντίβας δ' ἄμα τῶ συνιδεῖν ἐν τῷ
 πέραν ἐγγίζοντας ἤδη τῆς παρ'
 αὐτῷ στρατιώτας, σημερινῶν ἐ-
 κείνων τὴν παρησίαν τῷ κακνῶ
 κατὰ τὸ συντεταγμένον, ἐμβάι-
 νειν ἄπατιν ἄνα παρήγηθ.σ, καὶ
 βιάζομαι πρὸς τὸ βεῦμα τοῖς ἐπὶ
 τῶν περὶ θείων τεταγμένοις. τα-
 χυὸν δὲ τὰ γενομένα, καὶ τῶν ἐν
 τοῖς πλοίοις ἀμιλλωμένων μὲν
 πρὸς ἀλλήλους μετὰ κραυγῆς,
 διαγωνιζομένων δὲ πρὸς τὴν τῆ
 ποταμῆ βίαν, τῶν δὲ στρατοπέ-
 δων ἀυφοτέρων ἐξ ἑκατέρῃ τῆ
 μέρης παρὰ τὰ χεῖλη τῆ ποτα-
 μῆ παρεσῶταν, καὶ τῶν μὲν ἰδίῳ
 συναγωνιῶντων καὶ παρακαλάν-
 των μετὰ κραυγῆς· τῶν δὲ κατὰ
 πρόσωπον βαρβάρων κικινιζόν-
 των, καὶ προκαλιμῆντων τὸν κίν-
 δυνον, ἣν τὸ γινόμενον ἐκπλη-
 κτικὸν καὶ παραστατικὸν ἀγωνίας·
 ἐν ᾧ καιρῷ τῶν βαρβάρων ἀπο-
 λελοιπότην τὰς σκηνὰς, πεσόντες
 ἄφνω καὶ παραδόξως οἱ πέραν
 Καρχηδόνιοι, τινὲς μὲν αὐτῶν
 ἐνεπίπρασαν τὴν στρατοπεδείαν,
 οἱ δὲ πλείους ὤρμησαν ἐπὶ τῆς
 τὴν διάβασιν τηρῆντας. οἱ δὲ
 βάρβαροι παραλόγῃ τῆ πράγμα-
 τος φανέντος αὐτοῖς, οἱ μὲν ἐπὶ
 τὰς σκηνὰς ἐφύροντο βοηθήσου-
 τες, οἱ δ' ἡμύνοντο καὶ διεμά-

homo ductaret, primo statim
 commeatu ingens equorum
 numerus est transmissus. Bar-
 bari, vt conata aduersariorum
 sunt conspicati, confuse et
 passim extra vallum ruere; fa-
 cile se impedituros rati, quo
 minus Poeni traicerent. Han-
 nibal simulac ex aduerso ap-
 propinquantes iam suos vidit,
 fumo ipsis aduentum suum
 significantibus, sicut fuerat
 eis praeceptum; omnes iubet
 conscendere, et vt illi qui-
 bus lembi assignati fuerant,
 contra aduersum flumen ni-
 terentur. quod quum cito
 factum esset, militibus qui in
 nauibus erant mutuis se hor-
 tatibus cum clamore prouo-
 cantibus, et vim fluminis
 perrumpere contendentibus;
 ambobus exercitibus ad latus
 vtrumque fluii adstantibus
 quum et suos Poeni adela-
 mationibus faustis adiuuarent,
 voceque alta adhortarentur:
 et Barbari qui ex aduerso
 pugnabant, praelium depo-
 scentes vlulatus tollerent; ter-
 ribilis facies rerum erat, et
 quae spectantium animos ma-
 gna anxietate afficeret. De-
 seruerant eo tempore Galli
 tabernacula sua; in quae su-
 bito atque inopinato irruunt
 Carthaginenses, qui in vlti-
 riorem ripam ante peruene-
 rant. quorum alii castra in-
 cendere: plures in eos qui
 transitum custodiebant vade-
 re. Barbari inopinato casu
 deprehensi, pars ad taberna-
 cula defendenda accurrere;
 pars vrgenti hosti resistere,

χοῦτο πρὸς τὰς ἐπιτιθεμένους. Ἀννίβας δὲ κατὰ τὴν πρόθεσιν αὐτῷ συντρεχόντων τῶν πραγμάτων, εὐθέως τὰς πρώτας ἀποβαίνοντας συνίσα καὶ παρεκάλει, καὶ συνέπλεκετο τοῖς βαρβάρους. οἱ δὲ Κελτοὶ καὶ διὰ τὴν ἀταξίαν καὶ διὰ τὸ παράδοξον τῆ συμβαίνοντος ταχέως τραπέντες, ὤρμησαν πρὸς Φυγὴν.

44. Ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων ἄμα τῆς τε διαβάσεως καὶ τῶν ὑπεναντίων κερρατηκῶς, παραυτίκῃ μὲν ἐγένετο πρὸς τῆ παρακοιδοῦ τῶν πέραν ἀπολειπομένων ἀνδρῶν. πάσας δ' ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαπεραιώσας τὰς δυνάμεις, ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν κατεστρατοπέδευσε. τῇ δ' ἐπαύριον ἀκένων, τὸν τῶν Ῥωμαίων εὐλον περὶ τὰ εὐματὰ τῆ ποταμῆ καθαρμίδα, προχειριτάμενος πεντακοσίαις τῶν Νομαδικῶν ἰπέων ἐξαπέσειλε, κατασκευομένους πᾶς, καὶ πόσοι τυγχάνουσιν ὄντες, καὶ τί πράττουσιν οἱ πολέμιοι. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐλεφάντων διάβασιν προχειρίσατο τὰς ἐπιτηδείας. αὐτὸς δὲ συναγαγὼν τὰς δυνάμεις, εἰσήγαγε τὰς βασιλίστας τὰς περὶ Μάγιλον. ἔτοιγάρ ἦκου πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν περὶ τὸν Πάδον πεδίων. καὶ δι' ἐρμηνέως τὰ δεδομένα παρ' αὐτῶν διεσάφει τοῖς ὄχλοις. ἦν δὲ τῶν λεγομένων ἰχυρότατα πρὸς θάρσος τῶν πολλῶν. πρῶτον μὲν ἢ τῆς παρρησίας ἐνέργεια τῶν ἐπισπωμένων, ἢ κοινωγήσει

et pugnam cum eo committere. Hannibal, rebus ex animi sententia succedentibus, ut quisque suorum in terram euaferrat, in aciem omnes dirigebat, et statim suos adhortatus, manum cum Barbaris conferebat. Galli et quia inordinati praeliabantur, et quia nouitate rei percussi erant, terga vertere protinus coacti, in pedes se coniciunt.

44. Poenus vno tempore transitu et victoria potitus, extemplo eos, qui in altera ripa erant relictī, curat traiciendos: ac mox omnibus tramissis copiis, nocte illa, ad Rhodanum ipsum castra locat. Die sequenti ut accipit Hannibal, Romanam classem fluminis ostia appulisse; selectos Numidas equites quingentos misit speculatum, ubi et quantae copiae essent, et quid pararent. simul traiciendi elephantos prouinciam idoneis hominibus mandat. Ipse interim aduocata concione regulum Magilum producit, qui e Circumpadanis campis ad eum accesserat, et per interpretem, quae decreta fuerant a Gallis, multitudini declarat. Ex omnibus quae dicta sunt plurimum ad firmandos vulgi animos momenti habebant ista. Iam primum efficax praesentia erat eorum qui ipsos accibant, et belli contra Romanos participes se fore pro-

ἐπαγγελιομένων τῷ πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον· δεύτερον δὲ, τὸ τῆς ἐπαγγελίας αὐτῶν ἀξιοπίστον, ὅτι καθηγῆνται διὰ τόπων τοιαύτων, οἳ ὦν κθενὸς ἐπιθεόμενοι τῶν ἀναγκαίων, συντόμως ἅμα καὶ μετὰ ἀσφαλείας ποιήντουσιν τὴν εἰς Ἰταλίαν πορείαν· πρὸς δὲ τέτοις ἢ τῆς χώρας γενναϊότης, εἰς ἣν ἀφίξονται καὶ τὸ μέγεθος, ἔτι δὲ τῶν ἀνδρῶν ἢ προθυμία, μεθ' ὧν μέλλωσι ποιεῖσθαι τὰς ἀγωνίας πρὸς τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις. οἳ μὲν ἔν Κελτοῖς τοιαῦτα διαλαχθέντες, ἀνεχώρησαν. Μετὰ δὲ τούτους εἰσελθὼν αὐτὸς, πρῶτον μὲν τῶν προγεγενημένων πράξεων ἀνεμνήσει τὰς ὁχλῆς· ἐν αἷς, ἐφ' ἃς πολλοὺς αὐτὰς καὶ παραβόλους ἔργους καὶ κινδύνους ἐπιπεχειρηκότας, ἐν κθενὶ διεσφάλλθαι, κατακολληθέντας τῇ ἐκείνῃ γνώμῃ καὶ συμβαλίᾳ. τέτοις δ' ἐξῆς ἐνθαρσεί· ἄνοιαν παρεκίλει, θεωρῶντας, διότι τὸ μέγιστον ἦνυσαι τῶν ἔργων. ἐπειδὴ τῆς τε τῷ ποταμῷ διαβύτεως κενρατήκασιν, τῆς τε τῶν συμμάχων ἐνοίας καὶ προθυμίας αὐτόπῳ γεγονάσιν. διόπερ ἔπειτα δεῖν, περὶ μὲν τῶν κατὰ μέρος βουλευσῶν, ὡς αὐτῶν μελούντων, περὶ δὲ τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀνδρῶν ἀγαθῶν γίγνεσθαι, καὶ τῶν προγεγονότων ἔργων ἀξίως. τῷ δὲ πλήθει ἐπισημανομένῃ, καὶ μεγάλῃν ὀρμὴν καὶ προθυμίαν ἐμφαίνοντος, ἐπαινέσας αὐτὰς, καὶ τοῖς θεοῖς ὑπὲρ πάντων εὐξάμενος, διαφῆκε, παραγγείλας θε-

mittebant. deinde quod quum sponderet Magius se per ea loca ipsos ducturum, per quae cito ac tuto necessaria re nulla deficiente in Italiam essent venturi; nequaquam levis auctor huius promissionis esse videbatur. mouebat insuper eos tum bonitas atque amplitudo regionis quam petebant; tum alacritas ipsa et propensa eorum voluntas, quibuscum aduersus Romanos exercitus erant pugnaturi. His expositis concione excedunt Galli. post quos ingressus ipse, primo res ante gestas militi in memoriam reuocare; quam multa auctore se et consultore praecipitis audaciae facinora suscepissent, quanta pericula adiissent, quorum nullius unquam ipsos poenituerit. hortari igitur, bono essent animo; quum praesertim peractum esse quod difficillimum fuit viderent. nam et traiciendi amnis consilium exitum iam habuisse, qualem optabant: et benevolentiae atque egregiae voluntatis sociorum oculos ipsos esse testes: postulare denique, vt de singulis, quae gerenda forent, solliciti ne essent; gnari illa sibi esse curae: sed iussis suis obediens, viros fortes et gloria rerum ante gestarum dignos se praebent. quum multitudo voce manumque significationem assensus dedisset, magnamque alacritatem et cupiditatem pugnandi ostendisset, laudauit eos Hannibal, vota quoque pro salute omnium diis nuncupauit: monitos

ραπεύειν σφᾶς, καὶ παρασκευάζεσθαι μετὰ σπαρῆς, ὡς εἰς τὴν αὐριον ἀναζυγῆς ἐσομένης.

45. Λυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, ἦμον τῶν Νομάδων οἱ προαποσάλευντες ἐπὶ τὴν κατασκοπὴν, τὰς μὲν πλείους αὐτῶν ἀπολωλέκότες, οἱ δὲ λοιποὶ προτροπάδην πεφευγότες. συμπετόντες γὰρ ἕκαστὸν ἀπὸ τῆς ἰδίας στρατοπέδους τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἰππεῦσι, τοῖς ἐπὶ τὴν αὐτὴν χρεῖαν ἕξαπεσαλιμένοις ὑπὸ τῆς Ποπίλιε, τοιαύτην ἐποίησαντο Φιλοτιμίαν ἀμφοτέροισι κατὰ τὴν συμπλοκὴν, ὥστε τῶν Ῥωμαίων καὶ Κελτῶν εἰς ἐκατόν ἰππεῖς καὶ τετραράκοντα διαφθάρῃναι, τῶν δὲ Νομάδων ὑπὲρ τὰς διακοσίας. γενομένων δὲ τῶν οἱ Ῥωμαῖοι συνεγίσαντες κατὰ τὸ δίωγμα τῶν τῶν Καρχηδονίων χάρακι, καὶ κατοπτρεύσαντες, αὐτοὶ ἐξ ὑποστροφῆς ἠπίεγοντο, διασαφῆσοντες τῶν στρατηγῶν τὴν παρεσίαν τῶν πολεμίων. ἀφικόμενοι δ' εἰς τὴν παρεμβολὴν, ἀνήγειραν. Πόπλιος δὲ παραυτίκα τὴν ἀποσκευὴν ἀναθέμενος ἐπὶ τὰς ναῦς, ἀνέβη ἐκ παντὶ τῶν στρατεύματι, καὶ προῆγε παρὰ τὸν πεταμὸν, σπεύδων συμμίξαι τοῖς ὑπεναντίοις. Ἀντίβας δὲ τῆς κατὰ πόδας ἡμέρας τῆς ἐκκλησίας, ἅμα τῶν Φωτὶ τὰς μὲν ἰππεῖς προέβητο πάντας, ὡς πρὸς θάλατταν, ἐφεδρείας ἔχοντας τάξι' τὴν δὲ πεζῶν ἐκίνει δύναμιν ἐκ τῆς χάρακος εἰς πορείαν. αὐτὸς δὲ τὰς ἐλέφαντας ἐξεδέχετο, καὶ τὰς ἅμα τῶν αἰπολελειμμένων ἀνδράς. ἐγένετο δὲ ἡ διακομιδὴ τῶν θηρίων, τοιαύτη τις.

deinde vt corpora curarent, et ad iter omnia diligenter pararent, quia mouere postridie castra constituisset, eos dimisit.

45. Soluta concione aduenierunt Numidae, qui speculatum ante fuerant missi, quorum maior pars ceciderat, reliqui effusa fuga euaserant. Nam quum haut longe a suorum castris obuios Romanos equites habuissent, simili de causa a Publio missos, tanta animorum contentione utriusque pugnam iniierunt, vt Romanorum quidem ac Gallorum centum et quadraginta desiderati sint: e Numidis vero amplius ducenti. Romani dum a conflictu hostem insequuntur, propius vallum progressi, omniaque speculati, magna festinatione redire ad suos properabant, quo possent de aduentu hostium certiore facere consulem. quod et mox in castra reuersi fecerunt. ex templo Cos. impedimentis in naues impositis, castra movit, et cupidus dimicandi cum hoste, copias omnes secundum flumen perguit ducere. Hannibal postridie quam habita erat concio, prima luce equitatum omnem regione maris, velut in subsidium exercitus disponit: deinde pedites mouere castra atque iter facere iubet: ipse elephantos et cum his relictos viros praestolatur. Porro bestiarum traieccio, hoc modo facta.

46. Πήξαντες χεδίας καὶ πλείους, τῶν ἀραρότας δύο πρὸς ἄλληλας ζεύξαντες, βικίως ἤρσαν ἀμφοτέρως εἰς τὴν γῆν κατὰ τὴν ἔμβασιν τῆ ποταμῆ, πλάτους ἐχέσας τὸ συναμφότερον, ὡς πεντήμοντας πόδας. ταύτας δὲ συζευγύνοντες ἄλλας ἐκ τῶν ἐκτὸς προσήρμοζον· προτείνοντας δὲ τὴν κατασκευὴν τῆ ζύγματος εἰς τὸν πόρον, τὴν δ' ἀπὸ τῆ ρεύματος πλευρὰν ἠσφαλίζοντο τοῖς ἐκτῆς γῆς ἐπιγυοῖς εἰς τὰ περὶ τὸ χεῖλος πεφυκότα τῶν δένδρων ἐνάπτοντες, πρὸς τὸ συμμένειν, καὶ μὴ παραθῆσθαι τὸ ὅλον ἔργον κατὰ τῆ ποταμῆ. ποιήσαντες δὲ πρὸς δύο πλέθρα τῶ μήκει τὸ πᾶν ζύγμα τῆς προβολῆς, μετὰ ταῦτα δύο πεπηγυῖας χεδίας διαφερόντως τὰς μεγίστας προσέβαλον ταῖς ἐχάταις, πρὸς αὐτάς μὲν βικίως δεδεμένας, πρὸς δὲ τὰς ἄλλας ἕτως, ὡς εὐδιακόπως αὐτῶν εἶναι τὰς δεσμῆς. ρύματα δὲ καὶ πλείω ταύταις ἐνήψαν, οἷς ἔμελλον οἱ λέμβοι ρυμικλῶντες ἐκ ἐλάσειν φέρεσθαι κατὰ τῆ ποταμῆ, βία δὲ πρὸς τὸν ῥῆν κατέχοντες παρκομιεῖν καὶ περναῖσθαι ἐπὶ τῶν τὰ θηρία. μετὰ δὲ ταῦτα χῆν ἔφερον ἐπιπάταυτες πολὺν, ἕως ἐπιβάλλοντες ἐξωμοίωσαν, ὁμαλὴν καὶ σύγχρην ποιῶντες, τῆ δια τῆς χέρσος φερόσῃ πρὸς τὴν διάβασιν ὁδῶ. τῶν δὲ θηρίων εἰσιτιμένων τοῖς Ἰνδοῖς μέχρη μὲν πρὸς τὸ ὑγρὸν αἰεὶ κειθαρχεῖν, εἰς δὲ τὸ ὕδωρ ἐμβαίνειν ἑδαμῶς ἔτι τολμώντων,

46. Quum plures rates compegissent, duas harum inuicem probe ac firmiter iunctas, quae latitudinem ambae quinquaginta pedum habebant, magna vi terrae affigunt, qua parte in amnem ibatur. hisce alias ab exteriori parte copulant connectuntque: et quum huius quasi pontis fabricam in traiciendum amnem porrigerent: latus quod impetum fluminis excipiebat rudentibus e terra firmant, ad arbores alligatis, quibus superior fluminis ripa erat consita: ut staret opus totum immotum, neque secunda aqua deferretur. ubi porrecta fuisset pontis longitudo ad iugera duo, ratibus postremis duas maximas, singularique arte compactas adiiciunt, ipsas quidem inter se firmissime alligatas; ad ceteras vero sic, ut praecidi vincula facile possent. his funes ductarios plures alligauerunt, quorum ope lembi remulco trahentes impedituri erant, quominus secundus fluuius eas deferret, ac contra fluminis impetum vi sua rates sustinendo, ad ripam ipsas perducturi, et bestias super his erant traiecturi. terram dein multam asserunt, insperguntque, donec eius iniectu similem, pariter planam, et coloris eiusdem superficiem redderent viae, quae per ripam ferebat ad amnis transitum. Consiueuerant elephantis magistris suis morigeros se praebere, donec aliqua occurreret aqua:

ἦγον διὰ τῆ χύματος δύο προ-
 θέμενοι θηλείας, πειθαρχάν-
 των αὐτοῖς τῶν θηρίων. ἐπεὶ δὲ
 ἐπὶ τὰς τελευταίας ἐπέστησαν
 χεδίας, διακόψαντες τὰς δεσμὰς,
 οἱ προτήρητο πρὸς τὰς ἄλλας,
 καὶ τοῖς λέμβοις ἐπισπατάμενοι
 τὰ ρύματα, ταχέως ἀπέσπα-
 σαν ἀπὸ τῆ χύματος, τότε θη-
 ρία καὶ τὰς ὑπ' αὐτοῖς χεδίας.
 ἔγενομένα διαταραχθέντα τὰ
 ζῶα, κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς ἐσρέ-
 φετο, καὶ κατὰ πάντα τόπον
 ὄρμα· περιεχόμενα δὲ πανταχό-
 θεν ὑπὸ τῆ ρεύματος, ἀπεδει-
 λία, καὶ μένειν ἠναγκάζετο κα-
 τὰ χώραν. καὶ τοιούτω δὴ τρό-
 πῳ προσαρμολομένων αἰεὶ χε-
 διῶν δυοῖν, τὰ πλεῖστα τῶν θη-
 ρίων ἐπὶ τέτων διεκοιμήθη. τινὰ
 δὲ κατὰ μέσον τὸν πόρον ἀπέβ-
 ῖρψεν εἰς τὸν ποταμὸν αὐτὰ διὰ
 τὸν φόβον ὧν τὰς μὲν Ἰνδὰς ἀ-
 πολέσθαι συνέβη πάντας, τὰς δ'
 ἐλέφαντας διασωθῆναι. διὰ γὰρ
 τὴν δύναμιν καὶ τὸ μέγεθος τῶν
 προβοσκίδων ἐξείροντες ταύτας
 ὑπὲρ τὸ ὑγρὸν καὶ διαπνέοντες,
 ἅμα δ' ἐμφυσῶντες πᾶν τὸ
 παρεμπίπτον ἀντέχοντο πολὺ
 κατ' ὕδατος ὀρθῆν ποιήμενοι τὴν
 πορείαν.

47. Περαιωθέντων δὲ τῶν
 θηρίων, ἀναλαβὼν Ἀννίβης τὰς
 ἐλέφαντας καὶ ἵππεῖς, προῆγε
 ταῖς ἀπαραγῶν παρὰ τὸν ποτα-
 μὸν, ἀπὸ Θαλάττης ὡς ἐπὶ τὴν ἑῷ
 ποιήμενος τὴν πορείαν, ὡς εἰς τὴν
 μεσσόγαιον τῆς Εὐρώπης. ὁ δὲ
 Ῥοδανὸς ἔχει μὲν τὰς πηγὰς ὑπὲρ
 τὸν Ἀδριατικὸν μυχὸν πρὸς τὴν

intrare vero aquas non aude-
 bant. propterea in hunc ag-
 gerem illos duxere duobus
 praepositis foeminis; atque
 ita reliqui sunt obsecuti. qui
 postquam in vitimas rates sunt
 perducti, incisus vinculis, qui-
 bus ceteris erant istae adne-
 xae, lembis ductarios funes
 attrahentibus, extemplo et
 bestias et rates quae illas su-
 stinebant, a reliquis diuelle-
 runt. tum vero trepidantes
 belluae initio quidem conuer-
 tere se et in omnes partes im-
 petum dare: sed quod aqua
 vndique cingerentur, subeun-
 te pauore, quietae manere
 cogebantur. atque hoc modo
 binas subinde rates ad ceteras
 admouendo, plerique omnes
 elephantum super illis sunt
 transmissi. quidam prae me-
 tu in medio traiectu se dede-
 re praecipites in flumen:
 quorum Indi periere omnes,
 ipsi seruati sunt. nam quia
 praeualidas magnasque ha-
 bent proboscides, his supra
 aquam sublatis, simul respira-
 bant, et quicquid inciderat
 efflabant: atque ita per diu
 aquae resistentes, recto iti-
 nere in vltiora progredie-
 bantur.

47. His ita peractis, Han-
 nibal assumptis elephantum at-
 que equitibus, iisque in ex-
 tremo agmine collocatis, re-
 gione maris, pergunt ire Ori-
 entem versus, quasi Europae
 mediterranea peteret. Rho-
 danus fontes habet supra si-
 num Hadriaticum in Occi-
 dum versus, in partibus Al-

ἐσπέραν νευήσας, ἐν τοῖς ἀποκλί-
 νησι μέρεσι τῶν Ἀλπεων, ὡς πρὸς
 τὰς ἄρκτας, ῥεῖ δὲ πρὸς τὰς χει-
 μερινὰς εὐσεῖς, ἐκβάλλει δ' εἰς τὸ
 Σαρδῶν πέλαγος. Φέρεται δ' ἐ-
 πιτολὸν δι' αὐλῶνος ἔς πρὸς μὲν
 τὰς ἄρκτας, Ἀρδυες Κελτοὶ κατοι-
 κῆσι, τὴν δ' ἀπὸ μεσημβρίας αὐ-
 τῆ πλευρὰν ὀρίζησι πᾶσαν, πρὸς
 ἄρκτον κεκλιμέναι τῶν Ἀλπεων
 παρῶραι. τὰ δὲ πεδία τὰ παρὰ
 τὸν Πάδον, ὑπὲρ ἧν ἡμῶν εἴρηται
 διὰ πλείονων, ἀπὸ τῆ κατὰ τὸν
 Ῥοδανὸν αὐλῶνος διχζυγνύησι αἱ
 τῶν προειρημένων ὄρων ἀκρῶ-
 ραι, λαμβάνουσαι τὴν ἀρχὴν
 ἀπὸ Μισσαλίας, ὡς ἐπὶ τὸν τῆ
 παντὸς Ἀδρία μυχόν. ἄς τόθ'
 ὑπερχοκς Ἀννίβας ἀπὸ τῶν κατὰ
 τὸν Ῥοδανὸν τόπων, ἐπέβαλεν εἰς
 Ἰταλίαν. Ἐνιοὶ δὲ τῶν γεγραφό-
 των περὶ τῆς ὑπερβολῆς ταύτης,
 βλοῦμενοι τὰς ἀναγινώσκοντας
 ἐκπλήττειν τῇ περὶ τῶν προειρη-
 μένων τόπων παραδοξολογίᾳ,
 λυθάνησιν ἐκπίπτοντες εἰς δύο
 τὰ πάσης ἱστορίας ἀλλοτριώτατα
 καὶ γὰρ ψευδολογεῖν, καὶ μαχό-
 μενα γράφειν αὐτοῖς ἀναγκάζον-
 ται. ἅμα μὲν γὰρ τὸν Ἀννίβαν
 αἰμίμητόν τινα παρεϊτάγοντες
 στρατηγὸν καὶ τόλμη καὶ προνοίᾳ,
 τῆτον ὁμολογεμένως ἀποδεικνύ-
 σιν ἡμῶν ἀλογιστότατον. ἅμα δὲ
 κητασροφῆν ἔδυνάμενοι λαμβά-
 νειν, ἃ δ' ἔξοδον τῆ ψεύδους, θεῶς
 καὶ θεῶν καὶ εἰς πραγματικὴν
 ἱστορίαν παρεϊτάγουσιν. ὑποθέμε-
 νοὶ γὰρ τὰς ἐρμηνότητας καὶ τρα-
 χυτήτας τῶν Ἀλπειῶν ἐσῶν τοι-
 αῦτας, ὥστε μὴ οἶον ἵπτας καὶ στρα-

pium, quae Septemtrionem
 spectant fertur ad occasum
 hibernum: exonerat se in
 mare Sardoum. plurimus eius
 cursus est intra conuallem,
 cuius septemtrionale latus
 Ardyes Galii colunt. meri-
 dianum omne latus terminant
 radices Alpium, quae in Se-
 ptemtriones vergunt. Cir-
 cumpadanos campos de qui-
 bus multa in superioribus sunt
 nobis dicta, ab ea conualle
 quam perineat Rhodanus se-
 parant radices Alpium, quae
 a Massilia ad vltimum Ha-
 driae recessum porriguntur.
 hos montes Hannibal ea par-
 te transgressus, qua oritur
 Rhodanus, Italiam intrauit.
 Nonnulli quum de superatis
 ab Hannibale Alpihus scribe-
 rent, dum miraculo rerum
 nouarum quas de locis illis
 narrant, stupefacere lectores
 cupiunt; imprudentes in duo
 vitia incidunt, ab omni hi-
 storia alienissima. nam et
 mentiri, et sibi ipsi repugna-
 re in suis scriptis coguntur.
 Qui enim Hannibalem prodant
 fuisse inimitabilis cuiusdam
 audaciae et prudentiae impe-
 ratorem; simul tamen eum-
 dem faciunt sine controuer-
 sia imprudentissimum. dein-
 de vbi exitum rei non inue-
 niunt, nec quomodo menda-
 cium deponant, deos et deo-
 rum filios in historiam re-
 rum gestarum, veram et se-
 riam narrationem professam,
 inducunt. Alpium siquidem
 iuga adeo inaccessibleia atque
 aspera esse fingunt, vt vix

τόπεδα, σὺν δὲ τέτοις ἐλέφαν-
 τας, ἀλλὰ μὴ πρὸς εὐζώνας
 εὐχερῶς ἂν διελθεῖν· ὁμοίως δὲ
 καὶ τὴν ἔρημον τοιαύτην τινὰ πε-
 ρὶ τῆς τόπης ὑπογράφαντες ἡμῖν,
 ὡς εἰ μὴ θεὸς ἤ τις ἥρωσ ἀπαντή-
 σασ τοῖς περὶ τὸν Ἀντίβην ὑπέ-
 δεῖξε τὰς ὁδούς, ἐξαπορήσαντας
 ἂν καταφθαρήνοι πάντας· ὁμο-
 λογαμένως ἐκ τέτων εἰς ἐκάτε-
 ρον τῶν προειρημένων ἀμνηστη-
 μάτων ἐπιπίπτει.

48. Πρῶτον μὲν γὰρ, τίς ἂν
 Φανείη στρατηγὸς ἀλογιώτερος
 Ἀντίβη καὶ σκαιότερος ἡγε-
 μῶν, ὃς τοσάτων ἡγεμενος δυ-
 νάμεων, καὶ τὰς μεγίστας ἐλπί-
 δας ἔχων ἐν τέτοις τῆ κατορθώ-
 σειν τοῖς ὅλοις, ἔτε τὰς ὁδούς, ἔτε
 τόπης, ὡς εἶπαι Φασίη, ἔτε πε-
 πορεύεται τὸ παράπαν, ἔτε πρὸς
 τίνας, ἐγίνωσκε; τὸ δὲ πέρας, ἢ
 τοῖς κατὰ λόγον, τὸν κεντῖον δ'
 ἀδυνάτοις ἐπιβήλλεται πράγμα-
 σιν. ἀλλ' ὑπερὶ τοῖς ὅλοις ἐπτα-
 κότης, ἢ κατὰ πάντα τρόπον ἐξ-
 απορῶντες ἔχ ὑπομένουσιν, ὡς εἰς
 ἀπρονοήτως κατιέναι τόπης μετὰ
 δυνάμεως· τῆτο περιτιθέασιν οἱ
 συγγραφεῖς Ἀντίβα, τῶ τὰς με-
 γίστας ἐλπίδας ἀνεραΐας ἔχοντι,
 περὶ τῶν κατ' ἑαυτὸν πραγμά-
 των. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ
 τῆς ἐρημίας, ἔτι δ' ἐρυμνότητος
 καὶ δυσχωρίας τῶν τόπων, ἐπι-
 δηλον ποιεῖ τὸ ψεῦδος αὐτῶν.
 ἔχ ἰσορήσαντες γὰρ ὅτι συμ-
 βαίνει τὰς Κελτὰς, τὰς παρὰ
 τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν οἰκόντας,
 ἔχ ἅπαξ εἰδὲ δις πρὸ τῆς Ἀν-
 τίβε παρασίας, εἰδὲ μὴν πᾶ-

ab expeditis peditibus, ne-
 dum equis, exercitibus, ele-
 phantis superari queant. ad
 haec loca ita deserta nobis de-
 scribunt, ut nisi deus aut he-
 ros aliquis Hannibali occur-
 risset, qui viam indicaret, om-
 nes incerti quo se verterent,
 fuerint perituri. quae dum
 ita scribunt, nemini dubium
 est, quin vtriusque peccati
 de quo diximus, se obligent.

48. Iam primum quis impe-
 rator Hannibale imprudentior,
 aut dux finisterior reperiat,
 qui tantas copias trahens, in
 quibus spes maximas habuit re-
 positas de prospero summae re-
 rum euentu, neque itinera, ne-
 que loca, ut quidem isti aiunt,
 neque quo vel ad quos iret, no-
 tum haberet? quodque omnem
 insaniam superat, non illa ag-
 grederetur, quae ratio suaderet
 posse perfici: sed e contrario
 illa quae fieri nequirent? et
 quod ne ii quidem facere su-
 stinent, qui vniuerso bello victi
 ad vltimam consilii inopiam
 fuerint redacti; ut in ignota
 sibi loca copias deducant; id
 praeclari isti scriptores Hanni-
 bali adscribunt, qui spes vniuer-
 sas de suis rebus, easque maxi-
 mas tunc temporis habebat in-
 tegras atque illibatas. Sed et
 quod aiunt, fuisse illa loca des-
 erta, adeoque munita, ut adiri ne-
 quirent, palam facit ipsorum
 mendacia. Non enim didice-
 rant isti, Gallos Rhodani acco-
 las, non semel aut iterum ante
 Hannibalis aduentum, neque
 iam olim, sed paullo ante eum

λαί, προσφάτως δὲ μεγάλοις
 στρατοπέδοις ὑπερέβαντας τὰς Ἀλ-
 πεις, παρατετάχθη μὲν Ῥωμαί-
 οισ, συναγωνίσασθαι δὲ Κελτοῖς·
 τοῖς τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία κατ-
 οικῶσι, καθάπερ ἡμεῖς ἐν τοῖς
 πρὸ τῆς ἐδηλώσαμεν. πρὸς δὲ
 τῆτοις ἐκ εἰδότες, ἐτι πλείων ἀν-
 θρώπων Φῦλον κατ' αὐτὰς οἰκεῖν
 συμβαίνει τὰς Ἀλπεις, ἀλλ'
 ἀγνοῶντες ἕκαστα τῶν εἰρημένων
 ἤρωα τινα, Φασίν, ἐπιφανέντα,
 συνυποδείξαι τὰς ὁδὸς αὐτοῖς. ἐξ
 ὧν εἰκότως ἐμπίπτῃσιν εἰς τὸ πα-
 ραπλήσιον τοῖς τραγωδιογράφοις.
 καὶ γὰρ ἐκείνοις πᾶσιν αἱ κατα-
 εροφαὶ τῶν δραμάτων προσδέον-
 ται θεῶν καὶ μηχανῆς, διὰ τὸ τὰς
 πράτας ὑποθέσεις ψευδεῖς καὶ
 παραλόγους λαμβάνειν. τῆς δὲ
 συγγραφέας ἀνάγκη τὸ παραπλή-
 σιον τάχειν, καὶ ποιεῖν ἤρωας τε
 καὶ θεῶν ἐπιφανομένους, ἐπειδὴν
 τὰς ἀρχὰς ἀπιθάνους καὶ ψευδοῦς
 ὑποσησονται. πῶς γὰρ οἶον τε,
 παραλόγοις ἀρχαῖς ἔυλογον ἐπι-
 θεῖναι τέλος; Ἀντίβας γὰρ μὴν,
 ἔχων ἔτοιγράφοσι, λίαν δὲ περὶ
 ταῦτα πραγματικῶς ἐχρηῖτο ταῖς
 ἐπιβολαῖς. καὶ γὰρ τὴν τῆς χώ-
 ρας ἀρετὴν, εἰς ἣν ἐπεβάλετο
 κατιέναι, καὶ τὴν τῶν ὄχλων ἀκκο-
 τριότητα πρὸς Ῥωμαίους ἐξητάκει
 σαφῶς, καὶ τῆς μετὰ ξυδουχάριας
 ὁδηγοῖς καὶ καθηγεμόσιν ἐγχευ-
 ρίους ἐχρηῖτο, τοῖς τῶν αὐτῶν ἐλ-
 πιδῶν μέλλοσι κοινωνεῖν. Ἡμεῖς
 δὲ περὶ τῆτων ἐνταρσῶς ἀποφαι-
 νόμεθα. διὰ τὸ περὶ τῶν πράξεων
 παρ' αὐτῶν ἰσαρημέναι τῶν παρα-
 τετευχότων τοῖς καιροῖς, τῆς δὲ

magnis exercitibus Alpes su-
 perasse, et Circumpadanis
 Gallis opem ferentes cum
 Romanis arma contulisse;
 quod in superioribus est a
 nobis ostensum. Nesciebant
 praeterea multas esse gentes
 quae Alpes ipsas inhabitent.
 Verum ignari horum omni-
 um, heroem quemdam aiunt
 Poenis apparuisse, et viam
 ipsis indicasse. in quo simile
 illis vsu venit ac poetis, qui
 tragoedias componunt. nam
 quoniam hi poetae argumen-
 ta falsa et absurda initio sibi
 proponunt, semper in fabu-
 larum exitu deo indigent et
 machina. his quoque scripto-
 ribus ut idem eueniat neces-
 sum plane est, utque heroes
 aut deos fingant visos: post-
 quam semel principia a veri
 similitudine aliena et falsa po-
 fuerunt. absurdis enim prin-
 cipiis, qui potest colophon
 imponi non absurdus? Enim-
 vero Hannibal in hoc ince-
 pto, non quomodo isti scri-
 bunt, sed adprime sollerter
 se gessit. qui et praestantiam
 regionis quam erat aditurus,
 atque alienatos populorum
 animos a Romanis certo ex-
 plorauerat: et ad iterum
 difficultates ducibus utebatur
 indigenis, qui eandem secum
 belli fortunam erant exper-
 turi. Nos autem de hisce
 rebus eo maiore fiducia scri-
 bimus, quia ab illis homini-
 bus eas didicimus, qui tem-
 poribus illis vivebant: et
 quod loca ipsi lustrauimus,
 qui visendi studio ac ve-

τόπος κατωττευκέναι, καὶ τῆ δια-
τῶν Ἀλπεων αὐτὸς μεχρῶνται πο-
ρεία, γνώσεως ἕνεκα καὶ θεάς.

49. Οὐ μὴν ἀλλὰ Πόπλιος μὲν
ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγός, ἡμέ-
ρας ὕπερον τριτὴ τῆς ἀναζῆ γῆς τῆς
τῶν Καρχηδονίων, παραγιγνόμενος
ἐπὶ τὴν τε ποταμῶν διάβασι, καὶ
καταλαβὼν ὠρυηκότητας τὰς ὑπε-
ναυτίας, ἐξευλόθη μὲν ὡς ἐνδέχεται
μάλιστα, πεπεισμένος, ἔδε ποτ'
ἂν αὐτὸς τολυῆται τῆδε ποιήσα-
θαι τὴν εἰς Ἰταλίαν πορείαν, διὰ
τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἀφείαν τῶν
κατοικούντων τὰς τόπους βαρβάρων.
θεωρῶν δὲ τετολυηκότητας,
αὐθις ἐπὶ τὰς ναῦς ἠτείγετο, καὶ
παραγενόμενος ἐν βίβαζε τὰς δυ-
νάμεις, καὶ τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐξέ-
πευτεν ἐπὶ τὰς ἐν Ἰβηρία πρά-
ξεις, αὐτὸς δὲ πάλιν ὑποσρέψας
εἰς Ἰταλίαν ἐποίησεν τὸν πλῆν, στεί-
δων καταταχῆσαι τὰς ὑπεναυτίας
διὰ Τυρρήνιας πρὸς τὴν τῶν Ἀλ-
πεων ὑπερβολὴν. Ἀννίβας δὲ
ποιητάμενος ἐξῆς ἐπὶ τέτταρας
ἡμέρας τὴν πορείαν ἀπὸ τῆς δια-
βάσεως, ἦκε πρὸς τὴν καλκμέ-
νην Νῆσον, χώραν πολύοχλον καὶ
σιτοφόρον, ἔχουσαν δὲ τὴν προση-
γορίαν ἀπ' αὐτῆ τῆ συμπίωματος.
τῆ μὲν γὰρ ὁ Ῥοδανός, τῆ δὲ ὁ
Ἄραρος προσαγορευόμενος, ῥέον-
τες παρ' ἑκατέραν τὴν πλευρὰν,
ἀποκορυθῆσιν αὐτῆς τὸ χῆμα
κατὰ τὴν πρὸς Ἀλλήλης σύμπλω-
σιν. Ἐσὶ δὲ παραπλησία τῶ με-
γέθει καὶ τῶ χῆματι, τῶ παρ' Αἰ-
γύπτω καλκμένω Δέλτα. πλὴν ἐ-
κείνη μὲν θάλαττα τὴν μίαν πλευ-
ρὰν καὶ τὰς τῶν ποταμῶν ῥύσεις

ritatis noscendae Alpes ad-
iunus.

49. Ceterum Publius Ro-
manorum imperator, triduo
postquam inde Poeni castra
mouerant, ad transitum flu-
minis accessit: unde quum
profectos hostes cognouisset,
mirari ille, sicuti par erat:
qui praesertim persuasum ha-
beret, nunquam Poenos hac
via Italiam petere ausuros.
tot populis barbaris tam flu-
xae fidei in medio positis.
sed ut ausos cognouit, ad
naues retro coepit contende-
re. ad quas simul peruenit,
copias iubet conscendere. ac
fratrem quidem in Hispaniam
ad bellum ibi gerendum mit-
tit. ipsi vero Italiam nauibus
repetere sententia stetit;
quo hostes anteuerteter, ac
per Hetruriam ad iuga Al-
pium maturius perueniret.
Hannibal quarto die post-
quam a Rhodano erat pro-
fectus, ad Insulam quam vo-
cant peruenit: regionem,
et cultoribus frequentem, et
frumenti feracem; e re ipsa
ita nominatam. siquidem hinc
Rhodanus inde Arar latera
duo illius praeterfluentes,
qua in vnum confluunt, fa-
stigiatae eius figuram red-
dunt. Est autem similis re-
gio ista, tum magnitudine
tum figura, illi quod in Ae-
gypto Delta nuncupant. eo
differunt; quod huius qui-
dem latus vnum mare et flu-
uiorum ostia claudunt: illius

ἐπιζεύγνυσι ταύτης δ' ὄρη δυσ-
προσοδα καὶ δυσέμβολα, καὶ χει-
δὸν, ὡς εἶπεν, ἀπρόσιτα, πρὸς
ἢν ἀφικόμενος, καὶ καταλαβὼν
ἐν αὐτῇ δύο ἀδελφὰς, ὑπὲρ τῆς
βασιλείας εἰσιστάζοντας, καὶ με-
τὰ στρατοπέδων ἀντικαθημένους
ἀλλήλοις, ἐπισπαιμένους τῶν πρεσ-
βυτέρων καὶ παρακαλῶντος εἰς τὸ
συμπράξαι καὶ συμπεριποιῆσαι
τὴν ἀρχὴν αὐτῶν αὐτῶν, ὑπήκουσε
προδῆλον χειδὸν ὑπαρχίσεως τῆς
πρὸς τὸ παρὸν ἐσομένης αὐτῶν
χρείας. διὸ καὶ συνεπιθέμενος,
καὶ συνεκβαλὼν τὸν ἕτερον, πολ-
λῆς ἐπικρίας ἔτυχεν παρὰ τῶν
κρατήσαντος. ἔτι γὰρ μόνον σίτω
καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις ἀ-
φθόνης ἐχορήγησεν τὸ στρατόπε-
δον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀπλων τὰ
παλαιὰ καὶ τὰ πεπονηκότα πάν-
τα διαλλάξας ἐκαινοποίησεν πᾶ-
σαν τὴν δύναμιν ἐυκαίρως. ἔτι δὲ
τὰς πλείους ἐδῆμι καὶ πρὸς τέ-
τοις ὑποδέσει κοσμήσεως, μεγά-
λην ἐυχρησίαν παρέχετο πρὸς
τὰς τῶν ὄρων ὑπερβολὰς. τὸ δὲ
μέγιστον, ἐυλαβῶς διακειμένοις
πρὸς τὴν διὰ τὸν Ἀλποβρίγων
καλυμένον Γαλατῶν πορείαν,
ἀπερχομένης μετὰ τῆς σφετέρως
δυναμείας, ἀσφαλῆ παρεσπείρα-
σε τὴν δίοδον αὐτοῖς. ἕως ἤγγισαν
τῇ τῶν Ἀλπεων ὑπερβολῇ.

50. Ἀντίβας δ' ἐν ἡμέραις
δέκα πορευθεὶς παρὰ τὸν ποτα-
μὸν εἰς ὀκτακοσίους σταδίους, ἤρ-
ξατο τῆς πρὸς τὰς Ἀλπεὶς ἀνα-
βολῆς. καὶ συνέβη μεγίστοις αὐ-
τὸν περιπεσεῖν κινδύνοις. ἕως
μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἐπιπέδοις ἦσαν,

vero montes, difficilis acces-
sus introitusque; imo vero ad
quos nullus ferme aditus pa-
tet. Ibi quum duos fratres
inuenisset regni certamine
ambigentes, et castra castris
opposita habentes; accitus a
maiore rogatusque ut in af-
ferendo regno se vellet ad-
iuuare; petitioni annuit: quod
prope manifesta esset utili-
tas, quam ea res in praesens
ipsum erat aliatura. itaque so-
cietate belli cum ipso inita,
et fratre altero eieccto, mul-
tis rebus a victore est adiu-
tus. non enim commeatum
solummodo aliaque necessaria
exercitui subministravit: ve-
rum etiam arma vetusta et
quassata confrectaque aliis
mutans, vniuersas copias op-
portune renouauit. hoc am-
plius, plerosque illorum ve-
stimentis atque etiam calcea-
mentis adornans, ad supe-
randos montes magna iis au-
xilia praebuit. quodque prae-
cipuum eius meritum fuit,
male metuentibus sibi in
transitu per fines Gallorum
quos Allobroges vocant, in
extremo agmine subsecutus
cum suis militibus, securum
iter praestitit, donec ei loco
appropinquarunt, vnde Alpes
conscendere coeperunt.

50. Hannibal decem die-
bus centum ferme passuum
milia propter Rhodanum e-
mensus, in ipso Alpium adi-
tu pericula subiit ingentia.
nam Allobrogum minores
omnes duces, qui Poenis per

ἀπέχον-

ἀπείχοντο πάντες αὐτῶν οἱ κατὰ μέρος ἡγεμόνες τῶν Ἀλλοβρίγων, τὰ μὲν τὰς ἰππεῖς δεδιότες, τὰ δὲ τὰς παραπέμποντας βαρβάρους· ἐπειδὴ δ' ἐκείνοι μὲν εἰς τὴν οἰκίαν ἀπηλλάγησαν, οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀννίβαν ἤρξαντο προάγειν εἰς τὰς δυχωσίας, τότε συναθροθέντες οἱ τῶν Ἀλλοβρίγων ἡγεμόνες Ἰανὸν τὸ πλῆθος, προκατέλιπον τὰς εὐκαίρας τόπας, δι' ὧν ἔδει τὰς περὶ τὸν Ἀννίβαν κατ' ἀνάγκην ποιῆσθαι τὴν ἀναβολήν. εἰ μὲν ἔν ἐκρυψαν τὴν ἐπίνοιαν, ὀλοχέρως ἂν διέφθειραν τὸ στρατεύμα τῶν Καρχηδονίων· νῦν δὲ καταφανεῖς γενομένοι, μεγάλη μὲν καὶ τὰς περὶ Ἀννίβαν ἔβλαψαν, ἐν ἔλαττον δὲ αὐτὰς. γνῶς γὰρ ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων, ὅτι προκατέχασιν οἱ βάρβαροι τὰς εὐκαίρας τόπας, αὐτὸς μὲν καταστρατοπέδυσας πρὸς ταῖς ὑπερβολαῖς, ὑπέμεινε. προέπεμψε δὲ τινὰς τῶν προκαθηγμένων αὐτοῖ· Γαλατῶν, χάριν τῆ κατασπένεσθαι τὴν τῶν ὑπεναντίων ἐπίνοιαν, καὶ τὴν ὅλην ἐπίθεσιν. ὧν πραξάντων τὸ συνταχθῆν, ἐπιγνῶς ὁ στρατηγὸς, ὅτι τὰς μὲν ἡμέρας ἐπιμελῶς παρευκαλῆσι καὶ τῆρεσι τὰς τόπας οἱ πολέμοι, τὰς δὲ νύκτας εἰς τινὰ παρακειμένην πόλιν ἀπικαλύπτονται, πρὸς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ἀρμοζόμενος, συνετήσατο πρᾶξιν τοιαύτην. ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, προῆγεν ἐκ Φανῶς, καὶ συνεγγίσας ταῖς δυχωσίαις, ἔμακρὰν τῶν πολεμίων καταστρατοπέδευσε. τῆς δὲ νυκτὸς ἐπιγενομένης, συντάξας

plana transeuntibus, se abstinuerunt, partim equitum, partim barbarorum metu, qui praesidii causa comites se illis addiderant: postquam hi quidem domum redissent, Hannibal vero erigere in primos agmen cliuos coepisset; tunc magno numero congregati, opportuna loca per quae necessario ascendendum Hannibali erat, occupant. qui si insidias occulissent, Poehorum exercitum internecone delivissent: nunc detecto dolo, magna illi quidem strage hostes affecerunt: sed ipsi quoque non minorem acceperunt. Ut enim cognovit dux Carthaginiensium barbaros opportuna loca insidere; ipse inter arduorum montium radices consistere signa iubet; deinde Gallorum nonnullos quibus utebatur ducibus, ad exploranda aduersariorum consilia, et quid omnino parent, praemittit. quum fecissent ipsi quod iussi fuerant, edoctus Hannibal, interdum quidem diligenter custodiarum vices obiri, et obsideri saltum ab hoste; nocte vero in propinquum oppidum quoddam omnes abire. ad praesentem occasionem sese accommodans, rem huiusmodi est commentus. motis castris exercitum in vltiora tantisper duxit ex aperto, donec angustiis iam appropinquans, interuallo non adeo

τὰ πυρὰ καίειν, τὸ μὲν πλείον μέρος τῆς δυνάμεως αὐτῆ κατέλιπε. τῆς δ' ἐπιτηδειοτάτης ἐυζώνης ποιήσας, διήλθε τὰ σενὰ τὴν νύκτα, καὶ κατέχευε τὴν ὑπὸ τῶν πολεμίων προκαταληφθέντας τότες, ἀπονεχωρηκότων τῶν βαρβάρων κατὰ τὴν συνήθειαν εἰς τὴν πόλιν.

51. Οὗ συμβάντος, καὶ τῆς ἡμέρας ἐπιγενομένης, οἱ βάρβαροι θεατάμενοι τὸ γεγονός, τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπέσπασαν τῆς ἐπιβολῆς· μετὰ δὲ ταῦτα θεωρῶντες τὸ τῶν ὑποζυγίων πλήθος καὶ τὰς ἰππεῖς δυσχερῶς ἐκμηνομένους καὶ μακρῶς τὰς δυσχωρίας, ἐξεκλήθησαν ὑπὸ τῆ συμβαινόντος, ἐξάτρωθαι τῆς πορείας. τὰτα δὲ γενομένα, καὶ κατὰ πλείω μέρη προσπεσόντων τῶν βαρβάρων, ἔχ' ἕτως ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, ὡς ὑπὸ τῶν τόπων, πολὺς ἐγένετο φθόρος τῶν Καρχηδονίων, καὶ μάλιστα τῶν ἵππων καὶ τῶν ὑποζυγίων. ἕσης γὰρ ἔ μόνον σενῆς καὶ τραχείας τῆς προσβολῆς, ἀλλὰ καὶ κρημνάδας, ἀπὸ παντὸς κινήματος καὶ πάσης ταραχῆς ἐφέρετο κατὰ τῶν κρημνῶν, ὁμῶς σὺν τοῖς φορτίοις, πολλὰ τῶν ὑποζυγίων καὶ ἄχθοφόρων· καὶ μάλιστα τὴν τοιαύτην ταραχὴν ἐποίεν οἱ τραυματιζόμενοι τῶν ἵππων. τῶν γὰρ οἱ μὲν ἀντίοι συμπίπτοντες τοῖς ὑποζυγίοις, ὅπότε διαπληθεῖεν ἐκ τῆς πληγῆς· οἱ δὲ κατὰ τὴν εἰς τὰμπροσθεν ὀρμὴν ἐξωθέντες πᾶν τὸ συμπαραπίπτον ἐν ταῖς δυσ-

magno ab hoste, castra ponit. prima deinde vigilia, ignibus accendi iussis, maiorem copiarum partem ibi reliquit. ipse acerrimo quoque viro ad expeditorum manum conficiendam selecto, angustias silentio noctis euadit: eosque ipsos tumulos, quos hostes occupauerant, infidet; quum pro more suo barbari in urbem concessissent.

51. Qui mox luce orta, vbi quod factum erat cognovere, principio quidem conatu destiterunt: postea vero vt vident tum iumentorum multitudinem, tum ipsos equites aegre agmen explicare, eoque admodum longo praerupta loca emetiri; e renata impetum ceperunt vadendi in hostem. igitur quum multis simul ex locis barbari irruerent, nec hostes dumtaxat, sed multo magis locorum iniquitas Poenis noceret, magna facta est eorum strages; maxime autem equorum ac iumentorum. nam quia non solum angusta et aspera rupis erat, verum etiam confragosa et praerupta, quicquid accederet motus, quicquid trepidationis, ipsis cum sarcinis multa iumenta dosfluaria per praecipitia deferebantur. praecipua vero trepidationis causa equi vulnerati erant. nam hi, partim dum in aduersa iumenta ex ictu consternati inciderent; partim dum quicquid obuium fieret in angustis, protruderent, ire via pergentes, ingenti tumultu

χωρίαις,

χωρίαις, μεγάλην ἀπειργάζοντο
 ταραχήν. εἰς ἃ βλέπων Ἀννίβας,
 καὶ συλλογιζόμενος, ὡς εἰδὲ τοῖς
 διαφυγῆσι τὸν κίνδυνον ἔτι σωτη-
 ρία, τῆ σκευοφορικῆ διαφθαρέν-
 τος, ἀναλαβὼν τὰς προκαταχόν-
 τας τὴν νύκτα τὰς ὑπερβολὰς,
 ὤρμησε παραβοηθήσων τοῖς τῆ
 πορείᾳ προβάλλουσιν. ἡ γενομέ-
 να, πολλοὶ μὲν τῶν πολεμίων ἀ-
 πώλοντο, διὰ τὸ ποιῆσθαι τὴν ἑ-
 φοδον ἐξ ὑπερδεξιῶν τὸν Ἀννί-
 βαν, ἐκ ἐλάττης δὲ καὶ τῶν ἰδίων.
 ὁ γὰρ κατὰ τὴν πορείαν θόρυβος
 ἐξ ἀμφοῖν ἠύξετο διὰ τὴν τῶν
 προειρημένων κραυγὴν καὶ συμ-
 πλοκὴν. ἐπεὶ δὲ τὰς μὲν πλείους
 τῶν Ἀλλοβρίγων ἀπέκτεινε, τὰς
 δὲ λοιπὰς τρεψάμενος ἠνάγκασε
 φυγεῖν εἰς τὴν οἰκίαν. τότε δὴ
 τὸ μὲν ἔτι περιλειπούμενον πλῆ-
 θος τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν ἴπ-
 πων μόλις καὶ ταλαιπώρως διήνυ-
 σε τὰς δυχωρίας. αὐτὸς δὲ συνα-
 θροῖσας ὅσας ἠδύνατο πλείους ἐκ
 τῆ κινδύνα, προτέβαλε πρὸς τὴν
 πόλιν, ἐξ ἧς ἐποιήσαντο τὴν ὁρ-
 μὴν οἱ πολέμιοι. καταλαβὼν δὲ
 σχεδὸν ἔρημον, διὰ τὸ πάντας ἐκ-
 βληθῆναι πρὸς τὰς ὠφελείας,
 ἐγγρατῆς ἐγένετο τῆς πόλεως.
 ἐκ δὲ τότε πολλὰ συνέβη τῶν
 χρησίμων αὐτῷ, πρὸς τε τὸ πα-
 ρὸν καὶ πρὸς τὸ μέλλον. παρχυτί-
 να μὲν γὰρ ἐνομίσατο πλῆθος ἴπ-
 πων καὶ ὑποζυγίων, καὶ τῶν ἀμα-
 τέτοις ἐαλωκότων ἀνδρῶν. εἰς δὲ
 τὸ μέλλον ἔχε μὲν καὶ σίτες καὶ
 θρεμμαίων ἐπὶ δυοῖν καὶ τρισὶν
 ἡμέραις εὐπορίαν. τὸ δὲ συνέχον,
 φόβον εἰργάσαστο τοῖς ἐξῆς, πρὸς

omnia complebant. quod ubi
 vidit Hannibal, cogitans, ne-
 quicquam incolumem futu-
 rum exercitum, si iumenta
 et impedimentorum baiuli
 perirent; cum ea manu quae
 angustias noctu occupauerat,
 ad ferendam iis opem qui
 iter porro facere conabantur
 proficiscitur. ita Hannibal e
 superiore loco impetum in
 aduersarios faciens, magnam
 illis perniciem attulit: sed et
 suis non minorem. nam pro-
 pter eorum quos diximus
 clamorem et dimicationem
 trepidatio agminis vtriusque
 augebatur. posteaquam tan-
 dem pars maxima Allobro-
 gum est occisa, reliqui do-
 mum fuga repetere coacti,
 tum quae supererant cladi
 iumenta et equi, aegre ma-
 gnaque cum difficultate an-
 gustias transierunt. ipse quam
 plurimos poterat post tantum
 periculum cogit, et oppidum
 illud vnde hostes fecerant
 impressionem adoritur. na-
 ctus autem prope desertum,
 quod praedae spe omnes for-
 ras se eiecissent, loco potit-
 tur. quae res et in praesens
 et in futurum tempus ma-
 gno illi commodo cessit. nam
 et statim numerum ingen-
 tem equorum, iumentorum
 atque hominum, qui capti
 simul fuerant, recepit: et
 praeterea ad duos tresque dies
 infecutos frumento et peco-
 ribus abundavit. et quod
 maximum erat, terrore inie-
 cto proximis Gallis, effecit,
 ne quisquam ex accolis eo-

τὸ μὴ τελμᾶν αὐτῷ βραδίως ἐγχειρεῖν μηδένα τῶν παρακλιμένων ταῖς ἀναβολαῖς.

52. Τότε μὲν ἔν αὐτῇ ποιησάμενος τὴν παρεμβολήν, καὶ μίαν ἐπιμείνας ἡμέραν, αὐθις ἄρμα. ταῖς δ' ἐξῆς, μέχρι μέντινος ἀσφιλᾶς διῆγε τὴν σοατιάν. ἤδη δὲ τεταρτάτος ἦν. αὐθις εἰς κινδύνος παρεγένετο μεγάλης. οἱ γὰρ περὶ τὴν ὁδὸν οἰκῶντες, συμφρονήσαντες ἐπὶ δόλω, συνήντων αὐτῷ, θαλάσῃ ἔχοντας καὶ ἐσφάνκας· τῆτο γὰρ χεῖδόν πᾶσι τοῖς βαρβάροις εἰς σύνθημα Φιλίας, καθάπερ τὸ κηρύκειον τοῖς Ἑλλήσιν. εὐλαβῶς δὲ διακείμενος πρὸς τὴν τοιαύτην κρίσιν Ἀννίβας, ἐξήτατε Φιλοτίμως τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν καὶ τὴν ὅλην ἐπιβολήν. τῶν δὲ φασκόντων, καλῶς εἰδέναι καὶ τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν, καὶ τὴν τῶν ἐγχειρησάντων κατ' αὐτῆ ἀπόλειαν, καὶ διαταφέντων, ὅτι πάρατι διὰ ταῦτα, βελοῦμενοι μήτε ποιῆσαι, μήτε παθεῖν δυσχερὲς μηδὲν, ὑπίχνημένων δὲ καὶ δῶτειν ἐξ αὐτῶν ὄνηρα· πολλὸν μὲν χρόνον ἡυλαβεῖτο καὶ διηπίσει τοῖς λεγομένοις· συλλογιζόμενος μὲν, ὡς εἰ λάβοι τὰ προτεινόμενα, τάχ' ἂν ἴσως εὐλαβετέρως καὶ πραοτέρως ποιήσας τὰς παραγεγονότας· μὴ προσδεξιόμενος δὲ, προδήλως ἔξει πολεμίας αὐτῆς· συγκατένευσε τοῖς λεγομένοις, καὶ συνυπεκρίθη τῆ φεαθμ Φιλίαν πρὸς αὐτῆς, τῶν δὲ βαρβάρων τὰ ὄνομα παραδόντων καὶ θρέμματι χορηγούντων ἀσθόμως, καὶ καθόλα δίδόντων σφᾶς

rum locorum, per quae ascende-
bat, sibi negotium face-
sere auderet.

52. Tum igitur castra eo
loci metatus, diem unum
quieuit, ac deinde ire per-
rexit. Sequentibus diebus
aliquantum sine villo pericu-
lo viae cum copiis confecit.
quarto in periculum ingens
iterum incidit. viae nam-
que accolae etiam conspiratio-
ne facta, cum virentis oliuae
ramis et coronis fiunt illi
obuiam. fere enim vbique
apud barbaros hoc pacis et
amicitiae signum est, ut in-
ter Graecos caduceum. Han-
nibal caute fidendum hoc ge-
nus hominibus iam olim per-
suasus, quid consilii istud es-
set, aut omnino quid sibi
vellent, diligentissime explo-
rat. quum dicerent; non i-
gnorare se neque captum op-
pidum, neque eorum perni-
tium, qui ipsum essent ag-
gressi; significarentque, ic-
circo se aduenisse, quod nec
facere nec pati iniuriam vel-
lent; pignora etiam fidei pol-
licerentur: ille diu cuncta-
tus, quod fidem illis non ha-
beret: tandem cogitans, si
conditionem acciperet, futu-
ros fortasse qui aduenerant eo
ipso cautiores et mitiores: si
respueret, aperte hostes eua-
furos: petitioni eorum annuit,
et amicitiam velle se cum illis
iungere pariter simulauit.
quum deinde fidei pignora
barbari tradidissent, magna
pecorum copia exercitum ad-
iuuissent, atque omnino in-

αὐτὰς εἰς τὰς χεῖρας ἀπαρατηρή-
τως, ἐπὶ ποτὸν ἐπίστευσαν οἱ πε-
ρὶ τὸν Ἀννίβαν, ὥστε καὶ καθη-
γεμόσιν αὐτοῖς χρῆσθαι πρὸς τὰς
ἐξῆς δυσχωρίας, προπορευομένων
δ' αὐτῶν ἐπὶ δύο ἡμέρας, συνα-
θροισθέντες οἱ προειρημένοι, καὶ
συνακολαθήσαντες, ἐπιτίθενται,
Φόραβγα τινὰ δύσβατον καὶ κρη-
μυάδη περιαικμένων αὐτῶν.

53. Ἐν ᾧ καιρῷ πάντας ἄρ-
δην ἀπολέσθαι συνέβη τὰς περὶ
τὸν Ἀννίβαν, εἰ μὴ δεδιότες
ἀκμῆν ἐπὶ ποτὸν, καὶ προορώ-
μενοι τὸ μέλλον, τὰ μὲν σκευο-
φόρα καὶ τὰς ἰππεῖς εἶχον ἐν τῇ
πρωτοπορείᾳ, τὰς δ' ὀπίστας ἐπὶ
τῆς ἐραγίας. τῶν δὲ ἐφε-
δρευόντων, ἑλαττον συνέβη γε-
νέσθαι τὸ πάθος. ἔτοι γὰρ ἔξε-
ξαν τὴν ἐπιφορὰν τῶν βαρβά-
ρων. ἔ μὴν ἀλλὰ καὶ τέτρα συ-
κυρήσαντος, πολὺτι πληθος καὶ
τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων
καὶ τῶν ἵππων διεφθάρη. τῶν
γὰρ τόπων ὑπερδεξίων ὄντων
τοῖς πολεμίοις, ἀντιπαράγοντες
οἱ βάρβαροι ταῖς παρωρείαις,
καὶ τοῖς μὲν τὰς πέτρας ἐπικυ-
λίοντες, τὰς δ' ἐν χειρὸς τοῖς λί-
θοις τύποντες, εἰς ὀλοχρῆ δια-
τροπὴν καὶ κίνδυνον ἦγον ἔτιως,
ὡς ἀναγκασθῆναι τὸν Ἀννίβαν
μετὰ τῆς ἡμισείας δυνάμεως
νυκτερεῦσαι περὶ τι λευκόπετρον
ὄχυρον, χωρὶς τῶν ἵππων καὶ
τῶν ὑποζυγίων ἐφεδρευόντα τέ-
τοις, ὃς ἐν ὅλῃ τῇ νυκτὶ ταῦτα
μόλις ἐξευηρυσάτο τῆς χαρά-
δρας. Τῇ δ' ἐπ' αὐτὸν τῶν πολε-
μίων χωρισθέντων, συνάψας τοῖς

caute inter Poenos versaren-
tur; nonnihil eis fidere Han-
nibal coepit: vt etiam duci-
bus illis ad reliquas viae sale-
bras vteretur. qui vbi per bi-
dium praeiuisent exercitui,
congregati omnes, et a ter-
go infecuti, copias Hanniba-
lis in transitu confragosae et
praeruptae cuiusdam conual-
lis, adoriuntur.

53. Tum vero deletus Poe-
norum vniuersus exercitus fuisset,
nisi Hannibal, superante
adhuc metu aliquo, et hoc
ipsum animo praefagiens, im-
pedimenta et equites in pri-
mo agmine, quod erat robur
peditum in extremo locasset;
quo subsidio firmata acies,
cladem accepit minorem. hi
namque impressionem hostium
cohibuerunt. verumtamen et-
iam sic multitudo ingens qua
virorum, qua iumentorum at-
que equorum periit. nam ad-
versarii, qui superiora loca
obtenebant, tantum progre-
dientes quantum circa radices
montium Poeni processissent,
partim in subiectum agmen
fata deuoluentes, partim com-
minus lapidum ictu petentes,
vsque adeo ad extremum tre-
pidationis ac periculi eos con-
iecerunt; vt cogeretur Han-
nibal in munita quadam et de-
serta nudaque petra separatim
ab equis et iumentis, cum al-
tera parte exercitus, vt his
praefidia esset, pernoctare.
vixque tandem nocte tota per
confragosam istam conuallem
longum horum agmen est ex-
plicitum. postero die, hosti-

ἰππεῦσι καὶ τοῖς ὑποζυγίοις, προῆγε πρὸς τὰς ὑπερβολὰς τὰς αὐτῶν τῶν Ἄλπεων, ολοχερῆ μὲν ἕδει προίτιόν τι ἐπισημασι τῶν βασιβέρων· κατὰ μέρη δὲ καὶ κατὰ τότους παρενοχλῆσαντες ὑπ' αὐτῶν ὧν οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἠοραγίας, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς πρωτοπορείας ἀπέττων τῶν σκευοφόρων ἦνι προσπίπτοντες ἐν κίονας. μεγίστη δ' αὐτῶν παρείχετο χρεῖαν τὰ θύρα. καὶ ὅν ἂν γὰρ τόπον ὑπάρχοι τῆς πορείας ταῦτα, πρὸς τὴν τὸ μένος ἐκ ἐτόλων οἱ πολέμοιοι τροπίνουσι, τὸ παράδειξον ἐκπληττόμενοι τῆς τῶν ζώων φαντασίας. ἐνναταῖος δὲ διανύσας εἰς τὰς ὑπερβολὰς, αὐτῶν κατετρατοπέδευσε, καὶ δύο ἡμέρας ἔκεινε βεβλόμενος ἅμα μὲν ἀναπαύσασθαι τὰς διαταξομένους, ἅμα δὲ προσδέξασθαι τὰς ὑπολειπομένους. ἐν ᾧ καιρῷ συνέβη πολλὰ μὲν ἵππων τῶν ἀτετιομένων, πολλὰ δ' ὑποζύγια τῶν ἀπερριθότων τὰ φορτία, παραδόξως ἀναδραμεῖν τοῖς εἴβοις ἐπόμενα, καὶ συνάψαι πρὸς τὴν παρεμβολήν.

54. Τῆς δὲ χιόνος ἤδη περιτὰς ἀκρὰς ἀθροισμένης, διὰ τὸ συνάψαι τὴν τῆς Πλειάδος δύσιν, θεωρῶν τὰ πλήθη δυσύμμως διακείμενα, καὶ διὰ τὴν προγεγενημένην ταλαιπωρίαν, καὶ διὰ τὴν ἐπιπροσδοκωμένην ἐπειράτο συναθροίστας παρακαλεῖν, μίαν ἔχων ἀφορμὴν εἰς τὴν τῆς Ἰταλίας ἐνάργειαν· ἔτω γὰρ ὑποπεπλῶκει τοῖς προειρημένοις ὄρεσιν, ὥστε συνθεωρημέ-

bus inde profectis. equites assecutus ac iumenta, supremum Alpium iugum petebat Hannibal. non iam cum universa acie in urfantibus barbaris: sed per partes tantum seignius intereufantibus. quippe alii nouissimum agmen, alii primum opportune adorti, impedimentorum partem aliquam carpebant. cum quidem elephantorum praecipuus usus illi fuit. quacumque enim bestiae incederent, tutum ab hostibus, nouitate spectaculi territis, agmen praestabant. Nono die ad iuga Alpium est peruentam: vbi statua Hannibal biduum habuit. nam et quietem dare militibus qui incolumes eo euaserant, volebat: et eos opperiri, qui a tergo fuerant relictī. Accidit eo temporis spatio, vt equi multi ex iis, quos fuisse consternatos ante diximus, multa item iumenta quae sarcinas abiecerant, agminis vestigia sequendo praeter omnium spem ad suos redirent, et in castra peruenirent.

54. Quoniam autem multam iam in summis montibus nix erat, occidente fidere Virgiliarum, animaduertens Hannibal multitudinem partim propter praeterita mala, partim propter imminetia, animos despondere; aduocata concione adhortari milites conabatur, vnicam eius faciendi occasionem nactus, quod in conspectu esset Italia: quae quidem illis montibus ita subii-

νων αὐτοῖν, ἀκροπόλεως Φαίνε-
σθαι διάθεσιν ἔχειν τὰς Ἀλπεῖς
τῆς ὅλης Ἰταλίας. διόπερ ἐν-
δεικνύμενος αὐτοῖς τὰ περὶ τὸν
Πάδον πεδία, καὶ καθόλα τῆς
εὐνοίας ὑπομιμνήσκων τῆς τῶν
κατοικούντων αὐτὰ Γαλατῶν, ἄ-
μα δὲ καὶ τὸν τῆς Ρώμης αὐτῆς
τόπον ὑποδεικνύων, ἐπὶ ποσὸν
εὐδαρσεῖς ἐποίησε τὰς ἀνθρώ-
πων. τῇ δ' ἐπαύριον ἀναζεύξας,
ἐνήρχετο τῆς καταβάσεως. ἐν
ᾗ πολεμίοις μὲν ἐκ ἔτι περιέτυ-
χε, πλὴν τῶν λάθρα κακοποιούν-
των. ὑπὸ δὲ τῶν τόπων καὶ τῆς
χιόνος, ἢ πολλῶν λείποντας ἀπέ-
βαλε τῶν κατὰ τὴν ἀνάβασιν
Φθαρέντων. ἔσης γὰρ σευῆς καὶ
κατωφερῆς τῆς καταβάσεως, τῆς
δὲ χιόνος ἀδύνατον ποίσεως ἐκάσους
τῆν ἐπίβασιν, πᾶν τὸ περιπεσὸν
τῆς ὁδοῦ καὶ σφαλὲν, ἐφέρετο κα-
τὰ τῶν κρημνῶν. ἢ μὴν ἄλλα
ταύτην μὲν ὑπέφερον τὴν ταλαι-
πωρίην, ἅτε συνήθεις ὄντες ἤδη
τοῖς τοιαύτοις καιοῖς. ἄμα δὲ τὰ
παρὰ γενέσθαι πρὸς τοῖστον τό-
πον, ὃν ἔτε τοῖς θηρίοις, ἔτε
τοῖς ὑποζυγίοις δυνατὸν ἦν παρ-
ελθεῖν διὰ τὴν σευότητα, χεδὸν
ἐπὶ τρία ἡμισάδια τῆς γῆς ἀπορ-
ρῶγος καὶ πρὸ τῆ μὲν ἔσης, τό-
τε δὲ καὶ μᾶλλον ἔτι προσφάτως
ἀπερρώγυτας· ἐνταῦθα πάλιν
ἀθυμήσασιν καὶ διατραπήσασιν συνέβη
τὸ πλῆθος. τὸ μὲν ἐν πρώτῳ
ἐπεβάλετο περιελθεῖν τὰς δυσ-
χωρίας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρα-
τηγός· ἐπιγενομένης δὲ χιόνος, καὶ
ταύτης ἀδύνατον ποίσεως τὴν πο-
ρείαν, ἀπέση τῆς ἐπιβολῆς.

citur, vt simul vtraque aspi-
ciens, Italiae arcem Alpes
dicas. itaque Circumpadanos
campos illis ostentans, et in-
colarum Gallorum beneuo-
lentiam erga ipsos subinde
memorans, ipsius quoque Ro-
mae locum designans, ali-
quanto alacriorem militem
reddebat. Postero die motis
signis, descendere incepit.
Et in descensu quidem hos-
tes illi non occurrere, prae-
ter paucos parua furta ex
occasione tentantes. ceter-
um per locorum iniquita-
tem ac niuem non multa
pauciores desideravit, quam
in ascensu amiserat. quia
enim descendentibus via est
angusta et decliuus, non di-
gnoscente milite propter ni-
vem, vbi pedem poneret,
quicquid via aberrans semel
excidisset, per praecipitia fe-
rebatur. verumtamen hanc
aerumnam, vt iam hoc genus
malis affuēti milites, patienter
ferebant. vbi vero ad quem-
dam locum est ventum, quem
propter angustias neque ele-
phanti, neque iumenta trans-
ire poterant: siquidem locus
iam ante praiceps in pedes
fere centum nonaginta; re-
centi insuper lapsu terrae ma-
gis etiam erat abruptus: tum
enimvero multitudo iterum
despondere animos atque con-
fundi. hic Poenus consilium
principio cepit, inuia haec
loca circumeundi, sed quo-
niam prae niuis copia ea via
facta erat insuperabilis, ince-
pto destitit.

55. Τὸ γὰρ συμβαῖνον Ἰθιον
 ἔκαστ' καὶ παρηλαχμένον. ἐπὶ γὰρ
 τὴν προὔταρχισαν χιόνα καὶ
 διαμεμνηκυῖαν ἐκ τῆ πρότερον
 χειμῶνος, ἄρτι τῆς ἐπιστῆς πε-
 πλωκυίας, ταύτην μὲν εὐδιάκο-
 πλον εἶναι συνέβηκε, καὶ διὰ τὸ
 πρόσφατον ἔσταν, ἀπαλὴν ὑπάρ-
 χειν, καὶ διὰ τὸ μηδέπω βάρ-
 θος ἔχειν. ὁπότε δὲ ταύτην δια-
 πατήσαντες ἐπὶ τὴν ὑποκάτω
 καὶ συνασκηυῖαν ἐπιβῶμεν, ἕκαστι
 διέκοπλον, ἀλλ' ἔπλεον ὀλιθαί-
 νοντες ἀμφοτέροις ἅμα τοῖς ποτί-
 καθάπερ ἐπὶ τῇ γῆ συμβαίνει,
 τοῖς διὰ τῶν * ἀκροπέλων πο-
 ρευομένοις. τὸ δὲ συνακολεθεῖν
 τάτοις, ἔτι δυσχερέστερον ὑπῆρ-
 χεν. οἱ μὲν γὰρ ἄνδρες ἢ δυνά-
 μενοι τὴν κάτω χιόνα διακόπλειν,
 ὁπότε πεσόντες βληθεῖεν ἢ τοῖς
 γόνασιν ἢ ταῖς χερσὶ προσεξερεί-
 σαθαί τρὸς τὴν ἐξανύασιν, τό-
 τε καὶ μᾶλλον ἐπέπλεον ἅμα
 πᾶσι τοῖς ἐρείτματιν, ἐπιπολὺ
 καταφερωῶν ὄντων τῶν χωρίων·
 τὰ δ' ὑποζύγια διέκοπλεν, ὅτε πέ-
 σοι, τὴν κάτω χιόνα κατὰ τὴν δια-
 νύασιν. διακόφαντα δὲ ἔμμενε
 μετὰ τῶν φορτίων, οἷον κατα-
 πεπηγότα, διὰ τε τὸ βῆρος καὶ
 διὰ τὸ πῆγμα τῆς προὔταρχε-
 σης χιόνος. ὅθεν ἀποσὰς τῆς
 τοιαύτης ἐλπίδος, ἐστρατοπέδευσε
 περὶ τὴν ἀρχὴν, διαμησάμενος
 τὴν ἐπ' αὐτῇ χιόνα, καὶ μετὰ
 ταῦτα παραστήσας τὰ πλήθη,
 τὸν κρημνὸν ἐξωκοδοῖει μετὰ
 πολλῆς τῆς ταλαιπωρίας. τοῖς
 μὲν ἔν ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἵπ-
 ποῖς ἱκανὴν ἐποίησε πάροδον ἐν

55. Etenim rarum aliquid
 et singulare illac incedentibus
 eueniebat. nam quum super
 veterem niuem, quae ex prio-
 re hieme remanserat, noua
 praesentis anni cecidisset: haec
 quidem, tum quia mollis erat,
 ut pote recens, tum quia mo-
 dicae adhuc erat altitudinis,
 facile vestigium recipiebat:
 postea vero quam ista concul-
 cata per subiectam huic et ge-
 lu concretam ingrediebantur,
 non recipiebatur vestigium;
 sed natantibus similes, utro-
 que pede fallente, cadebant:
 sicut in terra usu venire solet,
 quoties per lubricum glacie
 solum inceditur. miseros de-
 inde tetrior etiam fortuna ex-
 cipiebat. nam qui imprimere
 in niuem illam inferiorem ve-
 stigium non possent; si a lapsu
 conniti ad assurgendum seu
 genu seu manibus vellent,
 ipsis adminiculis, in morem
 natantium per prona admo-
 dum loca foedius adhuc cor-
 ruebant. iumenta vbi ceci-
 derant luctantia in assurgendo
 glaciem rumpebant: sed ea
 rupta, cum ipsis sarcinis quasi
 congelata haerebant, et pro-
 pter grauitatem suam, et pro-
 pter glaciem ex priore niue
 firmiter adstrictam. itaque
 desperato consilii huius exitu,
 in principio eius viae effossa
 egestaque niue, qua omnia te-
 gebantur, metatus est castra.
 deinde opera militum usus,
 labore improbo in ipso praeci-
 pitio viam muniuit. ac iu-
 mentis quidem et equis ido-
 neum transitum vno die expe-

ἡμέρα μιᾷ· διὸ καὶ ταῦτα μὲν
 εὐθέως διαγαγὼν καὶ καταστρατο-
 πεδεύσας περὶ τὰς ἐκφεύγοντας
 ἤδη τὴν χιόνα τόπῃς, διαφῆκε
 πρὸς τὰς νεμάς. τὰς δὲ Νομά-
 δας ἀνὰ μέρος προῆγε πρὸς τὴν
 οἰκοδομίαν· καὶ μόλις ἐν ἡμέραις
 τρισὶ κακοπαθήσας, δίηγαγε τὰ
 θηρία. καὶ τότε συνέβαινε κα-
 κῶς διατεθεῖσθαι ὑπὸ τῆς λιμῆς.
 τῶν γὰρ Ἄλπεων τὰ μὲν ἄκρα
 καὶ πρὸς τὰς ὑπερβολὰς ἀνή-
 κοντα, τελῆως ἄδενδρα καὶ ψιλὰ
 πάντ' ἐστὶ, διὰ τὸ συνεχῶς ἐπιμέ-
 νειν τὴν χιόνα καὶ θέρους καὶ χει-
 μῶνος· τὰ δ' ὑπὸ μέσῃ τὴν
 παρώοειαν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεραῖν,
 ὑλοφόρα καὶ δειδροφόρα, καὶ τὸ
 ἔλον οἰκήσιμά ἐσιν.

56. Ἀννίβας δὲ συναθροίσας
 ὄμν παῖταν τὴν δύναμιν, κατέ-
 βαινε· καὶ τριταῖος ἀπὸ τῶν προ-
 ειρημένων κρημνῶν διανύσας, ἠ-
 ψατο τῶν ἐπιπέδων· πολλὰς μὲν
 ἀπολωλεκῶς τῶν στρατιωτῶν, ὑ-
 πό τε τῶν πολεμίων καὶ τῶν πο-
 ταμῶν ἐν τῇ κατόλκῃ πορείᾳ· πολ-
 λὰς δ' ὑπὸ τῶν κρημνῶν καὶ τῶν
 δυσχωριῶν κατὰ τὰς Ἄλπεις ἔ-
 μόνου ἀνδρας, ἔτι δὲ πλείους ἵππων
 καὶ ὑποζύγια. τέλος δὲ τὴν μὲν
 πᾶσαν πορείαν ἐν Καίνῃ πόλει
 ἐν πέντε μηνὶ ποιησάμενος, τὴν
 τῶν Ἄλπεων ὑπερβολὴν ἡμέραις
 πέντεκαίδεκα, κατῆρε τολμηρῶς
 εἰς τὰ περὶ τὸν Πάδου πεδία, καὶ
 τὸ τῶν Ἰσούμβρων ἔθνος· ἔχων
 διασωζόμενον μέρος τῆς μὲν τῶν
 Λιβύων δυνάμεως, πεζῶς μυρίας
 καὶ διχιλίας, τῆς δὲ τῶν Ἰβηρῶν
 εἰς ἑξαχιλίας· ἵππεῖς δὲ τὰς

diit; quare hos statim trans-
 misit, et motis castris ad lo-
 ca ubi nix nulla reperieba-
 tur, ad pascua dimittit. ipse
 interea Numidas ad viam
 muniendam per vicēs admo-
 vet: vixque tertio demum
 die mala passus ingentia, ele-
 phantos traiecit; qui iam
 prope fame consumebantur.
 nam Alpium cacumina et
 proxima illis loca, nuda
 prorsus vbique sunt, absque
 vlla omnino arbore, perpe-
 tuis niuibus et aestate et hie-
 me obsessa. latera montium
 ab vtraque parte arbores syl-
 vasque gignunt, et omnibus
 locis possunt coli.

56. Hannibal vniuerso ex-
 exercitu congregato descendere
 institit: ac tertio die praerupta
 illa quae commemorauimus lo-
 ca emensus, ad plana peruenit:
 multis militibus amissis quos
 hostis, flumina, ipsius denique
 itineris longitudo ac difficul-
 tas, exstinxerant: multis item,
 quos praecipites atque iniuae
 Alpes hauserant: nec solum
 viris, verum etiam equis ac iu-
 mentis longe pluribus. Tandem
 vniuerso itinere a Carthagine
 noua quinque mensibus conse-
 cto; Alpibus vero diebus quin-
 decim superatis, in Circum-
 padanos campos et Insuubrum
 fines audacter est ingressus.
 Copiae quae tum illi restabant
 incolumes, fuere hae: ex Af-
 ricanis, peditum millia duo-
 decim: ex Hispanis ad octo
 millia: equites dumtaxat sex

πάντας ἔπλειος τῶν ἑξακισχιλίων, ὡς αὐτὸς ἐν τῇ σήλη τῇ περὶ τῆ πλήθους ἐχέσθη τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ Λακινίῳ διασαφεῖ. Κατὰ δὲ τὰς αὐτῆς καιρῆς, ὡς ἐπάνω προεῖπον, Πότλιος ἀπολελοιπὼς τὰς δυνάμεις Γναίῳ τῷ ἀδελφῷ, καὶ παρακκλητικῶς αὐτὸν ἔχεσθαι τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ πραγμάτων, καὶ πολεμῆν ἐβρώμενος Ἀσδοκίβη, κατέπλευσε μετ' ὀλίγων αὐτὸς εἰς Πίσσας. ποιησάμενος δὲ τὴν πορείαν διὰ Τυβρόνηας καὶ παραλαβὼν τὰ παρὰ τῶν ἑξαπτελέων στρατόπεδα τὰ προκαθήμενα καὶ προσπολεμῆντα τοῖς Βοίοις, ἦκε πρὸς τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία καὶ καταστρατοπεδεύσας, ἐπέιχε τοῖς πολεμοῖς, σπεύδων συμβαλεῖν εἰς μάχην.

57. Ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ καὶ τὴν διήγησιν καὶ τὰς ἡγεμόνας ἀμφοτέρων καὶ τὸν πόλεμον εἰς Ἰταλίαν ἡγάγομεν, πρὸ τῆ τῶν ἀγώνων ἀρχαθαι, βραχέα βεβλόμεθα περὶ τῶν ἀρμοζούτων τῇ πραγματεία διελθεῖν. Ἴσως γὰρ δὴ τινες ἐπιζητήσῃσι, πῶς πεποιημένοι τὸν πλεῖστον λόγον ὑπὲρ τῶν κατὰ Λιβύην καὶ κατ' Ἰβηρίαν τόπων, ἕτε περὶ τῆ κατ' Ἡρακλείης σήλας σόματος ἑδὲν ἐπιπλεῖστον εἰρήκαμεν, ἕτε περὶ τῆς ἕξω θαλάττης, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ συμβαινόντων ἰδιωμαίων, ἑδὲ μὴν περὶ τῶν Βρετανικῶν νήσων, καὶ τῆς τῆ κατ' ἰτέρεα κατασκευῆς, ἔτι δὲ τῶν ἀργυρείων καὶ χρυσείων τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ὑπὲρ ὧν οἱ συγγραφεῖς ἀμφοισθητῆντες πρὸς ἀλλήλους τὸν πλεῖστον διατίθενται λόγον. ἡμεῖς δ' ἐχὶ νομίζοντες ἀλ-

mille: sicut testatur ipse in columna Lacinii inuenta, qua suorum numerum est complexus. Eodem tempore, quod supra dicebam, Publius legionibus fratri Gnaeo relictis, multumque illum hortatus, ad res in Hispania gerendas, et fortiter cum Asdrubale bellandum: ipse cum paucis Pisas nauigauit. deinde per Hetruriam iter faciens, ubi a praetoribus eos exercitus accepisset, qui locis illis praesidebant, et aduersus Boios rem gerebant, ad Padum accessit: ibique positis castris substitit, cum hoste manus quam primum cupiens conferere.

57. Nunc quoniam et narrationem et populi vtriusque duces bellumque adeo ipsum in Italiam perduximus, priusquam pugnas ibi pugnatas narrare incipimus; pauca de officio nostro in scribenda hac historia dicemus. Quarent enim fortasse nonnulli, quum de variis in Africa atque Hispania locis multum simus locuti, cur de freto ad columnas Herculis, de externo mari, eiusque natura, de Britannicis insulis, et stanni confectioe, de auri argentique metallis in Hispania, de quibus multa eaque inuicem pugnantia auctores prodidere, verbum nullum fecerimus. Nos vero haec praetermissimus, non eo qui-

λότριον εἶναι τῆτο τὸ μέρος τῆς ἰστορίας, διὰ τῆτο παρελίπομεν ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἔβηλομένοι παρ' ἕκαστα διασπᾶν τὴν διήγησιν, ἔδ' ἀποπλανᾶν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς ὑποθέσεως τὰς Φιληκοῦνας· δεῦτερον δὲ κρίνοντες, ἔ διεῖρξιμὴν ἔδ' ἐν παρέργῳ ποιήσασθαι τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην· ἀλλὰ κατ' ἰδίαν, καὶ τόπον καὶ καιρὸν ἀπονεύσαντες τῷ μέρει τῆτω, καθόσον οἰδοίτ' ἐσμὲν τὴν ἀληθεῖαν περὶ αὐτῶν ἐξηγήσασθαι. διόπερ ἔ χρῆ θαυμάζειν ἔδ' ἐν τοῖς ἐξῆς, εἰ ἐπί τινας τόπους ἐρχόμενοι τοιάτας παραλείπωμεν τῆτο τὸ μέρος διὰ τὰς προειρημένους αἰτίας. εἰ δὲ τινες πάντως ἐπιζητῆσι κατὰ τόπον καὶ κατὰ μέρος τῶν τοιούτων ἀνέειν ἕως ἀγνοῶσι, παραπλήσιόν τι παχοντες τοῖς λιχνοῖς τῶν δειπνητῶν. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πάντων ἀπογευόμενοι τῶν παρακειμένων, ἔτε κατὰ τὸ παρὸν ἔθενος ἀληθινῶς ἀπολαύσει τῶν βρωμάτων, ἔτ' εἰς τὸ μέλλον ὠφέλιμον ἐξ αὐτῶν τὴν ἀνάδοσιν καὶ τροφήν κομίζονται· πᾶν δὲ τὸναντίον. οἷτε περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τὸ παραπλήσιον ποιῶντες, ἔτε τῆς παρατυπία διαγωγῆς ἀληθινῶς, ἔτε τῆς εἰς τὸ μέλλον ὠφελείας σοχάζονται δέοντως.

58. Διότι μὲν ἔν εἰ καί τι τῆς ἰστορίας μερῶν ἄλλοκῆ, τῆτο προσδεῖ λόγος καὶ διορθώσεως ἀληθινωτέρας, προφανές ἐκ πολλῶν, μάλιστα δ' ἐκ τῆτων. χεδὸν γὰρ πάντων, εἰ δὲ μὴ, τῶν γε πλεί-

dem nomine, quia parum illa pertinere ad historiam arbitramur: sed primo, ne interrumpere narrationem ad singulorum mentionem cogemur; et a rerum gestarum ferie studiosos notitiae illarum auocare: deinde quia constituimus, non sparsim variis locis, neque obiter meminisse eorum: sed seorsim, loco ac tempore ei tractioni destinato, veritatem rerum illarum pro nostra virili explicare. Nemo igitur aut hic aut in sequentibus mirari debet, si delati narratione rerum gestarum ad nonnulla eiusmodi loca, propter illas diximus causas, naturam ipsorum exponere superfederimus. de qua si qui putent, vbique semper et in quacumque historiae parte esse differendum: non animadvertunt opinor isti, idem sibi vsu venire, ac catillonibus conuiuus: qui singula fercula degustando, neque in praesentia ullam veram voluptatem e cibis capiunt: neque in posterum vtile ex eorum digestionem alimentum ferunt: sed omnia potius contraria experiuntur. simillime et illi qui parem animum ad librorum lectionem afferunt, neque in praesentia vere se oblectandi; neque in posterum proficiendi sicut oportuit, rectam ineunt viam.

58. Quod autem haec pars, si qua vlla historiae, tractari adhuc et propius veritatem emendari opus habeat; multa arguunt; nos praecipua attingemus. nam quum omnes,

των συγγραφέων, πειραμέ-
νων μὲν ἐξηγεῖσθαι τὰς ἰδιότη-
τας καὶ θέσεις τῶν περὶ τὰς
ἐσχάτας τόπων τῆς κατ' ἡμᾶς
οἰκουμένης, ἐν πολλοῖς δὲ τῶν
πλείων διημαρτηκότων, παρα-
λιτεῖν μὲν ἰδαίως καθήκει
ῤῥητέον δὲ τι πρὸς αὐτὰς, ἢ ἐκ
παρέργη καὶ διεβρίμηνως, ἀλλ'
ἐξ ἐπιτάσεως· καὶ ῤῥητέον ἢ
ἐπιτιμῶντας, ἢ ἐπιπλήτρου-
τας, ἐπαινῶντας δὲ μᾶλλον καὶ
διορθωμένους τὴν ἄνοιαν αὐτῶν
γινώσκοντας, ὅτι κἀκεῖνοι τῶν
νῦν καιρῶν ἐπιλαβόμενοι, πολ-
λὰ τῶν αὐτοῖς εἰρημένων, εἰς
διέρρωσιν ἂν καὶ υστέρησιν ἤγα-
γον. ἐν μὲν γὰρ τῷ προεγο-
νότι χρόνῳ σπανίως ἂν ἔυροί
τις τῶν Ἑλλήνων τὰς ἐπιβεβλη-
μένους πολυπραγμονεῖν τὰ κατὰ
τὰς ἐσχάτας, διὰ τὸ τῆς ἐπι-
βολῆς ἀδύνατον. πολλοὶ μὲν
γὰρ ἦσαν οἱ κατὰ θάλατταν τό-
τε κίνδυνοι καὶ δυσεξαρτήτοι·
πολλὰ πλάσιοι δὲ τῶν οἱ
κατὰ γῆν. Ἄλλ' εἰ καὶ τις ἢ
κατ' ἀνάγκην, ἢ κατὰ προαίρε-
σιν ἐξίκοιτο πρὸς τὰ πέρατα
τῆς οἰκουμένης, ἢ ἄτως ἦναι τὸ
προκείμενον. δυσχερὲς μὲν γὰρ
ἐπὶ πλεον τινῶν αὐτὴν γενέ-
σθαι· διὰ τὸ τὰς μὲν ἐκ βαρβαρῶ-
σθαι, τὰς δ' ἐρήμους εἶναι τόπους·
ἔτι δὲ χαλεπώτερον, τὸ περὶ τῶν
δραθέντων διὰ λόγῃ τι γινώσκει
καὶ μαθεῖν, διὰ τὸ τῆς Φωνῆς
ἐξηλλοχούμενον. εἰ δὲ καὶ γνοίη
τις, ἔτι τῶν πρὸ τῆς δυσχερέσε-
ρον, τὸ τῶν ἀερακίωτων τινὰ
μετρίῳ χρησθῆναι τρόπῳ, καὶ κα-

certe quam plurimi, rerum
scriptores extremas orbis co-
gniti partes enarrare sint co-
nati, quae locorum natura,
qui situs: in multis autem ple-
rique illorum errauerint; ne-
quaquam sane praetermitti er-
rores illorum debent: sed con-
futare illos oportet: neque id
obiter, aut carptim, verum
ex professo: confutare autem
sic, non ut auctores incuses,
aut in eos inueharis; sed lau-
des potius, et quae fuerint ab
illis ignorata corrigas: itaque
apud te cogites; etiam illos si
ad hanc aetatem peruenissent,
multa quae scripsorant fuisse
emendaturos et mutaturos.
Etenim superioribus quidem
temporibus paucos Graecorum
inuenires, qui extrema orbis
nostri curiosius inuestigare ag-
grederentur: quoniam facul-
tas eius rei nulla erat: quod
et maria nauigantibus in finita
ferme pericula impendebant;
et multo etiam plura terra
euntibus. Sed et si quis aut
necessitate compulsus aut et-
iam vitro ad fines orbis acces-
sisset, ne sic quidem multum
proficisset. nam in plerisque
difficile est consequi, ut eorum
suis ipse spectator: quum loco-
rum alii in barbariam degener-
arint, alii sint deserti, ut au-
tem de iis quae videras fermo-
ne ab aliis ipse doceretur ali-
quid; id vero propter lingua-
rum diuersitatem, difficilius
etiam erat, quin et si quis io-
corum notitiam haberet, om-
nium tamen, quae diximus,
difficillimum erat futurum, in-

ταΦρονήσαντα τῆς παραδοξολογίας καὶ τερατείας, ἑαυτὲ χάριν προτιμῆσαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ μηδὲν πάρεξ τῶν ὄντων ἡμῖν ἀναγεῖλαι.

59. Διόπερ ἔδυχερῆς, ἀλλ' ἀδυνάτα χεδὸν ὑπαρχέσης κατὰ γε τὰς προγεγονότας καιρὸς τῆς ἀληθείας ἰσορίας ὑπὲρ τῶν προειρημένων, ἐκ εἴτι παρέλιπον οἱ συγγραφεῖς ἢ διήμυχρον, ἐπιτιμῶν αὐτοῖς ἄξιον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔγνωσαν τι καὶ προεβίβασαν τὴν ἐμπειρίαν τὴν περὶ τῶν ἐν τοῖς τοιαῖτοις καιροῖς, ἐπαινεῖν καὶ θαυμάζειν αὐτὰς δίκαιον. ἐν δὲ τοῖς κατ' ἡμᾶς τῶν μὲν κατὰ τὴν Ἀσίαν διὰ τὴν Ἀλεξάνδρου δυναστείαν, τῶν δὲ λοιπῶν τόπων διὰ τὴν Γωμαίων ὑπεροχὴν χεδὸν ἀπάντων πλατῶν καὶ πορευτῶν γεγονότων, ἀπολελυμένων δὲ καὶ τῶν πρακτικῶν ἀνδρῶν τῆς περὶ τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς πράξεις Φιλοτιμίας· ἐκ δὲ τῶν τὰς μεγάλας ἀφορμὰς εἰληφόντων εἰς τὸ πολυπραγμανεῖν καὶ Φιλομαθεῖν περὶ τῶν προειρημένων δέον ἂν εἴη καὶ βέλτιον, καὶ ἀληθινώτερον γινώσκειν, ὑπὲρ τῶν πρότερον ἀγνωσμένων. ὅπερ ἡμεῖς αὐτοῖτε πειρασόμεθα ποιεῖν, λαβόντες ἀριζόντα τόπον ἐν τῇ πραγματείᾳ τῶ μέρει τῶτω. τὰς τε Φιλοπευθεύτας ὀλοχέρεσσρον βελησόμεθα συνεπισησαι περὶ τῶν προειρημένων. ἐπειδὴ καὶ τὸ πλεῖον τῆς χάριν ὑπεδεξάμεθα τὰς κινδύνους καὶ τὰς κηκοπαθείας τὰς συμβάσας ἡμῖν

venire aliquem eorum, qui longinquas oras lustrarant, modesti ingenii virum; qui spreitis miraculorum figmentis ac portentis, ipsam propter se veritatem anteponeret falso, et res vti sunt narraret; neque de suo quicquam adderet.

59. Quum igitur prioribus seculis istarum rerum vera cognitio non dicam difficulter, sed omnino parari non posset: si quid auctores praetermiserunt, aut secus scripsere, non tam eo nomine reprehensionem merentur; quam laudem et admirationem, eo quod talibus temporibus aliquid saltem de iis rebus cognoverint, et studia hominum hac parte iuerint adiutum. Nostra vero aetate, postquam Asia per Alexandri dominatum, reliquae orbis partes per Romanorum imperium terra marique omnibus patent: quum praesertim qui in agendis rebus soliti erant versari, curis iam qua bellicis, qua ciuilibus sint soluti, maximasque ex ea re opportunitates sint nacti, diligentius atque exactius de istis inquirendi: aequum profecto fuerit, melius ac verius quae prius ignorabantur, hodie cognosci. Quod quidem et praestare ipsi conabimur, vbi dederit se occasio in hoc opere de iis differendi: et curiosorum eius studii attentionem, ad ea quae commemorauimus penitus noscenda, exigemus. Nam et a principio cum tot pericula tantosque suscepimus

ἐν πλά-

ἐν πλάνῃ τῇ κατὰ Λιβύην καὶ
κατ' Ἰβηρίαν, ἔτι δὲ Γαλατίαν
καὶ τὴν ἔξωθεν ταύτας τῆς χώ-
ρας συγκυρῆσαν θάλατταν ἵνα
διορθωτάμενοι τὴν τῶν προγε-
γονότων ἄγνοίαν ἐν τήτοις, γνώ-
ρια καὶ ποιήσομεν τοῖς Ἕλλησι καὶ
ταῦτα τὰ μέρη τῆς οἰκουμενης.
Νῦν δ' ἀναδραμόντες ἐπὶ τὴν παρ-
έκβασιν τῆς διηγῆσεως, πειρασό-
μεθα δηλῶν τὰς γενομένας ἐκ
παρατάξεως ἐν Ἰταλίᾳ Ῥωμαίοις
καὶ Καρχηδονίοις ἀγῶνας.

60. Τὸ μὲν ἔν πληθος τῆς δυ-
νάμεως, ὅπερ ἔχων Ἀννίβα, ἐνέ-
βαλεν εἰς Ἰταλίαν ἤδη δεδηλώκα-
μεν. μετὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν κα-
τατρατοπεδεύσας ὑπ' αὐτὴν τὴν
παρώρειον τῶν Ἄλπεων, τὰς
μὲν ἀρχὰς ἀνελάμβανε τὰς δυνά-
μεις. ἔ γὰρ μόνον ὑπὸ τῶν ἀνα-
βάσεων καὶ καταβάσεων, ἔτι δὲ
τραχυτήτων τῶν κατὰ τὰς ὑπερ-
βολὰς δειωὺς τεταλαιπωρῆκει τὸ
σύμπαν αὐτῷ στρατόπεδον ἄλλα
καὶ τῇ τῶν ἐπιτηδείων σπάνει, καὶ
τῶς τῶν σωματων ἀθεραπευ-
σίαις, κακῶς ἀπήλλαττε. πολλοὶ
δὲ καὶ καθυψῆντο ἑαυτὰς ὀλοχε-
ρῶς διὰ τὴν ἔνδειαν καὶ συνέχειαν
τῶν πόρων. ἔτε γὰρ διακοιῖζειν
εἰς τοσαύτας μυριάδας διὰ τοιούτων
τόπων θαψιλῆ τὰ πρὸς τὴν τρο-
φὴν οἰδί τ' ἦσαν. ἄτε καὶ παρε-
κόμιζον ἅμα τῇ τῶν ὑποζυγίων
καταθροῶν, καὶ τέτων τὰ πλεί-
στα συναπώλοντο. διόπερ ὀρμήσας
ἀπὸ τῆς τῆ Ῥοδανῆ διαβάσεως,
πεζὰς μὲν εἰς ὀκτακισχίλις καὶ
τρισχυρίας ἔχων, ἵππεις δὲ πλείους
ὀκτακισχιλίων, χροδόν πετὴν ἡμί-

labores, quantos in peregrina-
tione Africae, Hispaniae
item Galliae, et maris exteri
qua has regiones alluit,
exantlauimus: id potissimum
spectauimus, vt antiquorum
ignorantiam harum partium
corrigeremus, et illos quoque
tractus nostri orbis Graecis
hominibus aperiremus. Iam
vnde excessit oratio nostra eo
redeamus: et ad Romanorum
Carthaginensiumque praelia,
collatis signis in Italia habita,
explicanda accedamus.

60. Copias Hannibalis qui-
buscum Italiam est ingressus,
ante declarauimus. Prima il-
lius postquam eo peruenit,
cura fuit, vt positis ad radi-
ces ipsas Alpium castris, mi-
litem reficeret. vniuersus si-
quidem illius exercitus, non
solum ascendendi, descendendi-
que difficultate et asperitate
viae per montium iuga,
misere confectus erat: ve-
rum etiam a com meatuum
inopia, et corporum illuue
male habebat. multi et sa-
lutem suam vltro in hac in-
opia et continuis laboribus,
negligebant. neque enim de-
ferri per eiusmodi loca com-
meatus poterant, qui tot ho-
minum millibus abunde suf-
ficerent: et illi ipsi qui ad-
ferebantur, vna cum pereun-
tibus iumentis, magnam par-
tem perierant. ex quo fa-
ctum, vt qui profectus esset
a transitu Rhodani cum octo
et triginta peditum millibus,
equitum octo et amplius; di-
midium ferme eius numeri,

σειαν τῆς δυνάμεως, καθάπερ ἐπάνω προείπον, ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς διέφθειρεν. οἷγε μὴ σωθέντες καὶ ταῖς ἐπιφανείαις καὶ τῇ λοιπῇ διαθέσει διὰ τὴν συνέχειαν τῶν προειρημένων πόνων, οἷον ἀποτεθνησκύμενοι πάντες ἦσαν. πολλὴν ἔν ποιούμενος πρόνοιαν Ἀννίβας τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν, ἀνεκτάτο καὶ τὰς ψυχὰς ἅμα καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνδρῶν, ὁμοίως δὲ τὰ τῶν ἵππων. μετὰ δὲ ταῦτα προσανείληφεν ἤδη τῆς δυνάμεως τῶν Ταυρινῶν, οἱ τυγχάνουσι πρὸς τῇ παρωρεῖα κατοικούντες, ἐκτικζόντων μὲν πρὸς τὰς Ἰσομβρας, ἀπισκύντων δὲ τοῖς Καρχηδονίοις, τὸ μὲν πρῶτον αὐτὸς εἰς Φιλίαν προηκλείτο, καὶ συμμαχίαν ἔχ ὑπακούντων δὲ, περιερατοπεδεύσας τὴν βαρυάτην πόλιν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐξεπολιόρηκε. καταστράξας δὲ τὰς ἐναντιωθέντας αὐτῷ, τοῖσιν ἐνεργάσατο φόβον τοῖς σύστροφος κατοικῆσι τῶν βαρβάρων, ὥστε πάντας ἐκ χειρὸς παραγίνεσθαι, δίδοντας αὐτὸς εἰς τὴν πίσιν. τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος τῶν τὰ πεδία κατοικούντων Κελτῶν, ἐσπένδαζε μὲν κοινωνεῖν τοῖς Καρχηδονίοις τῶν πραγμάτων, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιβολὴν παρηλαχότων δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατοπέδων ἤδη τὰς πλείους αὐτῶν, καὶ διακεκλικότων, ἡσυχίαν ἦγον· τινὲς δὲ καὶ συστρατεύειν ἠγάγοντο τοῖς Ῥωμαίοις· εἰς ἃ βλέπων Ἀννίβας, ἔκρινε μὴ μέλλειν, ἀλλὰ προάγειν εἰς τὸ εμπρόσθεν, καὶ πράττειν τι πρὸς τὸ θάρρησαι τὰς βελομέ-

vt supra ostendimus, in iugis Alpium amiserit. qui euaserant, propter iuges aerumnas de quibus diximus, specie habituque prope efferati omnes erant. itaque summo studio Hannibal id operam dabat, vt et ipsi animis corporibusque reficerentur, et equi etiam curarentur. Secundum haec recreato iam exercitu, Taurinos, qui ad radices Alpium siti, bellum eo tempore aduersus Insubres mouerant, neque fidem Poenis habebant; pellicere primo ad amicitiam societatemque suam tentauit: deinde quum parum benigne respondissent, castris ante urbem quae caput gentis erat, positis, triduo eam expugauit. occisisque omnibus qui se ipsi opposuerant, tantum vicinis omnibus barbaris metum iniecit, vt extemplo omnes aduenirent; in fidem illius sese dedentes. ceteri Galli, qui planitiem illam colunt; cupiebant illi quidem, sicut ab initio constituerant, Hannibali se adiungere: sed quia viterius iam Romanae legiones processerant, et ipsorum insidias euitauerant, quiescebant: nonnulli etiam Romanis militare cogebantur. ea propter Hannibal nihil cunctandum ratus, ducere porro exercitum statuit, et insigni aliquo facinore, ani-

νης μετέχειν σφίσι τῶν αὐτῶν ἐλπίδων.

βι. Προσθέμενος δὲ ταῦτα, καὶ τὸν Πόπλιον ἀκέρων ἤδη διαβιβάζουσαν τὸν Πάδον μετὰ τῶν δυνάμεων, καὶ τὴν ἐπιβίβασιν· τὸ μὲν πρῶτον ἠπίσει τοῖς προσαγγελλομένοις· ἐνθυμύμενος μὲν, ὅτι πρότερον ἡμέραις ὀλίγαις αὐτὸν ἀπέλιπε περὶ τὴν τῆ Ῥοδανῆ διὰ βιβασιν· καὶ συλλογίζομενος, τόν τε πλῆν τὸν ἀπὸ Μασσαλίας εἰς Τυβέρηνιαν, ὡς μακρὸν, καὶ δυσπαρακούσιος εἶη· πρὸς δὲ τέτοις τὴν πορείαν ἰσορῶν, τὴν ἀπὸ τῆ Τυβέρηνικῆ πελάγους διὰ τῆς Ἰταλίας μέχρι πρὸς τὰς Ἄλπειν, ὡς πολλὴ καὶ δυσδίοδος ὑπάρχει στρατοπέδοις. πλειόνων δὲ καὶ σαφετέρων αἰεὶ προσαγγελλόντων, ἐθαύμαζε καὶ καταπλήττειτο τὴν ὅλην ἐπιβολὴν καὶ τὴν πρᾶξιν τῆ στρατηγῆς. Τὸ δὲ παραπλήσιον συνέβαινε πάχειν καὶ τὸν Πόπλιον· τὰς μὲν γὰρ ἀρχαίς, ἐδ' ἐπιβίβασθαι τῇ διὰ τῶν Ἄλπεων ἡλίπισε πορεία τὸν Ἀννίβαν δυνάμεσιν ἄλλοφύλοις· εἰ δὲ καὶ τολμήσασα, καταφθάρησθαι προδήλως αὐτὸν ὑπελάμβανε. διόπερ ἐν τοῖσιν αὐτῶν διαλογοῖσιν, ὡς ἐπυνθάνετο καὶ σεσῶσθαι, καὶ πολιορκεῖν αὐτὸν ἤδη τινὰς πόλεις ἐν Ἰταλίᾳ, καταπέπληκτο τὴν τόλμαν καὶ τὸ παράβολον τάνδρος. Τὸ δ' αὐτὸ συνέβαινε καὶ τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ πεπονθέναι περὶ τῶν προσπιπτόντων. ἄρτι γὰρ τῆς τελευταίας Φήμης καταληγῆς ὑπὲρ τῶν Καρχηδονίων, ὅτι Ζάκανθαν εἰλήφασιν, καὶ πρὸς ταύτην βεβή-

mos eorum erigere, qui suas partes sequi vellent.

βι. Inter haec aitato nuntio consulem cum omnibus legionibus Padum iam traiecisse, atque adeo abesse haut longe: non credere primo Hannibal huic famae. quippe veniebat illi in mentem, ante paucos dies relictum a se Scipionem circa Rhodani transitum: cogitabat etiam a Masilia in Etruriam et longam et difficilem esse navigationem. ad haec dicebatur illi inquirenti, tractum ab Etrusco mari ad Alpes, non solum longum esse, verum etiam exercitibus vix pervium. aliis deinde atque aliis idem certius renuntiantibus, Romani ducis conatum atque effectum stupens admirabatur. idem et Publico quoque usu veniebat: nam hic persuaserit initio sibi, Hannibalem ne tentaturum quidem superare Alpes, cum exercitu praesertim tot diuersarum gentium. quod si tanta foret audacia, quin periturus esset misere, ne dubitandum quidem censebat. itaque in his cogitationibus dum esset, ut accepit, et incolumem peruenisse in Italiam, et aliquas iam in ea vrbes obsidere: hominis, ultra fortem temerarii admiratio eum defixit. Romae quoque ad eius rei famam motus non diffimiles animorum erant. Vix enim postremis nuntiis de capta a Carthaginensibus Sagunto acceptis, consilium pro-

λευμένων

βαλευμένων τὴν ἔννοιαν, καὶ τὸν μὲν ἓν τῶν στρατηγῶν ἐξαπέσταλκόντων εἰς τὴν Λιβύην, ὡς αὐτὴν τὴν Καρχηδόνα πολιορκήσονται· τὸν δ' ἕτερον εἰς Ἰβηρίαν, πρὸς Ἀννίβαν ἐκεῖ διαπολεμήσονται· παρῆν ἀσφαλῆα, διότι πάρεστιν Ἀννίβας μετὰ δυνάμεις, καὶ πολιορκεῖ τινὰς ἤδη πόλεις ἐν Ἰταλίᾳ. διότι παραδόξως Φανέντος αὐτοῖς τῆ γινομένη, διαταραχθέντες παραχοῆμα πρὸς τὸν Τιβέριον εἰς τὸ Λιλύβαιον ἐξαπέστειλον, δηλώντες μὲν τὴν παρετίαν τῶν πολεμίων, οἴουνοι δὲ δεῖν ἀφέμενον τῶν προκειμένων, κατὰ σπαδὴν βοηθεῖν τοῖς ἰδίῳις πράγμασιν. ὁ δὲ Τιβέριος τὸς μὲν ἀπὸ τῆ σόλης παραυτίκα συναθροίτας ἐξέπειυσε, παραφγείλας ποικιῶσαι τὸν πλῆν ὡς ἐπ' οἴκῃ· τὰς δὲ πεζικὰς δυνάμεις ἐξώρμησε διὰ τῶν χιλιάρχων, τάξας ἡμέραν, ἐν ἧ δεήσει πάντας ἐν Ἀριμίνῳ γενέσθαι κοιτάσας. αὕτη δ' ἐστὶ πόλις παρὰ τὸν Ἀδρίαν ἐπὶ τῷ τέρατι κειμένη τῶν περὶ τὸν Πάδον πεδίων, ὡς ἀπὸ μεσημβρίας. πανταχοῦθεν δὲ τῆ κινήματος ἅμα γινόμενα, καὶ τῶν συβαινόντων πᾶσι παρὰ δόξαν προσπιπόντων, ἦν παρ' ἑνάτοισ ἐπίσασις ὑπὲρ τῆ μέλλοντος ἐκ ἐυκαταφρόνητος.

62. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον ἤδη συνεγίζοντες ἀλλήλοισ Ἀννίβας καὶ Πόπλιος, ἐπεβάλουτο παρακαλεῖν τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, ἐκάτερος προθέμενος τὰ πρέποντα τοῖς παρεσικαιροῖσι Ἀννίβας μὲν ἓν διὰ τοῖν δέ τινες ἐνεχείρει

tempore ceperant, alterum consulem in Africam mittendi ad Carthaginis ipsius obfidionem: alterum in Hispaniam, bellum cum Hannibale ibi gesturum: cum ecce, adesse Hannibalem cum exercitu affertur illis, et nonnulla iam in Italia oppida premere obsidione. cuius rei nouitate percussi, in eo statim tumultu ad Tiberium qui Lilybaei erat missis nuntiis, de hostium aduentu certiorum ipsum faciunt: et ut ommissis quae destinauerat, patriae quam primum opem ferat, postulant. Tiberius militem classicum statim conuocatum, Romam versus navigare iubet. pedestres copias per tribunos statiuus educit, et diem qua omnes Arimini manere oporteret, edicit. Haec vrbs Adriatico mari adiacet, in eo Circumpadanae planitiei extremo, quod meridiem respicit. Quum igitur motus vbique locorum esset repente coortus, et omnia praeter opinionem euenire nunciarentur; non mediocriter cunctorum animos haec cogitatio et cura aduertit, ecquis tandem futurus esset huius belli exitus.

62. Fo tempore Hannibal et Scipio iam inuicem appropinquantes, suos vterque cohortari, et quae res ac tempora postulabant, ob oculis iis ponere instituerunt. et Hannibal quidem hoc fere modo suos est adhortatus.

τρόπῳ ποιέσθαι τὴν παρούμεσιν. συναγαγὼν γὰρ τὰ πλήθη, παρήγαγε νεανίσκους τῶν αἰχμαλώτων, ἃς εἰλήθει κακοποιοῦντας τὴν πορείαν ἐν ταῖς περὶ τὰς Ἄλπεισ δυσχωρίαις. τῆσδε δὲ κακῶς διέτιθετο παρασκευαζόμενος πρὸς τὸ μέλλον. καὶ γὰρ δεσμῶς εἶχον βαρεῖς, καὶ τῶ λιμῶ συνέιχοντο, καὶ ταῖς πληγαῖς αὐτῶν τὰ σώματα διέφθαρτο. καθίστας ἔν τῆσδε εἰς τὸ μέσον, προέθηκε πανοπλίας Γαλατικῆς, οἷσιν εἰώθασιν οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, ὅταν μονομαχεῖν μέλωσι, κατακοσμεῖσθαι. πρὸς δὲ ταῖσδε, ἵπκους παρέθηκε, καὶ σάγκας εἰσήνεγκε πολυτελεῖς. καὶ περὶ τῶν νεανίσκων ἤρτο, τίνας αὐτῶν βέλονται διαγωνίσασθαι πρὸς ἀλλήλους, ἐφ' ᾧ τὸν μὲν νικήσαντα τὰ προκείμενα λαμβάνειν ἔδωκε· τὸν δ' ἡττηθέντα τῶν παρόντων ἀπηλλάχθαι κακῶν, τελευτήσαντα τὸν βίον. πάντων δ' ἀναβοησάντων, ἅμα καὶ δηλόντων, ὅτι βέλονται μονομαχεῖν, κληρώσασθαι προσέταξε· καὶ δύο τῶν λαχόντων καθορισταμένους ἐπέλευσε μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλους. παραυτίκα μὲν ἔν ἀκέραιτοι οἱ νεανίσκοι ταῦτα, καὶ τὰς χεῖρας ἐξαιρούμενοι, ἔσυχοντο τοῖς θεοῖς, σπεύδων ἕκαστος αὐτὸς γενέσθαι τῶν λαχόντων. ἐπεὶ δ' ἐδηλώθη τὰ κατὰ τὸν κλήρον, ἦσαν οἱ μὲν εἰληχότες περιχαρεῖς, οἱ δ' ἄλλοι τῶν ἀντιπάλων. γενομένης δὲ τῆς μάχης, ἐχ' ἵπκων ἐμακάριζον οἱ περιλειπούμενοι τῶν αἰχμαλώτων τὸν τεθνεῶτα τῆν νικηφόρος, ὡς πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν ἐκεί-

Concione aduocata iuuenes captiuos, qui male habentes carpentesque agmen transeuntis exercitus per angustias Alpium capti fuerant, producit. quos ob id ipsum dure antea habuerat: nam et grauibus alligati erant uinculis, et fame enecti, et uerberibus corpora eorum probe confusa. his in medio constitutis, arma Gallica, qualibus reges illorum quoties ad singulare se parant certamen ornari solent, equos praetera et saga magna ipsi proposuit. deinde iuuenes interrogat, Ecquidnam illorum certare ferro ea lege uellent, ut uictorem proposita praemia sequerentur: uictus, fato simul et praesentibus malis defungeretur. quum ab uniuersis acclamatum esset, pugnam se poscere: fortem in id deiicere iubet; ac binos quibus fors euenisset, armatos inuicem pugnare. hac uoce audita iuuenes, manibus repente in coelum sublatis, se quisque eum esse optare, quem fortuna ad id certamen eligeret. ad omnem deinde fortitionem, ut cuiusque fors exciderat, alacer, gaudio exultabat. alii contra. Peracta dimicatione, qui supererant captiui, non minus mortui quam uictoris fortunam praedicabant: ut qui

νε μὲν ἀπολελυμέναι, σφᾶς δ' αὐτὰς ἀκμήν ὑπομένοντας. ἦν δὲ παραπλησία καὶ περὶ τὰς πολλὰς τῶν Καρχηδονίων ἢ διαληψίαι. ἐκ παραθέσεως γὰρ θεωρημένης τῆς τῶν ἀγομένων καὶ ζώντων ταλαιπωρίας, τέρας μὲν ἦλέεν, τὸν δὲ τεθνεῶτα πάντες ἐμακαρίζον.

multis magnisque aerumnis esset liberatus, quas ipsi cum maxime perpetiebantur. Similis et in plerisque Carthaginensium habitus animorum erat. viuentium enim quos duci videbant calamitatem comparantes, hos quidem miserabantur, mortuum vero felicem omnes pronuntiabant.

63. Ἀννίβας δὲ διὰ τῶν προειρημένων τὴν προκειμένην διάθεσιν ἐνεργασάμενος ταῖς τῶν δυνάμεων ψυχαῖς μετὰ ταῦτα προελθὼν αὐτὸς, τέτα χάριν, ἔφη, περὶ τὴν ἀγῶνι τὰς αἰχμηλάτας, ἵν' ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων συμπληρωμάτων ἐναργῶς θεατᾶμενοι τὸ συμβαῖνον, βέλτιον ὑπὲρ τῶν σφίσι παρόντων βαλεύωνται πραγμάτων. εἰς παραπλήσιον γὰρ αὐτὰς ἀγῶνα καὶ καιρὸν τὴν τύχην συγκεκλειμένοι, καὶ παραπλησία τοῖς νῦν ἀθλα προτεθειμένοι. δεῖν γὰρ ἢ νικᾶν, ἢ θνήσκειν, ἢ τοῖς ἐχθροῖς ὑποχειρίαις γενέσθαι ζώντα· εἶναι δ' ἐν μὲν τῶν νικᾶν, ἀθλοῦ, ἐχ' ἴππους καὶ σάγας, ἀλλὰ τὸ πάντων ἀνθρώπων γενέσθαι μακαριωτάτας, κρατήσαντας τῆς Ῥωμαίων εὐδαιμονίας· ἐν δὲ τῷ μαχομένους τι παθεῖν, διαγωνιζομένους ἕως τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς, ὑπὲρ τῆς καλλίστης ἐλπίδος, μετακλίξαι τὸν βίον ἐν χειρῶν νόμῳ, μηδενὸς κακῆ λαβόντας πείραν· τοῖς δ' ἠτλημένοις καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιθυμίαν οἰομένοις Φεύγειν, ἢ κατ' ἄλλου τινὸς τρόπου ἐλομένοις τὸ ζῆν, παντὸς κακῆ καὶ πάσης αὐ-

63. Hannibal postquam militum animos hoc exemplo ita affecit praeparauitque, ipse in mediam progressus concionem, ea gratia captiuos se ait produxisse, vt conditione rerum in alienis casibus euidenter spectata, melius ipsi super praesenti suo statu consilium capiant. Fortunam enim simili ipsos dimicandi necessitate conclusisse: ac praemia quoque simili proposuisset. nam aut vincendum illis esse, aut moriendum, vel hostile iugum viuus subeundum. Porro si vincerent, ipsos manere non equos aut saga, sed vt potiti Romanis opibus beatissimi omnium mortalium euadant: sin pugnantis et ad extremum vsque spiritum fortiter dimicantibus aliquid humanitus contingeret, vt in praelio sine vllius mali sensu, dum maxima inter homines bona sectantur, vitam finiant. at si vincerentur et cupiditate vitae fugam capefferent, aut quocumque alio modo saluti consulerent; vt omne malorum atque infelicitatis genus experiantur.

χίας μεταχεῖν. ἔδενά γὰρ ἔτιωσ
 ἀλόγισον ἐδὲ νωθρόν αὐτῶν ὑπάρ-
 χειν, ὃς μνημονείων μὲν τῆ ἀήκῃς
 τῆς ὁδῆ τῆς διηυσυμένης ἐκ τῶν
 πατρίδων, μνημονεύων δὲ τῆ πλή-
 θῆς τῶν μεταξύ πολέμων, εἰς ὧσ
 δὲ τὰ μεγέθη τῶν ποταμῶν, ἃν δι-
 πέρασεν, ἐλπίσαι ποτ' ἂν, ὅτι
 Φαύγων εἰς τὴν οἰκείαν ἀφίξεσται.
 διότερ ἄτεο δεῖν αὐτῆς, ἀποκε-
 κουμένης καθόλα τῆς ταχύτης
 ἐλπίδος, τοιαύτην διάληψιν ποιῆ-
 σθαι περὶ τῶν κατ' αὐτῆς πραγμά-
 των, ἢν περ ἀρτίως ἐποῖκντο περὶ
 τῶν ἀλλοτριῶν συμπρωμάτων.
 κατ' ἄτερ γὰρ ἐπ' ἐκείνων τὸν μὲν
 μικήσαντα καὶ τεθυῶτα πάντας
 ἐμκαρίζον, τῆς δὲ ζῶντας ἠλέεν·
 ἔτιωσ ἄτεο δεῖν καὶ περὶ τῶν κατ'
 αὐτῆς διαλαμβάνειν, καὶ πάντας
 ἰέναι πρὸς τὰς ἀγῶνας, μάλιθα
 μὲν νικῆσοντας· ἂν δὲ μὴ τῆτο εἴη
 δυνατόν, ἀποθαναιένης. τὴν δὲ
 τῆ ζῆν ἠτήημε καὶ ἐλπίδα, κατὰ
 μηδένα τρόπον ἠέξῃ λαμβάνειν ἐν
 νῶ. τῆτω γὰρ χρησαμένων αὐ-
 τῶν τῶ λογισμῶ, καὶ τῆ προδέσει
 ταύτη, καὶ τὸ νικᾶν ἄμα καὶ τὸ
 σώζεσθαι προδήλως σφίσι συνεξα-
 κολαθήσειν. πάντας γὰρ τῆς ἢ
 κατὰ προαίρεσιν ἢ κατ' ἀνάγκην
 τοιαύτη προδέσει κεχρημένῃς,
 ἔδέποτε διεψῆσθαι τῆ κρατεῖν
 τῶν ἀντιταξαμένων. ὅταν δὲ δῆ
 καὶ τοῖς πολεμίοις συμβέβη τὴν
 ἐναντίαν ἐλπίδα ταύτης ὑπάρ-
 χειν, ὃ οὖν ἐστὶ περὶ Ῥωμαίων, ὡσε
 Φεύγασιν πρόδουλον εἶναι τοῖς πλεί-
 σοις τὴν σωτηρίαν, παρακειμένης
 αὐτοῖς τῆς οἰκείας, δῆλον, ὡς ἀνυ-
 πόσματος γένοιτ' ἐν τῆ τῶν ἀπηλι-

neminem quippe illorum adeo
 stultum aut stupidum esse,
 qui memor longi itineris,
 quod a sua quisque patria
 confecerant; memor etiam
 tot pugnarum in itinere pu-
 gnatarum; postremo annium
 maximorum quos traiecerat,
 in fuga reditus sui spem ul-
 lam poneret. faciendum igitur
 illis esse, ut omni eius-
 modi spe præcisa, quem ani-
 mum in alienis casibus paul-
 lo ante habuerant. eundem
 in aestimanda fortuna sua ha-
 berent. nam ut in illis vi-
 ctoris et mortui sortem pa-
 riter omnes laudabant, viuos
 miserabantur: ita de suis
 quoque rebus statuere debe-
 re: atque eo animo in cer-
 tamina descendere; primo
 quidem, ut vincant: deinde
 si illud nequeant, ut morian-
 tur. nam si vincerentur, ne
 cogitandum quidem ipsis esse
 de vita. hoc si bene fixum
 omnibus destinatumque in a-
 nimo fuerit, nullum esse du-
 bium, quin et vincerent et
 viuerent. nunquam enim fa-
 ctum esse, ut qui vel ultro
 vel necessitate coacti hunc
 animum in praelia afferrent,
 victoriam de hostibus non
 reportarent. quando autem
 cum hoste animato aliter res
 esset, ut nunc cum Romanis,
 quorum plerisque certa spes
 salutis in patriam fugienti-
 bus; palam esse, aduersarios
 impetum ex desperatione di-
 mi antium non toleraturos
 Quum et exemplum et ora-

κότων τόλμα. τῶν δὲ πολλῶν ἀποδεχομένων τότε παράδειγμα καὶ τὰς λόγους, καὶ λαμβανόντων ὀρμὴν καὶ παράσκειν, οἷον ὁ παρακαλῶν ἐσπέδαξε· τότε μὲν ἐπαινήσας αὐτὰς διαφῆνε· τῇ δ' ἐπαύριον ἀναζυγὴν ἅμα τῷ Φωτὶ παρέβγαλε.

64. Πόπλιος δὲ περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας πρὸς τὸν Πάδον ποταμὸν ἤδη περαιέμενος, τὸν δὲ Τήκινον κρῖνων εἰς τὴν ὑπὸ πρῶτον διαβαίνειν, τοῖς μὲν ἐπιτηδείοις γεφυροποιεῖν παρέβγαλε, τὰς δὲ λοιπὰς δυνάμεις συναγαγὼν παρενάλει. Τὰ μὲν ἔν πολλὰ τῶν λεγομένων ἦν, περί τε τῆ τῆς πατρίδος ἀξιώματος, καὶ τῶν προγονικῶν πράξεων· τὰ δὲ τῆ παρεσῶτος καιρῶ τοιαῦτα· ἔφη γὰρ δεῖν καὶ μηδεύειν μὲν εἰληφότας πείραν ἐπὶ τῆ παρόντος τῶν ὑπεναντίων, αὐτὸ δὲ τῆτο γινώσκοντας, ὅτι μέλλουσι πρὸς Καρχηδόνιους κινδυμεῖν, ἀναμφισβήτητον ἔχειν τὴν τῆ νικῶν ἐλπίδα. καὶ καθόλα δεινὸν ἠγεῖσθαι καὶ παράλογον, εἰ τολμῶσι Καρχηδόνιοι Ῥωμαίοις ἀντοφθαλμεῖν, πολλὰ μὲν ὑπ' αὐτῶν ἠτλημένοι, πολλὰς δ' ἐξενηνοχότες φόβους, μονονεχὶ δαλεύοντες αὐτοῖς ἤδη τοσάτους χρόνους. ὅταν δὲ χωρὶς τῶν προειρημένων, καὶ τῶν νῦν παρόντων ἀνδρῶν ἔχωμεν ἐπὶ ποτὸν πείραν, ὅτι μόνον εἰ τολμῶσι κατὰ πρόσωπον ἰδεῖν ἡμᾶς, τίνα χρὴ διάληψιν ποιῆσθαι περὶ τῆ μέλλοντος τὰς ὀρθῶς λογισόμενας; καὶ μὴν ἄτε τὰς ἱππεῖς συμπεσόντας τοῖς παρ' αὐτῶν ἱππεῦσι περὶ τὸν

tionem hanc laudaret multitudo, et iam eos spiritus conciperet, eamque indueret mentem, quam dux optabat; laudatos indictaque in posterum diem primo diluculo profectioe, dimisit.

64. P. Cornelius circa eodem dies ultra Padum iam processerat, et qui progredi ulterius vellet, Ticinum ponte iungi ab hominibus idoneis iussit. deinde vbi reliquas copias in vnum coëgisset, ita suos adhortari coepit. Multa ibi de dignitate patriae et rebus gestis maiorum differuit: sed quae ad rem praeesentem facerent, haec propemodum fuerunt. Etiam si nullum praesentis hostis periculum fecissent; tamen vel eo solo nomine, quod cum Carthaginensibus res ipsis futura sit, certam oportuisse illos dixit atque exploratam victoriae spem habere. quin rem indignam atque intolerabilem videri debere, quod contra Romanos Poeni attollere oculos audeant: toties ab illis victi, tot iam annos stipendiarii, et tantum non seruire ipsis longo tempore assueti. sed quum hoc amplius experimento aliquo cognouerimus, praesentem hostem ferre conspectum nostrum non posse, quid in posterum, si recte iudicemus, sperandum nobis? atqui neque equitibus illorum pugnam ad Rhodanum cum

Ῥοδανὸν ποταμὸν ἀπαλλάξαι καλῶς· ἀλλὰ πολλὰς ἀποβελούνας αὐτῶν Φυγεῖν αἰχρῶς μέχρι τῆς ἰδίας παρεμβολῆς. τὸν τε στρατηγὸν αὐτῶν καὶ τὴν σύπαταν δύναμιν ἐπιγινούσας τὴν παρεσίαν τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν, Φυγῆ παραπλοσίαν ποιήσασθαι τὴν ἀποχώρησιν, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν προαίρεσιν διὰ τὸν φόβον κεχρησθαι τῇ διὰ τῶν Ἄλπειων πορείᾳ. παρῆναι δὲ καὶ νῦν. Ἔφη, τὸν Ἀντίβιν, κατεφθαρκότα μὲν τὸ πλεῖστον μέροσ· τῆς δυνάμειος, τὸ δὲ πολυπόμενον, ἀδύνατον καὶ δύσρησον ἔχοντα διὰ τὴν κακασίαν, οὐσίους δὲ καὶ τῶν ἴπτων τὰς μὲν πλείους ἀπολωλεκότα, τὰς δὲ λοιπὰς ἡχοεινκότα. διὰ τὸ ὑψηλὸς καὶ τὴν δυσχέρειαν τῆς ὁδοῦ. δι' ἧν ἐπιδεικνύσειν ἐπειράτο. διότι μόνον ἐπιφανῆσαι δεῖ τοῖς πολυαῖοις. Μάλιστα δ' ἤξιον φέρειν αὐτὰς βλέποντας εἰς τὴν αὐτῆ παρεσίαν. ἐλέποτε γὰρ ἂν ἀπολιπῶν τὸν σόλον, καὶ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ πράξεις, ἐφ' ἧς ἀπεσάλην. δευρομετὰ τοιαύτης ἐλθεῖν σπαδῆς, εἰ μὴ καὶ λίαν ἐκ τῶν κατὰ λόγον ἑώρων, τὴν πράξιν ταύτην ἀνεγκάκισιν μὲν ἔσαν τῇ πατρίδι, πρόδηλον δ' ἐν αὐτῇ τὴν νίκην ὑπάρχουσαν. πάντων δὲ καὶ διὰ τὴν τῆ λέγουτος πίσιν, καὶ διὰ τὴν τῶν λεγομένων ἀλήθειαν ἐκθύμως ἐχόντων πρὸς τὸ κινδυνεύειν, ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν ὀρυκτὴν διαφῆκε, προσπαρακαλέσας ἐτοίμως εἶναι πρὸς τὸ παραγεσθόμενον.

Romanis equitibus bene cessisse; verum post caedem multorum reliquos turpi fuga in sua castra compulso: et ducem ipsum, omnemque exercitum, ubi aduenisse legiones nostras senserant, fugientibus similes abiisse, et contra voluntatem suam metu nostri per Alpium iuga iter fecisse. Nunc quoque venisse Hannibalem aiebat, maxima parte exercitus sui amissa. si quos haberet reliquos, eos propter magnitudinem malorum quae perpelli erant, exhaustis viribus, ad belli usum inutiles factos esse. simili iter et equorum plurimos periisse; reliquos propter longitudinem et difficultatem confecti itineris, inutiles futuros. his rationibus persuadere ipsis contendebat, satis ad victoriam fore, si dumtaxat se ostenderent. Sed et sua ipsius praesentia confirmari vel maxime animos eorum debere. nunquam enim, aiebat, classe omissa. et Hispania provincia, ad quam missus eram, tanto studio huc contendissem, nisi ratione certa ductus, ita iudicarem; expeditionem hanc tum ad patriae salutem esse necessariam; tum manifesta cum victoriae spe coniunctam. Omnibus deinde partim propter dicentis auctoritatem, partim quod vera omnia locutus erat, praeiudicium magna contentione deposcentibus: laudata eorum alacritate, hortatus etiam, ut ad excipienda mandata parati atque intenti essent, concionem dimisit.

65. Τῇ δὲ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ προῆγον ἀμφοτέροι κατὰ τὸν ποταμὸν, ἐκ τῆ πρὸς τὰς Ἀλπεῖς μέγας, ἔχοντες εὐάνυμον μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, δεξιὸν δὲ τὸν ῥῆν οἱ Καρχηδόνιοι. γνόντες δὲ τῇ δευτέρᾳ διὰ τῶν προνομευόντων, ὅτι συνέφυγός εἰσιν ἀλλήλων, τότε μὲν αὐτῶ κατασρατοπεδεύσαντες, ἔμειναν· τῇ δ' ἐπαύριον πᾶσαν τὴν ἵππον ἀναλαβόντες ἀμφοτέροι, Πόπλιος δὲ καὶ τῶν πεζῶν τὰς ἀκοντισίας, προῆγον διὰ τῆ πεδίσ, σπεύδοντες κατοπτεῦσαι τὰς ἀλλήλων δυνάμεις. ἅμα δὲ τῷ πλησιάζειν αὐτὰς, καὶ συνιδεῖν τὸν κοινορτὸν ἐξαιρούμενον, εὐθέως συνετάττοντο πρὸς μάχην. ὁ μὲν ἔν Πόπλιος προδέμενος τὰς ἀκοντισίας, καὶ τὰς ἅμα τέτοις Γαλατικῆς ἵπκεις, τὰς δὲ λοιπὰς ἐν μετάπῳ κατασήσας, προῆει βιάδην. ὁ δ' Ἀννίβας τὴν μὲν κεχαλινωμένην ἵππον καὶ πᾶν τὸ εἰσισμον αὐτῆς κατὰ πρόσωπον τάξας, ἀπήντα τοῖς πολεμίοις, τὰς δὲ Νομαδικῆς ἵπκεις ἀφ' ἐκατέρᾳ τῶν κέρατος ἠτοιμάκει πρὸς κύκλωσιν. ἀμφοτέρων δὲ καὶ τῶν ἡγεμίωνων καὶ τῶν ἵππέων φιλοτίμως διακειμένων πρὸς τὸν κίνδυνον, τοιαύτην συνέβη γενέσθαι τὴν πρώτην σύμπλωσιν, ὥστε τὰς ἀκοντισίας μὴ φθάσαι τὸ πρῶτον ἐμβαλόντας βέλος, φεύγειν δ' ἐκυλίναντας εὐθέως διὰ τῶν διασημάτων ὑπὸ τὰς παρ' αὐτῶν Ἰλας, καταπλαγέντας τὴν ἐπιφορὴν, καὶ περιδεεῖς γενομένους μὴ συμπατηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπιφερομένων ἵππέων. οἱ

65. Postero die progrediuntur duces ambo secundum amnem, in ea quae versus Alpes est ripa, quum haberent ipsum fluuium, Romani quidem ad laeuam, Carthaginienses vero ad dextram. Altero dein die, quum vterque a pabulatoribus edoctus fuisset, parum inuicem distare exercitus, tum quidem, communitis castris ibi morati sunt. postridie vero eius diei cum omni equitatu duces ambo, Scipio etiam cum peditibus iaculatoribus, per campos agmen suorum praecedebant; cupiens vterque alterius copias speculari. Simulac oriens puluis propinquantium hostium signum ambobus dedit, acies vtrimque ad praelium instrui coeperunt. Scipio iaculatoribus, et Gallis equitibus qui vna cum his erant, praemissis, ac reliquis in frontem directis, lentis incessibus procedebat. Hannibal frenatos equos et quod roboris fuit ac stabilis in eius equitatu, in prima acie locat, et occurrere hosti pergit. idem Numidas equites ab vtroque cornu ad cingendum hostem praeparauerat. quum vtrimque et duces et equites pugnae essent auidi, prima commissio eiusmodi fuit, vt iaculatores necdum primis iaculis missis, ruentis in se hostis impetu territi, metu ne ab imminente equitatu conculcarentur, fuga se reciperent per aciei interualla intra equitum suorum turmas. Qui a

μὲν ἔν κατὰ πρόσωπον ἀλλήλοισι
συμπεσόντες, ἐπὶ πολὺν χρόνον
ἐποίουν ἰσέβροπον τὸν κίνδυνον.
οὐμὲ γὰρ ἦν ἵππομαχίη καὶ πε-
ζουμαχίη, διὰ τὸ πλῆθος τῶν
παρὰκαταβαίνοντων ἀνδρῶν ἐν
αὐτῇ τῇ μάχῃ. τῶν δὲ Νομά-
δων κυκλωσάντων, καὶ κατόπι
ἐπιπασόντων, οἱ μὲν πεζικουτι-
σαὶ τὸ πρῶτον διαφυγόντες τὴν
σύμπλησιν τῶν ἵππέων, τότε
συναπατήθησαν ὑπὸ τῆ πλῆθους
καὶ τῆς ἐπιφορᾶς τῶν Νομάδων.
οἱ δὲ κατὰ πρόσωπον ἐξ ἀρχῆς
διαμαχόμενοι πρὸς τὰς Καρχη-
δονίους, πολλὰς μὲν αὐτῶν ἀπο-
λωλεκότες, ἔτι δὲ πλείους τῶν
Καρχηδονίων διεφθαρκότες, συν-
επιθεμένων ἀπ' ἑρᾶς τῶν Νομά-
δων, ἐτράπησαν, οἱ μὲν πολλοὶ
σκοραάην, τινὲς δὲ περὶ τὸν ἡγε-
μόνυ συσραφέντες.

66 Πότλιος μὲν ἔν ἀναζεύξας
προῆγε διὰ τῶν πεδίων, ἐπὶ τὴν τῆ
Πάδα γέφυραν, σπεύδων φθάσαι
διαβιβάσας τὰ στρατόπεδα. Ξεω-
ρῶν γὰρ τὰς μὲν τότες ἐπιπέδους
ὄντας, τὰς δ' ὑπεναντίας ἵπποκρα-
τῆντας. αὐτὸν δὲ βαρυνόμενον ἐκ
τῆ τραχύματος, εἰς ἀσφαλῆς ἔκρινε
δεῖν ἀποκαταστῆσαι τὰς δυνάμεις.
Ἄνυμβα δὲ μέχρι μὲν τινος ὑπέ-
λαβε τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις
αὐτὰς διακινδυνεύσειν συνιδῶν δὲ
κεκινηκότας ἐκ τῆς παρεμβολῆς,
ἕως μὲν τῆ πρώτης ποταμῆς καὶ τῆς
ἐπὶ τῆ τῶν γεφύρας ἐπηκολύθει.
καταλαβὼν δὲ τὰς μὲν πλείους
τῶν σανίδων ἀνεσπασμένας, τὰς
δὲ φυλάττοντας τὴν γέφυραν ἔτι
περὶ τὴν ποταμὸν ὑπολειπομένους,

fronte inuicem concurrerunt,
aequo Marte per diu dimica-
runt. simul enim equites pe-
ditesque pugnabant, quum in
ipso praelio multi ad pedes
desilirent. vbi vero Numidae
equites circumuenti hostis ter-
ga caedere coeperunt, pedi-
tes iaculatores quos iam ostendimus
ingruentibus equitibus
fuga sibi consuluisse, ab in-
genti Numidarum manu quae
tunc eos inuasit, sunt pro-
culcati. etiam illi qui initio
praelii in prima acie conflige-
bant cum Carthaginensibus,
multis suorum amissis, pluri-
bus Poenorum occisis, post-
quam Numidae eos a tergo
adoriebantur, dare se in fu-
gam sunt coacti. Multi pas-
sim huc illuc fugere: quidam
ad consulem coiere.

66. Itaque Scipio castris
ab Ticino motis, per plana
exercitum ad pontem Padi
eo consilio duxit; vt amnem
confestim traiceret. quia
enim patentes campi erant,
et melior equitatu Poenus
ipse vulnere grauatus; legio-
nes in tuto collocandas du-
xit. Hannibal aliquamdiu ex-
spectata peditum legionario-
rum pugna, vbi castris ex-
cessisse Romanos cognouit,
vsque ad proximum fluium,
et impositum ei pontem eos
insecutus. postquam asseres
plerosque auulfos inuenit,
praesidium tamen ibi reli-
ctum esse ad custodiam pon-
tis: istud quidem, quod erat

τάτων μὲν ἐγκρατῆς ἐγένετο, χεδὸν ἑξακοσίων ὄντων τὸν ἀριθμὸν· τὰς δὲ λοιπὰς ἀκίων ἤδη πολὺ προειληφέναι, μεταβαλλόμενος αὐτῆς, εἰς τὰναντία παρὰ τὸν ποταμὸν ἐποίειτα τὴν παρεῖαν, σπεύδων ἐπὶ τόπον εὐγεφύρωτον ἀφικέσθαι τῆ Πάδᾳ. καταλύσας δὲ δευτεραίως καὶ γεφυρώσας τοῖς ποταμίῳις πλοίοις τὴν διάβασιν, Ἀδρῆβα μὲν ἐπέταξε διακινεῖν τὸ πλῆθος· αὐτὸς δὲ διαβάς εὐθέως, ἐχρημάτιζε τοῖς παραγεγονόσι πρεσβευταῖς ἀπὸ τῶν συνέγγυς τόπων. ἅμα γάρ τῳ γένεσθαι τὸ προτέρημα, πάντες ἔσπευδον οἱ παρακείμενοι Κελτοί, ματὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, καὶ φίλοι γίνεσθαι καὶ χορηγεῖν καὶ συστρατεύειν τοῖς Καρχηδονίοις. ἀποδεξάμενος δὲ τὰς παρόντας Φιλανθρώπως, καὶ νομισάμενος τὰς δυνάμεις ἐν τῆ πέραν, προῆγε παρὰ τὸν ποταμὸν, τὴν ἐναντίαν ποιάμενος τῇ πρόθεν παρόδῳ. κατὰ ῥῆν γὰρ ἐποίειτα τὴν πορείαν, σπεύδων συνάψαι τοῖς ὑπεναντίοις. ὁ δὲ Πόπλιος περρωθεὶς τὸν Πάδον καὶ στρατοπεδεύσας περὶ πόλιν Πλακεντίαν, ἣτις ἦν ἀποιμία Ῥωμαίων· ἅμα μὲν αὐτὸν ἐθεράπευε καὶ τὰς ἄλλας τραυματίας, ἅμα δὲ τὰς δυνάμεις εἰς ἀσφαλὲς ἀπηρεῖσθαι νομίζων, ἤγε τὴν ἡσυχίαν. Ἀννίβας δὲ παραγενόμενος δευτεραίως ἀπὸ τῆς διαβάσεως ἐγγὺς τῶν πολεμίων, τῇ τρίτῃ παρέταξε τὴν δύναμιν ἐν συνόψει τοῖς ὑπεναντίοις. ἔθενός δὲ σφίσιν ἀντεξάγοντος, κατεστρατοπέ-

fexcentorum fere hominum, in potestatem redigit: sed qui reliquos longe iam processisse intelligeret, fronte conuersa, itinere contrario fecus fluium ire perrexit; locum in Pado summo studio quaerens, vbi facie fluius ponte iungi posset. bidui iter dein progressus, quum pontem in amne e fluiualibus nauigiis confecisset, Asdrubalem copias transmittere iubet: ipse extemplo traicit, et legatis, qui e vvinis locis ad eum venerant, audiendis dat operam. Simul namque victoriam adeptus est Hannibal, omnes circumiacentium regionum Galli ad Carthaginienes inclinare animos, sicut ab initio constituerant: eorum amicitiam expectere, rebus omnibus adiuuare, et socia arma cum iis vel le iungere. Hannibal comiter qui aduenerant exceptis, vbi omnes ipsius copiae traiecissent, propter amnem ducit: et qui contrarium priori iter haberet, secunda Padi ripa pergens, hostes consequi properabat. Publius Scipio amnem transgressus, ad Placentiam Romanorum coloniam castra communiuerat: ibique sese et reliquos vulneratos curans, exercitu in tuto, vti existimabat, locato, nihil mouebat, Hannibal binis castris a transitu fluminis eo peruenit. tertio die in conspectu hostium aciem suo-

δευτε λαβῶν περὶ πενήκοντα
τάδια τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν
στρατοπέδων.

67. Οἱ δὲ συστρατευόμενοι Καλ-
τοῖ τοῖς Ῥωμαίοις, θεωρῶντες ἐπι-
κυδεδέρας τὰς τῶν Καρχηδονίων
ἐλπιδας, συνταξάμενοι πρὸς ἀλ-
λήλους, καιρὸν ἐπέτηραν πρὸς ἐπί-
θῃσι, μένοντες ἐν ταῖς ἑαυτῶν
ἐκαστοὶ σκηναῖς. δειπνοποιήσα-
μένων δὲ, καὶ κατακοιμηθέντων
τῶν ἐν τῷ χάρακι, παρελθεῖν
ἔαταντες τὸ πλεῖον μέρος τῆς
νυκτός, καθοπλισάμενοι περὶ τὴν
ἐν τῇ Φυλακῇ. ἐπιτίθενται
τοῖς συνέστυς τῶν Ῥωμαίων πα-
ραστρατοπεδύκσι. καὶ πολλὰς
μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν, ἐκ ὀλίγης
δὲ κατετραυματίσταν· τέλος δὲ
τὰς κεφαλὰς ἀποτεινόντες τῶν
τεθνεώτων, ἀπεχώρη πρὸς τὰς
Καρχηδονίους, ὄντες πεζοὶ μὲν εἰς
διχιλίαις, ἵππεις δὲ μικρῶ λείπον-
τες διακοσίων. Ἀντίβας δὲ Φι-
λοφρόνως ἀποδεξάμενος αὐτῶν
τὴν παρατίαν, τῆς μὲν εὐθέως
παρακαλέσας, καὶ δωρεὰς ἐκάστους
τὰς ἀρμοζύστας ἐπαγγελιάμενος
ἐξέπειψεν εἰς τὰς ἑαυτῶν πό-
λεις, δηλώσοντας μὲν τὰ πεπραγ-
μένα τοῖς πολίταις, παρακαλέ-
σοντας δὲ πρὸς τὴν αὐτῆ συμμα-
χίαν. ἦδει γὰρ, ὅτι πάντες κατ'
ἀνάγκην αὐτῷ κοινωνήσασιν τῶν
πραγμάτων, ἐπιγινόντες τὸ γέγο-
νός ἐκ τῶν σφετέρων πολιτῶν πα-
ρασπόνδημα κατὰ τῶν Ῥωμαίων.
ἄμα δὲ τῆτοις καὶ τῶν Βοιωτῶν πα-
ραγεγονότων, ἡ τὰς τρεῖς ἄνδρας
ἐγχειρίζοντων αὐτῷ, τὰς ἐπὶ τὴν
ἐκδοσὶν τῆς χώρας ὑπὸ Ῥωμαίων

rum instruit. nemine aduersus
ipsum prodeunte, sex millia ab
hoste castris locum capit.

67. Qui Romanis milita-
bant Galli, vt secundioris for-
tunae spem Carthaginienlibus
affulgere vident, communi
consilio tempus ad infidias
circumspectabant, in suis
quisque tentoriis se continen-
tes. Igitur quum a coena ad
quietem se recepissent, qui
intra vallum erant, dissimu-
lato per reliquam noctem
dolo, circa vigiliam quartam
sumptis armis Romanos qui
proxime castra metabantur,
inuadunt. multis occisis, nec
paucis vulneratis, tandem ca-
pitibus mortuorum praecisis,
ad Carthaginienfes transeunt,
pedites ad bis mille, equites
paullaminus ducenti. Han-
nibal per quam gratos sibi
illos aduenire testatus, pro-
tinus et verbis multum hor-
tatus, et dona cuique con-
uenientia pollicitus, in ciui-
tates quemque suas ad signi-
ficanda quae gesta fuerant,
et sollicitandos popularium
animos dimisit. norat enim
secum omnes, vellent nol-
lent, consensuros, cognita
perfidia suorum in Roma-
nos. Simul cum his et Boii
venerunt, tres viros diui-
dendis agris missos illi tra-
dentes, quos belli princi-
pio ea fraude quam su-
pra commemorauimus, in-

ἑξαπέσαλμένους, ὧν κατ' ἀρχὰς ἐκυρίευσαν τῆ πολέμῃ παρασπονδήσαντες, καθ' ἅπερ ἐπάνω προείπον. ἀποδεξάμενος Ἀννίβας τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, ὑπὲρ μὲν τῆς Φιλίας καὶ συμμαχίας ἔθετο πρὸς τὰς παρόντας πίσει· τὰς γε μὴν ἄνδρας αὐτοῖς ἀπέδωκε, παραστειλάς τηρεῖν, ἵνα παρὰ τῆτων κομισθῶνται τὰς αὐτῶν ὁμήρας κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν. Πόπλιος δὲ χετλιάζων ἐπὶ τῷ γεγονότῳ παρασπονδήματι, καὶ συλλογισάμενος, ὅτι πάλαι τῶν Κελτῶν πρὸς αὐτὰς ἄλλοτρίως διακειμένων, τῆτων ἐπιγεγονότων, πάντας τὰς πέριξ Γαλάτας συμβήσεται πρὸς τὰς Καρχηδονίους ἀπονεύειν, ἔγνω δεῖν ἐυλαβηθῆναι τὸ μέλλον. Διόπερ ἐπιγενομένης τῆς νυκτὸς ὑπὸ τὴν ἑωθινήν, ἀναζεύξας ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὸν Τρεβίαν ποταμὸν, καὶ τὰς τῆτων συνάπτοντας γεωλόφους, πισεύων τῆ τε τῶν τόπων ὀχυρότητι, καὶ τοῖς παροικῆσι τῶν συμμαχῶν.

68. Ἀννίβας δὲ τὴν ἀναζυγὴν αὐτῶν ἐπιγνὼς, παραυτίκα μὲν τὰς Νομαδικὰς ἵππεις ἑξαπέσελε· μετ' ἃ πολὺ δὲ τὰς ἄλλας, τῆτοις δ' ἐν ποδὸς τὴν δύναμιν ἔχων αὐτὸς εἶπετο κατόπιν. οἱ μὲν ἔν Νομάδες εἰς ἔρημον τὴν στρατοπεδείαν ἐμπεσόντες, ταύτην ἐνεπίμπρασαν. ὃ δὴ καὶ σφόδρα συνήμεθε τοῖς Ῥωμαίοις, ὡς εἶπερ ἔτοι κατὰ πόδας ἀκολοθῆσαντες συνῆψαν ταῖς ἀποσκευαῖς, πολλὰς αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἵππέων ἐν τοῖς ἐπιπέδοις συνέβη διαφθαρήναι. νῦν δὲ οἱ πλείους ἐφθασαν διαβάν-

terceperunt. Hannibal latu- data eorum voluntate, amicitiam quidem et societatem cum praesentibus firmavit: tres viros tamen ipsis reddidit; monuitque ut eos serua- rent, quo possent, sicut in- itio decreuerant, per istos suos recipere obsides. Publius Scipio caedem fraude perem- ptorum lamentans, neque du- bitans, Gallorum animo pri- dem a Romanis alienato, ple- rosque ex omnibus circumcir- ca regionibus, ad partes Car- thaginiensium post istud faci- nus inclinatuos, cauendum sibi in posterum iudicavit. Itaque silentio noctis sub quartam vigiliam ad Trebiam fluuium et tumulos ei vicinos castra mouet: tum natura locorum fretus; tum sociis populi Romani eum tractum incolentibus confisus.

68. Sensit Hannibal horum profectiōnem, ac statim Numidas equites, deinde etiam reliquos vestigia eorum sequi iussit: mox ipse quoque cum omnibus copiis pone istos in- sequitur. Numidae vacua na- cti castra, illa incenderunt: quae res adprime Romanos iuuuit. nam si nulla facta mor- ra consecuti impedimenta fuis- sent, multi Romanorum in campis patentibus ab equi- tibus caesi, erant perituri. nunc plerisque omnibus Tre-

τες τὸν Τρεβίαν ποταμὸν. τῶν δὲ καταλειφθέντων ἐπὶ τῆς ἑραγίας, οἱ μὲν διεφθάρησαν, οἱ δὲ ζῶντες ἐλάτταν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων. Πόπλιος μὲν ἔν διαβάς τὸν προσειρημένον ποταμὸν ἐ στρατοπέδευσε περὶ τὰς πρώτας λόφους, καὶ περιβαλὼν τὰ Φρω καὶ χάσκει τὴν πρρευβολὴν, ἀνεδέχματο μὲν τὸν Τιβερίον καὶ τὰς μετ' ἐκείνη δουτίεις. Ἐθεράπευε δ' αὐτὸν ἐπιμελῶς, σπαράζων εἰ δύνατο κοινανῆσαι τῆ μέλλοντος κινδύνου. Ἀντίβας δὲ περὶ τατ/αρχήκοντα σταδίας ἀποχῶν τῶν ποταμῶν, αὐτῆ κατεστρατοπέδευσε. τὸ δὲ τῶν Κελτῶν πλῆθος τὸ τὰ πεδία κατοικῶν, συνηρηκὸς τῶν τῶν Καρχηδονίων ἐλπίσι, θαψιλῶς μὲν ἐχορήγει τὸ στρατόπεδον τοῖς ἐπιτηδέοις· ἔτοιμον δ' ἦν παντὸς κοινανῆσαι ἔργα καὶ κινδύνου τοῖς περὶ τὸν Ἀντίβαν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ προσπεπρωκότων τῶν κατὰ τὴν ἵππομαχίαν ἐξερίζοντο μὲν, τῷ τὸ συμβεβηκὸς εἶναι πρὸς τὴν προσδοκίαν, ἢ πῆν ἠπόρην γε σκέψαν, πρὸς τὸ μὴ δοκεῖν αὐτοῖς ἦσαν εἶναι τὸ γεγονός· ἀλλ' οἱ μὲν ἠγῶντο τὴν τῆ στρατηγῆ προπέτειαν, οἱ δὲ τὴν τῶν Κελτῶν ἐθελοκίησιν, σοχάζουνοι διὰ τῆς τελευταίας ἀποστάσεως. καθόλα δὲ τῶν περικύκων στρατοπέδων ἀκέραιων ὄντων, ἀκέραιος εἶναι διελευσανον τὰς ὑπὲρ τῶν ὄλων ἐλπίδας. Ἔθεν καὶ συνάψαντος τῆ Τιβερίου, καὶ τῶν μετ' ἐκείνη στρατοπέδων, καὶ διαπορευομένων διὰ τῆς Ῥώμης, ἐξ ἐπιφανείας ἐδόξαζον κριθῆσεσθαι

biam transgressis, partem dumtaxat aliquam extremi agminis, qua occiderunt Poeni, qua ceperunt. Scipio igitur trajecto Trebia circa proximos tumulos locum stativis deligit; ibique fossa ac vallo castris munitis, Tiberium et eius legiones operiens, vulnus diligenter curabat, quo posset futuro mox praelio interesse. Hannibal quinque milium intervallo ab hoste castra ponit. Galli ad spem Carthaginensium sublatis animis, comestus et necessaria omnia largiter subministrabant; parati in omnibus consiliis et periculis Hannibali esse participes. Romani vero in vrbe, vbi allatus nuntius est de superiore equitum pugna, mirari illi quidem quod acciderat, utpote longe contra ipsorum opinionem: sed non deerant causae cur victos eo praelio se negarent fuisse: aliis temeritatem ducis accusantibus, aliis Galorum fidem, qui de industria male pugnassent: quod novissima defectione satis ostendissent. denique legionum perditibus salvis atque integris, spes quoque suas de summa rerum superesse credebant integras. Quamobrem ut venit Tiberius Sempronius, et vna cum ipso legiones quas habebat, dum illas per urbem transeuntes cernebant; si vel tantum hic exercitus se ostendisset, debellatum iri vno praelio sibi per-

τὴν μάχην. ἄθροισθέντων δὲ τῶν στρατιωτῶν κατὰ τὸν ὄρονον εἰς Ἀρίμινον, ἀναλαβῶν αὐτὰς ὁ στρατηγός, προῆγε σπεύδων συνάψαι τοῖς περὶ τὸν Πόπλιον. συμμίξας δὲ καὶ παραστρατοπεδεύσας ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι, τὸ μὲν πλῆθος ἀνελάμβανε τῶν ἀνδρῶν, ὡς ἂν ἐν Λιλυβαίᾳ τετραράκοντα συνεχῶς ἡμέρας πεπεσοπορηκότων εἰς Ἀρίμινον· τὰς δὲ παρασκευὰς ἐποιεῖτο πάσας ὡς πρὸς μάχην. αὐτὸς δ' ἐπιμελῶς συνήδρευε τῷ Ποπλίῳ τὰ μὲν ἤδη γεγονότα πυρθανόμενος, περὶ δὲ τῶν παρόντων συνδιανοόμενος.

69. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὰς Ἀννίβας πραξικοπήσας πόλιν Κλασίδιον, ἐνδόντος αὐτῷ τῆ πεπισευμένε παρὰ Ῥωμαίων ἀνδρὸς Βρεντησινῆ, κατέχευε γεγόμενος δὲ κύριος τῆς τε Φρερᾶς, καὶ τῆς τῆ σίτε παραθέσεως, τῆ μὲν πρὸς τὸ παρὸν ἐχρήσατο· τὰς δὲ παραληφθέντας ἀνδρας ἀβλαβεῖς μεθ' ἑαυτῆ προῆγε· δεῖγμα βεβλόμενος ἐκφέρειν τῆς σφετέρως προαιρέσεως, πρὸς τὸ μὴ δεδιότας ἀπελπίζειν τὴν παρ' αὐτῷ σωτηρίαν, τὰς ἀπὸ τῶν καιρῶν καταλαμβανομένους. τὸν δὲ προσδοτὴν ἐτίμησε μεγαλείως, ἐγκαλέσασθαι σπευδάζων τὰς ἐπὶ πραγμάτων ταττομένους πρὸς τὰς Καρχηδονίων ἐλπίδας. μετὰ δὲ ταῦτα συνθεωρήσας τινὰς τῶν Κελτῶν, οἱ κατὰ κεν μεταξὺ τῆ Πάδου καὶ τῆ Τρεβία ποταμῶν, πεποιημένους μὲν καὶ πρὸς αὐτὸν Φιλίαν, διαπεμπομένους δὲ καὶ πρὸς Ῥω-

suadebant. Postquam omnes Ariminum, sicut iussi fuerant et iusiurandum adacti, convenere, consul iis assumptis ad Scipionem properavit. ad quem ut pervenit, prope eius castra confedit. ibi suos milites longo itinere dierum continuorum quadraginta, quibus a Lilybaeo Ariminum venerant, defatigatos, refecit. ipse interim dum necessaria ad pugnam comparantur, Publio assiduus adesse, praeterita ab eo sciscitari, de iis quae instabant cum eo deliberare.

69. Eodem fere tempore Hannibal Clastidium oppidum proditione cepit: tradente P. Brundusino, quem ei loco Romani praefecerant. Poenus praefidio et frumento ibi condito positus, hoc quidem ad subleuandam praesentem inopiam est usus: captivos vero incolumes secum abduxit: id spectans, ut hoc edito animi sui specimine, eos qui temporibus deprehensi a Romanis stetitissent, admoneret, posito metu clementiae suae non diffidere. Proditorum magnifice donavit: omnes qui munere aliquo fungerentur ad partes Carthaginensium cupiens allidere. Secundum haec, intelligens Galios, qui quod inter Padum et Trebium est incolebant, post initam secum amicitiam cum Romanis communicare, ratos se per hunc

μάχης,

μαίης, καὶ πεπεισμένους τῶ τοιού-
 τω τρόπῳ τὴν παρ' ἄμφοιν ἀτφά-
 λειαν αὐτοῖς ὑπάρξαι· ἑξαπο-
 τεῖλαι πεζῶς μὲν διχιλίαις, ἵππεῖς
 δὲ Κελτῶν καὶ Νομάδας εἰς χι-
 λίαις, προσάξας ἐπιδραμεῖν αὐτῶν
 τὴν χώραν. τῶν δὲ πραξάντων τὸ
 προσαχθῆν, καὶ πολλὴν περιλα-
 βουμένων λείαν, εὐθέως οἱ Κελτοὶ
 παρῆσαν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν
 Ῥωμαίων, δεόμενοι σφίσι βοη-
 θεῖν. Τιβέριος δὲ πάλαζ ζητῶν
 ἀφορμὴν τῆ πράττειν, τότε λα-
 βῶν πρόφατιν, ἑξαπέσειλε τῶν
 μὲν ἵππεων τὸ πλεῖστον μέρος, πε-
 ζῶν δὲ σὺν τέτοις ἀκοντισῶν εἰς χι-
 λίαις. σπαδῆ δὲ τέτων προσμιξάν-
 των πέρα τῆ Τρεβία, καὶ διαμα-
 χουμένων τοῖς πολεμίοις ὑπὲρ τῆς
 λείας, ἐτραπήσαν οἱ Κελτοὶ σὺν
 τοῖς Νομάται, καὶ τὴν ἀποχώρησιν
 ἐπὶ τὸν ἑαυτῶν ἐποικῆντο χάρακα.
 ταχὺ δὲ συννοήσαντες τὸ γενομέ-
 νον οἱ προκαθήμενοι τῆς τῶν Καρ-
 χηδονίων παρεμβολῆς, ἐντεῦθεν
 ταῦς ἐφ' ἀδρείαις ἐβοήθησαν τοῖς πι-
 ζουμένοις. ἢ γενομένῃ τραπέντες
 οἱ Ῥωμαῖοι, πάλιν ἐποικῆντο τὴν
 ἀπόλυσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν παρεμ-
 βολήν. Τιβέριος δὲ συνορῶν τὸ
 γινόμενον, πάντας ἀφῆκε τὰς
 ἵπτας, καὶ τὰς ἀκοντισῶν. τέτη
 δὲ συμπεσόντος, αὐθις ἐβλήσαν-
 τες οἱ Κελτοὶ, πρὸς τὴν ἑαυτῶν
 ἀσφάλειαν ὑπεχώρησαν. ὁ δὲ στρα-
 τηγὸς τῶν Καρχηδονίων, ἀπαρά-
 σκευος ἂν πρὸς τὸ κρίνειν τὰ ὅλα,
 καὶ νομίζων δεῖν μηδέποτε χωρὶς
 προτέσεως, μηδ' ἐκ πάσης ἀπο-
 μῆς ποιῆσθαι τὰς ὀλοχερεῖς κινδύ-
 νους ὅπερ εἶναι φατέον ἡγεμόνος

ambiguum fauorem tutos ab
 utroque futuros hoste: pedi-
 tum duo millia, equites Gallos
 et Numidas aduersus eos mi-
 fit, iussos fines incurfare. qui-
 bus imperata facientibus, mul-
 tamque praedam abigenti-
 bus; extemplo ad Romano-
 rum munitiones Galli adue-
 niunt, opem illos poscentes.
 Sempronius, qui manus con-
 ferendi occasionem iamdudum
 quaerebat, tunc temporis il-
 lam adeptus, equitum partem
 maximam, et simul pedites
 iaculatores ad mille emisit:
 qui hostem Trebia traiccto
 aggressi, ac pro praeda acri-
 ter cum illo dimicantes, Gal-
 los Numidasque in sua ca-
 stra compellunt. eo statim
 animaduerso qui pro muni-
 tionibus Carthaginensium in
 statione erant, ut quosque
 suorum viderant laborare,
 subsidium a se submittentes,
 terga vertere Romanos et
 castra repetere coegerunt.
 Tum vero Tiberius re co-
 gnita equites iaculatores om-
 nes immisit: atque ita Car-
 thaginienses vicissim ceden-
 tes loco intra munitiones
 suas se recipiunt. Hannibal,
 qui ad vniuersae rei dimica-
 tionem adhuc erat imparatus;
 existimans non ex qua-
 vis occasione, neque sine cer-
 ta animi destinatione pericu-
 lum summae rerum esse fa-
 ciendum; magni ducis, quod

ἔργον ἀγαθῶν· τότε μὲν ἐπέχε-
 τῆς· παρ' αὐτῶ συνεστῆσαντας τῶ
 χάρακι, καὶ εἶναι μὲν ἐκ μετα-
 βολῆς ἠνάγκασε, διώκειν δὲ καὶ
 συμπλέεσθαι τοῖς πολεμίοις
 ἐκάλυσε, διὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ
 σαλπικηγῶν ἀνακαλέμενος· οἱ
 δὲ Ῥωμαῖοι βραχὺν ἐπιχόντες
 χρόνον, ἀνέλυσαν, ὀλίγας μὲν
 αὐτῶν ἀποβαλόντες, πλείους
 δὲ τῶν Καρχηδονίων διεφθαρ-
 κότες.

70. Ὁ δὲ Τιβέριος μετεωρι-
 θεῖς καὶ περιχαρῆς γενόμενος ἐπὶ
 τῶ προτερήματι, Φιλοτίμως εἶ-
 χε πρὸς τὸ τὴν ταχίστην κρῖναι τὰ
 ὅλα. προέκειτο μὲν ἂν αὐτῶ κα-
 τὰ τὴν ἰδίαν γνώμην χορηγεῖν τοῖς
 παρ᾽ αὐτοῖς, διὰ τὸ τὸν Πόπλιον ἀρ-
 ρῶσεῖν. ὅμως δὲ βεβλόμενος προσ-
 βάλλει καὶ τὴν τῆ συνάρχοντος
 γνώμην, ἐποιεῖτο λόγους περὶ τῶ-
 ν πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ Πόπλιος
 τὴν ἐναντίαν εἶχε διάληψιν περὶ
 τῶν ἐνεσῶτων. τὰ γὰρ στρατόπε-
 दा χειμασθήσαντα, βελτίω τὰ
 παρ' αὐτῶν ὑπελάμβανε γενή-
 σεσθαι, τὴν τε τῶν Κελτῶν ἀθε-
 σίαν ἐκ ἐμμενεῖν ἐν τῇ πίσει, τῶν
 Καρχηδονίων ἀπραγνύτων, καὶ
 τὴν ἡσυχίαν ἀναγκαζομένων ἀ-
 γγειν, ἀλλὰ καινοτομήσειν τι πά-
 λιν κατ' ἐκείνων. πρὸς δὲ τέτοις
 αὐτὸς ὑγιαθεῖς ἐκ τῆ τραύματος,
 ἀληθινῆν παρέξεσθαι χρεῖαν ἤλ-
 πιζε τοῖς κοινοῖς πράγμασι. διὸ καὶ
 τοιαῖτοις χρώμενος λογισμοῖς, μέ-
 νειν ἤξει τὸν Τιβέριον ἐπὶ τῶν
 προκειμένων. ὁ δὲ προειρημένος,
 ἤδει μὲν ἕκαστα τέτων ἀληθινῶς
 λεγόμενα καὶ δεόντως· ὑπὸ δὲ

omnes fateantur, officio fun-
 gens, contentus in praesentia
 recipientis se in castra militis
 fugam sistere, et ut inimicis
 frontem obuerneret cogere;
 persequi Romanos, aut cum iis
 confligere, suis per ministros
 et buccinatores reuocatis, ne-
 quaquam est passus. Roma-
 ni, breue tempus morati, pau-
 cis suorum desideratis, ac
 longe pluribus hostium occi-
 sis, e pugna recesserunt.

70. Tiberius ferox iam
 gaudioque ob victoriam exul-
 tans, vniuersi belli fortunam
 quamprimum diiudicare ge-
 stiebat. Etsi autem stabat illi
 sententia, quia Scipio aegro-
 tabat, arbitrio suo omnia ad-
 ministrare: quia tamen ma-
 gni faciebat ut idem et colle-
 ga sentiret, consilium hoc
 suum cum illo communicat.
 at P. Cornelio alia longe mens
 erat: nam et suos exercitus,
 si per hiemen tiro miles ex-
 erceretur, valentiores futu-
 ros: et Gallos pro insita le-
 uitate, si cessarent Carthagi-
 nenses et quiescere cogere-
 rentur, noui aliquid molitu-
 ros, ac rursus ab illis defe-
 cturos: ad haec sperabat se-
 se, vbi ex vulnere conualuif-
 set, vtilem patriae operam
 rem strenue gerendo esse
 praestiturum. his igitur ra-
 tionibus adductus, ne quid
 tentaret, auctor Sempronio
 erat: qui etsi non ignora-
 bat vere haec et prudenter
 monere Scipionem: ambi-
 tione tamen et nimis consi-

τῆς Φιλοδοξίας ἐλαυνόμενος, καὶ καταπιεσῶν τοῖς πράγμασι, παρολόγως ἔσπευδε κρῖναι δι' αὐτῷ τὰ ὅλα· καὶ μῆτε τὸν Πόπλιον δύνασθαι παρατυχεῖν τῇ μάχῃ, μῆτε τὰς ἐπικαθισαμένους στρατηγὰς Φθαῖσαι παραλαβόντας τὴν ἀρχήν· ἔτος γὰρ ἦν ὁ χρόνος. διότι ἐ τὸν τῶν πραγμάτων καιρὸν ἐκλεγόμενος. ἀλλὰ τὸν ἴδιον, ἔμελλε τῷ δέοντος σφαλήσεσθαι προφανῶς. ὁ δ' Ἀννίβας παραπλητίως ἔχων ὑπονοίας Ποπλίῳ περὶ τῶν ἐνεστώτων κατὰ τὴναντίον, ἔσπευδε συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις, θέλων μὲν πρῶτον ἀκεραίοις ἀποχρησασθαι ταῖς τῶν Κελτῶν ὀρμαῖς· δεύτερον, ἀνασκήτοις καὶ νεοσυλλόγοις συμβαλεῖν τοῖς τῶν Ἑωμαίων στρατοπέδοις· τρίτον, ἀδυνατῆντος ἔτι τῷ Ποπλίῳ ποιήσεσθαι τὸν κίνδυνον. τὸ δὲ μέγιστον, πράττειν τι καὶ μὴ προῖεσθαι διὰ κινῆς τὸν χρόνον. τῷ γὰρ εἰς ἀλλοτρίαν καθέντι χώρην στρατόπεδα, καὶ παραδόξοις ἐγχειροῦντι πράγμασιν, εἰς τρόπον εἶναι ἔτος σωτηρίας, τὸ συνεχῶς καινοποιεῖν αἰεὶ τὰς τῶν συμμάχων ἐλπίδας. Ἀννίβας μὲν ἦν εἰδὼς τὴν ἐσομένην ὀρμὴν Τιβερίως, πρὸς τέτοις ἦν.

71. Πάλαμ δὲ συνεωρακῶς μεταξὺ τῶν στρατοπέδων τόπον ἐπίπεδον μὲν καὶ ψιλόν, εὐφυῆ δὲ πρὸς ἐνέδρῳ, διὰ τὴν ῥεῖθρον, ἔχον ὄφρυν, ἐπὶ δὲ ταύτης ἀκάνθας καὶ βάτες

dentia excaecatus, id omni studio agebat. ut per se ipse summam rerum cerneret; priusquam aut Publius praelio posset interesse, aut noui consules iniissent: iam enim comitiorum tempus appetebat. Igitur qui sua consilia non rerum temporibus accommodaret, sed suis; nihil bene se consulturum nemini dubium relinquebat. Hannibal de rebus praesentibus idem ex aduerso pari ratione cum Scipione iudicans, acie dimicare quam primum cupiebat. nam et Gallorum primo impetu, dum adhuc recens erat, uti volebat: tum autem cum inexercitato tirone et recens conscripto manum conferere optabat. tertio illud spectabat, ut dum adhuc aeger esset e vulnere Publius, decertaret: postremo, quod sua plurimum putaret interesse, ne frustra tempus tereret, sed faceret aliquid. Nam qui in alienos fines cum exercitu venit, et res magnas praeter hominum opinionem molitur; huic ad salutem unica patet via; si spes sociorum aliis atque aliis subinde bellis facinoribus editis, continenter renouet. et Hannibal quidem, gnarus Sempronium mox ad praelium ruiturum, in his erat.

71. Quum autem locum idem obseruasset inrer vtraque castra planum quidem et nudum, sed aptum tamen insidiis, propter riuum altam habentem ripam, eamque veribus ac virgultis continuis ve-

συνεχεῖς

συνεχῆς ἐπιτεφυκίας, ἐγένε-
 το πρὸς τὸ καταστρατηγεῖν τὰς
 ὑπεναντίας. ἔμελλε δ' εὐχερῶς
 λήθειν, οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι πρὸς μὲν
 τὰς ὑλώδεις τόπας ὑπόπῳς εἶχον,
 διὰ τὸ τὰς Κελτὰς αἰεὶ τιθέναι
 τὰς ἐνέδρας ἐν τοῖς τοιαύτοις χω-
 ρίοις· τοῖς δ' ἐπιπέδοις καὶ ψιλοῖς
 ἀπεπίστευον, ἐκ εἰδότες, ὅτι καὶ
 πρὸς τὸ λαθεῖν καὶ πρὸς τὸ μη-
 δεὺν παθεῖν τὰς ἐνεδρεύοντας ἐυ-
 φυέστεροι τυγχάνουσιν ὄντες τῶν
 ὑλώδων, διὰ τὸ δύνασθαι μὲν ἐκ
 πολλῆ προορᾶν πάντας τὰς ἐνε-
 δρεύοντας, εἶναι δ' ἐπιπροσθήσει
 ἱκανὰς ἐν τοῖς πλείοσι τόποις.
 τὸ γὰρ τυχὸν βεῖθρον μετὰ
 βραχέας ὀφρύας, ποτὲ δὲ καὶ
 καλαμῖς καὶ πτερίς, καὶ τι γένος
 ἀκανθῶν, ἢ μόνου πεζῆς, ἀλλὰ
 καὶ τὰς ἵππεῖς ἐνίοτε δύναται
 κρύπτειν, ἐὰν βραχέα τις προ-
 νοηθῇ, τῆ τὰ μὲν ἐπίσημα τῶν
 ὀπλων ὑπὲρ τιθέναι πρὸς τὴν
 γῆν, τὰς δὲ περιπεφασίας ὑπο-
 τιθέναι τοῖς ὀπλοῖς. πλὴν ὅγε
 τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς κοι-
 νολογηθεὶς Μάγωνι τῷ ἀδελφῷ
 καὶ τοῖς συνέδροις περὶ τῆ μελ-
 λοντος ἀγῶνος, συγκατατιθεμέ-
 νων αὐτῶ πάντων ταῖς ἐπιβο-
 λαῖς· ἅμα τῷ δεῖπνον ποιήσασθαι
 τὸ στρατόπεδον ἀνακαλετάμενος
 Μάγωνα τὸν ἀδελφόν, ὕτα νέον
 μὲν, ὁρμῆς δὲ πλήρη καὶ παιδο-
 μαθῆ περι τὰ πολεμικὰ, συνέ-
 σθησε τῶν ἵππεων ἀνδρας ἑκατὸν,
 καὶ πεζῆς τὰς ἴσας. ἔτι δὲ τῆς
 ἡμέρας ἑσπης, ἐξ ὅλα τῆ στραπέ-
 δε σημενόμενον τὰς ἐυρωστάτας
 παρασχέλει δειπνοποιησάμενος

stitam, dolo hostem decipere
 parabat. quem eo facilius
 erat occultaturus; quia Ro-
 mani silvas omnes suspectan-
 tes, eo quod Galli ad insi-
 diandum loca semper deligunt
 arboribus impedita; campis
 patentibus plane fidebant. ne-
 sciebant nimirum, et occul-
 tius et periculo etiam mino-
 re, in planitie collocari insi-
 dias, quam in syluosis salti-
 bus. quoniam facile omnia
 prospiciant insidiatores, ne-
 que tamen, ut plurimum, de-
 sint eminentiae quaedam ad
 eos tegendos idoneae. quam-
 libet parvus enim riuus, cui
 modicum sit supercilium, in-
 terdum arundines vel filices,
 aut quodcumque sentis genus,
 satis magnas ad occultandos
 equites, nedum pedites late-
 bras habet: si quis modo vel
 mediocrem adhibeat pruden-
 tiam, ut quae sunt e longin-
 quo conspicuo arma, humi
 supina deponat, et galeas iis-
 dem subiiciat. Poenus enim
 vero deliberatione cum fratre
 Magone ac ceteris, qui con-
 citio intererant, habita super
 edendo mox certamine; quum
 eius consilium omnes lauda-
 rent; simul ac coenam exer-
 citus sumfisset, fratrem Ma-
 gonem, militaris spiritus iu-
 venem et a teneris belli artes
 edoctum, ad se vocatum,
 centum equitibus, totidem pe-
 ditibus praeficit. iubet dein-
 de ut ante primas noctis te-
 nebras validissimos quosque
 ex vniuerso exercitu seligat;
 utque omnes coenati ad suum

ἦκειν ἐπὶ τὴν αὐτὴ σκηνήν. πα-
ρακλήσας δὲ καὶ παρασήσας τέ-
τοις τὴν πρέπσαν ὄρουσιν τῶ και-
ρῶ, παρήγειλε καὶ τῆς ἀνδρωδε-
σῆτος ἕκαστον ἐπιλεξιμένον ἐκ
τῶν ἰδίων τάξεων, ἦκειν εἰς τινα
τότον ἤδη τῆς στρατοπεδείας. τῶν
δὲ πρῶτον τὸ συνταχθῆναι, τά-
της μὲν ὄντας ἰππέεις χιλίας, καὶ
πεζῆς ἄλλας τοσούτας, ἔξαπέσει-
λε νυκτὸς εἰς τὴν ἐνέδοαν, συσή-
σας ὀδύγας, καὶ τὰ δελφῶ διατα-
ξιμένος περὶ τῆ καιρῶ τῆς ἐπι-
θέσεως. αὐτὸς δ' αἶμα τῶ Φωτὶ
τῆ Νομαδικῆς ἰππέεις συναγα-
γῶν, ὄντας Φερειάκας διαφρόν-
τως, παρεκάλεισε, καὶ τινὰς δω-
ρεὰς ἐπαγγελιάμενος τοῖς ἀνδρα-
γαθῆτασι, προτέταξε πελάσαν-
τας τῶ τῶν ἐναντίων χάρακι κα-
τὰ τὴν ἐπιδιαβαίνειν τὸν πο-
ταμόν καὶ προσακροβολιζόμε-
νης, κινεῖν τὰς πολεμίας, βελό-
μενος ἀναρτίως καὶ πρὸς τὸ μέλ-
λον ἀπαρασκευάστας λαβεῖν τὰς ὑπε-
ναντίας. τὰς δὲ λοιπὰς ἡγεμόνας
ἀποτίσας, ὁμοίως παρεκάλεισε
πρὸς τὸν κίνδυνον, καὶ πᾶσιν
ἀριτοποιεῖσθαι παρήγειλε, καὶ
πρὶ τὴν τῶν ὀπλων καὶ τῶν ἵπ-
πων γίνεσθαι θέρραπειαν.

72. Ὁ δὲ Τιβέριος αἶμα τῶ
συνεῖθε ἐγγίζοντας τῆς Νομαδ-
κῆς ἰππέεις, παραυτίκα μὲν αὐτὴν
τὴν ἵππον ἔξαπέστειλε, προσάξας
ἔχουσαι ἢ συμπλέεσθαι τοῖς πο-
λεμίοις· ἐξῆς δὲ τῆ οἷς, ἐξέτευ-
πε τὰς πεζακοντισίας εἰς ἐξακχι-
λίαν· ἐκίνει δὲ καὶ τὴν λοιπὴν ὑ-
ναντιαν ἐκ τῆ χάρακος ὡς ἐξ ἐπι-
Φανείας κριθητομένων τῶν ἔλιων,

tabernaculum se sistant. hos
cohortatus, postquam ita af-
fectos videt vti res postulabat,
mandat singulis, vt fortissi-
mum quemque e suis ordini-
bus sibi adiungant. et in cer-
tam castrorum partem sese
conferant. qui vt fecere quod
fuerant iussi, eos Hannibal
(erant autem equites mille;
pedites totidem) noctu ad in-
fidiarum locum proficisci, du-
cibus itineris additis, iubet;
mandatis etiam de tempore,
quo ad pugnam cooriri eos
vellet, fratri datis. ipse pri-
ma luce Numidas, durum ge-
nus cumprimis, in vnum
aduocat: eosque adhortatus,
propositis etiam virtutis prae-
miis, prope hostium castra
accedere imperat, et statim
ammem Trebiam iterum trans-
ire, vbi iaculando aduerfa-
rios ad pugnam elicuissent:
impransos enim et ad prae-
lium imparatos cupiebat de-
prehendere. mox et cete-
ros duces cogit. et similiter
cohortatus ad pugnam, pran-
dere omnibus et arma atque
equos parare praecipit.

72. Tiberius vt videt ap-
propinquare Numidas equi-
tes, extemplo equitatum su-
um, manus cum eo iustum
conferere, emittit. deinde
et pedites iaculatores ad sex
mille sequi iubet. simul re-
liquas omnes copias castris
educit: adeo multitudine suo-
rum, et equestri victoria pri-

ἐπαυρούμενος τῷ τε πλήθει τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῷ προγεγονότι τῇ προτεραίᾳ περὶ τὰς ἵππεῖς εὐημερήματα. ἕσης δὲ τῆς ὥρας περὶ χειμερινὰς τροπὰς, καὶ τῆς ἡμέρας νιφετώδης καὶ ψυχρᾶς διαφερόντως, τῶν δ' ἀνδρῶν καὶ τῶν ἵππων, χαδόν, ὡς εἰπεῖν, ἀπάντων ἀναρίστων ἐκπετορευμένων· τὸ μὲν πρῶτον ὄρουσεν καὶ προθυμία περὶ τὸ πλήθος ἦν. ἐπιγενομένης δὲ τῆς τῆ Τρεβία ποταμῆ διαβάσεως, καὶ προσαναβεβηκότος τῆς ρεύματος, διὰ τὸν ἐν τῇ νυκτὶ γενόμενον ἐν τοῖς ὑπὲρ τὰ στρατόπεδα τόποις ἕμβρον· μόλις, ἕως τῶν μαζῶν οἱ πεζοὶ βαπτιζόμενοι, διέβαινον. ἐξ ὧν ἐκακοπάθει τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τε τῆς ψύχης καὶ τῆς ἐνδείας, ὡς ἂν ἤδη τῆς ἡμέρας προβαίνεσθαι. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι κατὰ σκηναὶς βεβρωκότες καὶ πεπνυκότες, καὶ τὰς ἵππους ἐτοιμακότες, ἠλείθοντο καὶ καθωπλιζοντο περὶ τὰ πυρὰ πάντες. Ἀννίβας δὲ τὸν καιρὸν ἐπιτηρῶν, ἅμα τῷ συνιδεῖν τὰς Ῥωμαίους διαβεβηκότας τὸν ποταμὸν, προβαλόμενος ἐΦεδρεΐαν τὰς λογχοφόρους καὶ Βηλιαρεῖς, ὄντας εἰς ὀντακιχίλις, ἐξήγε τὴν δύναμιν. καὶ προαγαγὼν ὡς ὀντῶν σάδια πρὸ τῆς στρατοπεδείας, τὰς μὲν πεζοὺς ἐπὶ μίαν εὐθεΐαν παρενέβαλε, περὶ δισμυρίους ὄντας τὸν ἀριθμὸν, Ἰβηρας καὶ Κελτὰς καὶ Δίβυας· τὰς δ' ἵππεῖς διελθὼν ἐφ' ἐκάτερον παρέσθησε τὸ κέρασ, πλείους ὄντας μυρίων σὺν τοῖς παρὰ τῶν Κελτῶν συμμάχοις. τὰ δὲ θηρία μερίσας πρὸ τῶν κεράτων, δι' ἀμφο-

diana fretus, vt vel conspectum sui exercitus satis futurum ad deuincendum Poenum existimaret. Quum autem brumae tempus esset, dies niualis et supra modum frigidus; omnesque ferme et viri et equi non curatis ante corporibus educti: multitudo quae magnam initio alacritatem prae se tulerat, mox vbi amnem Trebiam traicere oportuit, qui ob nocturnum imbrem in partibus supra castra adeo vehementer intumuerat, vt pectoribus tenuis qui transibant mergerentur; malis tum victa partim frigore, partim fame, (iam enim dies processerat;) deficere coepit. at Carthaginenses in suis tabernaculis esu potuque iam refecti, tam ipsi, quam eorum equi, omnes interea loci vngebant sese atque arma induebant. Hannibal, tempus opportunum pridem exspectans, vbi transgressos amnem videt hostes, praeire iussis vt praesidio essent aliis, Balearium et ceterae leuis armaturae ad octo millibus, copias educit. mille dein passus a castris progressus, pedites, quorum habuit ad viginti millia, Hispanos, Gallos, Afros, in vnam seriem omnes dirigit: equites numero plures decem millibus, cum iis quos Galli socii miserant, in cornu vtrumque circumfundit: pro cornibus in vtramque partem diuifos elephan-

τέρων προβάλετο. Τιβέριος δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τὰς μὲν ἰππεῖς ἀνακαλεῖτο, θεωρῶν ἐκ ἔχοντας, ὅτι χαίρονται τοῖς ὑπεναντίοις, διὰ τὸ τὰς Νομάδας ἀποχωρεῖν μὲν εὐχερῶς καὶ σποράδην, ἐπικείσθαι δὲ πάλιν ἐκ μεταβολῆς τολυκῶς καὶ θρασύως. τὸ γὰρ τῆς Νομαδικῆς μάχης Ἰδὸν ἐσιτῆτο. τὰς δὲ πεζοὺς παραέβαλε κατὰ τὰς εἰδιευμένους καὶ αὐτοῖς τάξεις, ὄντας τῆς μὲν Ῥωμαϊκῆς εἰς μυρίας ἕξ αὐχιλάς, τὰς δὲ συμμαχικῆς εἰς δισμυρίας. τὸ γὰρ τέλειον στρατότεδον παρ' αὐτοῖς πρὸς τὰς ὀλοχερεῖς ἐπιβολὰς, ἐκ τοσούτων ἀνδρῶν εἰσι, ὅταν οὐκ τὰς ὑπάτης ἐπιπέρας οἱ καιροὶ συνάγῃσι. μετὰ δὲ ταῦτα τὰς ἰππεῖς ἐφ' ἑκάτερον θεῖς τὸ κέρασ, ὄντας εἰς τετραχιχίλους, ἐπῆει τοῖς ὑπεναντίοις σεβασῶς, ἐν τάξει καὶ βᾶδην ποιούμενος τὴν ἔφοδον.

73. Ἦδη δὲ συνέφυε ὄντων ἀλλήλοις, συνεπλήκυσαν οἱ προκείμενοι τῶν δυνάμεων ἕξ ὄνοι. τότε δὲ συμβάντος, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι κατὰ πολλὰς τρόπας ἤλαττοντο. τοῖς δὲ Καρχηδόνιοις ὑπερδέξιον γινέσθαι συνέβαινε τὴν χρεῖαν, ἅτε ἐπὶ τῶν μὲν Ῥωμαίων πεζοκοντισῶν κακοπαθεῖντων ἐξ ὄρθρου, καὶ τρεμεμένων τὰ πλεῖστα βέλη, κατὰ τὴν πρὸς τὰς Νομάδας συμπλοκὴν τῶν δὲ καταλιπούμενων βελῶν ἠχρησμένων αὐτοῖς, διὰ τὴν συνέχειαν τῆς νογίδος. παραπλήττια δὲ τότε τοῖς συνέβαινε καὶ περὶ τὰς ἰπ-

tos statuit. dum haec a Poeno gerebantur, Sempronius equites suos dato signo reuocat, plane quid consilii caperent aduersus hostem oppositum ignaros. quippe ilis res erat cum Numidis, facile et passim terga vertere, ac deinde fronte iterum conuersa hostem acriter atque audacter potere, affluctis. haec enim propria est Numidarum dimicandi ratio. pedites vero pro more Romanae militiae ordinauit. Erant autem Romani pedites ad sedecim millia: focii ad millia viginti. Nam quoties summa rerum agitur, et necessitate aliqua urgente ambo consules copias coniungunt, plenus exercitus populi Romani ex tot numero hominibus constat. exin equites, qui ad quatuor millia ei aderant, ab utroque cornu peditibus circumdat: et in hostem superbo incessu pergunt, ordinate ac lente ad illum aggradiendum procedens.

73. Postquam inuicem appropinquauerant exercitus, a leuibus armaturis ante signa locatis pugna committitur. ibi tum statim Romanam rem longe deteriore esse apparuit: quum contra Poenis omnia fauerent. Nam Romanorum iaculatores pedites a mane defatigati erant, et in conflictu cum Numidis maximam iaculorum partem emiserant: quae superabant, continuo humore madida, euaserant inutilia. nec melius cum equitibus ac reli-

πῆεις γίνεσθαι, καὶ περὶ τὸ σύμ-
 παν αὐτοῖς στρατόπεδον. περὶ γε
 μὴν τὰς Καρχηδονίους ὑπῆρχε τὰ
 ναντία τῶν. ἀκμαῖοι γὰρ τα-
 ρατεταγμένοι καὶ νεαλεῖς, αἰεὶ
 πρὸς τὸ θεόν εὐχρήσως καὶ προ-
 θύμως εἶχον. Διόπερ ἅμα τῷ δέ-
 ξασθαι διὰ τῶν διασημάτων τὰς
 προκινδυνεύοντας, καὶ συμπε-
 σῆναι τὰ βαρεὰ τῶν ὄπλων ἀλλή-
 λους, εἰ μὲν ἵππεῖς οἱ τῶν Καρ-
 χηδονίων εὐθέως ἀπ' ἀμφοῖν τοῖν
 κέρατοι ἐτίεζον τὰς ὑτεναντίας,
 ὡς ἂν τῷ πλήθει πολὺ διαφέρου-
 τες, καὶ ταῖς ἀκμαῖς αὐτῶν τε καὶ
 τῶν ἵππέων διὰ τὴν προειρημένην
 ἀκροαότητα περὶ τὴν ἔξοδον
 τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τῶν ἵππέων ὑπο-
 χωρησάντων, καὶ ψιλωθέντων
 τῶν τῆς Φάλαγγος κέρατων, οἷτε
 λογχοφόροι τῶν Καρχηδονίων,
 καὶ τὸ τῶν Νομάδων πλήθος ὑ-
 περείροντες τὰς προτεταγμένας
 τῶν ἰδίων, καὶ πρὸς τὰ κέρατα
 προσπίπτουτες τοῖς Ῥωμαίοις,
 πολλὰ καὶ κινκὰ διειργάζοντο, καὶ
 μάχεσθαι τοῖς κατὰ πρόσωπον ἐκ
 εἰων. οἱ δ' ἐν τοῖς βαρέσιν ὄπλοις,
 παρ' ἀμφοῖν τὰς πρώτας ἔχου-
 τες καὶ μέσας τῆς ὅλης παρεμβο-
 λῆς τάξεις, ἐπὶ πολὺν χρόνον
 ἐμάχοντο συσάδην, ἐφάμιλλον
 ποιόμενοι τὸν κίνδυνον.

74. Ἐν ᾧ καιρῷ διανασάντων
 τῶν ἐκ τῆς ἐνέδρας Νομάδων, καὶ
 προσπεσόντων ἄφνω κατὰ νότον
 τοῖς ἀγωνιζομένοις περὶ τὰ μέσα,
 μεγάλην ταραχὴν καὶ δυσχρησίαν
 συνέβαινε γίνεσθαι περὶ τὰς τῶν
 Ῥωμαίων δυνάμεις. τέλος δ' ἀμ-
 φότερα τὰ κέρατα τῶν περὶ τὸν

quo exercitu vniuerso ageba-
 tur. contraria his apud Car-
 thaginienses omnia. qui quum
 viribus integris in aciem de-
 scendissent, recentes et ala-
 cres quo res cumque postu-
 labat, veniebant. Itaque si-
 mulac recepti sunt in sua spa-
 tia vacua qui pro signis pu-
 gnabant; ad primum statim
 grauioris armaturae concur-
 sum, in vtroque protinus cor-
 nu Carthaginienes equites,
 qui et numero superabant,
 et sua equorumque corpora,
 vt ante ostendimus, sub exi-
 tum e castris probe curaue-
 rant, vix ac ne vix quidem
 a Romanis sustinebantur. igitur
 impulso Romanorum equi-
 tatu, nudataque ab vtroque
 cornu acie, hastati Carthagi-
 nensium, et Numidarum tur-
 ba, suos quorum a tergo lo-
 cati fuerant, praeterlati, Ro-
 manorum cornua adoriuntur,
 adeoque vehementer premunt,
 vt dimicare cum ex aduerso
 pugnantibus non sinerentur.
 grauis armatura quae in pri-
 mis mediisque ordinibus v-
 trimque stabat, comminus
 aliquamdiu paribus animis de-
 certauit.

74. Interim Numidae ex
 insidiis coorti, atque a tergo
 eos qui circa mediam aciem
 dimicabant ex improviso cae-
 dentes, tumultum ingentem
 atque perturbationem Roma-
 norum exercitui iniecere. tan-
 dem qui in vtroque cornu a

Τιζέριον πιεζόμενα, κατὰ πρόσωπον μὲν ὑπὸ τῶν Θηρίων, πέριξ δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐκ τῶν πληγίων ἐπιφανείας ὑπὸ τῶν ἐυζώνων ἀντρέπηται, καὶ συνωθῆντο κατὰ τὸν διωγμὸν πρὸς τὸν ὑποκείμενον ποταμὸν. τότε δὲ συμβάντος, οἱ κατὰ μέσον τὸν κίνδυνον ταχθέντες τῶν Ρωμαίων, οἱ μὲν κατότιν ἐθεσῶτες ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς ἐνέδρας προσπετόντων ἀπώλοντο καὶ κακῶς ἔπαχον· οἱ δὲ περὶ τὰς πρώτας χάρας ἐπανακκαθέντες, ἐκράτησαν τῶν Κελτῶν, καὶ μέρος τι τῶν Λιβύων· καὶ πολλὰς αὐτῶν ἀποκτείναντες, δίκην ἔδειξαν τῆν τῶν Καρχηδονίων τάξιν. θουρήντες δὲ τὰς ἀπὸ τῶν ἰδίων κροάτων ἐκπετισμένους, τὸ μὲν ἐπιβοηθεῖν τέτοις, ἢ πάλιν εἰς τὴν ἐαυτῶν ἀπένειμιν παρεμβολήν, ἀπέγνωσαν· ὑπορώμενοι μὲν τὸ πλῆθος τῶν ἰππέων, καλούμενοι δὲ διὰ τὸν ποταμὸν καὶ τὴν ἐπιφορὰν καὶ συσροφὴν τῆ κατὰ κεφαλὴν ὄμβρον· τηρῶντες δὲ τὰς τάξεις, ἀπὸ τοῦ μετ' ἀσφαλείας ἀπεχώρησαν εἰς Πλακεντίαν, ὄντες ἢ κ' ἐλάττω μυρίων. τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν πλείστοι περὶ τὸν ποταμὸν ἐφθάρησαν ὑπὸ τε τῶν Θηρίων καὶ τῶν ἰππέων. οἱ δὲ διχφυγόντες τῶν πεζῶν καὶ τὸ πλείστον μέρος τῶν ἰππέων πρὸς τὸ προειρημένον σύστημα ποικίμενοι τὴν ἀποχώρησιν, ἀνεκοιμήθησαν ἄλλα τέτοις εἰς Πλακεντίαν. τὸ δὲ τῶν Καρχηδονίων στρατόπεδον, ἕως τῆς ποταμῆς κατεδίωξαν τὰς πολεμίας· ὑπὸ δὲ τῆς χειμῶνος ἢ κ' ἔτι δυνάμενον πορρώτερον

Sempronio stabant, premensibus a fronte elephantis. ad latera vero hinc inde leuibibus armaturis, vertuntur in fugam, eosque Poenus insequens in subiectum amnem compellit. Secundum haec, mediae Romanorum aciei postremos ordines Numidae ex insidiis inuadunt, caedunt, impellunt: at primi ordines, ipsa stimulati necessitate, Gallos et partem etiam Afrorum deuincunt, magnaque eorum strage edita, Carthaginensium aciem perrumpunt. atque hi ut vident cornu iam utrumque impulsam prosligatumque esse, desperantes, posse illis a se opem ferri, aut castra sua repeti; quod et Punici equitatus multitudo ipsos terrebatur; et flumen, atque imber, quo magna vi compluebantur, conata ipsorum impediabat; seruatis ordinibus, conferto agmine, sine periculo Placentiam se receperunt, non pauciores decem millibus. reliquorum plerosque circa Trebiam partim belluae, partim equites contrucidauerunt. pedites qui euaserunt, cum magna parte equitum, prioris illius manus de qua diximus vestigia sequendo, una cum his Placentiam incolumes peruenerunt. Carthaginensium exercitus aduersarios ad flumen usque insecutus, quum prae hieme pergere ulterius non posset, in castra est re-

προβαίνουσιν, ἐπικνήθητε πάλιν εἰς τὴν παρεμβολήν. καὶ πάντες ἐπὶ μὲν τῇ μάχῃ περιχαρεῖς ἦσαν ὡς καταρωθῆκότες. συνέβαινε γὰρ ὀλίγος μὲν τῶν Ἰβήρων καὶ Λιβύων, τὰς δὲ πλείους ἀπολωλέναι τῶν Κελτῶν· ὑπὸ δὲ τῶν ὄμβρων καὶ τῆς ἐπιγενομένης χιόνος, ἔτω διετίθεντο δεινῶς, ὥστε τὰ μὲν θηρία διασπαρῆσαι, πλὴν ἑνός· πολλὰς δὲ τῶν ἀνδρῶν ἀπόλλυσθαι καὶ τῶν ἵππων διὰ τὸ ψύχος.

75. Ὁ δὲ Τιβέριος εἰδὼς μὲν τὰ συμβεβηκότα, βεβλόμενος δὲ κατὰ δύναμιν ἐπικρύπτεσθαι τὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸ γεγονός, ἔπεμψε τὰς ἐπαγγελῆντας, ὅτι μάχης γενομένης τὴν νίκην αὐτῶν ὁ χειμῶν ἀφείλετο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παραυτίκα μὲν ἐπίσειον τοῖς προσπίπτουσι, μετ' ἔ πολὺ δὲ πυρρανόμενοι τὰς μὲν Καρχηδονίους, καὶ τὴν παρεμβολὴν τὴν αὐτῶν τηρεῖν, καὶ τὰς Κελτὰς πάντας ἀπονενεκέσαι πρὸς τὴν ἐκείνων Φιλίαν, τὰς δὲ παρ' αὐτῶν ἀπολελοιπότας τὴν παρεμβολὴν ἐκ τῆς μάχης ἀνακεχωρηκέσαι, καὶ συνηθροῖσθαι πάντας εἰς τὰς πόλεις, καὶ χορηγεῖσθαι δὲ τοῖς ἀναγκασίοις ἐν θαλάττῃς ἀνὰ τὸν Πάδον ποταμόν· καὶ λίαν σφῶς ἔγνωσαν τὰ γεγονότα περὶ τὸν κίνδυνον. διὸ καὶ παραδόξως Φανέντος αὐτοῖς τῆς πράγματός, περὶ τὰς λοιπὰς παρασκευὰς διαφερόντως ἐγίνοντο, καὶ περὶ Φυλακίην τῶν προκειμένων τόπων πέμποντες εἰς Σαρδόναν καὶ Σικελίαν στρατόπεδα· πρὸς δὲ τάτοις εἰς Τάραντα πρὸς Φυλακίαν, καὶ

versus. atque omnes quidem quod bene rem gessissent, gaudio exultabant: pauci enim ex occisis Hispani aut Afri erant; sed Galli plerique: verum imbris ac permixta niue adeo vexati fuerant, ut vniuersi elephanti, vno excepto, absumerentur: viri atque equi multi, frigore enecarentur.

75. Tiberius non quod acceptae cladis magnitudinem ignoraret; verum ut quantum posset senatum populumque Romanum rem celaret, misit qui nuntiarent, conflictu habito, hiemem sibi victoriam de manibus eripuisse. Ei nuntio fidem initio habuerunt Romani. at mox ut audierunt, etiam suorum castra a Poenis teneri, et Gallos vniuersos illorum partes esse amplexos; suos autem milites desertis castris e praelio in proximas vrbes se recepisse, et eos solum habere commeatus, quos e mari naues Pado subueherent: tum vero quiscum exstitisset praelii euentus, probe intellexerunt. Ac quum praeter opinionem res cecidisset, in conquirendis reliquis apparatus, et conseruandis locis praeiacentibus diligentiam summam ponunt: exercitus in Sardiniam et Siciliam destinant: praesidia item Tarentum, et in alia opportuna omnia loca

τῶν ἄλλων τόπων εἰς τὰς εὐκαί-
 ρησ· παρεσκευάσταν δὲ καὶ ναῦς
 ἑξήκοντα πενήτησις. Γναίος δὲ
 Σερουίλιος καὶ Γαίος Φλαμίνιος,
 οἵπερ ἔτυχεν ὑπάτοι τότε καθε-
 σαμένοι, συνήγοντες συμμαχίαις,
 καὶ κατέγραψον τὰ παρ' αὐτοῖς
 στρατόπεδα. παρήγον δὲ καὶ τὰς
 ἀγοράς, τὰς μὲν εἰς Ἀρλίμνον,
 τὰς δ' εἰς Τυβήρην, ὡς ἐπὶ τέ-
 τοις κοιησόμενοι τοῖς τόποις τὴν
 ἔξοδον. ἔπεμψαν δὲ καὶ πρὸς
 Ἰέρωνα περὶ Βοηθείας· ὃς καὶ
 πεντακισίαις αὐτοῖς ἑξαπέσει-
 λε Κρήτας, καὶ χιλίαις πελταφέ-
 ρησ· πάντα δὲ καὶ πανταχόθεν
 ἐνεργῶς ἠτοίμαζον. τότε γάρ εἰσι
 Φοιβαρατάτοι Ῥωμαῖοι, καὶ κοινῇ
 καὶ κατ' ἰδίαν, ὅταν αὐτὰς περιση
 φόβος ἀληθινός.

76. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιροὺς,
 Γναίος Κορνήλιος, ὁ καταλειφθεὶς
 ὑπὸ τὰδελεφῶ Ποπλίη στρατηγός
 ἐπὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, καθά-
 περ ἐπάνω προεῖπον, ἀναχθεὶς
 ἀπὸ τῶν τῆ Ῥοδανῆ συμμάχων
 παντὶ τῷ σόλῳ, προσέχε τῆς
 Ἰβηρίας πρὸς τὴν κατὰ τὸ καλέ-
 μενον Ἐμπορεῖον τότῃς. ἀρξά-
 μενος δ' ἐντεῦθεν, ἀποβάσεις
 ἐποιεῖτο. καὶ τὰς μὲν ἀπειθῆν-
 τας ἐπολιόρκει τῶν τὴν περαλίαν
 κατοικούντων ἕως Ἰβηρος ποταμῆ·
 τὰς δὲ προσδεχομένους ἐφιλαν-
 θρώπει, τὴν ἐνδεχομένην ποιέμε-
 νος περὶ αὐτῶν προμήθειαν· ἀ-
 σφαλίσάμενος δὲ τὰς προσκεχω-
 ρηκότας τῶν παραθαλασσίων,
 προῆγε παντὶ τῷ στρατεύματι
 ποιέμενος τὴν πορείαν εἰς τὸ με-
 σόγαιον. πολὺ γὰρ ἤδη καὶ τὸ

mittunt: naues praeterea
 quinqueremes sexaginta pa-
 rant. Cn. quoque Seruilius
 et C. Flaminius creati tum
 consules, auxilia sociorum
 conscibunt: commeatus par-
 tim Ariminum, partim in Etru-
 riam conuehunt; tanquam in
 illa loca belli gerendi caussa
 recta ab vrbe exercitus du-
 cturi. ad hoc, auxiliares co-
 pias ab Hierone petunt: qui
 Cretenses quingentos et ce-
 tratos mille iis misit; postre-
 mo omnia vndique belli sub-
 sidia summo studio sibi com-
 parant. Quippe Romani, qua
 publice qua priuatum, tum
 maxime sunt terribiles, quan-
 do praesentis alicuius pericu-
 li metu acri terrentur.

76. Dum haec in Italia
 geruntur, Cn. Cornelius Scipio
 classi a fratre praefectus,
 vt ante ostendimus, ab Rhodani
 ostiis cum vniuersis nauibus
 profectus, in illa Hispaniae
 parte vbi Emporiae sunt,
 portum tenuit. inde orsus
 exercitum exponere, quum
 per omnem oram vsque ad
 Iberum flumen subinde
 idem fecisset, partim resis-
 tentes, vi expugnauit; par-
 tim dedentes se, singulari
 humanitate est complexus;
 ne quid detrimenti caperent,
 pro sua virili studens. deinde
 vbi praesidiis firmavit quicquid
 in ea ora Romanae ditionis
 fecerat, cum omnibus copiis
 in mediterranea processit.
 iam enim ex ipsis Hispanis
 non paucas auxiliorum cohortes

συμμαχικὸν ἠθροίκει τῶν Ἰβή-
 ρων. ἅμα δὲ προΐων ἄς μὲν προσ-
 ῆγετο, τὰς δὲ κατεσρέφετο τῶν
 πόλεων. τῶν δὲ Καρχηδονίων,
 ἃς ἔχων ἐπὶ τῶν ἀπελείφθη
 τῶν τόπων Ἀννων, ἀντιπρατο-
 πεδευσάντων αὐτοῖς περὶ πόλιν
 προταγορευομένην Κίσσαν, συμ-
 βαλῶν ὁ Γναῖος ἐν παρατάξεως,
 καὶ νικήσας τῇ μάχῃ, πολλῶν
 μὲν ἐγένετο χρήματων ἐγκρα-
 τῆς, ὡς ἂν ἀπάσης τῆς ἀποσκευῆς
 τῶν εἰς Ἰταλίαν ὀρμησάντων πα-
 ρὰ τῆτοις ἀπολελειμμένης. πάν-
 τας δὲ τὰς ἐκτὸς Ἰβηρος ποταμῶ
 συμμαχίας ἐποίησατο καὶ Φίλιας.
 Ζωγρεία δὲ τόν τε Καρχηδονίων
 στρατηγὸν Ἀννονα, καὶ τὸν τῶν
 Ἰβήρων Ἀνδοβύλην ἔλαβε. τῆ-
 του δὲ συνέβρινε τύραννον μὲν εἶ-
 ραι τῶν κατὰ τὴν μεσόγειον τό-
 πων, ἔυνεν δὲ διαφερόντως αἰ-
 ποτε τοῖς Καρχηδονίοις. ταχὺ
 δὲ συνείς τὸ γεγονός Ἀσδρέβας,
 ἤμε παραβοηθῶν διαβὰς τὸν Ἰβη-
 ρῶ ποταμόν. καὶ καταμαθῶν
 ἀπολελυμένης τῆς ἀπὸ τῆ σὺλ-
 τῶν Ῥωμαίων, ῥαθύμως καὶ κα-
 τατεταρβημότως ἀναστρεφόμενης
 διὰ τὸ προτέρημα τῶν πεζικῶν
 στρατοπέδων, παραλαβὼν ἀπὸ τῆς
 αὐτῆς δυνάμεως πεζῆς μὲν εἰς
 ἑκατακίλις, ἵππεις δὲ χίλις,
 καὶ καταλαθῶν ἐσκευασμένους κα-
 τὰ τῆς χώρας τὰς ἀπὸ τῶν
 γλαίων, πολλὰς μὲν αὐτῶν ἀπέ-
 κτεινε, τὰς δὲ λοιπὰς ἠνάγκασε
 φυγεῖν ἐπὶ τὰς ναῦς. ἔτος μὲν εἶν
 ἠναχωρήσας, καὶ διαβὰς αὐθις
 εἰς τὸν Ἰβηρα ποταμόν, ἐγένετο
 περὶ παρασκευὴν καὶ Φυλακὴν

conscripserat. ea expeditio-
 ne omnia oppida quae pro-
 gredienti occurrebant, aut in
 amicitiam recepit, aut vi sub-
 egit. quum Carthaginieneses,
 quibus dux Hanno fuerat reli-
 ctus, circa oppidum Cissam
 ex aduerso illius castra posuif-
 sent; Cn. Scipio collatis signis
 pugnam cum his conferuit,
 eoque praelio victor, opima
 potitus est praeda: quoniam
 penes istos omnia sua impedi-
 menta ab iis erant relicta, qui
 in Italiam cum Hannibale pro-
 ficifcebantur, omnes item cis
 Iberum populos amicitia et
 societate armorum sibi iunxit:
 viuos etiam cepit Hannonem
 Carthaginienfium ducem, et
 Hispanorum Indibilem; qui
 inter mediterraneos regium
 dominatum vsurpans, praeci-
 pua semper beneuolentia Car-
 thaginieneses erat profecutus.
 Asdrubal re statim cognita,
 Iberum amnem suppetias la-
 turus traiecit. hic vt accepit,
 clasticum militem naualesque
 socios soluta disciplina negli-
 genter agere, confidentiae
 plenos ob secundam pede-
 strium copiarum pugnam:
 cum selectis e suo exercitu
 octo millibus peditum, et e-
 quitibus mille, palantes per
 agros nactus eos qui in nau-
 bus fuerant relicti, magna ex
 parte trucidauit, reliquos ad
 naues compulit. et hic qui-
 dem quum inde se protinus
 recepisset, traiecto iterum
 Ibero, dum Carthagine noua
 est in hibernis, necessaria ad
 bellum gerendum, et loco-
 τῶν

τῶν ἐντὸς τῆ κοιταμῆ τόπων, ποιόμενος τὴν παραχειμασίαν ἐν Καινῇ πόλει. ὁ δὲ Γναίος συνάψας τῷ σόλῳ, καὶ τῆς αἰτίας τῶν συμβεβηκότων κατὰ τῆς παρ' αὐτοῖς ἐπίσημης κολάσεως, τὸ λοιπὸν ἤδη συναγαγὼν ἐπὶ ταυτὸ, τὴν τε περὶ τὴν καὶ τὴν ναυτικὴν στρατίαν, ἐν Ταβράκωνι τὴν παραχειμασίαν ἐποιεῖτο. διαδὸς δὲ τὴν λείαν ἴσως τοῖς στρατιώταις, μεγάλην ἔθυοιαν καὶ προθυμίαν ἐνεργάσατο πρὸς τὸ μέλλον.

77. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἐν ταῖσις ἦν. Ἐνισαμένης δὲ τῆς ἑαρινῆς ὥρας, Γαίος μὲν Φλαμίνιος ἀναλαβὼν τὰς αὐτῆς δυνάμεις, προῆγε διὰ τῆς Τυβήρην, καὶ κατεστρατοπέδουσε διὰ τῆς τῶν Ἀρόπτινων πόλεως. Γναίος δὲ Σερούλιος, τῆς ὑπαλίνως ἐπ' Ἀριμίνε, ταύτη παρατηρήσων τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἰβηριῶν. Ἀνίβας δὲ παραχειμαζὼν ἐν τῇ Κελτικῇ, τὰς μὲν Ῥωμαίων τῶν ἐκ τῆς μάχης αἰχμαλώτων ἐν Φυλικῇ συνείχε, τὰ μέτρια τῶν ἐπιτηδείων διδὸς, τὰς δὲ συμμάχους αὐτῶν, τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ πότι Φιλανθρωπία διεξῆγε. μετὰ δὲ ταῦτα συναγαγὼν, παρενόηκει Φάσκων, ἐκ ἐκείνοις ἦκειν πολεμίστων, ἀλλὰ Ῥωμαίοις ὑπὲρ ἐκείνων. διόπερ ἔφη δεῖν αὐτὰς, ἐάν ὀρθῶς Φρονῶσιν, ἀντέχεσθαι τῆς πρὸς αὐτὰς Φιλίας. παρενόηκε γάρ, πρῶτον μὲν τὴν ἐλευθερίαν ἀνακτησόμενος Ἰταλιώταις ὁμοίως δὲ τὰς πόλεις καὶ τὴν χώραν, ἣν ὑπερ Ῥωμαίων ἀπολωλέκότες ἔκα-

rum trans Iberum tuitionem, studiose prospiciebat. Cn. vero Scipio ad classem reuersus, in acceptae cladis auctores pro more disciplinae Romanae animaduertit, et congregatis in vnum pedestribus maritimisque copiis. Tarracone hiernabat. idemque praeda ex aequo inter milites diuisa, et beneuolentiam illorum sibi conciliauit ingentem: et ad ea quae restabant certamina promptos atque alacres reddidit.

77. Status igitur rerum in Hispania tunc temporis hic erat. iam ver appetebat, cum C. Flaminius, legionibus suis assumptis, per Etruriam itinere facto, Arretium peruenit, ibique confedit. Cn. Seruilijus contra Ariminum vt illo aditu hostem prohiberet, contendit Hannibal in Cisalpina Galia hibernans, Romanos in praeliis nuper captos in vinculis habebat, modiceque illis necessaria subministrabat: sociis vero illorum, qui in eadem causa erant, postquam omnem humanitatem exhibuisset; mox in vnum coactos allocutus est. dixit tum eis, in Italiam se venisse, non vt cum ipsis, sed vt pro ipsis contra Romanos bellum gereret. debere igitur illos, si modo saperent, amicitiam suam sequi. id enim se in hac expeditione spectare, primum vt Italicis hominibus libertatem restitueret; deinde vt singulos eorum in recuperandis vrribus atque agris quos Ro-

σοι τυγχάνουσι, συνανατώσαν. ταῦτα δ' ἵππων ἀφῆκε πάντας χωρὶς λύτρων εἰς τὴν οἰκίαν, βεβλόμενος, ἀμα μὲν προκαλεῖσθαι διὰ τοῖσδε τρόποις πρὸς αὐτὸν τὰς κατοικῆντας τὴν Ἰταλίαν, ἅμα δ' ἀπαλλοτριῖν τῆς πρὸς Ῥωμαίους εὐνοίας, ἐρετίσειν δὲ τὰς δοκῆντας πόλεσιν ἢ λιμέσιν ἡλατῶσθαι διὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς.

78. Ἐχρήσατο δὲ τινι καὶ Φοινικῶν στρατηγήματι τοῖσδε κατὰ τὴν παραχειμασίαν. ἃ ὠνίων γὰρ τὴν ἀεσίαν τῶν Κελτῶν, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τὰς περὶ τὸ σῶμα, διὰ τὸ πρόσθατον τῆς πρὸς αὐτὰς συσχέσεως κατεσκευάσατο ποιθεῖν τρίχας, ἀριόξιστας ταῖς κατὰ τὰς ὀλοχρεοῖς διαφορὰς τῶν ἡλικιῶν ἐπιπρεπείας καὶ ταύταις ἐχοῶτο συνεχῶς μετατιθέμενος. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἐσθῆτας μετελάμβανε τὰς καθημέσας αἰ ταῖς περιθεταῖς. δι' ὧν ἔ μόνον τοῖς αἰθιδίως ἰδᾶσι δύσγνωστος ἦν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν συνθηδαῖς γεγυῖοσι. Θεωρῶν δὲ τὰς Κελτὰς δυσχραίνοντας, ἐπὶ τῶ τὸν πόλεμον ἐν τῇ παρ' αὐτῶν χώρᾳ λαμβάνειν τὴν τριβὴν σπεύδοντας δὲ καὶ μετώρως ὄντας εἰς τὴν πολεμίαν, προβάτει μὲν διὰ τὴν πρὸς Ῥωμαίους ὀογὴν, τὸ δὲ πλείστον διὰ τὰς ἀφελείας ἔκρινε τὴν ταχίστην ἀνακευνήσειν, καὶ συνεκπληρῆν τὰς τῶν δυνάμεων ὀριάς. Διόπερ ἅμα τῶ τὴν ὄραν μεταβῆλαι, πυνδαυόμενος τῶν μάλιστα τῆς χώρας

manī ipsīs eripuissent, adiuuaret. haec fatus, sine pretio cunctos domum quemque suam dimisit. vt hoc pacto Italiae populos sibi adiungeret; simul et a Romanorum partibus eorum animos abalienaret: ad hoc, illos quoque sollicitaret, quibus aut vrbs aliqua, aut portus a populo Romano esset interceptus.

78. In iisdem hibernis hanc praeterea Punicam versutiam est commentus. Quum leuitatem Gallorum reformidaret, metueretque ne vitae suae insidiarentur; vt pote recens contracto inter ipsos amicitiae vsu; capillamenta concinnauit omnium aetatum formis conuenientia, quae notabilem differentiam homini afferunt: his sic utebatur, vt alia aliis subinde mutaret. cum capillamentis autem et vestes congruas cuique eorum capiebat. vt non ii solum a quibus repente esset visus, eum ignorarent: sed ipsi quoque familiares aegre agnoscerent. Porro animaduertens Hannibal moleste Gallos ferre, quod in ipsorum regione bellum traheretur; eosdemque paratos esse, iamque adeo expectatione illius diei suspensos, quo hostium fines essent inuasuri: cui cupiditati suae Romanorum odium praetexebant; quum re vera praedae spe maxime impellerentur: faciendum duxit, vt statuis quam primum educeret, ac militum suorum auuditatem expleret. Igitur, statim vt anni tempus mutatum est, quum viarum

δοκάντων εμπειρεῖν, τὰς μὲν ἄλλας ἐμβολὰς τὰς εἰς τὴν πολεμίαν μακρὰς εὕρισκε καὶ προδήλας τοῖς ὑπεναντίοις, τὴν δὲ διὰ τῶν ἐλῶν εἰς Τυρρήνιαν Φέρρσαν, δυσχερῆ μὲν, σύντομον δὲ καὶ παρὰδοξον Φανησομένην τοῖς περὶ τὸν Φλαυίνιον. αἰεὶ δὲ πῶς οἰκείον ὄν τῇ φύσει τῆτι τὸ μέρος, ταύτῃ προέδτετο ποιῆσαι τὴν πορείαν. διαδοθείσης δὲ τῆς Φήμης ἐν τῷ στρατοπέδῳ, διότι μέλει διὰ τινῶν ἐλῶν ἄγειν αὐτῆς ὁ στρατηγός. πᾶς τις ἐν λαβῶς εἶχε πρὸς τὴν πορείαν, ὑφορώμενος βέραθρα, καὶ τὰς λιμνώδεις τῶν τόπων.

79. Ἀννίβης δ' ἐξήτακός ἐπιμελῶς τευαγῶδεις καὶ σερίδας ὑπάρχοντας τῆς κατὰ τὴν δίοδον τόπας, ἀναζεύξας εἰς μὲν τὴν πρωτοπορείαν ἔδτεκε τὰς Λίβυας καὶ Ἰβηρας καὶ πᾶν τὸ χρησιμώτερον μέρος τῆς σφετέρας δυνάμεως, συγκαταμίξας αὐτοῖς τὴν ἀποσκευὴν ἵνα πρὸς τὸ παρὸν ἐπορῶσι τῶν ἐπιτηδείων. πρὸς γὰρ τὸ μέλλον εἰς τέλος ἀφροντίως εἶχε περὶ παντός τῆ σκευοφόρη λογίζουμενος, ὡς εἰάν ἀψηται τῆς πολεμίας, ἠτληθεῖς μὲν ἢ προσδεήσεται τῶν ἀναγκαιῶν, κρατῶν δὲ τῶν ὑπαύθρων, ἐκ ἀπορήσει τῶν ἐπιτηδείων. ἐπὶ δὲ τοῖς προειρημένοις, ἐπέβαλε τὰς Κελτὰς ἐπὶ δὲ πᾶσι, τὰς ἰππεῖς. ἐπιμελητὴν δὲ τῆς ἔραγίας, τὸν ἀδελφὸν ἀπέλυσε Μάγωνα τῶν τε λοιπῶν χάριν, καὶ μάλιστα τῆς τῶν Κελτῶν μαλακίας καὶ φυγο-

rationem percontando a peritissimis quibusque cognouisset; ceteros in ditionem hostium aditus, longos et aduersariis notos iudicauit: cum vero qui per paludes in Etrurian ducebat, difficilem illum quidem, sed breuem, et qui Flaminium ipsa nouitate incepti percelleret. Ac quum naturali quadam inclinatione pronus esset ad eiusmodi consilia, hac iter facere constituit. postea vero quam didita est per exercitum fama, inibi esse imperatorem, vt per palustria copias ducat; omnes ab eo itinere sibi metuere, quod paludum aut lacuum voragines profundas formidarent.

79. Hannibal vt diligenter inquirendo didicit, loca per quae transeundum erat, palustria quidem, ceterum so ida esse, castra mouet. Hispanos et Afros primos ire iussit, et quod erat robur exercitus, admittis ipforum impedimentis; nec vbi consistere coactis necessaria ad praesentem vsu deessent. nam in posterum quidem, nullam plane de supellectile militum curam habebat. quippe simulac in hostico versari coepisset, aut victo nulla re fore opus: aut si campos obtineret, nihil quicquam sibi defuturum. post istos collocauit Gallos; et nouissimos omnium equites. cogendi agminis cura Magoni fratri relicta; tum reliquorum causa, tum Gallorum maxime, quorum molitiam et laboris impatientiam,

πονίας, ἢ ἐὰν κακοπαθεῖντες
 τρέπωνται πάλιν εἰς τῆ πίσω,
 καλῶς διὰ τῶν ἰππέων καὶ προ-
 φέρη τὰς χεῖρας αὐτοῖς. οἱ μὲν
 ἔν' Ἰβηρες καὶ Δίβυες δι' ἀκεραίων
 τῶν ἐλῶν ποιεῖμενοι τὴν πορείαν,
 μετρίως κακοπαθεῖντες ἤνουν·
 ὡς ἂν καὶ Φερέκκοι πάντες ὄν-
 τες, καὶ συνήθεις ταῖς τοιαύταις
 ταλαιπωρίαις. οἱ δὲ Κελτοὶ δυσ-
 χερῶς μὲν εἰς τῆ προσην προ-
 βαινον· διαπετραγμένων καὶ δια-
 πεπατημένων εἰς βάθος τῶν ἐλῶν
 ἐπιπόνως δὲ καὶ ταλαιπώρως ἐπέ-
 μενοι τὴν κακοπάθειαν, ἀπειροί
 πάτης τῆς τοιούτης ὄντες κακο-
 χίας. ἐκωλύοντο δὲ πάλιν ἀπο-
 νεύειν εἰς τῆ πίσω, διὰ τὸς ἐφε-
 τῶτας αὐτοῖς ἰππεῖς. πάντες
 μὲν ἔν' ἐκακοπάθειν, καὶ μάλιστα
 διὰ τὴν ἀγρυπνίαν, ὡς ἂν ἐ-
 ξῆς ἡμέρας τέτταρας καὶ τρεῖς
 νύκτας συνεχῶς δι' ὕδατος ποί-
 μενοι τὴν πορείαν. διαφερόντως
 γὰρ μὴν ἐπόνων καὶ κατεφθείρου-
 το ὑπὲρ τὸς ἄλλας οἱ Κελτοί.

80. Τῶν δὲ ὑποζυγίων αὐτῶν
 τὰ πλείεστα πίπτοντα διὰ τὸς πη-
 λὸς ἀπόλοντο, μίαν παρεχόμενα
 χρεῖαν ἐν τῷ πεσεῖν τοῖς ἀνδρά-
 ποῖς· καθεζόμενοι γὰρ ἐπ' αὐ-
 τῶν καὶ τῶν σκευῶν σωρηδόν, ὑ-
 πὲρ τὸ ὕγρον ὑπερεῖχον· καὶ τῷ
 τοιαύτῳ τρόπῳ βραχὺ μέρος τῆς
 νυκτὸς ἀπεκοιμῶντο. ἐκ ὀλίγοι δὲ
 καὶ τῶν ἰππων τὰς ὄπλεις ἀπέβα-
 λον διὰ τὴν συνέχειαν τῆς διὰ τῶν
 ἐλῶν πορείας. Ἀννίβας δὲ μόλις
 ἐπὶ τῆ περιλειφθέντος θηρίου διε-
 σώθη μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας,
 περιαλλαγῆς ὦν, διὰ τὴν βαρῦτητα

tiam norat: vt si taedio tam
 molestae viae pedem refer-
 rent, per equites eos cohibe-
 ret, et vim afferret. Hispani
 et Afri per intactam adhuc pa-
 ludem ingredientes. laborem
 qui mediocris erat sufferentes,
 pergebant: vtpote genus ho-
 minum durum, et eiusmodi
 mala perpeti longo vsu assue-
 tum. Galli et procedebant
 aegre, palude iam conturba-
 ta, atque ad magnam altitudi-
 nem conculcata; et hanc
 aerumnam grauiter atque im-
 patienter tolerabant: vt simi-
 lium vexationum penitus in-
 experti. quominus autem re-
 trocedendo dilaberentur, e-
 quites impediabant. Sane qui-
 dem tantorum malorum sensu
 omnes vehementer afficieban-
 tur: insomnia potissimum
 confecti, quum tres quatuor-
 ve dies continuos per aquam
 iter facerent: sed omnium
 maxime laborabant et absu-
 mebantur Galli.

80. Iumenta quum inibi
 pleraque procumbentia in lu-
 to morentur, suo casu mi-
 serias hominum vna saltem
 re leuabant: his enim pro-
 stratis, et cumulatis in aquas
 farcinis, insuper incumbentes
 aquis extabant: atque ita
 breuem aliquam noctis par-
 tem dormiebant. Equorum
 multis ob longum per palu-
 des iter vngulae exciderunt.
 Ipse Hannibal elephantis, qui
 vnus superfuerat vestus, ae-
 gre multaque passus euasit:
 dolore ille quidem magno
 conflictatus, propter aegritu-

τῆς ἐπενεχθείσης ὀφθαλμίας αὐτῶ, δι' ἣν καὶ τέλος ἐσερήθη τῆς μίας ὄψεως, ἕκ ἐπίδεχουένης τῆ καίρῃ καταμονῆν ἢ θραπέειαν, διὰ τὸ τῆς περιστάσεως ἀδύνατον.

81. Διαπαράσας δὲ παραδόξως τὰς ἐλώδεις τόπας, καὶ καταλαβὼν ἐν Τυβέρηνι τὸν Φλαμίνιον στρατοπεδεύοντα πρὸ τῆς τῶν Ἀρόπτινων πόλεως, τότε μὲν αὐτὸ πρὸς τοῖς ἔλεσι καταστρατοπέδευσε· βεβλόμενος τὴν τε δύναμιν ἀναλαβεῖν καὶ πολυπραγμονῆσαι τὰ περὶ τὰς ὑπεναυτίας, καὶ τὰς προκειμένους τῶν τόπων. πυρραυόμενος δὲ τὴν μὲν χώραν τὴν πρόθεν πολλῆς γέμειν ὠφελείας, τὸν δὲ Φλαμίνιον ὄχλοκόπου μὲν καὶ δημαγωγὸν εἶναι τέλειον, πρὸς ἀληθινῶν δὲ καὶ πολέμικων πραγμάτων χειριστὸν ἕκ ἐυφυῆ· πρὸς δὲ τῆτοις καταπεπιστευκένας τοῖς σφετέροις πράγμασι συνελογίζετο, διότι παραλλάξαντος αὐτὸ τὴν ἐκείνων στρατοπεδείαν, καὶ καθέντος εἰς τὰς ἔμπροθεν τόπας, τὰ μὲν ἀγκυρακτῶν τὴν ἐπιταχυσμὸν τῶν ὄχλων, ἔ δυνήσεται περιορᾶν δημιένην τὴν χώραν· τὰ δὲ καταληγηκώς, παρέσαι προχείρως, εἰς πάντα τόπον ἐπόμεινος σπιδάων δι' αὐτὸ ποιήσασθαι τὸ προτέρημα, καὶ μὴ προσδέξασθαι τὴν παρεσίαν τῆ τὴν ἴτην ἀρχὴν ἔχοντος. ἐξ ὧν πολλὰς αὐτὸν ὑπελάμβανεν παραδώτειν κενρὰς πρὸς ἐπίθετον. πάντῃ δ' ἐμφρόνως ἐλογίζετο ταῦτα, καὶ πραγμωτικῶς ἔ γὰρ εἰνὸς ἄλλως εἶπειν.

dinem oculorum: quae tanta tunc illum inuasit, ut altero tandem oculo sit captus: quum medendi moram neque tempus, neque rerum necessitas ineluctabilis admitteret.

81. Superatis tandem praeter opinionem omnium palustribus illis locis, cognito Flaminium cum exercitu circa Arretii moenia confedisse; ubi primum in sicco potuit, castra locat: ut et suum reficeret exercitum et consilia hostium atque animos et situm regionum exploraret. Postquam inquirendo didicit, regionem illam praeda refertam; Flaminium oratorem quidem esse turbae rudi vendibilem, et qui ad populum dicendo supra modum valeret; ceterum ad rem bellicam administrandam et vera certamina ineptum; ad hoc, prae magna suarum virium fiducia ferocem: ita apud se statuit, si castra eius praeteruectus, ulteriora peteret; ipsum vulgi conuitia et fannas haud ferentem, ad populationem agrorum prohibendam sese comparaturum: deinde ubi acrior pupugerit dolor, repente hostem esse aggressurum, et quo ille cumque duceret, secuturum, dum per se victoriam parare cupiet, neque aduentum collegae opperiri. ex quibus rebus, multas sibi opportunitates aggrediendi hominem per insidias, praebitum iri ab eo intellegebat. Haec omnia sic apud animum suum Hannibal reputabat, sane quam prudenter et pro eo quem habebat rerum vius. nemo dixerit fecus.

82. Ὡς εἴ τις οἴεται κυριώ-
 τερόν τι μέρος εἶναι στρατηγίας,
 τῆ γυνῶναι τὴν προαίρεσιν καὶ
 φύσιν τῆ τῶν εὐαντίων ἡγε-
 μόνος, ἀγνοεῖ καὶ τετύφωται.
 Καθ' ἕπερ γὰρ ἐπὶ τῶν κατ'
 ἄνδρα καὶ ζυγὸν ἀγωνισμάτων,
 δεῖ τὸν μέλλοντα νικᾶν συν-
 θεωρεῖν, πῶς δυνατὸν ἐπιθέ-
 σθαι τῆ σκοπῆ, καὶ τί γυ-
 μνὸν ἢ ποῖον ἔξοπλον μέρος
 φαίνεται τῶν ἀνταγωνιστῶν.
 ἔτω χρηὴ καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν
 ὄλων προεσώτας σκοπεῖν, ἔχ
 ὅπῃ τὶ τῆ σώματος γυμνὸν,
 ἀλλὰ πῶ τῆς ψυχῆς ἐνχειρω-
 τόν τι παραφαίνεται τῆ τῶν
 εὐαντίων ἡγεμόνος. ἐπειδὴ πολ-
 λοι μὲν διὰ βραδυμίαν καὶ τὴν
 σύμπασαν ἀργίαν, ἔ μόνον
 τὰς κοινὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ
 τὰς ἰδίαις καταπροσέονται βίαις
 ἀρδην. πολλοὶ δὲ διὰ τὴν πρὸς
 τὸν οἶνον ἐπιθυμίαν, ἐδ' ὑπνω-
 σαι δύνανται χωρὶς ἀλλοιώσεως
 καὶ μέθης. ἔνιοι δὲ διὰ τὴν
 πρὸς τὰς τῶν ἀφροδιτίων ὀρ-
 μὰς καὶ τὴν ἐν τέτοις ἐκπλη-
 ξιν, ἔ μόνον πόλεις καὶ βίαις
 ἀνασάτες πεποιήμασιν, ἀλλὰ
 καὶ τὸ ζῆν αὐτῶν ἀφῆρηται
 μετ' αἰσχύνης. καὶ μὴν δειλία
 καὶ βλακεία κατ' ἰδίαν μὲν
 αὐτοῖς ἕνεδος ἐπιφέρει τοῖς
 ἔχαστι· περὶ δὲ τὸν τῶν ὄλων
 ἡγεμόνα γενομένη, κοινόν ἐστι
 καὶ μέγιστον συμπτωμάτων. ἔ
 γὰρ μόνον ἀπράκτως ποιεῖ τὰς
 ὑποταγμένους, πολλὰκις δὲ
 καὶ κινδύνους ἐπιφέρει τὰς με-
 γίστας τοῖς πεπιστευκόσι. προ-

82. Errat namque et caeca
 mentis caligine laborat, si quis
 inter imperatorias virtutes ul-
 lam potiore ducit, cura explo-
 randi ingenium ac naturam du-
 cis aduersariorum. Quemad-
 modum enim vbi vir cum viro,
 aut ordo cum ordine decertant,
 eum qui victoriam reportare
 cogitet, diuigenter attendere
 opus est, qua ratione voti com-
 pos fieri poterit; siue quid nu-
 dum, siue quid intectum ab ar-
 mis in aduersario deprehendi
 queat: sic eos oportet, qui sum-
 mae belli praesunt obseruare;
 non quidem ecquid in corpore
 pareat; sed qua parte animi dux
 hostium facilius capi queat.
 Multi siquidem per ignauiam,
 et socordiam, quae totius vitae
 rationes illis conturbat, non
 publicarum duntaxat rerum
 curam negligunt; sed familia-
 rem quoque suam pessum ire si-
 nunt. Quidam adeo vini sunt
 auidi, vt ne somnum quidem
 capere, nisi alienata ebrietate
 mente, queant. Nonnulli dum
 rebus Veneris induigent, atque
 amore stupent, non vrbes solum
 ac domos suas euerterunt: sed
 propriae etiam vitae iacturam
 cum dedecore fecerunt. Timor
 vero atque inertia tum priua-
 tam ius ignominiam, quibus in-
 sunt, solent conciliare: tum si
 in imperatore fuerint, publicam
 eamque maximam calamitatem
 afferunt: quippe quae non so-
 lum torpere, otio nihil tentan-
 tem eius exercitum efficiant:
 sed et in pericula persaepe ma-
 xima eos coniciant qui tali du-
 ce fidebant. Temeritas, ferocia,

πέτειά γε κὴν καὶ θρασύτης καὶ θυμῶς ἄλλοτος, ἔτι δὲ κενοδοξία καὶ τύφος, εὐχείρωτα μὲν τοῖς ἐχθροῖς, ἐπισηαλέστατα δὲ τοῖς φίλοις. πρὸς γὰρ πᾶσαν ἐπιβολὴν, ἐνέδραν, ἀπάτην ἕτοιμος ὄντι τοῖσιν. Διότι ἔτις δύναιτο συνοθεῖν τὰ περὶ τῆς πέλας ἀεικρήματα, καὶ τῇ δὲ περὶ προσίνουσι τοῖς ὑπεναντιοῖς, ἢ μάλιστα καὶ δι' ἴδον εὐχείρωτος ἔσται ὁ προεσῶς τῶν πολεμίων, τάχισ' ἂν τῶν ὄλων κατακρατοίῃ. Καθάρτερ γὰρ νεὸς ἢ ἂν ἀφέλη τις τὸν κυβερνήτην, τὸ ὄλον αὐτ. νδρὶ σκᾶφος ἰποχείριον γίνεται τοῖς ἐχθροῖς τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ ἂν τὸν προεσῶτα ἐν πολέμῳ δυνάμειαι χειρώσηται τις κατὰ τὰς ἐπιβολὰς ἢ συλλογιμαίαι, αὐτανδρὶ γίνεται τοῖσιν κρατεῖν τῶν ἀντιταττομένων. Ἄ δὴ καὶ τότε προῖόμενος καὶ συλλογισάμενος Ἀννίβας περὶ τῆ τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος, ἢ διεσφάλῃ τῆς ἐπιβολῆς.

83. Ὡς γὰρ θᾶτον ποιησάμενος ἀναξυγῆν ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Φαισόλαν τόπων, καὶ μικρὸν ὑπερέρας τὴν τῶν Ῥωμαίων στρατοπέδου, ἐπέβαλεν εἰς τὴν προκειμένην χώραν ἐνθάδε μετέωρος ἦν ἡ Φλαμίνιος καὶ θυμῶ πλῆρης, δοξάζων ἑαυτὸν ὑπὸ τῶν ἐναντίων καταστρεφείσθαι. μετὰ δὲ ταῦτα πορθεμένης τῆς χώρας, καὶ πανταχόθεν τῆ καπνῶ σημαίνοντος τὴν καταστροφὴν αὐτῆς, ἐχετλίαζε, δεινὸν ἡγεμόνος τὸ γινόμενον. διὸ καὶ τινων εἰομένων δεῖν μὴ προχείρως ἐπακολοθεῖν,

et praecipuus iracundia, nec non inanis gloriae studium, et fastus, hostibus facilem victoriam praebent; amicis, ut plurimum perniciem: quum iis moribus praediti homines omnium machinationi, insidiis ac fraudi sint expositi. Quamobrem si quis aliorum peccata posset cognoscere, et ea hostes aggredi, qua et per quae facillime dux illorum est expugnabilis: hic brevissimo tempore omnium dominaretur. Ut enim sublatō gubernatore navis uniuersa cum ipsis vectoribus in potestatem hostium venit: sic, ubi in bello hostilium copiarum ducem astu et consilio circumueneris, eadem non raro etiam uniuersum exercitum in tuam redegeris potestatem. Quae tunc Hannibal quum de Flaminiō multo ante vidisset, atque ita ratiocinatus esset, nequaquam eius inceptum frustra fuit.

83. Simulac namque ex agro Faesulano signa mouisset, ac Romana ultra castra aliquantum progressus, in proximos fines impressionem fecisset; extemplo efferre animos consul, grauiusque indignari, quod se ab hoste spreum crederet. deinde ut regionem populari Hannibal coepit, et maximam uniuersae vastitatem fumo ei ostendit, rei indignitatem lamentis etiam est profecutus. Igitur momentibus nonnullis, non temere insequi hostem oportere, neque manus cum illo

ἠνδὲ συμπλέεσθαι τοῖς πολε-
 μίοις, Φυλάττεσθαι δὲ καὶ προτέ-
 χειν τὸ πλῆθος τῶν ἰππέων, μά-
 λια δὲ καὶ τὸν ἕτερον ὕπατον
 προσλαβεῖν, καὶ πᾶσιν ἐπὶ τὸ
 αὐτὸ τοῖς στρατοπέδοις οὐκ ποιή-
 σασθαι τὸν κίνδυνον· ἔχ' οἶον
 προτεῖχε τοῖς λεγομένοις, ἀλλ'
 ἰδ' ἀνείχετο τῶν ἀποθανουμένων
 ταῦτα. πικρῶν δ' αὐτοῖς ἐν
 ᾧ λαμβάνειν, τί λέγειν εἰκὸς
 εἶναι ἐν τῇ πατρίδι, τῆς μὲν χώ-
 ρας καταφθειρουμένης· ἔδον ἕως
 πρὸς αὐτὴν τὴν Ρώμην, αὐτῶν δὲ
 ματόπιον τῶν πολεμίων ἐν Τυρ-
 ρηνίᾳ στρατοπεδεύοντων. τέλος
 ταῦτ' εἰπὼν, ἀναξεύξας προῆγε
 μετὰ τῆς δυνάμεως, ἔ' καιρὸν, ἔ'
 τόπον προορώμενος· μόνον δὲ
 ἰππέων συμπεσεῖν τοῖς πολε-
 μίοις, ὡς προδήλως τῆς νίκης αὐ-
 τοῖς ὑπαρχέσης. τηλικῶτον γὰρ
 προεβέβληκε καταλειπτοῖς τοῖς
 ἄλλοις· ὡς πλείους εἶναι τῶν τὰ
 ὅπλα φερόντων, τὰς ἐκτὸς παρε-
 πομένους τῆς ὠφελείας χάριν,
 κομίζοντας ἀλύτους καὶ πέδας,
 καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην παρα-
 σκευήν. ὄγε μὲν Ἀννίβης ἄμα
 μὲν εἰς τῆς προφθεν ὡς πρὸς τὴν
 Ρώμην προῆει διὰ τῆς Τυρρῆ-
 νίας· ἐνώνημον μὲν πόλιν ἔχων
 τὴν προταγορευομένην Κυρτώ-
 νιον, καὶ τὰ ταύτης ὄρη· ὁξιά
 δὲ τὴν Θρασιμένην καλαμμένην
 λίμνην. ἄμα δὲ προάγων, ἐπυρ-
 πόλει καὶ κατέφθειρε τὴν χώ-
 ραν, βεβλόμενος ἐκκαλέσασθαι
 τὸν θυμὸν τῶν ὑπεναντίων. Ἐπεὶ
 δὲ τὸν Φλαμίνιον ἤδη συνάπτοντα
 κατέσφαρα, τόπος δ' ἐμφυεῖς συνε-

conferere, sed cautione ma-
 gna opus esse, ob multitudi-
 nem praefertim equitatus; an-
 te omnia consulem alterum es-
 se assumendum, nec nisi omni-
 bus simul iunctis copiis dimi-
 candum: tantum abfuit, ut ho-
 rum consilio vteretur, ut ne
 ferre quidem ita differentium
 vocem potuerit. quin ipsis
 potius cogitandum esse ait,
 ecquid vulgo omnes in patria
 dicere par esset, postquam
 Poenus vastandoque et vrendo
 omnia, ad ipsa prope iam
 moenia urbis Romae peruenerit:
 ipsis interim a tergo hos-
 tium in Etruria confidentibus.
 Tandem haec locutus, castra
 mouet, cumque omnibus co-
 piis nulla neque temporis ne-
 que loci ratione habita, per-
 git ire: hoc vnum studens,
 ut quamprimum cum hoste
 concurreret, ceu parata cer-
 taque esset victoria. atque
 adeo tanta spe vulgi animos
 complerat consul, ut armatos
 numero superarent lixae et
 alii, qui praedae auidi extra
 agmen sequebantur, catenis,
 vinculis, et id genus rerum
 apparatusibus onusti. Hannibal
 interea Romam versus per
 Etruriam suos ducere, habens
 ad laeuam urbem Cortonam,
 et adjacentes illi montes: ad
 dextram Thrasynenum lacum.
 simul, quo magis iram hostis
 acueret, qua qua iter faceret,
 agros vrere, omnique belli
 clade peruastare. Iam ap-
 propinquabat Flaminius, cum
 Hannibal idoneo loco ad ea
 quae parabat explorato, in

θεώσησε πρὸς τὴν χερσίαν, ἐγί-
νετο πρὸς τὸ διακινδυνεύειν.

84 Ὅντος δὲ κατὰ τὴν δίο-
δον αὐλῶνος ἐπιπέδῃ, τέττε δὲ
παρὰ μὲν τὰς εἰς μῆκος πλευρὰς
ἑκατέρως βκνὸς ἔχοντος ὑψηλὰς
καὶ συνεχεῖς παρὰ δὲ τὰς εἰς
πλάτος, κατὰ μὲν τὴν ἀντικρῦ,
λόφον ἐπικείμενον ἔρυσινὸν καὶ
δύσβατον, κατὰ δὲ τὴν ἀπ' ἑρᾶς,
λίμνην, τελείως σενὴν ἀπολεί-
πσαν πάροδον ὡς εἰς τὸν αὐ-
λῶνα παρὰ τὴν παρῳρείαν διελ-
θῶν τὸν αὐλῶνα παρὰ τὴν λί-
μνην, τὸν μὲν κατὰ πρόσωπον
τῆς πορείας λόφον αὐτὸς κατε-
λάβετο, καὶ τὰς Λίβυας καὶ τὰς
Ἰβηρας ἔχων ἐπ' αὐτῆ κατετρα-
τοπέδευσε τὰς δὲ Βαλιαρεῖς καὶ
λογοχοφόρας κατὰ τὴν πρωτοπο-
ρείαν ἐκπεριάγων ὑπὸ τῆς ἐν δε-
ξιᾷ βκνὸς τῶν παρὰ τὸν αὐλῶνα
κειμένων, ἐπὶ πολὺ παράτεινας
ὑπέσειλε τὰς δ' ἵππεῖς καὶ τὰς
Κελτὰς ὁμοίως τῶν ἐυωνύμων βκ-
νῶν κύκλω περιαγαγὼν, παρεξέ-
τεινε συνεχεῖς, ὥστε τὰς ἐχάτας
εἶναι κατὰ ταύτην τὴν εἴσοδον,
τὴν παρὰ τε τὴν λίμνην καὶ τὰς
παρῳρείας Φέρσαν εἰς τὸν προει-
ρημένον τόπον. Ὁ μὲν ἔν' Ἀννί-
βας, ταῦτα προκατασκευασάμε-
νος τῆς νυκτὸς, καὶ περιεληφῶς
τὸν αὐλῶνα ταῖς ἐνέδραις, τὴν
ἡσυχίαν ἤγεν. Ὁ δὲ Φλαμίνιος
εἶπετο κατόπιν, σπεύδων γε συν-
άψαι τοῖς πολεμίοις. κατετρα-
τοπέδευκὼς δὲ τῇ προτεραιᾷ πρὸς
αὐτῇ τῇ λίμνῃ, τελείως ὀψὲ τῆς
ῶρας, μετὰ ταῦτα τῆς ἡμέρας
ἐπιγενομένης, ἐνθάδε ἐπὶ τὴν

cogitationem praelii totus ce-
pit incumbere.

84. Erat in ipso transitu
plana conuallis, cuius utrum-
que latus, qua porrigitur eius
longitudo, tumuli praealti et
continui claudunt. qua au-
tem patet latitudo, habet a
fronte collem impositum na-
tura munitum et inaccessum:
a tergo vero lacum, inter
quem et montium radices, via
interest perangusta, per quam
aditur conuallis. hanc igitur
conuallem Hannibal ingressus
via secundum lacum, emen-
susque, collem qui ex aduer-
so occurrebat ipse infidet, ibi-
que Afros atque Hispanos lo-
cat. Baleares et ceteram le-
vem armaturam e primo agmi-
ne circumducit, et ad tumu-
los, qui dextrum conuallis la-
tus continent, longa admo-
dum serie applicat: equites
deinde ac Gallos similiter cir-
cumductos, iuxta lateris fini-
stri tumulos, continua serie
porrectos ita disponit, ut eo-
rum nouissimi ad illam viam
pertinerent, quae inter lacum
et radices montium in demon-
stratum locum ducebat. His
ita noctu praeparatis, Hanni-
bal occupata hinc inde per in-
fidias conuale, silentio se con-
tinebat. Pone hunc sequeba-
tur Flaminius magno studio
hostem consequi cupiens. et
quum priore die ad lacum i-
psum, (erat enim plane fe-
rum diei) castris locum de-
legisset: ubi dies sequens ad-
venit, primo statim diluculo
propter lacum in subiectam

ἔωθινὴν ἦγε τὴν πρωτοπορείαν
παρὰ τὴν λίμνην, εἰς τὸν ὑποκεί-
μενον αὐλῶνα, βαλούμενος ἐξά-
πτεσθαι τῶν πολεμίων.

85. Οὕσης δὲ τῆς ἡμέρας δι-
χλόδης διαφερόντως, Ἀννίβας
ἔμα τῶ τὸ πλείου μέρος τῆς πο-
ρείας εἰς τὸν αὐλῶνα προσδέξα-
σθαι καὶ συνάπτειν πρὸς αὐτὸν
ἤδη τὴν τῶν ἐναντίων πρωτοπο-
ρείαν, ἀποῶς τὰ συνθήματα,
καὶ διακευψάμενος πρὸς τὰς ἐν
ταῖς ἐνέδραις, συνεπεχείρει παν-
ταχόθεν ἅμα τοῖς πολεμίοις. οἱ
δὲ περὶ τὸν Φλαμίνιον, παραδό-
ξω γενομένης αὐτοῖς τῆς ἐπιφα-
νείας, ἔτι δὲ δυσσυνόπτει τῆς κα-
τὰ τὸν ἀέρα περιστάσεως ὑπαρ-
χούσης, καὶ τῶν πολεμίων κατὰ
πολλὰς τόπαις ἐξ ὑπερδεξίαις κα-
ταφερομένων καὶ προσπιπτόντων,
ἔχον οἶον παραβοηθεῖν ἐδύνατο
πρὸς τὴν τῶν δεομένων οἱ ταξίαρ-
χοι καὶ χιλίαρχοι τῶν Ῥω-
μαίων, ἀλλ' ἐδὲ συννοῆσαι τὸ
γεγόμενον. ἅμα γὰρ οἱ μὲν κα-
τὰ πρόσωπον, οἱ δ' ἀπ' ἑρῶς, οἱ
δὲ ἐκτῶν πλαγίων αὐτοῖς προσέ-
πιπτον. διὸ καὶ συνέβη τὰς πλεί-
στας τὰς ἐν αὐτῷ τῶ τῆς πορείας
σχῆματι κατακοπῆναι, μὴ δυνα-
μένους αὐτοῖς βοηθεῖν, ἀλλ' ὡσα-
νεὶ προδεδομένους ὑπὸ τῆς τῆς προ-
εσῶτος ἀκρίστιας. ἔτι γὰρ διαβη-
λεύμενοι τί δεῖ πράττειν, ἀπώ-
λοντο παραδόξως. ἐν ᾧ καιρῷ
καὶ τὸν Φλαμίνιον αὐτὸν δυσχρη-
σόμενον καὶ περιμακῶντα τοῖς
ὄλοις προσπεσόντες τινὲς τῶν
Κελτῶν ἀπέκτειναν. ἔπεσον οὖν
τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὸν αὐλῶνα

conuallem primum agmen du-
xit, inimicos laceffere atque
adoriri in animo habens.

85. Erat forte admodum ne-
bulosus dies, cum Hannibal,
vbi partem maiorem agminis
Romani intra saltum sentit per-
venisse, et iam primam aciem
non longe a se abesse; signo
dato inuadendi, et iis etiam
miffo qui in insidiis latebant,
vndique in hostem cooritur.
Ita autem ex inopinato appa-
rente Poeno, Flaminius et re-
liqui sunt turbati: quum prae-
fertim densa caligine oculo-
rum vsum eripiente, et hoste
de superiore loco variis ex
partibus ingruente atque ipsos
inuadente, ductores ordinum
tribunisque Romanorum, adeo
laborantibus suppetias ferre
non possent, vt ne quid age-
retur quidem, satis intellige-
re valerent. simul enim, alii
a fronte, alii a tergo, alii
abs lateribus in ipsos pugna-
bant. ex quo factum, vt ple-
rique Romanorum non in acie,
verum ita vt in agmine fue-
rant deprehensi, obtruncaren-
tur, prius quam defendere se
possent, ab imperatoris sui
stoliditate, vt sic dicam, prodi-
ti. dum enim adhuc quid opus
facto deliberant, improuiso
caedebantur. quo tempore,
ipsum quoque Flaminium hisce
difficultatibus circumuentum,
et iam de summa rerum anxie
solicitem ac despondentem
animum, Galli quidam adori-
ti interemerunt. Cecidere
intra conuallem e Romanis,

χεδόν εἰς μυρίας καὶ πεντακισχι-
 λίας. ἔτ' εἰκασιν τοῖσι περὶ τὴν, ἔτε
 πράττειν ἄδην δυναμένοι, τῆτο
 δ' ἐκ τῶν εἰθητικῶν αὐτὸ περὶ
 πλείους ποιοῦμενοι τὸ μὴ Φεύ-
 γειν, μηδὲ λείπειν τὰς τάξεις.
 οἱ δὲ κατὰ πορείαν μεταξὺ τῆς
 λίμνης καὶ τῆς παραρρείας ἐν τοῖς
 στενοῖς συγκλειθέντες αἰχμῶς,
 ἔτι δὲ μάλλον τελευτήτως διε-
 φθείροντο. συνωθήμενοι μὲν γὰρ
 εἰς τὴν λίμνην, οἱ μὲν διὰ τὴν
 πικρῶσιν τῆς διανοίας ὀρουῶν-
 τες ἐπὶ τὸν ἠχεῶσιν ἐν τοῖς ὄπλοις
 ἀπετυγόντο, τὸ δὲ πολὺ πλη-
 θος μὲχρι μὲν τῆ δυνατῆ προ-
 βῶντος εἰς τὴν λίμνην, ἔμενε τὰς
 κεφαλὰς αὐτὰς ὑπὲρ τὸ ἕγρον
 ὑπερίχον. ἐπιγενομένων δὲ τῶν
 ἰππέων, καὶ ποδοῦλα γενομένης
 ἀπώλειας, ἐξείροντες τὰς χεῖ-
 ρας, καὶ δεόμενοι ζυγεῖν, καὶ
 πᾶσαν προΐκευον. Φωνὴν, τὸ τε-
 λευταῖον οἱ μὲν ὑπὸ τῶν πολε-
 μίων. τινὲς δὲ παραμαλέσαστες
 ἑαυτὰς διεφθάρησαν. ἑξακισχι-
 λιοὶ δ' ἴσως τῶν κατὰ τὸν ἀγῶ-
 να τὰς κατὰ πρόσωπον νικῆσαν-
 τες, παραβοηθεῖν μὲν τοῖς οἰ-
 κείοις καὶ περιεσχάσαι τὰς ὑπερνα-
 τίης ἡδυνάτην, διὰ τὸ μηδὲν
 συνορᾶν τῶν γινομένων· καίπερ
 μεγάλην δυνάμειν πρὸς τὰ ὅλα
 παρέχεσθαι χρεῖαν· αἰεὶ δὲ τῆ
 πρόθεν ὀρεγόμενοι, προῆγον,
 πεπειθυμένοι συμπεσεῖσθαι τισιν,
 ἔως ἔλαθεν ἐκπεσόντες πρὸς
 τὰς ὑπερβείας τότας. γενόμε-
 νοὶ δὲ ἐπὶ τῶν ἄκρων, καὶ τῆς
 ὀμίχλης ἤδη πεπτακυίας, συνέν-
 τες τὸ γεγονός ἀτύχημα; καὶ

qui neque praesenti fortunae
 cedere, neque pugnare pote-
 rant, ad millia quindecim.
 Est enim hoc unum ex institu-
 tis disciplinae illorum milita-
 ris, quod diligentissime obser-
 vant: Non fugere, neque or-
 dines deserere. At qui pro-
 cedentes in agmine inter la-
 cum et montes, in ipsis fau-
 cibus sunt intercepti, foede,
 vel potius misere perierunt.
 compulsi enim in lacum, par-
 tim repentino casu turbata
 mente, insipientes in aquam,
 ut cum armis natarent, suffo-
 cabantur: partim, (ii autem
 plurimi fuere) in lacum pro-
 gressi quantum vires ferebant,
 capite dumtaxat exstante ma-
 nebant: deinde equitatu eos
 inuadente, quum certa esset
 pernicietas, manibus sublatis,
 ac vitam poscentes, omni de-
 precationum usi genere, vel
 ab hostibus occidebantur: vel
 ipsi sese adhortati, manus sibi
 inferebant. Sex ferme milia
 eorum, qui conuallem fuerant
 ingressi, hoste, qui ex aduer-
 so pugnabat, deuicto, suis
 illi quidem auxiliari, aut ad-
 versarios auertere obstitendo,
 qui nihil eorum, quae fiebant,
 viderent, non quiuerunt: ido-
 nei alioquin magnum ad sum-
 mam victoriam momentum af-
 ferre: sed tantisper in viterio-
 ra pergunt ire, dum semper
 hostem expectant quocum di-
 missent, donec, prius quam
 satis animaduertent, in su-
 periora loca euaserunt. exin
 ut ad summos colles peruen-
 tum, et iam caligo fuit de-

ποιεῖν ἔδδεν ὄντες δυνατοὶ ἔτι, διὰ τὸ τοῖς ἔλοις ἐπικρατεῖν καὶ πάντα προκατέχειν ἤδη τὰς πολεμίας, συστραφέντες ἀπεχώρησαν εἰς τινὰ κώμην Τυρρήνιδα. μετὰ δὲ τὴν μάχην ἀποσαλέντος ὑπὸ τῆς στρατηγῆς μετὰ τῶν Ἰβήρων καὶ λογχοφόρων Μιάρβα, καὶ περιστρατοπεδεύσαντος τὴν κώμην, ποιικίλης αὐτοῖς ἀπορίας περιεσώσης, ἀποδέμενοι τὰ ὄπλα, παρέδοσαν αὐτὰς ὑποσπόνδους, ὡς τευξόμενοι τῆς σωτηρίας. τὰ μὲν ἔν περὶ τὸν ὄλον κίνδυνον τὸν γενόμενον ἐν Τυρρήνιᾳ Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις, τῆτον ἀπετελέσθη τὸν τρόπον.

86. Ἀννίβας δὲ πρὸς αὐτὸν ἐπαναχθέντων τῶν ὑποσπόνδων, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων, συναγαγὼν πάντας, ὄντας πλείους τῶν μυρίων καὶ πεντακχιλίων· πρῶτον μὲν διεσάφησεν, ὅτι Μιάρβας ἐκ ἑῆς κύριος ἄνευ τῆς αὐτῆς γνώμης διδὼς τὴν ἀπ' Ἀλείαν τοῖς ὑποσπόνδοις· μετὰ δὲ ταῦτα κατηγορίαν ἐποίησατο Ῥωμαίων. λήξας δὲ τέτων, ὅσοι μὲν ἦσαν Ῥωμαῖοι τῶν ἑαλωκότων, ἔδωκεν εἰς Φυλακὴν ἐπὶ τὰ τάγματα· τὰς δὲ συμμαχίας ἀπέλυσε χωρὶς λύτρων ἅπαντας εἰς τὴν οἰκίαν· ἐπιφθεγξάμενος τὸν αὐτὸν, ὃν καὶ πρόσθεν λόγον, ὅτι πάρεσι πολεμήσων, ἐκ Ἰταλιώταις, ἀλλὰ Ῥωμαίοις ὑπὲρ τῆς Ἰταλιωτῶν ἐλευθερίας. Τὴν δὲ αὐτῆς δύναμιν ἀνελάμβανε, καὶ τῶν νεκρῶν τῶν ἐκ τῆς σφετέρως δυνάμεως, τὰς ἐπιφανεστάτας ἔθαψεν, ὄντας εἰς τριά-

pulsa, clade sui exercitus intellecta, quum tentare nihil possent, quod omnia hostis late victor obtineret, conglobati vicum Etruriae quemdam petunt. Sed ut praelio facto, Poenus Maharbalem cum Hispanis et hastatis aduersus eos misit, atque ille vicum circumfedit, variis malis vrgentibus victi, fidem dante Maharbale, saluam ipsis vitam fore, se dediderunt. Ac praelium quidem in Etruria inter Romanos et Carthaginienes commissum, ita se in vniuersum habuit.

86. Hannibal perductis ad se Romanis, quibus data fides fuerat, et captiuis item aliis, omnes in vnum congregat, qui plures erant quindecim millibus. his ante omnia significat, non fuisse in Maharbale potestate, vt se inconsulto securitatem iis sponderet, quibus fidem dederat. deinde accusationem Romanorum instituit. Secundum haec, quotquot e captiuis, Romani ciues erant, inter militum ordines ad custodiendum ipsos diuidit. qui Latini nominis erant sine pretio omnes, in suam quemque patriam dimisit, eodem prius sermone allocutus, quo iam ante vsus fuerat: in Italiam se venisse, non vt aduersus Italos, sed vt pro Italorum libertate aduersus Romanos pugnaret. Exercitum deinde suum refecit: et ex suis qui in pugna ceciderant nobilissimos

μουτα τὸν ἀριθμὸν. οἱ μὲν γὰρ πάντες εἰς χιλίους καὶ πεντακοσίους ἔπεσον, ὧν ἦσαν οἱ πλείους Κέλται. Ταῦτα δὲ πράξας, διεννοεῖτο μετὰ ἀδελφῶν καὶ τῶν Φίλων, πῶ καὶ πῶς εἰ ποιείσθαι τὴν δομὴν, εὐθαστοῦς ὧν ἦδη περὶ τῶν ἄλων. Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην προσπεσόντος ἤδη τῆ γεγονότος ἀτυχήματος, εἰδέσθαι μὲν ἢ ταπεινὸν τὸ συμβεβηκός, οἱ τρεπσῶτες τῆ πολιτείας ἠδυνάτην, διὰ τὸ μέγας τῆς συμφορᾶς λέγειν δὲ τοῖς πολλοῖς ἠναγκάζοντα τὰ γεγονότα, συναθροίσαντες τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. διότερ᾽ αἶμα τῶν τὸν στρατηγὸν εἶπεν τοῖς ὄχλοις ἀπὸ τῶν ἐμβόλων, ὅτι λειπόμεθα μάχῃ μεγάλῃ, τηλικαύτην συνέβη γενέσθαι διατροπὴν, ὥστε τοῖς παραγενομένοις ἐφ' ἑκατέρων τῶν κειρῶν, πολλῶν μείζον τότε φανῆται τὸ γεγονός, ἢ παρ' αὐτὸν τὸν τῆς μάχης κειρὸν. καὶ τὰ εἰκότως συνέβη. πολλῶν γὰρ χρόνων ἄπειροι καὶ τῆ ῥήματος καὶ τῆ πράξεως ὑπάρχοντες, τῆς ὀμολογημένης ἤτης, ἔμετρως, ἀδὲ κατὰ χῆμα τὴν περιπέτειαν ἔφερον. ἔ μὴν ἤγε σύγκλητος, ἀλλ' ἐπὶ τῆ καθήκοντος ἔμενε λογισμῶ, καὶ διεννοεῖτο περὶ τῆ μέλλοντος, πῶς καὶ τί πρακτέον εἴησιν.

87. Κατὰ δὲ τὰς τῆς μάχης κειρας, καὶ Γαίος Σεργίλιος ὁ προκαθήμενος ὑπατος ἐπὶ τῶν κατ' Ἀρίμινον τόπων ἔτοιδ' εἰσὶν ἐπὶ τῆς παρατὸν Ἀδρίαν πλευρᾶς, ἔ συνάπτει τὰ Γαλατικὰ

quosque, (ii ad triginta erant.) sepeliri iussit. Numerus autem omnium qui desiderati sunt ex ipsius exercitu fuit, mille et quingenti, maiorem partem Galli. His peractis cum fratre et amicis consultat, quo et quomodo impressionem faceret, de vniuersa victoria plenus iam spei. At Romae ut nuntius cladis est acceptus, magistratus qui propter calamitatis magnitudinem mollire aut minuere tantum casum non poterant, aduocata populi concione, rem gestam exponere multitudini sunt coacti. cum primum igitur praetor e Rostris ad circumfusam turbam, Magna, dixit, pugna victi sumus: tanta repente animorum secuta est consternatio, ut iis qui utriusque interfuerant, praelio inquam et concioni, multo tunc maior clades accepta fuerit visa, quam in ipsa pugna. et merito quidem: nam qui a longo tempore et rem et verbum illud quo se plane victos saterentur, ignorauerant; nunc casum istum neque mediocriter neque moderate ferebant. Solus senatus in officio constanter mansit, de iis quae instabant assidue consultans, quid in commune, quid singulis, et quomodo agendum.

87. Dum haec geruntur, Cn. Seruilius alter C. o. s. qui Ariminum provinciam tatabatur; (is locus est ad Adriam, in confinio Galliae ac ceterae Italiae, non longe a

πεδία πρὸς τὴν ἄλλαν Ἰταλίαν, ἔμικρὰν τῆς εἰς Θάλατταν ἐπιβολῆς τῶν τῷ Πάδῃ σουμάτων ἀκίστας εἰσβεβληκότα τὸν Ἀννίβαν εἰς Τυρρηνίαν ἀντιστρατοπεδεύειν τῷ Φλαμινίῳ, ἐπεβάλετο μὲν πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις αὐτὸς συνάπτειν ἀδυνατῶν δὲ διὰ τὸ τῆς στρατείας βάρος, Γάϊον Κεντήμιον κατὰ σπεδὴν, δὲς τετρακχιλίαις ἰπκῆις, προεξάπεσειλε, βεβλόμενος, εἰ δέοιεν οἱ καιροί, πρὸ τῆς αὐτῆ παρσίαις τέρας καταταχεῖν. Ἀννίβας δὲ μετὰ τὴν μάχην προσαγγελθείσης αὐτῷ τῆς τῶν ὑπεναντίων βοηθείας, ἐξαποσέλλει Μαχάρβαν, ἔχοντα τὰς λογχοφόρους καὶ τὸ μέρος τῶν ἰππέων. οἱ καὶ συμπεσόντες τοῖς περὶ τὸν Γάϊον, ἐν αὐτῇ μὲν τῇ πρώτῃ συμπλοκῇ, χεδὸν τὰς ἡμίσεις αὐτῶν διέφθειραν τὰς δὲ λοιπὰς εἰς τινα λόφον συνδιώξαντες, τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ πάντας ἔλαβον ὑποχειρίαις. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ, τριταίης ἕως τῆς κατὰ τὴν μάχην προσαγγελίας, καὶ μάλιστα τότε τῆς μάχης τῆ πάθους κατὰ τὴν πόλιν ὠσανεὶ Φλεγμαίνοντος, ἐπιγενομένης καὶ ταύτης τῆς περιπετείας, ἔμῶνον τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ τὴν σύγκλητον αὐτὴν συνέβη διατρικπῆσαι. διὸ καὶ παρέντες τὴν κατ' ἐνιαυτὸν ἀγωγὴν τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν αἵρεσιν τῶν ἀρχόντων τῶν μείζονων, ἐπεβάλλουτο βεβλεύεσθαι περὶ τῶν ἐπισημάτων, νομίζοντες αὐτοκράτορος δεῖσθαι στρατηγῆς τὰ πράγματα, καὶ τὰς περιστάτας καιρίας.

Padi ostiis, quibus in idem mare se exonerat:) vt accepit intrasse Hannibalem in Etruriam, et Flaminium in suis obsidere castris; consilium primo ceperat suas cum illius copias coniungendi: sed quia grauior exercitus ipsius erat, quam vt hoc posset, ex omni suo equitatu quatuor millia selegit, et C. Centronio dedit, eumque iussit praecedere: vt si forte res postularet, ante aduentum suum Flaminio suppetias ferre contenderet. Hannibal, vt significatum ei est post pugnam, aduentare Romanorum subsidium; Maharbalem cum hastatis et parte equitatus, obuiam progredi iussit. hi praelio cum Centronio commisso, alteram fere partem Romanorum in ipso conflictu contruncarunt: reliquos in tumulum quemdam compulerunt, ac postero die viuos ceperunt. Tertius dies erat ab allato Romam nuntio de pugna ad Tarasymenum, quando luctu huius cladis cum maxime feruente, vt ita dicam, casus insuper Centronii affertur. tum enim uero non iam populi dumtaxat, sed et fenatus quoque animos ea iactura consternauit. Itaque anniuersariorum negotiorum cura posthabita, maiorum item magistratuum comitiis ommissis, quan celebrare quotannis solent, de praesenti statu deliberantes, rerum ac temporum conditionem poscere imperatorem absolutae auctoritatis existimarunt. Hannibal

Ἀντίβας δὲ καταστραδὸρῆκώς τοῖς ὅλοις ἔδη, τὸ μὲν συνεγγίζεν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸ παρὸν ἀπεδοκίμασεν· τὴν δὲ χώραν ἐπιπορευόμενος, ἀδελῶς ἐπόρθει, ποιέμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὸν Ἀδρίαν. διανύσας δὲ τῆντων Ἰσούβρων κληκμένην χώραν, καὶ τὴν τῶν Πικέντων, ἦκε δεκαταῖος πρὸς τῆς κατὰ τὸν Ἀδρίαν τόπης· πολλῆς μὲν λείας γεγυῶς ἐγκρατῆς ὥστε οὐτε ἄγειν, οὐτε Φέοσιν δύνασθαι τὸ στρατόπεδον τὰς ἀφελείας· πολὺ δὲ πλήθος ἀνθρώπων ἀπεκτανίως κατὰ τὴν δίοδον. Καθ' ἅπερ γὰρ ἐν ταῖς τῶν πόλεων καταλήψεις καὶ τότε παράβλεμμά τι δεδομένον ἦν, Φονεύειν τῆς ὑποκίπτοντας τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις. ταῦτα δὲ ἐποίησε διὰ τὸ προὔπαρχον αὐτῷ μῖσος ἐμδυτοῦ πρὸς Ῥωμαίους.

88. Ἐν ᾧ καιρῷ καταστρατοπεδεύσας παρὰ τὸν Ἀδρίαν, ἐν χώρᾳ πρὸς πάντα τὰ γεννήματα διαφερέσει, μεγάλην ἐποιεῖτο σπεδὴν, ὑπὲρ τῆς ἀνκλήψεως καὶ θεραπείας τῶν ἀνδρῶν, ἔχῃ ἤπτιον δὲ καὶ τῶν ἵππων. ὡς ἂν γὰρ ὑπάδρη τῆς παραχειμασίας γεγενημένης ἐν τοῖς κατὰ Γαλατίαν τόποις, ὑπὸ τε τῆ ψύχης καὶ τῆς ἀνηλεΐας, ἔτι δὲ τῆς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα διὰ τῶν ἐλαῶν πορείας καὶ τάλαιπυρίας, ἐπεγεγόνει χεδὸν ἅπασι τοῖς ἵπποις, ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἀνδράσι· ὁ λεγόμενος λιμόψωρος, καὶ τοιαύτη καχεξία. διὸ γινόμενος ἐγκρατῆς χώρας εὐδαίμονος, ἐσωματοποίησε μὲν τὰς ἵππους,

victoriae iam uniuersae confidens, propius Romam iu praesentiarum accedendum sibi non putauit: sed agros incursum, sine cuiusquam metu omnia populabatur, itinere versus Adriam instituto: quae in loca, decimis castris per fines Insubrum ac Picentum ducto exercitu, peruenit: tanta potitus praeda, ut milites eius neque ferre neque ducere rapta possent: ingenti praeterea hominum numero in eo transitu occiso. Quemadmodum enim in capiendis urbibus fieri amat, tunc quoque praeceptum fuerat, ut omnes obuios qui aetate militari forent, obtruncarent. adeo erat alte insitum in animo Hannibalis odium Romanorum.

88. Eo tempore dux Carthaginensium circa Adriam statua habens, in regione vbi omnia quae terra nascuntur bonitate excellent, in reficiendis curandisque suorum qua virosum qua equorum corporibus, operam omnem posuit. Quoniam enim sub dio in Gallia Cisalpina hibernantes, frigore, illuue, ac squallore conflictati fuerant; deinde per paludes ingrediendo multa perpessi mala erant: omnes fere tum equi, tum et viri intemperie illa et genere morbi laborabant, quem Graeci limopsoron, quasi dicas scabiem e fame ortam, nominant. Quamobrem locum adeo rebus omnibus opportunum adeptus, cor-
ἀνεκτή-

ἀνεκτίσαστο δὲ τά τε σώματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνδρῶν, μετακατώπλιστε δὲ τὸς Λίβυας εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον, ὡς ἂν πολλῶν ὄπλων γεγὼνῶς κύριος, ἐκ τῶν τοσούτων σιύλων. ἔξαπέσειλε δὲ κατὰ Θαλάτταν ἐν τῷ καιρῷ τῷ τῷ, καὶ τὸς διασαφῆσοντας εἰς τὴν Καρχηδόνα περὶ τῶν γεγονότων. τότε γὰρ πρῶτον ἠΨατο Θαλάττης, ἀφ' ἧ τὴν εἰσβολὴν ἐποιήσαστο εἰς τὴν Ἰταλίαν. ἐφ' οἷς ἀνέσαντες μεγαλείως ἐχάρησαν οἱ Καρχηδόνοι καὶ πολλὴν ἐποιῶντο σπεδὴν καὶ πρόνοιαν ὑπὲρ τῆ κατὰ πάντα τρόπου ἐπιμερεῖν τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ πράγμασι. Ῥωμαῖοι δὲ Διπτάτορα μὲν κατέστησαν Κόϊντου Φάβιου, ἄνδρα καὶ Φρονήσει διαφέροντα, καὶ πεφυκότα καλῶς. ἔτι γὰρ ἐπεκαλῶντο καὶ κατ' ἡμᾶς οἱ τεύτης τῆς οἰκίας Μάξιμοι, τῷ τῷ δ' ἐστὶ μέγιστοι, διὰ τὰς ἐκεῖνε τὰνδρὸς ἐπιτυχίας καὶ πράξεις. Ὁ δὲ Διπτάτωρ ταύτην γε ἔχει τὴν διαφορὰν τῶν ὑπάτων. τῶν μὲν γὰρ ὑπάτων ἑκατέρῳ, δώδεκα πελέκεισ ἀπολαύσει, τῷ τῷ δ' εἶποσι καὶ τέτταρες. κἀκεῖνοι μὲν ἐν πολλοῖς προσδέονται τῆς συγλήτῃ πρὸς τὸ συντελεῖν τὰς ἐπιβολὰς ἕτος δ' ἐστὶν αὐτοκράτωρ στρατηγός, ἧ κατὰ τὰς πρῶτον παρχορῆμα διαλύεσθαι συμβαίνει πάσας τὰς ἀρχὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ, πλὴν τῶν δημάρχων. ἧ μὴν ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐν ἄλλοις ἀκριβεστέραν ποιησόμεθα τὴν διαφορὰν. ἅμα δὲ τῷ Διπτάτωρι,

pora quidem equorum pariter et virorum refouebat: horum vero etiam animos instaurabat. tum etiam Afros Romano more armis instrui iussit, magnam eorum copiam e tanto spoliolorum numero consecutus. Misit et mari Carthaginem nuntios, qui rerum gestarum seriem illis exponerent. Nam ante illum diem, ex quo Italiam erat ingressus, ad mare nunquam accesserat. Ea victoria supra modum laeti Carthaginenses, omni studio atque contentione enitebantur, necessaria omnia exercitibus suppeditare, qui in Italia atque in Hispania rem gerebant. Romani dictatorem creant Q. Fabium Maximum, virum et prudentia insignem, et familia honesta prognatum. Sane etiam memoria nostra qui eiusdem stirpis erant, Maximi propter magnitudinem rerum ab illo feliciter gestarum nominabantur. Porro inter dictatorem et consulem haec est differentia; consulum vtrumque duodenae secures sequuntur: hunc, quatuor et viginti. et illis quidem, ad multa perficienda quae proposuerint, senatus auctoritate est opus: hic sui plane iuris est imperator: quo semel renuntiato, extemplo omnes reliqui magistratus, tribunis exceptis, potestate exeunt. Verum de his alibi accuratius, et magis distinet. Simul cum Fabio dictatore dictus est magister

κατέστησαν ἱππάρχην Μάρκον Μινάκιον. Ἔτος τέτακται μὲν ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα γίνεται δ' οἰοῦναι διάδοχος τῆς ἀρχῆς ἐν τοῖς ἐκείναις περισπασμοῖς.

89. Ὁ δὲ Ἀννίβας κατὰ βραχὺ μεταθεῖς τὴν παρεμβολήν, ἐνδιέτριβε τῇ παρὰ τὸν Ἀδριακὸν κόλπον, καὶ τὰς μὲν Ἴππας ἐλλάνων τοῖς πηλαιοῖς οἴοις διὰ τὸ πλεῖστον, ἐξεθεραπεύσε τὴν καχεξίαν αὐτῶν καὶ τὴν ψώραν. παραπλησίως δὲ καὶ τῶν ἀνδρῶν, τὰς μὲν τραυματίας ἐξυγίασε, τὰς δὲ λοιπὰς ἐνέκτας παρεσιεύασε καὶ προθύμης, εἰς τὰς ἐπιφερομένας χρείας. διελευσὼν δὲ καὶ καταφθείρας τὴν τε Πρετετιανὴν καὶ τὴν Ἀδριανὴν, ἔτι δὲ τὴν Μερκκίην καὶ Φρεντάνην χώραν, ἄρουσε ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὴν Ἰαπυγίαν. Ἦς διηρημένης εἰς τρεῖς ὀνομασίας, καὶ τῶν μὲν προταγορευομένων Δαυνίων, τῶν δὲ Μετσαπίων, εἰς πρώτην ἐνέβαλε τὴν Δαυνίαν. ἀρχόμενος δὲ ταύτης ἀπὸ Λακερῆας, ἤσθη ἀποικίας Ῥωμαίων, ἐπόρθει τὴν χώραν. μετὰ δὲ ταῦτα καταστρατοπέδευτας περὶ τὸ καλέμενον Ἰβώνιον, ἐπέτρσχε τὴν Ἀργυρικπιανὴν, καὶ πᾶσιν ἀδεῶς ἐλεηλάτει τὴν Δαυνίαν. ἐν ᾧ καιρῷ καὶ Φάβιος μετὰ τὴν κατάστασιν θύτας τοῖς θεοῖς, ἐξώρηθε μετὰ τῆ συνάρχοντος καὶ τῶν ἐκ τῆ καιρῷ καταγραφέντων τετραίων στρατοπέδων. συμμίξας δὲ ταῖς ἀπ' Ἀρμίνης βοηθηταῖς δυνάμεσι περὶ τὴν Δαυνίαν, Γυνάϊον μὲν τὸν ὑπάρ-

equitum M. Minucius. haec potestas imperio dictatoris est subiecta: eoque occupato, in eius locum aliquo modo succedit.

89. Hannibal modicis interuallis castra mutans, in regione ad mare Adriaticum moras trahebat. equos autem veteribus vinis, quorum ibi magna copia, diligenter lauans, intemperie scabieque omni eos liberauit. Similiter et milites, vulneratos quidem persanandos curauit; reliquos vero habitiores reddidit. et alacres paratosque ad ea quae restabant certamina. Vbi deinde pertransiit deuastrauitque Praetutianum, Adrianumque agrum, nec non Maruciorum et Ferentanorum, in Apuliam auertit iter. Quae regio tribus nominibus distincta est: partemque illius vnam habent qui dicuntur cognomine Daunii; alteram Messapii. Hannibal primam petit Danniam. orsusque in hac a Luceria Romanorum colonia, perpopulatus est eorum fines. deinde circa Hipponem castra locat; indeque Arpos et vniuersam Apuliam agebat, ferebat. Per id tempus et Fabius inito magistratu, post sacra diis facta, cum equitum magistro, et quatuor nouis legionibus, quae pro more conscriptae fuerant, vrbe egreditur. Quam circa Dauniorum fines copiis quae Arimino suppetias venerant suas iunxisset, Cn.

χουτα στρατηγὸν ἀπολύσας τῆς
κατὰ γῆν στρατείας, ἐξαπέστειλε
μετὰ παραπομπῆς εἰς τὴν Ῥώ-
μην ἐντειλάμενος, ἕαντι κατὰ
θάλατταν κινῶνται Καρχηδόνιοι,
βοηθεῖν αἰετοῖς ὑποπίπτει και-
ροῖς· αὐτὸς δὲ μετὰ τῷ συνάρχου-
τος παραλαβὼν τὰς δυνάμεις,
ἀντεστρατοπέδευσε τοῖς Καρχη-
δουίοις περὶ τὰς Αἴνας καλεμένας,
ἀπέχων τῶν πολεμίων περὶ πεν-
τήκοντα σταδίας.

90. Ἀννίβας δὲ συνείς τὴν
παρετίαν τῷ Φαβίῳ, καὶ βεβλόμε-
νος ἐξ ἐφόδου καταπλήξασθαι τὰς
ὑπεναντίας, ἐξαγαγὼν τὴν δύ-
ναμιν, καὶ συνεβίβασας τῶν τῶν
Ῥωμαίων χάρακι παρετάξατο.
χρόνον δὲ τινα μένας, ἔθενός ἐπ-
εξιόντος, αὐτοῖς ἀνεχώρησεν εἰς
τὴν ἑαυτῆ παρεμβολήν. ὁ γὰρ
Φάβιος διεγνώκως, μήτε παρα-
βάλλεσθαι, μήτε διακινδυνεύειν,
σοχάζεσθαι δὲ πρῶτον καὶ μάλι-
σα τῆς ἀσφαλείας τῶν ὑποταττο-
μένων, ἔμενε βεβαίως ἐπὶ τῆς
διαλήψεως ταύτης. τὰς μὲν ἔν
ἀρχὰς κατεφρονεῖτο καὶ παρεῖ-
χε λόγον, ὡς ἀποδεδεικκῶς, καὶ
καταπεπληγμένος τὸν κίνδυνον,
τῶν δὲ χρόνῳ πάντας ἠνάγκασε
πάρομολογητῆ καὶ συγχαρεῖν,
ὡς ἔτε νενεχέστερον, ἔτε φρονι-
μώτερον ἔδεναι δυνατὸν ἢν χοῦ-
σθαι τοῖς τότε περιεσῶσι καιροῖς.
ταχὺ δὲ καὶ τὰ πράγματα προσε-
μαρτύρησε τοῖς λογιστοῖς αὐτῆ.
καὶ τὰτ' εἰκότως ἐγένετο. τὰς
μὲν γὰρ τῶν ὑπεναντίων δυνά-
μεις συνέβαινε γεγενησθαι καὶ ἐν
ἐν τῆς πρώτης ἡλικίας συνεχῶς

consulem terrestri militia so-
lutum, Romam cum comita-
tu dimisit: dato ei mandato,
vt si quid mari Carthaginien-
ses mouerent, quo res voca-
ret, auxiliatum iret. ipse
cum magistro equitum acce-
ptis legionibus, circa Aegas,
(id loco nomen est,) in con-
spectu hostium, sex ferme
millium interuallo castra po-
nit.

90. Poenus postquam adue-
nisse Fabium sensit, vt primo
hostem impetu perterreface-
ret, educit, ac prope Roma-
norum vallum aciem instruit.
Ibi aliquandiu moratus, ne-
mine aduersus se prodeunte,
in castra redit. Fabius enim,
qui apud se constituerat, ni-
hil temere audere, neque
praelii aleam subire, sed prae-
cipue et ante omnia suorum
securitati consulere, in susce-
pta sententia constantem per-
manfit. Atque is per incitia
spretus, vulgo omnibus dēsti-
tantibus, meticulosum eun
euasisse, et qui pugnam hor-
reret: tandem confessionem
hanc omnibus, manus dare
coactis, expressit, non potuif-
se quemquam maiori ratione
aut prudentia tali tempore
bellum gerere. Sed et res
ipsae non multo post eius
consiliis testimonium lucu-
lentum praebuerunt, et me-
rito id quidem. Nam ho-
stium copiae a prima iuuen-
tute, continuis bellis erant
exercitatae: eademque du-
cem habebant, qui a teneris
ἐν τοῖς

ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἠγεμῶνι δὲ χρῆσθαι συντετραμιμένω σφίσι, καὶ παιδομαθεῖν περὶ τὰς ἐν τοῖς ὑπαιθροῖς χρεῖας νοσηκκένουαι δὲ πολλὰς μὲν ἐν Ἰβηρίᾳ μάχας, δις δὲ Ῥωμαῖκῆ ἐξῆς καὶ τὰς συμμαχικῆς αὐτῶν· τὸ δὲ μέγιστον ἀπεγνωκότας πάντα, μίαν ἐλπίδα ἔχειν τῆς σωτηρίας, τὴν ἐν τῷ νικᾶν. περὶ δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων στρατιάν, τὰναντίη τῆτοις ὑπῆρχε. διόπερ εἰς μὲν τὸ ὑπὲρ τῶν ὅλων διακινδυνεύειν ἔχουός τ' ἦν συγκαταβαίνειν, προδήλη τῆς ἐλαττώσεως ὑπαρχέσης· εἰς δὲ τὰ σφέτερα προτερήματα τοῖς λογισμοῖς ἀναχωρήσας, ἐν τέτοις διέτριβε καὶ διὰ τέτων ἐχείριζε τὸν πόλεμον.

91. Ἦν δὲ τὰ προτερήματα Ῥωμαίων ἀκατάτριπτα, ἀφθονοῦς χορηγίας, καὶ χειρῶν πληθός. διόπερ κατὰ τῆς ἐξῆς χρόνος, ἀντιπαρεξήγε τοῖς πολεμικοῖς αἰεὶ, καὶ τὰς ευκαιρίας προκατελάμβανε τότες διὰ τὴν εὐπειρίαν. ἔχων δὲ κατὰ νότον τὰς χορηγίας ἀφθόνως, εἰδέποτε τὰς στρατιώτας ἠβόλει προνομεύειν, εἰδὲ χωρίζεσθαι κἄν ἅπαξ ἐκ τῆς χάρακος. ἀθρόως δ' αἰεὶ καὶ συντετραμιμένως τηρῶν, ἐφίδρυνε τοῖς τόποις καὶ καιροῖς καὶ πολλὰς τῶν πολεμίων ἀποπρωμένως ἀπὸ τῆς ἰδίας κρημβολῆς ἐπὶ τὰς προνομίας διὰ τὸ καταφρονεῖν, ὑποχειρῆς ἐλάμβανε, καὶ κατέφθειρε τῷ τοιούτῳ τρόπῳ. ταῦτα

annis inter ipsos semper vixerat, et iam inde a puero castrensis militiae omnes artes didicerat. saepe etiam in Hispania acie dimicans vicerat; iamque de Romanis et eorum sociis duas consequenter victorias reportauerat: quodque omnium maximum est, omni salutis spe alia destitutae erant; praeter eam, quam in vincendo ponebant. in Romano exercitu secus habebant omnia. propterea Fabius summam rerum vniuerso periculo committere non audens; certus, victoriam se hosti traditurum, si faceret: prudentia vsus singulari, ad ea se praesidia recepit. quibus nomen Romanum vincebat. intra illa se continuit: per illa bellum administravit.

91. Porro praesidia quibus vincebant Romani, et quae absumi non poterant, haec erant: ingens comineatum copia, et numerus hominum ad dilectus. Ergo etiam deinceps modico ab hoste interuallo agmen e regione semper ducebat, loca opportuna et probe sibi nota occupans. et quum a tergo comineatus abunde subueheretur, nunquam pabula um suos dimittebat, neque ullam omnino extra vallum pedem efferendi potestatem eis faciebat: sed confertos et conglobatos semper seruans, locorum ac temporum occasiones circumspicebat. multosque ex hostibus, qui prae contemptu Romano longius a castris suis pabulandi causa effundebantur, intercipiebat, et eo pacto con-

δὲ ἐποίησεν,

δὲ ἐποίει, βεβλόμενος ἅμα μὲν ἀΦωρισμένως πλήθους ἐλάττειν ἀεὶ τὰς ὑπεναντίας ἅμα δὲ τὰς τῶν ἰδίων δυνάμεων ψυχὰς προσητημένας τοῖς ἔλοις, διὰ τῶν κατὰ μέρος προτερημάτων, κατὰ βραχυσιωματοποιεῖν καὶ προσλαμβάνειν. εἰς ὀλοχερῆ δὲ κρίσιν ἐξ ὁμολόγου συγκαταβαίνειν ἔδαμῶς οἷός τ' ἦν. εἰ μὲν Μάκκω γε τῶ συνάρχοντι τάτων ἔδεν ἤρεσκε. σύμφηφον δὲ τοῖς ὄχλοις ποιῶν αὐτὸν, τὸν μὲν Φάβιον κατελάλει πρὸς πάντας ὡς ἀγενῶς χρώμενον τοῖς πράγμασι, καὶ ναυθρῶς αὐτὸς δὲ πρόθυμος ἦν παραβάλλεσθαι καὶ παρακινδυνεύειν. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι καταφθείραντες τὰς προεξημένους τόπας, ὑπερέβαλον τὸν Ἀπεννίνον ἢ κατέρραντες εἰς τὴν Σαυνίτιν χώραν, ἔσαν εὐδαίμονα, καὶ πολλῶν χρόνων ἀπολέμητον, ἐν τοιαύτῃ περιεσίᾳ τῶν ἐπιηδείων ἦσαν, ὥστε μήτε χρωμένως, μήτε καταφείροντας ἀνύειν δύνασθαι τὰς λείας. κατέδραμον δὲ καὶ τὴν Οὐεναντάνην, Ῥωμαίων ἀποικίαν ὑπάρχουσαν εἰλον δὲ καὶ πόλιν Οὐεντίαν, εὐτείχιον ἔσαν, καὶ πολλῆς καὶ παντοδαπῆς ἀποσκευῆς γέμεσαν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατοπίν μὲν εἶποντο συνεχῶς, μίξας καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὄδον ἀπέχοντες, ἐγγίξειν γε μὴν καὶ συμπλέεσθαι τοῖς πολεμίοις ἔχ' οἶδί τε ἦσαν. Διόπερ Ἀννίβας ὄρων τὸν Φάβιον Φυγομαχῆντα μὲν προδήλως, τοῖς δ' ἔλοις ἢ ἐκχωρῶν-

cidebat. hoc autem eo consilio faciebat, vt et numerum aduersariorum iis minueret, qui subinde se ab iis separabant: et suorum animos in summae rei certaminibus ante victos, per partes vincendo refoueret ac recrearet: ceterum vt in casum vniuersae dimicationis ex compacto veniret, adduci nullo modo poterat. At Minutio equitum magistro longe alia mens erat. is enim ad militaris turbae iudicium suam aggregans sententiam, Fabio apud omnes obtrecebatur, tanquam segniter atque ignaue bellum adminiffranti. ipse contra temere quiduis audere, et aleam praelii paratus esse subire. Poeni agros, quos diximus, perpopulati, Apenninum montem superant, atque in Samnium transeunt: regionem cunctis abundantem rebus et bello iam olim intactam. vbi tantam commeatum copiam nacti sunt milites, vt quamuis vtendo multa absumerent, multa idem perderent, exhaurire tamen praedam non possent. agrum praeterea Beneuentanum vbi colonia Romanorum, incurfat; Venusiam item, nuris probe munitam urbem, et multa omnis generis supellectile refertam, capit. Romani post Poenos continenter sequebantur, vnus tamen aut alterius diei interuallo distantes: propius accedere et pugnam cum inimicis capessere nulla ratione volebant. Itaque animaduertens Hannibal Fabium pugnam quidem propalam de-

τα τῶν ὑπαιθρῶν, ὤρμησε
 πολυτρώς εἰς τὰ περι Καπύην
 πεδία, καὶ τῶν εἰς τὸν
 προταγορευόμενον Φάλερνον τό-
 πον· πεπεισμένος δυοῖν θά-
 τερον, ἢ μάχεσθαι τῆς πολε-
 μίας ἀναγκάσειν, ἢ πᾶσι δη-
 λου ποιήσειν, ὅτι κρατεῖ τῶν
 ὄλων, καὶ παραχωρήσει Ῥω-
 μαῖοι τῶν ὑπαιθρῶν αὐτοῖς.
 ἔγενομένῃ, καταπλαγείσας ἤλ-
 πιζε τὰς πόλεις ὀρμήσειν πρὸς
 τὴν ἀπὸ Ῥωμαίων ἀπόσασιν.
 ἕως γὰρ τότε δυσὶ μάχαις ἤ-
 δη λελειυμένων αὐτῶν, ἡδεύετο
 πόλις ἀπέσῃ τῶν κατὰ τὴν
 Ἰταλίαν πρὸς Καρχηδόνιους, ἀλλὰ
 διετήρην τὴν πίσιν, καίπερ ἔπιοι
 πάχισσά κενῶς. Ἐξ ὧν καὶ
 παρασημνῆσαι ἄν τις τὴν κα-
 τὰ πλῆξιν καὶ καταξίωσιν πα-
 ρὰ τοῖς συμμάχοις τῶ Ῥωμαίων
 πολιτεύματος.

92. Οὐ μὴν ἀλλ' ὄγε Ἀννίβας
 εἰκότως ἐπὶ τῆς κατὰ τὰς
 λογισμῶς. τὰ γὰρ πεδία τὰ κα-
 τὰ Καπύην ἐπιφανέστατα μὲν ἐστὶ
 τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ διὰ
 τὴν ἀρετὴν, καὶ διὰ τὸ κάλλος,
 καὶ διὰ τὸ πρὸς αὐτῇ κείσθαι τῇ
 θαλάττῃ, καὶ τέτοις τοῖς ἐμπο-
 ρίοις χρῆσθαι, εἰς ἃ χερδὸν ἀπά-
 σης τῆς οἰκουμενῆς κατατρέχουσιν
 οἱ πλείοντες εἰς Ἰταλίαν. περιέ-
 χασσι δὲ καὶ τὰς ἐπιφανέστατας καὶ
 καλλίστας πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐν
 αὐτοῖς. τὴν μὲν γὰρ παραλίαν
 αὐτῶν Σενκετάνοι καὶ Κυμαῖοι καὶ
 Δικαιαρχίται νέουσιν, πρὸς δὲ
 τέτοις Νεαπολίται, τελευταῖον δὲ

treffare; ceterum a militia ca-
 strensi plane haud recedere:
 audaci consilio campos ad Ca-
 puam petere instituit, et in his
 locum cui nomen est Falerno:
 persuasus duorum alterum e-
 venturum, vel ut hostes ad ne-
 cessitatem praelii adigeret: vel
 ut manifestum faceret omni-
 bus, vniuersam penes se victo-
 riam esse, et Romanos cunctis
 sibi locis cedere, quae extra
 munimenta essent. quo facto
 arbitrabatur vrbes metu per-
 cussis, a Romanis statim de-
 fecturas. Nam ad eum diem,
 etsi duobus praeliis victus po-
 pulus Romanus fuerat, nulla
 tamen urbium Italiae ad par-
 tes Carthaginensium se appli-
 cuerat: sed in fide omnes ma-
 nebant, quantumuis preme-
 rentur earum nonnullae. Vt fa-
 cile ex eo aliquis percipiat,
 quanta admiratione atque re-
 verentia Romanam Rempubli-
 cam focii colerent.

92. Porro dux Carthagini-
 ensium id consilii nequaquam
 temere ceperat: nam planities
 circa Capuam, pars est Italiae
 totius nobilissima. regio boni-
 tate atque amoenitate prae-
 stans: ad hoc, mari adiacens,
 et emporia habens, ad quae
 solent appellere, qui ex omni-
 bus fere orbis partibus in
 Italiam nauigant. vrbes prae-
 terea celeberrimas pulcher-
 rimasque Italiae continet.
 oram enim maritimam Cam-
 paniae Sinuessani, Cumani,
 et Puteolani colunt: item
 Neapolitani et nouissima om-
 nium gens Nucерina. in

τὸ τῶν Νεπερινῶν ἔθνος. τῆς δὲ μεσογαίης, τὰ μὲν πρὸς τὰς ἄρκτους Καλήνοι καὶ Τυανίται κατοικοῦσι· τὰ δὲ πρὸς ἑω καὶ μεσημβρίαν, Δαύνιοι καὶ Νωλάνοι. κατὰ μέσα δὲ τὰ πεδία κείθῃ συμβαίνει τὴν πασῶν πότῃ μακαριωτάτην γεγυυῖαν πόλιν Καπύην. ἐπιεικέστατος δὲ καὶ παρὰ τοῖς μυθογράφοις ὁ περὶ τῶν τῶν πεδίων λέγεται λόγος· προσαγορεύεται δὲ καὶ ταῦτα Φλεγραῖα, καθάπερ καὶ ἕτερα τῶν ἐπιφανῶν πεδίων· θές γε μὴν μάλιχα περὶ τῶν εἰνὸς εἰρμέναι, διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν. ἅμα δὲ τοῖς προεξημένοις ὄχυρά δοκεῖ καὶ δυσέμβολα τελῶς εἶναι τὰ πεδία· τὰ μὲν γὰρ θαλάττῃ, τὸ δὲ πλέον ὄρεσι μεγάλοις πάντῃ καὶ συνεχέτι περιέχεται, δι' ὧν εἰσβολαὶ τρεῖς ὑπάρχουσι μόνον ἐκ τῆς μεσογαίης σενά καὶ δύσβατοι· μία μὲν ἀπὸ τῆς Σαυνίτιδος, δευτέρα δὲ ἢ ἀπὸ τῆς Ἐριβιανῆς, ἢ δὲ κατὰ λοιπὸν ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἰριπινῆς τόπων. διόπερ ἔμελλον εἰς ταῦτα καταστρατοπεδεύσαντες ὥσπερ εἰς θέατρον οἱ Καρχηδόνιοι, καταπλήξασθαι μὲν τῷ παραλόγῳ πάντας, ἐκθέατριν δὲ τὴν πολεμικὴν Φυγομαχῶντας· αὐτοὶ δὲ ἐξ ὁμολόγου Φανήσασθαι τῶν ὑπαίθρων κρατῆντες.

93. Ἀντίβας μὲν ἐν τοιαύτοις χρηστέμενος λογισμοῖς, καὶ διελθῶν ἐκ τῆς Σαυνίτιδος τὰ σενὰ κατὰ τὸν Ἐριβιανὸν καλούμενον λό-

mediterraneis ad Septemtrionem sunt Caleni et qui Teanum habent: ad ortum et meridiem Appuli et Nolani, in mediis campis sita Capua est, ciuitas quae omnes alias felicitate quondam superabat, estque adeo cum primis probabile, quod in fabulis de hisce campis narratur: nam et hi quoque Phlegraei nominati sunt, vt et alii praecipua bonitate insignes, et sane de his potissimum deos inter se pugnasse simile vero est, propter eorum amoenitatem ac praestantiam. Accedit ad ea quae diximus; quod natura sua haec loca sunt munita, et in hos campos aditus est difficillimus; cinguntur enim ex aliqua parte mari: ex maiore vero montibus vbique magnis et continuis: per quos venientibus e mediterraneis tres dumtaxat viae patent, eaeque angustae et difficiles. Prima est, qua venitur e Samnio; altera ex Eribano; postrema e regione Hirpinorum. Quamobrem sperabant Carthaginenses, si eam partem Italiae, ceu quoddam theatrum, infiderent, ipsa inopinati casus nouitate omnes iri perterritum: et quasi in scena se hostium ignauiam detrectantium pugnam, esse publicaturos: quum interim dubitaturus esset nemo, quin omnia, quae extra munimenta forent, in potestatem ipsi haberent.

93. Haec igitur cogitans Hannibal, postquam e Samnio eius collis, quem Eribanum vocant, fauces transfisset, pro-

Φον, κατεστρατοπέδευσε παρά τὴν Ἀθურνον ποταμὸν, ἔς ἡσδὸν δίχα διαιρεῖ τὰ προειρημένα πεδία. καὶ τὴν μὲν παρεμβολὴν ἐν τῷ πρὸς τὴν Ῥώμην μέρος εἶχε, ταῖς δὲ προνομαῖς πᾶν ἐπιτρέχων ἐπόρθει τὸ πεδίου ἀδαῶς. Φάβιος δὲ κατεπέπληκτο μὲν τὴν ἐπιβολὴν καὶ τόλιαν τῶν ὑπεναντίων, καὶ ἄτω δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῶν κειρισμένων ἔειπεν. ὁ δὲ συνάρχων αὐτῆ Μάρκος, καὶ πάντες οἱ κατὰ τὸ στρατόπεδον χιλίαρχοι καὶ ταξίαρχοι, νομίζοντες ἐν καλῶ τῆς πολεμίας ἀπειληθέναι, σπείδειν ὄντο δεῖν, καὶ συνάπτειν εἰς τὰ πεδία, καὶ μὴ περιορᾶν τὴν ἐπιφανεσάτην χώραν δημομένην. Φάβιος δὲ μέχρι μὲν τῷ συνάψαι τοῖς τόποις, ἔσπευδε καὶ συνυπεκρίνετο τοῖς προθύμως καὶ Φιλοκινδύνας διακειμένοις ἐγγίσας δὲ τῷ Φαλέρνῳ, ταῖς μὲν παρωρείαις ἐπιφανόμενος, ἀντιπαρῆγε τοῖς πολεμίοις, ὥστε μὴ δοκεῖν τοῖς αὐτῶν συμμέχοις ἐκχωρεῖν καὶ ὑπαίθρων. εἰς δὲ τὸ πεδίου ἢ καθίει τὴν δύναμιν, εὐλαβήμενος τὰς ὀλοχερεῖς κινδύνους, διὰ τε τὰς προειρημένας αἰτίας, καὶ διὰ τὸ προφανῶς ἰπποκρατεῖν παρά πολὺ τὰς ὑπεναντίας. Ἀντίβας δὲ ἐπειδὴ καταπειράσας τῶν πολεμίων, καὶ καταφθείρας πᾶν τὸ πεδίου, ἤθροισε λείας ἄσπετον πλῆθος, ἐγένετο πρὸς ἀναζυγὴν, βεβλόμενος μὴ καταφθεῖραι τὴν λείαν, ἀλλ' εἰς τοῖσιν ἀπερείσασθαι τόπον,

pter amnem Athurnum qui medios fere campos illos fecat. ab eo latere quod Italiam spectat, castra communiuit: vnde sine periculo regionem omnem populationibus deuaftabat. Admiratus est vehementer et Fabius istud consilium atque audaciam: quo magis in priore sua sententia confirmabatur. Minutius contra, et omnes cum eo totius exercitus tribuni ductoresque ordinum, rati loco opportuno hostem esse deprehensum, summa contentione festinandum in Campaniam censebant, neque committendum, vt nobilissima Italiae pars impune deuaftaretur. Fabius quoad in ea loca peruenisset, festinato agmen ducens, eandem cum ceteris alacritatem et pugnae audicitatem simulate praese ferebat. vbi vero agro Falerno appropinquauit, ad radices montium exercitum ostendens, quantum hostis progrediebatur, tantum ipse e regione procedebat: ne focii videri possent Romani, metu hostis concedere intra munita esse coacti: in aequum copias nunquam deducebat: a iustis praeliis se abstinens, tum ob eas quas commemorauimus causas; tum quia sine controuersia longe melior equitatu Poenus erat. Hannibal, tot indignitatibus tentato hoste, vniuersam Campaniam perpopulatus. praedaeque immensa coacta, ad mouenda castra se comparabat. Cupiebat enim praedam captam non perdere, sed alicubi

ἐν ᾧ καὶ τὴν παραχειμασίαν δυ-
νήσεται ποιῆσασθαι· ἵνα μὴ μό-
νον κατὰ τὸ παρὸν ἐυωχίαν· ἀλ-
λὰ καὶ συνεχῶς δαψίλειαν ἔχη
τῶν ἐπιτηδείων τὸ στρατόπεδον.
Φάβιος δὲ καὶ κατανοῶν αὐτῆ
τὴν ἐπιβολὴν, ὅτι προχειρίζεται
ποιεῖσθαι τὴν ἐπάνοδον, ἥπερ
ἐποιήσατο καὶ τὴν εἰσοδὸν· καὶ
θεωρῶν τὰς τόπους σενῶν ὄντας,
καὶ κατ' ὑπερβολὴν ἐυφυσίαν πρὸς
ἐπίθεσιν· ἐκ' αὐτῆς μὲν τῆς διεκ-
βολῆς περὶ τετρακιχίλις ἐπέ-
τησε, παρακαλέσας χρῆσασθαι
τῇ προθυμίᾳ σὺν καιρῷ, μετὰ
τῆς τῶν τόπων ἐυφυσίας, αὐτὸς
δὲ τὸ πολὺ μέρος ἔχων τῆς δυ-
νάμεως, ἐπί τινα λόφον ὑπερ-
δέξιον πρὸ τῶν σενῶν κατεστρά-
τοπέδευσε.

94. Παραγενόμενων δὲ τῶν
Καρρχηδονίων, καὶ ποιησαμένων
τὴν παρεμβολὴν ἐν τοῖς ἐπιπέ-
δοις, ὑπ' αὐτὴν τὴν παρῶρειαν,
τὴν μὲν λείαν αὐτῶν ἤλπισεν
ἀδηρίτως περισυρεῖν, ὡς δὲ τὸ
πολὺ καὶ τοῖς ὅλοις πέρας ἐπι-
θήσειν διὰ τὴν τῶν τόπων ἐυ-
καιρίαν. καὶ δὴ περὶ ταῦτα
καὶ πρὸς τέτοις ἐγένετο τοῖς δια-
βελίοις, διανοόμενος πῆ καὶ
πῶς χρῆσεται τοῖς τόποις, καὶ
τίνες καὶ πόθεν πρῶτον ἐγχει-
ρήσονται τοῖς ὑπεναντίοις. Ἀντί-
βας δὲ ταῦτα πρὸς τὴν ἐπίστατον
ἡμέραν παρασκευαζομένων τῶν
πολεμίων, συλλογιζόμενος ἐκ
τῶν εἰκότων, ἔδεδωκε χρόνον,
ἐδ' ἀναστροφὴν ταῖς ἐπιβολαῖς
αὐτῶν. ἀνακλιθεὶς δὲ τὸν
ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν τεταγμένον

in tuto collocare, vbi etiam
posset hibernare: vt non in
praesens tantum largam genio
indulgendi copiam suus exer-
citus haberet: sed porro et-
iam omnibus rebus neces-
sariis indefinenter abunda-
ret. Fabius hinc consilium
Poeni animaduertens, eadem
qua intrauerat via redire co-
gitantis: inde angustias loco-
rum ad insidias natorum ani-
mo reputans; quatuor suorum
millia arctum illum transitum
insidere iubet; hortatus, vt
quam pridem expetebant pu-
gnam; occasione locorum tam
opportunos probe vtentes,
vbi commodum foret, capes-
serent. ipse cum magna ex-
ercitus parte, in colle, qui an-
gustis illis imminet, confedit.

94. Quum aduenissent Car-
thaginieneses, et in aequo sub
iplas montis radices castra com-
munissent; praedam quidem
sine vilo discrimine se auersu-
rum Romanus sperabat: sed si
fortuna magis secunda aspira-
ret, etiam vniuerso bello in
tanta locorum opportunitate
finem impositurum. Totus igitur
in his rebus atque huius-
modi consiliis erat Fabius:
quae loca eligeret, quomodo
ad insidias militem locaret,
quos et vnde primum in ho-
stem coarctari iuberet, consul-
tans. Sed quum in diem se-
quentem suos apparatus refer-
rent Romani; Hannibal coniec-
tura animi remi affecutus, ad
exsequenda, quae cogitauerat,
tempus atque otium non
dedit. quin accito Asdrubale

Ἄδρ' Ἄβαν, παρήγγειλε λαυπάδας δεσμιεύειν ἐκ τῆς ξηραῖς καὶ πικυδοατῆς ὕλης κατὰ τὸ ἔτος ὡς πλείους· καὶ τῶν ἐργατῶν βοῶν ἐκλέξαντας ἐκ πάσης τῆς λείας τὰς ἐυρωτοτάτας εἰς δ' ἰσχυροτάτας, ἀφροῖσαι πρὸ τῆς παρεμβολῆς. γενομένου δὲ τῆς συναγωγῆς ὑπέδειξε τοῖς λειτουργοῖς ὑπερβολὴν τινα μεταξὺ κειμένην τῆς αὐτῆς σοκτοτεδείας καὶ τῶν τευῶν, δι' ὧν ἐμὸν ποιῆσαι τὴν πορείαν πρὸς ἣν ἐκέλευεν προσελαύνειν τὰς βῆς ἐνεργῶς καὶ μετὰ βίας, ὅταν δοθῆ τὸ παράγγελμα, μέχρι συνάψωσι τοῖς ἄκροις. μετὰ δὲ τῆτο δειπνοποιηταμένοις ἀναπαύεσθαι κατ' ὥραν παρήγγειλε πᾶσιν. ἅμα δὲ τῶν κλῖναι τὸ τρίτον μέρος τῆς νυκτός, ἐυθέως ἐξῆγε τὰς λειτουργοὺς, καὶ προσδεῖν ἐκέλευσε πρὸς τὰ κέρατα τοῖς βῆσι λαυπάδας. ταχὺ δὲ τῆτο γενομένη διὰ τὸ πλῆθος, ἀνάψαι παρήγγειλε πάσας, καὶ τὰς μὲν βῆς ἐλαύνειν καὶ προσβάλλειν παρὰ τὰς ἀκρωρείας ἐπέταξε· τὰς δὲ λογχοφόρους κατόπιον ἐπέστησε, τῆτοις ἕως μὲν τινος συνεργεῖν παρεκλήετο τοῖς ἐλκύνουσιν. ὅταν δὲ τὴν πρώτην ἀπαξ ὀρυθὴν λάβῃ τὰ ζῶα, παρατρέχοντας παρὰ τὰ πλάγια, καὶ συγκρούοντας ἅμα τῶν ὑπερδεξιῶν ἀντέχεσθαι τόπων, καὶ προκαταλαμβάνειν τὰς ἀκρωρείας, ἵνα παραβοηθῶσι καὶ συμπλέωνται τοῖς πολεμίοις, εἴαν τις συναντῶσι πρὸς τὰς ὑπερβολάς. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον, αὐτὸς

operarum militarium praefecto, negotium dat illi, ut faces quam plurimas raptim conficiat ex colligatis fascibus lignorum siccorum cuiuscumque generis: selectisque ex uniuersa praeda boues operi assuetos ad bis mille quam robustissimos pro castris cogat. quod ubi factum est, operis militaribus medium quoddam iugum ostendit inter castra sua et angustias, per quas transiturus erat. eo boues nauiter ac per vim agi, postquam signum esset datum, iubet, donec ad cacumina foret peruentum. post haec verba, coenare et ad quietem se recipere omnibus praecipit. deinde tertia noctis vigilia iam inclinante, ipse operas educit, et bouum cornibus faces alligari imperat. quod quum repente propter multitudinem ministrorum esset peractum, faces omnes accendendi signum dat, et armenta in aduersos concitandi montes. horum a tergo hastatos sequi iubet, datque eis mandatum, ut operas quae boues agebant, aliquamdiu adiuuarent: sed ubi primum ad cursum se armenta incitarint, ad latera deuertant, et cum strepitu concurrentes loca superiora invadant, summaque iuga occupent: ut sicubi in iis hostes occurrant, defensionem parent, et manum cum illis conferant. Eodem tempore ipse ad fauces et transi-

ἀναλαβὼν πρῶτα μὲν τὰ βαρέα τῶν ὀπλῶν, ἐπὶ τύτοις τὰς ἰππεῖς, ἐξῆς δὲ τὴν λείαν, ἐπὶ δὲ πᾶσι τὰς Ἰβηρας καὶ Κελτὰς, ἦμε πρὸς τὰ ξενὰ καὶ τὰς διευβολὰς.

95. Τῶν δὲ Ῥωμαίων, οἱ μὲν ἐπὶ τοῖς ξενοῖς φυλάττοντες, ἅμα τῷ συνιδεῖν τὰ Φῶτα προσβάλλοντα πρὸς τὰς ὑπερβολὰς, νομίσαντες ταύτη ποιείσθαι τὴν ἐρμῆν τὸν Ἀντίβαν, ἀπολιπόντες τὰς δυχωρίας, παρεβόηθη τοῖς ἄκροισι. ἐβρίζοντες δὲ τοῖς βασίλει, ἠπορέντο διὰ τὰ Φῶτα, μείζοντι τῆ συμβαίνοντος καὶ δεινότερον ἀναπλάττοντες καὶ προσδοκῶντες. ἐπιγενομένων δὲ τῶν λοχχοφόρων, ἔτοι μὲν βραχέα πρὸς ἀλλήλους ἀκροβολισάμενοι, τῶν βοῶν αὐτοῖς ἐμπιπτόντων, ἔμειναν διασάντες ἐπὶ τῶν ἔκρων ἀμφοτέροι, καὶ προσανείχον κεραιδοκῶντες τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἡμέρας, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι γινῶναι τὸ γινόμενον. Φάβιος δὲ τὰ μὲν ἀπορέμενος ἐπὶ τῷ συμβαίνοντι, καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν, οἶσάμενος δόλον εἶναι, τὰ δὲ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπόθεσιν εὐδαιμῶς κρίνων ἐκυβύειν, εἰδὲ παραβέβλησθαι τοῖς ὄλοις, ἦγε τὴν ἡσυχίαν ἐπὶ τῷ χάρακι, καὶ προσεδέχετο τὴν ἡμέραν. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τρίτον Ἀντίβας, προχωρούντων αὐτῷ τῶν πραγμάτων κατὰ τὴν ἐπιβολὴν, τὴν τε δύναμιν διεκόμισε διὰ τῶν ξενῶν μέτ' ἀτφαλείας καὶ τὴν λείαν, λελοισπότων τὰς τόπας τῶν παραφυλασσόντων τὰς δυχωρίας ἅμα δὲ τῷ Φωτὶ συνιδῶν τὰς ἐν τοῖς

tum saltus ducit. Praecedebat in eo agmine grauis armis pedes; sequebatur equitatus; deinde praeda; nouissimi omnium Hispani et Galli.

95. Romani qui ad transfutum saltus locati erant, vbi ignes ad iuga accedentes conspexerunt, ea transire Hannibalem rati, relictis angustiis vbi in statione erant, ad summa iuga accurrunt: deinde armentis appropinquantes, quid rei essent isti ignes, nesciebant: maioraque et grauiora veris pericula capitibus suis imminetia fingebant. mox cum hastatis qui eodem perueniant leui praelio habito, bobus in medias acies incurrentibus, diuisi ambo in iugis constiterunt, ac lucis ortum cupidis animis praestolantes, quoniam videre, quae fierent, non poterant, quieti se continuerunt. Fabius partim anxius quod nesciret quid sibi istud vellet, atque vt ait poëta, esse dolum quia credidit hostis: partim susceptae a principio sententiae memor, aleam iacere et periculum summae rerum, facere nolens, et ipse diem exspectans suos munimentis tenuit. Interea Hannibal rebus vti proposuerat succedentibus, quum stationes in faucibus locatae praesidio excessissent, et exercitum et praedam per saltum traduxit. atque vt prima luce animaduertit suis hastatis periculum imminere ab iis Romanis, qui cacumi-

ἄκροισι ἀντικαθημένους τοῖς λο-
χοῦργοις, ἐπαπέσειλε τινὰς τῶν
Ἰβήρων· οἱ καὶ συμμίσξαντες,
κατέβαλον μὲν τῶν Ῥωμαίων εἰς
χιλίαι· ῥαδίως δὲ τὰς παρὰ σφῶν
ἐυζώνους ἐκδεξάμενοι κατεβίβου-
σαν. Ἀνίβας μὲν ἔν τοιαύτην ἐκ
τῆ Φαλέρου ποιησάμενος τὴν ἔξο-
δον, λοιπὸν ἤδη στρατοπεδεύων
ἀσφαλῶς, κατασκέπτετο καὶ
προυνοεῖτο περὶ τῆς χειμασίας,
πῶς καὶ πῶς ποιήσεται· μέγαν
φόβον καὶ πολλὴν ἀπορίαν παρε-
σακῶς ταῖς πόλεσι, καὶ τοῖς κα-
τὰ τὴν Ἰταλίαν ἀνθρώποις.
Φάβιος δὲ κακῶς μὲν ἦκε πα-
ρὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀνάνδρως
ἐκ τοιούτων τόπων προέμενος τὰς
ὑπανατίας· ἔ μὴν ἀφίστατό γε
τῆς προθέσεως· καὶ ἀναγκασθεῖς
δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐπί τι-
νας ἀπελθεῖν θυσίας εἰς τὴν
Ῥάμην, παρέδωκε τῶ συνάρο-
χοντι τὰ στρατόπεδα, καὶ πολλὰ
χωριζόμενος ἐνετείλατο, μὴ τοι-
αύτην ποιῆσθαι σπεδὴν ὑπὲρ τῆ
βλάβου τῆς πολεμίας, ἡλίχην
ὑπὲρ τῆ μηδὲν αὐτὸς παθεῖν δει-
νόν. ἂν ἔδῃ μικρὸν ἐν νῶτιθέ-
μενος Μάρκος, ἔτι λέγοντος αὐ-
τῆ ταῦτα, πρὸς τὸ παραβάλλε-
σθαι καὶ τὸ διακινδυνεύειν ὅλος
καὶ πᾶς ἦν.

96. Τὰ μὲν ἔν κατὰ τὴν Ἰτα-
λίαν, τοιαύτην εἶχε τὴν διάθε-
σιν. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὰς
ταῖς προειρημέναις πράξεσιν
Ἀσδράβας ὁ τεταγμένος ἐπὶ τῆς
Ἰβηρίας στρατηγός, κατηρητικῶς
ἐν τῇ παραχειμασίᾳ τὰς ὑπὸ τὰ-

na insidebant, manum Hispano-
rum adversus eos misit: qui
certamine cum illis inito, mil-
le circiter Romanorum pro-
strauerunt: suos vero expedi-
tos non difficulter exceptos e
montibus deduxerunt. Hoc
egressus modo Hannibal ex a-
gro Falerno, tuta iam ab ho-
ste castra habens, locum hi-
bernis circumspicebat, deque
ea re consultabat, ubi et quo-
modo esset illa acturus: tan-
to terrore urbibus et uniuersis
Italiae cultoribus iniecto,
vt quo se verterent nescirent.
Fabium vero multitudo sermo-
nibus differre; quasi per igna-
viam e locis adeo opportunis
Poenos elabi passus esset. ille
contra nihilo secius tenax pro-
positi sibi constare, qui post
paucos dies sacrorum caussa
quum Romam reuocaretur, le-
giones Minucio tradens, etiam
atque etiam in discessu illi man-
davit, vt plus in eo studii
poneret, quo ne detrimen-
tum vllum suus exercitus acci-
peret, quam vt hostem laederet.
quod praeceptum Marcus
adeo ad animum non reuoca-
vit, vt priusquam dictator lo-
qui desisset, totus et mente et
animo in eo esset, vt temere
quiduis auderet ac pugnae
discrimen subiret.

96. Et in Italia quidem
facies rerum haec erat: in
Hispania vero quo tempore
haec gerebantur, Asdrubal
qui eam cum exercitu obti-
nebat, instructis per hie-
nem triginta nauibus, quas
δελφς

δελφῶν καταλειφθείσας τριάκοντα
 ναῦς, καὶ δέκα προσπέπληρωκῶς
 ἄλλας ἀρχομένης τῆς Φερείας,
 ἀνήχθη τετάρηκοντα ναυσὶ κα-
 ταφράκτοις ἐν Καινῆς πόλει,
 προχειρισάμενος Αἰλίαν τῆς σό-
 λην ναύαρχον· ἅμα δὲ καὶ τὴν πε-
 ζὴν ἐκ τῆς παραχειμασίας ἠθροί-
 κως δύναμιν, ἀνέζευξε· καὶ ταῖς
 μὲν ναυσὶ παρά τὴν χέρσον ἐποι-
 εῖτο τὸν πλῆν, τοῖς δὲ πεζοῖς τὴν
 πορείαν παρά τὸν αἰγιαλὸν, σπεύ-
 δων ἀμφοτέρως ἅμα ταῖς δυνά-
 μεσι καταζεύξαι πρὸς τὸν Ἰβηρα
 ποταμὸν. Γυνάϊος δὲ τὰς ἐπιβο-
 λὰς συλλογιζόμενος τῶν Καρχη-
 δονίων, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεβάλε-
 το κατὰ γῆν ἐκ τῆς παραχειμα-
 σίας ποιῆσαι ἀπάντησιν ἀνέων
 δὲ τὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων, καὶ
 τὸ μέγεθος τῆς παρασκευῆς, τὸ
 μὲν κατὰ γῆν ἀπαντᾶν ἀπεδοκί-
 ματε· συμπληρώσας δὲ πέντε
 καὶ τριάκοντα ναῦς, καὶ λαβῶν
 ἐκ τῆς πεζικῆς στρατεύματος τὰς
 ἐπιτηδειοτάτας ἀνδρας πρὸς τὴν
 ἐπιβατικὴν χρεῖαν ἀνήχθη, καὶ
 κτήρε δευτεραίως ἐν Ταράκωνος
 εἰς τὰς περὶ τὸν Ἰβηρα ποταμὸν
 τότας. καθορμισθεὶς δὲ τῶν πο-
 λεμίων ἐν ἀποσήματι περὶ τὰς
 ὀγδοήκοντα σταδίους, προαπέστειλε
 κατασκευασμένους δύο ναῦς τα-
 χυπλοῦσας Μισσαλιωτικὰς· καὶ
 γὰρ προκινήθηεντο καὶ προειν-
 δύνενον εἶτοι, καὶ πᾶσαν ἀποτό-
 μως σφίσι παρέιχοντο τὴν
 χρεῖαν. εὐγενῶς γὰρ εἰ καὶ τινες
 ἕτεροι νεοκωννήκασι Ρωμαίοις
 πραγματῶν καὶ Μισσαλιῶται,
 πολλὰ μὲν καὶ μετὰ ταῦτα,

a fratre acceperat, decemque
 aliis ad eum numerum adiectis
 cum remigio, principio ae-
 statis cum quadraginta arma-
 tarum nauium classe, cui A-
 milcarem praefecerat, Cartha-
 gine noua soluit: simul co-
 pias pedestres ex hibernis ac-
 ciuit; atque ita profectus,
 naues prope terram, exerci-
 tum in littore ducebat: ha-
 bens in animo, vtrumque
 exercitum prope amnem Ibe-
 rum coniungere. Cnaeus con-
 filio Carthaginensium cogni-
 to, constituerat primo ex hi-
 bernis obuiam hosti procedere:
 sed vt multitudinem
 hostilium copiarum et appa-
 ratus magnitudinem fama
 narrante accepit: improba-
 ta priore sententia de terre-
 stri occurfu, quinque et tri-
 ginta nauium classem remi-
 gio instruit; et fortissimis
 quibusque ex omni copia-
 rum pedestrium numero in
 vsu clasfici militis selectis,
 ire obuiam hosti pergit. Al-
 tero ab Tarracone die ad
 proxima ostiis Iberi amnis
 loca, et stationem decem
 millia passuum ab hoste di-
 stantem, peruenit: vnde
 duas speculatorias Massilien-
 sium praemisit: qui pericu-
 lis primi se obiectantes, clas-
 sem praecedebant, et prae-
 rupta quadam vtentes auda-
 cia, maximo illis ad omnia
 vsui erant. Constanter enim
 Massienses, vt si qui alii,
 tum postea saepe, tum hoc
 maxime bello aduersus Han-
 nibalem, consilia cum Ro-

μάλιστα δὲ κατὰ τὸν Ἀννιβαϊκὸν πόλεμον. διαταφέντων δὲ τῶν ἐπὶ τὴν κατασκοπὴν ἐκπεμφθέντων, ὅτι περὶ τὸ σόμα τῆ ποταμῆ συμβίνει τὸν τῶν ὑπεναυτίων ὄρμειν σόλου, ἀνήγετο κατὰ σπιδὴν βελόμικος ἄφνω προσπασεῖν τοῖς πολεμίοις.

97. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀσδράβαν σημηνάντων αὐτοῖς τῶν σκοπῶν ἐκ πλῆθὸς τὸν ἐπίπλυν τῶν ὑπεναυτίων, ἕκαστας περὶ τὰς ἐξέτατον δυνάμεις παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, καὶ τοῖς πληρώματι παρήγγειλον εὐβατα εἰς τὰς ναῦς. ἤδη δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων σύνεργος ὄντων, σημηνάντες πολεμικὸν, ἀνήγοντο κρίναντες ναυμαχεῖν. συμβαλέντες δὲ τοῖς πολεμίοις, βοαχὺν μὲν τινα χρόνον ἀντεποιήσαντο τῆς νίκης μετ' ἡ πολὺ δὲ πρὸς τὸ κλίνειν ὤρμησαν. ἡ γὰρ ἐφεδρεία τῶν πεζῶν ἢ περὶ τὸν αἰγιαλὸν, ἔχ' ἄτως αὐτὰς ἄνησε θάρσος παριστάμενα πρὸς τὸν κίνδυνον, ὡς ἔβλαψε, τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἐτοίμην παρασκευάζουσα. πλὴν δύο μὲν αὐτάνδρες νῆας ἀποβαλόντες, τετάρων δὲ τὰς ταρσὰς καὶ τὰς ἐπιβάτας, ἄφευγον ἐκκλίναντες εἰς τὴν γῆν. ἐπιχειμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐκθύμως, τὰς μὲν ναῦς ἐξέβαλον εἰς τὸν αἰγιαλὸν αὐτοὶ δ' ἀποπηδήσαντες ἐκ τῶν πλοίων, ἐσώζοντο πρὸς τὰς παρατεταγμένας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τολμηρῶς συεγγίσαντες τῇ γῆ, καὶ τὰ δυνάμεινα κινεῖσθαι τῶν πλοίων ἀναδησάμενοι, ὑστὲρ χαρῆς ὑπερβλήσεως ἀπέπλεον, νενικηότες μὲν ἐξ

manis confociarunt. Referentibus qui speculatum missi fuerant, classem Punicam stare in ostio fluminis: ut improuidos incautosque opprimeret, sublatiis ancoris ad hostem vadit.

97. Asdrubali multo ante signum e speculis datum erat, quo de aduentu classis hostilis monebatur. itaque et terrestres simul in littore copias in aciem instruebat; et ut remigium naues conscenderet, imperabat. postquam Romana classis haud procul iam a Punicis aberat, tubicinibus classicum canentibus parati conflagere hostem Carthaginienses petunt. qui praelio commisso, vbi aliquamdiu pro victoria certassent, mox in fugam inclinarunt. Subsidium enim peditum in littore ob oculos illis positum, non tantum illos iuuuit, vt forti animo praelium capefferent; quantum eo nocuit, quod salutis spem paratam illis ostendebat. Igitur, postquam cum ipsis viris naues duas amiserunt; quatuor aliarum remi essent deterfi, milites occisi, re inclinati in terram fugerunt. pressi deinde ab instantibus acerrime Romanis, in littus passim naues agunt: ipsi in terram saltu se eiiciunt, et ad suorum aciem in littore stantem euadunt. Romani intrepide ad littus accedunt. et omnes quae moueri potuerunt naues religatas puppibus secum

ἔφ' ὅδ' αὖ τὰς ὑπεναντίας, κρατῶν-
 τεσ δὲ τῆς θαλάττης, εἴκοσι δὲ καὶ
 πέντε ναῦς ἔχοντες τῶν πολε-
 μίων. τὰ μὲν ἔν κατὰ τὴν Ἰβη-
 ρίαν ἀπὸ τῶν, κυδεδέρας εἰλή-
 φει τοῖς Ῥωμαίοις τὰς ἐλπιδάς,
 διὰ τὸ προειρημένον κατόρθωμα.
 Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι προσπεσόντος
 αὐτοῖς τῆ γεγονότος ἐλαττώματος,
 παραχρῆμα πληρώσαντες ἐβδο-
 μήκοντα νῆας ἐξάπέσειλαν· κρι-
 ναντες ἀναγκῶν εἶναι πρὸς πά-
 σας τὰς ἐπιβολὰς, ἀντέχεσθαι
 τῆς θαλάττης. καὶ τὸ μὲν πρῶ-
 τον, εἰς Σαρδόναν, ἐκείθεν δὲ,
 πρὸς τὰς περὶ Πίτσας τόπας τῆς
 Ἰταλίας προσέβαλον, πεπεισμέ-
 νων τῶν ἐπιπλεόντων, συμμίξειν
 ἐνθάδε τοῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν.
 ταχὺ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀναχθέν-
 των ἐπ' αὐτὰς ἐξ αὐτῆς τῆς Ῥώ-
 μης ἑκατὸν εἴκοσι σκάφει πεν-
 τηκίοις, πυθόμενοι τὸν ἀνά-
 πλεον, ἔτοι μὲν αὖτις ἀπέπλευ-
 σαν εἰς τὴν Σαρδόναν, μετὰ δὲ
 ταῦτα πάλιν εἰς Καρχηδόναν.
 Γυκίος δὲ Σεργίλιος ἔχων τὸν
 προειρημένον σόλον, ἕως μὲν τι-
 νὰς ἐπηκολούθει τοῖς Καρχηδόνιοις
 συνάψιν πεπεισμένος, πολὺ δὲ
 κηδυσερῶν, ἀπέγνω. καὶ τὸ
 μὲν πρῶτον τῶ τῆς Σικελίας Λι-
 λυβαίου προτέχε· μετὰ δὲ ταῦτα
 κηταπλεύσας τῆς Λιβύης ὡς ἐπὶ
 τῶν Κερκυνητῶν νῆσον, κὲ λαβῶν
 παρ' αὐτῶν χρήματα τῆ μὴ παρ-
 θῆσαι τὴν χώραν ἀπηλλάγη. κη-
 τὰ δὲ τὸν ἀνάπλεον γενόμενος κύ-
 ριος ἤσκη Κοσσύρα, καὶ Φρακρὴν εἰς
 πολιτμάτιον εἰσγαγῶν, αὖτις εἰς
 τὸ Λιλύβαιον κατῆρε. καὶ τὸ λοι-

abducunt; gaudio incredibili
 exultantes, quod primo im-
 petu hostes vicissent, toto
 illius orae mari potirentur,
 naues aduersariorum quinque
 et viginti in potestate habe-
 rent. Post hanc victoriam
 meliore loco res Romano-
 rum in Hispania esse coepe-
 runt. At Carthaginienfes nun-
 tio de hac clade accepto,
 aptas extemplo instructasque
 remigio naues septuaginta
 emiserunt: necessarium ad
 omnia sua incepta rati, vt
 maris imperium retinerent.
 Ea classis primo in Sardi-
 niam, inde Pisas in Italia ap-
 pulit: sperantibus qui vehe-
 bantur, se eo loci cum Han-
 nibale collocuturos. Sed quum
 Romani ex ipsa vrbe centum
 viginti nauium longarum
 quinqueregium classe aduer-
 sus eos profecti essent: au-
 dita eorum profectio Car-
 thaginienfes, in Sardiniam
 mox, atque inde Carthagi-
 nem sunt reuersi. Cn. Ser-
 vilius imperator classis Ro-
 manae, spe dimicandi cum
 Carthaginienfibus aliquamdiu
 eos infecutus, postquam illi
 longius erant prouecti, in-
 cepto destitit. Ac primo Li-
 lybaeum in Siciliam cum clas-
 se venit: deinde in Cerci-
 nam Africae insulam, nauigauit.
 ibi accepta pecunia
 ab incolis ne agrum popula-
 retur, postea cursum repe-
 tiit. in transitu Cossyrum in-
 sulam cepit, et in oppidulum
 illius praesidium imposuit:
 atque ita Lilybaeum redit:

πόν, ἔτος μὲν αὐτῆ συνορμίστας τὸν στόλον, μετ' ἑπολὺν χρόνον αὐτὸς ἀνεκομίσθη πρὸς τὰς περὶ τὰς δυνάμεις.

98. Οἱ δ' ἐκτῆς συγκλήτης πυθόμενοι τὸ γεγονός προτέρημα διὰ τῆ Γναθῆ περὶ τὴν ναυμαχίαν, καὶ νομίσαντες χρήσιμον εἶναι, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον, τὸ μὴ προέειπαι τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ἀλλ' ἐνίστασθαι τοῖς Καρχηδονίοις καὶ τὸν πόλεμον αὔξειν, προχειρισάμενοι ναῦς ἑικοσι, καὶ στρατηγὸν ἐπιστήσαντες Πόπλιον Σκιπίωνα κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, ἐξ ἀπέειλαν μετὰ σπαδῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν Γναθῶν, κοινῇ πράξοντα μετ' ἐκείνου τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν. Πάνυ γὰρ ἠγωνίαν, μὴ κρατήσαντες Καρχηδόνιοι τῶν τόπων ἐκείνων, καὶ περιποιησάμενοι χορηγίας ἀφ' ὅπου; καὶ χροίαις, ἀντιποιήσονται μὲν τῆς θαλάττης ὀλοχερέτερον, συνεπίθωνται δὲ τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν, στρατόπεδα πέμποντες καὶ χρήματα τοῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν. Διόπερ ἐν μεγάλῳ τιθέμενοι καὶ τῆτον τὸν πόλεμον, ἐξ ἀπέειλαν τὰς τε ναῦς καὶ τὸν Πόπλιον. ὃς καὶ παραγενόμενος εἰς Ἰβηρίαν, καὶ συμμίξας τὰ δελφῶ, μεγάλην παρεΐχε χρεῖαν τοῖς κοινοῖς πράγμασιν. ἠδέποτε γὰρ πρότερον θαρρήσαντες διαβῆναι τὸν Ἰβηρα ποταμὸν, ἀλλ' ἀσμενίζοντες τῆ τῶν ἐπὶ τὰδε Φιλίᾳ καὶ συμμαχία, τότε διέβησαν, καὶ τότε πρῶτον ἐθάρρησαν ἀντιποιεῖσθαι τῶν πέραν πραγμάτων.

vbi postquam naues in portum eiecisset, ipse mox ad terrestres copias traiecit.

98. Senatus cognita victoria quam Cnaeus e nauali praelio reportauerat, vtile rebus suis, imo necessarium ratus, ne res Hispaniae negligenteretur, sed aucto in ea parte bello, Carthaginenses premerentur: classe viginti nauium parata, cui P. Scipionem praefecerunt, quod iam ab initio factum fuerat, summo studio ad fratrem eum miserunt; vt communi cum eo consilio res Hispaniae administraret. Non enim mediocriter anxius et sollicitus erat senatus, ne Carthaginenses, si in potestatem ea loca semel redegissent, nacti copiam commeatuum rerumque omnium necessariorum, et maiore conatu ad vindicandum sibi mare accingerentur: et simul Italiam quoque adorirentur, exercitus ac pecuniam Hannibali suppeditantes. Iccirco Romani hoc quoque bellum ad profectum rerum suarum maximum momentum esse alaturum arbitrati, et classem et Publium in Hispaniam miserunt. qui vbi eo peruenit, et fratri est coniunctus, publicam rem plurimum adiuuit. Nam qui transgredi Iberum nunquam ausi erant, et bene agi secum putabant, si populis cis amnem a niis ac sociis vterentur; tunc primum vltra Iberum belli gerendi causa procellerunt:

μεγάλα καὶ τῆ αὐτομάτῃ συνειργήσαντος σφίτι πρὸς τὰς περιεσώτας καιρὸς, ἐπειδὴ γὰρ καταπληξάμενοι τὰς περὶ τὴν διάβασιν οὐκῆντας τῶν Ἰβήρων, ἤκον πρὸς τὴν τῶν Ζακανθαίων πόλιν, ἀποχόντες σαδείας ὡς τετραράκοντα περὶ τὸ τῆς Ἐφροδίτης ἱερὸν κατεσρατοπέδευσαι, λαβόντες τόπον ἐυφυῶς κείμενον, πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀσφάλειαν, καὶ πρὸς τὴν ἐν τῆς θαλάττης χορηγίαν. ὁμῶς δὲ αὐτοῖς συνέβαινε καὶ τὸν εὐχολον ποιεῖσθαι τὸν παράπλευν. ἔνθα δὴ γίνεται τιςπραγμάτων περιπέτεια τοιαύδε.

99. Καθ' ἑς καιρὸς Ἀννίβας ἐποιεῖτο τὴν πορείαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅσας πόλεις ἠπίστησε τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ἔλαβε παρὰ τῶν ὁμηρα τὰς υἷας τῶν ἐπιφανεσάτων ἀνδρῶν ἑς πάντας εἰς τὴν Ζακανθαίων ἀπέθετο πόλιν διὰ τὴν ὀχυρότητα, καὶ διὰ τὴν τῶν ἀπολειπομένων ἐπ' αὐτῆς ἀνδρῶν πίσιν. ἦν δέ τις ἀνὴρ Ἰβηρ, Ἀβίλυξ ὄνομα, κατὰ μὲν τὴν δόξαν, καὶ τὴν τῆ βίᾳ περίσασιν, ἕδενός δεύτερος Ἰβήρων· κατὰ δὲ τὴν πρὸς Καρχηδονίαν εὐνοίαν καὶ πίσιν πολὺ τι διαφέρειν δοκῶν τῶν ἄλλων. ἔστας θεωρῶν τὰ πράγματα, καὶ νομίσας ἐπικυδεσέρας εἶναι τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλπίδας, συνελογίσασα παρ' ἑαυτῶ περὶ τῆς τῶν διήρων προδοσίας, συλλογισμὸν Ἰβηρικὸν καὶ Βαρβαρικόν. πειθεῖς γὰρ διότι δύναται μέγας γενεῖσθαι παρὰ Ῥωμαίοις, προσεγγεγνάμενος ἐν καιρῶ πίσιν ἅμα

non mediocriter in hoc incepto conatum ipsorum forte fortuna adiuuante. Vt enim iis perterrefactis, qui ad Iberi transitum habitabant, Saguntinorum vrbi appropinquarunt, quinque millia ab oppido circa Veneris aedem castra faciunt; locum nacti et ab hostili incurfione tutum, et ad commeatus mari subuehendos, percommodum. nam quantum ipsi terra, tantum et classis oram legens, mari progrediebatur. Ibi tum casus contigit eiusmodi.

99. Quo tempore in Italiam Hannibal proficiscebatur, quotquot fere ciuitates erant, quarum fidem suspectam haberet, obsides ab his accepit, clarissimorum virorum filios, quos omnes Sagunti incolis tradidit custodiendos; partim quia locus erat probe munitus, partim etiam fidem eorum secutus, quos ad praesidium vrbis ibi relinquebat. Erat in his Hispanus quidam nomine Abilyx, celebritate nominis, et conditione vitae nemini suorum popularium secundus: benevolentia vero et fide in Carthaginensem populum longe alios omnes creditus superare. Hic praesentem rerum statum cernens, meliore loco spes Romanorum esse ratus, de obfidum proditione consilium apud se iniit, homine Hispano et barbaro dignum. Persuasus enim, magnum se apud Romanos esse posse, si opportuno

καὶ

καὶ χροίαν, ἐγένετο πρὸς τὸ
 παρασπονδήσας τὰς Καρχηδο-
 νίαις ἐγχειρίσασθαι τὰς οὐήρας τοῖς
 Ῥωμαίοις. Θεωρῶν δὲ τὸν Βά-
 σορα τὸν τῶν Καρχηδονίων στρα-
 τηγόν, ὃς ἀπεσάλη μὲν ὑπ'
 Ἀσδρέβα κωλύσων τὰς Ῥω-
 μαίαις διαβαίνειν τὸν ποταμὸν,
 ἔταβρήσας δὲ τῆτο ποιεῖν, ἀνα-
 κευωρηκῶς ἐστρατοπέδευσε τῆς
 Ζακάνθης ἐν τοῖς πρὸς θάλατ-
 ταν μέρεσι, τῆτον μὲν ἄνακον
 ὄντα τὸν ἄνδρα καὶ πρᾶον τῇ
 φύσει, πισῶς δὲ τὰ πρὸς αὐτὸν
 διακείμενον ποιεῖσθαι λόγους ὑ-
 πὲρ τῶν οὐήρων πρὸς τὸν Βάσο-
 ρα Φάστικον, ἐπειδὴ διαβεβήκασι
 Ῥωμαῖοι τὸν ποταμὸν, ἐκ ἔτι
 δύνασθαι Καρχηδονίαις φόβῳ
 συνέχειν τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν,
 προσδεῖσθαι δὲ τὰς καιρῶς τῆς
 τῶν ὑποταττομένων ἐννοίας·
 νῦν ἐν ἡγγικῶν Ῥωμαίων,
 καὶ προσκατεζομένων τῇ Ζα-
 κάνθῃ, καὶ κινδυνεύουσας τῆς
 πόλεως, εἰὰν ἐξαγαγῶν τὰς ὀ-
 μήρας ἀποκαταστήσῃ τοῖς γονεῦ-
 σι καὶ ταῖς πόλεσιν, ἐκλύσει
 μὲν αὐτὸν τῶν Ῥωμαίων τὴν Φι-
 λοτιμίαν· τῆτο γὰρ αὐτὸ καὶ
 μάλιστα σπεδάζειν ἐκείνας πρᾶ-
 ξαι κυριεύοντας τῶν οὐήρων·
 ἐγκαλέσασθαι δὲ τὴν τῶν Ἰβή-
 ρων πάντων πρὸς Καρχηδονίαις
 ἐννοίαν, προῖδόμενον τὸ μέλλον,
 καὶ προνοηθέντα τῆς τῶν οὐή-
 ρων ἀσφαλείας, τὴν τε χάριν
 αὐξήσειν, ἔφη, πολλαπλασίαν,
 αὐτὸς γενόμενος χειριστὴς τῆ
 πράγματος. ἀποκατισάνων γὰρ
 εἰς τὰς πόλεις τὰς παῖδας, ἔ

tempore fidem suam illis pro-
 basset, magnumque aliquod
 emolumentum conciliaffet, id
 agebat omni studio, vt pro-
 ditis Carthaginensibus obli-
 des Romanis traderet. Missus
 fuerat in haec loca ab Asdru-
 bale Bostar, vnus e Carthagi-
 nensibus ducibus, Romanos
 impediturus, ne flumen trans-
 grederentur: quod quum il-
 le tentare non esset ausus, ab
 Ibero recedens, ad Saguntum
 qua parte eius agrum mare al-
 luit, castra communiuerat.
 Hunc virum norat Abilyx mi-
 nime malum, natura leuem,
 et qui sibi fideret. Itaque de
 obsidibus cum Bostare agit;
 et quoniam Iberum iam trans-
 ierint Romani, negat posse
 amplius Carthaginenses metu
 Hispaniam obtinere: beneuo-
 lentia populorum in hoc peri-
 culoso rerum statu illis opus
 esse. Nunc igitur, quando
 Romani Sagunto appropin-
 quauerint, iamque adeo illam
 obsideant, et sit vrbs in peri-
 culo: si eductos inde obsides
 parentibus restituat, cum am-
 bitioni Romanorum obstitu-
 rum, qui id vel maxime stu-
 deant, vt obsidibus potiti,
 gratiam parentum demereantur:
 tum et Hispanorum omni-
 um animos in amorem Car-
 thaginensium pellecturum,
 quod futuri prouidus obsidum
 securitati consuluerit. Se quo-
 que beneficii gratiam multis
 partibus aucturum, si eius ne-
 gotii administratio sibi fuerit
 demandata. obsides enim in
 suam quemque urbem resti-
 μόνον

μόνον τὴν παρ' αὐτῶν εὐνοίαν ἐπισπάσασθαι τῶν γεννησάντων· ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν πολεῶν, ὑπὸ τὴν ὄψιν τιθεῖς διὰ τῆ συμβαίνοντος τὴν Καρχηδονίων πρὸς τὰς συμμαχίας ἀρεσίην καὶ μεγαλοψυχίαν. προσδοκῶν δ' αὐτὸν ἐκέλευσε καὶ δάραν πλῆθος, ἰδίᾳ παρὰ τῶν τὰ τέκνα κοιζομένων. παραδόξως γὰρ ἐκάστας ἐγκρατεῖς γινομένους τῶν ἀναγκαιοτάτων, ἀμίλλαν ποιήσασθαι τῆς εἰς τὸν κύριον τῶν πραγμάτων εὐεργεσίας. παραπλήτια δὲ τέτοις ἕτερα καὶ πλείω πρὸς τὸν αὐτὸν τρόπον διαλεχθεῖς, ἔπεισε τὸν Βώσορα, συγκαταθέσθαι τοῖς λεγομένοις.

100. Καὶ τότε μὲν ἐπανῆλθε ταξάμενος ἡμέραν, ἣ παρέσαι μετὰ τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τὴν ἀνακομιδὴν τῶν παίδων. Παραγενομένος δὲ νυκτὸς ἐπὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδον, καὶ συμμίξας τισὶ τῶν συστρατευομένων ἐκείνοις Ἰβήρων, διὰ τέτων εἰσηλθε πρὸς τὰς στρατηγίας. ἐκλογιζόμενος δὲ διὰ πλειόνων τὴν ἐσομένην ὁρμὴν καὶ μετάπλωσιν πρὸς αὐτὰς τῶν Ἰβήρων, εἰν ἐγκρατεῖς γένωνται τῶν ὁμήρων, ἐπηγγείλατο παραδώσειν αὐτοῖς τὰς παῖδας. τῶν δὲ περὶ τὸν Πόπλιον ὑπερβολῆ προθυμίας δεξαμένων τὴν ἐλπίδα, ἢ μεγάλας ὑπάρχοντων δωρεάς, τότε μὲν εἰς τὴν οἰκίαν ἀπηλλάγη, συνθέμενος ἡμέραν καὶ καιρὸν καὶ τόπον, ἐν ᾧ δεῖται τὰς ἐκδεξομένας αὐτὸν ὑπομένειν. μετὰ δὲ ταῦτα πα-

tuendo, non parentum modo benevolentiam Poenis conciliaturum; sed et ipsorum quoque populorum: dum ob oculos cuique poneret sub tam memorabili exemplo, egregiam Carthaginienfium erga socios voluntatem, et munificentiam. ipsi quoque Bostari magna priuatim munera esse expectanda confirmabat, ab iis mittenda qui liberos receperint suos. scilicet omnes illos charissimis sibi pignoribus praeter suam spem potitos, de remunerando tanti beneficii auctore, in cuius manu rerum sint habenae, cum aemulatione inter se certaturos. Multa item alia his similia locutus, tenuit, vt quæ dixerat Bostari probaret.

100. Post haec die constituto, quo rediturus esset cum omnibus necessariis ad pueros reportandos, domum reuertitur. Noctu clam deinde progressus ad Romana castra, conuentis quibusdam auxiliariis Hispanis, per hos ad Scipiones est productus. his vbi pluribus demonstrasset, si obsides in potestate sua haberent, fore omnino, vt ad eorum partes Hispani transitum faciant; pueros ipsis se traditurum pollicetur. Publio cum incredibili alacritate spem ostensam accipiente, magnaue ei praemia pollicente, die, tempore ac loco constituto, vbi praestolaturi ipsum essent, qui excepturi erant, Saguntum redit. Secundum haec assumptis secum amicis quos maxime

ραλαβῶν τὰς ἐπιτηδείας τῶν Φίλων, ἦκε πρὸς τὸν Βώτωρα· καὶ παραδοθέντων αὐτῷ τῶν παίδων ἐν τῆς Ζακάνθης νυκτὸς ποιησάμενος τὴν ἔξοδον, ὡς θέλων λαθεῖν, παραπορευθεὶς τὸν χάρακα τῶν πολεμίων, ἦκε πρὸς τὸν τεταγμένον καιρὸν καὶ τόπον, καὶ πάντας ἐνεχείρισε τὰς ὁμήρας τοῖς ἡγεμόσι τῶν Ῥωμαίων. οἱ δὲ περὶ τὸν Πόπλιον ἐτίμησάν τε διαφερόντως τὸν Ἀβίλυγα, καὶ πρὸς τὴν ἀποκατάσασιν τῶν ὁμήρων εἰς τὰς πατρῖδας ἐχρήσαντο τάτῳ, συμπέμφαντες τὰς ἐπιτηδείας. ὃς ἐπιπορευόμενος τὰς πόλεις, καὶ διὰ τῆς τῶν παίδων ἀποκατάστασεως τιθεὶς ὑπὸ τὴν ὄψιν, τὴν τῶν Ῥωμαίων προχότητα καὶ μεγαλοψυχίαν, παρὰ τὴν Καρχηδονίων ἀπισίαν καὶ βαρύτητα, καὶ προσπαρτιθεὶς τὴν αὐτὴν μετάθεσιν, πολλὰς Ἰβήρων παρώρησε πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων Φιλίαν. Βώτωρ δὲ παιδικώτερον κατὰ τὴν ἡλικίαν δόξας ἐνεχειρικέναι τὰς ὁμήρας τοῖς πολεμίοις, εἴς τὰς τυχόντας ἐπέπλωκει κινδύνους. Καὶ τότε μὲν ἤδη τῆς ὥρας κατεπειγέτης, διέλυον εἰς παραχειμασίαν ἀμφοτέρωι τὰς δυνάμεις· ἰανῶντινος ἐν τῆς τύχης γεγονότος ἐυτυχήματος τοῖς Ῥωμαίοις, τῷ περὶ τὰς παῖδας πρὸς τὰς ἐπικειμένους ἐπιβολῆς. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἐν ταῖτοις ἦν.

101. Ὁ δὲ στρατηγὸς Ἀννίβας, ὅθεν ἀπελίπομεν, πυνθαγόμενος παρὰ τῶν κατασκόπων,

idoneos putabat, ad Bostarem venit; traditisque sibi pueris, nocte Sagunto egreditur, ut hostium custodias falleret: quorum castra praeteruectus, ad compositam horam locumque venit, et omnes obfides Romanis ducibus tradit. Publius magno in honore Abilycem habuit: eiusque opera est usus, quando obfides in suam quemque patriam restituit, missis cum eo suorum nonnullis. Abilyx singulas vrbes obiens, argumento istius puerorum restitutionis usus, hinc clementiam et magnanimitatem Romanorum; hinc diffidens et atrox Carthaginensium ingenium ob oculos omnibus ponens; exemplum ad hoc suum, qui socios mutauerat, in medium asserens, ad Romanorum amicitiam amplectendam multos Hispanorum incitavit. Bostar qui Abilyci obfides tradiderat, iudicatus pro puero se gessisse, non pro ea aetate qua erat, magnis postea implicitus est periculis. Quia autem instabat hiems, utriusque in hiberna suos exercitus dimiserunt: quum Romani ad ea, quae deinceps parabant, beneficio fortunae haudquam poenitendo, per illos pueros plurimum essent adiuti.

101. Ac in Hispania quidem eo loco res erant. Hannibal, inde enim excessit

πλείστον

πλείστον ὑπάρχειν σίτου ἐν τῇ περὶ τὴν Λακερίαν καὶ τὸ καλούμενον Γερνίον χώρα, πρὸς δὲ τὴν συναγωγὴν εὐφυῶς ἔχειν τὸ Γερνίον κρῖνας ἐκεῖ ποιεῖσθαι τὴν παραχειμασίαν, προῆγε ποιούμενος τὴν πορείαν παρὰ τὸ Λίβυρνον ὄρος, ἐπὶ τὰς προειρημένους τόπους. ἀφικόμενος δὲ πρὸς τὸ Γερνίον, ὃ τῆς Λακερίας ἀπέχει διακόσια στάδια, τὰς μὲν ἀρχὰς διὰ λόγων τὰς ἐνοικεῦντας εἰς Φιλίαν προῦκαλεῖτο, καὶ πίσεις ἐδίδα τῶν ἐπαγγελιῶν. ἔθενός δὲ προσέχοντος, πολιορκεῖν ἐπεβάλετο. ταχύ δὲ γενόμενος κύριος, τὰς μὲν οἰκήτορας κατέφθειρε, τὰς δὲ πλείστας οἰκίας ἀπεραΐας διεφύλαξε καὶ τὰ τεῖχη, βελόμενος σιτοβολοῖς χρῆσασθαι πρὸς τὴν παραχειμασίαν. τὴν δὲ δύναμιν πρὸ τῆς πόλεως παρεμβαλὼν, ὠχυρώσατο τάφρω καὶ χάρακι τὴν στρατοπεδείην. γενόμενος δ' ἐπὶ τῶν, τὰ μὲν δύο μέρη τῆς δυνάμεως, ἐπὶ τὴν σιτολογίαν ἐξέπεμπε· πρῶτάξασ κατ' ἑκάστην ἡμέραν τακτὸν ἀναφέρειν μέτρον ἕκαστον τοῖς ἰδίους* ἐπιβολὴν τῆ τάγματος, τοῖς προεχειρισμένοις ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν ταύτην. τῷ δὲ τρίτῳ μέρει, τὴν τε στρατοπεδείαν ἐτήρει, καὶ τοῖς σιτολογοῦσι παρεφύδρευε κατὰ τόπους. ἔσσης δὲ τῆς μὲν χώρας τῆς πλείστης εὐεφόδου καὶ πεδιάδος, τῶν δὲ συναγόντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀναριθμήτων, ἔτι δὲ τῆς ὥρας ἀκμαΐσεως πρὸς τὴν συγκομιδὴν, ἀπλετον συνέβαινε κατ' ἑκάστην ἡμέραν ἀθροΐσθαι τῆ σίτου τὸ πλῆθος.

oratio, ab exploratoribus admonitus Luceriae ac Geryone magnam frumenti esse copiam: et praeterea Geryonem ad usum horreorum aptum esse locum, in eo tractu hibernare statuit: et praeter montem Liburnum ad nominatas vrbes ducit. Ut ventum ad Geryonem est, quod oppidum a Luceria milia passuum quinque et viginti abest, verbis primo ad suam amicitiam incolas conatus est pellicere, paratus fidem dare, facturum se, quae pollicitus fuisset. quum hac non succederet, obsidionem parat. capta mox vrbe, incolas deleuit, testa pleraque seruauit integra cum moenibus, vt pro horreis illis vteretur ad hiberna. copias pro moenibus locat: fossa et vallo castra communit. eo ex loco frumentatum duas exercitus partes mittebat: dato omnibus mandato, vt certam quotidie mensuram, suae legionis quisque frumentariis ad id ministerium delectis, adueherent. ipse cum tertia parte simul castris praesidio erat, et dispositis passim stationibus, nec vnde impetus in frumentatores fieret, circumspectabat. quumque esset regio ferme omnis plana et campestris, qui conuehebant numero prope infiniti; anni praeterea tempus ad fruges comportandas opportunum; infinitus propetmodum frumenti numerus quotidie conuehebatur.

102. Μάρκος δὲ παρελθὼς τὰς δυνάμεις παρὰ Φαβίᾳ, τὸ μὲν πρῶτον ἀντιπαρήγε τὰς ἀκρωρείαις· πεπεισμένος αἰεὶ περὶ τὰς ὑπερβολὰς συμπετεῖσθαι ποτε τοῖς Καρχηδονίοις. Ἀκίτας δὲ τὸ μὲν Γεράνιον τῆς Καρχηδονίης ἤδη κατέχειν, τὴν δὲ χώραν σιτολογεῖν, πρὸ δὲ τῆς πόλεως χάρακα προβεβλημένους στρατοπέδουσιν ἐπιστόφους ἐκ τῶν ἀκρωρειῶν καταέβαινε κατὰ τὴν ἐπὶ τὰ πεδία κατατείνεσθαι ῥάχιν. Ἀδικόμενος δ' ἐπὶ τὴν ἄκραν, ἣ κείται μὲν ἐπὶ τῆς Λαρινάτιδος χώρας, προσαγορεύεται δὲ Καλήλῃ, κατεστρατοπέδευσε περὶ ταύτην, πρόχειρος ὢν ἐκ παντὸς τρόπου συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις. Ἀντίβας δὲ Φερῶν ἐγγίζοντας τῆς πολεμίας, τὸ μὲν τρίτον μέρος τῆς δυνάμειος εἶασε σιτολογεῖν· τὰ δὲ δύο μέρη λαβὼν καὶ προελθὼν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκκαίδεκα σταδίας πρὸς τῆς πολεμίας ἐπὶ τινος βουνῆ κατεστρατοπέδευσε βεβλημένος ἅμα μὲν καταπλήξασθαι τῆς ὑπεναπίης, ἅμα δὲ τοῖς σιτολογῆσι τὴν ἀσφάλειαν παρασχευάζειν. μετὰ δὲ ταῦτα γεωλόφῃ τινὸς ὑπάρχοντος μεταξὺ τῶν στρατοπέδων, ὃς εὐκαίρως καὶ σύνεγγυς ἐπέκειτο τῇ τῶν πολεμίων παρεμβολῇ, τῆτον ἔτι νυκτὸς ἐξαποσεΐλας παρὶ διχιλίης τῶν λογχοφόρων κατελάβετο. ὃς ἐπιγενομένης τῆς ἡμέρας συνιδὼν Μάρκος, ἐξῆγε τὰς εὐζώνους, καὶ προτέβαλε τῷ Λίφῳ. Γενομένη δὲ ἀκροβολισμῶ νεανιῶν, τέλος

102. Magister equitum ut a Fabio exercitus accepit, principio per iuga montium e regione hostis agmen ductabat: persuasus semper fore tandem aliquam sibi in ipsis iugis potestatem dimicandi cum Carthaginensibus. Vbi vero audivit, Carthaginenses urbem Geryonem iam occupasse, frumentum tota regione metere, et pro oppidi moenibus castra vallo cinxisse: ilicet e montium cacuminibus flectit iter, descendique in illud promontorium, unde ad loca plana ibatur. Postquam ad collem agri Larinatis venit, qui Caleda dicitur, castra ibi posuit, paratum habens quacumque ratione cum hoste confligere. Hannibal propinquare Romanos cernens, tertiam partem militum frumentari finit: ipse cum duabus partibus propius hostem castris motis, duo ferme a Geryone millia tumulum quemdam obsidet: ut et aduersariis terrori esset, et frumentantibus suis praesidio. dein quum tumulus esset alius inter amborum munimenta hostium castris ex propinquo imminens, missis noctu hastatorum duobus millibus, eum cepit. hos postera die ut vidit Minutius, expeditos et ipse educit, et tumulum adoritur. Post atrocem velitationem ob-

ἐπεκρά-

ἐπεκράτησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ὕλην στρατοπεδεῖν μετεβίβησαν εἰς τρίτον τὸν τόπον. ὁ δὲ Ἀννίβας, ἕως μὲν τίνος, διὰ μὲν ἀντιστρατοπεδεῖν, συνεῖχε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς δυνάμεως ἐπ' αὐτόν. πλείονων δὲ γενομένων ἡμερῶν, ἠναγκάζετο τὰς μὲν ἐπὶ τὴν νομὴν τῶν θρεμμάτων ἀπομερίζειν, τὰς δ' ἐπὶ τὴν σιτολογίαν, σπαδάζων κατὰ τὴν ἐν ἀρχῇ πρόθεσιν, μήτε τὴν λείαν καταφθεῖραι, τόν τε σῖτον εἰς πλεῖστον συναγαγεῖν· ἵνα πάντων ἢ κατὰ τὴν παραχειμασίαν δαψίλεια τοῖς ἀνδράσι, μὴ χεῖρον δὲ τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἵπποις. εἶχε γὰρ τὰς πλείστας ἐλπίδας τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐν τῷ τῶν ἵππεων συντάγματι.

103. Καθ' ὃν δὴ καιρὸν Μάρκος συνθεωρήσας τὸ πᾶν μέρος τῶν ὑπεναντίων ἐπὶ τὰς προειρημένας χρεῖας κατὰ τῆς χώρας σκεδαννύμενον, λαβὼν τὸν ἀκμαιότατον καιρὸν τῆς ἡμέρας, ἐξῆγε τὴν δύναμιν. καὶ συνεγίσας τῇ παρεμβολῇ τῶν Καρχηδονίων, τὰ μὲν βαρῆα τῶν ὀπλων ἐξέταττε, τὰς δ' ἵππεῖς καὶ τὰς ἐυζώνους κατὰ μέρη διελών, ἐπαφῆκε τοῖς προνομύουσι, παραγείλας μηδένα ζωγρεῖν. Ἀννίβας δὲ τότε συμβάντος, εἰς ἀπορίαν ἐνεπεπτάκει μεγίστην· ἔτε γὰρ ἀντεξάγειν τοῖς παρχτεταγμένοις ἀξιόχρεως ἦν, ἔτε παραβοηθεῖν τοῖς ἐπὶ τῆς χώρας διεσπαρμένοις. τῶν δὲ Ῥωμαίων οἱ μὲν ἐπὶ τὰς προνομύοντας ἐξαποσαλέντες, πολλὰς τῶν

tinent tandem Romani; et mox omnibus copiis eum locum insident. Hannibal quia castra castris erant collata, aliquamdiu secum maximam militum partem retinuit. sed crescente numero dierum, coactus est alios ad pascenda pecora dimittere; alios ad colligendam messem: qui, sicut ab initio proposuerat, neque praedam suis perire cuperet, et frumenti quantum posset maximum modum optaret conuehere: ut in hibernis commeatuum tam homines quam iumenta atque equi largam copiam haberent. spem enim victoriae suae plurimam in equitatu ponebat.

103. Interea Marcus cognito maiorem Punici exercitus partem, ob eas quas commemorauimus causas palantem per agros, qua parte diei visum est commodissimum, copias educit: et ut exiguum spatii ab eorum vallo ab erat, grauem armaturam in aciem instruit: equitatum et leuiter armatos in plures manus diuidit, et in pabulatores immittit, ac viuum quemquam vetat capere. Turbavit ea res Hannibalem non mediocriter: ut cui neque ad occurrendum aduersae aciei satis virium erat: neque ad opem suis passim toto agro dispersis ferendam. Romani qui in pabulatores ire iussi fuerant, multos huc illuc effusos trucidauerunt. qui

ἐπικερασμένων ἀπέκτειναν. οἱ δὲ
παροχτεταγμένοι τέλος εἰς τῆτ'
ἤλθον καταφρονήτως, ὥσε καὶ
διατπᾶν τὸν χάρακα, καὶ μονο-
νεχί πολιορκεῖν τὰς Καρχηδο-
νίαις. ὁ δ' Ἀννίβας ἦν μὲν ἐν
κακοῖς, ὅπως δὲ χειμαζόμενος
ἔμενε, τὰς πελάζοντας ἀποτρι-
βόμενος, καὶ μόλις διαφυλάτ-
τωντὴν παρεμβολήν· ἔως Ἀσδρέ-
βας ἀναλαβὼν τὰς ἀπὸ τῆς χώ-
ρας συμπεφευγότας εἰς τὸν χά-
ρακα τὸν περὶ τὸ Γερκύνιον, ὄν-
τας εἰς τετρακιχλίαις, ἦκε παρα-
βοηθῶν· τότε δὲ μικρὸν ἀνα-
θαβρήτας ἐπέξῆλθε· καὶ βρα-
χὺ πρὸ τῆς στρατοπεδείας παρεμ-
βαλὼν, μόλις ἀπετρέψατο τὸν
ἐνεσῶτα κίνδυνον. Μάρκος δὲ
πολλὰς μὲν ἐν τῇ περὶ τὸν χά-
ρακα συμπλοκῇ τῶν πολεμίων
ἀποκτείνας, ἔτι δὲ πλείους ἐπὶ
τῆς χώρας διεφθαρκώς, τότε
μὲν ἐπανῆλθε, μεγάλας ἐλπί-
δας ἔχων ὑπὲρ τῆ μέλλουτος.
τῇ δ' ἐπαύριον ἐκλιπόντων τὸν
χάρακα τῶν Καρχηδονίων, ἐπέ-
βη καὶ κατελάβετο τὴν ἐκείνων
παρεμβολήν. ὁ γὰρ Ἀννίβας δια-
γωνιάσας τὰς Ῥωμαίους, μὴ κα-
ταλαβόμενοι νυκτός, ἔρημον ὄν-
τα τὸν ἐν τῷ Γερκύνῳ χάρακα, κύ-
ριοι γένωνται τῆς ἀποσκευῆς καὶ
τῶν παραθέσεων, ἔκρινεν αὐτὸς
ἀναχωρεῖν, καὶ πάλιν ἐκεῖ ποιῆ-
σθαι τὴν στρατοπεδείαν. Ἀπὸ δὲ
τέτων τῶν καιρῶν οἱ μὲν Καρχη-
δόνιοι ταῖς προνομαῖς εὐλαβέστερον
ἐχραίντο καὶ φυλακτικώτερον· οἱ
δὲ Ῥωμαῖοι τάναντία, θαρραλεώ-
τερον καὶ προπετέστερον.

in acie dispositi stabant, vs-
que eo Poenum contempnere
tandem coeperunt: vt et val-
lum prouere, et tantum
non Carthaginieneses obsidere
auderent. Molo interim Io-
co res Hannibalis erant: qui
tamen, quantumuis hac quasi
procella agitated, loco non
cedebat, propius accedentes
repellens, et castra vix tu-
tans: donec Asdrubal iis
assumptis, qui ex agris in
castra pro Geryonis moeni-
bus posita confugerant cum
quatuor millibus hominum,
suppetias venit: tum vero
nonnihil confirmatus, in Ro-
manos exiit: et non longe
a castris instructa acie prae-
fens periculum aegre quidem,
sed tamen effugit. Magister
equitum postquam multos ho-
stium in pugna circa vallum
cecidisset, plures in agris
absumsisset, magnae cuius-
dam spei in posterum plenus,
se recepit. postero die, vbi
Carthaginieneses vallo exces-
sissent, secutus ipse, castra
eorum cepit. nam Hannibal,
metuens sibi a Romanis ne
forte ad Geryonem praesidio
nudata noctu occuparent, et
supellectile atque omnibus
quos congefserat comitati-
bus potirentur, signa eo mo-
vere, atque iterum ibi castra
metari constituerat. Ab eo
tempore Carthaginieneses par-
cius et cautius pabulari: Ro-
mani contra, audacius atque
inconsultius.

104. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, προσπεύοντες τῷ Φίσι τῷ γεγονότος μεζόνως ἢ κατὰ τὴν ἀλήθειαν, περιχαρακῆς ἦσαν· διὰ τὸ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς προὔπαρχέσης ὑπὲρ τῶν ὅλων δυσελπίστας, οἰοῦναι μεταβολὴν τινα πρὸς τὸ βέλτιον αὐτοῖς προφαινεσθαι· δεύτερον δέ, καὶ διὰ τὸ δοκεῖν τὸν πρὸ τῆς χρόνον, τὴν ἀπραγίαν καὶ κατάπληξιν τῶν στρατοπέδων, μὴ παρὰ τὴν τῶν δυνάμεων ἀποδειλιάσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆ προσιῶτος εὐλάβειαν γεγονέναι. διὸ καὶ τὸν μὲν Φάβιον ἠτιῶντο καὶ κατεμέφοντο πάντες, ὡς ἀτόλμως χροῦμενον τοῖς καιροῖς· τὸν δὲ Μάρκον ἐπὶ τῷ τῶν ἡῦξων διὰ τὸ συμβεβηκός, ὡς τότε γενέσθαι τὸ μὴδέποτε γεγονός. αὐτοκράτορα γὰρ κακεῖνον κατέσῃσαν, πεπεισμένοι ταχέως αὐτὸν τέλος ἐπιθήσειν τοῖς πράγμασι· καὶ δὴ δύο Δικτάτορες ἐγγόνεισαν ἐπὶ τὰς αὐτὰς πράξεις· ὁ τρότερον ἐδέποτε συνεβεβήκει παρὰ Ῥωμαίοις. τῷ γὰρ Μάρκῳ δικσαφηθείτης τῆς τε τῆ πλήθους εὐνοίας, καὶ τῆς παρὰ τῆ δήμου δεδομένης ἀρχῆς αὐτῷ, διπλοῦς παρωρμήθη πρὸς τὸ παραβάλλεσθαι καὶ κατατολμᾶν τῶν πολεμίων. ἤμε δὲ καὶ Φάβιος ἐπὶ τὰς δυνάμεις, ἐδὲν ἡλλοικωμένος ὑπὸ τῶν συμβεβηκόντων, ἔτι δὲ βεβαιώτερον μένων ἐπὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς διαλήψεως. θεωρῶν δὲ τὸν Μάρκον ἐπιπεφυσμένον, καὶ πρὸς πάντα ἀντιφιλονεικῶντα, καὶ καθόλα πληθύνοντα πρὸς τὸ διακινδυνεύειν,

104. Rei gestae nuntio magnificentius quam verius Romanam perlato, omnes gaudio exultabant. Nam et loco prioris illius consternationis, mutatio quasi quaedam in melius ostendi videbatur: et quod per diu nihil egissent exercitus, tantusque ille pavor legionum, iudicatus est non a timiditate militum esse profectus; verum ab ingenio ducis omnia timentis. Itaque Fabium omnes accusare, eique grauius succensere, ut qui parum audendo occasiones rei gerendae praetermitteret. Magistri vero equitum ob ea quae fecerat, laudes adeo exaggerabant, ut nouum exemplum nunquam antea visum in Remp. introducerent. Nam et illi absolutae potestatis ius detulerunt; persuasi, breui finem bello ab eo impositum iri. Itaque duo dictatores idem bellum administrabant, quod ad eam diem apud Romanos nemo vnquam viderat. Hanc multitudinis erga se beneuolentiam ut cognouit Marcus, et delatum sibi a populo honorem; duplo factus est animosior ad pericula omnia spernenda, et aduersus hostem quiduis audendum. Redit et Fabius ad exercitum, propter illa quae acciderant nihil quicquam immutatus: sed tanto confirmatior in eo, quod semel destinatum animo illi fuerat. Et quoniam Marcum videbat secundis rebus inflatum, in omnibus sibi prae aemulatione repugnantem, et

αἴρεσιν αὐτῷ προὔτεινε τοιαύτην· ἢ κατὰ μέρος ἄρχαι, ἢ διελόμενον τὰς δυνάμεις, χρῆσθαι τοῖς σφετέροις στρατοπέδοις, κατὰ τὴν αὐτῷ προαίρεσιν. τῆ δὲ καὶ λίαν ἀσμένως δεξαμένῳ τὸν μαρισμὸν, διελόμενοι τὸ πλῆθος χωρὶς ἀστρατοπέδευσαν, ἀλλήλων ἀπέχοντες ὡς δαΐδεκα σταδίαις.

105. Ἄννιβας δὲ τὰ μὲν ἀκίων τῶν ἀλίσκομένων αἰχμαλώτων, τὰ δὲ θερῶν ἐκ τῶν πραττουμένων ἤδειτὴν τε τῶν ἡγεμόνων πρὸς ἀλλήλους Φιλοτιμίαν, καὶ τὴν ὀρμὴν καὶ τὴν Φιλοδοξίαν τῆ Μάρκου. διόπερ ἔκατ' αὐτῷ, πρὸς αὐτῷ δὲ νομίσας εἶναι τὰ συμβαίνοντα περὶ τῆς ἐναντίας, ἐγένετο περὶ τὸν Μάρκον, σπιδάζων τὴν τόλμαν ἀφελῆσαι, καὶ προκαταλαβεῖν αὐτῷ τὴν ὀρμὴν. ἕσης δὲ τινος ὑπεροχῆς μεταξὺ τῆς αὐτῆς καὶ τῆς τῆ Μάρκου στρατοπέδειας δυναμένης ἐκατέρης βλάπτειν, ἐπέβάλτεο καταλαβεῖν ταύτην. σαφῶς δὲ γινώσκων ἐν τῷ προγεγονότος κατορθώματος, ὅτι παρέσαι βοηθῶν ἐν χειρὸς, πρὸς ταύτην τὴν ἐπιβολὴν ἐπινοεῖτι τοῖστων. Τῶν γὰρ τόπων τῶν περὶ τὸν λόφον ὑπαρχόντων ψιλῶν μὲν, πολλὰς δὲ καὶ παντοδαπὰς ἐχόντων περικλάσεις καὶ κοιλότητας, ἐξέπεμψε τῆς νυκτὸς εἰς τὰς ἐπιτηδειοτάτας ὑπερβολὰς, ἀνά διακοσίας καὶ τριακοσίας, καὶ πεντακοσίας μὲν ἰππεῖς, ψιλῆς δὲ καὶ πεζῆς τῆς πάντας εἰς

omnino casum vniuersae dimissionis in animo atque ore plurimum habentem; optionem ei dedit, vt vel partitis temporibus imperarent, vel diuiso exercitu, suis legionibus prout vellet vteretur. Quum adprime sibi placere Minutius ostendisset, vt diuiderentur legiones; facta diuisione castra separatim posuerunt, mille et quingentorum sere passuum interuallo.

105. Hannibal partim ex captiuorum sermonibus, partim iis ipsis quae iam fiebant, ducum Romanorum aemulationem, et Marci temeritatem atque ambitionem notam habebat. Itaque praesentem rerum apud hostes statum non damno sibi, verum ipsis incommodo potius cessurum ratus, Marcum obseruabat; vt audaciam illius comprimeret, et conatus praeueniret. Quum igitur tumultus esset inter Poenorum et Marci castra, qui alterutris incommodare poterat; hunc occupare decreuit. ac quoniam ex prospere paullo ante re gesta e vestigio Minutium occursurum ad obsistendum non dubitabat; aduersus hostis consilium hanc fraudem excogitauit. Nam quia circa eum collem nuda quidem loca erant; sed multos variosque amfractus et cavitates habebant: equites quingentos, levis vero armaturae et reliquorum peditum quinque millia eo misit, in ducenorum et trecenorum manus diuisos; prout quaeque rupes

πενταχιλίαις. ἵνα δὲ μὴ πρῶτ' κατοπτευθῶσιν ὑπὸ τῶν εἰς τὰς προνοίας ἐμπορευομένων, ἅμα τῷ διαυγάζειν κατελάμβανε τοῖς εὐζώνοις τὸν λόφον. ὁ δὲ Μάρκος Σεωρῶν τὸ γινόμενον, καὶ νομίσας ἔρμαιον εἶναι, παραυτίκα μὲν ἐξαπέσειλε τὰς ψιλὰς, κελεύσας ἀγωνίζεσθαι καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς τόπης, μετὰ δὲ ταῦτα τὰς ἰππεῖς, ἐξῆς δὲ τέτοις, κατόπιον αὐτὸς ἦγε συνεχῆ τὰ βχρέα τῶν ὀπλων, κατὰ περὶ καὶ πρότερον, ἐκείτων ποιούμενος παρῃ κλήσιον τὸν χειρισμόν.

106. Ἄρτι δὲ τῆς ἡμέρας διαφαινέτης, καὶ πάντων τοῖς τε διανοίαις καὶ τοῖς ὄμμασι περιεσπασμένων περὶ τὰς ἐν τῷ γεωλόφῳ κινδυνεύοντας, ἀνύποπτος ἦν ἡ τῶν ἐνεδρευόντων ὑποβολή. τῆ δ' Ἀννίβης συνεχῶς μὲν ἐπαποσέλλοντος τοῖς ἐν τῷ λόφῳ τὰς βοηθήσοντας, ἐπομένῃ δὲ κατὰ πόδας αὐτῶν μετὰ τῶν ἰππέων αὐτὴ καὶ τῆς δυνάμεως, ταχέως συνέβη καὶ τὰς ἰππεῖς συμπεσεῖν ἀλλήλοις. ἔγενομένῃ καὶ πιεζομένων τῶν Ῥωμαίων εὐζώνων ὑπὸ τῆ πλήθους τῶν ἰππέων, ἅμα μὲν ἔτοι καταφεύγοντες εἰς τὰ βχρέα τῶν ὀπλων, θέρυβον ἐποίησαν ἅμα δὲ τῆ συνθήματος ἀποδοθέντος τοῖς ἐν ταῖς ἐνέδραις, πανταχοῦθεν ἐπιφαινομένων καὶ προσηπτόντων τέτων, ἐν ἔτι περὶ τὰς εὐζώνους μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τὸ σφάτευμα, μέγας κίνδυνος συνεσήκει τοῖς Ῥωμαίοις. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον Φάβιος Σεωρῶν τὸ γινόμενον, καὶ διαγωνίσας,

aptissima ad eos capiendos erat: et ne mane ab iis conspicerentur, qui pabulum exhibant, simul illuxit, per expeditos suos collem occupat. Id cernens Marcus, occasionem rei gerendae sibi datam praesentis lucri loco ducens, velites confestim dimisit, et de illo tumulto certamen ferere ac dimicare iubet: deinde etiam equites mittit: quorum a tergo sequebatur ipse, conferto agmine legiones ducens; omnia simili modo atque antea fecerat administrans.

106. Luce orta, quum essent mentes atque oculi omnium circa eos occupati, qui in tumultu pugnabant; subsidia ab iis submitti, qui in insidiis latebant, ne cogitabant quidem Romani. Quum Hannibal confligentibus in colle alia atque alia mitteret auxilia, atque ipse horum a tergo cum equitibus ac reliquis copiis sequeretur, cito equites inter se concurrerunt. quod ut accidit, expeditis Romanorum vim Pupici equitatus non sustinentibus, simul isti dum ad grauem armaturam suam se recipiunt, aciem turbant: simul dato iis signo qui in insidiis sedebant; his omni ex parte se ostendentibus atque irruentibus, non iam circa expeditos, sed circa vniuersam aciem Romanam, certamen atrox est accensum. Hoc est tempus, quando Fabius, animaduerso quid ageretur, veritus ne

μὴ σφαλῶσι τοῖς ὅλοις, ἐξῆγε τὰς
 δυνάμεις, καὶ κατὰ σπαρὴν ἐβοή-
 θη τοῖς κινδυνεύουσι. ταχὺ δὲ
 συναγείσαντος αὐτῆ, πάλιν ἀνα-
 παρόντες οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ περ-
 λελευκότες ἤδη τὴν ὅλην τάξιν, αὐ-
 θις ἀθροίζουνοι περὶ τὰς ση-
 μαίας ἀνεχώρουν, καὶ κατέφευ-
 γον ὑπὸ τὴν τέτων ἀσφάλειαν,
 πολλὰς μὲν ἀτολωκότες τῶν
 ἐξ ὤνων, ἔτι δὲ πλείους ἐκ τῶν
 ταχυάτων καὶ τὰς αὐτίκας ἀνδρας.
 οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀννίβην καταπλα-
 γάντες τὴν ἀκεραιότητα καὶ σύν-
 ταξιν τῶν παραβεβοηθηκότων
 στρατοπέδων, ἀπέστησαν τῆ διω-
 γμῶ καὶ τῆς μάχης. τοῖς μὲν ἔν
 παρ' αὐτὸν γενομένοις τὸν κίνδυ-
 νον ἦν ἐναργές, ὅτι διὰ μὲν τὴν
 Μίωνα τὸ μὲν ἀπόλωλε τὰ ὅλα,
 διὰ δὲ τὴν εὐλάβειαν τῆ Φαβία.
 σέσωσαι καὶ πρὸ τῆ καὶ νῦν. τοῖς
 δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τότε ἐγένετο φα-
 νερόν ὁμολογημένως, τί διαφέ-
 ρει στρατιωτικῆς προτετείας καὶ
 κενοδοξίας στρατηγικῆ πρόνοια,
 καὶ λογισμὸς ἐσὼς καὶ νενεχής. ἢ
 μὴν ἄλλ' οἱ μὲν Ῥωμαῖοι διδα-
 χθέντες ὑπὸ τῶν πραγμάτων, καὶ
 βυλόμενοι χάρακα, πάλιν ἀπαν-
 τες ἐστρατοπέδευσαν οὐδέσθ' καὶ
 λοιπὸν ἤδη Φαβίῳ προτεῖχον τὸν
 ἔν, καὶ τοῖς ὑπὸ τέτῃ παραβη-
 λουμένοις. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὸν
 μὲν μεταξὺ τόπον τῆ βανῆ, καὶ
 τῆς σφετέρας παρεμβολῆς διετά-
 φρευσαν· περὶ δὲ τὴν κορυφὴν τῆ
 καταλειφθέντος λόφου, χάρακα
 περιβυλόντες, καὶ φυλακὴν ἐπι-
 σήσαντες, λοιπὸν ἤδη πρὸς τὴν
 χειμασίαν ἀσφαλῶς ἡτοιμάζοντο.

uniuersae Minutii copiae de-
 lerentur, ipse suas educit, et
 periculose laborantibus studio
 summo suppetias venit. eo-
 que mox appropinquante Ro-
 mani, quorum uniuersa iam
 solutis ordinibus dissipata acies
 erat, ad signa quisque sua de-
 nuo coeunt, sensimque rece-
 dentes ad horum praesidium
 fuga se recipiunt; multis ex-
 peditorum, pluribus legiona-
 riorum amissis, iisque viris
 fortissimis. Hannibal aduentu
 legionum auxiliantium, quae
 et recentes erant et ad prae-
 lium scite dispositae, perterri-
 tus, persequi hostem et pu-
 gnare destitit. Qui periculo
 interfuerant, iis liquido con-
 stabat, per Marci audaciam
 profligatum penitus Romano-
 rum exercitum fuisse: cun-
 ctatione vero cauta Fabii et
 antea et nunc rem esse restitu-
 tam. Sed et iis, qui Romae
 erant, manifesto tunc claruit,
 imperatoria prudentia et iu-
 dicium firmum ac sapiens mil-
 itari temeritati gloriaeque
 inani quid praesent. Cete-
 rum Romani experientia do-
 cti, vallum iecere, atque iis-
 dem omnes castris confede-
 re: Fabioque deinceps di-
 cto obtemperantes, imperiis
 illius paruere. Carthaginien-
 ses fossa ducta inter illum tu-
 mulum et castra sua, sum-
 mum collem quem occupa-
 verant vallo cinxerunt, ibi-
 que posito praesidio, nullo
 amplius periculo imminente,
 ad hiberna se comparabant.

107. Τῆς δὲ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ὥρας συνεγιζέσης, εἶλοντο στρατηγὸς οἱ Ῥωμαῖοι, Λεύκιον Αἰμίλιον καὶ Γαίον Τερέντιον. ὧν κατασαθέντων, οἱ μὲν δικτάτορες ἀπέθοντο τὴν ἀρχήν. οἱ δὲ προϋπάρχοντες ὑπάτοι, Γναῖος Σερεῖλιος, καὶ Μάρκος Ῥηγῆλος, ὁ μετὰ τὴν Φλαμινίε τελευταίην ἐπικατασθεῖς, τότε προχειροθέντες ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Αἰμίλιον ἀντιστράτηγοι, καὶ παρλαβόντες τὴν ἐν τοῖς ὑπάτοις ἐξουσίαν, ἐχειρίζον κατὰ τὴν ἑαυτῶν γνώμην τὰ κατὰ τὰς δυνάμεις. οἱ δὲ περὶ τὸν Αἰμίλιον βουλευσάμενοι μετὰ τῆς συγκλήτης, τὸ μὲν ἐβλαῖπον πλῆθος ἔτι τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὴν ὅλην ἐπιβολὴν παραρῆμα καταγράφαντες ἐξῆψεσαν. τοῖς δὲ περὶ τὸν Γναῖον διεσάφησαν, ὀλοχερῆ μὲν κίνδυνον, κατὰ μηδένα τρόπον συνίστασθαι, τὰς δὲ κατὰ μέρος ἀκροβολισμῶς, αἷς ἐνεργοτάτης ποιείσθαι καὶ συνεχεσάτας χάριν τῆ γυμνάσειν καὶ παρασπενάσειν ἐνθάρασις τὰς νέας πρὸς τὰς ὀλοχερεῖς ἀγῶνας τῶν καὶ τὰ πρότερον αὐτοῖς συμπτώματα δοκεῖν. ἔχῃ μισα γεγενῆσθαι, διὰ τὸ νεοσυλλόγοις καὶ τελέως ἀνακλήτοις κεχρηῆσθαι τοῖς στρατοπέδοις. αὐτοὶ δὲ Λεύκιον μὲν Ποσέμιον ἐξαπέλεκυν ὄντα στρατηγόν, στρατόπεδον δόντες, εἰς Γαλατίαν ἐξαπέσειλαν, βεβλόμενοι ποιεῖν ἀντιπερίσπασμα τοῖς Κελτοῖς τοῖς μετ' Ἀννίβη στρατευομένοις. πρόνοιαν δὲ ποιήσαντο καὶ τῆς ἀνακομιδῆς τῆ παραχειμάζοντος ἐν τῷ Λιλυβαίῳ

107. Appetebat iam comitiorum consularium dies. creati sunt a Romanis consules L. Aemilius et C. Terentius. deinde magistratu dictatores abierunt. Proximi vero consules Cn. Seruilius, et Marcus Regulus, (qui in locum defuncti C. Flamini fuerat suffectus,) proconsulari imperio ab Aemilio ornati, acceptaque exercituum qui in castris erant potestate, copias pro arbitrio regebant. Aemilius re. cum patribus communicata, quod deerat legionibus ad summam propositam, nouis delectibus protinus suppleuit, et ad exercitum misit. Scriptum et ad Seruilium est, totis quidem viribus dimicare ut abstineret: minuta vero praelia per partes quam acerrime posset ac frequentissime confereret: quo tirones excercerentur et ad iusta certamina audenda praepararentur. Priorum enim cladum eam vel praecipuam causam fuisse censebant, quod recens conscripto, atque usus militaris penitus rudi milite vterentur. Lucium quoque Postumium praetorem in Galliam patres eo consilio miserunt, ut Gallos, qui Hannibali militabant, in suam retraherent patriam. Curae etiam fuit senatui, ut exercitus, qui Lilybaei hiemaerant, in Italiam reportaren-

εὐλοῖα. διεπέμφαντο δὲ καὶ τοῖς ἐν Ἰβηρία στρατηγοῖς πάντα τὰ κατεπέιγοντα πρὸς τὴν χρείαν. ἔτοι μὲν ἔν περι ταῦτα καὶ περὶ τὰς λοιπὰς ἐγίνοντο παρασκευὰς ἐπιμελῶς. οἱ δὲ περὶ τὸν Γναῖον, κοιμισάμενοι παρὰ τῶν ὑπάτων ἐντολαίς, πάντα τὰ κατὰ μέρος ἐχειρίζον κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην. διὸ καὶ τὰ πλείω γράφειν ὑπὲρ αὐτῶν παρήσομεν. ὀλοχιρῆς μὲν γὰρ ἢ μνήμης ἄξιον ἀπλῶς ἄδεν ἐπράχθη διὰ τὴν ἐντολήν, καὶ διὰ τὴν τῆ καιρῆ περίστασιν. ἀκροβολισμοὶ δὲ μόνον καὶ συμπλοκαὶ κατὰ μέρος ἐγίνοντο πλείως, ἐν αἷς εὐδοκίμων οἱ προεσῶτες τῶν Ῥωμαίων. καὶ γὰρ ἀνδρωδῶς καὶ νηνεχῶς ἐδόκων ἕκαστα χειρίζειν.

108. Τὸν μὲν ἔν χειμῶνα καὶ τὴν ἑαρινὴν ὄραν διέμειναν ἀντιστρατοπεδεύσαντες ἀλλήλοισι. ἤδη δὲ παραδίδόντος τῆ καιρῆ τὴν ἐκ τῶν ἐπετείων καρπῶν χορηγίαν, ἐκίνει τὴν δύναμιν ἐκ τῆ περι τὸ Γερένιον χάρακος Ἀννίβας. κριῶν δὲ συμφέρειν τὸ κατὰ πάντα τρόπον ἀναγκάσαι μάχεσθαι τῆς πολεμίας, καταλαμβάνει τὴν τῆς Κάννης προσαγορευομένης πόλεως ἄκραν. εἰς γὰρ ταύτην συνέβηκε τόν τε σίτον καὶ τὰς λοιπὰς χορηγίας ἀβροῖζεσθαι τοῖς Ῥωμαίοις, ἐκ τῶν περι Κανύσιον τόπων· ἐκ δὲ ταύτης αἰεὶ πρὸς τὴν χρείαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον παρακομίζεσθαι. τὴν μὲν ἔν πόλιν ἔτει πρότερον ἐνὶ συνέβηκε κατεσκάφθαι τῆς πα-

tur. Ad hoc Scipionibus qui in Hispania bellum gerebant, omnia quae postulabat usus miserunt. Ita Coss. et senatus cum haec, tum reliquos omnes belli apparatus enixe curabant. Cn. Servilius, ut accepit consulum mandata, ex eorum sententia omnia quae ad curam suam pertinerent gerebat. Quamobrem plura de iis rebus scribere superfedebimus: prorsus enim in summam belli nihil profectum, neque gestum quicquam dignum memoria; siue propter illa ipsa mandata; siue quod ita tu'erit temporum ratio. Leuiter dumtaxat, et per partes saepius est pugnatum: unde non mediocrem Romani duces laudem reportarunt; quod singulari virtute ac prudentia cuncta administrarent.

108. Ac per hiemen quidem et ver totum castra castris opposita habentes manserunt. Sed ubi nouarum frugum tempus aduenit, castra quae ante Geryonem habebat mouit Hannibal: qui expedire suis rebus iudicans, ut omnibus artibus hostem pugnare cogeret, arcem Cannarum occupat. eo enim Romani et frumentum et reliquos commeatus e Canusio conuexerant: atque inde necessaria ad usum exercitibus deferebant. Vrbs quidem ipsa anno prius solo aequata fuerat: tunc vero belli appa-

ρασκευῆς

ρατνευῆς δὲ καὶ τῆς ἄκρας τότε κατὰ τὴν Φθείσης, ἔμικράν συνέπεσε ταραχὴν γενέσθαι περὶ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις. ἔγάρ μόνον διὰ τὰς χορηγίας ἐδυσησάντο ἐπὶ τῷ κατελήφθησαν τὸν προειρημένον τόπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κατὰ τὴν πέριξ ἐυφυῶς κείσθαι χώραν. πέμποντες ἔν εἰς τὴν Ῥώμην συνεχῶς, ἐπυνθάνοντο; τί δεῖ ποιεῖν, ὡς εἰάν ἐγγίσωσι τοῖς πολεμίοις, ἔδυνασμένοι φυγομαχεῖν, τῆς μὲν χώρας καταφθειρομένης, τῶν δὲ συμμαχῶν πάντων μετεώρων ὄντων ταῖς διανοαῖς. οἱ δὲ ἐβλαύσαντο μίχεσθαι καὶ συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις. τοῖς μὲν ἔν περι τὸν Γνάϊον, ἐπιχεῖν ἔτι διασάφησαν. αὐτοὶ δὲ τὰς ὑπάτους ἐξαπέστειλον. συνέβαινε δὲ πάντας εἰς τὸν Αἰμίλιον ἀποβλέπειν, καὶ πρὸς τῆτον ἀπερέιδεσθαι τὰς πλείστας ἐλπίδας, διὰ τε τὴν ἐκ τε λοιπῆ βίᾳ καλοκαγαθίαν, καὶ διὰ τὸ μικροῖς πρότερον χρόνοις ἀνδρωδῶς ἅμα καὶ συμφέροντως δοκεῖν κειρακίεσθαι τὸν πρὸς Ἰλλυριῶς πόλεμον. Προὔθεντο δὲ στρατοπέδοις ὄντῳ διακινδυνεύειν, ὃ πρότερον ἐδέποτ' ἐγεγόνει παρὰ Ῥωμαίοις ἐκαστῶν στρατοπέδων ἔχοντος ἀνδρας εἰς πεντακισχίλις χωρὶς τῶν συμμαχῶν. Ῥωμαῖοι γάρ, κατὰ περ καὶ πρότερον εἰρήναμεν, αἰεὶ ποτε τέτταρα στρατόπεδα προχειρῶσι. τὸ δὲ στρατόπεδον, πεζῶς μὲν λαμβάνει περὶ τετρακισχίλις, ἵππεῖς δὲ διακοσίαις. ἐπὶ δὲ τίς ὄλοχερεστέρα

tibus simul cum arce amissis, non mediocriter Romanus exercitus ea re est perturbatus. Non solum enim propter commeatu magnis ex eo difficultatibus afficiebantur, quod is locus in potestatem hostis venisset; verum eo etiam nomine, quod vicino tractui arx illa opportune imminebat. Romanam igitur crebro missitantes, quid opus esset facto sciscitabantur: sibi namque, si hosti semel proximassent, detrectandi certaminis facultatem nullam futuram: peruastrato omni agro, et erectis omnium sociorum animis, atque euentus expectatione suspensis. Censuere tum patres dimicandum esse. sed Cnaeo quidem per literas significatum, ut pugna adhuc abstineret. ipsos vero consules ab vrbe senatus mittit. cum quidem omnium animi in Aemilium erant conuersi, suasque spes cuncti in hoc innixas habebant; tum propter reliquam vitae illius probitatem: tum quia paucis ante annis bellum aduersus Illyrios fortiter atque ex utilitate Reipubl. credebatur administrasse. Placuit octo legionibus rem gerere, quod nunquam antea populus Romanus fecerat: attributis cuique legioni quinque hominum millibus, praeter sociorum auxilia. Nam Romani, quod et ante diximus, quatuor quotannis legiones conscribunt. Legio autem, peditum quatuor millia, equites ducentos capit. At quoties maior ali-

προβαίνηται χρεία, τὰς μὲν πε-
 ζῆς ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ ποίησι
 περὶ πεντακισχίλιας, τὰς δ' ἰπ-
 πείς τριακοσίας. τῶν δὲ συμμα-
 χῶν, τὸ μὲν πεζῶν πλῆθος,
 παροῖσον ποίησι τοῖς Ῥωμαίοις
 στρατοπέδοι· τὸ δὲ τῶν ἰππέων
 ὡς ἐπίταν τριπλάσιον. τῶν δὲ
 τῆς ἡμέτερας συμμαχίας καὶ τὰ
 δύο στρατόπεδα οὕτως ἐπατέρῳ
 τῶν ὑπᾶτων, ἕξαποσέλλασι ἐπὶ
 τὰς πράξεις· καὶ τῆς μὲν πλεί-
 σης ἀγῶνας δ' ἐνὸς ὑπᾶτη καὶ δύο
 στρατοπέδων, καὶ τῆ προειρημένῃ
 πλῆθους τῶν συμμαχῶν κρίνουσι.
 σπανίως δὲ πᾶσι πρὸς ἕνα και-
 ρὸν καὶ πρὸς ἕνα χρῶνται κίνδυ-
 νον. τότε μὲν ἕτως ἐκπλαγεῖς
 ἦσαν καὶ κατάφοβοι τὸ μέλλον,
 ὡς ἂ μόνον τέτρασιν, ἀλλ' ὄντων
 στρατοπέδοις Ῥωμαίοις ὁμῶς προ-
 ἤρηντο διακινδυνεύειν.

109. Διὸ καὶ παρακαλέσαντες
 τὰς περὶ τὸν Αἰμίλιον, καὶ πρὸ
 Ὀφθαλιῶν θέντες τὸ μέγαθος
 τῶν εἰς ἑκάτερον τὸ μέρος ἀπο-
 βησομένων ἐκ τῆς μάχης, ἕξ-
 απέσειλαν· ἐντειλάμενοι, σὺν
 καιρῷ κρίνειν τὰ ἅλα γενναίως,
 καὶ τῆς πατρίδος ἀξίως. οἱ καὶ
 παραγενόμενοι πρὸς τὰς δυνά-
 μεις, καὶ συνατρούσαντες τὰ
 πλῆθη, τήν τε τῆς συγκλήτης γνώ-
 μην διεσάφησαν τοῖς πολλοῖς, καὶ
 παρεκάλειν τὰ πρέποντα τοῖς
 παρεσῶσι καιροῖς· ἐξ αὐτοπα-
 θείας τῆ Λευκίης διατιθεμένης τῆς
 λόγος. ἦν δὲ τὰ πλείστα τῶν λε-
 γομένων πρὸς τῆτον τείνοντα
 τὸν νῦν, τὸν ὑπὲρ τῶν νεωστὶ γε-
 γονότων συμπτωμάτων. ὧδε γὰρ

qua necessitas existit, unicui-
 que legioni assignantur quina
 millia, equites treceni. in
 nominis Latini auxiliis pedi-
 tum numerum aequant legio-
 nibus Romanis; equitum tri-
 plo maiorum, ut plurimum,
 constituunt. Horum auxilio-
 rum dimidia pars cum duabus
 legionibus dari solent utrique
 consulum, quando ad res ge-
 rendas mittuntur. porro ad
 pleraque bella alter tantum
 Coss. cum duabus legionibus
 et ea quam diximus copia fo-
 ciorum adhibetur. raro omni-
 bus viribus simul et ad unum
 bellum utuntur. at tempore
 hoc usque adeo percussi per-
 territique erant metu impen-
 dentis mali, ut non solum
 quatuor, sed etiam octo legio-
 nibus simul rem gerere con-
 stituerint.

109. Igitur Aemilium co-
 hortati, ubi ob oculos illi
 posuissent, quanti in utram-
 vis partem momenti haec
 pugna esset futura, profe-
 ctum ab urbe, fortiter et
 pro maiestate Romani nomi-
 nis rem cernere iubent. Coss.
 ut ad exercitum venerunt
 concione aduocata, senatus
 voluntatem multitudini expo-
 nunt, et prout res postula-
 bat eos adhortantur: L. Ae-
 milio mandata patrum ita re-
 ferente, ut vere sentire ipsum
 quae loqueretur scires. Eius
 pleraque oratio eo tendebat,
 ut acceptas nuper clades ex-
 cufaret. ha um quippe me-
 moria territus miles, adhor-
 tatione eiusmodi opus habe-

καὶ τῇ δὲ τε συνέβαινε διατετρα-
 Φθαί, καὶ προτρεῖσθαι παροινέ-
 σεως τὰς πολλὰς. Διόπερ ἐπειρᾶ-
 το συνισάνειν, ὅτι τῶν μὲν ἐν ταῖς
 προγεγενημέναις μάχαις αὐτῶν
 ἔλαττωμάτων ἔχ' ἐν, ἔδὲ δεύτε-
 ρον, πλείω δ' ἂν ἔυροιτις αἰτίας,
 διὸ τοιῷτον αὐτῶν ἐξέβη τὸ τέ-
 λος. Ἐπὶ δὲ τῶν νῦν καιρῶν, ἔ-
 δευίχ λείπεται πρόδοσις, εἰάν ἄν-
 δρες ᾧσι, τῆ μὴ νικᾶν τὰς ἐχθράς.
 τότε μὲν γὰρ ἔτε τὰς ἡγεμόνας
 ἀμφοτέρως, ἔδέποτε συνηγωνιάσαι
 τοῖς στρατοπέδοις, ἔτε ταῖς δυνά-
 μετι κεχρηῆσθαι γεγυμνασμέναις,
 ἀλλὰ νεοσυλλόγοις καὶ ἀοράτοις
 παντὸς δευῖν. τότε μέγιστον, ἐπὶ
 τοσῶτον ἀγνοεῖσθαι παρ' αὐτοῖς
 πρότερον τὰ κατὰ τὰς ὑπεναν-
 τίας, ὥστε χεδὸν μὴδ' ἐωρακότες
 τὰς ἀνταγωνιστὰς παρατάττεσθαι,
 καὶ συγκαταβαίνειν εἰς τὰς ὀλο-
 χερεῖς κινδύνους. οἱ μὲν γὰρ περὶ
 τὸν Τρεβίαν ποταμὸν σφαλέντες,
 ἐν Σικελίας τῇ προτεραίᾳ παρα-
 γενηθέντες, ἅμα τῷ Φωτὶ τῇ κα-
 τὰ πόδας ἡμέρα παρετάξαντο.
 Τοῖς δὲ κατὰ Τυρρῶνιαν ἀγωνισα-
 μένοις, ἔχ' οἶον πρότερον, ἀλλ'
 ἔδ' ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ συνιδεῖν ἐξε-
 γένητο τὰς πολεμίας, διὰ τὸ περὶ
 τὸν ἀέρα γενόμενον σύμπτωμα.
 νῦν γε μὴν πάντα τὰναντία τοῖς
 προσεξημένοις ὑπάρχει.

110. Πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς
 ἀμφοτέροι πάρεσμεν, ἔ μόνου
 αὐτοὶ κοιωνήσοντες ὑμῖν τῶν
 κινδύνων· ἀλλὰ καὶ τὰς τὸ ἔτος
 πρότερον ἔσῳτας ἄρχοντας ἐ-
 τοίμως παρετκευάκαμεν, πρὸς τὸ
 μένειν καὶ μετέχειν τῶν αὐτῶν

bat. Probare igitur niteba-
 tur; quod superioribus prae-
 liis victi fuerant, non vnam
 neque alteram, sed vero plu-
 res rationes afferri posse,
 cur ita acciderit. Iam vero,
 si viri fuerint, nihil causae
 dici posse, cur de hoste vi-
 ctoriam non sint reportaturi.
 ad id enim temporis neque
 ambos Coss. legionibus iun-
 ctis decertasse; neque mili-
 tem habuisse exercitatum,
 sed tironem, et omnium quae
 militiae occurrunt dura et
 terribilia, inexpertum: quod-
 que maximum erat, in tan-
 tum priores illos naturam
 hostis sui ignorasse, ut prius
 ferme quam eos unquam vi-
 didissent quibuscum pugnan-
 dum erat, in aciem contra
 illos prodirent, et ad cer-
 tandum cum ipsis de summa
 rerum descenderent. Nam
 qui ad Trebiam caesi sunt,
 quum ex Sicilia pridie ve-
 nissent, ubi illuxit postridie
 eius diei in acie steterunt.
 Qui in Etruria dimicarunt,
 non dicam ante, sed ne in
 ipsa quidem pugna hostem
 viderunt: adeo tum erat
 coelum turbidum. Iam vero
 omnia contrario se modo ha-
 bent.

110. Ac primum, ecce nos
 consules ambos, qui non so-
 lum ipsi eiusdem vobiscum
 periculi futuri sumus partici-
 pes; sed hoc amplius effici-
 mus, ut proximi quoque con-
 sules qui magistratu exierunt,
 manere et in societatem huius

ἀγώνων. Ὑμεῖς γε μὴν ἂ μόνον
 ἐφούκατε τὰς κατόπισθας, τὰς
 τάξεις, τὰ πλήθη τῶν πολυ-
 μίων· ἀλλὰ καὶ διαμαχόμενοι
 μονοῦ καὶ ἑκάστην ἡμέραν, δεύ-
 τερον ἐνικυτὸν ἤδη διατελεῖτε.
 πάντων ἔν κατὰ μέρος ἐναντίως
 ἔχόντων ταῖς προγεγενημέναις
 μάχαις, εἰκὸς καὶ τὸ τέλος ἐναν-
 τίον ἐκβήσεσθαι τῆ νῦν ἀγῶνος.
 Καὶ γὰρ ἄτοπον, μᾶλλον δ', ὡς
 εἶπεν, ἀδύνατον, ἐν μὲν τοῖς
 κατὰ μέρος ἀκροβολισμοῖς, ἴσως
 πρὸς ἴσως συμπύκνοντα τὸ πλεῖον
 ἐπικρατεῖν· ὑμῶν δὲ πάντας πα-
 ραταξαμένους, πλείους ὄντας ἢ
 διπλάσιος τῶν ὑπεναντίων ἐλατ-
 τωθῆναι. Διόπερ, ὦ ἄνδρες,
 πάντων ὑμῶν παρεσκευασμένων
 πρὸς τὸ νικᾶν, ἐνός προσδεῖται
 τὰ πρῆγματα, τῆς ὑμετέρας βη-
 λήσεως καὶ προθυμίας· ὑπὲρ ἧς
 εἰδὲ παρακαλεῖσθαι πλείω πρέπει
 ὑμῖν ὑπολαμβάνω. τοῖς μὲν γε
 μισθὸν παρά τισι στρατευομένοις, ἢ
 τοῖς κατὰ συμμαχίαν ὑπὲρ τῶν
 πέλας μέλλουσι κινδυνεύειν, οἷς
 κατ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα καιρὸς ἐστὶ
 δεινότητος, τὰ δ' ἐκ τῶν ἀποβαι-
 νόντων βραχεῖαν ἔχει διαφορὰν,
 ἀναγκαῖος ὁ τῆς παρακλήσεως
 γίνεται τρόπος. οἷς δὲ κατὰ περ
 ὑμῖν νῦν, ἔχ ὑπὲρ ἑτέρων, ἀλλ'
 ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν καὶ πατρίδος
 καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων ὁ κίνδυ-
 νος συνέστηκε, καὶ πολλαπλασίαν
 τὰ μετὰ ταῦτα συμβαίνοντα τῆν
 διαφορὰν ἔχει τῶν ἐνεσώτων αἰε-
 κινδύνων, ὑπομνήσεως μόνον,
 παρακλήσεως δ' ἂ προσδεῖ. τίς
 γὰρ ἐκ ἂν βέλαιοτο, μάλιστα μὲν

certaminis venire non recusa-
 rent. Vos deinde non solum
 armorum genus hostilium no-
 tum habetis, ordines, nume-
 rum; sed alterum iam annum
 inter quotidianas prope cum
 aduersariis pugnas egistis.
 Quando igitur secus nunc om-
 nia se habeant atque in su-
 perioribus praeliis, euentum
 quoque certaminis alium me-
 rito esse sperandum. Absur-
 dum enim foret, imo vero ne
 fieri quidem potest, vt qui pa-
 ri numero dimicantes e minutis
 praeliis superiores fere semper
 discessistis; iidem nunc signis
 collatis pugnantes, plus quam
 dimidia parte hostium nume-
 rum superantes, ab iis vincami-
 ni. Enimuero, milites, quum
 cetera omnia ad victoriam vo-
 bis sint parata, illud vnicum
 superest, vt vincendi volunta-
 tem et alacritatem ad pugnam
 afferatis. quod quidem vt fa-
 ciatis, nihil est opus vos plu-
 ribus hortari. Iis nempe sunt
 necessariae adhortationes, qui
 mercede aliis militant, aut ex
 lege foederis pericula pro so-
 ciis sunt obituri; quorum et
 in pugna conditio durissima:
 et post pugnam spes statum in
 melius mutandi, tenuissima.
 Vos vero quibus nunc non
 pro aliis, sed pro vobis ipsis,
 pro patria, pro coniugibus ac
 liberis propositum est certa-
 men; quorum status nunc an-
 ceptus propter imminetia affi-
 due pericula, longe diuersissi-
 mus post pugnam est futurus;
 monere, non etiam hortari o-
 portet. Quis enim est, quin

νικᾶν ἀγωνιζόμενος· εἰ δὲ μὴ
 τῆτ' εἴη δυνατόν, τεθνήσκει
 πρόθεον μαχόμενος, ἢ ζῶν ἐπι-
 δεῖν τὴν τῶν προειρημένων ὕβριν
 καὶ καταφθοράν; Διότερ, ὧ
 ἄνδρες, χωρὶς τῶν ὑπ' εἰμᾶ λε-
 γομένων, αὐτοὶ λαμβάνοντες
 πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐκ τῆ λεί-
 πεθαι καὶ τῆ νικᾶν διαφθοράν,
 καὶ τὰ συνεξακολουθεῖντα τέ-
 τοις, ἕτως ἑαυτὰς παρασίσα-
 θε πρὸς τὴν μάχην, ὡς τῆς
 πατρίδος ἢ κινδυνεύσῃς νῦν
 αὐτοῖς τοῖς στρατοπέδοις, ἀλλὰ
 τοῖς ὅλοις. τί γὰρ ἔτι προδήσω
 τοῖς ὑποκειμένοις; εἰάν ἄλλως
 πως τὰ παρόντα κριθῆ, περιγε-
 νέσθαι τῶν ἐχθρῶν ἐν ἔχει. πᾶ-
 σαν γὰρ τὴν αὐτῆς προθυμίαν
 καὶ δύναμιν, εἰς ὑμᾶς ἀπῆρξαι,
 καὶ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχει τῆς
 σωτηρίας ἐν ὑμῖν· ὧν ὑμεῖς αὐ-
 τὴν μὴ διαφεύσῃτε νῦν, ἀλλ'
 ἀπόδοτε μὲν τῇ πατρίδι τὰς ἀρ-
 μοζέσας χάριτας· Φανερόν δὲ
 πᾶτιν ἀνθρώποις ποιήσατε, διότι
 καὶ τὰ πρότερον ἐλαττώματα γέ-
 γονεν, ἢ διὰ τὸ Ῥωμαίους χεί-
 ρους ἄνδρας εἶναι Καρχηδονίων,
 ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν τῶν τότε μα-
 χουμένων, καὶ διὰ τὰς ἐκ τῶν
 καιρῶν περιστάσεις. τότε μὲν ἐν
 ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα παρακα-
 λέσας ὁ Λεύκιος, διαφῆκε τὰς
 κολλᾶς.

III. Τῇ δ' ἐπαύριον ἀναζεύ-
 ξαντες ἦγον τὴν δύναμιν, ἢ τὰς
 πολεμίας ἤκειον στρατοπεδεύειν.
 δευτεραῖοι δ' ἐπιβάλλοντες, παρ-

malit, maxime quidem pu-
 gnando vincere; aut si hoc
 non licet, in praelio certe mo-
 ri potius, quam viuis eos
 quos modo dicebam hostis li-
 bidini et crudelitati misere ex-
 positos videre? Agite igitur,
 milites, ipsi per vos tacente
 me, facite diligenter cogite-
 tis, quam diuersa vos victo-
 res aut victos maneant. quae
 vel praemia sperare, vel mala
 metuere habeatis. atque ita
 comparati animis ad praelium
 accedite, vt memineritis non
 solis legionibus periclitari hic
 patriam: sed vniuersum imper-
 rium agi. Quid verbis opus
 est? Omnino si male pugnaue-
 ritis, superare hostem patria
 non potest. illa omne suum
 studium, omnes suas vires ma-
 gno nisi in vos contulit: illa
 omnes suae salutis spes in vo-
 bis locatas habet: quae ne i-
 psam fallant, videte, milites:
 et prout de vobis patria me-
 rita est, ita nunc erga ipsam vos
 gerite. facite denique vt omnes
 mortales intelligant, etiam su-
 periorum temporum detrimen-
 ta non ideo fuisse accepta, quod
 virtute Romanus Carthagini-
 ensi cedat: sed partim propter
 illorum exercituum imperiti-
 am rei bellicae; partim pro-
 pter locorum ac temporum ini-
 quitatem. Haec et similia his alia
 postquam Aemilius ad excitan-
 dos multitudinis animos dixif-
 set, concionem dimisit.

III. Die sequenti Coss.
 eo duxere vbi castra esse
 hostium dicebantur. quo vt
 alteris castris ventum est,

ἐνέβαλον

ἐνέβαλον, περὶ πεντήκοντα στα-
 δία ἀποχόντες τῶν πολεμίων.
 ὁ μὲν ἔν Λεύκιος συνθεασάμε-
 νος ἐπιπέδου καὶ ψιλῆς ὄντας
 τὰς πέριξ τόκας, ἐκ ἔφθ δειν
 συμβάλλειν ἱπποκρατέων τῶν
 πολεμίων, ἀλλ' ἐπισπᾶσθαι καὶ
 προάγειν μᾶλλον εἰς τὰς τοιαύτας,
 ἐν οἷς τὸ πλεόν ἔσται διὰ τῶν πε-
 ζικῶν στρατοπέδων ἢ μάχῃ. τῆ
 δὲ Γαίῃ διὰ τὴν ἀπειρίαν ὑπὲρ
 τῆς ἐναντίας ὑπάρχοντος γνώ-
 μης, ἦν ἐμφισβήτησις καὶ δυσ-
 χρηστία περὶ τὰς ἡγεμονίας· ὁ
 πύκτων ἐστὶ σφαλερώτατος. τῆς
 δ' ἡγεμονίας τῷ Γαίῳ καθήκους
 εἰς τὴν ἐπίπασαν ἡμέραν, διὰ τὸ
 παρὰ μίαν ἐκ τῶν ἐδισμῶν με-
 ταλαμβάνειν τὴν ἀρχὴν τὰς
 ὑπάτας ἀναστρατοπεδεύσας προῆ-
 γε, βεβλόμενος ἐβρίσασαι τοῖς πολε-
 μίοις, πολλὰ διαμαρτυρουμένα
 καὶ καλύοντος τῆ Λευκίῃ. ὁ δ'
 Ἄννίβας ἀναλαβὼν τὰς ἐυζώνας
 καὶ τὰς ἱππεῖς, ἀπήντα. καὶ
 προσπετῶν ἔτι κατὰ πορείαν ἔσι,
 παραδόξως συνεπλέκετο, καὶ πο-
 λὺν ἐν αὐτοῖς ἐποιεῖτο θόρυβον.
 οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν μὲν πρώτην
 ἐπιφορὰν ἐδέξαντο προθέμενοι
 τινὰς τῶν ἐν τοῖς βαρέσι καθο-
 πλισμοῖς. μετὰ δὲ ταῦτα τὰς
 ἀκοντιστὰς καὶ τὰς ἱππεῖς ἐπα-
 φέντες, ἐπροτέρην κατὰ τὴν
 πρώτην συμπλοκὴν, διὰ τὸ τοῖς
 μὲν Καρχηδονίοις μηδὲν ἐθε-
 δρῆναι ἀξιόλογον· τοῖς δὲ Ῥω-
 μαίοις ἀναμειγμένους τοῖς ἐυ-
 ζώνοις ὁμοσε κινδυνεύειν τινὰς
 στείρας. τότε μὲν ἔν ἐπιγενο-
 μένης νυκτὸς, ἐχωρίσθησαν ἀπ'

sex millium interuallo ab
 hoste signa constituunt. Lu-
 cius, qui plana et nuda omnia
 circa videbat, quia superior
 equitatu Poenus erat, abstin-
 dum praelio censebat: et in
 eiusmodi loca deducendum at-
 trahendumque eum esse, vbi
 pedestribus copiis plurimum
 res geretur. Huic sententiae
 quum refragaretur C. Teren-
 tius, quae fuit illius imperitia,
 accidit quod omnium pericu-
 losissimum est, vt dissident
 animis inter se duces, neque
 in commune consulerent. Pro-
 ximo die Terentius, cuius im-
 perium tunc erat, (moris enim
 habent populi Romani Coss.
 alternis imperare:) motis ca-
 stris, multum obestante et re-
 nitente collega, propius ho-
 stem accedit. Hannibal cum
 expeditis et equitibus obuiam
 illis procedit: quos agmen
 adhuc ducentes consecutus,
 atrocem pugnam capeffens, tu-
 multu magno compleuit. Ro-
 mani vbi primum eius impe-
 tum obiecta grauis armaturae
 aliqua manu sustinuisent; mox
 iaculatoribus atque equitibus
 in hostem immixtis, superio-
 res ex eo conflictu discesse-
 runt. cuius rei causa haec fuit;
 quod acies Carthaginensium
 omni propemodum subsidio
 erat nudata: quum Romani e-
 vi suae armaturae aliquot sal-
 tem cohortes immixtas habe-
 rent quae simul pugnarunt.
 Tunc igitur superuiente no-
 cte inuicem sunt separati: haud
 sane eo dimicationis uentu
 quem sperauerant, Carthagi-

ἀλλήλων, ἔ κατα τὴν ἐλπίδα τοῖς Καρχηδονίοις ἐκβάσῃς τῆς ἐπιθέσεως. εἰς δὲ τὴν ἐπαύριον ὁ Λεύκιος ἔτε μάχεσθαι κρινῶν, ἔτε μὴν ἀπάγειν ἀσφαλῶς τὴν στρατιάν ἔτι δυνάμενος, τοῖς μὲν δυσὶ μέρεσι κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Αὔφιδον ποταμὸν καλέμενον, ὃς μόνος διακεῖται τὸν Ἄπεννίνον. τῆτο δ' ἔστιν ὄρος συνεχές, ὃ διαίρει πάσας τὰς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ῥύσεις, τὰς μὲν εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὰς δὲ εἰς τὸν Ἀδρίαν δι' ἑρέοντα συμβαίνει τὸν Αὔφιδον, τὰς μὲν πηγὰς ἔχειν ἐν τοῖς πρὸς τὸ Τυρρηνικὸν κλίματι τῆς Ἰταλίας, ποιεῖσθαι δὲ τὴν ἐκβολὴν εἰς τὸν Ἀδρίαν. τῶ δὲ τρίτῳ πέραν ἀπὸ διαβάσεως πρὸς τὰς ἀνατολάς ἐβλάτετο χάρακα τῆς μὲν ἰδίας παρεμβολῆς περὶ δέκα σταδίων ἀποχῶν τῆς δὲ τῶν ὑπεναντίων, μικρῶ πλείον· βεβλόμενος διὰ τῶν προκατηῆσθαι μὲν τῶν ἐκ τῶν ἰδίων παρεμβολῶν προνομευόντων, ἐπικεῖσθαι δὲ τοῖς παρὰ τῶν Καρχηδονίων.

112. Ἀγνίβας δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν θεωρῶν, ὅτι καλεῖ τὰ πράγματα μάχεσθαι καὶ συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις, εὐλαβέμενος δὲ, μὴ διατέτραπται τὸ πλῆθος ἐκ τῆ προγεγονότος ἐλαττώματος κρίνας προσδεῖσθαι παρακλήσεως τὸν καιρὸν, συνῆγε τὰς πολλὰς. ἀθραιθέντων δὲ, περιβλέψαι κελεύσας πάντας εἰς τὰς πέριξ τόπας, ἤρετο, τί μείζον ἐυξασθαι τοῖς θεοῖς

nientes, cum hostem sunt adorti. Die sequenti Aemilius, quum neque pugnandi consilium probaret, neque tamen exercitum inde absque periculo posset abducere, cum duabus copiarum partibus castra ad Aufidum amnem communit. (hic vnicus est fluuius, qui Apenninum montem permeat, quo omnes qui Italiam rigant fluuii separantur. aliis superum, aliis inferum mare petentibus: hic vero amnis per Apenninum fluens, fontes quidem in ea regione Italiae, quae in Etruscum mare vergit, habet: ostium vero Adriaticum ingreditur.) tertiae parti exercitus trans Aufidum, ad ortum eius loci vbi fluuius transitur, vallum circumdedit: interuallo interiecto ab alteris Romanorum castris mille et trecentorum passuum, ab hoste vero aliquanto plurium: vt et iis qui e geminis suorum castris pabulatum exirent, auxilio esset: et simul iis immineret, qui ob eandem causam e vallo Carthaginensium prodirent.

112. Carthaginensium imperator tempus aduenisse iam cernens, quo manus conferrere et dimicare cum hostibus oporteret; veritus, ne recens damnum militum animis aliquam attulisset consternationem, suos sibi esse alloquendos ratus. concionem aduocauit. qui vbi conuenere, iubet omnes loca proxima circumspicere: deinde petit ab illis. ecquid impraesentiarum, si facta sibi

κατὰ τὰς παρόντας ἐδύναντο
καιρὸς, δοθείσης αὐτοῖς ἐξουσίας,
τὴν παρὰ πολὺ τῶν πολεμίων ἱπ-
ποκρατῶντας ἐν τοιούτοις τόποις
διακριθῆναι περὶ τῶν ὄλων. πάν-
των δὲ τὸ ῥηθὲν ἐπισημηναμέ-
νων, διὰ τὴν ἐνάργειαν τῆτος,
Τοιγαρῶν, ἔφη, πρῶτον μὲν τοῖς
θεοῖς ἔχετε χάριν· ἐκεῖνοι γὰρ
ἡμῖν συγκατασκευάζοντες τὴν
νίκην, εἰς τοιούτους τόπους ἤγον
τὰς ἐχθρὸς· δεύτερον δ' ἡμῖν,
ὅτι καὶ μάχεσθαι τὰς πολεμίας
συνηναγκάσαμεν. ἢ γὰρ ἔτι
δύνανται τῆτος διαφυγεῖν, καὶ
μάχεσθαι προφανῶς ἐν τοῖς ἡμε-
τέροις προτερήμασι. Τὸ δὲ πα-
ρακλεῖν ὑμᾶς νῦν διὰ πλείονων
ἐνθαρσείς καὶ προθύμιας εἶναι
πρὸς τὸν κίνδυνον, ἠδαιῶς μοι
δοκεῖ καθήκειν. ὅτε μὲν γὰρ
ἠπίεως διεκείθε τῆς πρὸς Ῥω-
μαίους μάχης, ἔδει τῆτος ποιεῖν
καὶ μετ' ὑποδειγμάτων ἐγὼ
πρὸς ὑμᾶς πολλὰς διεθέμην λό-
γους. ὅτε δὲ κατὰ τὸ συνεχὲς
τρισι μάχαις τηλικαύταις ἐξ ὁ-
μολόγου νενικήκατε Ῥωμαίους,
ποιὸς ἂν ἔτι λόγος ὑμῖν ἰχυρό-
τερον παραστήσῃ θάρσος αὐτῶν
τῶν ἔργων; διὰ μὲν ἔν τῶν
πρὸ τῆς κινδύνων, κενρατήκα-
τε τῆς χώρας, καὶ τῶν ἐκ
ταύτης ἀγαθῶν κατὰ τὰς ἡ-
μετέρας ἐπαγγελίας, ἀψευ-
δῶντων ἡμῶν ἐν πᾶσι τοῖς
πρὸς ὑμᾶς εἰρημένοις. Ὁ δὲ
νῦν ἀγὼν ἐνέστηκε περὶ τῶν
πόλεων, καὶ τῶν ἐν αὐταῖς
ἀγαθῶν· ἃ κρητήσαντες, κύ-
ριοι μὲν ἔσεσθε παραχρῆμα πά-

a diis esset potestas, optare
maius ab iis potuerint, quam
vt qui hostem equitatu supe-
rabant, talibus in locis peric-
ulum summae rerum face-
rent? quum omnium assensu
comprobata eius vox esset, re
tam manifesta: Vos igitur,
inquit, diis primo gratias agite,
qui victoriam vestram ad-
iuuantes, in eiusmodi loca
hostes deduxerunt: deinde et
nobis, qui ad necessitatem pug-
nandi inimicos compulimus:
neque enim effugere vlla arte
possunt, quominus iniquo sibi
loco, nobis autem palam op-
portuno decertent. Vt plu-
ribus vos nunc horter, quo
fidente atque alacri animo pug-
nam capessatis, officii esse
mei nequaquam ducō. tum
fuit ei orationi locus, quan-
do pugnae cum Romanis nul-
lum adhuc periculum fecerat-
is: quo tempore multa saepe
ego apud vos in eam senten-
tiam, exemplis etiam adhibi-
tis, differui. Nunc cum tri-
bus continuis praeliis; tantis
praesertim, et quidem ex
compacto sumptis, Romanos
viceritis; quae vis dicendi
plus valere queat ad animos
vobis faciendos, quam res ip-
sae quas gessistis? Igitur
praecedentibus victoriis regio-
ne potiti estis et omnibus eius
bonis, sicut vobis promifera-
mus, et quaecumque vobis
dixeram; vera esse, omnia
res ipsae comprobauerunt. Nunc
de ciuitatibus et earum opibus
supereft certamen; ex quo si
victores discesseritis, ilicet ve-

σης Ἰταλίας· ἀπαλλαγέντες δὲ τῶν νῦν πόνων, γενόμενοι συμπάσης ἐγκρατεῖς τῆς Ῥωμαίων εὐδαιμονίας, ἡγεμόνες ἅμα καὶ δεσπόται πάντων γενήσεσθε διὰ ταύτης τῆς μάχης. διόπερ ἐν ἔτι λόγων, ἀλλ' ἔργων ἐσὶν ἡ χρεῖα. θεῶν γὰρ βελομένων, ὅσον ἄπω βεβαιώσεν ἡμῖν πέπαισμα τὰς ἐπαγγελίας. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τέτοις παραπλήσια διαλεχθεῖς, προθύμως αὐτὸν ἐπισημηναμένον τῆς πλήθους, ἐπαινέσας καὶ δεξάμενος αὐτῶν τὴν ὁρμὴν, ἀΦῆκε καὶ παραχρῆμα κατεστρατοπέδευσε, ποιόμενος τὸν χάρακα παρὰ τὴν αὐτὴν πλευρὰν τῆ ποταμῆς, τῇ μείζονι στρατοπεδείᾳ τῶν ὑπεναντίων.

113. Τῇ δ' ἐχομένη περὶ παρασκευῆν καὶ θεραπείαν παρήγγειλε γίνεσθαι πᾶσι. τῇ δ' ἐξῆς παρὰ τὸν ποταμὸν ἐξέταττε τὰ στρατόπεδα, καὶ δῆλος ἦν μάχεσθαι σπεύδων τοῖς ὑπεναντίοις. ὁ δὲ Λεύκιος δυσχερῆς μὲν τοῖς τόποις, ὁρῶν δ' ὅτι ταχέως ἀναγκαθήσονται μεταστρατοπεδεύειν οἱ Καρχηδόνιοι διὰ τὸν πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων, εἶχε τὴν ἡσυχίαν, ἀσφαλίσάμενος ταῖς ἐφεδρείαις τὰς παρεμβολάς. Ἀνίβας δὲ χρόνον ἰκανὸν μένας, ἔδενός ἀντεξίχοντος, τὴν μὲν λοιπὴν δύναμιν αὐτῆς εἰς χάρακα κατέστησε· τὰς δὲ Νομάδας ἐπαΦῆκε τοῖς ὑδρευομένοις ἀπὸ τῆς ἐλάττονος παρεμβολῆς. τῶν δὲ Νομάδων, ἕως πρὸς αὐτὴν χάρακα προσπιπτόντων καὶ διακυβυόντων τὴν ὑδρείαν, ὅτε Ἰ.τος ἐπὶ

fra est Italia tota: et vos vnicum hoc praelium omnibus perfunctos laboribus, imperio atque diuitiis vniuersis Romanorum potitos, principes ac dominos omnium efficiet. Quare non iam verbis opus; sed manu res gerenda. confido enim iamiam me, dii modo coeptis annuant, promissis fidem exsoluturum. Haec aliaque in hanc sententiam vbi Hannibal dixisset, multitudi- ne approbationis signum voce manuque dante, ipse egregia suorum voluntate laudata, concionem dimisit: at statim ab eadem parte amnis vbi maiora castra hostium erant, ipse quoque vallum iacit.

113. Postridie curari corpora et parari omnes ad pugnam praecipit. sequenti die secundum fluuium aciem dirigit et pugnandi potestatem Romanis facit. Lucius, cui iniquus admodum locus displicebat, neque dubitabat breui Carthaginenses propter com meatum inopiam coactum iri signa transferre, posteaquam bina castra sua stationibus munisset, nihil mouere. Hannibal quum aliquamdiu stetisset in acie, hoste non educente, reliquas copias intra vallum reducit: Numidas in eos immittit, qui e castris minoribus aquabantur. deinde procurfantibus omnia Numidis ad munimenta vsque, et aquationem intercludentibus, maiore adhuc pugnae cupiditi-

τάτοις ἔτι μᾶλλον παρωξύνετο, τάτε πλήρη πρὸς τὸν κίνδυνον ὀρμὴν εἶχε, καὶ δυχερῶς ἔφερε τὰς ὑπερθέσεις. βαρύτατος γὰρ δὴ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τῆ μέλλοντος γίνεται χρόνος, ὅταν ᾗ ἄπαξ κριθῆ, ὅτι ἀν ἢ πάχειν πάντων τῶν δοκάντων εἶναι δεινῶν, ὑπομενετέον. Εἰς δὲ τὴν Γώμην προσπεπτωκότος, ὅτι παραστρατοπεδεύσιν ἀλλήλοις, καὶ συμπλοκαί, γίνονται τῶν προκινδυνευόντων ἀνὰ ἐκάστην ἡμέραν, ὀρθῆ καὶ περίφοβος ἦν ἡ πόλις, δεδιότων μὲν τῶν πολεμῶν τὸ μέλλον διὰ τὸ πολλάκις ἤδη προηττηθῆαι, προορωμένων δὲ καὶ προλαμβάνόντων τὰ συμβητόμενα ταῖς ἐννοίαις, εἰάν σφαλῶνται τοῖς ὄλοις. πάντα δ' ἦν τὰ παρ' αὐτοῖς λόγια πᾶσι τότε διὰ φόματος, σημείων δὲ καὶ τεράτων πᾶν μὲν ἰερὸν, πᾶσα δ' ἦν οἰκία πλήρης· ἐξ ὧν εὐχὰ καὶ θυσίαι θεῶν ἱκετηρία καὶ δεήσεις ἐπέιχον τὴν πόλιν. Δεινοὶ γὰρ ἐν ταῖς περιστάσεσι Ῥωμαῖοι, καὶ θεὸς ἐξιλιάσκεσθαι καὶ ἀνθρώπους· καὶ μηδὲν ἀπρεπὲς μηδ' ἀγενὲς ἐν τοῖς τοιαῖτοις καιροῖς ἡγεῖσθαι τῶν περὶ ταῦτα συντελεσμένων.

114. Ὁ δὲ Γάιος ἄμα τῷ παραλαβεῖν τὴν κατὰ πόδας ἡμέραν τὴν ἀρχὴν, ἄρτι τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ἀνατολῆς ἐπιφανομένης, ἐκίνει τὴν δύναμιν ἐξ

tate flagrare Terentius coepit. milites quoque ipsos omnis iam morae impatientes praeliandi ardor inuasit. Adeo nullum unquam mortalibus tempus est longius, quam ubi expectatione futuri pendemus, postquam semel fixum destinatumque in animo fuerit, ferendum esse quicquid eorum euenerit, quae maxime terribilia censentur. Vbi nuntius Romam est allatus castra castris esse collata, et velitationes quotidie fieri: erecta animis et plena metus ciuitas fuit; euentum praelii propter memoriam tot recentium cladum cunctis horrentibus: quod facile intelligerent, et cogitatione sibi fingerent, quis fractis ibi rebus futurus esset Reip. status. Erant in ore omnibus omnia fatidicis ipsorum libris comprehensa oracula. ostentorum item ac prodigiorum templa uniuersa, uniuersas priuatorum domos oerneris refertas. omnes igitur vota concipere, rem diuinam facere, diis immortalibus supplicia ac preces agitare. Solent namque Romani necessario suo tempore miram industriam ad deum hominumque iram auertendam adhibere: neque eorum quae in eiusmodi casibus fieri amant, quicquam aut parum decorum, aut parum sua illa generositate dignum arbitrantur.

114. At Varro postero die, (cuius fors eius diei imperii erat,) susceptis statim fascibus, vix dum illucescente sole. ex utriusque castris copias simul eduxit. et maioribus quidem

ἐκατέρως ἄμα τῆς παρεμβολῆς· καὶ τῆς μὲν ἐν τῷ μείζονος χάρακος διαβιβάζων τὸν ποταμὸν, εὐθείως παρενέβαλε. τὰς δ' ἐκ θατέρω συνάπτων τάτοις ἐπὶ τὴν αὐτὴν εὐθείαν ἐξέταπτε, λαμβάνων πᾶσαν τὴν ἐπιφάνειαν τὴν πρὸς μεσημβρίαν. τὰς μὲν ἔν τῶν Ῥωμαίων ἰππεῖς παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρατος κατέστησε, τὰς δὲ πεζῶς συνεχεῖς τάτοις ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας ἐξέτεινε, πυκνοτέρως ἢ πρόσθεν τὰς σημαίας καθιστάνων, καὶ ποιῶν πολλαπλάσιον τὸ βᾶθος ἐν ταῖς σπεύραις τῷ μετώπῳ, τὰς δὲ τῶν συμμαχῶν ἰππεῖς εἰς τὸ λατὸν κέρατος παρενέβαλε. πάσης δὲ τῆς δυνάμεως προέστησε τὰς εὐζώνας ἐν ἀποστάσει. ἦσαν δὲ σὺν τοῖς συμμαχοῖς, πεζῶν εἰς ἑκτῶ μυριάδας, ἰππεῖς δὲ μικρῶ πλείους τῶν ἑξακισχιλίων. Ἀντίβας δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τὰς μὲν Βαλιαρεῖς καὶ λογχοφῆρας διαβιβάσας τὸν ποταμὸν, προεβάλετο τῆς δυνάμεως, τὰς δὲ λοιπὰς ἐξγαγὼν ἐν τῷ χάρακος, ἢ περαιώσας κατὰ διττὰς τόπας τὸ ρεῖθρον, ἀντελάττετο τοῖς πολεμοῖς ἐτίθει δὲ ἐπ' αὐτὸν μὲν τὸν ποταμὸν ἐπὶ τῶν εὐωνύμων, τὰς Ἰβηρας καὶ Κελτὰς ἰππεῖς ἀντίς τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἰππεῦσι, συνεχεῖς δὲ τάτοις, πεζῶς τὰς ἡμίσεις, τῶν ἐν τοῖς βαρέσι καθοπλισμοῖς Λιβύων, ἐξῆς δὲ τοῖς εἰρημένους, Ἰβηρας καὶ Κελτὰς· παρὰ δὲ τάτοις, τὸ λοιπὸν μέρος ἔθηκε τῶν Λιβύων. ἐπὶ δὲ τῷ δεξιῷ κέρατος, ἐπέταξε τὰς Νομαδικὰς ἰππεῖς.

egressos, statim ut quosque traduxerat, ita in acie locat. minoribus vero castris eductos, iunctim, continuata cum prioribus serie, dirigit; atque uniuersum latus meridiem versus spectans occupat. Romanos equites flumini proximos locat in cornu dextro. pedites his continuos in eadem serie producit: signa magis conferta in extrema acie quam in prima statuit; numero cohortium quae in fronte consistebant, in postremis ordinibus multiplicato. Sociorum equitatus in laeuo cornu locatur. aciei uniuersae leuiter armati in spatio praepositi. Erant omnino in exercitu Romanorum cum fociis, peditum octoginta millia: equites supra sexies mille. Interea Carthaginensium dux Baleares atque hastatos Aufidum transmisit, et ante signa constituit. reliquas deinde copias castris educit, ac duobus locis fluium transire iussas ex aduerso hostium infruit. in laeuo cornu, (id erat anni propius,) Hispani et Galli equites contra Romanum equitatum dispositi: proxime istos partem dimidiam locauit peditum Afrorum grauioris armaturae. hos contingebant Hispani et Galli. rursus istis ad latus adhaerebant reliquae graues armaturae Afrorum. ad dextrum cornu equites Numidas diffudit. postea vero

ἐπεὶ δὲ πάντ' ἐπὶ μίαν εὐ-
θεῖαν ἐξέτεινε. μετὰ ταῦτα
λαβὼν τὰ μέσα τῶν Ἰβήρων
καὶ Κελτῶν τάγματα, προή-
γε, καὶ τὰλλα τέτοις ἐν τῇ
κατὰ λόγον παριστάνου ζυγῶν-
τα, μηνοειδῆ ποιῶν τὸ κύρ-
τωμα, καὶ λεπτύνων τὸ τέ-
των αὐτῶν χῆμα· βελομένους
ἐφεδρῆας μὲν τάξιν ἐν τῇ
μάχῃ τὰς Λίβυας αὐτῶν ἔ-
χειν, προκινδυνεύσαι δὲ τοῖς
Ἰβηροῖ καὶ Κελτοῖς.

115. Ἦν δ' ὁ καθοπλισμὸς
τῶν μὲν Λιβύων Ῥωμαϊκός, ὡς
πάντας Ἀννίβας ἐν τοῖς τῆς προ-
γεγενημένης μάχης σιύλοις ἐκ-
λέξας κατακενοστμήσει. τῶν δ'
Ἰβήρων καὶ Κελτῶν ὁ μὲν θυ-
ρὸς ἦν παραπλήσιος· τὰ δὲ ξί-
φη, τὴν ἐναντίαν εἶχε διάθεσιν.
τῆς μὲν γὰρ ἐκ ἑλαττον τὸ κέν-
τημα τῆς καταφορᾶς ἔχουε πρὸς
τὸ βλέπτειν. ἡ δὲ Γαλατικὴ
μάχαιρα, μίαν εἶχε χρεῖαν
τὴν ἐκ καταφορᾶς, κατ' αὐτὴν
τὴν ἐξ ἀποστάσεως. ἐναλλὰξ δὲ
ταῖς σπείραις αὐτῶν παρατεταγ-
μένων, καὶ τῶν μὲν Κελτῶν
γυμνῶν, τῶν δὲ Ἰβήρων λινοῖς πε-
ριπορφύροις χιτωνίσκοις κεκοσ-
μημένων κατὰ τὰ πάτρια, ξενί-
ζεσαν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν
συνέβαινε γίνεσθαι τὴν πρόσοψιν.
ἦν δὲ τὸ μὲν τῶν ἵππικῶν πληθος
τὸ σύμπαν τοῖς Καρχηδονίοις εἰς
μυρίας· τὸ δὲ τῶν πεζῶν, ἔπιλὸν
πλείον τετραμισμυρίων σὺν τοῖς
Κελτοῖς. εἶχε δὲ τὸ μὲν δεξιὸν
τῶν Ῥωμαίων Ἀίμιλιος· τὸ δὲ

quam omnes copias aequata
fronte recta serie produxisset;
ipse cum media acie quae ex
Hispanorum et Gallorum le-
gionibus constabat, praegredi-
tur: ita ut, qui utrimque ad-
stabant, quod et ratio ostendit,
iugum unum ac seriem rectam
possent constituere; efficere-
turque in media acie gibbositas
lunata, cuius erat figura atten-
nuata. Id eo consilio fecit, ut
primis in praelio concurrenti-
bus Hispanis et Gallis, in subsi-
dium parati manerent Afri.

115. Armati autem hoc mo-
do erant. Afri Romano more
armis tecti: lectissimum enim
quemque eorum Hannibal spoliis
quae superioribus praeliis
parta fuerant, adornauerat.
Hispanorum et Gallorum scuta
eiusdem formae erant: dispa-
res ac dissimiles gladii. Hispano-
rum enim, non minus ad
punctum feriendum hostem va-
lebant mucrone, quam ad caesim
petendum. Gallorum gladii
ad caesim dumtaxat ferien-
dum utiles: quam ad rem opus
intervallo. Atque horum co-
hortes alternatim dispositae,
nouam et terribilem speciem
prae se ferebant: quum prae-
fertim more gentis suae Galli
nudi, Hispani linteis praetex-
tis purpura tunicis adornati
consisterent. Equites a parte
Carthaginensium erant omni-
no decies mille: pedites cum
auxiliis Gallorum non multo
plures quadraginta millibus.
Cornua tenebant apud Roma-
nos, Aemilius dextrum: lae-
vum Terentius Varro: mediam

εὐώνυμον Γάϊος· τὰ δὲ μέσα Μάρκος καὶ Γναίος, οἱ τῶν πρότερον ἔτει στρατηγῶντες. τῶν δὲ Καρχηδονίων τὸ μὲν εὐώνυμον Ἀσδράβας εἶχε· τὸ δὲ δεξιὸν Ἄννων· ἐπὶ δὲ τοῖς μέσοις αὐτὸς ἦν Ἀννίβας, ἔχων μεθ' ἑαυτῆ Μάγωνα τὸν ἀδελφόν. βλεπέσης δὲ τῆς μὲν τῶν Ῥωμαίων τάξεως πρὸς μεσημβρίαν, ὡς ἐπάνω προείπον, τῆς δὲ τῶν Καρχηδονίων πρὸς τὰς ἄρκτας· ἑκατέρωθεν ἀβλαβῆ συνέβαινε γίνεσθαι τὴν κατὰ τὸν ἥλιον ἀνατολήν.

116. Γενομένης δὲ τῆς συμπλοκῆς τῆς πρώτης ἐκ τῶν προτεταγμένων, τὰς μὲν ἄρχαίς αὐτῶν τῶν εὐζώνων ἔπιτος ἦν ὁ κίνδυνος· ἅμα δὲ τῶν τῆς Ἰβηρας καὶ Κελτῶν ἱππεῖς ἀπὸ τῶν εὐωνύμων πελάσαι τοῖς Ῥωμαίοις, ἐποίουν ἔτοι μάχην ἀληθινὴν καὶ βαρβάρικην. ἔ γάρ ἦν κατὰ νόμους ἐξ ἀνατροφῆς καὶ μεταβολῆς ὁ κίνδυνος· ἀλλ' εἰσάπαξ συμπέσόντες, ἐμάχοντο συμπλεκόμενοι κατ' ἄνδρα, παρακαταβαίνοντες ἀπὸ τῶν ἵππων. ἐπειδὴ δὲ ἐκράτησαν οἱ παρὰ τῶν Καρχηδονίων, καὶ τὰς μὲν πλείους ἀπέκτειναν ἐν τῇ συμπλοκῇ, πάντων ἐκθύμως καὶ γενναίως διαγωνιζομένων τῶν Ῥωμαίων, τὰς δὲ λοιπὰς ἤλαυνον παρὰ τὸν ποταμὸν Φονεύοντες, καὶ προσφέροντες τὰς χεῖρας ἀπαρσιτήτως· τότε δὴ τὰ πεζικὰ στρατόπεδα διαδεξάμενοι τὰς εὐζώνας, συνέπεσεν ἅλλήλοισι. ἐπὶ βραχὺ μὲν ἐν τῶν Ἰβήρων καὶ τῶν

pugnam Marcus et Cnaeus proximi consules tuebantur. apud Carthaginienfes, laeuum Asdrubal regebat; in dextro curabat Hanno: mediam aciem Hannibal ipse cum fratre Magonne tenebat. et quum Romana acies meridiem spectaret, quod ante diximus, Carthaginienfis septemtrionem; neutros exorti solis radii offendeabant.

116. Commiffa pugna ab iis qui ante signa stabant, principio, pari vtrimque detrimento leuiter armati decertarunt. Vbi vero qui in laeuo cornu erant equites Hispani et Galli congressi sunt cum Romanis, vere atrox et barbaricum praelium per hos est editum. Neque enim vt in legitimis pugnis fieri solet, auersione ab hoste et conuersione in eundem, dimicabatur: sed vt semel erant congressi, ad pedes defilientes vir cum viro decertabant. Vicerunt tandem Carthaginienfes equites; ac plerosque Romanorum in conflictu, quantumuis forti atque obstinato animo ipsi quoque rem gererent, ceciderunt. reliquos secundum flumen fugientes insequendo, magna ex parte contrucidarunt; et vt quisque in potestatem venerat, nulla penitus cuiquam salutis spe relicta cunctos interemerunt. Secundum haec grauis armaturae cohortes in locum expeditorum succedentes, inter se concurrunt. et quum aliquamdiu Hispani ac Galli Ro-

Κελτῶν ἔμμενον αἰ τάξεις, καὶ διεμάχοντο τοῖς Ῥωμαίοις γενναίως. μετὰ δὲ ταῦτα τῶ βάρει θλιβόμενοι, κλίνοντες ὑπεχώρουν εἰς τῆ πίσω, λύσαντες τὸν μηνίσκον. αἰ δὲ τῶν Ῥωμαίων σπεύρα κατὰ τὴν ἐκδυμῖαν ἐτόμενοι τῆτοις, διέκοψαν ῥαδίως τὴν τῶν ὑπεναυτίων τάξιν· ἄτε δὲ τῶν μὲν Κελτῶν ἐπὶ λεπτόν ἐκτεταγμένων, αὐτοὶ δὲ περικυκλωότες ἀπὸ τῶν κεράτων ἐπὶ τὰ μέσα καὶ τὸν κινδυνεύοντα τόπον. ἔ γὰρ ἅμα συνέβαινε τὰ κέρτα καὶ τὰ μέτα συνάπτειν, ἀλλὰ πρῶτα τὰ μέσα· διὰ τὸ τὰς Κελτῆς ἐν μηνιοειδί χήματι τεταγμένους, πολὺ προπεπτωκέναι τῶν κεράτων, ἄτε τῆ μηνίσκου τὸ κύρτωμα πρὸς τῆς πολεμίας ἔχοντος. Πλὴν ἐπόμενοι γὰρ τῆτοις οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ συντρέχοντες ἐπὶ τὰ μέσα καὶ τὸν εἰκοντα τόπον τῶν πολεμίων, ἕτως ἐπιπολὺ προέπεσον, ὡς ἐξ ἑκατέρου τῆ μέρης κατὰ τὰς ἐν τῶν πλαγίων ἐπιφανείας τὰς Λίβυας αὐτῶν γενέσθαι, τῆς ἐν τοῖς βαρέσι καθοπλισμοῖς. ὦν οἱ μὲν ἀπὸ τῆ δεξιῆς κέρταος κλίναντες ἐπ' ἀσπίδα, καὶ τὴν ἐμβολὴν ἐν δόρατος ποιέμενοι, παρίσαντο παρὰ πλευρὰν τοῖς πολεμίοις. οἱ δ' ἀπὸ τῶν ἐυωνέμων ἐπὶ δόρου, ποιέμενοι τὴν κλίσιν, ἐξ ἀσπίδος ἐπιπαρηνέβαλλον, αὐτῆ τῆ πράγματος, ὃ δέον ἦν ποιεῖν, ὑποδεικνύοντος. ἐξ ἧ συνέβη κατὰ τὴν Ἀννίβη πρόνοιαν, μέσσεσ ἀποληθῆσθαι τὰς Ῥωμαίους ὑπὸ τῶν Λιβύων, κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς

manorum impetum feruatis ordinibus acriter dimicando sustinissent: mox hostium mole ipsa obruti, terga vertere ac pedem referre soluta figura lunulae, quam prius efficiebant, coepere. Romanae cohortes ingenti animorum ardore hos secuti, hostilem aciem facile perrupere. erat enim Gallorum acies tenuiter instructa: ipsi contra e cornibus ordines confertos in mediam pugnam et locum discriminis contulerant. Non enim Carthaginensium cornua cum media acie simul concurrerunt: sed media primo acies: quia Galli in lunulae formam dispositi a cornibus multum prominebant: pars quippe lunulae protuberans et curua, in hostem erat obuersa. Quum igitur hos Romani sequerentur, et in medium cedentemque hostium sinum irruerent, in tantum praecipitauerunt spatii, ut ex utraque parte ad latera consistentes grauiore armis pedites Afros haberent. horum alii e dextro cornu in finistram flexerunt, ac statim ad dextram facto impetu, latera hostium vrgebant. alii e laeuo cornu in dextram conuersi, in latus finistrum aduersariorum ipsi quoque incubuerunt; quum res ipsa quid facto opus esset illos admoneret. Ita accidit quod prudenter viderat Hannibal, ut Romani, dum Gallos temere insequuntur, in mediam Afrorum aciem deuenirent:

Κελτῆς

Κελτὰς παράπλωσιν. ἔτοι μὲν ἐν ἔτι Φαλαγγιδόν, ἀλλὰ κατ' ἄνδρα καὶ κατὰ σπέρας σφερόμενοι πρὸς τὰς ἐν τῶν πλαγίων προσπεπτωκότας, ἐποιεῦντο τὴν μάχην.

117. Λεύκιος δὲ καίπερ ὦν ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῆ δεξιᾷ κέρατος, καὶ μεταχρῶν τῆ τῶν ἵππέων ἀγῶνος, ὁμως ἔτι τότε διετάζετο. βεβλόμενος δὲ τοῖς κατὰ τὴν παράκλησιν λόγοις ἀπολύθως ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι τῶν ἔργων, καὶ θεωρῶν τὸ συνέχον τῆς κατὰ τὸν ἀγῶνα κρίσεως ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις κείμενον· παριππεύων ἐπὶ τὰ μέσα τῆς ὅλης παρατάξεως, ἅμα μὲν αὐτὸς συνεπλέετο, καὶ προσέφερε τὰς χεῖρας τοῖς ὑπεναντίοις, ἅμα δὲ παρενάλει καὶ παρώξυνε τὰς παρ' αὐτῷ στρατιώτας. τὸ δὲ παραπλήσιον Ἀννίβας ἐποίει. καὶ γὰρ ἔτος ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τέτοις τοῖς μέρεσιν ἐπέστητε τῆς δυνάμεως. οἱ δὲ Νομάδες ἀπὸ τῆ δεξιᾷ κέρατος προσπίπτοντες τοῖς ὑπεναντίοις ἵππευσι, τοῖς ἐπὶ τῶν εὐωνύμων τεταγμένοις, μέγα μὲν ἔτ' ἐποίεν, ἔτ' ἔπαχον διὰ τὴν ἰδιότητα τῆς μάχης. ἀπράκτους γὰρ μὴν τὰς πολεμίας παρεσκευάζον, περισπῶντες, καὶ πανταχόθεν προσπίπτοντες. ἐπεὶ δ' οἱ περὶ τὸν Ἀσδρέβαν ἀποκτείναντες τὰς περὶ τὸν ποταμὸν ἵππεῖς πλὴν παντελῶς ὀλίγων, παρεβοήθησαν ἀπὸ τῶν εὐωνύμων τοῖς Νομάσι· τότε προιδόμενοι τὴν ἔφοδον αὐτῶν οἱ σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων ἵππεῖς, ἐγκλίναντες ἀπεχώρην. ἐν ᾧ καιρῷ πραγματικὸν δοκεῖ ποιεῖν καὶ Φρόνιμον

qui non iam tota simul acie, sed viritim et per cuneos conglobati, cum iis manum conferebant, qui vndique a lateribus ipsos inuadebant.

117. L. Aemilius etsi ab initio in dextro cornu steterat, et equestri praelio interfuerat, adhuc tamen erat in visis. hic ut factis dicta aequaret, quibus suos fuerat cohortatus; cernens vniuersae pugnae euentum in legionario pedite verti, mediam aciem equo praeteruectus, simul obuios hostium manu trucidabat; simul proximos sibi milites ad pugnam cohortabatur atque accendebat. idem et dux Carthaginensium quoque faciebat: nam hic a principio eam partem aciei regendam susceperat. Numidae qui e dextro cornu cum oppositis equitibus in sinistro Romanorum pugnabant, licet propter genus pugnae quo vtuntur, nullum memorabile detrimentum aut intulerint, aut ipsi acceperint; hostem tamen vndique inuadentes tenuere sic occupatum, vt subuenire suis non posset. vbi vero Asdrubal omnibus, (paucis oppido exceptis) qui prope flumen stabant occisis, auxiliatum Numidis e laeua cornu venit: tum enim uero socii Romanorum equites, vt irruentem illum praesenserunt, inclinati retrocessere. quo tempore singularis solertiae atque prudentiae facinus ab Asdrubale editum

ἔργον Ἀσδρέβας. Φευρῶν γὰρ τὰς Νομάδας τῶν τε πλήθει πολλὰς ὄντας, καὶ πρῆκτικωτάτας καὶ Φοβερωτάτας τοῖς ἄπαξ ἐγκλίνασι, τὰς μὲν Φεύγοντας παρέδωκε τοῖς Νομάσι· πρὸς δὲ τὴν τῶν πεζῶν μάχην ἤγειτο, σπεύδων παραβηθῆσαι τοῖς Λίβυσι. προσπεσὼν δὲ τοῖς Ῥωμαίκοις στρατοπέδοις κατὰ νότον, καὶ ποιῶμενος ἐν διαδοχῇ ταῖς Ἰλλαις εὐβολὰς ἅμα καταπολλὰς τόπας, ἐπέβρωσε μὲν τοῖς Λίβυας, ἐταπείνωσε δὲ καὶ κατέπληξε τὰς ψυχὰς τῶν Ῥωμαίων. ἐν ᾧ καιρῷ καὶ Λεύκιος Αἰμίλιος περιπεσῶν βιαίοις πληγαῖς ἐν χειρῶν νόμῳ, μετήλλαξε τὸν βίον· ἀνὴρ πάντα τὰ δίκαια τῇ πατρίδι κατὰ τὸν λοιπὸν βίον, καὶ κατὰ τὸν ἔχατον καιρὸν εἰ καί τις ἕτερος ποιήσας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μέχρι μὲν ἐμάχοντο κατὰ τὰς ἐπιφανείας σφεδόμενοι πρὸς τὰς κεκυκλωκότας, ἀντείχον. αἰεὶ δὲ τῶν πέριξ ἀπολλυμένων, καὶ κατὰ βραχὺ συγκλειόμενοι, τέλος αὐτοὶ πάντες, ἐν οἷς καὶ Μάρκος καὶ Γναῖος, ἔπεσον· οἱ τὸ πρότερον ἔτος ὑπατοὶ γεγονότες, ἄνδρες ἀγαθοὶ, καὶ τῆς Ῥώμης ἄξιοι γενόμενοι, κατὰ τὸν κίνδυνον. Κατὰ δὲ τῶν τὸν χρόνον καὶ τὴν συμπλοκὴν οἱ Νομάδες ἐπόμενοι τοῖς Φεύγουσι τῶν ἵππέων, τὰς μὲν πλείστας ἀπέκτειναν, τὰς δὲ κατεκρήμνισαν ἀπὸ τῶν ἵππων. ὀλίγοι δέ τινες εἰς Οὐθενσίαν διέφυγον. ἐν οἷς ἦν καὶ Γαῖος Τερέντιος ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατη-

memorant. Nam qui Numidarum magnum adesse numerum videret; sciretque, semel in fugam versis maxime omnium infestos ac terribiles eos esse: persequendum fugientem hostem Numidis tradit: ipse ad peditum pugnam aliis praeit, quum suppetias Afris iret. deinde auersam Romanorum aciem inuadens, atque ex multis simul partibus per intervalla cum alis equitum in eos inuehens; eadem opera Afris animos addidit, Romanis deiecit, magnumque pauorem incussit. ibi locorum et L. Aemilius multis vulneribus acceptis, in ipso praelio occubuit: vir, omnibus boni ciuis officiis, tum in cetera vita, tum in hoc ultimo certamine, si quis alius, praeclare functus. Romani cum circumfusus hostibus dimicantes, in omnes subinde partes vnde peterentur sese conuertentes, aliquamdiu restiterunt: sed quum orbis collecti semper ultimi perirent, ac breuiore proinde gyro includerentur omni ex parte, ad extremum omnes ceciderunt. In his fuere prioris anni consules, Marcus et Cnaeus, viri probi et qui in eo certamine Romanae virtutis specimen eximium ediderant. Dum in ista parte haec aguntur, Numidae qui fugientes equites insequebantur, plerosque illorum contruncarunt, multos de equis suis deturbarunt. pauci quidam Venusiam confugerunt: in quibus erat Terentius Varro Romanus con-

γός· ἀνὴρ αἰσχρὰν μὲν τὴν ψυ-
χὴν, ἀλυσιτελῆ δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν
αὐτῆ τῇ πατρίδι πεποιημένος.

118. Ἡ μὲν ἔν περι Κάνναν
γενομένη μάχη Ῥωμαίων καὶ
Καρρχηδονίων, ἐπετελέσθη τὸν
τρόπον τῆτον· μάχη γενναιοτά-
τας ἀνδρας ἔχασα, καὶ τὰς νικῆ-
σαντας καὶ τὰς ἡττηθέντας. δῆ-
λον δὲ τῆτ ἐγένετο ἐξ αὐτῶν τῶν
πραγμάτων. τῶν μὲν γὰρ ἑξα-
κισχιλίων ἰππέων, ἑβδομηκοντα
μὲν εἰς Οὐενυσίαν μετὰ Γαίε διε-
φυγον, περὶ τριακοσίαις δὲ τῶν
συμμάχων σποράδες εἰς τὰς πό-
λεις ἐσώθησαν. ἐν δὲ τῶν πε-
ζῶν μαχόμενοι μὲν ἐάλωσαν εἰς
μυρίας. οἱ δ' ἐκτὸς ὄντες τῆς μά-
χης, ἐξ αὐτῆ δὲ τῆ κινδύνα, τρισ-
χίλιοι μόνον ἴσως εἰς τὰς παρα-
κειμένας πόλεις διεφυγον. οἱ δὲ
λοιποὶ πάντες ὄντες εἰς ἑπτὰ
μυριάδας ἀπέθανον εὐγενῶς·
τὴν μεγίστην χρεῖαν παρεξημέ-
νε τοῖς Καρρχηδονίοις εἰς τὸ νικᾶν,
καὶ τότε καὶ πρὸ τῆ, τῶν ἰππέων
ὄχλος καὶ δῆλον ἐγένετο τοῖς
ἐπιγενομένοις, ὅτι κρείττον ἐστὶ
πρὸς τὰς τῶν πολέμων καιρὰς
ἡμίσεις ἔχειν πεζῶς, ἰπποκρα-
τεῖν δὲ τοῖς ὅλοις μάλλον, ἢ πάν-
τα πᾶρισα τοῖς πολεμίοις ἔχον-
τα διακινδυνεύειν. τῶν δὲ Ἀννί-
βη, Κελτοὶ μὲν ἔπεσον εἰς τε-
τρακισχίλιας, Ἰβηρες δὲ καὶ Λί-
βυες εἰς χιλίας καὶ πεντακοσίας,
ἰππεῖς δὲ περὶ διακοσίας, οἱ δὲ
ζωγρηθέντες τῶν Ῥωμαίων, ἐκ-
τὸς ἐγένοντο τῆ κινδύνα, καὶ διὰ
τοιαύτην αἰτίαν. Λεύκιος ἀπέλι-
πε μυρίας πεζῶς ἐπὶ τῆς ἑαυτῆ

ful, pravi foedique homo ani-
mi, et qui pessimo publico mag-
istratum in patria sua gessit.

118. Atque hoc modo Can-
nensis Romanorum et Cartha-
ginensium pugna est peracta.
pugna a fortissimis viris, siue
qui vicere, siue qui victi sunt,
pugnata: quod quidem satis
res ipsa per se arguit. nam e
sex equitum millibus, septua-
ginta cum Caio Venusiam eua-
ferunt. trecenti ferme e fociis,
alius in aliam urbem, profu-
gerunt. e peditibus pugnantes
capti sunt ad decem millia, qui
praelio non interfuerant. at
qui ex ipso discrimine in prox-
ima oppida sparsim fuga perue-
nerunt, ad tria fortasse millia
erant. reliqui omnes, nume-
ro ad septuaginta millia, forti
animo omnes mortem oppetie-
runt Carthaginensibus ad vi-
ctoriam parandam, maximo et
tum et semper antea vsui fuit,
copia ingens equitatus. cum
quidem clarum posteris docu-
mentum est traditum; prae-
stare belli tempore, vt dimi-
diam peditum hostis partem
habens equitatu omnino prae-
valeas: potius quam vt paria
omnia cum illo habens in a-
ciem descendas. Desideravit
e suis Hannibal Gallorum ad
quatuor CIO. Hispanos vero et
Afros ad mille et quingentos;
equites ferme ducentos. Ro-
mani illi qui in hostium po-
testatem viui venerunt, extra
praelium erant: cuius rei
haec fuit causa. Reliquerat
Lucius in castris suis pedi-
tum decem millia, eo confi-

παρεμβολῆς, ἵν' εἰν μὲν Ἀντίβας ὀλιγωρήσας τῷ χάρακος ἐκτάξῃ πᾶσι, παραπεσόντες ἔτοι κατὰ τὸν τῆς μάχης καιρὸν, ἐγκρατεῖς γένωνται τῆς τῶν πολεμίων ἀποσκευῆς. εἰν δὲ προδόμενος τὸ μέλλον ἀπολίπη Φυλακὴν ἀξιόχρεω, πρὸς ἐλάτῃς αὐτοῖς ὁ περὶ τῶν ὄλων γενήσεται κίνδυνος. ἐάλωσαν δὲ τοιούτων ἰνὶ τρόπῳ. καταλιπόντος Ἀντίβας Φυλακὴν ἀρῆκσαν ἐπὶ τῷ χάρακος, ἅμα τῷ κατάρξασθαι τὴν μάχην κατὰ τὸ συνταχθῆν, ἐπολιορκηνοὶ Ῥωμαῖοι προσβαλλόντες τὰς ἀπολελειμμένους ἐν τῷ τῶν Καρχηδονίων χάρακι. τὸ μὲν ἔν πρώτῳ ἀντεῖχον. ἤδη δ' αὐτῶν πιεζομένων, ἐπειδὴ κατὰ πάντα τὰ μέρη τὴν μάχην Ἀντίβας ἔκρινε, καὶ τότε παραβοηθήσας καὶ τρεψάμενος, συνέκλεισε τὰς Ῥωμαῖους εἰς τὴν ἰδίαν παρεμβολήν, καὶ διχιλίους μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε· τῶν δὲ λοιπῶν ἐγκρατῆς ἐγένετο ζωγρεῖς πάντων. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν χώραν ἐρύματα συμπεφευγότας, ἐκπολιορκήσαντες οἱ Νομάδες ἐπανῆγον, ὄντας εἰς διχιλίους τῶν εἰς Φυγὴν τραπέτων ἰππέων.

119. Βραβευθείτης δὲ τῆς μάχης τὸν προειρημένον τρόπον, ἀκόλαστον εἰλήφει τὰ ὅλα κρίσιν τοῖς ὑπ' ἀμφοτέρων προσδοκώμενοις. Καρχηδόνιοι μὲν γὰρ διὰ τῆς πράξεως ταύτης, παραχρημα τῆς μὲν λοιπῆς Παλαιᾶς ἡσδὸν πάσης καὶ Μεγά-

lio; vt si neglecta suorum castrorum cura omnes in aciem copias Hannibal educeret, impetum isti facerent tantisper dum pugnaretur, et supellectilis aduersariorum potirentur. sin vt huic periculo praeuerteret, praesidium relinqueret idoneum; cum minoribus hostium copiis de summa rerum Romani dimicarent. Capti autem sunt in hunc fere modum. Quum sufficiente praesidio castra Poenus munisset, simul ac principium pugnae factum est, Romani vti fuerant iussi, ea obsident, et relictos intra vallum milites Carthaginiensium adoriuntur. illi primo egregie se tueri. deinde vbi laborare incipiunt, Hannibal praelio iam omni ex parte profligato, tunc demum fert illis auxilium. qui Romanos in fugam auertit, et intra munitiones suas compulit. caesi sunt istorum bis mille; reliqui omnes viui in potestatem ipsius venerunt. Similis item fuit eorum quoque fortuna, qui per agros palati, in loca munita se receperant: nam et hos Numidae expugnarunt, et captiuos abduxerunt, numero fere bis mille, ex equitibus quos suos fugatosque fuisse ostendimus.

119. Hancce praelii istius fortunam, quae a nobis est declarata, excepit rerum status apud populum vtrumque, amborum expectationi conueniens. Carthaginienses enim parta hac victoria, reliquam protinus ferme omnem Italiae partem quae Vetus et Magna

λης καλεμένης Ἑλλάδος ἦσαν ἐγγρατεῖς. Ταραντῖνοι τε γὰρ εὐθέως ἐνεχειρίζον αὐτὰς, Ἀργυριππανοὶ δὲ καὶ Καπυανῶν τινὲς ἐκάλεον τὸν Ἀννίβαν. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἀπέβλεπον ἤδη τότε πρὸς Καρχηδονίαν. μεγάλη δ' εἶχον ἐλπίδας ἐξ ἐφόδου καὶ τῆς Ῥώμης αὐτῆς ἕσσεσθαι κύριοι. Ῥωμαῖοί γε μὴν τὴν Ἰταλιωτῶν δυναστείαν παραχρῆμα διὰ τὴν ἤτις ἀπεγνώκεισαν. ἐν μεγάλαις δὲ φόβαις καὶ κινδύνοις ἦσαν, περὶ τε σφῶν αὐτῶν καὶ περὶ τῆς πατρίδος ἐδάφους, ὅσον ἔπω προσδοκῶντες ἤξειν αὐτὸν τὸν Ἀννίβαν. καὶ γὰρ ὡς περ ἐπιμετρήσεως καὶ συνεπαγωνιζομένης τοῖς γεγονόσι τῆς τύχης, συνέβη μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τῆς φόβου κατέχοντος τὴν πόλιν, καὶ τὸν εἰς Γαλατίαν στρατηγὸν ἀποσαλέντα, εἰς ἐνέδραν ἐμπασόντα παραδόξως, ἄρδην ὑπὸ τῶν Κελτῶν διαφθαρῆναι μετὰ τῆς δυνάμεως. Οὐ μὴν ἢ γε σύγκλητος, εἰδὲν ἀπέλειπε τῶν ἐνδεχομένων· ἀλλὰ παρεκάλει μὲν τὰς πολλὰς, ἡσφαλίζετο δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἐβλεύετο δὲ περὶ τῶν ἐνεσῶτων ἀνδρωδῶς. τῆτο δ' ἐγένετο φανερόν ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων. ὁμολογημένως γὰρ τῶν Ῥωμαίων ἠττηθέντων τότε, καὶ παραχωρησάντων τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις ἀρετῆς τῆ τῆ πολιτεύματος ιδιότητι, καὶ τῶ βεβλευσθαι καλῶς, ἔ μόνου ἀνεκλήσαντο τὴν τῆς Ἰταλίας δυναστείαν, νικήσαντες μετὰ ταῦτα Καρχηδονίαν· ἀλλὰ

Graecia nominatur, obtinuerunt: Tarentinis sine mora se ei permittentibus; Arpinatibus et nonnullis Capuanis vitro ipsum vocantibus. iamque tum ceteri omnes ad Carthaginensium partes animos inclinare coeperunt. magna quin etiam in spe tunc Poeni erant, ipsius quoque Romae impetu subito occupandae. Romani contra, propter hanc cladem Italiae populorum dominationem retinere se posse confestim desperarunt: magnisque in terroribus ac periculis versantes, tum de propria salute, tum de patrio solo anxii, Hannibalem iamiam expectabant venturum. Nam quasi cumulum aduersis illorum adiicere atque intendere fortuna vellet, post paucos dies accidit, cum maxime omnes in vrbe metu trepidarent, vt qui in Galliam Cisalpinam missus fuerat praetor, inopinato infidias illatus, cum vniuerso exercitu a Gallis occidione occideretur. Patres enim uero nihil eorum quae fieri poterant praetermittere: sed omnes hortari, urbem praesidiis firmare, vt quidque inciderat, viriles sententias dicere. quod ex iis apparuit quae postea contigerunt. Nam quum nullum sit dubium, quin victi tum fuerint Romani, et virtute militarique laude cesserint; ipso tamen genere Reipublicae, ac consiliorum prudentia, non imperium dumtaxat Italiae, victis postmodum Carthaginensibus, recuperarunt: verum

καὶ τῆς οἰκκμένης ἀπάσης ἐγ-
κρατεῖς ἐγένοντο μετ' ὀλίγας
χρόνους. Διόπερ ἡμεῖς ταύτην
μὲν τὴν βίβλον ἐπὶ τέτων τῶν
ἔργων κατασρέψομεν, ἃ περιέ-
λαβέν Ἰβηρικῶν καὶ τῶν Ἰταλι-
κῶν ἢ τετταρακοσὴ πρὸς ταῖς
ἑκατὸν Ὀλυμπιάσι δηλώσαντες.
ὅταν δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις
τὰς κατ' αὐτὴν τὴν Ὀλυμπιάδα
γενομένας διεξιόντες, ἐπισῶμεν
τοῖς καιροῖς τέτοις, τότε ἤδη προ-
θέμενοι ψιλῶς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς
τῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτείας
ποιησόμεθα λόγον· νομίζοντες
ἢ μόνον πρὸς τὴν τῆς ἱστορίας
σύνταξιν οἰκείαν εἶναι τὴν περὶ
αὐτῆς ἐξήγησιν· ἀλλὰ καὶ πρὸς
τὰς τῶν πολιτευμάτων διορθώ-
σεις καὶ κατασκευὰς, μεγάλα
συμβάλλουσα τοῖς Φιλομαθεῖσι
καὶ πραγματικοῖς τῶν ἀνδρῶν.

etiam post non ita multos an-
nos vniuerso terrarum orbe
sunt potiti. Nos igitur librum
hunc harum rerum commemo-
ratione claudemus: postquam
bella exposuimus in Hispania
atque Italia gesta, quae Olym-
piade centesima quadragesima
continentur. Vbi vero enarra-
tis rebus Graecanicis quae in
eandem Olympiadem incidunt,
ad haec tempora narrationem
perduxerimus; tunc ad Rei-
publicae Romanae formam per
se explicandam ex professo sti-
lum conuertemus. Neque enim
illi tantum eam tractationem
putamus conuenire, qui histo-
riam conscribat: verum etiam
ad emendandas instituendasue
Respublicas, studiosis homi-
nibus pariter, et iis qui rebus
praesunt, adprime futuram
vtilem.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗ.

POLYBII MEGALOPOLITANI

HISTORIARVM LIBER IV.

Εν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ, τὰς αἰτίας ἐδηλώσαμεν τῆ δευτέρῃ συστάτος Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πόλεμος, καὶ τὰ περὶ τῆς εἰσβολῆς τῆς εἰς Ἰταλίαν Ἀννίβη διήλθομεν πρὸς δὲ τέτοις ἐξηγητάμεθα τὰς γενομένας αὐτοῖς ἀγῶνας πρὸς ἀλλήλους, μέχρι τῆς μάχης τῆς περὶ τὸν Αὐΐδον ποταμὸν καὶ πόλιν Κάνναν γενομένης. Νῦν δὲ τὰς Ἑλληνικὰς διέξιμεν πράξεις τὰς κατὰ τὰς αὐτὰς καιρὰς ἐπιτελεθεῖσας τοῖς προειρημένοις, καὶ ἀπὸ τῆς ἑκατοστῆς καὶ τετταρακοστῆς Ὀλυμπιάδος, πρότερον ἀναμνήσαντες διὰ βραχέων τὰς ἐντυγχάνοντας τῇ πραγματείᾳ τῆς κατασκευῆς, ἣν ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ περὶ μὲν τῶν Ἑλληνικῶν ἐποιητάμεθα, καὶ μάλιστα περὶ τῆ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνης, διὰ τὸ καὶ τὸτο τὸ πολίτευμα παράδοξον ἐπίδοσιν λαβεῖν, εἰς τε τὰς πρὸ ἡμῶν καὶ κατ' ἡμᾶς καιρὰς. Ἀρχάμενοι γὰρ ἀπὸ Τισαμενεῶ, τῶν Ὀρέων παίδων ἑνὸς, καὶ Φήσαντες, αὐτὰς ἀπὸ μὲν τέτων βασιλευδῆναι κατὰ γένος εἰς Ὀλυγον με-

Superiore libro causas belli secundi quod Romanis et Carthaginenses inter se gesserunt, exposuimus. Hannibalis quoque ingressum in Italiam declarauimus; pugnas praeterea peregimus, quas inuicem pugnaverunt, ad illud usque praedium, quod prope amnem Aufidum et urbem Cannas est commissum. Nunc Graecorum res, quae temporibus iisdem contingere, quibus et modo dicta, Olympiade videlicet quadragesima supra centesimam, commemorabimus. si prius tamen lectori breuiter in memoriam reuocauerimus, quae libro secundo praefruimus, tum de ceteris Graecis, tum maxime de Achaeis. quoniam istorum Respublica nostra et patrum nostrorum memoria admirandum cepit incrementum. Orsi namque a Tisameno, qui fuit vnus e filiis Orestae, postquam ostendimus, Achaeos paruisse regibus ex horum genere continua successione ad Ogygum usque: deinde autem

τὰ δὲ

τὰ δὲ ταῦτα καλλίσῃ προαιρέσει χρησαμένους δημοκρατικῆς πολιτείας, τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τῶν ἐν Μακεδονίας βασιλέων διασπαθῆναι κατὰ πόλεις καὶ κώμας ἐξῆ: δὲ τέτοις ἐπεβαλόμεθα λέγειν, πῶς αὐτοῖς ἤρξαντο συμφρονεῖν, καὶ τότε καὶ τίνες αὐτοῖς πρῶτοι συνέστησαν. τέτοις δ' ἐπομένως ἐδήλώσαμεν, τίνι τρόπῳ καὶ ποίᾳ προαιρέσει προσαγόμενοι τὰς πόλεις, ἐπεβάλοτο Πελοποννησίους πάντας ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἄγειν ὀνομασίαν καὶ πολιτείαν. καθολικῶς δὲ περὶ τῆς προειρημένης ἐπιβολῆς ἀποφηνάμενοι, μετὰ ταῦτα τῶν κατὰ μέρος ἔργων κατὰ τὸ συνεχὲς ἐπιφάουοντες, εἰς τὴν Κλεομένης τῆ Λακεδαιμονίων βασιλέως ἔκπτωσιν κατηντήσαμεν. συγκεφαλαιωσάμενοι δὲ τὰς ἐκ τῆς προκατασκευῆς πράξεις, ἕως τῆς Ἀντιγόνης καὶ Σελεύκου καὶ Πτολεμαίου τελευτῆς, ἐπειδὴ περὶ τὰς αὐτὰς καιρὰς πάντες ἔτοι μετήλλαξαν· λοιπὸν ἐπηγγελάμεθα τῆς αὐτῶν πραγματείας ἀρχὴν ποιήσασθαι τὰς ἐξῆς τοῖς προειρημένοις πράξεσι:

2. Καλλίστην ὑπόθεσιν ὑπολαμβάνοντες εἶναι ταύτην· διὰ τὸ, πρῶτον μὲν τὴν Ἀράτη σύνταξιν ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τὰς καιρὰς· οἷς συνάπτοντες τὴν διήγησιν, τὸν ἀκόλουθον ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἀποδίδουσα προηγήμεθα λόγον·

translata ad populum potestate, Rempublicam instituisse pulcherrimam: quae a Macedonum regibus primo fuerit diuisa, ita ut per vrbes et vicus, nullo communi consilio, degerent; his statim subiecimus quomodo iterum consentire in vnum coeperint, et quando et per quos primum coeundi consilium fuerit ininitum. Post haec declarauimus, quonam modo et quibus consiliis in suam societatem vrbibus pellectis, efficere sint aggressi, ut omnes Peloponnesi populi communi simul nomine, ac Reipubl. forma continerentur. quo de incepto postquam aliquid generatim diximus, postea res particulares breuiter perstringendo, continuam narrationem ad illa tempora perduximus, quando Cleomenes rex Lacedaemoniorum regno excidit. Tum autem breui summa collectis omnibus, quae praeparatione nostra comprehenduntur, usque ad Antigoni, Seleuci et Ptolemaei excessum, qui omnes circa eadem tempora fato sunt functi: principium operis nostri esse nos ducturos sumus polliciti ab iis rebus, quae proxime cum iis cohaerent, quae modo attigimus.

2. Existimamus enim non aliud historiae nostrae commodius poni posse veluti fundamentum: primo, quoniam in illorum temporum expositione definunt Arati Commentarii. Itaque continuantes illius narrationem, quae deinceps videbuntur de Graecis dicenda, sub-

δεύτερον δὲ, διὰ τὸ καὶ τὰς
 χρόνους ἕτω συντρέχειν τὰς
 ἐξῆς καὶ τὰς πίπτοντας ὑπὸ τὴν
 ἡμετέραν ἱστορίαν· ὥστε τὰς μὲν
 κατ' ἡμᾶς εἶναι, τὰς δὲ κατὰ
 τὰς πατέρας ἡμῶν. ἐξ ἧς συμ-
 βάνει, τοῖς μὲν αὐτὰς ἡμᾶς πα-
 ραγεγονέοναι, τὰ δὲ παρὰ τῶν ἐω-
 ρακότων ἀκηκοέοναι. τὸ γὰρ ἄνω-
 τέρῳ προσλαμβάνειν τοῖς χρόνοις,
 ὡς ἀκοὴν ἐξ ἀκοῆς γράφειν, ἐν
 ἐφάνειν ἡμῶν ἀσφαλεῖς ἔχειν ἕτε-
 ρὰς διαλήψεις, ἕτε τὰς ἀποφά-
 σεις. Μάλιστα δὲ ἀπὸ τέτων ἠρξά-
 μεθα τῶν καιρῶν, διὰ τὸ καὶ τὴν
 τύχην ὡσανεὶ κεινοποιημένα
 πάντα τὰ κατὰ τὴν οἰκημένην ἐν
 τοῖς προειρημένοις καιροῖς. Φί-
 λιππος μὲν γὰρ, ὁ Δημητρίῳ κα-
 τὰ Φύσιν υἱός, ἔτι παῖς ὢν, ἄρ-
 τι παρελάμβανε τὴν Μακεδόνων
 ἀρχὴν. Ἀχαιὸς δὲ τῆς ἐπὶ τά-
 δε τῶν Ταύρων δυναστεύων, ἔ μόν-
 ον προσασίαν εἶχε βασιλικήν,
 ἀλλὰ καὶ δύναμιν. ὁ δὲ Μέγας
 ἐπικληθεὶς Ἀντίοχος, μικροῖς
 ἀνώτερον χρόνοις τῶν ἀδελφῶν Σε-
 λεύκου μετηλλαχότος, ἔτι κομι-
 δῆ νέος ὢν τὴν ἐν Συρίᾳ διέδεκτο
 βασιλείαν. ἅμα δὲ τότε Ἄρια-
 ράθης παρέλαβε τὴν Καππαδο-
 κῶν ἀρχὴν. ὁ δὲ Φιλοπάτωρ
 Πτολεμαῖος ἐν τοῖς αὐτοῖς και-
 ροῖς τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐγεγόνει
 κύριος. Λυκῆργος δὲ Λακεδαι-
 μονίων μετ' ἑ πολὺ κατεσάθη
 βασιλεύς. ἤρηντο δὲ Καρχηδό-
 νιοι προσφάτως ἐπὶ τὰς προει-
 ρημένας πράξεις στρατηγὸν αὐ-
 τῶν Ἀντίβαν. Οὕτω δὲ τοιαύτης
 κατὰ πάσας τὰς δυναστείας κοινο-

texemus. Deinde quoniam pro-
 xima illis tempora, et ea, quae
 in nostram cadunt historiam,
 ita inuicem connexa sunt, vt
 partim nostra, partim nostro-
 rum patrum aetas in illa inci-
 dat. ex quo fit, vt rerum di-
 cendarum aliis ipsi interfuerim-
 us: alias ab iis acceperimus,
 qui testes oculati fuere. An-
 teriorum siquidem temporum
 res gestas attingere, vt audi-
 tionem ex auditione scriberem,
 parum existimaui tutum: quod
 nec veritas illarum deprehen-
 di, nec iudicari posset de sin-
 gulis. Maxime autem impulit
 nos vt inde exordiremur, quod
 ea tempestate fortuna vniuer-
 sis prope orbis terrarum par-
 tibus nouam quasi faciem in-
 duxerit. Philippus siquidem
 Demetrii filius, etiamnum
 puer, Macedoniae regnum re-
 cens susceperat. Achaeus re-
 gionibus Asiae cis Taurum do-
 minans, non speciem solum
 regiam, sed et potentiam ob-
 tinebat. Antiochus, qui ma-
 gnus est dictus, mortuo fratre
 Seleuco paucis ante annis ad-
 modum adhuc puer, in regno
 Syriae ei successit. simul et
 Ariarathes traditum sibi Cap-
 padociae regnum accepit. Pto-
 lemaeus item Philopator circa
 idem tempus Aegyptum vni-
 versam suae ditionis fecit. nec
 multo post Lycurgus rex La-
 cedaemoniorum est constitutus.
 Carthaginienes quoque ad res
 gerendas, quas commemora-
 uimus, Hannibalem imperato-
 rem recens creauerant. Hoc
 igitur modo innouatis vbique

ποιίας ἕσης, ἔμελλε πραγμά-
των ἔσεσθαι καινῶν ἀρχή. τῆτο
γὰρ δὴ πέφυκε καὶ Φιλῆι συμ-
βαίνειν κατὰ φύσιν· ὃ καὶ τό-
τε συνέβη γενέσθαι. Ῥωμαῖοι
μὲν γὰρ καὶ Καρχηδόνιοι τὸν
προειρημένον ἐνεστήσαντο πόλε-
μον· Ἀντίοχος καὶ Πτολεμαῖος
ἅμα τῆτοις, τὸν ὑπὲρ τῆς Κοί-
λης Συρίας· Ἀχαιοὶ δὲ καὶ Φί-
λιππος, τὸν πρὸς Αἰτωλῶς καὶ
Λακεδαιμονίας· ἔ τὰς αἰτίας
συνέβη γενέσθαι τοιαύτας.

3. Αἰτωλοὶ πάλα μὲν δυχερῶς
ἔφερον τὴν εἰρήνην, ἡ τὰς ἀπὸ τῶν
ἰδίων ὑπαρχόντων ὀκτάντας· ὡς ἂν
εἰδισμένοι μὲν ζῆν ἀπὸ τῶν πέ-
λας, δεόμενοι δὲ πολλῆς χορηγίας
διὰ τὴν ἔμφυτον ἀλαζονείαν, ἣ
θαλεύοντες αἰεὶ πλεονεκτικὸν καὶ
θρηϊώδη ζῆσι βίον, ἔδεν οἰκείον,
πάντα δ' ἡγόμενοι πολέμια. ἔ
μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸ τῆ χρό-
νον, ἕως Ἀντίγονος ἕξῃ, δεδιό-
τες Μακεδόντας, ἦγον ἡσυχίαν·
ἐπειδὴ δ' ἐκείνος μετήλλαξε τὸν
βίον, πᾶντα καταλιπὼν Φίλιπ-
που, καταφρονήσαντες, ἐζή-
σαν ἀφορμὰς καὶ προφάσεις τῆς
εἰς Πελοπόννησον ἐπιβουλῆς·
ἀγόμενοι κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος
ἐπὶ τὰς ἐκ ταύτης ἀρπαγὰς· ἅ-
μα δὲ καὶ νομίζοντες ἀξιοτέρως
εἶναι σφᾶς πρὸς τὸ πολεμεῖν
αὐτοῖς Ἀχαιοῖς. ὄντες δ' ἐπὶ
ταύτης τῆς προθέσεως, βρα-
χεῖα τ' αὐτομάτα σφίσι συνεργή-
σαντος, ἔλαβον ἀφορμὰς πρὸς
τὴν ἐπιβολὴν τοιαύτας. Δορίμα-
χος ὁ Τριχονεὺς ἦν μὲν υἱὸς Νι-
κοστράτη, τῆ παρασπουδήσαντος

locorum potestatibus, quin
nouandarum quoque rerum
principia nascerentur, nullum
erat dubium. quippe ita com-
paratum natura est: neque
aliter tunc euenit. Romani
enim et Carthaginenses bel-
lum, de quo diximus, in-
choarunt. simul Antiochus et
Ptolemaeus de Syria caua bel-
larunt: Achaei et Philippus
aduersus Aetolos et Lacedae-
monios. Huius autem belli
causae hae fuerunt.

3. Iamdudum iniquo animo
pacem ferebant Aetoli, et
quod suis se sumtibus susten-
tare cogebantur; gens aflueta
ex rapto viuore, et multis vi-
tae praesidiis egens propter
insitam arrogantiam: cui dum
indulget, aliena appetere, ac
ferinam quandam agitare vi-
tam consuevit: nihil amicum,
omnia hostilia reputans. Sed
enim prioribus temporibus,
quamdiu vixit Antigonus, me-
tu Macedonum quieti agebant:
postea vero quam e viuus An-
tigonus excessit, relicto Phi-
lippo adhuc puero, Aetoli eo
spretto occasiones ac praetextus
quaesiuere immiscendi se rebus
Peloponnesi. nam depraedari
eam auebant pro veteri sua
consuetudine: et belli cum
Achaeis gerendi prouinciam ad
se potius quam ad vllum alium
populum pertinere iudicabant.
Haec quum animo destinarent,
casu quodam nonnihil eorum
consilia adiuuante, ad bellum
suscipiendum hoc vsi sunt prae-
textu. Dorimachus Trichonen-
sis Nicostrati filius fuit, illius,

τὴν τῶν Παμβοιωτίων πανήγυριν. νέος δ' ὦν κ' πλήρης Αἰτωλικῆς ὀρυκῆς κ' πλεουεξίας, ἐξαπεσάλη κατὰ κοινόν, εἰς τὴν Φιγαλέων πόλιν ἧτις ἐστὶ μὲν ἐν Πελοποννήσῳ, κεῖται δὲ πρὸς τοῖς τῶν Μεσσηνίων ὄροις, ἐτύγχανε δὲ τότε συμπολιτευομένη τοῖς Αἰτωλοῖς· λόγῳ μὲν παραφυλάξων τὴν τε πόλιν καὶ χώραν τῶν Φιγαλέων, ἔργῳ δὲ κατατιόπε τάξιν ἔχων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πραγμάτων. συνδραμόντων δὲ πειρατῶν, καὶ παραγενομένων πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν Φιγαλέαν, ἐκ ἔχων τέτοις ἀπὸ τῆ δικαίης συμπαρᾶσθαι ἀφελείας, διὰ τὸ μένειν ἔτι τότε τὴν κοινὴν εἰρήνην τοῖς Ἑλλησι τὴν ὑπ' Ἀντιγόνης συντελεσθεῖσαν· τέλος ἀπορέμενος ἐπέτρεψε τοῖς πειραταῖς ληΐσασθαι τὰ τῶν Μεσσηνίων θρέμματα, Φίλων ὄντων κ' συμμάχων. τὸ μὲν ἐν πρώτῳ ἠδίκηκεν τὰ περὶ τὰς ἐχᾶτιας ποιμνία· μετὰ δὲ ταῦτα, προβαίνουσης τῆς ἀπονοίας, ἐνεχείρησαν καὶ τὰς τῶν ἀγρῶν οἰκίας ἐκκόπτειν, ἀνυπονοήτως τὰς νύκτας ἐπιφαινόμενοι. τῶν δὲ Μεσσηνίων ἐπὶ τέτοις ἀγανακτέντων καὶ διαπρεσβευομένων πρὸς τὸν Δορύμαχον, τὰς μὲν ἀρχὰς παρήκε, βεβλόμενος τὰ μὲν ἀφελῆν τὲς ὑπ' αὐτὸν ταττομένους, τὰ δ' αὐτὸς ἀφελῆσθαι, μερίτης γινόμενος τῶν λαμβανομένων. πλεοναζούτης δὲ τῆς παρουσίας τῶν πρεσβειῶν διὰ τὴν συνέχειν τῶν ἀδικημάτων, αὐτὸς ἦξειν ἐπὶ τὴν Μεσσηνίην ἔφη,

cuius in vniuersae gentis Boeotorum conuentum insignis exstitit perfidia. hic tum iuuenis, et vt Aetolus turbulento ingenio atque alieni auido, Phigaleam (quae Peloponnesi vrbs est, ad fines Messeniorum sita, eandemque tunc temporis Rempublicam cum Aetolis colebat:) publice missus est: in speciem quidem ad tutandam Phigalensium urbem atque agros: re vera, vt eorum quae in Peloponneso fierent, speculatorem ageret. Ad hunc quum variis ex locis piratae Phigaleam concurrissent; quia nullam ipsis iustam praedam conciliare poterat; durante adhuc inter Graecos communi pace per Antigonum facta: tandem quia aliud nullum consilium suppetebat, abigendi pecora Messeniorum, qui amici Aetolis ac socii erant, potestatem piratis facit. Qui principio greges in extremis finibus repertos raptabant: deinde crescente audaciae immanitate, agrorum villas noctu aggredientes, nemine tale quid suspicante, effringere coeperant. Et quum Messenii quererentur, ac de iniuriis expostulatum legatos ad Dorimachum mitterent, initio rationem eorum nullam habebat: tum quia alios qui sibi militabant ditare; tum quia ipse ditari cupiebat, factus eorum quae capiebantur particeps. Vt gentibus deinde frequentibus legatis, propter assiduas istorum rapinas, ipse, inquit, Messianam

δικαιολογησόμενος πρὸς τὰς ἐγκληῦντας τοῖς Αἰτωλοῖς. ἐπειδὴ δὲ παρεγένετο, προστορευομένων αὐτῷ τῶν ἡδικομένων, τὰς μὲν διέσυρε χλευάζων, τῶν δὲ κατανέτατο, τὰς δ' ἐξέπληττε λοιδορῶν.

4. Ἐτι δ' αὐτῆ παρεπιδημῶντος ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ, συνεγγίσχοντες τῇ πόλει νυκτὸς οἱ πειραταὶ, καὶ προσβλόντες κλιμακας, ἐξέκοψαν τὸ Χείρωνος καλούμενον ἐπαύλιον· καὶ τὰς μὲν ἀμυνομένας ἀπέσφαξαν, τὰς δὲ λοιπὰς τῶν οἰκετῶν δήσαντες, καὶ τὰ κτήνη μετ' αὐτῶν ἀπήγαγον. οἱ δὲ τῶν Μεσσηνίων ἔφοροι, πάλαμ μὲν ἐπὶ τε τοῖς γινομένοις καὶ τῇ παρεπιδημίᾳ τῆ Δοριμάχου διαλεγόμενοι, τότε δὲ καὶ προσενυβρίζεσθαι δόξαντες, ἀνεκαλῶντ' αὐτὸν εἰς τὰς συναρχίας. ἐν ᾧ κυριῶ Σκίρων, ὃς ἦν μὲν ἔφορος τότε τῶν Μεσσηνίων, εὐδοκίμει δὲ καὶ κατὰ τὸν ἄλλον βίον παρὰ τοῖς πολίταις, συνεβέβηκε μὴ προέσθαι τὸν Δοριμάχον ἐκ τῆς πόλεως, εἰ μὴ τὰ μὲν ἀπολωλότα πάντα τοῖς Μεσσηνίοις ἀποκαταστήσῃ, περὶ δὲ τῶν τεθνεώτων δασιδίαις παράχῃ τὰς ἡδικηκότας. πάντων δ' ἐπιστημηναμένων, ὡς δίκαια λέγοντος τῆ Σκίρωνος διοργισθεὶς ὁ Δοριμάχος, εὐήθει· αὐτὰς ἔφη τελέως ὑπάρχειν, εἰ Δοριμάχον οἶοντα νῦν προπηλακίζῃν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν· καὶ κούρα δειρὸν ἤγειτο τὸ γινόμενον, καὶ κοινῆς αὐτὰς ἐπιστροφῆς ἔφη τεύξεσθαι.

veniam, et querentibus de Aetolis ius reddam. eo ut venit, appellatus ab iis, qui iniuria fuerant affecti, alios cum iocis irridebat, aliis infestum se praebebat; quibusdam inclementer dicens pauperem incutiebat.

4. Erat adhuc Messanae Dorimachus, quando piratae, nocte quadam propius urbem progressi, Chironis quam vocant villam, scalis admotis effugerunt: vbi occisis qui repugnabant, reliquam familiam catenis oneratam, et cum his iumenta abduxerunt. Messeniorum Ephori dudum, qua propter piratarum rapinas, qua propter Dorimachi aduentum dolore accensi; tum vero etiam contumelia accedente, ut ipsi interpretabantur, ad magistratum conuentum diem illi dicunt. Erat tunc temporis Messeniorum Ephorus Sciron, ob reliquae etiam vitae probitatem in magna apud ciues suos opinione: qui consilium dedit, ne Dorimacho exeundi ex vrbe prius facerent potestatem, quam omnia damna quae acceperant Messenii sarcisset: perpetratarumque caedium auctores ad poenas pendendas stitisset. Secuta omnium approbatione, tamquam aequa suadente Scirone, exandescens Dorimachus, plane stultos esse illos pronuntiat, si Dorimachum se nunc contumelia afficere, non autem commune Aetolorum arbitrentur: atque omnino factum illorum indignum sibi ait videri: addit denique,

καὶ

καὶ τῆτο κρίσεσθαι δικαίως. ἦν δέ τις κατ' ἐπένης τῆς καιρῆς ἄνθρωπος ἀσυρῆς ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ τῶν ἐξηραμένων τὸν ἄνδρα κατὰ πάντα τρόπον, ὄνομα Βαβύρτας, ᾧ τις εἰ περιέθηκε τὴν καυσίαν καὶ χλαμύδα τῆς Δοριμάχου, μὴ οἶός τ' εἶναι διαγινώσκειν. ἐπὶ τοσῶτον ἐξωμοίωτο κατὰ τὴν Φωνὴν καὶ τὰλλα μέρη τῆς σώματος τῶ προειρημένῳ καὶ τῆτ' ἐν ἐλάνθανε τὸν Δοριμάχον. ὁμιλῆντος ἔν αὐτῆ ἀνατατικῶς τότε καὶ μάλα ὑπερηφάνως τοῖς Μεσσηνίοις, περιοργιθεὶς ὁ Σκίρων, Νομίζεις γὰρ ἡμῖν, ἔφη, σε μέλειν ἢ τῆς σῆς ἀνατάσεως Βαβύρτα; Ῥηθέντος δὲ τῆτ, παραυτίκα μὲν εἶξας ὁ Δοριμάχος τῇ περιτάσει, συνεχώρησε πάντων ἐπιτροπὴν ποιήσασθαι τῶν γενομένων ἀδικημάτων τοῖς Μεσσηνίοις· ἐπαυελθὼν δ' εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ἔτω πικρῶς ἠνεγκε καὶ βαρέως τὸ ῥηθῆν, ὡς, ἔδειξάν ἄλλαν ἔχων ἔυλογον πρόφασιν, διάτοι τῆτο τοῖς Μεσσηνίοις ἐξέκαυσε τὸν πόλεμον.

5. Στρατηγὸς μὲν ἔν ὑπῆρχε τῶν Αἰτωλῶν Ἀρίσων. ἔτος δὲ διὰ τινὰς σωματικὰς ἀσθενείας ἀδύνατος ὦν πρὸς πολεμικὴν χρείαν, ἅμα δὲ καὶ συγγενῆς ὑπάρχων Δοριμάχου καὶ Σκόπα, τρόπον τινὰ παρακαχωρήσει τῆτω τῆς ὅλης ἀρχῆς. ὁ δὲ Δοριμάχος κατὰ κοινὸν μὲν ἐν ἐτόλιαι παρακαλεῖν τῆς Αἰτωλῆς εἰς τὸν κατὰ τῶν Μεσσηνίων πόλεμον, διὰ

publica animaduersione, quae nunc agerent, esse luituros. idque iure merito ipsis euenturum. Fuit quidam Messenae tempestate illa, homo impurus, Dorimacho plane modis omnibus deditus, cui nomen Babyrtae: huic causiam et chlamydem imponeres Dorimachi, ab illo neutiquam dignosceres. tanta hominem similitudine referebat et voce et aliis corporis partibus. neque hoc Dorimachus nesciebat. Eo igitur superbe tum Messenios compellente, et minas etiam intentante, ira effervescentes Sciron: Tunc, inquit, reris Babyrtae, aut te aut minas tuas nos curare? post hanc vocem Dorimachus impraesentiarum necessitati concedens, permisit Messeniis, ut factarum sibi iniuriarum omnium poenas exigerent. Idem vero in Aetoliam reuersus, adeo acerbè ac grauius dictum tulit, ut propter id vnum. (neque enim quicquam aliud habebat, quod cum aliquo saltem colore praetexeret;) bellum Messeniis conflauerit.

5. Praetor Aetolorum tunc erat Ariston: qui ob corporis infirmitates aliquas ad belli munia inhabilis; ad hoc Dorimachum et Scopam cognitione contingens; vniuerso magistratu huic quodammodo cessit. Non tamen audebat Dorimachus in publicis conuentibus bellum contra Messenios Aetolis suadere: quippe cuius nullam satis dignam causiam posset afferre;

τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἀξίαν λό-
 γη πρόφασιν· ἀλλ' ὁμολογημέ-
 νως ἐκ παρανομίας καὶ σκύμ-
 ματος γεγονέναι τὴν ὀρμὴν.
 εἰφόμενος δὲ τῆς ἐπινοίας ταύ-
 της, ἰδίᾳ προετρέπετο τὸν
 Σκόπαν κοινωῆσαι τῆς ἐπιβο-
 λῆς αὐτῷ τῆς κατὰ τῶν Μεσ-
 σηνίων ὑποδεικνύων μὲν τὴν
 ἀπὸ Μακεδόνων ἀσφάλειαν διὰ
 τὴν ἡλικίαν τῆ προεσῶτος· ἔ-
 γὰρ εἶχε πλείον ἐτῶν τότε
 Φίλιππος ἑπτακαίδεκα· παρα-
 τιθεὶς δὲ τὴν Λακεδαιμονίων
 ἀλλοτριότητα πρὸς τὰς Μεσ-
 σηνίους, ἀναμιμνήσκων δὲ τῆς
 Ἡλείων πρὸς σφᾶς εὐνοίας
 καὶ συμμαχίας, ἐξ ὧν ἀσφα-
 λῆ τὴν εἰσβολὴν τὴν εἰς τὴν
 Μεσσηνίαν ἐσομένην αὐτοῖς
 ἀπέφαινε· τὸ δὲ συνέχον τῆς
 Αἰτωλικῆς προτροπῆς, ὑπὸ τὴν
 ὄψιν ἐτίθει τὰς ἐσομένας ὠφελείας
 ἐκ τῆς τῶν Μεσσηνίων
 χώρας, ἔσης ἀπρηουσίας, καὶ
 διαμεμενηκυίας ἀκεραίας μόνης
 τῶν ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ
 τὸν Κλεομενικὸν πόλεμον. ἐπὶ
 δὲ πᾶσι τέτοις συνέλαβε τὴν
 ἐξακολοθήσασταν εὐνοίαν σφί-
 σι παρὰ τῆ τῶν Αἰτωλῶν πλή-
 θους· Ἀχαιοὺς δ' αἶν μὲν κω-
 λύσωσι τὴν δίοδον, ἐκ ἐρεῖν
 ἐγκλήματα τοῖς ἀμυνομένοις·
 εἰάν δὲ ἀγάγωσι τὴν ἡσυχίαν,
 ἐκ ἐμποδιεῖν αὐτοῖς πρὸς τὴν
 ἐπιβολήν. πρὸς δὲ Μεσσηνίους,
 προφάσεως ἐκ ἀπορήσειν ἔφη·
 πάλαι γὰρ αὐτὰς ἀδικεῖν,
 Ἀχαιοῖς καὶ Μακεδόσιν ἐπηγ-
 γελμένους κοινωῆσαι τῆς συμ-

quum apud omnes constaret,
 ob commissa scelera et iactum
 in se dieterium, ad hoc bellum
 ipsum stimulari. Hac igitur
 omiſſa cogitatione, priuatim
 Scopam coepit hortari, vt eo-
 rum quae aduersus Messenios
 moliebatur, particeps fieri vel-
 let. ostendit illi, nihil quicquam
 a Macedonibus periculi immi-
 nere, ob aetatem illius qui re-
 bus tum praecerat: nondum e-
 nim Philippus annum aetatis
 decimum septimum exceſſerat.
 addit et de Lacedaemoniorum
 animis, qui a Messeniis essent
 alienati. reuocat insuper illi in
 memoriam Eleorum erga Ae-
 tolos beneuolentiam, et initam
 cum iis societatem. ex quibus
 efficiebat, absque omni peri-
 culo impressionem in Messe-
 nios esse se facturos. Enimuero
 validissimum argumentum Ae-
 tolicae cohortationis erat, quod
 ponebat ei ob oculos: quan-
 tam praedam e ditione Messe-
 niorum essent relaturi. omni
 namque custodia vacuam re-
 gionem fore deprehensuros,
 quae Cleomenici belli tempo-
 re, sola e Peloponnesi vrbibus
 mansisset ab hostili populatio-
 ne immunis. Super omnia dis-
 ferebat, quantopere multitu-
 dinem Aetolorum eo pacto ef-
 fet demeriturus. Achaeos ve-
 ro, siquidem transitu eos prohi-
 berent, non habituros quod de-
 vim vi repellentibus queran-
 tur: sin quieti manerent, sua
 consilia nihil impedituros. Ne-
 que vero defore, quod apud
 Messenios praetexerent: qui
 dudum inique agerent, cum

μαχίας.

μαχίας. Ταῦτα δ' εἶπὼν, καὶ παραπλήσια τέτοις ἕτερα πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, τοιαύτην ὁρμὴν παρέσθησε τῷ Σκόπα καὶ τοῖς τότε Φίλοις, ὥστε ἕτε κοινὴν τῶν Αἰτωλῶν προεδεξάμενοι σύνοδον, ἕτε τοῖς Ἀποκλήτοις συμμεταδόντες, εἰδὲ μὴν ἄλλο τῶν καθηκόντων εἶδεν πράξαντες, κατὰ δὲ τὰς αὐτῶν ὁρμὰς καὶ κρίσεις διαλαβόντες, ἅμα Μεσσηνίοις, Ἡπειρώταις, Ἀχαιοῖς, Ἀκαρνασί, Μακεδόσι, πόλεμον ἐξήνεγκαν.

6. Καὶ κατὰ μὲν Θαλάτταν παραχρῆμα πειρατὰς ἐξέπεμψαν· οἱ παρατυχόντες πλοῖω βασιλικῷ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ περὶ Κύθηρα, τῆτο τε εἰς Αἰτωλίαν καταγαγόντες αὐτανδρον, τῆς τε ναυκλήρας καὶ τὴν ἐπιβάτας, σὺν δὲ τέτοις καὶ ναῦν ἀπέδοντο. τῆς δ' Ἡπέρος τὴν παραλίαν ἐπόρθευ, συγχρώμενοι πρὸς τὴν ἀδικίαν τῆς τῶν ΚεΦαλήνων ναυσίν' ἐπεβίβοντο δὲ καὶ τῆς Ἀκαρνανίας Θύρρον καταλαβέσθαι. ἅμα δὲ τέτοις λάθρα διὰ Πελοποννήσου τινὰς πέμψαντες, ἐν μέσῃ τῇ τῶν Μεγαλοπολιτῶν χώρᾳ κατέχον τὸ καλέμενον ὀχύρωμα Κλάριον ᾧ λαφυροπωλείῳ χρῆσάμενοι, διῆγον ἐν τῆτω πρὸς τὰς ἀρπαγὰς. εἰ μὴν ἄλλὰ καὶ τῆτο μὲν Τιμόξενος ὁ τῶν Ἀχαιῶν στρατηγός, παραλαβὼν Ταυρίωνα τὸν ἐπὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ βασιλικῶν πραγμάτων ὑπ' Ἀντιγόνη καταλελειμμένον, ἐξεπολιόρκησε

Achaeis ac Macedonibus sunt polliciti, se confilia cum eis confociaturos. Haec et similia his alia in eandem sententiam afferens, Scopae et eius amicis tantum ardoris iniecit, vt commune Aetolorum concilium non exspectarent; ac ne cum Apocletis quidem rem communicarent: aut omnino pro more consueto quicquam agerent: sed de propria ipsorum voluntate ac iudicio, Messeniis, Epirotis, Achaeis, Acarnanibus, ac Macedonibus simul bellum indicerent.

6. Statim igitur piratas per maria diuiserunt; qui obuiam circa Cythera sibi factam nauem regis Macedonum, in portum cum omnibus viris deduxerunt: naucleros, vectores, nauem denique ipsam venum dederunt. simul Epiri oram maritimam populari incipiunt, Cephalleniorum nauibus ad tantum scelus videntes. Tentarunt et Thyreum Acarnaniae oppidum occupare. Ad haec clam summissa per Peloponnesum manu militum, in media Megalopolitanorum ditione castellum, quod Clarium vocant, ceperunt: vbi manubiarum auctione instituta, sedem ad rapinas faciendas eum locum sibi statuere. verum id quidem castellum paucis admodum diebus penitus expugnauit Timoxenus Achaeorum praetor; assumpto expeditionis comite Taurione, quem discedens Peloponneso Antigonus reliquerat omnium re-

τελέως ἐν ὀλίγαις ἡμέραις. ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἀντίγονος Κόρινθον μὲν εἶχε, κατὰ τὸ τῶν Ἀχαιῶν συγχώρημα, κατὰ τὰς Κλεομενικὰς κειρὰς. Ὀρχομενὸν μὲντοι κατὰ κράτος ἐλάων, ἐπὶ ἀποκατέστησε τοῖς Ἀχαιοῖς, ἀλλὰ σφετερισάμενος κατεῖχε βεβλόμενος, ὡς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ μόνον τῆς εἰδόδα κυριεύειν τῆς εἰς Πελοπόννησον, ἀλλὰ καὶ τὴν μεσόγειαν αὐτῆς παρακυλάττειν, διὰ τῆς ἐν Ὀρχομενῷ ἱερῆς καὶ παρατηριῆς. οἱ δὲ περὶ τὸ Δορίμαχον καὶ Σκόταν παρατηρήσαντες τὸν κειρὸν, ἐν ᾧ λοιπὸς ἦν Τιμοξένω μὲν ὀλίγος ἔτι χρόνος τῆς ἀρχῆς, Ἄρατος δὲ καθίστατο μὲν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τὸν ἐπιόντα στρατηγὸς ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ἔπειθ' ἐμελλε τὴν ἀρχὴν ἔξειν· συναθροίσαντες πευδημεὶ τὰς Αἰτωλὰς ἐπὶ τὸ Ῥίον, καὶ παρασκευασάμενοι πορθμεῖα, καὶ τὰς ΚεΦαλλήνων ἐτοιμάσαντες ναῦς, διεβίβασαν τὰς ἀνδρας εἰς Πελοπόννησον, καὶ προῆγον ἐπὶ τὴν Μεσσηνίαν. ποιέμενοι δὲ τὴν πορείαν διὰ τῆς Πατραϊέων καὶ Φαραϊέων καὶ Τριταϊέων χώρας, ὑπεκρίνοντο μὲν, βέλεσθαι μηδὲν ἀδίκημα ποιεῖν εἰς τὰς Ἀχαιῆς· ἔδυναμένους δὲ τῶ πλήθει ἀπέχεσθαι τῆς χώρας, διὰ τὴν πρὸς τὰς Ὠφελείας ἀκρασίαν, κακοποιῶντες αὐτὰς καὶ λυμαινόμενοι διήεσαν, μέχρι παρεγενήθησαν εἰς τὴν Φιγαλέαν. ποιησάμενοι δὲ τὴν ὄρμην, ἐντεῦθεν αἰφνιδίως καὶ δρασέως ἐνέβαλον εἰς τὴν τῶν Μεσ-

sum, quae ad reges Macedoniae spectarent, procuratorem. Rex enim Antigonus permisso quidem Achaeorum Cleomenicis temporibus Corintho potitus erat: sed Orchomenum vi a se captum Achaeis non restituerat; verum ipse sibi illud vindicauerat et detinuerat. idque, puto equidem, eo consilio, ut non aditum dumtaxat liberum in Peloponnesum haberet; sed et mediterranea custodiret, praesidii eius ope quod cum necessario apparatu Orchomeni esset futurum. Dorimachus et Scopas tempore observato, quo pauci Timoxeno dies ad abeundum magistratu superabant, Aratus vero in annum sequentem praetor designatus nondum inierat; iussa Rhium convenire omni Aetolorum multitudine, praeparatis pontouibus, provisoque ut praesto essent Cephaleniorum naues, copias in Peloponnesum traiciunt, ac Messenam versus agmen ducunt. et quum per fines Patraensium, Pharaeensium, et Tritaeensium iter facerent, simularunt illi quidem, nullo se maleficio Achaeos velle laedere: sed quum agrorum copiis abstinere manum miles non posset, (tanta fuit eius incontinentia et praedae aviditas;) populabundi atque omnia vastantes transfuerunt, donec ad Phigaleam pervenerunt. ea belli arce vfi, subito atque audacter Messeniorum agròs incurfant: neque

σηνίων χώραν· ἔτε τῆς ὑπαρχέ-
σης αὐτοῖς ἐκ παλαιῶν χρόνων
πρὸς τὰς Μεσσηνίας Φιλίας καὶ
συμμαχίας εἰς ἠντιῶν πειρησάμε-
νοι πρόνοιαν· ἔτε τῶν κατὰ κοι-
νὸν ὄρισμένων δικαίων παρ' ἄν-
θρώποις. ἅπαντα δ' ἐν ἐλάττωι
θέμενοι τῆς σφετέρας πλεονεξίας,
ἀδεῶς ἐπόρθη, εἰς τολμώντων
ἐπεξιέναι καθόλου τῶν Μεσσηνίων.

7. Οἱ δ' Ἀχαιοὶ καθημέσης
αὐτοῖς ἐκ τῶν νόμων συνόδε κατὰ
τὸν καιρὸν τῆτον, ἦγον εἰς Ἀίγιον.
συνελθόντες δ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν,
καὶ τῶν τε Πατραίων καὶ Φα-
ραίων ἀπολογιζομένων τὰ γεγο-
νότα περὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἀδι-
κήματα κατὰ τὴν τῶν Αἰτωλῶν
δίεodon· τῶν τε Μεσσηνίων παρόν-
των κατὰ πρεσβείαν, καὶ δεομέ-
νων σφίσι βοηθεῖν ἀδικημένοις
καὶ παρασπονδεμένοις· διακί-
σαντες τῶν λεγομένων, καὶ συνα-
γανακτῶντες μὲν τοῖς Πατραεῦσι
καὶ Φαραεῦσι, συμπάχοντες δὲ
ταῖς τῶν Μεσσηνίων ἀτυχίαις·
μάλιστα δὲ νομίζοντες εἶναι δεινὸν,
εἰ μήτε συγχωρήσαντος τοῖς Αἰ-
τωλοῖς μηδεὸς τὴν δίεodon, μηδὲ
καθ' ἅπαξ ἐπιβληόμενοι παρρι-
τεῖσθαι, κατετόλησαν ἐπιβῆναι
στρατοπέδῳ τῆς Ἀχαιίας παρὰ τοῖς
συνδήμας· ἐπὶ πᾶσι τέτοις παρο-
ξυνθέντες ἐψηφίσαντο βοηθεῖν
τοῖς Μεσσηνίοις, καὶ συνάγειν
τὸν στρατηγὸν τῆς Ἀχαιίας ἐν ταῖς
ἔπλοις· ὃ δ' ἄν τοῖς συνελθῶσι βε-
λευομένοις δόξῃ, τὰτ' εἶναι κύριον.
ὁ μὲν ἔν Τιμόξενος ὁ τότε ἔτι
ὑπάρχων στρατηγός, ἔπωληγέσης
τῆς ἀρχῆς, ἅμα δὲ τοῖς Ἀχαιοῖς

aut illius amicitiae et societa-
tis, quae a longo tempore
ipsis intercedebat cum Messie-
niis; aut communis iuris in
quod gentes omnes consense-
re, rationem habent vel mini-
mam. sed iura omnia auaritia
suae postponentes, impu-
ne populationes faciebant:
Messeniis in hostem exire pla-
ne non audentibus.

7. Achaei legitimi concilii
tempore appetente, Aegium
veniunt. vbi omnes ad con-
cilium conuenere, Patraeen-
ses, Pharaeensesque detrimen-
ta agris in transitu Aetolorum
illata, exponunt. Mes-
senii per legatos suos opem
sibi ferri possunt, de iniuriis
ac perfidia Aetolorum in se
conquerentes. His omnibus
auditis, Achaei Patraeensium
ac Pharaeensium indignationi
consentientes; Messeniorum
miseriis ad misericordiam mo-
ti: supra omnia indignum
rati, ausos esse Aetolos cum
exercitu Achaiam ingredi
praeter formulam pactionis,
nemine id illis concedente,
ac ne ipsis quidem factum
vilo modo recusantibus: haf-
ce omnes ob causas irritati
decreuerunt, Messeniis auxi-
liari: et postquam praetor
Achaeos in armis coegisset;
quicquid congregatis super
ea re deliberantibus visum
esset faciendum, id vt ratum
esset. Timoxenus qui prae-
tor adhuc erat, quia nec dum
imperii tempus erat circum-
actum: simul quod parum
Achaeis fidebat, expeditio-

ἀπιστῶν, διὰ τὸ ραθύμως αὐ-
τὰς ἐξηκέναι κατὰ τὸ παρὸν
περὶ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις γυμνα-
σίαν, ἀνεδύετο τὴν ἔξοδον, καὶ
καθόλα τὴν συναγωγὴν τῶν ὀ-
χλῶν. μετὰ γὰρ τὴν Κλεομένους
τῆ Σπαρτιατῶν βασιλείῃς ἔκπιω-
σιν, κίκνοντες μὲν τοῖς προγε-
γονόσι πολέμοις, πιστεύοντες δὲ
τῇ παρῆτη καταστάσει, πάντες
ὀλιγόρησαν Πελοποννήσιοι τῆς
περὶ τὰ πολεμικὰ παρακτευῆς.
ὁ δ' Ἄρατος χετλιάζων καὶ παρο-
ξυνόμενος ἐπὶ τῇ τόλμῃ τῶν Αἰ-
τωλῶν, θυμικώτερον ἐχρήτο τοῖς
πράγμασιν, ἅτε καὶ προὔπαρ-
χέτης αὐτοῖς ἀλλοτριότητος ἐκ
τῶν ἐπάνω χρόνων. διὸ καὶ συνά-
γειν ἔσπευθε τὰς Ἀχαιεὺς ἐν τοῖς
ὅπλοις, καὶ συμβαλεῖν πρόθυμος
ἦν τοῖς Αἰτωλοῖς, τέλος δὲ πένθ'
ἡμέραις πρότερον τῆ καθήκοντος
αὐτῶ χρόνος περὶ λαβῶν παρὰ
τῆ Τιμοξένης τὴν δημοσίαν σφρα-
γίδα, πρόσθε τὰς πλείους ἔγρα-
ψε, καὶ συνῆγε τὰς ἐν ταῖς ἡλι-
κίαις μετὰ τῶν ὀπλων εἰς τὴν
μεγάλην πόλιν. ὑπὲρ δὲ δοκεῖ μοι
πρέπον εἶναι βραχέα προειπεῖν,
διὰ τὴν ἰδιότητα τῆς φύσεως.

8. Ἄρατος γὰρ ἦν τὰ μὲν
ἄλλα τέλειος ἀνὴρ εἰς τὸν πραγ-
ματικὸν τρόπον· καὶ γὰρ εἰ-
πεῖν καὶ διανοηθῆναι καὶ εἰσεῖναι
τὸ κριτὲν δυνατός· καὶ μὴν
ἐννεγκεῖν τὰς πολιτικὰς διαφορὰς
πρῶτος, καὶ φίλους ἐνδῆσασθαι καὶ
συμμάχους προσλαβεῖν, εἰδένος
δούτερος· ἐτι δὲ πράξεις, ἀπά-
τας, ἐπιβλήσεις συστήσασθαι κατὰ
τῶν πολεμίων, καὶ ταύτας ἐπὶ

nem atque adeo congregatio-
nem multitudinis refugiebat:
propterea quod illa tempestate
admodum negligenter Achaei
in armis erant exercitati. Pe-
loponnessi namque a quo tem-
pore regno Lacedaemoniorum
Cleomenes excidit, partim
superioribus bellis fessi, par-
tim duraturum praesentem sta-
tum confisi, omnem rei bel-
licae curam contemptui ha-
buerant. Aratus vero indigne
ferens, grauiterque commotus
audacia ista Aetolorum, arden-
tiore animo rem tractabat: ut
pote non tum primum, sed
iam olim Aetolis infensus.
Quamobrem Achaeos in armis
cogere festinabat, manum con-
ferere cum Aetolis paratus.
Tandem, diebus ipsis quinque
prius, quam tempus aduenis-
set, quo illi ineundus erat ma-
gistratus, suscepto publico si-
gno a Timoxeno, et literas
ad ciuitates scripsit, et vniuer-
sae publi armis gerendis aptae,
ad conueniendum Megalopolin
diem edixit. ceterum de hoc
viro propter raram eius indo-
lem, pauca hic prius lubet
commemorare.

8. Erat nempe Aratus, vir
cetera numeris omnibus abso-
lutus ad res gerendas. nam
et eloquendi facultate, et men-
te ingenioque et taciturnitate
praestabat. in dissensionibus
ciuilibus leuiter ferendis, iun-
gendis amicitiiis, fociis alli-
ciendis, nemini secundus. in
molitionibus occultis, dolis et
infidiis hosti struendis, iisque
laboris improbi tolerantia au-

τέλος ἀγαγεῖν διὰ τῆς αὐτῆ κακοπαθείας καὶ τόλμης, δεινότατος. ἐναργῆ δὲ τὰ τέτων μαρτύρια, καὶ πλείω μὲν, ἐμφανέστατα δὲ τοῖς ἰσορηκόσι κατὰ μέρος, περί τε τῆς Σικυῶνος καὶ Μαντινείας καταλήψεως, καὶ περὶ τῆς Αἰτωλῶν ἐκ τῆς Πελοποννήσου πόλεως ἐκβολῆς· τὸ δὲ μέγιστον, περὶ τῆς εἰς Ἀκροκόρινθον πράξεως. Ὁ δ' αὐτὸς ἔστος, ὅτε τῶν ὑπάρχων ἀντιποιήσασθαι βεληθείη, κωθρὸς μὲν ἐν ταῖς ἐπινοήσασθαι, ἀτολμος δὲ ἐν ταῖς ἐκβολαῖς· ἐν ὅψει δ' ἔμεινον τὸ δεινόν. διὸ καὶ τροπαιῶν ἐπ' αὐτὸν βλέπόντων, ἐπλήρωσε τὴν Πελοπόννησον καὶ τῆ δέ πη τοῖς πολεμίοις αἰεί ποτ' ἦν εὐχέρωτος. ἔτις αἱ τῶν ἀνθρώπων φύσεις ἔμεινον τοῖς σώμασιν ἔχουσι τι πολυειδές, ἔτι δὲ μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς, ὥστε τὸν αὐτὸν ἄνδρα μὴ μόνον ἐν τοῖς διαφέρουσι τῶν ἐνεργημάτων, πρὸς αἱ μὲν εὐφυῶς ἔχειν, πρὸς αἱ δὲ ἐναντίως, ἀλλὰ περὶ τινὰ τῶν ὁμοειδῶν πολλαίς τὸν αὐτὸν καὶ συνετώτατον εἶναι καὶ βραδύτατον, ὁμοίως δὲ καὶ τολμηρότατον καὶ δειλότατον. ἔμεινον παραδόξα ταῦτά γε, συνήθη δὲ καὶ γνώριμα τοῖς βελομένοις συνεφιστάμενοι. τινὲς μὲν γὰρ ἐν ταῖς κινήσασθαι εἰσὶ τολμηροί, πρὸς ταῖς τῶν θηρίων συγκαταστάσεις, οἱ δ' αὐτοὶ πρὸς ὄπλα καὶ πολεμίας ἀγευεῖς· καὶ τῆς τε πολεμικῆς χρείας, τῆς κατ' ἄνδρα μὲν καὶ κατ' ἰδίαν εὐχερεῖς καὶ πρακτικοί, κοινῆ δὲ καὶ μετὰ πολεμικῆς

dacter ad effectum perducendis, follertissimus. Cuius rei certa sunt testimonia tum alia multa, tum illustrissima, si quis res ab eo gestas sigillatim cognititas habeat, quando vrbes Sicyonem et Mantineam occupauit. item cum Aetolos Pelonenfium oppido eiecit: omnium vero maximum, Acrocorinthus dolo intercepta. Hic idem tamen Aratus quoties in hostico ductare exercitum instituit, tardus in consiliis ex cogitandis, in rebus aggrediendis parum audax fuit: et qui eorum, quae terribilia censentur, conspectum ferre non valeret. itaque ergo tropaeis ad se spectantibus totam Peloponnesum impleuit: semperque ab hac parte non magno conatu ab aduersariis fuit superatus. Adeo naturae hominum, non corporibus tantum, sed et multo quidem magis, animis varie inter se dissident: vt idem homo, partim aptus, partim ineptus inueniatur, non dicam ad diuersas actiones; verum etiam ad nonnullas, quae generis sunt eiusdem: estque idem saepe ingeniosissimus et tardissimus; ac similiter audentissimus idem ac timidissimus. neque rem nouam aut abhorrentem a communi hominum opinione dicimus; sed quam vsu sint experti, probeque norint, quicumque uoluerint attendere. Est inuenire nonnullos, qui in venationibus ad congressus cum feris sint animosi: quum aduersus arma atque hostes iidem sint ignaui,

ἐνίων συντάξεως ἄπρακτοι. Θετταλῶν γῆν ἰπτῆς, κατ' Ἰλην μὲν καὶ Φαλαγγηδόν, ἀνυπόστατοι· χωρὶς δὲ παρατάξεως πρὸς καιρὸν καὶ τόπον κατ' ἄνδρα κινδυνεύουσι, δύσχρηστοι καὶ βραδεῖς. Αἰτωλοὶ δὲ τέτων τάναντία. Κρήτες δὲ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, πρὸς μὲν ἐνέδρας καὶ λησεῖας καὶ κλοπὰς πολεμίων, καὶ νυκτερινὰς ἐπιθέσεις, καὶ πάσας τὰς μετὰ δόλην καὶ κατὰ μέρος χρείας ἀνυπόστατοι, πρὸς δὲ τὴν ἐξ ὁμολόγου καὶ κατὰ πρόσωπον Φαλαγγηδόν ἔφοδον, ἀγενεῖς καὶ πλάγιοι ταῖς ψυχαῖς. Ἀχαιοὶ δὲ καὶ Μακεδόνας τάναντία τέτων. ταῦτα μὲν εἰρήθω μοι, χάριν τῆ μὴ διαπισεῖν τὰς ἀνχιγνώσκοντας τοῖς λεγομένοις, εἴαν τις περὶ τῶν αὐτῶν ἀνδρῶν ἐναντίας ἀποφάσεις ποιήμεθα περὶ τὰ παραπλήσια τῶν ἐπιτηδευμάτων.

9. Ἀθηροισθέντων δὲ τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις μετὰ τῶν ὀπλων εἰς τὴν μεγάλην πόλιν κατὰ δόγμα τῶν Ἀχαιῶν· ἀπὸ γὰρ τῶν παρεξέβημεν· καὶ τῶν Μεσσηνίων αὐθις ἐπιπορευθέντων ἐπὶ τὸ πλῆθος, καὶ δεομένων μὴ περιιδεῖν σφᾶς προφανῶς ἔτω παρεσπονδημένους βελομένων δὲ καὶ τῆς κοινῆς συμμαχίας μεταχεῖν, καὶ σπαυδόντων ὁμᾶ τοῖς ἄλλοις ἐπιγραφῆσαι· περὶ μὲν τῆς συμμαχίας εἰ προεβῶτες τῶν Ἀχαιῶν ἐπέλεγον, ἢ φάσκοντες δυνα-

quidam ad belli usus, quoties viritum inter priuatos res geritur, expediti sunt atque solertes: in communi bello et cum aliis in acie stantes, sunt inutiles. Sic Thesstiorum equitum impetus, quando turmatim aut iusta acie pugnant, sustineri non potest: ad pugnandum extra aciem pro loco et tempore viritum, inhabiles sunt ac lenti. Actoli contrario modo se habent. Cretenesium terra marique ad insidias, latrocinia, furta belli, nocturnas inuasiones, et omnia facinorosa cum dolo coniuncta ac minuta, vis est intolerabilis: at quoties ex compacto res agitur, et hostis acie instructa ex aduerso irruit, parum generosos, et animi parum firmi se produnt. contrarium obserues in Achaeis et Macedonibus. Atque haec dicta nobis sunt, ne fidem nostram suspectam lectores habeant, sicubi de viris iisdem contraria iudicia fecerimus super similibus institutis.

9. Igitur, ut ex Achaeorum edicto in magna vrbe congregati in armis omnes fuere, qui aetate militari erant, (inde enim diuertit nostra oratio:) quum ad multitudinem iterum adissent Messenii, orantes ne se tam manifesto scelere oppressos desererent: cupientes etiam in communis societatis foedus recipi; et ut columnae foederis suum cum ceteris nomen inscriberetur, admodum optantes. de societate quidem principes Achaeorum abnuerunt: quod dicerent,

τὸν εἶναι, χωρὶς Φιλίππε καὶ τῶν συμμάχων, ἐδένα προσλαβεῖν· ἔτι γὰρ ἔνορκος ἔμμενε πᾶσιν ἡ γεγενημένη συμμαχία δι' Ἀντιγόνου κατὰ τὰς Κλεομενικὰς κειρὲς Ἀχαιοῖς, Ἡπειρώταις, Φωκεῦσι, Μακεδόσι, Βοιωτοῖς, Ἀρκάσι, Θετταλοῖς· ἐξελεύσεσθαι δὲ καὶ βοηθήσειν αὐτοῖς ἔφασαν, εἰ μὴ ἄμμερα δῶντι οἱ παραγεγονότες τὰς ἑαυτῶν υἱὰς εἰς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων πόλιν, χάριν τῆ μη διαλυθῆσεσθαι πρὸς Αἰτωλὸς χωρὶς τῆς τῶν Ἀχαιῶν βελήσεως. Ἐστρατοπέδευον δὲ καὶ Λακεδαιμόνιοι κατὰ τὴν συμμαχίαν ἐξεληλυθότες ἐπὶ τοῖς τῶν Μεγαλοπολιτῶν ὄροις, ἐΦέδρων καὶ Θεωρῶν μᾶλλον, ἢ συμμάχων ἔχοντες τάξιν. Ἄρατος δὲ τὸν τρόπον τῆτον τὰ πρὸς Μεσσηνίους διαπράξας, ἔπεμπε πρὸς τὰς Αἰτωλὰς, διασαφῶν τὰ δεδογμένα, καὶ παρακελευόμενος ἐπανάγειν ἐκ τῆς τῶν Μεσσηνίων χώρας, καὶ τῆς Ἀχαιῶν μὴ ψεύσειν· εἰ δὲ μὴ, διότι χρήτεται τοῖς ἐπιβαίνουσιν ὡς πολεμίοις. Σκόπας δὲ καὶ Δορίμαχος ἀκέσαντες τὰ λεγόμενα, καὶ γνόντες ἠθροισμένους τὰς Ἀχαιῶν, ἠγγεντο συμφέρειν σφίσι τὸ κείθεσθαι τοῖς παραβηλομένοις. παραυτίκα μὲν ἔν ἑξαπέσελλον γραμματοφόρος εἶς τε Κυλλήνην, καὶ πρὸς Ἀρίστονα τὸν τῶν Αἰτωλῶν στρατηγόν, ἀξίαντες κατὰ σπεδὴν αὐτοῖς ἀποσέλλειν τὰ πορθεῖα τῆς ἰδίας εἰς τὴν Φλιάδα καλαμένην νῆσον. αὐτοὶ δὲ μετὰ

inficiis Philippo ac reliquis sociis neminem admitti posse. Adhuc enim manebat illius iurisiurandi religio, quo temporibus Cleomenicis Antigonus societatem fanciuerat inter Achaeos, Epirotas, Phocenses, Macedones, Boeotos, Arcades ac Theffalos. copias tamen educturos se, et opem eis laturos promifere: si modo qui aduenerant non recufarent, filios suos obsidum loco Lacedaemone collocare: quo ne absque Achaeorum voluntate pacem cum Aetolis facerent. Erant sub signis et Lacedaemonii, in finibus Megalopolitanorum, ex legibus foederis suscepta expeditione, magis vt sedentes spectantesque euentum obseruarent; quam vt sociorum officio fungerentur. Ita administrato Messeniorum negotio, Aratus ad Aetolos mittit, qui significarent quod decretum fuerat. monebat vero illos, vt ex agro Messeniorum excederent, neque in Achaiam pedem inferrent: alioquin pro hostibus se habiturum, si qui ingrederentur. Scopas et Dorimachus vt haec audierunt, cernentes conuenisse iam in vnum Achaeos, e re sua duxerunt, vt postulata facerent. Sine mora igitur tabellarios Cyllenen et ad Aristonem praetorem Aetolorum expediunt, postulantes mitti sibi festinato ad insulam nomine Phliadem, omnes eius orae vectorias naues. ipsi biduo post, prae-

δύο ἡμέρας ἀνέζευξαν πέμποντες τὰς λείας, καὶ προῆγον ὡς ἐπὶ τὴν Ἠλείων. αἰεὶ γὰρ ποτε τῆς τῶν Ἠλείων ἀντείχοντο Φιλίας Αἰτωλοὶ, χάριν τῆ δια τῶν ἐπιπλοικῶς λαμβάνειν πρὸς τὰς ἀσπαγᾶς τὰς ἐν Πελοποννήσῃ καὶ λησείας.

10. Ὁ δ' Ἄρατος ἐπιμείνας δύο ἡμέρας, καὶ πισεύσας ἐνὶ θυμῷ, ὅτι ποιήσονται τὴν ἐπάνοδον, καθάτερ ὑπεδείκνυσαν τὰς μὲν λοιπὰς Ἀχαιῶν, καὶ τὰς Λακεδαιμονίους διαφῆκε πάντας εἰς τὴν οἰκίαν, τριχιλίους δὲ ἔχων πεζῶς καὶ τριακοσίους ἵππεῖς, καὶ τὴν ἄμα τῶν Ταυρίωνι στρατιώτας, προῆγε τὴν ἐπὶ Πάτρας, ἀντιπαράγειν τοῖς Αἰτωλοῖς προσηρμένους. οἱ δὲ περὶ τὸν Δορίμαχον πυθανόμενοι τὰς περὶ τὸν Ἄρατον ἀντιπαράγειν αὐτοῖς, καὶ συμμένειν τὰ μὲν διαγωνιάσαντες, μὴ κατὰ τὴν εἰς τὰς ναῦς ἔμβασιν ἐπιθῶνται σφίσι περισπωμένοις, τὰ δὲ σπευδάζοντες συγχέειν τὸν πόλεμον τὴν μὲν λείαν ἀπέσειλαν ἐπὶ τὰ πλοῖα, συστήσαντες τὰς ἰκανὰς καὶ τὰς ἐπιτηδείας πρὸς τὴν διακομιδὴν, προσηντεϊλάμενοι τοῖς ἐκπεμπομένοις ταῦτα πρὸς τὸν Ῥίον ἀπαντᾶν, ὡς ἐνταῦθεν ποιησόμενοι τὴν ἔμβασιν. αὐτοὶ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐΦήδρευον τῆς λείας ἑξαποσολῆ περιέποντες μετὰ δὲ ταῦτα προῆγον ἐκ μεταβολῆς ὡς ἐπὶ Ὀλυμπίας. ἀκούοντες δὲ τὰς περὶ τὸν Ταυρίωνα μετὰ τῆ προσηρημένῃ πλήθους περὶ τὴν Κλειτο-

dam comitantes, versus Eleorum fines castra mouent. Aetoli namque cum Eleis semper amicitiam coluere: ut per illos immiscere se rebus Peloponnesi, ad rapinas et latrocinia facienda possent.

10. Aratus post duorum dierum expectationem, confusus, quae fuit illius magna simplicitas, Aetolos sicut ostendebant, domum redituros, reliquis omnibus Achaeis et Lacedaemoniis domos dimissis: ipse cum tribus peditum millibus, equitibus trecentis, et Taurionis manu, versus Patras, ea mente proficiscitur, ut neque abstinens ab Aetolis, neque congregiendi duceret. Dorimachus et Scopas audito Aratum modico interuallo infestum exercitum ducere, manereque in armis: partim veriti, ne dum ipsi in nauium ingressu forent occupati, ab hoste inuaderentur: partim belli conflandi studio: praedam ad naues mittunt: dato negotio deferendae illius, idoneo numero hominum aptorum ad eam rem: quibus proficiscentibus mandarunt, ut Rhium sibi commissam deferrent, tanquam naues inde conscensuri. ipsi primo praedam dimissam praesidii causa subsequi, omnia circumspicientes: deinde Olympiam versus iter auertunt. et quum Taurionem atque Ara-

ρίαν εἶναι, καὶ νομίζοντες ἔδ' ὡς δυνήσεσθαι τὴν ἀπὸ τῆ Ῥία διάβασιν ἄνευ κινδύνου ποιήσασθαι καὶ συμπλοκῆς· ἔκριναν συμφέρειν τοῖς σφετέροις πράγμασιν, ὡς τάχιστα συμμίζαι τοῖς περὶ τὸν Ἄρατον, ἀκμὴν ὀλίγοις ἔσι, καὶ τῆ μέλλοντος ἀνυποουήτοις ὑπολαβόντες, ἂν μὲν ἐρέψωνται τέτας, προκκτασύραντες τὴν χώραν, ἀσφαλῆ ποιήσασθαι τὴν ἀπὸ τῆ Ῥία διάβασιν, ἐν ᾧ μέλλει καὶ βελευέται συναθροίζεσθαι πάλιν τὸ τῶν Ἀχαιῶν πλῆθος· ἂν δὲ κατὰ πλάγηντες Φυγομαχῶσι, καὶ μὴ βέλωνται τυβάλλειν οἱ περὶ τὸν Ἄρατον, ἄνευ κινδύνου ποιήσασθαι τὴν ἀπόλυσιν, ὅπου ταν αὐτοῖς δοῖν συμφέρειν. ἔτοι μὲν ἐν τοιαῖτοις χορηγούμενοι λογισμοῖς, προῆγον καὶ κατεπρατοπέδευσαν περὶ Μεθύδριον τῆς Μεγαλοπολίτιδος.

II. Οἱ δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμόνες, συνέντες τὴν παρεσίαν τῶν Αἰτωλῶν, ἔτω κακῶς ἐχρήσαντο τοῖς πράγμασιν, ὡς ὑπερβολὴν ἀνοίας μὴ καταλιπεῖν. ἀναερέψαντες γὰρ ἐκ τῆς Κλειτορίας, κατεπρατοπέδευσαν περὶ Καφύας. τῶν δ' Αἰτωλῶν ποιημένων τὴν πορείαν ἀπὸ Μεθύδριας παρὰ τὴν τῶν Ὀρχομενίων πόλιν, ἐξάγοντες τῆς Ἀχαιῆς, ἐν τῷ τῶν Καφυέων πεδίῳ παρενέβαλον, πρόβλημα ποιούμενοι τὸν δι' αὐτῆ ῥέοντα ποταμόν. οἱ δ' Αἰτωλοὶ, καὶ διὰ τὰς μεταξὺ δυσχωρίας, (ἦσαν γὰρ ἔτι πρὸ

tum, cum iis quas diximus copiis in agro Clitoricorum esse intelligerent, rati, ne sic quidem traiecturos se a Rhio absque periculo et dimicatione: optimum esse constituerunt, quam primum cum hostibus concurrere, dum adhuc pauci numero erant, et nihil dum tale suspicabantur. ita enim apud se cogitabant: si hos fugare possent, omni clade belli regione peruastata, tuto se, dum molietur Aratus, et de conuocanda Achaeorum multitudine deliberabit, a Rhio fore traiecturos. quod si inopinato casu perterriti pugnam aduersarii detrectarent, et dimicare nollent: tum se absque vilo periculo, quando ita conducere suis rationibus arbitrarentur, discessuros. Haec isti secum reputantes, pergunt ducere, donec circa Methydrium in agro Megalopolitanorum castra metantur.

II. Achaeorum duces ut rescuerunt appropinquasse hostes, adeo male rebus suis confuluerunt, ut ad stultitiam nihil sibi reliqui fecerint. reversi enim e Clitoriorum finibus prope Caphyas confederunt. et quum Aetoli Methydrio profecti praeter urbem Orchomenum agmen ducerent; ipsi Achaeos educunt, atque in Caphyensium campis in aciem dirigunt; habentes munimenti loco amnem qui per illam regionem labitur. Aetoli, tum propter medii interualli difficultates; (nam praeter fluuium, multae ante

τῆ ποταμῷ τὰ Φροι, οἱ πλείους
 δύσζατοι) καὶ διὰ τὴν ἐπίφασιν
 τῆς ἐτοιμότητος τῶν Ἀχαιῶν
 πρὸς τὸν κίνδυνον, τῆ μὲν ἐγχει-
 ρεῖν τοῖς ὑπεναντίοις κατὰ τὴν
 ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν ἀπεδειλία-
 σαν· μετὰ δὲ πολλῆς εὐταξίας
 ἐποῖκον τὴν πορείαν, ὡς ἐπὶ τὰς
 ὑπερβολὰς, ἐπὶ τὸν Ὀλίγυρτον
 ἀσμενίζοντες, εἰ μὴ τις αὐτοῖς
 ἐγχειροῖη καὶ βιάζοιτο κινδυ-
 νεύειν. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄρατον,
 τῆς μὲν πρωτοπορείας τῶν Αἰτω-
 λῶν ἤδη προβαυνέσης πρὸς τὰς
 ὑπερβολὰς, τῶν δ' ἰππέων ἔρα-
 γνύτων διὰ τῆ πεδία, καὶ συνεγ-
 γιζόντων τῷ προσαγορευομένῳ
 Πρόποδι τῆς παρωρείας, ἕξα-
 ποσέλασι τὰς ἰππεὶς καὶ τὰς εὐ-
 ζώνας, Ἐπίρατον ἐπισήσαντες
 τὸν Ἀκαρνάνα, καὶ συντάξαν-
 τες ἐξάπτεσθαι τῆς ἔραγίας, καὶ
 καταπειράζειν τῶν πολεμίων.
 Καὶ τοί γε, εἰ μὲν ἦν κινδυνευ-
 τέον, ἢ πρὸς τὴν ἔραγίαν ἐχορῆν
 συμπλέεσθαι διηυκώτων ἤδη
 τῶν πολεμίων τὰς ὀμαλὰς τό-
 πας· πρὸς δὲ τὴν πρωτοπορείαν,
 εὐθέως ἐμβαλόντων εἰς τὸ πε-
 δίου. ἔτω γὰρ τὸν ἀγῶνα συνέ-
 βη γενέσθαι τὸν ὅλον ἐν τοῖς ἐπι-
 πέδοις καὶ πεδινῶις τόποις· ἔ τὰς
 μὲν Αἰτωλὰς δυσχρηστοτάτας εἶ-
 ναί συνέβαινε, διὰ τε τὸν καθο-
 πλισμὸν καὶ τὴν ὅλην σύνταξιν·
 τὰς δ' Ἀχαιὰς εὐχρηστοτάτας καὶ
 δυναμικωτάτας, διὰ τὴν ἀντία
 τῶν προειρημένων. νῦν δ' ἀφέ-
 μενοι τῶν οἰκείων τόπων καὶ και-
 ρῶν, εἰς τὰ τῶν πολεμίων προ-
 τερήματα συγκατέβησαν. τοι-

ipsum fossae ductae fuerant, quarum pleraeque vix transiri poterant:) tum propter alacritatem ad praelium, quam ostenderant Achaei; manum cum hoste conferere, quod prius destinauerant, ausi non sunt: sed composito agmine per loca elata Oligyrtum petunt: satis in praesentia habentes, si nemo ipfos adoriretur, nec inuitos pugnare coegeret. Aratus et Taurion, postquam primum agmen Aetolorum ad iuga montis iam processisset; equitibus in planis ultimam aciem tuentibus, et iam ad prominentem collem qui Propus appellatur, accedentibus: equites cum leuiter armatis, duce Epistrato Acarnane, in eos mittunt, nouissimumque agmen carpere, et quid hostis virtute posset, periclitari iubent. Atqui, si pugnandum tunc fuit, nequaquam ultimos adoriri oportuit, cum iam plana loca essent emensi aduersarii; sed primos, simul atque in planitiem sunt ingressi. ita namque certamen omne in planis et campestribus locis fuisset: vbi propter armorum genus, et vniuersam dispositionem aciei, magno suo incommodo dimicaturi erant Aetoli: Achaei vero qui et armati et dispositi genere diuerso erant, magno suo commodo pugnatu- ri, et plurimum roboris habituri erant. qui nunc et loco suo et tempore praetermissis, quo maxime oppor- tunum erat hostibus, eo ad

καρῶν ἀπόλαστον τὸ τέλος ἐξέβη
 ἔκινδύνε τὰς ἐπιβολαῖς. ἑξα-
 πτωμένων γὰρ τῶν ἐυζώνων, τη-
 οῦντες οἱ τῶν Αἰτωλῶν ἵππεις
 τὴν τάξιν, ἀπεχώρην εἰς τὴν
 παραώρειον, σπεύδοντες συνάψαι
 τοῖς παρ' αὐτῶν πεζοῖς.

12. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄρατον,
 ἴτε κατιδόντες καλῶς τὸ γινώ-
 μενον, ἔδ' ἐκλογισάμενοι δεύοντας
 τὸ μετὰ ταῦτα συμβησόμενον,
 ἅμα τὸ τῆς ἵππεις ἰδεῖν ὑποχω-
 οῦντας, ἐλπίσαντες αὐτὰς Φεύ-
 γειν, τὰς μὲν ἀπὸ τῶν κέρατων
 θωρακίτας ἐξαπέστειλαν, παραγ-
 νεῖλαντες βοηθεῖν καὶ συνάψαι
 τοῖς παρ' αὐτῶν ἐυζώνοις. αὐτοὶ
 δ' ἐπὶ κέρως κλίναντες τὴν δύ-
 σαιμιν, ἤγον μετὰ δρόμον καὶ
 πεδῆς. οἱ δὲ τῶν Αἰτωλῶν ἵπ-
 πτεῖς διανύσαντες τὸ πεδῖον, ἅμα
 τῶ συνάψαι τοῖς πεζοῖς, αὐτοὶ
 μὲν ὑπὲρ τὴν παραώρειαν ὑποσεί-
 λαντες ἔμενον· τὰς δὲ πεζὰς
 ἔθροισον πρὸς τὰ πλάγια, καὶ
 παρεκάλεον, ἐτοίμως πρὸς τὴν
 ἐρούνην ἀνατρεχόντων καὶ πα-
 ραβοηθέντων αἰεὶ τῶν ἐκ τῆς
 πορείας. ἐπεὶ δ' ἀξιωμαχίης ὑπέ-
 λαβον εἶνα σφᾶς αὐτὰς κατὰ τὸ
 πλῆθος, συσραφέντες ἐνέβα-
 λον τοῖς προμάχοις τῶν Ἀχαι-
 ῶν ἵππέων καὶ ψιλῶν ὄντες
 ἐπὶ πλείους, καὶ ποιόμενοι τὴν
 ἴφθοδον ἐξ ὑπερδεξιάς, πολὺν
 μὲν χρόνον ἐκινδύνευσαν, τέλος
 δ' ἐτρέψαντο τὰς συγκαθεσῶτας.
 οὐ δὲ τῶ τέρας ἐγυλίναντας Φεύ-
 γειν, οἱ παραβοηθέντες θωρα-
 κίται κατὰ πορείαν ἀτάκτως ἐπι-
 παραγενόμενοι καὶ σποράδην, οἱ

pugnandum descenderunt. ita-
 que confiliis euentus praelii
 respondit. Nam vt pugnam
 leuis armatura inchoauit,
 Aetoli equites seruatibus ordini-
 bus sub montem succedunt,
 et consequi pedites suos fe-
 stinant.

12. Aratus, nec quid agere-
 tur satis cognito, nec prouiso
 quanta par fuerat prudentia
 quid postmodum periculi im-
 mineret, simulatque videt e-
 quites sensim recedere; ratus
 fugere illos, progredi e cor-
 nibus suae aciei Ioricatos, et
 coniungere se cum leuiter ar-
 matis, eisque auxiliatum iro
 iubet. ipse detortum in alte-
 rum cornu agmen curriculo
 ducere, et festinanter omnia
 agere. Equites Aetolorum pla-
 nitiem emensi, statim vt pe-
 ditum sunt adepti, ipsi qui-
 dem monti sese applicant, ibi-
 que gradum figunt: pedites
 vero ad latera congregant,
 eosque hortantur: cunctis ad
 ipsorum clamorem illuc pro-
 pere accurrentibus, et opis
 ferendae causa ex itinere eo
 se conuertentibus. qui vbi
 numero suo confidere coepe-
 runt, cuneo facto Achaico-
 rum equitum velitumque pri-
 mos ordines inuadunt: quum-
 que et numero vincerent; et
 hostem e loco superiore pete-
 rent, post longam dimicatio-
 nem, Achaeos quibuscum erant
 congressi, aegre quidem, sed
 tamen in fugam auertunt. istis
 vero post rem semel inclinatum
 fugientibus, qui auxilio venie-
 bant loricati incompósito agmi-

μὲν ἀπορῶντες ἐπὶ τοῖς γινομέ-
 νοις, οἱ δὲ ἐμπύκτοντες ἀντίοις
 τοῖς Φεύγασιν κατὰ τὴν ἀποχώ-
 ρησιν, ἀνασρέφειν ἠναγκάζοντο,
 καὶ τὸ παρακλήσιον ποιεῖν. ἐξ
 ἧ συνέβαινε τὰς μὲν ἐκτῆς συγ-
 κατασάσεως ἡττηθέντας, μὴ
 πλείους εἶναι πεντακοσίων· τὰς
 δὲ Φεύγοντας, πλείους διχιλίων.
 τῆ δὲ πράγματος αὐτῆ διδασκον-
 τος τὰς Αἰτωλῆς, ὃ δὲ ποιεῖν,
 εἶποντο κατόπιν ἐπιπολασικῶς
 ἐκ κατακόρας χρώμενοι τῇ κραυ-
 γῇ. ποιμένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν
 τὴν ἀποχώρησιν πρὸς τὰ βα-
 ρέα τῶν ὀπλῶν, ὡς μερόντων
 ὑπὸ ταῖς ἀσφαλείαις ἐπὶ τῆς ἐξ
 ἀρχῆς τάξεως· τὸ μὲν πρῶτον
 εὐχήμεων ἐγένεθ' ἡ Φυγὴ καὶ σω-
 τήριος· συνθασάμενοι δὲ καὶ
 τέτας λελοιπότας τὰς τῶν τόπων
 ἀσφαλείας, καὶ μακρὰς ὄντας ἐν
 πορείᾳ καὶ διαλελυμένους, οἱ μὲν
 αὐτῶν ἐυθέως διαμένοντες, ἀτά-
 κτως ἐποιήσαντο τὴν ἀναχώρη-
 σιν ἐπὶ τὰς παρακειμένας πόλεις·
 οἱ δὲ συμπύκτοντες ἀντίοις τοῖς
 ἐπιφερομένοις Φαλαγγίταις, ἔ-
 προσεδέοντο τῶν πολεμίων· αὐ-
 τοὶ δὲ σφᾶς αὐτὰς ἐκπλήττον-
 τες, ἠνάγκαζον Φεύγειν προ-
 τροπάδην. ἐχρῶντο δὲ τῇ Φυ-
 γῇ κατὰ τὴν ἀποχώρησιν, ὡς
 προείπομεν, ἐπὶ τὰς πόλεις· ὅτε
 γὰρ Ὀρχομενός, αἴτε Κάφυαι
 εὐνεγγυς ἔσται, πολλὰς ὤνησαν.
 μὴ γὰρ τὰτα συμβάντος, ἅπαν-
 τες ἂν ἐκινδύνευσαν διαφθαρῆ-
 ναὶ παραλόγως. Ὁ μὲν ἔν περι
 Καφύας γενόμενος κίνδυνος, τῆ-
 τον ἠπέβη τὸν τρόπον.

ne et sparsim, partim quod
 non intelligerent statum pu-
 gnae, partim quod in pedem
 referentes fugientesque inci-
 derent, ipsi quoque redire
 retrorsum, et facere idem
 cum aliis cogebantur. ex
 quo euenit, vt qui in con-
 gressu, cum vincerentur, plu-
 res quingentis non erant, in
 fuga plures essent duobus mil-
 libus. Aetoli ab ipsa re ad-
 moniti quid opus esset facto,
 tergis eorum cum multis pas-
 sim clamoribus instare. Quum
 autem Achaicae copiae ad gra-
 vem armaturam suam se reci-
 perent, quam putabant loco
 tuto sic ordinatam vt princi-
 pio fuerat manere; honesta
 primum et salutaris fuga eo-
 rum erat: vbi vero tuta ad-
 receptum loca etiam ab his ef-
 se relicta, et longo atque in-
 terrupto agmine pergere eos
 est cognitum; alii huc illuc
 extemplo dilapsi, in propin-
 quas vrbes ordinibus non ser-
 vatis euadunt: alii in phalan-
 gem, quae subsidio ipsis ve-
 niebat, incidentes, vt nullus
 fuisset hostis, ipsi sibi inui-
 cem terroris causam praebe-
 bant, et effusam capessere fu-
 gam compellebant. fugien-
 tes autem proximas vrbes, vt
 iam diximus, petebant: mul-
 tisque Orchomenus et Ca-
 phyae, quae oppida non lon-
 ge aberant, salutis fuerunt.
 nam absque hoc foret, inopi-
 nata haec clades vniuersos
 fortasse deleuisset. Hic fuit
 exitus pugnae ad Caphyas
 pugnae.

13. Οἱ δὲ Μεγαλοπολίται συνέντες τῆς Αἰτωλῆς περὶ τὸ Μεθύδιον ἐσρατοπεδευκίτας, ἦμον ἀπὸ σάλπιγγος πανδημεί βοηθῶντες τῇ κατὰ πόδας ἡμέρα τῆς μάχης· καὶ μεθ' ὧν ζώντων ἤλπισαν κινδυνεύσειν πρὸς τῆς ὑπεραντίας, τῆτας ἠναγκάζοντο θάπτειν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τετελευτηκίτας. ὀρύξαντες δὲ τάφρον ἐν τῷ τῶν Καφυέων πεδίῳ, καὶ συναθροίσαντες τῆς νεκρῆς, ἐκήδευσαν μετὰ πάσης Φιλοτιμίας τῆς ἡτυχηκίτας. οἱ δ' Αἰτωλοὶ, παραδόξως δι' αὐτῶν τῶν ἱππέων καὶ τῶν ψιλῶν ποιήσαντες τὸ προτέρημα, λοιπὸν ἤδη μετ' ἀσφαλείας δια μέσης Πελοποννήσε διήεσαν. Ἐν αὐτῷ καιρῷ καταπειράσαντες μὲν τῆς Πελληνέων πόλεως, κατασύραντες δὲ τὴν Σικυωνίων χώραν· τέλος κατὰ τὸν ἰσθμὸν ἐποιήσαντο τὴν ἀπόλυσιν. Τὴν μὲν ἔναίτιαν καὶ τὴν ἀφορμὴν ὁ συμμαχικὸς πόλεμος ἔχεν ἐν τέτων· τὴν δ' ἀρχὴν ἐν τῆ μετὰ ταῦτα γενομένη δόγματος ἀπάντων τῶν συμμαχων· οἱ συνελθόντες εἰς τὴν τῶν Κορινθίων πόλιν ἐπεκύρωσαν, διαπροσατεύσαντος τὸ διαβέλιον Φιλίππε τῆ βασιλέως.

14. Τὸ δὲ τῶν Ἀχαιοῶν πληθος μετὰ τινος ἡμέρας ἀθροισθὲν εἰς τὴν καθήμεσαν σύνοδον, πικρῶς διέειπε καὶ κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν πρὸς τὸν Ἀρατον, ὡς τῆτου ὀμολογεμένως αἴτιον γεγονότα τῆ προειρημένης συμπλώματος· διὸ καὶ τῶν ἀντιπολιτευομένων, κατηγορέωντων αὐτῆ καὶ, Φερόντων

13. Megalopolitani, cognito Aetolos circa Methydrium castra posuisse, postridie eius diei qua pugnatum est, omnibus suis copiis tubae classico conuocatis, suppetias veniunt: et quibuscum pugnatueros se aduersus hostem putabant; eos ab hoste occisos sepelire sunt coacti. Igitur fouea in agro Caphyensium effossa, defunctorum cadauera colligunt, et miseris omni honorum genere parentant. Aetoli parta praeter spem per equites tantummodo et velites victoria; de cetero, sine villo iam periculo, per mediam Peloponnesum iter habent. Quo tempore oppidum Pellenensium capere conati, Sicyoniorum etiam agrum populati, ad extremum per Isthmum discessionem fecerunt. Haec sunt quae bello sociali causam et occasionem praebuerunt: principium vero illius fuit decretum vniuersorum sociorum, quod postea secutum. id enim in concilio Corinthi congregato, cui Philippus intererat decreti suator et auctor, sancitum est.

14. At multitudo Achaeorum, post paucos dies ad statum conuentum coire; ibique et publice et priuatim Arato grauiter omnes succensere: vt qui confessione omnium solus acceptae cladis culpam sustineret. et quum factionis contrariae inimici illius ipsum accusarent, ac quid quantum-

ἀπολογισμὸς ἐναργεῖς, ἔτι μᾶλλον ἠγανάκτει καὶ παραξύνετο τὸ πλῆθος. Ἐδόκει γὰρ πρῶτον ἀμαρτήματα προφανέως εἶναι, τὸ μηδέπω τῆς ἀρχῆς αὐτῶ κατηκίσης, προλαμβάνοντα τὸν ἀλλοτριὸν καιρὸν, ἀναδέχεσθαι τοιαύτας πράξεις, ἐν αἷς συνήδει πολυλάκεις αὐτῶ δισφραλισμένα. Δεύτερον δὲ καὶ μεῖζον τέττε, τὸ διαφείναι τὰς Ἀχαιῆς, ἀκίην ἐν μέσῳ Πελοποννήτῃ τῶν Αἰτωλῶν ὑπαρχόντων, ἄλλως τε καὶ προδιεληφότα, διότι σπεύδασι εἰ περὶ τὸν Σκόπαν καὶ Δορίμαχον κινεῖν τὰ καθέσῳτα, καὶ συνταράξαι τὸν πόλεμον. Τρίτον δὲ τὸ συμβαλεῖν τοῖς ὑπεναντίοις ἕτω μετ' ὀλίγων, μηδεμιᾶς κατεπειγμένης ἀνάγκης· δυνάμενον ἀσφαλῶς εἰς τὰς περὶ κειμένας πόλεις ἀποχωρῆσαι, καὶ συναγαγεῖν τὰς Ἀχαιῆς, καὶ τότε συμβαλεῖν τοῖς πολέμοις, εἰ τῆτο πάντως ἠγεῖτο συμφέρειν. Τελευταῖον καὶ μέγιστον, τὸ προθέμενόν γε συμβαλεῖν, ἕτως εἰκῆ καὶ ἀσκόπως χρῆσασθαι τοῖς πράγμασι, ὥστε παρέντα τὰ πεδία, καὶ τὴν τῶν ὀπλιτῶν χρείαν, δι' αὐτῶν τῶν ἐυζώνων ἐν ταῖς παρωρείαις πρὸς Αἰτωλῆς ποιήσασθαι τὸν κίνδυνον· οἷς ἔδεν ἦν τέττε προὔργικαίτερον, ἔδὲ οἰκειότερον. Οὐ μὲν ἀλλ' ἅμα τῷ προελθόντι τὸν Ἄρατον, ἀνακινήσασα μὲν τῶν προπεπολιτευμένων καὶ πεπραγμένων πρότερον αὐτῶ, φέρειν δ' ἀπολογισμὸς περὶ τῶν ἐγκαλεσμένων,

que ab eo peccatum esset manifestis rationibus docerent; crescere magis magisque indignatio, atque ira multitudinis. In hoc primum peccasse Aratum nemo dubitabat; quod priusquam magistratus ineundi dies aduenisset, tempore non suo eum occupasset: resque eiusmodi suscepisset, quas parum feliciter sibi succedere frequenti experientia didicerat. Deinde etiam in hoc errasse, et quidem grauius, arguebatur; quod Aetolis in media Peloponneso cum maxime constitutis Achaeos dimisisset: qui praesertim iam ante cognouisset, Scopam et Dorimachum in eo esse, ut praesentem statum turbarent, et bellum concitarent. Tertium peccatum fuit, quod milites adeo paucos habens, cum hostibus conflisisset: qui posset sine ullo discrimine ad proximas vrbes sese recipere, et copias Achaeorum cogere, atque ita, si id omnino duceret expedire, manum cum hostibus conferere. Postremum et maximum omnium illud erat, quod vbi pugnare decreuit, ita temere ac nullo consilio omnia egisset, ut campis omisissis et graui armatura, cuius praecipua futura erat vtilitas, per velites dumtaxat in radicibus montium pugnam cum Aetolis conseruisset: quibus nihil vtilius neque commodius poruit euenire. Verum tamen simulatque progressus in mediam concionem Aratus de suis prioribus in Rempubl. meritis et rebus gestis disseruit, ad ea quae sibi fue-

ὡς δ' ἔγενονεν αἴτιος τῶν συμβε-
βηκότων, αἰτεῖσθαι δὲ συγγνώ-
μην, εἰ καὶ τι παρεώρακε κατὰ
τὸν γενόμενον κίνδυνον· οἶεσθαι
δεῖν καὶ κατόλκι σκοπεῖσθαι τὰ
πράγματα, μὴ πικρῶς, ἀλλ'
ἀνθρώπινως· ἔτω ταχέως καὶ
μεγαλοψύχως μετεμελήθῃ τὸ
πλήθος, ὥστε καὶ τοῖς συνεπι-
τιθεμένοις αὐτῶ τῶν ἀντιπολι-
τευομένων ἐπιπολὺ δυσαρρετῆσαι,
καὶ περὶ τῶν ἑξῆς πάντα βε-
λεύεσθαι κατὰ τὴν Ἀράτε γνώ-
μην. Ταῦτα μὲν ἔν εἰς τὴν
προτέραν ἔπεσεν Ὀλυμπιάδα·
τὰ δ' ἑξῆς, εἰς τὴν τετταρακο-
στὴν ἐπὶ ταῖς ἑκατόν.

15. Ἦν δὲ τὰ δόξαντα τοῖς
Ἀχαιοῖς ταῦτα· πρεσβεύειν πρὸς
Ἡπειρώτας, Βοιωτὰς, Φωκίεας,
Ἀκαρνανάας, Φιλίππον, καὶ
διασαφεῖν, τίνα τρόπον Αἰτω-
λοὶ παρὰ τὰς συνθήκας μεθ'
ὅπλων ἤδη δις εἰσβεβηκότες εἴη-
σαν εἰς τὴν Ἀχαιῶν, καὶ πα-
ρακαλεῖν αὐτοῖς βοηθεῖν κατὰ
τὰς ὁμολογίας· προσδέξασθαι δὲ
καὶ τὰς Μεσσηνίους εἰς τὴν συμ-
μαχίαν· τὸν δὲ ἔρατηγὸν ἐπι-
λέξαι τῶν Ἀχαιῶν, πεζῶς μὲν
πεντακισχίλις, ἵππεῖς δὲ πεν-
τακοσίαι· καὶ βοηθεῖν τοῖς Μεσ-
σηνίοις, εἰ ἐπιβάνωσιν Αἰτω-
λοὶ τῆς χώρας αὐτῶν· συντά-
ξασθαι δὲ καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους,
καὶ πρὸς Μεσσηνίους, ὅσας δεήσει
παρ' ἀμφοῖν ὑπάρχειν ἵππεῖς καὶ
πεζῶς πρὸς τὰς κοινὰς χρείας.
δοξάντων δὲ τούτων, οἱ μὲν Ἀχαιοὶ
φέροντες γενναίως τὸ γεγονός,

rant obiecta respondit, et non
esse damnum sua culpa acce-
ptum probabit; veniam deni-
que petiit, si qua forte ex par-
te in eo praelio defuisset offi-
cio suo: quum in vniuersum
postularet, vt res gestas non
maleuolo animo, sed humani-
ter examinarent: ita repente
mutauit in melius populi vo-
luntas, quae animi magnitudo
omnium erat, vt et Arati ini-
micis qui illum premebant,
perdiu irasceretur; et super
iis quae deinceps erant agen-
da, vnius Arati consiliis staret.
Haec superiore Olympiade
sunt gesta: quae deinceps se-
quantur in centesimam qua-
dragesimam incidunt.

15. Decreta autem sunt ab
Achaeis haec: vt ad Epirotas,
Boeotos, Phocenses, Acarna-
nas, et Philippum legati mit-
terentur: qui significarent ipsis,
quomodo bis iam Aetoli vio-
lato foedere Achaiam cum ar-
mis essent ingressi: auxilia ab
illis ex formula postularent:
item, vt Messenios in societa-
tem recipi vellent. ad haec,
vt praetor Achaeorum exerci-
tum conscriberet e peditum
millibus quinque, equitibus
quingentis: si Messeniorum
agrum Aetoli inuaderent, il-
lis suppetias vt praetor iret:
postremo vt cum Lacedaemo-
niis ac Messeniis constitueret,
quantum equitum peditumque
numerum, ad commune bel-
lum subministrare illos oport-
eret. His ita decretis, Achaei
nuperum detrimentum forti-
ter ferentes, neque Messenios,

ἔτε τὰς Μεσσηνίας ἐγκατέλιπον, ἔτε τὴν αὐτῶν πρόθετιν. οἱ δὲ πρὸς τὰς συμμαχίας καθεσταιμένοι, τὰς πρσβείας ἐπετέλκν. Ὁ δὲ στρατηγὸς τὰς μὲν ἐκ τῆς Ἀχαΐας ἀνδρας ἐπέλεγε κατὰ τὸ λόγιμα πρὸς δὲ τὰς Λακεδαιμονίαις καὶ Μεσσηνίαις συνετάττετο, πεζῶς μὲν παρ' ἐκατέρων ὑπάρχειν διχίλιαις καὶ πεντακοσίαις, ἵππαις δὲ πεντήκοντα καὶ διακοσίαις· ὡς εἶναι τὸ πᾶν σύστημα πρὸς τὰς ἐπιγενομένας χρείας, πεζῶς μὲν μυρίαις, ἵππαις δὲ χιλίαις. οἱ δ' Αἰτωλοὶ παραγενομένης αὐτοῖς τῆς καθηκτικῆς ἐκκλησίας, συνελθόντες ἐββλεύσαντο, πρὸς τε Λακεδαιμονίαις καὶ Μεσσηνίαις καὶ τὰς ἄλλαις πάντας εἰρήνην ἄγειν κακοπραγμονῶντες καὶ βηλόμενοι φθείρειν καὶ λυμίνεσθαι τὰς τῶν Ἀχαιῶν συμμαχίας· πρὸς αὐτὰς δὲ τὰς Ἀχαιῶς, εἰ μὲν ἀφισῶνται τῆς τῶν Μεσσηνίων συμμαχίας, ἄγειν ἐψηφίσαντο τὴν εἰρήνην· εἰ δὲ μὴ, πολεμῆν· πρῶτον πάντων ἀλογώτατον. ὄντες γὰρ αὐτοὶ σύμμαχοι καὶ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τῶν Μεσσηνίων· εἰ μὲν ἔτοι πρὸς ἀλλήλους Φιλίαν ἄγοιεν καὶ συμμαχίαν, τὸν πόλεμον τοῖς Ἀχαιῶς ἐπήγγελλον· εἰ δ' ἐχθρὰν ἔλοιτο πρὸς τὰς Μεσσηνίας, τὴν εἰρήνην αὐτοῖς ἐποίκν καταμόνας. ὡς μὴδ' ὑπὸ λόγον πίπτειν τὴν ἀδικίαν αὐτῶν, διὰ τὸ παρηλαγμένον αὐτῶν τῶν ἐπιχειρημάτων.

16. Οἱ δ' Ἠπειρώται καὶ Φίλιππος ὁ βασιλεὺς, ἀνέσαντες

neque propositum suum destituerunt. Legati mandatam sibi legationem obeunt. Praetor, ut communi concilio placuerat, et in Achaia copias legit, et cum Lacedaemoniis ac Messeniis constituit mittendos ab utroque populo, pedites bis millenos quingenos, equites vero duccenos quinquagenos. Ita ut esset uniuersus exercitus, quem ad omnia semper paratum habituri erant, peditem decies mille, equitum mille. Conueniunt et Aetoli appetente legitimi concilii die; ibi malo animo, et ut socios Achaeorum corrumpere, atque ab illis auerterent, decernunt; cum Lacedaemoniis, Messeniis, et aliis omnibus pacem sancire: cum ipsis vero Achaeis ita demum pacem colere constituunt, si a Messeniorum societate recederent: sin minus, bellum cum iis gerere placuit. qua re nulla fingi potest absurdior. Nam quum esset ipsis et cum Achaeis, et cum Messeniis amicitia; si quidem manerent hi amicitia et societate inter se iuncti, bellum Achaeis indicabant: sin fierent inimici, priuatim cum Achaeis foedus feriebant. Itaque tam iniquarum conditionum ne ratio quidem vlla iniri poterat: in tantum erant enormia et inusitata quae efficere volebant.

16. Epirotae et Philippus auditis legatis Messenios in

τῶν

τῶν πρέσβευ, τῆς μὲν Μεσση-
νίης εἰς τὴν συμμαχίαν προσέ-
λαβον· ἐπὶ δὲ τοῖς ὑπὸ τῶν
Αἰτωλῶν πεπραγμένοις παραυ-
τίαια μὲν ἠγανάκτησαν, ἔ μὴν
ἐπὶ πλείον ἐθαύμασαν· διὰ τὸ
μηδὲν παράδοξον, τῶν εἰθισμέ-
νων δὲ τι πεποιθέναι τὰς Αἰτω-
λάς. διόπερ ἔδ' ὠργίσθησαν ἐπὶ
πλείον, ἀλλ' ἐπεψηφίσαντο τὴν
εἰρήνην ἄγειν αὐτὰς· ἕτως ἢ
συνεχῆς ἀδικία συγγνώμης τυγ-
χάνει μᾶλλον τῆς σπανίης καὶ
παραδόξης πονηρίας. Αἰτωλοὶ
γὰρ τῆς τῶ τρόπῳ χρώμενοι,
καὶ λησεύοντες συνεχῶς τὴν
Ἑλλάδα, καὶ πολέμους ἀνεπ-
αγγέλτως φέροντες πολλοῖς, ἔδ'
ἀπολογίας εἶτι κατηξίαν τὰς ἐγ-
καλῶντας, ἀλλὰ καὶ προσεχλεύα-
ζον, εἶτις αὐτὰς εἰς δικαιοδοσίας
προὔκαλεῖτο περὶ τῶν γεγονό-
των, ἢ καὶ νῆ Δία τῶν μελλόν-
των. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι προσ-
φάτως μὲν ἠλευθερωμένοι δι'
Ἀντιγόνης καὶ διὰ τῆς τῶν Ἀ-
χαιῶν Φιλοτιμίας, ὀφείλοντες
δὲ Μακεδόσι καὶ Φιλίππῳ μηδὲν
ὑπεναντίον πράττειν, διαπεμ-
ψάμενοι λάθρα πρὸς τὰς Αἰτω-
λάς, Φιλίαν δι' ἀπορήτων ἔθεν-
το καὶ συμμαχίαν. ἤδη δ' ἐπι-
λελεγμένων τῶν Ἀχαιϊκῶν νεα-
νίτων, καὶ συντεταγμένων
ὑπὲρ τῆς βοηθείας τῶν Λα-
κεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων,
Σπερδιλάδης ὄμω καὶ Δημή-
τριος ὁ Φάριος, ἐπλευσαν ἐκ
τῆς Ἰλλυρίας ἐννεήκοντα λέμ-
βοις ἕξω τῆ Δίσης, παρὰ τὰς
Ῥωμίων συνθήκας. οἱ τὸ μὲν

focietatem recipiunt. Aetolo-
rum vero decretum, etsi pri-
mo indignationem illis com-
mouit, non diu tamen admira-
tio rei tenuit: quoniam noui
nihil hic fecerant Aetoli; sed
pro consuetudine institutisque
suis se gesserant. Itaque ne ira-
ti quidem illis sunt grauius,
sed pacem cum illis seruare de-
creuerunt. Adeo continuae
iniuriae facilius ignoscitur,
quam rarae et inopinatae pra-
uitati. Aetoli igitur his prae-
diti moribus, assidui Graeciae
praedones, et vltro bella mul-
tis sine vlla denuntiatione in-
ferre soliti, ne excusatione
quidem vlla iam vti, apud eos
qui ipsos accusabant, signa-
bantur: quin hoc amplius, si
quis propter illa quae fecissent,
aut etiam me hercule quae fa-
cere pararent, in ius vocaret,
cum irrifu et cachinis eos di-
mittebant. At Lacedaemonii
recenti beneficio Antigoni, et
Achaeorum laudabili studio li-
bertatem nacti, quum eos of-
ficii ratio deberet impedire, ne
vlla in re Macedonibus aut Phi-
lippo resisterent; clam missis
ad Aetolos legatis, arcanum
amicitiae et societatis foedus
cum iis pepigerunt. Iam e
iuuentute Achaica exercitus
erat conscriptus, et ad feren-
dam opem Lacedaemonii ac
Messenii subsidia promiserant;
cum Scerdilaïda et Demetrio
Phario ducibus, classis nona-
ginta lemborum, ex Illyrico
vltra Lissum progressa, con-
tra quam foedere Romano
cautum erat, aduenit. hi ad

πρῶτον τῇ Πύλῳ συμπροσιέξαν-
τες, καὶ ποιητάμενοι προσβολὰς,
ἀπέπεσον. μετὰ ταῦτα δὲ Δημή-
τριος μὲν ἔχων τὰς πενήκοντα
τῶν Λέμβων, ὤρησεν ἐπὶ νή-
σων· καὶ περιπλέων, τινὰς μὲν
ἠργυρολόγει, τινὰς δ' ἐπόρθει
τῶν Κυκλάδων. Σκερδιλαΐδας δὲ
ποιέμενος τὸν πλῆν ὡς ἐπ' οἴκῳ,
προσεῖχε πρὸς Ναύπακτον μετὰ
τετταράκοντα Λέμβων, πειθεῖς
Ἀμύνα τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀθαμά-
νων, ὃς ἐτύγχανε κηδετῆς ὑπάρ-
χων αὐτῷ. ποιησάμενος δὲ συνθή-
κας πρὸς Αἰτωλῆς δι' Ἀγελᾶν πε-
ρὶ τῆς μερισμῆ τῶν λαζύρων, ὑπέ-
χετο συνεμβαλεῖν οὐδέποτε τοῖς Αἰ-
τωλοῖς εἰς τὴν Ἀχαΐαν. συνδέ-
μενοι δὲ ταῦτα πρὸς τὸν Σκερδι-
λαΐδαν οἱ περὶ τὸν Ἀγέλαον καὶ
Δορίμαχον καὶ Σκόπαν, πρῆττο-
μένης αὐτοῖς τῆς τῶν Κυκλαδέων
πόλεως, συναθροίσαντες πανδη-
μεὶ τὰς Αἰτωλῆς, ἐνέβαλον εἰς
τὴν Ἀχαΐαν μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν.

17. Ἀρίστων δ' ὁ τῶν Αἰτωλῶν
στρατηγός, ὃς προσποιέμενος ἔδεν
τῶν γινουμένων, ἤγε τὴν ἡσυχίαν
ἐπὶ τῆς οἰκίας· Φάσκων ἂν πολε-
μεῖν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἀλλὰ διατη-
ρεῖν τὴν εἰρήνην· εὐηθεῖς καὶ παι-
δικὸν πρᾶγμα ποίων. δήλου γάρ,
ὡς ἐνήθη καὶ μάταιον εἶδος Φαί-
νεσθαι τὸν τοῖστων, ὅταν ὑπο-
λαμβάνῃ τοῖς λόγοις επικρύφα-
σαι τὰς τῶν πραγμάτων ἐναρ-
γείας. οἱ δὲ περὶ τὸν Δορίμαχον
διὰ τῆς Ἀχαιΐτιδος ποιητάμενοι
τὴν πορείαν, ἤκον ἄφνω πρὸς τὴν
Κύναιθον. Συνέβαινε δὲ τὰς Κυ-
κλαδέας, ὄντας Ἀρκάδας, ἐκ πολ-

Pylum primo appellunt, et
communi opera eam aggressi,
facto non semel impetu, fru-
stra fuerunt. postea Deme-
trius lembis quinquaginta co-
mitatus, insulas petere in-
stitit. et Cycladas circumiens,
ab aliis pecuniam exigit, alias
populatur. Scerdilaïdas cursu
in Illyricum directo, cum
lembis quadraginta Naupa-
ctum venit, Amynae regis
Athamanum, quocum affini-
tate iunctus erat, amicitia fre-
tus. deinde per Agelaum de
spoliorum ac praedae diuifio-
ne pactus, expeditionis ad-
versus Achaeos comitem se
futurum est pollicitus. quam
pactionem vbi Agelaus, Do-
rimachus et Scopas cum Scer-
dilaïda fecissent, quum prode-
retur ipsis vrbs Cynaethen-
sium, coacto exercitu quan-
tum maximum ex Aetolia
poterant, in Achaiam cum
Illyriis impressionem faciunt.

17. Aristo interim Aetolo-
rum praetor, tanquam omni-
um quae gerebantur ignarus,
domi quietus manere, et nul-
lum esse cum Achaeis bellum
dicere, sed pacem durare:
fane quam stulte ac puerili-
ter in eo se gerens. Nam
qui verbis tegere posse spe-
rat, quae euentibus rerum
argumentis parent; hunc pro
stulto et vano homine esse ha-
bendum, nemo negauerit.
Dorimachus per ditionem A-
chaeorum itinere habito Cy-
naethensium urbem statim pe-
tiit. Cynaethenses genere Ar-
cades, a longo tempore con-

λῶν χρόνων ἐν ἀκαταπαύτοις καὶ
 μεγάλας συνεχῆσθαι εἰσέσει, καὶ
 πολλὰς μὲν κατ' ἀλλήλων πεποιθ-
 ῆσθαι σφαγὰς καὶ Φυγάς· πρὸς δὲ
 τέτοις, ἀρπαγὰς ὑπαρχόντων,
 ἔτι δὲ γῆς ἀναδυσμέας. τέλος δ'
 ἐπικρατῆσθαι τὰς τῶν Ἀχαιῶν
 αἰρεμένους, καὶ καταχεῖν τὴν πό-
 λιν, Φυλακὴν ἔχοντας τῶν τει-
 χῶν, καὶ στρατηγὸν τῆς πόλεως
 ἔξ' Ἀχαιῶν. τῶν δ' ἔτι εἰς ἐχόν-
 των, ὀλίγοις ἔμπροσθεν χρόνοις
 τῆς τῶν Αἰτωλῶν παρεσίας, δια-
 πεμπόμενων τῶν Φυγάδων πρὸς
 τὰς ἐν τῇ πόλει, καὶ δεομένων
 διαλυθῆναι πρὸς αὐτὰς, ἵνα κατὰ-
 γειν σφᾶς εἰς τὴν οἰκίαν πει-
 θέντες οἱ κατέχοντες τὴν πόλιν,
 ἐπρέσβευον πρὸς τὸ τῶν Ἀχαιῶν
 ἔθνος, βεβλόμενοι μετὰ τῆς ἐκεί-
 νων γνώμης ποιῆσθαι τὰς διαλύ-
 σεας. ἐπιχωρησάντων δ' ἐτοίμως
 τῶν Ἀχαιῶν διὰ τὸ πεπειθῆσθαι
 σφίσι ἀμφοτέρως ἐννοήσιν·
 ἅτε τῶν μὲν κατεχόντων τὴν
 πόλιν ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς ἐχόντων
 πάσας τὰς ἐλπίδας, τῶν δὲ κα-
 ταπορευομένων, μελλόντων τυ-
 χάνειν τῆς σωτηρίας διὰ τὴν τῶν
 Ἀχαιῶν συγκατάθεσιν· ἔτι εἰς
 ἀποσεύλαινας τὴν παραφυλακὴν
 καὶ τὸν στρατηγὸν ἐκ τῆς πόλεως
 οἱ Κυνοειδεῖς διελύσαντο καὶ κατή-
 γαγον τὰς Φυγάδας, ὄντας σχεδὸν
 εἰς τριακοσίους, λαβόντες πίσεις
 τῶν παρ' ἀνθρώποις νομιζομένων
 τὰς ἰχυροτάτας. Οἱ δὲ, κατα-
 νοήσαντες, ἔχ' ὡς αἰτίας ἢ προ-
 φάσεως ἐπιγενομένης, τὴν δοκεῖν
 ἄλλης διαφορᾶς ἀρχὴν αὐτοῖς τι-
 νὰ γεγενηθῆαι· τὸ δ' ἐναντίον,

tinuis magnisque seditionibus
 agitati, qua caedibus qua eie-
 ctionibus in exilium persaepe
 inuicem saeuierant: ad haec,
 mutuas facultates alii aliis di-
 riperere: diuisionem denique
 agri patrii denuo instaurare.
 tandem superante illorum fa-
 ctione qui Achaeis fauebant,
 erat in ipsorum potestate ciui-
 tas: cuius moenia tuebantur,
 accito duce ex Achaia ad prae-
 fecturam vrbs. Hic erat rerum
 status, cum paullo ante
 Aetolorum aduentum, exules
 missis Cynaetham nuntiis, ci-
 ues rogarunt, vt redire in
 gratiam fecum, et ab exilio in
 patriam reuocare vellent. cui
 petitioni annuere parati ci-
 ues, quo gererentur omnia ex
 Achaeorum voluntate, lega-
 tionem ad eorum gentem de-
 creuerunt. quum facile id il-
 lis Achaei permisissent, quod
 persuasum haberent, vtrosque
 sibi amicos fore; illos quo-
 rum in potestate vrbs erat,
 quia spes omnes suas in Achaeis
 sitas haberent: qui redibant
 ab exilio, quia consensus A-
 chaeorum hanc ipsis salutem
 pepererat: Cynaethenses di-
 missio praesidio et vrbs prae-
 fecto, exulibus reconciliati,
 potestatem redeundi in patriam
 illis faciunt. Erant exules
 ferme trecenti, a quibus pi-
 gnora fidei, quae inter homi-
 nes habentur maxima, ciues
 exegerunt. Illi vero ne hoc qui-
 dem prouiso, vt siue causa, siue
 occasio aliqua recens emerge-
 ret, quae odia quodammodo re-
 nouasse posset videri; sed e con-

παραχρημα κατελθόντες, εὐ-
 θείως ἐπεβέβησαν τῇ πατρίδι καὶ
 τοῖς σώσασσι. Καὶ μοι δοκῶσι,
 καθ' ὃν καιρὸν ἐπὶ τῶν σφα-
 γίων τὰς ὄρκους καὶ τὰς πίσεις
 ἐδίδωσαν ἀλλήλοις, τότε μάλι-
 στα διανοεῖσθαι περί τε τῆς εἰς
 τὸ θεῖον καὶ τὰς πιεεύσαντας
 ἀσεβείας. ἅμα γὰρ τῷ μετα-
 χεῖν τῆς πολιτείας εὐθείως ἐπε-
 σπῶντο τὰς Αἰτωλίας, καὶ τῆ-
 τοῖς ἔπραττον τὴν πόλιν, σπεύ-
 δοντες τὰς σώσαντας ἅμα καὶ
 τὴν θρέψασαν ἄρδην ἀπο-
 λέσαι.

18. Τὴν δὲ προῖξιν, τοιαύτῃ
 τινὶ τόλμῃ καὶ τοιαύτῳ τρόπῳ
 συνεήσαντο. Πολέμαρχοι τῶν
 κατελληλυθόντων τινὲς ἐγγυόνοι-
 σαν· ταυτὴν δὲ συμβαίνει τὴν
 ἀρχὴν κλείειν τὰς πύλας, καὶ
 τὸν μεταξὺ χρόνον κυριεύειν
 τῶν κλειδῶν· ποιεῖσθαι δὲ καὶ
 τὸ καθ' ἡμέραν τὴν δίαιταν ἐπὶ
 τῶν πυλώνων. οἱ μὲν ἦν Αἰ-
 τῶλοι δισπνευσμένοι, καὶ τὰς
 κλίμακας ἐτοίμας ἔχοντες, ἐπε-
 τήραν τὸν καιρὸν. οἱ δὲ πολε-
 μαρχεῦντες τῶν Φυγάδων, κατα-
 σφάξαντες τὰς συνάρχοντας ἐπὶ
 τῇ πυλῶνος, ἀνέωξαν τὴν πύ-
 λην. ἔτι συμβαίνοντος, τινὲς μὲν
 τῶν Αἰτωλῶν διὰ ταύτης εἰσέ-
 πιπτον· τινὲς δὲ τὰς κλίμακας
 προτερείσαντες ἐβιάσαντο διὰ τῶ-
 των, καὶ κατελάμβανον τὸ τεῖ-
 χος. οἱ δ' ἐν τῇ πόλει πάντες ἐκ-
 πλαγείς ὄντες ἐπὶ τοῖς συντελε-
 μένοις, ἀπόρως καὶ δυσχρήτως εἶ-
 χον πρὸς τὸ συμβαῖνον. ἔτε γὰρ

trario simul atque reuerſi ab
 exilio sunt, extemplo et pa-
 triae et auſtoribus incolumi-
 tatis ſuae inſidias ſtruunt. Ac
 mihi videntur iſti eo ipſo
 tempore, quo ſuper maſtatas
 victimas iuſiurandum ac fidem
 inuicem praefabant, de im-
 pio hoc ſcelere in Deum, et
 eos qui ſibi fidebant, cum ma-
 xime cogitaſſe. Simul enim
 patuit ipſiſ ad Rempubli-
 cam aditus, conſeſtim Ae-
 tolos acciuerunt, iſſique vr-
 bem prodiderunt; ipſam quae
 eos aluerat patriam, cum ſuis
 ſeruatoribus, funditus ire per-
 ditum geſtientes.

18. Proditionem huiusmodi
 audacia et modo inſtituerunt.
 Ex iis qui ab exilio redierant,
 quidam rei bellicae fuerant
 praefecti: Polemarchos vo-
 cant: qui magiſtratus portas
 claudit, et quamdiu illae clau-
 ſae manent clauſes in ſua pot-
 eſtate habet: idemque inter-
 diu in ſtatione ad portam mo-
 ratur. Aderant Aetoli ſuccin-
 cti, et paratas habentes ſca-
 las, rei perſiciendae tempus
 exſpectantes. Polemarchi qui
 exules fuerant, collegis in ſta-
 tione pro porta iugulatis, por-
 tam aperiunt. quo facto, Ae-
 toli, partim qua patefacta erat
 via irruere; partim, ſcalis ad-
 motis per eas irrumperere ac
 moenia occupare. at ciues
 nouitate inopinati caſus omnes
 percuſſi, quo ſe verterent, aut
 quid confilii caperent, neſcire.
 Neque enim aut iis qui per
 portam irruerant ſe opponere
 poterant, quin ſtatim ab iis

πρὸς τὰς διὰ τῆς πύλης εἰσπίπτοντας οἷά τ' ἦσαν βοηθεῖν ἀπερισπάσως, διὰ τὰς πρὸς τὰ τεῖχη προσβάλλοντας, εἶδὲ μὴ τοῖς τεῖχεσιν ἐπαμύνειν, διὰ τὰς τῇ πύλῃ βιαζομένους. οἱ δ' Αἰτωλοὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ταχέως ἐγκρατεῖς γενόμενοι τῆς πόλεως, τῶν ἀδίκων ἔργων ἐν τῷ ἐπράξαν δικαιοτάτου. πρώτες γὰρ τὰς εἰσαγαγόντας καὶ προδόντας αὐτοῖς τὴν πόλιν κατασφάξαντες, διήρπασαν τὰς τέτων βίβς. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐχρήσαντο πᾶσι. τὸ δὲ τελευταῖον ἐπισκηνώσαντες ἐπὶ τὰς οἰκίας, ἐξετοιχωρήχισαν μὲν τὰς βίβς, ἐσρέβλωσαν δὲ πολλὰς τῶν Κυναθῶν, ἃς ἤλπισαν ἔχειν κερυμμένον διάφορον ἢ κατασκευάσμα, ἢ ἄλλο τι τῶν πλείονος ἀξίων. τῶν δὲ τὸν τρόπον λωβησάμενοι τὰς Κυναθῆεις, ἀνεσρατοπέδευσαν, ἀπολιπόντες Φυλακὴν τῶν τειχῶν, καὶ προῆγον ὡς ἐπὶ Λησῶν καὶ παραγενόμενοι πρὸς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν, ὃ κεῖται μὲν μετὰ ξὺ Κλείτορος καὶ Κυναθῆς, ἄστυλον δὲ νεύομισα παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἀνετείνοντο διαρπάσειν τὰ θρέμματα τῆς Θεῆς, καὶ τὰλλα τὰ περὶ τὸν ναόν. οἱ δὲ Λησῖάται, νενεχῶς δόντες τινὰ τῶν κατασκευασμάτων τῆς Θεῆς, παρητήσαντο τὴν τῶν Αἰτωλῶν ἀσέβειαν, καὶ τὸ μηδὲν παθεῖν ἀνήκεσον. οἱ δὲ δεξάμενοι, παραχρημα ἀναζεύξαντες, προεσρατοπέδευσαν τῇ τῶν Κλειτορίων πόλει,

reuocarentur, qui ad moenia accedebant: neque autem moenia defendere ii sinebant, qui per portam magna vi se inferebant. Has ob causas, quum vrbis cito potiti essent Aetoli, inter multa scelera, quae vbi tum patrarunt, vnum hoc facinus iustissimum ediderunt: quod eos a quibus introducti in proditam sibi urbem fuerant, primos occiderunt, eorumque bona diripuerunt. simili vero modo et erga alios omnes se gesserunt. ac tandem in ciuium domicilia immigrantes, fortunatas omnes eorum, velut parietibus effossis exhauserunt: multos etiam Cynaethensium tormentis affecerunt, quos vel pecuniam, vel exquisitam supellectilem, vel aliquid aliud pretiosi habere absconditum putabant. deinde postquam Cynaethenses in hunc modum cruciasent, praesidio ad custodiam murorum relicto, castra moverunt, ac Luffos iter instituerunt. et quum ad Dianae fanum inter Clitorem et Cynaetham situm peruenissent, quod asyli religione Graeci colunt, sacrum deae pecus diripere, ac cetera circa fanum, contenderunt. Luffiatae, data prudenter sacrae suppellectilis parte, furorem impium Aetolorum, ne quid grauius in se consuleretur, auerterunt. Illi, quod datur accepto, motis exemplo signis, ante Clitoriorum urbem metantur castra.

19. Κατὰ δὲ τῆς καιρῆς τῆς
 ὁ τῶν Ἀχαιῶν στρατηγὸς Ἄρα-
 τος, ἐξαπέστειλε μὲν πρὸς Φίλιπ-
 που παρακαλῶν βοηθεῖν, συνῆγε
 δὲ τῆς ἐπιλέκτης, μετεπέμπετο
 δὲ Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων
 τῆς διατεταγμένως κατὰ τὰς ὁμο-
 λογίας, οἱ δ' Αἰτωλοὶ τὸ μὲν πρῶ-
 τον παρακάλεν τῆς Κλειτορίας,
 ἀποσάντας τῶν Ἀχαιῶν, αἰρεῖ-
 σθαι τὴν πρὸς αὐτὲς συμμαχίαν.
 τῶν δὲ Κλειτοριῶν ἀπλῶς ἢ προσ-
 κειμένων τῆς λόγους, προσβολὰς
 ἐποιῶντο καὶ προσερείδοντες τὰς
 κλίμακας τοῖς τείχεσι, κατεπί-
 ραζον τῆς πόλεως. ἀμυνομένων
 δὲ γενναίως καὶ τολμηρῶς τῶν
 ἄνδρον, εἴξαντες τοῖς πράγμασι,
 ἀνεστρατοπέδευσαν, καὶ προγα-
 γόντες αὐθις, ὡς ἐπὶ τὴν Κύναι-
 θαν, ὁμοίως τὰ Θρέμματα τῆς θεῆς
 περισύραντες ἀπήγαγον. καὶ τὸ
 μὲν πρῶτον παρεδίδουσαν τοῖς
 Ἠλείοις τὴν Κύναιθαν ἢ βηλο-
 μένων δὲ προσδέξασθαι τῶν
 Ἠλείων, ἐπεβάλλοντο μὲν δι' αὐ-
 τῶν κατέχειν τὴν πόλιν, στρατηγὸν
 ἐπιστήσαντες Εὐριπίδην. μετὰ δὲ
 ταῦτα πάλιν δείσαντες ἐκ τῶν
 προσαγγελομένων τὴν ἐν Μακε-
 δονίᾳ βοηθειαν, ἐμπρήσαντες
 τὴν πόλιν ἀπηλλάγησαν καὶ
 προσῆγον αὐθις ὡς ἐπὶ τὸ Ῥίον,
 ταύτη κρίνοντες ποιῆσθαι τὴν διά-
 βασιν. ὁ δὲ Ταυρίων, πυνθανόμε-
 νος τὴν τῶν Αἰτωλῶν εἰσβολὴν, καὶ
 τὰ περὶ τὴν Κύναιθαν πεπραγμέ-
 να· Θεωρῶν δὲ τὸν Δημήτριον τὸν
 Φάριον ἀπὸ τῶν νήσων εἰς τὰς
 Κεγχρεὰς καταπελευκότεν
 παρεκάλεν τῆτον βοηθεῖσθαι τοῖς

19. Eodem tempore prae-
 tor Achaeorum Aratus, mis-
 sis ad Philippum qui auxilia
 poscerent, ipse extraordina-
 rios cogebat: et parata ex
 foedere subsidia a Lacedae-
 moniis atque Messeniis ar-
 cessiebat. Aetoli a Clitoriis
 initio petere, vt foeder
 Achaico renuntiantes socie-
 tatem secum inirent dein-
 de quum penitus conditio-
 nem aspernarentur, vi illos
 aggrediuntur, et scalis ad-
 motis superare muros, atque
 in urbem ingredi conantur
 verum oppidanis forti con-
 stantique animo moenia de-
 fensantibus, fortunae conce-
 dentes, castra mouent: in-
 de Cynaetham rursus petunt
 et agros populati, sacrum
 deae pecus abigunt, ipsum
 oppidum principiq; Eleis tra-
 dere voluerunt; his vero
 quod dabatur repudiantibus
 custodiendae vrbs, imposito
 illi Euripide, impetum ce-
 perunt. at mox, subeunt
 iterum animos metu, ob ac-
 ceptum nuntium de auxilia-
 ribus Macedonum copiis
 cremata vrbe, discedunt
 Rhium inde repetunt, quos
 traicere ex ea loco in Ae-
 toliam constituerant. Tauro-
 impressione Aetolorum cog-
 nita, et omnibus quae Cy-
 naethae admiserant sceleri-
 bus, Demetrium Pharium
 quem ex insulis Cycladi-
 bus Cenchreas appulisse in-
 tellexerat, hortari coepit ac-
 ferendum Achaeis auxilium
 et vt lembis suis per Isthmum

Ἀχαιοῖς

Αχαιοῖς· καὶ διῴθητ' αὐτὰ τὰς
 λέμβους, ἐπιτίθεσθαι τῇ τῶν Αἰ-
 τωλῶν διαβάσει. ὁ δὲ Δημήτριος
 λυσιτελῆ μὲν, ἐκ εὐχῆμονα δὲ
 πεπονημένος τὴν ἀπὸ τῶν νήσων
 ἐπάνοδον, διὰ τὸν τῶν Ῥοδίων
 ἐπ' αὐτὸν ἀνάπλευν, ἄσμενος
 ὑπήκουσε τῷ Ταυρίωνι, προσδε-
 ξαμένους ἐκεῖνος τὴν εἰς τὴν ὑπέρ-
 βασιν τῶν λέμβων δαπάνην.
 ἔτος μὲν ἐν ὑπεριομήσας, καὶ
 δυσι καδυσερήσας ἡμέραις τῆς
 τῶν Αἰτωλῶν διαβάσεως, προ-
 κατασύρας τινὰς τόπους τῆς πα-
 ραλίας τῆς τῶν Αἰτωλῶν, κατή-
 χθη πάλιν εἰς τὴν Κόρινθον.
 Λακεδαιμόνιοι δὲ τὸ μὲν πέμ-
 πειν τὰς βοηθείας κατὰ τὴν
 διάταξιν, ἐνεκάκησαν· βραχεῖς
 δὲ τινὰς παντελῶς ἰκπεῖς καὶ
 πεζοὺς, σοχαζόμενοι τῇ δοκεῖν
 μόνον, ἐξέπεμψαν. Ἄρατος δὲ
 τὰς Ἀχαιοὺς ἔχων, πολιτικώτε-
 ρον ἢ στρατηγικώτερον ὑπὲρ τῶν
 παρόντων ἐβλαύσατο. μέχρι
 γὰρ τότε τὴν ἡσυχίαν ἦγε,
 προσανέχων καὶ μεμνημένος
 τῆς προγεγενημένης συμφορᾶς,
 ἕως δὲ πάντα διαπραξάμενοι κα-
 τὰ τὰς αὐτῶν προουρέσεις οἱ
 περὶ τὸν Σκόπαν καὶ Δορίμα-
 χον ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν,
 καίπερ διὰ τόπων ποιεῖμενοι τὰς
 πορείας εὐεπιθέτων καὶ σενῶν,
 καὶ μονοῦ σαλπικτῆ δεομέ-
 νων. Κυναῖται δὲ μεγάλοις
 ἀτυχήμασιν ἐπ' Αἰτωλῶν καὶ
 μεγάλαις συμφοραῖς περιπεσόν-
 τες, ὅμως πάντων ἀνθρώπων
 ἔδοξαν ἡτυχημένοι δικαιοτάτοι.

traductis, Aetolos dum traii-
 ciunt, aggredereetur. Deme-
 trius, qui persequentes Rho-
 dios fugiens, e Cycladibus in-
 fulis non minus dedecoris
 quam praedae retulerat, Tau-
 rioni nec inuitus assentitur:
 quum praesertim sumtum in
 traiectionem lemborum facien-
 dum, Taurion in se suscipere-
 ret. verum superato Isthmo,
 quum Aetoli biduo prius tra-
 iicere occupassent, incurfioni-
 bus factis in quaedam loca agri
 Aetolorum littori proxima, in
 portum Corinthiorum iterum
 se Demetrius recipit. Lace-
 daemonii, auxilia quae fue-
 rant imperata submittere, prae
 animi prauitate, negligunt:
 paucos dumtaxat quosdam e-
 quites peditesque dicis modo
 caussa misisse contenti. Ara-
 tus postquam Achaeorum co-
 pia ad eum conuenerunt, ita
 in hoc negotio se gessit, vt
 insignem ciuili prudentia vi-
 rum, potius quam strenuum
 ducem agnosceres. tantisper
 enim quietum se tenuit, euen-
 tum rei opperens, acceptae
 prius cladis memor, donec
 Scopas et Dorimachus omni-
 bus quae destinauerant confe-
 ctis, in patriam reuerterunt.
 quum tamen per loca arcta, et
 insidiis nata iter haberent, vbi
 vel solus tubicen ad victoriam
 sufficebat. Porro Cynaethen-
 ses magno infortunio, magnis-
 que calamitatibus ab Aetolis
 affecti, dignissimi hisce malis,
 supra omnes homines, quibus
 aduersa vnquam contigerunt,
 sunt existimati.

20. Ἐπειδὴ δὲ κοινῇ τὸ τῶν Ἀρκάδων ἔθνος ἔχει τινὰ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλήσιν ἐπ' ἀρετῆς Φήμην, ἢ μόνον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἔθεσι καὶ βίαις Φιλοξενίαν καὶ Φιλανθρωπίαν, μάλιστα δὲ διὰ τὴν εἰς τὸ θεῖον ἐυσέβειαν· ἄξιον βραχὺ διαπορῆσαι περὶ τῆς Κυναυθῆων ἀγριότητος· πῶς ὄντας ἐμολογημένως Ἀρκάδες, τοσῶτο κατ' ἐκείνης τῆς καιρῆς διήνεγκαν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων φιμότητι καὶ παρανομίᾳ; Δοκῶσι δέ μοι, διότι τὰ καλῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπινενοημένα, καὶ φυσικῶς συντεθεωρημένα περὶ πάντας τὰς κατοικῶντας τὴν Ἀρκαδίαν, ταῦτα δὴ πρῶτοι καὶ μόνοι τῶν Ἀρκάδων ἐγκατέλιπον. μουσικὴν γὰρ, τὴν γε ἀληθῶς μουσικὴν, πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὄφελος ἀσκήν, Ἀρκάσι δὲ καὶ ἀναγκῶν. ἢ γὰρ ἡγητέον, μουσικὴν, ὡς Ἐφορος φησὶν ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ὅλης πραγματείας, ἔδαμῶς ἀρμόζοντα λόγον αὐτῷ ῥίψας, ἐπ' ἀπάτη καὶ γοητείας παρεισῆχθαι τοῖς ἀνθρώποις· ἠδὲ τὰς παλαιὰς Κρητῶν καὶ Λακεδαιμονίων αὐλὸν καὶ θυμὸν εἰς τὸν πόλεον ἀντὶ σάλπιγγος εἰκὴ νομισέον εἰσκακῆσθαι· ἠδὲ τὰς πρῶτας Ἀρκάδων εἰς τὴν ὅλην πολιτείαν ἐπὶ τοσῶτον, ὥστε μὴ μόνον παιστὴν ἔσιν, ἀλλὰ καὶ νεανίσκοις γενομένοις ἔτι τριάκοντ' ἐτῶν, κατ' ἀνάγκην σὺντροφὸν ποιεῖν αὐτὴν, φάλλεα τοῖς βίαις ὄντας ἀψή-

20. Quoniam vero gens Arcadum aliquam virtutis opinionem apud Graecos obtinet non solum propter mores et instituta vitae erga hospites omnesque homines laudabilia verum etiam ob pietatem erga numen vel maxime: non alienum sit de feritate Cynaethensium pauca disserere, et quo factum sit, ut qui sine dubio Arcades erant, crudelitate ac scelerare omnes eius aetatis Graecos, longo adeo intervallo superarent. Mihi quidem, euassisse tales videntur, quod praecleara maiorum inuenta, quaeque conuenienter naturae omnium qui Arcadiam colunt obseruata fuerant, primi et soli ex vniuersis Arcadibus deseruissent. Studium enim Musicae (veram intelligo Musicam,) amplecti, quum omnibus mortalibus sit utile, tum Arcadibus etiam est necessarium. Neque enim arbitrari debemus, quod Ephorus vniuersae scriptionis initio ait, vocem effutiens minime ipso dignam; Musicam ad fraudem et deceptionem hominibus fuisse excogitatam. neque item existimandum, veteres Lacedaemonios et Creteneses loco tubae tibiam et rhythmum ad bella sine causa vsurpasse. aut primos Arcades sine ratione in Republica sua formanda Musicae tantum tributum iuisse, ut quum ceteris vitae institutis vtentur feuerissimis; in Musica tamen erudiri non solum pueros iuberent; verum etiam adolescentes ac iuuenes ad annum vsque tri-

ρατάτας. ταῦτα γὰρ πᾶσιν ἐστὶ
 γνώριμα, καὶ συνήθη, διότι σχεδὸν
 παρὰ μόνους Ἀρκάσι, πρῶτον μὲν
 ἰππεῖδες ἐκ νηπίων ἄδειν ἐβίβονται
 κατὰ νόμους τῶν ὕμνων καὶ παιᾶ-
 νας, οἷς ἑκάστοι κατὰ τὰ πατρια
 τῶν ἐπιχωρίων ἥρωας καὶ θεῶν
 ὕμνοι· μετὰ δὲ ταῦτα τῶν
 Φιλοξένων καὶ Τιμοθέων νόμους
 μακρὰνθάνοντες, πολλῇ φιλοτιμίᾳ
 χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διο-
 νυσιακοῖς αὐλοῖς ἐν τοῖς θεά-
 τροις, οἱ μὲν παιῖδες, τῶν παι-
 δικῶν ἀγῶνας, οἱ δὲ νεανίσκοι,
 τῶν τῶν ἀνδρῶν λεγομένους. δ-
 μοιῶς γε μὴν καὶ παρ' ὅλον τὸν
 βίον τὰς ἀγωγὰς τὰς ἐν ταῖς
 συνεστίαις, ἔχ' ἕτω ποιῶνται διὰ
 τῶν ἐπειτάκτων ἀκροαμάτων,
 ὡς δι' αὐτῶν ἀνά μέρους ἄδειν ἀλ-
 λήλοις προσάκττοντες, καὶ τῶν
 μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆ-
 ναί τι μὴ γινώσκουσιν, ἔδεν αἰ-
 σχρὸν ἡγεῖσθαι· τήν γε μὴν αἰδῆν
 ἕτ' ἀρνηθῆναι δύνανται, διὰ τὸ
 κατ' ἀνάγκην πάντας μακρὰν-
 θάνειν· ἔθ' ὁμολογεῖντες ἀποτρί-
 βεσθαι, διὰ τὸ τῶν αἰσχρῶν παρ'
 αὐτοῖς νομίζεσθαι τῆτο. καὶ μὴν
 ἐμβατηρίας μετ' αὐλῆ καὶ τά-
 ξεως ἀσκῶντες, ἔτι δ' ὀρχήσεις
 ἐκπονεῖντες μετὰ κοινῆς ἐπι-
 τροφῆς καὶ δαπάνης κατ' ἐνιαυ-
 τὸν ἐν τοῖς θεάτροις, ἀποδείκνυν-
 ται τοῖς αὐτῶν πολίταις οἱ νέοι.

21. Ταῦτα δὴ μοι δοκῶσιν οἱ
 πάλα προεισαγαγεῖν ἔ τρυφῆς
 καὶ περιεστίας χάριν· ἀλλὰ
 θεωρῶντες μὲν τὴν ἐνάσων αὐ-
 τυργίαν, καὶ συλλήβδην τὸ τῶν

gestimum. Nam vt notum vsu-
 que compertum est omnibus,
 soli ferme sunt Arcades, apud
 quos pueri primo, ab ipsa in-
 fantia ex legibus assuescunt
 hymnos et paeanes canere;
 quibus more patrio singuli suos
 heroes et deos concelebrant.
 deinde Philoxeni, ac Timothei
 nomos addiscentes, quot an-
 nis per Liberalia ipsi in thea-
 tris cum salutatione et tibiis,
 summo studio puerilia quae vo-
 cant ludicra pueri agitant; iu-
 uvenes, quae dicuntur virorum.
 Similiter et in vniuersa vita,
 quoties conuiuantur, non tam
 adscititiis acroamatis sese oble-
 ctant, quam ipsi per se cantio-
 nibus. quas sua quemque vice
 canere alius alii imperant. et
 ceterarum quidem disciplina-
 rum aliquam se tenere si quis
 negauerit, probri loco non du-
 cunt: at cantandi peritiam,
 neque negare possunt; quia
 discendi necessitas omnibus in-
 cumbit: neque peritiam faten-
 tes, quo minus canant, vllam
 excusationem asserre; quoniam
 turpe id moribus ipsorum habe-
 tur. Quin etiam ad praeliaries
 modulos cum tibia et ordinata
 acie se exercentes, saltationi-
 bus ad haec operam nauantes,
 cura sumtuque publico; quot
 annis prodeunt iuuenes in thea-
 trum, vt suae industriae speci-
 men ciuibus edant.

21. Quae quidem videntur
 mihi instituisse antiqui, non ad
 luxum, neque ex superuacuo:
 sed quia cernerent singulos Ar-
 cadum operi manum assidue ad-
 mouere, et vt paucis dicam, vi-

βίων ἐπίπονον καὶ σκληρὸν, θεω-
 ρῶντες δὲ τὴν τῶν ἡθῶν αὐ-
 τηρίαν, ἣ τις αὐτοῖς παρέπε-
 ται διὰ τὴν τῆ περιέχοντος
 ψυχρότητα καὶ συγγότητα τὴν
 κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς τό-
 ποῖς ὑπάρχουσαν, ἧ συνεξομοιῶ-
 θαι πεφύκαμεν πάντας ἄν-
 θρωποι κατ' ἀνάγκην. ἢ γὰρ
 δι' ἄλλην, διὰ δὲ ταύτην τὴν
 αἰτίαν κατὰ τὰς ἐθνικὰς καὶ
 τὰς ὀλοχερεῖς διαστάσεις πλεῖ-
 στον ἀλλήλων διαφέρομεν, ἧθε-
 σί τε καὶ μορφῶς καὶ χρώ-
 ματιν, ἔτι δὲ τῶν ἐπιτηδευ-
 μάτων τοῖς πλείοις. βεβλόμε-
 νοι δὲ μαλαττεῖν καὶ κινεῖν
 τὸ τῆς φύσεως αὐθαδέες καὶ
 σκληρὸν, τάτα προειρημένα
 πάντα παρεισηγάγον, καὶ πρὸς
 τέτοις συνόδεσ κοινὰς καὶ θυ-
 σίας πλείστας ὁμοίως ἀνδράσι
 καὶ γυναίξι κατείθισαν, ἔτι
 δὲ χορὸς παρθένων οὐκ καὶ
 κούρων· καὶ συλλήθδην, πᾶν
 ἐμυχανήσαντο, σπεύδοντες τὸ
 τῆς ψυχῆς ἀτέραμνον διὰ τῆς
 τῶν ἐθισμῶν κατασκευῆς ἐξη-
 μερῆν καὶ πράττειν. ὧν Κυ-
 νουαῖτες ὀλιγορήσαντες εἰς τέ-
 λος, καὶ ταῦτα πλείστης δεό-
 μενοι τῆς τοιαύτης ἐπιμερίας,
 διὰ τὸ σκληρότατον παρὰ πο-
 λὺ τῆς Ἀρκαδίας ἔχειν αἴερα
 καὶ τόπον, πρὸς αὐτὰς δὲ
 τὰς ἐν ἀλλήλοισ παρατριβάς,
 καὶ φιλοτιμίας ὀρυθήσαντες·
 τέλος ἀπεθριώθησαν ἕτως,
 ὥστε μὴδ' ἐν ὁποῖον γεγονέναι
 τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ἀσεβή-
 ματα μείζονα καὶ συνεχέστερα.

tam degere laboriosam ac du-
 ram: notam etiam haberent
 austeritatem morum, quam ipsis
 conciliat aëris qualitas, quo in
 plerisque locis utuntur frigi-
 diore et tristiore: quum ita li-
 natura comparatum, ut ex loco
 habitationis consimiles neces-
 sario omnes euadamus. Haec
 namque, non alia causa vlla
 est, cur pro varietate natio-
 num et ut quaeque inuicem
 longissimis distant interuallis,
 ita plurimum inuicem, mori-
 bus, formis, coloribus maxi-
 ma denique parte institutorum
 mortales differamus. Ut igitur
 naturae rigorem hunc torui-
 tatemque ac duritiem aliquo
 temperamento emollirent, ea
 quae iam commemorauimus in
 usum inuenerunt: praeterea
 communibus conuentibus sa-
 cris quam plurimis viros pari-
 ter ac mulieres assuefecerunt:
 puerorum insuper ac puella-
 rum vna saltantium choros in-
 stituerunt: et ut verbo expedi-
 diam, quo possent durum il-
 lud atque ingratum animi ro-
 bur cultura morum mansuefa-
 cere ac mitigare, quiduis sunt
 moliti. Haec ergo quum peni-
 tus neglexissent Cynacthenes,
 qui praesertim, quod ex omni-
 bus Arcadibus coelo soloque
 utuntur longe inclementissimo,
 hoc subsidio prae ceteris indi-
 gebant: atque iidem ad mu-
 tuas offensiones et acres con-
 tentiones, animos conuertif-
 sent: ad extremum usque eo
 sunt efferati, ut neque maiora,
 neque frequentiora summae
 impietatis scelera in vlla Grae-
 σιμεῖον

σημείον δὲ τῆς Κυναιθέων ἀτυ-
 χίας περὶ τὸτο τὸ μέρος, καὶ
 τῆς τῶν ἄλλων Ἀρκάδων τοῖς
 τοιαύτοις τῶν ἐπιτηδευμάτων
 δυσχερήσεως. καὶ ὅς γὰρ
 καιρὸς τὴν μεγάλην σφαγὴν
 ποιήσαντες Κυναιθεῖς, ἐπρέ-
 σβευσαν πρὸς Λαικεδαίμονίς,
 εἰς ἃς πόλεις ποτὲ Ἀρκαδι-
 κὰς εἰπήλθον κατὰ τὴν ὁδόν,
 οἱ μὲν ἄλλοι παραχρῆμα πάν-
 τες αὐτὰς ἐξεκέρυξαν· Μαν-
 τινεῖς δὲ μετὰ τὴν μεταλλά-
 γην αὐτῶν, καὶ κατὰρμόν
 ἐποίησαντο, καὶ σφάγια περι-
 ἤνεγκαν τῆς τε πόλεως κύκλῳ,
 καὶ τῆς χώρας πάσης. Ταύ-
 τα μὲν ἐν ἡμῶν εἰρήθῳ, χά-
 ριν τῆ μηδεμίας πόλις τὸ κοι-
 νὸν ἦθεός διαβάλλεσθαι τῶν
 Ἀρκάδων· ὁμοίως δὲ καὶ τῆ
 μὴ νομίσαντας ἐνίς τῶν κατοι-
 κόντων τὴν Ἀρκαδίαν περι-
 σίας χάριν τὰ κατὰ μουσικὴν
 ἐπὶ πλείον ἀσκεῖσθαι παρ' αὐ-
 τοῖς, ὀλιγορεῖν ἐγχειρήσασθαι τῆ-
 τε τῆ μέρης. ἔτι δὲ καὶ Κυ-
 ναιθέων ἕνεκα· ἵ', ἂν ποτ' αὐ-
 τοῖς ὁ Θεὸς ἐνδῶ, τραπέντες
 πρὸς παιδείαν ἡμερώσειαν αὐ-
 τὰς, καὶ μάλις αὐτῆς πρὸς
 μουσικὴν. ἔτω γὰρ μόνως ἂν
 λήξαιεν τῆς τότε περὶ αὐτὰς
 γενομένης ἀγριότητος. Ἡμεῖς
 δ' ἐπειδὴ τὰ περὶ Κυναιθέων
 ὑποκίπτοντα δεδηλώκαμεν, αὐ-
 θις ἐπὶ τὴν ἐκτροπὴν ἐπά-
 νιμεν.

22. Αἰτωλοὶ μὲν ἐν τοιαῦτα
 διεργασάμενοι κατὰ τὴν Πελο-
 πόννησον, ἦγον εἰς τὴν οἰκίαν

canicarum urbium exstiterint.
 Singularem vero quamdam hac
 in parte Cynaethensium existi-
 tisse infelicitatem, quum inte-
 rim reliqui Arcades instituta
 eorum huiuscemodi vehemen-
 ter improbarent, indicio hoc
 fuerit. Nam quo tempore Cy-
 naethenses post perpetratam il-
 lam magnam caedem, legatos
 Lacedaemonem miserunt; si-
 mulatque aliquam ex urbibus
 Arcadiae intrassent, aliarum
 quidem omnium ciues, exem-
 plo vt excederent, praeconis
 voce edixerunt: Mantinenses
 vero hoc amplius post illorum
 exitum lustrauerunt sese, et vi-
 ctimas circa urbem atque agros
 suos circumtulcrunt. Haec di-
 cta nobis sunt, ne qua ciuitas
 publicos Arcadum mores vitu-
 perare aggrediatur: simul, ne
 forte aliquis populorum Arca-
 diae, ratus studia musicae ex
 superuacuo ad delicias apud
 ipsos coli, negligere eam disci-
 plinae partem incipiat. postre-
 mo ipsorum quoque Cynaethen-
 sium caussa: vt si quando
 clementius cum ipsis DEVS
 egerit, ad studia disciplinarum
 conuersi, praecipue autem ad
 eam partem quae circa Musicam
 versatur, ipsi sese mansuefac-
 ciant. Nulla enim alia ratio est,
 qua veterem illam priorum
 temporum feritatem possint
 exuere. Sed nos expositis quae
 tunc Cynaethensibus accide-
 runt, eo vnde sumus digressi
 iam redeamus.

22. Igitur Aetoli his rebus
 in Peloponneso confectis, sine
 discrimine in patriam reuerte-

ἄσφαλῶν. Φίλιππος δὲ μετὰ δυνάμειος βοηθῶν τοῖς Ἀχαιοῖς παρῆν εἰς Κόρινθον· ὑπερήτας δὲ τῆ κωρῆ, ἀπέσειλε βιβλιαφόρους πρὸς πάντας τῆς συμμάχους, παρακαλῶν πέμπειν ἑκάστης παρ' αὐτὸν εἰς Κόρινθον κατὰ σπυδὴν τῆς βουλευσομένης ὑπὲρ τῶν κοινῆ συμφερόντων. αὐτὸς δ' ἀναζεύξας ὡς ἐπὶ Τεγέας προῆγε, κυνθανόμενος τῆς Λακεδαιμονίης εἰς σφαγὰς καὶ ταραχὰς ἐμπεπτωκένας πρὸς ἀλλήλους. Οἱ γὰρ Λακεδαιμόνιοι συνήθεις ὄντες βασιλεύεσθαι, καὶ πάντως τοῖς προεῶσι πειθαρχῶν, τότε προσφάτως μὲν ἡλευθερωμένοι δι' Ἀντιγόνη, βασιλέως δὲ ἔχ' ὑπάρχοντος παρ' αὐτοῖς, ἐσασίαζον πρὸς σφᾶς, πάντες ὑπολαμβάνοντες ἴσον αὐτοῖς μετεῖναι τῆς πολιτείας. τὰς μὲν ἔν ἀρχαῖς, οἱ μὲν δύο τῶν Ἐφόρων ἄδηλον εἶχον τὴν γνώμην, οἱ δὲ τρεῖς ἐκοινῶνεν τοῖς Αἰτωλοῖς τῶν πραγμάτων, πεπεισμένοι διὰ τὴν ἡλικίαν τὸν Φίλιππον ἐδέκω δυνήσεσθαι τοῖς κατὰ τὴν Πελοπόννησον πράγμασιν ἐπαρκεῖν. ἐπεὶ δ' οἱ μὲν Αἰτωλοὶ παρὰ τὴν προσδομίαν αὐτῶν ἐκ Πελοποννήσου ταχέϊαν ἐποίησαντο τὴν ἐπάνοδον, ὁ δὲ Φίλιππος ἐκ Μακεδονίας ἔτι θάττω τὴν παρεσίαν, ἀπισκῶντες οἱ τρεῖς ἐνὶ τῶν δυοῖν Ἀδειμάντω, διὰ τὸ συνειδέσθαι μὲν σφίσι πάσας τὰς ἐπιβολὰς, μὴ λίαν δὲ τοῖς γιγνομένοις εὐδοκεῖν ἡγωνίων, μὴ συγγησάντος τῆ βασιλείως πάντα τὰ πραττόμενα πρὸς τὸν Φί-

runt. Inter haec Philippus ad ferendam opem Achaeis Corinthum peruenit: sed quia tardior aduentus rerum gerendarum occasiones illi ademerat; tabellariis ad omnes socios missis, eos rogauit, ut suos quisque ad se celeriter mitterent, de salute publica in commune secum deliberaturos. Ipse Tegeam versus castra mouet; quod intellexerat Lacedaemonios domi tumultuari et occisionibus mutuis inuicem grassari. Lacedaemonii enim regio imperio semper assueti et dominantium iugi obsequio, recentem tunc temporis libertatem ope Antigoni consecuti, regem nullum iam habentes, dum pari iure esse in ciuitate omnes aequum putant, seditionem inter se agitabant. Principio duobus ex Ephoris quam in partem inclinarent palam non facientibus, tres alii ad Aetolos res trahere: tenerioris adhuc aetatis Philippum esse rati, quam ut regendis Peloponnesi rebus par esse posset. ubi vero expectatione ipsorum citius e Peloponneso Aetoli excesserunt; et multo etiam citius e Macedonia Philippus aduenit: tres illos fidem Adimanti (is erat alter e duobus) suspectam habentes; quod omnium inceptorum conscius parum sibi illa placere ostenderat; animi sollicitudo ingens inuasit; ne postquam rex Philippus accessisset propius, omnia illi quae fuerant acta aperiret. Itaque

λιππον ἐξηγήσεται. δι' ἃ δὴ συλλαλήσαντες, τιτι τῶν νέων, εὐήρυττον εἰς τὸ τῆς Χαλκιοίκια τέμενος μετὰ τῶν ἑπλων προϊένου τὰς ἐν ταῖς ἡλιείαις, ὡς τῶν Μακεδόνων ἐπὶ τὴν πόλιν παραγινομένων. ταχὺ δὲ διὰ τὸ παρὰδοξον ἀθροισθέντων, δυσαρρῶν Ἀδείμαντος τοῖς γινομένοις, ἐπειρᾶτο προπορευθεὶς παρακαλεῖν καὶ διδάσκειν· διότι πρώην εἶδει τὰ κηρύγματα ταῦτα καὶ τὰς ἀθροισμὰς τὰς ἐν τοῖς ὀπλοῖς παραγγέλλειν, καθ' ὃν καιρὸν τὰς Αἰτωλῆς πολεμίας ὄντας ἠκόμην τοῖς ὄροις τῆς χώρας ἡμῶν συνεγγίζειν, ἃ νῦν, ὅτε Μακεδόνας, τὰς εὐεργέτας καὶ σωτήρας, πυρρᾶνόμεθα πλησιάζειν μετὰ τῆ βασιλείας. ἔτι δ' αὐτῆ ταῦτ' ἀνακρουόμενα, προσπεσόντες οἱ παρακεκλημένοι τῶν νέων, τῆτόν τε συνεκέντησαν, καὶ μετὰ τὰτα Σθενέλαον, Ἀλικαμένην, Θυέσην, Βιονίδαμ, ἑτέρας τῶν πολιτῶν καὶ πλείους. οἱ δὲ περὶ Πολυφόντην, καὶ τινες ἄμα τέτοις, ἐμφρόνως προῖδόμενοι τὸ μέλλον, ἀπεχώρησαν πρὸς τὸν Φίλιππον.

23. Ταῦτα δὲ πράξαντες, εὐθέως ἔκαμπον οἱ προσεῶτες Ἐφοροὶ τῶν πραγμάτων, τὰς κατηγορήσαντας πρὸς τὸν Φίλιππον τῶν ἀνηρημένων, καὶ παρακαλέσαντας αὐτὸν ἐπιχεῖν τὴν παρασίην, ἕως ἂν ἐκ τῆ γεγονότος κινήματος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἔλθῃ τὰ κατὰ τὴν πόλιν· γινώσκειν δὲ,

confilio cum nonnullis e iuventute communicato, praeconio edicunt; vt quoniam vrbi Macedones immineant, quicumque per aetatem apti essent, ad Mineruae Chalcoeci fanum omnes cum armis se conferrent. quum propter rei nouitatem cito armati conuenissent, inique hoc ferens Adimantus, agmen sedulo praeire, et officii sui turbam admonere, ac dicere; Nuper huiusmodi praeconiis locum fuisse, et edictis, quae congregari in armis eos iuberent, quando Aetoli hostes nostri ad fines ditionis accedere nuntiabantur: non nunc cum Macedones, adeo praeclare de nobis meritos, seruatores nostros, proximare cum rege audimus. Adhuc sermones huiusmodi exordiebatur Adimantus, cum iuuenes, quibus mandatum fuerat negotium, impetu in eum facto, gladiatorum mucronibus eum conficiunt, et vna cum ipso, Sthenelaum, Alcamenem, Thyestem, Bionidam, et plures alios e ciuibus. Polyphontes vero et nonnulli cum eo, exitum rei, qua prudentia erant, praeuidentes, ad Philippum se contulerunt.

23. Secundum ista Ephori, rerum Spartaee tunc potientes, ad Macedonem protinus miserunt, qui occisos criminarentur: orarent etiam, vt aduentum in urbem tantisper differret, donec res ciuitatis fidente motu praesentium turbatum, ad priorem statum redi-

διότι πρόκειται διατηρεῖν αὐ-
τοῖς πάντα τὰ δίκαια καὶ Φιλάν-
θροπα πρὸς Μακεδόνας. Οἱ καὶ
συμμιζαντες ἤδη περὶ τὸ Παρ-
θένιον ὄρος ὄντι τῷ βασιλεῖ, διε-
λέχθησαν ἀκολέθως ταῖς ἐντο-
λαῖς. ὁ δὲ διακίβσας παρεκάλεσε
τὰς ἡκοντας κατὰ σπῆδὴν ποιήσα-
σθαι τὴν εἰς οἶκον ἐπάνοδον καὶ δη-
λῶν τοῖς Ἐφόροις, ὅτι κατὰ τὸ
συνεχὲς πορευθεῖς, αὐτὸς μὲν ἐν
Τεγῆα ποιήσεται τὴν στρατοπε-
δεῖαν· ἐκείνης δ' οἴεται δεῖν τὴν
ταχίστην ἐμπέμπειν ἀνδρας ἀξιο-
χρέας, τὰς κοινολογησομένους
πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἐνεσῶτων.
ποιησάντων δὲ τὸ προσαχθῆν τῶν
ἀπαντησάντων, διακίβσαντες τὰ
παρὰ τῷ βασιλέως οἱ προεσῶτες
τῶν Λακεδαιμονίων, ἐξέπεμψαν
ἀνδρας δέκα πρὸς τὸν Φίλιππον.
οἱ καὶ πορευθέντες εἰς τὴν Τέ-
γεαν, καὶ παραθόντες εἰς τὸ τῷ
βασιλέως συνέδριον, Ὡμίς προε-
σῶτος αὐτῶν, κατηγορήσαν μὲν
τῶν περὶ τὸν Ἀδείμαντον, ὡς
αἰτίων γεγονότων τῆς κινήσεως,
πάντα δ' ὑπὸ χυκνῶν ποιήσειν αὐ-
τῷ δὴ τῷ Φιλίππῳ τὰ κατὰ τὴν
συμμαχίαν, καὶ μηδενὸς ἐν μη-
δενὶ Φανήσεσθαι δεύτεροι, κατὰ
τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν, τῶν δο-
κῆντων ἀληθινῶς αὐτῷ Φίλων ὑπ-
άρχειν. οἱ μὲν ἔν Λακεδαιμόνιοι
ταῦτα ἢ τέτοις παραπλήσια δια-
λέχθεντες, μετέστησαν. οἱ δὲ
μετέχοντες τῷ συνέδριῳ, διεφέ-
ροντο πρὸς ἀλλήλους ταῖς γνώμαις.
καὶ τινες μὲν εἰδότες τὴν κακο-
πραγμδσύνην τῶν ἐν τῇ Σπάρτῃ,
καὶ πεπεισμένοι, τὰς περὶ τὸν

issent: pro certo interim ha-
beret, propositum ipsis esse,
fidem in omnibus atque ami-
citiā Macedonibus praesta-
re. Ad montem Parthenium
iam rex peruenerat, quando
isti cum eo congressi, man-
datis quae acceperant con-
uenientes sermones habue-
runt. ille, auditis quae af-
ferebant, qui venerant, do-
mum ipsos extemplo reuer-
sos, Ephoris significare iu-
bet; se quidem continuato
itinere, castra Tegeae factu-
rum: officii vero illorum
esse ducere, ut quamprimum
eiusmodi viros mittant, qui
de instantibus negotiis se-
cum possint consultare. quum
regis mandato legati paruif-
sent, Lacedaemoniorum prin-
cipes viros decem ad Phi-
lippum miserunt. Hi Te-
geam profecti, et in concilium
regis admissi, (Omiās
caput legationis erat;) Adi-
mantum, tanquam tumultus
auctorem accusare institerunt:
ipsi vero Philippo omnia se
officia sociorum praestituros
recipiunt; neque commissu-
ros, ut de beneuolentia erga
ipsum vlli populo, ex iis
quos sibi vere amicos esse
confidat, debere concedere
possint videri. haec similia-
que his locuti Lacedaemonii,
excesserunt. Qui concilio in-
tererant, dissidere sententiis.
nonnulli malam Spattanorum
inentem notam habentes;
gnari praeterea Adimantum
cum ceteris propter suarum
partium amorem fuisse occisos;

Ἀδεί-

Ἀδείμαντον ἀπολωλέναι διὰ τὴν πρὸς αὐτὰς εὐνοίαν, τὲς τε Λακεδαιμονίαις ἐπιβεβλήσασθαι κοινοπραγεῖν τοῖς Αἰτωλοῖς, συνεβέβλευον τῷ Φιλίπῳ, παρέδειγμα ποιῆσαι τὲς Λακεδαιμονίαις, χρησάμενον αὐτοῖς τὸν αὐτὸν τρόπον, ὃν περ Ἀλέξανδρος Θηβαίοις ἐχρήσατο εὐθέως παραλαβὼν τὴν ἀρχήν. ἕτεροι δὲ τῶν πρᾶσβυτέρων τὴν μὲν τοιαύτην ὀργὴν βαρυτέραν ἀπέφαινον εἶναι τῶν γεγονότων, ἐπιτιμῆσαι δὲ δεῖν τοῖς αἰτίοις, καὶ μετασησάμενον τέττας, ἐγχειρίσαι τὸ πολίτευμα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῖς αὐτῶν φίλοις.

24. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ πάντων· εἰ χρηὴ τῆ βασιλείως λέγειν τὰς τότε γνώμας· ἔ γὰρ εἰκὸς ἑπτακαιδεκαῆτη καὶ ἑκατὸν περὶ τηλικῶτων δύνασθαι πραγμάτων διευκρινεῖν· ἀλλ' ἡμῖν μὲν κατῆκει τοῖς γράφοις, τὰς πυρῆσας τὰ διαβέβηλα γνώμας ἀνατιθέμεναι τοῖς προεσῶσι τῶν ἔλων· τὲς μὲν τοῖ γε ἀκρόντας αὐτὰς χρηὴ συνυπονοεῖν, διότι τῶν συνόντων, καὶ μάλιστα τῶν παρακειμένων εἰκὸς εἶναι εἶναι τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις καὶ διαλήψεις· ὧν Ἀράτω τις ἐπιεικέστατ' ἂν προσάπτοι τὴν τότε φηθεῖσαν ὑπὸ τῆ βασιλείως γνώμην. ὁ γὰρ Φίλιππος, τὰ μὲν κατ' ἰδίαν τῶν συμμάχων εἰς αὐτὰς ἀδικήματα κατῆκειν ἔφησεν αὐτῷ, μέχρι λόγου καὶ γραμμάτων διορθεῖν καὶ συνεπισημαίνεσθαι. τὰ δὲ πρὸς τὴν κοινὴν ἀνήκοντα συμμα-

ad haec, Lacedaemonios confiliorum societatem cum Aetolis inire voluisse: Philippo auctores erant, vt feueritatis exemplum in Lacedaemonios statueret; neque aliter eos tractaret, quam vt olim Thebanos Alexander; statim post susceptum regnum. alii e fenioribus dicere, grauius id supplicium fore, quam pro commerita noxa: in auctores tamen seditionis animaduertendum, iisque de statione depulsi, Rempubl. et omnes magistratus regis amicis esse tradendos.

24. Post omnes rex infit; si modo regi tribui debent quae tum dicebantur sententiae: neque enim simile est veri, id aetatis puerum, annorum vix septemdecim statuere de tantis rebus posse. verum vt nos qui res gestas componimus, sententias quae in deliberationibus et consiliis sumendis ratae fuerunt, adscribere iis par est, qui rerum summae praesunt: sic qui audiunt, simul illud taciti cogitare debent, per esse verisimile, huiusmodi sententias a familiaribus principum, et iis maxime, qui deliberantibus assident, proficisci. ex omnibus autem Arato potissimum sententiam, quae tunc a rege dicta, aequissimus quisque adscripserit. Dixit igitur rex; iniurias quas sibi inuicem socii inferrent, in tantum ad se pertinere, vt et verbis apud praesentes, et literis ad absentes malo medeatur, et se quoque ea quae geruntur notare atque ob-

χίαν, ταῦτ' ἔφη μόνα δεῖν κοι-
νῆς ἐπισροφῆς καὶ διορθώσεως
τυγχάνειν ὑπὸ πάντων. Λα-
κεδαιμονίων δὲ μηδὲν εἰς τὴν
κοινὴν συμμαχίαν ἐκφανὲς ἡ-
μαρτηκότων, ἐπαγγελλομένων
δὲ πάντα καὶ ποιεῖν τὰ δίκαια
πρὸς ἡμᾶς· ἢ καλῶς ἔχον εἶ-
ναι, τὸ βηλεύεσθαι τι περὶ αὐ-
τῶν ἀπαραίτητον. καὶ γὰρ
ἄτοπον, τὸν μὲν πατέρα, πολε-
μίων ὄντων κρατήσαντα, μη-
δὲν ποιῆσαι δεινόν· αὐτὸν δ' ἔφ'
ἔτω μικρῆς αἰτίας ἀνήκεσόν τι
βηλεύεσθαι περὶ αὐτῶν. ἐπι-
κυρωθείσης δὲ ταύτης τῆς γνώ-
μης, τῷ δεῖν παριδεῖν τὸ γεγο-
νός, εὐθέως ὁ βασιλεὺς Πε-
τραίου τὸν αὐτῷ Φίλον, ἅμα
τοῖς περὶ τὸν Ὠμίαν ἐξαπέ-
σειλε, παρακλέσοντα τὰς πολ-
λὰς, ἀντέχεσθαι τῆς πρὸς αὐ-
τὸν καὶ Μακεδόνας εὐνοίας,
ἅμα δὲ δώστοντα καὶ ληψόμε-
νον τὰς ὀρκίαις περὶ συμμαχίας·
αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως
ἀναξεύξας προῆγε πάλιν ὡς ἐπὶ
Κόρινθον· καλὸν δεῖγμα τῆς
ἑαυτῶν προσειρέσεως τοῖς συμ-
μάχοις ἐκτιθέμενος ἐν τῇ πρὸς
τὰς Λακεδαιμονίαις ἀποφάσει.

25. Καταλαβὼν δὲ τὰς ἀπὸ
τῶν συμμαχίων παραγωγούσας
εἰς τὴν Κόρινθον, συνήρρευε καὶ
διελαμβάνανε μετὰ τέτων, τί δεῖ
ποιεῖν, καὶ πῶς χρήσασθαι τοῖς
Αἰτωλοῖς. Ἐγκαλούντων δὲ Βοιω-
τῶν μὲν, ὅτι συλήσασιν τὸ τῆς
Ἀθηνᾶς τῆς Ἰτωνίας ἱερὸν, εἰρή-
νης ὑπαρχέσης· Φωκέων δὲ, διό-
τι στρατεύσαντες ἐπ' Ἀμβρυσου

feruare significet. at quae com-
munem societatem attingant,
ea vero esse dixit, quae sola ad
totius concilii curam pertine-
rent, ut iis prospiciant, atque
remedium afferant. Quum igitur
Lacedaemonii, nihil quod
quidem appareat, aduersus com-
munem societatem deliquerint;
sed contra polliceantur, omnia
se nobis quae iusta et aequa
fuerint, praestituros; nullam
esse causam cur erga eos in-
exorabilem se praebeat. absur-
dum enim futurum, si quos pa-
ter hostes a se victos nulla re
laesisset; in eosdem propter
leues adeo causas, durius ali-
quid ipse consuleret. Postquam
ea sententia obtinuisset, quae
negligi quod acciderat volebat,
extemplo rex Petraeum e co-
horte amicorum cum Omia mi-
sit, qui populum hortaretur, ut
in sua et Macedonum amicitia
manerent: simul societatem
praestito exactoque iureiuran-
do ut firmarent: ipse cum ex-
ercitu Corinthum reuertitur:
postea quam egregium animi
sui propositum luculente sociis
per ea probasset, quae de Lacedaemoniis statuerat.

25. Corinthi eos nactus qui
a sociis ciuitatibus illuc missi
fuerant, communiter cum il-
lis de rebus praesentibus con-
sultabat, et quonam modo er-
ga Aetolos se gererent. Quum
autem a Boeotis accusarentur
Aetoli, quod Mineruae Ito-
niae fanum pacis tempore spo-
liassent: a Phocensibus, quod
ad occupandas Ambrysum et

καὶ Δαύλιον, ἐπιβάλοιντο κατα-
 λαβέσθαι τὰς πόλεις· Ἑπειρω-
 τῶν δὲ, καθότι πορθέσκειεν αὐ-
 τῶν τὴν χώραν· Ἀκαρνανῶν δὲ
 παραδεικνυόντων, τίνα τρόπον
 συζητάμενοι πράξιν ἐπὶ Θύρεον
 νυκτὸς ἔτι, καὶ προσβαλεῖν τολ-
 μήσαιεν τῇ πόλει· πρὸς δὲ τὰ
 τοῖς Ἀχαιῶν ἀπολογιζομένων,
 ὡς καταλάβοιντο μὲν τῆς Μεγα-
 λοπολίτιδος Κλάριον, πορθέσαιεν
 δὲ διεξιόντες τὴν Πατραϊῶν καὶ
 Φυραϊῶν χώραν, διαρπάσαιεν δὲ
 Κυναίθην, συλήσαιεν δὲ τὴν ἐν
 Λεσσοῖς Ἀρτέμιδος ἱερὸν, πολιορ-
 κήσαιεν δὲ Κλειτορίας, ἐπιβε-
 λεύσαιεν δὲ κατὰ μὲνθάλαττον
 Πύλω, κατὰ δὲ γῆν ἄρτι συνοι-
 κιζομένη τῇ Μεγαλοπόλει τῶν
 Ἰλλυριῶν, ἀνάστατον αὐτὴν ποιῆ-
 σαι· διακῆσαντες τῶν οἱ τῶν
 συμμάχων συνέδρῳ, πάντες ὁ-
 μοθυμαδὸν ἐκφέρειν ἐβλεύσαν-
 το τοῖς Αἰτωλοῖς τὸν πόλεμον.
 Προθέμενοι δὲ τὰς προειρημένας
 αἰτίας ἐν τῷ δόγματι, προκατε-
 βάλοιντο ψήφισμα· προσδιασα-
 φῆντες, ὅτι συναντήσῃ τοῖς
 συμμάχοις, εἰς ἣν ἂν κατέχω-
 σιν αὐτῶν Αἰτωλοὶ χώραν ἢ πό-
 λιν, ἀφ' ἧς Δημήτριος ὁ Φίλιππος
 κατὰ φύσιν πατὴρ μετήλλαξε.
 παραπλησίως δὲ καὶ τὰς ὑπὸ
 τῶν κειρῶν ἠναγκασμένους ἀκ-
 σίως μετέχειν τῆς Αἰτωλῶν συμ-
 πολιτείας, ὅτι πάντας τῆς
 ἀποκαταστήσῃν εἰς τὰ πάτρια
 πολιτεύματα, χώραν ἔχοντας
 καὶ πόλεις τὰς αὐτῶν ἀφρηρή-
 τας, ἀφορολογήτας, ἐλευθέρους
 ὄντας, πολιτείας καὶ νόμοις

Daulium vrbes expeditionem
 suscipere non essent veriti: ab
 Epirotis, quod agrum ipsorum
 vastassent: quum etiam de-
 monstrarent Acarnanes, quo-
 modo Aetoli vt proditam sibi
 quorumdam perfidia urbem
 Thyreum noctu caperent, in-
 vadere illam essent ausi: ad
 haec quum exposuissent Achaei,
 quomodo Clarium in agro Me-
 galopolitano cepissent; Pa-
 traecensium et Pharaecensium a-
 gros in transitu populati es-
 sent, Cynaetham diripuissent,
 Dianae templum Luffis expi-
 lassent; Clitorios obsedissent;
 insidias etiam fecissent, mari
 quidem, Pylo, terra vero,
 Megalopoli Illyriorum, quam
 tunc cum maxime incolis fre-
 quentari coeptam Aetoli fundi-
 tus voluerant euertere: haec
 inquam omnia vbi in commu-
 ni concilio fuissent exposita,
 bellum iis esse indicendum om-
 nes vno ore consenserunt.
 Igitur, superioribus omnibus
 belli causis in prima parte de-
 creti commemoratis, tenore
 eodem postea scitum subii-
 ciunt: quo paratos se osten-
 dunt in sociorum gratiam, oc-
 currere ad quemcumque a-
 grum, aut quamcumque urbem
 ditionis nunc Aetolorum, quam
 post mortuum Demetrium Phi-
 lippi patrem occupassent. Si-
 militer si qui temporibus coa-
 cti, praeter voluntatem se Ae-
 tolis contribuissent; omnibus
 his pristinam Reipubl. formam
 se reddituros, vt et agros suos
 et vrbes sine praefidio tenerent,
 liberi, absque vlla tributū pen-

χρωμένους τοῖς πατρίοις· συνα-
νακομιεῖσθαι δὲ καὶ τοῖς Ἀμφι-
κτυόσιν ἔγραψαν τὰς νόμους,
καὶ τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἐξα-
σίαν, ἣν Αἰτωλοὶ παρήρησαν
νῦν, βεβλόμεναι τῶν κατὰ τὸ
ἱερὸν ἐπικρατεῖν αὐτοὶ.

26. Τὰτα δὲ τῆ δόγματος
κυρωθέντος, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος
τῆς ἑκατοστῆς καὶ τετταρακοστῆς
Ὀλυμπιάδος, ὃ μὲν συμμαχι-
κὸς προσαγορευόμενος πόλεμος,
ἄρχην εἰλήφει δικαίαν, καὶ πρέ-
πυσαν τοῖς γεγονόσιν ἀδικήμα-
σιν. οἱ δὲ συνέδροι παραχρημα
πρεσβυτάς ἐξ ἀπέσελλον πρὸς
τὰς συμάχους, ἵνα παρ' ἑκάστοις
διὰ τῶν πολλῶν ἐπικυρωθέντος τῆ
δόγματος, ἐκφέρωσι πάντες τοῖς
Αἰτωλοῖς τὸν ἀπὸ τῆς χώρας πό-
λεμον. ἐπεμψε δὲ καὶ τοῖς Αἰ-
τωλοῖς ἐπιστολὴν ὁ Φίλιππος, δι-
σαφῶν, ἵν' εἴ τι λέγειν δίκαιον
ἔχωσιν ὑπὲρ τῶν ἐγκαλειμένων,
ἔτι καὶ νῦν συνελθόντες διὰ λό-
γου πειῶνται τὴν διεξαγωγὴν. εἰ
δ' ὑπειλήφασιν, διότι χωρὶς κοι-
νῆ δόγματος λεηλατῶσι καὶ πορ-
θεῖσιν πάντας, ἐκ ἀμύνεσθαι τὰς
ἀδικημένους· εἰ δ' ἀμύνωνται,
νομιθήσεσθαι τέτας κατάρχειν
τῆ πολέμου· πάντων αὐτὰς εὐη-
θεσάτας εἶναι. νομισάμενοι δ' οἱ
τῶν Αἰτωλῶν ἄρχοντες τὴν ἐπι-
στολὴν ταύτην, τὸ πρῶτον ἐλπί-
σαντες ἄχ' ἤξειν τὸν Φίλιππον,
συνέδρευτο ῥητὴν ἡμέραν, ἐν ἣ
πρὸς τὸ Ῥίον ἀπαντήσεσι. γνόν-
τες δὲ παραγενόμενον, ἀπέσει-

sitatione viuerent, legibus at-
que institutis patriis ciuitatem
administrarent. Amphictyones
etiam se adiuturos in legum sua-
rum instauratione: et in subii-
ciendo potestati ipsorum tem-
plo, quod eis Aetoli ademerant,
et sacrae aedis et omnium ad
ipsam spectantium potiri cu-
pientes.

26. Hoc decreto tunc tem-
poris facto, (is erat annus
primus Olympiadis centesimae
quadragesimae,) bellum socia-
le principium habuit, iustum
et ex Aetolorum iniuriis con-
flatum. Misit et concilium
publicum extemplo legatos ad
vrbes socias, vt firmato vbi-
que populi suffragiis decreto
quod factum fuerat, omnes in
sua quoque regione bellum Ae-
tolis indicerent. Aetolos et-
iam per literas Philippus mo-
nuit, vt si quae iusta habe-
rent, quibus dilui obiecta cri-
mina possent, vel nunc in
publico illa conuentu exponer-
ent, et controuersiam collo-
quio dirimerent. Quod si ex-
istimarent, quia absque publi-
co decreto depraedentur de-
populenturque omnium agros,
iniuriam non esse vlturos quos
lacefferent; aut si vindictam
laesi parent, primos belli au-
ctores eos iri habitum; om-
nium stultissimos ipsos esse.
Hac epistola accepta Aetolo-
rum principes, rati primo non
venturum Philippum, diem
certam constituerunt, qua
Rhium congregarentur. de-
inde Philippi aduentu cogni-
to, misso nuntio significa-

λαν γραμματοφόρον δικσαΦέν-
τες, ὡς εἰδύκνυται πρὸ τῆς τῶν Αἰ-
τωλῶν συνόδου δι' αὐτῶν ἐδέν ὑ-
πὲρ τῶν ὅλων οἰκογομεῖν. Οἱ δ'
Ἀχαιοὶ συνελθόντες εἰς τὴν
καθήμεσαν σύνοδον, τό τε δόγ-
μα πάντες ἐπεκύρωσαν, καὶ τὸ
λάφυρον ἐπεκέρυξαν κατὰ τῶν
Αἰτωλῶν. προσελθόντος δὲ τῆ
βασιλείας πρὸς τὴν βυλὴν ἐν
Αἰγίῳ, καὶ διχλαληθέντος διὰ
πλειόνων, τὰ λεχθέντα μετ'
ἑνωσίας ἀπεδέξαντο, καὶ τὰ
προϋπάρχοντα Φιλάνθρωπα τοῖς
προγόνοις ἀνενεώσαντα πρὸς αὐ-
τῶν τὸν Φίλιππον.

27. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς και-
ρὸς Αἰτωλοὶ συνάψαντος τῆ τῶν
ἀρχαιρεσιῶν χρόνῳ, στρατηγὸν
αὐτῶν εἶλοντο Σκόπαν, ὃς ἐγε-
γόνει πάντων τῶν προειρημέ-
νων ἀδικημάτων αἴτιος. ὑπὲρ
ᾧ ἐκ οἷδα, πῶς χρὴ λέγειν.
τὸ γὰρ κοινῶ μὲν δόγματι μὴ
πολεμεῖν, πανδημεὶ δὲ στρα-
τεύοντας ἄγειν καὶ φέρειν τὰ
τῶν πέλας· καὶ κολάζειν μὲν
μηδένα τῶν αἰτίων, στρατηγὸς
δ' αἰρεῖσθαι καὶ τιμᾶν τὰς προε-
σῶτας τῶν τοιαύτων ἔργων· ἐμοὶ
μὲν δοκεῖ τῆς πάσης γέμειν
κακοπραγμοσύνης. τί γὰρ ἂν
ἄλλο τις τὰς τοιαύτας κακίας
ὀνομάσειε; δῆλον δ' ἔσται τὸ λε-
γόμενον ἐκ τούτων. Λακεδαι-
μόνιοι τὴν Καδμείαν Φοιβίδα
παρασπονδήσαντος, τὸν μὲν
αἴτιον ἐζημίωσαν, τὴν δὲ Φρα-
ρὴν ἐκ ἐξήγαγον· ὥσπερ λυα-
μένης τῆς ἀδικίας διὰ τῆς τῆ
πράξαντος βλάβης· παρὸν

runt, ante legitimum Aetolo-
rum coetum de publicis rebus
statuendi quicquam non habe-
re se potestatem. Achaei post-
quam statum tempus conuen-
tus ipsorum appetiit, in unum
coacti, et decretum uniuersi
confirmarunt; et ius esse spo-
lia capiendi ab Aetolis, voce
praeconis edixerunt. et quum
rex Aegium ad concilium ve-
nisset, multosque ibi fermo-
nes habuisset, beneuole eius
oratio est excepta, et amicitiae
iura, quae fuerant genti
Achaeorum cum eius maiori-
bus, omnia cum Philippo sunt
renouata.

27. Circa idem tempus Aeto-
li, ad solennia sua coacti comi-
tia, praetorem creant Scopam,
qui auctor fuerat omnium ante
expositarum iniuriarum. qua
de re quid dicam, equidem ne-
scio. Nam decreto publico non
gerere bellum, quum interea
feras cuncta passim aliorum
agasque: et criminoforum ne-
minem puniens, imperium iis
deferat, eosque dignitatibus au-
geat, qui ad scelera id genus
patranda duces se praebuerunt;
meo quidem iudicio, facinus
est omnis maleficii plenum. quo
enim alio nomine huiusmodi
actiones vitiosas nomines?
Quod sentio, manifestius ex
his poterit intelligi. Lacedae-
monii quum Cadmeam Phoebi-
das fraude et perfidia occupaf-
set, a noxia quidem poenas
exegerunt; ceterum Cadmea
praesidium non eduxerunt:
tanquam expiatum esset admis-
sum scelus damno auctoris: at-

τὰν αὐτῶν ποιεῖν· τῆτο γὰρ
διέφερα τοῖς Θεβαίοις· πάλιν
ἐκέρυττον ἀφιέναι τὰς πόλεις
ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμους, κα-
τὰ τὴν ἐπὶ Ἀνταλκίδῃ γενο-
μένην εἰρήνην· τὰς δ' ἀρμο-
στὰς ἢ ἐξῆγον ἐκ τῶν πό-
λεων. Μαντινῆς Οἴλης ὄντας
καὶ τυμμαχίας ἀνακτῆρας ποιή-
σαντας, ἢ ἔφασαν ἀδικεῖν,
ἐκ μίας πέλειος εἰς πλείους
αὐτὰς διοικίσαντας. Ἄνοια με-
τὰ κακίας, τὸ δοκεῖν, εἰάν τις
αὐτὸς ἐπιπέη, μηδὲ τὰς πέ-
λας ὄρα. ἀμφοτέροις τοίνυν
ὁ ζῆλος ἕτος τῆς πολιτείας,
αἷτος κατέστη τῶν μεγίστων
συμπταμάτων. ὃν ἔδαμῶς ἔ-
δαμῆ ζηλωτέον, ἕτε κατ' ἰδίαν
ἕτε κοινῆ, τὰς ὀρθῶς βε-
λευσιμένους. Ὁ δὲ βασιλεὺς
Φίλιππος χρηματίσας τοῖς Ἀ-
χαιοῖς, ἀνέζευξε μετὰ δυνά-
μεως ἐπὶ Μακεδονίας, σπεύ-
δων ἐπὶ τὴν παρασκευὴν τῶν
πρὸς τὸν πόλεμον· ἢ μόνον
τοῖς συμμαχοῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶ-
σι τοῖς Ἑλλήσι διὰ τῆ προει-
ρημένα ψηφίσματος καλὰς ἐλ-
πίδας ὑποδεικνύων πραότητος
καὶ μεγαλοψυχίας βασιλικῆς.

28. Ταῦτα δ' ἐπράττετο κα-
τὰ τὰς αὐτὰς καιρὸς, κατ' ἕ-
Ἀννίβας γεγωνὸς ἦν κύριος τῶν
ἐντὸς Ἰβηρος ποταμῶ πάντων,
ἐποιεῖτο τὴν ὄρμη ἐπὶ τὴν Ζα-
κανθεῖων πόλιν. εἰ μὲν ἔν τὰς
πρώτας ἐπιβολὰς τὰς Ἀννίβας

qui in potestate eorum erat con-
trarium eius facere; idque vt
fieret, Thebanorum intererat.
Iterum iidem tempore pacis ab
Antalcida factae, praeconio si-
gnificarunt, dimittere se liberas
ciuitates vt suis legibus vtan-
tur: et tamen harmostas ex vr-
bibus non reuocarunt. Quum
Mantinensium sociorum atque
amicorum suorum statum atque
urbem funditus euertissent, ni-
hil se iniuriae commisisse dicti-
tabant: qui quidem ex vno op-
pido in plura eos distribuissent.
Enimuero amentia est cum ma-
litia coniuncta, si quis putet,
cum ipse oculos nictatione ob-
nubat, ne alios quidem oculis
vti. His igitur institutis vsus in
suae Reip. administratione vter-
que ille populus, maximas sibi
calamitates acciuit. quae qui-
dem instituta, nemo neque pri-
vatim neque publice vlllo modo
vniquam aemulari debet, qui
quidem recte sibi consulere cu-
piat. Philippus, vbi operam
Achaeis dedit, cum exercitu in
Macedoniam est reuersus, ad
praeparandum bellum ingenti
studio contendens: magna non
fociis dumtaxat, verum omni-
bus in vniuersum Graecis cle-
mentiae et regiae magnanimi-
tatis spe ostensa, quando illud
de quo diximus decretum pro-
mulgauit.

28. Porro haec tunc gereban-
tur, quando Hannibal denictis
trans Iberum omnibus, aduer-
sus Saguntinorum urbem se
comparabat. quod si Hanniba-
lis prima incepta rebus gestis
Graecorum statim a principio

ταῖς Ἑλληνικαῖς πράξεσιν ἀπ' ἀρχῆς εὐθέως ἐπιτεπλέχθαι συνέβηκε, δῆλον ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ περὶ τέτων ἀν' ἡμᾶς ἐναλλὰξ ἔδει, καὶ κατὰ παράθεσιν τοῖς Ἰβηρικοῖς, πεποιθῆσαι τὴν ἐξήγησιν, ἀκολουθῶντας τοῖς καιροῖς. ἐπεὶ δὲ τότε κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὴν Ἀσίαν, τὰς τε ἀρχαῖς τῶν πολέμων τῶν ἰδίας εἰλήφει, τὰς δὲ συντελείας κοινὰς· καὶ τὴν ἐξήγησιν περὶ αὐτῶν ἐκρίναμεν ποιῆσασθαι κατ' ἰδίαν, ἕως ἀν' ἐπὶ τὸν καιρὸν ἔλθωμεν τρίτον, ἐν ᾧ συνεπλάκησαν αἱ προειρημένας πράξεις ἀλλήλαις, καὶ πρὸς ἐν τέλος ἤρξατο καὶ τὴν ἀναφορὰν ἔχειν. ἔτω γὰρ ἢτε περὶ τὰς ἀρχαῖς ἐκάστων ἔσαι διήγησις σαφῆς, ἢτε συμπλοκὴ καταφανῆς, περὶ ἧς ἐν ἀρχαῖς ἐνεδειξάμεθα, παραδείξαντες, πότε καὶ πῶς καὶ δι' αἷς αἰτίας γέγονε· λοιπὸν ἢδη κοινὴν ποιῆσασθαι περὶ πάντων τὴν ἰστορίαν. ἐγένετο δὲ ἡ συμπλοκὴ τῶν πράξεων περὶ τὴν τῆ πολέμου συντέλειαν, κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐκατοστῆς καὶ τετρακοστῆς Ὀλυμπιάδος. διὸ καὶ μετὰ ταῦτα κοινῇ τοῖς καιροῖς ἀκολουθῶντες ἐξηγησόμεθα· τὰ δὲ πρὸ τῆ κατ' ἰδίαν, ὡς εἶπον· προσαναμιμνήσκοντες μόνον τῶν κατὰ τὰς αὐτὰς καιρῶν, ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ δεδηλωμένων, ἵνα μὴ μόνον εὐπαρακολούθητος, ἀλλὰ καὶ καταπληκτικὴ γίνηται τοῖς προσέχοντι ἢ διήγησις.

29. Φίλιππος δὲ παραχειμαζῶν ἐν Μακεδονίᾳ, κατέγραφε

fuisse immista; nemo dubitat fuisse nobis superiore libro de his verba per vices facienda; vt temporis ratione habita, rebus Hispanicis, Graecanica velut e regione apponeremus. Sed quoniam res Italiae, Graeciae et Asiae, causas quidem bellorum separatas habuerunt, exitus vero communes: nos quoque separatim de iis agendum duximus; donec ad illud perueniamus tempus, quo res iam dictae in vnum sunt mistae, et ad vnum eundemque finem referri omnes sunt coeptae. hoc enim modo, et principia singularum rerum clarius explicabuntur, et illa commistio erit illustrior, quam initio ostendi. vbi declaratum, quando, quomodo, quaeve ob causas, ea contigerit. ac deinceps communem rerum omnium historiam contexemus. ea autem commistio circa belli huius finem contigit, anno tertio Olympiadis cXL. idcirco sequentia quidem conuenienter temporibus coniunctim narrabimus: antecedentia vero, separatim, vt iam dixi: obiter tantum in memoriam reuocatis, quae circa tempora eadem fuisse gesta superiore libro ostendimus. vt non facilis tantum sit narratio, sed etiam admirationem apud attentos lectores inueniat.

29. Philippus dum hiberna ageret in Macedonia, ad su-

τὰς δυνάμεις πρὸς τὴν μέλλουσαν
 χρείαν ἐπιμελῶς. ἅμα δὲ
 τῆτοις ἠσφαλίζετο τὰ πρὸς τὰς
 ὑπερκειμένους τῆς Μακεδονίας
 Βαρβάρους. μετὰ δὲ ταῦτα συν-
 ελθὼν πρὸς Σκερδιλαΐδαν, καὶ
 τολμηρῶς δὲς αὐτὸν εἰς τὰς
 χεῖρας, διελέγετο περὶ Φιλίας
 καὶ συμμαχίας. καὶ τὰ μὲν
 ὑπὸ χυμένους αὐτῷ συγκατα-
 σκευάσειν τῶν κατὰ τὴν Ἰλ-
 λυρῖδα πραγμάτων, τὰ δὲ κατη-
 γορῶν τῶν Αἰτωλῶν, ὄντων ἐν-
 κατηγορήτων, ῥαδίως ἔπεισε
 συγχωρεῖν τοῖς παρακαλυμένοις.
 Μήποτε γὰρ ἂν ἐν διαφέρει τὰ
 κατ' ἴδιαν ἀδικήματα τῶν κοινῶν,
 ἀλλὰ πλήθει μόνον καὶ μεγέθει
 τῶν συμβαινόντων· καὶ γὰρ κατ'
 ἴδιαν τὸ τῶν ῥαδιουργῶν καὶ κλε-
 πτῶν Φῦλον, τῆτω μάλιστα τῷ
 τρόπῳ σφάλλεται, τῷ μὴ ποιεῖν
 ἀλλήλοις τὰ δίκαια, καὶ συλ-
 λήθδην, διὰ τὰς εἰς αὐτὰς ἀθε-
 σίας. ὃ καὶ τότε συνέβη γενέ-
 σθαι περὶ τῆς Αἰτωλίας. συνθέ-
 μενοι γὰρ τῷ Σκερδιλαΐδῃ δώ-
 σαι τι τῆς λείας μέρος, εἰάν
 συνεισβάλλῃ μετ' αὐτῶν εἰς τὴν
 Ἀχαΐαν· πειθέντος καὶ ποιή-
 σαντος τῆτο, διαρπάσαντες τὴν
 τῶν Κυναεθῶν πόλιν, καὶ πολ-
 λὰ περιελασάμενοι σώματα καὶ
 θρέμματα, τὸν Σκερδιλαΐδαν
 ἕδεός μερίτην ἐποίησαν τῶν ἀ-
 λόντων. διόπερ ὑποκειμένης ἐκ
 τῆτων αὐτῷ τῆς ἀργῆς, βραχέα
 προσαναμνήσαντος τῆ Φιλίππου,
 φαχέως ὑπήκασε καὶ συνέθετο
 μεθέξει τῆς κοινῆς συμμαχίας·
 ἐφ' ᾗ λαμβάνειν μὲν εἰκοσι τὰ-

turum bellum exercitus sum-
 mo studio conscribebat: simul
 Macedoniam aduersus Barba-
 ros illi imminentes muniebat.
 Deinde cum Scerdilaïda con-
 gressus, temere atque auda-
 cter fidei illius se permittens,
 de amicitia et pace cum illo
 egit. ac partim auxilium illi
 pollicitans ad obtinenda quae-
 dam loca in Ilyrico; partim
 Aetolos incusans, quae sane
 benigna materia erat, haut
 difficulter hominem perpulit,
 vt postulatis suis annueret.
 Nihil enim admodum priuato-
 rum iniuriae a publicis disse-
 runt, nisi multitudine et ma-
 gnitudine delictorum. Nam
 et qui priuatim ad scelerum
 et latrociniorum societatem
 coierunt, hoc potissimum mo-
 do perire solent, cum fidem
 inter se non seruant, et vt
 summatim dicam, pacta mu-
 tua violant. quod ipsum etiam
 Aetolis tunc vsu venit. Pacti
 enim Aetoli cum Scerdilaïda
 partem aliquam praedae, si ad
 expeditionem Achaïcam vna
 secum vellet proficisci, se ei
 daturus: quum is conditionem
 accepisset impleuissetque: illi
 vrbe Cynaethensium direpta,
 et qua mancipiorum, qua pec-
 corum magna praeda abacta,
 nullius penitus eorum quae
 capta fuerant Scerdilaïdae par-
 tem vllam dederunt. magnam
 igitur ille ex ea re iram ani-
 mo concipere. cuius vbi me-
 moriam ei Philippus paucis
 reuocasset, extemplo morem
 ei gessit, et ad communem so-
 cietatem sese adiuncturum pro-

λαυτά κατ' ἐνικυτὸν, πλεῖν δὲ
λέμβοις τριάκοντα, καὶ πολε-
μεῖν τοῖς Αἰτωλοῖς κατὰ Θα-
λατταν.

30. Ὁ μὲν ἔν Φίλιππος περὶ
ταῦτα διέτριβεν. οἱ δ' ἐξαποσα-
λέντες πρέσβεις πρὸς τὰς συμ-
μάχας, ἀφικόμενοι πρῶτον εἰς
Ἀκαρνανίαν, ἐτύγχανον τέτοις.
οἱ δ' Ἀκαρνανες, τότε δόγμα
πυρρίως συνεπενύρωσαν, καὶ τὸν
ἀπὸ χώρας πόλεμον ἐξήνεγκαν
τοῖς Αἰτωλοῖς, καίπερ τέτοις, εἰ
καὶ τισιν ἑτέροις, δίκαιον ἦν συγ-
γνώμην ἔχειν, ὑπερτιθεμένοις
καὶ καταμέλλουσι, καὶ κατ' ὄλε
δεδίωσι τὸν ἀπὸ τῶν ἀσυγχετό-
νων πόλεμον· καὶ διὰ τὸ παρα-
κείσθαι μὲν συντερμονῶντας τῇ
τῶν Αἰτωλῶν χώρα· πολὺ δὲ
μᾶλλον, διὰ τὸ κατ' ἰδίαν ἐυχει-
ρώτας ὑπάρχειν· τὸ δὲ μέγιστον,
διὰ τὸ μικροῖς ἔμπροσθεν χρό-
νοις πείραν εἰληφέναι τῶν δεινο-
τάτων, διὰ τὴν πρὸς Αἰτωλίας
ἀπέχθειαν. ἀλλ' αἱ μοι δοκῶσι οἱ
γενήσιοι τῶν ἀνδρῶν, καὶ κοινῇ
καὶ κατ' ἰδίαν εἰδέποτε περὶ
πλείονος εἶδέν ποιεῖσθαι τὰ κατ' ἠ-
μόνοτος· ὅπερ Ἀκαρνανες ἐν τοῖς
πλείοις καιροῖς, εἰδένος τῶν Ἑλ-
λήνων ἦττον, εὐρίσκονται διατε-
τηρηκότες, καίπερ ἀπὸ μικρᾶς
ἐρωώμενοι δυνάμεως. οἷς ἐκ
ὀκνητέον κατὰ τὰς περιστάσεις
κοινωνεῖν πραγμάτων· σπευσέον
δὲ μᾶλλον, εἰ καὶ τισιν ἑτέροις
τῶν Ἑλλήνων· καὶ γὰρ ἰδίᾳ καὶ
κοινῇ, σάσιμον ἔχουσι τι καὶ Φι-
λελεύθερον. Ἡπειρώται δὲ ἐκ
παραδέτεως ἀνάσαντες τῶν

misit his legibus; vt annua vi-
cena talenta acciperet; et vt
triginta lemborum classe, bel-
lum cum Aetolis mari gereret.

30. Dum in his occupatur
Philippus, legati, ad socios
missi Acarnaniam primo ade-
unt, cumque illis agunt. quī
et decretum pro sua parte can-
dido simpliciue animo affir-
marunt; et vt hominibus di-
tionis suae, bellum esset cum
Aetolis edixerunt. At enim si
quis erat populus cui par es-
set ignoscere procrastinanti,
cunctanti, atque adeo metu-
enti bellum cum finitimis sus-
cipere, hic profecto erat:
nam et proximi sunt Aetolis,
finibus eorum contermini: et
quod maius est, ipsi per se fa-
cile possunt debellari: tum au-
tem, quod rei caput, non mul-
tis ante annis propter odium
Aetolorum grauissima infortu-
nia inuenerant. Sed mihi vi-
dentur qui ingenio sunt libe-
rali atque ingenuo, neque
priuatim neque publice pluris
facere quicquam honestate;
cuius in maximis quibusque
fere periculis rationem habuif-
se Acarnanes, (etsi virium non
magna ipsis fiducia aderat)
non minus quam vllos alios
e Graecis inuenias. Vt in
aduersis dubitare nemo de-
beat, societatem cum his in-
ire tam facile, quam cum
vlla alia Graecorum gente;
nam et priuatim et publice
constantes et amantes liber-
tatis reperiuntur. Epirotas
e contrario, legatione audita,

πρόσβειν,

πρέσβων, τὸ μὲν δόγμα παρα-
 κλησίως ἐπέκλιψαν· τὸν δὲ πό-
 λεμον ἐκφέρειν ἐψηφίσαντο τοῖς
 Αἰτωλοῖς, ἐπειδὴν καὶ Φίλιππος
 ὁ βασιλεὺς ἐξεπέμψη. τοῖς δὲ πα-
 ρὰ τῶν Αἰτωλῶν πρεσβευταῖς
 ἀπεκρίθησαν, ὅτι δέδοκται τοῖς
 Ἑπειρώταις, διατηρεῖν πρὸς αὐ-
 τὰς τὴν εἰρήνην· ἀγεννῶς καὶ
 ποικίλως χρώμενοι τοῖς πράγμα-
 σιν. ἀπεσάλησαν δὲ καὶ πρὸς βα-
 σιλέα Πτολεμαῖον πρέσβεις· οἱ
 παρακαλέσοντας αὐτὸν, μήτε
 χρήματα πέμπειν τοῖς Αἰτωλοῖς,
 μήτ' ἄλλο μὴδὲν χορηγεῖν κατὰ
 Φιλίππην καὶ τῶν συμμάχων.

31. Μεσσήνιοι δὲ, δι' ἧς ὁ πό-
 λεμος τὴν ἀρχὴν ἔλαβε, τοῖς πα-
 ραγενομένοις πρὸς αὐτὰς ἀπεκρί-
 θησαν, ὅτι τῆς Φιγαλέας κει-
 μένης ἐπὶ τοῖς ὄροις αὐτῶν, καὶ
 ταττομένης ὑπ' Αἰτωλοῖς, ἐκ αὐ-
 τῶν ἐπιδέξαντο τὸν πόλεμον, πρὶν
 ἢ ταύτην ἀπ' Αἰτωλῶν ἀποσπα-
 θῆναι τὴν πόλιν. παρὶ δὲ τῆς
 ἀποφάσεως ταύτης κατήχυσαν,
 εὐδοκίως εὐδοκίμων τῶν πολεμῶν,
 (Αἰτωλῶν) οἱ ἐφορεύοντες, Οἴλις
 καὶ Νίκιππος, καὶ τινες ἕτεροι
 τῶν ὀλιγαρχικῶν ἀγαθόντες καὶ
 πολὺ παρακαίοντες τῷ δέοντος,
 κατὰ γὰρ τὴν ἐμὴν γνώμην. Ἐγὼ
 γὰρ Φοβερόν μὲν εἶναι Φημί τὸ
 πολεμεῖν, εἰ μὴν ἔτω γὰρ Φοβε-
 ρόν, ὥστε πᾶν ὑπομείνειν χάρον
 τῷ μὴ προσδέξασθαι πόλεμον.
 ἐπεὶ τί καὶ θρασύνομεν τὴν ἰση-
 γορίαν καὶ παρρησίαν καὶ τὸ τῆς
 ἐλευθερίας ὄνομα πάντες, εἰ μη-
 δὲν ἔσται προϋργιαιότερον τῆς εἰρή-
 νης; εἰδὲ γὰρ Θεβαίους ἐπαινοῦμεν

decretum illi quidem pariter
 confirmarunt: at bellum Ae-
 tolis indicere tunc decreue-
 runt, quando et Philippus
 indixisset: Aetolorum vero
 legatis responderunt, statuis-
 se se pacem cum ipsis ferua-
 re: neque generose neque
 constanter in eo se gerentes.
 Missi vero sunt et ad Ptole-
 maeum regem legati, qui
 peterent ab ipso, ne Aeto-
 los aut pecunia aut vlla ope
 alia contra Philippum et so-
 cios adiuuaret.

31. Messenii propter quos
 primo bellum inceperat, lega-
 tis qui ad se venerant respon-
 derunt; quum finibus suis Phi-
 galea immineat, vrbs ditionis
 Aetolorum, non ante bellum
 fore se suscepturos, quam vr-
 bem hanc ab Aetolorum con-
 cilio diuulsissent. Hoc autem
 decretum ab inuita multitudi-
 ne expresserunt Oenis et Ni-
 cippus Aetolorum Ephori, et
 alii nonnulli qui paucorum
 potentiae fauebant. perperam
 illi quidem, vt iudicium meum
 est, a recta via consiliorum
 procul aberrantes. Nam me-
 tuendum esse bellum, equidem
 non abnuo: sed non vsque
 adeo metuendum, vt eius vi-
 tandi gratia omnia velis suf-
 ferre. quo enim iuris aequabi-
 litas nobis, et facultas ex aequo
 dicendi quae sentias, quo liber-
 tatis nomen, quae ferociter ad-
 modum iactitamus, si nihil est
 omnium quod potius ducamus
 pace? neque enim Thebanos

κατὰ τὰ Μηδικὰ, διότι τῶν ὑ-
 πέρ τῆς Ἑλλάδος ἀποσάντες κιν-
 ὄντων, τὰ Περσῶν ἔλοντο διὰ
 τὸν Φόβον· εἰδὲ Πίνδαρον, τὸν συν-
 αποφηνάμενον αὐτοῖς ἄγειν τὴν
 ἰσυχίαν, διὰ τῶν δὲ τῶν ποιη-
 μάτων· τὸ κοινὸν τις ἀστῶν ἐν
 ἐυδία τιθεῖς, ἐρευνοσάτω μεγα-
 λάνορος Ἰσυχίας τὸ Φαιδρὸν
 Φάος. δόξας γὰρ παραυτίκα πι-
 θανῶς εἰρηκένομ, μετ' ἑ πολὺ
 πάντων αἰχλίην εὐρέθη καὶ βλα-
 βρωτάτην πεποιημένος ἀπόφα-
 σιν. εἰρήνη γὰρ μετὰ μὲν τῆ δι-
 κείας καὶ πρέποντος, κάλλιστόν
 ἐστὶ κτῆμα καὶ λυσιτελέστατον·
 μετὰ δὲ κακίας ἢ δαλείας ἐπο-
 νείδισα, πάντων αἰχλίον καὶ
 βλαβρωτάτον.

32. Οἱ δὲ τῶν Μεσσηνίων
 προεσῶτες ἐλιγαρχικοὶ, καὶ σο-
 χαζόμενοι τῆ παραυτίκα κατ'
 ἴδιαν λυσιτελεῖς, φιλοτιμότερον
 τῆ δέοντος αἰεὶ διέκειντο πρὸς
 τὴν εἰρήνην. διὸ πολλὰς μὲν
 περιστάσεις καὶ καιρὸς ἔχοντες,
 ἐνίοτε δὲ καὶ Φόβος καὶ κινδύ-
 νος, διωλίθανον. ἠθροίζετο δὲ
 κατὰ τὴν πρόθεσιν ταύτην αἰεὶ
 τὸ κεφάλαιον αὐτοῖς, καὶ μεγί-
 σταις ἐποίον παλαίειν τὴν πα-
 τριδα συμφοραῖς. δοκῶ δ' ἔγω-
 γε τὴν αἰτίαν εἶναι ταύτην· ὅτι
 δυσὶ γειτνιώντες ἔθνεσι τοῖς με-
 γίστοις τῶν κατὰ Πελοπόννησον,
 μᾶλλον δὲ χερόν καὶ τῶν Ἑλ-
 ληνικῶν, λέγω δὲ τῶν τε τῶν
 Ἀρκαδῶν καὶ τῶν τῶν Λακων-
 ῶν· καὶ τῆ μὲν ἐχθρῶς καὶ

laudamus, qui belli Medici
 tempore, pericula refugientes
 pro communi Graeciae salute
 obeunda, prae formidine Per-
 sis se adiunxerunt. neque item
 Pindarum, qui sententiae illo-
 rum et ipse assentiens, de con-
 feruanda quiete, in suis poë-
 matis sic ait: *Pro se quisque*
ciuium publicae tranquillitati
confulens, quietis magnanimae
laetum iubar requirito. Pinda-
 rus enim uero quum repente
 visus esset dixisse aliquid quod
 merito omnes probarent, non
 multo post et turpissimae et
 damnosissimae sententiae aũ-
 ctor fuisse est compertus. Ut
 enim pace iusta et honesta ni-
 hil pulchrius, nihil uilius;
 sic ea quam vel ignania vel
 feruitus infamant, nihil neque
 turpius, neque magis noxium.

32. Verum qui rebus prae-
 erant ex optimatum factione
 apud Messenios, dum praesen-
 tis suae priuatim utilitatis ra-
 tionem habent, maiore sem-
 per studio quam par erat pa-
 cem amplectebantur. itaque
 multos casus et aduersa tem-
 pora experti, metus etiam in-
 terdum et pericula, declinan-
 do euadebant: sed gliscente
 semper hac ratione mali sum-
 ma, cum maximis calamitatibus
 luctari patriam coegerunt. cu-
 ius rei causam arbitror istam
 esse: quod vicini quum essent
 duobus maximis totius Pelo-
 ponnese, imo uero omnium
 Graeciae, populis, Arcadibus
 nempe et Lacedaemoniis; quo-
 rum alteri iam inde a principio,
 cum eum agrum occuparunt,
 ἀκαταλ-

ἀκαταλλάκτως αἰεὶ ποτε πρὸς αὐτὰς ἔχοντος, ἐξ ἧ καὶ κατέχου τὴν χώραν, τῆ δὲ Φιλικῶς καὶ κηδεμονικῶς· ἕτε τὴν πρὸς Λακεδαιμονίης ἔχθραν εὐγενῶς ἀνελάμβανον· ἕτε τὴν πρὸς Ἀρκάδας Φιλίαν. λοιπὸν, ὅταν μὲν ἦτοι πρὸς ἀλλήλους ἢ πρὸς ἐτέρας πολεμῶντες, ἐν περισπασμοῖς ἦσαν, ἐγένετο τὸ δέον αὐτοῖς. ἦγον γὰρ τὴν εἰρήνην αἰεὶ παρευδιάζομενοι, διὰ τὴν τῆ τότε παράπτωσιν. ὅταν δ' εὐχολοί καὶ ἀπερίσπαστοι Λακεδαιμόνιοι γενηθέντες, ἐτρέπηνσαν πρὸς τὸ βλάπτειν αὐτὰς· ἕτ' αὐτοὶ δι' αὐτῶν ἀντοφθαλιεῖν ἠδύναντο πρὸς τὸ βίρος τὸ Λακεδαιμονίαν, ἕτε προκτασκευασάμενοι Φίλους τῆς ἀληθινῶς αὐτοῖς πάντα συνυποσητομένους, ἢ δελεύειν ἠναγκάζοντο τέτοις ἀχθοφορεῦντες, ἢ Φεύγοντες τὴν δελείαν, ἀνάστατοι γίνεσθαι, λείποντες τὴν χώραν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν. ὅπερ ἤδη πλεονάκεις αὐτοῖς συνέβη παθεῖν, ἐ πάνυ πολλοῖς πρότερον χρόνοις. Εἴη μὲν ἔν οἴουεὶ συμφύνασι τὴν νῦν ὑπάρχουσαν κατάστασιν Πελοποννησίοις, ἵνα μηδενὸς δέη τῶν λέγεσθαι μελλόντων. εἰ δὲ ποτε κίνησιν καὶ μετάστασιν χῆ ταῦτα, μίαν ἑρῶ Μεσσηνίοις καὶ Μεγαλοπολίταις ἐλπιδά τῆ δύνασθαι νέμεσθαι τὴν αὐτῶν χώραν τὸν πλείω χρόνον· εἰ δὲ συμφρονήσαντες κατὰ τὴν Ἐπαμι-

inimici eorum sic erant, ut conciliari inuicem potuerint nunquam: alteri vero eos amabant, et salutem ipsorum curae habebant: neque inimicitias cum Lacedaemoniis generoso animo exercuerunt: neque cum Arcadibus amicitiam coluerunt. Itaque si quando hi populi vel inter se, vel cum aliis bellum gerendo occuparentur, bene cum Messeniis agebatur: pace enim fruebantur semper, velut tantisper ob interuenientis loci naturam tranquillo vehentes. quoties vero Lacedaemoniis fuit otium, postquam ab omni alia occupatione se expediissent, conuertendi animos ad perniciem Messeniorum; quum neque ipsi per se oculos contra possent atollere, ob grauem potentiam nominis Laconici: neque amicos ante sibi comparassent, qui fortunae cuiuscumque aleam ex animo subire cum ipsis vellent: aut seruire Spartanis, baiulorum munia obeuntes, cogebantur: aut si iugum seruitutis pati recusarent, extorres in exilium patria relicta, cum liberis atque vxoribus abire. quam quidem fortunam saepius iam illis experiri contigit, idque non multis ante haec tempora annis. Opto equidem, ut qui nunc est rerum status in Peloponneso ita coalescat, adeoque illius amor animis hominum ingeneretur, ut iis quae iam dicam nihil sit opus. Sed si aliquis aliquando motus, aut mutatio status contigerit, vnicam spem superesse video Messeniis et Arcadibus agri sui lon-

ἰώνδρα γνώμην, παντὸς καιρῷ
καὶ πράγματος ἔλονται και-
νωεῖν ἀλλήλοις ἀληθινῶς.

33. Ὁ δὲ λόγος ἔτος ἔχει
μὲν ἴσως καὶ διὰ τῶν πάλας γε-
γονότων πίσι. Οἱ γὰρ Μεσσή-
νιοι πρὸς ἄλλοις πολλοῖς, καὶ πα-
ρὰ τὸν τῆ Διὸς τῆ Λυκίης βωμὸν
ἀνέθεσαν σήλην ἐν τοῖς κατ'
Ἀρισουμένην καιροῖς, κατὰ περ
καὶ Καλλιθένης Φησὶ, γράψαν-
τες τὸ ἐπίγραμμα τῆτο

Πάντως ὁ χρόνος εὔρε δίκην ἀδίκῳ
Βασιλῆϊ,

Εὔρε δὲ Μεσσήνη σὺν Διὶ τὸν
προδοτήν

Ῥηϊδίως. χαλεπὸν δὲ λαθεῖν θεῶν
ἄνδρ' ἐπίορχον.

Χαῖρε Ζεῦ βασιλεῦ, καὶ σάοτ'
Ἀρκαδίαν.

Ἐπεὶ γὰρ τῆς αὐτῶν ἐσσηθη-
σαν, οἰοῦναι περὶ δευτέρας πατρί-
δος, ὡς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, τοῖς θεοῖς
εὐχόμενοι σώζειν τὴν Ἀρκαδίαν,
τῆτ' ἀνέθεσαν τὸ γράμμα καὶ
τῆτ' εἰκότως ἐποίησαν. ἢ γὰρ μό-
νον αὐτὰς Ἀρκαδίας ὑποδεξάμενοι
κατὰ τὴν ἔκπτωσιν τὴν ἐκ τῆς
ἰδίας ὑπὸ τὸν Ἀρισουμένειον πό-
λεμον, ὁμετίς ἐποίησαντο καὶ
πολίτας, ἀλλὰ καὶ τὰς θυγατέ-
ρας ἐψηφίσαντο τοῖς ἐν ἡλικίᾳ
διδόναι τῶν Μεσσηνίων. πρὸς δὲ
τέτοις ἀναζητήσαντες τὴν Ἀρι-
στοκράτους τῆ βασιλείας προδοσίαν
ἐν τῇ μάχῃ τῇ καλεσμένῃ περὶ
Τάφρον, αὐτὸν τ' ἀνείλον, καὶ
τὸ γένος αὐτῆ πᾶν ἠφάνισαν. ἢ
μὴν ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῶν πάλας

gum tempus possidendi; si
Epaminondae consilio vsu, o-
mnium temporum omniumque
rerum societatem sinceram in-
ter se colant.

33. Atque hoc etiam ex ve-
teri historia probari videtur
posse. Messenii enim, vt alia
omittam, etiam ad Iouis Ly-
caei aram temporibus Aristo-
menis columnam dedicarunt,
in qua, teste Callisthene, hu-
iusmodi epigramma fuit in-
sculptum:

*Iniustum regem tempus non sine
inultum:*

*Messeniae inuentus enim Ioue pro-
ditor est.*

*Perfacile: haec poterat periturus
fallere numen.*

*Iupiter o salve: protege et Ar-
cadiam.*

amissa enim propria patria,
deos orantes, credo, vt Ar-
cadiam velut alteram suam pa-
triam seruarent, hanc inscrip-
tionem posuerunt. et meri-
to illi quidem: nam belli Ari-
stomenici tempore, Arcades
non solum patria sua extorres
eos in suam ditionem accepe-
runt, ac ciuitate donarunt;
sed etiam filias ipsorum pube-
ribus suis elocandas decreue-
runt. ad haec, facta inquisi-
tione super Aristocratis regis
proditione in pugna quae di-
citur ad fossam, et ipsum ne-
cauerunt, et genus vniuersum
illius exstinxerunt. Sed vt
taceamus haec antiqua, nouis-

τὰ τελευταῖα γεγονότα μετὰ τὸν Μεγάλῃς πόλεως καὶ Μεσσηνίας συνοικισμὸν, ἰκανὴν ἂν παράχῃ πρὸς τοῖς ὑφ' ἡμῶν εἰρημένους. καθ' ἧς γὰρ καιρὸς τῆς πρὸς Μαντίνειαν μάχης τῶν Ἑλλήνων, ἀμφιδήριτον ἐχέσης τὴν νίκην διὰ τὸν Ἑπαιωνῶδε θάνατον, ἐκώλυον Λακεδαιμόνιοι μετέχειν τῶν σπονδῶν Μεσσηνίας, ἀκμὴν σφραγίζομενοι ταῖς ἐλπίσι τὴν Μεσσηνίαν, ἐπὶ τοσῶτο δίσπευσαν Μεγαλοπολίται καὶ πάντες, οἱ κοινωνῦντες Ἀρκάδων τῆς αὐτῶν συμμαχίας, ὥστε Μεσσηνίας μὲν ὑπὸ τῶν συμμάχων προτδεχθῆναι, καὶ μεταχειν τῶν ὀρκῶν καὶ τῶν διχλύσεων, Λακεδαιμόνιος δὲ μόνος ἐκτπόνδε γενέσθαι τῶν Ἑλλήνων. ἂ τίς ἢ ἂν τῶν ἐπιγινομένων ἐν νῦντι θέμενος, νομίσαι καλῶς εἰρηθεῖν, τὰ μικρῶ πρότερον ὑφ' ἡμῶν δεδηλωμένα; ταῦτα μὲν ἐν εἰρήθῳ μοι χάριον Ἀρκάδων καὶ Μεσσηνίων ἵνα μνημονεύοντες τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς περὶ τὰς πατρίδας ἀτυχημάτων ὑπὸ Λακεδαιμονίων. ἀληθινῶς ἀντέχωνται τῆς πρὸς αὐτὰς ἐνοίας καὶ πίστεως· καὶ μήτε φόβον ὑφορώμενοι, μήτ' εἰρήνης ἐπιθυμῶντες, ἐγκαταλίπωσιν ἀλλήλους ἐν ταῖς ὀλοχερέσι περιστάσει.

34. Λακεδαιμόνιοι δὲ τῶν εἰρισμένων ἐποίησάν τι τῆτο γὰρ συνεχὲς ἦν τοῖς προεξημένους· τέλος γὰρ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων πρέσβεις ἀναποκρίτας πέμψαντες. ὅπως ἐξήπόρησαν ὑπὸ τῆς ἀλογίας καὶ κακίας τῆς αὐτῶν.

sima quae contigerunt post Megalopoleos et Messenae instaurationem, satis quod dicebamus confirmant. quo namque tempore pugnatum ad Mantineam est a Graecis victoria ancipite ob mortem Epaminondae, Lacedaemoniis Messenios foederi adscribi ventantibus, quod Messeniam certa spe sibi vindicarent: Megalopolitani contra, et quicumque societate iuncti cum Arcadibus erant, usque pertenderunt, donec Messeniis in societatem receptis, et conventionis atque iurisiurandi formula comprehensis, soli Lacedaemonii legibus foederis excluderentur. Quae si diligenter considerauerit insequens aetas, non dubitabit rectum esse consilium, quod paullo ante exponebamus. Atque haec in gratiam Arcadum et Messeniorum dicta mihi sunt: ut calamitatum memores, quas ditionibus ipsorum Lacedaemonii intulerunt, in mutua fide atque benevolentia constanter manent: neue aut propter metum, aut cupiditate pacis, quando agetur de salute patriae alterutrorum, se deserant.

34. Lacedaemonii vero etiam hic antiquum obtinuerunt: et quod familiare ipsis erat, legatos a sociis missos tandem sine responso dimiserunt. adeo sua stultitia et improbitas omnem iis consilii copiam adimebat.

καί μοι δοκεῖ τῶτ' ἀληθές εἶναι, διότι πολλὰ κίς τὸ τολευῖν περιτόν εἰς ἄνοιαν, καὶ εἰς τὸ μηδὲν κηταντῶν εἶωθεν. ἔ μὴν ἄλλὰ μετὰ ταῦτα κατασχεθέντων Ἐφόρων ἄλλων, οἱ κινήσαντες ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα, καὶ γινόμενοι τῆς προειρημένης σφαγῆς αἴτιοι, διεπέμποντο πρὸς τῆς Αἰτωλῆς, ἐπισκώμενοι πρεσβευτήν. τῶν δὲ καὶ μάλα ἀσμένως ὑπακυσάντων, ἤκε μετ' ὀλίγων πρεσβεύων εἰς τὴν Λακεδαιμόνα Μαχατᾶς, καὶ παρρυτικά προσῆει τοῖς Ἐφόροις, ... οἴομενοι δεῖν τῶ τε Μαχατᾶ δίδουσαι τὴν Ἐφοδὸν ἐπὶ τῆς πολλῆς, καὶ βασιλέας καθιστᾶναι κατὰ τὰ πάτρια, καὶ μὴ περιορᾶν τὸν πλείω χρόνον παρὰ τῆς νέμεως καταλελυμένην τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν ἀρχήν. οἱ δ' Ἐφοροὶ δυσαρεσέμενοι μὲν τοῖς ὄλοις πράγμασι, ἔ δυνάμενοι δὲ πρὸς τὴν ὁρμὴν ἀντοφθαλιεῖν, ἀλλὰ δεδιότες τὴν τῶν νέων συεροφῆν, περὶ μὲν τῶν βασιλέων ἔφασαν μετὰ ταῦτα ἐκλεύσεσθαι τῶ δὲ Μαχατᾶ συνεχώρησαν δώσειν τὴν ἐκκλησίαν. συναχθέντος δὲ τῆ πλήθους, παρελθὼν ὁ Μαχατᾶς, παρεκάλει διὰ πλειόνων αὐτῆς, αἰρεῖσθαι τὴν πρὸς Αἰτωλῆς συμμαχίαν, εἰπὴ μὲν καὶ θρασέως κατηγορῶν Μακεδόνων, ἀλόγως δὲ καὶ ψευδῶς ἐγκωμιάζων τῆς Αἰτωλῆς. μεταστάντος δὲ τῆς, πολλῆς ἀμφισβητήσεως ἐτύγγχανε τὸ πρᾶγμα. τινὲς μὲν γὰρ συνηγόρου τοῖς Αἰτωλοῖς, καὶ συντίθεσθαι πρὸς αὐτῆς παρήνεν τὴν συμμαχίαν. ἔνιοι δὲ τέτοις

vt recte mihi videatur dictum, per saepe nimiam audaciam in exitu amentiam esse ac vanitatem. Postea tamen Ephoris aliis creatis, qui a principio Rempublicam turbauerant, et caedis expositae auctores fuerant, ad Aetolos miserunt, quo legationem eorum accirent. quibus petitioni illorum promptissime aduentibus, venit paullo post publico Aetolorum nomine Machatas . . . . . Tum vero ille Ephoros statim adire, petere vt Machatae potestas fiat populum pro concione appellandi: vtque more patrio reges creentur, neque finatur Heraclidarum principatus contra quam per leges liceat, diutius iacere dissolutus. Displicebant omnia quae gerebantur Ephoris: sed qui impetum istorum reprimere non possent, et iuniorum coitionem metuerent, de regibus quidem postea se deliberaturos dixerunt: Machatae vero concionem daturus. cogitur concio. prodit Machatas in medium. atque ibi tum ille hortari multis Lacedaemonios vt cum Aetolis consilia consociare vellent: Macedones temere et audacter incusare: Aetolos inepte et falso dilaudare. qui postquam concione excessit, de proposita re altercatio magna est coorta: aliis partem Aetolorum tuentibus, et populum hortantibus ad societatem cum illis ineundam: aliis horum sententiae contra-

ἀντέλεγον. ἡ μὲν ἄλλα τῶν πρεσβυτέρων τινές, ἐπιστήσαντες τὸ πλῆθος, ἐπὶ τε τὰς Ἀντιγόνη καὶ Μακεδόνων εὐεργεσίας, ἐπὶ τε τὰς διὰ Χαριξένου καὶ Τιμαίου βλάβας, ὅτε στρατεύσαντες Αἰτωλοὶ πανδημεῖ, κατέφθειραν μὲν αὐτῶν τὴν χώραν, ἐξηνδραποδίσαντο δὲ τὰς περιοίους, ἐπεβέλευσαν δὲ τῇ Σπάρτῃ μετὰ δόλου καὶ βίας τὰς Φυγάδας ἐπαγαγόντες· ἐπ' ἄλλης ἐγένοντο γνώμης, καὶ τέλος ἐπέσθησαν τηρεῖν τὴν πρὸς Φίλιππον καὶ Μακεδόνας συμμαχίαν. γενομένων δὲ τούτων, ὁ μὲν Μαχατᾶς ἀπρακτος ἐπανήκει πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν.

35. Οἱ δ' ἐξ ἀρχῆς αἰτίοι γεγονότες τῆς κινήσεως, ἕδαμῶς εἰσαυδυνάμενοι τοῖς παρῶσιν, αὐθις ἐπεβάλοντο πρᾶγμα ποιεῖν πάντων ἀσεβέστατον, φθεῖραν τὲς τινὰς τῶν νέων. Κατὰ γὰρ τινὰ θυσίαν πατριῶν εἶδει τὰς μὲν ἐν ταῖς ἡλικίαις μετὰ τῶν ὅπλων κομπεύειν ἐπὶ τὸν τῆς Ἀθηναίων τῆς Χαλκιοῦ νεών, τὰς δ' Ἐφόρους συνταλαῖν τὰ περὶ τὴν θυσίαν, αὐτῶν περὶ τὸ τέμενος διατρίβοντας. ἐν τούτῳ τῶ καιρῷ τῶν κομπευόντων ἐν τοῖς ὅπλοις τινές τῶν νεανίσκων ἄφνω προσπεσόντες θύουσι τοῖς Ἐφόροις, ἀπέσφαξαν αὐτούς. καί τοι πᾶσι τοῖς καταφυγῶσι τὴν ἀσφάλειαν παρεσκευάζε τὸ ἱερόν, καὶ θανάτῳ τίς ἢ κατακεκριμένος· τότε δὲ διὰ τὴν ὠμότητα τῶν τολμῶντων εἰς τὴν ἡλθε καταφρονήσεως, ὡς περὶ τὸν βω-

dicentibus. Tandem e senioribus nonnulli, reuocatis populo in memoriam hinc Antigoni et Macedonum beneficiis, inde Charixeni et Timaei maleficiis; quo tempore omnibus viribus expeditione suscepta, agrum ipsorum sunt populati, vicinos circumcirca in seruitutem abduxerunt; ipsi etiam Spartaee dolo et vi infidias struxerunt; ad perniciem urbis opera exulum quos secum ducebant utentes: ut multitudo sententiam mutaret, obtinuerunt: persuasumque illi ad extremum est, ut in Philippi et Macedonum societate maneretur. Atque ita Machatas infecta re ad suos est reuersus.

35. Tum vero seditionis perpetuae auctores, quum praesenti statui acquiescere nullo possent modo, nonnullis e iuventute corruptis, facinus ausi sunt scelestissimum. Erat moris, per solenne quoddam a maioribus traditum, ut uersa pubes cum armis ad Mineruae Chalcoeci fanum pompam duceret: Ephoris ad peragenda sacra circa delubrum remanentibus. Eo igitur tempore adolescentes quidam ex iis qui pompam armati comitabantur, Ephoros rei diuinae operatos repente inuadunt, et contrucidant: idque eo ipso in templo, quod omnibus ad se confugientibus securitatem praestabat, etiam si mortis damnatus aliquis esset. tum vero, praeeimmanitate illorum, qui tantum scelus patrare sustinuerunt

μαχίαν, ὑπὲρ ὧν τὸν ἄρτι λόγον ἐποίησάμην) τὸν μὲν ἕνα, νομίμως καὶ καθήκοντως, Ἀγησίπολιν, ὄντα μὲν παῖδα τὴν ἡλικίαν, υἱὸν δὲ Ἀγησιπόλιδος τῷ Κλεομβρότῳ. τὸν δὲ συνέβαινε βασιλευσκένοισι, καθ' ἧς καιρὸς ἐξέπεσε Λεωνίδης ἐκ τῆς ἀρχῆς, διὰ τὸ κατὰ γένος ὑπάρχειν ἔγγιστα τῆς οἰκίας ταύτης. ἐπίτροπον δὲ τῷ παιδὸς εἶλοντο Κλεομένην, Κλεομβρότῳ μὲν υἱὸν, Ἀγησιπόλιδος δ' ἀδελφόν. ἀπὸ δὲ τῆς ἐτέρας οἰκίας ὄντων, ἐκ τῆς Ἰππομέδοντος θυγατρὸς, Ἀρχιδάμῳ δυοῖν παιδῶν, ὃς ἦν υἱὸς Εὐδαμίδα, ζῶντος δ' Ἰππομέδοντος ἀκμῆν, ὃς ἦν υἱὸς Ἀγησιλάου τῷ Εὐδαμίδῳ, καὶ ἐτέρων δὲ πλείων ἀπὸ τῆς οἰκίας ὑπαρχόντων, ἀποτέρῳ μὲν τῶν προσηρημένων, προσηκόντων δὲ κατὰ γένος, τέτταρες μὲν ἅπαντας ὑπερεῖδον Λυκῆργον δὲ βασιλέα κατέσθσαν ἢ τῶν προγόνων ἡδεῖς ἐτετεύχει τῆς προσηγορίας. ὃς δὲς ἐκάστῳ τῶν Ἐφόρων τάλαντον, Ἡρακλῆος ἀπόγονος καὶ Βατιλεὺς ἐγενόνη τῆς Σπάρτης. ἕτως ἕωνα πανταχῆ τὰ καλὰ γέγονε. τοιγαρῶν ἢ παῖδες παίδων, ἀλλ' αὐτοὶ πρῶτοι τῆς ἀνοίας ἀπέτισαν τῆς μισθῆς οἱ κατασῆσαντες.

36. Ὁ δὲ Μαχάτας πυθόμενος τὰ γεγονότα περὶ τὰς Λακεδαιμονίους, ἤκε πάλιν ὑπορέψας εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ παρεκάλει τὰς Ἐφόρους καὶ τὴν Βασιλίαν ἐξενεγκεῖν τοῖς Ἀχαιοῖς τὸν πολέμον. μόνως γὰρ ἕτως, ἔφη, λήξαι τὴν τῶν Λακεδαιμονίων Φι-

tem cum Aetolis sunt facti, de qua modo diximus:) alterum regem rite et legitime, Agesipolim, aetate quidem puerum; sed filium Agesipolidis, cui Cleombrotus pater: qui olim, postquam Leonidas regno excidisset, regnauerat, quod hanc regiam domum proxime contingebat. Tutor puero datus Cleomenes Cleombroti filius Agesipolidis frater. quod ad regem ex altera familia, quum essent ex Hippomedontis filia duo Archidami filii, qui Eudamidae filius fuerat, Hippomedonte quoque ipso adhuc viuente, Agesilai filio et Eudamidae nepote; essent et alii plures ex eadem stirpe, qui longius quidem quam priores, sed tamen contingebant genere eam familiam regum; aspernati hosce omnes, Lycurgo regnum detulerunt, e cuius maioribus nemo eo honore fuerat usus. verum hic talentum cuique Ephorum largitus, Herculis propago et rex Spartaee est factus. Adeo vbique paruo constant quae pulchra sunt. Itaque non nati natorum, sed illi ipsi ante omnes qui regem creauerant, stultitiae suae poenas luerunt.

36. Machatas auditis quae Lacedaemone facta erant, Spartam denuo perguit ire, hortaturque Ephoros et reges, vt Achaeis bellum indicant. nunquam enim aliter finem habituram eorum acrem contentionem, vel qui Lacedaemone, quominus so-

λουκειάν τῶν ἐν παντὲς τρόπῳ
 διακοπτόντων τὴν πρὸς Αἰτωλίας
 συμμαχίαν, τήν τε τῶν ἐν Αἰ-
 τωλίᾳ τὰ παραπλήσια τέτοις
 πραττόντων. πεισθέντων δὲ τῶν
 Ἐφόρων καὶ τῶν βασιλέων, ὁ
 μὲν Μαχατᾶς ἐπανήλθε συντε-
 τελεσμένος τὴν πρόθεσιν διὰ
 τὴν ἀνοικιαν τῶν συμπραττόντων.
 ὁ δὲ Λυκῆργος ἀναλαβὼν τὰς
 στρατιώτας, καί τινας τῶν πολι-
 τικῶν, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀρ-
 γείαν, ἀφυλάκτως διακειμένων
 εἰς τέλος τῶν Ἀργείων διὰ τὴν
 προὔπαρχσαν κατάστασιν. καὶ
 Πολύχραν μὲν καὶ Πρασίαν καὶ
 Λεύκαν καὶ Κύφαντα προσπε-
 σῶν, ἄφνω κατέχευε. Γλυμπέῦσι
 δὲ καὶ Ζάρακιν προσπεσῶν, ἀπέ-
 σπασε. τότε δὲ ταῦτα πράξαν-
 τος, ἐπεκήρυξαν οἱ Λακεδαιμό-
 νιοι τὸ λάφυρον κατὰ τῶν Ἀ-
 χαιοῶν· ἔπεισαν δὲ καὶ τὰς Ἠλείας
 οἱ περὶ τὸν Μαχατᾶν, παραπλή-
 σια λέγοντες, ἄπερ καὶ πρὸς τὰς
 Λακεδαιμονίους, ἐξενεγκεῖν τοῖς
 Ἀχαιοῖς τὸν πόλεμον. παραδό-
 ξως δὲ καὶ κατὰ νῦν τοῖς Αἰτωλοῖς
 τῶν πραγμάτων προεχωρηό-
 των, ἔτοι μὲν ἐνθάδ' ἐνέβαι-
 νον εἰς τὸν πόλεμον, οἱ δ' Ἀχαιοὶ
 τάναντία. Φίλιππος μὲν γὰρ,
 ἐφ' ᾧ τὰς ἐλπίδας εἶχον, ἀκμήν
 ἐγένετο περὶ παρασκευήν. Ἠπει-
 ρῶται δ' ἔμελλον πολεμεῖν, Μεσ-
 σήνιοι δ' ἡσυχίαν εἶχον. Αἰτωλοὶ
 δὲ προσειληφότες τὴν Ἠλείων
 καὶ Λακεδαιμονίων ἀγνοίαν,
 πανταχοῦθεν περιεῖχον αὐτὰς τῷ
 πολέμῳ.

cietas cum Aetolis iniretur,
 omnibus modis impediebant:
 vel qui in Aetolia idem istis
 faciebant. Perductis in suam
 sententiam ephoris ac regibus,
 redit Machatas, confectis ex
 animi sententia quae destina-
 verat, per stultitiam eorum
 qui ab illis partibus erant. Ly-
 curgus assumpto milite, et
 parte etiam copiarum urbana-
 rum, Argiuorum fines incur-
 sat: quos Argiui nullo pror-
 fus modo custodiebant, prae-
 senti rerum statu freti. Po-
 lichnam igitur, Prasias, Leu-
 cas et Cyphantem repentino
 impetu capit. Glympes quo-
 que et Zaracem inuadit, et ab
 Argiuorum communi separat.
 quae postquam fecit Lycur-
 gus, Lacedaemonii spolia capi-
 endi de Achaeis ius fasque
 esse praeconis voce signifi-
 cant. Eleis item persuasit
 Machatas, iisdem verbis usus,
 quibus Lacedaemonios impu-
 lerat, ut bellum Achaeis in-
 dicerent. Hoc modo rebus
 Aetolis ex animi sententia mi-
 rabiliter succedentibus, ipsi
 quidem ingenti cum spe bel-
 lum capebant: apud Achaeos
 vero contrario modo res
 se habebant. Nam Philippus
 in quo spes suas reposuerant,
 tunc cum maxime in appa-
 ratu belli erat occupatus. Epi-
 rotae bellaturos agebant: Mes-
 sieni manebant quieti. Aetoli
 adiuuante ipsos Eleorum et
 Lacedaemoniorum stultitia ex
 omnibus partibus bello eos
 cingebant.

37. Ἀράτῳ μὲν ἔν συνεβαίνας
κατὰ τὸν καιρὸν τῆτον ἤδη λή-
γειν τὴν ἀρχὴν, Ἀρατοῦ δὲ τὸν
υἱὸν αὐτῆ, καθεσαμένον ὑπὸ τῶν
Ἀχαιῶν, παραλαμβάνειν τὴν
ερατηγίαν. Αἰτωλῶν δὲ ἐσρατή-
γει Σκόπας. ὁ δὲ χρόνος αὐτῷ
τῆς ἀρχῆς μάλις αὐτὸς πως διη-
ρητο. τὰς γὰρ ἀρχαιεσίας Αἰ-
τωλοὶ μὲν ἐποίουν μετὰ τὴν Φθι-
νοπωρινὴν ἰσημερίαν εὐθέως·
Ἀχαιοὶ δὲ τότε περὶ τὴν τῆς
Πλειάδος ἐπιτολήν. ἤδη δὲ τῆς
Θερείας ἐνισταμένης, καὶ μετελη-
φότος Ἀράτε τῆ νεωτέρῃ τὴν
ερατηγίαν, ἅμα πάντα τὰ πράγ-
ματα τὰς ἐπιβολὰς ἐλάμβανε καὶ
τὰς ἀρχαίς. Ἀντίβας μὲν γὰρ
ἐπαχίρει κατὰ τὰς καιρὸς τέως
Ζάικουσαν πελοιορκεῖν· Ρωμαῖοι
δὲ Λύκιον Αἰμίλιον εἰς τὴν Ἰλυ-
ρίαν μετὰ τῆς δυνάμεως ἐξαπέ-
τελλον ἐπὶ Δημήτριου τὸν Φάριον.
ὑπὲρ ὧν ἐν τῇ προτέρῃ βίβλῳ δε-
δηλώσαμεν. Ἀντίοχος δὲ, Πτολε-
μαῖδα καὶ Τύρον παραδόντος αὐ-
τῷ Θεοδότῃ, τοῖς κατὰ Κοίλην Συ-
ρίαν ἐγχειρεῖν ἐπεβίλετο. Πτο-
λεμαῖος δὲ περὶ παρασκευὴν ἐγί-
νετο τῆ πρὸς Ἀντίοχον πολέμῳ.
Λυκῆργος δ' ἀπὸ τῶν ὁμοίων βε-
λόμενος ἀρχεσθαι Κλεομένη, τὸ
τῶν Μεγαλοπολιτῶν Ἀθήναιον
ἐπολιόρκει προσερατοπεδευνίας.
Ἀχαιοὶ δὲ μισοφόροις ἰππεῖς καὶ
πεζῶς ἤθροισιν εἰς τὸν περιεσῶτα
πόλεμον, Φίλιππος δ' ἐν Μακε-
δονίᾳ εὐκίει μετὰ τῆς δυνάμεως,
ἔχον Μακεδόνας Φαλαγγίτας μὲν
μυρίας, τελευτὰς δὲ πεντακχι-
λίης· ἅμα δὲ τέτοις ἰππεῖς ὄντα-

37. Circa id tempus ma-
gistratu exierat Aratus; in
cuius locum suffragiis Achaeo-
rum succedens Aratus Arati
F. praeturam inierat. Aeto-
lorum praetor Scopas erat:
qui eo maxime tempore di-
midium legitimi spatii in ma-
gistratu confecerat. Aetoli
namque statim ab aequino-
ctio autumnali comitia prae-
torum suorum celebrabant.
Achaei tempore illo, circa
Pleiadum ortum. Ineunte
iam aestate, quum iunior
Aratus imperium suscepisset,
simul omnium bellorum prin-
cipia inchoabantur. Quippe
eo tempore Hannibal Sagunti
obsidionem moliebatur. Ro-
mani L. Aemilium cum le-
gionibus in Illyricum aduer-
sus Demetrium Pharium mit-
tebant: de quibus rebus su-
periore libro est actum. An-
tiochus tradente sibi Theo-
doto Ptolemaidem et Tyrum,
occupare Syriam Coelen ag-
grediebatur. Ptolemaeus ad-
versus Antiochum se compa-
rabat. Lycurgus autem rex
Spartae, idem ius sibi vindic-
ans, quod olim Cleomenes,
positis ante Athenarum Me-
galopolitanorum castris, ob-
sidione illud premebat. Achaei
ad bellum quod undique co-
oriebatur, equites peditesque
mercede conducebant. Phi-
lippus e Macedonia moue-
bat, habens in exercitu gra-
vis armaturae millia decem;
cetratorum quinque millia;
et cum his equites ostingen-

νοσίς. Ταῦτα μὲν ἔν ἅπαντ' ἦν ἐν τοιαύταις ἐπιβολαῖς καὶ παρασκευαῖς. κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὸς ἐξήνεγκαν Ῥόδιοι Βυζαντίοις πόλεμον, διὰ τινὰς τοιαύτας αἰτίας.

38. Βυζάντιοι κατὰ μὲν θάλατταν εὐκαιρότατον οἰκῶσι τόπον, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν, πάντων τῶν ἐν τῇ κατ' ἡμᾶς οἰκημένῃ κατὰ δὲ γῆν πρὸς ἀμφοτέρω πάντων ἀφύεσθαι. κατὰ μὲν γὰρ θάλατταν ἄνω ἐπίκειται τῷ τόματι τῆ Πόντου κυρίας, ὥστε μήτ' εἰσπλευσῶν μήτ' ἐκπλευσῶν δύνατον εἶναι τῶν ἐμπόρων τινα, χωρὶς τῆς ἐκείνων βελήσεως. ἔχουτος δὲ τῆ Πόντου πολλὰ τῶν πρὸς τὸν βίον εὐχρήσων τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, πάντων εἰσι τέτων κύριοι Βυζάντιοι. πρὸς μὲν γὰρ τὰς ἀναγκαίας τῆ βίᾳ χρείας, τότε δέρματα καὶ τὸ τῶν εἰς τὰς θαλάσσης ἀγομένων σωματῶν πλῆθος, οἱ κατὰ τὸν Πόντον ἡμῖν τόποι παρασκευάζουσι θαψιλέσθαι καὶ χρησιμώτατον ὁμολογούμενως πρὸς δὲ περισίαν, μέλι, κηρὸν, τάριχος, ἀφρόνας ἡμῖν χορηγῶσι. δέχονται γέ μὴν τῶν ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν τόποις περιττευόντων, ἔλαιον καὶ πᾶν οἷον γένος, σίτω δ' ἀμείβονται, ποτὲ μὲν εὐκαιρῶς διδόντες, ποτὲ δὲ λαμβάνοντες. πάντων δὲ τέτων ἢ κωλύεσθαι ὀλοχερῶς, δέον ἦν τὰς Ἑλλήνας, ἢ τελῶς ἀλυσαιτελῆ γίνεσθαι σφίσι τὴν ἀλλοτρίην αὐτῶν, Βυζαντίων ἦτοι βελομένων ἐθελοκακεῖν καὶ συνδυάζειν, ποτὲ

tos. Haec igitur omnia illo tempore ita destinabantur parabanturque. cum quidem etiam Rhodii aduersus Byzantios bellum susceperunt ob huiusmodi causas.

38. Byzantii locum habent omnium in nostro orbe, mari quidem commodissimum aptissimumque ad degendam vitam tum secure, tum beate: terra vero ad utrumque horum minime omnium accommodatum. nam quod ad mare, ita ori Ponti imminet, ut absque eorum voluntate nulla cuiusquam mercatoris nauis, neque intrare neque exire queat. et quum multa Pontus ferat ceteris mortalibus ad vitam expedita, omnia illa Byzantii in sua potestate habent. Ad necessarios quidem usus, coriorum ingentem copiam, et seruilium corporum maximum numerum, et quidem optimorum sine controuersia, Ponticae regiones nobis subministrant: ad lautitiam vero, mel, ceram, balsamenta abunde praebent. recipiunt vero e nostrorum locorum copiis, oleum, et quaecumque sunt vini genera. in frumento mutuum faciunt, alias opportune dando, alias accipiendo. Harum igitur omnium rerum commercio, aut carendum omnino fuit Graecis, aut nulla penitus cum utilitate id erat exercendum; si Byzantii deteriora per ignauiam consilia sequi uoluissent, et modo cum Galatis societate

μὲν Γαλάταις, ποτὲ δὲ πλείονα
 Θραξίν, ἢ τὸ παράπαν μὴ κατοικούντων τὰς τόπας. διὰ τε γὰρ
 σκευότητα τῆ πόρι, καὶ διὰ τὸ
 παρακείμενον πλήθος τῶν βαρβάρων,
 ἄπληξ ἂν ἡμῖν ἦν ὁμολογουμένως ὁ Πόντος. μέγιστα
 μὲν ἂν ἴσως αὐτοῖς ἐκείνοις περιγίνεταί
 λυσιτελῆ πρὸς τὰς βίβας διὰ τὰς τῶν
 τόπων ιδιότητας. ἅπαν γὰρ τὸ μὲν
 περιτταῦσον παρ' αὐτοῖς, ἐξαγωγῆς τὸ δὲ
 λείπον, εἰταγωγῆς ἐτοίμη τυγχάνει
 καὶ λυσιτελῆς, ἄνευ πάσης
 κακοπαθείας καὶ κινδύνου. πολλά γε
 μὲν καὶ τοῖς ἄλλοις ἔχρησα δι' ἐκείνας,
 ὡς εἰρήκαμεν, ἅπαντᾶ. διὸ καὶ κοινοί
 τινες ὡς εὐεργέται πάντων ὑπάρχοντες,
 εἰκότως ἂν ἢ μόνου χάριτος, ἀλλὰ καὶ
 ἐπιμελείας κοινῆς τυγχάνουσιν ὑπὸ τῶν
 Ἑλλήνων κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων
 περιστάσεις. ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοῖς
 πλείστοις ἀγνοεῖσθαι συνέβαινε τὴν
 ιδιότητα καὶ τὴν εὐφύειαν τῆς τόπι,
 διὰ τὸ μικρὸν ἔξω κείσθαι τῶν ἐπισκοπεμένων
 μερῶν τῆς οἰκαμένης βεβούλευθα
 δὲ πάντα εἰδέναι τὰ τοιαῦτα, καὶ
 μάλιστα μὲν αὐτόπτας γίνεσθαι τῶν
 ἐχόντων παρηλαχμένον τί καὶ διαφέρου
 τόπων· εἰ δὲ μὴ τῆτο δυνατὸν, ἐννοίας
 γε καὶ τόπις ἔχειν ἐν αὐταῖς ὡς ἔρημα
 τῆς ἀληθείας ῥητέου ἂν εἴη, τί τὸ
 συμβαῖνον ἐστὶ, καὶ τί τὸ ποιεῖν τὴν
 τηλικαύτην καὶ τοιαύτην εὐπορίαν τῆς
 προειρημένης πόλεως.

iungi, interdum, (ac saepius quidem,) Thracibus consentire: aut si illa loca penitus non inhabitarent. Nam partim ob freti angustias, partim ob adiacentium barbarorum multitudinem, crepta nobis esset in Pontum nauigandi facultas. Puto equidem ad ipsos primo Byzantios ex natura locorum maxima redire vitae commoda: quum et ea quibus superfluum exportari; et quibus deficiunt importari facile, et cum lucro, et sine vlla molestia aut periculo possint. sed et ad alios multa commoda propter ipsos, vt diximus, perueniunt. Qui igitur munifice omnes in commune demereantur, non gratiam dumtaxat iure merito a Graecis referant: sed etiam commune Graecorum omnium auxilium quando a barbaris inuaduntur. Quoniam autem proprietatem et naturam huius loci plerique hominum idcirco ignorant, quia aliquanto longius abest ab iis orbis nostri partibus, ad quas visendas iri solet: nos qui res huiusmodi notas esse omnibus optamus, et maxime quidem si fieri possit ex inspectione omnia cognosci loca, quae peculiari aliqua et eccellente natura commendantur: aut si hoc non potest, vnumquemque in animo habere notiones eorum et expressas formas, ad veritatem quam proxime accedentes: dicendum existimamus, quid id rei sit. et quae causa dictae vrbi talem tantamque felicitatem conciliet.

39. Ὁ δὴ καλούμενος Πόντος ἔχει, τὴν περίμετρον μὲν, ἔγγιστα τῶν δισχυρίων καὶ διχιλίων σταδίων· σόματα δὲ διττά, κατὰ διάμετρον ἀλλήλοις κείμενα· τὸ μὲν ἐκ τῆς Προποντίδος, τὸ δ' ἐκ τῆς Μαιώτιδος λίμνης· ἢ τις αὐτὴ κατ' αὐτὴν ὀκτακιχιλίων ἐστὶ σταδίων τὴν περιγραφήν. εἰς δὲ τὰ προειρημένα κοιλώματα, πολλῶν μὲν καὶ μεγάλων ποταμῶν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐμβαλλόντων, ἔτι δὲ μειζόνων καὶ πλείονων ἐκ τῆς Εὐρώπης, συμβαίνει τὴν μὲν Μαιώτιν ἀναπληρωμένην ὑπὸ τέτων, ρεῖν εἰς τὸν Πόντον διὰ τῆς σόματος· τὸν δὲ Πόντον εἰς τὴν Προποντίδα. καλεῖται δὲ τὸ μὲν τῆς Μαιώτιδος σόμα, Κιμμερικὸς Βόσπορος, ὃ τὸ μὲν πλάτος ἔχει περὶ τριάκοντα στάδια, τὸ δὲ μῆκος ἐξήκοντα στάδια. πᾶν δ' ἐστὶν ἀλιτενές. τὸ δὲ τῆς Πόντος, παραπλησίως ὀνομάζεται μὲν Βόσπορος Θράκιος· ἐστὶ δὲ τὸ μὲν μῆκος ἐφ' ἑκατὸν ἔκκοσι στάδια, τὸ δὲ πλάτος ἔσται πάντη ταύτη ταυτόν. ἀρχὴ δὲ τῆς σόματος ἀπὸ μὲν τῆς Προποντίδος, τὸ κατὰ Χαλκηδόνα διάστημα καὶ Βυζάντιον, ὃ δεκατεττάρων ἐστὶ σταδίων· ἀπὸ δὲ τῆς Πόντος, τὸ καλούμενον Ἰερόν· (ἐφ' ἧς τόπῃ Φασί κατὰ τὴν ἐκ Κόλχων ἀνακομιδὴν, Ἰάσου καὶ θυσιῶν πρῶτον τοῖς δώδεκα θεοῖς, ὃ κείται μὲν ἐπὶ τῆς Ἀσίας) ἀπέχει δὲ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ δώδεκα στάδια πρὸς τὸ καταντικρὺ κείμενον Σκραπίσιον τῆς Θράκης. τῆ δὲ ρεῖν ἔξω κατὰ τὸ συνεχές τὴν τε Μαιώτιν

39. Is igitur qui dicitur Pontus, ambitum habet stadiorum circiter CCXXX CCXXX CXX CXX, ora duo, sibi ex aduerso opposita; alterum e Propontide, alterum e lacu Moeotio: qui et ipse per se in circuitum patet stadia XXX CXX CXX CXX. quum autem in descriptos alueos multi magnique amnes ex Asia influant; maiores vero adhuc et plures ex Europa: euenit, vt Moeotius quidem lacus vbi ab illis fluminibus est repletus, in Pontum per os effundatur: Pontus vero in Propontidem. Nominatur autem os Maeotidis, Cimmericus Bosporus: cuius latitudo est stadiorum plus minus triginta: longitudo, sexaginta. ora vniuersa humilis est, et vadosa. ipsius Ponti os similiter vocatur Bosporus Thracicus: porrectum in longitudinem ad centum viginti stadia: latitudo, non vbique semper eadem. Oris principium est, e Propontide venienti, illud interuallum, quod est inter Chalcedonem et Byzantium, stadiorum quatuordecim: exeunti vero e Ponto, illud quod Hieron vocant: vbi fama est Iasonem quando e Colchis reuertebatur, primum omnium duodecim diis sacrificasse. est autem ille locus in Asia situs. abest ab Europa et fano Sarapidis, quod in opposita est Thracia, duodecim fere stadia. Quod autem Maeotis et Pontus continenter fluant, eius rei

καὶ τὸν Πόντον, εἰσὶν αἰτίαι δι-
 τὰ· μία μὲν αὐτόθεν καὶ πᾶσι
 προφανής· καὶ ἦν, πολλῶν
 εἰσπιπτόντων ρευμάτων εἰς πε-
 ριγραφήν ἀγγείων ὠρισμένων,
 πλείον αἰεὶ καὶ πλείον γίνεται τὸ
 ὑγρὸν· ὃ, μηδεμιᾶς μὲν ὑπαρχέ-
 σης ἐκρύψεως, δέου ἂν ἦν αἰεὶ
 προσαναβαῖνον, μείζω καὶ πλείω
 τῷ κοιλώματος περιλαμβάνειν
 τόπον. ὑπαρχουσῶν δ' ἐκρύψεων,
 ἀνάγκη τὸ προσγιγόμενον καὶ
 πλεονάζον ὑπερπίπτου ἀποβρεῖν,
 καὶ Φέρεσθαι συνεχῶς, διὰ τῶν
 ὑπαρχόντων σομάτων. δευτέρα
 δὲ, καὶ ἦν πολὺν καὶ παντο-
 δατὸν χεῖν εἰσφερόντων εἰς τὰ
 προσηρημένα κοιλώματα τῶν πο-
 ταμῶν κατὰ τὰς τῶν ὄμβρων
 ἐπιτάσεις, ἐκτιεζόμενον τὸ ὑ-
 γρὸν ὑπὸ τῶν συνισταμένων ἐγ-
 χωμάτων, αἰεὶ προσαναβαίνει καὶ
 Φέρεται κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον
 διὰ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐκρύψεων.
 τῆς δ' ἐγκώσεως καὶ τῆς ἐπιβ-
 ρύσεως ἀδιάπαυστα καὶ συνεχῶς
 γινομένης ἐν τῶν ποταμῶν, καὶ
 τὴν ἀπόβρυσιν ἀδιάπαυστον καὶ
 συνεχῆ γίνεσθαι διὰ τῶν σομά-
 των ἀναγκῶν. αἳ μὲν ἂν ἀλη-
 θεῖς αἰτίαι τῷ βεῖν ἔξω τὸν Πόν-
 τον, αἰδ' εἰσὶν· ἐν ἑξ ἐμπορι-
 κῶν ἔχουσαι διηγημάτων τὴν πί-
 σιν, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν
 θεωρίας, ἧς ἀκριβεσέρων ἐυ-
 ρεῖν ἔρχθαι.

40. Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τὸν τόπον
 ἐπέσημεν, ἄδεν ἀφαιτέριον ἄργον,
 ὃδ' ἐν αὐτῇ τῇ φύσει κείμενον,
 ὅπερ οἱ πλείστοι ποιεῖν εἰώθασι
 τῶν συγγραφέων· ἀποδεικτικῆ

caussa duplex est: una in
 promptu et nemini non mani-
 festa: quatenus enim multi
 amnes vasa ingrediuntur, quo-
 rum est circumscripta definita-
 que mensura, accedit maior
 in dies aquarum copia; quae
 si nullos pateret exitus, allur-
 gere magis magisque in al-
 tum, opus haberent, et ma-
 iorem laxioreinque aivei lo-
 cum semper occupare. nunc
 quum pateant exitus, necesse
 est, ut quod nous accessione
 redundat, exceditque oram,
 effluat, ac per Maeotidis ac
 Ponti ora continenter labatur.
 Altera causa est huiusmodi.
 Quum per magnos et vehe-
 mentes imbres flumina mul-
 tum atque omnis generis li-
 mum in dictos alueos inferant:
 elisa aqua ab aggesta terra, al-
 tius semper attollitur, et ra-
 tione ea quam diximus, per
 alueorum exitus manat, et
 quoniam tum aggerunt ter-
 ram, tum aquas infundunt,
 amnes indefinenter et conti-
 nuo; etiam emanantes per ora
 aquas nunquam desinere, sed
 semper fluere est necesse. Ac
 verae quidem causae, cur
 extra alueum feratur Pontus,
 istae sunt: quarum fides non
 ex mercatorum narrationibus
 pendet, verum e rerum natu-
 ralium contemplatione, quam
 maxime fieri potest, accurata.

40. Quoniam autem ad lo-
 cum istum devenimus, nihil
 nobis, ne eorum quidem quae
 in rerum natura sunt posita,
 otiosum relinquendum est. sicut
 plerique historiarum scriptores

δὲ μᾶλλον τῇ διηγήσει χρησέου, ἕνα μὴδὲν ἄπορον ἀπολείπωμεν τῶν ζητημένων τοῖς Φιληλοίοις. τῆτο γὰρ ἴδιόν ἐστι τῶν νῦν καιρῶν, ἐν οἷς, πάντων πλωτῶν καὶ πορευτῶν γεγονότων, ἢ ἂν ἔτι πρέπον εἴη ποιηταῖς καὶ μυθολογοῖς χρῆσθαι μάρτυσι περὶ τῶν ἀγνωσμένων· ἔπερ οἱ πρὸ ἡμῶν πεποιήκασι περὶ τῶν κλείων, ἀπίστες ἐμφισβητημένω παρεχόμενοι βεβαιωτάς, κατὰ τὸν Ἡράκλειτον. πειρατέον δὲ δι' αὐτῆς τῆς ἰσορίας, ἱκανῆν παριστάσθαι πίστιν τοῖς ἀκέραις. Φαμὲν δὴ χώννουσθαι μὲν καὶ πάλαι καὶ νῦν τὸν τόπον, χρόνω γε μὴν ἐλοχερῶς ἐγχωθήσεσθαι, τὴν τε Μαίωτιν καὶ τῆτον· μενέσθης γε δὴ τῆς αὐτῆς τάξεως περὶ τὰς τόπας, καὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐγχώσεως ἐνεργῶντων κατὰ τὸ συνεχές. ὅταν γὰρ μὲν χρόνος ἄπειρος ᾖ, τὰ δὲ κοιλώματα πάνυ ἢ πάντως ὀρισμένα· δῆλον, ὡς καὶ τὸ τυχόν εἰσφέρηται, πληρωθήσονται τῷ χρόνω. Κατὰ φύσιν γὰρ τὸ πεπερασμένον ἐν ἀείρῳ χρόνω συνεχῶς γινόμενον, ἢ καὶ φθειρόμενον, καὶ κατ' ἐλάχισον γίνηται, (τῆτο γὰρ νοεῖσθαι νῦν) ἀνάγκη τελειωθῆναι κατὰ τὴν πρόθεσιν. ὅταν δὲ μὴ τὸ τυχόν, ἀλλὰ καὶ λίαν πολὺς τις εἰσφέρηται χῆς, φανερόν, ὡς ἔποτε, ταχέως δὲ συμβήσεται γενέσθαι τὸ δὴ νῦν λεγόμενον ὑφ' ἡμῶν· ὃ δὴ καὶ φαίνεται

facere amant: sed narrationi nostrae demonstratio est adii-cienda; ne studiosis hominibus ea cognoscendi de quibus vulgo quaeritur; dubium vltimum relinquamus. eam siquidem diligentiam hodierna tempora requirunt. Nam quia hodie terra marique sunt omnia peruia; turpe iam sit de iis quae vulgo ignorantur, poetas et fabularum scriptores testes afferre: quod de plerisque priores nobis fecerunt: qui rerum controuersarum auctores parum locupletes, vt aiebat Heraclitus, laudabant. quin potius conandum est nobis, vt ipsa per se nostra narratio fidem audientibus faciat. Dicimus igitur, et olim et nunc locum illum obrui atque adimpleri: tandem vero etiam penitus iri oppletum: Maeotim inquam et Pontum: si tamen in eodem statu loca illa maneant, et caussae aggestus illius continenter operentur. quando enim tempus quidem infinitum est, aluei vero certis plane finibus circumscripti, perspicuum est, etsi vel minimum est quod inuehitur; futurum tamen aliquando tandem, vt impleantur. Ita enim natura comparatum est: si finitum aliquid tempore infinito nascatur, aut denascatur, etsi minimum est quod fit quotidie, (ponamus enim ita esse, nunc quidem:) necesse est, vt illud ad destinatum finem perueniat. Nunc vero quum non parum nescio quid, sed longe plurimum limi aggeratur; perspicuum est, cito nedum quando-

γενόμενον. τὴν μὲν ἔν Μαιώ-
τιν ἤδη κεχωῶσθαι συμβαίνει. τὸ
γάρτοι πλείον αὐτῆς μέρος, ἐν
ἑπτὰ καὶ πέντε ὀργυκίαις ἐστίν.
διὸ καὶ πλείον αὐτὴν ἔκ ἔστι δύ-
ναται ναυτὶ μεγάλας, χωρὶς
καθηγούμενος. ἄτὰ τ' ἐξ ἀρ-
χῆς πάλαιτα σύβρις τῷ Πόντῳ,
καθὰ οἱ παλαιοὶ συμφωνῶσι·
νῦν ἐστὶ λίμνη γλυκεία, τῆς μὲν
θαλάττης ἐπιπερισμένης ὑπὸ
τῶν ἐνχλωμάτων, τῆς δὲ τῶν
ποταμῶν εἰσβολῆς ἐπικρατέσης.
ἔσται δὲ καὶ περὶ τὸν Πόντον πα-
ραπλήσιον, καὶ γίνεται νῦν ἄλλ'
ἢ λίαν τοῖς τοῖσδε ἐστὶ καταφα-
νές, διὰ τὸ μέγεθος τῆ κοιλώ-
ματος. τοῖς μὲν τοι βραχέα
συνεπισήσασι, καὶ νῦν ἐστὶ ἄηλον
τὸ γινόμενον.

41. Τῆ γὰρ Ἰστροπλείσι τό-
μασιν ἀπὸ τῆς Εὐρώτης εἰς τὸν
Πόντον εἰσβάλλοντος, συμβαί-
νει πρὸς τῆτον χεδὸν ἐπὶ χίλια
στάδια συνιστᾶται ταύλαν, ἡμέρας
δρόμον ἀπέχουσαν τῆς γῆς, ἣ τις
νῦν συνέσηκεν ἐκ τῆς τοῖς τόμα-
σιν εἰσφερομένης ἰλύος· ἐφ' ἣν
ἔτι πελάγιοι τρέχοντες οἱ πλείον-
τες τὸν Πόντον, λανθάνουσι ἐπι-
κέλλοντες νυκτὸς ἐπὶ τὰς τόπικας.
καλῶσι δ' αὐτὰς οἱ ναυτικοὶ Στή-
θη. Τῆ δὲ μὴ παρ' αὐτὴν συνί-
στασθαι τὴν γῆν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πο-
λὺ προκτείνεσθαι τὸν χῶρον, ταύ-
την νομισέον εἶναι τὴν αἰτίαν.
ἐφ' ὅσων μὲν γὰρ αἱ ῥύσεις τῶν
ποταμῶν διὰ τὴν βίαν τῆς Φο-
ρῆας ἐπικρατῶσι καὶ διαθάνονται
τὴν θαλάτταν, ἐπὶ τὸσῶτον καὶ
τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ φερόμε-

que euenturum, quod modo
a nobis dicebatur. quin fieri
iam id ipsum apparet. Maeo-
ticus siquidem lacus iam est
oppletus nam in pierisque i-
lius partibus septem aut quin-
que vlnarum est eius altitudo.
itaque sine duce qui monstret
iter, nauigari magnis nauibus
non potest et quum olim con-
iunctum id mare esset Ponto,
vt consentiunt veteres, nunc
lacus est aquae dulcis: post-
quam maris aqua elisa est ab
aggesta terra, et ingredien-
tium amnium influxus perui-
cit. idem fiet etiam in Ponto:
et iam quoque fit: sed prae al-
vei magnitudine parum id vul-
gus obseruat. verum qui vel
mediocriter attendunt, iam
nunc super eo nihil dubitant.

41. Nam quum pluribus
ostiis ex Europa in Pontum
Ister praecipitet, ad hunc per
mille circiter stadia porrigitur
taenia quaedam, sine longa
moles, diei vnus cursu distans
a terra. atque haec aggestio
terrena quotidie crescit ex li-
mo quem ostia flumiorum de-
ferunt. acciditque nauiganti-
bus, vbi in altum vela dede-
runt, vt noctu in loca eius-
modi impingant, quae nauti-
ci vocant *Stethe*, Latini dor-
sa. Quod autem agger ille
non propius terram crescit,
sed procul inde submouetur,
causam existimare hanc oportet.
in quantum enim in-
fluentia flumina impetum prae
ea qua feruntur violentia,
seruant, et mare protrudunt;
in tantum et limum, et quae-

α τοῖς ρεύμασιν ἀνάγκη προ-
 εἶθαι καὶ μὴ λαμβάνειν μο-
 ρήν, μηδὲ εἶστιν ἀπλῶς ὅταν
 εἰ διὰ τὸ βάθος ἤδη καὶ πλη-
 ρος τῆς θαλάττης ἐκλύηται
 ἅ ρεύματα, τότε εἰπὸς ἤδη
 κατὰ φύσιν φερόμενον κάτω
 ἰσχυρῶς καὶ εἰσὶν λαμβάνειν τὸν
 χῆν. δι' ἃ δὴ τῶν μὲν λάβρων
 καὶ μεγάλων ποταμῶν, τὰ
 μὲν χώματα μακρὰν συνίστα-
 σαι, τὰ δὲ παρὰ τὴν χέρσον
 εἰν ἀρχιβαθῆ. τῶν δ' ἑλατ-
 τέρων καὶ πράως ρεόντων,
 τὰ δ' αὐτὰς τὰς εἰσβολὰς οἱ
 ἴσθμιοι συνίστανται. Μάλιστα δ'
 ἐκδηλὸν γίνεται τῆτο κατὰ τὰς
 τῶν ὄμβρων ἐπιφορὰς. καὶ
 γὰρ τὰ τυχόντα τότε τῶν
 εἰσόδων, ἐπειδὴν ἐπιπρατήσασι
 τὸ κύματος κατὰ τὴν εἰσβο-
 λήν, προωθῶσι τὸν χῆν εἰς
 θάλατταν ἐπὶ τοσῶτον, ὡς
 πρὸς λόγον ἐκάστη γίνεσθαι τὴν
 ἀπόσχιση τῆ βία τῶν ἐμπι-
 κτόντων ρευμάτων. τῶ δὲ
 μεγέθει τῆς προειρημένης τα-
 νίας, καὶ καθόλου τῶ πλήθει
 τῶν εἰσφερομένων λίθων καὶ
 ξύλων καὶ γῆς ὑπὸ τῶν ποτα-
 μῶν, εἰδαιμῶς ἀπισητέον, (ἐνη-
 θες γὰρ) θεωρῶντας ὑπὸ τὴν
 ὄψιν τὸν τυχόντα χειμάρρην
 ἐν βραχεῖ χρόνῳ ποικίλως
 ἐκχαράδρυντα μὲν καὶ διακό-
 πτοντα τόπως ἡλιβάτης, φέρον-
 τα δὲ πᾶν γένος ὕλης καὶ γῆς
 καὶ λίθων, ἐπιχώσεις δὲ ποικί-
 λους τηλικαύτας, ὡς ἄλλοιῶν
 ἐνίοτε, καὶ μηδὲ γινώσκειν

cumque cursu amnis cuius-
 que deuehuntur, protrudi
 necessum est, neque mo-
 ram ullam accipere ad subsi-
 stendum: vbi vero propter
 profunditatem et immensita-
 tem maris fluentorum vis mi-
 nuit, tum deinum rationi con-
 sentaneum est, vt materia illa
 quae aggeritur secundum na-
 turam subfidat, et maneat
 quieta. propterea rapidorum
 iragorumque amnium moles
 procul excitantur: quum pro-
 pe terram mare sit altum. mi-
 norum vero fluminum et leui-
 ter fluentium, prope ipsa ostia
 aggeres struuntur. Hoc autem
 tunc fit manifestum, cum ma-
 gni imbres cadunt. nam tunc
 vel minimi amnes superata vn-
 da circa ostium, limum adeo
 protrudunt in altum, vt pro
 violentia cuiusque amnis in
 mare se exonerantis, breuior
 aut longior distantia intercedat.
 De magnitudine autem inius
 taeniae quam diximus Istro
 praetendi, aut omnino de co-
 pia faxorum, lignorum, et
 terrae quam inuehunt amnes,
 non est quod fidem superare
 cuiquam ea res videatur: stul-
 tum enim hoc fuerit: quum cer-
 nere saepe sit oculis, quamuis
 paruum torrentem tempore
 breui per loca praecelsa, prae-
 ruptaque meatus sibi confrago-
 sos aperire, eaque vi perumpere,
 terram et saxa deuehentem;
 loca vero per quae transit, vs-
 que adeo aggere complere, fa-
 ciemque locorum interdum pe-
 nitus adeo immutare, vt modi-

ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὰς αὐτὰς τόπας.

42. Ἐξ ὧν ἐκ εἰκὸς θαυμάζειν, πῶς οἱ τηλικῶτοι ποταμοὶ συνεχῶς ῥέοντες, ἀπεργάζονται τῶν προειρημένων, καὶ τέλος ἐκπληρῶσι τὸν Πόντον. ἢ γὰρ εἰκὸς, ἀλλ' ἀναγκῶν γενέσθαι τῆτό γε προφαίνεται κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. σημεῖον δὲ τῷ μέλλοντος. ὅσα γὰρ ἐστὶ νῦν ἡ Μαιώτις γλυκυτέρα τῆς Ποντικῆς θαλάττης, τοσάτω θεωρεῖται διαφέρεισα προφανῶς ἡ Ποντικὴ τῆς καθ' ἡμᾶς. ἐξ ὧν ὀφθαλμῶν, ὡς ὅταν ὁ χρόνος, ἐν ᾧ πεπληρωθῆαι συμβαίνει τὴν Μαιώτιν, τῆτον λάβῃ τὸν λόγον πρὸς τὸν χρόνον, ὃν ἔχει τὸ μέγεθος τῆ κοιλάματος πρὸς τὸ κοίλωμα, τότε συμβήσεται καὶ τὸν Πόντον τεναγῶδη καὶ γλυκύν καὶ λιμνώδη γενέσθαι, παραπλησίως τῇ Μαιώτιδι λίμνῃ. καὶ θαῖττον δὲ τῆτον ὑποληπτόν. ὅσα μείζους καὶ πλείους εἰσὶν αἱ ῥύσεις τῶν εἰς τῆτον ἐκπιπτόντων ποταμῶν. Ταῦτα μὲν ἔν ἡμῖν εἰρήσθω πρὸς τὰς ἀπίστας διακειμένους, εἰ δὴ χάννυται καὶ νῦν, καὶ χωθήσεσθαι ποτε συμβήσεται τὸν Πόντον, καὶ λίμνη καὶ τεναγὸς ἔσται τὸ τηλικῶτον πέλαγος. ἔτι δὲ μᾶλλον εἰρήσθω καὶ τῆς τῶν πλοιομένων ψευδολογίας καὶ τερατείας χάριν· ἵνα μὴ παντὶ τῷ λεγομένῳ προσνεχηθέναι παιδικῶς ἀναγκαζόμεθα διὰ τὴν ἀπειρίαν. ἔχοντες δ' ἔχνη τῆς ἀληθείας ἐπὶ ποσόν, ἐξ αὐτῶν ἐπιπρίναι δυνάμεθα τὸ λεγόμενον ὑπό

dico temporis interuallo eadem loca non agnoscantur.

42. Quare mirari nemo debet, si tanti amnes, tam rapidi, continuo influxu eorum quae diximus aliquid efficiunt; ac tandem Pontum sunt impleturi. nam recta ratione rem putantibus, non simile hoc veri, sed necessarium videbitur. Futuri porro argumentum est, quod in quantum dulcior Maeotis Pontico mari; in tantum differre palam est Ponticum a nostro. ex quo apparet, ubi tempus quo compleri Maeotim contigit, eandem proportionem temporis fuerit consecutum, quae est ratio magnitudinis inter ipsos alueos; futurum tunc, ut Pontus dulcescat, fiatque ad instar paludis et lacus. imo vero tanto citius hoc euenturum existimare debemus, quo maiora et plura flumina sunt, quae in hunc praecipitant. Haec dicta sint aduersus eos quibus incredibile videtur, Pontum qui iam adimpletur, oppletum iri quandoque, et tantum pelagus lacum paludemque aliquando futurum. etiam aduersus nauigantium mendacia, miraculosaque signa sunt haec dicta: ne propter imperitiam, more puerorum cogamur quicquid dictum fuerit ore hiante excipere. sed qui vestigia atque indicia quaedam veritatis habeamus, per nos ipsos, verum sit annon quod quis dixerit, diiudicare valeamus.

τινος ἀληθῶς ἔ τὸ ναυτίον. Ἐπὶ δὲ τὸ συνεχὲς τῆς ἐνκαυρίας τῶν Βυζαντίων ἐπάνειμεν.

43. Τῆ δὴ σώματος τῆ τὸν Πόντον καὶ τὴν Προποντιίδα συνάπτουτος, ὄντος ἐνατὸν ἑκοσι σταδίων τὸ μῆκος, καθάπερ ἀρτίως εἶπομεν, καὶ τῆ μὲν Ἰερῆ τὸ πρὸς τὸν Πόντον πέρασ ὀρίζοντος, τῆ δὲ κατὰ Βυζαντίον διαστήματος, τὸ πρὸς τὴν Προποντιίδα μεταξὺ γάτων ἐστὶν Ἑρμαῖον τῆς Εὐρώπης. ἐπὶ προοχῆς τινος ἀκρωριαζέσης ἐν τῷ σώματι κείμενον· ὃ τῆς μὲν Ἀσίας ἀπέχει περὶ πέντε στάδια· κατὰ τὸν σενώτατον δὲ τόπον ὑπάρχει τῆ παντὸς σώματος, ἧ καὶ Δαρειῖον ζεύξαι Φασί τὸν πόρον, καθ' ὃν χρόνον ἐποιεῖτο τὴν ἐπὶ Σινύδας διάβασιν. Κατὰ μὲν δὴ τὸν ἄλλον τόπον ἀπὸ τῆ Πόντε, παραπλήσιός ἐστιν ἡ Φορὰ τῆ ρεύματος, διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς παρ' ἐνάτερον τὸ μέρος τῷ σώματι παραγκόντων τόπων. ἐπὰν δὲ εἰς τὸ τῆς Εὐρώπης Ἑρμαῖον, ἧ σενώτατον ἔφαμεν εἶναι, Φερόμενος ἐκ τῆ Πόντε, καὶ συγκλειόμενος ὃ ῥῆς βία προσπέσῃ· τότε δὴ τρακεῖς, ὡς περ ἀπὸ πληγῆς, ἐμπέπτει τοῖς ἀντικρὺ τῆς Ἀσίας τόποις· ἐκείθεν δὲ πάλιν, οἶον ἐξ ὑποστροφῆς, τὴν ἀνταπόδοσιν ποιεῖται πρὸς τὰ περὶ τὰς Ἑσίας ἀγρὰ καλέμενα τῆς Εὐρώπης· ὃθεν αὖθις ὀρμήσας, προσπίπτει πρὸς τὴν Βέν καλεμένην, ὃς ἐστὶ τῆς Ἀσίας τόπος· ἐφ' ὃν ἐπιστῆναι Φασί

Nunc redeamus ad reliquam opportunitatem situs Byzantium.

43. Quum igitur fretum illud quod Pontum et Propontidem iungit, longitudinem habeat stadiorum, ut paulo ante dicebamus, centum et viginti: quumque eius extremum Ponto proximum terminetur Hiero: alterum vero Propontidem versus, eo interuallo quod est inter Byzantium et oram oppositam; et in medio spatio isto Mercurii fanum, rupi cuidam instar promontorii in fretum prominenti superstructum quod est in Europa, id stadiis quinque abest ab Asia: ea parte freti situm, qua est angustissimum. Vbi etiam dicitur Darius quando infesto exercitu Scythas petebat, ponte fretum iunxisse. In cetero igitur tractu infra Pontum quia similis est utraque ora hinc inde ad fretum, porrecta, etiam cursus aquae similis est: vbi vero delapsae e Ponto aquae fluxus in angustias iam coarctatus, ad situm in Europa Mercurii fanum, qua angustissimum esse traiectum diximus, magna cum violentia peruenit; tunc quasi accepto ictu conuersus, oppositis in Asia locis vehemens ingruit: unde rursus, velut conuersione facta, ad illa Europae loca redit, vbi sunt quae dicuntur Hestiarum promontoria: mox inde magno impetu Bouem petit, qui est locus in Asia sic dictus: in quo pedem primo, ut narrant fabulae, traiecto

πρῶτον οἱ μῦθοι τὴν Ἰῶν περιαι-
 θεΐσαν. πλὴν ὅ γε ῥῆς τὸ τελευ-
 ταιὸν ὀρήσας ἀπὸ τῆς Βουός, ἐπ'
 αὐτὸ Φέρεται τὸ Βυζάντιον. πε-
 ριχιθεΐς δὲ περὶ τὴν πόλιν, βρα-
 χυὸ μὲν εἰς τὸν κόλπον αὐτῆ διο-
 ρίζει τὸ καλούμενον Κέρας· τὸ δὲ
 πλείον πάλιν ἀπονέσει. διευτο-
 νεῖν μὲν ἢν ἢν ἔτι δύναται πρὸς
 τὴν ἀντιπέρας χώραν, ἐφ' ἧς
 ἐστὶ Χαλκηδών. πλεονάκις γὰρ
 τὴν ἀνταπόδοσιν πεποιημένος,
 καὶ τῆ πόρος πλάτος ἔχοντος,
 ἤδη περὶ τῆτον τὸν τόπον ἐκ-
 λυόμενος ὁ ῥῆς, ἐκ ἔτι βρα-
 χείας πρὸς ὀξείαν γωνίαν ποιεί-
 ται τὰς ἀνακλάσεις ἐπὶ τὴν
 περὶ αὐτὴν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἀμ-
 βλείαν. διόπερ ἀπολιπὼν τὴν
 τῶν Χαλκηδονίων πόλιν, Φέρεται
 διὰ πόρος.

44. Καὶ τὸ ποιῶν τὴν μὲν
 τῶν Βυζαντίων πόλιν εὐκαιροτά-
 την, τὴν δὲ τῶν Χαλκηδονίων,
 τὰναντία, τῆτ' ἔστι τὸ νῦν ὑφ'
 ἡμῶν εἰρημένον· καίπερ ἀπὸ τῆς
 ὄψεως ὁμοίας ἀμφοτέραις δο-
 κῆσης εἶναι τῆς θέσεως πρὸς
 τὴν εὐκαιρίαν. ἀλλ' ὅμως εἰς
 τὴν μὲν βληθέντα καταπλεῦ-
 σαι ἔ ῥῆδιον· πρὸς τὴν δὲ, καὶ
 μὴ βέλει, Φέρει κατ' ἀνάγκην
 ὁ ῥῆς, καθάπερ ἀρτίως εἶπομεν.
 σημεῖον δὲ τῆτος. ἐκ Χαλκηδό-
 νος γὰρ οἱ βελλόμενοι διεύ-
 ρειν εἰς Βυζάντιον, ἔ δύναν-
 ται πλείον κατ' εὐθείαν διὰ
 τὸν μεταξύ ῥῆν· ἀλλὰ πα-
 ράγασιν ἐπὶ τε τὴν Βουόν, καὶ
 τὴν καλούμενην Χρυσόπολιν·
 ἢν Ἀθηναῖοι ποτὲ καταχόητες

freto Io posuit. quo ex loco
 repercussus fluctus, ad Byzan-
 tium ipsum postremo fertur.
 Vbi circumfusa vrbi aqua par-
 vam sui partem sinui immittit,
 et Cornu quod vocant efficit
 ac suis sinibus circumscribit:
 ceterum pars maior aquae cur-
 sum inde auertit: sed amissis
 viribus languidior iam facta,
 ad Chalcedonem e regione si-
 tam peruenire non potest. sae-
 pius enim vltro citroque agi-
 tata, quia eo loco latius iam
 fretum est, resoluta impetu
 cursus aquae nequaquam ad
 angulos rectos breues reci-
 procationes facit versus oppo-
 sitam continentem; sed con-
 tra potius ad obtusos. itaque
 omissa vrbe Chalcedoniorum,
 per fretum ipsum abit.

44. Quamobrem cur By-
 zantinae vrbis situs tantas
 commoditates habeat, Chal-
 cedoniorum tantas incommo-
 ditates, causa ea est, quam
 iam ostendimus: quin tamen
 loca intuentibus, parem vtrius-
 que situs commoditatum ratio-
 nem habere videantur. Ve-
 rum enimvero in alteram cu-
 pienti appellere, inultum erit
 negotii: ad alteram velis nolis
 cursus aquae te feret, sicuti mo-
 do dicebamus. quod hoc etiam
 argumento probatur. Qui Chal-
 cedone Byzantium traiciunt,
 propter aquae cursum qui in
 medio spatio est, rectam confi-
 cere navigationem non pos-
 sunt: sed naues deflectunt Bo-
 vem versus, et Chrysoopolim
 quam vocant. (quam vrblem
 Ἀλι-

Ἀλκιβιάδῃ γνώμη παραγωγιά-
 ζειν ἐπεβάλοντο πρῶτον τὰς εἰς
 Πόντον πλέοντα· καὶ τῷ ἔμ-
 προσθεν ἀφίασι κατὰ βῶν, ᾧ φέ-
 ρονται κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸ
 Βυζάντιον. ὁμοίᾳ δὲ τέτοις καὶ
 τὰ κατὰ τὸν ἐπὶ Θάτερα πλῆν
 ἐστὶ τῆς Βυζαντίων πόλεως. ἄν-
 τε γὰρ ἀφ' Ἑλλησπόντε τρέχῃ
 τις τοῖς νότοις, ἄντ' ἐπὶ τὸν Ἑλ-
 λησπόντον ἐκ τῆς Πόντου τοῖς
 ἐτησίοις, παρὰ μὲν τὴν Εὐρώ-
 πην ἐκ τῆς Βυζαντίων πόλεως
 ὄρθος, ἅμα δ' εὐπαρκακόμισός
 ἐστὶν ὁ πλῆς, ἐπὶ τὰ τῆς Πρω-
 ποντιδος σενά κατ' Ἀβυδον καὶ
 Σησόν, καὶ κείθεν ὡσαύτως πάλ-
 λιν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον. ἀπὸ δὲ
 Χαλκηδόνας παρὰ γῆν αἰεὶ τὰ
 ναυτία τέτοις, διὰ τὸ κολπώ-
 δη τὸν παράπλευν ὑπάρχειν,
 καὶ ἡ προτείνειν πολὺ τὴν
 τῶν Κυζικηνῶν χώραν. ἀφ'
 Ἑλλησπόντε γὰρ φερόμε-
 νου εἰς Χαλκηδόνα, χρήσασθαι
 τῷ παρὰ τὴν Εὐρώπην πλῶ,
 κάπειτα συνεγγίζοντα τοῖς κα-
 τὰ Βυζάντιον τόποις, κάμπτειν
 καὶ προσρέχειν πρὸς τὴν Χαλ-
 κηδόνα, διὰ τὸν βῶν καὶ τὰ
 προειρημένα, δυσχερές. ὁμοίως
 δὲ πάλιν ἐκπλέοντα προσρέ-
 χειν εὐθέως τῇ Θράκη, τε-
 λέως ἀδύνατον, διὰ τε τὸν
 μεταξὺ βῶν, καὶ διὰ τὸ τὰς
 ἀνέμους ἐκατέρως ἀντιπίπτειν
 πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιβο-
 λάς. ἐπειδὴ περ εἰσάγει μὲν
 εἰς τὸν Πόντον νότος, ἐξάγει
 δὲ Βορέας· καὶ τέτοις ἀνάγκη
 χρῆσθαι πρὸς ἐκάτερον τὸν

quum aliquando occupassent
 Athenienses, consilio Alcibia-
 dis vsi portorium ab iis exige-
 re primi instituerunt, qui in
 Pontum nauigabant:) deinde
 paullulum prouecti, descen-
 dentis aquae cursui se permit-
 tunt; atque ita necessario By-
 zantium deuehuntur. Similia
 his sunt, quae nauigantibus
 aut supra aut infra Byzantio-
 rum urbem solent euenire. siue
 enim flantibus Austris ab Hel-
 lesponto, siue ad Hellepontum
 etefiis spirantibus e Ponto ten-
 dat aliquis, recta facilisque
 nauigatio est secundum oram
 Europae ab oppido Byzantio-
 rum ad Hellesponti fauces, vbi
 Sestus et Abydus. Chalcedo-
 ne vero proficiscentibus, con-
 traria omnia secundum littus.
 est enim nauigatio flexuosa in-
 ter sinus: quod admodum pro-
 mineat in mare ager Cyzice-
 norum. Petentibus namque
 Chalcedonem ab Helleponto,
 Europae littus legere; dein-
 de vbi ad loca ventum fuerit
 Byzantio vicina, cursum fle-
 ttere et accedere ad Chalce-
 donem difficile est, propter
 aquae cursum, et cetera quae
 commemorauimus. Sic et in
 reditu, simul atque Chalcedone
 exieris, Thraciam statim ap-
 pellere, nulla prorsus ratio-
 ne queas: tum propter aquae
 cursum qui medius interuenit:
 tum propter ventum vtrum-
 cumque, quum sit vtriusque
 flatus nauigationi contrarius.
 nam in Pontum deducit qui-
 dem Auster, educit vero Bo-
 reas. quibus ventis ad vtrum-

δρόμον τοῖς ἀνέμοις. Τὰ μὲν
 ἔν τὴν κατὰ Θάλατταν ἐνκαί-
 ριαν ποιῶντα Βυζαντίοις, ταῦ-
 τά εἰσι· τὰ δὲ τὴν κατὰ γῆν
 ἀκουρίαν, τὰ μέλλοντα ῥηθῆ-
 σθεσθαι.

45. Τῆς γὰρ Θρακίης κίκλω
 περιχώσης αὐτῶν τὴν χώραν
 ἕτως, ὡς ἐκ Θαλάττης εἰς
 Θάλατταν καθήκειν, αἰδίου
 ἔχουσι πόλεμον καὶ δυσχερῆ πρὸς
 τήτους. ἕτε γὰρ παρασκευασά-
 μενοι καὶ κρατήσαντες αὐτῶν
 εἰπάπαξ, ἀποτρέψασθαι τὸν
 πόλεμον οὐδέ τι εἰσι διὰ τὸ πλῆ-
 θος τῶν ὄχλων καὶ τῶν δυνα-
 σῶν. Ἐάν τε γὰρ ἐνὸς περι-
 γένωνται, τρεῖς ἐπιβαίνουσιν
 ἐπὶ τὴν τῆτων χώραν ἄλλοι
 βαρύτεροι δυνάσαι. καὶ μὴν
 ἠδ' εἰζέντες καὶ συγκαταβάντες
 εἰς Φόρκις καὶ συνθήκας, ἄδεν
 ποιῶσι πλέον. ἂν γὰρ ἐνὶ
 πρόωντά τι, πενταπλασίως δι'
 αὐτὸ τῆτο πολέμῳ ἐυρίσκησι.
 διόπερ αἰδῶ συνέχονται καὶ
 δυσχερεῖ πολέμῳ. τί γὰρ ἐπι-
 σφαλέςερον ἀσυγείτονος Φαύ-
 λη; καὶ βαρβάρῳ πολέμῳ τί
 δεινότερον; ἢ μὴν ἄλλὰ τέτοις
 τὸ παράπαν κακοῖς παλαίοντες
 κατὰ γῆς, χωρὶς τῶν ἄλλων
 τῶν παρέπομένων τῶ πολέμῳ
 κακῶν, ὑπομένεισι τινα καὶ τι-
 μωρίαν Ταντάλειον κατὰ τὸν
 ποιητὴν. ἔχοντες γὰρ χώραν
 γενυκιοτάτην, ὅταν διακονή-
 σωσι ταύτην, καὶ γένηται τὸ
 τῶν καρπῶν πλῆθος τῶ κή-
 λει διαφέρον· καὶ περὶ παρα-
 γενηθέντες οἱ βάρβαροι τῆς

que cursum utaris necesse
 est. Quae igitur Byzantiis
 tantam mari commoditatem
 praebent, haec sunt: incom-
 modorum vero quae terra ac-
 cipiunt, causam aperient quae
 iam dicemus:

45. Quia enim Thracia fines
 eorum cingit undique a mari
 ad mare pertinens immortale
 ac difficile cum Thracibus bel-
 lum gerunt. Ut enim magnis
 belli apparatus usi, eos semel
 debellent, et in posterum ge-
 rendi cum iis belli molestia se
 liberent: hoc vero illi propter
 barbarorum multitudinem et
 dynastarum facere non possunt.
 Nam si unum populum supera-
 verint, tres alii dynastiae du-
 riores in priorum locum suc-
 cedunt. Sed nec si hostibus
 concesserint, et ad pensitatio-
 nem tributorum et pacta in-
 eunda descenderint, quidquam
 tamen proficiunt. ubi enim ali-
 quid vni indulserint, quinque
 mox pro vno hostes, eo ipso
 illectos nanciscuntur. propter-
 ea peculiari quodam difficilis
 belli genere implicantur. nam
 quid mala gente vicina peri-
 culosius? aut quid bello terri-
 bilius cum hoste barbaro? ve-
 rumtamen cum hisce malis af-
 fidue in terra luctantes, ut alias
 belli calamitates taceam, sup-
 plicium quoddam insuper Tan-
 taleum, ut vocat poeta, susti-
 nent. quum enim agrum ha-
 beant vberimum, postquam
 magno labore eum excolue-
 runt, ubi fructuum optimorum
 ingens copia prouenit: ecce
 barbaros, qui partim illos per-
 μὲν

μὲν καταφθείρωσι, τὰς δὲ συναδρόισαντας ἀποφέρωσι· τότε δὴ χωρὶς τῶν ἔργων καὶ τῆς δαπάνης, καὶ τὴν καταφθορὰν φερόμενοι, διὰ τὸ κάλλος τῶν κερπῶν χετλιάζουσι, καὶ βερέως φέρουσι τὸ συμβαῖνον. ἅλ' ὅμως τὸν μὲν ἀπὸ τῶν Θρακῶν πόλεμον κατὰ τὴν συνήθειαν φέροντες, ἔμενον ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικαίων πρὸς τὰς Ἑλλήνας· προσηπιγενομένων δὲ Γαλατῶν αὐτοῖς τῶν περὶ Κομοντόριον, εἰς πᾶν ἤλθον περιστάσεως.

46. Οὗτοι δ' ἐκίνησαν μὲν ἅμα τοῖς περὶ Βρέννον ἐκ τῆς οἰκείας· διαφυγόντες δὲ τὸν περὶ Δελφῶς κίνδυνον, καὶ παραγενομένοι πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, εἰς μὲν τὴν Ἀσίαν ἐκ ἐπεραιώθησαν· αὐτὲ δὲ κατέμειναν, διὰ τὸ φιλοχωρῆσαι τοῖς περὶ τὸ Βυζάντιον τόποις. οἱ καὶ κρατήσαντες τῶν Θρακῶν, καὶ καταστυεασάμενοι βασιλείου τὴν Τύλην, εἰς ὀλοχερῆ κίνδυνον ἤγοντες Βυζαντίας. Κατὰ μὲν ἔντας ἀρχαῖς ἐν ταῖς ἐφόδοις αὐτῶν, ταῖς κατὰ Κομοντόριον, τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα, δῶρα διετέλεν οἱ Βυζάντιοι δίδόντες ἀνὰ τριακίλις ἢ πεντακίλις, ποτὲ δὲ καὶ μυριάς χρυσῶς, ἐφ' ᾧ μὴ καταφθεῖρουν τὴν χώραν αὐτῶν· τέλος δ' ἠναγκάσθησαν ὀγδοήκοντα τάλαντα συγχωρῆσαι φόρον τελεῖν κατ' ἐνιαυτὸν, ἕως εἰς Καύαρον, ἐφ' ᾧ κατελύθη μὲν ἡ βασιλεία. τὸ δὲ γένος αὐτῶν ἐξεφθάρη πᾶν ὑπὸ Θρακῶν, ἐκ με-

dunt, partim collectos auferunt. tum vero Byzantii cum praeter operam impensam, et sumtus in eam rem factos, oculis suis consumi fruges vident, praestantiam fructuum deplorant, et fortunam suam ferunt indignissime. sed hoc tamen cum Thracibus bellum longa mali assuetudine tolerant, antiqua iura cum Graecis populis seruauerunt. Postea vero quam ad priora mala accedere Galli duce Comontorio, afflicta modis omnibus conditio eorum fuit.

46. Hi Galli pars eorum erant, qui cum Brenno patria excefferunt: verum isti periculo ad Delphos defuncti, ubi ad Hellepontum venerunt, nequaquam in Asiam traiecerunt: sed bonitate agrorum circa Byzantium capti, sedes ibidem posuerunt. deinde Thracibus deuictis, ac regni sui sede Tulae instituta, vltimum Byzantiis periculum creauerunt. Initio cum rex eorum primus Comontorius incurfare fines eorum coepit, annui muneris specie pendebant Byzantii terna aut quina aureorum millia; interdum et denum millium numeratione vastationem agrorum suorum redimientes. tandem vero etiam LXXX. annua talenta stipendii nomine a se exigī coacti fuerunt pati, vsque ad tempora Cauari: quo imperante regnum est euersum, et vniuersa gens a Thracibus versa vice debellata, funditus in-

ταβολῆς ἐπιπραττήσεν. ἐν οἷς καιροῖς ὑπὸ τῶν Φόρων πιεζόμενοι, τὸ μὲν πρῶτον ἐπρέσβευον πρὸς τὰς Ἑλληνας, δεόμενοι σφίσι βοηθεῖν καὶ συγχωρηγεῖν εἰς τὰς περιεσῶτας καιρὸς. τῶν δὲ πλείων παρολιγαρήντων, ἐνεχείρησαν ἐπαναγκασθέντες παραγωγικῶς εἰς τὸν Πόντον πλούτας.

47. Μεγάλῃς δὲ γενομένης τῆς ἀλυσιτελείας καὶ δυσχρησίας πᾶσιν ἐκ τῆ τέλους πράττειν τὰς Βυζαντίως τῶν ἐξαγομένων ἐκ τῆ Πορτικῆ, δεινὸν ἠγῶντο, καὶ πάντες ἐνεκάλουν οἱ πλοικζόμενοι τοῖς Ῥοδίοις, διὰ τὸ δοκεῖν τότε προσεῖναι τῶν κατὰ Θάλατταν. ἐξ ἧ συνέβη Φῦναι τὸν πόλεμον, ὑπὲρ ἧ νῦν ἡμεῖς ἰσορεῖν μέλλομεν. οἱ γὰρ Ῥόδιοι συνεξεγερθέντες, μὲν ἅμα διὰ τὴν σφετέραν βλάβην, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν πέλας ἐλάττωσιν τὸ μὲν πρῶτον παραλαβόντες τὰς συμμάχους, ἐπρέσβευον πρὸς τὰς Βυζαντίως, ἀξιῶντες καταλύειν αὐτὰς τὸ παραγωγίον. ἐκ ἐντροπομένων δὲ τοῖς ὅλοις, ἀλλὰ πεπεισμένων δίκαια λέγειν αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς γενομένης κατ' αὐτοῖς τῶν περὶ τὸν Ἑκατοντόδωρον καὶ Ὀλυμπιόδωρον πρὸς τὰς τῶν Ῥοδίων πρεσβευτὰς (ἅτοι γὰρ τότε προέστησαν τῆ τῶν Βυζαντίων πολιτεύματος) τότε μὲν ἀπῆλλάγησαν οἱ Ῥόδιοι, περᾶναντες ἑδέν. ἐπανελθόντες δὲ τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο τοῖς Βυζαντίοις, διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας. καὶ

teriit. Illo tempore Byzantii tributorum magnitudine oppressi, principio legationes ad Graecos mittere, opem atque auxilium petentes, et in aduersis subsidium aliquod. Eam petitionem quum plerique omnes Graeci insuper habuissent, portorium ab iis qui in Pontum navigabant exigere instituerunt, necessitate eo adacti.

47. Vbi vero Byzantiis Ponticae merces vectigal pendere coeperunt, mox omnes ex ea re damnum ingens atque incommodum sentire, facinusque indignum dicere: Rhodios denique, maris ea tempestate potentes, omnes incusare qui maria exercebant. Atque ex istis causis bellum illud conflatum est, de quo iam dicturi sumus. Rhodii enim tum suis ipsorum detrimentis excitati, tum aliorum quoque damnis moti, principio legationem, sociis etiam assumtis, ad Byzantios mittunt, orantes, vt impositum recens portorium tollerent. Cuius legationis quum nullam omnino rationem illi habuissent persuasi aequas esse quas efferebant sui facti rationes, post peroratam vtrimque causam in ipsorum vrbe, Hecatondoro et Olympiodoro qui Byzantinae civitatis principes tunc erant, cum Rhodiorum legatis altercantibus; infecta re discesserunt Rhodii: et mox domum reuersi, bellum aduersus Byzantios, propter hanc causam decreuerunt. Itaque

παραυτίκα πρεσβευτὰς ἐξαπέ-
 σελθον πρὸς Περσίαν, παρακκ-
 λήντας καὶ τρίτον εἰς τὸν πόλε-
 μόν· ἤδεσαν γὰρ τὸν Περσίαν
 παρατριβόμενον ἐκ τινῶν πρὸς
 τὰς Βυζαντίας.

48. Τὸ δὲ παραπλήσιον ἐποίησεν
 καὶ Βυζάντιοι. πρότε γὰρ Ἀτ-
 τάλου καὶ πρὸς Ἀχαιοὺς ἔπεμ-
 πον πρέσβεις, δεόμενοι σφίσι
 βοηθεῖν. ὁ μὲν ἔν' Ἀττάλος ἦν
 πρόθυμος· εἶχε δὲ βραχεῖαν
 τότε ῥοπήν, ὡς ἂν ὑπ' Ἀχαιῶν
 συλληλαμένος εἰς τὴν πατρίαν
 ἀρχὴν. ὁ δὲ Ἀχαιὸς κρατῶν
 μὲν τῆς ἐπὶ τὰδε τῆ Ταύρε, βα-
 σιλέα δὲ προσφάτως αὐτὸν ἀνα-
 δεδειχώς, ἐπηγγέλλετο βοηθή-
 σειν. ὑπάρχων δ' ἐπὶ ταύτης
 τῆς προαιρέσεως, τοῖς μὲν Βυ-
 ζαντίοις μεγάλην ἐλπίδα παρε-
 σκεύαζε, τοῖς δὲ Ῥοδίοις καὶ
 Περσίᾳ τὰναντία κατάπληξιν.
 Ἀχαιὸς γὰρ ἦν μὲν Ἀντιόχῃ
 συγγενὴς, τῆ παρεληφότες τὴν
 ἐν Συρίᾳ βασιλείαν, ἐγκρατῆς
 δ' ἐγένετο τῆς προειρημένης δυνα-
 σείας, διὰ τινὰς τοιαύτας αἰτίας.
 Σελεύκῃ μεταλλάξαντος τὸν
 βίον, ὃς ἦν Ἀντιόχῃ τῆ
 προειρημένῃ πατὴρ, διαδεξα-
 μένῃ δὲ τὴν βασιλείαν, Σε-
 λεύκῃ πρεσβυτάτῃ τῶν υἱῶν·
 αἶμα τέτω διὰ τὴν οἰκειότητα
 συνυπερέβαλε τὸν Ταῦρον, δυσὶ
 μάλιστα πῶς ἔτεσι πρότερον τῶν
 νῦν λεγομένων καιρῶν. Σέλευ-
 κος γὰρ ὁ νέος, ὡς θῆτον
 παρέλαβε τὴν βασιλείαν, πυν-
 θανόμενος Ἀττάλου πᾶσαν ἤδη
 τὴν ἐπὶ τὰδε τῆ Ταύρε δυνα-

miffis illico ad Prusiam lega-
 tis, ad societatem belli ipsum
 hortantur: norant enim Pru-
 siam certis de causis esse
 Byzantiis infensum.

48. Rhodiorum exemplum
 fecuti sunt et Byzantii; qui
 et ab Attalo, et ab Achaeo
 per legatos auxilium petie-
 runt. et erat quidem Attalo
 voluntas prompta: sed qui ab
 Achaeo intra paterni regni fi-
 nes erat compulsus, momen-
 tum ad victoriam afferre pot-
 erat non sane magnum. A-
 chaeus vero, qui in regionibus
 Asiae cis Taurum late
 dominans, rerum potiebatur,
 quique regis nomen paullo
 ante assumferat, auxilia By-
 zantiis promisit. atque is
 has partes amplexus, Byzantiis
 spem magnam; Rhodiis
 contra et Prusiae ingentem
 terrorem iniecit. Hic siquidem
 Achaeus cognatione Antiochum
 illum contingebat, qui in regno
 Syriae successerat. dominatum
 vero quem diximus ob huiusmodi
 causas erat consecutus. Postquam
 Seleucus pater Antiochi modo
 nominati fati concessisset,
 regnumque illius Seleucus filiorum
 natus maximus accepisset,
 cum hoc Achaeus propter
 ius cognationis Taurum super-
 peravit, duobus circiter annis,
 priusquam ea gererentur, de
 quibus hic agimus. Iunior
 enim Seleucus statim a suscepto
 regno factus: certior de
 Attalo, qui omnem iam cis

εείκν υφ' αὐτὸν πεποιθῆσαι, παρωρηθήσῃ βοηθεῖν τοῖς σφετέροις πράγμασιν. ὑπερβαλὼν δὲ μεγάλη δυνάμει τὸν Ταύρον, καὶ δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῷ Ἀπατῦρίῳ τῷ Γαλάτῃ καὶ Νικάνορος, μετῆλλαξε τὸν βίον. Ἀχαιοὺς δὲ κατὰ τὴν συγγένειαν τὸν Φόνον αὐτῷ μετῆλθε παραχρῆμα, τῆς περὶ τοῦ Νικάνορα καὶ τὸν Ἀπατῦριον ἀποκτείναι τῶν δὲ δυνάμεων καὶ τῶν ὄλων πραγμάτων Φρονίμως καὶ μεγαλοψύχως προέστη. τῶν γὰρ καιρῶν παρόντων αὐτῷ, καὶ τῆς, τῶν ὄχλων ὁρμῆς συντρέχούσης εἰς τὸ διαδῆμα περιθέσθαι τῆτο μὲν ἢ προείλετο ποιῆσαι τῆρων δὲ τὴν βασιλείαν Ἀντιόχῳ τῷ νεωτέρῳ τῶν υἱῶν, ἐνεργῶς ἐπιπορευόμενος, ἀνεκτάτο τὴν ἐπὶ ταύτῃ Ταύρου πᾶσαν. τῶν δὲ πραγμάτων αὐτῷ παραδόξως εὐροκύντων, ἐπεὶ τὸν μὲν Ἀτταλον εἰς αὐτὸ τὸ Πέργαμον συνέκλεισε, τῶν δὲ λοιπῶν πάντων ἦν ἐγκρατής, ἐπαρθεὶς τοῖς εὐτυχήμασι, παρά πόδας ἐξώκειλε. καὶ διαδῆμα περιθέμενος καὶ βασιλεῖα προταγορεύσας αὐτὸν, βικρότατος ἦν τότε καὶ φοβερότατος τῶν ἐπὶ ταύτῃ Ταύρου βασιλέων καὶ δυναστῶν. ἧ καὶ μάλιστα τότε Βυζάντιοι πισεύσαντες, ἀνεδέξαντο τὸν πρὸς τῆς Ῥοδίας καὶ Πρωσίας πόλεμον.

49. Ὁ δὲ Πρωσίας ἐνεκάλει μὲν πρότερον τοῖς Βυζαντίοις, ὅτι ψηφισαμένων τινὰς εἰκόνας αὐτῷ, ταύτας ἐκ ἀντιθέταν, ἄλλ' εἰς ἐπισυρμὸν καὶ λήθην

cis Taurum Asiam suo imperio subiecerat, rebus suis cōsulendi impetum cepit. sed ubi Taurum magno cum exercitu esset transgressus, dolo appetitus ab Apaturio Gallo et Nicanore, vitam cum morte commutavit. Huius caedem Achaeus e vestigio ulciscens, tanquam occisi cognatus, Apaturium et Nicanorem trucidavit: copias vero et res universas cum prudentia, tum magnitudine animi singulari administravit. Nam quum diadematis capiti imponendi occasionem esset nactus, accederet etiam populorum voluntas regnum illi certatim deferentium, ipse inclinare animum in eam partem noluit: sed Antiocho iuniori filio imperium conservans, per omnes regiones bellum circumferens, quicquid cis Taurum fuerat amissum recepit. Verum idem, postquam Attalum in ipsam urbem Pergami conclusisset, omniaque alia in potestatem suam redegisset, inopinato rerum successu elatus, e vestigio ab honestis consiliis deflexit: et quum diadema sumpsisset, nomenque regium adscivisset, omnium cis Taurum regum ac dynastarum potentissimus erat, maximeque formidabilis. quo et Byzantii potissimum freti, beliare cum Rhodiis et Prusis sunt ausi.

49. Iampridem hic rex eo nomine Byzantiis succensebat, quod imagines quas sibi decreverant, non dedicassent; sed ludibrio atque obliuioni tra-

ἄγοιεν. δυσηρέσει δ' αὐτοῖς καὶ ἐπὶ τῷ πᾶσαν προσενέγκασθαι Φιλονεικίαν, εἰς τὸ διαλύσασθαι τὴν τῆ Ἀχαιῶν πρὸς Ἀτταλον ἐχθρὰν καὶ τὸν πόλεμον νομίζων κατὰ πολλὰς τρόπους ἀλυσιτελεῖ τοῖς αὐτῶν πράγμασιν ὑπάρχειν τὴν ἐκείνων Φιλίαν. Ἡρέδικε δ' αὐτὸν καὶ τὸ δοκεῖν Βυζαντίως πρὸς μὲν Ἀτταλον εἰς τὰς τῆς Ἀθηναῶν ἀγωνίας τὰς συνδύσουσας ἐξαπεσαλκέναι· πρὸς αὐτὸν δ' εἰς Σατήρια, μηδένα πεπομφέναι. Διόπερ ἐκ πάντων τῶν ὑποικηραμένης παρ' αὐτῷ τῆς ὀργῆς, ἄσμενος ἐπελάβετο τῆς τῶν Ῥοδίων προφάσεως, καὶ συγκαταθέμενος τοῖς πρεσβευταῖς, ἐκείνος μὲν ἔπειθε δὲν κατὰ θάλατταν πολεμῆν· αὐτὸς δὲ κατὰ γῆν ἐκ ἐλάττω βλάβειν ἔδοξε τὰς ὑπεναυτίως. Ὁ μὲν ἔν Ῥοδίων πρὸς Βυζαντίως πόλεμος, διὰ ταῦτα καὶ τοιαύτην ἔλαβε τὴν ἀρχήν.

50. Οἱ δὲ Βυζάντιοι τὸ μὲν πρῶτον ἐρρωμένως ἐπολέμουν, πεπεισμένοι, τὸν μὲν Ἀχαιῶν σφίσι βοηθεῖν· αὐτοὶ δὲ τὸν Τιβίτην ἐκ τῆς Μακεδονίας ἐπαγαγόντες, ἀντιπερισήσειν τῷ Πρυσίᾳ Φόβως καὶ κινδύνως, ὃς κατὰ τὴν προειρημένην ὁρμὴν πολεμῶν, παρείλετο μὲν αὐτῶν τὸ καλέμενον ἐπὶ τῆς σόματος Ἰερὸν, ὃ Βυζάντιοι μικροῖς ἀνώτερον χρόνοις μεγάλων ὠνησάμενοι χρημάτων ἐσφτερίσαντο διὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς τότε βελομέ-

didissent. Idem factum hoc insuper illorum non probabat, quod ad dirimendas inimicitias inter Achaeum et Attalum tantum studii adhibuerant, ut nihil supra: multis enim modis inutilem rebus suis esse eorum mutuam inter ipsos amicitiam existimabat. Accedebat etiam hoc irae incentium, quod Byzantii ad Attalum quidem Mineruae ludicrum celebrantem suos mitterent, rem diuinam simul facturos; ad se vero Soteriorum sollemne agitantem nemo ab illis fuerat missus. Qui igitur ex omnibus hisce causis latentem in praecordiorum penetralibus iram foueret, oblatam a Rhodiis occasionem auide arripuit, et cum legatis ita constituit, ut rem mari gerere illis suaderet; ipse non minora hostibus detrimenta se terra illaturum polliceretur. Hae sunt causae, hoc principium belli, quod Rhodii cum Byzantiis gesserunt.

50. Porro Byzantii per initia dum a partibus suis Achaeum stare confidunt, strenue bellum faciebant: accitoque e Macedonia Tibite, Prusiae quem metuebant, belli metum ac periculum vicissim se allaturos sperabant. nam Prusias illum animi sui impetum secutus de quo diximus, Byzantios bello aggressus, Hieron (id loci nomen) illis ademerat. quod quidem ipsi paucis ante annis magna pecuniae vi emptum propter opportunitatem loci quaesierant: ut

νοι μηδεμίαν ἀφορμὴν μηδενὶ καταλιπεῖν, μήτε κατὰ τῶν εἰς τὸν Πόντον πλεόντων ἐμπορίων, μήτε περὶ τὰς δάλας, καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς τῆς θαλάττης ἐργασίας. παρέειλετο δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Ἀσίας χώραν, ἣν κατεῖχον Βυζάντιοι τῆς Μυσίας πολλὰς ἤδη χρόνος. Οἱ δὲ Ῥόδιοι πληρούσαντες ναῦς ἐξ, ἅμα δὲ ταύταις πηρὰ τῶν συμμαχῶν προσλαβόντες τέτταρας, καὶ ναύαρχον προχειρισάμενοι Ξενοφάντων, ἔπλεον ἐφ' Ἑλλησπόντια δέκα ναυσί. καὶ ταῦς μὲν λοιπαῖς ὀριωῦντες περὶ Σησόν, ἐκάλυον τὰς πλέοντας εἰς τὸν Πόντον· μᾶ δ' ἐκπλεύσας ὁ ναύαρχος, κατεπεύραξε τῶν Βυζαντιῶν, ἔπως ἤδη μεταμελοῦντο καταπεκληγμένοι τὸν πόλεμον. τῶν δ' ἂ προσεχόντων, ἀπέπλευσε. καὶ παραλαβὸν τὰς λοιπὰς ναῦς, ἀπῆρε πάσαις εἰς τὴν Ῥόδον. οἱ δὲ Βυζάντιοι πρὸς τὴν Ἀχαιοῶν ἔπειπον ἀξίηδες βοηθεῖν, ἐπὶ τὸν Τιβίτην ἐξαπέστειλον τὰς ἀξιώτας αὐτὸν ἐκ τῆς Μακεδονίας. ἐδόκει γὰρ εἶχ' ἦγγον ἢ Βιθυνῶν ἀρχὴ Τιβίτη καθήκειν ἢ Πρασίαι, διὰ τὸ πατρὸς ἀδελφοῦ αὐτὸν ὑπάρχειν τῶ Πρασίαι. Οἱ δὲ Ῥόδιοι θεωρῶντες τὴν τῶν Βυζαντιῶν ὑπόστασιν, πραγματικῶς διενεόθησαν πρὸς τὸ καθεκεῖσθαι τῆς προθέσεως.

51. Ὁρῶντες γὰρ τὸ συνέχου τοῖς Βυζαντιοῖς τῆς ὑπομονῆς τῆ πολέμου, κείμενον ἐν ταῖς κατὰ τὸν Ἀχαιοῶν ἐλπίσι, θεωρῶντες δὲ τὸν πατέρα τῆ Ἀχαιῶν

omnes omnibus nocendi occasionem eriperent, tum quod ad illos pertineret mercatores, qui in Pontum nauigant, tum quod ad seruos suos, aut ceterum quaestum quem e mari faciebant. Ademit praeterea iisdem Prusias eam Mysiae partem, quam in Asia a longo iam tempore obtinebant. Rhodii sex nauibus instructis, quatuor item aliis sociorum accedentibus, decem nauium classe, cui Xenophantum imposuerunt, Hellepontum petunt. ibi reliquae in ancoris stantes circa Sestum, nauigationem Pontum versus impediabant. vnam nauarchus abducit ad tentandos Byzantium animos, ecquid tanto belli apparatu territi, consilium mutarent. qui quum rationem eius nullam haberent, abiit; ceterisque assumtis nauibus Rhodum cum vniuersa classe est reuersus. Byzantii interea loci et ad Achaeum miserunt, qui auxilia poscerent; et ad Tibitem, qui ipsum e Macedonia adducerent. existimabatur enim Bithynorum regnum pari iure ad Tibitem pertinere, atque ad Prusiam, cuius ipse patruus erat. At Rhodii vbi constantem hanc fiduciam Byzantium cerunt, sollertem rationem excogitarunt, perficiendi quod optabant.

51. Animaduertentes enim hanc Byzantium constantiam circa belli negotium in eo praecipue niti, quod in Achaeo spes locatas habebant:

κατεχόμενον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὸν δ' Ἀχαιοὺν περὶ πλείους ποιέμενον τὴν τῆ πατρὸς σωτηρίαν ἐπεβάλλοντο πρῆσβεύειν πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, καὶ παραπειθᾶσαι τὸν Ἀνδρόμαχον. καὶ πρότερον μὲν ἐκ παρόργης τῆτο πεποιηότες, τότε δὲ ἀληθινῶς σπεύδοντες ὑπὲρ τῆ πράγματος, ἵνα προσευγκάμενοι πρὸς τὸν Ἀχαιοὺν τὴν χάριν ταύτην, ὑπόχρεων αὐτὸν ποιήσανται πρὸς πᾶν τὸ παρακαλούμενον. ὁ δὲ Πτολεμαῖος, παραγενομένων τῶν πρῆσβετων, ἐβέλετο μὲν παρακατέχειν τὸν Ἀνδρόμαχον, ἐλπίζων αὐτῷ χρησέσθαι πρὸς καιρὸν, διὰ τὸ τά τε πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἀκρίτα μένειν αὐτῷ, καὶ τῷ τὸν Ἀχαιοὺν ἀναδεδειχότα προσφάτως αὐτὸν βασιλέα, πραγμάτων εἶναι κύριον ἰκανῶν τινῶν. ἦν γὰρ Ἀνδρόμαχος, Ἀχαιῶν μὲν πατήρ, ἀδελφὸς δὲ Λαοδικῆς τῆς Σαλεύκῃς γυναϊκός. ἔμην ἄλλα προσκλίνων τοῖς Ῥοδίοις ὁ Πτολεμαῖος κατὰ τὴν ὀλλὴν αἵρεσιν, καὶ πάντα σπεύδων χαρίζεσθαι, συνεχώρησε καὶ παρέδωκε τὸν Ἀνδρόμαχον αὐτοῖς ἀπονομίζειν ὡς τὸν υἱόν. οἱ δ' ἐπιτελεσάμενοι τῆτο, καὶ προσηπιτηρήσαντες τοῖς περὶ τὸν Ἀχαιοὺν τιμᾶς τινας, παρέβησαν τὴν ὀλοχερεσάτην ἐλπίδα τῶν Βυζαντιῶν. Συνενόρησε δὲ τι καὶ ἕτερον τοῖς Βυζαντιοῖς ἔμπονον. ὁ γὰρ Τιβίτης καταγόμενος ἐκ τῆς Μακεδονίας, ἔσφηλε τὰς ἐπιβολὰς αὐτῶν, μεταλλάξας τὸν βίον. ἔ συμβάντος, οἱ

quum non ignorarent Achaei patrem captiuum Alexandriae detineri, cuius libertatem atque euasionem maximi ipse aestimaret; consilium inierant legationem ad Ptolemaeum mittendi, qua Andromachum tradi sibi peterent. id quod iam et ante velut dicis caussa fecerant: tunc vero in eam curam serio incubuerunt: ut hoc beneficio Achaeum demeriti, obnoxium sibi illum redderent ad omnia quae postularent: Ptolemaeus, ubi venerunt legati, volebat ille quidem Andromachum retinere; sperans magno illum sibi tempore suo fore vsui, necdum enim ei controuersiae quam habuerat cum Antiocho, finis erat impositus; et Achaeus qui nuper regem se declarauerat, non pauca obtinebat. Erat enim Andromachus Achaei quidem pater, Laodicae vero frater coniugis Seleuci. verumtamen, qui tota voluntate in Rhodios inclinaret, atque omnibus rebus gratum facere illis cuperet: petitioni Rhodiorum adueniens, Andromachum ipsis tradidit, ut illum filio restituerent. qua re confecta, nonnullisque insuper honoribus Achaeo decretis, spem Byzantiis cui plurimum innitebantur, ademerunt. Sed et alia quoque res tunc incidit, parum illis opportuna: Tibites enim dum in patriam ex Macedonia reducitur, facto fungitur, et morte sua consilia ipsorum vehementer conturbat: ut eo casu isti By-

μὲν Βυζάντιοι ταῖς ὁρμαῖς ἀνέπατον, ὁ δὲ Πρυσίας ἐπιβρόωθεις ταῖς πρὸς τὸν πόλεμον ἐλπίσιν, ἅμα μὲν αὐτὸς ἀπὸ τῶν κατ' Ἀσίαν μερῶν ἐπολέμει, καὶ προσέκειτο τοῖς πράγμασιν ἐνεργῶς ἅμα δὲ τῆς Θρᾶκας μισθωσάμενος, ἐν ἑα τὰς πύλας ἐξιέναι τὰς Βυζαντίας ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην μερῶν. οἱ δὲ Βυζάντιοι τῶν σφετέρων ἐλπίδων ἐψευσμένοι, τῷ πολέμῳ πονῶντες πανταχόθεν, ἐξαγωγὴν περιέβλεπον εὐχήμενα τῶν πραγμάτων.

52. Καυάρη δὲ τῆ τῶν Γαλατῶν βασιλέως παραγενομένη πρὸς τὸ Βυζάντιον, καὶ σπευδάζοντος διαλύσαι τὸν πόλεμον, καὶ διέχοντος τὰς χεῖρας Φιλοτίμως, συνεχώρησαν τοῖς παρακαλημένοις, ὅτε Πρυσίας, ὅτε Βυζάντιοι. πυθόμενοι δὲ Ῥόδιοι τῆν τε τῆ Καυάρη σπευδῆν, καὶ τὴν ἐντροπὴν τῆ Πρυσίας σπευδάζοντες δὲ καὶ τὴν αὐτῶν πρόθεσιν ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν· προεχειρίσαντο πρὸς τῆς Βυζαντίας, Πολεμοκλῆν δὲ τρεῖς ἔχοντα τριήρεις οὐκ συναπέσειλαν, βυλούμενοι τὸ δὴ λεγόμενον, καὶ τὸ δόρυ καὶ τὸ κηρύκειον ἅμα πέμπειν πρὸς τῆς Βυζαντίας. ἐπιφανέντων δὲ τέτων, ἐγένοντο διαλύσεις, ἐπὶ Κώρωνος τῆ Καλλιγείτονος Ἱερουνημονῆντος ἐν τῷ Βυζαντίῳ. πρὸς μὲν Ῥοδίας ἀτλαῖ· Βυζαντίας μὲν, μηδένα πράττειν τὸ διαγώγιον τῶν εἰς τὸν

zantii animos desponderent. At Prusias noua spe ad bellum accensus, simul ipse ab Asiae partibus bello intendere, et rem acriter gerere: simul per Thraces mercede conductos, Byzantios impedire, quo minus ab Europae partibus pedem porta possent efferre. Byzantii quos omnes suae spes defecerant, vndique vexati bello, honestum aliquem rerum exitum circumspiciebant.

52. Eo tempore quum rex Cauarus Byzantium venisset, cuperetque bellum dirimere, et hinc inde qua Prusiae qua Byzantiis manus ingenti studio porrigeret, petitioni illius locum vtrique dederunt. Rhodii Cauari studium vt rescuerunt, et quantum illi Prusias tribueret: qui nihilo minus destinata perficere auerent, legatum vero Aridicem ad Byzantios decreuerunt: sed et Polemoclem cum tribus triremibus vna proficisci iusserunt: volentes, sicut dicitur, hastam et caduceum simul Byzantiis mittere. horum superuentu pax conuenit. erat tum Byzantii Hieromnemon Cothon Calligitonis filius et cum Rhodiis quidem pax simpliciter facta in haec verba. *Ne Byzantium populus portorii nomine quicquam ab ullo eorum exigeret, qui in Pon-*

Πόντον πλεόντων, Ῥοδίους δὲ καὶ τὰς συμμάχους τέττα γενόμενους, τὴν εἰρήνην ἀγεῖν πρὸς Βυζαντίους. πρὸς δὲ Πρυσίαν τοιαῦτε τινὲς εἶναι Πρυσία καὶ Βυζαντίοις εἰρήνην καὶ Φιλίαν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον. μὴ στρατεύειν δὲ μήτε Βυζαντίους ἐπὶ Πρυσίαν τρόπῳ μηδενί, μήτε Πρυσίαν ἐπὶ Βυζαντίους· ἀποδῆναι δὲ Πρυσίαν Βυζαντίοις τὰς τε χώρας, καὶ τὰ Φρέσια, καὶ τὰς λαῖς, καὶ τὰ πολεμικὰ σώματα χωρὶς λύτρων, πρὸς δὲ τέτοις τὰ πλοῖα τὰ κατ' ἀρχαίς ληφθέντα τῷ πολέμῳ, καὶ τὰ βέλη τὰ καταληφθέντα ἐν τοῖς ἐρύμασιν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ξύλα, καὶ τὴν λιθῆσαν, καὶ τὸν κέραμον τὸν ἐκ τῷ ἱερῷ χωρὶς. Ὁ γὰρ Πρυσίας ἀγωνίων τὴν τῷ Τιβίτῳ κἀθοδον, πάντα κατέειλε τὰ δοκῆντα τῶν Φερρίων ἐνκαίρως πρὸς τι κείσθαι. ἐπανάγκασαι δὲ Πρυσίαν καὶ ὅσα τινὲς τῶν Βιθυνῶν εἶχον ἐκ τῆς Μυσίας χώρας τῆς ὑπὸ Βυζαντίους ταττομένης ἀποδῆναι τοῖς γεωργοῖς. Ὁ μὲν ἔν Ῥοδίοις καὶ Πρυσίᾳ συστάς πόλεμος πρὸς Βυζαντίους, τοιαύτας ἔλαβε τὰς ἀρχαίς καὶ τὸ τέλος.

53. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῶντον Κνώσσιοι πρεσβεύσαντες πρὸς Ῥοδίους, ἐπεισαν τὰς τε μετὰ Πολεμοκλέους ναῦς καὶ τρία

tum nauigant. Hoc si fieret, populum Rhodiorum ipsorumque socios cum Byzantiis pacem seruaturus. cum rege vero Prusia hisce legibus: Prusiae et populo Byzantium pax et amicitiam perpetuum esto. Neque Byzantii Prusiam infesto exercitu ullo modo inuadunto, neque Prusias populum Byzantium. Agros, Castella, populos, et bello capta mancipia sine pretio Prusias Byzantiis reddito: item naues per initia belli captas, quicquid telorum in munitio-nibus fuerit repertum: ad haec, materiam, marmora, lateres, et tegulas e loco sacro ablatas. Rex enim Prusias Tibitae aduentum metuens, omnia castella, in quibus aliqua videbatur esse ad res bello gerendas opportunitas, demolitus erat. Sed et quaecumque Bithynorum nonnulli habent e Mysiaco Byzantium agro rapta, omnia ut agrorum cultoribus reddantur, Prusias cogito. Hoc igitur modo et susceptum et confectum est bellum, quod fuit inter Prusiam et Byzantios.

53. Eodem vero tempore Cnossii, missa ad Rhodios legatione ab iis impetrarunt, ut et classem cui praeerat Polemo-

τῶν ἀφράκτων προσκατασπάσαντας, αὐτοῖς ἀποσεῖλαι. γενομένη δὲ τότε, καὶ τῶν πλοίων ἀφικομένων εἰς τὴν Κρήτην, καὶ ἐχόντων ὑποψίαν τῶν Ἐλευθερναίων, ὅτι τὸν πολίτην αὐτῶν Τιμαρχον οἱ περὶ τὸν Πολεμοκλῆν χαριζόμενοι τοῖς Κνωσσίοις ἀνηγήμασι· τὸ μὲν πρῶτον ῥύσια κατήγγειλαν τοῖς Ῥοδίοις· μετὰ δὲ ταῦτα πόλεμον ἐξήνεγκαν, περιέτεσον δὲ καὶ Λύττιοι βραχὺ πρὸ τῶν τῶν καιρῶν ἀνημέσω συμφορᾷ. καθόλου γὰρ τὰ κατὰ τὴν σύμπεσιν Κρήτην ὑπῆρχεν ἐν τοιαύτῃ τινὶ τότε καταστάσει. Κνωστίοι συμφρονήσαντες Γορτυνίοις, πᾶσιν ἐποίησαν τὴν Κρήτην ὑφ' αὐτῆς, πλην τῆς Λυττίων πόλεως. μόνος δὲ ταύτης ἀπειθέσης, ἐπεβάλοντο πολεμῆν, σπεύδοντες αὐτὴν εἰς τέλος ἀνάστατον ποιῆσαι, καὶ παροδείγματα καὶ Φέβη χάριν τῶν ἄλλων Κρηταίων. τὸ μὲν ἔν πρῶτον ἐπολέμην πάντες οἱ Κρηταῖες τοῖς Λυττίοις, ἐγγενομένης δὲ Φιλοτιμίας ἐκ τῶν τυχόντων, ὅπερ ἔθος ἐστὶ Κρησίν, ἐτασίσασαν πρὸς τὰς ἄλλας. καὶ Πολυρρήνιοι μὲν καὶ Κερέται καὶ Λαμπαῖοι, πρὸς δὲ ταῦτοις Ὀριοι μετ' Ἀρκαδῶν ὁμοθυμαδὸν ἀποσάντες τῆς τῶν Κνωσσίων Φιλίας, ἔγνωσαν τοῖς Λυττίοις συμμαχεῖν. τῶν δὲ Γορτυνίων οἱ μὲν πρεσβύτεροι τὰ τῶν Κνωσσίων, οἱ δὲ νεώτεροι τὰ τῶν Λυττίων εὐρόμενοι διεσάτισαν πρὸς ἄλληλας. οἱ δὲ Κνωστίοι παραδόξως γεγονότος αὐτοῖς τῆ περὶ τὰς συμ-

cles, et tria insuper aphraeta, ob id ipsum in mare deducta, sibi mitterent. quo facto, ubi naues in Cretam venerunt, Eleuthernaei suspicati occisum ciuem suum Timarchum a Polemocle in gratiam Cnossiorum, primo res repetendi a Rhodiis ius suis esse edixerunt: deinde bellum etiam indixerunt. Lytiis quoque non multo prius quam haec contingerent, immedicabilis fortuna contigit. Erat enim, vt summatim dicam, vniuersae Cretae huiusmodi fere tunc status. Cnossii et Gortynii conspiratione inter se facta, totam Cretam, vnica Lyttiorum vrbe excepta, sibi subiecerant. quum igitur sola haec eorum imperia negligeret, bello eam aggredi constituerunt: funditus Lyttios delere vehementer cupientes, vt eorum exemplo alii Cretenses terrerentur. Principio igitur Cretenses vniuersi contra Lyttios bellum gerebant: sed mox leui de causa contentione inter eos orta, sicuti mos est Cretensium, seditionem inuicem agitant. Polyrrhenii, Ceretae, Lampaei, item Orii cum Arcadibus communi consilio a Cnossiorum amicitia ad Lyttiorum societatem deficiunt. Gortyne quum seniores Cnossii fauerent, iuniores Lytiis, in graui seditione res erat. Cnossii hoc sociorum inopinato motu percussi, mil-

μάχης κινήματος, ἐπισκῶνται χιλίαι ἐξ Αἰτωλίας ἄνδρας κατὰ συμμαχίαν. ἔγενομένω, παρδαυτικά τῶν Γορτυνίων οἱ πρσβύτεροι καταλαμβανόμενοι τὴν ἄκραν, εἰσάγονται τὲς τε Κνωσσίας καὶ τὲς Αἰτωλίας· καὶ τὲς μὲν ἐξέβαλον, τὲς δὲ ἀπέκτειναν τῶν νέων, τὴν δὲ πόλιν ἐνεχείρισαν τοῖς Κνωσσίσις.

54. Κατὰ τὲς αὐτὰς καιρὸς Λυττιῶν ἐξωδευκότων εἰς τὴν πολεμίαν πανδημεί, συννοήσαντες οἱ Κνωσσιοὶ τὸ γεγονός, καταλαμβάνονται τὴν Λύττον, ἔρημον ἔσαν τῶν βοηθησόντων· καὶ τὰ μὲν τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας εἰς Κνωσσὸν ἀπέπεμψαν· τὴν δὲ πόλιν ἐμπρήσαντες, καὶ κατασκάψαντες, κῆλυθησάμενοι κατὰ πάντα τρόπον, ἐπανῆλθον. οἱ δὲ Λύττιοι παραγερόμενοι πρὸς τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἐξοδίας, καὶ συνθρασάμενοι τὸ συμβεβηκός, ἔτω περιπαθεῖς ἐγένοντο ταῖς ψυχαῖς, ὥστε μὴ εἰσελθεῖν μηδένα τολμῆσαι τῶν παρόντων εἰς τὴν πατρίδα, πάντες δὲ περιπυρρῶντες αὐτὴν κύκλῳ, καὶ πολλὰ κῆλυθησάμενοι καὶ καταλοφυράμενοι τὴν τε τῆς πατρίδος καὶ τὴν αὐτῶν τύχην, αὐτοῖς ἐξ ἀναστροφῆς ἐπανῆλθον εἰς τὴν τῶν Λαμπαίων πόλιν. Φιλανθρώπως δὲ αὐτὰς καὶ μετὰ πάσης προθυμίας τῶν Λαμπαίων ὑποδεξαμένων, ἔτοι μὲν ἀντὶ πολιτῶν ἀπόλιδες ἐν ἡμέρῃ μῆ κῆ ξένοι γεγονότες, ἐπολέμεν πρὸς τὲς Κνωσσίας ἅμα τοῖς συμμαχοῖς. Λύττος δ' ἡ Λακεδαιμο-

le ex Aetolia milites ad belli societatem arcessunt. quod vbi factum, illico seniores Gortyniorum arce occupata, Cnossis simul et Aetolis in urbem inductis, e iuuentute alios vrbe eiiciunt; alios occidunt, suamque Cnossis urbem tradunt.

54. Quo etiam tempore quum in hostilem agrum copias omnes suas Lytii eduxissent, Cnossii hac expeditione cognita, Lyttum oppidum omni vacuum praesidio occupant: et liberis coniugibusque Lyttiorum Cnossium missis, urbem incendunt, diruunt, omnique maleficio in eam saeuunt; itaque ad suos redeunt. Lyttiis ab expeditione ad suam urbem reuersis, vbi casum illius vident, tanta commiseratio luctusque animos subiit, vt pedem inferre in suam patriam ne vnus quidem illorum sustinuerit: sed omnes illius lustrato ambitu, multis eiulatibus et planctibus suam patriaeque fortunam profecuti, in Lampaeorum urbem retro itinere conuerso, sese conferrent. ab his humaniter et singulari benignitate suscepti Lytii, vnus diei spatio et extorres vrbe sua amissa, et hospites atque inquilini in aliena facti, cum fociis aduersus Cnossios bellum gerebant. Lyttus vero, quae colonia Lacedaemoniorum erat, et cognatione illi

νίων μὲν ἄποικος ἕσα καὶ συγγενής, ἀρχαιοτάτη δὲ τῶν κατὰ Κρήτην πόλεων, ἄνδρας δ' ὁμολογημένως ἀρίστους αἰεὶ τρέφουσα Κρηταίαν, ἕτως ἄρδην καὶ παρὰ λόγους ἀνηρπάθη.

55. Πολυρρήνιοι δὲ καὶ Λαμπαίοι, καὶ πάντες οἱ τέτων σύμμαχοι, θεωρῶντες τῆς Κνωσσίας ἀντεχομένους τῆς τῶν Αἰτωλῶν συμμαχίας, τὰς δ' Αἰτωλὰς ὁρῶντες πολεμίας ὄντας τῶν τε βασιλεῖ Φιλίππῳ καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς, πέμπουσιν πρέσβεις πρὸς τε τὸν βασιλέα καὶ τὰς Ἀχαιὺς, περὶ βοηθείας καὶ συμμαχίας. οἱ δ' Ἀχαιοὶ καὶ Φίλιππος εἰς τε τὴν κοινὴν συμμαχίαν αὐτὰς προσεδέξαντο, καὶ βοήθειαν ἐξαπέστειλαν, Ἰθυριῶς μὲν τετρακοσίους, ὧν ἤγειτο Πλάτωρ, Ἀχαιῶς δὲ διακοσίους, Φωκίας δὲ ἑκατόν. οἳ καὶ παραγενόμενοι, μεγάλην ἐποίησαντο ἐπίδοσιν τοῖς Πολυρρήνιοις καὶ τοῖς τέτων συμμαχοῖς. πάνυ γὰρ ἐν βραχεῖ χρόνῳ τειχῆρεις καταστήσαντες, τὰς τ' Ἐλευθερναίων καὶ Κυδωνιάτας, ἔτι δὲ τὰς Ἀπτεραίων, ἠνάγκασαν ἀποσάντας τῆς τῶν Κνωσσιῶν συμμαχίας κοινωγῆσαι σφίσι τῶν αὐτῶν ἐλπίδων. τέτων δὲ συγγενομένων, ἐξαπέστειλαν Πολυρρήνιοι μὲν, καὶ μετὰ τέτων οἱ σύμμαχοι, Φιλίππῳ καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς πεντακοσίους Κρητῶν. Κνωσσιοὶ δὲ μικρῶ πρότερον ἐξαπετάλκεισαν χιλίους τοῖς Αἰτωλοῖς. οἳ καὶ συνεπολέμουν ἀμφοτέροις τὸν ἐνεσῶτα πόλεμον. Κατελάβοντο δὲ καὶ τὸν λιμένα τῶν Φαισίων οἱ τῶν Γορ-

iuncta, omnium Cretae urbium antiquissima, civium educatrix, qui sine controuersia ceteris Cretensibus semper praestabant, ita inopinato deleta et oculis hominum est erepta.

55. Polyrrhenii, Lampaei, omnesque socii animaduertentes Cnosios uti auxiliis Aetolorum, quos hostes esse intelligebant cum regis Philippi, tum Achaeorum, et ad hos et ad illum de ferenda ope, et amicitia inuicem iungenda legatos mittunt. Achaei et Philippus acceptis in communem societatem suppetias mittunt, Illyrios quadringentos, duce Platore; Achaeos ducentos; Phocenses centum, quorum aduentu magnum res Polyrrheniorum et sociorum incrementum ceperunt. breui enim tempore conclusos intra moenia sua Eleuthernaeos, Cydoniatas, et Apteraeos renuntiare Cnosii societatem, et eandem secum fortunae aleam subire coegerunt. his igitur hoc modo adiunctis, Polyrrheniis auctoribus socii Philippo et Achaeis Cretas quingentos subsidio miserunt: iam enim aliquanto prius Cnosii mille e suis ad Aetolos miserant. ita Cretensium opera in hoc bello et hi et illi sunt usi. Inter haec Phaeftiorum portum occupant Gortyniorum exules: qui

τυνίων Φυγάδες· ὁμοίως δὲ καὶ τὸν αὐτῶν τῶν Γορτυνίων λιμένα παραβόλως διακατεῖχον· καὶ προσεπολέμουν ἐκ τῶν ὁρμώμενοι τῶν τόπων τοῖς ἐν τῇ πόλει. Τὰ μὲν ἔν κατὰ τὴν Κρήτην ἐν τῆτοις ἦν.

56. Περὶ δὲ τῆς κακρῆς τῆτης καὶ Μιθριδάτης ἐξήνεγκε Σινωπεῦσι πόλεμον, καὶ τις οὖν ἀρχὴ τότε καὶ πρόφασις ἐγένετο τῆς ἐπὶ τὸ τέλος ἀχθείσης ἀτυχίας Σινωπεῦσιν. εἰς δὲ τὸν πόλεμον τῆτον πρεσβευσάντων αὐτῶν πρὸς Ῥοδίους, καὶ παρακαλέντων βοηθεῖν, ἔδοξε τοῖς Ῥοδίοις προχειρίσασθαι τρεῖς ἄνδρας, καὶ δεῦναί τῆτοις δραχμῶν δεκατέσσαρας μυριάδας· τὰς δὲ λαβόντας παρασκευάσαι τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπιτήδεια τοῖς Σινωπεῦσι. οἱ δὲ κατασαθέντες, ἤτοιμασαν οἷνε κεράμια μύρια, τριχὸς εἰργασμένης τάλαντα τριακόσια, νεύρων εἰργασμένων ἑκατὸν τάλαντα, πανοπλίας χιλίας, χρυσοῦς ἐπισήμης τριχιλίας, ἔτι δὲ λιθοφόρος τέτταρας, καὶ πρὸς, τὰς ἀφέτας τῆτοις. ἀ καὶ λαβόντες οἱ τῶν Σινωπέων πρέσβεις ἐπανῆλθον. ἦσαν γὰρ οἱ Σινωπεῖς ἐν ἀγῶνι, μὴ πολιορκεῖν σφᾶς ὁ Μιθριδάτης ἐγχειρήσει, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· διὸ καὶ τὰς παρασκευὰς πρὸς τῆτο τὸ μέρος ἐποιῦντο πάσας. Ἡ δὲ Σινώπη κείται μὲν ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῆ Πόντου παρὰ τὸν εἰς Φάσιον πλῆν· οἰκεῖται δὲ ἐπὶ τινος χερσονήσου προτεινύσει εἰς τὸ πέλαγος· ἥς

etiam vrbis suae Gortynis portum mira audacia in sua retinebant potestate; iisque locis belli arcibus vsi, cum iis qui erant in vrbe bellum gerebant. et in Creta quidem status rerum hic fuit.

56. Per idem vero tempus etiam Mithridates bellum Sinopensibus indixit: coeperuntque eius calamitatis quam ad extremum sunt experti, quasi fundamenta iaci et occasiones nasci. Quum autem de auxilio ad hoc bellum legatos ad Rhodiorum populum misissent, tres viri constituti sunt a Rhodiis, quibus centum quadraginta drachmarum millia attribuerunt, vt ex ea summa Sinopensibus necessaria pararent. Igitur tres viri doliorum vini decem millia compararunt: capilli praeparati sexaginta pondo supra trecenta: neruorum praeparatorum centum viginti pondo: armaturas mille: aureorum signatorum tria millia. ad haec catapeltas quae lapides mitterent * quatuor; et viros simul, qui his recte vti scirent. quibus rebus omnibus acceptis legati Sinopensium domum redierunt. erant id temporis Sinopenses in metu, ne terra marique obsidere ipsos Mithridates aggredetur: propterea apparatus omnes suos ad illum metum referebant. Navigantibus ad Phasim occurrit ad dextram Sinope: in peninsula quadam sita, quae longe in mare prominet. huius

τὸν μὲν αὐχένα τὸν συναπτοντα πρὸς τὴν Ἀσίαν, (ὃς ἐστὶν ἢ πλείων δυοῖν σταδίων,) ἢ πόλις ἐπικειμένη διακλείει κυρίως. τὸ δὲ λοιπὸν τῆς χερρόνησος πρόκειται μὲν εἰς τὸ πέλαγος· ἐστὶ δ' ἐπίπεδον καὶ πανευέφοδον ἐπὶ τὴν πόλιν. κύκλω δ' ἐκ θαλάττης ἀπότομον καὶ δυσπροσέρμιτον, καὶ παντελῶς ὀλίγας ἔχον προσβάσεις. Διόπερ ἀγωνιῶντες οἱ Σινοπεῖς, μήποτε κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας πλευρῆν, ὁ Μιθριδάτης συστησάμενος ἔργα, κατὰ γῆν ἀπέναντι ταύτης ὁμοίως ποιησάμενος ἀπόβασιν κατὰ θαλάτταν εἰς τὰς ὀμαλὰς καὶ τὰς ὑπερκειμένης τῆς πόλεως τόπους, ἀγχειρήσῃ πολιορκεῖν αὐτὰς· ἀπεβάλοντο τῆς χερρόνησος κύκλω τὸ νησίζον ὄχυρῶν, ἀπεταυρῶντες καὶ περιχαρᾶ κινῶντες τὰς ἐκ θαλάττης προσβάσεις· ἅμα δὲ καὶ βέλη καὶ σφαιρίσματα τιθέντες ἐπὶ τὰς εὐκαίρους τῶν τόπων. ἐστὶ γὰρ τὸ πᾶν μέγεθος αὐτῆς ἢ πολὺ· τελείως δ' ἄνευ κατακρατήτου καὶ μέτριον. καὶ τὰ μὲν περὶ Σινώπης ἐν ταῖσις ἦν.

57. Ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος ἀναζεύξας ἐκ Μακεδονίας μετὰ τῆς δυνάμεως (ἐν γὰρ ταύταις ταῖς ἐπιβολαῖς ἀπελίπορεν ἄρτι τὸν συμμαχικὸν πόλεμον) ὤρμησεν ἐπὶ Θετταλίας καὶ τῆς Ἠπείρου· σπεύδων ταύτη ποιήσασθαι τὴν εἰσβολὴν τὴν πρὸς Αἰτωλίαν. Ἀλέξανδρος δὲ καὶ Δορίμαχος κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἔχοντες πρᾶξιν κατὰ τῆς τῶν

peninsulae fauces, (eae duo non amplius patent stadia;) quibus Asiae coniungitur, vrbs ista posita in medio, plane intersepit. reliqua peninsulae pars in altum procurrit, vbi-que plana, et ex qua facillime in urbem fieri impetus queat. extrema tantum ad mare ab omni parte praerupta loca sunt, ad quae difficillime nauis possit appellere: aditus-que omnino paucos habet. Itaque metuentes Sinopenfes, ne Mithridates dispositis ab ea parte quae Asiam spectat tormen-tis, similiterque ab altera ter-rae parte e regione huius, ex-posito e nauibus milite in loca plana et ea quae vrbi immi-nent, oppugnationem illius tentaret: ambitum peninsulae qua mari cingitur munire insti-tuerunt: omnesque aditus ab ea parte sudibus ac vallis prae-cludere institerunt: pariterque ob eundem metum tela etiam et praesidia in locis omnibus opportunis collocarunt. est ve-ro peninsulae huius vniuersae spatium haud adeo magnum: et modico praesidio facile de-fendi ipsa potest.

57. Dum haec Sinopae agun-tur, Philippus rex cum exer-citu e Macedonia profectus, (in his enim eramus, cum a sociali bello orationem desle-ximus) in Thesialiam et Epi-rum duxit: habens in animo per has regiones in Aetoliam facere impressionem. Eodem vero tempore Alexander et Dorimachus, proditores na-ti qui Aegiratarum urbem

Αἰγαιρα-

Αἰγειρατῶν πόλεως, ἀθροίσαν-
 τες τῶν Αἰτωλῶν περὶ χιλίαις
 καὶ διακοσίαις εἰς Οἰνάνθειαν τῆς
 Αἰτωλίας, ἣ κείται καταντικρὺ
 τῆς προειρημένης πόλεως, καὶ
 πορθεῖα τάτοις ἐτοιμάσαντες,
 πλῆν ἐτήρην πρὸς τὴν ἐπιβολήν.
 τῶν γὰρ ἠυτομοληκότων τις ἐξ
 Αἰτωλίας, καὶ πλείω χρόνον δια-
 τετραφῶς παρὰ τοῖς Αἰγειράταις,
 καὶ συντεθεωρηῶς τὰς Φυλάτ-
 τοντας τὸν ἀπ' Αἰγίαις πυλῶνα
 μεθυσκομένους καὶ ῥαθύμως δι-
 ἐξήγοντας τὰ κατὰ τὴν Φυλα-
 κίην, πλεονάκις προβαλλόμενος
 καὶ διαβαίνων πρὸς τὰς περὶ
 Δορίμαχον, ἐξεκέλητο πρὸς
 τὴν πρᾶξιν αὐτὰς, ἅτε λίαν οἰ-
 κείας ὄντας τῶν τοιαύτων ἐγχει-
 ρημάτων. ἡ δὲ τῶν Αἰγειρατῶν
 πέλις ἔκτισται μὲν τῆς Πελοπον-
 νήσε κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλ-
 πον, μεταξὺ τῆς Αἰγίαιος καὶ
 Σικυωνίων πόλεως· κείται δ' ἐπὶ
 λόφων ἐρυμνῶν καὶ δυσβάτων·
 νεύει δὲ τῇ θέσει πρὸς τὸν Παρ-
 νασσόν, καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς
 ἀντίπερα χώρας· ἀπέχει δὲ τῆς
 θαλάττης ὡς ἑπτὰ στάδια. πα-
 ραπεσόντος δὲ πλῆ τοῖς περὶ τὸν
 Δορίμαχον ἀνήχθησαν, καὶ
 καθορμίζονται νυκτὸς ἔτι πρὸς
 τὸν παρὰ τὴν πόλιν καταρρέον-
 τα ποταμόν. οἱ μὲν ἦν περὶ
 τὸν Ἀλέξανδρον καὶ Δορίμαχον,
 αἷμα δὲ τάτοις Ἀρχίδαμον τὸν
 Πανταλέοντος υἱόν, ἔχοντες πε-
 ρὶ αὐτὰς τὸ πλῆθος τῶν Αἰτα-
 λῶν, προτέβαινον πρὸς τὴν πό-
 λιν κατὰ τὴν ἀπ' Αἰγίαις φέρουσαν
 ὁδόν. ὁ δ' αὐτόμολος ἔχων ἑικοσι

sibi tradere constituerant, coa-
 ctis Aetolorum ad mille du-
 centos Oenanthiae, quod est
 oppidum ex aduerso situm eius
 quam nominauimus vrbis, pon-
 tonibus etiam ad horum traie-
 ctionem prouisis, opportunita-
 tem nauigandi ad rem exse-
 quendam opperiebantur. Qui-
 dam enim eorum qui ex Ae-
 tolia profugerant, longo tem-
 pore in Aegiratarum oppido
 moratus, animaduerso custo-
 des eius portae, quae ab Ae-
 gio venientibus patet, vino
 crapulaeque indulgentes ne-
 gligenter admodum custodias
 agere; re saepius proposita
 Dorimacho, quum ad illum
 ventitaret, gnarus virum esse
 huiusmodi inceptis parem at-
 que assuetum; ad rem perficiendam illum vocauerat. Op-
 pidum porro Aegira, situm
 est in Peloponnesi parte, quam
 Corinthiacus sinus alluit, in-
 ter Aegium et Sicyonem, col-
 libus quibusdam imposita egre-
 gie munitis et inaccessis. spe-
 ctat eius situs Parnassum et
 vicina loca in regione oppo-
 sita; distatque a mari stadia se-
 ptem. Igitur Dorimachus
 nauigationi opportunum tem-
 pus nactus, oram soluit; et
 dum adhuc nox erat, naues
 in statione locat prope illum
 amnem, qui oppidum prae-
 terlabitur. mox Alexander,
 Dorimachus et vna cum his
 Archidamus Pantaleontis fi-
 lius, manum Aetolorum se-
 cum habentes, urbem ab ea
 parte qua Aegio iter est, ad-
 oriuntur. Transfuga vero

τῆς ἐπιτηδαιοτάτης, εὐκύνσας τῆς ἀνοδίας τῆς κρημνῆς θᾶτον τῶν ἄλλων διὰ τὴν εὐπειρίαν, καὶ διαδὺς διὰ τινος ὑδροβείας, ἔτι κοιμωμένους κατέλαβε τὰς ἐπὶ τῷ πυλῶνος. κατσοφάξας δ' αὐτὰς ἀκίην ἐν ταῖς κώταις ἔντας, καὶ οἰκίους τοῖς πελέεσι τῆς μοχλῆς, ἀνέβη τοῖς Αἰτωλοῖς τὰς πύλας. οἱ δ' παρειστεσόντες ἀπερινοήτως, λαμπρῶς ἐχρήσαντο τοῖς πράγματι. ὃ καὶ παρατίεν ἐγένετο τοῖς μὲν Αἰγυράταις τῆς σωτηρίας, τοῖς δ' Αἰτωλοῖς τῆς ἀπωλείας. ὑπολαμβάνοντες γὰρ τῆτο τέλος εἶναι τῆ κατασχῆν ἄλλοτρίαν πόλιν, τὸ γενέσθαι τῶν πυλῶνων ἔντος, τῆτον τὸν τρόπον ἐχρῶντο τοῖς πράγμασι.

58. Διὸ καὶ βραχὺν παντελῶς χρόνον ἀθροῖσι συμμείναντες περὶ τὴν ἀγοράν, λοιπὸν ἐκπαθεῖς ὄντες πρὸς τὰς ἀφελείας διέβρεον. καὶ παρεισπίπτοντες εἰς τὰς οἰκίας διήσπεζον τὰς βίβας, ἥδη φαιτὸς ἔντος. Οἱ δ' Αἰγυράται, τῆ πράγματος αὐτοῖς ἀνεπίσκη καὶ παραδόξῃ τελῶς συμβεβηκίτος, οἷς μὲν ἐπέσθησαν οἱ πολέμιοι κατὰ τὰς οἰκίας, ἐκπλαγεῖς ἦσαν, καὶ περιφοβοὶ γενόμενοι πάντες ἐτρέποντο πρὸς Φυγὴν ἔξω τῆς πόλεως, ἥδη βεβύλιως αὐτῆς κρατημένης ὑπὸ τῶν πολεμίων. ὅσοι δὲ τῆς κραυγῆς ἀκούοντες ἐξ ἀπερκαίων τῶν οἰκιῶν ἐξεβόησαν, καὶ πάντες εἰς τὴν ἄκραν συνέτρεχον. ὅσοι μὲν ἔν αἰεὶ πλείους ἐγένοντο, καὶ θαρβύλαώτεροι

cum expeditissimis viginti militibus deuis calibus propter locorum peritiam ceteris citius praecipitia emensus, et per quemdam aquae ductum urbem clam ingressus, custodes portae adhuc dormientes inuenit. quibus occisis dum adhuc in lectis iacent, diffractis vestibus securium ictibus, portas Aetolis patefecit. illi temere atque inconsiderate irumpere; pro victoribus praedam sese gerere. quae res ut Aegiratis salutis, ita illis exitio vertit. existimantes enim hostilis urbis occupationem tum demum esse consummatam, cum intra portas aliquis penetrauit, eo quem diximus modo res administrarunt.

58. Itaque postquam breue admodum tempus conferti in foro constitissent, de cetero praedam auide inhiantes dilabi coeperunt: et primam quamque domum obuiam introeuntes, clara iam luce fortunas ciuium diripiebant. Eo casu inopinato et nouitate ipsa terribili ita percussi sunt Aegiratae, ut quotquot illorum ab hoste in suis aedibus sunt deprehensi, attoniti plerique metus omnes fuga se extra urbem proriperent; quam non dubia iam victoria inimici tenerent. quicumque vero ex in tactis adhuc aedibus suis clamore aliorum audito ad ferendam opem profiluerant, omnes in arcem concurrunt. et hi quidem sicut numero semper crescebant, ita etiam fiducia

τὸ δὲ τῶν Αἰτωλῶν σύσρεμμα, τὸ ναυτίον ἔλαττον καὶ ταραχωδέστερον διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας. ἢ μὴν ἀλλὰ συνορῶντες οἱ περὶ τὸν Δορίμαχον ἤδη τὸν περιεσῶτα κίνδυνον αὐτὰς, συστραφέντες ὤρμησαν ἐπὶ τὰς κατέχοντας τὴν ἄκραν, ὑπολαμβάνοντες τῇ θρασύτητι καὶ τόλμῃ καταπληξάμενοι τρέψασθαι τὰς ἠθροισμένας ἐπὶ τὴν βοήθειαν. οἱ δ' Αἰγειράται παρακαλέσαντες σφᾶς αὐτὰς, ἡμύνοντο καὶ συνεπλέκοντο τοῖς Αἰτωλοῖς γενναίως. ἔσης δὲ τῆς ἄκρας ἀτειχίστα, καὶ τῆς συμπλοκῆς ἐκ χειρὸς καὶ κατ' ἄνδρα γινομένης, τὸ μὲν πρῶτον ἦν ἀγὼν οἶον εἰκός· ἄτε τῶν μὲν ὑπὲρ πατρίδος καὶ τέκνων, τῶν δ' ὑπὲρ σωτηρίας ἀγωνιζομένων· τέλος γε μὴν ἐτράπησαν οἱ παρεισπεπτιωότες τῶν Αἰτωλῶν. οἱ δ' Αἰγειράται λαβόντες ἀφορμὴν ἐπιλήματος, ἐνεργῶς ἐπέκειντο καὶ καταπληκτικῶς τοῖς πολεμίοις. ἐξ ἧς συνέβη τὰς πλείους τῶν Αἰτωλῶν διὰ τὴν πτόλιν, αὐτὰς ὑφ' αὐτῶν φεύγοντας ἐν ταῖς πύλαις συμπατηθῆναι. Ὁ μὲν ἐν Ἀλέξανδρος ἐν χειρῶν νόμῳ κατ' αὐτὸν ἔπεσε τὸν κίνδυνον· ὁ δὲ Δορίμαχος ἐν τῷ περὶ τὰς πύλας ὀδισμῶν καὶ πνιγμῶν διεφθάρη. τὸ δὲ λοιπὸν πλήθος τῶν Αἰτωλῶν, τὸ μὲν συνεπατήθη, τὸ δὲ κατὰ τῶν κρημνῶν φεύγον ταῖς ἀνοδίαις ἐξετραχηλίσθη. τὸ δὲ καὶ διασωθῆν αὐτῶν μέγρος πρὸς τὰς ναῦς, ἐβρίφος τὰ ὄπλα πάντ' αἰχρῶς, ἅμα δ' ἀνελ-

animorum: quum contra corpus Aetolorum propter expositas causas et numero minueretur, et tumultu magis magisque repleretur. Dorimachus ubi circumstantis periculi magnitudinem sensit, collectis suis in cuneum, arcem et qui illam tenebant inuadit: ratus se peruicaci hac audacia territurum et in fugam versurum collectam hanc pro defensione loci multitudinem. Aegiratae vero, sese inuicem cohortari, vim defendere, et cum Aetolis fortiter manum conferere. Erat arx sine muris: pugnabaturque cominus, et vir cum viro. itaque prima commissio talis fuit, qualem par erat pugnam eorum existere, qui hinc pro patria et liberis, illinc pro salute dimicabant. tandem is fuit exitus, ut qui irruperant Aetoli terga darent. Aegiratae inclinati hostis occasione utentes, acriter instare, et cum terrificis minis terga fugientium cedere. ex quo factum, ut prae consternatione Aetoli plerique fugientes in portis sese alius alium conculcarent. Alexander in ipso certamine inter dimicandum caesus est. Archidamus in turba eorum qui ad portas, dum inuicem trudunt ac truduntur, sese enecabant, periit. reliqua multitudo Aetolorum, partim conculcata fuit, partim per abrupta fugiens, inter inuia rupium aspreta cervices fregerunt. qui ad naues euaserant, proiectis armis omnibus, turpiter simul atque

πίσως ἐποίησαντο τὸν ἀπόπλεον. Αἰγειράται μὲν ἦν διὰ τὴν ὀλιγωρίαν ἀποβαλόντες τὴν πατρίδα, διὰ τὴν εὐφυλίαν καὶ γενναϊότητα πάλιν ἔσωσαν παραδόξως.

59. Κατὰ δὲ τῆς αὐτῆς καιρῆς Εὐριπίδας, ὃς ἦν ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν στρατηγὸς τοῖς Ἡλείοις, καταδραυῶν τὴν Δυμαίων καὶ Φαραιῶν, ἔτι δὲ καὶ Τριταίων χώραν, καὶ περιελασάμενος λείπε πλῆθος ἱκανόν, ἐποίητο τὴν ἀποχώρησιν αἰς ἐπὶ τὴν Ἡλείαν. ὁ δὲ Μίκος ὁ Δυμαῖος, ὅσπερ ἐτύχχανε κατ' ἐκείνης τῆς καιρῆς ὑποστράτηγος ὢν τῶν Ἀχαιῶν, ἐκβοηθήσας πανδημεῖ τῆς τε Δυμαίικας καὶ Φαραιεῖς, αἷμα δὲ καὶ Τριταεῖς ἔχων, προτέκειτο τοῖς πολεμίοις ἀπαλλαττομένοις. κεργότερον δ' εὐπετῶν εἰς ἐνέδραν, ἐτθάλη, καὶ πολλὰς ἀπέβαλε τῶν ἀνδρῶν. τετταράκοντα μὲν γὰρ ἔπεσον, ἐάλωσαν δὲ περὶ διακοσίας τῶν πεζῶν. ὁ μὲν ἦν Εὐριπίδας ποιήσας τῆτο τὸ προτέρημα, καὶ μετewριοθεῖς ἐπὶ τῷ γενομένῳ, μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐθις ἐξελθὼν, κατέλαβε παρὰ τὸν Ἄραξον Φράριον τῶν Δυμαίων ἔνκαυρον, τὸ καλούμενον Γεῖχος· ὃ Φασίν οἱ μῦθοι, τὸ πηλαϊὸν Ἡρακλέα πολεμῶντα τοῖς Ἡλείοις ἐποικοδομήσας, βεβλόμενον ὀρητηρίῳ χρηθῆθαι τῆτω κατ' αὐτῶν.

60. Οἱ δὲ Δυμαῖοι καὶ Φαραιεῖς καὶ Τριταεῖς, ἠλαττωμένοι μὲν περὶ τὴν βοήθειαν, δεδιότας δὲ τὸ μέλλον ἐκ τῆς τε Φερρίας καταλήψεως, τὸ μὲν πρῶτον

inopinato salutem naēti discefferunt. Ita Aegiratae, qui per negligentiam patriam amiserant, per virtutem et generosam fortitudinem, eandem receperunt.

59. Per idem etiam tempus Euripidas, quem Aetoli ducem exercitus Eleis miserant, Dymaeorum, Pharaeensium, nec non Tritaeensium fines populatus, nec mediocri inde ablata praeda, in Elidem se recepit. Micus vero Dymaeus, qui ea tempestate praetoris Achaeorum legatus erat, eductis copiis omnibus Dymaeorum, Pharaeensium, nec non Tritaeensium, recedentes hostes persequi institit. in quos dum fertur acrius, insidias illatus, detrimentum accepit, et multos suorum amisit: occisis quadraginta, captis e numero peditum ad ducentos. Euripidas quod prosperam pugnam fecisset successu elatus, post dies paucos iterum exercitu educto, castellum Dymaeorum propter Araxum, Tichos dictum, loco situm opportuno, occupat. Id castellum fabulae narrant ab Hercule fuisse olim exstructum, bellum gerente aduersus Eleos: quo veluti receptaculo ad bellum vteretur, fines eorum infestans.

60. Dymaei, Pharaenses, Tritaenses, et quod hostem insequentes male pugnauerant; et quia post captum castellum metuebant in posterum; nuntios initio ad

ἔπεμπον

ἔπεμπον ἀγγέλους πρὸς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν, δηλῶντες τὰ γεγονότα, καὶ δεόμενοι σφίσι βοηθεῖν· μετὰ δὲ ταῦτα προσβευτὰς ἐξαπέστειλον τὰς περὶ τῶν αὐτῶν ἀξιόστονας. ὁ δ' Ἀρατος, ἔτε τὸ ξενικὸν ἐδύνατο συστήσασθαι, διὰ τὸ κατὰ τὸν Κλεομενικὸν πόλεμον ἔλλοιπέναι τινα τῶν ὀφωνίων τὰς Ἀχαιῆς τοῖς μισθοφόροις καθόλου δὲ ταῖς ἐπιβολαῖς, καὶ συλλήβδην πᾶσι τοῖς τῷ πολέμῳ πράγμασιν ἀτόλμως ἐχρῆτο, καὶ νωθρῶς. διόπερ ὅτε Λυκῆργος εἶλε τὸ τῶν Μεγαλοπολιτῶν Ἀθήναιον, ὅτ' Εὐριπίδας ἐξῆς τοῖς εἰρημένοις Γόργον τὸν τῆς Τελφυσσίας. οἷτε Δυμαῖοι καὶ Φαραεῖς καὶ Τριταεῖς, δυσελπισήσαντες ἐπὶ ταῖς τῷ στρατηγῷ βοηθείαις, συνεφρόνησαν ἀλλήλοις εἰς τὸ τὰς μὲν κοινὰς εἰσφοράς τοῖς Ἀχαιοῖς μὴ συντελεῖν· ἰδίᾳ δὲ συστήσασθαι μισθοφόρους, πεζοὺς μὲν τριακοσίους, ἵπκεις δὲ πεντήκοντα, καὶ διὰ τῶν ἀσφαλίσασθαι τὴν χώραν. τῆτο δὲ πράξαντες, ὑπὲρ μὲν τῶν καθ' αὐτὰς πραγμάτων ἐχδεχομένως ἐδοξάν βεβληῦσθαι· περὶ δὲ τῶν κοινῶν τάναντία. πονηρὰς γὰρ ἐφόδους καὶ προφάσεως τοῖς βελομένοις διαλύειν τὸ ἔθνος, ἐδόξαν ἀρχηγοὶ καὶ καθηγεμόνες γεγονέναι. ταύτης δὲ τῆς πράξεως τὸ μὲν πλείστον τῆς αἰτίας ἐπὶ τὸν στρατηγὸν ἂν τις ἠαφέροι ἐκαίως, τὸν ὀλιγωρῶντα καὶ καταμέλλοντα καὶ προϊέμενον αἰεὶ τὰς δεομένας. πᾶς

praetorem Achaeorum mittere, ut illum de eo quod acciderat facerent certiore, et simul subueniri sibi rogarent: deinde iisdem de rebus etiam legatio ab iis populis est missa. Aratus vero neque mercenarium militem conscribere poterat; quod belli Cleomenici tempore partem aliquam stipendiorum Achaei conductitio militi non persoluerant: et omnino in vniuersis inceptis, atque vno verbo, in omnibus iis quae ad bellum pertinebant, cunctatorem et segnem se praebebat. idcirco et Lycurgus Athenaeum Megalopolitanorum occupauit: et Euripidas post illa quae diximus, Gorgum Telphussiae. Dymaei vero, Pharaeenses et Tritaeenses vbi de auxilio a praetore mittendo desperare coeperunt, communi consilio decreuerunt, nihil amplius in commune Achaeis contribuere: sed priuatim sibi militem mercede conducere: pedites nempe trecentos; equites vero quinquaginta, quorum praesidio fines suos tutarentur. Qui cum hoc fecerunt, suis illi quidem priuatis commodis non male existimati sunt consuluisse: publicae vero vtilitati omnium Achaeorum pessime. Cupientibus enim gentis corpus dissipare mali consilii et occasionis duces a quo auctores se praebuisset sunt crediti. Huius autem admissi culpam maximam iure aliquis in praetorem coniciat, per negligentiam et cunctationem eorum spes semper frustrari so-

γὰρ ὁ κινδυνεύων, ἕως μὲν ἄν
 τινος ἐλπίδος ἀντέχεται παρὰ
 τῶν αἰκείων καὶ συμμάχων,
 προσαπέχει Φίλει ταύταις ὅ-
 ταν δὲ δυσχερῶν ἀπογυῖ, τέτ-
 ῆσθε βαρθεῖν ἀναγκάζεται αὐ-
 τῶν κατὰ δύναμιν. διὸ καὶ Τρι-
 ταιεῦσι καὶ Φαραεῦσι καὶ Δυ-
 μαεῦσιν, ὅτι μὲν ἰδίᾳ συνή-
 σκοντο μεθοφόρος, κατακυβέου-
 τος τῆ τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμόνος,
 ἢ ἐγκλητέον· ὅτι δὲ τὰς εἰς
 τὸ κοινὸν εἰσφορὰς ἀπέπον,
 μισυμοιρητέον. ἐχρῆν γὰρ
 τὴν μὲν ἰδίαν χρεῖαν μὴ πα-
 ραλιπεῖν· ἐυκαρῶντας γὰρ δὴ
 καὶ δυναμένους τὰ γὰρ πρὸς τὴν
 κοινὴν πολιτείαν δίκαια συντη-
 ρεῖν, ἄλλως τε δὴ καὶ κοι-
 δῆς ὑπαρχίσης ἀδιαπτῶτα κα-
 τὰ τὰς κοινὰς νόμους. τὸ δὲ
 μέγιστον, γεγενησας ἄρχηγὸς τῆ
 τῶν Ἀχαιῶν εὐσῆματος.

61. Τὰ μὲν ἄν κατὰ Πελοπόν-
 νησον ἐν ταύτοις ἦν. ο δὲ βασιλεὺς
 Φίλιππος διελθὼν τὴν Θεσσαλίαν,
 παρῆν εἰς Ἡπειρον. ἀναλαβὼν δὲ
 τὰς Ἡπειρώτας ἅμα τοῖς Μακε-
 δόσι πανδημί, καὶ τὰς ἐξ Ἀχαιῶν
 αὐτῶ συνηγηγέτας σφενδουῖτας
 τριακοσίας, ἔτι δὲ τὰς παρὰ Πο-
 λυρρήνιων ἀπεσπυμένους Κρήτας
 τριακοσίας, προῆγε καὶ διελ-
 θὼν τὴν Ἡπειρον, παρῆν εἰς
 τὴν τῶν Ἀμβρακιωτῶν χεῖραν.
 Εἰ μὲν ἄν ἐξ ἐφόδου κατὰ τὸ
 συνεχὲς ἐνέβαλεν εἰς τὴν μετό-
 γειαν τῆς Αἰτωλίας, ἄφνω καὶ
 παραδόξως ἐπιπεσὼν δυνάμει

litum, quibus esset opus auxi-
 lium. Nempe ita fieri semper
 amat: qui in periculo versatur,
 quamdiu spes superest opis
 impetrandae ab amicis et so-
 ciis, in ea acquiescit: ubi ve-
 ro aduersis conflictatus spem
 illam auiferit, tunc ipsemet
 sibi pro viribus subuenire co-
 gitur. quamobrem Tritaecen-
 sibus, Pharaeensibus, et Dy-
 maeensibus, quod priuatim mi-
 litem conduxerint, cessante
 Achaeorum praetore; eo no-
 mine succensendum non est: at
 quod erogare in commune
 quicquam recusarunt, id vero
 facinus indignum haberi debet.
 oportebat enim neque propria
 praetermittere commoda, et
 postquam data ipsis est oppor-
 tunitas atque facultas, commu-
 nia Reipublicae iura seruare:
 quum praesertim per commu-
 nes leges recepturi omnino es-
 sent quod consulissent: et quod
 maximum est, auctores ipsi
 corporis ac concilii Achaeorum
 instituendi, exstitissent.

61. Dum in Peloponneso
 haec geruntur, rex Philippus
 Thessaliam emensus in Epi-
 rum venerat: ibique astuntis
 Epirotis, qui omnes suas vi-
 res Macedonibus coniunxe-
 rant, et funditoribus trecentis
 qui ex Achaia missi fuerant,
 Cretensibus item trecentis,
 quos Polyrrhenii miserant, per-
 gebat ire: transgressusque E-
 pirum, ad Ambraciotarum si-
 nes accessit. Quod si absque
 vlla mora primo statim impetu
 in mediterranea Aetoliae du-
 xisset, eosque repente et ino-

βαρεία, τοῖς ὅλοις πράγμασιν ἐπιτεθήκοι ἀντέλος. νῦν δὲ καὶ πειθεῖς τοῖς Ἠπειρώταις, πρῶτον ἐπιτολιορηῆσαι τὸν Ἀμβρακόν, ἔδωκε τοῖς Αἰτωλοῖς ἀνασραφῆν, εἰς τὸ καὶ εἶναι καὶ προνοηθῆναί τε καὶ παρασπνευᾶσθαι πρὸς τὸ μέλλον. οἱ γὰρ Ἠπειρώται τὸ σφέτερον ἀναγκαιότερον τιθέμενοι τῆ κοινῆ παρὰ τῶν συμμαχόν, καὶ μεγάλως σπαράζοντες ὑφ' αὐτὰς ποιῆσαι τὸν Ἀμβρακόν, ἐδέοντο τῆ Φιλίππου ποιήσασθαι πολιορκίαν περὶ τὸ χωρίον, καὶ τῆτο πρότερον ἐξελεῖν· περὶ πλείετα ποικίμενοι, τὸ κομίσασθαι τὴν Ἀμβρακίαν παρὰ τῶν Αἰτωλῶν. τῆτο δὲ γενέσθαι μόνως ἂν ἐλπίζοντες, εἰ τῆ προειρημένε τότῃ κυριεύσαντες, ἐπικαθίσαιεν τῇ πόλει. Ὁ γὰρ Ἀμβρακός ἐστὶ μὲν χωρίον εὖ κατεσκευασμένον, καὶ προτειχίσμασι καὶ τείχει. κῆται δ' ἐν λίμναις, μία ἀπὸ τῆς χώρας σενῆν καὶ χωστῆν ἔχων πρόσδοον. ἐπίκειται δ' εὐκαίρως τῇ τε χώρᾳ τῶν Ἀμβρακικῶν καὶ τῇ πόλει. Φίλιππος μὲν ἔν πειθεῖς Ἠπειρώταις καὶ κατασρατοπεδεύσας περὶ τὸν Ἀμβρακόν, ἐγίνετο περὶ τὴν παρασπνευῆν τῶν πρὸς τὴν πολιορκίαν.

62. Σκόπας δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆτον ἀναλαβὼν τὰς Αἰτωλὰς πανδημῆ, καὶ ποιησάμενος τὴν πορείαν διὰ Θεσσαλίας, ἐνέβαλεν εἰς Μακεδονίαν, καὶ τὸν* τέριον ἐπιπορευόμενος τὸν κατὰ

pinato cum valido exercitu inuasisset; uniuerso bello finem impositurus videtur fuisset. nunc ab Epirotis persuasus, ut Ambracum prius expugnaret, otium Aetolis dedit obfirmandi se ad resistendum et prouidendi prospiciendique necessaria in posterum. Epirotae enim potiore suae priuatae utilitatis rationem ducentes, quam communis sociorum, magnoque desiderio flagrantes potiundi Ambraco, petierant a Philippo ut locum obsideret, atque ante omnia caperet, quippe maximi aestimabant, si recipere ab Aetolis Ambraciam possent. quod alia nulla ratione fieri posse sperabatur, nisi ut locum quem diximus in potestate habentes, Ambraciae infesti imminerent. Est enim Ambracus locus probe instructus cum castellis pro moenibus, tum muris ipsis. situs est in mediis paludibus; aditum a circumiacente regione vnum habet, eumque angustum et ex aggesta terra manu factum: imminet opportune ad nocendum qua regioni Ambraciotarum, qua vrbi. Igitur Philippus Epirotarum suasu, positis ante Ambracum castris, necessaria ad obsidionem parabat.

62. At Scopas per idem tempus Aetolorum copias uniuersas secum trahens, habito per Thessaliam itinere, in Macedoniam fecit impressionem: vbi per planitiem quae in Pie-

τὴν Πιερίαν, ἔφθειρε· καὶ λείας περιβαλλόμενος πλῆθος ἐπανῆγε, ποικίμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὸ Δῖον· ἐκλιπόντων δὲ τῶν κατοικούντων τὸν τόπον εἰτελθῶν, τὰ τείχη κατέσκαψε καὶ τὰς οἰκίας, καὶ τὸ γυμνάσιον πρὸς δὲ τῆτοις ἐνέτρησε τὰς σοὰς τὰς περὶ τὸ τέμενος, καὶ τὰ λοιπὰ διέφθειρε τῶν ἀναθημάτων, ὅσα πρὸς κόσμον, ἢ χρεῖαν ὑπῆρχε τοῖς εἰς τὰς πανηγύρεις συμπορευομένοις. ἀνέτρεψε δὲ καὶ τὰς εἰκόνας τῶν βασιλέων ἀπάσας. Οὗτος μὲν ἔν' εὐθείας κατὰ τὴν ἔννεσιν τῆς πολέμου καὶ τὴν πρώτην πρῆξιν, ἢ μόνον τοῖς ἀνδράποισι, ἀλλὰ καὶ τοῖς θεοῖς πόλεμον ἐξανηνοχῶς ἐπανήγει. καὶ παρχαγεύμενος εἰς Αἰτωλίαν, ἔχ' ὡς ἠτεβηκῶς, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς ἀνὴρ εἰς τὰ κοινὰ πράγματα γενοῦναι, ἐτιμῶτο καὶ περιεβλέπετο, πλήρεις ἐλπίδων καινῶν καὶ φρονήματος λόγῳ πεποιηκῶς τῆς Αἰτωλίας. ἔχον γὰρ ἐκ τῶν διὰ ληψιν, ὡς τοῖς μὲν Αἰτωλοῖς ἐδ' ἐγγίξαι τολμήσαντος ἀδενός· αὐτοὶ δὲ πορθέσαντες ἀδεῶς ἢ μόνον τὴν Πελοπόννησον, καθάπερ ἔθος ἦν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν.

63. Φίλιππος δὲ τὰ περὶ τὴν Μακεδονίαν ἀκίεσας, καὶ παρχαχρῆμα τῆς Ἡπειρωτῶν ἀγνοίας καὶ φιλοεικίας τὰ ἐπίχειρα κερκομισαένος, ἐπολιόρκει τὸν Ἀμβρακικόν. χρητάμενος δὲ τοῖς τὸ χώμασιν ἐνεργῶς, καὶ τῇ λοιπῇ παρασκευῇ, ταχέως κατε-

ria est vagans impune, omnia vastavit: praedaeque ex iis locis facta non mediocri. Diu iter auertit: urbemque ab incolis derelictam ingressus, muros ac parietes et gymnasium solo aequavit; porticus ad haec circa sanum incendit; cetera omnia donaria corruptit, quae vel ornatus causa eo loci posita erant, vel ad usus eorum qui ad solennium celebrationem undique iluc soliti convenire. Regum item omnium imagines subvertit. Atque hic qui in ipso statim belli principio et expeditione prima, non solum hominibus, verum etiam diis bellum indixerat, ubi in Aetoliam fuit reuersus, non pro impio et conscelerato est habitus: sed tamquam vir fortis beneque de communi re meritus, magno honore exceptus, omnium ora in se convertit: quum nouorum processuum spe quam verbis iactitabat, spiritus Aetolis addidisset. quippe ita ipsi secum cogitabant; Aetolis quidem ausurum neminem vel appropinquare: se vero non Peloponnesum dumtaxat, quod solenne iam ipsis erat, sed etiam Thessaliam ac Macedoniam sine timore populaturos.

63. Philippus vero auditis quae in Macedonia gesta fuerant, quum peruersitati et contentioso Epirotarum ingenio debitas poenas statim ipse luisset. Ambracum obsidebat: et modo aggeribus excitandis, modo apparatu cetero nauiter vtendo, ter-

πλήξατο τὰς ἐνόοντας, καὶ παρέλαβε τὸ χωρίον ἐν ἡμέραις τεταράκοντα ταῖς πάσαις. ἄφεις δὲ τὰς Φυλάττοντας ὑποσπόνδης, ὄντας εἰς πεντακοσίης Αἰτωλῶν τὴν μὲν τῶν Ἑπειρωτῶν ἐπιθυμίαν ἐπλήρωσε, παραδὼς τὸν Ἀμβρακον· αὐτὸς δ' ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, προῆγε παρὰ Χαράδραν, σπεύδων διαβῆναι τὸν Ἀμβρακικὸν καλούμενον κόλπον· ὃς σενώτατος ἐστὶ κατὰ τὸ τῶν Ἀκαρνάνων ἰσθμὸν, καλούμενον Ἀκτιον. Ὁ γὰρ προειρημένος κόλπος, ἐκτίπτει μὲν ἐκ τῆς Σικελικῆς πελάγους μεταξὺ τῆς Ἑπίρου καὶ τῆς Ἀκχρνανίας, σενῶ παντελῶς σόματι· λείπει γὰρ τῶν πέντε σταδίων· προβαίνων δ' εἰς τὴν μεσόγαιαν, κατὰ μὲν τὸ πλάτος ἐφ' ἑκατὸν στάδια κεῖται. κατὰ δὲ τὸ μῆκος ἀπὸ τῆς πελάγους προσπίπτει περὶ τριακόσια στάδια. διορίζει δὲ τὴν Ἑπίρου, καὶ τὴν Ἀκχρνανίαν, ἔχων τὴν μὲν Ἑπίρου ἀπὸ τῶν ἄρκτων, τὴν δ' Ἀκαρνανίαν ἀπὸ μεσημβρίας. περιβάσας δὲ κατὰ τὸ προειρημένον σόμα τὴν δύναμιν, καὶ διελεύσων τὴν Ἀκαρνανίαν, ἦκε τῆς Αἰτωλίας πρὸς τὴν καλεσμένην πόλιν Φοιτείης, συμπαρεληφώς Ἀκαρνάνων μὲν πεζῆς διχιλίης, ἵπποις δὲ διακοσίης. περιερατοπεδεύσας δὲ τὴν προειρημένην πόλιν, καὶ προσβολὰς ἐνεργῆς καὶ καταπληκτικῆς ἐπὶ δύο ἡμέρας ποιητάμενος, παρέλαβε καθ' ὁμολογίαν, ἄφεις ὑποσπόνδης τῆς ὄντας τῶν Αἰτωλῶν. τῆς δὲ ἐπίστασης νυκτός, ὡς ἔτι μενέσσης ἀναλώτῃ τῆς πόλεως, ἦκον βοή-

ritis mox qui intus erant, intra dies quadraginta locum deditioe cepit. ac praesidio, quod erat Aetolorum quingentorum, post datam fidem dimisso, Ambracum Epirotis tradidit, et cupiditatem eorum expleuit. ipse propter Charadram cum exercitu ire perguit, ad traiciendum sinum Ambracicum properans; qui iuxta fanum Acarnanum quod Actium dicitur, est arctissimus. Sinus Ambracicus e mari Siculo terras irrumpit inter Epirum et Acarnaniam, ore admodum angusto: quinque enim stadiorum non est: prouectus vero in mediterranea, latitudinem obtinet stadiorum centum: in longum porrigitur a mari Siculo stadia trecenta. Epirum ab Acarnania separat, hanc quidem a Septemtrione, illam vero habens a meridie. Igitur per os illud quod diximus exercitu transmissio, itemque per Acarnaniam, ad Aetoliae urbem Phoeteas venit: assumptis in transitu Acarnanum peditem duobus millibus, equitibus ducentis. positis autem circa dictam urbem castris, postquam per biduum illam variis assultibus acriter et terribiliter tentasset, deditioe mox sibi traditam accepit; et data fide eos qui intus erant Aetolos dimisit. Insecuta nocte, quasi non-

ῥᾶντες πεντακόσιοι τῶν Αἰτω-
λῶν. ὦν τὴν παρῆσαν προαιθα-
νόμενος ὁ βασιλεὺς, καθεῖς ἐπί-
τινας τόπῃς ἐυκαίρῃς ἐνέδρας, τὰς
μὲν πλείους αὐτῶν ἀπέκτεινε, τὰς
δὲ λοιπὰς ὑποχειρίῃς ἔλαβε,
πλὴν τελέως ὀλίγων. Μετὰ δὲ
ταῦτα σιτομετρήσας εἰς τριάκονθ'
ἡμέρας τὴν δύναμιν ἐκ τῆ περι-
καταλειφθέντος σίτῃ (πολὺ γὰρ
πλήθος ἐν ταῖς Φοιτείαις εὐρέθη
συνθροισμένον) προῆγε τὴν δύ-
ναμιν, ποιόμενος τὴν πορείαν εἰς
τὴν Στρατικὴν. ἀποχωρῶν δὲ τῆς
πόλεως περὶ δέκα στάδια, κατα-
κρατοπέδωσε περὶ τὸν Ἀχελῶον
ποταμόν. ὀρμώμενος δ' ἐντεῦθεν,
ἀδεῶς ἐπόρθει τὴν χώραν, κτε-
νὸς ἐπεξίοναι τολμῶντας τῶν
ὑπεναυτίων.

64. Οἱ δ' Ἀχαιοὶ κατὰ τὰς
καιρὰς τήτας τιζόμενοι τῶ πολέ-
μῳ, τὸν δὲ βασιλεῖα συνθανόμε-
νοι συνέγγυς εἶναι, πέμπτησι πρέ-
σβεις, ἀξιῶντες βοηθεῖν. οἳ καὶ
συμμίξαντες ἔτι περὶ Στράτον
ἔντι Φιλίππῳ, τότε λοιπὰ δι-
λέγοντο κατὰ τὰς ἐντολάς· καὶ
τὰς ὠφελείας ὑποδεικνύοντες τῶ
κρατοπέδῳ τὰς ἐκ τῆς πολεμίας,
ἔπειθον αὐτὸν διαβάντα τὸ Ἴριον,
ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἠλείαν. ὦν ὁ
βασιλεὺς διατάσας, τὰς μὲν προ-
σβευτὰς παρακάτεχε, Φήσας
βυλεύσεσθαι καὶ περὶ τῶν παρα-
καλημένων· αὐτὸς δ' ἀναζεύξας
προῆγε ποιόμενος τὴν πορείαν, ὡς
ἐπὶ Μητροπόλεως καὶ Κωνώπης.
οἱ δ' Αἰτωλοὶ τὴν μὲν ἄκραν τῆς
Μητροπόλεως κατεῖχον, τὴν δὲ
πόλιν ἐξέλιπον. ὁ δὲ Φίλιππος
ἐμπρήσας τὴν Μητρόπολιν, προῆγε

dum capta vrbs esset, sup-
petias venerunt Aetoli quin-
genti. Rex quum eorum ad-
ventum praesensisset, oppor-
tunis quibusdam locis infestis,
plerosque eorum cecidit: re-
liquos. exceptis oppido pau-
cis, cepit. deinde triginta
dierum annonam exercitui de-
mensus. ex eo frumento,
quod de illa ingenti copia
reliquum supererat, quae Phoe-
tiais reperta in horreis fuerat,
perrexit ire, versus Straticam
agmen ducens. ubi ad stadia
decem vrbi appropinquaasset,
circa amnem Acheloum ca-
stra fecit. inde proficiscens
assidue, agros impune nullo
obuio hoste populabatur.

64. Eo tempore Aethaei bel-
li incommodis oppressi, audi-
to non procul regem Philip-
pum abesse, missis legatis, au-
xilium ab eo petunt. Haere-
bat adhuc Philippus ad Stra-
tum, quando illum legati con-
venerunt: qui tum alia quae
in mandatis acceperant, cum
eo sunt locuti: tum etiam ex-
posita vbertate praedae quae
parata erat exercitui, suase-
runt illi, vt traiectis Rhium
copiis in Eleam faceret im-
pressionem. Rex iis auditis,
legatos quidem secum deti-
nuit, deque postulatis ipsorum
se deliberaturum dixit: ceter-
um ipse motis castris ad Me-
tropolin et Conopen ducit. Ar-
cem Metropoleos tenebant Ae-
toli, urbem deseruerant. Phi-

κατὰ τὸ συνεχές ἐπὶ τὴν Κωνώ-
πην. τῶν δ' Αἰτωλῶν ἰππέων
ἀθροισθέντων, καὶ τολησάντων
ἀπαντᾶν πρὸς τὴν τῆ ποταμῆ
διάβασιν, ἢ κείται πρὸ τῆς πό-
λεως εἰκοσι σάδια διέχουσα, καὶ
πεπεισμένων, ἢ κωλύσειν τελέως,
ἢ κακοποιήσειν πολλὰ τὰς Μα-
κεδόνας περὶ τὴν ἔκβασιν· συν-
νοήσας αὐτῶν τὴν ἐπιβολὴν ὁ
βασιλεὺς, παρήγγειλε τοῖς πελ-
τασῶς πρώτοις ἐμβαλεῖν εἰς τὸν
ποταμὸν, καὶ ποιῆσαι τὴν ἔκ-
βασιν ἀθρόος κατὰ τάγμα συνη-
σπικότας. τῶν δὲ περὶ ἀρχάν-
των, ἅμα τῷ τὴν πρώτην δια-
βῆσαι σημαίαν, βραχέα ταύ-
της καταπειράσαντες οἱ τῶν Αἰ-
τωλῶν ἰππεῖς, ἐν τῷ ταύτην τε
μείνου συνασπίσασαν, καὶ τὴν
δευτέραν καὶ τρίτην διαβαίνοντας
συμφράττειν τοῖς ὅπλοις πρὸς
τὴν ὑφεσῶσαν· ἀπραγῆντες καὶ
δυορήτως ἀπαλλάττοντες, ἀπε-
χώρην πρὸς τὴν πόλιν. καὶ λοι-
πὸν ἤδη τὸ μὲν Αἰτωλῶν Φρόνη-
μα συμπεφευγὸς εἰς τὰς πόλεις,
ἦγε τὴν ἡσυχίαν. ὁ δὲ Φίλιπ-
πος ἐπιδιαβὰς τῷ κράτεύματι,
καὶ πορθήσας ἀδεῶς καὶ . . . .
τὴν Ἰθώριαν, τῆτο δὲ ἐσιχωρίον,
ὃ κείται μὲν ἐπὶ τῆς παρόδε κυ-
ρίως, ὄχυρότητι δὲ Φυσικῇ καὶ
χειροποιήτῳ διαφέρει· συνεγγί-
ζουτος δ' αὐτῆ καταπλαγένης οἱ
Φυλάττουτες ἐξέλιπον τὸν τόπον.

65. Ὁ δὲ βασιλεὺς κυριεύ-
σας τῆ τόπῃ εἰς ἔδαφος καθῆιλε.
παραπλησίως δὲ καὶ τὰς λοιπὰς
πύργας τὰς κατὰ τὴν χώραν
ἐπέταξε τοῖς προνομύεσσι κατα-

lippus Metropoli cremata, ad
Conopen iter continuat. Quum
autem equites Aetoli in vnum
conuenissent, et ad fluminis
transitum (qui locus stadia vi-
ginti ab vrbe distat,) occur-
rere illi ausi essent; speran-
tes se vel transitu hostem o-
mnino prohibituos; vel cer-
te transeuntium agmen male
prorsus habituros. Rex cog-
nito eorum consilio, cetra-
tos in amnem primos iubet
ingredi, et vt per manipulos
aut cohortes in testudines va-
rias conglobati fluuio exirent.
quod quum hi fecissent, si-
mul prima traiecit manus,
equites Aetolorum leui prae-
lio cum iis habito, vbi et
subsistere hanc densatis scu-
tis vident; et secundam ter-
tiamque transeuntes, ad eam
quae iam firma stabat se ad-
iungere, pariterque nexa scu-
torum compage se protege-
re; quia adeo nihil efficere
poterant, vt admodum ipsi
laborarent, in urbem se re-
cipiunt. ac iam de cetero,
ferox ille animus Aetolorum
in tecta compulsus, se conti-
nuit. Philippus secundum istos
exercitu traiecto, agrum im-
pune depopulatus, Ithoriam
vsque accedit. locus ille cum
natura tum arte munitissimus,
in ipsa est via per quam ne-
cessario transitur.

65. Appropinquante rege,
praesidiarii milites metu per-
culsi, stationem deserunt. Rex
loco potitus, solo aequauit,
qui etiam populatoribus im-
perauit, vt ceteras omnes ar-

Φέρειν. διελθῶν δὲ τὰ στενά τὸ λοιπὸν ἤδη βάδην καὶ πρᾶξιαν ἐποιεῖτο τὴν πορείαν, ἀναστροφὴν διδὼς τῇ δυνάμει πρὸς τὰς ἀπὸ τῆς χώρας ᾠφελείας. γενομένων δὲ τῶ στρατοπέδῳ πάντων τῶν ἐπιτηδείων, ἦκε πρὸς τὰς Οἰνιάδας Ἀχαιῶς. καταστρατοπεδεύσας δὲ πρὸς τὸ Παιάνιον, τῷτο πρῶτον ἐξελεῖν ἔκρινε ποιητάμενος δὲ προσβολὰς συνεχεῖς, εἶλεν αὐτὸ κατὰ κράτος, πόλιν κατὰ μὲν τὸν περίβολον, ἐμειγμένην ἐλάττων γὰρ ἦν ἐπὶ τὰ σταδίων· κατὰ δὲ σύμπεσαν παρασκευῆν, οἰκιῶν καὶ τειχῶν καὶ πύργων, ἃ δ' ὅποιων ἦντων. ταύτης δὲ τὸ μὲν τεῖχος κατέσκαψε πᾶν εἰς ἕδαφος· τὰς δ' οἰκίσεις διαλύων, τὰ ξύλα καὶ τὸν κέραμον εἰς χεδίας καθήρμοξε τῶ ποταμῷ μετὰ πολλῆς Φιλοτιμίας εἰς τὰς Οἰνιάδας. Οἱ δ' Αἰτωλοὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐτεβάζοντο διατηρεῖν τὴν ἄκραν τὴν ἐν τοῖς Οἰνιάδας, ἀσφαλίσταμοι τείχεσι καὶ τῇ λοιπῇ κατασκευῇ· συνεγγίζοντος δὲ τῷ Φιλίππῳ καταπληγέντες, ἐξεχώρησαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς παραλαβὼν καὶ ταύτην τὴν πόλιν, ἐξ αὐτῆς προελθὼν, καταστρατοπέδουσε τῆς Καλυδωνίας πρὸς τι χωρίον ὄχυρον, ὃ καλεῖται μὲν Ἐλακος, ἢ σφάλισμα δὲ τείχεσι καὶ ταῖς λοιπαῖς παρασκευαῖς διαφερόντως· Ἀττάλῃ τὴν περὶ αὐτὸ παρασκευῆν ἀναδεξαμένη τοῖς Αἰτωλοῖς. γενομένοι δὲ καὶ τότε κύριοι κατὰ κράτος οἱ Μακεδόνες, καὶ πᾶσαν κατασύραν-

ces quae in agro illo essent, pariter deicerent. superatis autem angustiis, lento deinceps gradu ac leniter procedebat, otiumque militi dabat praedas ex illa regione conuesttandi. deinde postquam res omnes necessarias sibi exercitus prouidit, ad Oeniadas oppidum duxit: castrisque ad Paeanium communitis, id primum statuit expugnare: ac mox continuis vsus inuasionibus, per vim cepit: urbem ambitu non magnam; minor enim est stadiorum septem; ceterum, quae apparatu omni aediam, moenium, turrium, nulli prorsus cederet. huius moenia undique solo aequauit: domos vero demoliens, materiam et tegulas cum cura impositas ratibus ad Oeniadas per amnem deuexit. Aetoli principio arcein quae Oeniadis erat muris ceteroque omni apparatu firmare, ac tueri uelle: sed ubi Philippus propius accessit, praefingenti formidine locum deseruerunt. Rex hac quoque potitus vrbe, castris inde mouet ad locum agri Calydonii, qui Elaeus dicitur, et moenibus munitum, et ceteris rebus omnibus necessariis; quippe Attalus omnem apparatus muniendae huic vrbi suppeditauerat Aetolis. hac quoque per vim in potestatem redacta, Macedones Calydoniorum fines agunt feruntque, deinde re-

τες τὴν Καλυδωνίαν, ἤμον πάλιν εἰς τὰς Οἰνιάδας. ὁ δὲ Φίλιππος συνθεασάμενος τὴν εὐκαιρίαν τῆ τόπῃ, πρὸς τε τὰ ἄλλα, καὶ μάλιστ' εἰς Πελοπόννησον διαβάσεις, ἐπεβάλετο τειχίζειν τὴν πόλιν. τὰς μὲν γὰρ Οἰνιάδας κείθαι συμβαίνει παρὰ Θάλατταν, ἐπὶ τῷ πέρατι τῆς Ἀκαρνανίας, τῷ πρὸς Αἰτωλὸς συνάπτουσι περὶ τὴν ἀρχὴν τῆ Κορινθιακῆ κόλπῃ. τῆς δὲ Πελοποννήσου τέτακται μὲν ἡ πόλις καταυτικρὴ τῆς παραλίας τῆς τῶν Δυμναίων ἔγγιστα δ' αὐτοῖς ὑπάρχει τοῖς κατὰ τὸν Ἀραξὸν τόποις· ἀπέχει γὰρ ἑπτεκονταὶν ἑκατὸν σταδίων. εἰς ἃ βλέψας, τὴν τε ἄκραν καθ' αὐτὴν ἠσφαλίσατο, καὶ τῷ λιμένι καὶ τοῖς νεωρίοις ὁμῆ τεῖχος περιβαλὼν, ἐνεχείρει συνάψαι πρὸς τὴν ἄκραν, χρώμενος εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῖς ἐν τῇ Παιανίᾳ παρασκευαῖς.

66. Ἐτι δὲ περὶ ταῦτα γινόμενα τῆ βασιλείας, παρῆν ἐν Μακεδονίᾳ ἄγγελος διασαφῶν, ὅτι συμβαίνει τὰς Δαρδανεὶς ὑπονοηκότας τὴν εἰς Πελοπόννησον αὐτῆ στρατείαν, ἀθροίζειν δυνάμεις καὶ παρασκευὴν ποιῆσθαι μεγάλην, κερκικότας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Μακεδονίαν. αἰσθασας δὲ ταῦτα, καὶ νομίστας ἀναγκαῖον εἶναι βοηθεῖν κατὰ τάχος τῇ Μακεδονίᾳ· τὰς μὲν παρὰ τῶν Ἀχαιοῶν πρέσβεις ἀπέσειλε, δὲ ἀπόκρισιν, ὅτι τοῖς προηγγελμένοις ἐπαρκέτας ἄδεν προηργαίτερον ποιήσεται μετὰ ταῦτα, τῆ βοηθεῖν σφίσι κατὰ τὴν δύναμιν.

tro Oenjadas repetunt. Philippus animaduersa opportunitate loci, tum ad alia, tum ad traiciendum in Peloponnesum, muris urbem cingere constituit. Oeniadarum enim oppidum ad mare situm est, in vltima parte Acarnaniae, qua Aetolos contingit, circa principium finis Corinthiaci. habet oppositam sibi in Peloponneso oram Dymaeorum: proximeque abest a vicinis Araxo locis: sunt enim in medio stadia non amplius centum. Propterea Philippus et arcem per se valide muniuit; et portui ac naualibus muro circumdato, arci illa coniungere cogitabat; vsus in eam rem iis copiis quas Paeanio auexerat.

66. Dum in his rex erat, ecce a Macedonia nuncium, qui diceret, Dardanios, suspicantes regem parare expeditionem in Peloponnesum, decreuisse Macedoniam inuadere; in eamque rem exercitum conscribere, et omnia bello necessaria parare. Hoc nuntio accepto Philippus quum oportere omnino iudicaret, Macedoniae quam primum auxiliatum ire, legatos Achaeorum cum hoc responso domum remisit: simul iis quae iam nuntiata fuerant prouidisset, nihil postmodo antiquius sibi futurum, quam vt

αὐτὸς δ' ἀναζεύξας, μετὰ σπευδῆς ἐποίητο τὴν ἐπάνοδον, ἤπερ καὶ τὴν παρυσίαν ἐπεποίητο. μέλλοντος δὲ αὐτῆ διαβαίνειν τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἐξ Ἀκαρνανίας εἰς Ἡπειρον, παρῆν ἐφ' ἐνὸς λέμβου Δημήτριος ὁ Φάριος, ἐκπατωκῶς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐκ τῆς Ἰλλυρίας· ὑπὲρ ὧν ἐν τοῖς πρότερον ἡμῖν δεδήλωται. τῆτον μὲν ἔν ὁ Φίλιππος ἀποδεχόμενος Φιλανθρώπως, ἐκέλευσε πλεῖν ὡς ἐπὶ Κόρινθον, καὶ κεῖθεν ἦκειν διὰ Θεσσαλίας εἰς Μακεδονίαν, αὐτὸς δὲ διαβὰς τὴν Ἡπειρον, προῆγε κατὰ τὸ συνεχὲς εἰς τὸ πρόσθεν. παραγενομένη δ' αὐτῆ τῆς Μακεδονίας εἰς Πέλλαν, ἀνέσαντες οἱ Δαρδάνιοι παρὰ Θρακῶν αὐτομέλων, τὴν παρυσίαν τῆ Φιλίππου καταπλαγέντες, παραχρῆμα διέλυσαν τὴν στρατίαν, καίπερ ἦδη σύνεγγυς ὄντες τῆς Μακεδονίας. Φίλιππος δὲ πυθόμενος τὴν τῶν Δαρδανίων μετάνοιαν, τῆς μὲν Μακεδόνος διαφῆκε πάντας, ἐπὶ τὴν τῆς ὀπίρας συγκοιδήν αὐτὸς δὲ πορευθεὶς εἰς Θεσσαλίαν, τὸ λοιπὸν μέρος τῆ θέρους ἐν Λαρίσση διῆγε. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον Αἰμίλιος ἐκ τῆς Ἰλλυρίας εἰσῆγε λαμπρῶς εἰς τὴν Ῥώμην τὸν Θρίαμβον. Ἀντίβας δὲ Ζακανθον ἠροκῶς κατὰ κράτος, διέλυσε τὰς δυνάμεις εἰς παραχρῆμασίαις. Ῥωμαῖοι δὲ, προσπεσῆσθαι αὐτοῖς τῆς Ζακανθίου ἀλώσεως, πρὸς βεβηλῆς ἐπεμπον αἰτήσαντας Ἀντίβαν παρὰ Καρχαδονίων, αἷμα αὐτὸς πρὸς τὸν πολέμον παρεσκευάζοντο, καταστή-

pro virili opem ipsis ferat. deinde castra mouet, atque eadem qua venerat iter in reditu magna contentione facit. Cum inibi esset, ut traiecto sinu Ambraciae ex Acarnania in Epirum ingrederetur, adfuit illi Demetrius Pharius qui ex Illyrico a Romanis eiectus (sicut ante narratum nobis,) cum vnico lembo eo venerat. Hunc rex benigne acceptum, petere Corinthum iubet, atque inde per Thessaliam, in Macedonia ad se venire. ipse Epirum emensus, continuis itineribus pergebat. Quia ut ad Pellam Macedoniae urbem peruenit, Dardanii, cognito per Thraces transfugas eius reditu, re inopinata perterriti, etsi non longe a Macedoniae sinibus aberant, exercitum tamen dimiserunt. Philippus postquam Dardanios consilium sensit mutasse, omnibus Macedonibus ad fruges fructusque ex agris comportandos missionem dedit. deinde in Thessaliam se contulit, reliquum aestatis Larissae acturus. Quo etiam tempore Paulus Aemilius, triumphum ex Illyrico magnificum reportauit. Hannibal, post expugnatam magna vi Saguntum, in hibernis exercitum collocauit. Romani de capta vrbe Sagunto facti certiores, legatos ad Carthaginenses miserunt, qui dedit sibi Hannibalem poscerent: ipsi interim nihil se segnus ad bellum se parabant, creatis

σαντες ὑπάτης Πόπλιον Κορνήλιον, καὶ Τιβερίον Σεμπρόνιον. ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς τὰ μὲν κατὰ μέρος, ἐν τῇ προτέρῃ βιβλῷ δεδηλώκαμεν· νῦν δ' ἀνακινήσεως χάριν αὐτὰ προηνεγκάμεθα, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπαγγελίαν, ἵνα γινώσκῃται τὰ καταβλήθη τῶν πραγμάτων. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔτος ἔληγε τῆς ὑποκειμένης Ὀλυμπιάδος.

67. Παρὰ δὲ τοῖς Αἰτωλοῖς ἤδη τῶν ἀρχαιρεσιῶν καθηκόντων, στρατηγὸς ἤρέθη Δοριμάχος· ὃς παραυτίκα τὴν ἀρχὴν παραλαβὼν, καὶ τῆς Αἰτωλῆς ἀθροίσας μετὰ τῶν ὀπλων, ἐνέβαλεν εἰς τὰς ἀνω τότες τῆς Ἠπειροῦ, καὶ τὴν χώραν ἐδήκ, θυμικώτερον χρώμενος τῇ καταφορά. τὸ γὰρ πλεῖον ἐτῆς σφετέρως ἀφελείας, ἀλλὰ τῆς τῶν Ἠπειρωτῶν βλάβης χάριν ἕκαστα συντέλει. Παραγενόμενος δὲ πρὸς τὸ παρὰ Δωδώνῃ ἱερὸν, τάς τε σεαυτοῦ ἐνέπρησε, καὶ πολλὰ τῶν ἀναθημάτων διέφθειρε· κατέσκαψε δὲ καὶ τὴν ἱερὰν οἰκίαν, ὥστε μήτ' εἰρήνης ὄρον, μήτε πολέμου πρὸς Αἰτωλὸς ὑπάρχειν, ἀλλ' ἐν ἀμφοτέροις ταῖς περιπτώσεσι παρὰ τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων ἔθνη καὶ νόμιμα χρῆσθαι ταῖς ἐπιβολαῖς. ἔτος μὲν ἐν ταῦτα καὶ τοιαῦτα διαπραξάμενος, ἐπανῆγεν αὐθις εἰς τὴν οἰκίαν. Τῆ δὲ χειμῶνος ἔτι προβαίνοντος, καὶ πάντων ἀπληπικώτων τὴν παρεσίαν τῶν Φιλίππου διὰ τὸν καιρὸν, ἀναλα-

consulibus Pub. Cornelio Scipione, et Tib. Sempronio. de quibus omnibus rebus quum figillatim libro superiore dixerimus: nunc refricandae dumtaxat memoriae gratia, sicut antea promissimus, eorum meminimus: ut eo melius quae res gestae in idem tempus incidant, cognoscatur. Tum autem Olympiadis centesimae quadragesimae primus annus desinebat.

67. Porro Aetoli appetente comitiorum tempore, praetorem Dorimachum creauerunt: qui simul ac magistratum iniit, iussos conuenire in arnis Aetolos, in superiorem Epiri partem duxit: eamque regionem omni clade belli affecit, agrorum vastationi animosius indulgens: ut qui non tam compendii sui studio id faceret, quam ut Epirotis noceret. Ad Dodonaeum sanum ut venit, et porticus cremauit, et donaria multa corrumpit: ipsam denique sacram aedem funditus euertit. Quippe Aetoli neque pacis neque belli leges norunt: sed utroque tempore contra ius gentium et omnium hominum instituta, quod semel destinauerunt perficiunt. ac Dorimachus quidem talibus tantisque facinoribus admissis, domum ad suos reuertit. Philippus vero adulta iam hieme, cum nemo amplius propter anni tempus de eius reditu spem ullam haberet, tribus millibus eorum militum assumtis, qui ab aeneis clypeis quos

βῶν ὁ βασιλεὺς χαλκᾶσπίδες μὲν τριχιλίς, πελτασᾶς δὲ δισχιλίς, καὶ Κρήτας τριακοσίς, πρὸς δὲ τέτοις ἰππεῖς τὴν αὐλὴν εἰς τετρακοσίς, προῆγεν ἀπὸ Λαρίσσης· καὶ διαβιβάσας τήτας ἐν Θετταλίας εἰς Ἐββοίαν, καὶ κείθεν εἰς Κύνον, ἦκε διὰ τῆς Βοιωτίας καὶ Μεγαρίδος εἰς Κόρινθον περὶ τροπᾶς χειμερινᾶς ἐνεργὸν καὶ λαθροῖαν πεποιημένον τὴν παρυσίαν ἔτας, ὥστε μὴδένα Πελοποννησίων ὑπονοῆσαι τὸ γυγόνος. κλείσας δὲ τὰς πύλας τῆς Κορίνθου, καὶ διαλαβὼν τὰς ὁδὸς Φυλακῆς, τῇ κατὰ πόδας Ἄρατον μὲν τὸν πρεσβύτερον ὡς αὐτὸν ἐκ τῆ Σικυωνίος μεταπέμπετο, γράμματά τε πρὸς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ πρὸς τὰς πέλεις ἔξαπέστειλεν· ἐνοῖ· διστάσει, τότε καὶ πᾶ δέοι συναγαγῆν πάντα ἐν τοῖς ὅπλοις. ταῦτα δὲ οἰκονομήσας, ἀνέστρεψε. καὶ προελθὼν, κατεστρατοπέδευσε τῆς Φλιασίας περὶ τὸ Διοσκύριον.

68. Κατὰ δὲ τῆς αὐτῆς καιρῆς Εὐριπίδας ἔχων Ἠλείων δύο λόχους, μετὰ τῶν πειρατῶν καὶ μηθοφύων, ὡς ἕνωσας πάντας εἰς διχιλίς καὶ διακοσίς, ἅμα δὲ τέτοις ἰππεῖς ἑκατὸν, ὄρησας ἐκ Ψωθίος ἐτείετο τὴν πορείαν διὰ τῆς Φοινίκης καὶ Στυμφαλίας, ἄδεν μὲν εἰρῆς τῶν κατὰ τὸν Φίλιππον, βεβόημενος δὲ καταστῆναι τὴν τῶν Σικυωνίων χώραν. τῆς δὲ νυκτὸς τῆς αὐτῆς, ἐν ἣ συνέβηεν στρατοπεδεύειν τὸν Φίλιππον περὶ τὸ Διοσκύριον, παρηλαχῶς τὴν στρατοπεδεύειν τῆ βασιλέως περὶ

gestant chalcaspides dicuntur. cetratis bis mille, Cretenibus trecentis, cum aulico suo equitatu quadringentorum fere equitum, Larissia proficiscitur: et traicētis copiis e Thessalia in Euboeam, inde Cynum, per Boeotiae et Megaridis fines Corinthum circa brumam venit: ita contento et occulto itinere habito, ut ne suspicio quidem eius rei vlla Peloponnesiis suboleret. Corinthi portis clausis, et dispositis per vias custodibus, postridie eius diei Aratum seniore Sicyone arcessit: datisque literis ad praetorem Achaeorum et vrbes Achaicas, quando et quo illos sibi in armis vellet occurrere significat. quibus rebus curatis, versus Dioscurium Phliaisiae castra mouet, ibique confedit.

68. Eodem illo tempore Euripidas duabus Eleorum cohortibus comitatus, cum piratis et mercede conductis, (ut simul omnes numerum explerent dum millium et ducentorum:) ad haec equitibus centum, profectus Pso-phide, per Phoenicen et Stymphaliam agmen ducebat: quum de Philippi expeditione nihil inaudisset, verum ex agro Sicyonio praedas vellet agere. Is igitur, illa ipsa nocte qua Philippus circa Dioscurium confederat,

τὴν ἑωθινὴν εὐβύλλειν οἷός τ' ἦν εἰς τὴν Σικυωνίαν. τῶν δὲ παρὰ τῆ Φιλίππῃ Κρητῶν τινὲς ἀπολειποῦτες τὰς τάξεις, καὶ διψχεύοντες περὶ τὰς προνομίας, ἐμπίπτουσιν εἰς τὰς περὶ τὸν Εὐριπίδαν ἕς ἀνακρίνας, καὶ συνεῖς τὴν παρυσίαν τῶν Μακεδόνων ὁ προειρημένος, ἄδεν ποιήσας Φαγερόν ἄδεν τῶν προσκεπτωκότων, ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἐξ ὑποτροφῆς αὐτῆς ἀνέλυε τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἐν ᾗ περ ἦκει βεβλόμενος, ἅμα δὲ καὶ κατελπίζων καταταχῆσαι τὰς Μακεδόνας, διεμβάλων τὴν Στυμφαλίαν, καὶ συνάψας ταῖς ὑπερκειμέναις δυσχωρίαις. ὁ δὲ βασιλεὺς ἄδεν εἰδὼς τῶν περὶ τὰς ὑπεναυτίαις, κατὰ δὲ τὴν αὐτῆ πρόθεσιν ἀναζεύξας τὴν ἑωθινὴν προῆγε, κρίνων ποιῆσαι τὴν πορείαν παρ' αὐτὸν Στύμφαλον, ὡς ἐπὶ τὰς Καφύας. ἐνθάδε γὰρ ἐγεγράφει τοῖς Ἀχαιοῖς συναθροίζεσθαι μετὰ τῶν ὄπλων.

69. Τῆς δὲ πρωτοπορίας τῶν Μακεδόνων ἐπιβαλίσσης ἐπὶ τὴν ὑπερβολὴν τὴν περὶ τὸ καλέμενον Ἀπέαυρον, ἣ πρόκειται τῆς τῶν Στυμφαλίων πόλεως περὶ δέκα στάδια, ἅμα συνεκύρῃσεν καὶ τὴν τῶν Ἠλείων πρωτοπορίαν συμπεσεῖν ἐπὶ τὴν ὑπερβολὴν. ὁ μὲν δ' ἐν Εὐριπίδαις συννοήσας τὸ γεγονός ἐκ τῶν προσηγγελημένων, παραλαβὼν μετ' ἑαυτῆ τινὲς τῶν ἰππέων, καὶ διαδράς τὸν ἐνεσῶτα καιρὸν, ἐποιεῖτο τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν Ψωφίδα ταῖς ἀνεδίαις. τὸ δὲ λοιπὸν πληθὸς τῶν Ἠλείων ἐν-

castra regia praetergressus, in fines Sicyoniorum mane videbatur inressurus. sed quum e Cretenfibus Philippi quidam signis suis relictis, dum inter pabulandum omnia vestigant, in hostes incidissent; Euripidas vbi expresso a Cretenfibus indicio cognouit de aduentu Macedonum, nulla penitus eorum quae didicerat significatione data, cum exercitu retrocessit; eandem qua venerat viam ingrediens; quo posset, (ita enim sperabat,) Macedones anteuertere, et Stymphaliam emensus, aspera et impedita loca quae viae imminent, occupare. Rex consilii hostium ignarus, primo mane uti constituerat, itineri se accingit; per ipsam urbem Stymphalum Caphyas petere in animo habens. eo namque ut conuenirent Aethaei per literas cum ipsis egerat.

69. Peruenerat iam exercitus Macedonici primum agmen ad eum locum, unde mons qui dicitur Apeaurus assurgere incipit, vbi Stymphaliorum praeiacens, stadiorum circiter decem interuallo; cum et Eleorum pariter agmen primum eidem monti appropinquare contigit. quod vbi ex iis quae nuntiabantur ita esse animi coniectura intellexit Euripidas, assumtis aliquot equitibus, praesenti discrimini se eripiens, per inuias cotes Psophidem se recepit. cetera multitudo Eleo-

καλαλεϊμμένον ὑπὸ τῆ προσώ-
 τος. καὶ γεγονὸς ἐκπλαγὸς ἐπὶ τῷ
 συμβεβηκότι, κατὰ πορείαν ἤμε-
 νε. διαπορούμενον τί δεῖ τοῖσιν, καὶ
 ποῖ τρέπεσθαι. τὸ μὲν γὰρ πρῶ-
 του αὐτῶν οἱ προσώτες ὑπελάμ-
 βανον τῶν Ἀχαιῶν αὐτῶ τινὰς
 συμβεβοηθημένα. καὶ μάλιστα
 ἠπάτων αὐτὰς οἱ χαλκίςκιδες.
 Μεγαλοπολίτας γὰρ εἶναι τῆτας
 ἐδόξαον, διὰ τὸ ταῦταις ὕλοις
 κεκοσμητῆς προσηγομένους περὶ
 Σηλασίην, ἐν τῷ πρὸς Κλεομένην
 κινδύνα· καθοπλίσαντος Ἀντι-
 γόνου τῆ βασιλέως πρὸς τὴν παρῶ-
 σαν χρείαν. Διότιρ ἀπεχώρην
 τηρόντες τὰς τάξεις πρὸς τινὰς
 ὑπερβῆξίς τόπας, ἐκ ἀπελπί-
 ζόντες τὴν σωτηρίαν· ἅμα δὲ τῷ
 προάγοντας αὐτοῖς τῆς Μακεδό-
 νας σύνεγγυς γενέσθαι, λαβόν-
 τας ἔνοιαν τῆ κατ' ἀλήθειαν ἔν-
 τος, πάντας ὄρησαν πρὸς Φυ-
 γῆν ῥίψαντες τὰ ὄπλα. Ζωγρεῖα
 μὲν ἔν ἐάλωσαν αὐτῶν περὶ χι-
 λίας καὶ διακοσίας· τὸ δὲ λοιπὸν
 διεφθάρη πλῆθος, τὸ μὲν ὑπὸ
 τῶν Μακεδόνων, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν
 κρημνῶν. διέφυγον δ' ἐ πλείους
 τῶν ἑκατόν. ὁ δὲ Φίλιππος τὰ τε
 σκύλα καὶ τὰς αἰχμαλώτους εἰς
 Κόρινθον ἀποπέμφας, ἔχετο
 τῶν προκειμένων.

70. Τοῖς δὲ Πελοποννησίους
 πᾶσι παράδοξον ἐφάνη τὸ γεγο-
 νός· ἅμα γὰρ ἦκασιν τὴν παρε-
 σίαν, καὶ τὴν νίκην τῆ βασιλέως.
 Ποιησάμενος δὲ τὴν πορείαν διὰ
 τῆς Ἀρκαδίας, καὶ πολλὰς ἀνα-
 δεξάμενος χιόνους καὶ ταλαιπω-
 ρίας ἐν ταῖς περὶ τὸν Λίγυργον

rum a ductore suo prodita,
 nouitate rei stupens, gra-
 dum sistere, et quid consilii
 caperet, quo se verteret,
 haerere. Nam initio arbi-
 trabantur qui inter ceteros
 eminebant, quosdam Achaeo-
 rum pro ferenda ope con-
 gregatos in vnum accurrisse.
 In primis autem in errorem
 eos inducebant qui aeneos
 clypeos gustabant. Megalo-
 politanos enim eos esse ar-
 bitrabantur: quoniam in pu-
 gna cum Cleomene ad Sela-
 siam pugnata, eo genere ar-
 morum vsi fuerant Megalo-
 politani: quum ita eos An-
 tigonus in vsum praesentis
 praelii armasset. Itaque ser-
 vatis ordinibus ad proximos
 colles succedebant, nondum
 spe salutis amissa. Vbi vero
 Macedones vltius pergen-
 do, propius ad illos accesser-
 runt: cognito quod res erat,
 abiicere omnes arma, et in
 pedes se conicere. Capti
 sunt ad mille et ducentos:
 reliqua turba partim a Mace-
 donibus caesa est, partim in-
 ter abrupta montium periit.
 euaserunt non amplius cen-
 tum. Philippus spoliis et ca-
 ptiuis Corinthum amandatis,
 pergit destinata exequi.

70. Ea victoria Pelopon-
 nesiis omnibus mira res est
 visa. simul enim et venisse
 et vicisse regem audiebant.
 Itinere dein facto per Arca-
 diam, postquam niues mul-
 tas atque aerumnas in supe-
 rando Ligyrgo monte pertu-
 ὑπερβο-

ὑπερβολαῖς, τῇ τρίτῃ τῶν ἡμερῶν κατῆρε νύκτωρ εἰς Καφύας. Θεραπεύσας δὲ τὴν δύναμιν ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐνταῦθα, καὶ προαναλαβὰν Ἄρατον τὸν νεώτερον, καὶ τὰς ἅμα τῷ τῷ συνηθροισμένους τῶν Ἀχαιῶν, ὡς εἶναι τὴν ὅλην δύναμιν εἰς τὰς μυριάδας, προήγε διὰ τῆς Κλειτορίας ὡς ἐπὶ Ψωφίδος, συναθροίζων ἐν τῶν πόλεων ἃν διεπορεύετο βέλη καὶ κλίμακας. ἡ δὲ Ψωφίς, ἔσι μὲν ὁμολογούμενον καὶ παλαιὸν Ἀρκάδων κτίσμα τῆς Ἀζανίδος, καίτοι δὲ τῆς μὲν συμπαύσης Πελοποννήσου κατὰ τὴν μεσόγειον αὐτῆς δὲ τῆς Ἀρκαδίας, ἐπὶ τοῖς πρὸς δυσμὰς πέρασι, συνακτῆσης τοῖς περὶ τὰς ἐχθρῆς κατοικίαις τῶν προσεσπερίων Ἀχαιῶν. ἐπικείται δ' εὐφρῶς τῇ τῶν Ἠλείων χώρα, μετ' ἃν συνέβαινε τότε πολιτεύεσθαι αὐτήν. Πρὸς ἣν Φίλιππος τριταῖος ἐν τῶν Καφύων διακύσας, κατεσρατοπέδευσε περὶ τὰς ἀπέναντι τῆς πόλεως ὑπερκειμένους βενῆς, ἀφ' ἃν ἦν κατοπεύειν τὴν τε πόλιν ὅλην ἀσφαλῶς, καὶ τὰς πέριξ αὐτῆς τόπους. συνθεωρῶν δὲ τὴν ὀχυρότητα τῆς Ψωφίδος ὁ βασιλεὺς, ἠπορεῖτο, τί χρῆ ποιῆν. τὴν γὰρ ἀφ' ἑσπέρας πλευρὰν αὐτῆς καταφέρειται λάβρως χειμαρρῆς ποταμὸς, ὃς κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆ χειμῶνος ἄβρατος ἐστὶ ποιεῖ δὲ καὶ παράπαν ἐχυρὰν καὶ δυσπρόσοδον τὴν πόλιν διὰ τὸ μέγεθος τῆ κοιλάδατος, ὃ κατὰ βραχὺ τῶ χρόνῳ κατεῖργασαί, φερόμενος ἐξ ὑπερδεξιῶν τόπων. κα-

lisset, tertio demum die Caphyas peruenit. vbi post refectum bidui spatio exercitum, assumpto iuniore Arato, cum iis copiis Achaeorum, quas ille tum paratas habuit, ita vt fierent omnes ad decem milia, per Clitoriam Psophidem duxit: ex omnibus vrbibus per quas transibat, tela et scalas congerens. Psophis oppidum est, quod omnes fatentur, antiquum, eorum Arcadum, qui Azanidem habent. situm est, si vniuersam spectes Peloponnesum, in ipsius mediterraneo: si Arcadiam, in occiduis eius partibus, qua vltimos occidentem versus Achaeorum fines contingit. ditioni Eleorum, quibuscum erant tunc Psophidiis omnia iura consociata, opportune imminet. Ad hanc quum e Caphyis Philippus tertiis castris peruenisset, in grumis quibusdam confedit, qui e regione vrbis, natura excellunt: vnde tum vrbis ipsa, tum circumiacentia loca commode et sine periculo poterant conspici. hic rex loci firmitatem animaduertens, quid opus esset factis anxius haerere. Ab occasu enim Psophidiis magno impetu torrens fertur, qui per maximam hie- mis partem vado transiri non potest: quique propter aluei magnitudinem, quem progressu temporis paulatim excauavit, de superiore loco ruens, urbem egregie munitam et aditu difficilem praestat. qua

ρὰ δὲ τὴν ἀπ' ἧς πλευρὰν, ἔχει τὸν Ἐρύμανθον, μέγαν καὶ λάβρον ποταμὸν· ὑπὲρ δὲ πολὺς καὶ ποταμῶν τεθρύλληται λόγος. τῆ δὲ χειμάρρῃ προσπίπτοντος πρὸς τὸν Ἐρύμανθον ὑπὸ τὸ πρὸς μεσημβρίαν μέρος τῆς πόλεως, συμβαίνει τὰς μὲν τρεῖς ἐπιφανείας αὐτῆς ὑπὸ τῶν ποταμῶν περιλαμβανόμενας, ἀσφαλῆ ἔσθαι τὸν προειρημένον τρόπον. τῇ δὲ λοιπῇ τῇ πρὸς ἄρκτον βένος ἐρυμνὸς ἐπίκειται τετειχισμένος, ἄρκος ἐνφυῆς καὶ πραγματικῆς λαμβάνων τάξιν. ἔχει δὲ καὶ τείχη διαφέροντα τῶν μεγέθει καὶ ταῖς κατασκευαῖς. πρὸς δὲ τέτοις βοήθειαν συνέβαινε παρὰ τῶν Ἠλείων εἰσπληρωμέναι καὶ Εὐριπίδαν ἐκ τῆς Φυγῆς διασωσθέντων ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ.

71. Ταῦτ' ἔν πάντα συνορῶν καὶ λογιζόμενος ὁ Φίλιππος, τὰ μὲν ἀδίκα τοῖς λογισμοῖς τῆ βιάζεσθαι καὶ πολιτοῦν τὴν πόλιν, τὰ δὲ προθύμως εἶχε, τὴν εὐκαιρίαν ὄρων τῆ τόπῃ. κατ' ὅσον γὰρ ἐπέκειτο τοῖς Ἀχαιοῖς τότε καὶ τοῖς Ἀρκάσι, καὶ πολεμήτηριον ὑπῆρχε τῆς Ἠλείας ἀσφαλές, κατὰ τοσῶτον πάλιν κρατηθὲν, ἔμελλε τῶν μὲν Ἀριάδων προκεῖσθαι, κατὰ δὲ τῶν Ἠλείων ὀρυθητήριον ὑπάρχειν τοῖς συμμαχοῖς εὐκαιρον. Διότι ἐπὶ τῷ τὸ μέρος ὀρυθήσας τῇ γνώμῃ, παρήγγειλε τοῖς Μακεδόσιν αἶμα τῶ Φωτὶ πάντιν ἀριστοποιεῖσθαι, καὶ διεσκευασμένους ἐτοίμους ὑπάρχειν. μετὰ δὲ ταῦτα διαβὰς τὴν κατὰ τὸν Ἐρύμανθον γέ-

orienti est obuersa fluium magnum et praecipitem habet Erymanthum: de quo multi multa dixerunt, quae sunt in ore vulgi. quum autem in amnem Erymanthum torrens ille se exoneret ab ea parte, quae ad meridiem vergit: accidit, vt tria oppidi latera a fluuiis circumdata eam. quam diximus, firmitudinem inde nanciscantur. reliquo lateri quod septemtriones respicit, collis egregie munitus imminet, arcis locum obtinens et ingenio loci, et sollerte industria aduersus vim comparatae. habet praeterea etiam moenia; qua magnitudine, qua opere eximia. accedebat eo praesidium ab Eleis inductum; et Euripidae praesentia, qui a clade euaserat.

71. Quae omnia Philippus considerans ac secum reputans, modo abstinendum a vi, et obsidione apud se statuebat: modo in contrariam sententiam propendebat, opportunitatem loci cogitans. qui vt infestus eo tempore Achaeis et Arcadibus imminebat, eratque Eleis pro firmo propugnaculo et arce belli; sic vbi foret captus, munimentum Arcadibus erat futurus hosti obiectum, et sociis, aduersus Eleos bellantibus, receptaculum opportunum. Igitur postquam eo sententia inclinasset, imperat rex Macedonibus, vt prima luce pransi, et ceteris rebus parati adsint. deinde traiceto ponte qui erat im-

Φυρακν, ἔδενός εμποδῶν εὐντος
 διὰ τὸ παράδοξον τῆς ἐπιβολῆς,
 ἦκε πρὸς αὐτὴν τὴν πόλιν ἐνεργῶς
 καὶ καταπληκτικῶς. οἱ δὲ
 κατὰ τὸν Εὐριπίδαν, καὶ πάν-
 τες οἱ κατὰ τὴν πόλιν διηπόρην
 ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι, τῷ πεπεῖ-
 θαι, μὴτ' ἂν ἐξ ἐφόδου τολμῆσαι
 τὰς πολεμικὰς προβαλεῖν, καὶ
 βιάζεσθαι πρὸς ἕτως ὀχυρὰν πό-
 λιν, μὴτε χρόνιον ἂν συστήσα-
 θαι πολιορκίαν διὰ τὴν τῆς και-
 ρῆς περίσασιν. ἅμα δὲ ταῦτα λο-
 γιζόμενοι, διηπόρην ἄλλήλοις δε-
 διοτες, μὴ πρᾶξιν ὁ Φίλιππος
 εἶη διὰ τῶν ἔνδον συνεσσευμένος
 κατὰ τῆς πόλεως. ἐπεὶ δ' ἔδεν
 ἔσρων τοῖστων ἐξ αὐτῶν γινόμε-
 νου, ὤρμησαν οἱ μὲν πλείους ἐπὶ
 τὰ τεῖχη βοηθήσοντες· οἱ δὲ
 μισοφόροι τῶν Ἡλείων κατὰ τι-
 να πύλην ἐπερδέξιον ἐξῆλθον,
 ὡς ἐπιδησόμενοι τοῖς πολεμίοις.
 ὁ δὲ βασιλεὺς διατάξας κατὰ
 τρεῖς τόπους τὰς προσοίοντας
 τῶν τεύχεσι τὰς κλίμακας, καὶ
 τῆτοις ὁμοίως μερίσας τὰς ἄλ-
 λας Μακεδόνας μετὰ ταῦτα διὰ
 τῶν σαλπικτῶν ἀποδὲς ἐνάσοις
 τὸ σύνθημα, πανταχόθεν ἅμα
 τὴν προσβολὴν ἐποιεῖτο τοῖς τεύ-
 χεσι. τὸ μὲν ἔν πρῶτον ἡμύ-
 νοντο γενναίως οἱ κατέχοντες
 τὴν πόλιν, καὶ πολλὰς ἀπὸ τῶν
 κλιμάκων ἀπέρριπτον· ἐπεὶ δ'
 ἦτε χορηγία τῶν βελῶν καὶ τῶν
 ἄλλων τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπι-
 τηδείων ἐνέλιπεν, ὡς ἂν ἐκ τῆς
 καιρῆς τῆς παρασκευῆς γεγενη-
 μένης, οἱ τε Μακεδόνες ἔκατε-
 πλήττοντο τὸ γινόμενον, ἄλλ'

pediente, quia nihil eiusmodi
 posse fieri in mentem cui-
 quam venerat; ad ipsam vr-
 bem magna molitione et cum
 terribili specie accessit. Tum
 enim vero stupere mirabun-
 dus Euripidas, et quicumque
 in vrbe erant; vt quibus esset
 persuasum, non ausuros ho-
 stes, neque ad capiendam co-
 rona urbem adeo munitam,
 vim experiri: neque diutur-
 niorum obsidionem propter
 anni tempus, et asperitatem
 hiemis instituere. simul cum
 hisce cogitationibus diffidere
 sibi inuicem incipiebant, me-
 tu, ne forte per aliquos, qui
 forent intra muros, proditio-
 nem loci Philippus esset mo-
 litus. deinde quum nihil eius-
 modi animaduenterent a quo-
 quam tentari, ad defensionem
 vrbs conuersi, muros pleri-
 que ascendunt. mercenarii
 vero Eleorum, per quamdam
 portam, quae in superiore op-
 pidi parte erat, vt ex insidiis
 hostem adoriantur, egrediun-
 tur. Rex certos homines
 ordinauerat, qui a tribus par-
 tibus scalas admouerent; eo-
 demque modo ceteros quoque
 Macedones erat partitus: de-
 inde per tubicines dato omni-
 bus signo, simul vndique vr-
 bem inuadit, principio for-
 titer repugnare oppidani; mul-
 tosque de scalis deiicere: ve-
 rum vbi tela et cetera defen-
 sioni necessaria deficere coe-
 perunt, (quippe ad hanc dum-
 taxat necessitatem repente
 prouisa;) et Macedonas vir-
 tus obsessorum nihil terrebat;

ἐπὶ τὴν τῷ ριφέντος ἀπὸ τῶν κλιμάκων χάραν ὁ κατόπιον ἀμελλήτως ἐπέβαινε· τέλος οἱ μὲν ἐκ τῆς πόλεως τραπέυτες, ἔφευγον πάντες πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. τῶν δὲ παρὰ τῷ βασιλέως οἱ μὲν Μακεδόνες ἐπέδησαν τῷ τείχεσ· οἱ δὲ Κρήτες πρὸς τῆς κατὰ τὴν ὑπερῶξιον πύλην ἐξελθόντας τῶν μισοφόρων συμμαίξαντες, ἠνάγκασαν αὐτὰς ἄδενὶ κόσμῳ ρίψαντας τὰ ὅπλα Φεύγειν· οἳ ἐπικείμενοι καὶ προτφέροντες τὰς χεῖρας, συνεισέπεσον διὰ τῆς πύλης ἐξ ἑσυνέβη πανταχόθεν αἶμα κατὰ τὴν Φθῆναι τὴν πόλιν. οἱ μὲν ἔν Ψωίδιοι ματὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἀπεχώρησαν εἰς τὴν ἄκραν· αἶμα δὲ τέτοις οἱ περὶ τὸν Εὐριπίδαν ὁμοίως δὲ καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν διασωζομένων.

72. Οἱ δὲ Μακεδόνες εἰσπεσόντες, τὴν μὲν ἐνδουμένειαν ἀπάσσαν ἐκ τῶν οἰκιῶν παρὰ χεῖρα διήρπασαν· μετὰ δὲ ταῦτα ταῖς οἰκίαις ἐπισκηνώσαντες, κατέχου τὴν πόλιν. οἱ δὲ συμπεφευγότες εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἔδεικνυσθεσίσι παρὰ κεινῆς ὑπαρχέσης, προοράμενοι τὸ μέλλον, ἔγνωσαν ἐγχειρίζειν σφᾶς αὐτὰς τῷ Φιλίππῳ. πέμψαντες ἔν κήρυκα πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ λαβόντες συγχώρημα περὶ πρεσβείας, ἐξ ἀπέστειλαν τὰς ἄρχοντας, καὶ μετὰ τῶν Εὐριπίδαν. οἱ ἂν ποιησάμενοι σπουδᾶς, ἔλαβον τὴν ἀσφάλειαν τοῖς συμπεφευγόσιν ἐμὲ ξένοις καὶ πολίταις. ἔτοι μὲν ἔν αὐτοῖς ἐπαγγέλλον, ὅθεν ὄρμη-

sed ut quisque erat deiectus e scalis, proximus sine cunctatione in detruli locum succedebat: tandem obsessi terga vertunt, et in arcem omnes confugiant. e regis, Macedones muros inuadunt: Cretenses cum iis mercenariis congressi, qui per superiorem portam exierant, fugam, nullo pudore proiectis armis, capessere illos cogunt. atque hos isti dum persequuntur, et terga fugientibus caedunt, per portam una cum ipsis irrumpunt. ita factum, ut ex omnibus partibus in potestatem hostium urbs veniret. Psophidii cum liberis et coniugibus in arcem sese recipiunt. facit idem et Euripidas, ceteraque omnis turba quae euadebat.

72. Macedones simul irruerant. omnem ex aedibus supellectilem diripere: deinde in ciuium domicilia immigrantes, urbem tenere. qui in arcem confugerant, quid immineret sibi mali prospicientes, quia nulla intus suppetebat annonae copia. Philippo sese dedere constituerunt. itaque impetrata a rege per caduceatorem legationis venia, ciuitatis principes, et una cum his Euripidam mittunt. qui pactione facta, omnibus qui in arcem euaserant, cum peregrinis tum ciuibus, impunitatem impetrarunt. verum hi legati vnde venerant redierunt; accepto mandato, ne prius loco exce-

σαν,

σαν, ἔχοντες παράγγελμα, μένεν κατὰ χώρας, ἕως ἂν ἡ δύναμις ἀναζεύξῃ· μή τινες ἀπειθήσαντες τῶν στρατιωτῶν, διαρπάσωσιν αὐτούς. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐπιγενομένης χιόνος, ἠναγκάσθη μένειν ἐπὶ τόσας τινὰς ἡμέρας. ἐν αἷς συναγαγὼν τὰς παρόντας τῶν Ἀχαιῶν, πρῶτον μὲν τὴν ὀχυρότητα καὶ τὴν εὐκαιρίαν ἐπεδείκνυε τῆς πόλεως πρὸς τὸν ἐνεσῶτα πόλεμον· ἀπελογίστατο δὲ καὶ τὴν αἰρεσιν καὶ τὴν εὐνοϊαν, ἣν ἔχει πρὸς τὸ ἔθνος· ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἔφη, καὶ νῦν παραχωρεῖν καὶ δίδοναι τοῖς Ἀχαιοῖς τὴν πόλιν· προκείσθαι γὰρ αὐτῶ τὰ δυνατὰ χαρίζεσθαι, καὶ μηδὲν ἐλλείπειν προθυμίας. ἐφ' οἷς εὐχχρισέντων αὐτῶ τῶν τε περὶ τὸν Ἄρατον, καὶ τῶν πολλῶν, διαλύσας τὴν ἐκκλησίαν, ὁ μὲν Φίλιππος μετὰ τῆς δυνάμεως ἀναζεύξας, ἐπὶ Λασιῶνος ἐποιεῖτο τὴν πορείαν· οἱ δὲ Ψωφίδιοι καταβάντες ἐκ τῆς ἄκρας, ἐκομίσαντο τὴν πόλιν καὶ τὰς οἰήσεις ἑκαστοὶ τὰς αὐτῶν· οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐριπίδαν, ἀπῆλθον εἰς τὴν Κόρινθον, καί κειθεν εἰς Αἰτωλίαν. τῶν δ' Ἀχαιῶν ἀρχόντων οἱ παρόντες ἐπὶ μὲν τὴν ἄκραν ἐπέστησαν μετὰ Φυλακῆς Ἰκανῆς Πρόσλαον Σικυώνιον· ἐπὶ δὲ τὴν πόλιν Πυθίαν Πελληνέα. καὶ τὰ μὲν περὶ Ψωφίδα τοιούτου ἀπετέλεσθη τὸν τρόπον.

73. Οἱ δὲ παραφυλάσσοντες τὸν Λασιῶνα τῶν Ἠλείων, συνέντες τὴν παρεσίαν τῶν Μακεδόνων, πεπυσμένοι δὲ καὶ τὰ γεγο-

derent, quam exercitus oppido esset eductus: ne forte milites inuenirentur, dicto regis parum obtemperantes, qui suis ipsos fortunis spoliarent. Rex superueniente niue, dies aliquot eo loci coactas est morari. Quo quidem tempore vniuersis qui aderant Achaeis in vnum coactis, primo de natura loci munitissimi, et ad praefens bellum maxime opportuni, apud eos disseruit: tum de suo affectu & beneuolentia erga ipsorum gentem verba fecit. postremo adiecit, nunc quoque cedere se vltro Achaeis hac vrbe, eamque illis donare: propositum enim sibi esset, quibus posset cumque modis illis gratificari; et ad declarandum suum studium nihil reliqui facere. quumque ipsi et Aratus et cetera multitudo pro hisce beneficiis gratias agerent, rex concione dimissa, Lasionem cum exercitu iter instituit. Psophidii postquam ex arce descendissent, et urbem, et domos quisque suas receperunt. Euripidas Corinthum, atque inde in Aetoliam se contulit. Arci praefectus est a magistratibus Achaeorum qui forte aderant, Proslaus Sicyonius cum idoneo praesidio; vrbi vero Pythias Pellenensis. Et ad Psophidem quidem quod attinet, ita transacta sunt omnia.

73. Praesidium Eleorum quod Lasionem erat, cognito Macedonum aduentu, iisque auditis quae Psophide conti-

νότα περί τὴν Ψωδίδα, παρα-
 χοῦμα τὴν πόλιν ἐξέλιπον. ὁ δὲ
 βασιλεὺς ὡς θάρτερον ἦκε, ταύ-
 την μὲν ἐξ εὐδοκῆ παρέλαβε·
 συναύξων δὲ τὴν πρόθεσιν, ἣν
 εἶχε πρὸς τὸ ἔθνος, παρέδωκε
 καὶ τὸν Λασιῶνα τοῖς Ἀχαιοῖς.
 ὁμοίως δὲ καὶ τὴν Στρατόν, ἐκλι-
 πόντων τῶν Ἠλείων, ἀποκατέ-
 σθησε τοῖς Τελφυστίοις. ταῦτα
 δὲ διαπραξάμενος, ἦκε πεμπτῆμος
 εἰς Ὀλυμπίαν. θύσας δὲ τῷ θεῷ,
 καὶ τὰς ἡγαμόνας ἐσίσας, αἶμα
 δὲ καὶ τὴν λοιπὴν προσανακύ-
 σασ δύναμιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας,
 μετὰ ταῦτα πάλιν ἀνέξευσε. καὶ
 προσελθὼν εἰς τὴν Ἠλείν, τὰς
 μὲν προνοίας ἐπαφῆκε κατὰ τῆς
 χώρας· αὐτὸς δὲ κατεστρατοπέ-
 δευτε περὶ τὸ καλούμενον Ἀρτε-
 μίστιον. προτρεξάμενος δ' ἐνταῦ-
 θα τὴν λείαν, μετέβη πάλιν ἐπὶ
 τὸ Διοσκέριον. δηκίμης δὲ τῆς
 χώρας, πολὺ μὲν ἦν τὸ τῶν
 ἀλισκομένων πλήθος, ἔτι δὲ
 πλέον τὸ συμφεῦγον εἰς τὰς πα-
 ρηκειμένους κώμας καὶ τὰς ἐρυ-
 μνὰς τῶν τόπων. Συμβαίνει γὰρ
 τὴν τῶν Ἠλείων χώραν διαφε-
 ρόντως οἰκίσθαι, καὶ γέμειν σω-
 μάτων καὶ κατασκευῆς παρὰ τὴν
 ἄλλην Πελοπόννησον. ἔνιοι γὰρ
 αὐτῶν ἔτιω σέργασιν τὸν ἐπὶ τῶν
 ἀγρῶν βίον, ὥστε τινὰς ἐπὶ δύο καὶ
 τρεῖς γενεὰς ἔχουσι· ἱκανὰς ἐσίτας
 μὴ παραβιβηκέναι τὸ παράπαν
 εἰς Ἠλείν. τῆτο δὲ γίνεται, διὰ
 τὸ μεγάλην ποιεῖσθαι σπαθὴν καὶ
 πρόνοιαν τὰς πολιτευομένους τῶν
 ἐπὶ τῆς χώρας κατοικόντων· ἵνα
 τότε δίκαιον αὐτοῖς ἐπὶ τότε δι-

gerant, urbem sine mora
 deserit: quam simul venit,
 primo impetu rex occupat.
 et quo testatiorem animum
 suum erga gentem Achaeo-
 rum faceret, hanc etiam ur-
 bem illis tradidit. similiter
 et Stratum ab Eleis dereli-
 ctam, Telphussis restituit.
 quibus rebus gestis, quintis
 castris Olympiam peruenit.
 ubi quum sacra deo fecisset,
 duces exercitus conuiuio ex-
 cepisset, ceteramque turbam
 militarem tridui quiete rese-
 cisset, vasis conclamatis in
 Eleorum regionem est pro-
 fectus. ad quorum agrum
 deuastrandum milite immisso,
 ipse circa Artemisium quod
 vocant castra communiuit: et
 post coniectam eo praedam,
 Dioscurium iterum repetit.
 Porro autem dum passim v-
 runtur agri, etsi capti sunt
 multi, maior tamen pars in
 proximos vicos et loca mu-
 nita euaserunt. Eleorum
 namque ager prae ceteris
 omnibus Peloponnesi frequens
 habitatoribus, et mancipio-
 rum numero et rerum omni-
 um copia est refertissimus.
 adeo enim nonnulli eorum
 rusticam vitam adamant, ut
 reperiantur sic satis diuites,
 qui per alteram aut tertiam
 generationem urbem Elidem
 omnino non adierint. Fit au-
 tem hoc ideo, quia principes
 ciuitatis magna cura et stu-
 dio agricolas complectuntur.
 adeo ut et ius ipsis ruri di-
 catur, et necessariorum ad

εξάγεται,

εξάγηται, καὶ τῶν πρὸς βιωτικὰς χρείας μηδὲν ἐλλείπη. δοκῆστι δέ μοι πάντα ταῦτα, καὶ διὰ τὸ πλήθος μὲν τῆς χώρας τὸ παλαιὸν ἐπινοῆσαι καὶ νομοθετῆσαι· τὸ δὲ πλεῖστον, διὰ τὸν ὑπάρχοντά ποτε παρ' αὐτοῖς βίον ἱερὸν ὅτε λαβόντες παρὰ τῶν Ἑλλήνων συγχώρημα διὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ὀλυμπίων, ἱερὰν ἢ ἀπόρθητον ἔκκεν τὴν Ἠλείαν, ἄπειροι παντὸς ὄντες δεινᾶ, καὶ πάσης πολεμικῆς περιπέσεως.

74. Μετὰ δὲ ταῦτα διὰ τὴν Ἀρκάδων ἀμφισβήτησιν περὶ Λασιώνος καὶ τῆς Πισατίδος γῆς ἀναγκαζέμενοι ἐπαμύνουν τῇ χώρᾳ, καὶ μεταβάλλειν τὰς ἀγωγὰς τῶν βίων, ἢ ἔτι περὶ τῆ πάλιν ἀνακτησασθαι παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν παλαιὰν καὶ πάτριον ἀτυλίαν, εἰδὲ τὴν τυχεῖσαν ἐπιμέλειαν ἔχον, ἀλλ' ἔμειναν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἢ ὁμοίως κατὰ γὰρ τὴν ἐμὴν περὶ τῆ μέλλοντος ποιούμενοι πρόνοιαν. Εἰ γὰρ, ἥς πάντες εὐχόμεθα τοῖς θεοῖς τυχεῖν, καὶ πᾶν ὑπομένομεν ἰμείροντες αὐτῆς μεταχεῖν, καὶ μόνον τῆτο τῶν νομιζομένων ἀγαθῶν ἀναμφισβήτητόν ἐστι παρ' ἀνθρώποις, λέγω δὲ τὴν εἰρήνην· ταύτην δυνάμενοι τινες μετὰ τῆ δικαίᾳ καὶ καθήκοντος παρὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς πάντα τὸν χρόνον ἀδήριτον κτᾶσθαι, παρολιγαρῆστι, ἢ προυργικαίτερόν τι ποιοῦνται τέτα, πῶς ἢ ἂν ὁμολογημένως ἀγνοεῖν ὀξαιμεν; νῆ Δι' ἀλλ' ἴσως εὐεπίθετοι τοῖς πολεμεῖν καὶ παρασπον-

vitam nihil quicquam desit. Eiusmodi autem legibus atque institutis vfi mihi iam olim videntur, primo quidem, propter laxum agri modum: deinde autem, et multo quidem istud magis propter vitam sacrosanctam, quae antiquitus apud illos agebatur: quando vniuersa et consentiente et concedente Graecia ob ludicrum Olympiorum, omni periculo exempti, omnisque belli expertes Eleam incolae sacram et nulli populationi obnoxiam habitabant.

74. Postea vero, Arcadibus Lasionem et Pisatidem sibi vindicantibus, quum pugnare pro finibus fuissent coacti, et genus vitae ac priora instituta mutare: vt veteris atque auitae immunitatis ius a Graecis reciperent, ne minimae quidem illis fuit curae: sed in eodem deinceps statu manserunt: non recte, vt equidem arbitror, suae et suorum securitati in posterum consulentes. Quum enim res sit, quam a diis concedi nobis omnes petimus; cuius desiderio nihil non perferimus; quamque ex omnibus quae bona existimantur, solam nemo ambigat vere esse bonam; pacem dico: hanc si qui bonis honestisque rationibus a Graecis impetrare certam firmamque in omne tempus possint, deinde beneficium tantum negligant, et aliud quid potius ducant, quis dubitet in magno istos errore versari? At enimuero dicet aliquis, per genus istud

δεῖν προσευμένους, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς γίνονται τῶν βίων. Ἄλλ' ἐκείνο μὲν σπάνιον· κἄν ποτε γένηται, δυνάμενον κοινῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τυγχάνειν ἐπικαιρίας. πρὸς δὲ τὰς κατὰ μέρος ἀδικίας, ὑπογενομένης τοῖς βίοις χροσθίας, ὅπερ εἰκὸς ὑπάρξειν πάντα χρόνον ἐν εἰρήνῃ διαγῆσι, ὄπλον ὡς ἐκ ἂν ἠπόρησαν ξένων καὶ μισοδόσων, τῶν κατὰ τόπος ἢ καιρὸς παρεφεδρευόντων. Νῦν δὲ τὸ σπάνιον καὶ παράδοξον δεδιότες, ἐν συνεχέσει πολέμοις καὶ καταφθοραῖς, τὴν τε χώραν ἔχουσι καὶ τὰς βίαις. ταῦτα μὲν ἔν ἡμῖν τῆς Ἠλείων ὑπομνήσεως εἰρήθῃ χάριν ἐπειδὴ τὰ τῶν καιρῶν, ἐπεὶ ποτε πρότερον ἐυφυσέραν διάθεσιν ἔχουσα τῆς νῦν παρὰ πάντων ὁμολογημένης κτήσεως τὴν ἀστυλίαν. τὴν δὲ χώραν, καθάπερ ἐπάνω προείπον, ἐπὶ τῆς παλαιᾶς συνηθείας οὐδ' αἰθρημάτων ἐμμενόντων, οἰκῆσι διαφερόντως οἱ λαοί.

75. Διὸ καὶ κατὰ τὴν Φιλίππε παρουσίαν, ἄπλετον μὲν ἦν τὸ τῶν ἀλισκουμένων πλήθος, ἔτι δὲ πλεῖον τὸ τῶν συμπεφευγόντων. Πλείση δ' ἀποσκευῆ, καὶ πλεῖτος ὄχλος ἠθροίσθη σωμάτων καὶ θρημάτων εἰς τὸ χωρίον, ὃ καλεῖται Θαλάμας· διὰ τὸ τὴν τε χώραν τὴν περὶ αὐτῆς σενὴν εἶναι καὶ δυσέμβολον, τό τε

vitae eorum expositi sunt iniuriis, qui bello ipsos laceßere et fidem violare voluerint. Sed hoc et raro accidit: et si quando contingat, subueniri malo communibus Graecorum auxiliis potest. Ad defendendas autem minores iniurias, postquam congestae forent opes, quod in perpetua pace de gentibus facile utique futurum erat, non defuissent milites peregrini et mercede conducti, qui certis locis aut temporibus praesidio ipsis essent. Nunc dum id metuunt, quod vix aliquando, si forte, praeter omnium opinionem accidit: perpetuis bellis et populationibus qua agrum, qua fortunas suas habent obnoxias. Quae dicta nobis sunt ut suae Eleos utilitatis admoneremus: quum praesertim ad recuperandum ius immunitatis nullum unquam tempus fuerit opportunius praesenti rerum statu; in quo omnes acquiescunt. Sane etiam nunc, quod ante dicebamus, velut scintilla adhuc aliqua pristinae consuetudinis superante, lubentius quam fiat alibi, vitam in agris Elei colunt.

75. Ideirco cum Philippus aduenit, et eorum qui passim capiebantur ingens fuit numerus; et eorum qui intra muros confugiebant, adhuc maior. Plurima cum supellex, plurima corporum pecorumque copia in castello quod Thalamas vocant, fuit coacta: tum quod in angusta regione et quam facile adire hostis non queat id est situm: tum quod

χωρίον

χωρίον ἀπραγμάτευτον καὶ δυσ-
 πρόσοδον. ἀνέων δ' ὁ βασιλεὺς
 τὸ πλῆθος τῶν συμπεφευγόντων
 εἰς τὸν προειρημένον τόπον, καὶ
 κρίνας μηδὲν ἀβασάνισον, μηδ'
 ἀπέραντον ἀπολιπεῖν, τοῖς μὲν
 μισθοφόροις προκατελάβετο τὰς
 ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς ἐν Φυῶς κειμέ-
 νας τόπας· αὐτὸς δὲ τὴν ἀπο-
 σκευὴν καταλιπὼν ἐν τῷ χάρρα-
 κί, καὶ τὸ πλεῖον μέρος τῆς δυ-
 νάμεως, ἀναλαβὼν τὰς πελτα-
 σὰς καὶ ἐυζώνας, προῆγε διὰ τῶν
 στενῶν· ἕδενός δὲ κωλύοντος, ἤκε
 πρὸς τὸ χωρίον. καταπλαγέν-
 των δὲ τῶν συμπεφευγόντων τὴν
 ἔφοδον, ἄτε λίαν πρὸς πᾶσαν
 πολεμικὴν χρείαν ἀπέριως καὶ
 ἀπαρασκευῶς διακειμένων, αἶα
 δὲ καὶ συνδεδραμηκὸτος ὄχλος
 συρφετῶδες ταχέως παρέδοσαν
 αὐτὰς. ἐν οἷς ἦσαν καὶ μισθοφό-
 ροι δικόσιοι μιγάδες, ἃς ἦεν
 ἔχων Ἀμφιδάμης ὁ στρατηγὸς
 τῶν Ἠλείων. ὁ δὲ Φίλιππος κυ-
 ριεύσας ἀποσκευῆς τε πολλῆς καὶ
 σωματίων πλείονων ἢ πεντακισ-
 χιλίων, πρὸς δὲ τέτοις τῆς τε-
 τραπόδος λείας ἀναρίθμητον ἐξ-
 ελατάμενος πλῆθος, τότε μὲν
 ἐπανῆλθε πρὸς χάρρακα· μετὰ
 δὲ ταῦτα τῆς δυνάμεως ὑπεργε-
 μάσης αὐτῶ παντοδαπῆς ὠφέ-
 λείας, βαρὺς ὄν, καὶ δύσρητος
 ἀνεχώρει διὰ ταῦτα, καὶ κατέ-
 ζευξε πάλιν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

76. Ἀπελλῆς δὲ, ὃς ἦν μὲν
 εἰς τῶν ὑπ' Ἀντιγόνης καταλει-
 Φθέντων ἐπιτρόπων τῆ παιδός,
 πλείστον δ' ἐτύγχανε τότε δυνά-
 μενος παρὰ τῷ βασιλεῖ, βελη-

locus ipse a commercio homi-
 num est remotus atque inac-
 cessus. Rex ut rescivit de in-
 genti illorum numero qui eo
 confugerant: nihil intentatum
 aut imperfectum sibi iudicans
 esse relinquendum, omnia pri-
 mum opportuna ad inducen-
 dum exercitum loca, per con-
 ductitium militem occupat:
 deinde impedimentis cum ma-
 gna copiarum parte in castris
 relictis, cetratos et expeditos
 dumtaxat secum trahens, ipse
 per fauces illas agmen ducit.
 et nemine impediēte venit ad
 castellum. qua re miseri illi
 perterriti, ut qui prorsus rei
 militaris essent rudes, et ab
 omnibus bello necessariis im-
 parati; simul quia multi e ple-
 bis faece eodem concurrerant,
 deditionem cito fecerunt. E-
 rant inter hos et mercenarii
 ducenti, turba promiscua,
 quos Amphidamas dux Eleo-
 rum secum adduxerat, Phi-
 lippus supellectile potitus im-
 mensa, mancipiorum quinque
 millibus, et amplius; ad haec
 praeda pecorum abacta, quae
 omnem numerum superabat;
 tunc quidem ad castra se rece-
 pit; postea vero, quod habe-
 ret exercitum farcinis, quae
 erant omne genus bonis re-
 fertae, grauem, et ad res ge-
 rendas inutilem, referre pe-
 dem coactus, Olympiam ite-
 rum castra mouit.

76. Inter alios ab Antigo-
 no tutores puero Philippo re-
 lictos Apelles erat, qui ea
 tempestate apud regem gratia
 plurimum pollebat. Hic quum

θεῖ: τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνος δια-
 γαγεῖν εἰς παρακλήσειν διάθε-
 σιν τῇ Θεσσαλῶν ἐπέβαλετο
 πρᾶγμα ποιεῖν μοχθηρὸν. Θεσ-
 σαλοὶ μὲν γὰρ ἐδόκην μὲν κατὰ
 νόμους πολιτεύειν, καὶ πολὺ δια-
 φέρειν Μακεδόνα· διέφερον δ'
 ἄλλοι, ἀλλὰ πᾶν ὁμοίως ἔπαχον
 Μακεδόσι, καὶ πᾶν ἐποίουν τὸ
 προσαπτόμενον τοῖς βασιλεῦσι.
 διὸ καὶ πρὸς ταύτην ἀρμοσθε-
 νος τὴν ὑπόθεσιν ὁ προειρημέ-
 νος, ἐπιβάλετο καταπειράζειν
 τῶν συστρατευομένων. Τὸ μὲν
 ἔν πρώτῳ ἐπέταξε τοῖς Μακε-
 δόσι, ἐκβάλλειν ἐκ τῶν ἐσθμῶν
 αἰεὶ τὰς προκατέχοντας τῶν
 Ἀχαιῶν καταλύσεις ὁμοίως δὲ
 καὶ τὴν λείαν ἀφαιρῆσαι. με-
 τὰ δὲ ταῦτα τὰς χεῖρας προσέ-
 φερε διὰ τῶν ὑπηρετῶν ἐπὶ ταῖς
 τυχεύσεσι αἰτίας. τὰς δὲ συν-
 αγανακτῆντας, ἢ προβοηθῆν-
 τας τοῖς μασιγκμηνοῖς, παρὼν
 αὐτὸς εἰς τὴν ἄλυσιν ἀτήγας
 πεπεισμένος, διὰ τῆ τοιούτε τρό-
 πε, τῶ κατὰ βραχὺ λήσειν εἰς
 συνήθειαν ἀγκῶν, τῆ μηδένα
 μηδὲν ἠγεῖσθαι δεῖνόν, ὅ ποτ' ἔν
 πάχῃ τις ὑπὸ τῆ βασιλείας, καὶ
 ταῦτα μικροῖς χρόνοις πρότερον
 μετ' Ἀντιγόνα συστρατευόμενος
 καὶ τεθεαμένος τῆς Ἀχαιῆς,
 ὅτι παντὸς δεῖνῃ λαβεῖν πείραν
 ὑπέμειναν, ἀφ' ᾧ μὴ ποιεῖν
 Κλεομένης τὸ προσαπτόμενον.
 Οὐ μὲν ἀλλὰ συστραφέντων τι-
 νῶν Ἀχαιῶν νεανίσκων, καὶ
 προσελθόντων τοῖς παρὶ τὸν Ἀ-
 ρατον, καὶ διασχεφάντων τὴν
 Ἀπελλῆ βίβλητιν ἧκου ἐπὶ τὸν

in animum induisset A-
 chaeorum gentem ad eam
 redigere conditionem, qua
 Thessali tunc erant, rem au-
 sus est nefariam. Thessali
 namque, et si legibus suis vi-
 debantur uti, longeque alio
 iure esse quam Macedones:
 nihil tamen ab illis differebant,
 erantque iisdem obnoxii qui-
 bus et Macedones, et quid-
 quid aulae proceres impera-
 rent, faciebant. huic igitur
 proposito sua omnia consilia
 accommodans hic Apelles, ex-
 periri patientiam eorum, qui
 erant in castris, instituit. iam
 primum Macedonibus permi-
 sit, ut Achaeos, qui diuersoria
 occupassent, eiecissent hos-
 pitiis: similiter et partam
 praedam ut iis eriperent. post
 haec per ministros quamlibet
 leui ex causa eos caedebat. Si
 quis vero aut querenti de in-
 iuria patrocina-retur, aut cum
 flagris caederentur, opem fer-
 ret, ipsemet in vincula eos
 ducebat: persuasus, se hoc pa-
 cto paullatim progrediendo,
 et nemine animaduertente, in
 eam consuetudinem Achaeos
 adducturum, ut nihil penitus
 graue cuiquam videretur, quod
 rex in aliquem statuisset. et
 hoc sperare ausus est ille, qui
 non multis ante annis in An-
 tighoni castris versans, viderat
 Achaeos, quiduis mali para-
 tos perpeti, modo ne ea fa-
 cere, quae imperaret Cleome-
 nes, cogerentur. Sed quum
 iuuenes quidam Achaici, ma-
 nu facta Aratum conuenissent
 eique Apellis consilium ape-

Φίλιππον οἱ περὶ τὸν Ἄρατον, κρίναντες ἐν ἀρχαῖς περὶ τῶν τοιαύτων ἐνίστασθαι, καὶ μὴ καταμέλειν. ἐντυχόντων δ' αὐτῶν τῷ βασιλεῖ περὶ τούτων, διακίσας δὲ Φίλιππος τὰ γεγυότα· τὰς μὲν νεανίσκας παρεκάλει θάρσειν, ὡς ἔδενός αὐτοῖς ἔτι συμβησομένους τειχῆ· τῷ δ' Ἀπελλεῖ παρήγγελε, μηδὲν ἐπιτάττειν τοῖς Ἀχαιοῖς, χωρὶς τῆς τῆ στρατηγῆ γνώμης.

77. Φίλιππος μὲν ἔν κατὰ τὴν ὁμίλιαν τὴν πρὸς τὰς ὑπαίθροις συνδιατρίβοντας, καὶ κατὰ τὴν ἐν τοῖς πολεμικοῖς πράξιν καὶ τόλμαν, ἔ μόνον παρὰ τοῖς στρατευομένοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς πᾶσι Πελοποννησίοις εὐδοκίμει. Βασιλέα γὰρ πλείοσιν ἀφορμαῖς ἐν Φύσεως κερχορηγημένον πρὸς πραγμάτων κατάκτησιν, ἐν ἐυμαρῆς εὐρεῖν. καὶ γὰρ ἀγχίνοια καὶ μνήμη, καὶ χάρις ἐπὶν αὐτῷ δικέμεντα· πρὸς δὲ τούτοις, ἐπίφασις βασιλικὴ καὶ δύναμις· τὸ δὲ μέγισον, πράξις καὶ τόλμη πολεμική. Καὶ τί δὴ ποτ' ἦν τὸ ταῦτα πάντα καταγωνισάμενον, καὶ ποιῆσαν ἐν βασιλέως εὐφύης τύραννον ἄγριον, ἐν ἐυχερῆς διὰ βραχέων δηλώσασα. διὸ καὶ περὶ μὲν τούτων σκέπτεσθαι καὶ διαπορεῖν ἄλλος ἀρμόσει καιρὸς, μᾶλλον τῆ νῦν ἐνεσῶτος. Ὁ δὲ Φίλιππος ἐκ τῆς Ὀλυμπίας ἀναζεύσας τὴν ἐπὶ Φαραίαν, παρῆν εἰς Τέλφασσαν, καὶ κείθεν εἰς Ἡραίαν. καὶ τὴν μὲν λείαν ἐλαφυροπώλει· τὴν δὲ γέφυραν

ruissent: ad Philippum adit Aratus, orienti malo resistere fixum animo habens, neque cunctari. Ex huius igitur colloquio, vbi Philippus quae acciderant cognouit, iuuenes quidem bono vt essent animo iubet; nihil enim simile deinceps fore illis patiendum: Apelli vero praecipit, ne quid posthac Achaeis praetore ipsorum inconsulto imperaret.

77. Philippus itaque cum propter instituta, quibus erga expeditionis socios in castris utebatur; tum propter singularem in re bellica nauitatem atque audaciam, non solum apud castrensem multitudinem, verum etiam apud reliquos omnes Peloponnesios bene audiebat. Enimuero non est facile regem inuenire, maioribus a natura dotibus ad parandum imperium necessariis ornatum. nam et sollertia mentis, et memoria, et venustate eximia praestabat: accedebat eo vultus speciesque regia et quaedam maiestas: supra omnia erat nauitas et audacia bellica. Quid autem illud fuerit, quod omnia haec expugnauit, et praestantis ingenii regem in ferum tyrannum mutauit, non est facile paucis exsequi. itaque ista considerandi et inuestigandae causae erit alius conuenientior, quam hic nunc sit, locus. Philippus castra mouet ab Olympia Pharaeam versus, et mox Telphussam venit: inde Heraeam; vbi praeda di-

ἐπεσκευάζει τὴν κατὰ τὸν Ἀλ-
 Φειὸν βηλούμενος ταύτη ποιή-
 σασθαι τὴν εἰς Τρυφαλίαν εἰσβο-
 λήν. Κατὰ δὲ τὴν αὐτῆς καιρῶς
 Δορίμαχος ὁ τῶν Αἰτωλῶν στρα-
 τηγός, δεουμένων τῶν Ἠλείων
 σφίσι βοηθεῖν πορευθέντοισι, ἐξα-
 κοσίης Αἰτωλῶν καὶ στρατηγὸν Φυ-
 λίδην αὐτοῖς ἐξέπειψεν. ὃς πα-
 ραγευόμενος εἰς τὴν Ἠλείαν, καὶ
 παραλαβὼν τὴν μισθοφόρην τῶν
 Ἠλείων, ὄντας εἰς πεντακοσίης
 καὶ πολιτικῶν χιλίας, ἅμα δὲ
 τάτοις τὴν Ταραντίνης, ἣκα βοη-
 θῶν εἰς τὴν Τρυφαλίαν ἢ τῆς
 μὲν προσηγορίας τέτευχε ταύ-
 τῆς ἀπὸ Τρυφαλῆ τῶν Ἀρκά-
 δων παιδός· κείται δὲ τῆς Πελο-
 ποννήτης παρὰ θάλατταν, μετα-
 ξὺ τῆς Ἠλείων καὶ Μεσσηνίων
 χώρας, τέτραπται δὲ εἰς τὸ Λι-
 βυκὸν πέλαγος, ἔχαστεύκτα τῆς
 Ἀχαΐας ὡς πρὸς χειμερινὰς δύ-
 σεως. ἔχει δ' ἐν αὐτῇ πόλεις ταύ-
 τας, Σαυικὸν, Λέπρεον, Ὑπά-
 ναν, Τυπαναίαν, Πύργον, Αἰ-
 πυδὸν, Βάλακα, Στυλλάγιον, Φρί-
 ξαν. ὧν ὀλίγοις χρόνοις πρότε-
 ρον ἐπικρατήσαντες Ἠλεῖοι,
 προσελάβοντο καὶ τὴν τῶν Ἀλι-
 Φειραίων πόλιν, ἣσαν ἐξ ἀρχῆς
 Ἀρκαδίας, καὶ Μεγαλόπολιν,
 Ἀλλιάδα τῆ Μεγαλοπολίτι κα-
 τὰ τὴν τυραννίδα πρὸς τινὰς ἰδίαις
 πράξεσι ἀλλοαγὴν δόντος τοῖς Ἠ-
 λείοις. πλὴν ὄγε Φυλίδης τὴν
 μὲν Ἠλείαν εἰς Λέπρεον, τὰς δὲ
 μισθοφόρας εἰς ἈλίΦειραν ἀπο-
 σείλας, αὐτὸς δὲ τὴν Αἰτωλῶν
 ἔχων ἐν Τυπαναίαις, ἐκαραδύκει
 τὸ συμβησόμενον.

vendita, pontem Alpei in-
 stauravit; facturus per illum
 in Tryphaliam impressionem.
 Eodem etiam tempore Dori-
 machus Aetolorum praetor,
 petentibus Eleis auxilia ad-
 versus eos, qui ipsorum a-
 gros vrebant. Aetolos sex-
 centos duce Phylida eis mi-
 sit. qui vbi in Eleam venit,
 assumtis Eleorum mercena-
 riis ad quingentos, e ciuili-
 bus copiis mille militibus,
 et simul Tarentinis, suppe-
 tias venit Tryphaliam. Ea
 regio nomen inuenit a Try-
 phalo ex Arcadia puero.
 sita est in maritima Peio-
 nesi parte, inter Eleorum
 et Messeniorum fines, spe-
 ctatque mare Libycum, in
 extremo Achaiae quod ad
 hibernum occasum vergit.
 Vrbes regionis huius sunt,
 Samicum, Lepreum, Hypa-
 na, Typanaea, Pyrgus, Ae-
 pyum, Bolax, Styllagium,
 Phrixia. has quum paucis
 ante annis Elei ditionis suae
 fecissent, urbem quoque Ali-
 pheraeorum adiecerunt, quae
 ab initio Arcadiae attribue-
 batur: adiecere et Megalo-
 polim, Alliada Megalopolita-
 no tempore tyrannidis suae
 tradente in permutatione pro-
 pter priuatas quasdam caus-
 las ab eo cum Eleis institu-
 ta. Phylidas, missis Le-
 preum Eleis, mercenariis Ali-
 pheram; ipse cum suis Ae-
 tolis quid rex pararet solli-
 citus exspectabat.

78. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποδέμενος τὴν ἀποσκευὴν. καὶ διαβάς τῇ γεφύρᾳ τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν, ὃς ῥεῖ παρ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἑρᾶϊων πόλιν, ἦκε πρὸς Ἀλιφείραν· ἣ κῆται μὲν ἐπὶ λόφῳ κρημνώδεις πανταχόθεν, ἔχουτος πλείον ἢ δέκα σαδίων πρόσβασιν· ἔχει δ' ἄκραν ἐν αὐτῇ τῇ κορυφῇ τῆς σύμπαντος λόφου, καὶ χαλιῶν Ἀθηναῖς ἀνδριάντα, κάλλει καὶ μεγέθει διαφέροντά. Ἡ τὴν μὲν αἰτίαν ἀπο ποίας προθέσεως ἢ χορηγίας ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς κατασκευῆς, ἀμφιθετεῖσθαι συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις· ἅτε γὰρ πόθεν, ἅτε τίς ἀνέθηκεν, εὐρίσκειται τραυῶς. τὸ μὲν τοῖ γε τῆς τέχνης ἀποτελέσματα συμφανεῖται παρὰ πᾶσι, ὅτι τῶν μεγαλοπρεπεστάτων καὶ τεχνικωτάτων ἔργων ἐστίν, Ἐκατοδώρας καὶ Σωφράτης κατασκευαστῶν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπιγενομένης ἡμέρας αἰθρίας ἢ λαμπρῆς διατάξας ὑπὸ τὴν ἐωσθινήν ὁ βασιλεὺς κατὰ πλείους τόπους, τὰς τε τὰς κλίμακας φέροντας, καὶ τὰς τῶν μισθοφόρων ἐφεδρείας πρὸ τῶν ἐπὶ δὲ τοῖς προειρημένοις τὰς Μακεδόνας διηρημένους κατόπι ἐκάστοις ἐπισητάς, ἅμα τῶ τὸν ἥλιον ἐπιβάλλειν πᾶσι προσέταξε προσβαίνειν πρὸς τὸν λόφον. ποικύτων δὲ τὸ παραγγελθὲν ἐκθύμως ἢ καταπληκτικῶς τῶν Μακεδόνων, συνέβαινε τὰς Ἀλιφείρας πρὸς τὰς ἐρμῶν αἰεὶ καὶ συντρέχειν τὰς τόπους, οἷς μάλιστα τὰς Μακεδόνας ἐώρων προσπελάζοντας, κατὰ δὲ

78. Philippus impedimentis depositis liber, et Alphei ponte traiecto, (is amnis urbem ipsam Heraeorum alluit) Alipheram venit. Imposita est vrbs ista colli ab omni parte praerupto: ad quem ascenditur per stadia amplius decem. arcem habet in ipso vertice collis totius, et aeream Mineruae statuam, specie atque magnitudine praestantem. Causam eius posita, quorsum, et cuius sumtibus initio confecta fuerit, ipsi quoque indigenae parum norunt: neque enim satis explorato constat. qua ex causa, aut a quo fuerit dedicata. de artificibus ex quorum officina prodiit, consentiunt omnes: Hecatodori nempe et Softrati opus esse, inter magnificentissima et exquisitissima artis, quae sint ab iis facta. Ceterum Philippus sub auroram sereno quodam die et claro, dispositis per varia loca qui scallas gestarent, praemissisque mercenariis qui praesidio ipsis forent; ad haec Macedonum manu separatim singulos eorum sequi iussa, simul cum exoriente sole omnibus imperat, ut colli succedant. quod quum Macedones animose et formidabiliter exsequerentur, accidit, ut Alipherenses ad ea potissimum loca facto concursu se conferrent, ad quae plurimos Macedonas videbant accedere. at Philippus per idem tempus cum lecto milite ex

τὸν

τὸν καιρὸν τῆτον αὐτὸς ὁ Εὐσιλεύς
ἔχων τὰς ἐπιτηδειοτάτας, διὰ τι-
νων κρημνῶν ἔλαθε πρὸς τὸ τῆς
ἄκρας προἄσειον ἀναβάς. ἀπογε-
θέντος δὲ τῆ συνθήματος, πάν-
τες ἅμα προσερείσαντες τὰς κλί-
μακας, κατεπέραζον τῆς πόλεως.
Πρῶτος μὲν ἔν ὁ βασιλεύς κατέ-
χε τὸ προἄσειον τῆς ἄκρας ἔρημον
καταλαβών. τάτῃ δ' ἐμπιπρα-
μένῃ, προϊδόμενοι τὸ μέλλον οἱ
τοῖς τείχεσιν ἐπαμύνοντες, καὶ
περιδεδεῖς γενόμενοι, μὴ τῆς ἄκρας
προκαταληφθεῖσης τερηθῶσιν καὶ
τῆς τελευταίας ἐλπίδος, ἄρμησαν
ἀπολιπόντες τὰ τείχη Φεύγειν
πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. οἱ δὲ Μακε-
δόνες, γενομένε τάτῃ, παραχρη-
μα καὶ τῶν τειχῶν καὶ τῆς πό-
λεως, ἐκυρίευσαν. μετὰ δὲ ταῦ-
τα διαπρεσβευσασμένων τῶν ἐκ
τῆς ἄκρας πρὸς τὸν Φίλιππον, δὲς
τὴν ἀσφάλειαν, παρέλαβε καὶ
ταύτην κατ' ὁμολογίαν.

79. Συντελεθέντων δὲ τῶτων,
καταπλαγεῖς γεγονότες πάντες οἱ
κατὰ τὴν Τρυφάλιαν, ἐβηλείου-
το περὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἑῶν
πατρίδων. ὁ δὲ Φυλίδας ἐκλιπῶν
τὰς Τυπανέας, προσδιαρπάτας
τινάς τῶν οἰκείων, ἀπεχώρησε εἰς
τὸ Λέπρεον. Ταῦτα γὰρ ἐπίχαι-
ρα τότε τοῖς Αἰτωλῶν ἐγένετο
συμμαχίας, τὸ μὴ μόνον ἐν τοῖς
ἀναγκαιοτάτοις καιροῖς δυνατα-
λείπεσθαι προφανῶς, ἀλλὰ καὶ
διαρπαγέντας ἢ προδοθέντας τέ-
τοις περιπίπτειν ὑπὸ τῶν συμμά-
χων, ἢ τοῖς κρατηθεῖσιν ὑπὸ τῶν
πολεμίων ὀφείλεται πάχειν. οἱ
δὲ Τυπανεάται παρέδοσαν τῷ Φι-

cohortibus, in arcis subur-
bium nemine animaduertente
per quaedam praecipitia et
abrupta loca ascendit. tum
autem dato signo, simul o-
mnes scalas admouere, et
urbem conari inuadere. Pri-
mus omnium rex ipse sub-
urbium arcis, quod nudatum
praesidio inuenerat, tenuit.
eo incenso, qui pro muris
pugnabant, ubi ignem vi-
dent, imminens malum pro-
spicientes, et metuentes ne
occupata arce ultimam illam
spem amitterent; impetu moe-
nia deferunt, et in arcem
confugiunt. quo facto, ili-
cet Macedones et muris et
vrbe potiri. Post haec qui
in arce erant legationem ad
Philippum mittere: et fide
ab eo accepta de sua salute,
ex pacto deditionem faciunt.

79. Quibus rebus gestis,
passim consternati metu omnes
tota Tryphalia, de sua et
patriae suae salute consulta-
bant. Phylidas vero Typa-
neis desertis, nonnullis etiam
sociorum direptis, Lepreum
concessit. Hoc enim prae-
mium ea tempestate focii Ae-
tolorum referre soliti; ut
non solum necessariis maxi-
me temporibus manifeste ab
illis derelinquerentur: sed
etiam, direpti aut proditi,
ea paterentur a fociis Aeto-
lis, quae victis ab hoste vi-
ctore sunt exspectanda. Ty-
paneatae urbem Philippo tra-
diderunt: secutique sunt eo-

λίπρωτήν πόλιν. τέτοις δὲ τὸ παραπλήσιον ἐποίησαν οἱ τὴν Ὑπάναν κατοικοῦντες. ἅμα δὲ τέτοις Φιαλεῖς ἀκούοντες τὰ περὶ τὴν Τρυφαλίαν, καὶ δυσαρεσέμενοι τῇ τῶν Αἰτωλῶν συμμαχίᾳ, κατέλαβον μετὰ τῶν ὄπλων τὸν περὶ τὸ Πολεμάρχειον τόπον. οἱ δὲ τῶν Αἰτωλῶν πειραταί, διατρίβοντες ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, διὰ τὰς ἐκ τῆς Μεσσηνίας ὠφελείας, τὸ μὲν πρῶτον οἶδι τ' ἦσαν ἐγχειρεῖν καὶ κατατολιᾶν τῶν Φιαλέων ὄρωντες δὲ τὰς πολίτας ὁμοθυμαδὸν ἀθροισμένους πρὸς τὴν βοήθειαν, ἀπέστησαν τῆς ἐπιβολῆς. σπείσάμενοι δὲ, καὶ λαβόντες τὰς αὐτῶν ἀποσκευάς, ἀπῆλθον ἐκ τῆς πόλεως· οἱ δὲ Φιαλεῖς διαπρεσβευσάμενοι πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐνεχείρισαν σφᾶς αὐτὰς καὶ τὴν πόλιν.

80. Ἐτι δὲ τέτων πραττομένων οἱ Λεπρεῖται καταλαβόμενοι τόπον τινα τῆς πόλεως, ἠξίου ἐκχωρεῖν τῆς ἀρχας καὶ τῆς πόλεως τὰς Ἡλείας, καὶ τὰς Αἰτωλὰς, ὁμοίως δὲ καὶ τὰς παρὰ Λακεδαιμονίων ἦκε γὰρ καὶ παρ' ἐκείνων αὐτοῖς βοήθεια. τὸ μὲν ἔν πρῶτον οἱ περὶ τὸν Φυλίδαν ἢ προσεῖχον, ἂλλ' ἔμενον, ὡς καταπληξόμενοι τὰς ἐν τῇ πόλει. τῆ δὲ βασιλείᾳ εἰς μὲν τὴν Φιαλίαν Ταυρίωνα μετὰ στρατιωτῶν ἐξαποσεύλαντος, τῆ δὲ προάγοντος εἰς τὸ Λέπρεον, καὶ συνεγίζοντος ἤδη τῇ πόλει συνέντες οἱ περὶ τὸν Φυλίδαν, ἐταπεινώθησαν. οἱ δὲ Λεπρεῖται προσεβρώθησαν ταῖς ὁρμαῖς. καλὸν γὰρ δὴ τῆτο

rum exemplum Hypanae ciues et habitatores. cum quidem etiam Phialenses de iis quae in Tryphalia acciderant facti certiores, societatem Aetolorum auersati animis, aream vbi Polemarchorum curia erat, siue statio, vi armata occupant. Aetoli vero piratae qui ad praedam faciendam ex agro Messeniaco Phialae morabantur; quum principio, mouendi se et tentandi aliquid aduersus Phialenses animum prae se tulissent: mox vbi conspirare omnes ciues ad vim arcendam senserunt, incepto defititeri: ac deinde accepta fide cum omnibus sarcinis suis vrbe excefferunt. Phialenses oratoribus, ad Philip-pum missis, seque et suam illi urbem tradunt.

80. Dum haec agebantur, Lepreatae parte vrbis suae occupata, vt arce et oppido exeant Elei atque Aetoli postulant: itemque illi quos Lacedaemonii, auxilii caussa istis submiserant. nihil principio hic motus Phylidam turbauit: neque eo segnus in tenenda vrbe perstitit, tamquam oppidanis terrorem iniecturus. vbi vero Philippus Taurionem cum praesidio militum Phialiam misit; atque ipse Lepreum versus itinere suscepto, appropinquare vrbi iam coepit; Phylidas re cognita, animum despondere: Lepreatae contra eo nuntio confirmati, animosiores fieri. Praeclarum enim

Λεπρεάταις ἔργον πέπρακται, τὸ χιλίων μὲν ἔνδον ὄντων Ἠλείων, χιλίων δὲ σὺν τοῖς πειραταῖς Αἰτωλῶν, πεντακοσίων δὲ μισθοφόρων, διακοσίων δὲ Λακεδαιμονίων πρὸς δὲ τάτοις, τῆς ἄκρας κατεχομένης ὅμως ἀντιποιήσασθαι τῆς τῶν ἑαυτῶν πατρίδος, καὶ μὴ πρόβῃαι τὰς σφετέρας ἐλπίδας. ὁ δὲ Φυλίδας ὄρων τὰς Λεπρεάτας ἀνδρωδῶς ὑφισταμένους, καὶ τὰς Μακεδόνας ἐγγίζοντας, ἐξεχώρησε τῆς πόλεως, ἅμα τοῖς Ἠλείοις, καὶ τοῖς παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων. οἱ μὲν ἔν περὶ τῶν Σπαρτιατῶν Κρήτες διὰ τῆς Μεσσηνίας εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῆλθον· οἱ δὲ περὶ τὸν Φυλίδαν ἐποιῶντο τὴν ἀπόλυσιν ὡς ἐπὶ τὸ Σαμικόν· τὸ δὲ τῶν Λεπρεατῶν πλῆθος ἐγκρατὲς γεγονὸς τῆς πατρίδος, ἐξάπέσθη πρὸς βουτὰς, ἐγχειρίζοντας τῷ Φιλίππῳ τὴν πόλιν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνάσας τὰ γεγονότα, τὴν μὲν λοιπὴν δύναμιν εἰς τὸ Λέπρεον ἀπέστειλε· τὰς δὲ πελτακὰς καὶ τὰς ἐυζώνους ἀναλαβῶν ἠγεῖτο, συναΐσαι σπεύδων τοῖς περὶ τὸν Φυλίδαν καταλαβῶν δὲ, τῆς μὲν ἀποσκευῆς ἐγκρατῆς ἐγένετο πάσης· οἱ δὲ περὶ τὸν Φυλίδαν κατετάχισαν εἰς τὸ Σαμικόν παραπεσόντες. προστρατοπεδεύσας δὲ τῷ χωρίῳ, καὶ τὴν λοιπὴν ἐπιστατάμενος ἐκ τῆς Λεπρεῆς δύναμιν, ἔμφασιν ἐποίησε τοῖς ἔνδον ὡς πολιορκήσων τὸ χωρίον. Οἱ δ' Αἰτωλοὶ μετὰ τῶν Ἠλείων ἔδην ἔχοντες ἑτοιμον πρὸς πολιορκίαν πλὴν χειρῶν, καταπλαγέντες τὴν περίσασιν ἐλά-

vero Lepreatarum hoc facinus existit: quod in vrbe ipso- rum quum essent Elei mille, mercenarii quingenti, Lacedaemonii ducenti; ad haec in hostium potestate quum arx esset; de patria tamen liberanda cogitare sunt ausi, neque propriam salutem ignavia prodiderunt. Phylidas vbi animose et fortiter resistere sibi Lepreatas videt, vrbe cum Eleis, et qui Lacedaemone venerant, excedit. ac Cretenso quidem, quos Spartiatae miserant, per Messeniam in patriam redierunt, Phylidas vero Samicum se recepit: Lepreatae post recuperatam patriam, decreta ad Macedonem legatione, urbem suam Philippo in potestatem tradunt. Rex nuntio eius rei accepto, reliquas copias Lepreum proficisci iubet: ipse cum cetratis et expeditis ire pergit, habens in animo praelium cum Phylida committere: quem consecutus, impedimentis quidem omnibus et praeda potitur: at Phylidas summa celeritate vsus, Samicum prius quam caperetur irrupit. Rex ante Samicum positis castris, et reliquo exercitu qui Leprei erat, accito, speciem oppidanis praebat, quasi urbem obsidere vellet. Itaque Aetoli et Elei, quibus ad tolerandam obsidionem praeter manus suas nihil prouisum vsquam erat, inopinato malo perterriti, de impunitate sua mentionem

λαν περι ἄσφαλείας πρὸς τὸν Φίλιππον. λαβόντες δὲ συγχάριμα, μετὰ τῶν ὀπλων ποιήσασθαι τὴν ἀπόλυτιν, ἔτοι μὲν ὤρμησαν εἰς τὴν Ἠλείαν, ὃ δὲ βασιλεὺς τῷ μὲν Σαμικῷ παραυτίκα κύριος ἐγένετο. μετὰ δὲ ταῦτα παραγενομένων πρὸς αὐτὸν καὶ τῶν ἄλλων μεθ' Ἰκετηρίας, παρέλαβε Φοῖξαν, Στυλαίγιον, Ἐπειὸν, Βωάκκα, Πύργον, Ἐπιτάλιον. Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸ Λέπρεον, πᾶσαν ὕφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος τὴν Τρυφαλίαν, ἐν ἡμέραις ἕξ. παρακαλέσας δὲ τὰς Λεπρεάτας τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ, καὶ Φυλακὴν εἰσαγαγὼν εἰς τὴν ἄκραν, ἀνέβη ἕξ μετὰ τῆς δυνάμεως ἐφ' Ἡραίας ἀπολιπὼν ἐπιμελητὴν τῆς Τρυφαλίας Λαδικὸν τὸν Ἀκαρνᾶνα. παραγενομένου δ' εἰς τὴν προειρημένην πόλιν, τὴν μὲν λείαν διένειμε πᾶσι τὴν δ' ἀποσκευὴν ἀναλαβὼν ἐκ τῆς Ἡραίας, ἦλθε μέσσω χειμῶνος εἰς Μεγάλην πόλιν.

81. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὰς Φίλιππος ἔπραττε τὰ κατὰ τὴν Τρυφαλίαν, καὶ Χίλων Λακεδαιμόνιος, ὑπολαμβάνων αὐτῷ καθῆκειν κατὰ γένος τὴν βασιλείαν, καὶ βαρέως φέρων τὴν γεγενημένην ὑπεροψίαν περὶ αὐτὸν ἐκ τῶν Ἐφόρων ἐν τῇ κατὰ τὸν Λυκῆργον κρίσει περὶ τῆς βασιλείας, κινεῖν ἐτεβάλετο τὰ καθεστῶτα. νομίσας δὲ, εἰ τὴν ὁδὸν τὴν αὐτὴν εἰλθοὶ Κλεομένηι, καὶ τοῖς πολλοῖς ὑποδείξαι τὴν ἐλπίδα τῆς κληρονομίας καὶ τῶν ἀναδασμῶν, ταχέως ἐπα-

fecerunt apud Philppum: quo concedente vt cum armis exirent, in Eleam sese receperunt. Rex sine mora Samico potitur. deinde ad ipsum accedentibus cum infulis etiam aliis populis, accepit in fidem Phrixam, Styllagium, Epium, Bolacem, Pyrgum, Epitalium. Secundum haec Lepreum repetit, sex dierum spatio vniuersa Tryphalia in potestatem redacta. Deinde vbi apud Lepreatas ea disse-ruisset quae res et tempus monebant, inducto in arcem praesidio, vasis conclamatis Heraeam castra mouet; relicto in Tryphalia Ladico Acarnane, cui rerum omnium curam commisit. Heraeam vt ventum, ceteram quidem praedam inter omnes diuisit: impedimentis vero exercitus acceptis, ex Heraea Megalopolin media hieme contendit.

81. Dum in Tryphalia haec a Philippo geruntur, Chilo Lacedaemonius existimans regnum ad se praerogatiua generis pertinere, animoque ferens iniquo spretum se ab Epioris, quando regnum Lycurgo potius quam sibi detulerant; ad res nouandas animum appulit. et qui persuasum haberet, si exemplo Cleomenis et aliorum multorum, spem populo ostenderet nouae diuisionis agrorum et fortitionis initauran-

κολυθήσειν αὐτῶ τὸ πλῆθος, ἄρ-
 μησε πρὸς τὴν πρᾶξιν. συμφρο-
 νήσας δὲ περὶ τῶν πρὸς τὰς Φί-
 λας, καὶ λαβῶν τὰς κοινωνίας τῆς
 τόλης εἰς διακοσίας τὸ πλῆθος,
 ἐγένετο πρὸς τὸ τυντελεῖν τὴν ἐπί-
 νοϊαν. Θεωρῶν δὲ μέγιστον ἐκπό-
 διον ὑπάρχειν αὐτῶ πρὸς τὴν ἐπι-
 βολὴν τοῦ Λυκῆργου καὶ τὰς Ἐ-
 φόρας τὰς προειδέντας ἐκείνῃ τὴν
 βασιλείαν, ἄρμησε πρῶτον ἐπὶ
 τῆς. τὰς μὲν ἔν Ἐφόρας δε-
 πνῆντας καταλαβῶν, πάντας αὐ-
 τὰς κατέσφαξε, τῆς τύχης τὴν
 ἀρμόζουσαν αὐτοῖς ἐπιδείξας δί-
 κην. καὶ γὰρ ὑπὲρ αὐτῶ καὶ ὑπὲρ
 ταῦτ' ἔπαθον, δικαίως αὐτὰς ἄν-
 τις φήσεις παπονθέναι. ὁ δὲ
 Χίλων τὰ κατὰ τῆς συνταλα-
 σάμενος παρῆν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆ
 Λυκῆργου καὶ κατέλαβε μὲν ἔν-
 δον, ἔ μὴν ἠδυνήθη γ' ἐγγρατῆς
 αὐτῆ γενέσθαι. διὰ γὰρ τινῶν Φί-
 λων καὶ γειτόνων ἐκκλαπίεις καὶ
 διαδράς, ἔλαθεν αὐτόν. ἔτος
 μὲν ἔν ἀνεχώρησε ταῖς ἀνοδίαις,
 εἰς τὴν ἐν τῇ Τριπόλει προσαγο-
 ρευομένην Πελοπόννησον. Ὁ δὲ Χί-
 λων ἀπεσφαλιμένος τῆ κυριωτά-
 τα πρὸς τὴν ἐπιβολὴν, ἀθύμως
 διέκειτο· πράττειν δ' οὐ μὴν ἠναγ-
 κάζετο τὸ συνεχές. Διόπερ εἰς
 τὴν ἀγορὰν εἰσβαλὼν, τοῖς μὲν
 ἐχθροῖς προσέφερε τὰς χεῖρας,
 τὰς δ' οἰκίαις καὶ Φίλας παρεκά-
 λει, τοῖς δὲ λοιποῖς ὑπεδείκνυε τὰς
 ἄρτι ῥηθείσας ἐλπίδας· ἄδενός
 δὲ προσέχοντος αὐτῶ, τὰναντία
 δὲ συστροφόμενων ἐπ' αὐτὸν τῶν
 ἀνδρῶν, συννοήσας τὸ γιγνώ-
 μενον, ἀπεχώρει λαθραίως· καὶ

dae, extemplo secuturam esse
 multitudinem; ad id consilium
 exsequendum se accinxit. Igitur,
 re cum amicis communi-
 cata, nactus circiter ducentos
 qui secum conspirarent, id
 agebat, ut rem quam primum
 ad finem perduceret. Sed quia
 non ignorabat, praecipuo sibi
 impedimento in iis quae para-
 bat Lyeurgum ipsum fore, et
 Ephoros, qui regem illum
 creauerant, in hos primum se-
 cit impetum. et quum Epho-
 ros coenantes inuenisset, in
 ipsa coenatione omnes truci-
 dauit. Fortuna ab iis poenas
 exigente quas erant commere-
 riti. nam siue illum spectes
 a quo occidebantur, siue il-
 lum cuius gratia, dices hoc il-
 los fuisse dignos exitio. Chi-
 lon patrata horum caede, re-
 cta ad Lyeurgum, et inuenit
 quidem illum domi: sed ut
 ipso potiretur efficere non po-
 tuit: amicorum enim et vici-
 norum opera furtim abreptus,
 inscio Chilone aufugit euasit-
 que: deinde per vias inuias Pel-
 lenen in Tripoli, ut vocant,
 se contulit. At Chilo, quod
 in ea re frustra fuerat, quae
 ad destinata perficienda erat
 praecipua, nihil boni ille qui-
 dem de exitu ominabatur:
 pergere tamen de cetero ut
 inceperat, cogebatur. Itaque
 in forum magna vi irrumperе,
 inimicis manus afferre; ne-
 cessarios et amicos hortari; ce-
 teris spes illas, de quibus dixi-
 mus, ostentare. quum nemo ra-
 tionem illius haberet, sed e con-
 trario potius, aduersus illum

διελθὼν τὴν χώραν, ἦκε μόνος εἰς τὴν Ἀχαιῶν ἐκπεπτωκῶς. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι δέσσαντες τὴν τῆ Φιλίππου παρσίαν, τὰ ἀπὸ τῆς χώρας ἀπεσκευάζοντο, καὶ τὸ τῶν Μεγαλοπολιτῶν Ἀθήναιοι κατασκάψαντες ἐξέλιπον. Λακεδαιμόνιοι μὲν ἔν ἀπὸ τῆς Λυκεργε νομοθεσίας, καθίστη χρησάμενοι πολιτεία, καὶ μεγίστην ἔχοντες δύναμιν, ἕως τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, αὐτῆς ἐπὶ τὰναντία τραπίσης αὐτοῖς τῆς τύχης, καὶ τῆς πάλιν ἐπὶ τὸ χεῖρον αἰεὶ καὶ μᾶλλον τῆς πολιτείας αὐτῶν προβαυνέσης, τέλος πλείων μὲν πόνων καὶ σάσεων ἐμφυλίων πείραν εἶχον· πλείοσι δ' ἐπάλαυσαν ἀναδασμοῖς καὶ Φυγαῖς· πικροτάτης δὲ δικλείας πείραν ἔλαβον, ἕως τῆς Νάβιδος τυραννίδος· οἱ τὸ πρὶν εἰς τὴν οὐρανὸν ἀναχέσθαι βραδίως αὐτῆς. Τὰ μὲν ἔν παλαιῇ καὶ τὰ πλείω περὶ Λακεδαιμονίων εἰς ἐνάτερον μέρος παρὰ πολλῶν εἰρηται· τὰ δ' ἐναργέστατα, (αὐτὰ δ' ἐστὶν, ἀφ' ἧς Κλεομένης ὀλοχερῶς κατέλυσε τὸ πάτριον πολίτευμα) νῦν ὑφ' ἡμῶν ῥηθήσεται κατὰ τὰς ἀρμόζοντας αἰεὶ καιρῶς.

82. Ὁ δὲ Φίλιππος ἀναξεύξας ἐκ τῆς Μεγάλης πόλεως, καὶ πορευθεὶς διὰ τῆς Τεγέας, παρὴν εἰς Ἄργος, καὶ κεῖ τὸ λοιπὸν μέρος τῆ χειμῶνος διέτριβε. κατὰ τε τὴν λοιπὴν ἀνα-

coitiones a ciuibus fierent, re animaduersa, clam se subducit: Laconicamque emensus vniuersam, extorris a patria in Achaiam solus concessit. Lacedaemonii praesentia Philippi territi, omnes raris copias convehunt; et Athenaeum Megalopolitanorum euertunt atque deferunt. Ita ergo Lacedaemonii, qui post latas a Lycurgo leges pulcherrima Reip forma vfi fuerant maximamque potentiam ad praelium vsque Leuctricum obtinuerant: postquam fortunam ipsis in contrarium vertit, coepitque eorum Resp. magis magisque in dies retro sublabi, ac ferri in peius: ad extremum aerumnas plurimas, seditionesque intestinas sunt experti; repetitis agrorum diuisionibus atque exiliis saepissime sunt agitati; acerbissimam denique feruitutem seruiuerunt, ad Nabidis vsque tyrannidem: qui tamen olim ne nomen quidem ipsum tyrannidis ferre poterant. Sed Lacedaemoniorum res antiquitus gestas, atque adeo pleraque omnia illorum in vtramque partem multi edisseruerunt: verum euidentissima omnium illa sunt, quae post euersam funditus antiquam Rempublicam a Cleomene sunt consecuta, de quibus, prout cuiusque rei tempus venerit, sumus dicturi.

82. Philippus Megalopoli profectus, per Tegeam ducto agmine Argos venit, ibique reliquam hiemis partem egit: tum propter ceteram vitam, tum ob rerum gestarum magni-

εροφὴν καὶ κατὰ τὰς πράξεις
 τεθαυμασμένος ὑπὲρ τὴν ἡλι-
 κίαν, ἐν ταῖς προειρημέναις
 στρατείαις. Ὁ δ' Ἀπελλῆς,
 εἰς ὡς ἔληγε τῆς ἐπιβολῆς,
 ἀλλ' οἷός τ' ἦν ἔχειν ὑπὸ τὸν
 ζυγὸν τῷ κατὰ βραχὺ τῆς
 Ἀχαιοῖς. ὄρων δὲ τῇ τοιαύτῃ
 προθέσει τὰς περὶ τὸν Ἄρα-
 τον ἐμποδῶν ἰσαμένους, καὶ
 τὸν Φίλιππον αὐτοῖς προσέ-
 χοντα, καὶ μᾶλλον τῷ πρῶ-
 σβυτέρῳ, διὰ τε τὴν πρὸς Ἀν-
 τίγονον σέβασιν, καὶ διὰ τὸ
 πλείον ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς ἰχθυεῖν
 καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐπιειχί-
 τητα καὶ κνηχεῖαν ταύτης,
 περὶ τῆς ἐπαβάλετο γίνεσθαι,
 καὶ κατοπραγεῖν τοιαύτην
 νικητικῶν. ἐξατάζων τὰς ἀν-
 τιπολιτευομένους τοῖς περὶ τὸν
 Ἄρατον τινές εἰσιν, ἐκάστος ἐκ
 τῶν πόλεων ἐπεπάσατο, καὶ
 λαμβάνων εἰς τὰς χεῖρας ἐψυ-
 χαγῶγει, καὶ παρεκάλει πρὸς
 τὴν ἐκυτῶν Φιλίαν. συνίστανε
 δὲ καὶ τῷ Φιλίππῳ, προσεπι-
 δεκνύων αὐτῷ παρ' ἑαυτοῦ
 ὡς εἴαν μὲν Ἄρατῳ προσέχη,
 χρήσεται τοῖς Ἀχαιοῖς κατὰ
 τὴν ἔγγραπτον συμμαχίαν·
 εἴαν δ' αὐτῷ πείθεται, καὶ
 τοιαύτης προσλαμβάνῃ Φίλιαν,
 χρήσεται πᾶσι τοῖς Πελοπον-
 νησίοις κατὰ τὴν αὐτῆ βέλη-
 σιν. περὶ τε τῶν ἀρχαιρε-
 σίων ἐνθὺς ἐσπάδαζε, βυλό-
 μενος τῆτων τινὶ περιποιῆσαι
 τὴν στρατηγίαν· τὰς δὲ περὶ
 τὸν Ἄρατον ἐμβαλεῖν ἐκ τῆς
 ὑποθέσεως. δι' αὐτὸν δὲ καὶ πεί-

tudinem, maiorem quam pro
 aetate admirationem hominum
 ex narratis haecenus expeditioni-
 bus consecutus. Apelles vero
 ille de quo diximus, ne sic qui-
 dem a proposito discedebat;
 quin id agere ipsum apparebat,
 ut paullatim progrediendo A-
 chaeos iugo subderet. Ac quo-
 niam inceptum suum ab Arato
 utroque videbat impediri: (mag-
 ni enim Philippus eos facie-
 bat, maiorem natu praesertim
 Aratum; tum propter notitiam
 quae illi cum Antigono inter-
 cesserat; tum quod auctoritate
 in Achaeorum gente plurimum
 valebat; maxime vero propter
 singularem hominis dexterita-
 tem et prudentiam:) hos sibi
 adoriendos esse statuit, et astu
 aliquo circumueniendos: ita
 autem fecit. Cura adhibita ut
 eos, qui ab Aratis in Rep. diffi-
 debant, nosset, quinam essent,
 omnes ex suis urbibus ad se vo-
 care, admissosque in familiari-
 tatem blanditiis pellicere, ut
 iungere secum amicitiam vel-
 lent vltro hortari, eosdem apud
 Philippum in gratiam ponere.
 cui quidem hoc subinde cona-
 batur demonstrare; si Arato ad-
 haereret, ex formula societatis
 agendum ipsi fore cum Achaeis:
 sin autem sibi morem gereret,
 atque hosce potius amicos sibi
 adiungeret, cum vniverfis Pello-
 ponnensis ex animi sententia
 ipsum acturum. Max et ad co-
 mitia curam conuertit; id stu-
 dens, ut aliquis istorum opera
 sua praeturam consequeretur:
 et ut Aratos ab administratione
 rerum velut ex argumento fa-

Θει Φίλιππον παραγενέσθαι πρὸς τὰς τῶν Ἀχαιῶν ἀρχαιρεσίας εἰς Αἴγιον, ὡς εἰς τὴν Ἥλειαν ἅμα ποιέμενον τὴν πορείαν. πειθέντος δ' αὐτῶ τῆ βασιλέως, παρῶν αὐτὸς ἐπὶ τῆ κειρῆ, καὶ πρὸς μὲν παρακλιῶν, οἷς δ' ἀνατεινόμενος, μόλις μὲν ἤνυσε, κατεκράτησε δ' ἔν ὅμως τῆ γενέσθαι στρατηγὸν Ἐπήρατου Φαρραεῖα· τὸν δὲ Τιμόξενον ἐκπεσεῖν, τὸν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀρατον εἰσαγόμενον.

83. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναζεύξας ὁ βασιλεὺς, καὶ ποιητάμενος τὴν πορείαν διὰ Πατρῶν καὶ Δύμης, ἦκε πρὸς τὸ Φρέριον, ὃ καλεῖται μὲν Τεῖχος, πρόκειται δὲ τῆς Δυμαίων χώρας· κατέχου δ' αὐτὸ μικροῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, καθάπερ ἀνώτερον εἶπον, οἱ περὶ τὸν Εὐριπίδαν. σπεύδων δὲ τῆτο κατὰ πάντα τρόπον ἀνακομίσασθαι τοῖς Δυμαίοις, προετραποπέδευσε μετὰ πάσης δυνάμεως. καταπλαγόντες δ' οἱ Φυλάττοντες τῶν Ἥλειῶν, παρέδωσαν τὸ Φρέριον τῷ Φιλίππῳ· χωρίον ἔ μέγα μὲν, ἡσθαλισμένον δὲ διαφερόντως. τὴν μὲν γὰρ περίμετρον ἔχει ἔ πλείω τριῶν ἡμισαδίων· τὸ δ' ὕψος τῆ τείχους, ἔδαμῆ τριάκοιτα πήχων ἔλαττον. παραδὲς δὲ τῆτο τοῖς Δυμαίοις, ἐπήει πορθεῶν τὴν τῶν Ἥλειῶν χώραν· φθείρας δὲ ταύτην, καὶ πολλὴν περιβαλλόμενος λείαν, ἐπανῆλθε μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς τὴν Δύμην.

84. Ὁ δ' Ἀπελλῆς δοικῶν ἠνυκένου τι τῆς προδέσεως, τῆ δὲ

bulae, submoueret. propterea auctor est Philippo, vt per speciem itineris in Eleam, ad comitalem conuentum Achaeorum Aegium ipse veniat. Paret consilio rex; et in ipso tempore adest in loco. vbi, alios rogando, alios minis terendo, aegre ille quidem, sed tamen obtinet tandem, vt praetor crearetur Eperatus Pharaeensis; et vt repulsam Timoxenus pateretur, quem Aratus commendabat.

83. Post haec castra rex movet, ac per Patras et Dymam transiens, ad castellum accedit, Tichos dictam; quod in aditu situm est terrae Dymaeorum, non multo ante, sicut antea diximus, ab Euripida occupatum. Id castellum Philippus quum vehementissime optaret Dymaeis recuperare, ante ipsum cum vniuerso exercitu confedit. ac statim praesidium Eleorum quod intus erat, prae metu castellum regi tradidit: locum non magnum illum quidem, sed excellenter munitum: cuius ambitus, maior non est stadio vno cum dimidio: altitudo vero muri, nusquam minor cubitis triginta. Rex Dymaeis Tichos tradit; deinde per omnem Eleorum agrum populabundus infestum agmen ducit: tum ea vastata, onustum praeda ingenti exercitum Dymam reducit.

84. Apelles autem qui se existimabat promouisse nonni-

αὐτῆ καθεστᾶσθαι τὸν τῶν Ἀχαιῶν στρατηγὸν, αὐθις ἐνεχίρει τοῖς περὶ τὸν Ἄρατον, βεβλόμενος εἰς τέλος ἀποστᾶσθαι τὸν Φίλιππον ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὴς Φιλίας. ἐπεβάλετο δὲ τὴν διαβουλὴν πλάττειν διὰ τοιαύτης τιμῆς ἐτιμοίας. Ἀμφίδαμος ὁ τῶν Ἠλείων στρατηγὸς ἐν ταῖς Θαλάμεις ἀλλῆς ἅμα τοῖς συμπεφροσῖσι, καθάπερ ἀνώτερον ἡμῖν εἰρηθῆ περὶ τῆτων, ὡς ἦκε μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων ἀγόμενος εἰς Ὀλυμπίαν, ἔσπευτε διὰ τινῶν εἰς λόγους εἰσελθεῖν τῷ βασιλεῖ. τυχὼν δὲ τῆτος, διελέγετο, Φάσιων εἶναι δυνατὸς ἐπαγαγέσθαι τὰς Ἠλείους εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν Φιλίαν καὶ συμμαχίαν. ὁ δὲ Φίλιππος πειθεῖς, ἐξάπεσε τὸν Ἀμφίδαμον χωρὶς λύτρων· καλεύσας ἐπαγγέλλεσθαι τοῖς Ἠλείοις, εἰ ἐὰν ἔλονται τὴν πρὸς αὐτὸν Φιλίαν, ὅτι τὰ μὲν αἰχμαλώτα πάντα χωρὶς λύτρων ἀποδώσει, τῇ δὲ χάρα τὴν αὐτὴν Φάσειαν αὐτὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἐπὶ παρασκευάσει· πρὸς δὲ τῆτοις, αὐτὴς ἐλευθέρους, ἀφρορήτας, ἀφορολογήτας, χρωμένους τοῖς ἰδίοις πράγμασι διατηρήσει. Οἱ μὲν ἔν Ἠλείοι διακῆσαντες τῆτων, εἰδὲν προσέχον, καίπερ ἐπισπασικῶν καὶ μεγάλων εἶναι δοκόντων τῶν προτεινομένων. ὁ δὲ Ἀπελλῆς ἐκ τῆτος τῆ πράγματος πλάσας τὴν διαβολὴν, προσήνεγκε τῷ Φιλίππῳ, Φάσιων τὰς περὶ τὸν Ἄρατον ἐκ εἰληρικῆ τὴν Φιλίαν ἄγειν πρὸς τὰς Μακεδόνας, εἰδ' ἀληθῶς εὐνοεῖν αὐτῷ. καὶ γὰρ νῦν, τῆς

hil in suo incepto, quod ex animi sui sententia praetor Achaeorum fuerat creatus, Aratos iterum est aggressus; quo penitus ab eorum amicitia Philippum abduceret. Igitur calumniam fingere hoc sere modo institit. Amphidamus Eleorum dux, qui Thalamis, una cum ceteris qui eo confugerant, sicut antea exposuimus, fuerat captus, postquam inter reliquos captivos ductus, Olympiam venit, per certos homines operam dedit, ut cum rege colloqueretur. qua re impetrata, eiusmodi sermonem apud eum habuit, ut in sua potestate esse diceret, Eleos regi amicos et socios reddere. cui fidem habens Philippus, sine pretio ipsum dimisit: iussum promittere Eleis, si amicitiam secum velint iungere, omnes se captivos gratis restitutum: agro securitatem ab omni externo hoste praestitutum: ad haec libertatem ipsis suam conservatum, ita ut sine ullo praesidio, sine ullius stipendii pensitatione, legibus suis utantur. Et si autem hae quae offerebantur conditiones amplae erant et ad pelliciendum efficaces; Eleos tamen cum illas audirent nihil quicquam moverunt. Hinc data occasio Apelli fingendae calumniae, quam ad Philippum detulit Aratos incusans, quasi parum sincere amicitiam cum Macedonibus colerent, parumque sincero affectu regis studerent commodis. Nam et quod alieno ab rege nunc animo sint Elei,

Ἠλείων

Ἡλείων ἀλλοτριότητος τέττες αὐ-
 τῆς γεγονέναι. Καθ' ὃν γὰρ και-
 ρὸν Ἀμφίδαμον ἐξ Ὀλυμπίας εἰς
 Ἡλιν ἀπέσειλε, τέττες ἔφη κατ'
 ἰδίην λαβόντας, ἐπιτρέψαι τὸν
 ἄνθρωπον, καὶ λέγειν, ὅτι κατ'
 ἄδυνα τρόπον συμφέροι τοῖς Πε-
 λοποννησίοις τὸ γενέσθαι Φίλιπ-
 πον Ἡλείων κύριον· καὶ διὰ ταύ-
 την τὴν αἰτίαν, πάνθ' ὑπεριδόν-
 τας τὰ προτεινόμενα τὰς Ἡλείας,
 διατηρεῖν μὲν τὴν πρὸς Αἰτωλῶς
 Φιλίαν, ὑπομένειν δὲ τὸν πρὸς
 Μακεδόνας πόλεμον.

85. Τὸ μὲν ἐν πρῶτον Φίλιπ-
 πος δεξάμενος τὰς λόγους, καλεῖν
 ἐκέλευε τὰς περὶ τὸν Ἀρατον,
 καὶ λέγειν ἐναντίον ἐκείνων ταῦ-
 τα τὸν Ἀπελλῆν· τῶν δὲ παρα-
 γενομένων, ἔλεγε τὰ προειρημέ-
 νη τολμηρῶς καὶ καταπληκτικῶς
 ὁ Ἀπελλῆς· καί τι προσεπέειπε
 τοῖσιν ἔτι σιωπῶντος τῷ βασι-
 λέως· ἐπέειπε ἄτως ἀχαρίστους ὑ-
 μᾶς ὁ βασιλεὺς, Ἀρατε, καὶ
 λίαν ἀγνώμονας εὐρίσκει, κρίνει
 συναγαγὼν τὰς Ἀχαιῆς, καὶ πε-
 ρὶ τῶν ἀπολογισμῶς ποιησάμε-
 νος, ἀπαλλάττεσθαι πάλιν εἰς Μα-
 κεδονίαν. ὁ δὲ πρῶτος Ἀ-
 ρατος ὑπολαβὼν, καθόλου μὲν
 ἠξίε τὸν Φίλιππον, μηδενὶ τῶν
 λεγομένων ὀξέως μηδ' ἀκρίτως
 μηδέποτε πιθεύειν· ὅταν δὲ κα-
 τά τινος τῶν Φίλων ἢ συμμάχων
 προσπέσῃ τις αὐτῷ λόγος, τὸν ἀ-
 κριθέτερον ἔλεγχον ποιεῖσθαι, πρὶν
 ἢ δεῖξασθαι τὴν διαβολήν. καὶ γὰρ
 βασιλικὸν εἶναι τὸ τοῖσιν, καὶ πρὸς
 πάντων συμφέρον. Διὸ καὶ νῦν ἠξίε
 περὶ τῶν ὑπ' Ἀπελλῆ λεγομένων,
 καλεῖν τὰς ἀνηκούσας, ἀγεῖν εἰς τὸ

in causâ ipsos esse. quo
 enim tempore Amphidamus
 Elidem ab Olympia ire est
 iussus, Aratos seductum ho-
 minem conuenisse et in aliam
 traduxisse sententiam; cum
 dicerent, plane non expedire
 Peloponnesiis, vt Eleos Phi-
 lippus in potestate habeat: at-
 que hanc esse causam, cur
 Elei spretis omnibus quae a
 Philippo offerebantur, in Ae-
 tolorum amicitia manentes,
 bellum aduersus Macedones
 tolerant.

85. Haec vt primum Phi-
 lippus audiuit, Aratos vocari
 iubet; vt coram ipsis eadem
 Apelles diceret. venire illi:
 Apelles quae dixerat repetere
 audacter et minaci vultu: qui
 etiam rege adhuc silente, eius-
 modi dictum adiecit. Quan-
 doquidem vsque adeo ingratos
 rex vos experitur, Arate,
 beneficiis suis tam insigniter
 indignos; sedet illi animo
 Achaeorum concilium con-
 vocare, et vbi de his rebus
 verba apud illos fecerit, in
 Macedoniam reuerti. excipit
 sermonem maior natu Aratus;
 et cum in vniuersum monet Phi-
 lippum, ne quicquam temere
 aut inconsiderate eorum quae
 audierit credat: tum vero
 quoties aut amici aut focii ac-
 cusatio aliqua delata fuerit,
 diligentissime vt omnia prius
 inquirat, quam accusationi fi-
 dem habeat. nam et regium
 hoc esse, et ad omnia condu-
 cible. Non igitur aequum
 censere, vt ad illa diiudican-
 da quae dicebat Apelles, vo-
 caret eos qui audierant; pro-

μέσον τὸν εἰρηκότεα πρὸς αὐτὸν, μὴδὲν παραλιπεῖν τῶν δυνατῶν εἰς τὸ γυῶναι τὴν ἀλήθειαν, πρὶν ἢ πρὸς τὰς Ἀχαιῶς ἀνακαλύπτειν τὶ τῶτων.

86. Τῷ δὲ βασιλεῶς, εὐκρασή-
σαυτος τοῖς λεγομένοις, καὶ Φί-
σαυτος ἐκ ὀλιγαρήσειν, ἀλλ' ἐξε-
τάσειν, τότε μὲν διελύθησαν.
ἐν δὲ ταῖς ἐξῆς ἡμέραις ὁ μὲν
Ἀπελλῆς ἰδεύσαν ἀπόδειξιν
προσῆγε τοῖς εἰρημένοις· τοῖς δὲ
περὶ τὸν Ἄρατον ἐγένετό τι συγ-
κέρεια τοιῶτον. Οἱ γὰρ Ἡλείοι
καθ' ὃν καιρὸν ὁ Φίλιππος αὐ-
τῶν ἐπόρθει τὴν χώραν, ὑπο-
πτεύσαντες τὸν Ἀμφίδαμον, ἐπ-
εβάλλοντο συλλαβεῖν, καὶ δῆσαν-
τες εἰς τὴν Αἰτωλίαν ἐκπέμπειν.
ὁ δὲ προκισθόμενος αὐτῶν τὴν ἐπί-
νοιαν, ἀπεχώρησε τὰς μὲν ἀρ-
χὰς εἰς Ὀλυμπίαν· μετὰ δὲ ταῦ-
τα, πυθανόμενος τὸν Φίλιππον
ἐν τῇ Δύμῳ περὶ τὴν τῶν λαφύ-
ρων οἰκονομίαν διατρίβειν, ἔσπευ-
σε πρὸς τῶτον διαπετεῖν. ὅθεν οἱ
περὶ τὸν Ἄρατον ἀκίταντες τὸν
Ἀμφίδαμον ἐκ τῆς Ἡλίδος ἐκ-
πεττωτότα παρεῖναι, γινόμενοι
περὶ χρεῖς, διὰ τὸ μὴδὲν αὐτοῖς
συνεῖδέναι, προσεβόουσαν ἄουτο
δεῖν τὸν βασιλῆα καλεῖν τὸν Ἀμ-
φίδαμον· καὶ γὰρ εἰδέναι περὶ
τῶν κατηγορημένων ἐκεῖνον βέλ-
τιστα, πρὸς ἀνῆρθεῖν, καὶ δηλώ-
σειν τὴν ἀλήθειαν· πεφευγότα
μὲν ἐξ οἴου διὰ τὸν Φίλιππον,
τὰς δ' ἐλπίδας ἔχοντα τῆς σω-
τηρίας κατὰ τὸ παρὲν ἐν ἐκεῖνω.
πειθεῖς δὲ τοῖς λεγομένοις, ὁ βα-
σιλεύς, καὶ μεταπειψάμενος τὸν
Ἀμφίδαμον, εἶρε τὴν διαβολὴν

duceret illum in medium, qui
haec ipsi dixerat; nihil denique
praetermitteret eorum, per
quae ad veri cognitionem pos-
set perueniri, priusquam Achae-
is quicquam horum aperiret.

86. Approbante rege Arati
sententiam, dicenteque, non
neglecturum se eam rem, sed
diligenter inquisitionem, tunc
quidem ita discessum est. Pro-
ximis ab hoc colloquio diebus,
Apelle dictorum a se nullam
probationem asserente, caus-
sam Aratorum huiusmodi for-
tuitus casus adiuvit. Elei, quo
tempore ipsorum agrum Phi-
lippus deuastabat, suspectam
Amphidami fidem habentes,
manus in illum iniiciendi, et
vincitum in Aetoliam mittendi
consilium inierant. ille prae-
sentiens aliquid de eorum vo-
luntate, Olympiam primo con-
cessit; cognito deinde Philip-
pum in curandis iis quae ad
praedam pertinebant occupa-
tum Dymae haerere, festinato
ad illum se proripuit. Aratus
vt accepit Amphidamum fuga
elapsum, ex Elide aduenisse,
alacer gaudioque exultans; vt
qui nullius rei sibi esset con-
scius, ad regem adire, orare vt
Amphidamum ad se vocet: nam
et scire hunc optime delati cri-
minis veritatem: quando ipse
sit, cui res fuerit communica-
ta et quod res est vtique de-
claraturum; qui in Philippi
gratiam extorris ab solo patrio
exulet, omnesque suas spes in
praesentia fitas in ipso habeat.
aequa Arati postulatio regi est
visa: qui mox accito Amphi-
damo, criminationem falsam

ἔσαν ψευδῆ· διὸ καὶ τὸν μὲν Ἄρατον ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας, αἰεὶ καὶ μᾶλλον ἀπεδέχετο καὶ κατηξίει· πρὸς δὲ τὸν Ἀπελλῆν, λοξότερον εἶχε· τῆ γε μὴν ὀλοχερεῖ προκατεχόμενος ἀποδοχῆ, πολλὰ παροραῖν ἠναγκάζετο τῶν ὑπ' αὐτῆ γινομένων.

87. Ὁ δ' Ἀπελλῆς ἑδαμῶς ἀφίστατο τῆς προθέσεως· ἀλλ' ἅμα μὲν τὸν Ταυρίωνα τὸν ἐπὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τεταγμένων διέβραλλεν· ἐψέγων, ἀλλ' ἐπαινῶν, καὶ Φάσκων ἐπιτήδειον αὐτὸν εἶναι μετὰ τῆ βασιλείῳ ἐν τοῖς ὑπαίθεροις συνδιατρίβειν· βελλόμενος ἕτερον ἐπισαθῆναι δι' αὐτῆ ἐν τοῖς ἐν Πελοποννήσῳ πράγμασι. Καινὸς γὰρ δὴ τις ἔτος ἔυρηται τρόπος διαβολῆς, τὸ μὴ ψέγοντας, ἀλλ' ἐπαινεύοντας λυμαίνεσθαι τὰς πέλας. ἔυρηται δὲ μάλιστα καὶ πρῶτον τοιαύτη κακεντρέχεια καὶ βασκανία καὶ δόλος ἐκ τῶν περὶ τὰς αὐλας διατριβόντων, καὶ τῆς τῆτων πρὸς ἀλλήλους ζηλοτυπίας καὶ πλεονεξίας. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν ἐπὶ τῆς Θεραπείας τεταγμένον Ἀλέξανδρον, ὅτε λάβοι καιρὸν διέδανκε, βελλόμενος καὶ τὴν περὶ τὸ σῶμα Φυλακὴν τῆ βασιλείῳ δι' αὐτῆ γενέσθαι, καὶ καθόλου κινήσασθαι τὴν ὑπ' Ἀντιγόνη καταλειφθεῖσαν διάταξιν. Ἀντιγόνης γὰρ καλῶς μὲν ζῶν προέβη τῆς τε βασιλείας καὶ τῆ παιδὸς αὐτῆ· καλῶς δὲ τὸν βίου μεταλλάττων, προενοήθη πρὸς τὸ μέλλον, περὶ πάντων τῶν πραγμάτων. Ἀπολιπὼν γὰρ διαθήκη, ἔγραψε Μα-

fuisse comperit: ac propterea ab illo die magis magisque Aratum est complexus, et in pretio habuit: de Apelle vero minus bene sentire coepit: quantumuis praeoccupato animo gratia illa qua apud ipsum in omni re pollebat Apelles, conuiuere in multis, quae fecus ab eo fiebant, cogebatur.

87. Apelles interim nihilo segnus propositum vrgere: qui etiam Taurionem Peloponnesi praefectum traducebat: non vituperans ille quidem, sed laudans potius; et dignum esse dictitans, qui regem in expeditionibus sub dio versantem comitetur: id studens, vt opera sua Peloponnesi rebus alius praeficeretur. Novus enimvero calumniandi modus hic est inuentus; cum non obtrectando, sed laudando alicui nocetur. quae malignitas, invidia et fraus, ab illis primo fuit excogitata, qui in aulis principum vitam degunt: ea est illorum hominum aemulatio inter ipsos, ea avaritia. Similiter etiam Alexandrum satellitum praefectum, quoties dabatur occasio, maligno dente appetebat: in animo habens etiam satellitium regis ex animi sententia constituere: et vt summatim dicam, vniuersam ordinationem quae ab Antigono fuerat relicta, immutare. Antigonus namque et dum viueret, qua regnum, qua puerum ipsum sapienter rexit: et cum moreretur, rebus omnibus in posterum sapienter prouidit Testamentum enim reliquit, quo Macedonibus ad-

κεδόντιν ὑπὲρ τῶν διοικημένων·
 ομοίως καὶ περὶ τῆς μέλλοντος διέ-
 ταξε, πῶς καὶ διὰ τίνων ἕκαστα
 χειρίζεσθαι· βεβλόμενος μηδα-
 μίαν ἀδορυμὴν καταλιπεῖν τοῖς
 περὶ τὴν αὐλήν τῆς πρὸς ἀλλή-
 λας φιλοτιμίας καὶ εἰσεως. Ἐν
 οἷς τῶν τότε συστρατευομένων,
 αὐτὸς μὲν Ἀταλῆς ἐν τοῖς ἐπι-
 τρόποις ἀτελέλειπτο, Λεόντιος
 δ' ἐπὶ τῶν πελτασῶν, Μεγαλέας
 δ' ἐπὶ τῆ γραμματείᾳ, Ταυρίων δ'
 ἐπὶ τῶν κατὰ Πελοπόννησον,
 Ἀλέξανδρος δ' ἐπὶ τῆς θεραπέας.
 Τὸν μὲν ἦν Λεόντιον καὶ Μεγα-
 λέα ὕφ' αὐτὸν εἶχεν ὀλοχερῶς·
 τὸν δ' Ἀλέξανδρον καὶ Ταυρίωνα
 μετασησάμενος ἀπὸ τῆς χρείας,
 ἔσπευδε καὶ ταῦτα καὶ τὰλλα
 πάντα δι' αὐτῆ καὶ διὰ τῶν ἰδίων
 φίλων χειρίζειν. ὃ δὲ καὶ ῥαδίως
 ἂν ἐπετέλεσται, μὴ παρασκευάσας
 ἀνταγωνιστὴν Ἀρατοῦ αὐτῶ· νῦν
 δὲ ταχέως πείραν ἔλαβα τῆς
 σφετέρως ἀφροσύνης καὶ τλεο-
 νεξίας. ὃ γὰρ αὐτὸς ἐπαβάλετο
 πρᾶξαι κατὰ τῶν πέλας, τῶν
 ἔπαθε, καὶ λίαν ἐν πάνυ βρα-
 χεῖ χρόνῳ. Πῶς δὲ καὶ τίνι τρό-
 πῳ τῆτο συνέβη γενέσθαι, κατὰ
 μὲν τὸ παρὸν ὑπερθησόμεθα,
 καὶ κατατρέψομεν τὴν βίβλον
 ταύτην· ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς, πειρα-
 σόμεθα σαφῶς ὑπὲρ ἐκάστων ἐξ-
 αγγέλλειν. Φίλιππος δὲ τὰ προ-
 ειορημένα διαταξάμενος, ἐπανῆλ-
 θεν εἰς Ἀργος. κἀνταῦθα τὴν
 παρχχειριστῆσαν ἐποίησεν μετὰ τῶν
 φίλων, τὰς δὲ δυνάμεις ἀπέ-
 λυσεν εἰς Μακεδονίαν.

ministrationis qua usus erat, ra-
 tiones exponere: deinde etiam
 in futurum tempus pari cura or-
 dinavit, quomodo et per quos
 singula essent administranda:
 eo maxime spectans, ut omnem
 ministris aulicis mutuae discor-
 diae et seditionis occasionem
 eriperet. Atque inter ceteros
 qui tempore illo in regio com-
 mitatu erant, Apelles ipse vnus
 e tutoribus fuerat relictus;
 Leontius cetratis praefectus;
 Megaleas regionum scribarum
 collegio; Taurion, rebus Pe-
 loponnesi; Alexander, satellitio
 fuerat praepositus. Sed qui
 Leontium et Megaleam in sua
 penitus potestate haberet, id
 iam conabatur efficere, ut
 summotis Alexandro et Taurio-
 ne a cura rerum, et haec et alia
 omnia aut per se aut per ami-
 cos suos ipse administraret.
 quod quidem facillimum illi
 futurum erat, si istud cum Ara-
 to certamen non suscepisset.
 nunc stultitiae suae periculum
 breui ipse fecit, et auaritiae fru-
 ctum cepit, quod enim mali in
 alios cogitauerat, id ipse est ex-
 pertus, et quidem breui admo-
 dum interiecto tempore. Id ve-
 ro quomodo et qua ratione con-
 tingerit, in praesentia dicere
 omittemus, et huic libro finem
 imponemus: in sequentibus
 vero perspicue singula et dili-
 genter edifferemus. Philippus
 igitur post illas res gestas, quae
 haecenus sunt expositae, Argos
 est reuersus, atque ibi vna cum
 amicis, exercitu in Macedo-
 niam dimisso, hibernavit.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΕΜΠΤΗ.

POLYBII MEGALOPOLITANI
HISTORIARVM LIBER V.

Τὸ μὲν ἔτι κατὰ τὴν Ἀρά-
τη τῆ νεωτέρῃ στρατη-
γίαν ἔτος ἐτύγχανε
διεληλυθὸς περὶ τὴν τῆς Πλειά-
δος ἐπιτολήν· ἔτι γὰρ ἦγε τὰς
χρόνας τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνος.
Διόπερ ἔτος μὲν ἀπετίθετο τὴν
ἀρχὴν, Ἐπίρατος δὲ παρελάμ-
βανε τὴν τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμο-
νίαν· Αἰτωλῶν δὲ Δορύμαχος
ἐστράτηγει. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς
καιρὰς, ἀρχομένης τῆς Θερείας,
Ἀννίβας μὲν ἐκ Φανῶς ἤδη τὸν
πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον ἀνελη-
Φῶς, ὀρυήσας ἐκ Καινῆς πόλεως,
καὶ διαβάς τὸν Ἰβηρα ποταμὸν,
ἐνήρχετο τῆς ἐπιβολῆς καὶ πο-
ρείας τῆς εἰς Ἰταλίαν. Ῥωμαῖοι
δὲ Τιβέριον μὲν Σεμπρόνιον εἰς
Λιβύην μετὰ δυνάμεως, Πόπλιον
δὲ Κορνήλιον εἰς Ἰβηρίαν ἐξαπέ-
σελδον. Ἀντίοχος δὲ καὶ Πτο-
λεμαῖος ἀπεγνωκότες τὰς πρε-
σβείας, καὶ τὸ λόγῳ διεξάγειν τὴν
ὑπὲρ κοίτης Συρίας ἀμφοισβήτη-
σιν, ἐνήρχοντο πολεμεῖν ἀλλή-
λοις. Ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος
ἐνδεὴς ὢν σίτε καὶ χρημάτων εἰς
τὰς δυνάμεις, συνῆγε τὰς Ἀχαιεὺς
διὰ τῶν ἀρχόντων εἰς ἐκκλησίαν.

Iam ille annus quo iunior
Arator praetura est fun-
ctus, in Vergiliarum ex-
ortu circumagebatur. ita
enim tempestate illa gens A-
chaeorum tempora putabat.
Arato igitur exeunte magi-
stratu, Eperatus summum apud
Achaeos imperium suscepit:
eratque tum praetor Aetolo-
rum Dorimachus. quo tem-
pore Hannibal manifesto iam
suscepto aduersus Romanos
bello, initio aestatis Carthagi-
ne noua profectus, Iberum-
que amnem transgressus, con-
siliium simul suum et profec-
tionem in Italiam exsequi
coepit. Romani Tiberium
Sempronium in Africam,
Publ. Cornelium in Hispa-
niam cum exercitu miserunt.
Antiochus quoque et Ptole-
maeus, postquam sperare de-
sierant exortam inter ipsos de
Coele Syria controuersiam le-
gationibus ac colloquiis feda-
ri posse, bellare inuicem ag-
grediebantur. At rex Philip-
pus et frumento et pecunia
ad alendum militem destitu-
tus, per magistratus confi-
lium Achaeorum conuocat.

ἄθροισθέντος δὲ τῆ πλήθους εἰς Αἴγιον κατὰ τῆς νόμης, ὁρῶν τὰς μὲν περὶ τὸν Ἄρατον ἐθλοκακῆντας, διὰ τὴν περὶ τὰς ἀρχαιρεσίας γεγενημένην εἰς αὐτὰς τῶν περὶ τὸν Ἀπελλῆν κακοπραγμοσύνην· τὸν δ' Ἐπῆρατον ἄπρακτον ὄντα τῇ Φύσει, καὶ καταγινωσκόμενον ὑπὸ πάντων· συλλογισάμενος ἐκ τῶν προειρημένων τὴν ἄγνοιαν τῶν περὶ τὸν Ἀπελλῆν καὶ Λεόντιον, ἔκριεν αὐθις ἀντέχεσθαι τῶν περὶ τὸν Ἄρατον. πείσας ἔν τῆς ἄρχοντας μεταγαγεῖν τὴν ἐκκλησίαν εἰς Σικυῶνα, λαβὼν τὸν τε πρεσβύτερον καὶ τὸν νεώτερον Ἄρατον εἰς τὰς χεῖρας, καὶ πάντων τῶν γεγενομένων ἀναθεῖς τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὸν Ἀπελλῆν, παρακάλει μένειν αὐτὰς ἐπὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς αἰρέσεως· τῶν δὲ συγκαταθεμένων ἐτοίμως, εἰσελθῶν εἰς τῆς Ἀχαιῶς, καὶ χρυσάμενος συνεργοῖς τοῖς προειρημένοις, πάντα κατέπραξε τὰ πρὸς τὴν ἐπιβολήν. Πεντήκοντα μὲν ἔδοξε τάλαντα τοῖς Ἀχαιοῖς εἰς τὴν πρώτην ἀναζυγὴν αὐτῶ ὄνσι παραχοῆμα, τριμηναῖα μισθοδοτήσαι τὴν δύναμιν, καὶ σίτα προθεῖναι μυριάδα. τὸ δὲ λοιπὸν ἕως ἂν παρὼν ἐν Πελοποννήσῳ συμπολεμῇ, τάλαντα λαμβάνειν ἐκάστη μηνὸς παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ἑπτακκίδεκα.

2. Δοξάντων δὲ τῶτων, οἱ μὲν Ἀχαιοὶ διελύθησαν ἐπὶ τὰς πόλεις· τῶ δὲ βασιλεῖ Βελευομένῳ μετὰ τῶν Φίλων, ἐπειδὴ

coacta autem Aegii, vt leges iubebant, multitudine, animaduertens rex. Aratum quidem propter fraudem et malas artes Apellis, quibus comitiorum iura violauerat, auctoritatem qua pollebat apud suam gentem vltro remittere: Eperatum vero natura inhabilem ad res agendas esse, eundemque ab omnibus vituperari: cognito per haec Apellis et Leontii errore, praecipuam deinceps Arati habere rationem statuit. mox vbi a magistratibus impetrasset, vt concilium Sycionem transferrent, assumtis et seniore et iuniore Arato ad familiare colloquium, praetitorum omnium culpa in Apellem translata, petiit ab illis, vt quo prius erga se fuerant animo, eodem etiam in posterum esse vellent. quod quum ab ipsis prompta voluntate esset ei promissum, rex in Achaeorum concilium venire, atque ibi, dictorum virorum ope nixus, omnia facile impetrare ad ea quae moliebatur necessaria. Decretum est ab Achaeis, numeratis extemplo talentis quinquaginta, quo die primum castra rex moueret, trimestre stipendium militi diuidere; et hoc amplius, decem millia modium frumenti adiicere. in posterum vero quamdiu in Peloponneso praesens ipse bellum gereret, vt menstrua talenta ab Achæis septena dena acciperet.

2. Hoc decreto facto, solutum est Achaeorum concilium, et ad suas quique vrbes sunt reuersi. Secundum haec,

συνῆλθον

συνηλθον αἱ δυνάμεις ἐν τῆς πα-
 ραχειμασίας, ἔδοξε χρῆσθαι κα-
 τὰ θάλατταν τῷ πολέμῳ. ἔτω
 γὰρ ἐπέπεισο μόνως, αὐτὸς μὲν
 δυνήσεσθαι ταχέως πανταχόθεν
 ἐπιφαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις· τὰς
 δ' ὑπεναντίας ἤκιστ' ἂν δύνασθαι
 παραβοηθεῖν ἀλλήλοις· ἄτε δι-
 σπασμένως μὲν ταῖς χώραις, δε-
 διότας δ' ἐκάστας περὶ σφῶν διὰ
 τὴν ἀδελότητη καὶ τὸ τάχος τῆς
 κατὰ θάλατταν παροστίας τῶν
 πολεμίων. πρὸς γὰρ Αἰτωλίας καὶ
 Λακεδαιμονίας, ἔτι δ' Ἠλείας ὁ
 πόλεμος ἦν αὐτῶ. Κριθέντων δὲ
 τέτων, ἤθροισε τὰς τε τῶν Ἀ-
 χαιῶν νῆας, καὶ τὰς σφετέρας εἰς
 τὸ Λέχαιον· καὶ συνεχεῖς ποιί-
 μενος ἀναπέρας, ἐγύμναζε
 τὰς Φαλαγγίτας, καὶ συνείδιζε
 ταῖς εἰρασίαις, προθύμως αὐτῶ
 πρὸς τὸ παραγγελλόμενον συν-
 υπακούντων τῶν Μακεδόνων.
 Πρὸς τε γὰρ τὰς ἐν γῆ κινδύνους
 ἐκ παρατάξεως δοκιμώτατοί γε
 καὶ γενναϊώτατοι, πρὸς τε τὰς κα-
 τὰ θάλατταν ἐκτελευτῆς χρείας
 ἐτοιμώτατοι, λειτουργοί γε μὴν
 περὶ τὰς ταφρείας καὶ χαραιο-
 ποιίας, καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην τα-
 λαιπωρίαν φιλοπονῶτατοί τινες,
 οἷος Ἡσίοδος παρεισάγει· τὰς
 Αἰακίδας, πολέμῳ μεχαρηότας,
 ἤγεγε δαυτί. Ὁ μὲν ἔν βασιλεύς
 καὶ τὸ τῶν Μακεδόνων πλήθος ἐν
 τῇ Κορίνθῳ διέτριβε περὶ τὴν κα-
 τὰ θάλατταν ἀσκήσιν καὶ παρα-
 σκευὴν γιγνόμενος· ὁ δ' Ἀπελλῆς
 ἔτ' ἐπικρατεῖν τῆ Φιλίππου δυνά-
 μενος, ἔτε φέρειν τὴν ἐλάττασιν
 παρορώμενος, ποιῶται συνωμο-

consultanti regi cum amicis,
 vbi iam ex hibernis in castra
 copiaē redierant, visum est
 faciendum, vt bellum mari
 gereretur. quippe hanc ra-
 tionem esse vnicam opprimen-
 di vndique hostes imparatos:
 qui subuenire sibi inuicem ne-
 quaquam sint valituri: et re-
 gionibus diuisi, et sibi quis-
 que metuentes, tam incerti
 quo tendat hostis, quam pro-
 be gnari, facillimum illi esse,
 quoscumque voluerit cito in-
 vadere. cum Aetolis enim,
 Lacedaemoniis et Eleis res il-
 li erat, Quae vbi statuit rex,
 et suas et Achaeorum naues
 Lechaeum conuenire iubet.
 ibi continuis experimentis Ma-
 cedonicae phalangis miles
 exercens, remis tractandis
 eos affuefaciebat: Macedoni-
 bus, quicquid esset impera-
 tum prompto alacrique animo
 exsequentibus. Tuim vero
 Macedones et in acie proba-
 tissimi fortissimique milites
 sunt; et si forte ita postulet
 vsus atque occasio, ad mariti-
 mae rei ministeria promptissi-
 mi; ad haec, in fossis ducen-
 dis, castris muniendis, et to-
 to illo durorum operum gene-
 re, laboris patientissimi; qua-
 les Hesiodus facit Aeacidas,
*bello quam mensis gaudere pa-
 ratos.* Dum Philippus et Ma-
 cedones Corinthi in exercita-
 tione et apparatu rei naualis
 occupantur: Apelles qui ne-
 que expugnare regis propo-
 situm poterat, neque hono-
 ris sui imminutionem ex re-
 gis contemptu tolerare; cum

σίαν

σίαν πρὸς τὰς περὶ Λεόντιου καὶ Μεγαλέαν ὡς ἐκείνης μὲν συμπαρόντας ἐπ' αὐτῶν τῶν καιρῶν, ἐφελοκακῆν καὶ λυμναίνεσθαι τὰς τῷ βασιλέως χρείας· αὐτὸς δὲ χωρισθεὶς εἰς Χαλκίδα Φροντίζειν, ἵνα μηδαμῶθεν αὐτῷ χορηγία γίγηται πρὸς τὰς ἐπιβολάς. Οὗτος μὲν ἂν τοιαῦτα συνδόμενος, καὶ μακροτροπευσάμενος πρὸς τὰς προειρημένους, ἀπῆρεν εἰς τὴν Χαλκίδα, σκήψεις τινὰς ἀλόγους πρὸς τὸν βασιλέα πορισάμενος· κακῆ δὲ τριβῶν, ἔτω βεβαίως ἐτήρει τὰ κατὰ τῆς ὁρμῆς, πάντων αὐτῶν πειθαρχήντων κατὰ τὴν προγεγενημένην πίσιν· ὡς τὸ τελευταῖον ἀναγκαζῆναι τὸν βασιλέα δι' ἀπορίαν ἐνάχυρα τιθέντα τῶν πρὸς αὐτὴν τὴν χρείαν ἀργυρομαμάτων, ἀπὸ τῶν ποιῆσθαι τὴν διαγωγὴν. ἤθροισμένων δὲ τῶν πλοίων, καὶ τῶν Μακεδόνων ἤδη ταῖς εἰρεσίαις κατηρητισμένων, σιτομετρήσας καὶ μισθοδοτήσας ὁ βασιλεὺς τὴν δύναμιν, ἀνήχθη καὶ κατῆρε δευτεραῖος εἰς Πάτρας, ἔχων Μακεδόνας μὲν ἑξακισχιλίους, μισθοφόρους δὲ χιλίους καὶ διακοσίας.

3. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὸς, Δορίμαχος ὁ τῶν Αἰτωλῶν στρατηγὸς Ἀγέλαον καὶ Σκόπαν ἐξαπέστειλε τοῖς Ἠλείοις μετὰ Νουκρήτων πεντακοσίων· οἱ δ' Ἠλείοι δεδιότες, μὴ τὴν Κυλλήνην ὁ Φίλιππος ἐπιβάληται πολιορκεῖν, στρατιώτας τε μισθοφόρους συνῆθροίζον, καὶ τὰς πολιτι-

Leontio et Megalea coniurationem facit; ut illi quidem omnibus quae gererentur interuenientes, voluntaria quaedam sua coniuuentia, regis conatus impedirent: ipse vero profectus Chalcidem ex aula, id operam daret, quo ne commentus necessarii ad ea quae parabat, vlla ex parte ad regem subueherentur. Quae vbi cum praedictis constituit improbus hic veterator, absurda quaedam commentus apud Philippum praetexenda, Chalcidem se confert: ibique moram trahens, ita exacte iusiurandum seruauit, omnibus illi obtemperantibus pro ea auctoritate quam haecenus obtinuerat, ut ad extremum rei nummariae inopia cogeretur rex, vasa argentea ad quotidianum usum comparata, sustentandi sui causa, pignori opponere. Vbi classis conuenit, et Macedones satis magnum iam usum remigandi visi sunt habere, rex frumentum exercitui mensus, et stipendio quoque numerato, habens secum Macedonum sex milia, mercenarios mille ducentos; altero die postquam e portu soluerat Patras appulit.

3. Per idem tempus Aetolorum praetor Dorimachus, Agelaum et Scopam cum Neocretibus quingentis suppetias Eleis milit: qui veriti ne Cyllenen obsidere in animo Philippus haberet, et mercede peregrinam militem conducebant, et ciuiles copias ex Elea conscribebant;

κῆς ἠτοίμαζον· ὠχυρῶντο δὲ καὶ τὴν Κυλλήνην ἐπιμελῶς. εἰς ἃ βλέπων ὁ Φίλιππος, τῆς τε τῶν Ἀχαιῶν μισθοφόρος, καὶ τῶν παρ' αὐτῶ Κρητῶν, καὶ τῶν Γαλατικῶν ἰππέων τινὰς, σὺν δὲ τάτοις τῶν ἐξ Ἀχαιῶν ἐπιλέκτων εἰς διχίλις πεζῶς ἀθροίσας, ἐν τῇ τῶν Δυμαίων πόλει κτέλιπεν· ἅμα μὲν ἐΦοδρείας ἔχοντας, ἅμα δὲ προφυλακῆς τάξιιν πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς Ἡλείας Φόβον. αὐτὸς δ' ἔτι πρότερον γεγραφῶς τοῖς Μεσσηνίοις καὶ τοῖς Ἠπειρώταις, ἔτι δὲ τοῖς Ἀκαρνανῶσι, καὶ Σκερδιλαῖδα, πληρῶν ἐκάστοις τὰ παρ' αὐτοῖς πλοῖα, καὶ συναγαγὼν εἰς ΚεΦαλληνίαν, ἀναχθεὶς ἐκ τῶν Πατρῶν κατὰ τὴν σύνταξιν ἔπλει, καὶ προσέχευε τῆς ΚεΦαλληνίας κατὰ Πρόνας. ὁρῶν δὲ τό τε πολισματίον τῆς Πρόνας δυσπολιάρκητον ὄν, καὶ τὴν χώραν ξενὴν, παρέπλει τῶ σόλω, καὶ καθαρμίσθην πρὸς τὴν τῶν Παλαιῶν πόλιν. συνιδὼν δὲ ταύτην τὴν χώραν γέμισαν σίτη, καὶ δυναμένην τρέφειν στρατόπεδον, τὴν μὲν δύναμιν ἐμβιβάσας προσεστρατοπέδευσε τῇ πόλει· τὰς δὲ ναῦς συνορμίσας, τὰ Φρῶν καὶ χάρακι περιέβαλε, τὰς δὲ Μακεδόνας ἐΦῆκε σιτολογεῖν. αὐτὸς δὲ περιήει τὴν πόλιν, ἐπισκοπῶν, πῶς δυνατόν εἴη προσάγειν ἔργα τῶ τείχει καὶ μηχανάς· βεβλόμενος ἅμα μὲν προσδέξασθαι τὰς συμμαχίας, ἅμα δὲ τὴν πόλιν ἐξελεῖν· ἵνα πρῶτον μὲν Αἰτωλῶν παρέληταί τὴν ἀναγκαιοτάτην ὑπηρε-

ipsam quoque Cyllenam summo studio munientes. Propterea Philippus, coactis in unum Achaeorum mercenariis, Cretensibus quos habebat sub signis, et Gallicis equitibus paucis, et selectis peditibus Achaeorum bis mille, in Dymaeorum vrbe eos collocavit, simul in subsidium sibi, simul, ut si quid ab Eleis metus ingrueret, praesidio essent. ipse literis prius datis ad Messenios, Epirotas, Acarnanes, atque Scerdilaidam, ut suas quique naues instruerent, et ad Cephalleniam sibi occurrerent, Patris ad diem constitutam classe profectus, ad Pronos, qui locus est in Cephallenia, portum tenuit. animaduertens autem, neque oppidulum Pronos, sine magna difficultate obsideri posse; et regionem illam esse angustam, pronectus ulterius, ad Palaeensium urbem naues appulit. ubi copiam fegetum vberissimam in agris nactus, quibus ali commode exercitus poterat, expositis in terram copiis, ad ipsum oppidum castra communit. et quum in siccum naues subduxisset, fossa valloque eas sepsit, ac Macedonas frumentatum misit: ipse urbem lustrare et circumspicere, qui possent opera tormentaque moenibus admoueri, habens in animo et socios eo loci excipere, et simul urbem illam expugnare. idque ea maxime sine, ut Aetolis necessarium adprime subsidium adimeret. quippe illi, quo-

σίαν τῶς γὰρ τῶν Κεφαλλήνων ναυσὶ χρώμενοι, τὰς τ' εἰς Πελοπόννησον ἐποίητο διαβάσεις, καὶ τὰς Ἡπειρωτῶν, ἔτι δ' Ἀκαρνανῶν ἐπόρθεν παρὰ τῆς δεύτερον δ' ἵνα παρασκευάσῃ μὲν αὐτῶ, παρασκευάσῃ δὲ τοῖς συμμάχοις, ὀρυκτήριον ἐυφύες κατὰ τῆς τῶν πολεμίων χώρας. Ἡ γὰρ Κεφαλληνία κεῖται μὲν κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὡς εἰς τὸ Σικελικὸν ἀνατείνουσα πέλαγος· ἐπίκειται δὲ τῆς μὲν Πελοποννήσου, τοῖς πρὸς ἄρκτον καὶ πρὸς ἐσπέραν μέρεσι κεκλιμένους, καὶ μάλιστα τῆ τῶν Ἠλείων χώρας, τῆς δ' Ἡπείρου καὶ τῆς Αἰτωλίας, ἔτι δὲ τῆς Ἀκαρνανίας, τοῖς πρὸς μεσημβρίαν καὶ πρὸς τὰς δύσεις μέρεσιν ἐτραμμένους.

4. Διὸ καὶ πρὸς τε τὴν συναγωγὴν τῶν συμμάχων ἐυφύως ἐχέσης, καὶ κατὰ τῆς τῶν πολεμίων καὶ πρὸ τῆς τῶν Φίλων χώρας ἐυκαίρως κειμένης, ἔσπευθε χειρωσάμενος ὑφ' αὐτὸν ποιήσασθαι τὴν νῆσον. συνθεωρῶν δὲ τὰ μὲν ἄλλα πάντα μέρη τῆς πόλεως, τὰ μὲν θάλαττη, τὰ δὲ κρημοῖς περιεχόμενα, βραχὺν δὲ τινα τόπον ἐπίπεδον αὐτῆς ὑπάρχοντα, τὸν πρὸς τὴν Ζάκυνθον ἐτραμμένον, τῇ δὲ διανοεῖτο προσαγεῖν ἔργα, καὶ τῇ δὲ τὴν ὅλην συνίσασθαι πολιορκίαν. Ὁ μὲν ἔν βασιλεὺς περὶ ταῦτα καὶ πρὸς τέτοις ἦν. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον, πεντεκαίδεκα μὲν ἦγον λέμβοι παρὰ Σπερδιλιάδα· τῆς γὰρ πλείους ἐκωλύθη πέμψαι, διὰ τὰς γενο-

ties aut in Peloponnesum vellent traicere, aut Epirotarum Acarnanumue oram depraedari, Cephalleniorum nauibus vti soliti. deinde vt pararet sibi, pararet et sociis receptaculum ingenio loci percommodum ad impressiones in hostilem agrum faciendas. Cephallenia enim ad sinum Corinthiacum sita, Siculumque spectans mare, Peloponnesi partibus quae ad septemtrionem et occasum vergunt; praecipue autem regioni Eleorum imminet: Epiri vero et Actoliae atque Acarnaniae partibus illis quae meridiei et occidenti soli sunt obuersae.

4. Quoniam igitur et ad congregandas sociorum copias locus erat peropportunnus, et ad laedendum hostes, protegendumque amicos pares commoditates habebat; occupare insulam suique iuris facere vehementer cupiebat. considerans autem ceteras vrbis partes, aut mari aut praeruptis cotibus cingi; breuem vero quemdam locum, qui Zacynthum spectabat, per planum adiri posse, ab hac parte machinas adiuuere, et eo molem totam obsidionis conferre statuit. Dum haec curat, inque his occupatur Philippus, lembi quindecim a Scerdilaida missi veniunt: plures enim ne posset mittere, impediuerunt

μέναις

μένας ἐπιβλήσας καὶ ταραχὰς πε-
 ρὶ τὰς τῶν κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα
 τόπων δυνάσας. ἦσαν δὲ καὶ
 παρ' Ἑπειρωτῶν, καὶ παρ'
 Ἀκαρνανῶν, ἔτι δὲ Μεσσηνίων
 οἱ διαταχθέντες σύμμαχοι.
 Τῆς γὰρ τῶν Φιαλέων πόλεως
 ἐξαιρεθείσης, ἀπροφασίως τὸ
 λοιπὸν ἤδη μετῆχον Μεσσηνιοὶ
 τῷ πολέμῳ. Τῶν δὲ πρὸς τὴν
 πολιορκίαν ἡτοιμασμένων δια-
 θείστας τὰ βέλη, καὶ τὰς πετρο-
 βόλους κατὰ τὰς ἀρμόζοντας τό-
 πους πρὸς τὸ κωλύειν τὰς ἀμυ-
 νομένους, παρακαλέσας τὰς Μα-
 κεδόνας ὁ βασιλεὺς, προσῆγε
 τὰς μηχανὰς τοῖς τείχεσι, καὶ
 διὰ τῶν τοῖς ὀρύγμασι ἐνε-
 χεῖται ταχὺ δὲ τῷ τείχεσιν ἐπὶ
 δύο πλέθρα κρεμασθέντος, διὰ
 τὴν ἐν τοῖς ἔργοις προθυμίαν
 τῶν Μακεδόνων, ἐγγίσας τοῖς
 τείχεσιν ὁ βασιλεὺς, παρήγει
 τοῖς ἐν τῇ πόλει, τίθεσθαι πρὸς
 αὐτὸν τὴν εἰρήνην. τῶν δὲ πα-
 ρακέντων, ἐμβαλὼν πῦρ τοῖς
 ἐρείσμασι, ὁμῶς πάν τὸ διεσπ-
 λωμένον κατέβαλε τείχος. ὃ
 γενομένη, πρῶτος ἐφῆκε τὰς
 πελτασὰς τὰς ὑπὸ Λεόντιον τατ-
 τομένους, σπειρηδὸν τάξας, καὶ
 παραγγείλας βιάζεσθαι διὰ τῷ
 πτώματος. οἱ δὲ περὶ τὸν Λεόν-
 τιον τηρῶντες τὰ πρὸς τὸν
 Ἀπελλῆν συγκείμενα, τρεῖς ἐ-
 ξῆς νεανίσκους ὑπερβάντας τὸ
 πῶμα διέτρεψαν, τῷ μὴ τελει-
 σιργῆσαι τὴν κατάληψιν τῆς
 πόλεως· προδιεφθαρκότες μὲν
 κατὰ μέρος τὰς ἐπιφανεστάτας
 τῶν ἡγεμόνων, ἐθελοκακῶντες
 δὲ, καὶ παρ' ἑκάστον ἀποδειλιῶν-

ortae in Illyrico turbae inter
 dynastas certorum locorum in
 ea regione sitorum, tuto sibi
 insidias fruētes. venerunt
 et a sociis milites, qui fue-
 rant imperati, Epirotis, Acar-
 nanibus et Messeniis. Post
 captam namque Phialensium
 urbem, de cetero nihil iam
 recusabant Messenii, quo mi-
 nus participes belli essent.
 Vbi fuerunt omnia ad obsidio-
 nem parata, et locis opportu-
 nis aduersus moeniam propu-
 gnatores catapultae balistaeque
 lapidum dispositae; rex, hor-
 tatus Macedonas, muris ma-
 chinas admouet, earumque
 praesidio tutus, cuniculos in-
 cipit agere: et quum breui
 tempore, propter singularem
 Macedonum alacritatem in
 opere faciendo, ad duo iugera
 suffolii suspensique muri essent;
 succedit rex ad muros, et op-
 pidanos ad pacem secum in-
 eundam inuitat. quibus negli-
 genter audientibus, immisso
 igne salturas corruptit, ac
 simul quantum erat muri spa-
 tium sublicis suspensum dei-
 cit. quod vbi factum est, ce-
 tratos cum duce suo Leontio
 per cohortes diuisos, omnium
 primos immittit, iussos per
 ruinam irrupere. Leontius
 memor coniurationis cum A-
 pelle factae, tres iuuenes, qui
 alius alii succedentes ruinam
 superauerant, quo minus, vt
 iam inceperant, urbem cape-
 rent, impediuit. et quum po-
 tissimos quoque ductores or-
 dinum antea corrupisset; at-
 que ipse vires suas vltro re-
 mittens, metuere subinde se

τες αὐτοί· τέλος ἐξέπεσον ἐκ τῆς πόλεως, πολλὰς πληγὰς λαβόντες, καί τε αὖ ἐνκαίρως ἐννάμενοι κρατῆσθαι τῶν πολεμίων. ὁ δὲ βασιλεὺς ὄρων ἀποδειλιῶντας μὲν τὰς ἡγεμόνας, τραυματίαις δὲ καὶ πλείους γεγυνοῦσας τῶν Μακεδόνων, τῆς μὲν πολιορκίας ἀπέστη, περὶ δὲ τῶν ἐξῆς ἐβλαύετο μετὰ τῶν Φίλων.

5. Κατὰ δὲ τῆς αὐτῆς καιρῆς Λυκῆργος μὲν εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἐξεστράτευκε· Δορίμαχος δὲ τὰς ἡμίσεις ἔχων Αἰτωλῶν, εἰς Θετταλίαν ἐτοιμάσθη τὴν ὁρμὴν· ἀμφοτέρω πεπεισμένοι τὸν Φίλιππον ἀποστᾶσθαι τῆς τῶν Παλαιῶν πολιορκίας, ὑπὲρ ἧν ἦγον πρόσβεις πρὸς τὸν βασιλέα, παρὰ τε Ἀκαρνανῶν καὶ παρὰ Μεσσηνίων· οἱ μὲν παρὰ τῶν Ἀκαρνανῶν, παροικαλῶντας αὐτὸν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν τῶν Αἰτωλῶν χώραν, καὶ τόν τε Δορίμαχον ἀποστᾶσαι τῆς εἰς Μακεδονίαν ὁρμῆς, καὶ τὴν χώραν τῶν Αἰτωλῶν ἐπιελθεῖν καὶ πορθέσθαι πᾶσαν ἀδεῶς· οἱ δὲ παρὰ τῶν Μεσσηνίων, δεόμενοι σφίσι βοηθεῖν, καὶ διάτκοντες, ὅτι, τῶν Ἐτησίων ἤδη σάστιν ἐχόντων, δυνατὸν εἶναι τὴν παρχομιεῖν ἐκ τῆς Κεφαλληνίας εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἐν ἡμέρᾳ ποιήσασθαι μᾶ· δι' ἧν οἱ περὶ Γόργον τὸν Μεσσηνίου, αἰφνίδιον καὶ πραγματικὴν δομένην συνίστασαν τὴν ἐπὶ τὸν Λυκῆργον ἐπιθέσθαι. οἱ δὲ περὶ τὸν Λεόντιον τηρῶντες τὴν αὐτῶν ὑπόθεσιν, συνήργησαν τοῖς περὶ τὸν Γόργον ἐκτενῶς, θεωρῶντες, ὅτι

ostenderet; vrbe tandem, post magnum detrimentum acceptum, est eiectus: qui deincendi hostis pulcherrimam occasionem habebat. Rex ubi duces ignaue se gerere, Macedonum autem plurimos videt esse sauciatos, soluta obsidione, quid deinceps factu sit opus, concilio amicorum habito, deliberat.

5. Eodem vero tempore et Lycurgus in Messeniam expeditionem facit: et Dorimachus cum altera parte Aetolorum in Thessaliam proficiscitur: persuasi ambo, se hoc pacto Philippum ab obsidione Palaecensium esse reuocaturus. Nec defuerunt eo nomine missae ad regem legationes tum ab Acarnanibus, tum a Messeniis. Qui ex Acarnania veniebant auctores erant, ut in Aetolorum agrum imprefione facta, et Dorimachum ab inuadenda Macedonia retraheret; et vniuersam Aetolorum regionem sine vilo periculo depopularetur. Messeniorum vero legati, opem sibi fieri orantes, addebant, nunc cum Etesiarum status vigerent posse vno die a Cephallenia in Messeniam traici: ex quo efficiebat Gorgus Messenius, inopinato inuadi Lycurgum posse et bene rem geri. Leontius propositum sibi consilium spectans. Gorgum studio summo adiuuat; ut qui futurum prouideret, totam ut aestatem plane inutiliter eo pacto Philippus consume-

συμβήσεται τὴν Θερεΐαν εἰς τέ-
 λος ἄπρακτον γενέσθαι τῷ Φιλίπ-
 πῳ. πλεῦσαι μὲν γὰρ εἰς τὴν
 Μεσσηνίαν, ῥάδιον ἦν ἀναπλεῦ-
 σαι δ' ἐκεῖθεν τῶν ἐτησίων ἐπε-
 χόντων, ἀδύνατον. ἐξ ἑὸς δὲ πλοῦν ἦν,
 ὡς ὁ μὲν Φίλιππος ἐν τῇ Μεσση-
 νίᾳ μετὰ τῆς δυνάμεως συγκλει-
 θείς, ἀναγκαθίσεται τὸ λοιπὸν
 μέρος τῆς Θέρης ἄπρακτος μένειν,
 οἱ δ' Αἰτωλοὶ τὴν Θετταλίαν καὶ
 τὴν Ἡπειρον ἐπιπορευόμενοι, κα-
 τατυροῦσι καὶ πορθήσουσι πᾶσαν
 ἀδελῶς. Οὗτοι μὲν ἐν λυμαινόμε-
 νοι ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συνεβέ-
 λουον. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄρατον
 συμπαρόντες, τῆς ἐναντίας προε-
 σασαν γνώμης. δεῖν γὰρ ἔφασαν
 εἰς τὴν Αἰτωλίαν ποιεῖσθαι τὸν
 πλῆν, καὶ τέτων ἔχασθαι τῶν
 πραγμάτων. ἐξερατευκίωτων
 γὰρ τῶν Αἰτωλῶν μετὰ Δοριμά-
 χου, κάλλιστον εἶναι καιρὸν ἐπελ-
 θεῖν, καὶ πορθῆσαι τὴν Αἰτωλίαν.
 ὁ δὲ Βασιλεὺς τὰ μὲν ἀπιστῶν ἤδη
 τοῖς περὶ τὸν Λεόντιον ἐν τῆς περὶ
 τὴν πολιορκίαν ἐφελοκακῆσεως,
 συναυθιανόμενος δὲ καὶ ἐκ τῆς περὶ
 τὸν Παλῆντα διχβελίης αὐτῶν τὴν
 κακοπραγμοσίην, ἔκρινε χρῆ-
 θαι τοῖς πράγμασι κατὰ τὴν Ἄ-
 ρατος γνώμην. Διόπερ Ἐπιδράτω
 μὲν ἔγραψε τῶν τῶν Ἀχαιῶν στρα-
 τηγῶν, βοηθεῖν τοῖς Μεσσηνίοις
 ἀναλαβόντι τὰς Ἀχαιεὶς αὐτὸς δ'
 ἀναχθεῖς ἐκ τῆς ΚεΦαλληνίας,
 δευτεροῦς εἰς Λευκάδα μετὰ τῆ
 σόλας νυκτὸς ἦκε. εὐτρεπισάμενος
 δὲ τὰ περὶ τὸν Διόρυκτον, καὶ ταύ-
 τη διακομίσας τὰς ναῦς, ἐποιεῖτο
 τὸν ἀπόπλεον κατὰ τὸν Ἀμβρο-

ret. etenim nauigare quidem
 in Messeniam, perfacile erat;
 redire vero inde Etesiarum die-
 bus nullo poterat modo, ex
 quo apparebat Philippum, cum
 exercitu in Messenia inclusum,
 reliquam aestatem necessario
 per otium traducturum. Aeto-
 lis vero Thessaliam et Epirum
 incurfandi impune, vastandi,
 vrendi, potestatem fore. Ita
 ergo isti haec et similia his
 pernitiosa consilia regi sugge-
 rebant. Aratus vero qui con-
 cilio intererat, plane contra-
 rium suadere; et Aetoliam
 classe petendam esse dicere,
 eoque bellum esse transferen-
 dum. quippe nunc Aetolis
 cum Dorimacho in expeditio-
 nem profectis, opportunissi-
 mum esse tempus illius regio-
 nis incurfandae atque diripien-
 dae. Rex partim quod Leon-
 tio parum iam credebat, ex
 quo pugnam detrectantem vi-
 derat: partim quia de perfidia
 illius ex habita consultatione
 super Palunte suspicari aliquid
 coeperat; Arati sententiam sibi
 sequendam esse duxit. Itaque
 literis ad Eperatum praeto-
 rem Achaeorum datis, impe-
 rat ei, vt collecto ex ea gen-
 te exercitu Messeniis subsidia-
 retur: ipse Leucadem ex Ce-
 phallenia cum classe altero
 post die noctis silentio appel-
 lis. vbi rebus omnibus prae-
 paratis in isthmo quem Diory-
 ctum vocant, translatisque illac

μικὸν καλέμενον κόλπον· ὁ δὲ προειρημένος κόλπος ἐπὶ πολὺ προτείμων ἐκ τῆ Σικελικῆ πελάγους, εἰς τὰς μεσογαίαις ἀνήκει τόπος τῆς Αἰτωλίας, καθάπερ καὶ πρότερον ἡμῖν εἶρη. αἱ διαλύσεις δὲ καὶ καθορισθεὶς βραχὺ πρὸ ἡμέρας πρὸς τῇ καλημένῃ Λιμναίᾳ, τοῖς μὲν στρατιώταις ἀποσκευασθαι παρήγγειλε· καὶ τὸ πολὺ τῆς ἀποσκευῆς ἀποθεμένοις, ἐυζώνως σφῆς παρεσκευάζειν πρὸς ἀναζυγίην. αὐτὸς δὲ τῆς ὁδοῦς ἀθροίσας, τά τε περὶ τῆς τόπης καὶ τὰς παρακειμένας πόλεις ἐπυνθάνετο καὶ διηραύνα.

6. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον, ἦκεν ἔχων Ἀριστόφαντος ὁ στρατηγὸς πανδημεὶ τῆς Ἀκαρνανίας πολλὰ γὰρ καὶ δευρὰ πετονθότες ἐν τοῖς ἀνατέρον χρόνοις ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, ἐκθύμως εἶχον πρὸς τὸ κατὰ πάντα τρόπον αὐινάσθαι καὶ βλάβῃ τῆς Αἰτωλίας. Διόπερ ἀσμένως ἐπιλαβόμενοι τότε τῆς Μακεδόνων ἐπαρχίας, ἦκον ἐν τοῖς ἔπλοις, ἢ μόνον ὅσοις ὁ νόμος ἐπέταττε στρατεύειν, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων τινές, ἐκ ἐλάττω δὲ τῶν ὀρμῆν εἶχον Ἠπειρωτῶν διὰ τὰς παρακλησίας αἰτίας· διὰ δὲ τὸ μέγεθος τῆς χώρας, καὶ διὰ τὸ τῆς παρατίας αἰφνίδιον τῆς τῆ Φιλίππης, καθυσέραν τῇ συναγωγῇ τῶν καιρῶν. τῶν δ' Αἰτωλῶν τὰς μὲν ἡμίσεις ἔχων ἦν Δορίμαχος, καθάπερ εἶπον, τὰς δ' ἡμίσεις ἀπολελοίπει νομίζων ἀξιόχρεων πρὸς τὰ παράδοξα ταύτην τὴν ἐφεδρείαν

nauibus, Ambracium sinum est inuectus: qui ut iam ante diximus, e Siculo mari longe procurrens, ad inediterranea Aetoliae pertinet. confecto autem cursu prius aliquanto quam illucesceret, ad Linnaeam, loci id nomen, portum cepit. mox prandere milites, et posita impedimentorum magna parte, concinnare se ad iter expeditos iubet. ipse ducibus viae pluribus in vnum coactis, de natura locorum, et adiacentium urbium situ percontari et omnia diligenter inquirere.

6. Eo tempore Aristophon-tus Acarnanum praetor, omnes eius gentis copias secum trahens ad regem venit. multas enim easque graues iniurias ab Aetolis superioribus temporibus perpesi, vindicandi se et laedendi Aetolos cupiditate mirum in modum flagrabant. Laeti igitur occasionem Macedonici auxilii amplectentes, non ii solum qui per leges militiae dare nomen tenebantur, sed etiam e grandioribus aetate militari nonnulli, cum armis praesto aderant. nec minore impetu similes ob causas etiam Epirotae ferebantur; et si propter prouinciae amplitudinem, et subitum Philippi aduentum, copias suas opportuno tempore cogendi, minus illis facultas fuit. Totius Aetolorum exercitus dimidiam partem, ut antea diximus, Dorimachus secum abduxerat; alteram reliquerat; fati idoneum praefidium aduersus incerta ca-

ὑπάρχειν τῶν τε πόλεων, καὶ τῆς
 χώρας. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπολιπὼν
 Φυλακὴν ἰκανὴν τῆς ἀποσκευῆς,
 τότε μὲν ἀναζεύξας ἐκ τῆς Λι-
 μυναίας δείλης, καὶ προελθὼν ὡς
 ἑξήκοντα στάδια κατεστρατοπέδευ-
 σε. δειπνοποιησάμενος δὲ, καὶ
 βραχὺ διαναπαύσας τὴν δύνα-
 μιν, αὖθις ὤρμα· καὶ συνεχῶς
 νυκτοπορήσας ἦκε πρὸς τὸν
 Ἀχελῶον ποταμὸν, ἄρτι τῆς
 ἡμέρας ἐπιφαινέτης, μεταξὺ
 Κωνώπης καὶ Στρίττε, σπεύδων
 ἄφνω καὶ παραδόξως ἐπὶ τὸν
 ἐν τοῖς Θερμοῖς τόπον ἐπι-
 βαλεῖν.

7. Οἱ δὲ περὶ τὸν Λεόντιον
 κατὰ δύο τρόπους ὄρωντες, τὸν
 μὲν Φίλιππον καθιζόμενον τῆς
 προθέσεως, τὰς δὲ Αἰτωλὸς ἀδυ-
 νατήσοντας τοῖς παρῶσι, κατ'
 ἓνα μὲν, ἢ ταχέια καὶ παράδο-
 ξος ἢ τῶν Μακεδόνων ἐγεγόνει
 παρεσία· κατ' ἕτερον δὲ, ἢ πρὸς
 γε τὸν ἐν τοῖς Θερμοῖς τόπον,
 εἰδέποτ' ἀνὸς ὑπολαβόντες Αἰτωλοὶ
 τολμῆσαι τὸν Φίλιππον, ἔτιω προ-
 χείρας αὐτὸν δεῖναι διὰ τὰς ὀχυ-
 ρότητας τῶν τόπων, ἔμελλον
 ἀπρονοήτοι καὶ παντελῶς ἀπα-
 ράσκευοι ληφθῆσεσθαι πρὸς τὸ
 συμβαῖνον· εἰς ἃ βλέπαντες καὶ
 τηρῶντες τὴν ἑαυτῶν πρόθεσιν,
 αὐτοὶ δὲ τὸν Φίλιππον περὶ
 τὸν Ἀχελῶον στρατοπεδεύσαντα,
 προσαναπαῦσαι τὴν δύναμιν ἐκ
 τῆς νυκτοπορίας, σπαράζοντες
 βραχεῖα γὰρ τοῖς Αἰτωλοῖς ἀνα-
 στροφὴν δεῖναι πρὸς τὴν βοήθειαν.
 οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄρατον θεωρῶντες
 τὸν μὲν καιρὸν ὅξυν ὄντα τῆς ἐπι-

suum, et vrbibus et agris tutan-
 dis, id futurum existimans. Rex
 ad tuitionem impedimentorum
 manu militum satis magna reli-
 cta, circa vesperam profectus e
 Limnaea, stadiis circiter sexa-
 ginta confectis, metatur castra.
 coenatus deinde, et modico
 spatio ad quiescendum militi
 concessio, mox iterum pergit
 ire; ac per noctem continuato
 itinere, ad amnem Acheloum,
 inter Conopen et Stratum illu-
 cescente iam die, peruenit: ha-
 bens in animo, locum vbi sunt
 Thermae irruptione subita et
 inopinata occupare.

7. Non sefellit Leontium,
 duplicem ob causam Philippi
 consilium habiturum exitum,
 Aetolorumque hac in parte
 conatus fore irritos: tum quia
 celeriter et praeter hominum
 opinionem Macedonum exer-
 citus aduenerat: tum quia
 nihil tale cogitantes planeque
 imparatos erat Aetolos oppres-
 surus: qui quidem persuasum
 haberent, nunquam ita salutis
 suae prodigum fore Philippum,
 vt in loca vsque adeo munita
 et difficilia vt sunt Thermae
 se immitteret. Haec cogitans
 et in suscepta proditione per-
 stans Leontius, auctor regi
 erat, vt ad Acheloum amnem
 communitis castris, militem
 ex itinere nocturno reficeret,
 id nempe agens sedulo, vt
 breue saltem aliquod tempus
 ad subueniendum sibi ipsis
 daret Aetolis. Aratus qui
 non ignorabat rei gerendae
 occasionem esse praecipitem,

βελῆς, τὰς δὲ περὶ τὸν Λεόντιον
 προδήλως ἐπιτοδίζοντας, διευαρ-
 τύρουτο τὸν Φίλιππον μὴ παρι-
 ναίειν τὸν καιρὸν, μηδὲ καταυέλ-
 λειν. οὐ καὶ πειθεῖς ὁ Βασιλεὺς,
 καὶ προσκόπων ἦδη τοῖς περὶ τὸν
 Λεόντιον, ἐποιεῖτο τὴν πορείαν
 κατὰ τὸ συνεχές. διαβὰς δὲ τὸν
 Ἀχελῶου ποταμὸν, προῆγε συν-
 τόνως ὡς ἐπὶ τὸ Θέρμιον ἄμα
 δὲ προάγων, ἐδῆν καὶ κατέφθει-
 ρε τὴν χώραν. παρῆσι δὲ, ἐκ μὲν
 ἐυωνύμων ἀπολιπὼν Στρίτον,
 Ἀγρίνιον, Θεσιεῖς, ἐκ δε-
 ξιῶν, Κωνόπην, Λυτιμα-
 χίαν, Τριχώνιον, Φοίτιον. ἀφι-
 κόμενος δὲ πρὸς πόλιν τὴν κα-
 λικιένην Μετάπαν, ἣ μεῖτα μὲν
 ἐπ' αὐτῆς τῆς Τριχωνίδος λί-
 μνης, καὶ τῶν παρὰ ταύτῃ σε-
 νῶν, ἀπέχει δὲ χεδὸν ἐξήκον-
 τα στάδια τῆ προαγορευομένη
 Θέρμικ' ταύτην μὲν ἐκλιπόντων
 τῶν Αἰτωλῶν, εἰσαγαγὼν πεν-
 τακοσίας στρατιώτας κατεῖχε·
 βαλόμενος ἐΦεδρεία Χρήσαθαι
 πρὸς τε τὴν εἰσοδὸν καὶ τὴν ἔξο-
 δὸν τὴν ἐκ τῶν σενῶν. ἔτι γὰρ
 πᾶς ὁ παρὰ τὴν λίμνην τόπος
 ὄρεινός καὶ τραχὺς, συνηγμένος
 ταῖς ὕλαις. διὸ καὶ παντελῶς
 σενήν ἢ δυτρίοδον ἔχει τὴν πάρο-
 δον. Μετὰ δὲ ταῦτα τὰς μὲν μι-
 αθοφόρους προθέμενος πάσης τῆς
 πορείας, ἐπὶ δὲ τέτοις τὰς Ἰλ-
 λυριῶν, ἐξῆς δὲ τὰς πελτατῶν καὶ
 Φαλαγγίτας ἔχων, προῆγε διὰ
 τῶν σενῶν ἀπεκροχθέντων μὲν
 αὐτῶ τῶν Κρητῶν, δεξιῶν δὲ πα-
 ρὰ πλάγια τῶν Θρακῶν, καὶ ψι-
 λῶν ἀντιπαρὰ πορευομένους ταῖς

cernens Leontium salutaria
 consilia manifeste impedi-
 entem, Philippum obtestatur,
 ne cessando et prostanto a-
 gendi tempora consumeret.
 cuius approbata sententia rex,
 quem Leontii facta iam offen-
 debant, inceptum iter pergit
 exsequi: deinde Acheloum
 transgressus, Thermum ver-
 sus, festinato agmen ducit. si-
 mul quaecumque iter face-
 ret, omnia vrere ac vastare.
 in transitu dereliquit ad sini-
 stram quidem Stratum, Agri-
 nium, Thestiensis: ad dexte-
 ram vero Conopen, Lytima-
 chiam, Trichonium, Phoe-
 teum: deinde ad oppidum per-
 venit, quod Metapam vocant,
 ad Trichonidem lacum et ipsas
 illius fauces situm: ab eo lo-
 co quem Thermum appellant,
 stadia sexaginta distantem.
 hanc ab Aetolis desertam,
 quingentorum militum praesi-
 dio inducto rex tenuit: ut per
 fauces ingredienti atque ex-
 eunti, munimento esset. est
 enim ripa tota illius lacus mon-
 tosa et aspera, ac propter syl-
 vas viae imminentes angusta.
 itaque arcto et difficili tran-
 situr. Secundum haec mer-
 cenariis agmen vniuersum
 praeire iussis, quos sequeban-
 tur Illyrii; ipse proximos his
 ducens cetratos cum Macedo-
 nicae phalangis legionariis,
 per fauces pergere institit:
 Cretensibus extremam illi
 aciem tuentibus: cum interim
 ad latus dextrum Thraces et
 leuis armatura aequis passibus
 extra viam progredierentur:

χώραις. τὴν μὲν γὰρ ἐκ τῶν
 εὐανύμων ἐπιφάνειαν τῆς πο-
 ρείας ἡσφαλίῳθι λίμνῃ χεδὸν
 ἐπὶ τριάκοντα στάδια.

8. Ἀνύσας δὲ τὰς προειρημέ-
 νας τόπας, καὶ παραγενομενος
 πρὸς τὴν καλεμένην κώμην Παμ-
 φίαν, ὁμοίως καὶ ταύτην ἄσφα-
 λισάμενος Φερῶν, προέβαινε
 πρὸς τὸ Θέρμον, ὁδὸν ἢ μόνον
 προσάντη ἢ τραχεῖαν διαφερόν-
 τως, ἀλλὰ καὶ κρημνὸς ἐξ ἑκατέ-
 ρε τῆς μέρος ἔχουσαν βαθεῖς ὥστε
 καὶ λίαν ἐπιτφαλῆ καὶ σενὴν τὴν
 πάροδον εἶναι κατ' ἐνίης τόπας·
 τῆς πάσης ἀναβάσεως ἕσης χεδὸν
 ἐπὶ τριάκοντα στάδια. διανύσας δὲ
 καὶ ταύτην ἐν βραχεῖ χρόνῳ, διὰ
 τὸ τὰς Μακεδόνας ἐνεργὸν ποιῆ-
 θαι τὴν πορείαν, ἦκε πολλῆς ὥ-
 ρας ἐπὶ τὸ Θέρμον· καὶ κατα-
 στρατοπεδεύσας, ἀφῆκε τὴν δύ-
 ναμιν τάς τε περιοικίδας κώμας
 πορθεῖν, καὶ τὸ τῶν Θερμίων πε-
 δίου ἐπιτρέχειν, ὁμοίως δὲ καὶ
 τὰς οἰκίας τὰς ἐν αὐτῷ τῷ Θέρ-
 μῳ διαρπάζειν, ἕσας πλήρεις ἢ
 μόνον σίτε καὶ τῆς τοιαύτης χο-
 ρηγίας, ἀλλὰ καὶ κατασκευῆς
 διαφερέσης τῆς παρ' Αἰτωλῶν.
 καθ' ἕκαστον γὰρ ἔτος ἀγοράς τε
 καὶ πανηγύρεις ἐπιφανεσάτας,
 ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν ἀρχαιρεσίων
 καταστάσεις ἐν τῷ τῷ τόπῳ
 συντελέωντων αὐτῶν, ἕκαστοι πρὸς
 τὰς ὑποδοχὰς καὶ τὰς εἰς ταῦ-
 τα παρασκευὰς τὰ πολυτελέ-
 σατα τῶν ἐν τοῖς βίοις ὑπαρ-
 χόντων, εἰς τῆτον ἀπετίθεντο
 τὸν τόπον. χωρὶς δὲ τῆς χρείας,
 καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἠλπίζον ἐν-

nam sinistrum agrinis latus,
 tegebat ipse lacus, per tri-
 ginta porrectus stadia.

8. Confecto per huiusmodi
 loca itinere, ad vicum nomine
 Pamphiam venit: unde, post
 locatum hic quoque praefi-
 dium, Thermum rex progre-
 ditur: via non solum ardua,
 et cum primis aspera; sed quae
 etiam ab utraque parte prae-
 ruptas et altas habet rupes;
 ut nonnullis in locis per ar-
 ctam transeunti semitam, ma-
 gnum sit adeundum pericu-
 lum. est autem adscensus vni-
 versus stadiorum circiter tri-
 ginta. quod spatium breui tem-
 pore emensus, (etenim stren-
 nue admodum Macedones iter
 carpebant:) cum adhuc diei
 multum superesset, ad Ther-
 mum peruenit. ibi positis ca-
 stris, exercitum dimisit, ut
 populabundus per omnes vicos
 circumcirca vagaretur, et Ther-
 miorum campos incurfaret. do-
 mos quoque pariter ut diripe-
 ret, quae in ipso Thermo erant,
 non frumento dumtaxat, et
 omnis generis com meatu re-
 fertas, sed etiam pretiosissima
 supellectile quam Aetoli habe-
 rent. Quoniam enim mercatus
 quotannis et ludos celeberrim-
 os ibi agitabant, eratque is
 locus legitimus comitiorum;
 vnusquisque Aetolorum ad in-
 struenda hospitia, et solle-
 mnum apparatus, pretiosissi-
 ma quaeque rerum suarum eo
 conferebat. quum praesertim
 id facerent, non tantum quo
 illis ibi vterentur; sed etiam

ταυθοῖ βεβαιοτάτην αὐτοῖς ὑπάρχειν, διὰ τὸ μήτε πολέμιον τετολημῆκεναι μηδένα πάποτε εἰς τὰς τόπας τήτης ἐμβάλειν· εἰς αὐτὴν τε τῆ Φύσει τοιούτης, ὥστε τῆς συμπίσεως Αἰτωλίας οἶον ἀκροπόλεως ἔχειν τάξιν. διότι περ εἰρηνευομένης ἐκ παλαιῆς τῆς χώρας, πλήρεις ἦσαν ἀγαθῶν πολλῶν, αἶτε περὶ τὸ ἱερὸν οἰκίαι, καὶ πάντες οἱ περίεξ τόποι. Ἐκείνου μὲν ἔν τὴν νύκτα παντοδαπῆς γέμουτες ἀφελείας, αὐτὰ κατηλίθησαν. τῆ δ' ἀπαύριον, τῆς μὲν κατασκευῆς τὰ πολυτελέστατα καὶ τὰ δυνατὰ κομίζεσθαι διέλεγον· τὰ δὲ λοιπὰ σφραεύοντες πρὸ τῶν σκηνῶν, ἐνεπίμπρασαν. οὐσίως δὲ καὶ τῶν ὅπλων τῶν ἐν ταῖς σοαῖ ἀνακειμένων, τὰ μὲν πολυτελῆ κατὰρῆντες ἀπεκόμιζον, τινὰ δ' ὑπὲρ ἡλαττον· τὰ δὲ λοιπὰ συναθροίσαντες, πῦρ ἐπέβηλον. ἦν δὲ ταῦτα, πλείω τῶν μυρίων καὶ πεντακχιλίων.

9. Καὶ ἕως μὲν τότε πάντα κατὰ τῆς τῆ πολέμου νόμου καλῶς καὶ δικαίως ἐπράττετο· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα πῶς χορὴ λέγειν, ἐκ οἷδα. Λαβόντες γὰρ ἐννοικον τῶν ἐν Δίῳ καὶ Δωδώνῃ πεπραγμένων τοῖς Αἰτωλοῖς, τὰς τε σοὰς ἐνεπίμπρασαν, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀναθημάτων διέφθειρον, ὅντα πολυτελῆ ταῖς κατασκευαῖς, καὶ πολλῆς ἐπιμελείας ἐνὶ τατευχότα καὶ δαπάνης. ἢ μόνον δὲ τῶ πυρὶ κατελυμήναντο τὰς ἐροφὰς, ἀλλὰ καὶ κατέσκαψαν εἰς ἕδαφος. ἀνέστρεψαν δὲ καὶ

securitas gratia, quam eo loci certissimam esse confidebant: tum quia nemo unquam hostis illuc penetrauerat; tum etiam quod ea locorum natura esset, ut uniuersae Aetoliae arx quaedam ea esse crederetur. ac quum longa diuturnaque pace essent sui, et proximae tempore domos, et quae undique circumiacebant, bonis multis abundabant. Nocte igitur illa cuiusque modi praeda enusti, ibi tetenderunt. postridie vero ex uniuersa supellectile praestantissima quaeque selegerunt, quae quidem auferri poterant: reliqua pro tabernaculis aceruatim congesta cremant. similiter etiam ex armis quae in porticibus visebantur suspensa, quaecumque maioris pretii erant, auferunt: quaedam permutant: cetera in unum congerunt, ignemque iis immittunt. cremataque sunt armorum quina dena millia et amplius.

9. Et haec tenus quidem recte ac iuste e belli legibus omnia. de iis vero quae postea sunt secuta quid dicam non satis scio. Nam ubi venit illis in mentem eorum quae Dii ac Dodonae fecerant Aetoli; et porticus consumserunt incendio, et quicquid restabat donariorum corruerunt: quorum nonnulla, magna arte, studio magno, et impensa ingenti fuerant elaborata. nec contenti tecta flammis absumsisse, ipsum quoque aedificium soio aequarunt. statuas quin etiam omnes

εἰς ἀνδριάντας ἢ ἐλάττους δι-
 χιλίων ὄντας· πολλὰς δὲ καὶ
 διέφθειραν, πλὴν ὅσαι θεῶν
 ἐπιγραφαὶ ἢ τύπαι εἶχον· τῶν
 δὴ τοιούτων ἀπέχοντο. κατέ-
 γραφον δ' εἰς τὰς τοίχους, καὶ
 τὸν περιφερόμενον εἶχον· ἥδη
 τότε τῆς ἐπιδειξιοτήτος· τῆς
 τῆ Σάμης Φυομένης, ἃς ἦν
 υἱὸς μὲν Χρυσογόνα, σύντρο-
 φος δὲ τῆ βασιλέως. ὁ δὲ
 εἶχος ἦν·

Ὅπως τὸ Δῖον, ἢ βέλους διέ-
 πτατο;

καὶ μεγίστη δὲ παράστασις ἐπὶ
 τούτοις εἶχε τὸν τε βασιλέα καὶ
 τὰς περὶ αὐτὸν φίλους, ὡς δικαίως
 ταῦτα πράττοντας καὶ καθη-
 κόντως ἀμυνομένους τοῖς ὁμοίοις
 τῆν τῶν Αἰτωλῶν περὶ τὸ Δῖον
 ἀσέβειαν. Ἐμοὶ δὲ τάναντία δο-
 κεῖ τούτων. εἰ δ' ὀρθὸς ὁ λόγος,
 σκοπεῖν ἐν μέσῳ πάρεσι, χρω-
 μένας ἢ ἐτέροις τισίν, ἀλλὰ
 τοῖς ἐξ αὐτῆς τῆς οἰκίας ταύτης
 παραδείγμασιν. Ἀντίγονος ἐκ
 παρατάξεως νικήσας μάχῃ Κλεο-
 μένην, Φυγαδεύσας τὸν βασιλέα,
 τῶν Λακεδαιμονίων ἐγκρατῆς
 ἐγένετο καὶ τῆς Σπάρτης. αὐ-
 τὸς τε ὢν κύριος, ὁ βέλοιο, χρη-
 θαι καὶ τῆ πόλει καὶ τοῖς ἐμ-
 πολιτευομένοις, τούτων ἀπέ-
 χε τῆ κακῶς ποιῆν τὰς γεγονό-
 τας ὑποχειρίας, ὡς ἐκ τῶν ἐναν-
 τίων ἀποδοῦν τὸ πάτριον πολί-
 τευμα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν,
 καὶ τῶν μεγίστων ἀγαθῶν αἰτίας
 γενόμενος καὶ κοινῇ καὶ κατ'
 ἰδίαν Λακεδαιμονίοις, ἕτως εἰς

euenterunt, quae pauciores bis
 mille non erant: plerasque et
 fregerunt; quae quidem inscri-
 ptae diis non essent, aut formas
 deum non haberent. nam ab
 eiusmodi sane manus abstinu-
 erunt. iidem parietibus versicu-
 lum illum, omnium postea ser-
 monibus iactatum, inscripse-
 runt; iam tum elegantis sui in-
 genii specimen edere incipi-
 ente Samo Chryfogoni filio,
 qui vna cum rege fuerat edu-
 catus. versus fuit hic:

*Vides ne Dium, quo iaculum per-
 venerit?*

regem quoque ipsum eiusque
 amicos rei magnitudo velut in
 stuporem dabat; quum iuste
 atque honeste hanc se puta-
 rent talionis vicem ab Aeto-
 lis exigere pro illis impiis fa-
 cinoribus quae in vrbe Dio ad-
 miserant. Mihi vero contra-
 rium potius videtur. qui an
 recte sentiam nec ne, prom-
 tum est unicuique diiudicare;
 non aliunde quam ex illa ipsa
 regia petitis exemplis. Anti-
 gonus post deuictum in acie
 Cleomenem, quum Lacedae-
 moniorum regem compulisset
 solum vertere, ipsam quoque
 Spartam in potestate habuit.
 erat tunc in eius manu quic-
 quid vellet tam de vrbe, quam
 de omnibus ciuibus statuere.
 ille vero tantum abfuit, vt ma-
 leficio villo victos afficeret, vt
 e contrario, patrias ipsis le-
 ges et libertatem restituerit,
 maximaque in Lacedaemonios
 beneficia qua publice, qua pri-
 vatim contulerit. quod vbi fa-

τὴν οἰκίαν ἀπελάλη. Τοιγαρὸν ἢ μόνον ἐκρίθη παρ' αὐτὸν τὸν κειρὸν ἐνεργέτης, ἀλλὰ καὶ μεταλλάξας, σωτήρ' εἰς παρὰ μόνοις Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλησιν, ἀθανάτη τέτυχε τιμῆς καὶ δόξης ἐπὶ τοῖς προσημείοις.

10. Καὶ μὲν ὁ πρῶτος αὐτῶν αὐξήσας τὴν βασιλείαν, καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς τῆ προσημασίας τῆς οἰκίας, Φίλιππος, νικήσας Ἀθηναίους τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, ἢ τοσούτων ἦν τε διὰ τῶν ὅπλων, ὅσον διὰ τῆς ἐπισκευῆς καὶ Φιλανθρωπίας τῶν τρώων. τῶ μὲν γὰρ πολέμῳ καὶ τοῖς ὅπλοις, αὐτῶν μόνον περιεγένετο, καὶ κύριος κατέστη τῶν ἀντιταξαμένων τῆ δ' ἐντυπωμοσύνη καὶ μετριοτήτι, πάντας Ἀθηναίους, αἷμα καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἔχων ὑποχείριον, ἐν ἐπιστροφῶν τῶ θυμῷ τοῖς πραττομένοις, ἀλλὰ μέχρι τῆς πολέμου καὶ Φιλονεικῶν, εἰς τῆ λαβῆν ἀφορμῆς πρὸς ἀπόλειξιν τῆς αὐτῆς προσημασίας καὶ καλοκαγαθίας. τοιγαρὸν χάρις ἕστεον ἀποσειλάς τῆς αἰχμαλωσίας καὶ κτήσεως Ἀθηναίων τῆς τελευτησιότητος, ἔτι δὲ συνθεῖς Ἀντιπατρῶν τὰ τῶν ὄσων, καὶ τῶν ἀπαλαττομένων τῆς πλείους αὐθιότητας, μικρὰ δαπάνη εἰς τὴν ἀρχαίαν τὴν μεγίστην ποιεῖν καταργάσατο. τὸ γὰρ Ἀθηναίων Φρόνημα κατακλήξαι μὲν τῆ μεγα-

ctum, in suum statim regnum reuertit. Itaque, non illo dumtaxat tempore cum res agebatur, vt bene meritus: verum etiam post obitum, vt feruator, iudicio omnium est laudatus. neque apud Lacedaemonios tantum; sed apud omnes Graecos laudem et gloriam immortalem his rebus gestis sibi peperit.

10. Sed et ille, qui primus regni huius opes auxit, qui domum hanc in istud fastigium princeps euexit Philippus, deuictis ad Chaeroneam Atheniensibus, non tantum armis, quantum aequitate atque humanitate motum est consecutus. bello namque et armis eos solum superauit, et in potestatem redegit, qui in acie contra ipsum iterant: benignitate vero atque moderatione, tum populum vniuersum Atheniensium, tum urbem ipsam eorum sui iuris fecit. neque enim supra modum irae in bellis indulgebat: sed hactenus inimicos armis odiisque persequebatur, donec clementiae et probitatis suae declarandae facultatem nancisceretur. Igitur quum captiuos gratis restituisset; occisis Atheniensibus iusta funebria fecisset; eorumque ossa per Antipatrum Athenas deferenda curasset: plerosque etiam illorum qui redibant amicis donasset; cum modico sumtu rem longe maximam consecutus. hac enim magnitudine animi illos spiritus ita percussit deie-

λοφυχία, πρὸς πᾶν ἐτοίμως αὐ-
τὰς ἔχε συναγωνισὰς ἀντὶ πο-
λευίων. Τί δ' Ἀλέξανδρος; ἐ-
κείνος γάρ ἐπὶ τοσαῦτον ἐξοργι-
θεὶς Θεβαίοις, ὥσε καὶ τὰς
μὲν αἰκητορας ἔξανδραποδίσα-
σθαι, τὴν δὲ πόλιν εἰς ἔδαφος
καταστῆσαι. τῆς γε πρὸς τὰς
θεοὺς εὐσεβείας ἐν ὠλιγόρῃσιν
περὶ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως·
ἀλλὰ πλείστην ἐποίησεν πρό-
νοιαν, ὑπὲρ τῆ μηδ' ἀνάσιον ἀ-
μάρτημα γενέσθαι περὶ τὰ ἱερά
καὶ καθόλου τὰ τεμένη. Καὶ μὴν
ὅτε διαβάς εἰς τὴν Ἀσίαν μετε-
πορεύετο τὴν Περσῶν ἀσέβειαν
εἰς τὰς Ἑλλάδας, παρὰ μὲν τῶν
ἀνθρώπων ἐπειράθη λαβεῖν δι-
κην ἀξίαν τῶν σφίσι πεπραγ-
μένων· τῶν δὲ τοῖς θεοῖς κατα-
πεφημισμένων πάντων ἀπέχετο
καίπερ τῶν Περσῶν μάλιστα περὶ
ταῦτο τὸ μέρος ἐξαμαρτύντων ἐν
τοῖς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόποις.
Ταῦτ' ἐν ἐχρῆν καὶ τότε Φίλιπ-
που ἐν νῶ λαμβάνοντα συνε-
χῶς, μὴ ἔτω τῆς ἀρχῆς, ὡς
τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς μεγα-
λοφυχίας διάδοχον αὐτὸν ἀνα-
δεικνύου καὶ κληρονόμον τῶν
προειρημένων ἀνδρῶν. ὁ δὲ, ἵνα
μὲν καὶ συγγενὴς Ἀλεξάνδρου
καὶ Φιλίππου φαίνηται, μεγά-
λην ἐποιεῖτο παρ' ὅλον τὸν βίον
σπουδὴν· ἵνα δὲ ζήλωτής, εἰδὲ
τὸν ἐλάχισον ἔχε λόγον. Τοι-
γαρῶν τάναντία τοῖς προειρημέ-
νοις ἀνδράσιν ἐπιτηδεύων, τῆς
ἐναντίας ἔτυχεν παρὰ πᾶσι δό-
ξης, προβαίνων κατὰ τὴν ἡλι-
κίαν.

citque, vt pro infestis hosti-
bus, paratos ad omnia adiu-
tores deinceps illos haberet.
Quid Alexander? nam et hic,
postquam eo creuit ipsius ad-
versus Thebanos ira, vt cul-
toribus ipsis sub corona ven-
ditis, urbem funditus euerte-
ret: pietatis tamen erga deos
cum illa caperetur non est
oblitus; sed summo studio ca-
vit, ne vel imprudentia deum
aedes, aut quaecumque alia
sacra loca violarentur. qui
etiam in expeditione Asiatica,
quam suscepit, vt inomania
Persarum facta aduersus Grae-
cos vicisceretur, ab homini-
bus ille quidem pares sceleribus
ipsorum poenas conatus
est exigere: ceterum a lo-
cis omnibus quae diis dedica-
ta erant, vim abstinuit: quan-
tumuis Persae hoc potissimum
iniuriae genere per Graeciam
saeuissent. Haec cogitare af-
fidue Philippum oportebat,
ne in imperio magis quam in
vitae institutis et magnitudi-
ne animi, successorem se il-
lorum virorum atque here-
dem probaret. ille vero con-
tra, vt de Alexandri quidem
et Philippi genere videretur
prognatus, plurimum per om-
nem vitam laborauit; vir-
tutes vero illorum vt aemu-
laretur, ne minimum quidem
vumquam curauit. Itaque er-
go, qui superiorum princi-
pum actionibus factis contra-
riis repugnaret, contrariam
apud homines famam natu iam
grandior inuenit.

11. Ὡν ἦν ἐν καὶ τὸ τότε
 πραχθέν. τοῖς γὰρ Αἰτωλῶν
 ἀσεβήμασι συνεξαμαρτάνων διὰ
 τὸν θυμὸν, καὶ κακῶ κακὸν ἰώ-
 μενος, ἔδεν ᾤετο ποιεῖν ἄτοπον.
 καὶ Σκόπα μὲν καὶ Δοριμάχῳ
 παρ' ἑκάστου εἰς ἀτέλειαν καὶ
 παρανομίαν ὠνείδιζε, τὴν ἐν Δω-
 δῶνῃ καὶ Δία προφερόμενος
 ἀσεβειαν εἰς τὸ θεῶν· αὐτὰς δὲ
 παραπλήσια ποιῶν, ἐκ ᾤετο τῆς
 ὁμοίως ἐκείνοις τεύξεσθαι ἐξῆς
 παρὰ τοῖς ἀκένσι. τὸ μὲν γὰρ
 παραιρεῖσθαι τῶν πολεμίων καὶ
 καταφθεῖρειν Φέρριχ, λιμένας,
 πόλεις, ἀνδρας, ναῦς, καρπὸς,
 τᾶλλα τὰ τέτοις παραπλήσια,
 εἰ ἂν τὰς μὲν ὑπεναντίας ἀθε-
 υεῖρας ἂν τις ποιῆσαι, τὰ δὲ
 σφέτερα πρᾶγματα, καὶ τὰς
 ἐπιβολὰς δυναμικτέρας· ταῦ-
 τα μὲν ἀναγκάζουσιν οἱ τῆ πολέ-
 μι νόμοι, καὶ τὰ τέτα δίκαια
 ἄρᾶν· τὰ δὲ μήτε τοῖς ἰδίοις
 πράγμασιν ἐπικηρίαν μέλλοντα,
 μηδ' ἠντινεῦν παρασκευάζειν, μή-
 τε τοῖς ἐχθροῖς ἐλάττωσι πρὸς
 γε τὸν ἐνεσῶτα πόλεμον, ἐκ
 περιττῆ καὶ ναῦς, ἅμα δὲ τέ-
 τοις ἀνδριάντας καὶ πᾶσαν δὴ
 τὴν τοιαύτην κατασκευὴν λυ-
 μαινέσθαι, πῶς ἐκ ἂν εἴποι τις
 εἶναι τρόπον καὶ θυμῷ λυτῶν-
 τος ἔργον; ἢ γὰρ ἐπ' ἀπώλειαν
 δεῖ καὶ ἀφανισμῶ τοῖς ἀγνώμοσι
 πολυεῖν τὰς ἀγαθὰς ἀνδρας,
 ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει καὶ μεταθέ-
 σει τῶν ἡμαρτημένων· ἔδὲ συν-
 αναρεῖν τὰ μηδὲν ἀδικῶντα τοῖς
 ἠδίκησσι, ἀλλὰ συσσωῶσαι καὶ
 συνεξαμαρτάνειν τοῖς ἐναντίοις τὰς

11. Eiusmodi unum fuit,
 quod tunc accidit. imunanibus
 namque Aetolorum scele-
 ribus paria delinquens prae
 ira, et malum malo quod aiunt,
 sanans, nihil peccari a se exi-
 stimabat. et qui propter ad-
 missa Dodonae ac Dii facinora
 in deorum contumeliam, Sco-
 pae ac Dorimacho contami-
 natam omni scelere vitam sub-
 inde obiiciebat: quum eadem
 ipse faceret, non cogitabat si-
 milem se quoque ignominiam
 apud eos manere, qui rem fan-
 do acciperent. Nam muni-
 tiones quidem hostium, por-
 tus, vrbes, viros, naues,
 fructus, et hoc genus alia oc-
 cupare aut perdere, vt eo pa-
 cto res inimicorum atteran-
 tur, propriae adaugeantur,
 et ad exitum consilia facilius
 perducantur; ad haec inquam
 omnia leges et iura belli nos
 cogunt: at quae tuis nihil
 commodatura sunt, neque au-
 tem hostibus vlla in re, ad
 praefens certe bellum quod
 attinet, incommodatura: ea
 nullo bono ire perditum, et
 templa, statuas, atque his si-
 milia ornamenta omnia dele-
 re; quis neget opus id esse
 hominis et moribus et ira fu-
 rentis? Bonorum liquidem vi-
 rorum officium est, cum nec
 bonis eo animo bellum gerere,
 non vt illos perdant, atque ex-
 stinguant: sed vt, quae illi
 deliquerint, eugent emendan-
 da atque sarcienda; neque vt
 innoxias eadem cum noxiis
 poena inuoluant: verum vt
 ipsos etiam, si forte, fontes, vna

δοκῶντας ἀδικεῖν. Τυράννη μὲν γὰρ ἔργον ἐστὶ, τὸ κακῶς ποιῶντα τῷ φόβῳ δεσπόζειν ἀκασίως, μιτάμενον καὶ μισῶντα τὰς ὑποταττομένους· βασιλέως δὲ, τὸ πάντας εὖ ποιῶντα διὰ τὴν εὐεργεσίαν καὶ Φιλανθρωπίαν ἀγαπώμενον, ἐκόντων ἠγαθῶν καὶ προσαιεῖν. Μάλιστα δ' ἂν τις καταμάθοι τὴν ἀμαρτίαν τὴν τότε Φιλίππε, λαβῶν πρὸ ἐΦθαλμῶν, τίνα διάληψιν εἰκὸς ἦν Αἰτωλὸς ἔχειν, εἰ τὰναντία τοῖς εἰρημένοις ἔπραξε, καὶ μήτε τὰς σοᾶς, μήτε τὰς ἀνδριάντας διέΦθειρε, μήτ' ἄλλο μὴδὲν ἤκίτατο τῶν ἀναθημάτων. Ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμαι τὴν βελτίστην ἂν καὶ Φιλανθρωποτάτην συνιδόντας μὲν αὐτοῖς τὰ περὶ Δῖον καὶ Δωδώνην πεπραγμένα, σαΦῶς δὲ γινώσκοντας, ἔθ' ὃ Φίλιππος τότε καὶ πρῶτα κύριος ἦν, ὃ βεληθεῖη, καὶ πράξας τὰ δεινότατα, δικαίως ἂν ἐδόκει τῆτο πεποιημένα, τότε κατ' ἐκείνης μέρος· διὰ δὲ τὴν αὐτῆ πρότητα καὶ μεγαλοψυχίαν, ἔδεν εἴλετο τῶν ὁμοίων ἐκείνοις ἐπιτηδεύειν.

12. Δῆλον γὰρ ἐκ τῶτων, ὡς εἰκὸς ἦν αὐτῶν μὲν καταγινώσκειν, τὸν δὲ Φίλιππον ἀποδέχεσθαι καὶ θαυμάζειν· αἰς βασιλικῶς καὶ μεγαλοψυχῶς αὐτῆ χρωμένῃ τῇ τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸς ὀργῇ. Καὶ μὴν γε τὸ νικῆσαι τὰς πολεμίας καλο-

cum infontibus salute imperantur, atque a peste vindicent. Tyranni etenim proprium est, vt sceleste viuendo inuitis per vim ac metum dominetur, subiectis pari iugo exofus, et odio illos habens: regis vero proprium, vt bene de omnibus merendo, dilectus cunctis propter beneficia et humanitatem, volentes imperio suo et consilio regat. Philippus sane quantum eo pacto tum peccauerit, ita facile quis intelligat, si apud se reputet, quid par sit cogitatuos fuisse Aetolos, si contrario modo se gerens, nec porticus nec statuas corrupisset. neque vllum aliud e donariis temerasset. Ego certe existimo Aetolos ipsum pro viro optimo atque humanissimo fuisse habituros: qui quidem et conscientia stimulantur eius immanitatis, qua Dii et Dodonae fuerant vsi: et non dubitarent, Philippum cui facultas iam erat efficiendi quicquid vellet; quemque si vel durissime in eos consuluisset, iure id facere. (ipsorum quidem certe causa) omnes erant dicturi; pro sua clementia et animi magnitudine nihil ipsis simile voluisse facere.

12. Profecto enim simillimum veri est, Aetolos fore se ipsos incusatuos, et Philippum laudatuos atque admiratuos: vt qui regio animo et magno suam aduersus numen pietatem et contra ipsos iram simul ostendisset. Enimuero factis honestis atque iustitia hostes vincere, minor res non est,

καγαθία

καγαθία καὶ τοῖς δικαίοις ἐκ ἐλάττω, μείζω δὲ παρέχεται χρείαν τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις κατορθωμάτων. οἷς μὲν γὰρ δι' ἀνάγκην, οἷς δὲ κατὰ προαίρεσιν εἰκασιν οἱ ληφθέντες. καὶ τὰ μὲν μετὰ μεγάλων ἐλαττωμάτων ποιεῖται τὴν διορθωσιν· τὰ δὲ χωρὶς βλάβης πρὸς τὸ βέλτιον μετατρέψαι τὴν ἀμαρτάνοντας. τὸ δὲ μέγιστον, ἐν οἷς μὲν τὸ πλεῖστον ἔστι τῆς πράξεως τῶν ὀποτατομένων· ἐν οἷς δ' αὐτοτελῆς ἢ νίκη γίγνεται τῶν ἡγεμένων. Ἰσως μὲν ἔν ἐκ ἂν τις αὐτῶ τῷ Φιλίππῳ τῶν τότε γενομένων πᾶσαν ἐπιφέρει τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ἡλικίαν· τὸ πλεῖστον δὲ τοῖς συνῆσι καὶ συμπράττεσι τῶν Φίλων, ὧν ἦν Ἄρατος καὶ Δημήτριος ὁ Φάριος. ὑπὲρ ὧν ἡ δυσχερὴς ἀποφύνασθαι καὶ μὴ παρόντα τότε, ποτέρη τὴν τοιαύτην εἰκὸς εἶναι συμβαλίαν. Χωρὶς γὰρ τῆς κατὰ τὸν ὅλον βίον προαιρέσεως, ἐν ᾗ περὶ μὲν Ἄρατον ἔδεν ἂν εὐραθείη προπετές, ἔδὲ ἄκριτον· περὶ δὲ Δημητρίῳ τάναντία· καὶ δεῖγμα τῆς προαιρέσεως ἐκατέρων ἐν τοῖς παραπλησίοις ὁμολογούμενον ἔχομεν· ὑπὲρ ἧ λαβόντες τὸν οἰκῆον καιρὸν, ποιησόμεθα τὴν ἀρμόσασαν μνήμην.

13. Ὁ δὲ Φίλιππος (ἀπὸ γὰρ τέτων παρεξέβην) ὅσα δυνατὸν ἦν ἄγειν καὶ φέρειν, ἀνα-

imo vero etiam conducibilior, armis parta victoria. hic enim necessitate compulsi; illic sponte cedunt victi. et haec quidem victoria magnis cum damnis ad officium male sanos revocat: illa vero sine detrimento delinquentes in viam rectam sustitit. maximum autem illud, quod ubi res armis geritur, pars potissima victoriae opus est militis: quum illud alterum decus eorum totum sit in solidum, qui gerendis negotiis praesunt. Sed merito fortasse aliquis contendat, non omnem culpam eorum quae tum gerebantur, in Philippum ea tempestate adhuc iuvenem, esse conferendam: verum illius partem longe maximam amicis qui cum ipso versabantur, et eorum quae gerebantur adiutores erant, debere adscribi: quorum e numero erant Aratus et Demetrius Pharius. utrius vero illorum existisse hoc consilium existimari debeat, et si negotiis praesens non interfuit aliquis, haut tamen difficile sit affirmare. Nam praeter totius vitae institutum, in qua nihil unquam fecisse temere, aut sine exquisito iudicio Aratum inuenias; Demetrium vero omnia e contrario: quo fuerit uterque animo in rebus huiusmodi, argumento certo et apud omnes indubitato probare possumus: de quo mentionem, prout res postet, suo loco sumus facturi.

13. Philippus quaecumque agere ferre poterat, auerens, (inde enim fumus digressi;)

λαβόν,

λαβαῖν, ἐκ τῆς Θερμῆ προῆγε, ποιόμενος τὴν αὐτὴν ἐπάνοδον, ἣ καὶ παρεγένετο· προβαλούμενος μὲν τὴν λείαν εἰς τῆς ὑπεροφθεν, καὶ τὰ βαρέα τῶν ὀπλῶν ἐπὶ δὲ τῆς ἔραχίας ἀπολιπὼν τὰς Ἀκαρνανὰς καὶ τὰς μισθοφόρους σπεύδων ὡς τάχιστα διανῦσαι τὰς δυσχωρίας, διὰ τὸ προσδοκῆν τὰς Αἰτωλῆς ἐξέψαθαί τῆς ἔραχίας, πιεύοντα ταῖς ὀχυρότησι τῶν τόπων. ὃ καὶ συνέβη γενέσθαι παρὰ πόδας. οἱ γὰρ Αἰτωλοὶ προτβεβοηθηκότες, ἢ συνηθοισμένοι χεδὸν εἰς τριχιλίαις, ἕως μὲν ὁ Φίλιππος ἦν ἐπὶ τῶν μετεώρων, ἐκ ἠγγίζον, ἀλλ' ἔμμενον ἔντισι τόποις ἀδήλοις, Ἀλεξάνδρῳ τῆς Τριχωνιῆς προεσῶτος αὐτῶν ἄμα δὲ τῶν κινῆσαι τὴν ἔραχίαν, ἐπέβαλον εὐθέως εἰς τὸ Θέρμιον, καὶ προσέκειντο τοῖς ἐχάτοις. γιγνομένης δὲ ταραχῆς περὶ τὴν ἔραχίαν, ἔτι μᾶλλον ἐκθύμως οἱ παρὰ τῶν Αἰτωλῶν ἐπέκειντο, καὶ προσέφερον τὰς χεῖρας, πιεύοντες τοῖς τόποις. ὁ δὲ Φίλιππος προειδὼς τὸ μέλλον, ὑπὸ τινὰ λόφου ὑπεσάλκει τὰς Ἰλλυριῆς ἐν τῇ καταβάσει, καὶ τῶν πελτασῶν τὰς ἐπιτηδειοτάτας. ὧν διαναγάντων ἐπὶ τὰς ἐπικειμένους καὶ προπεπρωκότας τῶν ὑπεναντίων, τὴς μὲν λοιπὰς τῶν Αἰτωλῶν ἀνοδία καὶ προτροπάδην συνέβη Φυγεῖν, ἑκατὸν δὲ καὶ τριάκοντα πεσεῖν, ἀλῶναι δὲ ἔ πολλὴν τῶν ἐλάττας. γενομένης δὲ τῆς προτερήματος τέττα, ταχέως οἱ περὶ τὴν ἔραχίαν ἐμπρήσαντες τὸ Πάμφιον, καὶ μετ' ἀσφαλείας

Thermo itinere eodem quo duxerat reduxit. Praecedebat agmen praeda cum gravi armatura; in extrema acie Acarnanes et mercenarii relictii fuerant. id autem magno studio rex agebat, ut viarum angustis quam primum superatis, Aetolos anteuerteteret, qui existimabantur difficultatibus locorum freti vltimum agmen capturi. quod et statim factum. Aetoli namque ferendae opis gratia congregati, ad tria ferme millia, ductore Alexandro Trichoniensi; dum quidem in altis montibus erat Macedo, non accesserunt; sed in occultis quibusdam locis se tenuerunt: vbi vero postrema acies moveri coepit; extemplo illi Thermum inuadere, et novissimos infestare. quum in vltimis ordinibus tumultus esset ortus, eo acrius Aetoli, ingenio locorum freti, instare, vrgere, caedere. Sed Philippus futuri prouidus; Illyriorum et selectorum e cetratis manu in collem quemdam subducta, descensum praetexuerat. quibus repente coortis in persequentem hostem et longe iam progressum, occisis Aetolorum centum et triginta, captis non multo paucioribus, reliqui per cotes inuias effusa fuga salutis suae consuluerunt. qua victoria de hoste parta, mox qui agmen claudabant Pamphium cremant, et sine

διελθόντες τὰ σενὰ, συνέμιξαν τοῖς Μακεδόσιν. ὁ δὲ Φίλιππος ἐστρατοπεδευκῶς περὶ τὴν Μετάπαν, ἐνταυθοῖ προσηνέχετο τὴς ἀπὸ τῆς ἑραγίας. εἰς δὲ τὴν ὑπερῖαν κατασκάψας τὴν Μετάπαν προῆγε, καὶ παρεμβάλα περὶ τὴν καλυμένην πόλιν, Ἄκρας. τῇ δ' ἄξις ἅμα προάγων, ἐπόρθει τὴν χώραν καὶ καταστρατοπεδεύσας περὶ Κανώπην ἐπέμεινε τὴν ἐχομένην ἡμέραν. τῇ δ' ἐπίση πάλιν ἀναζεύξας, ἐποίησε τὴν πορείαν παρὰ τὸν Ἀχελῶον, ἕως ἐπὶ τὸν Στράτον. διαβάς δὲ τὸν ποταμὸν, ἐπέστησε τὴν δύναμιν ἐκτὸς βέλας, ἀποπειράμενος τῶν ἔνδον.

14. Ἐπυνθάνετο γάρ, εἰς τὸν Στράτον συνδιεδραμημένα τῶν Αἰτωλῶν, πρὸς μὲν εἰς τριχίλις, ἵππεῖς δὲ τετρακοσίς, Κρητῶν δ' εἰς πεντακοσίς. ἄδανός δ' ἐπεξίεναι τολμῶντος, αὐθις ἀρξάμενος ἐκίνει τὴς πρώτης, ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὴν Λιμναίαν καὶ τὰς ναῦς. Ἄμα δὲ τῶ τὴν ἑραγίαν παραλλάξαι τὴν πόλιν, τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγοι τῶν Αἰτωλῶν ἵππεων ἐξελθόντες, κατεκείραζον τῶν ἐχάτων. ἐπεὶ δὲ τό τε τῶν Κρητῶν πλῆθος ἐκ τῆς πόλεως, καὶ τινες τῶν Αἰτωλικῶν συνῆψαν τοῖς αὐτῶν ἵππεῦσι, γινομένης ὀλοχερῆς ἐρας συμπλοκῆς, ἤναγκάθησαν ἐκ μεταβολῆς οἱ περὶ τὴν ἑραγίαν κινδυνεύειν. τὸ μὲν ἔν πρώτῳ ἀμφοτέρων ἐφάμιλλος ἦν ὁ κίνδυνος· προσβοηθησάντων

discrimine superatis faucibus, sese cum Macedonibus coniungunt. Philippus positus circa Metapam castris, nouissimum agmen suorum eo loci praestolabatur. postero die vbi Metapam solo aequasset, ire pergit, et mox circa oppidum, quod Acras nominant, castra metatur. inde postridie profectus agros in transitu deuastat: donec ventum est Conopen, vbi proximum quietiuit diem. iterumque eo ex loco die infecuta vasis conclamatis, Stratum versus secundum Acheloum amnem iter instituit. vbi locato milite extra teli iactum, in tumulo qui vrbi imminebat, oppidanos inde lacessebat.

14. Audierat Philippus eo concurrisse ex Aetolis peditum tria millia, equites quadringentos, Cretenfes ad quingentos. quum autem obuiam contra venire nemo auderet, iter institutum repetens, primam aciem progredi iubet, Limnaeam ad naues contendens. Vbi primum qui agmen clauderant urbem sunt praetergressi, pauci initio equites Aetoli oppido egressi vltimos carpere; mox progressis pariter extra muros Cretenfibus, nonnullis etiam Aetolis equitatu suo se adiungentibus, orto maiore certamine, coacti sunt qui in vltimo erant agmine, fronte versa dimicare. et principio quidem aequo vtrimque Marte pugnabatur: vbi vero mercenariis qui a Philippo stabant,

δὲ τοῖς

δὲ τοῖς παρὰ τῆ Φιλίππου μισθοφόροις τῶν Ἰλλυριῶν, ἐνέκλιναν καὶ σποράδην ἔφευγον οἱ τῶν Αἰτωλῶν ἰππεῖς καὶ μισθοφόροι. καὶ τὸ μὲν πολὺ μέρος αὐτῶν ἕως εἰς τὰς πύλας, καὶ πρὸς τὰ τεῖχη, συνεδίωξαν οἱ παρὰ τῆ βασιλέως, κατέβαλον δ' εἰς ἑκατόν. Ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς χρείας, λοιπὸν οἱ μὲν ἐκ τῆς πόλεως τὴν ἡσυχίαν ἤγον· οἱ δ' ἀπὸ τῆς ἐραγίας ἀσφαλῶς συνῆψαν πρὸς τὸ στρατόπεδον καὶ τὰς ναῦς. ὁ δὲ Φίλιππος καταστρατοπεδεύσας ἐν ὄρα, τοῖς θεοῖς ἔθυσεν εὐχαριστήρια τῆς γεγενημένης αὐτῷ περὶ τὴν ἐπιβολὴν εὐροίας. Ἄμα δὲ καὶ τὸς ἡγεμόνας ἐκάλει, βελόμενος ἐσιᾶσαι πάντας. Ἐδόκει γὰρ εἰς τόπους αὐτὸν δεδωκέναι παραβόλους, καὶ τοιούτους, εἰς ἃς εἰς ἐτόλμησε πρότερον στρατόπεδον παρεμβαλεῖν. ὁ δὲ ἐμόνον ἐνέβαλε μετὰ τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ πᾶν, ὃ πρόεθετο, συντελεσάμενος, ἀσφαλῶς ἐποίησατο τὴν ἐπάνοδον. δι' ἃ περιχαρῆς ὦν αὐτὸς μὲν ἐγένετο περὶ τὴν τῶν ἡγεμόνων ὑποδοχὴν. οἱ δὲ περὶ τὸν Μεγαλέαν καὶ Λεόντιον, δυσχερῶς ἔφερον τὴν γεγενημένην ἐπιτυχίαν τῆ βασιλέως, ὡς ἂν διατεταγμένοι μὲν πρὸς τὸν Ἀπελλῆ, πάσαις μὲν ἐμποδιεῖν ταῖς ἐπιβολαῖς αὐτῆ. μὴ δυνάμενοι δὲ τῆτο ποιεῖν, ἀλλὰ τῶν πραγμάτων αὐτοῖς κατὰ τὸναντίον προχωρούντων ἀθυμῶντες μὲν, ἀλλ' ἤκουον γε πρὸς τὸ δεῖπνον.

15. Ἦσαν μὲν ἔν ἐνθάδε ἐν ὑπονοίᾳ τῷ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς

auxilium ferri coepit ab Illyriis, inclinata acies Aetolorum est; equitibus ac mercenariis passim fugam arripientibus. at regii usque ad portas et moenia ipsa fugientes persecuti, ad centum occiderunt. Ab hoc praelio, quum de cetero iam oppidani quiescerent, nouissima regii exercitus acies ad castra et ad naues tuto peruenit. Ibi tempestiue metatus castra rex, diis rem diuinam fecit, et pro felici expeditionis suae exitu laudes gratesque illis egit. simul duces vocat, et conuiuio omnes accipit. Erat namque hominum opinio, Philippum in desperata quaedam loca temere praecipitasse, quo ante ipsum nemo ausus esset mortalium cum exercitu accedere. ipse tamen non solum eo copias suas adduxerat, verum etiam omnibus quae destinauerat confectis, tuto inde se receperat. propterea gaudio ipse exultans, ducibus suis epulas dabat. Megaleas vero et Leontius laetis Philippi rebus dolabant: ut qui Apelli recepissent, conatus se illius modis omnibus esse impedituros, quod quia efficere non poterant; imo contra, ex animi sententia cuncta regi proveniebant; moerentes illi quidem, sed tamen venerunt.

15. Ibi tum confestim regi ceterisque oborta suspicio est,

ἄλλοις, ἔχ' ὁμοίως τοῖς λοιποῖς
χαίροντες ἐπὶ τοῖς γεγονόσι.
προβαίνοντος δὲ τῆ πότι, κῆ-
πειτα γινομένης ἀκαιρίας καὶ το-
λυποσίας, ἀναγκαζθέντες συμπε-
ριφέρεισθαι, ταχέως ἐξεθεάτρι-
σαν αὐτῆς. ἀφθείσης γὰρ τῆς
συνκσίας, ὑπὸ τῆ τῆς μέθης
καὶ τῆς ἀλογισίας ἐλαυνόμενοι,
περιήεσαν ζητῶντες τὸν Ἄρα-
τον. συμμίξαντες δὲ κατὰ τὴν
ἐπάνοδον αὐτῶ, τὸ μὲν πρῶ-
τον ἐλοιδόρουν· μετὰ δὲ βάλ-
λειν ἐνεχείρησαν τοῖς λίθοις.
προσβοηθέντων δὲ πλειόνων
ἀμφοτέροις, Θόρυβος ἦν καὶ
κίνημα κατὰ τὴν παρεμβολήν.
ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούων τῆς κραυ-
γῆς, ἐξαπέσειλα τὴς ἐπιγνω-
σομένης, καὶ διαλύσοντας τὴν
ταραχήν. ὁ μὲν ἔν Ἄρατος, πα-
ραγενομένων τέτων, εἰπὼν τὰ
γεγονότα, καὶ μάρτυρας πα-
ραχόμενος τὴς συμπαρόντας,
ἀπηλλάττετο τῆς κακῆς ἐπὶ
τὴν αὐτῆ σπηήν. ὁ δὲ Λεόν-
τιος ἀλόγως πως κατὰ τὸν
Θόρυβον ἀπέβρουσε. τὸν δὲ
Μεγαλέα καὶ Κρίωνα μετα-
πεμφάμενος ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ
συνῆκε τὸ γεγονός, ἐπέτιμα
πικρῶς. οἱ δ' ἔχ' οἶον συνε-
σάλησαν, ἀλλ' ἐπεμέτρησαν
Φάσκοντες, κδὲ λήξεν τῆς
προθέσεως, ἕως ἂν τὸν μι-
θὸν ἐπιθῶσι τοῖς περὶ τὸν
Ἄρατον. ὁ δὲ βασιλεὺς ὀρ-
γισθεὶς ἐπὶ τῶ ῥηθέντι, πα-
ραχρήμα πρὸς ἑικοσι τάλαν-
τα κατεγγυήσας, ἐκέλευσεν
αὐτῆς εἰς Φυλακήν ἀπαγαγεῖν.

rerum successu non pariter cum
reliquis ipsos gaudere. mox
vero computatione protracta,
quando iam plane tempesti-
vum erat conuiuium et pocula
feruebant, coacti Megaleas et
Leontius idem cum ceteris fa-
cere, ilicet interiora animorum
suorum ipsi publicarunt. nam
vbi vehementius potatio atque
inuitatio incaluisse, mente ex
ebrietate alienata, Aratum
quaerentes huc illuc circum-
cursant. et quum in reditu a
coena in eum forte incidissent,
dicta primo in illum iacere, de-
inde etiam lapidibus incessere.
mox ab utraque parte multis ad
clamorem pro ferenda ope ac-
currentibus, tumultus quidam
et motus in castris est excita-
tus. Rex vt clamantes audit,
visum quid rei sit, certos homi-
nes mittit; et vt tumultum ii-
dem sedarent. Quibus post-
quam rem omnem vti gesta su-
erat Aratus exposuit, et cun-
ctorum qui aderant testimoniis
confirmauit, e turba et vexa-
tione in suum tabernaculum se
recepit. Leontius quoque ne-
scio quo modo inter tumultuan-
tium strepitum dilabatur. Rex
accitis Megalea et Crinone, et
quae acciderant cognitis, acer-
be illos increpat. qui adeo non
submiserunt se in humilitatem
reorum, vt contumeliam insu-
per adiicerent, dicerentque,
non prius se ab incepto destitu-
ros, quam meritas ab Arato poe-
nas exegissent. qua voce rex
irritatus, e vestigio exacta ab
iis satisfactione, talenta viginti
multae nomine solutum iri, in
carcerem coniici eos iubet.

16. Τῆ δ' ἐπαύριον ἀνακαλεσάμενος τὸν Ἄρατον, παρεκάλει θαρρῆν, ὅτι ποιήσει αὐτὴν ἐνδεχομένην ἐπιστροφὴν τῆ πράγματος. ὁ δὲ Λεόντιος συνεῖς τὰ περὶ τὸν Μεγαλέαν, ἦκε πρὸς τὴν σκηνὴν μετὰ τινων πελτασῶν πεπεισμένος, καταπλήξεσθαι διὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ ταχέως εἰς μετάνοιαν ἄξειν τὸν βασιλέα. Συτυχῶν δ' αὐτῷ προσεπυνθάνετο, τίς ἐτόλμησεν ἐπιβαλεῖν τὰς χεῖρας τῷ Μεγαλέα; καὶ τίς εἰς τὴν Φυλακὴν ἀπαγαγεῖν; τῆ δὲ βασιλείῳ ὑποσατικῶς αὐτὸν Φήσαντος συντεταχέναι, καταπλαγεῖς ὁ Λεόντιος, καὶ τι προσανοιμῶξας, ἀπῆει τεθυμωμένος. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναχθεῖς παντὶ τῷ σόλῳ, καὶ διάρας τὸν κόλπον, ὡς θάττον εἰς τὴν Λευκάδα καθωρμίθη· τοῖς μὲν ἐπὶ τῆς τῶν λαφύρων οἰκονομίας τεταγμένοις, περὶ ταῦτα συνέταξε γινομένοις μὴ καθυσερεῖν· αὐτὸς δὲ συναγαγὼν τὰς Φίλας, ἀπέδωκε κρίσιν τοῖς περὶ τὸν Μεγαλέαν. Τῆ δ' Ἄρατα κατηγορήσαντος ἀνέκαθεν τὰ πεπραγμένα τοῖς περὶ τὸν Λεόντιον, καὶ διελθόντος τὴν γενομένην ὑπ' αὐτῶν ἐναργῆσφαγὴν, ἣν ἐποίησαντο μετὰ τὸν Ἀντιγόνος χωρισμὸν, καὶ τὰς πρὸς Ἀπελλῆν συνθήκας· ἔτι δὲ τὸν περὶ τὰς Πηλουεῖς ἐμποδισμὸν, καὶ πάντα ταῦτα μετ' ἀποδείξεως ἐνδεικνυμένα καὶ μαρτύρων, ἔ δυνάμενοι πρὸς ἑδὲν ἀντιλέγειν οἱ περὶ τὸν Μεγαλέαν, κατεκρίθησαν ὁμοθυ-

16. Die insequenti Aratum ad se arcessitum bono animo esse iubet: sibi enim, quantae par sit, curae negotium hoc futurum. Leontius de Megaleae casu factus certior, cum ce-tratorum manu ad regem venit: ratus facile se propter aetatem terrorem illi incussurum, et ad mutandam sententiam compulsurum. Is regem alloquens, vltro quaerere ab illo sustinuit, quisnam Megaleae manus iniicere, atque in carcerem compingere esset ausus? Rege vero constanter ac fidenter respondente, suo id factum esse iussu: territus Leontius, ac nonnihil etiam suspirans, plenus irae discessit. mox cum vniuersa classe profectus Macedo, sinu traiecto, breui ad Leucadem appulit: vbi quum praedae admini-strandae praefectos negotium accelerare iussisset: ipse coactis ad concilium amicis, de caussa Megaleae cognitionem instituit. In eo confessu omnium criminum quae inde a principio patrauerant Megaleas et qui cum eo sentiebant, Aratus illos accusauit. qui etiam caedem post discessum Antigoni manifesto ab his factam in medium attulit: nec non coniurationem cum Apelle initam: postremo regiis conatibus oblata in Palaeensium obfidione impedimenta. quorum omnium quia certa argumenta et testimonia idonea Aratus afferebat; Megaleas et focii quid aduersus obiecta responderent, nihil habebant: ideo-

μαδὸν ὑπὸ τῶν Φιλίων. καὶ ἔ-
 Κρίνων μὲν ἕμισιν ἐν τῇ Φυ-
 λακῇ· τὸν δὲ Μεγαλέαν Λεόν-
 τιος ἀνεδέξατο τῶν χρημιά-
 των. ἣ μὲν ἦν περὶ τὸν Ἀπελ-
 λῆ καὶ τὸν Λεόντιον πράξις ἐν
 τῆτοις ἦν, παλίντροπον λαμ-
 βάνουσα τὴν προκοπὴν ταῖς ἐξ
 ἀρχῆς αὐτῶν ἐλπίσιν. Ἐδοξαν
 μὲν γὰρ καταπληξάμενοι τὸν
 Ἄρατον, καὶ μονώσαντες τὸν
 Φίλιππον, ποιήσειν, ὅτι αὐ-
 τοῖς δοκῇ συμφέρειν. ἀπέβη δὲ
 τῆτων τάναντία.

17. Κατὰ δὲ τὰς προειρημέ-
 νης καιρῆς, Λυκῆργος ἐκ μὲν τῆς
 Μεσσηνίας. ἔθεν ἀξιὸν λόγῳ πρά-
 ξας, ἐπανῆλθε· μετὰ δὲ ταῦτα
 πάλιν ὁμήσας ἐκ Λακεδαιμόνος,
 κατελάβετο τὴν τῶν Ἐλευσίων
 πόλιν. τῶν δὲ σωματίων ἀποχω-
 ρησάντων εἰς τὴν ἄκραν, ἐτεβά-
 λετο πολιορκεῖν ταύτην. ἔδαιωσ
 δὲ δυνάμενος ἀνύειν ἔθεν, αὐθις
 ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Σπάρτην. οἱ
 δ' ἐκ τῆς Ἠλίδος καταδραχμόντες
 τὴν Δυμναίαν, καὶ τὰς βοηθή-
 σοντας τῶν ἰππέων εἰς ἐνέδραν
 ἐπαγαγόμενοι, ῥαδίως ἐτρέψαν-
 το. καὶ τῶν μὲν Γαλατικῶν ἕκ
 ὀλίγης κατέβαλον, τῶν δὲ πο-
 λιτικῶν αἰχμαλώτης ἔλαβον,
 Πολυμήδην τε τὸν Αἰγία, καὶ
 Δυμναίης, Ἀγησίπολιν καὶ Με-
 γακλέα. Δορίμαχος δὲ τὴν μὲν
 πρώτην ἔξοδον ἐποίησατο μετὰ
 τῶν Αἰτωλῶν, πεπεισμένος,
 καθάπερ ἐπάνω προσῆπον, αὐ-
 τὸν μὲν ἀσφαλῶς κατασυρεῖν
 τὴν Θετταλίαν, τὸν δὲ Φίλιππον
 ἀνασῆτειν ἀπὸ τῆς περὶ τὰς Πα-

que omnium qui aderant con-
 sentientibus suffragiis sunt da-
 mnati. Crinon in carcere est
 detentus. pro Megaleae dicta
 multa Leontius sponforem se
 obtulit. Hic fuit successus illius
 prodicionis quam Apelles et
 Leontius instituerant: spei per
 initia ab eis conceptae plane
 in exitu contrarius. Speraue-
 rant enim, territo fugatoque
 Arato, regem in solitudine
 amicorum derelictum, pro sua
 libidine se recturos. quod con-
 silium in alia omnia ipsis vertit.

17. Per idem tempus Ly-
 curgus nullo operae pretio fa-
 cto a Messenia domum redu-
 xit: deinde iterum Lacedae-
 mone profectus, Tegeatarum
 urbem occupat. et quoniam
 quicquid erat hominum in ar-
 cem confugerat, obsidionem
 huius aggreditur. sed quum
 nihil promoueret, atque om-
 nia eius incepta caderent ir-
 rita, Spartam redire est coa-
 ctus. Elei vero in Dymaeo-
 rum fines assiduas incursiones
 faciendo, equites qui ad ob-
 sistendum occurrerant, in lo-
 cum insidiarum adductos, non
 magno conatu fugant. desi-
 derati sunt e Gallorum turmis
 nonnulli; ex oppidanis qui-
 dam capti: item Polymedes
 Aegienlis, et Agesipolis ac
 Megacles Dymaei. Dorima-
 chus initio cum ad bellum
 gerendum copias Aetolorum
 educeret, pro certo habebat,
 sicut ante diximus, se Thes-
 saliam impune deuastantem,
 ab obsidione Palaensium re-
 gem esse reuocaturum. sed

λαίεις πολιορκίας. ευρών δὲ τὰς περὶ τὸν Χρυσόγονον καὶ Πατραῖον ἐτοίμους ἐν Θετταλίᾳ πρὸς τὸ διακινδυνεύειν, εἰς μὲν τὸ πεδῖον ἐκ ἐθάρρει καταβαίνειν, ἐν δὲ ταῖς παρωρείαις προσανέχων, διήγε. προπτεσκήσης δ' αὐτῶ τῆς τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν Αἰτωλίαν εἰσβολῆς, ἐφόμενος τῶν κατὰ Θετταλίαν, ἐβοήθει τέτοις κατὰ σπυρδὴν. καταλαβὼν δ' ἀπηλλαγμένους ἐκ τῆς Αἰτωλίας τὰς Μακεδόνας, ἔτος μὲν ὑπελείπετο καὶ καθυσέρει πάντων. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναχθεὶς ἐκ τῆς Λευκάδος καὶ πορθήσας ἐν παράπλῳ τὴν τῶν Ὑανθέων χώραν, κατῆρε μετὰ τῆς σόλης παντός εἰς Κόρινθον. ὀρμίσσας δὲ τὰς νῆας ἐν τῷ Λεχαιῶ, τήν τε δύναμιν ἐξεβίβαζε, καὶ τῆς γραμματοφόρος διαπέσελλε πρὸς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ συμμαχίδας πόλεις, δηλῶν τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ δεήσει πάντας μετὰ τῶν ὀπλων κοιταίης ἐν τῇ τῶν Τεγεατῶν γίνεσθαι πόλει.

18. Ταῦτα δὲ διαταξάμενος, καὶ μείνας ἐδέεα χρόνον ἐν τῇ Κορίνθῳ, παρήγγειλε τοῖς Μακεδόσιν ἀναζυγῆν. ποιησάμενος δὲ τὴν πορείαν δι' Ἄργους, ἦκε δευτεροῦτος εἰς Τέγεαν. προσαναλαβὼν δὲ τὰς ἠθροισμένους τῶν Ἀχαιῶν, προῆγε διὰ τῆς ὄρεινης, σπυρδάζων λαθεῖν τὰς Λακεδαιμονίους, ἐμβαλὼν εἰς τὴν χώραν. περιελθὼν δὲ ταῖς ἐρημίαις τεταρταῖος, ἐπέβαλε τοῖς καταυτικρῷ τῆς πόλεως λόφοις, καὶ παρῆει δεξιῶν ἔχων τὸ Μενελαίου ἐπ' αὐτὰς τὰς Ἀμύκλας. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι θεω-

quum in Thessalia Chryfognum et Patraeum ad dimicandum paratos offendisset, non ausus in campos descendere, sub montium radices succedens, ibi se continebat. postea certior factus imprefionis Macedonum in Aetoliam, ommissa Thessalia, ad ferendum patriae auxilium accurrit. qui tamen prius quam veniret, Macedones Aetolia iam excefferant. ita iste tardius semper occurrens, frustra vbique erat. At rex Leucade conscensis nauibus, populatus in transitu Hyanthensium agrum, cum uniuersa classe, Corinthum apulit: subductisque nauibus in Lechaem portum, et milite in terram exposito, ad socias Peloponnesi vrbes tabellarios in omnem partem cum literis mittit, diem edicens, qua die in Tegeatarum vrbe cum armis manere ipsos volebat.

18. His ita ordinatis nulla amplius mora Corinthi facta, vasis conclamatis, per Argos iter faciens, alteris castris Tegeam peruenit. assumtaque ibi manu Achaeorum quae parata erat, cupiens Lacedaemoniorum agrum nec cogitantibus ipsis inuadere, per montana agmen duxit. quarto die circumducto per loca sola exercitu, adfitos e regione vrbis colles conscendit: habensque ad dextram Menelaium, ad Amyclas ipsas peruenit. Lacedaemonii, cum ex vrbe prae-

ῥῶντας ἐκ τῆς πόλεως παράγισαν
 τὴν δύναμιν, ἐκπλαγεῖς ἐγένοντο
 καὶ περίφοβοι, θαυμάζοντες τὸ
 συμβαῖνον. ἀκμὴν γὰρ ταῖς δια-
 νοαῖς ἦσαν μετ' αὐτοὺς ἐκ τῶν προσ-
 πικτόντων ὑπὸ τῆ Φίλιππε περὶ
 τὴν καταφθορὰν τῆ Θέρμης, καὶ
 κατ' ὅλην ταῖς ἐν Αἰτωλίᾳ πράξεσι.
 καὶ τις ἐνετυπώκει θρῆς παρ'
 αὐτοῖς ὑπὲρ τῆ τὸν Λυκῆρον ἐκ-
 πέμπτην βοηθίαν τοῖς Αἰτω-
 λοῖς ὑπὲρ δὲ τῆ τὸ δεινὸν ἦξιν
 ἐπὶ σφῶν ἕως ὀξέως ἐκ τῆ τη-
 λικῆς δικήματος, ἡδὲ διενόει
 τότε παράπαν αὐτῶν ἡδίστος ἄτε
 καὶ τῆς ἡλικίας ἐχρήτης ἀκμὴν
 εὐκαταφρόντων τι τῆς τῆ βασι-
 λέως. διὸ καὶ παρὰ δόξαν αὐτοῖς
 τῶν πρῆγματων συγκυρίων,
 εἰκότως ἦσαν ἐκπλαγεῖς. ὁ γὰρ
 Φίλιππος τολμηρότερον καὶ πρα-
 κτικώτερον ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν
 χρώμενος ταῖς ἐπιβολαῖς, εἰς
 ἀπορίαν καὶ δυσχερίαν ἅπαντας
 ἤγε τῆς πολεμίας. Ἄναχθεις
 γὰρ ἐκ μέτης Αἰτωλίας, κατὰ
 περ ἐπάνω προεῖπον, καὶ διανύ-
 σασ ἐν νυκτὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλ-
 πον, εἰς Λευκάδα κατῆρε. δύο δὲ
 μείνας ἡμέρας ἐνταῦθα, τῆ τρίτῃ
 ποιησάμενος ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν
 τὸν ἀνάπλυν, δευτεροῦς προ-
 ῤήτας ἅμα τὴν τῶν Αἰτωλῶν
 παραλίαν, ἐν Λεχαιῶν κατὰρμί-
 θῃ. μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὸ
 συνεχὲς ποιούμενος τῆς πορείας,
 ἐβδομαῖος ἐπέβαλε τοῖς ὑπὲρ τὴν
 πόλιν κειμένοις παρὰ τὸ Μενε-
 λαίου λόφοις. ὥστε τῆς πλεί-
 στας, ἔρῶντας τὸ γεγονός, μὴ πι-
 σεύειν τοῖς συμβαίνουσιν. οἱ μὲν

tereuntes copias cernerent,
 stupore ac metu defixi, mi-
 rari. nam propter nuntium de
 clade Thermiorum, et cete-
 ris rebus in Aetolia a Philip-
 po gestis, suspensos admodum
 animos futuri exspectatione
 habebant. Enimvero rumu-
 sculus aliquid apud eos fue-
 rat auditus, de mittendo Ly-
 curgo qui Aetolis auxilium
 ferret. quod autem tam cito,
 e spatio tam longinquo, transi-
 turum ad ipsos esset pericu-
 lum, ne venerat quidem in
 mentem cuiquam omnino Spar-
 tanorum. quum praesertim
 ea rex aetate esset, quae ad-
 prime contemptui est obnoxia.
 quamobrem adeo praeter ipso-
 rum spem rebus euenientibus,
 non sine causa commoti per-
 turbatique erant. Philippus
 namque et audacia et sollier-
 tia maiore quam pro aetate
 consilia sua regens, ingentem
 animis hostium omnium suo-
 rum sollicitudinem atque flu-
 ctuationem iniiciebat. Ete-
 nim e media Aetolia, sicut
 paullo ante dicebam, profec-
 tus, et sinu Ambracio per
 noctem traiecto, Leucadem
 peruenerat: vbi mora bidui
 facta, tertio die sub lucem
 primam profectus, altero po-
 pulatus obiter Aetoliae quam
 praeteruehebatur oram, Le-
 chaeum peruenit. deinde con-
 tinuato itinere, colles qui ad
 Menelaium Spartaе imminent,
 septimis castris artigit. Ut
 multi quum cernerent qua ce-
 leritate res gereret, vix cre-
 derent quod verum erat. La-

ἐν Λακεδαιμόνιοι περιδεῖς γε-
γονότες διὰ τὸ παράδοξον, ἠπό-
ρων, καὶ δυσχρήσως διέκειντο
πρὸς τὸ παρόν.

19. Ὁ δὲ Φίλιππος, τῇ μὲν
πρώτῃ κατεστρατοπέδευσε περὶ
τὰς Ἀμύκλας. Αἱ δ' Ἀμύκλαι
καλούμεναι, τόπος ἐστὶ τῆς Λακω-
νικῆς χώρας καλλιενδρότατος, καὶ
καλλικαρπότατος, ἀπέχει δὲ τῆς
Λακεδαίμονος ὡς ἑκοσι στάδια.
ὑπάρχει δὲ καὶ τέμενος Ἀπόλ-
λωνος ἐν αὐτῷ σχεδὸν ἐπιφανέστα-
τον τῶν κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἰσ-
ρῶν. Κεῖται δὲ τῆς πόλεως ἐν
τοῖς πρὸς Θάλατταν κεκλιμένοις
μέρεσι. Τῇ δ' ἐπίσῃ πορτῶν ἄ-
μα τὴν χώραν, εἰς τὸν Πύρρην κα-
λούμενον κατέβη χάρακα. δύο δὲ
τὰς ἐξῆς ἡμέρας ἐπιδραμῶν καὶ
δηώσας τὰς συνέφυε τόπας, κατε-
στρατοπέδευσε περὶ τὸ Κάρνιον.
ὅθεν ὀρμήσας, ἤγε πρὸς Ἀσίνην
καὶ ποιησάμενος προσβολὰς, ἐδὲν
δὲ τῶν πύργων περαινῶν, ἀνέξευ-
ξε. καὶ τὸ λοιπὸν ἐπιπορευόμε-
νος, ἔφθειρε τὴν χώραν πᾶσαν,
τὴν ἐπὶ τὸ Κρητικὸν πέλαγος τε-
τραμμένην ἕως Ταυνάρκ. μετα-
βαλλόμενος δ' αὖθις, ἐποιεῖτο τὴν
πορείαν παρὰ τὸν ναῖσαθμον τῶν
Λακεδαιμονίων, ὃ κλεῖται μὲν
Γύθιον, ἔχει δ' ἀσφαλῆ λιμένα·
τῆς δὲ πόλεως ἀπέχει τριάκοντα
στάδια. ταῦτο δ' ἀπολιπὼν κατὰ
πορείαν δεξιὸν, κατεστρατοπέδευ-
σε περὶ τὴν Ἑλίαν· ἣτις ἐστὶν ὡς
πρὸς μέρος θεωρημένη, πλείστη
καὶ καλλίστη χώρα τῆς Λακωνικῆς.
ὅθεν ἀφείδ' τὰς προνομὰς, αὐτὸν
τε τὸν τόπον τῆτον πάντα κατα-

cedaemonii igitur rei nouita-
te perterriti, quo se verterent
in praesentia, quidue consilii
caperent, nesciebant.

19. Philippus ad Amyclas
primo die confedit. Quas vo-
cant Amyclas, locus est, sta-
dia circiter viginti distans ab
vrbe Sparta; qua praestan-
tium arborum numero, qua
fructuum optimorum copia,
ante omnes alios excellens.
habet et Apollinis aedem, fer-
me cuncta totius Laconicae
templa celebritate vincentem.
Sitae autem sunt Amyclae ad
eam partem vrbis quae vergit
ad mare. Postero die dum
agrū populatur, ad castra
quae vocant Pyrrhi, deuenit.
quumque per continuum bi-
dium loca vicina deuastasset,
ad Carnium castris locum coe-
pit. inde Asinam duxit; co-
natusque illud oppidum cape-
re frustra fuit. motis itaque
ignis per omnem agrum qui
Creticum mare spectat, Tae-
narum vsque infesto agmine
populabundus iuit. conuerso
deinde itinere ad Lacedaemo-
niorum nauale flexit, quod
Gythium vocant, vbi portus
est tutus, distatque is locus
millia passuum ab vrbe tria
et septingentos quinquaginta.
mox relicto ad dextram Gy-
thio circa Eliam confedit. agri
Laconici portio haec quaedam
est, omnium eius partium et
maxima et pulcherrima. inde
pabulatum dimisso milite, to-
tum hunc locum omni clade
belli affecit, et fruges fructus-

πυρπόλει, καὶ διέφθειρε τὰς ἐν αὐτῷ καρπύς. ἀφικνεῖτο δὲ ταῖς προνομιῇς καὶ πρὸς Ἀκρίας καὶ Λεύκας, ἔτι δὲ καὶ τὴν τῶν Βοιωτῶν χώραν.

20. Οἱ δὲ Μεσσηνιοὶ κοιμισμένοι τὰ γράμματα τὰ παρὰ τῷ Φιλίππῳ τὰ περὶ τῆς στρατείας, τῇ μὲν ὀριμῇ τῶν ἄλλων ἐκλείποντο συμμαχῶν, ἀλλὰ τὴν ἕξοδον ἀποΐησαντο μετὰ σπουδῆς, καὶ τὰς ἀκμιστάτας ἀνδρας ἐξέπειψαν, ποζὺς μὲν διχίλις, ἵπτεῖς δὲ διακοσίαι τῶν δὲ μήκει τῆς ὁδοῦ καθευτερήσαντες τῆς εἰς τὴν Τίγχεαν παρασίας τῷ Φιλίππῳ, τὸ μὲν πρῶτον ἠτόρμην, τί δὲ οὐ εἶη ποιεῖν. ἀγωνιῶντες δὲ, μὴ δόξαιεν ἐθελοκακεῖν, διὰ τὰς προγεγενημένας περὶ αὐτῶν ὑποψίας ὤρησαν διὰ τῆς Ἀργείας εἰς τὴν Λακωνικὴν, βυλόμενοι συνάψαι τοῖς περὶ τὸν Φίλιππον. Πυραχγενομένοι δὲ πρὸς Γλυμπίαν χωρίον, ὃ κεῖται περὶ τὰς ὄρας τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς, πρὸς τῆτο κατεστρατοπέδευσαν ἀπέως ἅμα καὶ ῥαθύμως. ἔτε γὰρ τὰ Φρον, ἔτε χάρακα τῇ παρεμβολῇ περιέβαλον, ἔτε τόπον ἐυρυῆ περιέβλεψαν ἄλλὰ τῇ τῶν κατοικούντων τὸ χωρίον ἐνδοῖα πισεύοντες, ἀκάνως πρὸ τῆ τοίχης αὐτῆ παρεμβάλοιν. ὃ δὲ Λυκούργος προσαγγελαθείσης αὐτῷ τῆς τῶν Μεσσηνίων παρεσίας, ἀναλαβὼν τὰς μισθοφόρους, καὶ τινὰς τῶν Λακεδαιμονίων, προῆγε, καὶ συνάψας τοῖς τότε οὖν ὑπὸ τὴν ἐνδοιανῆν, ἐπέθετο τῇ στρατοπεδείᾳ

que uniuersos qui in eo erant, corruptit. quin et Acrias usque et Leucas atque etiam ad Boearum agrum populationibus est peruentum.

20. Messenii literis a Philippo acceptis de educendo milite; voluntate propensa illi quidem nemini sociorum cesserunt: sed summo studio expeditionem susceperunt, conscripto exercitu e lectis militibus peditibus ad bis mille, equitibus ducentis: verum quia propter viae longitudinem Tegeam occurrere ad eam diem, qua illuc Philippus venit, non poterant: quid iam factum esset opus, ancipites animi aliquamdiu dubitarunt. veriti autem ne ob praeteritas suspiciones quibus laborauerant, de industria viderentur cessasse per Argiuorum fines Laconicam petere constituerunt; coniungi cum Philippo quam primum cupientes. Ad Glympiam autem ut ventum, (id castellum est in confinio ditionis Argiuorum et Laconum,) castra metati sunt eo loci, et inscite et negligenter. nam neque opere neque vallo se munierunt: ac ne locum quidem statiuus idoneum delegerunt; sed beneuolentiae incolarum confisi, nihil quicquam mali suspectantes, pro moenibus confederunt. Lycurgus de aduentu Messeniorum factus certior, cum mercenario milite et paucis Lacedaemoniis eo ducit. et quum prima luce Glympiae appropinquasset, magna au-

τολμηρῶς. εἰ δὲ Μεσσήνιοι, τᾶλ-
λα πάντα κακῶς βελευσάμενοι,
καὶ μάλιστα τὸ προελθεῖν ἐκ Τε-
γέας, μὴ κατὰ τὸ πλῆθος ἀξιο-
χρεοὶ ὑπάρχοντες, μήτε πισεύ-
οντες ἐμπείροις, παρ' αὐτὸν γε-
τὸν κίνδυνον κατὰ τὴν ἐπίθεσιν,
ὅμως τὸ δυνατὸν ἐκ τῶν πραγ-
μάτων ἔλαβον πρὸς τὴν ἑαυτῶν
σωτηρίαν. ἅμα γὰρ τῷ συνιδεῖν
ἐπιφαινομένης τῆς πολεμικῆς,
ἀφόμενοι πάντων, σπεδῆ πρὸς
τὸ χωρίον προσέφυγον. διόπερ
Λυκῆργος τῶν μὲν ἵππων ἐγ-
κρατής ἐγένετο τῶν πλείων, καὶ
τῆς ἀποσκευῆς τῶν δ' ἀνδρῶν,
ζωργεῖα μὲν ἀδενὸς ἐκυρίευσεν
τῶν δ' ἵππέων, ὀκτῶ μόνον
ἀπέκτεινε. Μεσσήνιοι μὲν ἔν-
τοιαυτῇ περιπετεῖα χρησάμενοι,
πάλιν δι' Ἄργος εἰς τὴν οἰκίαν
ἀπεκομίσθησαν. ὁ δὲ Λυκῆργος
μεταωρισθεὶς ἐπὶ τῷ γεγονότι,
παραγενόμενος εἰς τὴν Λακεδαί-
μονα περὶ παρασκευὴν ἐγένετο
καὶ συνήδρευε μετὰ τῶν Φίλων,
ὡς ἔτι ἐάσω τὸν Φίλιππον ἐπ-
αυελθεῖν ἐκ τῆς χώρας, ἄνευ
κινδύου καὶ συμπλοκῆς. Ὁ δὲ
βασιλεὺς ἐκ τῆς Ἑλίας ἀναζεύ-
ξας, προῆγε πορθῶν ἅμα τὴν
χώραν καὶ τεταρταῖος αὐθις
εἰς τὰς Ἀμύκλας κατῆρε παν-
τὶ τῷ στρατεύματι περὶ μέσον
ἡμέρας.

21. Λυκῆργος δὲ διαταξάμε-
νος περὶ τῆ μέλλοντος κινδύου
τοῖς ἡγεμόσι καὶ τοῖς Φίλοις, αὐ-
τὸς μὲν ἐξελθὼν ἐκ τῆς πόλεως,
κατελάβετο τὰς περὶ τὸ Μενε-
λαίου τόπας, ἔχων τὰς πάντας

dacia Messeniorum castra in-
vadit. illi, qui ceteroquin
nihil pro fanis fecerant, ma-
ximeque in eo peccauerant,
quod pedem Tegea efferre aufi
erant, neque idoneum arma-
torum numerum habentes, ne-
que peritorum confilio vten-
tes: in ipsa certe pugna ad-
versum inuadentem hostem,
saluti suae, quod quidem in
ipsis foret, non defuerunt.
nam ut primum apparere ini-
micos nuntiatum est, omni-
bus relictis impedimentis, ad
ipsum castellum curriculo sese
receperunt. itaque supelle-
ctilis quidem et equorum Ly-
curgus est potitus: occidit
vero, praeter equites octo,
ceterorum militum neminem.
Messenii hac clade affecti, per
Argos patriam repetunt. Ly-
curgus re bene gesta ferox,
vbi Lacedaemonem est reuer-
sus, instruendo bello inten-
tus, concilia cum amicis agi-
tabat: et Philippo exeundi e
Laconica potestatem prius-
quam praelii discrimen subiif-
set, videbatur non facturus.
Rex castris ab Elia motis, po-
pulabundus agmen ducere:
ita quartis castris Amyclas
cum vniuerso exercitu circa
meridiem est reuersus.

21. Lacedaemoniorum rex,
postquam ducibus amicisque
suis necessaria ad futurum cer-
tamen praecepisset: educto ex
vrbe exercitu, in quo erant
ad summum duo armatorum
millia, proxima Menelaio lo-
κὸν ἐλάτ-

ἐκ ἐλάττας διχιλίαν. τοῖς δ' ἐν τῇ πόλει συνέθετο προσέχειν τὸν νεῦν, ἵν' ὅταν αὐτοῖς αἴρη τὸ σύνθημα, σπεύδῃ κατὰ πλείους τόπους ἐξαγκυβόντες πρὸ τῆς πόλεως τὴν δύναμιν ἐκτάττωσι, βλέπῃσαν κατὰ τὸν Εὐρώταν, καθ' ὃν ἐλάχισον τόπον ἀπέχει τῆς πόλεως ὁ ποταμός. Τὰ μὲν ἔν περὶ τὸν Λυκῆργον καὶ τὰς Λακεδαιμονίους ἐν ταύτοις ἦν. Ἴνα δὲ μὴ τῶν τόπων ἀγνοημένων ἀνυπότακτα καὶ κωφὰ γίνηται τὰ λεγόμενα, συνοποδεικτέον ἂν εἴη τὴν φύσιν καὶ τάξιν αὐτῶν· ὃ δὴ καὶ παρ' ὄλην τὴν πραγματεύου πειρώμεθα ποιῆν, συνάπτοντες καὶ συνοικειῶντες αἰεὶ τὰς ἀγνοημένους τῶν τόπων τοῖς γνωριζομένοις καὶ παραδιδόμενοις. Ἐπεὶ γὰρ τῶν κατὰ πόλεμον κινδύνων τὰς πλείους καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν σφάλλῃσιν αἱ τῶν τόπων διαφοραὶ· βεβλώμεθα δὲ πάντας, ἔχ' ἔτω τὸ γεγονός, ὡς τὸ πῶς ἐγένετο γινώσκειν· ἔ παρολιγορητέον τῆς τῶν τόπων ὑπογραφῆς, ἐν ἧδ' ὁποῖα μὲν τῶν πράξεων, ἤμισα δ' ἐν ταῖς πολεμικαῖς· ἧδ' ὀκνητέον, ποτὲ μὲν λιμέσι καὶ πελάγεσι καὶ νήσοις συγχεῖσθαι σημείοις, ποτὲ δὲ πάλιν, ἱεροῖς, ὄρασι, χώροις ἐπανύμοις· τὸ δὲ τελευταῖον, ταῖς ἐκ τῆ περιέχοντος διαφοραῖς· ἐπειδὴ κοινότατοι πάντων ἀνθρώποις εἰσὶν αὗται. Μόνως γὰρ ἔτω δυνατόν εἰς

ca insidet: cum remanentibus in vrbe constituit, vt signum quod daturus ipsis erat, diligenter obseruarent; eoque sublato, militem propere multis simul locis oppido educerent, et qua minimum a Sparta abest amnis, ibi ante ipsam urbem copias in aciem dirigerent, quae fluuium spectaret. Et Lycurgus quidem ac Lacedaemonii in his tum erant. Sed ne propter memorandum locorum ignorationem sequens narratio confusa et vaga, atque vt ita dicam, furda existat, faciendum nobis, vt in rebus gestis commemorandis, naturam simul ac situm locorum tradamus. quod quidem vbique in hoc opere facere conamur, vt notis iam locis et in historiis priorum memoratis, ignota conuectamus, et communi aliqua nota designemus. Quoniam enim, terra marique res gerentibus plerisque ignorata locorum discrimina et proprietates sunt fraudi: nos autem optamus, omnes vt qui nostra legent, non tantum quid actum fuerit, sed potissimum quomodo quaeque res gesta sit, cognoscant: nulla quidem in parte omittenda nobis est locorum descriptio: nusquam vero minus, quam vbi bellicae actiones explicantur. neque refugere debemus quo minus modo portu aliquo, aut mari, aut insula; modo aliquo templo, monte, aut nomine agri; postremo coeli differentiis (quoniam harum notitia vniuersis mortalibus maxime communis) in gesto-

έννοιαν ἀγαγεῖν τῶν ἀγνοουμένων τὰς ἀκούοντας, καθάπερ καὶ πρότερον εἰρήκαμεν. ἔστι δ' ἡ τῶν τόπων φύσις τοιαύτη, ὑπὲρ ὧν νῦν δὴ ὁ λόγος.

22. Τῆς γὰρ Σπάρτης, τῶ μὲν καθόλου χήματι, περιφερὲς ὑπαρχέσης, καὶ κειμένης ἐν τόποις ἐπιπέδοις, κατὰ μέρος δὲ περιεχέσης ἐν αὐτῇ διαφόρως ἀνωμάλως καὶ βεννώδεις τόποις τῆ δὲ ποταμῷ παραβρέοντος ἐκ τῶν πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς μερῶν, ὃς καλεῖται μὲν Εὐρώτας, γίνεται δὲ τὸν πλείω χρόνον ἄβητος διὰ τὸ μέγεθος συμβαίνει τὰς βεννὰς, ἐφ' ὧν τὸ Μενελαίου ἔστι, πέραν μὲν εἶναι τῆ ποταμῷ, κείθω δὲ τῆς πόλεως κατὰ χειμερινὰς ἀνατολὰς, ὄντας τραχεῖς καὶ δυσβάτους καὶ διαφερόντως ὑψηλὰς, ἐπιπέδω δὲ τῶ πρὸς τὴν πόλιν τῆ ποταμῷ διαστήματι κυρίως· δι' ἧ φέρεται μὲν ὁ προειρημένος ποταμὸς παρ' αὐτὴν τὴν τῆ λόφου ρίζαν ἔστι δ' ἔκ πλείον τὸ πᾶν διάστημα, τριῶν ἡμισαδίων. δι' ἧ τὴν ἀνακομιδὴν ἔδει ποιῆσθαι κατ' ἀνάγκην τὸν Φίλιππον, ἐκ μὲν ἐνωτύμων ἔχοντα τὴν πόλιν καὶ τὰς Λακεδαιμονίως ἐτοίμους καὶ παρατεταγμένους, ἐκ δεξιῶν δὲ τὸν τε ποταμὸν καὶ τὰς περὶ τὸν Λυκῆργον, ἐπὶ τῶν λόφων ἐφέσῳτας. ἐμειψομένην δὲ πρὸς τοῖς ὑπάρχεσι καὶ τοιαύτων οἱ Λακεδαιμόνιοι. Φράξαντες γὰρ τὸν ποταμὸν ἀνωθεν, ἐπὶ τὸν

rum enarratione velut signis vtamur. Hac quippe ratione sola, vt ante diximus, ad eorum locorum cognitionem, quae adhuc ignorantur, perduci lectores queant. Porro locorum, quibus de nunc agimus, huiuscemodi natura est.

22. *Sparta* vrbs, si vniuersam illius figuram spectes, formam habet rotundam; estque in planitie illa quidem sita: sed quae loca aspera nonnulla et tumulos e grumis excelsos continet. hanc ab Ortu praeterlabitur amnis Eurotas; qui per maiorem anni partem, propter aquarum copiam vado transiri non potest. illi autem tumuli quibus impositum est Menelaium, ab altera fluminis sunt ripa, qua vergit vrbs ad hibernum solis ortum: qui quum asperi sint, inaccessi, mirumque in modum alti, plane illi spatio imminet, quod inter urbem atque Eurotam est interiectum. atque hoc interuallum vniuersum, cum ipso amne, qui per illud iuxta collium radices labitur, vltra stadium vnum cum dimidio nequaquam patet. hac necessario transeundum Philippo fuit in reditu, ita vt urbem et Lacedaemonios paratos instructosque in acie ad laeuam haberet; ad dextram, tum amnem ipsum, tum Lycurgi copias, quae colles infederant. hoc amplius Lacedaemonii dolum istiusmodi erant commenti. obstructo namque flumine in superiore parte, restagnare

μσταξὺ

ματαξὺ τόπον τῆς πόλεως καὶ τῶν βουνῶν ἐφῆκαν· ἔτι διεβρόχε γεννηθέντος, ἔχον οἶον τῆς ἵππου, ἀλλ' ἂν τὴν περὶ τὴν δύνατον ἦν ἐμβαίνειν. διόπερ ἀπελείπετο παρ' αὐτὴν τὴν παρῶρειαν ὑπὸ τῆς λόφου τὴν δύναιμιναγοντας, εὐσπαραβοηθήτης καὶ μακρῆς αὐτῆς ἐν πορείᾳ παραδιδόναι τοῖς πολεμίοις. εἰς ἃ βλέπων ὁ Φίλιππος, καὶ βαλευσάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων, ἀναγκαιότατον ἔκρινε τῶν παρόντων, τὸ τρέψασθαι πρώτης τῆς περὶ τὸν Λυκῆργον ἀπὸ τῶν κατὰ Μενελαίου τόπων. ἀναλαβάν ἔν τῆς τε μισθοφόρου καὶ τῆς πελτασῆς, ἐπὶ δὲ ταῖσι καὶ τῆς Ἰλλυρίας, προῆγε διαβάς τὸν ποταμὸν ὡς ἐπὶ τῆς λόφου. ὁ δὲ Λυκῆργος συνθεωρῶν τὴν ἐπίνοιαν τῆ Φιλίππου, τῆς μὲν μετ' ἑαυτῆ στρατιώτας ἠτοίμαζε καὶ παρακάλει πρὸς τὸν κίνδυνον τοῖς δὲ ἐν τῇ πόλει σημεῖον ἀνέφηνεν. ἡ γενομένη, παραυτίκα τῆς πολιτικῆς, εἰς ἐπιμελὲς ἦν, ἐξῆγον κατὰ τὸ συνταγμένον πρὸ τῆς τείχεος, ποιῶντες ἐπὶ τῆ δεξιᾷ κέρατος τῆς ἵππου.

23. Ὁ δὲ Φίλιππος ἀγγίστας τοῖς περὶ τὸν Λυκῆργον, τὸ μὲν πρῶτον αὐτοῖς ἐφῆκε τῆς μισθοφόρου. ἐξ ἧ καὶ συνέβη τὰς ἀρχαίας ἐπικυδεστέρας ἀγωνίζεσθαι τῆς παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἄτε καὶ τῆ καθοπλισμῆ καὶ τῶν τόπων αὐτοῖς ἢ μικρὰ συμβαλλομένων. ἐπεὶ δὲ τῆς μὲν πελτασῆς ὁ Φίλιππος ὑπέβαλε τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἐφεδρείας ἔχον-

aquam in illud quod diximus spacium fecerant: ut per locum iam humectum, ne pedites quidem tuto vestigium figere possent, nedum equites. itaque illud unum supererat, ut praeter radices montium et sub ipsos colles longo et minime ad subsidandum sibi inuicem apto agmine ductans exercitum, sese ac suos rex hostium telis exponeret. Haec Philippus animaduertens, nihil magis necessarium ex praesentibus iudicavit, quam ut Lycurgum primo de locis circa Menelaium deturbaret. Itaque mercenariis secum assumtis, cetratisque, et post illos Illyriis, traiecit amne ad colles ducit. Lycurgus Philippi mente cognita, suos parare, et ad certamen accendere: simul iis qui in vrbe erant, signum dare. quod vbi sublatum est in altum, extemplo urbanarum copiarum duces, sicut mandatum ipsis fuerat, vrbe illas educunt, et pro moenibus aciem instruunt; in cuius dextro cornu equites sunt locati.

23. Macedo ut proprius Lycurgum est ventum, mercenarios ire in hostem, et pugnae initium facere iubet. vnde accidit, ut principio certaminis Lacedaemonii, quos et armatura et loci ingenium adiuuabat, secundiore fortuna pugnarent: verum vbi cetrati iussi sunt a Philippo primos subsequi, et in usum subsidii a tergo illorum stare: at-

τας τάξι, τοῖς δ' Ἰλλυριοῖς ὑπάρ-
 ρας ἐκ πλαγίων ἐποικίτο τὴν ἔφο-
 δον· τότε δὴ συνέβη τὰς μὲν
 παρὰ τῆ Φιλίππε μιθοφόρους
 ἐπαρθέοντας τῇ τῶν Ἰλλυριῶν
 καὶ πελτασῶν ἐφεδρεία, τοῖς α-
 πλασίως ἐπιβρώσῃναι πρὸς τὸν
 κίνδυνον. τὰς δὲ παρὰ τῆ Λυκέρ-
 γε καταπλαγέοντας τὴν τῶν βα-
 ρέων ὄπλων ἔφοδον ἐκκλίναντας,
 φυγεῖν. Ἐπεσον μὲν ἔν αὐτῶν
 εἰς ἑκατὸν, ἐάλωσαν δὲ μικρῶ
 πλείους· οἱ δὲ λοιποὶ διέφυγον εἰς
 τὴν πόλιν. ὁ δὲ Λυκέργος αὐτὸς
 ταῖς ἀνοδίας ὁρμήσας νύκτωρ
 μετ' ὀλίγων ἐποίησατο τὴν εἰς πό-
 λιν παράοδον. Φίλιππος δὲ τὰς μὲν
 λόφους τοῖς Ἰλλυριοῖς κατελάβετο·
 τὰς δ' ἐυζώνους ἔχων καὶ πελτα-
 σὰς, ἐπανήει πρὸς τὴν δύναμιν.
 Ἄρατος δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆτον
 ἄγων ἐκ τῶν Ἀμυκλῶν τὴν Φά-
 λαγγα, σύνεγγυς ἦν ἤδη τῆς πό-
 λεως. ὁ μὲν ἔν βασιλεὺς διαβάς
 τὸν ποταμὸν, ἐφῆδρευσε τοῖς ἐυ-
 ζώνοις καὶ πελτασῶν, ἔτι δὲ τοῖς
 ἰππεύσιν, ἕως τὰ βχερά τῶν ὀ-
 πλων ὑπ' αὐτὰς τὰς βνεὺς ἀσφα-
 λῶς διήει τὰς δυχωρίας. τῶν δ' ἐκ
 τῆς πόλεως ἐπιβαλλομένων ἐγ-
 χειρεῖν τοῖς ἐφεδρεύσει τῶν ἰπ-
 πέων, καὶ γενομένης συμπλοκῆς
 ὀλοχερεςέρας, καὶ τῶν πελτασῶν
 ἐνψύχως ἀγωνισαμένων, καὶ περὶ
 τῆτον τὸν καιρὸν Φίλιππος ὁμο-
 λογέμενον προτέρημα ποιήσας,
 καὶ συνδιώξας τὰς τῶν Λακεδαι-
 μονίων ἰππεῖς εἰς τὰς πύλας· με-
 τὰ ταῦτα διαβάς ἀσφαλῶς τὸν
 Εὐρώταν, ἀπεράγει τοῖς αὐτῆ
 Φαλαγγίταις. Ἦδη δὲ τῆς ὥρας

que ipse cum Illyriis a late-
 ribus inimicos coepit inuade-
 re: tum enim uero merce-
 narii quidem regis, et ce-
 tratorum, et Illyriorum prae-
 fidio feroces, multis parti-
 bus acrius ac fortius in pu-
 gnam incumbere. Lycurgeus
 uero miles ingruentis sibi
 grauis armaturae metu per-
 cussus, acie inclinata fugae
 sese mandare. Desiderati sunt
 ex horum numero fere cen-
 tum: capti aliquanto plu-
 res: reliqui in urbem fuga
 se receperunt. Lycurgus i-
 pse noctis silentio per auiam
 Spartam irrupit. Philippus
 Illyriorum opera colles oc-
 cupat: ipse cum expedito
 milite et cetratis ad exerci-
 tum reuertitur. Per idem
 tempus Aratus phalangem
 Amyclis ducebat: quo ad
 urbem iam appropinquante,
 rex transfit flumen; et cum
 leui armatura cetratisque et
 equitibus, in subsidiis mansit;
 donec grauiter armati iuxta
 colles ipsos angustias viarum
 sine periculo sunt emensi.
 conantibus interim oppidanis
 subsidiarios equites adoriri,
 magnoque excitato certami-
 ne, virtute cetratorum acies
 sustentatur: adeo ut etiam
 hac in parte non ancipitem
 rex uictoriam consequeretur:
 qui fugatis Lacedaemonio-
 rum equitibus ad portas us-
 que, mox amnem Eurotam
 sine discrimine transgressus,
 phalangis suae agmen ex-
 tremum cogebat. Quum au-
 tem serum diei esset, ac de

συναγήςσης ἅπαντας, ἀναγκαζόμενος αὐτῆ στρατοπεδεύειν παρὶ τὴν ἐκτῶν σενῶν ἔξοδον, ἐχρήσατο στρατοπεδείᾳ·

24. Κατὰ σύμπτωμα τῶν ἠγυμένων περιλαβομένων τοιούτου τόπου, οἶον ἢ ἂν ἄλλόν τις εὖροι, βιλόμενος εἰς τὴν χώραν τῆς Λακωνικῆς παρ' αὐτὴν τὴν πόλιν ποιῆσθαι τὴν εἰσβολήν. Ἔστι γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν προσηγμένων σενῶν, ὅταν ἀπὸ τῆς Τεγέας, ἢ καθόλου τῆς μεσογαίης παραγενόμενος ἐγγίξῃ τις τῇ Λακεδαίμονι, τόπος ἀπέχων μὲν τῆς πόλεως δύο μάλιστα σταδίαις, ἐπ' αὐτῆ δὲ κείμενος τῆ ποταμῷ. τῆτι δὲ συμβαίνει τὴν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ τὸν ποταμὸν βλέψαν πλευρὰν περιέχεσθαι πᾶσαν ἀνόδω μεγάλη καὶ πανταλῶς ἀπροσίτῳ, τὸ δ' ἐπὶ τοῖς κρημνοῖς τῆτις χωρίον, ἐπίπεδον ἐστὶ καὶ γεῶδες καὶ κἀθύδρον, ἅμα δὲ καὶ πρὸς τὰς εἰσχωγὰς καὶ τὰς ἐξαγωγὰς τῶν δυνάμεων εὐφυῶς κείμενον ὥστε τὸν στρατοπεδεύσαντα ἐν αὐτῷ καὶ καταχόντα τὸν ὑπερκείμενον λόφον δοκεῖν ἐν ἀσφαλεῖ στρατοπεδεύειν διὰ τὴν παράθεσιν τῆς πόλεως· στρατοπεδεύειν δὲ ἐν καθύστῳ, κρατῆντα τῶν τῆς εἰσόδου καὶ τῆς διόδου σενῶν. πλὴν ὅγε Φίλιππος καταστρατοπεδεύσας ἐν τῆτι μετ' ἀσφαλείας, τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ τὴν μὲν ἀποσκευὴν προαπέσειλε, τὴν δὲ δύναντιν ἐξέταξεν ἐν τοῖς ἐπιτάδοις εὐσύννοτον τοῖς ἐκ τῆς πόλεως. χρόνον μὲν ἔντινυ βραχὺν ἔμεινε. μετὰ δὲ ταῦτα

recipiendo se omnes hora adponeret, coactus eo loci confidere, in ipso exitu ex illis angustiis castra est metatus.

24. Forte euenit, ut viarum ductores eiusmodi locum ad castrametationem caperent, cui similem alium nemo inueniat, habens in animo praeter urbem ipsam facere in Laconicam impressionem. Venientibus namque Tegea, siue aliqua alia ex parte mediterraneae regionis in aditu ipso illarum faucium, cum Sparta iam appropinquas, ad ducentos quinquaginta ab urbe passus, in fluminis ripa locus ille occurrit; cuius latus quod urbem fluiumque respicit, alto montis iugo prorsusque inaccessiblei tegitur. at super istis praeruptis cautibus locus conspicitur planus, terrenus, et aquarum copia abundans, ad induendum educendumque militem natura factus. ut qui ibi castra posuerit, et imminentem colliem semel occupauerit, confedisse in tuto, (quod ad propinquam quidem urbem attinet) simulque pulcherrimo loco dici queat; aditumque faucium et transitum in sua potestate habere. ceterum Philippus postquam ibi extra periculum quieuisset, postero die praemiis impeditis, deducto ad plana exercitu, in oculis oppidanorum ariem instruit: et quum pugnandi potestatem ad breue tempus inimicis fecisset, ποικ

κλίνας ἐπὶ κέρασ, ἤγε ποιίμενος τὴν πορείαν, ὡς ἐπὶ Τεγέαν. ΣυναΨας δὲ τοῖς τόποις, ἐν οἷς Ἀντίγονος καὶ Κλεομένης συνεστήσαντο τὸν κίνδυνον, αὐτῶ κατεπρατοπέδευσε. τῇ δ' ἐξῆς Θεσσαμένοσ τὰς τόπασ, καὶ Φύσασ τοῖς Θεοῖς ἐφ' ἑκατέρω τῶν λόφων, ὧν ὁ μὲν Ὀλύμπος, ὁ δ' Εὐασ καλεῖται, μετὰ ταῦτα προῆγε τερόροποιησάμενοσ τὴν ἔραγίαν. ἀφικόμενοσ δ' εἰς Τεγέαν, καὶ λαφυροπωλήσασ πᾶσαν τὴν λείαν, καὶ μετὰ ταῦτα ποιησάμενοσ δι' Ἀργασ τὴν πορείαν, ἦκε μετὰ τῆσ δυνάμεωσ εἰς Κόρινθον. Περὸντων δὲ καὶ πρεσβευτῶν παρὰ τῶ Ροδίων καὶ Χίων περὶ διαλύσεωσ τῆσ πολέμασ, χρηματίσασ τάτοισ, καὶ συνυποκρίθεισ, καὶ Φήτασ ἔτομοσ εἶναι διαλύεσθαι καὶ νῦν καὶ πάλαι πρὸσ Αἰτωλῆσ, τάτασ μὲν ἐξέπεμπε, διαλέγεσθαι κελεύσασ καὶ τοῖσ Αἰτωλοῖσ περὶ διαλύσεωσ. αὐτόσ δὲ καταβᾶσ εἰς τὸ Λέχαιον, ἐγένετο περὶ πλῆν, ἔχων τινασ πράξεισ ὀλοχερεσέρασ ἐν τοῖσ περὶ Φωκίδα τόποισ.

25. Κατὰ δὲ τὸν καιρόν τῆσ του οἱ περὶ τὸν Λεόντιον καὶ Μεγαλέαν καὶ Πτολεμαῖον ἔτι πεπεισμένοι καταπλήξεσθαι τὸν Φίλιππον, καὶ λύειν τῶ τοῖστω τρόπῳ τὰσ προγεγενημένασ ἀμαρτίασ, ἐνέβαλον λόγασ, εἰσ τε τὰσ πελτασασ, καὶ τὰσ ἐκ τῆσ λεγομένασ παρὰ τοῖσ Μακεδόσιν ἀγῆματοσ, ὅτι κινδυνεύεσσι μὲν ὑπὲρ πάντων, γίνεται δ' αὐτοῖσ ἀδὲν τῶν δικαίων, ἀδὲ κομίζονται

detorquens aciem in alterum cornu, Tegeam agmen ducit. Ut ad id locorum est ventum, ubi Antigonus et Cleomenes aliquando pugnarunt, rex statim ibi habet: dieque infrequenti loca illa contemplatus, post rem diuinam factam in vtriusque collis vertice, quorum alteri Olympo, alteri Euae nomen, postrema acie valide firmata; Tegeam contendere institit. et quum praedam omnem ibi curasset divendi, itinere per Argos habito, cum uniuerso exercitu Corinthum peruenit. Erant in ea vrbe Rhodiorum et Chiorum legati, de finiendo bello missi. his legationibus operam rex dedit; et simulatione vsus, quum paratum se diceret et nunc esse, et iam pridem fuisse, ad transigendum cum Aetolis, eos dimisit; iussos, cum eisdem Aetolis de pace agere. ipse ad Lechaeum descendit, et ad traiciendum se parat; habens in animo, maioris momenti quaedam negotia in Phocide moliri.

25. Circa idem quoque tempus, Leontius, Megaleas et Ptolemaeus, sperantes adhuc terreri Philippum posse, atque hoc pacto delicta sua priora fore tecta, apud cetratos, et eos qui more Macedonum agema dicuntur, huiusmodi sermones iaciunt: pericula quidem pro omnibus ipsos adire: ceterum nihil iuris prorsus ipsis iam esse relictum; ac ne praedam quidem concedi

τὰς λείας τὰς γινομένας αὐ-
τοῖς ἐκ τῶν ἐθισμῶν. δι' ὧν
παράξυναν τὰς νεανίσκας, συ-
σραφέντας ἐγχειροῦσθαι διχρτά-
ζειν μὲν τὰς τῶν ἐπιφανεστά-
των Φίλων καταλύσεις, ἐκβάλ-
λειν δὲ τὰς θυράς, καὶ κα-
τακόπτειν τὸν κέραμον τῆς τῆ
βασιλέως αὐλῆς. τούτων δὲ
συμβαίνοντων, καὶ τῆς πό-
λεως ὅλης ἐν Θορύβῳ καὶ
ταραχῇ καθυστάσεως, ἀκύντας ὁ
Φίλιππος, ἦκε μετὰ σπυδῆς
ἐκ τῆ Λαχαικῆ, θείων εἰς τὴν
πόλιν. καὶ συναγαγὼν εἰς τὸ
θεάτρον τὰς Μακεδόνας, τὰ
μὲν παρακάλει, τὰ δ' ἐπέπλητ-
τε πᾶσιν ἐπὶ τοῖς πεπραγμέ-
νοις. Θορύβῳ δ' ὄντος καὶ
πολλῆς ἀκρίσιος, καὶ τῶν μὲν
οἰομένων δεῖν ἄγειν καὶ βάλ-
λειν τὰς αἰτίας, τῶν δὲ δια-
λύεσθαι καὶ μηδενὶ μνησικα-
κεῖν· τότε μὲν ὑποκρυθεῖς,
ὡς, τεπεισμένος, καὶ παρακα-
λέσας πάντας, ἐταυῆλθε, σα-
φῶς μὲν εἰδὼς τὰς ἀρχηγὰς
τῆς κινήσεως γεγονότας, προσ-
ποιηθεῖς δὲ διὰ τὸν κούρον.
μετὰ δὲ τὴν ταραχὴν ταύτην
αἱ μὲν ἐν τῇ Φωκίδι προφα-
νεῖς πράξεις, ἐμποδισμὸς τι-
νὰς ἔχον.

26. Οἱ δὲ περὶ τὸν Λεόντιον
ἀπεγνωκότες, τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλ-
πίδας, διὰ τὸ μηδὲν σφίσι προ-
χωρεῖν τῶν ἐπινοουμένων, κατέ-
φευγον ἐπὶ τὸν Ἀπελλῆν. καὶ
διαπεμπόμενοι συνεχῶς ἐκάλουν
αὐτὸν ἐκ τῆς Χαλκίδος, ἀπο-

quam ceperint, qui militiae
mos est apud omnes. his ver-
bis animos iuuenum ita in-
cendant, ut diuisi in certos
cuneos praecipuorum ex ami-
cis regis diuersoria aggredian-
tur; fores quoque regii prae-
torii reuellant, et tegulas ef-
fringant. quo facto, quum tre-
pidationis ac tumultus plena
iam omnia essent in vrbe, Phi-
lippus re cognita, e Lechaeo
in urbem ingenti celeritate ac-
currit. deinde conuocatos in
theatro Macedones, partim
monere, partim propter illa
quae fecerant, omnes incre-
pare. Et quum ut in turbido,
magnaque omnium rerum per-
turbatione, quidam dicerent,
ducendos in vincula caeden-
dosque seditionis auctores: alii
auctores essent, ut motum hunc
componeret, et ut ne fraudi
cuiquam esse vellet quae acci-
derant; dissimulata mente sua
rex, tamquam effecisset, quod
volebat, cohortatusque omnes,
concione discessit: gnarus pro-
be quinam primi seditionis in-
centores existissent: verum in
praesentia dissimulandum id sibi
esse ratus. Composito tumultu,
quae in Phocide moliebatur
Philippus quorum spes certa
videbatur ostensa, certis de
causis sunt impedita.

26. Leontius vero postquam
videt omnia sua consilia frustra
esse, de salute iam sua despe-
rans. ad Apellem praesidii sui
causis confugit. mittendisque
subinde nuntiis, quibus signifi-
cabat ipsi, quantis difficultati-
bus atque incommodis ob susce-

λογίζομενοι τὴν περὶ σφᾶς ἀπορίαν καὶ δυσχωσίαν ἐν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα διαφοράς. συνέβαινε δὲ τὸν Ἀπελλῆν πεποιῆσθαι τὴν ἐν Χαλκίδι διατριβὴν ἐξασικτικώτερον τῆ κατ' ἤκουτος αὐτῶ. τὸν μὲν γὰρ βασιλέα, νέον ἔτι καὶ τὸ πλείον ὑπ' αὐτὸν ὄντα, καὶ μηδενὸς κύριον ἀπεδείκνυε· τὸν δὲ τῶν πραγμάτων χειρισμὸν, καὶ τὴν τῶν ὄλων ἐξασίαν, εἰς ἑαυτὸν ἐπανῆγε. Διόπερ οἴτε ἀπὸ Μακεδονίας καὶ Θετταλίας ἐπιστάται καὶ χειριστὰ τὴν ἀναφορὰν ἐποιῶντο πρὸς ἐκείνον, αἴτε κατὰ τὴν Ἑλλάδα πόλεις ἐν τοῖς ψηφίσμασι καὶ τιμαῖς καὶ δωρεαῖς ἐπὶ βραχὺ μὲν ἐυνημόνευον τῆ βασιλείας· τὸ δ' ὅλον αὐτοῖς ἦν καὶ τὸ πᾶν Ἀπελλῆς. Ἐφ' οὗ ὁ Φίλιππος συνιδανόμενος πάλα μὲν ἐχετλίαζε καὶ δυσχερῶς ἔφερε τὸ γινόμενον· ἄτι καὶ παρὰ πλευρὰν ἴντος Ἀράτα, καὶ πραγματικῶς ἐξεργαζόμενος τὴν ὑπόθεσιν· ἀλλ' ἐναρτέρει, καὶ πᾶσιν ἄδηλος ἦν, ἐπὶ τί φέρεται, καὶ ἐπὶ ποίᾳ ὑπάρχει γνώμῃς. ὁ δ' Ἀπελλῆς ἀγνοῶν τὰ κατ' αὐτὸν, πεπεισμένος δὲ, ἂν εἰς ὄψιν εἰδητῶ Φιλίππῳ, πάντα κατὰ τὴν ἐκυτῆ γνώμην διοικήσειν, ὥρμησε τοῖς περὶ τὸν Λεόντιον ἐπικρήσων ἐκ τῆς Χαλκίδος. Παράγενομενος δὲ εἰς Κόρινθον αὐτῆ, μεγάλην σπῆδὴν ἐποιῶντο, καὶ παρώξυναν τὰς νέας εἰς τὴν ἀπάντησιν, οἱ περὶ τὸν Λεόντιον καὶ Πτολεμαῖον καὶ Μεγαλέαν, ὄντες ἡγεμόνες τῶν τε

ptam cum rege simultatem, circumueniretur, e Chalcide eum arcessebat. Apelies porro dum Chalcide morabatur, licenter omnia et pro libidine egerat. Regem enim auctoritate sua plurimum regi, neque habere vllius rei potestatem, volebat videri. itaque administrationem omnem rerum et summum imperium ad se trahebat. Quamobrem qui per Macedoniam ac Thessaliam in magistratibus aut negotiorum procurationibus erant constituti, ad ipsum de omnibus referebant: et Graeciae vrbes in suis decretis; et honoribus donisque deferendis, leuem admodum regis mentionem facientes, Apellis nomine primam pariter et imam ceram complebant. Quae Philippus quum intelligeret, etsi rem indignam, neque ferendam sibi dudum existimabat: (quippe Aratus sodicare illi latus, et exsequendo proposito suo sollienter intendere:) sustinebat se tamen; adeo vt quid moliretur, aut quid in animo haberet, nemo omnium sciret. Apelles igitur Philippi mentem prorsus ignorans, haut dubius quin vbi semel in conspectum venisset, omnia ex animi sui sententia conficeret; ad ferendum Leontio auxilium Chalcide proficiscitur. Eo Corinthum aduentante, Leontius, Ptolemaeus et Megaleas, qui cetratorum et aliorum corporum nobilissimorum praefecturas obtinebant, summo studio, ac iuue-

πέλτασῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν
 ἐπιφανεσάτων συσημάτων. γε-
 νομένης δὲ τῆς εἰσόδου στρατηγι-
 κῆς διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπαυτη-
 σάντων ἡγεμόνων καὶ στρατιωτῶν,
 ἦκε πρὸς τὴν αὐλὴν ὁ προειρημέ-
 νος εὐθέως ἐκ πορείας. βελομέ-
 νη δ' αὐτῆ κατὰ τὴν προγεγενη-
 μένην συνήθειαν εἰσιέναι, πα-
 ρακατέχε τις τῶν βαδύχων
 κατὰ τὸ συντεταγμένον, Φήσας,
 ἃν εὐκαίρως ἔχειν τὸν βασιλέα.
 ξενιθεὶς δὲ καὶ διαπορήσας ἐπὶ
 πολὺν χρόνον διὰ τὸ παραδοξόν,
 ὁ μὲν Ἀπελλῆς ἐπανῆγε διατε-
 τρακκίμιος· εἰ δὲ λο.ποι παρα-
 χρήμα πάντας ἀπέβριον ἀπ'
 αὐτῆ προφανῶς, ὥστε τὸ τελευ-
 τῶνον μόνον μετὰ τῶν ἰδίων κώ-
 δων εἰσελθεῖν εἰς τὴν αὐτῆ κα-
 τάλυτον. Βραχεῖς γὰρ δὴ πάνυ
 κειροὶ τάντας μὲν ἀνδράτους
 ὡς ἐπίπαν ἔψυσι καὶ πάλιν τα-
 πινῶσι· μάλιθα δὲ τὰς ἐν τοῖς
 βασιλείοις. Ὅντως γὰρ εἰσιν ἕ-
 τει παραπλήσιοι ταῖς ἐπὶ τῶν
 ἀβακίαν ψήφοις. ἐκείνοι τε γὰρ
 κατὰ τὴν τῆ ψήφ. ζόντος βέλη-
 σιν, ἄρτι χάλκων, καὶ παραυτί-
 κα τάλαντον ἔχουσιν· οἳ τε περὶ
 τὰς αὐλὰς κατὰ τὸ τῆ βασιλέως
 νεῦμα μακάριοι, καὶ παρὰ πό-
 δας ἐλεεινοὶ γίνονται. ὁ δὲ Με-
 γαλέας ὄρων παρὰ δόξαν ἐκβαί-
 νουσαν αὐτοῖς τὴν ἐπικρίαν τὴν
 κατὰ τὸν Ἀπελλῆν, φόβῳ πλή-
 ρης ἦν, καὶ περὶ δρασμὸν ἐγένε-
 νετο. ὁ δ' Ἀπελλῆς ἐπὶ μὲν τὰς
 συνουσίας καὶ τοιαῦτα τῶν τιμῶν
 παρελαμβάνετο· τῶν δὲ διαβη-
 λίων καὶ τῆς μεθ' ἡμέραν συμπε-

num assiduo hortatu essece-
 runt, ut obuiam illi prodiret-
 tur. quod quum multi et du-
 ces et milites fecissent, fuis-
 setque eius introitus in urbem
 pompa imperatoria celebratus,
 ipse ex itinere confestim ad
 regem adiit. ad cuius cubi-
 culum interius dum pro vete-
 ri sua consuetudine recta per-
 git; quidam listor, cui id ne-
 gotii fuerat mandatum, iubet
 illum expectare: neque enim
 vacare iam regi. nouitate rei
 insolitae conturbatus Apelles,
 anxius et confusus pedem re-
 ferre: ceteri palam ab eius
 comitatu dilabi: ut ad extre-
 mum pueris dumtaxat suis sti-
 patus hospitium ingrederetur.
 Enimuero, quum in vniuersum
 omnes mortales paruis
 momentis et sublimes euehan-
 tur, et rursum deiiciantur:
 tum in iis qui regum aulas
 colunt, id praecipue locum
 habet. Plane enim similes isti
 sunt calculis quos in numera-
 riorum abacis est videre: nam
 ut hi pro lubitu calculantis,
 modo chalcum, siue oboli sex-
 tam partem, valent, modo
 talentum: ita etiam aulici,
 ad regis nutum beati aut mi-
 seri repente existunt. Mega-
 leas, postquam adeo praeter
 opinionem ea spe auxilii,
 quam in Apelle posuerat, de-
 stitutum se videt, metu plen-
 us fugam occupare cogitat.
 Apelles ad colloquia et id
 genus honores admittebatur:
 ubi de rebus erat deliberan-
 dum, aut post exacta diei
 officia conuiuio rex indulge-
 ριφορίας,

ριφοῶς, ἔμετῆχε. ταῖς δ' ἐξῆς
 ἡμέραις ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὰς κατὰ
 τὴν Φωκίδα πράξεις πάλιν ἐκ τῆ
 Λεχαιῶν ποιῶμενος τὸν πλῆν, ἐπε-
 σπάσατο τὸν Ἀπελλῆν. διαπεσά-
 σης δ' αὐτῷ τῆς ἐπιβολῆς, ἕτος
 μὲν αὐδὶς ἐξ Ἐλατείας ἀνέ-
 σρεψε.

27. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον
 ὁ Μεγαλέας εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνε-
 χώρησε, καταλιπὼν τὸν Λεόν-
 τιον ἐγγυητὴν τῶν ἔκιοσι ταλάν-
 των. τῶν δ' ἐν ταῖς Ἀθήναις στρα-
 τηῶν ἔπροτδεξαμένων αὐτὸν,
 μετῆλθε πάλιν εἰς τὰς Θήβας.
 ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναχθεὶς ἐν τῶν
 κατὰ Κίρραν τόπων, κατέπλευ-
 σε μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν εἰς τὸν
 πῶν Σικυωνίαν λιμένα· κἀκεῖθεν
 ἀναβὰς εἰς τὴν πόλιν, τὰς μὲν
 ἄρχοντας παρητήσατο, πρὸς δὲ
 τὸν Ἄρατον καταλύσας, μετὰ
 τὰτα τὴν πᾶσαν ἐποιεῖτο διαγω-
 γήν, τῷ δ' Ἀπελλῆ συνέταξε
 πλεῖν εἰς Κόρινθον. προσπεσόν-
 των δὲ τῶν κατὰ τὸν Μεγαλέαν
 αὐτῷ, τὰς μὲν πελτασάς, ὧν ἡ-
 γεῖτο Λεόντιος, εἰς τὴν Τριφυλίαν
 ἐξαπέσειλε μετὰ Ταυρίωνος, ὡς
 τινος χρείας κατεπειγέσης· τέ-
 των δὲ ἀφορησάντων, ἀπαγα-
 γεῖν ἐκέλευσε τὸν Λεόντιον πρὸς
 τὴν ἀναδοχὴν. Συνέντες δ' οἱ
 πελτασάι τὸ γέγονός, διαπέμφα-
 μένους τινὰ πρὸς αὐτὰς τῆ Λεοντίου,
 πρσβευτὰς ἐξαπέσειλαν πρὸς
 τὸν βασιλέα, παρακαλῶντες, εἰ
 μὲν πρὸς ἄλλότι πεποιήτοι τὴν
 ἐκπαγωγὴν τῆ Λεοντίου, μὴ χωρὶς
 αὐτῶν ποιήσασθαι τὴν ὑπὲρ τῶν
 ἐγναλαμμένων κρίσιν· εἰ δὲ μὴ, ὅτι

bat, nullus tum ibi erat ei lo-
 cus. Proximis diebus, in Pho-
 cidem ad ea exsequenda quae
 dudum moliebatur, traiectur-
 us e Lechaeo Philippus, A-
 pellem sibi comitem adiungit.
 postquam ad irritum spes eius
 cecidisset, ab Elatea retro
 commeat.

27. Quo quidem tempore
 Megaleas, derelicto Leontio,
 qui pro viginti talentorum
 summa fidem suam eius nomi-
 ne obstrinxerat, Athenas con-
 cessit: deinde quoniam a ma-
 gistratibus Atheniensium non
 admittebatur, Thebas se con-
 tulit. Rex cum satellitio suo
 Cirrha profectus, ad Sicyo-
 niorum portum naues appli-
 cat. mox vt in vrbem ad-
 scendit, quum principes ciui-
 tatis hospitio illum inuita-
 rent, comitate illorum non
 vsus, ad Aratum diuertit; et
 cum eo dies totos transiēbat.
 Apellem Philippus Corinthum
 iussit nauigare. cognita mox
 Megaleae fuga, cetratos, quo-
 rum dux erat Leontius, Tri-
 phyliam cum Taurione, tam-
 quam opera illorum in aliqua
 necessaria re vsurus, mittit;
 statimque post horum abitum
 Leontium ad luendam pecu-
 niam pro qua sponderat, in
 vincula duci iubet. Eius rei
 certiores facti cetrati per
 quemdam a Leontio missum,
 regem per legatos orant, si
 propter aliam causam ali-
 quam Leontium duci iussisset,
 ne ipsis absentibus de accusa-
 tione illius vellet cognosce-
 re: alioquin pro ingenti con-

νομιῶσι μεγαλείως παρολιγωρεῖσθαι, καὶ καταγινώσκεισθαι πάντως· εἶχον γὰρ αἰεὶ τὴν τοιαύτην ἱσχυομένην Μικηδόνες πρὸς τὰς βασιλείας· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἐγγύην τὴν τῷ Μεγαλέῳ, διότι τὰ χορηγία κατὰ κοινὸν εἰσπυρέκωντες, ἐπίστανται αὐτοῖς. Τὸν μὲν ἔν Λεόντιον ὁ βασιλεὺς παροξυνθεὶς θάττον ἢ προέθετο, διὰ τὴν τῶν πελοποννησίων φιλοτιμίαν, ἐπανεῖλετο.

28. Οἱ δὲ παρὰ τῶν Ῥοδίων καὶ Χίων πρέσβεις ἐπανῆκον ἐκ τῆς Αἰτωλίας ἀνοχάστε ποιοημένοι τριακονθημέρας, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἐτοίμας φάσκοντες εἶναι τὰς Αἰτωλίας· καὶ τεταγμένοι ὅλην τὴν ἡμέραν, εἰς ἣν ἤξιον τὸν Φίλιππον ἀπαντῆσαι πρὸς τὸ Ῥίον, ὑπικνήμενοι πάντα ποιῆσαι τὰς Αἰτωλίας, ἐφ' ᾧ συνῆθη τὴν εἰρήνην. ὁ δὲ Φίλιππος δεξιόμενος τὰς ἀνοχάς, τοῖς μὲν συμμαχοῖς ἔγραψε, διασαφῶν πέμπειν εἰς Πάτρας τὰς συνεδρεύουσας, καὶ βαλευτομένους ὑπὲρ τῆς πρὸς Αἰτωλίας διαλύσεως· αὐτὸς δ' ἐκ τῆς Λεχαιῶν κατέπλευσε δευτεραῖος εἰς τὰς Πάτρας. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον ἐπιστολαὶ τινες ἀνεπέμψθησαν πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν κατὰ τὴν Φωκίδα τόπων, παρὰ τῷ Μεγαλέῳ διαπεμπόμεναι πρὸς τὰς Αἰτωλίας, ἐν αἷς ἦν παρολιγωρεῖσθαι τῶν Αἰτωλῶν, θάρρειν καὶ μένειν ἐν τῷ πολέμῳ· διότι τὰ κατὰ τὸν Φίλιππον ἔξιν τελέως ἐστὶ διὰ τὴν ἀχορηγίαν. πρὸς δὲ τούτοις κατηγο-

tumelia factum Philippi se ducturos, atque omnino haut probaturos. (sic enim Macedones aequo iure cum suis regibus ab antiquo poterant uti.) sin autem ex causa sponsionis pro Megalea ductus foret; paratos se collatitia pecunia id nomen expungere. Offendit grauissime regem tantus hic cetratorum erga Leontium fauor ac studium: ac propterea citius, quam habebat in animo, e viuis eum sustulit.

28. Secundum haec Rhodiorum et Chiorum legati ex Aetolia reuertuntur, pacti inducias ad dies triginta: et inclinatis ad pacem faciendam animis Aetolos esse nuntiant. quin etiam diem certum iidem constituerant, ad quem ut Rhium Philippus veniret postulabant: omnia facturos esse Aetolos quo pax conueniat promittentes. Rex induciis affirmatis, per literas cum sociis egit, ut legatos suos de pace cum Aetolis facienda tractaturos mitterent Patras: quo etiam ipse altero die e Lechaeo peruenit. Eodem etiam tempore epistolae quaedam Megaleae ad eum missae sunt e Phocide; quas illic ad Aetolos scripserat, hortans, ut in suscepto bello fortiter pergerent. Philippi enim res deficiente commentu, plane esse profligatas et deploratas. ad haec criminationes quae-

ρίαιτινές τῆ βασιλέως καὶ λοιδο-
ρίαί Φιλαπεχθεῖς ἦσαν. Ἀνα-
γνῆς δὲ ταῦτα, καὶ νομίσας
πάντων τῶν κακῶν ἀρχηγὸν εἶ-
ναι τὸν Ἀπελλῆν· τῆτον μὲν
εὐθέως Φυλακὴν περιήσας ἐξ-
απέσειλε μετὰ σπυδῆς εἰς τὴν
Κόρινθον, ἅμα δὲ καὶ τὸν υἱὸν
αὐτῆ, καὶ τὸν ἐρώμενον. Ἐπὶ
δὲ τὸν Μεγαλέην εἰς τὰς Θή-
βας Ἀλέξανδρον ἐπεμψε, προσ-
τάξας ἄγειν αὐτὸν ἐπὶ τὰς ἀρ-
χάς πρὸς τὴν ἐγγύην. τῆ δ'
Ἀλεξάνδρου τὸ προσαχθεὶν ποιή-
σαντος, ἔχ ὑπέμεινε τὴν πρᾶ-
ξιν Μεγαλέας, ἀλλ' αὐτῷ προσή-
νεγκε τὰς χεῖρας. περὶ δὲ τὰς
αὐτὰς ἡμέρας συνέβη καὶ τὸν
Ἀπελλῆ μεταλλάξαι τὸν βίον,
ἅμα δὲ καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν
ἐρώμενον. Οὗτοι μὲν ἔν τῆς
ἀρμοζέσης τυχόντες κατασρο-
φῆς, ἐξέλιπον τὸν βίον, καὶ μά-
λισα διὰ τὴν εἰς Ἄρατον γενο-
μένην ἐξ αὐτῶν ἀσέλγειαν.

29. Οἱ δ' Αἰτωλοὶ τὰ μὲν
ἔσπευδον ποιήσασθαι τὴν εἰρήνην,
πιεζόμενοι τῷ πολέμῳ, καὶ πα-
ρὰ δόξαν αὐτοῖς προχωρῶντων
τῶν πραγμάτων. ἐλπίσαντες δὲ
ὡς παιδίᾳ νηπίῳ χρήσασθαι τῷ
Φιλίππῳ, δία τε τὴν ἡλικίαν καὶ
τὴν ἀπειρίαν· τὸν μὲν Φίλιππον
εὖρον τέλειον ἄνδρα, καὶ κα-
τὰ τὰς ἐπιβολὰς καὶ κατὰ τὰς
πράξεις· αὐτοὶ δὲ ἐφάνησαν εὐ-
καταφρόνητοι, καὶ παιδαριώδεις,
ἔν τε τοῖς κατὰ μέρος καὶ τοῖς
καθόλα πράγμασιν. Ἄμα δὲ
προσπιπτέσης αὐτοῖς τῆς τε περι-
τῆς πελτασῆς γενομένης ταρα-

dam in regem et probra erant
subiecta, quae odium Mega-
leae in ipsum palam facerent.
His literis lectis Philippus
omnium malorum caput A-
pellem esse nihil dubitans,
custodibus circumdatum ex-
templo eum cum filio et suis
deliciis Corinthum misit. A-
lexandro etiam imperat, vt
ad Megaleam persequendum
Thebas iret. praecipitque il-
li, vt de ea pecunia cuius
nomine sponsio facta fuerat,
diem illi ad magistratus di-
ceret. et Alexander quidem
quod iussus fuerat exsequi-
tur: sed Megaleas non ex-
spectato rei exitu, manus
sibi intulit. iisdemque die-
bus Apelles quoque vna cum
filio ac puero delicato mor-
tem obiit. Hic fuit istorum
hominum finis, anteaetae vi-
tae, maxime autem insolentiae
qua in Aratum vsi fue-
rant, conueniens.

29. Aetoli, ducebantur illi
quidem studio pacis, vt qui-
bus esset iam bellum graue,
quum nihil quicquam ipsis ex
voto succederet: nam qui spe-
rauerant cum Philippo sibi
tamquam cum puero infante
rem futuram, et propter ae-
tatem, et propter rerum im-
peritiam: Philippum quidem
et in suscipiendis et in exse-
quendis consiliis perfectae ae-
tatis virum erant experti: ipsi
vero tam in singulorum admi-
nistratone, quam in bello vni-
verso nullius momenti homi-
nes atque puerilis ingenii ap-
paruerant. Vbi vero renuntia-

χῆς, καὶ τῆς τῶν περὶ τὸν Ἀπελ-
 λην καὶ Λεόντιον ἀπειθείας, ἐλ-
 π' ἅ τ' ἐμὴ μαγικὴ καὶ οὐχ ἄρ' ἐκί-
 νησα περὶ τὴν αὐλὴν εἶναι,
 παρεῖλκον ὅτι οὐκ ἔμενει τὴν ἐπὶ
 τὸ Ῥίον ταχθεῖσαν ἡμέραν. ὁ δὲ
 Φίλιππος ἀτιμῶς ἐτλαζόμε-
 νος τῆς προφάσεως ταύτης, διὰ
 τὸ θαρσύνειν ἐπὶ τῷ πολέμῳ, καὶ
 προδοληφῶς ἀποστρέβειν τὰς
 διαλύσεις, τότε παρακαλέσας
 τὰς ἀπηρητηκότας τῶν συμμα-
 χων, ἢ τὰ πρὸς διαλύσεις
 εἰστρέψειν, ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸν
 πόλεμον, ἀναχθεὶς αὐθις ἀπέ-
 πλευσεν εἰς τὴν Κόρινθον. καὶ
 τῆς μὲν Μακεδόνας διὰ Θεττα-
 λίας ἀπέλυσε πάντας εἰς τὴν
 οἰκίαν παραχρυσιάζοντας· αὐτὸς
 δ' ἀναχθεὶς ἐκ Κενχρεῶν, καὶ
 παρὰ τὴν Ἀττικὴν κομίζεις εἰς
 Εὐβοίαν, κατέπλευσεν εἰς Δημη-
 τοῦδα· κἀκεῖ Πτολεμαῖον, ὅς
 ἦν ἔτι λοιπὸς τῆς τῶν περὶ τὸν
 Λεόντιον ἐταιρείας, κρίνας ἐν
 τοῖς Μακεδόσιν ἀπέκτεινε. Κα-
 τὰ δὲ τῆς καιρῆς τήτης Ἀννίβας
 μὲν εἰς Ἰταλίαν ἐμβαβλικῶς,
 ἀντεστρατοπέδευε τὰς τῶν Ῥω-
 μαίων δυνάμεις, περὶ τὸν Πάδον
 καλούμενον ποταμὸν· Ἀντίοχος
 δὲ τὰ πλεῖστα μέρη Κοίλης Συρίας
 κατεστρατιμμένος, αὐθις εἰς παρα-
 χρυσίαν ἀνέλυσε. Λυκῦργος
 δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμο-
 νίων εἰς Αἰτωλίαν ἔφυγε, κα-
 ταπλαγῆς τῆς Ἐφόρης. οἱ γὰρ
 Ἐφόροι προσπεσῆτες αὐτοῖς
 ψευδῶς διαβολῆς, ὡς μέλλοντος
 αὐτῷ νεωτερίσσειν, ἀθροίσαντες
 τῆς νυκτὸς, ἦλθον ἐπὶ τὴν οἰκίαν.

tum ipsis est de motu cetrato-
 rum, et Apellis ac Leontii pe-
 ste; magnam aliquam et dif-
 ficilem seditionem in aula re-
 gis excitatum iri sperantes;
 constitutum diem conueniendi
 ad Rhium dilationibus produ-
 cebant. Eam occasionem lae-
 tus arripiens Philippus, ut qui
 belli exitum sibi sponderet
 faustum, quique ea mente ac-
 cessisset ut quo minus foedus
 feriretur impediret; hortatus
 socios qui aderant, ne pacis,
 sed belli curam susciperent,
 subatis anchoris denuo Corin-
 thum petit. deinde venia Ma-
 cedonibus data, ut per Thes-
 saliam hibernatum in patriam
 concederent: ipse Cenchreis
 profectus, Atticaeque oram
 praeteruectus, Demetriadem
 Euripum nauigans appuit. ubi
 Ptolemaeum, solum iam reli-
 ctum ex omnibus qui eiusdem
 cum Leontio societatis fuerant,
 Macedonibus de causa eius
 cognoscentibus, capitis poena
 affecit. Hoc est tempus, quo
 Hannibal Italiam ingressus, cir-
 ca Padum nomine fluium, ca-
 stra sua Romanorum castris op-
 posita habebat: quo etiam An-
 tiochus redacta in potestatem
 parte magna Coelae Syriae, ad
 statua hiberna exercitum di-
 miserat. et Lycurgus rex La-
 cedaemoniorum, metuens sibi
 ab Ephoris in Aetoliam con-
 fugerat. Falso crimine delatus
 ad Ephoros Lycurgus fuerat,
 quasi res nouas moliretur: qui
 propterea noctu congregati,
 ad domum illius adierant: ve-
 rum is re prius inteliecta,

ὁ δὲ προκισθόμενος, ἐξεχώρησε μετὰ τῶν ἰδίων οἰκετῶν.

30. Τῆ δὲ χειμῶνος ἐπιγενομένη, καὶ Φιλίππῃ μὲν τῆ βασιλέως εἰς Μακεδονίαν ἀπηλλοτριμένῃ, τῆ δ' Ἐπιφάντῃ τῆ στρατηγῆ τῶν Ἀχαιῶν καταπεφρονημένη ὑπὸ τῶν πολιτικῶν νεανίσκων, κατεγνωσμένη δὲ τελέως ὑπὸ τῶν μισθοφόρων ἕτ' ἐπειθάρχει τοῖς παραγγελλομένοις ἡδεῖς, ἕτ' ἦν ἔτοιμον ἄδεν πρὸς τὴν τῆς χώρας βοήθειαν. εἰς ἃ βλέψας Πυρρίδας, ὁ παρὰ τῶν Αἰτωλῶν ἀπεσπλημένος στρατηγὸς τοῖς Ἠλείοις, ἔχων Αἰτωλῶν εἰς χιλίους καὶ τετρακοσίους, καὶ τῆς τῶν Ἠλείων μισθοφόρος, ἅμα δὲ τέτοις πολιτικῆς, περὶ μὲν εἰς χιλίους, ἰππέας δὲ διακοσίους, ὡς εἶναι τῆς πάντας εἰς τριχίλους ἑμόνον τὴν τῶν Δυμναίων καὶ Φαραίων συνεχῶς χώραν ἐπόρθει, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν Πατραίων. τὸ δὲ τελευταῖον ἐπὶ τὸ Παναχαϊκὸν ὄρος καλόμενον ἐπιστρατοπεδεύσας, τὸ κείμενον ὑπὲρ τῆς τῶν Πατραίων πόλεως, ἐδόξεν πᾶσαν τὴν ἐπὶ τὸ Ῥίον καὶ τὴν ἐπὶ Ἀίγιον κεκλιμένην χώραν. λοιπὸν αἱ μὲν πόλεις κακοπαθεῖσθαι, καὶ μὴ τυγχάνουσα βοήθειας, δυσχερῶς προσῆγον τὰς εἰσφοράς. οἱ δὲ στρατιῶται τῶν ὄψωνίων παρελκομένων καὶ καθυσερίτων, τὸ παραπλήσιον ἐποίκην περὶ τὰς βοήθειας. ἐξ αὐτοῖν δὲ τῆς τοιαύτης ἀνταποδόσεως γινομένης, ἐπὶ τὸ χεῖρον πρῶβαντες τὰ πράγματα, καὶ τέλος διελύθη τὸ ξενικόν. πάντα δὲ ταῦτα συνέβαντε γίνεσθαι διὰ τὴν

cum familia sua periculo praevertit.

30. Quum autem ineunte hieme in Macedoniam rex esset reuerfus, et Achaeorum praetorem Eperatum miles quidem Achaicus contemneret, mercenarius vero pro ignauissimo haberet; omnibus ad vnum parere illi recusantibus, nullum erat ad defensionem finium praesidium paratum. Idcirco Pyrrhias quem Aetoli ducem Eleis miserant, habens secum Aetolos ad mille quadringentos, et mercenarios Eleorum; praeterea e ciuilibus copiis Eleorum pedites quidem circiter mille, equites vero ducentos; vt in summa constaret illius exercitus e tribus fere militum millibus; non solum Dymaeorum et Pharaeensium agros assidue populabatur; sed etiam Patraeensium: ac tandem Panachaicum nomine montem, qui Patraeensium vrbi imminet, suo milite infidens, omnem circa regionem, et qua Rhium, et qua Aegium itur, vastare, vrere. Vt iam ciuitates Achaicae ab hoste vexatae, nec defensae a suis, tributum aegre admodum penderent: milites etiam quia prorogabantur ipsis stipendia, neque sua die praestabantur, quoties pro ferenda ope aliquo ducebantur, idem facere. et quum vtrique vtrosque suam vicem hoc pacto vlciscerentur, quotidie ruere omnia in peius: ac tandem, quod erat militis stipendiarii, dilabi. omnia autem haec ma-

τῷ προεσῶτος ἀδυναμίαν. ἐν τοιαύτῃ δ' ἔντων διαδέσει τῶν κατὰ τὰς Ἀχαιῶν, καὶ τῶν χρόνων ἤδη καθηκόντων Ἐπύρατος μὲν ἀπειθέτο τὴν ἀρχὴν, οἱ δ' Ἀχαιοὶ τῆς βασιλείας ἐναρχομένης, στρατηγὸν αὐτῶν Ἄρατον κατέστησαν τὸν πρεσβύτερον, καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐν τήτοις ἦν. Ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ κατὰ τὰ τῶν χρόνων διαίρεσιν, καὶ κατὰ τὴν τῶν πράξεων περιγραφὴν, ἀρμόζοντα τόπον εἰλήφαμεν, μεταβαίντες ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν πράξεις, τὰς κατὰ τὴν αὐτὴν Ὀλυμπιάδα τοῖς προειρημένοις ἐπιτελεθείσας, αἵτις ὑπὲρ ἐκείνων ποιητόμεθα τὴν ἐξήγησιν.

31. Καὶ πρῶτον ἐπιχειρήσομεν δηλῆν, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, τὸν ὑπὲρ Κοίλης Συρίας Ἀντιόχῳ καὶ Πτολεμαίῳ συσάντα πόλεμον· σαφῶς μὲν γινώσκοντας, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆτον, εἰς ὃν ἐλήξαμεν τῶν Ἑλληνικῶν, ἤτω κρίνεσθαι συνέβαινε καὶ πέρας λαμβάνειν αὐτόν· αἰρέμενοι δὲ τὴν τοιαύτην ἐπίστασιν καὶ διαίρεσιν τῆς ἐνεσώσης διηγήσεως. Τὸ μὲν γὰρ μὴ τῆς τῶν κατὰ μέρος καιρῶν ἀκριβείας διαμυρτάνειν τῆς ἀκρίβειας, ἰκανὴν τοῖς Φιλομαθεῦσι πεπεσμέθα παρασκευάζειν ἐμπερίαν, ἐκ τῶν τὰς ἐκάστων ἀρχῶν καὶ συντελείας παουτομιμησκειν, κατ' ὅποιος ἐγίνοντο καιρὸς τῆς ὑποκειμένης Ὀλυμπιάδος, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πράξεων. πρὸς δὲ τὸ εὐπαρακολήθητον καὶ σαφῆ γίνεσθαι τὴν διήγησιν, ἄδὲν ἀναγ-

la Achaeis afferebat socors et imbecillum praetoris Eperati ingenium. Hic erat Achaeiae status, quando Eperatus anno circumacto magistratu abiit. Achaeorum gens initio aestatis Aratum seniore creavit praetorem. Ac de rebus quidem Europae haecenus. Nunc quoniam et per temporum distinctionem, et per rerum gestarum aptam circumscriptionem, commodum nostri sumus locum, ad res Asiae, quae eadem Olympiadae cum ante dictis contigerunt, oratione versa, de illis deinceps agemus.

31. Primum autem, sicut initio proposuimus, illud bellum exponemus, quod pro Coele Syria Antiochus et Ptolemaeus inter se gesserunt. Etsi enim non fugit nos, bellum istud nondum finitum tempore illo fuisse, in quo desinunt res Graecanicae superius enarratae: iudicio tamen fecimus, quod hoc ordine et partitione ista, in contexenda historia nostra utimur. Nam ut lectores in exacta notitia temporis quo res quaeque per partes sunt actae, non fallerentur, satis abunde illos instruximus, cum in explicandis Olympiadis huius annis, et rebus Graecorum tunc gestis, principia et fines eorum quae in Asia fiebant, diligenter ubique annotauimus, et in memoriam lectori subinde reuocauimus. Ad lucem

καϊότερον ἐπὶ ταύτης τῆς Ὀλυμπιάδος ἡγέμεθα εἶναι, τῆ μὴ συμπλέκειν ἀλλήλαις τὰς πράξεις, ἀλλὰ χωρίζειν καὶ διακρίειν αὐτάς, καθόσον ἐστὶ δυνατόν· μέχρις ἂν ἐπὶ τὰς ἐξῆς Ὀλυμπιάδας ἐλθόντες, κατ' ἔτος ἀρξώμεθα γράφειν τὰς κατ' ἀλλήλα γενομένας πράξεις. Ἐπεὶ γὰρ ἐτινά, τὰ δὲ παρὰ πᾶσι γεγυότα γράφειν προηγήμεθα, καὶ σχεδόν, ὡς εἶπειν, μεγίστη τῶν προγεγυότων ἐπιβολῇ κωχρήμεθα τῆς ἱστορίας, καθάπερ καὶ πρότερόν πε δεδηλώκαμεν· δέον ἂν εἴη, μεγίστην ἡμᾶς ποιῆσθαι πρόνοιαν, καὶ τῆ χειρισμῶ καὶ τῆς οἰκονομίας, ἵνα καὶ κατὰ μέρος καὶ καθόλου σαφῆς τὸ σύνταγμα γίνηται τῆς πραγμᾶτίας. Διὸ καὶ νῦν βραχὺ προαναδραμόντες περὶ τῆς Ἀντιόχει καὶ Πτολεμαίου βασιλείας, πειρασόμεθα λαμβάνειν ἀρχὰς ὁμολογημένας καὶ γνωριζομένας περὶ τῶν λέγεσθαι μελλόντων, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἀναγκαϊότατον.

32. Οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι τὴν ἀρχὴν ἡμῖσι τῆ παντός εἶναι Φάσκοντες, μεγίστην παρήνεν ποιῆσθαι σπερδὴν ἐν ἐκάστοις ὑπὲρ τῆ καλῶς ἀρξασθαι. δοκῶντες δὲ λέγειν ὑπερβολικῶς, ἐλλειπέτερόν μοι φαίνονται τῆς ἀληθείας εἰρηκέναι. Θαρόων γὰρ ἂν τις εἴποι, ἐχ ἡμῖσι τὴν ἀρχὴν εἶναι τῆ παντός, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τέλος δια-

namque et facilem narrationis intelligentiam faciendum omnino duximus in hac Olympiade, vt res in illa gestas ne misceremus; donec ad sequentes Olympiades fuerit ventum: quarum res gestas, vt quaeque illarum variis locis actae ratione temporis inter se congruent, in annos singulos digerimus. Nam qui non aliquam partem separatim, verum omnia simul quae vbique locorum fuerit gesta perscribere instituerimus; et quod iam alicubi antea dicebamus, maius historiae opus quam fere haecenus quisquam suscipere sit ausus, ipsi susceperimus; praecipua videlicet adhibenda nobis cura fuerit, quo sic omnia ordinentur, atque inter se connectantur, vt et vniuersa scriptio operis nostri, et singulae illius partes perspicuam explicationem habeant. Quare etiam nunc pauca de regno Antiochi et Ptolemaei supra repetentes, confessum notumque omnibus principium sequentis narrationis conabimurprehendere. Id enim cum primis necessarium est.

32. Enimuero cum dicebant veteres, principium esse dimidium totius, hoc nimirum docere nos voluerunt; in quacumque re quam suscipias, plurimum operae esse ponendum, vt illam recte inchoes. qui quum videantur rei veritatem ita dicendo excessisse, meo iudicio minus quam par erat dixerunt. merito siquidem non ve-

τεύειν. Πῶς γὰρ ἀρξασθαι
τινὸς καλῶς οἶόν τε, μὴ προσ-
περιλαμβάντα τῶ νῶ τὴν συν-
τέλειαν τῆς ἐπιβολῆς, μηδὲ
γινώσκοντα, πῶ καὶ πρὸς τί,
καὶ τίνος χάριν ἐπιβάλλεται
τῆτο ποιῆν; πῶς δὲ πάλιν
εἰδόντε συγκεφαλαιώσασθαι πράγ-
ματα δεόντως, μὴ συναναφέ-
ροντα τὴν ἀρχὴν, πόθεν ἢ
πῶς καὶ διὰ τί πρὸς τὰς ἐνε-
σώσας ἀφίεται πράξεις; Διό-
περ ἔχ' ὡς ἕως τῆ μέσῃ νο-
μίζοντας διατείνειν τὰς ἀρχὰς,
ἀλλ' ἕως τῆ τέλεις πλείστην
περὶ ταύτας ποιητέον σπουδὴν,
καὶ τὰς λέγοντας καὶ τὰς
αἰκνόντας περὶ τῶν ὅλων. ὃ
δὲ καὶ νῦν ἡμῖς περασομένθα
ποιῆν.

33. Καὶ τοι ἐκ ἀγνοῶ, διότι
καὶ πλείους ἕτεροι τῶν συγγρα-
φῶν, τὴν αὐτὴν ἐμοὶ προειν-
ταί Φωνὴν, Φάσκοντες τὰ
καθόλου γράφειν, καὶ μεγίστην
τῶν προγεγονότων ἐπιβεβλη-
θαι πραγματείαν· περὶ δὲ
ἐγὼ, παραιτησάμενος ἘΦορον,
τὸν πρῶτον καὶ μόνον ἐπιβε-
βλημένον τὰ καθόλου γράφειν,
τὸ μὲν πλείω λέγειν ἢ μνη-
μονεύειν τινὸς τῶν ἄλλων ἐπ'
ἐνόματος παρήσω. μέχρι δὲ
τέτε μνηθῆσομαι, ὅτι τῶν
καθ' ἡμᾶς τινὲς γραφόντων
ἰσορίαν, ἐν τρισὶν ἢ τέτταρσι
σελιδίαις ἡμῖν ἐξηγησάμενοι τὸν
τῶν Ἰωνομαίων καὶ Καρχηδο-

cipium non esse totius dimi-
dium, sed ad ipsum quoque ope-
ris finem pertinere. Nam quo-
modo aliquis recte vllum opus
incipiet, qui summam illius non
fuerit animo complexus? aut
qui non apud se statuerit, unde,
quorsum, et cuius rei gratia o-
pus illud ordiatur? aut contra,
quomodo rerum expositarum
summam in extremo recte ali-
quis colliget, qui prima cum vl-
timis non composuerit, vt sciat
unde, quomodo, et quas ob caus-
sas ad illa extrema peruenerit?
Qui igitur historiam vniuersa-
lem aut scribere aut legere co-
gitant, his praecipua cura, cir-
ca principia est adhibenda. per-
suasus, non ad dimidium operis
dumtaxat, verum etiam ad eius-
dem finem vltimum illa perti-
nere. id quod pro virili facere
ipsi conabimur.

33. Quamquam haut clam-
me est, plerosque rerum gesta-
rum scriptores idem mecum di-
cere; vniuersalem nimirum
scribere se historiam: et maius
a se opus esse susceptum, quam
fuerit vntquam ab vlllo e priori-
bus. de quibus ego scriptoribus
si velut e turba ceterorum, v-
num Ephorum exemero, qui
primus et solus ad scriptionem
vniuersalis historiae animum
appulit, plura hic dicere, aut
quemquam illorum nominatim
perstringere superfedebō. Tan-
tum dicam, existisse memoria
nostra nonnullos, ex iis qui
res gestas posteris tradere sunt
aggressi, qui tribus quatuorue
pagellis Romanorum et Car-
thaginensium bellum comple-

δουίων πόλεμον, Φασί τὰ καθόλη γράφειν. Καί τοι, ὅτι πλείω καὶ μέγισται τότε περὶ τὴν Ἰβηρίαν καὶ Λιβύην, ἔτι δὲ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν ἐπετελέθησαν πράξεις, ἐπιφανέστατος δὲ καὶ πολυχρονιώτατος ὁ κατ' Ἀννίβαν πόλεμος γέγονε, πλὴν τῆ περὶ Σικελίαν, πάντες δὲ ἠναγκάσθημεν πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπειν διὰ τὸ μέγεθος, δεδιότες τὴν συντέλειαν τῶν ἀποβησομένων, τίς ἔτις ἐστὶν ἀδαής, ὅς ἐκ οἴδεν; Ἀλλ' ἔνιοι τῶν πραγματευομένων, ἀδὲ ἐφ' ὅσον οἱ τὰ κατὰ καιρὸς ἐν ταῖς χρωματογραφίαις ὑπομνηματιζόμενοι πολιτικῶς εἰς τὰς τοίχους, ἀδ' ἐπὶ τοσῶτον μνησθέντες, πάσας Φασί τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον περιεληφέναι πράξεις. Τάττε δ' ἐστὶν αἴτιον, ὅτι τὸ μὲν τῶ λόγῳ τῶν μεγίστων ἔργων ἀντιποιήσασθαι, τελείως ἐστὶ βράδιον· τὸ δὲ τοῖς πράγμασιν ἐφικέσθαι τινὸς τῶν καλῶν, ἐκ εὐμαρέος. διὸ καὶ τὸ μὲν ἐν μέσῳ κείται, καὶ πᾶσι κοινόν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοῖς μόνον τολμᾶν δυναμένοις ὑπάρχει· τὸ δὲ καὶ λίαν ἐστὶ σπάνιον, καὶ σπανίσις συνεξέδραμε κατὰ τὸν βίον. Ταῦτα μὲν ἔν προήχθη εἰπεῖν, χάριν τῆς ἀλαζονείας τῶν ὑπερηφάνων ταῦτα κατὰ τὰς ἰδίας πραγματείας. Ἐπὶ δὲ τὴν ἀρχὴν ἐπάνειμι τῆς ἐμαυτῆ προθέσεως.

xi, orbis terrarum res peragere se iactarent. Atqui temporibus illis plurima maximaque facinora per Hispaniam, Africam, item Siciliam atque Italiam fuisse edita, bellumque Hannibalicum et famae celebritate, et temporis longinquitate alia omnia superasse, primo Punico excepto, quo de Sicilia certatum est; tanti denique momenti bellum hoc fuisse, ut mentibus cunctis quorsum tandem illud euaderet, mentes omnium nostrum in se conuerteret: haec inquam omnia, quis adeo rudis atque imperitus est, quin sciat? Non desunt tamen ex istarum rerum scriptoribus, qui quum illa omnia vix obiter attigerint, plane ut pictores illi solent, qui pro more quarundam ciuitatum, res aut hoc aut illo tempore gestas parietes pingendo commentantur; omnia tamen se profitentur esse complexos, quae aut apud Graecos, aut apud barbaros acciderint. Est autem huius rei causa, quod maxima quaeque operum, verbis quidem aggredi fane quam facillimum est: at factis et re ipsa praeclarum aliquod inceptum exsequi, difficile. quamobrem, illud quidem, ut in medio positum, commune est omnibus, qui vel experiri solum voluerint: hoc vero adprimum arduum ac rarum, et quod oppido paucis, vel in extremo vitae tandem contingit. Atque ad haec dicenda me impulit illorum iactantia, qui se in tractationibus suis superbiusefferunt. Nunc illa de quibus dicere institui, pergam ordiri.

34. Ὡς γὰρ θᾶττον Πτολεμαῖος ὀπληθεὶς Φιλοπάτωρ, μεταλλάξαντος τῆ πατρός. ἔταυλόμενος τὸν ἀδελφὸν Μάγαν, καὶ τὰς τίτῳ συνεργῶντας, παρελάβε τὴν τῆς Αἰγύπτου δυναστείαν· νομίσας τῶν μὲν οἰκείων φόβων ἀπολελυθῆαι δι' αὐτῶ, καὶ διὰ τῆς προσημαμένης πράξεως· τῶν δ' ἐκτὸς κινδύνων ἀπηλλάχθαι διὰ τὴν τύχην, Ἀντιγόνῃ μὲν καὶ Σελεύκῃ μετῆλλαχότων, Ἀντιόχῃ δὲ καὶ Φιλίππῳ τῶν διαδεδεγμένων τὰς ἀρχάς, παντάπασι νέων, καὶ μονοῦ παιδῶν ὑπαρχόντων· κατατιθεύσας διὰ ταῦτα τοῖς παρῆσι καιροῖς, πανηγυρικώτερον διῆγε τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν. ἀνετίθετον μὲν καὶ δυσέντευκτον αὐτὸν παρασκευάζων τοῖς περὶ τὴν αὐλὴν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον χειρίζουσιν· ὀλίγων δὲ καὶ ῥάθυμον ὑποδεικνύων τοῖς ἐπὶ τῶν ἔξω πραγμάτων διαταγμένοις· ὑπερῶν οἱ πρότεροι ἢ ἐλάττω, μείζω δ' ἐποίκιντο σπεδῆν, ἢ περὶ τῆς κατ' αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον δυναστείας. Τοιγαρῶν ἐπέκειντο μὲν τοῖς τῆς Συρίας βασιλευῖτι κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, Κοίης Συρίας καὶ Κύπρου βασιλεύοντες· παρέκειντο δὲ τοῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν δυναστεῖαι· ὁμοίως δὲ καὶ ταῖς νήσοις δεσπόζοντες τῶν ἐπιφανεστάτων πόλεων καὶ τόπων καὶ λιμένων κατὰ πᾶσαν τὴν παραλίαν, ἀπὸ Παιφουλίας ἕως Ἐλεησπόντου, καὶ τῶν κατὰ Λυ-

34. Ptolemaeus cognomen-
to Philopator, post obitum
patris occiso fratre Maga, et
qui eius sectam sequebantur,
Aegypti dominatum suscepit,
qui quidem ita existimabat; a
domesticorum quidem metu
ipsum semet opera sua et eo-
rum quos diximus caede libe-
rassse; ab exteris vero ne pe-
riculum vllum haberet me-
tuendum, a fortuna esse pro-
visum: quippe Antigono et
Seleuco extinctis, regnare
nunc in eorum locum Antio-
chum et Philippum, ambos
iuvenes ac pueros. Igitur for-
tunae suae praesenti propter
illas quas diximus causas con-
fusus, sic regnum suum admi-
nistrabat, quasi continuos lu-
dos agigaret. ac tum auli is
suis, tum ceteris qui rebus in
Aegypto praecerant, incurio-
sum se omnium, et difficilem
aditu praebere. negligentem
vero et fo. ordem illis se
ostendebat, qui extra Aegy-
ptum praefecturas curabant.
quum priores reges non mi-
nori curae, quin imo maiori,
quam Aegyptum ipsam, sum-
que in ea imperium, res ex-
ternas habuerint. Itaque Coe-
lae Syriae et Cypri regna qui
tenerent. Syriae regibus ter-
ra marique imminebant. et
qui maxime insignes vrbes,
opportunitissimaque loca per o-
mnem oram a Pampyllia ad
Hellepontum in potestate sua
haberent, Lyfimachiae item
vicinum tractum obtinerent,
Asiae regulos, ipsasque insu-
las ex proximo obseruabant.

σιμάχειαν τόπων· ἐΦήδρευον δὲ τοῖς ἐν τῇ Θράκη καὶ τοῖς ἐν Μακεδονίᾳ πράγμασι, τῶν κατ' Αἴνου καὶ Μαράνειας, καὶ πόρρωτέρων ἔτι πόλεων κυριεύοντες, καὶ τῶ τοιάτῳ τρόπῳ μακρὰν ἐκτετακότες τὰς χεῖρας, καὶ προβεβλημένοι πρὸ αὐτῶν ἐκ πολλῆς τὰς δυναθείας, εἰδέτο τε περὶ τῆς κατ' Αἴγυπτον ἡγωνίων ἀρχῆς. διὸ καὶ τὴν σπεδὴν εἰκότως μεγάλην ἐποιῶντο περὶ τῶν ἔξω πραγμάτων. ὁ δὲ προκηρημέυος βασιλεὺς ὀλιγώρως ἕκαστα τῶν χειρίζων διὰ τῆς ἀπρεπείας ἔρωτας, καὶ τὰς ἀλόγους καὶ συνεχεῖς μέθας, εἰκότως ἐν πάντῳ βραχέϊ χρόνῳ καὶ τῆς ψυχῆς ἅμα καὶ τῆς ἀρχῆς ἐπιβέβηκε ἔυρηκε πλείους ὧν ἐγένετο πρῶτος Κλεομένης ὁ Σπαρτιάτης.

35. Οὗτος γὰρ ἕως μὲν ὁ προσαγορευόμενος Εὐεργέτης ἔζη, πρὸς ὃν ἐποίησατο τὴν κοινωνίαν τῶν πραγμάτων, καὶ τὰς πίσεις, ἦγε τὴν ἡσυχίαν· πεπεισμένος αἰεὶ δι' ἐκείνην τεύξεσθαι τῆς καθήκουσας ἐπιχειρίας, εἰς τὸ τὴν πατρῶν ἀνακτήσασθαι βασιλείαν· ἐπεὶ δ' ἐκείνος μὲν μετήλλαξε, προῆει δ' ὁ χρόνος, οἱ δὲ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καιροὶ μονοῦ καὶ ἐπ' ὀνόματος ἐκάλαν τὸν Κλεομένην, μετῆλλαχότος μὲν Ἀντιγόνα, πολεμικῶν δὲ τῶν Ἀχαιῶν, κοινωνούντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων Αἰτωλοῖς τῆς πρὸς Ἀχαιούς καὶ Μακεδόνας ἀπεχθείας, κατὰ τὴν ἔξ ἀρχῆς ἐπιβολὴν καὶ πρόθεσιν τῆ Κλεομένης· τότε δὴ καὶ

Thraciae denique ac Macedoniae rebus velut ex insidiis inhiabant, Aeno, Maronea, et vltterioribus vrbibus potientes. atque hoc pacto porrectis in longinqua manibus, quum externis hisce tot principatibus velut obiecto scuto tegerentur, de imperio Aegypti nullam vumquam sollicitudinem habuerunt. vt merito magnae illis curae essent res extra Aegyptum. quas rex iste de quo loquimur quum susque deque haberet, dum foedis amoribus et insanis continuisque potationibus indulget; mirari debet nemo, si multos breui tempore qua vitae, qua regni insidiatores inuenerit. Primus autem horum omnium Spartanus fuit Cleomenes.

35. Hir vir, quamdiu Ptolemaeus Euergeta viuebat, quocum societatem et foedus icerat, nihil mouit; quod semper speraret idonea se ab illo auxilia impetraturum ad regnum paternum recuperandum. sed postquam ille quidem obierat, tempora autem currebant, et rerum in Graecia status tantum non ipso nomine Cleomenem vocabat: mortuus namque erat Antigonus, et Achaei bello distinebantur; quodque inde a principio propositum habuerat et perficere studuerat Cleomenes, Aetoli Lacedaemoniis iuncti communi iam odio Achaeos et Macedones persequebantur: tum vero magis magisque cogebatur Cleome-

μᾶλλον ἠναγκάζετο σταύειν καὶ
 Φιλοτιμῶσθαι περὶ τῆς ἐξ Ἀλε-
 ξανδρείας ἀπαλλαγῆς. Διόπερ
 τὸ μὲν πρῶτον ἐντεύξεαι ἐποίη-
 το, παρακχλῶν μετὰ χορηγίας
 τῆς καθήκουσας καὶ δυνάμει
 αὐτὸν ἐκπέμψαι· μετὰ δὲ ταῦ-
 τα παρακχόμενος, ἤξει μετὰ
 δεήσεως, μόνον αὐτὸν ἀπολῆται
 μετὰ τῶν ἰδίων οἰκετῶν· τῆς
 γὰρ καιρῆς ἱκανὰς ὑποδεικνύειν
 ἀφορμὰς αὐτῶ πρὸς τὸ καθήκ-
 εσθαι τῆς πατρίδος ἀρχῆς. ὁ μὲν
 ἔν βασιλεὺς ἔτ' ἐφιστάμενος ἐδενί-
 τῶν τοικίτων, ἦτε προνοούμενος
 τῆ μέλλοντος διὰ τὰς προση-
 μένας αἰτίας, ἐυήθως καὶ ἀλό-
 γως αἰεὶ παρήκμα τῆ Κλεομένης.
 οἱ δὲ περὶ τὸν Σωσίβιον (ἵτος
 γὰρ μάλιστα τότε προσέειπε τῶν
 πραγμάτων) συναδρεύσαντες τοι-
 αῦτας τινας ἐποίησαντο περὶ
 αὐτῆ διαλήψεως· μετὰ μὲν γὰρ
 εὐλοῖα καὶ χορηγίας, ἐκπέμπειν
 αὐτὸν ἐκ ἔκρινον, καταφρονῶν-
 τες τῶν ἔξω πραγμάτων, διὰ
 τὸ μετῆλλαχέναι τὸν Ἀντίγο-
 νον, καὶ νομίζειν μάταιον αὐ-
 τοῖς ἐσεσθαι τὴν εἰς ταῦτα δα-
 πάνην. πρὸς δὲ τῆτοις ἡγωνίῳν,
 μὴ ποτε μετῆλλαχότος μὲν Ἀν-
 τιγόνη, τῶν δὲ λοιπῶν μηδενὸς
 ὑπάρχοντος ἀντιπάλου, ταχέως
 ἀκονιτὶ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα
 ποιησάμενος ὑπ' αὐτὸν, βαρὺς
 καὶ φοβερός αὐτοῖς ὁ Κλεομή-
 νης ἀνταγωνιστῆς σφίσι γένηται·
 τεθεσάμενος μὲν ὑπ' αὐτῶν αὐ-
 τῶν τὰ πράγματα, κατεγνω-
 κῶς δὲ τῆ βασιλείως, θεωρῶν
 δὲ πολλὰ τὰ παρακρεμύμενα

nes omni studio atque animi
 contentione suum ab Alexan-
 dria discessum yrgero. Re-
 gem igitur adire primo, hor-
 tarique ut rebus necessariis ac
 mili e instructum se dimittat:
 deinde quum negligenter au-
 diredur, precibus etiam et et-
 iam contendere, quo abeundi
 sibi cum sua dumtaxat fami-
 lia veniam daret: ipsa nam-
 que tempora satis luculentas
 sibi regni patrii recipiendi oc-
 casiones suppeditare. Et rex
 quidem nulli serio negotio at-
 tendens, futuriq; parum
 prouidus ob iam expositas
 caussas, pro cetera stultitate
 atque stultitia sua verborum
 Cleomenis rationem nullam
 habebat. Sosibius vero, cu-
 ius erat tum in eo regno sum-
 ma auctoritas, coacto amico-
 rum concilio, de Cleomene
 ita statuit. cum classe et pe-
 cunia ac com meatu nequa-
 quam esse illum enutrendum,
 nam quia fato functus erat
 Antigonus, res externas ne-
 gligebant: omnemque eius-
 modi sumtum frustra factum
 iri autumabant. Praeterea
 sollicitudo haec eos angebat,
 ne forte Cleomenes, quum
 sublato Antigono, nemo iam
 superesset amplius, qui par
 illi viribus foret, vniuersa
 Graecia celeriter ac nullo pro-
 pe certamine in potestatem
 redacta, grauis sibi et metu-
 endus inciperet esse aduersa-
 rius. qui praesertim Aegy-
 ptiaci regni statum in clara
 luce quod aiunt, spectasset, ac
 pro deplorato regem haberet:

μέρη καὶ μακρὰν ἀπεσπασμέ-
να τῆς θατιλείας, καὶ πολλὰς
ἀφορμὰς ἔχοντα πρὸς πραγμά-
των λόγον. Καὶ γὰρ νῆες ἐν
τοῖς κατὰ Σάμον ἦσαν τόποις
ἐκ ὀλίγων· καὶ στρατιωτῶν πλῆ-
θος ἐν τοῖς κατ' Ἐφεσον. Ταύ-
την μὲν ἂν τὴν ἐπιβολὴν, ὡς
ἐκπέμπειν αὐτὸν μετὰ χορη-
γίας, ἀπεδοκίμασαν διὰ τὰς
προειρημένας αἰτίας. τότε μὴν
ὀλιγορήσαντας ἄνδρα τοῖσιν
ἐξαποσεῖλαι, πρόδηλον ἔχθρὸν
καὶ πολέμιον, εὐδαμῶς ἠγῆντο
σφίσι συμφέρειν. λοιπὸν ἦν
ἄκουτα κατέχειν. τῆτο δ' αὐ-
τόθεν καὶ χωρὶς λόγου πάντες
μὲν ἀπεδοκίμαζον, ἐκ ἀσφαλῆς
νομίζοντες εἶναι λέοντι καὶ προ-
βάτοις ὁμῆ ποιεῖσθαι τὴν ἔπαυ-
λιν· μάλιστα δὲ τῆτο τὸ μέρος
ὁ Σωσίβιος ὑφωρατο, διὰ τινὰ
τοιαύτην αἰτίαν.

36. Καθ' ὃν γὰρ καιρὸν ἐγί-
νοντο περὶ τὴν ἀναίρεσιν τῆ
Μάγας καὶ τῆς Βερονίκης, ἀγω-
νιῶντες μὴ διασφαλῶσι τῆς ἐπι-
βολῆς, καὶ μάλιστα διὰ τὴν Βε-
ρονίκης τόλειαν, ἠναγκάζοντο
πάντας ἐγκαλεῖν τὰς περὶ τὴν
αὐλὴν, καὶ πᾶσιν ὑπογράφειν
ἐλπίδας, ἐὰν κατὰ λόγον αὐ-
τοῖς χωρήσῃ τὰ πράγματα. τό-
τε δὲ κατανοῶν ὁ Σωσίβιος τὸν
Κλεομένην δεόμενον μὲν τῆς ἐκ
τῶν βασιλείων ἐπιθερίας, ἔχον-
τα δὲ γνώμην καὶ πραγμάτων
ἀληθινῶν ἔννοιαν· ὑπογράφων
αὐτῷ μεγάλας ἐλπίδας, ἅμα
συμμετέδωκε τῆς ἐπιβολῆς. Θεω-

ad haec qui sciret, multas ef-
se eius regni, vt ita dicam,
lacinias, longe summotas, quae
rerum gerendarum occasiones
praeclaras dare possent. Nam
et naues in Samo erant non
paucae: et militum ingens
Ephesi numerus. Igitur pro-
pter haec modo expositas caus-
sas, consilium dimittendi Cleo-
menem cum necessario appa-
ratu, improbarunt: at rursus
virum tantum adeo contemptim
habitum dimittere, inimicum
certum atque hostem, nequa-
quam e re sua esse iudicabant.
quamobrem illud supererat, vt
inuitum retinerent. Id vero
statim ac sine longiore delibe-
ratione cum ceteri omnes im-
probabant; qui periculosum
rebantur esse, leonem et pe-
cudes in eodem stabulo conti-
nere: tum vero Sosibius prae
ceteris eam rem suspectam ha-
bebat; idque ob huiusmodi
causam.

36. Quo tempore super cae-
de Magae ac Beronicae delibe-
rabatur, anxii ac solliciti, ne
forte propter Beronicae potif-
simum audaciam, id inceptum
frustra esset; coacti sunt aucto-
res eius consilii, ministros au-
licos blanditiis delinire, ma-
gnorum spem commodorum
omnibus ostendentes, si ex vo-
to res ipsis succederet. Eo igitur
tempore animaduertens
Sosibius Cleomenem qui regis
auxilio indigebat, singulari
prudencia et vero vsu rerum
quas gesserat pollere, magna
pollicitans, participem consi-
lii eum facit. Cleomenes qui

ρῶν δὲ αὐτὸν ὁ Κλεομένης ἐξε-
 πτοημένον, καὶ μάλιστα δεδιότα-
 τὰ ἔξουκ καὶ μισοφόρος. θαρ-
 ρεῖν παρεκάλει. τὸς γὰρ μισο-
 φόρος βλάψει μὲν αὐτὸν ἑδὲν,
 ὠδολήτειν δ' ὕτιχνητο. μᾶλ-
 λον δ' αὐτῇ θαυμαστάτος τὴν
 ἐπαγγελίαν, ἔχ ὄρας, ἔφη,
 διότι χιδὸν εἰς τριχιλίης εἰσὶν
 ἀπὸ Πελοποννήσου ξένοι, καὶ
 Κρήτες εἰς χιλίης; οἷς εἰάν νεύ-
 σωμεν ἡμεῖς ἰόνον, ἄτοιμως ὑπ-
 κινήσκει πάντας. τῆτων δὲ συ-
 στραφέντων, τίνας ἀγαθίης; ἢ
 ὄηλον, ἔφη, τὰς ἀπὸ Συρίας
 καὶ Καρίας στρατιώτας. τότε μὲν
 ἐν ἡδέως ὁ Σπυρίβιος ἀκήτας ταῦ-
 τα, διπλασίως ἐτεβράσθη πρὸς
 τὴν κατὰ τῆς Βερωνίης πρᾶξιν.
 μετὰ δὲ ταῦτα θαυρῶν τὴν τῆ
 βασιλείως βραθυμίαν, αἰτὸν λό-
 γον ἀνεβῆτο, καὶ πρὸ ὀφθαλ-
 μῶν τήν τε τῆ Κλεομένης τόλ-
 μαν ἐλάμβανε, καὶ τὴν τῶν ξέ-
 νων πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν. Διὸ
 καὶ τότε μάλιστα παρέσητε τῶ τε
 βασιλεῖ καὶ τοῖς φίλοις ὄριμν ἔ-
 τος εἰς τὸ προκαταλαβέσθαι καὶ
 συγκλεῖται τὸν Κλεομένην.
 πρὸς δὲ τὴν ἐπίνοιαν ταύτην,
 ἐχρήσατο συνεργήματι τοῦτων
 τινί.

37 Νικαγόρας τις ἦν Μεσση-
 νιος. ἄτο: ὑπῆρχε πατρικὸς ξέ-
 νος Ἀρχιδάμω τῆ Λικηδαίμο-
 νίων Βασιλείως. τὸν μὲν ἄν πρὸ
 τῆ χρόνον βραχέατις ἦν τοῖς
 προειρημένοις ἐπιπλοκῇ πρὸς
 ἀλλήλους: κατ' ἐν δὲ καιρὸν Ἀρ-

cerneret hominem prae timo-
 re attonitum, et a peregrino
 potissimum conductitioque mi-
 lite male metuentem, bono
 animo esse illum iubet: ac
 mercenarios nihil quicquam
 ipsi nocituros, imo potius au-
 xilio futuros, spondet. Mirante
 adhuc impensius dictum ifrud
 Sosibio; non vides, subicit
 Cleomenes, inter mercenarios
 tria propemodum millia me-
 rere Peloponnesiorum, Cre-
 tenses ad mille? quibus ego si
 vel nutu signum dedero, ad
 omnia quae voluero exsequen-
 da praesto erunt? hi si manu
 facta a te steterint, equos
 metuis? Syriaci, credo, aut e
 Caria te terrent milites. Et
 tum quidem lubenter haec au-
 diuit Sosibius: eumque ista ver-
 ba duplo animosiosem ad cae-
 dem Beronicae reddiderunt.
 At postea quoties regis socordi-
 am considerabat, semper illi in
 memoriam redibat; iugiterque
 illi ob oculos versabatur dia-
 Cleomenis audacia, et stipen-
 riorum erga ipsum beneuolen-
 tia. Hic igitur illo potissimum
 tempore et regi, et amicis eius
 stimulos admouebat, vt Cleo-
 menem prius quam euaderet
 comprehenderent, et include-
 rent. Atque hoc moliens Sosibius
 occasione vsus est huiusmodi.

37. Nicagoras quidem Mes-
 senius fuit, Archidamo Spar-
 tae tum regnanti, paterni
 hospitii iure coniunctus. hi
 prioribus quidem temporibus,
 raro commeare alter ad alte-
 rum soliti: postea vero quam
 Archidamus, metu Cleome-

χίδαμος ἐκ τῆς Σπάρτης ἔφυ-
 γε, δείσας τὸν Κλεομένην, καὶ
 παρεγένετο εἰς Μεσσηνίαν, ἔ-
 μον οἰκίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀναγ-
 καίοις ὁ Νικαγόρας αὐτὸν ὑπεδέ-
 ξατο προθύμως· ἀλλὰ καὶ κατὰ
 τὴν ἐξῆς συμπεριφορὰν ἐγένετό
 τις αὐτοῖς ὀλοχερῆς ἔννοια καὶ
 συνήθεια πρὸς ἀλλήλους. διὸ καὶ
 μετὰ ταῦτα τῷ Κλεομένει ὑπο-
 δείξαντος ἐλπίδα καθόδοι καὶ
 διαλύσεως πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον,
 ἔδωκεν αὐτὸν ὁ Νικαγόρας εἰς
 τὰς διασολὰς, καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν
 πίσεων συνθήκας. ὧν κυρωθέν-
 των, ὁ μὲν Ἀρχίδαμος εἰς τὴν
 Σπάρτην κατήκει, πεισύσας ταῖς
 διὰ τῶν Νικαγόροι γεγενημένους
 συνθήκας. ὁ δὲ Κλεομένης ἀπην-
 τήσας, τὸν μὲν Ἀρχίδαμον
 ἐπανείλετο, τῶν δὲ Νικαγόρων καὶ
 τῶν ἄλλων τῶν συνόντων ἐφείσα-
 το. Πρὸς μὲν ἔν τας ἐκτός ὁ
 Νικαγόρας ὑπεκρίνετο χάριν
 ὀφείλειν τῷ Κλεομένει διὰ τὴν
 αὐτῷ σωτηρίαν· ἐφ' ἑαυτῷ γε
 μὴν βαρέως ἔφερε τὸ συμβεβη-
 κὸς, δοκῶν αἴτιος γεγονέναι τῷ
 βασιλεῖ τῆς ἀπωλείας. Οὗτος
 ὁ Νικαγόρας ἵππας ἄγων κατέ-
 πλευσε βραχεῖ χρόνῳ πρότε-
 ρον εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν. ἀπο-
 βαίνων δ' ἐκ τῆς νεῆς, κατα-
 λαμβάνει τὸν τε Κλεομένην, καὶ
 τὸν Παντέα, καὶ μετ' αὐτῶν
 Ἴππίταν ἐν τῷ λιμένι παρὰ τὴν
 κρηπίδα περιπατῶντας. ἰδὼν δὲ
 ὁ Κλεομένης αὐτὸν καὶ συμμί-
 ξας, ἠσπάζετο Φιλοφρόνως, καὶ
 προσεπέθετο, τί παρῆει. τῷ δ'
 εἰπόντος, ὅτι παραγέγονεν ἵππας

nis Sparta exulare coactus, in
 Messeniam venit; Nicagoras
 non solum hospitio et necessa-
 riis omnibus rebus illum ma-
 gna comitate excepit: sed et-
 iam ex consuetis a coena com-
 potationibus amicissimus, et
 assidua consuetudine coniun-
 ctissimus illi factus est. iccirco,
 vbi postea Cleomenes reditus
 spem fecit Archidamo, et re-
 conciliandae inuicem gratiae,
 Nicagoras de conditionibus
 agendo, et fidei pignoribus
 ad firmandum foedus, ei nego-
 tio se immiscuit. quum essent
 acta transacta omnia, Archi-
 damus pactis confisus quae Ni-
 cagoras pepigerat, Spartam ab
 exilio repetere institit. at Cleo-
 menes obuiam ei progressus,
 ipsum quidem Archidamum ob-
 truncat, Nicagorae vero et ce-
 teris omnibus qui aderant par-
 cit. Propterea Nicagoras, apud
 alios quidem magno beneficio
 se obstrictum Cleomeni, qui
 vitam sibi non eripuisset, di-
 ctitabat: ipse vero apud se clam
 iniquissimo animo casum Ar-
 chidami ferebat; eo magis,
 quod pernitiei causa illi existi-
 tisse videbatur. Iste Nicagoras
 non multo ante cum equis ve-
 nalibus Alexandriam appule-
 rat. qui naui egressus, Cleo-
 menem, Panteumque, et vna
 cum his Hippitam, ambulantes
 in portus crepidine inuenit.
 Cleomenes, vt primum Nica-
 goram videt, adire hominem,
 comiter salutare, et mox quor-
 sum adestet. sciscitari. et
 quum ille equos se adduxisse
 respondisset; Quam vellem,

ἄγων· Ἐβκλόουην ἄντε, ἔφη, καὶ λίαν· ἀντὶ τῶν ἵππων κικαίδη· ἄγειν καὶ σαυβύκας· τρίτων γὰρ ὁ νῦν βασιλεὺς κατετείγεται· τότε γὺν ἐπιγαλάσας ὁ Νικαγόρας, ἐσιώπησε· μετὰ δέ τινας ἡμέρας ἐπὶ πλείον ἐλθῶν εἰς τὰς χεῖρας τῷ Σωσιβίῳ διὰ τὰς ἵππους, εἶπε κατὰ τῆ Κλεομένης τὸν ἄρτι ρηθέντα λόγον· θεωρῶν δὲ τὸν Σωσιβίον ἠδέως ἀκίοντα, τῶσαν ἐξέθετο τὴν προὔπορχησαν αὐτῷ πρὸς τὸν Κλεομένην διαφορᾶν.

38. Ὁν ὁ Σωσιβίος ἐπιγυῖς ἀποτρῴως πρὸς τὸν Κλεομένην δικκείμενον, τὰ μὲν παραχοῦμα δὲς, ἃ δὲ εἰς τὸ μέλλον ἐπαγγελιάμενος, συνέτεισε γράψαντα κατὰ τῆ Κλεομένης ἐπιστολῆν, ἀπολιπεῖν ἐσφραγισμένην· ἵν' ἐπειδὴν ὁ Νικαγόρας ἐκπλοῦση μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὁ παῖς ἀνευέγκη τὴν ἐπιστολῆν πρὸς αὐτὸν, ὡς ὑπὸ τῆ Νικαγόρου πευθεῖσθαι· συνεργήσαντες δὲ τῆ Νικαγόρου τὰ προειρημένα, καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἀνευεχθεῖσης ὑπὸ τῆ παιδὸς πρὸς τὸν Σωσιβίον μετὰ τὸν ἐκπλῆν τῆ Νικαγόρου· παρὰ πόδας ἄμα τὸν οἰκίτην καὶ τὴν ἐπιστολῆν ἤκεν ἔχων πρὸς τὸν βασιλέα· τῆ μὲν παιδὸς Φάσκοντος Νικαγόρου, ἀπολιπεῖν, τὴν ἐπιστολῆν ἐντελλόμενον ἀποδοῦναι Σωσιβίῳ· τῆς δ' ἐπιστολῆς διασχεδασθεῖς, ὅτι μέλλει Κλεομένης, εἰ μὴ ποιῶνται τὴν ἐξαποσολῆν αὐτῆ μετὰ τῆς ἀρμολύτης παρασκευῆς καὶ χορηγίας, ἐπανίστασθαι τοῖς τῆ βασι-

Cleomenes ait, equorum loco catamitos et sambuciftrias potius aduexisses: in his enim nouus rex studium omne suum ponit. ridere tum Nicagoras, et hanc vocem silentio premere. Interiectis vero diebus aliquot, per occasionem equorum factus Sosibio familiarior, ad inuidiam Cleomenis sermonem quem modo retulimus illi recitat. et quum rem gratam facere se Sosibio animaduertet, verus illud suum in Cleomenem odium ipsi aperit.

38 Sosibius inimicum hunc esse Cleomenis sentiens, partim collatis in praesentia muneribus, partim alia se daturum pollicitus, ab eo impetrat, vt epistolam scriberet criminationem Cleomenis continentem, eamque discedens obsignatam, relinqueret. quo paucis mox diebus ab ipsius protectione eam epistolam puer ad se perferret, tamquam a Nicagora missam. Vt hic monuerat, ita ille fecit: qui postquam oram soluisset, allata est a puero epistola ad Sosibium. ille enim uero famulum simul et literas secum habens, extemplo ad regem dicebat puer, abeuntem Nicagoram hanc epistolam reliquisse, cum mandatis, vt Sosibio traderetur. Literis autem significabatur. Cleomenem nisi cum idoneo apparatu, et omnibus suo incepto necessariis dimitteretur, res nouas in imperio regis esse mouiturum. Tam bonam

λέως πράγματι· εὐθέως ὁ Σωσίβιος λαβόμενος τῆς ἀφοριῆς ταύτης, παρώξυνε τὸν βασιλέα καὶ τὰς ἄλλας Φίλας, πρὸς τὸ μὴ μέλλειν, ἀλλὰ Φυλάξασθαι καὶ συγκλεῖσθαι τὸν Κλεομένην. γενομένου δὲ τῆς, καί τινος ἀποδοθείσης οἰκίας αὐτῷ καμμεγέθης, ἐποιεῖτο τὴν διατριβὴν ἐν ταύτῃ παραφυλαττόμενος· τῆτῳ διαφέρων τῶν ἀπηγμένων εἰς τὰς Φυλακὰς, τῷ ποιῆσθαι τὴν διαίταν ἐν μείζονι δεσποτηρίῳ. εἰς ἃ βλέπων ὁ Κλεομένης, καὶ μοχθηρὰς ἐλπίδας ἔχων ὑπὲρ τῆς μέλλοντος, παντός πράγματός ἔκρινε πείραν λαμβάνειν. ἔχων πεπεισμένος κατακρατῆσαι τῆς προθέσεως, (ἰδὲν γὰρ εἶχε τῶν εὐλόγων πρὸς τὴν ἐπιβολὴν) τὸ δὲ πλεῖον εὐθανατῆσαι σπαδάζων, καὶ μηδὲν ἀνάξιον ὑπομῆναι τῆς περὶ αὐτοῦ προγεγενημένης τόλμης· ἅμα δὲ καὶ λαμβάνων ἐν νῶ τὸ τοῖστον, ὡς γέ μοι δοκεῖ, καὶ ὑποτιθέμενος, ὅπερ εἶναι συμβαίνει πρὸς τὰς μεγαλόφρονας τῶν ἀνδρῶν·

Μὴ μὲν ἀσπεδεῖ γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,

Ἄλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἔσομένοισι πυθέσθαι.

39. Παρατηρήσας ἔν ἔξοδον τῆ βασιλέως εἰς Κάνωβον, διέδωκε τοῖς Φυλάττησιν αὐτὸν Φήμην, ὡς ἀφίεσθαι μέλλων ὑπὸ τῆ βασιλέως· καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, αὐτός τε τὰς αὐτῆς θεράπωντας εἰσία, καὶ τοῖς Φυλάττησιν ἱερεῖα καὶ σεφάνης, ἅμα δὲ τῆ τοῖσι οἶνον ἐξαπέσειλε. τῶν δὲ

occasionem arripit statim Sosibius, et qua regem, qua amicos regis cohortatur, ut nulla interposita mora cauerent, et Cleomenem concluderent. ac mox de huius sententia domus quaedam amplissima illi decreta est, in qua circummunitus custodiis degerebat: hoc uno a ceteris qui sunt in carcerem coniecti differens, quod amplior carcer illum habebat. Propterea Cleomenes exiguam de cetero spem salutis sibi relictam intelligens, omnia sibi statuit experiendum: non adeo quod voti compotem posse fieri se crederet: (quippe omnibus praesidiis in eam rem necessariis destitutus:) sed potius, ut honesta defungeretur morte; neue quicquam pateretur virtute illa, qua hactenus claruerat, indignum. simul, ut equidem reor, succurrebat illi, atque proponebat ipse sibi hoc ante oculos, uti fieri amat a viris magnis:

At non ignauns certe, obscurusne peribo:

Verum aliquid faciam, aetas quod ventura loquetur.

39. Igitur obseruata professione Ptolemaei Canopum, rumorem inter custodias distulit, inibi se esse, ut a rege liberaretur: atque adeo hanc praetexens causam, tum ipse suis epulas fruit; tum custodibus in eam rem carnes, coronas, et insuper vinum mittit. Illi nihil quicquam de do-

χρωμένων τήτοις ἀνυπονόητως, καὶ μεθυθίντων, παραλαβὴν τὰς συνόντας Φίλης, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν παῖδας, περὶ μέσου ἡμέρας λαθῶν τὰς Φύλακας ἐξῆλθε μετ' ἐγχειριδίων. προαγόντες δὲ καὶ συντυχόντες κατὰ τὴν πλατείαν Πτολεμαίων τῶν τότε ἐπὶ τῆς πόλεως ἀπολελειμμένων· κατατληθέντες τῶν παραβόλων τῆς συνόντας αὐτῶν, τῆτον μὲν κατασκάσαντες ἀπὸ τῆ τεθρίπτη, παρέκλισαν· τὰ δὲ πλήθη παρακάλουν ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν. ἕθενος δὲ προσέχοντας αὐτοῖς, ἠδὲ συνεξανισταμένα διὰ τὸ παράδοξον τῆς ἐπιβολῆς, ἐπιτρέψαντες ὤρμησαν πρὸς τὴν ἄκρην, ὡς ἀνασπᾶσοντες ταύτης τὰς πυλίδας, καὶ συγχρησόμενοι τοῖς εἰς Φυλακὴν ἀπηγμένους τῶν ἀνδρῶν. ἀποσφαλέντες δὲ καὶ ταύτης τῆς ἐπιβολῆς, διὰ τὸ τῆς ἐφεσῶτας προκινηθέντες τὸ μέλλον ἀσφαλίσασθαι τὴν πόλιν, προσήνεγκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐνψύχας πάνυ καὶ Λακωνικῶς. Κλειόμενης μὲν ἂν ἔτω μετῆλλαξε τὸν βίον· ἀνὴρ γενόμενος καὶ πρὸς τὰς ὀμιλίαις ἐπιδέξιος, καὶ πρὸς πραγμάτων οἰκονομίαν ἐν Φύκῃ, καὶ συλλήβδην ἡγεμονικὸς καὶ βασιλικὸς τῇ Φύσει.

40. Μετὰ δὲ τῆτον ἢ πολὺ κατόπιν, Θεόδοτος, ὁ τεταγμένος ἐπὶ Κοίλης Συρίας, ἂν τὸ γένος Αἰτωλὸς, τὰ μὲν καταφρονήσας τῆ βασιλείας διὰ τὴν ἀσέλγειαν τῆ βίβης καὶ τῆς ὄλης αἰρέσεως,

lo suspicati, acceptis vescuntur. ita sepuitis istis vino, amicis qui vna erant et famulis comitatus circa meridiem, clam custodibus, strictis pugionibus foras erupit. Progredientibus occurrit in platea Ptolemaeus ad vrbis custodiam tum relictus: cuius comitibus ad tantam audaciam pauore torpentibus, ipse de quadriga deiectus includitur. simul ad libertatem populus vocatur, quum nemo sequeretur, neque rebellii socium se adderet; (quippe omnes incepti magnitudo terrebat:) conuerso agmine arcem petunt coniurati, claustra portularum, siue fenestrarum, si forte, revulsuri, et ad destinata vincitorum opera vsuri: quod eorum consilium vt praesense-runt praefecti arcis, valido praesidio portam muniunt: itaque coniurati hac quoque spe lapsi, generoso animo et Laconico, manus sibi intulerunt. Atque hunc habuit vitae exitum Cleomenes: vir tum in vitae consuetudine et colloquiis familiaribus, dexteritatis cuiusdam singularis: tum etiam ad seria negotia tractanda optime ab ingenio comparatus; et vt verbodicam, ad ducis vel regis munia obeunda factus a natura.

40. Nec multo post quam haec acciderunt, defecit pariter a rege Theodotus [Coelae Syriae praefectus, genere Aetolus. Hic partim contemptu Ptolemaei, ob luxum atque impuram ipsius vitam, et genus

τὰ δὲ

τὰ δὲ διαπισήσας τοῖς περὶ τὴν αὐλήν· διὰ τὸ μικροῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἀξιολόγως παραχόμενος χρείας τῷ βασιλεῖ περίτε τᾶλλα, καὶ περὶ τὴν πρώτην ἐπιβολὴν Ἐντιόχῃ τοῖς κατὰ Κοίλην Συρίαν πράγμασιν, μὴ οἶον ἐπὶ τέτοις τυχεῖν τινὸς χάριτος, ἀλλὰ τᾶναντίον ἀνακληθεῖς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, παρ' ἄλλοιου κινδυνεῦσαι τῷ βίῳ· διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ἐπεβάλετό τε λαλεῖν Ἐντιόχῳ, καὶ τὰς κατὰ κοίλην Συρίαν πόλεις ἐνχειρίζειν. Τῆ δ' ἀσμένως δεξαμένη τὴν ἐλπίδα, ταχεῖαν ἐλάμβανε τὸ πρᾶγμα τὴν οἰκονομίαν. Ἴνα δὲ καὶ περὶ ταύτης τῆς οἰκίας τὸ παραπλήσιον ποιήσωμεν, ἀναδραμόντες ἐπὶ τὴν παράληψιν τῆς Ἐντιόχῃ δυναστείας, ἀπὸ τῶν τῶν καιρῶν ποιησόμεθα κεφαλαιώδη τὴν ἔφοδον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆ μέλλοντος λέγεσθαι πολέμου. Ἐντιόχῃ γὰρ ἦν μὲν υἱὸς νεώτερος Σελεύκου τῆ Κελαινικῆ προσαγορευθέντος. μεταλλάξαντος δὲ τῆ πατρὸς, καὶ διαδεξαμένη τὰ δελφῆ Σελεύκου τὴν βασιλείαν διὰ τὴν ἡλικίαν, τὸ μὲν πρῶτον ἐν τοῖς ἄνω τόποις μεθιστάμενος ἐποιεῖτο τὴν διατριβήν. ἐπεὶ δὲ Σέλευκος μετὰ δυνάμεως ὑπερβαλὼν τὸν Ταῦρον ἐδολοφονήθη, καθάπερ καὶ πρότερον εἰρήκαμεν, μεταλαβὼν τὴν ἀρχὴν αὐτὸς ἐβασίλευσε· διαπισεύων τὴν μὲν ἐπὶ τὰδε τῆ Ταῦρος δυναστείαν Ἀχαιοῦ, τὰ δ' ἄνω μέρη τῆς βασιλείας ἐνχειρικῶς Μολωνι, καὶ ταδεῖσφω τε Μολωνο,

uniuersum institutorum; partim quia procerum eius aulae voluntatem erga se suspectam habebat; vt qui paucis ante annis, post egregie nauatam regi operam, tum aliis in rebus, tum illo bello, quod cum Antiocho, Coelen Syriam tunc primum inuadente, gestum fuerat: adeo nullam partem meritis gratiam reporta-uerat; vt contra Alexandriam accitus, etiam de vita periculum subiret: is igitur hisce de causis, Antiochum statuit conuenire, et Coelae Syriae vrbes illi tradere. Oblatam spem laetus rex accipit: Theodotus breui tempore ad exitum rem perducit. Vt autem in hac etiam regia praestemus idem, quod in superiore fecimus; narrationem paullo altius repetitam, ab eo tempore quo Antiochus imperium suscepit, deinceps pertexemus ad principium usque eius belli, de quo dicere instituimus. Antiochus iunior filius erat Seleuci illius, cui fuit cognomen Callinico. postquam defuncto patri successit in regno Seleucus frater maior Antiochi, ipse ad superiora Asiae migravit, ibique se aliquamdiu tenuit. mox vbi Seleucus Taurum transgressus per dolum fuit caesus, quod et antea dicebamus, Antiochus imperium defuncti adeptus, regnauit: et totius cis Taurum Asiae dominatione Achaeo concredita; superiores regni prouincias Moloni et eius fratri Alexandro regendas de-

Ἀλεξάνδρῳ Μόλωνος μὲν Μηδίας ὑπάρχωντος σατραπῆν, τὰ δὲ ἐλθεῖν ἐκ τῆς Περσίδος.

41. Οἱ καταφρονησάντες μὲν αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν, ἐπέστειλαν δὲ τὸν Ἀχιλῆον ἑσθλα κωνωνὸν σφίσι τῆς ἐπιβολῆς, μάλιστα δὲ Φοβέμενοι τὴν ἀμείτητα καὶ κακοπραγμοσύνην τὴν Ἑρμείην, τῷ τότε προεστῶτος τῶν ὄλων πραγμάτων, ἀστράθου καὶ διατρέφειν ἐνεχείρισαν τὰς ἄνω σατραπείας. ὁ δὲ Ἑρμείας ἦν μὲν ἀπὸ Καρίας, ἐπέστη δὲ ἐπὶ τὰ πράγματα, Σελεύκῳ τὰ δολφῶν ταύτην αὐτῷ τὴν κρίσιν ἀγχειρίσαντος, καθ' ἃς κενρὸς ἐποίητο τὴν ἐπὶ τὸν Ταῦρον στρατίαν. τυχαίῳ δὲ ταύτης τῆς ἐξουσίας, πῶσι μὲν ἐσθλόνει τοῖς ἐν ὑπεροχαῖς ἔσι τῶν περὶ τὴν αἴλην. φύσει δὲ αἰὸς ὢν, τῶν μὲν τὰς ἀγνοίας ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐνδεχόμενος ἐσθλάζετο τοῖς δὲ χειροποιήτης καὶ ψευδῆς ἐπιφέρων αἰτίας, ἀήττητος ἦν καὶ πικρὸς δίκαιος. μάλιστα δ' ἔσπευδε καὶ περὶ ταυτὸς ἐπειπετο, βηλόμενος ἐπανελθεῖν τὸν ἀποκουίταντα τὰς δυνάμεις τὰς Σελεύκῳ συνελθόντας Ἐπιγένην, διὰ τὸ θεωρεῖν τὸν ἄνδρα καὶ λέγειν καὶ πράττειν δυνάμενον καὶ μεγάλῃς ἀποδοχῆς ἀξιόμενον παρὰ ταῖς δυνάμειν. ὢν δὲ ταύτης τῆς προθέσεως, ἐπέχεβλόμενος αἰετινος ὄρουσ ἐπιλαβέσθαι, καὶ προφάσεως κατὰ τῆ προειρημένῃ. ἀθροισθέντος δὲ τῆ συνεδρίῃ περὶ τῆς τῆ Μόλωνος ἀποστάσεως, καὶ κελεύσαντος

dit: eratque Molo Mediae praefectus (satrapam vocant,) Alexander Perfidis.

41. Hi fratres, regis pueritiam aspernati, spe etiam illa ducti, quasi Achaeus confociaturus; praecipue autem veriti crudelitatem, peruerfam mentem, et calumnias Hermiae qui summae rerum in aula praererat; deficiendi, et auertendi a rege superiores satrapias consilium inierunt. Hermias iste, genere Car, admotus ad rerum curam fuerat a Seleuco fratre, qui expeditionem versus Taurum suscipiens, eius fidei regnum commendauerat. Tantam autem hanc adeptus dignitatem, omnibus qui auctoritate et gratia apud regem valebant, inuidere coepit: deinde, homo natura facuus, in alios propter leuia delicta, quae interpretatione sua grauiora faciebat, animaduvertebat: alios per calumniam falsis criminationibus appetens, inexorabilem se et immitem iudicem praebat. Omnium vero maxime id studebat, plurimisque aestimabat, vt Epigenem perderet, qui eas copias reduxerat, quae in gratiam Seleuci conuenerunt. Hunc enim virum esse intelligebat, dicendi simul agendique peritum, et apud legiones praecipuae auctoritatis. atque hoc animo versans, omnia obseruabat, causam et occasionem aucupans calumniandi Epigenis. Quum autem de rebellione Mo-

τῆ βασιλείῳ λέγειν ἕκαστον τὸ Φαινόμενον, περὶ τῆ πῶς δεῖ χρῆσθαι τοῖς κατὰ τὰς ἀποστάτας πράγμασι, καὶ πρώτῃ συμβουλευόντος Ἐπιγένης· ὅτι ἔδει μέλλειν, ἀλλ' ἐκ χειρὸς ἔχεσθαι τῶν προκειμένων, καὶ πρώτον καὶ μάλιστα τὸν βασιλέα συνάπτειν τοῖς τόποις, καὶ παρ' αὐτὰς εἶναι τὰς καιρὰς. ἕτως γὰρ ἢ τὸ παράπαν ἔδὲ τολμήσειν ἄλλοτριπραγεῖν τὰς περὶ τὸν Μόλωνα, τῆ βασιλείῳ παρόντος, καὶ τοῖς πολλοῖς ἐν ὄψει γενομένῃ μετὰ συμμέτρῃ δυνάμει, ἢ καὶ ὅλως τολμήσωσι καὶ μείνωσιν ἐπὶ τῆς προθέσεως, ταχέως αὐτὰς συναρπαζέμεν ὑπὸ τῶν ὄχλων παραδοθήσεσθαι τῷ βασιλεῖ.

42. Ταῦτα λέγοντος ἔτι τῆ προειρημένῃ, διοργανθεὶς Ἑρμείας, πολὺν ἔφησεν αὐτὸν χρόνον ἐπίβηλον ὄντα καὶ προδότην τῆς βασιλείας διαλεληθέναι· νῦν δὲ καλῶς ποιῶντα Φαυερὸν ἐκ τῆς συμβολῆς γεγόνεναί, σπεύδοντα μετ' ὀλίγων ἐγχειρήσθαι τὸ τῆ βασιλείῳ σώμα τοῖς ἀποστάταις. Τότε μὲν ἔν ὄδῳ ὑποτύψας τὴν διαβολὴν, παρήκε τὸν Ἐπιγένην, πικρίαν ἄκαιρον μάλλον ἢ δυσμένειαν ἐπιφύνας. αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν αὐτῆ γνώμην τὴν μὲν ἐπὶ τὸν Μόλωνα στρατεῖαν κατὰφοβῶσιν, τὸν κίνδυνον ἐξέλιπε διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν πολεμικῶν· ἐπὶ δὲ τὸν Πτολεμαῖον ἐσπέδαζε στρα-

lonis concilium esset coactum, iubente rege, vt quomodo rebellantium audaciae occurrendum existimarent, ex animi sui sententia quisque diceret; omnium primus Epigenes ita censuit: Non esse hic cunctandum; sed e vestigio incumbendum praesenti negotio. ante omnia vero illud vel maxime requiri, vt ad ea loca rex ipse accedat, et rerum gerendarum momenta praesens ipse captet. hoc enim pacto, vel omnino moliri res nouas non ausuros Molonem, quique in eadem sunt caussa, rege praesente, et cum idoneis copiis in oculis populorum versante: aut si eo venerint audaciae, vt in proposito maneant, futurum haut multo post vt ab ipsa multitudine correpti, in potestatem regis tradantur.

42. Nondum dicendi finem fecerat Epigenes, cum ira percitus Hermias dixit; a longo tempore ipsum regno insidiantem, salutemque eius prodentem, omnes fefellisse: nunc laudare se illum, qui id consilii dederit, vnde palam fit factum, velle ipsum rebellibus regis personam tradere, paucis comitatam. His dictis, quasi calumniae fomitem leuiter accendisse tum quidem contentus, Epigenem missum fecit; intempestivae magis cuiusdam amaritudinis, quam odii significatione data. Ipse in dicenda sententia, expeditionem aduersus Molonem declinans, vt qui prae imperitia rei bellicae periculum horre-

τεύειν, ἀσφαλῆ τῆτον εἶναι πε-
πεισμένους τὸν πόλεμον διὰ τὴν τῷ
προειρημένῳ βασιλείῳ ῥαθυμίαν.
τότε μὲν ἦν καταπληξίμενος
τῆς ἐν τῷ συνεδρίῳ πάντας, ἐπὶ
τὸν Μόλινα στρατηγὸς ἐξέταμψε
μετὰ τῆς δυνάμεως Ξένωνα καὶ
Θεόδοτον τὸν Ἡμιόλιον· τὸν δ'
Ἀντίοχον παρώξυνε συνεχῶς,
οἰόμενος δεῖν ἐπιβάλλειν τὰς
χεῖρας τοῖς κατὰ Κοίλην Συ-
ρίαν πράμασι, μόνως ἕως ὑ-
πολαμβάνων, εἰ πανταχόθεν
περισπῆ τῷ ναυσίῳ πόλεμος,
ἕτε τῶν πρότερον ἠμαρτυμένων
ὕφ' ἑξίν δίκας, ἕτε τῆς παρή-
σης ἐξουσίας κωλυθήσεσθαι διὰ
τὰς χρεῖας, καὶ τῆς ἐπὶ περι-
εταμένῳ ἀγῶνας τῷ βασιλεῖ καὶ
κινδύνος. εἰδὼ καὶ τελευταίου ἐπι-
τολὴν πλάσας ὡς παρ' Ἀχαιοῦ
διαπεσχυμένῃ, προσήνεγκε τῷ
βασιλεῖ, διασαφῆσαν, ὅτι Πτο-
λεμαῖος αὐτὸν παρακαλεῖ πραγ-
μάτων ἀντιποιήσεσθαι, καὶ Φη-
εῖ, ναυσὶ καὶ χρήμασι χορηγήσειν
πρὸς πάσας τὰς ἐπιβολὰς, εἰάν
ἀναλάβῃ διάδημα, καὶ Φανερός
γένηται πάντων ἀντιποιόμενος τῆς
ἀρχῆς, ἣν τοῖς πράγμασιν ἔ-
χειν αὐτὸν καὶ νῦν· τῆς δὲ ἐπι-
γραφῆς αὐτῷ Φθουῶντα, τὸν
ὑπὸ τῆς τύχης διδόμενον ἀπο-
τρίβεσθαι σέφανον. Ὁ μὲν ἦν
βασιλεὺς πιεύσας τοῖς γραφο-
μένοις, ἕτοιμος ἦν καὶ μετέω-
ρος στρατεύειν ἐπὶ Κοίλην Συ-
ρίαν.

43. Ὅντος δὲ αὐτῷ κατὰ τῆς
καιρῆς τῆτος περὶ Σελεύκειαν
τὴν ἐπὶ τῷ Ζεύγματος, παρῆν

ret: contra Ptolemaeum du-
cere exercitum studebat: haut
dubia spe, propter eius regis
ignauiam, sine periculo bel-
lum il'ud fore. ita, vniuerso
confessui terrore iniecto, bel-
lum aduersus Molonem duci-
bus Xenoni et Theodoro He-
miolio gerendum mandauit.
Idem stimulandi Antiochum
finem nullum facere, cum fa-
ciendum illi omnino diceret,
vt ad repetendam Coelien Sy-
riam animum conuerteret: quo
rex adolescentulus ab omni
parte belli curis premeretur,
qua sola ratione fieri posse ar-
bitrabatur, vt nouis subinde
certaminibus ac periculis re-
gem circumstantibus, quum
princeps opera sua indigeret,
neque praeteritorum malefi-
ciorum poenas lueret, ne-
que ea dignitate quam obtine-
bat, exueretur; tandem igitur
etiam fingit epistolam,
quasi ab Achaeo missam, eam-
que regi offert: qua significa-
bat Achaeus, sollicitari se ab
Ptolemaeo, vt imperium sibi
vindictet: polliceri Ptolemae-
um, naues, pecuniam, omnia
incepto necessaria: si modo dia-
dema assumeret, et palam eius
imperii insignia sibi arrogaret,
quod re ipsa iam obtineat: quan-
tumuis ipse sibi titulum inui-
dens oblatam a fortuna coro-
nam respuat. Istis literis rex si-
dem habens, prompto pronoque
animo erat ad suscipiendam in
Coelen Syriam expeditionem.

43. Inter haec, dum Seleu-
ciae ad Zeugma Antiochus
agebat, aduenit Diognetus nau-

Διόγνη-

Διόγνητος ὁ ναύαρχος ἐν Καππαδοκίᾳ τῆς περὶ τὸν Εὐξείνου, ἄγων Λαοδίην τὴν Μιθριδάτῃ τῆ βασιλέως θυγατέρα, παρθένου ἔσαν, γυναῖκα τῷ βασιλεῖ κατωνουασμένην. ὁ δὲ Μιθριδάτης ἔυχето μὲν ἀπόγονος εἶναι τῶν ἑπτὰ Περσῶν ἑνός, τῶν ἐπανελομένων τὸν μάγον· διατετηρήσει δὲ τὴν δυναστείαν ἀπὸ προγόνων τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς διδοθεῖσαν ὑπὸ Δαρεῖος παρὰ τὸν Εὐξείνου πόντον. Ἀντίοχος δὲ προσδεξάμενος τὴν παρθένου μετὰ τῆς ἀρμοζέσης ἀπαντήσεως ἢ προσασίας, εὐθέως ἐπέτελει τὸς γάμους, μεγαλοπρεπῶς καὶ βασιλικῶς χρώμενος ταῖς παρασκευαῖς· μετὰ δὲ τὴν συντέλειαν τῶν γάμων καταβάς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, βασιλίτσαν ἀποδείξας τὴν Λαοδίην, λοιπὸν ἐγένετο περὶ τὴν τῆ πολέμου παρασκευήν. Κατὰ δὲ τὸς καιροὺς τέτῃς Μόλων ἐτοίμης παρεσκευακῶς πρὸς πᾶν τὸς ἐν τῆς ἰδίας σατραπείας ὄχλους, διὰ τε τὰς ἐλπίδας, τὰς ἐν τῶν ὠφελειῶν, καὶ τὸς φόβους, ἔς ἐνεργάσατο τοῖς ἡγεμόσιν, ἀνατακτικῶς καὶ ψευδεῖς εἰσφέρων ἐπιστολὰς παρὰ τῆ βασιλέως· ἐτοιμοὺν δὲ συναγωνιστὴν ἔχων τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον ἠσφαλισμένος δὲ καὶ τὰ κατὰ τὰς παρακειμένας σατραπείας διὰ τῆς τῶν προεσῶτων εὐνοίας καὶ δωροδοκίας· ἐξεστράτευσε μετὰ μεγάλης δυνάμεως ἐπὶ τὸς τῆ βασιλέως στρατηγούς. οἱ δὲ περὶ τὸν Ξένωνα ἢ Θεόδοτου καταπλαγέντες τὴν ἔφοδον,

archus e Cappadocia ad Euxinum, Laodicen Mithridatis regis filiam ducens, virginem matrimonio regis destinatam. Mithridates hic, genus suum referebat ad unum e septem illis Persis, qui magum occiderunt: tributumque iam olim maioribus suis a Dario dominatum ad Euxinum Pontum, perpetuo exinde conseruauerat. Antiochus, quanto par erat comitatu obuiam progrediente, cum ingenti clientium turba virginem excipit: ac statim magnifice, regioque apparatu omnium rerum, nuptias celebrat. Peractis nuptiarum sollemnibus rex Antiochiam venit e superioribus regionibus, ibique Laodicem salutari reginam iubet: totusque se deinde ad bellum comparat. Eodem etiam tempore Molo, praeparatis ad omnia animis populorum praefecturae suae, qua commodorum spe iniecta, qua metu proceribus incusso, productis ad id ipsum epistolis regis minarum plenis et falsis: habens etiam promptum ad omnia coadiutorem fratrem Alexandrum: prouiso denique, ne quid e proximis prouinciis metuendum haberet, benevolentia eorum qui inter ceteros ibi eminebant, largitionibus sibi conciliata: aduersus regios duces cum magno exercitu est profectus. Xenon et Theodotus eius aduentu perturbati, intra vrbes se recipiunt. Molo Apol-

ἀνεχώρησαν εἰς τὰς πόλεις. ὁ δὲ Μόλων κύριος γενόμενος τῆς Ἀπολλωνιάτιδος χώρας, εὐπορεῖτο τῆς χρυσῆς ὑπερβαλόντως. ἦν δὲ δευτέρου οὐδὲ καὶ τὸ τὰ ὀλίγα τὸ μέγεθος τῆς δυναστείας.

44. Τὰ τε καὶ ἰπποδρόμια πάντα τὰ βασιλικὰ, Μήσις ἐγκαχεῖραι· σίτη τε καὶ θρουμάτων πληθὺς ἀναρίθμητον τὰρ αὐτοῖσι· περί γε μὴν τῆς ὀχυρότητος, καὶ τῆ μεγέθους τῆς χώρας, εἴ ἐν σίτηι δύναται ἀξιωματικῶς. ἡ γὰρ Μήδεια κείται μὴν καὶ μέτρη τὴν Ἀσίαν διαφέρει δὲ καὶ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ κατὰ τὴν εὐφροσύναν πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπων, ὡς πρὸς μέρος θρωσικῆν, καὶ μὴν ἐπέκεινται τοῖς ἀλκιμωτάτοις καὶ μεγίστοις ἔθνεσι. Πόσκειται γὰρ αὐτῆς πρὸς μὲν τὴν ἑν καὶ τὰ πρὸς ἀνατολικῶς μέρος, τὰ κατὰ τὴν ἔρημον πελῖα, τὴν μεταξὺ κειμένην τῆς Περσίδος καὶ τῆς Παρθυσίας. ἐπέκεινται δὲ καὶ κρατεῖ τῶν καλυμένων Κασιών τελευτῶν· συνάπτει δὲ τοῖς Τατύρων ὄρεσιν, ἀ δὲ τῆς Τρικανίας θαλάττης ἐπὶ πολὺ διάστησι τοῖς δὲ πρὸς μεσημβρίαν κλίμασι κατῆκει πρὸς τε τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Ἀπολλωνιάτιν χώραν. παράκειται δὲ τῇ Περσίδι, προβεβλημένη τὸ Ζάγρον ὄρος, ὃ τὴν μὲν ἀνάβασιν ἔχει πρὸς ἑκατὸν στάδια. διαφορὰς δὲ καὶ συγκλείσεις πλείους ἔχου ἐν αὐτῷ, διέζευκται νοτιότατα κατὰ δὲ τινὰς τόπους ἀυλῶσιν, ἃς κατοικῆσι Κοστωῖσι καὶ Κορβρη-

loniatico potitus agro com-
meatibus omnis generis su-
pra modum abundabat: etiam
ante terribilis propter domi-
natus quem obtinebat, magni-
tudinem.

44. Iam primum, equorum
aruenta omnia regia in ma-
nu sunt Medorum. deinde fru-
menti et pecoris infinita quae-
dam apud illos est copia. de
munitione vero naturali et
magnitudine regionis, quic-
quid dixerit aliquis, minus
erit. Nam Media sita illa qui-
dem est in Asiae medullio:
verum si hanc partem cum ce-
teris contendas, et amplitu-
dine spatii, et altitudine mon-
tium quibus cingitur, omni-
bus Asiae locis eam praefata
deprehendes. eadem porro
fortissimis maximisque popu-
lis imminet. Praefacet nam-
que illi ab aurora et orientis
partibus planities eius deserti,
quod Perfidi et Parafiae est in-
teriectum. imminet etiam,
habetque adeo in potestate
Caspiae quas vocant Pyrae:
Tapyrorum quoque montes,
qui non longe absunt ab Hyr-
cania, contingit. qua vergit
in meridiem ad Mesopotamiam
et regionem Apolloniaticam
pertinet. adsidet etiam Perfidi,
tegiturque ab ea parte mon-
te Zagro; cuius ascensus sta-
diorum est ferme centum. ce-
terum mons Zagrus multa di-
versa iuga intra suum ambi-
tum includens, variis distin-
ctus est voraginum hiatibus:
et alicubi etiam cauis vallibus

ναί, καὶ Κάρχοι, καὶ πλείω
γένη βαρβάρων ἕτερα, διαφέ-
ρειν δοκῶντα πρὸς τὰς πολεμι-
κὰς χρείας. τοῖς δὲ πρὸς τὰς
δύσεις κέρεσι κειμένοις, συνάπτει
τοῖς * σατραπείοις καλακμένοις.
τῆτος συμβαίνει μὴ πολὺ διεσῶ-
ναι τῶν ἐθνῶν, τῶν ἐπὶ τὸν
Εὐξεινον καθηκόντων πόντον.
Τὰ δ' ἐπὶ τὰς ἄρκτας αὐτῆς τε-
τραμιμένα μέρη, περιέχεται μὲν
Ἐλυμαίοις, καὶ τοῖς Ἀριακοῖς,
ἔτι δὲ Καδάσιοις καὶ Μαιτιανοῖς·
ὑπέρεται δὲ τῶν συναπτόντων
πρὸς τὴν Μαυῶτιν τῆ Πόντου με-
ρῶν. αὕτη δὲ ἡ Μήδεια διέζευκται
πλείοσι ὄρεσι ἀπὸ τῆς ἑο πρὸς
τὰς δύσεις, ἃν μετὰξὺ κείται πε-
διά πληθύνοντα πόλσι καὶ κώμασι.

45. Κυριεύων δὲ ταύτης τῆς
χώρας βασιλικὴν ἐχέτης περι-
εασιν, καὶ πάλαι μὲν Φοβερὸς
ἦν, ὡς τρίτερον εἶπον, διὰ τὴν
ὑπεροχὴν τῆς δυναστείας· τότε δὲ
καὶ τῶν βασιλέως στρατηγῶν δο-
κῶντων παρακεχωρημένοι τῶν
ὑπαίθρων αὐτῶ, καὶ τῶν ἰσίων
δυνάμεων ἐπηρεμένων ταῖς ὄρ-
μαῖς, διὰ τὸ κατὰ λόγον σφίσι
προχωρεῖν τὰς πρώτας ἐλπίδας,
τελέως ἐδόκει Φοβερὸς εἶναι καὶ
ἀνυπόστατος πᾶσι τοῖς τὴν Ἀσίαν
κατοικῆσι. Διὸ τὸ μὲν πρῶτον
ἐπεβάλετο διαβάς τὸν Τίγριν,
πολιορκεῖν τὴν Σελεύκειαν. κω-
λυθείσης δὲ τῆς διαβάσεως ὑπὸ
Ζευξίδος, διὰ τὸ καταλαβέσθαι
τὰ ποτάμια πλοῖα, τῆτον τὸν
τρόπον ἀναχωρήσας εἰς τὴν ἐν τῇ
Κτησιφῶντι λεγομένην στρατο-
πεθεῖν, παρεσκευάζε ταῖς δυ-

quas Cossiae colunt, et Cor-
brenae, et Carchi, pluraque
alia barbarorum genera, ad
bellorum vsus praecipue com-
mendata. qua occasum re-
spicit, populos tangit quos
vocant Atropatios: qui non
longe distant ab illis populis
qui ad Pontum Euxinum,
pertingunt. Latus Mediae ad
septemtriones conuersum prae-
texunt Elymaei, Ariaracae,
Caddusii et Matiani; habet
autem subiectam illam Ponti
partem, quae Maeoti cohae-
ret. Eadem Media monti-
bus multis ab ortu ad occa-
sum porrectis diuiditur, in-
ter quos iacent campi vrbi-
bus ac vicis referti.

45. Hac igitur regione, ad
regnum in ea stabiliendum
adeo accommodata, quum po-
tiretur Molo, iam antea for-
midabilis, vti dicebamus, pro-
pter regni magnitudinem:
tunc, vbi regii duces in testa
compulsi cedere ipsi locis in
aperto positis videbantur;
quum e contrario copiis eius
vehementer animi creuissent,
propterea quod primae illis
spes ex animi sententia suc-
cesserant; plane sic terribilis
vulgo erat, vt passim omnes
Asiae populi, eius impetus sus-
tineri a nemine posse creden-
rent. Itaque principio Seleu-
ciam obsidere, Tigri traiecto,
est conatus. deinde quo minus
copias transmitteret a Zeuxide,
qui fluiatiles omnes naues oc-
cupauerat, impeditus, ad castra
quae vocant, Ctesiphontem

νέμισι τὰ πρὸς τὴν παρχημα-
σίαν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκήσας τὴν
τε τῆ Μόλωνος ἔθοδον, καὶ τὴν
τῶν ἰδίων στρατηγῶν ἀναχώρησιν
αὐτὸς μὲν ἦν ἕτοιμος πάλιν ἐπι-
τὸν Μόλωνα στρατεύειν, ἀποσὰς
τῆς ἐπὶ τὸν Πτολεμαῖον ὁρμῆς, καὶ
μὴ προῖσθαι τὰς καιρὸς. Ἑρ-
μίας δὲ τηρῶν τὴν ἐξ ἀρχῆς
πρόθεσιν, ἐπὶ μὲν τὸν Μόλωνα
Ξενοίταν τὸν Ἀχαιοὺν ἐξέπεμψε
στρατηγὸν αὐτοκράτορα μετὰ δυ-
νάμεως· Φῆσας δὲ τῶν, πρὸς μὲν
τὰς ἀποστάτας στρατηγοῖς πολε-
μῶν, πρὸς δὲ τῆς βασιλεῖς αὐ-
τὸν ποιῆσθαι τὸν βασιλέα καὶ
τὰς ἐπιβολὰς, καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν
ἄλων ἀγῶνας. αὐτὸς δὲ διὰ τὴν
ἡλικίαν ὑποχείριον ἔχων τὸν νεα-
νίτκον, προῆγε καὶ συνήθροισε
τὰς ἠυάμεις εἰς Ἀπάμειαν. ἐν-
τεύθεν δ' ἀναζεύξας, ἦκε πρὸς
τὴν Λαοδίκειαν. ἀπ' ἧς ποιησά-
μενος τὴν ὁρμὴν ὁ βασιλεὺς πατὰ
πάσης τῆς στρατιῆς, καὶ διελθὼν
τὴν Ἑρμιον, ἐνέβαλεν εἰς τὸν αὐ-
λῶνα τὸν προτρυγορούμενον Μαρ-
σύαν· ὃς κεῖται μὲν μετὰξὺ τῆς
κατὰ τὸν Λίβανον καὶ τὸν Ἀντι-
λίβανον παρωρείας, συναγεται δ'
εἰς σενὸν ὑπὸ τῶν προειρημένων
ὄρων. συμβαίνει δὲ καὶ τῶν αὐ-
τῶν τὸν τόπον, ἧς σενοτατὸς ἐστὶ,
ἀπογεσθαι τεναγῆσθαι, λίμνας, ἐξ
ἧς ὁ αὐρεψικὸς κείρεται κάλαμος.

46. Ἐπίκειται δὲ τοῖς σενοῖς
ἕτερον μὲν θατέρῳ μέρει, Βρόχοι
προτρυγορούμενον τι χωρίον· ἐν
δὲ θατέρῳ Γέβρα, σηνὴ ἀπολεί-
τουτα πᾶροδον. ποιησάμενος δὲ
διὰ τὰ προειρημένα τὴν πορείαν

concessit; ibique necessaria
exercitui ad hibernandum
comparavit. Rex ut Molo-
nem progredi in expeditione
suscepta, suos vero pedem
referre cognoscit; ducendi
adversus ipsum, ommissa expe-
ditione contra Ptolemaeum,
ne rei bene gerendae tempo-
ra amitteret, impetum cepit.
At Hermias propositi
sui tenax, missis adversus
Molonem Xenoea, genere
Achaeo, cui et exercitum et
summum liberumque impe-
rium attribuerat, dixit; ad-
versus rebelles quidem An-
tiocho per duces gerendum
esse bellum: adversus reges
vero, ipsi per se regi et con-
silia esse suscipienda et cer-
tamina ineunda, in quibus
de summa rerum agitur. Ju-
venem igitur in potestate ha-
bens propter aetatem, per-
git ire, et Apameae copias
cogit. inde Laodiceam castra
mouet. vnde profectus cum
vniuerso exercitu suo rex,
desertum emensus, ad Mar-
syam nomine conuallem venit:
quae inter Libani et Antilibani
radices sita in angustum
spatium ab iisdem montibus
cogitur. qua parte autem maxi-
mae sunt angustiae, paludes in-
teriacent ac lacus, in quibus
calamus odoratus colligitur.

46. Faucibus illis hinc ca-
stellum imminet, Brochi di-
ctum; inde Gerra angusta ad
iter relicto tramite. per hanc
conuallem plures dies ducto
agmine, et adiacentibus op-

αὐλῶνος ἐπὶ πλείους ἡμέρας, καὶ
 προσαγκόμενος τὰς παρκειμε-
 νας πόλεις, παρῆν πρὸς τὰ Γέρ-
 ρα. καταλαβὼν δὲ τὸν Θεόδοτον
 τὸν Αἰγῶλον προκταληφότα τὰ
 Γέρρα καὶ τὰς Βρόχας. τὰ δὲ πα-
 ρὰ τὴν λίμνην σὺν ἀδιωχυρωμέ-
 να τὰ Φροισ καὶ χάραξι, καὶ διει-
 ληφότα Φυλακαῖς εὐκαιροῖς, τὸ
 μὲν πρῶτον ἐπεβίλετο βιάζε-
 σθαι· πλείω δὲ πάχων ἢ ποῶν
 κακὰ διὰ τὴν ὀχυρότητα τῶν τό-
 πων, καὶ διὰ τὸ μένειν ἔτι τὸν
 Θεόδοτον ἀκέραιον, ἀπέση τῆς
 ἐπιβολῆς. Διὸ καὶ τοιαύτης ἕσης
 τῆς περὶ τὰς τόπας δυσχερείας,
 προσπεσόντος αὐτῷ, Ξενοῖταν
 πεπτωκέναι τοῖς ὅλοις, καὶ τὸν
 Μόλωνα πάντων τῶν ἄνω τόπων
 ἐπικρατεῖν, ἀθέμενος τέτων,
 ὤρησε τοῖς οἰκείοις πράγμασι
 βοηθήσων. ὁ γὰρ Ξενοῖτας ὁ
 στρατηγὸς ἀποσαλεῖς αὐτοκράτωρ,
 κατὰ περ ἐπάνω προεῖπον, καὶ
 μείζονος ἐξέστιας ἢ κατὰ τὴν
 προσδοκίαν τυχῶν, ὑπεροπτιώ-
 τερον μὲν ἐχρῆτο τοῖς αὐτῷ Φί-
 λοις, θρασύτερον δὲ ταῖς πρὸς
 τὰς ἐχθρὰς ἐπιβολαῖς. Οὐ μὴν
 ἀλλὰ καταζεύξας εἰς τὴν Σελεύ-
 κειαν, καὶ μεταπεμφάμενος Διο-
 γένην τὸν τῆς Σασιανῆς ἑπαρχον,
 καὶ Πυθιάδην τὸν τῆς Ἐρυθρᾶς
 θαλάττης, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις·
 καὶ λαβὼν πρόβλημα τὸν Τίγριν
 ποταμὸν, αὐτεσρατοπέδευσε τοῖς
 πολεμίοις. Πλείονων δὲ διακο-
 λυμβάντων πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς
 τῆς Μόλωνος στρατοπεδείας, καὶ
 δηλάντων ὡς εἰάν διαβῆ τὸν πο-
 ταμὸν, ἅπαν ἀπονέυσει πρὸς αὐ-

pidis in potestatem redactis,
 Gerra demum peruenit. vbi
 quum Gerra et Brochos a
 Theodoto Aetolo occupata in-
 venisset, fauces vero quae
 sunt ad lacum fossis vallisque
 septas, disposita item praesi-
 dia opportunis quibusque lo-
 cis, vim facere principio in-
 stituit: sed quia propter loco-
 rum munitissimam naturam,
 plus ipse detrimenti accipie-
 bat, quam hosti inferebat;
 quum praefertim Theodoto fi-
 des adhuc constaret integra,
 incepto destitit. Quocirca tan-
 ta hac locorum difficultate ob-
 lata, vbi nuntius fuit allatus
 de internecina Xenocetae cla-
 de, et Molonis victoria, qui
 superiores illas praefecturas
 sui iam plane iuris fecerat;
 relicta expeditione quam in-
 choauerat, ad subueniendum
 rebus suis accurrit. Xenoceta
 enim, quem superius dice-
 bamus ad bellum gerendum
 cum summo imperio fuisse
 missum, maiorem dignitatem
 quam sperasset vnumquam ade-
 ptus, amicos arroganter fasti-
 dire, hostes temere atque au-
 dacter aggredi coepit. Is quum
 Seleuciam castra mouisset,
 Diogene accito, qui Susanae
 praefectus erat et Pythiada,
 qui rubri maris, copias edu-
 xit: ac Tigrim amnem pro mu-
 nimento habens, in conspectu
 hostium confedit. Erant mul-
 ti qui flumen transnantes e
 castris Molonis ad Xenocetam
 veniebant, affirmantes, si co-
 pias amnem traiceret, vni-
 versum Molonis exercitum ad

τὸν τὸ τῆ Μόλωνος στρατοπέδον· τῷ μὲν γὰρ Μόλωνι φθονεῖν, τῷ δὲ βασιλεῖ τὸ πλήθος εὖναι ὑπάρχειν διαφρονέως. ἐπαρθεῖς τούτοις ὁ Ξενοίας, ἐπεβήλωτο διαβαίνειν τὸν Τίγγριν· ὑποδείξας δὲ διότι μέλλει ζυγῦναι τὸν ποταμὸν κατὰ τινα νησιζόντα τόπον, τῶν μὲν πρὸς τῆτο τὸ μέρος ἐπιηδέων ἀδὲν ἠτοίμαζε· διὸ καὶ συνέβη καταφρονῆσαι τῆς περὶ τὸν Μόλωνα τῆς ὑποεικνυμένης ἐπιβολῆς· τὰ δὲ πλοῖα συνέθροισε καὶ κατήρτιζε, καὶ πολλὰ ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο περὶ τούτων· ἐπιλέξας δ' ἐκ παντὸς τῆ στρατεύματος τῆς εὐρανοτάτης ἰππέως καὶ πεζῆς, ἐπὶ τῆς παρεμβολῆς ἀπολιπὼν Ζεῦξιν καὶ Πυθιάδην, παρήλθε νυκτὸς ὡς ὀγδοήκοντα στάδια ὑποκάτω τῆς τῆ Μόλωνος στρατοπέδου· καὶ διχομύσας τοῖς πλοίοις τὴν δύναμιν ἀσφαλῶς, νυκτὸς ἐπικατεστρατοπέδευσε λαβὼν εὐφῶν τόπον· ᾧ συνέβη κατὰ μὲν τὸ πλείστον ὑπὸ τῆ ποταμῆ περιέχεσθαι, τὸ δὲ λοιπὸν ἔλασιν ἠσφαλίσθαι καὶ τέλμασιν.

47. Ὁ δὲ Μόλων συνέεις τὸ γεγονός, ἐξαπέσειλε τῆς ἰππέως, ὡς καλύπτων τῆς ἐπιδιαβαίνοντος ῥαδίως καὶ συντρίψων τῆς ἤδη διαβεβηκότας. οἱ καὶ συνεγγίσαντες τοῖς περὶ τὸν Ξενοίταν διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν τόπων, ἢ προσεδέοντο τῶν πολεμίων· αὐτοὶ δ' ὑπ' αὐτῶν βαπτιζόμενοι, καὶ καταδύνοντες ἐν τοῖς

partes ipsius esse inclinaturum. nam et Moloni plerosque invidere, et multitudinem egregia cumprimis erga regem esse voluntate. hac persuasione inflatus Xenocetas, transire amnem statuit. et quum videri vellet de iungendo Tigri cogitare, quodam loco, ubi speciem praebens insulae terra eminent; nihil eorum quae in eam rem desiderantur, praeparabat: (ex quo factum, ut quod ostendebatur inceptum, Molonem nihil moraretur:) verum nauigia undique cogebat, instruebatque, et in eo plurimum studii ponebat. dein de ex uniuerso exercitu fortissimos quosque equites peditesque legit, ac relictis ad tuitionem castrorum Zeuxide et Pythiada, decem fere milia passuum infra Molonis castra silentio noctis progressus; postquam sine periculo nauibus impositas copias traiecisset, nocte eadem, opportunum castris locum coepit, qui hostibus imminebat, ibique confedit: cinctus maximam partem a fluuio; in reliquo circuitu paudes et lamas lutuofas pro munimento habens.

47. Molo re intellecta, equitatum in hostem mittit, partim ut transitu eos impediret qui priores sequebantur; partim ut iam transgressos fundarent. ceterum ad conficiendos equites istos ubi Xenocetae appropinquarunt, nihil hostium manibus erat opus. quum propter locorum ignorationem ipsi sese submergerent. quippe in

τέλμασιν,

τέλμασιν, ἄχρηστοι μὲν ἦσαν ἄπαντες, πολλοὶ δὲ διεφθάρησαν αὐτῶν. ὁ δὲ Ξενοίτας πεπεισμένος, εἰς πλησιάτη, μεταβαλεῖσθαι τὰς τῆ Μόλωνος πρὸς αὐτὸν δυνάμεις, προτελθῶν παρὰ τὸν ποταμὸν, καὶ συνεγγίσας, παρεκρατοπέδευσε τοῖς ὑπεναντίοις. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον ὁ Μόλων, εἴτε καὶ στρατηγήματος χάριν, εἴτε καὶ διαπισήσας ταῖς δυνάμει, μήτι ξυμβῆ τῶν ὑπὸ τῆ Ξενοίτα προσδοκασμένων, ἀπολιπὼν ἐν τῷ χάρκι τὴν ἀποσκευὴν, ἀνέξευξε νυκτὸς, καὶ προῆγε, σύντονου ποιέμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ Μηδείας. ὁ δὲ Ξενοίτας ὑπολχβῶν πεφευγέναι τὸν Μόλωνα καταπεπληγμένον τὴν ἔφοδον αὐτῆ, καὶ διαπισῶντα ταῖς ἰδίαις αὐτῆ δυνάμει, τὸ μὲν πρῶτον ἐπιστρατοπεδεύσας κατελάβετο τὴν τῶν πολεμίων παρεμβολήν, καὶ διεπεραίη πρὸς αὐτὴν τὰς ἰδίας ἰκτεῖς καὶ τὰς τρίτων ἀποσκευὰς ἐν τῆς Ζεῦξιδος παρεμβολῆς. μετὰ δὲ ταῦτα συναθροίσας παρεκάλεσεν τὰς πολλὰς θάρρειν, καὶ καλὰς ἔχειν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἐλπίδας, ὡς πεφευγὸς τῆ Μόλωνος. ταῦτα δ' εἰπὼν, ἐπιμελεῖσθαι παρήγγειλε καὶ θεραπεύειν αὐτὰς ἅπαντι, ὡς ἐν ποδὸς ἀπολεθῆσων πρῶτ τοῖς ὑπεναντίοις.

48. Οἱ δὲ πολλοὶ κατατάρβηκότες, καὶ παντοδαπῆς ἐπιλημμένοι χορηγίας, ὠρησαν πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ μέθην, καὶ τὴν ταῖς τοιαύταις ὁρμῶς παρεπομένην ῥαθυμίαν. ὁ δὲ Μόλων

palustres voragines praecipitando, tum ad pugnam fiebant omnes inutiles, tum etiam plerique interimebantur. Xenoeas pro certo habens, si propius accederet, defecturas ad se Molonis copias, propter oram fluminis itinere habito, hosti iam proximus, metatur castra. Tum vero Molo, siue ut imperatoria arte hostem falleret; siue quod militis sui fidem suspectans, de eo illud ipsum metuebat, quod sperabat Xenoeas. impedimenta omnia relinquens in castris, per noctis tenebras profectus, Mediam versus ire contendit. Xenoeas fugere Molonem ratus, qua sui aduentus metu, qua propter suspiciones de exercitus sui fide, castra primo hostium occupat, suosque in iisdem locat. mox equites cum propris cuiusque impedimentis, e castris Zeuxidis transmitti ad se imperat. deinde concione aduocata, sumere animos multitudinem iubet, et de summa re optime sperare. iam enim aufugisse Molonem. mandatum postremo addit, ut curarent corpus, seque omnibus rebus necessariis instruerent: e vestigio namque se mane summo inimicos infecuturum,

48. Turba fiducia plena, et com meatibus omne genus abundans, epulis vinoque indulgent, et illi socordiae, quae talem animorum habitum solet comitari. Molo sic satis

διανύσας ἰκανόν τινα τόπον, καὶ
 δειπνοποιησάμενος, πρὴν ἐξ-
 ποροφῆς ἢ καταλαβὼν ἐβρίμ-
 μένης καὶ μεθύοντος πάντας,
 προσέβαλε τῷ χάρακι τῶν πολε-
 μίων ὑπὸ τὴν ἑωθινήν. οἱ δὲ περὶ
 τὸν Ξενοίταν ἐκπλαγέντες ἐπὶ
 τοῖς συμβαίνουσι διὰ τὸ παράδοξον,
 ἀδυνατῶντες δὲ τὰς πολλὰς ἐγεί-
 ρειν διὰ τὴν κατέχουσαν αὐτὰς μέ-
 θην, αὐτοὶ μὲν ἀλόγως ὀρμήσαν-
 τες εἰς τὰς πολέμους διεφθάρη-
 σαν· τῶν δὲ κοιμημένων οἱ μὲν
 πλείους ἐν αὐταῖς ταῖς σιβίσι
 κατεκόπησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ῥίπ-
 τες ἑαυτὰς εἰς τὸν ποταμόν, ἐπει-
 ρῶντο διαβαίνειν πρὸς τὴν ἀντί-
 περα στρατοπεδείαν. ἢ μὲν ἄλλοι
 οἱ πλείους καὶ τέτων ἀτάλοντο.
 καθόλη δὲ ποικίλη τις ἦν ἀκρι-
 σία περὶ τὰ στρατόπεδα καὶ κυ-
 δοιμός. πάντες γὰρ ἐκπλαγεῖς
 καὶ περιδοεῖς ἦσαν. αἷμα δὲ καὶ
 τῆς ἀντίπερα παρεμβολῆς ὑπὸ
 τὴν ὄψιν ἔσσης, ἐν πάνυ βρα-
 χεῖ διαστήματι, τῆς μὲν τῷ πο-
 ταμῷ βίαις καὶ δυσχρησίας ἐξ-
 λανθάνοντο διὰ τὴν ἐπιθυμίαν
 τὴν πρὸς τὸ σώζεσθαι. κατὰ δὲ
 τὴν παράστασιν καὶ τὴν ὀρμὴν
 τὴν πρὸς σωτηρίαν, ἐβρίπτην ἑαυ-
 τὰς εἰς τὸν ποταμόν· ἐνίσταν δὲ
 καὶ τὰ ὑποζύγια σὺν ταῖς ἀπο-
 σκευαῖς ὡς τῷ ποταμῷ κατὰ τι-
 να πρόνοιαν αὐτοῖς συνεργήσου-
 τος, καὶ διακοιμῆτος ἀσφαλῶς
 πρὸς τὴν ἀντίπερα κειμένην στρα-
 τοπεδείαν. Ἐξ ὧν συνέβαινε τρα-
 γικὴν καὶ πρηλαγμένην φαίνε-
 σθαι τὸ ῥεύματος τὴν φαντασίαν·
 ὡς ἂν ὁμῶς τοῖς νηχομένοις φερο-

magnum viae spatium emen-
 sus, coenatusque, itinere con-
 verso aduolat. qui hostes
 palatos atque ebrios nactus,
 castra illorum prima luce in-
 vadit. Xenoctas inopinati
 casus nouitate defixus, quum
 milites crapulam edormien-
 tes somno excitare non pos-
 set, temere in hostem pu-
 gnans, perit. cubantium ve-
 ro pars maior in ipsis stram-
 mentis obruncatur: reliqui
 in flumen desilientes traicere
 ad posita ex aduerso ca-
 stra contendebant. sed enim
 istorum quoque pauci pestem
 effugerunt. Varium enim ue-
 ro multiplicemque cerneret
 per vniuersum illum exerci-
 tum errorem, trepidationem
 ac tumultum. omnes enim
 miraculo attoniti perterriti-
 que erant. simul, quia ob
 oculos alterius ripae castra
 habebant, modico admodum
 intervallo distantia, amnis
 violentiam, et difficultatem
 ac periculum obliuiscabantur:
 tanta erat euadendi cupidi-
 tas. ea porro alienatio men-
 tis, et is impetus erat ad
 quaerendam salutem, vt in
 amnem praecipites se da-
 rent: iumenta etiam cum
 sarcinis eodem immitterent:
 non secus ac si prouidentia
 quadam fluuius iplos foret
 adiuturus, et sine discrimine
 ad castra viteriora transpor-
 taturus. Iraque miserabilis o-
 mnino et insolens facies eius
 amnis erat: cum vna inter-
 nantes fluitarent equi, iu-
 menta, arma, cadauera, et

μένων

μένων Ἰππων, ὑποζυγίων, ὀπλων, νεκρῶν, ἀποσκευῆς παντοδαπῆς. Μέλων δὲ καὶ κυριεύσας τῆς τῆ Ξενοίτη παρεμβολῆς, καὶ μετὰ ταῦτα διαβὰς τὸν ποταμὸν Ἀσφαλῶς, ἄτε μηδενὸς κωλύοντος, διὰ τὸ Φυγεῖν τὴν ἔφοδον αὐτῆ καὶ τὰς περὶ τὸν Ζεῦξιν, ἐγκρατῆς γίνεται καὶ τῆς τῶν στρατοπέδων. συντελεσάμενος δὲ τὰ προειρημένα, παρῆν μετὰ τῆ στρατοπέδου πρὸς τὴν Σελεύκειαν. πρὸ λαβῶν δὲ καὶ ταύτην ἐξ ἔφοδος διὰ τὸ πεφουγέσθαι τὰς περὶ τὸν Ζεῦξιν, ἅμα δὲ τῶν τὸν Διομέδοντα τὸν ἐπιστάτην τῆς Σελευκείας, λοιπὸν ἤδη προάγων ἀκουστικῶς κατεσρέφετο τὰς ἀνω σατραπείας. Γινόμενος δὲ κύριος τῆς τε Βαβυλωνίας, καὶ τῆς περὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλατταν, ἦκε πρὸς Σάσα. τὴν μὲν ἔν πόλιν ἐξ ἔφοδος καὶ ταύτην κατέχε· τῇ δ' ἄνευ προσβολῆς ποικίμενος, ἀδὲν ἦνσε, τῷ ψ. Σάσαι Διογένην τὸν στρατηγὸν εἰς αὐτὴν παρεισπεσόντα. διὸ καὶ ταύτης μὲν τῆς ἐπιβολῆς ἀπέστη. καταλιπὼν δὲ τὰς πολιορκήσοντας αὐτὴν, κατ' αὐτὸ συνέζειξε καὶ κατῆρε μετὰ τῆς δυναμείως εἰς Σελεύκειαν πάλιν, τὴν ἐπὶ τῷ Τίγριδι ποτῆν δὲ ποιησάμενος τὴν ἐπιμέλειαν ἐν ταῦτα τῆ στρατοπέδου, καὶ παρακαλέσας τὸ πλῆθος, ἄρμησε πρὸς τὰς ἐξῆς πράξεις· καὶ τὴν μὲν παραποταμίαν μέχρι πόλεως Εὐρώπης κατέχε, τὴν δὲ Μεσοποταμίαν ἕως Δερων. Ἀντίοχος δὲ τῶν αὐτῶ προσπεσόντων, ὡς ἐπὶ κῶ προεῖπεν, ἀπογεῖν τὰς κα-

omnis generis supellex. Molo Xenocetae castris potitus, ac deinde fluuio impune traiecto: (quippe erat nemo qui vetaret: nam Zeuxis, vt ingruenti hosti anteuerteret, in fugam sese coniecerat:) etiam altera castra occupat. quibus rebus confectis, Seleuciam cum exercitu celeriter aduenit. hac quoque impetu primo capta, quoniam Zeuxis aufugerat, et vna cum illo Diomedon Seleuciae ipsius praefectus, de cetero dum pergit ire, superiores prouincias in potestatem redegit. Subacta autem Babyloniae praefectura, et item ea quae est ad mare rubrum, Susa contendit. Et urbem quidem corona statim cepit vt alias fecerat: arcem vero adortus, frustra fuit: praeuerterat enim ipsum dux Diogenes, et in oppidum clam irruperat. quam ob rem hoc incepto absistens, relictis qui arcem obsidione premerent, ipse castra inde mouet, ac Seleuciam ad Tigrim repetit. ibi summa cura refocillato milite, multitudinem adhortatus, ad reliqua sua consilia exsequenda perrexit. Et in regione quidem ad amnem sita, omnia vsque ad Europum urbem occupat: in Mesopotamia vero, omnia vsque ad Dura. Quibus de rebus postquam certior factus est Antiochus, sicut antea dicebamus, spei de Coela Syria conceptae re-

τὰ Κοίλην Συρίαν ἐλπίδας, ὄρηκτα πρὸς ταύτας τὰς ἐπιβολὰς.

49. Ἐν ᾧ καιρῷ πάλιν ἀθροισθέντος τῆ συνεδρίας, καὶ κελύουσιντος λέγειν τῷ βασιλέως ὑπὲρ τῆ πῶς δεῖ χρῆσθαι τῆς ἐπὶ τὸν Μόλωνα παρασκευαίας, αὐθις τῷ Ἐπιγένης καταρχαμένῃ καὶ λέγοντος περὶ τῶν ἐνεσώτων, ὡς εἶδει μὲν πάλαι μὴ μέλλειν κατὰ τὴν αὐτῆ συμβουλίαν, πρὸ τῆ τηλικαῦτα προτερήματα λαβεῖν τῆς ἐχθρῆς ἢ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι Φάσκοντος, δεῖν ἔχεισθαι τῶν πραγμάτων πάλιν Ἐρμείας ἀκρίτως καὶ προτεταῶς ἐξοργισθεῖς, ἤρξατο λοιδορεῖν τὸν εἰρημῆνον. ἅμα δὲ Φορτικῶς μὲν αὐτὸν ἐγκωμιάζαν, ἀσόχως τε καὶ ψευδεῖς ποιόμενος κατηγορίας Ἐπιγένης, μαρτυρούμενος δὲ τὸν βασιλέα, μὴ παριδεῖν ἕτως ἀλόγως, μὴ ἀποσῆναι τῶν περὶ Κοίλης Συρίας ἐλπίδων, προσέκοπτε μὲν τοῖς πολλοῖς, ἐλύπει δὲ καὶ τὸν Ἀντίοχον, μόλις δὲ κατέπαυσε τὴν ἀψιμαχίαν, πολλὴν ποιησαμένῃ τῷ βασιλέως σπαθῆν εἰς τὸ διαλύειν αὐτῆς. δόξαντος δὲ τοῖς πολλοῖς Ἐπιγένης ἀναγκαϊότερα καὶ συμφερότερα λέγειν, ἐκυρώθη τὸ διαβῆλιον, στρατεύειν ἐπὶ τὸν Μόλωνα, καὶ τῶν ἔχεισθαι τῶν πράξεων. ταχὺ δὲ συνυποκριθεῖς καὶ μεταπεσὼν Ἐρμείας, καὶ Φήσας, δεῖν ἅπαντας τὸ κριθεῖν ἀπροφασίως

nuntians, ad bellum istud omnem conuertit impetum.

49. Eo tempore conuocato iterum concilio, quum dicere quemque rex iussisset, qua ratione bellum aduersus Molonem esset apparandum; Epigene sermonem denuo occupante, et super ea re dicente; oportuisse quidem iam ante vos consilio quod ipse dederat, non contestari, neque procraftinatione uti; priusquam tantum incrementi res hostium fecissent; hortari tamen etiam nunc, ut in eius belli curam rex incumberet: Hermias item ut ante inconsiderate et praecipiti ira elatus, Epigeni conuitium facere incipit; simul, suas ipsius laudes odiose praedicare; illum vero parum probabilibus ac falsis probris onerare. et quum regem contestans obsecraret, ne tam imprudenter recipiendae Coelae Syriae spem desereret, offendit apud multos, ipsi quoque Antiocho molestus. quo summa vi connitente ut hos inter se conciliaret, vix tandem Hermias iurgandi finem fecit. Probata Epigenis sententia, ut magis necessaria et utiliora suadentis, decretum est; bellum contra Molonem gerendum esse, eiusque negotii curam ante omnia esse habendam. ibi tum Hermias totum sese ad sententiam aliorum componere, fierique repente alius: et quum diceret, oportere, ut quod semel statutum sit, omnibus amputatis excusationibus, cuncti ex-

ποιεῖν, ἔτοιμος ἦν καὶ πολὺς
πρὸς ταῖς παρασκευαῖς.

50. Ἀθροισθεῖσων δὲ τῶν δυ-
νάμεων εἰς Ἀπάμειαν, καὶ τι-
νος ἐγγινομένης εἴσεως τοῖς πολ-
λοῖς ὑπὲρ τῶν προσοφειλομένων
ὄψωνίων, λαβῶν ἐπτοημένον
τὸν βασιλέα, καὶ δεδιότα τὸ
γεγονὸς κίνημα διὰ τὸν καιρὸν,
ἐπηγγείλατο διαλύσειν πᾶσι τὰς
σιταρχίας, εἰάν αὐτῷ συγχωρή-
σῃ μὴ στρατεύειν μετ' αὐτῶν τὸν
Ἐπιγένην. ἢ γὰρ οἰούτ' εἶναι
τῶν κατὰ λόγον ἔδεν πράττε-
σθαι κατὰ τὴν στρατείαν, τη-
λικαύτης ἐν αὐτοῖς ὀργῆς καὶ
εἴσεως ἐγγεγεννημένης. ὁ δὲ
βασιλεὺς δυσχερῶς μὲν ἦκεν,
καὶ περὶ παντός ἐποιεῖτο σπυ-
δάων, διὰ τὴν ἐμπειρίαν τῶν
πολεμικῶν, συστρατεύειν αὐτῷ
τὸν Ἐπιγένην· περιεχόμενος
δὲ καὶ προκατεληγμένους οἰο-
νομίαις καὶ Φυλακαῖς καὶ Σε-
ρατείαις ὑπὸ τῆς Ἐριμεία κη-
ροθείας, ἢ καὶ ἦν αὐτῷ κύριος.
διὸ καὶ τοῖς παρῆσιν εἰκων, συν-
εχώρησε τοῖς ἀξιωμαίοις. τὰ
δ' Ἐπιγένες κατὰ τὸ προτα-
χθέν ἀναχωρήσαντος εἰς Ἀπά-
μειαν, οἱ μὲν ἐν τῷ συνεδρίῳ
κατεπλάγησαν διὰ τὸν φόβον·
αἱ δὲ δυνάμεις τυχεύσαι τῶν
ἀξιωμαίων, ἐκ μεταβολῆς ἐυ-
νοικῶς διέκειντο πρὸς τὸν αἴτιον
τῆς τῶν ὄψωνίων διορθώσεως,
πλὴν τῶν Κυβήσων. ἔτοι δ'
ἐσασίασαν, καὶ σχεδὸν εἰς ἕκκ-
κιχίλις ὄντες τὸν ἀριθμὸν ἀπ-
έστησαν· καὶ πολλὰς δὴ τινὰς

sequerentur; ad bellum appa-
randum alacrem se praebebat;
multusque in eo erat.

50. Copiis Apameae con-
gregatis, exorto inter mili-
tarem turbam seditionis prin-
cipio, propter reliqua stipen-
diorum non depensa: Her-
mias regem nactus eo motu,
qui tempore adeo alieno erat
excitatus, consternatum et
metu perculsum; recepit ei,
quicquid de annonis suis mi-
liti deberetur, id omne se ex-
soluturum, si modo concedere-
ret sibi rex, ne huic expedi-
tioni interesset Epigenes. ni-
hil enim administrari posse re-
cte et vti par est in exercitu,
postquam tanta ambobus ira
atque discordia incessisset. Rex
inuitus ille quidem haec au-
diuit, qui magni aestimabat
comitem se habere in hac ex-
peditione Epigenem; virum,
propter rei bellicae peritiam
sibi charum; verum ille dolo
malo Hermiae circumuentus,
et praeoccupatus a fisci admi-
nistris, custodibus et cubicu-
lariis, sui iuris non erat. Ita-
que praesenti concedens ne-
cessitati, huius petitioni ad-
nuit. et Epigenes quidem vt
iussus fuerat Apamiam se con-
fert. At qui regis concilium
participabant, stupere omnes
et pauere. Exercitus e con-
trario, postulata sua consecu-
tus, mutatis animis, studium
ac fauorem in perfoluti stipen-
dii auctorem inclinat. soli Cyr-
rhaestae idem ceteris non fece-
runt: qui etiam seditione fa-
cta, numero ad sex millia, de-

ἀηΐας ἐπὶ χροῖνον ἰκανὸν παρέχον τέλος δὲ μίχην κρητηθέντες ὑπὸ τιος τῶν τῆ βασιλείας κρητηγῶν, οἱ μὲν πλείοσι διαφύλακταν οἱ δὲ περιεισφάτα, παρέδοσαν αὐτὰς εἰς τὴν τῆ βασιλείας πίσιν. ὁ δ' Ἐριμίας τῆς μὲν Φίλης τῆ βασιλείας διὰ τὸ φόβον, τὰς δὲ δυνάμεις διὰ τὴν εὐχορσίαν ὑφ' αὐτοῦ ποιητάμνος, ἀναξούξας προῖγα μετὰ τῆ βασιλείας. Περὶ δὲ τὸν Ἐπιγένην πρᾶξιν συνεστήσατο τοιαύτην, λαθῶν συνεργὸν τὸν ἀεροφύλακα τῆς Ἀπαμεινίας Ἀλεξίν. Γράψας γὰρ αἰς παρὰ Μόλωνος ἀποσταλιμένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἐπιγένην, πείθει τινὰ τῶν ἐκείνου κινδύου, ἐλπίζει μεγάλας ψυχαγωγήσας, εἰσενέγκαντα πρὸς τὸν Ἐπιγένην, καταμίξαι τὴν ἐπιστολὴν τοῖς ἐκείνου γράμμασιν. ἤγνομένη, παρῆν εὐθὺς Ἀλεξίς, καὶ διηρώτα τὸν Ἐπιγένην, μή τις ἐπιστολὰς κακόμισαι παρὰ τῆ Μόλωνος. τῆ δὲ ἀπειταμένε πικρῶς, ἐρευνᾶν ἔπει. ταχὺ δὲ παρετελθῶν εὖρε τὴν ἐπιστολὴν. ἢ χρησάμενος ἀφορμῇ, παραχρῆμα τὸν Ἐπιγένην ἀπέκτεινε. ἢ συμβάντος, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπειθὴ δικαίως ἀπολωλέναί τὸν Ἐπιγένην οἱ δὲ περὶ τὴν αὐτὴν ὑπώπτευσον μὲν τὸ γεγονός, ἤγον δὲ τὴν ἡσυχίαν διὰ τὸν φόβον.

51. Ἀντίοχος δὲ παρεγενόμενος ἐπὶ τὸν Εὐφράτην, καὶ προταναλαβὼν τὴν δύναμιν, αὐθις ἐξώρμα καὶ διανύσας εἰς

fecerunt, et multas aliquamdiu molestias regi exhibuerunt. donec victi tandem ab aliquo e regis ducibus, plerique perierunt. qui superfuerant cladi in fidem regis se permiserunt. Hermias postquam amicos quidem regis terrendo, milites vero commoda eorum procurando, fecisset sibi obnoxios, signis motis una cum Antiocho pergit ire. Idem aduersus Epigenem dolum huiusmodi est commentus, opera usus Alexidis, qui Apameae custos erat artis. Hic quum epistolam scripsisset, tamquam a Molone ad Epigenem missam, corrupto quodam illius puero, ingentium bonorum pollicitatione, persuadet ei, ut acceptam epistolam in domum Epigenis afferret, ac ceteris illius chartis immisceret. quod ut factum, adest extemplo Alexis: qui Epigenem interrogat, num literarum aliquid a Molone accepit. ille enimvero irasci, et negare factum. Alexis inquisitionem agere postulat. et simul, in aedes per vim ingressus, epistolam inuenit. mox, praetextu isto usus. Epigenem sine mori occidit. quo scelere admissio, regi quidem persuadetur. ex iusta causa fuisse interemtum Epigenem: at proceres eius auae, et si metu se continerunt, ne quid mouerent, rem tamen suspectam habebant.

51. Antiochus ut ad Euphratem ventum, assumtis viribus quae ibi erant, contra iude mouet. quumque ad Antio-

Ἀντιό-

Ἀντιόχειαν τὴν ἐν Μυγδονίᾳ, περὶ τροπᾶς χειμερινᾶς ἐπέμεινε, θέλων ἀποδέξασθαι τὴν ἐπιφορὰν καὶ τὴν ἀκμὴν τῆ χειμῶνος. μείνας δὲ περὶ τετραράκοντα ἡμέρας, προῆγεν εἰς Λίβαν. Ἀποδοθέντος δ' ἐκεῖσε διαβλήσι, ποῖα δεῖ προάγειν ὁδῶ ἐπὶ τὸν Μόλων, καὶ πῶς καὶ πόθεν κεχρηθῆσθαι ταῖς εἰς τὰς πορείας χορηγίαις, (ἐτύγχανε γὰρ ὁ Μόλων ἐν τοῖς περὶ Βαβυλῶνα τόποις ὑπάρχων) Ἑρμείᾳ μὲν ἐδόκει παρὰ τὸν Τίγριν ποιῆσθαι τὴν πορείαν, προβαλλομένης τῆτόν τε καὶ τὸν Λύκον ποταμὸν καὶ τὸν Κάπρον· Ζεῦξις δὲ λαμβάνων πρὸ Ὀφθαλμῶν τὴν ἀπώλειαν τὴν τῷ Ἐπιγένης, τὰ μὲν ἠγωνία λέγειν τὸ Φαινόμενον, τὰ δὲ προδήλη τῆς ἀγνοίας ἕσης τῆς κατὰ τὸν Ἑρμείαν, μόλις ἐθάρρησε συμβαλεῦσιν, ὅτι διαβατέον εἴη τὸν Τίγριν· ἀπολογιζόμενος τὴν τε λοιπὴν δυσχέρειαν τῆς παρὰ τὸν ποταμὸν πορείας, καὶ διότι δύο διανύσαντας ἱκανὸς τόπος, μετὰ ταῦτα διελθόντας ὁδὸν ἔρημον ἡμερῶν ἕξ, παρεγένεσθαι πρὸς τὴν βασιλικὴν διώρυχα καλυμένην· ἧς προκαταληφθεῖσης ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀδύνατον μὲν γενέσθαι τὴν διάβασιν αὐτῆς· ἐπισφαλῆ δὲ προφανῶς τὴν διὰ τῆς ἐρήμου πάλιν ἀποχώρησιν, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐσομένην ἔνδειαν τῶν ἐπιτηδείων. ἐκ δὲ τῆ διαβῆναι τὸν Τίγριν, πρόδηλον μὲν ἀπεδείκνυε

chiam in Mygdonia circa brumam peruenisset, donec defaeviret quae tum ingruerat hiems, substitit: indeque profectus quadragesimo post die, Libam venit. Eo loci rege suos consulente, qua via aduersus Molonem esset pergendum, quomodo, et unde agmini euntium possent necessaria subministrari: erat enim Molo in tractibus Babyloniae vicinis; censebat Hermias secundum Tigrim esse progrediendum, ita ut pro munimento exercitui essent tum hic, tum alii duo amnes, Lycus et Kapros. Zeuxis, etsi quo minus libere suam proferret sententiam tristissimo Epigenis exitu, quem assidue ob oculos sibi ponebat, terrebatur: quia tamen cum manifesto errore erat coniunctum quod dabatur ab Hermia consilium, aegre tandem pro sententia dicere est ausus; Tigrim omnino esse traiciendum. simul tum difficultates alias exponit, quas experturi essent, si propter flumen iter haberent; tum hanc in primis commemorat: quod oporteret eos, post confectum viae spatium satis magnum, post habitum deinceps iter dierum sex per terram desertam, ad locum fossam regiam dictum, deuenire; quam si hostes praeoccupassent, nulla ratione traicere essent valituri. ita magnum ex ea re periculum fore exercitui, qui desertum repetere iterum cogebatur; et quod maximum esset, penuria rerum omnium foret laboraturus. contra, si Tigrim

τὴν μετάνοιαν καὶ πρόσκλησιν τῶ βασιλεῖ, τῶν κατὰ τὴν Ἀπολωνιάτιν χώραν ὄχλων, διὰ τὸ νῦν αὐτὸς μὴ κατὰ προύρατιν, ἀνάγκη δὲ καὶ φόβῳ ποιεῖν Μόλωνι τὸ προσταττόμενον· πρόβηλον δὲ τὴν διαψίλειον τῶν ἐπιτιθεσίων τοῖς στρατοπέδοις διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας. τὸ δὲ μέγιστον ἀτέλειονε διακλειθισόμενον τὸν Μόλωνα τῆς εἰς τὴν Μηδίσαιον ἑστάνουσα, καὶ τῆς ἐξ ἐκείνων τῶν τόπων ὑπαρχούσης· ἐξ ἧν ἀναγκαθέρθεθαι διακινδυνεύειν αὐτὸν, ἢ μὴ θέλοντος τῆτο ποιεῖν ἐκείνη, μεταβαλέσθαι τὰς δυνάμεις ταχέως πρὸς τὰς τῆ βασιλείας ἐπιτάδας.

52. Κραδίσης δὲ τῆς τῆ Ζεύξιός γυναικός, παρατυχῆ διαλόντες τὰς δυνάμεις εἰς τρία μέρη κατὰ τρίτῃς τόπῃς τῆ ποταμῆ, διαπεραίνον τὸ πλῆθος καὶ τὰς ἀποσκευάς, μετὰ δὲ ταῦτα ποιησάμενοι τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ Δύρων, ταύτης μὲν τῆς πόλεως ἔλυσαν ἐξ ἐφόδου τὴν τελοιορίαν. ἐτύγχανε γὰρ ὑπὸ τινος τῶν τῆ Μελωνοῦ ἡγεμόνων πολιορκημένη. χρησάμενοι δὲ κατὰ τὸ συνοχὴς ἐν τῷ θεῶν ταῖς ἀναξυγαῖς, ἐγδοῦσι τὸ καλέμενον Ὀρεικὸν ὑπερέβαλλον, καὶ κατήσαν εἰς Ἀπολωνίαν. Μόλων δὲ κατὰ τὴς αὐτῆς καιρὸς πυθόμενος τὴν τῆ βασιλείας παρασίαν, καὶ διαπιστῶν τοῖς περὶ τὴν Σατιανήν καὶ Βαβυλωνίαν ὄχλοις, διὰ τὸ προσφάτως καὶ παραδόξως αὐτῶν ἐγκρατῆς γεγονέναι, φο-

traicerent, nequaquam dubitandum esse assererat, quin Apolloniatis regionis incolae, poenitentia ducti regem ad se vocarent: qui iam, non voluntate, sed necessitate ac metu Moloni sint dicto audientes. neque porro ambigendum esse, quin propter soli vbertatem omni genere commeatum exercitus esset abundaturus. postremo, (id quod ipse omnium esse maximum contendebat) Molonem, ubi interitus ei foret reditus in Mediam, et omnis commeatus ereptus, quem ei iam illa loca subministrant, coactum iri ad dimicandum descendere: aut si praelium detrectaret, sine mora eius copias univasas mutatis animis, ad spes regis esse respecturas.

52. Zeuxidis laudata sententia, confestim exercitu trifariam diviso, tribus locis copias cum impedimentis flumen traiecerunt. deinde Dura versus profecti, eam urbem, quae a duce quodam Molonis tenebatur obsessa, primo impetu obsidione liberarunt. post ea quum diebus singulis castra mouerent, octavo die, Oricum quod vocant, superarunt, et Apolloniam peruenierunt. Eo tempore Molo, regis aduentu cognito, quia Susianae et Babyloniae populis recens a se et inopinata victoria subactis parum fidebat; ad haec metuebat ne reditu in Mediam prohiberetur; Tigrim

βέβαιος δὲ καὶ τῆς εἰς Μήδειαν ἐπανόδου μὴ διακλεισθῆ, διέγνω ζευγνύειν τὸν Τίγριν, καὶ διαβιβάσειν τὰς δυνάμεις· σπεύδων, εἰ δύναιτο, προκαταλαβέσθαι τὴν τραχεῖαν τῆς Ἀπολωνιάτιδος, διὰ τὰ πισεύειν τῷ πλήθει τῶν σφενδονητῶν τῶν προσαγορευομένων Κυρτίων. πράξας δὲ τὸ κριθὲν, ταχεῖαν ἐποιεῖτο καὶ σύντονου τὴν πορείαν, ἅμα δὲ τῆτε Μόλωνος συνάπτοντος τοῖς προειρημένοις τόποις, καὶ τῆ βασιλέως ἐκ τῆς Ἀπολωνίας ὀρμησαυτος μετὰ πάσης δυνάμεως, συνέβη τὰς ὑπὸ ἀμφοτέρων προαποσπέντας ἐυζώνους ἅμα συμπεσεῖν ἐπὶ τινος ὑπερβολᾶς. οἱ τὸ μὲν πρῶτον συνεπλέκοντο καὶ κατεπεύραζον ἀλλήλων, ἐν δὲ τῇ συνάψει τὰς πρὸ ἀμφοῖν δυνάμεις ἀπέσπασαν καὶ τότε μὲν ἀναχωρήσαντες εἰς τὰς ἰδίας παρεμβολὰς, ἐσρατοπέδευσαν τεταράκοντα σταδίους ἀπ' ἀλλήλων διεσῶτες. Τῆς δὲ νυκτὸς ἐπιγενομένης, συλλογιζάμενος ὁ Μόλων, ὡς ἐπιτοφαλῆς γίνεται καὶ δύσρητος τοῖς ἀποσάταις πρὸς τὰς βασιλεῖς ὁ μεθ' ἡμέραν καὶ κατὰ πρόσωπον κίνδυνος, ἐπεβάλετο νυκτὸς ἐγχειρεῖν τοῖς περὶ τὸν Ἀντίοχον· ἐπιλέξας δὲ τὰς ἐπιτηδαιστάτας καὶ τὰς ἀκμαιοτάτας ἐν παντὸς τῆ στρατοπέδου, περιήει κατὰ τινος τόπου, θάλασσαν ἐξ ὑπερδεξίης ποιήσασθαι τὴν ἐπίσσειν. γνῶς δὲ κατὰ τὴν πορείαν δέκα νεανίσκους ἀδρόους ἀποκεχωρηκότας πρὸς τὸν Ἀντίοχον, ταύτης μὲν τῆς ἐπινοίας

ponte statuit iungere, et copias transmittere, ut si qua fieri posset, montana regionis Apolloniatis prior Antiocho occuparet: quod in funditorum, qui nominantur Cyrtii, multitudine fiduciam magnam poneret. ac mox, quod statuerat aggressus, celeri contentoque itinere utebatur. Quum autem tempore eodem et Molo dictis locis appropinquaret, et rex Apollonia cum omnibus viribus esset profectus, accidit, ut quae utrimque fuerant praemissae delectorum manus, in quibusdam iugis sibi inuicem occurrerent. hi primo lacessere sese mutuo, ac pugnam conferere: deinde ubi propius ambo exercitus accesserunt, e conflictu discessere: ac tum quidem ad suas legiones reuersi, quinque millium interualla metantur castra. Per noctis silentium reputans Molo quam periculosa et ancipitis res sit aleae, ut rebelles cum regibus suis interdium et fronte recta congrediantur, concubia nocte adoriendum sibi Antiochum esse censuit. delectis igitur ex omni suorum numero fortissimis ac valentissimis, occultis quibusdam callibus eos circumducit, ut de superiore loco impetum in hostem faceret. verum ubi cognouit decem iuuenes simul ex illo itinere ad regem transisse, desistens ab hac incepto, eodem vnde erat profectus, repente iter

ἀπέστη. ταχὺ δ' ἐκ μεταβολῆς ποιησάμενος τὴν ἀποχώρησιν, καὶ παραγενόμενος εἰς τὸν αὐτῆ χάρακα περὶ τὴν ἑαθινὴν, πάντ' ὅ τε στρατιώτου ἐνέπλητα θορύβῳ καὶ ταραχῆς. δεισάντες γὰρ ἐκ τῶν ὕπνων οἱ κατὰ τὸν χάρακα διὰ τὴν τῶν προσιόντων ἔφοδον, μικρῶς εἰς ἐξέπτεσον ἐκ τῆς παρεμβολῆς. Μόλων μὲν ἄν, καθόσον εἰδύνατο, κατεπράυνε τὴν γειγνημένῃ ἐν αὐτοῖς ταραχῇ.

53. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔτοιμος ὦν πρὸς τὸν κίνδυνον, ἅμα τῷ Φωτὶ τὴν δύναμιν ἐκίνει πᾶσιν ἐκ τῆς χάρακος. ἐπὶ μὲν ἄν τῆ δεξιᾷ κέρως, ἔταξε πρώτης τῆς ξυσοφόρης ἵππεις, ἐπισήσας Ἄρδυν κερριμένον ἄνδρα περὶ τὰς πολεμικὰς πράξεις. τούτοις δὲ παρέθηκε τὰς συμμαχικὰς Κοῦττας, ὧν εἶχοντο Γαλάται * Ἐγύοσταγες. παρὰ δὲ τούτης ἔθηκε τὰς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ξένους καὶ μισθοφόρους, οἳ ἐτόμενον παρενέβαλε τὸ τῆς Φάλαγγος σύστημα. τὸ δ' ἐνώνυμον κέρας ἀπέδωκε τοῖς Ἑταίροις προσαγορευομένοις, ὅστιν ἵππεῦσι. τὰ δὲ θηρία πρὸ τῆς δυνάμεως ἐν διαστήματι κατέστησε δέκα τὸν ἀριθμὸν ἔντα. τὰ δ' ἐπιτάγματα τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἵππεων ἐπὶ τὰ κέρατα μερίσας, κυκλῶν παρήγγειλε τὰς πολεμικὰς, ἐπειδὴν συμβάλωσι. μετὰ δὲ ταῦτα παρεκάλει τὰς δυνάμεις ἐπιγορευόμενος διὰ βραχέων τὰ πρέποντα τοῖς καιροῖς. καὶ τὸ μὲν ἐνώνυμον κέρας Ἑρμείᾳ καὶ Ζεύξειδι παρέδωκε, τὸ δὲ δεξιὸν, αὐτὸς εἶχε. Μόλων

intendit. Sub lucem primam in castra reuersus, tumultu ac trepidatione vniuersum exercitum compleuit. nam qui fuerant intra vallum relictī redeuntium aduentu inter eugilandum perterrefacti, tantum non castris excefferunt. Et Molo quidem perturbationem hanc, quantum eius fieri poterat, sedare conabatur.

53. Ad rex ad dimicandum paratus, luce prima copias omnes castris educit. Igitur in dextro cornu equites primo xyistophoros locat, duce imposto Ardye, viro in bellicis rebus egregia virtute cognito. his proximos adiuuet Cretenses ex formula societatis ad se missos, adhaerebant istis Galatae Tectosages. deinde ad horum deinceps latus applicuit peregrinos ex Graecia et mercede conductos. post omnes sequebatur agmen phalangis dispositis cohortibus ad instar priorum. laeuum cornu equitibus dedit, quos Hetaeros, siue regis socios vocitant. elephantos (ii erant numero decem:) ante aciem per interualla collocavit. subsidiarias vero manus qua pedatum, qua equitum, in cornua distribuit, et vt hostem, vbi semel inchoata pugna fuerit, circumirent praecepit. Ordines deinde interequitans, paucis pro tempore mihi item est cohortatus. laeuum cornu Hermiae et Zeuxidi tradidit; ipse

δὲ δὺς-

δὲ δύσχευτον μὲν ἐποιήσατο τὴν ἐξοχωγὴν, ταραχώδην δὲ καὶ τὴν ἔκταξιν, διὰ τὴν ἐν τῇ νυκτὶ προγεγενημένην ἀλογίαν· ἔ μὴν ἀλλὰ τὰς μὲν ἵππεῖς, ἐφ' ἐκιάτερον ἐμερίσατο κέρως, σοχαζόμενος τῆς τῶν ὑπεναντίων παρατάξεως· τὰς δὲ Θυραφόρας καὶ Γαλάτας καὶ καθόλη τὰ βχερά τῶν ὀπλων, εἰς τὸν μεταξὺ τόπον ἔθηκε τῶν ἵππεων. ἔτι δὲ καὶ τὰς τοξότας καὶ σφενδονήτας, καὶ συλλήβδην τὸ τοῖστον γένος, ἐκτὸς τῶν ἵππεων παρ' ἐκιάτερον παρενέβαλλε. τὰ δὲ δρεπάνηφόρα τῶν ἀρμάτων, προεβάλετο τῆς δυνάμεως ἐν δικασίαι. καὶ τὸ μὲν ἐνώνυμον κέρως Νεολαῶ παρέδωκε τὰ δελφῶν, τὸ δὲ δεξιὸν αὐτὸς εἶχε.

54. Μετὰ δὲ ταῦτα ποιησάμενων τῶν δυνάμεων τὴν ἐπαγωγὴν, τὸ μὲν δεξιὸν κέρως τῆ Μόλωνος, διετήρησε τὴν πίσιν, καὶ συνέβαλλε τοῖς περὶ τὸν Ζεῦξιν ἐβρωμένως· τὸ δ' ἐνώνυμον ἅμα τῷ συνιὸν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν τῷ βασιλεῖ, μετεβάλετο πρὸς τὰς πολεμίας. ἔ γενομένη, συνέβη τὰς μὲν περὶ τὸν Μόλωνα διατραπήναι, τὰς δὲ τῆ βασιλείως ἐπιβρωθῆναι διπλασίως. ὁ δὲ Μόλων συννοήσας τὸ γεγονὸς καὶ πανταχόθεν ἤδη κυκλόμενος, λαβὼν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἐσομένης περὶ αὐτὸν αἰτίας, εἰς ὑποχείριος γένηται καὶ ζωγρεία ληφθῆ, προσήνεγκε τὰς χεῖρας ἐαυτῷ. παραπλητίως δὲ καὶ πάντες οἱ κοινωμήσαντες τῆς ἐπιβολῆς, Φυγόντες εἰς τὰς οἰκείας ἕκαστοι τόπους, τὴν αὐτὴν

in dextro curabat. At Molo, propter consternationem animorum quae praecedente nocte in castris erat versata, parum ex usu militem educere, confuse ac perturbate aciem struere. verum tamen, ad formam aciei hostilis suas rationes accommodans, equites in cornu vtrumque diuidit; scutatos, Galatas et quod erat grauis armaturae medio inter equites loco statuit. praeterea sagittarios, funditores, et id omne genus leuiter armatorum, vltra equites ad dextram et sinistram circumfudit. falcatos currus ante aciem in spatio collocavit. sinistrum cornu Neolao fratri commisit, dextrum ipse tenuit.

54. Secundum haec, coepta est pugna committi: ac dextrum quidem Molonis cornu, fidem constanter seruauit, et cum Zeuxide acerrime conflictavit. laeuum vero, simulac in conspectum regis inter concurrendum venit, transITIONEM ad hostes fecit. quae res, vt trepidationem ingentem exercitui Molonis attulit, sic regis copiis animorum robur duplicauit. Molo suorum transfugia animaduertens, quum prope iam vndique cingeretur, animo reputans cruciatus ac tormenta sibi parata si viuus in hostium potestatem veniret. manus sibi ipse intulit: pariterque omnes qui coniurationis participes fuerant, domum suam quisque concedunt, ibique similem exitum faciunt.

ἐποιήσαν-

ἐποιήσαντο τῇ βίῃ καταστροφῆν. ὁ δὲ Νεώλης ἀποφυγὴν ἐκ τῆς μάχης, καὶ παραγεγόμενος εἰς τὴν Περσίδα πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν τῷ Μόλωνος ἀδελφόν, τὴν μὲν μητέρα καὶ τὰ τῷ Μόλωνος τέκνα κατέσφαξε. μετὰ δὲ τὸν τίτῳν θάνατον, ἐπικατέσφαξεν αὐτὸν, κρίνας τὸ παραπλήσιον ποιῆσαι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον. ὁ δὲ βασιλεὺς διαρκάσας τὴν παρουβόλην τῶν πολεμίων, τὸ μὲν σῶμα τῷ Μόλωνος ἀνασκαυρῶσαι προτέταξε, κατὰ τὸν ἐπιφανέστατον τόπον τῆς Μηδείας. ὁ καὶ παραχοῆμα συντέλεσαν οἱ πρὸς τάτοις τεταγμένοι, διακειμένους γὰρ εἰς τὴν Καλλωνίτιν, πρὸς αὐτοῖς ἀνασκαυρῶσαν τοῖς εἰς τὸν Ζάγρον ἀναβολαῖς. μετὰ δὲ ταῦτα τοῖς δυνάμετι ἐπιτιμῆσας διὰ πλειόνων, καὶ οὖς δεξιῶν, συνέστρεψε τῆς ἀποκομινῆτας αὐτῆς εἰς Μύδιαν, καὶ καταστρεφόμενος τὰ κατὰ τὴν χώραν. αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς Σελευκίαν, καθίστατο τὰ κατὰ τὰς πέριξ σατραπείας, ἡμερῶς χροῦμενος πᾶσι καὶ νυκτῶς. Ἐρμείας δὲ τῆρων τὴν αὐτῆ προαίρεσιν, ἀπέφερε μὲν αἰτίαις τοῖς ἐν τῇ Σελευκίᾳ, καὶ χιλίοις ἐζημίαις ταλάντοις τὴν πόλιν Ἐφυγάδους δὲ τὰς καλυμένους δευγάνους, ἀκρωτηριάζων δὲ καὶ Φονεύων καὶ σρεβλῶν πολλὰς διέφθειρε τῶν Σελευκίων. ἂ μόλις βασιλεὺς τὰ μὲν κείθων τὸν Ἐρμείαν, ἂ δὲ καὶ κατὰ τὴν αὐτῆ γνώμην χειρίζων, τέλος ἐπράυνε καὶ κατέστησε τὴν πό-

Neolas quoque ubi pugna euasit, et in Persidem ad Alexandrum Molonis fratrem peruenit, matrem et Molonis liberos obtruncat: dein super mortuorum cadaveribus ipse se iugulat, postquam Alexandro persuasisset, ut ipse quoque idem faceret. Rex direptis hostium castris, Molonis corpus loco totius Mediae maxime conspicuo iussit in crucem tolli, ac sine mora, quibus id negotium datum, rem sunt exsecuti. delatum namque cadaver in Chalonitidem regionem, eo loci in adscensu Zagri montis, cruci affixerunt. Secundum haec rebellem exercitum rex duris verbis increpuit, in fidem data dextra recipit, et certos viros decernit, qui istos in Mediam reducerent, et res eius provinciae ordinarent. ipse interim Seleuciam e superiore tractu regni regressus, circumiacentium praefecturarum statum componit, pari mansuetudine ac prudentia in omnibus utens. Hermias vero antiquum obtinens, Seleucenses varie criminari, ac tandem multae nomine mille talenta a ciuitate exigere: diganes etiam (id magistratus apud illos est nomen,) in exilium pellere. in multos ad haec Seleucensium, mutilatione membrorum, caedibus ac tormentis saeuire. quae mala rex aegre tandem, modo iram Hermiae verbis leniens, modo pro arbitrio suo quaedam disponens, mitigauit: contentusque ciuium errorem cen-

λιν, ἑκατὸν καὶ πευτήκοντα τάλαντα μόνον ἐπιτίμιον αὐτὰς πραξάμενος τῆς ἀγνοίας. ταῦτα δὲ διοικήσας, Διογένην μὲν στρατηγὸν ἀπέλιπε Μηδείας, Ἀπολλόδαυρον δὲ τῆς Σασιανῆς. Τύχωνα δὲ τὸν ἀρχιγραμμαμμετῆα τῆς δυνάμεως στρατηγὸν, ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλατταν τόπας ἐξαπέσειλε. τὰ μὲν ἔν κατὰ τὴν Μόλωνος ἀποσκισιν, καὶ τὸ διὰ ταῦτα γυνόμενον κίνημα περὶ τὰς ἄνω σατραπείας, τοιαύτης ἔτυχε διορθώσεως καὶ καταστάσεως.

55. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπαρθεὶς τῷ γεγονότι προτερήματι, καὶ βυλόμενος ἀνατασθῆναι καὶ καταπλήξασθαι τὰς ὑπερκειμένους ταῖς ἑαυτῷ σατραπείαις, καὶ συνορῶντας δυνάστας τῶν βαρβάρων, ἵνα μήτε συγχορηγῆν, μήτε πολεμῆν τολμῶσι τοῖς ἀποστάταις αὐτῷ γινομένοις, ἐπεβάλετο στρατεύειν ἐπ' αὐτὰς καὶ πρῶτον ἐπὶ τὸν Ἀρταβαζάνην, ὃς ἐδόκει βχυρτάτος εἶναι καὶ πρακτικώτατος τῶν δυναστῶν· δεσπόζειν δὲ καὶ τῶν * σατραπειῶν καλυμένων, καὶ τῶν τέτοις συντεμονέντων ἐθνῶν. Ἐρμείας δὲ κατὰ τὰς καιρὰς τέτας ἐδεδίει μὲν τὴν εἰς τὰς ἄνω τόπας στρατείαν διὰ τὸν κίνδυνον, ἀρέγετο δὲ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν τῆς ἐπὶ τὸν Πτολεμαῖον στρατείας. ἔ μὴν ἀλλὰ προσπεσόντος υἱὸν γεγονέναι τῷ βασιλεῖ, νομίσας καὶ παθεῖν ἂν τι τὸν Ἀντίοχον ἐν τοῖς ἄνω

tum quinquaginta talentorum multa castigasse, in pristinum statum eam restituit. his rebus peractis, Diogenem Mediae praetorem, Apollodorum Susianae reliquit. Tychonem vero scribarum principem, qui praefectus erat exercitui, in proxima rubro mari loca misit. Ac Moionis quidem rebellio, quique illam est infecutus superiorum Asiae praefecturarum motus, hac animadversione sopita est, omniaque in hunc modum sunt composita.

55. Antiochus successu laeto rerum suarum ferox minis terrere ac metum iniicere volens barbarorum populorum dynastis, qui prouinciis suis imminentes, earum fines attingebant, ne posthac aut com meatibus adiuuare suos rebelles auderent, aut belli societatem cum iisdem inire; expeditionem aduersus illos suscipiendam sibi duxit. omnium autem primum Artabazanem statuit aggredi: qui ceteros et potentia et vsu rerum ac solertia credebatur antecellere: idemque Atropatios, quos vocant, et vicinas alias gentes dominio obtinebat. Eo tempore Hermias, etsi propter periculum ei expeditioni coniunctum, aduersus superiores illos populos bellum transferre metuebat; utque arma in Ptolemaeum verterentur, quod a principio ipsi fuerat propositum, optabat: quoniam tamen regem filio esse auctum nuntii attulerant; ratus fieri posse, vt

τόποις ὑπὸ τῶν βαρβάρων, καὶ παραδόναι καιρὸς αὐτῶ πρὸς ἐπανύρασιν, συγκατέθετο τῇ στρατείᾳ· πεπεισμένος, εἴαν ἐκλυέληται τὸν Ἀντίοχον, ἐπιτροπαύων τῇ παιδίᾳ, κύριος ἔσσεσθαι τῆς ἀρχῆς αὐτός. κριθέντων δὲ τούτων, ὑπεοβαλόντας τὸν Ζέγρον, εἰέβαλον εἰς τὴν Ἀρταβραζίνην χώραν. ἢ παράκειται μὲν τῇ Μηδείᾳ, διειρηγίσης αὐτὴν τῆς ἀπὸ μέτον καιμένης ὄρεινῃς, ὑπέρκειται δ' αὐτῆς τινὰ μέρη τῆ Πόντου, κατὰ τὰς ὑπὲρ τὸν Φάσιν τότας· συνάπτει δὲ πρὸς τὴν Τρκαλίαν θάλατταν, ἔχει δὲ πλῆθος ἀνδρῶν ἀλιμίων, καὶ μάλλον ἰππέων, αὐτάρχει δὲ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐστὶ ταῖς πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευαῖς. ταύτην δὲ συμβαίνει τὴν κοχὴν ἀπὸ Περσῶν ἔτι διατηρεῖσθαι, παρορραθείσης αὐτῆς ἐν τοῖς κατ' Ἀλέξανδρον καιροῖς. ὁ δ' Ἀρταβραζίνης, καταπλαγείς τὴν ἔφοδον τῆ βασιλείας, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἡλικίαν (τελέως γὰρ ἦδη γεραυὸς ἦν) εἰς αὐτοῖς παρῆσιν, ἐποίησατο συνθήκας εὐδοκουμενάς· Ἀντίοχῳ.

56. Τούτων δὲ κυρωθέντων, Ἀπολλοφάνης ὁ ἰατρὸς ἀγαπώμενος ὑπὸ τῆ βασιλείας διαφερόντως, θεωρῶν τὸν Ἑρμείαν ἔκ' ἔτι φέροντα κατὰ χεῖμα τὴν ἐξοσίαν, ἠγωνία μὲν καὶ περὶ τῆ βασιλείας. τὸ δὲ πλεῖον ὑπώπτευσεν, καὶ κατὰ φόβος ἦν ὑπὲρ τῶν κατ' αὐτόν. διὸ λα-

regi in superioribus illis tractibus cum barbaris bellum gerenti aliquid humanitus contingeret; atque adeo, ut eius tollendi opportunitas nasceretur ex rebus ipsis, ad suscipiendam eam expeditionem consentit. persuasus, si semel Antiochum e viuis sustulisset, tutorem se infantis futurum, et omne imperium in suam potestatem habiturum. His ita constitutis, Zagrum montem superant, et in ditionem Artabazanis impressionem faciunt. Haec regio Mediae adiacet, montibus dumtaxat interiacentibus ab ea separata; pars illius Ponto imminet, qua parte Phasis fluvius in eum se exonerat: pertinet vero et ad Hyrcanum mare. Magnus hic virorum fortium numerus, equitum maxime: abundeque omnia suppeditant belli paratibus conducibilia. atque hoc regnum inde a Persarum temporibus durabat, tempestate Alexandri neglectum. Artabazanes regis adventu perterritus, maxime propter aetatem iam plane decrepitam, vi maiori cedendum ratus, pacem cum Antiocho, quibus ipse voluit legibus fecit.

56. Hac pace firmata, Apollophanes medicus, eximie regi dilectus, animaduertens Herminiam non amplius tolerabiliter fortunam, ad quam erat euectus, ferre; et de regis i. l. e quidem salute, sed multo magis de sua coepit esse sollicitus. Itaque ut primum nactus est tempus opportunum, de ea re

βῶν καιρὸν προσφέρει τῷ βασιλεῖ
 λόγον· παρακαλῶν μὴ βραθυμεῖν,
 μηδ' ἀνυπονόητον εἶναι τῆς Ἑρ-
 μείας τόλμης, μηδ' ἕως τῆς πε-
 ριμεῖναι, μέχρις ἂν ἔ τοῖς ὁμοίοις
 τὰ δελφῶν παλαιῇ συμπτώμασιν·
 ἀπέχειν δ' ἂ μακρὰν αὐτὸν ἔφη
 τῆ κινδύν. διὸ προσέχειν ἤξις
 καὶ βοηθεῖν κατὰ σπεδὴν αὐτῶ
 τε καὶ τοῖς φίλοις. τῆ δ' Ἀν-
 τίοχος πρὸς αὐτὸν ἀνδομολογη-
 σαμένος, διότι καὶ δυσαρρεστὴ καὶ
 φοβεῖται τὸν Ἑρμείαν, ἐκείνῳ
 δὲ μεγάλην χάριν ἔχων φήσαν-
 τος, ἐπὶ τῷ κηδεμονικῶς τεταλ-
 μηκέναι περὶ τῶν εἰπεῖν πρὸς
 αὐτόν· ὁ μὲν Ἀπολλοφάνης ἐν-
 θαρσῆς ἐγένετο, τῷ δοκεῖν μὴ
 διεψεῦσθαι τῆς αἰρέσεως καὶ δια-
 λήψεως τῆς τῆ βασιλείας. ὁ δ'
 Ἀντίοχος ἤξις τὸν Ἀπολλοφά-
 νην συνεπιλαβέσθαι μὴ μόνον
 τοῖς λόγοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔρ-
 γοις τῆς αὐτῆ καὶ τῶν φίλων
 σωτηρίας. τῆ δὲ πρὸς πᾶν ἐ-
 τοίμως ἔχειν φήσαντος, συμ-
 φρονήσαντες μετὰ ταῦτα καὶ
 προβαλλόμενοι σῆψιν, ὡς σκο-
 τωμάτων τινῶν ἐπιπεκτωκότων
 τῷ βασιλεῖ, τὴν μὲν θεραπείαν
 ἀπέλυσαν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, καὶ
 τὰς εἰδισμένης παρευακτεῖν.
 πρὸς δὲ τὰς φίλους ἔλαβον ἐξικ-
 σίαν, εἰς βέλοιντο κατ' ἰδίαν
 χρηματίζεῖν, διὰ τὴν τῆς ἐπι-
 σπέψεως πρόφασιν. ἐν ᾧ καιρῷ
 κατασκευασάμενοι τὰς ἐπιτηδεύς
 πρὸς τὴν πᾶξιν, πάντων ἐτοί-
 μως αὐτοῖς συνυπακούοντων διὰ
 τὸ πρὸς τὸν Ἑρμείαν μῖτος,
 ἐγένοντο πρὸς τὸ συντελεῖν τὴν

agit cum Antiocho, hortatur-
 que illum, ne socordem in hac
 parte se praebeat, neue eum
 esse Hermiam ducat, de cuius
 audacia nihil debeat suspicari:
 caueret denique, tamdiu dif-
 ferre remedium, donec idem
 ipsum, qui prius fratrem, ca-
 sus opprimat. neque vero lon-
 gius iam periculum abesse:
 quo maiorem curam ei esse ad-
 hibendam, ne et suam et ami-
 corum salutem proderet. An-
 tiochus apud medicum non
 diffitetur odio sibi Hermiam
 esse, iamque ab eo metuere
 ipsum sibi. magnas porro illi
 gratias agit, quod sollicitus
 vicem suam, de his verba fa-
 cere esset ausus. Apollophanem
 haec oratio gaudio et spe lae-
 ta impleuit; animaduerten-
 tem, grata esse regi quae di-
 xerat, et cum eius sensibus
 congruentia. Itaque rogatus
 mox ab Antiocho, vt non ver-
 bistantum, verum etiam ope-
 re, suam et amicorum salu-
 tem vna secum vellet adiuaa-
 re; paratum se ad omnia re-
 spondet. mox vbi capita in-
 ter se contulissent, hoc prae-
 textu vsi, quod vertigine qua-
 dam rex laboraret, ad paucos
 dies familiam et eos qui circa
 regem stationes obire soliti,
 dimittunt. ita, quum regem
 amici pro se quisque inuiser-
 rent, conueniendi separatim
 quoscumque vellent illorum,
 opportuna fuit occasio. Prae-
 paratis igitur illis, qui ad hoc
 inceptum idonei videbantur
 esse, (quum propter Hermiae
 odium, haut difficulter omnes

ἐπιβολήν. Φασκόντων δὲ δεῖν τῶν λατρῶν, ἅμα Φωτὶ τοῖσι βασιλεῦσι τῆς περιπάτου ὑπὸ τὸ ψύχος τὸν Ἀντίοχον· ὁ μὲν Ἑρμίας ἦκε πρὸς τὸν ταχθέντα καιρὸν, ἅμα δὲ τῶν καὶ τῶν Φίλων οἱ συνειδότες τὴν πρᾶξιν. οἱ δὲ λοιποὶ καθύπευρον, διὰ τὸ πολὺ παρηλαχθῆσαι τὴν ἔξοδον τῆ βασιλείας πρὸς τὸν εἰθισμένον καιρὸν. διότι ἀποστάσαντες αὐτὸν ἀπὸ τῆς στρατοπέδου ἄς τινὰ τόπον ἔρημον, κατέτακτον μικρὸν ἀπονεύσαντες τῆ βασιλείας, ὡς ἐπὶ τι τῶν ἀναγκάσιον, ἔξοκέντησαν. Ἑρμίας μὲν ἦν τῶ τῶ τρόπῳ μετήλλαξε τὸν βίον, ἡδαιὶαν ὑποχρὸν τιμαρίαν ἀξίαν τῶν αὐτῶ πετραγιμένων. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπολυθεὶς φόβῳ καὶ θυροφίας πολλῆς, ἐπανήγε ποιόμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπ' οἴκῃ, πάντων τῶν κατὰ τὴν χώραν ἀποδεχομένων τὸς τε πράξεις αὐτῆ καὶ τὰς ἐπιβολὰς, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἰσοδοὺν ἐπισημαινομένων τὴν Ἑρμίου μετᾶστασιν. Ἐν ᾧ καιρῷ καὶ κατὰ τὴν Ἀπάμειαν, αἱ μὲν γυναῖκες τὴν γυναῖκα τῆ Ἑρμίου κατέλευσαν, οἱ δὲ παῖδες τὰς υἱεῖς.

57. Ἀντίοχος δὲ παραγεγόμενος εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ διαφείδων τὰς δυνάμεις εἰς παραχειμασίαν, διεπέμπετο πρὸς τὸν Ἀχαιοὺν, ἐγκαλῶν καὶ διαμαρτυρούμενος, πρῶτον μὲν ἐπὶ τῶ τετολημμένῳ διάδημα περιθήσθαι, καὶ βασιλεῖα χρηματίζεσθαι· δεύτερον δὲ, προλέγων, ὡς ἔ

consentirent,) destinata pergunt exsequi. Antiocho imperrant medici, ut luce prima dum adhuc frigidior est aer prodeat ambulatum. ad constitutam horam praesto est Hermias, et vna cum eo quotquot ex amicis consilii facti fuerant participes. a reliquis cessatum est, quia multo maturius rex, quam pro solito more exhibat. hoc pacto Hermias abducitur e castris in solum quemdam locum: deinde ubi paullulum ex itinere, velut necessitatis cuiusdam causa rex d. flexisset, a circumstantibus confoditur. Hoc modo vitam finit Hermias, supplicium perferens sceleribus suis nulla ex parte comparandum: rex metu et impedimento hoc tanto suorum inceptorum liberatus, donum reducere exercitum constituit. quo in reditu provinciales omnes per quorum fines agmen ducebat, quum facta consultaque illius omnia laudarent: tum imprimis, quod summotus esset ab administratione rerum Hermias, laudibus praetereuntem ferebant in coelum. Quo etiam tempore. Apamensium vxores vxorem Hermiae, liberi liberos lapidibus obruerunt.

57. Antiochus domum reversus dimissis ad hibernandum copiis, nuntios ad Achaeum mittit; fidem illius primo accusans, ac testans, quod diadema capiti ausus esset imponere, et rex salutari: denuntians deinde illi, notam se habere initiam ab eo cum

λανθάνει κοινοπραγῶν Πτολεμίου, καὶ καθόλου πλείω τῷ δέοντος κινάμενος. ὁ γὰρ Ἀχαιὸς, κατ' ἕς καιρὸς ἐπὶ τὸν Ἀρταβαζάνην ὁ βασιλεὺς ἐστράτευε, πειθεὶς καὶ παθεῖν ἂν τι τὸν Ἀντίοχον, καὶ μὴ παθόντος ἐλπίτας διὰ τὸ μῆκος τῆς ἀποστάσεως φθάσειν ἐμβραχίων εἰς Συρίαν, καὶ συνεργοῖς χρησάμενος Κυρρήσταις τοῖς ἀποστάταις γεγονόσι τῷ Βασιλέως, ταχέως ἂν κρατῆσαι τῶν κατὰ τὴν βασιλείαν πραγμάτων, ὥρμητε μετὰ πάσης δυνάμεως ἐκ Λυδίας, παρχγενόμενος δ' εἰς Λαοδίκειαν τὴν ἐν Φρυγίᾳ, διάδημά τε περιέθετο, καὶ βασιλεὺς τότε πρῶτον ἐτόλισσε χρηματίζειν, καὶ γράθειν πρὸς τὰς πόλεις, Συνίριδος αὐτὸν τῷ Φυγάδος εἰς τῆτο τὸ μέρος μάλιστα προτρεψαμένῃ. πράξοντος δὲ κατὰ τὸ συνεχὲς αὐτῷ, καὶ χεδὸν ἤδη περὶ Λυκαονίαν ὄντος, αἱ δυνάμεις ἐσαίσιασαν δυσαρρεσάμεναι, τῷ δοκεῖν γίνεσθαι τὴν στρατείαν ἐπὶ τὸν κατὰ φύσιν αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχοντα βασιλέα. Διόπρω Ἀχαιὸς συνείσθη διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς διατροπὴν, τῆς μὲν προκειμένης ἐπιβολῆς ἀπέστη· βεβλόμενος δὲ πειθαῖναι τὰς δυνάμεις, ὡς εἶδ' ἐξ ἀρχῆς ἐπεβάλετο στρατεύειν εἰς Συρίαν, ἐπιστρέψας, πορθεῖ τὴν Πιτιδικὴν, καὶ πολλὰς ἀφελείας παρασκευάσας τῷ στρατοπέδῳ, πάντας εὐνάς αὐτῷ καὶ πεπισυκότας ἔχων, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν.

Ptolemaeo consiliorum societatem: et omnino multa ipsum praeter ius et fas mouere. Achaeus enim quo tempore bellum a rege cum Artabazane gerebatur, cogitans fieri posse, vt in ea expeditione aliquid humanitus Antiocho eueniret; aut etiam, vt id non esset, sperans facile sibi esse propter ingens locorum interuallum, in Syriam prius irrumperere, quam ille reuertetur; et Cyrrhestis, qui a rege defecerant, adiuuantibus regnum illud celeriter obtinere: e Lydia cum vniuerso exercitu fuerat profectus. Laodiceam Phrygiae vt ventum, diadema capiti imposuatur, nomen regium tunc primum assumens, et cum legatis ceterisque responsa dabat; et cum ad ciuitates scribebat: Syniride exule prae ceteris vt id faceret ipsum impellente. Mox itinere aliquamdiu continuato, vbi iam Lycaoniae appropinquabat, feditio in exercitu est orta; aegre ferente milite, duci se ad bellum cum eo gerendum, quem sibi regem natura dedisset. Itaque Achaeus, qui vertisse in contrarium voluntates ipsorum sentiret, conatis abstitit: atque vt armatis suis persuaderet, de inuadenda Syria nihil vquam a se fuisse cogitatum, mutato itinere Pisiadiam populatur. hac ratione ditato exercitu, conciliata sibi beneuolentia ac fide militum, domum est reuersus.

58. Ὁ δὲ βασιλεὺς σαφῶς ἕκαστα τῶν ἐπιγεγραμμένων, πρὸς μὲν τὸν Ἀχαιοὺν διαπέμπετο συνεχῶς, ἀνατεινόμενος, καθάπερ ἐπάνω προείπον· πρὸς δὲ ταῖς ἐπὶ τὸν Πτολεμαίου παρασκευαῖς ὄλος καὶ τῆς ἦν. Διὸ καὶ συναθροίσας εἰς Ἀπάμειαν τὰς δυνάμεις ὑπὸ τὴν ἐαρινὴν ὥραν, ἐνέδωκε τοῖς Φίλοις διαβῆλαιον, πῶς χρῆσθαι ἐπὶ ταῖς εἰς Κοίλην Συρίαν εἰσβολαῖς. τοῦτων δ' εἰς τῶτο τὸ μέρος ῥηθέντων, καὶ περὶ τῶν τόπων καὶ περὶ παρασκευῆς, καὶ περὶ τῆς κατὰ τὴν ναυτικὴν δυνάμιν συνεργείας, Ἀπολλοφάνης, ὑπὲρ ὃ τὸ πρότερον εἶπομεν, τὸ γένος ἂν Σελευκεῖς, ἐτέτεμε πάσας τὰς προειρημένας γνώμας. ἔφη γὰρ εὐθεὶς εἶναι, τὸ Κοίλης μὲν Συρίας ἐπιθυμεῖν, καὶ κρατεῖν ἐπὶ ταύτην, Σελευκεῖαν δὲ περιορᾶν, ὑπὸ Πτολεμαίῳ κρατημένην, ἀρχηγέτιν ἦσαν, καὶ χεῖρον, ὡς εἶπεν, εἶσαν ὑπάρχουσαν τῆς αὐτῶν δυναστείας· ἦν χωρὶς τῆς αἰχμῆς, ἣν περιποιεῖν ἔτι τῇ βασιλείᾳ φερμένη διὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ βασιλέων, καὶ πρὸς πραγμάτων λόγον μεγίστας ἔχειν καὶ καλλίστας ἀφορμὰς. κρατημένην μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν ἑχθρῶν, μέγιστον ἐκτόδιον εἶναι πρὸς πάσας αὐτοῖς τὰς ἐπιβολὰς. ἔτι γὰρ ἂν ἐπινοήσωσιν αἰεὶ προβαίνειν, ἐν ἐλάττωτος δεῖσθαι προνοίας καὶ φυλακῆς αὐτοῖς τῆς οἰκείας τότες, διὰ τὸν ἀπὸ ταύτης φόβον, τῆς ἐπὶ τὰς πολεμίας παρασκευῆς. κρατη-

58. Rex nihil horum ignorans, subinde, quod antea dicebamus, nuntios cum mandatis minarum plenis, mittebat: ceterum omni studio suo, omnique impetu ad bellum contra Ptolemaeum se comparabat. idcirco conuocato Apameam exercitu, sub ver primum consultandum amicis proposuit, ecqua potissimum via impressio in Syriam sit tentanda. Et quum in eam rem multa essent dicta de natura locorum, de paratibus necessariis, deque opera egregia quam ad id inceptum copiae nauales possent praestare: omnium priorum sententias Apollophanes genere Seleucensis, quem ante commemorauimus, de numero sententiarum exemit; stultum esse inquit, Coelam Syriam concupiscere; atque adeo expeditionem in eam suscipere, cum interim possidere Seleuciam Ptolemaeus sineretur: urbem regiam, et vniuersi ferme imperii communem penatium sedem: quae praesertim, (vt de ignominia iudeatur, quam nunc, praesidio regum Aegypti tenta, regno assert) ad res gerendas habeat maximas easque pulcherimas opportunitates. hanc siquidem, quamdiu ab hostibus tenebitur, plurimum semper Antiocho ad omnia incepta sua incommodaturam. quocumque enim bellum inferre cogitaret, non minore cura esse illi prouidendum vt sua loca idoneis praesidiis muni-

Θείσαυ γὰρ μὴν ἔ μόνον ἔφη δύνασθαι βεβαίως τηρεῖν τὴν οἰκείαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἐπινοίας καὶ προθέσεις, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, μεγάλα δύνασθαι συνεργεῖν διὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆ τότε. περὶ δέντων δὲ πάντων τοῖς λεγομένοις, ἔδοξε ταύτην πρῶτον ἐξαιρεῖν τὴν πόλιν. συνέβαινε γὰρ Σελεύκειαν ἔτι τότε κατέχεσθαι Φραγαῖς ὑπὸ τῶν ἐξ Αἰγύπτου βασιλέων, ἐκ τῶν κατὰ τὸν Εὐεργέτην ἐπικληθέντα Πτολεμαίου καιρῶν· ἐν οἷς ἐκεῖνος διὰ τὰ Βερενίκης συμπτώματα, καὶ τὴν ὑπὲρ ἐκείνης ὀργὴν, στρατεύσας εἰς τὰς κατὰ Συρίαν τόπους, ἐγκρατῆς ἐγένετο ταύτης τῆς πόλεως.

59. Οὐ μὴν ἀλλ' Ἀντίοχος, κριθέντων τῶν, Διογνήτω μὲν τῷ ναυάρχῳ παρήγγειλε πλεῖν ὡς ἐπὶ τῆς Σελεύκειας· αὐτὸς δ' ἐκ τῆς Ἀπαμείας ὀρμήσας μετὰ τῆς στρατίας, καὶ περὶ πέντε σαδῆς ἀποχῶν τῆς πόλεως, πρότερο ποπέδευσε κατὰ τὸν Ἰππόδρομον. Θεόδοτον δὲ τὸν Ἡμιόλιον ἐξαπέστειλε μετὰ τῆς ἀρμοζύσης δυνάμεως ἐπὶ τὰς κατὰ Κοίλην Συρίαν τόπους, καταληφόμενον τὰ τεναὶ καὶ προκαθησόμενον ἅμα τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Τὴν δὲ τῆς Σελεύκειας θέσιν, καὶ τὴν τῶν πέριξ τόπων ιδιότητα, τοιαύτην ἔχει τὴν φύσιν συμβαίνει. Κειμένης γὰρ αὐτῆς ἐπὶ θαλάττῃ μεταξὺ Κιλικίας καὶ Φοινίκης, ὄρος ὑποκειται παμμέγεθες· ὃ καλεῖσι

ret, ob impendens illis a Seleucia periculum: quam ut susceptae expeditioni necessaria omnia prospiciat: eandem si ab Antiocho caperetur, non solum ceteris regni urbibus praesidio futuram: verum etiam alia cogitanti molientique magnam utilitatem terra marique, propter opportunum loci situm, esse allaturam. Probata suffragiis omnium Apollophanis sententia, Seleuciam ante omnia visum aggredi. Adhuc illa tempestate regum Aegypti praesidiis tenebatur Seleucia, iam inde ab illis temporibus, cum Ptolemaeus cognomento Euergeta, propter casum Berenicae Seleuco regi iratus, bello Syriae illato, ea vrbe est potitus.

59. Enimvero posteaquam haec sedit sententia, Antiochus Diogneto nauarcho mandat, ut ad Seleuciam classe nauigaret. ipse Apamea cum exercitu profectus, stadiorum ferme quinque intervallo ab vrbe, iuxta Circum signa constituit. missus est et Theodotus Hemiolius cum idonea manu in Coelen Syriam, iussusque a rege, fauces occupare, et illi regioni praesidere. Porro autem Seleuciae urbis situs, et circumiacentium locorum natura hoc modo se habet. Sita est Seleucia ad mare in confinio Ciliciae et Phoeniciae: subiectum autem montem habet celsitudinis immensae, quem Coryphaeum vocant.

Κορυθαῖον. ὃ πρὸς μὲν τὴν ἀφ' ἐσπέρας πλευρὰν προσκλύζει τὸ κατὰ λήγον τῆ πελάγους, τῆ μεταξὺ κειμένη Κύπρου καὶ Φοινίκης. τοῖς δ' ἀπὸ τῆς ἡῆς μέρεσιν ὑπέρεκειται τῆς Ἀντιοχείων καὶ Σελευκείων χώρας. ἐν δὲ τοῖς πρὸς μεσημβρίαν αὐτῆ κλίμασι τὴν Σελευκείαν συμβαίνει κείσθαι, διαζευγμένην Φάραγγι κοίτη καὶ δυσβάτῳ καθήκιστα μὲν καὶ περικλαυμένην ὡς ἐπὶ Θάλατταν, κατὰ δὲ τὰ πλεῖστα μέρη κρημνοῖς καὶ πέτραις ἀπορροῦσιν περιεχομένην ὑπὸ δὲ τὴν ἐπὶ θάλατταν αὐτῆς νεύσασθαι πλευρὰν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, τὰτ' ἐμπορεῖα καὶ τὸ προάγειον κείσθαι διαφερόντως τετελεχισμένον. παρατηρήσιος δὲ καὶ τὸ σύμπαν τῆς πόλεως κῦτος, τείχεσι πολυτάλεισιν ἢ σφάλισαι, κενόσμηται δὲ καὶ ναοῖς καὶ ταῖς τῶν οἰκοδομημάτων κατασκευαῖς ἐκτερεπῶς. πρὸς Βασίην δὲ μίαν ἔχει κατὰ τὴν ἀπὸ Θάλαττης πλευρὰν κλιμακωτὴν καὶ χειροποίητον, κλίμαξι καὶ σκαλώμασι πυκνοῖς καὶ συνεχέσι διελημμένην. ὁ δὲ καλόμενος Ὀρόντης ποταμὸς ἢ μακρὰν αὐτῆς ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς ὅς τὴν ἀρχὴν τῆ ρεύματος λαμβάνων ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Λίβανον καὶ τὸν Ἀντιλίβανον τόπων, καὶ διανύσας τὸ καλόμενον Ἀμύκης πεδίον, ἐπ' αὐτὴν ἰκ. εἰται τὴν Ἀντιόχειαν δι' ἧς φερόμενος, καὶ πάσας ὑποδέχόμενος τὰς ἀνθρώπειας λύμας διὰ τὸ πλῆθος τῆ ρεύματος, τέλος ἢ μακρὰν τῆς Σελευκείας ποιεῖται τὴν ἐκβολὴν εἰς τὸ προειρημένον πέλαγος.

Huic monti ab occasu fluctus nouissimi illiduntur pelagi illius, quod Cyprum separat a Phoenice. ab ortu Antiochenium Seleuciensiumque agris imminet. ad huius meridieum Seleucia iacet, profundo admodum saltu et salebroso a monte disiuncta. vrbs ipsa flexu quodam pertinet illa quidem ad mare; ceterum ab omni ferme parte praerupta praecipitia illam cingunt. qua parte mare contingitur, campi subiacent, in quibus emporia sunt et suburbium moenibus egregie munitum: quemadmodum ūne et totius ciuitatis spatium muris clauditur operis impensa et firmitudine eximiis. accedit aedium qua sacrarum, qua ceterarum excellens magnificentia. Aditum habet ab eo latere quod mari est obuersum, dumtaxat vnicum, ad instar scalarum manufactum; crebris ac continuis tum gradibus, tum incisuris sarculo cauatis, distincta. Non longe ab hoc loco fluuii qui dicitur Orontes sunt ostia. Is annis e proximis Libano et Antilibano locis primum ortus, per eam quam Amycae planitiem nominant, labens, Antiochiam petit: eamque diuidens, ac purgamenta omnia, prout est natura hominum, prae ingenti aquarum copia secum auelens, ad extremum non procul a Seleucia, in illud quod diximus pelagus se exonerat.

60. Ἀντίοχος δὲ τὸ μὲν πρῶτον διεπέμπετο πρὸς τὰς ἐπιστάτας τῆς πόλεως, προτείνων χρήματα καὶ πλήθος ἐλπίδων, ἐφ' ᾧ παραλαβεῖν ἄνευ κινδύνου τὴν Σελεύκειαν. ἀδυνατῶν δὲ πείθειν τὰς ἐπὶ τῶν ὅλων ἐφεσῶτας, ἐφείρει τινὰς τῶν κατὰ μέρος ἡγεμόνων· οἷς πιεύσας, ἠτοίμαζε τὴν δύναμιν, ὡς κατὰ μὲν τὸν ἀπὸ θαλάττης τόπον τοῖς ἀπὸ τῆ ναυτικῆς ποιησόμενος τὰς προτοβολὰς· κατὰ δὲ τὸν ἀπὸ τῆς ἡπείρου, τοῖς ἐκ τῆ στρατοπέδου διελὼν ἔνεις τρία μέρη τὴν δύναμιν, καὶ παρακαλέσας τὰ πρόποντα τῶ ναυρῶν, καὶ δωρεὰς μεγάλας καὶ σεφάνους ἐπ' ἀνδραγαθία καὶ τοῖς ἰδιώταις καὶ τοῖς ἡγεμόσι προκηρύξας· Ζεύξιδι μὲν καὶ τοῖς μετ' αὐτὸ παρέδωκε τὰς κατὰ τὴν ἐπ' Ἀντιόχειαν φέρουσαν πύλην τόπας, Ἑρμογένει δὲ, τὰς κατὰ τὸ Διοσκέριον, Ἄρδυϊ δὲ καὶ Διογνήτῳ, τὰς κατὰ τὸ νεώριον καὶ τὸ προάσειον ἐπέτρεψε προτοβολὰς, διὰ τὸ πρὸς τὰς ἔνδοθεν αὐτῶν τοιαύτας τινὰς γεγυμέναι συνθήκας· ὡς εἰάν κρατήσῃ τῆ προασειῶ μετὰ βίας, ἔτιως ἐγχειρισσομένης αὐτῶν καὶ τῆς πόλεως. ἀποδοθέντος δὲ τῆ συνθήματος, πάντες ἅμα καὶ πανταχόθεν ἐνεργὸν ἐποιεῖντο καὶ βίαιον τὴν προσβολὴν· τολμηρότατα μὲν τοι προσέβαλον οἱ περὶ τὸν Ἄρδυν καὶ Διογνητον· διὰ τὸ τὰς μὲν ἄλλας τόπας, εἰ μὴ τετραποδῆτι τρόπον τινὰ προσπλεόμενοι βιάζοντο τὴν γῆν διὰ τῶν κλιμάκων προσβολὴν, μὴ

60. Antiochus prius quam quicquam moliretur, in urbem misit, qui principibus vi-
ris pecuniam offerrent, maxi-
maque in posterum beneficia
pollicerentur, si modo urbem
absque certamine traderent:
et quum flectere praepositos
summae rerum non posset,
eorum qui per partes curabant,
nonnullos corruptit. his con-
fusus copias parabat, tamquam
a mari urbem classico milite
inuafurus; a continente, per
eos qui erant in castris. Igi-
tur exercitu trifariam diuiso,
suos cohortatus prout occasio
praefens postulabat; propo-
sitis etiam praeconis voce prae-
miis magnis, et coronis, vel
militibus vel ducibus qui for-
titer dimicarent: Zeuxidi
cum ipsius commilitonibus
portam qua itur Antiochiam
attribuit: Hermogeni, loca
proxima fano Castorum. Ar-
dyem et Diognetum ab ea
parte vbi nauale erat et sub-
urbium irruptionem facere
praecipit. Conuenerat enim
hoc fere modo inter regem et
proditores; vt si per vim
caperetur suburbium, vrbs illi
mox esset tradenda. Vbi da-
tum signum fuit, omnes si-
mul vndique acriter magna-
que vi irruere: eximia ta-
men praeceteris audacia ir-
ruptionem conari Ardys et
Diognetus. Nam ceterae qui-
dem partes, nisi quis more
quadrupedum incedens, at-
que interim cum hoste con-
fligens, vi locum aliquem
occupauerit, scalarum ope

προσβῆσαι παράπαν τὰ δὲ νεώ-
ρια καὶ τὸ προὔκειον ἐπιπέχεσθαι
τὴν προσδοκῆν καὶ εἶσιν καὶ
πρόσθιν τῶν κλιμάκων ἀσφα-
λῶς. Διὸ τῶν μὲν ἀπὸ τῆς ναυτι-
κῆ τοῖς νεαρίοις, τῶν δὲ περὶ
τοῦ Ἀρδύου τοῖς προακείοις προση-
ρεικότων τὰς κλίμακας, καὶ βια-
ζομένων ἐυρώσῃ, τῶν δ' ἐκ τῆς
πόλεως ἠδυναμένων τέτοις βοή-
θειαι, διὰ τὸ κατὰ πάντα τρόπον
πεπαιστωμένη τὸ δεινόν· ταχέως
συνέβη τὸ προὔκειον ἐπεχειρῶν
γενέσθαι τοῖς περὶ τοῦ Ἀρδύου. Ἐ-
κρητηθέντος, εὐθέως οἱ διεφθαρ-
μένοι τῶν κατὰ μέρος ἡγεμόνων,
προσπρήχοντες πρὸς τὸν Λεόντιον
τὸν ἐπὶ τῶν ὄλων, ἐκπέμπουσιν ἄν-
τιόχον, καὶ τίθεισθαι τὰ πρὸς Ἀν-
τιόχον, πρὶν ἢ κατὰ κράτος ἀ-
λῶσαι τὴν πόλιν. ὁ δὲ Λεόντιος
ἀγνοῦν μὲν τὴν διαφθορὰν τῶν
ἡγεμόνων, καταπετληγμένος δὲ
τῆς διατροπῆς αὐτῶν, ἐξέπεμψε
τῆς θησομένης τὰς τίσεις ὑπὲρ
τῆς τῶν ἐν τῇ πόλει πάντων
ἀσφαλείας πρὸς τὸν Ἀντιόχον.

61. Ὁ δὲ βασιλεὺς δεξιμέ-
νος τὴν ἔντευξιν, συνεχώρησε
δώσειν τοῖς ἐλευθέροις τὴν ἀσφα-
λείαν. ἔτοι δ' ἦσαν εἰς ἐξακισχι-
λίους. Παραλαβὼν δὲ τὴν πόλιν,
ἢ μόνον ἐφείσατο τῶν ἐλευθέρων,
ἀλλὰ καὶ τὰς πεφηνότας
τῶν Σελευκίων καταγαγὼν, τὴν
τε πολιτείαν αὐτοῖς ἀπέδωκε καὶ
τὰς ἡσίας· ἠσφαλίσατο δὲ Φυ-
λακαῖος τὸν τε λιμένα καὶ τὴν
ἄκραν. ἔτι δὲ περὶ ταῦτα δια-
τρίβοντος αὐτῆ, προσπεσόντων
παρὰ Θεοδότῃ γραμμάτων, ἐν

omnino haut queunt inuadi:
naualibus contra ac suburbio,
et admoueri propius scalae et
ad muros erigi, applicarique
possunt. Itaque quum miles
e classe naualia, Ardys sub-
urbium scalis applicitis acer-
rime inuaderent; nec possent
oppidani ferre opem, quia ab
omni parte hostes vrgebant;
postquam esset aliquamdiu
pugnatum, in Ardyis pote-
statem suburbium deuenit.
quo occupato, confestim duc-
ces illi a rege corrupti, qui
pro sua quisque virili ciuita-
tem tuebantur, ad Leontium,
penes quem summum erat im-
perium, accurrunt, et vt ad An-
tiochum legati de pace mit-
tantur, prius quam per vim
vrbs expugnetur, postulant.
Leontius qui fraudem suorum
ducum ignorabat, consterna-
tione illorum perterritus,
misit ad Antiochum, qui pro
securitate omnium qui in vr-
be erant, paciscerentur.

61. Rex acceptis conditio-
nibus quae offerebantur, li-
beris nihil se nociturum pol-
licetur. erant autem hi ad
100000. Tradita autem vr-
be, non liberis solum peper-
cit: sed etiam restitutis in
patriam ciuibus qui in exilium
pulsii fuerant, et leges suas
ciuitati, et suas cuique priua-
torum facultates reddidit. por-
tum vero et arcem praefidiis
firmavit. Erat adhuc in his
rex occupatus, cum literae e
Theodoto illi afferuntur, qui-

οἷς αὐτὸν ἐκάλει κατὰ σπαδὴν, ἐγχειρίζων τὰ κατὰ Κοίλην Συρίαν, πολλῆς ἀπορίας καὶ δυσχρησίας ἦν πλήρης, ὑπὲρ τῆ τίπρακτέον, καὶ πῶς χρῆστέον ἐστὶ τοῖς προταγγελλομένοις. Ὁ δὲ Θεόδοτος ἂν τὸ γένος Αἰτωλός, καὶ μεγάλας παρεχνημένος τῇ Πτολεμαίικ βασιλείᾳ χρείας, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον· ἐπὶ δὲ τέτοις, ἔχουσιν χάριτος ἡξιωμένος, ἀλλὰ καὶ τῷ βίῳ κενιδυμεικῶς, καθ' ἑς καιρὸς Ἀντίοχος ἐποιεῖτο τὴν ἐπὶ Μόλωνα στρατείαν, τότε κατεγνωκῶς τῆ βασιλείᾳ, καὶ διηπιστηκῶς τοῖς περὶ τὴν αὐλήν, καταλαβόμενος διὰ μὲν αὐτῆ Πτολεμαίδα, διὰ δὲ Παναετωλῆ Τύρον, ἐκάλει τὸν Ἀντίοχον μετὰ σπαδῆς. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τὰς ἐπὶ τὸν Ἀχαιοὺν ἐπιβολὰς ὑπερτιθέμενος, καὶ τὰ ἅλα πάντα πάρεργα ποιησάμενος, ἀνέζευξε μετὰ τῆς δυνάμεως, ποιῶμενος τὴν πορείαν ἢ καὶ πρόθεν. διελθὼν δὲ τὸν ἐπικαλέμενον αὐλῶνα Μαρσύαν, κατεστρατοπέδευσε περὶ τὰ σενὰ τὰ κατὰ Γέρρα, πρὸς τῇ μεταξὺ κειμένη λίμνῃ. Πυρθανόμενος δὲ, Νικόλαον τὸν παρὰ Πτολεμαίικ στρατηγὸν προσκαθῆσαι τῇ Πτολεμαίιδι πολιορκῶντα τὸν Θεόδοτον, τὰ μὲν βαρέα τῶν ὀπλῶν ἀπέλιπε, προστάξας τοῖς ἡγχεμένοις πολιορκεῖν τὰς Βρόχας, τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς λίμνης καὶ τῆς παρόδου χωρίον· αὐτὸς δὲ τὰς ἐυζῶνας ἀναλαβὼν, προῆγε, βεβλόμενος λῦσαι τὴν

bus rogabatur vt contenderet quam primum in Syriam, quam se totam ipsi traditurum literis significabat. Eo nuntio accepto haerere ac fluctuari dubius animi rex: vt qui plane statuere haut posset, nec quid ageret, nec quid consilii super eo quod afferebatur, caperet. Hic Theodotus genere Aetolus erat: qui maximo persaepe vsui quum fuisset Aegypti regibus, vt superius ostendimus, adeo condignum meritis praemium nullum retulerat, vt etiam de vita periculum ipsi esset creatum. ac propterea, quo tempore Antiochus aduersus Molonem bellum gerebat, Theodotus Ptolemaeum pro deplorato habens, et illius aulae proceribus diffusus, occupata per se Ptolemaide, per Panaetolum Tyro, Antiochum magno studio vocabat. Iam igitur rex expeditione aduersus Achaeum in aliud tempus dilata, aliis item inceptis omnibus posthabitis, cum exercitu profectus, eandem quam etiam ante institerat, viam ingreditur. conuallem autem emensus, quae Marfyas dicitur, fauces vbi sunt Gerra, ad lacum qui montes interiacet, cum copiis infedit. Ibi cognito Nicolaum Ptolemaei ducem, oppidum Ptolemaidem obsidere in qua Theodotus esset inclusus, relicta graui armatura, datoque ducibus negotio, vt Brochos castellum situm in ipso propter lacum transitu obsiderent; ipse cum expeditis militibus ad exi-

ποιουμένων. ὁ δὲ Νικόλαος πρό-
 τερον ἤδη πετυμένος τὴν τῶν
 βασιλέως παρσίαν, αὐτὸς μὲν
 ἀνεχώρησεν· τὰς δὲ παρὶ Λαγό-
 ραν τὸν Κρότα καὶ Δορυμένην
 τὸν Αἰτωλῶν ἐξαπέστειλε προκα-
 τήσασθαι τὰ εὐρὴ τὰ παρὶ
 Βουτύου. οἱ προσβλήσαντες ὁ βα-
 σιλεὺς ἐξ Ἐβόδου καὶ τρεψάμενος,
 ἐπιπυροπέδουσε τοῖς στρατοῖσι.

62. Προσδεξάμενος δὲ καὶ
 τὴν λοιπὴν δύναμιν ἐνταῦθα,
 καὶ ταρκαλέσας τὰ πρότερον,
 ταῖς περὶ ταύτας ἐπιβολαῖς,
 μετὰ ταῦτα προέγαγε μετὰ πά-
 σης τῆς δυνάμεως, εὐθαρσῆς καὶ
 μαθηρῆς ἂν πρὸς τὰς ἐπιπυρο-
 φουμένας ἡλπίδας. Αὐαυτησάν-
 των δὲ τῶν παρὶ τὸν Θεόδοτον
 καὶ Παναετολὸν αὐτῶν καὶ τῶν
 ἄλλα τότεσι φίλων, ἀποδεξάμε-
 νος τέρας Φιλανδράτως, παρέ-
 λαβε τὴν τε Τύρον καὶ Πτολε-
 μαίαν, καὶ τὰς ἐν ταύταις τα-
 ρασκευὰς ἐν αἷσι ἦν καὶ πλοῖα
 τετταράκοντα· τότε κατὰ φρα-
 κτα μὲν εἰκοσι διαφέροντα ταῖς
 κατασκευαῖς, ἐν οἷς κλέν ἐλατ-
 τον ἦν τετρήρης· τὰ δὲ λοιπὰ
 τριήρεις καὶ δίχροτα καὶ κέλητες.
 ταῦτα μὲν ἦν Διογνήτω παρόν-
 κε τῶν ναυάρχων. προσπεσόντος
 δ' αὐτῶ τὸν μὲν Πτολεμαῖον εἰς
 Μέμφιν ἐξ Ἀηλυθέου, τὰς δὲ
 δυνάμεις ἠθροῖσθαι πάσας εἰς
 Πηλῆσιον, καὶ τὰς τε διάρρηκας
 ἀνασκευῆν, καὶ τὰ πότιμα τῶν
 ὑδάτων ἐκφράττειν, τῆς μὲν ἐπὶ
 τὸ Πηλῆσιον ἐπιβολῆς ἀπέστη·
 τὰς δὲ πόλεις ἐπιπορευόμενος

mendam obsessione Ptolemai-
 dem iter intendit. Nicolaus
 qui regem aduentare fama
 nuntians iam ante didicerat,
 castra mouet: ac Lagoram
 Cretensem cum Dorymene Ae-
 tolo ad occupandas fauces pro-
 pe Berytium mittit. In hos sta-
 tim ducit Antiochus, manus
 conferit, terga vertere hostes
 cogit, et mox in ipsis fauci-
 bus castra metatur.

62. Ex loci copiis ceteris
 acceptis, post quam suos quae
 res et tempus monebant esset
 cohortatus, de cetero bonae
 spei plenus, et expectatione
 magnarum rerum quarum spes
 ei ostendebatur, suspensus,
 cum vniuerso exercitu ire per-
 gebat. Processerunt illi ob-
 viam Theodotus et Panaeto-
 lus, amicis suis comitati:
 quos omnes quum benigne An-
 tiochus appellasset, Tyrum
 et Ptolemaidem illi tradide-
 runt, cum omnibus apparati-
 bus qui in oppidis illis erant.
 Inter cetera repertae ibi sunt
 naues quadraginta: quarum
 erant viginti tectae, omnibus
 armamentis egregie instru-
 ctae: harum nulla minor fuit
 quadriremi: ceterae, triremes,
 dicota et veloces. Et hae qui-
 dem naues Diogneto nauarcho
 sunt traditae: at rex factus
 certior Ptolemaeum Memphim
 concessisse, copias Pelusii esse
 congregatas, Nili aggeres re-
 cludi, omnes aquae dulcis sca-
 turigines obrui, mutata sen-
 tentia de exercitu ducendo ver-
 sus Pelusium, quoquo versum
 agmen ductans, urbium aliarum

ἐπιπυρο-

ἐπειρᾶτο, τὰς μὲν βία, τὰς δὲ
πειθοῖ πρὸς αὐτὸν ἐπάγεσθαι.
τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν ἐλαφρᾷ
καταπεπληγμέναι τὴν ἔφοδον
αὐτῆ προσετίθεντο, αἱ δὲ πιεύου-
σαι τὰς παρασκευαίας, καὶ τὰς
ὀχυρότητι τῶν τόπων, ὑπέμε-
νον ἄς ἡναγμάζετο προσκαθε-
ζόμενος πολιορκεῖν καὶ κατατρί-
βεῖν τὰς χρόνας. οἱ δὲ περὶ
τὸν Πτολεμαῖον τῆ μὲν ἐκ χει-
ρὸς βοήθειαν τοῖς σφετέροις πράγ-
μασιν, ὅπερ ἦν καθήκον, ἔτω
παρεσπονδημένοις προφανῶς,
ἂδ' ἐπιβολὴν εἶχον διὰ τὴν ἀδυ-
ναμίαν. ἐπὶ τοσῶτον γὰρ αὐ-
τοῖς ὀλιγώρητο πάντα τὰ κατὰ
τὰς πολεμικὰς παρασκευαίας.

63. Λοιπὸν δὲ συνεδρεύσαν-
τες οἱ περὶ τὸν Ἀγαθοκλέα καὶ
Σωσίβιον, οἱ τότε προσῴτερες τῆς
βασιλείας, ἐκ τῶν ἐνδεχομένων
τὸ δυνατόν ἐλαβον, πρὸς τὸ
παρόν. ἐββλεύσαντο γὰρ γίνε-
σθαι μὲν περὶ τὴν τῆ πολέμου
παρασκευὴν ἐν δὲ τῷ μεταξὺ
διαπρωσβεύομενοι, κατεκλύσειν
τὸν Ἀντίοχον, συνεργῶντες κατὰ
τὴν ἔμφασιν τῇ προὔπαρχέσῃ
περὶ αὐτὸν ὑπὲρ τῆ Πτολεμαί-
α διαλήψει. αὕτη δ' ἦν, ὡς πολε-
μῆν μὲν ἐκ ἂν τολμήσοντος· διὰ
λόγα δὲ καὶ τῶν Φίλων διδάξοντος,
καὶ πείσοντος αὐτὸν ἀποσῆναι
τῶν κατὰ Κοίλην Συρίαν τόπων.
Κριθέντων δὲ τῶτων, οἱ περὶ
τὸν Ἀγαθοκλέα καὶ Σωσίβιον
ἐπὶ τῷτο τὸ μέρος ταχθέντες,
ἐξέπεμπον ἐπιμελῶς τὰς πρε-
σβεῖας πρὸς Ἀντίοχον. αἱ δὲ
διαπεμφάμενοι πρὸς τε Ῥοδίας

vi, alias aequitate conditio-
num sibi adiungere conabatur.
Igitur quae leuiter munitae
erant, haec aduentu illius per-
territae, ad eius amicitiam fi-
demque se applicabant: quae
rerum necessariorum paratibus
et firmitate locorum fidebant,
eae manebant in fide: et his
obsidendis plurimum tempo-
ris infumere rex cogebatur.
Ptolemaeus subueniendi rebus
suis, et accedendi propius ad
hostem, sicut par erat ipsum
facere, manifesta adeo perfidia
appetitur, ne consilium qui-
dem aut rationem ullam, prae-
focordia, inibat: usque adeo
rei militaris cura atque exerci-
tatio omnis ab eo fuerat spreta.

63. Quod reliquum fuit,
Agathocles et Sosibius penes
quos illa tempestate summa in
eo regno fuit auctoritas, quod
optimum poterant in praesentia
consilium capiunt. Decer-
nunt enim, in praeparatione
belli operam sibi nauiter esse
ponendam: interim vero le-
gatos ad Antiochum mitten-
dos, qui impetum illius rela-
xent: ita denique omnia in
speciem esse comparanda, ut
Antiochus in ea, quam ante
conceperat de Ptolemaeo, opi-
nionem confirmetur: nunquam
videlicet ausurum ipsum bella-
re secum; verum per amicos
et colloquia acturam, et ut
Coele Syria excedat rogatu-
rum. Haec ubi placuit sententia,
Agathocles et Sosibius, quibus
negotii totius cura fuerat de-
mandata, ad Antiochum magno
studio legationes miserunt:

καὶ Βυζαντίαις, καὶ Κυζικηνῶν,
 σὺν δὲ τέτοις Αἰγυπτίαις, ἐτα-
 πάσαντο πρὸς βίαις ἐπὶ τὰς
 διαλύσεις. αἱ καὶ παραγενό-
 μεναι, μεγάλας αὐτοῖς ἔδοσαν
 ἀφορμὰς διαπρσβευόμεναι πρὸς
 ἀμφοτέρης τῆς βασιλείας, εἰς
 τὸ λαβεῖν ἀνατροπὴν καὶ
 χρόνον εἰς τὰς τῷ πολέμῳ
 παρασκευάς. ταῦτα δὲ ἐγ-
 κατὰ τὸ συναχθεὶς ἐχοματί-
 ζου ἐν τῇ Μέμφει προσπαθή-
 μενοι· παραπλησίως καὶ τὰς
 παρὰ τῶν περὶ τὸν Ἀντίοχον
 ἀπαδέχοντο, Φιλανθρώτως ποιῶ-
 μενοι τὰς ἀπαυθήσεις. ἀνεκα-
 λῆντο δὲ καὶ συνήθροισον εἰς τὴν
 Ἀλεξάνδρειαν τὰς μυθοφόρας
 τὰς ἐν ταῖς ἕξω πόλεσιν ὑπὸ
 αὐτῶν μυθοδοτεμέναις. ἑξαπέ-
 σταλλον δὲ καὶ ἑσολόγους, καὶ
 παρασκευάζον τοῖς προϋπάρ-
 χησι καὶ τοῖς παραγινόμενοις
 τὰς σιταρχίας. ὡσαύτως δὲ
 καὶ περὶ τὴν λοιπὴν ἐγίνοντο
 παρασκευαίαν, ἀνὰ μέρος καὶ
 συνεχῶς διατρέχοντες εἰς τὴν
 Ἀλεξάνδρειαν, ἵνα μηδὲν ἐλ-
 λίπη τῶν χορηγιῶν πρὸς τὰς
 προκειμένας ἐπιβολάς. Τὴν
 δὲ περὶ τὰ ὄπλα κατασκευαίαν,
 καὶ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἐκλογὴν
 καὶ δικάσειν Ἐχεκράτει τῷ
 Θετταλῷ, καὶ Φοξίδα τῷ Με-
 λιταίῳ παρέδωσαν· αἷμα δὲ
 τέτοις Εὐρυλόχῳ τῷ Μάγνητι,
 καὶ Σωκράτει τῷ Βοιωτῷ·
 σὺν οἷς ἦν καὶ Κνωπίας ὁ
 Ἀλωρίτης. Εὐκαυρότατα γὰρ
 δὴ τέτων ἐπελάβοντο τῶν ἀν-
 δρῶν, οἱ τινες ἔτι Δημητρίῳ

simul ab Rhodiis, Byzantiis,
 Cyzicenis, itemque Aetolis le-
 gatos ad tractandum de pace
 arcessunt. qui ut venerunt, dum
 vltro citroque ad reges ambos
 commeant, praeclaram ipsis
 occasionem dederunt, et tem-
 pus et otium nanciscendi ad
 bellum praeparandum. cum
 hisce legatis Agathocles et So-
 sibius de negotiis, prout quae-
 que res inciderat, Memphi se-
 dentes agebant: ibidemque eos
 excipiebant qui ab Antiocho
 venirent, postulatisque illorum
 perhumane respondebant. si-
 mul mercenarios omnes quos
 in vrbibus ditionis suae extra
 Aegyptum Ptolemaeus alebat,
 conuocant et Alexandriam con-
 trahunt. ad conducendum et-
 iam militem peregrinum con-
 quisitores dimittunt: et ne
 vel iis quos iam habebant, vel
 iis qui deinceps essent venturi,
 annona deesset, prouidebant:
 nec minus de ceteris quoque
 omnibus rebus bello necellariis,
 solliciti erant: eaque sine
 Alexandriam alternis vicibus
 subinde excurrebant: ut ne
 quid omnino deficeret eorum,
 quae ad proposita exsequenda
 poterant desiderari. Armorum
 vero fabricam, virorumque
 delectum atque centuriationem
 Echecrati Thessalo et Phoxi-
 dae Melitacensi permiserunt.
 adhibiti etiam sunt ad curatio-
 nem eiusdem muneris Eury-
 lochus Magnes, et Socrates
 Boeotius; quibuscum erat et
 Cnopias Alorita. Accidit enim
 sane quam opportunissima res
 Aegyptiis, ut viros istos van-

καὶ Ἀντιγόνῳ συστρατευόμενοι κατὰ ποσὸν ἔννοιαν εἶχον τῆς ἀληθείας, καὶ καθόλου τῆς ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν χρείας. ἔτοι δὲ παραλαβόντες τὸ πλῆθος, ἐνδεχομένως ἐχείριζον καὶ στρατιωτικῶς.

64. Πρῶτον μὲν γὰρ κατὰ γένη καὶ κατ' ἡλικίαν διελόντες, ἀνέδοσαν ἑκάστοις τὰς ἐπιτηδείας καθοπλισμῶς, ὀλιγωρήσαντες τῶν πρότερον αὐτοῖς ὑπαρχόντων. μετὰ δὲ ταῦτα συνέταξαν οἰκείως πρὸς τὴν παρῶσαν χρείαν, λύσαντες τὰ συστήματα καὶ τὰς ἐκ τῶν πρότερον ἐψωνιασμῶν καταγραφάς. Ἐξῆς δὲ τέτοις ἐγύμναζον συνήθεις ἑκάστος ποιῶντες, ἢ μόνον τοῖς παραγγέλμασι, ἀλλὰ καὶ ταῖς οἰκείαις τῶν καθοπλισμῶν κινήσειν· ἐποιῶντο δὲ καὶ συναγωγὰς ἐπὶ τῶν ἁπλῶν καὶ παρακλήσεις, ἐν αἷς μεγίστην παρέιχοντο χρείαν, Ἀνδρόμαχος Ἀσπένδιος, καὶ Πολυκράτης Ἀργεῖος· προσφάτως μὲν ἐκ τῆς Ἑλλάδος διαβεβηκότες, συνήθεις δὲ ἀκμὴν ὄντες ταῖς Ἑλληνικαῖς ἔρμαῖς, καὶ ταῖς ἑκάστων ἐπινοίαις· πρὸς δὲ τέτοις, ἐπιφανεῖς ὑπάρχοντες ταῖς τε πατρίσι καὶ τοῖς βίοις· Πολυκράτης δὲ καὶ μάλλον, διὰ τε τὴν τῆς οἰκίας ἀρχαιότητα, καὶ διὰ τὴν Μνασιχίδου τὴν πατρός δόξαν ἐκ τῆς ἀθλήσεως. οἱ

ciscerentur; qui sub Demetrio et Antiocho stipendia fecerant, et verorum certaminum, atque adeo omnium quae ad expeditionales usus spectant, mediocrem saltem peritiam habebant. Hi multitudinem sibi traditam quantum fieri poterat, militari disciplina informabant.

64. Iam primum per genera perque aetates tributis, convenientia cuique arma, spretis iis quibus ante uti solebant, diviserunt. prioribus deinde ordinationibus solutis, totaque illa descriptione antiquata, quae in recensendis militibus stipendiorum causa, antea servabatur, ex usu praesentis belli eos centuriarunt. Secundum haec, assiduis exercitationibus non solum imperia militiae familiaria illis reddebant, sed etiam proprios cuique armorum generi motus. Postremo armatos convenire aliquando in unum iuebant, ibique sui officii illos admonebant. qua in re egregiam cumprimis operam illis nauauerunt Andromachus Aspendius et Polycrates Argivus: qui et recens e Graecia illuc traiecerant, et Graecanicae audaciae atque industriae qua fere singuli Graecorum in bellis utuntur, magnum cumprimis usum habebant: hoc et amplius, viri illustres erant, tum splendore patriae suae uterque, tum et priuatis opibus: Polycrates praesertim, qui antiquissima prognatus stirpe, patrem habuerat Mnasiadem, plurimarum

καὶ κατ' ἰδίαν καὶ κοινῇ παρακαλῶντες ὁρμῆν καὶ προθυμίαν ἐνεργάσαντο τοῖς ἀνδράποισι πρὸς τὸν μέλλοντα κίνδυνον.

65. Ἐἶχον δὲ καὶ τὰς ἡγεμονίας ἕκαστοι τῶν προεπιρμημένων ἀνδρῶν, ὁμοίως ταῖς ἰδίαις ἀμπεροίαις. Εὐρύλοχος μὲν γὰρ ὁ Μάγνης, ἡγεῖτο χεθὸν ἀνδρῶν τριχιλίῳν, τῷ καλυμένῳ παρὰ τοῖς βασιλευσίν Ἀγέματος. Σωκράτης δὲ ὁ Βοιωτίας, πελτασῆς ἕφ' ἑαυτὸν εἶχε δισχιλίαις. ὁ δ' Ἀχαιοὺς Φοξίδας, καὶ Πτολεμαῖος ὁ Θρασεῖν, σὺν δὲ τούτοις Ἀνδρόμαχος Ἀσπένδιος, συνεγύμναζον μὲν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν Φάλαγγα καὶ τὰς μισθοφόρους Ἐλλήνας. ἡγῶντο δὲ, τῆς μὲν Φάλαγγος Ἀνδρόμαχος καὶ Πτολεμαῖος, τῶν δὲ μισθοφόρων Φοξίδας ἥσως τῆς μὲν Φάλαγγος εἰς δισχιλίαις καὶ πεντακισχιλίαις, τῶν δὲ μισθοφόρων εἰς ὀκτακισχιλίαις. τὰς δ' ἵπποις τὰς μὲν περὶ τὴν αὐλήν ὄντας εἰς ἑπτακοσίας, Πολυκράτης παροσκεύαζε καὶ τὰς ἀπὸ Λιβύης, ἐπὶ δὲ καὶ τὰς ἐγχαρίαις, καὶ τῶν αὐτῶν ἡγεῖτο πάντων, περὶ τριχιλίαις ὄντων τὸν ἀριθμὸν. τὰς γὰρ μὲν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ πάντων τῶν μισθοφόρων ἵππεων Ἐχεκράτης ὁ Θεσσαλὸς, διαφερόντως ἀτκήτας, ὄντας τὸ πλῆθος εἰς ἑχιλίαις, μεγίστην ἐπ' αὐτῶν τῶν κινδύων παρέχτο χρεῖαν. ἄδενός δ' ἦτον ἔσπευδε περὶ

olim palmarum athletam. Hi modo priuatim, modo publice hortando monendoque eos quos instituebant, audaciam et alacritatem ad futurum certamen illorum animis inferebant.

65. Porro singuli eorum quos modo nominauimus pro ea peritia qua praecipue pollebant, ita ducatus in exercitu gerebant. Eurylochus Magnes trium ferme millium hominum dux erat: et hoc est quod apud reges vocatur agema. Socrates Boeotius, cetratis bis mille praecerat. Phoxidas Achaicus et Ptolemaeus Thraeseae filius, praetereaque Andromachus Aspendius, eodem in campo phalangem et Graecos mercenarios exercebant. ceterum phalangis duces erant Andromachus et Ptolemaeus; conductitii militis, Phoxidas. constabat phalanx hominum numero cccccc. mercede conducti accedebant ad cccc. Equites ad regium comitatum pertinentes erant ad septingentos, quos Polycrates instituebat, et vna cum his accitos e Libya, et ibidem in Aegypto conscriptos: praeratque idem omnibus his numero ad cccc. vniuersi vero Graeci equitatus, et cunctorum qui stipendia equis merebant, ad duo millia hominum, praefectus erat Echeocrates Thessalus: qui quum eximia cura eos exercuisset; in ipso discrimine maximo vsui Ptolemaeo fuit eius opera. Cno-

τὰς ὑπ' αὐτὸν ταττομένους, Κνωπίας Ἀλωρίτης, ἔχων τὰς μὲν πάντας Κρήτας εἰς τριχιλίους, αὐτῶν δὲ τῶν χιλίους Νεοκρήτας· ἐφ' ὧν ἐτετάχει Φίλωνα τὸν Κνώσσιον. Καθάπλισαν δὲ καὶ Λίβυας τριχιλίους εἰς τὸν Μακεδονικὸν τρόπον· ἐφ' ὧν ἦν Ἀιμαῖος ὁ Βηρκῖος. τὸ δὲ τῶν Αἰγυπτίων πλῆθος, ἦν μὲν εἰς δισμυρίας Φαλαγγίτας· ὑπετάττετο δὲ Σωσιβίω. συνήχθη δὲ καὶ Θρακῶν καὶ Γαλατῶν πλῆθος, ἐκ μὲν τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἐπιγόνων εἰς τετραχιλίους· οἱ δὲ προσφάτως ἐπισυναχθέντες, ἦσαν εἰς διχιλίους· ὧν ἠγεῖτο Διονύσιος ὁ Θραξ. ἡ μὲν ἔν Πτολεμαίῳ παρασκευαζομένη δύναμις, τῷ τε πλήθει καὶ ταῖς διαφοραῖς τοσαύτη καὶ τοιαύτη τις ἦν.

66. Ἀντίοχος δὲ συνεπιστάμενος πολιορκίαν περὶ τὴν καλεμένην πόλιν Δῆρα, καὶ περῶν εἰς δὲν δυνάμενος, διὰ τε τὴν ὀχυρότητα τῆς τόπης καὶ τὰς τῶν περὶ τὸν Νικόλαον παραβοηθείας, συνάπτουτος ἤδη τῆ χειμῶνος, συνεχώρησε ταῖς παρὰ τῆ Πτολεμαίᾳ πρεσβείαις, ἀνοχὰς τε ποιήσασθαι τετραμήνας, καὶ περὶ τῶν ἔλων εἰς πάντα συγκαταβήσασθαι τὰ Φιλάνθρωπα. ταῦτα δ' ἔπραττε, πλείστον μὲν ἀπέχων τῆς ἀληθείας· σπεύδων δὲ μὴ πολὺν χρόνον ἀποσπᾶσθαι τῶν οἰκείων τόπων, ἀλλ' ἐν τῇ Σελευκείᾳ ποιήσασθαι

prias quoque Alorita in commisso sibi milite instruendo praeparandoque nemini omnium concedebat: ii autem erant omnino Cretenses ad ter mille: e quorum numero fuere Neocretes *ciō*: quibus Philonem Cnossium praeposuerat. Armauerunt et Afrorum *ciō ciō ciō* more Macedonico, praefecto Ammonio Barcaeo. Aegyptiorum multitudo ad viginti millia phalangitarum accedebat; qui ducem Sosibium habebant. Contracta est et Thracum Gallorumque manus: tum ex iis qui Ptolemaei ditionem incolebant, aut liberis eorum ad *ciō ciō ciō ciō*: tum ex iis qui insuper recens fuerant conscripti, ad duo ferme hominum millia: duxque illis impositus Dionysius Thrax. Ac Ptolemaeo quidem qui praeparabatur exercitus hoc numero constabat et hac gentium ceterarumque rerum diuersitate.

66. Antiochus interim urbem Dura premebat obsidione; cuius incepti quum exitum nullum videret; (nam et locus erat natura munitus, et obsessis subinde opem ferebat Nicolaus:) adpetente iam hieme, missis a Ptolemaeo legatis demum annuit, vt et induciae ad menses quatuor fierent, et de summa re ad conditiones aequissimas se descensurum diceret. Hoc autem ille faciebat, quum longe ab eo abesset, vt veram animi mentem proderet: sed qui diutius a ditione sua abesse nollet, Seleuciam ex-

τὴν τῶν δυνάμεων παραχειμασίαν, διὰ τὸ προφανῶς τὸν Ἀχαιῶν ἐπιβλεῦσιν μὲν τοῖς σφετέραις πράγμασι, συνεργεῖν δὲ τοῖς περὶ τὸν Πτολεμαῖον ὁμολογημένως. τῶν δὲ συγχωρηθέντων, Ἀντίοχος τῆς μὲν πρέσβεις ἐξέπειψε παραγγείλας διασαφεῖν αὐτῶ τὴν ταχιστὴν τὰ δόξαντα τοῖς περὶ τὸν Πτολεμαῖον, καὶ συνάπτειν εἰς Σαλούκειαν. ἀπολιπῶν δὲ Φυλακὰς τὰς ἀρμοζήσας ἐν τοῖς τόποις, καὶ παραδὸς Θεοδότῳ τὴν τῶν ὄλων ἐπιμέλειαν, ἐκὰν ἤλθε· καὶ παραγευόμενος εἰς τὴν Σαλούκειαν, διαφῆκε τὰς δυνάμεις εἰς παραχειμασίαν. καὶ τὸ λοιπὸν ἦδη τῆ μὲν γυνάξαι τὴς ὄχλους ὀλιγῶρεϊ πατισμένως, ὃ προσδεηθῆσεσθαι τὰ πράγματα μάχης διὰ τὸ τινῶν μὲν μερῶν τῆς Κοίλης Συρίας καὶ Φοινίκης ἦδη κυριεύειν, τῆς δὲ λοιπῆς ἐλπίζειν ἐξ ἐκόντων καὶ διὰ λόγου παραλήψεσθαι· μὴ τολμῶντων τὸ παράπαν τῶν περὶ τὸν Πτολεμαῖον, εἰς τὸν περὶ τῶν ὄλων συγκαταβαίνειν κίνδυνον. ταύτην δὲ συνέβαινε τὴν διάληψιν καὶ τὰς πρεσβευτὰς ἔχειν· διὰ τὸ τὰς ἐνταύθεις αὐτοῖς τὸν Σωσίβιον ἐν τῇ Μέμφει προκαθήμενον Φιλαδρωπικῆ ποιεῖσθαι· τῶν δὲ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν παρασκευῶν μηδέ ποτε τῆς διαπεμπομένης πρὸς τὸν Ἀντίοχον εἶναι αὐτόπτας γενέσθαι.

67. Πλὴν καὶ τότε τῶν πρεσβῶν ἀφικουμένων, οἱ μὲν περὶ τὸν Σωσίβιον ἔτοιμοι πρὸς πάν.

exercitum reducere ad hibernandum properabat. Iam enim manifestum erat rebua ipsius struere insidias Achaeum; a quo Ptolemaeum adiuuari nemo dubitabat. Hac venia legatis data Antiochus eos remittit, iussus quam primum sibi voluntatem Ptolemaei renuntiare, et Seleuciam ad se venire. deinde vbi praesidia locis opportunis imposuisset, rerum omnium cura Theodoto mandata, ad reditum se accinxit. Seleuciam vt ventum, in hiberna exercitum dimisit: nullam de cetero exercendi mittis curam gerens. persuadebat enim sibi, ad ea quae restabant, nihil dimicatione futurum opus: quod partem aliquam Coelae Syriae et Phoeniciae iam in potestate habens, cetera loca a volentibus se accepturum, et omnia colloquiis transacturum sperabat. Ptolemaeum quidem certe, periculum summae rerum facere nequaquam ausurum. idem cum Antiocho et legati sentiebant, ea maxime coniectura ducti, quod e negotiis per quam humane cum ipsis tractauerat Sosibius, in vrbe Memphi sedens; quum interim de apparatus belli, qui Alexandriae fiebant, nihil quicquam sinerentur videre, qui ad Ptolemaeum misitabantur.

67. Igitur tunc quoque qui aduenerant legati. Sosibium ad omnia paratum dicere.

ὁ δ' Ἀντίοχος μεγίστην ἐποιεῖτο
 σπεδὴν εἰς τὸ καθάπερ καὶ τοῖς
 ὅπλοις, ἔτω καὶ τοῖς δικαίοις
 ἐπὶ τῶν ἐντεύξεων καταπεριεῖ-
 ναί τῶν ἐν τῆς Ἀλεξανδρείας.
 καὶ δὴ παραγενομένων τῶν πρε-
 σβευτῶν εἰς τὴν Σελεύκειαν,
 καὶ συγκαταβαίνοντων εἰς τὰς
 κατὰ μέρος ὑπὲρ τῆς διαλύσεως
 λόγους, κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν περὶ
 τὸν Σωσίβιον ἐντολάς· ὁ μὲν
 βασιλεὺς τὸ μὲν ἄρτι γεγονός
 ἀτύχημα καὶ προφανὲς ἀδίκη-
 μα περὶ τῆς ἐνεσώσεως καταλή-
 ψεως τῶν περὶ Κοίλην Συρίαν
 τόπων, ἐδεινὸν ἐνόμιζε κατὰ
 τὰς δικαιολογίας· τὸ δὲ πλεῖ-
 στον, ἔδ' ἐν ἀδικήματι κατηριθ-
 μεῖτο τὴν πράξιν, ὡς καθήκον-
 των αὐτῶ τινῶν ἀντιπεποιημέ-
 νος. τὴν δὲ πρώτην Ἀντιγόνου
 τῆ Μονοφθάλμου κατάληψιν
 καὶ τὴν Σελεύκου δυναστείαν τῶν
 τόπων τέτων, ἐκείνας ἔφη κυ-
 ριωτάτας εἶναι καὶ δικαιοτάτας
 κτήσεις, καθ' ἃς αὐτοῖς ἐ Πτο-
 λεμαίῳ καθήκειν τὰ κατὰ Κοί-
 λην Συρίαν. καὶ γὰρ Πτολε-
 μαῖον διαπολεμησάμ πρὸς Ἀν-
 τίγονον, ἐκ αὐτῶ, Σελεύκῳ δὲ
 συγκατασνευάζοντα τὴν ἀρ-
 χὴν τῶν τόπων τέτων. Μάλιστα δὲ
 τὸ κοινὸν ἐπίεζε πάντων τῶν
 βασιλέων συγχώρημα, καθ'
 ἃς καιρὸς Ἀντίγονον νικήσαντες
 καὶ βελευόμενοι κατὰ προαίρε-
 σιν ὁμοσε πάντες, Κάσσανδρος,
 Λυσίμαχος, Σέλευκος, ἔκριναν
 Σελεύκῳ τὴν ὅλην Συρίαν ὑπ-
 ἀρχεῖν. οἱ δὲ παρὰ Πτολε-
 μαίῳ, τὰναντία τέτων ἐπει-

Porro autem quoties cum lega-
 tis Antiochus conueniebat, ad-
 prime illi curae erat, vt non-
 minus causae iustis, quam vi
 armorum legatos Alexandrinos
 superaret. Qui postquam Se-
 leuciam venere, et ad disceptan-
 das sigillatim pacis condiciones
 descenderunt, prout mandatum
 illis a Sosibio fuerat, in com-
 memorandis causae suae iustis
 rex, illatum paullo ante da-
 mnum Ptolemaeo, et insignem
 ipsi factam confessione omnium
 iniuriam, quando in Coele Sy-
 ria loca nonnulla occupauerat,
 non magni aestimabat. quin et-
 iam persaepe ita de expeditio-
 ne illa sua loquebatur, vt si nul-
 la cuiquam facta esset iniuria;
 quippe res ad se pertinentes i-
 psam sibi vindicasse. eratque
 illi multum in ore Antigonus
 Cocles, qui primus illam pro-
 vinciam armis quaesisset; nec
 non Seleuci dominatio illorum
 locorum. Has esse nimirum
 certissimas iustissimasque ratio-
 nes acquirendi, per quas ad se
 non ad Ptolemaeum Coele Sy-
 ria spectaret. Ptolemaeum enim
 cum Antigono bellum gessisse,
 non vt sibi quicquam pararet;
 verum vt Seleucum prouinciae
 eius imperium sibi asserentem,
 adiuuaret. Omnium vero ma-
 xime communem cunctorum
 regum concessionem vrgebat;
 illo nimirum tempore factam,
 cum Antigono deuicto, Cassan-
 der, Lysimachus, Seleucus de
 communi sententia ad consul-
 tandum congregati in vnum,
 Seleuco Syriam vniuersam de-
 creto suo attribuerunt. Contra-

ρῶντο συρισάνειν. τότε γὰρ παρὸν ἦυξον ἀδίκημα, καὶ δεινὸν ἐποίκν τὸ γεγονός, εἰς παρσπόνδημα τὴν Θεοδοτὴ προδοσίαν καὶ τὴν Ἐφοδὸν ἀνάγοντες τὴν Ἀντιόχῃ. προσαφύροντο δὲ καὶ τὰς ἐπὶ Πτολεμαῖοις τῆ Λαγυκῆσεις, Φάσκοντες, ἐπὶ τήτῳ συμπολεμῆσαι Σαλεύκῳ Πτολεμαῖον, ἐφ' ᾧ τὴν μὲν ὅλην τῆς Ἀσίας ἀρχὴν Σαλεύκῳ περιθεῖναι· τὰ δὲ κατὰ Κοίλῃν Συρίαν αὐτῷ κατακτήσασθαι καὶ Φοινίκην. Ἐλέγατο μὲν ἦν ταῦτα καὶ παραπλήσια τέτοις πλεονάκεις ὑπ' ἀμφοτέρων, κατὰ τὰς διαπρασβεῖας καὶ τὰς ἐντεύξεις· ἐπιτελεῖτο δὲ τὸ παράπαν ὑδὲν ἄτα τῆς δικαιολογίας γινομένης διὰ τῶν κοινῶν Φίλων, μεταξὺ δὲ μηδενὸς ὑπάρχοντος τῆ δυνασομένης παρακταχῆιν, καὶ κωλύσαι τὴν τῆ δοκῆντος ἀδικεῖν ὀρμήν. Μάλιστα δὲ παρεῖχε δυχασησίαν ἀμφοτέροις τῆ περί τὸν Ἀχαιοῖν. Πτολεμαῖος μὲν γὰρ ἐσπῆδαζε περιλαβεῖν τῆς συνθήκας αὐτόν· Ἀντιόχος δὲ καθάπαξ, ὑδὲ λόγον ἠνείχετο περιτέτων· δεινὸν ἠγόμενος τὸ καὶ τολεμῶν τὸν Πτολεμαῖον περιέλειν τῆς ἀποστάτας, καὶ μνήμην ποιεῖσθαι περί τινος τῶν τοιούτων.

68 Διότερ, ἐπεὶ προσβεύοντες μὲν ἄλλεις εἶχον ἀμφοτέροι, πέρας δ' ὑδὲν ἐγένετο περί τὰς συνθήκας, συνῆπτε δὲ τὸ τῆς ἐαρινῆς ὥρας· Ἀντιόχος μὲν συνῆγε τὰς δυνάμεις, ὡς εἰσβα-

ria his qui a Ptolemaeo dicebant, probare nitebantur: nam et praesentem iniuriam exaggerabant: rem enimvero indignam esse, quod proditio- ne Theodoti, et expeditione ista Antiochi, violata sic si- des esset. Obiciebant et il- lud: Ptolemaeum Lagi filium, Syriae imperium quaesivisse sibi: quippe ea lege arma ipsum confociasse cum Se- leuco, ut Asiae quidem uni- versae dominatus Seleuco pararetur; Coelen vero Syriam et Phoenicem propriam ut sibi faceret. Haec et similia his, quum saepius per legatos et in colloquiis utrimque iactarentur, effici tamen omnino nihil poterat. per commu- nes enim amicos controversia disceptabatur, et intererat conuentibus nemo, a quo re- primum et inhiberi posset impe- tus illius, qui laedere alte- rum videretur. Maximam vero utrisque diffiultatem asse- rebat Acmaei negotium: nam Ptolemaeo id summo studio agente, ut foederibus comprehenderetur; Antiochus contra, ne fieri quidem mentionem ullam omnino eius rei ferre poterat; rem esse indignam clamitans, audere Ptolemaeum rebelles protegere, aut cuius- quam illorum meminisse.

68. Quum igitur dum per legatos agerent, utrique suis se propugracuulis tuerentur, interim vero pax non conveniret; ineunte iam vere copias contrahit suas Antio-

λαῶν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θά-
 λατταν, καὶ καταστροφόμενος
 τὰ καταλειπόμενα μέρη τῶν ἐν
 Κοίλῃ Συρίᾳ πραγμάτων. οἱ δὲ
 περὶ τὸν Πτολεμαῖον ὀλοχρε-
 ρερον ἐπιτρέψαντες τῷ Νικολᾶω,
 χορηγίας τε παρεῖχον εἰς τὰς
 κατὰ Γάζαν τόπας θαψιλεῖς, καὶ
 δυνάμεις ἐξέπεμπον πεζικάς καὶ
 ναυτικάς. ὧν προσγενομένων,
 ἐυθαρσῶς ὁ Νικόλαος εἰς τὸν
 πόλεμον ἀνέβαινε, πρὸς πᾶν τὸ
 παραγγιλλόμενον ἐτοίμως αὐτῷ
 συνεργῆντος Περιγένους τῆ ναυ-
 ἀρχῆς. τῆτον γὰρ ἐπὶ τῶν ναυ-
 τικῶν δυνάμεων ἐξαπέσειλαν οἱ
 περὶ τὸν Πτολεμαῖον ἔχοντα
 καταφράκτας μὲν ναῦς τριάκον-
 τα, φορηγῆς δὲ πλείους τῶν τε-
 τρακισίων. Νικόλαος δὲ τὸ μὲν
 γένος ὑπῆρχεν Αἰτωλός· τριβῆν
 δὲ καὶ τόλμαν ἐν τοῖς πολεμικοῖς
 ἔδενος εἶχεν ἐλάττω τῶν παρὰ
 Πτολεμαῖω στρατευομένων. προ-
 καταλαβόμενος δὲ μέρος μὲν τι-
 τὰ κατὰ Πλάτανον στρατῶν, τῇ δὲ
 λοιπῇ δυνάμει, μεθ' ἧς ἦν αὐτός,
 τὰ περὶ Πορφυρεῶνα πόλιν, ταύ-
 τη παρεφύλαττε τὴν εἰσβολὴν
 τῆ βασιλείας, ὁμῶς συνορμίσσης
 αὐτῷ καὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως.
 Ἀντίοχος δὲ παρελθὼν εἰς Μά-
 ραθον, καὶ παραγενομένων πρὸς
 αὐτὸν Ἀραδίων ὑπὲρ συμμαχίας,
 ἢ μόνον προσεδέξατο τὴν συμμα-
 χίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν διαφορὰν τὴν
 προὔπαρχεσαν αὐτοῖς πρὸς ἄλ-
 λήλους κατέπαυσε· διαλύσας τὰς
 ἐν τῇ νήσῳ πρὸς τὰς τὴν ἡπειρον
 κατοικῆντας τῶν Ἀραδίων. μετὰ
 δὲ ταῦτα ποιησάμενος τὴν εἰσβο-

chus, habens in animo ter-
 ra marique hostem aggredi,
 et reliquas Coelae Syriae
 partes nondum subactas in
 potestatem redigere. Ptole-
 maeus summam rerum tuen-
 dam Nicolao tradit: com-
 meatus omnium rerum Ga-
 zam adfatim conuehit: co-
 pias qua pedestres, qua ma-
 ritimas emittit. quae ubi
 aduenerunt, audacter iam bel-
 lo se accingit Nicolaus: ad
 omnia quae imperaret prom-
 tum adiutorem Perigenem ex-
 periens, qui nauibus prae-
 erat. hunc enim Ptolemaeus
 classi quam submittebat, prae-
 posuerat: testas quidem na-
 ves triginta habentem, one-
 rarias vero amplius quadrin-
 gentas. Nicolaus genere Ae-
 tolus erat; vsu vero bellica-
 rum rerum et audacia, ne-
 mini eorum ducum qui Pto-
 lemaeo tunc militabat, con-
 cedebat. Hic parte exerci-
 tus praeoccupatis faucibus ad
 Platanum, altera parte, in
 qua erat ipse, proxima Por-
 phyreoni vrbi loca tenens,
 ne hac faceret Antiochus
 impressionem, impediabat;
 classem interim vna secum
 habens, in ancoris stantem.
 Antiochus Marathum pro-
 gressus, quum ad eum Ara-
 dii venissent de societate actu-
 ri, non solum accepit illos in
 societatem: sed etiam contro-
 uersiam quae insulanos Ara-
 dios et eos qui continentem
 habent inuicem antea aliena-
 bat, sedauit, atque vt inter se

λῆν κατὰ τὸ καλόμενον Θεῶ-
 πώσωπον, ἦκε πρὸς Βηρυτόν·
 Βηρυτον μὲν ἐν τῇ παρόρῳ κατα-
 λαβόμενος, Τριήρη δὲ καὶ Κάλλα-
 μον ἐμπρήσας. ἐνταῦθεν δὲ Νίκα-
 ροχον μὲν καὶ Θεόδοτον προαπ-
 ές ἴλε, συντάξας προκκαταλάβε-
 θαι τὰς διχωρίας περὶ τὸν Λύ-
 κον καλόμενον ποταμὸν· αὐτὸς
 δὲ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν, προ-
 ἦλθε καὶ κατετρατοπέδουσε περὶ
 τὸν Δαμῦραν ποταμὸν, συμπα-
 ραπλέοντος ἅμα καὶ Διογνήτη τῷ
 ναυάρχῳ. παραλαβὼν δὲ πάλιν
 ἐνταῦθεν τὰς τε περὶ τὸν Θεόδο-
 του καὶ Νίκαρχον τὰς ἐκ τῆς δυ-
 νάμεως ἐκζώνεις, ἄρμησε κατα-
 σκεψόμενος τὰς προκατοχομένας
 ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Νικόλαον δυ-
 χωρίας. συνθεωρήσας δὲ τὰς
 τῶν τόπων βιότητας, τότε μὲν
 ἀναχώρησε πρὸς τὴν παρεμβο-
 λήν· κατὰ δὲ τὴν ἐπιπύσαν ἡμέ-
 ραν, καταλιπὼν αὐτῇ τὰ τε
 βαρῆα τῶν ὅπλων, καὶ Νίκαρχον
 ἐπὶ τέτων, προῆγε μετὰ τῆς λοι-
 πῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν προκειμέ-
 νην χρεῖν.

69. Τῆς δὲ κατὰ τὸν Λίβα-
 νον παρωρείας, κατὰ τὸν τόπον
 τῆτον συγκλείσας τὴν παρα-
 λίαν εἰς στενὸν καὶ βραχὺν τόπον,
 συμβαίνει καὶ ἄτον αὐτόν, ὁ-
 χει δυσβάτη καὶ τραχεῖ διεξῶσθη,
 στενὴν δὲ καὶ δυσχερῆ παρ' αὐτὴν
 τὴν θάλατταν ἀπολιπέσθαι πάρο-
 δον. εἴϕ' ἤ τότε Νικόλαος παρεμ-
 βεβληκώς, καὶ τὰς μὲν τῶν τῶν
 ἀνδρῶν πλήρῃ εἰ προκατεληφώς
 τόπος, τὰς δὲ τοῦ χειροποιήτοις
 κατασκευῆς διησφαλισμένος,

concorditer viuerent, effecit:
 deinde per Theu-prosoπον
 Syriam ingressus, Berytum
 venit: et in transitu Bo-
 trym occupauit; Trierem et
 Calamum incendit. Nicar-
 chum inde et Theodotum
 praemisit, iussos in angustiis
 viae ad Lycum fluuium oc-
 cupandis hostem anteuertere.
 ipse cum exercitu pergit ire;
 mox ad Damuram amnem
 castra communit: Diogneto
 nauarcho cum classe illum
 semper comitante. hic rur-
 sus assumtis secum Theodo-
 to et Nicarcho cum ea ex-
 peditorum manu quam habe-
 bant, fauces quas Nicolaus
 praeoccupauerat speculatum
 est profectus: naturaque lo-
 corum probe perspecta, in
 castra se recepit. postero die
 relicto ibidem milite graui-
 ter armato, et Nicarcho illi
 praefecto, ad proposita exse-
 quenda cum reliquis copiis
 sese rex accinxit.

69. Quum autem Libani
 montis tractus oram mariti-
 mam in angustum ac breue
 spatium eo loci cogat; acci-
 dit insuper vt illud ipsum spa-
 tium inaccessu atque aspero
 quodam cliuo praecingatur
 qui arctum et difficilem pro-
 pter mare tramitem relinquit.
 ibi Nicolaus confederat, et
 locis aliis idoneo militum
 praesidio occupatis, aliis stru-
 ctura castellorum munitis, fa-
 cile se aditu prohibiturum esse

βαδύως επέπεισο καλύσειν τῆς εἰσόδου τὸν Ἀντίοχον. ὁ δὲ βασιλεὺς διελὼν εἰς τρία μέρη τὴν δύναμιν, τὸ μὲν ἐν Θεοδοτόῳ παρέδωκε, προτάξας συμπλέκεσθαι καὶ βιάζεσθαι πρὸς αὐτὴν τὴν παράρρειαν τῆς Λιβάνου. τὸ δὲ ἕτερον μέρος Μενεδήμῳ διὰ πλειόνων ἐντειλάμενος κατὰ μέσσην πειράζειν τὴν βράχιν· τὸ δὲ τρίτον πρὸς Θάλατταν ἀπένευμε, Διοκλέα τὸν στρατηγὸν τῆς Παραποταμίας ἡγεμόνα συστήσας, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς Θεραπίου εἶχε τὸν μέσον τόπον, πάντα βεβλόμενος ἐποπτεύειν καὶ παντὶ τῷ δεομένῳ παραβοηθεῖν. ἅμα δὲ ταῖς ἐξηρημένους παρενέβαλον εἰς ναυμαχίαν, οἱ περὶ τὸν Διόγνητον καὶ Περιγένην, συνάπτοντες κατὰ τὸ δυνατόν τῇ γῆ, καὶ πειρώμενοι ποιεῖν ὡσανεὶ μίαν ἐπιφάνειαν τῆς πεζομαχίας καὶ ναυμαχίας. πάντων δὲ ποιησάμενων ἀφ' ἑνὸς σημείου καὶ παραγγέλματος ἑνὸς ταῖς προσβολαῖς, ἡ μὲν ναυμαχία πάρισον εἶχε τὸν κίνδυνον, διὰ τὸ καὶ τῷ πλήθει καὶ ταῖς παρασκευαῖς παραπλήσιον εἶναι τὸ πρὸς ἀμφοῖν ναυτικόν. τῶν δὲ πεζῶν, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεκράτην οἱ τῆς Νικολάου, συγχρόμενοι ταῖς τῶν τόπων ὀχυρότησι· ταχὺ δὲ τῶν περὶ τὸν Θεόδοτον ἐκβιασαμένων ταῖς ἐν τῇ παρωρείᾳ, ἠῆρκεται ποικιμένων ἐξ ὑπερδεξίης τὴν ἔφοδον, τραπέντες οἱ περὶ τὸν Νικόλαον, ἔφευγον προτροπὰς ἀπαντες. Κατὰ δὲ τὴν

Antiochum credebat. Rex diuiso in tres acies exercitu, vnam Theodoto tradit, addito praecepto, vt secundum Libanum montem, hostem peteret, manum confereret, perrumperet denique. alteram aciem Menedemo attribuit, cui etiam atque etiam imperauit, vt per medium cliuum tentaret transitum. tertiam ad res mari gerendas referuauit, praeposito Diocle, qui Parapotamiam ad Euphratem praefecturam obtinebat. ipse cum praetoria sua cohorte medius inter omnes stetit; testis spectatorque omnium quae gererentur futurus, et vt quisque suorum laboraret, opem eo laturus. Simul et Diognetus ac Perigenes navales copias ad pugnam direxerunt, terrae quam maxime fieri poterat appropinquantes: et vt terrestris naualisque praelii vna dumtaxat facies appareret connitentes. Mox quum vno omnes dato signo, et vno imperio, hostem simul inuaderent, mari quidem pugnae discrimen aequabatur; nam et numero et ceteris rebus aequales erant vtrunque naualis praelii apparatus: terra vero, licet principio superior esset Nicolaus, locorum praesertim natura munitissima eum adiuuante: mox tamen postquam Theodotus stationem in monte locatam vi deiecit peruasitque: deinde fronte conuersa, e superiore loco inimicos est aggressus, fugam effusam cepit Nicolaus. Perie-

Φυγήν, ἔπεσον μὲν αὐτῶν εἰς
διχλίμης, ζωγρεῖα δ' ἐάλωσαν ἐκ
ἐλάττης τήτων. οἱ δὲ λοιποὶ πάν-
τες ἀπεχώρησαν ὑπὸ Σιδῶνα. ὁ
δὲ Περιγένης ἐπικυδέσαρος ὦν ταῖς
ἐπιτίσι κατὰ τὴν ναυμαχίαν, συν-
θεωσάσας τὸ κατὰ τῆς περὶ ἐ-
λάττημα, καὶ διατραπεῖς, ἀσφα-
λῶς ἐποίησατο τὴν ἀποχώρησιν
εἰς τὰς αὐτὰς τότας.

70. Ἀντίοχος δὲ τὴν δύναμιν
ἀναλαβὼν, ἦκε καὶ κατεστρατο-
πέδευσε πρὸς τὴν Σιδῶνι. τὸ μὲν
ἦν καταπειράζειν τῆς πόλεως ἀπ-
έγνω διὰ τὴν προὔταρχησιν αὐ-
τόθι, δαψίλειαι τῆς χορηγίας, καὶ
τὸ πλεῖθος τῶν ἐνοσκήτων καὶ
συμποθευγέτων ἀνδρῶν. ἀνα-
λαβὼν δὲ τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν
ἐποίητο τὴν πορείαν εἰς ἐπὶ Φιλο-
τερίας· Διογνήτω δὲ συνέταξε τῶ
ναυάρχῳ πάλιν ἔχοντι τὰς ναῦς,
ἀποτελεῖν εἰς Τύρον. ἡ δὲ Φιλοτε-
ρία κεῖται παρ' αὐτὴν τὴν λίμνην,
εἰς ἣν ὁ καλόμενος Ἰορδάνης πο-
ταμὸς εἰσβάλλων, ἐξίησι πάλιν
εἰς τὰ πεδία, τὰ περὶ τὴν Σκυθῶν
πόλιν προσαγορευομένην. γενό-
μενος δὲ κατ' ὁμολογίαν ἐγκρα-
τῆς ἀμφοτέρων τῶν προειρημέ-
νων πόλεων, ἐυθαρσῶς ἔχε πρὸς
τὰς μελλούσας ἐπιβολὰς· διὰ τὸ
τὴν ὑποτεταγμένην χώραν ταῖς
πόλεσι ταύταις, ραδίως δύνασθαι
παντὶ τῶ στρατοπέδῳ χρηθεῖν,
καὶ δαψιλῆ παροασκευάειν τὰ
κατεπείνοντα πρὸς τὴν χρείαν.
ἄτφαλισόμενος δὲ Φερκεῖς ταύ-
τας, ὑπερέβαλε τὴν ἕρπην, καὶ
παρῆν ἐπὶ Ἀταβύριον· ὁ κεῖται
μὲν ἐπὶ λόφῳ μασοειδῆς, τὴν δὲ

runt ex iis inter fugiendum,
ad duo millia: nec paucio-
res viui sunt capti. qui su-
pererant cuncti ad Sidonem
se recipiunt. Perigenes qui
de praelio maritimo spe lae-
tiore iam erat, vt cladem terra
esse acceptam videt, confter-
natus animo, retro ipse quoque
concedens eadem petit loca.

70. Antiochus cum exer-
citu profectus, ad Sidonem
signa constituit: vrbis tamen
oppugnationem non censuit
sibi tentandam: quod et re-
rum necessariorum copia ab-
undaret, et hominibus, siue
habitoribus siue recentibus
profugis esset refertissima. Igi-
tur assumtis legionibus Phi-
loteriam ducit: Diogneto
vero nauarcho dat negotium,
vt classe Tyrum appellat.
Philoteria ad lacum ipsum est
sita, quem Iordanes amnis
influit: qui inde egressus,
per planitiem Scythopoleos
dictae vrbis labitur. Hisce
duobus oppidis in deditionem
acceptis, rex ad reliqua in-
cepta, bonae spei iam ple-
nus, sese comparabat: quia
subiecti illis agri alendo ex-
ercitui abunde suppetebant,
et quaecumque vsui essent ad
res gerendas largiter submi-
nistrabant. praesidio deinde
in has inducto, et montibus
superatis proxime Atabyrium
accessit. Id oppidum in col-
le situm est, ex plano leni-

πρόσβασις ἔχει πλεῖον ἢ πεντεκαίδεκα σταδίων. χρησάμενος δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τέτον ἐνέδρα καὶ στρατηγήματι, κατέχε τὴν πόλιν. προκαλεσάμενος γὰρ εἰς αἰεροβολισμὸν τῆς ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ συγκαταβιβάσας ἐπὶ πολὺ τῆς προκινδυνεύοντας, κἀπειτα πάλιν ἐκ μεταβολῆς τῶν Φευγόντων, καὶ δι' ἀνασάσεως τῶν ἐγκαθημένων συμβαλῶν, πολλὰς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε· τέλος δ' ἐπακολοθήσας καὶ προκαταπληξάμενος, ἐξ ἐφόδου παρέλαβε καὶ ταύτην τὴν πόλιν. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τέτον, Κεραίας, εἰς τῶν ὑπὸ Πτολεμαῖου ταττομένων ὑπάρχων, ἀπέστη πρὸς αὐτόν. ὃ χρησάμενος μεγαλοπρεπῶς, πολλὰς ἐμπετεύρισε τῶν παρὰ τοῖς ἐναντίοις ἡγεμόνων. Ἰππόλοχος γῆν ὁ Θεταλός, ἔμετὰ πολὺ, τετρακοσίαις ἵπποις ἦκεν ἔχων πρὸς αὐτόν τῶν ὑπὸ Πτολεμαῖου ταττομένων. ἀσφαλίσάμενος δὲ καὶ τὸ Ἀγαβύριον, ἀνέζευξε. καὶ προάγων, παρέλαβε Πέλλαν, καὶ Καμῆν, καὶ Γεφρῆν.

71. Τῆσδε αὐτῆς δὲ γενομένης τῆς εὐροίας, οἱ τὴν παρακειμένην Ἀραβίαν κατοικῶντες, παρακαλέσαντες σφᾶς αὐτὰς, ὁμοθυμαδὸν αὐτῷ προσέθεντο πάντες. προσλαβὼν δὲ καὶ τὴν παρὰ τῆσδε ἐλπίδα καὶ χορηγίαν, προῆγε. καὶ κατασχὼν εἰς τὴν Γαλάτιν, κύριος γίνεται Ἀβίλων, καὶ τῶν εἰς αὐτὸ παραβεβοηθηκότων· ὧν ἡγεῖτο Νικίας, ἀναγκῆος ὧν καὶ συγγε-

ter se attollente, ad cuius summum verticem stadia numerantur quindecim. eo loci Antiochus dolo atque infidiis inimicos aggressus, urbem occupavit. nam leuibus praeliis oppidanos laceffens, quum antesignanos suos procedere quam longissime iussisset, mox repente conuersis qui fugiebant, et iis coortis qui fuerant in infidiis locati, acre praelium fecit. et multos eorum occidit: ac tandem infecutus ipse, eum cunctis ferrorem iniecit, vt primo impetu hanc quoque urbem caperet. Eo tempore Keraeas e numero praefectorum Ptolemaei, ad Antiochum defecit: qui munifice illum suscipiens, animos multorum e ducibus regis Aegyptii erexit. itaque non multo post Hippolochus Thessalus abductis de Ptolemaico exercitu equitibus quadringentis, ad ipsum transfugit. mox Antiochus postquam praefidio Atabyrium firmasset, castra mouit. inter eundem oppida Pellam, Camum, Gephrum dedita sibi accipit.

71. Hic adeo felix rerum successus, adiacentis Arabiae populos mouit, vt cohortationibus mutuis incitati, communibus suffragiis se illi omnes adiungerent. Qua noua spe auctus rex, opibusque Arabum subnixus, in Galatidem deuenit, eaque potitus Abila in potestatem redigit, et simul omnes qui pro ferenda ope eo occurrerant: qui quidem Niciam ducem habebant, virum

νης Μενέω. καταλειπομένων δ' ἔτι τῶν Γαδάρων, ἃ δοκεῖ τῶν κατ' ἐκείνης τῆς τόπης ὀχυρότητι διαφέρειν, προστρατοπεδύσας αὐτοῖς, καὶ τυτσοῦμενος ἔργα, ταχέως καταπλήξατο, καὶ πηρέλαθε τὴν πόλιν. μετὰ δὲ ταῦτα πυρρῶνόμενος εἰς τὰ Ῥαβτάμανα τῆς Ἀραβίας πλείους ἠθροισμένους τῶν πελεμίων, πορθεῖν καὶ κατατράχειν τὴν τῶν προτρεχωρηκότων Ἀράδων αἰτῶν χώραν πάντ' ἐν ἐλάττειν θύμενος, ὤρμησε καὶ προσστρατοπέδευσε τοῖς βουοῖς, ἐφ' ὧν κῆρυθα συμβαίνει τὴν πόλιν. περιελθὼν δὲ, καὶ συνθρασάμενος τὸν λόφον, κατὰ δύο τόπης μένον ἔχοντα πρόσδοον, ταύτη προσέβαινε, καὶ κατὰ τῆς συνίστατο τῆς τόπης τὰς τῶν μηχανημάτων κατασκευάς. ἀποδὸς δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἔργων, τῶν μὲν Νικάρχῳ, τῶν δὲ Θεοδότῳ, τὸ λοιπὸν αὐτὸς ἤδη κοινὸν αὐτὸν παρασκευάζει κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς ἑκατέρῃ περὶ ταῦτα Φιλοτιμίας. πολλὰ δὲ ποικιμένων σπυρῶν τῶν περὶ τὸν Θεόδοτον καὶ Νικάρχον, καὶ συνεχῶς ἀμιλλωμένων πρὸς ἀλλήλους, περὶ τῆ πότερος αὐτῶν Φθάσει καταβαλὼν τὸ προκείμενον τῶν ἔργων τεῖχος ταχέως συνέβη, καὶ παρὰ τὴν προσδοκίαν, ἑκάτερον πεσεῖν τὸ μέρος. ἔσσυβάντος, ἐπειῶντο νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν προσβολὰς, καὶ πάσαι προσέφερον βίαν, ἔδνα

necessitudine et cognitione Meneae iunctum. Restabant adhuc Gadara, locus opinione hominum prae ceteris omnibus illius tractus eximie munitus. ad hunc rex admonuit exercitum, molitusque opera oppidanos ita terruit, ut in deditionem extemplo venerint. Secundum haec, factus certior magnum hostium numerum in urbem Arabiae Rabath-ben-Ammon (Rabatamana alii vocant:) conuenisse, et agros eorum Arabum qui se illi coniunxerant, populari, atque incursionibus infestare; posthabitis rebus omnibus, eo castra mouet, ac prope illos terrae grumos tendit, quibus vrbs est imposita. deinde quum circumisset collem, eoque omni ex parte perispecto, deprehendisset, duos tantum aditus eum habere, illac copias admouet, machinarumque fabricam utroque loco instituit. operum curam partim Nicarcho, partim Theodoto separatim mandat: ipse interim quae utrobique fiebant, pari diligentia curat, et vtriusque horum studium atque contentionem animorum peraeque obseruat. utroque autem egregiam operam nauante, et assidua aemulatione certantibus ambobus, vter prior obiectam suis tormentis murorum partem deiiceret; euenit, ut celeriter et opinione hominum citius pars vtraque moenium rueret. quod ut factum, dies pariter ac noctes, sine vlla intermissione impetus dabant regii, summaque vi

παρλείποντες κυρόν. συνεχῶς δὲ καταπειράζοντες τῆς πόλεως, ἢ μὴν ἦνυον τῆς ἐπιβολῆς ἄδεν, διὰ τὸ πλῆθος τῶν εἰς τὴν πόλιν συνδεδραμηκότων ἀνδρῶν· ἕως δ', τῶν αἰχμαλώτων τινὸς ὑποδείξαντος τὸν ὑπόνομον, δι' ἃ κατέβαινον ἐπὶ τὴν ὕδρειαν οἱ πολιορκήμενοι, τῆτον ἀναβρέξαντες ἐνέφραξαν ὕλη καὶ λίθοις καὶ παντὶ τῶ τοιάτῳ γένει. τότε δὲ συνείξαντες οἱ κατὰ τὴν πόλιν διὰ τὴν ἀνυδρίαν, παρέδοσαν αὐτέες. Οὗ γενομένη, κυριεύσας τῶν Γαβαταμάνων, ἐπὶ μὲν τῶν ἀπέλιπε Νίκαρχον μετὰ Φυλακῆς τῆς ἀρμοζύσης. Ἰππόλοχον δὲ καὶ Κεραεῖαν, τὲς ἀποσάντας, μετὰ πεζῶν πεντακισχιλίων ἑξαποσείλας ἐπὶ τὰς κατὰ Σαμάρειαν τόπους, καὶ συντάξας προκαθῆσθαι, καὶ πᾶσι τὴν ἀσφάλειαν προκατασκευάζειν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ταπτομένοις· ἀνέζευξε μετὰ τῆς δυνάμεως ὡς ἐπὶ Πτολεμαῖδος, ἐκῆ ποιῆσθαι διγνωκῶς τὴν παραχειμασίαν.

72. Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν θέρειαν Πεδνηλιστεῖς πολιορκήμενοι, καὶ κινδυνεύοντες ὑπὸ Σελγέων, διεπέμφαντο περὶ βοηθείας πρὸς Ἀχαιοὺς. τῆ δ' ἀσμένως ὑπακῆσαντος, ἔτοι μὲν εὐθαρσῶς ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν, προσανέχοντες ταῖς ἐλπίσι τῆς βοηθείας. ὁ δ' Ἀχαιὸς προχειριστάμενος Γαρσύηριν μετὰ πεζῶν ἑξακισχιλίων, ἵππεων δὲ πεντακοσίων, ἑξαπέσειλε σπαθῆ παραβοηθήσονται τοῖς Πεδνηλιστεῦσιν. οἱ δὲ Σελγεῖς συνέντες τὴν

irruptionem tentabant. qui tamen assidui conatus et tentamenta, in irritum tantisper ceciderunt, propter hominum multitudinem, quae in urbem se receperat, donec captiuorum aliquis subterraneum obsidentibus meatum ostendit, per quem obsessi aquatum descendebant. hoc igitur refracto, et materia, saxi, ceterisque id genus rebus obstructo, aquae inopia oppidanos adegit, ut victos demum sese faterentur, et deditionem facerent. Hoc modo rex vrbe Rabatamanis potitus, Nicarchum ibi cum idoneo praesidio reliquit; iussisque Hippolochi et Keraea qui a Ptolemaeo defecerant, cum quinque peditum millibus ad vicina Samariae loca proficisci, ut prouinciae illi praesiderent, et omnes qui suum imperium agnoscerent ab hostium vi atque iniuriis tutarentur: ipse Ptolemaidem versus castra mouet, eo loci hibernaturus; ita enim constituerat.

72. Eadem aestate Pedneliffenses a Selgensibus obsessi, iamque de salute periclitantes, per legatos opem ab Achaeo petierunt. quorum petitioni quum libenter ille annuisset, oppidani in promissi auxilii spe acquiescentes, obsidionem forti animi sustinebant. Achaeus peditum sex millia, equites quingentos duce Garsyere opitulatum Pedneliffensibus misit. Selgenses ut aduentare auxilia senserunt, maiore

παρὰ τὴν τῆς βοήθειας, προκατε-
 λάβοντο τὰ σὺν τὰ τεσσάρων κα-
 λυμένην Κλυμακα, τῷ πλείονι
 μέρει τῆς ἐλευθέρων δυνάμεως καὶ
 τὴν μὲν εἰς βολὴν τῆς ἐπὶ Σάπορ-
 दा κατεῖχον, τὰς δὲ διόδους καὶ
 προδοῦσας τάσας ἔσθαι. ὁ
 δὲ Γαρσύριος ἐμβαλὼν εἰς τὴν
 Μιλυάδα, καὶ κατασφατοτελεύ-
 σας περὶ τὴν καλυμένην Κρητῶν
 πόλιν, ἐπεὶ συνήθετο, προκατε-
 χουμένων τῶν τόπων, ἀδύνατον ἦ-
 σαν τὴν εἰς τὴν προφθον πορείαν,
 ἐπινοοῖ τινα δόλον τοῖκτον, ἀναξέ-
 ξας ἦγα πάλιν εἰς τὰ πύματα τῆς πο-
 ρείας, ὡς ἀπεγνωκῶς τὴν ἐπιβίαν,
 διὰ τὸ προκατέχευθαι τῆς τόπας.
 οἱ δὲ Σελγεῖς προχείρως πιστεύ-
 σαντες, ὡς ἀπεγνωκῶς βοήθειαν
 Γαρσύριος, οἱ μὲν εἰς τὸ στρα-
 τῶν δὸν ἀνοχώρησαν, οἱ δ' εἰς
 τὴν πόλιν, διὰ τὸ κατεπεῖργεν τὴν
 τῆς πίτη κοιμήθην. ὁ δὲ Γαρσύριος
 ἐξ ἐπιπροφθῆς ἐπιρρῶν ποιησάμε-
 νος τὴν πορείαν, ἦκε πρὸς τὰς
 ὑπερβολὰς, καταλαβὼν δὲ ἐρή-
 μης, ταύτας μὲν ἠσφαλίτατο Φυ-
 λακῶς, Φαῦλον ἐπὶ πάντων κα-
 ταπέσας· αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς
 στρατίας εἰς Πίργην κατάρας, ἐν-
 τεῦθεν ἐποίει τὰς διαπραθείας,
 πρὸς τε τῆς ἄλλης τῆς τὴν Πι-
 δικὴν κατοικῶντας, καὶ πρὸς τὴν
 Πχυφυλίαν· ὑποδοκιμαῖον μὲν
 τὸ τῶν Σελγέων βῆρος, παρὰ
 μαλῶν δὲ πάντας πρὸς τὴν Ἀ-
 χαιῶν συμμαχίαν, καὶ πρὸς τὴν
 βοήθειαν τοῖς Πελοητισεῦσιν.

73. Οἱ δὲ Σελγεῖς κατὰ τὸν
 καιρὸν τῆτον στρατηγὸν ἐξαπο-
 σείλαντες μετὰ δυνάμεως, ἦλ-

copiarum suarum parte fau-
 ces ad Climacem quam vo-
 cant, siue Scalam, occupant;
 et aditum quidem ad Sapor-
 da praesidio tenent: transitus
 vero omnes ac tramites cor-
 rumpunt. Garsyres in Mi-
 lyadem impressione facta, ca-
 strisque adnotis urbi, quam
 Creton. palin dicunt, ut anim-
 aduertit, obsessis ab infesto
 hoste illis locis, nulla ratio-
 ne periri posse ulterius; do-
 lum huiusmodi comminisci-
 tur. motis castris retro ag-
 men ducit, quasi propter
 praeeoccupatas fauces ferendae
 opis consilio cogeretur
 absistere. Selgenses facili rem
 credere; et quia ex despera-
 tione sententiam Garsyeris
 mutasset, pars in castra, pars
 in urbem redire. etenim
 messis iam tempus infrabat.
 Garsyeris itinere conuerso,
 ductoque raptim agmine, ad
 iuga illa montium peruenit:
 quae nactus praesidio nudata,
 ipse praesidiis firmat, et sum-
 mae rei Phaylum praeficit.
 deinde cum exercitu Pergam
 profectus, dimissis circa nun-
 tiis, tum alios Pisidiae po-
 pulos sollicitat, tum etiam
 Pamphyliam: ponensque illis
 ob oculos, quam grauis im-
 mineret omnibus Selgensium
 ciuitas; ad societatem Achaei
 ineundam, et auxilia Pyn-
 dissensibus mittenda, cunctos
 hortabatur.

73. Per eosdem dies, mis-
 so duce cum exercitu, vene-
 rant in spem Selgenses, pro-

πισαν καταπληξάμενοι ταῖς τῶν τόπων ἐμπειρίας, ἐκβαλεῖν τὸν Φαύλον ἐκ τῶν ὄχυρωμάτων. ἔκαθικόμενοι δὲ τῆς προσέσεως, ἀλλὰ πικρῶς ἀποβαλόντες τῶν στρατιωτῶν ἐν ταῖς προσβολαῖς, ταύτης μὲν τῆς ἐλπίδος ἀπέστησαν· τῇ δὲ πολιορκίᾳ καὶ τοῖς ἔργοις ἐχῆττον, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ πρὸ τῆ προσεκαρτέρων. τοῖς δὲ περὶ Γαρσύριον, Ἐτεννεῖς μὲν οἱ τῆς Πισιδικῆς τὴν ὑπὲρ Σίδης ὄρεινὴν κατοικῶντες, ὀκτανικιλίαις ὀπλίταις ἔπεμψαν· Ἀσπενδῖοι δὲ τὰς ἡμίσεις. Σιδίται δὲ, τὰ μὲν σοχαζόμενοι τῆς πρὸς Ἀντίοχον εὐνοίας, τὸ δὲ πλεῖον διὰ τὸ πρὸς Ἀσπενδῖαις μῖσος, ἔμετέχον τῆς βοηθείας. ὁ δὲ Γαρσύρις ἀναλαβὼν τὰς τε τῶν βεβοηθηκότων καὶ τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἦκε πρὸς τὴν Πεδνηλιτσὸν, πεπεισμένος, ἐξ ἐφόδε λύσειν τὴν πολιορκίαν· ἔκαταπληττομένων δὲ τῶν Σελγέων, λαβὼν σύμμετρον ἀπόσημα, κατεστρατοπέδευσε. τῶν δὲ Πεδνηλιτσεῶν πιεζομένων ὑπὸ τῆς ἐνδείας, ὁ Γαρσύρις σπεύδων ποιεῖν τὰ δυνατὰ, διχιλίαις ἐτοιμάσας ἄνδρας, καὶ ὄξυ ἐκάστω μέδιμνον πυρῆ, νυκτὸς εἰς τὴν Πεδνηλιτσὸν εἰσέπεμπε. τῶν δὲ Σελγέων συνέντων τὸ γινόμενον, καὶ παραβοηθησάντων, συνέβη τῶν μὲν ἀνδρῶν τῶν εἰσφερόντων κατακοπῆναι τὰς πλείους, τῆ δὲ σίτε παντὸς κυριεῦται τὰς Σελγεῖς. οἷς ἐπαρθέυτες ἐνεχείρησαν ἔμόνου τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ τὸν

pter eximiam locorum peritiam, terrorem incutere se Phaylo posse, et munitionibus deiciere. qui conatus quum fuisset irritus, multosque etiam suorum, dum inuasionem saepius tentant, amisissent; huic quidem spei renuntiant: in obsidionis et operum faciendorum curam, acrius etiam quam antea incumbunt. Etennenses qui montana Pisidiae supra Sidam colunt, octo millia hominum grauis armaturae Garfyeri submitunt: Aspendii quatuor millia. Siditae quod amicitiam Antiochi respicerent; ac multo magis, quod Aspendiorum odio flagrarent; ad ferendam obsessis opem non consenserunt. Garfyeris et sociorum auxilia et suas copias assumens, ad Pedneliffum accedit; persuasus, primo impetu obsidionem se soluturum. sed quum eius aduentu nihil terrerentur Selgenses; modico interuallo ab iis castra ipse communit. Premebantur interim rerum omnium inopia Pedneliffenses: quibus laborantibus, vt qua posset cumque fieri ratione subueniret Garfyeris, duo millia armatorum parat, traditoque illorum vnicuique modio frumenti silentio noctis urbem iubet ingredi. Selgenses re cognita, hostibus ad obsistendum occurrunt: acciditque, vt frumenta omni Selgenses potirentur, maxima eorum parte qui importabant occisa. quo successu elati, non solum urbem, sed et-

Γαρσύηρον πολιορκεῖν. Ἰχμοὶ γὰρ δὴ τι τολμηρὸν αἰεὶ καὶ παρὰ βολὸν ἐν τοῖς πολέμοις οἱ Σελγηεῖς. δι' ἃ καὶ τότε καταλιπόντες Φυλακὴν τὴν ἀναγκαῖαν τῷ χάρακος, τοῖς λοιποῖς περιεσῶντες κατὰ πλείους τόπους, ἄμυ προσέβαλλον ἐνθάδ' αὖτε τῶν ἰπικαντῶν παρεμβολῇ. πανταχόθεν δὲ τῷ κινεῖν παραδόξως περιεσῶντες, κατὰ δὲ τινὰς τόπους καὶ τῷ χάρακος ἤδη διασπαιμένοι, θέρων ὁ Γαρσύηρις τὸ συμβαῖνον, καὶ μοχθηρὰς ἐλπίδας ἔχων ὑπὲρ τῶν ὄλων, ἐξέπεμψε τὰς ἰπικὰς κατὰ τινὰ τόπον ἀφυλακτούμενον. ὅς νομίσαντες οἱ Σελγηεῖς κατατιπληγμένους, καὶ δεδιότας τὸ μέλλον ἀποχωρήσειν, ἢ προτέχον, ἀλλ' ἄπλως ὀλιγόρησαν. οἱ δὲ περιεσῶντες, καὶ γενόμενοι κατὰ νύκτε τοῖς πολέμοις, ἐνέβαλλον, καὶ προσέφερον τὰς χεῖρας ἐρήθμενας. ἢ συμβαίνοντος, ἀναθάρβησαντες οἱ τῷ Γαρσύηριδος πεζοὶ, καίπερ ἤδη τετραμμένοι, πάλιν ἐκ μεταβολῆς ἠμύνοντο τὰς εἰσπίπτοντας. ἐξ ἢ περιεχόμενοι πανταχόθεν οἱ Σελγηεῖς, τέλος εἰς Φυγὴν ἄρμησαν.

74. Ἄμυ δὲ τότε οἱ Πεδνηλισταῖς ἐπιθέμενοι, τὰς ἐν τῷ χάρακι περιλειφθέντας ἐξέβαλλον. γενομένης δὲ τῆς Φυγῆς ἐπὶ πολὺν τόπον, ἔπαιον μὲν ἢ ἐλάττης μυριάων τῶν δὲ λοιπῶν, οἱ μὲν σύμμαχοι πάντες εἰς τὴν οἰκίαν, οἱ δὲ Σελγηεῖς

iam Garfyerim in suis castris oppugnare incipiunt. Amant enim Selgenses in bellis confilia usque ad temeritatem audacia. Itaque ergo tunc quoque idoneo intra vallum relicto praesidio, reliquum exercitum variis locis circa hostium castra disponunt; magnaque audacia impetum simul undique faciunt. Garfyeris, inopinato malo omni ex parte circumventus, vallo etiam nonnullis iam locis proruto, ubi ad ultimum periculi rem videt perductam, de rebus summis prope iam desperans, equites via quadam, quae ab inimicis non custodiebatur, emittit. Selgenses rati hos terrore percussos imminentis periculi metum fuga praevertere, nulla eorum ratione habita, contemptui simpliciter rem habent: illi hostium aciem circumequitare; deinde ut a tergo horum constiterunt, irruere, acerrimumque praelium cedere. quo facto, Garfyeris pedibus, licet iam inclinatis in fugam, redit virtus in animos, iterumque in aduersum hostem conuersi, irruentibus fortiter obsistunt. ita Selgenses undique pressi, ad extremum coniciunt se in pedes.

74. Inter haec Pednelissenfes eos qui relicti in castris fuerant aggressi, vallo extrudunt. quum autem in varia loca eaque longinqua fugerent, non pauciores decem millibus illorum ceciderunt. quod ad ceteros, socii domum quisque suam repetunt: Selgenses quoque per

διὰ τῆς ὄρεινῆς εἰς τὴν αὐτῶν πα-
 τρίδα κατέφυγον. ὁ δὲ Γαρσύη-
 ρις ἀναζεύξας, ἐκ ποδὸς εἶπετο
 τοῖς Φευγῶσι· σκεύδων διελθεῖν
 τὰς δυσχωρίας, καὶ συνεγγίται τῇ
 πόλει, πρὶν ἢ εἴηαι ἢ βαλεῦσα-
 θάτι τὰς πεφευγέτας ὑπὲρ τῆς
 αὐτῆ παρρησίας. ἔτος μὲν ἔνῃκε
 μετὰ τῆς δυνάμεως πρὸς τὴν πό-
 λιν. οἱ δὲ Σελγεῖς, δυσελπισῦν-
 τες μὲν ἐπὶ τοῖς συμμάχοις διὰ
 τὴν κοινὴν περιπέτειαν, ἐκπε-
 πληγμένοι δὲ ταῖς ψυχαῖς, διὰ
 τὸ γεγονὸς ἀτύχημα, περίφοβοι
 τελέως ἦσαν, καὶ περὶ σφῶν αὐ-
 τῶν καὶ περὶ τῆς πατρίδος. Διὸ
 συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἐβα-
 λεύσαντο πρεσβευτὴν ἐκπέμπειν
 ἕνα τῶν πολιτῶν Λόγβασιν, ὃς
 ἀγγόνει μὲν ἐπὶ πολὺ συνήθης
 καὶ ξένος Ἀντιόχῃ, τῆ μεταλ-
 λάξαντος τὸν βίον ἐπὶ Θράκης·
 δοθείσης δ' ἐν παρακαταθήκῃ
 καὶ Λαοδίκῃ αὐτῶ, τῆς Ἀχαιῶν
 γενομένης γυναικὸς, ἐτετρόφει
 ταύτην ὡς θυγατέρα, καὶ δια-
 φερόντως ἐπεφιλοσορήσει τὴν
 παρθένον. δι' αὐτοὺς νομίζοντες οἱ
 Σελγεῖς ἐυφύεσθαι ἔχαιεν πρε-
 σβευτὴν πρὸς τὰ περιεσῶτα, τῆ-
 τον ἐξαπέστειλαν. ὃς ποιησάμε-
 νος ἰδίᾳ τὴν ἔντευξιν πρὸς Γαρ-
 σύηριν, τοσῶτον κατὰ τὴν προαί-
 ρησιν ἀπέχετο τῆ βοηθεῖν τῇ
 πατρίδι κατὰ τὸ δέον, ὥστε τὰ-
 ναντία παρεκάλει τὸν Γαρσύηριν,
 σπυδῆ πέμπειν ἐπὶ τὸν Ἀχαιοὺν,
 ἀναδεχόμενος ἐγχειριεῖν αὐτοῖς
 τὴν πόλιν. ὁ μὲν ἔν Γαρσύηρις δε-
 ξάμενος ἐτοίμως τὴν ἐλπίδα,
 πρὸς μὲν τὸν Ἀχαιοὺν ἐξέπεμ-

aspreta montium in patriam
 fuga euadunt. Garsyeris e
 vestigio motis castris, fu-
 gientibus instare. festinabat
 enim saltum angustum supe-
 rare, et prius vrbi castra ad-
 mouere, quam satis constaret
 hostibus mens e fuga, ad
 consultandum super ipsius ad-
 ventu. Et ille quidem cum
 exercitu ad Selgam accessit.
 Selgenses vero, qui exiguam
 de cetero spem in fociis pro-
 pter communem casum pone-
 bant, ipsi in tanta clade pau-
 ore torpentes, de sua et pa-
 triae salute anxii, male me-
 tuebant. Igitur concione ad-
 vocata, visum illis, legatum
 mittere Logbasim ciuem suum,
 longo amicitiae vsu iureque ho-
 spitii Antiocho illi, qui in Thra-
 cia obiit, quondam iunctum:
 quique Laodicen quae postea
 Achaeo nupserat, fidei suae
 commendatam, vt filiam educa-
 verat, singulari charitate puel-
 lam complexus. propterea Sel-
 genses, aptissimum ad prae-
 sentem necessitatem legatum
 habere se rati, illum mise-
 runt. Logbasis re arcano cum
 Garsyere communicata; adeo
 fuit alieno animo a procu-
 randa pro eo ac debuit, pa-
 triae salute; vt contra Gar-
 syerim vltro monuerit, quam
 primum vt faceret Achaeum
 de sua voluntate certiozem;
 qui tradere illi vrbem cogi-
 taret, eiusque rei curam in
 se reciperet. Garsyeris ob-
 latam spem prompto animo
 accipiens, ad Achaeum mi-
 sit, qui allato huius rei nun-

ψα τῆς ἐπισπασομένης καὶ δια-
σαφήσοιτας περὶ τῶν ἐνεσώτων.
πρὸς δὲ τῆς Σελγείας ἀνοχᾶς
ποιησάμενος, ἔλαβε τὸν χρόνον
τῶν συνθηκῶν αἰεὶ, ὑπὲρ τῶν
κατὰ μέρος ἀντιλογίας καὶ σκή-
ψεις εἰσφερόμενος, χάριν τῆ
προσδέξασθαι μὲν τὸν Ἀχαιοῦ,
δύναμι δὲ ἀναστροφῆν τῷ Λογβά-
σει, πρὸς τὰς ἐντεύξεις καὶ πα-
ρασκευᾶς τῆς ἐπιβολῆς.

75. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῶ-
τον πλεονάκεις συμπορευομένων
πρὸς ἀλλήλους εἰς σύλλογον, ἐγί-
νετό τις συνήθεια τῶν ἐκ τῆ
ερατοπέδα, παρεισιόντων πρὸς
τὰς σιταρχίας εἰς τὴν πόλιν.
ὁ δὲ καὶ πολλοῖς πολλάνικς ἤδη
παράγειν γέγονε τῆς ἀπωλείας.
Καὶ μοι δοκεῖ πάντων τῶν ζώων
εὐπαραλογιστάτου ὑπάρχειν ἄν-
θρωπος, δοκῶν εἶναι πανουργό-
τατου. πόσαι μὲν γὰρ παρεμ-
βολαὶ καὶ φρήρια, πόσαι δὲ καὶ
πληλῆαι πόλεις, τῆτω τῷ τρό-
πῳ παρεσπύδονται; Καὶ τῶ-
των ἕτω συναχᾶς καὶ προθα-
νῶς πολλοῖς ἤδη συμβεβηκότων,
ἂν οἷδ' ὅπως καινοὶ τινες αἰεὶ καὶ
νέοι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπάτας
πεφύκαμεν. Τῆτε δ' αἰτίον ἐστίν,
ὅτι τὰς τῶν πρότερον ἐπτακρό-
των ἐν ἐκάστοις περιπετείας ἢ
ποιήμεθα προχείρας· ἀλλὰ σίτα
μὲν καὶ χορμακίων πληθός, ἐτι
δὲ τειχῶν καὶ βελῶν κατασκευᾶς,
μετὰ πολλῆς τελευπιωρίας καὶ
δαπάνης ἐτοιμαζόμεθα πρὸς τὰ
παράδοξα τῶν συμβαινόντων· ὁ
δ' ἐπὶ ῥῆσον μὲν τῶν ὄντων, με-
γίστη δὲ παρέχεται τὰς χρείας

tio illum arcefferent. cum
Selgensibus interim pactus
inducias, feriendi foederis
tempus ex alio in aliud pro-
ferebat, super aliqua condi-
tione illius subinde contro-
versiam mouens, aut aliquam
comminiscens causam, do-
nec adueniret Achaeus, et
daretur Logbasi tempus, ad
colloquia et prodicionem mo-
liendam.

75. Dum haec aguntur et
vltro citroque ad colloquen-
dum commeatur, coepere mi-
lites familiarius e castris an-
nonae parandae gratia in op-
pidum ventitare, quae res
multis saepe iam exitio fuit.
Vt mihi videatur homo, quum
omnium animalium versutif-
simum habeatur, omnium esse
decipi facillimum. quot enim
castra, quot munitiones, quot
quantaeque vrbes, hoc gene-
re perfidiae sunt proditae?
Atque haec calamitas quum
adeo continue, adeoque eui-
denter multis iam inciderit;
sit tamen nescio quomodo, vt
ad huiusmodi fraudes semper
rudes ac noni existamus.
Causa autem huius rei est,
quod priorum casus a quibus
in aliquo est offensum, vt in
numerato habeamus et ad ma-
num, operam non ponimus.
sed frumenti quidem et pecu-
niae copiam, itemque muro-
rum telorumque fabricas, ad-
versus incerta et inopinata ca-
sum, vexatione magna sumtu-
que nobis comparamus: rem
vero omnium facillimam, o-
mniumque, vbi aliquid aduersi

ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι καιροῖς, τά-
 τε πάντες κατολιγοῦσιν καὶ
 ταῦτα, δυνάμενοι μετ' εὐχρή-
 μονος ἀναπαύσεως αἶμα καὶ δια-
 γωγῆς ἐκ τῆς ἰσορίας καὶ
 πολυπραγμοσύνης περιποιεῖσθαι
 τὴν τοιαύτην ἐμπειρίαν. Πλὴν
 ὁ μὲν Ἀχαιοὶ ἦκε πρὸς τὸν
 καιρὸν. οἱ δὲ Σελγεῖς συμμύ-
 ξαντες αὐτῶ, μεγάλας ἔχον
 ἐλπίδας, ὡς ὀλοχερῆς τινος
 τευξόμενοι Φιλανθρωπίας. ὁ
 δὲ Λόγβασις ἐν τάτῳ τῶ καιρῶ
 κατὰ βραχὺ συνηθροικῶς εἰς
 τὴν ἰδίαν οἰκίαν, τῶν ἐκ τῆ
 στρατοπέδου παρεπιόντων στρατιω-
 τῶν, συνεβέβηκε τοῖς πολίταις
 μὴ παρῆναι τὸν καιρὸν· ἀλλὰ
 πράσσειν βλέποντας εἰς τὴν
 ὑποδεικνυμένην Φιλανθρωπίαν
 ὑπ' Ἀχαιῶν, καὶ τέλος ἐπιθεῖ-
 ναι ταῖς συνθήκαις, πανδημεῖ
 βουλευσαμένους ὑπὲρ τῶν ἐνεσώ-
 των. ταχὺ δὲ συναθροισθεί-
 σης τῆς ἐκκλησίας, ἄτοι μὲν
 ἐβουλευόντο, καλέσαντες καὶ
 τὰς ἀπὸ τῶν Φυλακείων ἅπαν-
 τας, ὡς τέλος ἐπιθήσουσας τοῖς
 προκειμένοις.

76. Ὁ δὲ Λόγβασις ἀποδὲς
 τὸ σύνθημα τῆ καιρῶ τοῖς ὑπε-
 ναντίοις, ἠτοίμαζε τὰς συνη-
 θροισμένους κατὰ τὴν οἰκίαν. διε-
 σκευάζε δὲ καὶ καθοπλιζέτο
 μετὰ τῶν υἱῶν αὐτὸς ἅμα πρὸς
 τὸν κίνδυνον. τῶν δὲ πολεμίων,
 ὁ μὲν Ἀχαιοὶ τὰς ἡμίσεις ἔχων,
 προέβαινε πρὸς αὐτὴν τὴν πόλιν·
 ὁ δὲ Γαρσύρησις τὰς ὑπολειπομέ-
 νους ἀναλαβὼν, προῆγεν ὡς ἐπὶ

increpuit, vtilissimam, hanc
 omnes fusque deque habemus:
 quum praesertim facile quea-
 mus, honesto fruente otio
 atque oblectatione animi, ex
 historia et curiosa diligentique
 rerum ante actarum notitia,
 hanc nobis peritiam atque pru-
 dentiam parare. Enimvero
 Achaeus ad constitutum tem-
 pus praesto fuit. Selgeneses
 autem cum eo collocti, ma-
 gna in spe erant, eximiam se
 aliquam illius humanitatem ef-
 se experturos. Logbafis inter
 haec contractis paullatim do-
 mi suae militibus, qui subinde
 e castris urbem ingrediebantur,
 ciuibus suadere institit, ne
 occasionem elabi finerent: sed
 tantam hanc humanitatem,
 quam prae se ferat Achaeus
 spectantes, agerent si quid a-
 gerent, ac tandem populo vni-
 verso ad deliberandum de re
 praesenti conuocato, foedus in-
 choatum perducerent ad exi-
 tum. et illi quidem congregata
 mox concione, iis etiam euocatis,
 qui in stationibus custodias
 agebant, tamquam institutum
 pridem negotium confecturi,
 in commune consultabant.

76. Logbafis dato hostibus
 signo, quam habebat domi
 congregatam manum praepa-
 rare: se quoque ipsum et fi-
 lios suos ad certamen com-
 parare, armisque intruere.
 Quod ad hostes, Achaeus qui-
 dem cum altera copiarum
 parte ad urbem ipsam gra-
 dum faciebat: Garfyeris ve-
 ro cum parte altera Cesbe-
 dium quod vocant petebat.

τὸ Κεσβέδιον καλούμενον. τῆτο δ' ἐπὶ μὲν Διὸς ἱερόν, κῆται δ' ἑυφυῶς κατὰ τῆς πόλεως· ἄκρας γὰρ λαμβάνει διάστημα. συνθεασαμένη δέ τινος κατὰ τύχην αἰτόλι τὸ συμβαῖνον, καὶ προσαγγέλαντος πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ μὲν ἐπὶ τὸ Κεσβέδιον ὤρμων μετασπαδῆς, οἱ δ' ἐπὶ τὰ Φυλακίαι, τὸ δὲ πλῆθος ὑπὸ τῶν θυμῶν, ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆ Λογβασίος. καταφανῆς δὲ τῆς πράξεως γενομένης, οἱ μὲν αὐτῶν ἐπὶ τὸ γέγος ἀναβάντες, οἱ δὲ αὐλείοις βιασάμενοι, τόν τε Λόγβασιν καὶ τὴς υἱῆς, ἅμα δὲ καὶ τὴς ἄλλης πάντας αὐτὰ κατεφόνευσαν. μετὰ δὲ ταῦτα κηρίξαντες τοῖς δάλοισ ἐλευθερίαν, καὶ διελόντες σφᾶς αὐτῆς, ἐβοήθην ἐπὶ τὰς ἐυκαίρας τῶν τόπων. ὁ μὲν δ' Ἐν Γαρσύηρις Ἰῶν προκατεχόμενον τὸ Κεσβέδιον, ἀπέστη τῆς προθέσεως. τῆ δ' Ἀχαιοὺ βιαζόμενα πρὸς αὐτῆς τὰς πόλεις, ἐξελθόντες οἱ Σελγεῖς, ἑττακοσίους μὲν κατέβαλον τῶν Μυσῶν, τῆς δὲ λοιπῆς ἀπέστησαν τῆς ὀρυῆς. μετὰ δὲ ταύτην τὴν πράξιν ὁ μὲν Ἀχαιὸς καὶ Γαρσύηρις ἀνεχώρησαν εἰς τὴν αὐτῶν παραβολήν. οἱ δὲ Σελγεῖς δεδιότες μὲν τὰς ἐναυτοῖς γάσεις, δεδιότες δὲ καὶ τὴν τῶν πολεμίων ἐπιστρατοπεδείαν, ἐξέπειυσαν μεθ' ἱκετηρίων τῆς πρεσβυτέρης, καὶ σπουδᾶς ποιησάμενοι, διαλύσαντο τὸν πόλεμον ἐπὶ τήτοις· Ἐφ' ᾧ παρεσχερῆμα μὲν ὄσθαυ τετρακίσια τάλαντα, καὶ τῆς τῶν Πεδ-

Iouis id templum est, vrbi opportune imminens: arcis enim instar habet. Casu euenit, vt caprarius quidam appropinquantem muris hostem animaduerneret: qui vbi rei nuntium ad concionem attulit, extemplo pars Cesbedium accurrunt; pars stationes suas repetunt. turba irae furore percita Logbais domum petit. ibi proditione omni palam facta, alii testa conscendere, alii per vestibuli fores irrumperere, et Logbasim filiosque et ceteros omnes vna cum his ibidem trucidare. Post haec seruis per praecoonem ad pileum vocatis, partitis viribus suis ad propugnationem locorum opportunorum discedunt. Garsyeris vt praecoccupatum videt Cesbedium, incepto abstitit. Achaeco vero per portas irrumperere conante Selgeneses vrbe egressi, septingentos ex hostibus (ii erant Mysii) caede prostrauerunt: ceterorum impetum repulerunt. His ita peractis Achaeus et Garsyeris in castra sunt reuersi. At Selgeneses, metuentes sibi ab intestina seditione; metuentes etiam ab imminente ipsorum ceruicibus hoste, seniores cum velamentis ad Achaicum mittunt, et pace facta his conditionibus bellum finiunt: *Vt quadringenta talenta statim pendant: et Pedneliffensium captiuos red-*

ηλισσέων αἰχμαλώτους· μετὰ δὲ τινα χρόνον, ἕτερα προθῆναι τριακόσια Σελγείς μὲν δὴ ἔνδρα τὴν Λογβάσιος ἀσέβειαν τῆ πατρίδι κινδυνεύσαντες, διὰ τὴν σφετέραν εὐτολμίαν, τήν τε πατρίδα διετήρησαν, καὶ τὴν ἑλευθερίαν ἐκατήχυναν, καὶ τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς πρὸς Λακδοαμονίους συγγένειαν.

77. Ἀχαιὸς δὲ ποιησάμενος ὑφ' ἑαυτὸν τὴν Μιλυάδα καὶ τὰ πλείστα μέρη τῆς Παμφυλίας ἀνέζευξε· καὶ παραγενόμενος εἰς Σάρδεις, ἐπολέμει μὲν Ἀττάλω συνεχῶς, ἀνετείνετο δὲ Πρωσία· πᾶσι δ' ἦν φοβερὸς καὶ βαρῦς, τοῖς ἐπὶ τὰδε τὰ Ταύρα κατοικῆσι. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν, καὶ ὃν Ἀχαιὸς ἐποιεῖτο τὴν ἐπὶ τὰς Σελγείς στρατείαν, Ἀττάλος ἔχων τὰς * Αἰγισάγας Γαλάτας, ἐπεπορεύετο τὰς κατὰ τὴν Αἰολίδα πόλεις, καὶ τὰς συνεχεῖς ταύτας, ὅσαι πρότερον Ἀχαιῶν προσεγεχωρήκεισαν διὰ τὸν Φοβόν. ὧν αἱ μὲν πλείους ἐθέλουσι αὐτῷ προσέθεντο καὶ μετὰ χάριτος· ὀλίγαι δὲ τινες τῆς βίας προσεδιήθησαν. ἦσαν δὲ δὴ τότε μεταθέρμεναι πρὸς αὐτὸν, πρῶτον μὲν Κύμη καὶ Σμύρνα, καὶ Φώκαια· μετὰ δὲ ταύτας, Αἰγαιεῖς καὶ Τημνίται προσεχώρησαν, καταπλαγέντες τὴν ἑφοδόν. ἦκον δὲ καὶ παρὰ Τηίων καὶ Κολοφωνίων πρέσβεις, ἐγχειρίζοντες σφᾶς αὐτὰς καὶ τὰς πόλεις. προσδεξάμενος δὲ καὶ τῆς ἐπὶ ταῖς συνδήκαις, αἷς καὶ

dant: deinde post aliquod tempus, trecenta alia talenta adiiciant. Hoc igitur modo Selgenfes, quum scelere impio Logbafis in periculum patriae amittendae venissent; virtute sua patriam feruarunt; neque aut libertatem aut eam, quae ipsis intercedit cum Lacedaemoniis cognationem, dehoneftarunt.

77. Achaeus postquam Milyadem et partem Pamphiliae maximam sui iuris fecisset, vasis conclamatis Sardes proficiscitur: vbi continuum cum Attalo bellum gerens, etiam Prusiae minabatur; eratque omnibus qui cis Taurum Asiam colunt formidabilis ac grauis. Quo tempore autem Achaeus in expeditione contra Selgenfes erat occupatus, Attalus Aegofages, (siue ii sunt Tectofages) Gallos secum habens, per Aeolidis vrbes agmen ductabat, et per finitimas istis, quae prius metu se Achaeo dediderant. Harum plerasque voluntate colentium recepit: vt etiam beneficii loco rem ducerent. Paucae quaedam vt vis admoueretur exspectarunt. Inter eas quae vltro se ei adiunxerunt, fuere, primo Cuma, Smyrna, Phocaea: deinde Aegaeenses, et Temnitae aduentu illius perterriti, deditionem fecerunt. Adie-re Achaeum et a Teiis Colophonisque legati, se vrbesque suas illius fidei permittententes. quos vbi in easdem foederis leges recepisset at-

τὸ πρό-

τὸ πρότερον, καὶ λαβῶν οὐίρκης, ἐχορημάτισε τοῖς παρὰ τῶν Συυρυαίων πρεσβευταῖς Φιλανθράπως, διὰ τὸ μάλιστ' ἰσχυρῶς τετρακένον τὴν πρὸς αὐτὸν πείν. προελθὼν δὲ κατὰ τὸ συνεχῆς, καὶ διαβὰς τὸν Λύκον ποταμὸν, προῆγεν ἐπὶ τὰς τῶν Μυσῶν κατοικίας. ἀπὸ δὲ τούτων γενόμενος, ἦκε πρὸς Καρτέας. καταπληξάμενος δὲ τὰς, οὐοίως τε καὶ τῆς τῆ Δίδυμα τείχη Φυλάττουτας, παρέλαβε καὶ ταῦτα τὰ χωρία, Θεμιστοκλέας αὐτὰ παρδόντος ὅς ἐτίγχανε στρατηγὸς ὑπ' Ἀχαιῶν καταλαλεῖμμενος τῶν τόπων τούτων. ὀρμήσας δὲ ἐντεῦθεν καὶ κατασύρας τὸ Ἀπίας ποδίον, ὑπερέβηλε τὸ καλούμενον ὄρος Πελεκάντα, καὶ κατέζευξε περὶ τὸν Μέγιστον ποταμὸν.

78. Οὗ γενομένης ἐκλείψεως σελήνης, κάλαμ' δυσχερῶς φέροντες οἱ Γαλάται τὰς ἐν ταῖς πορείαις κκοπαθείας, ἄτε ποιέμενοι τὴν στρατείαν μετὰ γυναικῶν, καὶ τέκνων ἐπομένων αὐτοῖς τούτων ἐν ταῖς ἀμάξαις τότε σημειωσάμενοι τὸ γεγονός, ἔκ' ἂν ἔφασαν ἔτι προελθεῖν εἰς τὸ πρόθεν. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἄτταλος, χρεῖαν μὲν ἐξ αὐτῶν ἔδεμίαν ὀλοχερῆ κομιζόμενος· θεωρῶν δ' ἀποσπαιμένους ἐν ταῖς πορείαις, καὶ καθ' ἑαυτὸς στρατοπεδεύοντας, καὶ τὸ ὄλον ἀπειθῆντας καὶ πεφρονηματισμένους, εἰς ἀμηχανίαν ἐνέπιπτεν ἢ τὴν τυχεύσαν. ἅμα μὲν γὰρ ἠγωνία, μὴ πρὸς τὸν Ἀχαιῶν ἀπονεύσαντες συνεπίθωνται τοῖς αὐτῆ πράγ-

que ante, obsidibus etiam acceptis, Smyrnaeorum legatis cum singulari benignitate operam dedit: constantissime enim hic populus in eius fide prae ceteris manserat. Continuato deinde itinere, traiecitque amne Lyco, ad ea quae Myli habitant loca, venit. quorum ut emensus est fines, Carsensium attigit. et hos et praesidium quod Didyma-Tiche custodiebat ita terruit, ut castellum utrumque Themistocles, quem iis locis Achaeus discedens praefecerat, ipsi traderet. profectus inde, Apiae campum populatus, Pelecantem quem vocant montem superavit, et super Megistum amnem posuit castra.

78. Eo loci quum luna defecisset, Galli molestias itineris aegre iam pridem ferentes, (ut quos in expeditione uxores liberique plaustris vecti sequebantur,) tunc loco ostenti quod acciderat de luna ducentes, ulterius se progressuros negarunt. Enimvero rex Attalus, cui nulli admodum vsui hi erant; qui etiam videbat eos tota illa expeditione ab agmine separatos, castra seorsum metari, parere prorsus velle nemini, superbi denique et elati spiritus viros esse; quod consilium caperet, non mediocriter anxius sollicitusque erat. Simul enim angebat eum hic metus, ne forte inclinatis ad Achaeum animis, res suas inuaderent:

μασιν'

μασιν ἄμα δ' ὑφωρᾶτο τὴν ἐξ-
 ακολοθεῖσαν αὐτῷ Φήμην, εἰάν
 περισήτας τὰς στρατιώτας δια-
 Φθείρῃ πάντας, τὰς δοκῶντας
 διὰ τῆς ἰδίας πίσεως πεποιῆσθαι
 τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν διάβασιν. Διὸ
 τῆς προειρημένης ἀφορμῆς λα-
 βόμενος, ἐπηγγείλατο κατὰ μὲν
 τὸ παρὸν ἀποκαταστήσειν αὐτὰς
 πρὸς τὴν διάβατιν, καὶ τόπον δώ-
 σειν ἐν Φυῆ πρὸς κατοικίαν· μετὰ
 δὲ ταῦτα συμπράξειν εἰς ὅποσα
 ἂν αὐτὸν παρακαλῶσι τῶν δυνα-
 τῶν καὶ καλῶς ἐχόντων. Ἄττα-
 λος μὲν ἔν ἀποκαταστήσας τὰς *
 Αἰγυπτιακὰς εἰς τὸν Ἐλλάσποντον,
 καὶ χρηματίσας Φιλανδρώπως
 Λαμψακηνοῖς, Ἀλεξανδρεῦσιν,
 Ἰλιεῦσι, διὰ τὸ τετηρημέναι τε-
 τας τὴν πρὸς αὐτὸν πίσιν, ἀνε-
 χώρησε μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς
 Πέργαμον.

79. Ἀντίοχος δὲ καὶ Πτολε-
 μαῖος τῆς ἐαρινῆς ὥρας ἐνισταμέ-
 νης, ἐτοίμας ἔχοντες τὰς παρα-
 σκευὰς, ἐγίνοντο πρὸς τὸ διὰ μά-
 χης κρίνειν τὴν ἔφοδον. οἱ μὲν ἔν
 περὶ τὸν Πτολεμαῖον ὤρμησαν ἐν
 τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔχοντες πε-
 ζῶν μὲν εἰς ἑπτὰ μυριάδας, ἵπ-
 πεῖς δὲ πεντακισχίλις, ἐλέφαν-
 τας ἐβδόμημοντα τρεῖς. Ἀντίο-
 χος δὲ γνὰς τὴν ἔφοδον αὐτῶν,
 συνῆγε τὰς δυνάμεις. ἦσαν αὐ-
 ται, Δααί μὲν καὶ Καρμανιοὶ καὶ
 Κιλικεῖς, εἰς τὸν τῶν εὐζώνων τρό-
 πον καθωπλισμένοι περὶ πεντα-
 κισχίλις. τῶν δ' ἄμα τὴν ἐπι-
 μέλειαν εἶχε καὶ τὴν ἡγεμονίαν,
 Βύττακος ὁ Μακεδών. ὑπὸ δὲ
 Θεόδοτον τὸν Αἰτωλὸν τὸν ποιη-

fimul ne malam inde famam
 nancisceretur metuebat, si ve-
 lut indagine cinctos a milite
 suo omnes contrucidaret:
 quum satis constaret, eos fi-
 dem ipsius secutos in Asiam
 traiecisse. Propter haec Atta-
 lus praesente occasione ratus
 sibi esse utendum, pollicitus
 in praesentia se ad eum locum
 per quem traiecerant, tuto ut
 deducerentur curaturum; a-
 gros ad colendum idoneos as-
 signaturum; de cetero, quo-
 ties aliquid deinceps aequum
 a se postularent, pro sua viri-
 li se ipsos adiuturum promisit.
 Atque ita rex deductis ad Hel-
 lespontum Gallis istis; item
 Lampfacenis, Alexandrensi-
 bus atque Iliensibus, quod in
 ipsius fide mansissent, benigne
 appellatis, cum exercitu Per-
 gamum est reuerfus.

79. Ineunte vere Antio-
 chus et Ptolemaeus praepa-
 ratis rebus omnibus, in eo
 iam erant, ut expeditionem
 susceptam, praelio termina-
 rent. Ptolemaeus igitur, pe-
 ditum septuaginta millia, e-
 quitum quinque, bestias tres
 et septuaginta, secum tra-
 hens, Alexandria mouet. An-
 tiochus cognito hostem ad-
 ventare et ipse copias suas
 in vnum cogit. Erant au-
 tem in eius exercitu hi:
 Daae, Carmani, Cilices, ad
 instar expeditorum ornati:
 quorum et curam et ducatum
 Byttaco Macedoni dederat.
 Theodotus Aetolus, qui Ptolemaeum prodiderat,

σάμεινον τὴν προδοσίαν, ἦσαν ἐκ πάσης ἐκλελεγμένοι τῆς βασιλείας, καθωπλισμένοι δ' εἰς τὸν Μακεδονικὸν τρόπον, ἄνδρες δισμύριοι. τῶν οἱ πλείους Ἀργυράσπιδες. τὸ δὲ τῆς Φάλαγγος πλῆθος ἦν εἰς δισμυρίας· ἦε ἤγειτο Νίκαρχος καὶ Θεόδωτος ὁ καλέμενος Ἡμιόλιος. πρὸς δὲ τούτοις Ἀγριάνες καὶ Πέρσαι τόξοι καὶ σφενδαύται διχίλιοι. μετὰ δὲ τούτων, χίλιοι Θράκες· ὧν ἤγειτο Μενέδημος ὁ Ἀλαβανδέυς. ὑπῆρχον δὲ καὶ Μήδων καὶ Κισίων καὶ Καδόουσιων καὶ Καρμανίων, οἱ πάντες εἰς πεντακισχιλίαις· οἷς ἀκήαιον Ἀσπασιανὴν προσετέτακτο τῷ Μῆδι. Ἀραβες δὲ καί τινες τῶν τέτοις προχωρῶν, ἦσαν μὲν εἰς μυρίας· ὑπετάττοντο δὲ Ζαβδιφίλῳ. τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μεσοφόρων ἤγειτο μὲν Ἰππόλοχος Θεσσαλός· ὑπῆρχον δὲ τὸν ἀριθμὸν εἰς πεντακισχιλίαις. Κρήτας δὲ χιλίαις καὶ πεντακισίαις ἔχε τὰς μετ' Εὐρυλόχῃ. χιλίαις δὲ Νεοκρήτας τὰς ὑπὸ Ζέλην τὸν Γορτύνιον τατομέναις. οἷς αἶα συνῆσαν ἀκουσίαι Λυδοὶ πεντακισίαι. καὶ Κάρδακες οἱ μετὰ Λυσιμάχῃ τῷ Γαλάτῃ χίλιοι. τῶν δ' ἰππέων ἦν τὸ πᾶν πλῆθος εἰς ἑξακισχιλίαις. εἶχε δὲ τῶν μὲν τετρακισχιλίων τὴν ἡγεμονίαν Ἀντίπατρος ὁ τῷ βασιλέως ἀδελφιδῆς. ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐτέτακτο Θεμισῶν. καὶ τῆς μὲν Ἀντιόχῃ δυνάμεως τὸ πλῆθος ἦν, πεζοὶ μὲν ἑξακισμύριοι καὶ διχίλιοι. συν δὲ τούτοις ἰππεῖς ἑξακισχιλίοι. θηρία δὲ ἕως πλείων ἑκατόν.

viginti hominum millibus praeerat, ex vniuerso delectis regno, Macedonico armatu: et erant plerique eorum argenteis clypeis insignes. pariter et phalanx viginti millium ipsa quoque numerum ferme explebat; erantque huius duces Nicarchus et Theodotus cognomento Hemiolius. Aderant praeterea Agrianes et Persae, sagittarii et funditores bis mille: et vna cum his mille Thraeces, duce Menedemo Alabandensi. aderant et Medorum, Cissiorum, Caddusiorum, et Carmanorum ad quinque millia: qui parere Aspasiano Medo iussi. Arabes et e finitimis populis alii, decem fere millium summam efficiebant, et ducem Zabdiophilum sequebantur. mercede conductorum e Graecia manus ad millia quinque accedebat, eratque eis praefectus Hippolochus Thesaius. habebat et Cretenses mille quingentos, ductore Eurylocho: et Neocretas mille, quibus Zebes Gortynius imperabat. vna cum his et Lydi iaculatores erant quingenti. item Cardaces sub Lyfimacho Gallo mille. Equitatus vero vniuersi numerus ad sex millia accedebat: quorum millia quatuor ducem agnoscebant Antipatrum, regis fratre natum: ceteris praeerat Themison. Summa totius exercitus Antiochi; peditum duo et septuaginta millia; equitum sex: elephantum duo supra centum.

80. Πτολεμαῖος δὲ ποιησάμενος τὴν πορείαν ἐπὶ Πηλυσίαι, τὸ μὲν πρῶτον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει κατέξυξε. προσαναλαβὼν δὲ τὰς ἐφελκομένους, καὶ σιτομετρήσας τὴν δύναμιν, ἐκίνει καὶ προήγε ποιούμενος τὴν πορείαν παρὰ τὸ Κάσιον καὶ τὰ Βήραθρα καλούμενα διὰ τῆς ἀνύδρου. παραγενόμενος δ' εἰς Γάζαν, καὶ προσαναλαβὼν αὐτῇ τὴν δύναμιν, αὐθις προῆει βάρην. διανύσας δ' ἐπὶ τὸ προκείμενον, πεμπταῖος κατεστρατοπέδευσε, πεντήκοντα σταδίας ἀποχῶν Ῥαφίας ἢ κείτοι μετὰ Ῥινοκόρηρα, πρώτη τῶν κατὰ Κοίλην Συρίαν πόλεων ὡς πρὸς τὴν Αἴγυπτον. κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὸς Ἀντίοχος ἦκε τὴν δύναμιν ἔχων, καὶ παραλλήλας τῇ προειρημένῃ πόλιν, κατεστρατοπέδευσε νυκτὸς, ἀποχῶν τῶν ὑπεναντίων ὡς δέκα σταδίας. τὸ μὲν πρῶτον ἐν τέτρωτῶν διασηματι γεγονότες, ἀντεστρατοπέδευον ἀλλήλοις. μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας Ἀντίοχος ἄμα τόπων βελόμενος ἐυφυσέρων μεταλαβεῖν, καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἐμποιῆσαι θάρσος, προτεστρατοπέδευσε τοῖς περὶ Πτολεμαῖον, ἅτε μὴ πλείον τῶν πέυτε σταδίων τὰς χάρακας ἀπέχειν ἀλλήλων. ἐν ᾧ καιρῶν περὶ τε τὰς ὑδρείας καὶ προνομίας ἐγίνοντο συμπλοκαὶ πλείους. ὁμοίως δὲ καὶ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων ἀκροβολισμοὶ συνίσταντο, ποτὲ μὲν ἰππέων, ποτὲ δὲ καὶ πεζῶν.

81. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον Θεόδοτος Αἰταλικῆ μὲν, ἐκ

80. Ptolemaeus Pelusium profectus, in ea primum vrbe castra posuit. Ibi assumtis qui sequebantur a tergo, postquam frumentum exercitui esset mensus mouet castra, pergitque ire; per terram carentem aqua propter Casium montem, et ea quae vocant Barathra iter habens. Gazam vt ventum, et pars exercitus iterum ibi est assumta, placide leniterque vt ante processit. Quintis castris quo destinauerat peruenit, ibique stadia quinquaginta ab oppido Raphia signa constituit. Haec vrbs Coelen Syriam ex Aegypto petenti, post Rhinocoura occurrit prima omnium e Syriacis. Per eosdem dies etiam Antiochus eodem cum exercitu aduenit: qui urbem Raphiam praeteruectus, decem ferme stadia ab hoste, locum castris noctu cepit. Ac primo quidem castra castris collata hoc intervallo habebant. Post paucos vero dies Antiochus, partim vt commodiore loco minus commodum mutaret; partim vt animis suorum audaciam adderet, propius Ptolemaeum confedit: non longiore stadiorum quinque intervallo inter vtraque castra relicto. Quo tempore saepe factum, vt qui aquatum et pabulatum exhibant, manus inter se conferent: sed et medio inter castra spatio, modo equitum, modo peditum velitationes commissae.

81. Eodem etiam tempore Theodotus, facinus est ausus

ἀνάνδρα δ' ἐπεβάλετο τόλμη καὶ
 πράξει. Συνειδὼς γὰρ ἐκ τῆς
 προγεγενημένης συμβιώσεως τὴν
 τῆ βασιλείας αἵρεσιν καὶ δίκαιαν
 ὁποῖα τις ἦν, εἰσπεριέεται τρί-
 τος γενομένος ὑπὸ τὴν ἐω-
 τινὴν εἰς τὸν τῶν πολεμίων χάρμα.
 κατὰ μὲν ἔντην ὄψιν, ἄγνωστος
 ἦν διὰ τὸ σκότος· κατὰ δὲ τὴν
 ἐσθῆτα καὶ τὴν ἄλλην περιβολὴν,
 ἀνεπιστήμαντος, διὰ τὸ ποικίλην
 εἶνα καὶ ἐκείνων τὴν ἐνδυμοσίαν.
 ἐσοχασμένος δ' ἐν ταῖς πρότερον
 ἡμέραις τῆς τῆ βασιλείας σκηνῆς,
 διὰ τὸ παντελῶς σύνεγγυς γίνε-
 σθαι τῆς ἀκροβολισμῆς, ἄρησε
 θραπέως ἐπ' αὐτήν. καὶ τῆς μὲν
 πρώτης πάντας διαλθῶν ἔλαθε.
 παραπυσῶν δ' εἰς τὴν σκηνὴν, ἐν
 ᾗ χρηματίζαν εἰσθῆται καὶ δεκνῶν
 ὁ βασιλεὺς, πάντα τέπον ἐρου-
 νήσας, τῆ μὲν βασιλείας ἀπέτυ-
 χε, διὰ τὸ τὸν μὲν Πτολεμαῖον
 ἐκτός τῆς ἐπιφανῆς καὶ χρημα-
 τισικῆς σκηνῆς ποιῆσθαι τὴν ἀνά-
 παυτιν. δύο δὲ τινὰς τῶν αὐτῆ
 κοιμωμένων τραυματίσας, καὶ
 τὸν ἰατρὸν τῆ βασιλείας Ἀνδρέαν
 ἀποκτείνας, ἀναχώρησε μετ' Ἀ-
 σθαλείας εἰς τὴν ἐαυτῆ παρρι-
 βολὴν, βραχέα θορυβεθεὶς ἤδη
 περὶ τὴν τῆ χάρμας ἐκπτώσιν·
 τῆ μὲν τοι τόλμη συντελεστικῶς
 τὴν πρόθεσιν· τῆ δὲ προνοίᾳ δι-
 σθαλμένος, διὰ τὸ μὴ καλῶς
 ἐξητανέου, πᾶ τὴν ἀνάπαυσιν ὁ
 Πτολεμαῖος εἰσθῆται ποιῆσθαι.

82. Οἱ δὲ βασιλεῖς πένθ' ἡ-
 μέρας ἀντιστρατοπεδεύσαντες ἀλ-
 λήλοις, ἔγνωσαν ἀμφοτέροι δια
 μάχης κρίνειν τὰ πράγματα.

Aetolicae quidem, sed tamen
 virilis profus audaciae. Quia
 enim in Ptolemaei aula ante
 versatus fuerat, ac propterea
 mores illius et vitae quotidianae
 consuetudinem notam ha-
 bebatur; duobus tantum comi-
 tatus, sub lucem hostile val-
 lum intrat. et a vultu ille
 quidem dignosci non poterat
 propter tenebras; a veste au-
 tem et cetero cultu notabilis
 non erat, quum etiam in illis
 castris varius ornatus reperire-
 tur. observato autem super-
 ioribus diebus loco taberna-
 culi regii; (admodum enim
 exiguo inde intervallo velita-
 tiones erant editae;) magna
 audacia eo fecit impetum. ac
 primo quidem obuios omnes
 fefellit: verum ubi in tento-
 rium illud irrupit, in quo re-
 sponsa dare aduentibus et coe-
 nare solitus rex erat, omnes
 scrutatus angulos, a rege ab-
 erravit; qui extra insigne il-
 lud tabernaculum et praeto-
 rium suum, aibi tum forte
 quiescebat. ceterum ex iis qui
 ibi cubabant duobus vulnera-
 tis, Andrea etiam archiatro ob-
 truncato, sine discrimine in ca-
 stra sua se recepit: tum demum
 cum vallo erumpebat leuiter
 interpellatus: quod ad auda-
 ciam attinet, voti sui compos:
 imprudentia tantum lapsus,
 quia parum diligenter locum
 inquisiverat, ubi quietem cape-
 re moris haberet Ptolemaeus.

82. Postquam per dies quin-
 que opposita inuicem castra re-
 ges habuissent, visum utrique
 est, praelio iam decernen-

καταρχουμένων δὲ τῶν περὶ τὸν Πτολεμαῖον κινεῖν τὴν δύναμιν ἐκ τῆ χάρακος, εὐθέως οἱ περὶ τὸν Ἀντίοχον ἀντεξήγον. καὶ τὰς μὲν Φάλαγγας ἀμφοτέρω καὶ τὰς ἐπιλέκτας τὰς εἰς τὸν Μακεδονικὸν τρόπον κατὰπλισμένους, κατὰ πρόσωπον ἑλλήλων ἑτάξαν· τὰ δὲ κέρατα, Πτολεμαῖω μὲν ἐκάτερα, τετονὺ συνίσαντο τὸν τρόπον. Πολυκράτης μὲν εἶχε μετὰ τῶν ὑφ' αὐτὸν ἵππεων τὸ λαϊὸν κέρασ. τέτα δὲ καὶ τῆς Φάλαγγος μετὰ τὴν Κρήτης ἦσαν παρ' αὐτῆς τὰς ἵππεϊς. ἐξῆς δὲ τέτοις, τὸ βασιλικὸν ἄγλημα. μετὰ δὲ τέτης, οἱ μετὰ Σωκράτης πελτασῶν, συνάπτοντες τοῖς Λίβυσι τοῖς εἰς τὸν Μακεδονικὸν τρόπον κατὰπλισμένοις. ἐπὶ δὲ τῆ δεξιῇ κέρασ, Ἐχεκράτης ἦν ὁ Θεσσαλὸς, ἔχων τὰς ὑπ' αὐτὸν ἵππεϊς. παρὰ δὲ τῆτον ἐν τῶν εὐωνύμων ἴσαντο Γαλάται καὶ Θράκες. ἐξῆς δὲ τέτοις, Φοξίδας εἶχε τὰς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μισθοφόρους, συνάπτοντας τοῖς τῶν Αἰγυπτίων Φαλαγγίταις. τῶν δὲ Θηρίων, τὰ μὲν τετρακόντα κατὰ τὸ λαϊὸν ἦν, ἐφ' ᾧ Πτολεμαῖος αὐτὸς ἔμελλε ποιῆσαι τὸν κίνδυνον· τὰ δὲ τριάκοντα καὶ τρία πρὸ τῆ δεξιῇ κέρατος ἐτέτακτο, κατ' αὐτῆς τὰς μισθοφόρους ἵππεϊς. Ἀντίοχος δὲ τὰς μὲν ἐξήκοντα τῶν ἐλεφάντων, ἐφ' ὧν ἦν Φίλιππος ὁ σύντροφος αὐτῆ, πρὸ τῆ δεξιῇ κέρατος προέστη, κατ' ὃ ποιῆσαι τὸν κίνδυνον αὐτὸς ἔμελλε πρὸς τὰς περὶ τὸν Πτολεμαῖον. τῶν δὲ κατόπιον

dum. Quum igitur prior Ptolemaeus suos vallo eduxisset, extemplo Antiochus quoque educere e castris et aciem contra dirigere. Phalanges suas ambo et delectorum aciem armatu Macedonico instructorum aduersis inuicem frontibus collocarunt. cornua Ptolemaeus ordinauerat hoc modo. Laeuum curabat Polycrates cum iis equitibus qui ducatum eius sequebantur. inter hos et phalangem, primi erant Cretenses ad latus ipsum equitum. sequebantur regii praetoriani, quos agema vocant. deinde cetrati duce Socrate; hi Libyas contingebant, qui Macedonum armis erant ornati. Dextrum cornu tenebat Echebrates Thessalus, equites habens quibus praeerat. ad laeuam Echebratis Gallos et Thraces locauerat. deinceps Phoxidam cum mercenariis Graecis, qui Aegyptiacae phalangi adhaerebant. ex elephantis quadraginta in laeuo cornu fuerant locati, vbi Ptolemaeus ipse pugnam erat facturus. tres et triginta dextrum cornu et mercenarios equites protegabant. Antiochus vero bestias sexaginta quibus erat praepositus Philippus eius collatus ante cornu dextrum; vbi dimicaturus ipse erat cum Ptolemaeo, locat. horum a tergo equites bis mille duce

διχιλίης μὲν ἰππῆς τὴς ὑπ' Ἀντίπατρον ταπτομένης ἐπέθηκε, διχιλίης δὲ ἐν ἐπικαυπίῳ παρενέβλε. παρὰ δὲ τὴς ἰππῆς ἐν μετώπῳ τῆς Κρήτας ἔθηκε. τῶν δ' ἑξῆς ἔταξε τὴς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μισθοφόρας, μεταξὺ δὲ τῶν καὶ τῶν εἰς τὸν Μακεδονικὸν τρόπον καθωπλισμένων, τὴς μετὰ Βυττάκῃ τῆ Μακεδόνος ὄντας πενταχιλίης παρενέβαλε. τῆς δ' ἐουνύμης τάξεως, ἐπ' αὐτὸ μὲν τὸ κέρας ἔθηκε διχιλίης ἰππῆς, ὠνήγειτο Θεμισίων. παρὰ δὲ τῆς Κάρδακας καὶ Λυδίας ἀκουτισίας· ἑξῆς δὲ τῶν, τὴς ὑπὸ Μενεδέμῃ ἐυζάνης, ὄντας εἰς τριχιλίης. μετὰ δὲ τῆς, Κισσίων καὶ Μήδων καὶ Καρυανίων· παρὰ δὲ τῆς Ἄραβας ἄμα τοῖς προχώροις συνάπτοντας τῆ Φαλαγγί. τὰ δὲ κατάλοιπα τῶν Θηρίων τῆ βασιλικῆς κέρατος προεβάλετο τῆ λαῖῃ, τῶν βασιλικῶν τινὰ γεγονότα παίδων ἐπισήσας, Μυστικὸν τῆνομα.

83. Τῶτον δὲ τὸν τρόπον τῶν δυνάμεων ἐκτεταγμένων, ἐπιπαρήεσαν οἱ βασιλεῖς ἀμφοτέροι κατὰ τὸ πρόσωπον, τὰς αὐτῶν τάξεις παρακαλῶντες ἄμα τοῖς ἡγεμόσιν καὶ φίλοις. μεγίστας δ' ἐν τοῖς Φαλαγγίταις ἐλπίδας ἔχοντες ἀμφοτέροι, πλείηνη καὶ σπαδὴν καὶ παρῆλησιν ἐποιεῖτο περὶ ταύτας τὰς τάξεις. Πτολεμαίῳ μὲν Ἀνδρομάχῃ καὶ Σωτιβίῃ καὶ τῆς ἀδελφῆς Ἀρσινόης, τῶν δὲ Ἀντιόχῳ, Θεοδότῃ καὶ Νικάρχῃ συμπαρακαλόντων, διὰ τὸ παρ' ἑκατέρων τῆς ἔχειν

Antipatro stare iussit. quibus totidem alios in modum forcipis dispositos adiunxit. iuxta equites in fronte aciei Cretenfes statuit: deinde eos qui mercede fuerant e Graecia acciti. inter hos et Macedonicam armaturam, quinque illa interposuit millia, quae Byttaco Macedoni parebant. laeuam deinde aciem dirigens, in ipso quidem cornu equites bis mille posuit, quorum dux Themison. his Cardaces applicuit et Lydos iaculatores: deinde expeditorum tria millia sub Menedemi ducatu. his adhaerebant Cissii, Medi, et Carmani: his Arabes, et finitimi populi, qui iam phalangem ipsam contingebant. reliquos elephantos cornui sinistro praeposuit, praefecto illis Myisco inter pueros regios in aula quondam educato.

83. Ad hunc modum instructus utrimque copiis, uterque rex amicis ac ducibus comitatus aciei frontem obequitans, suos alloqui coepit. et quum in suis ambo phalangitis, (legionarios possis dicere,) spem maximam reponerent, ad horum cohortes incitandas adhortandasque, plurimum studii posuerunt. ac Ptolemaeo quidem Andromachus et Sosibius cum Arsinoe ipsius sorore; Antiocho vero Theodotus et Nicarchus suos monendo rogandoque secun-

τὰς τῶν Φαλαγγιτῶν ἡγεμονίας. ἦν δὲ παραπλήσιος ἀνὲς τῶν ὑπὸ ἑκατέρῃ παρακαλασμένων. ἴδιον μὲν γὰρ ἔργον ἐπιφανὲς καὶ κατηξικωμένον προφέρεσθαι τοῖς παρακαλασμένοις, ἐδέτερος αὐτῶν εἶχε, διὰ τὸ προσφάτως παρεληφέναι τὰς ἀρχάς. τῆς δὲ τῶν προγόνων δόξης, καὶ τῶν ἐκείνοις πεπραγμένων ἀναμιμνήσκοντες, Φρόνημα καὶ θάρσος τοῖς Φαλαγγίταις ἐπειρῶντο παριστῆναι. μάλιστα δὲ τὰς ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδας ἐπιδεικνύντες, καὶ κατ' ἴδιον τὰς ἡγεμόνας, καὶ κοινῇ πάντας τὰς ἀγωνίζεσθαι μέλλοντας, ἤξιεν καὶ παρεκάλει ἀνδρωδῶς καὶ γενναίως χρῆσασθαι τῷ παρόντι κινδύνῳ. Ταῦτα δὲ καὶ τέτοις παραπλήσια λέγοντες, τὰ μὲν δι' αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν ἐρμηνέων παρίπτευσον.

84. Ἐπεὶ δὲ παριῶν ἦκε Πτολεμαῖος μὲν μετὰ τῆς ἀδελφῆς ἐπὶ τὸ πάσης τῆς παρατάξεως ἐυάνυμον τῆς τφετέρας, Ἀντίοχος δὲ μετὰ τῆς βασιλικῆς ἴλης ἐπὶ τὸ δεξιὸν, σημήναντες τὸ πολεμικόν, προτέβαλον πρῶτον τοῖς θηρίοις. ὀλίγα μὲν ἔν τινα τῶν παρὰ Πτολεμαίῳ συνήρσειε τοῖς ἐναντίοις· ἐφ' ὧν ἐποίησεν ἀγῶνα καλὸν οἱ πυργομαχῶντες, ἐν χειρὸς ταῖς σαρίσσαις διαδορατιζόμενοι καὶ τύπτοντες ἀλλήλας. ἔτι δὲ καλλίω τὰ θηρία, βιομαχῶντα καὶ συμπύπτοντα κατὰ πρόσωπον αὐταῖς. ἔσι γὰρ ἡ τῶν ζώων μάχη τοιαύτη τις· συμπλέξαντα καὶ παρεμ-

das agebant: hi enim erant in utroque exercitu legionariorum duces. Porro quae irritandi militis causa utraque ex parte dicebantur a regibus, ea dissimili argumento non erant. neuter namque illorum facinus ullum suum insigne ac memorabile habebat in medium proferre: ut pote qui non multo ante regna illa suscepissent. itaque gloria et rebus gestis maiorum commemorandis erigere phalangitarum animos et ad praelium accendere conabantur. ante omnia vero maximis propositis praemiis, qua priuatim duces, qua omnes in commune qui dimicaturi erant, orare, hortari, ut generoso fortique animo praesentem pugnam capesserent. Haec et similia his reges, partim per se, partim per interpretes dicere.

84. Mox ut peruenere Ptolemaeus quidem et soror ipsius ad aciei suae laeuum cornu: Antiochus vero cum regia equitum turma, classicum incinere iussis tubicinibus, praelium elephantis commiserunt. ac fuerunt e Ptolemaicis bestiae nonnullae quae in hostem summa vi atque impetu connitendo irruerunt. cum quidem cerneret eos qui e turribus pugnabant, acre praelium ciere: farissis quas manibus tenebant, e proximo rem gerentes, seque inuicem caedentes: pulchrius tamen adhuc spectaculum erant, belluae ipsae totis viribus inter se decertantes, et cum

βαλόντα τὰς ὀδόντας εἰς ἀλλή-
 λους ὡθεῖ τῇ βίᾳ διωριζόμενα
 περὶ τῆς χώρας, ἕως ἄν κατα-
 κρατῆσται τῇ δυνάμει θάτερον,
 παρώτῃ τὴν θάτερον προνοήν.
 ὅταν δ' ἄπαξ ἐγκλίνας πλάγιον
 λάβῃ, τιρώσκει τοῖς ὄντι,
 καθάτερον οἱ ταῦροι τοῖς κέρασι.
 τὰ δὲ πλεῖστα τῶν τῇ Πτολε-
 μαίῳ θηρίων, ἀπεδειλία τὴν
 μάχην· ὅπερ ἔθος ἐστὶ ποιεῖν
 τοῖς Λιβυκοῖς ἐλέφασιν. τὴν γὰρ
 ὄσπιν καὶ Φωνὴν ἢ μένησιν,
 ἀλλὰ καὶ καταποτληγμένοι τὸ
 μέγεθος καὶ τὴν δύναμιν, ὡς
 γέ μοι δοκεῖ, Φεύγουσιν ἐυθέως
 ἐξ ἀποσίματος τῆς Ἰνδικῆς ἐλέ-
 φαντας· ὃ καὶ τότε συνέβη γε-
 νέσθαι. τήτων δὲ διαταραχθέν-
 των, καὶ τὰς πρὸ αὐτῶν τά-
 ξεις συναθροισμένων, τὸ μὲν ἀγῆ-
 μα τὸ τῇ Πτολεμαίῳ πιεζόμε-
 νον ὑπὸ τῶν θηρίων, ἐνέκλινε.
 τοῖς δὲ περὶ τὸν Πολυκράτην,
 καὶ τοῖς ὑπὸ τῆτον ἰππεῦσι δια-
 τεταραχμένοις, οἳ τε περὶ τὸν
 Ἀντίοχον ὑπὲρ τὰ θηρία περι-
 κερῶντες καὶ προπίπτοντες,
 ἐνέβαλον. ἅμα δὲ τήτοις τῶν
 ἐλεφάντων ἐντός, οἳ περὶ τὴν
 Φάλαγγα τῶν Ἑλλήνων μισθο-
 φόροι προπίπτοντες, τὰς τῇ
 Πτολεμαίῳ πελτασὰς ἐξέωσαν,
 προσυγκυχυκότων ἤδη καὶ τὰς
 τήτων τάξεις τῶν θηρίων.

85. Τὸ μὲν ἄν ἐυώνυμον τῇ
 Πτολεμαίῳ τῆτον τὸν τρόπον
 πιεζόμενον ἐνέκλινε πᾶν. Ἐχε-
 κράτης δ' ὁ τὸ δεξιὸν κέρασ' ἔχων,
 τὸ μὲν πρῶτον ἐκαραδόκει τὴν
 τῶν προειρημένων κερῶν σύμ-

impetu aliae in alias irruen-
 tes. nam elephanti hoc fere
 modo inter se pugnant. com-
 plexi inuicem, dentibus com-
 missis, quanta maxima vi pol-
 lent in eodem vestigio conni-
 tuntur, de statione dimican-
 tes, donec victor tandem al-
 ter euadat, et alterius pro-
 boscidem impulsu suo dimo-
 veat: vbi vero semel inclina-
 tae bestiae latus patet, sic
 dentibus vt taurus cornibus
 victor infert vulnera. ceterum
 belluarum Ptolemaei ple-
 raeque certamen detrectabant.
 quod enim Libycis elephantis
 accidere solet; vt neque odo-
 rem, neque barritum ferant
 Indicarum; sed cum magnitu-
 dine, tum robore illarum, vt
 equidem arbitror, perterritae,
 propere ante quam appropin-
 quent, fugiant; tunc quoque
 vsu venit. Quum igitur con-
 sternatae belluae omnes ante
 se ordines in fugam auerte-
 rent, Ptolemaei agema illis
 vrgentibus est inclinatum. An-
 tiochus circumducto supra be-
 stias agmine in Polycratem et
 equitatum cui ipsi praeerat,
 dedit impetum: simul, prae-
 ter interius elephantorum la-
 tus Graecorum mercenarii qui
 circa phalangem fuerant con-
 stituti, Ptolemaei cetratos imp-
 pellunt, quorum iam ante or-
 dines bestiae turbauerant.

85. Ac laeuum quidem Pto-
 lemaei cornu hoc pacto op-
 pressum, omni ex parte in
 fugam inclinauit. Echecrates
 vero qui dextro curabat, prin-
 cipio quidem illorum de qui-

πτωσιν· ἐπεὶ δὲ τὸν μὲν κονιορ-
τὸν εἴωρα κατὰ τῶν ἰδίων Φερόμε-
νον, τὰ δὲ παρ' αὐτοῖς Θηρία τὸ
παράπαν ἔδδ' προσιέναι τολμῶν-
τα τοῖς ὑπεναντίοις· τῷ μὲν Φο-
ξίδα παρήγγειλε, τὰς ἀπὸ Ἑλ-
λάδος ἔχοντι μιθοφόρας, συμ-
βαλεῖν τοῖς κατὰ πρόσωπον ἀν-
τιτεταγμένοις. αὐτὸς δ' ἐξαγα-
γῶν κατὰ κέρασ τὰς ἰππεῖς καὶ
τὰς ὑπὸ τὰ Θηρία τεταγμένους,
τῆς μὲν ἐφόδου τῶν Θηρίων ἐντὸς
ἐγεγόνει· τὰς δὲ τῶν πολεμίων
ἰππεῖς, ἕς μὲν ὑπερβαίρων, οἷς
δὲ κατὰ κέρασ ἐμβάλλων τα-
χέως ἐτρέψατο. τὸ δὲ παρα-
κλήσιον ἔτε Φοξίδας, καὶ πάν-
τες οἱ περὶ αὐτὸν ἐποίησαν.
προσπεσόντες γὰρ τοῖς Ἄρασι
καὶ τοῖς Μήδοις, ἠνάγκασαν
ἀποσφραθέντας Φεύγειν προτρο-
πάδην. τὸ μὲν ἔνδεξιόν τῶν πε-
ρὶ τὸν Ἀντίοχον ἐνίκα, τὸ δ'
ἐυώνυμον ἠττάτο. τὸν δὲ προει-
ρημένον τρόπον αἱ Φάλαγγες
ἀμφοτέρων τῶν κερμάτων αὐταῖς
ἐψιλωμένων, ἔμενον ἀκέραιοι
κατὰ μέσον τὸ πεδίον, ἀμφηρί-
σας ἔχουσαι τὰς ὑπὲρ τῆ μέλ-
λουτος ἐλπίδας. Κατὰ δὲ τὸν
καιρὸν τῆτον Ἀντίοχος μὲν ἠγω-
νίζετο τῷ κατὰ τὸ δεξιὸν κέρασ
προτερήματι· Πτολεμαῖος δὲ
τὴν ἀποχώρησιν ὑπὸ τὴν Φά-
λαγγα πεποιθμένος, τότε προ-
ελθὼν εἰς μέσον, καὶ Φανείσταις
δυναμέσι, τὰς μὲν ὑπεναντίους
κατεπλήξατο, τοῖς δὲ παρ' αὐ-
τῆ μεγάλην ὄρμην ἐνεργάσατο,
καὶ προθυμίαν. διὸ καὶ κατα-
βαλόντες παραχρῆμα τὰς σα-

bus diximus cornuum concur-
sum opperiebatur; postea ve-
ro quam puluerem ingentem
ferri in suos vidit, bestias au-
tem quae a suis partibus sta-
bant, ne accedere quidem vl-
lo modo ad hostem velle;
Phoxidæ Graecorum merce-
nariorum ductori mandat, vt
oppositos sibi inimicos inua-
deret: ipse equitibus longo
agmine aduersus eos qui pō-
ne elephantos stabant, edu-
ctis, extra periculum positus
ab incurfu bestiarum, hosti-
lem equitatum, aliorum ter-
ga petens, alios a latere ad-
oriens, in fugam cito auertit.
idem et Phoxidas et omnes
qui circa illum erant fecerunt;
in Arabes namque et Medos
facta impressione, terga dare
et fugam effusam capessere
omnes coegerunt. Igitur dex-
trum quidem Antiochi cor-
nu vincere, at sinistrum vin-
ci. et quum hoc pacto pha-
langes amborum nudatae suis
cornibus essent, ipsae interim
medio campo integrae ma-
nebant, inter spem metum-
que de futuro pariter flu-
ctuantes. Quae cum age-
bantur, Antiochus in dextro
cornu cum maxime prospe-
ram pugnam faciebat. Pto-
lemaeus vero qui ad phalan-
gem se receperat, in mediam
progressus aciem, vbi tum
in vtriusque exercitus con-
spectum venit, pauorem ini-
micis, at suis alacritatem in-
gentem et pugnae ardorem
ingeneravit. Igitur Andro-
machus et Sosibius sarissas re-

ρίσας οἱ περὶ τὸν Ἀνδρόμαχον καὶ Σωσίβιον ἐπήγον. οἱ μὲν ἦν ἐ-πλακτοὶ τῶν Συριακῶν, βραχύντινα χρόνον ἀντέστησαν· οἱ δὲ μετὰ τῆ Νικάρχη ταχέως ἐγκλίναντες ὑπὸ χύμα. ὁ δ' Ἀντίοχος, ὡς ἂν ἄπειρος καὶ νέος, ὑπολαμβάνων ἐκ τῆ καθ' ἑαυτὸν μέρης, καὶ τὰ λοιπὰ παραπλησίως αὐτῷ πάντα νικᾶν, ἐπέκειτο τοῖς Φεύγῃσιν· ὃψὲ δὲ ποτα τῶν πρεσβυτέρων τινὸς ἐπισήσαντος αὐτὸν, καὶ δείξαντος Φερόμενον τὸν κοινορτὸν ἀπὸ τῆς Φάλαγγος ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν παρεμβολήν, τότε συννοήσας τὸ γινόμενον, ἀνατρέχων ἐπειράτο μετὰ τῆς βασιλικῆς ἐπὶ τὸν τῆς παρατάξεως τόπον σημαίας· καταλαβὼν δὲ τὰς παρ' αὐτῆ πάντας πεφευγότας, ἕτως ἐποίητο τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν Ραφίαν· τὸ μὲν καθ' ἑαυτὸν μέρος πεπεισμένος νικᾶν· διὰ δὲ τὴν τῶν ἄλλων ἀγένειαν καὶ δειλίαν, ἀσφάλῃα νομίζων τοῖς ὅλοις.

86. Πτολεμαῖος δὲ διὰ μὲν τῆς Φάλαγγος τὰ ὅλα διακρίνας, διὰ δὲ τῶν ἀπὸ τῆ δεξιῆς κέρατος ἰππέων καὶ μισθοφόρων, πολλὰς ἀποκτείνας κατὰ τὸ δίωγμα τῶν ὑπεναντίων· τότε μὲν ἀναχωρήσας, ἐπὶ τῆς ὑπαρχάτης ἠυλίῃ παρεμβολῆς. τῇ δ' ἐπαύριον, τὰς μὲν ἰδίας νεκρὰς ἀνελόμενος καὶ θάψας, τὰς δὲ τῶν ἐναντίων σκυλεύσας, ἀνέξουζε, καὶ προῆγε πρὸς τὴν Ραφίαν. ὁ δ' Ἀντίοχος ἐκ τῆς Φυγῆς ἐβόλετο μὲν εὐθέως ἔξω στρατοπεδεύσειν,

pente inclinare, et in hostem ducere. Ac delecti quidem e terra Syria milites, aliquando restiterunt in acie: at qui Nicarchi ductu regebantur, vix primum sustinentes impetum cefferunt pugnamque omiserunt. Antiochus, ut rerum imperitus ac iuuenis, quia ipse ex aduerso stantes hostes vicerat, ceteras quoque sui exercitus partes vincere omnes ratus, fugientes persequabatur. tandem vero ab aliquo e senioribus quid ageretur monitus attendere, quum ille puluerem ei indicaret, qui e media acie ad castra ipsius ferebatur; tum demum re cognita, in eum locum vbi steterat acies accurrere cum praetorianorum signo conatus: vbi omnes suos fugae se mandasse comperit, etiam ipse Raphiam concessit: persuasus, quod in se fuisset, vincere se: ut propter aliorum degeneres animos et formidinem vniuersa dimicatione victum se intelligeret.

86. Ptolemaeus prosperum summae rerum euentum per phalangem consecutus; per equites vero et mercenarios dextri sui cornu multis fugientium hostium occisis, e pugna se recipiens, in castris vnde militem eduxerat nocte illa mansit. postridie vero eius diei sublati suorum corporibus humatisque, inimicorum autem spoliatis, mouet signa et Raphiam ducit. Antiochus statim a fuga iis suorum in vnum collectis, qui caterua-

συναθροίσας τὰς ἐν τοῖς συσῆμα-
 σι πεφευγότας· τῶν δὲ πλείων
 εἰς τὴν πόλιν πεποιημένων τὴν
 ἀποχώρησιν, ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς
 εἰσελθεῖν. ἄστος μὲν ἔν ὑπὸ τὴν
 ἐωθινήν ἐξαγαγὼν τὸ σωζόμε-
 νον μέρος τῆς δυνάμεως, διέτει-
 νε πρὸς Γάζαν. κἀκεῖ καταστρα-
 τοπεδεύσας καὶ διαπεμφάμενος
 περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναρέσεως,
 ἐκήδευσε τὰς τεθνεῶτας ὑπο-
 σπύδας. ἦσαν δ' οἱ τεστελευτη-
 κότες τῶν παρ' Ἀντιόχου, πεζοὶ
 μὲν ἔ πολὺ λείποντες μυρίων,
 ἵππεῖς δὲ πλείους τριακοσίων· ζω-
 γρεία δ' ἐάλωσαν ὑπὲρ τὰς τε-
 τρακιχίλις. ἐλέφαντες δὲ τρεῖς
 μὲν παραχρῆμα, δύο δ' ἐκ τῶν
 τραυμάτων ἀπέθανον. τῶν δὲ
 παρὰ Πτολεμαίικ, πεζοὶ μὲν εἰς
 χιλίους καὶ πεντακοσίους ἐτελεύ-
 τησαν, ἵππεῖς δὲ εἰς ἑπτακοσίους·
 τῶν δὲ ἐλεφάντων ἑκακίδεκα
 μὲν ἀπέθανον, ἠρέθησαν δ' αὐ-
 τῶν οἱ πλείους. ἡ μὲν ἔν πρὸς
 Ῥαφίαν μάχη γενομένη τοῖς
 βασιλεῦσι περὶ Κοίλης Συρίας,
 τρίτον ἀπετελέσθη τὸν τρόπον.
 Μετὰ δὲ τὴν τῶν νεκρῶν ἀναρέ-
 ρησιν, Ἀντιόχος μὲν ἐποιεῖτο
 τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν οἰκίαν
 μετὰ τῆς δυνάμεως· Πτολεμαῖος
 δὲ τὴν τῆ Ῥαφίαν καὶ τὰς ἄλλας
 πόλεις ἐξ ἐφόδου παρελάμβανε·
 πάντων τῶν πολιτευμάτων ἀ-
 μιλλωμένων ὑπὲρ τῆ Φθάσαι τὰς
 πέλας περὶ τὴν ἀποκατάστασιν
 καὶ μετάρησιν τὴν πρὸς αὐτόν.
 Ἴσως μὲν ἔν εἰώθασιν πάντες πε-
 ρὶ τὰς τοιαύτας καιρὰς ἀρμύζε-
 σθαι πως αἰεὶ πρὸς τὸ παρόν· μά-

tim conglobati fugerant, ex-
 tra urbem munire castra vo-
 luerat: sed quia plerique il-
 lorum intra moenia penetra-
 verant, ipse quoque ingredi
 fuit coactus. Is igitur prima
 luce reliquiis exercitus edu-
 ctis; Gazam contendit. vbi
 positis castris, ad Ptole-
 maeum de tollendis cadaue-
 ribus mittit: impetrataque
 ab eo venia, mortuis iusta fa-
 cit. Desideravit autem e suis
 Antiochus non multo paucio-
 res decem millibus peditum:
 equites trecentos et eo plu-
 res. capti sunt viui supra
 CIO CIO CIO CIO. Elephan-
 ti in conflictu periere tres,
 e vulneribus postea duo. E
 Ptolemaicis occisi sunt pedi-
 tes mille et quingenti: equi-
 tes septingenti. ex elephan-
 tis sedecim sunt trucidati;
 reliquorum pars maior capta.
 Hic fuit eius pugnae exitus,
 quam de Coelae Syriae im-
 perio ad Raphiam reges pu-
 gnarunt. Sepultus suorum
 cadaueribus, rex Antiochus
 cum reliquis copiis domum
 est reuersus. Ptolemaeus et
 Raphiam et reliquas vrbes,
 vt ad quamque accesserat, a
 ciuibus sibi traditas recepit:
 quum omnes ciuitates in do-
 minatu ipsius instaurando et
 deficiendo ad illum, de ce-
 leritate inter se certarent.
 Est sane mos hic cunctis
 mortalibus in eiusmodi tem-
 poribus, vt praesenti fortu-
 nae semper se accommodent:
 eximie tamen eius regionis

λιστα δὲ τὸ κατ' ἐκείνης τὰς τόπης γένος τῶν ἀνθρώπων ἐυφυῆς καὶ πρόχειρον πρὸς τὰς ἐκ τῆ καιρῆ χάριτας. Τότε δὲ τῆς ἐυνοίας προκαθηγμένης πρὸς τὰς ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας βασιλείς, εἰκότως τὲτο συνέβαινε γίνεσθαι. Τῇ γὰρ οἰκίᾳ ταύτῃ μάλλον αἰεὶ πως οἰκᾶτὰ Κοίλην Συρίαν ὄχλοι προσκυνῶσι. Διόπερ ἐκ ἀπέλιπον ὑπερβολὴν ἀρεσκείας, τεφάνοις καὶ θυσίαις καὶ βωμοῖς, καὶ παντὶ τοιαύτῳ τρόπῳ τιμῶντες τὸν Πτολεμαῖον.

87. Ἀντίοχος δὲ παραγεγόμενος εἰς τὴν ἐπώνυμον αὐτῆ πόλιν, ἐυθίως ἐξέτεμψε τὰς περὶ τὸν Ἀντίπατρον τὸν ἀδελφίδην, καὶ Θεόδοτον τὸν Ἡμιόλιον πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ διαλύσεως, ἀγωνιῶν τὴν τῶν ὑπεναντίων ἔφοδον. ἠπίσει μὲν γὰρ τοῖς ὄχλοις διὰ τὸ γεγονός ἐλάττωμα περὶ αὐτόν· ἐφοβεῖτο δὲ τὸν Ἀχαιῶν, μὴ συνεπίθῃται τοῖς καιροῖς. Πτολεμαῖος δὲ τέτων ἀδὲν συλλογιζόμενος, ἀλλ' ἐσμενίζων ἐπὶ τῷ γεγονότι προτερήματι διὰ τὸ παράδοξον, καὶ συλλήβδην ἐπὶ τῷ Κοίλην Συρίαν κερτῆσθαι παραδόξως, ἢ ἀλλότριος ἦν τῆς ἡσυχίας, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ δέον οἰκῆιος, ἐλκόμενος ὑπὸ τῆς συνήθους ἐν τῷ βίᾳ βραθυμίας καὶ κυχρῆξίης. πλὴν παρὰ γενομένων τῶν περὶ τὸν Ἀντίπατρον, βραχέα προσαναταθεῖς καὶ καταπεμψάμενος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις τὸν Ἀντίοχον,

populi prae ceteris accommodato ingenio sunt promptoque ad id genus obsequia, si qua forte occasio ea postulauerit. Tunc vero quum iam ante animos hominum beneuolentia erga Aegypti reges occupasset, non mirum est id accidisse. Fit enim nescio quomodo, ut Coelae Syriae populi ad venerationem huius regiae magis inclinent. Itaque ad demerendam eius gratiam, nullum blandimenti genus praetermittens, coronis, sacrificiis, altaribus ceteroque eius generis cultu Ptolemaeum honorarunt.

87. Antiochus simulac cognominem sibi urbem est ingressus, Antipatrum fratris filium, et Theodotum Hemiolium legatos de pace ad Ptolemaeum mittit. admodum enim verebatur, ne ab hostibus bello peteretur. et quum propter acceptam cladem subditorum suorum multitudini parum fideret; etiam ab Achaeo, ne hac occasione aduersus se vteretur, sibi metuebat. Quorum omnium nihil reputans animo Ptolemaeus, victoria tam inopinata contentus, et omnino Coelae Syriae imperium recuperasse praeter spem fatis habens, adeo non erat alienus a quiete, ut plus etiam quam par esset, eius desiderio tangeretur: impellente ignauia et ceteris animi morbis. qui per vniuersam vitam fuerunt illi familiares. Itaque ergo, vbi Antipater cum reliquis legatis ad eum venit, minaciter paululum eos allocu-

συνεχώρησε σπονδὰς ἐνιαυσίας. ταύτας μὲν ἐπικυρώσαντα τὰς διαλύσεις ἐξαπέσειλε Σωσίβιον· αὐτὸς δὲ διατρίψας ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐν τοῖς κατὰ Συρίαν καὶ Φοινίκην τόποις, καὶ κατασησάμενος τὰς πόλεις, μετὰ ταῦτα καταλιπὼν τὸν Ἀνδρόμαχον τὸν Ἀσπένδιον στρατηγὸν ἐπὶ πάντων τῶν προειρημένων τόπων, ἀνέξευξε μετὰ τῆς ἀδελφῆς καὶ τῶν φίλων ἐπ' Ἀλεξανδρείας· παράδοξον τοῖς ἐν τῇ βασιλείᾳ πρὸς τὴν τῆ λοιπῆ βίᾳ προαίρεσιν τέλος ἐπιτεθεικῶς τῷ πολέμῳ. Ἀντίοχος δὲ τὰ περὶ τὰς σπονδὰς ἀσφαλισάμενος πρὸς τὸν Σωσίβιον, ἐγένετο κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, περὶ τὴν ἐπὶ τὸν Ἀχαιοὺν παρασκευήν. τὰ μὲν ἔν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐν τέτοις ἦν.

88. Ῥόδιοι δὲ κατὰ τῆς προειρημένης καιρῆς ἐπειλημένοι τῆς ἀφορμῆς τῆς κατὰ τὸν σεισμὸν τὸν γενομένου παρ' αὐτοῖς βραχεῖ χρόνῳ πρότερον, ἐν ᾧ συνέβη τόν τε κολοσσὸν τὸν μέγαν πεσεῖν, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν τειχῶν καὶ τῶν νεωρίων, ἕως ἐχείριζον νενεχῶς καὶ πραγματικῶς τὸ γεγονός, ὡς μὴ βλάβης, διορθώσεως δὲ μᾶλλον αὐτοῖς αἰτίου γενέσθαι τὸ σύμπτωμα. Τοσῶτον ἄγνοια καὶ ῥαθυμία διαφέρει τὰ ἄνθρωποις ἐπιμελείας καὶ φρονήσεως, περί τε τῆς κατ' ἰδίαν βίης καὶ τὰς κοινὰς πολιτείας· ὡς τε τοῖς μὲν τὰς ἐπιτυχίας βλάβην ἐπιφέρειν, τοῖς δὲ καὶ τὰς περιπετείας ἐπανορθώσεως γίνεσθαι παραίτιας. οἱ γὰρ

tus, et de Antiochi questus iniuriis, inducias in annum eis concessit. ac deinde firmando foederi Sosibium misit. ipse vero tres in Syria ac Phoenicia menses moratus, ad componendum singularum civitatum statum; mox, omnibus illis locis praetorem relinquens Andromachum Aspendum, cum sorore et amicis ad repetendam Alexandriam castra mouet: imposito eo fine huic bello, quem subditi, reliquae eius vitae atque institutorum gnari, factis mirari non poterant. Antiochus, vbi foedus cum Sosibio affirmasset, ad bellum contra Achaeum, sicut antea proposuerat, se comparabat. Et Asiae quidem res in hoc statu erant.

88 Per idem tempus Rhodii occasione terrae motus vsi, quo paullo ante fuerant conuulsati, quo et magnus colossus corruerat, et murorum ac naualium magna pars fuerat deiecta, in ea calamitate tam prudenter ac sollerter se gesserunt, vt emolumento potius quam damno, is casus illis cederet. Adeo enim cum in priuata tum in publica re multum inter homines differunt imprudentia ignauiaque ab diligentia et prudentia; vt si quis illis vtatur, huic etiam res bene gesta male vertat: has si quis adhibeat, etiam grauissimi casus vtilitatem ipsi concilient. Rhodii igitur ea tempestate hoc modo res suas

Ῥόδιοι τότε παρὰ τὸν χειρισμὸν τὸ μὲν σύμπτωμα ποιῆντες μέγα καὶ δεινόν, αὐτοὶ δὲ σεμνῶς καὶ προσαιτικῶς κατὰ τὰς πρεσβείας χρώμενοι ταῖς ἐντεύξεσι καὶ ταῖς κατὰ μέρος οὐιλίαις, εἰς τῆτ' ἤγαγον τὰς πόλεις, καὶ μάλιστα τὰς βασιλεῖς, ὥστε μὴ μόνον λαμβάνειν δωρεὰς ὑπερβαλλύσας, ἀλλὰ καὶ χάριν προσοφείλειν αὐτοῖς τὰς εἰδόντας. Ἱέρων γὰρ καὶ Γέλων, ἃ μόνον ἔδωκαν ἐβδουήκοντα καὶ πέντε ἀργυρῖα τάλαντα, πρὸς τὴν εἰς ἔλαμον τοῖς ἐν τῷ γυμνασίῳ χορηγίαν, τὰ μὲν παραχρημα, τὰ δὲ ἐν χρόνῳ βραχεῖ παντελῶς· ἀλλὰ καὶ λίβητας ἀργυρῆς, καὶ βάσεις τέτων, καὶ τινας ὑδρίας ἀνέθεσαν. Πρὸς δὲ τούτοις εἰς τὰς θυσίας δέκα τάλαντα, καὶ εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῶν πολιτῶν ἄλλα δέκα· χάριν τῆ τὴν πᾶσαν εἰς ἑκατὸν τάλαντα γενέσθαι δωρεῶν καὶ μὴν ἀτέλειαν τοῖς πρὸς αὐτὰς πλεῖζομένοις ἔδωσαν, καὶ πεντήκοντα μεταπέλτας τριπήχεις, καὶ τελευταῶν τοσαῦτα δόντες, ὡς προσοφείλουτες χάριν, ἔησαν ἀνδριάντας ἐν τῷ τῶν Ῥοδίων Δείγματι, σεφανόμενον τὸν Δῆμον τῶν Ῥοδίων ὑπὸ τῆ Δῆμα τῶν Συρακυσίων.

administrantes, dum cladem acceptam mirifice exaggerant, dumque in legationibus quas propterea obibant, siue cum iis agerent, ad quos missi erant, siue aliquem priuatim alloquerentur, grauiiter omnia et cum dignatione ac studio Reip. adinuandae faciunt; eo ciuitates, regesque, sed maxime istos, adduxerunt; vt non solum dona ingentia ab iis acciperent, verum etiam illos ipsos qui ea darent, tamquam pro magno beneficio obstrictos in posterum sibi haberent. Nam Hiero quidem et Gelo non tantum argenti talenta septuaginta quinque, ad praebendum iis oleum, qui in gymnasio exercebantur, largiti sunt: eamque summam partim in praesenti pecunia, partim minimo spatio interiecto, numerarunt: sed etiam lebetes argenteos suis cum balibus, et hydrias aliquot in ipsorum vrbe dedicarunt. Adiacce ad sacra facienda decem talenta iis dederunt: ad frequentandam urbem incolis, alia decem, vt officeret data pecuniae summa in vnum collecta, talenta centum. Praeterea omnibus qui Rhodum nauigarent, immunitatem concesserunt. Catapultas etiam, trium cubitorum eis dederunt quinquaginta. postremo quum tam multa essent largiti, quasi beneficium ab Rhodiis accepissent, statuas in eorum Digmate geminas posuerunt; populam videlicet Rhodiorum a populo Syracusano coronatum.

89. Ἐπηγγείλατο δὲ καὶ Πτολεμαῖος αὐτοῖς ἀργυρίας τάλαντα τριακοσία, καὶ σίτε μυριάδας ἀρτάβων ἑκατόν· ξύλα δὲ ναυπηγήσιμα δέκα πεντήρων, καὶ δέκα τριήρων· πευκίνων τετραγώνων πήχεις ἐμιέτρως τετρακισμυρίας, καὶ χαλκῆ νομίσματος τάλαντα χίλια· σὺππίς τριχίλια· ὀθουίων ἑξὸς τριχιλίς· εἰς τὴν τῆ κολόσσει κατασκευὴν, τάλαντα τριχίλια· οἰκοδόμους ἑκατόν, ὑπεργῆς τριακοσίαι καὶ πεντήκοντα· καὶ τέτοις κατ' ἑκάστον ἔτος εἰς ὀψώνιον τάλαντα δεκατέτταρα. πρὸς δὲ τέτοις, εἰς τὰς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας ἀρτάβας σίτε μυρίας διχιλίαι· καὶ μὴν εἰς σιτομετρίαν δέκα τριήρων, ἀρτάβας διςμυρίας. καὶ τέτων ἔδωκε τὰ μὲν πλεῖστα παραχρῆμα, τῆ δ' ἀργυρίας παντὸς τὸ τρίτον μέρος. παραπλησίως Ἀντίγονος, ξύλα ἀπὸ ἑκκοαίδεκαπήχεις ἕως ὀκταπήχεις εἰς σφηκίσκων λόγον, μυρία· εἴρωτῆρας ἑπταπήχεις πεντακισχιλίαι, σιδήρεα τάλαντα τριχίλια, πίττης τάλαντα χίλια, ἄλλης αἰμῆς μετρητὰς χιλίαι· ἀργυρίας πρὸς τέτοις ἑκατόν ἐπηγγείλατο τάλαντα. Χρυσῆς δ' ἡ γυνὴ, δέκα μὲν σίτε μυριάδας, τριχίλια δὲ μολίβδου τάλαντα. Σέλευκος δ' ὁ πατὴρ Ἀντιόχου, χωρὶς μὲν ἀτέλειαν τοῖς εἰς τὴν αὐτῆ βασιλείαν πλοιοζόμενοις, χωρὶς δὲ πεντήρεσι μὲν δέκα κατηρτισμένους, σίτε δ' ἑκατοσι μυριάδας. καὶ μὴν ξύλων καὶ ῥητίνης καὶ

89. Promisit et Ptolemaeus iisdem argenti trecenta talenta: frumenti artabarum decies centena millia. materiam ad fabricandas quinqueremes decem; triremes totidem. trabes e picea ad mensuram cubitorum quadraginta millium: aereae pecuniae mille pondo: stuppae tria millia pondo: vela et malos ter mille: ad colossum reficiendum, tria millia talentum: architectos centum: operas ministrantes, trecentos quinquaginta: et ad horum annonas, talenta quatuordecim per annos singulos. ad haec in sumtus ludorum et sacrorum frumenti artabarum millia duodecim. item ad alimoniam decem triremium, vicies mille artabas. quorum omnium pleraque statim dedit: pecuniae vero totius partem tertiam. Similiter Antigonus, trabes cubitorum fenorum denorum, et deinceps ad octonos usque cubitos, in usum cuneorum, decies mille. afferes septenorum cubitorum, quinquies mille. ferri, tria millia pondo: picis, mille pondo. liquidae picis nec coctae, metretas mille: argenti insuper pollicitus est talenta centum. Chryseis foemina nobilis, mensuras frumenti centies mille: plumbi tria millia pondo. Seleucus pater Antiochi, praeter immunitatem Rhodiis omnibus concessam, qui in ditionem ipsius nauibus appellerent; praeter quinqueremes instructas decem, et mensurarum frumenti ducenta mil-

τριχός,

τριχός, μυριάδας πηχῶν, καὶ
ταλάντων χιλιάδας.

90. Παραπλήτεια δὲ τέτοις
Περσίας καὶ Μιθριδάτης· ἐτι
γ' οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὄντες δυ-
νάσαι τότε, λέγω δὲ Λυτανίαν,
Ὀλύμπιον, Λιουναῖον. τὰς
γε μὴν πόλεις τὰς συνετιλιμ-
βανομένας αὐτοῖς κατὰ δύναμιν,
ἐδ' ἂν ἐξαρθμήτατο ῥαδίως
εἰς. ἅθ' ὅταν μὲν τις εἰς
τὸν χρόνον ἐμβλέψῃ καὶ τὴν
ἀρχὴν, αἰδ' ἔσσυβαίνει τὴν
πόλιν αὐτῶν συνακίωσαι, καὶ
λίαν θαυμάζειν· ὡς Βραχί-
χρονῶ μεγάλην ἐπίδοσιν εἰληθε,
περὶ τε τῆς κατ' ἰδίαν βίης καὶ
τὰ κοινὰ τῆς πόλεως· ὅταν δ'
εἰς τὴν εὐκαιρίαν τῷ τότε καὶ
τὴν ἔξωθεν ἐπιφορὴν καὶ συμ-
πλήρωσιν τῆς εὐδαιμονίας, μη-
κέτι θαυμάζειν· μικρῇ δ' ἀλεί-
πειν δοκεῖν τῷ καθήκοντος. ταῦ-
τα μὲν ἂν εἰρήθω μοι χάριν
πρῶτον μὲν τῆς Ῥοδίων παρὶ τὰ
κοινὰ προσασίας· ἐπαίνε γάρ
εἰσιν ἄξιοι, καὶ ζήλη· δεύτε-
ρον δὲ τῆς τῶν νῦν βασιλέων μι-
κροδοσίας, καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν
καὶ πόλεων μικροληψίας· ἵνα
μήθ' οἱ βασιλεῖς τέτταρα καὶ
πέντε προΐεμενοι τάλαντα δο-
κᾶσι τι ποιεῖν μέγα, καὶ ζητῶ-
σι τὴν αὐτὴν ὑπάρχειν αὐτοῖς
ἔννοισιν καὶ τιμὴν παρὰ τῶν
Ἑλλήνων, ἣν οἱ πρὸ τῆ βασι-
λεῖς εἶχον· αἵτε πόλεις λαμ-
βάνουσαι πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ μέ-
γεθος τῶν πρότερον δωρεῶν, μὴ
λανθάνουσιν ἐπὶ μικροῖς καὶ τοῖς

lia: hoc amplius, materiae, resi-
nae et crinis, aliquot dena millia
cubitorum, et milliena pondo.

90. Similia his Prusias et
Mithridates, et qui tempestate
illa per Asiam rerum potiebantur
dynastae; Lyfaniam dico,
Olympichum, Linnaeum. Ci-
vitatium vero, quae Rhodio-
rum casum pro suis quaeque vi-
ribus subleuarunt, vix nume-
rum facile aliquis ineat. Ut si
tempus spectes a quo coepit
vrbs illorum instaurata ciuibus
frequentari, ingens subeat ad-
miratio, qui tam breui spatio
siue priuatae siue publicae il-
lorum opes eo creuerint: sin
autem loci opportunitatem co-
gites, et rerum copiam ab ex-
teris collatarum, ne quid ei de-
esset, quo minus beata foret ci-
uitas, desinas mirari; ac pro-
pemodum censeas, minus quam
par erat, res ipsorum florere.
Atque haec dicta nobis sunt,
cum vt Rhodiorum studium er-
ga rem suam publicam decla-
remus: digni enim sunt, quos
laudent atque aemulentur om-
nes: tum etiam vt reges in-
telligant, quam sint hodie te-
nues ipsorum largitiones: et
populi ac ciuitates, quam exi-
gua sint, quae ab illis accipiunt.
quo neque reges, vbi quatuor
aut quinque talenta profude-
rint, magnum aliquid se praestit-
tisse putent: paremque sibi be-
neuoentiam atque honorem a
Graecis haberi postulent, atque
antiquis regibus haberi solitus:
et ciuitates, veterum largitio-
num magnitudinem ob oculos
sibi ponentes, pro paruis et vili-

τύχεσι νῦν, τὰς μεγάλας καὶ
καλλίστας προΐεναι τιμὰς· ἀλλὰ
πειρῶνται τὸ κατ' ἀξίαν ἐκαστοῖς
τηρεῖν· ὡς πλείους διαφέρουσιν
Ἕλληνας τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

91. Ἄρτι δὲ τῆς θερυνῆς ὥ-
ρας ἐνισταμένης, καὶ στρατηγῆντος
Ἀγήτα μὲν τῶν Αἰτωλῶν, Ἀράτα
δὲ παρειληφότος τὴν τῶν Ἀ-
χαιῶν στρατηγίαν (ἀπὸ γὰρ τέ-
των ἐποησάμεθα τῆς συμμαχικῆς
πολέμου τὴν ἐκτροπὴν) Λυκῆργος
μὲν ὁ Σπαρτιάτης ἐπανῆκε πάλ-
ιν ἐξ Αἰτωλίας. οἱ γὰρ Ἐφοροὶ
ψευδῆ τὴν διαβολὴν εὐρόντες, δι-
ὴν ἔφυγε, μετεπέμποντο καὶ με-
τεκάλεν αὐτοῖς τὸν Λυκῆργον.
ἔτος μὲν ἐν ἐτάττετο πρὸς Πυρ-
ρίαν τὸν Αἰτωλῶν, ὃς ἐτύχανε
τότε παρὰ τοῖς Ἡλείοις στρατηγὸς
ᾧ, περὶ τῆς εἰς τὴν Μεσσηνίαν
εἰσβολῆς. Ἄρατος δὲ παρειλήθει
τότε ξενικὸν τὸ τῶν Ἀχαιῶν
κατεφθαρμένον, τὰς τε πόλεις
ἀλιγάρως διακειμένας πρὸς τὰς
εἰς τῆτο τὸ μέρος εἰσφορὰς· διὰ
τὸ τὸν πρὸ αὐτῆς στρατηγὸν Ἐπή-
ρατον, ὡς ἐπάνω προεῖπον, κα-
κῶς καὶ ῥαθύμως κεχρησθαι τοῖς
κοινοῖς πράγμασι. Οὐ μὴν ἀλ-
λὰ καὶ παρακαλέσας τὰς Ἀχαιῆς,
καὶ λαβὼν δόγμα περὶ τέτων,
ἐνεργὸς ἐγένετο περὶ τὴν τῆ πο-
λέμου παρασκευήν. ἦν δὲ τὰ δό-
ξαντα τοῖς Ἀχαιῶσι ταῦτα· Πε-
ζῆς μὲν τρέφειν μισθοφόρους
ὀκτακισχίλους, ἵππεῖς δὲ πεν-
τακοσίους· τῶν δ' Ἀχαιῶν ἐπι-
λέκτους, πεζῆς μὲν τριχίλους,
ἵππεῖς δὲ τριακοσίους. εἶναι δὲ
τέτων Μεγαλοπολίτας μὲν χαλ-

bus beneficis maximos hono-
res per imprudentiam ne re-
pendant: sed memores, longe
praestare ceteris mortalibus
Graecos, pro meritis suis vnum-
quemque honorare studeant.

91. Quum autem aestas iam
esset inchoata, praetore Aeto-
lorum Ageta, iamque Aratus
senior Achaeorum praeturam
inisset; (in eo enim eramus,
cum a sociali bello deflexit
oratio:) Lycurgus Spartanus
ex Aetolia patriam repetiit.
Ephori enim comperto falsam
esse criminationem cuius caus-
sa exilio fuerat affectus, mi-
sere qui illum accirent ac re-
vocarent. Hic igitur cum Pyr-
rhia Aetolo, qui apud Eleos
praetorem tunc agebat, de fa-
cienda in fines Messeniorum
impressione, tractabat. Ara-
tus vero et peregrinum mili-
tem licentia corruptum acce-
perat; et vrbes inuenerat, con-
ferendae in eam rem pecuniae
parum studiosas: quoniam
Eperatus praetor, de quo su-
pra dictum, rempublicam ma-
le atquo ignaue gesserat. Ve-
rum tamen, vbi Achaeos fuisset
cohortatus, et super ea re
decretum ab iis abstulisset, in
curam apparandi belli strenue
coepit incumbere. Porro ab
Achaeis decreta fuerant haec.
Peditum mercede conducto-
rum octo millia esse alenda;
equites quingentos. ex Achai-
ca pube delectum esse habend-
um, peditum cīo cīo cīo,
equitum trecentorum. Ad
quem numerum conficiendum
Megalopolitanos chalcaspidas,

κάσπιδας, πεζῶς μὲν πεντακοσίαις, ἵππεις δὲ πεντήκοντα, καὶ τὰς ἵσας Ἀργείων. ἔδοξε καὶ ναῦς πλεῖν, τρεῖς μὲν περὶ τὴν Ἀκτὴν, καὶ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, τρεῖς δὲ κατὰ Πάτρας, καὶ Δύμην, καὶ τὴν ταύτη θάλατταν.

92. Ἄρατος μὲν ἦν ταῦτ' ἔπραττε, καὶ ταύτας ἐξήρτους τὰς παρασκευάς· ὁ δὲ Λυκῆργος καὶ Πυρρίαις διαπευψάμενοι πρὸς ἀθήλεις, ἵνα ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ποιήσωνται τὴν ἔξοδον, προηγον εἰς τὴν Μεσσηνίαν. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν συνεῖς τὴν ἐπιβλην αὐτῶν, ἦκεν ἔχων τὰς μισθοφόρας, καὶ τινὰς τῶν ἐπιλέκτων εἰς τὴν Μεγάλην πόλιν παραβοήσων τοῖς Μεσσηνίοις. Λυκῆργος δ' ἐξορήσας, τὰς μὲν Καλάμας, χωρίον τι τῶν Μεσσηνίων, προδοσίᾳ κατέχε· μετὰ δὲ ταῦτα προῆγε σπεύδων συμμίξαι τοῖς Αἰτωλοῖς. ὁ δὲ Πυρρίαις παντελῶς ἐλαφρὸς ἐξελθὼν ἐκ τῆς Ἡλίδος, καὶ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν εἰς Μεσσηνίαν, ἐυθέως κωλυθεὶς ὑπὸ τῶν Κυκαριστέων, ἀνέστρεψε. Διόπερ ὁ Λυκῆργος ἔτε συμμίξαι δυνάμενος τοῖς περὶ τὸν Πυρρίαν, ἔτ' αὐτὸς ἀξιοχρεως ὑπάρχων, ἐπὶ βραχὺ προσβολαῖς ποιησάμενος πρὸς τὴν ἔνδειαν, ἄπρακτος αὐθις εἰς τὴν Σπάρτην ἀπηλλάγη. Ἄρατος δὲ διαπεσάτης τοῖς πολεμίοις τῆς ἐπιβολῆς, τὸ κατὰ λόγον ποίων, καὶ προνοούμενος τῆ μέλλουτος, συνετάξατο πρὸς τὸν Ταυρίωνα

(hi a clypeo aeneo quem gestabant sic dicti,) pedites quidem quingentos, equites vero quinquaginta, conferibi iuebant: Argiuos totidem. Decretum etiam fuerat, ut classis instrueretur; et ut tribus nauibus circa Actam et Argolicum finem navigaretur: tribus circa Patras, l ymen, et eius tractus mare.

92. Dum in his erat Aratus, et haec ad bellum praesidia comparabat; Lycurgus et Pyrrhiae per internuntios tempore ad exeundum constituto, in Messeniam ducunt, quo de consilio factus certior Achaeorum praetor, cum mercenariis et delectorum manu, ad defendendam Messeniis opem ad Megalopolim accurrit. Lycurgus Sparta profectus cum copiis, Calamas castellum Messeniorum proditione cepit. deinde iungi cum Aetolis cupiens, iter continuat. Pyrrhiae quum numerum oppido exiguum ex Elide eduxisset, aditu primo in Messeniorum fines a Cyparissensibus prohibitus, domum redierat. Iccirco Lycurgus, qui coniungere se Pyrrhae nequibat; neque porro solus par erat incepto, paullulum grassatus per hostium agros et quantum ferrebat virium ipsius tenuitas; re infecta etiam ipse Spartam est reuersus. Postea vero quam depulsi a conatis suis hostes fuissent, Aratus de futuro uti par erat sollicitus, cum Taurione egit, ut equites quinquaginta, pe-
 παρα-

παρασκευάζειν ἰππεῖς πεντήκοντα, καὶ πεζοὺς πεντακοσίους, καὶ πρὸς Μεσσηνίους, ἵνα τὰς ἴσας τέτοις ἰππεῖς ἐξαποσείλωσι, καὶ πεζοὺς· βεβλόμενος τέτοις μὲν τοῖς ἀνδράσι παραφυλάττεσθαι τήν τε τῶν Μεσσηνίων χώραν, καὶ Μεγαλοπολιτῶν, καὶ Τεγεατῶν, ἔτι δὲ τῶν Ἀργείων, (αὐτὰ γὰρ αἱ χῶραι συντερμονῶσθαι τῇ Λακωνικῇ, πρόκεινται τῶν ἄλλων Πελοποννησίων πρὸς τὸν ἀπὸ Λακεδαιμονίων πόλεμον) τοῖς δ' Ἀχαιοῖς ἐπιλέτοις καὶ μισθοφόροις, τὰ πρὸς τὴν Ἠλείαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν ἐτραμμένα μέρη τῆς Ἀχαιῆς τηρεῖν.

93. Ταῦτα δὲ ἀρμοσάμενος, διέλυσε τὰς Μεγαλοπολίτας πρὸς αὐτὰς κατὰ τὸ τῶν Ἀχαιῶν δόγμα. συνέβαινε γὰρ τότε προσφάτως ὑπὸ Κλεομένης ἐπταινότηας τῇ πατρίδι, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον ἐκ Θεμελίων ἐσφαλμένους, πολλῶν μὲν ἐπιδείξασθαι, πάντων δὲ σπανίζειν. τοῖς μὲν γὰρ Φρονήμασιν ἔμενον, ταῖς δὲ χορηγίαις καὶ κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν πρὸς πᾶν ἀδυνατῶς εἶχον. διόπερ ἦν ἀμφισβητήσεως, Φιλοτιμίας, ὀργῆς τῆς ἐν ἀλλήλοισι πάντα πλήρη. τότε γὰρ δὴ Φιλῆ γίνεσθαι, καὶ περὶ τὰ κοινὰ πράγματα, καὶ περὶ τὰς κατ' ἰδίαν βίβας, ὅταν ἐλθείπωσιν αἱ χορηγίαι τὰς ἐκάστων ἐπιβολὰς. πρῶτον μὲν ἐν ἡμφισβήτην ὑπὲρ τῆς τειχισμῆς τῆς πόλεως, φάσκοντες οἱ μὲν συνάγειν αὐτὴν δεῖν, καὶ ποιεῖν τηλικαύτην, ἡλίκην καὶ τειχίζειν ἐπιβάλλο-

dites quingentos pararet: cum Messeniis, vt totidem et equites et pedites submitterent; habens in animo, istis quidem copiis fines Messeniorum, Megalopolitanorum, Tegeatarum et Argiuorum propugnare: (horum enim populorum agri quum sint Laconice finitimi, quoties reliquis Peloponnesiis bellum infertur a Lacedaemoniis, primi omnium impetum illorum excipiunt:) delectis vero Achaeorum et mercenariis partes Achaiae quae in Eleam et Aetoliam vergunt, protegere.

93. Quibus ita dispositis, ex Achaeorum decreto Megalopolitanos domum dimisit. Megalopolitani enim recens a Cleomene patria priuati, et quod aiunt, funditus euerfi, quum multis rebus indigerent, omnibus carebant. quamquam animi quidem ac spiritus iidem manebant; ad faciendos vero sumtus et publice et priuatim, facultatibus omnibus prorsus erant nudati. Propterea iurgio, contentione, ira inter ipsos plena erant omnia. sicut fieri videas cum in Republica, tum in priuatorum vita, quoties defunt opes atque subsidia ad destinata perficienda. Iam primum de moenium structura inter se diffidebant: dicentibus aliis, contrahendam urbem esse, eiusque magnitudinis efficiendam, vt si moenibus eam cingere aggrederentur, perficere quod institu-

μενοι καθίζονται, καὶ Φυλάττειν καιοῦ περισσύντος εὐνήσονται· καὶ γὰρ νῦν παρὰ τὸ μέγεθος αὐτῆς καὶ τὴν ἐρημίαν ἐσφάλλεται. πρὸς δὲ τήτοις, εἰσφέρεισιν ἄροντο δεῖν τὰς κτηνακτικὰς τὸ τρίτον μέρος τῆς γῆς εἰς τὴν τῶν προσλαυβανομένων οἰκητόρων ἀνακλήρωσιν. οἱ δ' ἔτε τὴν πόλιν ἐλάττω ποιεῖν ὑπέμενον, ἔτε τὸ τρίτον τῶν κτήσεων εὐδόκην εἰσφέρειν μέρος. μάλιτα δὲ περὶ τῶν νόμων ὑπὸ Πρυτανίδος γεγραμμένων, πρὸς ἀλλήλους ἐφιλονείκην, ὃν ἔδωκε μὲν αὐτοῖς νομοθετήν Ἀντίγονος, ἦν δὲ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐκ τῆ περιτάτω, καὶ ταύτης τῆς αἰρέσεως. τοιαύτης δ' ἔσσης τῆς ἀμφισβητήσεως, ποιησάμενος Ἄρατος τὴν ἐνδεχομένην ἐπισροφήν, κατέπαυσε τὴν φιλονεικίαν αὐτῶν. ἐφ' οἷς δ' ἔλαξαν τῆς πρὸς ἀλλήλους διαφορᾶς, γράψαντες εἰς στήλην παρὰ τὸν τῆς Ἑσίας ἀνέθεσαν βωμὸν ἐν Ὀμαρίῳ.

94. Μετὰ δὲ τὰς διαλύσεις ταύτας ἀναζεύξας, αὐτὸς μὲν ἦκε πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν σύνοδον, τῆς δὲ μισθοφόρης συνέσησε Λύκῳ τῷ Φαραεῖ, διὰ τὸ ταῦτον ὑποσράτηγον εἶναι τότε τῆς συντελείας τῆς πατρικῆς. οἱ δ' Ἠλεῖοι δυσαρεσάμενοι τῷ Πυρρίῳ, πάλιν ἐπεσπᾶσαντο στρατηγὸν παρὰ τῶν Αἰτωλῶν, Εὐριπίδαν. δε τῆρῆσας τὴν τῶν Ἀχαιῶν σύνοδον, καὶ παραλαβῶν ἵπποις μὲν ἑξήκοντα, πε-

sent valerent: et si quis incideret casus, tueri illam possent. nam quod vrbe nunc careant, ab hoste diruta, eius rei causam existisse inueniunt vastum ambitum, et colentium infrequentiam. Ad haec postulabatur, vt diuites qui fundos possidebant, tertiam fundorum suorum partem conferrent ad supplementum nouorum ciuium. alii neque pomioeria vrbis minui sustinebant: neque de collatione tertiae partis possessionum suarum consentiebant. eximie vero creuit inter ciues eiusmodi contentio propter leges a Prytanide scriptas, quem scribundis legibus dederat eis Antigonus; virum illustrem, inter peripateticos educatum, et qui sectam illam sequebatur. Quum igitur ita dissiderent inter se Megalopolitani, Aratus sanatis, quantum eius fieri poterat, ciuium animis cura sua, omnem ex ciuitate discordiam sustulit. condiciones autem quibus pax conuenit columnae inscriptas, ad Vestae aram Omarii posuerunt.

94. Hac conciliata concordia castra mouet Aratus; et ipse quidem ad conuentum Achaeorum se confert: mercenarius vero Lyco Pharaeensi commendat: quia is praetore tunc ditioni praecerat, patriae ipsius contributae. Elei quum displiceret ipsis Pyrrhias, alium denuo ducem ab Aetolis acciuerunt, Euripidam. qui obseruato conuentus Achaici tempore, assumtis equitibus sexaginta, pediti-

ζῆς δὲ διχιλίαις, ἐξώδευσε, καὶ διελθὼν διὰ τῆς Φωκικῆς, κατέδραμε τὴν χώραν, ἕως τῆς Αἰγιάδος. περιελασόμενος δὲ λείψαι ἱκανὴν ἐποιεῖτο τὴν ἀποχώρησιν ὡς ἐπὶ Λεόντιον. οἱ δὲ περὶ τὸν Λύκον συνέντες τὸ γεγονός, ἐβοήθηον κατὰ σπεδὴν. συνάψαντες δὲ τοῖς πολεμίοις, καὶ συμμίξαντες ἐξ ἑφόδα, κατέβαλον μὲν αὐτῶν εἰς τετρακοσίαις, ζωγρεῖα δ' ἐλάβοντο εἰς διακοσίαις. ἐν οἷς ἦσαν ἐπιφανεῖς ἄνδρες, Φυτσίας, Ἀντάνωρ, Κλέαρχος, Ἀνδρόλοχος, Εὐανορίδας, Ἀρισογείτων, Νικασίππος, Ἀσπάσιος. τῶν δ' ὄπλων καὶ τῆς ἀποσκευῆς ἐκυρίευσαν πάσης. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὸς ὁ τῶν Ἀχαιῶν ναύαρχος, ἐξοδεύσας εἰς Μολυκρίαν, ἦεν ἔχων ἄπολύ λείποντα τῶν ἐκατὸν σωμαμάτων. αὐτῶν δ' ὑποσρέψας, ἔπλευσε πρὸς Χάλκειαν. τῶν δ' ἐκβοηθησάντων, ἐκυρίευσε δύο μακρῶν πλοίων αὐτάνδρων. ἔλαβε δὲ καὶ κέλητα περὶ τὸ Ἴριον Αἰτωλικόν, ὅμῃ τῷ πληρώματι. συνδραμόντων δὲ τῶν τε κατὰ γῆν καὶ τῶν κατὰ θάλατταν λαφύρων περὶ τὰς αὐτὰς καιρὸς, καὶ συναχθείσης ἀπὸ τῶν προσόδα καὶ χορηγίας ἱκανῆς, ἐγένετο τοῖς τε στρατιώταις θάρσος ὑπὲρ τῆς τῶν ὄψωνίων κομιδῆς, ταῖς τε πόλεσιν ἐλπίς ὑπὲρ τῆ μὴ βαρυνθήσεσθαι ταῖς εἰσφοραῖς.

95. Ἄμα δὲ τοῖς προειρημέτοις Σπερδिलाίδας νομίζων ὑπὸ τῆ βασιλέως ἀδικεῖσθαι, διὰ τὸ τινα

bus bis mille, copias eduxit: et Pharaeensium agros transgressus, populabundus quoquo versum duxit agmen usque ad fines Aegiensium: deinde magnam abigens praedam, ad Leontium se recepit. Lycus re cognita, ad resistendum accurrit. ac mox hostem confectus, repenteque cum eo congressus, quadringentos eorum occidit: ducentos in potestatem viuos redegit. in quibus praecipuae dignationis erant Phyllias, Antanor, Clearchus, Euanoridas, Aristogiton, Nicasippus, Aspasius. armis item atque omnibus utensibus sunt potiti. Eodem quoque tempore, qui Achaeorum nauibus praeerat, Molycriam profectus, captiuos inde paullo minus centum abduxit. inde reuersus, Chalceam iterum infestus petit: et quum prodiissent contra eum Chalcienfes, duas naves longas cum viris ipsis coepit; cepit et celocem circa Rhium Aetolicum vna cum defensoribus remigibusque. Quum autem circa idem tempus terra marique partae manubiae concurrerent; essetque ex iis pecunia et commeatus non mediocris redactus, inceperunt milites de praestando sibi stipendio iam confidere: et ciuitates quoque in spem sunt adductae, non amplius fore sibi sustinendum conferendarum pecuniarum onus.

95. Dum ista agebantur, Scerdilaidas, fraudem sibi a Philippo factam autumans,

τῶν χρημάτων ἐλάειπειν αὐτῶ
 τῶν κατὰ τὰς συντάξεις ὁμολο-
 γηθέντων, ἃς ἐποίησατο πρὸς
 Φίλιππον· ἐξάπεσειλε λέμβους
 πεντεκίδεκα, μετὰ δόλῳ ποιί-
 μενος τὴν ἀπιβολὴν τῆς κομιδῆς
 τῶν χρημάτων. οἱ καὶ κατέ-
 πλευσαν εἰς Λευκάδα, πάντων
 αὐτῆς ὡς Φίλικς προδοχομένων,
 διὰ τὴν γεγενημένην κοινοπρα-
 γίαν. ἄλλο μὲν ἦν ἢ ἐΦθασαν
 ἠδὲν ἐργάτασθαι κακόν, ἢ ἐδυνή-
 θησαν Ἀγαθύνῳ δὲ καὶ Κασσάν-
 δρῳ τοῖς Κορινθίοις ἐπιπλέσει
 ταῖς Ταυρίανος ναυσί, καὶ συγ-
 κηθορμιθεῖσιν ὡς Φίλοις μετὰ
 τεττάρων πλοίων, παρασπονδή-
 σκοντες ἐπέθεντο, καὶ συλλα-
 βόντας αὐτῆς τε καὶ τὰ πλοῖα,
 πρὸς Σκερδιλαίδαν ἀπέπεμψαν.
 μετὰ δὲ ταῦτα ποιησάμενοι τὴν
 ἀναγωγὴν ἐκ τῆς Λευκάδος, καὶ
 πλεύσαντες ὡς ἐπὶ Μαχέας, ἐληψί-
 ζοντο καὶ κατῆγον τὰς εὐπόρους.
 ἤδη δὲ τῆ Ἰερισμῆ συνάπτοντες,
 καὶ τῶν περὶ τὸν Ταυρίαννα κατο-
 λιγωμένων τῆς τῶν ἄρτι ῥηθει-
 σῶν πόλεων προφυλακῆς, Ἀρα-
 τος μὲν ἔχων τὰς ἐπιλέκτας,
 Ἐφῆδρευς τῆ τῆ σίτη κομιδῆ περὶ
 τὴν Ἀργείαν· Εὐριπίδας δὲ τὰς
 Αἰτωλὰς ἔχων, ἐξάδευσα, βελό-
 μενος κατασύραμ τὴν τῶν Τρι-
 ταιέων χώραν. οἱ δὲ περὶ τὸν
 Λύκον καὶ Δημόδοκον τὸν τῶν
 Ἀχαιῶν ἱπάρχην, συνέντες
 τὴν ἐκ τῆς Ἡλίδος τῶν Αἰτωλῶν
 ἕξοδον, ἐπιτυναγαγόντες τὰς Δυ-
 μαίικας καὶ τὰς Πατραεῖικας καὶ Φα-
 ραιεῖικας, σὺν δὲ τέτοις ἔχοντες τὰς
 μισθοφόρους, ἐνέβαλον εἰς τὴν

quod reliqua nonnulla pecu-
 niae quae ex pacto cum re-
 ge inuito sibi debebatur, non
 accepisset; lembos quindecim
 emisit, debitum sibi
 stipendium dolo recipere mo-
 liens. ii lembi Leucadem
 appulsi, quum propter prio-
 ris temporis societatem, tam-
 quam amici ab omnibus es-
 sent admissi; nihil illi quid-
 em mali aliud cuiquam fe-
 cerunt; (neque enim per
 tempus potuerunt;) tantum
 Agathyno et Cassandro Co-
 rinthiis, qui Taurionis nauibus
 eodem venerant, iamque
 nauigia sua quatuor in por-
 tu collocauerant, vt pote
 amici, violato foedere infidias
 struunt; captosque ipsos
 cum nauigiis ad Scerdilaidam
 mittunt. deinde oram sol-
 ventes, Maleam petunt, prae-
 das vndique agunt, et mer-
 catores ad terram deducunt.
 Appetente autem messis tem-
 pore, quum dictis antea vr-
 bibus nihil quicquam praesidi-
 dii afferre curaret Taurio;
 Aratus quidem cum delecto-
 rum manu Argiuis metenti-
 bus securitatem praestabat:
 Euripidas vero suos Aetolos
 ad vastandos Tritaeensium
 agros educit. At Lycus et
 Demodocus equitum Achai-
 corum praefectus, cognito
 Aetolos ex Elide in expedi-
 tionem esse eductos, nouo
 delectu conscripto milite se
 Dymaeis, Patraeensibus, et
 Pharaeensibus, cum iis mer-
 cenariis quos iam ante ha-
 bebant, in Eleam impressio-
 Ἡλείαν.

Ἡλείαν. παραγεγόμενοι δ' ἐπὶ τὸ Φύξιον καλέμενον, τὰς μὲν ἐζώνους καὶ τὰς ἵππεϊς ἀφῆκαν εἰς τὴν καταδρομὴν· τὰ δὲ βαρέα τῶν ὀπλων ἔκρυψαν περὶ τὸν προειρημένον τόπον. ἐκβοηθησάντων δὲ πανδημειῶν Ἡλείων ἐπὶ τὰς κατατρέχοντας, καὶ προσκειμένων τοῖς ἀποχωρήσιν, ἐξανασάντες οἱ περὶ τὸν Λύκον, ἐπέθεντο τοῖς προσπετωκόσι. τῶν δ' Ἡλείων ἔδεξαμένων τὴν ὁρμὴν, ἀλλ' ἐξ ἐπιφανείας τραπέντων, ἀπέκτειναν μὲν αὐτῶν εἰς διακοσίας, ζωγρεῖα δ' ἔλαβον ὀγδοήκοντα· συνενόμισαν δὲ καὶ τὴν περιελαθεῖσαν λείαν ἀσφαλῶς. Ἄμα δὲ τέτοις ὁ ναύαρχος τῶν Ἀχαιῶν ποιησάμενος ἀποβάσεις πλεονάκεις εἰς τε τὴν Καλυδωνίαν καὶ Ναυπακτείαν, τήν τε χώραν κατέσυρε, καὶ τὴν βοήθειαν αὐτῶν συνέτριψε δῖς. ἔλαβε δὲ καὶ Κλεόνικον τὸν Ναυπάκτιον, ὃς διὰ τὸ πρόξενος ὑπάρχειν τῶν Ἀχαιῶν, παρ' αὐτὰ μὲν ἦν ἐπράθη, μετὰ δὲ τινα χρόνον ἀφείθη χωρὶς λίτρων.

96. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς χρόνας Ἀγήτας ὁ τῶν Αἰτωλῶν στρατηγός, συναγαγὼν πανδημειὰς τὰς Αἰτωλίας, ἐλεηλάτησε μὲν τὴν τῶν Ἀκαρνανῶν χώραν, ἐπεπορεύθη δὲ πορθῶν πᾶσαν ἀδεῶς τὴν Ἠπειρον. ἔτος μὲν ἦν ταῦτα πράξας, ἐπανελθὼν διαφῆκε τὰς Αἰτωλίας ἐπὶ τὰς πόλεις. οἱ δ' Ἀκαρνανες ἀντεμβαλόντες εἰς τὴν Στρατικὴν, ἢ Πανικῶ περιπεσόντες, αἰχρῶς μὲν, ἀβλαβῶς

nem fecerunt. Ut ad Phyxium est ventum, (id loci nomen,) expeditis et equitibus ad incurfandam regionem dimissis; grauis armaturae militem eo quem diximus loco occulunt. deinde quum vniuersus Eleorum populus in eos exiisset qui fines depopulabantur, et ipsos pedem referentes insequerentur; Lyxus ex insidiis cooriens Eleos sibi occurrentes inuadit. quibus illorum impetum non sustinentibus, sed ad primum conspectum fugientibus, Achaei ducentos admodum eorum occiderunt; viuos ceperunt octoginta; praedamque ex omni agro abactam tuto conuerrunt. Simul qui navibus Achaeorum praeerat, exscensione saepius facta, in oras Calydoniorum et Naupactiorum, quum ferret cuncta passim atque ageret, auxilia ipsorum bis fudit. cepit et Cleonicum Naupactium: qui quod publicus Achaeorum hospes erat, neque statim captus fuit venundatus; et aliquanto post sine pretio est dimissus.

96. Per idem tempus Agetas praetor Aetolorum ex vniuerso populo exercitum conscripsit, et vbi ex Acarnania praedas egisset, Epirum totam populabundus incurfauit: ac statim domum reuersus, Aetolos in suam quemque urbem dimisit. Acarnanes vice versa, in Strati fines irrumperere: vbi Panico terrore correpti, turpiter quidem, sed sine damno redie-

γε μὴν ἔπανῆλθον, ἂ τολησάντων αὐτὰς ἐπιδιώξαι τῶν ἐκ τῆς Στρατῆ, διὰ τὸ νομίζιν ἐνέδρακ ἔνεκα ποιῆσθαι τὴν ἀποχώρησιν. ἐγένετο δὲ καὶ περὶ Φανοτεῖς παλιμπροδοσία, τοιονδέ τινα τὸν τρόπον. Ἀλέξανδρος ὁ τετραγμένος ἐπὶ τῆς Φωκίδος ὑπὸ Φιλίππῃ, συνεήσατο πρᾶξιν ἐπὶ τὰς Αἰτωλὰς διά τινος Ἰάσονος, ὃς ἐτύγχανεν ὑπ' αὐτῷ τεταγμένος ἐπὶ τῆς τῶν Φανοτέων πόλεως. ὃς διατεμψάμενος πρὸς Ἀγήταν τὸν τῶν Αἰτωλῶν στρατηγόν, ὠμολόγησεν τὴν ἄκρην αὐτοῖς παραδώσειν τὴν ἐν τοῖς Φανοτέῃσι καὶ περὶ τῶν ἔρκης ἐποιήσατο καὶ συνθήκας. παραγομένης δὲ τῆς ταχθείσης ἡμέρας, ὁ μὲν Ἀγήτας ἦκεν ἔχων τὰς Αἰτωλὰς νυκτὸς πρὸς τὰς Φανοτεῖς. καὶ τὰς μὲν λοιπὰς ἐν ἀποσῆματι κρύψας, ἔμεινε τὰς δ' ἐπιτηδεύσασα ἐκτὸν ἐπιλέξας, ἀπέσειλε πρὸς τὴν ἄκρην. ὁ δ' Ἰάσων τὸν μὲν Ἀλέξανδρον ἔτοιμον εἶχε μετὰ στρατιωτῶν ἐν τῇ πόλει τὰς δὲ νεανίσκας παραλαβὼν κατὰ τὰς ἔρκης, εἰσήγαγε πάντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν. τῶν δὲ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον θυθῆως ἐπεισεστόντων, οἱ μὲν ἐπίλεκτοι τῶν Αἰτωλῶν ἀάλωσαν ὁ δ' Ἀγήτας, ἐπιγενομένης τῆς ἡμέρας, συνεῖς τὸ γεγονός, αὐτῶν ἐπανῆγε τὴν δύναμιν, ἢ ἀνοικεῖα πρᾶγματι περιπεπτωκὸς τοῖς πολλῶν ὑφ' αὐτῶν πραττομένοις.

97. Κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς καιρὰς, Φίλιππος ὁ βασιλεὺς κατελάβετο Βυλάζωρα μεγίστην ἔταν πόλιν

runt: non audentibus oppidanis eos persequi, quum insidiandi animo fugere illos suspicarentur. Fuit etiam in Phanotensium vrbe falsa quaedam et simulata proditio instituta, hoc fere modo. Alexander quem Philippus Phocidi praefecerat, dolum molitus est in Aetolos, opera Iasonis cuiusdam utens, qui iussu ipsius Phanotensium oppido praecerat. hic missis ad Agetam Aetolorum praetorem internuntiis, arcem Phanotensium se ei traditurum pollicetur: eamque pactiōnem iureiurando firmat. Vbi constitutus dies aduenit, adest noctu Agetas cum Aetolis ad urbem Phanotensium. deinde ex omni numero centum deligit incepto maxime idoneos, et ad arcem mittit: ipse reliquos modico spatio interiecto occultat, ibique manet. Iason, cui praesto erat in vrbe Alexander cum militibus, ex pacto omnes iuvenes in arcem introducit. eodem vero irrumpente mox Iasone, delecti Aetolorum capti sunt. Agetas die orto vt rem cognouit, domum reducit exercitum: casu ictus non dissimili iis dolis quibus ipse per saepe utebatur.

97. Atque haec dum in Graecia aguntur Philippus rex Bylazora totius Paeoniae

τῆς Παιονίας, καὶ λίαν εὐκαίρως κειμένην πρὸς τὰς εἰσβολὰς τὰς ἀπὸ τῆς Δαρδανικῆς εἰς Μακεδονίαν. ὥς τε διὰ τῆς πράξεως ταύτης σχεδὸν ἀπολελυθῆαι τῆ Φόβῃ τῆ κατὰ Δαρδανίαν. Οὐ γὰρ ἔτι ῥάδιον ἦν αὐτοῖς ἐμβλεῖν εἰς Μακεδονίαν, κρατῶντος Φιλίππου τῶν εἰσόδων διὰ τῆς προεσχημένης πόλεως. ἀσφαλισάμενος δὲ ταύτην, Χρυσόγονον μὲν ἐξαπέστειλε κατὰ σπεδὴν, ἐπισυναΐξοντα τὰς ἄνω Μακεδόνων. αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὰς ἐκ τῆς Βοττίας καὶ τῆς Ἀμφαξιτίδος, ἦκεν ἔχων εἰς Ἐδεσαν. προσδεξάμενος δ' ἐνταῦθα τὰς μετὰ Χρυσόγονον Μακεδόνων, ἐξάρμησε μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως, καὶ παρῆν ἐκταῖος εἰς Λάρισσαν. κατὰ δὲ τὸ συνεχὲς ἐνεργῶν νυκτοπορία χρησάμενος, ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν ἦκε πρὸς Μελίταιαν· καὶ προθεὶς τὰς κλιμακίδας τοῖς τείχεσι, κατεπέραζε τῶν πόλεως. τῶ μὲν ἔν αἰφνιδίῳ καὶ παραδόξῳ κατεπλήξατο τὰς Μελιταίαις, ὥς τε ῥαδίως ἂν κρατῆσαι τῆς πόλεως· τῶ δὲ παρὰ πολὺ γενέσθαι τὰς κλιμακας ἐλάττωσ τῆς χρείας, διεψεύθη τῆς πράξεως.

98. Ἐν ᾧ δὴ γένοι μάλισ' ἂν τις ἐπιτιμήσεις τοῖς ἡγεμένοις. εἴτε γάρ τινες μηδεμίαν πρόνοιαν ποιησάμενοι, μηδ' ἐκμετρησάμενοι τείχη, κρημνὸς, ἕτερα τῶν τοιούτων, δι' ὧν ἐπιβάλλονται ποιείσθαι τὴν εἴσοδον, αὐτόθεν ἀσκέπτως παραγίνονται, πόλιν καταληφόμενοι· τίς ἔκ' αὐτοῖς τοιούτοις

urbem maximam occupat: quae ita opportune imminet illis locis per quos e Dardanica aditur Macedonia; ut ea capta, omni propemodum metu de Dardaniis liberaretur. Non enim facile iam illis erat Macedoniam inuadere, postquam Philippus id oppidum tenens cunctos aditus in potestate habebat. In hanc urbem praesidio inducto, Chryfogonum rex celeriter misit ad nouas copias e superiore Macedonia adducendas: ipse cum ea manu quam e Bottia et Amphaxitide cogerat, Edesam venit. vbi assumtis Macedonibus quos Chryfogonus adduxerat, cum vniuerso profectus exercitu, sextis castris venit Larissam. continuato inde itinere, ac ne noctibus quidem intermisso, sub lucem Meliteam peruenit: ad motisque ad moenia scalulis urbem tentauit. Melitaeenses repentinum et inopinatum malum adeo perculit, ut facile capi vrbs potuerit: sed quia breuiore multo quam oportebat, scalae sunt reperit, conatus frustra fuit.

98. Hic enim vero, ut si vlla in re duces veniunt culpandi. qui siue parum provisus rebus neque muros, praerupta loca, et id genus alia, per quae irruptionem parant facere, mensi, temere atque inconsiderate ad capiendam urbem accesserint; quis hanc foecordiam illorum non

ἐπιτιμήσειν; εἴτ' ἐκμετροησάμενοι τὸ καθ' ἑαυτὰς, κᾶτιστα τὴν κατασκευὴν τῶν κλιμάκων καὶ καθόλα τῶν τοιῶτων ὀργάνων, ἃ μικρὰν ἔχοντα τὴν ἀχολίαν, ἐν μεγάλῳ δίδωσι τὴν αὐτῶν πείραν, εἰκὴ καὶ τοῖς τυχεῖσιν ἀνθρώποις ἐγγχειρίζουσι πῶς ἢ ἀξιὸν ἐγκαλεῖν; Οὐ γὰρ εἰσὶν ἐπὶ τῶν τοιῶτων πράξεων, ἢ μὴ ποιησάτι τῶν δεόντων, ἢ μὴδὲν παθεῖν δεινόν. ἀλλ' ἅμα ταῖς ἀποτυχίαις ἔπαται βλάβη, κατὰ πολλὰς τρόπους· κατ' αἰτὸν μὲν τὸν τῆ πράττειν καιρὸν, κίνδυνος περὶ τὰς ἀρίστας τῶν ἀνδρῶν· εἴτι δὲ μάλλον κατὰ τὰς ἀπολύσεις, ὅταν ἄταξ καταφρονηθῶσι. πολλὰ δὲ καὶ λίαν τῶν τοιῶτων εἰσι παραδείγματα. Πλείους γὰρ ἂν εὐροί τις τῶν ἀποτυγχανόντων ἐν ταῖς τοιαύταις ἐπιβολαῖς, τὰς μὲν ἀπολαλέτας, τὰς δ' εἰς τὸν ἔχατον παραγεγονότας κίνδυνον, τῶν ἀβλαβῶς ἀπολελυμένων. Πρὸς γὰρ μὴν τὸ μάλλον ὁμολογημένως ἀπιστίας καὶ μίσους ἐξεργάζονται καθ' αὐτῶν. εἴτι δὲ Φυλακὴν παραγγέλλουσι πάντιν. ἢ γὰρ μόνον τοῖς παρῆσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς συνεῖσι τὸ γεγοῶς, τρόπον τινὰ παράγγελμα δίδεται, προσέχειν αὐτοῖς καὶ Φυλάττεσθαι. Διόπερ ἄδέποτε ταῖς τοιαύταις ἐπινοίαις εἰκὴ χρησέον τὰς ἐπὶ πραγμάτων ταπτομένης. Ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐκμετρήσεως καὶ κατασκευῆς τῶν τοιῶτων, εὐχερῆς καὶ ἀδιάπτωτος, εἰάν λαμ-

damner? siue mensuram quidem ipsi ceperunt, sed constructionem scalarum, et similia machinamentorum, quae breui negotio confiunt, in magna vero re experimento cognoscuntur, incuri se obviis quibusque mandauerint; quis neget criminationi iustae locum eos dare? Non enim licet in eiusmodi inceptis sine detrimento aliquid eorum praetermittere, quae fieri debebant. sed simul peccaueris, statim praesto est noxa: idque multis modis. in ipso quidem agendi tempore, fortissimi viri periculo obiectantur: tum autem in referendo pedem, maius adhuc periculum, postquam semel contemni ab hoste coeperis. id quod exemplis quam plurimis est probatum. Nam eorum qui ab eiusmodi conatis sunt depulsi plures invenias, qui aut perierint, aut ad ultimum periculi venerint; quam qui sine damno discesserint. Illud porro omnes sciteantur, hac molitione hoc eos consequi, ut nemo in posterum fidem ipsis habeat, omnes oderint. quin iidem dant omnibus signum sese custodiendi. neque enim praesentibus dumtaxat, sed omnibus qui rem intellexerint, datur praecceptum, ut custodias intendant et caueant. Idcirco iis qui rebus praesunt, in suscipiendis eiusmodi consiliis, numquam licet esse negligentibus. Modus autem capiendae mensurae, et fabricandi quae eo pertinent, si ars ad-

βάνηται μεθοδικῶς. νῦν μὲν ἔν τὸ συνεχές τῆς διηγήσεως ἀποδοτέον· περὶ δὲ τοιότε τῆ γένης πάλιν μεταλαμβάνοντες ἀρμόζοντα καιρὸν καὶ τόπον κατὰ τὴν πραγματείαν, κειρασόμεθα συνυποδεικνύειν, πῶς ἄν τις ἦν κισα περὶ τὰς τοιαύτας ἐπιβολὰς ἀμαρτάνοι.

99. Ὁ δὲ Φίλιππος διαφθειρθεὶς τῆς πράξεως, καὶ καταστρατοπεδεύσας περὶ τὸν Ἐνιπέα ποταμὸν, συνῆγε τὰς παρασκευὰς ἕκ τε τῆς Λαρίσσης καὶ τῶν ἄλλων πόλεων, ἃς ἐπεποίητο κατὰ χειμῶνα πρὸς τὴν πολιορκίαν. Ἡ γὰρ ὅλη πρόθεσις ἦν αὐτῶ τῆς στρατείας, ἐξελεῖν τὰς Φθιώτιδας καλεσμένας Θήβας. ἡ δὲ πόλις αὕτη κεῖται μὲν ἑ μακρὰν ἀπὸ τῆς Θαλάττης, ἀπέχουσα Λαρίσσης ὡς τριακοσίαις σταδίαις· ἐπίκειται δὲ ἐνκαίρως τῇ τε Μαγνησίᾳ καὶ τῇ Θετταλίᾳ· καὶ μάλιστα τῆς μὲν Μαγνησίας, τῆ τῶν Δημητρίων χώρα, τῆς δὲ Θετταλίας, τῇ τῶν Φαρσαλίων καὶ Φεραίων· ἐξ ἧς, καὶ τότε κατεχόντων αὐτὴν τῶν Αἰτωλῶν, καὶ συνεχεῖς ποικμένων τὰς ἐπιδρομὰς, μεγάλα συνέβαινε βλάβεσθαι, τὰς τε Δημητρίαις καὶ τὰς Φαρσαλικὰς, ἔτι δὲ Λαρισσαίαις. πολλὰ γὰρ ἐποιεῖτο τὰς καταδρομὰς, ἕως ἐπὶ τὸ καλεσμένον Ἀμυρικὸν πεδίου· διόπερ ὁ Φίλιππος ἔκ ἐν μικρῶ τιθέμενος, μεγάλην ἐποιεῖτο σπεδὴν, ὑπὲρ τῆ κατὰ κράτος ἐξελεῖν αὐτὴν. συναχθέντων δὲ καταπελτῶν μὲν ἑκατὸν πεντή-

hibeatur, facilis est ac certus. Verum nunc quidem ad reliqua narrationis nobis redeundum est: in alia vero parte huius operis occasionem nacti commodiorem, rationem docere conabimur, qua omnis error in his inceptis poterit vitari.

99. Philippus spe rei perficiendae frustratus, positus super Enipeo amne castris, omnia ad obsidionem necessaria quae per hiemen paraverat, et Larissa et ex aliis urbibus conuehit. Summa enim votorum, cum hanc expeditionem susciperet, fuit, ut Thebas quas vocant Phthiotidas caperet. Non procul a mari haec urbs sita est, trecenta circiter stadia a Larissa distans. Est autem locus opportune imminens qua Magnesia qua Thessaliae. et Magnesia quidem illi potissimum parti, ubi est Demetrienfium regio: Thessaliae vero illi, quae a Pharsaliis et Pheraeis colitur: quam terram quum adhuc Aetoli tenerent, et continuas inde excursiones facerent, detrimenta ingentia Demetrienfibus, Pharsaliis, atque etiam Larissaeis importabantur. Saepe enim populabundi usque ad Amyricum nomine campum perueniebant. Propterea Philippus rem haut negligendam ratus, magnam curam ac diligentiam adhibebat, quo posset urbem illam vi expugnare. Coactis igitur catapultis quidem centum et

κοντα, πετροβολικῶν δὲ ὀργάνων πύντε καὶ εἴκοσι, προσήλθε ταῖς Θήβαις, καὶ διέλαυν τὸ στρατόπεδον εἰς τρία μέρη, διέλαβε τὰς πέριξ τόπας τῆς πόλεως· καὶ τῶ μὲν ἐνὶ, περὶ τὸ Σκόπιον ἐστρατοπέδουσε, τῶ δ' ἄλλῃ περὶ τὸ καλλόμενον Ἡλιοτρόπιον· τὸ δὲ τρίτον εἶχε κατὰ τὸ τῆς πόλεως ἐπαρκείμενον ὄρος. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων τάφρον καὶ διπλῆ χάρακι διαλαθῶν, ἀχυρώσατο· πρὸς δὲ καὶ πύργους ξυλλυνοίς ἢ τάλισατο, κατὰ πλέθρον εἴσας αὐτὰς μετὰ Φυλακῆς τῆς ἀρκύσης. ἐξῆς δὲ ταῖσι τὰς ταρσεύας ἀθροίσας ὁμῶ πάντας, ἤρξατο προτάγειν τὰ μηχανήματα πρὸς τὴν ἀκρην.

100. Ἐπὶ μὲν ἔν ἡμέρας τρεῖς τὰς πρώτας, ἀδὲν ἠδύνατο προβιάζειν τῶν ἔργων, διὰ τὸ γενναίως καὶ παραβόλως ἀμύνεσθαι τὰς ἐκ τῆς πόλεως. ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν συνέχειαν τῶν ἀκροβολισμῶν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν βελῶν οἱ προκινδυνεύοντες τῶν ἐκ τῆς πόλεως, οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ κατετραυματίσθησαν· τότε βραχείας ἐνόσσεως γενομένης, ἤρξαντο τῶν ὀρυγμάτων οἱ Μακεδόνες. τῇ δὲ συνεχείῃ, καίπερ ἀντιβαίνοντες τῆ χωρίῃ, υἱολίς ἐννατάοι πρὸς τὸ τεῖχος ἐξείκοντο. μετὰ δὲ ταῦτα ποιόμενοι τὴν ἐργασίαν ἐκ διδοχῆς, ὥστε μὴ θ' ἡμέρας, μήτε νυκτὸς διαλείπειν, ἐν τρισὶν ἡμέραις δύο πλέθρα τῆ τεύχος ὑπώρυξαν καὶ διεσύλωσαν. τῶν δ' ἐργεσιμάτων ἢ δυναμένων ὑποφέρειν τὸ βάρος, ἀλλ' ἐνδόντων, πε-

quingenta, petrariis vero machinis viginti quinque, castra Thebis admouit. diuisoque trifariam exercitu, adiacentia vrbi loca occupat. parte vna circa Scopium confedit: altera circa Heliotropium: tertiam in monte collocat, qui vrbi imminet. interua ipsa castrorum fossa duplicique vallo munit. turribus insuper ligneis firmat, quas per singula plethra (sive passus centenos) exstruit, idoneum simul praesidium imponens. Secundum haec collatis in vnum locum omnibus apparatus, machinationes arci ad mouere instituit.

100. Primis tribus diebus, oppidanis fortiter magnaue audacia resistentibus, promotio operum nulla plane potuit fieri. verum vbi propter velitationes continuas, et ingentem vim telorum propugnatores vrbis partim occisi, partim affecti vulneribus fuerunt; tunc remittentibus aliquantum obsessis, ad cuniculos agendos se accinxerunt Macedones. qui tamen, etsi in opere assidui erant, impediende natura loci, vix die nono muris appropinquarunt, deinde per vices operi succedentes, quum diebus noctes continuarent, ducentorum circiter passuum spatium subter moenibus foderunt, atque sublicis fulserunt. sed quum

σῆν συν'βν τὸ τεῖχος, πρὸ τῆ πύρ βαλεῖν τὰς Μακεδόνας. ἐνεργὸν δὲ ποιησαμένων τὴν ἰνακάζαριν τῆ πτάματος, καὶ παρασκευασαμένων πρὸς τὴν ἔσοδον, καὶ μελλόντων ἤδη βιάζεσθαι, καταπλαγέντες παρέδοσαν οἱ Θεβαῖοι τὴν πόλιν. ὁ δὲ Φίλιππος διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἀσφαλίσάμενος τὰ κατὰ τὴν Μαγνησίαν καὶ Θετταλίαν, ἀφείλετο τὰς μεγάλας ἀφελείας τῶν Αἰτωλῶν· ἀπεδείξατο δὲ καὶ ταῖς αὐτῆς οὐνάμεσιν, ὅτι δικαίως ἐπανείλετο τὰς περὶ τὸν Λεόντιον ἐφελοκακήσαντας πρότερον, ἐν τῇ περὶ τῆς Παλαιῆς πολιορκίᾳ. Γενόμενος δὲ κύριος τῶν Θεβῶν, τὰς μὲν ὑπάρχοντας οἰκήτορας ἐξηνδραποδίστατο· Μακεδόνας δ' εἰσοικίσας, Φίλιππα τὴν πόλιν ἀπὸ Θεβῶν κατωνόμασεν. ἤδη δ' αὐτῆ συντέλεσμένῃ τὰ κατὰ τὰς Θήβας, πάλιν ἤκου ὑπὲρ τῶν διαλύσεων, παρά τε Χίων καὶ Ῥοδίων καὶ Βυζαντίων πρέσβεις, καὶ παρὰ Πτολεμαῖο τῆ βασιλέως. οἷς περὶ κλησίαις ἀποκρίσεις δὲς ταῖς πρότερον, καὶ Φήσας ἐκ ἀλλότριον εἶναι διαλύσεως, ἐπεμψε, κελεύσας αὐτὰς πείραν λαμβάνειν καὶ τῶν Αἰτωλῶν. αὐτὸς δὲ τῆς μὲν διαλύσεως ἀλιγῶρει, τῆ δὲ πράττειν τῶν ἑξῆς ἀντεῖχετο.

101. Διόπερ ἀκίων τὰς Σκερδιλαιῶν λέμβους περὶ Μαλέαν ληΐζεσθαι, καὶ πᾶσι τοῖς ἐμπόροις ὡς πολεμίοις χρῆσθαι· παρεσπονδηκέναι δὲ καὶ τῶν ἰδίων τινὰ πλοίων ἐν Λευκαδί συνορμίσαντα· καταρτίσας δώδεκα μὲν καταφράκτας

ferendo oneri pares futuræ non essent, antequam immitteretur ignis a Macedonibus, ruina moenium est secuta. strenua dein diligentia loco purgato, et ad ingrediendum præparato, quum inibi essent Macedones, vt per vim irruerent, icti metu Thebani deditionem faciunt. Philippus Magnesiæ ac Thessaliæ rebus in tuto collocatis hac victoria, simul Aetolis prædas maximas ademittit; et exercitui persuasit, iuste Leontium a se fuisse interentum, quem in obsidione Paiaecensium vti viribus noluisse iam constaret. Potius Thebis, priores incolæ hastæ subiecit: deductaque eo Macedonum colonia. Philippopoli pro Thebis, nomen vrbi indidit. Commodum erant omnia eo loci peracta, cum a Chiis, Rhodiis et Byzantiis, itemque Ptolemaeo rage legati de pace iterum venerunt. Philippus simili atque antea responso his dato; quum di e-ret, alienum se a concordia non esse; ad Aetolos, vt voluntatem ipsorum explorarent, iussit proficisci. ipse interim, de foederibus securus, destinata persequi.

101. Itaque audito Scerdilaidæ lembos circa Maleam exercere pireticam, et mercatores omnes loco hostium ducere; nonnulla etiam e suis nauigia, quæ Leucadæ in portu erant, violato foedere cepisse: instructis nauibus

ναῦς,

ναῦς, ὁπῶ δ' Ἀφράκτις, τριάκοντα δ' ἡμιολίης, ἔπλει δὲ Εὐρίπυ, σπεύδων μὲν καταλαβεῖν καὶ τὰς Ἰλλυρίας· καθόλου δὲ μετέωρος ὢν ταῖς ἐπιβολαῖς, ἐπὶ τὸν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν πόλεμον, διὰ τὸ μηδὲν πω συνιέναι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ γεγυότων. Συνέβαινε δὲ, καθ' ἧς καιρὸς ἐπολιόρκει τὰς Θήβας Φίλιππος, ἡττάσθαι Ῥωμαίους ὑπ' Ἀννίβητῃ περὶ Τυρρήνιαν μάχην, τὴν δὲ Φήμεν ὑπὲρ τῶν γεγυότων, μηδέπω προσπεπτωκέναι τοῖς Ἕλλησιν. ὁ δὲ Φίλιππος τῶν λέμβων ὑσερήτας, καὶ καθορμιθεὶς πρὸς Κεγχρεαῖς, τὰς μὲν καταφράκτις ναῦς ἐξάπεσεϊλε, συντάξας περὶ Μαλιᾶν ποιεῖσθαι τὸν πλῆν, ὡς ἐπ' Αἰγίῃ καὶ Πατρῶν· τὰ δὲ λοιπὰ τῶν πλοίων ὑπεριθμίσας, ἐν Λεχαιῶν παρήγγειλε πᾶσιν ὀρμεῖν. αὐτὸς δὲ κατὰ σπυδὴν ἦκε μετὰ Φίλων, ἐπὶ τὴν τῶν Νεμέων πανήγυρον εἰς Ἄργος. Ἄρτι δ' αὐτῆ θεωμένῃ τὸν ἀγῶνα τὸν γυμνικὸν, παρῆν ἐκ Μακεδονίας γραμματοφόρος, διασαφῶν, ὅτι λείπονται Ῥωμαῖοι μάχην μεγάλην, καὶ κρατεῖ τῶν ὑπαίθρων Ἀννίβας. παραυτίκα μὲν ἔν Διμητρίῳ τῷ Φαρίῳ μόνῳ τὴν ἐπιστολὴν ἐπέδειξε, σιωπᾶν παρακλευσάμενος. ὃς καὶ λαβόμενος τῆς ἀφορμῆς ταύτης, τὸν μὲν πρὸς Αἰτωλῆς ὤετο δεῖν τὴν ταχίστην ἀποβρίψαι πόλεμον, ἀντέχεσθαι δὲ τῶν κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα πραγμάτων ἡξίει, καὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν διαβάσεως. τὰ μὲν γὰρ κατὰ τὴν Ἑλλάδα πάντα

testis duodecim, non testis octo, hemioliis triginta, per Euripum, festinans Illyrios consequi, cum classe est profectus, totusque adeo ad bellum contra Aetolos erecta mente ferebatur; ut qui eorum quae in Italia acciderant nihil dum rescisset. Incidit nempe clades quam in Etruria Romani acceperunt in illud tempus, quo obsidebantur a Philippo Thebae. itaque fama rei gestae nondum ad Graecos erat perlata. Rex quum tardius adueniens lembos non esset assecutus, Cenchreas naves eiecit. quo ex loco tetstas quidem Maleam flectere, et Aegium ac Patras petere iussit: ceteras per ipsum Peloponnesi iugum transuexit Lechaem; dato praecepto, ut in anchoris omnes starent. Ipse cum amicis Argos ad Nemeorum ludorum conuentum citatim contendit. Spectabat ibi cum maxime certamen gymnicum, quando aduenit e Macedonia tabellarius, victos Romanos pugna memoranda nuntians; et Hannibalem quaecumque extra munitiones essent, omnia obtinere. Eam rex epistolam confestim Demetrio Phario, et quidem vni ostendit, monuitque ut rem fileret. qui oblata occasione utens, auctor Philippo esse coepit, ut bellum contra Aetolos quam primum abiiceret. quippe res Illyricas aggrendendas ei esse, et de traiectione in Italiam cogitandum censebat. nam Graeciae qui-

καὶ νῦν ἤδη ποιεῖν αὐτῷ τὸ προσ-
τακτόμενον ἔφη, καὶ μετὰ ταῦ-
τα ποιήσειν, Ἀχαιῶν μὲν ἐθε-
λουτὶ εὐνοούντων, Αἰτωλῶν δὲ,
καταπεπληγμένων ἐκ τῶν συμ-
βεβηκότων αὐτοῖς κατὰ τὸν ἐνε-
στῶτα πόλεμον. τὴν δ' Ἰταλίαν
ἔφη, καὶ τὴν ἐκεῖ διάβασιν, ἀρ-
χὴν εἶναι τῆς ὑπὲρ τῶν ὄλων
ἐπιβολῆς· ἢ ἔδει καθήκειν
μᾶλλον, ἢ ἐκείνῳ· τὸν δὲ και-
ρὸν εἶναι νῦν, ἐπταικότων Ῥω-
μαίων.

102. Τοιούτοις δὴ χρητάμε-
νος λόγους, ταχέως παύρησε
τὸν Φίλιππον, ὡς ἂν οἶμαι, καὶ
νέον βασιλέα, καὶ κατὰ τὰς
πράξεις ἐπιτυχῆ. καὶ καθόλα
τοληρὸν εἶναι δοκῆντα, πρὸς δὲ
τέτοις, ἐξ οἰκίας ὀρμώμενον τοι-
αύτης, ἢ μάλις πῶς αἰετῆς
τῶν ὄλων ἐλπίδος ἐδίετα. πλὴν
ὄγε Φίλιππος, ὡς εἶπον, τότε
μὲν αὐτῷ τῷ Δημητρίῳ τὰ προσ-
πετωκότα διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐδή-
λωσε· μετὰ δὲ ταῦτα συνῆγε τῆς
Φίλης, καὶ διαβέλιον ἐνεδίδα, πε-
ρὶ τῆς πρὸς Αἰτωλῆς διαλύσεως.
ἄντων δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν Ἄρα-
τον ἐκ ἀλλοτριῶν διεξαγωγῆς, τῷ
δοκεῖν ὑπερδεξιῶς ὄντας τὰ πολέ-
μῳ ποιῆσθαι τὴν διάλυσιν, ἕτως ὅ
βασιλεὺς ἔδὲ τῆς πρεσβευτῆς ἔτι
προσδεξάμενος, τῆς κοινῆς πράτ-
τουτας τὰ περὶ τὰς διαλύσεις, πα-
ραχρηῖα Κλεόνικον μὲν τὸν Ναυ-
πάντιον πρὸς τῆς Αἰτωλῆς διε-
πέμψατο· κατέλαβε γὰρ ἔτι τῶ-
τον ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιμύ-
νοντα τὴν τῶν Ἀχαιῶν σύνοδον·
αὐτὸς δὲ παραλαβὼν ἐκ Κορίνθου

dem populos, et facere iam
imperata, et posthac quoque
facturos; Achaeos quidem sua
sponte, vt qui erga ipsum be-
neuole sint affecti; Aetolos
vero metu, propter ea mala
quae praesenti bello sint ex-
perti. Italiam vero et in eam
transitum, principium esse
imperii summae rerum in-
choandi. quod cui potius
quam ipsi conueniat? Ei por-
ro consilio nunc opportunum
esse tempus, cum tanta ciade
afflicti sunt Romani.

102. His verbis facile Phi-
lippo persuasit: vt pote iuue-
ni regi, cuius ceptis fortuna
aspirauerat, et qui omnino
praeditus esset audacia singu-
lari. ad haec ex ea domo
ortus, quae nescio quomodo
prae ceteris, summi imperii
spe ducitur. Philippus igitur
vt dicebamus, tunc qui-
dem soli Demetrio quem af-
ferebat epistola nuntium com-
municauit: postea vero con-
uocatis amicis concilium ha-
buit, de pace cum Aetolis
facienda. ne Aratus quidem
erat alienus a rerum compo-
nendarum consilio: quia su-
periores bello pacem erant
facturi. propterea rex, ne
expectatis quidem legatis, qui
communibus suffragiis con-
ventionis negotium curarent;
extemplo Cleonicum Naupa-
ctium ad Aetolos misit. hunc
enim Philippus inuenit, ex
quo captus fuerat, Achaeo-
rum conuentum adhuc op-
perientem. ipse nauibus quae
Corinthi erant acceptis, et

τὰς ναῦς, καὶ τὴν πεζὴν δύναμιν ἤμεν ἔχων εἰς Αἴγιον. Καὶ προσελθὼν ἐπὶ Λασιῶνα καὶ τὸν ἐν τοῖς ἑραιπίοις πύργον παραλαβὼν, καὶ συνυποκριθεὶς, ὡς ἔμβολων εἰς τὴν Ἡλείαν, τῷ μὴ δοκεῖν λίαν ἔτοιμος εἶναι πρὸς τὴν τῷ πολέμῳ καταλύσειν. μετὰ δὲ ταῦτα δις ἢ τρίς ἀνακάμψαντος τῷ Κλεονίκῃ, δεομένων τῶν Αἰτωλῶν εἰς λόγους σφίσι συνελθεῖν, ἐπήκουσε. καὶ πάντ' ἀφείδεν τὰ τῷ πολέμῳ, πρὸς μὲν τὰς συμμαχίδας πόλεις γραμματοφόρος ἐξαπέστειλε, παρακαλῶν πέμπειν τὰς συνεδρεύοντας καὶ μετέξοντας τῆς ὑπὲρ τῶν διαλύσεων κοινολογίας. αὐτὸς δὲ διαβάς μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ καταερατοπεδεύσας περὶ Πάνορμον ὅς ἐστι μὲν τῆς Πελοποννήσου λιμῆν, κίτται δὲ καταντικρὺ τῆς τῶν Ναυπακτιῶν πόλεως· ἀνέμεινε τῆς τῶν συμμαχῶν συνέδρου. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον καθ' ὃν ἴδεν συναθροίζεσθαι τὰς προεξημένους πλεύσας εἰς Ζάκυνθον, δι' αὐτῷ κατεσχάσατο τὰ κατὰ τὴν νῆσον, καὶ παρῆν αὐτῷ ἀναπλέων.

103. Ἦδη δὲ καὶ τῶν συνέδρων ἠθροισμένων ἐξέπεμψε πρὸς τὰς Αἰτωλὺς Ἄρατον καὶ Ταυρίωνα, καὶ τινὰς τῶν ἡπόντων ἅμα τῆτοις· οἱ καὶ συμμίξαντες τοῖς Αἰτωλοῖς πανδημεὶ συνηθροισμένοις ἐν Ναυπακτῷ, βραχέα διαλεχθέντες, καὶ θεωρῶντες αὐτῶν τὴν ὁρμὴν τὴν πρὸς τὰς διαλύσεις, ἔπλεον ἐξ ὑποτροφῆς πρὸς τὸν Φίλιππον,

copiis pedestribus, Aegium castra mouet. Ac ne finendi belli cupidus supra modum videretur, prope Lasionem accessit, et turri occupata, quae in ruderibus eius vrbs sita est, inuadendi Eleam propositum se habere simulabat. deinde quum bis terue Cleonicus isset redisset, petentibus Aetolis colloquium annuit: omnique posita belli cura, missis ad socias vrbes tabellariis, per literas omnes hortatus est, vt singuli suos mitterent, qui concilio interessent, et de componendis rebus vna cum ceteris in commune consultarent. ipse cum exercitu Panormum se transfert. is portus est Peloponnesi, qui vrbem Naupactiorum habet in aduersa ripa oppositam. ibi rex vallum iacere, et legatos sociorum praestolari, qui in conuentu indicto erant confessuri. Interea autem dum hi conueniunt, Zacynthum nauibus petit; vnde rebus eius insulae sua vnus auctoritate ordinatis, mox est reuersus.

103. Vbi omnes conueniunt, Philippus Aratum et Taurionem nonnullosque alios qui cum istis venerant ad Aetolos mittit. Celebrabant eo tempore Aetoli vniuersae gentis concilium Naupacti. ad eos igitur adeunt legati, et breui oratione ipsos appellant. ac statim, vt omnium voluntates ad pacem inclinatas animaduenterunt, nuntia-

χάριν τῆ διασαφῆται περὶ τῶτων. οἱ δ' Αἰτωλοὶ σπεύδοντες διαλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἐξαπέστειλον ἅμα τέτοις πρέσβεις πρὸς τὸν Φίλιππον, ἄξιοντες παραγγέλλεσθαι μετὰ τῆς δυνάμεως πρὸς σφᾶς, ἵνα, τῆς κοινολογίας ἐκ χειρὸς γινομένης, τύχη τὰ πράγματα τῆς ἀρμοζύσης διεξαγωγῆς. ὁ δὲ βασιλεὺς ὀρμηθεὶς τοῖς παρακαλυμένοις, διέπλευτε μετὰ τῆς δυνάμεως πρὸς τὰ λεγόμενα Κοῖλα τῆς Ναυπακτίας, ἃ τῆς πόλεως εἴκοσι μάλιστα σταδίων ἀφῆσθηκε. στρατοπεδεύσας δὲ καὶ περιλαβὼν χάρακι τὰς νῆας καὶ τὴν παρεμβολὴν, ἔμενε προσανέχων τὸν καιρὸν τῆς ἐντεύξεως. οἱ δ' Αἰτωλοὶ χωρὶς τῶν ὀπλων ἦγον πανδημεὶ, καὶ διαχρόντες ὡς δύο στάδια τῆς Φιλίππου παρεμβολῆς, διεπέμποντο καὶ διελέγοντο περὶ τῶν ἐνεσῶτων. τὸ μὲν ἔν πρώτῳ ὁ βασιλεὺς πάντας ἐξέπεμψε τὰς ἡκούσας παρὰ τῶν συμμάχων, κελεύσας ἐπὶ τέτοις προτείνειν τὴν εἰρήνην τοῖς Αἰτωλοῖς, ὡς ἔχειν ἀμφοτέρως, ἃ νῦν ἔχουσι. δεξαμένων δὲ τῶν Αἰτωλῶν ἐτοίμως, τὸ λοιπὸν ἤδη περὶ τῶν κατὰ μέρος συνεχεῖς ἐγίνοντο διαποσολαὶ πρὸς ἀλλήλους· ὧν τὰς μὲν πλείους παρήσομεν, διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ἄξιον μνήμης, τῆς δ' Ἀγελᾶς τῆς Ναυπακτίας παραίνεσεως πειρησόμεθα μνήμην, ἢ κατὰ τὴν πρώτην ἐντεύξιν ἐχρησατο πρὸς τε τὸν βασιλέα καὶ τὰς παρόντας συμμάχους.

104. Ὅς ἔφη, δεῖν μάλιστα μὲν μηδέποτε πολεμεῖν τὸς Ἑλ-

turi quod inuenerant, ad regem reuertuntur. Aetoli finem bello imponere gestientes, suos cum his legatos ad Philippum iubent proficisci: orantes vt cum suis copiis in Aetoliam veniat; quo facilius colloquio sub manu instituto, componi res queant. Rex, postulatis eorum incitatus, ad Coela quae vocant Naupactiae, stadia ab vrbe admodum viginti, cum exercitu traiecit, vbi constitutis signis, ac nauibus pariter castrisque vallo circumdatis, tempus colloquii expectabat. eo mox effusa est gens vniuersa Aetolorum sine armis: et quum a Philippi castris duo dumtaxat stadia abessent, per internuntios de rebus singulis inter se comunicabant. Principio rex omnes legatorum socios misit, iustos his legibus pacem Aetolis offerre, vt quae iam tenerent vtrique seruarent. quod quum Aetoli essent libenter amplexi, de cetero, super conditionibus particularibus vltro citroque assiduae legationes mittebantur. quibus praetermissis, quoniam pleraeque illarum dignum memoratu nihil continent, Agelaei Naupactii adhortationem commemorabimus, quam in primo conuentu ad regem et omnes qui aderant socios habuit.

104. Is igitur dixit: Maxime quidem illud Graecos de-
Y y ληνας

ληνας ἄλλήλοισι, ἀλλὰ μεγάλην χάριν ἔχειν τοῖς θεοῖς, εἰ λέγοντες ἐν καί ταυτὸ πάντες, καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας, καθάπερ οἱ τὰς ποταμῶν διαβαίνοντες, δύναντο τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποτριβόμενοι, συστῶζειν σφᾶς αὐτὰς καὶ τὰς πόλεις. ἢ μὴν ἄλλ' εἰ τὸ παράπαν τῆτο μὴ δυνατόν, κατὰ γὰρ τὸ παρὸν ἡξίει συμφρονεῖν καὶ συμπυλάττεσθαι, προϊδομένης τὸ βῆρος τῶν στρατοπέδων, καὶ τὸ μέγεθος τῆ συνεσῶτος πρὸς ταῖς δυνάμεισι πολέμου. Δῆλον γὰρ εἶναι παντὶ τῶ καὶ μετρίως περὶ τὰ κεινὰ σκιδάζοντι καὶ νῦν, ὡς, εἴαν τε Καρχηδόνιοι Ῥωμαίων, εἴαν τε Ῥωμαῖοι Καρχηδονίων περιγέγωνται τῶ πολέμου, διότι κατ' ἄνευ τρόπου εἰκὸς ἐστὶ, τὰς κρατήσαντας ἐπὶ ταῖς Ἰταλιωτῶν καὶ Σικελιωτῶν μείναν δυνατείαις, ἡξίει δὲ καὶ διατάνειν τὰς ἐπιβολὰς καὶ δυνάμεις αὐτῶν, πέρα τῆ δέοντος. Διόπερ ἡξίει, πάντας μὲν φυλάττεσθαι τὸν καιρὸν, μάλιστα δὲ Φίλιππον. εἶναι δὲ Φυλακὴν, εἴαν ἀφείμενος τῆ καταφθεῖρειν τὰς Ἑλλάδας, καὶ ποιεῖν εὐχειρώτερος τοῖς ἐπιβαλλομένοις, κατὰ τὸναντίον ὡς ὑπὲρ ἰδίας σώματος βυλεύεται, καὶ καθόλα πάντων τῶν τῆς Ἑλλάδος μερῶν, ὡς οἰκείων καὶ προσηγόντων αὐτῶ, ποιήσῃ πρόνοιαν. τῆτου γὰρ τὸν τρόπον χρωμένε τοῖς πράγμασι, τὰς μὲν Ἑλλάδας εὖνεσ ὑπάρχειν αὐτῶ καὶ βεβραῖως συναγω-

gere, ne bellum inuicem unquam gerant. quin magnas diis gratias agendas illis fore, si vel optime inter se consentientes, et manibus connexis, sicut solent qui amnes vado transeunt, ingruentes barbaros repellere, et cum se tum vrbes suas valuerint seruare. ceterum si in omne æuum sanciri haec concordia nequeat; in praesentia quidem certe conspirandum esse ad communem salutem: quum robur illud exercituum barbaricorum, et belli aduersus illas immensas vires suscepti magnitudinem prospiciant. Esse enim neminem quamuis mediocriter in republica versatum, quin videat iam nunc, siue Carthaginenses vicerint hoc bello Romanos, siue Romani Carthaginenses, non esse villo modo simile veri, Italiae aut Siciliae imperio victores fore contentos: sed et consilia et vires suas vltierius quam esset optandum eos esse porrecturos, et ad se venturos. Hortari igitur omnes, praecipue autem Philippum, vt ab impendente caueant periculo: cauendi porro hanc esse rationem, si pro eo quod opes Graeciae haectenus attriuerit, et inuadere parantibus facile expugnabiles reddiderit: iam e contrario ipsis tanquam corpori suo consuluerit, omniumque in vniuersum Graeciae partium parem curam habuerit, ac si coniuncti essent ipsi omnes, et proprio iure ad eum pertinerent. Hoc modo si res

νισὰς πρὸς τὰς ἐπιβολὰς· τὰς δ' ἔξωθεν ἤττον ἐπιβλεύειν αὐτῇ τῇ δυνασίᾳ, καταπεπληγμένους τὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς αὐτὸν πίσιν. εἰ δὲ πραγμάτων ὀρέγεται, πρὸς τὰς δύσεις βλέπειν αὐτὸν ἤξει, καὶ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ συνεσῶσι πολέμοις προσέχειν τὸν νῦν· ἵνα γενόμενος ἔφεδρος ἔμφρων, πειραδῆ σὺν κειρῶ τῆς τῶν ὄλων ἀντιποιήσασθαι δυνασίας. εἶναι δὲ τὸν ἐνεσῶτα κειρὸν ἢ ἀλλότριον τῆς ἐλπίδος ταύτης. τὰς δὲ πρὸς τὰς Ἑλλήνας διαφορὰς καὶ τὰς πολέμους, εἰς τὰς ἀναπαύσεις αὐτὸν ὑπερτίθεσθαι παρέκάλει· καὶ μάλιστα σπυράζειν περὶ τέτα τῆς μέρης, ἵν' ἔχη τὴν ἐξουσίαν, ὅταν βάλῃται, καὶ διαλύεσθαι καὶ πολεμεῖν πρὸς αὐτὸς· οἷς ἐὰν ἀπαξ τὰ προφαινόμενα νῦν ἀπὸ τῆς Ἑσπέρας νέφῃ προσδέξῃται τοῖς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόποις ἐπιστῆναι, καὶ λίαν ἀγωνιᾶν ἔφη, μὴ τὰς ἀνοχὰς καὶ τὰς πολέμους, καὶ καθόλου τὰς παιδίας, αἷς νῦν παίζομεν πρὸς ἀλλήλους, ἐκκοπῆναι συμβῆ πάντων ἡμῶν ἐπὶ τοσούτου, ὥστε καὶ εὐξασθαι τοῖς θεοῖς, τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἡμῖν ὑπάρχειν, τῆ πολεμεῖν ὅταν βελάμεθα, καὶ διαλύεσθαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ καθόλου κυρίως εἶναι τῶν ἐν αὐτοῖς ἀμφισβητημένων.

105. Ὁ μὲν ἄν' Ἀγέλαος τοιαῦτα διαλεχθεὶς, πάντας μὲν παρῶρμησε τὰς συμμάχους πρὸς

administraret, paratam ipsi Graecorum benevolentiam fore, quos in omnibus inceptis constantes adiutores sit habiturus. exteros vero populos, firma Graecorum fide erga ipsum territos, eius regno haud ita facile insidiaturos. Quod si rerum gerendarum cupiditate ducatur, respiceret occidentem; et bellis, quibus flagrat Italia, animi mentem intenderet: ut obseruato prudenter rerum euentu, cum se dederit occasio, summum imperium sibi vindicare conetur. a quo incepto praesentis temporis statum non abhorrere. orare denique, ut si quas habeat cum Graecis controuersias; si quae bella in eos molliatur, differret illa ad maius otium: summaque cura id operam daret, ut et gerendi et finiendi belli cum Graecis potestatem semper haberet. Nam si ingruentem ab occidente nubem semel in Graeciam pateretur incumbere; equidem, inquebat, animi crucior, metuens ne et induciarum et bellorum, et omnium istorum quos inter nos ludimus nunc ludorum, adeo omnibus nobis facultas praecidatur, ut pro magno beneficio a diis simus optaturi, sumendi ponendique belli inter nos quoties uouerimus, potestatem et nobis fieri, omnino nobis permitti nostrarum discordiarum arbitrium.

105. Hac oratione Agelaus cum ceteros omnes socios cupiditate pacis incendit; tum

τὰς διαλύσεις· μάλιστα δὲ τὸν Φί-
 λιππον, οἰκείοις χρησάμενος λό-
 γοις πρὸς τὴν ὀρμὴν αὐτῆ, τὴν ἤδη
 προκατεσκευασμένην ὑπὸ τῶν τῆ
 Δημητρίᾳ παραινήσεων. Διότ' ἄρ
 ἀνθομολογησάμενοι πρὸς σφᾶς
 ὑπὲρ τῶν κατὰ μέρος, καὶ κυρώ-
 σαντες τὰς διαλύσεις, ἐχωρίσθη-
 σαν, κατὰγοντες εἰς τὰς οἰκείας
 ἕκαστοι πατρίδας εἰρήνην ἀντι πο-
 λέειν. Ταῦτα δὲ πάντ' ἐ συνέβη
 γενέσθαι κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν
 τῆς ἑκατοστῆς καὶ τετρακακοστῆς
 Ὀλυμπιάδος. λέγω δὲ τὴν τῶν
 Ῥωμαίων περὶ Τυρρήνιαν μά-
 χην, καὶ τὴν Ἀντιόχου περὶ Κοί-
 λην Συρίαν, ἔτι δὲ τὰς Ἀχαιοῶν
 καὶ Φιλίππου πρὸς Αἰτωλῶς δια-
 λύσεις. Τὰς μὲν ἐν Ἑλληνικῶς
 καὶ τὰς Ἰταλικῶς, ἔτι δὲ τὰς Λι-
 βυκῶς πράξεις, ἔτος ὁ καιρὸς
 καὶ τῆτο τὸ διαβέβηκε συνέπλεξε
 πρῶτον. ἢ γὰρ ἔτι Φίλιππος, ἢ ὁ
 οἱ τῶν Ἑλλήνων προεσῶτες ἄρ-
 χοντες, πρὸς τὰς κατὰ τὴν Ἑλ-
 λάδα πράξεις ποιούμενοι τὰς ἀνα-
 Φορὰς, ἢτε τὴς πολέμους, ἢτε τὰς
 διαλύσεις ἐποιῶντο πρὸς ἀλλήλους
 ἀλλ' ἤδη πάντες πρὸς τὴς ἐν Ἰτα-
 λίᾳ σκοπὸς ἀπέβλεπον. ταχέως
 δὲ καὶ πρὸς τὴς νησιώτας, καὶ
 πρὸς τὴς τὴν Ἀσίαν κατοικῶντας,
 τὸ παραπλήσιον συνέβη γενέσθαι.
 καὶ γὰρ οἱ Φιλίππου δυσαρεσέμε-
 νοι, καὶ τινες τῶν τῶ Ἀττάλων
 διαφερομένων, ἢ ἔτι πρὸς Ἀν-
 τίοχον καὶ Πτολεμαῖον, ἢ δὲ πρὸς
 Μεσημβρίαν καὶ τὰς Ἀνατολικῶς
 ἔνευον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν Ἑσπέραν
 ἀπὸ τῶν τῶν καιρῶν ἔβλεπον.

imprimis Philippum: cuius
 voluntati, hortatu Demetrii
 iam ante excitatae, secunda
 et admodum congruentia erat
 locutus. Itaque postquam de
 singulis conditionibus inter
 ipsos conuenisset, firmato foe-
 dere discesserunt: et loco
 belli pacem in suam quisque
 patriam velut postliminio re-
 duxerunt. Gesta autem om-
 nia haec sunt, Romanorum
 inquam pugna in Etruria pu-
 gnata, Antiochi bellum pro
 Coela Syria, et Achaeorum
 ac Philippi pax cum Aetolis,
 Olympiadis centesimae qua-
 dragesimae anno tertio. At-
 que hoc primum tempus,
 primumque adeo concilium
 est, quod rebus Graecorum
 Italicas et Libycas immiscuit.
 nam ex illo non amplius aut
 Philippus, aut Graecarum ci-
 vitatum principes, ad rerum
 Graeciae statum sua consilia
 referebant, cum vel bellum
 susciperent, vel pacem face-
 rent: sed ad Italiam omnes,
 ceu ad communem scopum
 oculos conuertebant. Nec
 longa intercessit mora, cum
 et qui insulas et qui Asiam
 colunt, idem facere coepe-
 runt. nam ii quibus grauius
 erat Philippus; quidam et-
 iam, qui aliquid controuer-
 siae cum Attalo habebant,
 non iam ad Antiochum aut
 Ptolemaeum, aut ad meri-
 diem vel orientem se con-
 vertebant: sed ad occiden-
 tem deinceps omnes specta-
 bant. et erant qui ad Car-

καί τινες μὲν πρὸς Κρχηδοίους, οἱ δὲ πρὸς Ῥωμαίους ἐπρέσβευον. ὁμοίως δὲ καὶ Ῥωμαῖοι πρὸς τὰς Ἑλληνας, δεδιότες τὴν τῆ Φιλίππε τόλμαν, καὶ προοράμενοι, μὴ συνεπίθῃται τοῖς τότε περιεσῶσι αὐτῆς καιροῖς. Ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπόχεσιν σαφῶς ὑμᾶς δεδιδάχαμεν, πότε, καὶ πῶς, καὶ διὰ τί αἰτίας αἱ κατὰ τὴν Ἑλλάδα πράξεις συνεπλάκησαν ταῖς Ἰταλικαῖς καὶ Λιβυκαῖς· λοιπὸν κατὰ τὸ συνεχὲς ποιησάμενοι τὴν διήγησιν ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν, ἕως εἰς τὰς καιρῶς, ἐν οἷς Ῥωμαῖοι τὴν περὶ Κάνναυ μάχην ἠττήθησαν, ἐφ' ἣν τῶν Ἰταλικῶν πράξεων τὴν καταστροφὴν ἐποιησάμεθα· καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἀφοριῶμεν ἐξισώσαντες τοῖς προειρημένοις καιροῖς.

106. Ἀχαιοὶ μὲν ἔν, ὡς θᾶτον ἀπέθεντο τὸν πόλεμον, στρατηγὸν αὐτῶν ἐλόμενοι Τιμόξεον, ἀναχωρήσαντες εἰς τὰ σφέτερα νόμιμα καὶ τὰς διαγωγὰς, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις, αἱ κατὰ Πελοπόννησον, ἀνεκτῶντο μὲν τὰς ἰδίας βίβας, ἐθεράπευον δὲ τὴν χώραν, ἀνεκέντο δὲ τὰς πατρίδας θυσίας καὶ πανηγύρεις, καὶ τὰλλα τὰ πρὸς τὰς θεὰς παρ' ἐκάστοις ὑπάρχοντα νόμιμα. χεδὸν γὰρ ὠσανεὶ λήθην συνέβρινε γεγονέναι παρὰ τοῖς πλείστοις περὶ τὰ τοιαῦτα, διὰ τὴν συνέχειαν τῶν προγεγονότων πελέων. ἔ γὰρ οἶδ' ὅπως αἰείποτε Πελοπονηῆσιοι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οἰκειότατα πρὸς τὸν ἡμέ-

thaginienses mitterent legationes, erant qui ad Romanos. Similiter et Romani, Philippi audaciam veriti, matureque sibi cauendum rati, ne ad cetera quibus undique premebantur mala, ipse quoque infestus hostis accederet, in Graeciam legatos decreuerunt. Nos autem quum clare iam docuerimus, quando, quomodo et quibus de causis rebus Italicis Libycisque Graecanicae fuerunt immixtae; et narrationem eorum quae in Graecia sunt gesta, ad illa usque tempora continuauerimus, quibus Romani ad Cannas male pugnarunt; in qua clade rerum Italicarum narratio nostra est desita; hunc quoque librum ad eadem tempora pariter perductum, finiemus.

106. Achaei igitur, ut primum bello sunt defuncti, creato praetore Timoxeno, ad priora sua instituta moresque redire. similique modo etiam per ceteras Peloponnesi ciuitates, rei familiaris damna pro se quisque reparare, agros colere, sacra, ludos, et peculiare patriae suae ritus instaurare. quae omnia, propter diuturnitatem superiorum bellorum, apud plerosque in obliuionem prope iam venerant. Accidit enim fere semper, modo nescio quo, ut Peloponnesii, quos ad vitam mansuetam et hominibus conuenientem natura finxit accommodatissimos supra omnes

ρον καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἔχοντες, ἥμισυ πάντων ἀπολε-
 λαύκασι κατὰ, κατὰ γε τῆς ἀνώ-
 τερον χρόνος, μᾶλλον δὲ πῶς,
 κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ἦσαν αἰεὶ
 πλησίον χθροὶ τινες, καὶ ἔτοτε
 ἡσυχοὶ ἕσσι. τῆτο δὲ μοι δοκῆ-
 σιν τάχισιν εἰκότως. ἅπαντες
 γὰρ ἡγεμονικοὶ καὶ Φιλελεύθεροι
 ταῖς Φύσεσιν ὄντες, μάχονται
 συνεχῶς πρὸς ἄλληλους, ἀπαρ-
 χωρήτως διακείμενοι περὶ τῶν
 πρωτείων. Ἀθηναῖοι δὲ τὸν ἐκ
 Μακεδονίας Φόβον ἀπεδέδοντο,
 καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἔχειν ἐδό-
 κην ἤδη βεβαίως. χρώμενοι δὲ
 προσάτις Εὐρυκλείδα καὶ Μι-
 κύωνι, τῶν μὲν ἄλλων Ἑλληνι-
 κῶν πράξεων ἢ ὁποίας μετεί-
 χον ἀκολουθῶντες δὲ τῇ τῶν
 προεσῶτων αἰρέσει, καὶ ταῖς τῆ-
 των ὁμοίαις, εἰς πάντα τῆς βα-
 σιλεῖς ἐξεκίχοντο, καὶ μάλιστα
 τῆτων εἰς Πτολεμαῖον καὶ πᾶν
 γένος ὑπέμενον ψηφισμάτων
 καὶ κηρυγμάτων, βραχύν τινα
 λόγον ποιούμενοι τῷ καθήκον-
 τος, διὰ τὴν τῶν προεσῶτων
 ἀκρίσιαν.

107. Πτολεμαίω γε μὴν ἐυ-
 θείως ἀπὸ τῆτων τῶν καιρῶν τυν-
 ἐβρινε γίνεσθαι τὸν πρὸς τῆς
 Αἰγυπτίας πόλεμον. Ὁ γὰρ
 προειρημένος βασιλεὺς καθοπλί-
 σασ τῆς Αἰγυπτίας, ἐπὶ τὸν πρὸς
 Ἀντίοχον πόλεμον, πρὸς μὲν
 τὸ παρὸν ἐνδεχομένως ἐβα-
 λεύσατο, τῷ δὲ μέλλοντος ἡσό-
 χησε. Φρονηματιθέμενος γὰρ ἐκ
 τῷ περὶ Ῥαφίαν προτερήματος,
 ἐκ ἔτι τὸ προσαπτόμενον οἷοί τ'

mortales; iidem tamen o-
 mnium minime, ad superiora
 quidem certe tempora quod
 attinet, eius vitae fructum
 caperent: quum potius fuerit
 illis quod ait Euripides. — *per-
 petim Laboriosa vita, ab armis
 iniquis* Quod quidem puto
 non temere eis usu venire.
 Nam qui ad imperandum na-
 tura sint facti, et libertatis
 retinentes, de principe loco
 cedere cuiquam nescii, inter
 se continenter praeliantur.
 Athenienses vero metu Macedo-
 num liberati, firma iam frui
 videbantur pace; et quum
 Euryclidæ ac Micyonis con-
 siliis ciuitas illa regeretur,
 nullius prorsus rei commu-
 nionem cum reliquis Graecis
 habentes, studia rectorum suo-
 rum secuti, et animorum in-
 clinationem; erga omnes re-
 ges, sed Ptolemaeum maxi-
 me, honorum profusi; nul-
 lum non decretorum aut prae-
 coniorum genus sciscere su-
 stinebant: culpa eorum qui
 rempublicam administrabant,
 omni propemodum honesti
 cura abiecta.

107. Ptolemaeo autem sta-
 tim postquam haec gesta
 sunt, cum Aegyptiis bellum
 gerere contigit. Is enim
 rex cum aduersus Antiochum
 Aegyptios armavit, consilio
 usus est, vt in praesens non
 inutili, ita in posterum per-
 nitioso. Secunda namque ad
 Raphiam pugna inflati, dicto
 audientes esse regi non am-
 plius dignabantur, ducem et
 auctorem requirentes; tam-

ἦσαν ὑπομένειν, ἀλλ' ἐζήτην ἡγεμόνα καὶ πρόσωπον, ὡς ἱκανοὶ βοηθεῖν ὄντες αὐτοῖς. ὃ καὶ τέλος ἐποίησαν, ἔμετὰ πολὺν χρόνον. Ἀντίοχος δὲ μεγάλη παρασκευῇ χρησάμενος ἐν τῷ χειμῶνι, μετὰ ταῦτα τῆς Φερείας ἐπιγενομένης, ὑπερέβηλε τὸν Ταῦρον, καὶ συνθέμενος πρὸς Ἀτταλον τὸν βασιλέα κοινοπραγίαν, ἐνίστατο τὸν πρὸς Ἀχαιοὺς πόλεμον. Αἰτωλοὶ δὲ παρ' αὐτὰ μὲν εὐδοκῶντες τῇ γενομένῃ διαλύσει πρὸς τὰς Ἀχαιῆς, ὡς ἂν μὴ κατὰ γνώμην αὐτοῖς τῆ πολέμου προεχωρηκός· διὸ καὶ στρατηγὸν Ἀγέλαον εἶλοντο τὸν Ναυπάκτιον, δοκῶντα πλεῖστα συμβεβληθῆαι πρὸς τὰς διαλύσεις· ἐδένα δὲ χρόνον διαλιπόντες δυσηρέεον καὶ κατεμέμφοτο τὸν Ἀγέλαον, ὡς ὑποτετμημένον πάσας αὐτῶν τὰς ἔξωθεν ὠφελείας, καὶ τὰς εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδας, διὰ τὸ μὴ πρόστινας, πρὸς πάντας δὲ τὰς Ἑλλήνας πεποιθῆσαι τὴν εἰρήνην. ὃ δὲ προειρημένος ἀνὴρ ὑποφέρων τὴν προειρημένην τοιαύτην ἀλογίαν καὶ μέμψιν, παρακατῆχε τὰς ὀρμάς αὐτῶν· διὸ καὶ καρτερεῖν ἔσται μὲν ἡναγκάζοντο παρὰ φύσιν.

108. Ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος ἀνανομισθεὶς κατὰ θάλατταν ἀπὸ τῶν διαλύσεων εἰς Μακεδονίαν, καὶ ναταλαβὼν τὸν Σκερδιλιάδαν ἐπὶ τῇ προφάσει τῶν προσοφειλομένων χρημάτων, πρὸς ἃ καὶ τὰ περὶ τὴν Λευκάδα πλοῖα παρεσπόδησε, καὶ τότε

quam idoneis ad illi resistendum viribus praediti. quod et ad extremum fecerunt; idque haud ita multo post. Antiochus bello per hiemem magna cura adornato, ineunte aestate Taurum superat, et facta cum Attalo societate, Achaeum bello est aggressus. Aetoli, quibus parum ex animi sententia bellum successerat, repente illi quidem pace confecta laetari: eamque adeo ob causam Agelaum Naupactium, cuius maxime opera atque auctoritate res inter ipsos et Achaeos videbantur fuisse compositae, praetorem gentis Aetolorum constituerunt. iidem tamen ne minimo quidem spatio temporis interiecto, aegre ferre, et Agelaum incusare: omnem quippe sibi ab exteris populis praedas agendi occasionem esse praecisam: omnes in posterum spes commodorum ereptas; non cum his aut illis Graeciae populis conciliata pace, sed cum vniuersis. Sed enim vir ille tantam hanc istorum amentiam et querelas patienter ferens, impetus eorum cohibebat: ita vt quantumuis repugnante natura, tolerare tamen cogentur.

108. Philippus rex statim a pace nauibus in Macedonia est reuectus: vbi quum inuenisset Scerdilaidam, occasione debitae adhuc sibi pecuniae, (cuius etiam gratia naues Leucade per fidem circumuenerat:) Pelagoniae

τῆς μὲν Πελαγονίας πόλισμα
 διηρηκότα, τὸ προσαγορευόμε-
 νον Πισσῆιον, τῆς δὲ Δασταρήτι-
 δος προσηγμένου πόλεις, τὰς μὲν
 Φοιβήτιδας ἐπαγγελίας, Ἀντι-
 πάτριαν, Χρυσονόιον, Γερῦν-
 τα, πολλὴν δὲ καὶ τῆς συνορίσης
 τέτοις Μακεδονίας ἐπιδεδραμη-
 κότα· παραυτίκῃ μὲν ἄρρησε
 μετὰ τῆς δυνάμεως, ὡς ἀνεκτῆ-
 σασθαι σπιδάζων τὰς ἀφιστη-
 κυίας πόλεις· καθόλη δ' ἔκρινε
 πολεμεῖν πρὸς τὸν Σκέρδιλαΐδαν,
 νομίζων ἀνεγκλιότατον εἶναι
 παρευρεπίσασθαι τὰ κατὰ τὴν
 Ἰλκυρίδα, πρὸς τε τὰς ἄλλας
 ἐπιβολὰς, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν
 εἰς Ἰταλίαν διάβασιν. Ὁ γὰρ
 Δημήτριος ἕτως ἐξέκρινε τὴν ἐλ-
 πίδα καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶ βασι-
 λεῖ ταύτην συνεχῶς, ὡς κατὰ
 τὸς ὕπνους τὸν Φίλιππον ταῦτ'
 ὄνειρώττειν, καὶ περὶ ταύτας εἶ-
 ναι τὰς τράξεις. ἐποίει δὲ ταῦτα
 Δημήτριος, ἢ Φιλίππῃ χάριν,
 (τέτῳ μὲν γὰρ τρίτῃν ἵτως ἐν
 τέτοις ἔνεμο μερίδα) μᾶλλον δὲ
 τῆς πρὸς Ῥωμαίους δυσμενείας·
 τὸ δὲ πλεῖστον ἔνεκεν αὐτῆ καὶ
 τῶν ἰδίων ἐλπίδων. μόνως γὰρ
 ἕτως ἐπέπεισε τὴν ἐν τῷ Φάρῳ
 δυνασεῖαν κατακτῆσασθαι πάλιν.
 πλὴν ὅγε Φίλιππος στρατεύσας,
 ἀνεκτῆσαστο μὲν τὰς προειρημέ-
 νας πόλεις· κατελάβετο δὲ τῆς
 μὲν Δασταρήτιδος, Κρεώνιου καὶ
 Γερῦντα, τῶν δὲ περὶ τὴν Λυχνι-
 δίαν λίμνην, Ἐγχελάνας, Κέ-
 ρακα, Σατίωνα, Βοῆος, τῆς δὲ
 Καλλικοίνων χώρας, Βρυτίαν, ἔτι
 δὲ τῶν καλεσμένων Πισσαντινῶν,

oppidum, quod Pissaeum nun-
 cupant, recens diripuisse; Das-
 saretidis etiam vrbes sibi ad-
 iunxisse, et pollicitationibus
 illexisse Phoebatides, puta,
 Antipatriam, Chrysondiona,
 Gertunta; ad haec scintillae
 Macedoniae multos agros in-
 cursasse: extemplo quidem
 ad recuperandas vrbes quae
 defecerant, agmen duxit: sed
 mox iustum bellum aduersus
 Scerdilaidam sibi suscipiendum
 esse statuit: ante omnia ne-
 cessarium iudicans, vt res in
 Illyrico componeret, cum ad
 alia quae moliebatur, tum ad
 traiectionem in Italiam. De-
 metrius namque adeo regis
 animum ad hanc spem et in-
 ceptionem dies noctesque in-
 flammabat, vt etiam dormi-
 ens de iis rebus somniaret,
 totusque esset in bello Italico.
 Hoc autem Demetrius facie-
 bat, non adeo quod Philippo
 cuperet, (vix enim tertio lo-
 co aliquam huius rationem
 habebat:) sed magis quia Ro-
 manos oderat: maxime vero
 se et commoda sua spectabat.
 persuasus enim erat, hanc
 vnicam sibi rationem superes-
 se, recuperandae domina-
 tionis quam in Pharo insula
 habuerat. Ceterum Philippus
 cum exercitu profectus, vr-
 bes quas supra diximus rece-
 pit. occupauit etiam in Das-
 saretide Creonium et Gerun-
 tem. circa Lychnidium lacum
 Enchelanas, Ceraca, Satio-
 nem, Boeos: in ditione Cali-
 coenorum, Bantiam: et in fi-
 nibus Pissantinorum quos vo-

Ὄργυσον

Ὀργυστον. ἐπιτελεσάμενος δὲ ταῦτα, διαΦῆκε τὰς δυνάμεις εἰς παραχειμασίαν. ἦν δ' ὁ χειμῶν ἄτος, καὶ ὄν' Ἀντίβας πεπορθηκῶς τὸς ἐπιΦανεσάτας τόπῃς τῆς Ἰταλίας, ἔμελλε περὶ τὸ Γεργύμιον τῆς Δαυνίας ποιεῖσθαι τὴν παραχειμασίαν. Ῥωμαῖοι δὲ τότε κατέστησαν στρατηγὸς, Ἀῦλον Τερέντιον καὶ Λεύκιον Αἰμίλιον.

109. Φίλιππος δὲ κατὰ τὴν παραχειμασίαν ἀναλογιζόμενος, ὅτι πρὸς τὰς ἐπιβολὰς αὐτῆς χρεῖα πλοίων εἶσι, καὶ τῆς κατὰ θάλατταν ὑπηρεσίας, καὶ ταύτης ἔχ' ὡς πρὸς ναυμαχίαν· τῆτο μὲν γὰρ ἐδ' αὐτῷ ἤλπισε δυνατὸς εἶναι, Ῥωμαίοις δὲ ναυμαχεῖν· ἀλλὰ μᾶλλον ἕως τῆ παρακομίζειν στρατιώτας, καὶ θάττον διαίρειν, ἢ πρόθοιτο, καὶ ἵνα παραδόξως ἐπιφαίνοιτο τοῖς πολεμίοις. διόπερ ὑπολαβὼν ἀρίστην εἶναι πρὸς ταῦτα τὴν τῶν Ἰλλυριῶν ναυπηγίαν, ἐκατὸν ἐπεβάλετο λέμβους κατασκευάζειν, χεδὸν πρῶτος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλέων. καταρτίσας δὲ τῆς, συνῆγε τὰς δυνάμεις, ἀρχομένης Φερείας, καὶ βραχεῖα προσατικῆτας τὰς Μακεδόνας ἐν ταῖς εἰρεσίαις, ἀνήχθη. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν Ἀντίοχος μὲν ὑπερεβάλετο τὸν Ταῦρον, Φίλιππος δὲ ποιησάμενος τὸν πλῆθ' δι' Εὐρίπῃ καὶ τῆ περὶ Μαλέαν, ἦκε πρὸς τὰς περὶ ΚεΦαλληνίαν καὶ Λευκάδα τόπῃς· ἐν οἷς καθορμιθεῖς, ἐκαραδόκει, πολυπραγμονῶν τὸν τῶν Ῥωμαίων στόλον. πυνθανόμενος δὲ τὰς περὶ τὸ

cant, Orgysum. quibus rebus confectis, hiematum copias dimisit. Haec est hiems, qua Hannibal, praecipuis quibusque locis Italiae deustatis, ad Geryonem in Apulia hibernaturus erat. quo tempore Romani crearunt consules Aulum Terentium, et L. Aemilium.

109. Philippus dum in hibernis erat cogitare coepit, ad ea quae parabat opus sibi esse nauibus, et nauticis ministeriis; non quidem ad praelii naualis usum: nam ut copiis naualibus dimicare cum populo Romano posset, ne sperabat quidem: sed potius ad transportandum militem: ut citius quo destinabat traiceret, et hostes non cogitantes opprimeret. Idcirco ratus accommodatissimas ad suos usus eas naues esse, quas Illyrici fabricant; centum lembos, primus fere omnium regum Macedoniae, construi iussit. quos ubi rebus necessariis instruxisset, ineunte aestate copias contrahit; et postquam paullisper in remigatione Macedones exercuisset, classe proficiscitur; idque tempore eodem, quo Antiochus Taurum montem superabat. Philippus ubi per Furipum copias traiecisset, Maleam etiam flexisset, ad Cephalleniae et Leucadi vicina loca peruenit: ibique nauibus in portum eiectis, classem Romanam sollicite obseruabat, omnia sedulo inquirens. quum esset ei allatum na-

Λιλύβιον αὐτῆ ὀρμεῖν, Ἰαρόή-
σας ἀνήχθη· καὶ προῆγε ποιῶ-
μενος τὸν πλεῦν ὡς ἐπ' Ἀπολ-
λωνίας.

110. Ἦδη δὲ συνεγγίζοντας
αὐτῆ τοῖς περὶ τὸν Λωϊὸν ποτα-
μὸν τόποις, ὃς ρεῖ παρὰ τὴν τῶν
Ἀπολλωνιατῶν πόλιν, ἐμπίπτει
πανικὸν, παραπλήσιον τοῖς γινω-
μένοις ἐπὶ τῶν περὶ τὴν στρατοπέ-
δων. τῶν γὰρ ἐπὶ τῆς ἑραγίας
πλεόντων τινὲς λέμβοι καθορμι-
θέντες εἰς τὴν νῆσον, ἣ καλεῖται
μὲν Σάτων, κείται δὲ κατὰ τὴν
εἰσβολὴν τὴν εἰς τὸν Ἴονιον πό-
ρον, ἦγον ὑπὸ νύκτα πρὸς τὸν
Φίλιππον, Φάσκοντες συνορμι-
κέναι τινὰς αὐτοῖς πλεόντας ἀπὸ
πορθμῶ· τίτας δ' ἀπαγγέλλειν,
ὅτι καταλίπειεν ἐν Ῥηγίῳ πεντή-
ρεις Ῥωμαϊκὰς πλεῖτας ἐπ' Ἀ-
πολλωνίας καὶ πρὸς Σκερδιλί-
δαν. ὁ δὲ Φίλιππος ὑπολαβὼν
ὅσον ἦτο τὸν στόλον ἐπ' αὐτὸν
παρεῖναι, περιφοβὸς γενόμενος,
καὶ ταχέως ἀνσπάσας τὰς ἀγ-
κύρας, αὐθις εἰς τὴν πύλιν παρήγ-
γειλε πλεῖν. ἄνευ δὲ κόσμου ποιη-
σάμενος τὴν ἀναζυγὴν καὶ τὸν
ἀνάπλεον, δευτέρως εἰς Κεφα-
ληνίαν κατῆρε, συνεχῶς ἡμέραν
καὶ νύκτα τὸν πλεῦν ποιούμενος.
βραχὺ δὲ τι Ἰαρόήσας, ἐνταῦ-
θα κατέμεινε, ποιῶν ἔμφασιν,
ὡς ἐπὶ τινὰς τῶν ἐν Πελοποννή-
σῳ πράξεων ἐπεστροφῶς. συνέ-
βη δὲ . . . ψευδῶς γενέσθαι τὸν
στόλον φόβον περὶ αὐτόν. ὁ γὰρ
Σκερδιλίδας ἀκένω κατὰ χειμῶ-
να λέμβους ναυπηγεῖσθαι τὸν Φί-
λιππον πλεῖς, καὶ προσδοκῶν αὐτῆ

ves quae Lilybaei erant, in
anchoris ibi stare, vela in al-
tium dedit, tamquam peteret
Apolloniam.

110. Vbi autem ventum
prope amnis Loii, (sive is
potius est Aous,) ostia, qui
Apolloniatarum urbem prae-
terlabitur, Panicus terror,
iis similis qui occupare ex-
ercitus terrestres solent, clas-
sem inuadit. Nam ex iis
lembis qui in extremo clas-
fis erant agmine, nonnulli
portum ingressi eius insulae
quae Saso dicitur, sita autem
est in Ionii maris introitu,
noctu ad Philippum venerunt,
nuntiantes quosdam vna se-
cum eodem appulisse, qui e
freto veniebant. ab istis au-
dissē, relictas a se Rhegii
quinq̄ueremes Romanorum,
quae Apolloniam et ad Scer-
dilaidam tendebant. Philip-
pus iamiam affuturam hosti-
lem classem suspicans, metu
perculsus, retro nauigandi dat
signum. quo in reditu quum
nullus seruatus esset ordo,
nauib. passim dissipatis, con-
tinuata diem noctemque na-
uigatione, postridie Cephal-
leniam appulit: ibique refe-
ctis nonnihil animis confedit:
prae se ferens causam redi-
tui praebuisse nonnulla, quae
in Peloponneso facere desti-
nabat. Non erat autem in to-
tum falsus nuntius, qui terro-
rem hunc Philippo attulerat.
Nam Scerdilaidas vbi compe-
risset Philippum plures lem-
bos per hiemem parare; ar-

τὴν κατὰ Θάλατταν παρεσίαν, διεπέμπετο πρὸς τὰς Ῥωμαίους, διασαφῶν ταῦτα, καὶ παρακαλῶν βοηθεῖν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δέκα νῆας ἀπὸ τῆς περὶ τὸ Λιλύβειον ἕξαπέσειλαν σόλῃ, ταύτην τὴν περὶ Ῥηγιον ὀφθεῖσαν. ἦν Φίλιππος εἰ μὴ πτοηθεὶς ἀλόγως ἔφυγε, τῶν περὶ τὴν Ἰλλυρίδα πράξεων μάλιστα ἂν τότε καθίκετο, διὰ τὸ τὰς Ῥωμαίους πάσαις ταῖς ἐπινοίαις καὶ παρασκευαῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν καὶ τὴν περὶ Κάνναν μάχην γενέσθαι τῶν τε πλοίων ἐκ τῆς κατὰ λόγον ἐγκρατῆς ἂν ἐγεγόνει. νῦν δὲ διαταραχθεὶς ὑπὸ τῆς προσαγγελίας, ἀβλαβῆ μὲν, ἐκ ἐυχήμονα δ' ἐποίησατο τὴν ἀναχώρησιν εἰς Μακεδονίαν.

III. Ἐπράχθη δὲ τι κατὰ τῆς τῆς χρόνος καὶ Περσίας μνήμης ἄξιον. τῶν γὰρ Γαλατῶν, ἃς διεβίβασεν ἐκ τῆς Εὐρώπης ὁ βασιλεὺς Ἀτταλος εἰς τὸν πρὸς Ἀχαιοὺν πόλεμον, διὰ τὴν ἐπ' ἀνδρεία δόξαν, τῶν χωριθέντων τῆς προειρημένῃ βασιλείῃ, διὰ τὰς ἀρτίρρηθεις ὑποψίας, καὶ πορθέντων μετὰ πολλῆς ἀσελγείας καὶ βίας τὰς ἐφ' Ἑλλησπόντων πόλεις, τὸ δὲ τελευταῖον καὶ πολιορκεῖν τὰς Ἰλιεῖς ἐπιβαλλομένων ἐγένετο μέν τις ἐκ ἀγεννῆς περὶ ταῦτα πράξις, καὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Τρωάδα κατοικόντων Ἀλεξανδρείαν. Θεμιστην γὰρ ἕξαποσειλάντες μετ' ἀνδρῶν τετρακχιλίῳ, ἔλυσαν μὲν τὴν Ἰλιεῶν πολιορκίαν· ἐξέβαλον δ' ἐκ πάσης τῆς Τρωάδος τὰς Γαλάτας, ἐμποδίζοντες ταῖς χορηγίαις,

bitrans classe illum ad se venturum, ad Romanos miserat, qui rem significarent, et auxilium eos poscerent. Romani decem naues e classe Lilybetana ei submiserant; eas nempe quae Rhegii erant conspectae: quas nisi tanto cum pauore Philippus reformidasset, illud erat cum maxime tempus, quo destinata perficere in Illyrico poterat: Romanis tota mente totisque viribus ad Cannense praelium conuersis, ipsasque adeo naues capturum eum fuisse ratio promittit. nunc eo nuntio perterrefactus, sine damno ille quidem, sed non sine ignominia in Macedoniam se recepit.

III. Per idem tempus quod Prusias fecit, non est relatu indignum. Galli quos propter opinionem virtutis Attalus ad bellum contra Achaeum ex Europa acciuerat; quum a dicto rege discessissent, ob eas quas antea commemorauimus suspiciones, petulanter flagitiosi ac violenti vrbes ad Hellespontum agebant ferebant. qui quum Ilienses ad extremum obsidere essent aggressi, egregium facinus ab Alexandrensibus qui Troadem colunt est editum. misso enim Themista cum quatuor militum milibus, non solum Ilienses obsidione liberarunt; sed etiam ex vniuersa Troade Gallos eiecerunt, impediendo com-

καὶ διαλυμαίνουνοι τὰς ἐπιβολὰς αὐτῶν. οἱ δὲ Γαλάται καταχόντες τὴν Ἀρίσβαν καλεσμένην ἐν τῇ τῶν Ἀβυδηνῶν χώρᾳ, λοιπὸν ἐπεβλεύοντο καὶ προσεπολέμουν ταῖς περὶ τήτης τῆς τόπικς ἐπιστάμεναις πόλεσιν. ἐφ' ἧς στρατεύσας μετὰ δυνάμειος Πρυσίας, καὶ παρταξάμενος, τὰς μὲν ἀνδρας κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἐν χειρῶν νόμῳ διέφθειρε, τὰ δὲ τέκνα χερδὸν ἅπαντα καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἐν τῇ παρριβολῇ κατέσφαξε, τὴν δ' ἀποσκευὴν ἐφῆκε διαρπᾶσαι τοῖς ἡγανισμένοις. πράξας δὲ ταῦτα, μεγάλη μὲν ἀτέλυσε Φόβη καὶ κίνδυνος τὰς ἐφ' Ἑλληνιστοῦτω πόλεις· καλὸν δὲ παράδειγμα τοῖς ἐπιγινομένοις ἀτέλιπε, τῇ μὴ ῥαδίαν ποιῆσθαι τὰς ἐκ τῆς Εὐρώπης βαρβάρους τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν διάβασιν. τὰ μὲν ἐν περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν, ἐν τήτοις ἦν. τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, τῆς περὶ Κάνναν μάχης ἀπιτελεθείσης, τὰ πλεῖστα μετατίθετο πρὸς τὰς Καρχηδονίους, καθάπερ ἐν τοῖς πρὸ τῶτων ἡμῶν δεδήλωται. Ἡμεῖς δὲ νῦν μὲν ἐπὶ τῶτων τῶν καιρῶν τῆς διηγήσεως λήξαιμεν, ἐπεὶ διεληλύθαμεν, ὡς περιέχεσθαι τῶν τε κατὰ τὴν Ἀσίαν, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πράξεων, ἢ τετρακοσῆ τῶν Ὀλυμπιάδων πρὸς ταῖς ἑκατόν. ἐν δὲ τῇ μετὰ ταῦτα βίβλῳ βραχέα προαναμνήσαντες τῆς ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ προανασκευῆς, ἐπὶ τὸν περὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας λόγον ἐπάνειμεν κατὰ τὴν ἐν ἀρχαῖς ὑπόθεσιν.

meatus, et eorum conatibus se opponendo. Galli occupata in Abydena ditione vrbe, quam Arisbam dicunt, cetera eius tractus oppida ex insidiis conabantur inuadere et assiduum cum illis bellum gerebant. Aduersus hos igitur expeditionem Prusias suscepit, et acie dimicauit. ac viros quidem in ipso praelio dum manus conferuntur, contrucidauit: sobolem vero propemodum omnem atque coniugia in ipsis castris iugulauit: utensilia victori militi diripienda concessit. qua victoria rex et Hellepontiacas vrbes magno metu ac periculo absoluit: et exemplum posteris praeclarum dedit, ne qui in Europa sunt barbari, temere in Asiam transire velint. Rerum igitur Graecanicarum et Asiaticarum, hic tum fuit status. In Italia vero, sicut supra ostendimus, post pugnam ad Cannas, pleraque omnia ad Carthaginienfes deficiebant. Nos vero expositis rebus gestis, quae in xl. supra centesimam Olympiadem incidunt, narrationem in hoc tempore terminabimus: libro autem sequente, si quae in isto sunt praestructa breuiter in memoriam reuocauerimus, ad sermonem de Reipublicae Romanae forma, sicut initio proposuimus, nos conferemus.

IN

P O L Y B I I

LIBROS QVINQVE

NOTAE VARIORVM.

ISAACI CASAVBONI

A D

POLYBII HISTORIAS
COMMENTARIJ.

Hypothesis, Partitio, Titulus.

ostendimus in iis, quae de vniuersa Polybii historia differuimus, totum hoc opus, librorum olim quadraginta, in duas partes praecipuas fuisse diuisum: Προκατασκευήν, siue apparatus ad historiam primario atque ex professo susceptam, et ipsam historiam. Vtraque item pars bipertita. Historiae enim, sicut ibi probauimus, altera pars fuit, quam auctor appellat τῆς προτέρας προθέσεως siue ἐπιβολῆς, de qua sola initio cogitauerat: altera posterius illi adiecta, quam appelles licet τῆς δευτέρας ἐπιβολῆς. Etiam praeparatio bifariam diuisa. Initio principia eorum, quae sunt in apparatu narranda altius repetuntur, et historiae vniuersae simul fundamenta iaciuntur; ea est τῆς Προκατασκευῆς pars prior. Sequitur altera, qua strictim res gestae exponuntur a prima Romanorum extra Italiam traiectione cum exercitu ad belli Punici secundi exordium. Duos libros integros praeparatio Polybiana occupat. Primus, qui est praeparationis prior, in quatuor ὀλοχερεῖς partes tribuitur: prooemium auctoris: praeparationis προθεωρίαν: belli Punici primi expositionem: et belli Libyci, siue Carthaginensium explicationem.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΡΩΤΗ) Inscriptiones singulorum Polybii librorum varie conceptas in antiquis membranis offendimus. Regius liber et serenissimi principis Boiorum ducis atque
alfi

alii e melioribus, vt edidimus. ceteri, vt in vulgatis, *ἱστοριῶν λόγος πρῶτος*. Etiam in optimo codice principis inclyti, serenissimi ducis Urbini, omnium quae adhuc vidimus Polybii exemplarium vetustissimo; sed in quo epitomae dumtaxat habentur librorum xv. a tertio ad xvii. non aliter singulorum librorum frontes praenotantur, nisi hoc modo, ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΤΟΥ Γ. ΛΟΓΟΥ. et ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΤΟΥ Δ. ΛΟΓΟΥ. atque ita semper. Ipse auctor vocat per saepe *βίβλος*, non autem *λόγος*. nam in quinto, *ὁ περὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας λόγος*, non est liber, verum dissertatio, et sermo de rep. Rom. quod est libri sexti argumentum. Veteres Critici quum Xenophontis *Ἀπονημονευμάτων* Socraticorum libro quinto et vltimo titulum hunc praescripissent, ΛΟΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ, vt propriam ei libro tractationem, a priorum subiecto diuersam designarent, sicut fecisse eosdem videmus ad poetarum patrem, extitere postea homines imperiti, qui male accepta voce *λόγος* a cetero corpore eam partem auctoritate M. Tullii non meliore iudicio defenderunt. Solent Graeci partes singulas operum maiorum in quocumque genere scriptionis, *λόγος* appellare, aut *τόμος*, aut *συγγράμμα*, quas voces promiscue pro *βίβλος* aut *βιβλίον* vsurpant. Hinc illa diuersitas in multorum librorum inscriptionibus. Nam etiam in Iosephi antiquitatum libris, pro eo quod est editum, *λόγος πρῶτος*, vetustissimus et fidelissimus regiae bibliothecae codex habet, *βιβλίον α.* alii codices eiusdem bibliothecae cum editis consentiunt. Sic libros septem de bello Iudaico Eusebius appellat *ἑπτὰ λόγος*.

PROOEMIUM.

Praefatio Polybii tractatione septem capitum absolutur. Principio auctor historiam *πραγματικὴν* in vniuersum laudat, praecipuas illius utilitates commemorans. Deinde accedit Polybius ad proprias susceptae a se historiae laudes, cuius dignitatem prae ceteris historiis, duabus rationibus probat. prior est rerum gestarum quas est narraturus nouitas, et magnitudo: posterior, ipsius subiecti praestantia, populi nempe Romani potentia omnium quibus vnquam floruerunt populorum potentiam longe supergressa. id quod Romani imperii comparatione instituta cum Persarum, Lacedaemoniorum et Macedonum imperiis, clare demon-

demonstratur. Post haec de capite Polybianae historiae agitur, et causae explicantur, cur a bello Punico secundo iusti operis sui materiam auctor sit exorsus. Docet deinceps, cur fuerit sibi necesse ad historiam suam duorum librorum apparatu viam lectori munire. Secundum quae afferuntur a Polybio causae, quare hoc opus historiae vniuersalis componendum suscepit, atque ibi de vtilitate historiae καθοδικῆς differitur; eiusque praestantia singularis imagine pulcherrima ingeniose probatur. Postremo praeparationis ipsius principium cum cura indicatur. vbi etiam de capite recte assignando ei historiae, quae ratione recta et cum iudicio instituitur, praeclare disputatur.

I. *Historiae πραγματικῆς utilitates variae.*

I. 1. Πρὸς τὴν αἴρεσιν καὶ παραδοχὴν τῶν τοιούτων ὑπομνημάτων) Non est otiosa vox τοιούτων. Nam quum multa sint genera historiarum, multae formae diuersae, non omnes eadem vim habent, verum ea demum quae sit τοιαύτη, hoc est, Polybianae similis, et ad πραγματικῆς ἰστορίας genus pertineat, qua de re mox dicemus. αἴρεσιν et παραδοχὴν noster, quod Diodorus Siculus in simili argumento ἀνάληψιν ἰστορίας.

Ibid. Διὰ τὸ μηδεμίαν ἐτοιμότεραν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις διόρθωσιν τῆς τῶν προγεγενημένων πράξεων ἐπισήμης.) Tria argumenta affert Polybius, ad commendationem historiae, quae circa rerum gestarum narrationem versatur. Primum est διόρθωσις, vitae emendatio. Haec posita est in duabus rebus, correctione vitiorum, qua publicorum, qua priuatorum vnus cuiusque, et aliorum institutorum emendatione, quae ad melius et commodius degendam hanc vitam faciunt. Prioris generis beneficium, quod sui studiosis historia confert, T. Liuius fecit tanti, vt solum hunc statuat suae scriptionis fructum. Hoc illud est, inquit, praecipue in cognitione rerum salubre, ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri: inde tibi, tuae reip. quod imitere capias: inde foedum inceptu, foedum exitu quod vites. Et noster quoque libro tertio extremo propterea scribit, ea quae de Romanorum institutis sit narraturus, politicis hominibus vtilia futura, siue illi mutare in melius reip. suae formam velint, siue nouam instituere. Via autem et modus percipiendi huius fructus est ἐπίσασις, diligens observatio causarum, euentuum atque omnium, ex quibus prudentia potest

potest augeri: iccirco dicunt Graeci philosophi, politici studii tirones debere esse *ἐπιστημῆς*, attentos ad talium documentorum obseruationem. Ad huiusmodi obseruationes faciendas multis locis Polybius lectoribus studiose viam praeit. vt quum pagina l. memorabili illa Xanthippi victoria et Reguli clade exposita addit in earum rerum narratione multa posse obseruari, per quae errores vitae hominum corrigantur: deinde illa cuiusmodi sint, diligenter explicat. Ad posterius genus *διορθώσεως* pertinet, locorum descriptionibus prioris aetatis adhibendam esse correctionem ex historia recente, quae multa patefecerit, antea incognita, aut male cognita. Eodem referendum, quod non semel Polybius affirmat; adeo iam sua aetate peritia artium ad res agendas necessariorum, et rerum vsu esse profectum; vt facile sit futurum *πραγματικῆς* historiae peritis ciuilia omnia negotia *μεθοδικῶς*, hoc est arte quadam ac ratione certa administrare. Libri ix. initio causam sibi scribendae huius historiae vel praecipuam fuisse ait *τῶ τὰς ἐμπειρίας καὶ τέχνας ἐπὶ τοσούτον προκοπὴν εἰληφέναι κατ' ἡμᾶς, ὥστε πᾶν τὸ παραπίπτον ἐκ τῶν καιρῶν ὡσάνει μεθοδικῶς δύνασθαι χειρίζειν τὰς φιλομαθῆντας*. Libro x. cap. 44. *ἔφαμεν πάντα τὰ θεωρήματα κατ' ἡμᾶς ἐπὶ τοσούτον εἰληφέναι τὰς προκοπὰς, ὥστε τῶν πλείστων τρόπων τινὰ μεθοδικῶς εἶναι τὰς ἐπισήμας*. Non negat autem Polybius alias quoque praeter hanc vitae corrigendae esse rationes: sed nullam esse neque expeditionem neque tutiorem ista affirmat. Inferius libro eodem dicitur duas esse proficiendi vias; per ipsa rerum pericula; et per alienos casus, quorum cognitio lectione historiarum est parabilis: atque hanc rationem longe et faciliorem et tutiorem esse altera. His duobus modis tertium mox adiciemus ex eodem. In proximis verbis *τῆς τῶν προγεγενημένων πράξεων ἐπισήμης*, malim scribi *τῆς διὰ τῆς τῶν προγεγ. πρ. ἐπ.*

Ibid. *Ἐπεὶ δ' ἔτινές, καὶ ἐπὶ ποσὸν, ἀλλ' ἅπαντες, ὡς ἔπος εἶπεν ἀρχ.*) Ergo historici omnes, qui ante Polybium scripserunt, locum illum communem de vtilitate historiae vixerunt? Atqui apud Herodotum, Thucydidem, Xenophontem, quos habemus hodie solos ex omnibus Graecis rerum scriptoribus, Polybio antiquiores, de ea re ne verbum quidem. Sed cauit sibi illa exceptione, *ὡς ἔπος εἶπεν*, prope dixerim. Ex iis, qui post hunc scripserunt, non pauci laudationem historiae instituerunt; vt e meliore seculo Diodorus

Siculus, scriptor nobilissimus: e recentioribus, quos non pigeat legisse, Nicephorus Gregoras, Procopius, et Agathias leuiter attigerunt.

Ibid. ἀρχῇ καὶ τελεί κέχρηται τέττω.) Vertimus vt sonant verba, sed est dictum prouerbio affine, ad crebram rei vsurpationem significandam. idem enim est cum eo, quod Graeci dicunt, θρυλλεῖν ἄνω κάτω. B. Hieronymus aduersus Pelagianos, *sursum deorsum iaditare*.

Ibid. ἀληθινωτάτην μὲν εἶναι παιδείαν, καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις τὴν ἐκ τῆς ἰστορίας μάθησιν.) Alterum hoc est argumentum, quo probatur historiae πραγματικῆς utilitas; quia versari in eius lectione, fit quasi in ipso rerum actu et negotiorum ciuiliū aut militarium administratione versari. nam et hoc et illo modo ciuilis disciplinae candidos praeparari, et rerum viris politicis necessariarum cognitione instrui. Scitum est enim, nihil hodie fieri, quod non prius sit factum: nihil olim, quod non et hodie. Aristoteles Rhetoricorum libro primo. δῆλον, ὅτι πρὸς μὲν τὴν νομοθεσίαν αἱ τῆς γῆς περίοδοι χρήσιμοι. ἐντεῦθεν γὰρ λαβεῖν ἐστὶ τὰς τῶν ἐθνῶν νόμους. πρὸς δὲ τὰς πολιτικὰς συμβεβλῆσ, τὰς τῶν περὶ τὰς πράξεις γραφόντων ἰστορίας. ἅπαντα δὲ ταῦτα πολιτικῆς ἔργου ἐσὶ. Dicit Philosophus idem cum Polybio, sed more suo accurate et cum distinctione. Politicae disciplinae partes diuersae sunt Platoni et Aristoteli, ἡ νομοθετικῆ, quae leges condit, vt olim Draco, Solon, Lycurgus et alii, quorum catalogum habes in III. politicorum capite vltimo: et ἡ βουλευτικῆ, quae etiam augustiore significatione πολιτικῆ appellatur; et qui hanc colunt politici, vt Themistocles, Alcibiades, Pericles. Haec facultas adeo est a superiore diuersa, vt plerique omnes antiqui legum latores ἰδιῶται vixerint, sicut obseruat Aristoteles, neque vllam partem vel suae vel alienae reip. attigerint. His ait Philosophus esse legendos illos historicos, qui γῆς περίοδος ediderunt: hoc est priicos geographos, qui praeter locorum situm leges populorum et varia instituta soliti breuiter adnotare: illis vero, qui remp. sint recturi et administraturi, eos historicos esse volutandos, qui res gestas descripserunt, siue vt mox dicturus est Polybius, historias πραγματικὰς. Alibi docet Philosophus, saepe euenire in consultationibus super publicis rebus, vt occurrentis alicuius difficultatis remedium ex historia vtiliter queat peti. In primo etiam politico admonentur homines politici attendere

τοῖς λεγομένοις σποράδην, δι' ὧν ἐπιτετυχῆκασιν τινές: diuulgatis exemplis eorum, quibus consilii alicuius experientia bono cessierit. Quo etiam spectat illa exemplorum copia, quibus politicum suum in secundo oeconomicorum Philosophus ipse instruit: quae omnia vir omniscius partim ex historiis scriptis didicerat, partim auditione et fando acceperat. Huiusmodi exempla Graeci, postquam in literas redegerant, Ἀκυσματα vocabant. Extat liber Ἀκυσμάτων Aristotelis, sed diuersi generis, neque ad usum politicum scriptus: quod testatur index; Θυμασιῶν ἀκυσμάτων enim appellatur: quia miracula dumtaxat eo recensentur auditione cognita. Sed fuerunt alii, qui apta prudentiae ciuili et bellicae exempla collegerant, et hoc titulo libros ediderant. in his Aeneas veterrimus scriptor rei militaris: de quo Polybius libro x. Est in manibus excellentissimus huius Τακτικὸς liber, πῶς δὲ πολιορκούμενον ἀντέχειν, de toleranda obsidione, in quo sunt haec verba sub finem, vbi de eorum animaduersione agit, qui vrbe obsessa in obeundis vigiliis fuerint omissores: Ἐὺ δὲ τινες δὲ μετιέναι ἀμελῶντας καὶ ἀκοσμῶντας, τὴν τὰ πλεῖστα κερκτημένους καὶ ἐν τῇ πόλει δυναμένους μάλιστα μετέχοντας, μετιέναι δὲ, εἴη γὰρ αὐτὶ τὸ τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις παράδειγμα. ἐν οἷς δὲ καιροῖς ἕκαστα τῶν δὲ παρῆναι, ἐν τοῖς ἀκυσμασι γέγραπται. De vtilitate historiae ad bellicam artem, quae est species aut pars πολιτικῆς, Marcus Tullius Hortensio. *Vnde facilius quam ex annualium monumentis, aut res bellica, aut omnis reip. disciplina cognoscitur? Vnde ad agendum aut dicendum copia depromi maior grauissimorum exemplorum, quasi incorruptorum testimoniorum potest?* Polybius in pulcherrimo fragmento, quod inter cetera e Suida de criplimus, parandae artis militaris tres vias cordatis suae aetatis ducibus scribit fuisse vsitatas. Primam earum esse, τὴν διὰ τῶν ὑπομνημάτων καὶ τῆς ἐκ τῶν κατασκευῆς; ea est historiae πραγματικῆς lectitatio et diligens obseruatio. Alteram τὸν μεθοδικὸν τρόπον καὶ τὴν παρὰ τῶν ἐμπείρων παράδοσιν, quum aliquis Τακτικὸς magistro aut Tribuno operam nauat, et more militari sese exercet, quae doctrina vmbraica solet appellari. Tertiam διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔξεως καὶ τριβῆς, per ipsam rerum experientiam vsu collectam in veris certaminibus. sic accipe ista e libro ix. in pergrauo digressione de institutione imperatoria. pag. DCCLXIX. τῶν προειρημένων, τὰ μὲν ἐκ τριβῆς, τὰ δὲ ἐξ ἰσορίας, τὰ δὲ κατ' ἐμπει-

ἐμπειρίαν μεθοδικὴν θεωρεῖται. Idem censendum de vniuersa doctrina politica, tribus eam rationibus posse comparari, lectione historiae, ope magistri, et vsu. Sed meminerint tirones huius studii, Polybio auctore ex hisce tribus praestare historiam. Id enim significat, quum eam vocat ἀληθινωτάτην παιδείαν, *verissimam futuri politici institutionem.* quare autem verissimam? quia propria quidem experientia plurimum fallit, Philosophi vero politici, qui Polybii aetate fere erant Stoici, raro aliquid in suis scholis docebant, quod vbi ad rei veritatem erat ventum, non esset dediscendum ceu inutile et nulli vsui. Simillimum est, quod de armorum magistris suae aetatis Plato in Lachete obseruat: totam eorum artem vanam esse et prorsus inutilem; ac ne μάθημα quidem, sed ματαιοτεχνίαν meram: cuius professores propterea Lacedaemonem, ceu lapidem Lydium, summo studio vitarent: ἡγεμένους, inquit suauissimus Philosophorum, ἔναυ ἄβατον ἱερόν, καὶ εἰ δὲ ἄκρω τῷ ποδὶ ἐπιβαίνοντας. Nec multo aliter dicebat Xenophon libro primo, et viii. Paediae, ventionem esse rerum bellicarum μελέτην καὶ ἄτυχησιν ἀληθεστάτην, ac praecipue rei equestris, eo videlicet respiciens, quod saepe magistri eius artis, quales hodie Italorum multi, omiffis, quae ad vera certamina sunt profutura, motus militiae inutiles tirones suos doceant: quod fuisse etiam Scipionis Africani iudicium libro x, Polybius significat. Aliam causam affert scriptor elegans Agathias principio libri primi, cur politico sit censenda vtilior historia quam philosophia politica. eam studiosi ex ipso petant, si lubet. Iterum Polybius pag. li. ἐξ ὧν συνιδόντι καλλίστην παιδείαν ἡγητέον πρὸς ἀληθινὸν βίον, τὴν ἐκ τῆς πραγματικῆς ἰστορίας περιγιγνομένην ἐμπειρίαν.

Ibid. ἐναργεστάτην δὲ καὶ μόνην διδάσκαλον τῆς δύνανθαι τὰς τῆς Τύχης μεταβολὰς γενναίως φέρειν, τ.) Tertium argumentum asserendae vtilitatis historiae; quia in aduersis nihil aequae iuuat, vt aliorum meminisse, quibus similis fortuna euenit. nam huiusmodi exempla vnde, nisi ex historia vel ἐκ τῶν ἀκροσμάτων? Res per se nota et cui abunde fidem faciant Philosophi, qui de consolatione libros ediderunt. Gemina huic est illa vtilitas, quam e Tragoediis capi pulcherrimis versibus docet Timocles: quos lege apud Stobaeum sermone cxxiii. Diodorus Siculus libro xviii. postquam de momentanea fortunae varietate eleganter differuisset:

διὸ καὶ, inquit, τὴν ἱστορίαν προσηκόντως αὐτῆς ἀποδέξαιτο. τῇ γὰρ τῶν πράξεων ἀνωμαλία καὶ μεταβολὴ διορθῶται τῶν μὲν ἐτυχήντων τὴν ὑπερθανάϊαν, τῶν δ' ἀκλήρυντων τὴν ἀτυχίαν. vbi duplex vtilitas, miserorum consolatio: beatorum ne esserantur coercitio. Pro ἐναργεσάτην, scribo ἐνδργεσάτην, etsi aliter libri tum hic tum in simili loco inferius. Obseruent tirones in his verbis ἐνεργεσάτην καὶ μόνην figuram ἐν διὰ οὐεῖν, auctori huic admodum familiarem. nam ita accipiendum quasi scripsisset μόνην ἐνεργεσάτην, efficacissimam et solam, pro, solam efficacem, atque efficacissimam. Ita saepe loquitur Polybius pap. xvii. τῇ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας ἀρχῇ καὶ προδέσει, nostrae historiae principio et proposito, id est, τῇ τῆς ὑφ' ἡμῶν προταθείσει ἱστορίας ἀρχῇ, historiae principio, quam proposuimus narrare. Pag. clxxviii. ἀρχὴ πάλιν ἐγένετο καὶ σύννευσις τῶν πόλεων πρὸς ἀλλήλας. Pag. cclxxx. προσδέονται θεῶ καὶ μηχανῆς. pro θεῶ ἀπὸ μηχανῆς. Pag. cccii. συνεπατήθησαν ὑπὸ τῆ πλήθους καὶ τῆς ἐπιφορᾶς τῶν Νομάδων, hoc est, τῶν ἐπιφερομένων Νομάδων. vt paulo ante μὴ συνεπατηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπιφερομένων ἰππέων. Salustius, periculo atque negotiis compertum est: τῇ πείρᾳ καὶ τοῖς πράγμασι, pro eo quod passim Graeci, τῇ πείρᾳ τῶν πραγμάτων. Plinius in primo Epistolarum: sensum quemdam voluptatemque percipio.

Ibid. τὴν τῶν ἀλλοτριῶν περιπετειῶν ὑπόμνησιν.) Cicero Titio: euentis aliorum memoria repetendis, nihil accidisse noui nobis cogitamus. et in pulcherrima ad Caecinam epistola: Leuat dolorem communis quasi legis et humanae conditionis recordatio. Choricus Gazensis rhetor elegans, ac plane qualem eum χαρακτηρίζει Photius, in eo sermone, quem habuit in funere Procopii Gazaei praeceptoris sui, hanc sententiam sulsius ita persequitur. ἰδιώτῃ μὲν γὰρ Φάρμακον ἔσω λύπης ὁ χρόνος. ὁ δὲ διὰ μέσης ἐλθὼν, καὶ θείων γευσάμενος ἀκυσμάτων, μή μοι τοιαύτην θεραπείαν ἀναμένετω. δεῖ γὰρ τῆς ἰατρείας τῆ χρόνος τὰ τῆ λογισμῶ Φάρμακα προηγῆσθαι. ἢ τί πλέον ἡμῖν οἱ λόγοι δαρίσσονται; τῆ δὲ χάριν πονεῖμεν τὰς τῶν παλαιῶν ἐκμανθάνοντες τύχας. εἰ γὰρ ἴνα τὸν χρόνον ἀνόνητα θαπανῶμεν, ἀλλ' ὅπως οἴμαί τῆν τε ἄλλην ἐκείθεν ὠφέλειαν δρεψώμεθα καὶ τοιάτῃ συμβύνας καιρῶ, πρὸς ἄνδρας ἴσα πεπονθότας ἡμῖν, ἢ πικρότερα πάθη τὸν νῦν ἀναφέροντες, ἔτως οἴσωμεν ῥᾶεν. ὑπόμνησις, memoria, repetitio, recordatio, cum sibi aliquis in memoriam reuocat, quae scit, sed dicitur saepius de eo, qui eodem officio erga alium fungitur. Glossarium, ὑπόμνησις, admonitio, admonitio: monitus, monitio. Ibid.

Ibid. *περὶ τῶν καλῶς καὶ πολλοῖς εἰρημένων ταυτολογεῖν.*) In re eadem Salustius ratione eadem vitur initio Iugurthini. *Ceterum ex iis negotiis, quae ingenio exercentur, in primis magno vsui est memoria rerum gestarum: cuius de virtute, quia multi dixere, praetereundum puto.* Grauiissima est sententia scriptoris alioqui parum grauis, Artemidori, qui initio operis nihil se, quod ad rem faceret, ait, omisisse, nisi esset a prioribus scriptoribus occupatum. ab iis consulto abstinuisset: ne aut mentiri cogeretur aut inique agere: illud, si praeclare dictis vellet ire contradictum: hoc si dicta vetustioribus reponens, de manibus studiosorum scripta eruditorum qui prius vixissent excuteret. Sic ille, *ἔτι προλαβόντες οἱ παλαιοὶ διδασκαλικῶς ἐξηγήσαντο, περὶ τῶν ἐν ἔχρην εἰς λέγειν· ἵνα μὴ ἢ ἀντιλέγειν ἐπιχειρῶν ψεύδεσθαι ἀναγκάζωμαι· ἢ τὰ αὐτὰ λέγων ἀπεκλείω τῆς εἰς μέτον παρόδε τὸν κόπον τῶν παλαιῶν.* Plane digna sententia, quae alium auctorem haberet, quam illum somniatorem.

II. *Historiae Polybianae dignitas et praestantia.*

Ibid. *Αὐτὸ γὰρ τὸ παρὰδοξον τῶν πράξεων, ὑπὲρ ὧν προηγήμεθα γράφειν.*) A thesi transit ad hypothesin. Si vniuersum genus *πραγματικῆς ἱστορίας* laudari opus non habet, multo minus haec nostra. quae quidem de rebus scripta est maximis, imperio nempe orbis terrarum a Romanis occupato. hoc est primum argumentum. sequitur alterum, nec solum maximis; verum etiam miraculi plenis, propter temporis breuitatem, quo fundatum est Romanum imperium, annorum videlicet vix trium et quinquaginta. Accedit genus ipsum scriptionis, non enim euentus tantum rerum scribit Polybius, sed consilia et causas rerum scrutatur, et profert in medium. hoc illud est, quod ait, *τὸ πῶς καὶ τίνοι γένοιτο πολιτείας.* istud est tertium argumentum.

Ibid. *πῶς καὶ τίνοι γένοιτο πολιτείας ἐπικρατηθέντα σχεδὸν ἅπαντα τὰ κ.*) Hic obseruandus est Polybii scopus et propositum in hoc excellentissimo opere moliendo. Scopus illius fuit, non solum res gestas populi Rom. posteris tradere, et incrementa imperii ipsorum admiranda, sed multo magis, tot victoriarum causas aperire, et formam Reip. Rom. atque illius instituta Graecis suis palam facere: vt eius populi virtute incomparabili cognita, iugum potentiae Rom. ferant non grauate. Non repetemus hoc loco, quae initio operis

de hoc sine Polybianae descriptionis copiose differuimus, vnicum dumtaxat locum asseremus, ex quo de illius mente possit constare. Scribit igitur auctor initio tertii, ex hac historia manifestum fore omnibus, *πότῃρα Φευκτὴν ἢ τἀναυτίον αἰρετὴν εἶναι συμβαίνει τὴν Ῥωμαίων δυναστείαν*: hoc est, utrum Graeci occasionem haberent detrectandae Romanorum dominationis, an potius in illa acquiescendi. Propterea saepe iterat noster, non solum res gestas narrare se, verum etiam τὸ πᾶν, et causas euentuum diligenter inquirere. Vide initium libri III. et libri VIII. vbi geminus huic locus, imo verba eadem. Porro causa successuum populi Rom. vno verbo hic declaratur, τὸ γένος τῆς πολιτείας. Censuit enim Polybius, causam Romanae magnitudinis, non esse fortunam, vt stulti Graeci iactabant, quos tot locis in hoc opere refellit: sed ipsam formam Reip. illius, et instituta siue civilia siue militaria. Lege, quae de ea re scribuntur libro III. et toto libro sexto, et saepius alibi.

Ibid. *χερὸν ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην.*) Οἰκουμένη Graeci appellant saepe non quod vox sonat, sed orbis habitati partem olim notam. Alibi sese explicat Polybius libro VIII. in eadem re: *πάντα τὰ γνωριζόμενα μέρη τῆς οἰκουμένης ὑπὸ μίαν ἀρχὴν καὶ δυναστείαν ἀγαγεῖν.* lib. XV. *ἔμαλλον κυριεῖσιν καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς οἰκουμένης, ὅσα κατακρίπτων ὑπὸ τὴν ἰσορίαν.* Dionysii Halicarnasiensis leuitatem, disertis verbis affirmantis vniuersam terram habitabilem imperio Rom. sua aetate parere, iam olim castigauimus.

Ibid. *ἔχ' ὅλοις πεντήκοντα καὶ τρισὶν ἔτεσιν ὑπὸ μίαν ἀρχὴν ἔπεσε τὴν Ῥωμαίων.*) Ista obseruatio de spatio annorum trium et quinquaginta, quibus Romani orbem terrarum paene totum sui iuris fecerint, propria Polybii est; quam alibi nusquam inuenio, praeter vnum Zosimum, Polybii sententiam referentem. Placet igitur Lycortae filio, populum Rom. de occupando orbis imperio ante bellum Punicum secundum vix cogitasse: verum qui feliciter primo Punico vires suas esset expertus, ex successu animos sumsisse, ac mox oblatiis occasionibus vtentem, breui spatio temporis non sine ingenti miraculo rem tantam simul propemodum et aggressum esse et consummasse. Id spatium Polybius appellat, *χρόνον προκοπῆς τῆς Ῥωμαίων δυναστείας, tempus incrementorum imperii pop. Rom.* atque idem terminis spatium hoc certis circumscribit. coepisse προκοπὴν initio Olympiadis CXL. circa quod
tempus

tempus belli Punici secundi mox erupturi femina iaciebantur. consummatam esse προκοπήν Perse victo, et Macedoniae regno euerſo; quod accidit ineunte anno secundo Olympiadis CLIII. Verum Polybius aliquanto vltterius terminum hunc porrigens, medium hoc interuallum ſemper nominat τὸν πεντηκοντακαιτριετῆ χρόνον; tempus annorum LIII. ſed non plenorum, vt hoc loco dicitur. Intra hoc ſpatium Romanos et conſilium iniiffe parandi imperii orbis terrarum vult Polybius, et tantum inceptum penitus proſtigaffe. Ait diſerte libri tertii principio, Romani imperii augmentum habuiſſe, καὶ τὴν ἀρχὴν γνωριζομένην, καὶ τὸν χρόνον ὠριſμέ-
νον, καὶ τὴν ſυντέλειαν ὁμολογεμένην, principium notum, tempus definitum, conſummationem certam et de qua ambigat nemo. intelligit ante initium ac finem huius interualli annorum LIII. Mira ſane obſeruatio, nam poſt conſectum bellum Perſicum, ſtabat adhuc Carthago, ſtabant regna regum Aegypti, Syriae, Aſiae, Pergami, Cappadociae, Numidiae, alia. etiam Graecorum ciuitatibus et inſulis, ſua fere libertas conſtabat. Omitto Galliae vtriuſque populos pleroſque, item Germanos, Britannos, Hiſpanos, Thraces, Iudaeos, qui omnes poſtea diuerſis et occaſionibus et temporibus Rom. imperio acceſſerunt. Quomodo igitur victo Perſe, ſυντέλειαν εἶχεν ἡ προκοπή τῆς Ῥωμαίων δυναſείας? aut cui praeter Polybium huius adeo ſtupendae obſeruationis venit vumquam in mentem? Nam contra, communis veterum hiſtoricorum traditio eſt; annis cc. poſtquam ex Italia pedem efferre coepiſſet pop. Rom. imperium orbis ſibi ipſum peperiſſe, Florus libro II. *Domita ſubaſtaque Italia, populus Rom. prope D. annum agens quum bona fide adoleuiſſet, ſi quod eſt robur, ſi qua iuuentus, tum ille vere robustus ac iuuenis, et par orbi terrarum eſſe coepit. Itaque mirum et incredibile dictu, qui prope quingentis annis domi luſtatus eſt, (adeo difficile fuerat dare Italiae caput) hiſ cc. annis qui ſequuntur, Africam, Europam, Aſiam, totum denique orbem terrarum bellis victoriuſque peragrauit.* Appianus vero longe moderatius; non enim dicit Romanos ducentis iſtis annis κοſμοκράτορας eſſe factos, ſed hoc tantum: externi militis vim immenſam obtinuiſſe, et pleraſque prouincias ſuae ditioni adieciffiſſe. διακοſίοιſ μάλιſτα ἐξῆſ ἐτῶſιν ἐπὶ τοῖſ πεντακοſίοιſ, ἐπὶ μέγα ἤλθεν ἡ ἀρχή. καὶ ξενικῆſ τε δυνάμειωſ εὐράτησαν ἀπείρω καὶ τὰ πλείωτα ἐαυτοῖſ ὑπὴγάγοντο. Sed enim Poly-

Iybius ea, quae commemorauimus regna, et Graeciam vniuersam pro subditis populo Rom. habuit: non quod iugum feruitutis adhuc subiissent, vt postea fecere, quum armis sunt deuicti: verum ea ratione, quod per bella dicto spatio LIII. annorum gesta, omnibus Europae, Asiae, Africae populis, qui alicuius erant nominis, expressa erat impotentiae confessio: iamque eo res redierat, vt e notioribus tunc gentibus nulla esset, quae ex aequo cum populo Rom. agere auderet; omnes reges, omnes ciuitates bene secum agi putabant, si precaria libertate fruerentur, quod Achaeorum suorum nomine Lycortas nostri parens, apud Liuium in altercatione cum Appio Claudio lamentatur libro xxx. Itaque Polybius in tertia quum dixisset, ὁ χρόνος ὁ πεντηκοντακαιτριετής εἰς ταῦτα ἔληγεν. ἦτε αὐξήσις καὶ προκοπή τῆς Ῥωμαίων δυναστείας ἐτετελείωτο, exalio spatio annorum LIII. incrementa imperii populi Rom. sunt consummata; statim velut sententiae suae agens interpretem subiicit. Ad haec in confesso apud omnes erat, atque adeo confessionem hanc necessitas omnibus exprimebat; parendum porro esse Romanis, et illorum iussa esse capessenda. haec autem erat conditio populorum non plane subditorum, sed qui tenerentur ex foedere pop. Rom. maiestatem colere. Quum autem Polybius finem propositae sibi ad scribendum materiae, et operis destinati, isto annorum LIII. interuallo includat; apparet ipsum quando ad scribendum primo animum appulit, de posteriore parte suae historiae nihil dum cogitasse; certe nihil quicquam adhuc statuisse. Quae igitur in prologo tertii libri de parte hac historiae suae τῆς δευτέρας ἐπιβολῆς differuntur, ea posterius videntur fuisse adiecta.

Ibid. εἰς ὅλοις πεντήκοντα καὶ τρισὶν ἔτεσι.) Zosimus Comes in ipso vestibulo historiae suae ex isto loco, ὡς τε εἰς ὅλοις τρισὶ καὶ πεντήκοντα ἔτεσι μὴ μόνον Ἰταλίαν, ἀλλὰ καὶ Λιβύην κατακτήτησθαι πᾶσαν. ἦδη δὲ καὶ τὴν Ἰβηρὰς ὑφ' ἑαυτῆς καταστῆσαι, et quae sequuntur. in quibus mentem Polybii non video expressam. nam quum dicat Polybius, Romanos tribus et quinquaginta annis totum ferme orbem terrarum suo imperio subiecisse; eo nempe genere subiectionis, quam modo exposuimus: Zosimus de vera feruitute, qualis postea fuit, videtur accepisse, et de prorogatis imperii finibus adiectione regionum in formulam prouinciae redactarum, quae stipendium penderent. Itaque illa Polybii verba, *χερὸν ἅπαντα*

ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν οἰκημένην restrinxit ad Africam, Graeciam, Macedoniam, et partem Hispaniarum: quod longe abit a mente Polybii, sicut ostendimus. In praecedentibus apud eundem Zosimum verbis mendum est, quod tot eruditissimos viros nondum deprehendisse mirum est. Loquitur ex Polybii sententia de primis populi Rom. auctibus; quos adeo fuisse lentos dicebat, vt annis sexcentis a conditu vrbis, aliquam dumtaxat Italiae partem in suam potestatem redegissent: qua tamen ipsa pulsi et deiecti ab Hannibale post diem Cannensem fuerint. Sic ille: Οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ τὸν τῆς πόλεως οἰκισμὸν, ἑξακοσίοις ἔτεσι τοῖς περιοίκοις προσπολεμήσαντες, μεγάλην ἀρχὴν ἐκ ἐκτήσαντο. μέρος δέ τι τῆς Ἰταλίας ὑφ' αὐτὸς ποιησάμενοι, καὶ τέττα μετὰ τὴν Ἀννίβα διάβασιν, καὶ τὴν ἐν Κάννας ἦτταν ἐκτεπτακότες. In numero annorum large peccatum est. quid scripserit Zosimus, ipse viderit. Ego scio ex Polybii mente numerandos esse annos a Palilibus Romae ad cladem Cannensem quingentos triginta quatuor. Nam Polybii sententia fuit conditam Romam exeunte anno primo Olympiadis septimae: paullo aliter quam Varro, qui Palilia coniicit in annum tertium Olympiadis sextae; et Cato, qui in annum quartum eiusdem Olympiadis. Sed non dubito scripsisse Zosimum πεντακοσίοις: et de quingentis illis annis sensisse, quorum paullo ante e Floro et Appiano mentionem faciebamus. Apud Suidam in voce Ῥώμη extat locus veteris scriptoris, qui a conditu Romae ad prima bella transmarina interuallum statuit annorum CCCLXXVII. sed deest vnus centenarius. quare scribendum apud Suidam: ἀπὸ τῆ πρώτης συνοικισμῆ διαγεγονότων ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα καὶ τετρακοσίων ἐτῶν ἀπείρατοι ἦσαν ὑπερορίων πολέμων.

III. *Populi Romani potentia et imperium.*

I. 2. (Ὡς δ' ἔστι παράδοξον καὶ μέγα τὸ περὶ τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν θεώρημα.) Dignitatem historiae suae conciliat a nobilitate subiecti. Polybianae historiae subiectum ratione quadam est orbis terrarum vniuersus tunc cognitus: nulla enim fere pars est, de cuius statu non egisset: verum potissimum subiectum, et vt loquuntur in scholis, adaequatum est populus Rom. vt antea diximus. Populi igitur Rom. potentiam probat comparatione imperiorum, quae vulgo maxima censentur. Hanc quoque partem, vt alia huius praestantissimi auctoris, videtur esse imitatus Dionysius Halicarnasleus;

nasseus; vir ille quidem doctissimus et rhetor et criticus excellentissimus: sed profecto politicus interdum parum bonus, et censor alienorum scriptorum alicubi morosus, ne dicam putidus: ut in iis, quae de Polybio summa temeritate pronunciauit; sicut est a nobis in huius operis vestibulo demonstratum.

Ibid. *περὶ ἃς οἱ συγγραφεῖς τὰς πλείους διατίθενται λόγους.*) Vertimus, *de quibus ut plurimum extant historiae.* id enim videtur auctor velle. Potest etiam sic: *de quibus historici plurima scripta ediderunt.* aut etiam ut exprimamus vim Graecae locutionis solis eruditis notam, *plurima quae sunt in manibus hominum scripta composuerunt.*

Ibid. *εἰσι δὲ αἱ τῆς παραβολῆς ἄξια καὶ συγκρίσεως, αὐταί.*) Omittit imperia Assyriorum, et Medorum. Itaque Dionysius hanc partem comparationis expleuit. Sed Polybius consulto consilio de eis regnis videtur siluisse, quorum propter nimiam vetustatem, paucos notitiam habere sciebat ex iis, quibus potissimam hanc operam nauabat. Aristides vero in Panegyrica Romae laudatione, quum simili comparatione magnitudinem Romanorum illustrare vellet; non solum Persico antiquiora imperia missa facit, verum etiam asseueranter pronuntiat, nullum omnino eorum dignum fuisse, quod cum Romano contendatur. Persicum quoque fuisse eiusmodi, quod si quis Romano vellet aequiparare, ludibrium deberet. *Τὴν Περσῶν ἀρχὴν, inquit, σκεψάμεθα. ἢ πάνυ πότε ἐν τοῖς Ἑλλήσιν ἐβεβόητο. καὶ μέγαν παρέχετο ἐπᾶνυμον καλεῖσθαι τὸν ἔχοντα αὐτὴν βασιλέα· τὰς γὰρ πρὸ αὐτῆς Φαυλοτέρας ἔστα; ἑάσω.* Vbi vides aliam causam, cur illa imperia a Polybio sint neglecta. Graeci enim plerique existimabant prisca regna et Persico priora, oppido tenuia fuisse, et parua: quum tamen constet aliter rem habuisse. Dionysius quoque in eodem errore est versatus; qui videtur Assyriae regnum finibus Syriae, (ea est, quae olim Assyria dicebatur) hoc est minutula quadam Asiae parte circumscripsisse. *Ἡ Ἀσσυρίων ἀρχή, ait, παλαιά τις ἔστα, καὶ εἰς τὰς μυθικὰς ἀναγομένη χρόνος ὀλίγος τινοῖς ἐκράτησε τῆς Ἀσίας μέρος.* Sed et Dionysium et Aristidem fugit ratio: neque enim partem aliquam exiguam, ut ait Dionysius, tenuerunt Assyrii, sed Asiam aliquando totam, India dumtaxat excepta. Diodorus Siculus libro II. de Semiramide regina Assyriorum: *αὐτὴ μὲν ἔν βασιλεύτασα τῆς Ἀσίας ἀπᾶσης πλὴν Ἰνδῶν ἐτελεύτησε.* Agathias

thias libro II. πρῶτοι ὧν ἀκοῇ ἴσμεν Ἀσσύριοι λέγονται ἅπασαν τὴν Ἀσίαν χειρώσασθαι πλὴν Ἰνδῶν τῶν ὑπὲρ Γάγγην ποταμὸν Ὡρουκῶν. B. Augustinus de Ciuitate Dei libro xviii. cap. ii. *Quantum attinet ad imperium, nullum maius primis temporibus, quam Assyriorum fuit, nec tam longe lateque diffusum. Quippe ubi Ninus rex Beli filius vniuersam Asiam, quae totius orbis ad numerum partium tertia dicitur, ad magnitudinem vero dimidia reperitur, usque ad Libyae fines subegisse traditur. Solis quippe Indis in partibus orientis non aominabatur: quos tamen eo defuncto Semiramis uxor eius est aggressa bellando. Ita factum est, ut quicumque in illis terris populi, siue reges erant, Assyriorum regno ditionique parerent, et quisquid imperaretur efficerent. Ipse quoque Aristides in Panathenaica, quinque omnium maxima imperia haec agnoscit, Assyrium, Medicum, Persicum, Macedonicum, Romanum. Assyriae vero nomen amplissimis quondam finibus patuisse eiusque prouincias fuisse Babyloniam et Nineutin, ex Herodoto, Strabone et Plinio constat. Iam quum in hac disputatione non sit dedignatus noster Lacedaemonis imperium, duodecim, ut ait, annorum recensere, quare Atheniensium est aspernatus? quod nec fines angustiores habuit, et spatio temporis fuit diuturnius. At Dionysius non insuper habuit, neque disertissimus Aristides.*

Ibid. Πέρσων κατὰ τινὰς καιρὸς μεγάλην ἀρχὴν κατεστήσαντο καὶ δυναστείαν.) Totam fere Asiam, quae quidem veteribus nota erat, obtinuerunt: aliquando et Aegyptum, et in Europae Thracia vrbes aliquot. Illud autem κατὰ τινὰς καιρὸς, accipiendum non de vniuerso tempore, quae Persae dominati sunt Asiae, sed de illo tantum, quo plurimum potuerunt: ut fit, quod dixit Dionysius, τελευτῶντες, tandem, siue in vltimis imperii ipsorum temporibus. Verba Dionysii sunt: Πέρσων δὲ οἱ Μήδων καταγωνισάμενοι, τῆς μὲν Ἀσίας πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν.

Ibid. ἀλλ' ὅσάκις ἐτόλμησαν ὑπερβῆναι τὰς τῆς Ἀσίας ὄρας ἢ μόνον ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ σφῶν ἐκινδύνευσαν.) Respicit infaustas et omnibus notas Darii et Xerxis in Graeciam expeditiones. Languidior apud Dionysium sententia; quoties Europaeas gentes fuerint aggressi, non multas earum sibi conciliaffe: mira sane mihiis. sed omnium elegantissime Aristides; Xerxi in Graeciam auso transgredi, ad hoc vnum suas opes profuisse, ut quam plurima posset perdere: neque

neque alia re quam iacturae magnitudine, hominum admirationem conscisse. Verba illius subiiciam: εἰς δὲ γε τὴν Ἑλλάδα διαβῆναι ποτὲ ἐπιχειρήσας ὁ τῶν ἀπὸ ἡλίας ἀνίσχοντος μέχρι δυομένου βασιλεύς, τοσῶτον ἐθαυμάσθη, ὅσον μεγάλας ἤτύχησε. καὶ τῆς ἐπίδειγμα ἐποιήσατο τῆς αὐτῆ λαμπρότητος, ὅτι πολλῶν καὶ μεγάλων ἔχε τευρῶσθαι.

Ibid. Λακεδαιμόνιοι ἐπειδὴ ποτ' ἐκράτησαν, κόλις ἔτι δώδεκα κατεῖχον αὐτὴν ἀθήριτον.) Magna varietas mihi notata apud optimos scriptores, cum de imperio Lacedaemoniorum loquuntur. quod quidem Polybius ait fuisse annorum vix XII. Isocrates decem. Dionysius Halicarnassensis, triginta. Diodorus Siculus, Plutarchus, alii, ad annum quingentesimum porrigunt. Tum autem, alii a Conone praelio nauali ad Cnidum fuisse euersum eius populi imperium sunt auctores; alii ab Epaminonda ea pugna, quae ad Leuctra Boeotiae oppidum est pugnata. Has tot inter se pugnantes sententias in speciem, vt componamus; primum illud monemus lectorem, distinguendum esse inter veram ἀρχὴν, dominationem proprie dictam, et ἡγεμονίαν, ducatum, siue principem locum, quae plane res diuersissimae quum sint, euenit tamen saepissime in vita humana, vt ii, quibus propter antiquitatem aut virtutis praestantiam πρωτεία deferebantur et princeps locus; ii delatum vltro honorem in dominationem atque imperium vertant. Vnde etiam factum, vt saepissime auctores optimi promiscuo harum vocum vsu; res natura diuersas confundant. Inter Graeciae populos iam inde ab antiquo ante bella Persica duo populi paene ἰσοκόρουφοι, etsi diuersis studiis Athenienses et Lacedaemonii eminebant. quamdiu igitur vtrique suas res priuatim administrabant, quum nihil in commune curarent, neuter populus alteri neque concedebat neque praestabat: vbi bello Xerxico Graeciae vniuersae copiae conuenerunt, coepit statim super ducatu Graeciae quaestio moueri. Ibi tum virtus admirabilis Atheniensium eluxit, qui salutem omnium Graecorum priuatae suae gloriae anteponentes Lacedaemoniis vltro concesserunt. Ita cunctorum consensu Graecorum delatus est ducatus Graeciae Spartanis. Sed non multum ex eo praeterierat temporis, quum Athenienses suae modestiae, quam necessitas temporum inuitis, vt res docuit, expresserat, poenituit. Igitur mox periculo euitato, Pausaniae ducis Spartanorum perfidiam praetexentes, honorem ac titulum ducatus Graeciae

ciae a Lacedaemoniis repetunt. Herodotus Vrania postquam dixisset Athenienses bello Xerxis, quod pluris salutem Graeciae quam propriam gloriam facerent, noluisse *σασιάζειν περὶ ἡγεμονίας*: addit eosdem victo Persa, *πρόφασιν τὴν Παυσανιέω ὕβριν προίχονμένους ἀφελέσθαι τὴν ἡγεμονίαν τὰς Λακεδαιμονίους*. Haec tenus *ἡγεμονίη* et honos ducatus. Sed enim ab illis principiis nunquam postea destitit duo illi populi iter ad imperium et veram dominationem affectare. Constat nunquam fuisse tantum virium neque Atheniensibus neque Spartanis, ut Graeciae omnes gentes possent sibi subiicere: qui tamen populi ambo diuersis temporibus, et obtinuisse imperium Graeciae, et amisisse, in veterum monumentis passim leguntur. Illi vero non Graeciae vniuersae, sed insulis tantum Cycladibus et paucis in continente per oram maritimam Thraciae ut plurimum oppidis dominabantur. Aristides in Romae encomio: *ἔπραξαν μὲν πᾶν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας* (re quidem vera pugnabant *ὑπὲρ ἀρχῆς*: sed titulus bellorum erat *ὑπὲρ ἡγεμονίας*: ideo vtrumque hic iungitur recte:) *Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι. καὶ ἦν αὐτῶν ἡ δύναμις, πλεῖν τὴν θάλατταν, καὶ τῶν Κυκλάδων ἀρχειν, καὶ τὰ ἐπὶ Θράκης ἀρχειν (ἔχειν) καὶ Πύλας καὶ Ἑλλάσποντον καὶ Κορυφάσιον. καὶ ταῦτα ἦν ἡ δύναμις.* et addit idem venustissime: similes fuisse Athenienses et Lacedaemonios in illis suis imperiis homini, qui totum id corpus in sua potestate credit esse, cuius vngues teneat: denique *ὄνειροπολῆσαι* imperium magis, quam *κτήσασθαι*. Huiusmodi Graecorum imperia fuerunt Graeciae scriptoribus adeo celebrata. Et Athenienses quidem semel dominationem obtinuisse, semel ea fuisse spoliatos inuenias: licet tempora illius varie notentur. Isocrates in Panathenaica facit annorum LXXV. continuorum: *ἡμεῖς πέντε καὶ ἑξήκοντα ἔτη συνεχῶς κατέχομεν τὴν ἀρχήν*. Lycurgus aduersus Leocratem, *ἡγεμονίαν* vocat, non *ἀρχήν*, et definit annis XC. Lysias, *θαλαττοκρατῆσαι*, maris non totius Graeciae dominos fuisse, per annos LXX. Dionysius *ἄρξαι* partis cuiusdam orae maritimae annos LXVIII. Adeo initium huius dominationis est incertum; nam finis quidem certissimus et notissimus, in anno vltimo Olympiadis XCIII. quando Lyfander parta ad Aegos fluium insigni victoria, finem simul bello Peloponnesiaco et potentiae Atheniensium imposuit. Tum primum Lacedaemonii non ducatum solum, sed dominationem aliquam Graeciae visi sunt esse consecuti.

Itaque

Itaque Diodorus Siculus in anno primo Olympiadis nonagesimae quartae, disertis verbis Graeciae imperium illis attribuit; eosque ait, περιποιήσασθαι τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀρχὴν ἀναυφισβήτητον. De hoc Lacedaemoniorum imperio si sentiebat hoc loco Polybius, eat per me et aduocationem quaerat. nos eius assertionem de annis XII. nolumus tueri. decimo siquidem, non autem XII. post anno Conon ciuis Atheniensis, Persicarum dux copiarum, nauali pugna ad Cnidum superatis, et ingenti clade affectis, imperium ademit. Diodorus Siculus in anno altero Olympiadis nonagesimae sextae: Λακεδαιμόνιοι ἀπὸ τῆς τῆ χρόνῳ τὴν κατὰ θάλατταν ἀρχὴν ἀπέβαλον. amisisse ait Spartanos imperium maris: hoc est Graeciae imperium ἀπλῶς: probauimus enim et horum et Atheniensium imperia, mare obtinentium potentiam fuisse, aliud nihil. Aemilius Probus, siue Cornelius Nepos: *Conon apud Cnidum Lacedaemonios adortus, magno praelio fugat, multas naues capit, complures deprimit. Qua victoria non solum Athenae, sed etiam cuncta Graecia, quae sub Lacedaemoniorum fuerat imperio, liberata est.* Isocrates in Euagora, de Cononis rebus gestis loquens, et consilio, quod Persis dedit, ad opprimendum Lacedaemonios: πειθόντων ταῦτα τῶν στρατηγῶν καὶ ναυτικῆ συλλογέυτος Λακεδαιμόνιοι μὲν κατεναυμαχήθησαν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἀπέσπρηθησαν, οἱ δὲ Ἕλληνας ἤλευθερώθησαν. Si victis Spartanis a Conone secuta est libertas Graeciae; igitur solum fuit eorum imperium. Idem in oratione ad Philippum: συστάντος τῷ Κόνωνι ναυτικῆ περὶ Κνίδου, νικήσας τῇ ναυμαχίᾳ, Λακεδαιμονίους μὲν ἐξέβαλεν ἐκ τῆς ἀρχῆς: τὰς δὲ ἄλλας Ἕλληνας ἤλευθερώσας. Ex his constat, Lacedaemoniorum clade ad Cnidum accepta fuisse finitum: qua in re Graecorum omnium firmus est consensus. Coeperat, vt ante dicebamus anno priore Olympiadis xciv. desit anno altero Olympiadis xcvi, durauit ergo non, vt ait Polybius, annos XII. sed vix decem. Isocrates Panathenaico, Σπαρτιάται ἔτη δέκα μόλις ἐπιστάθησαν τῶν Ἑλλήνων. Enimuero πρῶτις haec Lacedaemoniorum non adeo vires eorum attriuit, vt erigere se ex illo casu non valerent Testatur hoc insignis illa post aliquot lustra annorum accepta clades ad Leuctra: qua die potentissimo imperio fuisse illos exutos, omnes veteres consentiunt. Aemilius Probus in Pelopida. *Magnae saepe res non ita magnis copiis sunt gestae, sed profecto nunquam ab tam*

tenui initio tantae opes sunt profligatae. Nam duodecim adolescentuli coierunt, ex iis qui exilio erant multati: quum omnino non essent amplius centum, qui tanto se offerrent periculo: qua paucitate perculsa est Lacedaemoniorum potentia. Hi enim non magis aduersariorum factioni, quam Spartanis eo tempore bellum intulerunt: qui principes erant totius Graeciae: quorum imperii maiestas, neque ita multo post, per Leuctricam pugnam ab hoc initio perculsa cecidit. Gemina his aut eadem potius et Plutarchus in Pelopida: vbi etiam scribit, tantas ante Leuctricam pugnam vires Spartanorum fuisse, et tam firmis vinculis eorum potentiam fuisse adstrictam, vt vulgo omnes existimarent, soluere illam aut frangere neminem vnquam valiturum. Sic ille: ὁ καταλύσας τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, καὶ παύσας ἄρχοντας αὐτὸς γῆς τε καὶ θαλάσσης πόλεμος, ἐξ ἐκείνης ἐγένετο τῆς νυκτὸς, ἐν ἣ Πελοπίδας, ἔ Φρέριον, ἔ τεῖχος, ἐκ ἀκρόπολι καταλαβὼν, ἀλλ' εἰς οἰκίαν δωδέκατος κατελθὼν, εἰ δὲ μεταφορᾷ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ἔλυτε καὶ διένοψε τὰς δεσμὰς τῆς Λακεδαιμονίων ἡγεμονίας, ἀλύτεις καὶ ἀρρήτεις εἶναι δοκῦντας. En rediuium imperium, et potentiam priore longe maiorem? Huius posterioris dominationis prima fundamenta poni ceperunt quatuor aut quinque annis post cladem ad Cnidum: ἀκμῇ et summi incrementum in tempora incidit proxima Leuctricae calamitati. Vitrea nempe Lacedaemoniorum fortuna fuit, quae tunc fracta est, quum maxime splendebat. De incunabulis, vt sic dicam, huius secundi imperii, Diodorus Siculus in Olympiadis nonagesimae septimae anno altero; Οἱ Λακεδαιμόνιοι προχωρῶντων αὐτοῖς τῶν πραγμάτων ἐγνωστῶν ἀντέχεσθαι τῆς θαλάττης, καὶ πάλιν ἐν τῷ κατ' ὀλίγον ἐπράττειν τῶν συμμαχῶν. Lacedaemonii, inquit, rerum suarum successibus inuitati, ad potiundum maris animum applicant; ac denuo paullatim suae potestati socios subiecerunt. De adulto imperio idem in anno primo Olympiadis centesimae. ἐγγραφέντων τῶν Ὀλυμπίων εἰς τὴν τῶν Σπαρτιατῶν συμμαχίαν πολλοὶ καὶ τῶν ἄλλων πόλεων ἔσπευσαν εἰς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων καταλεχθῆναι. Διὸ καὶ κατὰ τὰς τὰς καιρὸς πλείστον ἴχυσαν Λακεδαιμόνιοι, καὶ τῆς Ἑλλάδος ἔχον τὴν ἡγεμονίαν κατὰ γῆν ἅμα καὶ κατὰ θάλατταν. De hac posteriore dominatione Polybium hoc loco sensisse arbitramur. Quare vt de XII. annis ratio constet, principium illius in altero anno, vel tertii initio Olympiadis XCIX. statuendum; quando Cadmea fatalis illa Theba-

norum arx a Phaebida Spartano est occupata. inde ad pugnam Leuëtricam numerus Polybianus exacte quadrat. conuenit enim victoria Epaminondae anno secundo Olympiadis centesimae secundae. Sed mihi videtur Polybius, quum haec scriberet, ad vtriusque temporis dominationem Spartanorum respexisse. quod etiam praecedentia verba illius confirmant; πολλὰς ἀμφοισθητίσαντες χρόνους. Erit igitur sententia totius loci haec: Lacedaemonios quum per multa saecula Graeciae imperium sibi asserere contenderint, si, quod tam diu optauerant, aliquando essent consecuti, nunquam vltra duodecim annos dominationem suam potuissent extendere. ita melius illa verba ἐταδέποτε ἐκράτησαν, ceperimus. Ex iis quae dicta sunt liquet, Dionysium, qui annos ferme xxx. penes Spartanos rerum summam fuisse scribit, quam Thebani illis eripuerunt, vel posteriorem eorum dominationem cum priore coniunxisse, et parum exacte in ita ratione temporum xxx. ferme annorum id spatium appellasse, quod probauimus non amplius duorum et viginti fuisse, vel, quod potius puto, dissimulata ad Cnidum calamitate, produxisse Spartaë principatum a Lyfandri victoria Aegospotamica ad Leuëtricam ignominiam Lacedaemoniorum. quod interuallum vere dixerit Dionysius implexisse annos xl. sunt enim xxxix. dumtaxat. perperam igitur scriptum in eius libris, ἕτε ὅλα ἔτη τριάκοντα τὴν ἀρχὴν καταχόντες. quum exposita nobis ratio vincat scribendum esse τετταράκοντα. Simillime accipiendum est, quod scribunt Plutarchus et Diodorus Sículus in historia xv. non semel, Lacedaemonios ab Epaminonda victos ἡγεμονίαν Graeciae amisisse, quam per annos d. obtinuerant. nam et hi clades illas dissimulant, quae variis temporibus Spartanorum ducatum interruperunt, eumque honorem modo ad Athenienses transulerunt, modo ad Thebanos: nam et hi τῆς ἀρχῆς παρετρέψαντο, quod olim de Galba dixit Augustus. ἡγεμονίαν autem hic accipe κυρίως, de ducatu solo, non vera dominatione. quare Plutarchus recte dixit, eos πρωτεύσαι τῆς Ἑλλάδος, principem inter Graecos locum obtinuisse, non ἄρξαι. De hoc autem spatio annorum d. cuius caput est νομοθεσία Lycurgi, vide quae scribit decus saeculi, λαμπὰς τῶν πρὶν αἰώνων, Iosephus Scaliger, ad numerum Eusebianum mcccxxii.

Ibid. Σικελίας μὲν γὰρ καὶ Σαρδῆς καὶ Λιβύης ἂδ' ἐπεβύλωντο κατὰπαξ ἀμφοισθητῶν.) Siciliam et Sardiniam, ac sub nomine

mine duarum harum insularum reliquas maris mediterranei versus occidentem separat ab Africa et Europa; quod dignum obseruatu. De Africa Dionysius cum exceptione loquitur: ἔδὲ Λιβύης, ὅτι μὴ τῆς πρὸς Αἰγύπτω, ἔ πολλῆς ἔσης, ἐκράτησαν. Ita scribendus hic Dionysii locus. nam hoc vult, regiam Macedonum nihil in Africa iuris habuisse, si illa excipias, quae Aegypto adhaerent: partem sane exiguam vniuersae Africae. Ceterum Alexander Libyam quidem adiit, sed non ἀμφισβητῶν αὐτῆς, sicut recte noster ait: non, inquam, ea fine, vt illam armis subigeret, verum vt Iouis Ammonis oraculum consuleret. Siciliam aut Sardiniam non magis adiit quam Italiam. Scribit tamen Hebraeus ille auctor, qui pro vero Iosepho Gorionida falso ac stulte sese venditat; Alexandrum sub initia expeditionis Asiaticae classem comparasse et in Siciliam venisse, inde in Italiam, et ex ea Africam petiisse. Sed velim sciant omnes veritatis historicae studiosi, quaecumque ὑποβολιμαῖος ille scriptor de rebus Alexandri lib. II. narrat, ea esse omnia pene ad verbum descripta et in Hebraeum sermonem versa, non e probatis auctoribus, qui res Alexandri et Philippi vera narratione exposuerunt; sed e fictis fabulis, quibus fidei non amplius debetur, quam Plauti Terentiiue comoediis, aut Heliodori, vel Longi et similibus scriptorum palam fictis narrationibus. Circumferantur apud Graecos hodie varii otiosorum hominum partus, quorum tituli vitam Alexandri pollicentur, quum re vera sint mera figmenta, et plane geminae scriptiones illis, quas lingua vernacula appellat Romanenses, siue Romanos. Extant in Christianissimi regis bibliotheca duo eius farinae libri, argumento prorsus eodem, etsi stilo et compositione ac partibus nonnihil aliquando diuersi: horum alter Callisthenis nomen praefert, quamquam titulus magis historiam e Callisthenis Hellenicis haustam significat, quam libri auctorem esse Callisthenem. nam ἐπιγραφής verba sunt haec, Καλλιθένης ἰστοριογράφος ὁ τὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραψάμενος, ἔτος (ἔτως) ἰστορεῖ Ἀλεξάνδρου πράξεις. Stilus recentem esse auctorem arguit, veri Hellenismi admodum rudem et semibarbarum: rerum narratio miram hominis prodit imperitiam totius historiae et omnis antiquitatis; ἀγεωγραφοσύα vero plane stupenda. Hunc tamen adeo absurdum fabularum concinnatorem, pseudonymus ille Iosephus Hebraeus, pro vero Callisthene habuit, hunc so-

lum sequitur, et merito: planus planum; afellus afellum: quod nos ex diligenti comparatione vtriusque deprehendimus. De aduentu in Siciliam et Italiam, sic ille Pseudocalisthenes: ἦλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀφυκσαν ἔνθα τῶν πλωίμων αὐτῆ δουάσεις καὶ διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλικὴν χώραν. Pseudoiosephus hinc scribit, postquam de studio Alexandri in paranda classe verba fecisset; ἐβη ναυῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ et traiecit naues Alexander in Siciliam, ut inde in Italiam transmitteret. Deinde sequuntur totidem pene apud vtrumque verbis res in Italia et Africa ab Alexandro gestae cum Romanis et Carthaginensibus.

Ibid. τῆς δ' Εὐρώπης τὰ μαχίμωτατα γένη τῶν προσεσπερίων ἐθνῶν.) Italos, Gallos, Germanos et Hispanos intelligit. cum his populis totius Europae nobilissimis, nihil unquam fuisse commercii Alexandro, de quo potissimum haec sunt intelligenda, vetustissimi auctores et fide dignissimi consentiunt. non tamen defuerunt, qui aliter traderent etiam ex veterrimis scriptoribus. Clitarchus inter primos qui res Alexandri composuit, legationem a Romanis ad eum regem missam scripsit, teste Plinio lib. III. cap. V. Arrianus auctor est, Alexandrum Babylonem reuersum a legatis esse aditum populorum aliquot Italiae, Brutiorum, Lucanorum, Etruscorum: de Romana legatione falsum esse probat, et Aristum atque Asclepiadem, qui in historia Alexandri id memoriae prodiderant, firmis rationibus confutat. Ego etiam de Etruscis posse dubitari puto; quos iam illa aetate in ordinem Romani coegerant, et pinnas eorum inciderant: etsi non nescio, Alexandrum ab Etruscis et Antiatribus piraticam exercentibus laesissimum, per literas iniuriam acceptam iis expostulasse. Lege Strabonem libro quinto. Fabula sine dubio est, quam narrat Memnon, non poenitendus alioquin auctor: Alexandrum quando in Asiam traiecit, scripsisse ad Romanos, aut vincerent ipsi, si pares imperio vires haberent, aut cederent vltro potentioribus: illos ea epistola accepta, coronam auream aliquot talentorum ad Alexandrum misisse. Memnonis verba sunt in Photii excerptis: ἐπὶ τὴν Ἀσίαν Ἀλέξανδρον διαβάνοντι, καὶ γράψαντι Ῥωμαίοις, ἢ κρατεῖν, εἰ μὴ ἀπὸ δύνανται, ἢ τοῖς κρείττοσιν ὑπάκειν· σέφανον χουστὴν ἀπὸ ἰκανῶν ταλάντων Ῥωμαῖοι ἐξέπειψαν. De corona eadem Graeci mythographi, quorum modo mentionem fecimus, et ille impostor Hebraeus, qui ab illis accepit.

Epistolae autem, quam ait Memno Alexandrum ad Romanos misisse, geminum plane est responsum, quod apud illos dramaturgos dat rex idem legatis Carthaginensium. Pseudocallisthènes ita narrat: οἱ δὲ τῶν Ἀφρικῶν στρατηγοὶ ὑπήντησαν αὐτῷ καὶ ἰκέτευσον αὐτόν, ἀποσῆνασθαι ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτῶν Καρθαγένης. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος τῆς ἀδρανεΐας αὐτῶν καταγνῆς, εἶπε πρὸς αὐτὰς, ἢ κρείττονες γίνεσθε, ἢ τοῖς κρείττοσιν ὑμῶν Φόρως τελεῖτε. nec multo aliter eiusdem dramatis scriptor alter anonymus. Apparet ex his, iam inde a temporibus Alexandri et illi aetati proximis, multa a Graeculis nugatoribus de Alexandro conficta, et pro veris in literis relata; quae tanto post interuallo nugatores isti parum lepidi, studiose collegerunt, et in vnum dramatis sui vanissimi corpus compegerunt. Sane etiam apud Cedrenum, et eius notae scriptores huius centonis aliquot frustra obseruauimus.

Ibid. ἰχνῶς εἰπεῖν, εἰδ' ἐγίνωσκον.) Si vera haec lectio, quam libri omnes constanter seruant, ἰχνῶς εἰπεῖν interpretor, ὡς τε ἀκριβῶς περὶ αὐτῶν εἰπεῖν. Iam nonuimus de Alexandro et illius aetatis Macedoniae regibus accipi debere Polybii verba. Illos ait Europae nationes versus occasum sitas, aut omnino ignorasse, aut ita leuem earum notitiam habuisse, vt de iis nihil possent dicere. ἰχνῶς, hoc est exacte, et κατὰ λαπτρόν. ita Suidas ἰχνομουθεῖν exponit ἀκριβολογεῖν. Mihi haec interpretatio parum probatur. Fortasse deest aliqua vox, vt in sequenti periodo verba plura. omnino locus mendii suspectus et dictio: ἰχνῶς, ὡς εἰπεῖν, ἢ εἰδ' ἐγίνωσκον. tenuiter, vt sic dicam, aut omnino ne norant quidem.

Ibid. Ζηλωτὸν μὲν τοῖς νῦν ἔσιν ἀν.) Et hunc locum et alterum, qui non multo post sequitur, omnes membranae foede mutilatos exhibent. Sed non fuit difficile, e vocum amissarum reliquiis supplere, quod perierat. Atque hoc ante nos Fuluius quoque Ursinus vidit, vir longe eruditissimus ac probissimus, et qui de magno hoc scriptore quam optime meruit. Scripta lectio, si quis eam requirat, quo melius aliquid excudat, haec est in regio codice, Bauarico, et meo, qui neutri bonitate cedit, χεδόν δὲ πᾶσαν πεπονημένο τὴν οἰκισμένην ὑπήκουσεν αὐτοῖς . . . . . τὸν μὲν τοῖς . . . . . σιν ἀνυπε . . . . . τοῖς ἐπιγι . . . . . ὄχημα . . . . . δυνας . . . . . μὲν το . . . . . Φῆς ἔσαι σαφέστερον κατανοεῖν. Seruauimus exacte modum interuallorum, quem in melioris notae libris

inuenimus: nam in posterius descriptis et sequioris notae codicibus lacunae hiant longe maiores.

Ibid *πόσα καὶ πηλίκᾳ συμβάλλεσθαι πέφυκε τοῖς Φιλοῦσιν ἡ τῆς πραγματικῆς ἱστορίας τρόπος.*) Quid sit historia *πραγματικῆ*, quae eius proprietates, et quinam eius scriptores, prolixè ostendimus in ipso operis vestibulo. De appellatione nunc pauca. Proprie Graecis actio omnis, quae non sit *ποίησις* neque *κτίσις*, dicitur *πράξις*: et res ita gestae *πρᾶγματα*. Solet dici de re seria et vere gesta. Apud Antiphauem comicum in Gastrone, *πρᾶγμα λέγειν* et *λῆρον γενόμενον*, opponuntur. Demetrius Magnus in libro de eiusdem nominis viris claris, loquens de quodam Dinarcho: *Δύλιος τὸ γένος πεπραγματευμένος τῆτο μὲν ἔπος, τῆτο δὲ πρᾶγμα. Delo oriundus, qui et versu scripsit et prosa. πρᾶγμα* pro seria *scriptio*ne, quasi versus pangere nihil sit, nisi operam ludere, aliquando opponuntur *πρᾶγμα* et *λέξις*, siue *λόγος*; vnde in rhetorum libris tractationes de historia diuiduntur in *τὸν λεκτικὸν τρόπον*, de dictione historica, et *τὸν πραγματικὸν* siue *τὴν πραγματικὴν ἰδέαν*, obseruationem eorum, quae in historico desiderantur, vt apud Dionysium Halicarnassensem saepissime. Sed obtinuit consuetudo graece loquentium, vt *πράγματα* simpliciter dicantur, Reip. negotia, et illa quae vel pace vel bello ab iis geruntur atque administrantur, qui praesunt Reip. quia ipsa Resp. persaepe Aristoteli, Polybio et aliis τὰ *πράγματα* nominantur. Inde *πραγματικὸς* historicis, non vt apud oratores et rhetoras, pro recocto formulario, sed idem ac *πολιτικός*. Aratus lib. III. dicitur, *τέλειος ἀνὴρ εἰς τὸν πραγματικὸν τρόπον*, hoc est, *omnibus numeris absolutus politicus*. alibi de Dinocrate: *τὸν πραγματικὸν ὑπέφθινε τέλειον*, *videri volebat politicus perfectus*. mox de Hierone, *ἑυφυῆς πρὸς βασιλικὴν καὶ πραγματικὴν οἰκονομίαν*, *natura factus ad rerum ciuiliū administrationem, regi et viro politico conuenientem*. Quoniam autem fabricando, vt aiunt, sumus fabri, et assidua negotiorum tractatione periti et sollertes euadimus artifices rerum gerendarum, Graeci *πραγματικὸν* dixerunt, non solum eum, qui publica negotia curaret, sed etiam illum, qui vsum rerum magnum haberet et industriam perficiendi quicquid semel instituisset. ita passim Polybius id verbi accipit: qui etiam *πραγματομαθεῖς* eosdem eleganter vocauit. Quos noster initio libri XIV. *πραγματικὸς* appellat, Liuius, qui historiam illam suo more

more ad verbum fere e Polybio vertebat, *spectatae virtutis atque prudentiae dixit*. πραγματικοὶ Sallustio, *homines negotiosi*: Tacito, *negotiosi et rebus intenti*: πραγματικῶς Polybio, idem ac πρακτικῶς, *sollenter, perite et efficaciter*. apud Strabonem in XIII. Φιλοσοφεῖν πραγματικῶς, de quo tam multa viri doctissimi, significat philosophiam tractare vtiliter ad vitam, et rei gerendae caussa, vt Senecae dicitur Chryseus, *rei agenda caussa loqui*: cuius contrarium est in illo Strabonis loco, *θέσεις ληκυθίζειν*. Etsi autem πράττειν proprium est hominis, vt docet Aristoteles, et πράξις actio hominis, vox haec tamen latius accipitur, neque in persona tantum locum habet, sed etiam de re dicitur, vt πραγματικὴ ἐπίθεσις, et πραγματικὴ ἄκρα in quinta historia: hoc est, vt alibi noster de Seleucia loquitur, *πολλὰς εἰς πραγμάτων λόγον ἀφορμὰς ἔχουσα*, *locus ad muniendum et ad vim defendendam idoneus*: vt e contrario χωρίον ἀπραγμάτευτον, alibi nostro, *locus qui ad rem bene gerendam non est aptus*. Sic Diodorus in XVII. dixit Tyrum *κατὰ γῆν χεδὸν ἀπραγμάτευτον*, *cuius obsidio ne tentari quidem possit*. M. Tullius non semel in epistolis hanc vocem vsurpat, quomodo Polybius. Ad Atticum lib. XIV. *Tu si quid pragmaticon habes: sin minus, populi ἐπισημασίαν et minorum διτὰ perscribito*. πραγματικόν hoc loco, non simpliciter significat, quod ad statum publicum pertinet: nam et minorum διτὰ et populi ἐπισημασίῃ, siue significationes theatri, eiusmodi persaepe erant. quare Cicero de publicis rebus coniecturam inde solet facere: vt in epistola quadam ad Q. fratrem libro secundo: sed ab Attico petit Cicero aliquid, ex cuius cognitione euadat ipse ad salutare consilium ineundum instructior et paratior: id vocat pragmaticon. Ad Q. fratrem, *Attende nunc ad ea dum rescribo, quae tu in hac eadem breui epistola πραγματικῶς valde scripsisti*. Idem Attico libro II. epistola XX. *Pragmatici homines omnibus historicis praeceptis, versibus denique cauere iubent et vetant credere*. vbi caue accipias vocem pragmatici, vt in Rhetoricis eiusdem et apud Quintilianum.

IV. *Historiae Polybii caput et principium.*

I. 3. Ἄρξει δὲ πραγματείας ἡμῶν.) Statuit hoc loco Polybius historiae a se primario susceptae caput: quod quantum intersit ad perspicuitatem narrationis, et fidem rerum,

esse notissimum mox indicabit. Id caput dupliciter designat; nota temporis, et rerum in tempore illo gestarum. Cur autem ab eo potissimum principio scripturam suam sit auspicatus, duas hoc loco rationes affert. Prior est, quia ibi defleerat Sicyonius Aratus, vnde ipse incipit: lege initium libri quarti. Altera ratio id tempus, quod hic denotatur historiae vniuersali et καθολικῆ, qualis est Polybiana, principium dedit propter ἐπιπλοκὴν et misturam rerum in omnibus orbis partibus gestarum, quae tunc primum Romano imperio omnia inuadente, et ad se trahente, initium habuit. Adde tertiam rationem e libro quarto: ideo superiora tempora noluisse Polybium attingere, ne cogeretur ἀκοὴν ἐξ ἀκοῆς, et parum sibi comperta narrare.

Ibid. οἱ πλείοι προσγορεύουσιν Ἀννιβιακὸν) siue Ἀννιβαικὸν, vt apud multos auctores scribitur: ea est magis analogica formatio, sed aspernantur nostri codices.

Ibid. ταῦτα δὲ εἰσι συνεχῆ τοῖς τελευταίοις τῆς παρὰ τῷ Σικωνίῳ συντάξεως) Graecanica est consuetudo, magnos et claros viros aliter quam propriis appellationibus designare. ὁ Θῆριος συγγραφεὺς vel ὁ ἀπὸ Ἀλικαρνασσῆ, Herodotus. ὁ τῷ Ὀλόρη, Thucydides Olori F. Agathias libro II. ὁ ῥήτωρ ὁ Παιανιεύς, τῶν Ὀλόρη ἀναπέπλησαι. sic etiam ὁ τῷ Παυφίλῳ, Eusebius Caesariensis, cui raro exemplo amicus cognomen dedit. ὁ Σικωνίος, hic est Aratus Sicyonius. Libro quarto in eadem re: διὰ τὸ πρῶτον μὲν τὴν Ἀράτη σύνταξιν ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τῆς κειρῆς. Hic est Aratus, de cuius rebus gestis multa Polybius libro II. item libro IV. et V. vbi obitum illius commemorat. Vitam huius et viri et politici optimi, persequitur Plutarchus, qui etiam commentariorum illius meminit: sed plura de iis nostro libro II. in disputatione aduersus Phylarchum. Arati ergo historiam continuauit Polybius, sicut Thucydideam Xenophon, et Theopompus, Procopianam Agathias. Rursus vero Polybianam duo viri summi erant persecuti; Strabo philosophus et geographus libris XLIII. et Posidonius Olbiopolita, nobilis sophista, libris ipsis LII. Vterque historiae a se editae titulum indiderat, τῶν μετὰ Πολύβιον, auctore Suida, etsi de titulo librorum Strabonis potest dubitari: nam primi libri quatuor separatim argumentum videntur habuisse: sicut ipse innuit, cum laudans librum sextum ita loquitur, ἐν τῇ ἕκτη τῶν ἰσορικῶν ὑπομνημάτων, δευτέρῃ δὲ τῶν μετὰ Πολύβιον. Quemadmodum

modum autem Polybii historia Arati commentarios excipiebat, ita eiusdem praeparatio Timaei Tauromenitae eam, quae de rebus gestis Pyrrhi Epirotae ab ipso fuerat composita. Vide paullo post.

Ibid. *διὰ τὸ κατὰ τὰς ἐπιβολάς.*) Et hic membranae pariter cum editis, quinque lacunulis deformes, hoc modo . . . . . τὸ καὶ τὰς ἐπιβολὰς . . . . . δὲ συντελείας αὐτ . . . . . καὶ κατὰ τὸ . . . . . εἰν ἕνασα . . . . . ἔνων.

Ibid. *συμπλέκεσθαι τε τὰς Ἰταλικὰς καὶ Λιβυκὰς πράξεις ταῖς τε κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς.*) Tempus quo ceperunt res Romanae Graecanicis immisceri, varie denotant auctores: eiusque coniunctionis alii aliud principium statuunt. Res ita se habet. Eius *ἐπιπλοκῆς* tres quasi gradus fuerunt et totidem diuersa principia. Prima omnium fuit, quum per legatos suos Romani Graecorum rebus se immiscuerunt. anno quarto Olympiadis cxxxvii. id factum circa annum v. c. dxxv. quando L. Postumius Albinus Cos. re bene gesta in Illyrico ad Aetolorum et Achaeorum gentes legationem misit, quae rerum gestarum nuntium afferret. Polybius libro ii. *ἡ πρώτη Ῥωμαίων ἐπιπλοκὴ μετὰ πρεσβείας εἰς τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τότες τοιαύδε καὶ διὰ ταύτας ἐγένετο τὰς αἰτίας.* Alia postea secuta est confiliorum *ἐπιπλοκὴ* quando caeperunt Graeci serio aduertere animum ad res Romanorum et ab illis sibi metuere: Philippus autem Macedo, partim spe amplificandi imperii, partim metu Romanae potentiae, a bellando cum Graecis ad res Italiae omnem animi impetum transtulit. Hae cogitationes fecerunt, ut sociali bello finem imponerent Graeci et Philippus. Tempus conuenit anno tertio Olympiadis cxl. Narrat fuse Polybius libro v. vbi etiam diserte notat, tum primum caepisse res Graecorum, Afrorum et Itolorum inter sese misceri. Sic ille: *τὰς μὲν ἔν Ἑλληνικὰς καὶ τὰς Ἰταλικὰς, ἔτι δὲ τὰς Λιβυκὰς πράξεις, ἔτος ὁ καιρὸς καὶ τῆτο τὸ διαβέβλιον συνέπλεξε πρῶτον.* confiliorum nempe haec est prima *ἐπιπλοκὴ*. Excepit hanc deinde genus diuersum commercii, de quo Plutarchus in T. Quintio Flaminio: *ἡ Ἑλλάς ἔπῳ πολλὰ συνενηγεμένη Ῥωμαίοις, ἀλλὰ τότε πρῶτον ἐπιμιγνυμένη ταῖς πράξεσι.* Non dicit Plutarchus, tunc primum, quando Titus in Graeciam cum exercitu traiecit, caepisse Graecorum negotia cum Romanorum misceri, sed *τότε πρῶτον ταῖς πράξεσι*, hoc est, primum illud fuisse tempus, quo res vna Graeci Romanique

gesserunt. Polybius libro xvii. de eodem Tito, *πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα διαβαθῆκει μετὰ τῶν ὅπλων*. Haec est igitur prima *ἐπιπλοκή* armorum siue *πράξεων*, vt appellat Plutarchus. Incidit Titi traiectio in annum tertium Olympiadis cxlv. a Palilibus Romae dlvi. Pyrrhum et res cum Pyrrho gestas, praetermittimus, quia ille rex Epirota fuit non Graecus.

Ibid. *ἔτω καὶ τότε πρῶτον ἐξάρσθησαν ἐπὶ τὰ λοιπὰ τὰς χεῖρας ἐκτείνειν.*) *tunc primum*; nempe post bellum Punicum primum confectum, et secundum inchoatum. Aliter Seneca apud Lactantium libro vii. cap. xv. *Quum esset adolescentia populi Rom. siue Punicū belli terminata, tunc denique confirmatis viribus coepisse iuuenescere. Sublata enim Carthagine, quae tamdiu aemula Romani imperii fuit, manus suas in totum orbem terra marique porrexit.* in eadem re idem loquendi genus Polybius et Seneca vsurpant. sed *χεῖρας ἐκτείνειν* apud nostrum variis modis accipitur.

V. Causae et necessitas praeparationis Polybianae.

Ibid. *Ἐὶ μὲν ἔν ἡμῶν ἦν συνήθη καὶ γνώριμα τὰ πολιτεύματα.*) Non solum in scientiis et philosophia locum habet, quod docet Aristoteles, omnem cognitionem in animis hominum nasci *ἐκ προὔπαρχέσης γνώσεως*, ex antecedente cognitione: verum etiam in cuiuscunque rei perceptione, maximeque autem historiae; ad cuius lectionem qui accesserit rudis, et vt cum Arcefila et Galeno dicam, *πόκος ἀναπτος*, nunquam multum proficiet. Sunt vero alia praesidia ad omnem historiam, alia ad hanc aut illam necessaria. De primi generis praesidiis non loquitur hic Polybius, sed de iis quae lectori suae historiae sint necessaria. Haec igitur ne aliunde petere lectores cogentur, initio operis sui exhibet noster praeposito hoc apparatus, quo lectorum animi praeparantur et earum cognitione informantur; quibus ignoratis sequens historia recte percipi non queat. Sed de necessitate et modo huius cognitionis sub finem praefationis huius plura.

Ibid. *λίαν ἐυλόγοις ἀφορμαῖς χρησάμενος*) *ἀφορμαί* sunt instrumenta rerum gerendarum, hoc est, opes quae neruus belli audiunt. paullo ante pro eo dixit, *ποίους δυνάμει καὶ χορηγίαις*. Quid sit Graecis *ἀφορμή*, quid *ἐνθάκη*, in priuatorum facultatibus, alibi exposuimus.

VI. *Historiae Polybianae praestantia, quod sit καθολική.*

I. 4. τὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας πραγματείας Ἰδίου κ.) In hac sexta parte commemoratur alia praeter ante expositas descriptionis huiusce praestantia: quia non sit haec historia τοπική, et particularis, sed καθολική et vniuersalis: deinde historiae eo modo scriptae excellentia luculente explicatur. Lege si lubet, quae περὶ καθολικῆς ἰσορίας differuimus ἐν τοῖς προλεγομένοις, pertinent enim ad huius partis explicationem.

Ibid. ἡ τύχη χεδὸν ἅπαντα τὰ τῆς οὐκ ἐπιμεμένης πράγματα πρὸς ἐν ἔκλινε μέρος.) Videtur sentire, fortunam esse, quae orbem terrarum imperio Romanorum subiecit. Sed nos operis initia ostendimus, ea potissimum sine opus hoc a magno scriptore esse susceptum, vt popularibus suis Graecis persuaderet, Romanum imperium ἀρετῆς esse κτῆμα, non τύχης δῶρον, vt et Iosephus fatetur: τύχην ergo hic accipe τὴν ἐκ θεῶν τύχην, diuinum numen. Vide quae de ea re inferius obseruamus.

Ibid. τὸ κάλλιστον ἅμα καὶ ὠφελιμώτατον ἐπιτήδευμα τῆς τύχης.) Ita appellat imperii Rom. molem, et eius constructionem. Simillime Plutarchus in libro, de fortuna Romanorum: conuenisse virtutem et fortunam, καὶ συνελθῆσας ἐπιτελειῶσαι καὶ συναπεργάσασθαι τῶν ἀνδρωπίνων ἔργων τὸ κάλλιστον; communi opera perfecisse atque absoluisse opus omnium humanorum operum pulcherrimum. deinde rationes addit, cur vniuerso orbi terrarum salutaris extiterit tanti imperii constructio: quod ipse magnificis et prorsus notatu dignis verbis appellat, πᾶσιν ἀνθρώποις ἐσίαν ἱερὰν ὡς ἀληθῶς καὶ ἐνησιδῶραν, καὶ πείσμα μόνιμον καὶ ταιχειῖον αἰδίου, ὑποφερόμενος τοῖς πράγμασιν ἀγκυρηβόλιον σάλας καὶ πλάνης: omnibus mortalibus focum, vere sacrum atque alium, retinaculum firmum, elementum aeternum, rebus mundi salo atque errore fluctuantibus stationem ad iaciendum ancoram. ἀγκυρηβόλιον non est ancora, sicut eruditi homines verterunt, sed id quod expressi nus. optime autem ἐσίαν et πείσμα coniunguntur. Orpheus hymno in Vestam: ἐκ τε θεῶν μακάρων θεητῶν εἴργμα κραταῖον. M. Tullius aliis verbis idem dicit de veteri Romanorum imperio, cui nihil fuit nihil erit vniquam simile. *Quantum in populi Rom. beneficiis tenebatur, regum, populorum, nationum* (haec sunt, quae Plutarchus appellat πράγματα ὑποφερόμενα) portus erat et refugium senatus. *Nostri autem*

autem magistratus imperatoresque ex una hac re maximam laudem capere studebant, si prouincias, si socios acquitate defendissent. Itaque illud patrocinium orbis terrae verius quam imperium poterat nominari. Idem senatum Roman. vocat omnium terrarum arcem eleganter in oratione post reditum in senatu.

Ibid. τοῖς ἀγαθὰ καὶ αὐτὴ καινοποιῆσα.) καινοποιεῖν, καινοτομεῖν, et νεοχαιῖν passim fortunae tribuuntur, aut τοῖς καιροῖς, quod idem est. Arbiter Satirico,

*Rerum humanarum diuinarumque potestas
Fors, cui nulla placet nimium secunda potestas,
Quae noua semper amas, et mox possessa relinquis.*

Ibid. ἔτε ἠγώνισατο ἀγώνισμα.) Non dicit quibuscum hoc fortuna certamen decertarit. potest intelligi de iis, qui Rom. imperium abnuebant. Apud Plutarchum fortuna dicitur ποῦλις ποῦλικὸς ἠγωνίζεσθαι ἀγῶνας aduersus virtutem; et apud Ciceronem in primo aureoli opusculi, interdum pugnare cum natura: quae huic loco nullo modo conuenit. Nos simpliciter accipimus ἀγωνίζεσθαι pro magno studio et contentione aliquid facere. Leo imperator Styliano: εὐχὴν καὶ ἀγώνισμα τίθειται παρ' ἐμυτῶν προσηξυρίσκειν, opto et totis ingenii viribus contendō. ἀγώνισμα τίθειται, pro eo, quod vsitatius dicitur φιλοτιμεῖσθαι, studere vehementer alicui rei, more eorum qui de honoris proemio certant inter se. inde ἀγώνισμα pro laude. Thucydides in III. ὁ ἀπάτη περιγενομένου, ξυνέσωσ ἀγώνισμα προσελύθαι. qui fraude superior extiterat, is laudem insuper prudentiae apisceretur. Iosephus eleganter operis faciendi aut iam facti sumnam appellare solet ἀγώνισμα: vt de bello Iudaico libro primo, πρῆκειτο τὸ ἀναγκαιότατον ἀγώνισμα Μασάδα, oppidum Masada propositum his erat certamen omnium maxime necessarium. paullo aliter libro eodem: ὁ μὲν ἀγώνισμα τῆς Μάλχη παρανοουίας γενομένου, θνήσκει. iterum, τῶν μὲν ἔν ἦν Μιχαίρας ἀγώνισμα. Nicetas in Balduino Flandro: ταύτην πόλιν ἀγώνισμα καὶ ἄθλον καὶ συμπέρασμα τῶν πόων οἱ Λατίνοι ᾤοντο.

I. 5. Παραπλήτιοντι πάχειν ὡς ἂν εἴ τις ἐμφύχη καὶ καλῶ σώματος γεγονότος, διεβριμμένα τὰ μέρη θεωμένοι) Polybium puto scripsisse μέλη membra, non μέρη partes: aliter tamen veteres membranae. Imitatus est elegantiam huius loci Diodorus Siculus libro xx. et si in sermone non plane eodem.

Repre-

Reprehendens enim eos historicos, qui concionibus infitiis ad ostentandam eloquentiam, qua plurimum valent, rerum gestarum seriem interrumpunt, perperam facere ipsos ait, quod historiam corpori animato similem, per frustra concidant: quae a toto suo corpore diuisa, et separatim considerata, venustatem et gratiam amittant, quam solet anima corpori conciliare, τὸ τῆς ἱστορίας γένος, inquit, ἀπλῆν ἐστὶ καὶ συμφυῆς ἑαυτῷ καὶ τὸ σύνολον ἐμψύχῳ σώματι παραπλήσιον, ἃ τὸ μὲν ἐσπαραγμένον ἐξέρηται τῆς ψυχικῆς χάριτος, τὸ δὲ τὴν ἀναγκαίαν σύνθεσιν ἔχον, εὐκαιρῶς τετήρηται, καὶ τῷ συμφυεῖ τῆς ὅλης περιγραφῆς ἐπιτερετῆ καὶ σαφῆ παρίησι τὴν ἀνάγνωσιν. Non dissimile est apud Ciceronem in Oratore, *Phidiae clypeum dissoluere aut scopas*. neque item illud, quod Longinus disputat de iis, ex quibus constat orationis sublimitas: quae dissipata sublimitatem quoque dissipant, compacta in vnum corpus, et vinculo concinnitatis numerosae adstricta, fiunt vocalia, non secus ac fiat in animalium corporibus: quorum membra disiecta, nihil sunt; copulata, corpus vnum perficiunt. Non pigebit tanti critici verba subiicere: Ἐν τοῖς μάλιστα μεγεθοποιεῖ τὰ λεγόμενα, καθάπερ τὰ σώματα, ἢ τῶν μελῶν ἐπισύνθεσις: ὧν ἓν μὲν ἕδεν τμηθὲν ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἑαυτὸ ἀξιόλογον ἔχει πάντα δὲ μετ' ἀλλήλων ἐκπληροῦ τέλειον σύστημα. Ἔτως τὰ μεγάλα σκεδασθέντα μὲν ἀπ' ἀλλήλων ἄλλων ἄλλη, ἅμα ἑαυτοῖς συνδιαφορεῖ καὶ τὸ ὕψος. σωματοποιήμενα δὲ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ ἔτι δεσμῷ τῆς ἀρμονίας περικεκλεισμένα, αὐτῷ τῷ κύκλῳ φωνήεντα γίνονται. Vide et Senecae disputationem aduersus eos, qui e magnis scriptoribus flosculos dumtaxat legunt, totos ipsos non legunt: quod ille appellat, summam degustare ingenia summorum virorum: epistola est xxxiii.

Ibid. τῆ τῆς ψυχῆς ἐμπρεπεία.) Diodorus modo vocabat, ψυχικὴν χάριτα. M. Tullius, dignitatem in Bruto: membra suo quaeque loco locata, suam et vim et dignitatem tenent. Affinis est vox in doctrina physiognomonica, ἢ ἐπιπρέπεια, species existens ex vniuersarum hominis partium forma. Vide Aristotelem capite iv. et Adamantium initio libri ii.

Ibid. ἔννοιαν μὲν γὰρ ἀπὸ μέρους τῶν ὅλων δυνατὸν, ἐπισήμην δὲ καὶ γνώμην ἀτρεκέην ἔχειν ἀδύνατον.) Philosophi ἔννοιαν definiunt τὴν πρώτην τῆς ψυχῆς κίνησιν, primum animi motum, quo mouetur ad cogitandum de re aliqua: ἐπισήμη vero est certa et indubitata scientia ex cognitione causarum collecta,

collecta. ad hanc prius quam perueniamus, multas ac varias operationes mentis praecedere est necesse. Ait ergo Polybius, posse quidem fieri, ut eius animum, qui partem rei intuetur, subeat cogitatio totius: sed ut ex inspectione partis perfectam totius notitiam aliquis consequatur, id vero fieri non posse. Nam qui verbi gratia, armos leporis aut lumbos spectauit, poterit cogitare, eas esse partes animalis quod leporem vocant: sed accuratam integri animalis cognitionem nequaquam inde nanciscetur. Enimuero philosophiae notissimum axioma est; singularium non esse scientiam sic proprie dictam. Sed quum historia, ut et politica vniuersa sit τῶν πρακτῶν, non τῶν νοητῶν, vox scientia alio sensu accipienda, quum de historia dicitur; quam apud philosophum in sexto Nicomacheorum, et in primo Analyticorum posteriorum. Sed et apud Aristotelem locis sexcentis ἐπισήμη pro ea scientia usurpatur, quae non sit analytica demonstratione collecta. Obseruanda Polybii locutio, ἐννοίαν λαβεῖν ἀπὸ μέρος τῶν ὅλων: nam potius dicendum videbatur, ἀπὸ τῶν μερῶν τῷ ὅλῳ. quippe totum semper est vnum; partes multae. sed meminisse oportet, totum illud de quo hic est sermo appellari τὰ ὅλα. sic Graecis dicitur non solum orbis terrae, sed etiam imperium, aut respublica. ΠΑΡΤΕΣ αὐτὴν dixit, non partes, quia notitia cunctarum aut plurimarum partium non leuē animis nostris cognitionem totius ingenerat. heic vero disputat philosophus aduersus illos, qui historiae partes, aut particulas separatim erant exsecuti. Graeci τοτικὰς vocant et μερικὰς ἰστορίας. Lege principium libri octaui.

Ibid. ἐκ μὲν τοί γε τῆς ἀπάντων πρὸς ἄλληλα συμπλοκῆς καὶ παραθέσεως) Confer cum simili loco libri tertii, pag. cclviii. ἂν ἐκ παραθέσεως συνθεωρημένων καὶ συγκρινομένων ἀλλοειτέρως ἕκαστα τυγχάνει δοκιμασίας τῆς κατὰ μέρος διαλήψεως.

VII. Apparatus Polybiani duum librorum caput, et vniuersae historiae ἀρχαί.

Ibid. Ἐποθησόμεθα δὲ ταύτην ἀρχὴν τῆς βίβλου.) Dictum est ante de necessitate sequentis praeparationis, ad recte capiendam illam historiam, quam primario et προσηκούνως scribendam Polybius suscepit. hic vero auctor ad ipsam προκατασκευὴν alia προκατασκευῆ ἰter munit. plerique enim

Graecorum illa aetate rerum Romanarum erant imperitissimi, ut propterea fuerit Polybio necesse, longe adeo principia suae historiae repetere. Haec autem est ipsius apparatus pars prior.

Ibid. *Ἦνα μὴ τῆς αἰτίας αἰτίαν ἐπιζητήσης, ἀνυπόστατος ἢ τῆς ὅλης ὑποθέσεως ἀρχὴ γένηται καὶ θεωρία.*) Ut intelligatur hic locus, discrimen triplex in tota Polybii scriptione est obseruandum: nam et partes illius quodammodo sunt tres. Prima et praecipua, quam ipse appellat suam historiam, ut primario a se susceptam: altera est praeparatio ad iustum opus, et illam, quam diximus historiam: tertia praeparatio praeparationis, ut sic dicam. Quemadmodum enim legitimae historiae gratia adhibetur praeparatio, ut caput illius atque principium fiat notius: sic ut melius perciperetur caput ipsius apparatus, pauca repetere altius est coactus. Harum igitur trium partium tractatio longe est diuersissima. In principali historia non solum res gestae explicantur, sed etiam causae omnes, qua antecedentes, qua connexae, itemque rerum euentus et τὰ ἐπιγενηήματα ex amussim disputantur. In praeparatione leuius causae attinguntur, quantum satis est ad fidem narrationi faciendam et lucem parti principali foenerandam. In tertia quam diximus parte, de fide narrationis non laboratur: sed tantum ad praeparationem lectori via sternitur. hoc est, quod verbis antecedentibus dicebat Polybius, *ῥητέον αὐτὴν τὴν τῆς διαβάσεως αἰτίαν ψιλῶς.* simplici inquit narratione eorum, quae transitum Romanorum in Siciliam praecesserunt, aperienda causa est ipsius transitus, quod est caput praeparationis ad iustum opus. at huius causae causam non quaeremus. captae a Gallis Romae causam non afferemus. nam si istius quoque causae causam requiremus; fieret, ait Polybius, *ἢ τῆς ὅλης ὑποθέσεως ἀρχὴ ἀνυπόστατος.* Graecis ὑπόστασις est actus subsistendi, et firmiter manendi, aut fulciendi. interdum refertur ad vim resistendi aduersario obnitenti. vnde ἀνυπόστατοι dicuntur, quorum vis est intolerabilis, et sustineri non potest, ut alicubi vertit Liuius. alibi verbo *subsistere* vitur. ἀνάγκη ἀνυπόστατος Xenophonti, necessitas cui omnia cedunt. ideo σκληρὰν et τεβέρων poetae appellant. Interdum significat ὑπόστασις principium, cui ceu basi vniuersum opus innititur. Libro iv. de operis huius principio loquens: *καλλιῆν ὑπόστασιν ὑπολαμβάνοντες εἶναι ταύτην.* Aliquando

quando non male interpreteris subiectum tractationis, quod philosopho dicitur ὑποκείμενον γένος. Diodorus Siculus libro primo: οἱ δὲ τὴν ὑπόσασιν τῆς ἐπιβολῆς ἢ συνετέλεσαν μεσολαβηθέντες τὸν βίον ἀπὸ τῆς τετραμείνης, quidam argumētum ad quod se accinxerunt, fato vitam ipsis intercipiente non absoluerunt. clarius paullo post idem: ἐξῆσαι γὰρ ἐκ ταύτης ἕκαστον πρὸς τὴν ἰδίαν ὑπόσασιν ἐτοιμῶς λαμβάνειν τὸ χρέτιμον. licebit unicuique ad id subiectum, quod sibi proposuerit, quae ad rem facient ex hoc meo opere sumere. paullo aliter idem aliquanto post, de Pete, qui domo Aegyptius, Athenis et ius ciuitatis, et regnum est consecutus. διφυῆς δ' αὐτῷ γεγυότος, τὰς Ἀθηναίους μὴ δύνασθαι κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπόσασιν ἀποδῆναι περὶ τῆς φύσεως ταύτης τὰς ἀληθεῖς αἰτίας. hic κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπόσασιν, est secundum principia eius historiae quam ipsi sequuntur, et pro vera habent. philosophus diceret κατὰ τὰς ἰδίας ὑποθέσεις: nam hypothesebus congruant necesse est, quae illis superstruuntur. Aliter accipit idem libro xv. quum ita scribit: Θεβαῖοι κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπόσασιν ὅλην τὴν Βοιωτίαν ὑπὸ μίαν ἀγαγόντες συντίλειαν, ἢ προσεδέχθησαν. Thebani quum ex instituto suo totam Bœotiam in unum concilium contribuissent, ad foederis societatem non sunt admissi. ὑπόσασιν hoc loco est, suscepta semel ratio consilii, et propositum vniuersum, ad quod singulas actiones referimus. libro xvi. duo haec pro eodem posuit Diodorus, τηρεῖν τὴν ὑπόσασιν, et τηρεῖν τὴν ἐξ ἀρχῆς προμήρεσιν. Polybius libro iv. id dicit, συναύξαν τὴν πρόθεσιν ἣν εἶχε. Eruditissimum virum, qui Diodorum Siculum latine vertit, nusquam affectum esse vim huius vocis, palam est. Sed redeamus ipsi quoque πρὸς τὴν ἰδίαν ὑπόσασιν. Polybius igitur negat causam eorum esse requirendam, quae in anteloquio praeparationis est dicturus: ne si causae causam requireret, fieret ἢ τῆς ὑποθέσεως ἀρχὴ ἀνυπόστατος. hoc est, ne argumentum nostrum certo principio et quasi fundamento careat cui innitatur. Quemadmodum in artificio demonstrationis analyticae haec cum primis conditio desideratur, vt deducatur ἐκ πρώτων ἀναποδείκτων, quorum fides et certitudo nullius probationis egeat; sic Polybius legitime scriptae historiae poni vult principia certa, nota, et in quibus lectoris animus acquiescat. ὑπόσασιν ergo analogia quadam idem est in historia, quod ἀρχαὶ in demonstratione; quas, inquit Philosophus, δεῖ λαμβάνειν, sumere, non probare. ἀόριστον γὰρ,

ait idem alibi: res abiret in infinitum: quo nihil magis contrarium rectae rationi docendi, aut et narrandi. Ideo iure olim reprehensus est declamator Albutius: qui, vt ait Seneca pater, *argumenta argumentis colligebat: et quasi nihil esset satis firmum, omnes probationes probationibus aliis confirmabat.* Vides quam erudite Polybius scriptioni historiae accommodet, quae de arte demonstrandi docet Aristoteles. Facit hoc etiam alibi, vt initio libri III. Quod autem Polybius tantum aestuat in ponendis iusti operis sui principiis, ratio haec est; quia facilius demonstrationis principia inveniuntur, quam historiae. nam illa *ἀμμεσα καὶ ἀναπόδεικτα* axiomata, quae assumuntur ad demonstrandum, natura sua fere, aut sensus experientia nobis sunt nota: in principiis historiae aliter res habet: neque enim eadem a natura praesidia ad hanc rem comparata suppetunt. Itaque cogimur necessario, aut *λίαν πρόβῳθεν ἄπτεσθαι τῆς αἰτίας*, et longe admodum petere principium, aut ea dicere, quae parum clara lectoribus sint futura. Nam etiam in hac scriptione vel maxime locum habet, quod docet philosophus, omnem cognitionem *ἐν προπαρχέσει γίνεσθαι γνώσεως.* quam ob causam verissime et elegantissime Polybius libro tertio et libro quinto *ἀνυπότακτον* et *κωφὴν* narrationem illam vocat, quae non habet notitiam antecedentem in animo discentis, cui ceu fundamento et basi innitatur, vt ibi exposituri sumus. Quod autem diximus de difficultate et necessitate ponendi principia historicae narrationi: id vero non semper habet locum: sed tum demum, quando historiam aggredimur novam lectoribus futuram, et antea incomptam, vt quum Polybius Graecis suis res Romanas et Punicas narrare instituebat. nam, vt ante dictum est, et Carthaginensium et Latinorum res adhuc illa aetate parum exploratas habebant Graeci. Sunt aliae historiae, quarum principia ideo possunt omitti, quia sunt omnibus comperta, vt quum Xenophon et Theopompus Thucydidis historiam persequi instituerunt, aut quum idem Xenophon Cyri expeditionem aduersus fratrem Artaxerxem describit. nam Cyrus inter Graecos diu versatus erat, neque ignorabat quisquam eius belli causam. Idcirco Lucianus eruditissimo libro de conscribenda historia duo genera facit historiarum, vnum earum, quibus prooemium adeo necessarium, vt illud praetermississe non aliud sit, quam corpus sine capite peperisse: alterum illarum, in

quibus nullo extra materiam susceptam opus sit prooemio. Male igitur exemplo Xenophonteaε ἀναβάσειεε suam imperitiam excusare ineptus historicos, qui recens Romanorum bellum aduersus Parthos quum scriberent, necessario principio destitutas narrationes ediderant. Locus est egregius et subiici dignus Ἰδοίεε ἄλλοίεε συγγραφέαεε, ἀκέφαλα τὰ σώματα εἰσάγονταεε, ἀπροειμίασα, καὶ εὐθύεε ἐπὶ τῶν πραγμάτων εἰ καὶ προσεταιρίζονται τὸν Ξενοφῶντα, ἕτως ἀρχάμενον· Δαρείεε καὶ Περσάτιδοεε παῖδοεε γίνονται δύο· καὶ ἄλλοίεε τῶν παλαιῶν, ἀκ εἰδοτάεε, ὡεε δυνάμει τινα προοίμιά εἰεε λεληθότα τὺεε πολλοίεε, ὡεε ἐν ἄλλοίεε δείξομεν.

Ibid. καὶν ὀλίγοιεε τοῖεε χρόνοιεε βραχὺ προαναδραμόνταεε κεΦ.) Referenda haec sunt ad praeparationis partem priorem, ut mox sumus ostensuri. Scripta lectio habet προαναδραμόνταεε, non προ. Libro v. διὸ καὶ νῦν βραχὺ προαναδραμόνταεε ὑπὲρ τῆεε Ἀντιόχου βασιλείαεε. Ita melius: alibi pro eodem dixit ἀναδραμῆν εἶεε τοῖεε χρόνοιεε, ut I, 12.

Ibid. τῆεε γὰρ ἀρχῆεε ἀγνωστῆεε ἢ καὶ v.) Libro quinto: πειρατούμεθα λαμβάνειν ἀρχάεε ὁμολογημέναεε ἐπὶ τῶν λίγοιεε μακρόντων ὅπερ εἰεε πάντων ἀναγκαϊότατον. vide totum illum locum, pag. DCVII. Haecenus prooemium, sequitur

APPARATUS PARS PRIOR

S I V E

Προθεωρία τῆεε προκατασκευῆεε.

Praefationis Polybianae caput est Romanorum transitus in Siciliam, belli gerendi causa. Ea epocha quum minus esset illustris, et Graecis hominibus vulgo minus nota, rem altius auctor repetit ab illo usque tempore, quo Roma capta est a Gallis Senonibus. Non poterat Polybius magis insignem epocham in historia Romana adnotare. Nam captae Romae a Gallis fama etiam ad Graecos peruenit. Itaque Theopompus, Isocratis discipulus, ante quem nemo Graecorum Romae mentionem habuit, hoc saltem memoriae prodiderat, teste Plinio, Urbem a Gallis captam. Aristoteles quoque, narrante Plutarcho in Camillo, fecerat eius rei mentionem. Tempus igitur, quod ante praeparationem designatur, est interuallum a capta Roma ad primam populi

populi Rom. extra Italiam expeditionem. Incipit ab anno primo Olympiadis xcviij. Romae conditae ccclx. definit in anno vltimo Olympiadis cxxviii. Romae cdxxcix. medium spatium Olympiadis xxxi. anni cxxiv. necessitatem huius partis pluribus auctor declarat in eius epilogo cap. xii.

I. *Annus captae Romae a Gallis Senonibus.*

1. 6. Ἔτος μὲν ἔν ἐνεσῆκει μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν ἐννεακαιδέκατον, πρὸ δὲ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης ἑκκαιδέκατον.) Vult insignire annum captae Romae a Gallis, et suis Graecis eum reddere quam notissimum. Comparat igitur illum cum iis, quae apud Graecos partim eodem anno, partim paullo ante, aut paullo post acciderant, ad memoriam posteritatis magis insignia. Nihil tota Graecia nobilius duabus ciuitatibus, Athenis et Lacedaemone: nihil item in historia Graeciae illustrius duabus cladibus, quae ciuitates illas sic attriuerunt, vt numquam post illa detrimenta pristinum splendorem recuperarint. Prior tempore fuit calamitas Atheniensium, quos Lyfander ad Aegospotamos (in Thracica Chersoneso vrbs fuit eo nomine et fluuius) nauali praelio deuicit; posterior Lacedaemoniorum, quorum ad Leuctra, Boeotiae oppidum, Thebani duce Epaminonda caedem ingentem fecerunt. Inter has duas clades media interuenit memorabili συγκυρία Alliensis Romanorum, quam statim Romae ἄλωσις est secuta. Ad Aegis flumen male pugnatum est ab Atheniensibus anno iv. Olympiadis xciii. quum esset Archon Athenis Alexias. Tempus captae Romae veteres vere omnes accuratiores temporum auctores conferunt in annum primum Olympiadis xcviij. et Pyrrionis, siue Pyrgionis praeturam apud Athenienses. Polybius, qui annos vndeuginti numerat inter Atheniensium et Romanorum clades, in proxime sequentem annum reiicit. alioquin numero annorum xix. vnus defuerit. Strabo libro vi. de Roma capta loquens: ἐγένετο δὲ τὸ, ὡς Φησι Πολύβιος, ἔτει ἐννεακαιδέκατῳ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν. cum Polybio et Strabone consentit etiam Diodorus Siculus, vt mox dicemus. Ad secundum Olympiadis xcviij. adde xvi. quod noster ponit inter casum Romae, et Spartanorum ad Leuctra; emerget annus secundus Olympiadis cii. Pausanias in Arcadicis: τὸ πταῖσμα ἐγένετο Λακεδαιμονίων τὸ ἐν

Λεύκτροις Φρασιπλείδῃ Ἀθήνησιν ἄρχοντος δευτέρῳ ἔτει τῆς ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος καὶ δευτέρῳ. Haec quum certissima sint, neque ullam varietatem scripturae prae se ferant hoc loco Polybii exemplaria; mirari subit, unde illa monstra promferit Nicolaus Perottus, quae pro vera Polybii sententia miseris lectoribus suis hic obiicit. Sic ille vertit; si tamen vertere est foedissime omnia pervertere: *Annus erat post eam naualem pugnam, qua Cimon Atheniensis Xerxem superauerat, decimus nonus: ante bellum vero in Leuctris gestum, quo Lacedaemonii pacem cum rege Persarum inierant, sextus decimus.* Omnia non solum falsa, sed etiam ex parte ridicule et absurdissime conficta, nam quis, malum, iste Cimon, qui Xerxem vicit? mira prorsus ἀνισορροία. sed vanissima commenta confutasse nullum fuerit operae pretium. neque tantum abs re nostra nobis est otii, vt bonas horas tam male collocare velimus. Non nescimus fuisse olim, et nunc quoque esse, quibus Perotti versio, propter aliquam latinitatis speciem, mire arrideat. Sed quo ista latinitas, si deest fides, abest veritas? Nihil dicam de locis infinitis, quos propterea aut tranliit, aut male interpretatus est Perottus, quia vel codices erant corrupti, vel occurrebat dictio aut phrasis aliqua minus vulgaris: cuiusmodi multas sane habet Polybius. Verum vbi nihil erat eiusmodi, quis ferat longe adeo ab auctoris sui verbis discedentem? aut quis neget flagitium esse insigne, tot locis verba, periodos, atque adeo pericopas integras e Liniio desumpsisse, et lectoribus graecae linguae imperitis obtrulisse pro Polybianis? vbi fides? vbi pudor? in tanta igitur errorum omnis generis copia, singula velle persequi, quod petiuerunt a nobis nonnulli, eius sit hominis, qui vetus dictum velit tollere: in lente vnguentum. Enimuero tam erudito saeculo haerere in nugis et minutiis id genus, quid est aliud, nisi lectoribus conuitium facere?

Ibid. Ἐν ᾧ Λακεδαιμόνιοι τὴν ἐπὶ Ἀνταλκίδῃ γενομένην εἰρήνην πρὸς βασιλέα Περσῶν ἐκύρωσαν.) Diodorus quoque Siculus, idoneus cum primis auctor, in eodem anno secundo Olympiadis xcviij. quo fuit Archon Athenis Theodotus, et inuasionem Romae commemorat, et pacem legato Antalcida factam. Iustinus libro vi. *Hic annus non eo tantum insignis fuit, quod repente pax tota Graecia facta est: sed etiam eo, quod eodem tempore urbs Romana a Galis capta est.*

est. Strabo verbis paullo ante allatis subiicit, κατὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδος γενομένην εἰρήνην. ita enim scribendum esse iam olim monuimus. Eruditissimus vir Gulielmus Xylander, cui apud Strabonem fraudi fuit corrupta lectio, hic quoque in eundem errorem ex alia occasione incidit, cum Germanica veste ornatum scriptorem hunc nobilissimum edidit. male enim accepit illa ἐν ᾧ, eoque sibi persuasit, Romae ἄλωσιν et Κελτῶν ἔφοδον in eundem annum incidere, cum pugna ad Aegospotamos pugnata, qui tanto viro indignus est error. nam Perotti portenta iam dudum mirari desii. Haec est illa pax infamis, quae Lacedaemonios perfidiae in socios, Graecos omnes stultitiae palam damnauit. nam qui, dum erant concordēs, nobilissimos de potentissimo omnium regum Persicorum triumphos retulerant; ii iam inter se discordes, et sibi inuicem infesti, regi ignaui et inter pellices sedenti imperata faciunt. Formulam ab Artaxerxe praescriptam, habes apud Xenophontem, in quinta Hellenicorum. Scribit Iustinus regem Artaxerxem legatos in Graeciam misisse, ad faciendam hanc pacem: sed Graeci potius in Asiam, quod satis constat, legationes misere. quam ob causam pax haec non aliter illis dicitur, quam ἐπ' Ἀνταλκίδος, hoc est, legato Antalcida facta. nam ita ἐπὶ hic accipiendum, quum tamen vulgo id genus dicendi de magistratibus ordinariis, non de legatis vsurpetur. Ideo etiam Polybius ἐκύρωσαν dixit: quia hoc foedus in Asia per legatos factum, post Lacedaemone ratihabitione senatus est confirmatum.

Ibid. καὶ ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος τῆ περι τὸν Ἑλλέπορον ποταμὸν μάχῃ νενικηκὼς τὰς κατὰ τὴν Ἰταλίαν Ἑλληνας.) νενικηκὼς, id est, quum biennio ante vicisset: qui fuit annus vltimus Olympiadis xcviij. Fuisse Diodorus Siculus libro xiv. Bibliothecae. Obsidebat tyrannus Cauloniam, non potestremam inter Magnae Graeciae vrbes. Crotoniatae soluendae obsidionis cupidi, copiis omnium Graecorum Italico- rum contractis ducem eis imponunt Elorim, exsulem Syracusanum. itur in hostem, parte maxima itineris confecta, Eloris imperator ad Elorim amnem non procul ab vrbe Caulonia metitur castra. occurrit Dionysius, et imparatos concidit: αὐτὰς δὲ ἐλώρια τεύχε κύνεσσι. nam omine non caruit, quod et dux et fluuius ille, ad quem pugnatum, eodem illo nomine dicebantur. In libris Diodori Ἑλωρίς vtrumque no-

men scribitur. Apud Stephanum Siciliae amnis, unde iste sine dubio nomen inuenit, est Ἐλωρος, et non procul a Pachyno labi dicitur, ac pisceis mansuetos alere: qua de re videndus Athenaeus initio libri octaui, et Scholiastes Pindari Nemeonicarum carmine ix. vbi de hoc amne multa. Plinius: *Flumen Elorum, Promontorium Pachynam*. In septima Thucydidis historia fit mentio Elorinae viae, quam ingreditur Nicias, ab ora Syracusana petens mediterranea: Hesychius, Ἐλώριος ἄγών, τελευμένος ἐπὶ Ἐλόρη (Ἐλώρη) ποταμῷ: et in Polymnia Herodoti fit mentio cladis a Syracusanis acceptae ἐπὶ ποταμῷ Ἐλώρῳ: qui est fluuius Siciliae, quem nos arbitramur Elori siue Eloro in trans mare Graecia nomen dedisse. Elori Siculi meminit etiam Lycophron pag. 142. Liquet ex his, amnem, quo de hic agitur, eumpse esse, qui Diodoro Eloris nominatur: licet omnia Polybii exemplaria aliter hoc nomen scribant. Regius habet Ἐλώπερον. Bauaricus Ἐλεπόρον. meus accentu mutato, Ἐλόπορος. doctissimus Xylander in sua versione Germanica, Ellesporus: quasi esset Ἐλάς πόρος. quod iure defendat nemo.

Ibid. Γαλάται ἐξ κατὰ κράτος ἐλόντες αὐτὴν τὴν Ῥώμην κατ'.) Galli Senones duce Brenno priore: nam alius est Brennus inter praecipuos duces expeditionis, centesimo et xii. post anno susceptae. Vide paullo post, et libro ii. De anno captae vrbis ante diximus, historia vulgo notissima ex omnibus historicis et chronologis. meminit Eusebius, numero mcccxxv. ad quem locum lectu digna quaedam notat Iosephus Scaliger.

Ibid. πλὴν τῷ Καπιτωλίῳ.) Graeci hoc nomen bifariam scribunt: quidam per ι Καπιτώλιον, vt semper in nostris libris, et apud Plutarchum: plures per ε Καπιτώλιον, vt apud Diodorum, Eusebium et multos. Deducebant isti haud dubie a voce Graeca κάπτος fossa, tumulus. Hesychius in hac voce nescio quid de loue Capitolino balbutit.

Ibid. διαλύσεις ἐνδοκμηένες Γαλάταις.) Alludit ad gladium auri ponderi a Gallis adiectum. Silius libro i.

*Hic Senonum galeae, pensatque improbus auri
Arbiter ensis inest.*

Nota vox Brenni, Vae victis. Plutarchus pluribus verbis expressit: τί δ' ἄλλο ἢ τοῖς νενικημένοις; poterat breuius εἰπὶ τοῖς νενικημένοις. vt in Euangelio εἰπὶ τοῖς ἐν γαστρὶ ἐχέσταις, et εἰπὶ

et εἰς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων: et passim in vtroque foedere. Sed vetus ac γνήσιος Hellenismus hanc vocem εἰς ignorat. eius loco Plutarchus posuit τὸ ὀδύνη, quia εἰς est denunciatio ὀδύνης. Huius si venisset in mentem summae doctrinae viro Erasmo, numquam profecto latinum prouerbum ex interpretatione coacta Plutarchi concipere maluisset, quam ex auctoribus latinis et ipso vsu veterum.

II. Populi Romani auctus post receptam urbem.

Ibid. Λαβόντες οἶον ἀρχὴν τῆς συναυξήσεως.) Paulo post de eadem re, τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἤρξαντο προκοπῆς.

Ibid. Μετὰ ταῦτα ἐπολέμεν Τυρρῆνοῖς, ἔπειτα Κελτοῖς, ἐξῆς δὲ Σαυνίταις.) Eadem plane series bellorum in simili compendio apud Strabonem e Polybio: Διακρησάμενοι δὲ τέττες Ῥωμαῖοι, πρῶτον μὲν Λατίνους ἅπαντας ὑπηκόους ἐποίησαντο, εἶτα Τυρρῆνες καὶ Κελτὰς, τὰς περὶ Πάδον, ἔπαυσαν τῆς πολλῆς καὶ ἀδην ἐλευθερίας· εἶτα Σαυνίτας· μετὰ δὲ τέττες Ταραντίνους καὶ Πύρρον κατεπολέμησαν. Adi ad Fastos Romanos.

Ibid. Σαυνίταις τοῖς πρὸς τε τὰς ἀνατολὰς καὶ κατὰ τὰς ἄρκτας συντερουνοῦσι τῇ Λατίνων χάρα.) Ait Samnites ab ortu et ab Aquilone fines attingere Latinorum. De ortu res clara: nam latus orientale terrae illius, quam Latini populi aetate Polybii obtinebant, praetexebatur partim a Campanis secundum mare habitantibus, partim a Samnitibus, qui supra Campanos erant, et Latinorum fines attingebant. Strabo libro v. Ἐξῆς μετὰ τὴν Λατίνην εἰς ἦτε Καμπανία παρήκασα τῇ Θαλάττῃ, καὶ ὑπὲρ ταύτην ἡ Σαυνίταις παρήκασα ἐν μεσογαίᾳ μέχρι Φρεντανῶν καὶ τῶν Δαυνίων. de latere septentrionali nihil habeo dicere.

Ibid. Μετὰ δὲ τινα χρόνον Ταραντίνων δ.) Post aliquod tempus, id est, postquam cum Gallis saepius victis, sed non deuictis, res essent compositae. Pax cum Gallis facta est Coff. C. Fabricio Luscinio, Q. Aemilio Pappo. qui erat annus tertius Olympiadis cxxiv. Romae cxxii. Hanc pacem bellum Tarentinum excepit.

Ibid. Διὰ τὴν εἰς τὰς πρεσβευτὰς τῶν Ῥωμαίων ἀσέλγειαν.) Κυρίως dixit ἀσέλγειαν, non ὕβριν. fuit enim contumelia cum obscoenitate coniuncta. Dionysius Halic. Τὴν εἰς λέγεσθαι πρέπασαν ἀκκαθαρσίαν κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐδοῆτος τῆ πρεσβευτῆ κατεσκέδασε. Florus: Aderat sine mora querelam ferens legatio:

hanc quoque foedius per obscenam turpemque dicitu contumeliam violant.

Ibid. επισπασαμένων Πύρρον τῷ πρότερον ἔτει τῆς τῶν Γαλατῶν ἐφόδου.) Libro II. cap. 20. de pace facta cum Gallis loquens: ταῦτα συνέβαινε γίνεσθαι τῷ τρίτῳ πρότερον ἔτει τῆς Πύρρον διαβίσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν, πέμπτῳ δὲ τῆς Γαλατῶν κατὰ Δελφῶς διαφθορᾶς. Dicebamus modo, pacificatum esse cum Gallis anno III. Olympiadis cxxiv. etsi autem Gallico Tarentinum bellum fuit continuum, Pyrrhum tamen non statim in Italiam transisse constat. Polybius eo quem modo attuli loco, in tertium annum a pace facta cum Gallis transitum Pyrrhi coniicit. is est annus primus Olympiadis cxxv. exeunte hoc anno Pyrrhus copias in Italiam traiecit alienissimo ad nauigandum tempore: adeo ut tempestate pars magna classis perierit. quare Zonaras scribit, ver a Pyrrho non esse exspectatum. Pausanias in Atticis: Πύρρος εἰς τὸ πρῶτος ἐκ τῆς Ἑλλάδος τῆς πέραν Ἰουλιε διαβὰς ἐπὶ Ῥωμαίους. διέβη δὲ καὶ ἔτος ἐπαγομένων Ταραντίνων. τότε τοῖς γὰρ πρότερον ἔτι πρὸς Ῥωμαίους συνεστῆκει πόλεμος. in postremis Pausanias verbis pro ἔτι scribendum ἔτει. sed ita oratio satis Graeca non fuerit, nisi fulciatur ratione aliqua. Amasaeus interpres vertit: *si enim quum bellum diuturnum cum Romanis gessissent*, hoc vero Pausanias omnino haud dixit: apud quem scribendum, vel τότε τοῖς γὰρ τῷ πρότερον ἔτει. *his bellum priore anno cum Romanis erat constlatum.* ita belli Tarentini principium fuerit secundum Pausaniam in anno quarto Olympiadis cxxxiv. vel τρίτῳ πρότερον ἔτει: ut sit idem annus primus belli Tarentini, qui fuit vltimus belli Gallici. Porro annus, quo Pyrrhus in Italiam copias traiecit, praecedere dicitur hic a Polybio annum, quo Graeciam Galli invaserunt: recte. nam Galli duce Brenno iuniorie impressionem in Graeciam et Macedoniam fecerunt anno altero Olympiadis cxxv. quum erat Archon Athenis Anaxicrates. Pausanias Phocicis: ἐγένετο τῶν Κελτῶν στρατεία ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἀπώλεια Ἀναξικράτους Ἀθηνησιν ἀρχοντος, δευτέρῳ δὲ ἔτει τῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἑκατόν. eo in libro Pausanias historiam fufse persequitur: de qua etiam in Atticis egerat. Adi et Iustinum libro xxiv.

Ibid. τῶν τε κατὰ Δελφῶς φθαρέντων, καὶ περιωθέντων εἰς τὴν Ἀσίαν.) Sic loquitur quasi in eundem annum coniiceret Gallorum in Graeciam irruptionem, calamitatem ad Delphos

phos acceptam, et transitum eorumdem in Afiam, aliter lib. II. vbi calamitas Delphica dicitur illis accidisse anno quinto, postquam Romani cum Gallis in Italia composuerant. is est annus tertius Olympiadis cxxv. cui anno Pausanias transITIONEM eorum in Afiam assignat, Archonte Athenis Democle, τῷ δὲ ἔτει τῷ ἐφεξῆς, Δημοκλέης Ἀθήνησιν ἄρχοντος, οἱ δὲ αὐτοὶ εἰς τὴν Ἀσίαν διαβαίνουσιν οἱ Κελτοί.

Ibid. τότε πρῶτον ἐπὶ τὰ λοιπὰ τῆς Ἰταλίας μέρη ὤρμησεν.) Tunc nempe quando bellum Tarentinum susceperunt: Tarentum enim illa tempestate Calabriae et Apuliae totiusque Lucaniae caput erat.

Ibid. ἀθληταὶ γεγονότες τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔργων.) lib. II. cap. 21. ἐξ ὧν (bella intelligit cum Gallis gesta) πρὸς τὸ Πύρρον ἀθλητὰ τέλειοι γεγονότες τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων συγκατέστησαν. libro xv. cap. 9. de Scipione et Hannibale: ἔτε γὰρ δυνάμεις πολεμικώτερας, εὐθ' ἡγεμόνας ἐπιτυχετέρας τέτων καὶ μάλλον ἀθλητὰς γεγονότας τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων εὐροίτις ἔν. Graeci ἀθλητὰς ἔργων αὐτὸν πολέμων appellant summos bellatores longo vsu confirmatos. nam ἔργον est bellum, αὐτὸν pugna. vetus scriptor apud Suidam, ipse opinor Polybius: οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἄνδρα πολέμων ἀθλητὴν ὡς τὸν Ἀντίβαν ἐκπέμπουσι. Aristoteles Politicorum libro vi. cap. vii. δεῖ ἔτι μὲν ὄντας νέες τὰς ψεῖς διδάσκεισθαι τὰς κέφαλα καὶ τὰς ψιλὰς ἐργασίας, ἐκκεκριμένους δὲ ἐν παιδῶν ἀθλητὰς εἶναι αὐτὰς τῶν ἔργων. Nicomacheorum libro iii. cap. viii. ὡς περὶ τῶν ἀνόπλων ὀπλισμένοι μάχονται, καὶ ἀθλητὰ ἰδιώταις. hic ἀθλητὰ sunt veterani, qui magnum bellicae rei vsu habent: ἰδιώται τirones. Plutarchus in Eumene veteranum militem ita describit: ἦσαν οἱ πρεσβύτατοι τῶν περὶ Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον, ὡς περὶ ἀθλητὰ πολέμων καὶ ἀπτῶτες εἰς ἐνεῖνο τῷ χρόνῳ. in Demetrio, qui iuuenis victus est a Ptolemaeo vetere Alexandri duce: ἀνδρὶ συμπεσῶν ἐκ τῆς Ἀλεξάνδρου παλαιστρας ἡθλητικῆς πολλὰς καὶ μεγάλας κατ' αὐτὸν ἀγῶνας ἐσφάλη. in decima Dionysii Halicarnassii ἀθλητὰ παλέμων et σκηνοφύλακες opponuntur.

III. Rhegium et Messana simili scelere occupantur.

I. 7. ἴδιον γὰρ τι συνέβη καὶ παραπλήσιον.) Nudam narrationem rei ornat obseruatione. duabus vrbibus pariter ad fretum sitis, par et similis fortuna euenit. adde, quod praetermittit Polybius, ab eodem genere hominum ortam iniu-

riam, Campanis nempe. nam et qui Rhegium ceperunt, Campana legio appellatur in Epitoma xv. Liuii. Vnum hoc genus est historicarum ἐπιστάσεων, de quibus abunde differuimus in Prolegomenis.

Ibid. εἰσι δ' αἴται Μεσσήνη καὶ Ῥήγιον.) Freto Siculo appositae, medio spatio stadiorum LX. vel vt alii LXX separantur, hodieque notae vrbes iisdem nominibus; Messiana vero etiam archiepiscopatu insignis, cuius suffraganei sunt episcopi Syracusanus et Catanensis. Messiana haec in Graecorum libris modo cum duplici σσ scribitur, modo cum simplici, cuius scripturae Afinius Quadratus hanc olim rationem attulit, quia media esset inter duos fluuios. sic in oriente Μεσσηνη appellata Graecis regio insularis, quam Tigris efficit in duos alueos diuisus. Sed de Messana refellit historia: nam e Thucydide, Diodoro et Strabone constat, eam urbem a Messeniis e Peloponneso profugis de prioris patriae nomine esse ita appellatam, quum Zancle prius diceretur. Iuuat, quod M. Valerius Corvinus, cui haec vrbs cognomen dedit, non MESALLA, sed MESSALLA est dictus. *magni Messallae iuppa propago.* Romani scriptores Peloponnesiacam illam Messenen; hanc Siculam Messanam vocant: quam distinctionem qui negligunt interpretes Graecorum auctorum, peccant.

Ibid. Μεσσηνη μὲν γὰρ ἑ πολλοῖς ἀνώτερον χρόνοις τῶν νῦν λεγομένων.) Tempus, quo de loquitur, est tempus Rhegii obsessi a Romanis post bellum Tarentinum confectum. Messanae Siculae non multo clementius fatum, quam Messenae Peloponnesiacaе: quae vrbs, vt historia testatur, et euerfa fuit saepius et denuo instaurata Olympiade xxx. ne vetustiora repetam, quum essent Messenii Peloponneso eiekti a Lacedaemoniis, delati in Siciliam, oppidum in ea occuparunt cum nomine Zanclae, idque Messanam dixerunt. Ea vrbs anno primo Olympiadis xcvi. a Carthaginensibus capta est, et solo aequata sic, vt nullum plane vrbis vestigium relinqueretur, narrante Diodoro libro xiv. sed eodem illo anno Dionysius tyrannus eam a fundamentis excitauit, et colonis frequentauit. Quadragesimo post anno, initio Olympiadis cvii. Agathocles tyrannus alter, dolo eius vrbis potitus, caedibus et exiliis crudeliter in ciues est graffatus sed non potuit Agathocles impedire, quin proximo anno Messanii Amilcari Poeno sese applicarent. Proxima calamitas

calamitas fuit, quum a Campanis, qui Agathocli meruerant, iterum fraude occupata est, et miseri incolae per omnia humanae patientiae exempla vexati. E Diodori Eclogis factum hoc intelligitur, neque statim post tyranni interitum, neque ita multo post.

Ibid. *Καμπανοὶ παρὰ Ἀγαθοκλεῖ μισοφοροῦντες.*) Imo vero *μισοφορήσαντες*, qui meruerant, non merentes, quasi superstitite Agathocle hoc accidisset, quod falsum esse ex iis, quae modo dicebamus, apparet. Campani priscis temporibus militaris spiritus viri ex Italia in Siciliam transgressi, modo Poenis, modo, Poenorum hostibus operam locabant; quin aliquot vrbes in Sicilia in sua potestate ipsos habuisse testis Diodorus; vt Catanam et Entellam iam inde a Dionysii senioris temporibus. In eius Eclogis e libro **xxi**. occupatae a Campanis Messanae historia sic refertur. Exstincto Agathocle Syracusarum tyranno supererant tyrannidis instrumenta, mercenariorum praesidium adeo validum, vt ius creandi magistratus sibi vendicaret. Quum ea occasione seditio inter ciues et mercenarios esset coorta, conuenit tandem inter partes, vt peregrinus miles diuenditis bonis ac possessionibus suis, Siciliae finibus excederet. hac simulatione Campani iter ad fretum instituunt: ibi a Messaniis intra urbem admissi, urbem mox occupant, et noctu hospites, qui parum cauerant, occidunt. haec Diodorus: sed longe aliter Alphius: non enim Syracusis esse profectos, qui Messanam occuparunt, verum e patria recens illam manum fuisse tum pulsam historiam ita narrat Festus ex Alphii libro primo belli Carthaginienensis; *Quum toto Samnio grauior incidisset pestilentia, Sthenius Mettius, eius gentis princeps, conuocata ciuium suorum concione, exposuit se vidisse in quiete praecipientem Apollinem, vt si vellet eo malo liberari, ver iacrum vouerent, id est, quaecumque vere proximo nata essent immolatueros sibi. Quo facto levatis post annum vicesimum deinde, eiusdem generis pestilentia incescit. Rursum itaque consultus Apollo respondit, non esse persolutum ab iis votum, quod homines immolati non essent: quos si expulissent, certe fore, vt ea clade liberarentur.* Itaque iis iussis patria decedere, quum in parte ea Siciliae confedissent, quae Tauricana dicitur, forte parantibus bello cernere Messaniensibus auxilio venerunt vltro eosque ab hoste liberarunt. Itaque prouinciales ob meritum eorum, vt gra-

vt gratiam referrent, et in suum corpus communionemque agrorum inuitarunt eos, et nomen acceperunt vnum, vt dicerentur Mamertini.

Ibid. καὶ πάλας περὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν λοιπὴν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας ὀφθαλμῶντες.) Recte obseruat Suidas, verbum ὀφθαλμῶν, quod proprie significat oculis dolere, siue ophthalmia laborare, cum alio transfertur, vel inuidiam denotare, vt in Euangelio oculus malus pro inuido, vel cupiditatem re aliena fruendi, vt hoc loco. Iosephus Antiquitatum libro I. διὰ τὸ ὀφθαλμῶν τῶ πλήθει τῆς κτήσεως.

Ibid. ταχὺ δὲ καὶ ῥαδίως καλῆς χώρας καὶ πόλεως ἐγκρατεῖς γινόμενοι, παρὰ πόδας εὖρον μιμητὰς τῆς πράξεως.) Qui scelus aliquod admittunt, ii exemplo persaepe amplius quam factō nocent. nam in vita mortalium certa ratione pauci, plures exemplis reguntur, et iis quidem, vt plurimum deterioribus. Campanos igitur, qui occupata Messana in Sicilia repente diuites euaserant, imitati sunt, qui Rhegium occuparunt. hi quoque Campani, sicut iam diximus. Mirum vero non venisse istis in mentem, Romanum populum omnino perfidiam fore vlturum: quum tamen eius rei domesticum exemplum haberent. Quod enim isti Campani Romanis militantes Rhegii patrarunt; id ipsum ante annos circiter LX. in Campaniae metropoli Capua Romana legio in praesidio ibi relicta tentauerat. haec quoque exemplum sceleri praetexebat, et quidem cum aliqua iustitiae specie ex lege talionis. Liuius libro VII. *Iuibantur consilia in hibernis eodem scelere adimendae Campanis Capuae, per quod illi eam antiquis cultoribus ademissent: neque immerito suum ipsorum exemplum in eos versurum.* acciderat enim ante annos octoginta, vt eam urbem Etruscis immanitate pari adimerent. Liuius libro IV. in consulatu Sempronii Atratinii et Fabii Vibulani: *Peregrina res, sed memoria digna, traditur eo anno facta: Iuiturnum Etruscorum urbem, quae nunc Capua est, ab Samnitibus captam; Capuamque ab duce eorum Capye, vel quod propius vero est, a campestri agro appellatam. Cepere autem prius bello fatigatis Etruscis, in societatem urbis agrorumque accepti: deinde festo die grauatos somno epulisque incolas veteres noui coloni nocturna caede adorti.* vbi obseruabis eodem plane modo Capuam olim et multo post Messanam periisse. At legionis Romanae conspiratio ad occupandam Capuam inita ne exitum haberet,

beret, prudentia singulari Martii Rutilii Cos. et auctoritate Valerii Coruini est effectum.

Ibid. Ῥηγῖνοι γὰρ καὶ ὃν καιρὸν Πύρρος εἰς Ἰταλίαν ἐπεραιῶτο κ.) Epitome Liuii libro XII. *Pyrrhus Epirotarum rex, ut auxilium ferret Tarentinis in Italiam venit. Quum in praesidium Rheginorum legio Campana cum praefecto Decio Iubellio missa esset, occisis Rheginis Rhegium occupauit. Lege excerpta Diodori Siculi e libro XXII. et Orosium libro IV. cap. III. vbi οὐτανα legio dicitur, quae in Epitoma est Campana legio.*

Ibid. ὃν ἤγετο Δέκιος Καμπανός.) Initio quum occupatum est Rhegium, hic fuit Tribunus militum, et legionis illius dux. sed mox eo sublato, milites M. Caesium sua sponte imperatorem delegerunt, quod fuit alterum illorum ingens piaculum contra disciplinam militarem. Mortuum esse in praesidio Decium videtur Valerius Maximus significare: Diodorus Siculus ob praedam iniuste inter suos diuisam per seditionem expulsus, et imperio nudatus. Ita Messanam per fugisse ad Mamertinos, qui propter ingentem pecuniae vim, quam secum Decius attulerat, in ducem suum illum eligunt, et ad recipiendum prius imperium, quas possunt vires conferunt. frustra. nam interim oculorum morbo Decius corripitur: et a medico Rhegino, quem opis ferendae causa acciuerat, studio vlciscendae patriae cantharidum veneno oculi ei illinuntur. hoc pacto infelix lumine priuatur, et Messana expellitur. Verba Diodori Siculi, quibus singularis haec historia narratur, ita scribi debent. Καμπανοὶ δὲ ἔτοι ἦσαν· καὶ ἐποίησαν κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον Μαμερτίνοις, τῆς Ῥηγίνης, ὥσπερ ἐκείνοι τῆς Μεσσηνίας σφάξαντες. εἶτα τὴν διαίρεσιν τῆς κτήσεως τῶν ἠτυχηκότων ἄδικον ποιησάμενος ἐξέπεσεν ἐκ τῆς Ῥηγίης φυγαδευθεὶς ὑπὸ τῶν ἰδίων Καμπανῶν· συνήρρησαν δὲ οἱ Μαμερτίνοι. οἱ μετὰ τῶν ληψθέντων χρημάτων στρατηγὸν ἐποίησαν. καὶ δὴ ὀφθαλμίας νόσος αὐτὸν περιεσχέσθη, καὶ τῶν ἰατρῶν τὸν δοκιμώτατον μετασειλαμένον, ἔτος τὴν ἕβρην τῆς πατρίδος ἐνδικῶν, κανθαρίσιν ὑπῆλεψε τὸν Δέκιον. καὶ τῆς ὄρασεως αὐτὸν ἀπεσέρησε, καὶ Φεύγει ἐκ Μεσσήνης.

Ibid. ἐπὶ τε τῆς πόλεως εὐκαιρότατον.) Diodorus libro XIV. pronuntiat Messanam esse τόπον εὐκαιρότατον τῶν περὶ Συμελίαν, locum totius Siciliae ad res gerendas opportunissimum. et mox dicit Polybius, Carthaginieneses, si semel Messanam cepissent, Syracusas facile fore capturos.

IV. *Romanorum animaduersio in auctores sceleris Rhegiensis.*

Ibid. ἐπεὶ δ' ἀπὸ τῶν ἐγένοντο συγκλείσαντες αὐτὴς ἐπολιρκῆντο Ῥήγιον.) Proximo anno post confectum bellum Tarentinum, qui erat secundus Olympiadis cxxvii. Genuitio Cos. ea prouincia est demandata. Zonaras expeditionis aduersus Rheginos susceptae falsam causam affert, quod Crotonem urbem proditione captam solo aequassent, et Romanos in ea deprehensos trucidassent. Florus e libro xv. Liuii. *Vitis Tarentinis pax et libertas data est. Legio Campana, quae Rhegium occupauerat, obsessa, deditioe facta, securi percussa est.*

Ibid. οἱ στρατηγοὶ προαγαγόντες εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ματιγώσαντες, ἅπαντας κατὰ τὸ πρὸ αὐτοῖς ἔθος ἐπελέκισαν.) Notissimus populi Romani mos, capitis damnatos securi percutere virgis prius caesos. hoc supplicium prisca Romanorum seueritas non solum de singulis aut paucis exigere solita, verum etiam de numero aliquando ingenti. Diodorus libro xix. est auctor, Q. Fabium bello Samnitico Ferentanorum urbem cepisse, et aduersarios populi Rom. ciues ducentis plures Romam abduxisse, ac supplicium hoc ab omnibus exegisse. Τέως τὸν ἀριθμὸν ὄντας πλείους τῶν διακοσίων ἀπήγαγεν εἰς Ῥώμην, καὶ προαγγῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ῥαβδίστας ἐπελέκισα, κατὰ τὸ πάτριον ἔθος. in ea historia paullo ante scribendum est apud Diodorum, τὴν τε Φερεντανῶν πόλιν εἶλε. Feretomani quos vulgata lectio et interpretes exhibent, nulli fuerunt in Italia. Ferentani ex historia et geographis notissimi. In sexta historia Dionys. Halicarnass. obliques Volscorum ccc. a Cos. Appio Claudio producti eas poenas expetunt. Apud Liuium libro xxiv. verberantur ac securi percutiuntur transfugae ad duo millia hominum. Libro tamen eodem, recepti perfugae ccclxx. Romani a Cos. Fabio missi, virgis omnes caesi, non πελακίζονται, sed de saxo deiciuntur. Apud Iosephum milites bis mille simul cruci affiguntur. In historia Caroli Magni 1500. Saxones semel securi percutiuntur, apud Paul. Aemilium. Ut ad Rhegiense praesidium reuertamur, obseruentur in hac historia Polybii fides et iudicium. Constat legionem Rhegium inductam, quae postea fidem mutauit, fuisse hominum c10 c10 c10 c10. manlit praesidium in vrbe occupata, octo

octo minimum annos; hoc est, tempus totum belli Tarentini. Eo temporis spatio, vehementer illum numerum fuisse imminutum, veri est quam simillimum. Secuta est obsidio diuturna satis, et obsidentibus operosa, quod pluribus ostendit Zonaras. nam Campani isti moris Romanorum gnari, quum certo scirent, luendas sibi omnino poenas si caperentur, neque exorabilem sibi fore senatum: tanta pertinacia dimicarunt, ut priusquam in potestatem Romanorum urbs veniret, omnes propemodum occumberent. Hoc pacto est effectum, ut soli ccc. caperentur viui et Romam ad supplicium mitterentur. Haec est Polybii narratio; veritati et fidei historicae tam congrua, quam tragicis ampullis aliena. At ceteri historici, quum legionem vnam Rhegii praesidio locatam accepissent, legionem integram, quae temporibus illis quatuor erat millium, securi percussam scripserunt. Iulius Frontinus libro IV. capite primo: *In legionem, quae Rhegium oppidum iniussu ducis diruerat, (melius diripuerat) animaduersum est: ita, ut quatuor millia tradita custodiae necarentur. Praeterea senatusconsulto cautum est, ne quem ex iis sepelire vel lugere fas esset.* Auget tragoediam Orosius libro IV. cap. III. *Sequenti anno magnam viscerum suorum partem seueritas Romana concidit. mox: Hoc facinus in tam sceleratos defectores puniendum Genucio consuli visum est: qui obsessa Rheginorum urbe, captisque omnibus, ipse quidem in reliquos perfugas et latrones exercuit digna supplicia, Romanos vero milites integrae legionis Romam misit: qui populi iussu medio in foro virgis caesi securisque percussi sunt. Visa ibi est tunc Roma vincere, quum legionem suam integram occidit: quae sine dubio victa fuisset, si eam hostili praelio perdidisset.* Ne Liuius quidem a tragica exaggeratione abstinuit; apud quem Scipionis Africani verba sunt ad seditiones milites praesidii Sucronensis, libro XXVIII. *Rhegium quondam in praesidium missa legio, interfectis per scelus principibus ciuitatis per decem annos tenuit. propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romae securi percussi sunt.* melius et verius Valerius Maximus libro II. capite VII. *Milites, qui Rhegium iniusto bello occupauerant, mortuoque duce Iubellio, M. Caesium scribam eius sua sponte imperatorem delegerant, carcere inclusit, ac M. Fulvio Flacco Trib. Pl. denunciante, ne in ciues Romanos aduersus morem maiorum animaduerneret, nihilominus propositum*

positum exsecutus est. Ceterum quo minore cum invidia id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis caesos, securi percuti iussit, eorumque corpora sepulturae mandari, mortemque lugeri vetuit.

Ibid. βυλόμενοι διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνας τιμωρίας καθ' ὅσον οἶδ' ἔησαν διορθῆσθαι παρὰ τοῖς συμμαχοῖς τὴν αὐτῶν πίσιν.) Romanus legatus apud Liuium libro xxxi. criminationibus Aetolorum respondens. *Rhegium Pyrrhi bello legio a nobis, Rheginis ipsis, ut mitteremus orantibus, in praesidium missa, urbem ad quam defendendam missa erat, per scelus possedit. comprobauimus ergo id facinus? an bello persecuti sceleratam legionem in potestatem nostram redactam, tergo et cervicibus poenas sociis pendere cum cogissemus, urbem, agros, suaque omnia cum libertate legibusque Rheginis reddidimus?*

V. Hiero et Syracusani Campanos ultum eunt.

I. 8. οἱ δὲ Μαμερτίνοι. τῦτο γὰρ τὸνομα κυριαύσαντες οἱ Καμπανοὶ τῆς Μεσσηνίας προσηγόρευσαν σφῶς αὐτές.) Iam ostendimus manum Campanorum in Sicilia fuisse, qui mercede operas modo his modo illis locabant. Diodorus lib. xiiii. in anno iii. Olympiadis xcii. narrat Campanos octingentos Atheniensibus Syracusas oppugnantibus meruisse: qui postea vagi diu quaesiverunt τὸν μισθοδοτήσαντα, cuius stipendiis alerentur: donec Poeni eorum operam locarent: istos ipso Polybius ait μισθοφορήσαν Agathocli. Martem olim quidam populi vel Italiae vel Siciliae Mamertum vocabant. Lycophron: Κανδαῖος ἢ Μάμερτος· ἢ τί χρηὲν καλεῖν τὸν αἰμοφύρτοις ἐπιωμένον μάχαις. Tzetzes ibi notat vocem esse Romanam. Et erat sane Mamertus, siue Mamercus inter cognomina gentium Romanarum Aemiliae et Corneliae: fuit etiam in Sicilia proprium viri nomen, vt Mamerti Catanaeorum tyranni, qui in xvi. Diodori historia Marcus dicitur minus recte. eo loco Tzetzes assert Diodorum Siculum, siue vt ait Dionem. intelligebat autem is grammaticus locum Diodori nuper publicatum in excerptis e lib. xxi. sed Campanorum id verbum esse dicit Diodorus, non Romanorum: Festus, Osorum, Plutarchus in Pyrrho Latinorum: διὸ καὶ, ait, προσηγορεύθησαν ἀρήϊοι γλάσση τῇ Δατίνων. Ceterum causam, cur Campani, qui Messanam occuparunt, Mamertini sunt appellati, longe aliter explicat Alfius libro primo belli Carthaginiensis: *Messanii*, ait, *et Campani*

Campani nomen acceperunt unum, ut dicerentur Mamertini, quod coniectis in sortem duodecim aeorum nominibus Mamers forte exierat, qui lingua Oschorum Mars significatur. Apud Eusebium in Chronicis numero cclvi. legitur, Messanam hanc etiam Mamertiam esse dictam: quod et B. Hieronymus confirmat libro priore in Iouinianum. Ego scio, incolas Messanae dictos fuisse Mamertinos: idque nomen haesisse etiam ciuibus Romanis, postquam eo colonia esset deducta, sicut obseruat Plinius. ipsam vero urbem Mamertiam fuisse dictam, alibi, quod meminerim, nusquam legi apud vllum e veteribus scriptoribus.

Ibid. χρόνοις ἔ πολλοῖς πρότερον αἰ δυνάμεις τῶν Συρακυσίων διενεχθεῖσιν πρὸς τὰς ἐν τῇ πόλει.) Fatum fuit hoc urbis potentissimae olim Syracusarum, ut vel tyrannis, iisque crudelissimis pareret, vel intestinis seditionibus laboraret. Seditionum harum causae pro temporibus variae fuerant: sed illa frequentissima, quam hic Polybius attingit, quum milites a ceteris ciuibus diffidebant. Obseruat Philosophus in v. Politicorum, multo iam ante haec tempora accidisse in ea vrbe, ut pulsus tyrannis, et mercenariis militibus ciuitate donatis, discordiae ex ea re Syracusis orientur, et inde ciuile bellum. Συρακέσιοι, inquit, μετὰ τὰ τυραννικὰ τὰς ξένους καὶ τὰς μισοφόρους πολίτας ποιησάμενοι, ἐξασίασαν, καὶ εἰς μάχην ἦλθον. Huius quoque discordiae, de qua noster loquitur, statim post tyrannum scelestissimum Agathoclem extinctum principium exstitit. Syracusani enim bello, quod aduersus Menonem et Carthaginienes gerebant, rebus male cedentibus, coacti iniquis conditionibus pacem facere, non effugerunt, quin ea mox mala experirentur, quae solent illi, qui militem otiosum alunt, et quidem mercenarium; qua de re sub libri huius finem plura erunt dicenda. Tum ausus miles cum ceteris ciuibus iniuriam ex postulare, quod in magistratum creandorum comitiis sui ratio non haberetur. Diodorus libro xxi. Τῶν μισοφόρων ἀτιμαζομένων ἐν ταῖς ἀρχαιρεσίαις συνέβη εἰσεως πληρωθῆναι τὴν πόλιν. Διασάντων ἔν ἐν τοῖς ὅπλοις τῶν τε Συρακυσίων καὶ τῶν μισοφόρων, οἱ πρεσβύται διακρετβευσάμενοι καὶ πολλὰ δεηθέντες ἀμφοτέρων μόγις κατέπαυσαν τὴν ταραχὴν. Habes hic seditionis iuitium et causam: dicuntur enim haec de Campanis, qui mox Syracusis egressi Messanam occuparunt. causam praetexunt isti, quam diximus. nam ἀτιμάζεσθαι ἐν

ταῖς ἀρχαιρεσίαις, de iis dicitur, quorum deferendis magistratibus populus in comitiis rationem non habuit. τιμαὶ enim siue honores sunt ἀρχαί, magistratus, vt etiam Aristoteles admonet in politicis. Hic vero obseruetur, siue ius, siue postulatum rarum militum, et quidem mercenariorum, qui ius creandi magistratus sibi vindicarunt. quid hoc iniquius? aut quae vniquam respublica eius rei dedit exemplum? nam vt e militaribus viris crearentur magistratus, non est inauditum, fueruntque in Graecia ciuitates, quae eo iure vterentur, vt Malienses: de quibus Aristoteles v. Politicorum: ἐν Μαλιεῦσι ἡ πολιτεία ἦν ἐκ τῶν ἀπλευροκότων· τὰς δὲ ἀρχὰς ἤρῃντο ἐκ τῶν στρατευομένων. Adeo nullum ius est, quod non illi sibi tribuant, penes quos sunt arma, quae olim res imperium Romanum pessundedit. Primi ex omnibus mercenariis post obitum Agathoclis videntur excitasse eo nomine tumultus Campani. Etsi autem composita aliquo modo res fuit cum Campanis, sicut antea dicebamus; apparet tamen ex hac narratione, mansisse controuersiam, quae deinceps recanduit, vt eo tempore, de quo hic est sermo. Tunc igitur milites, qui in propinquis vrbi oppidis castra habebant, nouo exemplo magistratus ἐξ αὐτῶν, id est, e corpore suo creant, Artemidorum, et Hieronem: magna, sicut ostendit auctor, cum indignatione urbanae multitudinis, quae suffragiis militum imponi ciuitati magistratus iniquissimo ferebat animo. Tempus horum comitiorum militarium obscure declarat Polybius, quum accidisse haec ait χρόνοις ἢ πολλοῖς πρότερον, id est, non magno prius tempore, quam Rhegium obsideretur a Romanis. Nos putamus illum intelligi annum, qui primus Hieroni aditum ad remp. patefecit. Is autem erat annus alter Olympiadis cxxvi. Pausanias Eliacorum libro ii. τὴν ἀρχὴν εἶχεν ὁ Ἱέρων ἕτος, ἔτει δευτέρῳ τῆς Ὀλυμπιάδος ἐπὶ ταῖς εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, ἣν Κυρηναῖος εἰδὼν ἐνίκησεν Ἰδαῖος. quam diximus fuisse Olympiadem cxxvi. haec lectio facit cxx. sed character, quem addit de Olympionica Idaeο Cyrenensi, vulgatam lectionem falsi arguit manifestissime. Scribe ἔτει δευτέρῳ τῆς ἑκτῆς Ὀλυμπ. Vide Eusebiana Iosephi Scaligeri, vbi omnia habes de Olympiadibus. Celebrata igitur haec comitia annis ipsis quatuor ante captum Rhegium, et Rheginorum, reditur.

Ibid. διατριβασαυ περι την Μεργάνην.) Merganam in eo tractu nondum inueni, sed Murgantiam, locum ad mare situm non procul Syracusis. Liuius libro xxiv. *Ad Murgantiam tum classem nauium centum Romanus habebat; quo euaderent motus ex caedibus tyrannorum orti Syracusis, quo-ue eos ageret noua atque insolita libertas opperiens.* in xxvi. narratur Murgentinarum terrarum ad Poenos defectio, post Marcelli profectioem e Sicilia. meminit et M. Tullius in Verrinis, et Plinius. In ιν. Thucydidis Morgantinam a Syracusanis sibi vindicant Camarinaei: quum tam in vndecima historia Diodori et Olympiade lxxx. dicatur iam tum fuisse Morgantina πόλις ἀξίολογος. In Stephani Ἐθνικοῖς nominatur Morgyna Siciliae, et Morgentium Italiae. Videntur autem omnia haec loca appellationes suas accepisse a Morgetibus, populo vetustissimo Italiae; de quo Dionysius Halicarn. plura libro primo.

Ibid. καὶ τὸν μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντα Συρακυσίων Ἱέρωνα.) Hic est Hiero alter eiusdem nominis Syracusiorum rex, qui virtute et prudentia meruit, vt inter rarissima humanae felicitatis exempla cum primis numeretur. Amplissimum enim Syracusarum imperium non iure successioem, etsi a maioribus quondam obtentum, neque violentia et caedibus, sed admiratione virtutis est consecutus. semel autem partum regnum singulari semper clementia, dexteritate et fide administravit. accessit fortunae indulgentia insignis: nam et vitam integris omnibus sensibus vltra nonagesimum annum produxit, et tantis opibus, tanta gloria floruit, vt æqualium regum vix vlli concederet. De hoc viro scribit Zonaras tomo II. neque paternum genus vllum ei splendorem conciliaffe; maternum vero etiam ignominia seruitutis fuisse maculosum. ὁ Ἱέρων ἔτε πατρόθεν ἐπιφάνειαν ἔχων τινὰ, ματρόθεν δὲ καὶ δαλεία προσήκων, Σικελίας ἀπάσης ἤρξε μακρῶν. Sane de materno Iustinus quoque haut multo aliter libro xxiii. *maternum illi genus sordidum atque adeo pudibundum fuit.* de paterno falsum est, quod ait Zonaras. nam Hierocles Hieronis pater, nobilis vir fuit, sicut scribit Iustinus ibidem, *cuius origo a Gelone antiquo Siciliae tyranno manabat.* Pausanias tamen posteriorem Hieronem prioris cognominem solum appellat nulla cognationis mentione facta. Agebatur annus centesimus nonagesimus, quando Hieroni huic magistratus primo est delatus, ex quo vetus

regnum prioris Hieronis Syracusis fuerat extinctum. nam Thrasybuli, qui fratri Hieroni successerat, clades vltima accidit anno III. Olympiad. LXXVIII. Olim quum notas edere-remus in Dionysium Halicarnasense, totum stemma huius regiae domus recensuimus atque illustrauimus: quae si lubet inde petant studiosi. Plautus *Menaechmis*:

*Non ego te noui Menaechmum, Moscho prognatum patre?
Qui Syracusis perhibere natus esse in Sicilia,
Vbi rex Agathocles regnator fuit, et iterum Panthia,
Tertium Liparo, qui in morte regnum Hieroni tradidit.
Nunc Hiero est.*

Licentia comica vsus hoc loco poeta falsa veris miscuit. Verum est, Hieronem in imperio Syracusarum Agathocli successisse, et quidem non continuo, sed quibusdam interiectis, sicut recte Plautus significat. pro *Panthia* scribendum reor *Phintia*. sic enim appellatus est tyrannus quidam Siculus; qui post mortem Agathoclis magnam in ea insula potentiam sibi comparauit. sed errat Erotium, quando Phintiam Syracusarum tyrannum vocat, qui Agrigenti rerum potiebatur, non Syracusis: vbi, qui eo tempore dominabatur, Ictetas dicebatur, non Phintias. Diodorus libro XXII. κατὰ Σικελίαν ἦσαν τύραννοι Ἰκέτας ἐν Συρακῆσι, Φιντίας εἰς Ἀκράγαντα. et mox Φιντίας δὲ καὶ Ἰκέτας πρὸς ἀλλήλους πόλεμον ἐνεστήσαντο. Corruptum videtur esse apud Plautum nomen *Liparo*. nullus enim fuit eo nomine tyrannus in Sicilia. quid scripserit iocosus poeta, nescio. fides historica scribi postularet *Thunio*: nam in Syracusarum tyrannide Ictetae successerunt Thunio, siue Thaenio, qui ipsum Ictetam expulit, et Sostratus simul. Diodorus auctor in excerptis eiusdem libri. in Plutarchi *Pyrrho Θεονίων* scribitur, non *Θυνίων*. neque tyranni Syracusarum appellantur Thaenio et Sostratus, sed ἄνδρες ἡγεμονικοὶ ἐν Συρακῆσι, viri principes ciuitatis Syracusanae. In antiquis scholiis Theocriti ad *Idyllium* XVI. legimus, Hieronem hunc ἔχατον τυραννῆσαι τῆς Σικελίας, vltimum fuisse eorum, qui Siciliam tyrannide obtinuerunt. sed neque tyranni nomen Hieronis mores merentur: nec tam ampla fuit eius dominatio, vt τυραννῆσαι τῆς Σικελίας dici queat. quare melius scripsisset hic scholiastes ἐν Σικελίᾳ. Simili errore et Latinorum nonnulli, vt Eutropius, Hieronem Siciliae regem vocant; et qui

qui in Fastis viros triumphales adnotarunt in Valerio. neque vero Syracusarum vltimus dici potest tyrannus Hiero, qui moriens imperium nepoti Hieronymo, iuueni perditissimo, reliquit. de hoc Polybius legationum initio, et Liuius libro xxiv.

Ibid. *Ἱέρωνα νέον μὲν ὄντα κομιδῆ.*) Hierona appellat admodum iuuenem, qui annum xxx. tantum quod excesserat: plane vt Romani, qui iuuentutem desiniebant ab anno tricesimo ad quadragesimum. libro xvii. de Flaminio: *καὶ τοι νέος ἦν κομιδῆ. πλείω γὰρ τῶν τριάκοντα ἐτῶν ἔκ εἶχε.* Id aetatis tum fuisse Hieronem, quando magistratus primo est ei delatus, ita probamus. Constat ex Liuii testimonio nonaginta minimum annorum illum fuisse, quando vltimum vitae diem clausit. Mortuus autem est Hiero Cosl. Q. Fabio Maximo Cunctatore III. Sempronio Graccho, Olympiadis cxli. anno altero. Incidat igitur natalis illius necesse est in tertium quartumue annum Olympiadis cxviii. inde ad secundum Olympiadis cxxvi. quo anno dignitatem suam auspicatum esse Hieronem ex Pausania docuimus, xxx. vel vnus et triginta anni reperientur. Sed Lucianus Hieronem scribit vixisse duos et nonaginta annos. hac ratione natum oportuerit anno II. Olympiadis cxviii. et praeturam nactum annum agentem xxxiii. Apud Liuium libro xxi. dicit Hiero senex, se olim iuuenem Romanos primo bello Punico adiuisse, qui tamen priusquam id bellum finiretur, sexagenario maior erat.

Ibid. *πρὸς δέ τι γένος ἐυφυῆ βασιλικῆς καὶ πραγματικῆς οικονομίας.*) Id ipsum significat, quod pluribus a Iustino explicatur: *Pulchritudo ei corporis insignis, vires quoque in homine admirabiles fuere: in alloquio blandus, in negotio iustus, in imperio moderatus: prorsus vt nihil ei regium deesse praeter regnum videretur.*

Ibid. *ἔτως ἐχρήτατο πρῶτως καὶ μεγαλοψύχως τοῖς πράγμασι.*) Iustinus: *Post profectiōnem a Sicilia Pyrrhi, magistratus Hiero creatur: cuius tanta moderatio fuit, vt consentiente omnium ciuitatum fauore, dux aduersus Carthaginienses primo, mox rex crearetur.* confirmant eadem et Diodori lacerae narrationes e libro xxii. Falso igitur scribit auctor scholiorum in Theocritum, Hieronem, quum esset a ciuibus praetor creatus, corruptis exercitibus in tyranni nomen euasisse. *κατέχε τὴν ἀρχὴν στρατηγὸς ὑπὸ τῶν πολιτῶν,*

καὶ Φθείρας τὰς δυνάμεις, ὡς τύραννον αὐτὸν ἀγορευθῆναι.
nam e contrario, quem honorem primo nactus erat Hiero,
deferente milite, eum postea ciues illi affirmarunt: regnum
vero nomen non solum ciuium Syracusanorum consensu
est ei delatum, sed etiam comuni voluntate omnium so-
ciarum ciuitatum, vt mox dicturus est noster.

Ibid. ὃς ἐκ τῶν πρώτων ἐπινοημάτων ἐυθέως δῆλος ἦν τοῖς
ὀρθῶς σκοπιμένοις, μειζύων ὀρεγόμενος ἐλπιδῶν, ἢ κατὰ τὴν
ερατηγίαν.) Hoc vult Polybius; Hieronem, quum primum
ad gubernacula reipubl. accessit, dedisse indicia animi sui ad
ciuitatis imperium occupandum viam affectantis: quae sig-
na, quum non obseruarint principes reipub. Syracusanae,
negat Polybius ὀρθῶς σκοπήτασθαι, hoc est, peritorum poli-
ticorum officio functos, in prouidendo, quod futurum erat,
et cauendo ne fieret. Hae namque sunt partes viri politici
in regenda ciuitate, prouidere et cauere dum adhuc licet.
admodum enim praecipuus in talibus est occasio. Simillimus
fuit ille Marci Tullii, viri alioquin prudentissimi, fatalis reip.
Rom. error, quando in Octauium iuuenem extraordinarios
honores congregabat. de quo tot lectu dignissimis epistolis
cum ipso M. Brutus exoptulat: qui etiam epistola quadam
omnium malorum, quae esset facturus Octauius, reum Ci-
ceronem pronuntiat. Ipsa Bruti verba ciuilibus prudentiae
plenissima iuuat adscribere: *Ego, inquit, tum et facilitatem
et prouidentiam laudabo tuam, cum exploratum habere coe-
pero, Caesarem honoribus, quos acceperit, extraordinariis so-
re contentum. Alienae igitur, inquires, culpaе me reum fa-
cies. Prorsus alienae, si prouideri potuit, ne existeret. Ite-
rum noster ita loquitur de Hannibale iuvene, libro II. pag.
CLXXII. ὃς παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἐυθέως δῆλος ἦν ἐκ τῶν ἐπι-
νοημάτων πόλεμον ἐξοίτων Ῥωμαίοις.*

I. 9. καὶ καινοτομῆντας ἀεί τι.) Statuit causam praeci-
puam, cur de occupando imperio ciuitatis cogitarit Hiero,
metum a leuitate ciuium, qui impulsu concionantium in
theatris, more Graeco oratorum (demagogos ipsi dicunt)
magistratibus suis, siue dignis, siue indignis, negotium fa-
cellere et periculum creare soliti. Haec olim consuetudo
obtinuit peris et ciuitatibus Graeciae, vt saepe in politicis
ostendit philosophus. Quare etiam libro V. idem sapiens
inter causas seditionum et rerum nouandarum non prae-
termittit calumniae hunc metum; et assert exemplum rei-
publ.

publ. Rhodiorum, quae propter hanc caussam fuerit immutata. διὰ Φόβον, inquit, εασιάζουσιν, οί τε ἡδίκηότες δεδιότες, μὴ δῶτι δίκην' καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βεβλόμενοι Φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι. ὥσπερ ἐν Ῥόδῳ συνέστησαν οἱ γυνώριμοι ἐπὶ τὸν δῆμον διὰ τὰς ἐπιφερομένας δίκας.

Ibid. τὸν δὲ Λεπτίνην εἰδῶς καὶ τῇ προσασίᾳ καὶ τῇ πίσει πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων πολιτῶν.) Leptinem hunc in illorum temporum historia non inuenio: nisi ille est, cuius in rebus Agathoclis meminit Diodorus lib. xx. nam qui ab eodem alibi nominantur, et ab aliis, vt Polyaeo et Frontino, Syracusani Leptines, ab hoc sunt diuersi. προσασίαν clientelas vertimus, rem secuti, non verbum. proprie προσάτης et πελάτης sunt relata, vt patronus et cliens: προσασία, patronatus, sed hic pro potentia sumitur, qualis est eorum, qui multis clientelis nituntur. alibi iungitur cum δύναμει, vt legationum tmemate xxxvi. τὴν δύναμιν καὶ τὴν προσασίαν καταλελυθῆναι τῶν Ῥωμαίων. Significat et quam vocamus maiestatem. In xvii. historia Diodori, Darius, qui in summo suo periculo et equorum iugalium consternatione manu habenas prehenderat, dicitur λῦσαι τὴν σεμνότητα τῆς προσασίας, id est, fecisse contra tanti regis maiestatem. Polybius solet vsurpare de specie dignitatis et pompa, quam ipse alibi nominat Φαντασίαν et ἐπιφάνειαν. Libr. x. cap. 13. de vxore Mandonii captiua: καὶ γὰρ ἦν γυνὴ πρεσβυτέρη, καὶ τινα προσασίαν ἀξιωματικὴν ἐπιφάνεισα. et lib. xi. cap. 32. παρακαλέσαντα τὸν Ἀντίοχον μὴ Φθονῆσαι τῆς ὀνομασίας αὐτῷ τῆς τῆ βασιλείως καὶ τῆς προσασίας. et saepius alibi Polybius. Liuius alicubi expressit voce comitatus. nam quod dixerat noster legationum tmemate xxx. κατὰ τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν ἄλλην προσασίαν λιτὸς καὶ ταπεινός, ipse vertit, vestitus comitatusque vix ad priuati hominis modum. tmemate lxxvii. dicitur Romani moris esse de rebus grauibus, quae ad imperium pertinent, καὶ λίαν διὰ πολλῆς σπεδῆς καὶ προσασίας διαπέμπεσθαι, id est, nuntios siue legatos mittere magno studio magnoque comitatu. Aliquando sumitur pro quauis turba personarum etiam inhonestarum: vt xv, 28. τῆς πλατείας πλήρης ὑπαρχέσης ὄχλου παντοδαπῆ, καὶ τῆς περὶ τὸ Διονυσιακὸν θεάτρον προσασίας. intelligit enim scenicam turbam et histrionicam, atque theatrales operas.

Ibid. βεβλόμενος οἶδον ἐφεδρείαν ἀπολιπεῖν ἐν τῇ πόλει τᾶτον.) Quis sit coniugiorum finis, nemo nescit: verum homines

potentiae cupidi, ad alium fere finem referunt; eoque vtuntur tamquam instrumento firmandae suae potentiae, sicut hoc loco de Hierone obseruat Polybius. ἐφεδρεία vox a militia eleganter translata, de qua inferius erit dicendum.

Ibid. συνθεωρῶν τῆς ἀρχαίας μισοφύρου καχέκτας ἔντας καὶ κινήτικας.) Non solum ad medicorum artem pertinent voces καχέκτης et καχεξία, sed etiam in politica doctrina vsum habent. Nam politicus (qui quidem honore eius nominis fit vere dignus) rempublicam ceu corpus vnius hominis considerat; et quae sapiens natura facit ad conseruandam hominis valetudinem bonam, ea ipse imitatur in conseruando suae reip. sano statu. Itcirco philosophi, qui de civili doctrina suas obseruationes ad prototypi (vt sic dicam) exemplum subinde reuocant, et inde argumenta petunt: vt Plato saepe, et Aristoteles politicorum libro primo, capite III. et cap. VII. et libri IV. cap. IV. libri V. cap. III. et libri VI. cap. VI. loco elegantissimo: et non raro alibi. qui etiam vice versa, libro de motu, capite nono, animal secundum naturam bene habens comparat πόλει ἐνομομένη, eamque analogiam siue similitudinem aureis verbis explicat. Politici καχεξίαν appellant in corpore reip. alienationem animorum a praesenti statu. apud Strabonem libro XIV. Athenodorus philosophus seditiosos homines, qui Tarsum in factiones diuidebant, vocat νέσον τῆς πόλεως καὶ καχεξίαν. Polybius libro II. διαφορὰν et καχεξίαν coniungit, quia hunc animorum habitum sequi solent discordiae, et rerum nouarum cupiditas, vnde mutatio formae reip. Locus est pagina 207. εἰς ποσαύτην διαφορὰν καὶ καχεξίαν ἐνέπεσον, ἐν ᾗ συνέβη πάσας τὰς πόλεις χωριθεῖσας ἀπ' αὐτῶν ἐναντίως τὸ συμφέρον ἄγειν ἀδήλαις. eandem quoque ob causam κινήτικας hic appellat, homines καχέκτας, ceu paratos ad seditionem mouendam, et praesentem statum sollicitandum. sic legationum tmemate LXXX. οἱ κινήται καὶ καχέκται συνολογίζοντο παρ' αὐτοῖς. alibi σασιώδεις vocat, vt infra libro eodem, διὰ τὸ πολλὰς σασιώδεις καὶ καχέκτας ἐν αὐτοῖς ὑπάρχειν. Interdum τοῖς καχέκταις opponuntur a Polybio οἱ ἔμποροι, diuites, vt in tmemate legationum XXXVII. quia miserorum et obaeratorum est proprium, non acquiescere praesentibus cupiditate tabularum nouarum, et ἀναδασυῖ, ac nouae diuisionis agrorum, qua de re multa ad librum IV. sumus dicturi. Oritur vero et ex aliis causis animi talis affectio.

affectio. nulla enim est ciuitas tam beata in cuius forma omnes partes ex aequo acquiescant. In primo Regum cap. 22. legimus, cum ex aula impii Saulis pius Dauid exfularet, statim sese illi adiunxisse duo genera hominum, obaeratos nempe, et quibus erat aliqua contra praesentem statum rerum concepta indignatio, hoc est οἱ καχέκται, qui similiter ibi, sed elegantissime dicuntur וְשָׁרֵי נַחֲשֵׁי הַבַּיִת. Vertere LXX. πᾶς κατώδυνος ψυχῆ· aptius et significantius dixissent, πάντες οἱ καχεκτᾶντες: sunt quos in idiotismo nostro vocamus, *les malcontents*, quod saepe factionis nomen existit. Quoniam igitur, vt dicebamus, nulla cum ciuitate agitur tam bene, in qua non sint multi καχέκται, et cupidi mutationis, propterea philosophus ad conseruandam rempub. hoc dat praeceptum omnium maxime necessarium: vt illius partis, quae bene est animata erga statum praesentem, potior in omnibus habeatur ratio, quam aliter affectorum. Libro IV. politicorum, cap. 12. δεῖ κρείττον εἶναι τὸ βελομένον μέρος τῆς πόλεως τῷ μὴ βελομένῳ μένειν τὴν πολιτείαν. hic τὸ μὴ βελομένον μέρος sunt, quos a Polybio diximus appellari καχέκτας. Aeneas in elegantissimo et prudentiae pleno libro, cuius ante meminimus, vocat τὰς τὰ ἐναντία φρονῶντας τοῖς παρῶσι πράγμασιν, et τὰς ἀντιπροθυμωμένους. quibus opponit τὰς εὐνοῦς. Alibi Aristoteles praeceptum idem repetens, id esse dicit μέγιστον σοιχείον ἀρχῆς, *maximum omnium elementum principatus*, siue, vt cum Tacito dicam, *arcantum imperii*. locus est libri v. capite nono, et libri eiusdem cap. 3. inter causas, quae mutationem rebuspub. afferunt, huius rei incuriam recenset; quum neglecto hoc ciuium discrimine, hominibus male de reip. statu praesenti sentientibus, honores praecipui fuerint demandati: quo genere peccati Oritarum ciuitatem mutationem esse passam scribens eo loci Aristoteles, καχέκτας istos vocat τὰς μὴ τῆς πολιτείας φίλας. Aeneas contra Dionysii prudentiam laudat, qui animaduerso fratrem Leptinem, qui dominationem illius non probabat, gratia plurimum pollere apud Syraeusanos, per honoris speciem vrbe eum extrusit, et dissimulanter ab eo sibi cauit: quod in multis Romani imperatores saepius fecerunt. Interdum καχεξία pro mollite et ignauia accipitur: vt cum libro v. dicit Polybius, regem Ptolemaeum, quo minus victoria vteretur, impeditum esse ὑπὸ τῆς συνήθους ἐν τῷ βίῳ ῥαθυμίας καὶ καχεξίας. idem alibi de Perseo ἐξελύετο

τῇ ψυχῇ καθ' ἅπερ οἱ καχεκτῶντες τῶν πολιτῶν. et initio tertii opponuntur ἢ ἐν τοῖς πολεμικοῖς ῥαθυμίᾳ et ἢ ἀναξίᾳ. in XIII. Diodori ἀφ' τῶν ἡγεμόνων καχεξία, paullo aliter: de ducibus enim loquitur, qui non ignavia male rem gerebant; (erant enim viri fortissimi) sed discordia. voluntate namque καχεκταὶ fuerunt, vt loquitur M. Tullius scribens ad Atticum: quod vitii genus proprio vocabulo Graecis dicitur ἐθελοκάκησις, quasi dicas spontaneam ignauiam, et virium remissionem.

Ibid. ἐξάγει στρατιάν ὡς ἐπὶ τὰς βαρβάρους τὰς τὴν Μεσσηνίαν καταχόντας.) Tempus huius expeditionis referimus ad quartum quintumue annum, postquam Hieron praeturam Syracusarum gerere coeperat. quod non obscure sequentia arguunt. Res ea expeditione gestas Diodorus Siculus libro XXII. descripserat: sed totum narrationis illius principium desideratur. Nam quod in ecloga eius libri xv. scriptum est, ὁ δὲ Ἱέρων ἀπαλλάγει ἐκ τῆς πολεμίας, quum ad hanc historiam pertineat, manifesto deesse multa ostendit, quibus initium illius explicatur. Apparet autem ex verbis Diodori, Hieronem ad faciendam impressionem in fines Mamertinorum temporis occasionem captasse, quando illi expeditione suscepta domo aberant. Iam multas arcas et castella ceperant Mamertini, cum trepido nuntio de aduentu Hieronis ad defensionem agri sui Messanam reuocantur. Statim igitur omissa praeda, qua erat grauis eorum exercitus, domum redeunt. Hoc significant istae Diodori lacerae reliquiae, Τῶν δὲ τὴν Μεσσηνίαν οἰκόντων Μамερτίνων ἡυξημένων . . . . πολλὰ μὲν Φρέρια . . . . αὐτοὶ δὲ ἔυζωνον ποιήσαντες τὴν δύναμιν ἦγον ἐν τάχει βοηθήσοντες τῇ Μεσσηνίᾳ πολεμικῆν.

Ibid. ἀντιστρατοπεδεύσας δὲ περὶ Κεντόριπα, καὶ παραταξάμενος περὶ Κυκιοσαῶρον ποταμόν.) Aduentantibus Mamertinis ad tuitionem agri Messianensis Hiero mouet inde castra, et in mediterranea profectus loca munita non pauca occupat: ac tandem inter Centuripa et Agyrium confedit, ad Cyamoforum amnem, ait Polybius. Diodorus castellum munitissimum ibi fuisse ab eo expugnatum scribit, et funditus deletum, quod Ἀμῆσελον, Ameselum ipse indigitat. Et annis huius et munitiois obscura sunt nomina, et quae legere alibi non commemini. ac fortasse Diodori lectio in illis deprauatissimis fragmentis e Polybio fuerit emendanda, cuius hac in parte omnes codices consentiunt.

Ibid.

Ibid. τὰς δὲ ξένους προβαλλόμενος εἶπεν πάντας ὑπὸ τῶν βαρβάρων διαφθαρήναι.) Vetustissimum hoc est principum stratagemata, vt si quos vellent perditos, eos de industria hostium telis obiicerent. Iam inde a Saulis temporibus notae erant hae artes. nam libro primo Regum, cap. 17. exponitur consilium eius Regis, ad perdendum hac ratione Dauidem initum. ipse Dauid postea rex ita Vriam sustulit, vt narratur eiusdem historia libro 2. cap. 11. De Iulio Caesare memoriae proditum a Dione, libro 43. isto pacto multos eum exstinxisse, qui sua consilia non probarent. Auctor est Zonaras in narratione Punici primi, Amilcarem Hannibalis patrem, quum in Sicilia fidem suspectam mercenariorum Gallorum haberet, non dissimili commento eorum perniciem procurasse. iussit enim ad occupandam urbem noctu proficisci, cuius praefectum Romanum curaerat monendum, vt caueret; simul ratione indicata, per quam deleri omnes Galli (eorum fuerunt quatuor millia) possent. neque aliter accidit. Refert historiam et Frontinus libro 3. cap. 16. sed Hannoni non Amilcari stratagemata hoc tribuit, ac paullo aliter res narratur. In septima Dionysii historia habes simile stratagemata Cumanorum, ad perdendum Aristodemum, et ceteros ciues rerum nouarum cupiditatis suspectos: mittuntur enim specie quidem, ad ferendam Aricinis opem; re ipsa ad perniciem manifestam et πρᾶπτον ὄλεθρον. Alii duces mitiora consilia secuti, si quam militum manum haberent suspectam, variis artibus dissiparunt. Quo in genere singulari olim prudentia vsus C. Martius Rutilus consul; quum legionem Capuae ad praesidium collocatam, subtilibus vafrauentis per partes exauctorauit, quia totam simul sine ingenti periculo non poterat. Historiam cognitione et imitatione dignissimam, narrat Livius libro VII. Adde multa exempla ad Marcellinum pag. 4. in notis Lindenbrogii. Adde Taciti locum de Germanico obiecto periculis et dolo, et Sueton. libro 36. de Iudaeis in Sardiniam missis, vt ibi perirent. Porro Hieroni abruptum hoc consilium exsequi, eo fuit facilius, quia mercenarii erant, quos voluit ire perditum. ratio enim militiae est, vt maxima quaeque pericula isti potius adeant, quam ciues et urbanae copiae. sic pag. 30. in acie Carthaginiensium προκινδυνεύσαντες οἱ μισθοφόροι. et passim.

Ibid. Ξενολογήσας δι' αὐτῆ πληθος ἰκανὸν μισθοφόρων.) Explicandum e Diodoro: qui auctor est, Hieronem expugnata munitione, de qua diximus, captis ibi militibus delictorum gratiam fecisse, eosque suis numeris adscripsisse. Sic ille: ἐκπολιορκήσας τὸ χωρίον, τῆτο μὲν κατέσπασε, τὺς δὲ Φορκῶντας ἀπολύσας τῶν ἐγκλημάτων, ἔταξεν εἰς τὰς ἰδίας τάξεις.

Ibid. Θεωρῶν δὲ τὺς βαρβάρους ἐκ τῆ προτερήματος θρασείας καὶ προπετιῶς ἀναστροφόμενος.) Ex victoria nascitur audacia, cuius comes temeritas: ex his securitas in hominum animis ingeneratur, calamitatis frequentissimum initium, ut hoc loco Mamertinis. Habet has vices conditio mortalium, quod Plinius iunior ait, ut aduersa ex secundis, secunda ex aduersis nascantur. et poeta vetus verissime: Ἀρχὴ μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν Τὰ λίαν ἀγαθὰ. *Nimis secundae primum mortalibus Aduersa gignunt.* Hae sunt, quas Graeci Theologi bonorum et malorum μεταμπλοκαῖς scitissimo vocabulo dicunt. Notissimum hoc, inquiet aliquis: sane notissimum, sed vel eo ipso impensius notandum, quia quum sit notissimum, sit tamen nihilo secius quotidie. Adeo imprudentes plerique mortalium fumus.

Ibid. καθοπλίσας καὶ γυμνάσας ἐνεργῶς τὰς πολιτικὰς δυνάμεις ἐξήγε.) Quod ciues armat Hieron, et domestico milite in hoc bello utitur, non mercenario, multae afferri possunt causae ex vtriusque militiae natura; qua de re alio loco. Illud vero hic obseruandum, Hieronem, qui ad tyrannidem Syracusarum viam affectabat, opportuno suis inceptis consilio ciuitatem huic bello implicuisse: ea namque ad tyrannidem occupandam munitissima est via. iccirco scribit philosophus in v. politicorum cap. II. ἔτι καὶ πολεμοποιὸς ὁ τύραννος, ὅπως ἄχολοι τε ᾧσι καὶ ἡγεμόνος ἐν χρεῖαι διατελῶσιν ὄντας. Rursus quum Hiero tanto studio ciues suos in rebus bellicis exercet, eos armat et militiae assuefacit, grande in eo specimen potest videri dedisse ingenii sui, non plane tyrannici. causam discere est e Platonis libro 8. de legibus, sed expressius Aristoteles politicorum libro v. cap. II. vbi docet philosophus, tyrannici ingenii principes, quo securitati suae consulant, ab omnibus illis ciues arcere, quae subditis solent ingenerare spiritus generositatem et mutuam fidem. πάντα, inquit, φυλάττει ὅθεν εἰώθε γίνεσθαι δύο, φρονήματα τε καὶ πίστις: quantum ad horum vtrumque valet militia,

militia, et mediocriter rerum periti sciunt. Scribit Diodorus, habuisse Hieronem in exercitu peditum decem millia, equites mille quingentos: quum haberent Mamertini peditum octo millia, equites $\mu, \chi\lambda.$ inquit ille: est vero palam corrupta lectio, pro α vt reor, siue, quod idem est $\chi', \text{c}10.$ similis error apud eundem paullo post in his verbis: *καὶ προσποιησάμενος βοήθειαν εἰσῆγαγεν εἰς τὴν πόλιν στρατιώτας μ'.* ait Mamertinos eo fuisse redactos ab Hierone, vt deductionem facere cogerentur: sed interuenisse Hannibalem, qui specie ferendae opis praesidium immiserit hominum $\chi\lambda.$ et consilium hoc illorum fregerit. Lege vero etiam hic $\alpha, \text{c}10.$ Similem errorem notamus paullo post in anno tertio belli Punici.

Ibid. *καὶ συμβάλλει τοῖς πολεμίοις ἐν τῷ Μυλαίῳ πεδίῳ περὶ τὸν Λογγανὸν καλούμενον ποταμὸν.)* Diodorus *ἐμβαλὼν δὲ εἰς Μεσσήνην κατεστρατοπέδευσε περὶ τὸν Λοιτανόν.* *ubi irrupit in agrum Messaniorum, ad Loetanum flumen castra est metatus.* *Μεσσήνη* hoc loco non est vrbs, sed regio, *χώρη* non *πόλις*: de quo iam olim monuit auctor Ἐθνικῶν. nam alioquin Hieronem *ἐμβαλεῖν εἰς Μεσσήνην*, non minus falso diceretur, quam Hannibalem *ἐμβαλεῖν εἰς Ῥώμην*, quum ad tertium ab vrbe lapidem confedit. Loetanum a Diodoro nominari, qui Polybio est Longanus, non potest dubitari. Ego puto scripturam librorum nostrorum, praesertim consentientium, meliorem esse: nam illae Diodori eclogae deprauatissimae sunt, et scimus fuisse in Sicilia oppidum aut castellum Longonem, quod fortasse ab hoc fluuio nomen inuenit. Diodorus in *xiv.* nominat *Λόγγωνα Κατάνης Φρέριον καλούμενον Ἰτάλιον.* *Longonem Catanæ castellum, cognomento Italium.* in Stephano *Λογγῶνη* scribitur et *Λογγοναῖος.* Apud Ptolemaeum fluuius, qui prope Mylas in mare influit, Helicon appellatur, si nullus est error.

Ibid. *καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐγκρατῆς γενόμενος ζωγρεῖα.)* Cion Mamertinorum imperatorem intelligit; de quo facetissimam historiam narrat Diodorus.

Ibid. *αὐτὸς δὲ παραγενόμενος εἰς τὰς Συρακίους βασιλεὺς ὑπὸ πάντων προσηγορεύθη τῶν συμμάχων.)* Annum huius ἀναβρόσεως, quando Hiero *rex* Syracusarum et sociarum ciuitatum est declaratus, statuimus fuisse quartum Olympiadis centesimae vigesimae septimae. affirmat enim vetus scriptor apud Suidam annos *LIV.* ipsam *βασιλεύσαι, regem fuisse.*

fuisse. Quum igitur docuerimus excessisse e viuis Hieronem altero aut tertio Olympiadis cxli. nonagenarium aut eo etiam maiorem: si ex ea summa deducantur anni liv. exhibit ille annus, quem diximus. erat is annus septimus ex quo primum Hiero magistratum Syracusis inierat: secundus postquam Romani Rhegium Rheginis restituerant. Sunt auctores, qui de tempore regni Hieronis longe diuersa videntur prodidisse memoriae. Lucianus enim scribit, regnasse illum annos lxx. locus est in Longaenis. *Τέρων ὁ Συρακασίων τύραννος, δύο καὶ ἐνενήκοντα ἐτῶν γενόμενος ἐτελεύτα νόσῳ, βασιλεύσας ἐβδομήκοντα ἔτη, ὡς περ Διμήτριός τε ὁ Καλλαντικῆς καὶ ἄλλοι λέγουσι.* Ego vero duplex mendum in istis verbis inesse existimo: alterum librarii, qui scripserit *ἐβδομήκοντα* pro *ἑξήκοντα*, lxx. quum debuisset lx alterum auctoris ipsius, qui inter magistratum Hieronis et regnum discrimen non posuit. Verum autem est, a primo eius aditu ad praeturam Syracusarum ad eius obitum annos medios interesse lx. Obiter obseruent lectores in superioribus Luciani verbis Hieronem morbo vitam finiuisse, quod non obscure Lilius confirmat. Parum igitur vere Pausanias, qui scriptum reliquit, a Dinomene Syracusano tyrannidis hoste insensissimo, vim illi fuisse illatam. De reditu Hieronis Syracusas bello hoc confecto ita scribit Diodorus: *ὁ Τέρων ἐπανῆλθεν εἰς Συρακῆσας περιβόητον ἐνημέριον πεποιημένος.* de nomine regio ei tum delato, quod ait noster nihil: quin e contrario in belli iam expositi narratione, regem eum Diodorus appellat.

VI. *Origo et causae belli Punici primi.*

I. 10. *Οἱ δὲ Μαμερτῖνοι πρότερον μὲν ἐσπορήμιοι τῆς ἐπικ.)* Diodori narratio paullo aliter habet. Mamertinos, quum inibi essent, vt urbem Hieroni traderent, ab vltima illa necessitate inopinato Hannibalis aduentu fuisse liberatos. Poenum primo hoc eorum consilium fregisse: deinde idoneam vim militum praesidii nomine in oppidum induxisse, re vera non *βοήθειαν*, sed *Φραγὴν* immisisse. Addit deinde et Carthaginenses et Hieronem, quum pariter Messenae inhiarent, pariter irritos fuisse propositi: propterea societatem inter se iunxisse, et copulatis viribus Mamertinos obsidere instituisse. Atque haec fuit occasio expetendae Romanae societatis a Mamertinis.

Ibid. διὰ τὰς νῦν ῥηθείσας αἰτίας.) In nostra interpretatione post vocem *casu*, inferendum est, *ob causas modo memoratas*. Petimus vero ab aequis lectoribus, vt huiusmodi omiffiunculas, et quicquid aliud erit, in quo parum videbimur cauiffe, id omne occupationibus, curis et molestiis nostris condonent, et nostra a nobis posse peccata corrigi, ne desperent: si modo ad concinnandam editionem alteram DEVS OPTIM. MAXIM. vitam et otium supeditauerit.

Ibid. οἱ δὲ πρὸς Ῥωμαίους ἐπρέσβευον, παραδιδόντες τὴν πόλιν.) Non satis explicatur, quo animo Mamertini urbem suam Romanis per legatos offerrent. nam verbum παραδιδόντες potest accipi de traditione ad conseruandum; quando praesidium ea conditione admittitur, vt euitato periculo sit illi exeundum, iure ciuitatis nihil immutato: quo animo se auxiliatum venisse Messaniensibus Mamertinis Appius Claudius apud Zonaram ipsis confirmat. potest etiam de deditioe intelligi, per quam vrbs fieret Romanorum: quod vt facerent isti Campani, recordatione veteris exempli in sua gente editi a Romanis poterant moueri. Nam quum bello Samnitico premerentur Campani, et Romanos opem poposcissent, nihil ab eis potuit impetrari priusquam se et omnia sua populo Romano dedidissent. Causam denegati tunc auxilii prodit Liuius, quia Romanis foedus erat antiquius cum Samnitibus: quae ratio hic quoque locum habuit. nam Carthaginenses, aduersus quos auxilium aduocant Mamertini, ab aliquot iam seculis foedere iuncti cum Romanis erant: quod si Zonarae credimus, etiam Hieroni, qui erat alter Mamertinorum hostis, foedus cum Romanis intercedebat. Obstat huic interpretationi, quod passim dicuntur Romani Messanam defendisse, vt foederatam ciuitatem, non vt suam; et Mamertinos vt socios, non vt subditos. Florus libro II. de belli primi Punici causis loquens; *Sed ecce vltro viam pendentibus fatis, nec occasio defuit: cum de Poenorum impotentia foederata Siciliae ciuitas quereretur.* Apud Liuium libro xxx. Scipio ad Hannibalem ita loquitur: *Neque Patres nostri priores de Sicilia, neque nos de Hispania fecimus bellum: et tunc Mamertinorum sociorum periculum, et nunc Sagunti excidium nobis pia ac iusta induerunt arma.*

Ibid. καὶ δεόμενοι βοηθήσειν σφίσι αὐτοῖς ὁμοφύλοις ὑπάρχασιν.) Zonarae verba sunt in historia obsessi a Romanis Rhegii: τὰς Μαμερτίνους τὰς τὴν Μεσσήνην ἔχοντας, ὡς συμμαχικὸς οἱ ἐν Ῥηγίῳ προσεδέχοντο, ὁμολογίᾳ προσεδήσαντο. Haec si vere scribuntur, Romani capto Rhegio copias Mamertinorum auxiliares a Rheginis accitas, ita dimiserunt, vt pactione aliqua per eam occasionem Mamertinos sibi obstringerent. Non consentit istis Polybii narratio: hoc enim loco Mamertini opem Romanorum implorantes, nullam aliam petitionis suae rationem allegant, nisi τὸ ὁμόφυλον, quod essent ex eadem terra orti siue oriundi, nempe Italia: nam qui in Sicilia erant Campani, ex Italia illuc traiecerant, vel ipsi, vel eorum parentes, vt antea diximus. In Polybio et aliis historicis τὸ ὁμόφυλον et τὸ ἀλλόφυλον saepe opponuntur, vt apud Latinos alienigena et in eadem terra genitus, vel eiusdem linguae homines, et barbari. Liuium alterutro semper modo vocem ὁμόφυλος vertere obseruauimus. quod autem gentis communio non significetur appellatione ὁμοφύλου, ostendit locus Polybii e libro xi. vbi ὁμόφυλος et ὁμοεθνῆς tamquam res diuersissimae separantur: καὶ περ ἔχουσιν ὁμοεθνεσί, ἀλλ' ἂν ὁμοφύλοις χρήσαμενος στρατοπέδοις. qui tamen imperaret exercitibus non vnus gentis, vt ne linguae quidem eiusdem essent, neque in eadem terra geniti. βοηθήσειν, quod vbique inuenimus, sine dubio e diuersa scriptura ortum βοηθεῖν et βοηθήσαι: vtrumuis seras, illud non potest.

Ibid. Ῥωμαῖοι δὲ πολὺν μὲν χρόνον ἠτόρησαν, διὰ τὸ δοκεῖν ἐξόφθαλμον εἶναι τὴν ἀλογίαν τῆς βοηθείας.) Dubitatum esse in senatu super Mamertinorum petitione, ostendit et epitome Liuiana libro xvi. *Contra Carthaginienſes et Hieronem regem Syracusanorum auxilium Mamertinis ferendum censuit senatus: quum de ea re inter suadentes, et id fieret, dissuadentesque contentio fuerit.* Non dubitamus nos, Liuium sententias vtriusque partis lactea illa sua vbertate esse persecutum: quae pars si hodie exstaret, cum fructu a politicis legeretur. Grauiſſima enim illa quaestio fuit, quam ait noster per diu agitatam esse a patribus ita varie, vt non explicarent, quid esset optimum factu. id enim est πολὺν χρόνον ἀπορήσαι. postea addit Polybius, quia persuaderi ad extremum senatui res non poterat, non expectata patrum auctoritate populum petitioni Mamertinorum annuisse. Porro dubitandi ratio et causa ἀπορίας fuit, quia in illa re, qua de agebatur

agebatur, honestas atque vtilitas pugnare inter se videbantur: quo genere quaestionum in tota materia politica nihil est, quod aut consultantibus senatoribus ad agendum, aut verum inquiringibus philosophis ad docendum, maius negotium facefiat. Quid et quantum vtilitatis populo Rom. Mamertinorum societas esset allatura, non est obscurum. nam quum illa tempestate Romani et Poeni sibi inuicem imminerent: Mamertinorum Messanam obtinentium societate illud consequebatur populus Roman. vt ex Italia bellum auerteret in Siciliam. quare eo nomine laudatum postea est consilium, quod siue a populo, siue a patribus ortum, tandem placuit. Sulpitii Cos. apud concionem verba fuerunt, referente Liuiο libro 31. *Quis dubitat, quin, si Saguntinis obsessis fidemque nostram implorantibus, impigre tulissimus opem, sicut patres nostri Mamertinis tulerant, totum in Hispaniam auerjuri bellum fuerimus, quod cunctando cum summa clade nostra in Italiam accepimus?* Accedebat eo, quod imperii amplificandi cupidis nihil opportunius hac noua societate potuit contingere. nam, vt Cicero quoque scribit, Romanus populus fociis defendendis terrarum omnium potitus est. Huic vtilitati pars sanior patrum honestatem opponebat. Turpe enim futurum, cum Mamertinis perfidissimis et scelestissimis hominibus amicitiam iunxisse, atque adeo defensionem eorum suscepisse, qui immani perfidia hospites suos obruncassent: Romano autem populo futurum hoc etiam turpius quam aliis; quia ceteris eorum factis et fidei publicae, cuius seueri obseruatores haberi vellent, haec societas repugnaret: leuitatis et inconstantiae grande specimen daturī patres, si post exactas poenas grauissimas a legione Romana perfidiae in Rheginos admittae, Mamertinos eiusdem sceleris reos suis viribus fusciperent protegendos. Haec est illa factorum inaequalitas et inconstantia, quam Polybius hic appellat elegantissime, ἐξόφθαλμον ἀλογίαν. In Galba notat inconstantiam Sueton. cap 9. vbi est vox scelerata, qua se tuebatur Galba: *neminem otii sui rationem reddere cogi.* Atqui vera caussa erat vel metus a principe, vt ostendit Suet. vel propria ignauia, et est res notanda. Dio illo loco quasi ex professo vocem Galbae confutat, ὅτι, vbi per occasionem discessimus a ratione vitae consueta, paulatim assuescimus ignauiae, deinde illam amamus. Nota Taciti pag. 335. de Galba: *neque enim ad hanc formam cetera*

erant. In ferenda sententia de rebus politicis duo semper spectari debent: vtrum ea res, quae in deliberationem venit, optime institutae reip. conueniat: deinde, vtrum eius ciuitatis institutis congruat, de qua agitur. multa enim per se mereantur improbari, quae huius aut illius ciuitatis institutis optime quadrent, vel contra. Philosophus hoc docuit libro II. Politicorum, cap. VII. *περὶ τῶν πολιτειῶν*, inquit, δύο εἰσὶν αἱ σκέψεις. μία μὲν, ἔστι καλῶς πρὸς τὴν ἀρίστην νενομοθέτηται τάξιν· ἑτέρα δὲ, ἔστι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν τρόπον ἢ ὑπεναυτίως τῆς προκειμένης αὐτοῖς πολιτείας. et hic et saepe philosophus appellat ὑπόθεσιν, sectam et rationem consiliorum, quam aliqua ciuitas aut princeps sibi proposuit sequendam, ex qua, si constare sibi voluerit, manare omnia illius et instituta et actiones debent. alibi vocat ὄρος, et σκοπὸς et τρόπον: vt libro V. cap. XI. et libr. VI. cap. II. quia semel constituta ὑπόθεσις, et certa consiliorum ratio, ὄρος et norma est omnium singularum actionum, et velut scopus, quo illae referri debent. Sic olim dicebat Theophrastus, Aristidem, cui mores sui et vita priuata Iusti cognomen pepererunt, in administratione publicae rei Atheniensem, iniusta multa sciuisse, πρὸς τὴν ὑπόθεσιν: quum diceret ex instituto illius reip. sic esse necessario faciendum. Καθόλου, inquit Plutarchus, ὁ Θεόφραστος Φησὶ, τὸν ἄνδρα τῦτον περὶ τὰ οἰκῆα καὶ τὰς πολίτας ἄκρω ὄντα δίκαιον, ἐν τοῖς κοινοῖς ποῦλὰ πράξει πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος, ὡς συχνῆς ἀδικίας δεομένης. Scopus enim auctoris toto illo commentario non alius est, quam vt doceat Athenienses, quum malam reip. formam delegissent, institutis πρὸς τὴν ὑπόθεσιν bonis vti ac conuenientibus. Et ita politicum omnia debere πρὸς τὴν ὑπόθεσιν κρίνειν, saepe repetit Aristoteles, maxime lib. IV. cap. XI. Quum igitur populi Rom. ea secta fuerit, ea consiliorum ratio, vt honestati in omnibus studere videri vellet, parum omnino sibi constitit, quum petitioni Mamertinorum dans locum, tot sceleribus impiatos, ad societatem suam admisit. Idcirco apud Diodorum Hiero rex legatis Romanorum in gratiam Mamertinorum missis respondet hoc pacto. *Mamertini, ait, qui Camerinam et Gellam deleuerunt, Messanam vero per summam impietatem occuparunt, iure oppugnantur. Romani vero, qui fidei nomen in ore perpetuo habent, non debent istos crudeles homicidas, et fidei ultra omnia exempla contemptores protegere.* Qui si
pro

pro contaminatis omni impietate tantum susceperint, facile omnes intelligent, ipsos misericordiam erga afflictos auaritia suae obtendere: quum reuera Siciliam concupiscant. Praeclare ista Hieronis Polybii mentem explicant. Etsi autem recte grauiissimi patres senatus Rom. in hac deliberatione ἀλογίαν damnarunt, et consilium respuerunt, quod prioribus non consentiret; sciendum tamen est, rerum politicarum et omnium humanarum eam esse naturam, vt saepe huic rigidae obseruationi locus esse omnino per prudentiam πολιτικὴν non queat. Prudentiam philosophi politici duplicem faciunt: eam, quae simpliciter prudentia vocatur, et quam ipsi dicunt περισσῆν, velut temporum necessitate expressam. Simili ratione dicuntur Senecae epistola LXVI. quaedam prima bona; tamquam gaudium, pax, salus patriae: quaedam secunda in materia infelici expressa; tamquam tormentorum patientia, et in morbo graui temperantia. Ex hac diuersitate genus duplex officiorum viri prudentis nascitur: officia prima, siue primario suscepta, in quibus emicat ipsa honestas, nulla inhonesti suspicione aut mixtione obscurata: vt quum diues aliquis patriae aut egenis opes suas impendit: quum vir fortis contra patriae perduelles stat fortiter in acie: item officia περισσῆν, quae M. Tullius OFFICIA EX TEMPORE vertendo nominat, et SECVNDA HONESTA; quum honestati, quam sequeris, ineit aliquid, quod plerumque turpe videatur. Saepe enim tempore fit, vt quod plerumque turpe haberi solet, inueniatur non esse turpe. Huius autem generis officiorum ex tempore, cum in priuata vita interdum est vsus, vt disputant iidem philosophi: tum multo magis in publicae rei administratione. tanti enim est publica salus, vt sapientissimi olim viri dicere ac docere veriti non sint; non esse quidem honesto vmquam vtile anteponendum: sed statui ita debere; quicquid valde necessarium sit reip. id fieri honestum, etiamsi ante non videretur. Verum hic cautione et attentione magna politicis est opus: ne prudentiam περισσῆν, cui humanum genus sua miseria et vanitas fecit obnoxium, vt recte sentit B. Augustinus, in dolum malum conuertant, et illam veteratoriam malitiam, quam vir optimus Polybius κακοπραγμοσύνην vocat, et tantopere abominatur. Hodierni politici secunda officia, quae περισσῆν vocari diximus a Graecis, nominant *Rationem status*. qui autem dolos

et fraudes nefarias hoc specioso mantelio hodie obnubunt, ii non pro viris prudentibus, sed pro malitiosis veteratoribus sunt habendi. Sed huic grauiſſimae quaestioni accuratius tractandae volente DEO, locus erit libro XIII.

Ibid. ἐξόφθαλμον εἶναι τὴν ἀλογίαν τ.) Ita scribendum, non ἀναλογία, qui error et hic et saepe alibi in hoc auctore fuerat commissus: vt in legationum ecloga XLI. semel atque iterum. ἀλογία est factum aut dictum ratione carens: hic opponitur ei aequabilitati, tum vniuersae vitae, tum singularum actionum, de qua M. Tullius in primo pulcherri operis. Exemplum similis ἀλογίας in factis est illud, quod in Atheniensibus obseruat Polybius legationum tmeate XCVIII. Paulo post de Philino: ταῦτα δ' ὡς ἐμοὶ δοκεῖ τῆς πάσης ἐστὶν ἀλογίας πλήρη. haec est ἀλογία in dictis, quum prioribus non respondent posteriora. ἐξόφθαλμον venuste posuit pro euidente et manifesto: sic ἐνόφθαλμον Atticis, quicquid non solum visu pulchrum est, sed etiam dictu vel auditu speciosum: vt in II. Politicorum: ἐκ ἔστιν ἀσφαλὲς τὸ νομοθετεῖν· ἀλλ' ἐνόφθαλμον αἰκῆσαι μόνον.

Ibid. εἰ μόνον εἰς τὴν Μεσσηνίων, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥηγίων πόλιν δυσκαπολόγητον εἶχε τὴν ἀμαρτίαν.) Ita vertimus quasi praepositio eis iungi deberet cum voce δυσκαπολ. Messanios intellige ciues exfules Messana; quibus dabant Romani iustam conquerendi occasionem, quum inuasores iniquos patriae suae adiuuabant. neque enim omnes caede illa nocturna sunt perempti ab hostibus Mamertinis, sed erant superstites multi, qui patria extorres Syraculis et in aliis Siciliae urbibus aerumnabilem vitam trahebant. Auctor est Diodorus, Hieronem, quando fines Messanae inualit, ducentos Messanios exfules in exercitu suo habuisse. Alia ratio fuit Rheginorum: qui licet paullo ante beneficio Romanorum patriam receperant; iure tamen de iis queri poterant, si amicitiam cum Mamertinis iungerent: quorum exemplo stimolata, et ope adiuta Romanorum legio fuerat in scelere concipiendo patrandoque. Poterant etiam Rhegini dicere, beneficium redditae patriae eosdem, qui dederant, corrumpere, si perfidos latrones, adeo praesertim sibi vicinos Romani fouerent. Si quis malit ad verbum πεποιηκόσι referre, ita erit vertendum: Repente Mamertinis, qui familia patraſſent non solum erga Messaniorum urbem, sed etiam Rheginorum, ire auxiliatum: id vero cum eo delicto coniunctum erat,

erat, quod excusari difficulter possit. Hanc interpretationem confirmant ista e libro tertio verba de Mamertinis: οἱ τινες ἔ μόνον τὴν Μεσσηνίων πόλιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥηγίων παρεσπόνδησαν.

Ibid. ἔ μόνον κατὰ τὴν Λιβύην.) Expunge voculam κατὰ, quae et Hellenismum et rei veritatem corrumpit.

Ibid. Καρχηδονίης οἶονεὶ γεφυρῶσαι τὴν εἰς Ἰταλίαν αὐτοῖς διάβασιν.) Messanam appellat quasi pontem ad traiciendum e Sicilia in Italiam, quia est ad fretum sita: alibi solet eiusmodi loca ἐπιβάθρας nuncupare, quod idem est. vt de Abydo: Ἰνα, εἰάν πρόθηται διαβάνειν αὐτοῖς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπιβάθραν ἔχει τὴν Ἀβυδον. vide fragmenta e Suida. Sic Diodorus ait, Lilybaeum Siciliae esse Carthaginensibus ἐπιβάθραν in eam insulam. In Plutarchi Demetrio Athenae dicuntur ἐπιβάθρα τῆς Ἑλλάδος.

I. II καὶ τὸ μὲν συνέδριον ἔδ' εἰς τέλος ἐκύρωσε τὴν γνώμην.) Raram et obseruandam rem narrat Polybius; populum sine patrum auctoritate, contra quam e Liuio ante diximus, societatem Mamertinorum probasse, ac ferendam illis opem sciuisse. Erant sane populi partes de pace, bello et societate statuere, vt libro sexto docemur: sed hoc non aliter, quam vbi patrum factum esset decretum, quod proprie auctoritas dicebatur. Verum ex hac et similibus historiis intelligimus, magistratus illos, quibus agendi cum populo ius fuit, vt legem aliquam rogarent, non semper consensum senatus exspectasse. Quum autem ferendae ad populum promulgationis ius haberent consul, praetor, dictator, magister equitum et interrex, legem istam videtur sciuisse populus interrogatus a praetore: nam subiicit statim Polybius, ἀφελείας προδήλας καὶ μεγάλας ὑποδεικνύντων τῶν στρατηγῶν. quae verba de eo magistratu accipienda, qui legem rogauit; sed appellatione στρατηγῶν auctor modo praetores designat, modo consules: quos aliquando στρατηγὸς ὑπάτας nominat. etiam Romani suos consules olim praetores vocabant.

Ibid. καὶ προσδεόμενος παντοδαπῆς ἐπανορθώσεως.) Multa quidem in singulis fere periodis Perottus perperam interpretatur: sed nihil potius, aut ineptius, aut e mente Polybii alienius, quam quum παντοδαπὴν ἐπανόρθωσιν hoc loco vertit: quiete aliqua egere. Graeci ἐπανορθῶσαι vel διορθῶσαι de procuratione commodorum rei familiaris, aut com-

meatum, vel etiam solutione stipendiorum solent vsurpare. libro xi. τὰ πάλαυ ὀφειλόμενα νῦν εἰ διορθῶσθαι. *debita olim stipendia non soluuntur.* sic libro v. αἴτιος τῆς τῶν ὀφωνίων διορθώσεως. ibidem αἴτιος βλάβης et διορθώσεως opponuntur, id est, *damni et emolumentum.* Legationum tmemate xcν. ἐνεργῶς κεχρημένος τοῖς κατὰ τῆς βασιλείας καιροῖς πρὸς τὴν βίαν ἐπανόρθωσιν, *ad rem faciendam et opes congregandas,* plane vt hoc loco. Sic in xiiii. Diodori τὴν ἐαυτῶν ἐπανορθώσουσα πέναν. Libanius declamatione xii. κἀμοὶ πρεσβεῖα τὴν ἐμὴν ἐπανόρθωσα πέναν. Iosephus eleganter in ii. ἡ σπάνις τῶν ἀναγκαίων σφύρα δυσκατόρθωτος. B. Chrysofostomus homilia in Ioannem l.vii. de largitione erga pauperes loquens, αὐτοῖς τὰ παρόντα ἐπανορθώσεις. *praesentem vitae statum mutabis in melius.* Porro de causis belli huius, et omnium Punicorum disseruimus accuratius ad libri iii. principium. Sequitur nunc

VII. *Traiectionis prima Romanorum in Siciliam cum exercitu.*

Ibid. Κυρωθέντος δὲ τῷ δόγματι ὑπὸ τῷ δήμῳ, προχειρισάμενοι τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων στρατηγὸν Ἄππιον Κλαύδιον ἐξαπέσειλαν.) Hic est annus, in quo desinit praeparationis Polybianae pars prior, et posterior incipit. perducta enim narratio est ad traiectionem primam Romanorum extra Italiam, et belli Punici primi annum primum; quo creati sunt consules Ap. Claudius, C. F. Ap. N. Caudex, M. Fuluius, Q. F. M. N. Flaccus. Quod autem ait Polybius, confestim post receptos in societatem Mamertinos missum esse Appium Cos. Zonaras diserite negat, et moram satis magnam intercessisse affirmat: qui etiam in aliis partibus historiae huius abit a Polybio.

Ibid. Καρχηδόνιοι δὲ τὸν μὲν στρατηγὸν αὐτῶν ἀνεσαύρωσαν.) Hanno is fuit Hannibalis filius, vt scribit Diodorus. De huius supplicio Zonaras, οἱ Καρχηδόνιοι ἐκόλασαν μὲν τὸν Ἄννανα, κήρυκα δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἔπειψαν, τὴν τε Μεσσηνίαν ἐκλιπεῖν κελύοντες, καὶ ἐκ πάσης ἀπελθεῖν Σικελίας ἐν ἡμέρᾳ ῥητῆ καὶ στρατιὰν ἀποσάλλασι. vt hic narrat, videtur Hanno reuocatus Carthaginem supplicium ibi luisse: aut missos Carthagine, qui poenas ab eo exigent: nam copiae, quarum meminit, Carthagine ad supplementum exercitus submittebantur. ex Polybii verbis potius dicas, inibi in Sicilia a militibus

ffibus in crucem actum. Vtrumque per saepe olim ducibus Poenis legimus euenisse. Nam et publice damnati cruci affigebantur, si aut victi essent, aut etiam si prauo consilio, licet euentu prospero, rem gessissent, testibus Liuius libro xxxviii. et Valerius Maximus, libro ii. cap. vii. Et saepe milites Punicorum exercituum, postquam male pugnasent, indignationem suam ducum supplicio leuarunt: vt iterum hoc ipso bello factum in Hannibale, de quo noster pag. xxxiiv. et Florus e Liuii libro xvii.

Ibid. Αὐτοὶ δὲ τῇ μὲν ναυτικῇ δυνάμει περὶ Πελοποννήσου στρατοπεδεύσαντες.) Diodorus: Ποῦνι, inquit, τῇ ναυτικῇ κατέχου τὴν ἄκραν τὴν καλεσμένην Πελοποννήσου. est ad septemtrionem Messanae ad ipsum fretum.

Ibid. τῷ δὲ πεζῷ στρατεύματι περὶ τὰς Σῆνες καλεσμένας.) Nomen loci Messanae vicini, et, vt videtur, a Peloro non multum distantis. Sed Diodorus Eunus appellat non Senes. οἱ Καρχηδόνιοι τῇ πεζῇ στρατιᾷ παρενέβαλον εἰς τὰς καλεσμένας Εὐνεις. aliter Polybii omnes codices. neutrum nomen alibi legere memini. nam Εὐνίδα, siue Εὐνεΐδα, quo titulo fabulam docuit olim Cratinus, sacrorum citharoedorum genus apud Athenienses, non sunt ab hoc loco dicti, verum ab Euneo, de quo Eustathius. Perottus ne quaerendum haberet, vbi locorum hae Senes essent, Messanam substituit: audacia prorsus ridicula.

Ibid. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆτον Ἰέρων υ.) Inhiabant Messanae pariter Hiero et Carthaginenses: quum neque hi neque ille capere urbem potuissent, foedus ineunt ad obsidendum oppidum communibus viribus. hoc primum foedus intercessit inter regem et Poenos: quod Diodorus significat fuisse ictum cum Hannibale, duce Poeno. Huic successit Hanno, qui cum Hierone foedus alterum icit aduersum Romanos, postquam Mamertini legatos Romam miserant. Lege Diodorum, Zonaram, et Pausaniam in ii. Eliacorum.

Ibid. καταστρατοπεδεύσας δὲ ἐκ Σατέρου μέρος περὶ τὸ Χαλκιδικὸν ὄρος καλεσμένον.) Diodorus: Ἰέρων μὲν ἐπὶ τῇ λόφῳ τῇ καλεσμένῃ Χαλκιδικῇ καταστρατοπέδευσεν. Quem Polybius montem vocat, Diodorus homo Siculus, collem. Polybii locum describit Stephanus de Urbibus, neque aliud nos docet, nisi montem Siciliae fuisse hoc nomine: verum, qui legerit attente verba Polybii, sciet, eum, siue montem, siue collem Messanae oppido a parte meridionali imminere. non

enim otiosa sunt illa, ἐκ ἑτέρου μέρους. intelligit autem latus oppositum septemtrionali, vbi est Pelorias.

Ibid. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Ἀππίος, νυκτὸς καὶ παραβόλῃς προαιθεὶς τοῖς πορθυμὸν ἤκεν εἰς τὴν Μασσηνήν.) Appius Claudius, quum Rhegium classem appulisset, nec posset copias in Siciliam transmittere, ipse conscensa nauicula fretum adhuc illa aetate monstris infame, et periculofillimum noctu admirabili prorsus audacia ingressus, Messanam traiecit. Aurelius victor de viris illustribus *Appius Claudius vidis Volsatentibus, cognomento Caudex dicitur, frater Caeci fuit. Consul ad Mamertinos liberandos missus est, quorum arcem Carthaginenses et Hiero rex Syracusanus obsidebant. Primo ad explorandos hostes fretum piscatoria naui traiecit, et cum duce Carthaginensium egit, et praesidium arce deduceret.* Zonaras non ipsum consulem Claudium traiecit scribit, sed eius legatum tribunum militum, C. Claudium, qui ἀκατῶ ἐμβὰς προσέχε Μασσηνήν. Sed ipsum fuisse consulem, qui tantum periculi adiuit, quid melius probauerit, quam partum eo facinore cognomen Caudicis? Romani nauiculas, quae per Tiberim commeatus subuehebant, caudicarias, siue codicarias vocabant, et caudicem vel codicem plurium tabularum contextum. Suetonius libro III, cap. II. *Claudius Caudex primus freto classe transiēdo Poenos Sicilia expulit.* Causam nominis paullo aliter explicat Seneca de breuitate vitae, capite XIII. Porro in Claudii audacia licet agnoscere Romani hominis ingenium, prorsus quale paullo post describitur a Polybio. nam quum imperatori sua salus vilis esse non debeat, consilium istud consulis nemo laudauerit nisi ex euentu: quod non est viri prudentis. Non tamen desunt similia exempla summorum etiam ducum et imperatorum, qui vt res hostium exploratius cognoscerent; ipsi speculatores egerunt, et praesentissimo periculo sese exposuerunt. vide, quae notamus libro X.

Ibid. ὁρῶν δὲ πανταχόθεν ἐνεργῶς προσποικίτας τὰς πολέμους.) Meus codex, et is quo olim vsus Guilielmus Xylander, προσρητηκότας. rectum est, quod edidimus: paullo post, πρὸς τὸν Ἀκράγαντα προσήρειαυ, et saepe alibi. προσερείθειν et συνερείθειν voces rei bellicae, inter illas referendae, quas habet hic nobilissimus scriptor sibi proprias aut certe plus quam aliis familiares. Suidas diligentissimus vocum Polybiana-

lybianarum obseruator, explicat προσηρειακότας τῶν τεύχει τὰς κρηφόρους μηχανάς. non addit Suidas nomen auctoris unde haec verba descripsit. sed Polybii illa esse liquido constat nobis: id enim duae voces arguunt προσηρειαίειν et σοά: de qua dicturi sumus hoc libro, ad cap. XLIIIX.

Ibid. ἄμυ μὲν αἰχρὰν, ἄμα δ' ἐπισφαλῆ γίνεσθαι τὴν πολιορκίαν αὐτῶν.) Ex his apparet, Appium Claudium, postquam semel urbem Messanam fuerat ingressus, ibi remansisse, et obsidionem vna cum Mamertinis aliquamdiu tolerasse. aliter historici alii.

Ibid. τὸ μὲν πρῶτον διεπρεσβεύετο πρὸς ἀμφοτέρους β.) Legationes simul misit ad Carthaginenses et regem Hieronem, de soluenda obsidione. Legatis vero mandauit, vt Hieronem priuatim conuenirent, eique confirmarent, nihil hostilis Appium contra ipsum cogitare: quin potius amicitiam illius expetere. hoc voluit Diodorus, cuius verba edita sunt admodum deprauate. Plenum prudentiae fuit hoc Appii consilium: qui eo pacto efficere voluit, ne cum duobus simul hostibus res esset. Consulis legationem aspernatum esse Hieronem, scribit Diodorus: quod et Polybii narrationi congruit. Apud Zonaram, ex auctoribus nescio quibus, omnia aliter narrantur.

Ibid. ἐτοίμως εἰς τὸν ἀγῶνα συγκαταβάντος αὐτῶν καὶ τῆτων Συρακυσίων βασιλέως.) Historiam primi huius aduentus Romanorum in Siciliam diuerse admodum narratam. inuenio. Nam vt alia taceam, de Hierone triplex est fama. Quidam pugnasse illum cum Appio, et superiorem e praelio discessisse: vt Philinus, quem paullo post eo nomine reprehendit Polybius. Quidam pugnasse quidem, sed infeliciter, et magna clade esse affectum: quae est Polybii sententia. Alii simulac Cos. in Siciliam copias traiecisset, Syracusas aufugisse: quod proditione Carthaginensium patuisse Romanis transitum suspicaretur: huius sententiae est Diodorus. Διαπεράσαντος, inquit, τῆς ὑπάτης εἰς Μεσσηνήην, ὁ Ἴέρων, νομίζων προδοθῆναι τὴν διάβασιν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, ἔφυγεν εἰς Συρακύσας. Romani scriptores Polybio assentiuntur. Florus libro II. cap. II. Appius Claudius fretum ingressus adeo non est exterritus, quin ipsam illam ruentis aestus violentiam pro munere amplecteretur: statim ac sine mora Hieronem Syracusanum regem tanta celeritate vicit, vt ipse ille se prius viduum, quam hostem videret, fateretur. Postrema verba per-

peram accepta sunt ab Orofio, quum verba Flori describe-
ret libro iv. cap. vii. *Appius Claudius tam celeriter Syra-
cusianos Poenosque superavit, ut ipse quoque rex verum ma-
gnitudine perterritus ante se victum, quam congressum fuerit,
prodiderit.* Putes quum ita legas Hieronem de rebus suis
aliquos edidisse commentarios; in quos inciderit Orofius:
sed non ita est: quin vir doctissimus male cepit verba Flori,
quem describebat. Enimuero fateri se victum, quod ait
Florus, est fugere, et alia usurpare, quae propria victis.

I. 12. *ὅττευσόμενος τι περί τῶν ὅλων πραγμάτων.*) Erunt
qui postremam vocem e glossa additam putent. Nam Graeci,
maxime noster, aliter loqui solent. vnde illa *σφάλλε-
σθαι τοῖς ὅλοις καταπλήξασθαι τοῖς ὅλοις ἐντρέπεσθαι τοῖς ὅλοις
καταμέλλειν ἐν τοῖς ὅλοις* et similia multa passim in his libris.
sic apud Diodorum, *τοῖς ὅλοις προτερῆν*, in xvii. et paullo
post, *τοῖς ὅλοις ἐλαττώσασθαι*. vbi perperam scribitur *τοῖς ὅλοις*.
sed et vox *πράγματα* interdum adiicitur, vt libro iv. *τοῖς ὅ-
λοις πράγμασι ἐυσταρεσόμενοι*. et *προσῆμαι τῶν ὅλων πραγμάτων*
saepius. *τοῖς ὅλοις πράγμασιν ἀγνοεῖν*, legationum numero vi.
Est autem *ὅττευσόμενος τι περί τῶν ὅλων πραγμάτων*, quod Latini
dicunt, diffidere summae rei: cui contrarium est libro iii.
δυσταρεσθῆν ἄν τοῖς ὅλοις.

Ibid. *συμβολῶν δὲ τοῖς ὑπεναντίοις ποῦ.*) De victis Poenis
a Claudio Diodorus consentit cum Polybio. nam huc
referenda illius verba, quae post expositam Hieronis fugam
continenter subiicit: *Καρχηδονίων πολεμησάντων, καὶ ἡττη-
θέντων: Poeni quoque pugna cum Romanis iniita, victi sunt.*
πολεμεῖν hoc loco non est bellum gerere, sed pugnare. nam
et *πόλεμος* saepe Diodoro pugnam significat et caedem, non
bellum. libro iii. in descriptione navalis praelii: *πολύς ἐγένε-
το πόλεμος, ἀπάντων ἀφειδᾶς τὰ σώματα τοῖς κινδύνοις ἐπιβρί-
πτάντων. acriter pugnatum est, vel, multa caedes facta est.*
libro xxiv. *παρ' ἀμφοτέρων πόλεμος ἐγένετο μέγας. κατὰ δὲ
τῆτον τὸν πόλεμον ἀπέβαλον Καρχηδόνιοι ναῦς ριζ.* In ecloga
viii. lib. xx. *Ἄνων πολεμήσας*, male interpres vertit *bel-
lum persecutus*. imo vero *pugna iniita*, vt postea demonstra-
bimus. Maccabaeorum libro primo, capite ix. *καὶ ἐγένετο ὁ
πόλεμος συνημμένος ἀπὸ πρωῶθεν ἕως ἑσπέρας*. et cap. x.
συνῆψαν αἱ παρεμβολαὶ ἐς πόλεμον. Differentiam *πόλεμος* et
μάχη sic explicant eruditissimi Critici. *ἄλλο πόλεμος καὶ ἄλ-
λο μάχη. πόλεμος μὲν ἢ πᾶσα διέξοδος τῶν ἀγόνων εἰς ἐν τελευ-
τῶσιν*

τῶσα τέλος. μάχη δὲ ἢ ἐν ἐνὶ τόπῳ καὶ καιρῶν γινομένη συμπλοκὴ τῶν σωμάτων. hanc obseruationem veteres, vt ostendimus, aliquando non feruarunt; posteriores Graeci scriptores ferre numquam. In Leonis imp. constitutionibus *παλέμει καιρὸς* vel *ἡμέρα* et *μάχης καιρὸς* pro eodem ponuntur. ita apud alios. Sic *bellum* pro pugna saepius vsurpasse Hieronymum in vertendo Chronico Eusebiano obseruat Iosephus Scaliger. Sed et vetustiores Romanae linguae auctores ita locuti. Livius libro XXI. *acrius deinde obortum est bellum*. Libro XLI. *cetera deformis turbae, velut lixarum calorumque, praeda vere futura, si belli hostes meminissent*. sic apud poetam *μνήσασθαι μάχης καὶ δηϊότητος*, aut *θέριδος ἀλκῆς*. ita dicitur *locus belli*, hoc est pugnae. Latinus Pacatus in panegyrico Theodosii: *locum bello ante capere, speculatum egredi*. postea, *Vix fluvium manus inuidia transferat, iam locum belli tenebat*. etiam apud Caesarem *bellum gerere* pro pugnare. vt in primo de bello Gallico: *summa alacritas et cupiditas belli gerendi innata est*. mox, *seque esse ad bellum gerendum paratissimum confirmavit*. ceterum rei gestae cum Poenis post Hieronis fugam, pete e Zonara.

Ibid. λοιπὸν ἐπιπορευόμενος ἀδεῶς ἐπόρθει τήν τε τῶν Συρῶν.) Diodorus aliquanto aliter: Romanos cum Poenis quidem bene pugnasse: verum tentata mox Aegestae obsidione, irrito conatu mox Messanam sese recipere fuisse coactos. Philinus Agrigentinus eadem cum Polybio.

Ibid. ἄδενός ἀντιποιεμένε τῶν ὑπαιθρῶν.) Nulla fere vox Graeca est, cuius in re militari frequentior vsus sit, praesertim apud Polybium, quam ὑπαιθρα, cui Latina lingua quum nullam parem habeat, coacti sumus aliter atque aliter, pro loco, vertere. Proprium est Polybio, vocabula rei militaris et locutiones castrenses retinere; quas vt diligentius explicarem, impulit me cupiditas tironum studia adiuuandi. Proprie τὰ ὑπαιθρα opponuntur τοῖς σεγνοῖς siue σεγανοῖς, vt sunt σεγανοὶ πύργοι in tertia Thucydidis. sic scribit Xenophon in Oeconomico, ἢ δίδου τοῖς ἀνθρώποις, εἴχ' ὡσπερ τοῖς κτήνεσιν ἐστὶν ἐν ὑπαιθρῶ, ἀλλὰ σεγῶν δεῖται. M. Tullius eleganter etsi aliquanto liberius vertit, *cultus humanus, non uti feris in propatulo ac siluestribus locis, sed domi sub tecto accurandus erat*. ibidem αἱ ἐν ὑπαιθρῶ ἐργασίαι, quae fiunt foris et sub dio, eodem interprete. Interdum ὑπαιθρον de vita ciuili dicitur, cum opponitur umbraticae philosophorum.

rum. sic dixit Plutarchus in praeceptis politicis: ἐκ ἕχαις ἀνδρῶς Φιλοτόφῃ βίον ὑπαιθρον ἐν πράξεσι πολιτικαῖς κατανοῆσαι. hoc loco βίος ὑπαιθρος et vita politica, idem sunt: contra aliquando ἔπαιθρον et πολιτικὸν opponuntur. et vt politici muneris duae sunt partes, pax et bellum, ita in Plutarchi Catone dicuntur πράξεις aliae πολιτικαί, urbanae, aliae ὑπαιθροι, externae siue bellicae. In sexta Dionysii, πολιτικῇ εἴσει opponitur πόλεμος ὑπαιθρος, bellum quod cum externo hoste geritur. vbi ὑπαιθρος melius scribas: vt bis terve apud eundem alibi. nam etsi vtrumque est in vsu, interest tamen Atticismi, cuius est diligens obseruator Dionysius, ita potius scribi. Phrynichus: ὑπαιθρον μὴ λέγε, ἔπαιθρον δέ. Apud Diodorum et Dionysium saepe consul dicitur προάγειν εἰς τὴν ὑπαιθρον, quando ad bellum proficiscitur, et ita in expeditionem. Polybius L. x cap. 3. de Scipione prima stipendia merente, τότε πρῶτον εἰς ὑπαιθρον ἐξελκλυθείς. alibi noster ἐν ὑπαιθροῖς διατρίβειν, quando aliter Graeci θυραυλεῖν et ἀγρραυλεῖν. Horatius: vitamque sub dio, et trepidis agat in rebus: et saepe historici, castra habere sub diuo. Marcellinus more suo ἐλθνήζων dixit libro xix. subdiuiales moras tolerare, quod melior Latinitas, sub pellibus agere, vel militiae. Chrysologus sermone xiiii. Ecce tempus, quo miles procedit ad campum. hic campus est τὰ ὑπαιθρα, vel ἡ ὑπαιθρος et procedere ad campum est προάγειν εἰς τὴν ὑπαιθρον. intelligit auctor illud tempus, quo solitae suscipi expeditiones: de quo tempore alibi multa obseruamus. Interdum ὑπαιθραν appellatione bellum ipsum intelligitur, et quaecumque ad bellum pertinent. Ita accipiendum, quod ait noster libro sexto, ad consulis curam pertinere καθόλου τὴν ἐν ὑπαιθροῖς οἰκονομίαν, id est, rem omnem bellicam, et quaecumque militiae fiunt: habuit enim absolutissimum foris imperium consul: cui ibidem dicuntur omnes sine distinctione ὑποτάττεσθαι ἐν τοῖς ὑπαιθροῖς. administratio vero singularum rerum bellicarum ad Tribunos militum pertinuit, quos ideo noster ait eodem libro πάσης τῆς ἐν ὑπαιθροῖς χρείας προϊστασθαι. Sub finem secundae historiae dicitur Antigonus Gonatas praefuisse, κατὰ τὴν ἐν τοῖς ὑπαιθροῖς χρείαν, hoc est, vsu et scientia rei militaris, siue rei castrensis: nam vt apud Graecos ὑπαιθρων, sic apud Latinos castrorum appellatione res tota bellica intelligitur. Tibullus: Nam quis te maiora gerit castrisue foriue?

foriue? et apud Marcellinum *castrensis rei peritus*, et, *usu castrensis rei firmatus*, non solum eius partis, quae circa metationes castrorum versatur, sed in genere τῶν πολεμικῶν ἔμπειρος. Seneca: *castrensiū laborum tarda manūpretia*. Iccirco Latinus Pacatus inter munera castrensia haec quoque recenset: locum bello antecapere, speculatum egredi, in proelio primus ire, proelio postremus excedere. Alibi Polybio αἱ ἐν ὑπαίθροις χρεῖαι sunt, quae in xxviii. Marcellini dicuntur *necessaria ad expeditionales usus*. Graecus Caesaris interpres, quem nuper ab amplissimo senatore Parisiensi, Paulo Petauio, amico nostro acceptum, optimus et doctissimus iuuenis Gotofredus Iungermannus vulgavit, quod usum hunc vocis CASTRA parum obseruasset, non leuiter peccauit, quum ista e libro primo faceret Graeca: *timore paulatim etiam ii, qui magnum in castris usum habebant milites centurionesque, quiue equitatu praerant perturbabantur*. ita enim interpretatur: Φόβοις καὶ αὐτοὶ οἱ τῷ στρατοπέδῳ ἐν τοῖς στρατηγικωτάτοις ἀγόμενοι στρατιῶται τε καὶ χιλιάρχοι καὶ ἵππαρχοὶ ἐταράττοντο. putauit vocem *castris* in propria significatione accipiendam, quod est ineptum. melius ita vertisset: κατ' ὀλίγον δὲ καὶ οἱ μεγάλην ἐν τοῖς ὑπαίθροις χρεῖαν ἔχειν δοκῶντες στρατιῶται τε καὶ ταξίαρχοι (non autem χιλιάρχοι) καὶ ἵππαρχοὶ ἐταράττοντο. Interdum appellatio ὑπαίθρων aliter necessario capienda, et angustiore notione, idque multifariam et varie. Igitur ἀντιποιεῖσθαι τῶν ὑπαίθρων hoc loco aliisque multis apud Polybium, non est rei bellicae se applicare, aut expeditionem suscipere, priore illa vocis huius notione: sed de iis dicitur, qui hoste intra munitiones compulsio regionem obtinent et libere vagantur. paullo post: τὰς Καρχηδονίαις μετὰ τὴν μάχην εὐθὺς ἐκλιπόντας τὸν χάρακα, διελεῖν σφᾶς εἰς τὰς πόλεις, τῶν δ' ὑπαίθρων ἔδ' ἀντιποιεῖσθαι τολευῶν ἔτι. Poenos statim a pugna castris relictis per oppida sese diuisisse, ad obtinendam vero regionem, ne prodire quidem esse auios. Sic qui exercitum validiorem habent, ac praesertim, qui equitatu sunt meliores, ii passim Polybio dicuntur κρατεῖν τῶν ὑπαίθρων. apud nostrum saepissime; et in noua historia Dionysii παραχωρεῖν τῆς ὑπαίθρου. Liuius, *excedere agro, aut, munimento se defendere*. Dionysius in vii. καταπεφουγότας εἰς τὰ τεῖχη ἔπεισε προσελθεῖν εἰς ὑπαίθρον. apud eundem historiae Romanae patrem, *occurrere campo*. lib. xxv. et libro

libro xli. *passim compestres agros populari.* item, *quatere campos apud poetam, ad ἀντιποιήσιον τῶν ὑπαίθρων pertinent.* Tacitus historiarum lib. v. *Vespasianus intra duas aestates cuncta camporum, omnesque praeter Hierosolyma vrbes vitiorum exercitu tenebat.* ἐκράτει τῶν ὑπαίθρων καὶ πασῶν τῶν πόλεων πλὴν Ἱεροσολύμων. idem Annalium libro primo: *Germanicus cedentem in caua Arminium secutus, ubi primum copia fuit, inuehi equites, campumque, quem hostis infederat, eripi iubet.* ἐκέλευσε ἀντιποιεῖσθαι τῶν ὑπαίθρων, ὧν πρὶν οὐ πολέμοιο ἐκράτειν. In antiquis Francorum historiis *κρατεῖν τῶν ὑπαίθρων, est tenir les champs.* Caesar libro iii. Gallici belli; *Crassus ubi animaduertit suas copias propter exiguitatem non facile diduci, hostem et vagari et vias obsidere, et castris satis praesidiū relinquere.* libro vii. *equitibus imperat, ut quam latissime possent vagentur.* iterum; *equitum turmis imperat, paullo tumultuosius omnibus locis vagentur.* in his locis apud Caesarem *vagari est ἀντιποιεῖσθαι τῶν ὑπαίθρων, aut προνομεύειν,* quod illi est affine, licet non idem. Aliquando *μάχη ἐν ὑπαίθροις* opponitur urbium expugnationibus, et populationibus vastationibusque agrorum. libro v. *μάχεσθαι μὲν γὰρ πρὸς ἀλλήλους συνεχῶς ἐν τοῖς ὑπαίθροις. τὰς δὲ πόλεις σπανίως ἀναίρειν καὶ καταφθεῖρειν.* loquitur Polybius de antiquis Macedoniae regibus: quos ait acie quidem et patentibus campis dimicare saepe solitos: vrbes vero excindere nequaquam. Etiam apud Latinos expeditio interdum vitae urbanae opponitur, interdum angustius sonat. Vegetius libro iii. *Milites poena et timor in sedibus corrigant: in expeditionibus spes et praemia faciunt meliores.* hic in *sedibus* est ἐν τοῖς χαρακμάσιον, in castris vel praesidiis: in *expeditionibus, ἐν τοῖς ὑπαίθροις καὶ ἀγῶσι,* in dimicationibus praeliorum.

Ibid. τὸ δὲ τελευταῖον προσκαθίσας αὐτὰς ἐπεβάλετο πολιορκεῖν τὰς Συρακῆσας.) Auctor de viris illustribus. *Appius Claudius Hieronem praelio viduum apud Syracusas in deditioem accepit: qui eo periculo territus Romanorum amicitiam petiit: isque postea fidelissimus fuit.* quam falso haec scribantur, intelligat, qui Polybium, Diodorum et Zonaram consuluerit.

Ibid. Ἡ μὲν ἔν πρώτῃ Ῥωμαίων ἐκ τῆς Ἰταλίας διάβασις.) Epilogus partis prioris praeparationis. Docet quantae sit vtilitatis, haec esse praefatum, ad res Romanas probe intelligendas.

gendas. simul parem diligentiam in ceteris partibus suae vniuersalis historiae pollicetur.

Ibid. ἀπὸ ταύτης ἐποιησάμεθα τὴν ἐπίκασιν.) Aggressio-
nem ad opus et inceptionem vocat ἐπίκασιν. sic L. II. cap. XL.
ὕπολαυβάνω ῥάσην ἐμοί τ' ἂν γενέσθαι τὴν διήγησιν, καὶ τοῖς ἐν-
τυγχάνουσιν εὐταρχολέσθαι τὴν μάθησιν, εἰ ποιησάμεθα τὴν
ἐπίκασιν ἀπὸ τῶν τῶν καιρῶν. et L. V. cap. 31. αἰρέμενοι τὴν
τοιαύτην ἐπίκασιν καὶ διαίρεσιν διηγήσεως.

Ibid. τοῖς μέλλουσι καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς νῦν αὐτῶν ὑπερο-
χῆς δεόντως συνόψεσθαι.) Explica ex istis e lib. v. cap. xxxii.
πῶς οἶόν τε συγκεκρισάμεθα πράγματα δεόντως, μὴ συνανα-
φέρουσα τὴν ἀρχὴν, πόθεν, ἢ πῶς, καὶ διὰ τί πρὸς τὰς ἐνστάσας
ἀφίκοιτο πράξεις vide et libri tertii initium, et quae de Po-
lybiana ratione historiae scribendae alibi differuimus.

Ibid. Διόπερ ἢ χρὴ θαυμάζειν ἔδ' ἐν τοῖς ἐξῆς, ἐάν τις προ-
ανατρέχωμεν τοῖς χρόνοις.) Iam monuimus scribendum esse
προανατρέχωμεν. Quod autem hoc loco pollicetur, vti
modo dicebamus, infra praestat quoties est opportu-
num. Vide exempli gratia libro II. in Sermone de
Achaeis, et initio quarti de iisdem. confer etiam cum iis,
quae dicuntur infra lib. v. cap. xxx. illo loco, ἡμεῖς δ' ἐπει-
δὴ κατὰ τε τὴν τῶν χρόνων διαίρεσιν.

APPARATVS PARS ALTERA.

I. 13. **A**ναμένεις δὲ τῶν λέγειν ὄρα περὶ τῶν προκειμένων.) Ha-
ctenus ad praeparationem suam lectofi viam muni-
vit Polybius: nunc ipsa restat, quam hinc aggreditur. So-
let autem accuratissimus hic scriptor initio tractationis sum-
mam et praecipua omnia capita figillatim recensere: cuius
methodi vtilitatem explicat ipse libri III. principio. Hoc
igitur loco declarat Polybius totius sui apparatus capita
sex ista futura, de quibus sit deinceps dicturus. De bello
Punico primo: de bello sociali Carthaginensium: de iis,
quae propagandi imperii Punico causa egerunt in Hispania
Amilcar, pater Hannibalis, et post eum Asdrubal eius ge-
ner: de primo Romanorum transitu in Illyricum, et illas
Europae oras: de bello Romanorum cum Gallis, qui Cis-
alpinam Galliam in Italia tenebant: de rebus Graecorum
et bello Cleomenico. Istorum sex capitum duo prima, hoc
libro

libro continentur, reliqua secundo. Incipit praeparatio in anno primo Olympiadis cxxix. Urbis conditae cxxc. perducitur ad annum vltimum Olympiadis cxxxix. Romae dxxxiii. Medium tempus Olympiades xi anni xliiv.

I. *Bellum Punicum primum,*

Quod quidem bellum Polybius et non nulli alii Graeci non aliter nisi bellum Siculum nominant, quia causa et materia illius fuit Sicilia. Infra hoc libro: ὁ μὲν ἂν Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις συστάς περὶ Σικελίας πόλεμος ἐπὶ τοιούτοις καὶ τοιοῦτον ἔχε τὸ τέλος. libro viii. παραπλήτεια δὲ τήτε καὶ Γνωῖος ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς ἔταθε κατὰ τὸν Σικελικὸν πόλεμον.

Ibid. βραχὺ δ' ἐπιμελίστερον περατόμεθα διελθεῖν ὑπὲρ τῆ πρ.) Duas causas assert, cur de bello Punico primo paullo sit acturus accuratius. prior, ipsius belli magnitudo: posterior, studium veritatis, quam priores eius belli scriptores non seruarunt. Tertiam paullo post adiicit, vt doceat, quando et quomodo Romani rei maritimae studium suum applicuerint.

Ibid. ἔτε γὰρ πολυχρονιώτερον τήτε πόλεμον εὔρειν ῥᾶδιον.) Intellige de bello continuo, quod sine interuentu vllarum induciarum sit gestum. cum hac exceptione verissimum erit, quod Polybius affirmat, non esse facile inuenire bellum aliquod diuturnius primo Punico, quod per annos ipsos quatuor et viginti sine vlla remissione, nedum intermissione gestum. Nam bellum Peloponnesiacum fuit illud quidem, vt scribit Xenophon lib. ii. Graecae historiae, mensium sex, supra annos octo et viginti: sed quod decennio exacto omissum est factis induciis in annos quinquaginta. Melle-niacum bellum secundum annorum fuit non amplius viginti. de Punico primo iterum Polybius in clausula narrationis, qua illud exposuit, πόλεμος ἂν ἡμεῖς ἴμεν ἀκοῇ μαθόντες πολυχρονιώτατος, καὶ συνεχέστατος, καὶ μέγιστος.

Ibid. ἔτε παρασκευὰς ὀλοχερεστέρας, ἔτε συνεχεστέρας πράξεις.) Nihil fere eorum praetermittit accuratissimus scriptor, quae ad belli alicuius magnitudinem declarandam possunt asserri. πράξεων appellatione intelliguntur omnes molitiones bellicae certa animi destinatione susceptae, vt vrbium oppugnationes, defensiones aut alia id genus. quid differant πράξεις et περιπέτεια discant tyrones e libro nono.

Ibid. αὐτά τε τὰ πολιτεύματα κατ' ἐπέινε τὰς κειρὲς, ἀκμήν ἀνέροιαν μὲν ἦν τοῖς ἐθισμοῖς, μέτρια καὶ ταῖς τύχαις.) Imo vero diuersa erant conditione duae illae respublicae. nam Romanae quidem flos et ἀκμή tunc temporis incipiebat: Carthaginensibus vero imminebat ἡ παρακμή, et paulatim gliscebatur morum mutatio, et ingeniorum, atque omnium rerum. Vide Polybium libro VI.

I. 14. τὰς εὐπειρότατα δοκῶντας γράφειν ὑπὲρ αὐτῶ Φιλῶν καὶ Φάβιον.) Philinus historicus, a quo bellum Punicum primum fuerat conscriptum, Siculus fuit, domo Agrigentinus, temporum illorum aequalis. Auctor Diodorus libro XXIII. meminit et libro XXIV. Erat eo tempore Agrigentum prouinciae Poenorum in Sicilia caput. Quum igitur Romani eam urbem longa obsidione vix tandem expugnaerint, et ciues Agrigentinos durissime tractauerint, vt postea dicturi sumus, nemo mirari debet, Philinum causae pop. Rom. in suis commentariis minus aequum fuisse. Naturae lex est: cui dolet, meminit. De Q. Fabio Pictore, antiquissimo Romanorum historicorum, vide libro III. Fabii huius noster saepius meminit: Philini bis, hoc loco et iterum libro III.

Ibid. ἐκόντας μὲν ἐν ἐψεῦθαι τὰς ἀνδρας ἔχ ὑπολαμβάνω.) Libro XII. docet Polybius, in ferenda de historiae scriptoribus sententia meminisse nos debere, mendaciorum duo esse genera: nam alios κατὰ προαίρεσιν, et certa animi destinatione falsa scribere ac mentiri: alios κατ' ἀγνοίαν, quia veritatem ignorent, magis falsa dicere, quam mentiri: his non esse denegandam veniam: illos odio sempiterno esse prosequendos. Hic igitur Philinum et Fabium, qui multa falsa scripserant in suis historiis, ea ratione excusat Polybius, quod non ἐκόντες, sed inuiti falsa pro veris essent amplexi, amorem enim patriae aciem oculorum illis praestrinxisse, et effecisse, vt de rebus gestis non ex vero iudicarent. ceterum haec excusatio parum idonea est. nam species quidem est τῆ ἀνεπίεστος et inuoluntarii τὸ δι' ἀγνοίαν, peccare per ignorantiam: sed neque omnis ignorantia excusat: neque idem est peccare propter ignorantiam, et ignorantem: quod Philino et Fabio accidit, qui non sine graui culpa parum sibi a falso cauerunt. Vide, quae disputat philosophus Nicomach. lib. II. cap. I. et lib. V. cap. VIII.

Ibid. σοχαζόμενος ἐπὶ τῷ βίῳ καὶ τῆς αἰρέσεως αὐτῷ.) Omne studium, quod semel amplexi firmiter deinceps tenemus, Graeci αἰρέσιν, Latini sectam vocant. hic Polybius αἰρέσιν appellat, ut ex sequentibus verbis apparet, amorem erga patriam, et inclinationem ad omnia illius facta approbanda. De Philino nihil habemus dicere. Fabium senatorem gravem accepimus, et cum laude sua in publicis negotiis semper esse versatum.

Ibid. δοκῆσι δέ μοι πεπουθέναι τι παραπλήσιον τοῖς ἐρώσι.) Hoc est, corruptum amere patriae iudicium adhibuisse ad res utrimque gestas aestimandas. Plato libro v. legum: τυφλῶται περὶ τὸ φιλούμενον ὁ φιλῶν. ὥστε τὰ εἰκαῖα καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κατὰ κακῶς κρίνει.

Ibid. διὰ γὰρ τὴν αἰρέσιν καὶ τὴν ἕλην εὐσίαν) Libro iv. de Philippo, qui ad quotidiana Apellis delicta sponte conueniebat, quia summam consiliorum eius probabat. cap. LXXXVI. τῆ γε μὴν ὀλοχερεῖ προκατεχόμενος ἀποδοχῇ, πολλὰ παρορῶν ἠναγκάζετο τῶν ὑπ' αὐτῷ γινομένων.

Ibid. ἐν μὲν ἔν τῷ λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν ἴσως ἢχ' ἄν τις ἐκβάλοι.) A proposito aliquantulum digreditur hic Polybius: ut doceat veritatem in historia rebus omnibus esse anteponendam. Non repetemus, quae hac de re luculente alibi notamus. Conferendus autem est hic locus cum iis, quae super eadem re libro xii. differuntur. Ceterum voces ἐπιείκεια et ἐπεικῆς multifariam apud Graecos accipiuntur. Critici veteres obseruant, non alia notione vocabulum ἐπεικῆς poetae fuisse notum, quam pro decente et conueniente. tum deducitur ab εἶκω, similis sum, quare ὡς ἐπεικῆς, Homero est, quod aliis Graecis, ὡς εἰκός. Apud recentiores Homero scriptores ἐπιείκεια est animi affectio contraria τῇ αὐθαδεῖα καὶ τῇ ἀκριβοδικαιοσύνη. per has sunt homines pertinaces, duri et cedere nescii, quum ὁ ἐπεικῆς rigide tendere contra nesciat, et suo iure facilis sit cedere. ideo dicit philosophus τὸν ἐπεικῆν esse ἐλαττωτικόν, et συγγνωμονικόν, ita comparatum, ut de suo sibi deesse aliquid non aegre patitur; et offensae veniam facile tribuat. nimirum ab εἶκω, quod est cedo, dicitur haec ἐπ.είκεια. Galenus tertio commentario in Προρρητικόν Coi senis scribit, illum dici sibi ἐπεικῆν, qui in omnibus vitae partibus obseruat verbum vetus, ne quid nimis. ἄνθρωπον, inquit, ἐπεικῆν καλεῖμεν τὸν μέτριον, ὃ μὴδὲν ἄγαν πράττεσθαι κατὰ τὸν βίον. hoc sensu

sensu ἐπιεικῆ appellamus omnia mediocria, et neque parua, neque magna nimis. quomodo potest accipi apud poetam contra veterum criticorum obseruationem hoc loco ex Iliade ψ'. Τύμβον δ' εἰ μάλ' ἀπολλύειν ἐγὼ πονέεσθαι ἄνωγα, Ἄλλ' ἐπιεικέα τοῖον. Eustrathius Aristotelis interpres ad primum Nicomacheorum obseruat, ἐπιείκειαν dici quamdam virtutem vitiosae Φιλαυτίας eorum oppositam, qui de se et sua praesstantia nemini credunt nisi sibi: quum contra ἐπιεικῆς ea sit moderatione, vt tum demum sua illi placere incipiant, quando bonis viris illa scit probari. ζήτησιν, inquit, οἱ χαριέντες τὴν πίσιν τῆς αὐτῶν ἀγαθότητος ἄλλοθεν. διότι καὶ τῆτο εἶδος ἀρετῆς ἐστὶ, καὶ καλεῖται ἐπιείκεια. λέγω δὲ τὸ μὴ τῆ αὐτῶν ἀρκεῖσθαι κρίσει περὶ ἐαυτῶν, ἵνα μὴ ἴσως Φιλαυτήσαντες ἐκ ἐπιτεύξωνται τῆς ὀρθότητος. Interdum ἐπιείκεια idem est, atque benignitas et clementia: vt quum Diodorus appellat ὑπερβολὴν ἐπιεικείας illam humanitatem, qua vsus Alexander erga matrem Darii et vxorem captiuas. Aliter paulo hic sumit Polybius, pro bonitate quadam naturae, quae nos ita amicis nostris adiungit, vt omnia illorum facta et dicta in meliorem partem accipiamus; probemus, quae illis placent, improbemus, quae displicent: contra quam ἀνδραγαθοὶ homines faciant. Hanc igitur animi affectionem in cetera vita non aspernandam, ait Polybius: in scribenda vero historia, vel maxime. Est enim historia testis incorruptus virtutis aut vitii vnus cuiusque: et historicus, quasi iudex meritorum. ponit autem personam amici, quisquis induit iudicis. Dionysius Halicarnassens, qui in scriptore historiarum desiderat διάθεσιν ἐπιεικῆ, non repugnat Polybio, si recte interpreteris. Vult enim Dionysius boni viri in scribenda historia officium esse, praeclara facta virorum ita narrare, vt fauere ipsum virtutibus appareat, et libenter talia commemorare. haec est ἐπιείκεια, quam ille in historia requirit, cui opponit πικρίαν, et asperitatem, siue animaduertentiam, quando delicta insignium virorum lubentes memoriae prodimus, recte facta aut dissimulamus, aut si narramus quasi inuiti. Locus est in epistola ad Pompeium, vbi de Herodoto et Thucydide sic scribit. Ἡ Ἡροδοτὸς διάθεσις ἐν ἅπασιν ἐπιεικῆς, καὶ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς συνηδομένη, τοῖς δὲ κακοῖς συναλγῆσα. ἡ δὲ Θεκυδίδου διάθεσις ἀνδραγαθὸς τις καὶ πικρὰ, καὶ τῆ πατρίδι τῆς Φυγῆς μνησιμακῆσα. τὰ μὲν γὰρ ἀμαρτήματα ἐπεξέρχεται καὶ μάλ' ἀκριβῶς, τῶν δὲ κατὰ νῦν

κεχωρηκότων καθάπαξ ἢ μέμνηται, ἢ ὡσπερ ἠναγκασιμένως. Hoc illud est vitium, quod noster libro xii. in Timaeo reprehendit, quem ait ἐσκοτίθαι ὑπὸ τῆς ἰδίας πικρίας. Adeo res maxime contrariae amor et odium, eosdem tamen effectus edunt.

Ibid. Φιλόφιλον δεῖ εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα.) Aristoteles Nicomacheorum lib. viii. capite primo, probat amicitiam esse non solum rem necessariam, sed etiam honestam, quoniam inquit τὰς Φιλοφίλιας ἐπαινεῖ μὲν, ἢ τε Φιλοφιλία δοκεῖ τῶν καλῶν ἐν τι εἶναι Auctor libelli de virtutibus et vitiis, libertatis comites et quasi affeclas virtutes esse ait istas: sequax ingenium et quod facile se duci sinat, humanitatem, misericordiam, studium amicitiae et elegantiam. Ait enim: ἀκολοθεῖ τῇ ἐλευθεριότητι, τῇ ἡθικῇ ὑγρότητι καὶ εὐαγωγίᾳ, καὶ Φιλανθρωπίᾳ, καὶ τὸ εἶναι ἐλεητικὸν, καὶ Φιλόφιλον, καὶ Φιλόξενον, καὶ Φιλόκαλον.

Ibid. ὅταν δὲ τὸ τῆς ἰσορίας ἡθικῶς ἀναλαμβάνη τις, ἐπιλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων.) Aurea sunt Luciani verba in libello de officio historici. ἔγω μοι ὁ συγγραφεὺς ἄφοβος, ἀδέκατος, ἐλεύθερος, παρρησίας καὶ ἀληθείας φίλος. et statim, ἔγω ξένος ἐν τοῖς βιβλίοις, ἄπολις, αὐτόνομος, ἀβασιλευτος.

Ibid. καὶ πολλὰ μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαινοῖς τὰς ἐχθρὰς, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τῆτο.) Libro xvi. postquam Philippum Macedonem egregia laude affecisset, quem saepe dixerat in praecedentibus principem fuisse omni impietate et scelere contaminatissimum, addit τούτῃ χάριν ἐν ἀρχαῖς τῆς πραγματείας διεσειλάμην, Φήσας ἀναγκαῖον εἶναι, ποτὲ μὲν εὐλογεῖν, ποτὲ δὲ ψέγειν τὰς αὐτὰς. et eius necessitatis causam ibi affert grauissimam et verissimam. locum vide. Libro autem xii. exemplo Agathoclis crudelissimi Tyrannorum docet Polybius, nullum esse tantae immanitatis tyrannum, qui non aliqua interdum facinora edat laude digna vel maxima.

Ibid. ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τῆτο.) Hoc est, si ita fides ducat, vt iure non dissimili loquitur Plinius initio libri quinti epistolarum.

Ibid. πολλὰ μὲν δὲ ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως τὰς ἀναγκαιοτάτας.) Exemplum habemus huius praeccepti insigne, legationum praemate xi. vbi Polybius errorem pene ridiculum Philopoemenis et Lycortae parentis sui in grauissimo negotio admissum, non secus narrat, ac si de personis loqueretur penitus sibi incognitis. Iam de Arato, cuius erat

erat apud omnes Achaeos sancta memoria, quam grauem et liberam sententiam proferat, licet videre initio libri quarti.

Ibid. ὡςπερ γὰρ ζῶον τῶν ὄψεων ἀΦαιρεθεισῶν ἀχρεϊῦται τὸ ὄλον.) Laudatur infra hic locus libro XII.

Ibid. ἔτιως ἐκ τῆς ἱστορίας ἀκυρεθείσης τῆς ἀληθείας.) Sic omnino est. tolle ex historia veritatem, sustuleris omnem illius usum et vtilitatem. Verissime Lucianus, in tradendis legitimae historiae legibus: ἐν ἔργον ἱστορίας καὶ τέλος τὸ χρῆσιμον, ὅπερ ἐκ τῆ ἀληθείας μόνον συναγεται.

Ibid. ἔτ' εὐσοχεῖν αἰεὶ δυνατὸν, ἔθ' ἀυαρτάνειν συνεχῶς εἰκός.) Rationem pete ex epistola Isidori Pelusiotae CVI. libri IV.

Ibid. καὶ διαλήψεις.) Solet Polybius διάληψιν appellare, quam vulgo alii auctores ὑπόληψιν, certam opinionem de aliquo conceptam. Iustinianus Nouella CXXIII. ὃν πάντες οἱ μοναχοὶ, ἢ οἱ καλλίονος ὑπολήψεως ὄντες ἐπιλέξωνται, quem omnes monachi, vel, qui melius inter illos audient, constituerint. Galli dicerent, *ceux de meilleure reputation.* et Nouella XC. testes εὐυπολήπτες idem appellat integrae famaе. Vocem διάληψις, vt Polybianam annotat et explicat pluribus Suidas.

I. 15. λαβόντες δὲ πολλὰς πληγὰς ἐπανελθεῖν εἰς τὴν Μεσσηνίην.) Vera sunt, quae haecenus dixit Philinus: istud quam falsum, vt superior narratio Polybii ostendit. confirmat Diodorus, qui Hieronem statim, vt cognouit Romanos Mesfanam copias traiecisse, Syracusas aufugisse scribit. neque aliter Zonaras. vide supra.

Ibid. αὐτοὶ δὲ ἐπὶ τὰς Καρχηδονίους ἐκπορευθέντας, ἢ μόνον πληγὰς λαβεῖν ἀλλὰ καὶ ζ.) Istud quoque Philinus falso: nam victoriam eius conflictus penes Romanos stetisse et Polybius antea docuit, et nos aliorum auctorum testimoniis comprobauimus.

Ibid. τῆς πάσης ἀλογίας ἐστὶ πλήρη.) ἀλογία in eo est, quod victoribus Hieroni et Poenis, vt quidem iste narrabat, ea tribuit, quae vsurpari solent a victis. Nam intra munita se recipere, et locis apertis aut parum firmis excedere, non eorum est, qui vicerunt, sed eorum, qui graui clade accepta ad eiusmodi consilia necessario confugiunt. denique ἐκχωρεῖν τῶν ὑπαίθρων nemo rei bellicae peritus negauerit esse ἦττας, et traditae victoriae signum.

Ibid. καὶ διασολῆς ἢ προσδεῖται τὸ παράπαν.) Hoc loco *διασολή* est examinatio diligens ad falsitatem arguendam. alibi in bonam partem accipitur a nostro, vt de Scipione Africano: ἢ *χορὴ* θαυμάζειν, εἰ Φιλοτιμότερον ἐξηγήμεθα τὰ κατὰ τὸν Συμπύωνα, καὶ πᾶν τὸ ῥηθὲν ὑπ' αὐτῆ μετὰ διασολῆς ἐξαγγέλλομεν. *mirari nemo debet, si res Scipionis diligentiore studio narramus, et singula eius dicta cum obseruatione proferimus.* Hic *διασολή* est obseruatio, siue disputatio Polybii circa Scipionis dicta, causam et rationes, cur hoc aut illud vir tantus dixerit, explicans. Suidas exponit *διαχώρησις* et *ἐξοχή*, parum ex mente Polybii, qui omnem diligentem tractationem et veritatis inquisitionem, vocat *διασολήν*, vt libro III. ἐγὼ ἐπὶ πλείον διασολὴν πεποιήμαι περὶ τέτων. et ita saepe. Libro v. *διασολὰς* appellat idem disceptationem ad pacis condiciones statuendas cap. 37. ἔδωκεν αὐτὸν ὁ Νικαγόρας εἰς τὰς *διασολὰς*, καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν πίψεων συνθήκας.

Ibid. ὡς δ' ἔτος Φησί καὶ τὴν Ἐχέτλαν.) Echetla oppidum fuit Siciliae munitissimum: quod quum Agathoclis milites occupassent, Xenodicus copiarum populi Agrigentini dux anno quarto Olympiadis cxxvii. vi expugnauit, et expulso praesidio Agathoclis, suas leges et libertatem Echetliaci restituit. auctor Diodorus lib. xx. In cuius potestate vrbs esset, quum Romani Echetlam ceperunt, neque ex Polybio discas, neque e Zonara.

Ibid. ἐν μέσῃ κειμένην τῇ τῶν Συρακουσίων καὶ Καρχηδονίων ἐπαρχίᾳ.) Mirum exstare hanc lectionem in omnibus membranarum regiis, Bauaricis, meis. Scribendum est ἐν μέσῳ (vel μέσῃ) κειμένην τῆς τε τῶν Συρ. καὶ Καρχ. ἐπαρχίας. Erat autem illa tempestate Poenorum dominatio in Sicilia amplissima. dimidiam enim totius insulae partem et eo amplius obtinebant. Pausanias Eliacorum lib. II. de Hierone et huius belli initiis loquens: Ῥωμαίων περὶ Σικελίας ἐς τὸν πρὸς Καρχηδονίας πόλεμον καταράντων, εἶχον Καρχηδόνιοι τῆς νήσου πλέον ἢ ἡμῖσι. Caput prouinciae Poenorum fuit Agrigentum, vt mox dicet Polybius. Ab hoc autem anno primo belli Punici cepit Sicilia trifariam diuidi, in regnum Hieronis: Imperium Punicum: Imperium Romanum. Liuius libro xxvii. et alibi.

II. *Annus alter belli Punici primi. Foedus cum Hierone rege.*

I. 16. Προσπεσόντων γὰρ εἰς τὴν Ῥώμην.) Hic demum incipit narratio τῆς Προκατασκευῆς. Est autem annus iste belli Punici primi secundus: nam primus antea expositus. προσπίπτειν pronunciarī vel afferri, vox seculi Polybiani. extat saepe in libris Maccabaicis. vide fragmenta ex Suida. Liuius alibi verti προσπεσόντος, quum fama accidisset. at Polybius interdum vocem γραμμάτων adiicit. libro II. προσπεσόντων παρὰ τῆς Τεύτας γραμμάτων. et libro V. cap. 61. προσπεσόντων παρὰ Θεοδότῃ γραμμάτων, ἐν οἷς αὐτὸν ἐνάλει.

Ibid. κατασήσαντες ὑπάτης Μάνιον Ὀκτακόλιον καὶ Μάνιον Οὐαλέριον.) Vtrique anni huius consuli praenomen fuisse M? siue Manio, cum vulgatis Polybii codicibus, regius et Bauaricus consentiunt. In aliis inuenimus Μάρκος utroque loco, perperam. Fasti Verrii Flacci sic: M? Valerius M. F. M. N. Maximus M? Octacilius C. F. M? N. Crassus. Scribe etiam Ὀκτακίλιος, vt cap. VI.

Ibid. ἔστι δὲ παρὰ Ῥωμαίοις τὰ πάντα τέτταρα στρατόπεδα Ῥωμαϊκά.) Mos hic fuit reip. Rom. antiquus et perpetuo seruatus, vt statim post creatos Coss. et praetores, de prouinciis eorum deliberatio proponeretur in senatu. Simul soliti statuere patres, quot legionibus resp. esset administranda sequente anno; id quod Liuius in historia singulorum annorum diligenter interdum annotat. vt libro XXVII. *Vna et viginti legionibus defensum imperium Romanum est.* initio XXX. *Viginti omnino legionibus et CLX. nauibus longis res Romana eo anno gesta.* libro sequente: *Sex legionibus Romanis eo anno vsa resp. erat.* lib. XXXIV. *placuit octo omnino legiones essent.* Vides pro conditione temporum alium atque alium fuisse legionum numerum. Polybius tamen, qui multis post annis scribebat, videtur dicere, quotannis quatuor dumtaxat legiones solitas conscribi. Sed loquitur auctor de antiquo pop. Rom. instituto, quod multo ante obtinuit, quam ex Italia pedem efferrent Romani. Solebant enim, si quod bellum esset gerendum, duas legiones vni consuli assignare: atque hic erat, quem vocabant consularē exercitum. sin bellum esset periculosius, et maioribus gerendum viribus, binae ambobus Coss. legiones tradebantur. Hae sunt quatuor legiones, quas hic ait Polybius et iterum libro III. pag. 264. et Flavius Vegetius libro III. cap. primo. Etsi autem maioribus copiis fuit Romanis

gnae. Quum enim ex disciplina tacticorum omnis exercitus diuidatur in βαρέα siue τάγματα, grauius armatos, et ψιλὰ ὄπλα leuam armaturam; in legionibus Romanis uiliter et leuiter armati paucissimi erant, grauius plurimique ac fere omnes. iam ipsum armorum et πανοπλίας Romanae pondus sane graue, maxime propter pilum et scutum, de quibus libro sexto. hinc passim apud Liuium, *graue agmen legionum*; et *grauitas armorum*, quum de legionariis Romanis loquitur. Sed et genus pugnae, qua plurimum vsae Romanae acies, habuit βάρος et pondus. Vt enim phalangis Macedonicae, sic et legionum pugna fuit stabilis, militibus et suo et armorum pondere in hostes incumbentibus. Graeci tactici et historici hoc dicunt τῶν βάρει τῆς συντάξεως, vel ὠθήσει μάχεσθαι, et ἐξωθεῖν τῶν βάρει. Latini *pondere pugnare*, item, *ala et umbonibus pulsare*: quo de genere pugnae multa alio loco sumus dicturi.

Ibid. ἐπικυδεδέρας εἶναι τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλπίδας.) Quibus res sunt in bello magis secundae, eos Polybius solet appellare ἐπικυδεδέρας, et eorum spes ἐπικυδεδέρας dicere: Proprie κῦδος gloriam significat: sed in his loquendi generibus fortuna melior intelligitur, non maior gloria. Infra hoc libro: δοκούντων δὲ τῶν Κερχηρονίων ἐπικυδεδέρας ἐλπίδας ἔχειν ἤδη κατὰ τὸν πόλεμον. Libro II. ἐπεὶ μικρὸν ἐπικυδεδέρας ἔχε τὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆ μέλλοντος ἐν Κλεομένει. sic libri XVI. initio. Paullo aliter lib. V. ὁ δὲ Περιγένης ἐπικυδέτερος ὦν ταῖς ἐλπίσι κατὰ τὴν ναυμαχίαν. legationum tmemate CXLII. τὰς προγεγενημένας μάχας ἀμφιδηρίτως ποιῶντες, ἐν πάσαις ἐμφασιν ἀπέλιπον ὡς ἐπικυδεδέρων αὐτῶν γεγονότων. Polybium imitatus est Onofander cap. XXXIII. ἤδη γὰρ ἐπικυδέτερα τὰ τῶν Φίλων ὄντα ποτὲ στρατηγὸς ἀποθανῶν ἐμείωσε. saepe factum, ut res suorum, quae meliore loco erant, et uictoriae propiores imperator morte sua inclinaret, atque affligeret. nec multo aliter Xenophon libro V. Hellenicorum de Lacedaemoniis: quos ait per pacem, Antalcida legato factam, πολὺ ἐπικυδεδέρας γενέσθαι, hoc est, meliore fuisse conditione, quam ceteros Graecos, et ad maiorem fortunam adipiscendam plura praesidia habuisse. Nicetas Choniates libro II. κάλλιστον ἂν εἰλήφει τέλος τὰ τῆ ἀγῶνος τῆδε, καὶ Ῥωμαίοις πάντη κινδυντικά ἐγεγόνει.

Ibid. διὰ τὸ καὶ περὶ τὰ πρὸ τῆ διαβάντα στρατόπεδα πολλὰν εἵδειν γεγονέναι τῶν ἐπιτηδείων.) Nihil huius inuenio apud

alios praeter vnum Zonaram. Is auctor est Claudium Caudicem superioris anni consulem, quo minus Syracusas obsidione premere posset, commeatum rei que frumentariae inopia, et valetudine exercitus, quae fere inopiam sequitur, fuisse impeditum. τῆς δὲ πόλεως ῥαδίως ἀλῶναι μὴ δυναμένης, καὶ τῆς προσηδρίας ἀπόρη διὰ σπάνιον ἕσης σιτίων, καὶ διὰ νόσον τῆς στρατίας, ἀπάνεση.

Ibid. ποιησάμενοι δὲ συνθήκας, ἐφ' ἧ τὰ μὲν αἰχμαλ.) Primum hoc foedus est, quod Romani cum transmarino populo arma sua prius experto fecerunt. Foederum varia genera libro tertio accurate exponimus: de isto potest dubitari, ad quod genus pertineat. sed haec quoque dubitatio ibi est exposita. Ostendimus, neque ex aequo factum hoc foedus, ut inter pares bello solet: neque item eo modo, quasi victis leges dicerentur. mixti igitur generis esse; quemadmodum et contrahentium anceps quodammodo nec satis explorata fuit conditio. nam neque Romani pro victoribus, neque Hiero pro victo satis iustis de causis haberi potuerunt. Sane rex Hiero ad pacem hanc petendam non praelio victus animum applicuit: (etsi non desunt scriptores Latini, qui id perhibeant) sed animo. Quare verum in Hierone est compertum, quod docet Polybius libro tertio, eam pacem solere esse firmam, quam potentior inquit cum eo, qui certo apud animum suum statuat, impari se hosti suo esse: quod Polybius eo loco appellat ἡττῶσθαι ταῖς ψυχαῖς. Igitur Hiero homo singularis prudentiae, et politicus insignis, ubi primum animaduersis pop. Rom. viribus imbecillitatem virium suarum agnouit, et fecit statim pacem cum Romanis, et semel factam constantissime semper deinceps seruauit. Porro ubi aequo foedere fit conuentio, utraque ex parte condiciones proponuntur: ubi superior cum inferiore paciscitur, solent ut plurimum a parte dumtaxat altera condiciones fieri.

Ibid. ἐφ' ἧ τὰ μὲν αἰχμαλίωτα χωρὶς λύτρων ἀποδῶναι τὸν βασιλέα Ῥωμαίοις.) Duae condiciones hic proponuntur ab Hierone praestandae, ut sine pretio captiuos e Romano exercitu, qui penes ipsum fuerunt, reddat: et ut centum argenti talenta pendat. Tertiam conditionem adiicit Zonaras, ut vrbes Romanis restituat, quas illis eripuisset: easque condiciones ab ipso Hierone oblatas ait, non autem Romanos exegisse tamquam a victo. ὁ Ἰέρων, inquit, φοβηθείς

βηθεῖς διεκηρυκεύσατο σφίσι, τάς τε πόλεις ἃς ἐφήρητο ἀπαδιδέας, καὶ χρήματα ὑπιχνύμενος, καὶ τὰς αἰχμαλώτους ἐλευθερῶν. καὶ ἔτυχεν ἐπὶ τέτοις σπονδῶν. Apud Diodorum eadem conditiones duae: sed hoc notandum in eius narratione, non perpetuam pacem inter Rom. et Hieronem esse factam, verum ad tempus tantum, et spatium annorum xv. συνέθεντο εἰρήνην ἔτη ιε'. λαβόντες δραχμῶν ιε'. μυριάδας, καὶ τὰς αἰχμαλώτους ἀποδόντι.

Ibid. ἀργυρίας δὲ προθεῖναι τάλαντα τέτοις ἑκατόν.) Diodorus modo drachmarum millia centum et quinquaginta, hoc est, talenta viginti quinque. absurda summa, neque Romanae cupiditati et opibus regis Hieronis parum conueniens. Sed videtur scripsisse Diodorus δραχμῶν ἑ. μυριάδας, hoc est, quingenta millia drachmarum, quae summa ad Polybianam proxime accedit. nam centum talenta conficiunt drachmarum sexcenta millia, siue μυριάδας ξ'. quae vera fortasse est apud Diodorum lectio. Eutropius duplo maiorem summam facit; Hiero, inquit, cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis impetrauit: deditque argenti ducenta talenta. idem numerus apud Paeanium et Orosium libro iv. cap. vii. eae sunt drachmarum μυριάδες ρι'. duodecies centena millia. Sed Orosius etiam in hoc a ceteris dissentit, quod tertio anno eius belli haec ait accidisse, non vt alii secundo. Porro quid vicissim Romani Hieroni promiserint hoc foedere, minus clare mox Polybius, perspicue vero Diodorus ostendit: cuius verba obiter illustrabo: sunt enim deprauata: Sic ille: κυριεύειν Συρακυσίοις καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν πόλεων, Ἀκρων, Λεοντίων, Μεγαρέων, Αἰλώρων, Νεαυτίων, Ταυρομενίων. initio deest aliquid. potest sententia integrari si scribas κυριεύειν ἔξιν. nempe συνέθεντο Ῥωμαῖοι Ἱέρωνι. Sensus: Romanos vicissim spondidisse Hieroni, se liberum illi imperium relicturos in Syracusanos et omnes ciuitates, quae Syracusanis solitae parere. Naeuius belli Punici lib. vii. de pace.

Conuenit regnum simul atque locos vt haberet

nempe Hieroni. In nominibus vrbium imperii Syracusani, quaedam sunt animaduertenda apud Diodorum. Ἀκρων perperam scribitur pro Ἀκρέων, vel Ἀκραιῶν, Acrenses Plinio. Acran habet Stephanus, a Syracusanis conditam. sed Ἀκρα legendum, non Ἀκρα, vel Ἀκραίας, vt male editur apud Ptole-

Ptolemaeum. Thucydides libro v. Ἐκράχθη καὶ Κόσμευται ὑπὸ Συρακυσίων ὡκίθησαν, et ita semper apud nobilissimum illum scriptorem. Ἀλλώρων pro Ἐλωριτῶν nisi fallor scriptum. Elorus, vrbs Siciliae, vt antea dicebamus, non obscura. *Aelori* in ea, quod sciam, nulli, τὸ Ἐθνικὸν etiam aliter formatur, vt in tertio contra Verrem, *Archonidas Elorinus*. Potest etiam legi Πατιωρικῶν. nam et Ptolemaeus in eo tractu Patiorum urbem commemorat. Corruptum etiam est vocabulum Νεατίνων: lego Νεκτίνων, Ptolemaeus: Νέκτον, Μεαῶ, Πατιώρος. Cicero libro quinto in Verrem, et Plinius Netinos vocant in hodiernis libris: ceteri, qui a Diodoro nominantur noti vulgo sunt.

Ibid. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἱέρων ὑποσείλας ἑαυτὸν ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων σκέπην.) His verbis declarat Polybius, quod in conditionibus foederis modo praetermiserat, Romanos patrocinium regi Hieroni viissim promississe. ὑποσείλας ὑπὸ σκέπην proprie de eo dicitur, qui parieti se applicat, vel arbori ad suffugium imbris aut solis, vide, quae notamus libro iv. ad paginam 384. de verbo ὑποσείλας. Plutarchus in Themistocle ὑποτρέχειν pro eo dixit. Livijs umbram dicere solet, quod hic Polybius σκέπην, vt libro xxxii. quia sub umbra auxilii vestri latere volunt, in societatem vestram confugiunt. libro xxxiv. Erant autem eo tutiores, quod sub umbra Romanae amicitiae latebant.

Ibid. καὶ χορηγῶν αἰεὶ τῆτοις εἰς τὰ κατεπίγοντα τῶν πραγμάτων.) Livijs libro xxi. T. Sempronius Cos. Messanam venit, et fretum intranti rex Hiero classem ornatam obviam duxit: pollicitusque est, quo animo priore bello populum Romanum iuvenis adiunisset, eo senem adiuturum, frumenta vestimenta que se legionibus consulis, sociisque navalibus gratis praebiturum. Huius liberalitatis, siue officii Romanis ab Hierone praestiti plura exempla apud eundem Livijs ac Polybium commemorantur.

Ibid. ἀδελῶς ἐχρησάμευσε τῶν Συρακυσίων τὸν μετέπειτα χρόνον.) Auctor T. Livijs Hieronem postquam sub umbram se recepit Romanorum, quinquaginta annorum vitam feliciter egisse. lib. xxiv. Hieronis potius, quam Hieronymi auctoritatem sequendam in socijs legendis: et quinquaginta annis feliciter expertam amicitiam Romanorum, nunc incognitae Poenorum, quondam infideli praefendam. libro xxv. non plura per annos quinquaginta benefacta Hieronis, quam paucis
his

his annis maleficia eorum, qui Syracusas tenuerint, erga populum Romanum esse. Ex iis, quae ante diximus, satis constat Hieronem post impetratam a Romanis pacem, annos solum XLVIII. in viuis egisse, non L. Totum autem id spatium vixit ἀδεῶς, ait Polybius, id est, secure, quod ad seditiones ciuium et interna mala attinet. nam ab hoste externo non semper fuit securus. Ex historia Liuii XXI. apparet, regnum Hieronis et Syracusanam oram a classe Punica aliquando fuisse vastatam: eumque Romanorum opem implorare esse coactum.

Ibid. *Φιλοσεφανῶν καὶ Φιλοδοξῶν εἰς τὰς Ἑλλάδας.)* Verba *Φιλοδοξῶν καὶ Φιλοσεφανῶν* cum effectu accipienda. non enim hoc solum Polybius vult, fuisse Hieronem gloriae studiosum, et coronarum Graecanicarum cupidum: sed illa fecisse eum, et iis studiis animum applicuisse, quibus dediti qui sunt, gloriam apud Graecos, et coronas velut honoris debiti testimonium soliti sunt consequi. Graeci eos, qui pro scopo vitae et actionum omnium suarum sibi proponunt honorem, *Φιλοτίμους* vocant et *Φιλοκάμους*; Aristoteles *πολιτικὸς χριέντας*. Sed quum varia sint instituta, quae gloriam concilient, Hiero per liberalitatem et magnificentiam ad laudem est grassatus. De magnifica illius liberalitate erga Romanos antea diximus, et multa Liuius commemorat. sed et ciuitates alias suis beneficiis demeruit, vt Rhodiorum, teste Polybio libro quinto. item reges, vt Ptolemaeum Aegypti, cui nauem admirabilem frumento plenam, quum eius inopia Aegyptus laboraret, dono misit. Idem rex Archimedi poetae epigramma, quod in nauem illam stupendam scripserat, mille modium tritici munere est profecutus, idque demum suis impensis in Piraeum curauit deuehendum. auctor Athenaeus libro v. obseruat. Philosophus in *iv. Nicomacheorum*, vere magnificos illis potissimum impensis delectari, quae ipso genere sint honorificae. eiusmodi autem esse donaria consecrata, aedeis sacras et sacrificia: aut quae ad deum honorem quouis modo referuntur, vel ad publicam ciuitatis gloriam. *ἔστι δὲ, ἰνquit, τῶν δαπανημάτων τῆς μεγαλοπρεπείας εἶδη λέγομεν τὰ τίμια, οἶον τὰ περὶ τῆς θεῆς ἀναθήματα καὶ κατασκευαί, καὶ θυσίαι δὲ, καὶ ὅσα περὶ πᾶν τὸ δαιμόνιον, καὶ ὅσα πρὸς τὸ κοινὸν εὐφιλοτίμητά ἐστι.* Hae magnifici hominis notae in Hieronem omnes competierunt. de quo Athenaeus *Ὁ δὲ Ἱέρων ὁ Συρακυσίων βασιλεὺς,*

σιλεύς, ὁ πάντα Ῥωμαίοις Φίλος ἐσπεύδακει μὲν περὶ ἱερῶν, καὶ
 γυμνασίων κατασκευάς. ἦν δὲ καὶ περὶ ναυπηγίας Φιλότιμος,
 πλοῖα σιτηγὰ κατασκευαζόμενος. Ex his intelligimus Polybii
 mentem in his verbis: neque aliud Plutarchus in Marcello
 voluit, quum hunc regem vitam ait egisse a bellis alienam
 et panegyricam. τοῖς Ἀρχιμῆδος μηχανήμασιν, ait, αὐτὸς ἐκ
 ἐχρήσατο, τῷ βίᾳ τὸ πλεῖστον ἀπόλεμον καὶ πανηγυρικὸν βιώσας.
 Quum autem Hieron erga omne genus hominum, maxime
 autem erga Romanos magnificus fuerit, quare Polybius illa
 addidit, εἰς τὰς Ἑλλήνας? aut cur non potius dicit εἰς πάν-
 τας τῆς ἀνθρώπων καὶ κοινῆ καὶ ἰδίᾳ? Ratio est, quia Graeci
 homines, ceteros mortales pro barbaris habebant, neque
 tanti faciebant, vt laudem apud illos consequi magni aesti-
 marent. Propterea reges et dynastae, qui studio laudis du-
 cebantur, ingentibus beneficiis famam inter Graecos parare
 sibi soliti: eratque ea persuasio Graecorum, cuidam suae
 gentis praerogatiuae hoc quasi tributum deberi ab omnibus
 bonae et magnae famae cupidis. Vide, quae de ea re dif-
 ferit noster libro v. cap. 90. Propterea rex Antigonus,
 quum Demetrium filium classe magna instructum ad Grae-
 ciae liberationem mitteret, ἔλεγεν, ait Plutarchus, τὴν ἐό-
 ξαν ὡσπερ ἀπὸ σκοπῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν οἰκουμένην πυρτεύε-
 θαι. dicebat gloriam e Graecia velut e quadam specula in
 uniuersum orbem lumen suum transmittere. Hinc istud lo-
 quendi genus, et similia apud auctores multa, vt Φιλοτιμεί-
 θαι εἰς τὰς Ἑλλήνας apud Plutarchum de Alexandro et Tito
 Flaminio: et in septima historia Thucydidis: καλὸν σφί-
 σιν εἰς τὰς Ἑλλήνας τὸ ἀγώνισμα φανεῖται.

Ibid. καὶ πλεῖστον χρόνον ἀτολελευκέναι τῆς βίης εὐβουλίας.)
 Non semper euenit in vita humana, vt qui prudentissimi
 vulgo censentur, iidem sint et fortunatissimi. nam et pru-
 dentiam saepe appellamus mortales, quae recte aestimanti-
 bus mera stultitia dici mereatur: et felicitatem diuino mu-
 nere hominibus contingere, atque vt cum Aristotele dicam,
 τὴν εὐδαιμονίαν εἶναι θεόδοτον, vt meliores literas taceam,
 humana quoque sapientia et quotidiana experientia docent.
 Aeschyli diuinus versus est: Θεῶν δὲ δῶρόν ἐστιν εὐτυχεῖν βρο-
 τές. Donum Dei est mortalibus felicitas. Propterea Polybius
 hac nunc vtitur ἐπισάσει, obseruatque Hieronem vnum e
 paucis fuisse, qui fructum suae prudentiae tulerit felicitatem
 eamque valde diuturnam. Solet hoc quoque interdum
 vsu-

vsuuenire, vt qui sapienter prudenterque vitam instituunt, his tranquilla, et pro sua sorte beata vita contingat. Icirco celebratur Heracliti vox, ἡθος ἀνθρώπων δαίμων, quae unicuique mortalium suos pro Genio mores affirmat esse. Latini sopheri hoc voluere, quum dixerunt, sapientem fingere ipsum fortunam sibi: et Fabrum esse suae quemque fortunae. Porro eius prudentiae et εὐβελίας, quam in Hierone commendat hic Polybius, multa simul data ab eo sunt argumenta, quum repudiata societate Carthaginensium, ad Romanorum amicitiam velut in tutissimum portum mature confugit. Illis temporibus, vt si vumquam alias, vigeat in populo Rom. virtus, integritas, et super omnia fides: apud Poenos contra dolus, perfidia et barbara quaedam crudelitas. Quod igitur post prima statim experimenta virtutis Romanorum, eos sibi praeoptarit Hiero amicos, quam Carthaginenses, quorum erat vetus in Sicilia, et tunc quoque amplissimum imperium; quanta in eo facto prudentia, quanta iudicii rectitudo? Iam quod integer potius, quam victus pacem fecit, et rationem, quam fortunam sequi maluit, quis negabit summae esse prudentiae? quod in vita difficillimum est, sciuit Hiero vinci. qua de re praeclare politicus noster philosophatur libro eodem, in belli huius Punici sine. Fides vera et constantia eiusdem in conseruanda pop. Rom. maiestate laudari satis pro merito non queat. quum praesertim ea mox et deinceps persaepe secuta sint tempora, quae eius constantiam eximie probarent. Quot et quantas clades populus Rom. bello Punico primo, et secundi initio sit perpeffus, nemo nescit. Solent aduersa hominum voluntates. et abdita mentium nudare. Hieronis propositum et constantiam in suscepta semel amicitia Romanorum, non Reguli calamitas, non Claudii naufragium, non Thrasymenus, non Trebia, postremo ne Cannensis quidem dies potuit labefactare. Mansit inconcussa illa fides, etiam tunc quum et in Italia et extra Italiam omnes pop. Rom. socii et amici ad Poenos fortunam secuti inclinabant. ne domus quidem Hieronis tota (verba sunt Liuii) ab defectione abstinuit. namque Gelo maximus stirpis contempta simul senectute patris, simul post Cannensem cladem, Romana societate ad Poenos defecit. Hiero tamen nihilo secius immotus stetit, ceu Marpesia quaedam cautes, eique etiam tunc fides constitit: quam etiam ad extremum vitae constantissime ser-
 vauit.

vauit. Quemadmodum autem suae constantissimae fidei grande praemium tulit hic rex: sic nepos illius Hieronymus (nam Gelonem huius patrem inter initia nouorum confiliorum mors opportuna absumsit) imprudentiae et perfidiae erga Romanos poenas confestim luit grauissimas. breuissimo enim tempore et vitam simul et auitas opes amisit, qui quidem regnum potentissimum, Hieronis virtute partum, prudentia auctum et diutissime conseruatum, malis ipse consiliis intra annum vnum funditus euertit. Adi ad Livium libro xxiv. Tulit omnis aetas similia his in vtramque partem exempla veris politicis diligenter adnotanda, et maturo iudicio expendenda. Mihi vero videtur fortunae Hieronis nulla vnumquam fuisse similior, quam Massaniidae et Attali, qui aetate proxima vixerunt. vterque constantissima erga pop. Rom. fuit fide: vterque suis opibus simul prudenter, simul magnifice vtendo, effecit vt regno dignus videretur: vterque sub Rom. nominis vmbra diutinam tranquillitatem obtinuit. hoc vno vterque felicior Hierone, quod regnorum suorum possessionem ad stirpem alteram aut tertiam transmiserunt.

I. 17. λοιπὸν ἡκέτι πάσας ἔκρινον ἐξαποστέλλειν οἱ Ῥωμαῖοι τὰς δυνάμεις.) Obseruetur hoc loco prudentia Romanorum excellens: qui ne numerosiore, quam res desideraret, exercitum alerent, simul ac numerus hostium eis imminutus, etiam ipsi legionum numerum altera parte imminuunt. Rationem consilii mox subiicit Polybius, vt copiis, quae restarent in Sicilia, maior esset rerum necessariorum copia. Tenuerunt igitur institutum suum, de quo Vegetius libri III. initio. *Veteres, qui remedia difficultatum experimentis diaicerant, non tam numerosos, quam eruditos armis exercitus habere voluerunt.* Norant nempe Romani, quod docet idem alibi: *Sarpis, inquit, penuria quam pugna consumit exercitum, et ferro facior fames est.*

Ibid. δι' ἧς ἀντοφθαλμειν δυνήσονται τοῖς πολεμίοις.) Familiare verbum Polybio, ἀντοφθαλμειν: quod locutione proverbiali de iis vsurpatur, qui rem non parum difficilem, nec periculo carentem audent: quod poeta dixit, *τλήναι εἰς ὅπαι θέσθαι, iustinare aliquem rectis oculis intueri.* dicitur et de personis, et de rebus. Similis significatio verbo ἀντιλέπειν. inde illa prouerbialis item locutio ἀντιβλέπειν τῇ ἀληθείᾳ, *oculos contra veritatem attollere, siue palam veritati resistere.*

Isidorus

Isidorus Pelusiotes libro iv. epistola cccxv. εἰποῦν οἱ ἐχθροὶ τῇ ἀληθείᾳ ἀντιβλέψαι ἐκ ἐτόλησαν, τίς ὁ ἀπισήσων τοῖς ἡλίαις Φανερωτέροις πράγμασι. Synesius Peregrino, loquens de eo, qui magistratum emerit: ὡς ἐκ εἰκός γε αὐτὸν διαράμενον βλοσυροῖς ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέψαι χρυσίῳ.

Ibid. διὸ καὶ ξενολογήσαντες ἐκ τῆς ἀντιπέρα χώρας.) *Ex oppositis trans mare regionibus.* Solent dici geographis ἀντιπέρα κείσθαι, quae non solum flumine medio aut mari dividuntur, sed etiam e regione sibi inuicem opponuntur, vt Rhegium et Messana, Sestus et Abydus, Rhium et Antirrhium. hoc pacto Carthagini opposita est Hetruria. sed Polybius hic latius accipit, et oram totam considerat, vniuersae Africae, non solum Carthagini aduersam, et vt Geographi loquuntur, ἀντιπαραινομένην.

Ibid. ὁρῶντες δὲ καὶ τὴν τῶν Ἀκρυγαντίνων πόλιν εὐφυσάτην Ἰσαν πρὸς τὰς παρασκευάς.) Agrigenti opportunitates discas ex eius situ, quem praeter Geographos fuscus persequitur noster inferius in fragmentis e libro nono. Polybius hic vocat βαρυτάτην πόλιν τῆς ἐπ. sic solitus appellare vrbes omnes, quae sunt suae prouinciae capita. Latini rarius urbem grauem dicunt.

Ibid. εἰς ταύτην συνήθροισαν τάς χορηγεῖα.) Melius scribetur τὰ χορήγια. nam aliud est χορηγεῖον, aliud χορήγιον, quod idem significat ac χορηγία. vtitur eo Polybius aliquoties. In fragmentis e Suida: μὴ οἶον κατὰ θάλατταν τὰς παρασκευὰς καὶ τὰ χορήγια παρακομίζεω στρατοπέδοις, μηδὲ ἐπὶ ὑποζυγίων, ἀλλ' ἐν πήραις δεχ' ἡμερῶν ἔχοντας ἐφόδια. Romani non solum apparatus et commeatus omnis generis mari legionibus subuehebant et opera iumentorum, sed ipsos etiam milites decem dierum cibaria in peris habere iubent. At χορηγεῖα sunt ipsa horrea, vbi condita militaria asseruabantur.

Ibid. ὀρμητήριον κρίνοντες χρῆσθαι ταύτῃ τῇ πόλει πρὸς τὸν πόλεμον.) Ὀρμητήριον Graecis est instrumentum motus, vt αἰσθητήριον instrumentum sensus. Barbari *sensorium* dicunt. Docent autem rationes physicae, motum omnem fieri incumbendo in partem, quae non mouetur: ἀδύνατον γὰρ κινεῖσθαι μηδενὸς ἠρεμῆντος, ait philosophus. semper igitur in corpore, quod mouetur, pars fit aliqua quiescens oportet, vnde exiit ὀρμητὴρ et principium motus, siue totum moueatur, siue pars. Aristotelis verba sunt in libro de motu animalium: ἐν αὐτῷ ἕκαστόν τι δεῖ ἔχειν ἠρεμῆν, ὅθεν ἢ ἀρχὴ τῷ κινημένῳ ἐστὶ,

καὶ πρὸς ὃ ἀπκρειδόμενον, καὶ ὅλον ἀθρόον κινηθήσεται, καὶ κατὰ μέρος. Plane haec faciunt ad vim declarandam et vsum eius, quod in re bellica appellant Graeci aptissimo vocabulo ὄρμητήριον. Etiam exercitus quoddam est corpus: et militaris expeditio motus est huius corporis. quemadmodum igitur in motu naturali opus est parte aliqua quiescente cui innititur illa, quae mouetur: sic profus in bellicis expeditionibus, quoties naturam ars et humana industria imitantur, loco est quodam opus tuto, securo et quieto, vnde miles in hostem proficiscatur. hoc est, quod Graeci ὄρμητήριον vocant. Latini modo *receptaculum*, modo *arcem*, aut *arcem belli*, modo *sedem*. Tacitus, *sedem bello*, Annalium lib. xiv. quod verbum est significantissimum, vt ostendimus, et conuenientissimum. Liuius libro xxiv. *ad oppugnandam Vticam omnes belli vires conuertit. eam deinde si cepisset, sedem ad cetera exsequenda habiturus*. Qui sciunt quare olim dixerit Archimedes, ὅς πῦρ τῷ καὶ τὰν γᾶν κινῶ, non ignorant, quam vim habeat vox *sedes* in huiusmodi re. Graeci etiam *πολεμητήριον* vocant. Polybius libro iv. pag.

καθόσον ἐπέκειτο τοῖς Ἀχαιοῖς τε καὶ τοῖς Ἀρκάσι καὶ πολεμητήριον ὑπήρχε τῆς Ἠλείας ἀσφαλές, κατὰ τοσούτο πάλιν κρατηθέν, ἤμελλε τῶν μὲν Ἀρκάδων προκειῖσθαι, κατὰ δὲ τῶν Ἠλείων ὄρμητήριον ὑπάρχειν τοῖς συμμαχοῖς εὐκαιρον. Locum hosti imminentem, et opportunum ad illi nocendum, cuiusmodi sunt, quae in muniendi arte vocantur ἐπιτειχίσματα, appellat *πολεμητήριον* et *ὄρμητήριον*, hoc est *sedem belli*, vnde excursionses fiunt in aduersarios. Loca eadem, quatenus tutam praestant nostram regionem ab repentinis incursionibus hostium, vocantur *προτειχίσματα* et *προπολεμητήρια*. Sic Diodorus in xiv. Rhegium ait esse *προπολεμητήριον τῆς Ἰταλίας*. Etiam in arte polioretica, moles illae et turres, quae in obsidionibus vrbiū exstruuntur, vt tela in obsessos e loco superiore mittantur, ὄρμητήρια dicuntur. Paraphrastes Graecus Nicomacheorum, quem praestantissimo viro Danieli Heinsio debemus, lib. v. cap. viii. ἀδὲ γὰρ τὸν στρατηγὸν ἐλεπόλεις κατασκευάζοντα πολλὰ καὶ ὄρμητήρια ἐν πολιορκίαις οἰκοδόμων ἐρῶμεν ἢ τέκτονα. Vsum et vtilitatem summam harum exstructionum ostendit doctor incomparabilis omnium, quae ad vsus bellicos pertinent, Iulius Caesar in secundo de bello civili, et Massiliae obsidione: *Est animaduertum ab legionariis, qui dextram partem operis administrabant ex crebris*

crebris hostium eruptionibus, magno sibi esse praesidio posse, si pro castello ac receptaculo, turrim ex latere sub muro fecissent: quam primo ad repentinos incursum humilem paruaque fecerant: huc se referebant: hinc si qua maior oppresserat vis propugnabant, hinc ad repellendum et prosequendum hostem procurrebant. praeclare ista explicant et vim vocis ὀρμητήριον et rem ipsam. Aeneas in libro de toleranda obfidione, multis verbis diligenter monet, ut loca illa, quae naturam eiusmodi habent, mature occupentur; et rationem hanc affert πρὸς τὸ μάχεσθαι πλεονεκτητικῶς, ut cum tuo commodo et hostis incommodo pugnare valeas, et ut statim subiicit, ἄρχειν τῆς μάχης ἐν τῶν χωρίων τέτων ὀρμώμενος. Hos et alios praeterea usus praestat ὀρμητήριον in obsidendis urbibus: plures et maiores, quod ad summam belli totius paretur, ut hoc loco Agrigentum. Vegetius libro III. cap. III. *Anteaquam inchoetur bellum, de copiis expensisque solers debet esse tractatus; ut pabula, frumentum, ceteraeque annonariae species, quas a provincialibus consuetudo deposcit, maturius exigantur, et in opportunis ad rem gerendam ac munitissimis locis amplior semper modus, quam sufficit aggregetur.* Graeci loca huiusmodi et belli sedes, unde moventur omnia, appellant etiam κέντρα, quasi dicas cardines in quibus rei totius summa vertitur. Iosephus libro Ἀλώσεως II. cap. XXVIII. ἡ Αἴγυπτος τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐκ ἀδοξεί, καίτοι πηλίκον ἀποσάσεως κέντρον ἔχουσα τὴν Ἀλεξάνδρειαν; nam hoc vult, Aegyptum vel ea re ad rebellionem posse sollicitari, quod res novas moliens, Alexandriam habitura sit arcem belli atque sedem. Non multo aliter in disputatione de motu animalium, flexiones, unde existit motus principium, κέντρα philosopho appellantur. τὰ ζῶα, inquit, ὡς περ κέντρα χρωῶνται ταῖς καμπύλαις. Affine est κέντρον ῥοπῆς, siue βιρήσεως apud Archimedem, et eius interpretes. Porro vox ὀρμητήριον venuste per translationem de rebus aliis usurpatur. Sic Isidorus Pelus. IV. Epistolarum, in LXIV. dixit Christum, qui humanum genus restauravit, τὴν σάρκα ὀρμητήριον ἀρετῆς ἀποφῆναι, id est carnem, siue naturam hominum virtutis sedem aut arcem constituisse, unde tot piorum bonae actiones proficiscantur: epistola autem CXXXVII. quaerens, quinam illi sint violenti, quos ait Dominus rapere regnum coelorum: eos ait esse, qui corpus suum ieiuniis, temperantia et cetera omni virtute cum

quadam violentia domantes et legibus spiritus subiicientes reddiderint ipsum, εὐήνιον δὲ ὀρηκτῆριον ἀρετῆς. sic et epistola CLXIX. Philotheus Patriarcha in laudatione Basilii, Gregorii Naz. et Chrysostomi; loquens de duobus posterioribus, qui fuerunt Patriarchae Constantinop. καὶ δι' αὐτῆς, inquit, καὶ ἐξ αὐτῆς, ὡσπερ ἐξ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἰερῶν τινοῦ ὀρηκτῆριον, τῶ θεῷ λόγῳ καὶ ταῖς διδασκαλίαις τὰ τῆς οἰκουμένης περιέλαβον πέρατα.

III. Belli Punici primi annus tertius, et Agrigenti obsidium.

Ibid. Οἱ δὲ μετὰ τῆς καταστροφῆς Λεύκιος Ποσειδῆσιος καὶ Κόιντος Μάμιλιος.) Anni huius Cons. produntur in Fastis Verrii, siue Capitolinis, L. Postumius, L. F. L. N. Mogellus, Q. Mamilius, Q. F. M. N. Vitulus. Vtrique prouinciam Siciliam esse decretam, scribit Polybius: qui tamen paullo ante dixit, Romanos ad res in Sicilia gerendas, post datam Hieroni pacem, vnum tantum consularem exercitum, siue legiones duas decreuisse alere. Sed videntur patres sententiam mutasse, postquam illud accidit, quod in fine superioris anni scribit noster; Carthaginenses, vbi viderunt, Romanos res Siculas serio capessere, nouos delectus habuisse, et longe acrius in belli huius curam incubuisse. Hoc igitur anno vtrique consulum attributum fuisse consularem et iustum exercitum, vel eo potest intelligi, quod narrat Diodorus: cuius verba mox subiiciemus.

Ibid. Φέροντες δὲ παντὶ τῶ στρατεύματι πρὸς αὐτὸν τὸν Ἀκράγαντα προσήρισαν.) Diodorus de hac obsidione: Οἱ πολιορκῆντες Ἀκράγαντα τὴν πόλιν σὺν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ταφροποιῶντες, καὶ χάρακα βάλκοντες, δέκα μυριάδες ὑπῆρχον. Eruditus interpres ita hunc locum vertit: *Romanorum, qui Agrigentum obsederunt, fossisque factis vallum iecerunt, centum millia erant.* Cui persuaderi poterit, Romanorum in ea expeditione fuisse centum millia? Existimamus nos quidem cum duobus consulibus binos consulares exercitus adfuisse, eosque iustos ac plenos: sed in quatuor legionibus, etiam si auxilia numeres, plures non fuerunt milites illis vti que temporibus, quam octo et triginta millia, idque ad summum. At hoc Diodorus non dicit, verum istud potius: *Illi, qui Agrigentum cum Romanis obsidebant, fossas facientes et vallo oppidum cingentes, centum millia hominum erant.*

Vide

Vide quam diuersam sententiam aliud agens vir doctus optimo auctori affinxerit: nam Diodorus palam separat Romanum militem ab illa turba operarum. hi sunt, quos alibi *λειταργὰς* noster vocat, et *τὰς ἐκτὸς παρεπομένους*, vt libro 111. pag. cccxxiv. vide, quae ad librum sextum de toto hoc genere fuse differimus. Porro Agrigentum Poeni non multo aliter amiserunt, quam ceperant anno tertio, vel vt Xenophon auctor est, secundo Olympiadis xciii. obsidione septem mensium, quot et ista fuit. Lege primum *Ἑλληνικῶν*.

Ibid. *ἄρμηταν ἐκθυμότερον τῆ δέοντος οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ σιτολογεῖν.*) Obseruetur hic primo Agrigentinarum, siue Poenorum, qui Agrigentum tenebant, peccatum. nam quum omnia conari prudentes debeant, vt sibi sufficiat victus, hostes frangat inopia, idque maximum sit in omni inceptione consilium, sicut scribit Vegetius, solent, qui ad tolerandam obsidionem se comparant, quo inimicis incommodent, si tempus fuerit messis, segetes metere et in vrbes congerere, aut si minus queant, vastare et perdere. neque hoc praeceptum omiserunt, qui rei bellicae obseruationes in artis formam redegerunt. In libello egregio de toleranda obsidione, cuius nomen regii codices non produnt, ita praecipitur. *Θερίζειν δὲ δεῖ καὶ τὰς χώρας, καὶ μὴ πρὸς θρισμὸν ἐφθασαν, καὶ προαφανίζειν πᾶσαν χρεῖαν πρὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν διαστήματα, ἢ μόνον θηρίων, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων, ἵνα καὶ ἐν τῷ δουθυμῶσιν οἱ ἐχθροὶ, πόνον περὶ τὴν θάπανην ὑπομένοντες.* *Agros metere oportet, etiam si necdum eius maturitas fuerit. omnia item quorum aliquis potest esse usus, siue ad iumenta, siue etiam ad homines, ante hostis aduentum sunt perdenda et corrumpenda; vt etiam ea res aduerfariorum frangat animos, quum circa alimenta tantum fuerit illis laboris sustinendum.* Hoc igitur praeceptum quum non obseruassent Agrigentini, non defuerunt sibi Romani, quin stultitiam hostis in suum commodum verterent. Polybius breuiter hoc significat, quum ait Romanos, *quoniam ab initio diuturnam fore obsidionem apparebat, ad frumentandum animose se accinxisse.* Enimuero Romani milites rem prudenter prouisam imprudenter exsequuntur, vt exitus docuit, et Polybius obseruat, quum ait, prorupisse illos frumentatum *ἐκθυμότερον τῆ δέοντος*, cupidius, quam par erat: hoc est, non exacte servatis disciplinae militaris legibus, quae ad populationes et frumentationes pertinent. Eius rei praecepta vel ad nu-

merum frumentantium spectant, vel ad modum frumentandi. Quod ad numerum, est obseruare, Romanos duces, quando longius hostis aberat, neque vilius periculi erat suspicio, minus diligentiae ad hanc partem adhibuisse: vagari enim impune militibus etiam singulis permittebant, quod Liuius dicere solet *effusis populationibus peragrare fines*. Polybius τὰς προνοίας ἐπαυίοναι κατὰ τῆς χώρας, libro IV. pag.

At quoties metus aliquis erat ab hoste, modo manipulatim, siue turmatim, modo per cohortes militem frumentatum mittebant, aut etiam si quid grauius hoste vicino timeretur, legionem vnam integram pluresue, si res posceret, interdum copias totas sub signis ad has paruas expeditiones (ita vocat Liuius) vel mittebant, vel ipsi imperatores summi ducebant. Apud Liuium libro XXIII. Samnites ita loquuntur: *Magni auctores cum magistris equitum, bini consules cum binis exercitibus consularibus ingrediebantur fines nostros, ante explorato et subsidiis positis, et sub signis ad populandum ducebant: nunc prope vnius et parui ad tuendam Nolam praesidii praeda sumus. iam ne manipulatim quidem, sed latronum modo percursum totis sinibus nostris negligentius, quam si in Romano vagarentur agro.* Magnus Caesar consuetudinem sibi fuisse scribit, etiam quum nihil admodum timeretur, legionem vnam frumentatum mittere. libro IV. belli Gallici. *Dum ea geruntur legionem ex consuetudine vnam frumentatum misit, quae appellabatur Septima, nulla ad id tempus belli suspicione interposita; quum pars hominum (de Britannis loquitur) in castris remaneret, pars etiam in castra ventitaret.* Idem tamen alibi tres legiones a se missas commemorat. libro quinto. *Meridie, quum Caesar pabulandi causa tres legiones atque omnem equitatum cum C. Trebonio legato misisset.* Ceterum dubiis rebus Caesarem ipsum ire frumentatum non pigebat. Oppius, siue Hirtius de bello Africano: *Ruspini sarcinis exercitus relicto, ipse cum expedita manu proficiscitur circum villas frumentatum: oppidanisque imperat, ut plaustra iumentaue omnia sequantur.* paullo post: *Itaque sine mora nauibus eis in portum receptis, et aduictis militum equitumque copiis, rursus ad oppidum Ruspinam rediit; atque ibi castris constitutis ipse cum cohortibus expeditis xxx. frumentatum est profectus.* Quod ad rationem modumque frumentandi et pabulandi, omnia paucis Liuius complectitur, libro xxx. de nobili duce Romano scribens,

scribens. *Nihil Marcellus ita gerebat, ut aut fortunae aut temere hosti commissum dici posset: explorato cum firmisque praesidiis, tuto receptum, praedatum ierat.* Agathias scriptor elegans libro primo in huiusmodi expeditionibus ista praecepta docet obseruari solita a magnis ducibus. Primum est *Ξυντεταγμένως χωρεῖν*, ut non dissipatis, sed seruatis ordinibus et sub signis praedatum eatur. Alterum, *ἔ πόρρω τῆ μετρίας τὰς ἐπιλάσεις ποιεῖσθαι*, ne studio praedae longius provehantur pabulatores: Polybius hoc vocat *μένειν ὑπὸ τῶς ἰδίαις ἀσφαλείαις*. nam qui praedandi incontinentia tenentur, ii, dum a suis munitionibus et subsidiis longius recedunt, eadem opera propius hostem accedunt, et fortunae salutem suam permittunt. III. *τὰς ἀναχωρήσεις ἔ διεσπασμένως ποιεῖσθαι, ἀλλ' ἐν κόσμῳ*, ut ordinati sub signis redeant pabulatores. IV. *τὰς ὀπισθοφύλακας ἐν τῷ δέοντι χώρῳ μένειν*, ut stationes et subsidium locis opportunis a tergo relinquuntur. in reditu enim *ὀπισθοφύλακες* non minus necessarii, quam *προφύλακες* in itu. v. praeceptum est, redeatur, *εἰς πλάσιον τῆς Φάλαγγος τακτομένης καὶ τὴν λείαν εἰς μέσον ἀπολαμβάνεσης*, acie quadrata, et praeda in medium eius recepta: quae usitatissima est forma ducendi agminis: qua de re tota fuse ad librum sextum. Semper autem interdum, numquam noctu, frumentatum ibant Romani duces: quod si quem noctu pabulatum proficisci animaduertent, quia praeter consuetudinem faceret, pro magni timoris argumento id habebant. auctor Caesar belli ciuilibus libro primo, cap. XIII. Liuius libro XXXI. cladis exemplum non dissimile huic Polybianae ita narrat. *Appius ingressus hostium fines, primo populationes satis prospere ac tuto fecit. delecto deinde ad castrum Mutilum satis idoneo loco ad demetenda frumenta (iam enim maturae erant segetes) profectus, neque explorato circa, neque stationibus satis firmis, quae armatae inermes atque operi intentos tutarentur, positus, improviso impetu Gallorum cum frumentatoribus est circumuentus. inde pavor fugaque etiam armatos cepit, ad septem millia hominum palantia per segetes sunt caesa; inter quos ipse C. Appius praefectus. Adiciam aliud exemplum e libro XLII. Romani demessis Cranonis segetibus in Phalameum agrum transeunt. Ibi quum ex transfuga cognouisset rex Perseus, sine ullo armato praesidio passim vagantes per agros Romanos metere; cum mille equitibus, duobus millibus Thracum et Cretensum*

profectus, quum quantum accelerare poterant, effuso agmine essent, improvise aggressus est Romanos, cuncta vehicula pleraque onusta, mille admodum capiuntur, sexcenti ferme homines. Habes et libro xxxi. non dissimile exemplum aliud de Romanis ad Oëtolophum, (id est loco nomen) fruinentantibus, quos rex Philippus male accepit.

Ibid. *τρεψάμενοι δὲ τήν τε ῥαχίως οἱ μὲν ἐπὶ τὴν τῷ χάρακος ἀρπαγῇ ἄρρησαν, οἱ δὲ ἐπὶ τὰς ἐσθραείας.) Romanos, qui per imprudentiam periculo se obiecerant, aliena nunc imprudentia subleuat. Nam quod Poeni, priusquam parata esset victoria, de praeda cogitant, et diuisis copiis ad diripienda Romana castra properant, ea res fuit Romanis saluti, ipsis in perniciem vertit. Disciplinae militaris praeceptum est a Romanis diligentissime obseruari solitum, siue pugnam cum hoste committerent, siue urbem captam ingrederentur, numquam ad spolia legenda, aut praedatum desletere, nisi rebus compositis. Multa Polybius libro x. de hac parte Romanae disciplinae, et nos ad Polybium dicemus. Solet auctor anonymus, cuius modo mentionem fecimus, praecepta sua appositione exemplorum illustrare; ac saepe e Polybio illa describit. Is igitur de hoc Agrigentinarum peccato circa illud praeceptum ita disserit ex isto loco. Παράγγελλειν δεῖ τοῖς εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐξίῃσι τῶν πολεμίων στρατιώταις, καὶ ἐπιτίμιον ἐκτίθεσθαι, τῷ μηδένα πρὸς διαρπαγὴν σκύλων χωρεῖν πρὸ τῆς τελείας τῶν ἐχθρῶν ἤττης· ἵνα μὴ λάθωσι τοῖς ἐχθροῖς παραδόντες τὴν νίκην. ὡς περ καὶ Καρχηδόνιοι ἐν Ἀκράγαντι. πολιορκημένοι γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐπεὶ ἐδεάσαντο τῆς Ῥωμαίης πρὸς τὸ εἰτολογεῖν τετραυμένως, ἐξεληθόντες καὶ τρεψάμενοι τήν τε εὐχάρως, ἐπὶ τὴν διαρπαγὴν τῶν τῷ χάρακι κεχωρηκέτας, τῶν ἐκείσε καταλελειμμένων ἰχυρῶς ἀγωνισαμένων, διετράπησαν, καὶ πολλὰς τῶν ἐκείνων ἀποβαλόντες ἀθυμότερον τὰς ἐπιθέσεις εἰς τὸ ἐξῆς ἐγεγόνεισαν· τὰς δὲ Ῥωμαίης φυλακτικώτερον χρῆσθαι ταῖς προνομαῖς παρῆσκεύχσαν. Haec ille ex hoc loco, sicut diximus, etsi nomen Polybii praeternisum et hic et alibi, quum multa ex eo describeret, ceterum in hac historia causam salutis Romanorum propriae ipsorum virtuti potius, quam alieno errori attribuit. ἐσθραεῖαι sunt stationes pro castrorum portis, et in omnibus viis atque aditibus ad castra collocari solitae.*

Ibid. Ἀλλ' ἢ τῶν ἐπισιμῶν διαφορά καὶ τότε καὶ πολλὰκις ἤδη σέτυνε τὰ Ῥωμαίων πράγματα.) Vox διαφορά discrimen et
exci-

excellentiā significat. vtraque notio sententiæ loci huius non male conuenit. Nam disciplina militaris Romanorum et præstantior fuit, quam aliarum gentium, et non parum sæpe diuersa. Lex sane illa, quæ præsidio decedere aut statione statuebat esse capitale, de qua Polybius loquitur, vt non ignota populis aliis fuerit, ita nec sancita nec seruata eo modo apud alias gentes atque apud Romanos. Sed de his suo loco plura ad librum sextum. Notetur vero hic disciplinæ militaris, qua vsi sunt Romani, ingens encomion. nam quod numquam aut raro vinceretur populi Rom. exercitus; eius rei causam fuisse pronuntiat Polybius, genus disciplinæ militaris, quo utebatur is populus. Iure ergo Valerius Maximus lib. II. cap. VIII. *Disciplina militaris acriter retenta, principatum Italiae Romano imperio peperit, et multarum urbium, magnorum regnorum, validissimarum gentium regimen largita est.* breuius dicet idem scriptor anonymus, cuius modo facta mentio, de hac ipsa lege loquens: οἱ παλαιοὶ, de Romanis loquitur, τὸν λειποτάκτην τῇ ἐπιθανατίᾳ κατεδίκαζον ψήφῳ, καὶ διὰ τῆτο τὴν οἰκωμένην ὑπὸ χειρῶν πεποιήμασι.

Ibid. καὶ Φυγόντι τὸ παράπαν ἐξ ἐφεδρείας.) Suidas in voce Φρεβὼ legem hanc ex isto loco et alio libri sexti commemorans, pro eo, quod dixerat Polybius Φυγόντι τὸ παράπαν, hæc verba posuit, τὸν ὑποχωρήσαντα κατ' ἠνδηποτῶν αἰτίας, qui pedem retulerit, quacumque tandem de causa. sed verius est, dicti huius ἀποτομίαν molliendam esse ex ipsius Polybii verbis, libro sexto: ἄντινες εἰς ἐφεδρείαν ταχθέντες ΦΟΒΟΥ ΧΑΡΙΝ λίπωσι τὸν δοθέντα τόπον. Si qui in statione collocati locum sibi assignatum METVS CAUSSA deseruerint. Exemplum similis exceptionis habes in XXIII, legum militarium imper. Iustiniani et Leonis. Ἐὰν ἐν καιρῶ δημοσίας παρατάξεως ἢ πολέμου ΑΝΕΤ ΤΙΝΟC εὐλόγη καὶ Φανεραῆς αἰτίας. Si tempore publicæ pugnae aut belli, fuga fuerit facta ABSQVE ALIQVA PROBABILI ET EVIDENTE RATIONE. Anonymus scriptor modo nobis laudatus: εἶτις λιπεῖν πειραδείη τὴν τάξιν, ΠΛΗΓΩΝ ΑΝΕΤΘΕΝ Η ΑΛΛΗC ΤΙΝΟC ΕΥΛΟΓΟΥ ΑΙΤΙΑΣ, εἰς κεφαλὴν τιμωρεῖται. Sic cum flagitium ingens militiae sit, directæ acie statione excessisse, et ordinem corrupisse; sunt tamen causæ quatuor, propter quas impune licuit ordine excedere: hæc nempe, teli su-

mendi, teli petendi, hostis feriendi, civis seruandi causa. Liuius libro κχιι.

I. 17. *Ἐπεὶ δ' ἂν ἀνταξήσων οἱ Καρχηδόνιοι πλὴν ἕως ἀκροβολισμῶ.*) Obsidionem munitae urbis et idoneis defensoribus instructae parantibus primus hic labor occurrit, ut hostem locis apertis cedere compellant (Graeci dicunt εἰς πολιορκίαν συγκαλεῖν) et exercitum admouere ad moenia queant. Solent enim quibus cura urbis incumbit, si viribus vel mediocriter fidant, obuiam hosti prodire, et quoad licet, τῶν ὑπὸ ἄλλων ἀντέχεσθαι, neque protinus pugnam detrectare, in quo est tacita quaedam traditae victoriae confessio et omen futuri. Lege, quae super ea re dicuntur Polybio lib. viii. Denique nec obsideri, nisi qui prius fuerint inclusi, neque includi, nisi qui pugnam detrectant, solent. ideo de Scipione, qui Numantiam cepit, pro re memorabili traditum est a veteribus, prius id oppidum ab illo fuisse circumuallatum, quam defecisset Numantinos animus et voluntas pugnam cum hoste locis patentibus ex aequo capessendi. Apianus in Hispanicis ea de re loquens; ὅδε, inquit, πρῶτος ὡς ἐμοὶ δοκεῖ περιτείχισα πόλιν ἢ Φυγομαχῆσαν. sed et magnus Caesar Alesiam circumuallat, dum adhuc castra habet pro oppido Vercingetorix, in quo praeter equitatum erant milia hominum lxxx. Iam in admouendo moenibus exercitu multum saepe est difficultatis et laboris. Simulac enim obsidionem cogitantis hostis consilium innotuit, multa cordati ciues molliuntur, quo minus accedi ad muros queat. Aeneas in genere praecipit, ad nuntium de futura obsidione oportere τὴν χεῖραν δύσπετον κατασκευάζειν, καὶ τὰς ποταμὸς δυσδιεβάτας. regionis aditum difficultem reddere, et traiectus omnium difficultatibus impedire, aliaque varia δολώματα excogitare pro loci natura, quae ad obstruendas vias solent adhiberi. Auctor Anonymus, qui de eo argumento scripsit, in eam rem hoc dat praeceptum, πρὸς ἐπὶ τέτοις δεῖται τὰ φ. εθ. ὑπορύσσειν καὶ εὐρυτέρως ποιεῖν τῶν λ. πηχέων, εἰ δὲ τόπος ἀπαιτεῖ, εἰς πλάτος καὶ εἰς βάθος ὡσαύτως· εἰ δὲ καὶ δύο καὶ τρεῖς ἐγγχωρεῖ γίνεσθαι, γένεσθαι. ἐμπιπλᾶν τε αὐτὰς ὕδατος στρατηγιώτερον. ἐπὶ δὲ τοῖς χείμασι ἐκείνης χαρακώματα ποιεῖν, καὶ τελευταῖον προτείχισμα εἰ δυνατόν, πρὸς τὸ μὴ εὐχερῶς πλησιάζειν τὰς ἐχθρὰς τῶν τείχεσσι. εἰ γὰρ ἐπὶ πολὺ βάθος ἢ τάφρος ὑπορυγῆν. δυσχερῶς ἂν καταχωθήσεται παρὰ τῶν πολεμίων. Primo fossam iubet cauari triginta cubitorum et amplius: quod

quod si natura loci ferat, duplicem aut triplicem duci fossam praecipit. Addit, ex vsu futurum et maioris solertiae facinus, si quis aqua inane fossarum repleuerit. Tertium praeceptum, vt super labris fossarum agger siue vallum extruatur. Quartum, vt praeter omnia haec castellum hosti obiciatur, si potest fieri, quod hostem impediatur, quo minus ad muros accedere queat. Postremo causam affert desideratae mensurae in fossis: quia earum implendarum facultas eo modo aduersariis eripitur. Propterea monet Onofander, et ex eo repetit imperator Leo constitutione xv. repente et ex inopinato, ac si fieri possit noctu inchoandam esse obsidionem. sic enim et anteuerti hostium consilia contraria, et terrorem magnum oppidanis iniici. Polybius, quum paullo ante dicebat, de consulibus ad obsidendum Agrigentum proficiscentibus: *Φέροντες δὲ παντὶ τῷ στρατεύματι πρὸς αὐτὸν Ἀκρόγαντα προσήρεισαν*, ipso loquendi genere videtur significare, eos ad hoc inceptum capeendum magno impetu et celeritate vsos. *ερείδειν* enim verbum de magno conatu solet vsurpari, cum totis viribus aliquo incumbimus, vt apud diuinum poetam, *ερείδειν ἴν' ἀπέλσθρον*. Sed non impediit consulum diligentia Hannibalem Agrigenti praefectum, quin copias educeret, atque hosti venienti obuiam procederet. qui tamen etsi l. millium militum numero instructus, mox compulsus est in urbem, vt hic significat Polybius, et vel de muro vel paruis eruptionibus cum Romanis pugnare est coactus.

Ibid. *διελόντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ῥωμαίων εἰς δύο μέρη τὴν δύναμιν*.) Haec tenus accessio ad muros; sequitur obsidio dum pugnatur pro accessu, ambo Coss. iunctas vires adhibuerunt, et vnis castris confederunt: nunc quum obsidio instituitur, copiae separantur et bina fiunt castra. Consilii huius ratio a genere obsidionis peti debet. Urbium occupandarum variae sunt artes, vt de stratagematis nihil dicam. Est quando interna prodicione res peragitur. Polybius *πρᾶξις* et *πραξικόπησις* solet appellare: qua de re mox. Graeci *προσβολὴν κατὰ κράτος*, *ἐξ ἐφ' ὅδε βίαν*, aut *κατάληψιν* vocant. Latini violentam expugnationem, de qua Vegetius libro iv. cap. xii. Liuius de ea passim, *urbem primo impetu capere*; Caesar, *ex itinere capere*: Liuius saepe *corona*. cingitur enim vrbs capienda; idque pro numero inuadentium, vel simplici ordine, vel duplici, aut triplici. (apud Ammianum
vero

vero libro XIX. *Amida a Persis quinquies ordine multiplicato (scutorum cingitur.)* deinde scalis admotis e variis simul partibus moenia inuaduntur. iccirco in hodierna militia vocatur hic modus **PER SCALAS**. Gunterus, poeta, prout barbari saeculi captus erat, perelegans, *assultum raptumque bellum* nominat libro X.

*Agmine collecto, quanto non ante Manerbum
Haud procul a Cumis, vix expugnabile castrum
Assultu, raptoque parant euertere bello.*

bello, id est, pugna, vt ante exponebamus. Diuersa genera sunt, quum vrbs aliqua aut fame, aut ceterarum rerum necessariorum inopia ad deditorem compellitur, aut operibus expugnatur. vterque modus communi nomine Graecis *πολιορκία* dicitur. Xenophon Ascensus Cyri libro III. *ταύτην πόλιν πολιορκῶν ὁ Περσῶν βασιλεὺς ἐκ ἰδύνατο ἕτε χρόνω ἐλεῖν ἕτε βίᾳ.* duas facit species *πολιορκίας*; capere *χρόνω*, temporis longo tractu, quum vrbe vndique circumuallata, oppidani rerum omnium commercio, et simul exeundi, aut aliquid extrinsecus accipiendi facultate priuantur, et *βίᾳ* per vim; quum adhibentur machinae, tormenta, et quaecumque opera ars poliorcetica excogitauit. prior modus e re vocatur *περιτείχισις* et *ἐπιτείχισμα*. item *προσκαθεδρία* (Herodoto *ἐπίθερη*) vt Latinis *obsidio* vel *obsessio*. dicitur et *πολιορκία* angustiore notione huius vocis, cuius ea est propria, et vtiq; antiquior significatio, ἔρκος enim est *septum*: *πολιορκεῖν septo urbem cingere*. Thucydides libro II. expositis variis molitionibus Peloponnesiorum ad capiendas per vim Plateas; quum nihil succederet, rationem ipsos mutasse ait, et *περιτείχισιν* instituisse. cur autem sero et inuiti ad circumuallationem se accinxerint causam hanc affert: *πᾶσαν γὰρ δὴ ἰδέαν ἐπειούου, εἴπως σφίσιιν ἄνευ δαπάνης καὶ πολιορκίας προσαχθεῖη.* quoniam genus omne consilii excogitabant, si forte redigi in potestatem vrbs posset, sine sumtu et poliorcacia. hic *πολιορκία* ponitur *ειδικῶς* pro ea specie, quae mora et temporis tractu peragitur. et est obseruanda figura *ἐν διαδουοῖν* in verbis Thucydidis: *ἄνευ δαπάνης καὶ πολιορκίας*, pro *ἄνευ τῆς δαπάνης τῆς πολιορκίας*, siue iis sumtibus, qui necessario faciendi essent ad diuturnam obsidionem. etsi enim in muniendo et operibus exstruendis non parui sumtus fiebant: longe tamen impensa maior erat futura in alendis otiosis copiis.

copiis. Sic accipiendum, quod ait Xenophon libro VII. Παιδείας, Cyrum non e quouis ligno, sed e palma iecisse fundamenta turrium, quas ad Babylonem excitabat, ὅπως, inquit, ὅτι μάλιστα εὐοίκοι πολιορκήσῃν παρασκευαζομένω. id est, ut speciem praeberet longam et diuturnam obsidionem meditantis. Appellatur etiam πολιορκία cum vrbs aliqua cum inimicis vias infestantibus vndique cingitur, etsi propius muros non accedant. ideo B. Chrysostomus nouum hoc genus obsidionis esse dicit de Cucuso loquens, exilii sui sede, quam Isauri latrones viis omnibus infestis quotidie infestabant. Sic ille in epistola ad Urbicium episcopum: Φόβω συζώντες διηνεκῆ τῷ τῶν λησῶν, καὶ πολιορκίᾳ καινῇ· καθ' ἐνάστην γὰρ ἡμέραν ἢ Κενεσὸς πολιορκεῖται, τὰς ὁδὰς τῶν λησῶν ἀποτεριχισάντων. Constat et Graecos et Romanos per multa saecula machinarum vsum ignorasse. sola igitur tunc nota fuit species πολιορκίας, quam sic proprie dici ostendimus. apud Herodotum vero historiae patrem πολιορκία in prima historia

vbi tormenta fuere inuenta, tunc altera species existit. Graeci interdum τειχομαχίαν, quasi dicas oppugnationem murorum; saepius πολιορκίαν dicunt. vnde etiam ars machinas in eum vsum conficiendi πολιορκητικὴ est appellata. ita rursus nomen generale factum est speciei proprium. Polybius libro VIII. postquam docuit, Marcellum et Appium ad oppugnationem Syracusarum, et sambucas, et quascumque potuerant excitare machinas frustra adhibuisse, ita scribit pag. DCCXX. συνεδρεύσαντες μετὰ τῶν χιλιάρχων οἱ περὶ τὸν Ἀππιον, ὁμοθυμαδὸν ἐβαλεύσαντο πάσης ἐλπίδος πείραν λαμβάνειν, πλην τῆ δια πολιορκίας ἐλεῖν τὰς Συρακούσας. Ait. consulem de sententia totius consilii statuisse, omnes alias vias capiendae vrbs esse tentandas, praeterquam poliorcia, id est machinis et tormentis, quae omnia cum Romanorum ignominia Archimedes eludebat. clarissime hic πολιορκία secus ac apud Thucydidem eam solam oppugnandi viam significat, quae machinis vtitur. sic πολιορκεῖν, pro operibus oppugnare. sequitur ibidem: ὀκτῶ μῆνας τῇ πόλει προσκαθεζόμενοι, τῶν μὲν ἄλλων στρατηγημάτων, ἢ τολμημάτων ἔθενος ἀπέστησαν, τῆ δὲ πολιορκεῖν ἔδεποτε ἔτι πείραν λαβεῖν ἐθάβρησαν. Apud Liuium saepe opponuntur obsidio et oppugnatio; vbi per oppugnationem fere intelligit τὴν ἐξ ἐφόδου βίαν. libro

libro II. *Porfena primo conatu repulsus, consilia ab oppugnanda urbe ad obsidendam vertit.* libro V. de obsidione Veiorum. *Quum spes maior imperatoribus Rom. in obsidione, quam in oppugnatione esset, hibernacula etiam res noua militi Rom. aedificari coepta.* alibi, *obsidio dein per paucos dies magis, quam oppugnatio fuit.* clarius libro primo: *Tentata res est, si primo impetu capi Ardea posset: ubi id parum processit, obsidione munitionibusque coepta premi hostes.* lib. XXVII. de Asdrubale: *quod celeritate itineris profectum erat, id mora, ad Placentiam dum frustra obsidet magis, quam oppugnat corrumpit.* Agrigentum igitur, cuius ἄλωσιν narrare hic noster orditur, non βία neque oppugnatione captum est, sed χρόνω et obsidione. Propterea diuiduntur copiae, et castra diuersis locis a Coss. constituuntur. Pro magnitudine vrbs, copiis obsidentium, et ratione situs, solitae institui obsidiones, vel vnis castris, vel binis, vt hoc loco Agrigenti: et in III. Thucydidis similiter obsident Athenienses Mitylenas: εἰτείχισαν, inquit, στρατόπεδα δύο ἐκατέρωθεν τῆς πόλεως, vel etiam pluribus. in prima historia Thucydidis Athenienses τριπλὴν τεῖχος ἐπολιόρουν, trinis castris oppidum Samiorum obsident. sic enim interpretari malo, quam de triplici muro, quo fuerit vrbs cincta. Τεῖχος Thucydidēs appellare solet vel castra, sed ἐπιτείχισμα, munitionem ad vexandum factam. libro IV. de Atheniensibus: τὴν Βοιωτίαν ἐν τῆς ὁμοῦ ἐλθόντες, τεῖχος ἐνοικοδομήσαντες μέλλουσι φθίρειν. lib. V. de Lacedaemoniis. τὸν Παρρῆσιος ἀυτονόμος ποιήσαντας, καὶ τὸ τεῖχος καθελόντες ἀνεχώρησαν ἐπ' αἴκην. τεῖχος est arx a Mantinensibus excitata in agro Parrhasio, vbi praesidium alebant, quod illos vexaret, et eorum vrbi immineret. In XXV. Liuii ad Capuam obsidendam trina praetoria circa vrbe[m] eriguntur. Quaternorum dat exemplum Florus de Scipione lib. II. cap. XVIII. Numantiam fossa atque lorica quatuorque castris circumdedit. Inuenio et quina castra in eam rem facta. Caesar de bello ciuili lib. III. *Horum cognita sententia Octavius quinque castris oppidum circumdedit, atque vno tempore obsidione et oppugnationibus premere cepit.* Apud Procopium in primo Gothicarum rerum Vitis senis castris Romam imo Romae dumtaxat partem obsidet: cui numero mox adduntur et septima. quare autem tot castris fuerit illi opus, rationem Procopius assert; quia maior erat Romae ambitus, quam vt vna continua serie nusquam

nusquam interrupta cingi ab hoste posset. Γότθοι, inquit, ἔχουσι τε ὄντας ὅλον στρατοπέδω τὸ τεῖχος περιλαβέσθαι κύκλῳ, ἐξ ποιησάμενοι χαρακώματα πέντε πυλῶν χώρον ἡνώχλῳ.

Ibid. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων ἐξ ἑκατέρω τῆ μέρης τῆς πίστεως ὠχυρώσαντο.) Apparatus ad obsidionem siue χρόνιον πολιορκίαν, cuius est scopus exitu obsessos, externos aditu arcere, duplex apud veteres fuit modus. Simplicior ille, quum loca dumtaxat opportuna circa urbem occupabant, et vel castrorum opus ibi ponebant, vel castella exstruebant, vel alio, quo genere munitionis instituto, praesidia eo loci collocabant, quae vias omnes atque aditus sollicite observarent atque infestarent. Apud Thucydidem πολιορκεῖν ἐπιτειχισμῶ, et περιτειχισμῶ: sicut etiam differunt, ἐπιτείχισμα et περιτείχισμα. Operosior sed et tutior illa ratio, quum perpetuo opere urbs circumclauderetur, quod fit hoc loco a consulibus Agrigentum obsidentibus. Circumuallandi non aliae sunt viae, quam muniendi: nihil enim est aliud περιτείχισις nisi τείχισις in orbem ducta. ΜΥΝΗΤΙΟ generis nomen est, cuius species et differentiae multae. ὀρυγή, τάφρευσις, σαύρωσις, χαρακώσις, χώσις, τείχισις, πλίνθευσις, Φράξις, πύργωσις. hae sunt primae differentiae: ipsorum deinde operum aliae sunt differentiae a diversitate figurae, aut usus, quem praestant. nam verbi gratia vnica τειχίσματος appellatione continentur, ἀντιτείχισμα, ἀποτείχισμα, ἐπιτείχισμα, παρατείχισμα, περιτείχισμα, προτείχισμα, συντείχισμα, ὑποτείχισμα. Omnes hae differentiae et quaecumque ad istud argumentum spectant κατὰ λεπτὸν explicantur a nobis ad librum Polybii sextum. Nunc de circumuallatione pauca. Huius quum sit scopus vnus, exitu obsessos, vt modo dicebamus, aditu externos intercludere, duae sunt eius efficiendi rationes, cauando humum et quasi eripiendo solum cui insistitur, vel obstacula obiciendo, quae iter cogant abrumpere. prior modus appellatur τάφρευσις, egestio terrae: opus, τάφρος, fossa, posterior fit multifariam: sed expeditissima et simplicissima ratio est σαύρωσις, palorum siue stipitum defixio. Vtrumque inuentum antiquissimum est, quare poeta cuius admirabilem rerum bellicarum peritiam in tam rudi saeculo, ad librum xvii. fuisse volente Deo sumus probaturi, τειχίσεων et σαυρώσεων meminit in descriptione munitionis, quam Graecos ad Troiam fingit instituisse, diligenter a nobis alibi explicata. σαυροὶ
Graecis

Graecis dicuntur οἱ κατακεπηγότες σκόλοποις καὶ πάντα τὰ δεικνύμενα ξύλα, ait Hefychius, pali defixi, et quaecumque ligna stant erecta, ἀπὸ τῶ ἐσάναι. dicuntur etiam σκόλοποις, qua voce semper Homerus utitur in descriptione σαυρώσεως. iidem stipites dicuntur, et χάραιες. Auctor Etymologici, χάραιες, ὀξέα ξίλα, ἢ κάλαμοι, ἢ ἀκανθώδη φυτά. prima explicatio, ligna acuta, probat nihil interesse interdum inter χάραιες et σαυρῆς, siue σκόλοποις. Homerus: ὑπερθεὸν δὲ σκολόπεσσιν ὀξέσιν ἠρήρει. idem igitur erunt σαύρωσις, σκολόπων πῆξις et χράκωσις. Aliter longe res habet in accuratioris muniendi arte. Appianus in Punicis, de Scipione Carthaginem obsidente; postquam dixit eum fossas quatuor percussisse, quae efficiebant ὄρυγμα τετράγωνον, subiicit; ἐσαύρωσε πάντα ξύλοις ὀξέσι, καὶ ἐπὶ τοῖς σαυροῖς τὰς μὲν ἄλλας τὰ Φρεῖς ἐχάραιωσε, τῇ δ' ἐς τὴν Κερχηλῶνα ὄρωσιν καὶ τῆχος παρεκοδόμησε. Omnia latera stipitibus praemuniuit e lignis acutis, tum autem praeter hos stipites ceteras quidem fossas vallis cinxit: ei vero, quae Carthaginem respiciebat, murum etiam adstruxit. Quatuor hic habes distincte proposita, τὰ Φρευσιν, ἐσαύρωσιν, χράκωσιν et τείχεσιν. Appiani interpretes, et alii doctissimi viri, qui de hoc argumento scripserunt, pessime hunc locum acceperunt. non enim obseruarunt discrimen esse inter has voces. Enimuero apud Polybium et alios historicos χράξ, siue χράκωσις, (nam utrumque pro eodem vsurpatur) per saepe est vallum Romanum, et id genus aliae munitiones, longe operosiores et multo posterius inuentae, quam nuda stipitum defixio. σαυρῆς et σκόλοψ recti defiguntur: χράξ, siue vallus, et rectus destituitur, et inclinatus aut transuersus implicatur et intexitur. Faciem et vsus huius ligni e more Romano describit Polybius lib. xvii. sed et Latinis vallum, et Graecis χράκωμα non est simpliciter ordo sudium in terram fixorum aut implicitorum, verum munitionis genus, quod ex aggestis cespitibus concinnatur, et vel vtriusque, vel altera saltem ex parte sudibus praetexitur. Graeci posteriores ὄρυγτὰ χρακώματα καὶ ξύλινα περισαυρώματα appellant. Interdum etiam opus vniuersum munitionis, quae ex fossa, vallo, muro, aliisque partibus diuersis constat appellatur χράκωμα, aut vallum. vt quum pro castris, aut opere toto circumvallationis eae voces ponuntur. Modum inchoandae interuallationis ex consuetudine Romana docet Polybius,

quum

quum dicit diuifisse copias consules, et ad partes vrbis diuersas castra posuisse. Consilii causam aperit Liuius de obfidione Capuae. *Tunc ambo Coss. circumfederunt urbem, et Claudium Neronem praetorem ab Sueffula ex Claudianis castris exciuerunt. ita tria praetoria circa Capuam erecta, tres exercitus diuisis opus partibus aggressi fossa valloque circumdare urbem parant, et castella excitant modicis interuallis.* Sed et quum vnus tantum consul aderat, castra fiebant diuersa, si res postularet. Liuius lib. xxxviii. de obfidione Ambraciae. *Consuli ad Ambraciam aduenienti magni operis oppugnatio visa est. Fuluius bina a campo castra modico inter se distantia interuallo, vnum castellum loco edito contra arcem obiecit. ea omnia vallo ac fossa ita iungere parat, ne exitus inclusis ab vrbe, neue aditus foris ad auxilia intromittenda esset.* Sic ad Gergouiam obfidendam Caesar gemina castra facit, maiora, in quibus ipse erat, et minora, vbi duas legiones collocat: ad Corlinium quoque bina: vna primo aduentu: altera postea facta, quibus Curionem praefecit, libro viii. in obfidione Vxelloduni legatus Caninius, quum paucas haberet copias, plura tamen castra ponit: *Tripartito, inquit, cohortibus diuisis, trina excelssissimo loco castra fecit, a quibus paulatim, quantum copiae patiebantur, vallum in oppidi circuitu ducere instituit.* Munitiones, quae castra haec iungebant ad implendum orbem circumuallationis, quas describit his verbis Polybius, Latinis *brachia* dicuntur. Hirtius siue Oppius de bello Alexandrino cap. v. *castellum, quod rex in proximo vico non longe a suis castris munerat, brachiisque cum opere castrorum coniunxerat.* De bello Hispaniensi, *Caesar munitionibus Ategnam oppugnare, et brachia circumducere coepit.* Frontinus libro iii. cap. xvii. in re non plane eadem: *Flavius Fimbria brachiis a latere ductis, deinde fronte percussa, quietum in vallo militem tenuit.* ad hunc modum in ista quoque munitione castra gemina ab vtroque extremo instar habent frontis ancipitis: fossae, quibus iunguntur, sunt brachia. Graeci scriptores huiusmodi munitiones omnes, quae in longum porriguntur, *σηλήν κρούρα*, non brachia, aut *σηλήν μακρά* vocant: et quum distinctius loquuntur, *διαταφρεύσεις*, et *διασαυράσεις*, ac *διατειχίσεις*. Posteriores Graeci vocem Romanam vsu fecerunt suam, et *βραχιόλια* appellarunt non dissimiles his munitiones, vt apud Anonymum de obfidione toleranda est videre.

Haec prima munitio a moenibus vrbis vt plurimum vnus teli iactum aut paullo amplius aberat. Vegetius libro *iv.* cap. *xxviii.* *Obsidentes ultra iactum teli fossam faciunt, eamque non solum vallo et sudibus, sed etiam turriculis instruunt, vt erumpentibus e ciuitate possint obsistere, quod opus loricam vocant.* Sane loricam in Alexiae circumuallatione nominat Caesar, et in simili re Ammianus Marcellinus non raro. elegantissime vere Herodotus *τειχέων χιτῶνας*, tunicas murorum, alibi *θώρακα*, loricam: vt in primo: *τῆτο μὲν δὴ τὸ τεῖχος θώραξ ἐστὶ.* illud poeticum, imo putidum apud Nicetam in Andronico Comneno de Thessalonice obsessa a rege Siciliae, *διαλαβῶν μίτρα Ἄρεος καὶ διχζύσας.* vocarunt et Zonam. Guillermus Brito in carmine de rebus gestis Philippi Augusti, libro *vii.*

Vt canerent Zona tot millia clausa sub vna.

De eo spatio Guillermus Brito non inuenuste:

*Sic procul a muris, vt vix attingat ad illos
Ballista duplici tensa pede missa sagitta.*

Ibid. *καὶ τὴν μὲν αὐτῶν τάφρον προβάλλοντο χάριν τῆς πρὸς τὰς ἐξιόντας ἐκ τῆς πόλεως ἀσφαλείας.*) Munitiones, quae ad circumuallandum exstruuntur, aut simplices sunt, et versus obsessos dumtaxat spectant; aut duplices, et obsidentes non solum ab oppidanorum eruptionibus, sed etiam ab hoste foris veniente tutos praestant. Latini *ancipites munitiones*, Graeci *διμετώπες bifrontes* appellant. Appianus libro *v.* *Ἐμφυλ.* de circumuallatione Perusiae per Augustum: *ἢ ἢ παρασκευὴ πᾶσα διμέτωπος ἕς τε τὰς πολιορκημένους, καὶ εἰ τις ἔξωθεν ἐπίοι.* Sic accipio fossam duplicem, quum in obsessione Gergouiae scribit Caesar: *fossam duplicem, duodenarium pedum a maioribus castris ad minora perduxit; vt tuto ab repentino hostium incurfu etiam singuli commicare possent.* Et in Philippide:

*Per cliuos igitur et per conuexa canari
Fossato duplici terram iubet.*

Bifrontis munitionis exemplum in historia Graeca antiquissimum illud est, quod in obsidione Plataearum anno *iv.* belli Peloponnesiaci, hoc est anno ultimo Olympiadis *lxxxvii.* est editum. Thucydides in tertia historia brevem, sed accuratam eius descriptionem posuit. ea sic incipit.

πίτ. Τὸ τείχος ἦν τῶν Λακεδαιμονίων τοιόνδε τῇ οἰκοδομήσει. εἶχε μὲν δύο τὰς περιβάλλας πρὸς τε Πλαταιεῖς, καὶ εἴ τι ἔξωθεν ἀπ' Ἀθηνῶν ἐπίοι. Vtramque fossiam Thucydides appellat περιβολον: at noster signate loquitur, quum de interiore dicit προβάλλεσθαι. ita enim emendauimus, non προσεβάλλοντο: de exteriore περιβάλλεσθαι. sic apud Latinos praemunire et praeualiare, aut fossiam praeducere: item, circumuallare, aut fossiam circumducere.

Ibid. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν τάφρων καὶ τῶν στρατοπέδων διαστήματα, Φυλακῆς διέλαβον.) Non dicit quantum fuerit intervallum medium inter vtramque fossiam: quod non praetermisit Thucydides; qui inter vtramque munitionem statuit pedum decem et sex intervallum. διεῖχον δὲ οἱ περίβολοι ἐκκαίδεκα πόδας μάλιστα ἀπ' ἀλλήλων. quae deinde subiicit idem nobilissimus scriptor, cum his Polybii sunt comparanda. τὸ ἔν μεταξὺ τῆτο οἱ ἐκκαίδεκα πόδες τοῖς Φύλαξιν οἰκήματα διανενημημένα ὠκοδόμητο. καὶ ἦν συνεχῆ, ὥστε ἐν Φάινεσθαι τείχος παχὺ, ἐπάλλεις ἔχον ἀμφοτέρωθεν. in medio spatio, sexdecim nempe illis pedibus, aedificata erant habitacula custodibus inter se separata. atque ea continua sic erant, ut murum unum crassum diceret, qui pinnas utrimque haberet. Φυλακῆς Polybius dicit, quae in similibus descriptionibus Φυλακτήρια dicuntur et eidem et aliis. Thucydidi sunt οἰκήματα, Diodoro σεγανά, siue σεγνά. libro xx. κατεσκευάσσε σεγνά τοῖς στρατιώταις παραχειμάζειν. idem, οἱ Ῥωμαῖοι σεγανά ποιήσαντες παρεχείμαζον. In nostra militia appellamus casemates, hoc est casellas, ut in Philippide Britonis.

*Qui fabricare sibi castrensi more casellas
Arboreis ramis et sicco stramine norunt,
Se quibus a pluvia tutos et frigore brumae
Efficiant illic per tempora longa futuri.*

Ibid. ἐν διαστάσει.) Per certa intervalla; et quidem paria, quoad eius fieri potest. In omni munitione hoc seruari solitum, ut omnia semper propugnacula, turrets et Φυλακτήρια paribus intervallis a se inuicem distent: quod Graeci Latinique historici passim observant: neque praetermissum est ab auctore Philippidos:

*Sic, ut quot pedibus praecedat prima secundae,
Tertia se tanto spatio seiungat ab illa:*

Ggg 2 Sic

*Sic reliquas eadem turres dimensio signat,
Ut distent a se spatiis aequalibus omnes.*

Ibid. καὶ παρῆγον εἰς Ἑρβησσον.) Herbellini vicini Agrigentinis ex historicis et geographis noti. n.elius autem cum aspiratione scribitur hoc nomen.

Ibid. ἄγοντες καὶ φέροντες συνεχῶς τὰς ἀγοράς.) ἀγοράῖ historicis Graecis sunt species annonariae: apud Xenophontem in adfensu Cyri libro vi. τὴν ἀγορὰν εἰσω ἀνασκευάζειν: minus recte vertunt eruditi, *forum ad urbem transferunt*. nam vult auctor, annonae omnes species intra moenia esse comportatas, quod solet fieri in aduentu hostis, aut metu obsidionis. Hic igitur ἀγορὰ simpliciter est annona: Polybio et passim Graecis historicis ἀγορὰ et ἀγοραὶ dicuntur, non quaeuis annona, sed ea, quae vaenum est exposita. ἀγοράζειν enim est vendere; ἀγορὰ res, quae venditur: item forum, aut mercatus. proprie commeatus. in eodem libro Xenophontis leges, ἀγοραὶ πάντοθεν ἀφανῆνται ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλειων. Thucydides in vii. dixit τὴν ἀγορὰν τῶν πωλημένων, *annonam propolarum*, siue *promercalem*, deinde addit, καὶ ὅσα τις ἔχει ἐδάδιμα: significans de esculentis proprie ἀγορὰν intelligi. Iulius Frontinus Graecos imitatus vocem *commercium* ita accipit. libro ii. cap. v. *Tiberius Gracchus in Hispania certior factus, hostem inopem commercio laborare, instructissima castra omnibus esculentis deseruit.* COMMERCIO LABORARE, est τὰς ἀγοράς ἐκ ἔχειν, siue σπανίζειν ἀγορῶν. Guntherus Ligurini libro iv.

— neque enim commercia rerum

Indigus afflictō sperabat miles ab hoste.

alibi ἀγορὰς vocat vaenalia:

Neue quis hostili vaenalia deferat urbi.

magis etiam ad Graecum verbum ἀγορὰ accedit vox *mercatus*, quae pro annona vsurpatur a posterioribus Latinis scriptoribus. *mercatum conferre* in appendice Ottonis Frisingensis, plane quod Thucydidi, Xenophonti, aliis, ἀγορὰν παρέχειν. Fridericus imperator in epistola ad Ottonem Frisingensem, *ibi dum a Mediolanensis mercatum quaeremus, et ipsi nobis cum negarent.* Sic Graeca historia vetus, αἰτεῖν ἀγορὰν, et ἀγορὰν ἐδέχασθαι. in sexta Thucydidis humanitatis, quae erga exercitum praestatur, hi quasi gradus ponun-

ponuntur: δέχεσθαι ὕδατι καὶ ὄρωι, facere potestatem applicandi ad littus, et aquandi: δέχεσθαι ἄσει, intra muros admittere: et δέχεσθαι ἀγορᾷ, res ad victum necessarias vae-
num exponere extra urbem. Otto de gestis Friderici lib. I. *Erat in vicino mare Proponticum, quod modo Brachium S. Georgii dicitur, duoque super littus eius, unde mercatum exspectabamus, oppida parua.* Robertus Monachus libro I. *Alemanis imperator licentiam introcundi ciuitatem nunquam praeiuit, idem tamen mercatum eos habere concedebat, quicquid in ciuitate erat.* hoc est ἄσει μὲν ἐν ἐδέχετο, ἀγορᾷ δέ. Nicetas Choniates libro I. in Manuele Comneno ita nar-
rat: τὰς πύλας τῶν πόλεων ἐπιζυγῆντες εἰ ἀστικοί, ἐν ἀγορῶν τοῖς Ἀλεμανοῖς μεταδίδοσαν. χροῖνης δὲ τῆς τεύχεος ἀποκρεμῶντες, ἀνείλικον πρότερον τὸ ὑπὲρ τῆς ἀποδιδόμενης κατατιθέμενον τίμημα· ἔπειτα διαχαλῶντες ὅσα ἐβέλοντο, εἴτε ἄρτος ἦν τὸ πωλέμενον, εἴτε τι βιώσιμον ἕτερον, εἶων. Vbi vides modum exer-
cendi commercium inter inclusos in vrbe et exclusos. In antiquis memoriis legimus, milites quondam non nisi ex praeda ali solitos: postea coepisse etiam inter arma exerceri commercia: et cum in urbibus amicis milites, qui stipendia accipiebant, pretio res necessarias sibi parasse, tum in expeditionibus ius obseruasse commerciorum, quod ἀγορᾷν πολέμων dixerunt, atque huius instituti primos fuisse auctores Caras, gentem belli studiis olim nobilem, et hodiernis Helvetiis in multis similem. Aelianus de animalibus lib. XII. cap. xxx. πρῶτοι οἱ Κᾶρες ἀγορᾷν πολέμων ἐπενόησαν, καὶ ἐστρατεύσαντο ἀργυρίω. *Primi Caras ius emendi vendendique com-
meatus belli tempore inuenerunt, et mercede militarunt.* Hoc voluit Aelianus, non quod hariolantur interpretes. Inuentum est antiquissimum: nam apud Homerum mercatores Lesbii permutationibus commercia exercent cum militibus Graeci exercitus. in septima Herodoti Musa mos Persarum in expeditionibus notatur: vt certus locus in castrametando assignaretur commerciis exercendis, qui locus ibi dicitur ἀγορὰ καὶ πρατήριον. in Graecorum historiis saepe opponuntur, ali exercitum ληϊζόμενον, rapto, et ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς, aere empto commeatu. Ad hoc ius pertinent multae leges militares, tam in iure Iustiniano, quam apud historicos: cuiusmodi est haec apud Xenophontem in quarto παιδείας. τὴν ἀγορᾷν τὴν ἔσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ μὴ ἀδικεῖν μηδέν, πωλεῖν δὲ τὰς καπήλας καὶ ἐμπόλας ὅ τι ἔχει ἕκαστος πράσιμον.

qua lege mercatores et caupones, qui sequuntur exercitum, tuti praestantur ab iniuriis militum. Radeuicus de gestis Friderici libro I. inter leges militares ab eo sancitas hanc refert. *Si mercator Teutonicus ciuitatem intrauerit et emerit mercatum, et portauerit ad exercitum, et carius vendiderit in exercitu, auferet ei omne forum suum.* appellat ἀγορὰν mercatum et forum.

Ibid. Ἄννης ὁ τεταραμένος ἐπὶ τῶν πολιορκιῶν δυνάμεων.) Hannibalem hunc viri quidam eruditissimi Asdrubalis filium nominant, et seniozem fuisse appellatum scribunt: quorum vtrumque est falsum. nam diserte scribit Zonaras, patrem huic Gisconem fuisse. de cognomine vero senioris, sine causa Orosium laudat auctorem Volaterranus: numquam enim id scriptum ab Orosio. sed ipse Orosius, vt ab Hannibale Amilcaris filio, viro notissimo, hunc distingueret, seniozem illum semper vocat. sic apud Diodorum Ἄννων ὁ πρεσβύτερος, quia fuit alius iunior clari nominis.

Ibid. τῶν ἐπισυνηγμένων στρατιωτῶν καὶ θηρίων γεμισσάντας τὰς ναῖς.) Missa sunt auctore Diodoro peditum millia quinquaginta, equitum sex: elephantum sexaginta. elephantorum meminit Polybius, sed tantum L. signata vox ἐπισυνηγμένων; de iteratis delectibus et legionum supplemento.

Ibid. ἐξέπεμψαν εἰς Σικελίαν πρὸς Ἄννον τὸν ἕτερον στρατηγόν.) In excerptis Diodori aliter narratur: Ἄννων ὁ πρεσβύτερος ἐκ τῆς Λιβύης μετὰ τὴν πολιορκίαν Ἀκράγαντος ἐπέρασε μεγάλην δύναμιν εἰς Σικελίαν. Postquam obsessum est Agrigentum, Hanno senior magnam vim militum ex Africa in Siciliam traiecit: μετὰ τὴν πολιορκίαν explicandum ex Polybio de inchoata obsidione.

Ibid. ὃς συναγαγὼν τὰς παρασκευὰς καὶ δυνάμεις εἰς Ἡράκλειαν.) Diodorus, ὁ ἔν Ἄννων ἀναζεύξας μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως ἐκ τῆς Λιβυαίης παρήλθεν εἰς τὴν Ἡράκλειαν. Heracliam autem intellige cognomento Minoam, vt paullo post etiam Polybius eam appellat. oppidum fuit maritimum Agrigento vicinum. causam appellationis pete e Diodoro XVI. in anno quarto Olympiadis CV.

Ibid. πρῶτον μὲν πραξικοπήσας κατέχευε τὴν τῶν Ἐρβησσέων πόλιν.) Militare verbum est πραξικοπεῖν, pro molitione clandestina, siue proditorum ope atque opera urbem occupare. libro II. Ἄρατος πραξικοπήσας τὸν Ἀκροκόρινθον Ἀντιγόνην κυριεύοντος, ἐγένετο ἐγκρατής. paullo post. Κλεομένης πεπραξικοπήσας

κοπηκός αὐτὰς καὶ παρηρημένε Τέγεαν, Μαντίνειαν, Ὀρχομενόν. quod in idiotismo nostro dicitur *menee secrete*, id Graecis est, *πραξικόπησις*, aut etiam *πῶξις*. libro IV. *συσησάμενοι πῶξιν ἐπὶ Θύρσων νυκτὸς ἔτι προσέβαλον τῇ πόλει*. paullo ante dicitur Aratus sciuisse eximie *πράξεις, ἀπάτας, ἐπιβλαὰς συστήσασθαι κατὰ τῶν πολεμίων*. Diodorus lib. XV. *οἱ συσησάμενοι τὴν πῶξιν μετανοήσαντες, ἐδήλωσαν τοῖς Βοιωτάρχαις τὴν ἐπίθεσιν*. et *faepe alibi πῶξιν συστήσασθαι de proditoribus urbium leges, aut iis, quibus urbes produntur*. *πράττειν* etiam *faepe idem ac prodere*. lib. IV. de Cynaethensibus; *ἐπεσπῶντο τὰς Αἰτωλὰς καὶ τέτοις ἔπραττον τὴν πόλιν*. ita loquuntur Attici scriptores. Thucydides lib. IV. *ὡς ἤθοντο οἱ πράσσοντες τὸ ἀμάρτημα, ἔδεν ἐκίνησεν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι*. qui *prodebant urbes Atheniensibus intellexit errore, quem erraverant duces Atheniensium, nihil mouerant*. quod noster libro IX. in similis erroris narratione, *οἱ ἐκ τῆς πόλεως συμπράττοντες*. Ita accipe illum philosophi locum politicorum libro V. cap. VI. quem neque doctissimus Lambinus, neque alii interpretes sunt assecuti: *ἐν Αἰγίνῃ ὁ τὴν πῶξιν πρὸς Χάρητα πράξας ἐνεχείρησε μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν*. id est, *in Aegina urbe mutare reip. formam aggressus est is, qui oppidum Chareti prodiderat*. in sexta Herodoti Musa Nicodromus Cnaethi F. Aeginensis, patriae offensus Aeginam Atheniensibus prodere instituit. si de ea historia sensit philosophus, Charos hic non est ille dux Atheniensis, qui ad Chaeroneam victus est a Philippo: sed multo antiquior alius. Thucydides libro V. narrans Lacedaemoniorum contra Argiuros expeditionem: *ὑπῆρχε δὲ τι αὐτοῖς καὶ ἐκ τῆς Ἀργεὺς αὐτόθιεν πρασσόμενον*: significat fuisse in ipsa urbe, qui prodere eam Spartanis recepissent. Etsi autem nullum discrimen ponunt Graeci scriptores, inter *πῶξιν* et *προδοσίαν*, politici tamen prudenter ita distinguunt, ut *προδόται* sint dicendi ac prodidisse patriam illi censendi, qui pecunia accepta eam hosti tradiderunt, aut ille, qui iugo seruitutis fit subiecturus. si autem aliquis, quo patriam oppressam dominatione iniusta liberet, occulta consilia ineat, ut auctor libertatis intromittatur, hunc non *προδῶναι*, sed *πῶξαι τὴν λῆψιν* debere dici. Thucydidis verba sunt de Brasida, qui Toronem a paucis civium adiutus noctu per dolum occupauerat, et praesidio Atheniensium urbem liberauerat, ac mox coacta concione facti rationem reddiderat: *ξύλλογον τῶν Τορωνοῶν ποιήσας,*

ἔλεξε τοῖς ἐν τῇ Ἀκάνθῃ παραπλήσια. ὅτι ἔδίκαιον εἶη πράξαν-
τες πρὸς αὐτὸν τὴν ἡψὺν τῆς πόλεως χεῖρας, ἥτε προδότας ἠγεί-
σθαι. ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ δαλκίᾳ, ἔτε χρέμιασι πειθέοντας ἐράσασθαι τῆτο,
ἀλλ' ἐπὶ ἀραθῆ καὶ κλευθερίᾳ τῆς πόλεως. Sed hanc quaestio-
nem, quis sit proditor habendus, tractat noster ex professo
eo fragmento, quod ex Suida descriptum exhibemus in
fragmentis.

Ibid. *πραξικοπήτας*.) Afferit Suidas hunc Polybii locum:
deinde plura huius verba subiicit, quae omnia a Polybio
esse petita pro satis comperto habeo: ignoravit antiquus
Hellenismus hanc verborum formam, Polybio et aliis me-
dii Hellenismi scriptoribus frequentatam. sic ὄχλοκοπεῖν et
ὄχλοκόπος libro III. ἔλληροκοπεῖν, legationum numero XLIII.
πραγματοκοπεῖν ibidem numero LXXXIX. et CXLIV. apud alios,
δημοκοπεῖν, πολιτοκοπεῖν, θαλαττοκοπεῖν, μετεωροκοπεῖν. in li-
bro sapientiae Φαντασιοκοπεῖν, quod alibi exposuimus. affine
apud Marcum imperatorem libro primo, Φαντασιοπλήκτως
τὸν ἀσκητικὸν ἐπιδείκνυσθαι.

Ibid. *ἔξ ἧ συνέβη τὸς Ῥωμαῖος ἐπ' ἴσκι πολιορκεῖν καὶ πολιορ-
κεῖσθαι τοῖς πράγμασιν*.) πολιορκεῖν et πολιορκεῖσθαι duobus mo-
dis accipiuntur: aut proprie de eo genere obsidionis, quod
ante diximus: aut μεταφορικῶς de iis, qui obsessorum ma-
la patiuntur: qui tamen servata vocis proprietate, neque
obsidentur, neque sunt circumvallati. Lyfias in oratione
adversus Dardanarios, qui annonam candelaciunt: ὥστε ἐνίο-
τε εἰρήνης ἤσσης ὑπὸ τῶν πολιορκούμεθα. adeo ut interdum pa-
cis tempore obsessorum mala per istos patiamur. id enim est
πολιορκεῖσθαι hoc loco. Plutarchus de Pompeio, ἐδίωκε Κεί-
σαρα μάχης μὲν ἐγνωκῶς ἀπέχεσθαι, πολιορκεῖν δὲ καὶ τρέβειν
ταῖς ἀτορίαις. Hoc igitur loco Romani dicuntur πολιορκεῖν
Agrigentinos, quia cinctos tenebant: ipsi vero πολιορκεῖσθαι,
quia inopia commeatus laborabant, quod solent obsessi. ele-
ganter M. Tullius Philippica XLIII. de Antonio, qui D. Bru-
tum Mutinae obsidebat: quem ita obsides, noue Hannibal,
aut si quis acutior imperator fuit, ut te ipse obsideas: neque
te iñine, si cupias, possis explicare. recesseris: undique omnes
iniquaeatur: manseris: haerebis. et ita saepe historici: et-
iam apud alios scriptores πολιορκεῖν ἢ πολιορκεῖσθαι, pro redi-
gi ad extrema mala et ultimam perniciem accipiuntur, quo
etiam sensu apud Oseam prophetam verbum κυκλῶν patres
capiunt, cum ait capite VII. ἐκύκλωσαν αὐτὰς τὰ διαβέλια αὐ-
τῶν,

τῶν, circumdederunt eos agitationes irforum, siue consilia. B. Cyrillus exponit, πεπολιόρηνται ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐνθυμημάτων καὶ ἀνοσιῶν σκέψεων. in qua pii patris interpretatione, verbum πολιορκεῖσθαι ea, quam diximus, notione est sumendum.

I. 19. παραγγείλας τοῖς Νομαδικοῖς ἰππεῦσι προπορεύεσθαι.) De Numidis equitibus et genere pugnae, quo vtebantur, fuse dicimus libro III. ad illa verba μέγα μὲν ἄτ' ἔπαχον ἄτ' ἐποίηεν διὰ τὴν ἰδιότητα τῆς μάχης.

Ibid. ἀπείτα πάλιν ἐγκλίνας ἀποχωρεῖν ἕως αὐτῶ συμμίξωσι.) Quam variis artibus et simulationibus hostis alliciat in locum infidiarum, vel illa exempla doceant, quae in eam rem congesta sunt a Frontino libro II. cap. V. Sed postquam omnes historias veteres, recentes euolueris, nullam inuenies magis vsitatam rationem, quam cum cedendo sensim, aut terga subinde vertendo in locum infidiarum hostis pertrahitur: quod hoc loco faciunt Numidae. Similia exempla passim obuia: neque hic monitore opus.

Ibid. καταλαβόμενοι τὸν λόφον τὸν καλέμενον Τόρον. In decima sexta Diodori est λόφος Ταῦρος in Sicilia: qui non est iste, sed alius longo interuallo ab hoc semotus.

Ibid. καὶ δύο μὲν μῆνας ἔμενον ὑπὸ τῶν ὑποκειμένων.) Paulo ante dixit: πέντε μὲν ἦν ἴσως μῆνας ἔμενον ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων. Ex his duobus locis colligitur, durasse obsidium Agrigenti septem minimum menses: quod spatium Diodorus vno mense facit breuius, huc enim referenda sunt haec illius verba in ecloga IX. e libro XXIII. ἕξ μῆνας παραναθίσσαντες, nempe Romani, ἔτω παρέλαβον Ἀνράγατα. Obseruent studiosi phrasin Polybianam, μένειν ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων, quoties nihil noui accidit, et seruetur idem belli pacisue status. alibi: ῥαδίως ἔπεισαν αὐτὰς μένειν ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων. atque ita passim Polybius τὰ ὑποκείμενα pro statu praesenti solet vsurpare. velut: μέχρι μὲν γὰρ ἐν τῶν κατὰ λόγον ἦν τις ἐλπίς ἐν τοῖς ὑποκειμένοις, εἰδὲν τῶν παραβόλων παρέλειπε. plena locutio est, τὰ ὑποκείμενα πράγματα. lib. VII. ὅταν προσῶσι μέμφωντά τι καὶ δυσχεραίνωσιν, ἢ τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασι δυσχερῶσιν. Libro sexto in grauissima disputatione opponuntur: ἐξοικεῖν et μένειν ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων. Plutarchus in Philopoemene νικᾶν ἐξ ὑποκειμένων de eo dixit, qui vincit, non paratis ante subsidiis, sed illis, quae ipse sibi suoapte marte comparauit. Translata vox e scholis philosophorum.

Ibid. τῷ δ' Ἀντίβῳ διαπυρσευομένῳ.) Adi ad librum xi: vbi fufe explicat Polybius modos πυρσεύας atque vsum, et nos ad illum vberrime. Ibi etiam docemus, Poenos, dum in Sicilia bellum gerunt, hanc artem diligenter excoluisse, et ad res magnas eius auxilio vsos. auctor Polyaeus libro vii. capite de Carthaginensibus.

Ibid. τέλος ἐτρέψαντο τὰς προκινδυνεύσαντας μισθοφόρους τῶν Καρχηδονίων οἱ Ῥωμαῖοι.) Punicæ Romanæque aciei ordinationem in hac pugna praetermittit Polybius, ex instituto suo: non enim historiam scribit, vt saepe testatur, sed apparatus ad historiam: ex hisce tamen verbis, et iis, quae sequuntur, tantum de Punicæ aciei serie cognoscimus. Praecedebant mercenarii προκινδυνεύοντες. hi erant quasi ferentarii et rotarii aut velites. posterior Graecia προκλάσας vocat, vt passim Leo. sequebantur elephantum tamquam murus aliquis legitimæ aciei oppositus. Elephantorum hæc vt plurimum fuit statio legitima; aut certe in cornibus: etsi interdum in subsidiis alias aut inter ordines collocatos obseruamus. qua de re alio loco diligenter. Bestiarum a tergo erat frons prima iustæ aciei, siue antesignani. deinde τὰ ἐπιτάγματα et ordines diuersi, quorum τὰ καθ' ἕκαστα ignoramus. At Zonaras longe aliter rem totam narrat. non enim acie instructa vtrimque pugnatum fuisse, verum Romanos in recipientem se Hannonem fecisse impetum, et magnam partem copiarum eius deleuisse.

Ibid. συνέβη πᾶν συνταρχθῆναι τὸ τῶν Φοινίκων στρατόπεδον.) Obseruent tirones causam cladis a Carthaginensibus acceptæ. Quum antecursores Poenorum velitum Romanorum pugnam non sustinerent, terga vertunt, et ad grauis armaturæ ordines se recipere conantur. Nullum adeo magnum in ea re periculum erat, si ea manus sine tumultu recessisset, et vel intra ordines aciei recepta ibi substitisset, vel totius aciei profunditatem emensa, pone vltimos ordines fugam stitisset. Nunc isti in effusam versi fugam, elephantos primo perturbant; deinde ad frontem aciei delati, impetu suo efficiunt, vt et qui in prima acie stabant, et deinceps alii fugientium agmine impellantur: ita corrumpitur acies vniuersa, et Romanis ad rem bene gerendam egregia occasio datur. Quam multa hic a Carthaginensium ducibus sint peccata, ex iis, quae inferius differuntur a nobis, poterit intelligi.

Ibid.

Ibid. οἱ μὲν πλείοι διεφθάρησαν αὐτῶν.) Diodori in hanc rem verba foedissime corrupta ita concinnamus ex ipsis corruptae lectionis vestigiis. Ἄννων δὲ πολεμῆσας ἐν δυσὶ μάχαις ἀπέβαλε στρατιώτας, πεζῶς μὲν μυριάς, ἰππέως δὲ σ'. ζωγρίας δὲ δ'. ἐλέφαντας Φασὶ θανεῖν τριάκοντα, τρεῖς δὲ κατατραυματιθῆναι. Hanno pugnare aggressus in duobus praeliis peditum amisit CCICD. equites ducentos, qui viui in potestatem hostium venerant, fuere ad CIO CIO CIO CIO. e bestiis occisas aiunt fuisse XXX. vulneratas III. numerus desideratorum equitum mihi suspectus. Zonaras hoc tantum, Ῥωμῶσι Φόνον πολὺν καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐλεφάντων εἰργάσαντο. Orosius: Poeni maximo bello (pugnam intellige) victi et profligati, undecim elephantum in potestatem redacti.

Ibid. τινὲς δὲ εἰς Ἡράκλειαν ἀπεχώρησαν.) Hanno ipse castris relictis Heracleam Minoam confugit: Zonaras δ' Ἄννων εἰς τὴν Ἡράκλειαν κατέφυγε, τὸ στρατόπεδον ἐκλιπών. Apud Diodorum statim post narratam Hannonis istam cladem sequuntur haec verba: ὅτι πόλις ἦν ἡ Ἐντιλίνα. ὁ δὲ Ἄννων βλευσάμενος ἐμφρόνως ἐνὶ στρατηγῆματι τῆς ἐχθρῆς ἄμα καὶ τὰς πολεμίας ἀνείλεν. Auctor illorum excerptorum, aut qui illa descriperunt, ita omnia mutilarunt, vt in plerisque diuinatione opus sit, vt scias, quo illa pertineant. quod igitur hic dicitur Hannonem prudenti vsu consilio, stratagemate vno et inimicis et hostibus perniciem attulisse, referendum est ad vasrum illius consilium, quo Gallos mercenarios, qui non manebant in fide, simul et Romanos est vitus. historiam narrat Frontinus libro III. cap. xvi. sed Frontinus Amilcari stratagema tribuit, quod Diodorus Hannoni: et rursus Hannoni, quod Graeci Amilcari, vt e Zonara ante docuimus.

Ibid. χώσας δὲ φορμοῖς ἀχύρων σεσαγμένοις τὰς τάφρους.) Inter species munitionis paullo ante ponebamus χῶσιν, aggestionem terrae cuius in re militari varius et multiplex vsus. Interdum aggeritur humus ad excitandam altitudinem, quae fit pro pluteo, et tela hostium defendat: cuiusmodi sunt χώματα, quae super fossarum labris exstruuntur. Latini aggerem, vel etiam vallum vocant. aliquando attolluntur in vsu ἐπιτειχισμάτων et turrium stabilium, siue mobilium, ex quibus tela in obsessos mitti queant. hunc quoque Romani aggerem dicunt, et Graeci veteres χῶμα, recentiores ἔγσσα, vel ἄγσσα deprauatione verbi Latini.

Aliud

Aliud genus *χάσεως* est, quum portus mole iniecta obturantur, aut quum in lacu vel mari, vt olim ad Tyrum Alexander, muniendo fit via; quarum aggestionum multa sunt vetera et recentia exempla. Aliud item, idque vltimatissimum genus est *χάσεως*, quando fossa terra ingesta repletur, quod hoc loco fit ab Hannibale, res vt diximus in creberimo vsu posita, sed modus, quo vsus hic Hannibal observatione dignus, ac propterea Polybio notatus. communiter omnis *χάσις* aggestione fit humi: *χωμιύειν* enim est ingestu terrae glebaeue obruere: verum quia haec ratio temporis indiget ac morae, quam saepe necessitates bellicae non ferunt; propterea vsus inuenit, vt loco terrae alia adhibeantur. Tria fere in eam rem solita admoueri, sexcentis locis Graecae Latinaeque historiae docent: terram, saxa, et ἔλην, materiem, siue ligna: eaque vel grandia, vt trabes, arborum trunci, aut ipsae integrae: vel minuta, ac fere vineta, vt *κλάδων ἀγκαλίδες*, quas in simili re nominat Apollodorus in Poliorceticis, ramorum frondiumue fasciculi, item sarmentorum et virgultorum. aliquando etiam quisquiliae et lacunarum inquinamenta ac fordium omne genus complendae fossae iniiciuntur deficientibus lapidibus, vt ait Nicetas libro iv. *τὴν τάφρον ἐνέπλησεν ἀφυσγέτω δια τῶν λίθων σέρησιν.* denique vbi res poscit, quicquid est ad manum, in eum vsum solet verti. ipsa quinetiam corpora vulneratorum et occisorum cadauera fossarum saepe fiunt complementum. vnde illa grauis Appiani querimonia in Punico, *ἄνθρωπος*, inquit, *ἀναπλήρωμα βάρη*: dixerat enim de milite Romano, Carthaginem duce Scipione ex summis opibus oppugnante: *λιθολόγοι ὅσοι πελέκασι καὶ ταῖς ἀξίναις, οἱ δὲ ταῖς χηλαῖς τῶν κόντων: τὰς δὲ νεκρὰς καὶ τὰς ἔτι ζῶντας ἐς τὰ τῆς γῆς κοῖλα μετέβαλλον, ὡς ξύλα καὶ λίθους ἐπισφύροντες.* qui lapides legebant, inquit, *pars securibus aut dolabris, alii contorum furcillis et mortuos et adhuc viuos in terrae caua coniciebant; nec secus quam ligna et saxa trahebant.* Tacitus iv. *Anna-*

lium: interea barbari cateruis decurrentes, nunc in valium manualia saxa, praeustas fudes, decisa robora iacere: nunc virgultis et cratibus, et corporibus exanimis complere fossas. Liuius libro xxiii. de Poeno hoste et duce Hannibale: *Hunc natura et moribus immitem ferumque insuper dux ipse efferauit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis.* Omnium vero maxime congeri illa solent, quae

loci,

loci quum occupent plurimum, pondus habent minimum; culcitae, et quaecumque aut tomento, aut palea sunt facta, sicut de Hannibale narrat hic Polybius. Similium porro euasionum ex vrbibus circumuallatis multa possemus exempla afferre ex historiis, siue antiquis, siue recentibus: sed iis omisissis, quae studiosi per se adnotabunt, vnicum adferemus Appiani locum, vbi non solum euasio huic gemina tentatur; verum etiam apparatus omnis describitur necessarius ad huiusmodi consilium exsequendum. In quinto Ciuiliū narrat Appianus, Lucium Antonium ab Octauiō Perusia circumuallatum conatum esse cum suorum militum manu erumpere, et fossis murisque superatis salutem sibi parare: quibus autem rebus instructi generoso incepto se accinxerint ita narrat. ὁ Λεύκιος ἤγε πρὸς ἡμέρας, σίδηρόν τε τειχομάχων εἶχον πολὺν, καὶ κλίμακας εἰς εἶδη πάντα διεσκευασμένας. ἐφέρετο δὲ καὶ τάφρων ἀχασήρια ὄργανα, καὶ πύργοι πηκτοὶ σανίδας εἰς τὰ τεῖχη μεθιέντες, καὶ βέλη παντοῖα καὶ λίθες καὶ γέβρα τοῖς σκόλοψιν ἐπιβρίπτεισθαι.

Ibid. ἔλαθε τὰς πολεμίας ἀπαγωγῶν ἀσφαλῶς τὴν δύναμιν.) E diametro cum his pugnat Zonarae narratio vndeunde petita: αὐτὸς μὲν ἔλαθεν, οἱ δὲ ἄλλοι γνωθέντες οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, συχνοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀκραγαντίνων ἐκτάνθησαν. Polybius sibi constat: nam eius sunt verba paullo post de hoc Hannibale, ἔτος ἦν ὃ τὰς δυνάμεις ἐκκλέψας νυκτὸς ἐκ τῆς τῶν Ἀκραγαντίνων πόλεως.

Ibid. ἄθενός δ' αὐτοῖς ἐμποδῶν ἰσαμένα, παρεισπεσόντες διήρπασαν τὴν πόλιν.) Sunt, qui tradant, Agrigentinos in fugientem Hannibalem vna cum Romanis fecisse impetum: multosque eorum occidisse: quod tamen, inquit Zonaras, apud Romanos nihil eis profuit. direpta enim vrbs est, et ipsi omnes hastae subiecti. auctor est Diodorus, sectione eius vrbs facta esse mancipia amplius viginti quinque millia. sic ille. δέλεος δὲ ἀκραντες ἅπαντας πλεον τῶν διαμυρίων καὶ s. prima verba non carent mendo. fortasse δέλεος δράσαντες ἅπαντας. nam et alibi eo verbo vtitur. Subiicit ibidem Diodorus, Romanos toto hoc anno aut certe obsidione amisisse peditem triginta millia, equites Φύ. quadraginta supra quingentos. sed est error, quem ante notauimus, μ pro α vel χ. CIO.

I. 20. ἐν ἔμενον ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς λογισμῶν.) Ait Romanos capto Agrigento, et de Poenis nobili parta victoria,

confi-

consilium suscepisse adimendae Poenis Siciliae, de quo ante non cogitauerant. ratio est; quia successu augentur hominum studia: et profectu ipso homines inuitantur ad ea persequenda, quae vel temere, vel per occasione[m] tentantibus bene cesserint. Huc pertinet, quod antea dicebamus ex Polybii sententia, eosdem Romanos ad occupandum orbis imperium occasione fuisse inuitatos: non autem destinatione animi certa id multo ante esse molitos. Adscendamus ad causam causae, quae est Dei prouidentia, siue ut historici solent dicere, vis fatorum occulta, quae Romanos ad orbis imperium vocabat, et iam tum res omnes in eum finem dirigebat. Hoc, qui non videt in historia vniuersa veteris populi Rom. nihil profecto videt: qui non attendit, non miratur praecipuum vsum ac fructum historiae.

IV. *Belli Punici primi annus iv. De maris imperio et Romanorum primo studio eius capeffendi.*

Hoc anno nihil gestum est in Sicilia dignum memoria, ab iis Coss. qui mox nominantur. Zonaras iccirco, Eutropius, et post illum Orosius, hunc annum ne attigerunt quidem; Mytistrati tamen obsessio, quae narrante Diodoro septem menses frustra Romanos tenuit, huic anno, opinor, congruit. Polybius etsi fatetur consules huius anni res Siculas ἐνδοχουμένως administrasse, hoc est, pro copiis quas habebant, satis commode; multasque adeo vrbes ab iis deditione captas: omnia tamen, quae in prouincia hi Coss. gessere, praetermisit. Denique nulla alia re insignem hunc annum facit Polybius, nisi rei naualis cura tum primum a Romanis serio suscepta. Et ait Polybius tanti hanc rem se aestimare, ut nihil aequae eum impulerit ad breuiter saltem narrandum bellum Punicum primum, atque hoc, ut originem et principium eius studii apud Romanos exponeret. Quam necessaria res sit ad magnum imperium, siue parandum, siue firmandum, habere in sua potestate mare, etiam mediocriter periti rerum politicarum, et eorum, quae nunc cum maxime geruntur ἐκ ἀνήκους, non ignorant. Omnino magnae potentiae praesidium et quasi pignus est semperque fuit mari dominari, quod Graecis θαλασσοκρατείν dicitur. Propterea antiqui Chronicorum apud Graecos scriptores, quum nullum exstaret summum imperium vllius Graeci populi,

puli, cuius factis ante Olympiadum institutionem doctrina temporum inniteretur, inter alia tempora, quibus ad seriem temporum designandam sunt vsi, istud non praetermiserunt; sed populos diligenter recensuerunt, penes quos imperium maris quondam fuisset, atque omnes mutationes, quae in ea re contigerunt, accurate in suis Chronologiis adnotarunt. Exstant hodie eius obseruationis clara vestigia in Chronico Eusebiano: vbi historia vniuersa imperii maris ab ipso eius principio ad Romana vsque tempora, vt videtur, deducta et pertexta fuerat: sed qui superioribus saeculis aureum illud Eusebii opus nobis descripserunt, ingenti etiam hic negligentia vsi, obseruationi pulcherrimae magnas tenebras intulerunt. Quoniam igitur ad eum annum deuenimus, quo maritimi Romanorum imperii iacta sunt fundamenta, multusque in eo sermone est Polybius, non pigebit hoc loco, quae de eo apud Eusebium restant, adhuc vestigia legere ac persequi, et de re cognitu dignissima ὁδὴ πάρεργον nonnulla adnotare. Ergo vt a capite rem ordiamur, maris imperium ante Carthaginenses, quibus Romani eripuerunt, hi populi leguntur tenuisse.

I. *LT DI* numero Eusebiano ab Abraham *DCCCXL*. qui est ἀπὸ τῆς κοσμογονίας, *MMDCXC*. Magni scriptores primum ex omnibus Graecis Minoem Cnossiorum in Creta regem, maris potentem fuisse scribunt. Diodorus bibliothecae libro *iv*. Μίνω πρῶτος Ἑλλήνων ναυτικὴν δύναμιν ἀξίολογον συστήσάμενος ἐθαλαττοκράτησε. confirmat scriptor eruditissimus Nicolaus Damascenus, cuius verba sunt apud Stobaeum, capite *xlii*. Κρῆτες πρῶτοι Ἑλλήνων νόμος ἔχον Μίνωος θεμένε, ὃς καὶ πρῶτος ἐθαλασσοκράτησε. Eusebius tamen hoc refellit: scribit ex versione B. Hieronymi numero *DCCLXV*. *Minos mare obtinuit et Cretensibus leges dedit, vt Paraedius memorat: quod Plato falsum esse conuincit.* quid hoc loco sibi vult vox Paraedius, illustrissimi Iosephi Scaligeri animaduersiones docent. Equidem vehementer miror, quomodo ex Platone sibi persuaserit, siue Eusebius, siue Africanus, falsum esse, quod de Minois imperio maritimo vetustissimi scriptores memoriae prodiderant. ego nihil apud Platonem inuenio, cur aliter credere debeam. et Strabo libro *x*. traditionem vetustam, prouerbii testimonio, hoc est Graecorum communi consensu comprobatur: solitos enim dicere de eo, qui rem probe sibi notam scire dissimulat, Scilicet

licet Cretenſis mare ignorat. Credere, inquit, par eſt, ναυκρατεῖν πρότερον τῆς Κρήτας. ὡς καὶ προοιμιάζονται πρὸς τὰς προποικιυέντας μὴ εἰδέναι, ἀ' ἴσασιν. Ὁ Κρηε ἀγνοεῖ τὴν θάλασσαν. Eusebius tamen ista persuasione imbutus, aliter pronuntiat. In interpretatione Hieronymi numero DCCCXI. siue ut aliae editiones habent DCCCXLII. ita scriptum, *Lydi mare obtinuerunt*: Graeca a Scaligero descripta e codice regio Georgii Monachi et publicata sunt vberiora, pag. 31. Λυδοὶ, οἱ καὶ Μαιόνες, ἐθάλασσοκράτησαν ἔτη 53. Primi igitur ex sententia Eusebii maris domini et θαλαττοκράτορας fuerunt Lydi.

II. *PELASGI*. Eusebius DCCCCLIX. *Pelasgi mare obtinuerunt*. et apertius Graece pag. xxxiv. Πελατγοὶ δεύτερον ἐθάλασσοκράτησαν ἔτη πε. pro δεύτερον scribendum δεύτεροι, ut semper in sequentibus, τρίτοι, τέταρτοι. Ex libro v. Strabonis et accurata Dionysii disputatione in prima historia, scimus Pelasgos gentem vetustissimam Graecorum, quondam πολλὴν ἐπιφανείαν κτήσασθαι, sed quae nullum diu firmum stabulum habuerit, modo huc modo illuc sedes transferre solita. Quod ad numeros attinet, cum Graecis Latina, in quibus error magnus vix potuit admitti, non consentiunt. Imperium Lydorum Graecus textus facit annorum xcii. Latinus cxix, ut fortasse legendum sit ρκ. non εβ. Pelasgos Graeca produnt θαλαττοκρατήσαν annos LXXXV. Latina versio LV. hoc est, 56. non autem πέ. Sequitur enim:

III. *THRACES*. Eusebius MXXIV. *Tertio mare obtinuerunt Thraces; annos decem et novem*. Graeca editio Τρίτοι ἐθάλαττοκράτησαν Θρᾶκες, ἔτη οθ. *Tertio mare obtinuerunt Thraces annos LXXIX*. ita corrigendum esse in versione Hieronymi testis Eusebius ipse, qui proximos θαλαττοκράτορας separat maiori adhuc intervallo a Thracibus. vide mox.

IV. *RHODII*. Eusebius MC. *Quarto mare obtinuerunt Rhodii annos xxiii*. In editionibus summi vironum Arnoldi Pontaci Episcopi Vasatensis et Iosephi Scaligeri, legitur haec nota eidem anno appolita MC. quum si verum sit, Thraces annos LXXIX. esse dominatos, ut modo dicebamus, apponi ista debuerint anno MXXIII. sed ut ratio congruat de Thracibus, Rhodiis, Phrygibus, puto transferendam hanc notam in annum MCIII. et pro οθ. scribendum

dum esse πζ'. LXXXIX. De Rhodiorum dominatione Graeca editio ita loquitur: Τέταρτοι ἐθαλασσοκράτησαν Ῥόδιοι, κατὰ δέ τινας πέμπτοι ἔτη κγ'. eadem diuerfitas; mox iterum notatur. quare autem Rhodios in hoc albo, quidam quarto loco recensuerint, alii quinto, nusquam hodie legitur, postquam doctissimorum hominum scripta, qui de his rebus ex antiquissimis Graecorum monumentis disseruerant, perierunt. Strabo libro xiv. videtur diuturnius multo hoc maris imperium Rhodiorum facere, quam trium et viginti annorum. Scribit enim de ea ciuitate: Θαυμασὴ ἡ ἐπιμέλεια πρὸς τὰ ναυτικά, ἀφ' ἧς ἐθαλασσοκράτησεν ἡ πόλις πολὺν χρόνον.

v. *PHRYGES*. Eusebius MXXVII. Quinto mare obtinuerunt Phryges annos xxv. Graeca Scaligeriana Φρύγες πέμπτοι ἐθαλασσοκράτησαν ἔτη κέ. κατὰ δέ τινας ε'. hoc est, ἔκτοι non autem ἕξ.

VI. -- -- -- -- Eusebius MCLII. Sexto mare obtinuerunt -- -- -- -- annos xl.

vii. *PHOENICES*. Eusebius MCXCII. Septimo Phoenices mare obtinuerunt. Tyri et Sidonis urbium Phoeniciarum nauigationes et potentiam omnis historia celebrat; maxime autem sacrae literae, et prophetarum vaticinia, vt Isaiæ capite xxiii. lege Strabonem libro xvi.

viii. *AEGYPTII*. Eusebius MCCXXX. Aegyptii post Phoenices mare obtinuerunt.

ix. *MILESII*. Eusebius MCCLXV. Olympiade vi. Mare obtinent Milesii, construxeruntque urbem in Aegypto Naucratim.

x. *CARES*. Eusebius MCCLXXXIV. Olympiade xi. Mare obtinent Cares. Castor siue alius scriptor vetus apud Suidam, τὰς Κᾶρας θαλασσοκρατῆσαι λέγεται μετὰ Μίνω τὸν Κρήτιον. Meminit θαλαττοκρατίας Carum Diodorus libro quinto: μετὰ τὰς Τρωϊκὰς χρόνας κατέχου τὴν νῆσον (Lesbum) Κᾶρες καὶ ὃν καιρὸν ἐθαλαττοκράτην.

xi. *LESBII*. Eusebius MCCCXLI. Olympiade xxxvii. Post Cares mare obtinuerunt Lesbii annos lxix.

xii. *PHOCAEENSES* per annos xliv. In Latinis libris haec nota est praetermissa, vt et sequentes, praeter vnam, omnes. In Graecis Scaligeri ms. pag. xlii. habentur haec β'. Φωκαῖς ἐθαλασσοκράτησαν ἔτη μδ'.

xiii. - - - - -

xiv. - - - - -

xv. *NAXII* per annos x. In Graecis excerptis Scaligeri p. XLIII. Νάξιοι ἐθάλασσοκράτησαν ἑτηί. *Naxii decimi quinti mare obtinuerunt annos decem*. Naxus haec insula est vna e Cycladibus, de cuius priscis cultoribus multa Diodorus libro quinto: vbi etiam de potentia, quam aliquando in mari obtinuerunt Naxii, ita narrat. Φασὶν ἐπέδῃναί τὴν νῆσον εἰς εὐδαιμονίαν, καὶ ναυτικὰς τε δυνάμεις ἀξιολόγως συστήσασθαι, καὶ ἀπὸ Ξέρξου πρώτης ἀποσάντας ἐκ τῆς ναυτικῆς συγκαταναυμαχῆσθαι τὸν Βάοβαρον.

xvi. *ERETRIENSES* per annos vii. Graecus textus Eusebii: Μετὰ Νάξιος Ἐρετριῶσις ἑτῆ ζ'. *Post Naxios Eretrienfes decimi sexti maris imperium obtinuerunt annis septem*. Eretria vrbs quondam in Euboea insula admodum potens opibus, secunda a Chalcide, quae erat metropolis et caput totius insulae. Strabo libro x.

xvii. *AEGINETAE*. Eusebius MDVIII. Olympiade LXVIII. *Decimo septimo mare obtinent Aeginetae, annos xx. usque ad transitum Xerxis*. Ita descripsit haec verba e suis libris Arnoldus Pontacus: in aliis codicibus desiderantur illa *decimo septimo*, quae recto iudicio ab eo sunt restituta. Fallitur vero doctissimus vir, quum disputat, legendum potius esse *undecimo*. imposuit ei defectus Latinorum librorum, in quibus populos *θαλαττοκράτορας* ante Aeginetas non inueniebat nisi decem. sed vitium exemplarium palam arguunt, quae haecenus diximus. In Graeco textu ita legitur: Γέλων Συρακυσίων ἐκράτησεν ἑτη ιζ'. ἐθάλασσοκράτησαν Ἀγινῶται ἑτη ι. hic quoque a librariis peccatum: nam legendum est, Γέλων Συρ. ἐκρ. ἑτη ζ'. ιζ'. ἐθαλ. *Gelo Syracusis dominatus est annos septem. Decimi septimi mare obtinuerunt Aeginetae annos x.* Gelonis tyrannidem tot annorum fuisse, et Diodorus scribit. de Aeginetarum imperio maris Strabo quoque facit mentionem libro viii. Αὕτη ἐστὶν Αἰγίνα, ἣ καὶ θαλαττοκρατήσασά ποτε, καὶ περὶ πρωτείων ἀμφισπρητησασά ποτε πρὸς Ἀθηναίους ἐν τῇ περὶ Σαλαμίνα ναυμαχίᾳ κατὰ τὰ Περσικά. meminit et Aelianus variae historiae libro xii. cap. x. Post Aeginetarum *θαλαττοκρατίαν* nihil vltius de imperio maris adnotatum in Eusebii Chronico. Sed quum dicat Eusebius, obtinuisse illos mare usque ad transitum Xerxis, quinam illis successerint non est obsecurum. Nam post victoriam de Nerxe et Peris relatum principatum Graeciae sine controuersia possederunt ἐναλλὰξ et per vices *Athenienses*

nienfes et Lacedaemonii: nos autem demonftrauimus antea, horum dominationem nihil aliud fuiſſe, niſi *θαλάττης ἐπι-κράτειν*, maris imperium et potentiam maiorem, quam reliqui Graeciae populi haberent. Poſtquam continuis diſſenſionibus et bellis fractae ſunt horum opes: terra marique late imperitarunt Europa et Aſia reges Macedonici. hos quoque temporibus illis *θαλαττοκρατῆσαι*, quum modo, qui in Aſia et Syria regnabant, praeualerent copiis naualibus; modo qui in Macedonia rerum potiebantur, plurimum mari poſſent, in bibliotheca refert Diodorus, qui etiam libro xviii. auctor eſt, Athenienſes aliquot in mari a Macedonibus clades accepiffe; *Μακεδόνων*, inquit, *τότε θαλαττοκρατῆντων*. Atque haec de populis Graeciae. Sciendum vero, numquam Graecos tantum in mari potuiſſe, vt verſus occidentem vltra mare Ionium potentia eorum extenderetur. Ergo etiam inter occidentis populos fuerunt, qui maris imperium ſibi vindicarent. Spina vrbs fuit in Italia, ad mare ſuperum ſita, Rauennae vicina, vetuſtiſſima Graecorum colonia. huius oppidi ciues Spinetas quondam tenuiſſe maris imperium, auctor Strabo libro v. *Ἰσορεῖται*, inquit, *περὶ Σπινητῶν ὡς θαλαττοκρατησάντων*. Dionyſius Halicarnaſſeus libro i. Spinetarum hoc imperium fuiſſe diuturnum ſcribit, atque opibus florentiſſimum. *εὐτύχησάν τε μάλιτα τῶν περὶ τὸν Ἰώνιον οἰκόντων θαλαττοκρατῆντες; ἄχρι ποθῶ, καὶ δεκάτας ἀνῆγον τῷ Θεῷ καὶ ἀπὸ τῶν θαλάσσης ὠφελειῶν εἶπερ τινες καὶ ἄλλοι λαμπροτάτας*. Sed multo illuſtrius Tyrrhenorum fuit imperium, quos magnae parti maris mediterranei eſſe dominatos, idque per diu, a multis proditum eſt memoriae. Strabo de Luna, in qua vrbe tum fuit Etruſci imperii ſedes, et portu Lunenſi libro v. *ἡ μὲν ἐν πόλις ἔσ μεγάλη, ὁ δὲ λιμὴν μέγιστός τε καὶ κάλλιστος, ἐν αὐτῷ περιέχων πλείους λιμένας, οἷον ἂν γένοιτο τὸ ὀρμητήριον θαλαττοκρατησάντων ἀνδράπων τοσαύτης μὲν θαλάττης, τοσῶτον δὲ χρόνον*. Dionyſius libro primo, de appellatione maris Tyrrhenici: *ἔπει Τυρρῆνοι θαλαττοκράτορες ἐγένοντο, μετέλαβεν ἣν ἔχει νῦν προσηγορίαν*. idem quoque Diodorus libro v. Tyrrheni, inquit, *ναυτικῶς δυναμέσι ἰχύσαντες καὶ ποθῶς χρόνος θαλαττοκρατῆσαντες τὸ παρὰ τὴν Ἰταλίαν πέλαγος ὑφ' ἑαυτῶν ἐποίησαν Τυρρῆνικὸν προσηγορευθῆναι*. meminit etiam alibi. Non ſatis ſcio an populis *θαλασσοκράτορες* accenſeri Maſſilienſes debeant: nam maris quidem imperium ipſos obtinuiſſe non memini legere;

classicis tamen apparatus fuisse instructissimos docet Strabo: qui etiam auctor, refertam eorum urbem fuisse donariis et spoliis, quae ceperant *ἀεί κατὰ ναυμαχῶντες τὰς αὐφισβητῶντας τῆς θαλάττης ἀδίκως*. Et Etruscorum potentiam obscuravit Carthaginensium dominatio, maior opibus, amplior sinibus, prior temporibus. Hos autem maris quoque imperium tenuisse, quum vigeabant res Punicae, e vetere historia certum est, et multis locis Diodori monumenta testantur. Ante Romanos tentavit hoc illis decus adimere potentissimus tyrannus Agathocles: et vero navitate, industria et dexteritate profecit homo sollertissimus non parum. semel enim insigniter et supra spem victis Carthaginensibus, victoriae praemium dominationem maris est consecutus. Diodorus in cxxviii. Olympiade, libro xx. *Ἀγαθοκλῆς ἐδ' ἐλπίδας ἔχων τῷ κατὰ θάλασσαν περιέσειθαι ποτατῶν Καρχηδονίων, ἐνίκησε ναυμαχίᾳ παραδόξως. καὶ τὸ λοιπὸν θαλασσοκρατῶν παρέιχετο τοῖς ἐμπόροις τὴν ἀσφάλειαν*. sed quod ex insperato tyrannus immanis erat consecutus, ex insperato citissime amisit, omnibus Africae populis mox ab eo deficientibus. itaque imperium Carthaginensium confestim in pristinum locum est restitutum, et ipsi *αὖ ἐθαλασσοκράτησαν*, ut scribit paullo post Diodorus. Romani vero ubi semel maris potentes sunt facti, sedulo semper cauerunt, perfeceruntque adeo, ne eius suae potentiae aemulos haberent. itaque victis primo et secundo Punico Carthaginensibus et postea Antiocho, lex inter primas foederis conditiones dicta, ne ultra certum numerum, eumque oppido paruum, naues parare possent. Lege formulas foederum illorum apud Polybium et Livium, nemo θαλασσοκρατίας Rom. meminit ante Lycophronem, qui vix potuit vidisse bellum Punicum primum, aut certe vix vti. ille tamen, p. 157. appellat Rom. *γῆς καὶ θαλάττης* principes. Sciant vero studiosi, verbum θαλασσοκρατεῖν non semper apud historicos aliosue scriptores de imperio maritimo esse accipiendum. interdum enim ita dicitur, ut *ἵπποκρατεῖν*, quod non significat equitibus dominari, aut praeesse: verum copiis equestribus praestare, et, ut loquitur Livius, equitatu meliorem esse; sic θαλασσοκρατεῖν, de eo, qui copiis naualibus fuerit instructior, aut qui in proximo sibi mari impune vagatur sine metu potentioris. ita dicit Xenophon in iv. rerum Graecanicarum, Corinthios in sinu, quem hinc Achaia, inde

Lechaemia

Lechaecum claudunt, Θαλαττοκρατῆσαι, et Diodorus libro XVIII. de Cyzicenis cum Arridaeo bellum gerentibus, Θαλαττοκρατῆντες ῥαδίως ἡμύνοντο τὰς πολεμίας. Sic et alibi tiro-nes legent et accipient.

I. 20. τὰ μὲν ἔν περὶ τὰς πεζικὰς δυνάμεις εἴρων κατὰ λόγον σφίσι προχωρῶντα.) κατὰ λόγον Polybio hic et alibi non raro est idem ac si latine dicas, ex animi sententia, quum destinata procedunt, et consilia ad finem propositum perveniunt. Legationum LIII. ecloga. Ῥωμαῖοι κυθόμενοι κατὰ λόγον κευωρηκέναι τοῖς Ἀχαιοῖς τὰ κατὰ τὴν Μεσσήνην. I. XXX. συνελογίζοντο δεδιέναι τὴν περίεσιν Ῥωμαίως, καὶ μὴ χωρεῖν αὐτοῖς τὰ πράγματα κατὰ λόγον. res ipsis non succedere secundum rationem, hoc est, vti proposuerant et sperauerant. Aliquando aliter accipiendum: vt in nauali praelio, quod paullo post describitur τὸ κατὰ λόγον ἐπετελεῖτο κατὰ τὴν μάχην, ὅπερ εἰκὸς, ὅταν ἢ παραπλήσια πάντα τὰ τῶν ἀγωνιζομένων, procedebat pugna secundum rationem. hic κατὰ λόγον non est, ex animi sententia: sed prout ratio ostendit fieri debere. erat autem rationi consentaneum, vt pares vires par belli fortuna sequeretur, et victoria anceps aut nulla. pag. DCII. Ἄρατος τὸ κατὰ λόγον ποιῶν καὶ προνοούμενος τῷ μέλλοντος συνετάξατο πρὸς Ταυρίωνα. Solet etiam dicere ἐκ τῶν κατὰ λόγον, vel ἐκ τῆ κατὰ λόγον, pro, vt par est, vt fit verisimile. sub finem libri V. τῶν πλοίων ἐκ τῶν κατὰ λόγον ἐγκρητῆς ἂν ἐγεγόνει. et συλλογίζεσθαι ἐκ τῶν κατὰ λόγον, quod alibi dicit ἐκ τῶν εἰκότων. Vide amplius libro III. ad illa verba pag. CCCLXVI. ἐν τῇ κατὰ λόγον παρισάνου ζυγῆντα. Vertimus δυνάμεις πεζικὰς pedestres copias. quod non desunt viri eruditi, qui reprehenderent. πεζικὰς enim esse terrestres copias. nam quae est ambiguitas in voce Graeca, modo equestribus modo naualibus copiis opponi solita, eadem est etiam in Latino sermone. Liuius libro XXVIII. Cum his ceteraque praeda Nicia praetore Achaeorum Aegium misso, quum Corinthum petisset, pedestres inde copias per Boetiam terra duci iussit. Orosius libro III. cap. primo: Pisander dux apud Spartam, per Agesilaum regem relictus, maximam munitissimamque classem tunc instruxerat, vt illo pedestrem expeditionem agitante, ipse quoque nauali discursu oram maritimam peruagaretur. Velleius Paterculus: Eadem virtus et fortuna subsequenti tempore ingressa animum imperatoris Tiberii fuit, quae initio fuerat; concussis hostium vi-

ribus; classicis peditumque expeditionibus. hoc est, τῶν τῶν πεζικῶν δυνάμεων ἐκστρατιῆς, siue ἐφόδοις.

Ibid. εἰ κατασπαθίοντες στρατηγοὶ Λεύκιος Οὐαλέριος, καὶ Τίτος Οὐατακίλιος.) Pœnius in saxo Capitolino. L. Valerius M. F. L. N. T. Octacilius C. F. M. N. Craffius.

Ibid. ἐξυσοπατεῖτο αὐτοῖς ὁ πόλεμος.) ζυγοπατεῖν est rei pondus cum facomate æquare: vel duas res pares inter se facere. inde venuste ad alia solet transferri. Lucianus de scribenda historia: ἐπειδὴν ἀναμειχθῶσι κοινῇ ἔσω ἢ θάνα. καὶ ζυγοπατεῖται τότε ἄσπερ ἐν τρυτάνῃ τὰ γινόμενα. eadem locutio apud Ammianum scriptorem semigræcum, libro xxiv. quum certaretur asperrime, multique funderentur altriviscus, et æquæ vires gesta librarent. indidem sunt illa, ἰσοάφοπος μάχη, δύσους ἀντιβλήσασ, vel ἰσοτάλαντος. Sed quam libenter veteres Graeci in rebus bellicis vterentur vocibus ἀπὸ τῆς σαθμικῆς petitis, declarant præcipua eius artis verba, Φαλαγγεῖ, ζυγός, βάρος, σήκεια, et alia, quae in his libris a nobis exponuntur. Aristoteles quoque hoc simili vsus: quum in secundo politicorum declarans discrimen, quod est inter communionem ciuitatis et commilitiū, ait illam quidem semper constare e differentibus specie: commilitium vero contra: esse enim societatem, quae ad bellum coitur, similem, vt quum in rebus ad libram pendendis pondus maius desideratur, quod sit par et æquale ei, quod in altera lance praegravat. est sane genus pugnae violentissimæ, quando alis et vmbone hostis impellitur, ac totius corporis pondere vrgetur: qua de re multa loco opportuno dicentur. recte igitur philosophus dicit, societatis huius vtilitatem esse in augenda quantitate. verba Aristotelis subiiciam; ἢ μόνον ἐκ πλείονων ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ πόλις, ἀλλὰ ἐκ εἰσὶ διαφερόντων. ἢ γὰρ γίνεται πόλις ἐξ ὁμοίων. ἕτερον γὰρ συμμαχία καὶ πόλις: τὸ μὲν γὰρ τῶ ποσῶ χαρίσιον, καὶ ἢ τὸ αὐτὸ τῶ εἰσὶ βοηθείας γὰρ χάριν ἢ συμμαχία πέφυκεν, ὥσπερ ἂν εἰ σαθμὸς πλείον ἐλαίστη. Apud Diodorum Siculum libro xvii. obseruabam verbum ταλαντεύεσθαι non dissimiliter positum.

MERICI CASAVBONI
NOTAE IN LIBROS V.

I. 6. **T**ῶ πρότερον ἔτει τῆς τῶν Γαλ. ἐφόδου.) De his verbis satis multa b. m. parens in editis notis: ex quibus tamen non plane colligas, quod ad oras tum nouae Parisiensis; tum veteris Basiliensis editionis diuersis verbis, sed quae eodem fere redeunt, adscripsit. Verba autem illa, ad has quidem oras, haec sunt: (An satis Graecum? nam suadet Graecismus, τρίτῳ πρότερον. aut tale quid) Ad illas autem; (corrigere ex pag. 100. τρίτῳ πρότερον ἔτει.) Eadem utrobique, siue correctio, siue coniectura, dicenda est? sed alio nixa fundamento. Recentiore esse istorum verborum scripturam, quam sunt editae notae, praestare non possum: hoc fidenter affirmare possum, haud pauca in illis notis, partim confusa, partim manca et mutila esse. Mihi autem nihil minus in animo est, quam rationes chronologicas hic excutere; sed ne cuiquam diligentius ista scrutaturo, siue Polybii, siue Pausaniae verba (de quibus ad haec Polybii non pauca ὁ μακκρίτης, in edito illo Commentariorum ἀποσπασματίῳ:) negotium facebant, operae erit, fortasse similes locos plures contulisse, ex quibus collatis, quod rectum et genuinum est, tanto facilius, qui id acturus est, eruet. Excerptarum igitur legationum, quae num. 38. edit. Paris. Graeco-Lat. pag. 847. b. ἃς ἦσαν πρότερον αὐτοὶ ἔτι ὑπογεγραμμένοι. Haud ista longe abeunt a vulgata Pausaniae lectione: Vertit autem ibi ὁ μακκρ. cui ante subscripserant. Legatione Paris. edit. pag. 873. a. εἰτινες ἐτίγγανον ἔτι πρότερον ἠρημένοι τὰ Φαρνάκια. Istorum verborum versio a parente, vel tylotheta praeterita sit, non possum dicere. nullam certe exhibet editio illa Parisiensis. Vertere possumus: *qui iam antea Pharnaci adhaeserant: vel, partes Pharnaci secuti erant.* Legatione 64. Paris. edit. p. 886. ἔτι πρότερον ἅμα τῷ Φαγερόν γενέσθαι, etc. vbi versio, *Iam antea vbi cognitum est* etc. Legat. 89. Paris. edit. p. 915.

καὶ διότι τῷ πρότερον ἔπει ψηφισαμένων τῶν Ἀχαιῶν: quod superiore anno, etc. vt ibi versum.

I. 18. πέντε μὲν ἔν ἔσως μίνας ἐπὶ τῶν αὐτῶν διέμεινον.) Πέντε μὲν ἔσως (non, ἔσως) μῆνας, exhibet editio Basil. neque aliter vlli, quod sciam, manuscripti libri. Mutauit ὁ μακ. de quo cum nihil in editis; non omissurus, sat scio, si perfecta illa prodissent in lucem: de causa mutationis, quantum est, quod suppeditant orae Basil. hic apponam. Forte ἔσως, (ita illae orae) quae particula apud Aristotelem saepe vacat. Haud dubium quin plura ad sententiae suae confirmationem additurus fuerit in commentariis suis ὁ μακ. si viuenti publicare contigisset. Certe et nos alicubi non vnum Aristotelem ita loqui obseruauimus.

I. 26. τὸ δὲ τέταρτον ἐπωνυμίαν ἔτι ἂ προσείλ.) Basil. ed. habet: τὸ δὲ τέταρτον καὶ τρίτον ἐπωνυμ. Vbi ad oram ὁ μακ. [Xylander (si Xylandi manus est illa, quam habuimus eo in codice, qui discerptus est in edendo:) nescio an e coniectura, an e libris, pro καὶ τρίτον, emendabat ἐράτευμα, quam lectionem nusquam inueni. abest vox τρίτον a meo Polyb. Ex pagina sequente apparet solum τὸ τέταρτον ita dictum: et Lips. vehementissime fallitur, ipse Polyb. pag. seq. et τρίτον ἐρατότατον, et τρίτον σόλον vocat.]

Ibid. τὴν ἐπίστασιν ἐπ' ἀπὸ ἁλλήλοισ ἐΐχαν.) ὁ μακ. ad oram Basil. (Suspicio legendum ἐπισύστασιν.) Non contemnendam suspicionem, si forte, quod illi fulciendae sit, aliquid aliunde se obtulerit, putauit, quod rarum id verbum, et non alibi, quod sciam, praeterquam in N. T. obuium. quālia certe non pauca, de quibus alibi, Deo volente, vni Polybio, et sacris nostris libris peculiaria. Ceterum in versione, alia aliis subiecta: non vt editum est, alia alii subiecta legendum.

I. 28. οἱ γὰρ πρῶτοι: καὶ διεκρίθησαν.) ὁ μακ. hic ad oram Basil. (τὸ γὰρ, quo spectat; aut quid sibi vult?) Quid in Commentariis super eo dicturus ultra fuerit, non possum diuinare. Mihi sane non tantum repugnare sententiae verborum, quam expressit pater, videtur; sed et ipsa per se totius huius periochae ab istis, quoniam vero utriusque exercitus etc. versio, valde suspecta est. An non enim bis idem continuo dixerit Polyb. ideo certamen aequale fuisse, quod vires vtrimque aequales essent? Non diffiteor satis odiosae περισελογίας, aut πολυλογίας alibi quoque (de quibus alius erit dicendi locus:) apud hunc nostrum exempla occurrere.

currere. non tamen opus esse, vt eo confugiamus, hoc quidem loco, non tantum τὸ γὰρ illud ven. parenti animadversum; sed totus verborum contextus bene spectatus facit, vt credam. Ac primo pro χωρισμὸν in istis κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς χωρ. non χωρ. sed χειρισμὸν legendum esse, quod ego verissimum puto, ad nouae ed. oras notauit ὁ μακ. Totum igitur locum sic lego, ac distingo: Τῷ δ' ἐκκτέρων πάριστα τὰ μέρη γενέσθαι, κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς χειρισμὸν, ἐφ' ἃμιλλον εἶναι συνέβαινε καὶ τὸν κίνδυνον. ἢ μὴν ἀλλὰ τὸ κατὰ λόγον ἐν ἐκείνοις ἐν ἐπιτελεῖτο κατὰ τὴν μάχην, ὅπερ εἰκός etc. οἱ γὰρ πρῶτοι etc. Verto autem: Quoniam autem utriusque exercitus aequales erant partes, certamen quoque per initia pugnae utrimque aequari contigit. Enimuero non in singulis partibus etiam circa finem, (vel, in fine) pugnae id euenit pugnantis, quod euenire debuit, quotiens inter aduersarios rebus omnibus aequales pugnatur. Primi siquidem (tantum abest, vt aequo Marte pugnaverint:) etiam rem decreuerunt. tandem enim Amilcar etc. Verba κρίνειν, et διακρίνειν, Historicis vsitatissima, a Medicis, in hac saltem significatione sumta, de quibus in indice dicturi sumus. Rem autem discernere, vertimus ex Liuiο, qui ita interdum loquitur in re simili: vt cum dicit. Primus labor atque impetus rem decreuit. alibique. Polybius lib. iv. locus huic, vt nos legimus et interpretamur, non absimilis. Οὔσης δὲ τῆς ἀκ. ἄπειχ. --- τὸ μὲν πρῶτον ἦν ἀγὼν οἶον εἰκός: et mox, τέλος γὰρ μὴν ἐτράπησαν etc. Inspiciat lector, si vacat, et nostra fortasse minus illi coniectura displicebit.

I. 29. πρὸς τὸ πολιορκεῖν.) Ex oris Basil. corr. ἐγίν. πρὸς τῷ πολ.

Ibid. καὶ πεπεισμένοι τὰς ὑπεναντίας.) Orae Basil. (πεπυσμ. ? sed retineo πεπεισ. nam erat coniectura. sed quia ait, ποιήσασθαι, non ποιήσεσθαι, malo per υ.) et ib. sed recentiore manu: Sane hic locus est ancipitis lectionis et sententiae.

Ibid. ὁ δὲ Γάϊος ἀναλαβὼν τὰ πληρ.) Orae Bas. recentiore manu: (imo Λεύκιος, ex superioribus.) quod et in versione secutus est ὁ μακ. L. Manlius cum remigibus et classariis, etc.

I. 39. παραταττόμενοι τοῖς πολεμ. ἐξ καὶ πέντε σαδίας.) Orae Basiliens. Mira locutio: consule Mss. Fort. ἐν ἐξ καὶ πέντε σαδ.

Ibid. πρὸ τῆς τείχεος καὶ τῆς τείχεος παρέβαλε.) Orae Bas. (F. παρενέβαλε) de hoc loco ὁ μακ. in erratis latinae versioni suae praepositis. (ποχ παραβάλλειν accipimus pro παρεμβάλλειν; vt paullo ante παρέβαλε, pro παρενέβαλε. plura in Comment. de hoc loco.) Multa sane ille de verbo παρεμβάλλειν, vt et reliquis omnibus tacticis, et militaribus, in aduersariis suis Polybianis, non vno loco. Non tamen haecenus occurrit aliud de hoc loco, praeterquam quod in oris Basil. vbi ad posterius illud παραβάλλειν: *An potest ita capi, vt fient ibi velut in acie?*

I. 42. προκατασκευάζοντες δὲ αἰεὶ τοῖς ὑποκειμ.) Ora Basil. (Deest, τι.) quod et in versione expressit ὁ μακ.

I. 47. τῶν πρὸ βραχέων.) Orae Basil. (an, τῶν πόρου βραχέων.)

I. 50. τῶν πολεμίων Ρωμαίων.) Ora Basil. *Aliterum videtur esse glossa.*

I. 55. μᾶλλον δ' ὄχυρὸν καὶ συνάπτον.) Ora Basil. (scribe, ὃ εἰς συν.) quod et in versione expressum: *qua Dr. contingit magis inaccessus.*

I. 56. εὐβατος ὑπόρχει καὶ γεωργός.) Orae Basil. (scribe, εὐβοτος.) quod et versio repraesentat: *pecori aliendo, et frugibus ferendis aptum.*

I. 58. ἐκείνοι τὲ γὰρ πολλὰκις ἀπολωλεκότες τὰς πτέρυγας.) De toto hoc loco melius illi pronuntiauerint, qui ludicris his τῆς ἀλεκτρονομίας (quae in Graecia et priuatim, et publice olim frequentia) saepius interfuerunt, et illorum inter pugnandum mores et ingenia bene perspecta habent. Ego quantum ex autoris scopo, et verbis ipsis colligere datur, suspicor, (sed suspicor tantum) aliud voluisse Polybium, quam quod hic latine ipsum legentibus exhibetur. Hoc utique: Gallos gallinaceos, seu senio, seu frequenti commissione confectos, alas amittere, quibus amissis, vtut animis vegetos et feroces, pugnas tamen non appetere, nec inuicem laceffere, donec casu aliquo congressi, ac complexi, ab intermissione ferociora, antea non abstant, quam alter eorum (si non et ambo) plane considerit. Ad hanc mihi praeeunt sententiam. I. scopus autoris, si bene perpenditur. Id enim videtur mihi Polyb. his praecipue (vt alia omittam) verbis, cum dicit, eos *hieram facere*, (quod quid sit in b. m. P. Comment. in Persium fusc explicatur.) voluisse; Rom, et Carthagin. istos milites, cum paribus viribus

ribus diu concurrissent, vtrisque de victoria desperantes, et iam viribus ad extremum exhaustos, aliquamdiu a certaminibus interquieuisse: donec tandem alia ratione isti bello finis impositus est. 2. Quod in hac editione, ἐμβάλλασι τὰς πλ. id in Basil. ἐμβάλλασ. τὰς πλ. Ego suspicor Polyb. scripsisse, ἀναβάλλ. τὰς πλ. Et certe quamuis ἐμβάλλειν, vel ἐπιβάλλ. πληγὰς sint ordinaria; aliud tamen videtur mihi articulus hic appositus (τὰς πληγὰς) postulare. Praeterea, τὸ αὐτομάτως, quod vertit hic ὁ μκκ. sponte sua: non minus frequenter, (si non et frequentius) *casu, fortuito*, significat. De diuersis gallorum congressibus verba Polybii intelligo, quod videtur mihi τὸ πότε requirere. Quod si de vnico, sed diuturniore congressu capienda sunt, quod ego quoque non valde improbarim: nihil prius videtur, quam vt pro ἐμβάλλασι, quod est in Basil. edit. et MSS. (quantum datur ex impresso libro, ad vsu[m] patris cum MSS. accurate collato, coniicere:) legamus, εἰμῆ βάλλασι temere, et ὡς ἔτυχεν: propter ἀδυναμίαν scil. et defectum alarum. pro quo alibi idem Polybius (vt a Suida notatum) vno verbo dixit, εἰκοβολεῖν. Hoc pacto et articuli (quod ego plane necessarium duco) rationem aliquam habebimus; et proxime sequentibus ἕως ἂν αὐτομάτ. etc. fatis bene consulamus. Possemus etiam τὸ ἐμβάλλασι in eandem fere sententiam interpretari, vt hic proprie (quod non abhorret ab ea verbi notione, ex qua dies intercalares dicti sunt ἐμβολιμαῖοι) significet, interiecto spatio, seu per interualla (vt quibus vires ad acriorem pugnam non sufficiant) ferire, seu plagas inferre. Ceterum an soleant galli, siue ex longa aetate, siue assidua et contentiore dimicatione proprie et vere *alas amittere*, non possum dicere. Sed quicquid huius sit, cum τὸ πτερῶν, et ἀναπτερῶν (*alas addere*,) vulgare sit apud Graecos pro *animos addere, instigare*, verbum; quod inde sumtum dicunt, quod πτερύσσεσθαι, siue latera sua alis expansis verberare solent aues istae ante pugnam: possumus etiam τὸ ἀπολωλεμέναι τὰς πτέρ. vt prouerbialiter dictum accipere; vt alas suas illi dicantur amisisse, qui praesidia sua, quibus antea, siue ad pugnam, siue aliam quamuis rem aggrediendam, nitebantur, amiserunt.

I. 59. ὁμοίως δὲ Πρω. ψυχομαχῶντες.) Orae Basil. scribe, ὁμοίως δὲ, quod et versio sequitur.

Ibid. *πρῶτευρέθη ἢ πρὸς τὴν συντέλειαν.*) Scribe, *πλέον*: olim ad oram sui libri ὁ μακ. Sed consultis et dissentientibus MSS. merito repudiavit. Nec sane abhorret a stylo Polybiano vulgata lectio.

I. 72. *ἄτως ἀδέκωτα δεῖ πρὸς τὸ παρὸν μόνον, ἔπειθ' ἄλλο μᾶλλον πρὸς τὸ μ. ἀποβ. δεῖ.*) Orae Basil. (Quia omnes codices retinent utrumque δεῖ, puto omnino sententiam esse maneam aliquot vocibus.) Atqui cum utrumque sit in textu Graeco nouae edit. illud δεῖ; nulli tamen, qui defectum aliquem notent asterisci sunt apposti: quod certo consilio mutata priore sententia, an casu acciderit, non possum certo statuere. Mutandae sententiae causa fortasse fuerit non dissimilium pleonasmorum, seu repetitionum (de quibus alibi dicturi sumus) observatio. Aliud tamen est, quod istam de loci mutilatione suspicionem confirmare potuit, quod Basil. editio vocula ὄντες (*ἔτι δὲ μᾶλλον ὄντες πρὸς τὸ μέλλ.*) sit auctior. quam quidem, ut hic legitur, magis turbare, quam iuuare sententiam, ut agnoscimus; ita fieri posse, ut non de nihilo, nec plane superuacua hic conspiciatur, non immerito suspicemur. Quid si, *ἔτι δὲ μᾶλλον στρατεύοντας, vel τὰς στρατεύοντας,* aut aliud quid in eam sententiam scripserit Polybius? Sic sane non ipsa tantum sententia pulchra observatione sit auctior, sed et orationi consulitur, ut utriusque δεῖ sua constet ratio. Potuerunt autem casu aliquo primae duae syllabae in fine lineae excidisse, et τὸ ὄντας, vel ὄντας in proxima linea remansisse. Plane ab eadem mente sunt ista lib. 11. *νέμεν δὲ μερίδα τῶ παραδόξῳ πανταχῇ μὲν, ἀνθρώπων ὄντας· μάλιστα δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς.* Nouae edit. pag. 93. primis lineis. Haec nostram coniecturam non parum confirmant. Sed alii viderint. Illustris sane sententia verborum, et praecipuum felicitatis, si penitus infixata cordibus, humanae fundamentum.

I. 74. *εἰκῆ καὶ παραλόγως προέθαι.*) Bas. edit. *παραλογίως*: vbi ὁ μακ. ad oram: *Hoc malo: etsi aliter M.S.* Sic ἀλογίως. pag. 39.

I. 75. *πόλις ἐπ' αὐτῆς ἀνοδομηκ.*) Eaedem orae ad istud πόλις: *Ἄν προ ἀκρόπολις?* nam urbem quidem, qui potuit tam cito?

I. 78. *ἦν δὲ πλήρης ὀρυκῆς πολεμικῆς.*) Ita ex libris scriptis haud dubie, cum antea legeretur, *ὀρυκῆς βασιλικῆς*, quamvis nihil super eo ad oras suas restituit ὁ μακαρίτης. quam etiam

etiam lectionem in altero exemplari eiusdem Bas. edit. vbi notatae variae lectiones ad oras, inuenio. Potuit alioquin ὄρου βασιλ. de nobiliore et minime vulgari indole recte accipi: et ita non vnus loquitur.

I. 79. παραλελειμμένας ἐπινοῶντες τιμωρίας.) Mirum tam absurdam lectionem, quae in Bas. edit. exemplari ex qua manauit, multis obelis confossa est a P. addita ad oram correctione: (scribe παραλλαγαμένας:) in hanc editionem receptam esse: quod imprudente illo factum esse, nullus dubitavit; tam certa scil. et quam multi alii, si quis dubitet, Polybii loci firment correctione, quam absurda et importuna illa voce, quae locum illius occupauerat.

IN LIBRVM II.

II. 2. τῶν προϊόντων πρὸς τὴν αὐτήν.) Orae Bas. (ἀρχὴν λέγει interpretes, et est omnino locus mendosus.) Quantum ex interpretatione verb. licet augurari, videtur ὁ μακ. ἀρχὴν αὐτήν corrigendum censuisse: certissima, vt ego quidem iudico, coniectura. Vltimarum enim syllabarum in duobus illis continuis verbis ἀρχὴν et αὐτήν, similitudo, alteram omittendi librario, quo nihil procliuus in manuscriptoris libris, occasio fuit: προϊέναι autem (pro quo mox προπορεύεσθαι) quid hic valeat, docebit index graecus.

II. 4. ἀπό τε τῆς τὴν ἀρχὴν τῶν Αἰτωλῶν ἔχοντος.) ὁ μακ. ad oram nouae edit. (An Μυδιωνίων? locus suspectus.) Cum enim ἐπιγραφή pro more illius aetatis, non ad victos, sed victores pertineret; quid hic facerent Aetolorum, qui magistratum gesserant, nomina? Sed hoc videtur praeter ordinem factum a Mydioniis, vt tanto magis Aetolos vrent, et ridiculam eorum confidentiam aliis ridendam propinarent, vt etiam Aetolorum praetorum nomina, plane vt decretum ab illis fuerat, ἐπιγραφή suae, facta etiam fortasse decreti ipsius mentione, apponerent, hoc tantum discrimine, quod quae victores eos debebat, ex proprio decreto ἐπιγραφή celebrare; quae a Mydioniis facta est, ea vana spe victores, re victos, infamabat. Huc etiam spectat, quod in Basiliensis edit. oris, etsi non ad hunc locum reperio: (No. autem et victorum ducum? hoc est, τῶν νικησάντων, et τῶν νενικημένων nomina apponi solita. Vide Suidam in Iphicrate.) Hoc igitur notat hic Polybius de Aetolorum nomine

nomine apposito, quod obseruatione dignissimum visum est. De Mydioniis autem magistratibus ideo silet, quia in eis apponendis mos, haud dubie, seruatus, qui satis notus erat, nempe vt eorum nomina scriberentur, qui tum magistratu fungebantur, cum res gesta est: non etiam eorum, qui petituri erant, quod ridiculum erat. Ceterum solitos saepe victores, quae victi stulte aut crudeliter vouerant, mutatis personis et nominibus, in ipsos exequi, multa exempla in historiis antiquis. Illustre illud de Romanis, in bello Gallico, de quo Florus lib. 11. cap. 4.

II. 9. *καὶ συνάψαντες τοῖς προπλέουσι.*) Orae Bas. (Scribe, *προπλέουσι.*) et ita versio, *qui ante ipsos nauigabant.*

II. 17. *καὶ Νώλην πεδία - - - καὶ διὰ τὸ π. έμπ.*) Bas. ed. *καὶ ναλυναδην, καὶ διὰ τὸ π. έμπ.* vbi ó μακ. ad oras (scribe, *καὶ Νώλην πεδία.* tum lacuna est notanda. tali fere modo suppleuerim: *καὶ Ν. πεδία κατέχοντες, καὶ διὰ π. έμπ. εἰσὼς συνέβη γνωρίζεσθαι καὶ μεγ.*) Ad hanc siue coniecturam, siue correctionem aptata versio: *Cum quidam et campis circa Cap. et N. etc.*

II. 19. *ἔπει τετάρτῳ συσφρονησαντες*) ó μακ. ad oras n. ed. *Non potest ferri, nisi mendium in superioribus.*

Ibid. *πρὸς τὸ γεγ. ελάττωμα τοῖς Ρωμαίοις.*) Aliud versio, quam quod hic textus: sed conuenient, si corrigamus ex oris Basil. (scr. *πρὸς τὸ γεγονός ελάττωμα αὐτοῖς: εἰ Ρωμαῖοι, μετ' ἄλ. etc.* Expone ex Liuiο pag. 280. Senones absentibus Coss. legionem Romanam penitus ceciderunt. deinde aduenerunt Rom. et hanc victoriam sunt consecuti.) Ceterum ita fuisse tum Rom. vt in aduersis tanto ferociores essent, et vt ait poeta Lyr. *ab ipso sumerent oris animumque ferro:* alibi quoque Polyb. auctor est, non vno loco. Proxime quod memini, accedunt ad haec verba, quae *Excerpt. Legat. tmemate*, 68. pag. 891. *Ἴδιον γὰρ τῆτο πάντη παρὰ Ρωμαίοις ἔθος, καὶ πατριόν ἐστι, τὸ κατὰ μὲν τὰς ἐλαττώσεις. etc.* ibi *ἐλαττώσεις*, quod hic *ἐλάττωμα.*

II. 30. *καὶ διακοπτόμενοι προέμενον ἐπ' ἴσον τῆς ψυχῆς.*) Consentit hic quidem cum textu Graeco versio τῆ μακ. non silenda tamen (ita mihi visum) apposita ad oras Basil. coniectura, quod pluribus eiusdem locutionis exemplis nitatur. istud autem, quod hic est, an alibi sic usurpatum in Polyb. occurrat, non possum dicere. Quid autem illae? *Στοιχός:*

ἐπὶ ποσὸν, ut in simili loco, p. seq. Οἱ δὲ Κελτοὶ διὰ τὸ παρὸν εὐτύχ. μείναντες ἐπὶ ποσὸν εὐθαρσῶς.

II. 34. εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν χώραν.) *Verfio: in ditionem Romanorum.* Oræ autem Basil. *Suspecta vox* (τὸ ἀνδρῶν scil.) *vide Plut.* Sed quem Plut. locum voluerit ὁ μακ. cum nullo numeri, nullum libri nomen adscriptum fit, non possum diuinare. Eadem quidem historia, Polybianæ narrationi per omnia fere conueniens, in Marcello Plutarchi extat: non tamen ibi de obsesso Claſtidio quicquam reperio; nec aliud quicquam in tota illa historia, quod ad eruendam veram lectionem, aut hanc falsi conuincendam spectet. Ego per τὰς ἀνδρας, Rom. proprie Conſ. et Rom. exercitum cui praeerant, et de quibus fermo Polybio est, intelligo. Ita enim saepe solent Graeci istis τῶν ἀνδ. vocibus loco pronominis, aut certe proprii nominis vt: vt hoc ipso Marcello Plut. editionis pulcherr. et praestantiss. p. 547. ἡ δὲ ἔ κατηφρόνησε τὰ κατὰ μικρὸν ἔτως ἐλλείμματος, ἀλλ' ἔγραψε τοῖς ἀνδράσι. Consules intelligit, quos paullo ante nominauerat, Scipionem Nas. et Cnaeum Martium. An igitur hunc ipsum locum in animo habebat ὁ μακ.? non credo: neque de mendo locum suspectum habuisset, si hoc voluisset. Ceterum, per Conſ. et exercitum Rom. (si nos bene coniciamus) Romanum in genere populum intelligi, et ita, *in ditionem Rom.* bene verti, etiam sine monitore quivis opinor intelligat.

II. 35. τὰ τοιαῦτ' ἐπίσθη διὰ τῆς τύχης εἰς μνήμην ἄγειν καὶ παράδ.) Vertit ὁ μακ. *Vt huiusmodi lusus fortunae memorabiles ad posterios mem. tradant.* Cum nullae autem, vt interdum, vbi non tam salebroſi loci, notae sint in textu Graeco appositae, quae vitium aut defectum indicent; coniectore sagacissimo opus est, et in his exercitatiss. qui quid secutus sit ὁ μακ. cum ita verteret, ariolari queat. Cum ita verteret, inquam; qui quidem non ea libertate vsus fit, qua Perottus, alique non pauci: sed religiosissime in hoc opere toto versatus sit. Dignus locus, in quo experiantur ingenium suum, qui suae ipsi sagacitati confidunt. Audiant alii, quibus minus vacat, aut libet, Basilienses oras, quae vno verbo expediunt: (scribe, ἐπεισόδιχ.) Quod si quis in his studiis adeo tyro est, vt in hoc verbo, et quem habet hic vsus, adhuc haereat, adeat ille doctissimum Stephanum, et quos ille laudat: Suidam in primis, cui con-

sensit

fentit Etymologicum M. ἐπεισόδιον, τὸ ἐπιφερόμενον τῷ δράματι, γέλωτος χάριν, ἕξ τῆς ὑποθέσεως ὄν. καταχρηστικῶς δὲ, τὸ ἐξχγώνιον ἅπαν πρᾶγμα.

II. 39. * ἐνέπρησε τὰ συνέδρια τῶν Πυθ.) Orae Bas. (Quis? an posuit actium pro passiuo? Aliquid Tzetzes Chil. 205. Vide Laertium.) Sed cur non ἐνέπρησαν, in plurali, cum nominatiuorum eiusmodi ellipses, vt ad Catullum obseruat Scaliger, non sint inusitatae: imo vt ille iudicat, elegantes? Ita crederem, nisi id displicuisse τῷ μακ. ex eius silentio (tam obuia alioqui coniectura) coniecero.

II. 41. εἰς ταύτην διαφορὰν καὶ καχεξ. ἐνεπ.) Haud dubium, quin alicui aliquando veniet in mentem, (vt sunt ad ista procliuēs multi) corrigendum esse διαφορὰν; qui lectori fortasse suam imputabit εὐσοχίαν. Sciat igitur ille quicumque, damnatam hanc a parente coniecturam, quod omnes aliter Mss. codices; vt ad oram Basil. notauit. cui iudicio consentientem etiam eiusdem versionem hic habemus.

Ibid. διὰ Μάρκου καὶ τῶν Ἀχαιῶν.) Orae Basil. (scribo Μάρκου. hic enim est Marcus Carynensis.) Ita et versio: *Marci et Achaeorum opera.*

II. 47. Πρᾶξις ἕξ. καὶ σύνευσιν.) Non in Basil. tantum edit. linea transfixa diphthongus in voce σύνευσιν; sed et ad oram n. edit. scriptum: (fort. σύνευσιν:) coniectura non minus probabili, quam obuia. Versio vulgatam lectionem expressit.

II. 48. διότι ταχέως ἂν ὑπὸ τῆ Κλεομ.) Orae Basil. (Deest verbum: non dubitabat, vel, persuasum habebat.) Additum illud verbum in versione; his argumentis motus, non dubitabat, etc. Credo ego id verbum fuisse διπνοήθη. quod quia ab eadem syllaba, a qua et proximum διότι, incipit, tanto facilius, vt qui in his exercitati norunt, potuit excidere. Ceterum τὸ δεῖγμα ποιούμενος, in Bas. edit. cum superioribus verbis, non vt hic cum sequentibus, cohaeret: ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἀμ. Φιλ. εὐεργεσιῶν δεῖγμα ποιούμενος: quod quare mutatum sit, nisi ita suadebant Manuscripti codices, causam non assequor.

II. 50. ἔδεν γὰρ εἶναι τέτη κάλλιον, ἐδὲ συμφορώτερον.) Orae Bas. ad istud συμφορώτ. (Absurde pro συμφορώτερον.. Sed ita Mss. et iterum p. 49. et p. 153 at in Fragm. συμφορώτερος: vt p. 49.) Et mox, ibid. (Scr. Φορ. vt Thucyd. 276 277. et τὸ σύμφορον, D. Halic. 359. συμφορώτατον, Arr. 94. b.

II. 55. *παρὰ τοῖς Μεγαλοπολ. καὶ Στυμφαλ.*) Ed. Basf. *παρὰ λιονεῖς, μεγαλοπολ. καὶ στυμφαλ.* vbi ὁ μακ. ad oram Basf. scripsit ille quidem plane nihil: sed plures notas appinxit defectus, vel corruptelae (decussatae sunt illae lineolae, siue *χιασμοί*) indices. Sed in versione plus est, quam in textu Graeco: *quod neque apud Clitorios, neque apud Megal. neque item, etc. Clitorii* igitur hic suppletum est: et ita debuisse, cuius liqueat ex sequentibus, nisi si alicubi terrarum *Lionenses* reperire possimus, quos Perottus, opinor, commentus est. quamquam ne id quidem suffecerit; cum *Clitorios* plane nomet infra Polybius.

II. 56. *ὡς ἐ πάντας εἰς ἑκασιν καὶ δακ. τὴς ἑλ. ἀγ.*) Ex duabus variis, quas exhibet Ed. Basf. (alteram in contextu: alteram in margine:) lectionibus, *ἑκασιν* scil. et *ἐπίσασιν*: haud dubium, quin hanc posteriorem pro vera et genuina amplexus sit ὁ μακ. quam etiam in versione eleganter expressit: *Vt Gr. omnes ea res aduerteret.* Merum igitur *παρέραμα* fuerit, quod *ἑκασις*, et non *ἐπίσασις* hic legitur in textu.

Ibid. *Δεῖ τοιγαρὲν ἐκ ἐπιπλήττειν τὸν συγγραφεύ.*) Orae Basf. (vel sumit pro *ἐκπλήττειν*, vel ita scripsit: quod constat ex pag. 265.) Vide ibi edit. Graeco-Lat. p 721. vbi vox *ἐκπληκτικῆ* bis occurrit in hac ipsa re. Sed ecce, non multis ab hinc lineis, vox ipsa *ἐκπλήττειν*, vt tam longe testimonium accersere, non opus sit.

Ibid. *καὶ ἢ ψεῦδος διὰ τὴν ἀπάτην τῶν θεωμένων.*) Cum prius dixerit, finem legitimae historiae esse, *τὸ διδάξαι*: Tragoediae autem *τὸ ψυχαγωγῆσαι*: addit hic pro diuerso hoc fine mirum non esse, si diuersa quoque sint media: in tragoedia quidem, *τὸ πιθανόν*, quamuis sit falsum, ex quo delectatio consequatur: in historia autem, veritas; ex qua vtilitas ad usum vitae. Non potest alia mens esse verborum, et ita dicet, quisquis attente considerauerit. Vt tamen hoc ex verbis conficiamus, pro *ἀπάτην*, corrigendum *ἀγωγὴν* vel *ἀπαγωγὴν*, quod est (et ita ille postea non semel vsurpat) *delectatio*. nam certe non *ἀπάτη*, deceptio: sed *ἀγωγή* (dixit ipse prius *ψυχαγωγῆσαι*) est finis tragoediae; vt *ὠφέλεια* (pro quo prius *διδασχῆ*) historiae. Ceterum, quod hic de Tragoediis pronunciat Polybius, vnicum illis finem propositum esse, *τὸ ψυχαγωγῆσαι*: multa opponi huic illius sententiae posse scimus, et longe aliter de prima illarum in-

stitutione et scopo summus imperator et philosophus M. Aur. Antoninus in diuinis illis *de seipso et ad seipsum* libris, libro xi. adeo quidem, ut ipsum τὸ διδάξαι et διδάσκαλος, propria olim fuerint istius professionis vocabula, ut iam non vnus monuit, et nos aliquando pluribus forte dicturi sumus, si vnquam nostri in sapientiss. illum scriptorem prodibunt in lucem commentarii.

II. 67. Θεωρῶντες τὰς σπείρας τῶν Ἀχαιῶν ἐρήμους.) Ver- tit ὁ μακ. *animaduerso Illyriorum cohortes subsilio Achaeo- rum a tergo esse nudatas.* et sic fortasse nihil mutandum est: quod alioquin fieri, si genitiuum illum (τῶν Ἀχ.) ad priora, non posteriora verba referamus, res ipsa postulare videtur, ut ad oras suas Basil. notauit ὁ μακ. his verbis; (de Illyriis videtur accipiendum. quare Ἀχαιῶς accipe hic, qui stabant ab Achaeis: vel rescribe, Ἰλλυρ.) Sed de hoc loco plura ὁ μακ. in praefatione ad lectorem, quae Polybio praefixa.

II. 69. ἀνακληθῆντων δὲ τῶν παρ' ἐτέροις ἐξ ὤμων.) Orae Basil. (Scribe, παρ' ἑκατέροις.) atque ita versio quoque: *Tubis deinde ab utraque parte concinentibus,* etc. praecesserat et- iam paullo ante, παρ' ἑκατέροις χεδὸν ὑπαρχόντων τέτων, etc.

I N L I B R V M I I I.

III. 7. ἀλόγως καὶ ψευδῶς κατηγγ.) Aduerbiorum istorum, ἀλογ. καὶ ψ. *absurde et falso,* versio, operarum typographi- carum, an interpretantis inaduertentia, praeterita est.

Ibid. δαόντως ἐτήσαοαι τὰς τῶν συμ. θερ.) Orae Basil. (scr. ἐνησαοαι) Ita et versio: *curandi c. reciam viam inisset.*

III. 10. τὸ μὲν πρῶτον εἰς πᾶν συγκατέβαινον.) Versio: *principio illi in hoc certamen descendere:* quod minus rectum, et praeter mentem Polybii mihi videtur. Non enim, opi- nor, ille voluit, Carthaginenses bellum hoc initio susce- pisse: sed illos, iustis suae causae fretos, et iure cum illis contendere, καὶ δικαιολογεῖν paratos, quod Romani postula- bant, abnuisse. Et recte hic orae Basil. (idem loquendi ge- nus legat. p. 41.) Ita autem habet ibi locus: *παρεκάλει γὰρ αὐτὸν εἰς τὸν συγκαταβαίνειν, μάχεσθαι δὲ κατὰ μηδένα τρόπον Ῥωμαίοις.* id est, ut ibi versio: *hortabatur namque, ut nul- lam pacis conditionem recusans, quocumque Rom. vocarent, sequeretur: bello aduersus Romanos modis omnibus et abis- teret.* Ex hoc loco, et si qui sunt alii similes, liquere possit,

possit, εἰς πᾶν συγκαταβαίνειν, vt ποιῆν τὸ προσαπτόμενον, (quod apud hunc nostrum crebro) siue κελευόμενον, et id genus alia solemnia verba fuisse, de iis vsurpari solita, qui ab aliena voluntate toti penderent, quaecumque imperata, siue aequa, siue iniqua, parati facere. Hunc sensum cum hic requirat (vt mihi quidem videtur) ipse contextus, negatiuam particulam excidisse ratio suadet: et rescribendum esse, εἰς πᾶν ἔ συγκατέβαινον. Quid enim illa sibi velint, quae paullo post, πλὴν ἐκ ἐντροπομένων τῶν Ῥωμαίων: *Sed Rom. iusta illorum non curantibus*, etc. quam Carthaginien- ses, non in armis, sed in iustis suae causae spes suas omnes repositas habuisse? Ceterum, τὸ συγκαταβαίνειν alioquin aliter vsurpari quoque, vt συγκαταβαίνειν εἰς τὸν ἀγῶνα, quod apud Polybium lib. I. et id genus apud alios alia; non ignoramus. Sed τὸ πᾶν hic additum, et sermonis contextus, aliter hic suadent, si non euincunt.

III. 23. μηδὲ τὰς κατὰ τὴν Βυσσάτην.) Orae Basil. (Scribendum erat Βυζακίτιν, nisi Stephanus doceret, Polybium aliter extulisse hoc nomen. itaque haereo; eum vide.)

III. 32. καὶ διαγνῶναι βιβ. τεττ.) ὁ μακ. ad oram nouae edit. (scribe, διαναγνῶναι.)

III. 33. ἐμβαλεῖν ἔν ὀπότερον ἂν κελεύσωσι * ἀπολήψιν.) Ex asterisco praeposito verbo ἀπολ. satis constat, pro mendofo τὸν μακ. habuisse. Idem quoque ad oram Basil. (Quid hoc verbi est? quid sibi vult?) Mihi non videtur iste locus adeo caliginosus, aut imperuius, praeut alii multi sunt in Polybio, paucis aliis, opinor, peruii, quos vt inoffenso pede transmitteremus, feliciter praeiuit ac praeluxit nobis ὁ μακ. Τὸ ἀπολαμβάνω pro simplici λαμβάνω non raro vsurpari, satis notum est. Compositorum pro simplicibus in genere verborum exempla in Polyb. plurima suppeditabit index; et hoc inter alia styli Polybiani idioma recte statuit Henricus Stephanus, de Polybio, et omnibus Graecis scriptoribus ille meritissimus. Dicit igitur Polybius, aut legatus potius Rom. ἐμβ. ὀπότ. ἂν κελεύσωσιν: Vtrum eorum (pacem, ac bellum) promere iusserint Carthaginien- ses, ἀπολήψιν, accepturos, vel habituros. Non opus erat hoc verbo, fateor, et solum ἐμβαλεῖν potuit sufficere. Sed sexcenti (ausim dicere) sunt in isto scriptore loci, vbi maior verborum redundantia.

III. 36. καὶ ἢν ἐκάστη διαφορά τῶν προειρ. - - - ἐπὶ τῶν προειρημ.) Orae Basil. (lego ἐκάστη διαφορά: et ἐπί τι τῶν προειρ.) Ita et versio.

III. 39. ἕως πρὸς τὴν ἀναβολὴν τῶν Ἀλπ.) Orae Basil. (vel pro ἀνάβασιν posuit, vel legendum, ὑπερβολὴν.) et ibid. in inferiore ora: (ἀναβολαί passim p. 79. Ex p. 155 apparet alta montium iuga intelligi.) Sed et in collectione (quam in indice Graeco sumus exhibituri) verborum Polybio propriorum, ἀναβολή, vt hic ponitur. Ideo notandum duximus, ne cui postea minus attento et cauto suspectum sit hoc verbum.

III. 41. ἐξέπλεον ἐπὶ τὴν ἀρμίαν.) Orae Basil. (scribe, ὑπὸ τὴν ἀρ. vt pag. 67. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοιαύτοις χρησάμ. τοῖς διαλ. Ῥωμ. μὲν ὑπὸ τὴν ἀρ.) Ita et versio, *incunte vere.*

Ibid. ἦκε τεμπτώως ἀποτασῶν εἰς τὰς κατὰ Μασσαλίαν τόπους.) Versio: *quinto die Pisis Massiliam peruenit.* Optime, si non, vt edita sunt hic, et in Basil. edit. sed vt emendata sunt in oris Basil. Graeca Polybii verba leges: (ἀπὸ Πιστῶν. Inde profectus Scipio, eodem mox redit: p. 11. in fine. Vide et pag. 97. et pag. 46.) Nec tamen haec emendatio sine scrupulo; quem docebunt, et tollent caedem orae: (No. tamen pag. 239. vocem ἀπέτασον: hic praeterea restant scrupuli duo: 1. quod Liuius p. 305. vertens haec, Pifarum non meminit: 11. quod de magna celeritate loquitur. at quinque diebus venisse Pisis Massiliam, non est celeritas. Imo vero magna celeritas in exercitu; et hoc expresse notat Polybius, quem vide infra pag. 83.) Ad Liuii silentium quod attinet, non est, quod valde miremur, cum passim ille magna libertate Polybianis addat dematue pro arbitrio; quod plura loca cum cura contendentibus apparebit. Alter autem iste locus, vbi vox ἀπέτασον, parum aut nihil huc facit; cum de fugientibus, et ex nimia qua festinatione, qua consternatione animi, lapsis ex equis, ibi sermo sit.

III. 51. τοῖς τῆ πορεία προβάλλουσιν.) Orae Basil. (lis, qui longo agmine iter carpebant.) et ibid. sed recentiore scriptura (sed legimus προλαβῶσιν.) quod, opinor, et versio sequitur.

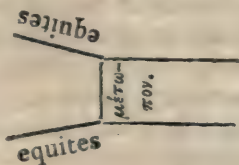
III. 52. καὶ τὴν τῶν ἐγχειρησάντων κατ' αὐτῆ ἀπώλειαν.) Orae Basiliens. recentiore manu, (γρ. τῶν ἐγχειρησάντων αὐτὸν ἀδικεῖν ἀπώλ.) Versio ambigua, sed vulgatae lectioni propior.

III. 55. τοῖς διὰ τῶν * ἀκροπήλων πορευομένοις.) Orae Bas. varias proponunt coniecturas et interpretationes, quas non vnius esse temporis ex diuersitate scripturae liqueat inspicienti. Nos quantum datur ex scriptura coniicere, ordine, quo scriptae sunt, eas hic exhibebimus. (Interpres et Budaeus, ἀκροπήλων, quam vocem non agnosco. Lego ἀκροπαγῶν. et huc refero illa Liuii pag. 379. *Tetra ibi lubricatio, ut a lubrica glacie non recipiente vestigium.*

¶ An summas rupes, easque faxeas et angustas intelligit? nam πύλας sunt fauces in montibus. (sed nota, quod hic quoque prior coniectura, vt potior inserta.)

¶ Bau. ἀκροπήλων. an intelligit? lutum ab equis calcatum, et postea concretum? an ἀκροπέτρων, vt p. 226. λευκοπέτρων. et p. 212. πέτρα ἀκρότομος.) Haec tenus orae Bas. versio, *quoties per lubricum glacie solum inceditur*: primam τῆ μακ. coniecturam (ἀκροπαγῶν) exprimit: vnde mihi suspicio non aliam hic, quam vulgatam ἀκροπήλων, sed asterisco, notatam, exhibere illum voluisse. Ceterum vox, λευκόπετρος etiam retro, non ita longe: pag. scil. 206. περὶ τὸ λευκόπετρον ὄχυρόν etc.

III. 65. τὰς δὲ λοιπὰς ἐν μετώπῳ κατασήσας. Orae Bas. aduersae: (Legе, κατόπιν, ex re ipsa, et Liuiio.) Ita quidem illae, sed aliae, superiores scil. aliter. (ἐν μετ. An ferri potest. vt ita intelligamus, equites fuisse in cornibus praerire iustos, hoc modo.

Posteriori huic interpretationi consentit versio: *ac reliquis in frontem versis*, etc.

Ibid. οἱ μὲν πολλοὶ σποράδην.) Orae Bas. (σποράδες: Vrs. et Bau. sic Onof. 76.) et iterum in eadem voce pag. 225. l. 16. ἀποχ. μὲν εὐχ. καὶ σποράδην. eadem orae: (γρ. σποράδες. Sic Onofander, pag. 76.)

III. 68. ἀθροισθ. δὲ τῶν στρατ. κατὰ τὸν ὄρκον.) Orae Bas. (Vide num ὄρον leg. nam ὄρκος ibi fuisse nullus supra ostenditur.)

ditur.) Sed eadem orae paullo post: (Omnes libri ita habent. apparet ex hoc loco, Tiberium cum dimisit militem, exegisse ab eo iusiurandum, de quo genere alibi.)

III. 71. *παρήγγειλε καὶ τὸν ἀνδρῶδ.*) Orae Bas. delent istud *καὶ*: et mox eadem, ad vocem, quae proxime sequitur, *ἔκαστον*: (Liuius videtur legisse *ἐκαστόν*.) et ad ista, quae paullo post *εἰς τίνα τόπον ἔδη τῆς στρατοπέδ.* (fortasse *ἴδιον τῆς στρατοπ.*) quod et versio videtur expressisse.

Ibid. *προσέταξεν πελάσαντας τῶ τῶν ἐν. χαρ. κ. στ. ἐπιδιαβ.*) De hoc loco, quod olim fuerit b. m. Parentis iudicium, non abs re erit, quod multi tales in Polybio loci, qui fortasse alios moraturi sunt, intelligere. Ita igitur ille ad oras suas Bas. (aut scrib. *πελάσσοντα*: aut mirum *ὑπερον πρότ.* Ex Mss. incertum an sit legendum *ἐπελάσ.* et fort. ita legit Liuius: nos vertimus, ut verba sonant.) An post editam versionem ista scripserit *ὁ μακ.* ut ad istas oras passim alia; non possum certo dicere. Scriptura certe videtur antiquior. In edita autem versione, ut vitaret hoc *ὑπερον πρότ. ὁ μακ.* τὸ ἐπιδιαβῆναι, quod alioquin stilo Polybiano, qui compositis uti amat pro simplicibus, pro simplici *διαβῆναι* sumendum erat, vertit, *iterum transire*; significatione minime vulgari, cuius vix alibi exemplum. Nondum autem, ut videtur, cum ita verteret pater, venerat illi in mentem, quod postea diligentiore Polybii lectione obseruauit, solemne illi esse, ut pro futuris (qui sane mirus scriptoris alias tam praestantis et accurati idiotismus est) utatur aoristis, quae praeterita quaedam sunt tempora. Hanc igitur ipsius obseruationem ex tractatu de stilo Polybiano, quem inchoauerat, (cuius partem, ut occasio se dabit, exhibebit index Graecus,) hic inferemus: dignam quae non a solis Polybii lectoribus legatur, cum tales temporum enallages, intellectae et obseruatae, ad decidendas interdum magni momenti controuersias in quocumque scriptorum genere non parum lucis asferre possint. Haec igitur τῷ μακ. ipsissima in hac re verba: (Aoristis utitur pro futuris: p. 79. *ἐν ἄν τολμῆσαι τῷ δὲ ποιήσασθαι.* Etiam sine *ἄν*: ut saepe p. 97. vide. nam ita Mss. p. 16. *ποιήσασθαι* pro *ποιήσεσθαι*. et p. 109. 116. *λειπὸν ἔδη ποιήσασθαι* 115. *αἰύνασθαι*. p. nostrae edit. 334. *τολμῆσαι*, pro *τολμῆσειν*, et *συστήσασθαι*. No. p. n. ed. 356. *τολμῆσαι*. p. Bas. Edit. 172. *μῆναι*: et statim *ἔξειν*. Quid. p. *ἔξειν καὶ διατρέψαι*, ita enim omnes libri. P. B. ed. 279. *φησὶν ἐπισκέψασθαι*.

ψαθαυ. dixit se cogitaturum. 207. ἀνύσαθαυ. et Vrb. 228. καὶ δόξαυ.

III. 77. ἀντέχεσθαι τῆς πρὸς αὐτὰς Φιλ.) Orae Basf. (nempe Carthagin. vel scribend. αἰτύν.) Versio, *amicitiam suam sequi*: quod τὸ αὐτὸν videtur exprimere. Sed et αὐτὰς in eadem sententiam potest ideo dixisse fortasse Polyb. quod suum illud οἱ περὶ Ἀνν. quo ut plurimum utitur pro Ἀννίβας, (de quo plura in indice Graeco:) in animo haberet; cui consequens fuerit τὸ αὐτὰς: ut et ipse vulgo loquitur. sic p. 346. a. τῆς πρὸς αὐτὰς Φιλίας. praecesserat a. τοῖς περὶ τὸν Ἀρχτον. Sed et p. 410. c. αὐτὰς pro αὐτῶ, ut ad oram Basiliens. notat ὁ μακ. quod et in versione sic expressit.

III. 78. αἰεὶ δὲ πῶς οἰκείον ὄν τῇ φύσει τέτα τὸ μέρος.) Edit. Basf. αἰεὶ δὲ πῶς οἰκείον τῇ φύσει τέτα τῷ μέρος, etc. Orae ibi eadem coniecturam exhibent, quae hic in textum recepta est: quae sane quantum ad sententiam attinet ipsam cuius nulla plane in vet. interprete vestigia:) certissima pariter et elegantissima mihi videtur. De verbis aliquis adhuc haeret scrupulus. Nam cum Polybius suum illud τῆτο τὸ μέρος singulis fere paginis (plane ut et in N. Testamento ter aut quater legere memini) quacumque fere de re, et quavis occasione, ad nauseam vsque oggerat; non memini tamen simplex τὸ μέρος, pro τῆτο τὸ μέρ. in hanc sententiam apud illum vllibi occurrere. Scriberem igitur, αἰεὶ δὲ πῶς οἰκείον ὄν τῇ φύσει αὐτῶ τῆτο τὸ μέρος: vel, αἰεὶ δὲ πῶς οἰκείον ὄντος τῇ φύσει αὐτῶ τέτα τῷ μέρος: nisi forte simpliciter, ut aliquando, dixit Polyb. τῇ φύσει, pro, τῇ φύσει αὐτῶ: ut nihil nisi τὸ ὄντος supplere necesse sit, quod ad vulgatam lectionem proxime accedit.

III. 79. διατεταραγμ. καὶ διαπεπατημ.) Orae Basf. (an δια. τετ.) Ita certe paullo supra, δι' ἀκερ. τῶν ἐλῶν ποικμ. τὴν πορείαν.

III. 81. ἀγνοεῖ καὶ τετύφωται.) Orae Basf. (valde suspicor scripsisse Polyb. τετύφλωται. sed vide Hesych. in τετύφωται, et St. in fh.) Versio: *Errat enim, et caeca mentis caligine laborat*, etc. dubium, quam lectionem amplexa; vtrunque certe non infeliciter complexa. Proprium enim est τῶ τυφω (ut vulgo pro nimia sui opinione et δακνησισοφία accipitur) dementare, et vel acutissimos alioquin ita infatuare, ut caeca mentis caligine laborare rectissime dici possint. Inde τυφω et ἀνοια, saepe iuncta, ut vel eadem, vel

valde affinia. Optime in hanc sententiam γνωμόγραφος sapientiss. et antiquiss.

“Ὅσις τοι δοκέει τὸν πλησίον ἴδμενοι ἄλλῃ,
 Ἄλλ’ αὐτὸς μῆνος ποίκιλα δῆν’ ἔχειν,
 Κεῖνος γ’ ἄφρων ἐστὶ, νόη βαβλαυμένος ἐθλῶ.

νόη βαβλαυ. ἐθλῶ, plane quod hic Polyb. τετούφωται. Hoc etiam volebat Hesych. cum τετούφωθαι, expronebat μειχρέ-
 ναι. Ceterum, quod hic dicit Theognis gentilis; idem, ac
 iisdem fere verbis ante illum, θεόπνευστος Salomon Prou.
 cap. xi, v. 12. vt ad illum nuper obseruabamus.

III. 88. ἐπὶ τρεῖς τὴν Ἀργυριανήν.) ὁ μακ. ad oras nouae
 edit. (scr. Ἀργυριανήν. ex Steph. cogita, num sint Hirpini.
 nam Liu. 352. Hirp. sunt, quos vocat ita Polyb. 105. Ve-
 rumtamen et lib. 31. et seq. Ἄρρος saepe nominat Liuus, et
 constat, ibi diu confedisse Hannib. Cogita. vide Liu. Ἀρπι-
 νος autem vocat istos Liu. non Ἀρπινάτες. Ἀρπι, et Ἀρπι-
 νου diuersae erant vrbes, ait Seruius, et ex eo Scal.
 ad Euseb.)

III. 88. τὸ μὲν πρῶτον ἐπιβίβαστο κατὰ γῆν.) Ita et Basil.
 edit. sed apposita ad oram varia lectione, κατὰ θάλατταν.
 Parens autem ad easdem oras (vide num sit legend. κατὰ
 γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. nam Liu. ait: idem consiliū fuit.) Di-
 xerat autem paullo supra de Asdrubale Liuus, atque ita Car-
 thagine profectus nauibus prope terram, exercitum in littore
 ducebat: paratus confugere quacumque parte copiarum hostis
 occurrisset: Id vero est, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν.

III. 89. βῆσσω δὲ πικιδιωστ. κατὰ τὴν ἡλικ.) Orae Basil.
 (scribe, ἢ κατὰ τὴν ἡλικ.) et ita versio, non pro ea aetate, qua
 erat, etc.

III. 100. τίσεις ἐδίδα τῶν ἐπαγγελ. Orae Basil. scribe, ὑ-
 πὲρ τῶν ἐπαγγελ. vt p. 201.

Ibid. τοῖς βόλοις * ἐπιβολὴν τῷ τάγμ.) Orae Basil. (Haec
 verba nihil significant. nos rem diximus, et legimus, σιτο-
 βόλοις. Locus praeclarus, vel potes legere, σιτοβολαῦσι)
 Versio consulenda, quam intelligit ὁ μακ. cum rem dixisse
 se profiteretur.

III. 105. τὴν κορυφ. τῆ καταλειφθέντος λ.) Orae Basil.
 (Ex pag. praeced. videtur legendum, καταληφθ.) Ita et versio.

III. 107. καταλαμβ. τὴν τῆς Κίννης προταγορευου. πόλ.
 ἄκραν.) Ed. Bas. τὴν τῆς κινῆς προταγορ. πόλ. ἄκραν: quod

Perottus interpres, *Neapolitanam arcem occupat*, etc. Parens autem *arcem Cannarum occupat*. Quia autem sunt multi eo ingenio, ut urbium, nobilium praecipue, nomina ubicumque occurrunt, cupide captent et arripiant, non minore studio et ambitione pro iis pugnare parati, quam si pro veris aris ac focus certandum esset; et fortasse tanto ferocius, quanto facilius est, verbis, quam telis rem gerere: imo reperti quoque, qui urbium et regionum nominibus, scriptis antiquis per vim et fraudem inferendis, locis, quibus fauerent ipsi, falsam antiquitatem conciliare studerent: his adductus ego, quibus rationibus motus ὁ μακ. parens intrusum huc Neapolis, urbis alioquin, quod libenter agnoscimus, et nobilissimae et antiquissimae, nomen et mentionem expunxerit, ex oris ipsius Bas. promere, ac lectori proponere operae pretium credidi. Sed meminerit lector, nos ista κατὰ δεύτερον πλῆν, et tamquam collectas ex naufragio tabulas, aut tabularum potius fragmenta, proponere. Quis enim dubitet, quin haec eadem in commentariis suis, multis partibus plenius, et ut nullus scrupulus esset reliquus, executurus fuerit? Ita autem illae: (Ζῆται, quis veterum Καινήν Πόλιν appellavit Neapolim, et quis huius historiae meminerit. Mihi stupor merus videtur putare, de Neapoli posse intelligi. nam Liu. p. 338. 339. longe aliud de Neapoli in eodem anno. Est igitur Cannarum vicus, nam et infra numero singulari effert huius loci appellationem. Obstat aliquid, quod Liu. 344. Cannas Hannib. venisse multo post aduentum Coss. ait, sed facilis responsio. nam tota ista historia aliter exponitur a Livio. Livius p. 346. ait victos Rom Cannas perfugisse, quod et Silius ait.)

III. 109. πάντων ὑμῶν παρεσκευασμ.) Orae Bas. (scribo, ὑμῶν) Ita et versio; *quum cetera omnia vobis ad vict. sint parata. non, vobis omnibus, etc.*

Ibid. τὰ δ' ἐκ τῶν ἀποβαινόντων βραχ. ἔχε διαφοράν.) Ver- tit ὁ μακ. et post pugnam spes statum in melius mutandi tenuissima. atqui non de mercenariis tantum loquitur hic Polyb. sed et sociis, quibus mutato statu nihil opus. Verterem potius, quod et contextus suadet; *quis autem futurus est exitus pugnae, non est in magno discrimine: vel, quicumque autem futurus est exitus pugnae, prope indifferens* (ita loqui cum Cicerone, et aliis bonis auctoribus liceat:) est. Id enim vult Polyb. mercenariis et sociis, in ipsa pu-

gna omne periculum esse; quod post pugnam metuant, aut valde cupiant, nihil admodum esse: longe aliam eorum rationem esse, quibus non pro vita tantum, sed pro patria, liberis, vxoribus, et quicquid in terris charum, certaminis alea subeunda est. Ita se satis aperte explicat in sequentibus ipse Polyb. Quare et ista, quae sequuntur καὶ πολλαπλασίην τὰ μετὰ ταῦτα συμβαίνοντα τὴν διαφ. ἔχει τῶν ἐνεσ. αἰεὶ κινδύνων: et re, et verbis eo ducentibus, ita potius verterim: *et longe maiora post pugnam manens pericula, quam quae in pugna ipsa subeunda sunt: monere etc.* pro istis autem, τῶν ἐνεσῶτων αἰεὶ κινδ. non dubito rescribere, τῶν ἐνεσ. ἄρτι κινδ. nec ille puto dubitabit, cui totus et rei ipsius, et orationis contextus bene perspectus.

III. 113. πυκνοτέρας ἢ πρόθεν τὰς σου. καθικ.) Orae Basil. (forte ὄπιθεν ἢ πρόθεν.) mox ibi sequitur, (quod ad hanc proprie coniecturam an pertineat, quia mihi Aelianus non est ad manum, nescio: (An similis sententia illi, quae apud Aelianum cap. 17.) Sed quicquid huius sit, ex versione pareret, ὄπιθεν istud vel textui restituendum, vel animo saltem supplendum credidisse τὸν μακ. Vertit enim, *signa magis conferta in extrema acie, quam in prima statuit.*

III. 114. ἐν τοῖς τῆς προγεγενημ. μαχ.) Orae Bas. (lego, τοῖς ἐκ τῆς προγ.) Ita et versio.

III. 116. Οἱ δὲ Ρωμ. μέχρι μὲν διαύχ. Orae Bas. (forte, μέχρι μὲν ταῦδε. vel certe capiendum pro τῶς μὲν.) Ita et versio.

IN LIBRUM IV.

IV. 1. ὑπὸ τῶν ἐκ Λακεδαιμ. βασιλ.) Orae Basil. (scribe Μακεδονίας, ex p. 51. similis error p. 213.) Ita versio. quare autem pag 213. (quae n. ed pag. est 561.) τὸ Μακεδόνων in textum sit receptum, quod aliter hic factum, causam non video, nisi si inde est, quia ibi mendum aliquanto conspicius, et aliqui fortasse Mss. libri consentientes.

IV. 4. τῶν ἐξηρημένων τὸν ἄνδρα κατὰ π. τρ.) Orae Basil. (An pro ἄρηρημένων: de quo verbo ad Xenoph. Leonel. p. 1029. et nos alibi multa. ἐξηρηθῆσαι τὸ ἀνδρὸς, passim Graec. vt Plut. Arato. ἀρηρηθῆσαι, Xen. p. 13. ¶ Mss r. ἐξηρημένων. Turn. emend. ἐξεικασμένων. apud Dion. Hal. 607. αἰρήμενος τὸν δῆμον: qui captat populi ben. ¶ An intelligit virilitatem

tem exectum, et tum corpore, tum animo effaeminatum?) Ex pluribus, quae proponuntur hic, coniecturis, τὸ ἐξηρημέ-
νων expressit versio. *Dorim. plane modis omnibus dedius,*
recentissima tamen apparebat eius scriptura, quam postre-
mam posuimus.

Ibid. ἐκ παρανομίας καὶ σκώμ. γεγον. τὴν δριμύν.) Eum
fuisse Dorimachum, qualis hic a Polybio describitur, cui
παρανομία, vel παρανομίας elogium (nisi hoc ei nimis molle,
qui tam dira et atrocias commisisset,) recte competeret, non
negamus: hic tamen isti verbo, ubi hoc agit Polybius, ut
merum scomma et dicterium repentini ipsius abitus, et
tantarum quas animo concepit irarum, causam fuisse nos
doceat, locum esse non puto. An non enim disertis ille
verbis, διὰ τὸ ῥηθὲν; (propter id unum, ut vertit ὁ μακ.
quod dictum in illum fuerat scilicet:) et μηδεμίαν ἄλλην
ἀξίαν λόγου πρόφασιν illum habuisse, cur tam diro crudelique
bello Messenios, ipsorumque amicos ac socios persequere-
tur? Puto ego Polybium non παρανομίαν, sed παρωνυμίαν
hic scripsisse: παρωνυμίαν autem pro falso, seu alieno nomi-
ne posuisse. Μετωνυμίαν, vel ἀυτονομασίαν alius fortasse di-
xisset: sed hoc tamen, si vim praepositionis παρὰ, quam
habet in multis compositis spectamus, non minus proprium,
nec multo aliter a Plutarcho τὸ παρωνυμιον, vel (ut quidam
scribendum censent) παρανύμιον (in istis *de sera num. vind.*
praestantissi. edit. p. 994. παρανύμιον χρησάμενος ἀντὶ τῆ ὀνόμα-
τος:) usurpatum. Vtitur autem Polybius, cum dixit (ut
nos quidem coniicimus:) ἐκ παρωνυμίας καὶ σκώματος,
figura valde sibi familiari, quam vocant veteres Grammati-
ci ἐν διὰ δυοῖν: cuius exempla apud illum, ἐνεργεσάτην καὶ
μόνην, pro μόνην ἐνεργεσάτην: ἀρχὴ καὶ σύνεσις, pro ἀρχὴ
συνέσεως: ἀρχῆ καὶ πραδέσει, pro τῆς προτεδείσεως ἀρχῆς;
et alia plura, quae profert ex illo ὁ μακ. editis in lib. pri-
mum commentariis. Ita igitur et hic, παρωνυμία καὶ σκώμ-
μα, erit, dicterium, quod ex inuerso, vel peruerso siue mu-
tato nomine. Nam qui *Dorimachum*, ipsum alloquens et
compellans, debebat dicere: pro Dorimacho, *Babyltane*
(vilissimi ac propudiosissimi nomen homuncionis:) ex na-
turali illa, quam narrat Polybius, et oris et vocis, ceteri-
que totius corporis similitudine petita ioci, meriti quidem,
sed peramari materia extulit. Nec fortasse tam signanter
hoc, et expresse Polybius sine causa; ne minus attenti le-
ctores,

ctores, dum Babyrtae nomen in Scironis oratione legerent, Babyrtam ipsum (quod mihi contigisse fateor, et diu hic haesisse, priusquam me expedirem:) compellatum crederent. Sed et hoc nostram non parum coniecturam confirmat, quod, si id voluisset Polybius, priora et propria scelera Dorimachum causam subiti discessus, et eorum, quae post discessum ab illo perpetrata sunt, habuisse, *ἐξ ἰδίας παρανομίας*, aut tale aliquid; et non (vt ego quidem iudico) *ἐκ παρανομίας*, simpliciter dicturus erat; quod valde ambiguum fuisset: praecipue cum *σκάμμα*, quod vt altera causa (si duae statuendae:) sequitur, non de proprio, sed alieno scommate intelligi vellet.

IV. 10. *προκατασύραντες τὴν χώραν.*) Orae Basil. (fort. *προκατασύρ.* omnino ita melius. nam oportebat prius Aratum inuadi, dum adhuc erat *ὑπὸν*. et statim regionem vastari.) Hoc etiam et versio videtur exprimere. Ceterum *τὸ ὑπὸν*. in verbis *τῆ μ.* quid sibi velit, nisi fortasse *ἀνυπὸν*. quod in Polybio paullo supra, habebat in animo, fateor ignorare me.

IV. 12. *εἰ μὲν αὐτῶν εὐθίως διαμένοντες.*) Orae Bas. (Legge omnino *διακλίοντες*. sic, 188.) Ita et versio; *alii huc illuc extemplo dilapsi.*

IV. 14. *οἴσθαι δεῖν καὶ καθόλου σκοπεῖσθαι τὰ πράγ.*) Orae Bas. (videntur voculae transpositae.) Ita et versio, *quum in vniuersum posuisset.*

IV. 20. *κατ. ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐλοῖς ἐκ τοῖς θ.*) Orae Bas. (Diu haesi in hoc loco. nam illa, *τοῖς Διονυσ.* videbantur denotare festum diem huius solemnis ludici: Liberalia nempe. at *αὐλοῖς* vox vix tum ferri queat, ideo scribebamus *αὐτοῖς*. Sed omnes libri aliter.) An ista post, vel ante versionem editam scripta, mihi incompertum est. aliter certe videtur tum cum ista scriberet, de verborum sententia statuisset P. quam cum ita verteret: quorum tamen commodiorem versionem vix aliunde speremus.

Ibid. *ὡς δὲ αὐτῶν ἀνα μέρους ἔδειν ἄλλ.*) Bas. edit. *διὰ τῶν ἀνὰ μ.* vbi *ὁ μκκ.* (Sic et Mss. sic et Athenaeus. nos legimus *δι' αὐτῶν*: vel, *δι' αὐλῶν.*) hoc iterum in superiore ora eiusdem libri: haec autem (quam exprimit et versio) coniectura, *δι' αὐλῶν*, posterior et potior mihi videtur.

Ibid. *καὶ μὴν ἐμβατηρίας μετ' αὐλῶν καὶ τ.*) Orae Bas. superiores: (*ἐμβατηρία* scrib. vt Athen. nam Mss. Pal. failunt nos.

nos. Porro hunc locum neque Ath. interpretes, neque P. intellexit.) Ibid. in ora inter. et infer. (Lego, ἐμβατήρι' ἄσματα μετ' αὐλῆ.) Haec, ni fallor, verissima et elegantissima coniectura: quam etiam expressit et versio, *praelia-tes modulos.*

IV. 21. οἱ πάλαι προσαγαγεῖν.) Orae Basil. (fort. παρεισ- sic παρεισαγ. bis hac ipsa p. et infra p. 190.) Versio quoque ni fallor, istud potius, quam illud expressit.

Ibid. ἴν' ἄν ποτε αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνδῶ.) Bas. edit. ὁ θεὸς δῶ: pro quo, vt ex oris liquet Bas. ὁ μακ. ex coniectura reposuit, quod et versio sequitur, ἐνδῶ: *clementius egerit.* Sed ad oras suae edit. aliter idem, his verbis. (MSS. Vrb. εὖ δῶ. quod rectum est. Eurip. in Oreste,

Ὅταν δ' ὁ δαίμων εὖ διδῶ, τί χρὴ Φίλων;
Ἄρχει γὰρ αὐτὸς ὁ θεὸς ὠφελεῖν θελών.

Est et formula Graeca, ἐὰν ὁ θεὸς διδῶ: vt in diuina sententia Demosthen. pro Ctes. φέρειν ἂν ὁ θεὸς διδῶ γενναίως.) Aliquid et in hanc sentent. ad oras Basil. ex Arist. Nicom. p. 166. vbi eadem formula. Veritas igitur: *Vt si quando diuino beneficio: aut, Deo iuuante: aut in eam sententiam: quod nos Christiani, Dei gratia: aut, diuina gratia opitulante, diceremus.*

IV. 30. ἐτύγχανον τέτοις.) Orae Basil. (scrib. ἐνετύγχ.) Ita et versio.

IV. 33. καὶ σάος Ἄρκαδ.) Orae Bas. (scr. σάα Ἄρκαδ.)

IV. 34. οἰόμενοι δεῖν.) De hac lacuna, quae nulla in edit. Basil. comparet, sic ad eius editionis oras ὁ μακ. (Hic in MSS. est lacunula, et in marg. λείπει τι. Deest nomen illius, vel illorum, qui hoc postulabant.) Aliam quoque rationem huic hiatui subueniendi docent eadem orae, si τῶ Μαχ. pro *sibi*, proprium nomen scilicet, loco pronominis, (quod exemplo non caret) positum sit: ac tum οἰόμενος, non οἰόμενοι scribendum fuerit. Sed et in prioribus verbis, μετ' ὀλίγων: ex eisdem oris, corrige, (quod et versio sequitur) μετ' ὀλίγον.

IV. 36. ἔπεισαν δὲ τὰς πλείους.) ὁ μακ. ad oras suae edit. (scrib. Ἡλείας, ex emendat. Ios. Merceri.) Enimvero paullo post sequitur Αἰτωλοὶ δὲ προσειληφότες τὴν Ἡλείαν, καὶ Λακεδ. ἄγνοιαν etc. Vertendum igitur: *Eleis item per- suaſit Mach.*

IV. 44. καὶ τῷ ἔμπροσθεν ἀφίαισι κατάβρω.) Orae Basil. (γρ. κατὰ βρω: quam γραφὴν et ora Regii Cod. exhibet. Sed quid, si vox scripta retineatur? nam κατάβρω, erit βρω εἰς τὸ κάτω. et cum eam vocem medici tam frequenter vsurpent, cur non inter nautica locus illi erat, vnde manavit?) Versio, vtramuis amplectaris lectionem, eadem erit.

IV. 46. ἕως εἰς Κλύαρον.) Orae Bas. (Forte leg. Cauarus et hic est ille Cauarus, de quo p. 124. sic p. 124. αἰθίαν, pro λιθίαν.) An ista post, vel ante editam versionem scripta sint, non liquet mihi. Versio certe, pariter et Graecus ibi contextus, Κλύαρον exhibent.

IV. 50. ἀντιπαρικήσειν τῷ Πρ. φόβω. Orae Basil. (Deest versio ἡλιζον.) Ita et versio.

IV. 56. ἔτι δὲ λιθοφόρος τέτταρα.) Versio; *ad haec castapeltas, quae lapides mitterent quatuor*: cur autem τὸ mitterent inter et quatuor, positus sit asteriscus, quod ad latina verba alibi in hac versione fieri non memini, causam non assequor. Fortasse ad τὸ λιθοφόρος pertinet iste asteriscus. ita enim ad illud orae Basil. (an, λιθοβόλος, qui vulgo πτροβόλ.)

IV. 58. ἔγω τῆς πόλεως, ἤδη βεβ. αὐτῆς κεκρατηκ.) Orae Basil. ὡς ἤδη βεβ. quod sententiae optime conuenire mihi videtur. Quomodo enim dicat Polyb. eos (Aetolos) βεβούως κεκρατηκέων, qui mox cum magna sua clade, vt pauci superessent, sunt eiekti? Fugitiui autem istius ὡς causa (vt norunt his assueti) manifesta, praecedens vox, in ὡς desinens. Vertemus igitur; *vt quam ab hostibus, irreuerabiliter*; vel, *irrefragabiliter* dicerem, si auderem;) ita vt recuperari non possent, iam teneri crederent.

IV. 59. ἐνεργότερον δ' ἐμπροσθὸν εἰς ἐνέδρ.) Orae Basil. (an deest aliquid?) Ex versione suspicor τὸν μακ. legisse, ἐνεργότερος, non ἐνεργότερον. Aliter quoque suppleri verba possunt. Sed ea tutissima pariter et facillima via visa est.

IV. 62. καὶ τὸν * τέριον ἐπιπορ.) Orae Basil. (lego, τὸ πεδίον ἐπιπορ. τὸ κατὰ τὴν Π. Vrf. male corrigit. Vetus interpret non agnoscit, neque Rhium, neque Terium.) Ita et versio; *Vbi per planitiem* etc.

IV. 63. ἀφείς ὑποσπονδ. τὰς ἔντας τῶν Αἰτ.) Orae Basil. (scribe, ἐνόνητας.) Ita et paullo supra, κατεπλήξατο τὰς ἐνόνητας. Et ita versio; *qui intus erant.*

IV. 64. καὶ - - - τὴν Ἰθωρίαν.) Orae Basil. (Deest verbum cui innitatur τὸ πορθήσας. scribe, τὴν χώραν ἡμεῖς εἰς τὴν Ἰθωρίαν.) Ita et versio; *Agrum impune depop.* etc.

IV. 70. ἔχειν δὲ καὶ τεῖχη διαφέροντα.) Nihil hic orae Bas. sed in ipso contextu τὸ (ν) in verbo ἔχειν a P. deletum. An igitur ex mera ἀπροσεξίᾳ hic remansit; an quod dubitaret ὁ μακ. ? Caussa forte dubitandi, si bene coniicio, 1. quod omnes MSS. repugnarent: 2. quod Polybio suum illud συμβαίνειν tam familiare, imo fere perpetuum, ut etiam cum non palam vsurpat et effert, in animo tamen habuisse, et ad id quod in animo habebat, ceteram orationem interdum effinxisse et protulisse, non improbable sit.

IV. 71. διηπόρην ἀλλήλοις δεδιότες.) Orae Bas. (fort. διηπ. ἐν ἀλλήλ. aut διηπίσταν.) Versio hoc posterius expressit; *diffidere sibi inuicem*, etc.

IV. 74. τῆς νῦν παρὰ πάντων ὁμολογεμ.) Versio: *quum praesertim ad recuperandum ius immunitatis, nullum umquam tempus fuerit opportunius praesenti rerum statu, in quo omnes acquiescunt.* Fuerit igitur τὸ, κτήσασθαι τὴν ἀσυλίαν, a Polybio positum, pro, πρὸς τὸ κτή. τὴν ἀσυλ. ut ad oras Basil. ὁ μακ. At hoc valde durum. Sed et illud, τῆς νῦν παρὰ π. ὁμολογεμένης, pro, *in quo omnes acquiescunt*: non vna ratione suspectum mihi. Aliam lectionem et interpretationem suppeditant orae Basil. priorem tempore, an recentiorem edita versione, non possum dicere: non contemnendam certe: (f. πρὸς τὸ τὴν παρὰ πάντων ὁμολογεμένην κτ. ad recuperandum immunitatem, quam omnes fatentur ipsis deberi.) Cogitet peritus lector. In proxima sententia, pro ἐπὶ τῆς παλ. συνηθ. ex iisdem oris corrigendum, (quod et res ipsa postulare videtur) ἔτι τῆς π. συνηθ.

IV. 77. καὶ Μεγαλόπολιν.) ὁ μακ. ad oras nouae ed. (scr. Μεγαλοπολιτῶν, ex emend. Ios. Merceri.) Versio igitur corrigenda. *quae ab initio Arcadiae attribuebatur; et Megalopolitanorum Alliada* etc.

IV. 81. πάντας αὐτὰς κατέσφαξε.) Orae Basil. (scr. αὐτῶ) Ita et versio; *in ipsa coenatione.*

Ibid. πλείων μὲν πόνων καὶ σάσεων ἐμφυλ.) Orae Basiliens. idque scriptura recentiore; (scrib. Φόνων.) Versio ut respondeat, immutanda: *ad extremum, caedes plur. etc. vel, ad extremum caedibus multis factis, seditiones intest.*

IV. 84. Ἀμφίδαμος ὁ τῶν Ἡλ. στρατ.) Orae Basil. (Ἀμφίδαμος, vt pag. 131. 132.) Latinum igitur erit *Amphidamas*: quod si hic; in sequentibus etiam, non vno loco, reponendum.

Ibid. τοῖς ἰβίοις πρύγμασι διατηρήσει.) Orae Basil. (scg. πολιτεύμασι.) Quod, opinor, et versio, *legibus suis*.

Ibid. ἐπιτρέψαι τὸν ἄνθρ.) Orae Basil. (an διατρέψαι, vt p. 138 initio.) Versio: *in aliam traduxisse sententiam*.

IV. 87. Μεγαλέας δ' ἐπὶ τῷ γράμμ.) Orae Basil. (n. p. 141. Μεγακλέας, quod videtur melius. Cogita: sed vide Plut. in Arato.) Locus Plut. quem habebat in animo P. vt eum Plut. praestantiss. editio exhibet, hic est opinor. Καὶ τότε πρῶτον Ἀπολλῆ καὶ Μεγαλαῖν καὶ τινῶν ἄλλων αὐλικῶν διαβαλλόντων τὸν Ἄρατον, etc. p. 1918.

I N L I B R V M V.

V. 4. προῆγε τὰς μηχαν. τοῖς τέχν.) Orae Bas. (an, προσῆγε;) Ita certe versio *muris mach. adiuuet*.

V. 6. ἐπιλαβόμε. τότε τῆς Μακεδ. ἐπαρχίας.) Orae Basil. (an ἐπαρκείας? lego ἐπιτυχίας, vt pag. 141. omnino ita recte.) At priorem coniecturam exprimit versio: *occasionem Maced. auxilii amplectentes*. Quod si τὸ ἐπιτυχίαν, vt Basil. edit. pag. 141. nouae autem edit. p. 363. d. reperitur, potius amplectendum, vertendum erit, *Laeti igitur occasionem Macedonicae prosperitatis amplect.*

Ibid. ἐπὶ τὸν ἐν τοῖς Θερμοῖς τόπον.) Orae Basil. (Stephanus legit Θερμῶν: eum vide.) Ita et in sequentibus ἐπὶ τὸ Θέρμον: et πρὸς τὸ Θ. etc. vbi versio, *Thermum versus etc.* Sed et ibi discrimen, vt ad easdem oras notatum, quod Steph. τὸν Θ. non τὸ Θ. vt hic.

V. 9. καὶ μεγίς: δὲ παράσχισ ἐπὶ τέτοις.) Quamquam verborum, in quibus aliqua difficultas, explicationem ad indicem Graecum consulto confilio (quale fortasse in praecedente εἶχῳ τῷ Δῖον ambiguitas, ex qua dicti iacti, seu scripti potius, acumen pendet:) reseruamus: non aliena tamen ab his notis criticis, quae textui (vt vulgo loquimur) Polybii proprie dicatae, versionis etiam pro re nata διέσωσις: qualis hoc loco ex oris Basiliensibus se offert. Merito enim displicuit τῷ μαχ. quod hic editum, *Regem quoque ipsum eiusque amicos, rei magnitudo velut in stuporem dabat:*

cum

cum longe aliud verbo *παράσασις* voluerit hic Polybius: eos nempe, quod agebant, plena quadam quasi praeclari facinoris persuasionem actos et impulsos id egisse: qualem bonae conscientiae *πληροφορίαν* solent etiam saepe fanatici Christiani, a suis mystagogis pravis opinionibus imbuti, in similibus ostendere. Ea certe vis est vocis istius *παρασύσεως* hoc loco, ut certam persuasionem et fiduciam, quomodo ad illas suas oras exponit *ὁ μ. ὡς ἐμφατικώτατα* significet. Fuit autem Polybius ita ab omni superstitione (quod tot locis prodit et profitetur) alienissimus, ut tamen sacrilegium et diuinorum profanationem odisset, et detestaretur. Vertemus igitur: *Et regem quidem ipsum eiusque amicos certa quaedam gestientis animi fiducia pertentabat, quum iuste et honeste, etc.*

V. 24. ἀπέχ. μὲν τῆς πόλ. δύο μάλ. 52δ.) Versio edita: *ad ducentissimum quinquagesimum ab urbe lapid.* corrigenda sine dubio: *ad ducentos et quinquaginta ab urbe passus.* Potuit et hoc inter operarum typographicarum, vel calami proferantis errata, ut eiusdem, cuius et illa generis, referri. Nos tamen in his, plus aequo fortasse, sed consulto cautiore, ne nimis nobis in alieno opere ipsi fumeremus.

V. 27. εἰς τὴν Τρυφυλίαν.) Orae Bas. (In nostra editione locus corrigendus, cum *Τρυφυλία* sit rectum, ex pag. 132. vide) Locus ad quem reicit *ὁ μακ.* est edit. ipsius p. 340. *ἦκε βοηθῶν εἰς τὴν Τρυφυλίαν.*

Ibid. τὴν ἐπαγωγὴν τῶ λεον.) In textu Bas. editionis τὸ (ε) in ἐπαγωγ. a P. deletum reperio, qui sine dubio primam Alphabeti literam loco illius substitutam voluit, ut legeremus ἀπαγωγ. non ἐπαγ. Certe τὸ ἀπάγειν (vel, ἀπαγαγεῖν) pro, in carcerem ducere, vel ad supplicium rapere, notissimum: τὸ ἐπάγειν non item, nec ullibi puto reperiendum.

V. 28. διότι τὰ κατὰ τὸν Φιλ. ἔξω τελέως ἐστὶ διὰ τὴν ἀχορηγ.) Orae Basil. (an scrib. ἔξω ἐλπίδος τελ. an potius ἐξώλη τελ.) sane posterius istud valde probabile est, et ad illud, opinor, versio a Parente concinnata. Audebo tamen et meam hic coniecturam ponere, magis ut aliorum importunam *Φιλονειλίαν* praeueniam, quam ut illam lectori commendem. *ἐξίτηλα ἔσι*, vel *ἐξίτηλα τελέως ἐστὶ διὰ τὴν* etc. Hoc eodem verbo vsus in hac ipsa re Plutarchus in Caesare (Stephani Thesauro eum me locum debere non diffitebor:) *οἴομενοι ταχὺ τῶν ἀναλωμάτων ἐπιλιπέντων τὴν δύναμιν ἐξίτηλου γενέσθαι.*

V. 44. *συνάπτει τοῖς Σατραπείοις καλυμένοις.*) Orae Basil. (supra p. 64. in caulis belli Punici 11. et infra p. 155. ait Artobazanem principem fuisse τῶν Σατραπείων καλυμένων. Est opinor regio Satrapenorum. Nam Satrapia, non vnus prouinciae nomen est: erant enim plurimae, vt docet Herod. p. 125. et passim historia.) Haec ibi ὁ μακ. et his forte contentus abeat lector. Sed quid sibi vult igitur asteriscus praepositus: aut quare versio, *quos vocant Atropatios?* neque hic tantum ita res habet; sed et p. 155. quae Graeco-Lat. edit. p. 399. c. asteriscus item praepositus, et versio, *Atropatios* exhibet? Discamus hoc ex eisdem oris, ad quas, sed recentiore scriptura reperio. (legendum, τοῖς Ἀτροπατίοις καλ. ex Strabone p. 351. nostrae edit vbi eadem verba. Dionys. Periegetes hoc solum differt, quod ad Sept. Atropatios montes hos locat. eum vide, et facile concilies cum Strabone et Polyb. Ceterum, quod de populis sumus interpretati, dubito an recte. nam gens vocatur Atropatena: et melius montes Ἀτροπατίοι dicantur, aut οἱ τόποι.) Ceterum ad locum, p. 64. (qui Ed. Graeco-Lat. 163. a.) ἐκ τῶν ἄνω σατραπειῶν, quod attinet; vt et p. 398. d. τὰς περίξ σατραπείας, et seq. 399. b. τὰς ἔνω σατραπ. et mox ibid. ταῖς ἐαυτῆ σατραπείαις; et si quae sunt alibi similia; ad ista dico, quod attinet, aliter ibi (tyrones alloquimur) capienda vox est: quomodo et versio; *satrapias*, vel *praesefturas*, in his et similibus exhibens: non vero, *Satrapenorum regionem*: vel *Atropatios*.

V. 48. *κατ' αὐτὸ συνέζυξε καὶ κατ.*) Orae Bas. (f. κατ' αὐτὸς ἀνέξ. quid enim est, συνέξ.) Ita et versio; *castra inde mouet*.

V. 53. *ὃν εἶχοντο Γαλάται * Πιγασάγες.*) Ex asterisco praeposito certum est, τὸν μακ. de vera lectione dubitasse. Dubitandi caussa, (vt ipse ad oras suas Bas. notauit) quod p. 163. et 164. edit. Graeco-Lat p. 420. b. et 421. b. scribuntur isti iidem Galatae, seu Galli, Αἰγιστάγες, non vt hic Πιγασάγ. et ibi quoque asterischi vtroque loco praepositi. Versio autem non eadem (vt in re dubia) vbique: sed quae tamen eodem redeat.

Ibid. *τὰς δὲ Συρραφόρους καὶ Γαλάτας.*) καὶ Χελῶνας, non Γαλ. edit. Bas. vbi ὁ μακ. (Γαλάτας, Mss.) sed idem ibid. recentiore scriptura; (scr. *Chalonitas*. Dionys. Perieg. 127.) Chalontis etiam regio hac ipsa pagina, circa finem.

V. 57. *συνεῖς διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς διατροπὴν.*) Orae Basf. manu recentiore: (videtur delenda ἢ διὰ.) Ita, puto, et versio: *qui vertisse in contr. voluntates ipsorum sentirent.*

V. 59. ὄρος ὑπόκειται παυμέγεθες.) Ita et versio: *subiectum montem habet celsit. imm. et fatis commode fortasse τὸ ὑπόκειται illud, seu subiectum, ad propinquitatem, non altitudinem referri possit.* Non contemnenda tamen, quae ad oras Basf. coniectura: (an, ὑπέρεται?) Illa vero tempore prior, an posterior hac editione, non possum dicere.

V. 66. Ἄντ. δὲ συνεπιστάμενος πολιορκίαν.) Orae Basil. (συνιστάμενος Mfl.) Certe *συνίστασθαι πολιορκίαν, vt συνίστασθαι πόλεμον, μάχην, etc.* (quae passim obuia:) recto more dicitur; et alibi Polyb. ipse, ni fallor, ita loquitur. *Συνεπιστάσθαι πόλ. vel πολιορκ. neque Polyb. alibi, quod sciam; nec alius, opinor, quisquam.*

V. 68. ἐπεὶ πρῆσβεύοντες ἄλλεις εἶχον ἀμφοῖς.) Mirum nisi lectōri, qui paullo fit in his exercitior, Vrlini, viri doctissimi, coniectura, ἄλλεις, pro ἄλλεις, ex ingenio restituentis in mentem veniet: quam etiam ad oras Basf. inuenimus. Non tamen ea mens τῶ μακ. fuit, quicquam mutandum esse. Sed τὸ ἄλλεις tamen quo sensu hic accipiendum crediderit, an ex eius verbis et versione, bona alioquin et elegante, qui non Liuiano sermone tritas aures habeat, fatis affecuturus fit, dubito. quod cum alibi plurimis quoque locis pariter habeat, semel monitus lector meminerit, ne suam veteris et purioris sermonis imperitiam, vitium interpretationis immerito suspicetur. Hic interim commode se offerunt orae Basf. (Nota duriss. vocem. vide Hesych. Ponit hic pro defensione caussae. ita et regius codex. sic omnino Liuius p. 645. *propugnaculum* posuit.)

V. 70. προσκαλεσάμενος γὰρ εἰς ἀκροβ.) Annon potius *προκαλεσάμ. vt ὁ μακ. ad oras suas Basil.* Hoc certe proprie et vsitate, *laceffere: τὸ προσκαλέσ. eo sensu vix alibi reperias.*

V. 71. εἰς τὰ Ῥαβαθαμάννα τῆς Ἀραβίας.) In gratiam lectoris sacrarum literarum studiosi, cuius et studium mentio *Rabath-ben-Ammon* in versione τῆ μακ. fortasse prouocabit, vt diligentius aduertendum locum putet: in eius, inquam, si forte, gratiam, quod suppeditant super hoc nomine (quod in Basil. edit. aliter editum, ex MSS. et loco inferiore ita hic restitutum est:) orae Basil. hic apponam.

(Haud dubie haec est *Rhabath* filiorum Ammonis, ut toties vocatur in Vet. Testament. quare verum nomen est $\text{Ραβατ.}^{\text{A}} \text{Αμμωνος,}$ vel Αμμωνιτῶν. aut Ραββατ βεν Αμμων. Sed Graeci varie corruerunt. Accedit propius scriptura Ptolemaei. No. aliud est *Aram Rehabeth*, de quo Scalig. in Euseb. p. 24.)

V. 75. $\omega\varsigma \tau\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma \epsilon\pi\iota\theta\eta\sigma\omicron\upsilon\tau\alpha\varsigma \tau\omicron\upsilon\varsigma \pi\rho\omicron\upsilon\kappa\tau\iota\mu\iota.$) Corrige ex oris Bas. $\epsilon\pi\iota\theta\eta\sigma\omicron\upsilon\tau\alpha\varsigma:$ et ita versio, *negotium confecturi, non confecturos.*

V. 76. $\epsilon\pi\tau\alpha\kappa\omicron\sigma\tau. \mu\acute{\epsilon}\nu \kappa\alpha\tau\acute{\iota} \beta\alpha\lambda\omicron\upsilon\tau\omega\upsilon \tau\omega\upsilon \text{Μυσῶν.}$) Basil. editio, non Μυσ. ut hic, sed $\mu\iota\tau\omega\upsilon.$ vbi $\delta \mu\alpha\kappa.$ (MSS. Μιστῶν. suspicor legendum, $\tau\omega\upsilon\upsilon \epsilon\nu\alpha\upsilon\tau\iota\omega\upsilon,$ vel $\tau\omega\upsilon\upsilon \beta\iota\eta \epsilon\sigma\tau\iota\omicron\upsilon\tau\omega\upsilon.$) Versio vtrumque repraesentat: $\gamma\omicron\omicron.$ *ex hostibus (u erant Μυσῆ), caede proftraverunt.*

V. 77. $\text{Αλιμῆς καὶ Λημνῖται.}$ $\delta \mu\alpha\kappa.$ ad oras nouae ed. (scribe, Τημνῖται. Ios. Mercer. Temnus, Graece Τῆμνος, Aeolidis (cuius vrbes hic commemorat Polybius) vrbs olim non incelebris; cuius et inter alios Cicero meminit: Hermodenis Rhetoris patria.

V. 78. $\tau\eta\upsilon \epsilon\acute{\xi}\alpha\kappa\omicron\lambda\omicron\theta\eta\sigma\omicron\upsilon\tau\alpha\upsilon \alpha\upsilon\tau\eta \Phi\eta\mu.$) Orae Basil. (imo $\epsilon\acute{\xi}\alpha\kappa\omicron\lambda\omicron\theta\eta\sigma\omicron\upsilon\tau\alpha\upsilon.$) Ita et versio.

V. 82. $\tau\omega\upsilon\upsilon \theta\eta\rho. \tau\eta \beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\kappa\eta \kappa\acute{\epsilon}\rho\alpha\tau\omicron\varsigma.$) Orae Basil. ad ista, $\tau\eta \beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\kappa\eta:$ (suspecta vox) et mox ibid. recentiore scriptura: (Delebam ex suspitione hanc vocem: nunc deleo auctoritate codicis Vrbinatis.) Sane quamuis in textu Graeco huius etiam editionis remansit, in versione tamen $\tau\eta \mu\alpha\kappa.$ praeterita est, ut inspicienti liquebit.

V. 85. $\tau\acute{\alpha}\varsigma \text{Ιππῆς, καὶ τᾶς ὑπὸ τὰ θηρία τετραγῶν.}$) Orae Basil. (scribe, $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}:$ vel, $\epsilon\pi\iota \tau\acute{\alpha}\varsigma \text{ὑπὸ τὰ θηρ.}$) Paruum in literis, magnum in re discrimen ex hac emendatione: quam sequitur et versio; *aduersus eos etc.*

V. 89. $\text{πυκνίων τετραγώνων.}$) Vertit $\delta \mu\alpha\kappa.$ *trabes e picca.* Sed ibi ad oram istius editionis scripsit ille: (imo fort. *abiete*, ut Linus.)

Ibid. $\epsilon\iota\varsigma \sigma\Phi\eta\lambda\acute{\iota}\sigma\kappa\omega\upsilon \lambda\omicron\gamma\omicron\upsilon.$) Vertit $\delta \mu\alpha\kappa.$ *in rsum cuneorum.* Sed idem ad oras suae edit. (Non sunt cunei, sed

sunt figurae eiusmodi:) et ibid. mox, ad verbum σρωτηῆρας, (non sunt simpliciter asseres.)

V. 92. ὑπὸ τῶν Κυπαρισσέων.) Omiffa, nescio quo casu, versio horum verborum. Adde igitur in versione a *Cypriensis* *prohib.* etc.

V. 102. Καὶ προσελθὼν ἐπὶ Λασιῶνα καὶ τὸν ἐν τοῖς ἐρειπίοις πύργον παραλ.) Prius illud καὶ deleri iubent orae Basil. et certe recta syntaxis (nisi quod talia nonnunquam in optimis etiam scriptoribus, ex incuria:) ita iubet. Sed leue hoc, praent illud est, quod in proximis verbis ex ingenio et sagacitate praestitit ὁ μακ. Cum enim ante legeretur, καὶ τὸν ἐν τοῖς περιπίοις πύργον παραλ. et in nulla vetere memoria *Peripiorum* nomen occurrat, ipse felicissima (vt ego censeo:) coniectura, τὸν ἐν τοῖς ἐρειπίοις, vt hic est, primus correxit: addita etiam ad oras Basil. correctionis ratione, his verbis: (Lego, ἐρειπίοις, et puto Lasionem fuisse dirutam ex illa contentione, de qua Xenophon: et S. 131. sic in illo tractu sunt ἐρείπια multa, vt apud Pausaniam 152. Sane nec Strabo Lasionis meminit, nec diligentissimus Pausanias. Τριτία vrbs est in eo tractu. Pausan. 229.

V. 106. Οὐ γὰρ οἶδ' ὅπως αἰεὶ ποτε Πέλοπον.) Versio, accidit enim semper modo nescio quo, etc. Vtrumque recte, et textus, et versio; meo certe iudicio. Ne tamen et alii hic impingant, et dum mutatae lectionis causam non assequuntur, suam ignorantiam (vt solent imperiti vulgo iniquiores et acerbiores esse:) causam insultationis habeant, non pigebit, quod orae Basil. super eo suppeditant, hic adscribere: (Οὐ γὰρ οἶδ'. legendum, non οἶδ'. videntur corrupisse, qui contraria sibi scribere Polyb. putabant, quia sequitur huius rei causa. Sed vide pag. 163.) Ibi vero ad ista, (edit. Graeco-Lat. pag. 418. b.) ἐκ οἶδ' ὅπως καινοί τι νε; αἰεὶ, καὶ νέοι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπατ. πεφύκαμεν (locus est illustriss. quo ex omni animalium genere, genus humanum, vt stultissimum, et decipi facillimum; quod quando verius? inducitur:) ibi, inquam, ὁ μακ. ad oras suas: (Negat causam rei se scire: cuius tamen causam mox subiicit; sic plane et pag. 172. in fine.) Iste vero hic ipse locus, in quo nunc versamur. Talia multa non ex vi verborum praecise sumtorum, sed ex vsitata formula accipienda, apud omnes et linguas, et auctores.

V. 108. Ἄλλον Τερέντιον, καὶ Λ. Αἰμιλ.) Orae n. ed. (scr. Γάιον: ex pag. 255.) Sed et ex Liuio, lib. xxii. cap. 25.

V. 110 συνίθη δὲ - - - ψευδῶς γεν. τὸν ὄλ. Φ.) In edit. Basf. nulla est lacuna. Sed ad τὸ ψευδῶς illud, ὁ μακ. (Videtur deesse negatio; imo omnino deest.) Hinc igitur haec in hac editione lacunula: et in vertione negatio suppleta. Ego autem in totum hunc narrationis Polybii contextum paullo accuratius intuens, plane ita iudico, recte Polyb. et negatione vti, et illam omittere potuisse; et utrumque proposito et scopo Polybiano tam bene convenire, ut quid ille scripserit, non facile sit statuere. Ponamus enim numerosum ad millia decem, vel etiam plura exercitum, qui diuturna obsidione oppidum aliquod vsque adeo fatigauerit, ut iam de deditone tractare, nulla spe salutis alia reliqua, bona fide incipiant; subito nuntio numerosioris exercitus aduentantis terrestri, et fugam longe lateque facere: re autem postea cognita deprehendi, qui numerosus exercitus perhibebatur, haud amplius ducentis aut trecentis armatis hominibus fuisse, qui casu aliquo in propinquo conspecti fuerint: recte dicamus non de nihilo famam illam fuisse, cum reuera fuerint armati homines, qui venire nunciabantur: nec minus recte, inanem ac de nihilo fuisse illum timorem, quum decem millia, ducentos aut trecentos, armatos quidem et illos, et vere milites; ceterum nec infesto animo venientes, et numero tam impares, tam trepide fugerent. Si quid tamen in re tam incerta et ancipiti statuendum est; et antecedentibus et sequentibus Polybii verbis congruentius ego crediderim, ut hunc timorem vanum et inanem plane fuisse dixerit, quam ut aliter. Omitto, quod *panicum* timorem prius vocauerit. Quid ille vero post haec verba? An non id deinceps agit, ut ostendat, magnam bene gerendae rei Philippum per hunc falsum timorem opportunitatem amisisse, et praeterea paucas illas naues, ex quibus falsus ille timor, potiri eum potuisse? Potius igitur verterem ego: *Huius autem tanti timoris, qui Philippum corripuerat, causa plane nulla suberat, quae non falsa et inanis esset.*

Ibid. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δέκα νῆας ἀπὸ τῶ σολ.) Orae Basf. (scribe, δεκαναῖαν. elegans correctio. nam omnes libri mendosi.) Vox certe δεκαναῖα etiam in vulgatis Polybii codicibus non vno loco: ut pag. 350. c. et 375. Necessitas

tas autem huius correctionis in eo est, quod sequuntur foeminina singularia, ταύτην τὴν περὶ Ῥηγ. ὁφθείσαν, quae cum δεκαναίαν recta syntaxi; non itidem cum δέκα νῆας, congruunt. Potuit tamen fortasse figurata locutione per syllepsin (synthesin quidam vocant) ita loqui Polybius: quale illud apud poetam latinum: *Centauro inuehitur magna*: cum nauem in animo haberet, et passim apud alios alia. Durius tamen hoc, in historico praecipue; et credibilis, (nisi dissidentium MSS. consensus aliquem moueat:) aliter Polyb. scripsisse.

V. III. ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Τρωάδα κροικ. Ἀλεξ.) In textu Graeco Basil. edit. obseruat ὁ μακ. (non verbis, sed lineis ductis:) transpositionem vocabulorum, et rescribit, ὑπὸ τῶν τὴν περὶ Τρ. quod rectum videtur.

IACOBI PALMERII
A GRENTEMESNIL
EXERCITATIONES
A D
POLYBIVM.

I. 8. **K**αὶ διατρέβησαι περὶ τὴν Μεργάνην. Nulla fuit in Sicilia Merganc. Doctissimus Casaubonus vult legi Μοργεντίαν. Cluverius in Siciliae geographia exercitatissimus, vult legi Μέγαρα. Ambae eae sententiae magno sese iudice vnaquaeque tuetur: id te tantum moneo, lector, super eo cogitabis.

II. 41. Καὶ κατὰ τὸ γένος ἕως Γύγου βασιλευθέντες. Habuit exscriptor in animo Gygen regem Lydiae celebrem: at tu rescribe Ὠγγὺν ex Strabone lib. 8. et ex ipso Polybio, infra initio libri 4.

III. 39. Ταῦτα γὰρ νῦν βεβημάτισαι καὶ σεσηκείωται κατὰ εὐθείας ὀκτώδ' ἀπὸ Ρωμῶν ἐπιμελῶς. Hinc discimus, Romanum miliare octo stadiorum Graecorum fuisse: nam per miliaria notabantur viae publicae cippis lapideis erectis, et ideo dicebant ad primum, secundum, vel tertium lapidem.

III. 86. Διανύσας δὲ τὴν τῶν Ἰσούβρων καλεμένην χώραν. Oculatissimum Casaubonum hic error sefellit, et euasit eius acumen, quod mirum, inaduertentiae tribuendum, non ignorantiae, quam nefas foret et piaculum maximum illi viro tribuere. Ἰσούβροι (qui Latinis Insubres dicti sunt) vt bene, quantum ad vocem, interpretatus est vir summus, immane quantum distant ab Hannibalis itinere, quod recensetur hoc loco. Lege confidenter et meo periculo, Ὀμβρων, id est, *Umbrosum*, qui vltra Apenninum versus mare Adriaticum et in ipso Apennino habitabant, nunc vero in ipso adhuc Apennino, et citra versus Narem fluvium, non longe a Trasimeno habitant: per eos iter fuit Hannibali; nihil certius.

III. 88. Ἀργυπάνην. Lege Ἀργυριπιάνην nam nomen eius urbis fuit Ἀργυρίπη.

IV. 6. Καὶ παραλαβὼν Ταυρίωνα. Ex hoc loco somnauit Ortelius urbem in Peloponneso Taurium, vel Taurionem, et putauit Polybium dixisse, Timoxenum cepisse Ταυρίωνα, Taurionem urbem: at Taurion est nomen viri copiarum ductoris, quem sibi adiunxit cum suis copiis Timoxenus.

IV. 31. Περὶ δὲ τῆς ἀποφάσεως ταύτης κατίχυσαν, μηδὲ μῶς εὐδοκούντων τῶν πολλῶν Αἰτωλῶν οἱ ἐφορεύοντες; Οἶνις καὶ Νίκιππος. Doctissimus interpres nihil mutauit, et sic interpretatur: hoc autem decretum ab inuita multitudine expresserunt Oenis et Nicippus Aetolorum Ephori. et satis commode quidem, si bene se haberet is locus, sententiae absurditatem vitauerat, in qua tamen manet illud ἄτοπον, legatos populi erga Messenios hostilis animi tantum potuisse in eorum vniuersa multitudine congregata, vt inuita ea decretum suis rebus accommodatum extorquerent. Nam in talibus negotiis non solent adeste legati populorum, dum super negotiis legationis eorum deliberatur. At contendo locum esse male sanum, et pro Αἰτωλῶν legendum esse Μεσσηνίων, tum ex ratione sententiae, tum ex ipsius Polybii auctoritate, qui infra pag. 372. (Lib. iv. cap. 4.) nos docuit, quo nomine summus Messeniorum magistratus appellaretur, scilicet Ephori: sic enim ait, ἐν ᾧ καιρῷ Σκίρων, ὃς ἦν μὲν ἔφορος τότε τῶν Μεσσηνίων, etc. Quo tempore Sciron, qui tum erat Messeniorum Ephorus. At Aetoli nullum talis nominis magistratum habebant, sed ἀποκλήτης, Apocletos, vocabant eos, quibus res eorum publica commendata fuerat, vt ipse Polybius ait supra p. 275. (Lib. iv, cap. 5.) et infra p. 1019. (Exc. Leg. n. 13.) Tum ex iis, quae sequuntur, necesse est ita emendare, ait enim Oenim et Nicippum a recta consilii via multum aberrasse. At si Aetoli fuissent, id non debuit dicere Polybius: optime enim et e reipublicae Aetolorum vtilitate fecissent, si Messenios ab hostium societate exemissent. Ergo procul dubio reponendum Μεσσηνίων οἱ ἐφορεύοντες.

IV. 57. Ὁ δὲ Αὐτόμολος ἔχων ἑκοσι τὰς ἐπιτηδειοτάτας. Scribe αὐτόμολος, sine maiuscula: non enim est κύριον ὄνομα, ea maiuscula sefellit doctissimum interpretem properantem, et qui non meminerat, paullo ante Polybium dixisse, τῶν δὲ ἠντιομοληκότων τις, vt interpretaretur Automolus, cum deberet transfuga interpretari. Sed hoc viri maximi μνημονικὸν σφάλμα a multis aliis notatum, et nimis acerbè exagitatum est.

IV. 59. Κατέλαβε παρὰ τὸν Ἄρατον Φρέριον τῶν Δυμοίων εὐ-
 παιρον τὸ καλῆμενον τείχος. Diu me torſi, vt intelligerem,
 quid eſſet παρὰ τὸν Ἄρατον, et credebam debere legi, κατὰ
 τὸν Ἄρατον, *ſecundum Aratum*, id eſt, vt Aratus ſcriptum
 reliquit, in Commentariis ſcilicet, quos ſcripſiſſe in confeſ-
 ſo eſt. At multum me fallebat opinio, et longe a vero ab-
 errabam; nam δευτέρα Φροντίς σοφωτέρα, me monuit legend-
 um eſſe παρὰ τὸν Ἄραξον: eſt enim Araxus promontorium
 iuxta Dymen Achaiae, vbi erat illud τείχος, de quo infra
 cap. 65.

IV. 63. Ἦκε τῆς Αἰτωλίας πρὸς τὴν καλυμένην πόλιν Φοιτείας.
 Ex huius itineris narratione et ex Thucydide lib. 3. patet,
 eandem eſſe urbem, quam Thucydides Φυτταν vocat: haec
 dubia parit neotericorum Iotacismus.

Ibid. Ποιούμενος τὴν πορείαν εἰς τὴν στρατηγικὴν. Sequutus
 eſt vulgatam hanc, ſed mendosam ſcripturam doctus inter-
 pres, et κυρίως interpretatur *Strategicam*. At nulla fuit in
 iis partibus vrbs Στρατήγιον vel Στρατηγία. Ergo repono
 audacter Στρατικὴν, vt bene ſcribitur infra lib. 5. cap. 96.
 Erat enim in illis partibus vrbs Στράτος, *Stratus*, Acarna-
 niae olim metropolis; eo vero tempore, de quo ſcribit Po-
 lybius, ſub Aetolorum potentiorum imperio erat.

IV. 65. Τὰς δὲ οὐκείσεις διαλύων καὶ τὸν κέραμον εἰς χεθίας
 καθήρμοσε τῷ ποταμῷ μετὰ πολλῆς Φιλοτιμίας εἰς τὴς Οἰνιαδας.
 Haec ſic interpretatur doctiſſimus Caſaubonus, *materiam et*
tegulas cum cura impositas ratibus ad Oeniadas per amnem
deuexit. Non eſt, vt arbitror, haec Polybii ſententia (pa-
 ce tanti viri dixerim) cur enim tanta cura Philippus ligna
 et tegulas ſecundo flumine deuehendas ad Oeniadas curaf-
 ſet, quae vrbs erat hoſtilis, et eius materiae (abſente prae-
 fertim Philippo) domina facta fuiſſet? ſic igitur verto. *Ex*
lignis et tegulis rates factas cum multa cura, flumini adapta-
vit, vt traiceret Oeniadas verſus. Paenium illud a Phi-
 lippo dirutum erat in ipſa Aetolia ad ſiniſtram Acheloi ri-
 piam descendendo ſecundo flumine: Oeniadae vero in Acar-
 nania ad dextram eiſdem fluminis. Abundans igitur ligno
 et alia materia pontem ex ratibus fabricauit, quo vteretur,
 vt exercitum traduceret verſus Oeniadas Philippus.

IV. 70. Ἐν ταῖς περὶ τὸν Λίγυρτον ὑπερβολαῖς. Supra
 c. 11. hunc eundem locum Ὀλύγυρτον vocat, quod, vt puto,
 melius et graecum magis ſonat.

IV. 77. Ἦκε βοηθῶν εἰς τὴν Τρυφαλίαν. ἢ τῆς μὲν προσηγορίας τέτευχε ταύτης ἀπὸ Τρυφάλια τῆ τῶν Ἀρκάδων παιδός. Haec Tryphalia regio, seu vrbs, a nullo alio antiquo memoratur, nec ipse Tryphalus eius denominator. Locum mendosum esse suadet haec nouitas, vt etiam haec infalsa τῆ τῶν Ἀρκάδων παιδός: nam quis ita locutus est? ego igitur sic legendum puto: εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἢ τῆς μὲν προσηγορίας τέτευχε ταύτης ἀπὸ Τριφύλια τῆ Ἀρκάδος παιδός. *In Triphyliam, quae quidem hoc nomen habuit a Triphyllo Arcadis filio.* Sic debere legi, non suadent, sed cogunt ea, quae sequuntur, vbi fit recensio vrbium eius regionis, quae omnes Triphyliae sunt, paucis exceptis, quae Arcadiae aliquando tribuuntur. Triphylus etiam Pausaniae dictus est Laodamiae filius expresse et Arcadis ex consequentia, in Arcadicis. Tum situs ad hibernum occasum Arcadiae omnino conuenit. Ergo et hoc loco et infra, vbi repetitur, si mihi credis, lector, leges Τριφυλίαν, non Τρυφαλίαν.

Ibid. Ἐχατεύεσσα τῆς Ἀχαιίας. Lege Ἀρκαδίας: non enim attingit Achaïam Triphyliam, sed iacet ad occidentem hibernum Arcadiae, Achaïa ad septemtrionem.

V. 52. Τῶν προσαγορευομένων Κυρτίων. Forte iidem, qui auctoribus Καρδιαῖοι, Γορδυαῖοι, Γορδυηνοὶ, Χαρδῆχοι. Latini Curdi, qui ad Tigrim habitabant, montanam regionem, non procul a campis, vbi olim Ninivae; et hodie etiam Curdes vocantur: fera gens. vide super iis doctissimum Bochartum in suo Phaleg. lib. i. cap. 3.

V. 55. Ἴνα μήτε συγχορηγεῖν μήτε πολεμεῖν τολμῶσι τοῖς ἀποστάταις αὐτῆ γενομένοις. Sententia exigit, vt legatur μήτε συπολεμεῖν τολμῶσι.

V. 59. Τὸ καλέμενον Ἀμύνης πεδίον. Caussam nominis huius pete ex doctissimo Bocharto in suo de Phoenicum coloniis numquam satis laudato opere lib. i. cap. i.

V. 77. Κύμη καὶ Σμύρνα καὶ Φάγκια, μετὰ δὲ ταύτας Αἰγυπτῆς καὶ Δημνίται. Pro vltima hac voce Δημνίται, rescribe Τεμνίται. Nam et ipse Polybius in fragmentis a Valesio publicatis de Temno in hoc tractu mentionem fecit, vbi de Prusiae sacrilegiis loquitur. Ὁμοίως καὶ τὸ τῆ Κυνίε Ἀπόλλωνος τέμενος τῆ περὶ Τεμνὸν ἔ μόνον ἐσύλησεν. *Similiter et templum Cynii Apollinis circa Temnum non solum expilauit.* et Strabo lib. 13. et Cicero pro Flacco, et tabulae Peutingerianae.

V. 80. Παραγενόμενος δὲ εἰς Γάζαν καὶ προσαναλαβὰν αὐτῷ τὴν δύναμιν. Sic interpretatur haec verba doctissimus Casaubonus, *Gazam ut ventum, et pars exercitus iterum ibi est assumpta. sed aliud agens, et, ut ait ipse, properans. Ea non est Polybii sententia. Verte, Gazam cum venisset et ibi copias refecisset.*

V. 81. Εἰσπορεύεται τρίτος γένεσιμος ὑπὸ τὴν ἐκθινὴν εἰς τὴν τῶν πελαμίων χώραν. Ex lib. 3. Maccabaeorum apud 70. Interpretes adde ad historiae complementum, *ἡγεμὴν Δοσιθέου τῷ Δρωίλῃ Ἰουδαίῳ τὸ γένος, ἀποστάτη δὲ καὶ ἀλλοτρίουτος τὴν θρησκίαν. Auctore itineris Dositheo Drimyl filio origine Iudaeo, sed apostata et Graecias superstitiones amplexo.*

V. 85. Τοῖς δὲ παρ' αὐτῷ μεγάλην ἔριθν ἐνεργάσατο καὶ προσθυσίαν. Adde rursus ex eodem 3. Maccab. libro: *τῆς ἀδελφῆς Ἀρσινόης τὰς δυνάμεις μετὰ οἴκτα καὶ δακρύων παρακλήσεως, καὶ τῆς πλοκίως λελουμένης. Sorore Arsinoe cum eiulatu et lachrymis copias exhortante comis solutus.*

V. 86. Οὗτος μὲν ἦν ὑπὸ τὴν ἐκθινὴν ἐξαγαγὼν τὸ σαζόνιον μέρος τῆς δυνάμεως διέτεινε πρὸς Γάζαν. Exurgit ex hoc loco non mediocris difficultas, si conferatur cum eo, quod dixit supra, cap. 80. de Ptolemaeo, *παραγενόμενος δὲ εἰς Γάζαν, καὶ προσαναλαβὰν αὐτῷ τὴν δύναμιν αὐτῆς προσήει βιάθην διανύσας δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον πευπταῖος κατατραποτέδευσε πεντήκοντα σταδίων ἀποχῶν Ἰερουσάλης. ἢ κείται μετὰ Ῥινοκόρουρα πρώτη τῶν κατὰ τὴν κελίην Συρίας πόλεων ὡς πρὸς τὴν Αἴγυπτον, quae Latine reddam ad faciliorem lectoris intelligentiam. Cum autem venisset Gazam, et ibi copias refecisset, rursus procedebat lente in anteriora, et quinque dierum spatio castrametatus est prope Raphiam ad 50. stadia, ea sita est post Rhinocorura, prima ex Cauae Syriae urbibus versus Aegypti partes. Nam si Gaza occurrit prima venientibus Aegypto Raphiam, quomodo Antiochus praelio ad Raphiam victus, Gazam se recipit, et non potius recedit versus suas partes? Sed inter Ptolemaeum victorem et Aegyptum, tamquam in casses se iniecit prope desertum, vbi nullus comitatus, nulla commodi recessus spes? certe haec videntur ἀόσιστα. Tum Gaza erat in partibus et sub iure Ptolemaei, per quam iter fecerat, et ibi copias suas refecerat: quomodo igitur victus exercitus eo se recipere potuisset? At soluit dubium locus Noui Testamenti in actis Apostolorum*

rum cap. 8. vbi angelus sic Philippum alloquitur. ἀνάστη καὶ πορεύεσθε κατὰ μωσημβρίαν ἐπὶ τὴν ὁδὸν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γάζαν, αὐτὴ ἐστὶν ἔρημος. Id est, Surge, et vade meridiem versus ad viam, quae descendit a Hierusalem ad Gazam, quae deserta est. Angelus noluit Philippum in dubio esse, ad quem locum mitteretur, ideo addit, quae deserta est, quod ego puto intelligi debere, quae est in deserto, aut iuxta desertum. Duae igitur erant Gazae, vna in ditione Ptolemaei prope desertum, vbi copias suas refecit Ptolemaeus ex labore, quem in deserto transmittendo habuerant: alia Syriae in Antiochi ditione, vbi post praelium se recepit; et primam illam Ptolemaei Gazam fuisse in deserti finibus patet ex ipsius Polybii verbis: dixerat enim paullo ante, Ptolemaeum, dum versus Gazam tenderet, fecisse iter διὰ τῆς ἀνύδρου per terram carentem aqua, quod est, per desertum. Inter has duas Gazas sita fuit Raphia, vt ex hoc loco patet. At potest opponi ex Strabone, Gazam desertam fuisse Syriae propiorem, quae ab Alexandro diruta fuit. Sed ea verba Xylander non agnoscit, ex quibus id colligitur; tum licet ab Alexandro Gaza Syriae diruta fuerit, ab Alexandri tempore ad Apostolos plura intercesserunt secula, quibus fluentibus instaurata fuit: et eius portus et quasi suburbium Maiuma dictum fuit emporium celebre. Diuus Hieronymus certe ante nos duas fuisse Gazas notauerat, vt citat Casaubonus ad Strabonem p. 759. Sed et Diodorus libr. 19. duas fuisse Gazas manifeste innuit, sic enim de Ptolemaeo Lagi contra Demetrium mouente: ἀπὸ δὲ Πηλεσίς διὰ τῆς ἐρήμου διελθὼν κατὰ στρατοπέδουσε πλησίον τῶν πολεμίων περὶ τὴν παλαιὰν Γάζαν τῆς Συρίας. A Pelusio per desertum procedens castrametatus est iuxta hostes circa antiquam Gazam Syriae. Et rursus eodem libro, μετὰ τὴν γενομένην ἡτταν Δημητρίῳ περὶ Γάζαν τῆς Συρίας. Post cladem acceptam circa Gazam Syriae. Inde colligitur fuisse alteram Gazam, quae non fuit Syriae, quando semper ita distinxit Diodorus, et ea est, de qua hoc loco agitur.

V. 89. Ἐρυσθῆς ἡ γυνή. Nescio, qua de causâ doctissimus interpres verterit *foemina nobilis*, cum videatur ἡ γυνή referri ad Antigonum, de quo superius paullo verba fecerat, et procul dubio sic intelligi debet. Nam Eusebius in Chronico 1. sic scribit de Demetrio Antigoni Gonatae filio, ex Porphy-

Porphyrrio, γήμας δὲ τινὰ τῶν αἰχμαλώτων, καὶ Χρυσήδα προσειπὼν, Φίλιππον ἐξ αὐτῆς ἔχεν τὸν πρῶτον πολεμήσαντα Ῥωμαίοις. *Cum autem duxisset quamdam captivam et Chryseidem appellans, Philippum ex ea genuit, qui primus cum Romanis bellum gessit.* Tum munerum amplitudo priuatam fortunam excedens debebat eum monere, vt aliter interpretaretur. Eam Chryseidem Demetrii viduam et matrem Philippi duxit Antigonus, qui Δάσων dictus est et Tutor: verte igitur melius doctus *Chryseis vxor.*

V. 99. Τὸ ἐν τρίτον εἶχε κατὰ τὸ τῆς πόλεως ὑπερκείμενον ὄρος. Nomen illius montis Haemus, illi Thracico cognominis, vt ex Virgilio, Lucano, Valerio Flacco, et Seruio ad Virgil. colligitur.

V. 100. Φιλίππη τὴν πόλιν ἀντὶ Θεβῶν κατανόμεασιν. Vna addita litterula locus erat integer, legendo nempe Φιλίππης, fuit equidem Φιλίππη πόλις alia vrbs, antea Πονηρόπολις, et postea Trimontium a situ dicta, sed in Thracia ad Hebrum. At haec vrbs, de qua hic fit mentio, Thessaliae fuit, et eam semper per pluralem numerum Philippos Florus, Lucanus, Statius, Silius et Stephanus, et eiusdem nominis fuit cum altera, quae in Thraciae littore, in Macedoniae limite fuit, de qua Lucas in actis Apostolorum.

V. 110. Τοῖς περὶ τὸν Λαῖῶν ποταμὸν τόποις. Fatum fuit eius fluii, vt eius nomen ab exscriptoribus corrumpere-
tur. Lege Ἄσων, vt iam alibi correximus. Aous ille iuxta Apolloniam fluebat, et ab vrbe ipsa (si fides neotericis mappis Graeciae) nomen habet, et vocatur Poline, vt et ipsa vrbs etiam, et ita censet Magius Patauinus.

IACOBI GRONOVII
NOTAE IN POLYBIVM.

I. 5. **Κ**αλῆ σώματος διεβρίμμένα μέρη.) Quamuis sic veteres habeant membranae, putat tamen magnus vir, Polybium scripsisse μέλη. Sed videndum ne genuinum membranae seruent. Nam et lib. iv. cap. 4. de Babyrta et Dorymacho: ἐπὶ τοσῶτον ἐξωμοίωτο κατά τε τὴν Φωνὴν καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆ σώματος τῷ προειρημένῳ. lib. vi. ex Peirescianis de Hierone: διετήρησε δὲ πάντα καὶ τὰ μέρη τῆ σώματος ἀβλαβῆ. Et lib. xii. ex iisdem: Τίμαιός Φησι Δημοχάρην ἠτουμενημέναι μὲν τοῖς ἄνω μέρεσι τῆ σώματος. Et familia sunt v, 104. Ἐὰν ἀφήμενος καταφθεῖρειν τὰς Ἑλληνας κατὰ τὸναντίον ὡς ὑπὲρ ἰδίῃ σώματος βεβλήται, καὶ καθόλα πάντων τῶν τῆς Ἑλλάδος μερῶν ὡς οἰκείων καὶ προσηκόντων αὐτῷ ποιήσῃ πρόνοιαν.

I. 10. Ἐξόφθαλμον εἶναι τὴν ἀλογίαν.) Optime haec constituit ὁ πάνυ. Tantum Basilienses admiror, vnde acciuerint suum ἀναλογίαν; nam ante eos in Haganoensi editione clare lectum ἀλογίαν. Sequentium vero eam interpretationem veram putamus, quam posuimus: altera non est nauci.

Ibid. Οὐ μόνον κατὰ τὴν Διβύην.) Expunge vuculam κατὰ, inquit magnus Isaacus. Et assentirer sane, si auctoritate scriptorum librorum a se id iuberi addidisset. Sed quia retinent editiones omnes, forte scripsit, ἔ μόνον τὰ κατὰ τὴν Διβύην. Id enim idem est.

I. 12. Τοῖς ἐκτὸς ἐπιχειρεῖν ἐπεβάλλοντο πράγμασι.) Dubites tamen, an non scripserit ἐγχειρεῖν. Certe eadem sunt libri ii. initio. Πότε Ῥωμαῖοι τοῖς ἐκτὸς ἐγχειρεῖν ἤρξαντο πράγμασι. Et eiusdem libri extremo: Δι' ἃς αἰτίας τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν κρατήσαντες Ῥωμαῖοι πρῶτον ἐγχειρεῖν ἤρξαντο τοῖς ἔξω πράγμασι. Et alibi.

Ibid. Τὸ κεφάλαιον τῆς νῦν αὐτῶν ὑπεροχῆς.) Siquidem velit aliquis praesentis illorum potentiae fastigium rite ac probe contemplari. Ita interpres. Atqui parum ad praesentis Romanorum potentiae fastigium rite contemplandum facit scisse, quomodo et quando coeperint meliore fortuna uti:
potius

potius ad id faceret comparatio et σύγκρισις ad alias nationes, quantum ille regnator populus istas potentia et imperii magnitudine, quantum quotidie rebus gerendis, quantum magnanimitate supergrediatur. Certe scire, quomodo et quando coeperint meliore fortuna uti, prodest ad nihil aliud, quam ad contemplandum caput, originem et incrementa potentiae, ac id dicit Polybius, sicut docent et sequentia et praecedentia. Verte igitur: *siquidem velit aliquis praesentis illorum potentiae principium rite ac probe contemplari. Vide et libri sequentis caput 2.*

I. 13. Μέτρια δὲ ταῖς τύχαις.) Vertitur: *fortunis mediocres.* Quod de Romanis posset admitti; de Carthaginensibus qui queat, non liquet, quum nullo tempore (si ab Hannibalis in Italia dominatu discesseris) fuerint potentiores, quippe Africa, tota pene Sicilia, multis Hispaniae partibus, omnibus Sardoï et Tyrrheni maris insulis sub ditio- nem redactis, ut est cap. 10. Nec tamen etiam de Romanis ferri potest, Italiae iam domitoribus, et auctor ipse dicit *παρίσσει ταῖς δυνάεσσι.* Quid, illine fortunis mediocres dicendi, qui ita gesserunt bellum, ad quod non modo quis praesens et videns oculis, sed vel audiens obstupescat ob praeliorum magnitudinem et robur duarum urbium, sicuti refertur cap. 26? quo nullum diuturnius aut maioribus apparatus et frequentioribus pugnis casibusque insignioribus patratum, ut paullo ante dixit. Adde his cap. 63. et agnosces mendose verum, cum debuerit, *fortunis iustificantes.* nam id est μέτριον interdum, ἀρκῦν, ἰκανόν. cap. 5. *οἱ πεπεισμένοι διὰ τῆς ἰστορίας μετρίως συνοψιῶσθαι τὰ ἔλα.* Plutarchus in Flaminio: *Θαυμάσιος ἔ πάνυ ἡδομένοις, οὐκ ἔστι δὲ κωλύειν, ἐπεὶ στρατῶσθαί γε μετριοὶ τὸ πλῆθος εἶποντο.* Sic patrem audiui defendentem illud Herodiani II, 5. *Πείσειν δὲ αὐτὸς ὁ Λαῖτος ὑπὸ χυεῖτο, ἐπεὶ περ αὐτῷ ἐπάρχων ὄντι μετρίαν ἀπένεμον αἰδῶ.* Vbi Stephanus mallet ἢ μετρίαν. At Herodianus significat, etsi valde corrupta esset disciplina, tamen ad hoc praefecto praetorii satis fore auctoritatis. Et eiusdem alterum locum VIII, 6. *ἅπερ ὄντα ποῖλα, δίκην νεῶν, ἀλλήλοις συνδαθέντα ἐπινῆξεσθαι μὲν ἔμελλεν ὡσπερ σκάφη, μὴ παρενεχθήσεσθαι δὲ διὰ τε τῆ δεσμῆ τὸ ἐπάλληλον Φρυγῶν τε ἄνωθεν ἐπιβληθέντων, χῆ τε τῆς γῆς μετρίως ἐς αὐτὰ σωρευθέντος.* In quo laborarunt Politianus, Stephanus, Sylburgius. Sic autem interpretabatur; *quae quia caua erant* (loquitur de doliis

doliis ligneis, siue cupis) *instar nauium, inter se reuincta earumdem modo ferrentur super aquam, nec tamen auferrentur a fluctu, tum propter vincula cratesque iniectas, tum quod satis multa terra saburrata essent.* Παραφέρεσθαι, non est pessum ire, sed auferri. Curtius lib. 8. *Qui effugerant hostem, aut impetu amnis ablati sunt, aut vorticibus impliciti.*

I. 18. Πέντε μὲν ἔν Ἰσωσ μῆνας.) Non hic modo mutauit ὁ πένυ prauam lectionem, sed etiam cap. 56. hoc lib. παρακρατοπεδευσάντων αὐτῶ Ῥωμαίων πρὸ τῆς Πανορομιτῶν πόλεως ἐν Ἰσωσ πέντε σαδίοις. Vbi priores circumferebant Ἰσω. Et quin optime sic consuluerit Polybio, dubitari nequit. Quod addit, eam particulam saepe apud Aristotelem vacare, transmitto, modo ne vel ipse putauerit, vel lector putet, id ad hunc quoque locum proprie pertinere. Non enim hic dumtaxat otiosa est, sed significat numerum non exactum, plus minusue illo numero, qui expressus est; vt alibi χεδὸν et Latinis *admodum*. Hoc libro cap. 34. Πεντακόσιοι δὲ Ἰσωσ οἱ μετὰ Μάρκῃ Φυγόντες. Alibi: Ἐν Ἰσωσ πέντε τοῖς πρώτοις ἔτεσι πάνδημον ἐποίησατο δόξαν.

Ibid. Συνεχομένων δὲ τῶ λιμῶ.) Ita III, 62. Καὶ γὰρ δεσμὸς εἶχεν βαρεῖς καὶ τῶ λιμῶ συνέιχοντο. Quo cum vulgatum defendi queat, tamen magis probo Vrsini συναγομένων quippe praeter locum ab eo citatum inuenio, olim hanc huius loci scripturam fuisse tempore Suidae, qui sic allegat. Et paullo infra: *συνήγοντο τῇ σιτοδείᾳ.* Plutarchus in Sulla: ὑπὸ λιμῶ συνηγμένων ἤδη τῇ χρείᾳ τῶν ἀναγκάσιων εἰς τὸν ἑκατον καιρόν. Sed et editiones *συνεχομένων τῶν δὲ τῶ λιμῶ.* Videtur fuisse: *συναγομένων δὲ τότε τῶ λιμῶ.* nempe quinque circiter mensibus exactis.

I. 21. Τὸν κρατηγὸν ὑποχείριον ἔχοντες.) Hagatioensis cum Basileensi ἄγοντες, quod facile praefero. gemina plane sunt inferius cap. 34. οἱ Καρχηδόνιοι τὸν κρατηγὸν ἅμα μετὰ τῶν αἰχμηκλῶτων ἄγοντες ἐπανήλθον. praeterea proprium de nauibus. II, 8. ἡ δὲ Τεύτα καταπλαγεῖσα τὸ πλῆθος καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀγομένης κατασκευῆς.

I. 29. Ἐξήκοντα καὶ τέτταρες.) *quatuor et sexaginta.* Ita nos reposuimus: nam in magni interpretis editione reperias *tres et sexaginta*, calami aut typorum lapsu. Talia multa in illa editione occurrebant, a sequentis quoque Latini contextus editoribus retenta, nunc demum correctæ, quorum quaedam, ne nimis cogar has notulas κερματίζειν, hic col-

ligam. Hoc lib. cap. 65. *ἐκ ἀλάττους δισμυρίων, ad duo hominum millia*, ipsis octodecim omillis. 11, 24. *Ῥωμαίων μὲν αὐτῶν περὶ δισμύριαι, ἔσσιβους triginta pedatum millia*, additis integris decem. 111, 34. *Πεζὺς τετρακχιλίαις πεδίταις αἰὶο εἰς εἰς εἰς, neglectis εἰς*. Ibidem paulo infra, ubi narrat, quae naues instructae fuerint *πληρώμασι, τριήρεις πέντε, triremes duas*, remissis tribus. 1V, 69. *Πρὸς χιλίας καὶ διακοσίας ad duo millia et ducentos*. Atqui si tot sunt capti, centum vero fugerunt, iam nulli ἤτε ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἤτε ὑπὸ τῶν κερκυραίων interierunt, quod tamen asseuerat auctior; quare recidi non nihil. xv, 11. *τῶς μυθοφέραις ἐπέστησεν περὶ μυριάς ὄντας καὶ ἑκατὸν*. Secutus Liniū, penitus hic numerum omisit contra interpretis officium. xvi, 6. *Μακεδόνες μὲν εἰς τριχίλιαις, Macedones circiter mille ducenti*, omisso ultra dimidium.

Ibid. *Ἐγένοντο πρὸς τὸ πολιορκεῖν*.) Corrigi volunt πρὸς τῷ πολ. Incertum qua ratione: cum et infra hoc libro: *ἐγένοντο πρὸς τὸ καταρτίξιν*. Et, *ἐγένοντο πρὸς τὸ καινοτομεῖσθαι*. lib. 111. *ἐγένοντο πρὸς τὸ κατακρατῆσαι*. Et, *ἐγένοντο πρὸς τὸ διακινδυνεύειν*. lib. 1V. *ἐγένοντο πρὸς τὸ συνταλεῖν*. Quae omnia intacta relinquant.

I. 30. *Τὸν τε Ἀνναίος Ἀσδρούβαν*.) Latina versio *Hannonei Adrubalis F.* Sed quia aliae editiones in Graecis ne tantillum quidem variant, id festinationi, vel *παροράμασι* auctoris adscribens mutauit, ut vides.

I. 31. *Πρὸς τὸν Καρχηδονίαις εἰς διαλύσεις*.) Valde displicet fatua ista nominis proprii repetitio; et nunc video eam vocem Basileensi primum editioni inditam, nam Haganoensis ignorat. Putem fuisse: *Πρὸς τὸν Καρχηδονίαις εἰς διαλύσεις*.

I. 32. *Εἰς τὴν Καρχηδονίαν ἄγων στρατιώτας*.) Sane subintelligi potest, et debet, *χρείαν*, vel *στρατίαν*, vel *χώραν* simileue quid: videntur tamen priora tria verba nescio quid spurii prae se ferre, et ex praecedentibus repeti: ac neque incerpres agnouit. Post paulo Xanthippum ait *τριβὴν ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔχοντα σύμμετρον*, quae post Fr. Fabricium conuertit Casaubonus, *qui rei militaris usum mediocre habebat*. Aemilius Portus ad Suidam in voce *ἀγωγή*, in *bellicis rebus mediocre versatum*. Quod satis ieiunum et malignum tanti ducis encomium. Florus autem, *a viro militiae peritissimo vincimur*. In epitome Liuiana vocat *Lacedaemonium ducem*, Ampelius *uirum Lacedaemoniorum fortissimum*.

tissimum, Orofius etiam *regem*. Atqui non ciuis erat Spartani, mediocrem habere belli scientiam, nedum ducis. Quare *σύμμετρον* accipio *καθήμεσαν, ἀρμόζασαν, ικανήν*, commodam nempe et tali viro, qui educationem Laconicam et postea exercitationem bellandi fortitus erat, conuenientem et idoneam, qua voce ipse Casaubonus vtitur in explicandis x, 36. his: Πολύφαντον ἐξέπεμψε μετὰ σύμμετρον δυνάμεως. Sic frequenter Polybius *σύμμετρον διάστημα, ἀπόστημα, σύμμετροι λίθοι*, vbi nihil minus est, quam *mediocris*. Haec ex ipsius Polybii scriniis petita explicatio praeferenda videtur ei proportioni, quam hic quaerebat doctissimus Berneggerus, *σύμμετρον* referens ad *ἀγωγήν*, putansque Polybium Xanthippo tribuere *θεωρίαν* insignem et *πρᾶξιν* haud deteriore, quasi *τὴν ἀγωγήν* constrinxerit Polybius ad militiam, cum manifeste ob duas eum felicitates praedicet. Perrottus fecerat *in bello non mediocriter exercitus*.

Ibid. *Ἐν τοῖς ἐπιπέδοις τῶν τόπων*.) Nouissimae hoc editionis est, a typis, an a praefide incertum. Priores *ἐπιπέδοις*, quod omnino non mutandum, et sequitur paullo infra *ἐν τοῖς ἐπιπέδοις τῶν χωρίων*, quae ratio vt Graecis propria et familiaris, sic familiarissima Polybio.

I. 36. *Ὡς ἐπὶ τῆς Λιβύης*.) Praeter Siciliam nauigant, velut qui in Africam cursum dirigerent. Placuit interpreti hoc loco *κατὰ πόδας* vertere; nescio an recte: nam reuera, non simulate Africam sequebantur, et *ὡς ἐπὶ* in hoc auctore vtramque paginam replet, quorum si vtrumque Latine velis reddere, sententiam turbes. Hoc lib. cap. 41. *ἔπλεον ὡς ἐπὶ τῆς Σικελίας*. Cap. 13. *παρανομιθεῖς ὡς ἐφ' Ἡρακλείας*. Et sua, vt opinor, hoc est, nulla auctoritate edidit ὁ πᾶνν hoc lib. c. 29. *ἀνήγοντο ποιούμενοι τὸν πλεῖν ἐπὶ τὴν Λιβύην*, vbi priores editi *ὡς ἐπὶ*, quod profus reuocandum putamus. Admissum quoque a Basileensibus: nam Haganonensis III, 23. *Καλὸν ἀρωγήριον ἐστὶ τὸ προκείμενον αὐτῆς τῆς Καρχηδόνας ὡς πρὸς τὰς ἄρκτας*. Illi eiecerunt particulam, vt etiam Casauboniana. Nobis monuisse satis est debere relinqui, vt III, 47. *ἐν τοῖς ἀποκλίναςσι μέρεσι τῶν Ἀλπεων ὡς πρὸς τὰς ἄρκτας*.

I. 37. *Πρὸς ταῖς τριακοσίαις*.) Lege necessario *τετρακοσίαις*: nam cum trecentas et quinquaginta naues Romani a principio deduxerint, et centum quatuordecim ceperint, conueniet optime numerus, si legeris, vti dixi; nisi supe-

r*ius malis* rescribere καθελύσαντες διακόσια καὶ πενήκοντα σκάφη, in quam sententiam videtur nos deducere Orofius: nam in eo legendum cum c*ioffe* cc nauium i*usfi* Ciurcam p*ertunt*, vt allegat Sigonius, non ecc, vt in contextu est, cuius patere potest.

Ibid. Αὐτοῖς ἤδη συνέβη καὶ συμβήσεται πάχιν.) Scribendum αὐτὰς modo Polybium audimus. viii, 18. παραπλήσιον συνέβη πάχιν ἄλλ. κς. xiv, 5. ἢ γενομένου παραπλήσια συνέβη παχιν τὰς Φοίνικας ὑπὸ τῷ πυρός. Vel si vtique retines αὐτοῖς, leges tamen παθῶν. 1, 15. Ἰδιάντι καὶ παραπλήσιον ἀμφοτέροις συνέβη παθῶν. xi, 14. συμβήσεται παθῶν αὐτῶν τὴν Φάλαγγα τὸ προειρημένον.

I. 39. Γναῖος Σερυλλιος.) In Latinis legebatur C. Seruilius: sed quia fastis tam aliorum, quam quos interpret Polybio annexuit, inditum sit pronomen C*naeus*, calamo id donans correxi.

Ibid. Κατασῆσαντες στρατηγὸν Γ. Ἀτίλιον καὶ Λ. Μάνλιον.) Si solum Atilium consulem dicere voluit, aut imperatorem, fero: sed quid peccauit Manlius, vt collegae non aequetur titulo? Rescribe ocius: στρατηγῶς etc.

I. 40. Κατὰ τὸ λαὸν κέρως.) Sic quidem Polybius. Contrarium voluit interpres, dum vertit *de:tro hostium cornui oppositum*. Sed parum apte, et agnosco festinantis errorem, cum et alibi easdem voces confusas ipse monuerit. Ideo hic quoque, vt debebat, reposui.

Ibid. Συνακοντιζομένων δ' ἐνεργῶς πυκνοῖς.) Et hoc e Basileensi translatum. Monuerat tamen Vrsinus, coniunctionem esse inferendam, scribendumque ἐνεργῶς καὶ πυκνοῖς. Neque aliter olim editum Haganoae. Similiter auctor ii, 30. vbi ferme eadem: ἅμα τῶν τὰς ἀκοντιστὰς εἰσακοντίζειν ἐνεργῶς καὶ πυκνοῖς βέλεσι. etiam in versione sua non neglexit.

I. 41. Διὰ τῶν βραχέων.) Editiones primae διὰ τῶν πρὸ βραχέων. Hinc Vrsinus vocolam tertiam eiecit, idque receptum a summo Isaaco. Vt tamen constaret, haecenus se tantum consentisse, appinxit orae libri sui, ἀπ' αὐτῶν πέραν βραχέων? Sed nihil videtur causae, quare a vetusta lectione recedamus. Construe, διὰ βραχέων τῶν πρὸ, quod est προκειμένων, ex ratione Graecorum articulo cum praepositione coniuncto. Sic οἱ νῦν opponuntur παλαιοῖς.

I. 42. Τοῖς προειρημένοις τῆς Κερχληόνος ἀκρωτηρίοις.) Intelligit Ἐρμύκιν et Ἀσπίδα, quorum meminit capite 29 ac sic re-

sic retineri potest hoc verbum. Si tamen alicui magis probabitur τοῖς προκειμένοις, quod est in editione Haganoensi, ei libenter manus dabo, cum in illo, tam promontoria, quorum superius meminit, quam reliqua Carthagini praeiacentia comprehendantur, quae sane plura sunt, et recensentur libro tertio Pulchrum, Mastia, Tarseium.

Ibid. Προσκατσκευάζοντες αἰεὶ τοῖς ὑποκ.) Certe deest τι, sed nullo modo patiendum, vt id contextui adiciatur: nam et in huius particulae defectu Polybium agnosco. VIII, 12. Σωσίβιος ἅμα μὲν προσεδίδοι τῶν χρημάτων εἰς τὸ μηδὲν ἐλλείπειν. Eod. 20. Εἰσέφερε τῶν θηρίων. IX, 32. ἀπώσαντας ἐς τὸ Φρέαρ τὸν παραγεγονότα, καὶ προσεπιβάλλοντας τῆς γῆς κελεύειν ἀπαγγεῖλαι. x, 10. Carthaginem nouam ait cingi ἀπὸ τῶν δύσεων λίμνη, προσεπιλαμβανέση καὶ τῆ πρὸς ἄριτον μέρος. Ita II, 61. Εἰ γὰρ τὰς λόγῳ καὶ δόγματι μόνον ὑπομείναντας ὑπὲρ Φίλων καὶ συμμαχῶν ἄνδρας ἀγαθὰς νομίζομεν. Vbi eadem omiffae particulae ratio, et rectissime magnus Isaacus in interpretatione *aliquid* adiecit. Nam quod vir eruditus necessario hic inferendam vocem πόλεμον censet, esse quid hoc dicam nescio: certe ἐμοὶ κριτῆ, si ea vox vulgo interfereretur, furcillis expellenda esset, quae enim tunc αὔξησις in sequentibus? Legatione II4. Φάσκων αὐτῶ προσπεπτωμένῳ παρὰ τῆ βασιλέως· διὸ δέον ἐστὶν αὐτὸν μὲν μένειν κατὰ τὸ παρὸν ἐν τῇ Ῥώμῃ. Noui *aliquid a rege se accepisse*. Recte sic interpres.

I. 43. Τῶν ἐκπηδησάντων εἰς τὰ τεῖχη.) Omnino post secundam vocem ponenda ἀτλείας nota: nam excidit aliquid, quod in versione suppleuit facillime ὁ πάνυ. in Graecis idem tentare absque MSS. id vero incertissimum putauī.

I. 46. Πρὸς Ἀτάρβαν τὸν Καρχηδονίων στρατηγόν.) Haganoensis Ἀτάρβανον τὸ τῶν Καρχηδ. 5p. Forte fuit: πρὸς Ἀτάρβαν ὄντα τῶν Καρχ. 5p. Quae vocula non hic tantum euauit, sed etiam libro II, cap. 28. διὰ τὸ τιναὶς τόπως βατώδεις ὄντας ἐμπλέκεσθαι τοῖς ἐφάρμασι. Sic enim praeter editionem Haganoensem exhibet Suidas, nunc participium omittunt, et plane sine causa ac contra veritatem. An praeferes Ἀτάρβαν τὸν τῶν Καρχ.?

Ibid. Ἀνὴρ τῶν ἐνδόξων, Ἀντίβας ἐπικαλούμενος Ῥόδιος.) Vir ex honoratis, cui Hannibali nomen erat, genere Rhodius. Ita distinguitur et explicatur. At vix participio hoc vtitur Polybius, quam vbi cognomen alicui tributum refert, vt

videre licet ex singulis paginis. Et quis dixit eum fuisse genere Rhodium? Censeo distinguendum et explicandum, Ἄνηρ τῶν ἐνδοξῶν, Ἀννίβης, ἐπιπυλῆμενος Ῥόδιος. *Vir ex honoratis Hannibal, cognomine Rhodius.* Talia enim cognomina Carthaginensibus non insolita. Alibi sic meminit Μάγνος τῷ Σαυνίτῃ προσαγορευμένῳ, nec tamen inde sequitur eum genere Sannitem. Sic Romanis Cato Uticensis et Graecis Apollonius Rhodius, quæ tamen non significant patriam.

I. 47. Ἐπίπροσθον εἶναι πᾶσι.) Non videtur afflicta versio vim verborum Græcorum. Neque enim Hannibal se celare voluit, neque quo minus ipse videretur vel ab oppidanis, vel a circumiacentibus oppugnantibus, hæc una turris potuit cauere. Sed Polybius ostendit, quis esset tutissimus in portum eum ingressus: nempe si versus eam turrim ita intenderetur cursus, ut ea velut opposita nauigantibus adimeret conspectum turrium Africae imminentium. *Verte: in conspectu esse coeperat, a partibus in Italiam spectantibus adigens nauem sic dirigebat proram contra turrim proximam, ut ea turritus in Africam conuersis obflaret.*

I. 57 Ἄπαξ εἰς ἓως ἐγκλίνας, ἐκτός.) Melior verborum ordo videtur esse in prisca editione, εἰ δ' ἄπαξ ἐγκλίνας, εἰς ἓως ἐκτός etc.

I. 59. Προσευρέθη ἢ κατὰ συντέλειαν.) Quod hanc vulgaram lectionem vocant, nec eam abhorrere a stylo Polybiano dicunt, falluntur penitus. Neque enim hæc vulgata lectio est, sed correctio non necessaria: tum nihil magis hæc imperfecta locutione abhorret a stylo Polybiano, nec simile quid vsquam inuenitur. Hoc videtur fateri vir summus, quum voluit Graecis addere vocabulum, ut fecerat Latinis. Sed et falsum est, plus hoc tempore, quam opus esset adiuuentum fuisse: nam et in praeteritis praeliis maiorem nauium numerum deduxerunt Romani, per quas tamen finem bello statuere non potuerunt; quod ne nunc quidem potuissent, nisi fortis fortuna mirabiliter adspirasset. Sincerissima est Haganoensis et Basileensis codicum scriptura, προσευρέθη ἢ κατὰ συντέλειαν, scilicet χορηγία, quod nomen tantum quod praecedit; nempe quamuis nihil esset in aerario, inuentum tamen esse tantum, quod sufficeret debellando. In quo nil ἔπικλον.

Ibid. Πρὸς παράδειγμα τὴν τῆ Ῥοδία ναῦν.) Sermo est truncatus: deest λαβόντες, aut tale quid; vel scribendum τῆς τῆ Ρ. νεώς: vel forte reformandus est ad verba superioris capituli 20. ταύτη παραδείγματι χρώμενοι τότε, πρὸς ταύτην ἐποιῶντο τὴν τῆ παντός σόλης ναυπηγίαν.

I. 60. Πρὸς τὴν Ἀγέσταν νῆσον.) *Insulam Aegusam, Aegates vocant alii.* Non placet hoc interpretis glossification, ut vocat, Phil. Cluverio, in Sicilia antiqua p. 420.

Ibid. Φορὸν ἄνεμον καταρρέοντα.) Alleueram margini, forte καταπνέοντα, et ostenderam aliis; nunc Suidae aetate ita lectum video, qui sic citat in voce Φορὸς: quo magis etiam in eo confirmor. Longe aliud est καταρρέειν. IV, 57. καθορμίζονται πρὸς τὸν παρὰ τὴν πόλιν καταρρέοντα ποταμὸν.

I. 66. Καὶ τὸν πρῶτον χρόνον.) Coniicio legendum: τὸν πρὸ τῆ χρόνον. Perpetuo enim ita Polybius, ὁ πρὸ τῆ χρόνος, et ὁ ἀνώτερον χρόνος. Sic quoque corrigendum in legat. LII. πάλαι μὲν οἱ Μεσσηνιοὶ καταπεπληγμένοι τὸν πρὸ τῆ χρόνον τὰς προεσῶτας. et nunc ita edidimus. nam vulgo est χρόνος.

I. 68. Εἰς ἀδύνατον ἐκβάλλοντες τὴν διάλυσιν.) Perottus: denique quotidie noui aliquid, quo bellum mouerent, reperiebant. Casaubonus: per conditiones, quae fieri non poterant, pacem impediētes. Sane alibi διάλυσιν τῶν ὄπλων recte sic intelligi fateor: hoc loco, si quid video, aliud vult Polybius, respiciens διάλυσιν τῶν χρημάτων et ὀψωνίων. Ita in sequentibus: ἄρρησε πρὸς τὸ διαλύειν τὰ προσοφειλόμενα τῶν ὀψωνίων. Rursus: τὸν Γέσιωνα τὰ μὲν ὀψώνια διαλύειν. Et, ὥστε μὴ μόνον διαλύσαι τὰ προσοφειλόμενα τῶν ὀψωνίων τοῖς μισθοφόροις. Itaque interpretor: extendentes solutionem in eam summam, quae solui non poterat. Id namque est ἐκβάλλειν. Iustinus XI, 4. Quorum pretium non ex eminentium commodo, sed ex inimicorum odio extenditur.

I. 69. Ἀγωνιῶν ἔν μὴ τίσει καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν λοιπῶν δίηνη.) *Metu supplicii anxius:* quae interpretatio nihilo plenior Perrottina, *supplicium formidabat.* Vertendum: *veritus, ne, et quod ceteri peccauerant, ipse lueret.*

I. 72. Τοῖς κατὰ τὴν χώραν πικρότατα χρωμένως.) *Interpres τὰς κατὰ τὴν χώραν reddidit rusticos et agrestes,* quasi hi opponerentur τοῖς ἐν ταῖς πόλεσι. Sed male; de illis enim utrisque singillatim ante egit, nunc generaliter tantum pronunciat, Carthagine conspicuos fuisse, qui tributa

ab Afris amarissime exigendo, suae vrbi abunde subsidia pararent, tam agris, quam urbanis. Vt lib. x, 33. Carthaginenses ὑπορρῶντος ἔχοντο τοῖς κατὰ τὴν χώραν, ubi recte attendit interpret, non intelligi tantummodo Hispanorum agris et rusticos. Verte igitur: *subiectae regionis incolae acerbissime traherent.*

I. 74. Οὐδὲ τὴν Ἑφοδον οἱ πόλ. ὑπομῆναι.) Hanc lectionem nobis dedit ὁ πᾶν Isaacus: et si eam produxit e MSS. non est, quod vitiligemus. Sed cum editiones priores habeant οἱ πολῆμοι μῆναι, sane leuius sumentum est ab Ursino adhibitum scribendo μῆναι. quod non respuit in hac significatione Polybius. Sic vi, 4. ὑφίστηται δὲ καὶ μῆναι τὰς ἐπιθορὰς τῶν ἀλκιματάτων ζώων. xvii, 18. Μὴ παρῆς τὸν καιρὸν. ἢ μῆναι ἡμᾶς οἱ βάρβαροι, exclamat Philippi exercitus. Eodem lib. cap. 25. Οὐδὲν ἂν ὑποσαίη κατὰ πρόσωπον, οὐδὲ μῆναι τὴν Ἑφοδον αὐτῆς.

Ibid. Εἰκὴ καὶ παραλόγως.) Editio Haganoensis quoque παραλογίως. Sed quia libros MSS. habere παραλόγως testatur maximi viri manus, ne dubita, quin et sit Polybii. Ita compositum ἀλέγως et εἰκὴ. vi, 44. Ἀθηναίων πολίτεια ἐν ταῖς ἀπεριστάτοις βασιναῖς εἰκὴ παρῆς ἀλόγως ἐνόησε σφάλλεται. Et cap. 94. Πολλὰ δὲ μᾶλλον οἱ νῦν εἰκὴ καὶ ἀλόγως ἐμβάλλειν αὐτά. ix, 17. Εἰκὴ καὶ ἀλόγως βιαζόμενος. At εἰκὴ καὶ ἀλογίως vix semel iungit, etsi alias ei sit satis usitata vox.

I. 78. Πλήρης ὄρους πολεμικῆς.) Idem elogium libro iii. de Hannibale in iisdem verbis. et rursus eodem lib. de Magone, ἔντα νέον μὲν, ὄρους δὲ πλήρη καὶ παιδουαθῆ περιτὰ πολεμικά. Magis tamen huic loco congruit priorum editorum lectio ὄρους βασιλικῆς: non vt acipiam de nobiliore et minime vulgari indole, sed vt Polybius inducat Naransum considerantem, non solum Carthaginensium causam hic agi, sed omnium principatum: esse nunc comprimendas improbas feruorum et mercenariorum spes exempli causa et stabiliendae cuiusque maiestatis ac dominationis. Βασιλικὴ ὄρους in oppositione feruulis ferociae. Inferius cap. 79. doleo, expulso verbo nihili παραλελειμμένας non esse impressum παρηλαγμένας, quod sagacissime excitauit magnus Isaacus.

A D L I B R V M I I.

II. 1. Ἐκάστων ἐπιψάουντες.) Haec scriptura a Basileensibus in margine posita est: editio autem utraque, quarum certe altera ex MSS. prodiit, Φάουντες habet, unde apparet Polybium adhibuisse simplex ψάουντες, quod nulla causa est cur recusemus. I, 13. ἐπὶ κεφαλαίων ψάουντες κατὰ τὸ συνεχές τῶν προειρημένων. III, 52. Τῶν δὲ κυριωτάτων μηδὲ ψάουειν αὐτὰς δύνασθαι.

II. 2. Προϊόντων πρὸς τὴν αὐτήν.) Explicent, ut commodum ipsis est: me auctore desiderare hic locus non potest προϊόντων, et infra προσπορεύεσθαι pro προπορεύεσθαι. X, 4. καὶ τέττε προσπορευομένα πρὸς τὴν ἀγορανομίαν. Quin et in legatione CXLII. edidit ipse Isaacus. ὡς μήτε χιλιάρχος προσπορεύεσθαι πρὸς τὴν ἀρχὴν τὰς ἰκανὰς cum Fulvius exhibuerat προπορεύεσθαι. Similiter X, 24. τοῖς δ' εὐλαβῶς προσπορευομένοις πρὸς πᾶν παρὰ τὴν κοινὴν ἔννοιαν λεγόμενον. IV, 26. Προσελθόντος δὲ τῆ βασιλέως πρὸς τὴν βελήν. Vbi quidam editi προσελθόντος. Sic facile haec sunt confusa, et pro sensu a lectore discernenda.

II. 5. Μικρὰ καὶ βραχεῖαι.) parua interpretantur et ad breue tempus subsidia. Sed nihil prohibebat ad longius tempus illa mitti, modo essent satis numerosa et hostibus resistendo. Imo per vocem βραχεῖαι, notantur tarda auxilia: quia potentiores vrbes aberant longiuscule a mari, ideo multum temporis intercedebat, priusquam litorei homines illas de inuasionem certiores facere possent, illae auxilia cogere. Fortasse igitur scripsit, βραδεῖαι: ut sint parua et tarda. VII, 6. ὦν διὰ ξενῆς καὶ κρημνώδους ποικίμων τὴν κατὰ βασιν, βραδεῖαι συνέβαινε γίνεσθαι τὴν ἐπικροίαν. IX, 35. ἢ καὶ τότε βραδεῖαι συμβαίνει γίνεσθαι τὴν κομίδην τῶν δυνάμεων. Scipio apud Iulium 29, 25. Emporia classe peti iussit, quia prius, quam Carthagine subueniretur, opprimi videbantur posse. Sed neque τοῖς προειρημένοις Graeca syntaxis tolerat, etsi mirabile hic interpretis ingenium agnosco, ut commoda essent Latina. Igitur, ut libro primo haec confusa ostendi, ita hic necessario legendum dico τοῖς προκειμένοις, et sunt ipsi ciues respiciendi τὴν παραλίαν οἰκῶντες.

II. 6. Χάριμ ἀποδιδόναι τοῖς βοηθήσασιν.) Illis, qui auxilia fuerant. Legit ergo interpres βοηθήσασιν, quod miror eum non expressisse, cum ita ediderint Haganenses,

II. 10. Λοιπὸν ἤδη ῥαδίως ἐχρήσατο τῇ πολιορκίᾳ.) *Versum, de cetero facilem victoriam habuerunt.* Oro quam? Si de nauali Illyriorum contra Achaecos, insipida repetitio est. Si de Corcyrensi, iam non cohaeret oratio sequens, quae debebat tunc esse: *Corcyrenses enim.* Sed neutrum vult auctor. Omnino muta: *de cetero facilem obsidionem habuerunt.*

II. 13. Διὰ τὸ τῶν ἀπὸ τῶν Καλτῶν Φέρον.) Sic editur, et in Casauboniana et eam antecedentibus. Necessario tamen legendum διὰ τὸ τὸν ἀπὸ etc. quod nescio cur non animadversum.

II. 15. Ἀγῶνες.) Quia horum Agonum nusquam mentio, suspicatur Cluuerius corruptum esse vocabulum, sed utrum Σαλασσηῶνες, an quid aliud ab auctore fuerit perscriptum, non facile dixerit. Lib. 1. Italiae p. 100.

II. 16. Ἐως τῆς Ἀθήναιων χάρας.) Non pertinuisse eo vsque Liguras existimat Cl. Holstenius: ideo corrigit Πηλιῶνων pag. 3. ad Cluuerii Italiam.

Ibid. Παλόα.) Cluuerius ex aliis auctoribus legit Παδόσα. Lib. 1. Ital. p. 420. quod tamen iam ante notatum Ortelio.

II. 17. Πρῶτα καὶ περὶ τὰς ἀνατολάς τῆ Π. κείμενα.) Casaubonus: *ad Padi ripam, quae solis ortum respicit, primi sedes posuerunt.* Indigna sane tanti herois ingenio interpretatio. Rectissime Cluuerius; *prima et quae circa Padi exortus sita sunt loca, Lai etc.* Lib. 1. Italiae cap. 23. Vt Polybio ἀνατολάς de flumine, sic Iosepho ἀνατέλλειν, Lib. 1. bell. Iud. 16. τῆ δ' αὐτῆ κατὰ τὰς ἕξωθεν ῥίξας ἀνατέλλουσιν αἱ πηγαί.

Ibid. Ἀνανας.) Hi quinam fuerint, aut qua Galliae ex regione in Italiam transgressi sint, apud nullum auctorem se dispicere ait Cluuerius. Postea ait, circa Placentiam oppidum ac Padi Aduaeque confluentes gentem se non reperire, nisi quos Polybius inter Liguras et Boios ponit Ananes. Quorum vocabulum utrum sic satis probum sit, an vero rectius postea scribatur Ἀνάμαρος, aut etiam Ἀνάμανες, siue Ἀναμανοί, plane nihil dum sibi liquere. Tandem se crediturum Ἀμβέρρους fuisse, nisi obstaret Liuius. Ultimo concedit in Ἀνάμανες. Sic ille fluctuat lib. 1. Ital. c. 27.

Ibid. Ἀγῶνες.) Sigonius hos eosdem putat, quos alii vocant Lingonas. Quod Cluuerius cap. 22. libri 1. Ital. adeo asseuerat, ut deinceps semper allegans Polybium, citet Ἀγῶνες. Perottus Eganes vertebat. Nescio autem voi mens fuerit

fuerit Ortelio, cum scriberet Lingonas Liuiio esse inter Padum Alpesque. Quòd si ita esset, certe doctissimi viri in hanc coniecturam non iuissent.

II. 19. Λευκίς τῆ στρατηγῆ τελευτήσαντος Μάνιον ἐπιματέησαν Κόριον.) *Cum occisus fuisset L. consul, in eius locum M'cos. est suffectus.* Huiusmodi ex versione Sigonius, Onuphrius, Caluissius bellum Gallicum coniciunt in annum ab v. c. 469. quo L. Caecilius Metellus C. Seruilius Tuca consules fuerunt, et Caecilio occiso sufficiunt M' Curium Dentatum iterum: quem et quater consulem faciunt: cum fateantur in libro Cuspiniani anno demum 478. poni: DENTATVS II. et sequenti, DENTATVS III. Atqui Polybius non ait Lucium consulem cecidisse, sed στρατηγόν, hoc est, praetorem, quemadmodum et Liuiana epitome lib. 12. et Orosius lib. 3, 22. eum vocant: fatisque ostendunt functum eo honore post consulatum gestum a. 470. P. Cornelio Dolabella Cn. Domitio Coss. Tum igitur, quod ambo Coss. alibi occupati essent, aduersus Gallos Arretium obsidentes profectus ceoidit, et in praetura ei suffectus est Manius: sed rei bellicae nihil gessit, quia mox relictis rebus adfuere consules. Nec negat hoc Polybius, et ex his ipsis interpretandus est, vt ad Orosium quoque notauit, et in Perotto hunc errorem reprehendit doctissimus Fr. Fabricius. Hoc mecum communicauit Pater.

II. 21. Ἐν Γαλατλίᾳ τὴν Πικεντίνην.) *Galliae Cisalpinæ agrum Picenum.* Credo, voluit scribere *Cispadanae*: nimis enim absurda istis temporibus haec distinctio.

II. 27. Εἰς Πίσσακας.) Admodum imperfectus Latinus contextus, quia in eo haec neglecta sunt. Ergo adde.

II. 28. Ταυρίσκας καὶ τὰς ἐπὶ τὰδε τῆ Πάδα κατοικούντας Βοιάς.) *Tauriscos et populos Transpadanos.* Nescio, qua ratione motus ὁ πάνυ ita dubie vertere maluerit, quam Graeca verba sequi. Ita enim nulli fuerint hic Cispadani, cum tamen Boii maxime concitores belli fuerint. Verte κατὰ πόδας, *Tauriscos et citeriorem Padi ripam* (respectu Romae) *habitantés Boios.*

Ibid. Περὶ αὐτὰς ἐξήταζον.) Hoc Casauboni est. priores ἐξήταζον. Sed nisi fallor, voluit scribere ἐξήρταον, vel ἐξήρτασαν: nihil enim illud praestat, et hoc verbo vititur quoque xvii, 14. Τὰς μὲν θυρεὺς τοῖς ὀχθεῦσι τοῖς σκυτίναις ἐν τῶν ὤμων ἐξηρηκότες.

II. 31. Τῆ Παδόα καὶ Πάδου ποταμῶν) Vulgata exemplaria et interpretes, qui vertit *Padiuja*, multum reprehenduntur huius mendii ergo a Cluuerio in Italia antiq. Et quod ad interpretem, iure agere videtur: vulgata vero exemplaria iniuste arcessit, quorum nullum excepta nouissima editione ab illo inspectum dico. Ipse corrigit Τῆ Ἀδόα καὶ Πάδου ποταμῶν. Atqui tam Bassiueensis, quam Haganoenfis Τῆ γὰρ Ἀδόα, planissime, et quod tanti feci, vt reuocarem. Ne alterum pari fiducia adsumerem, effecerunt verba libri III, 69. μεταξὺ τῆ Πάδου καὶ Τρεβία ποταμῶν, quamuis et Cluuerio assentiar, et illo quoque loco emendari velim. Idem vir doctissimus pro *Μακεδλίαις* censet legendum *Πλακοντίας*.

II. 34. Ἡ μεταξὺ κείται τῆ Πάδου καὶ τῶν Ἀλπειῶν ὄρων.) Cum superius tam diuicide Insubriae situs ab auctore monstratus sit, nempe eam esse ab ea Padi ripa, quae Alpes respicit; nunc vero agat de vrbe, quam ea regio continet, admodum mihi betiflare videtur, eandem descriptionem attribuens vrbi, quam ante apposuerit eius circumiectae latitudini. Et auderem de hac pronunciare grauius, nisi apud Stephanum viderem easdem voces: Ἀχάβρα, πόλις μεταξὺ τῆ Πάδου καὶ τῶν Ἀλπειῶν. Certus sum aliquid latere.

Ibid. Εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν χώραν.) Quarta vox et sensum et accentum manca est. Interpretes in ditionem Romanorum: quomodo etiam Cluuerius, vel conuiuens, vel melius, quod diceret non habens, aliquoties citat. Et sensum quidem hoc permittere video, non vero Graeca verba. Frequenter apud Polybium ἀνδρες sunt milites, numquam hostes et multo minus Romani, nisi quid forte antecedit: et sic pro consulibus sumi posse non nego. Sed consulum ditionem vel Romani exercitus dicere, et tum in genere populum Romanum intelligere, καταχρηστικώτερον est, quam vt tolerari queat. Ortelius in Lexico et mappis hinc Andros populum fingit: sed vtrum Polybius Ἀνδρες an Ἀνδρας agnouerit, ipse haud facile dixerit. Adhuc mihi placet mea coniectura, scribendo Ἀνάων, quorum supra meminit, attribuens illis id spatium, quod est inter Liguras et Boios prope Clastidium ad dexteram Trebiae ripam. Ἀνάεις eos vocat, non *Anianes*, vt temere Casaubonus: neque assentior Cluuerio, quia non occurrit mentio Ananum, per infinitas coniecturas eunti, et Anamanes tandem ponenti: certe quicquid de iis affirmat, ea quo minus ad Ananes transferantur,

rantur, nihil impedit. Plura sunt a Polybio adducta, quae in superstitibus aliorum auctorum reliquiis non inuenias. Imo et cap. 32. vbi nunc legitur Ἀναμύρων, et versum est *Anamurorum*, Perottus offendit aut saltem suspicatus est Ἀνάμων, interpretatus *receptisque in amicitiam Ananibus*.

II. 41. Κερυνία.) Disputatur de huius urbis nomine, et volunt Κερυνία. Sed sane, quod ad Polybium, quia numeratis XII. urbibus, et earum sub Macedonum et tyrannorum iugo fatis, dicit postea, Achaeos μετανοήσαντας αὐτοῖς ἤρξαντο συμφρονεῖν, ac primos poenitentium recenset Δυμαῖς, Αἰγείς, Βαρίεις, mox Καρυνεῖς, qui antea inter se foedus habuerant, fatis hinc videtur euinci, a Polybii manu nil aliud profectum, quam Καρυνία, vnde Καρυναῖος, vt a Μαντινεία Μαντινεύς.

Ibid. Διόπερ ἔδὲ σήλην etc.) At qualis haec causa est; non exstat columna, quia quatuor urbes accessere? Contra non credibile est has IV. urbes consensisse, nisi erecto aliquo lapideo aeneoue cippo, vt solitos in foederibus facere Graecos, vel apud solum Polybium saepissime inuenias. Locus omnis male transpositus est, quem posthac ita lege: Πλείστας γὰρ δὴ μονάρχας ἔτος ἐμφυτεύσασα δοκεῖ τοῖς Ἑλλησι. Διόπερ ἔδὲ σήλην ὑπάρχειν συμβαίνει τῶν πόλεων τέτων περὶ συμπολιτείας. Περὶ δὲ τὴν εἰκοστὴν καὶ τετάρτην Ὀλυμπιάδα πρὸς τὰς ἑκατὸν, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, αὐτοῖς ἤρξαντο μετανοήσαντες συμφρονεῖν. ταῦτα δ' ἦν κατὰ τὴν Πύρρον διάβασιν εἰς Ἰταλίαν. καὶ πρῶτοι μὲν συνέστησαν Δυμαῖοι, Πατρεῖς, Τριταεῖς, Φαραεῖς. Μετὰ δὲ ταῦτα etc. *Quorum numerus per Antigonum mirum in modum tempestate illa auxit inter Graecos: quamobrem ne columna quidem vlla exstat testis consensus harum urbium in eandem reipubl. formam. At circa Olympiadem cxxiv. etc.* Regis enim istius et tyrannorum erat praecipuum, abolere libertatis et felicitis conspirationis memoriam. Sic nihil est salebrofi. Debeo autem hoc publicis patris diatribis, cum de Achaeorum republica disputaret. Sed et in prioris editionis latino contextu et indice Tritaenses non videas; nunc addidi, quia et libro IV. cap. 60. eosdem vocat ἀρχηγὰς τῶν Ἀχαιῶν συστήματος, vt ambigi de iis nequeat.

II. 43. Τετάρτῳ δ' ἕτερον ἔτει.) Versio hoc loco partim intolerabilis, partim semiperfecta. Nam primo credibile non est, τὸν Καρυνέα quatuor continuis annis praeturam egisse, quia

quia singulis annis eam mutari Achaeis placuit. Ait enim primo duos praetores cum scriba creatos ἐκ περιόδου (hoc est, ut hoc anno ex illa, sequentibus ex alia ciuitate hi eligerentur. Sic lib. vi. αἰὲ κατὰ λόγον ἕτως ἐκ περιόδου τῆς ἐκλογῆς γινομένης) idque tantum xxv. annos durasse. Quod si non nisi post quartum annum comitia habuerint, iam ne semel quidem περίοδος facta est; quod cum Polybii narratione non coit, quae saltem semel factum orbem indicat. Nam delata ad vnum potestate tantum annuam fuisse praeturam mille locis probari potest, et Marco ad quartum annum continuatam praeturam nusquam legitur. Deinde subobscurum est, quod ait, Marcum in praetura egisse quartum annum, cum Aratus patriam suam reip. Achaeorum attribuit; octauo deinde anno post rursus factum. Quando igitur prima vice fuit factus? Confer Graeca, et sic vertendum dices. *Eoque honore primus usus est Marcus Carynensis; quarto deinde anno post huius praeturam Aratus Sicyonius; (scil. eo honore est usus) qui quidem viginti annorum annos habebat, sed iam patriam iugo tyrannidis ereptam virtute sua et fortunadine attribuerat Achaeorum reipublicae.* Suspicio autem legendum, Σικυώνιος, ὃς ἔτη.

Ibid. Τῶ προτέρῳ ἔτει.) Hoc intelligi nequit. Lege, πρότερον, idque videtur aduertisse interpres. *

II. 47. Καὶ σύνασι.) Edidi, ut voluit ὁ πάνυ, quamuis mihi sufficiebat sententia scriptoris et auctoritas Suidae. VIII, 12. Βολίς δοκῶν δὲ σύνασιν ἔχειν καὶ τόλμαν παρόβολον.

II. 52. Εἰς Θετταλίαν ἔτ' ὄν, διατρυψάμενος.) Nihil vitii in his suboluisse, absque scripturae varietate fuisset. Haganoenlis ὃς εἰς τετταλίαν ἔτ' ὄν, διατ. Basileenses ὃς Θετταλίαν ἔτ' ὄν, διατ. Inde Vrsinus ex ingenio, ὃς κατὰ Θετταλίαν ἔτ' ὄν, διατ. qui tamen testatur, scriptum librum habere ὃς εἰς Θετταλίαν διατ. Igitur haec nunc vulgata τῷ πάνυ Isaaci est, in qua tamen iam olim desideravi, quod aduenturum Cleomenem rex exspectarit. Nos hunc sensum putamus. Colligebat Antigonus, postquam audiisset, Cleomenem pluribus Peloponnesi vrbibus occupatis Isthmum infedisse, eum primo tempore se iuncturum cum Aetolis, et de Thessalia totaque Macedonia ipsi controuersiam facturum (quod per Nicophanem ei Aratus vere praedixerat cap. 49.) quippe qui Achaeos variis iam cladibus debilitatos vilipenderet, et caeso Antigono eos omnia concessuros opinaretur.

tur. Quem planissimum sensum illa. varietas certo praeit, et lege: ὅσον ἔπω παρῆναι τὸν Κλ. μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς Θετταλίαν, διαπεμφάμενος etc. vel si placet magis δυνάμεως ὡς Θετταλίαν, quod propius Basileensem accedit: nam frequentissime sic eam particulam vsurpat hic auctor, et passim Graeci. Aelianus viii. var. hist. 2. ἵνα πορεύσῃ ὡς αὐτόν. Non est quaerendum, an πρὸς αὐτὸν legendum sit, non magis, quam libro xii, i. ἤξιώσεν αὐτὴν etc. ἔτως ἐσαλμένην ὡς αὐτὸν παρῆναι αὐτὴν.

II. 55. Κατὰ τὸν Κωλαῖὸν προσ.) Coniicio, sed augurio certissimo, Φωλεόν. ix, 17. eandem rem narrans: Κλεομένης προθέμενος διὰ πρᾶξιν ἐλεῖν τὴν τῶν Μεγαλοπολιτῶν πόλιν, συνέτάξατο τοῖς τὸ τεῖχος φυλάττεσι τὸ κατὰ τὸν Φωλεὸν καλέμενον, νυκτὸς ἦκειν.

Ibid. Παρὰ τοῖς Μεγαλοπολίταις.) Neque apud Clitorios, neque apud Megalopolitas. Ita praecedentis editionis auctor in his artibus versatissimus: sed ipsum sibi parum in hoc placere, ostendit eius versio et compunctus obelis liber. Viri tamen insignes, ad quos id pertinet, defendunt versionem, et debuisse pro τοῖς suppleri Κλιτωρίοις, cuiuslibet ex sequentibus, nec si *Lionenses* a Perotto commentos reperire possimus, sufficere, cum Clitorios plane nominet infra Polybius. Sane nobis haec versio allubescere nequit, vt nec cuiquam assueto veteribus, quibus mos non est tam inepte de iisdem contraria dicere. Solent illi de pluribus idem narraturi, si interea vni eorum aliquid singulare contigerit, eum silentio transire, et relatis demum omnibus istum casum referre, quasi certa quadam connectendi ratione et particula vtentes Latini nam, Graeci γάρ. Ovidius viii. Metam. 530. de planctu a Calydonis in edito ob Meleagrū et patris maerore loquitur; cum non minus deberet ac vellet etiam de matre referre, de ea tacuit, quia nempe praeter ceteros illi aliquid singulare acciderat. Quare narratis omnibus addit:

*Nam de matre manus diri sibi conscia facti
Exegit poenas actō per viscera ferro.*

Simile inuenies apud eundem xv, 487. de Numae morte. Reuise et patrem ad Liuium 29, 8. Sed et Polybius x, 4. Scipionem ait curauisse solam matrem, cum tamen et ipse pius esset et patrem haberet viuū: igitur addit, τὸν μὲν γάρ

γὰρ πατέρα τότε πλεῖν συνέβαινεν ἐς Ἰθρήϊαν. Igitur non eodem bis nominant, sed postea demum de illis adiiciunt, quod natura docet. Ita hoc loco auctor referens in Megalopoli faeuissime consuluisse Cleomenem, dicit ob eam potissimum id factum causam, quia nec Megalopolitarum nec Stymphaliorum quemquam largitioni aut proditioni parentem inuenire potuit: nec dissimiles fuere Clitorii, sed ne hos simul eadem gloria digner, inquit, facit scelus illud Thearcis. Haec versionem satis subruunt. Et Lionenses quidem nulli sunt, certe hactenus ignoti; sed cum editiones habeant, Διονῆς, Vrsinus Διονοῖς, vide num auctor scripserit Διοπεῦσι. Certe ad literarum apices proxime accedit. Stephanus. Δότι πόλις Ἀρκαδίας, ὡς Φορακιάς. τὸ ἔθνικόν Διοπεύς. Literas Δ et Λ confusas hoc modo, vide in Legatione 32. apud Vrsinum.

II. 56. Ἐφ' ὑμῶν γραφόμενοις.) Sic vltima, sic priores editt. tamen prorsus requiritur ἑμῶν, quod et Perottus et Casaubonus sunt interpretati. Itaque hoc recepimus.

II. 60. Ὁν γε καὶ κατ' αὐτήν.) Particulam καὶ satis hoc loco ἐνεργῆν, ab Haganoensibus seruata, a Basileensibus et τῶ πάνυ neglectam, securus inserui, praesertim accedente codice Peiresciano, vt monuit vir doctissimus: cuius quoque fide cap. 65. scripsimus, ἢ γέγονεν ἢ γένετο, cum prima vocula vulgo abesse soleat.

II. 62. Εἰς τὸν πρὸς τὰς Λακεδ. ἀνέβαινον πόλεμον.) Sic quoque legitur v, 68. Εὐθαρσῶς ὁ Νικόλαος εἰς τὸν πόλεμον ἀνέβαινε. Sed cum hoc loco vir idem summus in ms. inuenit ἀνέβαινον, valere vulgatum iubeo; nam id est a Polybio III, 10. Εὐθαρσῶς ἐνέβησαν εἰς τὸν προσημασμένον πόλεμον. IV, 36. Οὗτοι μὲν εὐθαρσῶς ἐνέβαινον εἰς τὸν πόλεμον. VI, 49. Κατὰ γε μὴν τὰς κειρὲς τάτας, κατ' ἕς εἰς τὸν Ἀννιβιακὸν ἐνέβαινε πόλεμον. Legatione LX. κατ' ὃν κειρὸν ἔμελλον εἰς τὸν πόλεμον ἐμβαίνειν. Et alibi.

Ibid. Κατὰ τὰς αὐτὰς κειρὲς.) Non sunt haec versa: sed nisi posuisset ea Polybius, negari bene posset, id quod ait de Mantinensibus, esse μέγιστον τῶν προσημασμένων τεκμήριον, quippe in singula momenta vrbibus Peloponnesiis nunc acquirantibus aliquid, nunc amittentibus. Verum addidit Polybius; quare et nobis Latinum eum exhibituris addendum est *per eadem illa tempora.*

II. 64. Παραχειμάζοντος ἐν τῇ τῶν Ἀργείων πόλει.) *Supra in fine cap. 54. ante digressionem ad Cleomenis facta et Phylarchi errores dixit, illum Aegii hibernasse, quod et cap. 55. seq. repetit. Itaque hoc etiam loco rescribendam Ἀργείων. Sed expeditus sum. Dum enim Aegii Antigonus hibernabat, Cleomenes Megalopolin vastavit; cuius castrum depurante Arato voluit eam vindicare, et sic factum, ut Antigonus transfret Argos. Vide Plutarchum in Agide et Cleomene.*

II. 65. Ὀπλομάχων προβολῆς.) *Vertitur, peritorum campidoctorum positioni, cum impetum minantur. In praefatione, Perotto acriter reprehenso, exponit latistam, siue magistrum tractandorum armorum. Sed rectissime Cl. Valerius et ad Ammianum et in praefatione ad Excerpta exponi iubet gladiatorum. Alterum ne intelligi quidem potest.*

II. 68. Ὅσον ἐκ ποδῶς ἐπιέδθησαν τῷ βάρει τῆ καθοπλισμῆ καὶ τῆς συντάξεως.) *Partim armorum pondere, partim labore pugnae defatigari inciperent. Ego neminem hic labore pugnae defatigatum video: sed duabus rebus Illyrios Macedonibus iunctos Euclidae et Laconum sociis graues fuisse percipio, genere armorum, et aciei sic structae robore. Nam ad pugnam cominus cum his faciendam impares fuisse Spartanos, inde quoque intelligitur, quod dixit, Euclidam oportuisse non exspectare, donec in summum enisi essent hostes, sed cum adhuc penderent in decliui ἐκ ποδῶν συναντῶντα et identidem retrocedentem recipientemque sese in loca superiora, soluere eorum εἰσφῆ et corrumpere, quo praeualebant ἐκ τῆ καθοπλισμῆ καὶ τῆς συντάξεως. Confirmat Plutarchus in Cleomene: τῷ τρόπῳ τῆς ὀπλίσεως καὶ τῷ βάρει τῆς ὀπλιτικῆς Φάλαγγος ἐξεθλίβη. Haec dictabat Pater.*

II. 69. Συντελεῖτο κίνδυνος.) *Pugna commissa est. Non victo demum Euclida, sed incipiente eo oppugnari, cum equites Cleomenici mercenarii tergum Illyriorum inuaderent, a Philopoemene equitum pugna est commissa, h. e. incepta (id enim notat committere) Polybius vero tunc quoque finitam vult, ut verti debuit. Lib. III. Συντελεθέντος τοίνυν τῆ περι Σικελίαν πολέμου.*

II. 71. Σέλευκος ὁ Σελεύκῃ τῆ Καλλιπίας, τῆ καὶ Πύργωνος ἐπικληθέντος.) *Seleucus Seleuco patre genitus, auctore Callinico, qui etiam P'ogon cognomine est dictus. Imo, Seleucus Se-*

leuco, cui Callinicus et Pogon cognomina fuerunt, genitus. Ipse Seleucus Ceraunus vocabatur, auus fuerat Antiochus Θεός.

A D L I B R V M I I I .

III. 4. Τὸ γὰρ ἀφιέλιμον etc.) *Nam et in praesens et in posterum historiae nostrae in eam rem utilis est futura. Omnino aut excidit ex versione aliquid, aut scripserat historia nostra, quod putamus.*

III. 5. Ὁ δὲ Σαλαύκου Δημήτριος.) *Intelligit Demetrium Soterem, Seleuci Soteris filium. Quid igitur turbat; interpretres conuertendo Seleucus Demetrii filius?*

III. 7. Ἐμβασιν τὴν ἐπὶ τῷ Φιλίππῳ πολέμῳ.) *Lego Φιλίππικῶν. Sic vocat quoque cap. 32. h. l.*

III. 8. Ζηλωτὴν τῆς ἐκείνου προειρέσεως.) *Non parum interpretatio Latina a Graecis hoc loco abit; cuius tamen discrepantiae causam excogitare non possum, et tutius putarem verti κατὰ πόδας. Quis enim νῆ Δία dicet, Hannibalem patri suo in Hispania successisse? Sed et rationi magis affine est dicere, aliquem in administratione rerum idem tenere institutum, quod ille, cuius consiliorum particeps et aemulus fuerit: quae temere confusa hic sunt.*

III. 16. Προσῆγα ποιούμενος τὴν πορείαν.) *Legendum προῆγα.*

III. 17. Καὶ κατασκευῆς.) *Et supellectilibus verti videas, sed certo typorum lapsu pro supellectilibus, quo supra et infra non semel utitur. Poteramus tamen Liuii supellectilie satis laeti esse.*

III. 19. Λοιπὸν διέτριψε τῷ βίᾳ μέρος.) *Longe alia in significatione Polybius hoc verbum et inde deductum διατροπήν vsurpat. Certus sum hic scripsisse διέτριψε. 1V, 57. Πλείω χρόνον διατετριφὼς παρὰ τοῖς Αἰγυραίοις. Et cap. 82. Παρῆν εἰς Ἄργος, καί κει τὸ λοιπὸν μέρος τῷ χειμῶνος διέτριβε. Posuimus autem superius ἐνεργῆ καὶ συντεταγαμένην ex aliis editionibus, male in Casauboniana ἐναργῆ. Sed et sequenti capite miror omnes editiones habere προπεπτακυίας αὐτοῖς ἤδη τοῖς τῶν Ζακανδαίων ἀλάσεως, cum omnino debeat legi ἤδη τῆς τῶν, vt nunc exhibemus.*

III. 24. Εἰ δὲ, μὴ ἰδίᾳ μεταπ.) *Alium sensum his verbis assignat H Grotius, distinguens εἰ δὲ μὴ, ἰδίᾳ μεταπ. Vide eum lib. 11. iure belli ac pacis cap. 21.*

III. 25. Διὰ λίθου.) Ita Graeca. Sed interpres melius doctus vertit *Iouem Lapidem*, quod plane desiderabatur, et docuerat Leopardus VI. Emend. 5. Etiam F. Vrfinus, cuius en verba, Διὰ λίθου ex ingenio. Iurisiurandi formula exstat apud Festum. *Lapidem*, inquit, *silicem tenebant iuraturi per Iouem haec verba dicentes: Si sciens fallo, tum me Diespiter salua vrbe arceque bonis eiiciat, vti ego hunc lapidem.* Haec ille.

III. 28. Ἡδίκην κατὰ τὸν Λιβυκὸν πόλεμον, ἐλύθη.) *Fuisse iniuria affectos: ea vero iniuria bello Africano expiata fuerat.* Adeo Latina distinctio Graecas voces transponit: qua, cedo, venere? Non magis ea iniuria bello Africano expiata, quam commissa. Melius ergo: *multos suorum, qui in Africam nauigabant, a Poenis bello Africano fuisse iniuria affectos, ea vero iniuria eo tempore expiata fuerat, cum quidem etc.*

Ibid. Ἐν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ.) Interpretatur quidem ὁ πᾶνν priore libro, sed quomodo id ex Graecis exsculpat, aut quid illud sit, viderit. Nam et infra cap. 54. hoc lib. memorans, esse dictum de Gallis, ait, se ἐν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ διεληλυθέναι, vbi itidem exponit in priore libro. At de Gallis dictum secundo, de mercenariis primo libro. Denique geminus est locus in principio libri secundi, vnde apparet non posse haec verba, nisi de proxime praecedente capi: Lege ἐν τῇ πρὸ ταυτῆς β. βίβλῳ, hoc est, δευτέρῳ, quam literam ab imperito omissam non mirum.

III. 33. Μασιανοί) Hi dicuntur a Mastia loco Africae prope Pulcrum promontorium et Tarseium, vt supra Polybius. Nunc recensentur Hispani in Africam traducti. Scribe Μασσιανοί. Vrbs Mastia vltioris Hispaniae, indicata aliis auctoribus, et prope Tartessios collocata a Stephano.

Ibid. Πρὸς δὲ τέτοις Βαλιαρεῖς.) Quia numeri Liuiiani exactissime cum Polybianis conueniunt, vt certum sit inuicem descriptos, dubium vix est, quin hic quoque fuerit numerus, sed absorptus vel a praecedentis numeri similitudine, vel a sequenti vocula. Legerem ergo Βαλιαρεῖς ὡς, ἑς. hoc est, *δυτακοσίαις ἑβδομήκοντα.* Plane Liuius, *funditores Balcares octingentos septuaginta.* Quae leguntur in versione *tum ipse, tum eorum insula*, sunt ἀσύσταται; ab auctoris, opinor, manu est, *tum ipsi.*

Ibid. Εἰς αὐτὴν Καρχηδόνα κατέταξαν.) Repone κατέταξαν; vitium, quod omnes editiones obsedit.

Ibid. *Μασσαλίαν καὶ Μακίαν.*) Recte interpres *Μασσαυ-
συλίαν*. Postremi videntur esse *Μάζυες* apud Stephanum at-
que inde corrigendi.

III. 34. *Μόνως ἂν ἦτως* etc.) *Unicam hanc belli aduersus
Romanos gerendi rationem esse ratus*. Multae quidem ra-
tiones belli Romanis faciendi erant: nam et in Sicilia ei
praeiuerat pater Hamilcar, et adhuc Sardinia adempta ure-
bat. Sed sine cunctatione Latinis addendum *in Italia*. In-
ferius Graeca haec *κατὰ τὴν Λιβύην καὶ τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ πρῶ-
μασι* vertuntur, *rebus Africae atque Asiae*. Ac si credidisset
de Iberis Colchis agi; quod suspicari nefas. reposui
verum.

III. 35. *Αἰρηνοσίης καὶ Ἀνδοσίης.*) Primi horum ignoti.
Sequentes eruditissimus interpres putat positos pro Aufeta-
nis Liuiio nominatis, quod et notauit Ortelius, qui tamen
mira oscitantia etiam *ἀντὶ Αἰρηνοσίαν* ait Liuium habere Au-
fetas. Si quid iuuat literarum ductus et regionis situs,
legendum conficio *Λαρηνησίης καὶ Αὐσοδίης*. Larnenses equi-
dem Plinius memorat prope Larnum, eius plagae fluuium:
quod optime quadrat. *Αὐσόδιαι* vero *Aufetani*, vt *Καρπήσιος
Carpetani*, tantum litera o in e mutata.

III. 36. *Καθ' ἂν ἐκείνη διαφορᾷ.*) Sic exhibere non dubi-
taui ex certissima magni Isaaci mutatione: vulgato nullus
locus esse potest.

III. 37. *Μαρκῦ τῷ τε Ταναΐδος ποταμῷ καὶ τῷ Νάρβωνος.*)
Ortelius in Lexico haec habet: *Narbon apud Polybium
lib. 3. Galliae fluius est, non longe distans ab ora Massinae ac
Rhodani ostiis. Rhodanum velle credo et mendosam scriptu-
ram*. Quorum vltima sane quam *ἄριστα* et *ἄλογα*. Idem
in *Atax*. *Narbo vocatur hic fluius a Polybio lib. 3. quem
non longe scribit a Massilia et Rhodani ostiis distare*. In qui-
bus agnosce notabilem inconstantiam. Casauboni item ver-
ba sunt ad Strabonis lib. iv. *Ataxem fluium vnus Polybius
libro tertio et xxxiv. Narbonem appellauit*. Vertit autem,
inter fluios Tanaim et Narbonem Marcium. At studentium
fidem! an haec dicuntur a Polybio? quod in Polybio co-
gnominis Marcii vestigium? Vllus ne auctor fluium voca-
uit Narbonem Marcium? Pomponius, Plinius, aliique
omnes ipsam urbem, coloniam Romanam sic nominant. Vbi
denique his in verbis fluium agnoscit Narbonem? Cla-
re dicit Polybius, vt et vertendum fuit, *inter fluium
Tanain*

Tanaïm et Narbonem, non intelligens flumen, sed urbem ipsam; ideo dicit ποταμῆ non ποταμῶν. Sed nec persuadent docti viri, vel fuisse fluuium Narbonem vel Atacem eius nomine insignitum. Legitur, fateor, apud Athenaeum ex Polybii libro xxxiv. Μετὰ τὴν Πυρήνην ἕως τῆ Νάρβωνος ποταμῆ πεδίων εἶναι, in quo sint Rhuscinon et Illiberis amnes et pisces fossiles. Sed certissimus sum, locum mendosum esse, et vel legendum ἕως τῆ τῆ Νάρβωνος ποταμῆ, ad fluuium *Narbonis*, qui sc. eam urbem alluit, Atacem: aut eiiciendum illud ποταμῆ, quod verius videtur, cum ea vox se immiscuerit ex superiore versu temere demissa et repetita. Nec deliberare de eo patitur Strabo, qui eandem historiam, iisdem verbis, ex eodem explicat libro iv. Οὗτοι μὲν ἐκ τῆς Πυρήνης ῥέουσιν οἱ ποταμοὶ μετὰ τῆ Νάρβωνος καὶ τῆ Ἀφροδισίας: vbi ne γρὺ quidem de fluuiio; et eodem modo exscripsit Strabonem Hanno, vt appareat solum Athenaeum illum lucifugam amnem in Polybio non legisse. Perottus ordine inuerso, verbis seruatim fecit *inter Tanaïm et Narbonem fluuium*.

III. 40. Ἠγεμόνα συστήσαντες ἑξαπέλευν.) Interpres quidem, *duce L. Atilio praetore*. At Liuius xxi, 26. Caium Atilium appellat.

III. 41. Συσήσας μετ' αὐτὸν καθ' ἡγεμόνας.) Scribendum cum Fulvio μετ' αὐτῶν sc. ἰππέων: amat enim ex abundantia interdum auctor, i, 9. ἐπειδὴν ἐκπέμψωσι τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἀρχοντας μετὰ τῶν δυνάμεων. cap. 39. Romani τὰς μὲν στρατηγὰς ἀπέστειλον Λεύκιον Κεκίλιον καὶ Γνάϊον Φέριον καὶ στρατόπεδα μετὰ τῶν. Vulgatum quo fit referendum, non video.

III. 46. Πρὸς δύο πλέθρα.) *ad iugera duo*. Quam respondeant hae mensurae vel sibi inuicem, vel Liuius, monuit pater ad auctorem suum lib. 21, 35.

III. 49. Τῆ δὲ ὁ Ἄραρος.) Non est huius fluuii ille cursus, vt possit cum Alpibus et Rhodano insulam facere. Optime ὁ γεωγραφικώτατος Cluuerius lib. i. Italiae cap. 33. Ἰσαρας reponit: et acutissimus Holstenius errorem addit natum maiusculis literis confusis ΣΚΟΡΑΣ pro ΟΙΣΑΡΑΣ.

Ibid. Διὰ τὸν Ἀλλοβρίγων.) Nihil verius, quam legendum διὰ τῶν Ἀλλ. Illud tamen omnes editiones occupauit.

III. 54. Σχεδὸν ἐπὶ τρία ἡμιστάδια.) *In pedes fere centum nonaginta*. Videtur voluisse *passus*. Vide notata a patre ad Liuium 21, 36.

III. 66. Ἐως μὲν τῆ πρώτῃ ποταμῷ.) Existimavi quartam vocem contractam esse ex προειρημένῃ: postea Cluverium vidi coniecisse Πάδῃ, quod non minus verisimile; quamuis aliquo modo vulgatum tueri queas.

III. 68. Ὡς ἂν ἐκ Λιλυβαίων etc.) In versione omissum id, quod maxime erat notandum: neque enim tanta defatigatio est dierum quadraginta navigatio. Debuerat, longo pedestri itinere. Auctor τεταξοπορηκότων, quamuis Liuius ei plane contrarius.

III. 69. Ἴππῆσι δὲ Καλτῆς καὶ Νομάδας εἰς χελίης.) Interpres solum, equites Gallos et Numidas aduersus eos misit, numero millenario omissio, quem etiam Liuius annotandum iudicauit. Versu tertio post pro πολλὴν περιβαλλομένην λείαν legas censeo περιβαλλομένην. Vt I, 29. πολὺ δὲ πλεῖθος τῆς τεταξέου λείας περιβάλλοντο II, 19. Καὶ περιβαλλόμενοι λείας πλεῖθος. IV, 62. Καὶ λείας περιβαλλόμενος πλεῖθος ἐπαυῆγε. IV, 83. Φθείρας δὲ ταύτην καὶ πελλὴν περιβαλλόμενος λείαν ἐπαυῆθε. Habes etiam huius locutionis exempla apud Suidam in Περιβαλλόμενος et Περιβάλλοντο.

III. 71. Παρήγγειλε καὶ τὰς ἀνδράδες αὐτῆς.) Hannibalem cuique ex centenis permisit electionem fortissimorum militum e suis ordinibus in infinitum, vt sic ipse nihil retinet, Apella credat. Scribe: παρήγγειλε καὶ θ'. τῆς ἀνδρῶδ. edixit praeterca, vt quisque nouem fortissimos. Liuius XXI. 54. Singulis vobis nouenos ex turmis manipulisque vestri similes eligue. Videas Casaubonum quoque offendisse: sed quemadmodum Liuium pro ἕκαστον videri legisse ἑκάτον cogitare, nedum notare, quiuerit, ipsi relinquo et lectori Liuium adhibenti.

III. 72. Ὁ δὲ Τιβέριος.) Aperte nimis festinatum in horum versione: Tiberius, vt vidit appropinquare Numidas equites, extemplo equitatum suum, manus cum eo iussu conferere, emittit. Primum, credo, voluit, certe debuit cum eis scribere. Deinde suum equitatum non iam, sed superius emisit, cum partem equitum suorum, iussam Gallis auxiliari, a Punicis auxiliis retrocedi coactam vidisset, de quo p. 307. nam quod ibi ait πάντας ἀφῆκε τὰς ἵππους, suos intelliges, vt diserte Liuius cap. 52. Iam vero non suum modo equitatum, sed etiam collegae Tiberius effudit, quod et clare Liuius cap. 54 testatur dicendo equitatum omnem. Nisi forte ὁ πάνυ legerit τὴν αὐτῆ ἵππον, quod tamen frustra est:

nam Graecis αὐτός, vt Latinis *ipse*, interdum est integer et omnis; quod non hic modo, sed etiam libro I. cap. 27. ab eo non animaduersum: τὰ μὲν τρία μέρη τῆς αὐτῆς δυνάμεως. Sic editio Basileensis, sic Haganoensis: at ille αὐτῶν fecit. Hoc etiam Polyaeni interpreti fraudem fecit lib. IV. in Alexandro n. 6. Ὁ δὲ εἰδὲν, ἔφη, παραλύειν τῆς Φάλαγγος χρῆ. ἀλλὰ τοῖς πολεμίοις αὐτοῖς μάχεσθαι. Vertitur: *sed cum hostibus ipsis praelium faciendum*; quasi illa μοῖρα Περσῶν, quae impedimenta Macedonum diripiebat, hostica non esset. At intelligit Alexander, incumbendum esse ipsi hostili aciei et corpori, in quo omnes hostium vires periclitabantur. Tale quoque est Polybii XVI, 17. Οἱ μὲν γὰρ ἄνδρες ἀπέθανον, ἡ δὲ πόλις ἐάλω, τὰ δὲ τέκνα σὺν αὐταῖς μητράσιν ἐγένετο τοῖς ἐχθροῖς ὑποχείρια, *cum omnibus matribus*. nam *ipsis* expone-re nullius ponderis orationem facit.

III. 73. Αὐτῶν τε καὶ τῶν ἱππέων.) Necessarium est, vt scribas τῶν ἱππων, vt recte vldit interpres.

III. 74. Πρὸς τὸ προειρημένων σύστημα.) Editum, vt fuit in Casauboniana: non male tamen, et forte melius, priores προειρημένον.

III. 75. Γαίος Φλαμίνιος.) Mendose in aliis Γνάϊος. Item cap. 77. h. l. tam in Latino Cn. Flaminius, quam in Graeco Γνάϊος Φλαμίνιος fuerat, sed Vrsinum et rem ipsam secutus correxi. Sic cap. 86. h. l. erat in versione C. Seruilius, pro Cn.

III. 72. Ἀεὶ δὲ πως οἰκῆιον ὄν τῇ Φύτει τέτρα τὸ μέρος.) Varie tentatur hic locus (certe causarius) a viro doctissimo, nunc mutando, nunc supplendo. Sed cum Bas. habeat, vt ille inquit, αἰεὶ δὲ πως οἰκῆιον τῇ Φύτει τέτρα τῆ μέρος, quod etiam totidem literis exhibet Haganoensis, videtur ipse Polybius ostendere, nihil faciendum, nisi οἰκῆιος. Haec enim syntaxis Polybiana. II, 14. ἵνα τὸ τῆς προκατασκευῆς οἰκῆιον συνενώσωμεν. IV, 57. ἄτε λίαν οἰκῆιος ὄντας τῶν τοιάτων ἐγχειρημάτων. V, 87. ἐκ ἀλλότριος ἦν τῆς ἡσυχίας, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ δεῖον οἰκῆιος. Legat. 67. τὸν δὲ Δίνωνα οἰκῆιον εἶναι τῆς ἐκ τῶν δυνατῶν καὶ βασιλέων ἐπανορθώσεως. Leg. 98. εἰδαμῶς οἰκῆιον ἂν Φανείη τῆ τῆς πόλεως ἡΐας. XIV, 9. πάντα δ' ἦν οἰκῆια μεταβολῆς τὰ κατὰ τὴν χώραν. Et ad hanc lectionem interpretatio aptissime respondet. Contra dicit de Ach. lib. XIII. οἱ δὲ Ἀχαιοὶ πολὺ τι τῆ τοιάτα μέρος ἐπὶ τὸς ἦσαν.

III. 79. Ἐξῆς ἡμέρας τέτταρας καὶ τρεῖς νύκτας.) Cum Polybius fixum nobis tempus retulerit, admodum dubito, num melius egerit interpretis praesferens incertum, vertendo *tres quatuorue dies*. Livijs vero presse *quatrimum et tres noctes*. Interpretis hoc est?

III. 81. Ἀγοῶν καὶ τοτύφωται.) Verterem: rudis est et inani saltu tumidus et inflatus, nempe, quia rimari aduersarii ducis mentem et indolem sibi necessarium non putat, falso certus victoriae. Sic ὁ μὴ προσηρόμενος ὑγαινῶσι λόγῳ Χρῆσθαι καὶ τῇ κατ' εὐσεβειαν διδασκαλίᾳ τοτύφωται, μηδὲν ἐπιεικῆνος, ἀλλὰ ἰσῶν περὶ ζήτησεως καὶ λογομαχίας, vt scribit gentium Apostolus ad Timotheum. nimirum stolidus elatus est, dum non accedit sanis Christi doctrinis, quia imperitus et ignarus est veri, nihil intelligens, sed more loquacis occupans materiam garruendi et velitandi. Casaubonus suspicabatur τοτύφωται, quod longe a vulgato praeagrauatur; multo minus video, utramque lectionem ab eo non ineleganter expressam in versione, quod affirmat vir doctus.

III. 85. Στέλλεσθαι ἢ τετυῶν) *mollire aut minuire*. Quid hoc ad interpretationem Polybii? an eadem verbis minuire aliud est, quam mollire? Imo στέλλεσθαι est penitus celare, occultare, suppressere. VI, 42. Τῶν μὲν ἐκτυρόντων τὴν κάλις, τῶν δ' ἐπιλαυβητικῶν καὶ στέλλεσθαι παρακαλουμένων, *anis rudentes explicantibus, anis comprehendentibus et abscondere iubentibus*. VIII, 17. de Achaeo, cum se occultabundus vellet casui eripere, ἔδουκῶν καθόλου τὴν ἐκ τῆς σφύρας καταξίωσιν στέλλεσθαι. Sic ἀναστέλλεσθαι in Peireseianis τὰς ἐν τῆς ἐξουσίας καταφάνεσθαι, καὶ ἕλκε τὸν πρὸ τῆ χρόνον ἀναστέλλονται. In hisdem Συμπεριέλλειν τὰς ἀμαρτίαις. Quibus adde fragmenta ex Suidae schedis collecta in hoc verbo.

III. 86. Τὴν τῶν Ἰσούβρων χώραν.) Iam olim verterat Perottus, *per Imbriam et Picenum*. Mox Fulvius, Cluverius laudante Hofsteno, Grontemenilius iusserunt legi τῶν Ὀύβρων. Nec repugno. Certe in vitio vulgatum est. Tamen, ne qua litera pereat, posses suspicari τῶν Οὐλίδουβρων, quos Ptolemaeus agnoscit, et Umbris ἀνατολικωτέρως ponit. quod huic Hannibalicæ vastationi commodissimum.

III. 88. Ἐξ τρεῖς ὀνομασίας.) At duae hic tantum commemorantur. Vnde Ph. Cluverius per supinam imperitorum exscriptorum oscitantiam tertium lapygum nomen

omissum

omissum sic restituit: καὶ τῶν μὲν προσαγορευομένων Δαυνίων, τῶν δὲ Πευκετίων, τῶν δὲ Μεσσαπίων. lib. iv. Italiae cap. 10. Quod verisimile videtur: nisi quis putet ipsum Iapygiae nomen vnum ex tribus ab auctore intellectum, aut neget Cluverium certum esse posse, vtrum Σαλεντίνης an Ποιδί- κλης; Polybius pro Peucetiis scripserit; vix enim conueniunt antiqui.

Ibid. Περὶ τὸ καλέμενον Ἰππώνιον ἐπέτρεχε τὴν Ἀργυριπικυήν.) Postremum vocabulum debetur Leopardo lib. v. Emend. cap. 16, vbi et inferiorem locum cap. 118. Polybii restituit, cum legeretur Αἰγυρπανοί. Quaecumque autem est, non videtur tanti, vt tot magna nomina ei praescribi mallent: adeo velut ambitus quidam est in eo mustaceo laureolam quaerentium. Sed et Ἰβώνιον in quaestione est, *Hippomet*, Ἰππώνιον Ortelius faciunt et Casaubonus. Cluverius Ἰππώνιον, quae aliis Vibo Valentia, hinc longe remotum causatur, et Argos Hippium intelligit scribitque: Περὶ τὸ καλέμενον Ἄργος Ἰππιον ἦτοι τὴν Ἀργυρίππαν ἐπέτρεχε τὴν Ἀργυριπικυήν, circa Argos Hippium, siue *Argyrippam*, agrum *Argyrippanum* depopulatus est. Sed haec ratio veteres tractandi anceps est et aleae plena. Luc. Holstenius Οἰβίνιον olim fuisse scriptum Polybio coniicit. Post has summorum ingeniorum suspiciones putasne, lector, me vel audere adhuc vngues rodere? Inspice tamen narrationem Polybii, inspicere tabulas et regionis situm, ac vide an non ipsis literis fatentibus auctor scripserit περὶ τὸ καλέμενον Ἰβώνιον, ἐπέτρεχε τὴν Ἀργυριπικυήν. De Histonio, notissima istius tractus vrbe, et quae huc proficiscenti secundum Adriam Annibali prima obuenit, nominatim agit Cluverius lib. iv. Italiae pag. 1206. Censui autem cum Vrsino et Cluverio scribendum Ἀργυριπικυήν, non vt editum, tam propter analogiam, quam quod ita scripsisse Polybium prodat manifestus vulgata lectio: gentile autem, quod apud Stephanum legitur, vitii arguit ille ipse scriptor, cum a χρύσιπτα χρυσιππανός venire scripsit; sicut ab hoc Ἀργυριπικανός. Ideo in inferiori loco id quoque adhibui. Huic annotationi memini te, nobilissime Theuernote, aliquando calculum tuum adiecisse, quo infinitum in modum sum grauisus et gaudeo.

Ibid. Ἐκ τῆς καιρῆς.) Interpretes *pro more*. Si voluisset id Polybius dicere, scripsisset ἐκ τῶν ἐθισμῶν, vt alibi. Tum

moris erat Romanis, quatuor solis legionibus rempublicam tutari, ut saepe Polybius dixit: iam autem adhuc Cn. Servillii copiae prope Ariminum tendebant. Ne dubita vertere *pro tempore*, quas in hac necessitate et angustia probare potuerat. II, 24. Τῶν δ' ἐκ τῆ κενρῆ προσβοηθησάντων, qui *necessario tempore suppetias venerunt*. Et frequenter.

Ibid. Περί τὰς Αἴτας.) Αἴτας legendum docuit pater ad Livium XXI, 1. quod verissimum est, et idem a L. Holstenio notatum, ex eius postea editis ad Cluverii Italiam annotationibus didici. Itaque sic edere non dubitauimus.

III 90. Πόλιν Οὐνευσίαν.) Monitu Cluverii lege Τελουσίαν, quamvis sic iam Perottus verterat.

III. 91. Δαύνοι καὶ Νουανοί) Καυδίνοι leg. nam ad muros Caudii Beneventanorum et Campanorum fines erant, ut ex veteri lapide didici. Haec notat L. Holstenius ad p. 1079. Cluverianae Italiae.

Ibid. Ἀπὸ τῆ Ἐριβανῆ.) Huius Eribani, vel, ut infra, Eribiani nec vola vsquam nec vestigium. Vnde considerata ratione itineris Hannibalici, hunc collem a Livio Caliculam Cluverius vocari dicit, nec deterritus immenso inter nomina discrimine, an τὸν Καλιμόλαν scripserit Polybius, quaerit lib. IV. Italiae cap. 5. Mihi a primo conspectu difficile non fuit suspicari Τρηβανῆ vel Τρηβιανῆ. Quod postquam cum patre communicaueram, vidi L. Holstenium assentiri V. Cl. Camillo Peregrino legenti Τρεβιανῆ, qui addit, fuisse post iugum illud montis oppidum Trebiam, quod adhuc nomen seruet, a rusticis Tregla vulgo appellatum, ubi quam plurima vetustatis extant monumenta: quod alibi repetit.

III. 92. Περὰ τὸν Ἄθυρνον.) Ἄθυρνον debere esse ait Geographicorum callentissimus. Alio loco hunc et Plutarchi et Seruii loca confert, ut euincat, a Campanis hunc fluvium vocatum, quorum dialectum a Polybio seruatam censet. Sed fruatur ista censura; Polybium id fecisse numquam putabo, adeo evidens proditur deprauati nominis origo, τὸν Οὐλθ. in τὸν Αθ. Libentius igitur ab auctore esse existimem παρὰ τὸν Οὐλθυρνον.

III. 93. Ἐκλέξαντας.) Intelligere potes Λειτουργίς: puto tamen scribendum ἐκλέξαντα. Sic cap. 114. h. l. Ἄγνιθας ἐν τοῖς προγεγενημένῃς μάχῃς σκύλοις ἐκλέξας κατακεκοσμήκει.

Ibid.

Ibid. Μετὰ δὲ τῆτον.) Rectius videtur Haganoensium et Basileensium τῆτο.

III. 95. Προχειριτάμενος Ἀμίλκων.) Liuius Himilconi traditam classem ait. Inde Sigonius vitium apud Polybium esse putat. Sed et alibi nominum varietas talis est.

Ibid. Ἀμφοτέρους ἅμα ταῖς δυνάμεσι καταζεύξαμ.) *Vtrumque exercitum coniungere.* Tam a Graeis, quam a consilio Scipionis haec interpretatio impetibilis est. Nam quantum est, ut non coniunctae censeri debeant copiae, quarum pars pedibus in terra, alii iuxta littus idem nauibus procedunt? Imo ne voluit quidem Scipio illic coniungere socios nauales cum terrestri milite, eos exponendo, sed ostia Iberi elegerat sibi stationem, vbi tenderet paratus in vtrumque, quacumque scilicet parte copiarum (haec Liuii verba in hac re) hostis occurrisset. VIII, 10. Διελθὼν τὰ στενὰ, κατέζευξε παρὰ τὸν ποταμόν. vbi recte *confedit*. XVII, 16. Ταύτην τὴν ἡμέραν ἐκάτεροι διανύσαντες αὐτῶ κατέζευξαν. *ibi confederunt*.

III. 96. Πλὴν δύο μὲν ἀντάνδρες.) *Vertebatur, postquam cum ipsis viris naues quique (quinque opinor volebat) omisissent.* Alia certe tunc maximus vir agitauit; spero nos bene correxisse.

III. 99. Παιδικώτερον κατὰ τὴν ἡλικίαν.) Inferendum omnino ἦ, ut aduertit Casaubonus. V, 18. Φίλιππος τολμηρότερον καὶ πρακτικώτερον ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν χρώμενος ταῖς ἐπιβολαῖς. Pag. 1417. Ἐδοκεῖ τῷ βασιλέως προεσάναι Φρονιμώτερον ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν.

III. 106. Τότε προχειριθέντες ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Αἰμίλιον ἀντιπράττητοι.) *Proconsulari imperio ab Aemilio ornati.* Malim, *missi ab Aemilio exercitibus, qui in castris erant, pro legatis praesse.* Sic pater.

Ibid. Πρόνοιαν δὲ ποιήσαντο.) Legendum πρόνοιαν δ' ἐποίησαντο. quod miror non monitum.

III. 113. Πυκνοτέρως ἢ πρόθεν.) *Vertendum: plures quam ante manipulos retro constituens, multiplicatis introrsus cuiusque manipuli ordinibus, sic ut latera frontem vincerent.* Vide notata patri ad Liuium XXI, 45.

III. 118. Παλαιοῦς καὶ Μεγάλης.) Fideliter quidem interpretes, quae *Vetus et Magna Graecia nominatur.* Sed nihil minus verum est, quam eam Italiae partem fuisse nominatam *Veterem Graeciam*, et id nullus auctor confirmat. Daufque-

Dausqueius ad Silium *reliqua Vetere prope tota Graecia Magna nominata*: quasi sit aliquod in omiſſa copulativa momentum. Non dubito, quin, quam ex codice antiquo vir doctus libro ſuo adſcripſerat, certiffima ſit emendatio παραλίαις. x, 1. Λοκροί, Κρότων, ἔτι δὲ Μεταπόντιοι καὶ Θάριοι ταύτην ἐπέχουσι τὴν παραλίαν. Plane hanc ſcripturam interpretatus eſt Silius lib. xi.

*Idem etiam Locros habuit furor; ora vadofsi
Litoris, Argivos maior qua Graecia muros
Sernat, et Ionio luitur curvata profundo,
Laetas res Libyae et fortunam errore ſequuta
Iuravit pavitans Tyrio ſua praecia Marti.*

AD LIBRUM IV.

IV. 1. Τῶν ἐκ Μκεδονίαις βασιλέων.) Viſum eſt ita faciendum, eiectio ſpurio Λακεδαιμονίαις, plurimis cauſſis id expoſcentibus. Conſule, quae notarunt huius ſcripturae auctores.

IV. 3. Δορίμαχος ὁ Τριχωνίης.) Scribe Τριχωνιάς, vt v, 13. Ἀλεξάνδρου Τριχωνιάς, vt optime Caſaubonus, cum vulgo male Τριχωνιάς. xvii, 10. Δικκίμαχος Τριχωνιάς. Ita et Stephanus.

IV. 5. Μόντε τῶν ἐν Πελοποννήσῳ.) Vocolam tertiam e recentiore editione caſu an conſilio eiectam ex prioribus reuocavi, vt neceſſariam. Deinde cur vertit? *quantopere multitudinem Aetolorum eo pacto eſſet demeriturus*, cum Polybius dicat ἐξηκολοθήσασαν σφίσι εὐνοίαν, et in antecedentibus quoque ipſe alio vtatur numero.

IV. 6. Προῆγον ἐπὶ τὴν Μεσσηνίαν.) Nec tamen male editiones ἐπὶ τὴν Μεσσηνίαν: imo vix eſt, vt non a Polybio ſic ſcriptum dicam. Cap. 9. hoc lib. καὶ προῆγον ὡς ἐπὶ τὴν Ἠλείων. In Peireſcianis p. 141. ἵνα μετ' ἀσφαλείαις εἰς τὴν Ῥωμίων προαίωμιθῃ.

IV. 9. Ἀρκάσι.) An horum populorum nomen ob ſimiles literas deglutiuit Acarnanas? Putem fane. Recenſet nunc, recenſet ſaepe foederatos per Antigonom; vbique Acarnanes additos legas, nulla Arcadum mentio. Hoc libro cap. 5. Scopas et Dorimachus ἄμα Μεσσηνίαις, Ἠπειρώταις, Ἀχαιοῖς, Ἀκαρναῖσι, Μκεδόσι πόλεμον ἐξήνεγκαν. v, 3. Philippus γεγραφῶς τοῖς Μεσσηνίαις, καὶ τοῖς Ἠπειρώταις, ἔτι δὲ τοῖς

δὲ τοῖς Ἀκαρνασί καὶ Σπαρδιλαΐδα. Lyciscus apud Spartanos in oratione contra Aetolos IX, 32. Ἐξόν γε τριῶν ἀνδρῶν ἀπογόνους ὑπάρχοντας πολεμεῖν Ἡπειρώταις, Ἀχαιοῖς, Ἀκαρνασί, Βοιωτοῖς καὶ Θετταλοῖς. Sed et apud Liuium foederi, quod cum Sempronio paciscitur, adscribit Philippus Achaeos, Boeotos, Theffalos, Acarnanas, Epirotas. lib. 29, 12. Praeterea hoc loco omnes referuntur siti extra Peloponnesum praeter solos Achaeos, cum tamen Lacedaemonii quoque, magna foederis pars, restarent. Leges igitur Ἀκαρνασί. Ex eadem literarum similitudine ortum vitium videtur federe in Stephano. Verba sunt: Μάραθος πόλις Ἀκαρνανίας, cum corrigendum videatur Ἀραδίας, vel si id non placet, Ἀραδία. Nam praeter Plinium et Ptolemaeum Polybius libro V, 68. Ἀντίοχος παρελθὼν εἰς Μάραθον, καὶ παραγενομένων πρὸς αὐτὸν Ἀραδίαν. Non multo ante εἰς τὴν Μεγάλην πόλιν, quia Polybius repetenda duxit, caussa spernendi interpreti iusta non fuit.

IV. 10. Πρὸς τὸν Ῥίον.) Vitium ex Basileensi et Casauboniana propagatum hanc quoque editionem inuasit. Lego τὸ Ῥίον, vt optime Haganoensis.

IV. 11. Ἐπὶ τὸν Ὀλόγυρτον.) Quem infra Λίγυργον vocat, eundem videri ait Vir Cl. Adde hunc ipsum in Plutarchi Agide appellari Ὀλόγυρτον.

IV. 12. Ὑπὲρ τὴν παρῶρειαν ὑποσεύλαντες.) Legendum ὑπὸ τὴν παρ. III, 83. τὰς δὲ Βαλιαρεῖς καὶ λογχοφόρους ὑπὸ τὰς ἐν δεξιᾷ βενὰς ὑπέσειλε, Hannibal nempe. V, 13. ὑπὸ τινα λόφον ὑπεσάλκει τὰς Ἰθυριῖς. X, 29. τῶν δὲ Νομάδων τινὲς ὑπεσάλκεισαν κατὰ τινα συντυχίαν ὑπὸ τὸν λόφον. XI, 19. ὁ δὲ πάλαμ προορώμενος τὸ μέλλον, ὑπὸ τινα βενὸν ὑπεσάλκει τὰς ἰππεῖς. Atque ita semper. Non dubito, quin similia voluerit scribere ὁ πάνυ ad haec verba, cum in notis ad pag. 21. vlt. lectorem huc verti vult.

Ibid. Εὐθέως διαμένοντες.) huc illuc extemplo dilapsi. Plane contraria Graecis Latina, quamuis haec quidem necessaria. Nimirum legit, vt legendum est, διαρρέοντες lapsu orto ex ratione scribendi τῶν μεν et pp confusa. Nunc video eum legisse διακλίνοντες; sed male. Nam διακλίνειν quidem est dilabi, sed compositae et ordinatim, quomodo milites Romani venientes in castra διακλίνειν ad sua quisque tentoria dicuntur, in loco quem citat ὁ πάνυ. At διαρρεῖν est confuse, sine consilio certo discurrere, et ab hoste disiectum

iectum huc illuc vage se conferre. 1, 74. τὴς δὲ πολλῆς διὰ τὸ προτέρημα βραθυμύνας, καὶ διαβόουτας ἐκ τῆς στρατοπέδου. 1V, 58. Βραχὺν χρόνον ἀθροῖσι συμμαχίαντες περὶ τὴν ἀγορᾶν, λοιπὸν ἑκπαθεῖς ὄντες πρὸς τὰς ἀΦελείας διέβηον. διὰ τὴν coeperunt. quomodo etiam vertit xV, 26. χρόνον δὲ γιγνομένου κατὰ βραχὺ διέβηον οἱ παρεσῶτες.

IV. 13. Οἱ συνελθόντες.) An non ὁ οἱ συνελθόντες. Editiones sane ei sunt.

IV. 19. Καὶ μόνον σαλπικτῶ δεινύων.) *Ibi vel solus tubicen ad victoriam sufficit.* Legit igitur ὁ πάνυ, καὶ μόνον σαλπ. quae tantum tubicine egerent; vbi si audirent tubicinem Aetoli, statim in pedes se coniecissent. Quomodo 1, 72. οἱ μὲν ἄνδρες ἢ οὐδὲν παρακλήσεως πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἀλλ' ἀγγέλλε μόνον ἰδοῦθῆσαν. Et quasi sic vulgo editum esset, citat ad geminum Diodori locum in Excerptis V. Cl. H. Valesius p. 48. Posset tamen ad vulgatum tuendum τὸ δεινύων interpretari καλαμένων, vt millies, δεόμενοι στίσι βοηθεῖν, vt ipsis locis velut animatam vim tradat, quae tantum non vocarent tubicinem, velut infesta Aetolis et promittentia Achaeis certam victoriam. Quomodo v, 31. οἱ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καιροὶ μόνον ἐπ' ὀνόματος ἐπέλαυν τὸν Κλειομένην. III, 15. οἱ βάρβαροι ἐξεκλήθησαν ὑπὸ τῆ συμβάντος.

IV. 25. Συνοικισμένη τῇ Μεγαλοπόλει Ἰλλυριῶν.) *Megalopoli Illyriorum, quam tunc cum maxime incolis frequentari coeptam etc.* Male ἀχαίξει hic locus, male quoque βαυαίξει. Ursinus addebat particulam ὑπέ. Sed vereor, vt probari possit, Illyrios velut coloniam in istam urbem missos, quamvis sub Achaeis eorum partem militasse norim. Lego μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν, nempe duce Scerdilaide. Supra cap. 16. Συυθέουσοι δὲ ταῦτα πρὸς τὸν Σπερδिलाίδαν οἱ περὶ τὸν Ἀχιλλεὺς καὶ Δορίμαχον καὶ Σκόταν, πραττομένης αὐτοῖς τῆς τῶν Κυναιθέων πόλεως, συναθροίσαντες πάντηαί τῆς Αἰτωλῆς ἐπιβαλοῦς εἰς τὴν Ἀχαίαν μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν. Et conuenientissime Lycaeus IX, 32. Αἰτωλοὶ τῆς Ἰλλυριῶν ἐπιλαβόμενοι βοτῆς καὶ βοηθείας κατὰ μὲν θάλατταν βιάσθησαν καὶ παρασκευάσειν ἐπιβάλλοντο Πύλον, κατὰ δὲ γῆν ἐπολιόρμησαν μὲν τὴν Κλειτοριῶν πόλιν, ἐξηδραποδίσαντο δὲ τὴν μὲν Κυναιθέων. Verte igitur, *adfecta opera Illyriorum.*

IV. 31. Αἰτωλῶν οἱ ἐφορεύοντες.) Verissime primam vocem a sententia fastidiri obseruauit eruditissimus Grentemenilius:

menilius: sed totam eiiciendam iudico potius, quam mutandam in Μεσσηνίων, cum fere fit repetitio prioris verbi.

IV. 34. Ἐφόροις - - - οἴομενοι.) Fulvius supplevit, *οἱ οἴομενοι*. Sed nihil minus Ephoris illius anni placuit, quam sequentia postulata, et narratio ei ipsa repugnat. Vir ἔτυχων ad Eusebium scribendum dicit οἱ μὲν νέοι ᾤοντο δεῖν, quia sequitur, *δεδιότες τὴν τῶν νέων συσροφῆν*. Habet alia quoque Casaubonus. Sed quicquid afferatur, si recte attendas, omnino hic intelligendi sunt Ephori priores οἱ κινήσεως αἴτιοι, et ἐπισπώμενοι πρεσβευτήν; hi postulant illud ab huius anni Ephoris, qui timebant, ne, si postulatis non annuerent, illi rursus iuniores instigarent, sicut antea fecerant. Vide an satis sit inferenda vna vocula. Οἴομενοι δὲ δεῖν.

IV. 35. Ὅς ἦν υἱὸς Εὐδαμίδε· ζῶντος δὲ Ἰππομέδοντος ἀκμήν, ὃς ἦν υἱὸς Ἀγησιλάε τῆς Εὐδαμίδε.) Horum omnium ne tantillum quidem reperiebatur in postrema versione. Immisi Perottinam, haecenus satis, ni fallor, commodam.

Ibid. Οὕτως εὐωνα πανταχῆ τὰ καλὰ γέγονε.) *Adeo ubique paruo constant, quae pulchra sunt. Imo, adeo vili ius fasque addicitur. adeo paruo famam et conscientiam suam homines vendunt. Videtur imitatus Platonem lib. v. de legg. Οὐδέ γε ὅποταν χρήματα τις ἐραῖ πᾶσαι, μὴ καλῶς ἢ μὴ δυσχερῶς φέρη κτώμενος, δώροις ἄρα τιμᾶ τότε τὴν ἑαυτῆ ψυχῆν. παντὸς μὲν ἔν λείπει. τὸ γὰρ αὐτῆς τίμιον ἄμα καὶ καλὸν ἀποδίδοται μικρῆ χρυσίε. Sic pater.*

IV. 36. Γλυμπεῦσι δὲ καὶ Ζάρακι προσπεσὼν ἀπέσπασε.) *Inuadit et ab Argiuorum communi separat. Atqui particulae δὲ adiectio ostendit, Polybium de his χωρίοις aliud significasse et diuersum, nisi τε legerit, aut pro eo illud acceperit ὁ πάνυ.* Sed ne verum quidem est, ea loca capta. Nam lib. v. cap. 20. dicuntur Messenii ex praescripto Philippi cum auxiliis venientes, sed a Lycurgo oppressi, Glympes vnicum salutis refugium habuisse. Legendum ἀπέπεσε. reiectus est, decidit. IV. 16. οἱ τῆ Πύλω συμπροσμίξαντες καὶ ποιησάμενοι προσβολὰς, ἀπέπεσον. Frequentissimum auctoris. Paulo infra non dubitavi admittere certissimam Merceri emendationem τὰς Ἠλείας pro τὰς πλείας, quod res ipsa probat.

IV. 40. Κατὰ φύσιν γάρ.) Sententia Polybii sic forte commodius exprimeretur: *Haec enim naturae vis est, ut, quod terminis suis circumscribitur, si per tempus infinitum continenter assumat aliquid vel perdat, etsi partibus minimis (quod*

hic

hic quoque fieri ponamus tantisper) necessario in id, quod natura intendit, desinat. VI, 2: ἢ νοεῖθω καὶ καλεῖθω δὲ κατὰ τὰ ἑμῶν τῷ παντός χήματος κατὰ πρόσωπον.

IV. 41. Ἐκ τῆς τοῖς εἰμασίῳ ἐκφερομένῃς.) *quem ostia fluviorum deserunt.* Tutissime, si quid sapio, potuit Casaubonus κατὰ πόδα sequi Polybium, nec verborum numerum augere; imo mendose inseruit τὸ *fluviorum*. Loquitur enim de ostiis Istri.

IV. 44. Ὁμοία δὲ τέτοις καὶ τὰ κατὰ τὸν ἐπὶ θάτερα πλῆν.) Non pro more suo hic interpres: *Similia his sunt, quae navigantibus aut supra aut infra Byzantium urbem solent euenire.* Quae non video unde exsculpsit. Verto: *similia his sunt, quae nauigantibus ab altero latere Byzantii solent euenire.* Hoc enim volunt exempla, quae utraque agunt de nauigantibus ad latus meridiale eius urbis, vel, ut interpres, infra urbem, tam Byzantio ad Hellespontum, quam ex Hellesponto Byzantium; nullum de nauigantibus supra: in quibus tamen ipsis exemplis rursus Casaubonum delidero. Nam ubi auctor ait, ἐπὶ τὰ τῆς Προποντιδος εὐχὰ, vertit ille ad *Hellesponti fauces*. Atqui Hellespontus ipse, quid nisi angustiae et os Propontidis? et sic manifeste Graeca verba sonant, nullo modo mutanda. Sed et praeter haec sequens comma, καλεῖθον ἀσχύτως πάλιν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, in interpretatione frustra quaeras. Adde igitur: *et rursus a Propontidis faucibus Byzantium tendenti.*

IV. 46. Εἰς Κλύαρον.) Non sustinui retinere vulgatum hoc vocabulum, postquam id corruptum esse ex Καύαρον docuerat Cl. Valesius, et obseruatum idem a Casaubono ex oris eius cognoueram. Ceterum, quam Polybius Τύλην vocat, eam a Stephano Τύλην vocari Ortelius annotauit, sane cautius, quam cum doctus ille vir e vestigio ita legi apud Polybium debere dicit: neque enim haec ratio procedit. Stephanus. Μένδη πόλις Θερσίης, ἀπὸ Μένδης γυναικός. Ἀπολλόδαρος Μένδην αὐτὴν φησι. Satis hoc exemplum habet ponderis ad tuendam cuique suam lectionem.

IV. 57. Ὁ δὲ Αὐτόμολος.) *Automolus iero.* Ita ὁ πάνυ. Hermes Gallicus inde Automalum finxit. At rectissime Perottus antea *perfuga*. Itaque non sesellit virum doctissimum properantem maiuscula, quae in nulla priori editione conspicitur, ut eum non nemo excusat, sed ipse fecit maiusculam, et proprium nomen, sed male censuit. Adde

H. Valesium in praefatione ad Excerpta. Sed ne supra quidem satisfacit in interpretandis illis, τῶν γὰρ ἡτόμοληότων τις ἐξ Αἰτωλίας, quidam enim eorum, qui ex Aetolia profugerant. Car quelqu'un de ceux qui avoient fuy de l'Étolie. Quae versiones verum exulem exprimunt: atqui si bene Aetolicam mentem ex Polybio deprehendi, auctores exilii in gerendis rebus ea neutiquam iuuabit. Debuerat sponte profugerant, vel cum Floro, simularunt transfugas. Fine historiae de hac vrbe miror nihil a Casaubono appositum margini: nam illa ὁ δὲ Δορίμαχος vertit Archidamus, et hinc in indice Archidamus enecatus.

IV. 59. Ἐνεργότερον δ' ἐμπροσθῶν.) Non alio modo tentandus hic locus, quam literae transpositione, ἀπαλλαττομένοις ἐνεργότερον. ἐμπροσθῶν δ' εἰς etc. quod satis probant verba libri XVI, 727. πολεμικὴ σκάφος ποιημένε τὴν ἀποχώρησιν ὡς πρὸς τὴν γῆν, ἐπέκειτο Φιλοτιμώτερον ἐγκρατῆς γενέσθαι σπαδάων. Infra edidi παρὰ τὸν Ἄραξον, quod pulcherrimam politicissimi Grentemenilii restitutionem non arripere religio videbatur; vulgo Ἄρατον. Sequitur autem in interpretatione: Aratus vero, neque mercenarium militem conscribere poterat, quod belli Cleomenici tempore partem aliquam stipendiorum conductio militi non persoluerant. Vbi desideratur nomen Achaei, vt indicant Graeca; hinc inferui.

IV. 62. Καὶ τὸν * τέριον ἐπιπορευόμενος τὸν κατὰ τὴν Πισρίαν.) Forte: τὸ Κιέριον ἐπιπορευόμενος τὸ κατὰ etc. Stephanus: Ἄρνη πόλις Βοιωτίας. Δευτέρα πόλις Θεσσαλίας, ἀποικὸς τῆς Βοιωτίας, περὶ ἧς χρησμός, Ἄρνη χηρέυσα μένει Βοιωτίων ἄνδρα, ἣ Κιέριον καλεῖται. Nomina autem vrbium pro circumposito agro apud historicos veteres sumi, cur demonstrarem?

Ibid. Τὰ τεῖχη κατέσκαψε καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὸ γυμνάσιον.) Muros ac parietes solo aequavit: fastidito, quod diferte notari voluit auctor.

IV. 63. Στρατικὴν.) Straticam. Exhibui, vt res erat, et in hoc reponendo parua audacia: nec bono certe more vir doctissimus egit cum interprete, quod secutus fit vulgatam, sed mendosam scripturam Στρατηγικὴν, et κυρίως interpretetur Strategicam, cum nulla in iis partibus fuerit vrbs Στρατήγιον, vel Στρατηγία. Quasi hoc vniquam Casaubono in mentem fuerit, ac non decem versibus post auctor dicat περὶ Στράτον ὄντι Φιλίππῳ, et in libro v. Ἄντεμβαλόντες εἰς

τὴν Στρατικὴν: et praeterea iam in corrigendorum indice (quem vir candidus utique consulere debuerat) editioni suae praefixo aperte typorum labem monuerit emendandam: quod idem in Graecis eum voluisse fieri ostendit indiculus, quem cum typographis communicavit vnicus tantae doctrinae successor Mericus. Sed et Perottus iam verterat *Stratensem*, et cuius vix ratio in Polybio habita est, Fulvius nonne inquit, *lege Στρατικὴν* ex loco inferiore? ut valde sero fit ille vir doctus audax.

IV. 73. Πειπειμένοι δὲ καὶ τὰ γαγονότα.) Corrige *πειπυμένοι*. Nihil conuenit vulgatum.

IV. 75. Οὐδανός δὲ κωλύοντος ἦκε πρὸς τὸ χωρίον.) et *nemi-ke* impediēte venit ad castellum. Ita suppleui versionem: nam in Casauboniana nihil horum.

IV. 77. Τῶ τῶν Ἀρκάδων παίδος.) Merito suspectum hunc locum habuit vir egregius: non enim rectius quis dicitur Ἀρκάδων παῖς, quam *frater Lyncestarum*, quomodo vocabatur Alexander apud Iustinum xi, 2. nisi ea verba vitii primus appellasset pater meus. Ceterum opus non putabam scribere Ἀρκάδος παίδος, quippe ipsae notae transpositae indicabant fuisse τῶν τῶ Ἀρκάδος παίδων. Sed ecce sic haec verba concipiuntur in Haganoensi editione anni mdcxxx. ἀπὸ Τρυφάλας τῶ τῶν Ἀρκάδος παίδων ἐνός. Quo quid praestantius? supra cap. i. ἀπὸ Τισαμενῆ τῶν Ὀρέστου παίδων ἐνός. v, 43. ἀπόγοιός τῶν ἐπὶ τῶ Περσῶν ἐνός. Omnino igitur haec vera lectio est, et doleo nondum eam repositam.

Ibid. Ἀλκιάδης τῶ Μεγαλοπολίτη.) Credo pro *Λυσιάδης*, cuius meminit lib. 11. cap. 44. et si et Plutarchus Arato In legationibus quoque mentio fit Lysiae legati, quo certius constat, Achaicum hoc nomen fuisse.

IV. 80. Χιλίων δὲ σὺν τοῖς πειραταῖς Αἰτωλῶν.) Mirari libet, qui in his numeris conuertendis adeo negligentes sint omnes interpretes. Perottus aliis omisiss, aliis male distinctis: *mille Eliensibus in vrbe existentibus, Aetolis items mille quingentis, mercenariis Lacedaemoniis trecentis*. Casaubonus Graecorum, quae posui, nihil expressit; quod fideliter imitatur eius per omnia simius, qui et *μισθοδόσης Aetolos* exposuit, *cing cens Etoliens*. Facies, ut posthac legatur, *Elei mille, totidem cum piratis Aetoli, mercenarii etc.*

IV. 81. Ὅσον τὴν αὐτὴν ἔλθοι Κλεομένης.) *Exemplo Cicomenis et aliorum multorum*. Longe gentium abesse vellem

tria postrema verba: nam illa καὶ τοῖς πολλοῖς ad sequentia necessario referenda, non ad praecedentia, et explicandum per *populo*. Sic IV, 37. Λυκῆργος ἀπὸ τῶν ὁμοίων βεβημένος ἀρχεῖσθαι Κλεομένει etc.

A D L I B R V M V.

V. 4. Προσηγε τὰς μηχανὰς τοῖς τεύχε.) Haec vera lectio est, notata recte a summo viro; quam quo minus admitterem, nulla iusta causa videbatur impedire. Vulgo προῆγε.

V. 5. Εἰς Θετταλίαν.) Versumerat, in Aetoliam; quod cum ferri non posset, emendavi.

V. 6. Μεταξὺ Κωνώπης καὶ Στράτε.) Haec translata latinis immiscui, cum Casaubonus neglexisset.

V. 7. Τῆ προαγορευομένῃ Θέρμῃ.) Relata est scriptura, quam expressit in sua editione Casaubonus, et sic quoque Basileenses: ipse tamen, ut ex versione paret, legit προαγορευομένη, et sic Haganoenses. Eligat quisque.

V. 11. Συνεξαίρεισθαι τοῖς ἐναντίοις.) Lege cum illustri Grotio τοῖς ἀντιτίοις. Dubito, num simile quid interpres viderit: sententiam certe eam expressit. Paullo infra quoque videtur scripsisse ἀκσίω, non ἀκσίως.

Ibid. Συνδόντας μὲν αὐτοῖς.) Scribe: συνειδότας.

V. 12. Οἱ ληφθέντες.) Hi sunt capti: at λειφθέντες sunt victi, quos hic intellexit auctor et interpres, ac sic scribendum.

V. 15. Κᾶπειτα γινομένης ἀκαιρίας πολυποσίας.) Forte ἀποκαιρίας. Nec vero id placet verti *intempestivum conuiuium*. Non enim sic dicebant Latini, ne periret gratia *tempestivi conuiuii*, quod ipsum erat in vitio, atque idem, quod coenare de die. *Quum iam multis et maioribus poculis immodice biberetur*. Sic pater.

V. 17. Παιτρῶον.) Potius Πετραῶον, qualis nominatur lib. IV, cap. 24. Et hoc nomine aliquem ex Centauris appellavit Ovidius, indicans hoc nomen Thessalis fuisse frequens. Videtur idem corruptum in legatione XXVII. Παρατηρηθέντες ὑπὸ Σιβήρτη τῆ Πετραῶτε, cum legendum sit Πετραῶν.

V. 20. Ζωγρεία μὲν ἐδευός ἐκυρίευσας τῶν δὲ ἵππέων ὀπίω μόνον ἀπέκτεινε.) Occidit vero praeter equites octo ceterorum militum neminem. Mallem; militem vnum quidem, nullum

cepit, ὄϊο tantum ex equitibus occidit. Hoc sane in Polybio intelligimus:

V. 21. Ἐχὼν τὴς πάντας ἐπὶ θάλαττος διχιλίαν.) *Exercitu, in quo erant ad summum duo armatorum millia. Immo, in quo erant minimum duo ar. mil.* Nam quam procul a Latio natum sit illud ad ἰωνίαν, ad minimum, quae singulis paginis huic interpretationi insuta sunt, ad sis, quae notavit pater meus ad Livium XXI, 35.

Ibid. Καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν.) Sic habet Casauboniana: at Haganoensis simul et Basileensis καὶ κατὰ θάλατταν. Qualia quum quibusvis paginis in hoc auctore ostenduntur iterata praepositione, temerario affine mihi videtur, alteram eiecisse.

V. 33. Στασίως συναξέδραυς κατὰ τὸν βίον.) Forte τὰ κατὰ τὸν β. III, 5. Προσδεῖ ἐὶ τῶν τῆς τύχης, τοῦ συνέδραυ τὰ τῷ βίῳ.

V. 44. Ὀχυρότητος καὶ μεγέθους.) *Munitione naturae regionis et magnitudine.* Sic auximus: nam posteriora temere alii interpretati non sunt.

Ibid. Ἀδὲ τῆς Ὑρκανίας θαλάσσης ἢ πολὺ διάστημα.) *Qui non longe absunt ab Hyrcania.* Sed id longe abest a Graecis. Verte: *absunt ab Hyrcano mari.*

V. 49. Συμφερότερα λέγειν.) Editio Haganoensis συμφερότερα: quod miror non recordatum Casaubonum, cum sic ubique scribi iuberet ad librum II.

V. 57. Πλείω τῷ δέοντος κοινύμενος.) Sic quidem Casauboniana, sed nihili est et operarum lapsus: nam aliae editiones κινύμενος, quod sensus omnino exigit, nec voluisse id mutare τὸν πάνυ, vel ex interpretatione eius apparet.

V. 63. Δημητρίῳ καὶ Ἀντιγόνῳ τυτρατεύοντι.) Optime se habent Graeca, et expedite. Interpretastamen *sub Demetrio et Antiocho*: prorsus perperam. Paulo ante pro Ἀλωρίτης (in prioribus est Λαωρίτης) feci Ἀλωρίτης, ut inferius formatur, quod etiam uterque interpretes adhibuit.

V. 65: Τὰς γὰρ μὲν εἰπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ πάντων τῶν μεσοφόρων.) Tamquam deesset aliquid, aut locus esset insuperabilis, notam apposuit Casaubonus. Sed omnem difficultatem facili remedio depelles, scribens καὶ πᾶν τὸ τῶν μεσοφόρων. Polybium fecisse non dubitamus.

V. 66. Συνεπικείμενος πόλεον (ἰαν.) Reponendum συνεπικείμενος, quae antiqua editionum scriptura est, non Casauboni restitu-

restitutio, vt probant Haganoenses. 1; 30. Ἀφιδόμενος εἰς πόλιν Ἀδύν, συνέτατο ἔργα καὶ πολιορκίαν. Ibid. 42. Περὶ ἣν τότε συνέβητε τὰς Ῥωμαίους συνέτασθαι πολιορκίαν.

Ibid. Πρὸς τὸν Ἀντιόχον.) Vir magnus voluit Πτολεμαῖον, vertens ad Ptolemaeum. Cogitabam tamen minori mutatione παρὰ τῷ Ἀντιόχῳ, ab Antiocho. Sed explicari commode vulgatum potest, nempe Solibium ita tectos habuisse Alexandriae apparatus, vt ne iis quidem legatis, quos ipse ad Antiochum mittebat, plane noti fierent, ne forte ab Antiocho postea corrupti omnia ei significarent. Quem satis bonum sensum edidit Perottus: *nemio ὑμῶν ποσειδῶν, qui ad Antiochum mittebantur, cernere potuisset.*

V. 76. Καὶ σποινδὰς ποιησάμενοι.) Non placuit nobis sequi scripturam editionum veterum, quam tamen retinuit Casaubonus, καὶ σπειδὰς, quae hic nihil facit: Ea quam expressimus, est in margine Basileensis, et verissima.

V. 77. Καὶ Τημνίται.) Non putō esse necessum, vt mutationis causiam probem, cum id occupauerint οἱ μάλιστα ἐν τέτοις περιπτώσεσιν, Casaubonus et Grentēmenilius.

Ibid. Ἡδὸν καὶ παρὰ Τηῶν.) Adiere Achaeum et a Teiis Colophonisque legati etc. Atque ita omnem sermonem hunc de Achaeo intelligit. Hinc quoque in indice Cumā vrbs se Achaeo adiungit, quibus similia in vocibus Smyrna, Phocaea, Aegaeenses, Temnitae, Teii et Colophonii. Quasi non Attalus sit, cui sic arridebat fortuna.

V. 79. Καθωπλισμένοι περὶ πεντακισχίλις.) Casaubonus dum properat, numerum interpretatus non est: quem lector adiciat. Vereor quoque, ne praeter eius mentem Ζήλης sit versus Zebes, quamuis ipse sic quoque in indice. Similiter illa τῆς μὲν Ἀντιόχου δυνάμεως τὸ πλῆθος εἶναι περὶ μὲν ἑξακισμύριοι καὶ διαχίλιοι, versa vides peditum duo et septuaginta millia. Sane si copiarum partes, vt hic leguntur, in summam conferas, numerum a Casaubono oblatum inuenies, vt propterea non absurde legerit ἑπτακισμύριοι. Sed Perottum quoque hic offendentem cerno, qui in secundo numero ἄνδρες δισμύριοι vertit decem millia hominum: imo et in Haganoensi palam ἄνδρες μύριοι, quod Basileenses primum mutarunt in δισμύριοι, et ad oram versionis Perottinae posuerunt viginti. Nos in finienda hac varietate, desolati sublidus, cogimur ἐπέχειν.

V. 81. Ποιῆθαι τὴν ἀνάπαυσιν.) *Alibi tum forte quiescebat.* Imo, *alibi quiescebat*, vel clarius, *alibi solebat quiescere*: non enim tum forte, sed auctor ipse infra dicit, illum non satis inquisivisse, πᾶ τὴν ἀνάπαυσιν, ὁ Πραλομαῖος εἰῶθει ποιῆθαι.

V. 84. Τοῖς ὑπὸ τῶτον.) Sine dubio verior scriptura est editionum ante Casaubonum, τοῖς ὑπὸ τῶτον. Sic enim semper solet, cum praecedentem personam extulit per familiarem sibi περιγραφῆν, εἰ παρὶ τόν.

V. 89. Πεντακον ττραγώνων πᾶχεις διαμέτρως τετρακισμοῦρας.) *Trabes e picca ad mensuram cubitorum xl. millium.* Quae, oro, illa mensura, altitudinis an crassitudinis? Nihil satisfacit, et utrumque incredibile. Tum ubi vox τετραγώνων? intelligo eum promittere trabes quadratas varia longitudine, ex quibus dimensis omnibus ea cubitorum somma colligatur, vertoque: *trabium quadratarum e picca commodos cubitos ad xl. millia.* Numerus navium, ad quas materiam pronunciat, utrum sincerus sit, iure dubites: certe factus est a Casaubono, cum editiones haberent ξύλα καὶ παντήρων καὶ δόνα τριήρων, et verteret Perottus *ligua ad faciendos quinquecentos sex, triremes x.* Tum quare tantummodo annoniam x. tricenarium recipit, non etiam x. quinqueremium, ne quid deesset suo beneficio?

Ibid. Ὀθονίων ἰσὸς τριχιλίαι.) *Vela ἑῶ malos ter mille.* Legit igitur, vel quasi sic scriptum esset; accepit, ut solet interdum ὀθόνια καὶ ἰσὸς, quorum nihil potest placere. Verito: *vetorum (vel linteorum) telas ter mille*, nam hoc quoque ἰσὸς est. Plutarchus in Romulo Tarchetium ait ἰόν τενα παραγγῆσαι τοῖς πόροις ὑφαίνειν δαδαμέναις, quomodo et Hesiodus alibi, aliique. Idem est, quod dicit Livius xxviii, 45. *Etruriae populi pro suis quisque facultatibus confuissim adiuturos pollicenti Tarquimenses lutea in vela etc.* Post paullo illa, σοπηρας ἑπταπύχης πεντακχιλίαις vertebantur, *afferet septenorum cubitorum septies mille*: quod falsum est et mutavi.

V. 92. Τῆς αὖν Καλάμας) Scio Pausaniam et ex eo Stephanum meminisse Calamarum: admodum tamen ambigo, an non scripserit Ὀχλάμας, quod ante occupatum nunc rursus recipere voluit Lycurgus. Situm quoque huius nominis castellum videtur fuisse fere in confinio Eleorum, Messie-

Messeniorum et Spartanorum, et per id voluit se Lycurgus cum Pyrrhia coniungere.

V. 94. Ἀνδρολόχος.) Nomen huius viri a prioribus omiffum, addendum monuit Vrsinus: cui paruit ὁ πάνυ in Graecis; quid igitur prohibebat etiam in latinis?

V. 96. Τῶν δὲ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον εὐθέως ἐπεισεσόντων.) Eodem irrumpente mox Iasone. Quo quid a veritate, hoc est, Polybio remotius? Ocius corrige *Alexandro*. In obsidione Thebarum Phthioticarum: συναχθέντων δὲ καταπελτῶν μὲν ἑκατὸν πενήκοντα *catapultis centum et triginta*, omiffis viginti.

V. 100. Φήσας ἐν ἀλλότριον εἶναι.) Legendum ἀλλότριος. Hoc poscit Polybiana scribendi indoles. Supra cap. 25. Καὶ συνυποκριθεὶς καὶ Φήσας ἔτοιμος εἶναι. ix, 26. Ἐγὼ ὁμολογῶ εὐηθέσατος εἶναι. xv, 6. Φάσκων ἔτοιμος εἶναι συμπορεύεσθαι πρὸς αὐτὸν εἰς λόγους. Legatione lv. ἘΦασκον μὲν ἔτοιμοι εἶναι πρὸς πᾶν τὸ παρακκλήμενον. iv, 84. Τυχῶν δὲ τέττε, διλέγετο, Φάσκων εἶναι δυνατὸς ἐπαγαγέσθαι etc. Neque enim audio viros doctos, qui vocem Φάσκων inde abigunt.

V. 108. Αὐλον Τερέντιον etc.) Assumfit Casaubonus lectionem Fulvii; in qua tamen errore deprehenso praenomen fecit, vt debuit, Γάϊον. Editiones Παῦλον. Vide an fuerit Κατέεησαν στρατηγὸς αὐτῶν Γ. Τερέντιον καὶ Λεύκιον Αἰμίλιον. Procul dubio illud Γ, quod est Γάϊον, minuscula scriptum exhaustit praecedens litera. Sic i, 30. Καρχηδόνιοι στρατηγὸς ἑαυτῶν εἶλοντο δύο.

FINIS TOMI I.

LIPSIÆ
EX OFFICINA
BREITKOPFIANA

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

**Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED**

